6
39 N
14

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu
12.2

7-F-12

7
G
15

Digitized by Google

Digitized by Google

DOCTORIS

ANT. FERNANDII

CONIMBRICENSIS

E SOCIETATE IESV,

& in Eborenſi Academia ſacræ
Scripturæ quondam
Profeſſoris

COMMENTARII IN VISIONES

veteris Teſtamenti:

Cum Paraphraſibus capitum,
è quibus eruuntur.

EDITIO NOVA.

Accedunt tres Indices: Primus Viſionum;
Secundus locorum ſacræ Scripturæ;
Tertius rerum, ac verborum.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

LVGDVNI

SVMPTIBVS HORATII CARDON

MDCXVII

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

ILLVSTRMO DOMINO D.

FERNANDO MARTINIO MASCARENIO

EPISCOPO ALGARBIENSI,
ac ſupremo in regnis Luſitaniæ
Fidei Inquiſitori,

D. ANTONIVS FERNANDIVS
è Societate IESV, ſalutem & æternam felicitatem.

VETVS eſt, & in ipſis ſacræ paginæ monumentis radicata ſententia (PRÆSVL AMPLISSIME)cuilibet homini,ſimul atq; in lucem editur, deſtinari à Deo Angelum, qui viuentem ope ſua cuſtodiat contra ingruentium hoſtium,vel aperta,vel occulta iacula; maximè verò ea ipſa autoritate cuſtodiæ, illuſtri quoque autoritate præcellentem faciat, dignúmque, cui ab omnibus, vel ob id vnum honoris,ac reuerentiæ plurimum deferatur. Ego naſcenti libro(qui partus quidam humanæ mentis à Clemente Alexandrino dicitur) non minùs, ac homini opus eſſe cuſtode Angelo, vel ideo crediderim, quòd ſimili quaſi fato plurimis, vt in lucem hanc funditur, hoſtium patet incurſibus: inuidus dente petit: ſuperbus naſo ſuſpendit: doctus nauſeat: indoctus obſtrepit. at vbi primùm ſeſe opponit vir aliquis, & vitæ grauitate,& meritorum celſitudine cælo dignus,perinde eſt,ac ſi vnus è cæleſtium choris Angelus contrà ſtet, qui, vt habet ex merito vitæ, ſupereminentẽ in omnem prauitatem dominatum,peſtes illas ſolo vel aſpectu continet,ac veluti impacto opis ſuæ clypeo reſupinat in tartara.

Clem. Alex. Strom. 1.

Equidem, cùm, luci daturus primogenitam hanc mentis meæ curam,perquirerem animo cuſtodem Angelum,optarémque eum

eſſe, qui & beneuolentiæ inprimis ſtudio, & virtutum præſtantia, & autoritate vitæ, & ſapientiæ ſplendore, & generis claritudine præcellens, facilè poſſet omne malum auertere; nec perquirenti occurrit alius, nec optanti ſatisfecit, præter te vnum, ANTISTES ILLVSTRISSIME, in quo ſciebã prærogatiuas illas omnes quaſi de primatu contendere, & quamlibet quaſi ſuo iure principalem, teipſum in qualibet conſtituere facilè Principem. Itaque virtus animi, cælo æquat; autoritas vitæ, ſolo non capitur; ſapientiæ ſplendor, Soli facit æmulum; generis claritudo, ſoliis Regum dignatur; denique pectori tuo innata benignitas, & procliuis ad fouendum beneuolentia, Societatem noſtram ſtudio peculiari complectitur. Fitque adeò, vt, qui vnum in te deſideraueram vindicem Angelum, videam planè præſtare te, plures, è ſingulis Hierarchiis quaſi petitos Angelos. Nam Virtutes, virtus ipſa animi exhibet; Thronos, autoritas vitæ; Dominationes, claritudo generis; Cherubinos, ſapientiæ ſplendor; Seraphinos, amor erga nos tuus. Iámque ipſe magna cum voluptate in te vno ſuſpicio, Cant. 6.11. quod in Sulamite ſua mirabatur Salomon, omnes illas omnipotentis Dei vires in choros ordineſve caſtrorum quaſi diſpoſitas ad debellandas quaſcumque bonis conatibus aduerſarias poteſtates. Stat ergo inprimis virtus omnium ſub ſe virtutum, quaſi cæleſtium Amazonum nobile agmen agens, ea quidem ſpecie, Homil. 41. in Matth. quam nobis S. Chryſoſtomus præclarè depinxit in Heroe Chriſtiano; vt ex ſingulis virtutibus capiens, quo ſingulis quadret, affinem omnibus exhibeat principatum. Quare ex humilitate (vt ait) aureum ſortitur caput; ex gratitudine, capillos aureos gratiarum; ex verecundia, venuſtam faciem; ex modeſtia oculorum, ſidereos orbes; ex ſapientia, os; ex fortitudine, adamantinum pectus; ex miſericordia, cor; ex pietate, ac recta fide, animam; ex charitate, ſpiritum; ex bonis operibus, manus, & pedes. Ita conuenienter cataphracta virtus omnes virtutes in te ductans, quarundam tamen exhibet mira facinora, quæ mundus partim applaudendo celebrat, partim admirando ſtupet.

Prima ergo miſericordia in te vno, verè dixerim triumphat: nam, vt omittam quæ graſſante per agros Algarbienſes peſtilentia, in ſubſidia, tum ſpiritualia, tum corporalia pauperum præclarè geſſiſti, illud ſanè memorabile, quòd ſub idem tempus, cùm in oppido, quod Villanoua dicitur, peior adhuc ipſa peſte, fames ingraueſceret, Præfectíque oppidani per ſupplices literas peterent, vt ex horreo tuo, quod apud illos erat, aliquid in communes eleemoſynas erogares; per literas identidem, & vicem miſeræ gentis doluiſti, & ſolidum horreum tuum dediſti in manus, vt pro libito in egenos oppidi diſtribuerent. Longè ob id maior Æ-Greg. Naz. gypti ſaluatore Ioſepho, qui etſi (vt Gregor. Nazianzenus ait) hu-

mani

manitate ſua verè emit Ægyptum,tu veriùs hac miſericordiæ ſignificatione emiſti oppidanos Villænouæ; videlicet ille emit libertatem,tu charitatem laborantium;ille ſubdidit corpora,tu voluntates; manſerunt illi Pharaonis ſerui inuiti, & miſeri, hi Pharoenſis Antiſtitis ſerui voluntarij, & beati.

Venio nunc ad illud non dico factum,ſed verè facinus miſericordiæ tuæ:Pharū,Epiſcopalem ſedē (te ad Lacobrigā pro caſtris commorante)piratæ compilauerant,ac inter ſpolia vrbis,ædiúmque tuarum nobilem illam bibliothecam tuam, ſapientiæ pulchrum theſaurum, tulerat (quod nec bene vertat) peſſimus Archipirata. In communi ergo calamitate ciuium, tu quoque (vt exul olim Chryſoſtomus vna veſte tectus ibat) ibas ſpoliatorum vnus; atque, vt in re trepida fit, communi, ac eo vnico vſus indumento, Loulæum cum paucis Sacerdotibus te receperas.Ecce tibi autem ſpoliatus quoque ex vrbis clade ciuis adeſt, vix primis induſiis tectus, ſupplexque petiit miſeriæ ſuæ ſubſidium; doluiſti ex intimis præcordiis ouis tuæ duram vicem. Et, elige (dixiſti) ex meis his veſtibus (quando aliud non eſt ſupra) quam malis. Cúmque ille thoracem interiorem prælegiſſet, ingreſſus cubiculum exuiſti, clàm dediſti in manus; ac, ſi ſubuculam, inquis, poſtulaſſes, libenter dediſſem. Non potuit latere præſentes Sacerdotes, tam nouum pietatis miraculum, tacitíque ſecum & ſtupebant, & lacrymabantur. Confine eſt illud, quod aliàs obſtupuit vniuerſa ciuitas: cùm enim in media platea eleemoſynam peteret pauper,nec aliud ad manum ſuppeteret, manu tibi extractum ex humeris Pontificale palliolum vltrò demiſiſti in manus pauperis.Cur iam miretur antiquitas Martini catechumeni deciſam gladio chlamydem,cuius medietate Ambiani pauperis nuditatem texit? En Martinus alter intimum, & integrum thoracem,extimum,& integrum palliolum exuit,pauperíque tribuit. Ille dimidiam chlamydem dederit, dimidia adhuc tantùm parte Chriſtianus; iſte, qui totus Chriſti Domini eſt, totum cum toto, & humerorum,& pectoris indumento, pectus, ac adeò cor, ad amandum; humeros, ac adeò vires ad ſuſtentandum,accommodat. Quare ſi illius dimidia chlamyde indutus Chriſtus, ad Angelos cum plauſu dicebat:Martinus adhuc catechumenus hac me veſte contexit;profectò cùm hic comitantibus Angelis Chriſto ſiſtetur, agnoſcet ad humeros Domini palliolum ſuum,atque ad pectus eius,quod cū thorace venerat,appenſum cor;audiétque magna cum voluptate dicentem:Martinus hoc me palliolo texit, hoc me monili decorauit. Nec de plurimis adhuc miſericordiæ tuæ monumentis (PRÆSVL ILLVSTRISSIME) plura dicam.

Atenim de autoritate vitæ,quæ vna in te,vel maximè èminet, quæque ſola Epiſcopum lucernam facit,ſuper candelabrum,qua-

ſi ſuper thronum poſitam, illud occurrit primùm, quòd ſæpe, vt familiam tuam in officio contineas, id ſolum præcipis, vt meminerint Epiſcopum te eſſe. Quantum, Deus immortalis, donorum cæleſtium illis in vno nomine lumen ingeris? Non enim Epiſcopi nomen vanum iactas, ſed iis planè refertum virtutibus, quibus Beatus Paulus autoritatem Epiſcopalem Tito commendat. *Oportet Epiſcopum ſine crimine eſſe, non ſuperbum, non iracundum, non vinolentum, non percuſſorem, non turpis lucri cupidum, ſed hoſpitalem, benignum, ſobrium, iuſtum, ſanctum, continentem.* Cùm ergo Epiſcopus per has virtutes vitam exhibeat (quemadmodum D. Ambroſius lib. de Sacerdotali dignitate ait) Deo compoſitam, per eas tu quoque vnus quaſi Deus ades omnibus tuis, omnibus immines, omnes contines. Non oſtendam autem prædictas virtutes illas Epiſcopales in te, quemadmodum Rhetores facere ſolent, per verborum fucatos colores, ſed per facta ipſa tua, omni admiratione digna. Primùm de illo, quod Paulus primo loco adhibet, *Oportet Epiſcopum ſine crimine eſſe*, dicam breuiter. Tit. 1.7.

Nobilis vir, quem multis beneficiis deuinxeras, ſoluerat tamen ingratam linguam, ac in epiſtola ad amicum, omne criminum contrà te venenum euomuerat; epiſtola cùm in manus veniſſet tuas, tantùm abfuit, vt perturbaret animum, vt ad te poſtea venientem pacatiſſimè exceperis, ac nouis beneficiis auxeris: præferebas manu, id temporis, autoris epiſtolam, ac dedita opera obiiciebas oculis inſcriptionem ipſam; quam planè recognoſcens, compulſus eſt corde, prouolutúſque in genua, exoſculatus eſt epiſtolæ manum; quo & ſe criminoſum, & te Epiſcopum ſine crimine eſſe, vel nolens, confeſſus eſt.

Quomodo autem ſuperbum te, aut iracundum, aut percuſſorem quis dicat, ſi humilitatis, patientiæ, benignitatis, in te non dixerim monimenta, ſed planè miracula nouerit? Cùm Olyſſipone ageres, obuiáque in anguſto calle, hominis, è prima quidem nobilitate, ſed erga te non bene animati, quadriga occurreret, qui te præibant famuli, retrogredi aurigam, & oppoſitos famulos, loco vt cedant, iubere; illi contrà, repugnare: minari tuos, contemnere alios, denique venitur ad gladios, iámque excitabatur terribilis pugnæ incendium, ni tu ſuauiſſimæ vocis imperio excitatum reſtingueres, dicens: Abſiſtite illico, terga vertite, & in verbo veſtigia torquens, per eandem viam regrederis, ſuperbiam, iracundiam, rixam glorioſè peſſundans. O miram animi moderationem! quam vel in Seruatore maximo iure ſuſpicimus, qui Diſcipulis vltionem in horto parantibus dixit: *Sinite vſque huc*; & Petro gladium vibranti, *Conuerte*, inquit, *gladium tuum in locum ſuum*; locum gladij, non manum Epiſcopi, ſed vaginam monuit, quia, etſi, ipſius nutu fortaſſe ſolùm, non manu euaginandus:

dus : vt rectè monet D.Bernard. ſcribens ad Eugenium Papam. 4. Lib. de conſid.

Sed vrget me ſimilis in diſſimili re præclarus euentus. Exarſit apud Pharum aliquando ingens ſeditio : hinc tuorum famulorum, inde ciuium : pugnabatur vtrinque acriter, clamore, cæde, ſanguine plena omnia : compoſuiſti tandem furentium animos auctoritate tua : euocatóque vno è famulis, notæ fortitudinis homine, qui Princeps ſeditionis fuerat, graui, & ſeuero vultu venientem excepiſti, iratíque, & exulcerati perſonam aſſumens: Quid tu, inquis, familiæ meæ interturbator es ? noſtin' cuius famulus ſis ? nónne Epiſcopi, qui eius ſpiritus eſt, vt ſi quis eum percuſſerit in vnam faciem, alteram percutienti præbere debeat? O Præſulem verè Chriſto indutum! Non diſſimiliter enim Dominus Ieſus, Petri illa defenſione offenſus, & planè conuulſus, increpauit digladiantem Diſcipulum : *Calicem,* inquit, *quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum? An putas quia non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò plus quam duodecim legiones Angelorum? quomodo ergo implebuntur Scripturæ?* Perpendit Tertullianus, quomodo hæc quaſi dolens dixerit Dominus : Patientia, inquit, Domini in Malcho vulnerata eſt, quaſi diceret : non mirum, ſi doleat, ad cuius patientiam vulnerandam gladius Petri peruaſerat. Expreſſiſti, bone Paſtor, diuini Paſtoris formam, cùm ſenſum doloris in ſeruum rixantem exprompſiſti : vulnerauerat enim in te patientiam, ac manſuetudinem Epiſcopalem. Non poſſum virtutes cæteras dicendo perſequi, ne pro Dedicatoria, immenſum Volumen euadat.

Ioan. 18. Matth. 26.

Lib. de patient.

Solam hoſpitalitatem, quæ vna in te præ omnibus extat, perſtringam paucis. Ac illud primum ſeſe offert eximium, quod nuper accidit. Nam, cùm tres è Mamorenſi expeditione Hiſpanicæ triremes pelago iactatæ, morbíſque, ac commeatus penuria laborantes Pharum eſſent appulſæ, in tempore adfuiſti, veluti è machina Deus, corporum videlicet, ac animarum periculis, per conuenientia ſubſidia, piè ſimul, ac liberaliter opitulatus. Nam & cibis recreaſti, & Sacramentis pauiſti, & ſepulturę honore decoraſti. Opus ſanè, & Præſule, & Principe dignum! Eo primùm deuinxiſti tibi ducum, militúmque animos, & Regiam ipſam maieſtatem excitaſti, vt per epiſtolam tibi, quàm ſibi fuerit gratum, magno verborum pondere ſignificaret. Verumenimuero rapit animum, calamúmque, ſingulare hoſpitalitatis tuæ non dico monumentum, ſed planè prodigium. Pharum delatus vir inprimis nobilis ad te diuerterat, quem apparatu, vt ſoles, ſplendido excipiendum curaſti, menſæ tuæ magnificentiſſimè inſtructæ conſortem feciſti, denique omnibus officiis proſecutus es, quæ vel ad honorem, vel ad voluptatem præſtantiſſimi cuiuſque hoſpitis pertinere poſſe videbantur. Et tamen illud certum (ô rem mirabilem!) fuiſſe

apud te id temporis epiſtolam ab eodem homine conſcriptam, qua nominis tui præclaram famam canino dente non rodebat ſolùm, ſed dilacerabat. Quis non miretur animum hunc tuum ampliorem mundo? Amicos adhibuiſſe menſæ commune eſt; conſanguineos, affines, propinquos, vſitatum; peregrinos oppreſſos, iactatos, ſanctum, & pium; at inimicos fraudulentos, ſubdolos, Chriſtianæ quidem perfectionis fuerit, ſed nouum planè, atque

Lib. de patient. rarum. Quare Tertullianus vnicum illud magnanimitatis exemplum in Chriſto Seruatore ſuſpicit, quòd proditorem (inquit) ſuũ ſecum habuit, nec conſtanter denotauit: adde, quòd menſæ adhibuit, quòd in eundem paropſidem admiſit, quòd ſacratiſſimo cibo pauit. Dei profectò fuerit hæc amplitudo animi; at quòd illius viuã quandã ſpeciem in Præſule homine inſpiciamus, id vnũ eſt, quod illum ſupra homines, ac etiam ſupra Angelos meritò euehit.

Tranſeo iam ad ſapientiæ tuæ præclaram lucem, quæ toto orbe ſolis inſtar ſplendet. habuit illa quidem primos ortus ſuos in Eborenſi Academia, vbi poſt humaniorum literarum læta crepuſcula, cœpit per Philoſophiæ decurſus ſcintillare ingenium tuum, ac demum in Theologia adulto ſplendore niteſcere, mox felici aſcenſu, Conimbricenſis vniuerſitatis contendens verticem, feruentiùs inde ſplendere, ac veluti meridiem facere viſum eſt; tum maximè cùm lux ipſa purior, radiis effuſa candentibus omnem in te fugauit ignorantiæ vmbram, ac ſi nõ ritu ſcholarum, ſanè meritò

D. Aug. literarum Doctorem te, hoc eſt (vt definit Auguſt.) ſcientiæ ſplendoris fontem declarauit. Scaturiit illico fons iſte lucis, ac pluribus ebulliit radiis, cùm Rectorem Academiæ Conimbricæ agens, in omnium ſcientiarum aulis ita ſcienter ſplendebas, ita ſciebas ſplendidè, vt ſolus in ſingulis ſcientiis Sol videreris. Cur Mithri-

Lib. 7. c. 24. datem miratur Plinius, quòd vigintiduarum gentiũ linguis vnus loqueretur, & earum legatis abſque interprete ſatisfaceret; cùm Præſul illuſtriſſimus in omniũ ſcientiarũ genere ita verſatus fuerit, vt earum priuatis idiomatis ſeu terminis, vt vocãt, in publicis diſputationibus expeditè vſus, omnibus earundem Profeſſoribus non modò faceret ſatis, ſed ſummã quoque pareret admirationẽ?

Etenim ex hoc feruore luminis ſol iſte declinãs quaſi ad alterum hemiſphærium Pontificio iam ſplendore auctus cœpit nouo ortu colluſtrare Algarbiẽſes. Itaque (quod de Auguſtino teſtatur Poſſidonius) non illum Pontificales curæ, nõ quotidiana negotia, non cõcurſus populorum frequens, à culmine exaggeratę lucis ita depoſuerunt, vt creditæ ſibi gratiæ præuaricator fuerit. Claruit ea primùm per Cõmentarios egregios in primam ſecundæ D. Thomæ, quos impius Archipirata ſuſtulit, ceu turbo naſcentes roſas; claruit poſtea per illuſtrẽ controuerſiam de efficacia Diuinæ gratiæ, in qua tenebræ dubitationum longè fugiunt, & nox ſicut

dies

dies illuminatur. At verò nunc (quod felix nimirũ, fauſtúmque ſit) nobis rurſum oriris, ac ex Algarbiorum quaſi antipodibus explicas latiùs ſplendores tuos, maximus videlicet, qua regna Portugalliæ patent, fidei Inquiſitor factus: vnde nobis ille iam decurrit, te auctore dies, qui (vt olim prædixit Iſaias) lucem continet ſeptem dierum, non quòd maior inde tibi lux, ſed quòd (ſicut de Baſilio aſſumpto teſtatus eſt Nazianzenus) maior inde tibi lucis operatio, ſubminiſtrante nimirum noua, non lucem, ſed lucendi materiam, poteſtate. Nazian.

Sequebatur vt de generis tui claritate dicerem, déque maiorum tuorum præclarè geſtis, tum domi, tum militiæ panegyricum texerem, ſed de iis alij ante me plura, & ea quidem, quia vix tua, minus alacritatis ad dicendum ingerunt; propria tua habemus, etiam militiæ patrata, quæ miro modo in te (vt Tertullianus loquitur) gentilitiam proprietatem, ac matricem familiæ repræſentant. Habent enim hoc præclara ingenia, & excellentes naturæ, vt occaſione pulſante, prorumpãt illico in virtutes patrias. Vidit te Algarbienſis acies, tam fortiter, támque peritè imperatorem agere, vt non tã ſub leni infula, quàm ſub dura galea conſenuiſſe videreris. Glorioſè tu quidẽ certè; vt qui ſolitus eras formare mẽtes aduersùs hoſtes inuiſibiles, aduersùs viſibiles etiã roborares, quod de vno Ioſue perhonorificè canit Sapiens. *Gloriam*, inquit, *adeptus eſt, in tollẽdo manus ſuas, & iactando cõtra ciuitates romphæas; ſtare contra hoſtes, & prohibere gentem à peccatis.* Cepit nẽpe Ioſue vrbem Hai ſola eleuatione manuum ad Deũ, clypeíque inſuper, ac romphææ ſuæ coruſcatione. Non aliter profectò, optimi Præſulis in te, optimíq; Ducis, pro tuis orando, & belligerãdo, enituit virtus. Non explicabo rem ipſã vt euenit, vtpote multorum decantatã eloquentia; hoc vnum dico: Malo ſuo tũ Tartareas, tũ Britannicas phalãges expertas eſſe, quãtũ & manu, & ſpiritu poſſes. Tertull. Eccleſ. 46. 3.

Reſtat illud in te magnum, totũ omnino noſtrum, nimirum tua erga nos beneuolentia, & perenne ſtudium, quo noſtrum Ordinẽ foues, amplecteris, ornas. Deus bone! quantus hoc loco ſeſe mihi aperit ad dicendũ cãpus, quàm geſtit oratio mea excurrere, quàm perrumpere obiectos carceres? continebo tamen illam, & habenis reuocabo ad ſeueriorem gyrũ; ne Annales rerum tuarũ facere videar. Minimè quidẽ nouus iſte amor venit tibi, ô PRÆSVL ILLVSTRISSIME: hæreditario nos affectu amas, & eo quidem altè ad immortalitatem defixo: amor enim radices primas in bono agens, Diuinum aliquid induens (ait Nazianz. Gregorius) idem ſemper eſt, & non mutatur. Orat 17. Malach. 3. 6.

Scitum eſt, præſtantiſſimum illum Heroem Petrum Maſcareniũ, cùm legatum Luſitaniæ ageret apud Paulum tertium Pontificem maximum, qui Societatem noſtrã in lucem tunc editam primus confirmauit, conſiderata Beatiſſimi Patris noſtri Ignatij, & primorũ Patrum ſanctitate, vehementer exarſiſſe in amorem inſtituti noſtri, & imis præcordiis inſitum in poſteros tuos, quaſi hereditarium transfudiſſe. Itaque duo illa præclara ſemina ſanctitatis Simonem Roderi-

cum,

cum,& Franciſcũ Xauerium,& in eis miro quodã modo incluſam Societatem noſtram ex præſcripto ſereniſſimi Regis Ioannis tertij, glorioſæ memoriæ,quem eò impulerat,in hoc regnum,ac in Indiam primus inuexit, & familias Maſcarenias quaſi in procliui poſuit, ad eã ſpeciali cultu,& deuotionis affectu proſequendã.Hac verò amoris procliuitate,veluti odore vnguẽtorũ,cucurrim' feliciter nõ modò in totã Luſitaniã,ſed in Braſiliam,Indiã,Sinas,vltimóſque Iaponios.

Inter familias autem Maſcarenias tuam præcipuè , Antiſtes illuſtriſſime , de nobis benemeritam agnoſcimus : nam & te habemus beneuolentiſſimè nos complectentem, & fundarorem recentiſſimè Collegij Algarbienſis,& in poſterum plura adhuc ſperamus amoris erga nos tui ſingularia monumenta.Habuimus in Oriente Hieronymum Maſcarenium fratrem tuum inſignem Societatis benefactorem,qui cùm ad Ormuſium,quam arcem cũ imperio obtinebat , deceſſiſſet,domum noſtram Goanam hæredẽ ex aſſe relinquens, id effecit,vt templum,cuius vix prima fundaméta iacta,in eam pulchritudinem,ac maieſtatem ſit perductum,qua non dicam Orientalibus, ſed Europæis etiam ſacris quibuſlibet ædibus æmulũ ſit. Habuimus intra Societatem duos alios fratres tuos Franciſcũ egregium virtute adoleſcentẽ, quem nobis immatura mors præripuit:Petrum grauem pietate,& conſtantia virum,qui ſi eſſet ſuper,nõ dubium,quin Societatem noſtram egregiis virtutũ ſuarum ſplendoribus illuſtrare debuiſſet:illuſtrauit nihilominus morte ſua, quam nouo martyrij genere pro iis iuuandis,qui peſte laborabant,vltrò obiit.Rectè enim Auguſtinus:Siquis,inquit,in ſeruanda iuſtitia,ſeu virtute inter tribulationes, & dolores perſeuerauerit vſque ad mortem , eam ſibi Dominus in martyrium computabit. Habemus denique Prouinciæ noſtræ duo adhuc luminaria,non maius,non minus, ſed duos planè magnos Soles fratres tuos : nam in quolibet manifeſtis argumentis reſidet illuminans Spiritus (vt de Gerardo ſuo affirmauit Bernardus) qui per illuſtres admodum animi dotes , quaſi per radios diem nobis , & mira iucunditate perennem , & mira efficit perennitate iucundum. Dixiſſem verò plura,ni me,& Sapientis vox,viuos laudare vetans,& eorum modeſtia retardaret.

Serm. 1. de Tem.

Per hæc autem,quæ hucuſque dixi,latè patet,quantus, & tuis,& tuorum encomiis fulgeas,Antiſtes præclariſſime:vt certa propterea ſpes maneat,tua hac exuberante luce,in fronte libri noſtri eminente,& beneuolas mentes exhilarandas, & prauas,atque inuidas exurendas. Meum autem, quale quale officium hoc, opto gratum habeas,non mihi,qui nihil per me ſum, ſed Societati tuæ,per quam,& nonnihil iam,& tuus ſum.

D. ANTONIVS FERNANDIVS.

AD

Ad ſtudioſos Lectores.

IVRE illos de mortalium genere bene mereri dicimus, qui ſparſas per externas gentes opes ad communem vtilitatem nauigando conuehunt; ſic noſtrates Luſitanos Europa celebrat, quòd ad illam locupletandam, ac planè implendam exportant ex Ophir aurum optimum, ex Ormuſio pulchra tapetia, ex ora Malauarica piper, ex inſula Ceilano cinnamomum, ex ora piſcaria margaritas, ex Bengala tenuia byſsina, ex Pegu pyropos, ex Cherſoneſo aurea, ac vicinis inſulis lapides bazares, nucem, & macem, ex Molucis cariophylum, ex Sinis vellera ſerica.

Nec iure omittam Caſtellanorum induſtria delatum quotannis ex nouo orbe immenſum argenti pondus, & auri, quod in monetas excuſſum toto orbe ſpargunt in magnam Regis Hiſpaniæ commendationem, qui ſolus inter cæteros Reges, omnibus gentibus dat cõmunes numos. Porro quod in illas ipſas regiones pro acceptis mercibus tranſuehantur è noſtris quæ maximè auent, vinum, oleum, laneæ veſtes, & ſæpe ridicula aliqua, quæ illis in pretio ſunt, magnum quoque, & gratum toti Orienti ſubſidium eſt; itáque fit, vt per hæc commercia, quemadmodum ait D. Ambroſius, diſtantes co- 1.Examer. 5. *pulentur populi, orbíſque terrarum totus vbique adſit, ad communes gentium neceſsitates aptè ſupplendas.*

Hæc verò licèt iure optimo mirentur, ac celebrent nationes omnes, non tamen crediderim minùs eſſe bene meritos de Republica literaria, nec verò minùs celebrandos, qui diffuſas per antiqua librorum monumenta ſapientiæ diuitias diligenter exquirunt, exquiſitas in ſinus ſtudioſorum, manúſque congerunt. Cùm autem Scriptura ſacra mundi inſtar habeat, ſacratiſsimarum mercium, vbique feraciſsimi; qui illas è varijs locis erutas variè concinnat, atque aptat habendo, is iure videri debet vtiliſsimam omnium nauare operam, ac literatorum ſibi præcipuo nomine deuincere animos.

Diuinis quidem conſignatum eſt monumentis Salomonem, almæ ſa- 3.Reg.9. *pientiæ notum culmen, & Hiram Tyriorum Regem, humanarum artium laude celebrem, coniunctis olim viribus, tum Iudæorum, tum Tyriorum inſtruxiſſe claſſem, quæ per mare rubrum in Erithræum feliciter euadens, ex varijs Orientis plagis varias opes colligeret, collectáſque in Iudæam trãſportarint; ſacrorum verò Interpretum vna mens eſt, per Salomonem, eiuſque ſeruos, ſumendos Apoſtolos, Diſcipulóſque Domini, qui ſanctam IESV Chriſti Seruatoris legem, tanquam aurũ puriſsimũ, luci dederũt: per Hiram, ac Tyrios, Heroas illos è gentilitate conuerſos, videlicet, Dionyſios, Ambroſios, Auguſtinos, ac plures, quos ſecula longa tulerũt, quorum*

ſtudium

ſtudium in id maximè incubuit, vt ſacratiſsimæ ſcientiæ reconditos ſinus perluſtrarent, indéque variorum ſenſuum quaſi opes cogerent ad illuſtrandam, locupletandámque Eccleſiam.

Quanquam autem grauiſsimorum Heroum prima hæc maieſtas deterrere poſteros, ac planè auertere potuiſſet ab inceptо opere perueſtigandi
1. Corint. 12. ſacras ſenſuum merces, tamen diuini Pauli voce erigi debent. Nam inter officia Eccleſiæ Scriptorum quoque eſſe ſtatuit. Primùm enim Apoſtolos a Deo poſitos dixit, deinde Prophetas, poſtea Sapientes, mox Scribas, quorum eſt (ait D. Hieronymus) ſacram legem docere, & interpretari.
In caput 23. Matth. Quin & illud oportet præ oculis ſemper habere: maioribus quidem inuidendum non eſſe, nec interim de minoribus deſperandum: quidquid excogitatum ingenio, quidquid elaboratum induſtria fuerit (vt præclarè monet
8. de Geneſ. ad liter. cap. 1. Auguſtinus) Exeat, inquit, ſub regula fidei.

His ergo freti auſi quoque ſumus in altum Scripturæ ſacræ vela pandere, ac primùm non in vnam tantùm eius partem clauum intendere, proràmque dirigere, ſed plures eius libros quaſi inſulas nauigando petere, & quæ in eis pretioſiſſima ſunt, in hoc opus congerere, vt non vnius mercis, ſed plurium varietate ſtudioſorum vtilitati ſimul, & delectationi conſuleremus. Eſt autem in pluribus Scripturæ locis, præcipua Viſionum, tanquam ſacratiſsimarum fœtura gemmarum, quæ magno ſemper in pretio habitæ ob reconditas myſteriorum opes, multorum ſemper ingeniorum penus locupletarunt. Et quanquam Scriptorum induſtria, dum aliis Scripturæ libris perluſtrandis incumberet, has quoque coëgit, illuſtrauítque Viſionum margaritas, id tamen per tranſennam, vt aiunt, tantummodo præſtiterunt. Qui autem eas omnes in vnum opus congeſtas aptè concinnauerit, ac mundo dignè viſendas expoſuerit, huc vſque, quod ſciam, extitit nemo.

Igitur è Geneſeos celebri portu ſoluens, totum adij veteris Teſtamenti vaſtum Oceanum, ac intimos illos librorum ſacrorum ſinus penetrans, in quibus Viſionum hæc præclara ſtēmata latēt, magnis planè laboribus; ſed magna quoq; intermixta voluptate erui, eruta illuſtraui, illuſtrata in veſtras manus, LECTORES STVDIOSI, libens do:

Cœperam id laboris aggredi in Eborenſi Academia, cùm annus agebatur milleſimus quingenteſimus nonageſimuſnonus, quod quidem magna cum alacritate, & applauſu exceptum eſt ab auditoribus meis, nec ſolùm augebatur in dies præſentium ſtudium, ſed in abſentes quoque peruadebat crebreſcens fama: quo factum, vt pluribus in locis per graues literis, & autoritate viros, probatæ, ac laudatæ fuerint noſtræ vigiliæ: imò & multorum cœpi excitari monitis, vt quod in ſcholarum receſsibus agitabam, ad omnium ſtudioſorum vtilitatem communi luci darem. Ego, qui nihil minùs curabā quàm priuatorum meorum ſtudiorum celebritatem, à prædictis illis receſsibus, imperfecto adhuc opere, Deo ſic volente, prodij in remotiſsimos vſque Indos, tam non auidus lucis, & gloriæ, vt eam, verè dixerim, vltrò elegerim, mei ipſius adhuc viuentis

verſsi

veriſsimam ſepulturam. Ecce autem illuc etiam ſequaci importunitate conuolat ille idem rumor peßimus, qui me tanquam Saül alter, è ſepulchri mei clauſtris inuitum eduxit, cui potui eodem penè iure cum Samuele dicere : Quare inquietaſti me? *Ergo tum ſociorum, tum externorum precibus cogor iterum (alieno planè in loco, ac tempore) imperfectum opus ad incudem reuocare, malleóque, ac fornaci incumbere ; quo factum, vt per aliquot annos, quibus in ea regione commoratus ſum, magna præterito labori acceßio facta fuerit ; vltimam verò manum poſt reditum in Luſitaniam in Olyſsipone impoſuerim ; actúmque, vt per totos ferè quindecim annos operi perficiendo inuigilauerim. Quare non auſim, LECTORES HVMANISSIMI, de hoc opere plus apud vos iactare, quàm labores ipſos meos, & ſtudium quoquo modo placendi veſtris ingeniis, quod ſi minus aſſequar, dabitis veniam tenuitati noſtræ, gratúmque, vt par eſt, habebitis conatum beneuoli erga vos pectoris: ſi tamen, vt ſpero, probaueritis operam noſtram, audacem quoque facietis ad repetendam fornacem conflatoriam, ac alia deinceps donanda, ſi vita ſit comes.* 1.Reg.28. 15.

Quod attinet ad ſcriptionis genus, prior illa nobis fuit cura, vt germanum literæ ſenſum venaremur, ac explicaremus aptè, ſequuti primùm editionem vulgatam, mox adhibitis aliis, ſi qua ex parte viderentur diſcrepare ; literalem verò ſenſum ſtuduimus ex ſimilibus Scripturæ locis, Patrúmque accommodatis ſententiis illuſtrare. Poſterior deinde cura non diſplicuit, vt allegorias, & tropologias, cùm res ipſa poſtulabat, insereremus, iiſdem Scripturæ & Patrum luminibus concinnatas. Sed & illud placuit, vt (quando capita Scripturæ, è quibus Viſiones eruendæ erant, oportebat ante præfigere, nec illa per ſingula verba explicabamus) non tamen nuda & inter denſas literæ tenebras recondita, ſed Paraphraſi aliqua enucleata proponeremus. In fronte cuiuſlibet Viſionis libuit quaſdam ipſorum Videntum Præfationes præfigere, vt non ſolùm quid Abraham, quid Iacob, quid Moyſes, & alij viderint, ſed etiam quinam illi ipſi fuerint, antè videretur.

Denique, quod in lectione Scripturæ, ac Sanctorum Patrum diu obſeruatum habemus, neceſſariò eſt admonendum, ſæpe rerum ſententias, quæ vulgò appellantur conceptus, inter denſas verborum ſyluas ſparſim iacere, in quibus eruendis duplex cura eſſe debet: prior, vt ſuperfluitas verborum detruncetur, ac multa tranſiliendo, hinc inde res ipſa purè preſséque deterſa exhibeatur. Oſtendam id vno Irenæi loco lib.3. contra hæreſ. cap.22. vbi cùm multa diſputet de magnanimitate Dei, peccante primo homine, quoniam in hoc ipſo peccato diſponebat homini benefacere, illuſtrat rem ipſam exemplo Ionæ dicens : Suſtinuit à ceto abſorberi Ionam, móxque plura congerit, quæ legentem detinent, tandem deductus in rem ipſam, claudit ita ſententiam: Vt firmam faceret pœnitentiam Niniuitis, aliàs inimicis. integráque ſententia ad purum educta ſic habet: Suſtinuit à ceto abſorberi Ionam, vt firmam faceret pœnitentiam Niniuitis. Id ergo inter- Irenæus.

dum facimus in hoc opere circa dicta, quæ aſſerimus, vt colligamus vndequaque, quæ ad ſubſtantiam, vt vocant, pertinent, omiſsis aliis, quæ circunſtant, ac non pertinent. Poſterior cura illa eſt, vt ſenſu autoris retento, numerum, modúmve dicendi propoſito noſtro accommodatum ſequamur.

Act. 17. 23. *Patebit res exemplo D. Pauli, qui Act. 17. 23. citans titulum aræ illius celebris apud Athenienſes, ſic ad eos inter alia:* Præteriens, & videns ſimulachra veſtra, inueni aram, in qua ſcriptum erat, Ignoto Deo. *& tamen conſtat titulũ non ſic habuiſſe, ſed in hunc modum (vt autor eſt D.*

D.Hieron. *Hieronymus ad 1. cap. epiſt. ad Tit.)* Diis Aſiæ, & Europæ, & Africæ, Diis ignotis, & peregrinis. *Sic ergo ibi D. Hieronymus. Quia Paulus, inquit, non pluribus diis indigebat ignotis, ſed vno tantùm ignoto Deo, ſingulari verbo vſus eſt, vt doceret illum ſuum eſſe Deum, quem etiam Athenienſes in aræ titulo prænotaſſent, vt eum ſcientes colerent, quem ignorãtes venerabantur, & neſcire non poterant. Hoc autem Paulus faciebat raro, vt loci opportunitas exigebat, more apum, quæ è diuerſis floribus ſolent mella componere, & fauorum cellulas coaptare. Sic Hieronymus. Nos quoque non paſsim, ſed vt fert occaſio, non mutatis ſenſibus mutamus numeros, vtvt noſtro fauo congruit, contra criticos, qui hæc facientes infideliter, aiunt citare Patrum dicta.*

Hæc habui quæ ad vos, LECTORES OPTIMI, de tota noſtri inſtituti ratione præfarer; illud reſtat à vobis pro noſtro labore exigamus, læto vultu, & beneuolo animo excipiatis, boníque inprimis conſulatis, ſi veſtram expectationem pro mea imbecillitate nõ ſum aſſequutus, rerúmque humanarum id vitij reputetis, quæ plerunque mortales (vt Poëta canit) mediis conatibus ægri deficiunt. Faxit Deus, ne in illo, quo ad immortalitatem tendimus, ægrè deficiamus.

SVMMA

Digitized by Google

SVMMA VISIONVM,

QVÆ IN HIS COMMENTARIIS EXPLICANTVR.

Prima Viſio facta Abraham.

GENES. 15.

De tranſitu clibani fumantis, & lampadis ardentis inter animalia diſſecta, & parata ad ſacrificium, ac fœdus ineundum. col.27.28.

Secunda Viſio facta Iacob.

GENES. 28.

De ſcala in terram defixa, & pertingente vſque ad cælum, & de Deo in cacumine ſcalæ apparente, Angeliſque aſcendentibus, ac deſcendentibus. col.47.48.

Tertia Viſio facta Ioſeph.

GENES. 37.

De manipulo Ioſeph erecto, & de vndecim manipulis fratrum adorantibus eum. col.101.102.

Quarta Viſio facta Ioſeph.

GENES. 37.

De ſole, luna, ac vndecim ſtellis adorantibus dormientem Ioſeph. col.109.

Quinta Viſio facta Principi pincernarum Pharaonis.

GENES. 40.

De vite germinante, & vino ex vuis expreſſo in poculum Pharaonis à Principe pincernarum. col.111.112.

Sexta Viſio facta Principi piſtorum.

GENES. 40.

De tribus caniſtris farinæ, & vno excelſiori portante cibos regios, & de auibus ad rapiendum conuolantibus. col.122.

Septima Viſio facta regi Pharaoni.

GENES. 41.

De ſeptem bobus pinguibus, ac ſeptem aliis macilentis ad ripam fluminis Nili. col.125.126.

Octaua Viſio facta eidem Pharaoni.

EODEM CAP.

De ſeptem ſpicis plenis ac formoſis, déque aliis ſeptẽ tenuibus ac deformibus. col.iiſdem.

Nona Viſio facta Moyſi.

EXOD. 3.

De rubiceto ardente vndique, ac minimè combuſto. col. 153. 154.

Decima Viſio facta Moyſi.

EXOD. 33.

De ſimilitudine Dei pertranſeuntis, & oſtendentis poſteriora ſua Moyſi. col. 205. 206.

Vndecima Viſio facta Gedeoni.

IVDIC. 6.

De vellere in medio ſiccæ areæ madente, & de area madente ſicco vellere. col. 227. 228.

Duodecima Viſio facta Eliæ.

3. REG. 19.

De Deo apparente in ſibilo auræ tenuis ſuper montem Carmelum. col. 259. 260.

Decimatertia Viſio facta Iſaiæ.

ISA. 6.

De Deo apparente ſuper ſolium excelſum & eleuatum, & de Seraphim aſtantibus, & clamantibus. col. 279. 280.

Decimaquarta Viſio facta Ieremiæ.

IEREM. 1.

De virga vigilante monſtrata Ieremiæ contra Ieruſalem. col. 305. 306.

Decimaquinta Viſio facta Ieremiæ.

EOD. CAP.

De olla ſuccenſa à facie Aquilonis verſus Ieruſalem. col. 323.

Decimaſexta Viſio facta Ieremiæ.

IEREM. 24.

De duobus calathis, altero optimis ficubus pleno, altero peſſimis. col. 327. 328.

Decimaſeptima Viſio facta Ezechieli.

EZECH. 1.

De quatuor animalibus, ac rotis, & de homine electrino ſedente ſuper throno ſapphirino. col. 343. 344.

Decimaoctaua Viſio facta Ezechieli.

EZECH. 8.

De idolo zeli, & de foramine aperto, ac de omnibus abominationibus Iudæorum depictis per parietes domus. col. 403. 404.

Decimanona Viſio facta Ezechieli.

EZECH. 9.

De incendio Ieruſalem, & de ſeruatis viris gementibus per ſignum Thau. col. 415. 416.

Vigeſima Viſio facta Ezechieli.

EZECH. 10.

De induto lineis veſtibus, cui mandata eſt deuaſtatio vrbis. col. 425. 426.

Vigeſimaprima Viſio facta Ezechieli.

EZECH. 37.

De oſſibus humanis lato campo ſparſis, ac virtute Diuina viuificatis. col.437.438.

Vigeſimaſecunda Viſio facta eidem Ezechieli.

EZECH. 40.

De forma templi reſtituendi per Zorobabelem, ac Nehemiam. col.457.458.

Vigeſimatertia Viſio facta eidem Ezechieli.

EZECH. 45.

De inſtauratione vrbis, & diuiſione terræ in varias portiones. col.489.490

Vigeſimaquarta Viſio eidem Ezechieli facta.

EZECH. 47.

De egredientibus aquis è limine Sanctuarij, de earum profunditate, de arboribus prope ripas, & de piſcatione. col.505.506.

Vigeſimaquinta Viſio facta Nabuchodonoſor.

DAN. 2.

De ſtatua è variis metallis compacta, & de lapide illam diſſipante, conuerſoque in montem, qui totam terram implet. col.535.536.

Vigeſimaſexta Viſio facta eidem Nabuchodonoſor.

DAN. 4.

De arbore miræ magnitudinis, ſub qua omnia animalia terræ, & in ramis eius volucres cæli conuerſantur, ac de eiuſdem exciſione. col.567.568.

Vigeſimaſeptima Viſio facta Baltaſſari.

DAN. 5.

De ſcriptura monſtrata Baltaſſari in pariete, qua regni eius exciſio denunciatur. colum. 597.598.

Vigeſimaoctaua Viſio facta Danieli.

DAN. 7.

De quatuor beſtiis aſcendentibus è mari magno, & de earum figuris, & ſignificationibus col.609.610.

Vigeſimanona Viſio facta Danieli.

DAN. 8.

De pugna arietis & hirci Suſis in Perſia demonſtrata. col.659.660.

Trigeſima Viſio facta Danieli.

DAN. 10.

De viro veſtito lineis, corpore chryſolithum, facie fulgur referente, qui Danieli nunciat populi liberationem. col.675.676.

Trigeſimaprima Viſio facta Amos.

AMOS 7.

De fictore locuſtarum ad deuaſtandam terram 10. Tribuum. col.697.698

Trigeſimaſecunda Viſio eidem Amos facta.

EOD. CAP.

De Deo in igne ſedente, & vocante ad iudicium duas Tribus. col.705.

Trigeſimatertia Viſio eidem Amos facta.

EOD. CAP.

De viro ſtante ſuper murum litum cum trulla cæmentaria in manu dextera. col.708.

Trigeſimaquarta Viſio eidem Amos facta.

AMOS 8.

De vncino pomorum, quo viſa ſunt trahi poma longè poſita. col.711.712.

Trigeſimaquinta Viſio facta Zachariæ.

ZACHAR. 1.

De equite inter myrteta, & de aliis equitibus ſequentibus, déque quatuor cornibus, & quatuor fabris demolientibus illa. col.723.724.

Trigeſimaſexta Viſio eidem Zachariæ facta.

ZACHAR. 2.

De viro funiculum habente lineum ad metiendum ſolum ædificandæ Ieruſalem. colum. 745.746.

Trigeſimaſeptima Viſio eidem Zachariæ facta.

ZACHAR. 3.

De Ieſu ſummo Sacerdote filio Ioſedec, ac ſatan accuſante illum coram Domino. col. 753.754.

Trigeſimaoctaua Viſio eidem Zachariæ facta.

ZACHAR. 4.

De candelabro aureo, & de duabus oliuis, ac ſeptem infuſoriis. col.775.776.

Trigeſimanona Viſio eidem Zachariæ facta.

ZACHAR. 5.

De volumine volante, viginti cubitos longo, lato decem. col.793.794.

Quadrageſima Viſio eidem Zachariæ facta.

EOD. CAP.

De muliere ſedente ſuper amphoram, & de duabus fœminis alatis leuantibus amphoram. col.805.806.

Quadrageſimaprima Viſio eidem Zachariæ facta.

ZACHAR. 6.

De quatuor quadrigis, è duobus montibus æneis egredientibus, & de coronatione Ieſu filij Ioſedec. col.817.818.

INDEX

INDEX LOCORVM
SACRÆ SCRIPTVRÆ.

EX VETERI TESTAMENTO.

Ex Geneſio.

Cap.1.1. *IN principio creauit Deus cælum & terram.* V.13. C.1.S.4.n.2.col.363.
2. *Et tenebræ erant ſuper faciem abyſſi.* V.27.S.2. n.2.col.706.
2. *Et ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* V.20.S.4.n.6.col.520.
27. *Creauit Deus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam, ad imaginem Dei creauit illum.* V.35.S.3.n.7.col.836.
Cap.2. 2. *Requieuit die ſeptimo.* V.35.S.2.n.5. col.829.
17. *In quacumque die comederis ex eo, morte morieris.* V.8.C.1.S.1.n.3.col.240.
Cap.3.14. *Et terrã comedes.* V.2.S.6.n.4.co.80.
Cap.4. 5. *Nónne ſi rectè obtuleris, rectè autem non diuiſeris, peccaſti?* V.12.S.1.n.2.col.333.
Cap.7. 8. *Ambulans,* Deus, *ad auram poſt meridiem.* V.11.C.2.S.2.n.4.col.326.
Cap.8. 22. *Cunctis diebus terræ, ſementis & meſſis, frigus & æſtas, æſtas & hyems, nox & dies non requieſcent.* V.13.C.1.S.10.n.1.col.376. & V.4.S.2.n.3.col.121.
Cap.15. 16. *Necdum enim completa ſunt iniquitates Amorrhæorũ.* V.34.S.1.n.2.col.806.
17. *Scito prænoſcens, quòd peregrinum erit ſemen tuum, &c.* V.29.S.2.n.2.col.734.
Cap.17. 1. *Ego ſum Deus tuus, ambula coram me, & eſto perfectus.* V.1.Præf.n.3.col.22. & V.9.Præf.n.3.col.252.
Cap.18. 1. *Apparuit ei Dominus, &c. cúmque eleuaſſet oculos, apparuerunt ei tres viri.* V.6. C.2.S.1.n.3.col.180.
Cap.20. 9. *Quæ non debuiſti facere, feciſti nobis.* V.2.S.6.n.12.col.86.
Cap.23. 9. *Det mihi Ephron ſpeluncam duplicem, & pecunia digna tradat eam mihi.* V.2. S.7.n.1.col.90.
Cap.29. 20. *Videbantur ei pauci dies præ amoris magnitudine.* V.2.Præf.n.4.col.45.
Cap.32. 10. *In baculo meo tranſiui Iordanem.* V.6.C.1.S.2.n.8.col.172.
28. *Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſraël: quoniam ſi contra Deum fortis fuiſti, quantò magis contra homines præualebis?* V.2.Præf.n.5.col.46.
29. *Cur quæris nomẽ meũ?* V.6.C.2.S.1.n.5.c.180.
Cap. 41.43. *Fecit aſcendere Ioſeph ſuper currũ ſuum ſecundum, clamante præcone, vt omnes corã eo genu flecterent.* V.35.S.1.n.2.co.822.
Cap.42. 30. *Siquid ei aduerſitatis acciderit, deducetis canos meos cum mœrore ad inferos.* V.8.Præf.n.8.col.227.
Cap.44. 15. *An ignoratis, quòd non ſit ſimilis mei in augurãdi ſciẽtia?* V.4.S.1.n.4.col.118.
Cap.49. 10. *Ipſe erit expectatio gentium.* V.17.S.2.n.4.col.453.
Cap.50. 5. *En morior, in ſepulchro meo, quod fodi mihi in terra Chanaan, ſepelies me.* V.2. Præf.n.6.col.48.

Ex Exodo.

Cap.1. 7. *Filij Iſraël creuerunt, & quaſi germinãtes multiplicati ſũt.* V.20.S.4.n.6.col.520.
11. *Præpoſuit magiſtros operum, vt affligerent eos oneribus, quantóque opprimebant eos, tantò magis multiplicabantur.* V.6.C.2.S.3. n.1.col.190.
Cap.2. 2. *Vir de domo Leui accepit vxorẽ, quæ concepit, ac peperit filium, & videns eum elegantem, &c.* V.6.C.1.S.1.n.3.col.164.
Cap.3.15. *Qui eſt, miſit me ad vos, Dominus patrum veſtrorũ, Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob, hoc nomen meum in æternũ, & hoc memoriale meum.* V.1.S.1.n.4.col.34.
Cap.4. 20. *Eduxi vos de fornace ferrea Aegypti.* V.1.S.3.n.3.col.40.
Cap.7. 1. *Ecce conſtitui te Deum Pharaonis.* V. 6.Præf.n.15.col.151.
Cap.9. 16. *Idcirco autem poſui te, vt oſtendam in te fortitudinem meam, &c.* V.6.C.2. S.2.n.6.col.185.

Cap.10. 4. *Ecce ego inducam cras locuſtam in fines tuos,quæ operiet ſuperficiẽ vniuerſæ terræ,&c.* V.27.S.1.n.2.col.702.

Cap.14. 19. *Columna nubis priora dimittens, poſt tergum ſtetit,inter caſtra Aegyptiorum, & caſtra Iſraël.* V.1.S.3.n.4.col.41.

20. *Erat nubes tenebroſa & illuminans noctem.* V.24.C.2.S.1.n.3.col.641.

31. *Et ecce reſpiciens Dominus ſuper caſtra Aegyptiorum,&c.*V.24.C.2.S.4.n.1.co.654.

Cap.15. 1. *Cantemus Domino, glorioſè enim magnificatus eſt,&c.*V.6.C.1.S.2.n.9.c.173.

3. *Dominus quaſi vir pugnator, omnipotens nomen eius,&c.* V.6.C.2.S.2.n.7.col.185.

Cap.23. 21. *Obſerua eum,& audi vocem eius, nec contemnendum putes, &c. & eſt nomen meum in eo.* V.8.Præf.n.3.col.223.

Cap.24. 10. *Viderunt Deum Iſraël,& ſub pedibus eius quaſi opus lapidis ſapphirini,&c.*V.13.C.2.S.3.n.1.col.388.

Cap.28. 2. *Facies veſtem ſanctam Aaron fratri tuo in gloriam,& decorem.*V.31.S.2.n.7.col.765.

4. *Facient tunicam lineam,& ſtrictam.* V.15.S.1.n.2.col.420.& V.31. S.2. n.7. col.765.

Cap.30. 13. *Hoc autem dabit omnis,qui tranſit ad nomen,dimidium ſicli,&c.* V.19.S.3.n.3.col.502.

Cap.32. 10. *Dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos.* V.11.C.2.S.1.n.2.col.320.

11. *Cur Domine iraſcitur furor tuus in populum tuum? Memento Abraham,&c.* V.1.S.1.n.5.col.34.

25. *Videns Moyſes populum, quòd eſſet nudatus,&c.* V.8.C.1.S.1.n.2.col.240.

Cap.33. 11. *Loquebatur autem Dominus ad Moyſem, ſicut ſolet loqui homo ad amicum ſuum.* Præl.3.n.4.col.5.

13. *Oſtende mihi faciẽ tuã.* Præl.6.n.5.col.12.

28. *Non videbit me homo, & viuet.* V.10.S.4.n.1.col.292.

Ex Leuitico.

Cap.17. 28. *Si non lauerit veſtimenta ſua à morticino, quod comedit, portabit iniquitatem ſuam.* V.34.S.4.n.2.col.813.

Cap.19. 35. *Nolite facere iniquum aliquid in iudicio,in regula,in pondere, in menſura.* V.19.S.3.n.4.col.502.

Cap.23. 40. *Et ramos ligni denſarum frondium.* V.29.S.2.n.6.col.736.

Cap.26. 12. *Ambulabo inter vos, & ero Deus veſter.* V.29.S.3.n.1.col.738.

Cap.27. 25. *Omnis æſtimatio ſiclo Sanctuarij ponderabitur.* V.19.S.3.n.3.col.502.

Ex Numeris.

Cap.12. 7. *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in Viſione apparebo ei,vel per ſomnium loquar ad illũ,at non talis ſeruus meus Moyſes, qui in omni domo mea fideliſſimus eſt,os enim ad os loquar ei.* Præl.3.n.4.col.5.

Cap.16. 4. *Murmurauit autem multitudo filiorum Iſraël contra Moyſem, &c. cúmque oriretur ſeditio, fugerunt ad tabernaculum.* V.6.C.2.S.3.n.4.col.191.

Cap.17. 8. *Inuenit germinaſſe virgam Aaron in domo Leui,& turgentibus gemmis eruperant flores,&c.* V.22.C.1.S.3.n.1.col.583.

Cap.20. 10. *Audite rebelles & increduli: nunquid de petra hac vobis aquam poterimus eruere?* V.6.Præf.n.18.col.154.

Cap.34. 15. *Acceperunt partem ſuam trans Iordanem.* V.27.S.2.n.5.col.707.

Ex Deuteronomio.

Cap.4. 24. *Deus tuus ignis conſumens eſt, Deus æmulator.*V.6.C.2.S.1.n.6.col.181.& V.24.C.2.S.1.n.10.col.645.

Cap.7. 6. *Populus ſanctus es Domino Deo tuo, te elegit Dominus Deus tuus,vt ſis ei populus peculiaris.* V.8.Præf.n.6.col.225.

Cap.32. 8. *Quando diuidebat Altiſſimus gentes,quando ſeparabat filios Adam.*V.24.C.1.S.1.n.2.col.617.

11. *Sicut aquila prouocans ad volandum pullos ſuos, expandit alas ſuas, & aſſumpſit eum.* V.12.S.2.n.4.col.336.

15. *Incraſſatus eſt dilectus,& recalcitrauit.* V.22.C.1.S.4.n.2.col.586.

21. *Ipſi me prouocauerunt in eo, qui non erat Deus, & ego prouocabo eos,&c.*V.14.S.3.n.1.col.411.

40. *Leuabo ad cælum manum meam,& dicam: Viuo ego in æternum.* V.27.S.3.n.3.col.709.

49. *Aſcende in montem,& morere.* V.6.Præf.n.17.col.152.

Cap. 33. 2. *Dominus de Sinai venit, &c. in dextera eius ignea lex.*V.24.C.2.S.3.n.4.col.652.

26. *Aſcenſor cæli auxiliator tuus.* V.35.S.1.n.2.col.822.

Cap.34. 13. *Hæc eſt terra, pro qua iuraui Abraham, Iſaac, & Iacob: vidiſti eam oculis tuis,& non intrabis in illam,&c.* V.6.Præf.n.17.col.152.

Ex Ioſue.

Cap.7. 25. *Lapidauit eum,* Achan,*omnis Iſraël.* V.11.C.2.S.2.n.2.col.324.

Cap.17. 4. *Dominus præcepit per manum Moyſis,vt daretur vobis poſſeſſio.*V.17.S.1.n.1.col.445.

Ex libro Iudicum.

Cap.15. 19. *Qua hauſta refocillauit ſpiritum.* V.35.S.2.n.5.col.829.

Ex 1. Regum.

Cap.2. 2. *Non eſt ſanctus,vt eſt Dominus.* V.10.S.6.n.1.col.297.

10. *Sublimabit cornu Chriſti ſui.* V.24.C.1.S.6.n.6.col.636.

18. *Samuel autem erat miniſter in conſpectu Domini,puer accinctus ephod lineo.* V.26.S.2.n.3.col.685.

Cap.8.

Digitized by Google

Cap. 8. 7. *Non te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos.* V.8.Præf.n.6.col.226.
11. *Hoc erit ius Regis,&c.* V.22.C.1. S.4.n.1. col.585.
18. *Filÿ autem Dauid Sacerdotes erant.* V.6.C. 1.S.1.n.1.col.162.
Cap. 10. 10. *Inſiluit in eum Spiritus Domini.* Prælud.8.n.4.col.18.
Cap. 14. 38. *Applicate huc vniuerſos angulos populi.* V.21.S.7.n.4.col.562.
Cap. 16. 22. *Stet Dauid in conſpectu meo, inuenit enim gratiam in oculis meis.* V.2. S.4. n.6.col.67.
23. *Quotieſcumque Spiritus Domini malus arripiebat Saül, Dauid tollebat citharam,&c.* V.9.S.3.n.2.col.270.
Cap. 17. 28. *Quare veniſti, & quare dereliquiſti pauculas oues,&c?* V.3. S.1. n.4. col. 108.
Cap. 18. 13. *Ingrediebatur, & egrediebatur in conſpectu populi.* V.2.S.5.n.11.col.75.

Ex 2. Regum.

Cap. 7. 23. *Quæ eſt autem gens in terra, vt populus tuus Iſraël, quem redemiſti tibi ex Aegypto, gentem, & Deum eius?* V. 6.C.2.S.3. n.7.col.193.
Cap. 12. 13. *Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum.* V.27.S.3.n.4.col.710.
Cap. 14. 19. *Nunquid manus Ioab tecum eſt in omnibus iſtis?* V.17.S.1.n.2.col.445.
Cap. 15. 31. *Infatua quæſo Domine conſilium Achitophel.* V.24.V.1.S.4.n.5.col.629.
Cap. 24. 1. *Et addidit furor Domini iraſci contra Iſraël.* V.13.C.2.S.2.n.4.col.387.
19. *Deſcendit Dauid iuxta verbum Gad.* V.6. C.1.S.2.n.9.col.172.

Ex 3. Regum.

Cap. 1. 38. *Impoſuerunt Salomonem ſuper mulam Regis Dauid, &c. & dixit omnis populus: Viuat Rex.* V.35.S.1.n.2.col.822.
Cap. 3. 9. *Seruus tuus in medio eſt populi, quem elegiſti.* V.19.S.2.n.2.col.497.
Cap. 5. 4. *Non eſt ſatan, neque occurſus malus.* V.31.S.2.n.3.col.762.
Cap. 8. 25. *Non auferetur de te vir coram me.* V.35.S.2.n.4.col.828.
Cap. 9. 17. *Præcepi mulieri viduæ, vt paſcat te.* V.9.Præf.n.5.col.254.
Cap. 11. 1. *Factum eſt autem vertente anno, eo tempore, quo ſolent Reges ad bella procedere.* V.35.S.1.n.7.col.825.
Cap. 17. 1. *Viuit Dominus, in cuius conſpectu ſto.* V.9.Præf.n.3.col.252.
19. *Hydria farinæ non defecit, nec lecythus olei eſt imminutus.* V.9.Præf.n.5.col.254.
Cap. 18. 24. *Deus, qui audierit per ignem, ipſe ſit Deus.* V.9.Præf.n.6.col.255.
44. *Ecce nubecula parua, quaſi veſtigium hominis aſcendebat de mari.* V.20. S.2.n.5. col.512.
Cap. 19. 3. *Timuit ergo Elias, & abiit quocumque eum ferebat voluntas.* V. 9.Præf.n.7.col. 256.
13. *Zelo Zelatus ſum pro Domino Deo exercituum,&c.* V.13.C.2.S.1.n.3.col.384.
Cap. 22. 11. *Fecit ſibi Sedecias cornua ferrea.* V.29.S.4.n.3.col.742.

Ex 4. Regum.

Cap. 1. 9. *Qui aſcendit ad eum, ſedentíque in vertice montis,&c.* V.9.Præf.n.8.col.257.
12. *Pater mi, Pater mi, currus Iſraël, & auriga eius.* V.9.Præf.n.9.col.259.
Cap. 10. 25. *Percuſſerunt eos in ore gladÿ.* V. 16.S.2.n.3.col.433.
30. *Quia ſtudioſè egiſti quod rectum erat,&c.* V.1.S.3.n.5.col.41.
Cap. 21. 13. *Extendam in Ieruſalem menſuram Samariæ.* V.23.S.2.n.5.col.609.

Ex 1. Paral.

Cap. 17. 18. *Populum tuum vidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria, Domine Deus, &c.* V.35.S.3.n.9.col.838.

Ex 1. Eſdræ.

Cap. 3. 10. *Steterunt Sacerdotes in ornatu ſuo & laudauerunt Deum, per manus Dauid Regis Iſraël.* V.17.S.1.n.1.col.446.

Ex lib. Tobiæ.

Cap. 5. 5. *Tunc egreſſus Tobias inuenit iuuenem ſplendidum, ſtantem, præcinctum.* V. 26.S.2.n.4.col.686.

Ex lib. Eſther.

Cap. 2. 7. *Qui fuit nutritius filiæ fratris ſui Ediſſæ, quæ altero nomine vocabatur Eſther.* V.29.S.2.n.6.col.736.

Ex lib. Iob.

Cap. 1. 6. *Cùm veniſſent filÿ Dei, vt aſſiſterent coram Domino.* V.13. C.1. S.7.n.3.col.371. & V.25.S.5.n.2.col.674.
Cap. 3. 5. *Obſcurent eum tenebræ.* V. 29.S.2.n. 2.col.733.
Cap. 4. 12. *Quaſi furtiuè ſuſcepit auris mea venas ſuſurri eius.* Prælud.3.n.3.col.5.
Cap. 5. 22. *In vaſtitate & fame videbis, & cum lapidibus regionis pactum tuum* V.6.C. 2.S.2.n.9.col.186.
22. *Beſtias terræ non formidabis.* V.24.C.1.S.2. n.1.col.621.
26. *Ingredieris in abundantia ſepulchrum.* V.8. Præf.n.8.col.227.

Cap. 7.

Cap.7. 15. *Elegit ſuſpendium anima mea, & mortem oſſa mea.* V.17.S.2.n.3.col.452.

Cap.9. 13. *Qui portant orbem.* V.12.S.2.n.2. col.336.

Cap.10. 17. *Et pœna militant in me.* V.27. S.3.n....col.709.

Cap.12. 12. *In antiquis eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia.* V.24.C.2.S.2.n.1. col.647.

13. *Ipſe habet conſilium.* V.11.C.2.S.1.n.2. col.320.

Cap.13. 25. *Contra folium, quod vento rapitur, oſtendis potentiam tuam.* V.22.C.1.S.3. n.2.col.584.

Cap.14. 15. *Breues dies hominis: numerus dierum eius apud te eſt.* V.7.S.2. n.4. col. 214.

Cap.15. 15. *Ecce inter Sanctos eius nemo immutabilis, & cæli non ſunt mundi in conſpectu eius.* V.2.S.6.n.4.col.79.

Cap.16. 17. *Facies mea intumuit à fletu.* V. 26.S.1.n.2.col.682.

Cap. 21. 13. *ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt.* V.34.S.3.n. 2.col.811.

Cap.22. 14. *Circa cardines cæli perambulat, nec noſtra conſiderat.* V.29. S.3.n.1.col. 738.

Cap.25. 2. *Qui facit concordiam in ſublimibus.* V.26.S.3.n.3.col.688.

Cap.26. 8. *Qui ligat aquas in nubibus ſuis, vt non erumpant pariter deorſum.* V.2.S.6. n.12.col.87.

Cap.28. 3. *Vniuerſorum finem ipſe conſiderat.* V.12.S.1.n.3.col.333.

4. *Eos, quos oblitus eſt pes egentis hominis, & inuios.* V.8.C.1.S.2.n.1.col.243.

Cap.31. 6. *Appendat me in ſtatera iuſta, & ſciat Deus, &c.* V.23.S.2.n.4.col.608.

35. *Quis mihi tribuat auditorem, & librum ſcribat ipſe, qui iudicat?* V.33.S.1.n.4.c.798.

Cap.36. 29. *Si voluerit extendere nubes, quaſi tentorium.* V.11.C.1.S.2.n.3.col.315.

Cap.38. 37. *Concentum cæli quis dormire faciet?* V.26.S.3.n.3.col.688.

Cap.39. 26. *Numerus annorum eius inæſtimabilis.* V.24.C.2.S.2.n.1.col.647.

27. *Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila?* V.24.C.1.S.3.n.4.col.625.

32. *Inde è præcelſis rupibus contemplatur prædam.* V.28.S.2.n.2.col.719.

Cap.40. 13. *Oſſa eius, fiſtula æris, & per gyrum dentium eius, formido.* V.24.C.1.S.4.n. 6.col.629.

14. *Ipſe principium viarum Dei.* V.13.C.1.S. 12.n.2.col.381.

15. *Huic montes herbas ferunt, omnes beſtiæ agri ludent ibi.* V.22.C.1.S.4.n.3.col.586.

Cap.41. 11. *De naribus eius procedit fumus, ſicut ollæ ſuccẽſæ.* V.11.C.2. S.2.n.3.col.325.

21. *Sub ipſo erunt radij ſolis.* V.3.S.2.n.3.col. 111.

Cap.42. 8. *Iob ſeruus meus orabit pro vobis, faciem eius ſuſcipiam.* V.35. S.3. n.1. col. 833.

Ex Pſalmis.

Pſal.1. 3. *Lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, &c.* V.22.C.1.S.2.n.2. col.581.

4. *Non ſic impij, non ſic, ſed tanquam puluis, quem proiicit ventus, &c.* V.13.C.1.S.1.n.2. col.353.

Pſal.2. 6. *Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum, &c.* V.19.S. 1.n.5.col.496.& V.35.S.3.n.3.col.834.

7. *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te.* V.24. C.1.S.7.n.3. col. 637.

9. *Reges eos in virga ferrea.* V.6.C.1.S.2.n.3. col.169.

11. *Exultate ei cum tremore.* ibid.C.3.S.1.n.2. col.200.

12. *Apprehendite diſciplinam.* ibid.C.2.S.4. n.2.col.196.

Pſal.4. 6. *Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ, & ſperate in Domino, multi dicunt: Quis oſtendit nobis bona?* V.8.Præf.n.4.col.223.

8. *A fructu frumenti, vini, & olei ſui multiplicati ſunt.* V.32.S.3.n.1.col.784.

Pſal.5. 5. *Manè aſtabo tibi, & videbo.* Præl. 6.n.5.col.12.

Pſal. 6. 7. *Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum, &c.* V.26.S. 1.n.2.col.682.

Pſal. 7. 12. *Nunquid iraſcetur per ſingulos dies?* V.13. C.2.S.2.n.4.col.387.

15. *Ecce parturiit iniuſtitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem.* V.8.C.1.S.1.n. 3.col.241.

Pſal.8. 2. *Eleuata eſt magnificentia tua ſuper cælos.* V.10.S.2.n.3.col.289.

Pſal.9. 5. *Sediſti ſuper thronum, qui iudicas iuſtitiam.* V.13.C.1.S.4.n.2.col.362.

9. *Parauit in iudicio thronum ſuum.* V.24.C. 2.S.1.n.5.col.642.

Pſal.10. 4. *Dominus in templo ſancto ſuo, Dominus in cælo ſedes eius.* V.19.S.2.n.4.col. 498.& V.10.S.2.n.4.col.289.

5. *Palpebræ eius interrogant filios hominum.* V. 12.S.1.n.3.col.333.

8. *Oculi eius in pauperem reſpiciunt: inſidiatur in abſcondito, &c.* V....S.2.n.2.

Pſal.15. 3. *Secundùm multitudinem impietatum eorum expelle eos, quoniam irritauerunt te Domine.* V.34.S.2.n.1.col.808.

6. *Funes ceciderunt mihi in præclaris, &c.* V. 27. S.2.n.5.col. 707.& V.13.C.2. S.4.n.2. col.391.

12. Adim

12. *Adimplebis me lætitia cum vultu tuo.Præl.6. n.5.col.12.*

Pſal.16. 3. *Probaſti cor meum, & viſitaſti nocte. V.29.S.2.n.2.col.734.*

4. *Propter verba labiorum tuorum ego cuſtodiui vias duras. V.6.C.1.S.2.n.9.col.172.*

15. *Satiabor, cùm apparuerit gloria tua.V.10.S.5. n.4.col.296.*

Pſal.17.3.*Dominus firmamentum meum.V.13.C. 2.S.1.n.1.col.383.*

9. *Aſcendit fumus in ira eius. V.11.C.2.S.2.n.1. col.324.*

12. *Poſuit tenebras latibulum ſuum.V.29.S.2.n. 2.col.734*

15.*Fulgura multiplicauit,& conturbauit eos. V. 28.S.1.n.1.col.716.*

Pſal. 18.6. *In ſole poſuit tabernaculum ſuum. V.2. S.6.n.5.col.80.*

10. *Iudicia Domini vera, iuſtificata in ſemetipſa. V.34. S.1.n.1.col.806. & V.24.C.2.S.2.n.3. col.648.*

Pſal.19.8. *Hi in curribus,& hi in equis,&c. V.35. S.1.n.1.col.821.*

Pſal.20. 3. *Voluntate labiorum eius non fraudaſti eum.V.6.C.1.S.2.n.9.col.173.*

10. *Pones eos,vt clibanum ignis. V.1. S.3.n.3.col. 40.*

Pſal.21.13. *Circumdederunt me vituli multi,&c. V.22.C.1.S.4.n.2.col.586.*

15.*Sicut aqua effuſus ſum, & diſperſa ſunt omnia oſſa mea.V.17.S.2.n.3.col.453.*

Pſal.22.4.*Virga tua & baculus tuus,ipſa me conſolata ſunt. V.11.C.2.S.1.n.3.col.322.*

Pſal.23.2.*Super maria fundauit eam. V.2.S.7.n. 3.col.92.*

Pſal.29.6. *Ira in indignatione eius.V.11.C.2.S.1. n.2.col.320.*

6. *Ad veſperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. V.25.S.5.n.3.col.674.*

Pſal.30.16. *In manibus tuis ſortes meæ. V.6.C.1. S.1.n.1.col.163.*

17.*Illuſtra faciem tuam ſuper ſeruum tuum.V.13. C.1.S.4.n.5.col.364.*

Pſal.31.1.*Beati,quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata. V.27.S.3.n.4. col.710.*

3. *Quoniam tacui,inueterauerunt oſſa mea.V.17. S.2.n.3.col.453.*

9.*Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus,in camo,&c. V.22.C.2.S.2.n.1.col. 591.*

Pſal.32.6. *Verbo Domini cæli firmati ſunt,& ſpiritu,&c. V.13.C.1.S.8.n.3.col.373.*

7. *Congregans ſicut in vtre aquas maris, ponens in theſauris abyſſos. V.6.C.2.S.2.n.5.col.184.*

Pſal.33.10. *Non eſt inopia timentibus eum. V. 21.S.2.n.7.col.550.*

Pſal.34. 10. *Omnia oſſa mea dicent:Domine,quis ſimilis tibi? V.17.S.2.n.6.col.455.*

Pſal.35. 7. *Iuſtitia tua ſicut montes Dei,iudicia tua,&c. V.13.C.2.S.4.n.1.col.391.*

Pſal.36.1.*Noli æmulari in malignantibus, &c.V. 14.S.3.n.1.col.411.*

55. *Vidi impium ſuperexaltatum, & eleuatum ſicut cedros Libani, &c.V.22.C.2. S.1.n.2.col. 588.*

Pſal.37.5. *Iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum,&c. V.34.S.3.n.1.col.810.*

19. *Ne tradas beſtiis animas confitentes tibi.V.24. C.1.S.2 n.2.col.622.*

Pſal. 38. 5. *Notum fac mihi Domine finem meum, &c. Ecce menſurabiles poſuiſti dies meos,&c. V.23.S.2.n.3.col.607.*

Pſal.43. 4. *Non enim in arcu ſuo poſſederunt terram,& brachium eorum non ſaluauit eos,&c.V. 8.Præf.n.5.col.224.*

9. *Qui fingis laborem in præcepto. V.11.C.2.S.1.n. 3.col.322.*

Pſal.44. 3. *Diffuſa eſt gratia in labiis tuis.V.11. C.1.S.2.n.5.col.317.*

8. *Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea vnxit te Deus, &c. V.2. S.8.n.2.colum. 96.*

Pſal. 45. 3. *Transferentur montes in cor maris. V. 16.S.2.n.3.col.433.*

5. *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, ſanctificauit tabernaculum ſuum Altiſſimus. V.11. C.1.S.1.n.2.col.311.*

Pſal.47. *Mons Sion, latera Aquilonis, ciuitas Regis magni. V.11.C.2.S.2.n.6.col.328.*

11. *Iuſtitia plena eſt dextera tua. V.13.C.1.S.1.n. 6.col.355.*

Pſal. 49. 5. *Congregate illi Sanctos eius, qui ordinant teſtamentum eius ſuper ſacrificia.V.1.S.1. n.2.col.33.*

20. *Sedens aduerſus fratrem tuum loquebaris,&c. arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam. V. 34.S.2.n.3.col.809.V.24.C.2.S.3.n.5.col.652. & V.25.S.3.n.3.col.670.*

Pſal.50.7.*In iniquitatibus conceptus ſum. V.6.C. 2.S.4.n.2.col.195.*

14.*Spiritu principali confirma me. V.11.C.1.S.2. n.5.col.318.*

Pſal.52.6. *Quoniam Deus diſſipauit oſſa eorum, qui hominibus placent.V.17.S.1.n.4.col.447.*

Pſal. 54.7. *Quis dabit mihi pennas, ſicut columbæ, &c? Præl.8.n.6. col.20. & V.2. S.3.n. 5.col.63.*

Pſal.55.8.*Pro nihilo ſaluos facies illos. V.13.C.2. S.6.n.8.col.402.*

Pſal.57. 11. *Lætabitur iuſtus,cùm viderit vindictam, manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris. V.16.S.1.n.2.col.430.*

Pſal. 58. 12. *Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos, ne occidas eos, nequando obliuiſcantur populi mei.V.31.S.2.n.4.col.763.& V.34.S.5. n.1.col.814.*

Pſal. 61. 4. *Interficitis vniuerſi vos, tanquam parieti, &c. V.6.C.2. S.3. num.2. colum. 190.*

Pſal. 65. 12. *Impoſuiſti homines ſuper capita noſtra. V.11.C.1.S.2.n.5.col.318.*

15.*Helo*

Digitized by Google

15.*Holocauſta medullata offeram tibi,&c.* V.18.S. 10.n.2.col.481.

Pſal. 67. 5. *Iter facite ei, qui aſcendit ſuper Occaſum: Dominus nomen illi.* V.2.S.7.n.3. col.92. & V.14.S.5.n.1.col.415.

10.*Pluuiam voluntariam ſegregabis Deus hereditati tuæ,&c.* V.27.S.1.n.4.col.703.

12.*Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa.* V.11.C.1.S.2.n.2.col.314.

14.*Si dormiatis inter medios cleros,pennæ columbæ deargentatæ,&c.* V.6.C.2.S.2.n.9.col.186.

21. *Domini Domini exitus mortis.* V.5.S.1.n.2. col.135.

26. *Præuenerunt Principes coniuncti pſallentibus.* V.2.S.5.n.13.col.76.

Pſal. 68.3. *Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia.* V.29.S.2.n.7.col.737.

Pſal.70.7.*Tanquam prodigium factus ſum multis.* V.31.S.3.n.3.col.769.

Pſal.71.3.*Suſcipiant montes pacem populo,& colles iuſtitiam.* V.2.S.6.n.14.col.88.

6.*Deſcendet,ſicut pluuia in vellus, & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram.* V.8.C.2.S.2.n.1.col. 248.

Pſal.72.2. *Mei autem penè moti ſunt pedes,penè effuſi ſunt greſſus mei, &c.* V.33. S.1.n.3.col. 797.

12. *Ecce ipſi peccatores & abundantes in ſeculo obtinuerunt diuitias, &c.* V.11. C.2. S.1.n.2.col. 321.

Pſal.74.9. *Fex eius non eſt exinanita.* V.24.C.2. S.2.n.3.& S.4.n.3.col.648.& col.655.

Pſal.75.8. *Tu terribilis es, & quis reſiſtet tibi?* V. 27.S.2.n.4.col.707.

Pſal.77. 41. *Et conuerſi ſunt, & tentauerunt Deum,& Sanctum Iſraël exacerbauerunt.* V.15. S.2.n.6.col.423.

49. *Immiſſiones per Angelos malos.* V.6.C.2.S.2. n.10.col.187.

50. *Viam fecit ſemitæ iræ ſuæ.* V.1.S.3.n.4.col. 41.

65. *Excitatus eſt tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino.* V.6.C.1.S.2. n.9.col.173.

71. *Elegit Dauid ſeruum ſuum, de pòſt fœtantes accepit eum.* V.6.C.1.S.1.n.2.col.164.

Pſal. 78. 5. *Vſquequo Domine iraſcèris in finem, accendetur velut ignis Zelus tuus?* V.14.S.3.n.2. col.411.

7. *Quia comederunt Iacob, & locum eius deſolauerunt.* V.24.C.1.S.4.n.2.col.627.

Pſal.79. 14. *Exterminauit eam aper de ſylua,& ſingularis ferus depaſtus eſt eam.* ibid. S.6.n.2. col.633.

18. *Fiat manus tua ſuper virum dexteræ tuæ,&c.* V.27.S.3.n.3. col.709. & V.31.S.2.n.2.col. 762.

Pſal.83. 3. *Concupiſcit,& deficit anima mea,&c.* V.6.C.3.S.1.n.2.col.201.

6.*Beatus vir,cuius eſt auxilium abs te, aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit, &c.* V.6.C.1. S.3.n.4.col. 176.

Pſal.84. 12. *Veritas de terra orta eſt.* V.2.S.5.n. 9.col.73.

Pſal. 86. 5. *Nunquid Sion dicet: Homo, & homo natus eſt in ea?* V.2.S.6.n.5.col.80.& V.30.S. 2.n.1.col.749.

Pſal.88. 36. *Semel iuraui in Sancto meo,ſi Dauid mentiar; ſemen eius in æternum manebit, &c.* V.18.S.4.n.1.col.470.

Pſal.90. 6. *A negotio perambulante in tenebris, ab incurſu & dæmonio meridiano.* V.29.S.3.n. 1.col.738.

7. *Cadent à latere tuo mille, &c.ad te autem, &c* V.6.C.2.S.2.n.8.col.106.

10. *Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* V.6.Præf.n.15. col.151.

15. *Cum ipſo ſum in tribulatione.* V.6.C.2.S.3.n. 6.col.192.

Pſal.91. 11. *Exaltabitur ſicut vnicornis cornu meum.* V.13.C.2.S.4.n.9.col.395.

11. *Senectus mea in miſericordia vberi.* V.8.Præf. n.8.col.228.

Pſal.100.8. *In matutino interficiebam omnes peccatores,&c.* V.10.S.1.n.4.col.287.

Pſal. 101. 4. *Oſſa mea ſicut cremium aruerunt.* V. 17.S.2.n.3.col.453.

Pſal. 102. 4. *Qui coronat te in miſericordia, & miſerationibus.* V.35.S.3.n.9.col.837.

8. *Miſerator,& miſericors Dominus,longanimis, &c.* V.34.S.5.n.4.col.816.

Pſal. 103. 3. *Qui ponis nubem aſcenſum tuum.* V. 16.S.1.n.4.col.431.

4. *Qui facis Angelos tuos ſpiritus, & miniſtros tuos ignem vrentem.* V.15.S.1.n.1.col.419.

13. *De fructu operum tuorum ſatiabitur terra.* V. 20.S.3.n.6.col.516.

14. *Producens fœnum iumentis.* V.31.S.4.n.2.col. 770.

24. *Omnia in ſapientia feciſti.* V.13. C.1.S.11.n. 2.col.380.& V.32.S.1.n.5.col.781.

Pſal.104. 20.21. *Miſit Rex,& ſoluit eum, &c. Conſtituit eum Dominum domus ſuæ, &c.* V.4. S.1.n.4.col.118.

37.*Eduxit eos cum argento & auro, & non erat in Tribubus eorum infirmus.* V.6. C.2. S.2.n.8.col. 186.

Pſal. 105.23. *Et dixit,vt diſperderet eos, ſi non Moyſes electus eius ſtetiſſet in confractione in conſpectu eius.* V.1.S.1.n.5.col.34.

Pſal. 106. 40. *Effuſa eſt contemptio ſuper Principes, &c. & omnis iniquitas oppilabit os ſuum.* V.34.S.3.n.4.col.812.

Pſal.108.6.*Diabolus ſtet à dextris eius.* V.31.S.2. n.2.col.762.

18.*Dilexit maledictionem,& veniet ei.* V.33.S.2. n.1.col.800.

18. *Induit maledictionem,ſicut veſtimentum,&c.* V.33.S.2.n.4.col.801.

20.*Hec*

20. *Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum.* V.31.S.2.n.3.col.763.

Pſal.109.1. *Sede àdextris meis, donec ponam, &c.* V.24.C.2.S.5.n.3.col.658.

3. *In ſplendoribus Sanctorum, ex vtero ante luciſerum genui te.* V.6.C.2.S.4.n.2.col.194.& V.13.C.2.S.4.n.1.col.391.

3. *Tecum principium in die virtutis tuæ, &c.* V.24.C.2.S.2.n.2.col.647.

4. *Tu es Sacerdos in æternum.* V.15.S.1.n.3.col.420.V.35.S.3.n.3.col.834 & V.19.S.2.n.8.col.500.

6. *Iudicabit in nationibus, implebit ruinas.* V.24.C.2.S.2.n.5.col.649.

Pſal.110.10. *Initium ſapientiæ timor Domini.* V.6.C.3.S.1.n.2.col.200.

Pſal.113.2. *Facta eſt Iudæa ſanctificatio eius.* V.2.S.8.n.2.col.95.

Pſal. 117.22. *Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli.* V.21.S.7.n.4.col.562.

Pſal. 118.57. *Portio mea Dominus.* V.2.S.7.n.2.col.91.

89. *In æternum Domine verbum tuum permanet in cælo.* V.13.C.1.S.10.n.3.col.377.

95. *Ordinatione tua perſeuerat dies, quoniam omnia ſeruiunt tibi.* V. 13. C.1. S. 12. n.1.colum. 381.

106. *Iuraui, & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ.* V.2.S.8.n.3.col.96.

131. *Os meum aperui, & attraxi ſpiritum.* V.18.S.6.n.2.col.475.

160. *Principium verborum tuorum veritas.* V.32.S.4.n.3.col.787.

174. *Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur.* V.2.S.6.n.6.& 7.col.81.

Pſal.119.5. *Habitaui cum habitantibus Cedar.* V.2.S.6.n.5.col.80.

Pſal.121.5. *Illic ſederunt ſedes in iudicio.* V.10.S.3.n.1.col.290. & V.24.C.2.S.1.num.5.colum. 642.

Pſal.123. *Anima noſtra, ſicut paſſer, erepta eſt de laqueo venantium.* Præl.8.n.6.col.19.

Pſal.124.2. *Dominus in circuitu populi ſui.* V.18.S.7.n.1.col.476.

2. *Montes in circuitu eius.* ibid.col.ead.

Pſal. 131.17. *Illuc producam cornu Dauid, paraui lucernam, &c.* V.24.C.1.S.6.n.6.col.635.

Pſal. 132.2. *Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron, quod deſcendit in oram veſtimenti eius.* V.2. S.4. n.2.col. 65.

Pſal.135.5. *Qui fecit cælos in intellectu.* V. 13.C.1.S.11.n.2.col.380.

Pſal.136.5. *Si oblitus fuero tui Ieruſalem, obliuioni detur dextera mea.* V.17.S.1.n.1.col.446.

138.4. *Omnes vias meas præuidiſti, & funiculum meum inueſtigaſti.* V.6.C.1.S.1.n.1.col.162.

7. *Quò ibo à Spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? &c.* V.13.C.1. S.4.n.3. col.363.V.35. S.2.n.5. D.Fern.in Viſ.vet.Teſt. col.829.& V.2.S.4.n.1.col.64.

14. *Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es, &c.* V.22.C.1.S.2.n.4.col.581.

16. *Imperfectum meum viderunt oculi tui, &c.* V.2.S.4.n.3.col.65.

16. *In libro tuo omnes ſcribentur, &c.* V.12. S.1.n.3.col.333.

17. *Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum.* V.2.S.4.n.8.col.68.

Pſal. 144. 7. *Memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabunt.* V.18.S.9.n.3.col.480.

Pſal.148.3. *Laudate eum ſol & luna, laudate eum omnes ſtellæ, &c.* V.3.S.2.n.3.col.111.

Pſal.149.1. *Cantate Domino canticum nouum, &c.* V.13.C.2.S.6.n.6.col.401.

Ex libro Prouerbiorum.

Cap.1.17. *Fruſtra iacitur rete ante faciem pennatorum.* Præl.8.n.6.col.20.

Cap.3. 11. *Diſciplinam Domini ne abiicias, nec deficias, cùm ab eo argueris.* V.11.C.2.S.1.n.2.col. 321.

Cap.8. 30. *Ludens coram eo omni tempore.* V.24.C.2.S.2.n.2.col.648.

Cap.16.11. *Pondus & ſtatera iudicium Domini, & opera eius omnes lapides ſacculi.* V.23.S.2.n.4.col.608.

Cap.19.25. *Peſtilente flagellato, ſtultus ſapientior erit.* V.20.S.6.n.1.col.526.

Cap.21. 1. *Sicut diuiſiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini.* V.21.S.2.n.8.col.550.

7. *Rapina impiorum detrahet illos.* V.33.S.3.n.2.col.803.

Cap. 30. 15. *Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ dicentes: Affer, affer.* V.5.S.1.n.1.col.135.

27. *Regem locuſta non habet, & egreditur vniuerſa per turmas ſuas.* V.27.S.1.n.2.col.702.

29. *Leo fortiſſimus beſtiarum, &c. gallus ſuccinctus lumbos, &c.* V.24.C.1.S.3.n.2.col 624.

Cap.31. 13. *Quæſiuit lanam & linum, &c. facta eſt quaſi nauis inſtitoris, &c.* V.25.S.2.n.2.col. 667.

Ex libro Eccleſiaſtæ.

Cap.1.4. *Generatio præterit, & generatio aduenit, terra autem in æternum ſtat.* V.13.C.1.S.10.n.2.col. 377.

5. *Oritur Sol, & occidit, & ad locum ſuum reuertitur, ibique renaſcens gyrat per Meridiem, &c.* V.13.C.1.S.10.n.3.col.ead.

7. *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat: ad locum, vnde exeunt flumina, reuertuntur, &c.* V.13.C.1.S.10.n.2.col.ead.

Cap.5.8. *Excelſo excelſior eſt alius, &c.* V.29.S.4.n.4.col.743.

Cap. 9. 8. Omni tempore ſint veſtimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat. V.31. S.2.n.9.col.766.
Cap. 10. 5. Vbi multæ ſunt opes, multi & qui comedunt eas. V.22.C.1.S.4.n.1.col.585.
Cap.12.5. Florebit amygdalus. V.11.C.2.S.1.n.1. col.319.
13. Deum time, & mandata eius obſerua, hoc eſt enim omnis homo. V.21. S.2. n.7.col. 549.& V. 35.S.2.n.3.col.827.
Cap. 14. 9. Inſatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis. V.28.S.2.n.2.col.719.

Ex libro Canticorum.

Cap.1.3. Oleum effuſum nomen tuum. V.2. S.8.n. 2.col.95.
5. Formoſa, ficut pelles Salomonis. V.2. S.6.n.4. col.79.
6. Decolorauit me Sol. V.2.S.6.n.5.col.80.
7. Indica mihi, quem diligit anima mea, vbi paſcas? V.6.C.1.S.2.n.6.col.170.
11. Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento. V.18.S.4.n.1.col.470.
16. Lectulus noſter floridus. V.18. S. 10. n.4. col. 481.
Cap.2. 2. Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. V.2.S.6.n.6.& 7.col.81.& V.6.C.2. S.2.n.13.col.189.
6. Læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. V.2.S.3.n.5.col.63.
8. Venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles, reſpiciens per feneſtras, proſpiciens per cancellos. V.2.S.4.n.4.col.65.
10. Surge formoſa mea, & veni. V.2.S.6.n.5.col. 80.
12. Flores apparuerunt in terra noſtra. V.2.S.6.n. 10.col.85.
16. Dilectus meus mihi, & ego illi. V.2.S.4.n.10. col.69.
Cap.4. 1. Abſque eo, quod intrinſecus latet. V.16. S.1.n.4.col.432.
11. Mel & lac ſub lingua eius. V.11.C.2.S.1.n.3. col.322.
16. Surge Aquilo, veni Auſter, perfla hortum meum, &c. V.11.C.2.S.2.n.5.col.327.
Cap.5.2. Ego dormio, & cor meum vigilat. Præl.7. n.8.col.15.& Præl.8.n.1.col.17.
2. Aperi mihi ſoror mea, columba mea, &c. V.11. C.1.S.2.n.4.col.316.
3. Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? V.6. C.3.S.1.n.3.col.201.
3. Exui tunicam meam, quomodo induam eam? V. 15.S.2.n.4.col.423.
11. Caput eius, aurum optimum. V.21.S.3.n.2. col.551.
14. Manus eius tornatiles. V.13.C.1.S.13.n.2.col. 383.& C.2.S.5.n.2.col.397.
Cap.7.1. Quid videbis in Sulamite, niſi choros caſtrorum? V.2.S.6.n.11.col.85.
2. Venter tuus, ſicut aceruus tritici vallatus liliis. V.6.C.2.S.4.n.1.col.194.
Cap.8.6. Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum, vt ſignaculum ſuper brachium tuum, quia fortis eſt, vt mors, dilectio, &c. V.13.C.2.S.4.n.4.c.392.
8. Soror noſtra paruula eſt, & vbera non habet: quid faciemus ſorori noſtræ, &c? V.11. C.1.S.1. n.3.col.312.

Ex libro Sapientiæ.

Cap.6. 6. Duriſſimum iudicium iis, qui præſunt, fiet. V.31.S.1.n.4.col.759.
Cap.7.1. Sum quidem & ego mortalis homo, ſimilis omnibus. V.35.S.2.n.3.col.827.
22. Spiritus multiplex, ſubtilis, diſertus. V.10.Præf. n.5.col.277.
22. Eſt in illa ſpiritus intelligentiæ, ſpiritus vnicus, &c. V.24.C.2.S.1.n.11.col.646.
Cap. 8.1. Attingit à fine vſque ad finem fortiter, &c. V.6.C.1.S.1.n.1.col.162.
Cap.10.13. Hæc venditum iuſtum non dereliquit, &c. V.5.S.2.n.4.col.139.
Cap. 11. 21. Omnia in menſura, & numero, & pondere diſpoſuiſti. V.19.S.3.n.4. col.502.& V. 23.S.2.n.2.col.607.
Cap.14.27. Idolorum cultura omnis mali principium eſt, & finis. V.14.S.5.n.3.col.416.
Cap.16.25. Propter hoc & tunc in omnia transfigurata, omnium nutrici gratiæ tuæ deſeruiebant. V.13.C.1.S.11.n.1.col.379.

Ex libro Eccleſiaſtici.

Cap.1.9. Deus creauit illam, & effudit ſuper omnia opera ſua. V.13.C.1.S.11.n.2.col.380.
Cap.3.22. Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris. V.6.C.3.S.1.n.1.col.199.
Cap. 15.17. Appoſui tibi aquam & ignem, ad quod volueris porrige manum. Ante hominem vita & mors, &c. V.13.C.1.S.1.n.5.col.355.
Cap.24.22. Rami mei, honoris & gratiæ. V.22.C. 1.S.3.n.1.col.583.
Cap.30.24. Miſerere animæ tuæ placens Deo. V. 22.C.2.S.3.n.4.col.596.
Cap.40.6. Modicum tanquam nihil in requie, & ab eo in ſomnis, quaſi in die, &c. V.4.S.2.n.2. col.120.
Cap.44.10. Illi ſunt, quorum pietates non defuerunt. V.31.S.3.n.2.col.768.
20. Abraham magnus pater multitudinis gentium. V.1.Præf.n.5.col.23.
Cap.48. 25. Purgauit eos in manu Iſaiæ. V.10. Præf.n.5.col.277.
27. Et conſolatus eſt lugentes in Sion in ſempiternum. V.10.Præf.n.5.col.ead.
Cap.50.31. Lux Dei, veſtigium eius. V.1.S.3.n.3. col.40.

Ex Iſaia.

Cap. 1.2. Argentum tuum verſum eſt in ſcorias,

vinum

Digitized by Google

vinum tuum mixtum eſt aqua.V.6.C.1.S.2.n.4.col.169.

4. *Væ genti peccatrici, populo pleno peccatis, &c.V.13.C.2.S.6.n.7.col.402.*

5. *Omne caput languidum, & omne cor mærens: à planta pedis vſque ad verticem capitis, non eſt in eo ſanitas. V.14.S.2.n.1.col.409.*

9. *Niſi Dominus exercitium reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma, &c. V.2.S.7.n.4.col.93.*

13. *Ne offeratis vltra ſacrificium fruſtra.V.12.S.1.n.4.col.334.*

15. *Cùm extenderitis manus veſtras, auertam oculos meos à vobis: manus enim veſtræ ſanguine plena ſunt. V.33.S.3.n.1.col.803.*

16. *Lauamini, mundi eſto te, &c.V.18.S.10.n.3.col.481.*

25. *Propter hoc, ait Dominus exercituum, fortis Iſraël: heu conſolabor, &c. V.10. S.1. n.3.col.286.*

25. *Conuertam manum meam, & excoquam ad purum ſcoriam tuam. V.16.S.1.n.1.col.430.*

Cap. 2. 9. *De Sion exibit lex, & verbum Domini de Ieruſalem. V.2.S.6.n.11.col.85.*

7. *Repleta eſt terra eorum auro.V.21. S.3. n.3.col.551.*

Cap. 4. 2. *In illa die erit germen Domini in magnificentia. V.31.S.4.n.1.col.770.*

Cap. 5. 1. *Cantabo dilecto meo canticum, &c.V.6.C.1.S.2.n.9.col.173.*

2. *Expectaui, vt faceret vuas, fecit autem labruſcas. V.6.C.2.S.2.n.11.col.188.*

17. *Et paſcentur agni iuxta ordinem ſuum.V.6.C.1.S.2.n.9.col.172.*

24. *Propter hoc, ſicut deuorat ſtipulam lingua ignis. V.27.S.2.n.4.col.707.*

Cap.6.1. *Vidi Dominum ſedentem, &c.V.6.C.2.S.3.n.6.col.192.*

Cap. 7. 18. *Sibilabit Dominus muſcæ, quæ eſt in extremo flumine Aegypti, & api, quæ eſt in Aſſur.V.35.S.2.n.4.col.828.*

Cap.8.16. *Signa legem, liga teſtimonium in diſcipulis meis. V.2.S.6.n.12.col.87.*

14. *Propterea dabit Dominus ipſe vobis ſignum: Ecce virgo concipiet, & pariet. V.18.S.12.n.3.col.486.*

Cap. 9.6. *Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus ſuper humerum eius. V:12.S.2.n.4.col.337.*

6. *Et vocabitur nomen eius, ad mirabilis, conſiliarius, &c. V:15.S:1.n.3.col.420.*

10. *Lateres ceciderunt, ſed quadris lapidibus ædificabimus. V.18.S.10.n.5.col.482.*

19. *Erit populus eſca ignis.V.31.S.2.n.4.col.764.*

Cap.10.12. *Viſitabo ſuper fructu magnifici cordis, &c. V.22.C.1.S.2.n.5.col.582.*

14. *Inuenit quaſi nidum manus mea, fortitudinem populorum, &c. ibid.col.ead.*

32. *Confortamini, adhuc dies eſt, vt in Nobe ſtetur. V.24.C.1.S.4.n.4.col.628.*

Cap. 11.1. *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos, &c.V.4.S.2.n.1.col.120.V.13.C.1.S.8.n.2.col.373.& V.17.S.2.n.3.col.452.*

15. *Deſolabit Dominus linguam maris Aegypti.V.16.S.2.n.3.col.433.*

Cap.13.3. *Ego mandaui ſanctificatis meis. V.11.C.1.S.1.n.2.col.310.*

8. *Facies combuſtæ, vultus eorum. V.35. S.1.n.4.col.823.*

Cap.14.13. *In cælum conſcendam, ſuper aſtra Dei exaltabo ſolium meum. V.10.S.3.n.2.col.291.*

30. *Primogeniti pauperum.V.8. C.1.S.2.n.1.col.243.*

31. *Ab Aquilone fumus venit, & non eſt qui effugiat agmen eius. V.11.C.2.S.2.n.6.col.328.*

Cap.16 6. *Audiuimus ſuperbiam Moab, ſuperbus eſt valde, ſuperbia eius pluſquam fortitudo eius. V.35.S.2.n.3.col.827.*

8. *Flagella eius vſque ad Iazer, errauerunt in deſerto propagines eius. V.4.S.2.n.1.col.119.*

Cap.17.13. *Sicut turbo coram tempeſtate.V.13.C.1.S.1.n.2.col.353.*

Cap.18.1. *Væ terræ cymbalo alarum.V.13.C.2.S.6.n.8.col.402.*

Cap.19.1. *Ecce Dominus aſcendet ſuper nubem leuem. V.24.C.2.S.1.n.5.col.643.*

Cap.20.3. *Dixit Dominus: Sicut ambulauit ſeruus meus Iſaias nudus, ſignum, & portentum, &c. V.31.S.3.n.3.col.769.*

Cap.21.4. *Pone menſam, contemplare in ſpecula, comedentes & bibentes, &c.V.23.S.1.n.3.col.604.*

Cap.22.18. *Coronans coronabit te tribulatione, & quaſi pilam mittet te in terram, &c.V.34.S.5.n.2.col.815.*

Cap.24.22. *Et claudentur ibi in carcere, & poſt multos dies viſitabuntur. V.4.S.1.n.1.col.117.*

Cap. 25.6. *Faciet Dominus in monte hoc conuiuium pinguium, &c. V.10.Præf.n.5.col.276.*

Cap. 26.1. *Vrbs fortitudinis noſtræ Sion Saluator, ponetur in ea murus, & antemurale.V.18.S.5.n.1.col.474.& V.30.S.2.n.2.col.750.*

10. *In terra Sanctorum iniqua geſſit, & non videbit gloriam Dei. V.14.S.2.n.1.col.410.*

19. *Viuent mortui tui, interfecti mei reſurgent, expergiſcimini, & laudate, qui habitatis in puluere, &c. V.17.S.2.n.5.& n.6.col.454.& 455.*

Cap.27.7. *Nunquid iuxta plagam percutientis ſe, percuſſit eum? V.1.S.3.n.3.col.40.& V.8.C.1.S.1.n.3.col.241.*

Cap.28.16. *Ecce ego mitto in fundamentis Sion lapidem, &c. V.2.S.6.n.8.col.82.V.21.S.7.n.4.col.562.& V.2.S.8.n.2.col.96.*

17. *Ponam in pondere iudicium, & iuſtitiam in menſura. V.19.S.3.n.4.col.502.*

21. *Vt faciat opus ſuum, alienum opus eius: vt operetur opus ſuum, peregrinum eſt opus eius ab eo. V.2.S.1.n.2.col.54.& V.15.S.2.n.3.col.422.*

Cap.29.11. *Erit vobis viſio omnium, ſicut verba libri ſignati.V.10.Præf.n.4.col.276.& V.13.C.2.S.6.n.2.col.400.*

Cap. 30.2. *Ambulatis, vt deſcendatis in Aegyptum, & os meum non interrogaſtis.* V.29.S.4.n.3.col.743.
28. *Spiritus eius velut torrens inundans vſque ad medium colli, &c.* V.35.S.2.n.5.col.829.
Cap. 34. 11. *Extendetur ſuper eam menſura, vt redigatur in nihilum, & perpendiculum in deſolationem.* V.29.S.3.n.5.col.741.
Cap. 37.29. *Cùm fureres aduersùm me, ſuperbia tua aſcendit in aures meas: ponam ergo circulum in naribus tuis, &c.* V.22. C.2.S.2.n.1.col. 591.
35. *Protegam hanc ciuitatem propter me, & propter Dauid, &c.* V.1.S.1.n.5.col.35.
Cap. 40.9. *Super montem excelſum aſcende tu, qui euangelizas Sion, &c.* V.25. S.1.n.3. col. 666.
11. *Leuabit agnos in ſinu ſuo, fœtas ipſe portabit.* V.6.C.1.S.1.n.2.col.164.
23. *Qui dat ſecretorum ſcrutatores, quaſi non ſint, &c. & quidem neque plantatus, &c.* V.21.S.2.n.4.col.548. & V.35.S.2.n.3.col.827.
Cap.41.23. *Annunciate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quia dij eſtis vos.* V.4.S.1.n.3.col.118.
Cap. 42. 5. *Hæc dicit Dominus creans cælos, &c.* V.13.C.2.S.1.n.4.col.385.
Cap.43.24. *Seruire me feciſti in peccatis tuis, &c.* V.6.C.2.S.3.n.7.col.193.
Cap.44.9. *Plaſtæ idoli omnes nihil ſunt.* V.27.S.1.n.1.col.701.
Cap. 45.1. *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt ſubiiciam ante faciem eius gentes.* V.21.S.4.n.2.col.553. & V.35.S.2.n.4.col.828.
Cap.49.16. *In manibus meis deſcripſi te.* V.2.S.6.n.8.col.83. & V.19.S.1.n.5.col.496.
20. *Anguſtus mihi eſt locus, fac ſpatium mihi vt habitem, &c.* V.30.S.2.n.1.col.750.
23. *Erunt Reges nutritij tui, & Reginæ nutrices tuæ, vultu in terram demiſſo adorabunt te, &c.* V.21.S.8.n.3.col.566.
Cap.51.5. *Me inſulæ expectabunt.* V.17.S.2.n.4.col.453.
14. *Citò veniet gradiens ad aperiendum.* V.2. S.1.n.3.col.54.
Cap.53.2. *Vidimus eum, & non erat aſpectus, &c.* V.22.C.2.S.2.n.7.col.592.
Cap. 54. 1. *Lætare ſterilis, quæ non paris, quia multi filij deſertæ, &c.* V.2.S.6.n.1.col.78.
11. *Ecce ego ſternam per ordinem lapides tuos, & ædificabo te in ſapphiris, &c.* V.35.S.3.n.7.col. 836.
Cap. 58.4. *Et percutitis pugno impiè.* V. 34. S.2.n.1.col.801.
6. *Solue faſciculos deprimentes, omne onus diſrumpe.* V.34.S.3.n.1.col.811.
Cap. 60. 1. *Surge, illuminare Ieruſalem, quia venit lumen tuum, &c.* V.30. S.2.n.2. col. 750.
8. *Qui ſunt iſti, qui vt nubes volant.* V.11.C.1.S.2.n.3.col.315.
Cap.61.10. *Induit me veſtimentis ſalutis, & indumento iuſtitiæ circumdedit me, quaſi Sponſum, &c.* V.31.S.2.n.8.col.766.
Cap.64.1. *Vtinam diſrumperes cælos, & deſcenderes: à facie tua montes defluerent, &c.* V.16.S.1.num.3.col.431. & V.24. C.2.S.1.n.4.colum. 642.

Ex Ieremia.

Cap.1.6. *A, a, a, Domine Deus, ecce neſcio loqui.* V.10.S.6.n.2.col.298.
Cap.2. 20. *A ſeculo confregiſti iugum meum: in omni enim colle, & ſub omni ligno frondoſo tu proſternebaris.* V.8.C.1.S.1.n.2.col.240.
Cap.4. 13. *Ecce quaſi nubes aſcendet, & quaſi tempeſtas currus eius, velociores aquilis equi eius.* V.9.S.3.n.1.col.269.
Cap.5.27. *Sicut decipula plena auibus.* V.28.S.1.n.3.col.717.
Cap.6. 11. *Laboraui ſuſtinens.* V.18.S.5.n.4.col. 473.
12. *Ecce vir, Oriens, nomen eius.* V.31.S.4.n.1.col.770.
Cap.7.12. *Solium gloriæ altitudinis, locus ſanctificationis noſtræ.* V.24.C.1.S.3.n.4.col.625.
Cap. 9. 1. *Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum, &c.* V.13. C.2.S.5.n.6.col. 400.
Cap. 10.9. *Aurum de Ophaz.* V.26. S.2. n.3. col.686.
Cap. 12.9. *Venite, congregamini omnes beſtiæ terræ.* V.24.C.1.S.2.n.2.col.622.
Cap. 13.23. *Si mutare poteſt Aethiops pellem ſuam, aut pardus varietates ſuas, &c.* V.24.C.1.S.5.n.1.col.630.
Cap.15.9. *Infirmata eſt, quæ peperit ſeptem, defecit anima eius, occidit ei ſol, cùm adhuc eſſet dies.* V.3.S.2.n.3.col.111.
Cap.22.30. *Terra, terra, terra, audi ſermonem Domini.* V.18.S.7.n.2.col.476.
Cap.23.5. *Suſcitabo Dauid germen iuſtum.* V.31.S.4.n.1.col.770.
Cap. 26.3. *Noli ſubtrahere verbum; forſitan audient, & auertentur.* V.22.C.2.S.3.n.6.col.597.
Cap.29.22. *Ponat te Dominus, &c. quos frixit Rex, &c.* V.11.C.2.S.2.n.2.col.324.
Cap.32.20. *Qui poſuiſti ſigna & portenta in terra Aegypti vſque ad hanc diem in Iſraël, &c.* V.8.C.1.S.2.n.2.col.244.
Cap. 44. 6. *Conflata eſt indignatio mea, & ſuccenſa eſt, &c.* V.27.S.2.n.1.col.705.
12. *Erunt in maledictionem, & miraculum.* V.33.S.2.n.1.col.800.

Ex Threnis.

Cap. 2. 19. *Conſurge nocte, & effunde ſicut*

aquam cor tuum in conſpectu Domini. V.2.S.2.n.3.col.59.

Ex Baruch.

Cap.3.32. *Qui preparauit terram in æterno tempore,&c. poſt hac in terris viſus eſt,&c.* V.30.S.3.n.2.col.752.

Ex Ezechiele.

Cap.1.4. *Nubes magna,& ignis inuoluens.* V.29.S.2.n.2.col.734.
16. *Aſpectus eorum & opera, quaſi ſit rota in medio rota.* V.2.S.7.n.3.col.91.
Cap. 5.13. *Requieſcere faciam indignationem meam.* V.35.S.2.n.5.col.829.
Cap.8.3. *Et emiſſa ſimilitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei,& eleuauit me ſpiritus inter terram & cælum, & adduxit me in Ieruſalem in viſione Dei.* Præl.8.n.3.col.17.
Cap. 13.5. *Non oppoſuiſtis murum pro domo Iſraël.* V.18.S.7.n.1.col.476.
11. *Dic ad eos,qui liniunt abſque temperatura, quòd caſurus ſit: erit enim imber inundans.* V.27.S.3.n.2.col.709.
Cap.14.14. *Si tres viri iſti fuerint in medio eius, viuo ego,dicit Dominus Deus,nō liberabo filios, neque filias,&c.* V.21.Præf.n.7.col.534.
Cap.16.42. *Iam ampliùs non iraſcar tibi, zelus meus receſſit à te.* V.11.C.2.S.1.n.2.col.322.
Cap.17.19. *Viuo ego,quoniam iuramentum, quod ſpreuit Rex Sedecias, ponam in capite eius,&c.* V.33.S.3.n.4.col.804.
Cap.21.4. *Egredietur gladius meus de vagina ſua ad omnem carnem,&c. quia eduxi gladium meum de vagina ſua irreuocabilem.* V.34.S.3.n.3.col.811.
9. *Gladius, gladius exacutus eſt,&c.* V.11.C.2.S.2.n.3.col.326.
Cap.22.27. *Principes eius in medio illius, quaſi lupi,&c.* V.22.C.1.S.4.n.3.col.587.
Cap.23.4. *Nomina earum Oolla maior,& Ooliba,&c.* V.34.S.4.n.1.col.813.
Cap. 24.7. *Sanguis eius in medio eius eſt, ſuper limpidiſſimam petram effudit illum,&c.* V.33.S.3.n.1.col.803.
16. *Fili hominis,ecce ego tollo à te deſiderabile oculorum,&c.& non planges,&c.* V.13.Præf.n.5.col.341.
Cap.26.8. *Et ſtatuæ fortitudinis tuæ.* V.2.S.8.n.2.col.95.
Cap.28.14. *Poſui te in nomine ſancto Dei,in medio lapidum ignitorum ambulaſti.* V.29.S.3.n.1.col.738.
Cap.31.3. *Ecce Aſſur quaſi cedrus in Libano,&c.* V.22.C.1.S.3.n.1.col.583.
Cap.34.15. *Ego paſcam oues meas,&c. Et ſuſcitabo ſuper eas paſtorem,&c.* V.6.C.1.S.3.num.6.col.177.V.19.S.2.n.2.col.497.
Cap.40.1. *In viſionibus Dei adduxit me.* V.25.S.1.n.1.col.665.
4. *Vide oculis tuis,& auribus tuis audi, & pone cor tuum ad omnia, quæ ego oſtendam tibi.* Præl.5.num.6.colum.11.

Ex Daniele.

Cap. 2.10. *Non eſt homo ſuper terram, qui ſermonem tuum,Rex,poſſit implere.* V.4.S.1.n.3.col.118.
29. *Tu Rex cogitare cœpiſti in ſtratu tuo,quid eſſet futurum poſt hæc.& qui reuelat myſteria,oſtendit tibi quæ ventura ſunt.* Præl.7.n.4.col.14.
45. *Lapis abſciſſus eſt de monte ſine manibus.* V.11.C.2.S.2.n.4.col.326.
Cap.3.23. *Viri autem illi ceciderunt in medio camino ignis ardentis,&c. & ambulabant in medio flammæ.* V.6.C.2.S.2.n.2.col.183.
Cap. 4.7. *Videbam, & ecce arbor in medio terræ.* V.19.S.2.n.2.col.497.
Cap.7.6. *Aſpiciebam,donec throni poſiti ſunt, & Antiquus dierum ſedit,&c.* V.10.S.3.n.1.col.290.
9. *Throni poſiti ſunt, & Antiquus dierum ſedit.* V.21.S.4.n.4.col.554.
Cap.8.24. *Roborabitur fortitudo eius.* V.24.C.1.S.7.n.6.col.639.
Cap.9.11. *Stillauit ſuper vos maledictio.* V.33.S.2.n.2.col.800.
Cap.10.1. *Intelligentia opus eſt in Viſione.* Præl.5.n.5.col.10.
13. *Princeps autem regni Perſarum reſtitit mihi,&c.* V.24.C.1.S.1.n.2.col.617.
13. *Michaël vnus de principibus primis venit in adiutorium mihi.* V.29.S.3.n.2.col.739.
Cap.11.21. *Stabit in loco eius deſpectus.* V.24.C.1.S.7.n.6.col.638.
Cap.12.1. *Michaël princeps magnus.* V.29.S.2.n.3.col.734.
11. *A tempore, cùm ablatum fuerit iuge ſacrificium,&c.* V.25.S.4.n.4.col.672.

Ex Osea.

Cap.1.4. *Adhuc modicum,& viſitabo ſanguinem Iezrael ſuper domum Iehu.* V.1.S.3.n.5.col.41.
Cap.8.7. *Ventum ſeminabunt, & turbinem metent.* V.13.C.1.S.1.n.2.col.353.
Cap.11.8. *Quomodo dabo te Ephraim? ponam te vt Adama, & Seboim? Conuerſum eſt in me cor meum,&c. quia Deus ego,& non homo.* V.29.S.3.n.4.col.740.
Cap.12.3. *In fortitudine ſua directus eſt cum Angelo,&c.* V.22.C.1.S.2.n.4.col.582.& V.2.Præf.n.5.col.46.

Ex Ioël.

Cap. 2.6. *Omnes vultus redigentur in ollam.* V.35.S.1.n.4.col.823.

20. *Eum,qui ab Aquilone eſt,procul faciam à vobis.* V.30.S.2.n.3.col.751.

25. *Fortitudo mea magna, quam miſi in eos.* V.27.S.1.n.2.col.703.

Ex Amos.

Cap.1.3. *Super tribus ſceleribus Damaſci,& ſuper quatuor non conuertar.* V.34.S.1.n.2.col. 809.

5. *Conteram ſceptrum de domo voluptatis.* V.34. S.2.n.2.col.809.

Cap. 3.2. *Tantummodo vos cognoui ex omnibus cognationibus terræ.* V.11.C.1.S.1.n.2.col.511.

Cap. 4.6. *Vnde & ego dedi vobis ſtuporem dentium in omnibus vrbibus veſtris.* V.24.C.1.S.4. n.5.col.628.

Ex Michæa.

Cap. 1.3. *Ecce Dominus egredietur de loco ſancto ſuo,& deſcendet,& calcabit ſuper excelſa terræ, &c.* V.16.S.1.n.3.col.431.

Cap. 5.2. *Et egreſſus eius ab initio, à diebus æternitatis.* V.35.S.3.n.2.col.833.

Ex Nahum.

Cap.1.3. *Dominus patiens.* V.11.C.2.S.2.n.3. col.325.

Cap.2.10. *Cor tabeſcens,&c. & facies omnium, ſicut nigredo ollæ.* V.35.S.1.n.4.col.823.

Cap.3.2. *Vox flagelli,& vox impetus rotæ,& equi frementis,& quadrigæ feruentis.* V.35.S.1.n.1. col.821.

Ex Habacuch.

Cap. 1.6. *Ego ſuſcitabo Chaldæos, gentem amaram,& velocem,&c.* V.24.C.1.S.3.n.5.col. 625.

8. *Leuiores pardis equi eius.* V.24.C.1.S.5.n.1. col.630.

10. *Tyranni ridiculi eius erunt.* V.21.S.3.n.1. col.551.

Cap.3.4. *Cornua in manibus eius,ibi,&c.* V.18. S.11.n.3.col.484.

6. *Aſpexit, & diſſoluit gentes,&c.* V.22.C.1. S.2.n.5.col.582.

7. *Pro iniquitate vidi tentoria Aethiopiæ, turbabuntur pelles terræ Madian.* V.6.Præf.n.8. col.146.

8. *Nunquid in fluminibus iratus es Domine,&c. & quadriga tua ſaluatio.* V.13.C.2.S.1.n.4. col.385.

8. *Aſcendes ſuper equos tuos, & quadriga tua ſaluatio.* V.35.S.1.n.1.col.821.

13. *Egreſſus es in ſalutem populi tui.* V.35.S.1. n.7.col.825.

15. *Viam feciſti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum.* V.29.S.2.n.7.col.737.

Ex Sophonia.

Cap.3.9. *Humero vno ſeruient ei.* V.6.C.2.S.3. n.7.col.193.

Ex Aggæo.

Cap.2.10. *Meum eſt argentum, & meum eſt aurum,&c. magna erit gloria domus iſtius,&c.* V.32.S.5.n.2.col.790.

Ex Zacharia.

Cap.1.14. *Et dixit ad me Angelus, qui loquebatur in me.* Præl.3.n.5.col.6.

19. *Et ecce quatuor cornua, quæ ventilauerunt Iudam.* V.24.C.1.S.6.n.6.col.635.

Cap.3.9. *Super lapidem vnum ſeptem oculi ſunt: ecce ego cælabo ſculpturam eius.* V.21.S.7.n.4. col.562.

Cap.4.10. *Septem ſunt iſti oculi Domini, qui diſcurrunt,&c.* V.31.S.5.n.2.

Cap.10.1. *Petite à Deo pluuiam in tempore ſerotino.* V.27.S.1.n.5.col.703.

Cap.11.26. *Appenderunt mercedem meam 30. argenteos. Et dixit Dominus ad me: Proiice illud ad ſtatuarium.* V.27.S.1.n.1.col.701.

Cap.13.7. *Framea ſuſcitare ſuper paſtorem meum.* V.11.C.2.S.1.n.1.col.319.

Cap. 14.4. *Stabunt pedes eius in die illa ſuper montem oliuarum,&c. & ſcindetur mons oliuarum,&c.* V.24.C.2.S.1.n.4.col.641.

8. *Et erit in die illa:Exibunt aquæ viuæ de Ieruſalem, medium earum ad mare Orientale, &c.* V.20.S.4.n.1.col.517.

Ex Malachia.

Cap.1.11. *Ab ortu Solis,&c.& in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.* V.25.S.4.n.4.col.672.

Cap.2.4. *Orietur timentibus nomen meum Sol iuſtitiæ.* V.31.S.4.n.5.col.772.

7. *Labia Sacerdotis cuſtodient ſcientiam,&c.* V.2. S.6.n.12.col.85.

Cap.3.3. *Sedebit conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui,& colabit eos quaſi aurum,& quaſi argentum.* V.15.S.2.n.8.col. 424.

16. *Loquuti ſunt timentes Dominum; vnuſquiſque,&c. & attendit Dominus, & audiuit, & ſcriptus eſt liber monumenti coram Domino.* V.33.S.1.n.3.col.797.

Cap.4.1. *Dies ſuccenſa,quaſi caminus.* V.27.S.2. n.1.col.705.

Ex 1. Machabæorum.

Cap.1.3. *Et ſiluit terra in conſpectu eius.* V.21. S.5.n.2.col.555.

Cap.3.8. *Perambulauit ciuitates Iuda, & perdidit impios ex eis.* V.29.S.3.n.1.col.738.

EX NOVO TESTAMENTO.

Ex Matthæo.

CAP. 1. 1. Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abraham. V.2.S.5.n.10.col.74
Cap. 3.10. Iam ſecuris ad ladicem arborum poſita eſt. V.22.C.1.S.2.n.1.col.580.
Cap. 4. 18. Vidit duos fratres Simonem & Andream mittentes retia. V.20.S.5.n.2.colum. 521.
Cap. 5. 14. Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita. V.6.C.1.S.3.n.4.col.176.& V.3.S.1.n.3.col.108.
15. Nemo accendit lucernam, & ponit eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum. V.32.S.2.n.1.col.782.
17. Veni legem implere. V.24. C.2.S.1.n.6.col. 643.
29. Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & proiice abs te. V.13.C.2.S.6.n.7.col.402.
37. Sit ſermo veſter, eſt eſt, non non, &c. V.33.S.3.n.4.col.804.
44. Ego autem dico vobis: diligite inimicos veſtros. V.13.C.2.S.6.n.7.col.402.
49. Qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. V.2.S.4.n.5.col.66.
Cap. 6. 6. Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora, &c. V.2.S.2.n.4.col.59.
22. Lucerna corporis tui eſt oculus tuus, ſi oculus tuus fuerit ſimplex, &c. V.13.C.1.S.13.n.1.col. 382.
Cap. 7. 13. Lata, & ſpatioſa via, quæ ducit ad perditionem; anguſta & arcta, quæ ducit ad vitam. V.2.S.1.n.9.col.57.
17. Omnis arbor bona fructus bonos facit, mala autem arbor, &c. V.22.C.1.S.2.n.2.col.580.
Cap. 8.26. Imperauit ventis & mari, & facta eſt tranquillitas magna. V.13.C.1.S.11.n.3.col. 380.
31. Totus grex abiit præceps in mare. V.6.C.2.S.2.n.10.col.187.
Cap. 10.9. Nolite poſſidere aurum, neque argentum, &c. V.2.S.1.n.8.col.56.& V.21.S.3.n.3.col. 551.
10. Neque calceamenta, neque virgam, &c. V.10.S.4.n.1.col.292.
Cap. 11. 12. Violenti rapiunt illud. V.7.S.1.n.1.col.211.
Cap. 13.3. Exiit qui ſeminat ſeminare, & dum ſeminat, quædam ceciderunt ſecus viam, &c. V.18.S.10.n.3.col.481.
27. Homo, qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo. V.5.S.1.n.3.col.136.
Cap. 16.4. Generatio mala & adultera ſignum petit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ. V.8.C.1.S.2.n.3.col.245.
18. Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam. V.2.S.6.n.9.col.83.
18. Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. V.32.S.5.n.3.col.790.
22. Abſit à te Domine, non erit tibi hoc. V.2.S.6.n.12.col.86.
25. Vade poſt me ſatana, ſcandalum es mihi. V.31.S.2.n.3.col.762.
Cap. 17. 1. Duxit illos in montem excelſum, & transfiguratus eſt, &c. V.6. C.1.S.3.n.5.colum. 177.
26. Vade ad mare, & mitte hamum, &c. V.20.S.5.n.3.col.522.
Cap. 18.10. Angeli eorum ſemper vident faciem Patris. V.10.S.5.n.4.col.296.& V.24.C.1.S.1.n.5.col.619.
Cap. 19.27. Amen dico vobis, quòd vos, qui ſequuti eſtis me, &c. V.24.C.2.S.1.n.6.col.643.
28. Sedebitis & vos ſuper ſedẽs duodecim iudicantes. ibid.col.ead.
Cap. 20.25. Scitis, quia principes gentium dominantur eorum. V.14.S.2.n.2.col.410.
Cap. 21.16. Audis quid iſti dicunt? V.27.S.2.n.3.col.706.
19. Nunquam ex te fructus naſcatur in ſempiternum. V.12.S.1.n.1.col.332.
33. Nunquam legiſtis in Scripturis, Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, &c. V.3.S.1.n.5.col. 109.
43. Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. V.23.S.2.n.5.colum. 609.
44. Qui ceciderit ſuper lapidem iſtum confringetur. V.2.S.8.n.2.col.96.
Cap. 22.7. Miſſis exercitibus ſuis perdidit homicidas illos. V.35.S.2.n.4.col.828.
21. Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo. V.19.S.2.n.6.col.499.
Cap. 23.32. Implete mẽſuram patrum veſtrorum. V.34.S.1.n.2.col.807.& S.2.n.4.col.810.
35. Vt veniat ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, &c. V.29.S.1.n.1.col.729.
Cap. 24.2. Non relinquetur in te lapis ſuper lapidem. V.33.S.2.n.5.col.801.
12. Quoniam abundauit iniquitas, refrigeſcet charitas. V.20.S.6.n.2.col.526.
15. Cùm videritis abominationem deſolationis ſtantem in loco ſancto, &c. V.14.S.2.n.2.col. 410.
31. Mittet Angelos ſuos cum tuba, & voce magna, & congregabit electos eius à quatuor ventis, à ſummis cælorum. V.17.S.1.n.9.col.449.

Cap. 25. 1. *Seminauit zizania in medio tritici, &c.* V.2.S.6.n.5.col.80.

9. *Ite potiùs ad vendentes, & emite vobis.* V.32. S.3.n.1.col.785.

14. *Vnicuique ſecundùm propriam virtutem.* V.6. C.1.S.1.n.1.col.163.

Cap.27.25. *Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros.* V.33.S.2.n.2.col.800.

Cap.28.3. *Aſpectus eius, ſicut fulgur.* V.26. S.2. n.1.col.684.

18. *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra.* V.18.S.11.n.4.col.484.

20. *Ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi.* V.25.S.4.n.4.col.672.

Ex Marco.

Cap.9.50. *Bonum eſt ſal, ſi autẽ ſal inſulſum fuerit, in quo illud condietis?* V.20.S.6.n.2.colum. 526.

Cap.16.15.16. *Euntes, &c. prædicate Euangelium, &c. Signa autem eos, qui crediderint, hæc ſequentur, &c.* V.6.C.3.S.2.n.3.col.204. & V.10. S.2.n.5.col.288.

Ex Luca.

Cap.1.28. *Ingreſſus Angelus ad eam.* V.18.S.12. n.4.col.487.

34. *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco, &c. Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi.* V.2.S.5.n.6. col.72.

34. *Virum non cognoſco.* V.18.S.12.n.2.col.486.

35. *Virtus Altiſſimi obumbrabit tibi.* V.13.C.2.S. 2.n.3.col.386.

38. *Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundùm verbum tuum.* V.18.S.6.n.1.col.474.

69. *Et erexit cornu ſalutis nobis.* V.24.C.1.S.6.n.6. col.635.

78. *In quibus viſitauit nos Oriens ex alto.* V.31.S. 4.n.2.col.770.

Cap.2.1. *Exiit edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis.* V.35.S.2. n. 6.col. 830. & V.21.S.3.n.5.col.552.

1. *Aſcendit autem & Ioſeph de Galilæa, vt profiteretur cum Maria, &c.* V.21.S.7.n.2.colum. 561.

33. *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te.* V.6.C.2.S.4. n.2.& n.4.col.195.& col.197.

34. *Ecce poſitus eſt hic in ruinam, &c. & in ſignum, cui contradicetur.* V.31.S.4.n.3.col.771.

48. *Fili, quid feciſti nobis ſic? &c. Neſciebatis, quia in his, quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe?* V.9. Præf.n.2.col.251.

Cap. 3.9. *Iam ſecuris ad radicem arboris poſita eſt.* V.11.C.2.S.2.n.3.col.526.

35. *Omnis vallis implebitur, & omnis mons, & collis humiliabitur.* V.32. S. 4. n.2. col. 787.

Cap. 4.17. *Traditus eſt illi liber Iſaiæ, & vt reuoluit librum, inuenit locum, &c.* V.33.S.1.n. 1.col.796.

18. *Stans ſuper illam imperauit febri.* V.27.S.3.n. 2.col.709.

Cap.6.12. *Exiit in montem orare.* V.6. C.1.S.3.n. 4.col.177.

Cap.7. 46. *Hæc autem vnguento vnxit caput meum.* V.26.S.1.n.3.col.682.

Cap.13.44. *Appropians alligauit vulnera eius, &c.* V.20.S.3.n.6.col.516.

Cap. 12.24. *Conſiderate lilia agri.* V.6.C.2.S.4.n. 2.col.195.

7. *Omnes capilli veſtri numerati ſunt.* V.2.S.4.n. 3. col.65.

Cap.15.10. *Gaudium erit in cælo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente.* V.13.C.1.S.7.n.2.col. 371.

Cap. 18. 10. *Duo homines aſcenderunt in templum, vt orarent.* V.12.S.1.n.4.col.334.

Cap. 21.2. *Viduam mittentem æra minuta duo.* ibid.col.ead.

Cap. 22. 20. *Hic eſt calix nouum teſtamentum in meo ſanguine.* V.1.S.1.n.2.col.33.

Ex Ioanne.

Cap.1.9. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* V.32.S.2. n.2.col.783.

13. *Qui non ex ſanguinibus, nec ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.* V.2.S.6.n.1.col.78.

18. *Deum nemo vidit vnquam.* V.7. S.1.n.5.col. 212.

21. *Præcedet in ſpiritu & virtute Eliæ.* V.9.Præf.n. 8.col.258.

Cap.3.8. *Spiritus vbi vult, ſpirat.* Prel.8.n.4.col. 18.& V.13.C.1.S.6.n.2.col.368.

Cap.4.13. *Qui biberit ex aqua hac, ſitiet iterum, &c.* V.11.C.2.S.1.n.1.col.319.

21. *Mulier, crede mihi, venit hora, quando neque in monte hoc, &c. Sed venit hora, & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu.* V.17.S.3.n.6.col.458.

Cap.5.22. *Pater omne iudicium dedit Filio.* V.13. C.2.S.5.n.3.col.398.

22. *Dedit ei poteſtatem, iudicium facere, quia filius hominis eſt.* V.24.C.2.S.5.n.1.col.656.

30. *Non poſſum à me facere quicquam, ſed ſicut audio, iudico: quia non quæro voluntatem meam, ſed, &c.* V.13.C.2.S.3.n.2.col.388.

35. *Ille erat lucerna ardens, & lucens.* V.32.S.2. n.3.col.783.

Cap.6.4. *Omnis, qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me: non quia Patrem vidit quiſquam.* V. 7.S.1.n.5.col.213.

5. *Cùm ſubleuaſſet ergo oculos Ieſus, & vidiſſet, quia multitudo maxima venit ad eum.* V.11.C. 1.S.1.n.2.col.311.

27. Opera

27. *Operamini non cibum, qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam, &c. hunc enim Pater ſignauit Deus.* V.13.C.2.S.4.n.3.co.392.
Cap.7. 39. *Nondum erat Spiritus datus, quia Ieſus nondum fuerat glorificatus.* V.30.S.3.n.3. col.752.
Cap.8. 12. *Ego ſum lux mundi.* V.32.S.2.n.2. col.783.
34. *Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.* V.26. S.3.n.8.col.692.
44. *Vos ex patre diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri vultis facere.* V.6.C.2.S.2.n.10.col.187.
Cap.10. 9. *Ego ſum oſtium ouium.* V.6.C.1.S.2. n.7.col.171.
11. *Ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet.* ibid.n.6.col.ead.
14. *Ego ſum paſtor bonus, & cognoſco oues meas, &c.* V.6.C 1.S.2.n.8.col.172.
Cap.11. 51. *A ſemetipſo non dixit, ſed cùm eſſet pontifex anni illius, prophetauit.* Præl.8.n.5. col.19.
Cap.12. 34. *Oportet exaltari Filium hominis.* V.4.S.3.n.2.col.123.
36. *Vt filij lucis ſitis.* V.11.C.2.S.1.n.1.col.320. & V.32.S.2.n.3.col.784.
Cap.13. 31. *Nunc clarificatus eſt Filius hominis; & Deus clarificatus eſt in eo.* V.10.S.1.n.2.col. 285.
34. *Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos.* V.1.S.1.n.2.col.34.
Cap.14. 2. *In domo Patris mei manſiones multæ ſunt.* V.13.C.1.S.7.n.1.col.370.
6. *Ego ſum via, & vita.* V.6.C.3.S.1.n.3.c.202.
23. *Ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus.* V.2.S.8.n.1.col.94.
Cap.15. 1. *Ego ſum vitis vera, & Pater meus agricola eſt.* V.2.S.5.n.10.col.74.
Cap.16. 28. *Exiui à Patre, & veni in mundum.* ibid.n.11.col.ead.
Cap.17. 1. *Pater, clarifica Filium tuum.* V.17.S.2. n.6.col.455.
4. *Clarifica me tu Pater claritate quam habui, &c.* V.24.C.2.S.5.n.2.col.657.
Cap.19. 31. *Erat magnus dies ille ſabbathi.* V. 32.S.5.n.1.col.790.
34. *Vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit ſanguis, & aqua.* V.8.C.2.S.1. n.1.col.246.
Cap.21. 6. *Mittite in dexteram nauigij rete, & inuenietis.* V.20.S.5.n.6.col.525.
11. *Traxit rete in terram plenum magnis piſcibus centum quinquaginta tribus.* V.20.S.5.n.6.col. 524.
17. *Paſce oues meas.* V.19.S.2.n.3.col.497.

Ex Actis Apoſtolorum.

Cap.1. 21. *In omni tempore, quo intrauit, & exiuit inter nos Dominus Ieſus.* V.2.S.5.n.11.c.75.
Cap.2. 1. *Erant omnes pariter in eodem loco.* V. 18.S.6.n.1.col.475.
2. *Factus eſt repentè de cælo ſonitus, tanquam aduenientis ſpiritus vehementis, &c.* ibi.n.2.c.ead.
Cap.3. 6. *Argentum & aurum non eſt mihi: quod autem habeo, tibi do. In nomine Ieſu Chriſti ſurge, & ambula.* V.2.S.7.n.2.col.91.
Cap.7. 9. *Moyſes eruditus omni ſapientia Ægyptiorum.* V.6.Præf.n.5.col.143.
25. *Fecit vltionem percuſſo Aegyptio: exiſtimabat autem intelligere ſratres, quoniam Deus per manus ipſius daret ſalutem illis.* V.6.C.1.S.1.n. 6.col.167.
51. *Vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis.* V.6.C.2. S.5.n.1.col.198.
55. *Intendens in cælum vidit gloriam Dei, &c.* V. 6.C.2.S.3.n.5.col.191.
Cap.8. 18. *Obtulit pecuniam, dicens: Date & mihi hanc poteſtatem.* V.8.C.2.S.1.n.1.col.247.
Cap.10. 4. *Orationes tuæ, & eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu Dei.* V.22. C.2.S.3.n.5.col.596.
10. *Irruit ſuper eum mentis exceſſus.* Præl.8.n.6. col.19.
45. *Obſtupuerunt ex circumciſione fideles, qui venerant cum Petro, quia & in nationes gratia Spiritus ſancti effuſa eſt, &c.* V.20.S.2.n.2.col. 511.
Cap.12. 16. *Inſanis, Angelus eius eſt.* V.2.S.4.n. 9.col.68.

Ex epiſtola ad Romanos.

Cap.1. 5. *Per quem accepimus gratiam & Apoſtolatum.* V.11.C.1.S.1.n.3.col.312.
21. *Euanuerunt in cogitationibus ſuis.* V.6.C.3.S. 1.n.1.col.199.
14. *Lex per Moyſem data eſt, gratia per Ieſum Chriſtum facta.* V.32.S.4.n.5.col.788.
Cap.2. 15. *Oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, &c.* V.24.C.2.S.3.n.5.col.652.
Cap.3. 29. *Quem propoſuit Deus propitiationem per fidem in ſanguine ipſius.* V.15.S.2.n.2.col. 422.
Cap.5. 12. *Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors.* V.15. S.1.n.1.col.419.
20. *Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum: vbi autem abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia.* V.32.S.4.n.5.col.788.
Cap.6. 11. *Exiſtimate vos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo.* V.20.S.5.n.3.col. 522.
23. *Stipendia peccati, mors.* V.6.C.1.S.1.n.3.col. 166.
Cap.8. 16. *Spiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd ſumus filij Dei.* Præl.6.n.4.col.12.
18. *Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad ſuturam gloriam.* V.2.S.7.n.1.col.90.
26. *Quos præſciuit, & prædeſtinauit.* V.6.C.1.S.1. n.1.col.162. & V.8.C.1.S.1.n.1.col.239.
35. *Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti?* V.18. S.10.n.4.col.482.
Cap.9. 4. *Qui ſunt Iſraelitæ, &c. ex quibus eſt Chriſtus ſecundùm carnem.* V.2.S.7.n.4.col.93.
Cap.11. 18. *Non tu radicem portas, ſed radix te.* V.30.S.1.n.2.col.749.

33. O altitudo diuitiarum ſapientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia, &c. V.6.C.3.n.1.col.200.

Cap.12. 1. Exhibete corpora veſtra, hoſtiam viuentem, ſanctam, &c. V.18.S.11.n.2.col.483.

20. Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum, &c. hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper caput eius. V.11.C.2.S.2.n.2.col.325.

Cap.15. 1. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: quæ enim à Deo ſunt, ordinata ſunt. V.29.S.4.n.4.col.743.

Ex 1. epiſtola ad Corinthios.

Cap.2. 9. In cor hominis non aſcendit, quæ præparauit Deus iis, qui diligunt ipſum. V.2.S.6.n.14.col.88.

12. Si quis autem ſuperædificat ſupra fundamentum hoc aurum, argentum, lapides, &c. V.1.S.3.n.7.col.42.

Cap.3. 9. Dei agricultura eſtis, Dei ædificatio eſtis V.6.C.1.S.1.n.1.col.163.

11. Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id, quod poſitum eſt, &c. V.2. S.6. n.9. col. 83.

Cap.6. 10. Inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos. V.17.S.2.n.6.col.455.

14. Deus verò & Dominum ſuſcitauit, & nos ſuſcitabit per virtutem ſuam. V.17. S.1.n.6.col. 448.

Cap.7. 32. Tribulationem tamen carnis habebunt huiuſmodi, &c. V.18.S.9.n.3.col.480.

Cap.8. 4. Idolum nihil eſt. V.27.S.1.n.1.col.701.

Cap.9. 22. Omnia omnibus factus ſum, vt omnes facerem ſaluos. V.6.C.1.S.2.n.5.col 170.

Cap.11. 3. Caput Chriſti Deus. V.21.S.3.n.2.col. 551.

19. Oportet hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiant. V.20.S.6.n.3.col.528.

Cap.12. 11. Hæc omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens ſingulis prout vult. V.10.S.2.n.4.col.290.

15. Diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem Spiritus, &c. Alÿ quidem per Spiritum datur ſermo ſapientiæ. V.32.S.4.n.6.col.789.

21. Non poteſt oculus dicere manui, opera tua non indigeo. V.13.C.1.S.13.n.2.col.383.

Cap.13. 1. Si linguis hominum loquar & Angelorum. V.25.S.5.n.2.col.674.

3. Si diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, &c. V.22.C.2.S.3.n.3.col.596.

12. Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Præl.6.n.5.col.12.

Cap.14. 21. In lege quid ſcriptum eſt? quoniam in aliis linguis & labiis loquar populo huic. V.10.Præf.n.4.col.275.

Cap.15. 24. Cùm tradiderit regnum Deo & Patri, &c. V.21.S.8.n.5.col.567.

25. Oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos eius, &c. V.24.C.2.S.5.n.3.col.658.

42. Seminatur in corruptione, ſurgit in incorruptione, ſeminatur, &c. V.17.S.1.n.4.col.447.

52. Si ſecundùm hominem ad beſtias pugnaui. V.24.C.1.S.2.n.2.col.622.

56. Stimulus mortis, peccatum eſt. V.15.S.1.n.1 col.419.

Ex epiſtola 2. ad Corinthios.

Cap.4. 17. Momentaneum, & leue tribulationis, æternum gloriæ pondus operatur. V.11.C.2.S.1.n.3.col.322. & V.7.S.1.n.1.col.211.

Cap.5. 13. Siue mente excodimus, Deo, ſiue ſobrÿ ſumus, vobis. V.2.S.6.n.13.col.87.

19. Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. V.13.C.2.S.5.n.2.col.397.

Cap.6. 10. Tanquam nihil habentes, & omnia poſsidentes. V.2.S.7.n.2.col.90.

11. Os noſtrum patet ad vos, ô Corinthÿ. V.20.S.3.n.3.col.515.

Cap.11. 20. Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non vror? V.6.C.1.S.2.n.5.col.170.

Ex epiſtola ad Galatas.

Cap.1. 15. Qui me ſegregauit ab vtero matris meæ, vt reuelaret Filium ſuum in me. V.11.C.1.S.1.n.2.col.310.

Cap.3. 17. Hoc autem dico teſtamentum confirmatum à Deo, quæ poſt quadringentos annos facta eſt lex, non irritum facit ad euacuandam promiſsionem. V.1.S.2.n.3.col.36.

Cap.4. 3. Cùm eſſemus paruuli, ſub elementis mundi eramus ſeruientes. V.8.C.1.S.2.n.2.col. 244.

15. Si poſsibile eſſet, oculos veſtros eruiſſetis, & dediſſetis mihi. V.2.S.7.n.2.col.91.

19. Filioli mei, quos iterum parturio. V.13.C.2.S.6.n.5.col.401.

26. Ieruſalem de ſurſum. V.2.S.6.n.1.col.78.

Cap.6. 2. Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti. V.18.S.5.n.4.col.473.

17. De cætero nemo mihi moleſtus ſit, ego enim ſtigmata Domini Ieſu in corpore meo porto. V.2.S.3.n.2.col.60.

Ex epiſtola ad Epheſios.

Cap.2. 20. Superædificati ſupra fundamentum Apoſtolorum. V.2.S.6.n.9.col.83.

22. Habitaculum Dei in Spiritu. V.18.S.5.n.4.col. 473.

Cap.3. 1. Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas, &c. V.2.S.5.n.8.col.73.

Cap.4. 7. Vnicuique noſtrûm data eſt gratia ſecundùm menſuram donationis Chriſti. V.32.S.4.n.6.col.789.

Cap.6. 12. Principes, ac poteſtates, ac rectores tenebrarum harum. V.26.S.3.n.2.col.688.

Ex epiſtola ad Philippenſes.

Cap.2. 6. Qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, &c. V.13.C.2.S.4.n.6.col.393.

9. Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen. V.24.C.2.S.5.n.2.col.657.

Cap.3. 2. Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt. V.2.S,6.n.2.col.78.

Ex

Ex epiſtola ad Coloſſenſes.

Cap. 3. 11. *Non eſt Gentilis,& Iudæus,Barbarus, &c.* V.2.S.6.n.1.col.78.

14. *Charitatem habete, quod eſt vinculum perfectionis.* V.26.S.2.n.4.col.686.

Ex epiſtola 1.ad Theſſal.

Cap.3.2. *Miſimus Timotheum ad confirmandos vos,&c.* V.18.S.10.n.5.col.482.

Ex epiſtola 2.ad Theſſal.

Cap. 2. 3. *Niſi venerit diſceſſio primùm, &c.* V.21.S.8.n.1.col.565.

3. *Homo peccati.* V.24.C.1.S.7.n.6.col.638.

Ex 2. epiſtola ad Timotheum.

Cap. 2. 4. *Nemo militans Deo, implicat ſe negotiis ſecularibus,vt ei placeat, cui ſe probauit.* V.19.S.2.n.5.col.498.

Cap.4.2. *Argue, obſecra,increpa.* V.20.S.3.num.6.col.516.

17. *Liberatus ſum ex ore leonis.* V.24. C.1.S.2.num.2.col.622.

Ex epiſtola ad Titum.

Cap.3.3. *Eramus aliquando inſipientes, increduli, errantes,&c.* V.15.S.2.n.4.col.422.

4. *Apparuit benignitas, & humanitas Saluatoris noſtri Dei,non ex operibus iuſtitiæ, &c.* V.21.S.7.n.8.col.564.

Ex epiſtola ad Hebræos.

Cap. 1.6. *Cùm introducit primogenitum ſuum in orbem terræ,&c.* V.2.S.5.n.11.col.74.

14. *Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus.* V.13.C.1.S.6.n.5.col.369.

Cap.4.12. *Viuus eſt ſermo Dei,& pertingens vſque ad diuiſionem animæ,& ſpiritus.* V.17.S.1.num.2.col.446.

Cap.5.30. *Quia membra ſumus Chriſti,de carne eius,& de oſſibus eius.* V.2.S.6.n.8.col.82.

Cap.7.19. *Nihil ad perfectum adduxit lex.* V.24.C.2.S.1.n.6.col.643.

Cap.9.12. *Non per ſanguinem hircorum,aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem introiuit in Sancta,& ideo noui Teſtamenti mediator eſt.* V.1.S.1.n.2.col.34.

Cap. 10.19. *Habentes fiduciam, fratres, in introitu Sanctorum, in ſanguine Chriſti, quam initiauit nobis viam nouam & viuentem, per velamen,&c.* V.2.S.5.n.12.col.75.

31. *Horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis.* V.15.S.2.n.7.col.424.

Cap. 11.16. *Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum:parauit enim illis ciuitatem.* V.2.S.7.n.1.col.89.

23. *Fide Moyſes occultatus eſt, eo quòd vidiſſent elegantem puerum.* V.6.C.1.S.1.n.3.col.165.

37. *Secti ſunt.* V.10.Præf.n.8.col.278.

Cap.13.2. *Quidam placuerunt Angelis hoſpitio receptis.* V.6.C.2.S.1.n.4.col.180.

14. *Non habemus hic ciuitatem permanẽtem, ſed futuram inquirimus.* V.2.S.1.n.10.col.57.

Ex epiſtola Iacobi.

Cap.14.1. *Quòd ſi Zelum amarum habetis.* V.9.S.2.n.4.col.268.

Ex epiſtola 1.Petri.

Cap.1.11. *Quæ in Chriſto ſunt paſſiones, & poſteriores glorias.* V.7.S.3.n.3.col.219.

12. *In quem deſiderant Angeli proſpicere.* V.10.S.5.n.4.col.296.

18. *Scientes,quòd non corruptibilibus auro,vel argento redempti eſtis,&c.* V.13.C.2.S.4.num.8.col.394.

Cap.2.24. *Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper crucem.* V.34.S.4.n.2.col.813.

Cap.5.1. *Seniores,qui in vobis ſunt, obſecro conſenior & teſtis Chriſti,&c. paſcite,qui in vobis eſt, gregem Dei,non dominantes,&c.* V.35.S.3.num.8.col.836.

3. *Forma facti gregis ex animo.* V.6.C.1.S.2.n.5.col.170.

Ex epiſtola 2.Petri.

Cap. 4. 7. *Per quam efficimur Diuinæ conſortes naturæ.* V.2.S.6.n.1.col.78.

Cap. 3. 10. *Veniet autem dies Domini, vt fur.* V.33.S.3.n.2.col.803.

Ex epiſtola 1.Ioannis.

Cap.3.2. *Filij enim Dei ſumus,& nondum apparuit,quid erimus.Scimus autem,quia cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum, ſicuti eſt.* Prælud.6.n.5.col.12.

Cap.5.6. *Hic eſt, qui venit per aquam & ſanguinem,non in aqua ſolùm, ſed in aqua & ſanguine.* V.20.S.1.n.4.col.510.

Ex epiſtola Iudæ.

Verſ.21. *Voſmetipſos in dilectione Dei ſeruate, &c. Et hos quidem arguite iudicatos,illos verò ſaluate de igne rapientes.* V.31.S.2.n.4.colum.764.

Verſ.23. *Aliis miſeremini,&c. odientes eam, quæ carnalis eſt,maculoſam tunicam.* V.31.S.2.n.5.col.ead.

Ex Apocalypſi.

Cap.1.4. *A ſeptem ſpiritibus, qui in conſpectu throni eius ſunt.* V.31.S.5.n.2.col.773.

13. *Præcinctus ad mamillas Zona aurea.* V.13.C.1.S.8.num.4.col.374.

13. *Conuerſus vidi ſeptem candelabra aurea.* V.32.S.2.n.1.col.781.

15. *Vox illius, tanquam vox aquarum multarum.* V.13.C.2.S.2.n.1.col.386.

16. *Habebat in manu dextera ſeptem ſtellas.* V.13.C.2.S.3.n.3.col.389.

16. *Gladius vtraque parte acutus.* V.24.C.2.S.4.num.1.col.654.

Cap.3.18. *Suadeo tibi, emere à me aurum ignitum.* V.21.S.3.n.3.col.551.& V.26.S.2.num.4.col.686.

Cap.

Cap. 4.6. *Animalia plena oculis antè & retrò.* V.13.C.1.S.13.n.1.col. 382. & V. 31.S.5.n.2. colum.773.

Cap.5.6. *Vidi Agnum in medio throni habentem cornua 7.& oculos 7.quæ ſunt 7. Spiritus Dei miſſi in omnem terram.* V.2.S.5.n.2.col.773.

Cap.6.14. *Et cælum receſſit, ſicut liber inuolutus.* V.2.S.4.n.5.col.66.

Cap.7.1. *Vidi quatuor Angelos ſtantes ſuper quatuor angulos terræ,tenentes quatuor ventos,&c.* V.24.C.1.S.1.n.5.col.619.

Cap.8.3. *Angelus venit, & ſtetit ante altare, habens thuribulum aureum, & data ſunt illi incenſa multa de orationibus Sanctorum, &c.* V.2.S.5.n.13.col.75.

Cap.11.1. *Surge,& metire templum Dei.* V.32. S.3.n.2. col.785.

4. *Hi ſunt duæ oliuæ, & duo candelabra in conſpectu Domini terræ ſtantes.* V.32.S.3.num.2. colum.ead.

Cap.12.1. *In capite eius corona ſtellarum 12.* V. 2.S.7.num.4.col.93.

3. *Ecce draco magnus rufus.* V.6.C.2.S.2.num.10. colum.187.

3. *In capitibus eius diademata 7.* V.29.S.2.n.4. colum.735.

4. *Draco cauda traxit in terram tertiam partem ſtellarum.* V.19.S.2.n.9.col.500.& V.24.C.2. S.2.n.5.col.649. & V.25.S.4.n.5.col.672.

16. *Terra adiuuit mulierem, & aperuit os ſuum, & abſorbuit fluuium.* V.2.S.6.n.10.col.85.

Cap. 13. 1. *Vidi aſcendentem de mari beſtiam, habentem capita ſeptem,&c.* V.24.C.1.S.2.n.3. colum.622.

Cap.15.2. *Vidi tanquam mare vitreum mixtum igne,&c.* V.6.C.2.S.3.n.3.col.191.

6. *Veſtiti lapide mundo & candido, & præcincti ad mamillas Zonis aureis.* V.11.C.1.S.2.num.2. colum.311.

Cap.16.3. *Angelus aquarum.* V.13. C.1. S.10. num.2.col.314.

Cap.17.4. *Habet poculum aureum in manu, plenum abominatione.* V.11. C.2. S.1.num.3. col. 322.

Cap.19.16. *Habet ſcriptum in veſtimento, & in femore ſuo: Rex Regum,&c.* V.21.S.3.n.4. col. 552.

Cap.20. 15. *Vidi Thronum magnum & candidum,& ſuper eo ſedentem,&c.* V.24.C.2.S.3. num.1.col.651.

Cap.21.2. *Vidi ciuitatem ſanctam Ieruſalem nouam,deſcendentem de cælo à Deo.* V.2.S.6.n.1. colum.77.

Cap.22.1. *Fluuius aquæ viuæ à ſede Dei,& Agni.* V.8.C.2.S.1.n.1.col.247.

2. *Lignum vitæ offerens fructus 12. per menſes ſingulos reddens fructum,&c.* V.2.S.3.num.1. & ſeq.col.60.

IVDI

IVDICIVM CENSORIS, EX MANDATO ſupremi Senatus ſanctæ Inquiſitionis in regno Luſitaniæ.

DE mandato ſupremi ſanctæ Inquiſitionis Senatus vidi hoc Commentarios in Viſiones veteris Teſtamenti, cum Paraphraſibus capitum, ex quibus eruuntur, à Doctore Antonio Fernandio Societatis Ieſu, & in Eborenſi Academia ſacræ Scripturæ doctiſſimo Profeſſore diſertiſſimè compoſitos. In quibus nihil reperi aut fidei Catholicæ contrarium, aut Chriſtianis moribus diſſentaneum: imò multa inſunt, quæ magnam pietatem redolent, quæque accuratum ſermonem, & ſingularem eruditionem continent. Sanctorum Patrum, ac ſacræ Scripturæ abſtruſos ſenſus doctiſſimè illuſtrat, vnde ſacris Prædicatoribus varia exhibetur ſupellex. Quare librum digniſſimum iudico, qui ad vtilitatem publicam excudatur. Olyſippone XIX. Octob. M. DCXV.

FR. ANTONIVS DE SALDANHA.

FACVLTAS SVPREMI CONCILII ſanctæ Inquiſitionis.

IVXTA iudicium Cenſoris imprimi poſſunt hi Commentarij in Viſiones veteris Teſtamenti. Olyſippone XIX. Octob. M. DCXV.

BERTOLAMEV DA FONSECA. ANT. DIAS CARDOSO.
SALVADOR DE MESQVITA. FR. MANOEL COELHO.

FACVLTAS ORDINARII Diœceſeos Conimbricenſis.

IVXTA præpoſitam facultatem ſupremi Senatus ſanctæ Inquiſitionis, concedimus noſtram, vt imprimantur hi Commentarij. Conimbricæ XXIX. Martij, M. DCXVI.

M. NVNES DABREV.

APPRO

APPROBATIO EIVSDEM OPERIS
ex præſcripto Regij Senatus Luſitaniæ.

EX præſcripto ſupremi Regij Senatus, recognoui hoc opus R. P. Antonij Fernandij Societatis Ieſu, de Viſionibus veteris Teſtamenti, in quo nihil reperi, quod bonis moribus obeſſet, aut ſpirituali, politicóve regimini contrairet. Imò deprehendi facilè, librum eſſe refertum ſingulari eruditione, in quo Scriptura ſacra declaratur, tum proprietate eximia, tum excellenti congruitate ad ſenſum communem ſanctorum Patrum in Eccleſia Catholica receptum. Quin & auctor grauiſſimas ſententias ponderat, ac profundos Doctorum ſenſus ſubtiliter enucleat, perſpicuóque ac miro loquendi ſtylo viſendos proponit. Quare iudico opus dignum, quod typis detur, in communem quidem, maximè verò Concionatorum, ac eruditorum hominum, vtilitatem. Olyſippone in cœnobio ſancti Vincentij, ordinis ſancti Auguſtini, Congregationis ſanctæ Crucis Conimbricenſis, VI. Nou. M. DCXV.

DOM. VICENTE DE SANTA MARIA.

IVXTA approbationem præhabitam, poteſtatem facimus imprimendi Commentarios in Viſiones veteris Teſtamenti. Olyſippone VII. Nouemb. M. DCXV.

MACHADO. PINTO. ALMVDA. PRETO.

FACVLTAS R. P. PROVINCIALIS
Societatis IESV *in Luſitania.*

FRANCISCVS PEREIRA Prouincialis Societatis Ieſu in Prouincia Luſitaniæ, poteſtate ad hoc mihi facta à R. admodum Patre noſtro Mutio Vitilleſco Præpoſito Generali Societatis Ieſu, facultatem concedo, vt Commentarij in Viſiones veteris Teſtamenti, à Patre Antonio Fernandio noſtræ Societatis, ſacræ Theologiæ Doctore, & ſacrarum literarum in Eborenſi olim Academia eiuſdem Societatis Profeſſore compoſiti, grauiúmque Patrum eiuſdem Societatis iudicio approbati, typis mandentur. Eboræ II. Maij, M. DCXVI.

FRANCISCVS PEREIRA.

FACVL

FACVLTAS R. P. PROVINCIALIS Societatis IESV in Prouincia Lugdunenſi.

EGO BARTHOLOMÆVS IACQVINOT Societatis Ieſu in Prouincia Lugdunenſi Præpoſitus Prouincialis, Opus quod inſcribitur, *Doctoris Antonij Fernandij Conimbricenſis è Societate IESV, & in Eborenſi Academia ſacræ Scripturæ quondam Profeſſoris Commentarij in Viſiones veteris Teſtamenti: cum Paraphraſibus capitum, è quibus eruuntur*, iuxta priuilegium eidem Societati à Regibus Chriſtianiſſimis Henrico III. 10. Maij 1583. Henrico IV. 20. Decembris 1606. & Ludouico XIII. nunc regnante 14. Februarij 1611. conceſſum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab hominibus noſtræ Societatis compoſitos, abſque Superiorum eius permiſſione imprimant, permitto HORATIO CARDON Lugdunenſi Bibliopolæ, vt ad ſex primos annos imprimere, ac liberè diuendere poſſit. Datum Lugduni die XXVIII. Septembris, M. DCXVI.

BARTHOL. IACQVINOT.

APPROBATIO.

IOANNES CLAVDIVS DEVILLE, in ſacra Theologia Magiſter, & Diuini verbi Prædicator, in ſancti Pauli huiuſce ciuitatis Canonicus, atque in hac Lugdunenſi Diœceſi librorum Cenſor deſignatus: fidem facimus, nos librum qui inſcribitur, *Doctoris Antonij Fernandij Conimbricenſis è Societate IESV, & in Eborenſi Academia ſacræ Scripturæ quondam Profeſſoris Commentarij in Viſiones veteris Teſtamenti: cum Paraphraſibus capitum, è quibus eruuntur*, euoluiſſe, omniáque in illo iuxta orthodoxam Catholicæ Apoſtolicæ ac Romanæ Eccleſiæ, & ſanctorum Patrum ſanam doctrinam ſumma cum eruditione exponi. Lugduni apud ſanctum Paulum X. Aprilis, M. DCXVII.

IOANNES CLAVDIVS DEVILLE.

R. D. D. THOMÆ DE MESCHATIN LA FAYE, huius libri imprimendi facultas.

THOMAS DE MESCHATIN LA FAYE, Comes, Canonicus, ac Camerarius Eccleſiæ Lugdunenſis, & Vicarius Generalis in Archiepiſcopatu Lugdunenſi, Opus quod inſcribitur, *Doctoris Antonij Fernandij Conimbricenſis è Societate IESV, & in Eborenſi Academia ſacræ Scripturæ quondam Profeſſoris Commentarij in Viſiones veteris Teſtamenti: cum Paraphraſibus capitum, è quibus eruuntur*, vt in lucem edatur, facultatem concedo. Lugduni XI. Aprilis, M. DCXVII.

MESCHATIN LA FAYE.

SVMMA

SVMMA PRIVILEGII à Chriſtianiſſimo Galliarum Rege conceſſi.

LVDOVICI XIII. Galliæ & Nauarræ Regis auctoritate ſancitum eſt, atque patentibus literis cautum, ne quis in regno ſuo, aliíſve locis ditioni ſuæ ſubiectis, intra proximos annos decem, à die impreſſionis primæ inchoandos, ac numerandos, excudat, vendat, excudendum, vendendúmque quouis modo & ratione curet librum, qui inſcribitur, *Doctoris Antonij Fernandij Conimbricenſis è Societate IESV, & in Eborenſi Academia ſacræ Scripturæ quondam Profeſſoris, Commentarij in Viſiones veteris Teſtamenti: cum Paraphraſibus capitum, è quibus eruuntur*, præter HORATIVM CARDON Bibliopolam Lugdunenſem, aut illos, quibus ipſemet conceſſerit. Prohibitum inſuper eadem auctoritate Regia omnibus ſuis ſubditis, eundem librum extra regni ſui limites imprimendum curare, vel quempiam, vbicumque fuerit, ad id agendum impellere, ac inſtigare, ſine conſenſu dicti HORATII CARDON. Idque omne ſub confiſcatione librorum, aliíſque pœnis originali Diplomate contra delinquentes expreſſis. Datum Turonibus die decimanona Aprilis, anno milleſimo ſexcenteſimo decimoſexto.

De mandato Regis,

Signatum

BERRVYER.

Huic primæ Editioni ſumma impoſita fuit manus XV. Aprilis, M. DCXVII.

DOCTO

DOCTORIS

ANTONII FERNANDII

E SOCIETATE IESV

IN COMMENTARIOS VISIONVM.

PRÆLVDIA.

OPORTET in re non ludicra neceſſariò præludere, vt totius operis, & ſcopus, & ratio conſtet. Quoniam autem in eo, quod denuo molimur, multa permixta ſunt, quæ lectorem aut impedire, aut detinere ingredientem poſſunt: neceſſarium duximus ea in primo quaſi limine diſtinguere, vt in liquido maneat, quid ſolùm pertineat ad inſtitutum noſtrum. Eſt ergo primum quaſi chaos, in quo hæc omnia promiſcuè iacent: cognitio prophetica, Verbum, Viſio, ſomnium, Ecſtaſis: de quibus per ſingula dicendum, vt ſuum quæque locum ſortita, Viſiones noſtras integras ſynceráſque relinquant nobis. Inde porro noſtrum opus diſtinctum, liberúmque, Spiritu ſancto bene iuuante, decurret, qui vt mundum diſtingueret ſuper primigeniam illam aquarum congeriem in principio mundi ferebatur. De quo egregiè D. Ambroſ. lib. 1. Hexam. cap. 9. Meritò, inquit, præmiſſus eſt ſpiritus Dei, vbi diuina incipere habebat operatio.

Diſtinctio prima verū à Spiritu ſancto. Geneſ. 1. 2. D. Ambroſ.

PRÆLVDIVM I.

De cognitione Prophetica.

1. PROPHETIA, ſi ipſam nominis etymologiam perſcrutemur, idem eſt, ac prædictio eorum, quæ procul ſunt. iuxta Iſidor. 7. Etym. cap. 8. à πρόφημι, quod eſt *prædico*. Et congruit Hebraico, נבא quod eſt, venire facio, ſeu venturum prædico. Vnde נביא prædictor, Vatidicus, præfator, ſeu præfactor, quia verbo quaſi venire facit, quæ procul ſút. Et נבואה prædictio, ſeu præfatio. Hæc autem notatio nominis ſolùm explicat, quod in ea eſt ſecundarium, nimirum pronunciationem propheriæ, quæ etſi præcipuum quid eſt, ad vtilitatem & ædificationem, primum tamen & quaſi fundamentum eſt ipſa cognitio prophetica. Vtrumque complexus eſt D. Paul. 1. Corinth. 12. 7. *Vnicuique data eſt manifeſtatio Spiritus ad vtilitatem.* Et Iſai. 21. 10. *Quæ audiui à Domino exercituum Deo Iſraël, annuntiaui vobis.*

Quid prophetia? Iſidor. *Quid primū in prophetia, quid ſecundarium?* 1. Cor. 12. 7. Iſai. 21. 10.

2. Quare alio modo Propheta in Scriptura dicitur Videns. Hebr. חזה propriè contemplator: & eodem ferè ſono ראה præuiſor, proſpector, quia longè poſita videt. Vnde Eccli. 49. 27. de Iſaia. *Spiritu magno vidit vltima, & conſolatus eſt lugentes in Sion vſque in ſempiternum. oſtendit futura, & abſcondita antequam euenirent.* Ioan. 8. 56. *Abraham Pater veſter exultauit, vt videret diem meum. Vidit & gauiſus eſt.* Quod Eucher. in quæſtionibus in Ioannem explicat de reuelatione prophetica. Vſa eſt Scriptura nomine ipſo Videntis, & Prophetæ, non ſemel, 1. Reg. 9. 9. *Olim in Iſraël ſic loquebatur vnuſquiſque vadens conſulere Deum: Venite, & eamus ad Videntem. Qui enim Propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns.* Et 4. Reg. 17. 13. *Et teſtificatus eſt Dominus in Iſraël & in Iuda per manum omnium Prophetarum & Videntium.* 1. Paralip. 29. 29. *Geſta Dauid priora atque nouiſſima ſcripta ſunt in libro Samuel Videntis, & in libro Nathan Prophetæ, atque in volumine Gad Videntis.*

Vates alio nomine Videns. Eccli. 49. 27. *Iſaias magni Spiritus Videns.* Ioan. 8. 56. Eucher. *Abrahā vidit propheticè diē Chriſti.* 1. Reg. 9. 9. *Vſus Scriptura appellandi Videntes.* 4. Reg. 17. 13. 1. Paralip. 29. 29.

3. Contra prædictam tamen etymologiam eſſe videtur, quòd prophetia eſſe poteſt de præteritis, & de præſentibus. Geneſ. 1. 1. *In principio creauit Deus cælum, & terrã,* & cætera, quæ ſex diebus creauit Deus, & Moyſes omnino per diuinam reuelationem cognouit. De illo enim tempore (inquit Gregor. homil. 1. in Ezechiel.) dixit homo, quo non erat homo. Et Elizabeth Luc. 1. 42. *repleta Spiritu ſancto exclamauit voce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui;* &, *Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* Imò infrà verſ. 45. prophetat de præteritis, & de futuris. *Beata,* inquit, *quæ credidiſti; quia perficientur in te, quæ dicta ſunt tibi à Domino.* Itaque vno Spiritu Elizabeth præterita, præſentia, & futura complexa eſt, vt rectè notauit idem Gregor. homil. prædicta in Ezechiel. & Beda Luc. 1. Ad hoc reſpondet ſanctus Doctor eadem homil. ad hunc modum: Sciendum, inquit, eſt, quòd in duobus temporibus prophetia etymologiam perdit, quia cùm ideo prophetia dicta ſit, quòd futura prædicat, quando de præterito, vel præſenti loquitur, rationem ſui nominis amittit. Itaque iuxta Gregorium, ratio prophetiæ ſtrictè ſumpta eſt ad futura dumtaxat, iuxta ea quæ de

Obiicitur, de præteritis quoque & de præſentibus eſſe prophetiam. Geneſ. 1. 1. D. Greg. Luc. 1. 42. *Elizabeth prophetat in omne tēpus vno Spiritu.* D. Greg. Beda *Stricta prophetia ſolùm eſt de futuris.*

Prophetia latè etiam de præsentibus & præteritis habetur.

A ꝇlius etymologia diximus. Verùm vſus iam obtinuit, & recta ratio probat, etiam de præteritis, & præſentibus prophetiam eſſe: quoniam (vt notauit Maldonatus Luc.1.) Cùm res eiuſmodi ſunt, vt non niſi reuelante Deo cognoſci poſſint, de illis haberi poteſt prophetia.

Maldon. Luc. 1. D. Thom.

4. Rectè ergo iuxta prædicta docet D.Th. 2. 2. q. 171. art. 1. Prophetiam etſi importet eleuationem intentionis ad percipiendam diuinam loquutionem, quæ eleuatio fit per inſpirationem, tamen primò & principaliter conſiſtere in cognitione eorum quæ ſunt procul, & remota à cognitione hominum, qualia ſunt principaliter futura contingentia, quia ſunt per ſe remota à cognitione omnium hominum. B Vnde art. 3. docet cognitionem propheticam extendi etiam minùs principaliter ad præterita, & præſentia, quatenus procul ſunt à cognitione hominum licèt non omnium; idque non ſine emolumento prophetiæ: nam (vt rectè ait ex D. Greg. loco citato) prophetiæ tempora inuicem ſibi concinunt ad probationem, vt aliquando ex futuris præterita, aliquando verò ex præteritis probentur futura, vt exemplis oſtendit. Imò per id excuſat factum Nabuchodonoſor, quod Ariolos cogebat, non ſolùm interpretationem ſomnij ſui edicere, ſed etiam ipſum ſomnium. Vt nimirum, ait, ex præterito colligeret, ſi quid in eorum reſponſionibus de futuro certum teneret.

Prophetia primò & principaliter est in iis quæ sũt procul à cognitione hominũ consistit. Minùs principaliter de præteritis & præsentibus. Prophetiæ tempora ſibi concinũt ad probationẽ.

Definitio prophetiæ ex D.Thom.

C 5. Itaque Prophetia in tota ſua latitudine, iuxta D. Thom. vbi ſuprà, eſt certa cognitio per diuinam inſpirationem, & reuelationem habita, & exhibita de rebus futuris, vel ignotis. Cùm dicitur cognitio, intelligitur iudicatiua. Nam, vt ait D.Th. 2.2. q.173. art. 2. in corpore, licèt ad Prophetiam requiratur repræſentatio eorum quæ videntur; iudicium tamen de Viſis eſt principalius, & quod complet rationem cognitionis propheticæ. Quod autem debeat eſſe certa, certum eſt: nam prophetiæ non poteſt ſubeſſe falſum, ſicut nec diuinæ præſcientiæ, vnde illa manat. Ideo enim dicit B. Hieronymus (vt refert D.Th. illa q.171. art.6.) Prophetiam eſſe ſignum diuinæ præſcientiæ. D Cùm dicitur haberi per diuinam inſpirationem, & reuelationem, oſtenditur neceſſariam eſſe inſpirationem diuinã, qua eleuetur anima, & reuelationem, qua doceatur. ibid.q.171.art.1.ad 4. Exhibita cùm dicitur, indicat, prophetiam, cùm ad vtilitatem & ædificationem referatur, eſſe omnino exhibendam, ſeu verbis, ſeu rebus. Vnde illud D. Th. de Veritate quæſt.12. art.2. omnia, quorum cognitio poteſt eſſe vtilis ad ſalutem, ſunt materia prophetiæ, cætera extranea. Denique hæc ipſa debent eſſe futura, vel ignota ſaltem aliquibus ad complectenda omnia, quæ remota, & quouis modo procul ſunt, qualia ſecundùm ſe futura contingentia, & myſteria aliqua altiſſima, vtpote Trinitatis, & Incarnationis. E Item præterita, & præſentia, vti diximus.

D. Thom. *Prophetia cõpletur cognitione iudicatiua.*

D.Hieron. D. Thom.

Diuina inſpiratio eleuat animã, reuelatio docet.

D.Thom. *Materia prophetiæ.*

PRÆLVDIVM II.

Diuiſio cognitionis Propheticæ.

D. Greg.

1. HAc de re nemo diſtinctiùs loquutus eſt vno Gregor. Magno lib.28. Moral. cap.2. & ſeq. cuius doctrina in ſummam redacta ſic habet; Prophetia multiformiter exprimitur, videlicet, aliquando verbis, aliquando rebus; aliquando ſimul verbis & rebus; aliquando item imaginibus: iiſque, aut ante oculos corporis, aut ante ipſam mentis aciem propoſitis; denique hoc ipſum euenire poteſt, vel immiſſis in phantaſiam imaginibus, vel in ipſam dumtaxat mentem.

2. Aliquando etiam (ait Greg.) humanis cordibus loquitur Deus per Angelos, idque euenit, vel per verba; vel per res; vel per vtrumque ſimul; aliquando per imagines cordis oculis oſtenſas; aliquando per ſpectra ante corporeos oculos ad tempus ex aëre formata; aliquando cæleſtibus ſubſtantiis, aliquando terreſtribus; aliquando vtriſque aſſumptis. Nonnunquam ita per Angelos humanis cordibus loquitur Deus, vt ipſe quoque Angelus mentis obtutibus præſentetur. Hæc ferè ex D. Gregorio, quæ ſingula explicanda ſunt.

PRÆLVDIVM III.

Quid ſit loqui Propheticè.

Deum loqui ad Prophetas, per ſe, per Angelos.

1. CERTVM eſt ex Scriptura loqui Deum ad Prophetas, & Prophetas rurſum reſpondere Deo; facit autem hoc Deus, vel per ſe immediatè, vel per Angelos: paſſim enim in Scriptura ait Propheta: *Loquutus eſt Dominus ad me*: & ſæpe idem de Angelis Zacharias non ſemel: *Dixit Angelus qui loquebatur in me.* Similiter aliàs. Vtrumque expreſſit Gregor.28. Moral. c.2. Loquutio, inquit, diuina duobus modis diſtinguitur: aut enim per ſemetipſum Dominus loquitur, aut per creaturam Angelicam eius ad nos verba formantur. Eiuſmodi autem loquutiones non exteriùs, ſed interiùs fiunt, vt ait D. Hier. in cap.2. Habac. & in Pſalm. 84. ad illa verba: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus,* prope initium; vel certè autor eius operis. Sic ergo ait: Multi putant, quando loquitur Moyſes, & dicit: *Hæc dicit Dominus.* & cùm dicitur: *Factum eſt verbum Domini ad Iſaiam,* ſiue ad Ezechiel prophetam, quòd forinſecus ſermo fiat, & per iſtas aures audiat Propheta. Non eſt ita. Nam & Dominus noſter, quid loquitur ad Phariſæos? *qui habet aures audiendi audiat.* Et Iſaias ait: *Dominus addidit mihi auriculam.* Viden' quid dicat: quoniam non habebam illam auriculam quæ in corde eſt, addidit mihi, vt Dei poſſim audire ſermones: & nunc ergo Propheta quodcumque audit, audit in corde. Quando ergo clamamus in cordibus noſtris: *Abba Pater*; clamor iſte ſilentij eſt, & ſilentium hoc auditur à Domino. Ideo nunc dicit Propheta; *Audiam quid loquatur ad me Dominus Deus.* Et tale quid Habacuc Propheta: *Contemplabor vt videam quid dicatur mihi; & quid reſpondeam ad arguentem me.* Ita ibi.

D. Greg.

Deus loquitur interiùs. D.Hiero. Pſal.84.

Luc.8. Iſai.1.

Auricula cordis.

Rom. 8.15. *Clamor ſilentij quis.*

Habac.2.

2. Priuatim verò de eiuſmodi loquutionibus, quæ inter Deum & Prophetas interueniunt, quæri poteſt quomodo fiant? Et quidem hac in re ſubtiliter philoſophatur D.Gregor. loco citato. Cùm per ſemetipſum, ait, loquitur Deus, ſola nobis vis internæ inſpirationis aperitur, & de verbo eius ſine verbis & ſyllabis cor docetur, quia virtus eius intima quadam ſubleuatione cognoſcitur. Ita Gregor. Et apparet ex eius verbis, loquutionem Dei cõſiſtere in ea vi qua Deus per inſpirationem ſeſe aperit, & quid velit explicat menti. Aliter D.Bern. ſerm.45. in Cant. vbi & linguam Dei ad animam,

D.Greg. *Loquitur Deus, cùm virtus eius intima quadam ſubleuatione ſe aperit.* *Vis, qua Deus ſe aperit menti, loquutio eius eſt.* D.Bern.

&

Digitized by Google

Verbi lingua, & animæ, qua.

& animæ ad Deum ſic exprimit. Verbum & anima habeot linguas ſuas, quibus ſe alterutrum alloquantur, præſentéſque indicent. Verbi lingua fauor dignationis eius; animæ verò, deuotionis feruor. Elinguis eſt anima atque infans, quæ hunc non habet, & non poteſt illi ſermocinatio eſſe cum verbo; ergo cùm huiuſmodi linguam ſuam verbum mouet volens ad animam loqui non poteſt anima noo ſeotire. *Viuus eſt enim ſermo Dei, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens vſque ad diuiſionẽ animæ*; & rurſum cùm ſuam linguam anima mouet, verbum latere multò minùs poteſt, oon ſolùm quia vbique præſens, ſed quia niſi ipſo ſtimulante, deuotionis lingua minimè ad loquendum mouetur. Verbo ergo dicere animæ, pulchra es, & appellare amicam, infundere eſt, vnde amet, & ſe præſumat amari.

Heb.4.12.

Verbo ſtimulante animæ lingua ad loquendum mouetur.

3. In quibus verbis illud notandum, loquente verbo non poſſe nou ſentire animam, quoniam ipſamet perceptio animæ eſt operatio Dei, & quatenus dirigitur ad eam illuminandam ac docendam, dicitur loquutio ad illam, & illius ad eam rurſus cùm admirando gratias agit. Vnde rectè etiam dixit Bernard. loqui io verbo eſſe infundere. Et concludendo infrà, conformiter ait. Itaque loquutio verbi infuſio doni, reſponſio animæ cum gratiarum actione admiratio. Itaque non eſt exiſtimandum, animam dum loquitur ad eam Deus ſubſiſtere, & quaſi quieſcere ab omoi actu, tum mentis, tum voluntatis. Vtile tamen ac ferè neceſſarium eſt, ab exterioribus vacare; quo pacto intelligendus Gregorius ad illa verba capitis qoarti Iob: *Quaſi furtiuè ſuſcepit auris mea venas ſuſurri eius.* Venas, inquit, ſuperni ſuſurri auris cordis furtiuè ſuſcipit, quia ſubtilitatem loquutionis intimæ afflata mens, & raptim, & occultè cognoſcit: niſi enim ſe ab exteriotibus deſideriis abſcondat, interna non penetrat, occultatur autem, vt audiat, & audit vt occultetur. quia & ſubtracta à viſibilibus inuiſibilia conſpicit, & repleta iouiſibilibus viſibilia perfectè contemnit.

Operatio Dei quatenus dirigitur ad illuminandam animam, eſt loquutio ad illã, & ipſius ad eum reſponſio, cùm admirando gratias agit. Anima loquente Deo non ſubſiſtit ceſſans ab omni actu.

D.Greg.

Vacare ab exterioribus vtile eſt animæ Deũ percepturæ.

4. Illud etiam annotandum, cùm probabile ſit Deum ipſum apparuiſſe interdum per ſe in veteri Teſtamento per aſſumprum ex aëre corpus, de quo dicemus ad Viſionem ſextam, probabile quoque fieri per voces corporeas in eodem aëre formatas, loquutum interdum ad Patriarchas illos, & Prophetas. fortè enim id ſibi vult quod dicitur Exod.33.11. *Loquebatur autem Dominus ad Moyſem facie ad faciem, ſicut ſolet loqui homo ad amicum ſuum.* Et illud Domini Numer.12.7. *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in Viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum: at non talis ſeruus meus Moyſes, qui in omni domo mea fideliſſimus eſt: os enim ad os loquar ei.* haud dubie enim voluit exprimere diſcrimen, quo loquebatur cum Moyſe, & cum cæteris, nempe, vt appareret cum Moyſe familiariſſimè, os ad os. videlicet, affingendo ſibi os, vt ori Moyſis congrueret.

Deus loquutus aliquãdo formatis corporis vocibus in aëre.

Exod.33.11.

Num.12.7.

5. Ex dictis maoifeſtè patet, quomodo Deus per ſe loquatur ad Prophetas, & quomodo rurſum Prophetæ loquantur ad Deum. Sed aduertendum loquente Deo ad hominẽ, & eo reſpondente non eſſe duas actiones, ſed eandem conceptionem, quæ vt à Deo proficiſcitur, dicitur loquutio, vt recipitur in homine, eſt auditio; & hic modus loquendi Dei, eſt incommunicabilis, quoniam eſt illabi in mentem, quod ſoli Deo comperit. Poſtquam verò anima prædicto modo audit Deum, reſpondet illi: idque facit, ordinando per voluntatem deſideria, ac poſtulata ſua ad ipſum Deum. Vnde illud Pſalmi 10.16. *Deſiderium pauperum exaudiuit Dominus, præparationem cordis eorum audiuit auris tua.* Præparatio, iuxta Hebræum, eſt firma, ſeu contenta votorum directio ad Deum. Quod illico Dei auris percipit. Quidni verò, ſi ipſamet præparatio, & contentio à Deo eſt? Nunc videndum: quomodo per Angelos cum eiſdem loquatur, iuxta doctrinam D. Gregorij ſæpe citati. Interdum per Angelos loquitur Deus ad Prophetas, vel formatis eorum miniſterio in aëre corporeis vocibus, vt cùm baptizato Domino ſonuit vox de nube dicens: *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacui*, vel cùm ad corripiendum Balaam, in ore aſinæ humana verba audita ſunt: vtrumque enim Angelorum miniſterio factum conſtat. Interdum etiam humanis cordibus per Angelos loquitur Deus, cùm per ſecretam eorum præſentiam virtutem ſuæ aſpirationis infundit. Vnde Zacharias ait cap.14. *Et dixit ad me Angelus, qui loquebatur in me.* Oſtendens (ait Gregor.) dum ad ſe quidem, ſed in ſe loquitur Angelus, per corpoream ſpeciem extra ſe non eſſe. Ita ferè D. Gregor. Hæc autem interna loquutio Angelorum fit in parte ſenſitiua per motum ſpirituum, ſeu humorum, in quibus deferuntur ſpecies, ex quarum commiſtione immutatur phantaſia, & per eam intellectus ad ea percipienda, quæ Deus ipſe vult per Angelos intimare Prophetæ.

Eadẽ actio vt à Deo prouenit, loquutio Dei, vt in anima recipitur, auditio animæ.

Modus hic loquendi incommunicabilis.

D.Fern.in Viſ.vet.Teſt.

Quo modo anima reſpõdeat Deo.

Pſal.10.16.

Quomodo Deus loquatur per Angelos.

Matth.3.17.

Zachar.1.14.

D.Greg.

Quomodo fiat interna loquutio per Angelos.

6. Ab his ergo Dei loquendi modis ad Prophetas ſuos, ortum habent apud eos loquutiones illæ frequentiſſimæ, *Hæc dicit Dominus: Verbum Domini*, &c. quibus vti ſolent ad conciliandam autoritatem dictis ſuis, vt homines alacriùs aures accommodent, quando ſibi non Prophetæ, ſed Dei verba proponuntur. Huc ſpectauit Paul. ad Galat.1.11. cùm dixit: *Notum vobis facio Euangelium, quod euangelizatum eſt à me, quia non eſt ſecundum hominem; neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, ſed per reuelationem Ieſu Chriſti.* Qui dignatus eſt (ait Chryſ.) omnem ſibi cognitionem patefacere. Credebant autem auditores ita eſſe, ob præteritam conuerſationem Pauli alienam à Chriſto, à qua mutatus, altiſſimorum myſteriorum ſubitò factus eſt prædicator, quod fieri non potuit, niſi per Dei reuelationem. Fiunt autem eiuſmodi loquutiones propheticæ, vel in perfecta vigilia, etiam interdum cum ecſtaſi, vel in ſomniis; & proprio vocabulo dicuntur apud Latinos oracula, apud Græcos λογια..., apud Hebræos דבר, vt Hieronymus ait in caput 2. epiſtolæ ad Epheſ.

Hæc dicit Dominus & ſimilia vſurpant Vates, ad conciliãdam autoritatem.

ad Galat.1.11.

D.Chryſ.

Omnis cognitio patefacta Paulo. Credebant Paulo reuelatam prædicationem, ob præteritam conuerſationem.

Loquutiones propheticæ apud Latinos oracula.

PRÆLVD. IV.

De verbo Prophetico.

1. EX prædictis de loquutione prophetica colligi facilè poteſt, quid ſit verbum propheticũ; nimirum terminus eiuſdem locutionis iuxta doctrinam S.Thom.1.p.q.27.art.1. vbi ſic: Verbum importat aliquid procedens ab intellectu, vt conſtitutum per operationem eius. quia tamen educitur

Propheticũ verbum, terminus loquutionis propheticæ.

D. Thom.

Digitized by Google

Cum onere, viſione, ſomnio, ecſtaſi mixtum.

A citur ſotas pet ota Prophetarum, placuit de illo breuitet agere, quoniam ſæpe cum onere, viſione, ſomnio, ecſtaſi, reperitur implicitum; fiet enim, vt de his quoque expeditiùs poſtmodum agete poſſimus.

Iſai. 1. 1.
Viſio & verbũ aliquando idem.
Abd. 1. 1.
Amos 1. 1.
Eadem prophetia interdũ onus & Viſio.
Nahum 1.

2. Quòd igitur illa omnia permiſta ſæpe reperiantur, facile quis deprehendat in libris propheticis, dicitur enim Iſai. 1. 1 *Viſio Iſaiæ filij Amos, quam vidit ſuper Iudam, & Hieruſalem.* cùm tamen vſque ad caput ſextum nulla ponatur Viſio; ſed tantùm variæ Prophetæ conciones ad populum; & ſpecialiter capite ipſo primo, quod à Viſione incœpit verba ſolùm proponens, ſtatim addit: *Audite cæli, quæ loquor, audiat terra verba oris mei.* Sicut Abdiæ 1. 1. *Viſio Abdiæ: Hæc dicit Dominus Deus ad Edom.* B Adhæc capite 2. incipit Iſaias: *Verbum quod vidit Iſaias filius Amos ſuper Iudam, & Hieruſalem*: cùm tamen aptiùs dici poſſe videatur: *Verbum quod audiuit Iſaias,* &c. Similiter Amos 1. dicitur: *Verba Amos, qui fuit in paſtoribus Thecuæ, quæ vidit ſuper Iſrael.* Deinde Nahum 1. eadem prophetia dicitur onus, & Viſio: *Onus*, inquit, *Niniue, liber Viſionis Nahum Elceſæi.*

D. Hieron.
Huius permiſtionis ratio non facilè redditur.
Quid D. Hieronymus ſentiat? ex Ribera.
Ribera.

2. Huius permiſtionis, & implicationis rationem reddere operoſum eſt. D. Hier. lib. 5. in Iſai. cap. 15. in principio, ita admonet: Onus ſemper triſtia conſequi, viſionem, vel ſtatim læta, vel in fine læta poſt triſtia; quod etiam repetit in cap. 13. Ierem. prope finem, coniungens cum Viſione verbum, quaſi idem ſignificans. C Verùm (vt rectè ad 1. Oſeæ animaduertit Ribera) noluit Hieronymus proprietatem vocabuli Viſionis, aut verbi exprimere, ſed docere quid aliquando fieri ſoleat; cùm prophetia verbum dicitur, aut Viſio, & à minaci, triſtique vaticinio diuiditur, quod onus appellatur a Prophetis. Quare vtroque loco oneris meminit Hieronymus, & quaſi membra diuiſionis oppoſita proponit, ac ſi diceret: Etſi Viſio, vel verbum generalia nomina ſint, & onus quoque comprehendant, tamen cùm eorum ſignificatio contrahitur, ita vt ab onere diſtinguantur, lætam prophetiam ſignificant, aut certè poſt comminationem læta promittentem. Nam ſæpe verbum, aut Viſio nihil lætum habent, ſed omnia triſtia, & D tunc generaliter accipiuntur, & onus includunt,

Ierem. 1. 14.
Ioel. 1.
Amos 1.
Nahum 1.
D. Baſil.
Quid D. Baſilius?

Ierem. 1. 14. 21. 35. Ioel. 1. Amos 1. Nahum 1. Hæc ex Ribera. Similiter notandum, D. Baſilium ſuper Iſaiam, quæſiuiſſe cap. eius 2. Cur in eo dixit: *Verbum quod vidit Iſaias*, cùm primo capite dixiſſet: *Viſio Iſaiæ?* Et reſpondiſſe, prophetiam primi capitis, rectè dictam fuiſſe Viſionem, quoniam de rebus præſentibus erat, vt de peccatis populi: eam verò, quæ in ſecundo capite continetur, à ſe dictam verbum, quoniam futura prænunciabat. Rectè verò id quidem; ſi non de perpetua differentia agatur: ex capite enim primo conſtat Iſaiam pro vtroque accipere vtrumque: ſed Baſilius nomina pro eodem E poni ſolita aptè detorſit in rem ſuam.

Stricta ratio Verbi & Viſionis.

3. Igitur propria, & ſtricta differentia verbi à Viſione eſt illa, quam ſuprà tetigimus Præludio 3. quòd verbum eſt ex loquutione Prophetica, & propriè ac ſimpliciter reſpicit Deum, & Prophetam loquentem. Viſio eſt prophetia exhibita per ſpeciales imagines, vt inferiùs explicabitur. Nam licèt in loquutione etiam interueniant imagines, eæ tamen cùm ad loquutionem tantùm per ſe tendant, loquutiuæ, & quaſi audibiles dici debent; iuxta vſum Scripturæ, quæ propterea vtitur ad hoc verbo audiendi, & aurium tantùm, vt ex ſupradictis patet. Aptè autem ad rem præſentem D. Thom. 1. d. 27. q. 2. art. 2. vbi ſic: Verbum importat relationem originis à dicente, vt propriè tantùm ſit verbum loquentis. Et Procopius in 2. caput Iſaiæ, Verbum ibi poſitum dixit, quia Propheta concionabatur ad populum. Et Caiet. ad eundem locum, Verbum ſumi pro re expreſſa verbo. Vbi ergo ſola Verba Dei ſiue Oracula, aut ſolæ conciones Prophetarum ponuntur; nihil omnino eſt admiſtum Viſionis propriè ſumptæ, vt ſtatim clariùs eluceſcit.

D. Thom.
Caietan.

PRÆLVDIVM V.

Quid ſit videre Propheticè.

Modi quibus fiunt Viſiones.

1. VISIONES propheticæ, vt ſuprà oſtendimus ex D. Gregorio, aut fiunt per imagines externas, aut per internas: idque vel in ſolis mentibus diuino illapſu, vel primò in phantaſiis, & inde ſecundariò in mentibus Prophetarum. Verbi cauſa, Viſio illa rubi ardentis, & non combuſti, quæ facta eſt Moyſi, Exod. 3. & illa ſcripturæ in pariete facta Balthazari regi, Daniel. 5. per imagines exteriùs demonſtratas contigerunt; at verò illa de quatuor animalibus, & throno Dei, Ezechiel. 1. & illa de quatuor beſtiis aſcendentibus è mari, Daniel. 7. & plures aliæ, per internas exhibitæ ſunt imagines, vel dormientibus, vel vigilantibus raptis in ecſtaſim. Vnde illud Theophyl. Matth. 1. Prophetæ futura videbant, Spiritu ſancto apparitiones in eorum mentibus faciente.

Exod. 3.
Dan. 5.
Ezech. 1.
Daniel. 7.
Theophyl.
In Prophetarum mentibus Spiritus ſanctus apparitiones faciebat.
Imagines Viſionum ordinatæ modo hieroglyphico ad repræſentandum.

2. Hæ autem imagines, quæ in Viſionibus eiuſmodi monſtrantur, debent eſſe non qualeſcumque, aut quouis modo ſignificatiuæ, quales diximus interuenire neceſſariò ad loquutiones propheticas, & ſolùm inſeruiunt ad eas formandas, ſicut in nobis ſpecies audibiles: ſed nec eſt ſatis, ſimplices ſint, aut perſonarum aut rerum demonſtrationes: niſi eædem ex diuina ordinatione ac placito aſſumantur ad repræſentandas res alias, modo quaſi hieroglyphico, vt apud Ægyptios figuræ rerum ad ſignificationes aſſumebantur: modo item ænigmatico, quo res aliud quidem ſunt, & aliud repræſentant. Quamobrem & hoc genus Viſionum appellauit D. Aug. 15. de Trinit. grandius ænigma, videlicet exhibitum, non per quaſuis imagines rerum ænigmaticas, ſed per ſacratiores, ac diuiniores ex beneplacito Dei. Præterea eiuſmodi imagines in ipſa Scriptura neceſſe eſt exprimantur: nec enim dubitamus, quin Adamo in ecſtaſi ſigna rerum altiſſimarum monſtrata fuerint; at Scriptura id non declarat. Omnes autem illæ, de quibus agemus in hoc opere, ſigna continent verè hieroglyphica, & ænigmata grandia ex diuino placito altiſſimarum rerum ſignificatiua: quamobrem ſimplices quædam apparitiones Dei, aut Angelorum, vt illa qua tres viri apparuerunt Abrahamo ad ilicem Mambre, Genel. 18. & illa de viro, qui apparuit Iacob reuertenti è Meſopotamia, cum quo tota nocte luctatus eſt, Geneſ. 32.

Imagines ſint ænigmaticæ.
D. Auguſt.
Viſio, grandius ænigma.
In Scriptura expreſsè exhibeantur.
Non agendũ de ſimplicibus apparitionibus.

32, Et illa, qua Deus apparuit Moyſi in monte Sina daturus legem, Exod. 19. & 24. & ſimiles altæ, nullo modo pertinent ad præſens inſtitutum, etiamſi exprimantur in eis præclara myſteria; id enim ſolum fit per ſimplices loquutiones ac oracula, quæ per ſe modò non curamus.

Exod. 19.

Demonſtrationes quadam rerum faciendarū non tractantur.

3. Ratio etiam grandioris ænigmatis neceſſariò excludit demonſtrationes quaſdam, quæ ſolùm fiunt ad oſtendendum, quid pro re nata faciendum, aut ſignificandum ſit, quamuis alioqui ſacri Interpretes ſenſus in eis erigant allegoricos. Quale eſt illud viſum, quod populo ex iuſſu Dei demonſtrauit Iſaias, videlicet ſe ipſum nudum & diſcalceatum, in ſignum Ægypti, quæ cū Æthiopia ab Aſſyriis nuda & ſpoliata magna cum ignominia ducenda erat in captiuitatem. Et Ezechiel. cap. 12. Præcepit Deus, vt faceret vaſa tranſmigrationis, & tranſmigraret per diem in cōſpectu populi: in ſignum, quòd populus tranſmigrare debebat. Et Ierem. cap. 28. Catenam ligneam iuſſus eſt à Deo collo imponere, & per vrbem incedere, in ſignum, quòd populus catenatus, & vinctus abducendus erat à terra ſua in Babylonem. Similiter cap. 18. ingreſſus eſt idem Vates iuſſu Domini in officinam figuli, vt videret, quomodo vas, quod figulus faciebat è luto ſuper rotam, manu eius diſſipabatur, & rurſum reficiebatur: in ſignum, quòd ita Deus facere poterat in populo ſuo, quem etiam ſi priùs diſſipatum in captiuitate, facile poterat reſtituere in patriam ſuam. Præterea Ahias Silonites 3. Reg. 11. ſcidit coram Ieroboam iubente Domino pallium ſuum nouum in duodecim ſciſſuras, & dedit Ieroboam decem, in ſignum, quòd regnaturus eſſet ſuper decem tribus, & duę tantùm ſequuturæ Roboam. Denique demonſtratio illa arietis facta Abrahamo, vt eum ſacrificaret pro filio, Geneſ. 22. quod multi ſignum accipiunt Chriſti crucifigendi, ac immolandi pro humano genere; &. ſi quæ ſunt alia ſimilis generis, ab ſphæra Viſionum noſtrarum excluduntur.

Ezech. 12. Ierem. 28. 3. Reg. 11.

Paruæ Viſiones nō curantur.

Eſther 10.

4. Rurſum ob defectum grandioris ænigmatis paruæ quædam Viſiones, ſeu Viſiunculæ valde perſpicuæ plus minus vna vel altera, dimittendæ ſunt, qualis illa Mardochæi Eſther 10. de fonte paruo, qui creuit in fluuium, & in lucem, ſolémque conuerſus eſt; & de duobus draconibus; quam Mardochæus ipſe totam enucleauit, nec quicquam explicandum reliquit. Nec verò ob id ſolum, ſed etiam quia non eſt in Hebræo, & tantùm in Græco extat, vt teſtatur D. Hieron. ibidem, inexplicata dimittitur ab omnibus ferè Autoribus. Item illa Iſai. 21. de Aſcenſore aſini, & de Aſcenſore cameli, & de Leone clamante ab ſpecula ſua. Quo ſignificatur ipſe Propheta concionabundus ad Babylonios, contra quos, duo Reges, Cyrus & Darius, ille aſino ob regni humilitatem, hic camelo ob fortitudinem imperij equitans, iam caſtra mouebant. Et ecce totum habes enodatum paucis verbis. Has & ſimiles alias, ſi quæ ſunt, conſultò omiſimus, quòd in eis non multum operæpretium collocaturi videbamur: & faſtidium in lectore oportebat fugere, quod neceſſariò ſequitur importunum commentarium rei perſpicuæ, ſicut fames obſcuritatem Scripturæ ſequitur, vt rectè Aug. 2. de doctrina Chriſtiana, cap. 6. potiúſque optare decebat auditores famelicos, quàm faſtidioſos: nam in iſtis languorem, & ſtuporem odimus; in illis alacritatem, & ſtudium amamus. His igitur tam

Iſai. 21.

Obſcuritatē Scripturæ ſequitur fames.

D. Auguſt.

paucis ac tam leuibus Viſionibus quaſi detritis, parum imò nihil detrimenti ſubibit opus hoc noſtrum: nam remanet nobis Viſionum corpus integrum, ac expurgatum vndique, grandes materiæ, ſcilicet, ænigmata grandia.

5. Quæ proinde difficillima cognitu ſemper fuerunt, tum apud eos, quibus primùm propoſita ſunt, tum apud poſteros interpretes. Ac primùm quod ad illos attinet, animaduertere oportet eum D. Aug. 12. de Geneſ. ad literam, cap. 9. Viſionem propheticam non eſſe talem ex ſimplici propoſitione aut repræſentatione imaginum, ſed ex intellectu eiuſdem. Itaque ratio completa Viſionis eſt in ipſa eius penetratione, quam non ſemper aſſequitur is qui videt, ſed quiuis alius dono Dei. Verba Auguſtini ſunt. Quibus, inquit, ſigna per aliquas rerum corporalium ſimilitudines repræſentabantur in ſpiritu, niſi acceſſiſſet mentis officium, vt etiam intelligerentur, nondum erat Propheta; magíſque Propheta erat, qui interpretabatur, quod alius vidiſſet, quàm ipſe, qui vidiſſet. Itaque magis Ioſeph Propheta, qui intellexit, quid ſignificarēt ſeptem ſpicæ & ſeptem boues, quàm Pharao, qui eas vidit in ſomnis. Illius enim ſpiritus informatus eſt, vt videret; huius mens illuminata, vt intelligeret: ac per hoc in illo erat lingua, in iſto prophetia, quia in illo rerum imaginatio; in iſto imaginationum interpretatio. Minùs ergo Propheta, qui rerum quæ ſignificātur ſola ipſa ſigna in ſpiritu per rerum corporalium imagines videt: & magis Propheta, qui ſolo earum intellectu præditus eſt: ſed & maximè Propheta, qui vtroque præcellit, vt & videat in ſpiritu corporaliū rerum ſignificatiuas ſimilitudines, & eas viuacitate mētis intelligat: ſicut Danielis excellentia tentata & probata, qui Regi & ſomnium, quod viderat, dixit, & quid ſignificaret, aperuit. Et ipſæ quippe imagines corporales in ſpiritu eius expreſſę ſunt, & earum intellectus reuelatus in mente. Hæc Aug. Quibus etiam conſonat illa Danielis ſententia cap. 10. 1. *Intelligentia opus eſt in Viſione.* quaſi dicat: abſque intelligentia Viſionis non conſtat Viſio, completa ſcilicet, & perfecta.

D. Auguſt.

Ratio completa Viſionis eſt in ipſa eius penetratione.

Quis ſit minùs Propheta, quis magis, quis maximè.

Dan. 10

6. Quod verò attinet ad communes interpretes, illud planè certum, duplex ſtudium requiri in qualibet Viſione; vnum, vt ex hiſtoria Viſionis elicias veram ideam rei, quæ narratur, qualē ipſe Vates, qui ſcripſit in monte habuit, antequam ſcriberet: alterum, vt ſignificationem eius ideæ, quoad fieri poteſt, aſſequaris, & vtrunque per ſe difficile eſt: nam quantum (Deus immortalis!) opus eſt laboris impendere ad formandā ideam Viſionis primæ Ezechielis (vt cæteras omittamus) de quatuor animalibus ſub throno Dei? tot facies expedire in quolibet animali, tot alas faciebus reſpōdentes, tot ſub alis manus, tot cruta? quid rotarum opus implicatiſſimum? Vbi rota in medio rotæ? Vbi facies rotarum? Vbi oculi? quid ſedens in throno homo electrinus, quomodo ardeat, dimidium intus, dimidium foris? vt taceamus interim theatrum Viſionis, nubem adglomeratam, turbinem conuoluentem, ignem reciprocantem. Quamquam autem hæc intra mentem architectari ſit difficillimum, myſteriorum tamen latentium arcana aſſequi, ac explicare lōgè eſt difficilius. Hinc eſt illud ex Hebræorum adytis, de duabus legibus in ſacra Scriptura, quarum vna erat de conditione rerum ſcripta, & vocabatur *Bereſcith*, ſeu liber Geneſeos: altera ſecre-

Duplex ſtudium neceſſarium interpreti Viſionum.

Oſtenditur difficultas vtriuſque ſtudy.

Duæ leges circa interpretationem Scripturæ apud Hebræos celebres.

tò Moyſi data de ſpecie diuinitatis dicta *Mercabach*, quam throno Ezechielis contineri dicunt, & à ſolis ſapientibus tractati permittitur. Cuius rei meminit D.Hieron. procœmio in Ezechiel.ob hanc difficultatem Viſionum nõ ſolùm contendimus earum primum ideas mente complecti, ac myſteriorum ſenſus deinde exponere, ſed oppidò deſideramus, vt ante quamlibet Viſionem paragogus archetypi, ſiue exceptio primi exemplaris, per excuſſas imagines exprimatur. Nouimus enim non fruſtra dictum Ezechieli ab Angelo cùm de Viſione templi difficillima, quam oſtentabat, loqueretur Ezechiel. 40. 4. *Vide oculis tuis, & auribus tuis audi, & pone cor tuum ad omnia, quæ ego oſtendam tibi*, &c. Videlicet ſciebat Angelus non ſatis eſſe audire verba, niſi etiam oculis, & corde, tota ſcilicet & mentis, & corporis attentione perciperet oſtenſorũ figuras, quãtitates, colores, ordines, geſtus, habitus, proportiones.

D.Hiero.

Ezech.40. 4.

Viſiones requirunt totam mentis & corporis attentionẽ.

PRÆLVDIVM VI.

De Prophetica Viſione.

1. DIXIMVS de Viſione, vt conſiſtit in actu, ſequitur ſimiliter, vt de ipſa Viſione, qua terminus eſt, ſiue vt obiectiuè ſumitur, diſſeramus. In ſacra enim Scriptura non ſemel ita vſurpatur, Ioel. 2.28. *Iuuenes veſtri Viſiones videbunt.* Iſai. 6.9. *Videte Viſionem, & nolite cognoſcere.* Ierem. 23. 16. *Viſionem cordis ſui loquuntur.* Ezechiel. 1.1. *Aperti ſunt cæli, & vidi Viſiones.* Atque hæ loquendi formæ paſſim occurrunt, iiſque præcipue ſignificatur, Prophetas non quouis modo ad Viſiones diuinas ex priuilegio gratiæ vocari, ſed earum ſimul intelligentiam apertè ſortiri, vt perſpiciuntur ea, quæ beneficio ſolis acies oculorum penetrat. Ex quo (vt inquit Hiero. in cap. 1. Iſai.) Montani deliramenta conticeant, qui in cordis amentia Prophetas putat ventura dixiſſe, nihil eorum, quæ dicebant, intelligentes; nam ſi illa non intelligebant, quomodo videre dicuntur, & Videntes vocantur? Ita Hier.

Viſio obiectiuè ſumitur interdum in Scriptura.
Ioel.2.28.
Iſa.6 9.
Ierem.23. 16.
Ezech.1.1.

D.Hiero.
Montani error, quòd Propheta non intelligerent quæ dicebant.

2. Quia verò inter omnes ſenſus certiſſimus eſt viſus, idcirco omnis Prophetia, etiamſi ſolùm audita narret, nec aliquid vlteriùs obiectiuis imaginibus expreſſum repræſentet, Viſio dici ſolet in ſacris literis ob ſolam certitudinem. Hinc eſt, quod Iſaias incipit: *Viſio Iſaiæ, filij Amos.* cùm tamen id ſolum addat, quod à Deo prædicandum accepit: *Audite*, inquit, *quæ loquor, audiat terra verba oris mei, quoniam Dominus loquutus eſt.* Ita paſſim apud alios Prophetas. Huius rei cauſa communiter aſſignari ſolet certitudo ipſa prophetiæ: nam quæ oculis percipimus, certiſſima reputamus. Vnde Theophraſtus apud Rhodiginum lib. 10. cap. 28. viſum ſcitè appellauit formam ſenſuum: quia ſcilicet experimenta illorum imperfecta ipſe ſolus quaſi actuat, atque perficit. Et D.Aug. rem magis explicans Confeſ. lib. 10. experientiam ait ſenſuũ, & eorum quaſi fidei reſolutionem in viſu ſitam eſſe, quare omnes ſenſus quaſi oculatos exhibens: dicere ſolemus, inquit, Vide, vt ſapiat, vide vt ſonet, &c. Vnde eſt illud D.Baſilij ad primũ caput Iſaiæ. Inter ſẽſuum noſtrorum organa euidentiſſimam cognitionem & intelligentiam obtinet viſus. Quo factũ, vt eorũ, quæ veritate nitũtur, ſpeculatio appellata ſit Vi-

Viſio ſic dicta ob certitudinem.

Theophra.
Viſus, forma ſenſuũ.

D.Aug.

Fidei ſenſuum reſolutio in viſu ſita.
D.Baſil.
Euidentiſſima cognitio viſus.

A ſio, ob euidentiam, ac ratam certitudinẽ. ſic ille.

3. Hinc natum, vt Viſio, ſeu res viſa vbiq; vltimum ſit, in quo iure requieſcitur: nã vt humanæ ſcientiæ veritatem indagãt per varios diſcurſus, & in ſola eius euidenti cognitione, ſeu Viſione vltimo ſtant: Ariſtotelis placitũ eſt 2. Metaph. textu 3. finem cõtẽplationis eſſe veritatem viſã. Videlicet non iam per inquietas diſcurſuum ambages, ſed per fixã, firmámq; adhæſionem. Id ipſũ docet D.Tho. 2.2. q.180. art. 1. & 3. Simili ratione philoſophari oportet de beatitudine naturali humanæ vitæ, quæ iuxta Philoſophũ 10. Ethic. cap. 6.7. & 8. conſiſtit in cõtemplatione optimi intelligibilis, hoc eſt, Dei. Vnde ait D.Th. eadem q. art. B 4. vitam contemplatiuam principaliter conſiſtere in inſpectione diuinæ veritatis, ſed per ſpeculum in ænigmate. Et hũc eſſe dicit finẽ humanæ vitæ.

Res viſa, vltimum, in quo quieſcitur.
Ariſtot.
Finis contẽplationis, veritas viſa.
D.Thom.

Beatitudo naturalis in contemplatione optimi intelligibilis.

4. Quin & ſupernaturalis beatitudo (cùm iuxta D.Bernar. ad milit. templi, poſſumus dicere cũ omni fiducia: *Spiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quod ſumus filij Dei*, Roman. 8. qui eſt propriè ſtatus contemplatiuæ vitæ) in eo eſt tota, vt verbo intendat. Huc illa ſpectat vniformis in Deum cõuolutio intellectualium virtutum D.Dionyſ. cap. 4. de diuinis nominibus; quod explicat D.Th. 2.2. q.180. art. 6. vt ſcilicet ceſſante diſcurſu figatur mentis intuitus in cõtẽplatione vnius ſimplicis veritatis. Ita D. Thom. & addit; in hoc intuitu non eſſe errorem, quia eſt intuitus fidei, cui non C poteſt ſubeſſe falſum.

Beatitudo ſupernaturalis, verbo intendere.
Rom.8.
Qui ſtatus contemplatiuæ vitæ.
Vniformis conuolutio virtutum intellectus in Deum.
D.Dionyſ.
D.Thom.
Intuitus ſimplicis veritatis, cui non poteſt ſubeſſe falſum.

5. Denique ſumma illa ac æterna beatitudo in Viſione Dei conſiſtit, 1. Corinth. 13. 12. *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem.* Ad quæ verba D.Aug. 1. de Trinit. cap. 8. Hîc nobis, inquit, contemplatio promittitur, actionũ omnium finis, atque æterna perfectio gaudiorũ. *Filij enim Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus autẽ, quia cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt.* Quod enim dixit famulo ſuo Moyſi: *Ego ſum qui ſum*, hoc contemplabimur cùm viuemus in æternum. Ita quippe ait: *Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.* Hoc fiet, cùm venerit Dominus, & illuminauerit occulta tenebrarũ, D cùm tenebræ mortalitatis huius corruptioniſque tranſierint. Tunc erit mane noſtrum, de quo in Pſalmo dicitur: *Mane aſtabo tibi, & videbo.* Non quæremus aliud cùm ad illius Viſionem peruenerimus. Tunc erit quod ſcriptum eſt: *Adimplebis me lætitia cum vultu tuo.* Illa lętitia nihil amplius requiretur, quia nec erit, quod amplius requiratur. Oſtendetur enim nobis Pater, & ſufficiet nobis. Ita D.Aug. abundè ſignificans quantum inſtar futurum ſit in illa vltima Viſione, quæ omnes in ſe colliget ac conſummabit Viſiones. Vtinam fiat nobis ex omnibus Viſionibus noſtris ſcala vna, qua ad illam gradatim perueniamus. Quod ſanè ardebat Moyſes, qui plenus Viſionibus Dei ad- E huc dicebat Deo: *Oſtende mihi faciem tuam.*

Beatitudo æterna in viſione Dei.
1.Cor.13. 12.
Viſio Dei eſt contemplatio, actionũ finis, & æterna perfectio gaudiorum.
1.Ioan.3 2.
Exod.3. 14.
Ioan.17.3.
1.Cor 4. 5.
Mane noſtrum, Viſio Dei.
Pſalm.5. 5.
Pſal.15.12.
Illa lætitia nihil amplius requiretur, quia nec erit.
Ioan.14.8.
Illa Viſio omnes conſummabit Viſiones.
Eam plenus Viſionibus ardebat Moyſes.
Exod.33.

PRÆLVDIVM VII.

De ſomniis Propheticis.

1. SOMNIA prophetica nihil aliud ſunt, quàm Viſiones, ſeu ſermones Dei, qui dormientibus accidunt. De quo eſt illud D. Hieronymi ad ſignificandam excellentiam Danielis ad caput eius

D.Hieron.

eius prophetiæ primum. Daniel, inquit, hoc extra tres pueros habebat inſigne, quòd Viſiones & ſomnia, quibus per ſymbola quædam, & ænigmata futura monſtrabantur, ſagaci mente cernebat, vt quod alij videbant in phantaſmate, hic oculis cordis aſpiceret. Sagaci mente eùm dixit, non eſt intelligendum de ſola ſagacitate naturali, qua poſſit aſſequi ſomniorum diuinorum interpretationes; ſed de illa eleuata à Deo ſupernaturali dono prophetię. Nam idcirco ad cognoſcendum, & interpretãdum ſomniũ primum Nabuchodonozor Daniel. 2. Orauit cũ ſociis Deũ, & impetrauit donũ illud eleuationis Prophetic̨ę, quod poſtulauit. Quoniam verò pleræque Viſiones, de quibus à nobis agendum eſt, per ſomnia contigerunt, neceſſarium omnino duximus certam de eiuſmodi ſomniis doctrinam præmittere, quam in ſingulorum ſomniorum expoſitionibus ſupponamus.

Somnia per ænigmata & ſymbola monſtrata explicabat Daniel.

Sagaci mente, ſupernaturali eleuatione. Dan. 2.

Pleraque Viſiones per ſomnia.

2. Etſi autem pleraq; ſomnia vana ſunt, iuxta illud Eccleſ. 5. 6. *Vbi multa ſunt ſomnia, plurimæ ſunt vanitates.* & Eccleſiaſtici 34. 2. *Quaſi qui apprehendit vmbram, & perſequitur ventum: ſic & qui attendit ad viſa mendacia*; tamen eſſe ſomnia, quæ aduertere, & curare oportet, tum experientia, tum ratio, tum denique fides ipſa docet. Primum ergo ſupponendum ex communi doctrina eſſe ſomnia naturalia, animalia, diuina, dæmoniaca, latiùs hoc nomine vſurpato, vt comprehendat quæ à bonis ac malis Angelis emittuntur ſomnia. Naturalia ſunt, quæ oriuntur ex varia affectione corporum. Vnde melancholici ſuoeſta vident ſomnia. Ideirco Medici ſomnia obſeruant iuxta Galen. in lib. de præſagiis ſomniorum. Animalia ſunt, quæ ſequuntur exercitationes diurnas, & officia vitæ varia: propterea qui militiæ vacant, bella ſomniant: qui venationi, ſyluas. Vnde illud Tibul. 3. Elegiarum 4.

Somnia communia vana. Eccli. 34. 2.

Somniorum diuiſio.

Naturalia, ex varia affectione corporum. Galen.

Animalia, quæ ſequuntur exercitationes diurnas. Tibull.

Venator cum membra toro defeſſa reponit,
Mens tamen ad ſyluas, & ſua luſtra redit.
Iudicibus lites, aurigæ ſomnia currus,
Vanáque nocturnis meta cauetur equis.

D. Auguſt. Vtrumque genus videtur D. Auguſtinus attigiſſe 12. ad Geneſ. ad literam cap. 30. Sunt, inquit, alia viſa vſitata humana, quæ ſiue ex ipſo ſpiritu noſtro multipliciter exiſtunt; ſiue ex corpore ſpiritui quodammodo ſuggeruntur, ſicut fuerimus affecti, vel carne, vel animo: non ſolùm enim vigilantes homines curas ſuas cogitando verſant, verùm etiam dormientes hoc ſæpe ſomniant, quo indigent; nam & negoria ſua gerunt ex animi cupiditate, & epulis, poculiſque inhiantes inſiſtunt, ſi fortè eſurientes, ſitientéſque dormierunt. Sic Auguſtinus.

3. Somnia diuina ſunt, quæ à Deo immittuntur, vel per nouas ſpecies intelligibiles in mentem, vel per nouas imagines in phantaſiam, aut certè per nouam earum, quæ in ea iam inerant, compoſitionem: atque hoc contra Epicureos, qui omniũ quidem, ſed maximè diuinorum ſomniorum ſuſtulère fidem: indignum ſcilicet reputantes obire Deum lectos dormientium, vt ſtertentibus iniiciat ſomnia. Verùm diuina ſomnia narrat Scriptura ſacra, & Sancti omnes meritò obſeruant, eritque id non minima pars laboris noſtri. Ne autem dubitatio aliqua circa diuina ſomnia haberet in nobis locum, Deus ipſe diſertis verbis ea promiſit Numer. 12. 6. *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in Viſione apparebo ei, vel per ſomnium loquar ad illum.* Et Ioel. 2. 28. *Effundam ſpiritum meum ſuper omnem carnem, & prophetabunt filij veſtri, & filiæ veſtræ: ſenes veſtri ſomnia ſomniabunt, & iuuenes veſtri Viſiones videbunt.* Denique ſomnia dæmoniaca (vti diximus accepta) à bono & à malo Angelo immitti poſſe, certum eſt, idque præſtant, non per nouas ſpecies, quas immittant in phantaſiam, ſed mediante commotione ſpirituum, variè componendo, & permiſcendo eas, quibus antea informata erat. Quomodo autem hæc ſomnia à malo & à bono Angelo diſcernenda ſint, docet D. Greg. 8. Moral. 13. Idem oſtendit Pererius lib. 1. in Daniel. & Petrus Tyræus ex profeſſo.

Somnia diuina, quæ à Deo immittuntur.

Epicurei diuina ſomnia tollebant.

Somnia diuina eſſe, ex Scriptura conſtat. Num. 12. 6.

Ioel. 2. 28.

Somnia dæmoniaca, & quomodo emanant.

D. Greg. Pererius. Petr. Tyr.

4. Illud porro magnopere notandum ex D. Greg. vbi proximè, ſomnia diuina ſæpe oriri ex cogitatione hominis, & reuelatione Dei; & ponit exemplum in ſomnio Nabuchodonozor, quod, inquit, Daniel à radice cogitationis inchoauit dicẽs: *Tu rex cogitare cœpiſti in ſtrato tuo, quid eſſet futurum poſt hæc.* id eſt, cœpiſti hæc inter ſomniandum voluere animo. *Et qui reuelat myſteria, oſtendit tibi quæ ventura ſunt.* quaſi dicat: Tibi cogitanti de futuro ſtatu regni tui, quaſi in tempore, & in ipſo, vt aiunt, rei cardine, cogitationi tuæ inſeruit ſuam, accommodánſque reuelationem diuinam cogitationi Regiæ, ſtatuã oſtendit tibi multiformium regnorum. Similiter Pharaoni regia cura dignum ſomnium monſtratum eſt de futura vbertate, & ſterilitate Ægypti, Geneſ. 40. nec non Piſtorum ac Pincernarum Principes agnata muneribus ſuis vidêre ſõnia. Quòd ſi quæras, an omnia hæc ſomnia fuerint diuina? Reſpondendum eſt, diuina quidem fuiſſe, quoniam à Deo immiſſa, ob fines à ſe præſtitutos; ſed ſimul etiam fuiſſe animalia, quoniam erant conformia muneribus ſomniantium, quibus ſe Deus in diuinis ſomniis ſolet accommodare. Imò & ſecundùm Philoſophos naturale ſomnium aliquando poteſt eſſe diuinum, quoniam poteſt ſe Deus accõmodare affectioni corporis, vnde habet ſomnium, vt ſit naturale. Tu collige naturale hoc modo, non contraponi diuino, & ſupernaturali: non enim dicitur naturale, quòd naturæ viribus habeatur, ſed quòd naturali compoſitioni reſpondeat.

Somnia diuina ſæpe ex cogitatione hominis, & reuelatione Dei. Dan. 2. 29

Geneſ. 40. Geneſ. 41.

Somnia pincernæ, & piſtoris, & ſimilia, diuina fuerunt. Simul etiam animalia.

Naturale ſomniũ aliquando poteſt eſſe diuinum, & quomodo.

5. Quæri verò poteſt, Nũ quando Deus dormienti ſomnium inſert diuinum, eleuando eius mentem & phantaſiam ad cognoſcendum aliquid, id fiat in dormiente cum vſu liberi arbitrij? Reſpondendum eſt affirmatiuè, quod attinet ad prophetica ſomnia, quod expreſsè ſentit D. Th. 1. 2. q. 113. art. 3. ad 2. vbi apertè docet, in caſu prophetiæ vſum liberi arbitrij habere Prophetã in ſomnis. Eſt ergo vera ſententia, per Dei potẽtiam fieri, vt dormiens Propheta, ſolutus tamen & liber ſit ad exercendas actiones tum rationis, tum liberi arbitrij. Vnde conſtat, quod ſuprà ex Hieronymo attulimus, erraſſe Montanum, qui aſſerebat Prophetam non intelligere quæ videt, vel loquitur, ſed veluti inſanum & amentem prophetare. In quo etiam errore fuit Tertullian. vt cõſtat ex D Hieronymo de Script. Eccleſ. Verùm hoc meritò vocat idem Hieronym. meram inſaniam, vt conuincit ex Paulo 1. Corint. 14. & ex modo loquendi, & ſcribendi Prophetarum. Vnde D. Baſil. proœmio in Iſaiã, Quid conſentaneũ, inquit, eſt, vt quis ex ſapiẽtiæ ſpiritu inſanus fiat? Veriùs videndi vim à natura inditam expergefacit. Ita Baſilius; ſentiens videlicet Prophetam ſpiritu præſcite, & ſanum magis, magiſque vigilan

Prophetica ſomnia cum vſu liberi arbitrij. D. Thom.

Iterum reiicitur error Montani de inſania Prophetarum. Tertullianus in eodẽ errauit. D. Hiero. 1. Cor. 14.

D. Baſil. *Spiritum ſapientiæ non poteſt efficere inſanũ.*

vigilantem animo eſſe etiam ſi corporaliter dormiat. De quibuſdam tamen ſomniis propoſitis in Scriptura ſacra res non ità liquet; maximè verò controuertitur in ſomnio Salomonis, 3. Reg. 3. de quo breuiter dicendum.

3. Reg. 3.

Num Salomon in ſomnio ſuo 3. Reg. 3. habuerit ſpiritum libertatis?

6. Narratur loco citato, Salomonem inter dormiendum petiiſſe à Deo ſolam ſapientiam, & valde placuiſſe Domino hanc eius petitionem. Ratio ergo dubitandi eſt, quòd libertas videatur eſſe non poſſe, niſi intercedente perfecto iudicio, atque vſu libero voluntatis: & tamen perfectum iudicium & vſus libertatis non videtur abſque perfecta vigilia eſſe poſſe. Quare partem quæ negat libertatem in ſomno Salomonis aſſerit D. Thom. 1. 2. q. 1. art. 3. ad 2. & 2. 2. q. 154. art. 5. ad 1. & de Verit. q. 28. art. 3. Abul. 3. Reg. 3. q. 4. 12. 13. Videturque eſſe D. Auguſtini 12. de Geneſ. ad literam cap. 15. Idem ſequitur Benedictus Perer. in Daniel. diſputat. de veritate & varietate ſomniorum, q. 7. Pineda lib. 3. de rebus Salomonis cap. 5. Idem videtur ſentire Salmeron, ſed obſcure, tom. 3. tract. 30.

Negant Autores aliqui, quòd perfecta libertas eſſe nequeat niſi in perfecta vigilia.
D. Thom.
Abulenſ.
D. Auguſt.
Pererius.
Pineda.
Salmer.

Propoſitio hiſtoria.

7. Operæpretium fuerit ipſa Scripturæ verba proponere. Sic ergo loco Regum citato: *Apparuit autem Dominus Salomoni per ſomnium nocte dicens: Poſtula quod vis, vt dem tibi. Et ait Salomon; Tu feciſti cum ſeruo tuo Dauid patre meo miſericordiam,* & cætera, quæ de patre commemorat. Addit autem de ſe: *Et nunc Domine Deus tu regnare feciſti ſeruum tuum*, & reliqua de ſui aſſumptione in regnum: accedenſque ad petendum ait: *Dabis ergo ſeruo tuo cor docile, vt populum tuum iudicare poſſit, & diſcernere inter bonum & malum. Quis enim poterit iudicare populum iſtum, populum tuum hunc multum? Placuit ergo ſermo coram Domino, quòd Salomon poſtulaſſet hniuſcemodi r m. Et dixit Dominus ad Salomonem: Quia poſtulaſti verbum hoc, &c. feci tibi ſecundùm ſermones tuos,* &c.

Poteſt Deus in perfecto ſomno eleuare animam ad perfectã libertatem.

8. Conſiderantibus ergo rationem narrationis huius, videtur certum, poſſe Deum eleuare intellectum, & phantaſiam hominis dormientis ad perfectam intelligentiam, & iudicium rationis cum perfecta libertate; quia poteſt Deus tam perfecte purgare & diſponere phantaſiá, támque fortiter, ac dilucidè eleuare mentem dormientis, vt clarè, & cum affectu agat de Deo, & cum Deo circa res ſuas. quod egregie ſignificauit Rupertus agens de ſopore Adam Geneſ. 2. 21. (quod ſomnium fuiſſe corporale ſentit D. Thom. 1. p. q. 97. art. 2.) Sopor, inquit Rupertus, quem Deus Adamo immiſit, non claudere vigilias rationis debuit, ſed obſeratis quinque ſenſibus corporis ſenſum mentis liberum reliquit, vt ſcire poſſet, quid erga ſe faceret omnium artifex ſapientia. Ita Rupertus. Idem aſſerit Nyſſenus Greg. ſuper Cantica ad illa verba capitis 5. 2. *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Inducit enim ſponſam rationem de hoc ſuo ſomnio reddentem adoleſcentulis. Dormiebam, inquit, amore ſponſi, & expectatione oppreſſa: mens tamen vinculis corporeis ſoluta, ſuique iuris animus, de ſponſi abſentia ſolicitus, ſolitas ſuas cogitationes volvere non deſinebat. Idem exiſtimo certum in ſomnio Salomonis; quoniam petitio eius placere non potuit Deo, vt narratur, niſi voluntaria foret, ac adeò meriti apud Deum capax. Vnde Beatus Ambroſius ad Pſalm. 118. de Salomonis hoc ſomnio agens, Oraſſe eum tunc & promeruiſſe, diſertè aſſerit. Et Tertul. 4. aduerſus Marcionem 15. idem apertè ſentit. Quia permiſſa, inquit, ſibi optione,

D. Thom.
Rupertus.

Sciuit Adamus dormiens quid circa ſe faceret ſapientia Dei.
D. Greg. Nyſſ.
Cant. 5. 2.

Animus vigil fuit in ſomno.

Placuit petitio Salomonis Deo, ergo libera fuit, & meriti capax.
D. Ambr.

Non datur optio, niſi liberè agentibus.
Tertull.

A maluit ea poſtulare quæ ſciebat Deo grata, ſapientiam, meruit etiam diuitias conſequi.

Ex ſerie narrationis probatur.

9. Idem oſtenditur ex ipſa ratione contextus ſacri: nam ex more Scripturæ tam minuta, & ſyncera narratio, rem vt iacet intelligendam cogit. Quod verò aliqui aſſerunt, meruiſſe Salomonem ex præcedenti deſiderio ante ſomnium, non videtur ſatisfacere: quoniam tale deſiderium non exprimitur in Scriptura; ac adeò liberè aſſumitur. Vnde D. Thom. cùm id aſſeruiſſet 1. 2. q. 113. art. 3. ad 2. quod videret non planè ſatisfactum, addidit; Vel poteſt dici, quòd ille ſomnus non fuit naturalis, ſed ſomnus prophetiæ, ſecundùm quod dicitur Numer. 12. *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, per ſomnium, aut in* B *Viſione loquar ad illum.* In quo caſu aliquis vſum liberi arbitrij habet. Sic D. Thom. Sed nec illi rem abſoluunt dicendo, metuiſſe Salomoné ſapientiam, ex diſpoſitione quidem præſenti non libera, ſed orta ex libero deſiderio in vigilia, quam reſponſionem videtur aſſignare D. Aug. 12. de Geneſ. ad literam 15. Verùm nec prædicta illa diſpoſitio habet fundamenta in Scriptura; nec D. Aug. liquidò illam poſuit. Denique & illi non ſatisfaciunt, qui Salomonem aiunt tantummodo ſomniaſſe ſe à Deo petiuiſſe ſapientiam, & Deum conceſſiſſe; non tamen verè cum eo colloquutum. Ita ſentit Abulenſ. 3. Reg. 3. q. 4. 12. & 13. At hæc reſponſio non eſt congruens proprietati, & ſynceritati contextus, qui planè exhibet Deum C loquentem cum Salomone, & Salomonem reſpondentem, & placentem Deo. Præterea, quia iuxta placitum Abulenſis omnia ſomnia diuinitus infuſa eneruari poſſunt. Verbi cauſa Iacob non vidiſſe reuera ſcalam, & Deum ſibi loquentem audiuiſſe, ſed id tantùm ſomniaſſe; & ſimiliter de cæteris ſomniis, quod eſt valde perniciosum.

Nõ meruiſſe Salomoné ex deſiderio præcedente.
D. Thom.
Numer. 12.

Non ex diſpoſitione præſenti non libera in ſe, ſed ex libero deſiderio in vigilia.
D. Auguſt.

Non placere eos, qui Salomoné negat cũ Deo colloqutum verè, ſed id ſomniaſſe.
Abulenſ.

10. Hæc ſententia eſt Dionyſij Carthuſiani, Hugo. Cardinal. & innuitur ab vtraque Gloſſa & Lyrano, 3. Reg. 3. Alex. Alenſ. Bonau. Richard. Eandem latè defendit, ſequiturque Soar. tom. 2. de religione. lib. 2. de oratio. cap. 19. Quod verò attinet ad rationem dubitandi, perfectam ſcilicet libertatem requirere ſolutionem omnium D ſenſuum, verum quidem eſt in communibus ſomniis: in hoc autem eſt ſpeciale priuilegium, quoniam omnino fuit extraordinarius, & diuinam habuit præſtò opem, quæ confortauit, illuſtrauitque intellectum, phantaſiamque Salomonis ad perfectè intelligendum, non obſtante impedimento ſenſuum externorum, quo factum, vt conſeruato interim vero ſomno corporali, habere potuerit Rex perfectum diſcurſum, & colloquium cum Deo liberum.

Autores pro hac parte.
Dionyſ. Carth.
Gloſſa.
Lyran.
Alex. Alen.
Bonau.
Richard.
Soarius.

Requiritur perfecta vigilia in cõmunibus ſomnis vt ſint libera, non tamẽ in extraordinariis.

PRÆLVDIVM VIII.

E

De Ecſtaſi Prophetica.

1. SAPIENTER admodum dixiſſe videtur Magnus ille Greg. lib. 5. moralis expoſitionis in Iob. cap. 22. ſanctos viros, qui non corpore, ſed virtute ſopiuntur, laborioſiùs dormire, quàm vigilare; quoniam ab huius mundi inquieta concupiſcentia penitus ſubtrahuntur: ac dum terrenarum actionum ſtrepitum deſerunt per quietis ſtudium,

D. Greg. M.

Sancti laborioſiùs dormiũt, quàm vigilant.

Mens quemodo vigilãs dormiat. Ecſtaſis, dormitio vigilans, ſeu vigilia dormiens.

ſtudium, eorum mens virtutibus intenta, vigilans dormit. Significauit vere ſanctus Doctor, quid eſſet per ſe ecſtaſis, nimirum dormitio quædam vigilans, ſeu vigilia dormiens, qua videlicet anima a ſenſibus abſtracta, diuinaque ſentiens, & dormire videatur mundo, & vigilare Deo; rapta videlicet ad amandum, vel ad auſcultandum. Prius illud expreſſit ad literam Sponſa Cant. 5. 2. *Ego dormio, & cor meum vigilat.* Vera planè amoris ecſtaſis (vt agnoſcit Legionenſis) in qua mens ita dulciter quieſcit, vt dormire, ita certò ac prudenter diuina agitat, vt planè vigilare videatur. Ita & ſenſus in amoris exceſſu noctem quietiſſimam, & mens diem agit ſereniſſimum.

Cant. 5. 2. *Sponſa dormit corpore, corde vigilat.*

2. Huius autem prioris exceſſus cauſa amor ipſe eſt, iuxta illud Dionyſij 4. cap. de diuinis nominibus. Eſt autem ecſtaſim faciens diuinus amor, quia quò ex diuina gratia maior eſt erga Deum amor, eò magis alienat animam ab omnibus, quæ non ſunt ipſe Deus, ſitque Deo ipſi præſentior, quàm ſibi: neque enim (ait Bernard. de præcepto, & diſpenſat.) præſentior ſpiritus noſter eſt vbi animat, quàm vbi amat, niſi fortè putetur eſſe magis vbi inuitus & neceſſitate tenetur, quàm quò ſponte & alacri fertur voluntate. Denique vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum. Item, ſi Deum amans anima, ex ipſo viuit, vti corpus ex ipſa, quo pacto quæſo præſentior eſſe cenſetur vbi dat, quam vnde accipit vitam? Fons ſiquidem vitæ charitas eſt; nec viuere animam dixerim, quæ de illo non hauſerit: haurire verò quomodo poteſt, niſi fuerit præſens ipſi fonti, qui charitas eſt, quæ Deus eſt? Præſens igitur eſt, qui Deum amat, in quantum amat: in qod enim minùs amat, abſens profectò eſt. Ita Bernar. Sentiens videlicet, amorem perfectiſſimum, perfectiſſimam ecſtaſim facere, eo magis alienando à ſenſibilibus, quo diuinis magis vnit. Cui rectè concinit Bonauentura tom. 2. opuſculorum tractat. de gradibus contemplation. cùm ait: Ecſtaſis eſt, deſerto exteriori homine, ſui ipſius ſupra ſe voluptuoſa quædam eleuatio ad ſuperintellectualem diuini amoris fontem. Ita Bonau. intelligit deuotiſſimus Doctor animam tunc perfectiſſima raptam ecſtaſi, cùm ipſi omnium rerum fonti Deo adeſt, indicio planè manifeſto, quòd omnium mundanarum rerum tranſilierit riuos.

D. Dionyſ. Areop. *Diuinus amor ecſtaſim facit.*

D. Bernard. *Spiritus noſter præſentior vbi animat, quàm vbi amat.*

Fons vitæ, charitas.

Anima abſens inde, vbi non amat.

D. Bonau.

Ecſtaſis, deſerto exteriori homine, voluptuoſa eleuatio animæ.

Cùm Deo fonti adeſt anima, tunc ecſtaſi gaudet.

3. Sed enim modo alio ſupernaturali rapitur anima ad diuinas reuelationes, quod in Prophetis vſu venit. Ideireo Ezechiel. cap. 8. 3. raptum ſe memorat in cincinno capitis ad inſpiciendas Viſiones magnas. *Et emiſſa*, inquit, *ſimilitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei, & eleuauit me ſpiritus inter terram & cælum, & adduxit me in Ieruſalem in Viſione Dei.* Cùm Propheta eſſet tunc in captiuitate Babylonica, corpore non eſt tranſlatus in Ieroſalem, ſed ſolo ſpiritu quaſi vno cincinno capitis, ad ſignificandam perfectam intenſionem ſpiritus in vnum Deum. Iuxta literam, non vnus capillus, ſed pars capillorum comprehenſa ſignificatur. D. Hierony. Pars comprehenditur capillorum, quia totius comprehenſionem capitis humana natura non ſuſtinet. Ita Hieronymus. planè ſignificans, in qualibet contemplatione, quantumuis perfecta, & in qualibet ecſtaſi partem aliquam cognitionum rapi, & ſopiri poſſe, omnes omnino non poſſe: ſemper enim mens, quantumuis rapta, pediſſequas habet ſaltem cogitationes phantaſiæ. His conſentaneus eſt commentarius eorundem verborum traditus à Gregor. Mag. lib. 31. Moralium cap. 7. Quid eſt, inquit, cincinnus capitis, niſi collectæ cogitationes mentis, vt non ſparſæ diffluant, ſed per diſciplinam cõſtrictæ ſubſiſtant? Manus ergo deſuper mittitur, & Propheta per cincinnum capitis eleuatur, quia cùm noſtra mens ſeſe per cuſtodiam colligit, vis ſuperna ſeorſum nos ab infimis trahit. Ita Gregor. declaratque optimè quomodo anima eleuanda colligat, rapiatque ſecum partem illam cogitationum internarum, quas habet annexas à natura; alteram autem partem externorum ſenſuum opus eſt omnino in perfecta ecſtaſi deſtitui, & feriari. Loquimur autem de communi lege; nam ex priuilegio Dei, poterit mens per ſpecies de ſe infuſas ſic eleuari, vt ſola ipſa operetur, nihil interim cooperante ſenſitiua parte. Verùm hoc excepto vno Chriſto Domino, nulli alij a Deo datum certò conſtat, licèt probabilius ſit, Deiparam Virginem eo priuilegio gauiſam etiam permanenter: quin & Ioannem Baptiſtam & Beatum Paulum eodem donatos aliquando, credi par eſt. De cæteris ſiue Prophetis, ſiue Apoſtolis, ſiue aliis quibuſuis id affirmari cum fundamento non poteſt.

Ecſtaſis prophetica, ad diuinas reuelationes.
Ezech. 8. 3.

In cincinno raptus Ezechiel, id eſt, perfecta ſpiritus intenſione.

D. Hieron. *Pars capillorũ rapta, quia omnis cognitio ſopiri non poteſt.*

D. Greg. M.

In cincinno, quia non ſparſa cogitationes, ſed collecta in ecſtaſi.

Ex priuilegio poteſt rapi anima, vt ſola ipſa operetur. Soli Chriſto datum, & probabiliter Deiparæ. Ioanni Baptiſtæ, & D. Paulo id priuilegium fortè datũ.

4. Non oportet plura Prophetarum loca percurrere. Vnus Ezechiel eſſe poteſt hac in re ſpeculum cæterorum: omnes enim ſimiliter aliquam in ſe patiuntur ecſtaſim, cùm aſſumuntur ad diuinas reuelationes. Vnde illa definitio ecſtaſis apud Auguſt. in quæſtionibus ad Simplicianum q. 1. eſt alienatio à ſenſibus corporis, vt ſpiritus hominis diuino Spiritu aſſumptus capiendis, atque intuendis imaginibus vacet. Quod non eodem modo contingit, vt ibidem oſtendit Auguſtinus. *Spiritus enim*, ait, *vbi vult ſpirat*: & in Scriptura dicitur ſæpe, *Inſiluit in eum Spiritus Domini*; quo tanquam ex abdito diuinitatis ſecreto repentinus ſignificatur afflatus. Et ſpiritum Prophetiæ nullarum animarum poteſt maculare contactus. Attingit enim vbique propter ſuam munditiam. Afficit ergo omnes non eodem modo: ſed alios per informationem ſpiritus eorundẽ hominum, vbi rerum demonſtrantur imagines; alios per fructum mentis ad intelligentiam; alios vtraque inſpiratione: alios etiam neſcientes, per informationem ſpiritus, duobus modis, aut per ſomnium, ſicut non ſolùm plerique Sancti, ſed & Pharao, & Nabuchodonozor, vterque enim vidit, quod intelligere non valebat, ſed tamen vterque videre poterat, aut per demonſtrationem in ecſtaſi, ſicut Danieli demonſtratum eſt, quod non intelligebat; & Petro illud vas ſubmiſſum de cælo quatuor linteis: nam & ipſe quid illa demonſtratio figuraret, poſtea cognouit. Per fructum autem mentis ad intelligentiam vno modo: cùm hæc ipſa, quæ demonſtrantur imaginibus, quid ſignificent, & quò pertineant, reuelantur. quæ certior prophetia eſt. Nam magis ipſam vocat Apoſtolus Prophetiam. Ita Ioſeph meruit intelligere, quod Pharao non niſi videre: & Daniel exponit Regi, quod ille cernit, & neſcit. Neſcientes autem afficit prophetiæ ſpiritus, ſicut Caiphas cùm eſſet Pontifex prophetauit de Domino neſciens quid diceret. Hæc ex Auguſtino: quibus concinunt quæ Prælud. 5. attulimus ex eodem Auguſtino ex lib. de Geneſ. ad literam; eum eſſe minùs Prophetam, qui ſolas videt imagines rerum; eum magis Prophetam, qui eaſdem,

D. Auguſt. *Definitio ecſtaſis ex Auguſtino.*

Ioan. 3. 8.

1. Reg. 10. 20.

Spiritum prophetiæ nullarum animarum poteſt maculare contactus.

Explicat Auguſtinus varios modos, quibus ſpiritus prophetiæ nos afflat.

1. Cor. 13.

Ioan. 10. 51.

eaſdem,etſi non videt,interpretatur ; eum maximè Prophetā,qui & videt,& interpretatur,quare iuxta Auguſtinum, & Pharao, qui ſolùm videt vaccas,& ſpicas, Propheta fuit, ſed minùs Propheta;Ioſeph, interpretans,magis Propheta; Daniel videns & interpretans,maximè Propheta.

Omnis, qui quoquomodo Propheta eſt,ecſtaſis aliquem modum habet.

5. Ex quibus efficitur id, omnes Prophetas ſecundùm Auguſtinum genere ipſo communi ecſtaſes ſubire, raptuſque diuinos, plus, minus, iuxta gradum prophetiæ ad quem aſſumuntur: omnes enim diuinus Spiritus, quatenus vult, agit; ita Caiphas impius, vt prophetaret Dominum Ieſum moriturum pro populo, aſſumptus à Spiritu ſancto eſt, non quòd dignus eſſet, vt per eum loqueretur, ſed quòd Pontifex anni illius eſſet;itaque non eius meritis,ſed ſacerdotali officio datum eſt,vt prophetaret.Vnde à Chryſoſtomo egregiè dictum ad illa verba : *A ſemetipſo non dixit.* Vide, inquit, quanta Spiritus potentia : à mala mente verba prophetica, & admirationis plena elicere potuit. Ita Chryſ. Quatenus ergo (ait Maldonat.) alienatus eſt à proprio ac humano ſpiritu, vt illa loqueretur, eatenus exceſſum Propheticum habuit. Idem de ſimilibus aſſerendum, Pharaone, ſcilicet, Nabuchodonozor,Balaam, & aliis, cenſent Patres : quantò id verò magis de conſummatis, perfectiſque Prophetis, quorum mentes rapiebantur, per actus, ac ſpecies ſupernaturales, aut ſupernaturaliter quaſi motas? De quo eſt illud ab Auguſtino dictum 12. de Geneſ. ad liter. cap.26. Cùm rapitur, inquit, anima ad ea viſa, quæ ſpiritu cernuntur, ſimilia corporalibus, omnino à ſenſibus corporis auertitur ampliùs, quàm in ſomno ſolet, ſed minùs quàm in morte. quia videlicet in ſomno communi auertitur quidem anima à ſenſibus externis, ſed non ita potenter, vt applicato ſenſibili forti non illico aduertat: at in ecſtaſi ita ſopitur altè,vt vel applicato vehementiſſimo obiecto ſentire non ſoleat: præterea in morte abſtrahitur anima ab internis pariter externiſque ſenſibus,in ecſtaſi ſolùm ab externis.

D.Chryſ. Ioan.11.51. Magna Spiritus ſancti potentia à mala anima Caipha verba prophetica educere. Maldon.

D.Auguſt.

Diſcrimen inter ecſtaſim & mortem,ex Auguſt.

6. Progreditur autem Auguſtinus : In ecſtaſi, ſi videntur futura, ita vt omnino futura noſcantur,quorum imagines præſentes videntur,ſiue per ipſam hominis mentem diuinitus adiutam, ſiue aliquo inter ipſa viſa exponente, ſicut in Apocalypſi Ioannis,magna reuelatio eſt;etiam ſi is, qui videt,ignoret, à corpore exierit, an ſit in corpore : videlicet eſt eiuſmodi ecſtaſis,quædam veluti mors, qualem in ecſtaſi Petri Actor. 10.10. agnoſcit D.Chryſ. ad illa verba : *Irruit ſuper eum mentis exceſſus.* Quid eſt, inquit, ἐκστασις? Spiritualis nimirum contemplatio facta eſt in illo,quaſi diceret quis : anima exceſſit è corpore. & D. Bernard. de illa Sponſæ quiete, Cant.2.7. Ego, inquit, non abſurdè Sponſæ ecſtaſim vocauerim mortem, quæ tamen non vita, ſed vitæ eripiet laqueis, vt poſſit dicere : *Anima noſtra,ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium* : inter medios namque laqueos in hac vita inceditur, qui vtique toties non timentur,quoties ſancta aliqua & vehementi cogitatione anima à ſemetipſa abripitur. ſi tamen eò vſque mente ſecedat, & auolet, vt & hunc communem tranſcendat vſum, & conſuetudinem cogitandi. Etenim *fruſtra iacitur rete ante oculos pennatorum.* Quid enim formidetur luxuria, vbi nec viſa ſentitur? excedente quippe anima,& ſi non vita, certè vitæ ſenſu, neceſſe eſt etiam, vt nec vitæ tentatio ſentiatur. *Quis dabit mihi pennas, ſicut columbæ,& volabo,& requieſcam?* Vtinam hac morte ego frequenter eadam, vt euadam laqueos mortis. Hæc Bernard. Ex quibus perfecta ecſtaſis ratio non potuit meliùs,quàm per ſimilitudinem mortis explicari.

Petri ecſtaſis veluti quædā mors. D.Chryſ. Act.10.10. *Explicatur eiuſmodi mors à Chryſoſtomo,& Bernardo.* D.Bernard. Pſal.123.7.

Prou.1.17.

Pſal.54.7.

Per ſimilitudinem mortis perfecta ecſtaſis explicatur.

7. Addit vltimò Auguſtinus euentum illum, in quo per Angelos adminiſtratur ecſtaſis,& circa modum dubitabundus hæret.Sic enim cap.30. Sicut in iſta luce corporea eſt cælum,quod ſuper terras ſuſpicimus, vnde luminaria clarent & ſydera, quæ corpora longè ſunt meliora terreſtribus : ſic in genere ſpiritali, in quo videntur corporum ſimilitudines,luce quadam incorporali ac ſua, ſunt quædam excellentia, & meritò diuina, quæ demonſtrant Angeli miris modis: verùm viſa ſua facili quadam & præpotenti coniunctione,vel commiſtione; etiam noſtra eſſe facientes, an ſcientes, neſcio quomodo, noſtram in ſpiritu noſtro informare Viſionem,difficilis perceptu,& difficilior dictu res eſt. Sic Auguſt. Modum verò, quo ſciunt Angeli noſtras informare Viſiones,explicat D.Thom.1.p. q.111. art.3. in corpore, vt ſuprà diximus, videlicet mouendo ſpiritus ſenſitiuos, in quibus conſeruantur ſpecies ſenſibilium obiectorum : nam ſicut,inquit, per naturalem commotionem humorum, aut etiam per voluntatem hominis,qui voluntariè imaginatur, quod priùs ſenſerat, ita etiam hoc poteſt fieri virtute Angeli boni, imò & mali, quandoque quidem cum alienatione à corporis ſenſibus; quandoque quidem abſque tali alienatione. Ita D.Thom. ex quibus patet,poſſe quoque Angelos efficere in nobis aliqualem ecſtaſim. Denique manet in aperto, quot modis Viſiones diuinæ in Prophetis euenerint;quæque ſint præcipuæ inſtituti noſtri.

D.Auguſt. *Quomodo per Angelos contingat ecſtaſis, explicatu difficile oſtendit Aug.*

D. Thomas explicat modum. D.Thom.

8. Viſiones igitur prædictis modis ſumptas Deo auſpice tractandas aggredimur; ſperantes in primis eiuſmodi tractatione non ſolùm delectationi ob ſpectaculorum varietatem, ſed vtilitati etiam ob reconditam fœcunditatem magnopere conſultum iri. Has enim præcipuè Viſiones, atque loca alia difficilia Scripturæ comparauit Dominus, Matth.13. 44. theſauro abſcondito in agro. Cur enim non domi, aut alio quouis loco, ſed in eo, qui ad fructus fœcundos inſeruit, abſconditus dicitur? Nimirum, vt ſignificetur huiuſmodi loca occulta, ac obſcura per ſe non modò pretioſa eſſe, ſed fœcunda ſenſuum.

Viſiones Scripturæ theſaurus abſconditus in agro. Matth.13. 44.

Viſiones pretioſa,& fœcunda ſenſuum.

DOCTO

Digitized by Google

DOCTORIS

ANTONII FERNANDII

E SOCIETATE IESV COMMENTARII IN VISIONES VETERIS TESTAMENTI.

Viſio prima , Cap. 15. Geneſ.

PRÆFATIO.

De Abraham Vidente.

Prima commendatio Viſionis, autoritas Videntis. D.Gregor. Prima radix prophetia, perſona Propheta.

1. OPERÆPRETIVM me facturum duxi, ſi, vt Viſiones veteris Teſtamenti ordine ſuo percurrere commentando ſtatui; ita omnes Videntes, qui videlicet huius nominis rationem perfectè participant, pariter ordinatè proponerem; non ſub nudis nominibus, ſed propriis, vt aiunt, coloribus effigiatos: prima enim commendatio Viſionis, autoritas debet eſſe Videntis; &, vt rectè animaduertit D. Gregor. ad primum caput Ezechielis; prima radix prophetiæ, ipſa eſt perſona Prophetæ, quam propterea oportet curare primùm, ac altè in animorum quaſi terram depangere, quo alacriùs ab ea doctrinæ fructus expectentur, tum bonitate, tum perennitate præſtantes.

Quis Abraham?

Chronologia Abraham.

2. Primus ergo occurrit Abraham genere Chaldæus, natus Vr Ciuitate Chaldææ, ex Patre Thare, Geneſ. 11.28. & 15. 7. à condito orbe 1978. à Diluuio Noë 292. Anno verò ætatis ſuæ 75. primam habuit apparitionem Dei iubentis eum diſcedere ex Vr Chaldæorum, Geneſ. 12. Poſtea magnificam aliam, quæ narratur hoc capite Geneſ. 15. & à nobis explicatur. Itaque Abraham primitias tulit Viſionum Dei; ac de illo primùm dicitur loco Geneſ. 12. 7. *Apparuit Deus Abram*, vel, vt legit D.Chryſ. Viſus eſt Deus Abram. Rarum (inquit Chryſoſt.) & admirabile prooemium. Nunc primum inuenimus in Scriptura dictum, quòd viſus ſit Deus, non eſt vſa hoc verbo Scriptura diuina, cùm de Adam, vel de Abel, vel de Noe, vel de alio quopiam loquuta eſt. Ita Chryſoſt.

Abraham primitias tulit viſionum Dei. Geneſ.12.7. D.Chryſoſt.

De primo nomine Abraham.

3. Porro dictus primùm Abram eſt, quod idem valet, ac Pater excelſus. Nam *ab* Latinè Pater eſt; *ram*, excelſus. Poſtea addita eſt nomini particula *hamon*, ſed *on* detracto propter cacophoniam, molliori pronuntiatione, vocatus à Deo eſt Abraham; hoc eſt, Pater multarum gentium, Geneſ. 17. 5. Et licèt in Hebræo non ſit, *gentium*, tamen ſubauditur. Philo primam illam ſignificationem nominis Abram agnoſcit, celebrátque eleganti allegoria in lib. de gigantibus, & in libro de Abrahamo: Abram, inquit, quandiu hærebat in terra Chaldæorum, homo cæli erat, ſublimis, & ætheræ naturæ ſcrutator, ex quo ſtudio appellationem acquiſiuit, vt Abram diceretur: quippe id nominis ſignificat Patrem ſublimem, appellatione, ſcilicet, homini conſideranti ſublimia, & cæleſtia, perquàm accommodata. Ita Philo. Sed de mutatione, & incremento nominis Abraham, aliter ſentit, interpretatur enim Patrem electum vocis; Quando, inquit, iam ſe ipſo melior, nomen erat mutaturus, ex homine cæli, factus eſt homo Dei, iuxta redditum ſibi oraculum: *Ego ſum Deus tuus*; da operam, vt te mihi probes, & eſto inculpabilis. Quòd ſi vnus totius mundi Deus, ſingulariter dictus eſt, Deus Abraham, neceſſe eſt præcipua quadam, & propria ratione, hominem Dei fuiſſe ipſum Abraham. Neque id non indicauit mutatum eius nomen, Abraham, quod eſt, pater electus vocis. Id autem eſt intellectus probi viri; eſt enim electus, purgatus, & Pater vocis, qua & Dei laudes perſonamus, eíque in omni vita, dictis factíſque noſtris conſonamus. Et libro de Abraham addit; Prius nomen, inquit, indicat virum aſtrologicum, poſterius verò ſapientem: nam per vocem ſignificatur ſermo, qui foras profertur, per Patrem, mens ipſa principatum hominis tenens: ſi quidem ſermo, qui concipitur intus, naturaliter Pater eſt, quaſi generans, &

Geneſ.17.5.

Philo.

Abram iuxta Philonem, Pater ſublimis, quòd ſublimia conſiderarit.

Abraham iuxta eundem, Pater electus vocis.

Geneſ.17.1.

Intellectus probi viri, purgatus in ſe, & moderator verborum.

Sermo internus naturaliter pater eſt, dũ verba quaſi generat.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

& pariens verba, quæ foras eduntur. Dicitur electus, id eſt, egregiè bonus, malum enim confuſum, & indigeſtum eſt, bonum eligitur, vt præcipuum inter omnia; ergo mutatio nominis ex Abram, in Abraham, ſignificauit, fuiſſe iam mutatum ex homine philoſopho, in virum ſapientem, & planè diuinum. Hæc ex Philone.

Hebræorum opinio de nomine Abrã.

4. Grauiùs ſanè ac magnificentiùs in eodem nomine philoſophantur Hebræi, vt refert D. Hieron. in traditionibus Hebraicis in Geneſim; quod alij latè explicant additis etiam myſteriis mutationis nominis Abraham. Inter quos eſt Lippomanus, & Ioannes Ferus. Ornatum ergo nomen volunt, ac veluti diuinum redditum interpoſitione literæ ה, quæ inter ſacratiores literas, quibus nomina Dei ſcribuntur, principalis eſt, biſque reperitur in nomine tetragrammaton יהוה. Itaque Deus ſuo de nomine quaſi detractam literam dedit Abraham: primò, vt oſtenderet, non modò ſe illi bona ſua largiturum, verùm & ſeipſum, faciendo illum ſingulari modo conſortem naturæ ſuæ. Sed illud planè diuiniſſimum adiectione hac literæ ſuæ, ſignificaſſe Deum fore aliquando, vt ipſemet Deus ex ſemine Abraham carnem aſſumeret. Iámque tunc præſignificabatur factum iri, quod iam factum admirabũdus prædicauit Paulus ad Hebr. 2.19. Nuſquam Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Denique & quarto loco poſita litera ה in nomine Abraham ſignificat, quarto annorum millenario, poſt orbem conditum, Filium Dei humanitatem noſtram ex Abrahæ ſemine aditurum, quod certè accidit finito quarto millenario, quintóque paucis annis inchoato. ם quoque clauſum ſequens literam ה, interminabile Chriſti regnum repræſentat. Hæc ferè Lippomanus citatus, ex quibus patet, interpretationem nominis Abram, traditam à D. Chryſoſt. & à D. Auguſtino, ſuper Geneſ. 19.29. vt ſcilicet ſignificet tranſitorem, ſeu transfluuialem, non eſſe legitimam. Videntur quidem exiſtimaſſe, nomen Abram idem ſignificare ac nomen Hebræus, quod multi ſumunt pro tranſitore, ſeu transfluuiali, verùm longè alia eſt ſignificatio, vt patet ex dictis.

Lippom. Ioa. Fer. — *Nomen Abraham quaſi diuinum.* — *Deus ſuo de nomine detractam literam dedit Abraham.* — *In ſignum conſortij per gratiam. Maximè in ſignum Incarnationis.* — Hebr. 2.19. — *In nomine Abraham, tempus Incarnationis.* — *Item Chriſti æternum regnum.* — D. Chryſ. D. Auguſt. Geneſ. 19. 29. — *Interpretatio nominis Abraham nõ legitima.*

5. Porro cæteras laudes Abraham breui epilogo complexus eſt Eccleſiaſticus cap. 44.20. vbi ſic: *Abraham magnus Pater multitudinis gentium, & non eſt inuentus ſimilis illi in gloria, qui conſeruaret legem Excelſi, & fuit in teſtamento cum illo. In carne eius ſtare fecit teſtamentum; & in tentatione inuentus eſt fidelis, ideo iureiurando dedit illi gloriam in gente ſua, creſcere illum quaſi terræ cumulum, & vt ſtellas exaltare ſemen eius, & hæreditare illos à mari vſque ad mare, & à flumine vſque ad terminos terræ.*

Eccli. 44. 20. — *Commendatio Abrahã ex Eccleſiaſtico.*

6. Prima Abrahami laus, fuiſſe Patrem multitudinis gentium, deſumpta ex illo Geneſ. 17. 5. vbi Dominus illi immutans nomen, ait: *Nec vltra vocabitur nomen tuum Abram, ſed appellaberis Abraham, quia Patrem multarum gentium conſtitui te.* Expreſſerat idem paulò antè Deus verſ. 3. *Multiplicabo te vehementer nimis.* Vtrumque verò ponderans D. Chryſ. duplicationem, inquit, aduerbij non fruſtra adiecit, ſed vt ſignificet, iuſto miram multitudinem dandam: proinde, & in nomine, quaſi in columna quadam indelebili promiſſionem inſcripſit. Videlicet nomen Abraham addita illa litera nominis Dei, vt ſuprà diximus, quaſi diuinum ac adeò immutabile redditum, columnæ inſtar habebat nullo vnquam tempore ruituræ, vnde habebat promiſſio, vt æterna eſſet.

Geneſ. 17. 5. — *Prima laus, eſſe patrem multarum gentium.* — D. Chryſ. — *Duplicatio aduerbij exaggerat.* — *Nomen Abraham, quaſi colũna, in qua promiſſio inſcripta ad æternitatẽ.*

7. At quomodo Abraham Pater gentium efficiendus erat? Hebræorum reſponſio carnalis eſt, nimirum, quia Abraham per Iſaac, & Iſmaëlem multas gentes proſeminauit: videlicet Hebræos, Idumæos, Iſmaëlitas, Madianitas. Verùm amplior fuit promiſſio interprete Paulo ad Roman. 4. 13. videlicet, *vt hæres eſſet mundi.* id ergo aſſequutus non natura, ſed gratia, vt ibidem Paul. verſ. 16. *Ex fide*, inquit, *vt ſecundùm gratiam firma ſit promiſſio omni ſemini, non ei, qui ex lege eſt ſolùm, ſed & ei, qui ex fide eſt, Abrahæ, qui pater eſt omniũ noſtrûm.* Quare myſterio non vacat, quòd Abraham declaratus fuerit Pater gẽtium, priuſquam à Deo circunciſionis præceptum acciperet: ſiquidem eo ſignificatum eſt, gentes incircunciſas carne, quarum ille futurus erat Pater, non per circunciſionem carnalem, ſed per fidem inſerendas Abrahæ, qui per eandem fidem ante circunciſionem placuit Deo: de quo dictum Geneſ. 15. 6. *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam.* Ex quo Paulus loco citato ad Rom. argumentatur, etiam gentibus abſque circunciſione reputatum iri ad iuſtitiam.

Pater gentium quomodo Abraham ex Hebræorum opinione. — Rom 4.13. — *Pater multarum gentium ex fide, iuxta Paulum.* — *Priuſquam iuberetur circumcidi, vocatur Pater multarũ gentium, vt ex ſola fide id habeat.* — Geneſ. 15. 6.

8. Quod verò ait: *Non eſt inuentus ſimilis illi in gloria;* explicat Gloſa minor, quia ſuo tempore maximus fuit; quòd aliqui oſtendunt in plurimis, vt videre eſt apud Hugonem Cardinalem. Verùm ſeries ipſa contextus hanc gloriam contrahit ad obſeruantiam legis naturæ. *Non eſt inuentus ſimilis illi in gloria, qui conſeruaret legem Excelſi:* quaſi in eo fuerit Abraham omnium hominum, qui tunc erant, glorioſiſſimus: qui

Abraham maximus in plurimis. — *In eo glorioſiſſimus, quòd legem naturæ ſeruauerit omniũ optimè*

Digitized by Google

Lex natura quare dicatur lex Excelſi.
Pſal. 4. 7.

A

qui conſeruaret legem Excelſi. Legem Excelſi vocauit, quia deſuper in hominum mentes infixa eſt, iuxta illud Pſal. 4. 7. *Quis oſtendit nobis bona? ſignatū eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine*, iuxta Hebræ. propriè; vexillatum vexilli inſtar erectū eſt lumen naturale in cordibus noſtris: vt hac ſigni oſtēſione, & quaſi face eleuata in turre rationis, qua in Deū tendendū via ſit certò ſciatur.

Lumen naturale quaſi fax, quaſi vexillum erectum in turre rationis.
Lex natura in publico mundi pendet.

Vnde Tertullianus de Corona militis, legē naturę in publico mundi pēdere ait, ad cōmunem hominū notitiam, vt quantumuis auertere mentē quis velit, nō tamen poſſit.

B

Hac igitur lege primò inſtructus eſt Abrahā, de quo Tertullian. lib. aduersùs Iudęos. Ante legem Moyſis, inquit, ſcriptam in tabulis lapideis, legem fuiſſe contendo non ſcriptam, quæ naturaliter intelligebatur, & à patribus cuſtodiebatur. Nam vnde Noe iuſtus inuentus, ſi non illum naturalis legis iuſtitia præcedebat? Vnde Abraham amicus Dei deputatus, ſi nō de æquitate & iuſtitia legis naturalis? Ita Tertul. Sequitur,

Tertul.
Lex natura naturaliter intelligebatur.

9. *Et fuit in teſtamento cum illo: in carne eius fecit ſtare teſtamentum.*

C

Dicitur Deus fuiſſe in teſtamento cum ipſo; hoc eſt, iniiſſe fœdus cum Abraham, quod intelligitur de fœdere illo Geneſ. 15. primo loco à nobis explicando. At illud: *In carne eius fecit ſtare teſtamentum*, intelligitur de fœdere eodem per circuncisionem cōfirmato Geneſ. 17. 11. vbi Dominus ſic: *Circuncidetis carnem præputij veſtri, vt ſit in ſignum fœderis inter me, & vos*, &c. Et paulò pòſt: *Eritque pactum meum in carne veſtra, in fœdus æternum.*

Geneſ. 15.
Geneſ. 17. 11.

D

Beatus quidem Chryſ. homil. 39. in Geneſ. adhibitam ait circuncisionem, quaſi frænum ad continendum populum, ne ſe gentibus immiſceret. Theod. q. 67. in Gen. datam fuiſſe ad cuſtodiam pietatis inter gentes, inter quas prænouerat Deus commoraturos Hebræos per multa ſecula. Vera quidem hæc, ſed germana ratio ex textu patet, in ſignum fœderis datam circunciſionem. In contractibus namque debent intercedere ſigna obligationis mutuæ.

D. Chryſ.
Circunciſio, quaſi frænū ad continendum populū.
Theod.
Circunciſio, cuſtodia pietatis.
Signum fœderis, ex conditione communium contractuum.

E

Obligauerat ſe Deus Abraham primo, promiſerátque, poſteros eius aucturum, ſicut ſtellas cæli, & ſicut terræ puluerem: item traditurum terram Chanaan in poſſeſſionem: denique filium ſuum daturum, vt ex genere eius carnem ſumeret: ſignum verò huius obligationis dedit, cùm lucis inſtar tranſiit per medias diuiſiones animalium, vt latiùs videbimus ad Viſionem primam ſequentem. Oportuit ergo Abraham, & poſteros eius obligationem ſuam ſubire quoquo modo diuinæ reſpondentem, primò vt Deum adorarent, leges eius cuſtodirent, crederéntque indubitáter promiſſionibus eius: in ſignum verò obligationis ſuæ, carnē præputij circuncīderent. Ideo ad Rom. 4. 11. dicitur *Circunciſio ſignaculū iuſtitiæ fidei.* hoc eſt, datū ad ratificandā iuſtitiā fœderis initi. Vbi Caiet. Per hoc, ait, quòd circunciſionē accepit in ſignū pacti fœderis, accepit ipſā in ſignaculū, ſiue charactetē iuſtitiæ.

Quomodo ſe Deus, & Abrahā obligauerint, & ſigna vtrinque ſe obligantium?
ad Rom. 4. 11.
Circunciſio, ſignaculum, ſeu character iuſtitiæ fœderis.
Caiet.

10. Denique illud, quod Eccleſiaſticus addit, impoſuit in Abrahamo ſanctitatis colophonem: *Et in tentatione inuentus eſt fidelis.* Intelligitur de præclara illa obedientiæ ſpecie, qua filium, iuxta mādatum Dei, immolare parauit, de quo Geneſ. 22.

Præclara Abrahami obedientia.
Geneſ. 22.

B

Tentauit Deus Abraham, & dixit ad eum: Abraham, Abraham? at ille reſpondit: Adſum. Ait illi: Tolle filium tuum vnigenitum, quem diligis, Iſaac, & vade in terram Viſionis: atque ibi offeres eum in holocauſtum ſuper vnum montem, quem monſtrauero tibi. Igitur Abraham de nocte conſurgens, & cætera, vſque ad actum ipſum, quo gladium pater filij ſanguine penè iam imbuiſſet, niſi retraheretur ab Angelo. E plurimis Patrum encomiis vnum Zenonis locum hîc apponam aptiſſimū præſentis facti commentarium.

Zeno.
Laborioſa tentatio Abraham.

C

Mira, inquit, Patriarchæ tentatio, quę illum aut ſacrilegum faceret, ſi contemneret Deum, aut crudelem, ſi occideret filium: niſi quadam ſingulari, ac verè diuina patientia, inter religionem pietatémque negotium temperaſſet, in ſpe non denegans Deo, quod contra ſpem acceperat à Deo; ideo Iſaac dulciſſimum filium, Deo victimam dulciorem, contemnit, vt ſeruet: deſtinat iugulare, ne iugulet: ſecurus illo ſe non poſſe diſplicere facinore, quod Deo gerebatur autore.

In ſpe nō denegat, quod contra ſpem accepit.
Filium contemnit, vt ſeruet.

D

O nouum ſpectaculum, ac verè Deo dignum, in quo definire difficile eſt, vtrùm ſit patientior Sacerdos, an victima: Nō percuſſoris, non percutiendi variat color: non mēbra tremore vibrātur: non demiſſi, nō toruì ſunt oculi: nemo rogat, nemo trepidat, nemo ſe excuſat, nemo turbatur. Ille exerit gladium, iſte ceruicem obtulit: vno voto, vna deuotione, ne quid profanum ſit, diligenter, ac patienter geritur, quod ab altero celebratur. Ille lignum, quo exuratur, ſibi portat, iſte aram conſtruit.

Difficile, patientior ſit Sacerdos, an victima.
Opus diligenter ac patienter ab vtroque factum, nihil profanum habet.

E

Sub tanto non dicā humanitatis, ſed ipſius naturæ metu, læti ſunt. Soli cedit affectus pietati, pietas religioni fauet, vtriq; religio. Medius ſtupet gladius, nullo impedimēto ſuſpēſus, mactationi terribili gloriā ſe præſtitiſſe, nō crimē. Quid hoc eſt? Ecce immanitas in fidē, & ſcelus tranſit in ſacramentū. Parricida redit incruētus, & qui immolatus eſt, viuit. Ambo igitur gloriæ charitatis exēplū, ambo Dei cultus admirabile ſeculi teſtimoniū: felix orbis foret, ſi omnes ſic fierent parricidæ. Ita Zeno. Ob hoc igitur tam nouū facinus (quemadmodum apponat Chryſoſt.) addit Eccleſiaſticus: *Ideò iureiurando dedit illi gloriam in gente ſua,*

Sub naturæ metu læti ſunt.
Stupet gladius nullo impedimento ſuſpenſus.
Chryſoſt.

creſcere illum quaſi terræ cumulum, & vt ſtellas exaltare nomē ei⁹, & hæreditare illos à mari vſq; ad mare, & à flumine vſque ad terminos terræ.

11. Deficiens ergo Abraham, mortuus eſt in ſenectute bona, plenúſque dierum, ſepultus autem in ſpelunca illa duplici, quam in Ephron emerat à filiis Het, in ſepulturam Saræ vxoris ſuæ, Geneſ. 23. 16. De ſpelunca duplici variæ ſunt opiniones. Prima eſt autoris hiſtoriæ Scholaſticæ, cap. 50. in Gen. duplicem dictam ſpeluncam, quòd duæ eſſent, vna inferior, altera ſuperior, & in ſuperiori quidem corpora virorum, in inferiori fœminarum condi ſolita: alij eo tantùm diſtinguunt hæc loca, vt cadauer in ſuperiori ſedens pedes haberet in inferiorem pendentes. quem modum tribuit Toſtatus cuidam Ioanni Beleth. Rabbi Salomon vnam ſpeluncam tradit, ſed quæ vel in ſuperiori parte haberet quaſi cœnaculum, ſeu conclaue, vel duo concamerata receptacula duobus cadaueribus recipiendis apta. Aben Eſra tradit fuiſſe duas ſpeluncas, vnam interiorem, alteram exteriorem, vnico ad vtramq; aditu: eo, vt apparet, modo, quo apud nos templa exteriorem partem habent, quam vocant corpus Eccleſiæ, & interiorem, quæ dicitur adytum. Guilielmus Harmerus duas ponit ſpeluncas, vnam intra aliam, maiorem videlicet, & minorem. Hæ duæ poſteriores ſententiæ probabiles ſunt, probabilior aliquantulùm quam tradit Aben Eſra, quæ ideo magis placuit Caietano.

Geneſ. 23. 16.
De ſpelunca duplici variæ opiniones.
Autor hiſtoriæ Scholaſt.
Toſtatus. Ioã. Beleth. Rabbi Salomon.
Aben Eſra.
Guilielmus Harm.

ARGVMENTVM CAPITIS XV.

INDVCITVR Abram ſolicitè cum Deo agens de futuro ſibi hærede, ægrè ferens, cogi ſe pro hærede relinquere filium Præpoſiti domus ſuæ. Hoc minimè futurum teſtatur Deus, facta primùm de Iſaac filio, & de poßidenda terra Chanaan, promiſſione, poſt longam tamen in Ægypto captiuitatem adimplenda. Iubet tandem parari animalia in ſacrificium, & celebrationem fœderis, quod mirabili Viſione præmonſtrata ſolenniter ſancitum eſt.

CAPVT XV.

1. HIs itaque tranſactis factus eſt ſermo Domini ad Abram per Viſionem dicens: Noli timere, Abram: ego protector tuus ſum, & merces tua magna nimis.

2. Dixitque Abram: Domine Deus, quid dabis mihi? ego vadam abſque liberis: & filius procuratoris domus meæ iſte Damaſcus Eliezer.

3. Addiditque Abram: Mihi autem non dediſti ſemen: & ecce vernaculus meus, hæres meus erit.

4. Statimque ſermo Domini factus eſt ad eum dicens: Non erit hic hæres tuus:

PARAPHRASIS.

1. *POſt victoriam, quam de quatuor regibus tulit Abram, & poſt occurſum Melchiſedech, acceptámque ab eo benedictionem: & poſt decimas illi perſolutas, Dominus ad Abram, monſtratis etiam futurarum rerum per vigiliam imaginibus, ita loquutus eſt: Ne timeas tibi à regibus, quos viciſti, quaſi refectis viribus redintegraturi ſint bellum, nec verò ob id aliò migrare ſatagas: nam ego tibi adſum, & ſcuto opis meæ contra omnes aduerſitates protego, ac pro impenſis in mei honorem officiis ego ipſe tibi ero merces exuberans, longéque ac latè ad omnia ſufficiens.*

Deus quomodo merces magna nimis.

2. *At verò Abram, cùm & ſenio ſe confectum, & vxorem ſterilem noſſet, ita reſpondit: Quid prodeſt, ſi bona plurima in me conferas, cùm filium non habeam, qui mihi decedenti ſuccedat in hæreditatem: atque idcirco ſtatutum habeam, hæredem meum relinquere filium œconomi Damaſcum Eliezer? Magna autem miſeria, bona plurima habere, quæ extraneus devoret.*

Eccleſ. 6. 2.
Filium hæredem non habere, magna miſeria.

3. *Planè autem exulceratum animum præ ſe ferens Abram, addidit: Mihi ergo non dediſti filium, qui futura poſteritati ſemen eſſet: quamobrem coactus ſum domi natum ex ancilla puerum omnium bonorum meorum hæredem conſtituere.*

4. *Non paſſus autem Deus vlteriùs affligi*

Abram

tuus: ſed qui egredietur de vtero tuo, ipſum habebis hæredem.

5. Eduxítque eum foras, & ait illi: Suſpice cælum, & numera ſtellas, ſi potes. Et dixit ei: Sic erit ſemen tuum.

6. Credidit Abram Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam.

7. Dixítque ad eum: Ego Dominus, qui eduxi te de Vr Chaldæorum, vt darem tibi terram iſtam, & poſſideres eam.

8. At ille ait: Domine Deus, vnde ſcire poſſum quòd poſſeſſurus ſim eam?

9. Et reſpondens Dominus: Sume, inquit, mihi vaccam triennem, & capram trimam, & arietem annorum trium, turturem quoque, & columbam.

10. Qui tollens vniuerſa hæc, diuiſit ea per medium, & vtraſque partes contra ſe altrinſecus poſuit: aues autem non diuiſit.

11. Deſcenderúntque volucres ſuper cadauera, & abigebat eas Abram.

12. Cúmque ſol occumberet, ſopor irruit

D. Fern. in Viſ. vet. Teſt.

A *Abram ob defectum prolis, hunc ad eum habuit valde conſolatorium ſermonem: Nequaquam filius œconomi tui hæres tuus erit, ſed quem tu ipſe generabis: decedes, ne dubita, lætus, legitimum tibi ſubſtituens in hæredem filium.*

5. Non contentus autem verbo promiſiſſe, oculis etiam eius ſubiicere voluit Deus promiſſionem. Nocturnum igitur tempus cùm eſſet, puróque, ac ſereno cælo ſtellæ decurrerent, educto extra tabernaculum Abram, ait: Vides innumeras ſtellas? Sic omnino habebis poſteros innu- B *merabiles, ac cæleſti planè felicitate ſublimes.*

Poſteri Abram ſtellis comparantur, quia futuri cæleſtes.

6. Deo promittenti, & Viſione promiſſum declaranti, nihil moratus Abram, nec vllo modo ambigens, fidem habuit. Cùm tamen incredibilia, & ſupra naturam polliceretur: videlicet, ſeni decrepito poſteros, continuata per omnes ætates ſobole, quo ſibi perfectæ, & conſummatæ virtutis famam conciliauit in omnes pariter annos conſequentes.

Abram per fidem conſummatæ virtutis famam adeptus.

7. Aítque Deus ad Abram: Ego, qui in terras omnes legitimè dominor, ego ille ſum, qui te de Vr patria tua apud Chaldæos, exire iuſſi, C *vt te magnarum gentium parentem facerem. Hæc terra Chanaan, quam modò incolis, terra illa eſt, quam pollicitus ſum tibi. Hanc tu olim per tuos poſteros feliciter ac tutò poſſidebis.*

8. Minimè autem diffidens Abram diuino promiſſo, ſed pro fide poſterorum ſatagens, qui tum propter ipſius rei difficultatem, tum propter calamitates ſuperuenturas dubitare poterant de futuro euentu, rogat ita Deum: Vnde mihi erit adeundæ poſſeſſionis certitudo? Petit ergo, confirmet dictum ingenti aliquo portento, ſiue ſo- D *lenni pacto, & iuramento, quo veluti præmuniatur poſterorum fides.*

Abram ſatagens pro fide poſterorum.

9. Porro Deus optimè inſpiciens Abræ animum, ratúmque in poſteros volens promiſſum ſuum, magno apparatu præparare iubet animalia, tum fœderi ineundo, tum ſacrificio peragendo. Sume, ait, vaccam vnam trium annorum, caprámque ſimiliter, & arietem, ſingulos annorum trium, ſed & turturem, & columbam.

Abram parat animalia pro ſacrificio & fœdere.

10. Obſequutus autem Deo Abram, animalia, quæ imperauit, non in plura fruſta, ſicut E *moris erat in ſacrificiis, ſed ſingula in duas medietates diſſecuit, quas ita diſpoſuit, vt vna comparem ſibi ex aduerſo reſpiceret, interiecto inter vtraſque ſpatio, quà facilè tranſiri poſſet. Aues autem etſi occidit, non tamen medias ſecuit, ſed integras poſuit ſibi ex aduerſo reſpondentes.*

11. Cùm verò hæc extra tabernaculum ſub dio facta fuerint, illud quoque neceſſariò ſequutum, vt aues carniuora ad prædam vndique aduolauerint, quas ſolicitè abigebat Abram, ne, vel contactu fœdarent, vel etiam deuorarent.

12. Tranſacto toto illo die, qui proximè ſub-

irruit ſuper Abram, & horror magnus, & tenebroſus inuaſit eum.

13. Dictúmque eſt ad eum: Scito prænoſcens, quòd peregrinum futurum ſit ſemen tuum in terra non ſua: & ſubiicient eos ſeruituti, & affligent quadringentis annis.

14. Verumtamen gentem, cui ſeruituri ſunt, ego iudicabo: & poſt hæc egredientur cum magna ſubſtantia.

15. Tu autem ibis ad Patres tuos in pace, ſepultus in ſenectute bona.

16. Generatione autem quarta reuertentur huc: necdum enim completæ ſunt iniquitates Amorrhæorum vſque ad præſens tempus.

17. Cùm ergo occubuiſſet ſol, facta eſt caligo tenebroſa, & apparuit clibanus fumans, & lampas ignis tranſiens inter diuiſiones illas.

18. In illo die pepigit Dominus fœdus cum Abram, dicens: Semini tuo dabo terram hanc, à fluuio Ægypti, vſque ad fluuium magnum Euphratem.

19. Cinæos, & Cenezæos, &c.

A *ſequutus eſt eam noctem, in qua Deus cum Abrã loquutus iuſſit numerare ſtellas, ſub ipſum occaſum ſolis, ſenſibus omnibus graui ſomno correptis, mens Abrami exſtaſim paſſa eſt, raptúmque ad diuinam contemplationem.*

13. *At verò Deus menti eius per oraculum illapſus, ita loquutus eſt: Lubet multò antè prædicere tibi tuorum poſterorum futuros euentus. Illud in primis certò ſcies, gentem à te ortam peregrinorum more commoraturam in aliena terra: videlicet inter Chananæos, & Aegyptios,*
B *totos ipſos quadringentos annos: per magnam verò eius temporis partem affligendam, & ſeruituti ſubiiciendam ab Aegyptiis.*

Poſteri Abram quadringentis annis inter Chananæos & Ægyptios.

14. *At enim non impunè ferent Aegyptij ſeruitutis onera, quibus nepotes tuos oppriment: manet eos iudicij mei ſeueritas, iuxta quam plagæ decernentur, quibus à me puniendi ſunt. Fiet autem, vt exacto duræ ſeruitutis tempore ab Aegypto exeant, non modò liberi, ſed & locupletes, ſpoliis videlicet Aegyptiorum onuſti.*

15. *Quod verò ad te attinet, decedes qui-*
C *dem è vita, ac maiorum tuorum fidelium numero pacificè aggregaberis: & poſt benè actam ſenectutem, in ſepulchro tuo requieſces.*

16. *Poſteri verò tui poſt quatuor generationes in Aegypto factas, ſiue clauſas, in hanc ipſam terram Chanaan regredientur, vt eam me autore poſsideant. differam enim tandiu poſſeſsionem iſtam, quia nondum completus eſt numerus peccatorum earum gentium, quæ terram hanc incolunt: finietur autem is nume-*
D *rus poſt annos abhinc quadringentos: & tunc exterminabuntur, tuíque nepotes in earum locum ſufficientur.*

17. *Igitur occidente ſole obſcuriſsima terræ incubuit nox, atque inter denſiſsimas tenebras vidit Abram fumantem clibanum, & igneam quandam facem tranſire inter illa animalium diſſecta membra, quæ paulò antè diſpoſuerat: fuítque id, ex communi more, ſignum initi pacti inter ſe, ac Deum.*

E
18. *Igitur per id ſignum Deus eo die manifeſtauit Abræ mentem ſuam: inſuper addens hæc verba, quibus pacti ipſius rationem expreſſit: Poſteris tuis dabo terram hanc poſsidendam: erúntque termini eius, quoad meridiem, hinc riuus, qui à Nilo manat: quoad Septentrionem verò Euphrates, vnus è magnis terrarum fluminibus.*

19. *Quam terram hodie incolunt decem gentes: nimirum Cinæi, Cenezæi, &c.*

COMMENTARIVS.

TRIA ſunt diſcutienda; primum, quid illa diuiſio animalium myſterij contineat? Deinde, num Hebræi per quadringentos annos in Ægypto morati ſint? Denique, quid clibanus fumans, & lampas tranſiens repræſentet?

Quid ſibi velit animalium diuiſio, quidve Abrã volucres abigens?

SECTIO PRIMA.

1. *Ritus feriendi fœderis etiam apud Hebreos, per caſam victimam in execrationem.*
2. *Vtrumque, & ritus fœderis, & ſacrificij coniungitur. Explicatur locus Pſal.19.& Luc.22.*
3. *Non tres vaccas (ſimiliter de aliis animalibus) ſed trium annorum vnam vaccam intelligendam.*
4. *Animalia diſſecta Hebreos ſignificant captiuitatis oneribus conciſos. Muſcarum per Abram expulſio, meritis eius leuatam captiuitatem.*
5. *Mortuorum iuſtorum merita viuis patrocinari. Explicatur locus Pſal.105. & Iſai.37.*

1. DOMINVS initurus pactum cum Abram hæc imperat. Verſ. 9. *Sume mihi vaccam triennem, & capram trimam, & arietem annorum trium, turturem quoque & columbam.* 10. *Qui tollens vniuerſa hæc, diuiſit ea per medium, & vtraſque partes contra ſe altrinſecus poſuit, aues autem non diuiſit.* 11. *Deſcenderúntque volucres ſuper cadauera, & abigebat eas Abrã.* Hebr.pro, columbã, pullum columbarum. Septuaginta pro, abigebat eas Abrã. Et conſedit eis Abrã.

Varia lectio.

Conſtat animalium diuiſionem non fuiſſe factam ſacrificij tantùm cauſa. Nam quæ immolanda erant, in minutiora fruſta ſecabantur: at hæc in ſolas medietates. Sed & illa conſtitutio partium è regione, præter ritus ſacrificiorum fuit. Plus ergo aliquid myſterij in facto latet. D. Ambroſius 2. de Abraham. 8. quorundam ſcrupulum fuiſſe memorat, Gentilicæ hinc aruſpicinæ commendationem aliquam deſumi poſſe (in quo & Valleſium non pudoit gentilizare cap. 30. ſuæ Philoſophiæ ſacræ, qui meritò proinde expungitur in Romano catalogo) quem ſcrupulum vt tollat, varia de his myſteria piè commentus eſt, quæ legere poteris ad prædictum locum. Ergo Abulenſ. & alij, ſolam hic agnoſcunt ceremoniam paciſcendi fœderis. ſolebant enim inituri fœdera, animalia ſecare execrationis cauſa: nimirum, vt illis ſimiliter eueniret, qui pacta reſcinderent. Vnde illud apud Ierem. cap. 34. 18. *Dabo*, inquit, *viros, qui præuaricantur fœdus meum, & non obſeruauerunt verba fœderis, quibus aſſenſi ſunt in conſpectu meo. Vitulum, quem conciderunt in duas partes, & tranſierunt inter diuiſiones eius*, &c. Quo loco ritum hunc celebrandi fœderis apud Hebræos agnoſcit Theodoret. Eundem verò morem poſtea ſeruaſſe Romanos, teſtis eſt Liuius, 1. Decad. lib. 1. Vnde illud Poëtæ 8. Æneid.

D. Ambroſ.
Nulla hinc aruſpicinæ commendatio, ex D. Ambr.
Abul.
Sola fœderis ceremonia ex Abul.
Ierem. 34. 18.
Ritus fœderis, ſecare animalia execrationis gratia apud Hebr. & Ro.
Theodoret.
Liuius.
Virgil.

---Et caſa iungebant fœdera porca.

2. Credibile eſt, vtrumque voluiſſe Deum, primum, vt ſibi ſacrificaretur; deinde, vt eo modo fœdus cum Abramo percuteret. Vtrumque enim, quaſi ex more videmus coniunctum, Pſal. 49. 5. *Congregate illi Sanctos eius, qui ordinant teſtamentum eius ſuper ſacrificia.* Verti poteſt: qui feriunt pactum eius ſuper ſacrificiis. id eſt, qui cæſis victimis fœdus cum Deo ineunt; ita hæc erit ordinatio, quàm Septuaginta expreſſerunt: vt præmiſſum ſacrificium ſequatur ordine ſuo ſolennitas fœderis. Ad quem ritum haud dubiè Dominus alluſit, Luc. 22. cùm dixit, *Hic eſt calix, nouum teſtamentum in meo ſanguine.* Vbi longè patens, & magna quædam latet exaggeratio amoris Chriſti. Quaſi dixerit Dominus: In veteribus ſacrificiis pacta firmaban-

Et fœdus, & ſacrificium intelligendũ.
Pſal. 49. 5.
Luc. 22. 20.
Amoris Chriſti exaggeratio.

A tur, proprium quidem ſanguinem obligando, ſed offerendo alienum: at ego proprium ſtatim exhibendo vobis: ideo nouum teſtamentum, quia non in victimarum, ſed in meo ſanguine. *Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine.* Concinit his locus Pauli Hebr. 9. 12. de Chriſto: *Non per ſanguinem hircorum, aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem introiuit in Sancta, & ideo noui teſtamenti mediator eſt.* Vnde & noui mandati amoris inſtitutor, Ioan. 13. 34. *Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, ſicut dilexi vos.* Idem fuerat in lege mandatum, ſed ipſe denuo addidit, vt ſuo ſibi ſtaret ſanguine. Talem nobis commendat amorem.

Teſtamentum Chriſti proprio, eius ſanguine formatum.
Hebr. 9. 12.
Ioan. 13. 34.

3. Aliqui opinati ſunt non triennem vac-
B cam (ſimilitérque de capra, & de ariete) ſed triplicatam legendum, vt tres vaccas ſumptas eſſe conſtet, tréſque capras, ac totidem arietes; licèt verò ex Hebræo ita verti poſſit; ſitque pro verſione hac Paraphraſtes Chaldæus: præualere tamen debet autoritas noſtri Interpretis, & Septuaginta, qui triennem verterunt, eodémque modo acceperunt Ioſephus & Rabbi Abraham, & Patres communi conſenſu.

Triennem vaccam ſumendam, ſimiliter alia animalia.

4. Sed enim illa diſſectio partium, & Abrami cura in abigendis ab eis volucribus, aliquid ampliùs ænigmatis continent. Igitur D. Hier. in quæſtion. Hebraicis, Theod. Rupert. & alij cùm veteres, tum recentiores communiter exiſtimant,
C per animalia diſſecta ſignificari Hebræos captiuitatis futuræ laboribus miſerè dilaceratos: rapaces autem volucres notare Ægyptios reges, vel magiſtratus moleſtantes inſuper ac affligentes populum operibus illis duris, Exod. 5. ac denique fœdantes turpiſſimæ idololatriæ exemplo. Denique Abram has volucres abigendo, innuere, ſuis meritis olim leuandos Hebræos, atque à captiuitatis oneribus liberandos. Et quidem cùm Deus Moyſem mitteret in Ægyptum, vt educeret populum, Exod. 3. 15. nihil aliud illi ad hoc faciendum propoſuit, quàm ſeipſum, & Abraham, cum Iſaac, & Iacob patriarchis. *Sic dices* (inquit) *filiis Iſrael: Qui eſt, miſit me ad vos: Dominus Deus patrum*
D *veſtrorũ, Deus Abrahã, Deus Iſaac, Deus Iacob. Hoc nomen meũ in æternum, & hoc memoriale meum in generationẽ, & generationem.* Rectè enim in rem præſentẽ diuiſiſſe videtur; vt prius illud, *Qui eſt, miſit me ad vos*, vocauerit nomen ſuũ quaſi propriũ; poſterius autem, nempe, *Deus Abraham*, &c. dixerit memoriale ſuum in generationẽ, & generationem; vt ſignificaret, hoc ſibi nomen eſſe monumentum, ſiue memoriale quoddam miſericordiæ erga populum Iſraëliticum.

Animalia diſſecta, Hebræi vexati.
D. Hier.
Theodoret.
Rupert.
Rapaces volucres, Ægyptij vexatores.
Exod. 5.
Abraham abigens, ſuis meritis leuans Hebræos.
Exod. 3. 15.
Ideo Moyſem mittens ad liberandum eos, nominat ſe Deum Abraham.
De Abraham memoriale miſericordia Dei.

5. Quod quidem cùm optimè teneret Moyſes Exod. 32. 10. indignatum Deum aduersùs populum, ac dicentem: *Dimitte me, vt deleam eos.* placauit dicens: *Cur Domine iraſcitur furor tuus in populum tuum?* Nec aliud, quo placaret, oppoſuit, quàm
E id, quod ſequitur: *Memento Abraham, Iſaac, & Iacob*, &c. Huc verò alludens Dauid Pſal. 105. 23. *Et dixit*, inquit, *vt diſperderet eos, ſi non Moyſes electus eius ſtetiſſet in confractione in conſpectu eius.* Eſt enim metaphora bellica, cùm hoſtis rupto muro vrbem adoritur: è contrario in ipſa præruptione ciues ſeſe opponunt, ac irrumpentẽ animoſè propellũt clypeis, haſtis, miſſilibus: Ita Moyſes ſua illa vehementi interpellatione Abrahami quaſi impacto clypeo Deum auertit, qui in populũ, vt ferox quidam hoſtis, impetum faciebat. Vnde Rupert. ad hunc locum Geneſ. de quo agimus, citans etiam verba Pſalmi prædicti. Cùm diceret, inquit, Deus:

Exod. 32. 10.
Moyſes tenuit Deum furẽtem, reuocando ad memoriam, quid eſſet Deus Abraham.
Pſalm. 105. 23.
Moyſes quaſi ad præruptionẽ muri ſe oppoſuit.
Rupert.

Homo tenet Deum viriliter.

Dimitte me, vt deleam eos: tenuit homo viriliter dicens: Memento Abraham, &c. Mirum profectò tantum valere apud Deum Sanctorum merita, etiam poſt mortem. Quam rem D. Chryſ. egregiè notauit in Dauide ſuper illa verba Dei ad Ezechiam Iſai. 37. 35. *Protegam hanc ciuitatem propter me, & propter Dauid.* Dauid, inquit, mortuus eſt, & merita eius vigent. O rem admirandam, homo mortuus viuo patrocinatur! O iuſtorum etiam poſt conſummationem inexpugnabilis pugna! Ita Chryſ. Rectè verò inexpugnabilis pugna meritorum Sanctorum, quando & ipſum Deum expugnat. Sed hoc loco illud adhuc mirabilius: quòd Abram populo nondum nato patronus eſt, abigendo ab eo importunos Ægyptios.

D. Chryſ. Iſai. 37. 35.

Dauidis mortui merita viuebant.

Iuſti mortui pugnant.

Pugna meritorum inexpugnabilis.

A B

Num Hebræi per quadringentos annos in Ægypto ſint morati?

SECTIO II.

1. *Mora Abram à mane vſque ad veſperam in ſacrificio, quid ſignificet? Quæſtio celebris de tempore captiuitatis Ægyptiæ.*
2. *Probatur fuiſſe quadringentos annos ex locis Actor. 13. & Exod. 12. Opinio Genebrardi in Chronol.*
3. *Confutat Genebrardus opinionem Rabbinorum exiſtimantium manſiſſe tantum 200. annis.*
4. *Vera ſententia; manſiſſe annos paulo plus 200. ex loco Pauli Hebraeor. 3.*
5. *Obiectio Genebrardi confutatur.*
6. *Non manſiſſe totos quadringentos annos, probatur ex annis Caath, & Amram.*
7. *Quomodo explicandus ſit locus præſens, explicat Auguſtinus.*
8. *Diluitur argumentum de incredibili multiplicatione Hebraeorum. Et probatur loco Geneſ. 22. & Exod. 1.*
9. *Iudicium de quæſtione, problematicè defendi poſſe.*

C D

Caiet.

Mora Abrā in ſacrificando quid ſignificet?

1. ABRAM ab ipſo mane, quæ hora ſacrificandi erat, vſque ad veſperam expectauit, vt Caiet. annotat. Hæc autem mora ſignificauit eam, qua Hebræi ſeruituri erant in Ægypto, quam Deus ſtatim per oraculum explicauit, dicens, Verſ. 13. *Scito prænoſcens, quòd peregrinum futurum ſit ſemen tuum in terra non ſua, & ſubiicient eos ſeruituti, & affligent eos quadringentis annis.* Verſ. 14. *Veruntamen gentem cui ſeruituri ſunt ego iudicabo. Et poſt hæc egredientur cum magna ſubſtantia.* Verſ. 15. *Tu autem ibis ad patres tuos in pace ſepultus in ſenectute bona.* Verſ. 16. *Generatione autem quarta reuertentur huc.* Hebr. Pro futuro iudicabo, præſens, iudico, ad exprimendam certitudinem, more linguæ. Septuaginta. Pro, Cum multa ſobſtantia. Cum apparatu multo. Et pro, Sepultus in ſenectute bona: Nutritus in ſenectute bona.

Varia lectio.

Præſens apud Hebræos certitudinem innuit.

E

Magna hoc loco, atque celebris difficultas eſt: nimirum an ſit verum, Hebræos in Ægypto ſeruiſſe totos quadringentos annos? Nam quòd ita dicendum ſit, videbitur alicui extra controuerſiam: primum, quia hîc diſertis verbis dicitur: *Subiicient eos ſeruituti, & affligent quadringentis annis:* nam vna generatio, eſt vnum ſeculum ex vi etiam vocabuli. Atque hic locus totidem verbis citatur ab Stephano Actor. 7.

Celebris difficultas; an Hebræi ſeruierint in Ægypto quadringentis annis?

Pars affirmatiua probatur à Genebrardo.

Act. 7. 6.

Act. 13. 17.

2. Confirmatur deinde ex illo Actor. 13. *Cum* A *eſſent in Ægypto, in brachio excelſo eduxit eos, & per quadraginta annorum tempus mores eorum ſuſtinuit in deſerto, & deſtruens ſeptem gentes in terra Chanaan, ſorte diſtribuit eis terram, quaſi poſt quadringentos, & quinquaginta annos.* Vbi ad commorationem in Ægyptu, addidit quadraginta annos in deſerto conſumptos, & ferè decem alios ſubiugandis Chananæis tranſactos, quibus detractis manent quadringenti habitationis Ægyptiacæ. Præterea Exod. 12. ita dicitur: *Habitatio autem filiorum Iſraël, qua manſerunt in Ægypto, fuit quadringentorum triginta annorum.* Quo nihil dici potuit clarius; nec conturbare debet: quòd addat triginta annos, qui omittuntur hîc; numerus enim minor in Scriptura, ſæpe non curatur. Ita ſentit Geneb. *lib. 2. ſuæ Chronologiæ.*

Exod. 12. 40.

B

3. Reiicitur ergo iuxta hanc ſententiam commune aſſertum Rabbinorum: Hebræos ſcilicet manſiſſe in Ægypto ducentos duntaxat ac decem annos, quod contendit Genebrard. Primò, quia videtur repugnare diſertis Scripturæ verbis; præterea rationi; quia veriſimile non eſt, intra tam breue tempus adeò excreuiſſe genus Hebræorum in Ægypto, vt in egreſſu, præter fœminas, atque pueros, numerari potuerint ſexies centena millia bellatorum, Exod. 12. ſed & illud prodigioſius ſequitur: è ſeptuaginta viris, qui dicuntur in Ægyptum ingreſſi, Geneſ. 46. duabus tantùm generationibus, quas aiunt interceſſiſſe inter ingreſſum in Ægyptum, ac egreſſum, nimirum Caath filij Leui, & Amram patris Moyſis, tam immenſam hominum pullulaſſe ſegetem. Vt enim demus quinquagenos ſingulis filios, & in ſingulos filios centenos nepotes; nepotes pariter atque filij, millia trecenta, & quinquaginta tria ad ſummum conficient, vt bene ſupputanti manifeſtum euadit. Hæc Genebr. Qui etiam Auguſtinum, Eugubinum ſuffragatorem ſibi adſciſcit, nec ab eius ſententia multum abeſſe videtur ex antiquis ſcriptoribus Cyrillus Alexand.

Commune aſſertū Hebræorum reiicitur a Genebrardo.

Exod. 12. 37.

Geneſ. 46. 27.

C

Auguſt. Eugub. Cyrillus Alex.

Eſt tamen omnino certum, Hebræos in Ægypto moratos eſſe paulo plus ducentis annis. Primum, quia D. Paul. ad Gal. 3. 17. agens de promiſſione Abrahæ facta, Geneſ. 12. 3. ita loquitur: *Hoc autem dico teſtamentum confirmatum à Deo, quæ poſt quadringentos & triginta annos facta eſt lex; non irritum facit ad euacuandam promiſſionem.* Id eſt, cùm præceſſerit pactum Dei cum Abrahamo, quòd per eius ſemen omnes gentes eſſent benedicendæ; lex quæ poſt hanc promiſſionem Iudæis ſolùm data eſt, non ideo data eſt, vt in ea contingeret hæc generalis benedictio, alioquin irritum maneret primum illud pactum. Iam ſic ſi à promiſſione facta Abrahæ ad datam legem fluxerunt anni 430. aut Hebræi non manſerunt in Ægypto ipſos 400. annos; aut certè locus Pauli falſitatem continet, quod dici nefas eſt. Oſtenditur euidenter: quoniam à promiſſione ad ingreſſum in Ægyptum quindecim ſupra ducentos fluxêre anni, vt apertè colligitur ex Geneſ. 12. 21. 25. & 47. Nam vt hæc loca diligenter collata inter ſe demonſtrant à prima promiſſione vſque ad natum Iſaac interceſſerunt anni viginti quinque, & Iſaac 60. annos natus genuit Iacob: ergo à promiſſione ad Iacob natum anni 85. numerantur. Iacob autem trigeſimum ſupra centeſimum agens ingreſſus eſt Ægyptum, igitur à promiſſione ad ingreſſum colliguntur anni quindecim ſupra ducentos. Rurſus, ſi commoratio Ægyptiaca fuit quadringentorum annorum, apertum eſt

D

Aſſertum Hebraeorum valde probabile: manſiſſe Hebr. ducentos annos.

Gal. 3. 17.

Geneſ. 12. 3.

Confirmatur hæc pars.

E

Geneſ. 12. 21. 25. & 47.

Digitized by Google

eſt à promiſſione ad exitum, ſiue ad datam legem fluxiſſe annos quindecim ſupra ſexcentos, quod Pauli dictum omnino deſtruit, qui ſolos quadringentos triginta ponit.

Obiectio Genebr.

At eſt obiectio Genebrardi: Paulum loco citato nos tantùm remittere ad Scripturam, Exod. 12. idque ſolum velle, ſe non de quolibet teſtamento loqui, ſed de illo tantùm, quo ſcribitur eſſe lex facta poſt 430. annos, non vtique à promiſſione: nam repugnat locus Exod. 12. ad quem alludit; ſed de deſcenſu Iſraëlitarum in Ægyptum: illud enim, poſt, non retulit ad promiſſionem, ſed ad legem factam eo tempore, quod Moyſes deſignauerat, quaſi dicat Paulus: Lex quæ poſt 430. annos facta legitur Exod. 12. teſtamentum Dei priùs Abrahæ factum, irritum non B poteſt facere. Verùm hæc interpretatio longè abeſt à mente Pauli, qui in eo eſt totus vt doceat promiſſionem præceſſiſſe, legiſlationem ſecutam eſſe, & prius à poſteriori abrogatum non eſſe. non liqueret autem anteceſſiſſe promiſſionem, ſi illa annorum ſupputatio non à promiſſione, ſed ab ingreſſu in Ægyptum ſumenda eſſet; quo modo enim (dicet aliquis) ex tuis verbis, o Paule, conſtat, ingreſſum promiſſione eſſe poſteriorem? Præterea de promiſſione facta fuerat mentio; de ingreſſu nulla. Conuenientiſſimè ergo ad ipſam loquendi ſeriem facienda eſt à promiſſione computatio. Quod ſi ab ingreſſu, cur non ab ingreſſu Abrahæ, de quo ſermo proximè præceſſerat, cùm conſtet, ipſum à Palæſtina in Ægyptum aliquando etiam deſcendiſſe? Si ergo à promiſſione potiùs numerare oportet, manifeſtè ſequitur, Hebræos in Ægypto tantùm manſiſſe annos quindecim & ducentos; nam ſublatis aliis ducentis & quindecim, quos diximus fluxiſſe à promiſſione ad ingreſſum vſque, è quadringentis triginta remanent quindecim, ſimiliter, ac ducenti in Ægypto tranſacti.

Refutatur obiectio.

Non manſiſſe in Ægypto totos ipſos 400. annos.

6. Adhæc & ſi demus, non manſiſſe prædictos quindecim ac ducentos, quod tamen apertè monſtratum eſt, illud certè obtineri non poteſt; manſiſſe ſcilicet in Ægypto totos ipſos quadringentos annos. Nam Caath adhuc puer ingreſſus eſt in Ægyptum cum patre Leui, vt dicitur Gen. D 46. 11. Demus autem ingreſſum fuiſſe trimum, is vixit annos 133. Exod. 6. 19. Deinde Caath fuit pater Amram, quem quidem (vt res meliùs conſtet) genuerit vltimo ſuæ ætatis anno, quod tamen credibile non eſt. Fluxerunt ergo ab ingreſſu, vſque ad natum Amram 130. anni; Amram verò, vt ſcribitur ibidem, vixit annos 137. cuius filius fuit Moyſes, quem demus etiam extrema ætate ſuſtuliſſe: & Moyſes octoginta annos natus eduxit populum, igitur legitimè computando ab ingreſſu ad exitum fluxerunt anni duntaxat 347. nullo verò modo quadringenti. Opponit Genebr. Amram plures annos vixiſſe; cùm E enim dicitur Exod. 6. 20. *fuerunt anni vitæ Amram 137.* intelligendum eſt quando genuit Moyſem, licèt plures adhuc vixerit. Amram quippe inter illos 7. viuaciſſimos numeratur. Deinde, quia fortè Scriptura tranſilijt aliquot inter medios obſcuriores more ſuo, & nihilominus gignendi verbo vſa eſt; quòd nepotes ſint filiorum loco, vt Matth. 1. Ioſias genuit Ieconiam, qui tamen non filius eius; ſed nepos fuit. Sed prius illud liberè aſſumptum videtur, & contra morem Scripturæ: quando enim totam hominis ætatem complectitur, ita loquitur; fuerúntque anni vitæ

Geneſ. 46. 11.
Exod. 6. 19.

Genebr.
Exod. 6. 20.
Obiicit Genebr.

Matth. 1.
Refutatur.

A N. centum, &c. Cùm verò tantùm tempus generationis, addit etiam gignendi verbum. Deinde, quia, etiam ſi demus multos adhuc vixiſſe annos poſt genitum Moyſem, parum refert, quoniam huiuſmodi tempus cenſeri non debet inter ingreſſum, & egreſſum; reliquum autem quod manet vix tercentum quadraginta conficit, vti vidimus, quod verò comminiſcitur de prætermiſſis aliis auis, non minùs liberè dictum eſt. Primum, quia 1. Parali. 6. vbi Leuiticæ familiæ omnes ordine recenſentur, hi ipſi nec prætereà alij Moyſis numerantur parentes, atque aui. Deindè, quia iam plures intercesſiſſent generationes, quam quatuor inter Caath, & Moyſem, vt facilè probari poſſet.

1. Parali. 6.

B 7. Sed vehementiùs vrget primum locus præſens: futurum ſcilicet ſemen Abrahæ peregrinum in terra non ſua, & affligendum quadringentis annis, & quarta generatione reuerſurum. Deinde locus Exod. 12. 40. habitationem filiorum Iſraël, qua manſerunt in Ægypto, fuiſſe quadringentorum triginta annorum; quæ duo loca quomodo conciliãda ſunt cum ſuperiori Pauli ad Galat. 3. neſcire ſe protſus ingenuè faſſus eſt D. Hieron. ad Galat. 3. Auguſt. tamen 16. de Ciuita. 24. & in quæſt. ſuper Exod. vtrique loco ſatisfieri abunde credit, ſi dicatur, quadringentos illos annos non quidem in Ægypto conſumptos, ſed ſeruientibus illis in Ægypto completos eſſe; & adducit pro exemplo, quod de Tha- C re Abrahæ patre dicitur Geneſ. 11. 32. *& fuerunt dies Thare in Caram quinque, & ducenti anni*; non quia in Caram omnes acti fuerunt, ſed quia completi ibi: quare, & Græci interpretes ita vertunt: incolatus, quem incoluerunt filij Iſraël in Ægypto; & in terra Chanaan, ipſi & patres eorum, fuit 430. annorum: ſimiliter de hoc præſenti loco: Scito prænoſcens, quòd peregrinum erit ſemen tuum in terra non ſua. intelligitur pro terra Chanaan, & Ægypto: nam licèt Deus terram Chanaan promiſerit Abrahæ, id intelligitur, poſt completam peregrinationem. Vnde illud Act. 7. 4. de Abraham: *Tranſtulit illum in terram iſtam, in qua vos nunc habitatis, & non dedit* D *illi hæreditatem in ea, nec paſſum pedis: & repromiſit dare illi eam in poſſeſſionem.* Deinde cùm additur: *& ſubijcient eos ſeruituti, & affligent quadringentis annis,* intelligendum, partim de ſeruitute Ægyptiaca, partim de afflictione extra Ægyptum, ibi tamen vltimo completa. Similiter intelligendum de reuerſione poſt quartam generationem, ſcilicet, completam in Ægypto.

Præſens locus, & Exod. 12. fauent Genebr.

Exod. 12. 40.

ad Galat. 2.
D. Hieron.
D. Auguſt.
D. Auguſtini reſponſio.

Gen. 11. 32.

Act. 7. 4.

8. Denique illud de multiplicatione incredibili in tam breui tempore ita ſoluitur: inter Caath quidem ac Moyſem duas tantùm generationes interceſſiſſe; at inter eos, qui vnà cum Caath ingreſſi Ægyptum ſunt, & ipſorum poſteros, qui cum Moyſe egreſſi ſunt, potuiſſe intercedere plu- E res, è quibus intra paucos annos ſuccreuerit magnus ille Iſraëlitarum numerus, Deo præcipuè multiplicationem iſtam promouente, iuxta promiſſum Geneſ. 22. 17. *Multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cæli, & ſicut arenam,* &c. Quod vel in ipſa captiuitate maximè apparuit. Vnde Exod. 1. 7. *Filij autem Iſrael creuerunt, & quaſi germinantes multiplicati ſunt.* Nam Hebraicum שרצ quod noſter multiplicare vertit, de fœtura piſcium propriè dicitur; itaque ebullire in morem piſcium ſignificat. Vnde alij vertunt: vermium more ſcaturiebant aucti in immenſum.

Quid reſpondendum ad illud de multiplicatione Iſraëlitarũ.

Gen. 22. 17.
Multiplicatio filiorum Iſraël, vt fœtura piſcium ebullientium.
Exod. 1. 7.
שרצ

Indicium de vtraque opinione.

9. Hæc pro iſta opinione quæ vera eſt, quamque tenent ex antiquioribus D. Auguſt. locis citatis; Euſebius in Chronicis, vtraque gloſſa, Rupert. Abulenſ. Ex recentioribus verò Lyranus, Caiet. Oleaſt. Legionenſis, Lippomanus in catena; Benedictus Pereira ad hoc caput, Salmeron in epiſtolam ad Galat. & Rabbini communiter. Quoniam verò reſponſiones Genebrardi non ſatisfaciunt, fit profectò, vt eius opinio admittenda non ſit, vt mitiùs dicamus. Nam Benedictus falſam pronuntiat.

Quid ſignificet clibanus fumans, & lampas ignis tranſiens per medias diuiſiones?

SECTIO III.

1. *Igne cælitus miſſo in ſacrificium ſignificatur diuina acceptatio. Explicatur locus Geneſ.4. & verbum deuorandi in igne ſacrificij.*
2. *Ritus tranſeundi inter partes diuiſas in fœdere confirmabat fœdus. Vult Deus obligari nobis.*
3. *Quid clibanus ſit, explicatur: quid lampas tranſiens. Vtraque populi confirmatio & illuſtris liberatio ſignificatur.*
4. *Clibano alij Dei vindictam in Ægyptios, lampade ſecuritatem Hebræorum ſignificant. Iudicare punire publicè. Explicatur locus Pſal.77. ſecuritas explicatur loco Exod.14. Alij clibano, & lampade timore, & ſpe ductos Hebræos, oſtenditur in columna ductrice.*
5. *Alij clibano iudicium extremum. de iuſti ſalute difficili. locus Bern. & de Iehu 4.Reg.10.*
6. *Iuſti horrent iudicij diem. locus Chryſoſtomi, alter Ephrem Syri explicatur celebri emblemate.*
7. *Quomodo clibano, & lampade iudicium repræſentetur? Ira Dei per ignem. Locus Hieronymi, quia in igne vis diſcernendi vtile ab inutili. Locus 1. Corint. 3. Quomodo lampas tranſiens erga iuſtos.*

1. POST ſolis occubitum exhibita ſunt Abram quæ ſequuntur. Verſ.17. *Cum ergo occubuiſſet Sol, facta eſt caligo tenebroſa, & apparuit clibanus fumans, & lampas ignis tranſiens inter diuiſiones illas.* 18. *In illo die pepigit Dominus fœdus cum Abram, dicens: Semini tuo dabo terram hanc, à fluuio Ægypti, vſque ad fluuium magnum Euphratem.*

Theodoret.
Sacrificij acceptatio per ignem cælitus miſſum.
Geneſ.4.4.
D. Hieron.
Theodoret.
Leuit.9.
Reſpectus Domini ad ſacrificium Abel per inflammationem.
Deuoratio ſacrificij per ignem, gratum illud eſſe ſignificat.

Theodoretus in apparitione clibani, & lampadis, ſignificari putat, acceptationem ſacrificij Abrahæ. Nam igne cælitus miſſo id ſolitum demonſtrari, ſacræ literæ prodiderunt. Nec aliud ſibi vult illud Geneſ.4.4. *Reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius.* vt docet Hieron. lib. de traditionib. Hebra. in Geneſ. idque declarauit in ſua verſione Theodotio, ſic legens: & inflammauit Dominus ſuper Abel. Similiter Leuit. 9. ad primum ſacrificium Aaron; *Apparuit gloria Domini omni multitudini.* Vt verò qualiter apparuerit innoteſceret, additur: *Et ecce egreſſus ignis à Domino deuorauit holocauſtum.* In eo, ſcilicet, viſa eſt gloria Domini, quòd ignis repentè deſcenderit, ac abſorbuerit holocauſtum: ita illud gratiſſimum ſibi eſſe ſignificauit, cùm in eius deuoratione, gloriam ſuam conſtituerit. Quin & deuorandi, ſiue comedendi metaphora, iuxta Hebræum, innuit guſtum quendam, ac auiditatem circa idem ſacrificium. Eadem porro ſignificatio diuini per ignem beneplaciti data eſt in ſacrificio Gedeonis, Salomonis, & Eliæ.

Iud.6.21.
2.Paral.7.1.
3.Reg.18.38.
In tranſitu lampadis ritus ineundi fœderis.

2. In tranſitu lampadis oſtenditur ritus ineundi fœderis. Solebant enim inter diuiſas animalium partes tranſire paciſcentes, & hoc tranſitu ratum manebat pactum: vt videre eſt loco illo ſuperiori ſectione citato *Vitulum,* inquit, *quem conciderunt in duas partes, & tranſierunt inter diuiſiones eius Principes Iuda,* &c. Deus igitur ſub ſpecie lampadis ad firmandum cum Abram pactum inter medias diuiſiones tranſit. Ecce (inquit Caiet.) quò Deus cura ſua deſcenderit, vt ad ſimilitudinem paciſcentis hominis ſe geſſerit cum homine, & tanquam ex contractu obligatum ſe exhibuerit, quod ideo facit, vt confidentiores nos erga ſe reddat. Notauit Bernard. homil.4. ſuper Miſſus eſt, Multa, quæ dare diſpoſuit Deus, priùs polliceri, vt ex promiſſione deuotio excitetur. Sicque, ait, gratis tribuendo, prouenit, vt poſtea non tribuat gratis. & Chryſ. homil. 15. ſuper Matth. Ipſum, ait, tene debitorem, ipſum exige: hac enim exactione delectatur: nam ideo toties in Scripturis ſe vadem exhibet, vt præbeat occaſiones exigendi. ita ibi. Hinc illa querimonia D. Chryſologi ſerm.25. Homo, inquit, homini exiguæ cartulæ obligatione conſtringitur: Deus tot ac tantis voluminibus cauet, & tamen debitor non tenebitur? Sic ille.

Deus ſub forma ignis tranſit ad firmandum pactum.
Caiet.
Deus ſe obligare vult ex fœdere inito.
D.Bern.
Deus promittit, vt obligatum ſe oſtendat.
D.Chryſ.
Deus debitor noſter.
D. Petr. Chryſolog.
Deus non vna carta, ſed omnibus Scriptura voluminibus cauet.

3. Veruntamen verò, clibanus fumans, vel ſeruitutem Ægyptiacam ſignificat, iuxta illud Deut. 4.20. *Duxi vos de fornace ferrea Ægypti;* vel ipſum ſeruientem in Ægypto populum. Clibanus enim in Scriptura ſacra laboribus, ac tribulationibus vexatos ſignificat, Pſal. 20. 10. *Pones eos vt clibanum ignis.* Loquitur cum Deo de hominibus malis, hoc ſenſu: Exures eos, ita vt maneant veluti incenſus clibanus, id eſt, vtiliter exuſti, vnde ſibi ipſi caueant, & exempla alij melioris vitę ſumãt; ſicut clibanus ad plures vitæ vſus incendi ſolet: non enim Deus fruſtra punit; quod rectè Iſaias de populo à Deo percuſſo ait cap. 27.7. *Nunquid iuxta plagam percutientis ſe, percuſſit eum?* eſt Hebraiſmus æque, ac Latinismus ſignificans meram percuſſionem, & reddi poteſt: Nunquid percuſſit eum vt percuteret? & ſubintelligitur: non niſi, vt erudiret illum magis. Ad eundem ergo modum poſuit Deus Hebræos in Ægypto, vt clibanum ignis; comburendos ſcilicet, ſed non perdendos, imò corroborandos ampliùs: ſicut clibanum ignis ipſe corroborat, quod Theodoretus eruit, ex eo quòd Abram iuſſus eſt hîc animalia cætera diuidere, aues autem minimè. Vt ſignificaretur, Hebræos licèt multis modis vexatos, integros tamen auolaturos ex Ægypto. Lampas igitur tranſiens in hoc ſenſu repræſentat illuſtrem illã populi ex Ægypto liberationem. Deus enim quaſi in tenebris oberrantibus prætendit facem, vt tutò exirent: ideo & lampas tranſiens ponitur; quaſi ipſo tranſitu inuitans ad exitum: vt de populo ſic exeunte verè dicatur illud Eccleſ.50.31. *Lux Dei, veſtigium eius,* id eſt, præeuntis lucis veſtigia ſequitur.

Deut.4.20.
Clibanus laborantes ſignificat.
Pſal. 20.10.
Laborantes vtiliter exuſti.
Iſai.27.7.
Deus non percutit, vt percutiat, ſed vt erudiat.
Hebraiſmus.
Tribulatio corroborat.
Theodoret.
Iuſti inter labores integri.
Hebræorum illuſtris liberatio.
Deus facem prætendit ſuis.
Eccleſiaſt. 50.31.

4. Alij verò ita diuidunt, vt clibanus fumans ſignificet Dei vindictam in Ægyptios; lampas tranſiens ſecuritatem, ac lætitiam Hebræorum etiam ſæuientibus plagis. Ac primum quidem ſtatim hoc loco minatur Deus dicens ad Abram: *Gentem, cui ſeruituri ſunt, ego iudicabo,* id eſt, puniam:

Clibanus vindictam, lampas ſecuritatem innuit.
Iudicare, vlciſci palã.

quæ

quæ ſignificatio in Scriptura frequens eſt, & propriè eſt vlciſci palam, quaſi adhibita iudiciali pompa, quod rectè quadrat in Ægyptiorum plagas, de quibus agens Dauid Pſal. 77. 50. per exaggerationem: *Viam*, inquit *fecit ſemitæ iræ ſuæ*, &c. Vbi Auguſt. Erat enim ſemita iræ Dei, qua Ægyptiorum impietatem occulta æquitate puniret, ſed eidem ſemitæ viam fecit, vt eos tamquam ex abditis, per malos Angelos in manifeſta ſcelera perducens, in euidentiſſimos impios euidentiſſimè vindicaret. Ita Aug. & de Hebræorum interim ſecuritate idem in ſerm. 89. Stabant Hebræi, vindicta dominante illæſi, quos & propria ſalus lætos reddebat, & plaga hoſtium lætiores; erántque Domino ipſo protegente inuicti. Vtrunque verò, nempe Ægyptiorum tribulatio, & felicitas Hebræorum, in tranſitu maris rubri manifeſtè apparuit: ſic enim Exod. 14. 19. *Columna nubis priora amittens, poſt tergum ſtetit, inter caſtra Ægyptiorum, & caſtra Iſrael, & erat nubes tenebroſa, & illuminans noctem.* quod explicans Chaldæus: erat nubes, inquit, & obſcuritas Ægyptiis; Iſraeli autem lux tota nocte. Denique, ſunt etiam, qui clibani, & lampadis myſterium, ſolos Hebræos concernere dicant, vt futurum ex Ægypto per columnam ignis ductum repræſentet, oſtendátque Hebræos, & timore ſupplicij, & pollicitatione præmij per deſertum ductandos, quod egregiè rimatus Alex. Clem. in adhortatoria ad gentes paulò poſt principium, in ipſa columna ignis, quæ ardorem præferebat, pariter, atque lucem; inducit Deum quaſi ita loquentem ad populum rebellem: Si obedieris, lucem; ſi non obedieris, ignem.

Pſal. 77. 50.
Peccata maiora permittuntur, vt euidentiùs puniantur.
Hebræi inter Ægyptios laborantes, læti & inuicti.
Exod. 14. 19.
Nubes tenebroſa & lucida, quomodo?
Timore pœnæ, & ſpe præmij administrat Deus.
Clemens Alexan.
Lux, obedientiæ præmium; pœna inobedientiæ, ignis.

5. Denique Patres aliqui, inter quos eſt Auguſt. 16. de Ciuitate cap. 24. ponderantes, quomodo ad veſperam ingenti caligine tenebroſam, apparuerit clibanus, ac eo viſo totus cohorruerit Abram, dixeritque Deus: *Gentem cui ſeruituri ſunt, ego iudicabo:* extremum hîc iudicium intentari putant. ac primum horror Abrami iuſti ſequitur ex illo 1. Petri 4. 18. *Iuſtus vix ſaluabitur.* Nam Bern. ſerm. 55. in Cant. illud Pſalm. 47. 3. *Cùm accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo.* Vias iuſtorum, inquit, ni fallor, & actus eorum, qui videbantur iuſti, examinaturum ſe dicit: nunc enim ego quidem videor, ſed non video. vereor exploratoris illius viſum, qui poſt parietem ſtat: de hoc enim ideo Scriptura addit: quòd ex acumine viſus capreæ ſimilis ſit: nimirum vt viſu etiam tranſmittat parietem. Ita ferè Bern. Huius diſtricti iudicij, etiam ſuper actus iuſtos, exemplum inſigne habemus in Iehu, quem Deus elegit ad puniendum Achab propter mortem Naboth. Is enim, poſt occiſum Achab in agro Iezraël iuxta præceptum Domini, egregiè laudatur ab eo, 4. Reg. 10. 30. *Quia ſtudioſè,* inquit, *egiſti quod rectum erat, & placebat in oculis meis, & omnia, quæ erant in corde meo feciſti contra domum Achab, filij tui vſque ad quartam generationem ſedebunt ſuper thronum Iſrael.* Ecce factum Iehu ex teſtimonio Domini, non modò ſtudioſum prædicatur, ſed præclaro remuneratur præmio, & tamen Oſeæ 1. 4. ait idem Dominus: *Adhuc modicum, & viſitabo ſanguinem Iezrael ſuper domum Iehu.* id eſt, poſt paululum vindictam ſumam de domo Iehu ob ſanguinem, quem effudit in agro Iezraël. Hic locus comparatus ad præcedentem, crux eſt multorum ingeniorum; nam ſi tot verbis laudauit Dominus factum Iehu, quomodo eſt adhuc in eo quòd vlciſcatur? Multi multa dicunt, ſed Ruperti optima videtur reſponſio; Iehu in ea

D. Auguſt.
Iudicium extremum.
1. Petr. 4. 18.
D. Bern.
Pſal. 47. 3.
Iuſtitia, actus iuſtorum optimi.
Viſus Dei explorator, etiam per parietes.
4. Regũ 10. 30.
Iehu in eo, quo laudatur à Deo, ſimul increpatur.
Oſeæ 1. 4.
Rupert.

A vltione ex peculiari odio multa geſſiſſe, quibus mandati Domini metas tranſiliit; præſertim, quia non ſolùm zelo Dei, ſed etiam cupiditate regnandi executus eſt eius ſententiam; ac adeò factum ipſius poſt mortem ad exactam iudicij diuini libram iure damnatum eſſe, ac poſtea in eius poſteros ſeuerè vindicatum. Hæc ſola iudicij diſtrictio penes Deum terrorem etiam iuſtis parere ſolet; rectè enim pronunciatum eſt à Nazianz. de plaga grandinis. In die, inquit, iudicij terroris plenum tribunal, magiſque etiam iuſtum, quàm terribile; imò, vt rectius dicam, idcirco terribile, quia iuſtum.

Iehu quoad ſubſtantiam obediens laudatur.
Quoad exceſſum odij, cupiditatiſque increpatur.
D. Nazian.
Tribunal Dei magis iuſtũ, quàm terribile.

6. Merito igitur Abram horrore perterritus eſt, ſola eius rei imaginaria viſione. *Horror*, inquit,
B *magnus, & tenebroſus inuaſit eum*; quin & ſanctiſſimus quoque viros magnopere ſemper perculiſſe compertum habemus; hinc illa Chryſoſtomi vox ſuper cap. 24. Matth. Nam me, inquit, cùm iſta (quæ ſcilicet in extremo iudicio contingent) in mentem veniunt, horror inuadit terribilis, & amariſſimè perflens ex profundo corde ingemiſco. ita Chryſoſto. Ephrem Syrus ſerm. de extrem. Iudicio, & compunctione. Corde, ait, ſe tremere ob exactam diſcuſſionem cordium, quæ tunc fiet. Omitto cæteros. Quòd ſi harum rerum ſola recordatio ita concutit, quid faciet veritas? Scitè profectò quidam arborem pinum, è qua naues fieri ſolent, in tabella pinxiſſe dicitur ea forma, vt ventorum flatibus hinc inde ingruentibus
C concuſſa tremeret, ac toto vertice nutabunda perſtreperet, cum hac inſcriptione: Quid erit in pelago? id eſt, ſi pinus hæc ita quatitur, cùm fixo adhuc ſtat ſupra terram ſtipite, quid patietur, cùm in formam nauis redacta ſupra inſtabiles feretur vndas? Si manentes adhuc in hoc mundo ſola iudicij memoria tam fortiter concutit, quid erit in pelago, id eſt, in procelloſo iudicij tremendi die: Hæc de horrore Abrami.

D. Chryſoſt.
D. Chryſoſtomus horret iudiciũ.
D. Ephrem.
S. Ephrem timet diſcuſſionem cordium.
Veritas iudicij longè maior quouis exaggeratione.
Oſtenditur picto emblemate.
Iudicij dies, procelloſum pelagus.

7. Iam verò clibanus fumans, & lampas ardens ipſummet iudicium ſignificat; idque primùm propter iram, qua totus Deus ardebit in peccatores. Vnde illud Hieron. in regula Monachorum; Quid faciemus in illa die miſeri, quan-
D do reuoluto cælo cũ Angelicis virtutibus igneus Dominus totus aduenerit? Præterea ob formam iudicandi; quia ſicut in igne eſt quædam diſcernendi vis, inter id quod vtile eſt, atque reprobum, ita erit in extremo iudicio, quod optimè declarat illud 1. Corint. 3. 12. *Si quis autem ſuperædificat ſupra fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulas: vniuſcuiuſque opus manifeſtum erit: dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur*, &c. Vbi Theod. Acris, inquit, ac vehemens examinatio, eos quidem, qui rectè vixerunt, tanquam aurum, & argentum, reddet ſplendidiores, eos verò, qui iniquitatem fecerint, inſtar ligni, fœni, ſtipulæ in cineres ver-
E tet: materiæ namque differentiam non vita præſens, ſed futura coarguit. Ita Theodoret. Hoc etiam videtur innuere illa viſio clibani, ac lampadis: erit enim iudex clibanus fumans aduerſùs impios, moleſtans vehementer, ac miſerè contorquens illorum conſcientias; ſed erga bonos erit lampas tranſiens: id eſt, fax quidem ignea, quę, ſi quid purgandum fuerit, breuiter excoquat, & ſpem certã gignat tranſeundi ad vitam æternã. Hęc de prima Viſione, cuius literalem ſenſum ſtuduimus huc vſque exprimere. Myſticos excutius, & latè fluctes allegorias conſultò omiſimus Lege D. Ambroſium toto ſecundo libro de Abraham.

Deus totus ardens in iudicio.
D. Hieron.
Iudicium habebit vim diſcernendi, ſicut ignis.
1. Corint. 3. 12.
Quid ædificare aurum, ſtipulas, &c.
Theodoret.
Materiæ differentiam ſola vita futura coarguit.
Clibanus fumans, iudex moleſtans; lampas tranſiens, purgatoriũ breue.

VISIO

Digitized by Google

VISIO SECVNDA, QVAM HABVIT IACOB.

Geneſ. 28.

PRÆFATIO.

De Jacob Vidente.

Chronologia Iacob. — Geneſ.24.62. — *Notatio nominis Eſau & Iacob.* — Geneſ.27.

1. IACOB filius Iſaac & Rebeccę, natus Berſabee, ad puteum Videntis, & Viuentis, Geneſ. 24. 62. anno à mundi primordio bis milleſimo centeſimo octauo: & à diluuio Noëtico, anno quadringenteſimo quinquageſimo ſecundo. Sortitus id nominis, ex eo quod accidit in vtero matris: nam cùm duos geſtaret, egreſſo vno ruſo & hiſpido, alter plantam eius manu apprehendés ſequutus eſt; propterea prior vocatus eſt Eſau, hoc eſt, piloſus, poſterior Iacob, quaſi ſupplantator, ab vſu luctantium, qui, vt ſuperiores euadant, plantas alterius, vel manu iniecta, vel pede ſuppoſito, impellunt ad caſum; aliquando ſupplantator, metaphoricè pro doloſo & fraudulento, in qua ſignificatione nomen vſurpauit Eſau Geneſ.27. cùm dolens, quòd per fraudem Iacob ſurripuerat benedictionem; *Iuſtè*, inquit, *vocatum eſt nomen eius Iacob, ſupplantauit enim me in altera vice*. Verùm impoſitio nominis priorem ſignificationem reſpicit, in qua (vt ait D. Chryſ.) demonſtrata eſt prophetia, quòd maior ſeruiturus erat minori, Geneſ. 25. 23. Nam plantam apprehendiſſe manu, inquit, ſignum eſt defatigantis eum, qui fortior videbatur: ac adeò ſuperioris quoad vires corporis, ac fortitudinem animi. Quin & Rupertus, Vtriuſque, ait, habitus oſtendit, quis intus fuerit princeps duelli: videlicet Eſau colliſus à Iacob, quaſi fugere videtur, iſque manu tenens pedem inſequentis, ac terga deuicta pulſantis ſchema præfert. ita Rupert.

D. Chryſ. Gen.25.23. In nomine Iacob, prælatio eius ſupra fratrē. — *Rupert. Habitus vtriuſque in egreſſu, oſtēdit, quis fuerit princeps intus.*

2. Victoriam hanc probauit euentus; nā Iacob tulit ab Eſau primogenituram: primùm quidem iure emptionis, poſtea iure benedictionis paternæ, quam matris bonis artibus præripuit. Erat primogenitura (vt ait Lippomanus in catena Geneſ.) ius ſucceſſionis in principatum familiæ; item in duplicem portionē bonorum patris; præterea ad benedicendum publicè ac ſacrificandum, quod priuatim inſtitutum eſſe poſt diluuium docet D. Hier. in traditionibus Hebraicis ſuper Geneſ.cap. 27. Itaque habebat tunc primogenitura annexū aliquid ſpirituale, ſicut habet apud nos ius patronatus. Eſau igitur parui pendens hæc omnia, vili edulio commutauit: homo ſanè ſtolidus, ac verè profanus, vt vocat Paulus ad Hebræos 12.16. hoc eſt, expers pietatis, & irreligioſus. At Iacob hæc ipſa non emit propriè, ſed ex diuina reuelatione per matrem edoctus eſſe ſua (nam illa à Deo audiit, *Maior ſeruiet minori*, Geneſ. 25. 23.) acquiſiuit eo modo, quo potuit, redimendo (ait D. Thomas 2. 2. q. 100. art. 4.) ſuam vexationem ab iniquo occupatore iuris ſui: eo meliùs ignorante (annotat Caiet.) quàm ſciente, quo, etiamſi ſciret, difficiliùs cederet: nam cognita Dei, & patris ordinatione circa benedictionem datam Iacob, adhuc illi minatus eſt mortem, Geneſ.27.41. *Venient*, inquit, *dies luctus patris mei, & interficiam Iacob.*

Primogenitura, ius ſucceſſionis in principatum familiæ, &c. Lippom. — D. Hieron. — *In primogenitura annexum aliquid ſpirituale.* — ad Hebr. 12.16. *Eſau homo profanus, hoc eſt, expers pietatis.* — *Iacob non emit propriè primogenituram, ſed acquiſiuit ab iniquo occupatore.* — D. Thom. Caiet. — Geneſ.27.41.

3. Iure etiam benedictionis paternæ legitimè adiit primogenituram: non enim dolo eam præſumpſit, ſed myſterio, vt loquitur Auguſtinus: nam 6. de Ciuitat.cap. 37. expendens quomodo Iacob Geneſ. 25. appelletur homo ſimplex, ita ſcribit: Dolus Iacob, ne putaretur fraudulentus dolus, ſed in eo potiùs magnæ cuiuſpiam rei myſterium quæreretur, ſuperiùs prędixit Scriptura: Erat Eſau homo ſciens venari, & agreſtis, Iacob autem homo ſimplex, habitans domum. Hoc noſtri quidam interpretati ſunt, ſine dolo; ſiue autem ſine dolo, ſiue ſimplex, ſiue potiùs ſine fictione dicatur; quod eſt Græcè ἀπλαστος, quis eſt in præripienda benedictione patris dolus, hominis ſine dolo? quis eſt dolus ſimplicis? quæ fictio non mentientis, niſi profundum myſterium veritatis? Hæc Auguſt. Erat ergo Eſau venator, & quaſi doli artifex: Iacob domi habitans, hoc eſt, nemini

D. Auguſt. Benedictionem rapuit non dolo, ſed myſterio. — *Eſau doli artifex, Iacob ſine dolo.*

nouius.

Iacob ſub veris Eſau veſtibus, verus eſſe debebatur. *D. Ambr.* *Iacob ſenior fratre iunior.* *Caiet.*

noxius. Videlicet repræſentabat ſub veris Eſau veſtibus verum, & qualem oportebat eſſe primogenitum Eſau, ideo D. Ambroſ. 2. de Iacob & vita beata, cap. 2. Iunior frater, inquit, ſeniorem exuit, quia ſenili præſtabat ſapientia. Senior ergo ipſe re vera frater, Eſau verò iunior; quare is illi cedat, & ius veritatis, & Dei voluntas pronunciat. Apparet ergo (inquit Caiet.) bona intentio Iacob, qui non animo fallendi patrem, ſed aſſequendi diuinum promiſſum, ad percipiendam benedictionem accedebat.

Coniuges olim ſe inuicem coëmebant. *Romanis vnum genus matrimonij per coëmptionem.* *Briſſon.* *1. Regũ 18.* *Oſeæ 2. 19.* *Act. 20. 28.* *Quare Eccleſia pluris ſteterit Deo, quàm Synagoga.* *Geneſ. 29. 20.* *Videbantur Iacob pauci dies ſeruienti pro Rachele, quo modo intelligendum?*

4. Verùm prudens mater verita ne Eſau cogitata ſua de nece Iacob compleret, ex conſilio patris Iſaac miſit eum in Meſopotamiam, Geneſ. 27. Iſque peregrè abiens ſcalæ Viſionem hauſit, de qua mox dicendum. Perueniens autem in Meſopotamiam, & exceptus domo à Laban, duas eius filias Liam, & Rachelem, quatuordecim annorum ſeruiture, quaſi iuſto pretio, in vxores comparauit. Moris quippe apud Hebræos, ac plurimas alias nationes fuit, vt vxor dotem afferret, virque munera pro dote, quibus ſeſe inuicem quaſi coëmerent. Vnde apud Romanos vnum genus matrimonij erat per coëmptionem, vt videre eſt apud Briſſonium lib. de titu nuptiarum; quòd ſi maritus pauper erat, locabat operam ſuam ſocero pro filia, quod fecit Iacob. Et Saül Dauidi pauperi impoſuit, vt pro ſponſalibus Michol offerret ſibi centum præputia Philiſtinorum, 1. Reg. 18. *Non habet*, inquit, *rex ſponſalia neceſſe, niſi tantùm centum præputia Philiſtinorum*. Ad hunc morem reſpiciens Deus Oſeæ 2. 19. ait: *Deſponſabo te mihi in miſerationibus*; & Paul. Act. 20. 28. *Eccleſiam*, inquit, *quã acquiſiuit ſanguine ſuo*. Ita ſignificatur, pluris ſtetiſſe Deo Eccleſiam, quàm Synagogam; hanc enim beneficiis emit, illam ſanguine redemir in ſponſam, quod ſimiliter adumbrauit factum Iacob nam Liam, per quam ſignificata eſt Synagoga, priori ſeptennio ſeruituris coactus eſt emere; Rachelem, quæ Eccleſiam deſignauit, addito inſuper poſteriori; & tamen, *videbantur ei pauci dies præ amoris magnitudine*, Geneſ. 29. 20. Videbantur æſtimata videlicet per iudicium, magnitudine rei amatæ, ob quam non ſolùm quatuordecim, ſed viginti, & eo ampliùs, ſi oporteret, ſeruiſſet annos.

5. Ergo poſt connubia legitima, poſt ſuſceptos liberos, poſt amplificatam rem familiarem, regreſſus eſt Iacob in terram Chanaan, cùmque timeret obuium fratrem Eſau, nocte ipſa antecedente occurſum eius, luctatus cum Deo eſt, quaſi cum viro aliquo, nec vllo modo victus, probauit vires ſuas aduersùs fratrem. Et ob id mutauit vir ille luctator nomen Iacob in Iſraël. *Nequaquam*, inquit, *Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſraël; quoniam ſi contra Deum fortis fuiſti, quantò magis contra homines præualebis?* Geneſ. 32. 28. Iſraël quippe interpretatur, Vidẽs Deum, aut fortis cum Deo. Conſonat locus Oſeæ 12. 3. vbi de Iacob ſic: *In fortitudine ſua directus eſt cum Angelo, & inualuit*. Iure ergo Iſraël dicitur, hoc eſt, dirigens ſe cum Deo. Non quouis ſcilicet modo, ſed imperterrito vultu, & pectore, vt vel ex nominis prærogatiua intrepidè ſe præberet aduersùs quẽlibet hominem. D. Hieron. nomen Iſraël variè interpretatur in tradition. Hebraic. 1. vt idem ſit ac Princeps cum Deo. Quaſi dicat Deus: Quomodo Princeps ego ſum, ſic & tu, qui mecum luctari potuiſti, princeps vocaberis. Si autem mecum, qui Deus ſum, pugnare potuiſti, quantò magis cum hominibus, hoc eſt, cum Eſau, quem propterea formidare non debes? Hæc Hieronym. ibi. Sed paulò infrà aliam adhibet interpretationem; vt idem ſit, ac rectus Dei, ſeu rectiſſimus Dei. Priorem interpretationem ſequuntur recentiores aliqui. Sed veterum communis eſt interpretatio, vt Iſraël idem ſit, ac Videns Deum: Philo. lib. de temulentia, & alibi, Origen. homil. 2. in Numer. Baſil. ad 5. cap. Iſaiæ, Nazianz. Orat. 2. de Theolo. Chryſoſt. homil. 58. in Geneſ. D. Aug. 16. de Ciuit. 39. Greg. lib. 3. in cap. 3. lib. 1. Reg. quin & ipſe Hier. communem hanc ſæpe adhibet interpretationem.

Gen. 32. 28. *Oſeæ 12. 3.* *Iſraël dirigens ſe cum Deo, id eſt, imperterrito vultu Deũ aggreſſus.* *D. Hier.* *Iſraël, Princeps cum Deo, id eſt, ſimilis Deo in principatu.* *Videns Deũ, ex veterum ſententia.* *Phil.* *Origen.* *D. Baſil.* *Nazian.* *Chryſoſt.* *Auguſt.* *Greg.*

Iacob varia fortuna exercitus, omen habens in duplici nomine. *Abul.* *Herculis inſtar luctatus cum laboribus.* *Iacob ſepties vidit Deum.* *Geneſ. 28.* *Geneſ. 30.* *Geneſ. 31.* *Geneſ. 32.*

6. Igitur Iacob ingreſſus Chanaan, reliquum vitæ exegit inter variantis (vt aliàs expertus) fortunæ caſus: benedictiones enim Dei amplas plurimis laboribus quaſi dilutas hauſit. Vnde credit Abulenſis duo illa nomina ſortitum, Iacob, & Iſraël: Luctator ſcilicet, ac Videns Deum: nam velut alter Hercules luctatus eſt cum plurimis laboribus, cũ fratris minis, cum ingratitudine Laban: rurſum cum timore fratris, cum Angelo tota nocte, cum ſeditionibus liberorum apud Sichimitas, cum nece Ioſeph illata, vt putauit, à fera peſſima, cum famis acerbitate, cum dolore ob Beniamin ductum pro alimonia, vt omittã alia. Verus planè Iacob, verus Luctator. Sed nihilominus Iſraël verus, verus Deum Videns: nam ſepties Deum, ſiue Angelum vidit. Primò, cùm apparuit ei in ſcala, Geneſ. 28. Secundò, in Meſopotamia, cùm demonſtrauit fœturam pecorum, Geneſ. 30. Tertiò, cùm iuſſit eum Deus abire à Meſopotamia, Geneſ. 31. Quartò, cùm caſtra Angelorum vidit ad ſui defenſionem parata, Geneſ. 32. Quintò, cùm ſub ſpecie viri luctantem

Digitized by Google

ſtantem expertus eſt. Sextò, cùm poſt cæ- A
dem Sichimitarum iuſſit eum Deus abire
Geneſ. 25. Bethel,& ibi ſacrificare, Geneſ. 25. Septi-
mò, cùm iterum impoſuit illi nomen Iſ-
Geneſ. 25. raël, Geneſ. 25. Fuerunt autem huiuſmodi
Viſiones cum ſpecialibus gratiæ fauoribus
coniunctæ, quibus Deus laborum inter-
miſtas amaritudines egregiè temperabat;
Ideóque factum eſt, vt idem homo Iacob
ſimul, & Iſraël, quaſi quædam luctarum,
Viſionúmque Dei ſtatera fuerit: donec in
Ægypto inter brachia filiorum plenus die- B

Iacob Viſiones cum magnis fauoribus Dei coniuncta.

Iacob, ſtatera luctarum, & Viſionum.

A rum deceſſit, ſepultúſque eſt in ſpelunca
illa duplici terræ Chanaan è regione
Mambre cum patribus ſuis, Gen. 50. Nam
quod cap. 50. 5. Iacob ad Ioſeph ait: *En mo-* Gen. 50. 5.
*rior, in ſepulchro meo, quod fodi mihi in terra
Chanaan, ſepelies me*, intelligendum de eo-
dem illo ſepulchro patrum, intra quod, vt-
pote amplum, locum ſibi deſignauerat, ac
præparauerat antè Iacob. Nam eodem ca-
pite verſ. 13. dicitur: *Sepelierunt eum in ſpe-
lunca duplici, quam emerat Abram cum agro in
B poſſeſſionem ſepulchri ab Ephron Hethæo.*

ARGVMENTVM CAPITIS XXVIII.

IACOB ex præcepto patris Iſaac pergens in Meſopotamiam Syriæ, vt vxorem inde accipiat, appetente nocte diuertit in vicinum locum, vbi ſubiecto ad caput lapide ſomnum capit. Inter dormiendum ſcalam videt ſtantem, Angelos quoque Dei aſcendentes, & deſcendentes per eam; & Dominum innixum ſcalæ, ſibique benigno oraculo pollicentem, primò quidem terram ipſam, in qua dormit, deinde gentis ſuæ ad omnes mundi cardines propagationem, poſtea ex eodem genere Meſſiam, denique certam ipſius, ac poſterorum vbicunque gentium cuſtodiam. Euigilans autem Iacob, Dei primùm eo in loco præſentiam ſtupens agnoſcit; mox lapidem, quem capiti ſuppoſuerat, vnctum oleo erigit in monumentum, & imponit loco nomen Bethel; tandem voto ſe Deo religioſè obſtringit.

CAPVT XXVIII.

1. VOcauit itaque Iſaac Iacob, & benedixit eum, præcepitque ei dicens: Noli accipere coniugem de genere Chanaan.

2. Sed vade, & proficiſcere in Meſopotamiam Syriæ, ad domum Bathuel patris matris tuæ, & accipe tibi inde vxorem de filiabus Laban auunculi tui.

3. Deus autem omnipotens benedicat tibi, & creſcere te faciat, atque multiplicet, vt ſis in turbas populorum.

4. Et det tibi benedictiones Abrahæ, & ſemini tuo poſt te: vt poſſideas terram peregrinationis tuæ, quam pollicitus eſt auo tuo.

5. Cúm

PARAPHRASIS.

C 1. *ESau minatus fuerat Iacob necem ob raptam ſibi benedictionem; idcirco Rebecca mater pro Iacob ſolicita, egit cum patre Iſaac, vt mitteret eum in Meſopotamiam, ſpecie quidem ſumendi ſibi inde vxorem, re autem vera, vt eum ab Eſau fratre ſeiungeret. Igitur vocat Iſaac Iacob filium, & bene ei precatus præceptum imponit de non accipienda vxore Chananæa, dicens: Ego Chananæas vxo-*
D *res ob peſſimos earum mores odi; quare te quoque velim earum coniugia fugere.*

2. *Abi ergo hinc, & pete citò Meſopotamiam Syriæ, vbi habitat Bathuel auus tuus maternus, quem adibis, ac apud eum manens curabis vxorem tibi deligere, vnam è filiabus auunculi tui Laban.*

3. *Precor autem omnipotentem Deum, vt is te bonorum omnium cumulis augeat, multáque filiorum prole felicem reddat, ac latè am-*
E *plificet, vt euadas olim multarum gentium parens auctórque.*

4. *Adimpleat verò in te omnes illas promiſſiones, quas Abrahæ auo tuo præſtitit, ac eaſdem ſua liberalitate tranſmittat ad poſteros tuos; maximè verò illam quæ eſt de poſſeſſione terræ Chanaan, in qua tu modò, vtpote non tua, peregrini in morem habitas. Hæc illa eſt Dei inſignis per maiores tranſmiſſa*

polli

Digitized by Google

5. Cúmque dimiſiſſet eum Iſaac, profectus peruenit in Meſopotamiam Syriæ ad Laban filium Bathuel Syri, fratrem Rebeccæ matris ſuæ.

6. Videns autem Eſau quòd benedixiſſet pater ſuus Iacob, & miſiſſet eum in Meſopotamiam Syriæ, vt inde vxorem duceret, & quòd poſt benedictionem præcepiſſet ei, dicens: Non accipies vxorem de filiabus Chanaan:

7. Quódque obediens Iacob parentibus ſuis, iſſet in Syriam.

8. Probans quoque quòd non libenter aſpiceret filias Chanaan pater ſuus.

9. Iuit ad Iſmaelem, & duxit vxorem abſque iis, quas priùs habebat, Maheleth filiam Iſmaël filij Abraham, ſororem Nabaioch.

10. Igitur egreſſus Iacob de Berſabee, pergebat Haran.

11. Cúmque veniſſet ad quendam locum, & vellet in eo requieſcere poſt ſolis occubitum, tulit de lapidibus, qui iacebant, & ſupponens capiti ſuo, dormiuit in eodem loco.

12. Viditque in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cælum: Angelos quoque Dei aſcendentes, & deſcendentes per eam.

13. Et Dominum innixum ſcalæ dicentem ſibi: Ego ſum Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Iſaac: terram in qua dormis tibi dabo, & ſemini tuo.

14. Eritque ſemen tuum quaſi puluis terræ: dilataberis ad Orientem & Occidentem, & Septentrionem, & Meridiem: & be

A *pollicitatio, qua noſtrum genus fraudari non poteſt.*

5. Dimiſſus Iacob à patre Iſaac iter ſuum aggreſſus eſt in Meſopotamiam Syriæ, rectáque tetendit in domum Laban filium Bathuelis, auunculum videlicet ſuum, matris Rebeccæ fratrem.

6. Atenim Eſau conſiderans, quomodo pater Iſaac denuo benedictionem elargitus eſſet fratri ſuo Iacob, & in Meſopotamiam Syriæ deſtinaſſet, vt vxorem ſibi è genere ſuo deligeret, & quòd præcepto impoſito commonuiſſet,
B *ne ſe commiſceret Chananæorum moribus vxore inde petita.*

7. Et quòd Iacob patris mandata capeſcens in Meſopotamiam illico fuiſſet profectus.

8. Factóque ipſo comperiens, patrem ſuum Chananæas vxores odiſſe.

9. Maheleth filiam Iſmaelis, ſororémque Nabaioch vxorem accepit, vel gratum id fore ratus patri, quòd è genere quoque ſuo vxorem duceret, vel, quod apparet veroſimilius, vt parentes offenderet malè de ſe meritos ob ſibi ablatam primogenituram, & denegatam bene-
C *dictionem.*

10. Iacob igitur profugus ira fratris (ait Sapiens) ac vel ob id ſolus, via ſe accingit: relinquénſque Berſabee, primos quaſi carceres ſui curſus, ad præfixam quaſi metam contendebat Haran inter Euphratem, Tigrímque ſitam.

11. Caſu verò incidit, vt in locum quendam quaſi ſingularem deueniſſet, per id tempus, quo Sol occumberet, coactúſque eſt eò diuertere ſomni capiendi cauſa: ad quem ita ſe com-
D *poſuit; de lapidibus loci ſumpſit vnum, quem ſibi, vt puluinar capiti, ſuppoſuit; ſtatimque ſomno correptus dormiuit, id vel maximè innuens, aſſuetum ſe duræ vitæ, & facili rerum paratui, nec enim molles, ac effœminati tam facilè ſomnum capiunt extra delicias ſuas.*

Iacob aſſuetus duræ vitæ.

Extra delicias non facilè quiſq; dormit.

12. Vidit ergo inter dormiendum regnum Dei, in hunc modum; ſcalam è terra ad cælum vſque pertingentem, ſanctos Angelos aſcendentes & deſcendentes per eam, & Dominum innixum ſcalæ: qui Viſione hac firmauit eum aduerſus omnes perſecutores ſuos: ſe enim præſtò eſſe, & per ſe, & per Angelos ſuos demonſtra-
E *uit, vt Iacob fidentiùs inter pericula, ac labores verſaretur.*

Apparatus ſcalæ regnũ Dei oſtẽdit. Deus preſtò adeſt laborantibus.

13. Dominus ergo ſtantem ſcalam ſuſtinens, ac prouidentiam ſuam ratam faciens, ita locutus eſt cum Iacob: En ego tibi adſum Dominus Deus Abraham, & Iſaac patrum tuorum. Terram hanc ipſam, quam nunc profugus relinquere cogeris, tibi iam nunc propriam facio, ac poſteris tuis vtendam largior.

Deus ertã facit prouidentiam ſuam.

14. Excreſcere autem faciam poſteros tuos in tantam multitudinem, vt pulueri terræ exæquari poſſit: quare, vt capiat eos terra, ad qua- tuor

& benedicentur in te, & in ſemine tuo cunctæ Tribus terræ.

15. Et ero cuſtos tuus quocunque perrexeris, & reducam te in terram hanc: nec dimittam, niſi compleuero vniuerſa, quæ dixi.

16. Cúmque euigilaſſet Iacob de ſomno, ait: Verè Dominus eſt in loco iſto, & ego neſciebam.

17. Pauénſque, Quàm terribilis eſt, inquit, locus iſte? non eſt hic aliud, niſi domus Dei, & porta cæli.

18. Surgens ergo Iacob manè, tulit lapidem, quem ſuppoſuerat capiti ſuo, & erexit in titulum, fundens oleum deſuper.

19. Appellauítque nomen vrbis Bethel, quæ priùs Luza vocabatur.

20. Vouit etiam votum dicens: Si fuerit Dominus mecum, & cuſtodierit me in via per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad veſcendum, & veſtimentum ad induendum, reuerſúſque fuero proſperè ad domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum.

21. Et lapis iſte, quem erexi in titulum, vocabitur domus Dei, cunctorúmque, quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.

A *tuor mundi cardines dilatabuntur. At enim inter hos tuos poſteros, vnus erit Meſſias, verus nimirum Filius Dei, qui carnem ex tuo genere aſſumens, largam in omnes gentes benedictionem effundet: ita vt & tibi electo patri, & illi tuo electiſſimo filio magnam hanc felicitatem acceptam referant.*

15. *Et ecce ego tecum ſum, videlicet cognatione coniunctus, & preſtò ad cuſtodiendum te quocunque ieris; polliceórque tibi, reducturum te ſaluum, & incolumem in hanc ipſam terram, tibíque ſemper adhærens, non ſolùm manu mea protegam, ſed ab ea non priùs* B *dimittam, quàm opere ipſo comprobem quæ promitto tibi.*

16. *Euigilans autem Iacob, in iis quæ loquutus eſt, manifeſtè declarauit, Viſionem aliquam ſe in ſomnis hauſiſſe. Sic enim ſecum loquutus ait: Certè quidem ſpeciali modo, ac minimè communi Deus ipſe hoc in loco eſt; quod planè ignorabam antea, cùm iſt eum diuerti.*

17. *Iuſto autem timore perculſus, ob loci religionem, ac Dei ſpecialem præſentiam, Quanto horrore, inquit, plenus eſt locus iſte? quanta eſt* C *reuerentia, ac animi ſummiſſione colendus? Nihil viſu dignum in eo eſt ampliùs, quàm quòd ex peculiari Dei præſentia domus ipſius dici & poſſit, & debeat. Item quòd ex impoſita ſcala in cælum porta cæli iure dici queat, quæ ſcilicet in cælum ingredi, egredíque è cælo liceat.*

18. *Rem ergo adeò illuſtrem ac nouam noluit Iacob in obſcuro relinquere, ſed manè ſurgens, lapidem illum ipſum, cui acclinatus dormierat, in monumentum erexit, ac infuſo oleo quaſi conſecrauit, vt diuinæ Viſioni, ac myſteriis in ea reconditis venerabilem memoriam con-* D *ciliaret.*

Iacob oleo infuſo conſecrauit locum Viſionis.

19. *Ex eo autem quòd locum prænotauerat, appellans domum Dei, ſiue Bethel, vicinam loco vrbem Bethel vocauit, cùm antea Luza vocaretur.*

20. *Addidit & Iacob ſolenne votum: Si Dominus ſuum mihi comitatum, præſentiámque præſtiterit, atque in hoc itinere meo ab omnibus periculis ſartum, tectúmque cuſtodierit, neceſſariáque ad victum ſuppeditauerit, & eo autore, ac protectore, cum proſperitate regreſſus fuero ad patrios lares, Dominum ipſum nihilo-* E *minus adorabo; nec committam vt inter proſpera ac læta obliuiſcar beneficiorum eius.*

Iacob inter proſpera Dei memor.

21. *Erítque in futura ſecula nomen huic loco, in quo lapidem pro monumento vnxi, Domus Dei. Præterea omnium bonorum, quæ mihi te autore obuenerint, ſolennes decimas tibi perſoluam.*

COM

COMMENTARIVS.

HÆc Viſio myſteriis ſcatet. In ea primò conſiderabimus egredientem Iacob de terra ſua. Secundò, ſeceſſum eius ad dormiendum. Tertiò, ſcalam ipſam cum iis quæ circunſtant. Quartò, promiſſiones à Deo factas. Quintò, vigilantis ſtuporem, atque dicta. Sextò, lapidem ipſum pro monumento erectum. Septimò denique, votum pro reditu.

De peregrinatione Iacob.

SECTIO I.

1. *Vnde profectus Iacob? vbi Haran, & Berſabee? longiſſimi termini terræ Sanctæ. Quid Iacob ſecundum Irenæum delineet?*
2. *Iuxta Auguſtinum, in miſſione Iacob ſignificatur miſſio Christi à Patre, vt Eccleſiam ſibi ſponſam acciperet. explicatur Irenæus. Quomodo Verbum diuinum peregrinari dicatur, cùm ſit vbique? Explicatur locus Iſaiæ 28.*
3. *Aliter, peregrè venit aſſumendo carnem. Auguſtinus explicat acceſſum Dei. Locus Iſaiæ explicatur, & illuſtratur ex Auguſtino.*
4. *Aliter peregrinus etiam dicitur, cùm aſcendit in cælū: & quomodo, ex Autore imperfecti operis in Matth.*
5. *Quomodo pater, & præcipuè mater ablegauerint à ſe Iacob? Primùm, propter Eſau; deinde, quia Deo obediebant. illuſtratur exemplo Abraham, ex Chryſoſt.*
6. *Cur Iacob, cuius parentes diuites, ſolus, & vno baculo nitēs vadit? Vt humilitate promiſſiones ſibi factas obtineat. Ex Ruperto, & Aug. illuſtratur exēplo Virginis.*
7. *Per Iacob ita peregrè abeuntē ſignificatur ſumma perfectio, quæ conſiſtit in maxima independentia ab hoc mundo; locus Pſalm. 4. explicatur, illuſtratur ex Auguſtino, Nyſſeno, Ambroſio.*
8. *Christus ita inſtruxit Diſcipulos cùm eos miſit ad prædicandum, vt rebus omnibus nudauerit. Ponderatur ex Matthæo c.10. per D. Chryſoſt. & Remigium.*
9. *Christus ſuos ideo nudat, quia via ſalutis anguſta eſt. ex D. Chryſoſtomo.*
10. *Fideles omnes peregrinos eſſe, ſicut Patriarchas veteres. Ambroſius ſuper agro in ſepulturam peregrinorum. Nyſſenus peregrinum Christianum deſcribit.*

Termini peregrinationis Iacob.

1. HI ſont termini peregrinationis Iacob; Berſabee, & Haran. Verſ. 10. *Igitur egreſſus Iacob de Berſabee, pergebat Haran.* Haran inter Euphratē, & Tigrim versùs Orientem terræ Sanctæ ſita eſt: Berſabee in vltimis finibus eiuſdem versùs Auſtrum,

Haran, & Berſabee ſitus.

D cui opponitur Dan ad Aquilonem longiſſimus eiuſdem terræ limes. Vnde in Scriptura; A Dan vſque Berſabee, eſt expreſſio longitudinis Palæſtinæ. A Berſabee igitur, vbi Iſaac poſt Arahamum patrem morabatur, proficiſcitur Iacob. Rectè quidem Irenæus 4. contra hæreſes 38. dixit: omnes actus Iacob plenos eſſe diſpoſitionum. In Iacob enim (vt hic annotauit Chryſoſt.) delineauit Deus omnem Chriſtianæ vitæ philoſophiam: maximè verò id in præſenti Viſione.

Berſabee, & Dan longiſſimi limites terræ Sāctæ.

Irenæus.

Iacob delineatio Christiana vita.

2. Primum ergo quòd Iſaac dilectum filiū peregrè miſerit in Meſopotamiam ad accipiendam vxorem, ſignificat (ait Auguſt. ſerm. 79. de Tempore) æternum Patrem peregrè miſiſſe in terras

D. Auguſt.

Æternus Pater mittit peregrè filiū ſuum.

E Filium ſuum, vt ſibi Eccleſiam deſponſaret. Huc reſpicere videtur Irenæus 4. cōtra hæreſ. 38. cùm ait: Peregrè naſcebantur duodecim tribus, genus Iſraël, quoniam & Chriſtus peregrè incipiebat duodecaſtylum formam Eccleſiæ generare, id eſt, ſicut Iacob extra patriam agens duodecim Patriarchas genuit, è quibus eius ſoboles propa-

Irenæus.

Iacob peregrè agens duodecim Patriarchas, Christus duode-

A ganda erat, ita Chriſtus extra cælum patriā ſuam duodecim ſibi coëgit Apoſtolos, quaſi duodecim columnas, è quibus erat Chriſtianorum Eccleſia naſcitura. En igitur è cælo egreditur, peregrini in morem, Diuinum Verbum, baculo miſericordiæ nitens. Sed illico erumpit obiectio, quomodo Deo, qui vbique eſt, conueniat peregrinatio? Nuſquam eſt peregrinus (ait Auguſt. ſuper Pſalm. 149.) qui condidit omnia. Reſpondetur tamen id eſſe propterea, quia ſtatus Verbi diuini ante Incarnationem ab ſtatu mortalitatis, quem adiuit, longiſſimè diſtabat. Vnde illud Iſai. 28. 21. *Vt faciat opus ſuum, alienum opus eius, vt operetur opus ſuum; peregrinum eſt opus eius ab eo.* Quod explicat

cim Apoſtolos peregrè creant.

Duodecaſtylum, 12. columnæ Apoſtolicæ.

Deus quare non poſſit dici peregrinus?

D. Auguſt.

Status Verbi diuini ante Incarnationē longè diſtans.

Iſai. 28. 21.

B Greg. Magn. homil. 16. in Ezechielem, Hugo Cardin. & alij de opere Incarnationis. Videbitur autem alicui non modò mirum, ſed ænigmati par, opus ſuum & alienum, opus ſuum, & peregrinum, ac adeò opus ſuum, & non ſuum: ſed opus Incarnationis vtrumque Deo eſt: ſi enim ſpectes amorē eius ac miſericordiam, nullum ei magis affine dixeris: ſi naturam, ita alienum atque diſtans ab eo, vt ad illud mirum non ſit, ſi non niſi longa peregrinatione peruenerit: longā verò peregrinationem, longam dignationē accipimus, cum Aug. ſerm. 9. de Tēpore: vt, nimirum, ita veniēs ad homines Dei filius, non greſſu corporis fuerit; ſed amoris affectu peregrinus; iuxta

Greg. Mag.

Hug. Card.

Ideo opus Incarnationis dicitur peregrinū Deo.

Longa peregrinatio Verbi D. longa dignatio eius.

D. Auguſt.

Verbum D. affectu peregrinum, non pedibus.

C ſententiam eiuſdem Aug. ad Pſal. 120. Corpus peregrinatur locis, anima peregrinatur affectibus.

Anima peregrinatur affectibus.

3. Aliter intelligitur Pater æternus Filiū ſuum peregrè miſiſſe, ratione ſcilicet humanitatis aſſumptæ, cùm nobis illum viſibilem præbuit; ad nos enim Deus quaſi accedere dicitur, autore Aug. 16. de Ciuit. cùm ſe facit apparere nobis, aliquid extraordinarium operando: quod contigit in prima exhibitione ſuæ humanitatis. Hinc illud Iſai. 51. 14. de aduentu Meſſiæ: *Citò veniet,* inquit, *gradiens ad aperiendum;* ſiue, vt aperiatur: quaſi velit, eò ad homines gradi, quò ſe illis aperit auxiliaturus. Imò propterea, vt primo ſe proderet mundo, cùm nondum communes vias adi-

Peregrè miſit Filium Pater, dum viſibilem fecit.

D. Auguſt.

Iſai. 51. 14.

D re peregrinando poſſet, in via tamen naſcitur; vt iam tum, ſcilicet, ſolam carnem paſſibilem præferendo oſtenderet ſe peregrinantem; de quo eſt illud Auguſtini ſerm. 24. de Tempor. Naſcens, inquit, Chriſtus non inuenit locum in diuerſorio, per quem omnis creatus eſt locus: & velut peregrinus naſcitur, qui totius orbis eſt Dominus, vt nos cæleſtis patriæ faceret eſſe municipes. Vbi notandum, neminem humano iure poſſe naſci peregrinum, quia vbi quiſque naſcitur, ibi ex rigore eiuſdē iuris, patria eius eſt; ſi ergo Chriſtus naſcitur peregrinus, inde profectò eſt, quia tū primū, quaſi peregrè adit labores mortalitatis noſtræ.

In via naſcitur, vt oſtendat ſe peregrinum.

D. Auguſt.

Nemo naſcitur peregrinus.

Christus naſcitur peregrinus, quia denuo adit mortalitatem.

E 4. Sed eſt adhuc modus alius, quo Chriſtus, quatenus homo, peregrinus agnoſcitur ab Autore imperfecti operis in Matth. homil. 53. de homine, qui peregrè proficiſcens talenta diſtribuit ſeruis ſuis, vbi ſic: Quando venit in mundum Dominus Ieſus, adhuc peregrinus erat, neminē, ſcilicet, habens ſui nominis confeſſorem: poſtquam autem diſcipulos acquiſiuit, iam paterfa-

Imperfectus in Matth.

Christus peregrinus, quandiu diſcipulos non habuit.

milias erat,& ideo proficiſcens quoque de mundo peregre proficiſcebatur. Hæc ibi. Magnopere autem notandum eſt, quod addit, peregrè etiam profectum de mundo Chriſtum; cuius rationem ita proponit: Ad regna, inquit, cæleſtia aſcendens, & ad Patrem ſuum iturus, vnde deſcenderat, peregrè ſe iturum dicit, propter charitatem Sanctorum,quos relinquebat in terris.itaque antequam nobiſcum ageret, & poſtquam agere deſiit, peregrinatur Dominus. Magna profectò amoris ſignificatio,vt ſine nobis ſolum ſe, ac peregrinum vbique reputet, etiam in cælo, quæ propria eius patria eſt! Itaque antequam nobiſcum ageret,& poſtquam agere deſiit, peregrinatur Dominus.

Proficiſcitur peregrè in cælum, quia ſuos relinquit in terra.

5. Vlteriùs in Iacob ita egreſſo,ex Berſabee in Haran multa Patres admirando congerunt, maximè Chryſoſt. Rupert. Aug. Primum quomodo parentes, maximè Rebecca mater, quæ tenerrimè illum amabat, tam longè à ſe ablegauerint. Prima ratio literalis eſt, vt ſepararent illum ab Eſau, qui ob raptam benedictionem puero moliebatur inſidias: deinde quoniam huiuſmodi Patriarchæ in iis, quæ diuinas ordinationes ſpectabant, nihil curabant ampliùs. Vnde Chryſoſt. de Abraham immolaturo Iſaac rectè ait,ita ſe ad id opus accinxiſſe, quaſi naturam humanam ignoraret.

D.Chryſ. Rupertus. D.Auguſt.

Iacob peregrè mittitur,vt ſeparetur ab Eſau. Patriarchæ in Dei ordinationibus, non curabāt naturam.

6. Deinde mirantur, quomodo puer delicatè nutritus patrem habens diuitem,maternæ aſſuetus indulgentiæ,nunc ſe pedes in viā det,ſine famulis,ſolùm baculo nixus? O profugū(exclamat Rupertus) cæleſtis aſyli protectiune dignum,qui ſola fide, abſque lectione Scripturarum edoctus erat, quòd ad poſſidendam benedictionis hæreditatem, ad ſeminandam beati ſeminis expectationem non pōpaticè,ſed humiliter,& conſcientia ſupplici eſſet ingrediendum!Vúltque Rupertus in hac humili perfectione Iacob, ſignificari primùm diuinarum promiſſionum executionem, humilitate vel maximè obtineri. Exemplum eſt in Virgine Deipara, quæ poſt ingentes illas promiſſiones à Gabriele Dei nomine factas,profunde ſe inclinās dixit:Ecce ancilla Domini,fiat mihi ſecundùm verbū tuum. Vbi appoſitè D.Bern. Reſpondet,inquit,humiliter,vt ſedes gratiæ præparetur: nimirum,quia propria ſedes,propriúſq; locus,atque (vt rectiùs dicam) naturale cētrum, ad quod ſuopte pondere feruntur diuinæ gratiæ, vna eſt humilitatis virtus. Hinc illa præclara exhortatio Tertulliani in lib. de patientia. Igitur ſi probus,inquit,ſeruos ac bonæ mentis, pro ingenio dominico conuerſari videmus (ſiquidem artificium promerendi obſequium eſt,obſequij verò diſciplina, morigera ſubiectio) quantò magis nos ſecundùm moratos inueniri oportet;ſeruos, ſcilicet,Dei viui, cuius iudicium in ſuos, non in compede,aut pileo vertitur,ſed in æternitate aut pœnæ, aut ſalutis, cui ſeueritati declinandæ, aut inuitandæ liberalitati, tanta obſequij diligentia opus eſt,quanta ſunt ipſa quæ aut ſeueritās comminatur, aut liberalitas pollicetur? Ita Tertul. Qui locus tot ferè ſententias, quot verba continet. Et egregiè demunſtrat nulla re meliùs ad promerendas diuinas promiſſiones viam muniri,quàm morigera ſubiectione, & obſequio, quo artificio vſus etiam Iacob, in hac profectione ſua,ita ſe gerit, vt humilitate magis, quàm pedibus iter facere videatur in Haran.

Cur puer delicatus peregrè mittatur?

Impletio diuinarū promiſſionū humilitate obtinetur.

D Bern. *Humilitas in Virgine Deipara, ſedes gratiæ promiſſæ.*

Tertull.

Obſequium, artificium promerendi.

Iudiciū Dei non in cōpede,aut pileo, ſed in æternitate aut pœna, aut ſalutis.

7. Præcipuè tamen Iacob ita peregrè abiens, ac rerum omnium humanarum præſidio deſtitutus,præter vnum baculum,quo veſtigia ſuſtentabat, ſummam virtutis perfectionem ad viuum repræſentat. Vnde illud D. Chryſoſt. homil. 24. epiſtol. ad Hebræos. Prima virtus eſt, & tota virtus eſt,peregrinum eſſe mundi huius.quid verò hoc ſit declarans,addit: nihil commune habere cum rebus huius ſeculi; ita ſumma hæc perfectio,ſumma quædam eſt ſingularitas,atque independentia à rebus omnibus. Talem ſe Dauid expreſſit vltimo verſu Pſalm. 4. cui ideo pro titulo poſuit; In finem. ſupernæ, ſcilicet, beatitudinis: nam cùm præmiſiſſet, nihil ſe in Deo requieſcētem poſſe vllo modo conturbare, addit pro ratione: Quoniam tu Domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me. quaſi dicat:nihil curo res omnes humanas, ſiue proſperæ illæ ſint, ſiue aduerſæ, quoniam tu me iam diu ſeorſum ab illis in abſolutiſſima quadam, atque ſemotiſſima tui ſpe ita conſtituiſti ſolitarium, vt à nulla omnino alia re dependeam in hac vita,quàm à te vno. Hanc verò ſingularem dependentiam,à ſola ſpe supernorum optimè credo exaggerauit Auguſt. ſerm. 16. de Verb. Apoſtol. cùm dixit: Spem,quæ nunc eſt, ad iuſtitiam pertinere peregrinationis noſtræ; videlicet, quia ne ad momentum quidem conſiſtere poteſt ſine tali ſpe. Huic autem egregiè cōcinit Gregor. Nyſſ. ſeni dictum in lib. de beatitudinibus,vbi de perfectione Chriſtianorum agēs, ita loquitur: Quid opus eſt iis inferna terra,quorum vita ſpe ſuſpenſa eſt? Concinit & ſerm. 12. Ambroſ. qui dicto Chriſti Matth. 19. 21. ad iuuenem diuitem, & communia iam præcepta ſeruantem *Si vis perfectus eſſe, vende omnia, & da pauperibus, &c.* hoc epiphonemate applaudit: Vſque adeò nuda virtus, apta eſt cælo. nudam verò virtutem intelligit ab omnibus caducarum rerum impedimentis abſolutam,vt hæc ſola quia perfectiſſima eſt propriiſſimè congruat cælo.Hinc eſt, quod idem Ambroſ. in hac Iacob peregrinatione, vbi noſter cap. 29. habet: Profectus ergo Iacob venit in terram Orientalem, ita legit: Eleuans Iacob pedes, abiit in terram Orientis. & explicat: Separatus à peccatore Eſau, eleuari ſtatim,ac cælo appropinquare cœpit.

Iacob peregrè abiens, ſummā virtutem perfectionem ſignificat. D.Chryſ. *Prima & tota virtus, peregrinum eſſe mundi.* Pſalm. 4. 9.

Dauid ſingulariter in ſpe conſtitutus, id eſt, omnino dependens à Deo.

D.Auguſt. *Spes noſtra ad iuſtitiā, id eſt, ad omnimodam independentiam.*

Greg. Nyſſ. *Chriſtianorum vita ſpe ſuſpenſa.* D. Ambroſ. Matth. 19. 21.

Nuda virtus,quid ſit

D.Ambr.

Separatus à peccatore, appropinquat Deo.

8. Idcirco igitur & Chriſtus Diſcipulos ſuos peregrè ad prædicandum mittens Matth. 10. 9. vt in eis Apoſtolicam perfectionem exprimeret, nō aliter ad iter accinxit, quàm Iſaac filium Iacob, qui verè huius Apoſtolicæ miſſionis propterea figura fuit. *Nolite*, inquit,*poſſidere aurum,neque argentum, neque pecuniam in zonis veſtris, non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam:dignus enim eſt operarius cibo ſuo.* Rectè Chryſoſt. homil. 33. in Matthæ. ponderans quomodo illos rebus etiam ad vitam neceſſariis penè nudauerit: Ipſos, inquit, ad vniuerſi magiſterium miſſurus, ad Angelicam,vt ita dixerim, diſciplinam ex humana vita traducit, ab omni cura rerum ſecularium liberos reddens, quaſi dicat Chryſoſtomus,ita ſuos Apoſtolos inſtruxit, ac ſi non homines,ſed Angelos,nullius indigentes inſtrueret. Non minùs grauiter idem exaggerauit Remigius relatus in catena D. Thomæ. Redegit eos, inquit, ad primi hominis dignitatem, vt nulla re indigerent. Ita Remigius. Indigetes ergo, & quoſdam quaſi Deos, fecit Chriſtus: nam hæc dignitas Adami in eo ſtatu, vt nullius rei indigus, quaſi quidam eſſet terrenus Deus.

Chriſtus inſtruxit Diſcipulos, vt Rebecca Iacob. Matth. 10. 9.

D.Chryſ.

Chriſtus mittens Diſcipulos, ad Angelicam vitam traducit. Angelos,hoc eſt, nullius indigentes. Remigius. *Apoſtoli redacti ad primi hominis dignitatem, quomodo? Indigetes facti.*

9. Cur

Digitized by Google

Via Chriſti anguſta non capit oneratos. Matth. 7. 13. D.Chryſ.

9. Cur autem Chriſtus peregrinos ſuos ita vacuos dimiſerit, ea cauſa eſt; quoniam anguſtam nimis in cœlum viam ipſe initiauerat, quæ proinde multis rebus oneratos capere non poterat. Rectè quidem Chryſoſt.ad cap. 7.13.Matth. rationem reddit, quare via perditionis lata ſit, anguſta verò, quæ ducit ad vitam: quia diabolus, inquit, rumore illo, quo ſe toto cælo extendere voluit, primus aperuit perditionis viam, ac poſtmodum omnibus peccatis inuolutos,& vniuerſam mundi ſarcinam baiulantes in eam recipit. Contrà verò anguſta eſt via Domini, quia Chriſtus omni humilitatis ratione collectus, primus eam patefecit, proinde ſolos eos, qui ſubtiles, ac ſpirituales fuerint, admittit. Ita Chryſoſt.

Via perditionis lata, quia facta à dæmone tumente. Via Chriſti anguſta, quia aperta per humilitatem eius. Omnes fideles peregrini ſunt. 2.Cor. 5.6. ad Hebr.13. 14.

10. Denique Iacob in hac peregrinatione ſua fideles omnes repræſentauit, qui omnes peregrini ſunt, quandiu in hac vita mortali degunt, iuxta illud 2.Cor.5.6. *Quamdiu ſumus in corpore peregrinamur à Domino.* Et ad Hebr.13. 14. *Non habemus hîc manentem ciuitatem, ſed futuram inquirimus.* Vnde piguos, id eſt, animam accepimus. Addit Auguſt. ad Pſalm. 118. & veteribus quidem illis patribus familiariſſimum fuit, vt ſe peregrioos dicerent. Vnde illud Dauidis Pſal.38.13. *Aduena ego ſum apud te, ſicut omnes patres mei.* Spiritualiter autem de Chriſtianis eſt illud D. Ambroſ. ſerm. 51. de agro figuli, Chriſti pretio in ſepulturam peregrinorum empto, quod myſticè interpretans ait: Iſtos peregrinos quos eſſe dicimus, niſi deuotiſſimos Chriſtianos, qui renunciaores ſeculo, & nihil poſſidétes in mundo, in Chriſti ſanguine requieſcunt? Chriſtianus enim, qui mundum non poſſidet, hic totum poſſidet Saluatorem. Sic ille. Chriſtianum denique peregrinum graphicè nobis ad viam inſtruxit Nyſſen. Greg. in vita Moyſis, de illo, quòd Hebræi ſtantes, ac baculos tenentes, edebant Paſchalem agnum: Ab ſpinis, inquit, peccatorum calceus defendat continentiſſimæ, tenuis, ac duræ vitæ: talaris veſtis,& effuſa, hoc eſt, voluptuoſa viuendi ratio, quæ latiſſimè patet, impedimento eſt, quare cingulo quodam, id eſt, modeſtia coarctanda eſt, quæ moneat ad neceſſitatem, non ad voluptatem rebus vti; baculus verò, quo & feras hæreticorum repellimus, & ſuſtentamur, ſpes eſt,&c. Ita ferè Gregor.

D.Auguſt. Patres antiqui ſolebant peregrinos ſe dicere. Pſal.38.13. D.Ambroſ. *Chriſtianus totum poſſidet Saluatorem. Chriſtiani peregrini graphica inſtructio.* Greg. Nyſſ.

De receſſu Iacob ad dormiendum.

SECTIO II.

1. *Num locus in quo quieuit Iacob, fuerit mons Moria? Hebræi affirmant,& alij ex noſtris.*
2. *Diuerſa eſt Bethel à mõte Moria. Probatur in duplici Bethel. ea, de qua hîc ſermo fuit, in ſorte Ephraim.*
3. *Diuertit eò Iacob, vt oraret, & requieſceret. Noctis pars orationi danda. ex Chryſoſtomo,& Ieremia.*
4. *Locus ſolitarius orationi aptus. Ex Gregor. Nazian. & Hieron.*

Quis fuerit iſte locus?

1. NON caret magnis myſteriis receſſus Iacob, de quo ſic Moyſes: Verſ. 11. *Cúmque veniſſet ad quendam locum, & vellet in eo requieſcere poſt ſolis occubitum, tulit de lapidibus, qui iacebant, & ſupponens capiti ſuo, dormiuit in eodem loco.* Hic nobis complananda eſt breuiter vna difficultas: nimirum, qualis fuerit hic locus, in quo dicitur requieuiſſe Iacob?

D.Fern.in Viſ.vet.Teſt.

Hebræi, mõtem Moria.

A Hebræi opinantur fuiſſe montẽ Moria, vbi Iſaac immolandus fuerat, & in quo poſtea ædificatum eſt à Salomone templum, eò autem diuertiſſe Iacob, vt in loco ſacro oraret paululùm ante quietem: in eam, ſcilicet, ſpem, vt ſuſcepti laboris leuamen aliquod cælitus acciperet. Hebræis adhæret Lyranus, Caiet. Vatablus, Carthuſian.& probari poteſt ex eo, quod 1.Paralip.22.1. mons Moria dicitur domus Dei: quod idem eſt, atque Bethel. Congruit & locus, quia Bethel (quæ & Luza hîc dicitur) eſt in ſorte Benjamin, vbi etiam mons Moria Ioſue 18. 13. vbi ſic: *Terminus pertranſiens iuxta Luzam ad Meridiẽ, ipſa eſt Bethel.* Et ſignificatur, quòd iſte terminus ab Aquilone deſcendens, B Meridionalis eſt reſpectu Bethel, ac adeò relinquens illam intra ſortem Benjamin, quæ tota Aquilonaris eſt.

Lyran. Caietan. Vatab. Carthuſ. 1.Paral.22. 1. *Probatur, eſſe montem Moria.* Ioſue 18. 13.

Reiicitur opinio Hebræorum. Ioſue 16.2. 18.13. *Bethel vna in ſorte Ephraim, altera in ſorte Benjamin. Vtraque Bethel diſtat ab Ieruſalẽ, in qua mons Moria.*

2. Verùm hæc opinio ſuſtineri nõ poteſt. Primò, quia duplex eſt Bethel; vna in ſorte Ephraim, altera in Benjamin, vt conſtat Ioſue 16. 2. 18. 13. Vtraque autem diuerſa eſt omnino ab Ieruſalem, in qua erat mons Moria; igitur mons Moria, & Bethel quouis modo ſumatur omnino diſtant. Probatur aſſumptio primò quoad Bethel Benjamin, quoniam in hac ſorte, Bethel, & Ieruſalem vt duæ ciuitates diſtinctæ numerantur Ioſue 18. Deinde quoad Bethel Ephraim, quia, vt Ieroboã in ſua illa ſeditione ſepararet omnino decem tri- C bus ſuas, à duabus, ſcilicet, Iuda,& Benjamin, fecit duos vitulos aureos; quorum alterum poſuit in Bethel, alterum in Dan, 3.Reg.12.29. Igitur hæc etiam Bethel diuerſa prorſus fuit à Ieruſalẽ, quæ erat in tribu Benjamin. Quòd autem ea, de qua agimus, fuerit in ſorte Ephraim, colligitur primò ex loco Ioſue citato, vbi illud de termino Benjamin, *Pertranſiens iuxta Luzam ad Meridiem,* apertè ſignificat, Luzam reſpectu eius termini Meridionalem eſſe, ac adeò citra illum. Confirmatur ex 1. Iud. vbi ſic: *Domus Ioſeph, id eſt, Ephraim, aſcendit in Bethel, & percuſſerũt vrbem, quæ prius dicebatur Luza,* &c. Item Oſeæ 5.8. *Vlulate in Bethauen, poſt tergum tuum Benjamin.* Vbi Hieronymus præfatus, Betha- D uen eſſe eandem cum hac Bethel ait: Pulchre dixit quòd Bethauen poſt tergum ſit Benjamin, vbi enim finitur tribus Benjamin, haud procul in tribu Ephraim vrbs Bethel cõdita eſt. Hæc Hieron. corrigens, videlicet, quæ priùs in contrarium opinatus fuerat, de locis Hebr. Quod autem 1. Paralip. 22. 1. mons Moria dicitur domus Dei, nihil probat, quia in Hebræo non eſt Bethel: ſed Beth, Iehouah. nec verò illa interpretatio loci Ioſue 18. germana eſt, vt paulò antè vidimus. Hæc eſt ſententia Abul. ad hunc locum, D. Hieron. Oſeæ 5.8. Riberæ,& aliorum.

3.Reg.12. 29. 1.Iud.22. Oſeæ 5. 8. 1.Paral.22. 1. Abulenſ. D.Hieron. Ribera.

Iacob diuertit ad orandum,& dormiendum.

3. Illud certè cum Hebræis piè credimus, Iacob allectum opportunitate loci diuertiſſe ad il- E lum, non tamen ad montem Moria. Primò, vt oraret poſt itineris laborem: deinde vt reliquum tẽpus requieſceret. Qua in re docemur primùm, non totam noctem ſomno impẽdere: iure enim queritur Alexand. Clem.2. pædagog.9. ſomnum non ſecus ac publicanum dimidium vitæ tẽpus nobiſcum diuidere. Quanto foret æquius, ſi noctem orationi, in partem quoque dimidiam locaremus; non dubium quin inde natura euaderet bonis auctior vſuris: in quibus vel illa fuerit à Chryſoſt. notata homil. 26. in Actib. Apoſtol. Poſt vigilias orationis dulciores ſomni ſunt, ac Viſiones mirabiles? vt noſtro contigit Iacob, qui poſt nocturnas preces etiam in duro ſolo

Clem.Alex. *Somnus publicanus vitæ.* D.Chryſ. *Poſt vigilias orationis, dulciores ſomni,& Viſiones mirabiles.*

Digitized by Google

dulciter dormiuit, & ſcalæ mirabilis Viſionem A hauſit. Noctis ergo quietem orationi peropportunam eſſe inprimis docuit. cuius rationem reddit Chryſ. vbi proximè. quia tunc, ait, purior anima, leuiórque ſublimia videt, aſtrorum choreas, profundum ſilentium, &c. Et infrà: Tunc officina quoque ſpiritualis tibi ſeruiat, vt reformetur anima. Ita Chryſ. alluditque ad opifices, qui noctu opera ad fabrilia ſurgunt. Certè quidem procliuitatem animæ ad vacandum orationi nocturno tempore nemo expreſſit meliùs vno Ieremia Thren. 2. 19. *Conſurge nocte*, inquit, *& effunde ſicut aquam, cor tuum in conſpectu Domini.* Ad literam, Surge nocte ad orandum, & comperies tam facilè totum cor tuum ante Dominum cadere, B quàm facilè aqua ſuopte impetu è vaſe procidit.

Nox orationi congrua.
Officina ſpiritualis nocturna ſeruiat.
Thren. 2. 19.
Facilitas ad orandum noctu.

4. Præterea, dum Iacob in ſecretiora montis Bethel abditus orat, ſecretum orationis locum nobis commeodat. De quo Chriſtus Matth. 6. 6. *Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauſo oſtio ora Patrem tuum in abſcondito.* Quo loco propriè vult ſolitudinem externam eſſe orationi valde congruam, vtpote alienam à tumultu, ac vana gloria. Vnde illud egregiè pronunciatum eſt a Nazianz. Orat. 2. Solitudo mater diuinæ aſcenſionis, id eſt, orationis, Deum ex homine faciens, &c. Et paulò infrà vocat illam, arcem ſuam, ad quam ſcilicet malignorum hoſtium vexatus incurſibus, ſe recipere ſolebat. idcirco & C D. Hieron. de cuſtodia virginitatis ad Euſtoch. ita de ſe ipſo: Sicubi igitur concaua vallium, aſpera montium, rupium prærupta cernebam, ibi meæ orationis locus, &, vt ipſe mihi teſtis eſt Dominus, poſt multas lacrymas, poſt cœlo inhærentes oculos, nonnunquam videbar mihi agminibus intereſſe Angelorum, & lætus cantabam: *Poſt te curremus in odorem vnguentorum tuorum, &c.* Denique orans Iacob poſt itineris laborem, & recreatus præſentia Dei; docet, orationem efficax eſſe remedium contra labores; quod rectè illuſtratur dicto Nyſſeni Gregor. ſuper clamore illo Ionæ intra cetum. Pulchrè enim dixit in expoſitione Orationis Dominicæ: Oratio Ionæ, cetum domum effecit. id eſt, venter ipſe ceti, qui Ionam D conſumpturus exceperat, in concameratum quietis cubiculum orationis efficacia mutatus eſt.

Locus orationis ſecretus ſit.
Matth. 6. 6.
D. Greg. Nazianz.
Solitudo mater aſcenſionis diuinæ.
Deum ex homine faciens.
Oratio arx.
D. Hiero.
Locus orationis D. Hieronymi.
Oratio remedium contra labores.
D. Gregor. Nyſſ.
Oratio Ionæ ex ventre ceti domum fecit.

Quomodo Iacob aptauerit ſibi locum ad orandum?

SECTIO III.

1. *Iacob duriter ſe gerens. Dei aulici durum vitæ genus ſectantur. ex Chryſoſt.*
2. *Perſequutionem pati eſt pertinere ad Deum. ex Paulo ad Gal. 6. Explicat Theod. & Anſelm.* E
3. *Reiiciuntur duæ opiniones. Lapis ſuppoſitus capiti ſignificat Chriſtum. Quomodo lapis Chriſtus ex Irenæo, & Auguſt. & Hieronymo?*
4. *Somnus Sanctorum non otioſus. gymnaſium ex Clemen. Alexandrino, Ambroſio, Hieron. Explicatur locus Canticorum 5. Explicatur locus Clemen. Alexandrini.*
5. *Explicatur ſenſus ſpiritualis ex D. Greg. & D. Bernardo. Locus Canticor. 2. exponitur de ſomno extatico, ex Bernardo.*

A 1. FINITA oratione locum ſibi ad quietem aptauit, qualem habere decebat peregrinum. Verſ. 11. *Tulit de lapidibus, qui iacebant, & ſupponens capiti ſuo, dormiuit in eodem loco.* Vide (inquit Chryſoſt.) pueri robur, qui lapidibus pro puluinari vtitur! vide maſculum ſpiritum, ſuper pauimentum dormit! ſimilia loquitur D. Hieron. in conſolatione ad Iulianum. Cur autem Deus ad ſe primò venientem ita duriter excipit? quia qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt; at verò cæli aulicos, durus lectus, durus victus, dura omnia inprimis decent. Vnde illud à Chryſoſt. rectè dictum homil. 10. in Matth. de Ioan- B nis Baptiſtæ aſperitate. Ille, inquit, habitus pœnitentiæ pariter, & regni cœlorum indicia præferebat; quanta porro nouitas, vt Deus ad inſignia regni ſui aſſumpſerit inſtrumenta laborum ac pœnitentiæ, iiſque tanquam propriis notis voluerit, vt cœleſtes aulici à mundanis ſecernerentur?

D. Chryſ.
Iacob durũ lectũ parat ob ſpiritum maſculum.
D. Hieron.
Cæli aulicos dura omnia decent.
D. Chryſ.
Deus inſignia regni ſui aſſumpſit inſtrumenta laborum.

2. Quod ergo Iacob perſecutorem Eſau fugiat, ac adeò dura fugæ mala experiatur libens, oſtendit manifeſtè, ad Deum ſe iam ſpeciali titulo pertinere. Hoc ipſum vult grauis illa D. Pauli ſententia ad Galat. 6. 17. *De cætero nemo mihi moleſtus ſit. Ego enim ſtigmata Domini IESV in corpore meo porto.* Non dixit *habeo*, ſed *porto*, tanquam trophæa, & ſigna regalia de quibus glo- C riatur. Theodor. Non ampliùs, inquit, ad vos ſcribam, ſed pro literis vibices oſtendam, & plagarum ſigna, ea veritatis prædicationi ferant teſtimonium. Probauerat multis, in lege veteri non eſſe ſalutem, vt verò ea manerent omnino rata, ſuam interponit autoritatem, oſtendens ſe Chriſti ſeruum ab euidenti ſigno, nempe à vulneribus toto corpore pro Chriſto acceptis, vel ab inimicis, vel à ſe ipſo caſtigatione voluntaria, vt vel propterea ſimpliciter aſſerenti habenda ſit fides. Ego enim ſtigmata Domini Ieſu in corpore meo porto. Explicat Anſelmus, Ego ſum de familia Chriſti Domini, Ego ſum annumeratus in militia regis æterni. Putat enim Anſelmus alludere Paulum ad milites Romanos, qui in ma- D nibus impreſſa geſtabant inſignia ſuorum Imperatorum, vt per ea ad quem quiſque pertineret diſcerneretur. Se ergo domeſticum Dei per ſtigmata plagarum reputat Paulus: ne quis iam miretur, Deum Iacob cùm primùm ad ſe venit, duriter excipere: id enim eſt, ſua illi ſtigmata inurere; ac adeò in ſuum domeſticum, ac familiarem cooptare. In cuius ſignum ſuper ſtratum ſolo aperitur cælum, & oſtenditur ſcala, vt intelligat Iacob, aditum ſibi iam patere in cælum, tanquam familiari; Angelos autem aſcendentes, & deſcendentes, oſtendere, ſibi iam quemadmodum illis, ingredi, atque egredi liberum eſſe. Dominum autem nixum ſcalæ præ ſe ferre alacritatem, qua ſuis laborantibus veluti in occurſum venit, vt nihil iam durum perhorreſcant præſente Deo. Rectè ergo D. Hieron. exhortans Heliodorum ad monaſticæ diſciplinæ rigorem, ait: Super nudam metuis humum exeſa ieiuniis membra collidere? ſed Dominus tecum iacet.

Labores iuſtorum oſtẽdũt eos pertinere ad Deum.
ad Galat. 6. 17.
Labores trophæa & ſigna regalia.
Theod.
Plagæ teſtimoniũ prædicationis D. Pauli.
D. Anſel.
Militia Chriſti ſigna ex more Rom. iuxta Anſel.
Deus duriter excipiẽdo Iacob, in domeſticum cooptat.
Dominus innixus ſcalæ, quia adeſt laborantibus.
D. Hiero.

3. Nunc lapidem illum, quem Iacob ſuppoſuit capiti, breuiter conſideremus. Ac primùm curanda non eſt Rabbinorum fabula; videlicet lapides, qui eo in loco iacebant, certatim accurriſſe, vt illius ſe capiti ſubiicerent; Deum verò, vt litem dirimeret, omnes eos conuertiſſe in

Rabbinorum fabula reiicitur.

vnum

vnum lapidem. Cur autem hæc commenti ſunt? quia primo loco dictum eſt: *Tulit de lapidibus, qui iacebant*, &c. Et infrà, *Tulit lapidem, quem ſuppoſuerat capiti*, &c. Sed & quorundam Catholicorum exiſtimatio nobis minimè placet: Iacob ſcilicet tres lapides ſuppoſuiſſe capiti, & poſtea ſuſtuliſſe vnum, quem capiti ſuppoſuerat, vt ſignificaretur myſterium Trinitatis, ac vnitatis diuinarum perſonarum. Senſus enim myſtici, qui aberrant à ſerie, ac proprietate literæ, omnino reiiciendi ſunt, propoſitos autem eſſe tales, liquidò conſtat. Nam illud, *Tulit de lapidibus*, non ſignificat plures aſſumptos, ſed de pluribus vnum, & eum ipſum poſtea ſublatum pro monumento. Congruentiùs ergo qui in hoc lapide Chriſtum rimantur, de quo 1. Corinth. 10. 4. *Petra erat Chriſtus*. Chryſoſt. Conc. 1. de Lazar. Iacob, inquit, ſolum habebat pro ſtrato, & lapidem capiti ſuppoſitum: & ideo vidit illum intelligibilem lapidem, &c. Ita Hieron. Greg. Mag. Rupert. & alij. Cur autem Chriſtus dicatur lapis, ſatis fuerit vnam vel alteram tetigiſſe cauſam.

Non probatur exiſtimatio quorundam Catholicorum.

Hoc lapide repræſentari Chriſtum.
1. Cor. 10. 4.
D. Chryſ.
D. Hieron.
D. Greg. M.
Rupertus.

Primam quidem aſſignat Irenæus 3. contra hæreſ. cap. 28. explicans illud Daniel. 2. *Abſciſſus eſt lapis ſine manibus.* Hic lapis, inquit, è terra, & ex virtute, ac arte conſtat Dei. Quibus verbis Irenæus huius lapidis cum cæteris conuenientiam, & diſcrimen ſignificat; quaſi dicat, cæteri lapides, non quidem virtute humana, ſed à ſola terra, ac cæli virtute gignuntur, artificioſam tamen figuram ab homine ſculptore mutuantur: at hic lapis ita eſt diuinus, vt non ſolùm ex vteri Virginei terra, & à ſuperueniente Spiritu ſancto genitus fuerit, ſed omnes præterea dotes in eo, & inſignia virtutum, quibus mirabiliter quaſi inſculptus eſt, ſola arte Dei conſtent: ex quo habemus Chriſtum dici lapidem ob ſimilitudinem ortus, ſiue natiuitatis.

Irenæus.
Chriſtus lapis ob ſimilitudinem ortus ſui.

Lapis etiam ob ſimilitudinem compoſitionis.

Secundã cauſam ex ipſa natura lapidis eliciunt alij, nimirum, vt ſignificetur compoſitio Chriſti ex infirmitate noſtra, & ex robore diuinitatis. Sicut enim lapis terræ conditioni addit ſoliditatem, ita carni Chriſti, quæ per ſe fluxa eſt, additur diuinitas, vt ea quaſi contineatur, & ſolideſcat. Vnde illud ab Auguſt. dictum in 6. cap. Ioan. Petra Chriſtus in ſigno, verus Chriſtus in carne & verbo.

D. Auguſt.

Hinc verò naſcitur alia ratio nominis lapidis in Chriſto, quæ huic loco Geneſ. apta eſt, nempe dici lapidem, quia omnes ad ſe duris in rebus confugientes aduersùs omnes impetus ſtabiles reddit. Vnde Hieron. ad Pſal. 133. lapidem iſtum Iacob vocat lapidem adiutorij, qui talem, inquit, habebat puluillum, in quo refrigerabat æſtum, ſcilicet, perſecutionis, videt ſcalam, qua, videlicet, ſi opus foret, in cælum reciperetur. Itaque iuxta Hieron. Chriſtus eſt veluti puluillus laborantium, in quo dulciter requieſcunt, ac refrigeria cæli capiunt. Similiter & Nyſſen. Gregor. de vita Moyſis. Lapidem, ex quo viſus eſt contemplari gloriam Dei, Chriſtum intelligens; Chriſtus, inquit, lapis confirmatorum, & domus quieſcentium; denique Chryſoſto. Matthæi 7. illum, qui ædificauit domum ſuam ſuper petram, & eum, qui ſuper arenam, Eliæ, & Achab accommodans. Elias, inquit, ſuper petram Chriſtum ædificauerat ſibi domum; Achab ſuper arenam mundi, idcirco ille diademate coruſcus, ac purpura, contremiſcebat Prophetam ſola certè pelle circundatum, ita ibi ſola pelle circundatum, vt rotum, ſcilicet, robur ſortiretur à petra.

Lapis item, quia confugientes ad ſe firmat.
D. Hieron.
Chriſtus puluillus laborantium.
Chriſtus lapis cõfirmatorum.
Chryſoſt.
Elias ſola pelle circũdatus, vt totum robur eſſet à Deo.

4. Sed iam contemplemur dormientem Iacob; *& dormiuit*, inquit, *in eodem loco*. nulla interpoſita mora, ſolutus eſt ſomno; idque meritò, quia, vt rectè ait Alex. Clem. 2. Pædagog. 9. planus, & æquatus decubitus, eſt ſomni veluti naturale gymnaſium: quo, ſcilicet, facilè ventitat: quod autem ſomni gymnaſium vocat, ſomnum intelligit non otiantem, ſed operatorium: qualis fuit ſomnus Iacob, vt videas, non eſſe vanum de illo agere. Lecti ergo aurei, atque molles quædam quaſi ſunt ſepulchra ſomni, contrà verò rudes ac duri, gymnaſia, atque exercitatoriæ palæſtræ. Vnde Ambroſ. 2. lib. de Iacob, & vita beata. Iacob, ait, bonus in ſomno operarius, &c. & iure quidem id, quoniam plus negotij cum Deo peregit dormiendo, quàm vigilando: nam in Viſione hac diuinas conſolationes, ac pleniſſimæ illius benedictionis oraculum accepit. Verè ergo Hieron. de cuſtodia virginitatis. Et Sanctis, inquit, etiam ipſe ſomnus eſt oratio; quod ex effectu impetrandi colligi debet. Hinc Sponſa Can. 5. 2. poſtquam ad multam vſque noctem Sponſum expectans vigilat, expectando feſſa ait: *Ego dormio*: paululum, videlicet, dum moram facit Sponſus: ne verò vel in ſomno vacare ab eius deſiderio videretur, adiungit: *Cor autem meum vigilat*, quaſi dicat corporis licèt ſenſus ab opere ceſſent, non tamen cordis erga Sponſum deſideria feriantur; ſed continuata quadam vigilia præſtolantur abſentem. *Cor autem meum vigilat.* Indicio eſt, quod ſtatim ſequitur: *Vox dilecti mei.* quod eſt arrectæ mentis, aut percipientis reuera, aut fingentis ſe percipere, quod deſiderat: nam qui amant (vt Poëta concinit) *Ipſi ſibi ſomnia fingunt.* quaſi ita mente ſint ad fingendum ſoluti, ac ſi perfectè vigilarent. Rectè igitur hanc Sponſæ vigiliam vocat Nyſſen. Greg. ſuper Cant. ſublimiorem libertatem, non vſitatam videlicet apud hæc inferiora: vnde Clemens citatus, ita ſobriè dormientem exæquat nunquam dormientibus Angelis: Animæ, inquit, interitus eſt, ſi ipſa apud ſe omnino quieſcat. & ideo Deum ſemper mente verſans per continuam conſuetudinem corpori vigiliam inſerens, exæquat hominem Angelicæ gratiæ, vitæ æternitatem ex meditatione vigiliæ ſuſcipiens. Ita Clemens. Qui locus tametſi obſcurus, id velle videtur: animam, ſiue dum in ſomno ſublimiùs per meditationem à corpore quaſi abſtrahitur, ſiue dum expergefacto identidem ſeſe admiſcet, Deum ſemper mente verſare, atque in hoc Angelorum gratiæ parem eſſe, qui ſiue ad hæc infima veniant, ſiue repetant ſublimia, vident ſemper faciem Dei: & cùm in hoc ſolùm anima mori poſſe videatur, ſi à meditatione ceſſet, fit profectò, vt ex hac ſomni, ac vigiliæ continuata meditatione, vitæ ſibi æternitatem ratam faciat. Vt verò hoc ipſum in noſtro Iacob oſtenderetur, eo dormiente Angeli aſcendentes ad Deum atque deſcendentes, ab ſcala tamen, qua eum Deo cohærent, numquam diſcedentes viſi ſunt; vt Iacob huic gratiæ parem ſe agnoſcat; quandoquidem, ſiue dormiat, ſiue vigilet, ſemper Deum vigili mente contempletur.

Clem Alex.
Planus decubitus ſomni naturale gymnaſium.
Somnus operatorius.
Lecti aurei, ſepulchra ſunt.
D. Ambr.
D. Hiero.
Sanctis ipſe ſomnus eſt oratio.
Cant. 5. 2.
Vigilia cordis in ſomno.
Greg. Nyſſ.
Vigilia Spõſæ dormientis, ſublimior libertas.
Animæ interitus qualis.
Anima Deũ ſemper verſans ſimilis Angelica gratia.
Explicatur.
Animam quaſi mori, ſi ceſſet à meditando.
Animæ æternitas colligitur à continuata meditatione.

5. Tandem, quod in ſomno Iacob myſticè latet, omitti non debet. Gregorius ergo Magn. 5. Moral 22. ita philoſophatur: In itinere (inquit) dormire, eſt in hoc ſeculo à rerum præſentium

Greg. Mag.

Ab amore præſentium rerum quieſcere, dormire eſt.
Cant.2.6.
Læua ſponſi, bona temporalia, dextera, æterna.
Prouerb.3.16.
Temporalia tranſcendere, ſperare æterna.

A amore quieſcere, & in dierum labentium curſu ab appetitu viſibilium mentis oculos claudere. Hic ille ſomnus Sponſæ Cant. 2. 6. inter ipſius Sponſi brachia! *Læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me*: nam per læuam ſponſi omnia temporalia; per dexteram intelliguntur æterna, iuxta illud Prou.3.16, *Longitudo dierum in dextera eius, in ſiniſtra illius, diuitiæ, & gloria.* Rectè igitur in rem noſtram, læua ſponſi ſuppoſita dicitur ſponſæ capiti; quia, vt Theodoret. annotat, omnia temporalia ſublimiori mente tranſcendit. Dextera verò ſponſi amplexabitur ſponſam, quoniam in ſola futuræ æternitatis ſpe dulciter conquieſcet. Idcirco, vt hanc ſibi quietem gratiſſimam oſtenderet, addit illico ſponſus contra obſtrepentes: B *Adiuro vos filiæ Ieruſalem, per capreas, ceruóſque camporum ne ſuſcitetis, neque euigilare faciatis dilectam, quouſque ipſa velit.* Quæ vltima verba ſuauitatem huius ſomni valde exaggerant; ſecurus enim ſponſus nunquam volituram ſponſam, vt ab eo excitetur, liberè permittit, vt, *tantùm*, ſi velit ipſa, excitetur, vel meliùs cum Bernard. *ne ſuſcitetis*, quoadusque ipſa velit. Nouit ſponſus (inquit) matrem propria charitate ſolicitari erga filios, & ideo, ne ſuſcitetis (inquit) ô filiæ, ipſa mater amat vos, & opportuno tempore quietem interrumpet, vt vobis adſit. itaque amor excitabit illam; ideo enim Sponſa alibi clamat: *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam?* Pſal.54.7. Columba enim, ait C Auguſt. à moleſtiis quærit auolationem, ſed non amittit dilectionem. Porro autem ſomnus iſte, cùm ſola ſit quies ab amore temporalium, in perfecta vigilia corporis euenire ſolet. Vnde Bernard. ad prædicta Cantic. verba: Quies ſponſæ dormitio eſt, quæ ſenſum non ſopiat, ſed abducat.

Quietem in Deo, nunquam finire vult ſponſa.
D.Bernard.
Amor excitat Spõſam, vt filiis adſit.
Pſal.54.7.
D.Auguſt.
Somnus in perfecta vigilia, quies à temporalibus.
D.Bernard.

Eſt alius ſomnus dormitioni Iacob meliùs reſpondens, quem ſpirituales ecſtaſim vocant, in qua animus ab ipſis ſenſibus abductus, Deo per meditationem adhæret. Declaratur optimè à D. Bern. ſerm.85. in Cant. Meditando, inquit, interdum exceditur, & ſeceditur etiam à corporeis ſenſibus, vt ſeſe non ſentiat, quæ verbum ſentit. Hoc fit, cùm mens ineffabili verbi illecta D dulcedine quodammodo ſeſe ſibi furatur, imò rapitur, & elabitur à ſe ipſa, vt verbo fruatur. Ita Bernardus.

Ecſtaſis quid?
D.Bernard.
Anima ſe non ſentit, qua verbũ ſentit.
Anima ſe ſibi furatur, cùm amat.

De ſcala, & prima eius ſignificatione.

SECTIO IV.

1. *Prima ſignificatio ſcalæ vniuerſitatis prouidentiæ. Explicatur locus Sapientiæ 8. illuſtratur ſententia Tertul. in duplici ſenſu.*
2. *Prouidentia à ſummis ad infima venit, ex Alexandrin. Clemens. Primus fons prouidentiæ Deus, ex D.Chryſoſt.*
3. *Prouidentia Dei in minimis magis rata eſt, ex Matthæi 6. Pſal.138.*
4. *Duo latera ſcalæ duo prouidentiæ diuinæ media: attingit fortiter, diſponit ſuauiter. Illuſtratur Cant. loco c.8. & explicatur gradus ſcalæ media naturalia, & ſupernaturalia.*
5. *Non alienauit ſe Deus ab exequutione prouidentiæ* A *ſuæ, ſed incumbit illi. ex Tertul. & D. Auguſt. Explicatur locus Apocal.6.*
6. *Angeli miniſtri Dei circa rerum prouidentiam. ex Apoc.5. Stare in Scriptura eſt miniſtrare. illuſtratur.*
7. *Explicatur Clemens Alexandrin. de numero Angelorum; qui ſunt miniſtri prouidentiæ; ſeptem dicuntur, qui vniuerſaliùs eam curant. Eos quoque aliquando mitti ad maiora negotia, ex Bernardo.*
8. *Heroibus ſpecialiori cura adeſt Deus, ex Pſal.138. explicatur locus. illuſtratur ex Clemem. Alexandr.*
9. *Cuſtodia Angelorum acrior, cùm laborant ij, quos cuſtodiunt, ex Act.12. explicatur a Chryſoſtomo.*
10. *Deus innixus ſcalæ prouidentiam ſpecialem in ſuos electos oſtendit, illuſtratur loco Cantic.2. Bernardo explicante.*

B

1\. SEQVITVR ipſa Viſio, de qua Moyſes. Verſ. 12. *Viditque in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram; & cacumen illius tangens cælum, Angelos quoque Dei aſcendentes, & deſcendentes per eam.* 13. *Et Dominum innixum ſcalæ.* Hebr. *Et Dominus ſtabat iuxta eam.* Septuaginta. *Et Dominus incumbebat ſuper eam.*

Varia lectio.

Vniuerſalis Dei prouidentia per hanc Viſionem.
Prouidentiã Dei pertinere ad omnia.
Sapient.8.1.
D.Bernard.
Prouidentia ſubſtantialiter præſtò.

E magna ſenſuum ſylua potiores tantùm ſeligemus. Primus eſt Hebræorum communiter, quibus adhæret è noſtris Theodoret. & recentiores aliqui; nimirum tota hac Viſione ſignificari vniuerſalem Dei prouidentiam. Nam in ſcala è cælo ad terram vſque demiſſa, oſtenditur, C illam ad omnia pertinere. Quod egregiè explicatur in illo Sapient.8.1. *Attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter.* Duobus modis interpretatur D.Bernard. de gratia, & libero arbitrio. Primò, *à fine vſque ad finem*; id eſt, à cælo vſque ad inferiores partes terræ: à maximo Angelo, vſque ad minimũ vermiculum. *Fortiter* autem, id eſt, ſubſtantiali quadam, & vbique præſenti fortitudine. Secundò, *à fine vſque ad finem*, id eſt, ab ortu creaturæ, vſque ad finem deſtinatum à Creatore; ſiue, in quem vrget natura, ſiue quem accelerat cauſa, ſiue quem concedit gratia. *Fortiter* item, id eſt, potenti prouidentia, per ſuauem tamen diſpoſitionem ad opus emollita. Huc ergo tendit vtraque explicatio Bernar- D di, vt ad prouidentiam diuinam ſpectet, omnes rerum fines, non modò perſpicere, ſed ad illos conuenienter dirigere. Vnde illud Tertul. in lib. de pœnitentia: Deus in omnia ſufficit: nec poteſt eſſe ſuæ perſpicaciæ præuaricator. ita ille. Non poteſt eſſe ſuæ perſpicaciæ præuaricator, vt videat, ſcilicet, ſed non prouideat; ſi enim rectè perſpecto, quid naturis rerum opus eſſet, eas tamen aut desereret, aut certè aliter adminiſtraret, perſpicaciæ ſuæ præuaricator eſſet, & quaſi peccaret contra huiuſmodi, vt ita dicam, conſcientiam. Suam ergo perſpicaciam Deus, quaſi legem ſibi conſtituit, quam (ſi ordinariè loquamur) tranſgredi illi nefas ſit: quæ eſt radix illius E ſententiæ apud eundem Tertullianum 2. contra Marcio. Bonitas Dei operata eſt mundum, iuſtitia modulata eſt, id eſt, quaſi normas faciendi, legesque præſcripſit. Sed eſt alius ſenſus non minùs in prouidentiam quadrans; non poteſt eſſe ſuæ perſpicaciæ præuaricator; id eſt, non poteſt diſſimulare, & conniuere in cura rerum. Vnde illud Pſalm. 150. 7. *Quò ibo à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam?* vbi Chryſoſt. ſimpliciter in ſpiritu, & facie Dei, ſequacem eius præſentiam; & quolibet permeantes oculos interpretatur. Tu

Fines rerum perſpicit, & ad eos dirigit.
Tertull.
Deus quomodo non ſit ſuæ perſpicaciæ præuaricator.
Iuſtitia normas dedit faciendi res, quas Deus non tranſgreditur.
Quaſi præuaricaretur Deus, ſi conniueret in cura rerum.
Pſalm. 138.
D.Chryſ.

Google

clarè rem intelliges exemplo imaginum quarundam, quas pictores eo artificio formant, vt quocunque te verteris intentis oculis ſequantur: ita prorſus, quò ibo à ſpiritu, & facie tua? Vnde rectè addit: *Si aſcendero in cælum, tu illic es; ſi deſcendero in infernum, ades,* &c. id eſt, quocunque abiero, oculis me tuæ prouidentiæ ſemper ſequeris.

Similitudo imaginum oculis quaſi ſequentium.

2. Quod verò ſcala cælum primò tangens, per intermedia elementa ad terram vſque deſcendat, ordinem generalis prouidentiæ deſignat, vtpote, quæ à ſummis ad infima veniat. Quod demõſtrauit Alexãd. Clemens Strom.6. ad verba Pſal.132. 2. *Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam, barbam Aaron, quod deſcendit in oram veſtimenti eius,* &c. quia diuina prouidentia, inquit, deſuper ex iis, quæ ſunt principaliter, tanquam ex capite peruadit ad omnia. Sedenim cur prouidentia iſta omnia complectatur, cauſa eſt Deus innixus ſcalæ. Vnde Chryſoſt. ad Pſalm.45. prouidentiam comparauit fluuio ab altiſſimo Deo, tanquam à fonte impetum trahenti. Inde, inquit, fluuius hic profuſam, & inoffenſam trahit bonorum ſuppeditationem, & cum ſuſurro profluens implet omnia. ita Chryſoſt. Rectè verò inoffenſam dixit, & cum ſuſurro profluentem, vt potenter ſimul ac ſuauiter in omnia penetrantem exprimeret.

Ordo generalis prouidentia per gradus.
Clem. Alex.
Pſal. 132. 2.
D. Chryſ.
Prouidentia ſimilis fluuio.
Prouidentia potens, & ſuauis.

3. Scala verò cur dicitur ſtare ſuper terram; vel iuxta Hebraicum, firmitatem habere in terra? deſignat prouidentiam in infimis, à quibus falsò exulare putatur, magis eſſe ratam. Vnde illa liliorum, fœni & paſſerum cura, Matth. 6. 28. Dauid etiam rectè expreſſit in ea, quam habet Deus circa imperfectiſſima noſtra, Pſal. 138. 16. *Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur, dies formabuntur, & nemo in eis.* id eſt, non ſolùm à natiuitate mea, ſed à prima illa occultiſſima formatione in vtero matris curam mei ſuſcepiſti. Itaque imperfectum meum vidiſti propriè embrionem meum; cùm nihil adhuc eſſem, quàm maſſa quædam informis, tu ibi iam aderas. *In libro tuo ſcribentur, dies formabuntur, & nemo in eis;* id eſt, omnes artus meos, quos in præſcientia tua, tanquam in libro ſcripto habebas, per incrementa dierum formandos, ita iam præſciebas, vt ne capillus quidem vnus hanc tuam effugeret prouidentiam. Hæc explicatio germana eſt, ſi Hebræum fontem reſpicias, ſi verborum conſequentiam, denique ſi illud Chriſti Luc.12. 7. *Veſtri autem omnes capilli capitis numerati ſunt.* quæ fuit magna commendatio curæ Dei, etiam circa minima noſtra: quia, quæ ſeruare cupimus, in numerato habemus, vt notauit Ambroſius.

In infimis magis rata.
Matth. 6. 28.
Pſalm. 138. 16.
A prima formatione embrionis.
Omnes artus noſtros præſcit Deus.
Luc. 12. 7.
Per numerationem capillorum exprimitur æſtimatio.

4. Duo verò latera ſcalæ, duæ illæ conditiones ſunt in diuina prouidentia, quas expreſſit Sapiens, ſcilicet: *attingens fortiter, & diſponẽs ſuauiter*: inter hæc enim duo quaſi prouidentiæ diuinæ latera, per accommodata cuilibet naturæ media, tanquam per gradus deſcendit, noſque viciſſim ad eum per eoſdem aſcendimus. quod quidem in deſcenſu ſponſi ad ſponſam pulchrè effigiatum eſt, Cant.2.8. Nam primò præfortis gigantis inſtar, *venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles.* Poſtmodum, *per feneſtras, cancelloſque proſpiciens.* Vbi Hebræa venuſtam habent metaphoram, quam noſter non expreſſit: nam ציץ quod vertit, proſpiciens, propriè de roſa, & floribus dicitur, cùm è folliculorum

Duo latera ſcalæ, potentia, & ſuauitas.
Cant. 2. 8.
ציץ

A quaſi cancellis, non toti, ſed ſummis paulatim capitulis verecundè erumpunt: tum vel maximè formoſi, ac nitidi, primigeniaque ſuauεolentia præſtantes. Sponſus ergo, qui priùs Gigantis in morem per montes, & colles, mox per cancellos, roſæ inſtar, emicat ad proſpiciendum, apertè ſignificat, ſponſæ ſe ſuæ, non ſolùm fortiter, ſed ſuauiter etiam proſpicere, ſeu prouidere. Gradus autem ad hæc quaſi latera coaptans, ait: *Surge, propera amica mea, & veni, iam enim hyems tranſiit, imber abiit, flores apparuerunt, ficus protulit groſſos ſuos, vineæ florentes,* &c. *Veni in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ,* &c. Significat verò mediis partim naturalibus (qualia ſunt viciſſitudines temporum, vbertas fru-
B ctuum, & his ſimilia) partim ſupernaturalibus (qualis paſſio Chriſti, & vulnerum eius, ſanguiniſque pretium) promouendam ſponſam eſſe ad ſupernam beatitudinem.

Fortiter, vt gigas adeſt, ſuauiter vt flos erũpens.
Prouidentia media partim naturalia, partim ſupernaturalia.

5. Non ergo Deus poſt conditum orbem in cælum ſe recepit, res, quas condidit, non ampliùs curaturus, imò incubuit ſemper earum & conſeruationi, & augmento: idcirco apparet hîc innixus ſcalæ, & iuxta vim Hebraicam, ſtare faciens ſcalam: vt ſignificetur, Deum prouidentiæ ſuæ executioni manus etiam adhibere; ita vt ſine hoc ſtare nequeat. Atque hæc contra Ariſtotelem, vel quicunque eſt autor, in lib. de mundo ad Alexandrum, & alios, quos Tertul. in lib. aduersùs Hermogenem tacitè reprehen-
C dens: Nunquid cùm facere deſiit, inquit, apparere ceſſauit? atqui magis apparere cœpit, & conueniri Deus, intelligitque per ipſa opera diuinæ prouidentiæ, tanquam per quoſdam gradus, faciliores patuiſſe aditus ad ipſum Deum. Mirum autem quomodo nobis eum circa mundi adminiſtrationem ſatagentem exhibeat D. Aug. lib. 5. de Geneſ. ad liter. cap. 20. Vbi poſtquam diſſeruit de cura Dei circa res conditas, grauiter ait: Quæ quia, cùm primùm condita ſunt, tanquam implicita ediderat; ſecula explicat. id eſt, per cælorum motus, ac viciſſitudines temporum mundum inuolutum paulatim euoluit: eductis ſcilicet aliis, & aliis, è capacitate ſpecierum, indiuiduis: aliis, ac
D aliis effectibus è cauſarum ſuarum ſinubus. Secula explicat. Quæ tamen, ait Auguſt. in ſuos curſus non explicarentur, ſi ea ille, qui condidit, prouido motu adminiſtrare ceſſaret. Vnde, quia hoc motu ceſſante, generalis circa mundum prouidentia ceſſabit, dicitur Apocal. 6. 14. fore vt in die Iudicij *cælum recedat, tanquam liber inuolutus.* vt idem ſit, Deum explicare, & inuoluere mundum, ac exercere in illo, vel non exercere communem iſtam prouidentiam. Nemo igitur ſana mente negauerit, hanc Dei ſic explicatam adminiſtrationem. Nam propterea Chriſtus in Euangelio per eam nobis
E deſcripſit Deum, dicens Matth.5.49. *Vt ſitis filij Patris veſtri, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos, & pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos.* Vnde illud Tertul. contra Marc. qui de prouidentia Dei malè ſentiens, hoc teſtimonium eradere de Euangelio auſus eſt. Eradere, inquit, auſus eſt. Sed ipſe mundus inſcriptus eſt, & ab omni conſcientia legitur.

Deus innixus ſcalæ, quia curat res humanas.
Ariſtotel.
Tertul.
Per opera prouidentiæ, tanquã per gradus itur ad Deum.
D. Aug.
Deus quomodo dicatur explicare ſecula.
Apoc. 6. 14.
Mũdus poſt diem iudicij vt liber inuolutus, quid?
Matth. 5. 49.
Deſcriptio Dei prouidentis.
Tertull.
Mundus inſcriptus, tãquam liber.

6. Porro autem aſcendentes, ac deſcendentes Angeli repræſentant frequens ſuum circa mundi prouidentiam miniſterium, de quibus ad literam Apocal.5.6. *Vidi Agnum in medio thro-*

Aſcendentes, & deſcẽdentes Angeli, quia miniſtri prouidentiæ.
Apoc. 5. 6.

ni

A *ni habentem cornua ſeptem, & oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei miſſi in omnem terram.* vbi ſeptem ſpiritus ad vniuerſi cuſtodiam deſtinatos congruentiſſimè vocat Ioannes Chriſti oculos: quoniam eos ſuæ generalis prouidentiæ adminiſtros habet. Et notandum, quòd in Græco eſt articulus, vt verti poſſit: qui ſunt ſeptem illi ſpiritus de quibus videlicet cap. 1. dixerat: *Gratia vobis, & pax ab eo, qui eſt, & à ſeptem ſpiritibus, qui in conſpectu throni eius ſunt.* id eſt, qui Deo miniſtrant in poteſtate, qua toti mundo præſidet. nam ſtare in conſpectu alicuius, in Scriptura ſacra, ſignificat, miniſtrare alicui, 1. Reg. 16. 22. Miſit Saül ad Iſai. dicens: *Stet Dauid in conſpectu meo, inuenit enim gratiam in oculis meis.* id eſt, veniat, vt mihi miniſtret. B Similiter & illud Raphaëlis ad Tobiam: *Ego ſum Raphaël vnus de ſeptem, qui aſtamus ante Dominum.* Et idem repetitur de ſeptem his Angelis Apocal. 8. 15. 16. & 17. Cùm ergo hi ſpiritus toties dicantur ſeptem, non dubium, quin certus hic numerus deſtinatus ſit adminiſtrationi vniuerſitatis. Confirmatur autoritate Alex. Clem. Strom. 6. vbi ſic: Septem quidem ſunt, quorum eſt maxima potentia, primogeniti Angelorum principes, per quos Deus omnibus hominibus præſidet: ideoque oculi Dei dicuntur in Apocal.

Angeli oculi Dei, quia per eos proſpicit.

Stare in conſpectu, hoc eſt, miniſtrare.

1. Reg. 16. 22.

Tob. 12. 15.

Apoc. 8. 15. 16. 17.

Clem. Alex. *Septem Angeli, hoc eſt, principes, per quos Deus præſidet mundo.*

7. Sed obſtare videntur verba alia eiuſdem Clem. Alex. in eodem lib. ſic enim loquitur: Nam per gentes, & ciuitates diſtributæ ſunt C Angelorum præfecturæ: fortaſſe autem ex iis ſunt deputati ſingulis. Ita Clem. ſi enim ſingulis gentibus, ciuitatibus, hominibus ſinguli deſtinati ſunt Angeli, quomodo ſeptem duntaxat numerantur? & augeo difficultatem: quoniam, vt communis Theologorum fert opinio cum D. Thom. ad 1. p. q. 15. ſingulis quoque rerum ſpeciebus aſſignati ſunt in cuſtodiam ſinguli Angeli, iuxta illud D. Auguſt. lib. 83. quæſt. q. 74. Vnaquæque res, inquit, viſibilis in hoc mundo habet Angelicam poteſtatem ſibi præpoſitam; quæ verba etiam ad ſingula ſingularum ſpecierum indiuidua, quidam extendunt: ſed cordatiùs alij ad ſolas ſpecies accommodant. de hominibus eſt alia ratio, de quo ſtatim attingemus. D Vnde Apocal. 14. 18. fit mentio Angeli habentis poteſtatem ſuper ignem. & cap. 16. Alius vocatur *Angelus aquarum.* Quæ cùm ita ſint, quomodo ſeptem tantùm Angeli dicuntur miſſi in omnem terram? Non auſerim cum Lyrano reſpondere numerum hîc ſeptenarium, vt alibi ſæpe in Scriptura, eſſe numerum vniuerſitatis: ac adeò multos indiſcretè ſignificare; quoniam, vt vidimus, quoties de mundi cuſtodia ſermo eſt, nuncupatim aſſignantur ſeptem. Patres nihil hac in re definiunt. Illud interim probabiliter affirmauerim, hos ſeptem eſſe vniuerſaliores quoſdam rerum mundanarum adminiſtratores, quibus quaſi cæteri ſubordinati ſint, vt ab eis illuminentur, quo ad ea quæ in inferioribus curanda ſunt. E Ideo Clemens citatus de illis ait: Quorum eſt potentia maxima, primogeniti Angelorum Principes, &c. Sed præterea eoſdem ſeptem aliquando mitti ad vniuerſaliora negotia, ex Scriptura colligitur, Dan. 10. 11. & ex Bern. homil. 1. ſuper Miſſus eſt: poſt D. Greg. hom. 34. in Euan. vbi hæc de Gabriele Incarnationis legato: Non arbitror hunc Angelum de minoribus eſſe, qui qualibet ex cauſa crebra ſoleant ad terras legatione fungi. Cùm ergo Deus

Obiectio ex Clemente Alex. de numero Angelorum per quos Deus prouidet.

D. Thom. *Plures eſſe Angelos, quàm ſeptẽ, oſtenditur.* D. Auguſt.

Apoc. 14. 18.

Lyranus. *Reiicitur Lyranus.*

Hi ſeptem ſũt vniuerſaliores præſides.

Eos aliquãdo mitti ad maiora negotia. Daniel. 10. D. Bernard.

A primò quidem voluerit oſtendere Iacob in hac Viſione imaginem quandam ſuæ generalis prouidentiæ, non temere affirmari poteſt, hos ipſus aſcendentes, ac deſcendẽtes Angelos eſſe ſeptem, de quibus hactenus. Angelos autem eſſe adminiſtratores diuinæ prouidentiæ, latè oſtendit Nyſſen. de vita Moyſeos poſt medium.

Angelos aſcendentes & deſcendẽtes eſſe ſeptẽ illos. Greg. Nyſſ.

8. Deinde per hoc etiam Deus bene ſperare voluit Iacob, quandoquidem totum cælum ſibi adeſſe monſtrabatur. Nam licèt verum ſit, iuxta doctrinam Patrum & Scholaſticorũ communiter cum D. Thom. vbi ſuprà, ſingulis hominibus à die natiuitatis deſtinari à Deo ſingulos Angelos in cuſtodiam: præclaros tamen heroes ſpecialiori cura proſequitur Deus, vt ſuprà iam vi- B dimus apud Clem. Certè quidem in Pſalmo illo 138. 17. præmittẽs Dauid multa de generali prouidentia, notanter ait: *Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum.* iuxta Hebraicum: capita eorum nimis confortata ſunt. nimirum tua deſuper prouidentia protegente (nam, & principatus tertiæ Hierarchiæ capita ſunt) iuxta aliam vim, quia nimis cõfortati ſunt Principes, ſeu duces eorum, id eſt, principales Angeli, qui Deo imperante pro illis in acie verſantur, nimis, & multitudine, & dignitate præſtant communibus aliis cuſtodibus. qua de re Clem. vbi ſuprà: Deus quidem, vt paſtor ſingularum ouium curam gerit, eos verò maximè prouidendi, ac viſendi tenet ſtudium, qui C ſunt, & præclaro ingenio, & populo multùm prodeſſe poſſunt: ij autem ſunt, qui ad regendum, ac docendum ſunt apti: per hos enim cura prouidentiæ latè eminet. Ita Clem. iuxta quam ſententiam, credibile eſt, magnis quibuſdam viris plures Angelos, atque ex præcipuis in cuſtodiam dari, maximè ſi ad ſtatum eminentem, ac mundo vtilem aſſumantur: in quibus Iacob inſignis Patriarcha numerandus, vel præſens conuincit Viſio.

Præclaros heroes ſpecialiùs curat Deus. Pſal. 138. 17.

Principatus eorum, hoc eſt, principes Angeli eorum. Clem. Alex.

Eos, qui gubernant, & docent, maiori cura proſequitur Deus.

9. Iam verò Angelorum aſcendentium, ac deſcendentium feruor ſupra Iacob profugum, ac ab itineris labore quieſcentem ſignificat Angelorum tum maximè ſatagere, ac feruere cuſtodiam, cùm alumnos ſuos laborantes, ac in angu- D ſto poſitos vident, tunc enim crebras eunt, redeuntque vias, vt eos liberent: cuius rei inſigne exemplum habemus Act. 12. 16. Nam cùm D. Petrus iuſſu Herodis iaceret in carcere, totáque Eccleſia ſolicitè pro illo oraret, eius tamen, vt videtur, cuſtos Angelus multò ſolicitior, noctu intrauit carcerem; cúmque ſolutis vinculis, & apertis ianuis eduxit foras: ad domum verò Mariæ matris Ioannis cùm veniret, ac pulſaret ianuam, puella agnita voce Petri nunciauit adeſſe illum pro foribus: at illi non credentes dixerunt: *Inſanis, Angelus eius eſt.* Hîc ergo prodit Chryſ. & iure interrogás; Vnde, inquit, venit illis in mentẽ, adeſſe Angelum Petri? æquè autem breuiter, ac E grauiter reſpondet: à tempore, inquit, illud coniectabant. quaſi dicat; ſciebant, tempus eſſe perſecutionis, periclitari in ea Petrum, detineri in carcere, de vita eius ab Herode agi: idcirco, & Angelum eius ſolicitum debere vagari, excubias agere, feruere in tempore, ne quid mali patiatur: à tempore illud coniectabant. Non aliter igitur in hac fuga Iacob, illo præ ſolicitudine dormiente, vigilant Angeli, aſcendunt ad Deum, ac deſcendunt, ſolicitè cum Deo agentes de liberatione ac ſecuritate Iacob.

Angelos tũc magis ſatagere, cùm ſui laborãt.

Act. 12. 16.

Cuſtos Petri magis ſolicitus eo vincto.

D. Chryſ. *A tempore perſecutionis coniectarunt eſſe Angelũ Petri.*

Deo in fuga Iacob, Angeli aſcendunt, & deſcendunt.

1c. Deni

Cur Deus totus incũbat Iacob, ac ſi alia non curet.
D. Bernard. Cant. 2. 16.

10. Denique illud occurrit conſiderandum: quomodo Deus innixus ſcalæ totus incumbat in dormientem Iacob, ac ſi id ſolum, ac nihil amplius, curet in mundo? Quod ſimiliter admiratur Bernard. ſermon. 68. conſiderans Sponſæ gloriationem illam Cant. 2. 16. *Dilectus meus mihi, & ego illi.* Qui locus hunc noſtrum egregiè declarabit. Quid ſibi vult, inquit, iſta inter tam diſpares comparatio? aut illa in immenſum gloriatur; aut is in immenſum amat: quàm admirabile eſt, quòd illius intentionem iſta ſibi quaſi propriam vendicat dicens: *Dilectus meus mihi!* Itáne huic intéta eſt illa maieſtas, cui gubernatio vniuerſitatis incumbit? & cura ſeculorum ad ſola transfertur negotia, imò otia amoris? ita planè. Ipſa eſt enim Eccleſia electorum, de quibus Apoſtolus: *Omnia*, inquit, *propter electos.* Ergo prouidentiam cæteris creaturis non negamus, curam Dei ſola Sponſa vendicat ſibi. Hæc à Bernardo. Cùm ergo Iacob ſpeciali nomine electus à Deo, ac dilectus eſſet, Malach. 1. *Iacob dilexi*, iure ſibi diuinæ prouidentiæ ſpecialiter intentos vẽdicat oculos.

Prouidet omnibus rebus, curat ſolam Sponſam.

In ſcala Viſione ſignificari etiam Incarnationem.

SECTIO V.

1. *Viſionum intelligentia maximè deducitur ex adiuncto oraculo. Ex præſenti autem, meliùs deducitur myſterium Incarnationis exprimi in ſcala.*
2. *In ſcala, & gradibus eius oſtenditur genealogia Saluatoris. eam meliùs proſecutus eſt Lucas ad Deum tendens.*
3. *Formatio Adami ſine patre homine figura formationis Chriſti per Deum abſque opera viri. Ex Tertulliano. quomodo Chriſtus pignus Dei. Pignoris nomine etiam filius ſignificatur.*
4. *Adamus quomodo filius Dei, & ſic figura Chriſti, ex Ambroſ. & Irenæo. Lucas in Adam & Deum deſinit, quia Chriſtus ſuos parentes regenerauit Deo, ex Theophyl.*
5. *Deſinit Lucas in Adamo, & Deo, vt formationem Chriſti è Virgine Matre probet, per formationem Adami ex virgine terra virtute Dei. Ex Tertulliano, & Ambroſ. Incarnatio quare dicitur recapitulatio?*
6. *Ad Deum aſcenditur etiam vt oſtendatur, cauſas Incarnationis ad diuinam prædeſtinationem reuocandas eſſe, quod fecit Gabriel apud Virginem. Spiritus ſanctus ſup. ueniet in te, explicat Bern.*
7. *Quomodo beata Virgo ad vnionem hypoſtaticam concurriſſe dici poteſt, explicatur S. Irenæus, & D. Thom. 2. 2. Fines diuinitatis, qui dicantur?*
8. *Deus inhærens ſcalæ oſtendit eoſdem ſe auos ſortiri cum Virgine in Incarnatione, ex Geneſ. 3. Semen Euæ dicitur Chriſtus. Explicatur locus Pauli Epheſ. 3.*
9. *Quomodo Chriſtus nepos Euæ peccatricis, explicat Auguſtinus ſecundùm ſubſtantiam. Explicatur locus Pſal. 84.* Veritas de terra orta eſt.
10. *Locus Iſaiæ 11.* Egredietur virga, *&c. explicatur à Tertulliano. Quomodo Ioann. 15. Chriſtus ſe vitem appellet? explicat Tertul.*
11. *Scala præbens tranſitum Angelis ſignificat, per Incarnationẽ patuiſſe aditus in cælum. Illuſtrat Chryſologus. Explicatur, quare Gabrielem vocet portiorem. Cur Incarnatio in Scriptura aliquando dicitur introitus, & aliquando exitus? ex communi Hebraiſmo, qui explicatur.*
12. *Idem oſtendunt aſcendentes, & deſcendentes Angeli. Locus Pauli ad Hebræ. 10. explicatur. Auguſt. illuſtrat. Incarnatio, & ipſum Verbum incarnatum compendium veniendi ad Deum.*
13. *Angeli curabant preces hominum, & vota Incarnationis deferre ad Deum, Apocal. 8. qui locus explicatur. Angeli ſunt quaſi gradus ad Deum.*
14. *Incarnatio negotiũ omnium ſeculorũ, ex D. Chryſolog.*
15. *Per Angelos prædicatũ eſt myſterium Incarnationis, ex Auguſtino, & per populũ Hebræũ. Locus Cypriani.*

Germana Viſionis ſignificatio ex adiuncto oraculo.

1. NVLLA alia ex re meliùs eruere poſſumus germanã alicuius Viſionis interpretationem, quàm ex adiuncto oraculo: plerumque enim ſibi reſpondent, quæ imaginibus, & quæ verbis à Deo proponuntur. Cùm ergo Deus poſt ſcalæ huius Viſionem, ſubiunxerit ſtatim promiſſionẽ futuri Meſſię ex ſemine Iacob: *Benedicentur*, inquit, *in te, & in ſemine tuo cuncta Tribus terræ*: id certè videtur in ipſa Viſione ſignificare voluiſſe. Igitur interpretationem pro Incarnatione Verbi diuini, noſtri communiter ſuperiori præferendam putant; maximè Abulenſis hoc loco, Vatablus, Hugo Cardin. Carthuſ. & alij, quam proinde per ſe illuſtrandam ſuſcepimus.

Incarnationem hic ſignificari: patet ex promiſſione Meſſiæ.
Abulenſ.
Vatab.
Hug. Card.
Carthuſ.

In ſcala genealogia Saluatoris.

2. Primùm ergo, quòd ſcala dicatur à terra in cælum vſque protendi, ac adeò in ipſum Deum deſinere, ſignificatur genealogia Saluatoris, quam Lucas 3. cap. à Virgine, per ſpõſum Ioſeph, ac plurium auorum quaſi gradus, vſque ad ipſum Adamum; imò & Deum proſequutus eſt. *Et ipſe* IESVS, inquit, *erat incipiens quaſi annorum triginta, vt putabatur, filius Ioſeph, qui fuit Heli*, &c. *qui fuit Adam, qui fuit Dei.* Nõ dubium autem, quin ſuperior Lucas hac in re euaſerit, quàm Matthæus, qui per deſcenſum à Dauide & Abraham contexuit genealogiam. Hinc eſt quòd Matthęus (vt notauit Gloſſa) verbum, *genuit*, crebrò adhibuit, quia ſolas, inquit, narrabat carnis ſucceſſiones: Lucas verò hoc identidem iterat, *qui fuit*, &c. quoniã ad diuiniora tendebat, quę quidem varij variè rimantur. Theophylactus id primum latere putat in eo, quòd Euangeliſta genealogiam Chriſti in Adamum, Deúmque ducat: quia cùm difficilis creditu eſſet generatio illius temporalis abſque homine patre, voluit oſtendere alium quoque fuiſſe hominem ſine patre, nempe Adamũ à ſolo Deo formatum è limo terræ. id ſignificat illud, *qui fuit Dei*, id eſt, qui non alium habuit plaſmatorẽ, quàm Deum.

Matthæus ſolas narrauit generationes carnis.

Quare Lucas deſierit in Deum.

3. Quod quidem eius quod futurum erat in Chriſto per alluſionem quandam fuiſſe agnouit Tertullianus in lib. de reſurrectione carnis, vbi ſic: Recogita, inquit, totum illic Deum occupatũ, ac dedicatum manu, ſenſu, opere, conſilio, ſapientia, prouidentia, & ipſa inprimis affectione, quæ lineamenta ducebat: quodcũque enim limus exprimebatur, Chriſtus cogitabatur homo futurus. ita limus ille iam tum imaginem induens Chriſti futuri in carne, non tantùm Dei opus erat; ſed & pignus. Sic Tertullianus. In quibus verbis illud pulchrè dictum; Deum occupatum ipſa inprimis affectione, quæ lineamenta ducebat: intellige autem lineamenta futuri Chriſti, quia nimirum Deus exemplar tunc effigiabat futuri Chriſti, vt ſicut è limo formabat Adamum, ſine opera viri, ita Chriſtum formaturus eſſet ſine patre homine in vtero Virginis. Idcirco quaſi ex eo, quod tunc operabatur, modum faciendi educe

Tertull.
Occupatio Dei in formando Adã.

Limus Adami non tantùm opus Dei, ſed & pignus.

Adamus formatus ad exemplar Chriſti.

Digitized by Google

educeret, rectè additur: quodcumque limus exprimebatur, Chriſtus cogitabatur homo futurus. Rectiſſimè verò claudit: ita limus ille iam tum imaginem induens Chriſti futuri, non tantùm Dei opus erat, ſed & pignus. quaſi dicat: non illud fuit ſolummodo opus Dei ſimplex, ſed oppigneratio formandi Chriſti, ad inſtar illius; vel per pignus intelligit filium, qui pignoris etiam vocabulo apud Latinos ſignificatur. Vnde illud ingenioſi Poëtæ:

In Adamo, oppigneratio formandi Chriſti.

Dulcia ſollicitæ geſtabant pignora matres.

4 Adamus ergo dicatur filius Dei, quia non alium habuit patrem, quàm Deum: idque in figuram Chriſti. Vnde Ambroſ. Quid pulchrius potuit conuenire, quàm vt ſancta generatio à Dei filio inciperet, & vſque ad Dei Filium duceretur, creatuſque præcederet in figura, vt natus in veritate ſequeretur, ad imaginem factus præiret, propter quem Dei imago deſcenderet? Ita Ambroſ. Confirmat hæc Irenæus 3. contra hæreſes 33. Propter hoc, ait, Lucas genealogiam Domini ad Adamum vſque numerat, finem coniungens initio. Vnde & à Paulo typus futuri dictus eſt Adã: quoniam futuri humani generis diſpoſitionem in ſemetipſum fabricator omnium præformauerat. in ſemetipſum dixit Irenæus, quia ſe ipſum futurum in Adamo præfigurabat. Addam & alium à Theophylacto expreſſum modum, quo Euangeliſta ad Deum, per intermedios patres aſcendentem interpretatur: vt diſcamus, inquit, quòd Verbum incarnatum patres omnes intermedios in Deum reducat, & filios Dei faciat. De quo ſimiliter pronuncians Irenæus loco citato. Primogenitus, inquit, mortuorum natus Dominus, & in ſinum ſuum recipiens priſtinos patres, regenerauit eos in vitam Dei. Ita ille.

Adamus filius Dei, quare?
D. Ambroſ.
Adam filius Dei figura Chriſti.
Irenæus.
Verbum incarnatũ patres medios ad Deũ reducit.
Regenerati per Chriſtũ in vitã Dei.

B

C

5. Sed ob alium adhuc modum formationis Adam factus eſt ille progreſſus Euangelicus ſurſum verſus, ſcalæ Iacob inſtar, ab Adam vſque ad Deum, vt quia difficile etiam creditu erat, Chriſtũ è Virgine Matre fuiſſe natum, per ipſius Virginis maiores, tanquam per gradus aſcenderetur in Adamum, qui à Deo ſimiliter formatus eſt è virgine terra. Quod quidem rectè obſeruauit Tertullian. in lib. de carne Chriſti; nam ponderans miraculum Virginis matris: Tota, inquit, nouitas iſta de veteri figurata eſt, rationabili per Virginem diſpoſitione Domino naſcente. Virgo erat adhuc terra, nondum opere compreſſa, nondum ſementi ſubacta: ex ea hominem factum accipimus à Deo in animam viuam. Igitur ſi primus Adam è terra traditur, meritò nouiſſimus de terra proinde, id eſt, carne non generationi reſignata in ſpiritum viuificantem à Deo prolatus eſt. ita Tertullian. Sed & Tertulliani veſtigiis inſiſtens Ambroſ. in ſermon. 37. In creatione primi Adami, iacta fuerunt, ait, præiudicia futuri. Doctè è Iuriſconſultorum ſchola dixit, *præiudicia*, quaſi præiudicatas diſpoſitiones faciendorũ; inter eas autem hæc numerat: Adam, inquit, natus de terra virgine, Chriſtus de Maria Virgine: illius maternum ſolum necdum ſciſſum fuerat, iſtius maternum ſecretum nunquam concupiſcentia violatum: Adam Dei manibus plaſmatur è limo, Chriſtus Dei ſpiritu formatur in vtero. Vterque ergo oritur cum patre: vterque Virgine vtitur matre. Sic Ambroſ. Concinit Irenæus 3. contra hæreſ. 31. Antiquam, inquit, plaſmationem in ſe recapitulatus eſt, vt ſicut protoplaſtus è rudi terra, & adhuc virgine ſubſtantiam

Vt Chriſtus à Virgine natus crederetur.
Ponitur Adã è virgine terra formatus.
Tertul.
D. Ambroſ.
In primo Adam præiudicia ſecundi.
Irenæus.
Prima plaſmatio in Chriſto recapitulata.

D

E

A habuit, manu, id eſt, verbo Dei: ita recapitulans in ſe Adam ipſum Verbum exiſtens ex Maria Virgine, rectè acciperet generationem recapitulationis Adæ. Sic Irenæus; vbi nota generationem Adæ vocare generationem recapitulationis: quia re verà compendio facta eſt, id eſt, ſine patre. at verò hanc ita recapitulatam generationem in ſe adhuc recapitulatus eſt Chriſtus: quoniam præterquam quòd ſine patre conceptus eſt, non à terra primùm, deinde ex carne: ſed ſtatim ex carne extitit: tandem ſuum ipſum corpus in vtero plaſmauit: vnde verè manſit Verbum abbreuiatum iuxta Paulum ad Rom. 9. 28. ex Iſai. 10. 22.

Generatio Adam quare dicitur recapitulationis?
Generationẽ ſuam abbreuiauit Chriſtus.
Ad Rom. 9. 28.
Iſai. 10. 22.

B 6. Denique, quòd ſcala in Deum deſinat, & quòd genealogia Chriſti conformiter ad ſcalam, Deo claudatur, ſignificat, Chriſti aduentum, non ad cauſas naturales, ſed omnino ad æternam prædeſtinationem reuocandum eſſe. Hoc eſt illud, *qui fuit Dei*; prædeſtinatus ſcilicet Dei Filius ab æternitate. Vnde Gabriel rogatus à Virgine: *Quomodo fiet iſtud*, id eſt, opus Incarnationis? totum id retulit in Deum. *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi.* quaſi dicat Gabriel (inquit Bern. homil. 4. ſuper Miſſus eſt) quid à me requiris, quod ipſa in te mox experieris? ſciens ſcies, & feliciter ſcies: ſed illo doctore, quo & autore. Ego enim miſſus ſum nunciare Virginalem conceptum non creare. Ita Bern. Et ſumit illud, *obumbrabit*
C *tibi*, pro, quaſi ad aurem ſecretò dicet, vtpote rem omni naturæ occultiſſimam. Hinc illud rectè pronunciatũ in ſermone de Aſſumptione Virgini, qui falsò tribuitur Hieronymo, & creditur eſſe Sophronij. Poſt ſalutationis obſequium, ait, deinceps totum diuinum eſt. Id eſt, vterque, ſiue Angelus, ſiue Beata Virgo, qui duo maximè videri poterant opus ipſum Incarnationis effeciſſe, vltra naturæ terminos non ſunt progreſſi: Angelus quidem mandata expoſuit: Virgo obſecuta eſt; deinceps totum diuinum eſt. Rectè ergo obſeruauit Ambroſ. ad obſequia illa Virginis, *Ecce Ancilla Domini, fiat mihi ſecundùm verbum tuum.* Ancillam, inquit, ſe dicendo, nullam ſibi
D prærogatiuam tantæ gratiæ vendicauit, quæ faceret, quod iuberetur. At omnem prærogatiuam cùm à Virgine tollit Ambroſ. intelligendum eſt quoad gratiam vnionis immediatè: nam mediatè negare non poteſt aliquid in illam contuliſſe, per ipſam ſcilicet generationem, ad quam probabilius eſt, effectiuè concurriſſe.

Chriſti aduentum ad diuinã prædeſtinationẽ reducendum.
Luc. 1. 34.
Virgo opus Incarnationis à Deo didicit.
D. Bern.
Incarnationis doctor, qui & autor.
Obumbrare, quid Bernardo.
D. Hieron.
Incarnatio tota diuina.
D. Ambroſ.
Ancillam ſe Virgo nominat, hoc eſt, nullam prærogatiuã ad Incarnationem immediatè.

7. Atque id ſibi velle puto illud Epiphan. in ſerm. de laudibus Virg. qui habetur tom. 6. Bibliothecæ. O cæli, ac terræ mediatrix, quæ vnionem Verbi naturaliter peregit! vbi non eſt ſenſus, quòd Virgo naturali vi perfecerit vnionem hypoſtaticam, ſed quòd ad eam contulerit quid-
E quid naturaliter conferri poterat; nimirum præbendo ſanguinem puriſſimum ad formationem corporis, fouendoque, ac præparando materiam illam ad vnionem cum anima Chriſti: ſed quidquid deinceps ſecutum eſt, id totum diuinum fuit. Atque ex hoc liquidius manet dictum illud D. Thom. 2. 2. q. 103. art. 4. ad 2. vbi definiens cauſam quare Virgini Deiparę excellentior, quàm cæteris Sanctis adoratio debeatur: ita loquitur: Quia ſua operatione fines diuinitatis propinquiùs attigit. Fines cùm audis, noli diuinitatem aliquibus terminis definitã comminiſci, ſed in toto opere Incarnationis conſidera, quatenus

Epiphan.
Quomodo Virgo vnionem Verbi naturaliter peregit? Quia ad eã contulit quidquid naturaliter conferre potuit.
D. Thom.
Virgo in Incarnatione fines Diuinitatis propinquius attigit.

ſe

ſe extendere potuerit vis naturæ, ita vt ea nihil amplius conari valente, ſucceſſerit diuinitas, vt ipſam ſubſtantiam operis deinceps ſola perficeret. Hi ergo ſunt fines diuinitatis in Incarnatione; vnde ſcilicet, ipſa totum ſibi negotium aſſumens vnionem ſuicum humanitate peregit; & hos fines omnium proximè pulſauit operatione ſua Virgo Deipara eo modo, quo diximus. Non immeritò igitur ſolus Deus hic dicitur ſuſtinere cacumen ſcalæ, id eſt, principale Incarnationis Christi: terra verò, id eſt, vterus Virginis, infimum ſcalæ, id eſt, quidquid corporeæ ſubminiſtrationis ad tale opus perficiendum opus erat.

Finis diuinitatis, vnde ipſa cœpit in Incarnatione, deficiēte natura.

Cacumen ſcala, quia principale in Incarnatione, ſolus ſuſtinet Deus.

8. Præterea Deus inhærēs ſummæ ſcalæ, ſignificat ortum ſe habere ſecundùm carnem ex Virgine, ac per eandemmet lineam, ac adeò eoſdem auos cum Virgine ad Adamum vſque verè ſortiri. Ob hæc igitur initio ſtatim mundi promittitur Chriſtus. Nam Deus ſerpenti maledicens, ait: *Inimicitias ponam inter te, & mulierem, & inter ſemen tuum, & ſemen illius.* Vbi grauiores quique Patres per ſemen Euæ intelligunt Chriſtum è Virgine naſciturum. Vnde illud Euſebij Cæſarienſ. Deum in eo quòd Chriſtum ſemen Euæ dixerit, aperuiſſe fontem generis Chriſti, qui ſcilicet, ab ea per conſequentes poſteros ad Chriſtum vſque deriuaretur. Quæ ſententia rectè illuſtrari poteſt illo Pauli ad Epheſ. 3. 1. *Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis paternitas in cælo, & in terra nominatur, vt det nobis virtutem corroborari per Spiritum eius in interiori homine*, &c. quorum verborum ſcopus eſt, perſuadere Gentilibus ad fidem conuerſis, non eſſe illos vlla in re inferiores Iudæis, ſed vtroſque in gremium Eccleſiæ cooptatos, æqualis nobilitatis eſſe apud Deum. *A quo*, inquit, *omnis paternitas*, id eſt, familia in cælis, & in terra nominatur, id eſt, nomen ortúmque habet: quia omnis, ſiue Angelorum, ſiue hominum cœtus, ac familia Deum habet communem, ac primum progenitorem. Mirum ergo non ſit, ſi Chriſti cognationem per intermedios Patres, tanquam per gradus ſuos ad Deum vſque deducamus. Quare Andræas Hieroſolym. ludens in verbo Aue, quo Gabriel ſuam legationem ad Virginem auſpicatus eſt: Aue, inquit, vt gaudium, quod perdiderat auia, recuperet filia: per nepotem ſcilicet, Chriſtum.

Deus inhærens ſcala, quia per eādem lineam ac Virgo ſecūdùm carnem deſcendit.

Euſeb. Cæſari.

Semen Eua Chriſtus, quod ab ea deſcenderit.

ad Epheſ. 3. 1.

Omnes fideles æqualis nobilitatis propter Deū communem progenitorē.

Andræ. Hieroſ.

Gaudium, quod perdidit Eua, recuperauit Maria.

9. Illud facere poteſt ſcrupulum, quomodo ex Eua peccatrice deductum fuerit ſemen vſque ad Chriſtum? Theologi reſpondere ſolent cum D. Aug. 10. de Geneſ. cap. 21. factum id, non ſecundùm virtutem ſeminalem, ſed ſecundùm corpulentam ſubſtantiam. Hinc illud Auguſt. eodem loco diligenter obſeruandum: Eadem, inquit, caro primi hominis ſimul habebat vulnus præuaricationis, & medicamentum vulneris: illud in lege membrorum repugnante legi mentis, hoc verò in ſubſtantia, quæ ſine opere concupiſcentiali, per diuinam conceptionem in Virgine, formanda erat in corpus Chriſti, qui noſtra ſalus eſt. Ita Aug. Elucet autem hæc ab Adamo ad Chriſtum generis propagatio, in Regibus, ac Patriarchis maximè: vnde non temere crediderim commentari eum, qui in illo Pſalm. 84. 12. *Veritas de terra orta eſt*, ſignificari dicat, Chriſtum ab illa prima Adami terra oriundum eſſe: quoniam iam tum cùm Adamus è limo terræ formaretur, prima futuri Chriſti ſemina iacta ſunt, iuxta locum Tertulliani paulò antè citatum: Quodcunque limus exprimebatur, Chriſtus cogitabatur homo futurus. Rectè autem oritur ſub nomēclatura veritatis, contra mendacia, ſcilicet, hæreticorū, quorum alij è ſideribus, alij ex tenui aëre phantaſticum aiunt aſſumpſiſſe corpus. Vnde illa vox Tertul. de carne Chriſti, contra Marcionem ſolam animam veram concedentem in Chriſto: Quid dimidias (inquit) mendacio Chriſtum? totus veritas eſt.

Ex Eua deductus Chriſtus ſecundùm ſolam corpulentā ſubſtantiā.

Caro primi hominis ſimul habebat vulnus, & medicamentum propter Chriſtum futurum.

Chriſtus à prima Adami terra oriundus.

Pſal. 84. 12.

Chriſti prima ſemina iacta in Adamo.

Chriſtus Veritas oritur contra mendacia hæreticorū.

Tertul.

Chriſtus totus veritas.

10. Huc pertinet illa quaſi gradatio apud Iſai. c. 11. 1. *Egredietur virga de radice Ieſſe: & flos de radice eius aſcendet*, &c. quē locū egregiè ponderat, explicatque Tertul. contra Valent. & alios hæreticos in lib. de carne Chriſti: Virga, inquit, ex radice, Maria ex Dauid: flos ex virga, filius Mariæ: flos enim fructus, quia per florem, & ex flore omnis fructus eruditur in fructum. quid ergo negant, & fructui ſuū florem, & flori ſuā virgam, & virgæ ſuam radicem, quominus radix ſibi vendicet per virgam proprietatē eius, quod ex virga eſt floris, & fructus? ſiquidē omnis gradus generis ab vltimo ad principalem recenſetur: vt iam nunc carnem Chriſti non tantùm Mariæ, ſed & Dauid per Mariā ſciant adhærere Deo. Ita Tertul. Congruit autē his, quod Chriſtus Ioan. 15. 1. ſe vitem appellat veram, & Patrem ſuum, agricolam. Vtpote, à quo, naſcente mundo in primis parentibus, iam tū plantatus, & per conſequentes generationes continuo traducē, in Virgine tandem perfectiſſimè floruerit, ac fructificauerit. Qua de re idem eodem loco Tertul. eleganter explicat verba illa Matth. 1. 1. *Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abraham*, &c. His, inquit, originis fontibus genere manante, cū gradatim ordo deducitur à Chriſti natiuitate, quid aliud, quàm caro ipſa Abrahæ & Dauid, per ſingulos traducem ſui faciens, in Virginem vſque deſcribitur inferens Chriſtum, &c.

Optima gradatione virga, flore, fructu, oſtēditur caro Chriſti per Virginem adhærere Deo.

Ioan. 15. 1.

Chriſtus quomodo vitis à primo Adam vſque ad Virginem.

Tertull. Matth. 1. 1.

Caro Chriſti traducē faciens vſque ad Virginem.

11. Præterea, ſcala à terra in cælum præbens tranſitum, ſignificat per Verbi Incarnationē faciles patuiſſe hominibus ad Deū aditus. Vnde Chryſologus ſerm. 3. de Annūciatione Virginis, Incarnationem iure dixit, cōmercium eſſe diuinitatis, & carnis: id eſt, liberam vltrò, citróque cōmeandi, ac mercium vtrinque cōmutandi facultatē. quare idem Chryſol. in probationē ſui dicti, reſpiciens illud: *Aue gratia plena*; & illud: *Ecce ancilla Domini*, Ad Virginem, inquit, aligerum Deus portitorem mittit, qui dat arrham, dotem ſuſcipit, fert gratiā, refert fidem, &c. Portitorē Angelum, accōmodatè in rem præſentem: eſt enim propriè, qui per apertos, ac liberos portus mercibus inuehendis, ac euehendis incūbit. Deus ergo Angelū portitorē mittens, apertos deinceps vtrobique portus eſſe voluit, in cælo ſcilicet, & in terra ad familiaria cōmercia. Hinc via ſe aperit, qua illā quæſtionem à Chryſoſtomo primū, deinde ab Ambroſio propoſitā enodare poſſimus. Cur, ſcilicet, Incarnationē Scriptura aliquando introitū dicat, aliquando exitum? Nam ad Hebræos 1. 6. dicitur: *Cum introducit primogenitum in orbem terræ*, &c. & Ioan. 16. 28. *Exiui à Patre, & veni in mundum*, &c. Igitur D. Chryſ. homil. 3. ſuper epiſtolam ad Hebræos, agnoſcit hic opus reconciliationis à Chriſto factæ inter Deum & homines: exiens enim à Patre, & introiens ad nos, facile oſtēdit fore deinceps inter Deū, & homines cōmeatū, & familiares cōgreſſus. quæ explicatio radicē habet in cōmuni Hebraiſmo. Nam in Scriptura ſacra, per introitus, & exitus, ſignificat familiarē conuerſandi conſuetudi-

Scala à terra in cælū, vt oſtendat facilem aditum in cælum per Incarnationē.

Chryſolog.

Incarnatio commerciū Diuinitatis & carnis.

Gabriel portitor quare.

Aperti portū per Incarnationem.

Incarnatio aliquando introitus, aliquando exitus cur dicatur?

ad Hebr. 1. 6.

Ioan. 16. 28.

D. Chryſ.

Hebraiſmus, intrare & egredi, id eſt liberè cōuerſari.

1.Reg. 18. 13.
Act 1.21.
Intrare & exire in Incarnatione ſignificat initam reconciliationem inter Deum & homines.

nem, 1.Reg.18.13. de Dauid: *Ingrediebatur, & egrediebatur in conſpectu populi*; id eſt, familiariter, ac liberè conuerſabatur. & Actor.1.21 de Chriſto Domino: *In omni tempore, quo intrauit, & exiuit inter nos Dominus Ieſus*, id eſt, quo nobiſcum in terris familiariter egit. Sic ergo, intrare Chriſtum, & exire in Incarnatione, oſtendit, initam à ſe reconciliationem inter Deum & homines, liberoſque eſſe iam familiares vtrolibet curſus atque recurſus.

Idem oſtendunt aſcendentes & deſcendentes Angeli.

12. Quod idem in ſcala oſtendunt aſcendentes ad Deum, ac deſcendentes in terram Angeli: nam duas inter ſe familias amicitia coniunctas eſſe, inde agnoſcimus, ſi crebros hinc inde videmus, cum mandatis, ac muneribus nuncios intercurrere. Idcirco exſtimauerim D. Paulum

ad Hebræ. 10.19.
Viua via apud Paulum idem ſignificat.

ad Hebræos 10. 19. liberiorem hanc communicandi cum Deo facultatem poſt Incarnationem Chriſti, appellaſſe viam viuentem. *Habentes*, inquit, *fiduciam fratres in introitu Sanctorum, in ſanguine Chriſti, quam initiauit nobis viam nouam, & viuentem per velamen, id eſt, carnem ſuam.* Viuentem viam, egregia metaphora: vt enim mortuam viam dixeris, quæ, nemine per eam incedente, ſuccreſcentibus interim herbis, extinguitur, & quaſi emoritur: ita quæ curſu attrita eſt plurimorum, quaque frequenter itur, redditur: ea ſcilicet via viuere dicitur. Viam igitur ſimili modo viuam nobis initiauit Chriſtus, per velamen, id eſt, carnem ſuam; per hanc enim vnitam diuinitati facilem habemus acceſſum ad hanc ipſam diuinitatem. de quo eſt illud ab Auguſtino graue dictum 9. Ciuit. 15. Beatus, inquit, ac beatificus Deus, particeps humanitatis noſtræ compendium præbuit participandæ diuinitatis ſuæ. videlicet ante Incarnationem, via quidem erat ad diuinitatem, ſed longiſſima, ſiue naturalem, ſiue ſcriptam legem conſideres: nam in lege naturæ, inuiſibilia Dei per viſibilia cognoſcebantur, poſt longas tamen diſcurſuum ambages, quibus ſæpe mens periculoſiſſimè diſtrahebatur: nec minus in lege ſcripta, per infinita penè præcepta, ac ceremonias longo pòſt tempore vix deducebatur in portum diuinæ participationis: at poſtquam Verbum Caro factum eſt, ipſa Incarnatio compendium factum eſt ad Deum, imò ipſum Incarnatum Verbum, quod eſt ſummum erga nos dilectionis indicium. Vnde idem Aug. 10. Ciuit. 28. Gratia Dei non potuit gratiùs commendari, quàm vt ipſe vnicus Dei Filius in ſe incommutabiliter manens, indueret hominem; vt ſpem dilectionis ſuæ daret hominibus hoc medio, quo ad illum ab hominibus veniretur. Ita Aug.

Humanitas Chriſti compendium ad Deum.
In lege naturæ, & ſcripta longa via ad Deũ.
D. Auguſt.
Chriſtus medium, quo itur ad Deum.

Angeli aſcendentes, & deſcendentes vota deferunt de Incarnando Deo.
Apoc. 8.3.

13. Vltimò in Angelis aſcendentibus, ac deſcendentibus ſignificantur omnium Patriarcharum, qui ab initio mundi fuerunt, vota ac preces de Incarnando Verbo ad Deum per Angelos delatas: id enim muneris proprium Angelorum eſt, iuxta illud Apocal. 8. 3. *Angelus*, inquit, *venit, & ſtetit ante altare, habens thuribulum aureum, & data ſunt illi incenſa multa de orationibus Sanctorum omnium ſuper altare aureum, quod eſt ante thronum Dei.* Vbi non ſine myſterio noſtrarum precum oblatio attribuitur Angelo, tanquam Sacerdoti, vt ſcilicet, quaſi ex officio id præſtare intelligatur. Porro autem thuribula aurea, Ruperto interprete, ſunt ipſa orantium corda, quæ igne charitatis incenſa ſuauiſſimos affectus exhalant. Pulchra verò, inquit, gradatione aſcendunt de orationibus Sanctorum ad manum Angeli; de manu Angeli ad conſpectum Dei: vt ſicut graduum functio eſt eleuare corpora, ita Angelorum ſit attollere corda. Hinc eſt enim, quod Greg. Nyſſ. allegoricè tractans in vita Moyſis, de tabernaculo veteri, annulos aureos, quibus eleuabatur arca, Angelos ipſos interpretatur: qui ſicut quidam annuli, inquit, in animos ſaluandorum immittuntur, vt ad ſublimia eleuentur. Idcirco Bern. ſermon. 7. ſuper Cant. illud Pſalm. 67. 26. *Præuenerunt Principes coniuncti pſallentibus*, explicat de Angelorum circa orantes cura. Credimus, inquit, Angelos aſtare orantibus, vt deuotionem noſtram in ſuperna ferant, referant gratiam. Ita Bernard. Hoc igitur præ ſe ferunt Angeli aſcendentes ac deſcendentes ſuper Iacob. Eius, ſcilicet, ſicut & cæterorum Patriarcharum de Incarnando Verbo deſideria offerre Deo, ac pro ea re ſatagere in conſpectu Dei.

Preces noſtræ offerũtur ab Angelo tanquã Sacerdote, & quare? Thuribula aurea, corda orantium.
Angelorum eſt attollere corda, vt gradus corpora.
Greg. Nyſſ.
Annuli aurei in arca, Angeli. & quare?
D. Bernard.
Pſal. 67. 26.
Angeli aſtant orantibus.

D. Chryſ.
Incarnatio negotium omnium ſeculorum.

14. Præclarè quidem D. Chryſoſt. ſerm. 5. de Annunciat. Virg. Incarnationem appellauit negotium omnium ſeculorum. Nimirum, quoniam hac in re ſingulis ætatibus inſudatum eſt, ac per Angelos actum acriter cum Deo, de communi hoc remedio mundi: donec intra Virginis domum (ait idem Chryſolog.) negotium cæleſte completur per Gabrielem. ſicque factum eſt, quod ait Epiphanius in ſerm. de laudibus Virginis, vt Gabriel effectus hoſpes Virginis, cæli, terræque incenſum vnà copulauerit: quia Angelorum, ac hominum deſideria ad hoc myſterium pari ſtudio anhelantium copulauit in vtero Virginis completa Incarnatione Verbi.

D. Epiphan.
Gabriel iũxit incenſum Angelorũ & hominum, id eſt, vota de Incarnatione.

Angeli prædicatores Incarnationis.
D. Auguſt.

15. Denique Angeli aſcendentes, & deſcendentes ſignificant myſterium Incarnationis, per eos prædicatum in omnibus ætatibus. Vnde illud Aug. 7. Ciuit. 32. Hoc myſterium, inquit, iam inde ab exordio generis humani, per quædam ſigna, & ſacramenta temporibus congrua, quibus oportuit, per Angelos prædicatum eſt. Deinde populus Hebræus in vnam quandam rempublicam, quæ hoc ſacramentum ageret, congregatus eſt. Ita Aug. Quæ hoc ſacramentum ageret, rectè dictum, id eſt, quæ id negotiaretur coram Deo, quæ vrgeret acriùs per vota, per orationes, per prophetias. Hinc eſt, quod primum diuini Verbi ingreſſum in Virginis vterum: & primum eiuſdem in hanc lucem egreſſum nunciarunt Angeli, quod notauit Cyprian. de Natiuit. Domini. A ſupernis, inquit, legationibus incipit Euangelium: eius primi dictatores Angeli. Reſpicit ſalutationem Angelicam item illud ad Paſtores: *Ecce euangelizo vobis gaudium magnum, quia natus eſt vobis Saluator.*

Reſp. Hebræorum agebat hoc ſacramentum. quid?
D. Cyprian.
Euangeliũ ab Angelis incipit.
Luc. 2. 10.

Eadem ſcala ſignificari Eccleſiam.

SECTIO VI.

1. *Eccleſia vniuerſalis per ſcalam. Id colligitur ex dilatatione ſimiliter vniuerſali. Quòd cælo hæreat, cæleſtis per gratiam origo ſignificatur. Illuſtratur ex Apocal. 21. & ex Patribus.*
2. *Significatur etiam origo cõuerſationis cæleſtis ex 3. ad Philippenſes. explicat Tertullianus, & Bernard.*

3. Ipſa

3. *Ipſa terra conuerſatione cæleſti cælum fit, & homo Deus quadam veluti vnione hypoſtatica, quod explicatur ex Clem. Alexandr.*
4. *Scala terram vna parte tangens, altera cælum, Eccleſiam ſignat, quatenus iuſtos, & peccatores continet. Ex loco Iob. 15. Pleonaſmus communis in Scriptura, & quid ſit. Cælorum nomine heroes iuſti in Eccleſia, per terram peccatores ſignantur.*
5. *Variis locis Scripturæ ſignificari permiſtionem malorum, & bonorũ in Eccleſia. Explicatur locus Cant. 2. iuxta Bern. & alter Cant. 1. iuxta Auguſt. illuſtratur loco Pſalm. 86. & Pſal. 119.*
6. *Boni quid præſtent malis, quid item mali bonis, iuxta Auguſtinum, illuſtratur loco Cant. 2. & loco Ambroſij.*
7. *Boni in eo ſunt vtiles malis, quòd eorum vel aſpectu corrigantur, ex D. Ambroſ. Imò quòd vexantes proficiant ab ipſismet Sãctis, quos vexant. Bernard. Cant. 2. & Chryſoſt. ſerm. de Apoſtolis. quatenus duret hæc permixtio, ex Auguſt.*
8. *Scala in terram defixa ſignificatur ſtabilitas Eccleſiæ in ipſo Chriſti latere fundata. ex loco Iſai. 28. illuſtratur loco Pauli Epheſ. 5. & loco Iſai. 49.*
9. *Quomodo Chriſtus, & Apoſtoli dicantur fundamenta Eccleſiæ, ex D. Thom. iuxta Paulum Epheſ. 2. explicat Ambroſ. de firmitate Eccleſiæ, mirum Chryſoſtomi dictum. Explicatur locus Matth. 16. de portis inferi, illuſtratur loco Chryſoſtomi, & loco Matth. 28.*
10. *Quomodo terra dicatur præſtitiſſe Eccleſiæ firmitatem exponitur, primùm quod Chriſti humanitas, quæ dicitur terra myſticè, id fecerit: deinde, quòd Reges terræ ad eam firmandam adiuuarint, ex loco Apocal. 12.*
11. *Angeli aſcendentes, & deſcendentes per gradus, ſignificant Angelos adeſſe omnibus gradibus Eccleſiæ ad cuſtodiam, ex loco Cant. 7. qui explicatur. Illuſtratur ex Nyſſen. Greg.*
12. *Iidem Angeli ſignificant Doctores Eccleſiæ, qui modo diuina, modo humana docent, ex Chryſoſtomo, & loco Malachiæ 2. Futura apud Hebræos ſignificant obligationem officij, quomodo Angeli dicantur nuncij, explicatur locus 1. Timot.*
13. *Quid ſignificet, Sacerdotem cuſtodire ſcientiam, ex loco Iſaiæ 8. & Iob. 26. ſobria eſt traditio doctrinæ, exemplum in D. Paul. 2. ad Cor. Explicat D. Thom. illuſtrat Chryſ. Explicatur idem ex Pſal. 71. interprete Aug. Item exemplo D. Ioann. explicante Ruperto nouum Incarnationis modum in Ioanne.*
14. *Plures alij ſcalæ ſenſus non ſunt literales, ſed priuatæ accommodationis.*

Scala ſignificat Eccleſiam.

1. EST etiam hic ſenſus maximè conueniens literæ, vt in ſcala Iacob ſignificetur vniuerſalis Eccleſia. Id ſibi vult (vt Rupertus annotat) dilatatio illa promiſſa in Oraculo: *Dilataberis ad Orientem, & Occidentem, ad Septentrionem, & Meridiem*, quod non ſemini Iacob, ſed ſolùm Eccleſiæ contigit poſt Chriſtum natum. Placuit ſenſus Caiet. & aliis. Primùm ergo, quòd ſcala dicatur ſtare ſupra terram, & cacumine ſuo tangere cælum, oſtendit quidem Eccleſiam in terris agere; ſed origine, & conuerſatione contingere cælum. Apocal. 21. 2. dicitur ad literam de Eccleſia militante: *Vidi ciuitatem ſanctam Ieruſalem nouam deſcendentem de cælo à Deo.* Hugo Cardin. Vide altiſſimè inhærentem originem: non enim ſatis habuit dicere, *à cælo*, vt putaretur Angelica, ſed profundiùs ſcrutans, addit, *à Deo*; vt prorſus diuina cognoſceretur. Vnde prædicta verba ita explicat

Caietan.
Eccleſia in terris, origine & conuerſatione contingit cælum.
Apoc. 21. 2.
Oſtenditur in Ieruſalē deſcendente de cælo.
Eccleſia quomodo diuina?
Hugo Card.

A D. Auguſt. 20. de Ciuit. 17. De cælo, inquit, deſcendere iſta ciuitas dicitur, quoniam cæleſtis eſt gratia, qua Deus illam fecit. Cùm igitur iuxta D. Petrum epiſt. 2. cap. 1. 4. gratia ſit, *per quam efficimur diuinæ conſortes naturæ*: apertè iam liquet, quomodo Eccleſia, quam Deus ex gratia, tanquam ex materia fecit, diuinam ſibi originem ſortiatur. Meritò igitur Chryſoſt. dixit, Eccleſiam ex hoc diuino ſemine, diuinas editam eſſe in auras: vt ſcilicet, non tam ex hac communi aura, quàm ex illa diuina, hoc eſt, Spiritu ſancto, viuere cenſenda ſit. Quocirca & D. Paul. cùm ad Galat. 4. 26. dixit, *Ieruſalem*, id eſt, Eccleſiam militantem, *deſurſum* eſſe, in probationem addit illud
B Iſaiæ 54. 1. *Lætare ſterilis, quæ non paris, quia multi filij deſertæ*, &c. Quibus verbis per contrapoſitionem Synagogæ, gratulatur Eccleſiæ de futura multitudine filiorum. quomodo enim ſterilem ſimul, ac fœcundam appellet, dubium facit, cuius hæc vltima reſolutio vera eſt: ſterilem dicere, non quòd nullum ediderit fœtum, ſed quòd is quem edidit, non naturæ fœcunditati, ſed cælitùs acceptæ gratiæ tribuendus ſit. Nemo quippe pertinet ad Eccleſiam, familiæ, aut ſanguinis iure, quomodo ad Synagogam omnes orti à Iacob, ſed Chriſtianorum genus omnino eſt à Deo. Vnde illud Ioan. 1. 13. *Qui non ex ſanguinibus, nec ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri, ſed ex Deo na-*
C *ti ſunt.* Id mihi ſignificare videtur, vt quis in Eccleſiam cooptetur, non poſſe, aut carnis, aut ſanguinis allegare prærogatiuas: ibi enim *non eſt Gentilis, & Iudæus, Barbarus, & Scytha, ſeruus, & liber, ſed omnia, & in omnibus Chriſtus*, ad Coloſſ. 3. 11. Aptè verò quis hoc loco concionabitur aduersùs eos, qui in Eccleſia ſatagunt, vt prædictæ valeant prærogatiuæ ſanguinis, inducendo conſanguineos ad beneficia Eccleſiaſtica, cui bene quadrat, quod Mich. 3. 10. dicitur: *Qui ædificatis Sion in ſanguinibus.* ij nempe conſanguineos aſciſcendo ad Eccleſiæ præfecturas, ſanguinibus eam ſuis, peſſimo exemplo, ædificare contendunt.

D 2. Cæterùm præter hanc originem gratiæ, eſt alia conuerſationis in cælis, quæ Eccleſiæ cacumen etiam cælo inſerit: iuxta illud ad Philip. 3. 20. *Noſtra autem conuerſatio in cælis eſt.* Tertul. de Corona militis, ita vertit: Noſter autem municipatus in cælis eſt. Rectè quidem ad vim Græcam nominis πολίτευμα. Rectiùs autem ad rem noſtram; eſt enim alluſio ad Romana municipia, id eſt, ciuitates, quæ ſuis quidem legibus viuebant, muneribus autem, ac priuilegiis Vrbis Romæ vtebantur: vt iam appareat, quàm bene cum noſtro vulgato Tertullianus conueniat. Verè enim municipatus cæli Eccleſia eſt: nam licèt in terra ſit, ac adeò terrenis, dum in ea
E viuit, legibus vtatur, cæli tamen habet priuilegia, ac participatam politiam. Secundùm quam ita ſuos in terris componit mores, vt nihilominus in cælis agere videatur. Conuerſatio noſtra, municipatus noſter, in cælis eſt, videlicet, cum Angelis, congruenter ad eorum mores. Vnde illud Bern. ſerm. 27. ſuper Cant. Quod euidentius cæleſtis inſigne originis, quàm in corpore viuere Angelum? hoc ipſum eſt ſcala ſuper terram quidem ſtans, ſed cacumen habens, quod tangit cælum. Rectè igitur D. Ambroſ. 2. de Spiritu ſancto. Magna, inquit, gratia, quæ cælo terras mutauit, vt conuerſatio noſtra in cælis ſit, qui antè ſicut feræ errabamus in ſyluis. Ita ille.

D. Auguſt.
Cæleſtis quare dicatur, & quare diuina?
2. Petr. 1. 4.
D. Chryſ.
Cæleſtis ex Spiritu viuit.
Gal. 4. 26.
Iſai. 54. 1.
Quare ſterilis, & fœcunda dicatur?
Nemo pertinet ad Eccleſiam iure ſanguinis, vt in Synagoga.
Ioan. 1. 13.
ad Coloſſ. 3. 11.
Mich. 3. 10.
Cæleſtis ob conuerſationem in cælis.
ad Philip. 3. 20.
Tertul.
πολίτευμα, municipatus.
Municipia qualia Romanis?
Eccleſia municipiũ, quia cùm terrena ſit, cæli habet priuilegia.
D. Bern.
Euidens inſigne cæleſtis originis.
D. Ambroſ.
Cælo terra mutata.

Benedictio Chriſti vt terra fieret cælum.
Clem. Alex.
Luc. 24. 50. 51.

3. Hanc benedictionem immiſit in terram Chriſtus, cùm aſcendit in cælum, vt ſcilicet, ipſa poſſit conuerſatione fieri cælum. Sententia eſt Alex. Clem. in ſua hortatoria: reſpiciens enim illud de aſcendente Chriſto, Luc. 24. 50. 51. *Benedixit eis, & ferebatur in cælum:* terram, inquit, mutat in cælum Dei agricola, dextra ſignificans, populos ad bona opera excitans, ac cæleſti doctrina hominem Deum faciens. Ita ille. Hæc nempe eſt cauſa tam diuinæ metamorphoſeos: docuit hominem in terris viuere iuxta cæli normas, eóque factum eſt, vt terra cælum manſerit, homo Deus: vel meliùs: Deus homo, alter ſcilicet à ſe, qui in terris viuens, verus Deus homo, efficiebat, vt inſtar cæli eſſet. Nunc igitur cælum aſcendens, ac terram relinquens cæleſti doctrina hominem Deum fecit: nimirum, vt nunquã eſſet terra ſine homine Deo. Et quemadmodum ipſe verus homo eſt, & erat, ac verus Deus: ita veros homines, per cæleſtem doctrinã faceret participatione Deos. Hæc vis cæleſtis conuerſationis, vt alterã quaſi vnionem hypoſtaticam in terris faciat, adeóque Chriſtianus diuina lege imbutus, & ſecũdùm eã conuerſans, quodammodo non videatur homo purus, ſed homo Deus, cæleſti doctrina hominem Deum faciens. Huc autem credo reſpicere tres Patres apud Theodoret. Cant. 1. 13. Nam ad illa verba, *Botrus cypri dilectus meus*, ita pronunciant: Vmbra omnino Chriſti eſt Chriſtiana Reſpublica. quomodo enim aliter Chriſtum adumbrare poteſt, niſi quia ſicut ille duas naturas, diuinam ſcilicet, ac humanam coniunctas habebat hypoſtaticè: ita quilibet perfectus Chriſtianus eaſdem duas in ſe habeat cæleſti conuerſatione copulatas? Ita manet Eccleſia diuiniſſimè contemperata, vt natura quidem terreſtris, conuerſatione autem cæleſtis ſit, conformiter ad ſcalam ſtantem quidem ſuper terram, ſed cacumine cælo inhærentem, imò ipſi Deo, qui in ſummo cacumine innixus hæret.

Fecit Chriſtus ſimiles ſibi, homines Deos.

Terra nunquam ſine homine Deo.
Cæleſtis conuerſatio quandam fecit vnionem hypoſtaticam.
Chriſtianus homo Deus.
Theodoret. Cant. 1. 13.

Chriſtiana res quomodo vmbra Chriſti?

4. Vlteriùs ſcala infima ſui parte terram tangens, ſumma verò cælum, ſignificat, Eccleſiam continere bonos & malos. Nam cæli vocabulo ſignificari perfectos viros, non ſemel in Scriptura reperitur, Iob. 15. 15. cùm dicitur, *Ecce inter Sanctos eius, nemo immutabilis, & cæli non ſunt mundi in conſpectu eius.* pleonaſmus eſt, eadem enim ſententia duobus modis effertur; quod eſt apud Hebræos frequentiſſimum, & gratis ſæpe exercet imperitos idiomatis: quale apud eundem Iob. 11. 5. *Atque vtinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia ſua tibi.* Vbi D. Thom. ingenioſè diſtinguit, quòd Deus aut per ſe loquatur, aut aperiat labia ſua, cùm per alios loquitur. Optimè quidem: ſed nihil opus eſt ea diſtinctione: ipſa enim locutio diuina vtrobique ſignificatur, more linguæ. Similia paſſim occurrent, in iis autem cenſuerim reponendum eſſe locum citatum in rem præſentem: *Ecce inter Sanctos eius nemo immutabilis, & cæli non ſunt mundi in conſpectu eius.* nimirum, vt iidemmet Sancti cælorum nomine deſignentur: nam cùm ſermo ſit inter homines, qui de ſanctitate præſumunt, alienè detorqueri poteſt ſententia in ipſus materiales cælos. Vtrobique ergo D. Auguſt. cum Græcis intelligit præclaros illos Patriarchas, & poſteros in Eccleſia perfectos heroas, quos D. Bernard. ſerm. 28. ſuper Cant. ad illa verba cap. 1. 4. *Formoſa ſicut pelles Salomonis*, eleganter deſcribens, Exemplo (inquit) eius quæ ſurſum eſt mater noſtra, hæc quoque, quæ adhuc peregrinatur, habet cælos ſuos, homines ſpirituales, vita, & opinione conſpicuos, fide puros, ſpe firmos, charitate latos, contemplatione ſuſpenſos, qui quidem verbum ſalutare pluunt, increpationibus tonant, coruſcant miraculis. Ita Bernard. Sed & per terram ſignificari in ſacris literis peccatores, in comperto eſt, maximè verò ex illo Geneſ. 3. 14. in maledictione ſerpentis: *Et terram comedes.* Vbi literales nomine terræ, peccatores ipſos interpretantur ad hunc ſenſum: terram comedes, id eſt, peccatores incorporabis tibi; vt non ſolùm malus ipſe, ſed & malorum caput ſis. Rectè igitur ſcala cælum, ac terram comprehendens, Eccleſiam oſtendit, quatenus peccatores ſimul atque iuſtos eodem gremio continet.

Eccleſiam continere bonos & malos.
Sancti in Scriptura cæli.
Iob. 15. 15.
Pleonaſmus in Scriptura frequens.
Iob. 11. 5.
D. Thom.
Labia Dei, Doctores ſancti, per quos loquitur nobis.
D. Bernard. Cant. 1. 4.

Homines ſpirituales cæli, & quomodo?

Per terram in Scriptura ſignificantur peccatores.
Geneſ. 3. 14.
Dæmon quomodo dicitur comedere terram?

5. Hoc ſibi vult illa fatuarum, ac prudentium virginum parabola, Matth. 25. 1. hoc illa zizaniorum in medio tritici, Matth. 13. 25. hoc illa ſagenæ omni genere piſcium, eodem cap. 13. 47. hoc area paleam habens & triticum, Matth. 3. 12. hoc illa differentia vaſorum in domo patrisfamilias, Roman. 9. 21. quibus oſtenditur Eccleſia non ad purum adhuc educta, ſed aliquibus etiam nunc turpata maculis ob conſortia peccatorum. Huc ergo tendit illa Sponſæ vocatio Cant. 2. 10. *Surge formoſa mea, & veni.* Notat enim Bernard. Etiam formoſam, inquit, monet, vt veniat, quia nondum peruenerat ad ſummũ ſcilicet pulchritudinis, in quo nullus omnino ſit næuus malè conuerſantium. Hinc patet literalis ſenſus eius ſententiæ, quam Sponſa ipſa de ſe protulit: *Nigra ſum, ſed formoſa*, Cant. 1. 4. Quare rationem reddens ſuæ nigredinis, ſtatim addit, *decolorauit me ſol.* quo ſignificatur metaphoricè, communis & publica viuendi ratio; qui enim vitam priuatam degunt, in tenebris viuere, qui communem, in luce verſari dicuntur. Hinc illud Pſalm. 18. 6. *In ſole poſuit tabernaculum ſuum*, explicat Auguſt. de Eccleſia, quam Deus non in latebras compulit, ſed in illuſtrem quandam reipublicæ formam diſpoſuit. Eccleſia igitur inde agnoſcit in ſe obfuſcatam pulchritudinem, quia communis quædam eſt reſpublica, in qua neceſſe eſt permixtos eſſe cum bonis malos. Vnde Pſalm. 86. 5. qui totus eſt de Eccleſiæ proprietatibus, poſtquam aſſeruit, in ea habitare alienigenas, Tyros, Æthiopes: hæc ſpecialiter aſſignatur: *Numquid Sion dicet: Homo, & homo natus eſt in ea?* id eſt, dicetur de Sione (nam interrogationes apud Hebræos ſæpe affirmant, & imperſonalia pro paſſiuis ponuntur) quòd multa genera hominum amplectatur, ſapientes, barbaros, malos, bonos. homo, & homo. hoc igitur commune, ſiue publicum me decolorat, inquit, ob hoc nigra ſum. decolorauit me Sol. Nam ſi diſtinguere adhuc velim, quæ in me permiſta ſunt, apparebit in plurimis defæcata venuſtas. Quadrant Hebræa: ibi enim non eſt, *nigra, ſed formoſa*, verùm *nigra, & formoſa*, quaſi diuiſim, in his quidẽ nigra, in his formoſa; ſed hæc interim perplexa ſunt, quod Eccleſia iure lacrymatur Pſalm. 119. 5. *Habitaui*, inquit, *cum habitantibus Cedar, multùm incola fuit anima mea.* Eſt alluſio ad notationem nominis, *Cedar*, quo ſignificatur nigredo, & Cedarenos, ſiue Saracenos innuit, qui à Cedar filio Iſmaëlis ortum habent. quaſi dicat: quid mirum ſi nigra ſum, quæ cum habitantibus nigredinem ipſa cohabito? illi quidem habitant, & quaſi propriam poſſident nigredinem; ego quantumuis formoſa ex proprio, alienæ

Matth. 25. 1.
Matth. 13. 25.
Matth. 13. 47.
Rom. 9. 21.
Eccleſia maculis turpata ob peccatores.
Cant. 2. 10.
D. Bernard.
Sponſa quare iubetur venire?

Cant. 1. 4.

Per ſolẽ communis viuendi ratio.
Pſal. 18. 6.
D. Auguſt.
Eccleſia illuſtris reſpub.

Obfuſcata per malos.
Pſal. 86. 5.

Hebraiſmus.
Interrogationes ſæpe affirmant.
Imperſonalia pro paſſiuis.
Publicum decolorat.

Nigra & formoſa Hebr. in his nigra, in illis formoſa.
Pſal. 119. 5.

Cum nigredine infectis quomodo nõ nigra.

Google

alienæ tamen nigra exiſtimor conuerſatione nigredinis. Multùm incola fuit anima mea, id eſt, iam diu potior meì pars, nimitû electi, nô ſine iactura patriç virtutis, inter reprobos peregrinatur.

Cælum & terra mutuo ſtant auxilio.

6. Sedenim ſicut terra, & cælum mutuis ſtant auxiliis, quamuis ſecundùm naturas longè diſtent: cælum enim influentiis fouet terram: terra per eas fructificans cæli potentiam, ac diuitias prædicat: Dei ſingulare circa hoc conſilium eſt, vt Eccleſia ſinu ſuo probos, atque reprobos ſimul contineat: nam vtraque pars ſuos habet ex hac conſuetudine non leues fructus. r. fuerit, autore Auguſt. vt per malos boni exerceantur. Rectè enim D. Chryſoſt. homil. 4. ad populum, malos homines vocat iuſtorum agricolas, qui ſcilicet tribulationum aratris non tam eos ſcindant, B quàm ad vberes virtuum fructus exerceant. Idcirco & Eccleſia ita permixtos habens cum malis bonos, comparatur lilio inter ſpinas. *Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias,* Cant. 2. 2. Videlicet, quia vel circumfuſæ ſpinæ lilia pungant, ipſis punctionibus ſuauiùs ſpirant; vel non pungant, ad horrorem earum pulchriùs eminent. vt planè ita in iuſtis eueniat comparatione malorum. Atque hinc eſt quod D. Ambroſ. 2. de Spiritu ſancto 11. non aliò referat ſponſæ illam nigredinem, & pulchritudinem, quàm ad laborem exercitationis ſponſæ, quo ipſo non deformis, ſed omnino pulchra eſt, vt propterea dicatur ſimul nigra, & formoſa. Nigra eſt, inquit, exercitij puluere, & decora ab inſignibus victoriæ. Itaque vultus ſponſæ puluere exercitationis conſperſus, gratiùs ac decentiùs victricia portat inſignia, iuxta illud eiuſdem Ambroſij ad illa verba Pſalm. 118. 137. *Iuſtus es Domine.* Non decet, inquit, redimitos floribus corona, ſed pulуerulentos. Quaſi dicat: Nullius capiti gratiùs inſidet corona victoriæ quàm puluerulento: puluis in acie collectus tantum abeſt, vt faciem dehoneſtet, vt præcipuum decorem addat, & duplo maiorem gratiam, ipſis etiam ornamentis victoriæ. Poſſit ergo ſponſa malorum exercita pugnis, dicere: *Puluerulenta ſum, ſed formoſa.* quod de Hippolyto ſoo dixit Phædra, apud Ouid.

Boni & mali inuicem ſibi proſunt. D. Aug. D. Chryſ. *Mali bonorum agricolæ.* Cant. 2. 2. *Pulchrius apparent & ſuauius ſpirant inter malos.* D. Ambroſ. *Puluis exercitationis gratiores reddit.* D. Ambroſ. Pſalm. 118. 137. *Puluis in ore victoris magis decet, quàm corona.*

Et leuis egregio puluis in ore decet.

7. E contrario verò eodem Auguſtino teſte, in hoc bonorum, ac malorum intra Eccleſiam conuictu, intendit Deus, vt bonorum exemplo corrigantur mali, quod rectè videtur exaggeraſſe Ambroſ. ad illa verba Pſalmi 118. 74. *Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur.* Pleriſque, ait, iuſti aſpectus admonitio correctionis eſt, quàm pulchrum ergo ſi videaris, & proſis! Sic ille. Non modò autem viſus ab improbis prodeſt iuſtus, ſed, quod maius eſt, ſuis etiam vexatoribus per ipſammet vexationem proficuus eſt. Ideirco D. Bernard. ad prædicta verba Cant. 2. 2. *Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias.* Si amicum (inquit) te præbeas inimicis, iure proprietatis, lilium es: quòd ipſas vtique pungentes ſpinas candore proprio illuſtrare, & venuſtate non ceſſas. Ita Bernard. Sicut ergo ſpinæ pungentes lilia, ſummas inde cuſpides retrahunt ſuaui ſucco illitas, ac neceſſario fragrantes odore liliorum, quem ſi quis hauriat, lilia putet: Ita mali bonorum, quibuſcum viuunt, præſentia non modò afflantur fœliciter, ſed amatè etiam pungentes, ipſis miro quodã modo punctionibus dulceſcunt, quin & ſanguine conſperſi pulchriores euadunt, feliciùs nimirum compuncti, quàm pungentes

Mali conuictu bonorum corriguntur. D. Ambr. Pſalm. 118. 74. *Iuſti aſpectus admonitio correctionis.* *Iuſtus ipſa vexatione prodeſt vexatoribus.* D. Bern. Cant. 2. 2.

A crudeliter. & in hanc rem illud ex Chryſoſtomo afferre lubet, quo Apoſtolos erga perſecutores ſuos egregiè beneficos fuiſſe oſtendit. Sic enim in ſermon. de duodecim Apoſtolis: O incudes, inquit, animatæ, quæ dum feriremini, eos, qui feriebant, ad intelligentiam fabrefeciſtis! quaſi dicat: percuſſorum furentes animos veſtra patientia compoſuiſtis, miro videlicet modo patiendo artifices, ac ſi incudes eſſetis, quæ non agendo, ſed ictus malleorum perferendo, operi faciundo inſeruiunt. O incudes animatæ! Ita planè iuſti peccatorum etiam pedibus in Eccleſia conculcari, peccatoribus proſunt. Vt iam quæri non oporteat: quare peccatores Deus in Eccleſia ſua patiatur? atque in aperto maneat; cur ſcala figuram B Eccleſiæ continens, hinc cælum, inde terram contineat. Quamuis autem (vt notauit Auguſtin. de vera Religione) in hoc mundo impius pio viuat, & iuſtus impio, vt eodem modo, quo diximus, ſibi inuicem ad ſalutem proſint: hæc tamen bonorum, ac malorum in Eccleſia coniunctio finienda eſt cum hac vita: bonis, quaſi per ſcalam in cælum receptis; malis verò detruſis in ſempiterna ſupplicia. Vnde in parabola ſagenæ rectè D. Aug. notauit lib. 13. contra Fauſt. cap. 16. In hoc mundo, inquit, boni ac mali, quaſi in retibus indiſcretè natant, donec perueniatur ad littus. Idem Auguſt. ad illa verba Pſalm. 2. 9. *Reges eos in virga ferrea,* de vaſorum illa differentia in domo patrisfamilias. Rom. 9. 21. *Sunt vaſa,* inquit, *in honorem* C *& contumeliam*; ſed vſque ad virgam ferream: in iudicio ſcilicet finali vibrandam.

D. Chryſ. *Apoſtoli incudes, quæ ſuos malefactores fabrefaciebãt.* *Coniunctio malorum & bonorum finienda in iudicio.* D. Auguſt. Pſal. 2. 9. Rom. 9. 21.

8. Nunc etiam illud conſideremus, quod ex Hebræo iam notauimus; nam quod noſter dixit ſcalam ſtantem in fonte eſt, מצב propriè ſtatutam; iuxta Septuaginta, firmatam: Chaldæus, defixam dixit ſuper terram, & intelligendum, viſam eſſe ſcalam infima ſui parte aliquantulùm in terram defoſſam ad firmitatẽ. Significatur autem ſtabilitas Eccleſiæ aduersùs omnes impetus. Hinc eſt illud Iſaiæ 28. 16. *Ecce ego mitto in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretioſum, in fundamento fundatum.* Ad literam eſt ſermo de Eccleſiæ prima fundatione in Chriſto vero lapide, D Matth. 21. 42. ad Epheſ. 2. 21. Et illud, mitto in Sion lapidem; inuerſio eſt Hebræis familiaris, pro, mitto Sion in lapidem: vt ſignificetur fundata Eccleſia non ad ſuperficiẽ lapidis, quod certè abundè ſufficeret ad firmitatem, ſed ipſum quoque lapidem excauatum profundiùs, vt eam omnino immobilem contineret. complent hunc ſenſum vltima illa verba, *in fundamento fundatum.* Nam iuxta vim Hebraicam dicendum foret: *fundamenti fundati, ſeu, fundamenti fundamenti*; alteruter autem verſionis modus magna exaggeratione ſignificat lapidem non ſimpliciter ſubſtratum ædificio, ſed altè procíſum, vt fundamentum exhibeat iterum, atque iterum fundatum ad ipſam æternitatem. E Admirabili autem myſterio ſignificatur Eccleſia, non quomodocunque fundata in Chriſto, ſed in eo vulneribus altè confoſſo, ac præcipuè excauato in profundum latere, Ioan. 19. 34. vt ipſis diuini lapidis viſceribus firmiter inhærens, in hanc ædificij molem, quam videmus hodie, feliciter conſurgeret. Huc autem omnino reſpicit D. Paul. ad Hebræos 5. 30. cùm ait: *Quia membra ſumus Chriſti de carne eius, & de oſſibus eius.* Qua in re alludens apertè ad ædificationem Euæ ex latere Adami dormientis, formationem Eccleſiæ ex latere Chriſti mortui in eo principaliùs

מצב *Scala aliquantulùm in terram defoſſa ad firmitatem.* Iſai. 28. 16. Matth. 21. 42. ad Epheſ. 2. 21. *Hebraiſmus. Inuerſio familiaris Hebræis.* *Eccleſia in lapide excauato.* *In Chriſto vulneribus altè defoſſo.* Ioan. 19. 34. ad Hebræ. 5. 30.

figuratam agnoſcens, addit: *Sacramentum hoc magnum eſt. Ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia.* quaſi dicat: cùm Moyſes dixit: *Et ædificauit coſtam in mulierem.* eo modo loquendi præcipuè vſus eſt ad magnum ſacramentum, ſcilicet ædificationis Eccleſiæ ex latere Chriſti. Vlteriùs autem illuſtrari poſſunt quæ diximus ex illo Iſai. cap. 49. 16. vbi agens de conuerſione gentium, ac de ſpirituali Sione, id eſt, Eccleſia Chriſtiana, ita loquitur in perſona Chriſti: *In manibus meis deſcripſi te.* propriè autem ex Hebræo: Situm, ac fundamentalem tui conſtitutionem in manibus meis metatus ſum, nimirum per exceptas in eis plagas, quarum deductione apertus eſt locus ad futurum ædificium. Itaque Chriſtus vndequaque perfoſſus eſt, latere, manibus, pedibus, magno videlicet ſacramento, vt firmum præberet ſolum, è quo primùm naſceretur Eccleſiæ fabrica.

Figura ædificatio Euæ ex coſta Adami.

Iſai. 49. 16.

Situs Eccleſiæ manus Chriſti, & totum corpus perforatum plagis.

9. Dubitari autem poteſt, quomodo Chriſtus ſit hoc modo fundamentum Eccleſiæ, cùm Apocal. 21. 14. dicatur, murum ciuitatis, id eſt, Eccleſiæ habere *fundamenta duodecim, & in ipſis duodecim nomina Apoſtolorum?* Vnde colligi videtur, ſolos Apoſtolos eſſe fundamenta Eccleſiæ. Augetur autem dubitatio, quoniam 1. Corint. 3. 11. dicitur: *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus* IESVS. Reſpondet D. Thom. ad hunc locum Pauli. Fundamentum eſſe duplex; alterum, quod à ſe habet ſoliditatem: ſicut rupes aliqua, ſupra quam ædificium conſtruitur, & huic fundamento comparari Chriſtum, qui ideo dicitur Matth. 7. 24. firma petra, ſupra quam ædificatur domus: alterum fundamentum eſt, quod habet ſoliditatem non à ſe, ſed ab alio, hoc eſt, à ſolo firmo, ſeu rupe aliqua ſubiecta, & hoc modo dici Apoſtolos fundamenta Eccleſiæ: quia ipſi primò ſuperædificati ſunt Chriſto per fidem, Epheſ. 2. 20. *ſuperædificati ſupra fundamentum Apoſtolorum*, id eſt, Chriſtum, qui eſt fundamentum Apoſtolorum. Fortè autem id ſibi vult Iſai. cùm Chriſtum dixit, lapidem eſſe fundamenti fundati: id eſt, imi fundamenti, ſupra quod, ſcilicet, cæteri quaſi lapides fundamentales conſtituuntur: vel lapidem fundamenti fundamenti; vt nimirum duplex fundamentum, ſicut diximus, ſignificemt, primum Chriſti, ſecundum Apoſtolorum. Rectè igitur D. Ambroſ. Apocal. loco citato hanc eandem quæſtionem claudit: Vnum inquiens eſt fundamentum, id eſt, Chriſtus; à quo continentur omnia fundamenta. Apertè autem & D. Aug. ad Pſalm. 86. vocat Chriſtum fundamentum fundamentorum. Ob hæc autem multa firma fundamenta, multa Patres de immobilitate Eccleſiæ, in quibus D. Chryſoſt. in ſerm. de expulſione ſua, tom. 5. mirum quid dicat: Eccleſiam, ait, vincere nulla vis poteſt. Deus eſt Eccleſia, qui fortior omnibus eſt. mira, & noua ratio? quomodo enim Deus Eccleſia eſt? nunquid ad eum modum quo D. Bern. ſerm. 27. ſuper Cant. de Chriſto ait, Vnus idémque Dominus, & ſponſus in capite eſt, & ſponſa in corpore? & de Chriſtianis Auguſt. ſermon. 61. de verbis Domini ſecundùm Ioannem. Nos omnes, inquit, cum capite noſtro Chriſto Chriſtus ſumus? Verùm id in Chriſto facile intellectu eſt propter communicationem carnis, ſecundùm quam veram ſortitur rationem capitis myſtici: at Deus cùm ſecundùm naturam longè diſtet à nobis, ac ideò caput noſtrum dici nequeat: quomodo Eccleſia dicatur, aut ipſa Eccleſia Deus, non facilè apparet. Verùm ſi velimus ad libram exigere prædictam Chryſoſt. ſententiam, magnificam reperiemus continere exaggerationem immobilitatis Eccleſiæ: nam Chriſtus, qui quatenus homo, eſt caput Eccleſiæ, cùm ſit etiam verus Deus, id profectò efficit, vt vigorem prorſus diuinum influat in totam Eccleſiam, quo aduersùs omnes impiorum ictus inuicta perſiſtat: quod meliùs intelligitur, ſi ad noſtram ſcalam recurramus: nam Deus ipſe ſtans in ſummitate, diuinam vim admotis manibus imprimens, ſuſtentat illam, ne corruat. Quia verò immobilitas eſt maximè propria Deo: ita vt vel ea vnica differentia ſe quaſi definierit Malach. 3. 6. *Ego Deus*, inquiens, *& non mutor*, in luce iam manet, quare D. Chryſoſt. dixerit; Eccleſiam vincere nulla vis poteſt: Deus eſt Eccleſia, qui fortior omnibus eſt: quaſi dicat: quidquid ſit de cæteris, in hoc Eccleſia Deus eſt: quòd nulla vi conuelli poſſit. Qui igitur Eccleſiam oppugnare aggreditur; non minùs inſanit, quàm qui moueret arma contra Deum, aut, qui ſcalam, quam Deus ſua manu ſuſtentat, deturbare conaretur in terram. In tuto res eſt. hanc ſecuritatem innuit illa vox Eccleſiæ Pſal. 128. 1. *Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea: etenim non potuerunt mihi, expugnauerunt*, pro, impugnauerunt. *à iuuentute*, à pueritia, à primis initiis & incunabulis meis oppugnauerunt me hoſtes mei, & tamen non præualuerunt, videlicet per annos præſertim 300. vſque ad Conſtantinum oppugnata eſt Eccleſia. & nomina quidem oppugnatorum elicere nititur Geneb. ex voce רבת vide locum.

Chriſtuſne ſolus, an cũ Apoſtolis ſit fundamentũ Eccleſiæ.

Apocal. 21. 14.

1. Cor. 3. 11.

Matth. 7. 24.

Chriſtus fundamentum à ſe, Apoſtoli fundamentum à Chriſto.

Epheſ. 2. 20.

Iſai. 28.

Cur Chriſtus fundamentũ fundatum, ſeu lapis fundamenti fundamenti.

D. Ambroſ.

Chriſtus fundamentũ fundamentorum.

D. Auguſt. Pſal. 86.

D. Chryſ.

Deus eſt Eccleſia, quid apud Chryſoſtomum.

D. Bern.

S. Auguſt.

Eccleſia dicitur Deus, quia Deus eam immobilem facit in Chriſto, qui eſt caput eius.

Malach. 3. 6.

D. Chryſoſt.

Qui pugnat contra Eccleſiam, contra Deum pugnat.

Per annos trecentos oppugnata eſt Eccleſia.

Idcirco Dominus ipſe Matth. 16. 18. *Portæ*, inquit, *inferi non præualebunt aduersùs eam.* Per portas inferi ſignificantur omnes omnium dæmonum vires. Metaphora ducta à portis vrbium, in quibus plures coaceruantur munitiones, ac robur ipſum exercitus ad reſiſtendum conſiſtit, vt glorioſior ſit verborum Chriſti ſententia: portæ inferi non præualebunt aduersùs eam. Non enim tam eſt ſenſus, quòd Eccleſia mole ſua ſtans impetus infernorum hoſtium immobilis ſuſtineat: quàm quòd ipſa irrumpat animosè, & aggrediatur portas inferi, & quantumuis munitas ſolo æquet, vt nunquam præualere, id eſt, tota Eccleſia ſuperiores euadere hac in pugna poſſint. Atque huius inuictæ virtutis rationem reddens Chryſoſt. in ſerm. quòd Chriſtus ſit Deus, Quoniam, inquit, adiutricem habet, & commilitantem inuictam virtutem Dei, non ſola videlicet contra dæmones Eccleſia militat, ſed Deum habet commilitantem. ingens profectò gloria, & conſolatio militantis Eccleſiæ, quòd Deus non iam ducem ſe illi exhibeat aduersùs Tartarum, ſed quaſi vnum de eodem exercitus corpore militem: vt hinc appareat, quomodo virtus diuina in Chriſto, qui eſt caput Eccleſiæ, infuſa per omnia eius membra, diuina illa quodammodo reddat vigore operandi & excellentia: nihil enim aliud ſibi vult Chryſoſt. cùm eam Eccleſiæ adiutricem, & commilitantem appellat. Hoc ipſum autem promiſit Dominus aſcenſurus in cælum, cùm ad Diſcipulos ait: *Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſeculi.* Illud enim, *vobiſcum*, ſignificat non ſolùm intimam ac familiarem præſentiam, ſed inuiſcerationem, vt ita loquar, in ſacramento Euchariſtiæ, cuius proprium eſt, deificare homines. idcirco apud Chryſoſt. vbi ſuprà, audacter loquitur Eccleſia ad prædicta verba,

Matth. 16. 15.

Portæ inferi, omnes omnium dæmonum vires.

Portæ inferi non præualebũt, id eſt, oppugnata ab Eccleſia cadent.

D. Chryſ.

Eccleſia habet Dei vim commilitantem.

Deus quaſi vnus miles in Eccleſia.

Vobiſcum ſum, quaſi inuiſceratus per Euchariſtiam.

D. Chryſoſt.

Digitized by Google

ba, *vobiſcum ſum*. Teneo, inquit, manum Domini mei, hæc mihi cautio, ſatis tuta ſum. Ita ille.

10. Ex dictis vna manet dubitatio: videlicet, ea quæ hucuſque attulimus ad Eccleſiæ firmitatem aſſerendam, vel omnino, vel præcipua ex parte referenda eſſe ad Deum ſuſtentantem ſcalam, non verò ad terram continentem ipſam defixam intra ſe. Reſpondetur, humanitatem Chriſti, ſupra quam fundatam, & firmatam diximus Eccleſiam, myſticè vocari terram in Scriptura. Vnde illud Cant. 2. 12. *Flores apparuerunt in terra noſtra*, accipit D. Bern. pro reſurrectione Chriſti, quando poſt hyemem paſſionis flores immortalitatis pullularunt in carne eius. Sed enim terram quoque in ſenſu magis literali plurimum contuliſſe ad dictam ſtabilitatem, certum habemus ex inſigni loco Apocal. 12. 16. iuxta interpretationem Lyrani. Nam cùm mulier illa amicta ſole, expreſſa ſcilicet imago Eccleſiæ, a facie multiformis draconis, hoc eſt, perſecutorum, fugata eſſet in ſolitudinem, ſæuiuſque draco fluuium, quo illam ad ſe traheret ex ore proiiceret, id eſt, multiplicaret perſecutionum æſtus ad eam penitus abſorbendam: terra, inquit, adiuuit mulierem, & aperuit os ſuum, & abſorbuit fluuium. Senſus eſt; Imperatores Romani, videlicet, Conſtantinus & alij, ad liberandam Eccleſiam diuino Spiritu acti conſpirarunt, & quaſi aperto ore fluuium deuorarunt, quia perſecutores omnes imperio, legibus, armiſque ſuis de medio ſuſtulerunt. Vnde D. Ambroſ. in oratione de obitu Theodoſij pulchre examinat, quare Imperator Conſtantinus è duobus Crucis clauis, quos Helena mater ſibi miſerat, alterum equi fræno, alterum verò diademati inſeruerit? & reſpondet, vnus clauus in fræno, vt perſecutio ceſſaret: alter in diademate, vt in eo fidem tranſmitteret ad poſteros. Imò non deeſt inter recentiores, qui alas duas Aquilæ magnæ, quæ huic mulieri datæ ſunt, vt eriperet ſe à dracone perſequente, interpretetur auxilia vtriuſque imperij, Occidentalis, videlicet, & Orientalis, cuius propria inſignia ſunt Aquilæ. illud maneat, Eccleſiæ ſcalam, non modò ſuſtineri à Deo, qui in ſummo eſt, ſed etiam à terra, ſupra quam non ſine cauſa ex Hebræo dicitur ſtare fixa: admirabili tamen conſilio factum eſt, vt hæc firmitas ex parte terræ in principio naſcentis Eccleſiæ deſideraretur, nequis exiſtimaret (ait D. Chryſ. contra Iudæos) Regibus terræ tribuendam omnino eſſe ſtabilitatem Eccleſiæ: ideireo cùm erat imbecilla adhuc; ab iiſdem illam oppugnari permiſit, vt ſcirent poſteri, etiam quod nunc in tuto eſt, ad potentiam Dei maximè referendum eſſe.

Cant. 2. 12. D. Bern. *Humanitas Chriſti terra florens in reſurrectione.*

Apocal. 12. 16. Lyranus. *Scala in terra fixa, Eccleſia ſtabilita per principes terrenos.*

Draco rufus, perſecutores Eccleſiæ, fluuius, perſecutio.

D. Ambr. *Clauus crucis in fræno equi Conſtantini, vt contineret perſecutiones. Alter in diademate, vt fidem tranſmitteret ad poſteros.*

Duæ alæ aquilæ, auxilia vtriuſque imperij.

D. Chryſ. *Terreni principes priùs perſequuti ſunt Eccleſiam, & quare?*

11. Angeli denique aſcendentes, & deſcendentes per ſcalæ gradus, oſtendunt primò curam, ac ſtudium quo ſingulis adſunt Eccleſiæ gradibus ad cuſtodiam. De quo eſt illud Cant. 7. 1. *Quid videbis in Sulamite, niſi choros caſtrorum?* Sulamitis, idem ac Hieroſolymitana, Eccleſiæ noſtræ proprium epithetum, quoniam ab Ieruſalem trahit ortum ſuum, iuxta illud Iſai. 2. 3. *De Sion exibit lex, & verbum Domini de Ieruſalem*. Hoc igitur in Eccleſia proponitur mirum, quòd Angelorum eam exercitus ordinatè cuſtodiat, diſtributus, videlicet, in diuerſas quaſi centurias, vt diuerſis Eccleſiæ partibus præſtò adſint. Quid videbis in Sulamite, niſi choros caſtrorum? Leui, ſcilicet, armatura promptos, vt choraules ſcenicos, ac proinde cum voluptate cuſtodientes Eccleſiam, ac ſi choros ducerent. Et fortè ipſum aſcendere, ac deſcendere, crebrique inter ſe tranſcurſus, aliud non fuerit, quam choreas agitando, Eccleſiæ tractare negotia. Certè quidem Nyſſen. Greg. in tractatu de vita Moyſis, allegoricè explicans veteris tabernaculi inſtrumenta, ac illud expendens, quomodo ſingulis anſulæ ex auro factæ idcirco aptatæ fuerint, vt attolli facilè, ac deponi poſſent, eas ipſas anſulas interpretatur Eccleſiæ militantis (quæ vel ob id tabernaculum dicitur) cuſtodes Angelos, vt eorum ſit officium cum his aſcendere, cum illis deſcendere, eleuando alios ad Dei contemplationem, deponendo alios ad proximorum curam, vt cum hoc rectè congruant aſcendentes, ac deſcendentes Angeli per ſcalam myſticam, hoc eſt, Eccleſiam.

Angelorum cura in cuſtodienda Eccleſia. Cant. 7. 1. *Eccleſia dicitur Hieroſolymitana ex origine ſua.* Iſai. 2. 3. *Angelorum exercitus cuſtodit Eccleſiam.* *Chori caſtrorum, cuſtodes leuis armatura, & alacres.*

Aſcenſus & deſcenſus Angelorũ quaſi chorea. D. Greg. Nyſſen.

Anſulæ tabernaculi, Angeli cuſtodes Eccleſiæ.

12. Secundò, hi ipſi aſcendentes, ac deſcendentes Angeli (autore Auguſt. 19. contra Fauſtum 2.) ſignificant Euangeliſtas, ac alios Eccleſiæ Doctores. Aſcendentes, inquit, cùm ad intelligendam ſupereminentem dignitatem excedunt vniuerſam creaturam: deſcendentes verò, cùm ad hæc ipſa docenda ſe accommodant captui auditorum: atque hoc eſſe proprium officium Angelorum, declarauit Chryſoſtom. tom. 5. cùm dixit: Angelos ita dici, eo quòd ſententias Dei hominibus nunciant: cui rectè congruit illud Malach. 2. 7. *Labia Sacerdotis cuſtodient ſcientiam, & legem requirent ex ore eius; quia Angelus Domini exercituum eſt*. Vbi illud, *cuſtodient*, iuxta vim Hebraicam ſignificat ipſum debitum officij Sacerdotis. Nam apud Hebræos futura declarant obligationem. Geneſ. 20. 9. Abimelech ad Abraham ſic ex Hebræo, *Opera, quæ non fient, feciſti nobis*, id eſt, opera quæ non debent fieri. Vnde Hebraiſmum ſapit illud D. Petri ad Chriſtum cùm ſe paſſurum denunciauit, Matth. 16. 22. *Abſit à te Domine, non erit tibi hoc*, id eſt, non debes hoc facere, non pertinet hoc ad obligationem tui officij. Vnde congruit reſponſio Domini: Non ſapis, quæ Dei ſunt, id eſt, quæ Deum æquum eſt facere. Eſt ſenſus maximè literalis. Eandem ergo vim habet illud: *& legem requirent ex ore eius*. Ratio autem quæ ſequitur optimè declarat præcedentia: *Angelus enim Domini exercituum eſt*. quaſi dicat: Dei nuncius eſt, ad cuius officij obligationem hoc ſolum pertinet, vt, quæ à Deo accepit ſimpliciter referat, nihil addendo, aut detrahendo. Vnde hoc eſt quod communiter à Patribus dicitur: Angeli nomen eſſe officij, non naturæ. Præclarè eſt illud à D. Paulo commendatum Timotheo 1. Timoth. vltimo 20. *O Timothee, depoſitum cuſtodi deuitans profanas vocum nouitates*. Vbi ad literam agit de doctrina Euangelica tradenda, quam quidem magna cum energia depoſitum vocat, id eſt, creditam ipſi à Deo cum obligatione reddendi eo modo, quo acceperat. Vnde eſt illud eleganter dictum à Vincentio Lyrinenſi contra nouitates hæreticas: Quid eſt, inquit, depoſitum? quod creditum tibi eſt, non quod a te inuentum; quod accepiſti, non quod excogitaſti; res non ingenij tui, ſed doctrinæ cæleſtis; non vſurpationis priuatæ, ſed publicæ traditionis. Eodem reſpiciens Bernard. lib. 2. de conſider. ad Eugenium. Conſecraſti, inquit, Euangelio os tuum, hoc requirent ex ore tuo non nugas, non fabulas.

D. Auguſt. *Doctores Eccleſiæ aſcendentes, & deſcendentes Angeli.*

D. Chryſ.

Malach. 2. 7. *Sententias Dei hominibus nunciãt Angeli.*

Geneſ. 20. 9. *Hebraiſmus. Futura declarant obligationem.* Matth. 16. 22.

Quæ Dei ſunt, id eſt, quæ Deum facere æquũ eſt.

Angeli obligatio, vt quæ à Deo accepit ſimpliciter referat.

Quid ſit: Angelus eſt nomẽ officij, non naturæ. 1. Timoth. vlt. 20.

Doctrina Euangelica cur dicatur depoſitum?

Vincent. Lyrinen. *Doctrina, vt accepta eſt à Deo reddenda.*

D. Bern.

Sed ne illud indiſcuſſum prætereamus. Nam ſi Sacerdos Angelus Domini eſt, ac adeò ex officio diuino oracula referre debet, cui de illo dicitur,

Quid ſit cuſtodire ſcientiam?

Digitized by Google

Labia Sacerdotis cuſtodient, non verò,prædicabunt, A
ſcientiam? Cuſtodia enim quandam potiùs auari-
tiam ſonat, quàm promptitudinem ad traden-
Significatur ſobria traditio doctrinæ.
dam doctrinam. Reſpondetur, ſignificari in hoc
non auaram cuſtodiam, ſed ſobriam traditionem
diuinæ ſcientiæ: cuſtodimus enim ſub clauibus,
quæ iudicamus diſpenſanda cum diſcretione; ta-
lis ergo debet eſſe prædicator: non debet illico
totum ſcientiæ theſaurum effundere,ſed pruden-
tiæ clauibus obſignatum habere, vt pro ratione
temporis, loci ac perſonarum diſtribuat quan-
Iſai.8.16.
Signare legē apud Iſaiam eſt,continere prudenter doctrinam.
tum ſatis eſt. Vnde illud Iſaiæ 8. 16. *Signa legem,*
liga teſtimonium in diſcipulis meis. Eſt exhortatio
Dei ad Prophetam: nam cùm is ad populum ali-
qua de conuerſione gentium, quas Iudæi inuiſas B
habebant, quaſi imprudenter effudiſſet: loquen-
tem veluti continens: *Signa,* inquit, *legem, liga te-*
ſtimonium in diſcipulis meis. Hebræus habet, *in doctis*
meis; quaſi dicat: ſatis eſt, de his hactenus: non
enim capaces ſunt audiendi hæc myſteria: ne er-
go tu, & reliqui doctores mei hæc in propatulo
habeatis, ſed quaſi recondita, & repreſſa, vt in-
ſtillare ea potiùs debeatis in auditorum animos,
quàm effundere. Congruit his, quod Magnus
Iob.26.8.
Ligare aquas in nubibus,eſt doctrinam temperare in prædicatoribus.
Gregor. ait explicans illa verba cap.26.8.in Iob:
Qui ligat aquas in nubibus ſuis,vt non erumpant pariter
deorſum. Oſtendit, inquit, prædicatoribus tem-
perandam doctrinam iuxta exigentiam audito-
rum; ſicut diuino conſilio aqua in nubibus ſu- C
ſpenſa, non effuſè,ſed guttatim decidit,quoniam
id poſtulat natura terræ ad fructus ſuos,non
aquam ſimpliciter, ſed in imbrem redactam ex-
pectans. Sicut ergo ligatio aquæ in nubibus non
denotat auaritiam Dei, ſed mirabilem potiùs ſa-
pientiam, & conſilium, quo ſe accommodat ad
Scientia in labiis, vt oſtendatur promptiſſima.
præciſam telluris exigentiam:ita cuſtodia diuinæ
ſcientię in labiis Sacerdotis,ſolam concernit pru-
dentem diſpenſandi rationem, alioqui promptiſ-
ſimam, vtpote in ipſis ſtatim labiis, vt non opus
ſit ex profundo cordis haurire, ſed ex ſummis la-
biis colligere.

Aſcendant doctores ad alta myſteria, ſed deſcendāt etiā ad docendum.
13. Hæc ergo omnia optimè conueniunt cum
noſtris Angelis aſcendentibus, & deſcendētibus: D
fuerit enim in doctoribus Eccleſię quantūuis alta
rerū diuinarum ſcientia,ſed tamē deſcendant ne-
ceſſe eſt, ſeu potiùs condeſcendant proximi infir-
mitati, docentes ſolùm, quæ oportet,qualem ſe
profitetur D.Paul.2.Corint.5.13.cùm ait:*Siue men-*
D.Thom.
Doctores Eccleſiæ mediatores quomodo?
te excedimus, Deo; ſiue ſobrij ſumus, vobis. Ad quæ
verba D.Thom.rectè ſupponit, Doctores Eccle-
ſiæ ſequeſtres eſſe, ſiue mediatores inter Deum,
ac populum: vt altera quidem quaſi ſui parte
vniantur Deo per altiſſimam contemplationem:
altera per condeſcenſionem proximo ſe accom-
Paulus modò per extaſim vnitus Deo, modò per condeſcenſum inclinatus proximo.
modent: talem verò hîc ſe deſcribere Paulum:
modò quidem per extaſim Deo inhærentem, vt E
ab ipſo fonte ſalutarem doctrinam hauriat: mo-
dò in proximum inclinatum, vt refundat, quæ
acceperat. Vnde à D. Chryſoſt. dicitur cæleſtis
D.Chryſ.
Paulus cæleſtis fiſtula, quomodo?
fiſtula: excipiens ſcilicet è cælo fluenta doctri-
næ, quæ hominibus poſtea accommodatè com-
municet; non enim poteſt eſſe fiſtulæ intempe-
rata profuſio. Hoc igitur idem miratur in Paulo,
in ſermon. de duodecim Apoſtolis; cùm de illo
Paulus in cælis homo, in terris Angelus.
ait: Quantum eſt, inquit, hoc? Paulus in cælis
homo, in terris Angelus. quaſi dicat, quid priùs
mirabor in Paulo? an,quia homo cùm ſit,ad ter-
tium vſque cælum aſcendit, & audiuit arcana
verba? an verò quia hæc ipſa nullo modo illum
auerterunt,vt Angeli interim officio exactiſſimè

A fungeretur in terris, ab illa ſcilicet altitudine
ſcientiæ humiliter ſe demittens ad quoſlibet ru-
des erudiendos? Sed & alterum huius rei præ-
clarum exemplum eſt Ioannes Euangeliſta,quem
Ioannes Euangeliſta aſcendēs, & deſcendens.
idem Auguſtinus miratur modò ad altiſſima cæ-
li aſcendentem, cùm ait: *In principio erat Verbum,*
modò ad ima deſcendentem,cùm enunciat; *Ver-*
bum caro factum eſt.

14. Hinc eſt quod Auguſt.in principio com- D.Auguſt.
mentariorum in Ioannem ob hoc ipſum, docto-
ribus Eccleſiæ accommodet illud Pſalm. 71. 3. Pſal.71.3.
Suſcipiant montes pacem populo, & colles iuſtitiam.
Montes & colles more linguæ pro eodem.
Quamquam verò ibi diuidat montes à collibus,
quòd illi ſint maiores, hi verò minores animæ
B in Eccleſia,quæ proinde ab illis maioribus do-
ctrinam expectare debeant:tamen ex more idio-
matis, vt ſuprà diximus, montes, & colles, pro
iiſdem ſumuntur, efficiúntque multò congruen-
tiorem ſenſum: *Suſcipiant montes pacem populo, &*
Doctores iidē colles, & montes quomodo?
colles iuſtitiam. quaſi dicat, iidem qui in Eccleſia
montium inſtar attollunt meritorum vertices ad
ipſum diuinitatis ſolium, vt oſculum inde pa-
cis ſuauiſſimè delibent, per condeſcenſionem
colles ſe efficiant, atque eam ipſam pacem me-
minerint populo ſibi ſubdito debere quaſi ex iu-
ſtitia. Et pergo illuſtrare hoc Ioannis Euangeli-
ſtæ exemplo; de quo Rupertus Abbas ad princi- Rupert.
pium eius Euangelij, ita pronunciat. Ecce veri-
C tas, inquit, quæ de terra orta eſt carnem de Vir-
gine aſſumens, vt nos à diabolo liberaret,eadem
Veritas diuina induit vocem Ioannis Euangeliſta.
de virginalis Ioannis anima generatur, vocem
corpoream induens, vt pro nobis contra hæreti-
cam prauitatem dimicet: qui enim de corde ſuo
Verbum bonum eructauit in vterum Virginis,vt
Deus inuiſibilis, viſibilis fieret, ipſe caſtis com-
Deus animam Ioannis fœtam Verbo fecit.
plexibus ſuis aſcitam dilectam Ioannis animam
eodem verbo fœtam reddidit,vt Verbum ineffa-
bile per vocem eius ac literam audibile procede-
ret. Ita Rupert. Fit ergo, vt Virgo quidem verè
in vtero, Ioannes in mente Verbum Diuinum
quaſi incarnauerit, quatenus ſicut illa vtero, ſic
ille intellectu immenſum concipiens, poſtea, vel
D carne,vel voce,quaſi veſtitum humanis ſenſibus
mirabiliter attēperarunt.Ecce quomodo Ioannes
per hāc ſcalam aſcendebat,ac deſcēdebat in mo-
rē Angeli.Vnde D.Aug.ad initium eiuſdem Euā- D.Auguſt.
gelij cùm multis verbis oſtendat, quàm altè ſe
extulerit cognitione diuinitatis: obiiciátque il-
lud 1. Corint. 2. 9. *In cor hominis non aſcendit, quæ* 1. Corint.2.9.
præparauit Deus diligentibus ſe: in magnam com-
mendationem Ioannis ita reſpondet: Si aliquo
Ioannes Euangeliſta pluſquam homo.
modo dici poteſt,in tantum aſcendit in cor Ioan-
nis, in quantum ipſe Ioannes non erat homo.
quid eſt, non erat homo? in quantum cœperat
eſſe Angelus.
E Percurrimus celebriores ſenſus Viſionis ſca-
læ. ſunt alij priuati, minúſque ad literam perti-
nentes, quos videre potes apud Patres. Nam D. D. Hieron.
D.Hier. ſcalam accommodat religioni, & cæleſti gloriæ.
Hieron. in epiſt. ad Furiam de ſeruanda viduita-
te,accommodat ſcalam religioni; & lib.2. contra
Iouin. ait,ſignificari per illam cæleſtem gloriam
cum diuerſitate manſionum. D. Aug.ſerm. 15. de D.Aug.
D. Auguſtinus Virgine Deipara.
Tempore,Virginem Deiparam ſcalam hanc acce-
pit; per quam Deus ad terram deſcendit, vt per
eam nos aſcenderemus ad cælum. D.Bern.de ſca- D.Bern.
D. Bern. humilitati.
la humilitatis ad ſimilitudinem ſcalæ Iacob tra-
ctatum compoſuit. Denique Tertul. 3. contra Tertul.
Tertul. via ad cælum, & perſecutione.
Marcionem viam ad cęlum,de qua alij decidunt,
alij proficiunt in eadem ſcala,commentus eſt.Si-
militer in lib.de fuga in perſecutione, ſcalam Ia-
cob

cob ipſam perſequutionem repræſentare ait. Denique videndus Philo in lib. de ſomnüs, vbi tres huius ſcalæ tropologicas ſignificationes adhibet. A

De oraculo.

SECTIO VII.

1. *Dicitur Deus Abraham, Iſaac, & Iacob, quoniam peregrini erant in hoc mundo, ex D. Paulo Hebr. 11. quomodo maiores mundo fuerint, expenditur à D. Chryſ. quo ſenſu dicatur à Paulo illis dignum non eſſe mundum.* B
2. *Fecit Deus Iacob dominum terræ, quam contemnebat, ex D. Chryſoſt. nihil habentes, & omnia poſſidentes, 2. Corint. 6. explicatur ab Anſelmo. Illuſtratur Ambroſius exemplo D. Petri Actor. 3. & Chryſoſtomus exemplo Pauli.*
3. *Promittit propagationem ſeminis Iacob in totum mundum, quod per myſterium de Eccleſia dictum eſt. Illuſtratur loco Ezechielis 1. maior dilatatio Eccleſiæ, quàm Synagogæ, quæ tamen à Synagoga eſt orta. Illuſtratur loco Alexandrini Clementis. Item ex Pſal. 67. figurata eſt eadem dilatatio diſciſſione veſtis Chriſti in quatuor partes, ex Auguſtino.*
4. *Benedicitur Iacob promiſſione Meſſiæ, quomodo hæc promiſſio fuerit operatoria ex Baſilio. adumbratur promiſſionis feracitas, cùm Iacob dicitur à patre Iſaac ager plenus. Illuſtratur à Bernardo ſuper Miſſus eſt homil. 1.* C

1. IN ipſa Viſione curſim explicauimus aliqua, quæ Deus congruenter ad illam in hoc oraculo propoſuit; nunc opus eſt, totum ipſum oraculum, vtpote Viſionis appédicem aliquantò latiùs declaremus. Sic ergo Deus ad Iacob, verſ. 13. *Ego ſum Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Iſaac. Terram, in qua dormis, tibi dabo, & ſemini tuo. Eritque ſemen tuum quaſi puluis terræ.* 14. *Dilataberis ad Occidentem, & Orientem, & Septentrionem, & Meridiem, & BENEDICENTVR IN TE, & in ſemine tuo cuncta Tribus terræ.* Hæc quidem eò diriguntur, vt Iacob in hac peregrinatione ſua certam concipiat auxilij diuini ſpem; fore videlicet, vt ſicut Deus Abraham, & Iſaac peregrinantes ſeruauit, ita ipſum ſeruaturus ſit, quocunque pertexerit. Ne timeas Iacob, ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & tui ſimiliter ero deinceps. Hinc eſt, quod D. Paulus ad Hebræos 11. 16. eò retulit cauſam, ob quam Deus horum trium Patriarcharum ſe Deum nominauerit, quoniam peregrinantes in hoc mundo oſtenderunt, alibi ſe habere manentem ſpem. *Ideo*, inquit, *non confunditur Deus, vocari Deus eorum; parauit enim illis ciuitatem*, quod quidem iure miratus eſt D. Chryſoſt. Qui mundi, inquit, vocatur Deus, non erubeſcit, trium vocari Deus: ac meritò, quia non ſolùm mundo æquales, ſed mille talibus æquiparantur meritorum memoria Sanctorum. Ita Chryſ. quaſi dixerit: Si hos tres duntaxat Patriarchas, quaſi ad libram expendamus cum toto mundo, longè illos præponderare comperiemus; imò etſi mille mundos in alteram lancem imponamus; in alteram eos ipſos tres ſolummodo, ſuis tamen certatim ſtabunt momentis ſuperiores.

Erigitur Iacob in ſpem auxilij diuini.

Hebr. 11. 16.

Cur dicitur Deus Abrahã, & Iſaac, & Iacob?

D. Chryſoſt.

Tres Patriarchæ præponderãt multis millibus hominum.

Idcirco valde eſt notatu dignum, quod Paulus pro ratione addidit: nam poſtquam dixit: *Non confunditur, vocari eorum Deus*, ait: *parauit enim illis ciuitatem.* quaſi enim nulla eos in mundo caperet, opus Deo fuit, nouam aliam capaciorem in eorum gratiam condere extra hunc mundum, hoc eſt, cæleſtem Ieruſalem. Congruit quod Paulus antea de illis errantibus dixerat: *in ſolitudinibus errantes, quibus dignus non erat mundus.* id eſt, quos vel totus ipſe mundus non capiebat. Nam Hebræi dignum re aliqua vocant id, quod ex æquo cum illa quadrat. Geneſ. 23. 9. *Det mihi Ephron ſpeluncam duplicem, & pecunia digna tradat eam mihi.* dignam pecuniam dixit, id eſt, æqualis pretij, & ex iuſto reſpondentem ſpeluncæ. & Paul. Roman. 8. 18. *Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam*; id eſt, multò maior eſt gloria, quàm ſunt mala, quæ pro illa patimur. Quin & Græcis hic modus loquendi familiaris eſt. Iliad. 23. lebetem dixit Homerus βοὸς ἄξιον, id eſt, *dignum boue*: ſeu, cuius pretium iuſtum erat bos vnus. Vnde illud Chryſoſtomi de monachis ſui temporis. Si quis eos, inquit, loquentes audiat, cognoſcet illico dignos cælorum. Græciſmus eſt, ſignificans, eos apprimè congruentes cælo. Similiter ergo Abraham, Iſaac, Iacob errabant, peregrinabantur, quoniam illis dignus non erat mundus, anguſtior videlicet, quàm vt illos capere poſſet, ac adeò coarctabantur intra hunc mundum, nouaſque proinde vrbes, nouos mundos illorum magnitudini cógruentes oportuit à Deo fieri. *parauit enim illis*, ait, *ciuitatem*: cur ergo erubeſceret vocari eorum Deus, qui toto mundo maiores erant? Dicens ergo ad Iacob, *Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac*, confortat eum, & quaſi monet mundum contemnendo, ac ſibi fidendo, ſicut illi fecerunt, magni menſuram ſibi nominis impleat, vt iam hinc dici queat Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob.

Parat illis Deus ciuitatem, quia nulla eos in mundo capiebat.

Mundus nõ erat illis dignus, quia non capiebat eos.

Geneſ. 23. 9.

Digna pecunia, id eſt, æqualis pretij.

ad Rom. 8. 18.

Non ſunt cõdignæ paſſiones ad gloriã, id eſt, ſunt minores.

Homerus. βοὸς ἄξιον.

D. Chryſ.

Digni cælorũ, congruẽtes cælo.

Tres illi Patriarchæ coarctabantur in hoc mundo.

2. Igitur Iacob in magnam fiduciam allecto, incipit promittere Deus: *Terram*, inquit, *in qua dormis, tibi dabo, & ſemini tuo.* Erat Bethel in terra Chanaan, quæ poſtea data eſt à Deo in poſſeſſionem filiis Iſraël, Ioſue 1. 1. Quoniam verò Iacob patriam ſuam relinquens, & contemnens paternas poſſeſſiones, ita properabat alacer, ac ſi non ampliùs ſibi in eas remigrandum eſſet, ideo Dominus ad eum: *Terram, in qua dormis, tibi dabo.* Videlicet, hoc vnum expectat Deus, vt bona mundi penitus contemnamus: tunc enim perfectum in eadem nobis concedit dominium. Nam (vt rectè notauit D. Chryſ. homil. 25. in epiſtolam ad Hebræos) Deus propterea cupidis bona temporalia ſæpe negat, ne cupiditatis vinculis alligati, ipſis ampliùs bonis temporalibus irretiantur. Solue te ipſum, inquit, primò ſeruitute, & tunc accipe, ne ſcilicet ſicut ſeruus accipias, ſed ſicut dominus. Ita Chryſoſt. Ille ergo verè dominus eſt temporalium rerum, qui eas verè contempſit. Idcirco D. Paul. 2. Corinth. 6. 10. non ſine myſterio dixit: *Tanquam nihil habentes, & omnia poſſidentes.* Ponderauit enim Anſelmus, quòd non dixit Apoſtolus: *& tanquam omnia poſſidentes*; quoniam ad ſpeciem ſolùm apparent pauperes, re autem vera omnia abſolutè poſſident: & ipſam iam radicem attingamus; quoniam videlicet omnibus ſpretis, omnium ſe Domino penitus addicunt: maiori verò iure, qui adhæret domino, vnus cum eo dominus, quam vnus cum eo ſpiritus eſt, quod Apoſtolus aſſerit 1. Corinth. 6. 17. D E

Ioſue 1. 1.

Bona mundi contemnentibus concedit Deus poſſeſſionem eorundem.

D. Chryſoſt.

Cur cupidis bona ſæpe temporalia negat.

Quis verè dominus temporalium.

2. Cor. 6. 10.

D. Anſel.

Ideo non dixit: tãquam omnia poſſidẽtes, quia verè poſſident.

Qui adhæret domino, vnus fit cum eo dominus.

1. Cor. 6. 17.

D. Ambr. Pſalm. 118. 57.
Cui portio Deus eſt, totius naturæ poſſeſſor eſt.

Hinc eſt, qood D. Ambroſ. ad illa verba Pſal. 118. 57. *Portio mea Dominus*, grauiter dixit: Cui portio Deus eſt, totius naturæ poſſeſſor eſt; effectus videlicet totus quidam cum Domino dominus. Demonſtrat autem id Ambroſ. exemplo D. Petri, qui quoniam relictis omnibus Dominum ſequutus eſt, ipſe quoque naturæ dominus eſſe meruit: nam claudo homini petéti eleemoſynam dixit, Actor. 3. 6. *Argentum & aurum non eſt mihi, quod autem habeo, tibi do; in nomine Ieſu Chriſti ſurge, & ambula.* Ecce Petrus ſub Chriſti nomine, quaſi vnus Chriſtus, ac adeò omniom dominus factus eſt, qui naturæ (inquit Ambroſ.) damna reparabat. Quomodo ergo poterat naturæ damna ſentire? ita ille. Tanquam ergo nihil habentes, ſed omnia poſſidentes. Ne quis autem hoc exiſtimaret hyperbolen, probat id Chryſoſt. exemplo eiuſdem Pauli. Si miraris, inquit, quomodo omnia habet, qui nihil habet, illum ipſum in medium adducamus, qui orbi imperat, ac loquentem Galatis audiamus. *Si poſſibile*, ioquit, *eſſet, oculos veſtros eruiſſetis, ac dediſſetis mihi.* Ecce qoomodo Galatæ agnoſcebant omnia ſua ſe debere Paulo, etiam oculos ipſos, nedum facultates, ac temporales diuitias, vt magna cum ratione intelligamus dixiſſe eundem Chryſoſt. agrum pauperis eſſe crumenam diuitis. Ex quibus omnibus lucem accipit locus præſens: dormiebat Iacob in patrio adhuc ſolo, quod tamen libenter iubente Deo relinquebat; at Deus hanc eios alacritatem, eiuſdemmet terræ poſſeſſione remunerat. *Terram*, inquit, *in qua dormis, tibi dabo, & ſemini tuo.* Sed & fratris, quem fugiebat, vel hac ipſa via dominum facere parabat: per contraria ſcilicet operando mirabilia: ſicut de Moyſe narrat Ambroſ. ad Pſal. 118. Moyſes, inqnit, fugiendo potentiam, potentior factus eſt: factus eſt enim io Deum Pharaonis. Hæc de prima promiſſione.

Act. 3. 6. Petrus ſub Chriſti nomine vnus Chriſtus.
D. Chryſ.
Paulus orbi imperat. Galat. 4. 15.
D. Chryſ. *Crumena diuitis ager pauperis.*
D. Ambroſ. *Moyſes fugiendo potentiam potentior factus.*

3. Secunda promiſſio fuit, *Dilataberis ad Orientem, & Occidentem, Septentrionem, & Meridiem.* Ne Iacob putaret, ſolum Bethel dari ſibi à Deo in poſſeſſionem, promittit dilatationem ad omnes mundi plagas, quod quidem ſi de terra Iacobæia promiſſa intelligatur, nequaquam vniuerſaliter, toto orbe, ſed intra ſolam terram promiſſionis accipiendum eſt. Nam nec tota ipſa terra promiſſa, Num. 34. 1. poſſeſſa eſt vnquam à Iudæis. Cùm igitur ſit tam abſoluta promiſſio dilatationis in Orientem, Occidẽtem, Septentrionem, & Meridiem, neceſſariò dicendum eſt, continere myſterium, videlicet propagationis Eccleſiæ per totnm orbem ad ipſas quatuor cæli plagas, quam dilatationem paſſim celebrat Scriptura ſacra, maximè Iſai. 54. 2. Pſalm. 71. 8. Fuit quidem terra illa ſancta prima quaſi radix præfatæ dilatatioois, iuxta illud Iſaiæ 2. 3. *De Sion exibit lex.* Vnde in Liturgia D. Iacobi Ieruſalem dicitur Eccleſiarum matrix: & D. Hieron. rectè ait omnia Chriſtianorom myſteria eſſe vernacula Palæſtinæ; quoniam ibidem primò quaſi nata, & nutrita ſunt, poſtea tamen ad gentes tranſlata, ac ab illis Palæſtinæ anguſtiis educta, totum repleuêre mundum.

Num. 34. 1.
Tota terra promiſſa nũquam poſſeſſa à Iudæis.
Propagatio Eccleſiæ ad omnes mundi plagas.
Iſai. 54. 2.
Pſal 71. 8.
Iſai. 2. 3.
D. Hieron.
Ieruſalem Eccleſiarum matrix.
Chriſtianorum myſteria vernacula Palæſtinæ.

Certè in Viſione illa diuini throni monſtrata Ezechieli cap. 1. 16. oſtenſus eſt Dominus in illo ita ſedens, vt ſuppoſita appareret ampliſſima rota, ſed eo modo efficta, vt minorem intra ſe includeret rotam. *Aſpectus earum*, inquit, *& opera, quaſi ſit rota in medio rotæ.* Miſſis autem infinitis circa has rotas Autorum opinionibus, quas eo loco diſcutiemos, ea modò rei noſtræ quadrat, qua rota hæc ſumitur pro Eccleſia, in qua Deus tabernaculum ſuum collocauit: rotę figuram habet, quoniam totum mundum occupauit. Vnde & orbis terrarum dicitur a D. Ambroſ. ſerm. 12. ſuper Pſalm. 118. ad illa verba Pſalm. 23. 2. *Super maria fundauit eam:* Verè, inquit, terrarum orbis, in quo Iudæi, Græci, Barbari, in Chriſto vnum ſunt. Sedenim intra hanc ampliſſimam rotam, altera illa latens rotola, quid ſibi vult? ea eſt Synagoga, quæ quidem in Iudæa ſolùm viguit, quæque olim thronum quoque Dei ſuſtinuit, ſed exiguo cum ſplendore. Ideo rotam ſibi aliam vniuerſalis Eccleſiæ capaciſſimam parauit Deus, in qua illuſtrior emineret eius gloria. Eſt igitor Synagoga comparata ad Eccleſiam quaſi rota io medio rotæ.

Ezech. 1. 16.
Rota magna, pro Eccleſia ſumitur, rota minor, Synagoga.
D. Ambroſ. Pſal. 23. 2.
Eccleſia, terrarum orbis dicta.

Debemus tamen amplificationem hanc fidei, illi Eccleſiæ qoantumuis paruæ, ſicut amplior rota, quòd effundatur latiùs, debet minori rotulæ, quæ radios longiùs egredientes ſuſtinet. Vnde non immeritò Clemens Alexand. in ſua adhortatoria de vniuerſali ſplendore Eccleſiæ diſſerens ita loquitur: Fiunt omnia lux, quæ ſopiri non poteſt, & Occaſus credidit Orienti, id eſt, Occidentalis Eccleſia fidem accepit ab Apoſtolis, qui ex Oriente, vbi Iudæa eſt, ad prædicandum profecti ſunt. Explicatur hoc egregiè illo Pſalm. 67. 5. *Iter facite ei, qui aſcendit ſuper Occaſum, Dominus nomen illi.* Voces trinmphatorum præcedentium Chriſtum, ſcilicet, poſt victoriam Crucis ad gentes Occidentales, vt loco cedant, néve ſe opponant, ac reſiſtant Chriſto equitanti ad eos: nam verbum, *aſcendit*, in Hebræo habet proprietatem eqnitandi, vt aliquò, ſcilicet, tendatur. Eſt ergo ſenſus: O vos qui Occidentem incolitis, concedite locum victori Chriſto, ſuſcipite eius fidem: nam ille in Iudæa ſuos prædicatores, quaſi equos, aſcendit in Occaſum, id eſt, iturus in Occaſom, vt fidem ſuam in vos ſpargat. Sedenim Occaſus ita in hoc ſe præſtitit obſequentem, vt magna cum facilitate id conſeqootus fuerit; qnod Clemens Alex. citato loco paulò infrà addidit: Is Occaſum traduxit in Orientem, id eſt, tanta luce fidei Occaſum perluſtrauit, vt planè in Orientem mutatus ſit, lucémque, quæ antea ab Oriente petebatur, opus ſit iam nunc ab Occidente mutuari: quod quidem dictum eſt veriſſimè propter ſedem Romanam, quæ eſt in Occidente, vbi lux Euangelica magna cum Occidentalium gloria reſidet, ſempérque reſidebit.

Eccleſia amplificatio debetur Synagoga.
Clem. Alex.
Oriens Eccleſia Iudæorum, Occidens Eccleſia gentium.
Pſal. 67. 5.
Triumphus Chriſti ab Oriente in Occidẽtem.
Aſcendere in Hebræo, pro equitare.
Prædicatores ſuos, quaſi equos, aſcendit.
Occidens facilè credens factum eſt Oriens fidei.
Roma prima lux fidei.

Hanc porro propagationem Eccleſiæ ſuæ Dominus ſignauit, Autore Auguſt. tract. 118. in Ioan. in diſciſſione veſtis ſuæ in quatuor partes. Quadripartita, inquit, veſtis Domini Ieſu quadripartitam figurauit eius Eccleſiam, toto ſcilicet, qni quatuor partibus cõſtat, terrarum orbe diffuſam, & omnibus eiſdem partibus æqualiter, id eſt, concorditer diſtributam. Ita Auguſt. Idem 18. de Ciuit. cap. 49. figuratum ſimiliter exiſtimat in eo, quòd Apoſtoli accipientes Spiritum ſanctom, linguis omnium locuti ſunt. Significata eſt, inquit, omnium linguis locutura Eccleſia. Hieron. epiſtol. ad Lætam de inſtructione filiæ. De India, Perſide, Æthiopia monachorum quotidie turmas ſuſcipimus, depoſuit pharetras Armenius, Hunni diſcunt pſalterium, Scythæ frigora feruent calore fidei, Getarum rutilus, & flauus exercitus Eccleſiarum circumfert tentoria. Vide locum.

D. Auguſt.
Quadripartita veſtis Domini, Eccleſia per quadripartitum orbẽ.
D. Auguſt.
Dilatatio Eccleſiæ in omnes gentes, figurata in linguis Apoſtolorũ.
D. Hieron.

4. Tertia

Chriſtus promiſſus Iacob.
Benedictio operatoria.

A 4. Tertia promiſſio, *In te, & in ſemine tuo benedicentur cunctæ Tribus terræ.* Caiet. Meſſias promittitur ex progenie Iacob, & ob id generalis quædam toto orbe felicitas & benedictio in ipſum Iacob, tanquam in autorem generis neceſſariò redundatura. Fuit hæc promiſſio cælitus data (ſicut ea quæ facta eſt ad Abraham, & Iſaac) mirabiliter operatoria, ipſum ſcilicet, Iacob, ac totam poſteritatem, quaſi feracem Chriſti reddens. Vnde Baſil. epiſt. 65. Carnem Virginis ab Adamo ſumptam vocat Chriſtiferam; ſeu Chriſti feracem: Quis ergo, inquit, vſus fuiſſet ſanctiſſimæ Virginis, ſi non ex maſſa ipſius Adam Chriſtifera caro aſſumenda erat? Et fortè id ſibi voluit Iſaac, quando amplexatus fi- B lium Iacob, exclamauit: *Ecce odor filij mei, ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* Ad quæ verba D. Bern. ſerm. 47. ſuper Cant. Præſenſit Chriſtum, inquit, ſenex caligans viſu, ſed odoratu ſagax, quem videlicet Iacob, quaſi plenus, & fœcundus ager, iam virtute continebat. Cùm ergo Iacob, & poſteritas eius à cælo benedicta, Chriſto quaſi plena, ſeu fœta eſſet, pluribus neceſſariò indiciis Chriſtum in ſe latere ſæpe demonſtrabat, quæ D. Bernard. flores appellat homil. 1. ſuper Miſſus eſt. Videntur, inquit, mihi quoddam ſemen fuiſſe diuinæ cognationis, tanquam è cælo iactatum in terras, allocutiones, & promiſſiones factæ cælitus ad Patres Abra- C ham, Iſaac, & Iacob. Floruit autem hoc ſemen in mirabilibus, quæ oſtenſa ſunt in exitu Iſraël de Ægypto in figuris, & ænigmatibus, in viſionibus, & vaticiniis Prophetarum, in ordinatione regni, & ſacerdotij. Fructus autem huius ſeminis, & horum florum Chriſtus. Ita Bern. & eſt aperta alluſio ad illud Cant. 1. 5. *Flores apparuerunt in terra noſtra:* id eſt, Venturi Chriſti plures ſignificationes, & viſiones.

Hæc benedictio fecit poſteritatem Iacob feracem Chriſti.
Baſil.
Caro Virginis Chriſtifera.
D. Bern.
Iacob ager plenus Chriſto.
Promiſſiones factæ Patribus, ſemen diuinæ cognationis.
Fructus horum ſeminum & florum Chriſtus.
Cant. 1. 5.

Maxima prærogatiua Iudæorum, quòd ab eis oriturus Chriſtus.
Rom. 9. 4.
D. Bernard.
Apoc. 12. 1.

Quæ cùm ita ſint, nemo non videt, quàm rara Iacob & poſteris eius prærogatiua honoris à Deo tributa ſit; quòd Meſſias ortum ab eis habiturus eſſet. Certè quidem D. Paulus enume- D rans omnes prærogatiuas Iudæorum, hanc vltimo loco ponit, vt cæterarum maximam, Rom. 9. 4. *Qui ſunt*, inquit, *Iſraelitæ, quorum adoptio eſt filiorum, & gloria, & teſtamentum, & legiſlatio, & obſequium, & promiſſa, quorum Patres, & ex quibus eſt Chriſtus ſecundùm carnem, qui eſt ſuper omnia Deus Benedictus in ſecula, Amen.* Idcirco Bernardo autore ſuper ſignum magnum Apocal. 12. 1. Apparent maiores Chriſti ſecundùm carnem in capite mulieris amictæ ſole, id eſt, Virginis, quæ ſolem iuſtitiæ peperit, formam habentes ſtellarum, In capite eius corona ſtellarum 12. Vt ſicut communes ſtellæ ſoli, quem videmus, ita totum ſplendorem ſuum agnoſcant illi debere ſe Chriſto, à ſanguine ſuo per Virginem in mundo nato; E atque hoc caput eſſe exiſtiment omnium ſuarum prærogatiuarum. Hoc ergo ſemen eſt, in quo Iſraël, & Iſraëlitæ, benedicendi prædicuntur à Deo; hoc inſuper eſt ſemen, cuius gratia Deus ipſe illos obſeruabat impenſius; imò obſeruauit non ſemel, Iſai. 1. 9. *Niſi Dominus exercituum reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma fuiſſemus.* hoc eſt, quòd non ſimus ad vnum omnes extincti, ſicut Sodomitæ, totum debemus ſacratiſſimo ſemini, quod ſibi Deus inter nos ſeruat, vt ex illo naſcatur in carne; id enim ſolum reſpicit, ne penitus abſorbeat ingratiſſimos. Quomodo autem omnes gentes in Iacob, ſiue Iſraël, & in Chriſto eius

Maiores Chriſti ab eo ſplendorem accipiunt, vt ſtellæ à ſole.
Iſai. 1. 9.
Hoc ſemen reſpiciens Deus abſtinebat à deſolatione Iudæorum.

A ſemine benedictæ ſint, ex eo apparet, quòd poſt conuerſionem ſuam, veri Iſraëlitæ, & Chriſtiani, Iudæis poſthabitis, euaſerunt; quod latè explicat D. Paul. ad Rom. 9. 6.

Gentes veri Iſraelitæ. ad Rom. 9. 6.

Quid expergefactus dixerit, ac fecerit Iacob.

SECTIO VIII.

1. *Variis modis Deus eſt in rebus, ex Bernard. Gregor.* B *& Rupert. Auguſtini locus de modo appropinquandi Deo. In templis ſpeciali modo eſt Deus, ex Auguſtino.*
2. *Cur Iacob erexerit lapidem, & oleum infuderit? Vnde Palæſtina dicta ſit terra ſancta? Rectius lapide erecto ſignificatur Chriſtus. Quomodo D. Bernard. explicat. Proponitur alius modus, iuxta locum Iſaiæ 28.*
3. *Votum Iacob de colendo Deo quomodo rectè ſe habeat? Expenduntur conditiones voti Iacob, & probatur à Chryſoſtomo ex animi gratitudine, & celſitudine prouenire. Diſputatur in vtranque partem, ſitne magis gratum eſſe, in proſperis, an in aduerſis?*

1. POST Viſionem magnam euigilans Iacob ait, verſ. 16. *Verè Dominus eſt* C *in loco iſto, & ego neſciebam.* 17. *Pauénſque, quàm terribilis eſt*, inquit, *locus iſte? Non eſt hîc aliud, niſi domus Dei, & porta cæli.* 18. *Surgens ergo Iacob manè tulit lapidem, quem ſuppoſuerat capiti ſuo, & erexit in titulum, fundens oleum deſuper.* 19. *Appellauitque nomen vrbis Bethel, quæ prius Luza vocabatur.* 20. *Vouit etiam votum dicens: Si fuerit Deus mecum, & cuſtodierit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad veſcendum, & veſtimentum ad induendum,* 21. *Reuerſúſque fuero proſperè ad domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum.* Septuaginta: Et Vlam Luz erat nomen ciuitatis priùs. Primum Dei præſentiam ſpecialem agnoſcit, ob ſpecialem, videlicet, D Viſionis, & oraculi exhibitionem; alioqui Deus vbique præſens eſt. Hoc dictum ſit ex doctrina Scholaſtica ad 1. p. q. 8. art. 3. vbi docetur iuxta varios operandi modos varia Deum loca ſortiri. Vnde Bern. ſerm. 6. de dedicatione Eccleſiæ hunc noſtrum locum pertractans: Similiter, qui vbique eſt, inquit, in cælis tamen eſſe dicitur, non diuerſus, ſed diuerſa diſtinguens. Apud homines ergo malos eſt præſtans, atque diſſimulans; apud electos operans, & ſeruans; apud ſuperos paſcens, & cubans; apud inferos arguens, & damnans. Ita Bern. Et Gregor. Magn. ſuper Cant. Deus, inquit, qui generaliter eſt in omnibus rebus, tamen familiari modo dicitur eſſe in aliquibus per amorem & gratiam, iuxta illud Chriſti E Domini, Ioan. 14. 23. *Ad eum* (ſcilicet, qui ſermones meos ſeruat) *veniemus, & manſionem apud eum faciemus.* Vbi Rupertus Manſio, inquit, Patris, Filij, ac Spiritus ſancti dilectionis ædificatione præparatur, vt in templo cordis ſolennitas agatur delicioſæ contemplationis.

Varia lectio.
D. Thom. 1. p. q. 8. a. 3.
D. Bern.
Deũ ob varios operandi modos varia loca ſortiri.
Deus in diuerſis locis eſt, non diuerſus, ſed diuerſa diſtinguens.
D. Gregor. Mag.
Deus familiariter in aliquibus per amorẽ.
Ioan. 14. 23.
Cor, templũ amoris.

Ante omnes Auguſt. epiſtol. 52. ad Macedonium, hunc modum præſentiæ diuinæ optimè explicat. Imus, inquit, in Deum, non ambulando, ſed amando, quem tantò habemus præſentiorem, quantò eundem amorem, quò in eum tendimus, potuerimus habere puriorem: nec enim locis corporalibus vel extenditur, vel includitur.

D. Auguſt.
Amando imus in Deum.

Ad

Moribus tendimus ad Deum.

Ad eum ergo, qui vbique præſens eſt, & vbique totus non pedibus ire licet, ſed moribus; mores autem noſtri, non ex eo, quod quiſquam nouit, ſed ex eo quod quiſquam diligit, diiudicari ſolet, nec faciunt bonos, vel malos mores, niſi boni, vel mali amores;

Amores faciunt mores.

Per rectum amorem recto Deo adhæremus.

prauitate ergo noſtra à rectitudine Dei longè ſumus; vnde rectum amando corrigimur, vt recto recti adhærere poſſimus. Ita Auguſt. Ex quibus verbis apparet quantò puriùs, & rectiùs conuerſamur, tantò Deum nobis præſentiorem fieri. Vnde illud Cyprian. de Oratione Dominica: Conuerſemur, inquit, vt Dei templa, vt Deum in nobis conſter habitare.

D. Cypria.

Per puram conuerſationem Dei templa efficimur.

In templis communibus ſpecialius eſt Deus.

D. Auguſt.

Sed & locis quibuſdam adeſſe Deum ſpeciali quadam præſentia, vt in templis, aliiſque ſimilibus, experientia conſtat, & egregiè ponderatur ab Aug. in epiſt. ad Clerum, & populũ Hipponẽſem. Vbique, inquit, Deus eſt, & eum in Spiritu adorari oportet, vt in occulto exaudiens, in occulto coronet. Sed ad iſta, quæ hominibus nota ſunt, quis poteſt eius conſiliũ perſcrutari, quare in aliis locis miracula fiant, in aliis non fiant, vt in templo S. Felicis apud Nolam, non verò ad templa Martyrum in Africa? Et cauſam reddit Auguſt. Diuinam voluntatem, quæ pro libito, ſicut hominibus, ita & locis diſtribuit ſanctitates, & gratias. Id ergo vult hoc loco Iacob cùm ait: *Verè Dominus eſt in loco iſto, & ego neſciebam*, ſcilicet, eſſe hîc ſpeciali modo. Illud autem: *Non eſt hîc aliud, niſi domus Dei, & porta cæli*, nihil præterea vult, quàm ob idipſum locum Bethel habendum eſſe ſacrum, vtpote in quo ſe Deus aperto cælo ſpecialiter monſtrauerit. Sed & illa admiratio, *quàm terribilis eſt locus iſte*! id oſtendit, quod experientia docet, ſacra loca reuerentiam quandam ingenerare ſolo contuitu. De quo eſt illud Senecæ epiſt. 94. vbi ſic: Pythagoras ait alium fieri animum intrantibus in templum, quòd deorum ſimulacra ex vicino cernant. Et Poëta commendans lucum Pico dicatum, Æneid. 7.

Cur in vno templo miracula fiũt, in alio non fiunt?

D. Auguſt.

Dei voluntas, prout vult, locis diſtribuit ſanctitates.

Loca ſacra venerationem ingenerant.

Seneca philoſoph.

Pythagor.

Virgil.

Horrendum, inquit, *ſyluis, & relligione parentum.*

Vbi Seruius *horrendum* interpretatur, *venerandum*. Hebræi. נורא quo nomine ſignificatur in ſacris literis, quidquid admirationem, ac reuerentiam incurit.

נורא

D

2. *Surgens ergo Iacob manè, tulit lapidem, quem ſuppoſuerat capiti ſuo, & erexit in titulum, fundens oleum deſuper; appellauitque nomen vrbis Bethel.* Septuaginta, *in ſtatuam*, eodem ſenſu. Eſt enim ſtatua inſigne monumentum alicuius rei. Ezechiel. 26.8. *Et ſtatua fortitudinis tuæ*, id eſt, trophæa pro parta victoria, *in terram deſcendent*. Ad literam ſignificatur erexiſſe Iacob hunc lapidem in monumentum diuinæ viſionis, oleum autem ſuperfudiſſe, conſecrationis cauſa; nam quæ Dei ſeruitio, cultuíque dicabantur, ea priùs vngebantur oleo, Exod. 4.29. Vnde voluit aliqui, Iacob erigendo, ac vngendo lapidem, conſecraſſe tum primùm terram promiſſam diuino ſeruitio, & ob id poſtea terram ſanctam fuiſſe dictam, iuxta illud Pſalm. 113.2. *Facta eſt Iudæa ſantificatio eius.* Sed plerique Patres myſterium Chriſti agnoſcunt in lapide vncto; nam Chriſtus, verus lapis, ab vnctione nomen habet. Ratio autem myſterij eſt, quòd lapis erectus, diuinitatis altitudinem ſignificat, olei verò effuſio eandem nobis interuentu miſericordiæ attemperatam. Quod argumentum doctè pariter ac ſubtiliter tractat D. Bern. ſerm. 15. in Cant. ad illa verba Cant. 1.2. *Oleum effuſum nomen tuum:*

Titulus, & ſtatua idẽ.

Ezechiel. 26.8.

Lapis, pro monumento; vnctio, pro conſecratione.

Exod. 4.29.

Vnde terra ſancta, ſecundùm aliquos.

Pſal. 113.2.

Lapis vnctꝰ Chriſtus eſt.

Lapis erectus, diuinitas, vnctus, quia per miſericordiam effuſa.

D. Bernard.

A

ait enim nomina Dei, quæ in Scriptura maieſtatem ſonant, cum aliis plerumque coniungi, quæ miſericordiam ſignificant. Ierem. 23.6. *Hoc eſt nomen, quod vocabunt eum: Dominus iuſtus noſter.* Iſai. 7. 14. *Et vocabitur nomen eius Emmanuel.* Ita ergo interpretatur, *oleum effuſum nomen tuum.* Sic nomen, inquit, quod Deus eſt, in id quod eſt, *Nobiſcum Deus*, liqueſcit, ac deficit, &c. in noſtram rem. Rigor ille, ac maieſtas nominis Dei, lapis erectus eſt, ſed oleo nominis Emmanuelis effunditur, & (vt rectè Bernar.) deficit, à rigore, ſcilicet, illo. Vnde illud Pſalmi 44. 8. qui totus eſt de regno Chriſti, *Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis*, ita explicare licet: quoniam

Nomina Dei maieſtatis temperantur per nomina miſericordiæ.

Ierem. 23. 6.

Nomen, Deus, liqueſcit ac deficit in nomine Emmanuel.

Pſal. 44. 8.

B

iuſtiſſimus fuiſti, & ſeruantiſſimus æqui, ô Deus Verbum, ante Incarnationem, ac adeò ſubtriſtis, ac minùs gratus hominibus, propterea Deus Pater te humanitate per Spiritum ſanctum omnibus chariſmatis delibuta, ita contemperauit, & flexit; vt planè iam Chriſtus, id eſt, vnctus, ex illo rigore, omnium Principum gratiſſimus ac iucundiſſimus euaſeris. Itaque ſeueri Iudicis, ac dominatoris faciem, oleo lætitiæ, id eſt, benignitate, ac manſuetudine ita ſerenaſti, vt eo iam longè vincas quoſlibet etiam ſereniſſimos Principes.

Chriſtus humanitate vnctus, ac ex Deo iuſtiſſimo factus piiſſimus.

Eſt & alius ſenſus in lapide erecto, atque vncto, quo ſignificatur, Chriſtum, licèt miſericordia vnctum, continere tamen rigorem iuſtitiæ; quocirca cauendum nobis ab eius offenſione, ne collidat, ac conterat nos. Idcirco enim Iſai. 28.16. cùm Deus de Chriſto ſuo ait, *Ponam in Sion lapidem probatum, angularem, pretioſum*, ſtatim adiunxit: *Qui crediderit, non feſtinet*: iuxta Septuaginta, *Non confundetur*. Locus eſt obſcurus; ſed puto quadrare hunc ſenſum: vt moneantur à Deo fideles ſuperædificandi Chriſto lapidi in Eccleſia, ne in eo ſolùm attendant firmitatem, elegantiam, pretium, ſed meminerint eſſe lapidem, proinde cùm ſuperimponuntur ei per fidem, ne præcipitanter id faciant, incautè de cætero viuentes: ſic enim ad durum lapidem confringentur, iuxta illud Domini Matth. 21. 44. *Qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, confringetur.* verbum *ceciderit*, inconſiderantiam notat. Tales ergo ob idipſum malè conquadrari confundentur, & pudefient, cùm ſe viderint lapidi alioqui pretioſo, & eleganter elaborato non correſpondere.

C

Vnctus & lenis Chriſtus, lapis tamen aliàs conterens.

Iſai. 28. 16.

Lapidi Chriſto non temere per fidem ſine operibus adhærendum, ne conterat & confundat.

Chriſtiani inconſideranter viuentes.

D

3. Vltimò conſideremus votum Iacob: *Vouit etiam votum dicens: Si fuerit Deus mecum, & cuſtodierit me in via, & dederit mihi panem ad veſcendum, & veſtimentum ad induendum, reuerſúſque fuero proſperè ad domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum*, &c. Duo hîc ſe offerunt dubia. Primum, quomodo voueat, Deum ſibi futurum pro Deo, cùm ad id teneatur ex præcepto diuino, & iure naturali? Placet reſponſio Caietani, Res etiam, ad quas alioqui tenemur ex vi præcepti, comprehendi poſſe ſub materia voti; ne quis deuotionis terminus præfigatur. Similiter enim Dauid Pſal. 118.106. *Iuraui*, inquit, *& ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ.* Cur enim iurat, ac pollicetur cuſtodire mandata Dei, ad quæ ſeruanda ipſo etiam naturali iure conſtringitur? quia videlicet gaudet pluribus ſe vinculis cum Deo colligare. Et fortè huc reſpiciens in principio eiuſdem Pſalmi dixit: *Tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis.* Eodem modo Iacob, quamuis, inquit,

E

Caiet.

Res præcepti poteſt eſſe materia voti & iuramenti.

Pſal. 118. 106.

Gaudet anima pluribus ſe vinculis cum Deo ligare.

Digitized by Google

Mlata nimus cuſtodere, id eſt, æſtiū ex voto.

inquit, te Deum agnoſcam, atque ad hoc ipſum tenear naturali iure, tamen inſuper voueo te habere pro Deo, non ob aliud quàm vt multis tibi titulis addictus ſim. Verùm cùm Iacob tot conditionibus hoc ſuum votum cumulauerit, Si fuerit Deus mecum, ſi dederit panem, veſtimentum, &c. videri poteſt minùs laudabile, cùm non tam ex amore gratioſo, quàm ex oneroſo contractu fiat.

Vtrùm ſit maius, meminiſſe Dei in rebus proſperis, an in aduerſis. Proſpera alienant animos. D. Ambroſ. Proſperitas, vinum inebrians.

Et hoc eſt ſecundum dubium, cuius reſolutio pendet ex illo alio, plúſne ſit meminiſſe Dei in rebus proſperis, quàm in aduerſis? Et quidem in proſperis, quæ nimirum ſolent alienare animos, eſſe tamen gratum erga benefactores rarum eſſe ſolet: iure enim Ambroſius ponderans quomodo pincerna Pharaonis proſperè agens oblitus fuerit Ioſeph: in nomine ipſo pincernæ luſit. Vini, inquit, præpoſitus, multo & ipſe ebrius mero proſperitatis beneficij autorem oblitus eſt. Imò Ioſepho dicente: Memor eſto mei, cùm bene tibi fuerit; obtuſas iam habebat aures faſtu vicinæ potētiæ. Ita Ambroſ. Cōtrà verò in aduerſis rebus meminiſſe Dei pro magno poſuit ipſe Deus in vno Iob, loquens ad Satan: *Conſideraſti ſeruum meū Iob? Vir ſimplex, rectus, &c. Et adhuc retinens innocentiam:* quaſi dicat, Obiecisti mihi, mirum non eſſe Iob eſſe iuſtum, quoniam ego vallaui eum. Ecce poſitus in ſterquilinio adhuc retinet innocentiam. Tunc (ait Chryſoſtomus hom. 5. de Iob) obſtructū eſt turpe os diaboli, nec habuit quid diceret; videlicet eleuato Iob ad ſummum innocentiæ. Hæc pro vtraque parte. Verùm recta ratio iudicat plus eſſe in rebus proſperis ſeruare gratitudinem, quoniam plus alienant à benefactore, vtpote minùs auxilij indiga, quàm aduerſa. Hinc ergo patet, quanta cum laude Deo vouerit Iacob, habiturum ſe illum pro Deo, ſi dediſſet panē, ſi veſtimentū, &c. ſignificans, etiam in maxima rerum abundantia adhæſurum ſe Deo ex toto corde, & obſeruaturum religioſè quæ præcepiſſet, atque hoc egregiè notauit D. Chryſ. homil. 55. ſuper Geneſ. Non ad præſentem, inquit, reſpiciebat ſtatum, nihil enim omnino ſecum afferebat, ſed iam fidei oculis non multò pòſt futuram præuidens abundantiam, ſuam declarabat gratitudinem, & qui nihil adhuc acceperat, vouet. Hæc Chryſoſtomus.

Iob. 2. 3.

Summum innocentiæ Iob, non dimittere illā in ſterquilinio.

Proſpera vtpote minùs auxilij indiga magis alienant. Laudabile votū Iacob, quòd nec inter proſpera eſſet alienādus à Deo. D. Chryſ.

VISIO TERTIA.

Geneſ. cap. 37.

PRÆFATIO.

De Ioſeph Vidente.

Chronologia Ioſeph.

IOſeph filius Iacob, natus diuino beneficio ex ſterili Rachele in Meſopotamia, cùm Iacob annos ageret vnum & nonaginta; nam intrauit in Ægyptum anno ætatis centeſimo trigeſimo, & Ioſeph erat tunc annorum triginta nouem, Geneſ. 41. 45. 47. Vnde neceſſe eſt ætatis prædictæ fuiſſe cùm genuit Ioſeph. Ac adeò decurrebat id temporis annus à condito orbe bis milleſimus centeſimus nonageſimus nonus: & à diluuio, quingenteſimus, quadrageſimus tertius, iuſta deductione ex prædicta Iacob chronologia. Vixit autem Ioſeph centum ac decem annos, Geneſ. 50. primo ſexdecim in domo paterna, dilectus præ cæteris fratribus: ſequentes quatuordecim in Ægypto duriſſimam ſeruiuit ſeruitutem: totos vlteriùs octoginta annos in ſumma felicitate egit ſecundus à rege Pharaone. Has in eo alternantis fortunæ vices egregiè proſequitur D. Ambroſ. in lib. de Ioſeph Patriarcha.

Geneſ. 50.

D. Ambroſ. Ioſeph dilectus à patre præ cæteris ob maiora virtutū inſignia. D. Ambroſ. Tunica varia, ſignum vt eſſet variarum virtutum. Plus diligebat, quia agnoſcebat ſibi magis ſimilem.

2. Ac primùm de ſingulari indulgentia patris Iacob erga Ioſeph filium, illud ab eo egregiè dictum cap. 2. Propterea plus cæteris dilectum, quia maiora in eo virtutum præuidebat inſignia: vt non tam filium pater prætuliſſe videatur, quàm Propheta myſterium: meritóque variam tunicam fecit ei, quo ſignificaret eum diuerſarum virtutum amictu fratribus præferendum. Ita Ambroſ. Præterea amauit Iacob Ioſeph præ cæteris, quoniam ſimiliorem ſibi agnoſcebat. Expendit Rupertus Abbas illa verba cap. 37. 1. *Habitauit autem Iacob in terra Chanaan, in qua pater ſuus peregrinatus eſt, & hæ ſunt generationes eius: Ioſeph cùm ſexdecim eſſet annorum, paſcebat gregem, &c.* Non mirum, inquit, ſi proponens Moyſes dicere de generationibus Iacob, vnius duntaxat hiſtoriam Ioſeph ſubtexat: licèt enim duodecim fuerint Iacob filij, in vno tamen Ioſeph, ſuam Iacob generationem, id eſt, paternæ ſimilitudinis transfudit pulchritudinem. Nam ſicut pater ipſius Iſaac ex ſterili Sara, & ipſe Iacob ex ſterili Rebecca, naturam ſterilem fœcundante gratia, progenitus, & diuina benedictione donatus, patrum ſuorum veſtigiis inceſſit: ſic Ioſeph nihilominus ex Rachele ſterili dono Dei ſuſceptus eſt, futurus eiuſdem benedictionis hæres, & ſolus ex omnibus filiis, paternorum morum, atque virtutum perfectus imitator extitit. Quapropter ſolus etiam filiorum Iacob dignus fuit, qui filius Iſraël diceretur, & cuius nomen poſteritati commendaretur. Hæc à Ruperto.

Rupert.

Paterna ſimilitudinis pulchritudo transfuſa in Ioſeph.

Ob paternā ſimilitudinē ſolus Ioſeph dicitur filius Iacob.

Magis dilectus eo quòd in ſenectute genitus.

3. Rectè quidem hæc, ſed cauſam maioris dilectionis Iacob erga filium Ioſeph contextus ipſe declarat cap. 37. 3. *Eo quod,* inquit, *in ſenectute genuiſſet eum.* At cur ita ſit, variè exponunt Autores. Caiet. ita: quia filius in ſenectute genitus, diutius ſeruare debet eſſe paternum. Philo Iudæus in lib. de Abraham. Serò natos, inquit, impotentiùs parentes amant, vel quia diu deſideratos:

Caietan. Filius ſenectutis diutiùs ſeruat eſſe patris, ideo plus amatur. Philo. Maioris dilectionis tres cauſæ à Philone poſitæ.

tos: vel quia natura effœta, nullam poſtea ſperat prolem: vel quia maximè gaudent ſe in ſenectute robuſtos eſſe ad generandum. Et in lib. de Ioſeph. Iacob diligebat Ioſeph præ cæteris, quia ſerotina proles erat, qui non exiguus eſt ad beneuolentiam ſtimulus. Burgenſis opinatur Ioſeph amatum ampliùs, non quia pater eum in ſenectute genuerit; nam potiùs dicendus foret plus amaſſe Benjamin, natum multò poſt Ioſeph; ſed quia genuerit eum in ſenectute, hoc eſt, ſenili prudentia præditum. Vnde Chaldæus: Iſraël diligebat Ioſeph, eo quòd eſſet filius ſapiens ſibi. Et Hebr. Quòd filius ſenectutis ſibi, noto Hebraiſmo, hoc eſt, ſenili prudentia valde excellens: cuius argumentum, quòd puer cùm eſſet, iam ſtudebat correctioni fraternæ; tanta id autem circumſpectione, vt non in vulgus efferret eorum errata, quomodo pueri facere ſolent, ſed vni patri, qui ſolus ex officio corrigere debebat: ideo enim dici, filiū ſenectutis ſibi. Præclarè quidem hæc à Burgenſe, ſed tamen planus ſenſus, qui à Latino interprete intenditur, ille vnus eſt, qui ſimpliciter ſonat, & à Lyrano rectè explicatur: eo quòd, inquit, in ſenectute genuiſſet eum. Hoc eſt, quia ſenex cùm eſſet, quando vel maximè generantur filij imperfectiores, Ioſephum tamen edidit, & corpore, & animo gratioſiorem cæteris; nempe ſolet hoc naturaliter exhilarare patres, cùm ſe vegetos, ac virentes ſic experiuntur. Itaque non in quolibet filio ſenectutis, putà debili, & corpore, & animo, congaudent ſibi; ſed in eo, qui vtroque præcellit: ſicut è loco arenti ac flaccido collegiſſe flores præcipui vigoris, & gratiæ, iucūdiſſimū eſt. Quod verò opponitur de Benjamin, nihil officit, quoniā id tēporis infans, erat vnius circiter anni, & propterea incapax dilectionis, qua Iacob proſequebatur Ioſephū.

Burgenſ.

Plus amatur, quia in ſenectute, id eſt, ſenili prudentia, gignitur.

Filius ſenectutis, Hebraiſmus eſt, quaſi excellens prudentia.

Verus & ſimplex ſenſus.

Lyranus.

Eo quòd in ſenectute genuiſſet eū, cùm ſcilicet generantur filij imperfectiores.

Non quilibet ſenectutis filij, ſed qui optimè ſint, plus amantur.

4. Hæc præcipua dilectio odioſum fratribus fecit Ioſeph, maximè poſtquam illis duo ſomnia propoſuit, quibus apparebat, futurum ſibi aliquando Prælatum, idcirco necem primò machinati ſunt: tandémque Iſmaëlitis mercatoribus vendiderunt in Ægyptum, cùm ſexdecim eſſet annorum. Eò delatus quatuordecim annos ſeruiuit, vita eius æquè ac virtute periclitante, per labores, per carceres, per tentationes varias, inter quas ita ſe geſſit, vt ſplenderet ampliùs; ac in eis (ait Philo) velut in ſole conſcientiam aperiret ſuam. Itaque tribulatio, quæ aliorum obnubilat mentes, vni Ioſepho ſol erat, ad cuius radios conſcientia ipſius perennes innocentiæ agebat dies. Rarum planè præcelſæ mentis teſtimonium! poſt fraternam inui-

Philo.

In tentationibus aperiebat conſcientiam ſuā Ioſeph, velut in ſole.

Tribulatio ſol erat Ioſeph, in quo ſplendebat magis.

A diam, poſt venditionem iniquam, poſt occurſum Dominæ oppugnantis pudicitiam, poſt carceris ærumnas in deſperationem ſuapte natura compellentes, liberè tamen poſſe ad ſolares radios explicare conſcientiam, & nihil in ea oſtentare quod iure ſit erubeſcendum. Quare meritò D. Amb. de Ioſeph. c. 5. Magnus, inquit, vir Ioſeph, qui venditus, ſeruile tamen neſciuit ingenium; adamatus, non redamauit; rogatus non acquieuit; apprehenſus aufugit. Qui cùm ab vxore Domini ſui conueniretur,
B teneri veſte potuit, animo capi non potuit: ac ne ipſa quidem verba diu paſſus eſt: contagium enim iudicauit, ſi diutius moraretur, ne per manus adulteræ, libidinis incentiua tranſirent. Itaque veſtem exuit, crimen excuſſit. Hæc Ambroſ. In quibus notandum, contagium eſſe, vel moras cum fœmina agere: peius adhuc manus pati, per quas incentiua libidinis diffluunt.

D. Ambroſ.

Ioſeph venditus ſeruile neſciuit ingenium.

Teneri veſte potuit, animo non potuit.

Contagium, diutius morari & loqui cum fœmina.

Manus adulteræ libidinem trāſfundunt.

Cum veſte crimen excuſſit.

5. Denique præteritæ ſeruitutis miſerias (vt egregiè demonſtrat Rupertus) compenſauit ingens gloriæ ſublimitas, ad
C quam euectus eſt Ioſeph à rege Pharaone, ex occaſione interpretationis ſomniorum Principis Pincernarum, ac Principis Piſtorum, ipſiúſque regis: declaratus namque eſt, ſecundùm Pharaonem, totius Ægypti Dominus ac ſaluator: vidítque ſomniorum ſuorum ſolutionem, fratres videlicet ſuos adorare ſe. Pulchrè Benedictus Pererius ad cap. Geneſ. 41. admirabilem in vno Ioſeph factam fuiſſe dicit intra vnam diem metamorphoſin: vt videlicet, è ſeruo Dominus; è vincto Princeps;
D è carceris vicario, prorex Ægypti factus fuerit; id quod Philo diſertis verbis prōnūciauit in libro de Ioſeph. Quis expectaſſet, inquit, intra vnam diem, è ſeruo Dominum; è vincto præſtantiſſimum omnium; è carceris vicario proregem fieri; & regiam inhabitare, pro carcere: & ex ignominia extrema in ſupremum honoris culmen aſcendere? Hæc à Philone.

Rupert.

Benedict. Pererius.

Admirabilis in vno Ioſeph metamorphoſis intra vnam diem.

Philo.

6. Itaque Ioſeph moriens prædixit fratribus egreſſum populi ex Ægypto, adiurauítque illos, vt aſportarent oſſa ſua in
E terram Chanaan. Mortuúſque expletis centum ac decem annis, aromatibus conditus, repoſitus eſt in loculo in Ægypto, Gen. 50. ac poſt centum quadraginta quatuor annos Moyſes tulit oſſa Ioſeph, Exod. 13. poſt annos verò quadraginta, Ioſue ſepeliuit ea in Sichē, Ioſu. vlt. Quod dicitur Eccli. 49. 18. *Oſſa eius poſt mortem prophetauerunt*, ſic accipiendum, vt quoniam aſportatis oſſibus per Moyſem, & ſepultis per Ioſue, ad vnguem eſt expleta prophetia Ioſeph, oſſa eius quaſi prophetauerint, dum in ſe prophetiam completam oſtenderunt.

ARGV

ARGVMENTVM CAPITIS XXXVII.

VIDET Ioſeph in ſomnis duplicem Viſionem. Primùm quidem manipulum ſuum in agro ſtare, & cæterorum fratrum vndecim manipulos quaſi proſtratos adorare illum. Videt ſimiliter inter dormiendum, ſolem, lunam, & vndecim ſtellas adorare ſe, & vtrumque ſomnium narrauit fratribus ſuis, pòſt etiam coram patre, & matre.

CAPVT XXXVII.

A 1. HAbitauit autem Iacob in terra Chanaan, in qua pater ſuus peregrinatus eſt.

2. Et hæ ſunt generationes eius: Ioſeph, cùm ſedecim eſſet annorum, paſcebat gregem cum fratribus ſuis adhuc puer; & erat cum filiis Balæ & Zelphæ vxorum patris ſui: accuſauítque fratres ſuos apud patrem crimine peſſimo.

3. Iſraël autem diligebat Ioſeph ſuper omnes filios, eo quòd in ſenectute genuiſſet eum; fecítque ei tunicam polymitam.

C 4. Videntes autem fratres eius, quòd à patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacificè loqui.

5. Accidit quoque, vt viſum ſomnium referret fratribus ſuis, quæ cauſa maioris odij ſeminarium fuit.

6. Dixítque ad eos: Audite ſomnium meum, quod vidi.

D 7. Putabam nos ligare manipulos in agro, & quaſi conſurgere manipulum meum, & ſtare, veſtróſque manipulos circumſtantes adorare manipulum meum.

8. Reſponderunt fratres eius: Nunquid Rex noſter eris? aut ſubiiciemur ditioni tuæ? Hæc ergo cauſa ſomniorum atque ſermonum inuidiæ, & odij fomitem miniſtrauit.

E 9. Aliud quoque vidit ſomnium, quod narrans fratribus ait: Vidi per ſomnium quaſi ſolem, & lunam, & ſtellas vndecim adorare me.

10. Quod cùm patri ſuo & fratribus

PARAPHRASIS.

1. *REgreſſus è Meſopotamia Iacob habitauit in terra Chanaan, in qua pater eius Iſaac, tanquam incola ac peregrinus habitauerat. erat ſcilicet antiquis Patribus mundus ipſe exilium.* Antiquis Patribus mundus exilium.

2. *Inter alia verò, quæ acciderunt Iacob, illud etiam narratur, quod Ioſeph filium eius in odia fratrum compulit: nam cùm eſſet ſexdecim annorum, & paſtoralis vitæ rationem cum cæteris fratribus ſequeretur; agebat, verſabatúrque cum filiis Balæ, & Zelphæ vxorum Iacob,* B *quas ex ancillarum numero Rachel ſterilis ſubmiſerat viro ſuo ad habendam ex eo prolem. Vt autem erat innocentiæ cultor, fratres ſuos accuſauit, detulítque ad patrem infamiam eorum, crimen nefandum.* Crimen nefandum.

3. *Sed & Iacob præ cæteris filiis amabat Ioſeph, quòd filius eſſet ſenectutis, & ita ſapiens, vt ſenilem in pueritia referret prudentiam. Mandauítque puero fieri tunicam elegantem ex diuerſis coloribus contextam liciis.*

4. *Cùm ergo fratres obſeruarent puerum à patre ſuper omnes indulgentiùs tractari, plúſque affectus paterni in illum, quàm in reliquos omnes effundere, odio in illum præcipuo flagrabant, ac verbis ſæpe aſperis excipiebant.*

5. *Accidit autem, vt inter dormiendum Viſionem habuerit diuinitus miſſam, quam ipſe animo, vt decebat fratrem, ſimplici, & candido, fratribus ſuis retulit, quo fratres maiori in eum odio ſunt inflammati.*

6. *Puer ergo in conuentu fratrum ſomnium proponens ait: Audite quid ſomniauerim.*

7. *Videre me videbar, cùm meſſi incumberemus omnes, meum manipulum erigi in medio, veſtros autem accurrere venerabundos, ac ſeſe incuruare ante manipulum meum.*

8. *Ad quem fratres: Coniicíſne inde te regnaturum ſuper nos, ac ſeruituros nos tibi? Non ſolùm autem, quòd hæc ſomniauerit, ſed multò magis, quòd inſolenter, vt illi exiſtimabant, coram ſe narraret, vehementiùs in eum concitabantur, ac odio impenſiùs feruebant.*

9. *Quin & illuſtrius adhuc ſomnium habens fratribus ſuis eodem animi candore narrauit. Vidi, inquit, me quaſi ſublimi throno elatum, ſolémque, lunam, & ſtellas vndecim deſcendere, ac ad pedes meos prouolui ſupplices.*

10. *Hoc verò ſomnium non ſolùm coram*

retuliſſet, increpauit eum pater ſuus,& dixit: Quid ſibi vult hoc ſomnium, quod vidiſti? Num ego & mater tua, & fratres tui adorabimus te ſuper terram?

11. Inuidebant ei igitur fratres ſui; pater verò rem tacitùs conſiderabat.

12. Cúmque fratres illius in paſcendis gregibus patris morarentur in Sichem,

13. Dixit ad eum Iſraël: Fratres tui paſcunt oues in Sichimis: Veni, mittam te ad eos. Quo reſpondente, præſtò ſum; ait ei:

14. Vade, & vide ſi cuncta proſpera ſint erga fratres tuos,& pecora; & renuncia mihi, quid agatur. Miſſus de valle Hebron, venit in Sichem:

15. Inuenítque eum vir errantem in agro, & interrogauit quid quæreret.

16. At ille reſpondit: Fratres meos quæro, indica mihi, vbi paſcant greges.

17. Dixítque ei vir: Receſſerunt de loco iſto: audiui autem eos dicentes, Eamus in Dothain. Perrexit itaque Ioſeph poſt fratres ſuos, & inuenit eos in Dothain.

18. Qui cùm vidiſſent eum procul, antequam accederet ad eos, cogitauerunt illum occidere.

19. Et mutuò loquebantur: Ecce ſomniator venit.

20. Venite, occidamus eum, & mittamus in ciſternam veterem; dicemúſque, Fera peſſima deuorauit eum:& tunc apparebit quid illi proſint ſomnia ſua.

21. Audiens autem hoc Ruben, nitebatur liberare eum de manibus eorum, & dicebat:

22. Non interficiatis animam eius; nec effundatis ſanguinem: ſed proiicite eum in ciſternam hanc, quæ eſt in ſolitudine, manúſque veſtras ſeruate innoxias. hoc autem dicebat volens eripere eum de manibus eorum, & reddere patri ſuo.

23. Confeſtim igitur vt peruenit ad fratres ſuos, nudauerunt eum tunica talari, & polymita:

24. Miſerúntque eum in ciſternam veterem, quæ non habebat aquam.

25. Et ſedentes vt comederent panem,

vide

A *fratribus; ſed etiam coram patre, & matre retulit. Pater ergo etſi tacitùs rem obſeruabat, & in ea ſcrutabatur myſterium, grauiter tamen obiurgauit filium. Quid tu, inquit, nugaris puer? Ego igitur, mater tua, & fratres adorabimus te? caue deinceps iſthæc fabulari.*

11. *Fratres verò huiuſmodi ſomniis concitati magnam animis concipiebāt inuidiam aduersùs Ioſeph; at pater multis hæc apud ſe ratiocinationibus verſabat, & quid futurum portenderetur, ad prudentem examinabat trutinam.*

12. *Cùm ergo fratres Ioſeph greges paſce-*
B *rent in Sichem,*

13. *Iacob ſolicitus nequid peccarent, aut quid mali ſubirent, tum ipſi, tum pecora, vocato ad ſe Ioſeph filio, cui multùm fidebat,*

14. *Vade, inquit, ad fratres tuos, & recténe habeant, ipſi inprimis, ac pecora, renunciabis fideliter. Profectúſque ſtatim Ioſeph ex Hebron, vbi pater erat, venit in agrum Sichem.*

15. *Ioſeph non inueniēs in Sichem fratres, huc, illuc incertus errabat, donec obuium habuit virum, qui ſolicitudinem errantis cognoſcens interrogauit quid quæreret?*

C
16. *Cui reſpondit puer: Fratres meos quæro; rogo indices, ſi noſti vbi paſcant.*

17. *Reſpondit: Hîc pauére priùs, quò digreſſi, haud nouerim certò; audiui tamen ante digreſſum colloquentes: Eamus in Dothain. Tum Ioſeph gratum habens, perrexit in Dothain, vbi fratres paſcentes inuenit.*

18. *At illi è loco adhuc remoto proſpicientes cognouerunt Ioſeph; & antequam propiùs accederet, de illo interficiendo inière conſilium.*

19. *Altérque alteri dicebat: En adeſt ſom-*
D *niorum dominus.*

20. *Agite, occidamus eum, & proiiciamus in ciſternam hanc veterem, iactabimúſque, deuoratum à fera aliqua peſſima. Tunc apparebit, quem euentum habeant ſomnia eius vana.*

21. *Audiuit autem Ruben hæc eorum conſilia, & magna ope conabatur eripere puerum è manibus eorum.*

22. *Diſſuadénſque eis aiebat: Ne quæſo peſſimum hoc conſilium compleatis effundendo eius ſanguinem, ſed quando ita eſtis in eum ſuccenſi, proiicite viuum in hanc ciſternam, vt*
E *ipſe per ſe pereat: ſic enim veſtras manus fraterno ſanguine non maculabitis. Hæc verò Ruben eò dicebat fratribus, vt proiectum puerum in ciſternam poſtea clàm extraheret, redderétque patri.*

23. *Accedente autem Ioſeph ad fratres ſuos, & hilari, vt fratrem decebat, vultu omnes conſalutante, cœperunt illi contrà, conceptum animo odium euomere in eum: nam tunicam illico verſicolorem talarem per vim detraxerunt,*

24. *Ac ita nudatū demiſerunt in ciſternā,*

25. *Præclarúmque hoc facinus celebrare cœperunt paſtorali conuiuio: cúmque lætantes*

equia

viderunt Iſmaëlitas viatores venire de Galaad, & camelos eorum portantes aromata, & reſinam, & ſtacten in Ægyptum.

26. Dixit ergo Iudas fratribus ſuis: Quid nobis prodeſt, ſi occiderimus fratrem noſtrum, & celauerimus ſanguinem ipſius?

27. Melius eſt, vt venundetur Iſmaëlitis, & manus noſtræ non polluantur: frater enim, & caro noſtra eſt.

28. Acquieuerunt fratres ſermonibus illius, & prætereuntibus Madianitis negotiatoribus, extrahentes eum de ciſterna, vendiderunt eum Iſmaëlitis viginti argenteis, qui duxerunt eum in Ægyptum.

29. Reuerſúſque Ruben ad ciſternam, non inuenit puerum.

30. Et ſciſſis veſtibus pergens ad fratres ſuos, ait: Puer non comparet, & ego quò ibo?

31. Tulerunt autem tunicam eius, & in ſanguine hœdi, quem occiderant, tinxerunt: mittentes, qui ferrent ad patrem, & dicerent:

32. Hanc inuenimus. Vide vtrùm tunica filij tui ſit, an non?

33. Quam cùm agnouiſſet pater, ait: Tunica filij mei eſt. Fera peſſima comedit eum, beſtia deuorauit Ioſeph.

34. Sciſſíſque veſtibus indutus eſt cilicio lugens filium ſuum multo tempore.

35. Congregatis autem cunctis liberis eius, vt lenirent dolorem patris, noluit conſolationem accipere, ſed ait: Deſcendam ad filium meum lugens in infernum. Et illo perſeuerante in fletu,

36. Madianitæ vendiderunt Ioſeph in Ægypto Phutiphari Eunucho Pharaonis magiſtro militum.

A *epularentur, viderunt prætereuntes Arabes, & camelos portantes de Galaad aromata varia, reſinámque, & guttas myrrhæ in Aegyptum.*

26. Tum Iudas diuinitùs actus, ſic ad reliquos fratres: Quid lucramur nece hac fratris noſtri, quídve proficimus celando illam?

27. Satius ac vtilius iudico vendendam his Arabibus; ſic enim & manus noſtras fraterno ſanguine non polluimus, & pretio venditi mancipij gaudemus interim. Frater enim, & ſanguis noſter eſt.

28. Placuit conſilium Iudæ. Extrahentéſque
B *puerum è ciſterna vendiderunt prætereuntibus mercatoribus viginti argenteis; ductúſque eſt vt ſeruus emptitius in Aegyptum.*

29. Cúmque reuerſus Ruben, ſolus accederet ad ciſternam extrahendi pueri cauſa, non inuenit, commotúſque vehementer,

30. Rupit de more veſtes, ad fratréſque pergens magna cum doloris ſignificatione dixit: En puer non eſt in ciſterna, nec alibi comparet, quò me conuertam? quò fugiam? planè perij.

31. At illi concinnantes mendacium, tunicam pueri verſicolorem hœdi ſanguine aſperſerunt, miſerúntque nuncios, qui patri ſuo nomi-
C *ne dicerent:*

32. Hanc tunicam in ſalta inuenimus; conſidera num ſit tunica filij tui Ioſeph, an non?

33. Quam cùm in manus cepiſſet Iacob, & verſans conſideraſſet, agnouit, & ait: Tunica filij mei eſt. Fera aliqua rapax dilaniauit eum.

34. Scindénſque præ nimio dolore veſtimenta ſua, cilicium quoque indutus pro magno mœroris argumento, iacuit diu in ſquallore illo, & luctu pro filio chariſſimo.

35. Tam filij ementito dolore ſquallido, quaſi ex compacto venerunt, vt conſolarentur patrem: at ille conſolationes eorum reſpuens, de-
D *nuóque refricato dolore dixit: Lugebo vſque ad mortem filium meũ, & in ipſo luctu moriar. Et dum ille luctum non intermittens perſeuerat,*

36. Arabes interim vendunt Ioſeph in Aegypto Phutiphari homini Principi, ac Regiæ cuſtodiæ Præpoſito.

COMMENTARIVS.

VTraque Viſio tendit in idem, & (vt ipſe Ioſeph de ſomniis Pharaonis dixit Geneſ. 41. 25. 32. Somnium Regis vnum eſt; quod autem ſecundò vidiſti, ad eandem rem pertinens ſomnium, firmitatis indicium eſt, quòd ſermo Dei fiat) ſic dupliciter hoc loco idem monſtratur ad ſimilem firmitatem. Ideo de vtraque ſimul Viſione ita dicemus. Primò, Viſionem priorem literaliter explicabimus; deinde eandem allegoricè. Rurſum poſteriorem ſimiliter ad literam; poſtea ſecundùm ſpiritum. Gen. 41. 25. 32.

De priori Viſione ſecundùm literã. E

SECTIO I.

1. *Ioſeph ſimplici animo narrat Viſionem ſuam, ruſticanam quidem iuxta muneris ſui rationes.*
2. *Iuxta Philonem Ioſeph præpoſitus fuerat excindendæ meſſi: habet quippe meſſis quid ſimile prælio. Explicatur Iſai. cap. 9.*

D. Fern. in Viſ. vet. Teſt.

3. *Manipulos fratrum adorare manipulum Ioſeph, ſignificat illos inopia frumentaria cauſa adoraturos fratrem, ex Philone, Theodoreto, Aug. Item monetur Ioſeph per manipulum ſtantem inter manipulos fratrum, vt ipſe illis præſtet virtutum exercitatione, ex Cyrillo & Tertulliano.*

 4. Verè

4. *Verè fratres interpretati ſunt ſomnium, ſed per inuidiam. Illuſtratur loco Reg. 1. Voluntas Dei contra impedimenta malorum ſemper euadit firma, ex D. Chryſoſt.*

5. *Explicatur allegoricè Viſio Ioſeph, & ſimilis euentus in Chriſto, & Iudæis in parabola vineæ locatæ agricolis, ex Ruperto.*

1. IOSEPH, vt erat animo ſimplici, ac verè cādido, fraterna, vt paterat, confidentia oſtenſum ſibi dormienti ſomnium narrauit fratribus, à quibus nihil adhuc ſibi timebat. Verſ. 6. *Dixitque ad eos: Audite ſomnium, quod vidi. 7. Putabam nos ligare manipulos in agro, & quaſi conſurgere manipulum meum, & ſtare; veſtróſque manipulos circumſtantes adorare manipulum meum. 8. Reſponderunt fratres eius: Nunquid Rex noſter eris? aut ſubiiciemur ditioni tuæ?* Hoc ſomnium priùs è terra fuit, éque familiari exercitio ruſticano: nam Ioſeph decimoſexto iam completo anno, agénſque vlterius decimumſeptimum (quo modo intelligendum eſt quod dicitur verſ. 2.) ruri agebat paſcens greges, ac cæteræ, vt moris tunc erat, agriculturæ vacans. Habuit ergo ſomnium ſuo agnatū muneri. Sic Propheta ille armentarius, & ſycomoros vellicans ruſticanas habet Viſiones, de locuſtis deuorantibus ſegetes, & de vncinis pomorum, Amos 7. & 8.

Ioſeph annū decimumſeptimum incipiens, ſomniat.
Somnia agnata muneri.

2. Iudæus Philo in lib. de vita viri ciuilis, ſiue de Ioſeph, ait ſomniaſſe quoque illum meſſi ſe præpoſitum; indicat enim moris fuiſſe apud illos, vt meſſi, ſimiliter ac prælio milites, incumberent meſſores; ſic verò eo loco inducit Ioſeph loquentem: Vidi meſſi me præpoſitum, & omnes vos in campo ad colligendas meſſes præſtò fuiſſe cum falcibus; ac ſi diceret: Vidi omnes vos armatos falcibus, me duce, in campum prodire, ac veluti cum matura ſegete inire pugnam. Ideirco credi poteſt Iſaiam cap. 9. 3. duplicem illam comparationem coniunxiſſe ad explicandam lætitiam prædicatorum Euangelij, maximè Apoſtolorum, ob conuerſionem gentium: *Lætabuntur coram te* (inquit) *ſicut qui lætantur in meſſe, ſicut exultant victores capta præda.* Similiter enim vtrique exultant, milites quidem hoſtibus, meſſores manipulis latè proſtratis: ſed & quilibet prædam ſuam faciunt; illi ex hoſtibus, ſpoliorum omnis generis, hi ex manipulis rei frumentariæ ad locupletanda horrea. Quapropter illud, *capta præda*, referri ad vtroſque debet. Inuenies ergo apud veteres hæc adeò agnata fuiſſe, vt ſæpe ſegetem poëticè acceperint pro armato, ac in ordines militares redacto exercitu, & ſtrages bellicas appellare ſoliti fuerint calamitates à proſtratis calamis frumētarijs. Sic dicitur à Virgil. 12. Æneid. Ferrea ſeges ſtrictis mucronibus horrere. Et Cæſar 2. belli Gall. calamitatem vrbis dixit pro miſerabili ſtrage ciuium, quam hoſtium impetus grandinis inſtar ediderat. quin & Iſai. cap. 10. 3. *Quid facietis* (inquit) *in die calamitatis de longè venientis? ad cuius confugietis auxilium? ne incuruemini ſub vinculo, & cum interfectis cadatis?*

Mos Hebræorū, vt vnus eſſet meſſi præpoſitus.
Ioſeph ſomniat ſe meſſi præpoſitum.
Meſſis ſimilis prælio.
Iſai. 9. 3.
Quomodo meſſis, & pugna ſint agnata.
Exercitus, dictus ſeges: ſtrages, dictæ calamitates.
Virg.
Cæſar.
Iſai. 10. 3.

3. Narrauit ergo ſomnium ſuum Ioſeph coram fratribus, dicens: *Audite ſomnium meum, quod vidi: Putabam nos ligare manipulos in agro, & quaſi conſurgere manipulum meum, & ſtare, veſtróſque circumſtantes adorare manipulum meum.* Rem Philo ita narrat: Vidi repentè meum manipulum erectum conſtitiſſe, veſtros autem tanquam ex compoſito accurriſſe ad eum venerabundos, & reuerenter adoraſſe. Theodoret. ad hūc locum: Manipulorum, inquit, ſomnium præſignat fratrum frumenti gratia in Ægypto adorationem. Et D. Auguſt. ſerm. 81. de tempore: Non incongruè coacti ſunt ſteriles manipuli fructuoſum manipulum adorare, per quem de famis periculo liberandi erant. Quòd ergo ſteterit manipulus inter proſtratos (ait Cyrillus Alexand.) piè ſignificaſſe Ioſephum aliquando euaſurum clariſſimum, ac fratribus ſuis longè præſtantiorem fore. Quin & eo ipſo Deum prouocaſſe Ioſephum, vt ſe ad virtutum omnium apicem accenderet, contenderetque per benefacta ad gloriæ præoccupandum cacumen: quemadmodum ij, qui præmia athletis proponunt, facere ſolent. Eodem modo ait is qui eſt autor operis imperfecti apud D. Chryſ. cap. 5. Chriſtum vocaſſe Diſcipulos ſuos ciuitatem ſupra mōtem poſitam, *Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita,* Matt. 5. 14. vt eos ſolicitos redderet ad exactam, ac omnibus numeris abſolutam vitæ rationem proſequendam, maximè quòd omnium oculos cenſores haberent eius perfectionis. Et Tertul. extendens Chriſti dictum ad omnes, qui in Eccleſia eminent, queribundus ait: Quid nos Dominus ciuitati ſupra montem conſtitutæ comparauit, ſi non extamus inter demerſos? Eſt ergo præciſa obligatio Primatuum Eccleſiæ, vt ſicut manipulus Ioſephi ſtabat eminentior inter proſtratos reliquorum fratrum manipulos, ita ipſi extent inter demerſos ac proſtratos vitiorum mole.

Philo.
Theod.
Adoratio manipulorum figurat adorationē fratrum erga Ioſeph in Ægypto.
D. Aug.
Cyrillus Alexan.
Stare manipulum Ioſeph inter alios fratres, ſignificat Ioſeph futurū ſuperiorem fratribus.
Hoc ſomnio excitatur Ioſeph ad bona opera: vt Apoſtoli comparatione ciuitatis ſupra montem.
D. Chryſ. Matth. 5. 14.
Tertullianus.
Præciſa obligatio primorū Eccleſia, extare vita ſuper omnes inferiores.

4. Igitur fratres ipſi Ioſeph interpretati ſomnium reſponderunt, *Nunquid Rex noſter eris? aut ſubiiciemur ditioni tuæ?* Quare perperam Ioſephus 1. Antiquitatum ait, Fratres licèt ſomnij ſignificationem ſatis coniectarent, nihil tamen dixiſſe, diſſimulantes ſe intelligere, ſed tacitè precatos à Deo, vt irritum fieret præſagium. Cùm apertè Scriptura dicat, reſpondiſſe illos, ac interpretationem ſomnij verè indicaſſe. Meliùs ergo Philo Iudæus loco citato. Tum fratres (inquit) illius, prudentia pollentes, & ſignificatum ſomnij per coniecturas veroſimiles veſtigare idonei, Putáſne, inquiunt, regem te fore noſtrum, & dominum? id enim ementita Viſione ſubindicas. Modus tamen ille interrogandi, *Nunquid Rex noſter eris?* innuit non liberalem interpretandi modum, ſed planè inuidia extortum, ac odij acerbitate virulentum, ſicut 1. Reg. 17. 28. Eliab frater Dauidis, cùm is in acie offerret ſe coram militibus ad pugnandum cum Goliath, grauiter illum increpans, ait: *Quare veniſti, & quare dereliquiſti pauculas oues illas in deſerto? Ego noui ſuperbiam tuam, & nequitiam cordis tui, quia vt videres prælium deſcendiſti.* Ait Caiet. hæc non ex bono zelo, ſed ex irato pectore, nec ſine inuidia proceſſiſſe. Nam ſciebat ipſum electum præ cæteris, voctúmque à Samuele, & audito, quòd filia Regis nuptui danda eſſet ei, qui gigantem occideret, ſuccenſum credidit Dauidem, vt in duellum deſcenderet; ac victo hoſte promoueret vnctionem ſuam accipiendo in vxorem filiam Regis. Neque enim cauſa illa, quam Eliab poſuit: quia vt videres prælium deſcendiſti, tam acri reprehenſione digna erat, vt plurimum enim curioſitati puerili tribuendum foret, non autem ſuperbiæ, ac nequitiæ cordis. Tacuit ergo præcipuam cauſam, nēpe præſumptionē Dauidis de prædicta vnctione; quā ſuo

effectu

Ioſephus.
Increpatur Ioſephus, quod contra ſacrum textum dicat, fratres diſſimulaſſe.
Philo.
Fratres Ioſeph coniectores prudentes ſomnij Ioſeph.
Modus interrogandi inuidia mixtus.
1. Reg. 17. 28.
Caiet.
Eliab ſimili inuidia cōmotus in Dauid.

effectu (qui certè appetebat in ea occaſione duelli) caſſare volebat. Verùm nec Elihab ſui voti compos fuit, nec fratres Ioſeph, quantumuis odio, & inuidia flagrauerint ob prædictum ſomnium, ac ipſum quoque vendiderint. Nam manifeſto euentu in vtroque, Dauide ſcilicet, & Ioſeph, voluntas Dei completa eſt. Dauid enim illa ipſa occaſione duelli in regnum cœpit aſcendere; & fratres Ioſeph, illum in Ægypto ſupplices ac venerabundi adorarunt, ſicut fuerat illi monſtratum in ſomnio. Rectè D.Chryſ. ad hunc locum. Omnipotens, & ſapiens Dominus ſuæ virtutis declarans affluentiam, ſæpe facit, vt in mediis impedimentis fiant ea, quæ ſibi placent. Verùm vt ſe habet inuidia, nihil eorum cogitare poteſt, ſed omnino vbi captus hoc morbo fuerit contra ſuam ipſius ſalutem facit omnia.

D.Chryſ. Diuina voluntas in mediis impedimentis completur.

5. Non prætermittam hoc loco egregiam allegoriam, quam Rupertus Abbas obſeruauit. Quoniam, inquit, cuncti nouimus, in illo Ioſeph qualiter ſubſequens rerum effectus compleuerit ſomnium; reſtat nunc, vt ea ſecundùm eaſdem cauſas, vel exitus, Euangelicis Domini noſtri Ieſu Chriſti parabolis conſonare ſciamus. Etenim ſicut in ſomnio, ſic & in parabola, dum aliud dicitur, aliud intelligitur, quemadmodum & aliud vmbra, & aliud corpus, & tamen nonnumquam ex vmbra corpus agnoſcitur. Et hoc nulli dubium, quin ſicut in hunc cauſa ſomniorum, ſic & in Dominum cauſa parabolarum maioris odij ſeminarium fuerit, maioris inuidiæ fomitem miniſtrauerit. Et ſicut per ſomnium hoc, ſignificata eſt dignitas Ioſeph ſuper fratres ſuos, ita Dominus per parabolas, maximè verò per illam de vinea locata agricolis, quam refert Matth.cap.21.33. præmonſtrauit exaltationem ſuam. Nam ſicut eminentiam Ioſeph præſignauit manipulus erectus, quem aliorum manipuli circunſtantes adorabant; ita Dominus noſter excellentiam ſuam finem parabolæ oſtendit dicens: *Nunquam legiſtis in Scripturis: Lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli? A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris.* Et ſicut illi coniicientes, quid eſſet ſomnium, vehementiùs inuidentes ei, interficere eum voluerunt: ita & Iudæi intelligentes intentionem parabolarum Chriſti, vehementiùs in eum incitati ſunt, quærentes eum tenere, &c. Hæc ferè ex Ruperto. Plura alia allegoricè dicta reperies apud Patres, Iſidorum, Auguſtinum, Ambroſ. & alios.

Rupertus.

Viſio ſimilis parabolæ.

Ioſeph ob ſua ſomnia, Chriſtus ob ſuas parabolas concitauit inimicos.

Matth.21.33.

Lapis reprobatus in caput anguli factus, & manipulus contemptus adoratus eſt.

De poſteriori Viſione.

SECTIO II.

1. *Somnium de adoratione ſolis, lunæ, & ſtellarum, ita interpretatur Philo, & Ioſephus, vt viſa fuerint de cælo deſcendere, & adorare Ioſeph. Solem, lunam, ſtellas quomodo interpretetur Ioſephus.*
2. *Quòd Iacob ſolicitus fuerit de ſomnij interpretatione, magis literæ congruere. Vis Hebraici verbi obſeruationem innuit, & qualis fuerit apud Iacob, coniicitur.*
3. *Tria nomina ſolis apud Hebræos accommodantur patrifamilias. Locus Ambroſij, & Ieremiæ 15.*
4. *Mater quomodo appelletur luna; quomodo item filij ſtellæ?*

1. DE poſteriori ſomnio ſic habet contextus, verſ. 9. *Aliud quoque vidit ſomnium, quod narrans fratribus ait: Vidi per ſomnium quaſi ſolem, & lunam, & ſtellas vndecim adorare me.* 10. *Quod cum patri ſuo, & fratribus retuliſſet, increpauit eum pater ſuus, & dixit: Quid ſibi vult hoc ſomnium, quod vidiſti? Num ego, & mater tua, & fratres tui adorabimus te ſuper terram?* Philo Iudæus ita factum narrat: Ioſeph alterum illis magis ſtupendum ſomnium enarrauit: quòd viſus ſibi eſſet videre venientem ad ſe ſolem, & lunam, & ſtellas vndecim, & ab illis adorari. Hæc pater audiens demiratus, cum animo ſuo reputabat, de euentu præſagij ſolicitus. Grauiter tamen obiurgauit filium, timens nequid ille peccaret. Poteſtne, fieri, inquit, vt ego, & mater, & fratres adoremus te? Sed & Ioſephus ad hunc modum: Vidit ſolem cum luna & vndecim ſtellis deſcendere in terram, & adorare ipſum. Hoc ſomnium indicauit fratribus, & patri, rogans, vt interpretari dignaretur, quod ei magnæ fuit voluptati. Præſagium enim ſomnij reputans, & ſapienter euentum coniiciens, gaudebat, eo quòd ingens filio portendi felicitas videretur, venturum videlicet olim tempus, quando tam à parentibus, quàm à fratribus dignus adoratione haberetur. Intelligebat enim per ſolem ac lunam ſignificari patrem ac matrem: quòd altera augeret omnia, & aleret: alter formam rebus, & vim inderet. Porro ſtellarum nomine fratres interpretabatur, tum propter numerum; tum quòd vim à ſole & luna habeant ſtellæ, ſicut à parentibus filij. Ita Ioſephus.

Philo.

Iuxta Philonem ſol, luna, & ſtellæ deſcendere viſa ſunt.

Iacob lætatus, quòd filio portenderetur felicitas.

Cur ſol repræſentat patrem, luna matrem, ſtellæ filios.

2. Vterque ſolem, & lunam, & ſtellas ait è cælo viſas deſcendere ad adorandum Ioſeph, quod contextus ſacer non exprimit. Philo Iacobum inducit ſolicitum de præſagio, quod magis conuenit literæ; Ioſephus gaudentem, quod minùs quadrat increpationi paternæ: ne enim vera pater, ſaltem ad ſpeciem, tulit ægrè, Ioſephum iſta narraſſe. Nam quid tacitè conſiderauerit, non conſtat. Et quidem quod noſter interpres dixit, *conſiderabat*, Græcè, & Hebraicè eſt verbum obſeruationem importans: vt ſignificetur Iacob, aut quaſi per obſeruationem expectans exitum ſomnij, aut verò diſquirens, & examinans, habendúmne eſſet pro vero, ac diuino, an pro vano, & futili, vt pleraque ſomnia ſunt. Primum ergo conſiderabat ſomnium duplex idem ſignificans, quod veritatis, ac certitudinis indicium erat; & demonſtrationem ſolis, lunæ, ac ſtellarum, illuſtre quippiam præfigurare, non temere coniici poterat. Deinde conſiderabat pater filij Ioſeph egregias animi dotes, ac prudentiam ſupra ætatem, quæ planè illum ad ſummum aliquod faſtigium electum portendebant: quod ne temere olim eueniſſe crederetur, ſomniorum multiplicatione diuinitus præmonſtrari coniici poterat. Memoria quoque repetebat Iacob ſomnia ſibi à Deo immiſſa, quæ certo exitu poſtea comprobata ſciebat, fierique poſſe, vt egregio puero Deus ſimiles de futuris rebus diſpoſitiones demonſtraret. Hæc forte Iacob conſiderans volutabat animo.

Minùs quadrat, lætatũ Iacob.

Verba textus meliùs, inducunt ſolicitum & perplexum.

Somnium duplex certitudinis ſignum.

Sol, luna, ſtella, illuſtre quid repræſentat.

Diſcurſus Iacob de ſomnio filij.

3. Conſiderare hîc oportet illuſtre ſpecimen illuſtris familiæ, in qua pater ſol eſt, mater luna, filij

Illuſtris familiæ ſpecimen in ſole, luna, ſtellis.

D. Ambroſ.
Sol Ioſeph, Maria luna.
Pſal. 148. 3.

filij ſtellæ. D. Ambroſ. lib. de Ioſeph Patriarcha, cap. 2. vt probaret puerum IESVM adoratum fuiſſe à Maria, atque Ioſeph, affert illud Pſalm. 148. 3. *Laudate eum ſol, & luna, laudate eum omnes ſtellæ.* Videlicet, quòd Ioſeph in illa ſacratiſſima familia inſtar ſolis habuerit, Virgo lunæ vicem geſſerit. Habet ſol in lingua ſancta tria nomina, חמה *Chamah*, שמש *Semes* ſex punctorum חרש *Cheres* ſex etiam punctorum: quæ omnia mirè quadrant in illuſtrem patremfamilias; nam *chamah* dicitur ſol à calore, quem efficit, quo terram fouet, ſic pater calefacit, fouétque familiam; friget nempe abſque patrefamilias domus. Sed & vocabulum *Semes*, à conſeruando, ſeu generando, quòd familiam continuata generatione conſeruet. Vnde illud Ierem. 15. 9. *Infirmata eſt, quæ peperit ſeptem, defecit anima eius, occidit ei ſol, cùm adhuc eſſet dies.* Loquitur de calamitate viduæ, quæ cùm ſplenderet, ac proſperè ageret ſuſcipiendo plurimos ex marito ſuo filios, occidit ei ſol, cùm adhuc eſſet dies, in meridie hoc ſenſu: cùm eſſet in medio ætatis flore, quo poterat adhuc multò plures procreare filios, vir eius, ſol eius, mortuus eſt, manſítque ſterilis, quaſi ſole generante occumbente ſibi. Sed & nomen *cheres*, ſex punctorum, ſignificat ſolem: aliàs teſtam; quòd ſicut teſta præacutis feriat coſpidibus, ita ſol radiis omnia penetret. Eo nomine vſus eſt Iob cap. 41. 21. *Sub ipſo, Leuiathan, erunt radij ſolis.* exaggerat cutis eius duritiem, qua videlicet retundat, vel ipſos ſolis radios, &

חמה
שמש
חרש
Paterfamilias, ſol, quia calefacit ſouétque familiam.
Et quia generando cõſeruat familiam.
Ierem. 15. 9.
Occidit ſol in meridie, id eſt, maritus in vigore ætatis.
Cheres. *ſol, & teſta, quia vt teſta acutis cuſpidibus, ita ſol radiis ferit.*
Iob. 41. 21.

quaſi perfundet: ſimilique ratione, etſi præacutas teſtas cuti ſuppoſitas habeat, nihil tamen inde lædatur. Congruit autem patrifamilias, quod etſi ſolis inſtar habeat, fragilis tamen ſit tanquam teſta, nec occidit, vt oriatur, ſicut teſta fracta non reparatur.

Sol eſt, ſed etiam teſta, quia quãdo occidit, vt oriatur, ſicut teſta nõ reparatur.

4. Porro materfamilias luna eſt, quoniam vt luna ſplendorem ſuum mutuatur à ſole, ſic illa à viro lumen accipit autoritatis. Item vt luna modò plena, modò vacua cernitur, ita materfamilias viciſſitudines habet generandi, modò pleno, modò vacuo incedens vtero. Præeſt rebus humidis luna, maximeque in pueros dominatur, quod matrifamilias inprimis proprium eſt: nam filiorum educationi præcipuè ipſa incumbit. Luna regit noctem, ſol diem, vir lucem foris adminiſtrat, vxor domi. Maiora hæc lumina patris, ac matris in familia rectè ſequũtur minora illa ſtellarum ſcintillantium in multitudine filiorum. Iuſſit Dominus Geneſ. 15. 5. vt ſuſpiceret cælum Abraham, & numeraret ſtellas ſi poſſet. Suſpice cælum, & numera ſtellas, ſi potes; ſic erit ſemen tuum. Vbi non modò exaggerauit multitudinem poſterorum, ſed etiam ſplendorem & illuſtre nomen: quoniam ſequentium familiarum nati, ſtellarum inſtar erant habituri, propter tum morum, tum facinorum ſplendorem, qualis profectò erat familia Iacob illuſtriſſimis Patriarchis plena, quos propterea vidit Ioſeph ſub ſpecie ſtellarum, patrem & matrem, ſub ſpecie ſolis & lunæ adorare ſe.

Materfamilias luna, quia ſplendorem ſuum habet à viro.
Et quia modò plena, modò vacua, vt luna, pleno ſcilicet & vacuo vtero.
Mater puerorum educandorum præeſt, & gubernat quaſi nocte inter primæuos parietes.
Stellæ filij, ob ſplendorem morum.

VISIO QVARTA,

PINCERNÆ PHARAONIS, ET PISTORIS.

Geneſ. 40.

ARGVMENTVM CAPITIS XL.

PRÆPOSITI duo, Pincernarum & Piſtorum, ſomnia vident in carcere. Vtrumque ſomnium interpretatur Ioſeph, qui in eodem carcere vinctus iacet: & Pincernæ quidem reſtitutionem poſt dies tres, Piſtori poſt tres alios ſuſpenſionem in patibulo vaticinatur. Non præmiſimus autem præfationem de his Præpoſitis, quoniam cùm ſolas rerum imagines perceperint, non ſunt dicendi abſolutè Videntes, magiſque Videns cenſendus eſt Ioſeph, vt Auguſtinus ait, qui ſomnia eorum interpretatus eſt. Idem aſſerendum de Pharaone, cuius ſomnium idem Ioſeph expoſuit, & ob eandem cauſam idipſum exiſtimandum de Viſionibus Nabuchodonoſor, ac Balthaſaris, in quibus Daniel potiùs habendus eſt pro vero Vidente.

CAPVT XL.

1. His ita geſtis, accidit, vt peccarent duo Eunuchi, Pincerna regis Ægypti, & Piſtor, domino ſuo.

PARAPHRASIS.

1. *Cum Ioſeph miſſus eſſet in carcerem, paucos poſt menſes id euenit, vt duo quoque Eunuchi Pharaonis delinquerent, & vnus quidem Pincernæ officio fungebatur, alter piſtoribus præerat.*

2. *In*

2. Iratúſque contra eos Pharao (nam alter Pincernis præerat, alter Piſtoribus) miſit eos in carcerem Principis militum, in quo erat vinctus & Ioſeph.

3. At cuſtos carceris tradidit eos Ioſeph, qui & miniſtrabat eis.

4. Aliquantulum temporis fluxerat, & illi in cuſtodia tenebantur.

5. Viderúntque ambo ſomnium nocte vna, iuxta interpretationem congruam ſibi.

6. Ad quos cùm introiſſet Ioſeph manè, & vidiſſet eos triſtes,

7. Sciſcitatus eſt eos dicens: Cur triſtior eſt hodie ſolito facies veſtra?

8. Qui reſponderunt: Somnium vidimus, & non eſt, qui interpretetur nobis. Dixítque ad eos Ioſeph: Nunquid non Dei eſt interpretatio? referte mihi quid videritis.

9. Narrauit prior Præpoſitus Pincernarum ſomnium ſuum:

10. Videbam coram me vitem, in qua erant tres propagines, creſcere paulatim in gemmas, & poſt flores vuas matureſcere:

11. Calicémque Pharaonis in manu mea: tuli ergo vuas, & expreſſi in calicem, quem tenebã, & tradidi poculũ Pharaoni.

12. Reſpondit Ioſeph: Hæc eſt interpretatio ſomnij: Tres propagines, tres adhuc dies ſunt,

13. Poſt quos recordabitur Pharao miniſterij tui, & teſtituet te in gradum priſtinum: dabíſque ei calicem iuxta officium tuum, ſicut antè facere conſueueras.

A *2. In quos furore accenſus Pharao, quòd in ſuis miniſteriis aliquid contra ſe machinatos accepiſſet, carcere eos damnauit, ac militiæ Principi, carcerìſque Præpoſito cuſtodiendos tradidit, in quo etiam carcere detinebatur Ioſeph.*

3. Qui quidem Præfecto carceris ita gratus erat, vt quaſi præſidem eum carceris conſtituerit, cúmque induſtrium, ac fidelem expertus eſſet, curam quoque demandauit fouendi principes illos viros in cuſtodia, qui acceptam erga eos optimè exhibebat curam.

4. Non multum temporis elapſum erat, &
B *illi nihilominus iacebant in cuſtodia.*

5. Viderúntque vna ac eadem nocte, tum Pincerna, tum Piſtor ſomnium, fuítque vtrumque ſomnium alterutrius officio inprimis conueniens: contingunt enim plerumque ſomnia congruenter ad ea, quæ interdiu agitare ſolemus; ſic duces de caſtris, de prœliis ſomniant, agricolæ de ſegetibus, ac de aratris. Pincerna Piſtórque Regius, quid congruentius ſomnio volvere debuerunt, quàm ille vina, hic verò panes?

6. Igitur cùm eſſent, vt aſſolet, cogitabundi
C *poſt ſomnia, Ioſeph ad eos ingreſſus præſenſit ex vultus deiectione latentem mœrorem, ac perturbationem animi.*

7. Interrogánſque illos ait: Quid noui accidit? Non enim vos, vt heri & nudiuſtertius, rectè habere video, vt eminens in vultu teſtatur mæſtitia.

8. At illi ſomnio ſuo pleni, ſic ad Ioſeph: Hac nocte contigit nobis ſomnium, cuius interpretationem quærimus, & nemo eſt qui tradere eam nobis valeat. Quibus Ioſeph: Mirum id
D *nequaquam videri debet; nam hominum non eſt interpretari ſomnia, ſed ſolius Dei. Verùm ſeriem ipſam ſomnij narrate mihi: nam eſt, qui dono quoque Dei norit reuelare myſteria.*

Solius Dei, interpretari ſomnia.

9. Igitur qui è poculis erat priori loco, quid in ſomno ſuo vidiſſet, ad hunc modum expoſuit:

10. Obiecta mihi eſt dormienti triplici propagine diſcreta vitis, ita perſpicuè, vt oculis ipſis eam intueri mihi viderer. Apparebat autem ſenſim gemmas ſuas protrudere, efflore-ſcere deinde, ac tandem maturos racemos oſtendere:

E *11. Me verò poculum Pharaonis vna manu tenere, altera vuarum racemos exprimere in poculum, quod poſtea porrigebam Regi.*

12. Accipe, inquit Ioſeph, ſomnij tui veram interpretationem. Per tres propagines vitis, tres qui ſuperſunt dies interpretor,

13. In quorum tertio, ex occaſione ſolennitatis Natalitiæ Pharaonis, muneris tui priſtini recordabitur, téque euocabit iterum in aulam Regiam, vt munere tuo fungaris coram ipſo. Itaque poculum, vt ſolebas antea, porriges Regi.

14. Tantùm memento mei, cùm tibi bene fuerit, & facias mecum miſericordiam, vt ſuggeras Pharaoni, vt educat me de iſto carcere.

15. Quia furtim ſublatus ſum de terra Hebræorum, & hîc innocens in lacum miſſus ſum.

16. Videns Piſtorum Magiſter, quòd prudenter ſomnium diſſoluiſſet, ait: Et ego vidi ſomnium: Quòd tria caniſtra farinæ haberem ſuper caput meum:

17. Et in vno caniſtro, quod erat excelſius, portare me omnes cibos, qui fiunt arte piſtoria, auéſque comedere ex eo.

18. Reſpondit Ioſeph: Hæc eſt interpretatio ſomnij:

19. Tria caniſtra, tres adhuc dies ſunt, poſt quos auferet Pharao caput tuum, ac ſuſpendet te in cruce, & lacerabunt volucres carnes tuas.

20. Exinde dies tertius natalitius Pharaonis erat: qui faciens grande conuiuium pueris ſuis, recordatus eſt inter epulas magiſtri Pincernarum, & Piſtorum Principis.

21. Reſtituítque alterum in locum ſuum, vt porrigeret ei poculum:

22. Alterum ſuſpendit in patibulo, vt coniectoris veritas probaretur.

23. Et tamen ſuccedentibus proſperis, Præpoſitus Pincernarum oblitus eſt interpretis ſui.

A 14. *Tantùm illud precor, vt ſiquid gratum ita interpretando feci, memoria id retineas, cúmque feliciter apud Regem tuum egeris, hanc erga me pietatis ſignificationem exhibeas, vt illi perſuadeas imperet me educi ab hoc carcere, in quem abſque vllo peccato meo detruſus ſum.*

15. *Quin etiam per furtum ex iniuſta venditione contractum, ex terra Hebræorum in Aegyptum venire coactus ſum.*

16. *Atenim Piſtorum Præpoſitus allectus interpretis in explicando priori ſomnio ſagaci-*
B *tate, ſuum quoque in medium educens ait: Videbam tria caniſtra farinæ capiti meo ſic impoſita, vt vnum alteri inſideret:*

17. *Ac in ſupremo eſſe omnia ciborum genera, quæ piſtores facere ſolent, aues autem auolare in cibos, eóſque vnguibus, roſtríſque diſcerpere.*

18. *At Ioſeph benignè præfatus homini miſero, rem tamen, vt animo concipiebat, ſeriò declarauit:*

19. *Tres in tribus caniſtris ſimiliter dies*
C *accipio, poſt quos Pharao imperabit amputari caput tuum, ac te in crucem agi, vbi volucres dilaniabunt cadauer tuum.*

20. *Poſt hæc Pharao diem à ſomniis tertium agit celebrem, eo nomine, quòd natus eodem fuiſſet, nec id verò ſine ſuperſtitionis nota, quòd is dies luctu potiùs, & lacrymis proſequendus ſit. Igitur cùm epulum planè Regium, ac magnificum exhiberet aulicis ſuis, inter pocula, & eſcas Regias, recordatus eſt Pocillatoris, & Piſtoris ſui.* Dies natalitius luctu potiùs, quã lætitia proſequendus.

D

21. *Ac illum quidem, vt ſibi pocula miniſtraret, euocauit è carcere:*

22. *Alterum cruci affigi iuſſit, vt eo modo res cederet, quo Ioſeph ſomniorum coniector illis præmonſtrauerat.*

23. *Nihilominus Pincernarum magiſter ſuccedente proſperitate, planè alienatus animo eſt, nec ampliùs recordatus eſt Ioſeph interpretis, ac benefactoris ſui.*

COMMENTARIVS.

PRimùm de Ioſepho præmittentur aliqua, quæ ad gratiam ſpectent interpretandi ſomnia. Deinde proponetur vtraque Viſio, & interpretatio à Ioſepho data.

De Ioſephi apud omnes gratia, & de ſingulari eius ſapientia ad interpretanda ſomnia.

E

SECTIO I.

1. *Chronologia Ioſeph, gratia eius apud omnes vnde orta, ex Ambroſio, & Hieronymo.*
2. *Ioſeph in carcere quaſi ſolutus ſoluebat ſomnia. Illuſtratur loco Tertul. & altero D. Chryſoſtomi.*
3. *Somnia quatenus naturaliter lateant, vt habent aliquid de futuro contingenti, ſoli Deo cognita, ex loco Iſai. 41.*
4. *Malè ſenſiſſe Trogum Pompeium, fuiſſe Ioſephum in Ægypto aſſequutum artem interpretandi ſomnia, cum potius ipſe Ægyptios docuerit ſapientiam, ex Pſal. 104. & illuſtratur à Theodoreto.*

1. PRIMVM oportet præmittere breuem Chronologiam vitæ Ioſeph. Ioſeph, cùm decimumſeptimum annum ageret, à fratribus ſuis venditus eſt in Ægyptum Iſmaëlitis mercatoribus, Geneſ. 37. 28. In Ægypto venditus eſt Putiphari

Chronologia vitæ Ioſeph. *Gen. 37. 28.*

A phari Principi exercitus, apud quem magna cum
fide, & gratia egit annos fortaſſe decem, aut
Gen.39.7. Fuit apud Putipharem annis decẽ. Iſai.24.22.
vndecim. Nam cap. 39. 7. dicitur Domina eius
poſt multos dies in eum inieciſſe oculos. Hac
verò phraſi Scriptura multos annos ſignificat,
Iſai.24.22. *Et claudentur ibi in carcere, & poſt multos
dies viſitabuntur.* De damnatis, quorum animæ in
inferno clauduntur, vt poſt multos annos viſi-
tentur, id eſt, puniantur, additis etiam corpo-
Genebrard. Pſal.104. Reiicitur Genebrardus, quòd vnò anno fuerit. Annorũ 27. miſſus in carcerem. Anno ætatis 30. educitur è carcere.
ribus ibi torquendis. Non bene ergo Genebrar-
dus Pſal.104. cùm Seder Olam, Ioſephum fuiſ-
ſe vno anno ſeruum Putipharis, & duodecim
iacuiſſe in carcere. Poſtea accuſatus falsò à Do-
mina, quòd ſibi vim intuliſſet, miſſus eſt in car-
cerem, annos agens circiter viginti ſeptem. Tres
B annos in carcere detentus, ibi Præfecto carceris
gratiſſimus, ſomnia Eunuchorum explicauit, ac
trigeſimum annum agens eductus eſt ad inter-
pretandum Pharaonis ſomnium, móxque eue-
ctus ad præfecturam totius Ægypti. Nec obſtitit,
aut ſtatus ſerui, aut conditio alienigenæ, ne ad
ſummum euaderet cacumen honoris, quod in
Rara Ioſeph fortuna, quòd ſeruus, & alienigena regnauit.
vnius Ioſeph fortuna planè admirabile ſuſpi-
ciunt omnes Autores; quomodo vbique ſemper
gratus fuerit: in carcere; extra carcerem; apud
Dominum ſuum; apud Pharaonem; apud Auli-
cos, apud plebeios! Cuius rei cauſam D.Ambroſ.
D. Ambroſ.
in principio libri de Ioſeph Patriarcha, eſſe ait:
In moribus & actibus Ioſeph quidam nitor gratiæ.
quòd in moribus eius, atque actibus eminebat
C quidam nitor gratiæ, quo ſibi omnium facilè
conciliabat amorem. & quoniam (vt rectè ait D.
Hierony. de Virginitate ad Demetriadem) inge-
nitam ſemper animi dignitatem vbique retinuit,
D.Hieron. Non conditio, ſed mens commendat hominem.
ſeruóſque proinde, ac liberos docuit, non con-
ditionem, ſed mentem commendare hominem.
Et D.Ambroſ. citatus, cap.5. Venuſtatem, inquit,
D.Ambr. Ioſeph in gratia ſua iudicia acquirebat omnium.
vultus non ad alienam deriuauit iniuriam, ſed ad
ſuam ſeruauit gratiam, qua non alienos oculos
caperet, ſed iudicia acquireret vniuerſorum. Ita
Ambroſ.

2. Quis neget (ait Ambroſ. 2. de Iacob & vi-
D. Ambroſ. Ioſeph in carcere quoque beatus.
ta beata, cap.9.) Ioſeph in carcere quoque bea-
tum, vbi ſapientiæ ſpiritu interpretabatur ſom-
D niorum, quæ audierat, veritatem, & futurorum
ſeriem reuelabat? Quadrat ergo in eundem quod
Martyres efficiebant, vt eis carcer non eſſet carcer. Tertul.
Tertull. ad Martyres dixit: Quò vos benedicti,
inquit, ſi de carcere, id eſt, mundo, in cuſtodia-
rium tranſlatos vos exiſtimatis? Habet tenebras,
ſed lumen eſtis; habet vincula, ſed vos ſoluti Deo
eſtis; triſte illic expirat, ſed vos odor eſtis ſuaui-
tatis. Nihil ergo impeditus Ioſeph vinculis, aut
obſcuratus carceris tenebris, pergit ſoluere ſom-
niorum vincula, ac tenebras diſſipare. Verè (vt
D.Chryſ. In carcere Præfectus carceris.
ait Chryſoſt.) factus eſt in carcere Præfectus car-
ceris, ac inter vinctos liber. Sic enim ad Eunu-
chos ſubtriſtes, ac ſomniorum pondere grauа-
E tos: *Nunquid non Dei eſt interpretatio? Referte mihi
quid videritis.* Quibus verbis modeſtum, ac pium
interpretem profeſſus eſt, qui non ſibi arrogaret
intelligentiam, ſed Deo autori tribueret. Simi-
liter, in ſequenti Viſione Pharaonis, *Abſque me*
inquit, *Deus respondebit proſpera Pharaoni.* Vtroque
Caiet. Elohim, Deus, vt eſt iuſtus donorum diſtributor.
loco (vt expendit Caiet.) eſt *Elohim*, id eſt, *Deus*,
quatenus iuſtus donorum internorum diſtribu-
tor, qui non attendens merita, etiam incluſis
in carcere dat gratiam explicandi ſomnia.

3. Pro quu notandum, duo eſſe in ſomniis,
Duo, quæ in ſomnio naturaliter latent.
quæ naturaliter latent: primum, ipſa ſomnia,
quatenus ſunt interiores quædam affectiones
phantaſiæ, & de his intelligendum, quod Aru-

A ſpices Chaldæi reſponderunt Nabuchodonoſor,
Dan 2.10.
Dan.2. 10. *Non eſt homo ſuper terram, qui ſermonem
tuum, Rex, poſſit implere.* Petebat quippe Rex, vt
1. Vt ſunt interiores operationis phantaſia.
ſomnium, quod ab eo fugerat, ſicut ſibi con-
tigerat proponerent. Quod verè aiunt nullum
hominem aſſequi poſſe naturali vi. Nam Ange-
lus quidem poteſt, quatenus ſomnium ſolius
phantaſiæ affectio eſt, quòd ſi miſceatur aliquid
de operatione intellectus, Angelum quoque eate-
2. Vt inuoluunt aliquod futurũ contingens.
nus latebit. Deinde ſomnia naturaliter latent,
quatenus futura aliqua contingentia ſignificant;
ſic enim etſi propoſita coniecturis hominum
ſubiaceant, plerumque tamen eorum explicatio
fallit, vtpote non certa aliqua ratione, ſed caſu
data. Vnde narrat Curtius lib. 3. ſuæ hiſtoriæ, *Curtius.*
B ſomnium, quod Dario Regi, paulò ante præ-
lium, in quo victus eſt ab Alexandro, contigit,
contrarias in partes interpretatos fuiſſe conſul-
tos Vates: alij enim id ſomnij victoriam Dario,
alij Alexandro portendere prænunciarunt. Abſo-
lutè ergo ſomnia, vt prædicta futura ſignificant,
omnis creaturæ cognitionem ſuperant, ac adeò
ſoli Deo nota ſunt. Vnde illud Iſaiæ 41. 23. *Iſai.41.23.*
Cognitio futuri, ſymbolum Dei.
*Annunciate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quia
Dij eſtis vos.* Iure ergo hoc totum tribuit Ioſeph
Deo, *Nunquid non Dei eſt interpretatio?* Et, *Abſ-
que me Deus reſpondebit.* Vt ipſe quidem quatenus
Deus ſomnia, ac ſomniorum ſignificationes te-
neat, quatenus verò iuſtus diſtributor gratia-
C rum, id quoque doni impartiatur ſeruis ſuis;
ideo enim cùm dixerit, *Nunquid non Dei eſt inter-
pretatio?* addit: *Referte mihi quid videritis.*

Immeritò ergo Trogus Pompeius lib. ſuo 36. *Trog. Põp.*
Trogi Pompey falſa opinatio.
memoriæ prodidit, Ioſephum magicis artibus
fuiſſe eruditum, adeóque in exponendis ſomniis
excelluiſſe, vt artem quoque interpretandi ſom-
nia condiderit. Ex Iuſtino quidem Trogi Bre-
uiatore ſic res habet: Cùm magicas artes in
Ægypto percepiſſet, ſagaciſſimus prodigiorum
fuit, & ſomniorum primus intelligentiam condi-
dit, tótque rerum experimentis claruit, vt non
ab homine, ſed à Deo reſponſa dari viderentur.
Ita ibi. Idem probare quis poteſt ex dictis ipſius
D Ioſeph. Nam cap.44.15. minatus fratribus, quòd *Gen.44.15.*
poculum furati eſſent, *An ignoratis, quòd non ſit ſi-
milis mei in augurandi ſcientia?* Quibus verbis ſe
profitetur Augurem, qui ſcilicet, ex auium vola-
tu, & cantu futura prænunciet. Sedenim tantùm
abeſt, vt ab Ægyptiis Ioſeph ſapientiam accepe-
rit, vt Ægyptios ipſe veram ſapientiam edocue-
rit, fueritque publico quaſi edicto Regis, com-
munis omnium doctor conſtitutus, iuxta illud
Pſalm. 104. 20. 21. *Miſit, inquit, Rex, & ſoluit* *Pſalm.104. 20.21.*
Ioſeph doctor Ægyptiorũ.
*eum, &c. conſtituit eum Dominum domus ſuæ, vt erudi-
ret Principes eius, ſicut ſemetipſum, & ſenes eius pru-
dentiam doceret.* Quo loco optimus omnium eſt in
E rem præſentem commentarius Theodoreti. In- *Theodoret.*
ſignis enim, inquit, per ſomniorum interpretatio-
nes Regi factus, & poteſtatem conſequutus, in
diuinam cognitionem alios deducebat, nec ver-
bis ſolùm vtens, ſed etiam operibus in ipſam
pietatem trahebat. Vnde ponderans D.Ambroſ. *D.Ambr.*
cap.4. de Patriarcha Ioſeph, quomodo venditus
Quòd Ioſeph coquorum principi venditus ſit, myſterium. ex Ambr.
fuerit Præpoſito coquorum in Ægypto. Non
otioſa perſona, inquit, quæ cruda ciborum co-
queret: nam cùm eſſet in Ægypto cruda perfi-
dia, diuinæ cognitionis ardore per Ioſephum
emollita eſt, vt epularentur animi fidei ſuauitate:
nullus enim cibus ſcientia, & doctrina dulcior.
Vult ergo Ambroſ. crudam, ac rudem ſapien-
tiam

Crudam Ægypti ſapientiam decoxit Ioſeph.

riam apud Ægyptios Ioſeph, ardenti eruditiune quaſi decoctam, redditámque tum diuinitus, tum ciuiliter aptam guſtui. Quare quæ de Ioſepho narrat Trogus, fabuloſa ſunt. Quod verò ipſe Ioſeph fratribus dicat cap. 44. *An ignoratis, quòd non ſit ſimilis mei in augurandi ſcientia?* ioco id omnino dictum credendum eſt, vt rectè aſſerit D. Aug. q. 55. in Geneſ.

De Viſione Præpoſiti Pincernarum, & de interpretatione eius?

SECTIO II.

1. *Proponitur ſomnium Pincernæ, quid ſit propago, palmes, gemma, oſtenditur ex Plinio, Cicerone, & Tertull.*
2. *Pincernæ ſomnium naturale fuiſſe; & quare de ſomniis naturalibus agitur. Ex Petronio, Eccleſiaſtico. Antiquum munus Pincernarum, ex Hieronymo, & Homero. Incertum, quare duo Eunuchi miſſi in carcerem.*
3. *Proponitur interpretatio Viſionis. Oſtenditur quæ ſit ſimilitudo propaginis, & diei, ex Geneſ. 8. & illuſtratur loco Tertull.*
4. *Nimis iuſtè ſenſiſſe D. Auguſtinum peccaſſe Ioſeph, quòd commendauerit Pincernæ liberationem ſuam. Oſtenditur non modo ſine culpa, ſed potiùs laudabiliter id feciſſe. Æquior interpretatio D. Chryſoſtomi. Iure etiam Ambroſius ingratitudinis arguit Pincernam.*

1. HOc eſt ſomnium Principis Pincernarum, Verſ. 9. *Videbam coram me vitem, 10. In qua erant tres propagines, creſcere paulatim in gemmas, & poſt flores vuas matureſcere. 11. Calicémque Pharaonis in manu mea. Tuli ergo vuas, & expreſſi in calicem, quem tenebam, & tradidi poculum Pharaoni. 12. Reſpondit Ioſeph: Hæc eſt interpretatio ſomnij. Tres propagines, tres adhuc dies ſunt, 13. Poſt quos recordabitur Pharao miniſterij tui, & reſtituet te in gradum priſtinum, dabiſque ei calicem iuxta officium tuum, ſicut antè facere conſueueras. 14. Tantùm memento mei cùm bene tibi fuerit, & facies mecum miſericordiam, vt ſuggeras Pharaoni, vt educat me de iſto carcere. 15. Quia furto ſublatus ſum de terra Hebræorum, & hîc innocens in lacum miſſus ſum.* Ioſephus 1. lib. Antiquitat. hanc Viſionem in eo fideliter non reddidit, quòd aſſerat Pincernam expreſſiſſe vuas, ſubdente Rege phialam, cùm hic aſſeratur, vtrumque feciſſe Pincernam; vna ſcilicet manu ſua tenuiſſe poculum, altera in illud expreſſiſſe vuas. Propago propriè in vite ſumitur, nec idem eſt ac palmes, ſiue pampinus: nam propago, vitis adulta, quæ arcuatim ſuppreſſa plures alias pergit generare vites: Palmes, ſiue pampinus plura illa ſunt flagella vitium. Vnde illud Plinij lib. 14. cap. 1. Vis vitium omnis euocatur in palmites, aut deprimitur in propagines. Similiter & Iſai. cap. 16. 8. diſtinxiſſe videtur loquens de vinea Sabama. *Flagella,* inquit, *eius vſque ad Iazer peruenerunt: errauerunt in deſerto propagines eius.* Gemma, quaſi oculus vitis ad articulos ſarmentorum ineunte vere exiſtens. Ex Cicerone lib. de amicitia: Dilatata gemma in folia, prodit racemulus pendentibus floribus, qui paulatim in acinos adoleſcunt. Verè enim Tertul. in lib. de Carne Chriſti, probans Chriſtum eſſe florem, & fructum virgæ Ieſſe ex cap. 11. Iſai. 1. *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos,* &c. Flos enim, inquit, fructus, quia per florem, & ex flore omnis fructus eruditur in fructum. Ita ibi. Cui bene conſonant præſentia: *Videbam vitem, in qua erant tres propagines, creſcere paulatim in gemmas, & poſt flores vuas matureſcere.*

Ioſephus. Ioſephus in quo Viſionē fideliter non reddat.

Propago in quo differat à palmite.

Plin.

Iſai. 16. 8.

Gemma oculus vitis. Cicero.

Tertull.

Iſai. 11. 1.

Fructus per florem eruditur.

2. Cùm ſomnia animalia apud Philoſophos dicantur ea, quæ cuique obueniunt, iuxta ea quæ interdiu tractat, ſomnium hoc Pincernæ animale eſſe nemo dubitauerit, etiamſi ſimul diuinum fuerit. Quid enim homo vini Præpoſitus, cuius circa pocula Regis miniſterium erat, naturaliùs ſomniaret, quàm vites, propagines, gemmas, racemos, expreſſionem muſti in poculum? Eleganter quidem Petronius Arbiter: *— Oppida bello*

Qui quatit, & flammis miſerandas ſæuit in vrbes,
Tela videt, verſáſque acies, & funera Regum,
Atque exundantes perfuſo ſanguine campos.

Hinc illud Eccleſiaſtici 40. 6. *Modicum tanquam nihil in requie, & ab eo in ſomnis quaſi in die reſpectus. conturbatus eſt in viſu cordis ſui, tanquam qui euaſerit in die belli. In tempore ſalutis ſuæ exurrexit admirans ad nullum timorem.* Loquitur de eo qui in caſtris ſpeculatoris officio fungitur. Eſt ſenſus. Parum, aut nihil dormit, & cùm etiam breuiter dormit, ea ſomniat, quæ interdiu tractat: videtur enim ſibi videre in ſomnis ingruens bellum, à quo ipſe, ſed cum magno periculo, euadat. Expergefactus autem vix cum admiratione credit nihil eſſe timendum. Pincerna ergo ſeu Pocillator regius aptè ſomniat vinum ſe propinare Regi. Et habemus hinc, quàm ſit antiquum habere Reges vnum aliquem ex Aulicis, qui illis ſit à poculis. Narrat Xenophon lib. 1. Cyripæd. Medorum reges Pincernas habere ſolitus miræ dexteritatis, & elegantiæ, qui phialam mundiſſimè præparatam tribus digitis ferrent, ex qua in cyathum altera manu poſitum infundentes, paululum ſorberent, ne qua eſſet ſuſpicio immiſti veneni. D. Hieron. in tradit. Hebraic. in Geneſ. Non vile, inquit, putetur officium, cùm apud Reges barbaros vſque hodie maximæ dignitatis ſit, Regi poculum porrigere. Poëtæ quoque de Catamito & Ioue ſcriptitant, quòd amaſium ſuum huic officio manciparit. Hæc Hieronym. Idcirco Homerus id etiam diis attribuit. Nam Iliad. υ. Ganymedem raptum fabulatur, vt Iouis Pincerna eſſet. —καὶ ἀντίθεος Γανυμήδης,

ὃς δὴ κάλλιστος γένετο θνητῶν ἀνθρώπων,
Τὸν καὶ ἀνηρείψαντο θεοὶ Διὶ οἰνοχοεύειν.

Sic egregiè ob id Homerum carpit Cicero in prima Tuſculana. Homerum, inquit, non audio, qui Ganymedem à Diis raptum ait propter formam, vt Ioui pocula adminiſtraret. Fingebat hæc Homerus, & humana ad Deos transferebat, diuina mallem ad nos. Ita Cicero. Incertum porro eſt, quare Pharao Pincernam hunc, & Piſtorem miſerit in carcerem. Nugantur hîc Hebræi, vt aſſolent, ob id in carcerem miſſos à Rege, quòd in potu ſemel inueniſſet muſcam, & in pane lapillum. Quis velit in re nullius momenti diuinare? Magis è re nata illi, qui ob ſuſpicionem immiſti in vino, vel in pane veneni, miſſos in carcerem coniiciunt.

Somnium Pincernæ animale.

Petron.

Eccli. 40. 6.

Speculatoris cura deſcribitur.

Antiquum apud Reges munus Pincernarum. Xenoph.

Pincernaꝛ Medorum dexteritas.

D. Hiero

Ganymedes Pincerna Iouis. Homer.

Ganymedis raptum reprobat Cicero.

Incertū, cur in carcerem miſſi eiuſmodi Præpoſiti.

3. Ergo Ioſeph propoſitum Pincernæ ſomnium

nium de tribus propaginibus, & de poculo Pharaoni propinato: *Hæc eſt*, inquit, *interpretatio. Tres propagines, tres adhuc dies ſunt, poſt quos recordabitur Pharao miniſterij tui, & reſtituet te in gradum priſtinum: dabiſque ei calicem iuxta officium tuum, ſicut antè facere conſueueras.* Cur dies per propagines? Nimirum, quia ſicut propago vitis, vt nouo eam ſemper fœtu multiplicet, in arcum inflexa mergitur in terram, & per eam occulto gyrans arcu, iterum emergit, ita dies naturalis eſt quaſi propago temporis, quæ in arcus ſimiliter depangitur: ſole enim interdiu gyrante per noſtrũ hemiſphęrium, veſpere autem quaſi mergente ſe, vt per alterum ſimiliter gyrans iterum oriatur, fit dies naturalis: hac verò dierum, noctiumque alternatione propagatur inprimis generationum ſeries, deinde tempus ob idipſum non minori iure ſuis diebus, quàm vitis ſuis propaginibus dilatatur: nec minùs item per ſuos dies, quàm illa per ſuas propagines gemmare, florere, ac fructificare dicetur. Has dierum viciſſitudines pollicitus eſt Deus Noe ad continuationem generationum, Geneſ. 8. 22. *Cunctis diebus terra, ſementis, & meſſis, frigus & æſtus, æſtas, & hyems, nox, & dies non requieſcent.* Eleganter quidem Tertull. in libr. de reſurrect. carn. Lux, inquit, amiſſa rurſus cum ſuo cultu, cum dote, cum ſole, eadem & integra vniuerſo orbi reuiuiſcit, & terræ de cælo diſciplina eſt, arbores veſtire, poſt ſpolia, flores denuo colorare, herbas rurſus imponere, exhibere eadem, quæ abſumpta ſunt ſemina. Mira ratio de fraudatrice ſeruatrix: vt reddat intercipit, vt cuſtodiat perdit: vt integret viriat: vt etiam ampliet, priùs decoquit; ſiquidem vberiora, & cultiora reſtituit, quàm extermiņauit. Re vera fœtu interitu, iniocia vſura, lucro damno: ſemel dixerim: vniuerſa conditio recidiua eſt. Ita Tertull. Quia certè rerum interitus, & reſtitutionis varietate, quaſi ex magiſterio cæli reperta in terris, oſtenditur euidenter ſympathia dierum, ac propaginum, quam Ioſeph in ſua interpretatione indicauit. *Tres propagines, tres dies ſunt, poſt quos recordabitur Pharao miniſterij tui, & reſtituet te in gradum priſtinum.*

Inter diem & propaginem ſimilitudo.

Geneſ. 8. 22. *Temporum viciſſitudo.*

Temporum viciſſitudo ſpecies reſurrectionis.

4. Atenim Ioſeph, cùm tam felicia Pincernæ interpretaretur, vt communis fert miſerorum hominum conditio, magno cum affectu petiit: *Tantùm memento mei, cùm tibi bene fuerit, vt facias quaſo mecum miſericordiam, vt ſuggeras Pharaoni, vt educat me de iſto carcere, quia furto ſublatus ſum de terra Hebræorum, & hîc innocens in lacum miſſus ſum.* Furto ſe ſublatum non ab Iſmaëlitis, ſed à fratribus, quoniam eum contra ius vendentes planè furati ſunt. Exod. 21. 16. *Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit eum, conuictus noxa morte morietur.* Haud dubiè verò fuit Auguſtinus hoc loco nimis iuſtus, qui ſerm. 82. de Tempore, Beatum Ioſeph in hoc peccaſſe ait, quòd fiduciam ſuam in homine collocauerit, minùs fidens Diuinæ prouidentiæ, quàm oportebat, & idcirco credit, iudicio Dei factum, vt Pincerna obliuiſceretur petitionem Ioſeph, ac ad purgandam diffidentiæ culpam duos adhuc annos iacuiſſe in carcere. Crediderim tamen Ioſeph abſque vlla culpa Pincernam ſibi aſciuiſſe interceſſorem pro liberatione carceris: nam ad bonum aliquod honeſtum acquirendum (ad quod profectò credendum eſt ordinaſſe Ioſeph ſuam liberationem) licitè, & laudabiliter vti poſſumus hominum induſtria, gratia, beneuolentia, potentia: pertinet enim id ad prudentem quandam prouiſionem, & quoti-

Ioſeph miſerorum more petit à Pincerna ſui vt meminerit.

Ioſeph furto ſublatus à fratribus. Exod. 21. 16.

D. Auguſt. *Opinio Auguſtini, Ioſeph peccaſſe quòd ſe commendauerit Pincernæ.*

Verius apparet non peccaſſe, & quare?

A die fieri videmus à viris probatæ virtutis. Imò ſæpe hæc auxilia continentur in Diuina prædeſtinatione; ac per ea quoque vult Deus perducere ſuos electos ad vitam æternam: igitur tantùm abeſt, vt illis vtens quiſpiam, minuat ſpem ac fiduciam in Deum, vt potiùs exequatur, & impleat Dei prouidentiam, ac prædeſtinationem. Rectiùs quidem mihi videtur Chryſoſtomus in hac mora carceris philoſophatus. Oportebat, inquit, expectari tempus opportunum, vt maiori cum gloria à carcere educeretur; ſiquidem ſi Præfectus Pincernarum ante ſomnia Pharaonis recordatus fuiſſet, fortè autoritate ſua eum liberaſſet, & non tam perſpicua fuiſſet aliis eius virtus. Deus autem, ſicut omnipotens, ac ſapiens B artifex, ſciebat quanto tempore in igne deberet eſſe aurum, vt cum ſplendore reduceretur. Ita Chryſ. At iure quidem D. Ambroſ. (vt in ſecunda Viſione ſect. vltima vidimus) inuehitur in Pincernam ingratiſſimum, cui homo de ſe optimè meritus per totos duos annos, ne in mentem quidem venerit, ludenſque in ipſa muneris ratione, eleganter ait: Cùm dixit Ioſeph, *Memor eſto mei:* iam potentia eleuatus, non attendebas, ſed obtuſas habebas aures faſtu potentiæ, & vini ebrius, non audiebas verba ſobrietatis; vini Præpoſitus, quaſi multo ebrius mero, beneficij autorem oblitus es. Ita D. Ambroſ. lib. cit. cap. 6. & 7. Nimirum res ſecundæ, & Aula ipſa Regia inebriare ſolent, ac ita alienare mentes, vt quem hodie C coniunctiſſimum habeas, cras, ſi apud Regem valeat, eleuatum iam, ac vix te ex obliquo reſpicientẽ experiaris. multo ebrius mero, oblitus eſt.

Auxilia humana ſæpe continentur in Diuina prædeſtinatione.

Hanc Pincernæ obliuionem rectè ordinaſſe Deum ad maiorem gloriam Ioſeph.

D. Ambroſ. *Ioſeph aurũ probandum in igne.*

Aula inebriare ſolet.

De Viſione Præpoſiti Piſtorum & eius interpretatione.

SECTIO III.

1. *Proponit Piſtor ſuam Viſionem. Quid ſit Piſtor, oſtenditur, & quando primùm Romæ. Quomodo anfractuoſum miniſterium appellet Ambroſ.*
2. D *Credibile eſt, Ioſeph præfatum eommiſer Piſtorem ante denunciationem infauſtam. Cur caniſtro farinæ ſignificata mors Piſtoris? quòd fragilis materia ſit, quódque poſt vſum ſuſpenditur. Eleuatio caniſtri eſt ſuſpenſio in cruce. Exaltare idem ac agere in crucem. Ioan. 3. Antiquitas eius ſupplicij. Capite damnare generale eſt pro necare. Auium volatus in caniſtra quid?*
3. *Ioſeph figura viri ciuilis, aut prædicatoris Euangelici. Somnium, vita hominis, ex Philone. Caſus Eunuchorum repræſentat prædeſtinationem & reprobationem, ex Ruperto. Figura Chriſti pendẽtis inter duos latrones.*

PRÆPOSITVS Piſtorum allectus proſpera interpretatione Pincernæ, ad ſomnium quoque ſuum expli- E candum alacriùs acceſſit. Verſ. 16. *Et ego vidi ſomnium, quòd tria caniſtra farinæ haberem ſuper caput meum.* Verſ. 17. *Et in vno caniſtro, quod erat excelſius, portare me omnes cibos, qui fiunt arte piſtoria, auéſque comedere ex eo.* Verſ. 18. *Reſpondit Ioſeph: Hæc eſt interpretatio ſomnij. Tria caniſtra tres adhuc dies ſunt,* Verſ. 19. *Poſt quos auferet Pharao caput tuum, ac ſuſpendet te in cruce, & lacerabunt volucres carnes tuas.* Piſtores apud veteres illi dicebantur, qui primùm ante molarum vſum frumenta in pilis pinſebant, poſtea id nomen tranſlatum eſt ad eos, qui ſub-

Piſtores antiquus quo?

Digitized by Google

A

acta farina, panes, & plura alia ex farina delicatiora edulia conficiunt. Mulierum id opus (ait Plin. lib. 18. cap. 11.) Sed poſt quingentos octoginta annos ab Vrbe condita tranſlatum etiam ad viros, & in eis permanſiſſe, colligitur ex illo Caij Iuriſconſulti. Siquis, inquit, ſeruos habuerit proprios, ſed quorum operas locabat, vel piſtoricas, vel hiſtrionicas, ſeruorum appellatione, legaſſe bos videtur. Piſtores totus Oriens nouit, nec mirum, ſi etiam Ægyptus, vt probat hîc Pharaonis Piſtor. Et ipſe (inquit Ambroſius citatus) etiam Præpoſitus erat epularum Regis, quæ ad opus Piſtorium pertinebant. Sublimem ſe credebat, quia in poteſtate habebat panem Regium; neſciebat multos anfractus eſſe huius potentiæ, quaſi diceret eſſe potentiam obſcuram, & quæ non facilè appareret, quòd multis eſſet perplexa vilitatibus, ac diſcriminibus, ob ſuſpiciones Regias. Vnde & idem Ambroſius antea dixerat: Status eorum fragilis, ac tenuis, quibus leuis offenſa ſummum periculum ſit, ſecundæ autem res vile miniſterium. Ita Ambroſ.

Plinius.

Piſtorum officium multis obiectum diſcriminibus.

D. Ambroſ.

B

2. Credibile eſt quod Ioſephus lib. 1. de Antiquit. ait, ſanctum Ioſephum non temere denunciaſſe Piſtori infauſtam interpretationem, ſed comiter præfatum, quòd mallet ei lætiora prædicere, quàm ſomnium ipſum portenderet. Sicut Daniel præfatus dicitur, antequam Balthaſſari denunciaret interitum. Rectè verò quadrat, quòd prior interpretatio, qua vita denunciata eſt Pincernæ, per viuentes ſignificaretur propagines: at verò funeſta mors caniſtris fragilibus, ac minimè duraturis portenderetur: ſed & meliùs adhuc quadrabit, quod nos docet quotidianus vſus caniſtrorum; vtimur enim iis ad portanda, quæ volumus, ac poſtea ſuſpendimus; ita planè per ea expreſſum, quòd Piſtor finito miniſterio ſuo erat ſuſpendendus in cruce. Quid autem eſt, quòd caniſtra cernuntur eleuata, & capite Piſtoris impoſita? Significatur genus ſupplicij, quo eſt afficiendus Piſtor; nempe Crux. Solet enim vulgo, ſolo eleuationis à terra vocabulo ſignificari; & apud Hebræos ea quoque ſignificatio vulgaris fuiſſe videtur. Nã cùm Chriſtus dixit Ioan. 12. 34. *Oportet exaltari Filium hominis*, optime id intellexit turba, vt apparet in contextu. Quod ait, *auferet caput tuum, & ſuſpendet te:* videtur ſignificare, priùs iugulandum, & poſtea patibulo affigendum: ſed id totum vult, generaliter quidem, dedendum neci, quod indicatur per ablationem capitis; nam capite damnare, eſt neci deſtinare. Specialiter autem aſſignatur mortis genus, ſcilicet crucis, quod hinc colligitur quàm ſit antiquum, imò omnium primum videtur in ſontes propoſitum tormenti genus, & hic

Ioſephus.

Ioſeph præfatus eſt comiter, antequam piſtori mortem prædiceret.

C

Mors aptè caniſtris fragilibus exprimitur.

Ex vſu caniſtrorum aptior ſimilitudo.

Eleuatio caniſtri in capite, innuit ſupplicium crucis.

Ioan. 12. 34.

D

Damnare capite, id eſt, neci dare.

Supplicium crucis antiquiſſimũ.

A

primus legitur morte damnatus reus. Quamquam Iudicium capitis primum in Areopago actum narrat Plin. lib. 7. cap. 56. intelligendum iudiciali ſeruata forma, quam non videtur hîc ſequutus Pharao. Aues quoque (carniuoras vtique: nam ideo Septuaginta, & Chaldæus *comedent carnes tuas*, &c. quaſi dicat, dilaniando impactis vnguibus) conuolantes in caniſtrum, crucis ſupplicium indicant: etſi enim apud Hebræos eo ipſo die deponebantur ſuſpenſi, Deut. 21. 23. tamen apud alias Gentes expreſsè iubebantur relinqui, vſque ad putrefactionem, & lacerationem auium, ad maiorem ſupplicij horrorem. Vnde illud Theodori Cyrenæi ad Lyſimachum necem crucis minitantem: Terribilis hæc ſit, inquit, purpuratis tuis, mea nihil intereſt, humíne an ſublimè putreſcam. Narrat deinde Moyſes Pharaonem ſtato die, & Pincernam reſtituiſſe, & Piſtorem ſuſpendiſſe in patibulo, vt coniectoris veritas probaretur.

Piſtor hic primus legitur damnatus morte.

Plinius.

In Areopago primum capitis iudicium, intelligendum iudiciali forma.

Deut. 21. 23.

Crucifixi apud veteres relinquebantur vſque ad putrefactionem.

B

3. Legendus hoc loco Philo Iudæus, qui duorum Præpoſitorum ſomnia, ac interpretationes Ioſeph perpendens, eſſe illum ait, figuram viri ciuilis, hoc eſt, doctoris politici. verius diceret, optimi prædicatoris Euangelici: ait ergo, doctorem politicum par eſſe, ſomniorum interpretem agere. Cùm enim verè Plato dixerit, ſpes hominum ſomnia eſſe vigilantium; ad ciuilis doctoris munus ſpectat, vanitatem eiuſmodi ſomniorum oſtendere. Ac primum magnum ſomnium ediſſerit, quod ne mentiar, inquit, vita hominum eſt, qua quidem videmur viuere, cùm tamen re vera moriamur, ſicut in ſomnio videmur loqui, cùm tamen non loquamur: nam ſingulæ, ait, ætates decedendo, quaſi præmoriuntur: natura nos paulatim docente, non timere mortem extremam omnium, quando facilè tulimus occaſum infantiæ, pueritiæ, adoleſcentiæ, iuuentutis. Hæc ferè & plura eo loco Philo. Sed & Rupertus profundiùs rimatus eſt in horum duorum Præpoſitorum inæquali ſorte ſecretiſſimum prædeſtinationis myſterium: quòd tota quaſi humani generis maſſa in manu Dei ſit, vt in manu Pharaonis duo illi Eunuchi vincti ob ſcelera ſua, ſicut omnes homines ſub poteſtate peccati ligati tenebantur. Tu igitur quis es, ô homo (ait Rupertus) vt reſpondeas Deo? An non habet poteſtatem, ſaltem æquè ac Pharao, vni donare offenſam, ab alio pœnam exigere? Præterea, ait Rupertus, Ioſeph inter duos Eunuchos, quorum alterum ſua interpretatione abſoluit, alterum damnauit, figuram eſſe Chriſti inter duos latrones in cruce, quorum quidem alterum indulgenter deſtinauit paradiſo, alterum auerſus eſt, vt reprobum. Nec plura notatu digna eo loco Rupertus.

Philo.

Ioſeph ſomnia diſſerens figura viri ciuilis.

Philo.

Spes hominum ſomnia vigilantiũ.

C

Vita hominum ſomnium eſt.

Singulæ ætates decedendo præmoriuntur.

Rupert.

Inæqualis ſors Præpoſitorum repræſentat prædeſtinationem.

D

Ioſeph inter duos Præpoſitos, Chriſtus inter duos latrones.

Digitized by Google

VISIO QVINTA,

QVAM HABVIT PHARAO REX.

Geneſ. cap. 41.

ARGVMENTVM CAPITIS XLI.

VIDIT in ſomnis Pharao ſeptẽ boues pingues, & ſeptem macilentas; item ſeptem ſpicas plenas, & ſeptem tenues. Vocatur Ioſeph monitu Pincernæ; prædicit ſeptem annos fertilitatis, & ſeptẽ famis. Monet Regem prouideat ſibi virum ſapientem, qui tanto malo occurrat: at non alium ſibi prouidere Rex ſtatuit, quàm ipſum Ioſeph, quem illico vehi iubet curru Regio per vrbem, præcone clamante, ac Præpoſitum eum totius Ægypti pronunciante, quem etiam Rex mutato nomine appellari iubet Saluatorem mundi.

CAPVT XLI.

1. POſt duos annos vidit Pharao ſomnium. A

2. Putabat ſe ſtare ſuper fluuium, de quo aſcendebant ſeptem boues, pulchræ & craſſæ nimis: & paſcebantur in locis paluſtribus.

3. Aliæ quoque ſeptem emergebant de flumine, fœdæ, confectæque macie: & paſcebantur in ipſa amnis ripa in locis virentibus, deuorauerúntque eas, quarum mira ſpecies & habitudo corporum erat. B

4. Expergefactus Pharao rurſus dormiuit,

5. Et vidit alterum ſomnium: Septem ſpicæ pullulabant in culmo vno plenæ, atque formoſæ:

6. Aliæ quoque totidem ſpicæ tenues, & percuſſæ vredine oriebantur, C

7. Deuorantes omnem priorum pulchritudinem.

8. Euigilans Pharao poſt quietem, & facto mane, pauore perterritus, miſit ad omnes coniectores Aegypti, cunctóſque ſapientes: & accerſitis narrauit ſomnium, nec erat qui interpretaretur.

PARAPHRASIS.

1. *AB ipſo tempore quo Ioſeph ſomnia Eunuchorum ſoluerat, anni duo elapſi fuerant, cùm Pharao Rex idoneum admodum curæ Regiæ ſomnium hauſit.* Somnium Pharaonis idoneum curæ Regiæ.

2. *Viſus ſibi eſt ad ripas Nili ſtare, inde verò progredi vaccas ſeptem, ipſa ſpecie perpulchras, & obeſitate corporis craſſas nimis, in locis autem paluſtribus, vbi fœni plurimum inerat, paſcebantur.*

3. *Poſt has pingues, atque pulchras viſa ſunt egredi ex eodem flumine ſeptem aliæ deformes, ac adeò macilentæ, vt vix hærerent oſſibus; paſcua non alia, quàm quæ ripa ipſa fluminis per interualla vireſcens ſuggerebat: mirum autem, quòd impellente fame in ſeptem illas nitidas, ac obeſas irruerint, ac penitus vno hauſtu deglutierint.*

4. *Poſt oblatum ſomnium Pharao excitatus, etſi aliquantulum commotus, tamen communes ratus, & eaſu oblatas apparitiones, iterum ſomno ſe dedit.*

5. *Rurſum autem adiit non abſimile ſomnium: nam in calamo vno viſus ſibi eſt videre ſeptem ſpicas frumento graues; ac eo ipſo valde ſpecioſas;*

6. *Totidem verò alias ſpicas exiles, ac planè ſqualidas, ac rubigine obſitas.*

7. *Itaque ob inſitam tenuitatem, quaſi auidiores, abſorbebant quidquid aliæ præferebant pulchritudinis, & fertilitatis.*

8. *Igitur manè conſurgens Pharao, ſomniorum, vt apparebat, triſtium ſpecie perturbatus, ac vehementi pauore perculſus, ſapientes Aegyptios conuocat, eóſque præſertim, qui peritia ſoluendorum ſomniorum præcellebant, eiſque ſeriem eorum, quæ inter dormiendum videras,*

9. Tunc demum reminiſcens Pincernarum magiſter, ait: Confiteor peccatum meum:

10. Iratus Rex ſeruis ſuis, me & magiſtrum Piſtorum retrudi iuſſit in carcerem Principis militum:

11. Vbi vna nocte vterque vidimus ſomnium præſagum futurorum.

12. Erat ibi puer Hebræus eiuſdem ducis militum famulus; cui narrantes ſomnia,

13. Audiuimus quidquid poſtea rei probauit euentus. Ego enim redditus ſum officio meo:& ille ſuſpenſus eſt in cruce.

14. Protinus ad Regis imperium eductum de carcere Ioſeph rotonderunt: ac veſte mutata obtulerunt ei.

15. Cui ille ait: Vidi ſomnia, nec eſt, qui edisſerat: quæ audiui te ſapientiſſimè conicere.

26. Reſpondit Ioſeph: Abſque me Deus reſpondebit proſpera Pharaoni.

17. Narrauit ergo Pharao quod viderat: Putabam me ſtare ſuper ripam fluminis,

18. Et ſeptem boues de amne conſcendere, pulchras nimis, & obeſis carnibus, quæ in paſtu paludis virecta carpebant:

19. Et ecce has ſequebantur aliæ ſeptem boues, intantum deformes, & macilentæ, vt nunquam tales in terra Aegypti viderim.

20. Quæ deuoratis & conſumptis prioribus,

21. Nullum ſaturitatis dedêre veſtigium: ſed ſimili macie & ſqualore torpebant.

22. Euigilans, rurſus ſopore depreſſus, vidi ſomnium: Septem ſpicæ pullulabant in culmo vno plenæ, atque pulcherrimæ.

A *rat, fusè expoinit. At ij hæſitabundi hærebant, nec legitimam interpretationem tradere poterant.*

9. *Tum Princeps ille Pincernarum, cuius olim ſomnium Ioſeph in carcere proſperè ſoluerat, ſuam erga Ioſeph ingratitudinem (quæ per antonomaſiam peccatum eſt) iure damnans,* Ingratitudo peccatũ per antonomaſiam.

10. *Ita Regem ancipiti timore perterritum aggreſſus eſt: Miſſus in carcerem, imperante te, ô Rex, ſimul cum Piſtorum Principe, traditúſque in cuſtodiam Putipharis coquorum Prin-*
B *cipis,*

11. *Eadem vterque nocte ſomniauimus, rémque omnino præſagio plenam hauſimus animis.*

12. *Iacebat nobiſcum in vinculis Hebræi generis puer vnus, Putipharis ſeruus; ſpecie tamen ipſa planè liberali, & ingenua, eique propoſuimus monſtrata ſomnia, illud vnum appetentes, vt certam interpretationem nanciſceremur.*

13. *Re autem ipſa probatum eſt poſtea*
C *quidquid ipſe circa ſomnia coniectauit: nam ego, te iubente, ô Rex, muneri meo priſtino reſtitutus ſum: Piſtorum verò Princeps, vt ille prænunciauerat, confixus eſt cruci.*

14. *Nec mora: educitur ad imperium Regis Ioſeph è carcere: capillorúmque, ac reliquo membrorum ſqualore depoſito, indutus aptè introducitur ad Regem.*

15. *Cui prior, grauatus ſcilicet ſomnio ſuo, Rex ait: Somnium hac nocte habui, haud dubiè præſagia futurorum continens, nec eſt inter ſapientes Aegypti, qui rem obſcuram interpretetur.*
D *Noui autem ſingulari te ad id peritia ac ſolertia præditum.*

16. *Cui Ioſeph: Non quidem ego ſolus, ſed ipſe in me Deus læta Pharaoni denunciabit.*

17. *Tum Rex quidquid dormiendo viderat expoſuit coram Ioſeph: Putabam ambulare me ad ripam fluminis,*

18. *Septémque boues pinguiſſimas, ac magnitudine præcipuas è flumine emergere, ac paluſtribus in locis læta detondere paſcua.*

19. *Mox ſequi alias ſeptem è flumine ſic confectas macie, ac fœda ſpecie, vt nunquam vi-*
E *derim in Aegypto ſimiles.*

20. *Has verò macilentas aſpexi penitus deuoraſſe obeſas illas, ac pulchras.*

21. *Cúmque moles illas obeſarum carnium intra ſe concluſiſſent; non ob id tamen plenæ ſaturæq; apparebant, imò exiles, vt antea, ac planè fameſcentes.*

22. *Cúmque ſomnio perturbante excitarer, iterum ſopore correptus, vidi rem mirabilem: ſpicas ſcilicet ſeptem ex vna radice prodeuntes acclinatis in terram ob plenitudinem capitibus, ac planè prægrauatas fructu, meſſique aptas.*

23. Aliæ quoque ſeptem tenues,& percuſſæ vredine,oriebantur è ſtipula:

24. Quæ priorum pulchritudinem deuorauerunt. Narraui coniectoribus ſomnium,& nemo eſt qui ediſſerat.

25. Reſpondit Ioſeph:Somnium Regis vnum eſt; quæ facturus eſt Deus, oſtendit Pharaoni.

26. Septem boues pulchræ, & ſeptem ſpicæ plenæ ſeptem vbertatis anni ſunt, eandémque vim ſomnij comprehendunt.

27. Septem quoque boues tenues, atque macilentæ, quæ aſcenderunt poſt eas, & ſeptem ſpicæ tenues, & vento vrente percuſſæ,ſeptem anni venturæ ſunt famis.

28. Qui hoc ordine complebuntur:

29. Ecce ſeptem anni venient fertilitatis magnæ in vniuerſa terra Aegypti.

30. Quos ſequentur ſeptem anni alij tantæ ſterilitatis, vt obliuioni tradatur cuncta retro abundantia:conſumptura eſt enim fames omnem terram,

31. Et vbertatis magnitudinem perditura eſt inopiæ magnitudo.

32. Quod autem vidiſti ſecundò ad eandem rem pertinens ſomnium: firmitatis indicium eſt, eo quòd fiat ſermo Dei,& velociùs impleatur.

33. Nunc ergo prouideat Rex virum ſapientem & induſtrium, & præficiat eum terræ Aegypti:

34. Qui conſtituat Præpoſitos per cunctas regiones:& quintam partem fructuum per ſeptem annos fertilitatis,

35. Qui iam nunc futuri ſunt, congreget in horrea: & omne frumentum ſub Pharaonis poteſtate condatur,ſeruetúrque in vrbibus.

36. Et præparetur futuræ ſeptem annorum fami,quę oppreſſura eſt Ægyptum: &

A 23. *Ecce autem ſeptem aliæ propè oriebantur omnino euanida, & ob multam ſiccitatem rubigine exeſa penitus:*

24. *Quas non ſine ſtupore vidi in priores illas plenas ac formoſas irruere,& prorſus quaſi deuorando abſumere. Porro totum hoc viſum ſapientibus Aegypti propoſui interpretandum, nec fuit qui coniiceret.*

25. *Quibus auditis ait Ioſeph: Somnium hoc tuum, Rex,etſi viſu appareat duplex,vnum tamen cenſendum eſt, quoniam in vnum vtrumque tendit. Et Deus quidem euentura* B *in Aegypto aptè oſtendit tibi, qui eam cum imperio tenes, ac ideo proſpicere rebus eius in poſterum debes.*

Aptum regi ſomniū de futura in regno fame.

26. *Septem ergo boues pingues ac ſpecioſa, ſeptémque ſpica plena, atque vberes, ſeptem indicant annos fertilitatis futura in Aegypto. Vtrumque enim ſpectrum ad agriculturam ſpectat,& ſignificationis eiuſdem ſeriem aptè continet.*

27. *E contrario ſeptem boues confecta macie, qua conſequuta ſunt priores è gurgite: ſeptem quoque ſpica ſteriles, ac arefacta afflatu Euri; ſeptennem famem indicant conſequen-* C *tem.*

28. *Erit autem hic ordo euentus conſequuturi:*

29. *En tibi mirum auditu,ſeptem anni eximia fertilitatis continuata ſerie prouenientes vniuerſam Aegyptum felici annona cōplebunt.*

30. *Hos autem fertilitatis ſeptem annos conſequentur alij ſeptem adeò ſteriles,vt penitus aboleant totam retroactam fertilitatis abundantiam: deſæuiet enim in totam terram Aegypti incredibilis fames.*

31. *Fiétque,vt longè maior ſit fames quàm* D *ſaturitas fuerat,nec erit qui vel leue veſtigium praterita fertilitatis deprehendat.*

32. *Quod autem iteratum tibi eſt ſomnium, indicat, Deum quàm citiſſimè id oſtenſurum re ipſa, firmúmque eius ſtare ad exequutionem propoſitum.*

Iteratum ſomnium, indicium euentus mox,certóque futuri.

33. *Si autem fas eſt hominem alienigenam boni quid conſilij Regi impendere, hoc vnum praſtabo fideliter: te enim inprimis oportet virum aliquem è regno tuo ſeligere prudentem ac ſolicitum, quem totius Aegypti Prafectum poſt te conſtituas.*

E 34. *Praterea conſtituat Rex,vt ſub illo Prafecto maximo ſint alij minores Prafecti per regiones Aegypti, quorum erit cura, iuſto pretio comparare quintam partem fructuum per ſingulos ſeptem annos fertilitatis,*

35. *Qui primùm futuri veniunt,ac in deſignata per vrbes horrea congregare. Neceſſe eſt autem horrea ſub poteſtate Regia ſeruari,ne videlicet frumētum in alias prouincias deferatur.*

36. *Erit ergo frumentum hoc in horreis vice depoſiti in ſubſidium famis, qua ſeptem an-* nis

Depoſitum frumenti.

& non conſumetur terra inopia.

37. Placuit Pharaoni conſilium, & cunctis miniſtris eius:

38. Locutúſque eſt ad eos: Num inuenire poterimus talem virum, qui Spiritu Dei plenus ſit?

39. Dixit ergo ad Ioſeph: Quia oſtendit tibi Deus omnia, quæ loquutus es, nunquid ſapientiorem, & conſimilem tui inuenire potero?

40. Tu eris ſuper domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet: vno tantùm regni ſolio te præcedam.

41. Dixítque rurſum Pharao ad Ioſeph: Ecce conſtitui te ſuper vniuerſam terram Ægypti.

42. Tulítque annulum de manu ſua, & dedit eum in manu eius: veſtiuítque eum ſtola byſſina, & collo torquem auream circumpoſuit.

43. Fecítque eum aſcendere ſuper currum ſuum ſecundum, clamante præcone, vt omnes coram eo genuflecterent, & Præpoſitum eſſe ſcirent vniuerſæ terræ Ægypti.

44. Dixit quoque Rex Ægypti ad Ioſeph: Ego ſum Pharao: abſque tuo imperio non mouebit quiſquam manum, aut pedem in omni terra Ægypti.

45. Vertítque nomen eius, & vocauit eum (lingua Ægyptiaca) ſaluatorem mundi: dedítque illi vxorem Aſeneth filiam Putiphare Sacerdotis Helíopoleos.

46. Egreſſus eſt itaque Ioſeph ad terram Ægypti (triginta autem annorum erat, quando ſtetit in conſpectu Regis Pharaonis) & circuiuit omnes regiones Aegypti.

47. Venit

A *nis oppreſſura eſt Aegyptum; fiétque hoc modo leuior annonæ caritas.*

37. Propoſitum igitur à Ioſeph conſilium, & Regi inprimis placuit, & aulicorum, qui aderant, applauſibus eſt exceptum.

38. Protinus ergo Rex breui conſilio cum ſuis habito, ſtatuit, neminem in toto regno inueniri poſſe ſimilem Ioſeph, cui hoc negotij maiori iure demandari poſſet, quandoquidem manifeſtè Spiritu Dei plenus erat.

39. Vocatum ergo ad ſe Ioſeph ad hunc modum alloquutus eſt Rex: Cùm Deus tibi hæc B *omnia, quæ nobis prædixiſti, reuelauerit, non dubium, quin ad eum vel maximè pertineas, adeóque nobis viſum, non poſſe alium ſapientiorem te inueniri, cui nos regnúmque noſtrum credere debeamus.*

40. Tibi ergo primùm domum meam gubernandam trado; deinde totius regni gubernaculum tractandum committo; voloque, vt non modò aulici mei, ſed omnes clientes ad tui oris præſcriptum ſe componant: vna ergo tantùm regia dignitate maior te ero.

41. Iam hinc vide quali te loco habeam, C *cùm te vniuerſæ Aegypti Præpoſitum me vno minorem creauerim.*

42. In ſignum autem huius maximæ poteſtatis, annulum ſignatorium è manu tulit Rex, inſeruítque digito Ioſeph: præterea veſte induit è byſſo candidiſſima, vt moris erat apud Primates: denique torquem auream ſuſpendit è collo, inſigne primæ nobilitatis.

Primatus in Ægypto inſignia, byſſina veſtis, & torques aurea.

43. Cúmque hoc ſuum decretum vellet Rex notum eſſe omnibus, iuſſit parari è curribus ſuis eum, qui ſecundum dignitatis obtinebat locum, D *& in eum aſcendere Ioſeph, ac vehi per vrbem totam, præcone clamante, ac nomine Regis præcipiente, vt omnes in genua prouoluti, ac pronis in terram vultibus adorarent Ioſeph, ſciréntque creatum à Rege Præfectum maximum totius Aegypti.*

Inter Regios currus ordo dignitatis.

44. Tum Rex ait ad Ioſeph: Ne dubita hæc tibi omnia cõmiſſa eſſe; nam ego Pharao ſum, & mea id autoritate ratum volo. fiétque, me autore, vt te vnum tota Aegyptus ſuſcipiat, nec quiſquam hinc iam niſi ad tui oris mandatum, manum, pedémve ſuo loco moueat.

45. In hac verò tam ſolenni aſſumptione E *Ioſeph mutauit nomen eius Pharao, ac lingua Aegyptiaca ſaluatorem mundi nuncupauit, eo quòd ſalutare toti mundo conſilium contra famem præbuerit. Prima verò familiæ Ioſeph fundamenta ponens, Aſeneth filiam Putipharis Sacerdotis Helíopoleos vxorem ei deſignauit.*

In aſſumptione Ioſeph ex more mutatum nomen.

46. Igitur euectus ad præfecturam Ioſeph (triginta per id tempus agebat annos) nequaquam ſibi putauit otiandum, ſed illico totam Aegyptum peragrauit, vt loca inprimis conſideraret, in quibus erigi poſſent horrea ad ſeruanda frumenta.

47. *Caput*

A

47. Venitque fertilitas ſeptem annorum:& in manipulos redactæ ſegetes congregatæ ſunt in horrea Aegypti.

48. Omnis etiam frugum abundantia in ſingulis vrbibus condita eſt.

49. Tantáque fuit abundantia tritici, vt arenæ maris coæquaretur,& copia menſuram excederet.

B

50. Natique ſunt Ioſeph filij duo, antequam veniret fames:quos peperit ei Aſeneth filia Putiphare Sacerdotis Heliopoleos.

51. Vocauítque nomen primogeniti Manaſſes,dicens: Obliuiſci me fecit Deus omnium laborum meorum, & domus patris mei:

52. Nomen quoque ſecundi appellauit Ephraim,dicens:Creſcere me fecit Deus in terra paupertatis meæ.

C

53. Igitur tranſactis ſeptem vbertatis annis,qui fuerant in Ægypto,

54. Cœperunt venire ſeptem anni inopiæ, quos prædixerat Ioſeph: & in vniuerſo orbe fames præualuit, in cuncta autem terra Ægypti panis erat.

55. Qua eſuriente clamauit populus ad Pharaonem alimenta petens. Quibus ille reſpondit: Ite ad Ioſeph; & quicquid ipſe vobis dixerit,facite.

D

56. Creſcebat autem quotidie fames in omni terra: aperuítque Ioſeph vniuerſa horrea, & vendebat Ægyptiis:nam & illos oppreſſerat fames.

57. Omnéſque prouinciæ veniebant in Ægyptum,vt emerent eſcas,& malum inopiæ temperarent.

47. Cœpit autem prædicta à Ioſeph fertilitas primùm oriri: cúmque induſtria Ioſeph,loca congruè præparata eſſent per deſignata loca ad cuſtodienda frumenta: optimo conſilio frumenta condita ſunt in ſuis manipulis, quoniam eo modo diutius conſeruantur.

Frumenta in manipulis, melius conſeruantur.

48. Præter communia verò horrea in ſingulis vrbibus quiſque ſibi in poſterum frumenta ſeruauit.

49. Itaque frumenti adeò creuit abundantia,vt arenæ maris æquari poſſe videretur, erátque non modò innumerabilis, ſed immenſa copia frugum per omnes Vrbes.

50. Antequam verò fames ingrueret, habuit Ioſeph ex vxore ſua Aſeneth filios duos.

51. In lucem primùm editus eſt primogenitus, quem vocauit Manaſſen, hoc eſt,obliuionem. Quo ſignificaret felicitate ſua factum, vt omnem retractam laborum ſeriem, imò & domum ipſam paternam obliuiſci poſſet.

Manaſſe, obliuio, & quare?

52. Secundum filium vocauit Ephraim, hoc eſt,creſcentem. Eo quòd in eam et terra, ad quam exulaturus, ac ſeruiturus venerat, ita creuerit tamen, ac amplificatus fuerit omnibus tum honorum,tum diuitiarum cumulis.

Ephraim, creſcens, qua ratione?

53. Poſt ſeptem igitur annos eximiæ fertilitatis, quos Ioſeph prædixerat futuros in Aegypto,

54. Cœpit ingruere fames, ſicut prænunciauerat, cúmque totus inopia frumenti laboraret orbis,in ſola Aegypto panis erat copia.

55. Cœpit autem decurſu temporis ipſa quoque Aegyptus famis acerbitatem experiri: factúſque eſt populi tumultus ad Regem, ſubſidium famis expoſtulans: Réxque clamantes remiſit ad Ioſeph Præpoſitum rei frumentariæ.

56. At verò fames in dies magis deſæuiens totam latè terram deuaſtabat: tum verò Ioſeph congruo tempore iuſſit aperiri horrea vniuerſa, Aegyptiíſque (quos etiam fames corripiebat) frumenta vendidit.

57. Factum eſt autem vt omnes orbis prouinciæ,cùm audirent ſuppetere in Aegypto copiam frumenti,eò confluerent,vt eſcas ſibi compararent, ac famis acerbitatem quoquo modo effugerent.

COMMENTARIVS.

PRimùm dicemus de Viſione ipſa Regis, & de interpretatione Ioſeph. Deinde quomodo à Rege fuerit exaltatus. Vltimò de nomine indito.

De Viſione Regis, & interpretatione Ioſeph.

SECTIO I.

1. *Falſo Ioſephus narrat Pharaonem ſomnium habuiſſe, & interpretationem nactum in ipſo ſomnio, cuius poſtea oblitus fuerit, refellitur.*
2. *Interpretatur Ioſeph ſomnium pro fertilitate & ſterilitate ſeptẽ annorũ. Repetitio amplificat apud Hebræos.*
3. *Quare Deus potius in his rebus ſomnium exhibuit, explicat Lyranus. Optimum ſemen ſationi dandum, & quale illud ſit, ſed & boum valida cultura iuuat, oſtenditur.*
4. *Expoſitio Abulenſis, quòd fertilitas ſumenda etiam ſit in bobus ob copiam carnium; propriè in ſola copia tritici conſiſtit.*
5. *Quare boues è fluuio Nilo egredi viſa ſint? iuxta Nili auctus, fertilitas, aut ſterilitas euenit Ægypto, ex Plinio.*
6. *Conſilium Ioſeph de viro præficiendo rei frumentariæ, prudente ſcilicet, & induſtrio, quid prudens & induſtrius vir, ex Elia. qualis cupidus, ex Nazianzeno. Locus de Pompeio annonæ præfecto.*

Opinio Ioſephi ſine fundamẽto. 1. ABSQVE vllo fundamento affirmat Ioſephus, Pharaonem oou modò habuiſſe duas illas Viſiones, ſed etiam interpretationem earom in
C ſomnis nactum, eius tamen penitus oblitom, idcirco vocaſſe Ioſeph, qui interpretaretur. Profectò ſi ita foret, noo id prætermiſiſſet Scriptura, vt fecit in ſomnio Nabuchodonoſor, Daniel. 2. Cùm verò Ioſeph interpretarionem traderet, Pharao reminiſcens, & videns cum ſua bene congruere, admirabundus laudaret, nec id Moyſes omiſiſſet. Sunt ergo duo hæc inter ſe diſtincta, Viſio regis, & interpretatio Ioſeph.

2. Viſionem ſic ipſe Pharao propoſuit. Verſ. 17. *Putabam me ſtare ſuper ripam fluminis.* 18. *Et ſeptem boues de amne conſcendere, pulchras nimis, & obeſas carnibus, quæ in paſtu paludis virecta carpebant.* 19. *Et ecce has ſequebantur aliæ ſeptem boues in tantum deformes & macilentæ, vt nunquam tales in terra Ægypti*
D *viderim.* 20. *Quæ deuoratis, & conſumptis prioribus,* 21. *Nullũ ſaturitatis dedere veſtigium, ſed ſimili macie, & ſqualore torpebant. Euigilans rurſus ſopore depreſſus,* 22. *Vidi ſomnium: Septem ſpicæ pullulabant in culmo vno plenæ atque pulcherrimæ:* 23. *Aliæ quoque ſeptem tenues, & percuſſæ vredine oriebantur è ſtipula, quæ priorum pulchritudinem deuorarunt.* *Varia lectio.* Hebra. Pro ripa fluminis, labium fluminis. Hæc interpretans Ioſeph ait; Duplex ſomnium firmitatis indicium eſt, eo quòd fiat ſermo Dei, & velocius impleatur. Rectè autem iuxta morem Scripturæ, in qua repetitio vtramque vim habet, Pſal. 67. 21. *Domini, Domini exitus mortis.* *Repetitio in Scriptura, firmitatis & celeritatis. Pſal. 67. 21.* Vt certum ſit non alterius
E quàm Dei proprium eſſe, à maximis periculis liberare, repetit, *Domini, Domini exitus*, euaſio, *mortis.* Et Prouerb. 30. 15. *Sanguiſugæ duæ ſunt filiæ, dicentes: Affer, affer.* *Prouer. 30. 15.* id eſt, cupiditas, & libido inſatiabiles, non patiuntur retardari ſuas appetitiones, ſed quàm celerrimè, & quàm crebèrrimè explere volunt. Igitur totam ipſam Viſionem ſic interpretatur Ioſeph: per ſeptem boues pingues, & ſeptem ſpicas plenas ſignificari ſeptem anoos fertilitatis: at verò per ſeptem boues macilentas, & per ſeptem ſpicas tenues, ſeptem

A alios annos conſequentes ſterilitatis. Quòd autem boues, ac ſpicæ tenues deuorauerint plenas; exaggerare magnitudinem ſterilitatis, quæ tanta erat futura, vt obliuioni traditura eſſet præteritam fertilitatem.

3. Primò quæri poteſt, quare Deus in his præcipuè duabus rebus, videlicet, bobus, ac ſpicis, propoſuerit Pharaoni ſigna fertilitatis, & ſterilitatis? *Cur in bobus, & ſpicis oſtenſum ſomnium?* Reſpondet Lyranus, quòd duplex *Lyran.* eſt cauſa fertilitatis, bona ſeminatio, quam maximè facit booitas ſeminis, nimirum, vt triticũm ſit plenum, ac ſanum, quale Plinius lib. 18. *Plin.* cap. 24. definit eſſe, quod in ima area ſubſidit: id namque ait ad ſemen reſeruandum, optimumque, quoniam grauiſſimum; item optimum, *Optimum ſationi frumentum, quod.*
B quod rubet, quódque dentibus fractum eundem colorem retinet, nec niſi anniculum terræ mandandum. Si autem tale fuerit ſemen, & arua pinguia ex vna radice fruticem numeroſum fundet, denſámque ſegetem è raro ſemine emittent, vt hoc loco oſtendit Pharao: Septem, inquit, ſpicæ pullulabant in culmo vno plenæ, atque pulcherrimæ. Quanquam in eo modicè exaggeratur fertilitas. *Plinius.* Narrat enim Plinius eodem lib. cap. 10. miſiſſe ad Auguſtum Procuratorem eius ex Bizacio Africæ campo, ex vno grano quadringenta germina. *Ex vno grano quadringenta germina.* Neroni ſimiliter, ex vno grano trecenta quadraginta ſtipulas. Ad quam fertilitatem multùm iuuat generoſitas ſeminis. Vnde & Dominus Matth. 13. 27. *Matth. 13. 27.* cum ſtrenuo ſe agricola com-
C parat, *qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo.* Gloſſa *Gloſſ.* minor homines intelligit bonæ voluntatis: plenum videlicet, & graue ſemen, non futile, non euanidum, ſed ſolidæ exteriùs, interiúſque ſubſtantiæ. *Bonum ſemen, homo bonæ voluntatis.* Sed & boum valida cultura ad fertilitatem maximè facit. Vnde Virgil. 1. Georgic. *Virgil.*

——Ergo agè terra
Pingue ſolum primis extemplo à menſibus anni
Fortes inuertant tauri.——

4. Quamquam Abulenſis, non ideo hîc ait apparuiſſe boues, quòd arando fertilitatem promoueant, ſed quoniam fertilitas, non ſolùm in frugibus, ſed etiam in animalibus cernitur, & *Boues oſtẽſi ob auxilia arãdi agros.* ſicut in frugibus principatum habet triticum, ita
D in animalibus præſtat bos, propter coria, carnes, lac, vt qui annus frumento præcipuè, ac bobus abundauerit, is fertilis habendus ſit. Verùm placet magis, booes præcipuè poſitas ob auxilia colendorum agrorum; & fatendum quidem, ſi ſimul per boues intelligantur auxilia, quæ arando præſtant, & prouentus carnium, &c. maiorem eſſe expoſitionem fertilitatis; conſtat enim annum, in quo fœtura gregum bene cedit, haberi fertiliſſimum. *Et fœtura ipſa boum fertilitatẽ auxit.* Vnde Thyrſis ille Virgilianus Eclog. 7. Deo ruſtico ita vouet, ſi fertilitas ſit:

Hunc te marmoreum pro tempore fecimus: at tu
Si fœtura gregem ſuppleuerit, aureus eſto.

Verùm quoniam fames, quæ per boues macilentas, & ſpicas tenues exprimitur, non ex defectu
E boum, aut ouium, aut caprarum euenit, ſed ex ſolo defectu tritici, affirmandum eſt per boues macilentas, ſicut & per ſpicas tenues intelligi *Fames ex ſola ſterilitate frumenti.* ſolùm ſterilitatem frumenti, ex qua ſolùm fames oritur, quidquid ſit de penuria animalium, ob quam nemo vnquam famem patitur, ſi frumenti copia ſuppetat. Vnde in ſolo frumento ſtatuit Ioſeph illam prouiſionem facere.

5. Quòd autem eiuſmodi boues, tum pingues, tum macilentæ è flumine, hoc eſt, Nilo *In ripa fluminis Nili quare viſæ ſunt boues?* emergere viſæ ſunt, ratio in promptu eſt, quo-
oiam

Digitized by Google

niam ſertilitas & ſterilitas Ægypti à Nili fluminis incrementis oritur. Quem ideo Plinius lib. 18. cap. 18. Colonum Ægypti vocat: cauſas incrementi retulére aliqui ad liquatiooem ingentium niuium, quod ramen falſum aſſerit Lucanus lib. 10.

Plini. Nilus, colonus Ægypti.

Vana fides veterum, Nilo quòd creſcat in arua,
Æthiopum prodeſſe niues. —

Lucan.

Aliæ cauſæ verius aſſeruntur. Plinius lib. 5. cap. 9. Nilus, inquit, certis diebus auctu magno per totam ſpatiatus Ægyptum fœcundus innatat terræ: cauſas huius incrementi varias prodidere, ſed maximè probabiles; Eteſiarum eo tempore ex aduerſo flantium repercuſſuo vltro in ora acto mari: aut imbres Æthiopiæ æſtiuos iiſdem eteſiis nubila illò ferentibus e reliquo orbe. Auctus Nili per puteos menſuræ notis deprehenduntur. Iuſtum incrementum eſt cubitorum ſexdecim, minores aquæ non omnia rigant, ampliores detinent, tardiùs recedendo: hæ ſerendi tempora abſumunt, ſolo madente: illæ non dant ſitientе. Vtrumque reputat prouidentia. In duodecim cubitis famem ſentit, in tredecim etiamnum eſurit, quatuordecim cubita hilaritatem afferunt, quindecim ſecuritatem, ſexdecim delicias. Maximum incrementum fuit ad hoc æui, cubitorum decem & octo Claudio Principe. Minimum quinque Pharſalico bello, veluti necem Magni prodigio quodam flumine auerſante. Hæc à Plinio. A quo illud habes, magno quidem miraculo actum à Deo, vt per ſeptem continuos annos incrementum Nili fieret vltra ſexdecim, vel decem & octo cubita, quo fertilitas à Ioſepho pronunciata contigit; contrà verò, vt per annos alios ſeptem conſequentes perexiguus eſſet auctus, infra duodecim cubita, aut etiam quinque, vnde ſumma euenit ſterilitas, ac fames.

Auctus Nili cauſa ex Plinio.

Auctus Nili menſura in puteis.

6. Non commiſit Ioſeph, vt poſt nunciatam à ſe ſterilitatis plagam conſilio ſuo fraudaret Regem, ac adeò prudentiſſimè monuit, prouideret ſibi virum ſapientem & induſtrium, quem præficeret terræ Ægypti, qui per cunctas regiones Præpoſitos conſtitueret, & quintam partem fructuum per ſeptem annos fertilitatis congregaret in horrea, futura nihilominus ſub poteſtate Regis. Hoc conſilium Ioſeph latiùs proponitur à Philone; addit enim primùm, non futuram oneri detractionem quintæ partis, quòd ſit ſatietati ſuperfutura: deinde faciendam eam reſeruationem oppidatim, ac vicatim, vt hominibus præſtò ſit remedium famis: præterea fruges ſeruandas in ſuis manipulis, ac ſpicis, quòd ita meliùs conſeruentur. Rectè autem deſcripſit Ioſeph virum à Rege præficiendum, cùm ſapientem ſeu prudentem, & induſtrium appellauit. Sapientis enim eſt (ait Elias in Apologetico Nazianzeni oratione prima) ea quæ ad bonum finem ſpectant, aptè præparare, & conſtituere; induſtrij verò, ea ipſa ſapienter præparata & conſtituta ad finem illum bonum promptè ac diligenter perducere. Finis autem bonus in re præſenti erat, communis populorum à futura fame liberatio. Vnde rectè etiam per ſapientem & induſtrium virum intelligitur boni communis amator, quique non propriis commodis, ſed communibus tantùm incumbit. Id verò genus hominum maximè exigebat præſens reipublicæ ſtatus: nam ſi cupidus aliquis, aut vnus ex iis, qui (vt Gregor. Nazianz. orat. 19. magna cum energia ait) bonis publicis Briarei manus iniiciunt, ac malis lucris turgent, tam magnæ rei frumentariæ præficeretur, Deus bone, quàm longè, latéque, quantóque cum detrimento pauperum, rem ſuam familiarem amplificaret? Hinc eſt, quod apud Romanos id muneris non niſi ampliſſimis viris demandabatur. Plini. in Panegyrico. Procuratio annonæ Pompeio Magno credita, non minus addidit gloriæ, quàm pulſus campo ambitus, exactus mari hoſtis, Oriens triumphis, Occidénſque luſtratus.

Conſilium Ioſeph coram Rege.

Sapientis ac induſtry munus.

Cupidus Briarei habet manus.

Plini. Procuratio annonæ magnis viris commendata apud Romanos.

De exaltatione Ioſeph.

SECTIO II.

1. *Deſcribitur exaltatio Ioſeph, & ea rectè expenditur à Philone.*
2. *Expenditur verſio Septuaginta, & Paraphraſis Chaldaica.*
3. *Moralis locus ex D. Chryſoſtomo.*
4. *Illuſtratur præſens hiſtoria duobus Scripturalocis; altero Pſalm. 103. altero Sapient. 10.*
5. *Inſignia Ioſeph tropicè deſcribuntur à Diuo Ambroſio, Ruperto, & Philone.*

1. PHARAO nulla interpoſita mora breui conſilio cum ſuis habito conſtituit Ioſeph Proregem Ægypti dicens. Verſic. 40. *Tu eris ſuper domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet, vno tantùm regni ſolio te præcedam.* 41. *Dixitque rurſus Pharao ad Ioſeph: Ecce conſtitui te ſuper vniuerſam terram Ægypti.* 42. *Tulitque annulum de manu ſua, & dedit eum in manu eius, veſtiuitque eum ſtola byſſina, & collo torquem auream circumpoſuit.* 43. *Fecitque eum aſcendere ſuper currum ſuum ſecundum, clamante præcone, vt omnes coram eo genuflecterent, & Præpoſitum eſſe ſcirent vniuerſæ terræ Ægypti.* Hebr. pro, *Populus obediet*, armabitur populus. Pro, *clamante præcone, vt omnes coram eo genuflecterent*, clamabant ante eum Abrech. Non oportuit lõgam adhibere conſultationem in re præſenti, ſpectata tum ipſa Ioſeph perſona, tum rei neceſſitate. Vt enim rectè Philo: Excellentes naturæ non habent opus ad experimentum longo tempore, nec indocilem vſus diſciplinam deſiderant, ſed incunctanter ſe rebus ingerunt: & præſens ſtatus moram non patiebatur eminente neceſſitate, cui ocyùs proſpiciendum erat.

Varia lectio.

Philo. Excellentes natura non egent ad experimentum longo tempore.

2. Iuxta Septuaginta interpretes præco clamabat ante Ioſeph, hoc ſæpius nomine repetito, *Abrech.* Quod aliqui vertunt: *Pater tener*, ad excitandum affectum populi erga Ioſeph, vel meliùs Regis affectum erga illum: nam ideo Chaldæus vertit: *Et præconizare fecit coram eo: Hic eſt Pater Regis*, ob reuerentiam quam illi etiam Rex præſtabat. Mos eſt Orientalibus præcipuè dignitatis homines appellare Patres. Alij vocem Hebraicam *Abrech*, vertunt: *flectite genua*, quaſi id præco clamans præciperet.

Abrech, quid ſignificet.

Patris nomen ob reuerentiam vſurpatur, maximè Orientalibus.

3. Ecce autem quales ſunt piorum hominum euentus? impelluntur, illi quidem ſæpe, non tamen corruunt, ſed ſtant, ne ſupplantari queant. Quis enim expectaſſet intra vnam diem è ſeruo, dominum, è vincto, Principem, è carceris vicario, Proregem fieri? Facta ſunt tamen hæc, & fient ſæpius, quando Deo placuerit, modò ſubſidat

Iuſtorum ſtabilitas.

Digitized by Google

Scintilla virtutis occaſione candeſcens. D.Chryſ.

A ſidat aliqua probitatis ſcintilla in anima, quam neceſſe eſt per occaſionem candeſcere. Ita Philo. Atenim Chryſoſtomus expendens hanc exaltationem, qua Pharao euexit Ioſeph, præclara quadam antitheſi Pharaonem inducit ſomnia quoque Ioſeph ſoluentem, illa nimirum, quibus ſe ſuper ſolem, lunam, & ſtellas exaltatum viderat in domo patris. Nunc, ait, ſeruit Pharao impletioni ſomoiorum Ioſeph, quæ viderat, quando apud patrem agebat, & ipſe quidem ſomnia Pharaonis diiudicabat; Pharao autem ad finem ſomniorum Ioſeph ducebat ignorans. Ita Chryſoſt.

Pharao impleuit ſomnia Ioſeph.

4. Prætetiri non poſſunt duo alia loca Scripturæ, quibus hæc exaltatio celebratur. Prior locus Pſal. 10. 4. *Vocauit* Deus *famem ſuper terram,* B videlicet, qui *vocat ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt,* Rom. 4. 17. in ſignum, quòd ei magnopere obediatur vndique. Significatur autem diuinitus illata fames. Similiter 4. Reg 8.1. *Vocauit Dominus famem, vt veniret ſuper terram annis ſeptem.* Poetice quidem, quaſi à Tartaro aliquo ſuper terram excita. Sanè iuxta Virgil. 6. Æneid.

Pſal. 10. 4. *Vocatur fames in ſignum obedientia.* Rom. 4. 17. 4. Reg. 8. 1.

Virg.

—Primis in faucibus Orci
Pallentes habitant morbi, triſtiſque ſenectus,
Et metus, & malè ſuada fames.—

Sequitur loco illo Pſal. 10. Omne firmamentum panis contriuit, protſus panem omnem, quo vires hominis firmantur Pſalm. 104. 15. *Panis cor hominis confirmat.* Vlteriùs *Miſit ante eos virum.* C Ioſeph, ante patrem, & fratres, qui propter famem venturi erant in Ægyptum. Sic fratribus Ioſeph Geneſ. 45. 7. *Præmiſit me Deus, vt reſeruemini ſuper terram. In ſeruum venundatus eſt Ioſeph*; primùm Iſmaelitis, deinde Putiphari Eunucho Regis. Bis ſeruus, quia bis futurus dominus. Primùm Ægyptiorum, deinde Hebræorum. *Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertranſiit animam eius.* Compedes etiam aurei humiliant, deprimunt, proſciodunt animam ingenuam. *donec veniret verbum eius.* Donec iſta eius completetur, in ſomniis olim monſtrata felicitas. *Verbum eius,* quaſi per inſultationem, quod fratres per irriſionem dicebant ab eo confictum, tandem effectu D monſtratum eſt fuiſſe propheticum. *Eloquium Domini inflammauit eum.* Studium ſeruandæ legis Dei perdidit eum, opinione hominum; nam ob id perſequutionem paſſus eſt, & quaſi igne concoctus, ſed Dominus fecit eum tentatione prouentum. *Miſit Rex, & ſoluit eum Princeps populorum, & dimiſit eum; conſtituit eum Dominum domus ſuæ, & Principem omnis poſſeſſionis ſuæ: vt erudiret principes eius ſicut ſemetipſum, & ſenes eius prudentiam doceret.* Vt aulicos ſuos ad ſe ipſum tanquam ad normam ſibi exigeret, tales vt eſſent, ac ipſe, prudentes ſcilicet, induſtrij, modeſti, amatores boni communis. erudiret, quaſi rudiores excoleret, & ad E perfectum educeret ad ſui videlicet exemplar. Poſterior locus Sapientiæ 10. 13. *Hæc* (ſapientia) *venditum iuſtum non dereliquit.* Sapiens omnia ſua, maximè ſapientiam, ſecum portat. *Sed à peccatoribus tutauit eum.* Græcè à peccato, ſcilicet, adulterij cum Ægyptia. *Deſcenditque cum ipſo in foueam, & in vinculis non dereliquit eum, donec afferret illi ſceptrum regni, & potentiam aduerſus eos, qui ſe deprimebant: & mendaces oſtendit, qui maculauerunt illum,* qui maculam adulterij inurere tentarunt: nam malitia Ægyptiæ (vt ait Lyranus) detecta fuit; *& dedit illi claritatem æternam,* id eſt, bonæ famæ, quæ adhuc permanet.

Geneſ. 45. 7.

Ioſeph bis dominus, primùm Ægyptiorũ, deinde Hebræorum. Compedes etiam aurei humiliant.

Pſalm. 104. 15.

Sapient. 10. 13. *Sapiens ſua ſecum portat.*

Bona fama perſeuerat.

A 5. Egregiè verò D. Amb. myſticè philoſophatur in ornamentis Ioſeph. Quid ſibi vult, inquit, annulus digito eius inſertus, niſi vt intelligamus Pontificatum ei fidei eſſe delatum, vt alios ipſe ſignaret? Quid ſtola, quæ amictus eſt ſapientiæ, niſi tributum ei ab illo Rege cæleſtis prudentiæ principatum? Torques aureus intellectum bonum videtur exprimere. Currus ſignificat faſtigium ſublime meritorum. Sic Ambroſ. Rupertus Abbas iniuriæ notas compenſatas in Ioſeph ait inſignibus iſtis dignitatis. Pro compedibus, inquit, quibus humiliauerant pedes eius, torquem auream accepit: pro ſeruili nomine & habitu, regium portat annulum: pro carceris humilitate, ſuper altum ſedet Imperij currum. Ita Rupert. B Sed & Philo in eodem argumento ſapienter verſatur. Primò ſic ait: Sella curuli fertur, cùm à negotiis eleuatur, nimirum, vt ſunt quædam negotia quæ humiliant, ita quædam ſunt, quæ eleuant: alere populos ſublime negotium; non hominis negotium planè, ſed Dei, adeóque hominem ſupra homines eleuans; hoc ergo negotio, iuxta Philonem, quaſi curru fertur Ioſeph. Vlteriùs annulus datus, inſigne fidei, videlicet, non eſt aliud, quo oſtendat Rex ſe alicui maximè fidere, quàm ſi annulum ſuum ſignatorium tradat, ratum proinde habens quidquid egerit. Itaque dum annulum inſerit in manum Ioſeph, C in manu eius voluntatem, & potentiam ſuam poſuit Pharao. Denique torque aurea ornatur, vt in proſperis ornamentum habeat, in aduerſis pœnam; quandiu enim adminiſtranti Rempub. res ciuiles bene cedunt, placet ſibi honoratus à ciuibus: cùm verò aduerſitas accidit non volenti, etiam ſi meretur veniam, nihilominus tamen iniecta torque trahitur, quaſi eum ſic increpante populo Domino ſuo: Hanc torquem donaui tibi, ornamentum quidem, cùm proſperè egeris, quaſi vinculum autem, & catenam, cùm perperam eeſſerit. Ita Philo.

D. Ambroſ.

Ioſeph pontifex fidei. Rupert. *Stola, prudẽtia principatus. Torques, bonus intellectus. Currus, faſtigium meritorum. Iniuria notæ, inſignibus regiis compenſata.* Philo.

Alere populos, ſublime negotium.

Annulus, inſigne fidei.

Per annulũ ponit Rex in manu alicuius ſuam voluntatẽ. Torques, ornamentum, & pœna, quo modo?

D

De nomine impoſito Ioſeph à Pharaone.

SECTIO III.

1. *De ratione nominis varietas, & Hebraicè quidem ſecretorum repertorem ſonat, ſed iuxta impoſitionem Ægyptiorum, Saluatorem mundi. Adhærendum vulgato, & D. Hieronymo.*
2. *Vetus conſuetudo imponendi nomina aſſumptis ad aliquod munus: quæ conuenientia? Egregius locus Ambroſij de nomine Pauli. locus alius Tertulliani de nomine Petri.*

E

5. PERTINVIT ad complementum felicitatis Ioſeph noua impoſitio nominis, de quo ſic habet textus Verſ. 45. *Vertitque nomen eius, & vocauit eum lingua Ægyptiaca, Saluatorem mundi.* Hebræ. pro, *Saluatorem mundi, Saphanath Pahaneach.* Septuaginta, *Pſonthophanech.* Apparet varietas circa illud: *Saluatorem mundi*: nam in libris Hebraicis ſunt duæ dictiones: *Saphanath, Phaaneach,* quas plerique interpretati ſunt, abſconditorum interpretem: quo nomine vocatus eſt Ioſeph à ſingulari peritia interpretandi ſomnia. Sic intellexerunt eas voces Philo, Ioſephus, & plures Rabbi

Varia lectio.

Hebraicè, abſconditorũ repertor.

Philo. Ioſephus.

D. Chryſ. D. Hiero. Theodoret. D. Aug.

A Rabbini D. Chryſoſtom. D. Hierony. Theodoret. ad hunc locum, & S. Aug. quæſt. 134. in Geneſim. Paraphraſis Chaldaica, & tranſlationes aliæ; item Septuaginta, qui pro duabus illis vocibus adhibuere illam *Pſomthophanech*, quam Patres accipiunt pro occultorum interprete. Rabbi Abraham ſic habet: Si voces ſint Ægyptiæ, neſcimus earum ſignificationem. Oleaſter: Si dictiones, inquit, ſint Hebraicæ, non dubium, quin prior ſignificet occultum, de poſterioris ſignificatione dubium eſt, quòd ea ſolùm hoc loco reperiatur. Rabbini tamen pro reuelatione accipiunt. Verùm cùm nulla alia coniectura ſit, tenenda potiùs eſt communis lectio, quam noſter habet, ac probat D. Hierony. in Traditionibus Hebraicis in Geneſim, cui in eiuſmodi rebus ante omnes credendum eſt. Sic ergò ille. Licèt vox Hebraicè abſconditorum repertorem ſonet, tamen quoniam ab Ægyptio imponitur, eius linguæ debet haberi ratio. Sunt igitur duæ illæ dictiones ſermone Ægyptio, idem ac ſaluator mundi, eo quòd Ioſeph orbem terræ ab imminentis famis excidio liberarit. Hæc S. Hieronym.

Oleaſter.

D. Hieron. *Melius ex ratione idiomatis Ægyptij, ſaluator.*

B

2. Vetus eſt autem, & longa obſeruatione notata conſuetudo, vt in ſolennibus ad munus aliquod aſſumptionibus, nomina aſſumptis vertantur in alia, vel ex euentu aliquo, vel ex ipſa ratione muneris, ad quod aſſumuntur. Ea vel maximè conuenientia, quia ſicut recèns natis, noua nomina fidei, ad quam aſſumuntur congruentia ponimus: ita cùm per nouam aſſumptionem nouus quaſi homo cenſeatur aliquis, non immeritò nouum etiam accipit nomen. Vnde eſt illud D. Ambroſij ſerm. 31. Nam credens Saulo impoſitum nomē Pauli in ipſo ſtatim baptiſmo, ſic ait: Priuſquam, inquit, præceptis ſpiritualibus lauaretur, blaſphemus, perſecutor, Saulus erat; at vbi pluuia ſuper eū lauacri cæleſtis influxit, necatur blaſphemus, necatur perſecutor, necatur Saulus, viuificatur Apoſtolus, viuificatur iuſtus, viuificatur Paulus: vſque adeò perdidit veterem cum actibus hominem, vt cum moribus mutaret & nomen. Eodem modo aſſumptus à Chriſto Simon filius Iona in primam petram ædificij Eccleſiæ mutato nomine vocatur petra, Matth. 16. 18. *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Si, ob vigorem fidei (inquit Tertul. 4. aduerſùs Marc.) aliæ materiæ ſolidiores erant; ſed petra ædificio aptior: hinc ſumptum, vt Pontifices ſummi in ſuis aſſumptionibus nomina mutent. Sed & apud nationes alias id moris fuiſſe conſtat, Dan. 1. 7. & hoc præcipuè loco, vbi Ioſeph aſſumptus à Pharaone in generalem procuratorem rei frumentariæ, nomen ab eodem Rege accepit ſatis muneri congruum, Saluatoris mundi.

Aſſumptis ad nouas dignitates immutantur nomina, & quare

D. Ambroſ.

Saulus cum moribus mutauit nomen.

Matth. 16. 18.

Tertull. *Cur Simon dictus petra quia ædificio aptior.*

Dan. 1. 7.

VISIO SEXTA,

QVAM HABVIT MOYSES.

Exodi 3.

PRÆFATIO.

De Moyſe Vidente.

Chronologia Moyſis.

1. MOYSES filius Amram & Iochabed patruelis ſuæ, de tribu Leui: natus in Ægypto poſtquam in eam ingreſſus eſt Iacob, anno cēteſimo trigeſimo quinto, qui fuit ætatis Iacob centeſimus trigeſimus, Geneſ. 47. at verò Ioſeph trigeſimus nonus è centum ac decem quos vixit, Geneſ. 50. Vnde poſt natum Iacob proceſſerant anni ducenti ſexaginta quinque, poſt natum Ioſeph centum ſeptuaginta quatuor: à mortuo verò Ioſeph vſque ad natum Moyſem interfuêre ſexaginta quatuor anni. Quamobrem apparet falſitas opinionis Chremontis, qui Ioſeph & Moyſem ait fuiſſe æquales, vt refert Ioſephus primo aduerſùs Apio. & Trog. Pōp. ſiue Iuſtini lib. 36. qui Moyſem aſſerit fuiſſe filium Ioſeph. Patet ergo iuxta Ioſeph chronologiam ſuprà poſitā, fuiſſe C naſcente Moyſe annum ab orbe condito bis milleſimum trecenteſimum ſeptuageſimum tertium; & à diluuio ſeptingenteſimum decimum ſeptimum. Atque hæc reſpectu eorum, quæ anteceſſerunt.

Geneſ. 47. Geneſ. 50.

Chrem. Ioſephus. Trog. Pom.

2. Quod verò attinet ad ſubſequuta, fuit annus natiuitatis Moyſis ab egreſſu Hebræorum ex Ægypto octogeſimus: nam Moyſes octogenarius eduxit populum, Exod. 7. ante ingreſſum terræ promiſſionis centeſimus vigeſimus: tot enim annis vi- D xit Moyſes, & eo mortuo ingreſſus eſt populus, Deut. vltimo. ante regnum Dauid annus quingenteſimus decimus ſeptimus, 3. Reg. 6. ante ædificationem templi annus quingenteſimus ſexageſimus. Et quia poſt annum octauum regis Achaz, qui fuit ducenteſimus octogeſimus ab ædificatione templi, cœpêre Olympiades; natus eſt Moyſes ante Olympiades annis octingentis

Exod. 7.

Deut. vlt.

3. Reg. 6.

Moyſes ante Olympiades, annis octingentis quadraginta.

tis quadraginta. Denique ante aduentum Chriſti mille ſexcentis viginti. Nam Chriſtus natus eſt vltimo anno centeſimæ nonageſimæ quartæ Olympiadis.

Æqualis Moyſi Cecrops, primus Athenienſiū rex.

3. Synchronos, ſiue æqualis Moyſi fuit Cecrops, primus Athenienſium rex: nam Moyſes natus fuit poſt diluuium Ogygis centum octoginta annis: Cecrops verò paulominus ducentis annis poſt idem diluuium, Autore Benedicto Exod. 2. diſput.

Benedict. Pererius.
IuliusAfric.

4. Nobilis autem ſcriptor Iulius Africanus, initium Olympiadum fuiſſe teſtatur poſt diluuium Ogygis mille viginti annis: at ex prædictis conſtat, Moyſem natum ante Olympiadas annis octingentis quadraginta; Cecropem verò octingentis viginti circiter. Quare cùm tota Græciæ antiquitas poſt Cecropem fuerit, nempe Poëtarum vetuſtiſſimi, à quibus Græciæ Theologia profluxit, Amphion, Linus, Orpheus, Muſæus, Homerus; item prima illa Græcorum oracula ſeptem Sapientes, hiſque poſteriores, Pythagoras, Heraclitus, Empedocles, Hippocrates, Democritus, Anaxagoras, Socrates, Plato, Ariſtoteles, Eudoxus, Calippus, Pindarus, Sophocles, Demoſthenes. Denique legiſlatores omnes, Draco, Lycurgus, Solon (vt latè demonſtrat loco citato Benedictus) fit profectò, Moyſem omnium ſapientum, ſcriptorum, & legiſlatorum antiquiſſimum fuiſſe.

Tota Græcia antiquitas poſt Cecropem.
Moyſes antiquior omnibus Sapientibus Græcia.
Antiquior omnibus legiſlatoribus.

Exod. 2.

4. De nomine Moyſis, Exod. 2. dicitur impoſitum à filia Pharaonis, quæ expoſitum à parentibus infantem ſuſcepit adoptauítque: imò, vt ait Philo, ſuppoſititium fecit, vt eſſet in regnum ſucceſſor. Vocauit, inquit, nomen eius Moyſes, dicens; quia de aqua tuli eum. Lingua planè Ægyptiaca dictus Moyſes, vt autor eſt Philo: nam Mos, inquit, apud Ægyptios aqua dicitur. Ioſephus à Mo, id eſt, aqua, & Iſes, id eſt, ſeruatus, ex quibus coaleſcere ait nomen, Moyſes. Abulenſis, & alij nomen Hebraïcum eſſe contendunt: probabilius eſt, Ægyptiacum fuiſſe, ſed aſſumptum ad linguam Hebraicam eadem etymologia.

Philo.
Moyſes dictus lingua Ægyptiaca.
Ioſephus.
Abulenſ.

5. Educatus eſt Moyſes in aula regia, & *eruditus* (vt teſtatur B. Stephanus Act. 7. 9. *omni ſapientia Aegyptiorum.* Memorat Alexandrinus Clemens Stromat. 1. ex tragico poëmate cuiuſdam Ezochielis, Moyſem doctrina regia inſtructum; hoc eſt, præalta quadam & excellenti; qualis ſublimes naturas ad imperium natas decet: vnde regali hac cura, ac dignitate educatus, creuit in virum vrbaniſſimis moribus, regiáque magnitudine præcellentem. Porro tanta felicitate didicit omnem Ægyptiorum ſapientiam, vt, autore Philone, natiua docilitate inſtitutionem præcurreret, ac potiùs ipſe

Act. 7. 9.
Clem. Alex.
Moyſes inſtructus doctrina regia, quo ſenſu? Vir vrbaniſſimus, ac regia magnitudine.
Philo.
Natiua docilitate inſtitutionem præcurrebat.

A reminiſci, quàm ab aliis diſcere videretur. Vt enim generoſæ plantæ per ſe proficiunt in bonas arbores; ſic anima bene nata, præceptis obuiam ſe offerens à ſe ipſa magis, quàm à magiſtris adiuuatur, arreptiſque rudimentis cuiuſque ſcientiæ, equus (iuxta prouerbium) fertur in planiciem. Ita Philo.

Reminiſci magis, quā diſcere videbatur.
Anima bene nata præceptis ſe offert.

6. Priuatim verò quas didicerit ſcientias variè cenſent Autores: in quo non placet inprimis Philonis placitum, euocatos à Græcia, à Syria, & ab aliis nationibus
B Sapientes, qui Moyſem docerent. Conſtat enim ex ſententia B. Stephani ſolam didiciſſe ſapientiam Ægyptiorum ergò. Iuſtini Martyris in quæſtionibus Orthodoxis q. 25. ſententia eſt, primùm didiciſſe Mathematicas, peruulgatas apud Ægyptios ſciētias; deinde ſecretam illam & reconditam, per ænigmata ſacra tradi ſolitam, & ideo dictam Hieroglyphicam, quæ phyſiologiæ, ac Theologiæ, politicæque facultatis myſteria continebat. Nec verò fuit extra patrios mores, has Moyſem percipere
C diſciplinas, quoniam etſi Marcus Varro, referente D. Aug. 18. de Ciuit. 40. ab Iſide aſſerat didiciſſe Ægyptios primas literas, credibile tamen eſt, magnam eis acceſſionem factam ex Iacob, qui apud Ægyptios fuit ſeptemdecim annos, maximè verò ex Ioſeph, qui per octoginta annos cum eis verſatus eſt, cui ſuffragium fert illud Pſal. 104. de Ioſeph: Conſtituit eum rex Aegypti, dominum domus ſuæ, & Principem omnis poſſeſſionis ſuæ, vt erudiret Principes eius, ſicut ſemetipſum, & ſenes eius
D prudentiam doceret. Acceptam autem ab his ſapientiam promouerunt apud Aegyptios Hebræorum primates, qui ducentos annos cum eis commorati ſunt. Verùm ex dæmonum inſtinctu multa ſuperſtitioſè intermiſcuêre Aegyptij, quibus ſapientia eorum adulterata eſt. Fert autem huic rei teſtimonium, quod Herodotus, Diodorus Siculus, & alij inter plurimas ſuperſtitiones Aegyptiorum, de multis etiam mentionem faciunt, quæ doctrinæ ac moribus Hebræorum agnata ſunt. Idcirco mirabile
E eſt, quod animaduertit Philo, Moyſem præcoci à Deo accepta diſcretione obſeruare ſolitum, in literis Aegyptiorum, quæ rectè quæve ſecus ſe haberent ad ſanam doctrinam, ne præpoſterum aliquid à puero hauriret.

Incertum, quas ſcientias didicerit.
Philo.
Improbabile, euocatos à Græcia ſapientes, qui eū inſtruerent.
Iuſtin. Mar.
Probabile, didiciſſe Mathematicas, & ſcientiam Hieroglyphicam.
Quas ſcientias, Hieroglyphica complecteretur.
D. Aug.
Ægyptios ab Iſide primas literas accepiſſe, probabile eſt.
Credibile, à Iacob, & Ioſeph plura didiciſſe.
A primatibus Hebræorum poſtea docti.
Dæmonum aſtu adulterata eſt ſapientia Ægyptiorum.
Herodotus.
Diodor. Sicul.
Moyſes puer præcoci diſcretione cauebat in ſapientia Ægyptiorū ſuperſtitiones.
Philo.

7. Poſt infantiam Moyſis, nihil de illo memorabile per annos quadraginta narrat Scriptura ſacra: Ioſephus tamen 1. Antiquit. memorat geſſiſſe tunc bellum contra Aethiopes proſpero euentu. Idem narrat Artapanus apud Euſeb. 9. de Præparat. Euang.

Ioſephus.
Artapanus.
Moyſem geſſiſſe bellum contra Æthiopes, narrat Ioſephus.

Philo.

Suſpecta veritas hiſtoriæ.

Euang. cap. vlt. Sed Philo, qui res Moyſis diligenter proſequitur, de hac expeditione non meminit: vnde ſuſpecta nobis eſſe poteſt hiſtoriæ veritas. Illud planè certum, annos cùm ageret quadraginta, occidiſſe Ægyptium hominem percutientem Hebræum, de qua interfectione poſtea dicemus. Cùm verò Pharao ob prædictam cædem quæreret Moyſem ad necem, fugit is ad Madianitas, hæſitque Iethro Principi Madian, ac filiam eius Sephoram in vxorem duxit. At cur Pharao ob vnius Ægyptij necem, hominem occidere parabat, vulgo creditum nepotem ſuum? Ratio eſt, quoniam iam diu Regem impleuerant ſuſpiciones contra Moyſem, primùm ex Vatum præſagiis, qui futurum eum Ægypti perniciem ſæpius prædicebant: poſtea quia videbat eum impenſiùs diligere Hebræos, quos ipſe oderat. Addit Ioſephus, quoniam Moyſes feliciter confecerat bellum Æthiopicum, timebat Rex, ſuggerentibus purpuratis ſuis, ne elatus rebus bene geſtis, nouas moliretur, ac rebellionem pararet aduerſus regnum. Itaque regem per ſe aliquantò procliuem, aulici cæteri (vt vſu venire ſolet) ob inuidiam, odiúmque in Moyſem, ampliùs impellebant ad patrandam necem: impletur enim in aulis Regum, quod etiam de Chaldæis, miniſtris iuſtitiæ ſuæ, dicebat Deus Zachar. 1. 15. *Ira magna ego iraſcor in gentes opulentas: quia ego iratus ſum parum, ipſi verò adiuuerunt in malum.*

Parat Pharao occidere Moyſ., quòd iã diu malis in eum ſuſpicionibus plenus erat.

Vates Ægypty prædicebant futurũ Moyſem Ægypto perniciem.

Ioſephus.

Timebat Pharao ne Moyſes ob res bene geſtas in bello rebellaret.

Aulici impellebãt Regem ad procliuem ad necem.

Zachar. 1. 15.

8. De Sephora verò filia Iethro, quam Moyſes accepit vxorem, perplexa quæſtio eſt, an eadem ſit cum illa quæ Numer. 12. dicitur Æthiopiſſa. Nam ſi eadem eſt, quare dicitur Æthiopiſſa, cùm Madianitarum regio ab Æthiopia longè diſtet? Si autem diuerſa, vnámne poſt aliam duxit, an vtramque ſimul habuit? Diuerſas fuiſſe ſunt qui affirmant. Ioſephus quidem certè aſſerit, Moyſem in illa expeditione, de qua ſuprà, poſt partam victoriam duxiſſe vxorem filiam Regis Æthiopiæ: autor verò hiſtoriæ ſcholaſticæ vult, eam vxorem manſiſſe in Æthiopia ob annulum à Moyſe datum, qui vim habebat inducendi obliuionem, & propterea poſtea Moyſem duxiſſe Sephoram. Verùm quòd bellum illud geſſerit Moyſes, & quòd ibi eam vxorem duxerit, paulò antè improbabile duximus: quod verò de annulo dicitur, fabuloſum eſt. Fuit ergo vna vxor Moyſis Sephora Madianites, dicta verò Æthiopiſſa, quoniã, iuxta Strabonem ac Plinium, & iuxta antiquiores Homerum, ac Herodotum, referente Benedicto in cap. 2. Exod. diſput. 13. atque, vt nobis placuit, ad cap. 18. Iſai.

Fueritne Sephora Æthiopiſſa illa Num. 12. quæſtio perplexa.

Ioſephus. *Opinio Ioſephi, & autoris hiſtor. Schol. improbabilis, & fabuloſa.*

Autor hiſt. Schol.

Strabo. Plinius. Homer. Herodotus.

A duplex eſt Æthiopia, vna Occidentalis ſub zona torrida longè ab Ægypto, ac Palæſtina; altera Orientalis, versùs mare rubrum porrecta, & Aegypto propinqua, quæ alio nomine dicitur Arabia, & in Scriptura ſacra, *Chu.* Hanc incoluêre primũ Iſmaëlitæ, Madianitæ, & Amalechitæ, & cõmuni nomine poſtea dicti ſunt Arabes. Patet ergo quare Sephora dicta fuerit Aethiopiſſa loco Num. citato. Iuxta hæc explicãdus eſt locus ille Habac. 3. 7. *Pro iniquitate vidi tentoria Aethiopiæ, turbabuntur pelles terræ Ma-*
B *dian.* Eſt enim, vt aliàs, pleonaſmus, ac adeò quæ priori membro dicta ſunt tentoria Aethiopiæ, poſteriori dicuntur pelles terræ Madian, ſignificata vtrobique eadem regione Arabiæ; ideo D. Hiero. ſeu is qui apud eum refertur autor Commentariorũ in Pſalm. Cùm ſubditur, inquit, turbabũtur pelles terræ Madian, eoſdem intellige Aethiopes, & incolas terræ Madian. Moraliter autẽ, *pro iniquitate,* &c. hoc eſt, pro modo iniquitatis, ſit quiſque habitaculum dæ-
C monum; vel, iuxta iniquitatis amplificationem, vidi caſtra dæmonum ædificata, & inſtructa.

Sephora dicta Æthiopiſſa, quòd terra Madian ſit in Æthiopia Orientali. Duplex Æthiopia, Occidentalis, & Orientalis.

Habac. 3. 7.

Pro modo iniquitatis ſit quiſque habitaculũ dæmonum.

9. Apud Iethro ſocerum ſuum functus eſt Moyſes paſtoris officio per totos quadraginta annos, quo tempore, vt Autor eſt Euſebius 7. de Præparat. Euang. cap. 2. allectus commoditate ſolitudinis, conſcripſit librum Geneſeos, eo animo, vt Patrum exemplis, ac diuinis tum oraculis, tum promiſſionibus leuaret Hebræorum ſeruitutem. Prætetea, vt Philo ait, exercebat ſe
D tunc Moyſes in virtutis ſtudio ſub magiſtra ratione, quæ fons, & origo eſt virtutum omniũ. Quin etiam ipſa exercitatio paſtoralis magna illi fuit præparatio ad principatum: eſt enim ars paſtoralis quaſi prælu-dium ad regnum. Ita Philo. Cùm ergo ſemel minaſſet gregem ad interiora montis Sinai, vidit mirabilẽ Viſionem, rubum, videlicet, ardere, & non comburi, Exod. 2. quod latè explicabimus in Commentatio. Vnde colligitur, Moyſem octoginta fuiſſe
E annorum, cùm habuit Viſionem prædictam, apertéque exprimitur Act. 7. Deinde quia conſtat poſt Viſionem exhibitam, profectum ſtatim iuſſu Dei ad liberandum populum; id verò temporis octogenarius dicitur, Exod. 7. Cur verò tam ſerò ſeſe illi exhibuit Deus? Reſpondet D. Greg. 23. Moral. 20. Quoniam tunc verba Dei viuaciùs meus penetrat, cùm ad ſe admittere curarum ſecularium tumultum recuſat: neque enim perfectè homo ſufficit ad vtraque diuiſus: Moyſes admiſtus Ægyptiis, quaſi vigilabat, ſed in deſerto longè agens à terrenorum tumultibus, obdormiuit,

Euſeb. *Moyſes ſcripſit librum Geneſeos quo tempore paſtor fuit in ſolitudine Sinai.*

Philo. *Moyſes ſub magiſtra ratione diſcipulus. Exercitatio paſtoralis præludiũ ad principatũ.*

Exod. 2.

Moyſes octogenarius habuit Viſionem rubi. Act. 7.

D. Greg. *Homo liber à curis ſecularibus, aptior Diuinis Viſionibus.*

G meruit

meruítque tunc diuinam percipere vocem. Sic ferè D. Greg.

10. Cùm legatus ad Pharaonem mitteretur Moyſes, cauſatus impedimentum linguæ dixit ad Deum: *Obſecro Domine, non ſum eloquens ab heri, & nudiuſtertius, & ex quo loquutus es ad ſeruum tuum, impeditioris, & tardioris linguæ ſum.* Solet autem controuerti, quale fuerit hoc impedimentum? & num fuerit perpetuum, an temporariũ? Primam dubitationem genuit varia lectio. Nam Hebraica ſic habet: *Obſecro Domine, non vir verborum ego ſum, etiam ab heri, etiam à vſdiuſtertius, etiam nunc, quo loquutus es ad ſeruum tuum, quia grauis oris, & grauis linguæ ſum.* Septuaginta: *Precor Domine, non ſum idoneus ante heſternam, & ante nudiuſtertianam diem, neque ex quo cœpiſti loqui famulo tuo, gracili voce, & tarda lingua ego ſum.* Chaldæus: *Non vir ſermonum ego ſum etiam ab heri & nudiuſtertius, ſed & à tempore, quo loquutus es cum ſeruo tuo: quoniam grauis loquelæ, profundæq́ linguæ ſum.* Magno hîc ſe labore expedire putant, qui iuxta varias translationes; varios quoque defectus in lingua Moyſis ponunt. Primò, vt fuerit homo paucorum verborum, vt vocant, quod Hebræa, & Chaldæa notant: deinde, vt rudis. & inelegans in loquendo, quod Latinus indicat: poſtea, vt fuerit tardus ad loquendum, quod Latinus quoque, Hebræus, & Chaldæus expreſſit. Item, vt fuerit gracili voce, ac exili, quod Septuaginta dixerunt: denique, vt impediti, ac perplexi ſermonis, quod habet Latina lectio. Hos autem defectus exiſtimant hi Autores fuiſſe perpetuos in Moyſe, auctos verò ampliùs ex cõgreſſu, & colloquio Dei. Lepidè hi quidem ſe expediunt ſic impedito ſermone Moyſis: quare parciùs alij, Moyſem quidem concedunt aliquo ſermonis vitio laboraſſe, putà inelegantiæ, aut tarditatis, idque vitij ex conſortio diuino creuiſſe ampliùs. Videtur autem ita ſentire D. Aug. q. 7. in Exod. vbi ſic: Credidit Moyſes ſe fieri potuiſſe, Dei voluntate, ſubitò eloquentem, cùm dixit: *Neque ex quo cœpiſti loqui famulo tuo*, &c. tanquam oſtendens, fieri potuiſſe, vt qui antea eloquens non fuiſſet, repentè fuerit eloquens, ex quo cum illo Dominus loqui cœpiſſet. Ita Aug.

Impedimentum linguæ Moyſis, fueritne perpetuum, an temporarium?
Varia lectio.
Varia lectio genuit dubitationem.
Moyſes homo paucorũ verborum, iuxta Chal. Tardus, rudis, & inelegans, iuxta Latinum.
Gracili voce, iuxta Septuaginta. Hæc impedimenta naturaliter perpetua, auxiſſe colloquium diuinum.
Parciùs, qui vno ſermonis vitio laboraſſe, quod ex congreſſu cũ Deo auctum eſt.
D. Auguſt.

11. Tamen exiſtimamus probabilius, fuiſſe, Moyſem antea ſermone facundum, ac elegantem, qualem decebat eſſe hominem educatum in aula Regia; ac per annos quadraginta verſatũ inter homines, tũ politiæ, tũ ſapientiæ laude præſtantes: fatemur tamen ab eo tẽpore, quo Deus illi apparuit, ac ſermones diuinos cũ eo miſcuit,

A viſum ſibi eſſe infantem, ac planè rudem. Ad eum certè modũ quo Ieremias, opinione multorum, poſtquam illi loquutus eſt Deus, quaſi balbutire cœpit; *A, A, A, Dominè*, inquit, *ecce neſcio loqui, quia puer ego ſum.* Et Iſaias cùm alioqui eſſet ex ſtirpe Regia, ac priuatim ſermone ipſo politiſſimus, vt teſtatur D. Hier. ad primum eius caput in illa Viſione ſibi à Deo exhibita, dixit: *Væ mihi, quia vir pollutus labiis ego ſum, & Dominum Deum exercituum vidi oculis meis.* Et Dauid egregius Pſaltes Iſraël 2. Reg. 24. dicebat tamen Deo Pſal. 72. 23. *Vt iumentum factus ſum apud te.* B Ratio fundamentalis eſt, quoniam Moyſes non ſe dixit abſolutè ineloquentem, ſed ab heri, & nudiuſtertius, & ab eo nuncupatim tempore, quo cum eo loquutus eſt Deus. Ita videtur ſenſiſſe Philo lib. 1. de vita Moyſis. Conſiderans enim reſponſionem Domini ad Moyſem deprecantem legationis functionem ob tarditatem, quòd ipſe videlicet os hominis vt creat, ita regit ad loquẽdum, aptè adhibet hæc verba: Meo nutu, inquit, articulatè diſſeres omnia, facundia mutata C in melius, & vſque proficiente: nec aliter abſque impedimento fluente, quàm fontes manant limpidiſſimi. Ita Philo. Vbi maniſeſtè innuit, Moyſem per ſe facundum, promouendum auxilio diuino ad maiorem, expeditiorémque facundiam. Eiuſdem opinionis eſt Rupertus 1. lib. in Exod. cap. 18. ad illa verba: *Ex quo loquutus es ad ſeruum tuum, impeditioris linguæ ſum:* ac ſi diceret, inquit, Antequam loquereris ad ſeruum tuum, videbar mihi eloquens, velocis linguæ & expeditæ: nunc autem ex quo loqui cœpiſti, hoc de me didici, D quòd eloquens non ſum, neque tam expeditæ linguæ. Sic Rupertus. Idem ſentit Origenes hom. 3. in Exod. & D. Greg. homil. 8. in Ezechiel. Quod verò Pererius hoc loco ait, heri, & nudiuſtertius ſæpe in Scriptura ſignificare non ſolùm præcedens triduum, ſed tempus longiùs præcedens: verum quidem eſt, ſed cùm aliàs ſumatur etiam præciſè pro triduo, & hic aptè quadret, ita ſumi ſuauius erit ad tenorem literæ.

Ierem. 6. 1.
Ieremias, Iſaias, Dauid ex conſortio Dei ineloquentes.
Iſai. 6. 5.
2. Reg. 24.
Pſal. 72. 23.
Phil.
Moyſes facundus probatur ex Philone.
Rupert.
Orig.
D. Greg.

12. Accipiens ergo Moyſes à Deo ſo- E cium legationis Aaronem fratrem, inſuper confirmatus duplici miraculo virgæ, & autoritate diuini nominis roboratus, pergit in Ægyptum eadem virga ſua quaſi armatus, ac muneris impoſiti partes cœpit agere apud Pharaonem, per ſigna, & portenta admirabilia, quibus rebellem natura Regẽ durè flagellauit Autore Deo: de quibus in Viſione latiùs. Sed præterea illud cõſideratione dignum, quòd Deus in itinere,

dum

dum eſſet in diuerſorio occurrerit Moyſi, & voluerit illum occidere, Exod. 4.24. Vbi Theodoretus, ac Diodorus aſſerunt Angelum euaginato gladio ſeſe oppoſuiſſe Moyſi, ſicut Balaam inſidenti aſinæ Angelus ſimiliter gladio terruit minitabundus, Numer. 24. At verò Tertul. in lib. contra Iudæos, air, Angelum voluiſſe præfocare Moyſem. Alij aliter, & Hebræi quoque hîc nugantur, vt eſt videre apud Rabbi Salomon. Mirum profectò, & planè dubium, quam ob cauſam id parauerit Dominus, in hominem itineri datum, ad ipſius exercenda mandata? Notandum pro loci intelligentia: cùm Dominus pararet occidere Moyſem, Sephoram vxorem eius illico arripuiſſe petram acutiſſimam, & circuncidiſſe prꝑputium filij ſui, ac proiciſſe ad pedes Moyſis, dicens: *Sponſus ſanguinum tu mihi es.* Quo dicto dimiſit Dominus Moyſem, verſ. 26.

Theodoret. Diodor. *Angelus euaginato gladio ſeſe oppoſuit Moyſi.* Num. 24. Tertull. *Angelus voluit præfocare Moyſem, iuxta Tertull.* *Cur Deus Moyſem occidere voluit?*

13. D. Aug. ſerm. 86. de Tempore, & q. 12. in Exod. opinatur, ideo Deum voluiſſe occidere Moyſem, quoniam vxorem ſecum deferebat, futurum impedimentum in miniſterio liberationis populi; & propterea, Moyſem remiſiſſe illã ad ſocerum ſuum Iethro, à quo poſtea reducta eſt ad Moyſem cùm populum duceret per deſertum, Exod. 18. Vterque Euſebius Emiſſenus, & Cæſarienſis, credũt voluiſſe Deum occidere Moyſem ob nimiam incredulitatem: nam ideo vxorem deferebat, quia nõ credebat populum liberatum iri; ſi enim firmiter crediſiſſet, vxorem commodiùs reliquiſſet in domo patris, facilè poſtea recuperandam, ad tranſitum montis Sinai, qui eſt in Arabia. Diodorus, & Theodoret. idem ſentire videntur, aiúntque Moyſem ob timorem Pharaonis minùs expeditè ſe geſſiſſe in hac profectione, Deúmque timorem hunc alio maiori timore, tanquam clauo clauum, repellere voluiſſe.

D. Auguſt. *Iuxta Auguſtinum, quòd vxorẽ ſecum ferebat.* Vterque Euſeb. *Euſebij duo, ob Moyſis incredulitatem.* Diodor. Theod. *Theodoretus & Diodor. quia ob timorem Pharaonis tardiùs ſe gerebat.*

14. Hæc quidem, vt certa non ſint, vera tamen eſſe poſſunt: at ex ipſo textu apparet veriſimilius eſſe, propterea Deum occidere voluiſſe Moyſem, quoniam filium tempore debito non circunciderat: nam ideo Sephora cauſam intentatæ necis bene callens, marito vt opitularetur periclitanti, correpto præacuto ſaxo præputium infanti abſtulit, proiecítque ad pedes eius (vel Domini, vt vertit Chaldæus, & annotat Thargum, vel potiùs ipſius Moyſis, vt noſter magis indicat) ſic illa tuentem auertit, ac placauit Dominum: nam dicitur citato loco: *Et dimiſit eum*, poſtquam dixerat: *Sponſus ſanguinum tu mihi es.* Quo ſignificauit, Autore Abulenſi, rurſum ſibi ſponſum acquiſiuiſſe per effuſum pueri ſanguinem: perierat enim Moyſes niſi circuncidiſſet illum Sephora. Rectè autem Rupertus ſuper hunc locum: Cur Angelus, inquit, volebat occidere Moyſem? quia filios ſuos non circunciderat. Verùm hoc in terra aliena, & obſiſtẽte vxore alienigena facere nequiuerat. Igitur vidente Sephora, voluit Dominus occidere Moyſem, vt quæ ratione adduci noluerat, præſentia periculi cognoſceret, ſalutare eſſe poſteris Abrahæ eorum infantes circuncidi. Nihil ergo cunctara, quid potiùs eligeret, necémne viri, an filiorum circunciſionem, tulit illico acutiſſimam petram, & circuncidit præputium filij ſui. Sic Rupertus.

Ex contextu colligitur cauſa, quòd filium non circumcidiſſet. *Cùm dixit Sephora ad Moyſẽ Spõſus ſanguinis mihi es, quid ſignificauerit?* Abulenſ. *Abul. nouo modo ſibi illum acquiſiuiſſe ſponſum.* Rupert. *Rupertus, vt Sephorã, quæ impediebat circumciſionem, cõpelleret per ſe circumcidere.*

15. Ingreſſus igitur in Ægyptum Moyſes, agit cum Pharaone de dimittendo populo; reſiſtit Rex barbarus, flagellatur decies; in vltima plaga cedit, dimittit Hebræos, perſequitur abeuntes; ſuffocatur in mari rubro: Moyſes ſuos educit incolumes; aggreditur iter per deſertum, dat legem, annos quadraginta præeſt; ad conſpectum promiſſæ terræ decedit, ſepelitur in monte Nebo. In quibus illud mirum videri poteſt, quomodo Pharao venientes ad ſe Moyſem & Aaronẽ cum legatione Dei ad dimittendum populum (quæ legatio videri ſibi potuit ſeditioſa) non illico iuſſit eos interfici? Nihil enim promptius ac expeditius apparebat ad ſedandum malum, quod appetebat, quàm vt primas eius radices præcideret. Ponit quæſtionẽ Pererius; Quomodo poſt exhibitas plagas non occiderit? & rectè quidem reſpondit, timuiſſe Pharaonem, ne occideretur potiùs à Moyſe, cui nouerat tantum in ſe adeſſe ius, & poteſtatem: at cur ad primam legationem, quæ res nouas excitatura certò apparebat, non ſtatim tenuit, carcere clauſit, ſopiuit ſeditioſos? certè enim id quotidie videmus facere reges ad occaſiones multò minores. Narrat quidem Artapanus apud Euſebium lib. 9. de præparatione Euang. cap. vlt. regem Pharaonem audita legatione Moyſis detruſiſſe illum in carcerem: ſed nocte ſequenti, cuſtodibus mortuis, portas ſtatim patuiſſe carceris, Moyſémque liberè exiuiſſe, ac rectà in Aulam regiam, & regis cubiculi ianuis clauſis intrauiſſe; iterúmque Dei nomine propoſuiſſe legationem. regem quæſiuiſſe: Quod eſt nomen Dei tui? tum Moyſem ad aurem eius pronunciauiſſe Dei nomen tetragrammaton, at regem ſubitò cecidiſſe exanimem, ſed à Moyſe illico reductum ad ſanitatem. Ita refert Euſebius; ſed profectò Artapanus fidem ipſe ſibi plura quàm par erat narrando miracula detraxit.

Cur Pharao mãdata Dei proponentes non illico occidit? Pererius. Artap. *Hiſtoria Artapani improbabilis.* *Quòd Philo, & Moyſis diligentiſſimi Scriptores, eius non meminerũt.*

Nam cur Philo, ac Ioſephus diligentiſſimi ſcriptores vitæ Moyſis, hæc tam noua prætermiſerunt? Dicendum ergo videtur, non permiſiſſe Deum, vt Pharao Moyſem occideret, quoniam ſtatutum habebat potentiam ſuam in eo per Moyſem manifeſtare. Idcirco enim dixit Moyſi formidanti Pharaonem, cap.7.1. *Ecce conſtitui te Deum Pharaonis.* quaſi diceret, dabo tibi tantam potentiam in Pharaonem, vt ipſe reuereatur, & pertimeſcat te, non verò tu ipſum. Rectè autem D. Hilar.7. Trinit. Non eſt data, inquit, Moyſi natura, qua Deus eſſet, ſed data eſt ei auctoritas, & poteſtas, qua velut Deus Pharaonem terreret, puniret, & nolentem cogeret dimittere Hebræos. Sic Hilarius. Credo ego conſtitutum Moyſem Deum Pharaonis, vt ſicut Deus naturæ inuiolabilis eſt, quemadmodum Dauid cecinit: *Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo*, Pſalm. 90.10. ita Moyſes in alto quaſi diuinitatis conſtitutus, nihil ſibi à Pharaonis potentia reformidaret, vtpote immortalis, ac adeò inuulnerabilis perſeuerans dono Dei.

Vera cauſa: non permiſit Deus, quoniam in Pharaone oſtẽdere parabat per Moyſem potentiam ſuam. Exod.7.1.

D.Hilar.

Deus conſtituit Moyſem Deum Pharaonis, hoc eſt, inuiolabilem ab eo. Pſal.90.10.

16. Sed & illud in eductione populi per mare rubrum iure quis mirabitur, quòd per Moyſem Deus *Non eos duxit per viam terræ Philiſtiim, quæ vicina eſt: reputans, ne fortè pœniteret eum, ſi vidiſſet aduersùm ſe bella conſurgere, & reuerteretur in Aegyptum, ſed circunduxit per viam deſerti, quæ eſt iuxta mare rubrum.* Nam quomodo timeret populus Philiſtinorum arma, Duce Deo? aut quomodo non etiam reputauit Dominus ne fortè pœniteret populum, ſi vidiſſet vaſtitatem ſolitudinis, ſi Amalecitarum reſiſtentium vires? An ſicut hæc auertit, complanauítque Deus, non potuit ſimiliter auertere, imò & euertere Philiſtinos ſi repugnarent? Prima reſponſio Ruperti: Noluiſſe Deum nouitiis fidelibus ſuis opponere ſtatim difficiles bellorum impetus, ſed pacatè, ac delectabiliter educere, durioribus probandos. Deinde voluiſſe in Philiſtinis, habere quaſi ad manum accommodatum flagellum, quo illos interdum peccantes verberaret, vt ſæpiſſime fecit. Eruitur & alia reſponſio ex cap.8.2. Deut. *Recordaberis*, inquit, *cuncti itineris, per quod duxit te Dominus Deus tuus quadraginta annis per deſertum, vt affligeret te, atque tentaret, & nota fierent, quæ in tuo animo verſabantur, vtrùm cuſtodires mandata illius, an non?* &c. quaſi diceret: Noluit Deus per viam Philiſtinorum breuiorem, & faciliorem ducere Hebræos, quoniam & bellis eorum ſtatim terrerentur, & longa, ac difficilis via aptior erat ad probandam eorum fidem. Diuturna videlicet afflictio pectora reuelat, & qualis quiſque intus ſit, oſtendit. Hoc ſenſu dixit Simeon ad Virginem de puero IESV, Luc.2.35. *Ecce poſitus eſt hic in ruinam & reſurrectionem multorum in Iſraël, & in ſignum, cui contradicetur, & tuam ipſius animam pertranſibit gladius, vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes.* Prædixit enim in his Beatus Senex, magnas fore rerum reuolutiones in aduentu Chriſti, magnos Matris dolores in morte ipſius, vt eo apparente, ac patiente, cognoſcatur quo quiſque in illum animo, qua fide ſit: quod non apparuiſſet in rebus eius proſperis: ſi enim Regis veniſſet habitu, ſi beneficia temporalia largiretur, nemo eum non fuiſſet ſecutus: at cùm afflictum, abiectum, & morte turpiſſima damnatum viderunt; illud certè ſecutum, vt multorum cogitationes reuelarentur: alij enim crediderunt, alij non crediderunt: alij compungebantur, & percutiebant pectora, alij irridebant, & blaſphemabant. Sic ergo educente Domino populum per vaſtas, longáſque ſolitudines, illud planè ſequebatur, vt pectora eorum variè manifeſtarentur: alij namque murmurabant contra Deum, alij contra Moyſem, & Aaron, alij timore, pauci amóre ducebantur.

Exod.13.17. *Cur Moyſes populum nõ duxit per terras Philiſtinorum vicinas?*

Noluit Deus Philiſtinis bellatoribus ſtatim obiicere nouitium populum. Rupert.

Voluit Deus in Philiſtinis habere ad manum accommodatum flagellum contra Iudæos. Deuter.8.2.

Longa ac difficilis via aptior erat ad probãdos Hebræos.

Luc.2.35. *Explicatur locus Luc. 2.*

Chriſto patiente, apparuit, quo quiſque in eum animo erat.

Ergo itinere ſolitudinis varia reuelata ſũt cogitationes Hebræorũ.

17. Denique de morte Moyſis illud eſt notatu dignum, quod narratur Deut. vltim. Aſcendiſſe de campeſtribus Moab in montem Nebo; indéque Deum oſtendiſſe illi promiſſam terram, ac dixiſſe: *Hæc eſt terra, pro qua iuraui Abraham, Iſaac, & Iacob: vidiſti eam oculis tuis, & non intrabis ad illam. Mortuúſque eſt ibi Moyſes ſeruus Domini in terra Moab iubente Domino, & ſepeliuit eum in valle terræ Moab contra Phogor: & non cognouit homo ſepulcrum eius vſque in præſentem diem.* Hebræorum quorundam opinio eſt (vt ait D. Aug. tract. 12. in Ioan.) Moyſem non fuiſſe mortuum, ſed tranſlatum, vt Enoc, & Eliam. Verùm apertè repugnant huic textui, *Mortuus eſt Moyſes ſeruus Domini*; & ſuprà cap. 4.22. *Ecce morior in hac humo, non tranſibo Iordanem.* Alij ſimiliter ex Hebræis mortuum quidem concedunt hoc modo, vt in ſpeluncam ipſe intrauerit, corpúſque ſuum compoſuerit, ac animam ſine vllo dolore efflauerit. At verò hi quoque contradicunt textui, dicitur enim, *Et ſepeliuit eum*, quod omnes Interpretes explicant de ipſo Deo, aut de aliquo Angelo ex mandato Dei. Caiet. vult mortuum fuiſſe abſque aliqua ægritudine, ob ſolam efficaciam verbi Dei iubentis eum mori: dicitur enim Deuter. 32.49. *Aſcende in montem, & morere*: poſtea dela-

Deuter. vltimo.

Hebræorum opinio, Moyſem nõ fuiſſe mortuum, ſed tranſlatũ vt Enoc. D.Auguſt.

Modus, quo Moyſes mortuus eſt, explicatur à Iudæis.

Iuxta Caiet. mortuus eſt ſine morbo.

tum

tum corpus eius per aerem ab Angelis, & ſepulrum in Gar, valle ſcilicet propinqua è regione Phogor, Phani, Moab, quoniam autem exiſtimat Caietanus Ioſue cum aliis ſeniotibus affuiſſe morti eius, nę quod attinet ad ſepulturam repugner rextui, addit, officium ſepultutæ eius velatum oppoſita nube. Verùm, & Caietani ſententia ſuam habet cenſuram: nam quòd Moyſes mortuus fuetit præſentibus Ioſue, & aliis, non videtut congruere textui; de ſolo enim Moyſe dicitut, *Aſcendit ergo Moyſes de campeſtribus Moab ſuper montem Nebo.* Nam ſi alij cum eo aſcendiſſent, exprimeretur proculdubio, ſicut aliàs factum, & eſt communis ſententia apertè Auctoris de mirabilibus ſacræ Scripturæ lib. 1. cap. vlt. Imò addir, proptérea noluiſſe Deum, vt mortem, & ſepulturam noſceret quiſpiam, ne ſcilicet eam faciem, quæ ex conſortio ſermonis Domini rutilauerar, mortis mœrore tepreſſam vllus videret; & ne ſepulcrum eius populus Iſraël ſi cognouiſſet, vbi eſſet, adoraret. Sic ibi.

Nō eſt mortuus Moyſes præſente Ioſue & aliis.

Autor de mirab. ſacr. Script.

Moyſis faciem nō decuit mœrore mortis obſcurari.

18. At cur Deus in hominem ſibi chariſſimum, cum quo loquebatur facie ad faciem, vr ſolet amicus ad amicum loqui, tam ſeuetè animaduertit, vt poſt emenſas tot ſolitudinis ambages, tot exhauſtas peſſimæ gentis ingratitudines, tot pericula mari, tertáque tranſacta, eò ſolum, vt tandem daretur aditus in deſideraram, promiſsámque terram, ab hoc ipſo aditu, durè admodum, vt apparet, prohibuit? imò in ipſa quaſi vltionis vehementia ſibi complacens monſtrauit terram, ac veluti inſultans addidit inſuper: *Vidiſti eam oculis tuis, & non intrabis in illam?* Hæc verò multò adhuc grauiora videbuntur, ſi reputemus animo, Moyſem petiiſſe à Domino, vt ſineret ſe in terram promiſſionis introire: & tamen repulſum ab eo acriter, indignantémque fuiſſe, quòd hæc poſtularet, Deut. 3. 26. *Iratus,* inquit, *eſt Dominus mihi, & dixit; Sufficiat tibi nequaquam vltra loquaris de hac re ad me.* Et quidem quòd ita Deus punierit Moyſem, non ſemel cauſam ipſe reddidit; maximè Numer. 20. 12. & 27. 14. quòd in deſerto Sin incredulum ſe præbuit, in educenda aqua de petra. Quaſi enim dubitando dixerat cap. 20. verſ. 10. *Audite rebelles, & increduli: numquid de petra hac vobis aquam poterimus eruere?* Ideo autem ad primam percuſſionem non eſt educta aqua. Sequitur enim: *Cùm eleuaſſet Moyſes manum, percutiens virga bis ſilicem, egreſſæ ſunt aquæ.* Atenim adhuc eſt quod opponamus: tantúmne momenti in hoc peccato fuit, vt vir tot titulis apud Deum gratus, tam acriter plectendus videretur? Rectè mihi ſatisfacere videtur D. Chryſ. homil. 3. in cap. 1. Act. Apoſtol. fuiſſe nihilominus mulctatum eo modo Moyſem, quoniam eius incredulitas, inquit, multorum iactura fuit: videlicet, quia excuſare poterãt incredulitates ſuas, dicẽtes Moyſem quoque fuiſſe incredulũ. Et ideo dixit Dominus c. 20. citato, *Quia non credidiſtis mihi, vt ſanctificaretis me coram filiis Iſraël:* id eſt, vt auctoritas mei cultus, per veſtram fidem apud populum rata eſſet. Non enim parum detrahitur de auctoritate religionis Diuinæ, cùm Primates in ea publicè peccant, ac infideles ſunt; ſi autem, & rectè viuendo, & fidem debitam præſtando cæteris ſunt exẽplo: quaſi ſanctificant Deum, & pretioſam faciunt eius religionem, quæ tam præclaros habet ſanctitate viros, multíque hoc euentu excitantur ad ſimilem ſanctitatem. Quare rectè Chryſoſt. dixit, Incredulitatem Moyſis multorum fuiſſe iacturam. Quamobrem liquidò iam conſtat, quare tam ſeuerè Deus in eum animaduerterit.

Cur Moyſes de Deo ſic bene meritus repulſus eſt ab ingreſſu terræ promiſſæ?

Exaggeratur pœna repulſæ.

Deut. 3. 26.

Expedita cauſa traditur Num. 20. quòd in deſerto Sin incredulus fuerit.

Num. 20. 12. 27. 14.

D. Chryſ.

Et quoniam eius incredulitas, multorum iactura fuit.

Multum detrahitur de auctoritate religionis Dei, cùm Primates in Eccleſia peccant. Contrà verò ſanctificant Deum, bene viuendo.

D. Chryſ.

ARGVMENTVM CAPITIS III.

MOYSES ob interfectum Ægyptium fugit in terram Madian, ducitque ibi in vxorem filiam Iethro Sacerdotis Madianitarum, & eius paſtor conſtituitur. Gregem ducens ad interiora deſerti venit in montem Sinai, & in collem eius Horeb progredienti apparet in rubo Dominus ſub flamma ignis, addito etiam ingenti miraculo, vt illæſa viriditate frondium, arderet vndequaque rubus. Stupefactus Moyſes pergit perſcrutari rem curioſiùs, ſed à Domino prohibitus iubetur deponere calceos in venerationem loci; móxque exponit cauſam deſcenſus ſui: nimirum, vt populum Hebræorum redimat à captiuitate Ægyptiorum, velle autem ſe vt Moyſes ipſe huius conſilij ſui internuncius ſit coram Pharaone, vtque prædictæ liberationis ducem agat in terram promiſſionis. Recuſat multis Moyſes demandatum onus, tandem edoctus ipſum Dei nomen, & confirmatus duplici miraculo, legationem cum Aarone fratre ſuſcipit.

D. Fern. in Viſ. vet. Teſt.

CAPVT III.

1. MOyſes autem paſcebat oues Iethro ſoceri ſui Sacerdotis Madian: cúmque minaſſet gregem ad interiora deſerti, venit ad montem Dei Horeb.

2. Apparuítque ei Dominus in flamma ignis de medio rubi: & videbat, quòd rubus arderet, & non combureretur.

3. Dixit ergo Moyſes: Vadam, & videbo Viſionem hanc magnam, quare non comburatur rubus.

4. Cernens autem Dominus quòd pergeret ad videndum, vocauit eum de medio rubi, & ait: Moyſes, Moyſes; qui reſpondit: Adſum.

5. At ille, Ne appropies inquit huc: ſolue calceamentum de pedibus tuis. Locus enim, in quo ſtas, terra ſancta eſt.

6. Et ait: Ego ſum Deus patris tui, Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob. Abſcondit Moyſes faciem ſuam: non enim audebat aſpicere contra Deum.

7. Cui ait: Vidi afflictionem populi mei in Aegypto, & clamorem eius audiui propter duritiam eorum qui præſunt operibus:

8. Et ſciens dolorem eius, deſcendi, vt

liberem

A

PARAPHRASIS.

1. E*Lectionem Moyſis in gubernatorem populi Iſraëlitici, aptè præcedit deſcriptio muneris eius paſtoralis: eſt enim id munus præludium quoddam ad difficillimum illud gubernandi homines. Igitur Moyſes propter cædem in Aegypto patratam fugiens, veniénſque in terram Madian, ſiue in Arabiam, adhæſit Raguëli cognomento Iethro, homini apud Arabes facilè principi, quíque ex more gentis Sacerdotis quoque officio, ac dignitate præcellebat. Is verò Sephoram filiam Moyſi locauerat, ac paſtorem* B *maximum ſuarum ouium conſtituerat, quod munus apud veteres illos mortales in honore erat. Cùm ergo oues de more educeret, ac in ſecretiorem eremi partem, in qua eminet mons Sina, paſtum ageret, quòd locus communibus paſtoribus inacceſſus plurimis abundaret paſcuis, non contentus adire montis inuij media, ad ipſum quoque ſummum cacumen, dictum Horeb, peruaſit cum grege ſuo, diuino inſtinctu ductus, vt in eo loco remotiſſimo particeps fieret diuinæ Viſionis.*

Paſtorale munus, prælудium regni.

Iethro idē ac Raguel. Reges apud Arabes erāt Sacerdotes.

Paſtoris munus veteribus honorificum.

2. *Nam eò vt peruenit, mirum dictu quid* C *viderit, magnam videlicet ſyluæ virentis partem corripi flammante igne, & tamen non comburi, ſed prorſus illæſam perſiſtere; Deum verò è media flamma ſeipſum ſub ſpecie corporea viſibilem præbere.*

3. *Igitur Moyſes, vt erat animo præcelſo, rei nouitatem aggreſſus eſt omnino enucleare, ſecúmque ipſe locutus ait: Ibo animis contra, atque hoc miraculum inſpiciam propiùs, quomodo rubus ardens non abſumatur igne.*

4. *At verò Deus cùm videret Moyſem curioſitate ductum iam eò contendere, è medio rubi clamat: Moyſes, Moyſes; at ille, En ego,* D *inquit.*

5. *Deus contrà, Siſte gradum: ne loco temerè te ingeras, abiice calceos, nudis enim pedibus ob reuerentiam adeunda terra hæc, vtpote ſancta.*

Iubetur nudare pedes ob reuerentiam.

6. *Ego, inquit, patrum tuorum Deus ſum, Abraham videlicet, Iſaac, & Iacob. Vix ea Deus: & ſtatim Moyſes vultum demiſit, operuítque manibus, nec ex aduerſo intueri Deum auſus eſt. Si enim magnorum virorum vultus rectà aſpicere impudentis eſt, quantò magis faciem Dei, præcipuè in tanta maieſtate, ac appa-* E *ratu ardentis rubi?*

7. *Tum Dominus: Non ego ille ſum, qui iuxta mundi cardines alienus ab humanis rebus inambulo, ſed omnibus etiam minimis, intimè adſum, nedum hominibus, maximè autem iis, qui ſunt è populo tot nominibus meo, & eo præcipuè tempore, quo laborant, & affliguntur impiè ab Aegyptiis. Vidi oculis, vidi ipſe meis opprimi durè ab exactoribus operũ, ac hiſce auribus ſub duræ ſeruitutis onere clamãtes audiui.*

8. *Cùm ergo optimè nouerim in quanta do-*

loris

liberem eum de manibus Ægyptiorum, & educam de terra illa in terram bonam, & ſpatioſam, in terram, quæ fluit lacte, & melle, ad loca Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Heuæi, & Iebuſæi.

9. Clamor ergo filiorum Iſraël venit ad me: vidique afflictionem eorum, qua ab Aegyptiis opprimuntur.

10. Sed veni, mittam te ad Pharaonem, vt educas populum meum filios Iſraël de Aegypto.

11. Dixitque Moyſes ad Deum: Quis ſum ego, vt vadam ad Pharaonem, & educam filios Iſraël de Aegypto?

12. Qui dixit ei: Ego ero tecum: & hoc habebis ſignum quòd miſerim te: cùm eduxeris populum meum de Aegypto, immolabis Deo ſuper montem iſtum.

13. Ait Moyſes ad Deum: Ecce ego vadam ad filios Iſraël, & dicam eis: Deus patrum veſtrorum miſit me ad vos. Si dixerint mihi: Quod eſt nomen eius? quid dicam eis?

14. Dixit Dominus ad Moyſem: Ego ſum qui ſum ait: ſic dices filiis Iſraël: Qui eſt, miſit me ad vos.

15. Dixitque iterum Deus ad Moyſem: Hæc dices filiis Iſraël: Dominus Deus patrum veſtrorum, Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob, miſit me ad vos: hoc nomen mihi eſt in æternum, & hoc memoriale meum in generatione, & generationem.

16. Vade, & congrega Seniores Iſraël, & dices ad eos: Dominus Deus patrum

A *loris acerbitate taceant, diſſimulare amplius nec poſſum, nec debeo; deſcendi ergo, præſentem me tibi cum hac cœleſti maieſtate exhibens, vt populum meum vindicem à poteſtate Aegyptiorum, paratámque habeo terram, quam inhabitet, terram, inquam, Aegyptiaca longè meliorem, latè, ac longè patentem, ſolíque vbertate, ac amœnitate ad omnia vitæ commoda deliciáſque aptam. Vt verò liberè poſſidere eam, ac tutò inhabitare poſſint, expellam inde incolas de me iam diu malè meritos, Chananæos, Hethæos, Amorrhæos, Phereſæos, Heuæos, & Ie-*
B *buſæos.*

9. *Multiplicati ergo labores, ac afflictiones populi mei, quaſi contenta voce perſonuerunt, quouſque meas quaſi aures impleuerunt, quin & ad oculos meos penetrauit durus ille labor, quo ab Aegyptiis iam diu vexantur.*

10. *Quamobrem ades huc Moyſes; te enim legabo ad Aegypti Regem Pharaonem, ducémque conſtituam, vt populum meum ab hac dura ſeruitute me autore liberes.*

11. *At Moyſes longè ſe imparem agnoſcens vtrique muneri, & legationi ad Pharaonem, & liberationi populi: Quis ego ſum, inquit, vt tan-*
C *tam prouinciam ſuſtinere valeam? Egóne Pharaonem adire, & Iſraëlitas ab eius tyrannide vendicare potero?*

12. *Tum Deus: Ne timeas, inquit, néve oneri citò ſuccumbas, non ſolus hæc præſtabis. Ego ipſe tibi comes ero. Ne quis autem te impoſtorem eſſe, magúmve aliquem fortè ſuſpicetur, hoc tibi cæteríſque legitimæ legationis ſignum accipe. Cùm liberabis à ſeruitute populum, in hòc ipſo monte Sina offeres vero Deo tuo ſacrificium. Et rectè quidem hoc pro ſigno datum eſt à Deo: nemo enim inſtigaturà dæmone, &* Signum legationis Diuinæ, iubere vt Deo ſacrificet.
D *per inductas à ſe artes, homines trahit ad obſequia & ſacrificia Deo præſtanda. Intellexit ergo Moyſes ipſam ſigni rationem bene conſtare; perrexit tamen adhuc haſitabundus.*

13. *Bene habet, inquit. Iuerim ego ad filios Iſraël, eíſque dixerim: Ego ſum legatus Dei ad vos; Dei, inquam, illius, quem patres veſtri coluerunt, Abraham, Iſaac, & Iacob. Si de nomine tuo interrogauerint, quid reſpondebo eis?*

14. *Ego ſum, inquit, qui ſum. Dices ergo filiis Iſraël: Ille Deus, cui nomen proprium eſt Iehouah, ſeu, Qui eſt; videlicet, qui à ſe ipſo in-*
E *dependenter ab omni alio habet eſſe; is, inquam, iuſſit, vt venirem ad vos.*

15. *Addéſque inſuper, ſi in priori hoc nomine hæſerint, aliud hoc notius genti Iſraëliticæ: Dominus Deus patrum veſtrorum, Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob. Hoc enim nomen apud me plurimum habet pretij, hoc meum eſt iterum, atque iterum, hoc retinebo ſemper.*

16. *Sed iam accipe breuiter quæ tibi peragenda ſunt. Cùm intraueris in Aegyptum, coges*

veſtrorum apparuit mihi, Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob, dicens: Viſitans viſitaui vos: & vidi omnia quæ acciderunt vobis in Aegypto.

17. Et dixi, vt educam vos de afflictione Ægypti in terram Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Heuæi, & Iebuzæi ad terram fluentem lacte & melle.

18. Et audient vocem tuam, ingredieriſque tu, & Seniores Iſraël ad Regem Ægypti, & dices ad eum: Dominus Deus Hebræorum vocauit nos: ibimus viam trium dierum in ſolitudinem, vt immolemus Domino Deo noſtro.

19. Sed ego ſcio, quòd non dimittet vos Rex Ægypti, vt eatis, niſi per manum validam.

20. Extendámque manum meam, & percutiam Ægyptum, in cunctis mirabilibus meis, quæ facturus ſum in medio eorum: poſt hæc dimittet vos.

21. Dabóque gratiam populo huic coram Aegyptiis: & cùm egrediemini, non exibitis vacui.

22. Sed poſtulabit mulier à vicina ſua, & ab hoſpita ſua vaſa argentea, & aurea, ac veſtes: ponetíſque eas ſuper filios, & filias veſtras, & ſpoliabitis Aegyptum.

A *in Concilium Primores illos populi, qui prudentia, & autoritate eminent, illíſque in vnum coactis propones legationem meam ad hunc modum: Dominus Deus patrum veſtrorum Abraham, Iſaac, Iacob, apparuit mihi nuper in monte Sina, atque hac, vt ſuo nomine vobis dicerem, imperauit: Magno ſtudio, & acri intenſione incubui in res veſtras, conſideraui diligenter quæ apud vos agerentur, quidve pateremini in Aegypto propter tyrannidem Pharaonis.*

17. *Statutúmque habeo, vt vos ab hac ſeruitute in libertatem aſſeram, inducámque in* B *terram Chanaan, in qua nempe Chananæi, Hethæi, Amorrhæi, Pherezæi, Heuæi, Iebuzæi habitant, quæq́; deliciis, ac vbere terræ longè præſtat.*

18. *Atque hæc vbi ad illos peroraueris, nulla mora, aut tergiuerſatione interpoſita credent tibi: ſtatímque cum his ipſis Primatibus populi conferes te in Aulam regiam, ac Pharaonem adibis omni cum fiducia: nec enim eos, quos meum imperium armat, timere decet congreſſum Regum, etiam potentiſſimorum. Dices ergo Regi: Deus ille, quem vnum gens Hebræa* C *colit, quémque Dominum agnoſcit ſolum, deſuper occurrit nobis, atque hæc nobis ad te mandata dedit. Oportet ab Aegypto exeat populus meus, vt ſacrificium ſolenne offerat mihi, vadat ergo tantum itineris in ſolitudinem, quantum confici tribus diebus poſſit.*

Quos imperium Dei munit, timere non debent Reges.

19. *Veruntamen & hoc prædico vobis, Pharaonem duræ ceruicis hominem, non iure æquitatis, aut appoſitæ orationis efficacia inducendum eſſe, vt vobis abeundi faciat poteſtatem, ſed eò pertrahendum vi & compulſu manus præualidæ.*

D 20. *Quare neceſſe erit meam exerere potentiam, plagáſque omnes expedire, per quas mirabiliter eluceat iuſtitia mea contra rebellantem: quibus omnibus bene compreſſus, atque contuſus, tandem, vel inuitus abire ſinet.*

21. *Quin & efficiam ſub ipſum egreſſionis tempus, vt Hebræi tunc vel maximè grati ſint Aegyptiis, quo fiet, vt non ſecuri ſolùm, ſed & locupletes egrediamini.*

22. *Namque qualibet Hebræa mulier, ſiue libera in domo habitans, à vicina ſua Aegyptia, ſiue in aliena domo ſeruiens ab hera ſua, ſub ſpecie commodati ad ſacrificia ſolenniùs per-* E *agenda, poſtulabit vaſa argentea, aureáſque torques, monilia, catenulas, dextrariola, & huiuſmodi alia, item veſtes pretioſas, ac diuitem ſupellectilem, & iis omnibus onerabitis filios, filiáſque veſtras, ſicque egredientes communes hoſtes veſtros iure optimo ſpoliabitis.*

De iis quæ antecedunt Viſionem.

COMMENTARIVS I.

QVoniam in hoc capite continetur ipſum exordium liberationis Ægyptiacæ, primò inquiremus, quare Deus elegerit Moyſem in liberatorem? Deinde conſiderabimus in eo paſtorale officium. Tertiò, ſeceſſum eius ad interiora deſerti, ac montem Dei Horeb.

Quare Deus elegerit Moyſem in liberatorem Hebræi populi?

SECTIO III.

1. *Locus Origenis ad explicandam prædeſtinationem, quam præcedit rerum præſcientia. Ante electionem ad aliquod munus probandum eſſe hominem, ex Plin. Iun. & D. Bernard. Congruenter ad hæc explicatur locus Sap. 8. Locus Chryſologi de Beata Virgine.*
2. *Inde oritur ſuauitas diuinæ prouidentiæ, quòd naturalibus inclinationibus vtatur ad opera ſua perficienda. Ponderat id Chryſoſtomus in Saulo conuerſo. Idem proſequitur autor imperfecti operis in vocatione Apoſtolorum. Idem cernitur in electione Dauid in Regem, Pſalm. 77. Explicatur locus Pſal. 138. & locus Pauli 1. Cor.*
3. *Ita Moyſes electus eſt à Deo ob præclaras eius dotes. Primò, quòd Chriſtum natum delineauerit: deinde ob formam imperio dignam, ideo ſeruatus eſt, Exod. 2. Eius elegantia pluſquam naturalis ex Ruperto, ex Philone, &c.*
4. *Electus item, quia erat amator boni communis: idcirco reliquit aulam regiam ex Paulo. Locus Ambroſij, quòd ideo factus ſit Deus Pharaonis. Philo Moyſem appellat miraculum. Locus Athanaſij pro exaggeratione zeli communis.*
5. *Locus Chryſoſtomi, expendentis latronis in cruce dictum de Chriſto. Quia Moyſes in hoc imitatus eſt Chriſtum; idcirco imperio dignus fuit. Expenditur ex D. Paulo. Quod ſit improperium Chriſti, & temporale peccatum. Viri gementes, qui dolent ob mala publica, notantur T.*
6. *Zelus Moyſis ſpecialiter viſus in cæde Ægyptij, ex Chryſoſtomo. Quæſtio vetus, an peccauerit Moyſes interficiendo Ægyptium. Locum eleganter tractat D. Auguſt. & exemplo D. Pauli, & D. Petri, Moyſis indolem extollit. Non peccaſſe credit Aug. & communiter Patres. D. Ambroſ. quæſtionem ſpiritualiter ſoluit.*
7. *Eandem indolem oſtendit Moyſes cùm increpuit Hebræum iniuriatorem. Quid ſit homo propriæ liberaq; ſententiæ apud Chryſoſtomum expenditur, ac talem fuiſſe Moyſem oſtenditur. Quare Iethro cooptauerit Moyſem in generum, demonſtratur ex Philone.*

Origen. ad Rom. 8. 29.
Deus præſcit motus voluntatis, vt iis vtatur.

1. PRÆMITTIMVS neceſſariò id quod Origenes doctè annotauit ad cap. 8. 29. ad Roman. Certum eſt, inquit, Deum non ſolùm ſcire vniuſcuiuſque propoſitum, ac voluntatem, ſed etiam præſcire, vt tanquam bonus diſpenſator vniuſcuiuſque motibus vtatur ad opera ſua perficienda. Explicat verò rem exemplo patrisfamilias. Paterfamilias, inquit, ſapiens, atque iuſtus

A habens multa ſeruitia, quanta fieri ſagacitate poteſt contemplatur quorum ex iis ingenium aptũ ſit ad rus colendum, quorum verò ad paſcendos greges, quorum denique ad cubiculi miniſteria, vt vnumquemque competentibus mancipet officiis. Ita Origen. Eò autem tendit, vt prædeſtinationem oſtendat, non modò includere ſcientiam, ſed opus eſſe, vt illam antecedat præſcientia, iuxta illud Rom. 8. 29. *Quos præſciuit & prædeſtinauit.* In hoc autem intendit prætereà, prædeſtinationem continere ſapientiſſimam Dei in adminiſtrando vim, & œconomiam; hæc enim id vitij aliàs habere poteſt, vt ipſum iam obeundo munus, eius bene obeundi experientia ſumatur. contra quod eſt illa Iunioris Plinij in prologo ad B Traianum præclara ſententia: Miſera illa, inquit, ex periculis facta prudentia. Similiter Bernard. 4. de conſider. monens Eugenium Papam, bonos conſiliarios admittat. Viros, inquit, probatos oportet deligi, non probandos. Pericula ergo antequam veniant, pericilitari, ac examinari oportet, ne cùm venerint, nos in illis miſerè periclitemur. Propterea rectè annotauit Euthym. ad parabolas de turri ædificanda, & de Rege parante expeditionem, Luc. 14. 28. Chriſtum in eis docere, nos prudenter agere, vt accedentes ad ſeruitutem Dei, noſtras, inquit, priùs metiamur ſufficientias.

Vt paterfamilias explorat ingenia ſeruorũ.

Prædeſtinationem præſcientia præcedit.

Rom. 8. 29.

Continet ſapientiſſimã œconomiã.

Plin. Iun.
Miſera eſt ex periculis facta prudentia.

D. Bern.
Conſiliarij probati, non probandi.

Luc. 14. 28.
Oportet metiri ſufficientias.

Credo equidem hoc etiam iuxta proprietatem literę ſibi velle Sapientem, cùm ita de Deo enun- C ciat, Sap. 8. 1. *Attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter.* vt ſit metaphora à communibus rerum metatoribus, qui ad normam exigentes rerum magnitudines, quæ quibus locis conueniant antè ſciunt, ne qua ſit in ipſa rerum diſpoſitione perturbatio; attingit ergo Deus à fine vſque ad finem fortiter, id eſt, exacta præſcientia metitur res omnes, quid poſſint, quid exigant, vnde, & quouſque ſufficiant? Hinc verò ſequitur, quòd diſponat omnia ſuauiter, ſibi inuicem rebus, & earum locis apprimè reſpondentibus. Attingit item fortiter, quia vbi creaturæ vires deficiunt, ipſe ſufficit, vt eò, quò vult, pertingat. Itaque in Deo prius eſt, noſtro intelli- D gendi modo, ſcientia eius, quod eſſe in rebus poteſt, quàm eius, quod erit, iuxta illud Pſ. 138. 4. *Omnes vias meas præuidiſti. & funiculum meum inueſtigaſti.* hoc eſt, Præuidiſti in me vias omnes, per quas duci poteram, ſoli mei menſuras optimè conſideraſti, exegiſti ad finem, quo ſufficeret, examinaſti quid caperet breuiter. Non negligenti, ſed exacto oculo, non ad apparentiam, vt vocant, ſed ad normæ vigorem me regis. Ideo Paulus 1. Cor. 3. 9. ipſam Dei circa nos adminiſtrationem agriculturam appellauit, & ædificationem, *Dei agricultura eſtis, Dei ædificatio eſtis.* Notum, agriculturæ rationes non poſſe inconſideratas

Sap. 8. 1.
Ita metatores prius exigunt ad normam magnitudines.

Inde habet diuina prouidentia, vt ſit ſuauis & fortis.

In Deo primus ſcientia eius quod eſſe poteſt quàm eius quod erit.

A ratas eſſe; ſed oportere terrarum naturas expendere; quid quæque ferre, quid non ferre queat. Rectè enim Poëta 2. Georg.

Nec terræ ferre omnes omnia poſſunt.

Exegit Deus quaſi ad ſuorum ſolo noſtri magnitudinem.

Cur Deus adminiſtrationem ſuã circa homines agriculturam, & ædificationẽ vocari voluit?

Sed & tempora explurare neceſſe eſt; quia, vt idem Poëta notat, ſunt dies felices operum, in quibus labores bene cedunt, alij contra infelices. Sic prorſus, non omnia omnes, vt alibi dixit, nec omnibus temporibus ferunt homines, ſunt naturarum, ſunt & temporum opportunitates, quas, molles aditus, idem Poëta dixit 4. Aenei. & eas Dauid ait ſoli Deo perfectè notas eſſe, Pſ. 30. 16. *In manibus tuis ſortes meæ,* iux. 70. *tempora mea.* quaſi dicat: Solus noſti & naturæ meæ, & temporum meorum occultas opportunitates. B Hoc ergo ſenſu dictum: *Dei agricultura eſtis.* Eodem modo: *Dei ædificatio eſtis,* quoniam ſimiliter, noſſe intereſt naturam ſitus hominis, in quo erigendum ædificium. Iure enim vocatus eſt à Domino ſtultus, qui domum ſuper arenam, ſapiens verò, qui ſuper petram ædificauit. Itaque ſunt, in quibus propter inconſtantiam naturæ, nihil firmum ædificari poteſt, ſunt & ſtabiles ingenio mentes, quibus tutò ac decenter inſidet quoduis ædificium. Ad normam ergo prudentiæ metiri oportet cuiuſuis ingenium, quid capiat, quid non capiat. ſic enim Deus ipſe facit. *Dei ædificatio eſtis.* Intelligi autem per hoc poteſt Chryſologi C dictum illud de Beata Virgine in ſermone de Incarnatione: Quid plura? inquit, mox ſenſit in ſe ſupernum ſuſcipi Iudicem, vbi ante iam cæleſtem vidit, & contemplata eſt metatorem: videtur enim per cæleſtem metatorem Deum omnipotentem intelligere, qui antequam in Virgine Filium ſuum carne veſtiret, eam quaſi metatus eſt, & quid in eam rem poſſet expendit priùs: quod verò non poterat fortiter addidit; vt conueniens eſſet capiendo intra ſe Deo; id ſibi vult illud: *Virtus Altiſſimi obumbrabit tibi.* Mox ergo in ſe coniecit ſupernum ſuſcipi Iudicem, vbi hæc virium extraordinaria ſupplementa in ſe deriuari ſenſit ab omnipotente metatore. Crediderim D & illud cum Maldonato ad locum Matth. 25. 14. de homine diſtribuente talenta, quòd eam diſtributionem præſtiterit, *ſecundùm propriam virtutem* vniuſcuiuſque, huc vel maxime ſpectare: ſignificatur enim propria vniuſcuiuſque natura, quam etſi ex Deo, non ex nobis ipſis habemus; tamen nihil tam noſtrum vocare poſſumus. Valde ergo veroſimile eſt, Deum in diſtribuendis donis ſuis naturæ vniuſcuiuſque rationem habere; quare non dubium, quin Moyſi propterea gubernandi ſpiritum potiùs quàm aliis contulerit, quia natura ſua prudentiſſimus, &, vt Scriptura teſtatur, omnium hominum mitiſſimus erat.

Non omnia omnes, nec omnibus temporibus ferant.

Solus Deus naturarum, & temporũ earum opportunitates nouit.

Sunt, in quibus nihil ædificari poteſt firmũ, & contrà.

Chryſolog.

Deus in Incarnatione cæleſtis metator.

Quod non poterat Virgo, ſuppleuit Deus.

Maldonat. Matth. 25. 14.

Veriſimile, Deum in diſtribuẽdis donis ſuis, naturarum rationem habere.

E 2. Vt ergo, iuxta Origenis dictum, ad perfectam rationem diuinæ œconomiæ pertinet metari quid quiſquam poſſit in rem aliquam, antequam eius peragendæ negotium illi commendet; ſic illud vehementer extollit, quod ibidem ait, poſt hanc prudentem metationem vti ſingulorum motibus, ad ea quæ vult perficienda. Et in hoc vel maximè conſiſtit ſuauitas diuinæ gubernationis, vt non ſolùm ipſi ex vi Diuini imperij obediatur, ſed etiam ex motu, & inclinatione naturæ; ſic enim mutata ſolùm in melius natura aut exercitio, dimidium habent facti. Quapropter ponderans D. Chryſ. in Actis Apoſtolorum armatum Saulum aduersùs Chriſtianos, ac quòd tum maximè à Deo conuerſus ſit, præclarè ait: Homo ad cædes compoſitus, conuertitur ad cædes errorum. Nimirum volebat Chriſtus omnes mundi errores penitus iugulare; congruenter igitur armatum gladio Saulum elegit, facta ſolùm declinatione ictus à iugulo Eccleſiæ, ad iugulum Iudaiſmi, & idololatriæ. Idcirco & piſcatores piſcium elegit idem Chriſtus in piſcatores hominum; de quo eſt illud Autoris imperfecti in Matthæum, ſuper illa verba cap. 4. 18. *Mittentes rete in mare,* de Petro, & Andrea; Vocauit eos, inquit, futuræ dignitatis gratiam artificij ſui opere prophetantes. Vidit, nempe, Chriſtus incumbentes operi piſcatorio, quod per ſe multum laboris habet, multum & artificij, atque ob id maximè affine eſt prædicatoriæ functioni, æquè difficili, & artificioſæ. Igitur ſola mutata materia fecit eos ex piſcatoribus piſcium piſcatores hominum. Mittentes igitur rete in mare prophetabant; vt ſcilicet, probè dicas, artem piſcatoriam in eis fuiſſe ſolùm prophetiam prædicatoriæ, nec tam quid piſcando facerent oſtentare voluiſſe; quàm quid facturi eſſent vocante Chriſto. Illud valde notandum eſt, quod Dauid de ſe ipſo ait, Pſal. 77. 71. *Et elegit,* inquit, *Dauid ſeruum ſuum, de poſt fœtantes accepit eum, paſcere Iacob ſeruum ſuum,* &c. Nam quod fœtarum ouium ſpecialem curam haberet, laborantibúſque adeſſet libentiùs, vt teneros partus ſeruaret: id maximè à Deo obſeruatum eſt, vt vel propterea Regem illum conſtitueret, de poſt fœtantes accepit eum: quaſi dicat, de cura illa ſpeciali circa fœtas, quæ maximè oſtendit probatum paſtorem. Qualem depinxit Chriſtus Iſai. cap. 40. 11. *Leuabit agnos in ſinu ſuo, fœtas ipſe portabit,* de hac nempe cura euexit eum ad regni faſtigium; optimum Regem ex optimo paſtore creans.

In quo conſiſtat ſuauitas diuinæ prouidentiæ?

D. Chryſ.

Paulus ad cædes compoſitus facilè vertitur ad cædes errorum

Matth. 4. 18.

Opus piſcatorium affine prædicatorio.

Ars piſcatoria prophecia prædicatoria.

Pſal. 77. 75.

Quòd Dauid poſt fœtas iret, indiciũ naturæ aptæ ad gubernandum.

Iſai. 40. 11.

3. Similiter ergo Moyſes electus eſt in ducem ac liberatorem populi Iſraëlitici, non temerè, ſed magno cum Dei conſilio, ac diligenti metatione dotium, quibus ad hoc munus obeundum egregiè præditus erat. Nam (vt notauit Chryſoſtomus in Actibus Apoſtolorum) ab ipſis cunis cœpit Deus oſtentare mirabilem. Videlicet in cunis ſuis ipſum delineauit Chriſtum. Exod. 2. 3. *Mater Moyſis ſumpſit fiſcellam ſcirpeam, & muniuit eam bitumine ac pice, poſuitque in ea infantulum, & expoſuit eum in carecto ripæ fluminis.* Sic B. Virgo pariens filium ſuum primogenitum, pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præſepio, Luc. 2. 7. Vterque ergo expoſitus eſt, ille fortunæ arbitrio, hic ſaluti hominum; ille in fiſcella ſcirpea, hic in vimineo præſepio; ille in carecto ripæ fluminis, hic in ſpecu viæ publicæ; ille à Principe Ægyptia exceptus ad meliorem fortunam, nutritusque pro filio, hic à Gentilitate per Magos adoratus, ac muneribus Diuinis Regiiſque pro Deo ac Rege vniuerſorum declaratus. Mirabilis ergo primùm Moyſes in ipſis cunis, quòd Saluatoris cunas ita expreſſerit. Item mirabilis, quòd ſtatim vt eſt editus in lucem, formam prætulerit Principe dignam. De puero quippe recèns nato dictum eſt Exod. cap. 2. 2. *Vir de domo Leui accepit vxorem, quæ concepit, ac peperit filium, & videns eum elegantem, abſcondit tribus menſibus;* videlicet, propter edictum Pharaonis, qui iuſſerat omnes infantes Hebræos maſculos in fluuiũ proiici. Vbi Rupertus optimè notat, ſeruatum puerum, non modò vt viueret (nam plures alij ob hoc ipſum ſeruati ſunt, inter quos Aaron frater

Ab ipſis cunis Moyſes admirabilis.

D. Chryſoſt.

Delineauit cunas Saluatoris.

Vterque expoſitus eſt.

Exod. 2. 2.

Rupert.

Digitized by Google

Elegantia Moyſis Diuina gratiæ ſplendorem continebat. Elegantia Moyſis ſupernaturalis. Elegantia propriè quid.

ter natu maior) ſed omnino propter extraordinariam elegantiam, quæ reuera tanta fuit, inquit Rupertus, vt Diuinæ gratiæ ſplendorem præſeferret. Atque ita credere cum Ruperto neceſſe eſt, fuiſſe in Moyſe nato elegantiam iſtam pluſquam naturalem; nam infantulus recens natus, corpuſculo adhuc penè informi quam poteſt oſtentare elegantiam? mox, quoniam elegantia non eſt ſimplex venuſtas oris, ſed coniunctam quandam habens excellentiam ac maieſtatem, quæ propterea Regiam maximè decet perſonam.

Philo Iud.

Quamobrem Philo Iudæus in vita Moyſis ita in hanc ipſam rem: Natus, inquit, infans mox vrbaniorem præſeferebat vultum, quàm quis de priuato homine ſuſpicari poſſit. Ita Philo.

Quid momenti habeat in Principe. Marſil. Ficinus. *Pulchritudo bonitatis flos.* Pacatus. *Auguſtiſſima ſpecies plurimum habet è cælo. Forma ſuffragium ad regnum.* ad Hebr. 11.23. *Occultatum Moyſis, quia crediderunt talem elegantiam ſeruandam diuinitus.*

At quid momenti habet hæc elegantia in Principe? oſtendit compoſitiorem naturam ad mores regios. Vnde Marſilius Ficinus in Platonis Sympoſium, pulchritudinem ſcitè vocauit bonitatis florem: & Pacatus in Panegyrico ad Theodoſ. Auguſtiſſima, inquit, quæque ſpecies plurimum creditur trahere de cælo. Et ſubdit: Virtus tua meruit Imperium, ſed virtuti addidit forma ſuffragium: illa præſtitit, vt oporteret te Principem fieri; hæc vt deceret. Igitur Theophylactus ad cap.11.23. epiſtol. ad Hebræos in illis verbis, *Fide Moyſes occultatus eſt, eo quod vidiſſent elegantem puerum*, ait, parentes eius ideo occultaſſe, quia planè crediderunt pulchritudinem illam non eſſe naturalem, ſed omnino diuinitus datam, & ideo futuram ſub ſpeciali tutela Dei. Imò narrat, primò quidem voluiſſe illum exponere, cùm natus eſt, ſed puerum blandè arriſiſſe, & ob id ſeruatum. Adeò, inquit, omnia in ipſo diuina erant.

Infans arriſiſſe parentibus creditur. Contemptus priuati cōmodi in Moyſe. Celſitudo animi in Moyſe fecit eum Deum Pharaonis. D. Ambroſ.

4. Deinde eminebat in Moyſe virtus illa optimo digna Principe: contemptus ſcilicet priuati commodi, cuius rei præclarum edidit ſpecimen, cùm relicta Aula Regia negauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis, magis eligens (ait Paul. loco citato) affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem. Vbi primò notari debet rara illa animi altitudo, ſceptra, coronas, imperiáque deſpiciens, atque execrans; nam in Græco eſt ea vis. Ob hoc vnum autem, vt notauit Ambroſ. ad Pſalm. 118. factus eſt Moyſes à Deo Pharaonis Deus, id eſt, ſuperior ipſo Rege, ac ei terribilis. Eum enim qui regiam, ac regia ornamenta titulóſque deſpexerat, iure horrebat Pharao, quaſi non hominem; ſed propè vt Deum.

Philo. *Moyſes, miraculum naturæ.*

Ob hoc ipſum Philo Iudæus appellauit Moyſem miraculum naturæ: nam ambire, non dico regiam dignitatem, ſed amicitiam, ordinarium in natura opus eſt; at hæc ipſa abominari, omnino extraordinarium, & idcirco miraculum. Hæc autem feciſſe Moyſem boni communis gratia, auget ampliùs eius virtutem, ac ſuperis omnino æquat.

D. Athan. *Chriſtus ideo nō creatura, quia non ſui, ſed noſtri gratia venit.*

Ob ſimile enim factum duxit argumentum D. Athanaſ. ſerm. 3. contra Arrianos, quo probauit, Chriſtum non eſſe creaturam. Si igitur, inquit, non ſui, ſed noſtri gratia venit, fieri non poteſt, vt ſit creatura. Ita ille. Quod egregiè exaggerat, quàm excellens, ac ſupra homines ſit, commoda propria deſpicere, & communibus incumbere.

D. Chryſ.

5. Legi poteſt in Chryſoſtomo hac de re locus ille egregius de latrone crucifixo cum Chriſto: ponderat enim ibi Chryſoſtomus illam petitionem, *Domine, memento mei, cùm veneris in regnum tuum*. Dic mihi, inquit, regnum commemoras? quid enim regni vides? claui, & Crux eſt, quod inſpicis; ſed ipſa Crux, ait, regnum eſt; & ideo eum regem nomino, quia crucifixum inſpicio. Imperatoris eſt, pro omnibus mori, & Regis optimi, pro communi vtilitate nunquam recuſare ſupplicium. Ita Chryſoſt.

Ipſa crux regnum eſt, & Chriſtus rex, quia crucifixus. Quid proprium Imperatoris. D. Paul.

Ex his omnibus patet, Moyſem, vel ob hoc vnum imperio digniſſimum, quòd Chriſti hoc ipſum exemplum egregiè imitatus ſit. Nam D. Paul. loco citato, rationem reddens, quare Moyſes relicta Ægypti Aula, ſuis laborantibus, & ingratè conuicientibus, ſe vltrò coniunxerit, vt ſubleuaret eos, rectè ait: Maiores diuitias æſtimans theſauris Ægyptiorum improperium Chriſti, reſpicit illud Hebræi, quem Moyſes cum fratre reconciliare voluit, *Quis te conſtituit principem ſuper nos?*

Chriſti improperium quod? Ingratitudo.

quod ideo Chriſti dicitur improperium, quoniam ab ingrato illatum eſt in benefactorem; hoc ergo genus improperij, quod Chriſti imperium manifeſtauit latroni, quia præ theſauris Ægyptiorum æſtimauit Moyſes, idcirco vel maximè principatum in ſuos meruit. Mirum eſt autem, quod Paulus ibidem ait, exiſtimaſſe Moyſem, oppoſitum facere, id eſt, populo laborante, ſe ipſum continere intra delicias Aulæ, grande eſſe piaculum: videlicet contra naturalem boni Principis obligationem, *Magis eligens*, inquit, *affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem.*

Peccatum Principis, dolentibus ſuis non cōdolere. Theoph. *Viri gementes ob mala communia cruce notantur ob imitationem Chriſti.*

Excipit hunc locum magna cum admiratione Theophylactus. Animaduerte, inquit, quomodo peccatum nominarit, non affligi vna cum fratribus; hoc eſt igitur peccatum Principis, dolentibus ſuis non condolere; idcirco apud Ezechielem notantur titulo T, (vtique figura Crucis, ob imitationem Chriſti crucifixi pro ſuis) viri gementes, videlicet, qui communibus malis condolent; hi ſcilicet inſigniri iubentur, tanquam reliquis excellentiores, ac reipublicæ principatu omnino digni; cæteri vt inutiles turba iubentur excindi.

Zeli boni comm. unis, flamma in Moyſe. D. Chryſ.

6. Specialiter autem illud cōmendatur egregium virtutis huius argumentum, quod narratur cap.2. Nam cùm videret Moyſes Hebræum male vexari ab Ægyptio, irruit in Ægyptium, & occidit eum. Conijce, inquit Chryſoſt. 3. de prouident. quantam flammam intus aluerit, quæ ſubitò eruperit in homicidium. Ita qui tam vehementer vlciſcebatur pluſquam pater, fratrum incommodis tabeſcebat. Sic ille.

Indoles Moyſis præclara comparatione agri fertilis inculti. D. Aug.

Sed eſt quæſtio antiqua, an Moyſes peccauerit interficiendo Ægyptium? D. Aug. in quæſtionibus ſuper Exod. q.1. putat, etiamſi peccatum eſſe concedatur, tamen laudabilem in eo enituiſſe Moyſis indolem: Vt ſolet, inquit, vbertas terræ ante vtilia ſemina, quadam herbarum, quamuis inutilium, feracitate laudari. Et lib.2. contra Fauſtum Manich. eadem eleganter proſequitur, affértque exemplum D. Pauli, cùm perſecuturus Chriſtianos ibat Damaſcum.

Pauli ſylueſtre vitium, ſed magnæ feracitatis indicium. Ex animoſitate iuſtitiæ occidit Ægyptium.

Sylueſtre, inquit, erat vitium, ſed magnæ feracitatis indicium. Addit etiam exemplum Petri educentis in horto gladium, vt defenderet Chriſtum. Et tamen poſt hoc, ait, Petrus factus eſt Paſtor Eccleſiæ, ſicut Moyſes poſt percuſſum Ægyptium rector Synagogæ: vterque enim non deteſtabili immanitate, ſed emendabili animoſitate iuſtitiæ regulam exceſſit. Vterque odio improbitatis alienæ; ille fraterno, iſte Dominico. Reſecandum vitium, ſed tamen tam magnum cor, tanquam terra frugifera, ita ferendis frugibus excolendum. Ita ibi Auguſt. Verùm

Auguſti

Probabilius, fuiſſe iuſtã occiſionem à Moyſe factã. Act.7.25. Euſeb. Cæſ.

Auguſtinus priori illo locu, magis inclinat, vt A
fuerit iuſta occiſio; quoniam B. Stephanus Act.7.25. de hoc ita ait: *Fecit vltionem percuſſo Ægyptio: exiſtimabat autem intelligere fratres, quoniam Deus per manus ipſius daret ſalutem illis.* Vnde Euſebius Cæſarienſ. Interfecit, inquit, Moyſes Ægyptium, non furori cedens, ſed zelo erga Deú inductus. Cæterùm quidquid in gratiam Dei fit, pietas & religio eſt. Ita Euſeb. & communiter Patres ſequuntur, D.Th. Abulenſ. Lyran. & alij. Iure autem (inquit Ambroſ. de Cain & Abel, cap.4.) qui ſe priùs interemerat, abdicando, ſcilicet, à ſe vitam aulicam, Ægyptium vexatorem interemit. Ille, inquit, veluti quaſdam in ſe manus iniicit, qui interficit voluptates ſui corporis; interfecit ergo Moyſes Ægyptium hominem, ſed non interfeciſſet, niſi B
in ſe priùs Ægyptium ſpiritualis nequitiæ interemiſſet, honorem regalium voluptatum. Ita Ambroſ.

Quidquid in gratiam Dei fit, pietas eſt. D. Thom. Abulenſ. Lyranus. D. Ambroſ. *Aptus interfector Ægypty, qui priùs in ſe interfecit honores regios.*

7. Sed & eandem declarauit indolem, cùm rixantibus inter ſe duobus fratribus Hebræis, iniuriatorem increpuit. *Quare percutis*, ait, *proximum tuum?* D.Chryſ. homil.7. de laudibus D.Pauli. Hoc ſignum, inquit, propriæ, liberæque ſententiæ, nequaquam in aliorum afflictionibus tenere patientiam; ſed benignè tueri oppreſſos. Ponderandum verò illud, *ſignum propriæ, liberæq; ſententiæ*; quod ſubobſcurum eſt, ſed in Moyſem quoad præſens inſtitutum glorioſè quadrat. Puro enim hominem propriæ, liberæque ſententiæ ſignificare eum, qui ſuopte ingenio quendam exhibet in C
tractandis, ac decidendis rebus principatum. Qualem nouimus inter Theologos D. Thomam, inter Philoſophos Ariſtotelem, inter Oratores Tullium. Sic ergo D.Chryſ. videtur explicandus, vt voluerit Moyſem eleganti periphraſi, Hebræorum principem futurum, ex hoc facto conicere; quòd in oppreſſo iniuriis, non poſſet tenere patientiam, ſed illico in medium ſe daret, vt afflictis eſſet auxilio, acriter opprimẽtes obiurgans. Hoc ipſum, inquit, ſignum eſt propriæ, liberæque ſententiæ, id eſt, hominis ſuapte natura inſtructi, vt per ſe de aliorum rebus iudicet, quíque aliorum ſententias minime expectet, aut quaſi animi pendeat, quid acturus pro re nata ſit, ſed omnino ſit D
propriæ, liberæque ſententiæ, ac adeò aptiſſimus moderandis aliorum rebus. Et certè Iethro Sacerdos Madian, homo conſilio pollens, ex hoc ipſo coniiciens magnum inſtar in Moyſe eſſe, filiam ſuam illi locauit. Cùm enim filiæ vellent adaquare greges, & paſtores vicini prohiberent, Moyſes eò tum primùm ab Ægypto fugiens iniuriam conſpicatus, puellis adfuit, ac paſtores repulit. Id verò audiens Iethro vocatum ad ſe cooptauit in generum. Speciem (ait Philo) mentémque eius admiratus, dat ei vxorem filiam formoſiſſimam, hoc vno facto virtutem eius approbans. Sic Deus ob has omnes animi dotes, quæ elucebát in Moyſe, liberatorem illú populi ſui, ac ducé conſtituit. E

D.Chryſ. *Signum propria liberaq; ſententia, tueri oppreſſos.*

Quid ſit propria, liberáque ſententia?

Moyſes princeps futurus conicitur, quòd ex propria autoritate ſuccurrat laborantibus.

Iethro Moyſem in generũ cooptat, eo quòd puellis adfuit.

De Moyſis officio apud ſocerum Iethro.

SECTIO II.

1. *Num Iethro fuerit Sacerdos? Potuit eſſe Sacerdos, & Princeps Madian, oſtenditur ex more veterum.*
2. *Conuenientia moralis in eo, quòd rex idem ac Sacerdos apud veteres fuerit. Præclara Nyſſeni Greg. de hac re ſententia.* A
3. *Paſtorale officium in Moyſe fuit proluſio ad præfecturam obtinendam in populum ex Ambroſio. & Philone. Superbum nomen imperij Paſtoris vocabulo mitigatur ex Hieronymo.*
4. *Lata differentia inter præfecturam pecudum, & hominum, ex Grego. Nazianz. Prima obligatio rectoris animarum, vt non ducatur lucro turpi, explicatur locus Iſai.1.*
5. *Secunda obligatio, vt ſit omnibus conuenientiſſimus, qualis Paulus, oſtenditur duplici loco Chryſoſtomi optima forma paſtoris animarum,* Omnibus omnia, *qualis Paulus.*
6. *Difficillimum, conuertere, & regere voluntates alienas oſtenditur ex loco Cant.1. Illuſtratur ſententia D. Chryſoſtomi.* B
7. *Oſtenditur ars regendi homines eſſe ars artium, quod eleganter proſequitur Ambroſ. in ipſo Moyſe. Propriè verò ars Dei eſt, ex Pſal.30. Explicatur locus. Item alius locus Ioan.10. quare Chriſtus dicatur oſtium ouium.*
8. *Congruentia ouibus paſcua dare optimi paſtoris eſt. Nazianzen. illuſtratur loco Ezech.34. quid ſit in iudicio paſcere, quid item paſcere ſcienter apud Ambroſ. quomodo intelligatur, cùm dicitur Chriſtus cognoſcere oues ſuas. explicat optimè Rupertus.*
9. *Culmen excellentia paſtoris, vt animam ſuam ponat pro ouibus. Moyſis verba deuouentis ſe pro populo,* C *Exod.32. quæ à variis variè explicantur, & ex omnium conſenſu ſignificat ardentem amorem eius in populum.*

1. PRÆFECIT Iethro Moyſem generum ſuum gregibus ouium quas habebat. Verſ.1. *Moyſes autem paſcebat oues Iethro ſoceri ſui Sacerdotis Madian.* Iethro, idem eſt, ac Raguel, de quo cap.2. 18.Exod. Vnde conſtat fuiſſe binominem. Ante omnia componamus hoc dubium; fueritne Iethro verus Sacerdos Madian, an non? quòd enim fuerit, ipſum nomen Sacerdotis ſimpliciter poſitum probare poteſt; non fuiſſe autem, argumento alicui fuerit, quòd in verſione Chaldaica nõn di-
D citur Sacerdos, ſed Princeps Madian; vocari verò Sacerdotem dixerit, more Scripturæ, quæ honoris cauſa ſæpe hoc nomen tribuit non Sacerdotibus, 1.Reg.8.18. *Filij autem Dauid Sacerdotes erant.* quod ne de ratione miniſterij Sacerdotalis, ſed de honoris prærogatiua intelligeretur, 1.Paralip.18.17. ita quaſi explicando dicitur, *Porro filij Dauid primi ad manum Regis.* Idem reperitur 3.Reg.4.& 2.Reg.20. Sed enim vtrumque fuiſſe Iethro, verum ſcilicet Sacerdotem, atque Principem Madianitarum, nihil obſtat, imò eſſe probabile, radix ipſa Hebraica facit, accedẽte verſione Chaldaica, vt vtrumque ſua autoritate conſtaret. Quod qui-
E dem moris eſſe apud eos veteres oſtendit primũ Melchiſedech Rex Salem, & Sacerdos Dei altiſſimi, Geneſ.14. Ariſtoteles eundem morem agnoſcit in politicis. Item Ægyptiorum vetus conſuetudo idem probat, apud quos Mercurius Triſmegiſti, hoc eſt, ter maximi, cognomentum accepit, quòd fuerit ſimul inſignis Sacerdos, Philoſophus, Rex. Cũ verò Ægyptiis Arabes vicini ſint, in eodẽ fortè conueniebant, vt Principes apud eos ſimul eſſẽt Sacerdotes, ac ita de Iethro exiſtimare poſſumus vt Princeps fuerit, ac Sacerdos Madiã.

Iethro idem ac Raguel. Exod.2.18. *Fueritne Iethro Sacerdos.*

Honoris tantùm cauſa aliquando vocari Sacerdotes. 1.Reg.8.18. 1.Paralip.18.17. *Probabile eſt vtrumque fuiſſe.*

Oſtenditur in Melchiſedech, Rege & Sacerdote, & Mercurio.

2. Illud tamen ex occaſione annotare oportet, hanc ſacerdotij, & regni, non modò apud

Coniunctio Sacerdotalis & regia dignitatis quid ſibi velint

Ethnicos, ſed etiam apud fideles antiquiſſimam conuenientiam id vel maximè oſtendere, Reges quidem piis, Sacerdotes regalibus motibus præditos eſſe debere. Id enim ſibi velle videtur pulchra illa commutatio, quam in veteri, nouoque Teſtamento cernere licet. Nã Exod. 19. 6. populus Hebræorũ vocatur regnũ ſacerdotale; & 1. Petri 2. 9. gens Chriſtiana regale ſacerdotium. Hinc eſt illa de Sacerdotibus Nyſſeni Gregor. præclara ſẽtentia in oratione de ſancto Baptiſmate. Benedictio conſecratoria facit Sacerdotem Auguſtum; quaſi dicat, ſimulatque Sacerdos ab Epiſcopo conſecratur, ſtatim à communi plebe ſecernitur, & inter Auguſtos quoque Principes, ac Imperatores locum accipit. Hodie verò inter Cæſarum præclaros titulos locum obtinet primum ſacra Maieſtas.

Exod. 19. 6. Regnum ſacerdotale apud Iudæos: regale ſacerdotium apud Chriſtianos. 1. Petr. 2. 9. Benedictio ſacerdotalis facit Sacerdotem Auguſtum. Cæſarũ ſacra Maieſtas hodie.

3. Sed ad Moyſem noſtrum veniamus. Paſcebat oues Iethro ſoceri ſui. Hoc eius officium per totos quadraginta annos; diuina verò diſpoſitio quid in eo moliebatur? id ſcilicet, vt Moyſem ad futuram præfecturã priùs inſtrueret. Rectè enim Ambroſ. epiſtol. 4. Moyſes, & Dauid paſtores fuerunt regalem quandam in hoc munere diſciplinã induentes. Qua de re Philo. Poſt nuptias, inquit, pręfuit gregibus, ad principatum ſe pręparans: nã paſtoralis ars, ad regnum eſt præludium; hoc eſt, ad regimen hominũ gregis mãſuetiſſimi. Quemadmodũ bellicoſa ingenia præexercent ſe in venationibus; in feris enim experiũtur quales futuri ſint præfecti militiæ, brutis præbentibus materiã exercitij, tam belli, quàm pacis tẽpore. Pręfectura autem mãſueti pecoris habet quiddam ſimile cũ regno in ſubditos. Imò, quantũ ego intelligo, ſolus poteſt eſſe Rex vndequaque perfectus, qui bene callet artem paſtoritiã: nã curando minora animalia, diſcit, quomodo debeat præeſſe præſtãtioribus. Hactenus Philo. Congruit verò Philonis ſententiæ proprietas verbi רעה, quod apud Hebræos indifferenter ſignificat, regere, ac paſcere. Vnde Pſ. 2. 9. *Reges eos in virga ferrea.* Proprie, paſces pedo tuo paſtorali, quod ſertum habet præfixũ. Fundamentum verò huius indiſcretæ ſignificationis aperit Hierony. ad cap. 28. Ezech. Eo quòd, inquit, ſuperbum nomen imperij paſtoris vocabulo mitigatur.

Paſtor Moyſes inſtruitur ad præfecturam hominum. D. Ambroſ. Paſtoralis ars, ad regnum præludium. Solus perfectus rex, qui priùs fuit paſtor. רעה *indifferenter. paſcere, & regere.* Pſal. 2. 9. D. Hieron. *Regis nomẽ paſtoris nomine mitigatur.*

4. Verumenimvero, quamuis magna ſit inter artem paſtoritiam, & præfecturam hominum cognatio; hæc tamẽ longè difficilior eſt. Quod Gregor. Nazianz. in 1. Apologetico latè probat; è cuius verbis potiores ſententias recipe. Non idẽ eſt, inquit, greges, ac homines moderari; illic enim quàm craſſiſſimas oues reddere ſufficit; quocirca irrigua, & cõpaſcua loca explorabit paſtor, eò ducet, ac deducet oues, aliquãdo ſuo pedo, ſępe verò & fiſtula: rarò autẽ, & cũ lupis pugnabit, & ægrotãtes portabit humeris. Cæterùm quercus ipſi, & vmbra, & fiſtula curæ erunt. At verò homines regere, homini longè difficilius. Primum enim curandũ eſt, ne argenti, ac auri inſtar omni ex parte, variiſque tẽporibus, ac rebus verſatus, adulterinũ aliquid, ſubæratúmve tinniat. Hæc prima cõditio paſtoris animarum à Gregorio propoſita maximi momẽti eſt; & tacitè ſugillat paſtores mercẽarios, qui nõ ex pura intentione diuini ſeruitij, ſed turpis lucri gratia hoc munus obeunt. Contra quod eſt illud Iſai. 1. 22. *Argentum tuũ verſum eſt in ſcorias, vinũ tuũ mixtum eſt aqua;* & apud Septuaginta: *Caupones tui miſcent vino aquã;* eſt ſermo ad literam de gubernatoribus populi, ſignificatúrque eorũ adminiſtrãdi ratio, minimè pura eſſe, ac ſyncera, ſed permiſta turpiter cõmoditatũ propriarũ ſcoriis, vt cauponari potiùs, quàm gubernare Rẽpublicã videantur. Specialiter autem taxatur iuſtitiæ legũque adulteratio; nam iuſtitia vino meraciſſimo perſimilis eſt, ſed eius vigor munerum corruptelis, quaſi aquæ infuſione, remittitur. Item leges & inſtituta maiorum, argentum ſunt igne examinatum, ac adeò defæcatiſſimum, ſed peſſimis interpretationibus, ac diſpenſationibus ſynceritas eius hebetatur; vt ſi probare tẽtes, raucum ſtatim tinniant; & apparet iam quàm pulchrè dixerit Nazianz. Paſtorem animarum inſtruens. Cauendum eſt, inquit, ne argenti, aurique inſtar omni ex parte, variiſque temporibus, ac locis verſatus, adulterinum aliquid ac ſubæratum tinniat. Certè quidẽ Prælatus, in alto poſitus, ſiue loquatur, ſiue quippiam operetur, ipſo ſtatim verborum, ac operum tinnitu cognoſcitur qualis ſit, & ſæpe, qui ad ſpeciem apparebat argenteus, ſubæratus deprehenditur. Non ita verò Moyſes, quem Philo vocat Paſtorem optimum, quique in cura ouium ſuam probabat fidem, vt nihil videlicet in ea, quæ hominum futura erat, ſubæratum præferret.

Ars regendi homines difficillima. Greg. Naz. *Prima conditio paſtoris animarũ ne adulterinum ſonet.* Iſai. 1. 22. *Sacerdotes mercenarij, caupones.* *Vino iuſtitia, argento leges maiorum ſignificari. Vigor iuſtitia muneribus, legum verò peſſimis interpretationibus corrũpitur.* Greg. Naz. *Prælatus verborum, operũmve tinnitu agnoſcitur. Paſtor animarum ſubæratus.*

5. Addit vltrà Gregor. Nazianz. regere materialia pecora, parum artificij includere; at regere hominẽ, animal omniũ maximè varium, ac multiplex, artem artium eſſe, ac ſcientiam ſcientiarũ; quare nec hominem à ſcelerũ contagione purũ, nec ad ſummum virtutis faſtigium erectum, hoc ſolo ſatis inſtructum eſſe ad regendas, ſiue paſcẽdas animas, ſed inprimis id opus eſſe, vt ſit omnibus conuenientiſſimus. Hæc eſt optimi paſtoris forma, homini ſcilicet animali omnium vario, ac multiplici, variè, ac multipliciter conueniens. Talem ſe prębuit Paſtor ille Gentiũ, vt de ſe ipſo teſtatur, 2. Corint. 11. 29. *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non vror?* D. Chryſ. Quaſi ipſe, inquit, tota eſſet Eccleſia. ſic in ſingulis dolebat membris; ita ſcilicet ſe per cõpaſſionem inſinuauerat in totum Eccleſiæ corpus, vt communibus omniũ affectibus ipſe vnus moueretur. Vnus ergo natura homo, cõpaſſione multiplex, in ſingulis dolebat mẽbris, quaſi anima totius Eccleſiæ, ſic omnibus eius partibus informãdis coaptata, vt ſingularũ iniurias neceſſariò duceret ſuas. *Forma*, ſcilicet, *factus gregis ex animo*, 1. Petr. 5. 3. Expreſſiùs autem 1. Corint. 9. 22. *Omnia omnibus factus ſum, vt omnes facerem ſaluos.* Idẽ Chryſoſt. Omnem hominem Paulus exhibebat Deo, quaſi dicat, in hoc munere paſtorali omniũ moribus ſe accommodabat, ita vt cum Græcis Græcus; cum Iudæis, Iudæus; cum Barbaris, Barbarus appareret; id autem, Deo; id eſt, non vt illorũ conſentiret moribus, ſed vt reformaret, ac in Deum conuerteret: *Omnia omnibus.* Ecce optimi paſtoris forma: multiformem ſcilicet, multiformi gregi ſe præbere. Cur ita verò? nimirum non aliter poteſt fieri, vt voluntates hominum quocumque oportuerit ducat.

Greg. Naz. *Regere hominem, ars artium. Oportet, vt ſit omnibus conuenientiſſimus.* 2. Cor. 11. 29. D. Chryſ. *Paulus vn⁹, quaſi tota Eccleſia. Paulus vn⁹, natura homo, compaſſione multiplex.* 1. Petr. 5. 3. 1. Cor. 9. 22. D. Chryſ. *Omnem hominẽ Paulus exhibebat Deo, quid? Optimi paſtoris forma, omnia omnibus.*

6. Certè quidem difficultatem ductandi, & quaſi ſub baculo regendi voluntates hominum, valde mihi videtur Spõſus exaggeraſſe Cant. 1. 7. Nam cùm Sponſa (vt à principio capitis cernere licet) multis modis egiſſet, vt Sponſũ ad ſe attraheret, quaſi exhauſtis omnibus ad perſuadendum artibus, apertè cœpit agere: *Indica mihi*, inquit, *quem diligit anima mea; vbi paſcas; vbi cubes in meridie, ne vagari incipiã poſt greges ſodalium tuorũ.* quaſi dicat, doce me obſecro iam, quibus aliis modis, & locis facilè inueniaris: ne fortè (quod minimè velim) ad aliorum hominum, quorũ tu naturam participas,

Difficultas ductãdi voluntates hominum, ex Cant. Cant. 1. 7.

A

voluntates ſectandas me conuertam. Sponſus ad hæc: *Si ignoras te, ó pulcherrima inter mulieres, egredere, & abi poſt veſtigia gregum tuorum, & paſce hœdes tuos.* Illud, *te*, reduudat more linguæ: verti poterat ſimpliciter: Si ignoras, ó pulcherrima; ſicut verſum eſt illud Geneſ.12. 1. ad Abraham: *Egredere de terra tua*: nam iuxta Hebtæum: *Vade te de terra tua.* ſenſus ergo eſt: ſi ignoras modos, quibus meam ad te allicias voluntatem, id ipſum, quod voles, permitto facias; ſecteris aliorum hominum voluntates, paſcas illas, vt quò velis ducas; comperies ſanè difficile etiam hoc eſſe, quàm quod difficillimum: eritque tibi argumentum à minori, ne ampliùs ægrè feras, ſi ipſam Dei voluntatem difficiliter agnoſcas, &

B

allicias tibi. Iam ergo mirum non habeo quod Chryſoſt. ait: Multam ſapientiam, ac ferreum animum exigit, & vt quis ad tuam adducatur voluntatem, & abiiciat ſuam, hic labor, & ſudor eſt. quaſi dicat; eum qui voluntates hominum ex officio moderatur, æquè ſapientem oportet eſſe, ac patientem; nam vt ipſum volendi articulum, & quaſi venam, certo cognitionis ictu, quis attingat, vt volentem modò, modò ſemivolentem, iam arridentem, iam durè reſpondentem quis toleret, multam ſapientiam, ac ferreum animum exigit. Quod ſi obſtinatè nolit, hic labor & ſudor eſt. Exercitus integros priùs viceris, arces muniriſſimas expugnaueris, quàm vnicam talem voluntatem tibi obſeqoentem feceris.

Hebraiſmus.

Geneſ.12.1.

Regere voluntates multam ſapientiam & fortitudinem exigit.

C

7. Et vide iam, quanto cum iure dixerit Nazianz. artem artium eſſe, & ſcientiam ſcientiarum, regere hominem animal omnium maximè varium, ac multiplex. Nec mirum iam, ſi Moyſes quadraginta annis recturus rebellem populum, priùs aliis quadraginta exercetur in paſcendis ouibus, animalibus natura manſuetis; vt qui ſuopte ingenio mitis erat, ipſo exercitij genere omnium hominum, qui morabantur in terra, mitiſſimus euaderet. Vnde Ambroſ.1. de offic.cap. 4. Quantas, inquit, à populo illatas Moyſes abſorbebat contumelias? quàm miri ſermone poſt iniurias appellabat? quomodo conſolabatur in laboribus? delinibat oraculis? fouebat operibus? Meritò æſtimatus ſupra homines, & vt vultui

D

eius non poſſent intendere, & ſepulturam eius non repertam crederent, quia ſic totius plebis ſibi mentes deuinxerat. Notanda eſt ratio Ambroſij, adeò Moyſem immortalibus parem, ac ſupra homines habitum, quia ſic Hebrææ gentis naturaliter rebellis voluntates deuinxerat, quaſi hoc virtutis ſolum potuerit eſſe diuinæ, & meritò: nam Pſalm.30.16. quem ſuprà citauimus, peculiari nomine id Deo tribuit Dauid. *In manibus tuis*, inquit, *ſortes meæ*, & iuxta Hebræum, *tempora mea*; id eſt, tuæ poteſtatis peculiare priuilegium eſt, ipſa tempora voluntatis meæ (nam cuilibet homini ſua tempora volendi ſunt; vnde illud Eliſæ ad ſororem Annam de Ænea lib.4.

Manſuetudo Moyſis ad gubernandum.

D. Ambroſ.

Moyſes ſupra homines habitus, quia rebellem populum ſibi deuinxit.

Pſal.30.16.

E

Sola viri molles aditus, & tempora noſti,

quibus, ſcilicet, facilè perſuaderi poſſum, internoſcere; nam aliis ità ſunt abſcondita, vt quaſi ex ſortibus diuinare circa illa opus ſit. In manibus tuis ſunt; id eſt, tibi certiſſima. Namque in manibus tenemus, certiſſima reputamus. Idcirco Saluator noſter non modò paſtoré ſe ouium, ſed & oſtium nominauit, Ioã.10.9. *Ego ſum oſtium ouium.* Cuius myſterium inter alia hoc eſſe poteſt; vt voluerit Dominus ſignificare, ouium ſe ſuarum mẽtes, intentiones, conſilia, denique introitum, &

Diuina poteſtatis peculiare priuilegium. tempora volendi noſſe.

Virgil.

Sortes dicuntur tempora hæc, quòd circa illa diuinare opus ſit.

In manibus habere, id eſt, certiſſimè cognoſcere.

Ioan.10.9.

A

egreſſum, id eſt, quid, quando, quomodo velint, cognoſcere; vtpote, oſtium: videlicet, quia hæc omnia ſibi, quod aiunt, per manus tranſeunt, id eſt, certiſſima, ac notiſſima ſibi ſunt, vt ob id vel maximè bonus paſtor haberi debeat.

Oſtiũ ouiũ, quia earum omnia nouit.

8. Ex prædictis autem rectè colligit Nazianz. aliam paſtoris animarũ noſtrarum conditionem, vt congruentia ouibus paſcua diuidat. Quod quidem ait magni ſpiritus eſt; vnicuique ſcilicet verbi, perinde ac tritici menſuram tempeſtiuè dare, ac dogmatum noſtrorum veritatem cum iudicio diſpenſare. Ita Nazianz. Verùm bene perſpectis naturis, conditionibus, voluntatibus ſubditorum, hæc diſpenſatio diuina gratia coadiuuante

Gregor. Nazian.

Paſtoris eſt, congruentia paſcua dare.

Magni ſpiritus eſt diſcernere paſcua ſpiritualia.

B

redditur facilis: nam propterea dixit Gregorius; Magni ſpiritus eſſe, non ſolùm tempeſtiuè paſcere, ſed quantum quiſque capere poteſt, cum iudicio diſtribuere. Hoc illud eſt apud Ezechielem cap.34.16. Paſcam oues meas in iudicio; Hebraiſmus, id eſt, cum iudicio. Simile illud: *In baculo meo tranſiui Iordanem*, Geneſ.32.10. Et ſignificatur; cùm multæ Deo ſuppetant gregis ſui gubernandi rationes; ad prudentem tamen arbitrij ſui libram priùs expendere, quod cuique ouium pabulum conueniat; quomodo item, & quo tempore (vtraque autem vis eſt in præpoſitione) in iudicio apud ſe; cum iudicio extra ſe, antecedente ſcilicet, & concomitante iudicio, vt vtraque libra, quaſi lanx, ſibi inuicem reſpondeant ad æqualitatem. Atque in hoc conſiſtit optima ratio gu-

Ezech. 34.16.

Paſcere oues in iudicio, quid?

Geneſ.32.10.

Iudicij diuini circa paſcua quaſi libra.

C

bernandi animas, quod D. Ambroſ. lib.3. Epiſtol. epiſtol.11. rectè animaduertens, ita quaſi definiuit optimos animarum paſtores. Qui ſcienter, inquit, agnoſcunt animas gregis ſui. Cur enim non ſatis habuit dicere, qui agnoſcunt animas gregis ſui, ſed addidit, ſcienter agnoſcunt? Nimirũ, quia longè diuerſũ eſt ſimpliciter agnoſcere, & ſcienter agnoſcere: hoc enim peritiam quandam in agnoſcendo ſuperindicat; paſtoreſque huiuſmodi in agnitione, & gubernatione ſui gregis, non caſu, & temere procedere, ſed ſcientificè. Nec obiicias, Paſtorem illũ bonum, nempe Chriſtum, ſuarum ouium ſimplici cognitione contentum dixiſſe, Ioan.10.14. *Ego ſum paſtor bonus, & cognoſco*

D. Ambroſ.

D

oues meas. Si enim verba ipſa perpendantur, eam, de qua modò agimus, peritiam, ac prudentẽ cognitionem maximè aſtruunt. Verbum enim noſcendi in Scriptura non ſignificat ſimplicem intelligentiam; ſed idem eſt ac curam gerere, recognoſcere, Pſal.1.6. & 2. Timoth.2.19. Quod obſeruans Rupert. ad prædicta Ioan. verba, *Cognoſco oues meas*: ita pro explicatione; Dilectionis, inquit, & operoſæ miſericordiæ ſignificatur affectus. Operoſã miſericordiã elegãter dixit, ſicut operoſã paterã, in qua multũ artis ab opifice inſumptũ.

Ioan.10.14.

Verbum cognoſcendi in Scriptura importat curam.

Pſal.1.6.

2. Tim. 2.19.

Rupert.

Miſericordia operoſa, in qua multum Diuinæ artis inſumptum.

E

9. Hæc ergo eſt cognitio illius Paſtorũ Principis circa oues ſuas, affectuoſa, & operoſa, vt per eam non modò nouerit oues ſuas, ſed multam ad eas ipſas curandas ſapientiam conferat; quam paſcendi ſapientem curam promiſit paſtoribus Eccleſiæ ſuæ apud Iſai.cap.5.17. *Et paſcentur*, inquit, *agni iuxta ordinem ſuum.* In Hebræo: *Chedaberim*; *iuxta verbũ vel ordinem.* 2. Reg.24.19. *Aſcẽdit Dauid iuxta verbum Gad*, id eſt, iuxta præſcriptum Gad. & Pſal.16.4. *Propter verba labiorum tuorum ego cuſtodiui vias duras*, id eſt, ob ea, quæ tu definieras, vel ordinaueras; & vtrobique eſt eadẽ vox. Vnde apparet, quæ noſter hîc vertit, *Paſcentur agni iuxta ordinem ſuũ*, poſſe etiã reddi: *iuxta verbũ ſuũ*: &, ſi cõiungere vtrumque velis, *iuxta voluntatem labiorum ſuorum.*

Iuxta ſuum ordinem paſcentur agni, id eſt, vt volent.

Iſai.5.17.

2. Reg. 24.19.

Pſal.16.4.

Pſ.20.

Digitized by Google

Pſal. 29. 3. *Voluntas labiorum, id eſt, præſcriptum oris.*

Pſal. 29. 3. *Voluntate labiorum eius non fraudaſti eum:* id eſt, ad præſcriptum oris omnia dediſti. In his ergo verbis, paſcentur agni iuxta ordinem ſuum, eſt ſenſus: futuros olim in Eccleſia paſtores ita peritos, atque ita inſtructos à Deo, vt agnos ſuos, id eſt, fideles, ſalutari doctrina paſcant, *iuxta voluntates labiorum ſuorum,* id eſt, opportuniſſimè, ad præſcriptum oris. Atenim ſapientis hæc Paſtoris forma in noſtro Moyſe ad viuum expreſſa eſt; namque populum duræ ceruicis ita peritè texit, vt nec indulgendo laxauerit, nec deiecerit obiurgando, ſed eorum guſtui, his vel illis pabulis perpetuò congruerit.

Peritia Moyſis in paſcendo populo.

D.Chryſ.

Exod.15.1.

Ponderat Chryſoſt. ad 1. cap. Iſai. quomodo Moyſes acriter obiurgaturus Hebræos cecinerit carmen illud triumphale, Exod.15.1. *Cantemus Domino glorioſè*, &c. intermiſcuit enim Dei laudibus duros ſtimulos contra præteritas ingratitudines: *Hæccine reddis Domino popule ſtulte, & inſipiens,* &c. Cur ergo, inquit Chryſoſt. crimina obiicit ſub cantici nomine? Ex vſu nimirum ſpiritualis ſapientiæ modulatione cantici deiectionem ei ſuffuratus eſt. Ita Chryſ. Ars fuit boni paſtoris animarum, quaſi ad fiſtulam edulcorare omnibus amara pabula, quæ tamen nouerit profutura ſaluti. Sic Iſai.5.1. *Cantabo dilecto meo canticum,* ait Deus, cùm tamen acerba ingerat. Chryſ. crimina obiecturus amabilem vocat, quaſi demulcens. & Pſ.77. *Excitatus eſt tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino.* Hebr. *tanquam cantans & exultans.* vbi excitatur Deus ad puniendum quaſi intermiſtis cantibus & exultationibus, quæ cum vino coniuncta ſunt.

Obiurgat inter cantandum, deiectionem animi vt ſuffuretur.

Greg.

Ioan.10.11.

Culmē paſtoralis officij, mori pro ouibus.

Exod.32.32.

10. Vltimò addit Greg. ipſum culmen paſtoralis officij in illa Chriſti Domini ſententia Ioan. 10. 11. ſitum eſſe: *Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis.* Qua in re quantum excelluerit Moyſes, teſtantur illa eius verba ad Deum parantem delere populum, Exod.32.32. *Aut dimitte,* inquit, *eis hanc noxam, aut dele me de libro, quem ſcripſiſti.* Magna hìc interpretationum varietas. proponam celebriores.

D.Hieron.

Moyſes ex affectu compaſſionis petit, vt deleatur de libro viuentium.

D.Auguſt.

Ex ſecuritate diuini erga ſe amoris.

D.Bernard.

Ex parentis affectu.

Hieron. ad Gaudentium. Compaſſionis, inquit, loquebatur affectu; vult perire cum percuntibus, nec propria ſalute contentus eſt: gloria quippe Regis multitudo populi. Aug. quæſt. in Exod. quæſt. 14. Securus hoc dixit, vt in conſequentibus ratiocinatio concludatur: id eſt, quia Deus Moyſem non deleret de libro vitæ, populo peccatum dimitteret. D.Bern. ſerm. 12. ſuper Cant. Loquitur parentis affectu, quem nulla poteſt delectare felicitas exortibus, quos parturiuit. Vt ſiquis dicat mulierculæ pauperi geſtanti filium; ingredere tu ad prandium meum, ſed filium relinque foris: dicat illa, aut me non inuita, aut ſimul admitte filium. Idem ad Suggerium Abbatem epiſtol. 79. quia caput bene cohærebat ſuis membris, ita intelligit neceſſe eſſe cum illis ſubire periculum.

Quia erat caput bene cohærens membris.

Rupert.

Dele me, id eſt, de lebus, vt es ſeuerus.

Caietan.

Liber principatuum.

Dele me de libro, id eſt, nolo eſſe princeps alterius gentis.

Rupert. ad eundem Exodi locum, *Aut dimitte eis,* &c. quaſi dicat, ita ſeuerè vindicas te de peccatoribus? reliquum eſt, vt me quoque paſtorem deleas. Caietan. librum intelligit principatuum, id eſt, ordinem, in quo Deus plures principatus in mundo futuros diſpoſuit, iuxta illud quod paulò antè ad Moyſem dixerat: *Faciam te in gentem magnam;* id eſt, etiamſi deleam hunc populum, cui præes, ego te faciam Principem alterius longè maioris. Vult ergo Caiet. ad hoc ipſum reſpondere Moyſem; *Aut dimitte illis, aut dele me de libro, quem ſcripſiſti;* quaſi ex amici confidentia dicat,

A Nolo eſſe Princeps alterius gentis, ſi hanc deles.

Hug. de S. Victore.

Lippom.

De libro prædeſtinationis, ex ardenti charitate.

Hugo de ſancto Victore: Ex impetu magnæ affectionis, & fiducia in Deum dictum accepit. Lippomanus; Aut dimitte, aut dele me de libro prædeſtinationis; quod quidem non ex perturbatione animi dicat, ſed ex ardentiſſimæ charitatis incendio, vt amicus amico diceret: Aut propter me hoc fac, aut ne ampliùs habeas me vt amicum tuum, & tamen hoc ipſum minimè vult amicus.

De libro legis tuæ.

De libro viuorum, hoc eſt, interfice me.

Refert autem, quoſdam interpretari, *de libro legis*: dele nomen meum de libro legis tuæ, ne habear dux tam infortunatæ gentis, quæ veniam à Deo impetrare non potuit. Alios verò ita, *de libro vitæ*, id eſt, numero virorum, quaſi dicat, interfice me, ſi non parcis huic populo.

Ex affectu, vt nec vita ipſa ſit grata, nec ipſa beatitudo ſine ſuis.

B Hæc variè interpretes; quæ omnia in hoc conueniunt, vt affectum Moyſis erga populum ſibi commiſſum vehementer exaggerent, quandoquidem in ſuorum iactura, nihil ſibi iucundum eſſe aſſerit, ne vitam quidem, imò nec æternam ipſam ſalutem (citra peccatum) quæ duo in naturalibus, & ſupernaturalibus chariſſima ſunt. Ita factum eſt, vt optimus paſtor ouium, facta ſcilicet in minoribus proluſione, optimus euaſerit populi Princeps.

C

De ſeceſſu Moyſis in montem Sinai, & Horeb.

SECTIO III.

1. *Bonus paſtor optima paſcua ſelegit, qualia illa ſint? Horeb in Arabia altiſſimus montis Sinai collis.*
2. *Explicatur locus difficilis ad Galat.4. quomodo Sinai coniunctus ſit Ieruſalem, variæ opiniones.*
3. *Veroſimilior ſententia, coniūcta eſſe coniunctione ſimilitudinis, & allegoriæ, quod explicatur.*
4. *Aſcenſus Moyſis in montem quid myſticè? obſeruatum, magnos viros vocatos ad montes, & quare, ex D. Ambroſ. Locus egregius Tertulliani de perfectione Prælatorum, oſtenditur exemplo Apoſtolorum, ex D. Ambroſio. declaratur Pſalm. 83. Vnde præclari viri montes ſint, ex D. Bernard. D. Ambroſ. & loco Pſal.47. Peculiari auxilio Dei opus eſt, vt quis ita emineat, ex Bernard.* D
5. *Moyſem aſcendere montem, eſt, cæteris ſuperiorem fieri. D. Hiero. idem oſtendit in Apoſtolis, ad locum Matth. 17. qui explicatur. & dictum Hieronymi expenditur. Item, quid ſit regnum Chriſti, & qualem velit eſſe principatum Eccleſiaſticum.*
6. *Prælatus ſubditos ſuos ad perfectionis verticem promouere debet. Auguſtinus ponderat dictum Dei Ezechiel.34. Illuſtratur loco Ioannis 10. de Paſtore Chriſto, quid ſignificet illud apud eundem locum Ioannis:* E Ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet.

Interiora ſolitudinum quare aptiora ad paſcendos greges.

Sinai Arabiæ mons, aſper & incultus.

1. DE hoc ſeceſſu ſuo ita Moyſes, Verſ.1. *Cùmque minaſſet gregem ad interiora deſerti, venit ad montem Dei Horeb.* Bonus paſtor optima quoque loca veſtigabat, ad paſcendos greges, vt notauit Chaldæus, qualia ſunt interiora ſolitudinum, vtpote minùs peruia communibus paſtoribus. Porro autem, per interiora deſerti intelligit Arabiæ montem Sinai; per montem Dei Horeb, illud

Digitized by Google

Sioai cacumen, quod cæteris altitudine præſtat.

2. Quòd autem mons Sinai in deſerto Arabiæ ſit, loco videlicet aſpero, & inculto, viam nobis aperire poteſt ad intelligendum locum illum difficilem apud Paulum ad Galat. 4. 24. vbi cùm dixiſſet, Agar ancillam Abrabami figuram fuiſſe veteris Teſtamenti in Sina moote conditi, quod in ſeruitutem generat, ludens in vocabulo Agar, quod lingua Syriaca ſignificat eundem montem Sinai, vt oſtenderet, non modò nomine eum Agar ancilla, ſed repræſentatione etiam conuenire, interpoſuit hæc verba: *Sina enim mons eſt in Arabia, qui coniunctus eſt ei, quæ nunc eſt Ieruſalem*; vbi interpretes mille tragœdias excitant. Nam conſtat, montem Sinam ab Ieruſalem diſtare itinere dierum multorum, quomodo ergo dicuntur inter ſe coniuncta? Occumenius coniunctos dicit non iugis, ſed radicibus. Non verè dictũ; conſtat enim oppoſitum ex magnis terrarum ſpatiis interpoſitis abſque vlla tali continuatione. Alij, quia mons Sina reſpicit Ieruſalem; alij, quia Arabia confinis eſt Iudææ, in qua eſt Ieruſalem, aliené vtrique. Alij, quia è Sina profecti ſunt filij Iſraël, ac adeò ſi non vicinia loci, certè continuatione itineris cum Ieruſalem coniunctus eſt, violenter, ac remotè.

Galat. 4. 14.

Quomodo mons Sinai dicatur coniunctus cum Ieruſalem. Improbantur aliqua reſponſiones.

3. Veroſimilius ergo eſt quod alij dicunt, Sinai coniunctum eſſe cum Ieruſalem, coniũctione ſimilitudinis, & allegoriæ; nam ideo Paulus vſus eſt verbo Συστοιχεῖν, quo ſignificatur conſenſus, ſeu coniunctio in natura, vel ingenio; vnde quæ in eadem ſerie ac ordine ponuntur, σύστοιχα Græcè dicuntur; vt talia, videlicet, intelligantur eſſe, mons Sinai, & Ieruſalem: Ieruſalem, inquam, non materialiter, ſed formaliter, & metonymicè ſumpta, pro eo, cuius ibidem vigilat cultus, id eſt, pro inſtitutis Moſaicis. Huic igitur Ieruſalem, id eſt, Teſtamento veteri, coniunctus eſt Sinai. Primùm, quia ibi confectum fuit; deinde quia locus erat deſertus & incultus, & tale fuit vetus Teſtamentum, horridum quodammodo, & incultum, quoniam non tam excolebat ad iuſtitiam, quàm horrorem exercebat ad pœnam. Extra Palæſtinam verò terreſtrem erat, vt ſimiliter vetus Teſtamentum extra cæleſtem conſtituebat cultores ſuos. Quamobrem mons Sinai per omnia ſimilis eſt, & coniunctus; id eſt, poſitus in eadem quaſi ſerie, & ordine cum Ieruſalem, tracta videlicet, ex naturali ratione ſitus, ac diſtantia ſimilitudine rationis. Ita Caiet. Adamus, Legion, & alij.

Reſpõdetur, veriſimilius, eſſe cõiuncta ſimilitudine. Συστοιχεῖν. σύστοιχα.

Ieruſalem, id eſt, veteri Teſtamento, coniunctus Sinai, quomodo?

4. Ad montem igitur Sinai aſcendit Moyſes; nec verò eo contentus, ad ſummum eius cacumen Horeb peruaſit cum grege ſuo: qua in re illud primùm obſeruare oportet, in Scriptura ſacra, inſignes ſanctitate viros ad montes ſæpe vocari, aut iis comparari, Geneſ. 19. 22. 25. & alibi tam in veteri, quàm in nouo Teſtamento. Et quidem myſtica ſignificatio montis, ad eius rei cauſam facile ducit. Cauſam verò D. Ambroſ. ita breuiter explicat 2. de Abraham 3. Incrementum, inquit, deuotionis montis ſignificat eminentia, cuius aſcenſus indicium eſt vberioris profectus, ita Ambroſ. Vt igitur oſtendatur, pertinere hoc ad obligationem magnorum virorum, vt reliquis ſanctitate, & ſcientia eminentiores ſint; ad montes vocantur, aut cum illis conferuntur. Ideirco Iſai. 40. 9. monet ita Deus Euangelicos viros: *Super montem excelſum aſcende tu, qui euangelizas Sion*. Hebr. ;ue. vt referatur ad ipſam Ieruſalem in

Inſignes viri vocantur ad montes, aut iis comparantur.

Geneſ. 19. 22. 25.

D. Ambr. Montis eminentia ſignificat incrementum deuotionis. Aſcenſus montis, ſignum vberioris profectus.

A monte Sion. Tu Sion licèt mons ſis, aſcende adhuc ad montem. Allegoricè. Vos Apoſtoli Apoſtolicique viri, qui montes eſtis virtute præcelſi, adhuc aſcendite altiùs ad montem Euangelij, & ibi commoramini. D. Hiero. Præcipitur Apoſtolis, vt de magnis dicturi, in ſublimibus commorentur: hoc eſt, moram ſedemque ſtatuant in ſublimibus Scripturarũ. cætera curſim efferant, &, vt vocant, per tranſennam. ergo iuxta D. Ambroſium, de quo proximè, quò quis deuotione auctior, eò mons excelſior eſt. Sic Apoſtoli primùm valles erant, abiecti conditione, & officio; poſtea tantum deuotionis incrementum adepti ſunt, vt in eminentiſſimos euaſerint mon-

Præcelſi viri adhuc altius aſcendant.

Tertul.

In ſublimibus Scripturarum commorari, quid?

B tes; adeóque id nominis vulgo adepti, quod Paulus 2. Gala. 9. refert. Qui videbantur, hoc eſt, qui vndequaque conſpicui erant ob virtutum ac doctrinæ eminentiam. Huc verò contendendum eſt omnibus Apoſtolicis viris, ſi rectè officij ſui rationem ſequantur. Vnde eſt illud in eos acriter à Tertulliano dictum in lib. de cultu fœmin. Quid nos Dominos, inquit, ciuitati ſupra montem conſtitutæ comparauit, ſi non extamus inter demerſos? alludit ad illud Chriſti Matth. 5. 14. *Non poteſt ciuitas abſcondi ſupra montem poſita.* & iure à maioribus Eccleſiæ morum præeminentiam expoſtulando exigit: Quid nos Dominus ciuitati ſupra montem conſtitutæ compa-

Apoſtoli nomen montis aſſequuti.

Increpatio virorum Apoſtolicorum, quòd non ſint montes.

Matth. 5. 14

C rauit, ſi non extamus inter demerſos? quaſi dicat, priuatos homines in Eccleſia iacere demerſos, nulla vel morum, vel ſapientiæ laude conſpicuos, tolerabile fuerit; at Prælatos, & Doctores nihilo demerſis ſuperiores, ac illuſtriores eminere, quomodo fieri poteſt, cùm id diſcriminis eſſe debeat inter homines priuatos ac publicos, quod inter montes ac valles?

Exemplo nobis ſint Apoſtoli, qui primò comparationem illam audierunt à Domino, ſéque ipſos ciuitatem ſupra montem conſtitutam, ac Deo habitatore dignam viuendo effecerunt; qua de re Ambroſ. ad illa verba Pſal. 47. 3. *Mons Sion latera Aquilonis, ciuitas Regis magni.* Apoſtoli, in-

D. Ambroſ. Pſal. 47. 3.

D quit, præexcelſa Eccleſiæ culmina, verticem adhuc ipſius altiſſimis virtutum ſuarum turribus erexerunt, vt in ea ſtatim Deus habitator agnoſceretur. Ita Ambroſ. Vnde oportet colligas, Magnates Eccleſiæ inter homines priuatos ita virtutibus eminere debere, vt inter priuatas vrbis domos eminent turres, & propugnacula. Felices ergo, ſi non tam eorum in Vrbe palatia verticibus, quàm animi virtutibus emineant! De quo eſt illud Pſal. 83. 6. *Beatus vir, cuius eſt auxilium abs te, aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit, in valle lacrymarum.* In Hebræo eſt, *Beatitudines viri.* vt ſit ſenſus: Omnes è cælo benedictiones verè poſſidere illum, qui iuxta officij ſui rationem cor ſuum ita in

Apoſtoli excelſa Eccleſiæ culmina.

Primates in Eccleſia virtutibus emineant.

Pſal. 83. 6. Valde beati qui ſic eminent.

E Deum erexit; vt montis inſtar euaſerit pluribus videlicet aſcenſionibus, hoc eſt, virtutum culminibus inſertus cælo.

Id verò diſpoſuit Diuino auxilio coadiuuante. Quomodo enim filij hominum graui corde ex natura ipſa & peccato, has poſſent ordinare eleuationes intra pectus ſuum, niſi Deum haberent intra ſe? Vnde præclarè dixit Bernard. ſerm. 53. ſuper Cant. Pleni Deo, inquit, efficimur celſi meritis cumulati virtutibus; quaſi dicat, quòd montes ſint in Eccleſia meritorum, ac virtutum culminibus eminentes, id totum Dei eſt, quo pleni ſunt; pleni autem Altiſſimo, quidni reddantur altiſſimi? efficimur

Eminere ita non poſſunt, niſi per Diuinã gratiam.

Pleni Deo efficimur, celſi meritis.

Pleni Altiſſimo, ſunt altiſſimi.

Afficimur Diuinis attributis adhærēdo ipſis. D. Auguſt. *Celſitudo animi ſolida.*

mur quidem Diuinis attributis, quando illis ſpeciali deuotione adhæremus, iuxta illud Aug. de vera religione. Æterno Creatori adhærentes, & nos æternitate afficiamur neceſſe eſt. Ita ergo pleni Deo efficimur celſi, non tumenti, non inaniter turgida, ſed ſolida celſitudine, vtpote Deo pleni per ſpecialem videlicet amorẽ, & gratiam; nam aliaqui omnia Deo plena ſunt. Non eſt igitur vanum vocari ad montes, aut illis comparari. Significatur enim per hoc, velle Deum, vt

Vocatur quis ad mõtem, vt ſuperior mũdo fiat. Luc. 6. 12.

quis terrenarum curarum humilitate relicta ſuperior mundo fiat. Et (ſicut annotauit Ambroſ. ad illa verba Lucæ 6. 12. de Chriſto Domino: *Exiit in montem orare*) vt doceret, inquit, viros contemplatiuos à terrenis ad ſuperiora progredi, atque ad verticem aſcendere ſublimium curarum.

Vertex ſublimium curarum tenendus. Aſcenſus Moyſis ſignificat eſſe aſſumptum ad regendũ. D. Hieron. Matth. 17. 1. *Duci ad mõtana, pars regni eſt, quid ſit apud Hiero.*

5. Hoc ipſum ſignificat aſcenſus Moyſis in montem Sinai & Horeb, nimirum eſſe à Deo iam aſſumptum ad regendum Hebræos tanquam omnibus iis ſuperiorem, iuxta illud D. Hieron. ad verba Matth. 17. 1. *Duxit illos* ſcilicet, Diſcipulos, *in montem excelſum, & transfiguratus eſt.* Duci ad mõtana, inquit, pars regni eſt. Promiſerat paulò antè quoſdam ex Diſcipulis non guſtaturos mortem, niſi priùs viderent Filium hominis venientem in regno ſuo; quod aliqui intelligunt de Transfiguratione reuelanda tribus Diſcipulis, qui reliquis ſuperiores erant, & è quibus duo regni ſedes apud Chriſtum iam ambierant, nempe Ioannes, & Iacobus; vt verò oſtenderet Chriſtus, quo pacto vellet ſuos reliquis eſſe ſuperiores, ſeu quale optaret in Eccleſia regnum gerere, ducit illos in montem excelſum ſeorſum, & transfiguratus eſt ante eos. Ad hæc igitur Hieronymus, Duci, inquit, in montana pars regni eſt: quaſi dicat, quòd eos Chriſtos in montem duxerit, vbi transfigurandus erat, fuit prima quædam ſignificatio principatus Apoſtolorum ſuper omnes gentes, nimirum, vt ille mõtis vertex ſignificaret illis verticẽ dignitatis Apoſtolicæ in eo ſitum, vt inter reliquos mortales, virtutum ac operum excellentia eminerent; partem verò alteram regni exiſtimarent, ſi ſe ipſos transfigurarent in alios homines, ne ſcilicet deinceps, aut ſibi, aut aliis ſimiles apparerent, ſed omnino factis, ac virtutibus glorioſiores, qualem ſe ipſe in corpore exhibuerat, hoc eſſe regnum ſuum in terris, tales debere eſſe Principes, ac Prælatos animarum.

Prima ſignificatio principatus Apoſtolorum, vt eminerẽt cæteris.

Altera pars regni, vt ſe transfigurẽt in alios viros.

Obligatio Prælati vt ſuas promoueat ad perfectionem. D. Auguſt. Ezech. 34. 15.

6. Notandum verò quomodo Moyſes non ſolùm ipſe montem conſcenderit; ſed oues quoque ſuas eò minauerit, vt illam inſignem boni Prælati obligationem delinearet, qua ſuos ad perfectionis verticem promouere debet. Hinc eſt quod Auguſt. tom. 9. in lib. de ouibus cap. 12. latè ponderat; quomodo Dominus per Ezechiel. in cap. 34. 15. cùm ſe paſtorem profiteatur dicens: *Ego paſcam oues meas, dicit Dominus.* paulò infrà verſ. 23. ſubiungat; *& ſuſcitabo ſuper eas paſtorem vnum, qui paſcat eas, ſeruum meum Dauid, ipſe paſcet eas, & ipſe erit eis in paſtorem.* vbi ad literam eſt ſermo de Chriſto, paſtore regio futuro, ſcilicet ex ſemine Dauid. Nam quo tẽpore facta eſt ad Ezechielem iſta Prophetia, iã Dauid mortuus erat. Si ergo Deus, inquit Auguſtinus, pollicetur fore vt paſcat ipſe oues ſuas, quomodo tam citò, quaſi tædio affectus ſuſcitat Chriſtum, vt paſcat eas? Reſponſionẽ elicit ex verbis, quæ ſequuntur: *Ego Dominus ero eis in Deum, & ſeruus meus Dauid princeps in medio eorum:* quaſi dicat, Paſcam ego quidem oues meas, ſed cùm inuiſibiliter id fieri neceſſe ſit, non erit prouentus ita felix; inueni ergo modum accommodatiſſimum, *Suſcitabo paſtorem vnum, &c. & Princeps in medio eorum;* id eſt, induam carne filium meum, vt homo inter homines conuerſari poſſit, eritque expoſita in medio mundi humanitas eius, eo fine, vt per eam viſibilem aſcendatur ad culmen diuinitatis inuiſibilis, poſſintque paſtores animarum, hac eas via minare, vt oues ſuas Moyſes ad interiora deſerti.

Quomodo Deus ſuſcitet Dauid paſtorem populi, cùm ipſe ſit paſtor?

Facere filiũ ſuum paſtorẽ viſibilẽ, aptiſſimus modus paſcendi hominibus. Humanitas Chriſti expoſita, vt per eã aſcẽdamus ad Deum.

Huc alludit ipſe apud Ioan. cap. 10. 11. quod ſuprà iam ex parte notauimus. *Ego ſum Paſtor bonus*; ex Græco: *ille bonus*, ſcilicet promiſſus per Ezechielem; rationem addit: *& cognoſco oues meas, & cognoſcunt me meæ.* quaſi dicat: Plus aliquid habeo, quàm paſcens Deus antea per ſe oues ſuas; nam ille quidem cognoſcebat oues; ſed oues viciſſim non cognoſcebant illum: non videbant eum in medio ſui, vt eum ſequerentur præcuntem exemplo; at ego præterquam quòd, tanquam verus Deus, ſicut Pater, cognoſco oues meas; eædem ipſæ me iam hominem cognoſcunt, me ſequuntur vadentem ante ipſas, & perducentem eas ad pabula ipſa diuinitatis. Id ergo ſibi vult illud de grege Domini ibidẽ dictum: *Ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet,* quod multorum ingenia torquet, & ego puto literalem ſenſum non continere vulgarem Hebraiſmum de ingreſſu, & egreſſu, vt ſuprà in alio ſenſu diximus, pro familiari conuerſandi modo; nam ſermo hìc eſt de paſtu, non de humanis actionibus, quòd rectè adnotauit Maldonatus, ſed reſpicere locum citatũ Ezechielis, in quo Deus, vt vidimus, vnum paſtorem Deum & hominem ſibi ſubſtituit, cuius proinde officium foret, per exempla virtutum, atque opera mirabilia latentem in ſe Deum exhibere mundo, atque ita, quaſi duplici pabulo animas paſcere, interiori Diuinitatis, exteriori virtutum ac miraculorum; vt ſi ingredi in Chriſtum, atque egredi liceret, vtrouis modo apud eum paſcerentur. Hæc igitur forma eſt optimi paſtoris animarum exemplo ſuo illas perducere ad culmen ipſum Diuinitatis, ad montem Dei Horeb.

Ioan. 10. 11.

Quid plus habeat paſtor Chriſtus ſuper paſtorem Deum.

Quid ſibi velit illud: Ingredietur, & egredietur, &c.

Maldon.

Promittitur duplex paſtus in Chriſto, interior Diuinitatis, exterior humanitatis.

De ipſa Viſione.

COMMENTARIVS II.

AGgrediamur Viſionem ipſam, in qua primum id occurrit enodandum, quid intelligatur nomine Domini, cùm dicitur, *Apparuitque ei Dominus?* deinde, quid iuxta literam ſignificet rubus ardens incombuſtus: poſtea, quid ſecundùm allegoriam?

Apparueritne Moyſi Deus ipſe, an aliquis Angelus?

SECTIO I.

1. *Deum ipſum nunquam apparuiſſe in veteri Teſtamento, ſed Angelos, Auguſtini, & aliorum Patrum ſententia.*
2. *Deum per ſe apparuiſſe aliquando, & non per Angelum, opinantur alij Patres.*
3. *Probabilius videtur, Deum ipſum per ſe apparuiſſe aliquando: oſtenditur in tribus illis, qui apparuerunt Abraham, etiam ex ſententia Auguſtini. Idem confirmat Hilarius. & locus egregius Ambroſij.*
4. *Diluitur obiectio; oſtenditur Angeli nomen commune eſſe, & aliquando ipſi Deo competere.*
5. *Alter locus Geneſ. de eo qui luctatus eſt cum Iacob, qui creditur fuiſſe Verbum Diuinum, ex Theodoreto, & Autore imperfecti operis in Matthæum.*
6. *Moyſi quoque in rubo apparuiſſe Deum ipſum probatur ex Philone, & ex Clem. Alexandrino, & D. Ambroſ.*
7. *Oſtenditur idem ex nomine ipſo Dei, quod hoc loco Moyſi manifeſtatur; nimirum,* Ego ſum qui ſum. *Confirmatur ſententia loco Irenæi.*
8. *Proponitur conuenientia quare apparuerit Verbum Diuinum, ex loco Tertulliani.*

Varia lectio.

SACER contextus ita habet in hac Viſione rubi, verſ. 2. *Apparuitque ei Dominus.* Hebra. & Septuaginta, pro, *Dominus*; *Angelus Domini.* Quæſtionem tractat Auguſt. 2. de Trinitate cap. 13. & rectè aſſignat rationem dubitandi: nam in priori parte contextus dicitur, *Apparuitque ei Dominus*, & iuxta Hebræum, Septuaginta, & Chaldæum, *Angelus Domini.* Vnde Stephanus, Actor. 7. *Apparuit*, inquit, *ei Angelus in medio flamma rubi*; in poſteriori verò loquens cum Moyſe is ipſe, qui apparuit ei; *Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac,* &c. Hebraicè autem, *elohe*, id eſt, Deus quatenus Iudex. Reſolutio Auguſtini eſt, Deum ſemper loqui per Angelos: ſimiliter & Abulenſ. hoc loco, abſolutè negat Deum eſſe qui apparuit: imò ſtatuit, nuſquam in Scriptura Deum alicui apparuiſſe, ſed Angelum loco Dei. Probat verò, quia nec in promulgatione legis, opere omnium veteris Teſtamenti celeberrimo, Deus erat, qui loquebatur Moyſi, vt patet ex illo ad Galat. 3. 19. *Lex ordinata per Angelos in manu mediatoris*: & tamen Angelus iſta ordinans, Exod. 20. 2. ſic loquitur: *Ego ſum Dominus Deus tuus: non habebis Deos alienos coram me.* Ita videtur ſentire Hieronym. ad Galat. 3. Gregor. Magnus 18. Moral. 2. Cyrill. 8. Theſſ. 2. & videtur idem arbitrari Dionyſ. 4. de cæleſti Hierarchia.

Reſolutio Auguſtini, ſemper apparuiſſe Angelum.

Gal. 3. 19.

Exod. 20. 2. D. Hieron. Greg. Mag. Cyrill. Dionyſ.

Apparuiſſe Deū ipſum, quis ſenſerit?

2. Sed enim apparitiones huiuſmodi non ſemper factas fuiſſe per Angelos, ſed interdum per ipſummet Deum, affirmat Euſebius 1. Demonſtrat. Euangel. cap. 5. & lib. 5. cap. 10. Chryſoſt. homil. 16. in Acta Apoſtol. Theophylactus in eundem locum, conſentire videtur Tertul. lib. contra Iudæos, cap. 9. Ambroſ. in illud ad Coloſſenſ. 1. *Qui eſt imago Dei inuiſibilis.* Leo Magnus epiſt. 13. Clemens Rom. 5. Conſt. vlt. Clemens Alex. Strom. 1. Hi ſunt autores pro hac parte.

Euſebius. D. Chryſ. Theophyl. Tertull. D. Ambroſ. Leo Mag. Clemens Rom. Clem. Alex.

Probabilius videtur, Deum ipſū apparuiſſe, maximè Verbum Diuinum.

3. Nobis ita videtur (quidquid ſit de præſenti loco de quo ſtatim) probabilius eſſe, cum autoribus poſterioris ſententiæ, Deum ipſum, A & ſpecialiter Verbum Diuinum, interdum apparuiſſe Patribus in veteri Teſtamento. Vno vel altero loco rem confirmaſſe ſatis eſt. Tres illos viros, quos excepit Abraham Geneſ. 18. 1. Euſebius teſtatur fuiſſe Deum trinum, & vnum. Vnde illud Auguſtini ſermon. 68. de Tempore, Si eius eſt, tribus occurrit, & vnum adorat; Trina Vnitas, & Vna Trinitas. Conſentit Cyrillus, & alij ponderantes illa verba, *Apparuit ei Dominus,* &c. *cùmque eleuaſſet oculos, apparuerunt ei tres viri.* Sunt etiam, qui vnum ex illis, cum quo Abraham familiariùs locutus eſt, Verbum Diuinum aſſerant. Vnde illud Hilarij 4. de Trinit. Abraham conſpectis tribus, vnum adorat. Quanta fidei vis, vt in B indiſcreta aſſiſtentium ſpecie Dominum Chriſtum internouerit? Hinc eſt illud D. Ambroſ. perperam aſcriptum Auguſtino ſerm. 66. de Tempore. Arborem, inquit, incolebat Abraham, ſub qua conſtitutum erat qualecunque effugium; anguſtum quidem homini, ſed ſufficiens maieſtati; dignum enim Deo palatium, fides deuota pingebat, in quo fuiſſet maieſtas Diuina pranſura. Ita ille. Vbi notandum obiter, quantam vim obtineat deuotio fidei, quæ è rudi quercu palatium inſtruxit Dei capax, leni autem affectus penicillo ita variè depinxit, vt ibidem ad prandium cum delectatione recubuerit?

Tres viri apparentes Abrahā videntur fuiſſe tres perſonæ Diuinæ.

Geneſ. 18. Euſebius. D. Auguſt. D. Cyril.

Illum cum quo familiariùs egit Abraham, fuiſſe Verbū Diuinum.

Hilarius.

Fidei vi in tribus agnouit Verbum Diuinum.

D. Ambroſ.

Quercus Abraham ſufficiēs maieſtati diuinæ.

Prādet Deus ſub arbore.

Deuotio facit quercum capacē Dei.

4. Nec obiicias illud ad Hebræos 13. 2. *Hoſpi-* C *talitatem nolite obliuiſci, per hanc enim quidam placuerunt Angelis hoſpitio receptis*; hos enim interpretantur Doctores cōmuniter, Abraham, & Loth. Reſpondetur enim ex Tertulliano cap. 9. aduerſùs Iudæos, Angelos in Scriptura ſæpe dictos, ex eo quòd Diuina reuelent. Ita Ioannem & Malachiam dictos Angelos, ſimiliter Deum ipſum, dum ſe hominibus ſub aliqua forma oſtendit, aut futura pronunciat, Angelum dici: nam & Verbum Diuinum Iſai. 9. dicitur *magni conſilij Angelus,* iuxta Septuaginta.

ad Hebræ. 13. 2.

Angeli ſæpe dicti ex eo quòd Diuina reuelēt.

Tertull.

Verbum Diuinum dicitur ab Iſaia magni conſilij Angelus.

Iſai. 9.

5. Vlteriùs ergo Geneſ. 32. 24. virum illum, qui cum Iacob luctatus eſt vſque ad mane, Verbum Diuinum interpretantur plurimi, maximè D Theodoret. q. 91. in Geneſ. expendens quomodo rogatus de nomine à Iacob, reſpondit v. 29. *Cur quæris nomen meum, quod eſt mirabile?* (ita enim legit Theodoretus) ob id, inquit, cùm quæſiiſſet, quî vocaretur, non ſolùm reſponſo fruſtratus eſt, ſed inſuper obiurgatur, tanquam excedens naturæ metas. & addit; Per hæc autem docemur, quòd Vnigenitus Dei apparuerit Iacob. Cur autem ita collegit Theodoretus? puto rem ipſam totam aſſequutum. Nam cùm dicitur Deus cum Iacob luctatus, neceſſariò intelligendum eſt, id effeciſſe brachio ſuo: at brachium Dei, Verbum Diuinum eſt, Iſa. 53. 1. *Brachium Domini cui reuelatum eſt?* Quòd verò brachium Domini præualere noluerit contra Iacob, ratio fuit, vt fidentem red- E deret eum contra Eſau. ideo addidit: *Quia ſi contra Deum fortis fuiſti, quantò magis contra homines præualebis?* Et immutans ei nomen, ait: *Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſrael.* Rectè quidem ſpectata nominis notatione, quod idem eſt ac videns Deum. quaſi dixerit: Vocaberis deinceps homo, qui vel Deum vultu imperterrito aggreſſus eſt. Similiter Auctor imperfecti operis in Matthæum homil. 15. virum hunc luctantem cum Iacob Deum eſſe volt; nam ponderans illa verba Iacob, v. 30. *Vidi Dominum facie ad faciem,* &c. Verè, inquit, Deum non vidit facie ad faciem, quia in ſchemate hominis luctatus eſt contra

Gen. 32. 24. Theod.

Cur ex luctâ Iacob collegit Theodoretus fuiſſe Deum qui illi apparuit? Quia neceſſariò luctatus eſt brachio ſuo, quod eſt Filius.

Vocaberis Iſraël, id eſt, videns Deū, quòd eum vultu imperterrito aggreſſus eſt.

Auctor imperfecti operis.

com

In ſchemate, ſeu ſimilitudine hominis luctatus eſt De⁹, vt præberet quo teneretur.

Abulenſ.

A

eum Deus: nam ſchema, corporale velamentum eſt Dei, non proprietas. ita ibi. Aſſumpſit ergo Deus corporale velamentum, vt haberet Iacob, quod in eo, luctando, prehendere manu poſſet. Similiter autem opinantur plurimi, Deum ipſum apparuiſſe Moyſi in monte Sina, quandu legem tulit, ſed non vacat id latiùs oſtendere. Illud Abul. ad Galat. 3. Lex ordinata eſt per Angelos in manu mediatoris, non ſignificat Angelos dediſſe legem, ſed ſuum ibi exhibuiſſe miniſterium: nam conſtat inſonuiſſe rubas, micuiſſe ignes, audita tonitrua, & hæc ipſa miniſterio Angelorum facta, nec aliud voluiſſe Paulum.

B

6. Quod attinet ad præſentem locum, illud primò certum eſt, vt patet ex proximè dictis, [illegible]la appellatione Angeli non poſſe cõuinci fuiſſe verum Angelum, qui hoc loco apparuit Moyſi; ſæpe namque (vt proximè diximus) ex prænunciatione tantùm futurorum vocatur Angelus; & cum hoc præcisè ſtare poteſt, vt qui apparet ſit ipſe Deus. Quare Philo hac de re pronunciat: Videt Moyſes prodigioſum ſpectaculum, & quantum quis ſuſpicari poſſet, erat ea Viſio, atque præſentia Eius, qui eſt; vocetur autem Angelus, eo quòd quæ ventura eſſent denunciabat. Et paulò infrà: In media, inquit, flamma, forma præſtantiſſima viſa eſt, quæ nulli harum rerum, quæ videntur, eſſet ſimilis: Diuiniſſimum videlicet ſimulacrum. Hæc Philo. Quin etiam Clem. Alex. 2. Pædagog. 8. non ſolùm abſolotè vocat Diuinam Viſionem, ſed factam aſſerit in perſona Verbi. Cùm, inquit, omnipotens vniuerſorum Dominus cœpit per Verbum legẽ ferre, & Moyſi ſuam potentiam manifeſtare, Diuinam illi Viſionem oſtendit formatæ lucis in rubo ardente. vbi Græcum φῶς, pro luce indifferenter, & pro viro ſumi poteſt (vt annotauit interpres eiuſdem Clementis) imò cùm oriatur à verbo φῶ, quod idem eſt ac dico, ſiue loquor: videri poteſt in ipſo vocabolo alluſio eſſe ad Verbum Diuinum, quod procedit per dictionem Patris. Puto ergo velle Clementem, apparuiſſe formatam lucem, id eſt, redactam in formam hominis, quæ Verbum Diuinum incarnatum repræſentaret.

Philo.

Iuxta Philonem fuit Viſio Eius, qui eſt, ſeu Dei per eſſentiam.

Apparuit in rubo Diuiniſſimum ſimulacrum.

Clem. Alex.

Viſio facta in perſona Verbi, ex Clem. Alex.

C

φῶς lux, & vir, indifferenter.

φῶ, idem, ac dico: vt ſit alluſio ad Filium dictione productum.

D

Congruenter autem ad noſtram in præſenti ſententiam ait Ambroſ. in lib. 1. de Spirito ſancto, cap. 16. In ſpecie, inquit, ignis, ac lucis exprimi, vel videri, Diuinæ conſuetudinis eſt. Deus enim eſt ignis conſumens, ſicut Moyſes dicit. Vidit enim ipſe in rubo ignem, & audiit Deum tunc, quando vox facta eſt de flamma ignis ad eum dicens: *Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob.* Ita Ambroſ. Notandum verò, quod innuit, pro illuſtri confirmatione huius ſententiæ, videlicet Moyſem, ab hac Viſione Domini in ardente rubo, illam quaſi definitionẽ elicuiſſe, Deut. 4. 24. *Deus tuus ignis conſumens eſt, Deus æmulator*, quod idẽ eſt: nam ſicut ignis non patitur ſecũ aliquid quod non ſit ipſe (quidquid enim illi apponitur, conuertit in ignem) ita Deus alium Deum à ſe non patitur ſecum, quæ eſt ipſa proprietas æmulatoris, qui ſecum nullum patitur in amore riualem. Nam poſtquam ita definiit, addidit pro ratione: *Vidit enim ipſe in rubo ignem, & audiit Deum*, &c. intellige deſumptam definitionem per oppoſitam expreſſionem, hoc ſenſu: Non eſt Deus ignis, vt in rubo non conſomens, ſed conſumens, eo modo quo diximos. Non eſt ergo dubitandum, exiſtimare Ambroſium, ipſummet Deum hìc apparuiſſe Moyſi.

In ſpecie ignis exprimi, Diuinæ conſuetudinis eſt.

D. Ambroſ.

Iuxta Ambroſium ab hoc igne ſũpta illa definitio Dei. Ignis cõſumens eſt. Deut. 4. 24.

E

Declaratur nomen æmulator, ex ipſa natura ignis.

7. Denique illud omnino rem conficere videtur, quòd is qui locutus eſt Moyſi de rubo, rogatus ab eo de nomine dixit: *Ego ſum, qui ſum*, id eſt, ipſe fons eſſendi: quod vni Deo competit. Verũ de hoc infrà. Irenæus 4. contra hæreſes 23. ſuper illud Domini: *Si crederetis Moyſi, crederetis & mihi.* Scilicet, inquit, quòd inſeminatus eſt vbique in Scripturis eius Filius Dei; aliquando quidem cum Abraham loquens, aliquando cum eodem comeſurus, aliquando Sodomitis inducens iudicium, & rurſum cùm videtur, & in viam dirigit Iacob, ac de rubo loquitur cum Moyſe, &c.

Qui locutus eſt Moyſi rogatus de nomine dixit: Ego ſum, qui ſum, nomine proprio Dei.

Irenæus.

Inſeminatus vbique in Scriptura Filius Dei.

8. Rationem autem quare apparuerit in veteri Teſtamento Filius, aſſignat Tertullianus contra Praxeam cap. 16. Ediſcebat, inquit, vt nobis fidem ſterneret, vt faciliùs crederemus Filium Dei deſcendiſſe in ſeculum, ſi & retrò tale quid geſtum agnoſceremus. Vbi notandum illud verbum, *ediſcebat*, ad veritatem ſcilicet carnis induendam, quaſi præludebat in ficta, vt ſimul etiam præſtrueret fidem veritatis de Incarnatione ſua.

Tertull.

Apparuit Verbum Diuinum, vt ediſceret hominẽ, & fidem ſterneret ad id ipſum verò futurum.

Atenim ſiquis rem ipſam premens, ac ad rigorem Theologicum exigens, interroget: quomodo Verbum Diuinum ſit intelligendum apparuiſſe ſpecialiter in corpore aliquo, ſi coaptatio ipſa corporis non ab eo, vt perſona eſt, ſed à Deo fuerit, ſicut cætera opera ad extra, quæ proinde communia ſunt toti Trinitati? nam de vnione hypoſtatica alia ratio eſt, quia Verbum ſpecialiter & intimè terminauit Incarnationem. Ad hoc reſpondetur, Verbum Diuinum ſpecialiter apparuiſſe per appropriationem, vt loquuntur Theologi: ſicut de Spiritu ſancto dicere ſolemos, quòd ſanctificat; id enim intelligendum eſt appropriatè: nam reuera cæteræ quoque perſonæ ſanctificant. Nec verò plura his, nam latior diſputatio aliena eſt ab inſtituto noſtro.

Verbum Diuinum apparuit ſpecialiter per modum appropriationis.

Cur Dominus apparuerit in ardente rubo.

SECTIO II.

1. *Rubus Hebraicè* ſeneh, *inde Sinai mons, quòd rubis abundet. Vnáne in rubo, an in rubiceto exhibita fuerit Viſio.*
2. *Expenditur ignis ardens, & non comburens, oſtenditur in ſimili igne fornacis Babylonicæ, qui non comburebat pueros. Ponderat id D. Chryſ. Miraculum rubi celebrat Euſebius.*
3. *Ignis, velut aqua irrigabat rubum, ac viridiorem faciebat, ex Philone & Nyſſeno Gregorio illuſtrabat, & docebat.*
4. *In rubo ardente, & non combuſto Deus apparet, quia prodigia multa exhibebit in liberatione populi, & immittet ardorem ad exeundum abſque vllo populi detrimento. Caiet.*
5. *Quomodo Deus dicatur percutere ſuis mirabilibus? quia, vt percutiat opus eſt miracula facere, probatur ex D. Auguſtino.*
6. *Multis modis illuſtrata eſt Dei potentia in flagellatione Pharaonis. Quomodo Paulus dicat excitatum Pharaonem, vt oſtenderet Deus in illo fortitudinem ſuam. Magis ſecundùm Auguſtinum demonſtrata eſt in eo patientia Dei ex Philone.*
7. *Quomodo ſe ducem exhibuerit Deus in educendo*

 populo?

populo? quòd non rectà in oppoſitum littus, ſed in idem per circuitum ducens eluſerit Ægyptios, iuxta locum Exod 15.

8. *Ardebat ergo rubus, & non comburebatur, quoniam in tanto exeundi ardore, ne vnus de populo Hebræorum deſideratus eſt, Pſal. 104. Valde mirum inprimis, quòd nullus Hebræorum ægrotauerit ſub ipſum tempus exeundi. Deinde in tot flagellationibus ne leuiter quidem pulſatos fuiſſe. Locus Nyſſeni Gregor. & Pſalm. 90.*

9. *Seruat Deus ſuos in mediis periculis, & liberat pulcherrimè ex loco Iob 5. & ex Pſalm. 67. Cleros quid ſignificet. Liberatio Iuſti argentea, & aurea, & velociſſima. Talis Hebræorum.*

10. *Incolumitas Hebræorum in cæde primogenitorum Ægypti, eò mirabilior, quòd patrata ſit per dæmones, qui hominum ſanguinem ſitiunt. Locus Chryſoſt. Matth. 8. quomodo diabolus homicida ſit ab initio, Ioan 8. Illuſtratur à Ruperto, & loco Apocal. 12. & 6. explicat Ticonius, confirmat Tertul.*

11. *Cur populus Hebræorum rubo comparatus ſit? nimirum, quia ingratus per ſe, ex loco Iſai. 5 Illuſtratur per Ambroſium, & Chryſoſtomum.*

12. *Deus in rubo oſtendebat, poſt multa ſecula coronandum ſe ſpinea corona in cruce, per populum Hebræorum. Locus inſignis Clementis Alexandr. emendata eius verſio.*

13. *Exaggeratur ingratitudo Hebræorum à Chryſoſtomo, quod per gradus creuerit cum miſericordia Dei, vſque ad coronationem ſpinarum. Sententia Clementis Alexand.*

1. MAGNVM Viſionis miraculum exhibuit Dominus. Verſ. 2. *Apparuitque ei Dominus in flamma ignis de medio rubi. Et videbat, quòd rubus arderet, & non combureretur.* Robus Hebraicè סנה *Seneh*, arbor ſterilis, & ſenticoſa, inde Sina mons, quòd rubis abundet: aut fortè ab hac eadem Viſione rubi. Sunt etiam, qui rubi nomine rubicetum intelligant, ſingulari poſito pro plurali more linguæ, quod non congruat, vnica in rubo, quæ humilis planta eſt, tantam Viſionem exhibitam, veriſimilius eſſe, flammam corripuiſſe magnam ſyluæ partem, & Deum è medio locutum, non diſplicet.

סנה inde Sina, quòd rubis abundet.
Rubi nomine etiam rogum rubicetum.

2. Sedenim Viſionis nouitas in eo ſita, quòd rubus quidem ardebat, ſed non comburebatur: itaque vt ignis crederetur, ardebat; vt miraculum eſſet, non comburebatur. Sicut de igne fornacis Babylonicæ erga tres illos pueros narratur, Daniel. 3. 23. vbi dicitur, quòd vincti *ceciderunt in medio camino ignis ardentis, &c. & ambulabant in medio flammæ.* Quæ verba ponderans Chryſoſt. homil. 4. ad populum, exclamans ait: O rem mirabilem! Vinctos ſoluit flamma, ne ficta crederetur, & ipſa de reliquo à vinctis vincta eſt. Sic ergo de miraculo rubi Euſebius: Cernere erat, inquit, pugnantem ignem, à Deo tamen fræno coërcitum, videlicet, iam inſtar bellatoris veniebat Deus, igne, id eſt, potentia ſua vectus, tanquam equo pugnaci, ſed temperatè coërcito ad liberandum populum ſuum.

Dani. 3. 23.
Tres pueri, vincti ceciderũt in camino, magno miraculo.
D. Chryſ.
Vinctos ſoluit flamma, & ipſa ab illis vincta eſt.
In rubo pugnabat ignis ſed fræno coërcebatur à Deo.
Potentia, vt equo, vectus bellatoris inſtar.

3. Eadem verò potentia, ait Philo, rubum incorruptibilem factam in medio ignis, imò quaſi flamma perinde ac fonte deſuper manante rigaretur, viridiorem viſam. Hæc eſt (ait Chryſoſt.) omnipotentiæ Dei vis, vt per contraria operetur cõtraria; calorem, ſcilicet, per aquam, per ignem frigus: itaque Deo, quãdo ipſe vult, torrens flam-
A ma torrentis eſt inſtar; & aqua refrigerans vicem habet incendij. Concinit his Nyſſen. Gregor. de illæſo rubo. Cùm igitur, ait, in medio claróque die alia præſtantior, quàm ſolaris lux circa oculos effulſiſſet, vidit arbuſtum ardens, cuius tamen rami continua quaſi irrigatione vireſcebant; natura verò eius lucis in duorum obiecta ſenſuum diuiſa, ſicut oculis effulgebat ſplendore radiorum: ita inauditum immortale dogmatum intonabat. Ita Nyſſen. Illuſtrabat ergo ſimul, ac docebat. Hanc ergo illuſtrem doctrinam contemplemur.

Potẽtia Dei rubus incorruptibilis.
D. Chryſ.
Flamma perinde ac fonte manãte irrigabatur rubus.
Greg. Nyſſ.
Arbuſtum flamma, quaſi irrigatione vireſcebat.
Flamma illuſtrabat, & docebat.

4. Cur in rubo Deus? cur ardet, & non comburitur rubus? Non enim hæc, vana ſolùm ſpe-
B cies fuerit, ſed neceſſariis fœta myſteriis. Autor de mirabilibus ſacræ Scripturæ lib. 1. cap. 15. quærens, quomodo rubus materiam ardori præbens, perſeueret tamen integra, atque vegeta? Reſpondet. Cuiuſdam virgulti conſuetudo refertur, quod quantò plus arſerit, non tantùm non conſumitur, ſed ardendo purgatius redditur. Seruatur ergo in vtroque natura, igne ſcilicet & arbore conſideratis, dum & ignis naturaliter de arbore ardet, & arbor ardens igni, naturaliter non comburitur. Ex quibus verbis colligitur, velle Autorem hunc abſque miraculo fuiſſe ardorem rubi; in quo primùm diſplicet. nam cur Moyſes miratus dixit: *Vadam, & videbo Viſionem hanc magnam, quare non comburatur rubus*, ſi naturaliter eueniebat? Præterea quod ſupponit, nimirum, rubum
C eſſe arborem, quæ non comburitur igne, non modò liberè, ſed falsò dicitur, cùm rubos nota ſit arbuſcula, & commune ignis pabulũ. Cordatiùs ergo D. Ambroſ. lib. 1. de Spiritu ſancto cap. 16. In ſpecie, inquit, ignis Deus ſeruat propoſitum: quaſi diceret, non caſu, ac temere apparet in igne Deus, ſed magnum aliquid ſibi proponit, de quo Moyſem commonere voluit. Igitur ex ipſa deſcenſus Dei cauſa elicere debemus Viſionis propoſitum. Quid ergo Deus ad Moyſem poſt hæc oſtenta? Vidi, inquit, afflictionem populi mei, in Ægypto, & deſcendi, vt liberem eum de manibus Ægyptiorum. Eſt ergo primus ſenſus
D Caiet. vt talem ſe exhibeat Deus in huiuſmodi apparitione, qualis futurus eſt in liberando populo. Erit enim, inquit, ignea flamma, lucens multitudine prodigiorum: ardens verò, & non comburens, id eſt, ardorem ad exeundum immittens, citra vllam vel perſonarum, vel facultatum imminutionem. Ac de priori quidem eſt illud Domini hoc eodem capite: *Oſtendam manum meam, & percutiam Ægyptum in cunctis mirabilibus meis, quæ facturus ſum in medio eorum.* Oſtendam manum meam, qualem ſcilicet manum habeam ad puniendum.

Falsò creditus Auguſtinus.
Autor de mirab. ſacræ Script.
Non naturaliter, ſed ſupernaturaliter arſit rubus ſine combuſtione.
D. Ambroſ.
Scopus iuxta Caiet. vt talis ſit Deus in liberando populo, qualis in rubo.
Erit ignis lucens miraculis, ardens, id eſt, immittens ardorem ad exeundum.

5. Dubitare autem quis poteſt, quid ſit Deum
E ſuis percutere mirabilibus: flagellis ſuis aptiùs fortè diceret. Præterea cunctis mirabilibus quomodo verum eſt percuſſiſſe Ægyptios, qui decem plagis clauſit percuſſionem? Mirabilibus ergo ſuis percuſſit, vt vel in eo ſe mirabilem oſtenderet, quòd ad puniendum opus fuerit miraculis vti; quaſi in Deo ordinarium non ſit punire, ſed omnino extraordinarium, nec ſecundùm, ſed prorſus contra communem naturæ ſuæ curſum. Itaque opus eſt Deo miracula facere, quoties ad puniendum venit. Hæc eſt cauſa quare D. Auguſt. ad illa verba Pſalm. 32. 7. *Congregans ſicut in vtre aquas maris, ponens in theſauris abyſſos*, ita pronunciet: Vnde te flagellet, de theſauris profert mirabi

Mirabilibus percutit, quia vt puniat, opus illi eſt miracula facere.
D. Auguſt. Pſal. 30. 7.
Vnde flagellet, ex theſauris profert mirabilium ſuorũ.

mirabilium ſuorum: quaſi quodlibet ſupplicium eductum in impios, ſit vnum miraculum eductum e potentia Dei. Eſt ſuauis quædam admonitio: quaſi dicat Auguſtinus, Ne animo eadas ſtatim vt ſupplicia minatur Deus, néve credas illa feſtinanter illaturum, quia nolens infert; vtpote quæ illi magno conſtant. Deo id eſt, quod auaro, è crumena, theſauróve depromere. quodlibet ſupplicium, miraculum eſt, ægrè eductum, non ab eius omnipotentia, ſed ab eius miſericordia, quæ hac in re nimis eſt auara. Verùm, vt noluerit ipſe, oſtentauit tamen manum ſuam potentia Dei cõtra Pharaonem, eóque magis, quòd ſibi de minimis flagella compoſuit: non enim exercitus comparauit, non milites in aciem eduxit, ſed muſcas, cyniphes, ranas, mures, quibus Ægyptios mirabiliùs flagellauit. Per hoc autem apparet, quàm ſe mirabilem in liberando populo ſuo exhibuerit, quandoquidem tot miraculis, quot huiuſmodi flagellis, in Ægyptios eius potentia coruſcauit.

Quaſi auarus Deus ad puniendum.

Mirabiliùs per minima flagellauit.

Exod. 9. 16.

6. Simile autem eſt illud, quod cap. 9. 16. huius libri, ait Deus ad Pharaonẽ interuentu Moyſis: *idcirco autem poſui te.* & (vt Paul. cit. ad Rom. 9. 17. *Excitaui te, vt oſtendam in te fortitudinem meam, & narretur nomen meum in omni terra*; videlicet, quia multis modis reddita eſt illuſtris potentia Dei flagellando Pharaonem: primum enim euulgatum eſt publicè, quàm eſſet præclarè potens ad ſpirituales ægritudines auertendas: nam D. Ambroſ. ponderans illud, *excitaui te*, à Paulo adhibitum: Pharaonem ait apud Deum quidem iam mortuum, excitatum tamen ſeu ſeruatum interim, quaſi viuere videretur, vt in eo tenera per peccata ſua mortuo, multiplicibus flagellationibus ſpiritualem quandam efficeret anatomiam in duriſſimo illo corde, qua per manifeſtationem enormium ſcelerum, multorum ægritudinibus in poſterum mederetur. Ad hæc autor ille de mirabilibus ſacræ Scripturæ rectè dixit: in flagellatione Ægypti, plus patientiam, quàm potentiam Dei enituiſſe. Quod probat Philo Iudæus, ex eo quòd non per immiſſos leones, aut tigres vaſtauit Ægyptios, ſed per cyniphes, muſcas, ranas flagellauit: quia caſtigare, inquit, volebat, non tollere; idcirco in cyniphe exclamaſſe Ægyptum: *Digitus Dei eſt hic.* Quaſi non tota potentia ſe pulſari ſentiret, ſed per miſericordiam temperata. Nam totam manum, inquit Philo, ne totus orbis ſuſtineret.

ad Rom. 9. 17.

Multis modis reddita eſt illuſtris potẽtia Dei, puniendo Pharaonem.

D. Ambroſ.

Quaſi mortuum excitauit, vt in eo faceret mirabilem anatomiã.

Autor mirab. ſacræ Script.

In flagellando Pharaone, magis patientia, quàm potẽtia Dei illuxit.

Philo.

Idcirco digito, non manu tota punire viſus eſt.

7. Quin ducem ſe non modò potentem, ſed egregiè peritum, & induſtrium exhibuit in hac populi eductione: non enim contentus, per apertum mare rubrum (quod per ſe opus erat prorſus diuinæ potentiæ) ductare ſuos: poſtquam vidit Ægyptios in apertam quoque viam cæco furore irruumpentes, non rectà tetendit in oppoſitum littus (hanc opinionem exiſtimo probabiliorem, ex ipſo textu, & ex loco Numer. 33. 8.) ſed dextrorſum declinauit identidem in littus Ægyptium. Id verò cùm videret Pharao, ratus omnino populum trepidantem retrogredi in Ægyptum, concitatiùs, & confidentiùs inſecutus, quaſi in proprios caſſes propelleret prædam, Hebræis omnibus littore ſecurè potitis, ſubita vndarum reductione ſuffocatus eſt cum curribus, & equitibus ſuis. Atque hinc eſt illud quod ſtatim cecinit Moyſes in illo ſuo triumphali carmine, Exod. 15. 3. *Dominus quaſi vir pugnator, omnipotens nomen eius, currus Pharaonis, & exercitum eius proiecit in mare.* Et eſt ſenſus: Ille qui ex proprio nomine vocabatur Omnipotens, & eo ſolum abundè inſtructus erat ad liberandum populum ſuum, & Ægyptios ſuffocandos, tamen hanc potentiam ſuam militari illo ſtratagemate illuſtrauit, vt hoſtes ſimulata retrogreſſione eluderet, quaſi vir pugnator; vt tantum videlicet bellatorem decebat, qui ſimul omnipotens erat: quaſi dicat, Non ſicut Alexander aliquis, aut Pompeius, qui quod viribus aſſequi non valebant, occultis artibus moliebantur, ſed quaſi pugnator omnipotens, qui bellica ſtratagemata ob meram commendationem ſuæ potentiæ adhiberet.

Egit in educendo populum ducem induſtrium.

Stratagema in educendo populo.

Num. 33. 8.

Populus quaſi per arcum regreditur in Ægyptum.

Exod. 15. 3.

Dominus quaſi vir pugnator, id eſt, vt erat pugnator.

Stratagemata in Deo nõ ſupplent potentiam, ſed illuſtrant.

8. Lucebat ergo Deus in populo ſuo multitudine miraculorum. Ardebat autem, & non comburebat eum, quia cùm ardentes ad exeundum effecerit, in tanto tamen exeundi feruore, ac tumultu, ne vnus quidem Hebræorum deſideratus eſt. Vnde illud Pſalm. 104. 37. *Eduxit eos cum argento & auro, & non erat in tribubus eorum infirmus.* Hebraicè, *attritus.* Id ſignificat: Ægyptiorum ſpoliis claros, ac integros, viribúſq; valentes eductos. Res enim mira, non ſine diuino conſilio, euenit; è ſexcentis mille videlicet, ac multò pluribus Hebræis, qui educti ſunt, neminem id temporis inuentum, qui ægritudine aliqua impediretur ab exitu. Excedit autem omnem admirationem, in tam horribili Ægyptiorum vaſtatione, ne minimum quidem Hebræum attritum, aut leuiter tactum flagellis, vt ob id minùs eſſet expeditus ad exeundum. Quare Gregor. Nyſſen. hac de re verba faciens, enumeratis flagellationibus Ægyptiorum: Hæc omnia, inquit, aduersùs Ægyptios, vt natura fert, pernicioſiſſima erant; Iudæi verò rumoribus ea ſolùm, ac verbis cohabitantium agnoſcebant. Huc reſpicit illud Pſalm. 90. 7. *Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis; ad te autem non appropinquabit.* Id eſt, coniunctiſſimi tibi crebertimis iaculis impetentur, & è tanta ſagittarum multitudine, ne vna quidem vel ſummam tibi cutem vellicabit.

Lucebat miraculis.

Pſal. 104. 37.

Res mira, nullum in exitu vel infirmũ vel attritum fuiſſe.

Greg. Nyſſ.

De flagellationibus Iudæi ſolo rumore cognoſcebant.

Pſal. 90. 7.

Coniunctiſſimi feriẽtur, tu illæſus ſtabis.

9. Ita ſolet Deus ſeruare ſuos in mediis impiorum flagellationibus. Vnde Iob. cap. 5. 22. Eliphas Themanites egregiè ait: *In vaſtitate, & fame videbis, & cum lapidibus regionis pactum tuum, &c.* Breuiter in mediis laboribus exultabis: quæ aliis duriſſima ſunt, tibi vni fortunatiſſimè cedent: lapides ab hoſtibus iacti vulnerabunt tibi vicinos, ad te autem cùm peruenient, molleſcent omnino ceræ inſtar. Itaque omnia inimicorum iacula quantumuis ſtricta, parata neci, quaſi tecum irrito pacto, & tamquam incantata carminibus, pro floribus tibi erunt, aliis in perniciem. Sed & locum afferam è Pſalmo 67. 14. in rem præſentem optimè quadrantem. *Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, & poſteriora dorſi eius in pallore auri.* Cleros, iuxta vim Græcam, idem atque ſors, propriè præſentiſſima pericula, cùm quaſi ſors verſatur vltima. Et eſt ſenſus, Da mihi aliquos, quos Deus ſpecialiter ſeruandos ſuſcipiat, profectò etiamſi imparatiſſimi, ac prorſus dormientibus pares, in medio periculorum verſentur, præſtò Deus illis cum auxiliis aderit, quibus tanquam alis in morem columbæ ſe proripiant: pennæ columbæ deargentatæ, & poſteriora dorſi in pallore auri. Deſcriptio columbæ perniciſſimæ volucris, & ad fugam procliuiſſimæ: argenti tamen, atque auri additio, argenteam iuſti fugam, atque auream, id eſt, pulcherrimam, ac honorificam ſignificat, nec à naturali ortam metu,

Iob. 5. 22.

Lapides, qui alios feriunt, te, quaſi ex pacto, non lædent.

Pſal. 67. 14.

κλῆρος.

Præſentiſſima pericula, in quibus ſors verſatur vltima.

Suos, etiam dormientes & ſupinos, ſeruat Deus.

Deſcriptio colũbæ perniciſſimæ & fugaciſſimæ auis.

Pulchra iuſti fuga.

A metu, ſed inſpiratam, ac procuratam cælitus; imò exaggerat affectum Dei liberare volentis periclitantem inter malos iuſtum; quaſi dicat, ego tibi alas ad euadendum dabo, non quaſlibet, ſed argenteas, & aureas. quid petis? alas ad declinanda pericula? Ecce, cape argenteas, cape aureas. Id verò quàm bene conuenit Hebræis ab Ægyptiis flagellatis euolare cupientibus? *Eduxit eos*, inquit, *cum argento, & auro*. Quaſi alas ad exeundum compegit ex Ægyptiorum laborantium auro, & argento diuinitus elaboratas.

Eduxit eos cum argēto, & auro, id eſt, ſplendide alatos.

10. Quæ autem diximus de incolumitate Hebræorum inter flagellatos Ægyptios, magis apparebunt mirabilia, ſi miniſtri conſiderentur, per quos vltima clades primogenitorum executioni mandata eſt. Nam communis fert opinio,
B exercitã fuiſſe per ipſos dæmones, iuxta illud Pſal. 77.49. *Immiſſiones per Angelos malos.* Infinita enim quædam ſitis humani ſanguinis tenet dæmones. Quod quidem obſeruauit Chryſoſtom. Orat.5. contra Iudæos, ex loco Matth.8.31. vbi Dominus facultatem dæmonibus dedit ingrediendi porcos. Narratur enim, quòd *totus grex abiit præceps in mare.* Vt intelligeres, inquit, quòd eadem facturi fuiſſent hominibus, ſtatim enim præfocaſſent eos, ſi Deus illis permiſiſſet propria vti voluntare. Hinc eſt illud Chriſti apud Ioan. cap.8.44. ad Phariſæos necem illi molientes: *Vos ex patre*, inquit, *diabolo eſtis, & deſideria Patris veſtri vultis facere. Ille homicida erat ab initio*: quaſi dicat, Mirum
C non eſt, ſi de mea interfectione cogitatis; eſtis enim filij diaboli antiquiſſimi homicidæ: vtpote, qui ab ipſo ſtatim initio creationis ſuæ in meum ſanguinem exarſit, cùm facta eſt illi reuelatio de Incarnatione mea. Hæc autem antiquiſſima eius deſideria vos nunc ad exitum perducere vultis.

Pſal.77.49.
Dæmones ſitiunt humanum ſanguinem.
D. Chryſ. Matth.8.31.
Cur dæmones porcos ſuffocarunt?
Ioan.8.44.
Dæmon antiquiſſimus homicida ab initio Chriſti ſanguinem ſitiit.

Rupert.

Eſt interpretatio Ruperti valde probabilis, & vehementer exaggerans diaboli odium aduersùs genus humanum; nam illud, *homicida erat*, ſignificat intentum dæmonem ab eo primùm tempore in cædes hominum, præcipuè iuſtorum, vt cum eis inuolueret Chriſtum caput iuſtorum. Idcirco Apocal. 12. 3. deſcribitur ſub ſpecie draconis rufi, *Ecce draco magnus rufus*, ob effuſum
D ſcilicet, ſanguinem à principio mundi, & ibidem cap.6.4. Qui ſedet equo rufo, diabolus eſt, in Tyrãnis perſecutoribus, de quibus Ticonius homil. 3. in Apocal. Equus rufus, ait, populus ſiniſter, ex ſeſſore ſuo diabolo ſanguinolentus. Idcirco autem Tertullianus in Apologet. aduersùs gentes. Operatio, inquit, eius, ſcilicet dæmonis, euerſio hominis. Vnde apud vos propria ſanguinis pabula procurat, ſed accuratior paſcua, hominem à cogitatu diuinitatis auertere. Ita ille. Quæ cùm ita ſint, quis non miretur, diabolum tota Ægypto graſſantem in omnes eius primogenitos, & eorum ſanguine madentem, non tamen vel capillum vnius Hebræi tangere auſum? hoc ipſum ergo eſt miraculum rubi ardentis, ſed non combu-
E ſti. Et profectò ſanguis alter continuit dæmonem à ſanguine Hebræorum, non quidem ille Agninus præcisè quo poſtes aſperſi ſunt, iubente Domino; ſed ille quatenus repræſentabat Chriſti ſanguinem in cruce fundendum. Vnde grauiter à Chryſoſtomo dictum eſt, hac ipſa in re: Eã nocte, inquit, vmbram ſanguinis, id eſt, hunc ſanguinem quatenus erat vmbra ſanguinis Chriſti, mors horruit, ne ſcilicet, extenderet falcem in Hebræos. Patet ergo, Deum apparentem in rubo

Homicida erat, quaſi intentus ſemper in cædes hominum.
Apocal.12.3.
Apparet propterea ſanguine perfuſus.
Tertull.
Operatio dæmonis, euerſio hominis.
Accuratius pabulum dæmonis, auertere hominem à cogitatu Diuinitatis.
Cur non tetigit vel vnum Hebræum.
Sanguis Chriſti cõtinuit dæmonem.
D.Chryſoſt.
Sanguis Agni in poſtibus Hebræorum, vmbra ſanguinis Chriſti.

A ardente, & non combuſto; ſeipſum repræſentare, vt liberatorem ſui populi de ſeruitute Pharaonis.

11. At cur eundem populum per tot prodigia nobilitatum expreſſit rubo, arbore, videlicet humili, ſterili, & ſenticoſa? Nimirum, quia quæ in illo apparebant eximia, Diuinis omnino beneficiis debebantur: cæterùm populus erat natura ipſa rubo ſimillimus. Primum quidem, quia ingratiſſimus, quod egregiè ſignificatur per aculeatum rubum, qui contrectatorem, ſiue curatorem ſuum amarè conuulnerat. Idcirco Iſai.5.24. conqueritur Deus de populo ſub figura vineæ, quam multis beneficiis affecerat. *Expectaui*, inquit, *vt faceret vuas, fecit autem labruſcas*; iuxta Septuaginta:
B *fecit autem ſpinas*; & vtriuſque verſionis occaſio eſt in Hebræo באשים. Communiter autem Patres, fructus hos degeneres, in paſſione Domini pullulaſſe demonſtrant; in labruſcis quidem amaram fellis potionem agnoſcentes; in ſpinis autem coronam ſpineam. Vnde Ambroſ. ſerm.1. de ſancto Cypriano. Quàm dura, inquit, conditio, vt poſſeſſio, quæ Domino ſuo ſuauitatis fructus afferre debuit, ſpinarum illum aſperitate compunxerit? Et quantum in Iudæis quidem corona ſpinarum fuit, quantum in Domino corona virtutum. Ita Ambroſ. Et videtur velle, quòd Chriſtus coronatione illa ſpinarum oſtendere voluit, ipſis ſe contumeliis Iudæorum ampliùs coronari ad gloriam. Sed & Chryſoſt. homil.2. de cruce,
C & latrone, Hebrææ genti improperans: Dederat tibi, inquit, manna in deſerto, tu illi fel offers: de terra tibi produxit delicias, tu illi ſpineam imponis coronam. Ita Chryſoſt.

Populus Hebræus rubo ſimilis, quia ingratiſſimus.
Iſai.5.24.
באשים
Amara potio Chriſti, & corona ſpinea.
D. Ambroſ.
Corona ſpinarum, Domino corona virtutum.
D.Chryſ.

12. Deus ergo in rubo denuncians liberationem à ſe per tot miracula faciendam, demonſtrauit, quid liberati pro huiuſmodi beneficiis reddituri erant in poſterum: ſæuientes videlicet, vſque ad ipſam etiam coronationem ſpinarum. Quod grauiter aſſertum eſt ab Alexandro. Clement.2. Pædag.8. vbi ſic: Cùm omnipotens vniuerſorum Dominus cœpit per Verbum legem ferre, & Moyſi ſuam omnipotentiam voluit manifeſtare, Diuina illi Viſio oſtenditur formatæ lu-
D cis in rubo ardente: ſpinoſa autem planta eſt rubus. Poſtquam autem legem ferre, & cum hominibus conuerſari deſiit, myſticè rurſus corona coronatur; hinc illuc, vnde deſcenderat, abiens, veteris deſcenſus principium inſtaurans; ac de integro veluti recapitulans (ita vertendum è Græco ἀνακεφαλαιούμενον) vt pulchrior ſit alluſio (quam Clementis Interpres non intellexit) vt quod primum per rubum viſum fuerat Verbum, per ſpinam rurſus aſſumptam, oſtenderet omnia eſſe vnius potentiæ, cùm ſit vnus Patris Filius, principium, & finis ſeculi. Hactenus Clemens. In cuius verbis illud conſiderare licet, quo ſignificat, hæc duo ſibi reſpondere inuicem, Verbum in rubo, & Verbum in cruce, quoniam vtrobique
E inter ſpinas: Hinc illuc (ait) vnde deſcenderat abiens, per congruentem ſcilicet aſſimilationem, veteris deſcenſus principium inſtaurans, ac de integro veluti recapitulans. Pulcherrimè dictũ: Chriſtus enim ſpineam coronam portans in capite, verè recapitulauit in ſe ſpinoſum rubum, in vnum caput ſuum totum Sinæ redigens ſpinetum, & in parua corona, coronidem præferens ingratitudinis Iudæorum: nam rubus non combuſtus, & tamen ardens, ardorem ingratitudinis ſignificabat, non priùs finiendum, quàm in cruce

Clem.Alex.
In monte Caluariæ ſpinis coronatus inſtaurauit veterem ſuũ deſcenſum in rubum.
ἀνακεφαλαιοῦμαι.
Verbum in rubo, Verbũ in cruce.
Chriſtus portãs ſpineã coronam recapitulauit in ſe rubũ.
Corona ſpinea, corona ingratitudinis Iudæorũ.

ſeruatis

Digitized by Google

ſeruatis aculeis, Dei ſui caput transfigeret.

Per ſingulos gradus miſericordiæ malitia Iudæorum creſcit. D. Chryſ.

13. Per ſingulos enim gradus miſericordiæ Diuinæ (ait Chryſoſtomus in parabola vineæ) malitia Iudæorum creſcebat. Quaſi dicat, pari gradu procedebatur; hinc per beneficia, inde per ingratitudines. Mittebat Deus Prophetam aliquem, iniuriis exceptum irridebant; mittebat alium, lapidabant prædicantem: miſit proprium Filium, neque hunc reueriti ſunt. Per ſingulos gradus miſericordiæ Diuinæ malitia Iudæorum creſcebat: nam quot gradus aſcendit Chriſtus per ſcalam miſericordiæ; tot Iudæi per ſcalam malitiæ: vſque adeò, vt ad ſummum Crucis perueniente pro illis Domino, eò quoque impudenter peruaſerint, ac ſpinis ſepſerint caput ſacrum, cupientes videlicet, quantum in ſe erat, malitia ipſa ſuperiores euadere. Hanc ſummam ingratitudinis, rubus ardens illæſa integritate ſua, quaſi expectabat: hanc & ipſa ſpinarum corona repræſentabat impletam. Rectè enim citatus Clemens mihi dixiſſe videtur in hanc rem; Sui typū Synagoga in ſpina circumpoſuit: quaſi dicat; non potuit meliùs exprimere qualis eſſet erga Dominum, quàm ingrata, quàm crudelis: quàm ſpinas eius capiti circumponendo, in hoc enim declarauit ad ſummum ſe ingratitudinis peruenire.

Sui typum Synagoga in ſpina circūpoſuit.

Inter labores oſtendit Deus pulchriores fideles ſuos. Cant. 2. 2. *Sicut lilium ſuum, hoc eſt, filium, inter ſpinas.*

Rem vnam ſpectauit Deus in rubo, quæ conſolatur fideles animas: videlicet, quia inter labores (ſicut Filium ſuum inter ſpinas) pulchriores exhibiturus erat. Id ſibi vult illud Cant. 2. 2. *Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias.* loquitur Deus Pater: ſicut lilium meum, filius meus, formoſus meus, inter ſpinas ingratitudinis Iudæorum gratior eminet: ſic tu fidelis anima, cùm à filiabus, hoc eſt, imperfectis improbiſque vexaris ac pungeris, gratior mihi formoſiórque videris, planè lilium, lilio meo ſimillimum. Ergo rubus, inde tanta pulchritudo prodire debet, toleretur, imò æſtimetur. Nam vel ob id iam nunc ſedes Dei eſt, vnde Moyſi apparet inter ſpinas tanto cum ſplendore, vt is non horreat, imò ſe inuitet ad appropinquandum: *Vadam, & videbo Viſionem hanc magnam.*

Declaratur alius ſenſus apparitionis in rubo.

SECTIO III.

1. *Rubo ardente, & non combuſto populus Hebræorum ſignificatur ipſis perſequutionibus auctus. Locus Philonis egregius.*
2. *Expenditur ſententia præcedens Philonis, & illuſtratur loco vno Ambroſij, & altero Tertul.*
3. *Vſtionem hîc, conflationem eſſe, probatur ex Tertulliano, qui ſimiliter miſſionem Martyrum vocat conſeruationem, & ſanguinem Martyrum ſemen. Locus Chryſ. explicatur. Locus Apocal. 15.*
4. *Deus in rubo ſignificat, præſto illum eſſe ſuis laborantibus. Locus inſignis Numer. 16. de Moyſe, & Aarone confugientibus ad tabernaculum. Explicat ponderátque Origen.*
5. *Locus alter Actor. 7. de Stephano vidente Chriſtum ſtantem, illuſtratur facto Alexand. explicat Gloſſa minor quid ſit ſtare.*
6. *Deus in medio rubi proprius ſuorum conſolator. Locus Pſalm. 90. Illuſtrant Gregorius Magnus & Bernardus. Quare Iſaiæ Chriſtus ſedens apparuerit, Stephano ſtans? Explicat Auguſt. Deus vbi maiores labores. Locus Iſai. 43. & alter 2. Reg. 7.*

Theodoret.

EST alius ſēſus traditus à Theodoreto, & à multis habitus pro literali; nimirum in rubo ardente, & non combuſto, ſignificare voluiſſe Deum, talem futurum populum ſuum, in hac eductione quam parat: vt ardens afflictionibus, non ſolùm non conſumi debeat, ſed augeri ampliùs, & glorioſior euadere. Recolere oportet illud Exod. 1. 11. *Præpoſuit*, Pharao, *magiſtros operum, vt affligerent eos oneribus.* Alij, *vt frangerent. quantóque opprimebant eos, tantò magis multiplicabantur.* efficax ad perdendum ſtratagema. non enim anni dumtaxat homines conſumunt, ſed etiam anxietas animi (ait Ouidius) continuúſque labor. Verùm Hebræi in ſuo continuo labore magis multiplicabantur. iuxta radicem ebulliebant. propriè de formicis, quæ per ſtrictas cauernas pullulant hîc, illic: vel de piſcibus, qui per aduerſos aquarum fluxus, ac ſcopulorum anguſtias innumeros emittunt fœtus. Sic ergo Hebræi quò magis grauabantur, eò magis multiplicabantur, ebulliebant. Pugna (ait Ioſephus) erat inter eos. Ægyptij nempe onera multiplicabant, cúmque penè crederent obrutos, identidem inter onera emergebant, ac filiorū illos multiplicatis fœtibus veriùs obruebant. Pugna erat inter eos, planè noua & mirabilis. Nec prorſus aliter res euenit; nam quò magis premebantur ab exactoribus Pharaonis, eò magis roborabantur; erátque illis Ægyptus pro fornace quidem ferrea, ſed in qua eorum mentes, vt aurum, probarentur, atque educerentur ad purum. Et planè erant inter medios labores perinde vegeti, ac rubus ardens incombuſtus. Hanc interpretationem Philo quoque proſequitur, ac per elegantem apoſtrophen ad Hebræos oppreſſos, & Ægyptios opprimentes: Veſtra, inquit, infirmitas, potentia eſt, quæ punget, vulnerabítque multos. Qui delere cupiunt vos, inuiti ſeruabunt; vos quoque crudeles, & igni voraci ſimiles, ne nimiùm confidatis veſtris viribus; cogitate inuictiſſimas opes aliquando deleras, & reſipiſcite. Ecce flamma ſuapte natura vrens, vt lignum vritur; lignum verò cremabile vrit euidenter, ignis in morem. Hæc Philo.

Populus inter afflictiones magis auctus.

Laboribus conſumūtur homines.

Ebulliebant inter labores piſcium inſtar, aut formicarū.

Ægyptij pugnabant laboribus, Hebræi filiis.

Ægyptus, fornax, ſed in qua, vt aurum, probarentur.

Philo.

Infirmitas Hebræorū, potentia erat, & eos Ægyptij ſeruabant.

Flāma vritur, lignum vrit.

Perſecutio ſeruat.

D. Ambroſ. *Perſecutio, cuſtodia ſalutis.*

Pſal. 61. 4. *Perſecutor, vt paries ruina ſua diſſoluitur, etſi lædat aliquem.*

Tertull. *Cùm exurimur, probamur.*

Diabolus per ignea iacula conflator eſt.

Ex quibus colligimus, germanam perſecutionis pro Deo naturam eſſe, ſeruare eos, qui ea laborant. Nam illud, *Qui delere cupiunt vos, inuiti ſeruant*, concinit cum ſententia Ambroſ. ſuper Pſal. 118. Octon. 11. quæ ſic ait: Perſecutio cuſtodia ſalutis. Et illud, *Flamma vt lignum vritur,* &c. optimè explicatur illo Pſal. 61. 4. *Interficitis vniuerſi vos, tanquam parieti inclinato, & maceriæ depulſæ.* Aduerſùs perſecutores, qui vt paries ruina ſua ſe diſſoluit, etiamſi iacentem opprimat, ita illi quamuis fideles vexent, ipſa eorum vexatione ſe diſſipant; quod paſſim inuenies apud Patres. Nam ideo Tertullian. de fuga in perſequut. Cùm exurimur, inquit, perſecutionis ardore, tunc probamur de fidei tenore. Hæc erunt ignea iacula diaboli, per quæ vſtio fidei, & conflatio adminiſtratur. Ita Tertul. Vult ergo igne perſecutionis non conſumi, ſed ad purum redigi tenorem fidei; ipſum quoque diabolum per ignea iacula ipſius conflatorem eſſe; idque vrendo, vel nolentem ſatagere, vt perfectior euadat: nota enim quod ait, *per quæ*, ſcilicet, ignea iacula, *vſtio fidei, & cōflatio adminiſtratur*;

Digitized by Google

Vſtio in perſecutione conflatio eſt Athanaſ.

A tur; aliis enim inrebus vſtio, perditio eſt, in perſecutione, conflatio. Vnde Athanaſ. in Apologia de fuga ſua, perſecutionem accommodate vocauit fornacem conflatoriam; in qua, ſcilicet, iuſti exuſtione ipſa purificantur, & ſplendeſcunt.

Tertul. *Plures efficimur, quoties metimur. Semen ſanguis Chriſtianorum.*

3. Similiter autem Tertullianus philoſophatus eſt in meſſione & conſeruatione fidelium, ac in vſtione, & conflatione. Nam in fine ſui Apologetici hoc modo: Plures, inquit, efficimur, quoties metimur: ſemen eſt ſanguis Chriſtianorum. Ita ille. quo egregiè ſignificauit, non poſſe Chriſtianos perſecutionibus imminui: quia ſemen eſt eorum ſanguis, cuius quò plus effuſum fuerit, eò maior promittitur fidelium prouentus; ſicut meſſio copioſa, amplioris ſegetis præ- B patatio eſt. Et Chryſoſtom. ad cap. 7. Matth. eandem appellauit baptiſmum ignis. Omnis, inquit, aduerſitas, quæ nos ſine noſtra occaſione tribular in hoc mundo, baptiſmus ignis eſt: & in aqua quidem ſemel baptizamur, in igne autem hoc, penè dum viuimus. Hunc baptiſmum in Eccleſia militante vidit Ioannes Apocal. 15. 2. cùm ait: *Vidi tanquam mare vitreum mixtum igne, & eos qui vicerunt beſtiam, & imaginem eius, & numerum nominis eius, ſtantes ſupra mare vitreum, habentes citharas Dei, & cantantes canticum Moyſi,* &c. Nam mare per ſe amarum perſecutiones ipſas repræſentat, quòd autem vitro ſimile ſit, id oſtendit, quod in Martyribus, maximè verò fœminis, mirabile fuit; in C tanta ſcilicet, fragilitate naturæ, tantum fidei ſplendorem inuictum perſtitiſſe; ignis verò intermixtus vim ſignificat purificatoriam, qua probati Martyres glorioſi euadunt, ac ſupra littora cæli citharas laudum, & gratiarum Dei pulſant, pro fœlici laborum tranſitu.

D.Chryſ. *Perſecutio, continuus baptiſmus.* Apoc. 15. 2. *Mare vitreum mixtum igne, perſecutio eſt. Vitreum, propter fragilitatem fœmininam aut naturalem in Martyribus. Intermiſtus ignis, vis purificatoria.*

Deus praſtò adeſt laborantibus. Num. 16. 41.

4. Porro autem Deus in medio rubi ſignificat, illum præſtò eſſe laborantibus, ac perſecutionem patientibus pro nomine ſuo; cuius rei inſigne exemplum habemus Numer. 16. 41. vbi ſic: *Murmurauit autem multitudo filiorum Iſrael contra Moyſem, & Aaron, dicens: Vos interfeciſtis populum Domini. Cùmque oriretur ſeditio, & tumultus increſceret, Moyſes, & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis,* D *quod poſtquam ingreſſi ſunt, operuit nubes, & apparuit gloria Domini.* Ad quæ verba præclarè Orig. homil. 9. ſuper Num. Non legimus, inquit, antea, quia obtexerit nubes tabernaculum, & apparuerit maieſtas Domini, & receperit intra nubem Moyſem, & Aaron, niſi nunc, cùm inſurrexit in eos populus, & voluit lapidare. Diſcamus ex hoc, quanta ſit vtilitas in perſecutionibus Chriſtianis, quantum gratiæ conferatur, quomodo propugnator eis fiat Deus, quomodo abundanter Spiritus ſanctus infundatur: tunc enim maximè gratia Dei adeſt, cùm hominum ſæuitia concitatur. Ita Origenes.

Periclitantibus Moyſi & Aaron adeſt Deus. Origen. *Laborantibus propugnator fit Deus.*

Act. 7. 55. *Aſſurrexit Chriſtus quaſi pugnaturus pro Stephano. Comparatio Alexandri Magni.*

5. Alterum exemplum eſt Actor. 7. 55. cùm E Stephanus inter hoſtiles Iudæorum fremitus, *intendens in cælum, vidit gloriam Dei, & Ieſum ſtantem à dextris virtutis Dei.* Generoſum Chriſti pectus, vt inſonuit bellicum, corpus totum impulit, ac in armis pro ſuis ſtare fecit. Alexandrum fama eſt (liceat magnis componere parua) cùm pranderet ad tibias, ac tibicines mutato ſonitu bellicum intonarent, ſubitò arrectum ſine ſenſu corripuiſſe lanceam: magno videlicet argumento pugnacis animi, ac virtutis Imperatoriæ. Sed & Chriſtus in empyreo cælo deliciis affluens non tamen ſuorum immemor, imò rebus, ipſorum ita eſt intentus, vt ſimulac increpuerit bellantum A gemitus, aſſurgat illico à deliciis ad arma. Et Ieſum ſtantem à dextris virtutis Dei; armatus ſcilicet omnipotentia diuina contra hoſtes ſuos, ac ſuorum. Hinc illud Gloſſæ interioris: Stare, inquit, pugnantis, ac iuuantis eſt. Et Ambroſ. epiſt. 82. Stabat quaſi ſolicitus, vt coronaret Martyrem. Similiter ergo Deus, Hebræis inter opprimentium iniurias in cælum clamantibus, adeſt pugnaturus pro ipſis in medio rubi.

Gloſſa int. D.Ambroſ. *Stare, pugnantis, & adiuuantis.*

6. Sedenim in medio rubi Deus plus adhuc videtur oſteotare benignitatis, ac miſericordiæ, ſe videlicet, non quomodocunque adeſſe ſuis, ſed per compaſſionem in medio rubi, quaſi immiſtus ſuis dum laborant Pſalm. 90. 15. *Cum ipſo ſum in tribulatione.* Vnà ſum, inquit Theodoret. & B idoneam conſolationem affero. Quàm ſcitè dixit, *idoneam?* illius enim ſola idonea eſt conſolatio, & bene congruens afflicto, qui vnà cum eo laborat. In quam rem optimè Gregor. Magnus 3. Moral. Dolorem, inquit, non poteſt conſolari, qui non concordat dolenti: emolliri priùs debet animus, vt afflicto congruat, congruens hæreat, hærendo trahat; nec iacentem erigimus, niſi à rigore noſtri ſtatus inclinemur. Ita ibi. Et certè D.Bern. in tractat. de gradibus humilitatis exhortans ad compatiendum miſeriæ proximi. Æger ægro, inquit, & ieiunus Ieiuno, quãtò propinquiùs, tantò familiariùs compatiuntur. Sicut enim pura veritas non niſi puro corde videtur: ſic miſeria C fratris veriùs miſero corde ſentitur. Sed vt ob alienam miſeriam, miſerum cor habeas, oportet tuam priùs agnoſcas, & proximi mentem in tua inuenies, vt ex te noueris, qualiter illi ſubuenias. Exemplo ſcilicet Saluatoris noſtri, qui pati voluit, vt compati ſciret, & diſceret ex his, quæ paſſus eſt, miſericordiam. Ita Bernard. Illuſtrari poteſt loco Horatij in arte poëtica:

Adeſt Deus per compaſſionis affectum. Pſal. 90. 15. Theodor. *Idonea conſolatio per compaſſionẽ.* Greg. Mag. D.Bern. *Quantò propinquiùs, tantò familiariùs compatimur. In tua miſeria inuenies qualiter miſerearis proximo. Chriſtus pati voluit, vt compati ſciret.*

—ſi vis me flere, dolendum;
Primùm ipſe tibi, tunc tua me infortunia lædent.

Quin & illud ſtare Chriſti ad paſſionem Stephani, vt Gregor. Magnus aſſerit ad 1. lib. Reg. compati fuit. Stabat videlicet Stephanus inter carnifices illos accinctus obeundæ pro Chriſto D morti; at Chriſtus id videns, cùm iam ſederet ad dexteram Patris, aſſurrexit, ac patientis in modum ſtare voluit, vt Stephanum conſolaretur. Non diſſimile eſt illud, quod Auguſt. ponderauit in hac ipſa ſtatione Chriſti q. 88. ſuper nouum Teſtamentum. Quærit enim quare Chriſtus viſus ſit Iſaiæ ſedens (ſedentem enim ſuper ſolium excelſum, cap. 6. Chriſtum interpretatur) Stephano autem ſtans, Actor. 7. 55. Et reſpondet: quoniam tunc, inquit, in pace erat diuinitas eius; in Stephano autem Saluatoris cauſa vim patiebatur: ideo ſedente Iudice Deo, ſtans apparuit, quaſi qui cauſam diceret: omnis enim, qui cauſam dicit, E ſtet neceſſe eſt. At quia bona cauſa eius eſt, ad dexteram Iudicis ſtabat. Ita Auguſt. Alluſit ad morem Romanorum, apud quos qui rei vocabantur in iudicium, non modò ipſi ſtantes cauſam dicebant, ſed cognati, amici, familiares, cum illis ſimul ſtabant, ſordidati, barbáque, ac cæſarie promiſſa, ac ſi vna eſſet illis cum afflicto cauſa: id ergo vult Auguſt. Stephano in iudicium prolato, cauſámque dicenti ad populum rebellem, & contradicentem, Chriſtum è cælis adfuiſſe, ſtantem cum illo pariter, ipſóque ſtatu ſuo prædicantem, vnam ſibi cum Stephano cauſam eſſe, & ideo compati ſe, & condolere ipſi tanquam familiarem.

Greg. Mag. *Stat Chriſtus cum Stephano ſtãs, in morem compatientis.* D.Auguſt. Iſai. 6. 1. Act. 7. 55. *In Stephano Saluatoris cauſa vim patiebatur, ideo ſtat. Mos Romanus, ſtare reos cum cauſam dicunt, & cũ eis familiares. Stat Chriſtus tanquã familiaris.*

7. In

A 7. In medio, vel (vt alij vertunt) in corde rubi, vbi ſcilicet ardet intenſior: nam licèt medium cuiuſque rei Hebræi vocent cor, plerumque tamen inſeruit ad exaggerandum. Sic ergo dicamus, Deum in corde tribulatiooum ſimul eſſe nobiſcum, id eſt, vbi illæ maiores ſunt, ac proinde feruent, vt in corde ſanguis; vnde illa piorum vox: ibi Deum eſſe, vbi labores maximi, non procul videlicet à rubi ardoribus, ſed omnino inter ipſos, è medio rubi. Vbi ſeruitus ergo magis vrget, vbi labores, vbi moleſtiæ; ibi non renuit adeſſe Deus. Certè quidem notatu digna eſt in rem præſentem illa Dei querela de populo ſuo apud Iſai. cap. 43. 24. *Seruire me feciſti in peccatis tuis, præbuiſti mihi laborem in iniquitatibus tuis.*

In medio rubi, id eſt, vbi maiores tribulationes.

Iſai. 43. 24.

B quaſi dicat: Non ſatis fuit, quòd me peccando offenderis, ſed cùm neceſſe fuerit te ob id punire variis captiuitatibus, vt ſeruires apud exteras nationes, illud profectò euenit in magnam prædicationem clementiæ meæ; quòd te ſeruientem minimè deſeruerunt, ſed planè tui miſerans, tecum ipſe ſeruierim, vt ſeruitutis onus tibi eſſet, me præſente & compatiente, tolerabilius: ſeruire me feciſti io peccatis tuis, & laborem præbuiſti. In re verò præſenti minimè tum, qoòd Deos io captiuitate Ægypriaca concaptiuus fuerit, probatio in promptu eſt, eliciturque ex illo 2. Reg. 7. 23. cùm Dauid inter

Deus miſerans populi ſeruientis, cũ eo quaſi ſeruiebat.

Deus concaptiuus Hebræorum. 2. Reg. 7. 23.

C alia Domino dixit: *Quæ eſt autem gens in terra, vt populus tuus Iſrael, quem redemiſti tibi ex Ægypto, gentem, & Deum eius?* vbi commemorato abſolutè beneficio liberationis Hebrææ gentis ab Ægypti ſeruitute, quaſi ſpecificans, quinam, & quales educti fuerint; addidit, *gentem, & Deum eius*: ac ſi diceret, totus populus eductus eſt, & Deus eius cum eo: vtpote, qui cum ſuis captiuis veluti coocaptiuus tenebatur. Si ergo ſe ipſum cum populo ſuo redemit Deus, profectò cum illo ſeruiebat antea, dum ſcilicet ſeruienti aderat, opera ſua iuuans ad onera ſeruitutis faciliùs ſuſtinendá. Illuſtrari id poteſt illo Sophon. 3. 9. *Humero vno ſeruient ei.* quæ eſt vna ex

Liberati à ſeruitute Hebræi, & eorũ Deus.

D felicitatibus promiſſis fidelibus. nam ſeruient illi quidem Domino, ſed vno humero; alterum enim ipſemet Dominus applicabit, ad iuuandum eos in ſeruitute ſuſtinenda. Ita in medio flammæ apparens Moyſi, efficiebat nihilominus, vt rubus, quem vndequaque corripuerat, nequaquam incenderetur.

Deiparæ Virginitatem myſticè ſignificatam in rubo ardente, & non combuſto.

SECTIO IV.

1. *Rubo incombuſto Dei para deſignatur, iuxta Nyſſenum, idque in conceptu, & partu. Illuſtrat Rupertus, & Ambroſius loco Cant. 7.*
2. *Virgo in conceptu liliis coronata. Ex D. Ambroſ. illuſtratur loco Pſalm. 109. Omnia in conceptu Virginis ſancta. Primùm legatus, quod oſtenditur. Deinde Virgo ipſa. Explicatur ex Baſilio, & expenditur quomodo appelles Virginis carnem ſanctitate compactam. Item ipſa ſalutatio, ex D. Auguſtin. & Spiritus ſanctus operator myſterij, tunc abſoluiè primùm dictus eſt ſanctius. oſtenditur ex Ruperto. Denique Verbum Diuinum eſt ipſa ſanctitas, oſtenditur.*

A

2. *Rubi item miraculum in partu Virginis ex Hilario, Auguſtino. decuit, vt ita fieret, ex D. Bernardo. oſtenditur, ex Leone M. D. Ambroſio. ſimiliter, & ſine dolore peperit, ex D. Bernar.*
4. *Radix miraculorum iſtorum in Virgine Deus ipſe, quaſi in medio rubi. Auguſtin. Hugo Victorin. Leo Magnus.*

1. INſIGNIS figura eſt integritatis Deiparæ rubus ardens incombuſtus. Idcirco mirum, quomodo ad eam celebrandam conſpirauerit omnis antiquitas. Hunc verò figuralem tranſitũ egregie rimatus eſt Hilar. Greg. in ſerm. de ſancta Chriſti natiuitate ponderans illud, quod iuxta Hebræum textum dictum eſt à Moyſe hoc loco: *Tranſibo, & videbo Viſionem hanc magnam.* Noo de loco ad locũ, ait, ſed de tempore ad tempus, quod enim tuoc in rubo per figuram diſponebatur, in eo quod io Virgine contigit myſterio, apertè reuelatum eſt, vt enim ille frutex incendit ignem, & non crematur, itidem Virgo & lumen parit, & non corrumpitur pariendo. Ita Nyſſen. In duobus autem impleta eſt hæc figura in Virgine: nimirum in conceptiooe, & in partu, vtrobique enim verè fuit rubus ardens incombuſtus. Concepit ergo in ſe cæleſtem ignem, quo tamen taotùm abeſt, vt fuerit ambuſta virginitas, vt viridior inde, & floridior euaſerit. Quocirca meritò Rupertus lib. 1. ſuper Cant. Ideo Virginem mirabilé prædicat, quòd ipſo fuerit conceptu Verbi florida, cùm conceptus alioqui cæteras defloret. Vnde illud Cant. 7. 2. *Venter tuus ſicut aceruus tritici vallatus liliis.* Deiparæ accommodat D. Ambroſ. de inſtitutione Virginis: nempe quòd in vẽtre Virginis ſumma fuerit fœcuoditas, cum ſumma Virginitatis integritate coniuncta. Floruerat antè liliis venter, ſed poſt conceptum liliis vallatur, ſeu coronatur, vt non iam poſt illum integrior, ſed multò euaſerit honoratior. Vnde illud Chryſolog. ſerm. 146. quòd Virgo, inquit, conceperit, hooor eſt Spiritus; non onus eſt ventris. Quod vlteriùs explicans D. Hieronym. in ſermon. de Aſſumptione. Ante hoc ait vterus Virginis, licèt mundos, tamen adhuc vilitate humilitatis induitur; lana quidem candidiſſima, ſed ſuo colore dealbata, ad quã cùm acceſſiſſet Spiritus ſanctus, vt lana infecta conchylio, vertitur in purpuram, verſa eſt & ipſa in Matrem Dei, vt non ſit iam quod erat. Ita ibi.

Figura Virginitatis Deiparæ, rubus ardens, incombuſtus.

Hilar. Gregor.

Tranſitus ab hiſtoria Viſionis ad Virginem.

Virgo lumẽ parit, & nõ corrumpitur pariendo.

Rupert.

Virgo ipſo fuit conceptu Verbi florida.

Cant. 7. 2.

D. Ambroſ.

In ventre Virginis ſumma fœcunditas, cũ ſumma integritate.

Venter poſt conceptum liliis coronatus.

D. Petr. Chryſol.

D. Hieron.

Vt lana in purpuram, ſic Virgo vertitur in Matrem Dei.

2. Ex quibus colliges, Virginem in conceptu Verbi puritatem ſuam non ſolùm oon amiſiſſe, ſed regiis inſuper ornamentis condecoraſſe. Nã inde cœpit eam moodo oſteotare coronatam liliis; inde & purpuratam ſpiritu. Ardebat igitur Diuinò quaſi accenſa murice, ac radiis vallata candentibus: verè ſcilicet per hunc fulgorem re-

E gium, rubus ardens incõbuſtus. Ardor igitur hic illuſtrandæ conceptioni ſolùm inſeruiit, cui congruit illud ad Dei Filium incarnatum, Pſal. 109. 3. *In ſplendoribus Sanctorum*; neutraliter, pro ſanctitatum, *ex vtero*, ſcilicet Virginis, *ante luciferum*, id eſt, ſummo mane, *genui te*, vel, iuxta Hebræum, *tibi ros generationis*: vt ſit ſenſus: Generatio tua, ô fili mi, quanuis inter omnes ſanctitatum ſplendores in vtero Virginis coruſcauerit; tamen, vt ex matutino rore ſolet eſſe telloris germinatio, ſic in tanto lucis feruore, amœniſſima, hilariſſima, ac dulciſſima fuit; quaſi cæteris omnibus Diuina indulgentia temperatis, vt ſolus eſſet locus

Virgo poſt conceptum coronata, & purpurata.

Pſal. 109. 3.

Generatio Chriſti in ſummo feruore ſanctitatis ſummè hilaris ac ſuauis.

I ſplen

In generatione Verbi nihil non ſanctum.

D. Ambroſ. Luc. 12. 27.

Angeli, flores mundi, qui odorem ſanctificationibus inſpirant.

ſplendoribus ſanctitatum: rectè autem dicitur ſanctitatibus clara conceptio, vtpote in qua nihil non ſanctum, non purum interuenit. Primum, legatus ipſe Angelus eſt; ac de Angelis quidem abſolutè pronunciauit Ambroſ. ad illa verba Domini, Luc. 12. 27. *Conſiderate lilia agri*; qui verè, inquit, ſcilicet Angeli, mundi iſtius flores ſunt, quòd eorũ claritatibus ornatur mundus, & bonum odorem ſanctificationis aſpirant; quorum præſidio fulti poſſumus dicere: *Chriſti bonus odor ſumus Deo.* Hoc verò munus aſpirandi ſanctificationem (intellige per mediationem) nuſquam meliùs Angelus quiuis, quàm in Virgine præſtitit Gabriel; eam enim primò ſtatim afflauit plenitudine gratiæ, *Aue*, inquit, *gratia plena.*

D. Baſil. *Sanctitate compacta caro Virginis.*

Quocirca, & Virgo tantam in conceptione Verbi ſanctitatis opinionem adepta eſt, vt in illam hyperbolem audacter proruperit D. Baſilius in homil. de humana Chriſti generatione: Sanctitate, inquit, compacta, caro digna erat, vt dignitati Vnigeniti vniretur. Quidquid de ſanctitate animæ Virginis dixiſſet Baſilius, nemini foret aut mirum, aut dubium, cùm anima propria ſit ſedes ſanctitatis; at quòd ipſa Virginis caro dicatur ſanctitate compacta, id ſummam continet exaggerationem ſanctitatis. Ac primo ſenſo quidem ſignificat oppoſitum illius, quod Dauid de ſe, & ex conſequenti de cæteris hominibus aſſerit Pſalm. 50. 7. *In iniquitatibus conceptus ſum.* Vnde Paul. ad Rom. 8. 3. carnem peccati dixit. Sicut ergo communis hominum caro maſſa quædam eſt, iuxta Auguſt. peccati originalis quadam quaſi infuſione ſubacta; ita ſingulari priuilegio caro Virginis, in eius conceptione ſanctitate compacta, & conglutinata eſt. Alio verò ſenſu ſignificat, impleta ad ſummum anima Virginis, quaſi exundaſſe, & in carnem eius effuſam fuiſſe ſanctitatem, vt vnioni Verbi diuini redderetur apta. Ita explicat Euſebius Cæſar. illud Lucæ 1. 35. *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te*, id eſt, qui ſupernè habitat in mente tua, deſcendet etiam ad ſanctificandam inferiorem tui partem, id eſt, carnem, de quo & Bern. Vt ventrem (inquit) perfundat, qui perfuderat mentem. Conſonat verò Greg. Nyſſen. in ſermon. de Natiuitate Domini. O beatum, inquit, vterum Mariæ, quæ bonitatis præſtantia ad ſe traxit animi bona! in reliquis enim omnibus, animus purus Spiritus ſancti præſtantiam capit. Hic autem caro fit Spiritus receptaculum. Ita Nyſſen. Ex quibus apparet, quomodo tota Virgo, corpore, ſcilicet, & ſpiritu, ſancta fuerit.

Pſal. 50. 7.
ad Rom. 8. 3.
D. Aug.

Ex anima impleta effuſa eſt ſanctitas in carnem Virginis.
Euſebius Cæſari. Luc. 1. 35.
D. Bernard.
Greg. Nyſſ.
Vterus Virginis ad ſe traxit animi bona.

Præterea ſalutatio ipſa puriſſima fuit, de qua pulchrè Auguſt. ſerm. 11. de Natiuitate Domini; aut (ſicut alij volunt) Fulgentius: Angelus, inquit, ſermonem fecit, Virgo concepit, coniunctio hæc ſine ſordibus facta eſt, in qua, & maritus fuit ſermo, & vxor auricula. Hoc ſplendore Filium Dei concipi decuit, hac mundicia generari, ſic ibi. Sed & Spiritus ipſe Diuinus, qui ex appropriatione, huius myſterij operator fuit, nunquam abſolutè dictus eſt ſanctus, niſi cùm illud executioni mandauit in Virgine. Notauit hoc Ruper. ad 1. cap. Matthæi, nunquam ſcilicet in veteri Teſtamento aſſumpſiſſe ſibi Diuinum Spiritum titulum ſancti abſolutè. Dicitur enim ibi ſæpe Spiritus Dei, Spiritus Domini, Spiritus ſapientiæ; & Pſalm. quidem 50. 15. nominauit Dauid *Spiritum ſanctum*, ſed ſtatim addidit, *tuum*, & Sapient. 1. 5. dicitur; Spiritus ſanctus, ſed cum hoc addito, *diſciplinæ, effugiet fictum.* Eccleſ. item 1. 9. *Ipſe creauit illum in Spiritu ſancto*, &c. Sed illud, *in Spiritu ſancto*, nec eſt in Græco, nec ſignificat perſonam Spiritus ſancti, ſed ipſam Diuinitatem, vt conſtat conſulenti literam. Itaque in veteri Teſtamento non eſt nominatus Spiritus ſanctus, niſi reſtrictè, per relationem ſcilicet ad ipſum Deum, aut ad aliquod donum. At verò poſtquam ſanctiſſimum myſterium Incarnationis operatus eſt, ab opere ſcilicet omni ſanctitate claro, titulum ſibi aſſumpſit ſanctitatis abſolutæ.

D. Auguſt. *Angelus iecit ſermonē, virgo concepit: ſic maritus ſermo, auricula vxor.*

Spiritus ſanctus in hoc myſterio primùm dictus ſanctus.
Rupert.
Pſal. 50. 15.
Sap. 1. 5.
Eccleſ. 1. 9.

Verbum Diuinum incarnatum, ipſa puritas.
Pſal. 2. 12.
Dicitur cādor, lux, ſol, qua vim habent penetrandi abſque læſione.
D. Auguſt.
Virgo poſt conceptionē, vt ſpecularia radiis pertranſita.
Verecundia Virginis in conceptione.

Denique & Verbum Diuinum in vtero Virginis Incarnatum eſt ipſa puritas; Pſalm. 2. 12. *Apprehendite diſciplinam.* Iuxta Hebræ. *Oſculamini filium*, vel, *puritatem*, quaſi idem ſint. Hinc illa aliis in locis puritatis eius ſymbola, candor, lux, ſol, quæ vim habent penetrandi abſque corruptione. Quò alludens Aug. ſerm. 17. de Natiuitate: Cùm ſeruilem, ait, caſam, per oſtium fidei ſperatus quondam dominator intraret, rubuit inuiolata virginitas, nec peſſulum pudoris infregit, quia in ſacris viſceribus radius æternæ claritatis effulſit. Sic Auguſt. vt non aliter exiſtimemus illuſtriorem, ac integriorem manſiſſe Virginem in conceptione Verbi, ac ſpecularia, Solis radiis pertranſita: Rubuit, inquit, inuiolata Virginitas, cùm ſcilicet ad ingreſſum Diuini ſolis verecundo rubore decentiſſimè igneſcens Virginis facies, tunc quoque rubum ardentem, & incumbuſtum veriſſimè repræſentauit.

Conſequens fuit immaculatus partus ad immaculatum conceptum.
Hilarius.
D. Auguſt.
Vbi Virginitas concepit, Virginitas parit.

3. Alterum eſt, in quo miraculum rubi manifeſtè apparuit, nimirum partus Virginis. Edidit enim in lucem Filium ſuum, & tamen Virginitatis non eſt paſſa detrimentum. Et fuit quaſi conſequens ex conceptione immaculata, immaculatus partus. Vnde illud Hilarij in ſermon. de Aſcenſione. Sinum Virginis, ait, inuiolabiliter pertranſiit, ſicut reuerenter intrauit. Et Auguſt. in ſermonib. variis de Natiuitate. Vbi Virginitas, inquit, concepit, Virginitas parit. Chriſtus eodem omnipotentiæ ſigno conceptus, & natus, Virginem habuit matrem cùm portaretur in vtero, & cùm ex vtero funderetur. Virgo genuit, quia Virgo concepit, inuiolata peperit, quia in conceptu libido non fuit. Vtrobique miraculum, & ſine corruptione grauida, & in partu Virgo puerpera. Decuit autem maximè vt ita fieret, primùm ob rationem D. Bern. quam ita eleganter proponit ſuper Miſſus eſt. Porro, inquit, Deum huiuſmodi decebat natiuitas, qua non niſi de Virgine naſceretur: talis & congruebat Virgini partus, vt non pareret niſi Deum. Voluit itaque eſſe Virginem, de qua immaculata immaculatus procederet, omnium maculas purgaturus, ita Bern. Vbi meritò quæres, cur dixerit, *de qua immaculata immaculatus procederet?* an ſi aliter faceret, immaculatus non procederet, qui nullius maculis inquinari poteſt? Certè quidem ſi Deus ex corrupta naſceretur matre, maneret quidem, quoad ſe ipſum immaculatus, ſed in ipſa opinione hominum, non ita ſe probaret. Nam quomodo crederent, ipſum naſci ad purgandas peccatorum maculas, ſi maculam in Virginitate naſcendo poneret? Vt ergo officium Saluatoris decenter, & cum fructu exequeretur in cæteris, omnino decuit, vt in ipſa Matre vim ſaluandi

D. Bernard.
Decebat Deum de Virgine naſci, & Virginem Deū parere.
Quoad opinionem hominum non maneret immaculatus Deus, ſi ex corrupta naſceretur.

priùs

Signũ, quòd tolleret à nobis dedecus & dolorem, mater ab vtroque exempta.

priùs incorruptam teſtaretur. Quare Bern. ſerm. 4. in Vig. Natiu. Vt fiduciam, inquit, nobis daret, quòd tolleret hæc à nobis, i. dedecus & dolorem, priùs matrem ſuam immunem ab vtroque ſeruauit; vt nec in conceptu quicquam pudoris, nec in partu quicquam doloris exiſteret. ita Bern.

Leo Mag. *Partus ſalutis, corruptionis expers. Cuſtodia pudoris, editio veritatis.*

Quare, & Leo Magnus ſerm. 1. de Natiuitate; Meritò, inquit, Virgineæ integritati nihil corruptionis intulit partus ſalutis: quia cuſtodia fuit pudoris, editio veritatis. Oportuit vt primò genitricis integritatem naſcens incorruptio cuſtodiret, & complacitum ſibi clauſtrum pudoris, & ſanctitatis hoſpitium, Diuini Spiritus virtus infuſa ſeruaret, qui ſtatuerat deiecta erigere, confracta ſolidare, & ſuperandis carnis illecebris multiplicatam pudicitiæ donare virtutem. Hæc à Leone. Manifeſtè autem nominauit partum ſalutis à ſaluata Virgine; addit enim pro ratione, quia cuſtodia fuit pudoris editio veritatis. Quomodo ergo veritatem Virginitatis adulteraret veritas? Mater ergo hac in re primitias ſalutis tulit, ſicut notauit Ambroſ. ad 1. Lucæ. Vt per quam, inquit, ſalus omnibus parabatur, eadem fructum ſalutis hauriret ex pignore. Sic ille. Arſit ergo partu Virgo, ſed Virginitas non eſt conſumpta: ſimiliter arſit partu, ſed partus dolores ſingulari prærogatiua non ſenſit. Iure quidem (ait Cyprianus in ſermone de Natiuitate) nulla præcedens delectatio, aliquam expetiit pœnarum vſuram. Cuius figura Iſaac, id eſt, riſus: hunc enim vt peperit mater, ait: *Riſum fecit mihi Dominus.* Quò alludens Imperfectus homil. 1. in Matth. Noſter Iſaac, inquit, producitur à matre gaudium cunctis. quomodo ergo riſus ipſe dolentem faceret? Rectè quidem Bernard. ſerm. 4. in vigilia Natiu. Cui poterit, inquit, aſper, & durus videri, qui nec ipſi matri in Natiuitate quidquam aſperitatis, quicquam intulit læſionis? Dolores ergo matris, puer ipſe in ſe, vagiendo, & lacrymando ſuſcepit. Partus ſine dolore abſconditur, vagitibus paruuli, & mœrore (ait Bern. alibi.) Ob has ergo rationes omnes, verè fuit Virgo rubus ardens incombuſtus.

Virgo tulit primitias ſalutis. D. Ambroſ. D. Cyprian. *Nulla pœnarum vſura, vbi nulla delectatio. Chriſtus noſter riſus, dolorem non infert.* Imperf. D. Bern. *Dolores matris vagiendo ſuſcepit.* D. Bern.

4. Radix autem horum miraculorum fuit Deus ipſe, in Virgine, vt olim in rubo. Vnde illud Auguſt. Serm. 16. de Natiuitate. Intellige, inquit, natum Deum, & non mireris Virginis partum. Et Hugo Victor. ad illa verba Luc. 1. 35. *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te,* &c. Quia in corde eius amor Spiritus ſancti ſingulariter ardebat; ideo in carne eius virtus Spiritus ſancti mirabilia faciebat. Et Leo Magnus Serm. 2. de Natiuitate. Non hîc cogiretur, inquit, parientis conditio, ſed naſcentis arbitrium, qui ſic homo natus eſt, quia volebat, & poterat. Quamquam D. Auguſt. plus hac in re miratus eſt voluntatem Dei, quàm potentiam, Serm. 22. de Natiuitate. Mira eſt, inquit, iſta potentia, ſed plus miranda miſericordia, quòd ille, qui ſic naſci potuit, ſic noſci voluit. Quò videtur alludere Bern. ſerm. 3. de Natiuitate. Magna, inquit, Dei miſericordia, quia ſic venire voluit, qui potuit ſubuenire, videlicet, potenter è cælo præſtando auxilium. Propterea credo dixiſſe eundem Auguſtinum ſerm. 4. de Natiuit. Natiuitatem Chriſti potentiam Diuinitatis honoraſſe: nam antea potentia Dei circa alia exercebatur, nunc poſtquam effecit, vt Deus ipſe ex Virgine naſceretur, quaſi circa Deum quoque vi ſua exercita honorabilior, ac il-

D. Auguſt. *Nat' Deum, Virginẽ matrẽ probat.* Hugo Victor. Luc. 1. 35. Leo Mag. *Magis miranda miſericordia, quàm potẽtia naſcẽtis.* D. Aug. D. Bernard. *Qui potuit ſubuenire, maluit venire.* D. Auguſt. *Natiuitas Chriſti Dei honorauit potentiam, quoniã circa ipſum Deum operata eſt.*

luſtrior eſſe cœpit. Fortè autem eò ſpectat Heſychij Hieroſolymitani dictum illud, Virginem Deiparam fuiſſe vniuerſum Trinitatis complementum: nam perſonæ Diuinæ, quod attinet ad ſe, completiſſimæ ſunt. Heſych.

Aliqui alij ſenſus myſtici è pluribus, quos Patres aliquando afferunt.

SECTIO V.

1. *Ignis in rubo, Spiritus ſanctus in populo Hebræo, cuius rebellionem non conſumpſit.*
2. *Ignis in rubo, gratia Chriſti conſumens peccata. Item ſpecies reſurrectionis, ex Ambroſ.*
3. *Rubus incombuſtus, Chriſtus reſurgens, ex Chryſoſt. & Gregor. Magno.*
4. *Flamma rubi, lex vetus, quæ Iudaici populi peccata non conſumpſit, ex D. Greg.*
5. *Rubo ardente ſignificatur Verbi Incarnatio, ex Cyrillo Alex.*

1. PRÆTER prædictos ſenſus, qui ſunt celebriores, ſunt alij myſtici à Patribus variè vſurpati, quos proponam breuiter. Igitur D. Auguſt. in ſermon. de Tempore, Ignem, ait, in rubo viridi, Spiritus ſancti ignem repræſentare, qui diu quidem in ſynagoga arſit, nec tamen eius viriditatem, id eſt, rebellionem conſumere potuit. De quo eſt illud Stephani Actor. 7. 51. *Vos ſemper Spiritui ſancto reſiſtitis, ſicut patres veſtri, & vos.* Illud, *ſemper reſiſtitis,* in præſenti ſignificat ingenium ſeu naturam, ita ex ſe ad reſiſtendum compoſitam, vt cùm in Spiritus ſancti igne ſit infinita actiuitas ad agendum, & conſumendum, nihil tamen aut parum profecerit vnquam in naturali Iudæorum reſiſtentia ſuperanda.

D. Auguſt. *Ignis in rubo viridi, Spiritus ſanctus in Synagoga rebelli.* Act. 7. 51. *Præſens in Scriptura ſignificat ingenium.*

2. D. Ambroſ. lib. 1. de Spiritu ſancto cap. 16. Vrebatur, inquit, rubus, & non exurebatur, quia Dominus venturus erat, ſpinas noſtri corporis illuminaturus, ac adeò ærumnoſos non conſumpturus, ſed mitigaturus ærumnas; ideo enim dicitur baptizare in Spiritu ſancto, & igne; quia & gratiam tribuit, & peccata conſumit. Similiter ſuper Pſal. 43. Ideo, inquit, rubus vrebatur, & non exurebatur, quia terram iſtam, quæ nobis ſpinas peccatorum germinat, diſponebat vrere, per continentiæ diſciplinam. Reuelauit ergo in hoc, futurum quoddam corporei ſplẽdoris indiciũ, quo per reſurrectionem caro noſtra fulgeret. Quid enim ſignificabat ignis innoxius, niſi lumina reſurgentium? Ita Ambroſ. Vultque priori loco Dominum aſſumendo carnem hanc noſtram, quę ſpinas, id eſt, ærumnas generat, eaſdem citra culpam patienter ferendo illuſtraſſe, & extuliſſe; in poſteriori autem, popoſitum myſterium reſurrectionis iuſtorũ, cùm eorũ corpora, quæ igne arſerunt continentiæ, ſplẽdore gloriæ veſtienda ſunt.

D. Ambroſ. *Dominus venit ærũnas noſtras illuminaturus, non ſublaturus.* *Ignis innoxius, lumina reſurgẽtium.* *In rubo ardente myſterium reſurrectionis.*

3. Myſterium Chriſti reſurrectionis Chryſoſtomus agnouit eũ ait; Sicut rubus ardebat, & nõ comburebatur, eadẽ ratione corpus Chriſti mortuum quidẽ eſt, ſed à morte detineri nõ potuit. Similiter & Gregor. homil. 3. in Ezechiel. Arſit, inquit, & non arſit in paſſione ſua Dominus, quia ex humanitate quidem eſt mortuus, & tamen

D. Chryſ. D. Greg. *Chriſtus arſit in morte ex humanitate, & non conſumptus eſt ex diuinitate.*

immortalis ex Diuinitate permanſit: ſuſcepit à nobis vnde ſacrificiom fieret pro nobis, & incommutatus permanſit in propriis, vt nos commutaret à noſtris.ſic ille.

D. Greg. Deut.33.2. *Rubus ardens, Iudaicus populus legem habens, non cõbuſtus, quia peccatorum ſpinas non deſeruit.*

4. D. Item Greg. bomil.7. in Ezechiel. Quid flamma, inquit, niſi lex, de qua ſcriptum eſt Deut.33.2. *In dextera eius ignea lex?* Et quid rubus, niſi Iudaicus populus peccatorum ſuorum ſpinis obſitus? ſed rubus ardens conſumi non potuit, quia Iudaicus populus ignem quidem legis accepit, & tamen peccatorum ſuorum ſpinas non deſeruit.

D. Cyrill. Alex.

6. Cyrillus Alexand. Rubus, inquit, ſpinoſa A ad modum plantæ, quæ correpta eſt à flamma ignis: ſignificat autem Diuinum lumen humanæ naturæ, quæ ob tranſgreſſionem ſpinoſa manſerat, particeps futurum. Sicut ergo rubus ignem ferre non poteſt, ita nec humanitas Diuinitatem. In Chriſto tamen bæc duo conuenerunt; habitauit enim in illo plenitudo Diuinitatis corporaliter, ſicut ſcriptum eſt: ſe ipſum nimirum contrahens, vt ab humana natura capi poſſet. Concinit Seuerus Sulpitius. Vbi ſunt, inquit, qui dicunt, quomodo fieri poteſt, vt Deus carni copulatus ſit? Hoc rubi ignis miraculum manifeſtat. Hæc de myſticis ſenſibus Patres.

Rubus ardens & non conſumptus. Diuinitas incarnata, & non confuſa.

Seuer. Sulpit.

De his, quæ Viſionem ſecuta ſunt.

COMMENTARIVS III.

TRia ſunt, quæ poſt exhibitam Viſionem contigerunt. Primum, conatus Moyſis ad eam conſiderandam, & prohibitio Dei. Secundum, miſſio Moyſis adliberandum populum ex nomine Dei. Tertium, eiuſdem miſſionis confirmatio ex duplici miraculo; de quibus breuiter.

De conatu Moyſis ad videndam Viſionem, & prohibitione Dei.

SECTIO I.

1. *Prohibetur Moyſes accedere propter curioſitatem, quæ multis locis Scripturæ damnatur, Eccleſ.3. Explicatur à D.Bern. ad Roman.11. Explicat Aug. Admirationes hominum quomodo opes Dei, ex Nazianz.*
2. *Repellitur Moyſes, vt doceatur timore tractare Diuina. Timor initium ſapientiæ. Locus Pſal.2. & alter Iſai.6. explicantur. Item locus Pſal.83.*
3. *Soluere iubetur calceamenta in ſignum reuerentiæ, hinc ſumpta ceremonia, vt Sacerdotes in templo diſcalceati incederent, ex Greg. Nyſſ. Tropologicè per calceos ſignificantur peccata mortalia, ex Origene, pedibus ſignificantur affectus, Cant.5. Cur Dominus prohibuerit Diſcipulis calceos portare in officio prædicandi?*

1. MOYSES ſtupefactus nouitate miraculi dixit: Verſ.3. *Dixit ergo Moyſes: Vadam, & videbo Viſionem hanc magnam, quare nõ comburatur rubus.* Verſ. 4. *Cernens autem Dominus quòd pergeret ad videndum, vocauit eum de medio rubi, & ait: Moyſes, Moyſes. Qui reſpondit, Adſum.* Verſ.5. *At ille, Ne appropies, inquit, huc, ſolue calceamentum de pedibus tuis, locus enim, in quo ſtas, terra ſancta eſt.* Primùm quidem amouet Deus Moyſem propter curioſitatem eius, ad perſcrutanda ſecreta ſua. Eſt enim curioſitas (vt Bern. in tract. de gradibus humilitatis) primus gradus ad ſuperbiam. idcirco plurimis Scripturæ locis vetitam deprehendes, maximè Eccleſ.3.22. *Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris.* Sic enim (ait idem Bernar. ibidem) à te, ò curioſe, recedis, vt ne te ipſum capias, ne dum ea ipſa quæ quæris. Quod de curioſis illis apud Gentiles ſapientibus pronunciat Paulus ad Roman.1.21. *Euanuerunt in cogitationibus ſuis,* id eſt, ſuis ſe diſcurſibus curioſis inutiliter diſſipauerunt. Idcirco D.Auguſt. expen- B dens illa verba Pauli ad Roman.11.33. *O altitudo diuitiarum ſapientiæ Dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius!* Cùm nihil inueniret, inquit, quod reſponderet, requieuit, quia inuenit admirationem: videlicet, quia in Diuinorum ſecretorum cognitione abundè profecit, qui commodè illa admiratus eſt. Hoc nos, inquit, putas perſcrutari poſſe, quod Apoſtolus beatus expauit? ſi inueſtigabilia inueſtigare veniſti, crede, iam periiſti: tale eſt, inueſtigabilia inueſtigare, & inſcrutabilia perſcrutari, quale inuiſibilia velle videre, aut ineffabilia fari. Ita Aug. Concinit Na- C zianz. orat. 2. de Theolog. ad eadem verba Pauli. Orationem, ait, ſuam admiratione circumſcribit; idque opes vocat, ac profundum Dei. Vult autem Nazianz. (id quod maximè facit ad commendationem Diuinæ maieſtatis) opes Dei eſſe admirationes hominum circa ipſius attributa contemplanda, atque has eſſe profundas diuitias ſapientiæ, ſcientiæ, & reliquorum attributorum Dei, quas Paulus exclamando profeſſus eſt.

Curioſitas peruerſa, & primus gradus ad ſuperbiam.
D.Bernard.
Eccleſ.3.22.
D Bern.
Curioſus à ſe recedit.
ad Rom.1.21.
Se ipſos diſſipant curioſi.
D August.

Admiratio, quæ inueſtigantis Diuina.

Inuiſibilia videre, & ineffabilia fari vult curioſus.
Gregor. Nazianz.
Admiratio oſtendit opes & profundum Dei.

2. Præterea prohibetur Moyſes accedere, vt timoris, ac reuerentiæ in rebus Diuinis tractandis commoneſiat. Nam equo præcipitantiùs ſe D intrudere voluit in oſtenſam Viſionem. *Vadam,* inquit, & *videbo*: illud enim, *vadam*, temerarium auſum præſefert, ac adeò malè ſibi pollicetur Viſionem, *& videbo.* Meliùs enim per timorem ſaperet, de quo Pſalm. 110. 10. *Initium ſapientiæ timor Domini.* Non ergo prohibet Deus conatum Moyſis ad videndum, ſed timorem, ac reuerentiam imperat. Vt Pſal.2.11. ad denuo conuerſos: *Exultate ei cum tremore.* quaſi dicat: permitto exultetis ob nouam effuſionem gratiæ; exultate, ſed cum timore. Eſt vtriuſque rei expreſſa imago apud Iſai. cap.6.2. Ante thronum gloriæ Dei ſtant E Seraphini; ſex alis ita inſtructi, vt duabus quidem volent, duabus velent faciem ſuam, duabus verò pedes. Duabus volant ad exprimendam exultationem, & gaudium, quo in Dei viſionem feruntur, duabus velant oculos, quia plenos maieſtatis radios ſuſtinere non poſſint, ac adeò modeſtiæ cauſa interponunt alas; denique pedes

Auſus Moyſis ad videndum Deum.
Pſal.110.10.
Conatus Moyſis non damnatur, ſed imperatur timor.
Pſal.2.11.
Exultatio cum timore docetur.
Iſai.6.2.
Seraphinorum exultatio, & reuerentia coram Deo.

Pſal. 83. 3. Concupiſcit, & deficit Dauid coram Deo.

A pedes contegunt, in magnum ſignum reuerentiæ; qui enim coram Rege ſtant, non ſolent diuaricatos habere pedes, ſed continent illos intra breue ſpatium quietos, & compoſitos. Hæc eadem duobus verbis de ſe ipſo expreſſit Dauid Pſalm.83. 3. cùm dixit: *Concupiſcit, & deficit anima mea in atria Domini*: quaſi diceret: Cùm gloriæ Dei pulchritudinem contemplor, nihil eſt quod magis optem; ardeo ipſius potiundæ deſiderio, at cùm ſublimitatem, & excellentiam conſidero, præ timore deficio, & quaſi tempero ardorem ilium. Cùm ergo Moyſes audacter nimis dixerit: Vadam, & videbo Viſionem hanc magnam; iure prohibetur, Ne appropies huc. Et in eandem rem quadrat, quod vlteriùs iubet.

B *Soluere calceamenta, ſignum reuerentia. Nyſſen. Greg. Hinc orta cæremonia Sacerdotum incedendi per templum nudis pedibus. Origen.*

3. *Solue*, inquit, *calceamentum de pedibus tuis, locus enim, in quo ſtas, terra ſancta eſt.* Soluere calceamenta iubet in ſignum reuerentiæ. Hinc ait Nyſſen.Greg.ſumpſiſſe Moyſem occaſionem eius cæremoniæ, quam poſtea ritè obſeruauerunt Sacerdotes in templo, vt nudis in eo pedibus incederent. Ratio verò huius cæremoniæ, à Patribus aſſignata, tropologica eſt, ac primùm Origenes homil. vnica in libr. Regum interpretans nomen Silo (qui locus erat tabernaculi) excalceationem ſignificare vult, & ad illuſtrandam ſuam interpretationem affert præſentem locum, & reddit cauſam cæremoniæ: Moyſes, C inquit, ab Ægypto exiens calceamenta geſtabat de pellibus mortuis, quadam veluti mortalitate conſtrictus, cùm primò cœpit proficere ad veritatem, & aſcendere ad montem Dei, atque ibi immortalibus miniſtrare, tunc dicitur ad eum, vt indicia mortalitatis abiiciat. Ita Origen. Mortalitatem verò hanc explicat D. Hieron. in epiſtol. ad Marcellam, eſſe opera mortua, id eſt, exiſtentis in peccato mortali.

Miniſtrantes Deo indicia mortalitatis abiiciant. D.Hieron. Id eſt, peccata mortalia.

Pedes, affectus animi. Cant.5.3. Timet anima abluta baptiſmate inquinare per curam animarum.

Vt ergo ſenſus appareat, notandum per ipſos pedes ſignificari in ſacris literis affectiones animi, & leuiora peccata. Cant.5. 3. ſponſa vocata noctu ab ſponſo, *Laui*, inquit, *pedes meos, quomodo inquinabo illos?* D quo ſignificatur, iuſtos poſt baptiſmalem ablutionem, cùm ad prædicationis officium, & animarum regimen vocantur, hinc abſterreri, quòd videant fieri non poſſe, vt affectus in huiuſmodi actionibus non ideotidem contaminentur, quos in otio indicant ſe poſſe mundiores ſeruare.

In peccatis leuioribus miniſtrare Deo, tolerabile, in mortalibus, execrandum.

Iam ſic: Iubentur Sacerdotes, ne calceati ingrediantur loca ſancta, ſed omnino nudis pedibus, quia in peccatis quidem leuioribus, quæ omnino vitari non poſſunt, res ſacras peragere tolerabile eſt; at leuioribus peccatis, quaſi ſuperinduere mortalia, atque ita Diuinis miniſtrare, id verò eſt execrandum. E Quare, & electum ibi Moyſen (ait Nyſſ. Greg.) ad regendum, ac erudiendum populum, nunquam ampliùs induiſſe calceos. Poſtquam, inquit, ex diuino mandato ſemel cadaueroſo pellium tegumento pedes exoluit, quo tempore in ſolo ſacro incedebat, nunquam deinceps calceamentis pedes cinxiſſe traditur.

Greg.Nyſſ. Moyſes nunquam ampliùs vſus eſt calceis.

Munditia venialium & mortaliũ ad vſum Euchariſtiæ. D.Bern.

Propterea Dominus exhibiturus Diſcipulis ſui corporis, & ſanguinis ſacramentum, calceos detrahi iubet, & pedes inſuper ipſorum lauat, vt plenam vtriuſque noxæ munditiam commendet. Vnde illud Bern. in Cœna Domini. Hoc ſacramentum, inquit, & ſenſum minuit in minimis, & conſenſum tollit in grauioribus, ſcilicet, mortalibus. Ita Bern. Similiter Dominus cùm mitteret Apoſtolos ſuos ad prædicandum Euangelium ſuum per ſolam Iudæam, prohibuit calceatos incedere, quia viam ſanctam prædicationis (ait Nyſſenus iam citatus) contingere nequit, quiſquis mortui hominis indumentum non depoſuit. Cuius rei explicatio eſt apud Origen. vbi ſuprà. Vt pedes, inquit, qui currebant ad annunciandum vitam æternam, omni carerent mortalitatis indicio; quippe qui illam viam docendo incedebant, quæ dicit: *Ego ſum via, & vita.* Nemo autem viam vitæ prædicat morte concluſus. Quadrat huc etiam interpretatio Nazianz. Orat. B 2. de Paſchate. Qui terram ſanctam, inquit, ac diuinis veſtigiis impreſſam contingit, calceamenta ſoluat, ſicut Moyſes, vt nihil mortuum coram Deo circunferat. Similiter ſiquis diſcipulus ad prædicandum mittitur, ſimplicitati ſtudeat; quippe quem nudis pedibus incedere neceſſe eſt, vt pulchros oſtendat Euangelij pedes. Ita Greg.

Effectus Euchariſtiæ minuere venialia, & tollere mortalia. Via ſancta prædicationis peragi debet ſine mortalibus. Greg.Nyſſ. Orig. Quoniam eſt via, eſt via vita. Ioan. 14. 6. Nazianz.

Prædicator ſoluat calceos mortalium peccatorũ, vt pulchros oſtendat pedes.

De Moyſis legatione, & eius confirmatione.

C

SECTIO II.

1. *Deſcendens ad liberationem populi intelligitur Verbum, iuxta Hebræum, & Tertullianum.*
2. *Præſenſit Eccleſia Hebræorum deſcenſum hunc Dei, Cant. 2. Quid ſignificet deſcenſus ſalientis, & tranſilientis colles.*
3. *Confirmat Deus legationem, primùm nomine ſuo Iehouah, quia Deus ſeriò rogatus de nomine, ſeriò reſpondiſſe credendum eſt.*
4. *Nomen Iehich eſſe idem ac Iehouah. Optima ſententia Hilarij de nomine, Qui eſt, de eodem D. Bern. egregiè.* D
5. *Confirmat etiam legationem Deus duplici miraculo, baculi, & manus. His duobus miraculis dedit Deus Moyſi poteſtatem faciendi miracula in Ægypto. Figura Apoſtolorum, quos Chriſtus miſit ad prædicandum cum poteſtate faciendi miracula. optimus locus D. Bernardi.*

1. DOMINVS ad Moyſem ita loquutus eſt, Verſ.7. *Cui ait Dominus: Vidi afflictionem populi mei in Ægypto. & clamorem eius audiui, propter duritiam eorum, qui præſunt operibus*, &c. Verſ. 10. *Veni, mittam te ad Pharaonem, vt educas populum* E *meum, filios Iſraël de Ægypto.* Verſ.13. *Ait Moyſes ad Deum: Si dixerint, quod eſt nomen eius? quid dicam eis?* Verſ. 14. *Dixit Deus ad Moyſem: EGO SVM, QVI SVM, ait: Sic dices filiis Iſraël; QVI EST, miſit me ad vos.* Vidit, inquit Beda, non corporeo intuitu, ſed miſerationis aſpectu. Irenæus 4. contra hæreſ. 26. hoc de verbo Diuino interpretans; ita ſuper vocem, *deſcendi*, Qui finem legis intulit; ſic & initium operatus eſt: aſſuetus videlicet deſcendere, & aſcendere ob ſalutem eorum qui malè habebant. Simile eſt illud Tertulliani aduerſùs Praxeam: Ipſe enim, *Verbum*, & ad humana ſemper colloquia deſcendit; ab Adam vſque ad Patriarchas, & Prophetas, in Viſione, in ſom-

Vidit Deus miſerationis aſpectu Hebræos afflictos. Beda. Irenæus. Verbum aſſuetum deſcendere, ad ſalutem eandem deſcendit. Tertull.

Deſcenſus Dei præſtructio ad futurarum deſcenſum.

A no, in ſpeculo, in ænigmate, ordinem ſuum præſtruens ab initio ſemper: quæ erat perſequuturus infinita, ſemper ediſcebat. Non ergo ex infinitate deſcendit, quaſi ſi non deſcenderet, non poſſet liberare: ſed fuit iuxta Tertullianum accommodata præſtructio ad futura.

Cant. 2. 8. Expreſſio alacris deſcenſus Dei ad liberandum populũ.

2. Hoc autem Dei cum Moyſe dulce colloquium de liberando populo, Eccleſia Hebræorum in Ægypto quaſi perſentit, cùm in 2. Cant. 8. ait: *Vox dilecti mei.* videlicet expectata diu, & nunc præter opinionem dulciter inſonans. *Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles.* Exprimitur non ſolùm deſcenſus Dei ad liberandum

B populum; ſed celerrimus, & efficaciſſimus: nam poſt colloquium iſtud cum Moyſe, nec moram ipſe fecit vllam, ad liberationem peragendam, nec quicquam illi quantumuis arduum, ac difficile, impedimento fuit, quinimò difficultatem moles oppoſitas, & obſtaculorum montes proculcans, & latè tranſiliens, ad exitum vſque perduxit liberationis opus, idque eſt ad literam: *Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles.*

Difficultates & obſtacula per montes & colles.

Nomen Dei.

3. Confirmat verò Deus legationem primùm quidem ſuo nomine. Nam Moyſi quærenti à Deo, quî vocaretur, reſpondit: *Ego ſum, qui ſum.*

C *Sic dices filiis Iſraël: Qui eſt, miſit me ad vos. Dominus Deus patrum veſtrorum, Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob,* &c. Hebr. אשר אהיה אהיה, à ſubſtantiuo היה, eſt, vel fuit. hìc in futuro: *Ero, qui ero;* & illud, *qui eſt, miſit me,* ſimiliter in futuro: *Ero miſit me.* Parum verò intereſt, quòd vulgatus in præſenti verterit: nam in Scriptura id ſæpe fit, quòd ſit ad intelligendum facilius. Putat ergo Burg. Deum hìc noluiſſe ſibi nomen imponere, ſed oſtendere futurum ſe protectorem; quaſi dicat, Ego ero, qui vobiſcum ſemper ero. Cùm verò dicitur, *Dominus Deus patrum veſtrorum,* vbi ponitur nomen tetragrammaton יהוה *Iehouah,*

D proprium nomen Dei poni. Atque hanc ait eſſe communem opinionem Hebræorum. Sequitur ex noſtris Beda in Exod. Hugo Victorinus ibidem; qui etiam ait, voluiſſe Deum quadam cum maieſtate ſilere ſuum nomen, vt ſi grauis aliqua perſona rogaretur de nomine, reſponderet, Sum, qui ſum; quaſi diceret, Vocor, vt vocor.

היה

Præſentia, pro futuris in Scriptura.

Burgenſ.

Opinio Burgenſ. de nomine Dei.

יהוה

Beda.

Hugo Victor.

Deum ſiluiſſe proprium nomen maieſtatis cauſa, credit Hugo Vict.

Vera ſententia de nomine Dei.

Philo Iud.

Iuſtinus.

Nazianz.

Orig.

D. Hiero.

D. Auguſt.

Vera ſententia eſt, illud: *Qui eſt, miſit me ad vos,* continere primùm nomen Dei, & eſſe idem, ac Dei nomen tetragrammaton, quod infrà ponitur. Primum illud aſſeritur à Philone Iudæo in lib. Quòd deterius potiori inſidietur. Sequuntur Iuſtinus in oratione parænetica; Nazianz. Orat. 4. de Theolog. Origen. homil. in lib. Regum;

E Hieron. in comment. magnis epiſtol. ad Epheſ. in illud cap. 3. *Ex quo omnis paternitas;* Auguſt. & alij. Argumento autem eſt, quòd Deus seriò à Moyſe rogatus de nomine, ſeriò reſpondit: *Ego ſum, qui ſum;* & priuatim inſtruens Moyſem addidit: *Sic dices, Qui eſt, miſit me ad vos.* Tam noua

A verò, & exacta inſtructio apertè demonſtrat proprium à Deo nomen exhibitum.

Proprium nomen Dei, Qui eſt.

Qui eſt, eſſe nomen Dei tetragrammaton.

4. Quod verò nomen hoc, *Qui eſt,* ſit idem ac nomen tetragrammaton, *Iehouah,* ex eo patet, quòd *Iehieh,* quod à noſtris verſum eſt, *Qui eſt;* habet eaſdem conſonantes, ac *Iehouah,* niſi quòd iod ſecundum mutatur in vau, vt frequenter apud Hebræos. Eſt autem illud, *Qui eſt,* veluti explicatio nominis Iehouah; vt ſi quæratur, Quid eſt Iehouah? rectè reſpondebitur: *Qui eſt.* Et ſignificatur in eo omnimoda independentia, vel æternitas eſſentiæ. Qua de re grauiter Hilarius 1. de Trinitate. Admiratus ſum, inquit, tam ab-

Nomine hoc Dei ſignificatur omnimoda independentia.

Hilar.

Nihil magis proprium Deo, quàm eſſe.

Nihil magis competens æternitati, quæ Deus eſt.

B ſolutam illam de Deo ſignificationem, *Qui eſt;* non enim aliud magis proprium Deo, quam eſſe intelligitur; quia ipſum quod eſt, neque deſinentis eſt aliquando, neque cœpti; ſed & Bernardus eleganter 5. de conſideratione ad eadem verba, *Qui eſt.* Nihil competentius, inquit, æternitati, quæ Deus eſt. Si bonum, ſi magnum, ſi ſapientem dixeris, in hoc verbo inſtauratur, *Qui eſt;* nempe hoc eſt ei eſſe, quod hæc omnia eſſe. Si plura dixeris, nihil addidiſti; ſi non dixeris, non minuiſti, &c. Vide plura Patrum dicta in catena Lippomani. Alia verò myſteria nomi-

C nis Iehouah reperies apud Galatinum lib. 2. de arcanis Catholicæ verita. cap. 10.

Galatin.

5. Atenim Deus, vt penitus confirmaret Moyſem dicentem: *Non credent mihi;* addidit duo miracula, quæ narrantur in principio cap. 4. Iuſſit enim baculum paſtoralem in terram proiicere, qui ſubitò verſus eſt in ſerpentem, trepidúſque repentè refugit Moyſes; ſed iuſſus apprehendere caudam eius, iterum recepit baculum. Præterea iubetur manum in ſinum mittere, quam ſtatim leproſam eduxit: ſed ex præcepto Dei rurſus in ſinum mittens, rurſus ſanam protulit. Multa hîc Patres allegoricè, quæ omitto.

Poteſtas à Deo datur Moyſi ad facienda miracula.

D Ad literam. His duobus miraculis dedit Dominus Moyſi poteſtatem faciendi miracula, vt ita ſe probaret primum Dei legatum, ac adeò facilem ſe præberet populus ad egreſſum, cùm miracula videret, interuentu Moyſis, coram ſe fieri. Rectè autem autor imperfecti operis in cap. Matth. 4. Miracula, inquit, virtutum ædificant animas, videlicet in vnam fidem, vt facilè obediant. Idcirco Moyſes armatus baculo, non iam paſtorali, ſed miraculoſo, vadit in Ægyptum, debellaturus Pharaonem, & populum educturus in terram promiſſionis. Aperta figura Apoſtolorum, cùm à Chriſto doctrina, & miraculis inſtru-

Miracula ædificant animas.

Autor Imperf.

Moyſes armatus baculo miraculoſo.

Moyſes hoc modo figura Apoſtolorum cùm à Chriſto miſſi ſunt.

E cti, miſſi ſunt, ad liberandos homines de poteſtate diaboli, Marc. vltimo. *Euntes, &c. prædicate Euangelium, &c. Signa autem eos, qui crediderint, hæc ſequentur, &c.* Vnde illud Bernardi. Inſonat, inquit, tuba ſalutaris, coruſcant miracula, & mundus credit, citò perſuadetur quod dicitur, dum quod ſtupetur, oſtenditur. Ita Bernard.

Marc. vlt.

D. Bern.

Duobus obuerſus eſt mundus, prædicatione, & miraculis.

VISIO

VISIO SEPTIMA,

QVA MOYSES VIDIT POSTERIORA DEI.

Exodi 33.

ARGVMENTVM CAPITIS:

MOYSES cùm ſe Deo gratum animaduerteret, auſus aliquando eſt ab eo petere, vt oſtenderet ſibi faciem ſuam. Et Deus quidem petitionis difficultatem exaggerans, parat tamen in aliquo morem gerere, iubétque illum ſtare ſuper petram, vt cùm tranſierit gloria ſua è foramine ipſius petræ videret ſi non faciem, ſaltem poſteriora Dei.

CAPVT XXXIII.

1. LOquutúſque eſt Dominus ad Moyſem, dicens: Vade, aſcende de loco iſto, tu, & populus tuus, quem eduxiſti de terra Ægypti, in terram quam iuraui Abraham, Iſaac, & Iacob, dicens: Semini tuo dabo eam: A

2. Et mittam præcurſorem tui Angelum, vt eiiciam Chananæum, & Amorthæum, & Hethæum, & Phærezæum, & Heuæum, & Iebuſæum, & intres in terram fluentem lacte, & melle. B

3. Non enim aſcendam tecum, quia populus duræ ceruicis es: ne fortè diſperdam te in via.

4. Audiénſque populus ſermonem hunc peſſimum, luxit: & nullus ex more indutus eſt cultu ſuo.

C

5. Dixítque Dominus ad Moyſem: Loquere filiis Iſraël; Populus duræ ceruicis es, ſemel aſcendam in medio tui, & delebo te. Iam nunc depone ornatum tuum, vt ſciam quid faciam tibi.

6. Depoſuerunt ergo filij Iſraël ornatum ſuum à monte Horeb.

PARAPHRASIS.

1. DEus ita aduersùs populum irritatus, quòd vitulum adoraſſet, ac moleſtè nimis ferens hanc eius rebellionem, locutus cum Moyſe ait: Abi hinc Moyſes cum populo tuo iſto, quem à captiuitate Aegypti nuper liberaſti, vt introduceres ad terram promiſſam patribus eorum Abraham, Iſaac, & Iacob: terram videlicet affluentem omnibus bonis ſuauibus, & neceſſariis ad victum humanum.

2. Abi, inquam, tu ſolus, mittam duntaxat Angelum meum, cui mandabo, vt gentes, quæ terras has incolunt, faceſcere iubeat, vt liberè ingrediantur ad poſſidendam terram optimam, omnibúſque deliciis affluentiſſimam.

Terra fluens lacte & melle, id eſt, omnibus deliciis affluēs.

3. Ego enim ipſe non aſcendam tecum, quoniam populus tuus iſte indomitus eſt, & ceruicem habet, ob duritiem, iugo legis meæ minimè congruam, ne igitur occaſiones habeam (vt certum eſt me habiturum) perdendi eum in ſolitudine, egredere tu, & duc eum præcedente Angelo.

4. Audiuit populus ita loquentem Deum, ac ſermonem hunc eius acerbiſſimum magna cum doloris, ac luctus ſignificatione proſequutus, lætitiæ omnem ornatum depoſuit, in ſordibúſque & ſqualore iacens lugebat.

5. Tunc Dominus per Moyſem mandauit hac populo: Gens dura es, ac rebellis. Minimùm ſi aſcendam tecum, extinguam te penitus, vt es populus exaſperans ac peruicax. Abi nunc, exue te ornamentis lætitiæ, & induere ſacco in ſignum pænitentiæ, vt deliberem, quid de te agendum ſit mihi.

6. Obediens ergo populus omnibus ornamentis ſe exuit, & ſqualidum ſe, ac ſitu obſitum exhibuit coram Domino prope montem Horeb.

7. Moyſes quoque tollens tabernaculum, tetendit extra caſtra procul, vocauitque nomen eius, Tabernaculum fœderis. Et omnis populus, qui habebat aliquam quæſtionem, egrediebatur ad tabernaculum fœderis, extra caſtra.

8. Cúmque egrederetur Moyſes ad tabernaculum, ſurgebat vniuerſa plebs, & ſtabat vnuſquiſque in oſtio papilionis ſui, aſpiciebántque tergum Moyſi, donec ingrederetur tentorium.

9. Ingreſſo autem illo tabernaculum fœderis, deſcendebat columna nubis, & ſtabat ad oſtium, loquebatúrque cum Moyſe.

10. Cernentibus vniuerſis, quòd columna nubis ſtaret ad oſtium tabernaculi. Stabántque ipſi, & adorabant per fores tabernaculorum ſuorum.

11. Loquebatur autem Dominus ad Moyſem facie ad faciem, ſicut ſolet loqui homo ad amicum ſuum. Cúmque ille reuerteretur in caſtra, miniſter eius Ioſue filius Nun, puer, non recedebat de tabernaculo.

12. Dixit autem Moyſes ad Dominum: Præcipis, vt educam populum iſtum; & non indicas mihi, quem miſſurus es mecum, præſertim cùm dixeris: Noui te ex nomine, & inueniſti gratiam coram me.

13. Si ergo inueni gratiam in conſpectu tuo, oſtẽde mihi faciem tuam, vt ſciam te, & inueniam gratiam ante oculos tuos: reſpice populum tuum gentem hanc.

14. Dixítque Dominus: Facies mea præcedet te, & requiem dabo tibi.

15. Et ait Moyſes: Si non tu ipſe præcedas, ne educas nos de loco iſto,

16. In quo enim ſcire poterimus ego, & populus tuus inueniſſe nos gratiam in conſpectu tuo, niſi ambulaueris nobiſcum, vt glorificemur ab omnibus populis, qui habitant ſuper terram?

17. Dixit autem Dominus ad Moyſem: Et verbum iſtud, quod locutus es, faciam: inueniſti enim gratiam coram me, & te ipſum noui ex nomine.

18. Qui ait: Oſtende mihi gloriam tuam.

19. Reſpon

A *7. At Moyſes fixit tabernaculum Dei procul à communibus caſtris, cui impoſuit nomen, quòd Deus futurus erat eorum protector, & ipſi ſoli Deo ſeruituri. Si quis autem de populo quæſtionem habebat de lege Domini, aut de iure ſuo contra aliquem, recurrebat ad tabernaculum, & ibi per Moyſem, conſulto Domino, decidebatur.*

8. Cùm verò Moyſes è caſtris egrederetur ad tabernaculum fœderis, vt de re aliqua conſuleret Deum, vnuſquiſque ab oſtio tentorij ſui terga Moyſis pergentis obſeruabat, donec
B *ingrederetur tabernaculum, vel ob reuerentiam aſſurgendo, vel vt ſententiam Dei acciperent.*

9. At Moyſe ingreſſo intra ſepta tabernaculi, columna nubis cælitus miſſa inter Moyſem & populum ſtabat poſita ad oſtium tabernaculi Domini.

10. Et vniuerſus populus columnam aſpiciebat, & ad præſentiam eius adorabat Dominum vnuſquiſque ab oſtio tabernaculi ſui.

11. Sed & Moyſes cum Deo agebat non obſcurè, aut per velamina, ſed familiariſſimè, vt ſolet homo cum amico ſuo loqui. Illo autem re-
C *uertente in caſtra, remanebat in tabernaculo Domini Ioſue filius Nun miniſter eius.*

12. Porro Moyſes cum Domino ſemel loquutus ait: Præcipis, vt ducam populum iſtum in terram quam pollicitus es patribus eorum, nec interim oſtendis mihi, quem miſſurus ſis mecum, cuius nempe auxilio hoſtes vincam, populúmque tuum incolumem ſeruem; & tamen dicere ſoles, me tibi & gratiſſimum, & notiſſimum eſſe, etiam ex nomine.

13. Si ergo tibi, vt ais, gratus ſum, oſtende te mihi manifeſtè, vt videam te, ac plenam
D *apud te inueniam gratiam; populúmque tuum hunc benignis quæſo intuere oculis.*

14. Reſpondit Dominus: Ego ipſe vobiſcum ibo, ego vos præcedam, nimirum præſentiſſimo fauore vobis adero; ita fiet, vt bono ſis, ac tranquillo animo inter hoſtes hos barbaros.

15. Non ſatis mihi eſt, ſi fauore tantùm præſens adſis, volo, petóque, vt tu ipſe præſentia tua nos præcedas, alioquin ne gradum quidem ab hoc loco faciemus.

16. Qua enim re alia declarabis gratos nós eſſe tibi, niſi tuam nobis exhibendo præſentiam?
E *ſic enim tantummodo conſequemur gloriam ſingularem apud omnes nationes, quòd Deum habeamus hoc modo appropinquantem nobis.*

17. Dominus ergo, vt eſt natura lenis, atque ad amandum ſuos pronus; Et huic etiam, inquit, petitioni tuæ annuo libens, quandoquidem gratia apud me vales, & nominatim te cognoſco.

18. Moyſes amoris hac lenitudine allectus, auſus eſt ampliùs rem grãdem petere. Quæſo, Domine, vt ad plenitudinem amoris erga me tui,

A *tui, oſtendas mihi vultum ipſum gloriæ tuæ, qualem exhibes in cælo beatis mentibus; nam aliis modis te & vidi iam, & audiui, in ſplendore rubi, inter tonitrua in monte Sina, ſed hæc non ſatiant mentem tui auidiſſimam: ardeo ergo videre te ſicuti es, quæſo deſiderio huic meo ſatisfacias.*

19. Reſpondit: Ego oſtendam tibi omne bonum, & vocabo in nomine Domini coram te; & miſerebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit.

19. *Placet deſiderium, ait Deus, ſuo tempore implebitur; cùm te à vinculis corporis huius abſolutum ad beatitudinem meam vocabo, tunc omne bonum in me ipſo oſtendam tibi, & apud*
B *te nominabor Dominus, re ipſa Dominum recognoſces. Et totum hoc boni deſcendet tibi ex gratuita voluntate mea, qua miſereor, & clemens fio, in quem mihi placet.*

20. Rurſúmque ait: Non poteris videre faciem meam; non enim videbit me homo, & viuet.

20. *Vt verò ratum hoc maneat, addo, fieri non poſſe, vt quis dum in hac vita manet, me videat, ſicuti ſum.*

21. Et iterum: Ecce, inquit, eſt locus apud me, & ſtabis ſupra petram.

21. *Poſtremò concludens Dominus ait: Locum ego habeo deſtinatum in ea rupe, è qua ſoleo tecum loqui: in ea igitur ſtabis, vt deſiderium tuum aliquo modo foueam.*

22. Cúmque tranſibit gloria mea, ponam te in foramine petræ, & protegam dextera mea, donec tranſeam.

C 22. *Interim ergo oſtendam me tibi ſub ſpecie eximij ſplendoris, ponámque in foramine petræ, & cùm tranſierit ſpecies hæc mea glorioſa, vola manus tegam foramen.*

23. Tollámque manum meam, & videbis poſteriora mea; faciem autem meam videre non poteris.

23. *Móxque tollam manum, & per foramen inſpicies poſteriora mea temperatiùs ſplendida; faciem enim nimiò plus fulgurantem videre ſine læſione non poteris; pertranſeunte igitur facie mea apponam, ſicuti dixi, manum foramini petræ, mox detraham, vt ſolùm per foramen inſpicias tergum.*

COMMENTARIVS.

IN hac Viſione primùm inquiremus, quomodo intelligendum ſit, quòd Moyſes petierit videre faciem Dei; deinde dicemus de præparatione illa ad videndum Deum; poſtea quæretur quæ ſint poſteriora Dei.

Quid intelligatur petiiſſe Moyſes, cùm dixit: Oſtende mihi gloriam tuam?

SECTIO III.

1. *Ex Hebræo elicitur, petiiſſe Moyſem claram Dei viſionem. Gloria ab onerando Hebraicè, quòd eam homo viribus naturæ ſuſtinere non poteſt. Locus Pauli 2. Corinth.*
2. *Probabile eſt, Moyſem petiiſſe ipſam claram Dei viſionem. Probatur ex D. Auguſt. & D. Ambroſ.*
3. *Reuera Moyſem vidiſſe Deum facie ad faciem affirmat Auguſtinus. Diuus Thomas, & Thomiſtæ communiter. Quo autem pacto id putauerit Diuus Ambroſius, & Diuus Baſilius, declaratur.*
4. *Probabilius eſt, Moyſem non vidiſſe clarè Diuinam eſſentiam, probatur authoritate Patrum, qui plures ſunt pro hac parte.*

D 5. *Confirmatur eadem pars locis Scripturæ, Ioannis 2. & Ioannis 6. & 1. Timoth. 1. & Exod. 33. quæ loca expenduntur.*

1. FORMA petendi continetur his verbis. Verſ. 18. *Qui ait, Oſtende mihi gloriam tuam.* Verſ. 19. *Reſpondit: Ego oſtendam omne bonum tibi, & vocabo in nomine Domini coram te, & miſerebor cui voluero, & clemens ero, in quem mihi placuerit.* Verſ. 20. *Rurſúmque ait: Non poteris videre faciem meam, non enim videbit me homo, & viuet.* Septuaginta pro, *gloriam tuam*; *te ipſum.* Cùm Hebraicè dicitur, הראני נא אתכבדך *Fac videre me nunc gloriam tuam:*
E ponderare oportet illud *nunc*, quaſi dicat, quam tu gloriam in altera vita præparatam habes iis, qui timent te, nunc obſecro oſtende mihi. radix nominis *chebod*, quod noſter vertit, *gloriam*, eſt *chabad*, quod ſignificat onerare, vt gloria quaſi onus quoddam eſſe intelligatur, quod vt tollamus, oportet viribus internis pollere: & certè niſi

Petiit Moyſes, vt in hac vita oſtendat Deus ſibi faciē ſuam. Gloria, quaſi onus quoddam.

niſi mens lumine gloriæ confortetur, gloriam illam ſuſtinere nequit. vnde, violenti, robuſtique rapiunt cælum, Matth. 11. 12. & Paul. 2. Cor. 4. 17. dixit, gloriæ pondus. fortè autem id poſtulat Moyſes, vt gloriæ pondus, quaſi à ſe tentandum demonſtret Deus: an ſcilicet illud ſuſtinere valeat? cui congruit, quod reſpondet Dominus: *Faciem meam videre non potes, non enim videbit me homo, & viuet*; quaſi per exaggerationem diceret; obruet te pondus gloriæ meæ, & planè occidet.

Matth. 11. 12.
2. Cor. 4. 17.
Fortè petiit, det tentandum ſuum gloriæ.
Obruet pondus gloriæ ſuſtinentem ſuis viribus.

2. Ante omnia ergo illud eſt valde probabile, Moyſem petiiſſe à Deo, vt ſe ipſum ſibi oſtenderet, ſicuti eſt, ac adeò per oſtenſionem gloriæ intellexiſſe, vt Theologi vocant, notitiam facialem, hoc eſt, claram. Ita ſentit Suarius de Deo Trino, & vno lib. 2. cap. 30. n. 13. Primum, quia cognitiones alias in figura & gloria corporali ſatis familiares habuit Moyſes. Deinde probatur ex modo ipſo poſtulandi. Nam hoc loco dicit: *Oſtende mihi gloriam tuam*, per quod manifeſtè petiit claram Dei viſionem. Nam Dominus reſpondit: *Ego oſtendam tibi omne bonum*, hoc eſt, me ipſum; & infrà: *Non videbit me homo, & viuet.* Non intellexit autem viſionem ſui obſcuram, cùm hanc ſæpe Moyſes habuerit, nec ob id mortuus fuerit; intellexit ergo claram Dei viſionem. Ita ratiocinatur Auguſt. 12. de Geneſ. ad literam cap. 27. Concupierat Moyſes, inquit, videre Deum, non vtique ſicut viderat in monte, nec ſicut videbat in tabernaculo, ſed in ea ſubſtantia, qua Deus eſt, nulla aſſumpta corporali creatura, neque in ſpiritu, figuratis ſimilitudinibus corporis, ſed ſpeciem ſuam, quantùm eam capere creatura rationalis poteſt, ſeuocata ab omni corporis ſenſu, & ab omni ſignificatiuo ænigmate ſpiritus: ſic enim ſcriptum eſt Exod. 33. 13. *Si inueni gratiam in conſpectu tuo, oſtende mihi temetipſum manifeſtè, vt videam te*: cùm paulò ſuperiùs legatur locutus Dominus ad Moyſem facie ad faciem, ſicut quis loquitur ad amicum ſuum; ſentiebat ergo quid videbat, & quod non videbat, deſiderabat. Sic Aug.

Valde probabile, Moyſem petiiſſe, vt videret Deum ſicuti eſt.
Cùm promittat Deus oſtenſurũ ſe omne bonũ, ſequitur petiiſſe Moyſem videre faciem.
D. Auguſt.
Probatur manifeſtè ex Auguſtino.
Exod. 33. 13.

D. Ambroſ. ad Pſal. 118. ſerm. 8. plus adhuc vult Moyſem poſtulaſſe, vt Deus qua Deus ipſis ſe oculis præberet ſpectabilem. Moyſes, inquit, rogauit Deum vt ſe demonſtraret ei, & facie ad faciem eum videret. Notat vtique ſanctus Vates Domini, quòd inuiſibilem Deum facie ad faciem videre non poſſet, ſed deuorio ſancta menſuram ſupergreditur; putauit ergo, Deo etiam hoc eſſe poſſibile, vt corporeis oculis faceret id, quod eſt incorporeum, comprehendi. Non reprehenſibilis hic error, ſed etiam grata cupiditas, atque inexplebilis, quòd Dominum ſuum, velut manu tenere, & obtutu oculorum videre cupiebat. Ita ille. Et cùm intermiſiſſet aliqua de Viſionibus Angelorum, quas habuit Moyſes; Per eas, ait, magis accenſum vt videret Dominum Angelorum: irritus quidem erat poſtulationis effectus, ſed affectus probabilis ſerui, qui vltra naturam ſuam deuotione progreſſus, de Domini Angelis æſtimabat, quantum in Domini vultu plus deſideraret, quo cupiditatem ſuam geſtiret explere. Hæc Ambroſ. Quid tamen hac in re D. Ambroſ. opinatus ſit, ſtatim dicemus. Hoc igitur de modo petendi præhabito, ſequitur de ipſa executione videamus, An re vera Deus oſtenderit Moyſi clarè faciem ſuam?

D. Ambroſ.
Deuotio ſancta menſuram neſcit.
Grata cupiditas, quo Deum obtutu videre, & manu tenere vult.
Per Viſiones Angelorum magis accenditur Moyſes ad videndum ipſum Deum.
De Angelis Domini æſtimabat, quantum in Domini vultu deſideraret.

3. Affirmat ergo D. Aug. lib. illo 12. de Geneſ. ad literam cap. 27. Nam cùm ad finem cap. 26. tres modos poſuiſſet videndi Deum; primum viſione corporali in aliquo, ſcilicet, corpore aſſumpto: deinde viſione ſpirituali, vt vidit Iſaias cap. 6. 1. denique per ſpeciem, os ad os, non corporis, ſed mentis; addit hæc verba, quæ ſunt principium cap. 27. Sic intelligendum arbitror, quod de Moyſe dictum eſt. Et ad finem capitis reſpondet obiecto illi: Non videbit me homo, & viuet, intelligendum de morte quodammodo inchoata. Niſi ab hac vita, inquit, quodammodo moriatur, ſiue omnino exiens de corpore, ſiue ita auerſus, & alienatus à carnalibus ſenſibus, vt meritò neſciat, ſicut Apoſtolus ait, vtrùm in corpore an extra corpus ſit, cùm in illam rapitur, & ſubuehitur Viſionem. Ita ille. Idem habet epiſtol. 112. cap. 13. Conſentit D. Thom. 1. p. q. 12. art. 11. ad 2. & alibi, & Thomiſtæ communiter.

D. Auguſt.
Auguſtinus opinatur
Moyſem vidiſſe clarè Deum.
Iſai. 6. 1.
Non viuet, intelligit Auguſt. quodammodo, per ecſtaſim.
D. Thom.

D. Ambroſ. 1. Hexamer. c. 2. Moyſes, inquit, ſciuit Dominum, facie ad faciem, non viſione, neque in ſomnio, ſed ore ad os cum Deo ſummo loquutus, neque in ſpecie, neque per ænigmata, ſed clara, atque perſpicua præſentia Diuinæ dignationis donatus. Ita ibi. Sed D. Ambroſ. fuit in ea ſententia (quam D. etiam Chryſoſtomus habuit contra Anomæos) vt exiſtimauerit Deum non videri à Beatis ſicuti eſt; apparet enim, id ex præcedenti eius teſtimonium, quare hoc præſens non probat id, quod petimus. Quidam etiam citant D. Baſilium pro eadem ſententia, & quidem id clarè videntur oſtendere illa eius verba in Hexam. hom. 1. Is igitur Moyſes, inquit, dignus habitus eſt, ſpectator vt eſſet æquè, atque Angeli, faciei diuinæ. Ita ibi. Verùm D. quoque Baſilius lib. 1. contra Eunomium latè probat Deum ſecundùm ſubſtantiam videri non poſſe à creatura intellectuali. Vnde viſionem illam facialem videtur accepiſſe in aliqua ſubſtantia corporea factam, vtputà luce, tum in Moyſe, tum in Angelis.

D. Ambroſ.
D. Ambroſius opinatus eſt, Deũ non videri ſicuti eſt à Beatis.
D. Baſil.
D. Baſilius ſimiliter opinatur Deum videri non poſſe niſi mediante aliqua luce.

4. Quamquam verò autoritas duorum, videlicet D. Auguſtini, & D. Thomæ, magnum pondus habeat, eſt tamen ex alia parte primùm autoritas Euariſti Papæ in prima epiſtola decretali, vbi demonſtrans, in alia vita quemlibet beatum clarè Deum viſurum, ſubiungit: Non ſicut Moyſes, inquit, cæterique Prophetæ, per ænigmata, & figuram, ſed ipſam veraciter in Filio contuebitur Deitatis maieſtatem. Ita Pontifex Euariſtus. Eiuſdem ſententiæ ſunt plurimi grauiſſimique Patres. Dionyſ. 4. cap. de cæleſti Hierarch. Irenæ. 4. contra hæreſ. 37. Origen. 2. Periar. 4. Hilar. ad illa verba Pſal. 118. *Deprecatus ſum faciem tuam.* Nazian. Orat. 34. quæ eſt 2. de Theolog. ad initium. Greg. 18. Moral. 28. Beda in quæſtionibus ſuper Exod. quæſt. 42. Tertul. 4. contra Marc. 22. circa finem. Et contra Praxeam 14. His accedunt, qui videntur negare Deum in altera vita videri ſicuti eſt. Chryſoſtom. contra Anomæos, & homil. 4. in Ioan. & 4. de incomprehenſibili Dei natura. Cyrillus Alex. lib. 1. in Ioan. cap. 22. Iſidor. in Exod. cap. 41. Greg. Nyſſen. in lib. de beat. Epiphan. hæreſ. 70. Theod. in dialogo, cui titulus, Immutabilis. Ambroſ. in 1. cap. Lucæ, de Angeli apparitione, ex quibus apertè cernitur præpondetare autoritatem ex hac parte.

Hæc opinio improbatur ob maius pondus autoritatis ex oppoſita parte.
Euariſt.
Probatur ex Patribus.
Dionyſ.
Irenæus.
Origen.
Hilarius.
Nazianz.
Greg.
Beda.
Tertull.
Chryſoſt.
Cyrill. Alex.
Iſidor.
Greg. Nyſſ.
Epiphan.
Theodoret.
Ambroſ.

5. Quod attinet ad Scripturam, apertè oſtenditur eadem pars. Ioan. 1. 18. dicitur à Baptiſta: *Deum nemo vidit vnquam.* Et cùm Ioannes dixiſſet: *Lex per Moyſem data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum*

Probatur ex Scriptura ſacra.
Ioan. 1. 18.

Ponderatur dictum Ioannis.

Chriſtum facta eſt: verba prædicta addidit: *Deum nemo vidit vnquam*, quaſi diceret: Nec Moyſes qui legem dedit, nec quiuis alius homo in hac vita mortali; ſed hic ſolùm, qui eſt Vnigenitus, gratiámque, & veritatem fecit, enarrauit, quæ vidit. Nec enim dubium eſt, hæc à Ioanne dicta, vt Chriſtum Moyſi, & Prophetis præferret. Quòd ſi Moyſes Deum ſicuti eſt vidiſſet, non rectè videretur Ioannes in eo prætuliſſe Chriſtum: ipſe enim Moyſes nobis quoque enarrare potuiſſet, non autem ſolus Vnigenitus. Idem colligitur ex generali illo Domini dicto Ioan. 6.45. *Omnis qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me. Non quia Patrem vidit quiſquam, niſi is, qui eſt à Deo, hic vidit Patrem.* Nullus ergo præter Chriſtum viderat Deum, nec ipſe Moyſes. Vnde ducitur communis illa conuenientia: non fuiſſe expediens, vt homo aliquis antè Chriſti animam, videret Deum ſicuti eſt, etiam ad breue tempus. Simile eſt illud Pauli 1. Timoth. 6.16. *Quem nemo hominum vidit.* Et illud hoc eodem capite: *Non videbit me homo, & viuet*, in hac ſcilicet vita mortali. quaſi pollicens Moyſi viſionem ſui in altera vita; cui conuenit illud; *Ego oſtendam tibi omne bonum*, ſuo videlicet tempore, cùm ſcilicet exueris mortale corpus. Atque hæc de præſenti loco ſatis eſt expendiſſe.

Ioan. cap. 6. 45. Probatur ex dicto Domini Ioan. 6. & expenditur. Probatur ex conuenientia celebri.

1. Tim. 6. 16. Ex modo reſpondendi promiſit Deus Moyſi viſionē ſui in altera vita.

Quomodo Moyſem Deus præparari iuſſerit ad oſtendendum ſe illi?

SECTIO II.

1. *Petitio Moyſis non eſt omnino repulſa, ſed aliqua ex parte conceſſa.*
2. *Opinio Caietani, hiſtoriam de reuelatione Dei in foramine petræ, parabolicam eſſe, reiicitur, vt ſingularis, & impugnatur.*
3. *Hiſtoria vt iacet explicanda. Modus declaratur, quo per foramen Moyſes viſurus eſt Deum, ex Hebræo, ex Auguſtino, ex Cyrillo Alex.*
4. *Hebraiſmus*, locus apud me eſt, *declaratur, & illuſtratur. Stare ſuper petram, quid ſit? Reiicitur explicatio Abulenſis, nec probatur Auguſtini. Vera proponitur.*
5. *Petram, è qua vidit Moyſes Deum, fuiſſe eandem cum ea, è qua aquas eduxit, Auguſtinus opinatur, ſed de ea re nihil conſtat ex Scriptura, vel ex Patribus.*
6. *Per petram intelligi fidem, & per locum apud Deum Eccleſiam, affirmat Greg. Mag. & Theodoret. Nyſſ. Greg. petram Chriſtum eſſe dicit. D. Th. applicationem manus ad foramen explicat attemperationem ſpiritus Prophetici.*

1. NE videretur Deus petitionem Moyſis omnino repellere; ſe ipſum illi, vt fieri poteſt, exhibere parat. Verſ. 21. *Et iterum: Ecce inquit, eſt locus apud me, & ſtabis ſupra petram.* Verſ. 22. *Cùmque tranſibit gloria mea, ponam te in foramine petræ, & protegam dextera mea, donec tranſeam.* Verſ. 23. *Tollámque manum meam, & videbis poſteriora mea, faciem autem meam videre non poteris.*

Caietan. Opinio Caietani, hæc dici parabolicè.

2. Cardinalis Caietanus exiſtimat, hæc dici à Deo parabolicè, quoniam non leguntur vſquam exequutioni mandata, ſed per petram intelligendam erectam, ac fixam mentem, ad quam eleuandus ſit Moyſes, vt Deum intelligibiliter cognoſcat, qui tamen abſcondetur in foramine petræ, quoniam offuſcabitur eius mentis capacitas à tam excellenti obiecto, quatenus excedit illam, & eſt illi improportionata; & quia hæc improportio non eſt ſuppleta, niſi ad quædam certa obiecta perſpicienda in Deo, non autem ad videndam diuinam eſſentiam, idcirco dici appoſitam, & remotam manum; appoſitam quidem, quatenus negatum eſt lumen maius ad videndam faciem Dei; remotam verò, quatenus conceſſum eſt lumen minus, quo ſolùm aliqua Dei attributa viſa ſunt. Hæc exiſtimatio licèt peracuta, ſingularis tamen eſt, & ab ipſo Oleaſtro iure reiicitur: quoniam tam expreſſa, ac tam minuta diſpoſitio Dei, circa ea, quæ à Moyſe facienda ſunt, non eſt dicenda parabolica, nec eſt aperienda via ad eiuſmodi parabolas, ne Scripturæ ſenſus eneruentur. Quòd verò non legantur fuiſſe hæc executioni mandata, non tollit exequutionem, nam multa alia gerenda præcipiuntur in Scriptura, quæ tamen exequutioni mandata non leguntur. Ezechiel. 10.2. præcipitur viro, qui indutus erat lineis, vt prunas de medio Cherubim accipiat, iiſque incendat ciuitatem, & tamen non legitur id exequutioni datum. Et Luc. 2. dicitur: *Poſtquam conſummati ſunt dies octo, vt circumcideretur puer, vocatum eſt nomen eius Ieſus*, nec additur fuiſſe circunciſum, cùm tamen id negari non debeat.

Reiicitur tanquā ſingularis.

Parabolica locutio non facile admittenda in Scriptura. Multa præcipiuntur in Scriptura, quorū exequutio non legitur.

Ezech. 10. 2. Luc. 2.

3. Quamobrem litera, vt iacet, accipienda eſt, & explicanda iuxta communem Doctorum ſententiam. Erat ergo in monte Sina rupes, è qua Moyſes ſolebat cum Deo loqui; videtur autem in aliqua ſui parte ita fuiſſe diſciſſa, vt foramen haberet, non adeò magnum, ſed quantum vola manus operiri poſſet: quam iuxta Hebræum, fiſſura cum Vatablo verti poteſt. Sic autem intelligitur rupes fuiſſe ex altera parte peruia, vt eò Moyſes ingredi poſſet, ac oculum ad foramen, ſeu fiſſuram apponere ad videndum Deum in tranſitu. Exprimere hoc videtur lectio illa, quam habet Auguſt. in quæſtionibus ſuper Exod. Ponam te in cauernam petræ, quaſi applicabo ad foramen. Quare non eſt exiſtimandum, in rupe fuiſſe ſpeluncam aliquam, & eò ingreſſum Moyſem, per eius oſtium (quod vnius hominis corpus capere oportebat) vidiſſe Deum: nam quo pacto intelligi poteſt, prætereuntem Deum vna manu totum oſtium operuiſſe, ne Moyſes anteriora ſua videret? Conſonat his dictum Cyrilli Alexand. in collectaneis cap. 25. vbi per foramen interpretatur exilem contemplationem, quaſi populus ille rudis parum adhuc diuini luminis percipere poſſet, tantum videlicet, quantum foramen exiguum aptum eſt admittere.

Modus Viſionis proponitur.

D. Aug.

Cyrill. Alexand. Foramen, exilem contemplationē interpretatur Cyrillus.

4. Cùm ergo ait Dominus, *Ecce eſt locus apud me*; iuxta Hebræum, *Ecce locus mecum*, noto idiotiſmo, mecum ipſe deſtinaui locum in ea rupe, in qua ſoleo tecum loqui. Eodem ſenſu dixit Iob cap. 14.5. *Breues dies hominis ſunt, numerus dierum eius apud te eſt.* Hebrai. *numerus dierum eius tecum*, quod explicat verbis ſequentibus, *Conſtituiſti terminos eius*: hoc eſt, vnicuique homini in mente tua certum vitæ limitem deſignaſti. Concinit illud Pſalm. 38.8. *Et ſubſtantia mea apud te eſt*, id eſt, mea ſubſtantia, quandiu videlicet ſubſiſtere in mundo

Hebraiſmus.

Iob. 14.5.

Pſal. 38.8.

A mundo debeam, *apud te eſt*, tecum eſt, in mente tua definitum latet. Iubet ergo Dominus Moyſi, vt ſtet ſuper petram, vt cùm tranſierit, ponat eum in foramine, è quo videat poſteriora ſua.

Abulenſ.

Abulenſis putat iubere Deum, vt ſtet Moyſes ſuper petram, idem eſſe ac iubere, vt ſtet in foramine petræ: alioqui ſi ſtans ſuper petram expectare debet aduenientem Dei gloriam, & poſtea reponendus eſt in foramine, certè videbit anteriora aduenientis Dei, cùm tamen totus hic apparatus eò tendat, vt Moyſes ſola Dei poſteriora videre poſſit. Dicendum eſt, literam apertè diuidere illa duo, ſtationem videlicet in petra, & applicationem Moyſis ad foramen, & ſic eſſe accipienda; quod verò addit, Moyſem ſtantem

Statio ſuper petram, & applicatio Moyſis ad foramen, diuerſa.

B ſupra petram viſurum anteriora Dei, non probat: intelligendum enim eſt Deum venientem, antequam videndum ſe exhibeat, iuſſurum Moyſi vt ad foramen ſe conferat.

D.Auguſt.

D. Auguſt. in quæſtionib. ſuper Exod. q. 154. ita legit: *Stabis ſupra petram, ſtatim vt tranſiet gloria mea.* Vbi intelligitur, inquit, poſt tranſitum ſuum promiſiſſe ſupra petram ſtabilitatem; quomodo ergo intelligendum eſt, quod ait: *Ponam te in cauernam petræ, & tegam manum meam ſuper te*, &c. quaſi iam illo in petra conſtituto, tegat manum ſuam ſuper illum, & deinde tranſeat; cùm eſſe in petra non poſſit, niſi poſt tranſitum? Sed recapitulatio intelligenda eſt rei prætermiſſæ, quali ſolet vti Scriptura in multis locis: poſtea quippe dixit,

Recapitulatio rei prætermiſſa in Scriptura conſueta.

C quod ordine prius eſt. qui ordo ita ſe habet: *Tegam manum meam ſuper te, donec tranſeam, & tunc videbis poſteriora mea, & ſtabis ſuper petram, ſtatim vt tranſiet gloria mea, & ponam te in cauerna petræ.* Verùm lectio communis non videtur indigere recapitulatione, curſúmque habet liberum, iuxta ea, quæ diximus, Deum videlicet iubere Moyſi, vt expectet aduentum ſuum ſuper petram; aduenientem verò, antequam ſe exhibeat, præcipere Moyſi, vt ingrediatur cauernam, & foramini accommodet oculos, mox tranſire, ac manu admota impedire ne videat faciem ſuam, remota verò concedere, vt videat poſteriora.

Non eſt hic opus recapitulatione.

5. Petra hæc, ſupra quam Moyſes ſtare iubetur, iuxta D. Auguſt. loco citato, eſt illa ipſa, è qua

Hæc petra, ſupra quam Moyſes ſtat, eſt illa è qua eduxit aquam, iuxta Aug.

D Moyſes iuſſu Dei aquam eduxit populo ſitienti, Exod. 17. 6. vbi ſic: *En ego ſtabo ibi coram te ſupra petram Horeb, percutieſque petram, & exibit ex ea aqua, vt bibat populus.* De hac eadem petra ait Auguſt. locutum Dauid Pſalm. 77. 20. *Percuſſit petram, & fluxerunt aquæ*; & Paulum ad eandem alluſiſſe 1. Corint. 10. 4. cùm dixit: *Bibebant autem de ſpiritali conſequente eos petra.* Non inuenio apud aliquem alium autorem, præter Auguſtinum, petram eſſe eandem, ſed nec vllus eſt, qui id neget. Et quidem petram, è qua Deus loquitur hîc ad Moyſem, fuiſſe in monte Sinai, & ob id fuiſſe celebrem,

D.Auguſt.
Exod. 17. 6.
D.Auguſt.
Pſal. 77. 20.
1. Cor. 10. 4.

Solus Auguſtinus hanc petrã eſſe ait, de qua aqua educta, & nullus ei contradicit.

E quòd ſoleret inde cum eo agere, ex præcedentibus colligi poteſt. Imò D. Aug. in lib. 4. de Symbolo ad Catechumenos ait: In monte Horeb Moyſem è petra loquutum cum Deo. Similiter petram, è qua Deus per Moyſem eduxit aquam, fuiſſe in eodem monte, ex eo conſtat, quòd loco citato Exod. dicitur fuiſſe in monte Horeb, qui pars erat montis Sinai. Neque enim in eodem loco, vbi fixerant caſtra filij Iſraël, & cœpit populus laborare ſiti, educta eſt aqua, ſed conſiſtente exercitu in Raphidim, duobus ab exitu menſibus, præcepit Deus Moyſi, vt vaderet cum delectis ſenibus in montem Horeb, qui ab eo loco

D.Auguſt.

Petram, è qua aqua educta eſt, fuiſſe in monte Horeb, conſtat.

A diſtabat per quatuor milliaria, & rupem ibi monſtratam virga percuteret, quæ percuſſa illico eiaculata eſt aquam inſtar fluminis per dicta quatuor milliaria vſque ad Raphidim, ac per totos quadraginta annos conſequuta eſt populum, vel per ſe ipſam, vt tradunt Hebræi, innuitque Paulus loco citato, vel per fluxum aquæ, vt alij interpretantur. Menſe autem tertio egreſſionis de Ægypto peruenerunt ad montem Sinai, Exod. 19. 1. & Deus in ſummo eius vertice (quem aliqui dicunt fuiſſe Horeb) locutus eſt cum Moyſe. Hæc dicta volumus ad coniecturam dumtaxat probabilem, neque enim aut ex Scriptura, aut ex Doctoribus, vno Auguſtino dempto, aliquid in hac re certum habemus.

Petra aquã emittens ſequuta eſt populum vel per ſe, vel per fluxum aquæ.
Exod. 19. 1.

B 6. Illud quidem vulgare, per hanc petram deſignari figuratè fidem Catholicam, & per locum, qui hîc penes Deum eſſe dicitur, Eccleſiam. D. Greg. 35. Moral. cap. 6. Quia enim, ait, in ſola Catholica Eccleſia veritas conſpicitur, apud ſe eſſe locum Dominus perhibet, de quo videatur. In petra Moyſes ponitur, vt Dei ſpeciem contempletur: quia niſi quis fidei ſoliditatem tenuerit, diuinam præſentiam non cognoſcit. De qua ſoliditate Dominus dicit: *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Concinit Sixtus Papa ſcribens ad Epiſcopos Orientales, relatus in Catena Lippomani. Eſt locus apud me, & ſtabis ſupra petram. Quis eſt locus, qui non ſit Domini, dum

Per hanc petram ſignificari fidem Catholicã.
D.Greg.

Fidei ſoliditas neceſſaria, vt Dei præſentiam cognoſcamus.

C cuncta in ipſo, per quem creata ſunt, continentur? Sed tamen locus apud eum, eſt ſanctæ Eccleſiæ vnitas, in qua ſupra petram ſtatur, dum confeſſionis ſoliditas humiliter tenetur. Theodoret. Super petram collocantur viſuri Deum, quod profectò, inquit, fidem illam ſolidam, atque immotam declarant: & petræ foramen quid aliud eſt, quàm fidei oculus, quo ea conſpicimus, quæ corporeis oculis non contemplamur? *Eſt locus*, ait, *apud me.* Diuinæ bonitatis locum vocat, per quem cùm à nullo capi poſſit, ab iis, qui digni ſunt; quodammodo capi, ac contineri videtur. Ita Theod. Eodem tendit interpretatio Nyſſen. Gregor. per petram intelligi Chriſtum, qui lapis eſt, inquit, vt Paulo placet. Omnem au-

Locus apud Deum, Eccleſia vnitas.
Petra foramen, fidei oculus.
Locus apud Deum, diuina bonitas.
Greg. Nyſſ.
Petra, Chriſtus.

D tem bonorum ſpem, in Chriſto firmiter eſſe credimus: qui ergo bonum aliquod adeptus eſt, is in Chriſto eſt, qui omne bonum continet: & locus currentibus eſt, & via, & lapis infirmarorum, & domus quieſcentium. Sic ille. D. Thom. 2. 2. q. 171. art. 2. in corpor. tranſitum gloriæ, & applicationem manus ad foramen intelligit modum, quo Prophetæ communicatur lumen prophetiæ, tantum ſcilicet, quantum Deus vult. Vnde ſæpe apud Prophetas dicitur, *Facta eſt manus Domini ſuper eum*: quia lumen propheticum non eſt permanens, ſed quaſi attemperatum manu, ſeu potentia Dei.

In Chriſto omnis bonorum ſpes.
D.Thom.
Applicatio manus intelligitur modus, quo ſpiritus propheticus applicatur.

E

Quomodo intelligantur hoc loco poſteriora Dei?

SECTIO III.

1. *D. Auguſtini opinio de poſterioribus Dei, quòd fuerit mera prophetia de myſteriis poſt Aſcenſionem.*
2. *Abulenſis poſteriora accipit terga corporis glorioſi, quod Deus aſſumpſit, qua parte temperatior lux*

Moyſis

Digitized by Google

A *Moyſis oculus videri potuit, quæ ſententia plurium eſt. Quod addit Abulenſis de clara ſimul Viſione Dei in mente, reiicitur.*

3. *Probabilius eſt ita euenilſe, vt in illo corpore apparuerit Deus. Reiicatur commentum Rabbinorum, per poſteriora intelligi nomina Dei in tergo eius figuræ ſcripta. Nyſſen. Greg. Videre poſteriora Dei, eſſe id ipſum, quod ſequi Deum.*

1. ASSIGNATO loco, & paratu ad futuram Viſionem, modum eius oſtendit Deus. Verſ.22. *Cúmque tranſibit gloria mea, tollam manum meam, & vidabis poſteriora mea, faciem autem meam videre non poteris.* D. Auguſt. expreſsè negat in quæſtionibus ſuper Exodum, q.154. corporalem aliquam ſpeciem viſam à Moyſe, ſed meram fuiſſe prophetiam. Quod ſatis, inquit, res ipſa iodicat: qnandoquidem de petra, vel cauerna eius, & de manus eius ſuperpoſitione, déque Viſione poſteriorum eius, nihil poſtea viſibili opere ſubſequutum legitur; quare poſteriora Dei potat Auguſtin. eſſe myſteria Chriſti poſt eius Aſcenſionem eredita ab Iſraëlitis. Cùm enim tranſiit ex hoc mundo ad Patrem, tunc multi ex Iudæis dixerunt ad Apoſtolos; Quid faciemus? & baptizati ſunt, & aceeperunt Spititum ſanctum. Denique, & cùm plenitudo gentium intrauerit, tunc etiam Iſraël ſaluabitur in fine mundi. Idem ſentit Caietan. ad hunc locum, quem citauimos ſuprà. Non promittitur, inquit, res gerenda, ſed parabola eſt. Verùm iam ſuprà oſtendimus, etſi res ipſa non narretur geſta, noo ideo probari non fuiſſe geſtam.

D. Aug. *Auguſtinus negat corporalem ſpeciem viſam.*

Poſteriora Dei, myſteria Chriſti poſt Aſcenſionem.

Caiet.

2. Abulenſis de hoc tranſitu gloriæ Dei tractans opinatur, per gloriam ſuam ſignificare Deum, corpus humanum valde glorioſum, quod è concreto aëre ſic efformauit, vt ſummo eſſet ſplendore, longè, latéque fulgurans, ac ita gratè pulchruio, vt pulchrius nec fuerit vnquam, nec excogitari potuerit. Hæc verò exuberantia lucis in parte eius anteriori principaliùs, in poſteriori verò temperatiùs, & ad intuitum accommodatiùs apparebat. Cùm ergo in hoc corpore pertranſiret, obſeruante iam Moyſe per foramen petræ, appoſuiſſe Deum foramini manum, ne facie eius plus nimio coruſcante excæcaretur; iam autem anteriori hac parte prætergreſſa, remouiſſe, quo factum, vt Moyſes facilè, ac ſine læſione videret poſteriorem. atqoe hoc ait eſſe poſteriora Dei hoc loco, terga videlicet iſtius corporis prætercurrtis. Sed addit Abulenſis, præter hanc viſionem corpoream babuiſſe ſimul Moyſem alteram in mente, qua diuinam eſſentiam claré vidit. Et ſic compleuiſſe ait Deum promiſſum ſuum, nimirum omne ſe bonum oſtenſurum Moyſi; ſcilicet bonum ſummum ſpirituale, demonſtrando diuioam ſuam naturam ſicuti eſt, & bonum corporale ſummum, in illo corpore glorioſo. Verùm quod attinet ad Viſionem claram diuinæ naturæ, iam demonſtrauimus Sect.1. impoſſibilem eſſe de lege ordinaria, ac adeò oec Moyſem, nec quemuis alium ad eam in hac vita fuiſſe admiſſum. Quod verò attinet ad illam aliam Viſionem poſterioris partis corporis glorioſi. Ita ſentiunt plures Autores. Lyranus hoc loco, Vatablus, Emanuel de Saa, Oleaſter, Rabbi Salomon relatus à Lyrano, & alij Rabbini communiter.

B C D

Abulenſ. *Corpus è concreto aëre valde lucidum apparuiſſe.*

Lux corporis anteriùs maior, poſteriùs temperatior.

Remota manu Dei à foramine, apparuiſſe poſteriora corporis temperatiùs lucida.

Vidit Moyſes omne bonum corporale & ſpirituale, ſecundum Abulenſem.

Lyranus. Vatab. Eman. de Saa. Oleaſter. Rab. Salom.

A 3. Nobis probabilius videtur, ita planè eueniſſe, quod attinet ad figuram corpoream. Verùm an in ea ſiſtendum ſit, an per poſteriorem partem eius figuræ innuere Deus voluerit aliquid aliud, vlteriùs quæri poteſt. Miſſo ergo Abulenſe, qui per poſteriora nihil aliud accipit quàm terga eius figuræ: plures ſunt Autores, qui variè poſteriora accipiunt, nihil interim de ipſo corporali ſpectro controuertentes. Non videtur autem curandum Rabbinorom commentum, per poſteriora intelligi debere terga eius figuræ ſcripta præferentia nomina illa Dei, quæ ſunt in ſequentibus capitibus, Dominator, Domine, Deus, miſericors, & clemens, &c.

Probabilius eſt, partem poſteriorem corporis glorioſi viſam eſſe. Quæritur, an per id vlteriùs aliquid innuatur? Rabbinorũ commentum reiicitur.

B Igitur Nyſſeous Gregorius paulò antè citatus, videre poſteriora Dei intelligit ſequi Deum, ſicut Dauid, inquit, clamat: *Adhæſit anima mea poſt te, me ſuſcepit dextera tua.* Vides quomodo Pſalmiſta cum hiſtoria conſentit? Nam vt hîc dicitur, eum à dextra ſuſcipi, qui poſt Deum adhæſit; ſic ibi eum manus tegit, qui vocem Dei expectat in lapide. Sed Dominus quoque, qui Moyſi oracula dedit, qoi ad implendum legem ſuam venit, ænigma id enodans apertiſſimè, ſimiliter ad Diſcipulos ait: *Si quis vult venire poſt me,* non dixit, *ante me.* Hoc idem ipſum cuidam de vita æterna cogitanti præcipit: *Veni, ſequere me.* Qui autem ſequitur, non faciem, ſed tergum aſpicit. Docetur igitur Moyſes deſiderans Deum videre, quomodo videre poteſt; ſequi enim Deum corde, ac animo, ſemper quocunque ducat, id ipſum eſt Deum videre. Etenim tranſitus ille Dei, Ducem eſſe Deum ſequentis ſignificat; & id eſt, tergum Dei reſpicere. Ita Nyſſen. moraliter ac vtiliter.

Nyſſenus. Greg. *Poſteriora Dei videre, hoc eſt, ſequi Deum, ex Nyſſ. Gregor.*

C Lippomanus in ſua catena, per anteriora Dei intelligit imperſcrutabilem eius eſſentiam, poſteriora autem manifeſta & viſibilia opera, quæ in tempore apparuerunt. Vnde & vulgus ait, cognitionem ab effectibus, vocat cognitiooem à poſteriori; & Paolus dicit, inuiſibilia Dei à creatione mundi cognoſci per opera; & Actor. 14. 16. Deum non ſine teſtimonio ſe ipſum reliquiſſe, cùm de cælo benefacit, dat pluuias, & tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda hominum. Spectrum itaque aliquod præſentiæ diuinæ, tunc quoque promiſit Deus fideliſſimo ſeruo ſuo, noo tamen ſine myſterio Chriſti oſtenſo, & intellecto. Ita Lippomanus. Creditque impletum hoc, cùm Deus recitauit illa ſua attributa, quæ continentur cap. ſequent. *Dominator Domine Deus,* &c. quia Deo tranſeuote hæc elata voce protulit Moyſes.

Lippoman. *Anteriora Dei, facies Dei, poſteriora verò, opera eius.*

Actor. 14. 16.

D E D. Ambroſ. ſuper Pſalm. 43. 24. ad illa verba, *Quare faciem tuam auertis?* Non videtur, inquit, ab homine facies Dei. Eſt tamen locus, in quo, fide ſe monſtret homini Deus. Eſt hic locus apud Deum, & ideo ſi ſteterimus in petra, id eſt, in carnis iſtius conſcientia, & fidei firmitate, etſi plenitudinem ipſius videre non poſſumus, quaſi reliquias eius luminis hauriemus; neque enim Moyſes totam diuinitatis eius plenitudinem vidit, quæ habitat in Chriſto corporaliter, ſed vidit poſteriora Chriſti, vidit ſplendorem eius, vt homo eſt, vidit eius gloriam paſſionis, per quam regnum nobis cœleſte reparauit. Ita Ambroſ. Et colligi poteſt ex hac eius explicatione, vidiſſe Moyſem Chriſtum Optimum Maximum, flagellis cæſum, & coronatum ſpinis, qualem

D. Ambroſ. Pſal. 43. 24. *Quæ anteriora Dei, quæ poſteriora, iuxta D. Ambro.*

Poſteriora Dei, humanitas Chriſti, ex Ambroſio. Colligitur, viſum à Moyſe Chriſtum paſſũ.

Pilatus exhibuit,cùm ad populum dixit: *Ecce homo.* A Item vidiſſe eundem cruci affixum, & cætera ſacræ paſſionis oſtenta: quadrárque illa attributorum inclamatio, quibus præcipuè miſericordia exprimitur & in paſſione maximè claruerunt.

1.Petr.1.11. Sortè autem huc alluſit D.Petrus epiſtola 1.1.11. cùm ſpiritum Christi in Prophetis dixit, prænunciaſſe eas, *quæ in Chriſto ſunt paſſiones, & poſteriores glorias.* videlicet, ipſalmet paſſiones Chriſti, quas Apoſtolus huc reſpiciens, poſteriores glorias appellauit, quòd inter ſplendores gloriæ monſtratæ ſunt Moyſi.

Tertul. Tertullianus 4. libro aduersùs Marcionem, cap.22. exiſtimat, cùm Moyſi petenti, vt oſtenderet ſibi gloriam ſuam, reſpondit Deus: *Videbis poſteriora mea*, per poſteriora intellexiſſe humanitatem Verbi, & completam promiſſionem in Transfiguratione, cùm apparuit Diſcipulis inter Moyſem, & Eliam, Luc.9.30. Si commemoremur, inquit, promiſſionis Moyſi, hîc, id eſt, in Transfiguratione, inuenietur expuncta. Cùm enim deſideraſſet conſpectum Dei Moyſes, dicens: Si ergo inueni gratiam coram te, manifeſta te mihi, vt cognoſcenter videam te, eum conſpectum deſiderans, in quo hominem eſſet acturus, quod Propheta ſciebat. Cæterùm Dei faciem (iam audierat) nemo videbit me, & viuet. Et hunc quidem ſermonem, quem dixiſti, faciam tibi. Et rurſus Moyſes: Oſtende mihi gloriam tuam. Dominus ſimiliter de futuro. Ego præcedam in gloria mea. Et reliqua. & in nouiſſimo; & tunc videbis poſteriora mea. Non lumbos, non ſuras, ſed quam deſiderauerat gloriam in poſterioribus temporibus reuelandam, in qua B facie ad faciem viſibilem ſe ei repromittit, etiam ad Aaronem dicens; Si fuerit Prophetes in vobis, in Viſione cognoſcar illi; Num.12.6. non quomodo ad Moyſem, os ad os loquar (in ſpecie vtique hominis, quam erat geſtaturus) non in ænigmate, &c. Hæc à Tertulliano.

Poſteriora Chriſti, humanitas eius in Tranſfiguratione. Luc.9.30.

VISIO

VISIO OCTAVA,

PLVVIÆ SVPER VELLVS, ET AREAM, quam habuit Gedeon. *Iudicum ſexto.*

PRÆFATIO.

De Gedeone Vidente.

Omen in nomine habuit, quòd fracturus eſſet idolum Baal.

A

1. GEDEON, quintus Iudex Hebræorum, à *Gadha*, quod eſt frangere, omen in nomine habens, quòd fracturus eſſet idolum, lucúmque Baal, fuit filius Ioas, de Tribu Manaſſe, & de familia Ezritarum, in qua primatum habuit pater Ioas; id enim ſignificat Scriptura, cùm ait Iud. 6. 11. fuiſſe Ioas patrem, id eſt, Principem familiæ Ezri. ex Abulenſ. Erat, inquit, vir honorabilior in tota familia Ezritarum, & fortè

Ioas, pater, id eſt, Princeps familia Ezritarum. Abulenſ.

B

deſcendebat directè ab Ezri per primogenitorum lineam, & ob hoc principatus familiæ pertinebat ad eum. Sic Abulenſ. Natus eſt Gedeon in oppido Ephra citra Iordanem; nam fuit altera Ephra vltra Iordanem, in Tribu Benjamin, Ioſue 18. 23. Quare mendoſè apud Ioſephum legitur, *Ephraim.* Septuaginta, *Ephrata*, dixerunt; ſed Romana correctio annotat, *Ephra.* Qua ætate electus in Iudicem, ſiue Principem populi, ignotum. Apparuit quidem illi Angelus ſub ſpecie viri, ac diuinam

Duplex Ephra. Ioſue 18. 23. *Mendum Ioſephi.*

C

electionem enuncians, appellauit virorum fortiſſimum, cap. 6. 12. At virilis ætas, eo maximè tempore, & in ea virium præſtantia, quam Angelus indicat, in ſeptuagenariis, ac in octogenariis etiam reperiebatur, vt pater in Moyſe, qui octoginta annos agens electus eſt ad liberandum populum de captiuitate Ægyptiaca. Demus ergo minimum, fuiſſe tunc Gedeonē ſexagenariū, certè eùm quadraginta annos iudicauerit, colligi poteſt centum vixiſſe annos. fuerit hoc cōiectura tantùm. Cùm verò reliquo-

Quòd vir fortiſſimus appellatur, indicat fuiſſe ſeptuagenarium.

Colligitur ætas tota Gedeonis bona coniectura. *Iudicum chronologia incerta.*

D

rum Iudicum præcedentium ętates incertæ ſint, difficile quoque Gedeonis tempora ad conditum orbem, & alia, vti cœpimus, reduci poſſunt; & ideo in his, vt ſolent, Chronologi variant.

Pater Gedeonis idololatra.

2. Patrem Gedeonis Ioas, fuiſſe idololatram certum videri debet. Conſtat enim cap. 6. 25. aram Baal, & lucum vicinū fuiſſe Ioas patris eius. Conſtat & ex verſic. 27. Gedeonem ea deſtructurum ex mandato Dei, timuiſſe patrem, & ideo noctu rem aggreſſum: quare locum non habet coniectura Benedicti, fuiſſe Ioas apud ſe quidem fidelem, & ſolùm ad ſpeciem Baalitam. De Gedeone illud affirmatè dicendum, fuiſſe non modò fidelem, ſed pium, ac ſanctum; vnde amiciſſimè ſalutatur ab Angelo, & eius auſpiciis eligitur in liberatorem, ac Iudicem. Quare Theod. q. 12. Memor erat, inquit, Gedeon mirabilium Dei, firmámque de eo tenebat opinionem, ac meruit, vt audiret ab Angelo: *Proficiſcere in robore fidei huius, & vinces.* Ita Theodoret.

Benedict. Arias. *Reiicitur coniectura Aria Montani.* *Gedeon fidelis, & ſanctus.* Theodoretus.

3. Igitur cùm ſeptem iam annos Iſraelitæ premerentur à Madianitis, miſſus eſt à Deo primùm vir Propheta, qui populum ad pœnitentiam cohortaretur; item qui Gedeonem liberationi, Dei nomine, præficeret. Gedeon candido ac pio vt erat animo, litare illico Deo ad conſpectum Angeli ſtuduit, impoſitis hœdiculi carnibus viſculo conſperſis in vicina petra, quæ dum Angelus virga tetigit, ortus è petra ignis deuorauit oblationem. Euaneſcente Angelo Gedeon conſternatus metu, à Deo erigitur, ac iuſſus euertere aram Baal, lucúmque propinquum, & excitare in petra altare nouum, duplici Viſione, velleris, & areæ, confirmatur; quæ partim in Paraphraſi, partim in Cōmentario explicamus. Quis tamen fuerit Propheta ille, ignotum malim exiſtimare, quàm fuiſſe Angelum, qui ſub quercu apparuit verſ. 11. vt credidit Auguſt. q. 31. in lib. Iud. Is namque appellatione ipſa Angeli diuerſus eſt: & certè in Scriptura nunquam Angelus appellatur Propheta, vt fatetur idem Auguſtinus loco citato; ſed mallem nihilominus cum Auguſtino credere Angelū, quàm cum Rabbinis, & Lyrano Phinees, qui multò antè deceſſerat; nam ſi fuiſſet ſuperſtes, & is foret, qui miſſus eſt, profectò, eùm vir eſſet famoſus, nominaretur. Potiùs ergo dicendum, fuiſſe vnum è viris, qui ad populum

Quis fuerit vir ille Propheta, ignotum. D. Auguſt. *Angelum non fuiſſe probatur.* *Angelus in Scriptura nunquam appellatur Propheta.* *Credi non poteſt fuiſſe Phinees.*

Credibile fuiſſe vnũ è concionatoribus populi, qui ſpiritu propheticâ interdũ agebantur.

concionabantur, & ſpiritu prophetiæ interdum agebantur: nam pro ea tantùm vice fuiſſe actum eo dono, non eſt credibile: oportebat enim autoritate eum præſtare apud populum. At quis Angelus ſub quercu poſtea viſus? Probabile eſt fuiſſe Michaëlem, qui Eccleſiam in eo populo incluſam cuſtodiebat: opportunè verò adfuiſſe periclitanti, ac Gedeonem vindicem deſignaſſe; quare non eſt opus, vt fuerit diuinum Verbum, quod non ſemel hîc appelletur proprio Dei nomine Iehouah: nam Angelis, quatenus Dei legati, id nominis tribui, non ſemel vſurpatum in ſacris literis. Notum illud Exod. 23. 21. vbi Deus commendat populo reuereatur Angelum (non quidem Ioſue, vt perperam aliqui interpretantur) ſed verum Angelum, quem illi ad cuſtodiam deſtinauerat. *Obſerua*, inquit, *eum, & audi vocem eius, nec contemnendum putes, quia non dimittet, cùm peccaueris, & eſt nomen meum in illo.* Magna certè commendatio naturæ Angelicæ, quæ diuini nominis capax eſt. Eſt nomen meum in illo, quaſi dixerit, non excedens, non exorbitans, ſed iuſtæ veluti menſuræ coaptatum.

Angelus viſus ſub quercu probabiliter fuit Michael.

Angelo, qui legatus erat Dei, nomen Iehouah tribuebatur. Exod. 23. 21.

Angelica natura Diuini nominis capax.

4. Solo æquato altari, & luco Baal, meruit Gedeon nomen alterum, Ierobaal, impoſitum illi à Ioas patre cap. 6. *Ex illo die*, inquit, *vocatus eſt Gedeon Ierobaal, eò quòd dixiſſet Ioas: Vlciſcatur ſe de eo Baal.* Radix nominis ריב contendere, litigare; vt videlicet ſit Ierobaal idem, ac is, qui litem ac pugnam ſuſcepit pro Deo contra Baal, ſeu qui cauſam Dei ſuſcepit contra Baal. Igitur eo proſtrato, erexit Gedeon in ſummo rupis vertice altare Domino, & vitulo vno fecit, titulúmque altari impoſuit; Domini pax. quo oſtenſus, victoris Dei, quaſi triumphus de Baal, & hac præuia victoria, & triumpho Dei excitatus eſt Gedeon ad victoriam ac triumphum reportandum de Madianitis. Ita re diuina procurata docuit cœptis magnis propitium id debere eſſe præludium. De quo illud Pſalmi 4. 6. *Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ, & ſperate in Domino. Multi dicunt, quis oſtendit nobis bona?* quaſi dicat: multi ſolicitè anguntur de euentibus rerum, proſperéne, an ſecus ſibi cedere debeant. Ecce principium optatæ felicitatis; ritè ſacrificare Deo, & in eum certò ſperare, quod fecit Gedeon; ideoque excitatus eſt à Deo inſuper Viſione velleris & areæ, de qua latè in Commentario. Item viſo illo haud dubiè diuinitus indito, quod narratur capite 7. 13. Gedeone quippe explorante noctu hoſtium caſtra, narrabat neſcio quis Madianita ſomnium contubernali ſuo; vidiſſe

Ierobaal, qui litem pro Deo ſuſcepit.

Triumphus victoris Dei de Baal.

Cœptis magnis præludium, ſacrificare Deo. Pſal. 4. 6.

Principium optatæ felicitatis, ſacra Deo peragere.

A ſe in ſomniis ſubcinericium panem hordeaceum per aëra volui in caſtra Madian, & ea penitus ſolo coæquare; quem panem illico interpretatus eſt contubernalis ille commilito, gladium Gedeonis deſuper immiſſum, ac rotatum in ſtragem Madianitarum; gladius namque Gedeonis latebat antea ſub cinere: ignotus, videlicet, & contemptibilis; ſed illum Deus è cinere ac ſtercore erigens, altè ſublatum vibrauit in perniciem Madian. At quæ panis hordeacei ſimilitudo cum gladio? forB tè quia inter omnia frumenta citiùs, vt erumpat, rumpit terram: nam ſeptimo à ſatu emicat die, acuminoſa cuſpide inſtar gladij. Vide Plinium lib. 18. cap. 7.

Somnium de ſubcinericio pane explicatur.

Gladius Gedeonis ſub cinere, id eſt, contemptibilis.

Hordei cum gladio ſimilitudo, ex Plinio.

Plinius.

5. Hoc oſtento commotus Gedeon, cùm è triginta duobus millibus hominum, quos è tribubus quatuor, Manaſſe, Aſſer, Zabulon, & Nephthalim coëgerat cap. 6. dimiſiſſet iam ex præcepto Domini meticuloſos viginti duo millia: item eos, qui aquam è fluuio cernui biberant, nouem millia ſeptingentos, reſeruatis iis tantùm, C qui ſtantes, ac præ metu, circumſpicientes aquam manu caua ad os trahebant, ſolùm trecentos: cũ his, ſiniſtra manu tubas, dextera faces intra lagenas præferentibus, aggreditur hoſtes noctu, fractiſque lagenis, faces hinc vibrantes, inde inſtantes cornua, terruerunt, ceciderunt, fugauerúntque Madianitas. Cur Deus tam paucos relinqui voluerit, & eos quidem ignauos, ac timidos, ipſe rationem reddidit, cap. 7. 2. *Ne glorietur contra me Iſraël, & dicat: Meis viribus liberatus ſum*; nam cùm hoſtium numerus fuerit centum triginta quinque D millium, cap. 8. 10. ſanè ſi trecentos illis diuiſim apponas ſingulos Iſraëlitarum adnerſus quadringentos quinquaginta Madianitas ſtare in acie oportebat. In quo maximè Dei potentiam eluceſcere neceſſe erat. Rectè quidem D. Aug. ad illa verba Pſalm. 43. 4. *Non enim in gladio ſuo poſſederunt terram, & brachium eorum non ſaluauit eos, ſed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui, quoniam complacuiſti in eis.* Vbi loquitur Propheta de Iſraëlitis debellantibus habitatores Palæſtinæ. Et eſt ſenE ſus, ait Auguſtinus, Talibus ſignis eis aſfuiſti, vt præſens intelligereris: nunquid enim quando nobis Deus aliquo miraculo adeſt, faciem ipſius oculis noſtris videmus? Sed effectu miraculi ſuam præſentiam inſinuat hominibus. Denique omnes, qui mirantur ad huiuſmodi facta, quid dicunt? Vidi Deum præſentem. Quoniam complacuiſti in eis. Hoc eſt, ſic in eis egiſti, vt bene placeres in eis, vt quiſquis eos attenderet quomodo

Relinquuntur pauci & imbelles, ne ſuis viribus viciſſe crederent.

D. Aug. Pſal. 43. 4.

D. Auguſt.

Cùm Hebræi vincebant, præſens intelligebatur Deus. Effectu miraculi ſuam præſentiam inſinuat.

Digitized by Google

cum eis ageretur, diceret: quia verè Deus
eſt cum illis, & Deus illos agit. Vnde ſe-
quitur: *In te inimicos noſtros ventilabi-
mus cornu.* Ita Auguſtin. Ergo Deus bra-
chium ſuum inexpugnabile, in noſtrum
debile quaſi inſinuat, vt poſſit ita infinitis
etiam hoſtibus præualere. Idcirco hîc in-
tra lagenam fragilem lampas includitur,
vt lagena virium noſtrarum fracta, ac de-
ficiente, emicet tum maximè diuina vir-
tus contra quoſlibet hoſtium impetus.
Idem Auguſtin. allegoricè factum Gedeo-
B nis accipit ſerm. 108. de Tempore. Præui-
dit, inquit, myſterium ſanctus Gedeon.
Elegit trecentos viros ad prælium, vt
oſtenderet, non in numeto multitudinis,
ſed in ſacramento Crucis, mundum ab in-
curſu grauium hoſtium liberandum. Tre-
centi enim in Græco T, ſimilitudinem
crucis oſtendunt. Ita Auguſt. Similiter
philoſophatus eſt B. Gregor. lib. 30. Moral.
cap. 17. additqne de fractione lagenarum,
& de inflationc cornuum. Deſignatur, in-
C quit, in tubis clamor prædicantium; in
lampadibus claritas miraculorum; in lage-
nis fragilitas corporum. Tales quippe ſe-
cum dux noſter ad prædicationis prælium
duxit, qui deſpecta ſalute corporum, ho-
ſtes ſuos moriendo proſternetent, eorúm-
que gladios non armis, non gladiis, ſed
patientia ſuperarent. Hæc & plura D.
Greg.

Deus brachium ſuum in noſtrum inſinuat, vt præualere poſſit.

Lagena fragilitatis noſtra deficiente, emicent lampas Diuina virtutis.

D. Auguſt.

Trecenti ſacramentum crucis continent.

Trecenti in Græco T.

D. Greg.

Tubarum clangor prædicationem, lampas miracula ſignificant.

Lagenis fragilitas corporum.

Eos Chriſtus in prælii eduxit, qui ſpreta corporis ſalute moriendo vincerēt.

6. Profligatis hoſtibus, partáque vi-
ctoria, oblatum ab Iſraëlitis principatum
reſpuit Gedeon, id verò vnum à ſingulis
D poſtulauit, vt inaures aureas largirentur,
quas à Madianitis detraxerant, cúmque
libenter obtuliſſent, Gedeon ex ptetio fe-
cit Ephod, ſeu ornamenta Sacerdotalia,
quæ in vſum Sacerdotum Deo obtulit.
Ac poſt quadraginta annos, ſuſceptóſque
ſeptuaginta filios, in ſenectute bona mor-
tuus eſt, & ſepultus in ſepulchro Ioas pa-
tris ſui. In his illud primum dubitationem
facit, quomodo Gedeon reſpuerit princi-
patum, ſi re vera iudicauit, ſeu gubernauit
populum quadraginta annis? capit. 8. 28.
E Reſpondendum eſt, populum, non quem-
libet principatum obtuliſſe Gedeoni, ſed
regium: nam ideo dixerunt, *Dominare nobis*,
cap. 8. 28. quod ſignificat Hebræum, משל
& huiuſmodi regium dominatum repu-
diaſſe Gedeonem, quòd ſolum Deum
agnoſceret Hebræorum regem, ideóque
dixiſſe, *Non dominabor veſtri; nec dominabi-
tur in vos filius meus, ſed dominabitur vobis
Dominus.* Sciebat nempe illud, Deut. 7. 6.
vbi dicitur: *Populus ſanctus es Domino Deo
tuo, te elegit Dominus Deus tuus, vt ſis ei popu-
lus peculiaris.* quem videlicet regat ipſe,

Gedeon regium dominatum, non iudiciarium reſpuit.

Solus Deus erat rex Hebræorum ſpecialis.

Deuter. 7. 6.

A non tantùm vt vniuerſalis omnium gen-
tium, ſed vt ſpecialis rex tuus. Idcirco
quaſi exulceratus in populum petentem
regem 1. Regum 8. 7. dixit Samueli: *Non
te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos.*
quia, vt ait Lyranus, Samuel dominaba-
tur, vt Vicarius Dei. Et rectè Gregor.
Magn. loco Regum citato, In perſona ele-
cti Samuelis ipſe Deus præeminebat. Ita-
que Samuel, & cæteri, qui præceſſerant, Iu-
dices Vicarij Dei, & veluti proteges erant:
ac adeò qui eos abiiciebat, Deum veriùs
B abiiciebat. Vnde rectè ſe Gedeon intra li-
mites poteſtatis ſibi à Deo delegatæ conti-
nebat dicens: *Non dominabor veſtri, nec do-
minabitur in vos filius meus.* quaſi dicat, hæc
mea poteſtas, cùm ſit vicaria, non traduci-
tur ad poſteros; nec veſtri iuris eſt, eam in
me transfundere, cùm ſpeciali nomine ad
Deum pertineat. Congruit autem iis, quòd
mortuo vno Iudice dicitur paſſim in libris
Iudicum, *Suſcitauit Dominus N.* quaſi enim
mortuam cum mortuo Iudice poteſtatem
C iterum reſuſcitabat in eo, qui ſuccedebat.

1. Reg. 8. 7.

Samuel vicarius Dei in gubernando.

D. Greg.

Deus in perſona Samuelis præminebat.

Iudices populi erant veluti proreges.

Vicaria poteſtas non traducitur ad poſteros.

Quid ſit, ſuſcitare iudicem aliquem.

7. Atenim, quod ad Ephod attinet,
peccaſſe Gedeonem ex eo quòd illnd fa-
bricauerit, putare quis poſſet, motus illis
verbis cap. 8. 27. *Fornicatúſque eſt omnis
Iſraël in eo, & factum eſt Gedeoni, & omni
domui eius in ruinam.* Pro quo notandum,
Ephod, vt ſuprà tetigimus, eſſe hîc vni-
uerſaliter, quidquid ad cultum ſacerdo-
talem ſpectat; nam etſi ſtrictim ſumpta
vox ſumatur pro vno è ſacerdotalibus
ornamentis, quod erat veſtis linea, 1. Reg.
D 2. 18. tamen Ephod à Gedeone factum,
complectitur apparatũ cæterum ornamen-
torum ſacerdotalium, quod piè Gedeon
fieri curauit, in cultum altaris Dei à ſe ere-
cti, credibilius putandum cum D. Augu-
ſtino q. 42. in lib. Iud. & hiſtoria Scholaſti-
ca. In eo autem non peccaſſe Gedeonem
credi par eſt; primùm, quia horum orna-
mentorum vſum extra tabernaculum
nulla lex damnabat, ſicut nec altarium,
in quibus non ſacrificaretur, Ioſue 22. De-
E inde, quia cùm Gedeon ante initum præ-
lium iuſſus à Deo fuerit tanquam extra-
ordinarius Sacerdos ſacrificare in altari à
ſe extructo, potuit piè credere, ſe aliquan-
do turſum aſſumendum ad ſacrificandum
ibidem, ac ideo religioſè curauiſſe orna-
menta ad id ſacerdotalia præparare. Quod
ergo dicitur Iſraël fornicatus in Ephod,
intelligendum poſt mortem Gedeon abſ-
que vlla noxa ſua: ſicut in ſerpente æneo,
quod iuſſu Dei fabricauit Moyſes, forni-
catus eſt poſtea Iſraël, 4. Reg. 18. 4. nulla
tamen Moyſis interueniente culpa. Fa-
ctum eſt ergo Ephod in ruinam Gedeoni,

Num peccauerit Gedeon faciendo Ephod.

Ephod, vniuerſaliter hîc pro ornamentis ſacerdotalibus.

Ephod, ſtrictim vna è ſacerdotalibus veſtibus.

D. Auguſt.

Credi par eſt, non peccaſſe Gedeonem.

Vſum ornamẽtorũ ſacerdotalium nulla lex damnabat extra tabernaculum.

Vſus altariũ, in quo nõ ſacrificaretur, non erat vetitus.

Gedeon electus in ſacerdotem extraordinarium, credere potuit iterum eligendum.

Piè ſacerdotalia ad id ornamenta voluit præparare.

Fornicatus dicitur populus in Ephod, non viuente, ſed mortuo Gedeone.

& domui eius, quoniam altare illud, ac ornamenta ſacra verterunt poſteri eius in cultum Baal, quod illis in ruinam, ac peccatum fuit, Gedeoni quoque in aliquam infortunij notam, quòd tam impiorum poſterorum parens extiterit. Itaque is ipſe ſanctus in ſe, opinione hominum, quoquomodo infelix haberi potuit, quod pertinet ad quandam veluti ruinam ex culmine felicitatis apud mortales in pretio habitæ, vt bonorum quis filiorum parens ſit. Nam ideo Eccleſ. 2. 18. deteſtatur Sapiens omnes ſuas felicitates, & induſtrias, habiturus fortè poſt ſe hæredem ſtultum.

Factum dicitur Ephod in ruinam Gedeonis per ſuos poſteros.

Eccleſ. 2. 18. *Infelicitas patris, filius ſtultus.*

8. Mortem Gedeonis cõmendat egregiè textus, cùm ait: *Mortuúſque eſt Gedeon filius Ioas in ſenectute bona.* Intellige, annoſa, quieta, iuſta. Dauid inter benedictiones dulcedinis, ſeu dulciſſimas numerat Pſal. 20. 5. longiturnitatem vitæ. Hinc regij applauſus, *Viuat Rex.* Hinc præfata occurrentium, *Diu viuas.* Huc tendit felix illa precatio Iob. 5. 26. *Ingredieris in abundantia ſepulchrum.* In abundantia non opum, ſed annorum. Nam כלח quod noſter vertit, abundantiam, ſenectutem innuit, non qualemcumque, ſed abundantem, plenam, vberem, ſaturam annis, qualis in Abraham, qui plenus dierum deceſſit Geneſ. 35. 29. Quin & illud felicitas reputatur, ſi quis quietè ſeneſcat, ac moriatur in lecto ſuo, Prouerb. 3. 2. Merces cuſtoditæ legis ponitur pax ſenectutis. Contrà verò inter mala vitæ cenſetur laborioſa canities. Sic Iacob renuens dare Benjamin aiebat filiis Geneſ. 42. 38. *Si quid ei aduerſitatis acciderit, deducetis canos meos cum mœrore ad inferos.* Quaſi diceret: Malam reddetis ſenectutem meam. Denique iuſta ſenectus, & bonorum operum laude digna, donum Dei præcipuum eſt, de quo illud Pſalmi 9. 11. *Senectus mea in miſericordia vberi:* iuxta Hebræum, *In oleo pingui.* Et ſignificatur ſenectus læta dono gratiæ, & miſericordiæ Dei. Vt enim oleum membra fouet, ſic gratia Dei non ſolùm animam, ſed ex occulta quadam redundantia fouet bonorum ſenum etiam membra, vt ſint vegetiora, gratiora, lætiora. Rectè Genebrard. Oleum, inquit, pingue monſtrat habitum corporis ſucculentum, ac vegetum, quo pios ſenes Deus afficere ſolet. Vt quod Cicero lib. de ſenectut. attribuit vitæ anteactæ temperanter, hîc aſcribatur pietati. Rectè ergo ad commendationem Gedeonis dicitur, quòd mortuus fuerit in ſenectute bona. Annumeratus videlicet tribus illis heroibus, de quibus tantùm in Scriptura canitur idipſum elogium: de Abraham, Geneſ. 15. 15. de Dauid, 1. Paralip. 29. 28. de Tobia ſeniori, Tob. 14. 15.

Longiturnitas vitæ, inter felicitates humanas.

Iob. 5. 26. *Ingredi in abundantia ſepulchrum, eſt diu viuere.*

Idem eſt, ac plenum dierum eſſe.

Prouer. 3. 2. *Felicitas eſt, mori quietè in pace.*

Laborioſa canities, vnum è malis vitæ.

Geneſ. 42. 38.

Pſal. 9. 11.

Senectus iuſta, felicitas magna. In miſericordia vberi, hoc eſt, læta dono gratia.

Gratia ex occulta redundantia fouet bonorum ſenum etiam membra.

Genebr.

Cicero.

De tribus tantùm dicitur, quòd mortui fuerint in ſenectute bona.

9. Denique de ſepultura Gedeonis dicitur cap. 8. 32. *Sepultus eſt in ſepulchro patris ſui in Ephra de familia Ezri.* Sepulturæ honos, etſi, vt ait Auguſt. 1. de Ciuitate 12. magis pertineat ad ſolatia viuorum, quàm ad ſubſidia mortuorum; tamen idem Auguſt. in quæſtionibus ſuper Gen. q. 161. fatetur in ratione ſepulchrorum ineſſe ſacramenta. Cùm ergo pater Ioas, vt eſt probabile, viſis tot mirabilibus, quæ Deus per filium Gedeonem patrauerat, ad auitam pietatem reductus fuerit, in eius ſepulchro iure pius filius ſepeliri voluit.

In ſepulchris ineſt aliquid ſacramenti.

ARGVMENTVM CAPITIS.

HEBRÆORVM populus oppreſſus à Madianitis, & Amalecitis in pœnam idololatriæ, clamat ad Dominum, & impetrat liberatorem Gedeonem de tribu Manaſſe, qui quidem primùm iubetur à Deo templum Baal, & vicinum templo lucum euertere, ob idque vocatur Ierobaal; hoc facinore patrato prædictæ gentes, zelo videlicet deſtructi Baal, Gedeonem bello petunt; is verò à Deo confirmatus promiſſionem victoriæ duplici inſuper miraculo velleris in area ratam vult. Primùm quidem, vt vellus duntaxat compluatur, area interim exiſtente ſicca: deinde contrà, area vndequaque madefacta, vellus in medio ſiccum ſit. Vtrumque exhibetur à Deo.

CAPVT VI.

1. FEcerunt autem filij Iſraël malum in conſpectu Domini: qui tradidit illos in manu Madian ſeptem annis, & oppreſſi ſunt valde ab eis.

2. Fece

PARAPHRASIS.

1. *POſt Siſaræ cladem, cædémque Iabin, felicitas, & longa quies rempublicam Hebræorum fouit; nam totos quadraginta annos feriata eſt, ac læta interim affluentis fortunæ proſperitate fruebatur; ſed, qua ſolet eſſe hominum*

A *num feliciter agentium ſocordia, oſcitánſque de-*
ſidia, in illo otio cœperunt mala pullulare ſemi-
na, ac in dies ſuccreſcere vitia, quibus tota reſ-
publica fœdè corrupta eſt, ac tandem in omnium
malorũ abyſſum idololatriam delapſa, diuinam
contra ſe accendit iram: iuréque ea pœna mul-
tati ſunt, vt Madianitis ſeruirent per ſeptem
annos. Itaque accitis quoquouerſus Orientalibus
populis, Iſraëlitas debellarunt, & effuſi longè,
latéque per omnes vrbes atque pagos, omnia
depopulati ſunt, ipſóſque incolas miris modis
vexarunt. Nec verò reſedit (vt in aliis victo-
B *riis) furor ille bellicus, ſed quotannis repeteba-*
tur eadem calamitas.

2. Fecerúntque ſibi antra, & ſpeluncas in montibus, & munitiſſima ad repugnandum loca.

2. *Itaque Iſraëlitæ miſeri nuſquam ſecuri,*
relictis vrbibus, domibúſque ſuis, palantes, huc
illuc vagari, montium abdita quærere, aut ſibi
ad latendum effodere, locáque prærupta, ac ſitu
munitiſſima occupare, quo ſe tueri poſſent ad-
uerſus importunas irruptiones.

3. Cúmque ſeuiſſet Iſraël, aſcendebat Madian, & Amalec, cæterique Orientalium nationum.

3. *Quòd ſi abſentibus hoſtibus quippiam in*
remedium vitæ ſeuerant, id quaſi ex ſpecula
proſpectabant Madianitæ & Amalecitæ, cæte-
rique Orientales, coactíſque denuo copiis irrue-
C *bant.*

4. Et apud eos figentes tentoria, ſicut erant in herbis, cuncta vaſtabant, vſque ad introitum Gazæ: nihilque omnino ad vitam pertinens relinquebant in Iſraël, non oues, non boues, non aſinos.

4. *Tentoria figebant, víxque herbeſcen-*
tem ſegetem toto illo terrarum ſpatio, quod
Occidentem verſus ad Gazam (quæ prope Me-
diterraneum mare ſita eſt) vſque protenditur,
demoliebantur: nec in ſegetes tantùm, ſed in
oues, boues, aſinos, & in omne id, quod ad vi-
tam hominum vel tuendam, vel alendam per-
tinebat, ſtrages ita deſæuiebat.

5. Ipſi enim, & vniuerſi greges eorum veniebant cum tabernaculis ſuis, & inſtar locuſtarum vniuerſa complebant, innumera multitudo hominum, & camelorum, quidquid tetigerant deuaſtantes.

5. *Nam multitudine ſua, gregúmque ſuo-*
rum, camelorum, ac iumentorum, & vaſtandi
omnia diritate, locuſtarum comparabantur
D *agminibus.*

6. Humiliatúſque eſt valde Iſraël in conſpectu Madian.

6. *Ita factum eſt, vt calamitas ſuper cala-*
mitatem ingruens in magnam miſeriam, ac re-
rum omnium inopiam depreſſerit, detruſerítque
Hebræorum gentem: & quia paupertatem ſe-
quitur humiliatio ac deſpectus, opprobrio tunc,
ac deſpectui erat Iſraël vicinis gentibus, exſibi-
latúſque & exploſus ab hoſtibus ſuis iacebat in
miſeræ ſeruitutis ſordibus.

Paupertatem ſequitur deſpectus.

7. Et clamauit ad Dominum, poſtulans auxilium contra Madianitas.

7. *Inter eas autem miſerias recordatus Do-*
mini Dei ſui (ſolet enim vexatio intellectum
dare, & eius populi peculiare fuit, quærere
E *Deum, cùm occideret eos) gemuit coram eo, &*
clamauit ex toto corde, poſtulans vindictam con-
tra hoſtes ſuos Madianitas.

8. Qui miſit ad eos virum Prophetam, & locutus eſt. Hæc dicit Dominus Deus Iſraël:

8. *At verò Dominus illico exaudiit, miſít-*
que ad eos virum ignotum nomine, ſed munere
Prophetam; non quidem ad horam hoc ſpiritu
inſtructum, ſed iam diu illo perfunctum: nam
vt exhortaretur populum, vtq; inueheretur in
eius vitia (quod proprium erat Prophetarum)
autoritate opus erat, quæ non vnius horæ, ſed
multorum annorum experientia comparatur.

Homo qui miſſus eſt à Deo, autoritate prophetali diu pollens.

9. Ego vos feci conſcendere de Ægypto

9. *Igitur vir Propheta, quiſquis ille fuerit,*

pto, & eduxi vos de domo ſeruitutis, & liberaui de manu Ægyptiorum, & omnium inimicorum, qui affligebant vos: eiecique eos ad introitum veſtrum, & tradidi vobis terram eorum.

A *ad hunc modum cum populo, Dei nomine, expoſtulans ait: Ego vos plurimis beneficiis cumulaui; nam cùm in Aegypto peſſundati, & proculcati iaceretis, erexi vos, ac in terram hanc, non ſolùm ſitu, ſed rerum omnium excellentia ſublimem conſcendere feci: item cùm grauiſſima ſeruitute premeremini, graue hoc iugum à ceruicibus veſtris amoui, ſed & Aegyptiorum potentiam fregi, eorúmque ſuperbiam, qui duris operibus præerant, compreſſi, & comminui. Denique gentes illas, quæ in ſolitudine ſeſe vobis oppoſuerunt, ac variè vexarunt, hoc eſt,*
B *Amalecitas, & Madianitas, ego compuli, vt vobis loco cederent, ac terram eorum, quam vt incolerent antè permiſeram, vobis dono dedi, ac liberè poſſidendam tradidi. Hæc igitur in vos beneficia contuli, quibus pro vice ingratitudinem rependiſtis immolando diis alienis.*

10. Et dixi: Ego Dominus Deus veſter, ne timeatis Deos Amorrhæorum, in quorum terra habitatis. Et noluiſtis audire vocem meam.

10. *Cúmque ego ſæpius obteſtarer vos, non alium vobis eſſe Deum præter me, cateróſque omnes Deos futiles eſſe, & omnino execrandos, eos præſertim, quibus Amorrhæi, ac reliquæ finitimæ gentes, quarum terras incolitis, impiè adhærent: tamen vera monenti acquieſcere*
C *noluiſtis. Hæc & ſimilia Vates ille bonus concionabundus ad populum inclamabat, nec tamen ſpem vllam dabat euadendi à præſentibus malis, quare populus iacebat in mærore priſtino clamores ſuos ad Deum multiplicans.*

11. Venit autem Angelus Domini, & ſedit ſub quercu, quæ erat in Ephra, & pertinebat ad Ioas patrem familiæ Ezri. Cúmque Gedeon filius eius excuteret, atque purgaret frumenta in torculari, vt fugeret Madian,

11. *Ecce autem Gedeoni apparuit Angelus, haud dubiè Michaël, Hebræi populi cuſtos, & eo tempore, quo premebatur ab hoſtibus, pro eo priuatim ſolicitus. Viſus eſt autem ſedere ſub vicina quercu, Ephrao in agro, qui erat Ioas Principis familiæ Ezri patris Gedeonis, & ſpeciem quidem habebat hominis viatoris bacu-*
D *lum manu tenentis, qui eò diuerterat paululùm quieſcendi cauſa: ipſa autem & ſedendi & quieſcendi forma hominem exhibebat pacificum, à quo minimè deberet ſibi timere Gedeon. Caſu verò accidit, vt totus in eo labore tunc eſſet, vt frumentum trepidè ac præmaturè à ſe collectum hora ferè meridiana flagello ruſticana excuteret, purgarétque non in publica area propter metum, ſed in torculari domeſtico, quo ſecuriùs tritura fieret (neque enim torcularia per id tempus ſcrutabantur hoſtes, ſed horrea) atque ita parato ſubſidio fugeret in montes, antequam Madianitæ in agros depopulabundi*
E *irruerent. Sedenim à labore paulùm remittens Gedeon, atque huc, illúcque per feneſtram aliquam, vt trepidi facere ſolent, circumſpiciens,*

Angelus apparens Gedeoni, Michaël fuit, & quare?

12. Apparuit ei Angelus Domini, & ait: Dominus tecum, virorum fortiſſime.

12. *Vidit Angelum ſedentem ſub prædicta quercu, non tamen cognouit eſſe Angelum, ſed virum aliquem autoritate grauem. Qui vt Gedeon in ſe coniectos ſenſit oculos, ſalutauit eum magnificis verbis. Dominus tecum, ait, fortiſſime virorum. Erat quippe Gedeon corporis viribus, animíque celſitudine ſic excellens, vt vnum aliquem Heroa, quales antiquitas habuit, præſe-*

13. Dixit

ferret:

A *ferret: noua autem diuinæ præſentiæ in eum ſuperuenientis acceßione pluſquam hominem diceres, quamquam autem longè aberat, vt hæc ſibi arrogaret Gedeon, homo videlicet ruri intentus, ac minimè natura ipſa glorioſus; oportuit tamen ita ſalutari ab Angelo, quo excitaretur maiori cum fiducia Iſraëlitici populi vindicias aggredi.*

13. Dixitque ei Gedeon, Obſecro, mi Domine, ſi Dominus nobiſcum eſt, cur apprehenderunt nos hæc omnia? Vbi ſunt mirabilia eius, quæ narrauerunt patres noſtri, atque dixerunt: De Aegypto eduxit nos Dominus? Nunc autem dereliquit nos Dominus, & tradidit in manus Madian.

13. *At Gedeon rectè intelligens ſalutationis formam, videlicet Deum dici cum ſuis eſſe, quandò eos iuuat, protegit, felicitat; nec verò eam ſibi vt peculiarem vindicans, ſed omnino*
B *communem eſſe malens, ſalutanti (quem nedum Angelum agnoſcebat, ſed virum aliquem è populo grauem) ad hunc modum reſpondit: Quæſo ad me paululùm Domine. Vetus quidem opinio eſt, Dominum eſſe cum populo hoc ſuo, peculiari cura protegere, ita patres noſtri narrauerunt nobis, nóſque omnino verum credimus: itaque de re ipſa non dubito, de modô tantùm doceas velim, quomodo Deo nos protegente, tot mala tamen inuenêre miſeros? Vbi illa in gratiam populi ſui patrata miracula, quibus aures noſtras quotidie implent patres noſtri:*
C *Deum ſcilicet nos à ſeruitute Aegyptiaca liberaſſe? Ecce videtur nos repuliſſe à ſe Deus, atque in manus Madianitarum proteciſſe, vt ſeruiamus illis.*

14. Reſpexitque ad eum Dominus, & ait: Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Iſraël de manu Madian: ſcito quòd miſerim te.

14. *Hæc dicentem Gedeonem fixò intuitu proſequutus eſt Angelus, intuitu porro minimè nudo, ſed fauoris, ac beneuolentiæ pleniſſimo, ac amicæ voluntatis, beneficæq; potentiæ planè indice, quo fidem in eo robúrque mirè auxit: &, Vade, inquit, hácque fortitudine ſic amplificatâ libera Iſraël de ſeruitute Madianitica: auctor ego audendi, & perficiendi. Sat verò tibi ſit, quòd ego miſerim te.*

15. Qui reſpondens ait: Obſecro, mi Domine, in quo liberabo Iſraël? Ecce familia mea infima eſt in Manaſſe, & ego minimus in domo patris mei.

D
15. *At Gedeon modeſtè admodum ſe excuſans: Quæſo, Domine, quáne ego inſtructus re aggredior opus hoc magnum? familia quippe mea tenuißima eſt in Tribu Manaſſe, & ego in eadem familia tenuior adhuc particula ſum.*

16. Dixitque ei Dominus: Ego ero tecum: & percuties Madian, quaſi vnum virum.

16. *Reſpondit Dominus: Non, vt tu ratiocinando deducis, res agetur, nec Tribus, ac familiæ potentia, ætatíſve, aut virium prærogatiua requiretur, ſed mea præſentiæ vis, & autoritas ſola ſufficiet. Ego ero tecum. Percutiéſque*
E *Madianitas omnes ita facilè, ac ſi omnes vnus homo ſint.*

17. Et ille: Si inueni, inquit, gratiam coram te, da mihi ſignum, quòd tu ſis qui loqueris ad me.

17. *Tum Gedeon: Si gratus quoquo modo tibi ſum, oſtende ſigno aliquo, te eſſe talem, cui rem tantam promittenti fides meritò haberi debeat. Nouerat Gedeon ſub ſpecie viri grauis fallacem tegi poſſe impoſtorem, id ergo cupiebat. vt, qui ipſa facie reuerentiam ſibi conciliabat, fidem quoque ex ſoliditate perſonæ ſibi aſtrueret.*

18. Nec recedas hinc, donec reuertar ad te, portans ſacrificium, & offerens tibi.

18. *Addit etiam: Expecta quæſo paululùm, dum præparo munus, quod ponam ante te Deo*

bi. Qui reſpondit : Ego præſtolabor ad- A
uentum tuum.

19. Ingreſſus eſt itaque Gedeon, & coxit hœdum, & de farinæ modio azimos panes : carnéſque ponens in caniſtro, & ius carnium mittens in ollam, tulit omnia ſub quercu, & obtulit ei.

20. Cui dixit Angelus Domini : Tolle carnes, & azimos panes, & pone ſupra petram illam, & ius deſuper funde.

21. Cúmque feciſſet ita, extendit Angelus Domini ſummitatem virgæ, quam
tenebat in manu, & tetigit carnes & panes B
azimos : aſcendítque ignis de petra, & carnes, azimóſque panes conſumpſit : Angelus autem Domini euanuit ex oculis eius.

22. Vidénſque Gedeon, quòd eſſet Angelus Domini, ait : Heu mi Domine Deus, quia vidi Angelum Domini facie ad faciem.

23. Dixítque ei Dominus : Pax tecum: ne timeas, non morieris. C

24. Ædificauit ibi Gedeon altare Domino, vocauítque illud, Domini pax, vſque in præſentem diem. Cúmque adhuc eſſet in Ephra, quæ eſt familiæ Ezri,

25. Nocte illa dixit Dominus ad eum: Tolle taurum patris tui, & alterum taurum annorum ſeptem, deſtruéſque aram
Baal, quæ eſt patris tui : & nemus, quod D
circa aram eſt, ſuccide.

26. Et ædificabis altare Domino Deo tuo in ſummitate petræ huius, ſuper quam antè ſacrificium poſuiſti: tolléſque taurum ſecundum, & offeres holocauſtum ſuper ſtruem lignorum, quæ de nemore ſucciderís.

27. Aſſumptis ergo Gedeon decem vi-
ris de ſeruis ſuis, fecit ſicut præceperat ei E
Dominus. Timens autem domum patris ſui, & homines illius ciuitatis, per diem noluit facere, ſed omnia nocte compleuit.

28. Cúmque ſurrexiſſent viri oppidi eius manè, viderunt deſtructam aram Baal, lucúmque ſucciſum, & taurum alterum impoſitum ſuper altare, quod tunc ædificatum erat.

29. Dixerúntque ad inuicem : Quis hoc fecit ? Cúmque perquirerent auctorem facti, dictum eſt : Gedeon filius Ioas

fecit

Deo offerendum. Vade, inquit, faciam, vt vis: expectabo lubens donec redeas.

19. *Igitur Gedeon hædum tenellum, ac lactentem elixauit, panéſque azimos ex ſeruata farina modio coxit : denique carnem in caniſtro, ius carnis in olla poſitum obtulit ei ſedenti ad quercum.*

20. *Tum Angelus : Carnes has, inquit, panéſque azimos pone ſuper lapidem illum, iúſque ſuperfunde. Cúmque feciſſet ita Gedeon,*

21. *Angelus extenſo ſcipione, quem præ manu tenebat, leuiter tetigit dapes appoſitas. Ecce tibi autem excitatus de lapide ignis momentò eas corripuit, atque conſumpſit. Sublatúſque ab oculis Angelus in ſuperna abiit.*

22. *At Gedeon certò hinc ſciens, non fuiſſe hominem, qui ſecum loquutus eſt, timore graui conſternatus exhorruit, tum ob naturæ ſuperioris eminentiam, tum ob inſitam populo opinionem de diſcrimine vitæ ob eiuſmodi Viſiones. Et, heu me, inquit, Domine Deus, clarè, ac perſpicuè vidi Angelum.*

23. *Tum vox Domini audita erexit ac mirificè confirmauit Gedeonem: Pax tibi, inquit, quieſce, faceſſat timor, viues, ne dubita.*

24. *Tum Gedeon, non modò à timore liber, ſed inſuper auctus fide, altare illico erexit, memoriale Domino Deo, quod hoc titulo inſigniuit, Pax Domini. Nimirum ob eam pacem, qua proximè recreatus à Domino fuerat. Adhuc Gedeon morabatur in Ephra, propriæ familiæ noto titulo.*

25. *At Dominus illa ipſa nocte, quæ proximè ſequuta eſt apparitionem Angeli, loquutus cum Gedeone : Duos, inquit, tauros ſacrificio appara, vnum patris tui, alterum quemuis alium, ſed ætatis ſeptem annorum : cúmque deſtinatos habueris, ac certo loco repoſitos, altare illud impium, quod pater tuus Baali extulit, demolire, ſimiliter & circumpoſitum lucum idolo dicatum, excide penitus.*

26. *Quo peracto, extrues aram in honorem Domini Dei tui ſuper illam ipſam petram, in qua primum ſacrificium poſuiſti, compoſitáque ſuper eam pyra lignorum, ex nemore exciſo, taurum illum ſeptennem immolabis in holocauſtum.*

27. *At Gedeon aſcitis ſociis vernaculis decem, imperata ſtrenuè executus eſt, non quidem interdiu, timens ſibi à patre, ac vicinis, ſed noctu.*

28. *Igitur oriente ſole apparuit ſtrages, & noua ara cum hoſtia.*

29. *Tumultuatíque populares de auctore quæſierunt. Delatúſque eſt auctor facinoris Gedeon, filius Ioas.*

Ac

fecit hæc omnia. A

30. Et dixerunt ad Ioas: Produc filium tuum huc, vt moriatur, quia deſtruxit aram Baal, & ſuccidit nemus.

31. Quibus ille reſpondit: Nunquid vltores eſtis Baal, vt pugnetis pro eo? qui aduerſarius eſt eius, moriatur antequam lux craſtina veniat. Si Deus eſt, vendicet ſe de eo qui ſuffodit aram eius.

32. Ex illo die vocatus eſt Gedeon Ierobaal, eò quòd dixiſſet Ioas: Vlciſcatur ſe B de eo Baal, qui fodit aram eius.

33. Igitur omnis Madian, & Amalec, & Orientales populi congregati ſunt ſimul, & tranſeuntes Iordanem, caſtrametati ſunt in valle Iezraël.

34. Spiritus autem Domini induit Gedeon, qui clangens buccina conuocauit domum Abiezer, vt ſequeretur ſe.

C

35. Miſitque nuncios in vniuerſum Manaſſem, qui & ipſe ſecutus eſt eum, & alios nuncios in Aſer, & Zabulon, & Nephthali, qui occurrerunt ei.

36. Dixitque Gedeon ad Deum: Si ſaluum facis per manum meam Iſraël, ſicut locutus es,

37. Ponam hoc vellus lanæ in area: ſi ros in ſolo vellere fuerit, & in omni terra D ſiccitas, ſciam quòd per manum meam, ſicut locutus es, liberabis Iſraël.

38. Factúmque eſt ita. Et de nocte conſurgens expreſſo vellere, concham rore impleuit.

39. Dixitque rurſus ad Deum: Ne iraſcatur furor tuus contra me, ſi adhuc ſe- E mel tentauero, ſignum quærens in vellere. Oro vt ſolum vellus ſiccum ſit, & omnis terra rore madens.

40. Fecitque Deus nocte illa vt poſtulauerat: & fuit ſiccitas in ſolo vellere, & ros in omni terra.

30. Ac Gedeonem eſſe cùm noſcerent, poſtularunt ad necem: patrémque ipſius acriter vrgebant, vt traderet filium necandum, ob deſtructa altaria Baal.

31. Quibus Ioas pater Gedeonis: Quare vos, inquit, Baalis patronos facitis? Si Deus eſt, vindictam ipſe ſumat de ſubuerſore aræ ſuæ. & quidem quod ad me attinet, moriatur illico auctor facti.

32. Et verò ex hoc facinore, ipſe ſibi Gedeon nomen alterum aſſequutus eſt, dictúſque à deiecta Baalis ara Ierobaal.

33. Igitur Madianitæ adulto, vt ſolebant, vere, cum auxiliaribus Amalecitis, & aliis Orientalibus, tranſito Iordane fixêre caſtra in campo Iezraël.

34. Tum verò Deus ſpiritu fortitudinis ſua totum muniuit Gedeonem, ac veluti lorica diuini zeli armauit contra irruentes hoſtes, ac bellicum illico occinens, primùm gentiles ſuos Abiezritas euocauit.

35. Deinde nunciorum opera Manaſſæos omnes, tréſque Tribus alias, Aſſeritas, Zabulonios, Nephthalitas, qui ſtatim occurrerunt Gedeoni.

36. Is verò cum Deo agere cœpit de ſucceſſu pugnæ. Da, inquit, ſignum Domine, quòd me elegeris ad liberandum Iſrael, non quòd dubitem, ſed quo fiam ad præſens facinus confirmatior.

37. Primùm id peto, vt poſito hoc lanæ vellere in area ſicca, ac per totam noctem in ea remanente, exiſtat in ſolo vellere ros, minimè verò in area circumpoſita. Si enim ita fiet, cognoſcam certò liberandum à me populum, maiorique ad hoc facinus patrandum alacritate accendar.

38. Annuit Deus voto Gedeonis, tam prolixè autem, ac largiter, vt poſtridie manè tantum è rorulento vellere expreſſerit Gedeon, quantum capaci implendo vaſi ſatis fuit.

39. Addidit vltrà Gedeon, veniam prius iteratæ precis perhumiliter obſecrans: Oro, inquit, vt aream iſtam, & circumiacentem locum imbuat, madefaciátque ros, non verò vellus, ſed omnino incircumfuſi roris medio ſiccum, aridúmque maneat.

40. Deus verò morem & in hoc Gedeoni gerens, rem ipſam, vt poſtulauerat, opportunè fecit.

Primus Commentarius de ſenſu literali.

DVo tantùm ſunt, quæ in ſenſu literali conſiderare poſſumus, Primum, cur ante pugnam cum Madianitis iubetur Gedeon excindere templum Baal, & vicinum lucum. Secundum, quare confirmatus à Deo promiſſione victoriæ, petit nihilominus ſignum velleris?

Gedeon

Gedeon eligitur ad euertendos Madianitas, & templum Baal, ac vicinum lucum.

SECTIO I.

1. *De fortitudine Gedeonis partim naturali, partim diuinitus immiſſa. Reiicitur commentum Rabbinorum.*
2. *Quales populi Madian, & Amalec? quomodo vexauerint Hebræos? Datur Gedeon in liberatorem, præcipitur ei, vt deſtruat aram Baal, quia ea erat radix calamitatis, ob crimen idololatriæ. Idolum Baal quale? Explicatur locus Exod. 32. Nudare ſe, quid in Scriptura?*
3. *Ob idololatriam puniti ſæpius Iudæi. Pœna peccato annexa. Explicatur locus Geneſ. 2. & locus Pſal. 2. locus item Iſai. 27. Salutare eſt, inquirere in cauſas ſuppliciorum. Cur Pharao ſanatus non ſit? & cur mortes inopinatæ Corinthiis?*
4. *Cur lucus iubetur ſuccidi? nimirum, quia in eo patrabatur idololatria. Illuſtratur comparatione, & loco Ambroſij de Cain & Abel. Item loco Iſaiæ 2. Peccata quomodo etiam loca ipſa fœdare ſoleant, ex Pſal. 6.*

1. ELIGITVR à Deo vir fortiſſimus Gedeon ad profligandos Madianitas. Sic enim ſalutatur ab Angelo, Verſ. 12. *Dominus tecum, virorum fortiſſime.* Licèt apud Septuaginta non ſit nominatiuus, ſed, ἰσχυρὸς τῆ δυνάμεων, hoc eſt, *fortis virium*, vt intelligi pro Deo poſſit, quod placuit Auguſtino q. 32. non obſtat, quia Verſ. 14. imperat Angelus: *Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Iſraël de manu Madian: ſcito quòd miſerim te.* Cùm ait, *in hac fortitudine tua*, intellige: qua ſcilicet à natura ipſa præditus es, quæque mea ope in te ampliùs augebitur. Certè quidem licèt Deus eligat natura ipſa aptos ad opera aliqua perficienda, plus tamen eſt quod in idipſum impendit. Idcirco &, *vade*, dixit: quaſi Gedeon in via fuerit ad perfectionē fortitudinis à Deo conſummandæ. Scitè enim Origenes ad illa verba Roman. 8. 29. *Quos præſciuit, & prædeſtinauit*, Deum ait, tanquam optimum diſpenſatorem, vti ſingulorum motibus ad ſua opera perficienda: ſunt enim naturalia in nobis, veluti ſaltus quidam ac motus tantùm ad opera maiora Dei adiutorio feliciter abſoluenda. Nota autem Gedeonis fortitudo fuit apud Iſraëlitas, vt teſtatur Abulenſis ad hunc locum, nec eſt opus alio argumento (ait idem) quàm quòd ipſe Dei teſtimonio pronunciatus ſit virorum fortiſſimus. Quare id, quod Rabbini aſtruunt, Gedeonem exhortatum patrem ſenem, vt quia infirmus erat fugeret Madianitas, ſe verò remanſurum, quia fortis erat, Angelum verò ob id per iocum appellaſſe illum fortiſſimum, omnino ioculare eſt, nec dignum, vt refutetur.

Varia lectio.
Intelligitur Gedeon natura ſua fortis.
D. Auguſt.
Fortitudo Gedeonis ope diuina adiuta.
Natura via eſt ad perfectionem.
ad Rom. 8. 29.
Naturalia in nobis, ſaltus quidam ad maiora.
Abulenſ.
Rabbinorū commentū reiicitur.

2. Madian, & Amalec, populi duo ad Meridiem Terræ ſanctæ, aliqualiter vergentes ad Orientem, totos ſeptem annos multis cladibus vexanêre Hebræos dimidiæ Tribus Manaſſes, qui primi ad Iordanem Occidentalem ſedes poſuerant. Inter alia verò, id maximè calamitoſum, quòd ſingulis annis irrumpebant in agros, & quicquid agricolarum cura vel ſeuerat, vel plantauerat, omnino demoliebantur. Hebræis vociferantibus datus eſt à Deo Gedeon, qui Madianitas fregit, ac primùm in eam curam ex præcepto Dei incubuit, vt templum Baal, & vicinum lucum ſolo æquaret, vt narratur cap. 7. ſequenti. Et quidem euerſionis templi Baal illa ratio in promptu eſt, quòd ipſum radix erat prædictarum cladium, propter idololatriam. Erat autem Baal, vt Ioſephus ait, idolum Sidoniorum. Commune porro fuit Iudæorum vitium, idola vicinarum gentium ſibi colenda proponere, ab eo iam tempore quo frontem primò coram illis perfricuit ad radices Sinai in vitulo aureo.

Quales populi Madian & Amalec, & quales in Hebræos?
Templum Baal, radix cladium ob idololatriā.
Ioſeph.
Baal, idolū Sidoniorum.
Hebræorum vitium, vicinarum gentium deos colere.

Hinc ergo rectè videtur illuſtrari poſſe locum illum difficilem, Exod. 32. 25. *Videns Moyſes populum, quòd eſſet nudatus (ſpoliauerat enim eum Aaron propter ignominiam ſordis, & inter hoſtes nudum conſtituerat) ſtans in porta caſtrorum*, &c. In Hebræo vtrobique idem verbum פרע quod noſter reddidit per nudare, & ſpoliare: fortè, vt vitaret repetitionem, & illud, *propter ignominiam*, ex Hebræo datiuus eſt, vt verti poſſit: *Videns Moyſes populum, quòd eſſet nudatus (nudauerat enim eum Aaron ignominiæ ſordis, & inter hoſtes nudum conſtituerat.)* Nudare autē, ſeu diſcooperire ſe ad ignominiam ſordis, modus loquendi vſitatus in Scriptura, ad exprimendam proſtitutionem ſpiritualem ex alluſione ad fornicariam, Iſai. 57. 4. Ezechiel. 23. 18. Eſt ergo ſenſus: Videns Moyſes populum, quòd eſſet ſemel depoſito pudore ad idololatrandum proſtitutus (namque Aaron dum illis idolum effinxit, quaſi diſcoopertum proſtituerat ad omnem ignominiam ſordis, hoc eſt, idololatriam admittendam) ſtans in porta caſtrorum iuſſit omnes ferè idololatras occidere. Hinc ergo primùm ad vicinas gentes denudata gens Hebræorum, nullam deinceps non admiſit occaſionem cum illis idololatrandi. De quo illud Ierem. 2. 20. *A ſeculo confregiſti iugum meum* (quaſi coniugale fœdus violaſti) *in omni enim colle, & ſub omni ligno frōdoſo tu proſternebaris meretrix*, ſignificat eos dereliquiſſe Deum, quaſi maritum ſuum, & more meretricis omnibus ſe adulteriis proſtituiſſe. *Proſternebaris*, צעה זנה ibas meretricis inſtar ex vna arbore in aliam, probans videlicet omnem idololatriam.

Locus Exodi difficilis explicatur.
Exod. 32. 25.
פרע
Nudare ſe, quid ſit
Significatur proſtitutio ſpiritualis per nudationem.
Iſai. 57. 4.
Ezech. 23. 18.
Populus nudatus, hoc eſt, depoſito pudore expoſitus ad idololatriā.
Ier. 2. 20.
Hebræi vagi per omnē idololatriā.

3. Ob hæc autem grauiter à Deo puniebantur Iudæi, nunc immiſſa peſtilentia, & fame, nunc bello, ac agrorum vaſtationibus; quod ſub Gedeone contigit ob cultum Baal. Hæc enim propriè ſunt annexa peccato. Vnde rectè Paul. Roman. 6. 23. *Stipendia peccati mors.* Per mortem omnes tribulationes poſuit, & Græcè pro ſtipendio eſt ὀψώνιον, quod propriè eſt illud, quod pani, & vino additur: & in re militari, teſſera frumentaria in quotidianum victum: ſignificatúrque, tribulationes, ac pœnas ita eſſe peccato annexas, vt certus quibuſdam animalibus à natura victus. Idcirco Deus Gen. 2. 17. præcipiens Adamo, ne comederet ex illo ligno, comminatúſque pœnam ſceleri, non dixit: *In quacunque die comederis*, interficiam te: ſed, *morieris*; quaſi diceret: Non erit opus, tortores quærere, parare cruces, ſtringere gladios aduerſùs peccantem: certa peccatum ſequetur pœna, tu ipſe peccans morieris: cauſa ſcilicet mortis non aliunde quàm à te ipſo peccatore oritura. Quadrat illud Pſal. 7. 15. *Ecce*

Rom. 6. 23.
Supplicia annexa peccatis.
Mors, omnis tribulatio.
Pœna, peccati opſoniū, quaſi additamentum victus.
Gen. 2. 17.
Certa peccati pœna.
Hebræi puniti ob idololatriam.
Cauſa mortis, ipſe peccator.
Pſal. 7. 15.

Inuidus non ſine ſuo malo parat alienum.

Ecce parturiit iniuſtitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Ad literam eſt ſermo de inuido, non ſine anxietate, & afflictione parante malum inferre proximo: id enim eſt propriè parturire. Quæritur verò quare parturitionem præpoſuerit conceptui; parturiit iniuſtitiam, concepit dolorem? Nimirum, vt quaſi rationem redderet præcedentis anxietatis in meditatione mali inferendi: quaſi dicat: Mirum non eſt, ſi ipſam quoque iniuſtitiam cum dolore enitatur, quoniam dolores ſimul ac peccatum ipſum iniuſtitiæ concepit.

Dolorem ſimul cum iniuſtitia concepit peccator.

Iſai 27.7.

Aliter idipſum exprimitur Iſai. 27.7. *Nunquid iuxta plagam percutientis ſe, percuſſi eum? in menſura, contra menſuram iudicabis*: & loquitur Deus de ſuppliciis illatis genti Iudæorum. *Nunquid iuxta plagam*, &c. Quaſi dicat Deus: Non percuſſorem hac in re, ſed iudicem egi, qui ſuum ſcilicet vnicuique tribuit. Eſt peccatum velut menſura, tantum videlicet ſupplicij capiens, & quaſi ſuo iure poſtulans: id ipſum ergo iudicaui, vt retribueretur illi, & non amplius. *In menſura, contra menſuram.* Sedenim quia ſæpe accidunt tribulationes ob alias cauſas; nempe vt per eas detur occaſio merendi (qua de re alibi diximus) idcirco ſalutare conſilium eſt, & laudabilis ſolicitudo, inquirere in cauſas tribulationum, vt ſi peccata in cauſa fuerint, emendentur, ac adeò malorum radices præſcindantur. Quod Chryſoſt. homil. 5. de pœnitentia abſolutam vocat medendi artem. Nimirum conſummati medici non ſatis habent emergentia in cutem curare vlcera, quoniam illis amotis alia repullulabunt, ſed occultas eorum cauſas rimantur, vt ab ipſo capite perfecta fiat malorum auulſio.

Peccatum eſt menſura pœnæ.

Ius peccati ad tantum pœna.

Inquirere in cauſas tribulationum, ſalutare conſilium.

Chryſ.

Abſoluta medendi ars, radices malorum euellere.

Hinc apparet, cur Pharao nunquam ſanatus fuerit, quia ſolos plagarum erumpentium dolores auertere curabat, non ipſam plagarum radicem, cor induratum. Hinc eſt, & Corinthiorum illæ ægritudines, ac deploratæ mortes, de quibus Paulus: *Propterea inter vos multi infirmi, & dormiunt multi.* quia ſcilicet non iam curabant fratrum neceſſitatibus occurrere, appoſitis, vt ſolebant, communibus menſis: vt enim ſanctiſſimus hic mos languere inter eos cœpit, inuaſêre ſimiliter eos languores corpòris, ac mortes inopinatæ. Qua in re illud erat malorum caput, quòd in ipſas eorum cauſas non inquirebant, Deo interim iuſtè condemnante eorum conniuentiam, ac ſupinum torporem. Id enim ſequentia ſignificant: *Quòd ſi noſmetipſos diiudicaremus, non vtique iudicaremur.* Docemur ergo cùm malis affligimur, malorum cauſas Deo adiuuante perſcrutari, ſicut fecit Gedeon, ita locutus cum Angelo: *Cur apprehenderunt nos hæc mala?* Cui Angelus, dum templum Baal, & lucum vaſtare iubet, quaſi digito commonſtrat, ipſam calamitatum radicem, idololatriam.

Quare Pharao nunquam ſanatus? Radix plagarum Pharaonis, cor induratum.

1.Corint. 11.30.

Corinthiorum ægritudines peſtiferes, quòd radicem non quærebant.

Angelus templum Baal, radicẽ malorũ, excindere primum iubet.

4. At cur lucum pariter ſuccidere iubet? quid mutæ commeruère arbores? nihil omnino: nec merito id tribuendum, ſed quaſi infelicitati, quòd in eo loco contigerit tam fœda patrari ſcelera. Probè quidem res explicabitur in hunc modum: Si in domo alicuius Magnatis, eo tamen inſcio, fiat coniuratio contra regem, non dubium, quin delato ad tribunal crimine ipſe ſimul cum delinquentibus condemnandus ſit; atqui nullam ipſe in ſe admiſit parricidij notam, ſed eſt omnino innocens. Verum quidem, ſed infelix nimirum fuit, quòd intra eius parietes coniurationis

Locus plectitur etiam, ad terrorem ſcelerũ.

A fuit patratum ſcelus; vnde ipſe quoque grauem incurrit ſuſpicionem eiuſdem criminis. Similiter reſpondendum eſt de luco Baal. D. quidem Ambroſ.2. de Cain, & Abel, cap.8. expendens quomodo ſcelera quædam patrata ſint in locis ſterilibus, grauiter ſubdit: Iuſtum natura eſt impertita iudicium, ea loca muneris ſui dote priuando, vt ex innocentis quadam condemnatione oſtenderet futura ſupplicia noxiora: propter Scelera igitur hominum etiam elementa damnantur. Denique Dauid montibus Gelboe, in quibus Ionathas cum patre interemptus eſt, perpetuæ pœnam ſterilitatis optauit. Atque hinc explicari poteſt locus Iſai. 2. 13. vbi poſtquam
B Propheta multa comminatus eſt ſupplicia Principibus Hieroſolymitanis, conuerſus ad montes, atque lucos, & loca alia, vbi publicè peccabatur, ita pronunciat: *Dies Domini exercituum ſuper omnes cedros Libani ſublimes & erectas, & ſuper omnes quercus Baſan, & ſuper omnes montes excelſos, & ſuper omnes colles eleuatos, & ſuper omnem turrim excelſam, & ſuper omnem murum munitum, & ſuper omnes naues Tharſis, & ſuper omne, quod viſu pulchrum eſt*, &c. Sermo eſt ad literam de vaſtatione inferenda per Babylonios ſuper montes, &c. ipſas ſcilicet ſcelerum machinas; quas ita rectè vocauit Lyranus, quòd eas impij quaſi erexerint machinas, ad exhibendos publicè ſcelerum
C actus. Magna verò exaggeratio turpitudinis peccati; quæ ſcilicet loca ipſa inficit, ac digna reddit, in quæ, nihil re ipſa commerita, furor tamen Domini meritò ſæuiat. Fœdauerat ergo montes ipſos idololatria; muros, & propugnacula, militaris licentia; naues auaritia; res pulchras, partim luxuries, partim cupiditas. Hinc illud Dauidis Pſal.6. 7. poſt adulterium commiſſum: *Lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lacrymis meis ſtratum meum rigabo.* Iniquitate, ait Theodoretus, contaminatum ſemper lauabit, quoad reddatur purum. Sic ergo dicendum, ex ſcelere idololatriæ lucum alioqui expertem culpæ, ex quadam veluti redundantia ſordidatum.
D

D. Ambroſ.

Ex innocentis condemnatione grauitas pœnæ maior oſtenditur.

Comminatio in mõtes, in quibus peccabatur. Iſai. 2. 13.

Mõtes quaſi machina, in quibus ſcelerum actus exhibebantur. Lyranus.

Turpitudo peccati magna, quæ etiam loca inficit.

Pſal.6.7. Theodoret.

Lectus Dauid contaminatus peccato, abluitur lacrymis.

Quare Gedeon petierit ſignum pluuiæ ſuper vellus?

SECTIO II.

1. *Cur petiit Gedeon ſignum poſt promiſſionem Dei? Ob inſitam Hebræis ad credendum difficultatem. Illuſtratur loco Bernardi, & loco Iob.28. Iuxta Gregorium Magnum explicantur ibi duæ periphraſes Iudæorum; prior, quòd eos oblitus ſit Deus; poſterior, quòd ſint vnici.*
E
2. *Multis modis Deus duritiem populi Iudaici tollere curauit, ex loco Tertulliani, maximè ſignorum oſtentatione. Ieremiæ locus explicatur, quem D. Chryſoſtom. illuſtrat. Quo ſenſu Irenæus miracula illa vocet characteres Iudæorum, explicatur loco Pauli, Galat.4.*
3. *Conuenienter Gedeon petiit, & Deus dedit illi ſignum velleris & areæ, videlicet homini agricolæ, qui ea ex officio curabat. Illuſtratur loco Matth.16. de ſigno Ionæ, & loco Ioannis 4. de conuerſione Samaritanæ.*
4. *Signum velleris & areæ deſignauit modum victoriæ, quam Gedeon reportaturus erat. Explicatur.*

1. PETIIT Gedeon ſignum in confirmationē promiſſionis dicens, Verſ. 37. *Ponam hoc vellus lanæ in area. Si ros in ſolo vellere fuerit, & in omni terra ſiccitas, ſciam, quòd per manum meam, ſicut locutus es, liberabis Iſrael.* Verſ. 38. *Factumque eſt ita; & de nocte conſurgens expreſſo vellere concham rore impleuit.* Verſ. 39. *Dixitque rurſus ad Deum: Ne iraſcatur furor tuus contra me, ſi adhuc ſemel tentauero, ſignum quærens in vellere. Oro, vt ſolum vellus ſiccum ſit, & omnis terra rore madens.* Verſ. 40. *Fecitque Deus nocte illa, vt poſtulauerat, & fuit ſiccitas in ſolo vellere, & ros in omni terra.* Hebr. Pro, concham, phialam., Septuaginta lagenam. Ratio dubitationis præſentis hæc eſt. Conſtat Gedeonem accepiſſe à

Varia lectio.

B Deo promiſſionem victoriæ; cur ergo inſuper ſignum petit? Quoniam erat Hebræa gens ſuapte natura ad credendum difficilis: eius enim optimè callebat ingenium Iſaias 6. 10. cùm & incraſſatum cor dixit, & aures ad audiendum graues (vt Dominus citat Matth. 13. 15.) ſignificauit enim mentis aciem naturaliter obtuſam, & ſenſum ipſum fidei, nempe auditum, omnino hebetem, & quaſi obturatum. Vnde Bernard. ſerm. 26. ſuper Cant. D. Petri gladium myſterio credit euibratum in aurem Malchi potiùs, quàm in manum, aut crura. Abſcidit auriculam, inquit, vt fidei viam faceret. Atque hinc optimè ſeſe aperit via ad intelligendum Magni Gregor.

Hebræa gens ſuapte natura ad credendum difficilis.
Iſai. 6. 10.
Senſus naturaliter obtuſus & hebes ad fidem.
D. Bern.
Petrus abſcidit auriculam, vt viam fidei faceret.

C interpretamentum ad cap. 28. 4. Iob. ſuper illa verba: *Eos, quos oblitus eſt, pes egentis hominis, & inuios.* Exiſtimat enim duplicem hic eſſe Iudæorum periphraſim; primam, *Quos oblitus eſt pes egentis hominis.* Pes egentis hominis, vel ſumi poteſt tranſitiuè pro pede, ſeu pedibus, id eſt, prædicatoribus Chriſti: *qui pro nobis egenus factus eſt, cùm eſſet diues*, 2. Corint. 8. 9. Prædicatoribus autem ſuis, quaſi pedibus perambulat mundum: vel ſumi poteſt intranſitiuè pro ipſis Apoſtolis, qui non modò pauperes, ſed iuxta Iſaiam cap. 14. 30. *primogeniti pauperum*, id eſt, prima capita fuerunt pauperum ſpiritu, & ſignificatur, ait Gregor. Iudæos eſſe eos, quos Apoſtoli propter cor-

Greg. Mag. Iob. 28. 4.
Duplex Iudæorum periphraſis.
2. Corint. 8. 9.
Prædicatores, pedes Chriſti.
Iſai. cap. 14. 30.
Pes egentis hominis, id eſt, Apoſtoli.
Gregor.

D dis duritiam, conuerſa ad Gentes prædicatione, ita obliti ſunt, ac ſi ad eos non pertinuerit annunciatio ſalutis; vt ſi quæratur, qui nam ſint Iudæi, rectè reſponderi poſſet: Quos Deus oblitus eſt.

Iudæi, quos oblitus eſt Deus.

Secundam periphraſim agnoſcit Gregorius in vocabulo *inuios*, & vult eſſe quaſi explicationem prioris: nam ideo Iudæos pes egentis hominis oblitus eſt, quoniam erant inuij: ſicut ſi rogatus viator, cur iter non carperet per ſyluam aliquam denſam, atque horridam? rectè reſponderet: quoniam eſt inuia. Ita prorſus Apoſtoli rogantibus, cur non prædicarent Iudæis, ad quos præcipuè promiſſio Euangelij facta fuerat? probè ſatisfacerent; quoniam ſunt homines inuij. Rectè (ait

Iudæi, inuij, ſicut ſylua horrida.

E Gregor.) inuios vocat, quia dum in infidelitate ſua obdurati ſunt, verbis vitæ, ad cor viam præbere noluerunt. Eſt ergo optima Iudæorum periphraſis, Homines inuij, quaſi nemus implexum fruticibus, crebra pinu tectum, atque ilice nigra; quod proinde quantumuis circumeas, nunquam inuenias, quà penetrare poſſis, ac adeò deſperans aliò greſſum vertas. Quantum inſudatum eſt ab Apoſtolis, vt viam aliquam ad ſalutem aperirent in eo populo? ſed obſtitit ſemper magna cordium obſcuritas, oculorum cæcitas, aurium grauitas, vt iure quaſi deſperantes exclamauerint

Greg.
Inuij, quia viam ad cor verbis vitæ negant.
Fruſtra inſudatum ab Apoſtolis, vt in eis viam verbis aperirent.

A illud, Actor. 13. 46. *Vobis oportebat primum loqui verbum Dei, ſed quoniam repellitis illud, Ecce conuertimur ad Gentes.*

2. Idcirco Deus hanc inſitam ad credendum tarditatem Hebrææ gentis multis modis excitare ſolebat; religione, inſtitutis, promiſſionibus, ſignis; qua de re egregiè Tertullian. 2. contra Marcionem, ponderans quomodo Deus minutiſſima quæque in lege, ac religione diſtinxerit: Deus in lege, inquit, aſſignanda ipſorum vaſculorum curam diſtinxit, vt iſtis legalibus diſciplinis occurrentibus vbique nullo momento vacarent à Dei reſpectu: quam legem non duritiæ autoris promulgauit, ſed ratio ſummæ benigni-

[illegible] multis modis à Deo excitata.
Tertull.

B tatis, populi potiùs duritiem edomantis, & rudem obſequio fidem operoſis officiis dedolantis. Ita Tertul. Quibus verbis oſtendit, Deum in tanta præceptorum, ac cæremoniarum vbique occurrente multitudine ad Hebræorum ſe ingenium accommodaſſe. Sciebat enim, tam eſſe difficile, tardumque ad credendum, vt multis ad hoc ipſum adminiculis indigeret. Egregiè verò clauſit, cùm Deum dixit, rudem obſequio fidem operoſis officiis dedolaſſe; boni videlicet architecti inſtar, qui lignorum, lapidúmque durities ac ruditates multiplici opera ædificio ſoſtentando coaptat. Ita ſcilicet fidem Iudæorum tortuoſam, & aſperam multis neceſſe fuit officiis dedolare ad conuenientem fabricam Synago-

Minutiſſimis diſciplinis vſus eſt Deus, ne vſſibi vacarent à ſuo reſpectu.
Operoſis officiis edomabat & dedolabat rudi populum.

C gæ.

Ante omnia verò ſignorum oſtentatio ad hoc ipſum celebris fuit: iis enim quaſi viarum indicibus, cæcutientes ad ſe Hebræos alliciebat Deus. Quare ad verba illa Ieremiæ 32. 20. *Qui poſuiſti ſigna, & portenta in terra Ægypti, vſque ad hanc diem in Iſrael, & in hominibus*, egregiam continet deſcriptionem Dei, quatenus erga populum illum à principio liberationis Ægyptiæ, ac deinceps, ſe geſſit. Signans, ait Chryſoſtom. viam monumentis cæleſtibus, ſicut nimirum communes viæ erectis deſignantur lapidibus. Chryſoſtomi ergo ſententiam non intelligo de nube illa per diem, & de columna per noctem, du-

Signis, quaſi viarum indicibus, ad ſe ducebat.
Ierem. 32. 20.
Signa, monumenta cæleſtia, vt lapides viarum.

D cente populum, ſed de plurimis in Ægypto, & per totam ſolitudinem patratis miraculis, quæ tanquam monumenta quædam erigebat Deus, ne populus ſuapte natura vagus, & inconſtans, aberraret à cælo. Hinc eſt, quòd Irenæus 4. aduersùs hæreſ. 18. hæc eadē ſigna, & prodigia characteres cæleſtes nominauerit, quibus videlicet Hebræus populus tanquam elementaribus characteribus rudem intelligentiam exerceret, vt ſit alluſio ad illud Pauli Galat. 4. 3. *Cùm eſſemus paruuli, ſub elementis mundi eramus ſeruientes.* Quod Hierony. ad Algaſiam interpretatur figuras, atque ſigna in veteri Teſtamento, quæ tanquam elementaris charta, ac prima fidei rudimenta adhuc infantibus à Deo data ſunt. Ideò enim, &

Irenæus.
Signa, characteres cæleſtes.
Galat. 4. 4.
Elementa mundi, id eſt, figuræ & ſigna, ſeu prima rudimenta infantiæ Iudæorum.

E ſub pædagogo viuentes eodem capite pronunciauerat, nimirum quaſi rudis ingenij pueros, à quorum latere nunquam diſcedere neceſſe eſt pædagogum. Hæc eſt igitur radix ſignorum in veteri Teſtamento, Iudæorum ingenio apprimè conueniens. Vt mirum non ſit, Gedeonem ſignum velleris petiuiſſe, maximè hominem agricolam, quique, cùm à Deo electus eſt in ducem populi, frumenta purgabat in torculari. Idcirco licet in hac petitione ſigni, poſt exhibitum ab Angelo miraculum ignis in ſacrificio, interceſſerit error aliquis, tamen ſpecta

D. Hieron.
Pædagogus aſſignatur, quaſi rudi puero.

Digitized by Google

A ſpectata hominis conditiooe digniſſimus veuia fuit.

3. Illud iure quis interrogauerit, quare Gedeon in area, & vellere, & pluuia ſignum petierit? Occurrit ſtatim prima ratio; quoniam hæc ſunt, quæ tractat agricola, aream, vellera, pluuias conuenientes, aut non conuenientes ſegetibus. Conuenientiſſimè ergo Gedeon ipſe petiit, & Deus in iis rebus exhibuit ſignum. Hine porro intelligi poteſt, quare Christus Phariſæis petentibus ſignum è cælo, reſponderit: *Generatio mala & adultera ſignum petit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ*, Matth. 16. 4. Correxit nimitum Christus malè conuenieutem petitionem: nam illis, terreni cùm eſſent, non conoeniebant cæleſtia ſigna, ſed terrena, quale Ionæ ſignum. *Sicut enim*, inquit, *fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, ſic erit Filius hominis in corde terræ*, &c. Hunc puto eſſe ſenſum literalem eius loci, alioqui difficilis, vbi non prædicantem Ionam aſſumit, ſed ceto incluſum, vt ſibi terra ſepeliendo conueniat, ſitque ipſe terra clauſus Phariſæis typus, quatenus terrenis inhærent, vt è terra ſurgens poſt tres dies exemplum fiat deſerendi terrena. Similiter in illo colloqoio Christi cum Samaritana, Ioan. 4. 7. quærit Chryſoſt. cur tam multa verba fecerit Christus de aqua & fonte? & reſpondet: quia nulla eſſe poterat conuenientior diſputatio cum muliere, circa aquam, & puteum ſatagente: ſumpta videlicet à materiali aqua occaſione tractandi de illa ſpirituali, quæ ſalit in vitam æternam. Pulchrè autem Chryſoſtomus hæc verba addit: In aqua, inquit, mulieris ſalutem deſignat. Nimirum id vnum Christus cupiebat, vt viam ſalutis edoceret Samaritanam; quomodo verò id meliùs in muliere alioqui rudi, & quæ ſolum fontem, ac hydriam ſuam nouerat,

Petentibus Phariſæis de cælo ſignum, datur terrenum, vtpote terrenis.

Christus terra clauſus, & poſtea reſurgens typus Iudæis, vt è terrenis reſurgant. Ioan. 4. 7.

D. Chryſ. *Samaritanâ per aquam, quam tractabat, allicit.*

aſſequeretur, quàm ſi in ipſo fonte ac hydria ſalutis quaſdam veluti lineas, atque typos effigiaret? Rectè igitur Chryſoſtomus. In aqua, inquit, mulieris ſalutem deſignat. Nec verò aliter agens Deus cum paſtore Moyſe de liberatione Hebræorum, eam ipſam illi quaſi delineauit in baculo paſtorali, modò in colubrum verſo, modò in baculi formam reſtituto. Qua de re plura diximus in Viſione Rubi. Ita prorſus Gedeoni homini ruſtico congruentiſſimum fuit ſignum pluuiæ ſuper vellus, & aream.

In hydria ducit ſalutis lineas.

Salutem Hebræorum delineauit in pedo paſtorali Moyſis.

B 4. Sed eſt alia ratio velleris, atque areæ propriè ſpectans ad promiſſam victoriam. Petiit Gedeon à Deo vt plueret primùm ſuper vellus, & non ſuper aream: quo facto expreſſit vellus, & concham impleuit aqua; deinde vice verſa, vt ſuper aream plueret, & non ſuper vellus, & factum eſt ita. Significatum eſt autem id, quod ſtatim contigit: pro quo notandum, per aquas in Scriptura ſignificari populos, Apocal. 17. 15. *Aquæ, quas vidiſti, populi ſunt*, &c. Senſus ergo eſt; ad Gedeonem primùm, Deo excitante, confluxiſſe plurimos populos, eique, vt velleri aquas, adhæſiſſe ad prælium; qui tamen Deo ſic iubente dimiſit à ſe multos, & quaſi excuſſit, ne multitudine magis, quàm auxilio Dei vincere videretur: fuſis verò prælio Madianitis, cùm Tribus Ephraim per inuidiam concitaretur in Gedeonem, quòd ſe ad pugnam non vocauerit, C ſed ſolus voluerit potiri victoria, prudenter addidit, ſibi nihil deberi, ſed totum ipſis; qui traditos haberent à Deo Principes Madian: ita ſiccum ſe quaſi vellus vrbaniter exhibuit in Ephratæos, quaſi in aream totam refundens felicitatem. Aliæ rationes afferri ſolent de vellere, & area; ſed quoniam myſteria ſapiunt, ſpeciali Commentario illuſtrandæ ſunt.

Apocal. 17. 15.

Vellus rore plenum, ipſe Gedeon cum plurimis populis ſibi adhærentibus.

Excuſſit vellus, quia plurimos à ſe dimiſit.

Excuſans ſe Ephratæis, quòd ſibi nihil deberetur, ſed totũ ipſis, vellus ſiccum ſe oſtendit, & eis aream madidam.

Secundus Commentarius de ſenſu myſtico.

IN ſenſu myſtico duo ſimiliter ſeſe offerunt in Viſione pluuiæ ſuper vellus, & aream. Primum, comparatio Synagogæ, & vniuerſalis Eccleſiæ. Secundum, Incarnatio Verbi Diuini in vtero Virginis.

Qualis ſit comparatio Synagogæ, & Eccleſiæ in pluuia, vellere, & area?

SECTIO I.

1. *Myſticè ſignificatur per vellus, & aream viciſſim madentia gratia veteris, & noui Teſtamenti. Oſtenditur id loco D. Auguſt. iſque ipſe apertam gratiam in lege noua demonſtrat in apertione lateris Chriſti. Explicatur effuſio gratiæ in lege noua loco Apocal. 22. & exaggeratur quaſi venalis expoſita loco Actor. 8.*
2. *Proponitur locus D. Ambroſij ponderantis duo illa indicia velleris & areæ. Quomodo Gedeon fuerit figura Chriſti bellatoris. Inquiritur in Ambroſio, cur area ſignificet creſcentem Eccleſiam, cùm in area nihil creſcat? Cui reſpondetur ex Aug. Cur per vellus populus Iudæorum ſignificetur? Reſpondetur ex Rup.*

D 1. MVLTA quidem hac de re Patres, quorum dicta præterite non poſſumus abſque iniuria Viſionis, quam tractamus. Igitur Auguſt. ſerm. 2. de verbis Apoſtoli, agens de manifeſtatione gratiæ in nouo Teſtamento aduersùs Iudæos, hanc de vellere hiſtoriam affert in probationem; & addit: Repete tempus veteris Teſtamenti: gratia occultabatur, tanquam imber in vellere: attende tempus noui Teſtamenti; diſcute gentem Iudæorum, quaſi vellus ſiccum inuenies: orbis verò totus tanquam area plenus, eſt gratia, non occulta, ſed manifeſta. Hæc Auguſtinus. Et paulò antè, tempus nouæ legis appellauit tempus aper- E tæ gratiæ, quaſi tempore legis veteris clauſa fuerit. Reuera autem ita fuiſſe euult Auguſt. idem, ex eo quod dicitur Ioan. 19. 34. *Vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit ſanguis & aqua.* Vbi ſacramenta Eccleſiæ in publicum educta ſignificantur è Chriſti pectore, quod proinde Euangeliſta non percuſſum dixit, ſed apertum. Clauſum igitur er-

D. Auguſt.

Tempore veteris Teſtamenti, gratia in vellere: tempore noui, gratia in area mundi.

Tempus nouæ legis, tempus apertæ gratiæ.

Ioan. 19. 34.

Clauſũ pectus Synagoga aperuit Chriſtus in cruce Eccleſiæ ſuæ.

In area, vbi grana eglumantur, quia in Eccleſia gratia manifeſtantur. Eccleſia area manifeſta gratia.

ga Synagogam pectus, Eccleſiæ ſuæ penitus manifeſtauit, & io aream quaſi expoſuit omnes gratias, eductas videlicet ab inuolucris priſtinis: eſt quippe area granis eglumandis deſtinatus locus. Vnde Auguſt. ſermon. illo citato Eccleſiam vocat aream manifeſtæ gratiæ: quaſi diceret, in qua gratia, non vt antea apud Iudæos figuratum, ac ænigmatum inuoluta glumis, ſed ab illis omnino excuſſa, aperta, ac eoucleata ſit.

Apocal.22.1.

Fluuius aqua viuæ. Spiritus ſancti gratia. Gratia tempore legis noua in plateis expoſita.

Act.8.18.

Certè quidem id mihi videtur magna ponderatione dignum, quod Apocalyp. 22. 1. dicitur *fluuius aquæ viuæ à ſede Dei, & Agni* procedere in medium plateæ ciuitatis. Plerique enim Patres per fluuium intelligunt Spiritus ſancti gratiam, quæ primis illis temporihus ita publice ac liberaliter fluxit, vt quaſi in plateis cuilibet expoſita videretur. Quod quidem vehementer exaggerat illud, licèt peruersè pronunciatum à Simone Mago, Actor. 8. 10. Cùm enim videret per ſolam impoſitionem manuum Apoſtolorum, dari fidelibus omnibus Spiritum ſanctum: eam ſibi poteſtatem, rem quaſi venalem pretio comparare voluit: *obtulit* enim *pecuniam*, & ait: *Date & mihi*, inquit, *hanc poteſtatem.* Tanta erat igitur Spiritus ſancti effuſa liberalitas gratiarum, vt homo impius, quaſi in foro, ac platea expoſitas emere voluerit. Hæc autem tam effuſa gratiæ per aream monſtrata exhibitio, manifeſte eoouincit, velleris quandam quaſi auaritiam, vtpote quòd è cælo immiſſum rorem ſic tenaciter imbiberit, vt non niſi paruam coocham, & quidem bene expreſſum, implere potuerit. Vnum videlicet proſelytum, poſt multas maris, terræque circuitiones, vix efficiebant, Matth. 23.15.

Et opinione Simonis venalis.

Velleris auaritia quædam in retinendo imbre. quid?

Matth.23.15.

D. Ambroſ.

a. Sed & Ambroſij locus elegantiſſimus in lib. de viduis, in hanc eandem ſententiam optimè quadrat. Sic enim ibi. Sanctus, inquit, Gedeon myſtiei certaminis præliator, futuræ capiens inſigne victoriæ ſpirituale ſacramentum, vigore mentis agnouit pluuiam illam rorem eſſe verbi Diuini, quæ primo quidem pluit in vellus, cùm terra omnis perpetuis ſiccitatibus æſtuaret: ſecundo verò indicio vniuerſam terram imbre fuſo madefecit, cùm ſiccitas eſſet in vellere. Aduertit quippe in hoc vir præſagus futuræ Eccleſiæ creſcentis inſigne, aream cæleſti rore completam; veteris autem Syoagogæ vellns ſiccum. Primum illud ootari oportet, quòd Ambroſius Gedeonem vocat myſtici certaminis præliatorem; quia (vt Rupert. exiſtimat) Gedeon figura fuit Chriſti bellatoris: quia vterque ſine armis hoſtes vicit: nam ſicut Gedeon trecentos viros, non cum armis, ſed cum lampadihus intra lagenas, ac tubas præ manibus habentes io aciem eduxit, qui fractis lagenis, ſolo fulgore lampadum, ac tubarum ſooitu hoſtes fugarunt: ita Chriſtus collegit (ſicut ait Clemens Alexandrin. in exhort.) incruentum exercitum, nimirum Apoſtolorum, ac Martyrum ſuorum, qui quantumuis perfracto in laboribus, ac tormentis corpore, tamen ſolo miraculorom ſplendore, ac prædicationis ſonitu hoſtes fidei ſuperarunt. At cur aream, in qua nihil creſcit, vocat inſigne creſcentis Eccleſiæ? nimirum, quoniam (vt ait Aug.) in area communior, & ſecurior eſt futuræ meſſis prouentus. Ideo autem per vellus (inquit Rupertus) populus Iudæorum intelligitur, quia ſicut vellus ſine corruptione, ac dolore agni ſucciditur: ita Iudaicus populus Deo primum

Gedeon myſtici certaminis præliator. quia fuit figura Chriſti bellatoris.

Rupert.

Clem. Alex.

Chriſti exercitus incruentus. Prædicatione, & miraculis duntaxat vicit. Sicut in area, ſic in Eccleſia ſecurior prouentus fidei

D. Auguſt.

Rupert.

Vt vellus ſine corruptione agni, ſic Iudaicus populus à Chriſto ſeparatus.

D. Chryſ.

Origen.

A adhærens, à fide Chriſti, ſine damno ipſius Domini ſeparatus eſt. Ita Rupert. Similia ſunt & apud Chryſoſtomum tom.1.ad Pſalm.72. & Origen.homil.8.in lib.Iud.

Eadem Viſione pluuiæ, velleris, & areæ, Incarnationem in Virginis vtero ſignificari.

SECTIO II.

B

1. *Viſione velleris & areæ Incarnationem ſignificari in vtero Virginis, elicit Rupertus ex ipſa notione nominis. Inſignis ea de re prophetia in Pſalm. 71.* Deſcendet ſicut pluuia in vellus. *Locus egregius D. Ambr. ſuper eandem prophetiam.*
2. *Proponitur Bernardi locus in eandem ſententiam.*
3. *Expenditur locus Bernardi, maximè quòd in ea poſuerit Deus gratiam particularem, & gloriam.*

1. ILLVSTRIOR longè eſt illa de Incarnatione Verbi in vtero Virginis allegoria, quam ſimiliter Patres communi coonſenſu rimati ſunt in vellere, & area. Atque vt vel iode initium ſumatur, in ipſo Gedeonis oomine Incarnati Verbi myſterium Rupertus agnouit: nam Gedeon interpretatur, circumiens in vtero. Quid eſt (ait Rupertus) circumiens io vtero, oiſi omnipoteus Deus ſua diſpenſatione nos redimens, & ſua diuinitate cuncta complectens: vt in vtero incarnatus eſſet, & clauſus noo eſſet? Ita Rupert. Atque huius rei habemus inſignem prophetiam Pſalm.71.6. *Deſcendet ſicut pluuia in vellus, & ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram.* Quem locum omnes ad literam de præſenti myſterio interpretantur, atque ad vellus Gedeonis manifeſtam agnoſcunt alluſionem. Inter omnes D.Ambroſ.ſerm.13.de Natiuitat. Domini ad citatam Pſalmi ſententiam. Quid tam ſilenter, inquit, & ſioe ſtrepitu ſit, quam cùm imber in lanæ vellus infunditur? nullius aures ſono verberat, nullius corpus humore repercuſſionis aſpergit, ſed ſine inquietudine homioum, totum imbrem per multiplices effuſum partes, toto corpore in ſe trahit, vnius meatus ſciſſuram neſciens, ſolida mollitie plures præbens meatus, & quod clauſum videtur per denſitatem, eſt patulum per tenuitatem. Rectè ergo Maria velleri comparatur, quæ ita concepit Dominum, vt toto eum hauſerit corpore, nec diſciſſuram corporis paſſa ſit, ſed omnino mollis fuerit ad obſequium, ſolida ad ſanctimoniam. Rectè, inquam, Maria velleri comparatur, de cuius fructu ſalutaria populis veſtimenta texuntur. Vellus planè Maria eſt, ſiquidem de molli ſinu eius Agnus eſt egreſſus, qui & ipſe matris lanicium, hoc eſt, carnem geſtans, molli vellere cuoctorum operit vulnera populorum: omne enim peccati vulnus Chriſti lana ſuffunditur, Chriſti fouetur ſanguine, & vt ſanitatem recipiat, Chriſti indumento veſtitur. Huc vſque Ambroſ. In cuius verbis illa Virginis deſcriptio inprimis placet, qua per ſimilitudinem ad velleris mollitiem, & ſoliditatem, dicitur

Nomen Gedeonis myſterium Incarnationis notat.

Rupert.

Pſal.71.6.

D. Ambroſ.

Elegans deſcriptio infuſi velleris.

Virgo mollis ad obſequiũ, ſolida ad ſanctimoniam.

tur mollis ad obſequium, ſolida ad ſanctitatem; quæ duo iuprimis enituerunt in legatione Gabrielis: ſolida enim ad ſanctitatem fuit, cùm dixit: *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* mollis verò ad obſequium, cùm illud addidit: *Ecce ancilla Domini*, &c.

Solida, cùm dixit: Quomodo fiet iſtud? mollis, cùm dixit: Ecce ancilla Domini.
D. Bern.

2. Quàm pulchrè & Bernard. in hoc eodem argumeoto verſatur homil. 2. ſuper Miſſus eſt? Ibi namque inter alias figuras, hanc de vellere Gedeonis, ita Virgini accommodat: Quid illud, inquit, Gedeonis vellus ſignificat (quod vtique de carne tonſum, ſed ſine vulnere carnis, in area ponitur, & nunc quidem lana, nunc area rore perfunditur) niſi carnem aſſumptam de carne Virginis, & abſque detrimento virginitatis? cui vtique diſtillantibus cælis tota ſe infuodit plenitudo diuinitatis; adeò vt ex hac plenitudine omnes acceperimus, qui verè ſine illa non aliud, quàm terra arida ſumus. Huic quoque Gedeonico facto Propheticum dictum pulchrè ſatis conuenire videtur, vbi legitur: *Deſcendit ſicut pluuia in vellus.* Nam per hoc, quod ſequitur: *Et ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram*, idem datur intelligi, quod per aream rore madidã. Pluuia quidem voluntaria, quã ſegregauit Deus hæreditati ſuæ, placidè priùs, & ſine ſtrepitu operationis humanæ, A ſuo ſe quietiſſimo illapſu, Virgineum demiſit in vterum, poſtmodum verò vbique terrarum diffuſa eſt per ora prædicatorum, noo iam ſicut pluuia in vellus, ſed ſicut ſtillicidia ſtillantia ſuper terram, cum quodam vtique ſtrepitu verborum, & miraculorum. Ita Bernard. In quibus illud acutè dictum: Vellus de carne, ſed ſine vulnere carnis; quia caro Chriſti de carne Virginis, ſed ſine corruptione virginitatis. Idem Bernard. in ſerm. de Natiuitate Mariæ, oſtendens, io Maria poſuiſſe Deum totum remedium noſtrum, ita loquitur: Cæleſti rore Deus aream rigaturus, totum vellus priùs infudit, redempturus humanum genus pretium vniuerſum contulit in Mariam. Et ſermoo. B 3. de Annunciatione aſſerens, ſingularem ſimul ac generalem fuiſſe Mariæ gratiam; ſingularem, inquit, quòd ſola iouenerit plenitudinem generalem; quod de ipſa plenitudine accipiant vniuerſi. Sic nimirum, ſic olim ros totus in vellere, totus in area fuit, ſed in nulla parte areæ totus ſicut in vellere. ita ibi. Significat autem vtroque loco Bernard. non modò excellentiam gratiæ in Maria, ſed illud etiam peculiare priuilegium, quòd per eam orbi terrarum cæteras gratias communicauerit Deus. Plura Patres in hanc materiam, quæ conſultò nunc omittimus.

Vellus detonſum ſine vulnere carnis, Chriſtus natus ſine læſione matris.
Maria plenitudine diuinitatis infuſa, omnes impleuit.
Pluuia diuinitatis abſque ſtrepitu humanæ operationis in Virginem illapſa.
Poſtea cum ſtrepitu prædicatorum, & miraculorum effuſa.
Imber in vellere, poſtea in area. pretium noſtrum priùs in Maria, poſtea in omnibus hominibus.
Sola Virgo inuenit plenitudinem generalem.
Gratia maior in Maria, quàm in cæteris.
Per Virginẽ Deus communicauit omnes gratias

VISIO NONA,

QVAM HABVIT ELIAS.

3. *Regum* 19.

PRÆFATIO.

De Elia Vidente.

Elias quid ſignificet.
D. Hieron.
Rabanus.
Vbi natus.

ELIAS idem ac Dominus Deus, autore D. Hieronymo; vel, Deus fortis, autore Rabano: natus in regione Galaad, quæ erat in ſortibus duarum Tribuum, Ruben, & Gad, & dimidiæ Manaſſes, vltra Iordanem, Num. 32. in oppido Thesbe, quæ ſita erat in ſorte Gad, vel dimidiæ Tribus: nec enim conſtat (ait Abulenſ.) in qua illarum fuerit. Hæc illa Thesbe, in qua mulier è turri molarem lapidem iaciens occidit Abimelec filiũ Gedeonis ex ancilla, regem, ſeu potiùs tyrannum apud Sichimitas, Iudic. 9. A Thesbe hac dictus eſt Elias Thesbites. Floruit regnante Ioſaphat in Ieruſalem: Achab in Samaria anno ab orbe cõdito ter milleſimo ſexageſimo. Quærit Abulenſis, an Elias fuerit Sacerdos aut Leuita? Nam immolauit taurum in probationem fidei veri Dei contra Baal, 3. Reg. 18. Reſpondet, neu- C trum fuiſſe; eruitque id ex eo quod dicitur fuiſſe tantùm ex habitatoribus al Gaad Si enim fuiſſet Sacerdos, ſignificaretur id in contextu ſacro, ſicut de Ieremia, Ierem. 1. 1. *qui fuit de Sacerdotibus, qui erant in Anathoth*: at cùm dicatur Elias fuiſſe abſolutè de habitatoribus Galaad, inter laicos Prophetas cenſendum eſſe, conſtare debet. Ita cenſet Abulenſ. At Epiphanius Leuitam fuiſſe aſſerit de Tribu Aaron, natúmque, igne viſum ablui, & cibari, reſpõſúm- D que datum, igne illum & romplixa iudicaturum Iſraël.

Num. 32.
Thesbe, quod oppidum.
Iudic. 9.
Sub quibus regibus, & quoto anno ab orbe floruit.
3 Reg. 18.
Non fuiſſe Sacerdotem nec Leuitã, aſſerit Abulenſ.

2. Rectè verò obſeruat Rabanus, quòd ſicut Melchiſedech, ita & origo Eliæ tacetur: nam eius nomen ſubitò introducitur in Scriptura, cap. 17. 3. Regum, abſque vlla mentione de patre aut matre illius eo loco, aut alibi in ſacris literis. Quod verò ſanctus Epiphanius, & Dorotheus aſſerunt, patrem Eliæ dictum Sobacha, res eſt incerta.

Rabanus.
Nomẽ Eliæ ſubitò introducitur in Scriptura, ſicut Melchiſedech.
S. Epiphan.
Doroth.

Digitized by Google

Incertũ quis fuerit pater Eliæ.

incerta. Fuit ergo in hoc Elias, ſicut &
Melchiſedech, typus Saluatoris noſtri, qui
nec patrem in terris habuit, nec in cælis
matrem. Et ſanè cùm Elias in iis, quæ ad
Dei zelum pertinebant, ſummam profite-
retur in loquendo libertatem etiam co-
ram regibus, ducibus, ſacerdotibus; talem
oportuit eſſe, vt nec patrem, nec matrem,
nec genealogiam in mundo agnoſceret:
in eo vel maximè ſimilis Chriſto, qui in
iis, quæ Patris eius erant, viſus eſt matrem
etiam ſanctiſſimam non agnouiſſe. Luc. 2.
48. inuentus in templo cùm eſſet anno-
rum duodecim, dicẽre B. Virgine: *Fili, quid
feciſti nobis ſic? Ego & pater tuus dolentes quæ-
rebamus te*, reſpondit: *Quid eſt, quòd me quæ-
rebatis? Neſciebatis, quia in his, quæ Patris mei
ſunt, oportet me eſſe?* & Matth. 12. 48. cùm
concionaretur, ad populum, & accepiſſet
ipſe à quodam, adeſſe matrem, & fratres
eius, reſpondit: *Quæ eſt mater mea, aut qui
ſunt fratres mei?* Talis profectò Elias iure
interpretatus Dominus Deus, quaſi hu-
manitatis nihil haberet, ſed totus quaſi
Deus diuinitus è cælo ad terras miſſus.

Eliam in loquendo liberrimum oportuit eſſe ſine patre, ſine matre, ſine genealogia.

Luc. 2. 48. *Chriſtus in iis, quæ Patris erant, nec matrem ſanctiſſimã agnoſcebat.*

Matth. 12. 48.

Elias ideo Dominus Deus, quaſi nihil haberet humanitatis, ſed totus eſſet diuinus.

3. Primùm inducitur 3. Reg. 17. de-
nuncians Achab futuram ſiccitatem, ac
adeò famem; móxque iuſſu Dei fugit ver-
sùs Orientem, latuítque in ſpecu iuxtà
torrentem Carith, è regione Iordanis: vbi
pane, & carne pauit illum Deus per cor-
uos manè, & veſpere. Grauiter quidem
Greg. Nyſſen. Orat. de laudibus Baſilij fra-
tris, perſonam Eliæ deſcribit, cùm primùm
venit ad Achab: Cùm Achab, inquit, tra-
xiſſet populum ad idololatriam, exhibet
Deus Eliam ad curandum populum, vi-
rum, qui curationem, & cultum corporis
deſpiceret, facie ſqualenti, qui multitudine
ſuorum crinium obumbraretur, qui pecu-
liari modo viuendi vteretur, aſpectu vene-
randum, vultu triſti, ac riſus experti, obtu-
tu oculorum recto, & eodem quo inten-
diſſet vergenti; pelle caprina tantum de
corpore tegentem, quantum abſcondi de-
corum erat, reliqua corporis ad aëra per-
durantem; & nihil curantem vel æſtus, vel
frigoris iniquitatem: qui cùm populo ex-
hibitus eſſet, primùm flagello famis, veluti
ſcutica, inceſſit eius petulantiam. Ita Nyſ-
ſenus. Atenim qua occaſione Elias ſicci-
tatem hanc prædixerit, controuertitur. Re-
fert quidem Abulenſ. opinionem Rab. Sa-
lomonis, quòd cùm ad finem capitis præ-
cedentis facta fuiſſet mentio de ſupplicio
eius, qui inſtaurauit Hiericho iuxta verbum
Ioſue, Ioſue 6. 26. omnéſque mirarentur
prophetiam Ioſue exactè completam: ſo-
lus Achab irridens, caſu id euenisse dixit:
quoniam & Moyſes prænunciauerat futu-

Greg. Nyſſ.

Elegans deſcriptio Eliæ, ex Greg. Nyſ.

Abulenſ. Rabbi Salomon. *Occaſio inferendæ ſiccitatis, ex Abulenſe.* Ioſue 6. 26.

A ram ſiccitatem, & famem apud Hebræos,
ſi ad idola declinarent, & tamen cùm ſæ-
pius ita declinauerint, non fuerunt ea pœ-
na mulctati: tunc Elias opportunè pro-
phetiam ingerens contra Achab, qui erat
idololatra cap. 17. 1. citato, dixit: *Viuit Do-* 3. Reg. 17. 1.
*minus, in cuius conſpectu ſto, ſi erit annis his
ros & pluuia, niſi iuxta oris mei verba.* Hanc
exiſtimationem Rab. Salomonis putat Ca-
iet. non eſſe à ratione alienam: Abulenſ.
veriſimilem non credit: ego nugas dixe-
rim Rabbinicas: illud tamen mihi videtur
B certum, cum Caietano, Eliam ob peccata
Achab, & populi, maximè verò ob idolo-
latriam, ſiccitatis plagam prænunciaſſe. Iu-
rauit Elias per Dei vitam, addens peculia-
tem loquendi modum, videlicet, *In cuius
conſpectu ſto.* Caietanus orationem hîc cõ-
miniſcitur, quod Elias orando (vt Iacobus
ait vltimo ſuæ Canonicæ) impetrauit à
Deo, *vt non plueret.* Itaque idem eſſe ſtare
in conſpectu Dei, & orare ad Deum, quo-
niam oratio nihil aliud eſt, quàm eleuatio
C mentis ad Deum. At verò Abulenſ. credit
fuiſſe modum loquendi familiarem Eliæ,
quòd & ſolus, & ſæpius eo modo loquendi
vtatur. Sunt enim plerumque hominibus
ſpeciales quidam loquẽdi modi, quos fre-
quenter vſurpant: quare & Eliæ in vſu fuit
ſic loqui, *Deus, in cuius conſpectu ſto,* hoc eſt,
cui ſeruio. nam ſerui coram dominis ſtare
ſolent. vel quem mihi ſemper præſentem
habeo, cui omnia mea (inquit Abulenſ.)
aſtantia ſunt, vt ab eius obſequio nunquã
recedere audeam. id quod maximè ad per-
D fectionem vitæ iuuat, iuxta illa Domini
ad Abraham Geneſ. 17. 1. *Ambula coram
me, & eſto perfectus.* Quaſi nullum ſit me-
dium; ſed poſita hac præſentiali inambula-
tione coram Deo, neceſſariò ſequatur
perfectio. Cùm tamen conſtet ex Cano-
nica Iacobi oraſſe Eliam, vt non plueret,
præmiſſam talem orationem, certum eſt:
at eam expreſſam per modum loquendi,
in cuius conſpectu ſto, minùs probabile, quàm
id; quod de tali modo tenet Abulenſ. Etſi
E autem hoc loco non exprimatur in quot
annos Elias ſiccitatem indixerit, tamen ex
loco citato Canonicę Iacobi habemus, tres
annos ac dimidium duraſſe.

Caietan. Abulenſ. *Plagam ſiccitatis illatam ob peccata populi, maximè ob idololatriã.*

Caietan. Iacobi vltimo. *Stare in conſpectu Dei, id eſt, orare, ex Caiet.*

Abulenſ. *Modus loquendi familiaris Eliæ, ex Abul.*

Stare in conſpectu Dei, id eſt, ſeruire, vel præſentem eum ducere. Geneſ. 17. 1.

Ambulare coram Deo, & eſſe perfectum, idẽ eſſe.

Præmiſſam orationem certum eſt ex D. Iacobo, ſignificatam per eũ modum loquendi, minùs probabile.

4. Latuit Elias aptè in torrente Carith,
quoniam (vt ait Abulenſ.) erat in abdito
ſolitudinis remotiſſimus ab hominum fre-
quentia: futurum autem ſciebat Deus,
Achab requiſiturum Eliam per totam ter-
ram Iſraël, vt cogeret eum etiam adhibitis
tormentis orare pro remedio ſiccitatis.
Manſit ergo Elias ſolus in ſpelunca aliqua
prope torrentem, idque per tres ferè an-
nos, vt ait Abulenſ. ibíque diuinis con-
templa

Tres annos ac dimidiũ duraſſe famem, contra Abulenſ.

Iuxta Abulenſ. latuit in ſpelunca Carith per tres annos.

Elias altior mundo, proximus cælo.

templationibus vacabat. Elias ibi (ait Chryſoſt. ſerm. de Elia) altior mundo, proximus cælo, Dei colloquio fruebatur. Sic ille. Paſcebatur autem Deo intus diuinis conſolationibus, foris pane, & carnibus, quæ duo corui iuſſu Domini afferebant manè, & veſpere. Dicitur autem Deus præcepiſſe coruis, vt hæc facerent, non quòd corui capaces fuerint diuini præcepti, ſed quoniam Deus ita mouebat eorum inclinationes, vt certò deferentes ea, quæ volebat, quaſi dicto eius audiẽtes viderentur. De hoc autem per coruos miniſterio, plura Patres. Chryſoſtomus eò factum exiſtimat, vt Deus per immites natura coruos erudiret Eliam. Serm. de Elia, Prophetam, inquit, per illas aues, quibus ſui fœtus inuiſi ſunt, nutriuit. Odit enim prolem ſuam coruus, quod Propheta inſinuat dicens: *Et pullis coruorum inuocantibus eum.* Vnde per illos apud Eliam, qui Iudæis, tanquam filiis malæ frugis ſuccenſebat, Deus intercedit, quaſi dicat: Ecce corui, qui natura pullis ſunt immiſericordes, illi ipſi, vt hoſpites tibi ſeruiunt: abſurdum ergo non eſt, quod apud te miſericordiæ meæ patrocinentur corui. Ita Chryſ. Idem D. Chryſ. ſuper Pſal. 96. Non ſolùm, inquit, Sanctis teſtificantur feræ, vt vipera Paulo, ſed & ſeruiunt; Ionæ cetus triduo ſubiugatus fuit, vt quo intus gubernãs, nõ quò ipſe volebat duceretur; ſicut corui Eliæ quotidie cibos, ceu domino afferebãt. Gratè verò commẽtus eſt D. Aug. coruis hoc miniſterium impoſitum, vt luerent carnificinã à ſe factam poſt diluuium. A coruis, inquit, miniſterium Prophetæ præcipitur, vt culpam, quam in diluuio commiſerat, purgare auis illa videretur, dum fidelis miniſter efficitur Eliæ, qui negligens, ac fallax fuerat Noë. Illud quoque in hoc miniſterio oſtenditur, qualiter homo, ſi non peccaſſet, animalium miniſteriis vteretur. Vnde verò illas carnes & panes attulerint corui, ille viderit, qui tale officium committebat. Sic Auguſtinus. Corui infidelitatem erga Noë, intelligit illam Gen. 8. 7. qua miſſus ex arca à Noë, vt regreſſus indicaret, an aquæ diluuij ceſſaſſent, *egrediebatur, & non reuertebatur*, cadauerum carnibus inhians, vt coniectant interpretes. Vnde autem detulerint panes, & carnes, putat Abulenſis è domo Achab, vt vel inuitus paſceret Prophetam. Rectè autem Caiet. Nota moderamen, inquit, modicum enim fuit, quod corui roſtro vehebatur, videlicet quia Dominus neceſſitati ſubueniebat, non voluptati.

Deus præcepit coruis, quoniã certò mouit inclinationes eorum ad ſui nutum.
D. Chryſ.
Per coruos paſcit, vt per immites feras erudiret Eliam ad clementiam.
Coruus odit prolem ſuã.
Ionas intus gubernabat cetum.
D. Auguſt.
Cur coruis impoſitum hoc præceptum, opinio D. Auguſt.
In miniſterio corui oſtenditur, qualis fora in hominem futura, ſi nõ peccaſſet.
Abulenſ.
Coruos è domo Achab attuliſſe carnes, putat Abul.
Caiet.
Modico cibo pauit Deus Vatem.

5. Igitur ſiccato torrente Carith monuit Deus Vatem, Sarepta Sidoniorum pe- A teret, vt ibi quod reliquum erat famis apud viduam mulierem tuto tranſigeret; inſuper, & miraculosè aucta farina hydriç, & oleo lecythi, & filio mulieris è mortuis ſuſcitato, denique ſtatuto tempore mittitur à Deo in occurſum Achab daturus pluuiam; quod præſtitit, probata priùs fide veri Dei per ſolennem immolationem, & occiſis quadringentis quinquaginta Sacerdotibus Baal. Sarepta (vt ait Ioſephus 8. Antiquit.) ciuitas erat parua inter Tyrum, & Sidonem, in qua habitabat vidua, etſi in- B ter Ethnicos, religioſa tamen, vt affirmat Caietan. & apparet ex eo, quòd loquens ad Eliam, iurat per Deum eius. *Viuit Dominus Deus tuus.* D. Chryſoſtomus (homil. illa citata proſecutus eam conceptionem, quòd Deus ipſe variis modis placare nitebatur Eliam erga populum) ponderat etiam quomodo miſerit eum ad viduam Gentilem, ac adeò abominabilem homini Iudæo, vt potiùs eligeret pluuiam à ſe poſtulare in remedium communis famis, quàm ad eam diuertere, Vt mox, inquit, C audiens nomen Gentilis fœminæ, ab alimento ab ea ſumendo abhorreret, & vel ſic Deum, pro effundendo imbre imploraret. Verùm ex contextu patet, ideo miſſum Eliam in Sarepta, quia iam vidua præceptum à Deo acceperat, vt eum paſceret, *Præcepi*, inquit, *mulieri viduæ, vt paſcat te*: eo verò præcepto Dei mundata eſt mulier, eiúſque hoſpitium dignum Elia factum. At quomodo id præcepit Deus mulieri, quam ſciebat vnum tantùm habere farinæ pugillum, & parum olei? Rectè quidem Card. Hugo, hoc præceptum Dei ad vi- D duam fuiſſe ait nimiam eius charitatem erga pauperes, cuius ſciebat non futuram præuaricatricem, vt vel ex modico farinæ pugillo, & guttula olei demeret, quo Eliam paſceret: mandauit ergo Deus viduæ, inſpirando charitatem erga Eliam (ſicut loquitur Aug. ſerm. 201. de Temp.) eóque meruit, vt à Domino per Eliam indeficiẽter paſceretur. *Hydria*, inquit, *farinæ non defuit, & lecythus olei non eſt imminutus.* Qua de re grauiter dictum à Chryſoſt. E hom. 42. Geneſ. Lingua, inquit, Prophetæ, quæ cæli habenas moderabatur, farinæ pugillum, & olei amphoram iugiter ſcaturire fecit. ita Chryſoſt. Sed & nouo inſuper beneficio bonam viduam affecit, mortuum filium reuocando ad vitam. Notum quomodo id fecerit, videlicet ter, orans, & incumbens cadaueri, vt hoc ſenſibili ſigno (ait Caietanus) oſtenderet; quàm arduum erat miraculum pro quo orabat, non genuflexus, ſed proſtratus tribus vicibus orat. & addit Caiet. Et hic eſt primus

Sarepta, vrbs parua inter Tyrum & Sidonem.
Ioſephus.
Vidua Sareptana, mulier religioſa.
D. Chryſ.
Cur miſſus ad mulierẽ Gentilem?
3. Reg. 9. 17.
Præcepto Domini mundata eſt vidua.
Præceptum Dei ad viduã, nimia eius charitas erga pauperes.
D. Auguſt.
D. Chryſ.
Lingua Eliæ cæli habenas moderabatur, atque hydria, lecythúsque ſcaturigines.
Caiet.
Incumbens ſe Elias ſuper cadauer, difficultatẽ miraculi oſtendit.

Hic puer legitur primò ſuſcitatus.

mortuus, qui ab initio mundi reſuſcitatus eſt. De hoc filio viduæ ſuſcitato refert ad initium Prophetiæ Ionas B. Hieron. traditionem Hebræorum, fuiſſe illum Ionam Prophetam, & idem ſcribit S. Epiphanius, de vitis, & mortibus Prophetarum. Hieron. rem nec probat, nec improbat. Ribera veriſimilem negat, cui libenter adhæreo; vide Riberam initio primi cap. Ionas.

D. Hiero. D. Epiph.

Puer ſuſcitatus, non fuit Ionas Propheta. Ribera.

6. Poſt annos indictæ famis miſſus eſt à Deo Elias in occurſum Achab, vt pluuiam daret, 3. Reg. 18. cúmque à Rege petulanti interrogatione impeteretur, libertimè in illum retorſit Vates interrogationem petulantem, móxque ad probationem fidei veri Dei, propoſuit, vt verum eius foret ſignum ignis cælitus decidens in ſacrificium propoſitum ſpectaculum; ſed in eo Baalitæ cauſa cadere, Elias per ignem vincere viſus eſt: mox illis populari tumultu abreptis, ac internecioni datis, Elias in montem Carmelum aſcendens, pluuiam è cælo elicit. Occurſum Achab & Eliæ D. Chryſoſtomus celebrat per illuſtres antitheſes, hom. 8. ad populum Antiochenum. Vidit, inquit, Regem ad ſe venientem Elias, & dicente illo: *Tu es ille, qui conturbas Iſraël? Non ego turbaui Iſraël*, inquit, *ſed tu, & domus patris tui*; Verè iuſtus, inquit, vt leo, confidit: ſicut enim leo, ita is in regem tanquam vilem catulum inſurrexit; purpuram habebat ille, hic melotem, indumentum purpura venerabilius. Purpura illa famem peperit difficilem; melote diſſoluit. Diadematе fulgebat Achab: at Elias diadema non ſpectabat, ſed animam ſordibus ſqualidam, dúmque illum intuitus eſt vitiorum ſeruum, principatum eius contempſit, & tanquam in ſcena Regem, non in veritate ſibi cernere videbatur. Ita D. Chryſoſt. Venitur ergo ad ſacrificium, quo parabat Elias Sacerdotes Baal confundere, & Iſraëlitas conuertere. Stabat (inquit Chryſoſt. homil. citata) Elias medius inter Deum; & populum, hîc populum obiurgat, illic Deum exorat, optimum, videlicet, mediatorem agens, qui vtriuſque partis impedimenta coadunationis remoueat; ita fit per Eliam vna concordia inter Deum, & homines. ſic Chryſoſt. Adhibuerat Elias ſacrificio conditionem hanc: *Deus, qui exaudierit per ignem, ipſe ſit Deus.* quæ conditio in ſolo ipſius ſacrificio impleta eſt. Solus ergo Elias vicit igne diuinitus dato, qui deuorauit holocauſtum, lapides altaris, aquam infuſam, puluerem terræ. Et verus in eo igne patuit Deus. Id verò congruenter, quoniam verus Deus propria periphraſi *ignis conſumens* dicitur, Deuter. 4. 24. propterea in textu dicitur,

D. Chryſoſt.

Elias, vt leo confidit.

Prou. 28. 1.

Melote Eliæ purpura Achab venerabilior.

Elias Achab contempſit purpuratum, quia videbat animā eius ſqualidam.

Elias mediator inter Deum & populum.

3. Reg. 18. 24.

Verus in igne Eliæ patuit Deus.

Deut. 4. 24.

B C D E

A *Ignis Domini*, quaſi, ignis Dominus. Vnde acutè Abulenſis. Per aduentum, ait, huius ignis ſignificatur præſentia Dei: ideo & qui præſentes aderant ceciderunt illico in facies ſuas ob reuerentiam Numinis. Vtiliter huc ſpectans D. Ambroſ. in Pſal. 118. Oct. 14. dominari optat in Eccleſia hunc ignem Dominum. Quibus precibus, inquit, emerear, vt veniat in Eccleſiam Verbum Dei, & fiat ignis conſumens, deuorétque ſtipulas, fœnum, puluerem, vt quidquid eſt ſeculare, graue plumbum iniquitatis liquefaciat, ferreum peccati rigorem molliat. Bonus ignis, quo vnuſquiſque Sanctus ad reuerentiam ſui auctoris incenditur. Ita Ambroſ. Igne igitur, tanquam ſigno Diuinitatis elato, corripuit populus omnes Sacerdotes Baal, & occidit in torrente Ciſon; placatúſque eſt Dominus interfectis ſubuerſoribus iniquitatis. Mox enim vt Elias Carmelum aſcendens orauit pluuiam, & quæ inde ſecuta eſt, abundantiam impetrauit.

Ignis Domini, quaſi ignis Dominus.

Abulenſ.

Hoc igne, præſentia Dei adfuit.

Pſal. 118. 14.

Hunc ignē Dominum optat Eccleſia D. Amb. Pſal. 118. 14.

7. Commune hoc beneficium tantùm abfuit vt gratum habuerit Iezabel vxor Achab impia, vt ob interfectos Sacerdotes Baal exarſerit odio in Eliam, ac certiſſimam illi necem intentauerit; fugit ergo Elias in deſertum Arabiæ, viam vnius diei, & præ laſſitudine proiecit ſe in terram pertæſus vitæ, dormiénſque excitatus eſt ab Angelo, ac pane ſubcineritio, & aqua ab eo paſtus, ambulauit abſque alio cibo quadraginta diebus, ac noctibus, vſque ad montem Dei Horeb; ibíque latens in ſpelunca habuit Viſionem magnificam, quam latiùs explicamus in Commentario ad cap. 19. 3. Reg. Quærit Abulenſis, cur Elias timuerit mulierem Iezabel, qui non timuit Achab? Reſpondet, id factum, quoniam Elias, Deo ipſum mouente in Achab, confidebat plus quàm homo: eleuabat enim Deus cor eius, vt omnia infra ſe poſita reputaret, etiam horrendos Reges, & immania pericula: ne verò Elias hanc cordis eminentiam, quaſi propriam, ac ſibi debitam vendicaret, ſe ipſum vti Deum reputans, ſibi relictum fœminam timuiſſe. Sic Abulenſis; affértque locum D. Greg. ſuper Ezechielem. Propterea Vatem eum ſæpe dictum à Deo filium hominis, ne propter magnitudinem, inquit, reuelationum extolleretur, putans ſe non hominem, ſed plus quàm hominem eſſe. Caietanus meritò etiam hîc hæret, quomodo Elias optet mori, dicens: *Sufficit mihi Domine, tolle animam meam.* & fugiat mortem, cùm ibidem dicatur: *Timuit ergo Elias, & abiit quocunque eum ferebat voluntas.* hoc eſt, vagabatur huc atque illuc, proprium hominis trepidi, ac

Abulenſ.

Cur Elias timuit Iezabel, qui non timuit Achab?

A Deo roboratus non timuit Achab, relictus ſibi fœminam formidauit.

Greg. Mag.

Ezechiel filius hominis ſæpe dictus, ne Viſionum magnitudine extolleretur.

Caietan.

3. Reg. 19. 3.

ſui

Digitized by Google

Elias fugit non mortẽ, ſed mortem à fœmina inferendam, ne illa glorietur cõtra Deum.

ſui minimè compotis præ timore. Reſpondet Caietanus, Eliam non declinaſſe mortem, ſed modum mortis, ſcilicet per fœminam; ne daret, inquit, cornu peccatrici mulieri, quaſi præualenti in Deum, cuius mandato Elias occiderat ſacerdotes Baal. Itaque non tam ſuæ vitæ timebat, quàm honori diuino. Iure autem Patres celebrant prandium, quod Dominus ad Eliam per Angelum miſit, ſubcineritium panem, & vas aquæ, accommodum videlicet Eliæ pabulum, qui nõ delicias, ſed frugalitatem ſectabatur; vt propterea vocauerit eum Clem. Alex. 3. Pædag. 7. pulchrum frugalitatis exemplum. Porro valde admiranda virtus data eſt illi pani (ait Caietanus). vt ſat fuerit peragendo itineri 40. dierum, ac noctium. Num autem inerit ea virtus pani ex ratione ſuæ conditionis, an addita inſuper fuerit à Deo pani communi, an ex ſola voluntate Dei factum, vt ſuſtentare diu poſſet, incertum eſt. Noui autorem de mirabil. ſacr. Scrip. panem hunc aſſerere mirabiliter per Angelos factum, vt poſſet diu ale ſe comedentes; ſed facilius eſt, ait Abulenſis, ſi dicamus panem fuiſſe communem, portatum ab Angelis è domo aliqua, & Deum virtute ſua conſeruaſſe Eliam, vt illo inediæ tempore non deficeret.

Magis timuit honori Dei, quàm ſibi.

Clem. Alex. *Elias, pulchrum frugalitatis exemplum.*

Incertum, inerit ne illi pani virtus ad ſuſtentandum, an deſeris ſuperuenerit. Aut. de mir. S. Scri.

Facilius Deum virtute ſua cõſeruaſſe Eliam. Abulenſ.

8. Poſt exhibitam Viſionem, & expleta mandata illa de creandis Regibus Iſraël, & Syriæ, ac de conſtituendo Eliſæo in Prophetam, de quibus mox dicendum, vbi reliquum vitæ duxerit Elias, non conſtat ex Scriptura; ſunt tamen coniecturæ, quas ſectari poſſumus. Ac primùm quidem certum eſt, ſacrificium illud celebre, de quo ſuprà, exhibitum ab eo in monte Carmelo, 3. Reg. 18. 19. vbi ad Achab: *Mitte, & congrega ad me vniuerſum Iſraël in monte Carmeli*, &c. & finito ſacrificio, vt dicitur verſ. 42. *Aſcendit Elias in verticem Carmeli, vt oraret pro pluuia.* Vnde patet ſacrificium celebratum, vel ad radicem montis, vel in medio aſcenſu, vt verum ſit, inde ad verticem aſcendiſſe. Vlteriùs 4. Reg. 1. 9. miſit Ochozias Rex Iſraël quinquagenarium illum primum ad comprehendẽdum Eliam,

Sacrificium Eliæ exhibitum in mõte Carmelo.

4. Reg. 1. 9. *qui aſcendit ad eum, ſedentique in vertice montis, ait*, &c. vbi omnes Interpretes per montem accipiunt Carmelum: & cùm dicitur ibi ſedere, non intelligitur ſimplex ſeſſio; ſed permanſio habitationis ex more linguæ: ישב enim vtrumque importat; Deut. 1. 46. Deut. 1. 46. *Sediſtis ergo in Cadesbarne multo tempore.* Pſal. 136. 1. Pſal. 136. 1. *Super flumina Babylonis, illic ſedimus.* Iſa. 32. 16. Iſai. 32. 16. *Habitabit in ſolitudine iudicium, & iuſtitia in Carmelo ſede-*

A *bit.* In Hebræo vtroque loco eſt idem verbum, & occurrent paſſim ſimilia loca. Quare & hic cùm dicitur veniſſe quinquagenarium ad Eliam ſedentem in monte, Interpretes intelligunt habitationem, maximè Abulenſis. Ait enim ab eo tempore, quo in monte Carmelo cælitus accepit ignem pro ſacrificio, ſedem ſibi in eo poſuiſſe, non quouis modo autem habitauiſſe in loco, ſed religioſam ibi duxiſſe vitam, cui plures alij adhærebant, qui dicti ſunt filij Prophetarum, 4. Reg. 1. Poſt raptũ ve-

Elias habitabat in monte Carmelo. Abulenſis.

B tò Eliæ ſuſcepiſſe Eliſæum religioſam illam præfecturã, indicio eſt, quòd aſſumpto Elia, reuerſus fuerit in montẽ Carmelum, & ibi à filiis Prophetarum adoratus vt pater, cui deinceps obedientiam eſſent præſtituri, 4. Reg. 2. Hinc eſt, quòd hos duos, Eliã ſcilicet, ac Eliſæũ, agnoſcãt plurimi Patres, appellẽntque Principes, ac primos parentes religioſæ vitę. Vnde eſt illud D. Hieronymi epiſt. 13. cùm de ſe, ac de cæteris Monachis loqueretur: Noſter, inquit, Princeps Elias, noſter Eliſæus, noſtri Duces fi-

Et religioſam ibi duxit vitam, iuxta Abulẽſ. non ſolus ſed cũ filiis Prophetarũ. 4. Reg. 1. *Eliſæus ſucceſſit religioſæ præfecturæ.* 4. Reg. 2. *Elias & Eliſæus apud multos Patres, primi religioſæ vitæ Principes.*

C lij Prophetarum. Et Ioannes Caſſianus lib. 1. de cœnobiorũ inſtitutis, monens viros religioſos; zona vt præcincti ſint, veluti milites, hoc eſt, in procinctu ſemper ad bella ſpiritualia: Quales, inquit, ambulabant, qui religioſæ vitæ fundauêre primordia, Elias videlicet, ac Eliſæus. ita Caſſian. Eliam verè ſequutus Ioannes Baptiſta, eodem habitu vſus eſt, nam & veſtẽ habuit de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos, Matth. 3. 4. quippe ob ſimilitudinem indumenti, putauerunt Iudæi Ioannem Baptiſtam eſſe Eliam; ſicut per legatos ſuos

D. Hiero.

Eliam ac Eliſæũ verè ſequutus Ioannes Baptiſta.

Matth. 3. 4.

D illum interrogarunt, Ioan. 1. 21. & Gabriel prædixit Zachariæ Ioannem filium præceſſurum Meſſiam *in ſpiritu, & virtute Eliæ*, vel quia præcurſor futurus primi aduentus Chriſti, vt Elias erit ſecundi, quod placet Auguſtino tract. 4. in Ioan. vel quia (vt ait Beda) ſimillimi conuerſatione futuri, ambo deſerta ſequuti, victu frugi, veſtitu inculti, cinctu deſpecti, ſpiritus ergo Eliæ, continuata ſerie in deſerto, per homines religioſæ vitæ, denique in Ioannem tranſ-

Ioan. 1. 21.

Beda. *Baptiſta & Elias ſimillimi.*

E miſſus, illum quoque exhibuit mundo monachorũ parẽtem, quod fatetur D. Hieronymus de eremitis diſſerens in epiſtola ad Euſtochium de ſeruanda virginitate. Huius vitæ, inquit, autor Paulus, illuſtrator Antonius, &, vt ad ſupra conſcendam, Princeps Ioannes Baptiſta. Et Chryſoſtom. hom. 1. in Marc. Sicut, inquit, Sacerdotum Principes ſunt Apoſtoli, ſic Monachorum Princeps Ioannes Baptiſta.

Baptiſta monachorũ parens. Hieron.

D. Chryſoſt. *Apoſtoli Sacerdotum Principes, monachorũ Ioan. Bapt.*

9. Denique à conuictu hominum ſublatus

A latus eſt, non morte, ſed raptu, 4. Reg.2. E Galgalis ibat Eliſæo comite versùs Iordanem, quò cùm perueniſſet, pallio diuiſis aquis, ſicco veſtigio vterque pertranſiit; conſtitutus in vlteriori ripa, ſublatus in cælum eſt igneo curſu, nec ampliùs comparuit: viſus poſtea ſemel in Transfiguratione Domini, Matth. 17.3. iterum videndus in fine mundi, vt reſtituat omnia, ibidem 11. Pulchre D. Chryſoſt. hom. de aſcenſione Eliæ, Poſt bellorum, inquit, fatigationes, B poſt illuſtres victorias, opima de mundo referentem ſpolia, triumphali gloria præfulgentem, curru igneo, equis flammantibus, Eliam ſuum Deus cæleſtibus intulit: Oportebat enim errantis populi rectorem, qui ad iugum timoris Dei, concordiæ frænis adſtrinxerat diſcrepantes voluntates, ac recto diſciplinæ tenore bonus auriga rexerat, cæleſti ad cælum curru tranſuolaret euectus. ita ferè D. Chryſoſt. Deprehendit Eliſæus conuenientiæ huius modum, cùm ad raptum Eliæ clamauit: *Pater mi, Pater mi, currus Iſraël, & auriga eius*; C quaſi diceret: Bene quadrat, vt qui Iſraëlem vehebat, tanquam currus, & eum dirigebat, tanquam auriga, curru in cælum ſubuehatur, in quo ipſemet ſit auriga. Abulenſis notauit cum affectu dictum, *Currus Iſraël*. quaſi diceret: O currus, qui defers in te totum bonum Iſraël; hoc eſt, Eliam,

Elegans Chryſoſtomi locus de aſcenſione Eliæ. D. Chryſ.

4. Reg. 2. 12.

Elias totum bonũ Iſraël.

totum videlicet bonum Iſraël. iuxta Hebræum: *Currus Iſraël, & militia eius.* Explicat Rabbi Salomon, quòd Elias Iſraëli fuerit inſtar curruum, ac militum bellatorum aduersùs omnes hoſtium impetus. Congruit autem currus igneus (ait Caietanus) Eliæ igneo animo erga Deum. Nec mirum (ait D. Chryſoſt. vbi ſuprà) ſi ignis, cui is toties imperauerat, vt & contra quinquagenarios impij Regis, & contra Sacerdotes idolorum antea è cælo eduxerit; in currus formam redactus ſuum deferat Imperatorem. Quantum iſte, inquit, gehennalibus ignibus illuſiſſet, qui ſic aſſueuerat cæleſtibus imperare? Sic Chryſoſt. Creditur autem ſublatus Elias ad paradiſum terreſtrem, vbi cum Enoch quieſcit, vſque ad Antichriſti aduentum, quem vterque & prædicatione ſua, & morte pro veritate fortiter obita confundet, & comprimet. Tertul. lib. de Anima cap. 50. Morituri reſeruantur, vt ſanguine ſuo Antichriſtum extinguant. Apparuit tamen Elias cum Moyſe in Transfiguratione Domini, vt à præcipuis veteris legis Heroibus graue teſtimonium haberet noua lex. Idem Tertul. 4. aduersùs Marc. 12. Apparuit cum principibus ſuis, quorum alter populi informator aliquando, alter reformator quandoque, alter initiator veteris Teſtamenti, alter conſummator.

Elias Iſraëli inſtar multorum curruum, militúmque. Caiet.

Eliæ animo igneo congruit currus igneus. D. Chryſ.

Elias cæleſtibus imperans, gehennalibus illuſiſſet.

Antichriſtũ ſuo ſanguine extinguet Elias.

Tertull.

Elias reformator, & conſummator veteris Teſtamenti.

ARGVMENTVM CAPITIS XIX.

EXHIBET ſe Deus Eliæ in ſibilo auræ tenuis. Iubet Damaſcum pergat, & regem Syriæ vngat Hazael; in Regem Iſraël, Iehu; in Prophetam pro ſe, Eliſæum.

CAPVT XIX.

1. NVnciauit autem Achab Iezabel omnia, quæ fecerat Elias, & quomodo occidiſſet vniuerſos Prophetas gladio. D

2. Miſitque Iezabel nuncium ad Eliam, dicens: Hæc mihi faciant Dij, & hæc addant, niſi hac hora cras poſuero animam tuam ſicut animam vnius ex illis.

PARAPHRASIS.

1. *ELias Propheta, poſt ſolenne ſacrificium, quo ignem de cælo mirabiliter eduxit, ac fidem vnius Dei confirmauit coram omni populo, Prophetas omnes Baal comprehendi iuſsit, & occidit. Narrauit Rex Achab Reginæ Iezabel rem omnem, maximè verò, quomodo Vates occidiſſet omnes Prophetas Baal.*

2. *Quo nuncio vehementer perturbata mulier impotens temperare à minis non potuit, ſed miſit illico, qui ſuo nomine Eliæ dicerent: Dij me perdant, niſi recurrente hac hora in craſtino, te quoque in numerum redigam eorum, quos interfeciſti.*

3. Timuit ergo Elias, & ſurgens abiit quocunque eum ferebat voluntas: venitque in Berſabee Iuda, & dimiſit ibi puerum ſuum, & perrexit in deſertum viam vnius diei.

A 3. *Vidit Elias in periculum ſe vocatum, & timore perculſus fugam proripuit, ibátque incertus, & animo inſuper fluctuabat vagus. Declinans ergo à terra Iſraël, venit in Berſabee Iuda, vbi puerum ſuum reliquit, ne eodem periculo inuolueretur.*

4. Cúmque veniſſet, & ſederet ſubter vnam iuniperum, petiuit animæ ſuæ, vt moreretur, & ait: Sufficit mihi Domine, tolle animam meam: neque enim melior ſum, quàm patres mei.

4. *Solus ergo in ſolitudinem ſe contulit, per quam diem vnum iter faciens, ſedit laſſatus ſub iunipero: vitámque ipſam faſtidiens, ex deliberata ſententia precatus eſt Deum ad hunc modum: Sat vitæ datum, Domine, accipe hanc animam, méque his exolue periculis; non enim*
B *maioris meriti ſum, quàm fuerint maiores mei, quos tamen ex hac vitæ miſeria liberaſti. Tu ipſe Domine interfice me, non Iezabel, ne contra te glorietur, quòd me ſuſtulerit ob interfectos mandato tuo Prophetas Baal.*

5. Proiecítque ſe, & obdormiuit in vmbra iuniperi: & ecce Angelus Domini tetigit eum, & dixit illi: Surge, & comede.

5. *Poſtquam ita Deum orauit, partim ob animi triſtitiam, partim ob iuniperi grauem vmbram, proiectus in terram dormiuit. Cùm ſubitò ſtetit Angelus è cælo miſſus, qui dormientem quaſi manu tangens excitauit, aitque: Excute ſomnum, ò Elia, ſurge, comede.*

6. Reſpexit, & ecce ad caput ſuum ſubcinericius panis, & vas aquæ: comedit ergo & bibit, & rurſus obdormiuit.

C 6. *Excitatus à ſomno reperit ad caput ſuum panem, non delicatum, ſed qualem pauperes è corrupta maſſa ad focum coquere ſolent aggregatis cineribus; item vas aquæ. Elias recreatus ob diuinam in ſe curam, comedit, ac bibit, ſed relapſus, vel eo ipſo, in ſomnum eſt.*

7. Reuerſúſque eſt Angelus Domini ſecundò, & tetigit eum; dixitque illi: Surge, comede: grandis enim tibi reſtat via.

7. *At vero Angelus iterum reuerſus excitauit dormientem, monuítque, vt reſumpto cibo ſurgeret, ſéque itineri accingeret, quod reſtabat adhuc longius peragendum.*

8. Qui cùm ſurrexiſſet, comedit, & bibit, & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus vſque ad montem Dei Horeb.

8. *Extemplò ſurrexit Elias, ac ſe iterum cibo, potúque reficiens, tantam ex ferculo illo diuinitus miſſo corporis fortitudinem ſenſit, vt*
D *per totos ipſos ſequentes quadraginta dies, ac noctes nullo alio cibo ſumpto perrexerit, vſque ad collem illum altiſſimum montis Sinai, qui dicitur Horeb.*

9. Cúmque veniſſet illuc, manſit in ſpelunca: & ecce ſermo Domini ad eum; dixítque illi: Quid hîc agis, Elia?

9. *Ibíque nactus ad latendum idoneam ſpeluncam, ſeſe intra illam abdidit: ſtatímque inuiſit eum Deus; & familiariter alloquutus, ait: Quid tu, Elia, hic?*

10. At ille reſpondit: Zelo zelatus ſum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum Domini filij Iſraël: altaria tua deſtruxerunt, & Prophetas tuos occiderunt gladio, & derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam, vt auferant eam.

10. *At Elias, vt erat præferuidus ſpiritu, reſpondit: Maximo, quo potui, zelo me oppoſui pro defenſione honoris tui, Domine, &, vt video, actum eſt; omnia corruerunt, altaria nomini tuo*
E *dicata ſolo æquata ſunt, Prophetæ omnes extincti, ego ſolus ſuperſtes vix euaſi manus hoſtium: nam me iam ad necem deſtinatum quærit Iezabel impia.*

11. Et ait ei: Egredere, & ſta in monte coram Domino: & ecce Dominus tranſit, & ſpiritus grandis, & fortis ſubuertens montes, & conterens petras ante Dominum: non in ſpiritu Dominus, & poſt ſpiritum commotio: non in commotione Dominus,

11. *Cui Dominus adhuc in ſpelunca latitanti, Egredere hinc, ait, & ſta in monte ad conſpectum Domini, egreſſóque foras, Eliæ monſtrata eſt à Domino horribilis Viſio. Nam primò ſenſit præire ante Dominum turbinem vehementem, quo montes, quaſi ſuo loco propelli, ac ſaxa latè concuti videbantur; & tamen in turbine non erat Dominus. Poſtea ſequutus eſt in-*

21. Reuerſus autem ab eo, tulit par boum, & mactauit illud, & in aratro boum coxit carnes, & dedit populo, & comederunt: conſurgénſque abut, & ſecutus eſt Eliam, & miniſtrabat ei.

A 21. *Abiens ergo Eliſæus, vocationem ſuam celebrauit exhibito conuiuio, & par boum interfecit, conſciſſóque in aſſeres aratro extruxit pyram, coxitque carnes, ac populo gaudens diſtribuit. Peractis verò epulis ad Eliam ſe contulit, ac ſe in miniſtrum, ac diſcipulum tradidit.*

COMMENTARIVS.

PRimùm quidem, vt Caietanus ait, eſt apparatus præcedens ipſum Deum, nimirum grandis, & vehemens ſpiritus commotio; mox ignis; deinde aura tenuis, in qua ſolùm Dominus. Agemus ergo primùm de ipſo Elia, déque eius natura feruida ac zelo vehementi, vt ſcopus Viſionis meliùs intelligatur. Deinde de apparatu præcedente. Poſtea de ſede Dei.

De natura ac zelo Eliæ.

SECTIO I.

1. *Deſcribitur ingenium Eliæ, quod fuerit præforte, ex ipſa ratione nominis. Eius iuramentum de fame futura, eiúſque libertas loquendi ad Achab.*
2. *Potentia eius talis, vt bellicos etiam fuderit cuneos. Locus Cypriani in hanc ſententiam.*
3. *Ipſa quoque Dei potentia quodammodo illi ceſſit; probatur iuramento eius, cui quaſi ſubſcripſit Deus, & quaſi eum ambiens ſatagebat pro populo, vt pluuiam concederet. Denique rapitur in cælum, quòd non potuerit mundus ferre tantum Zelum.*

1. ELIAM oportet primùm probè agnoſcere, vt meliùs ipſa Viſio intelligatur. Eum optimè deſcribit Sapiens Eccleſiaſtici 48. 1. *Elias Propheta quaſi ignis, & verbum ipſius quaſi facula ardebat.* Et paulò infrà, verſ. 13. *Non pertimuit Principem, & potentia nemo vicit illum.* Rectè ergo vocatus eſt Elias, hoc eſt, vt interpretatur Hieronymus, fortis Domini. Erat videlicet ingenio præforti, ac rigido, ídque in obſequium Domini; fortis Domini. Quamobrem non pertimuit Principem Achab; nam ob impietatem eius audacter iurauit, dicens: *Viuit Dominus Deus Iſrael, in cuius conſpectu ſto, ſi erit annis his ros, & pluuia, niſi iuxta oris mei verba,* 3. Reg. 17. 1. Propheticam ſententiã reueritus eſt Deus, & honorem iuramento dedit. & infrà. Et ſubſcripſit Dominus iuramento Eliæ (ait Chryſoſt. in homil. de Elia) *Itaque per tres annos non pluit, fuítque fames in ea regione,* 3. Reg. 18. 2. Quamobrẽ D. Chryſoſt. linguam eius appellauit clauem cæli, quoniã ea clauſit, aperuítque cælum cùm voluit. Ob hæc ira percitus dixit, vt eodem capite refertur, ad Eliam: *Tu es qui conturbas Iſrael?* Reſpondit, quaſi leo confidens (ait Chryſoſt.) *Non ego turbaui Iſrael, ſed tu, & domus patris tui.* Vides vt in regem tanquã in vilem catulum, inſurrexit? Purpuram habebat ille, hic melotem, indumentum purpura venerabilius. Non ſpectabat Elias diadema regis, ſed animam eius pannoſam; ideo ipſius principatum contempſit: etenim tanquam in ſcena, & non in veritate regem ſibi cernere videbatur. Ita Chryſoſt. Rectè autem. Eum enim, qui re ipſa regias in ſe dotes non habet, etſi natum regem, regem potiùs dixeris perſonatum.

Eccleſiaſt. 48. 1.

Elias, fortis Domini, quomodo? D. Hieron.

3. Reg. 17. 1. *Subſcripſit Dominus iuramento Eliæ de non pluendo.* D. Chryſoſt.

3. Reg. 18. 2. *Lingua Eliæ, clauis cæli. Elias, leo confidens.*

Sub diademate & purpura, anima pannoſa. Achab rex ſcena viſus Eliæ.

2. Vſque adeò autem verum eſt illud, *& potentia nemo vicit illum,* vt bellicos etiam inermis fuderit cuneos. Rectè cernitur id in duobus illis quinquagenariis, quos accito deſuper igne ab-

Inermis Elias, bellicos fudit cuneos.

B ſumpſit. Quin & præſentibus militum caſtris, regéque, ac populo cũcto audiẽte (ait Chryſoſtom.) vnus homo reprehendit eos acriter dicens: *Vſquequo claudicatis vtroque pede?* &c. Et in hoc capite. Interfectis cæteris Prophetis per Achab, relictũ ſe ſolum ait non deſtitiſſe zelo zelare legem Dei. Quare meritò in eius encomiũ profert illud Cyprianus in epiſtol. ad Clerũ Hiſpaniæ. Nouimus, ait, Eliam Iudæis deficientibus, atque à religione diuina recedẽtibus, ſtetiſſe, & certaſſe ſublimiter.

D. Chryſ.

D. Cyprian.

Elias certauit ſublimiter.

3. Omnem autem excedit admirationẽ, quòd ipſa quoque Dei potentia quodãmmodo illi ceſſerit. Nam poſtquam illud emiſit iuramentum, de non futura pluuia, niſi iuxta oris eius verba, Dominus iuramento deferens, cùm aliàs vellet C miſereri, ac pluuiam præſtare, certo id modo nõ poterat. Quod latè expendit D. Chryſoſt. in illa homil. citat. de Elia. Namque per ambages quaſdã agebat cũ eo, vt pluuiam concederet, ac ſi ipſe non poſſet per ſe id facere. Nempe ideo illũ quoque immiſſa fame cõflictauit, vt fame victus diceret miſereri, ac ſententiã ſoluere. Præterea eundem famelicum per coruos pauit, quod animal erga pullos ſuos immite dicitur, vtpote quos nutrire, vt cæteræ aues ſolent, miro crudelitatis genere refugiat. Denique cùm plus nimio ſeuerus pietatis exquiſitor eſſet, nec peccantes ferre valeret, rapuit eum Dominus curru igneo in cælum, quaſi diceret: Aſcende; nam ſi diu manendũ tibi eſſet in terris, D propediem humanum genus aboleretur. Hęc ferè ex Chryſoſtomo, illa homilia omnino legenda. Ex quibus apparet, fuiſſe illum natura ſeuerum, ac rigidum, & zeli acrimonia non parum excedentem, quo poſito magis eluceſcit propoſita Viſio.

D. Chryſ.

Deus agebat per ambages cum Elia, vt pluuiam concederet.

Deus fame oppreſſit Eliam, vt ſuo malo diſceret miſereri.

Per coruos pauit, immite animal, vt doceret benignitatem.

Elias raptus ob nimiam ſeueritatem.

De apparatu Viſionis.

SECTIO II.

1. *Hanc Eliæ Viſionem qualem appellet D. Baſilius? Duo requirunt huiuſmodi Viſiones, vt in homine fiant, ieiunium, & ſeceſſum.*
2. *Quàm amicè Deus cum Elia congreſſus ſit, ex Tertulliano Deus Eliæ contubernalis.* E
3. *Quæ altaria deſtructa intelligat Elias? A tẽpore Abraham relicta multa altaria in montibus, in quibus poſt legẽ, etſi non licebat, impunè tamen ſacrificabatur, quorũ vnũ qui aliqua ex parte tollebat, laudabatur, & ideo maximè laudatur Ioſias, quia omnino ſuſtulit.*
4. *Reſponſio Eliæ,* Zelo zelatus ſum, *&c. ſignificat duplici Zelo inſtructum. Quòd zelus Eliæ fuerit æquo effuſior & iniucundus. Illuſtratur loco ex epiſt.*

Iacobi. Quomodo eum correxerit Deus.

5. Proponitur viſio. Caiet. opinio, ventum, commotionem, ignem, non fuiſſe vera, ſed ad ſimilitudinem. Reiicitur. Cur non in illis fuerit Dominus? vt oſtenderetur, ſeueritatem eſſe quaſi alienam ab eo, & vt hoc ipſo temperaret rigorem Eliæ.

D.Baſil. Viſio Eliæ, magnum miraculum.

1. DIvus Baſilius de laudibus ieiunij appellat hanc Eliæ Viſionem magnum miraculum. Ieiunium, inquit, magni illius miraculi Eliam ſpectatotem fecit. Qui cùm quadraginta dictum ieiunio reputgaſſet animam, ita demum in ſpelunca Horeb promeruit videre Dominum, quatenus homini videre datum. Et in tractatu de Gordin. Martyre, Eliam, ait, vt videret Deum idcirco in ſpeluncam Horeb ſeceſſiſſe, ac ſeſe ab omni humana conuerſatione abdicaſſe. Collige has Dei admirabiles Viſiones, duo maximè requirere, vt dignè haberi queant, ieiunium & ſeceſſum: nam ieiunium, vt proximè dicitur, repurgat animam, quo purius poſſit diuina diſcernere: ſeceſſus recolligit, quo liberiùs euolet. Egregiè enim Nazianz. ait, in Apologet. ſolitudinem eſſe matrem diuinæ aſcenſionis.

Viſiones Dei requirunt ieiunium, & ſeceſſum.

Nazianz. Solitudo mater diuinæ aſcenſionis.

2. Igitur Eliæ poſt quadragenarium ieiunium in ſpelunca Horeb latitanti apparuit Dominus. Verſ.9. *Ecce ſermo Domini ad eum, dixitque illi: Quid hîc agis, Elia?* Verſ.10. *At ille reſpondit: Zelo zelatus ſum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filij Iſrael: altaria tua deſtruxerunt, Prophetas tuos occiderunt gladio, derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam, vt auferant eam.* Verſ.11. *Et ait ei: Egredere, & ſta in monte coram Domino. Et ecce Dominus tranſit, & ſpiritus grandis, & fortis ſubuertens montes, & conterens petras ante Dominum; non in ſpiritu Dominus; & poſt ſpiritum commotio: non in commotione Dominus.* Verſ.12. *Et poſt commotionem ignis: non in igne Dominus.* Septuaginta pro, Dominus trãſit; tranſibunt Dominus. Hunc familiarem congreſſum Dei cum Elia celebrat Tertullianus contra Pſychicos. Dehinc, ait, minantem Iezabel fugiens poſt vnicum pabulum, & potum, quem ab Angelo expergefactus inuenerat, & ipſe quadraginta diebus, & noctibus, vacuo ventre, arido ore peruenit in montem Horeb, vbi cùm in ſpelunca diuertiſſet, quàm familiari Dei congreſſu exceptus eſt? Quid tu, Elia, hic? multò amicior iſta vox, quàm, Adam, vbi es? Illa enim paſto homini minabatur, iſta ieiuno blandiebatur. Tanta eſt circumſcripti victus prærogatiua, vt Deum præſtet homini contubernalem, parem profectò pari, &c. Ita Tertul. Quanta verò cum energia dixit Deum Eliæ contubernalem in illa interrogatione, Quid hîc agis, Elia? paris profectò, vt dixit, ad parem loquutio eſt.

Varia lectio.

Tertull.

Ieiunis blanditur Deus. Per ieiuniũ Deus homini contubernalis. Sermo Dei ad Eliam, paris ad parem.

3. At Elias, vt erat ſpiritu feruens, reſpondet: *Zelo zelatus ſum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum Domini filij Iſrael, altaria tua deſtruxerunt, & Prophetas tuos occiderunt gladio, & derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam, vt auferant eam.* Altaria hæc intelligit Caiet. quæ à tempore Abrahæ conſtructa fuerant pluribus in locis in honorem Dei, vbi ſacrificia peragebantur ante ædificationem templi; vocabantur excelſa, quoniam in excelſis montibus erecta erant. poſteà verò, etſi non licebat in illis ſacrificare iuxta præceptum Domini, Deuter. 12. 4. tamen perſeuerarunt eadem altaria, & in illis populus, etſi non licitè, impunè tamen ſacrificabat, & ex diſpenſatione. Elias enim in monte Carmelo erexit altare, & ſacrificauit, vt narratur cap.17. præcedẽti. Quid ergo queritur altaria hæc deſtructa, in quibus non licebat immolare? Certè Ioſiæ, loco magnæ laudis tribuitur, quòd illa omnino deſtruxerit, vt videre eſt 4. Reg.23. Et paſſim in libris Regum pro reprehenſione aliquorum regũ additur, quòd excelſa non abſtulerunt, ſed adhuc populus in illis immolaret. Abulenſis ergo intentionem Iezabel damnat, quòd cũ populus adhuc in eis ſacrificia Deo offerret, ea ſuſtulerit, vt omnino deleret diuinum cultum in regno Iſraël. Ioſias autẽ laudatur, quòd illa euerterit, quia reuera, etſi in honorem Dei ædificata fuerant, & populus in eis vero Deo ſacrificabat, tamen illicitũ erat, quia inde ſumebãt multi occaſionem idololatriæ, propterea ſemper deſideratum à bonis, vt excelſa deletẽtur, reduceretúrque cultus diuinus in vnum templum Hieroſolymitanum, iuxta præceptum Domini. Deſideria porro hæc tam pia, ac tam neceſſaria ſolus Ioſias compleuit, & idcirco magnam inde laudem conſecutus eſt. Vnde illud Eccleſ. 49. 1. *Memoria Ioſiæ in compoſitione odoris, & tulit abominationes impietatis.* Nam præter altaria, quæ multi verterant in cultum abominabilem, tulit multa alia abominanda, quales fuerunt ædiculæ effœminatorum, & cætera quæ narrantur toto illo cap.23.4.Reg.

Caiet. A tempore Abrahæ altaria erecta in excelſis conſeruabantur.

Deut.12.4.

In excelſis populus, etſi non licitè, impunè tamen ſacrificabat.

4.Reg.23.

Abulenſis.

Iezabel ſuſtulit excelſa, vt deleret cultum diuinum, etiã illicitum, iuxta legem Dei.

Ioſias laudatur, quia illicitum ſuſtulit, & occaſionẽ idololatriæ.

Eccli.49.1.

4. Notari debet in eadem reſponſione Eliæ, quod ait, *Zelo zelatus ſum*: quo Hebraiſmo rectè exprimitur eius ſuperabundans zelus, cùm nõ zelatus ſimpliciter ſit, ſed zelo zelatus, quaſi duplici zelo, quaſi effuſo zelo, & metas ipſas trãſgrediente. Id oſtendit ſeries ipſa reſponſionis: *Dereliquerunt pactum Domini filij Iſrael, altaria tua deſtruxerunt, Prophetas occiderunt, relictus ſum ego ſolus*: quaſi diceret; Actum eſt, omnia corruerunt, vix ego euaſi, ſolúſque ſuperſum, qui honorem tuum defendam. Proprium eſt hoc ardentis ingenij, vt ebulliat longiùs, quàm par eſt. Solent eiuſmodi homines res plus æquo exaggerare, & turbas ciere. Ideo Iacob. epiſtola illa ſua cap.3.14. vocat hunc zelũ amarum, hoc eſt, inſuauem, & qui adiunctam habeat contentionem, & inconſtantiam, iuxta vim Græcam, *tumultum*: tales enim inſuaues ſunt reliquis, & in nihilo tumultuantur, *homens de que ninguem goſta, q̃ a todos amargao, homẽs que de nada fazem Caualeiros armados.* Hoc genus zeli furorem vocat D.Chryſoſt. homil. de nomine Abraham. Zelus, inquit, veniam negans, potiùs furor eſt, & admonitio miſericordia carens, tortura quædam eſt. Certè quidem Elias eximio zelo pollebat. At negare non poſſumus, fuiſſe amarum, ac tumultuoſum, quẽ ob id nititur Deus ſeriò corrigere præſenti hac Viſione, ac monere; non iam omnia corruiſſe penitus, nec ſe ſolum relictum in mundo, qui ſuam cauſam defendat; habere ſe adhuc in Iſraël ſeptem millia virorum, qui non curuauerunt genua ſua ante Baal, ſed qui pactum Dei fideliter cuſtodiant.

Zelo zelatus eſt Elias, quia zelus eius ſuperabundans erat.

Proprium ardentis ingenij.

Iacob.3.14. Zelus amarus, quid apud Iacobum?

Zelus nimius, furor eſt, iuxta Chryſoſt.

D.Chryſ.

5. Quare, cùm verba illa Domino reſpõderet, iuſſit illum egredi ex ſpelunca, & ſtare in monte. *Egredere*, inquit, *& ſta in monte coram Domino.* Stante autem illo exhibita eſt à Domino Viſio in hunc modum: *Ecce Dominus tranſit, & ſpiritus grandis, & fortis ſubuertens montes, & conterens petras ante Deum. Non in ſpiritu Dominus. Et poſt ſpiritum commotio: non in commotione Dominus. Et poſt commotionem ignis: non in igne Dominus, & poſt ignem ſibilus auræ tenuis*, &cæt. Spiritus ſubuertens,

&

Digitized by Google

Spiritus ſubuertens, intelligendus ſubuertere potens. Opinio Caietani. Caietan. Reiicitur Caietanus.

& conterens, intelligendus ſubuertere potens, & conterere pro vehementia ſua. Caiet. putat ventum, commotionem, & ignem fuiſſe ſimilitudines formatas, quas oculis ipſis Elias vſurpauit, & ſolam vocem fuiſſe veram, quam auribus hauſit. ſed gratis hæc opinatur: nam expreſsè appellatur ſpiritus, item commotio, & ignis. Cur ergo non propriè intelligemus, hæc fuiſſe exhibita? Deinde non eſt facile oſtendere, quomodo aliæ ſimilitudines apparuerant. Dicendum igitur, turbinem verum præmiſſum, qui videbatur montes ſubuertere: item verum terræmotum, qui montem conuulſit: mox ignem adglomeratum tranſuolaſſe, & quòd in illis non fuerit Dominus, ſignificatum, ſeueritatem eſſe quodammodo alienam à Deo, & per hoc edoctum Eliam, etſi Deo ſuppetunt varij modi puniendi, tamen plerumque ad ſolam comminationem præmittere eos, qui ſeueritatem continent, vt ita exemplo ſuo diſcat Vates mitiùs agere, ac rigorem animi temperare. Quamobrem Rab. Leui relatus in Gloſſa ordinaria, ſic ait in hanc ſententiam: Horrendus ille ventus, & fragor, igniſque à Domino Eliæ oſtenſus eſt, vt illum doceret, impiorum magis deſiderandam pœnitentiam, quàm perditionem. Elias autem nimio feruens zelo nullum putabat dandum peccatori pœnitentiæ locum. At Dominus non inuenitur in turbine impetuoſo, non in fragore omnia concutiente, aut in igne deuaſtante, ſed in voce placida, & gracili. Ita ille.

Seueritas à Deo aliena quodãmodo. Ad ſolam cõminationem præmittit ſæpe ſeueritatem. Rab. Leui. Locus egregius ad oſtendendam Dei benignitatẽ.

De ſibilo auræ tenuis.

SECTIO III.

1. *Aura tenui velutí curru vehi Deum, agentibus currum vento, turbine, igne, &c. loco Ieremiæ illuſtratur.*
2. *Ventum, commotionem, & ignem preire Deum, vt ſatellites cuſtodiæ precedunt regem ſereno incedentem vultu. Vox Dei harmonica, & mollis vtroque modo ad componendum Eliam, Prouerb. 25. Illuſtratur exemplo David, muſica ſua tranquillantis furorem Saul: quomodo id intelligatur; opinio Caiet. illuſtratur loco Auguſt.*
3. *Voce ſubtili ſignificari eruditionem. Explicat Caiet. Item ſubtilitate ſignificari poteſt efficacia vindictæ.*
4. *Locus Irenæi interpretantis vocem tenuem pro aduentu Domini ſuaui. Illuſtratur loco Luc. 9.*
5. *Vox tenuis illa ipſa, Quid hîc agis, Elia? Iubetur vngere reges Elias, & Eliſæum, quoniam id præſtitit per eum ipſum electum à Deo.*

Varia lectio.

1. POSTQVAM in aliis negauit eſſe Dominum, ponit ſibilum auræ tenuis dicens Verſ. 12. *Poſt ignem ſibilus auræ tenuis.* Hebr. pro, *ſibilus auræ tenuis; vox tenuis.* Septuaginta; *Vox auræ tenuis.* Non erit ab re, ſi Deum cogitemus quodam veluti curru vectum, ſic vt ſedens in aura tenui, tanquam in amoris throno, præcedant turbæ, terræmotus, ignia, qui currum trahant, quos alias frementes equos, ac præcipites, habenis tamen miſericordiæ cohibeat. Idcirco Ieremiæ 4. 13. de curru Dei dicitur: *Ecce quaſi nubes aſcendet: & quaſi tempeſtas currus eius, velociores aquilis equi eius.* Quo ſignificatur, nihil eſſe, quòd turbemur, ac horrea-

Deus in aura tenui vt in amoris throno, quẽ trahunt turbines, terræmotus, ignis, ſed coercens fræno miſericordiæ. Ierem. 4. 13.

A mus quadrigam Dei, ſolam enim habet ſpeciem tempeſtatis, re ipſa nubes quædam eſt non ſolùm mollis, ſed facile diſſipabilis, & equus habet perniciſſimos, qui vt vindictam citò trahunt, ita citiſſimè tranſire faciunt. Non enim ira Dei diu hæret, incumbitve prædæ, ſed veluti per tranſitũ, non quidem vt aquilæ facere ſolent, ſed longè adhuc celeriùs. Ob id tranſire etiam hoc loco dicitur turbo, commotio, & ignis, ſolùque in aura tenui ſedere, & morari Deus loquens cum Elia.

Currus Dei ad ſpeciem terribilis, reuera benignus. Equi Dei perniciſſimi vt iram citò trahunt, ita citò deferunt. Solùm in aura ſedet Deus: in aliis ira indiciis tranſit.

2. Dici etiam poteſt, turbinem, commotionem, & ignem præire Deum, tanquam ſatellites, & apparitores, vt ſolent Regem armati milites præcedere ad cuſtodiam, & ad pompam. At Rex ipſe ponè ſequitur quietiſſimo inceſſu, ac pro maie-B ſtate admodum ſereno vultu, vt ſiquis ſupplex accurrat, ſtet aliquantulùm, audiat benignè, reſpondeat placidè. Nõ aliter hoc loco cùm præceſſerint turbines, terræmotus, ignis, & (vt vertit Chaldæus) tres exercitus Angelorum, qui iis nominibus vocabantur ad oſtentãdam diuinam maieſtatem: ipſe nihilominus ſequitur placidiſſima in aura placidiſſimus; occurrentémque ſibi Eliam blandiſſimo ſermone excipit. *Poſt ignem,* inquit, *ſibilus auræ tenuis.* Septuaginta *Vox auræ tenuis.* Hebr. *Vox tacita, & tenuis.* Chald. *Vox canentium in ſilentio.* Significantur enim harmonicæ voces, ſed non ſonoræ admodum, quales in publico aliquo theatro exhibentur, ſed quales in cubiculo ſecreto, ac à turbis amoto, ſubmiſsè, ac in ſilentio ſuauiùs C funduntur. Notari autem debet, etſi in noſtra editione non dicatur Deus in ſibilo auræ tenuis eſſe, tamen Septuaginta addere, *Et ibi Deus.* Accõmodatè autem iuxta prædictas verſiones, ſe gerit Deus ad componendum, ac demulcendum Eliæ præferocem animum. Nam ſi accipiamus vocem tenuem, hoc eſt, blandum ſermonem, experimento notum, quàm ſit potens ad ſedandã iram, iuxta illud Prouerb. 25. 15. *Lingua mollis confringit duritiã.* Si verò ſumamus muſicam illam ſecretam, ac in ſilentio, id clariùs oſtẽdit Regius Pſaltes, qui furentem Saülem citharæ ſuæ harmonia mitigabat, 1. Reg. 16. 23. *Quotieſcunque ſpiritus Domini malus arripiebat Saul, Dauid tollebat citharam, & percutiebat* D *manu ſua; & refocillabatur Saul, & leuiùs habebat: recedebat enim ab eo ſpiritus malus.* Etſi autem Interpretes ſpiritum Domini malum intelligant dæmonem, Caietanus tamen interpretatur impulſum melancholicum, quo ſæpe Saul in furorem vertebatur; & credit naturali vi muſicam Dauidis (quã aliqui non cithara ſolùm, ſed & cantu elatam aſſerunt) prædictam melancholiam ſedauiſſe, colligitque id ex ordine effectuum: nam primùm refocillabatur Saül; hoc eſt, ipſum eius cor per impulſum melancholicum, vt fit, coarctatũ, harmonico illo concentu dilatabatur, incipiebátque meliùs E habere, donec cõtinuatione harmoniæ recedebat ab eo ad tempus illa conflictatio; & hic modus paulatim operandi, eſt proprius naturalium cauſarum. Probat autem Caietanus ſuam interpretationem, quoniam ægritudo corporalis redundat in phantaſiã, & proportionata melodia delectat animum, tranquillitatémque reddit turbatis motibus tum animi, tum corporis; vt enim paſſiones corporis redundant in animum, ita animi redundant in corpus. Confirmari hæc poſſunt autoritate D. Aug. 10. Confeſſ. cap. 33. affirmantis, omnes ſpiritus noſtri affectus habere in muſica modos ſuos, quibus occulta quadã familiaritate arridẽt, quod maximè in illo patet quod de Ale-

Præcedunt turbines, &c. vt ſatellites.

Iuxta Chaldæum tres exercitus Angelorum præcedebant Deum.

Significatur vox ſuauis, qualis in cubiculo emittitur ad delectationem.

Septuaginta addunt: Et ibi Deus, quod noſter omiſit.

Iuxta varias lectiones docetur Elias lenitatem. Prouerb. 25. 15.

1. Reg. 16. 23.

Spiritus Domini malus, iuxta Caiet. impulſus melancholicus. Caietan.

Modus paulatim operandi proprius cauſarum naturalium. D. Auguſt. *Omnes animæ noſtræ affectus habent in muſica modos ſuos.*

Animus Alexandri cantu vario inflexo, & perturbatur, & tranquillatur.

A xandro narratur: nã, vt ſupra retulimus, cũ tibicen coram illo concitatiùs inflaſſet tibiam, concuſſus animo ſurrexit, ac lanceam correptam librauit in vulnus; ſtatimque tibicen molliùs inflexo cantu, paulatim turbatum tranquillauit animum. Ad eundem ergo modum vt commotum Eliæ ſedaret animum, ſedens in aura tenui Deus vocem adhibuit canentium in ſilentio. *Deu lhe hua muſica de camara pera o abrandar.*

3. Cùm verò dicitur ſibilus, intelligitur vox ſubtilis, vt alij vertunt. Et voce quidem (ait Caietanus) innuitur auditio: pertinet enim ad auditum, qui eſt ſenſus diſciplinabilis; ſubtilitate autem primùm penetrandi vis, qua blanda eruditio faciliùs ſeſe inſinuat in corda hominum; vt Eliam doceat, plus aſſequi doctorem ſubmiſſa, quàm clamoſa eruditione. Nam hæc ex aliqua perturbatione procedit, illa ex tranquillo, & quieto animo: vnde & impetu illa prodit craſſior, hæc paulatim ſubtilior. Poteſt & ſubtilitas vocis ad vindictæ efficaciam referri, vt quanuis vox blanda ſit, tamen habeat efficaciam ad puniendos malos. Ergo directè docetur Elias, non terribilibus inſtrumentis ignis, turbinis, terræmotus, ſed ſuauiter erudiendo cum manſuetudine, & patientia, diuinam œconomiam procedere ad vtilitatem electorum, & punitionem reproborum. Hæc ferè ex Caietano.

Caietan.

Submiſſa eruditio, melior quàm clamoſa.

Sub leni voce, vindictæ efficacitas.

Diuina œconomia ſuauiter erudiendo procedit.

4. D. Irenæus aduerſùs hæreſes Valentini, locum hunc interpretatur pro aduentu Domini manſueto. Docentur, inquit, Prophetæ mitiùs agere, ac aduentus Domini ſecundùm hominem ſignificatur, mitis, & tranquillus, in quo, nec calamum quaſſatum confregit, nec linum fumigans extinxit; oſtendebatur autem regni eius mitis, & pacifica requietio. Nam poſt ſpiritum, qui conterit montes, & poſt terræ motum, & poſt ignem, tranquilla, & pacifica regni eius aduenium tempora, in quibus cum omni tranquillitate ſpiritus Dei viuificat, & auget hominem. Ita Irenæus. Concinit locus ille Luc. 9. 55. vbi Dominus indignantibus Diſcipulis contra Samaritanos, quòd non recepiſſent eum, & Iacobo, & Ioanni priuatim petentibus, vt ignem permitteret è cælo educere, reſpondit: *Neſcitis cuius ſpiritus eſtis. Filius hominis non venit animas perdere, ſed ſaluare.* quo loco putat Maldonatus, Spiritum ipſius Chriſti inſinuari, non totius Euangelij. Ipſe enim Chriſtus nihil aſperum in homines molitus eſt, nec armis voluit obtrudere Euangelium, B ſed perſuadere manſuetudine, doctrina, & miraculis. At ipſa lex Chriſti gladium ſuum habet, quamquam rarò diſtringit. Petrus quidem Actor. 5. 3. diſtrinxit in Ananiam, & Saphiram, Paulus in Elymam Magum, Actor. 13. 11.

Irenæus.

Aduentus Domini mitis ſignificatur.

Tempus legis tumultuoſum, ſequutum eſt tempus gratiæ pacificũ.

Luc. 9. 55.

Maldonat.

Spiritus Chriſti lenis & manſuetus.

Actor. 5. 3.

Act. 13. 11.

5. At quænam eſt iſta vox? illa ipſa qua Deus Eliam compellat, vt priùs: *Quid hic agis, Elia?* quo eodem modo reſpondente, addit Deus pro mandatis tria. Primum, vt vadat Damaſcum, vngátque in regem Syriæ Hazael. Secundum, vt Iehu ſimiliter vngat in regem Iſraël. Tertium, vt Eliſæum in Prophetam populi. Eſt hoc loco dubium: Non conſtat reges iſtos fuiſſe vnctos C poſtea per Eliſæum; ſed nec Eliſæum ab Elia vnctum legimus. Caietanus veritatem tamen literæ ſtare ait, quoniam cùm Dominus dixit: *Vnges Eliſæum Prophetam pro te*, ad hoc ipſum dicitur ſubrogandus Eliſæus pro Elia, vt de eius mandato vngeret prædictos reges. Quod intelligendum eſt, non eodem modo: nam Hazael non vnctione, ſed declaratione regem Syriæ conſtituit Eliſæus, 4. Reg. 8. 15. Iehu verò reuera vnxit per vnum de filiis Prophetarum, 4. Reg. 9. 6.

Caiet.

Quomodo intelligẽdũ, illos tres fuiſſe vnctos.

VISIO

Digitized by Google

VISIO DECIMA.

DE DEO SEDENTE SVPER SOLIVM EXCELSVM, quam habuit Iſaias.

Iſaiæ Cap. 6.

PRÆFATIO.

De Iſaia Vidente.

D.Hieron. *Amos 1. 1.*

ISAIAS de Tribu Iuda, natus Ieruſalem ex patre Amos, non illo (ait D. Hieron.) qui inter minores Prophetas numeratur, conſtárque fuiſſe de paſtoribus Thecue, Amos 1. 1. ſed qui iuxta Hebræos, frater fuit Amaſiæ Regis Iuda : vt hanc inprimis habeat ex patris regia ſtirpe commendationem Iſaias. Obſeruatum namque eſt à viris doctis, patrum nomina adhiberi ſolita in libris ſacris, vel cauſa diſtinctionis perſonarum, vt vnus diſtinguatur ab alio eiuſdem nominis, ſicuti Iacobus Alphæi, ad diſcrimen Iacobi Zebedæi, Matth. 10. Alexander Philippi, 1.Mach.1. quoniam multi alij dicti ſunt Alexandri; & ſimilia, quæ paſſim occurrunt: vel, vt filius ex patris nobilitate clarior etiam, illuſtriórque reddatur; ita Marc. 1. 1. *Initium Euangelÿ Ieſu Chriſti, Filÿ Dei*; Prouerb. 1. 1. *Parabolæ Salomonis filÿ Dauid Regis Iſraël*, &c. Altera ergo duarum cauſarum, vel vtraque ſolet Scriptura ſacra adhibere patrum nomina. idcirco & Amos pater Iſaiæ poſitus eſt, vt acceptior (ait Baſilius ad 1. Iſai.) redderetur Vates: quò enim quiſque eſt ſanguine clarior, eò apud pleroſque maiorem impetrat fidem. ita Baſil. Propterea & Dauid Kimhi Sophon. 1. animaduertens eius Prophetæ parentes adhiberi initio prophetiæ, rectè ita coniicit: Maiores eius fuerunt ſine dubio celebres, ac propterea eorum meminit. At Daniel, dices, nobilis erat, imò & à regibus ortus, & tamen in eius prophetia non ſunt præfixa parentum nomina. Erat tamen Daniel per ſe ipſum ſatis celeber, maximè ob iudicium Suſannæ, quare non opus fuit celebrem ex maioribus oſtendere. Nobilitatis autem prærogatiuæ in Iſaia illud quoque adiicit calculum, quòd iuxta

Nomina patrum quare adhibeantur in Scriptura.

Matth. 10. *Marc. 1. 1.* *Prouerb. 1. 1.*

Quò quiſq; ſanguine clarior, eò magis fide valet.

Cur in Danielis prophetia non ſunt poſita nomina patrum.

A commune placitum Hebræorum (vt refert D.Hieronymus lib. 5. in Iſaiæ cap. 20.) fuerit ſocer Manaſſe, filij Ezechiæ Regis Iuda.

Iſaias ſocer fuit Manaſſe.

2. Iſaias (ait D. Hieronymus) interpretatur, Saluator, ſeu Ieſus Domini, quaſi in quo præſideat Dominus, vt per eum ſalutem operetur, quod maximè in Iſaiam quadrat: nam præterquam quòd eius interuentu ſeruata eſt à Deo vrbs Sion ab obſidione Sennacherib, cæſis centum octoginta quinque millibus hominum, Iſai. 37. 36. pro æternæ quoque ſalutis B beneficiis erga Sionem præcipuè ſatagebat, ob id enim dicitur Eccl. 48. 27. conſolari *lugentes in Sion vſque in ſempiternum*, nam fideles in Sion, qui ob zelum ſalutis publicæ lugebant, eos ipſos, qui alibi dicuntur viri gementes, certiſſimæ ſalutis promiſſionibus erigebat: maximè cùm cap. 26. 1. prædixit futuram Sion, vrbem fortitudinis, in qua ſtare debebat Saluator Dominus pro muro, & antemurali. Hinc eſt, quòd C Iſaias inter omnes Prophetas nomen meruit Euangeliſtæ, ſicut ſcribit beatus Hieronymus in Prologo ad Iſaiam, quia non tam videtur de futura hominum ſalute vaticinari, quàm de præterita, ac iam peracta Euangelia proponere.

Iſaias idem ac Saluator.

Iſa. 37. 36. *Eccli. 48. 27.*

Viri lugẽtes iidem ac gementes alibi, qui zelo boni publici ſuſpirant. *Ezech. 9. 4.*

Iſaias nomẽ Euangeliſtæ meruit. *D.Hiero.*

3. Sub Ozia Rege vaticinatus eſt Iſaias; incertum, qua ætate, quóve anno Regni Oziæ; certum ſub hoc Rege concionatum fuiſſe omnia, quæ continẽtur primis quinque capitibus eius prophetiæ: uam capite D ſexto narratur Viſio, quam ſuſcepimus explicandam, & eam habuit Iſaias, cùm mortuus eſt Rex Ozias, Iſai. 6. 1. Vnde non eſt audiẽdus Forerius, qui primum caput Iſaiæ ſcriptum ab eo aſſerit poſt abſolutam totam prophetiam, & eſſe quaſi concionem præmiſſam toti operi. Certum quoque, vaticinatum toto tempore trium Regum

Sub Ozia vaticinatus, incertũ qua ætate.

Forerius reiicitur.

conſequentium, Ioathan, Achaz, & Ezechiæ: cùm autem Ioathan regnauerit ſexdecim annis, 4.Reg.15.33. Achaz verò ſimiliter annis ſedecim, 4. Reg. 16.2. Ezechias viginti nouem, 4. Reg.18.2. conſtat prophetaſſe annos vnum, & ſexaginta, præter eos, quos ſub Ozia, & Manaſſe, qui eum occidit, prophetauit, vnde ad nonaginta circiter annos vaticinatum, in Chronicis ſuis refert Genebrard. Agebatur autem tunc, eodem autore, annus ab orbe condito circiter ter milleſimus quadringenteſimus octauus, quo & Roma condita, & Aſſyriorum monarchia cœpta, & Olympiades ortæ, ſub annum videlicet octauum Regis Achaz, vt annotauimus Viſione 6. in chronologia Moyſis.

Iſaias prophetauit annis vno & ſexaginta.
Iuxta Genebr. ad nonaginta annos.
Colliguntur anni chronologia.

4. Iure autem Iſaiam appellat Sapiens Prophetam magnum, Eccli. 48.27. & rationem ſubiungens ait: *Spiritu magno vidit vltima*; rectè verò id: quoniam iuxta menſuram ſpiritus prophetici, Prophetæ magnitudo ſpectari debet; cùm autem is ſpiritus in Iſaia ſufficiens fuerit ad videnda vltima, videlicet quæ ſub finem mundi, & in vltimo iudicij magni die euentura ſunt, fuit ſanè non iam Propheta magnus duntaxat, ſed Videns maximus. Omnia ergo myſteria gratiæ, quantumuis recondita, & longinqua, ſpiritus ſui magnitudine comprehendit Iſaias, vt meritò D. Hieronymus dixerit in præfatione expoſitionis in Iſaiã: Quidquid ſanctarum Scripturarum eſt, in prophetia illius contineri; ſiue igitur veteris Teſtamenti, ſiue noui myſteria quæras, apud Iſaiam inuenies. Vnde ibidem Hieronymus, In explanatione, inquit, huius Prophetæ imitabor patremfamilias, qui profert de theſauro ſuo noua, & vetera. Et Sponſum dicentem in Cantico Cant. *Omnia noua, & vetera, dilecte mi, ſeruaui tibi.* & cum Paulo, 1. Cor. 14.21. qui citans locum Iſai. ex cap.8. *In lege quid ſcriptum eſt? quoniam in aliis linguis, & labiis loquar populo huic*, nomine totius legis hanc prophetiam manifeſtè intellexit. item cùm Ioannis 6. dixerit Dominus, *Scriptum eſt in Prophetis, erunt omnes docibiles Dei* (quod vnus Iſaias ſcribit cap. 54.13.) vnum Iſaiam videtur exiſtimare, continere in ſe omnes Prophetas, in magnam profectò commendationem eius prophetiæ, vtpote in qua vniuerſa lex pendeat, & Prophetæ. Iure igitur Cardin. Hugo in procemio in Iſaiam teſtatur, ſignificari hanc prophetiam libro illo ſignato, reſignatóque per Agnum, apud Ioannem Apoc. 5.1. qui liber ſcriptus dicitur intus, & foris. In ipſo enim quaſi cortice literæ, veteris populi captiuitates, liberationes, alióſque varios euentus præ-

Iſaias Propheta magnus. Eccli. 48. 27.
Maximus Videns, quia vidit vltima.
D. Hieron.
Quidquid ſanctarum Scripturarũ eſt, in prophetia Iſaia continetur.
Cant. 7.13.
1. Cor. 14. 21.
Nomine legis intellexit Paulus prophetiam Iſaia.
Ioan. 6.
Vnus Iſaias omnes Prophetas continet.
Hugo Card.
Apoc. 5.1.
Prophetia Iſaia, liber ſcriptus intus & foris.

A fert; at verò in medulla ſpiritus ſeruat (vt Hieronymus ait) Domini ſacramenta; vt tam natus de Virgine Emanuel, quàm illuſtrium patrator operum, mortuus, ſepultus, reſurgens Saluator omnium gentium prædicetur. Vnde Iſaias ipſe cap. 29. 11. *Erit*, inquit, *vobis Viſio omnium, ſicut verba libri ſignati.* quem locum ſic interpretatur Origenes, Leu. 22. homil. 13. vt loquatur Vates de ſua prophetia, quæ omnia tam veteris, quàm nouæ legis ſacramenta, obſcuris tamen ænigmatibus inuoluta, contineat. Liber ergo ſignatus apud Iſaiam, &
B Ioannem idem eſſe videtur, cum hoc tantùm diſcrimine, quòd apud Ioannem aperitur à Chriſto, vt nihil aliud ſit Iſaiæ prophetia, quàm Euangelium ſignatum, nihil item Euangelium, quàm ipſamet prophetia reſignata, & completa per Chriſtum: quod voluiſſe videtur Hieronymus, cùm loco citato Iſaiam vocat Prophetam pariter, & Euangeliſtam. Propterea Chriſtus adeò ſtudioſus Iſaiæ fuit, vt eum non modò paſſim citare ſolitus ſit, ſed etiam publicè illum fuerit interpretatus in Syna-
C goga Nazareth, Luc. 4. Meritò autem ſuum Prophetam dicere potuit, cui vel ipſo nomine cognatus fuit: nam, vt ſuprà, Iſaias valet idem, ac Ieſus Dominus.

Hieron.
Iſa. 29. 11.
Orig.
Prophetia Iſaia omnia ſacramenta noua ac veteris legis continet.
Prophetia Iſaia, Euangelium ſignatum.
D. Hieron.
Euangeliũ, Iſaias reſignatus.
Chriſtus Iſaiam publicè eſt interpretatus.
Lucæ 4.
Iſaias, Propheta Chriſti.

5. Cùm verò Iſaias fuerit generis claritate præcellens, ac in aula regia natus, & inſtitutus, ſermonis quoque elegantia inter omnes Prophetas eminet. Hieronymus Prologo in Iſaiam: Iſaias, inquit, vir nobilis, & vrbanæ eloquentiæ, nihil in eloquio ruſticitatis habens, non tam Propheta di-
D cendus eſt, quàm Euangeliſta: ita enim liquidè Chriſti, & Eccleſiæ myſteria proſequitur, vt de præteritis putetur hiſtoriam texere. ſic Hieron. Idcirco ibidem fatetur ingenuè, non potuiſſe ſe, ipſum ſermonis eius florem in tranſlatione conſeruare. Florem ſermonis pulchrè dixit, elegantiam, & venuſtatem in loquendo, qua Iſaias longè aliis præſtitit Prophetis. Oſtendam vno loco eius florem hunc dicendi, quem interpres aſſequi non potuit. Cap. 25. 6. vbi ſermo eſt de conuiuio Euchariſti-
E co, Hebræa quidem egregiam habent paranomaſiam ſuauitati conuiuij ſuauiſſimè reſpondentem: *Faciet Dominus in monte hoc, miſte ſemanim, miſte ſemarim ſemanim memuchaiim, ſemarim mezukkakim.* Vbi noſter craſſiùs: *Faciet Dominus in monte hoc conuiuium pinguium, conuiuium vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ defecatæ.* Egregiè ergo D. Thom. Prologo in Iſaiam. Iſaias, inquit, tripliciter excellit alios Prophetas, ſcilicet pulchris ſimilitudinibus, expreſſione ſententiæ, venuſtate verborum,

Iſaias ſermonis elegantia eminet, vtpote aul. eus.
D. Hieron.
Iſaias videtur texere hiſtoriam de præteritis.
Sermonis Iſaiæ florẽ, id eſt, elegãtiam, nõ potuit Hieron. exprimere.
Oſtenditur loco Iſa. 25. 6.
Iſa. 25. 6.
D. Thom.
Iſaias tribus excellit alios Prophetas.

rum, quia nobilis erat, & eloquens. ita ibi. Solet autem diuinus Spiritus ſui ipſius illapſum coaptare ad conditionem Prophetæ (vt alibi obſeruauimus) vt in eloquentibus ſuapte natura appareat eloquens, vrbanus in vrbanis, in ruſticis ruſticanus.

Spiritus ſanctus coaptat ſuum illapſū ingenio Prophetæ.

Sap. 7. 22.

Ideo enim Sapient. 7. 22. dicitur Spiritus vnicus ſimul, & multiplex, quia, *ſubtilis*, inquit, *diſertus*, &c. videlicet, quia cum ſubtili Propheta, ſubtiliter, cum diſerto diſertè loquitur. & ob id ipſum Deus ibidem cap. 1. 7. ſcientiam habere vocis, quoniam B ſcienter ſe accommodat variè loquentibus: ſicut tibicen in tibiis ſubtilibus ſubtiliter ſonat, in craſſioribus craſſiùs. Ita mirum non eſt, ſi in Iſaia Propheta, ſubtili nimirum, ac diſerta Spiritus tibia, diſertè is ipſe Spiritus, ac ſubtiliter prophetiam moduletur.

Spiritus multiplex, quia multipliciter ſe accommodat Prophetis. Spiritus ſanctus ſcientiā dicitur habere vocis, quia ſcitè ſe accommodat loquentibus.

6. Duo illa valde excellunt in hoc Propheta, quòd eius precibus retro rediit ſol, & addidit Regi vitam, Eccli. 48. 26. & Angelum à Deo impetrauit, qui nocte vna fudit exercitum Sennacherib, cæſis centum octoginta quinque millibus homi- C num, ibidem, 25. *Purgauit*, inquit, *eos*, Hieroſolymitas, *in manu Iſaiæ ſancti Prophetæ, deiecit caſtra Aſſyriorum, & contriuit illos Angelus Domini*, 4. Reg. 19. 35. Egregiè quidem D. Chryſoſt. hom. de comparatione Regis, & Monachi, tomo 5. Ezechias, inquit, Rex bello Perſico pulſante, iámque ciuibus pro aris, ac focis periclitantibus, preces Iſaiæ multis Perſarum millibus oppoſuit, nec ſua illum ſpes fefellit: nam ſimul vt Propheta manus in cælum ſuſtulit, ſtatim Deus ſagittis è cælo miſſis Per- D ſicum bellum confecit: reges erudiens, eo ſe loco miniſtros ſuos habere debere, vt eos communes eſſe terræ ſeruatores exiſtiment. Ita Chryſoſt. Quod verò attinet ad miraculum regredientis ſolis, dubitari poteſt, quare in eo præcipuè ſignum conſtituerit Vates? De hoc Cyril. Alex. in cap. 38. Iſai. Quia regreſſus, inquit, ſolis ſignificabat remigraturum Ezechiam ad plures vitæ annos; ſed & autor de mirabilibus ſacræ Scripturæ apud Auguſt. lib. 2. cap. 28. Conuenienter, inquit, tale ſignum regi, in mortis expectatione poſito, aptiſſimum E dat Iſaias, quoniam ſicut ſol in procinctu occaſus ſui poſitus in diei initium reducitur: ſic Rex in mortis expectatione conſtitutus, quaſi ad incipientis vitæ gaudia reuocatur. ſic ibi.

Eccli. 48. 26.

D. Chryſ.

Ezechias preces Iſaiæ multis Perſarum millibus oppoſuit.

Iuſti, communes terræ ſeruatores.

Cyrill. Alexand. *Regreſſus ſolis, remigratio Ezechiæ ad plures annos.*

Rex ab occaſu vitæ regreditur quaſi ſol ad ortum.

7. Memorabile illud etiam, quod de ſe ipſo Iſaias narrat c. 20. 2. iubente Domino nudum, ac diſcalceatum inambulaſſe per vrbem, in ſignum Ægyptiis, & Æthiopibus, quos ſibi Iſraëlitæ euocauerunt auxi- A liarios contra Aſſyrios: eos enim ſimiliter ſpoliandos, & nudandos facto ipſo prædicat ab Aſſyriis. Qua de re Alexandrinus Cyrillus. Fecit id Propheta, inquit, non admodum ſolicitus, quomodo elegans, ac venuſtus appareret, Deique decreto nihil adiecit, licèt graue, & irriſioni expoſitum videretur; prudens ſanè vir, modeſtus, omni virtute cumulatus, donóque Prophetiæ coronatus, ac eo exercitio planè illuſtris, centonem, calceóſque deponens, nudus vadit, vt ſpectatores duri nouum admirati, B cauſas inquirant, ac reſipiſcant. ita Cyrillus. Fuit ergo Dei mirabile conſilium aduersùs Iſraëlitas ſupinè vecordes, qui ad verba Prophetæ aures iam obſtruxerant, oculis ipſis ingerere, quod futurum erat. de quo Procopius. Ad metus, inquit, incuſſionem inuſitatus habitus, nudo ſermone futurus efficacior, adhibetur. De hac re plura diximus ad prædictum Iſaiæ locum.

Iſa. 20. 2.

Cyrill. Alex. *Elegans ac deuota deſcriptio Iſaiæ dum nudus incedit.*

Vecordibus opus fuit in oculos ingerere pœnam futuram.

8. Poſt vitam in ſumma ſanctitate actam, denique deceſſiſſe Iſaiam ſerra li- C gnea ſectum iuſſu Manaſſe Regis, traditio eſt Hebræorum, quod agnoſcit D. Hieron. lib. 15. in Iſai. cap. 57. Vnde, ait, Noſtrorum plurimi, illud quod de paſſione Sanctorum in epiſtola ad Hebræos ponitur, *ſerrati ſunt*, ad Iſaiæ referunt paſſionem; *ſerrati ſunt*, legit Hieronymus, & eodem modo in cap. 26. Matth. cùm loco Hebr. citato ſit, *ſecti ſunt*; & vtrumque ſignificat Græcum. Duas verò cauſas refert idem Hieronymus ad cap. Iſai. 1. eius inflictæ necis; primam, quòd Hieroſolymitanos appellaue- D rit principes Sodomorum, & populum Gomorrhæ: ſecundam, quòd Domino dicente ad Moyſem, *Non poteris videre faciem meam*, Iſaias auſus ſit dicere, *Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & eleuatum.* Certè ob libertatem, qua Vates arguebat malos, necem ſubiiſſe, tenent Patres: inter quos Tertul. lib. de patientia. His viribus, inquit, patientiæ ſecatur Iſaias, & non tacet. & D. Ambroſ. ad cap. 20. Luc. Quis ille, inquit, in capite vulneratus? Nimirum Iſaias, cuius faciliùs compagem corporis ſerra diuiſit, quàm fidem inclina- E uit, conſtantiámque detriuit, aut vigorem mentis excuſſit. ita Ambroſius. Piè annotauit Cornel. noſter ad cap. citatum ad Hebr. ſerra Iſaiam ſectum, nimirum, vt qui nomine ſuo Saluatoris nomen, & aduentum figurabat, morte quoque ſua materiam & formam crucis in lignea ſerra figuraret. Conſentiunt, quod ad genus mortis attinet, omnes Patres, maximè Irenæus, Dorotheus, & Iſidorus de vitis, & interitu Prophetarum: additque Irenæus, tumula-

Serra ſectus Iſaias, ex traditione Hebræorum.

Heb. 11. 37. *Per ſectos intelligit Paulus ad Hebræos 11. Iſaiam.*

Duæ cauſæ necis Iſaiæ, iuxta Hier.

Ob libertatem, qua arguebat malos, necatus eſt.

Tertull. D. Ambroſ. *Iſaias ſecatur, & non tacet.*

Serra faciliùs corpus Iſaiæ diuiſit, quàm corpus [illegible] Cornel.

Lignea ſerra crucem Domini figurauit.

Irenæus. Doroth. Iſidor.

Sepultus ſub quercu Rogel.

tum ſub quercu Rogel, iuxta tranſitum aquarum, quem fontem à Deo impetrauerat Vates obſidionis tempore, ne populus ſiti periret. Memorant porro, dum Aſſyrij ad fontem ſitibundi accurrerent, ſolitos ſeſe ſubducere latices, dum Iudæi a-

Iſaias fontē impetrauit ſolus Hebræis obſeſſis, ita vt fugeret Aſſyrios idem fons.

A quatum venirent, ſolito alacriùs ſcaturire. Cæterùm vt gratitudinẽ exhiberent ſuam erga Prophetam benefactorẽ, erexiſſe monumentum Hieroſolymitas iuxta perennes aquas, vt eius in poſterũ perennis memoria permaneret. Hæc ferè ex Irenæo.

Monumentum erectum Iſaiæ.

ARGVMENTVM CAPITIS VI.

VT maius pondus addat verbis ſuis Iſaias, inſignem Dei Viſionem ſibi exhibitam populo exponit. Deſcribit ſolium Dei, aſtantes Seraphinos, & laudes Deo cum clamoribus efferentes, commoueri videt ſuper liminaria, & domum obduci fumo. Oſtendit poſtea quomodo ad hæc viſa ſtupuerit; quomodo & calculo per Seraphinum purificatus ſit. Denique offert ſe Deo ad ineundam legationem ad Hieroſolymitanos, & ad eos mittitur cum mandatis.

CAPVT ISAIÆ VI.

1. IN anno, quo mortuus eſt Rex Ozias, vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & eleuatum: & ea, quæ ſub ipſo erant, replebant templum.

2. Seraphim ſtabant ſuper illud: ſex alæ vni, & ſex alæ alteri: duabus velabant faciem eius, & duabus velabant pedes eius, & duabus volabant.

3. Et clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum, plena eſt omnis terra gloria eius.

4. Et

PARAPHRASIS.

B 1. *MOrtuo Ozia Rege illo temerario, qui munus Sacerdotale arrogare ſibi auſus eſt, ac incenſum, Pontifice ſummo repugnante, adolere in templo inſtitit, vidi ego Iſaias Dominum Deum (neque enim viuente rege impio dignabatur Deus populum Viſionibus ſuis, imò ſubtrahebat illas in ſignum auerſi animi) vidi autem Deum ſedentem in throno per ſe ſublimi, ac inſuper apparatu ipſo euehente illum altiùs. Nam veſtis Dei tam latè effundebatur, vt vel extremi eius limbi totum or-*

C *bem, qui templi inſtar Deo eſt, latè replerent: nam totius naturæ quanta maxima moles, Diuini numinis amplitudinem minimè continet. Imò certum id eſt, cultus eius, ac decoris oras extremas, & quaſi fimbrias vniuerſa natura complenda, ſatis & eſſe, & abundare.*

2. *Circa thronum innumerabilis eorum cælitum, qui amore flagrant, multitudo ſtabat; alati autem vndequaque: nam quilibet ſenas alas neceſſariò ſibi aſciuit, bina ante oculos; cùm*

D *enim immenſus è Diuina facie ſplendor emicaret, ſuſtinere illum intentis oculis non valentes, binis alis obtegebant vultus. Præterea duas alas ad imos vſque pedes demiſſas præferebant: nam ante Dominum ſtare oportebat, non diuaricatis cruribus, ſed compoſitè, ac reuerenter, & ideo binis illis alis pedes intra gyrum modeſtiæ quaſi continebant. Denique binas alas intermedias extendebant ad volatum, atque ita quaſi perpetuò librantes corpus, mandatis ſe diuinis exhibebant promptos.*

E 3. *Non contenti autem iis corporis partibus tum reuerentiam, tum promptitudinem oſtendere, ora quoque ipſa ſoluebant in diuinas laudes, magna ſeſe animorum & conſpiratione, & ſancta æmulatione exhortando inuicem, ac dicentes: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus*

Deus,

4. Et commota ſunt ſuperliminaria cardinum à voce clamantis, & domus repleta eſt fumo.

5. Et dixi: Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus labiis ego ſum, & in medio populi polluta labia habentis ego habito, & Regem Dominum exercituum vidi oculis meis.

6. Et volauit ad me vnus de Seraphim, & in manu eius calculus, quem forcipe tulerat de altari,

7. Et tetigit os meum, & dixit: Ecce tetigit hoc labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur.

8. Et audiui vocem Domini dicentis: Quem mittam? & quis ibit nobis? Et dixi: Ecce ego, mitte me.

A *Deus, cui cæleſtes exercitus parent, & cuius maieſtas replet orbem terrarum. Trina autem illa ſanctitatis repetitione, haud dubiè ſanctiſſimam innuebant Trinitatem; adeóque Patrem primò, totius ſanctitatis, vt diuinitatis, fontem; deinde Filium, ſanctiſſimè ſeſe ad voluntatem Patris affingentem; poſtremò Spiritum ſanctum, omnis ſanctitatis & largitorem, & conſeruatorem optimum.*

4. Hæc illis clamore maximo intonantibus, ipſa quoque templi limina, & poſtes ingenti concuſſa motu horrendum perſtrepuêre, ac denſo
B *adglomerante fumo, tota domus impleta, & obducta eſt. Is enim Deus eſt; vt illius vel leuiſſimo tactu, tota natura cohorreat, montium fundamenta quatiantur; ſummis cacumina dehiſcant; caligine inuoluantur omnia; quæ ſimul, & quàm metuenda ſint iudicia eius; & quàm ab humanis oculis aliena natura, latè demonſtrant.*

5. At enim cùm viderem Angelorum illam alacritatem in diuinæ maieſtatis laudibus proſequendis contentis adeò viribus certare inuicem, denuò capi anguſtiis premi; ac inter
C *ſpem timorémque agitari acriùs: ſpes enim Angelorum me æmulatione incendebat ad diuinas laudes celebrandas, timor verò contrà meæ impuritatis, ac flagitioſæ vitæ bene conſcius de tam præclaro conatu depellebat. Atque ita in anguſto poſitus prorupi in ſuſpiria. Heu me, inquam, miſerum, quia inter tam ſublimes diuinæ gloriæ laudatores mutus ſum; eò quòd linguam pollutam habeo, aſſuefactus videlicet maledicentiæ, ac impuris colloquiis: viuo enim inter homines coinquinatæ linguæ, & ad maledicendum procliues, ac ex eorum conſuetudine deprauatus,*
D *non ſum auſus diuinas laudes vſurpare. Acceſſit Viſio ipſa diuinæ puritatis, quæ oculorum meorum aciem perſtrinxit, & ſuo planè iure damnauit.*

6. Hic Dominus gratam habens confeſſionem puſillitatis, ac impuritatis meæ, vni ex Seraphinis aſtantibus imperauit, meæ vt infirmitati propiùs mederetur: qui ignitum ex altari corripiens calculum (viuam nempe diuini Verbi imaginem) ad me volauit,

7. Ac labia mea, linguámque tangens: Ecce, inquit, igneo Diuini Verbi contactu exterſa
E *eſt omnis impuritas tua. Et illicò expertus in me ſum erectum animum ad maxima quæquè pro diuino obſequio perpetranda.*

8. Vſque adeò autem animoſitas creuit in pectore, vt Domino quaſi conſultante, de legatione quadam obeunda, ac interrogante, Quemnam præficiam huic muneri? opus nobis eſt viro fideli, ac impigro, qui nullo metu ab officio, nulla ſocordia impediatur. Ego, non expectato conſultationis exitu, nec legationis ratione comperta, me vltrò obtuli, ac operam meam ad omnia, quæ vellet, latè pollicitus: En adſum, dixi, ad

9. Et dixit: Vade,& dices populo huic, Audite audientes, & nolite intelligere: & videte Viſionem,& nolite cognoſcere.

10. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua,& oculos eius claude: ne fortè videat oculis ſuis, & auribus ſuis audiat, & corde ſuo intelligat, & conuertatur, & ſanem eum.

11. Et dixi: Vſquequo Domine? Et dixit: Donec deſolentur ciuitates abſque habitatore, & domus ſine homine, & terra relinquetur deſerta.

12. Et longè faciet Dominus homines, & multiplicabitur, quæ derelicta fuerat in medio terræ.

13. Et adhuc in ea decimatio, & conuertetur, & erit in oſtenſionem ſicut terebinthus, & ſicut quercus, quæ expandit ramos ſuos: ſemen ſanctum erit id quod ſteterit in ea.

A *omnia paratus, mitte quò libuerit.*

9. Tunc Deus meam hanc promptitudinem minimè aſpernatus, Vade, inquit, & hæc nomine meo dices populo huic: Quandoquidem oblatam odiſtis veritatis lucem, & in aperta voluntatis meæ denunciatione cæcutitis: efficiam, ut rectè cùm audieritis, quæ ſaluti veſtræ neceſſaria ſunt, mente tamen non capiatis, quid ſibi illa velint: & viſu ipſo percipientes diſciplinam interiùs per ſenſum comprehendere nequeatis; nimirum iuſta obſtinatæ mentis ſtupiditate, B *& execrabili cæcitate damnati in poſterum.*

10. Claude ergo illis omnem viam ſalutis; oculos, ne videant; aures, ne audiant; cor, ne intelligant, néve quoquo modo reſipiſcere, aut ſalutem conſequi poſſint: hoc eſt, prædic, exigente id peccatorum ingraueſcentium mole, excæcandos, ac ſtupore mentis aggrauandos eſſe.

11. Hîc ego metas rerum agnoſcere cupiens, Quouſque, dixi, malum hoc durabit? Vſquequo, inquit, extrema Iudææ vaſtitas infera- C *tur, nec reliquus ſit vllus à tanta clade?*

12. Domúſque, ac regio tota à cultoribus ſuis deſeratur, ſítque ſumma vbique ſolitudo, ablegatis in varias orbis partes habitatoribus, multíſque ſeculis derelicta terra diuino præſidio deſtituta.

13. Non tamen omnes peribunt, ſed reliquiæ, quaſi decima Deo conſecrata, reſeruabuntur. Relinquetur ergo gens iſta ſicut terebinthus, aut quercus foliis, fructibúſque nudata, quæ licèt aruiſſe videantur, tamen in ipſo trunco la- D *tente virtute, ſuo tempore reuireſcunt, & fructificant: ita prorſus conſeruato ſanctitatis ſemine prodibit aliquando in fructum benedictione, & gratia plenum: nempe Chriſtum Seruatorem optimum maximum.*

COMMENTARIVS.

NIhil in hac Viſione non plenum myſteriis; quamobrem ſingula expendamus oportet. Primum, quo tempore contigerit? Secundum, cur, & qua maieſtate apparuerit Deus? Tertium, cur in throno ſedens? Quartum, an Iſaias verè Deum viderit? Quintum, de aſtantibus Seraphinis, & eorum alis. Sextum, de illorum clamoribus.

Quo tempore contigerit hæc Viſio? E

SECTIO I.

1. *De tempore Viſionis. Narratur hiſtoria Regis Oziæ, de auſu eius ad ſacrificandum, & qua pœna ob id percuſſus. Cur eius tempore non fuerit hæc Viſio. Oſtenditur à Chryſoſtomo comparatione optima. Illuſtratur myſterio Vrim, & Thummim in Rationali, explicante primùm Ioſepho, & congruentibus multis Scripturæ locis.*
2. *Mortuo Ozia vidit Iſaias Deum, reddita ſcilicet vrbi felicitate priſtina. Quantum proſit ciuitatibus carere malis, declaratur clarificatione Chriſti expulſo Iuda, ex D. Auguſtino.*
3. *Oſtenditur idem loco Iſaiæ 1. Explicatur vis Hebraicæ interiectionis,* Heu: *eſt enim veluti exonerantis animum, & reſpirantis ad vindictam.*
4. *Cura Dauidis in exterminandis ab vrbe improbis, ex Pſalmo 100. Illuſtratur loco Bernardi, & altero D. Hieronymi.*

1. IN ipſo ſtatim limine tempus Viſionis notatur. Verſ.1. *In anno, quo mortuus eſt Rex Ozias, vidi Dominum.* De hoc 4. Regum 15.2. Regnauit Azarias, ſeu Ozias in Iuda annos 52. è quibus vltimos 27. leproſus vixit. Nam cùm temerario auſu 4.Reg.15.2.

adolere

adolere vellet incenſum ad altare thymiamatis, nec Azariæ Sacerdoti ſummo factum reprehendenti cederet, percuſſus lepra eſt à Deo in ſumma fronte. Prioribus igitur annis benè ſe geſſit, *in poſterioribus eleuatum eſt cor eius, & contempſit Dominum Deum ſuum*, 2. Paralip. 26. Hic igitur Patres occaſionem ſumunt ponderandi quod Iſaias ait: *In anno, quo mortuus eſt rex Ozias, vidiſſe ſe Viſionem*, &c. Cur enim, ait Chryſoſt. viuente Ozia non vidit Viſionem? Hanc pœnam, inquit, irrogauit vrbi infideli, quam ſolet amicus offenſus offendenti amico irrogare, abſtinens ſe à conuictu, & conſuetudine priſtina, ſubtracta etiam communi colloquendi familiaritate.

4. Reg. 15. — 2. Paralip. 26. — D. Chryſ. — Pœna infidelis vrbis, carere Viſionibus Dei. — Sicut amicus offenſus ſubtrahit colloquium. — Vrim, & Thumim quid?

Illuſtrare hoc poſſunt quæ de Vrim, & Thummim in Rationali ſummi Sacerdotis, graues Autores narrant. Ornamentum erat operis polymiti in pectore ſummi Sacerdotis quadrangulum, cui affabrè inſertæ erant per quatuor quaſi verſus duodecim gemmæ, & in ſingulis duodecim Tribuum cælata nomina cernebantur: inſuper addita erant iuſſu Domini Doctrina, & Veritas, Hebraicè אורים *Vrim*, propriè, illuminationes; Septuaginta τὴν δήλωσιν dixère, id eſt, manifeſtationem; & תמים *Thummim*, id eſt, perfectiones; Noſter vertit Doctrinam, & Veritatem. Eſt autem vetus ac celebris quæſtio, quomodo hæc in Rationali fuerint? Miſſis autem infinitis opinionibus, Ioſepho homini Iudæo ex genere Sacerdotali, & ſcriptori fideliſſimo adhæremus. Is ergo 3. Antiquitat. cap. 9. ait, In ipſis lapidibus Rationalis diuiniſſimo quodam miraculo ſolitum Deum per ſplendores quoſdam docere populum, ac manifeſtare voluntatem ſuam; ad ſolum verò Sacerdotem ſummum ſpectaſſe varias illas radiorum emicationes interpretari.

אורים — תמים — Doctrina, & Veritas. — Vetus quæſtio de Vrim & Thummim. — Ioſephus. — In lapidibus Rationalis per ſplendores quoſdam ſignificabat voluntatem ſuam Deus.

Huic ſententiæ multa quadrant Scripturæ loca, in quibus reges conſulentes Dominum per Sacerdotes poſtulant, vt ſibi applicent ephod, id eſt, ſuperhumerale, in quo erat Rationale, idque, vt in eius lapidibus per Sacerdotes inſpicerent, quid ſibi faciendum, aut fugiendum eſſet: & in vniuerſum, quoties dicitur in Scriptura, conſultum Dominum ab aliquo per Sacerdotem, intelligitur in lapidibus Rationalis; quare ob id noſter Interpres vertit, Doctrinam, & Veritatem, quoniam hoc modo, quæ vera, quæ falſa eſſent, certiſſimè docebantur. Atenim tam inſigne priuilegium Hebrææ gentis, vt Deus ipſe tam familiariter eos doceret (ait Ioſephus loco citato) ob legum diuinarum præuaricationes, ſubtractum penitus ante ducentos annos, quàm is hiſtoriam illam ſuam commentaretur. Non aliter igitur Ozia rege impiè ſe gerente, ac toto populo ſimul cum rege ſuo præuaricante, iuſtum Dei iudicium fuit, ne iſthæc inſignis Viſio tunc contingeret, Deo ſic vleiſcente offenſionem ſuæ maieſtatis, per ſubtractionem ſuæ præſentiæ.

Applicare ephod, in Scriptura, quid? — Conſultus Dominus intelligitur in lapidibus Rationalis per Sacerdotem. — Doctrina & Veritas, quoniam hoc modo quæ vera, quæ falſa eſſent, docebantur. — Ioſephus. — Subtractus hic modus docendi ducentis annis ante Ioſephi ſcripta, ob peccata populi. — Vleiſcitur Deus offenſionem ſuæ maieſtatis ſubtractione ſuæ præſentiæ.

2. In anno igitur, quo mortuus eſt Rex Ozias, vidit Iſaias Dominum, &c. Reddita eſt videlicet oppreſſæ vrbi lux illa priſtina fauorum Dei, vt digna iam habita fuerit diuinis Viſionibus, pulſo è viuis rege temerario. Magna videlicet populi felicitas, carere malis: qua de re eſt locus inſignis Ioan. 13. 31. Cùm enim Iudas è conuiuio illo myſtico, ac conuentu Apoſtolico exiiſſet, vt traderet Dominum, exclamauit Chriſtus: *Nunc clarificatus eſt Filius hominis: & Deus clarificatus eſt in eo*, &c. Quaſi verò antea præſente Iuda, ipſe

Ioan. 13. 31. — Pulſo rege temerario, iterum ſui Viſionem communicat.

A Chriſtus, qui lux mundi erat, tenebrarum aliquo fuerit obſcuratus afflatu, & collegium illud ſanctiſſimum caliginoſum reddiderit vnus proditor. Placuit certè Auguſtino ita interpretari: Imò, ait, in hac clarificatione expulſo proditore Chriſtum ſignificare voluiſſe illam vltimam, qua pulſis in infernum reprobis, ipſe eum ſolis prædeſtinatis in cælo exaltabitur. Exiit, inquit, Iudas, & clarificatus eſt Ieſus. Exiit ille, de quo dixerat: *Vos mundi eſtis, ſed non omnes.* Exeunte itaque immundo, omnes mundi cum ſuo mundatore remanſerunt. Tale aliquid erit, cùm victus à Chriſto tranſierit hic mundus, cùm nemo in populo Chriſti remanebit immundus, cùm zizaniis à tritico ſeparatis, iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno Patris. B Hoc futurum præuidens Dominus, & nunc ſignificatum eſſe conteſtans, diſcedente Iuda tanquam zizaniis, remanentibus tanquam tritico Apoſtolis ſanctis; *Nunc*, inquit, *clarificatus eſt Filius hominis.* Tanquam diceret: Ecce in illa clarificatione mea quid erit; vbi malorum nullus erit, vbi bonorum nullus perit. Hæc Aug.

Felicitas vrbis, carere malis. — Pulſo Iuda, clamat Chriſtus ſe, ſuóſque clarificatos. — D. Auguſt. — Pulſis damnatis in die iudicij Chriſtus cũ ſuis exaltabitur. — Exeunte immundo Iuda, omnes mũdi remanent. — Apoſtoli triticum mundum, excuſſo Iuda.

3. Magnum igitur beneficium Dei erga vrbes, atque regna fuerit, ſi malos quoque ab illis amoueat: ſic enim aliis beneficiis præſtandis viam munit. Certè quidem id vnum ſe facturum in Ieruſalem pollicitus eſt Deus per Iſai. cap. 1. 25. *Propter hoc, ait Dominus exercituum, fortis Iſrael, heu conſolabor ſuper hoſtibus meis, & conuertam manum* C *meam ad te, & excoquam ad purum ſcoriam tuam, & auferam omne ſtannum tuum, & reſtituam Iudices tuos, vt fuerunt priùs: poſt hæc vocaberis ciuitas iuſti, vrbs fidelis.* Primum notari obiter debet oratio illa, *heu conſolabor de hoſtibus meis*, quomodo enim Deus, quaſi arma capiens aduerſùs hoſtes ſuos, conſolationem cum dolore miſcet? Erit qui ita interpretetur, pertinere id ad magnam Dei miſericordiam, qui puniturus ingemiſcat. Nam & D. Chryſoſtom. rectè adnotauit ad illud Chriſti, *Si oculus tuus ſcandalizat te, abſcinde eum*, velle Chriſtum, vt quando Prælati Eccleſiæ neceſſitate coacti malos punirent, omnino id facerent cum magna doloris ſignificatione, ſicut nemo D oculum eruere poteſt, quin ingemiſcat. Verùm in præſenti interiectio, *heu*, non tam videtur dolentis, quàm ad vltionem parari: ea vis Hebræo נחם *nacham*, Latinus dicit, *Ah*; conſolabor de hoſtibus meis. Propriè verò *nacham* paſſiuè de illo, qui ob alicuius malefacta coarctato intus ſpiritu diſcruciatus, tandem effuſa in hoſtem indignatione reſpirat.

Magnum beneficium Dei erga vrbes, ſi malos inde pellat. — Iſa. 1. 25. — Deus puniturus ingemiſcit. — Prælati dolentes puniant, pellántque malos, ac ſi oculos eruãt. — Interiectio, heu, quid? — נחם

Rectiſſimè igitur in rem noſtram Deus videns in vrbe ſuo cultui dicata malos florentes, ac impunè volitantes, concepto furore diſcruciabatur intus, donec illis expulſis grauatum ex indignatione animum exonerauit, ac veluti refocillatus eſt dicens, *Heu conſolabor de hoſtibus meis.* E Sed & illud, *Excoquam ad purum ſcoriam tuam, & auferam omne ſtannum tuum*, eandem ſententiam continet: ciuitas enim dum malos ciues inter bonos fouet, aurum eſt, ſed ſcoriis plenum; argentum fuerit, ſed apparet ſtannum. Deus ergo magnum parat Hieroſolymis beneficium, etiam per vaſtationes, obſidiones, captiuitates: nam per hæc eò ſolùm tendit, vt decuſſis, ac deiectis impiis, vrbem ipſam ad purum educat, ſic vt dici queat, Ciuitas iuſti, vrbs fidelis.

Deus pulſis malis quaſi reſpirat. — Ciuitas malos habens inter bonos, aurum ſcoriis plenum. — Deus vrbem ad purum educit eiectis malis.

4. Hanc curam inprimis iniit rex Dauid electus à Deo, vt à Ieruſalem, ac toto regno ſuo peccatores amoueret. Narratur 2. Reg. ... & 1.

Cura Dauid circa pellendos malos. — 2. Reg. ...

Parali

1.Paral. ... Pſal.100.8. Euthym.

A Paralipom.... Vnde Pſalm.100.8. qui totus eſt de hac materia, ait: *In matutino interficiebã omnes peccatores terræ, vt diſperderem* (Euthym. legit, *vt exterminarem*) *de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem.* Dolebat optimus rex in ciuitate Domino tam multis dicata titulis vigere improbos, de quo ipſe alibi, *Vidi præuaricantes, & tabeſcebam*; idcirco, *in matutino*, id eſt, quàm citiſſimè, nulla interpoſita mora (huiuſmodi dicendi modis Hebræi feſtinationem exprimunt) omnes de medio tollebam, exeindebam penitus, vt ad purum educta ciuitas Deo ſuo conuenienter ſeruiret, puriſſimo Domino, videlicet, puriſſimum exhibens famulatum. Hæc ergo prima cura regibus, hæc patribuſfamilias, ac rectoribus congregationum, vt malos à ſe propellant; nam vel ob aliena peccata, bonus etiam rector diſplicebit Deo. Vnde eſt illud Bernard.4. de conſideratione ad Eugenium: Ne te, inquit, ſanum dixeris, dolentem latera: id eſt, ne te dixeris bonum malis innitentem. Ita Bern. monens Eugenium bonos collaterales habeat ad ineunda conſilia. Magnum ergo felicitatis cumulum aſſecuta eſt ciuitas Ieruſalem Ozia rege mortuo, vt priſtinis Viſionum, ac Prophetiarum fauoribus potiretur. Rectè enim D. Hierony. ad hoc caput Iſaiæ: Multos, inquit, Prophetas florere in vrbe, pietatis indicium eſt.

In matutino, Hebraiſmus, quàm citiſſimè.

Puro Domino purum famulatum exhibere conuenit.

B

Bonus rector ſæpe ob aliena peccata diſplicet Deo.

D.Bern.

Dolens prælati latera, dum malos habet collaterales ad conſilia.

Multi in vrbe Prophetæ, magna felicitas.

Cur, & qua maieſtate apparuerit Deus?

SECTIO II.

1. *Quæritur, cur Deus apparuerit Iſaiæ. Curauit Deus ſuos Prophetas ſemper honorare, vt eorum dictis maior haberetur fides. Documentum proponitur ad intelligendos multos Scripturæ locos, ex Ruperto.*
2. *Duo requiri in prophetia aſſerit Hieronymus in 1. Ezechielis. Autoritatem quoque prophetiæ conciliat, quod Deus illud dixerit. Locus Ambroſij de fidei ſublimitate. Quantum conferat maieſtas Viſionum ad excitandos animos.*
3. *Sedens ſuper thronum excelſum Deus legationi ſuæ maiorem autoritatem dat. Illuſtratur per Ambroſium in legatione Apoſtolorum ad omnes gentes. Cur thronus Dei apud Iſaiam non deſcribatur factus ex materia aliqua, ſed ſolium excelſus & eleuatus dicatur. Ponderat D.Bern. D.Chryſ. quid ſuper eo philoſophetur? quid ſentiat Lyran.*
4. *Ea quæ ſub ipſo erant Hebraicè* veſulao, *quaſi fimbria veſtis diuinæ toto templo effuſa. Per templum quid ſignificetur. Opiniones tres. Fimbriæ quid D.Bernardo, & quid Clementi Alexandrino.*

1. MAGNO verborum apparatu Iſaias Viſionem ſuam propoñit. Verſ.1. *Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & eleuatum, & ea, quæ ſub ipſo erant, replebant templum.* Hebr. pro, *ea, quæ ſub ipſo erant; & fimbriæ eius.* Septuaginta: *Et plena domus gloria eius.* Primùm inquiramus, cur Deus apparuerit Iſaiæ? Illud ſemper bonis Prophetis ſolicitudinem peperit, ne mendaces apud populum haberentur. Idcirco Deus eorum dictis autoritatem multipliciter procurabat. Primus modus fuit, quem egregiè notauit Rupert. in

Varia lectio.

Inſigne documentum ad intelligendos Prophetas.

Cur Deus apparuerit Iſaiæ?

Rupert.

A Prologo ad Oſeam, quique ad intelligendos Prophetas inſigne documentum eſt: cùm Prophetæ mittebantur ad prænunciandum, verbi cauſa, Chriſti aduentum de longinquo, ſimul etiam dabatur, vt prædicerent aliquid de propinquo futurum, cuius euentum populus cùm oculis ipſis conſpiceret, id etiam quod ſimul in longinquum prænonciabatur, certò futurũ ſibi perſuaderet. Huius documenti ignoratio, multos ſæpe aut perplexos detinuit, aut in varias opiniones diuiſit, quòd longinquos euentus in Prophetis, à propinquis ſeparare neſcierint.

A propinquis euentibus, longinquos confirmabant.

Multi lapſi, quòd longinquos euentus à propinquis non ſepararent.

2. Notauit Hieronymus ad primum caput Ezechiel. ſuper illa verba, *Et manus hominis ſub* B *pennis eorum* (animalium ſcilicet myſticorum ſub throno Dei) in ipſo prophetiæ quaſi corpore duo requiri: primum quidem, manum, propinquioribus apprehendendis inſeruientem, id eſt, ſenſum, qui ipſos in propinquo euentus diſcernat, & capiat: deinde ſuper manum pennas, ſenſus, videlicet, altiores, quibus ad longinqua perniciter euoletur. Deinde cùm Prophetæ crebrò adhibent, *Hæc dicit Dominus*, autoritatem quoque Deo ſic inſpirante conciliant. Sic enim (vt Hieronym. ait ad caput 46. Iſaiæ) & diuinationem diuinitate, & diuinitate diuinationem probant: quippe cùm (vt idem teſtatur Ierem. 28.) Deus, & Propheta, prophetiæ fine monC ſtratur. Igitur, dixiſſe Deum, quin aliud pro ratione addatur autoritatem dictis facit. Hinc enim tota fidei fortitudo oritur. Quare Ambroſ. de vocatione Gentium, Magna eſt, inquit, fortitudo conſenſionis, cui ad ſequendam veritatem autoritas ſufficit, etiam latente ratione. Ita Ambroſ. Maiori autem auiditate, & admiratione capiebat populus eas Viſiones Prophetarum, quas illi per inſolitas imagines ſibi factas publicè teſtabantur. Talis autem eſt hæc Viſio apud Iſaiam ob id vel maximè facta, vt ad ea, quæ prędicenda ſunt, fides ſterneretur.

D.Hieron.

In Prophetia opus eſt manu, ad propinquiora apprehendenda, alis ad penetranda longinqua.

Hæc dicit Dominus, ad conciliandam autoritatem dictis.

D.Hieron.

Diuinitate diuinationẽ, & diuinatione diuinitatem probant Prophetæ.

Deus & Propheta prophetiæ fine monſtrantur.

D.Ambroſ.

Autoritas Diuina ſufficit etiam latente ratione.

3. At quo apparatu eſt exhibita? *Vidi*, inquit, *Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & eleuatum.* Hæc etiam faciunt ad autoritatem futuræ legaD tionis ad populum. Nam ſimiliter animaduertit Ambroſ. lib. 2. de vocatione Gentium, miſſos primùm Apoſtolos ad prædicandum Iudæis, adhibito præcepto illo, Matth. 10. 5. *In viam gentium ne abieritis.* In Aſcenſione verò ſedente Domino ad dexteram Patris, miſſos indiſcriminatim ad omnes gentes. Marc. vltimo 15. *Euntes in mundum vniuerſum, prædicate*, &c. Cauſam verò huiuſce rei vult Ambroſ. eſſe, vt Domino iam ſedente ad dexteram æterni Patris, maior eius legationi autoritas accederet. Idcirco antequam Deus Iſaiam mittat, apparet ſedens in ſolio. Mirum autem, quòd cùm apud Ezechielem deſcribatur ſolium Dei è ſapphiro factum, hîc ſolùm dicatur excelſus, & eleuatus. Ponderauit hoc E Bernard. ſerm.1. de hac Viſione. Nulla, inquit, omnino materia corporalis tanto ſolio, ac tanto habitatori videtur apta; viuis eſt conſtructa lapidibus fabrica ſpiritualis, quam vera, & æterna vita ſua inhabitare dignetur: quòd ſi minùs tanto ædificio ſufficit Angelica creatura, præuaricatorum vtique minorata præcipitio: ſuſcitet certè de terra inopem, & de puluere erigat pauperem, vt collocet eum cum Principibus, & ſolium gloriæ compleat. Et fortaſſe propterea ipſe, qui vidit, non modò excelſum ſolium, ſed & eleuatum quoque deſcribit, vt proinde, & Angelorum

Viſiones maior fides ſequebatur.

Apparet in throno, ad maiorem autoritatem legationis quam parat.

D. Ambroſ.

Matth.10. 5.

Legatio Apoſtolorũ ad omnes gentes per Chriſtum iam ſedentẽ ad dexterã Patris maioris autoritatis fuit.

Cur thronus hic excelſus & eleuatus, apud Ezechielem è ſapphiro factus?

D.Bern.

Thronus excelſus, id eſt, angelica natura: eleuatus, humana natura eleuata ad Deum.

ſtabi

Digitized by Google

ſtabilis celſitudo; & hominum miſerorum eleuatio deſignetur. Hucuſque Bernard. Thronus ergo Dei, iuxta Bernard. conſtat ex materia ſpirituali, partim quidem ibi nata, id eſt, Angelis, partim è terra miſericorditer eleuata, id eſt, hominibus, & idcirco dicitur excelſus, & eleuatus.

D.Chryſoſt. Eleuatus thronus ſignificat Dei incomprehenſibilem ſtatum. Eleuatio importat ſubtractionem ab oculis mentis.

Aliter Chryſoſt. de hac eadem Viſione tom.1. Quam ob cauſam inquit, cùm dixiſſet excelſum, adiecit, eleuatum? vt cathedram incomprehenſibilem demonſtraret, quandoquidem quod excelſum eſt apud nos, cogitationem quandam præbet comparationis ad ea, quæ humilia ſunt, veluti excelſi montes ad campeſtria. Cæterùm eleuatio ſolius eſt illius naturæ, quæ cogitatione incomprehenſibilis eſt. Ita Chryſoſt. Vúltque eleuationem ſignificare ſubtractionem ab oculis mentis, vt idem ſit thronus eleuatus, ac thronus abſconditus, quam ſignificationem meliùs expreſſit Regius Vates cùm dixit Pſalm.8. 2. *Eleuata eſt magnificentia tua ſuper cælos:* cùm enim cæli omnia ambitu comprehendant, eo modo loquendi ſignificatum eſt, magnificentiam Dei incomprehenſibilem eſſe.

Pſal.8.2. Eleuata magnificentia Dei, id eſt, incomprehẽſibilis.

Simpliciorem ſenſum ſecutus eſt Lyranus hoc loco, per excelſũ, & eleuatum ſolium intelligens cælũ ipſum, de quo Deus apud eundem Prophetam, cap.66.1. *Cælum,* inquit, *ſedes mea; terra autem ſcabellum pedum meorum.* Maiorem dubitationem continent, quæ ſequuntur.

Lyran. Thronus excelſus & eleuatus, id eſt, cælum ipſum.

4. *Et ea, quæ ſub ipſo erant, replebant templum.* Ea quæ ſub ipſo erant, Hebraicè vna dictione ושוליו qua videntur ſignificari veſtium fimbriæ, ſeu limbi prolixiores, & circumquaque fluentes, ad præferendum faſtum. Sicut ergo regius thronus aureo periſtromate ſic ornatur, vt quæ ſuperſunt pendentes fimbriæ diffundantur prolixè per totam aulam: ita putandum eſt, ſolium Dei vidiſſe Prophetam, tanta circumueſtitum gloria, vt eius quaſi fimbriæ, ſeu malis, reliquiæ, toti templo complendo abundè ſuffecerint. Vnde iuxta Septuaginta, *& plena erat domus gloria.*

ושוליו Quæ ſub ipſo, id eſt, veſtiũ fimbria.

Reliquiæ, ſeu fimbria ornatus throni, replebant templum.

At quid ſibi vult hoc templum, de quo Propheta nullam antea mentionem fecit? Sunt qui velint, Deum viſum eſſe Iſaiæ in ſummitate templi Salomonici ſuper ſolium prædictum, ita vt eius gloria in ſubiectum templum vndequaque difflueret. Hoc quidem incertum eſt, & tamen contingere potuit. Simplicius eſt, ſi per templum accipiamus cælum, quod templum Dei eſt, Pſal. 10.4. *Dominus in templo ſancto ſuo, Dominus in cælo ſedes eius.* eſt enim pleonaſmus. Poteſt etiam per templum ſignificari totus mundus, quem ſcilicet Plato Dei templum appellauit. Sed notari oportet: quomodo, quæ ſub ipſo erant, ac adeò ſolæ quaſi fimbriæ gloriæ Dei, templum, id eſt, totum cælum, vel ipſum mundum repleant? Id verò non omnes eodem modo explicant. Quidam intelligunt generalia Dei erga homines beneficia: item ſpirituales gratias. Qua de re eſt à Bernardo egregiè dictum ſerm.18. ſuper Cant. Ipſe, inquit, fons vitæ Deus, in ſe ipſo, & ſe ipſo plenus, primùm ebulliens, & ſaliens in proxima ſecreta cælorũ omnia impleuit bonitate, impletíſque ſuperioribus partibus, tunc demũ erupit in terras, ac de ſuperfluo homines, & iumenta ſaluauit, quemadmodum multiplicauit miſericordiam ſuam Deus. priùs interna repleuit, & ſic exundans in multis miſerationibus ſuis, viſitauit terram, & inebriauit eam, multiplicauit locupletare eam. Hæc Bern. Itaque à Deo bonorum omnium fonte varij gratiarum riui deducuntur foras ad irrigandum mundum. Ab illo item, vt ſole multiplices euibrantur radij ad eundem illuminandum. Vt enim rectè ait D. Antiochus relatus in appendice Bibliothecæ: Diuina pulchritudo diuinum perpetuò ſplendorem explicat. Videlicet, quia non poteſt auarè continere naturam ad illuminandum prælium, vt non aliis, ſed vt ſibi ſoli luceat.

Apparuiſſe Deum in ſummitate tẽpli, aiunt aliqui.

Simplicius intelligitur cælum per templum. Pſal.10.4. Aliter mundus ipſe ſignificatur nomine templi.

D.Bernard. Sola fimbria gloriæ Dei totum cæliũ ac mundum replens. Fimbria ſecundum aliquos beneficia generalia: ſecundũ alios ſpirituales gratiæ. Deus fons ſe ipſo plenus, ſed ebulliens omnes implet bonitate.

D.Antioch. Diuina natura diuinos ſplend. ore explicat.

Et Clemens Alexand. eodem ſpectãs in adhort. Fiunt, inquit, omnia lux, quæ ſopiri non poteſt, quæque rorem iugiter inſtillat veritatis, &c. Nec diſſimile eſt illud D. Auguſt. 6. de Trinit. Et eſt in Trinitate, inquit, Spiritus ſanctus, non genitus, ſed genitoris, genitíſque ſuauitas, ingeniti largitate, ac vbertate perfundens omnes creaturas. Sic Auguſt. Congruítque Paulo 1. Corint. 12. 11. *Hæc omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens ſingulis prout vult: diuiſiones enim gratiarum ſunt,* &c. Hæc igitur, quæ ſub Deo eſſe dicuntur, quaſi fimbriæ gloriæ illius templum replent: vt hinc certam facere coniecturam liceat de immenſitate gloriæ Dei; quando eius ſolùm reliquiæ mundo replendo ſatis ſunt. Alij per has fimbrias interpretantur humanitatem Chriſti: nam manſionem illam quidem Beatorum ſe ipſo illuſtrat Dominus, Eccleſiam verò ſuam militantem humanitate ſua illuſtrem reddit. Nec enim caro Domini, & quæ in carne geſſit, aliud ſunt, quàm fimbriæ quædam diuinæ maieſtatis, ſi conferantur cum illa immenſa gloria, quæ reuelabitur in nobis.

Clem.Alex. Lux Dei rorem inſtillat veritatis. D.Auguſt. Spiritus ſanctus Patris ac Filij ſuauitas. 1.Corint. 12.11.

Secundum alios fimbria Dei, humanitas Chriſti, quæ illuſtrat Eccleſiam.

Cur Deus in throno ſedeat?

SECTIO III.

1. *Sedere in Scriptura iudicantis eſt. Pſalm. 121. Illic ſederunt ſedes in iudicio, ſignificat excellentiam iudicandi in ciuitate regia Ieruſalem. Illuſtratur loco Dan. 7. Throni ibi vacui, in Apocalypſi repræſentantur pleni.*
2. *Sedere item maieſtatem exprimit. Illuſtratur loco Iſai. 14. Item loco Matth. 19. interprete Imperfecto in Matthæum. Per thronos Apoſtolorum in die Iudicij ſignificatur eorum excellentia in iudicando.*

1. SEDERE in ſacris literis ſignificat primùm autoritatem iudicandi, Pſal. 121.5. *Illic ſederunt ſedes in iudicio,* id eſt, Hieroſolymis, vbi erat præcipua autoritas ad iudicandum: in aliis enim vrbibus erant quidem tribunalia, ſed minoris autoritatis. Igitur illa paronomaſia, *ſederunt ſedes,* amplificat, ac excellentiam quandam ſignificat, ad ferenda iudicia, quæ ſemper in regiis vrbibus maior eſt. Idcirco Deus iudicaturus Dan.7.6. ſedens inducitur. *Aſpiciebam, donec throni poſiti ſunt, & Antiquus dierum ſedit: thronus eius, flamma ignis, rotæ eius ignis accenſus.* Ad quæ verba Hieron. Habitus, inquit, æterni Iudicis. Quaſi dicat, eo noſcitur eſſe Iudex, quòd in throno ſedeat. Notari autem debet, quomodo cùm plures throni poſiti fuerint, vnus tantùm ſedeat in vnico throno? cuius rei cauſa primùm eſſe poteſt, vt ſignificetur Dei perfectiſſimum iudicium: perinde enim ſufficienter iudicat ſolus, ac ſi quamplurimos ad iudicandum haberet ſocios. Itaque is vnus plurium ſibi inſtar eſt Iudicum. Sed myſteriũ eſt, plures illos thronos in veteri Teſtamẽto vacuos expectare Iudices legis gratiæ. Vnde Apoc.4.2. repræſentat Ioan. hoc idem iudiciũ, ſed iam plenũ. *Ecce,* inquit, *ſedes poſita erat in cælo,*

Sedere in Scriptura importat autoritatem iudicandi. Pſal.121.5.

Sederunt ſedes, eſt paronomaſia, innuens excellentiam iudiciorum. Sedere, habitus iudicis. Cur plures ſedes, & vnicus ſedens? Quia ſolum Dei perfectiſſimum iudicium, & inſtar omniũ. Sedes vacua in veteri Teſtamẽto expectans iudices ſeſſuros in noua. Apoc.4.2.

Digitized by Google

Viſio beatifica perficiet animas.

de bono mortis, cap. 11. intelligenda eſſe de viſiooe beatifica perficiente animas in altera vita. Hic enim, ait, omnia imperfecta: hîc paruuli ſumus, illic robuſti. Quare miror vehementer D. Athanaſium ſerm. 3. contra Arian. hoc argumento vſum, vt probaret, ſolam Chriſti dioinitatem non deſcendiſſe ad Patres in Limbo. Chriſtus, ait, deſcendit ad inferos, ad ſeruandas, oon ad perdendas animas, ergo ſola diuinitas non deſcendit. Quia *Non me videbit homo, & viuet.* Sic Athanaſ. Atenim oon apparet, quomodo viſio clara Dei animabus illis Patrum mortem attuliſſet, & non potiùs ſummam delectationem ſpiritualem, maximè cùm iam eſſeot ſeparatæ à corporibus. Non ergo videtur argumentum Athanaſij habere vim. Si verò intelligatur de viſione in aliqua ſimilitudine corporali, multò minùs ſequeretur, vt videntem ioterimeret: quoniam ſub huiuſmodi ſimilitudinibus viſus eſt ſæpenumero Deus à veteribus Patriarchis citra vllam omnino læſionem.

D. Athan.
D. Athanaſius probat ſolam Chriſti diuinitatem non deſcendiſſe ad Patres, quia alioqui eos interficeret.

Argumentum Athanaſij nõ videtur habere vim.

3. Quomodo igitur intelligenda eſt diuina illa ſententia, *Non videbit me homo, & viuet?* D. quidem Ambroſius ſuper Pſal. 118. hunc ſenſum tradit. Quoniam, inquit, adhuc homo erat, ideo ei dicitur, *Non videbit me homo, & viuet*: proceſſu ergo ei debebatur, vt Deus fieret, cùm ſcilicet corporis, hoc eſt, vitiorum omnium inuolucra deponeret. Hæc Ambroſ. Eodem tendit Gregor. 18. Moral. *Non videbit me homo, & viuet.* Ac ſi apertè dicatur, Nullus Deum ſpiritualiter videt, qui mundo carnaliter viuat: qui enim Deom videt, eo ipſo moritur, ab huius vitæ delectationibus tota mente ſeparatus. Rupertus ad Incarnationé refert: *Non videbit me homo, & viuet*: id eſt, aſcendam ad eum homo factus inter homines, vt io me reuiuiſcat homo: nam ſi aſcendero Deus manifeſtus, crucis vtilitas impedietur, & homo non viuet. Hæc ſecundùm allegoriam dicta fuerint.

D. Ambroſ.
Moyſi, quia proceſſu Deus futurus, propterea dictum, Non videbit me homo.
D. Greg.
Nullus Deũ ſpiritualiter videt, qui mundo carnaliter viuat.
Rupert.
Si me videbit homo Deum, non viuet, quia crucis impedietur myſterium.

4. Senſus germanus eſt: *Non videbit me homo, & viuet*, id eſt, in hac vita corporali, & animali nõ me videbit homo, & viuet; videbit autem in altera, poſtquam depoſuerit corpus, quod aggrauat animam. Ita habet Gloſſa ioterior, Origen. Hier. & alij. Moyſes igitur à Deo petiit, vt oſtenderet ſibi viuenti faciem ſoam ſicuti eſt, de quo D. Ambroſ. quem citauimus ad eum locum Exodi, ſerm. 8. in Pſal. 118. Non reprehenſibilis, inquit, error, ſed grata cupiditas, & inexplebilis, quòd Dominum velut manu tenere, & obtutu oculorum videre cupiebat. Ita Ambroſ. Huic autem petitioni rectè congruit reſpooſio Doioini: *Non poteris videre faciem meam; non enim videbit me homo, & viuet.* Quaſi dicat, Gratam habeo hanc tuam cupiditatem, vtpote ex amoris abundantia, licèt per errorem, profectum: petis autem rem, quæ non congruit huic vitæ mortali, ſed ſolùm futuræ. Ita ſolet Deus errores ex amore naſcentes uoo ſeuerè coarguere, ſed ob id maximè leues, ac veniales, vt vocant, reputare.

In hac vita mortali non me videbit, ſed cùm è vita exceſſerit.
D. Ambr.
Grata cupiditas & inexplebilis, velle Deum in hac vita videre.

Id quod ſimiliter accidit in matre filiorum Zebedæi, cùm petiit à Chriſto, vt filiorum alter ad dexteram eius ſederet, alter verò ad ſiniſtram. Ad eundem ergo modum excuſatur ab Ambroſ. 5. de fide ad Gratianum. Et ſi error, inquit, pietatis error eſt: neſciunt enim materna viſcera patientiam: & ſi voti auara, tamen venialis cupiditas, quæ non pecuniæ eſt auida, ſed gratiæ. ita ibi. Vult autem Ioannem & Iacobum in ea prærogatiua ſedium non honorem am-

D. Ambroſ.
Error pietatis in matre filiorum Zebedæi.

A biiſſe, ſed gratiam, & amorem Chriſti; & ob id maximè venia dignam ambitionem. Itaque diuina illa ſententia, *Non videbit me homo, & viuet*, cùm de altera tantùm vita intelligatur, in liquido manet, nullo modo temerarium fuiſſe Iſaiam, cùm dixit: *Vidi Dominum ſedentem ſuper ſolium*, &c. Nam hæc oſtenduot, viſum fuiſſe Dominum ſub corporali ſpecie, quod qoidem plurimis ex Patribus contigiſſe certum eſt: ac adeò liquet iniquiſſimè egiſſe Manaſſem, cùm ob id Prophetam necari iuſſit. Ex prædictis quoque rectè colligitur, communem illam interpretationem, quòd viſo Deo ſub corporali ſpecie mori omnino neceſſe eſſet, nequaquam ex Dei mente, ſed ex populi ſub timoris lege cuutriti falſa exi-
B ſtimatiooe ortam fuiſſe.

Iacobus & Ioannes non honorem ambiebant, ſed gratiã.

De aſtantibus Seraphim.

SECTIO V.

1. *Hic ſolùm facta mentio de Seraphinis; vnde eſt illa periphraſis Iſaiæ à Nazianz. Seraphim ſpectator. Notatio nominis, qualis per Hieronymum. Duplex lectio de velatione faciei, viſi ſunt ſtare ſuper templum, non duo, ſed plures. Hebraiſmus, ſex vni, & ſex alteri.*
C 2. *Faciem, & pedes Dei velant, quia quæ ante mundum, & poſt mundi finem ſunt, neſcimus, ſed media tantùm. Hierony. Cur Deus, qui ſedet manifeſtè in Cherubim, in Seraphim partim appareat, partim non, iuxta eundem. Alia reſponſio Cyrilli Alexandrini de alis velantibus Deum. Item alia D. Ambroſ.*
3. *Alia lectio de alis velantibus facies Seraphinorum expenditur à D. Chryſoſt. & illuſtratur loco Pſalmi 83. Sequitur Forerius.*
4. *Alia interpretatio Gregorij Magni, vt per ſtantes ſignificetur quies beatitudinis, per volantes deſiderium. Aliter ſignificatur beatitudo eſſentialis, & accidentalis. Illuſtratur loco Aug.*
D 5. *Moralis ſenſus eſt, ſignificari obedientiam per iſtos Seraphinos, & abnegationem proprij iudicij, & compreſſionem inferioris partis, id eſt, carnis. Oſtenditur etiam inſignis promptitudo & omnino alata.*

1. VT ſolent Aulici aſtare regibus, ita Deo ſedenti in throno ſuo aſtare dicuntur Seraphim. Verſicul. 2. *Seraphim ſtabant ſuper illud: ſex alæ vni, & ſex alæ alteri: duabus velabant faciem eius, & duabus velabant pedes eius, & duabus volabant.* Hebr. pro *faciem eius*; *faciem ſuam.* Septuag. abſolutè, *faciem.* E Magnum puluerem (inquit Hieron.) mouet hic locus: obſcuriſſimis enim eſt intricatus myſteriis. Obſeruat ergo primùm, hic, & nuſquam alibi in Scripturis Caoonicis, fieri mentionem de Seraphinis. Vnde eſt illa periphraſis Iſaiæ, quaſi è re ſingulari collecta à Nazianzeno Orat. de Theologia: Ille gloriæ Dei, & Seraphim ſpectator. Eſt autem celebris illa uotatio oominis, ab eodem Hieronymo tradita, qua Seraphim ſignificat incendium, quòd in eis amoris vis effuſiùs ardeat. Præterea aduertit non eſſe cur ſcrupulum moueat, quòd in vulgata ſit, *duabus alis velabant faciem, & pedes eius.* Nam iuxta Hebraicum verti poteſt, *eius*, &, *ſuam*: vt Seraphim,

Varia lectio.
D. Hieron.
Hoc loco ſolùm fit mẽtio de Seraphim.
Nazianz.
Iſaias, gloria, & Seraphim ſpectator.
Seraphim amoris incendium.
Varia lectio conciliatur.

& faciem pedéſque Dei, & ſuam faciem ac pedes operire dicantur. *Seraphim ſtabant ſuper illud*, id eſt, templum, cui non repugnat, quod Septuaginta dicunt: ſtare in circuitu maxime, quia veriſimilius eſt iuxtà Hieron. ſuper illud, *Volauit ad me vnus de Seraphim*, non fuiſſe duos tantùm, ſed innumerabiles; illud enim, *ſex alæ vni*, *& ſex alæ alteri*, Hebraiſmus eſt, id eſt, ſinguli ſenas alas habebant.

Hieron. Plurimi Seraphim apparuerunt. Hebraiſmus.

2. D. ergo Hierony. alarum myſteria ſic declarat. Duabus velabant faciem eius, id eſt, Dei, & duabus pedes; quia, videlicet, & præterita ante mundum, & futura poſt mundum ſcire non poſſumus; ſed media tantùm, quæ ſex diebus facta ſunt, contemplamur. Expendit autem quod in Cherubim manifeſtatur, Pſal. 79. *Qui ſedes ſuper Cherubim, manif. ſtare coram Ephraim*, &c. at hîc in B Seraphim ex parte oſtenditur, ex parte celatur: videlicet, quia opera ſapientiæ ſuæ, ab ipſa ſtatim mundi origine expoſuit Deus contemplationi hominum, non ita amoris opera, quæ magna ex parte in occulto erant. Tot verò alas habere dicuntur, vt oſtendatur Deus celeriter venturus, vt ſupplicia ſumat: quod illi ſuperiùs quaſi irridendo petebant. Hæc ferè ex Hier. Cyrillus Alex. in lib. de ſpiritu, & litera. In eo, inquit, quod ait, *Duabus alis velabant faciem Dei*, oſtendit Dei nullum eſſe principium; quòd autem duabus alis pedes operiant, eius vias, ſine opera eſſe in- C ſcrutabilia. Vnde illud, Pſalm. 76. 20. *In mari via tua*, id eſt, tam non poſſunt opera tua comprehendi, quàm nec in mari veſtigia. D. Ambroſ. tom. 4. lib. 3. de Spiritu ſancto cap. 22. *Seraphim ſtabant. Et duabus alis velabant*, &c. *& duabus volabant.* Si ſtabant, inquit, quomodo volabant; & ſi volabant, quomodo ſtabant? Stant tempora, volant tempora, ſtant præterita, & futura, præſentia volant. Ne quæras principij eius, vel finis arcana, quæ non ſunt, habes præſentia, ſed laudato, non diſcute, Seraphim laudant, tu diſcutis? Dici etiam poteſt, Seraphim faciem Dei velare, & ſimul volare: quia cùm non poſ- D ſint plenè ſuſtinere maieſtatem eius, permittit, vt eius faciem quaſi interuelent, vt eorum oculis attemperetur. Quadrat illud Bernardi, Dilectio claudit oculos maieſtati, aperit voluptati.

Facies, & pedes Dei velant, quia præterita ante mundum, & futura poſt mundum, ignota. Media tantùm in ſex diebus facta ſcimus. Pſal. 79. 2. Cur in Cherubim manifeſtatur Deus, in Seraphim occultatur. Plures alæ oſtendunt Deum citò venturum. Cyrill. Alex. Velant faciem Dei, vt o... oſtendatur nullum eſſe principium. Pedes velant, quia via eius, ſeu opera ſunt inſcrutabilia. Pſal. 76. 20. D. Ambroſ. Stant Seraphim & volant, quia tempus præteritum & futurum ſtant, præſens volat. Interuelant faciem Dei, vt ſuſtinere valeant ſplendores eius. Dilectio claudit oculos maieſtati, aperit voluptati.

3. Aliter explicant, qui legunt, *duabus alis velabant faciem ſuam*, *& duabus pedes*. D. Chryſoſt. Duabus, inquit, alis velabant faciem, ſimul excludentia radium è throno prodeuntem, eò quòd ferre non poterant immenſam gloriam, ac metuendum ſpectaculum: pedes verò, quia inexplicabilem erga conditorem reuerentiam exhibere ſtudebant, ipſo habitu, voce, aſpectu, ſtatione. Quoniam igitur, id quod deſiderant, quodque E conueniebat, non aſſequuntur, declarant eo, quod vndique velantur: nam ita defectum circumtegunt, & quod deeſt affectui, velo obtegunt. Ita Chryſoſt. Collige, quia in Deo ſumma eſt pulchritudo cum ſumma maieſtate coniuncta, quarum illa repellit intuentes, iſta verò attrahit, ideo nil mirum, ſi Seraphim ſimul volabant, & ſtabant velantes faciem, ac pedes: pulchritudinis enim deſiderio quaſi in Deum volando rapiebantur, maieſtatis verò radiis percuſſi retrahebantur. Quæ duo Dauid breuiter expreſſit Pſalm. 83. 3. *Concupiſcit, & deficit anima mea in atria Domini.* Quomodo ſimul anima & deſiderio fertur, & quaſi deliquio labitur? nimirum, quia

Velant ſuâ faciem, & pedes, quia ferre non poſſunt gloriam vultus Dei, & vt reuerentiam exhibeant. Pulchritudinis deſiderio feruntur in Deum, maieſtate percuſſi retrahuntur. Pſal. 83. 3.

A contemplata pulchritudinem Dei rapitur in eum deſiderio; ſed conſpicata maieſtatem, in medio conatu deficit, vt Eſther viſo Aſſueri vultu. Rectè hoc loco Forerius. In facie velata, inquit, reuerentiam tantæ maieſtatis cogita, coniunctam tamen ſummu videndi deſiderio, quod volitatio illa ſupra Dominum ſignificat: vt quando auis ſummo deſiderio prædæ circumuolitat, ſed metu aliquo retardatur, pugnátque in ea cum timore deſiderium. Quid ſi occultatio illa faciei, non tam deſignat timorem ac reuerentiam, quàm intolerabilem oculis humanis ſplendorem diuinæ maieſtatis? nequit enim comprehendi diuina maieſtas. Volitant ergo B beati ſpiritus, & videre deſiderant, & in hoc toti ſunt, quia tamen ſibi opus eſſe vident, vt facies ſuas operiant, ne opprimantur à gloria, corpus quoque ſuum operiunt, ne videantur & ipſi: quonam enim pacto nudi apparerent coram eo, cuius ſplendores ipſi ſuſtinere non poſſunt? aut quid in ſe ipſis dignum admiratione, atque inſpectione intelligent, qui maieſtatem illam intuentur? Hæc ille.

Concupiſcit, & deficit anima in Deum, dum pulchrum, & maieſtate plenum videt. Volitatio ſupra Dominum quomodo exprimat deſiderium?

4. Ex Gregor. Magno 18. Moral. cap. 28. elici poteſt hic alius ſenſus, vt ſtantes oſtendant quietem, & complementum appetitus in beatitudine; volantes autem ſignificent, non eſſe in ea quiete faſtidium, ſed ſemper vigere in ea C Viſione alacritatem. Quærit enim ſanctus Doctor quomodo Matth. 18. 10. dicatur, *Angeli eorum ſemper vident faciem Patris?* At verò 1. Petri 1. 12. *In quem deſiderant Angeli proſpicere*; videntur enim, ait, pugnare ſibi; ſi enim ſemper vident, quomodo videre deſiderant? Maximè cùm Pſalmiſta dicat Pſalm. 16. 15. *Satiabor cùm apparuerit gloria tua.* Vbi ergo ſatietas, nullum ampliùs deſiderium. Reſpondet; Ne ſit in deſiderio anxietas, deſiderantes ſatiantur; ne verò ſit in ſatietate faſtidium, ſatiati deſiderant. Et deſiderant igitur ſine labore, quia deſiderium ſatietas comitatur; & ſatiantur ſine faſtidio, quia ipſa ſatietas ex deſiderio ſemper accenditur. Ita D Greg. Illuſtratur ex illo Apoc. 4. 7. *ſtat enim ante thronum Dei aquila volans:* id eſt, quilibet Beatus, qui in videndo Deo ſemper volant, præ deſiderio videndi: vt exprimant perennem alacritatem in videndo. Dici etiam poteſt, per ſtantes ſignificari beatitudinem eſſentialem, in qua (vt Auguſt. ait) non mobiles ſunt cogitationes noſtræ; per volantes autem beatitudinem accidentalem, quæ per nouas reuelationes contingit in Beatis.

Greg. Mag. Volant, vt oſtendant ſe non faſtidire; ſtant, vt complementum appetitus oſtendant. Matth. 18. 10. 1. Petr. 1. 12. Angeli quomodo ſemper deſiderant videre Deū, cùm eum ſemper videant. Pſal. 16. 15. Sine anxietate deſiderant, & ſine faſtidio ſatiantur. Satietas ex deſiderio ſemper accenditur. D. Auguſt. Stantes repræſentant beatitudinē eſſentialem, volantes accidentalem.

5. Moraliter per huiuſmodi Seraphim docetur inſignis obedientia: per alas enim extenſas ad volatum ſignificatur promptitudo ad exequenda mandata, per alas quibus velatur facies, E ſiue caput, abnegatio proprij iudicij commendatur, vt ſit obedientia cæca; per eos quibus teguntur pedes, compreſſio inferioris partis ſuperiori voluntati repugnantis: vel ita, obedientem debere eſſe totum alatum, vt Prælati mandata, alato iudicio, alatis pedibus, alatis humeris ſequatur.

Oſtenditur inſignis obedientia. Velatio faciei ſignificat cæcam obedientiā. Pedes velatio, compreſſio inferioris partis. Obediens ſit totus alatus.

* * *

De

De clamoribus Seraphim, & commotione templi, à gloria Domini.

SECTIO VI.

1. *Clamoribus Seraphim ſignificari ſanctam Trinitatem, ex teſtimoniis Patrum. Mos Eccleſiæ clamantis, Sanctus, Sanctus, Sanctus, in ſacrificio Miſſæ.*
2. *Proprium legis gratiæ myſterium Trinitatis. Legem naturæ, & legem veterem caruiſſe lingua, qua explicaretur.*
3. *Quid fumus? in Scriptura, gloria Domini ſymbolum. Cæcitatem Iudæorum, vel incendium vrbis ſignificari. Morale documentum.*

1. POSTQVAM deſcripſit Vates habitum Seraphinorum, nunc de clamoribus eorum ſic ſcribit. Verſ. 3. *Et clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum, plena eſt omnis terra gloria eius.* Verſ. 4. *Et commota ſunt ſuperliminaria cardinum à voce clamantis, & domus repleta eſt fumo. Alter ad alterum,* quaſi inuicem ſe cohortantes ad laudes Dei. Similiter, C & de animalibus Ezechiel. dicitur, quòd iunctæ erant pennæ alterius ad alterum, quia, vt Gregor. notat, cæleſtes illi ſpiritus ſe ipſos mutuo iuuant, atque excitant ad laudandum Deum. *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus.* Myſterium Trinitatis in vna diuinitate demonſtrant, inquit Hierony. & communiter aliqui Doctores. Nazianz. Orat. 38. Trinitatem tribus hic ſanctificationibus celebratam, vocat Sancta Sanctorum. Quia, vt Nicetas ait, Deus eſt totius ſanctitatis Dominus, & D. Greg. Magn. 1. Reg. 2. 2. in illud Cantici Annæ, *Non eſt Sanctus, vt eſt Dominus.* In eo, inquit, quod Dominus aſſeritur, ſancti- D tatis eius excellentia commendatur; quia, ſcilicet, non quouis modo Sanctus, ſed vt Dominus totius ſanctitatis. Cur verò ſolam Dei ſanctitatem prædicat, non ſapientiam, non miſericordiam, &c? quia rectè D. Ambroſ. 3. lib. de Spiritu ſancto, cap. 18. Nos quoque, ait, nihil pretioſius inuenimus, quo Deum prædicare poſſimus, niſi vt Sanctum appellemus, quodlibet aliud inferius eſt Deo, inferius eſt Domino; ergo hinc quoque conſiderate, vtrùm aliquid ſancto Spiritui derogandum ſit, cuius nomen, Dei laus eſt, ſic enim laudatur Pater, ſic laudatur & Filius, quemadmodum Spiritus nominatur, & laudatur. Ex hoc loco, vt habetur in 5. Synod. Conſtantinopol. in epiſtola Ciciniani, & Aſclepiadis, deſumpſit Eccleſia morem in myſtis ſimiliter inclamandi, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus. Vt fieret, inquit Chryſoſt. duplex ex vtraque creatura chorus, Deum lau-

Cæleſtes ſpiritus ſe mutuo excitant ad laudandum Deum. D. Greg.
Myſterium Trinitatis in clamore ter repetito. Hieron. Nazianz. *Trinitas, Sancta Sanctorum.* Nicetas. Greg. Mag. 1. Reg. 2. 2. *Deus totius ſanctitatis Dominus.*
D. Ambroſ. *Nihil pretioſius in Deo, quàm ſanctitas. Nomen Spiritus ſancti, Dei laus eſt, quo modo ergo ipſe non Deus? Ex hoc loco ſumptum, vt in ſolenni Sacro dicatur Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Synod. Conſtantinop. D. Chryſ.

A dans, à quo tamen arcendus eſt peccator, quia non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. Quemadmodum enim, ait, in coronis non ſatis eſt, flores eſſe puros, niſi pura ſit & manus eos contexens, ſic & in ſacris hymnis oportet non verba tantùm eſſe pia, ſed etiam animum hymnos concinentem.

Duplex chorus creaturarum laudantium Deum, vno peccatore excluſo. Elegans comparatio de Dei laudibus.

2. Quod verò ſequitur, *Plena eſt omnis terra gloria eius,* ſignificat, ait Hieronym. futuram Trinitatis notitiam in omni terra, quod maximè contigit in lege gratiæ; vt Athanaſius ait de Incarnatione Verbi. Nam in lege naturæ perexiguum erat veſtigium diuinæ Trinitatis: ſicut enim in humano corpore ſæpe ex nutu aliquo B coniicimus quod quiſque intus imaginatur, ſola tamen lingua apertè id enunciat: ita licèt in mundo hoc corporeo quidam quaſi nutus eſſent, ac veſtigia Trinitatis, tamen non erat adhuc apta hominum lingua tanto myſterio declarando. Sed nec Ieremias cap. 1. aptum ſe credidit: nam excuſat ſe dicens, *A, A, A, Domine Deus. Ecce neſcio loqui, quia puer ego ſum.* Ter quidē balbutiendo tribus perſonis enunciandis ineptum ſe eſſe fatetur. Igitur in lege gratiæ cùm Verbum Caro factum eſt, habuit mundus linguam, quæ dilucidè reconditum myſterium propalauit. Imò cùm ne vna quidem lingua eſſet in veteri Teſtamento, quæ hoc præſtaret, in nouo cælum igneas linguas C ſuper Apoſtolos pluit, quibus toto orbe diffuſa eſt gloria Trinitatis.

Trinitatis notitia in omni terra. Athanaſ. *In lege natura ſolum quidam nutus Trinitatis. Ieremias balbutiem præfert in enunciandis tribus perſonis.* Ierem. 1. 6. *In nouo Teſtamento linguæ pluunt, ad annunciandam Trinitatem.*

3. Clamores Seraphim adeò erant validi, vt ipſos templi cardines conuellere viderentur. *Et commota ſunt,* inquit, *ſuperliminaria cardinum à voce clamātis, & domus repleta eſt fumo.* Fumus ſiue nebula, ſymbolum erat gloriæ Domini, & ad Domini præſentiam ſolebat excitari, adeò vt ipſe fumus vocari videatur aliquando in Scriptura gloria Domini. Hieron. Clamantibus Seraphim, & in tota terra Trinitatis myſterium prædicantibus, quando Paſſionem Domini terra vniuerſa cognouit, ſtatim commotum eſt ſiue ſublatum li- D minare templi, & omnes illius cardines conciderunt, impleta Saluatoris voce: *Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta. Et domus repleta eſt fumo.* Quàm pulcher ordo, inquit, poſtquam terra repleta eſt gloria Domini, Iudæorum templum impletum eſt ignorantiæ tenebris, vel certè per fumum monſtratur incendium templi futurum; nam Euangelij luce per totum orbem diffuſa poſt duos & quadraginta annos à Paſſione Domini Ieruſalem capta eſt, templum ſuccenſum. Illud certè notandum eſt, voluiſſe Deum, vt Propheta, qui nunciaturus eſſet populi excæcationem ob irreuerentiam & contemptum Dei, ſpecimen quoddam diuinæ gloriæ prius videret, beatos quoque Spiritus, Dei ſanctitatem prædicantes, ipſáque aſſiſtendi ſpecie oſtendentes, quàm dignus eſſet, quem terra tota coleret, & quàm dignè plecterentur illi, qui res diuinas irreligioſè tractarent.

Fumus ſiue nebula ſymbolum gloria Dei. D. Hieron. *Cùm annunciatum eſt myſterium Trinitatis in tota terra, Iudæorum religio corruit. Gloria Domini repletur terra, & Iudæorum gens tenebris offunditur. Incendium templi per fumum. Oſtenditur reuerentia cæleſtium ſpirituum coram Deo, ad confundendos Iudæos.*

VISIO VNDECIMA,

DE VIRGA VIGILANTE, ET OLLA SVCCENSA, quam habuit Ieremias.

Ierem. Cap. 1.

PRÆFATIO.

De Ieremia Vidente.

Ieremias, excelſitas Dei, ipſo nomine præfigurat Saluatorem.

1. IEREMIAS, idem ac excelſitas Dei, aut extollens Deum, ipſo nomine præfigurat Saluatorem: vt Hieronymus ait procemio in eius prophetiam. Natus in Anathoth viculo paruo in ſorte Benjamin tribus milliaribus ab Ieruſalem. Sacerdotem de Sacerdotibus appellat Hieronymus: filius nempe fuit Helciæ celebris Sacerdotis. Hic ille magnus Helcias, qui octauo anno Ioſiæ Regis Iuda librum legis ſuperiorum regum negligentia perditum inuenit, 4. Reg. 22. 8. Prophetare cœpit ab anno 13. Ioſiæ Regis Iuda, ter milleſimo trecenteſimo vigeſimo quarto ab orbe condito, Tarquinio Priſco Romanorum Rege, Babyloniorum Nabuchodonoſore magno. Sub Ioſia vaticinatus eſt annis decem, ac nouem: ſub Ioachas tres menſes, ſub Ioachim, ſiue Eliachim annis vndecim, ſub Iechonia tribus menſibus: annis vndecim, & (vt Hieronymus ait) quinque menſibus, ſub Sedecia quatuor, aut quinque annis Taphinis apud Ægyptios, vbi mox vitam finiuit. Cùm verò puer videlicet quatuordecim (ita coniiciamus) aut quindecim annorum prophetare cœperit: manet, pluſquàm vnum, & quadraginta annos prophetaſſe, vita verò functum propè ſexagenarium.

Ieremias Sacerdos.

Ieremia chronologia.

4 Reg. 22. 8.

D. Hiero.

Ieremias in matris vtero ſanctificatus. D. Hiero.

2. In matris vtero ſanctificatus eſt, de quo infrà dicemus. Non ſolùm autem virginem fuiſſe, ſed & virginitate ſua Euangelicum virum dedicaſſe, teſtatur D. Hieronymus in eius Prologo; ſed & 1. libro contra Iouinianum virginitatis merito tribuit, quòd omnibus in captiuitatem ductis, ac cæteris omnibus, etiam templo, ac oraculo ſolo æquatis, ſolus Ieremias non modò ſeruatus, ſed victorum dono ſtipendiatus ſit. Et cùm Nabuchodonoſor, ait, Nabuzardano de Sanctis Sanctorum non præceperit, præcepit tamen de Ieremia ſeruando. Hoc enim verum templum Dei eſt, & hæc Sancta Sanctorum, quæ virginitatis puritate Domino conſecrantur. Ita D. Hieronymus, Cui B. Ignatius conſonat in epiſtola ad Philadelphienſ. Is enim aſſerit Ieremiam coluiſſe virginitatem vſque ad fidem, id eſt, ita exactè ac fidem. Idem ſentit Iſidor. lib. de vita, & morte Prophetarum, cap. 38. Scio apud Chaldæum paraphraſten ſcriptum, Ieremiam habuiſſe filios cap. 37. 11. vbi ſic: *Egreſſuſque eſt Ieremias de Ieruſalem, vt iret in terram Tribus Benjamin, vt diuideret hæreditatem quam habebat filiis ſuis.* Verùm vulgata longè aliter: *Egreſſus eſt*, inquit, *Ieremias de Ieruſalem, vt iret in terram Benjamin, & diuideret ibi poſſeſſionem in conſpectu ciuium.* Cùm ergo autoritas noſtræ vulgaræ pro hac parte ſtet, & tranſlatio Chaldæa in multis ſit deprauata, nec præter Rabbi Salomonem ſit autor, qui coniugatum faciat, ſintque autores adeò graues, qui virginem fuiſſe aſſerant, ita potiùs ſentiendum iudicamus.

Virgo fuit, & merito virginitatis ſeruatus.

Virginitas, verum templum Dei, & Sanctum Sanctorum.

B. Ignatius.

Ieremias virgo vſque ad fidem, id eſt, ita exactè, ac fidè, ſeruauit virginitatẽ. Iſidor.

Ierem. 37. 11. Ieremias non habuit filios.

3. Quanuis autem Ieremias omnium virtutum ſplendoribus ſanctitatem ſuam illuſtrem fecerit, tamen excelluiſſe inprimis tolerantiæ laude, & egregia quadam charitate erga ciues ſuos, notiſſimum eſt. Incidit nempe in tempora valde laborioſa, ac ſummam Reipub. ſuæ perturbationem non prædixit tantùm, vt Iſaias, Oſeas, & alij Prophetæ, ſed vidit ac expertus eſt. Vnde Hieronymus ad cap. Ierem. 25. Peſſimo, inquit, tempore, & iam imminente captiuitate prophetare compulſus eſt, & dura perpeti à populo non credente, propterea & illum omnium Prophetarum πολυπαθέστατον, hoc eſt, calamitoſiſſimum, appellauit Iſidorus Peluſiota, epiſtola 298. nam cùm peccata populi argueret,

Ieremias tolerantia, & charitate excellens.

D. Hieron.

Ieremias calamitoſiſſimus. Iſidor. Peluſ.

ac

A ac debitas pro iis pœnas ex mandato Dei prædiceret, omnium, vt fieri ſolet, in ſe odia concitabat. Itaque ſemel percuſſus alapis eſt à Præpoſito templi Phaſur, & neruo, carceréve damnatus, Ierem.20.2. de quo eſt illud Hieron. Animaduertenda Prophetæ patientia, quòd miſſus in carcerem tacet, & ſilentio vincit iniuriam. Semel item eſt à Sacerdotibus ac pſeudoprophetis reus mortis pronunciatus, cap. 26.11. Semel miſſus in cœnoſum carcerem, vt ibi moreretur, cap.38.6. Denique

Percuſſus alapis.

Ierem.20.2.

D.Hieron.

Ieremias ſilentio vincit iniuriã.

Ierem.26.11.

Ierem.38.6.

B ab anno Sedeciæ 9. vſque ad 11. iacuit in carcere, vbi dabatur ei torta panis duntaxat. Sed in his omnibus adfuit illi Dominus, ac liberauit eum, vt promiſerat cap.1. *Ego tecum ſum, vt eruam te.* Non quo Propheta (ait Hieron.) perſecutionibus careat, & anguſtiis, ſed vt patiens omnia ſuperet, nec cedat anguſtiis. ſic ille. At enim charitatem ſuam erga ciues, etiam perſequentes, etiam inimicos, crebrò pro iis orando teſtatus eſt: vnde eius vox illa ad Dominum, cap.18.20. *Recordare quòd ſteterim in conſpectu tuo, vt loquerer pro eis bonum, & auerterem indignationem tuam ab eis.* Fecit

Ieremiam Deus non liberat ab anguſtiis, ſed vt eas libenter ferat, præſtat. Hieron.

Iere.18.20.

C hoc non ſemel viuus, feciſſe & mortuum indicauit Onias Pontifex clariſſimo duci Machabæo, 2. Machab. 15.14. cùm viſus in ſomnis eſt oſtendere virum ætate, & gloria, & magni decoris habitudine mirabilem, de quo ſic ipſe ad Iudam: *Hic eſt fratrum amator, & populi Iſrael, hic eſt qui multum orat pro populo, & vniuerſa ſancta ciuitate Ieremias Propheta Dei.* Itaque reliquos Prophetas ac Patriarchas ſuam erga populum charitatem & condolentiam

2.Machab. 15.14.

Ieremias oſtenditur poſt mortem orare pro ſuis.

D vltra mortem extendiſſe non legimus, Ieremiæ commiſerationem etiam vltra mortem literis ſacris conteſtatam habemus. Vnde, & Sanctos orandos, conuincitur contra Iudæos, ac noſtri temporis hæreticos. Quare & Nazianz. Greg. Ieremiam iure pronunciat præ omnibus Prophetis ad commiſerationem propenſiſſimum.

Sancti orandi.

4. Non modò autem viuus, ac mortuus Propheta orationibus ſuis patriæ ſalutem procurauit, ſed diuinarum rerum (vt decebat Sacerdotem) curam geſſit, videlicet ar-

Ieremias ſeruat altare, arcã, &c.

E cæ Dei, tabernaculi, altaris, ne ſcilicet hæc in manus Barbarorum deuenirent, ac deſpicatui haberentur. Narratur ergo 2. Machab. 2. Ieremiam ex mandato Dei abſtuliſſe arcam è templo, altare thymiamatis, & tabernaculum, & collocauiſſe hæc in ſpelunca montis, *in quo Moyſes aſcendit, & vidit Dei hæreditatem:* & oſtium ſpeluncæ obſtruxiſſe, vt à nemine inuenirentur, eos autem qui curioſè voluerunt ſcrutari locum, ſeuerè repuliſſe, ac prædixiſſe locum

2.Machab. 2.

A futurum ignotum, quouſque Dominus congregaret congregationem populi, ac reliquiis Iſraël propitius fieret.

5. Dubium igitur inprìmis eſt, quando Ieremias tulerit arcam, &c. num ante trãſmigrationem Iechoniæ, cui perſuaſit, vt dederet ciuitatem? num poſt captam vrbem ſub Sedecia? Sunt qui velint, capta vrbe ſub Sedecia id contigiſſe, facilè verò impetratum per Ieremiam à Nabuchodonoſor, apud quem autoritate, & gratia valebat, vt conſtat ex cap. Ierem.39. Verùm

Ierem.39.

B probabilius eſt, contigiſſe ante tranſmigrationem Iechoniæ, & ita ſentit Epiphanius in vita Ieremiæ. Egit ergo Vates primùm cum Iechonia de deditione, ſimul autem de auferenda arca, tabernaculo, & altari, ante hoſtium ingreſſum in ciuitatem, qui vel vltrò dedita vrbe inſolenter ſe geſſerunt. At cùm armorum vi capta eſt vrbs ſub Sedecia, non potuit Ieremias, quantumuis autoritate potens apud Regem Nabuchodonoſor, tollere arcam, tabernaculum, & altare, & extra ciuitatem in montibus abſcondere. Vnde &

Tulit arcã, &c. ante tranſmigrationem Iechoniæ.

C 6. Dubitatur etiam, quomodo potuerit Ieremias, in tanta præſertim perturbatione populi, ac hoſtium vndique obſidentium aperta vi, arcam, ac prædicta alia exportare. Reſpondetur primò habuiſſe Ieremiam ea in re deſignatos ſocios, vt ait Lyranus, quorum opera, & induſtria fieri potuit tutò eiuſmodi exportatio. Aliorum tamen, nec à ſacro textu abhorrens opinio eſt, delata hæc fuiſſe Angelorum opera: nam citato loco dicuntur illa ipſa inſtrumenta ſacra comitata Ieremiam,

Ieremias hæc exportauit adiuuantibus, vel deſignatis ſociis, vel Angelis. Lyranus.

D quouſque exiit in montem, in quo Moyſes vidit Dei hæreditatem, qui eſt mons Nebo, vnde Moyſes Deo oſtendente vidit terram promiſſionis, antequam moreretur, nec procul inde ſepultus eſt, Deut. 34. Cùm ergo hæc Ieremiam per ſe non ſunt comitata, & alioqui Vates conſcium habere voluerit neminem, probabile eſt delata per Angelos, etiam nullo homine vidente præter Ieremiam. Modum quo hæc à Propheta abſcondita ſunt, narrat Epiphanius, & Dorotheus de vitis Prophetarum,

Deut.34.

Inſtrumenta dicuntur comitata Ieremiam, non per ſe, ſed delata per Angelos.

Epiphan.

Doroth.

E referétque D.Thom. precibus Ieremiæ in ſolidam petram, quæ inter duos montes iacet, abſorpta ea, quæ detulerat, ac Dei nomine obſignatam petram nube illico tectam fuiſſe, vt nemo deinceps locum, aut obſignationem deprehendere potuerit. Nec verò vnde hæc auferenda, niſi cùm omnes gentes adorauerint lignum: ſpecialiter arcam à ſolo Moyſe, tabulas à ſolo Aarone eruendas. Hæc ferè D. Thomas ex Epiphan.

D.Thom.

Precibus Ieremiæ abſorpta ſunt in ſolidam petrã, & Dei nomine obſignata eſt.

Moyſes arcã, Aaron tabulas eruet.

Hæc vſque non ſunt reuelata illa inſtrumenta.

7. Quidquid autem ſit de hoc ſpeciali modo abſconſionis arcæ, & tabernaculi Moſaici, illud equidem credo probabilius, non fuiſſe huc vſque reuelata, ac adeò nec fuiſſe in templo à Zorobabele inſtaurato, vt opinatus eſt Ribera. Primò, quia notaretur id 2. Machab. 2. Secundò, quia ſi arca fuiſſet in illo templo, inter ſpolia à Tito delata numeraretur, quod tamen non refertur à Ioſepho 7. de bello Iudaico 17. imò lib. 6. cap. 6. expreſsè docet, nihil tunc fuiſſe intra Sanctum Sanctorum, quin etiam 14. Antiquitatum 8. enumerans diligenter quæ Pompeius in templo viderit, de arca ne verbum fecit. Nec verò ablatam antea per Epiphanem, aut Craſſum quis opinabitur; quoniam nec id à Ioſepho taceretur, nec omitteretur eorum vaſorum mentio 1. Machab. 1. Vnde & hæc tum veterum, tum recentiorum communis eſt exiſtimatio. Quare rectè colligitur, nec arcam in triumpho Titi fuiſſe, vt aſſerit hiſtoria Scholaſtica; nec in arcu triumphali eiuſdem Titi expreſſam Romæ cerni, vt fatetur Ribera; nec primas legis tabulas, ac Cherubinos Moſaicos Pompeium vidiſſe, vt narrat Egeſippus lib. 1. cap. 17. Vltimò, nec haberi palàm ex ſacris literis, quando arca, & cætera abſcondita reuelanda ſint, probabile tamen videri, in fine mundi reuelanda, quoniam tunc erit congregatio omnium Iudæorum ad veram fidem Chriſti, autore Elia & Enoch, qui completam Ieremiæ prophetiam de reuelatione arcæ tunc concionabuntur, ac facilè inducent populum ad cultum veræ arcæ Chriſti Ieſu Domini noſtri.

Vnde nec fuerunt in templo Zorobabelis. Ribera. Ioſephus. Egeſippus. *Probabile, reuelanda eſſe in fine mundi.*

Ieremias quæ ſcripſerit.

8. Scripſit Ieremias primùm prophetiam ſuam excipiente Baruch ſcriba, ac pro varietate, & difficultate temporum, armatus à Deo eſt, & conſtitutus murus æneus, & columna ferrea contra Iudæorum, ac aliarum gentium Principes, vt exprimitur eiuſdem prophetiæ 1. varias enim tum verbis, tum rebus calamitates prædixit, inter quas iure numerantur Viſiones duæ, quas ſuſcepimus explicandas; quarum prima expreſſit, vnde captiuitas in populum Iſraëliticum ingrueret; altera Sedeciæ, & Iechoniæ diuerſam fortunam per bonas, & malas ficus demonſtrarat. Colligunt alij plures alios libros compo-

A fuiſſe Ieremiam, qui tamen non extant. De ſtyli ratione ita Hieronymus epiſtola 118. Ieremias ſermone quidem apud Hebræos Iſaiæ, & Oſeæ, & quibuſdam aliis Prophetis videtur eſſe ruſticior, ſed ſenſibus par eſt, quippe qui eodem Spiritu prophetauerit. Porro ſimplicitas eloquij à loco ei, in quo natus eſt, accidit: fuit enim Anathotites, qui eſt vſque hodie viculus, &c. Et in proœmio in ſextum librum ſuper Ieremiam; Ieremias, ait, quantùm in verbis ſimplex videtur, & facilis, tantùm in maieſtate ſenſuum profundiſſimus eſt.

D. Hieron. *Ieremias ſtylo inferior Iſaia, ſed ſpiritu par.*

B

9. Poſt captam vrbem iuſſu Nabuchodonoſor eductus de carcere eſt Ieremias, ac liberè permiſſum ei, vt quò vellet abiret. Placuit tamen Vati cum Godolia, ac populi reliquiis permanere, quò illis in tanta calamitate ſolatio eſſet. Verùm ſeptimo pòſt menſe compulſus eſt cum cæteris fugere in Ægyptum, vbi cùm Taphnis ageret (vt refert Genebrardus in Chronicis) philoſophiæ incunabula poſuit, ſecretiore ſapientia Hierophantas imbuens.

Ieremias poſt captam vrbem liber dimittitur, ſed manet cum ſuis, vt eos conſoletur.

Philoſophiã & ſecretiorem ſapientiam docuit Ægyptios.

C Eius fama excitati Græci peregrinationes, ac nauigationes multas in Ægyptum ſuſceperunt, & philoſophiam poſt 70. fermè annos in Græciam deriuarunt. ita Genebr. Poſtea cùm ibidem ſuis, & Ægyptiis calamitatem prædiceret, quæ poſtea à Nabuchodonoſor illata eſt, lapidatus à conciuibus occubuit, vt graues Autores aſſerunt; Tertullianus in Scorpiaco cap 8. Epiphanius lib. de vita, & interitu Prophetarum, Dorotheus in Synopſi, Chryſoſt. homil. 26. in 11. ad Hebr. Hieronymus in proœmio, D Auctor Imperf. op. homil. 41. Iſidorus lib. de vita, & morte Sanctorum cap. 38. In Ephre regia Pharaonis ſepultum memorant, quò religionis ergò confluunt indigenæ, multis, videlicet, Ieremiæ precibus ſeruati periculis, maximè à ſerpentibus, ac crocodilis. Nam ſolo interdum ſepulchri eius puluere vulneribus admoto ſanabantur, vt referunt Epiphanius, Dorotheus, Iſidorus. Additque Epiphanius, prædixiſſe Ieremiam Sacerdotibus Ægyptiis fore tempus, quo omnia ipſorum ſimulacra corruerent, cùm Ægyptum, inquit, aſcendet cum ſuo Infante Virgo enixa Deo ſimilis.

Lapidatus in Ægypto occubuit. Tertull. Epiphan. Doroth. Chryſ. Hieron. Autor Imperfect. Iſidorus.

In Ephre ſepultus.

Miracula ad ſepulchrum Ieremiæ.

Simulacra Ægypti caſura prænũciat tempore Chriſti.

ARGV

ARGVMENTVM CAPITIS I.

CONTINETVR initio capitis colloquium Domini cum Ieremia excuſante ſe à munere concionandi. Deinde confirmatur ac inſtruitur oſtenſa duplici Viſione ſignificante malum imminens captiuitatis Babylonicæ. Primùm videt ſpecimen virgæ vigilantis; deinde ollam ab Aquilonari plaga ſuccenſam verſus Ieruſalem. Quid autem vtroque Viſo ſignificare voluerit Deus, ſtatim exponit.

CAPVT IEREM. I.

1. VErba Ieremiæ filij Helciæ, de Sacerdotibus, qui fuerunt in Anathoth, in terra Benjamin.

2. Quod factum eſt verbum Domini ad eum in diebus Ioſiæ filij Amon Regis Iuda, in tertiodecimo anno regni eius.

3. Et factum eſt in diebus Ioacim filij Ioſiæ regis Iuda, vſque ad conſummationem vndecimi anni Sedeciæ filij Ioſiæ regis Iuda, vſque ad transmigrationem Ieruſalem in menſe quinto.

4. Et factum eſt verbum Domini ad me dicens:

5. Priuſquam te formarem in vtero, noui te: & antequam exires de vulua, ſanctificaui te, & Prophetam in Gentibus dedi te.

6. Et dixi, A, a, a, Domine Deus: ecce neſcio loqui, quia puer ego ſum.

7. Et dixit Dominus ad me: Noli dicere, Puer ſum: quoniam ad omnia quæ mittam te, ibis: & vniuerſa, quæcunque mandauero tibi, loquêris.

8. Ne timeas à facie eorum: quia tecum ego ſum, vt eruam te, dicit Dominus.

9. Et miſit Dominus manum ſuam, & tetigit os meum: & dixit Dominus ad me:

10. Ecce

PARAPHRASIS.

A 1. *CVm moris ſit apud Prophetas, genus ſuum, ac tempus, quo prophetarunt, quaſi titulum operis præfigere, id ſeruans Ieremias ſic prophetiam auſpicatur ſuam: Sermones Ieremiæ filij Helciæ, qui erat de illa Sacerdotum familia, quæ incolebat Anathoth, vrbem ex iis vnam, quæ aſſignata fuerunt filiis Aaron in Tribu Benjamin, non longè à Ieruſalem.*

2. *Quos ſermones afflante Spiritu ſancto edidit. Primùm regnante Ioſia filio Amon regis Iuda, cùm tertiumdecimum regni annum*
B *ageret.*

3. *Item regnante Ioacim filio Ioſiæ, poſtea ſub Sedecia fratre Ioacim vndecim annis, vſque dum menſe Iulio demigrauit Ieruſalem in Babylonem, compellente Nabuchodonoſor Rege Aſſyriorum.*

4. *Ille ego ſum, qui à Deo primùm vocatus ad officium docendi populum intima cordis aure ſic eum ad me loquentem audiui:*

5. *Huc ades, Ieremia, quem ego ante ipſam*
C *in vtero formationem, noui peramanter, ac adeò prædeſtinaui ad gloriam, & antequam in lucem prodires, per gratiæ infuſionem ſanctum feci, ac muneri concionandi præfeci, non ſolùm contra Iudæos, ſed contra Babylonios, Aegyptios, & alios Ethnicos.*

6. *Tum ego nimiùm demiratus, quòd Deus prouinciam imponeret meis humeris valde imparem. Ah! Domine, ne quæſo, ne me huic tanto muneri præficias, nempe puerum, ac planè infantem.*

7. *Dominus autem increpans timiditatem meam: Ne dixeris, inquit, Puer ſum, néve tuam cauſeris infantiam: ibis enim, autore me, ad omnem quò te miſero locum, & quidquid*
D *prædicandum commendauero, loquêris audacter ad Iudæos, atque Ethnicos.*

8. *Caue timeas eos ad quos te mittam: adero ſcilicet egomet tibi, & ſiquid occurret durius, ope mea liberaberis, ne dubita; ego Dominus fidem præſto.*

9. *Hæc poſtquam Deus interiùs loquutus eſt mihi, viſus deinde humana ſub ſpecie quaſi appropinquare, ac manu ſua contingere linguam meam,*

10. Ecce dedi verba mea in ore tuo: ecce conſtitui te hodie ſuper gentes,& ſuper regna,

11. Vt euellas,& deſtruas,& diſperdas,& diſſipes,& ædifices,& plantes. Et factum eſt verbum Domini ad me, dicens: Quid tu vides, Ieremia? Et dixi: Virgam vigilantem ego video.

12. Et dixit Dominus ad me: Bene vidiſti, quia vigilabo ego ſuper verbo meo, vt faciam illud.

13. Et factum eſt verbum Domini ſecundò ad me, dicens: Quid tu vides? Et dixi: Ollam ſuccenſam ego video, & faciem eius à facie Aquilonis.

14. Et dixit Dominus ad me: Ab Aquilone pandetur malum ſuper omnes habitatores terræ.

15. Quia ecce ego conuocabo omnes cognationes regionum Aquilonis, ait Dominus, & venient, & ponent vnuſquiſque ſolium ſuum in introitu portarum Ieruſalem,& ſuper omnes muros eius in circuitu, & ſuper vniuerſas vrbes Iuda.

16. Et loquar iudicia mea cum eis ſuper omnem malitiam eorum, qui dereliquerunt me, & libauerunt Diis alienis, & adorauerunt opus manuum ſuarum.

17. Tu ergo accinge lumbos tuos, & ſurge; & loquere ad eos omnia quæ ego præcipio tibi. Ne formides à facie eorum: nec enim timere te faciam vultum eorum.

18. Ego quippe dedi te hodie in ciuitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum æreum ſuper omnem terram, regibus Iuda, Principibus eius, & Sacerdotibus,& populo terræ.

19. Et

A *meam, addens hæc inſuper:*

10. Ecce conſtitui te Prophetam, & concionatorem meum. Attende autem animum ad ea quæ dicam. Te ego hodie Superiorem, ac veluti Principem in gentes, ac regna facio, vt intermineris hoſtibus meis (quos in regionibus ſuis, ego quaſi hortulanus plantaui, collocaui, confirmaui) me, niſi reſipuerint, euulſurum illos, per captiuitates varias.

11. Et contrà, me ædificaturum rurſus, & plantaturum eos, quos deſtruxero, ſi peccata ſua agnouerint, ac pœnitendo abiecerint. Tum verò
B *Dominus ad me: Intende oculos, Ieremia: quídnam contrapoſitum vides? Virgam (dixi) amygdalinam ego video, ac adeò non torpentem, & quietam, ſed vigilantem, & quaſi vibratam ad percutiendum.*

12. Optimè, ait Dominus: nam amygdalina virga eſt, & quidem aptè: nam ſicut amygdalus inter omnes arbores feſtinat ad floreſcendum, & fructificandum, ita me imperante iam feſtinat, ac propè adeſt Rex Aſſyriorum, ad percutiendam Ieruſalem. Neque enim dormitabo, aut conniuebo in erratis eius, ſed vigilanter ac
C *feſtinatò exequar quidquid pœnarum inferendum ſtatui.*

13. Et iterum ad me Dominus: Quid vides? Ollam, inquam, ebullientem video, cuius ebullitio ab Aquilone tenditur versùs Ieruſalem.

14. Tum Dominus: Exactè vidiſti; nam ab Aquilonari Chaldæa calamitas hæc à me ſoluta veniet contra incolas Terræ ſanctæ.

Accerſam enim omnes regnorum Aquilonis familias, & in arma cogam, & poſtquam in hanc terram peruenerint, ponet vnuſquiſque tentorium ſuum ad ingreſſus portarum Ieruſa-
D *lem, & in omnibus eius per circuitum muris: ſimiliter & in cūctis vrbibus Iuda & Benjamin.*

16. Et ibi quaſi iudicem agam, oſtendámque illis, me iuſtis de cauſis pœnas de ipſis ſumere, nempe propter omnia ſcelera eorum: deſeruerunt enim me, & thura incenderunt ante aras Deorum alienorum, ac iis honores diuinos tribuerunt, quos humana ſciebant arte fabrefactos.

17. Tu ergo Ieremia præſtò ades, ac zona tua præcinctus agilem te promptúmque exhibe;
E *vt loquaris ad eos quidquid mandauero tibi. Ne tu vultus eorum perhorreſce, en ego tibi adſum, omnémque à te expellam formidinem.*

18. Hodie te fortiſſimum ope mea reddidi; eris quippe ad illos veluti munitiſſima ciuitas, quam nulla vis expugnare poteſt; eris columna ferrea, quam nemo etiam valentiſſimus mouere queat ſuo loco; eris murus æneus, quem nullo tormentorum genere quiſquam perforare valeat: ídque ſibi perſuadebunt, nolint, velint, reges Iuda, Principéſque & Sacerdotes, & vniuerſus populus.

19. Nam

19. Et bellabunt aduerſùm te, & non præualebunt: quia ego tecum ſum, ait Dominus, vt liberem te.

A 19. *Nam te non ſemel per vim aggredientur, vt tecum collatis quaſi ſignis pugnent, ſed nequaquam præualebunt: ſentient enim malo ſuo præſentem in te virtutem meam, atque potentiam, qua & illos longè repellam, & te ſaluum, incolumémque ſtatuam.*

COMMENTARIVS I.

De colloquio Domini cum Ieremia.

PRimùm, vt Ieremiam excitet ad munus prophetandi, teſtatur Deus ſe ob id vnum ſanctificaſſe illum in vtero matris. Is verò ſuam humiliter cauſatur infantiam. Dominus os eius manu tangens futuro muneri aptum reddidit. De ſingulis dicemus.

De ſanctificatione Ieremiæ.

SECTIO I.

1. *Minoribus miraculis exercet Deus ad maiora credenda, ex Nyſſeno Gregorio. Ieremias typus Chriſti officio, & nomine. Sanctificationem Ieremiæ valde amplificant Origenes, & Bernard.*
2. *Hæretici ſanctificationem Ieremiæ negant, ſumúntque pro ſola deſtinatione ad munus prædicandi: vſurpatur quidem verbum in ea ſignificatione, ſed hîc pro vera ſanctificatione, per gratiam ſumitur communiter à Patribus. Oſtenditur loco Pſalm.45. explicatore Auguſt. Eadem ſanctificatio innuitur verbo noſcendi, quod in Deo admiſtum habet affectum, Amos 3. Nazianzeni locus optimus, alter Nyſſeni de peculiari efficacia videndi in Deo, illuſtratur à Ruperto.*
3. *Concionator dono gratiæ præparatus eſſe debet. Locus Cant.8. ideo Paul. Rom.1. gratiam inprimis, poſtea Apoſtolatum ſortitum ſe ait, illuſtratur Nazianzenus.*

1. DISERTE, ac magnificè loquitur Deus de ſanctificatione Ieremiæ. Verſ.5. *Priuſquam te formarem in vtero, noui te, & antequam exires de vulua, ſanctificaui te, & Prophetam in gentibus dedi te.* Sanctificare hîc ſumi pro ſanctum facere per gratiam, exiſtimat Dionyſ. Carthuſ. Hugo Card. D. Thom. & alij. Et quidem magnorum miraculorum, quæ in poſterum futura prædeſtinantur, ſolet Deus fidem præſtruere ſimilibus aliis miraculis. Notauit hoc primùm Nyſſenus Gregor. homil. de Chriſti generatione, in Elizabethæ partu. Sterilis, inquit, ac decrepita parit, id quaſi præludium fuit miraculi, quòd Virgo paritura erat. Ita minoribus miraculis exercendo fideles, aſſuefecit ad credendum. Hæc Nyſſen. Non aliter ſanctificationem Ieremiæ, & electionem eius in Doctorem gentium multi Patres credunt præmiſiſſe Deum in figuram Chriſti. Vnde Hierony. in Apolog. aduerſùs Ruffinum. Ieremias, inquit, in vulua ſanctificatur, eligitur, roboratur, & in typo Chriſti Propheta Gentibus mittitur. Similiter Dorotheus, vt refert Caniſ. 1. de Maria Deipara, cap.9. Certè, inquit, nullum

Sanctificare, pro ſanctum facere. Dionyſ. Carthuſ. Hugo Card. D. Thom. *Quædã maiora miracula, ſimilibus aliis probantur.* Greg. Nyſſ. *Sanctificatio Ieremiæ in figurã Chriſti.* D. Hieron. Doroth.

B puto eſſe ſanctiorem Ieremia, qui Virgo, Propheta, ſanctificatúſque in vtero, ipſo nomine præfigurat Saluatorem. Ieremias enim ſignificatur Domini excelſus. Sic ibi. Iure ergo celebratur hæc Ieremiæ ſanctificatio. Rem nouam (ait Origenes homil. vnica in Ieremiam) & donum nulli veterum conceſſum adeptus eſt. Et D. Bernard. in ſermon. de excellentia, & ſanctitate Baptiſtæ: Cùm omnes (inquit) in iniquitatibus concepti ſint, neminem vnquam mortalium intra materna viſcera ſanctificatum legimus, præter Ieremiam, & Ioannem Baptiſtam. Et infrà: Mira res, & à tranſactis ſeculis non audita, hominem conceptum in peccatis, naſci ſine peccato! Hæc Bern.
C Similia apud Chryſoſtomum reperies tom. 1. ſerm. de Ieremia Propheta, Auguſtinum, Epiphanium, & alios veteres.

Ieremias ipſo nomine præfigurat Chriſtum. D. Bern. *Ieremias, & Ioannes Baptiſta ſãctificati in vtero.* D. Chryſ. D. Auguſt. D. Epiph.

2. Et tamen ſunt inter hæreticos peſſimi quidam Nouatores, qui ſanctificationem Ieremiæ in vtero matris negant, ſolámque hîc electionem ad prædicandum interpretentur, vt idem ſit, *Antequam exires de vulua, ſanctificaui te,* ac, ſegregaui te ad officium prædicandi, ſicut de ſe ipſo Paulus ait ad Galat.1.15. *Qui me ſegregauit ab vtero matris meæ, vt reuelaret Filium ſuum in me.* Verùm quidquid illi dicant, præualere debet ſanctorum Patrum autoritas, quæ fundamentum habet in ipſa proprietate verbi, *ſanctifico*, apud Scripturam ſacram. Vſurpatur quidem aliquando
D pro deſtinatione ad diuinum ſeruitium, quidquid interim ſit de dono gratiæ interioris. Quod frequenter etiam ſignificatur per verbum, *ſegregare*, Act.13.2. Rom.1.1. Sic Chriſtus dixit Ioa.17.19. ſe pro nobis ſanctificare. id eſt, offerre ſe ad officium Redemptoris. Sic Leuitæ Domino ſanctificabantur: quin & de Medis, ac Perſis, quos Deus in conſilia bellica egerat, vt ſe per illos de Babyloniis vlciſceretur, ob id tantùm ſanctificatos ſuos vocat, apud Iſai.cap. 13.3. *Ego mandaui ſanctificatis meis.* Annotat Strabus, obedientibus meis, quaſi mera executione mandatorum, id cognominis aſſecuturis. Sic autẽ ſumi etiam hoc
E loco verbum *ſanctificare*, probat locus Eccli. 49. 9. de Ieremia, *qui à ventre matris conſecratus eſt Propheta.* Ita ſentit Aug. epiſtola 57. & D. Hiero. in commentario. Obiter reiiciendi Origeniſtæ, qui hoc loco abuſi ſunt, vt probarent, animos ante corpora extitiſſe. Item reiiciendus Victorinus, qui quoniam hîc eligitur Vates ad prædicandum

Hæreticorũ opinio de ſãctificatione Ieremiæ. ad Galat.1.15. *Vſurpatur verbum ſãctificare, pro ſegregare ad Dei ſeruitium.* Iſai.13.3. *Obedientia ſanctificat.* Eccli 49.9. *Reiicitur error Orig. & Victorini.*

Genti

Gentibus, *Prophetam in Gentibus dedi te*, affirmauit, Ieremiam hodie viuere, prædicaturúmque Gentibus Euangelium, cùm id nondum fecerit. Nam ex vi literæ deſtinatur Propheta, vt prædicet Gentium victoriam contra Iudam & Benjamin. A

Sed eſt etiam frequens in Scriptura vſurpatio eiuſdem verbi ad ſignificandam interiorem ſanctificationem, quæ fit per gratiam Spiritus ſancti in mentibus fideliũ. Vnum adhuc fuerit exemplum è Pſalm. 45. 5. *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, ſanctificauit tabernaculum ſuum Altiſſimus.* Ad literam enim agit de interiori ſanctificatione Eccleſiæ: Græca, & Hebræa pluraliter, *Impetus lætificant.* Vnde Auguſt. Ab vno flumine, inquit, Spiritus ſancti multi impetus gratiarum, & ij quidem animas fidelium, perinde ac multæ aquarum deductiones, ciuitatem aliquam interluentes, mirificè lætificant. Solent enim vrbes, quas eiuſmodi fluenta interſecant, cæteris hilariores eſſe; quòd verò metaphoricè dixit, ſtatim per pleonaſmum proprio vocabulo explicans, addit: *Sanctificauit tabernaculum ſuum*; quaſi idem ſit ſanctificare, ac ſpiritualem gratiam infundere. Idcirco & Auguſtinus addit: Si ergo, inquit, ſequitur ſanctificationis nomen, manifeſtum eſt, fluminis illos impetus de Spiritu ſancto eſſe. Quare cùm Patres in Ieremia ſanctificationis vocabulum, quo vtrumque illud ſignificatur, pro interiori etiam effuſione gratiæ ſumendum ſtatuunt; dubitare iam non licet ex hoc etiam loco haberi, fuiſſe illum in vtero matris eodem modo ſanctificatum.

Pſalm. 45.

D. Aug. *Ab vno flumine Spiritus ſancti, multi impetus gratiarum.*

B

Sanctificare, idē ac gratiam infundere.

C

Idem quoque ſanctificationis genus indicatum eſt priori illo membro: *Priuſquam te formarem in vtero, noui te.* Significatur enim non ſimplex Dei cognitio, ſed ſpecialis illa quæ coniunctum habet amoris affectum, de quo Deus ad Iſraelitas, Amos 3. 2. *Tantummodo vos cognoui, ex omnibus cognationibus terræ.* Intelligitur enim de cognitione affectuoſa, vt iure de populo Iſraël pronunciauerit Nazianz. æternæ illum prouidentiæ tuliſſe primitias, id eſt, optimum illud, quod in diuina prouidentia facilè eminet, videlicet affectus paternos, & ſpecialem curam. Hoc genus cognitionis affectuoſæ in Deo ſibi vendicant homines pij, nec eſt vnquam ſine ſpeciali communicatione Dei, de qua præclarè dictum à Nazianz. Gregor. de eo, quòd non putandum ſit, tres eſſe Deos. Ex hoc diſcimus, inquit, ſpecimen Dei in homine, quatenus Deus intelligitur habere peculiarem efficaciam videndi. Ita ille. Nimirum efficaciùs oculos intendens in iuſtorum animas, ſeſe in eis magis ad viuum exprimit, per gratiam ſcilicet, qua *efficimur diuinæ conſortes naturæ*, 2. Petr. 1. 4. Efficaciam ergo videndi rectè dixit, quia non ſimplex eſt apprehenſio, ſed coniuncta cum effectu gratiæ, & ſalutis. Quod egregiè declarauit Rupert. Ioan. 6. 5. vbi agitur de miraculo quinque panum ad illa verba: *Cùm ſubleuaſſet ergo oculos Ieſus, & vidiſſet, quia multitudo maxima venit ad eum, &c.* Subleuati, inquit, oculi Ieſu, feneſtræ ſalutis, & patentes miſericordiæ ianuæ, per quas gratia, virtúſque emittitur. Ita Ruper. Et apparet manifeſtò, qua ratione, videre, & cognoſcere Dei, ſit gratiam ipſam effundere in piorum animas, vt non ſolùm ſit diſcrimen inter facultatem videndi in Deo, ac nobis, quòd noſtra locupletetur à rebus, diuina locupletet res, ſed etiam præſentiſſima oſtendatur eadem locupletatio, vtpote facta ſenſu omnium citatiſſimo ad operandum,

Sanctificatio Ieremiæ, ex ſpeciali & affectuoſa Dei cognitione.

Amos 3. 2.

Nazianz. *Populus Hebræorum æterna prouidentia tulit primitias.*

D

Homines pij notitiam affectuoſam Dei ſibi ſpecialiter vindicant.

Greg. Naz. *Deus efficaciùs oculos intendit in iuſtos.*

2. Petr. 1.

E

Rupert. Ioan. 6. 5.

Subleuati oculi Ieſu, feneſtræ ſalutis.

Differentia videndi in Deo, & in nobis.

Diuina viſio locupletat res, & eſt præſentiſſima.

qualis eſt viſus. Vnde rectè addidit Rupertus: Subleuatio oculorum Ieſu, miſerorum compaſſiu eſt. Cùm ergo Deus tanquam peculiare quippiam de Ieremia pronunciet, *Priuſquam te formarem in vtero, noui te*; manifeſtum etiam eſt, hanc ſpecialem cognitionem cum gratia ſanctificante coniunctam eſſe, & ex illa, quaſi ex proprio fonte, manare. A

3. Accommodatè verò Deus poſtquam aſſeruit Ieremiam ſibi eſſe ſpecialiter notum, atque gratum, addidit: *Et Prophetam in Gentibus dedi te.* Oportet ergo, & concionatorem dono gratiæ, & amicitiæ Dei præparatum eſſe ad munus ſuum debitè exequendum. Sponſa quidem, Cant. 8. 8. anxiè ſolicita de ſorore ſua paruula, *Soror noſtra*, inquit, *paruula eſt, & vbera non habet, quid faciemus ſorori noſtræ, quando alloquenda eſt?* Per ſororem paruulam intelligit fideles, qui in via Dei parum adhuc profecére, e quibus optans aliquos in perfectum educere, vt multos quaſi filios Deo generent, iure queritur; quòd paruulis doctrinæ vbera non ſatis intumeant. *Quid* ergo *faciemus illis, quando alloquendi ſunt?* id eſt, quando ſermo habebitur de perfecto eorum ſtatu, id eſt, idoneo ad ſpirituales filios doctrinæ ſuæ lacte nutriendos? Reſpondet ipſa ſibi ſub figura ciuitatis ſororem inducens: *Si murus eſt, ædificemus ſuper eum propugnacula argentea; ſi oſtium eſt, compingamus illud tabulis cedrinis.* Nihil, videlicet, de interioris vrbis, hoc eſt, hominis, cultu agens, ſed tota in exterioribus adornandis, nimirum ſplendore verborum, & eloquentia, quam ſignificant argentea propugnacula; item odore bonorum operum, expreſſo per cedrum odoriferam. Quæ duo licèt multum conferant, non tamen præcipuè curanda ſunt, ſed quæ intus ornant, id eſt, gratia & amicitia cum Deo. Idcirco reſpondet ſoror: *Ego murus, & vbera mea ſicut turris, ex quo facta ſum coram eo quaſi pacem habens.* id eſt, ab eo iam tempore, quo Deus me oculis aſpexit æquis, ac ſibi præſentem ita cognoſcendo fecit, ſummam pacem inter me & illum per infuſionem donorum omnium conſequuta ſum. Mox autem poſtquam interiora mea ita bene conſtituit, cœpit me ad aliorum vtilitatem aptè componere, vt murus eſſem communi defenſioni congruus, vberáque haberē inſtar turrium ob ſublimitatem doctrinæ ad procreandos Deo filios ſpirituales.

Prædicator opus eſt dono gratiæ ſit præparatus.

Cant. 8.

B

Soror paruula, fideles qui in via Dei nō profecerunt.

C

Propugnacula argentea ſignificant eloquentiam in Eccleſia.

Cedro ſignificatur odor bonorū operum.

Interior ſanctificatio principaliùs curanda.

D

Murus ad defendendū, vbera ad generandos filios ſpirituales.

Hic eſt ordo præparandi Deo miniſtros aptos, vt à gratia, & Dei familiaritate ſit principium. Idcirco enim, vt notauit Auguſtinus, Doctor Gentium ſe ipſum deſcribens, Roman. 1. 5. ait: *Per quem*, id eſt, Chriſtum, *accepimus gratiam, & Apoſtolatum.* Ecce gratiā primo loco poſuit, Apoſtolatum ſecundo. Sic enim tuba Euangelica (vt rectè notauit Nazianz. in Orat. de Epiſcopatu Aſimorum) aptam reddidit harmoniam, ab interiori homine optimè ſecundùm Deum compoſito conuenienter emiſſo Spiritu; idcirco & Saülis prophetationem in prouerbium irriſorium abiiſſe ait: quoniam organum prauum, ac diſſonum, decorem ac harmoniam reddere nequit. Iure ergo in præſenti, vt de Ieremia Deus pronunciaret illud, *Et Prophetam in Gentibus dedi te*, præmiſit: *Priuſquam te formarem in vtero, noui te*; conuenienter autem, non prædicatorem, ſed Prophetam dixit; quia vt Propheta ſine ſpiritu prophetiæ conſtare non poteſt, ita nec prædicator ſine ſpiritu, & gratia prædicandi. Vnde Chryſoſt. homil. 19. in Matth. reddens cauſam, quare Doctores

ad Rom. 1. 5.

Paulus gratiam præpoſuit Apoſtolatui.

E

Nazianz. *Optima harmonia ab interiori homine incipit.*

Saül prophetans, organū prauum ac diſſonum.

D. Chryſ. *Doctores Chriſtiani dicuntur Prophetæ, quia vncti ſunt gratia.*

ctores Chriſtiani Prophetæ dicantur, quia vt Prophetæ, inquit, olim vngebantur, ita Doctores Chriſtianos vngi priùs oportet vnctione gratiæ.

Quomodo Ieremias ſeſe excuſauerit à munere cõcionandi, & quomodo à Deo confirmatus fuerit.

SECTIO II.

1. *A, A, A, interiectio cum admiratione reſpuentis, non ſignificatio balbuſiei detrectatio Ieremiæ grata, quoniam ex humilitate oriebatur. Errores ſæpe ex bona radice orti, ſolẽt eſſe grati, ex D. Hieron. ex loco Matth. 9. de cæcis contra præceptum Dei diffamantibus miraculum eius, ex repugnantia Petri in lotione pedum, iuxta Cyrillum Alexand.*
2. *Officium prædicandi res magni ponderis. Optima comparatione id oſtenditur à Nazianz. Exaggeratur loco Pſal. 67.* Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa; *& explicatur. Et loco Apocal. 15. explicante Ruperto.*
3. *Pollicetur Deus Ieremiæ vires,* Ego tecum ſum; *quod explicat Euthymius: oſtendit hoc in Paulo Gregorius Magnus, cuius dicta expenduntur. Probatur & à ſimili Apoſtolorum confortatione. Ego ſum, præſentiam Chriſti, quatenus Deus eſt, exprimit.*
4. *Tangit Deus manu ſua os Prophetæ, hoc ſigno externo demonſtrans confortationem internam. Locus Bernardi. Oſtenditur ex Pſalmo 73. quid ſit, Deum habere in ſinu manum? Tactus manus Dei ſignificat potentiã maiorẽ efficacitatẽ adhibitã, illuſtratur loco Cãticor. 5.*
5. *Gratia Dei præbet eminentiam autoritatis. Illuſtratur ex Pſal. 44. de Chriſti gratia in labiis effuſa. Euellere, diſſipare, & ædificare ſignificant, bonum Doctorem priùs debere dedocere mala, quàm doceat bona.*

Varia lectio.

1. RENVIT Ieremias oblatum munus, ſequitur enim Verſ. 6. *Et dixi: A, A, A, Domine Deus: ecce neſcio loqui, quia puer ego ſum.* Verſ. 7. *Et dixit Dominus ad me: Noli dicere, Puer ſum,* &c. *quia tecum ego ſum.* Quod noſter, A, A, A, Hebraicè אהה vna dictione, qua more linguæ aliquid cum admiratione reſpuitur. ſicut Ezechiel. 4. 14. cùm iuberetur Vates comedere panem illum immundum, reſpondit: *A, a, a, Domine Deus: ecce anima mea non eſt polluta, & morticinum, & laceratum à beſtiis non comedi,* &c. Septuaginta, O, O, eodem ſenſu. Non eſt ergo infantium balburies, vt ignari idiomatis opinantur, nec verò terna eiuſdem literæ repetitio apud vulgatum quidquam habet myſterij, præter communem illam ſignificationem, quanquam non aſpernenda, quę Patres in ea rimantur. Porro hæc diuini præcepti detrectatio, non ex animi peruicacia oritur, ſed ex humili verecundia, qualis decebat puerum Ieremiam. Vnde illum Hieron. egregiè teſtatur, verecundia, ac pudore iſto congruentiſſimè decorari; nã & errores quoque, intereſt, vnde prodeant, aut quò tendant: neſcio enim qua ratione fiat, vt interdum decenter cadant. Propterea duo cæci, Matth. 9. 31. cũ à Chriſto etiam cũ interminatione iuſſi fuerint tacere miraculum, tamen ſtatim *diffamauerunt eum in tota terra illa.* quod cùm ex gratitudine fecerint, haud dubiè gratos habemus: vt iure Theophylactus gratam eorum inobedientiam pronunciet, ex virtute quippe gratitudinis hauſit, vt omnium auribus gratè inſonaret. Similiter & Petrus Domino ad pedes ſuos prouoluto, vt ſibi lauaret pedes, obſtitit acriter, *Non lauabis mihi pedes in æternum* Ioan. 13. 8. & tamen communi Patrum ſententia, ex humilitate, & reuerentia erga Chriſtũ excuſari ſolet. Vnde Cyrill. Alex. vocat eum reuerenter inobedientem; quare mirum nõ eſt, D. Hieron. ſubterfugium hoc à Vate noſtro obiectum appellare decorũ, ac pulchrum, vtpote natũ à verecundia, quæ minori ætati, ait Ambroſ. ornamento eſt.

A, a, a, nõ eſt balburies, ſed interiectio reſpuentis.

Ieremias verecundia decoratus. Errores ex bono affectu, etiam decenter cadunt. Matth. 9. 31.

Theoph. *Cæcorum grata inobedientia.*

Ioan. 13. 8.

Cyrill. Alex. *Petrus reuerenter inobediens.* D. Hiero. *Subterfugium Ieremiæ pulchrum.* D. Ambroſ.

2. Augetur maximè decor excuſationis ab ipſo magni ponderis officio concionandi, quod Ieremiæ pueri imponebatur humeris. Eſt enim ipſum per ſe difficillimum: quale (inquit Nazianz. in Apologetico) multarum fidium inſtrumentum muſicum, pluribus ſimul pulſibus ad harmoniam percurrere. quis enim tot voluntates, quot ſunt auditores, concinnabit aptè, ad reddendam Deo conuenientem harmoniam? Longè autem maius eſt, quod paulò infrà pro eiuſdem muneris difficultate exaggeranda ſubdit, concionatores opifices eſſe ſuperno mũdo; qui, videlicet, homines eo dignos ſuę doctrinæ artificio efformare debeant. An hæc puerilibus apta ſunt humeris, & non potiùs Atlanteos exigũt? Idcirco Pſal. 67. 12. dicitur: *Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa.* In quibus verbis illud primò conſiderandum occurrit, vocem, *euangelizantibus,* non ſine myſterio eſſe in Hebræo fœminini generis: nimirum vt ſignificetur, quoſlibet etiam robuſtiſſimos, ac magnitudinis ſummæ viros, ad opus tamen prędicationis eſſe imbecilles penitus, ac planè fœminas: quapropter diuina ope, non quidem cõmuni, ſed omnino extraordinaria opus habent, vt id muneris debitè præſtare poſſint. Ideo Propheta addit, *virtute multa*; eſt enim ordo inuerſus ita conſtituendus: *Dominus virtute multa dabit verbum euangelizantibus*: id eſt, eis ſuppeditabit multas vires, & magnam fortitudinem ad annũciandum Euangelium; maior adhoc vis in altera ſignificatione nominis צבא, id eſt, exercitus, vt ſit ſenſus: *Dominus dabit euangelizantibus multos exercitus,* quaſi dicat: Ita roborabit contra hoſtes viſibiles, ac inuiſibiles, ac ſi illos numeroſiſſimis exercitibus circumuallatus ſit. Propterea credo ſeptẽ Angelos, id eſt, prædicatores, generaliter de cæleſti templo exire, *veſtitos lapide mundo, & candido, & præcinctos ad mãmillas zonis aureis,* Apocal. 15. 6. quia videlicet è cælo trahunt conuenientem aduersùs omnis generis hoſtes armaturam; è templo autem ſpecialiter, id eſt, loco orationis, quoniam id ipſum crebriùs orando, ac cum ſuperis omnibus ea de re agendo impetrare debent, nempe, vt lapide veſtiri, & præcincti ad mammillas zonis aureis, quidquid foris, aut intus obſtiterit, facilè vincant. Vnde Rupertus pulchrè annotat, Bene, inquit, præparati, & præmuniti exeunt, foris contra perſecutiones lapidei, intus contra tentationes præcincti. Zonis porro aureis, id eſt, vinculis charitatis, aut dotiũ ſapientiæ, quibus pectora, ac adeò corda contingunt, & continent, ne dęmonum inſidiis diffluant ad illicita. Quæ cùm ita ſint, quis miretur Ieremiam puerum detrectare prophetandi, ſeu concionandi munus, ac dicere, *A, A, A, Domine Deus, neſcio loqui, quia puer ego ſum?*

Onus concionandi per ſe difficillimum. Nazianz. *Concionarẽ eſt citharã voluntatum harmonicè percurrere. Concionatores ſunt opifices ſuperno mundo.* Pſal. 67. 12.

Quilibet etiam robuſtiſſimi viri, ad concionãdum per ſe imbecilles. Ope diuina extraordinaria indigent.

Exercitibus eos circumroborat Deus.

Apocal. 15. 6. *Armaturæ prædicatorũ. Quare è tẽplo exeunt.*

Rupert. *Foris contra perſequutiones lapides, intus contra tentationes præcincti. Zona aurea, vincula charitatis aut ſapientia.*

3. Idcirco Deus detrectantẽ non reprehendit, ſed virium ſupplemẽta pollicitus addit: *Ne timeas à facie eorum, quia ego tecum ſum.* quaſi dicat: Licet puer ſis, ac adeò nullis ex natura armatus viribus, macte animo eſto, tecum ego ſum: cooperans, inquit Euthymius, ac impedimenta complanans; vt non interna ſolùm, ac veluti contubernali,

Deus Ieremiæ virium ſupplementa promittit. Deus in concionatore cooperans, ac impedimenta complanans. Euthym.

A

ſed externa quoque ac planè victrici robotem efficacia. Exhibet huius rei formam viuam in Gentium prædicatore Paulo Gregor. Magn.27. Moral.8.ad illa verba Iob. 36.29. *Si volueris extendere nubes quaſi tentorium*, &c. Per nubes enim intelligit prædicatores, iuxta illud Iſai.60,8. *Qui ſunt iſti, qui vt nubes volant?* compluentes, videlicet, terram doctrinæ ſuæ imbribus? Alludens autem Gregor.ad tentoria, ſiue tabernacula,in quibus olim veteres habitabant, ſic de Paulo: Dum catenis, inquit, vinctus Romam peteret occupaturus mundum, latens in eius pectore, quaſi ſub tentorio ibat Deus, quia & occultus videri non poterat;& per verba prædicationis proditus iter inchoatæ gratiæ ſine ceſſatione peragebat. Ita Gregor. Ecce quomodo Paulus, non ſolùm per naturam, ſed etiam ex vinculorum colligatione infirmus,tamen præſente Deo, ac in eius pectore, quaſi ſub domeſtico tentorio degente, ibat Romam, inde velut à capite debellaturus mundum. Notanda verò ratio præſentiæ Dei: quia iter,inquit, inchoatæ gratiæ ſine ceſſatione peragebat. Mirum enim videri poterat, quomodo colligatos homo in ipſo curſu prædicationis non præpediebatur vinculis?& tamen ratio admirationem tollit; quia ſcilicet in eius pectore, tanquam ſub tentorio,ibat Deus,non ſolùm interiora confirmans, ſed etiam exteriora complanans, ac adeò, quaſi nihil obſtaret iter prædicationis, ſine ceſſatione peragebat. Ita prorſus rectè videtur à Deo Ieremias confirmatus pollicitatione illa, *Ego tecum ſum.* Ad eum modum quo Apoſtoli, quando à Chriſto miſſi ſunt prædicare Euangelium omni creaturæ. Audierunt enim ab eo verbum valde conſolatorium, Matth. 28.20. *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi.* Illud, *Ecce*, præſens, & opportunum ſignificat tempus, quaſi dicat, ſimul atque opus fuerit, vobis adero improuiſus, &, vt eſt in prouerbio, Deus è machina, vtque proximè ex Gregorio diximus,è tentorio. At, *ego*, perſonam diuinam inprimis ſignificat, maximè addito verbo, *ſum*, iuxta illud Exod.3.14. *Ego ſum, qui ſum.* Quod propriè Deo accommodatur, in quo nec præteritum, nec futurum eſt, ſed continuum, ac ſtabile præſens æternitatis, vt qui Deum ſub hac ratione ſtabilitatis in ſe recipit, miro quodam modo ſtabilis & ipſe cum Deo reddatur. Vnde grauiter de illo dictum eſt à Nazianz. Is, inquit, diuinum aliquid ſentit, ac his Dei verbis vti poteſt: *Ego idem ſum, & non mutor*, quamobrem nec ab animo ſuo migrabit,nec immutabitur,fixus in rebus minimè fixis, immotus in incertis ac fluctuantibus. Ita Nazianz.

Greg. Mag. Iob.36.29. — *Iſai.60.8.* — *Doctores nubes ſunt, cõpluentes terram doctrinæ imbribus.* — *Pectus Pauli, tentorium Chriſti.* — *Paulus ibat Romam debellaturus mundum.* — *Paulus vinctus in itinere, prædicando non præpediebatur vinculis, & quare.* — Matth.28.20. — *Ecce, præſens & opportunum tẽpus.* — *Deus è machina, Deus è tentorio.* — *Ego, perſonã diuinam ſignificat: ſũ, æternitatem innuit.* — *Homo coniunctus Deo, immutabilis cum illo redditur.* — Nazian.

B

C

D

4. Porro autem, quem promiſſione præſentiæ ſoæ ſtabilierat, aliter re ipſa præſtat, tangendo os eius. Vnde ſequitur: *Et miſit Dominus manum ſuam, & tetigit os meum, & dixit ad me: Ecce, dedi verba mea in ore tuo*, &c. Attactus iſte diuinæ manus,quo Deus initiat Ieremiam, Viſione reali cõtigiſſe videtur, Domino ſcilicet ſub humanæ manus ſpecie tangente os eius, & eo modo expediente ad opus prædicationis: ſed per manum ſignificatur potentia Dei,vt verbum Ieremiæ Euangelizaturo datum intelligatur virtute multa, iuxta ſententiã Pſal. 67.12. de qua ſuprà, *Miſit Dominus manum ſuam*, non vt corporaliter aliquid faceret:nam illi (vt Bernard.ait ſerm.4.in Cant.)de ſola voluntate celeris ad omnia ſufficientia ſuppetit, ſed vt nos corporales intelligere faciat. Dicitur ergo Deus

Confirmat Deus Vatẽ attactu manus. — *Attactus manus videtur fuiſſe realis.* — *Manus, potentia Dei eſt.* — Pſal.67.12. — *Deo ex ſola voluntate celeris eſt ad omnia ſufficientia.*

E

A

mittere manum,cùm potentiam ſuam ad operandum applicat: quod regius Vates, è ſinu manum proferre dixit, Pſal.73.11. *Vt quid auertis*, ſiue deſinis (ſubintellige, proferre) *manum tuam, & dexteram tuam de medio ſinu tuo in finem?* Queritur de Deo, quòd non vt olim, ſigna & mirabilia pro populo faciat; ſinum autem intelligit, arcanum eſſentiæ Dei; quia Deus cùm non operatur, inſtar hominis otioſi, in adyto ſuæ naturæ, quaſi in ſinu quodam, videtur habere potentiam conditam: cùm verò primò operatur, dicitur mittere, ſeu educere, veluti e ſinu, ad opus efficiendum: id ergo eſt, *miſit Dominus manum ſuam*: nec aliud indicare poteſt miſſio, quaſi localis, diuinæ manus, quàm progreſſum potentiæ eius à diuinis illis naturę penetralibus tanquam à termino à quo, vſque ad opus ipſum, tanquam ad terminum ad quem. At cùm additur, *tetigit os meum*, &c. ſignificatur maiori quodam ſtudio geſſiſſe ſe Deum in hac applicatione potentiæ ſuæ circa Ieremiam. Et iure id quidem: nam cùm primò Deus molliùs egiſſet cum Ieremia, amoris illas blanditias præmittens, *Priuſquam te formarem in vtero, noui te*, &c. cúmque reſiſteret aliquantulùm, ac tergiuerſatus infirmitatem opponeret, applicat tunc Deus efficacius manum potentiæ ſuæ tangendo os eius, &c.

Deus dicitur mittere manũ, cùm potentiam ſuam ad operandum applicat. — Pſal.73.11. — *Manus Dei in ſinu, hoc eſt, in arcano eſſentiæ eius, quaſi ab opere vacans.* — *Cùm primò operatur, dicitur educere manum è ſinu.* — *Tactus, ſignificat manus Dei ſtudiũ in præparãdo Ieremia.*

In quam rem inſigne documentum habemus Cant. 5.2. quod latiùs explicare iuuat, ob celebrem difficultatem. Intempeſta nocte Sponſus in domum Sponſę venit illa dormiente, quia ſcilicet Deus ſæpe inopinatò animam adit. Anticipat, (inquit Bernard.ſuper Cant.) vigilias noſtras, inuenies eum, ſed non præuenies. Stans igitur ad fores ait: *Aperi mihi, ſoror mea, columba mea, formoſa mea, perfecta mea.* Primas claues, ait Nyſſen. ad aperiendum accommodat, hæc amoris præclara vocabula. Mox addit fortiora; nempe, quæ pro dilecta paſſus ſit: *Caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctium.* quaſi dicat: Aperi mihi per hoc ſanguineo rore madefactum caput; per hos cincinnos ſanguinem deſtillantes, guttis noctium; illarum ſcilicet, quas paſſione ſua tranſegerat Dominus IESVS. Magna hæc ad perſuadendum machina: Vnde hos Chriſti capillos ſanguine perfuſos magna energia vocaueris illicia cordium. Sedenim, quæ humana eſt fragilitas, atque ad obediendum Deo torpedo mentium, parum vrbaniter, ac planè dormitans Sponſa, reſpondet è lecto, cauſaſque non ſurgendi omnino frigidas ac ineptas obtendit. Rectè enim D.Hieronym.ad Chryſogonum monachum ſorores negligentiæ vocauit, excuſationes friuolas. *Spoliaui, inquit, me tunica mea, quomodo induar illa? laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?* quàm delicatè, quam ſegniter, quàm prorſus frigidè. Ecce, quæ impedimẽta Deo vocãti obiicimus. At is nihilo ob id iratior, ineptè contumacem vincit efficacia potentiſſimæ miſericordiæ ſuæ. Quod Sponſa ſentiens clamat: *Dilectus meus miſit manum ſuam per foramen, & contremuerunt omnia viſcera mea.* Hebraicum, חור ſignificat id foramen, quo clauis ad aperiendum immittitur. Itaque Sponſus, non paſſus Sponſæ moras, ipſe manum per id foramen immittens cœpit amouere peſſulum; in quo apparet, quàm potenter, ac miſericorditer efficaces electis ſuis exhibeat gratias, per foramen, per quaſlibet occaſionum rimulas, ſeſe inſinuat; tanta vi autem, vt totus homo interior, amore, dolore, pœnitentia concuſſos fremat. Vnde ſequitur: Surrexi, vt aperirem dilecto meo, manus meæ ſtillauerunt myrrham.

Locus Cant. 5. explicatur latè. — Cant.5.2. — *Deus ſæpe inopinatò animam adit, & præuenit vigilantem.* — D.Bernard. — *Prima clauis Dei ad cor, eſt amoris indulgentia.* — Nyſſenus. — *Fortius pulſat ex paſſione.* — *Capilli Chriſti ſanguine madentes, allicia cordiũ.* — *Sponſa parũ vrbaniter reſpondet.* — D.Hieron. — *Sorores negligentiæ, excuſationes friuolæ.* — *Efficacia gratiæ per quaſlibet occaſionum rimulas ſeſe inſinuat.*

B

C

D

E

Nequis

Digitized by Google

Efficacia gratiæ diuinæ deſcribitur.

A Nequis efficacitatem gratiæ in ſolo diuino impulſu poſitam aſtrueret, non dixit, dilectum inmiſſa manu aperuiſſe fores, ſed ad primum attactum, quaſi excitantis gratiæ præmotam intus, ſurrexiſſe, vt aperire euntendenti, cooperaretur ipſa, diuinæ iam gratiæ excitantis præuenta & corroborata dulcedine, & nouo inſuper adiuuantis præſidio communita. Cuius ſignum, illa myrrhæ effoſio: nam fingere debemus, Sponſum, dum ſuam manum, id eſt, potentiam, chariſmatum ſuauitate redundantem, ſeræi, tarditati amouendæ applicat, perfudiſſe illam (quò citiùs truderetur) cæleſti quaſi vnguento: ac adeò Sponſa, dum & ipſa manus admouet operi, eadem illas ſuauitate ita recepiſſe delibutas, vt iunctis cum Deo viribus potuerit facilè omnia à ſeſe impedimenta repellere. Hæc autem omnia in vno Ieremia expreſſa cernimus; vocatur enim primò ſuauiter, vt diximus, deinde confortatur pollicitatione diuinæ præſentiæ, denique à Deo immiſſa in os manu tangitur, ac tandem expeditur ad opus concionandi, quod recuſabat: nam eo attactu poſuit Deus verba ſua in ore eius, id eſt, gratiam, ac ſpiritum prophetandi. Hæc, & ſimilia ſunt veſtigia, quæ, ſi tractabile cor præbemus, relinquit in nobis diuina manus. Vnde illud Irenæi 4. aduerſùs hæreſes 76. Præſta ei cor tuum molle, ac tractabile, ne induratus amittas veſtigia digitorum eius. Sic Irenæus.

Exemplo Ieremiæ declaratur.

Quæ veſtigia in nobis diuina gratia?

Irenæus.

5. Cætera quæ dicuntur impreſſæ gratiæ declarant effectus. *Ecce,* inquit, *conſtitui te hodie ſuper gentes, & ſuper regna, vt euellas, & deſtruas, & diſperdas, & diſſipes, & ædifices, & plantes.* Illud quidem eſt acceptæ gratiæ cumprimis affine, vt autoritatis, ac poteſtatis ſupereminentiam tribuat. *Conſtitui te ſuper gentes, & regna,* non modò vt ſuperiorem, ſed planè vt regem voluntatum. Illuſtrari res poteſt illo Pſalm. 44.3. de Chriſto ad literam: *Diffuſa eſt gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternum: accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime, ſpecie tua, & pulchritudine tua, intende, proſperè procede, & regna.* Encomium à pulchritudine, & ab eloquentia, gratia labiorum Chaldæo, eſt ſpiritus prophetiæ, ſiue doctrinæ, qui ſpiritus in ipſo ſermone Chriſti effuſè, pariter, ac potenter elucebat, Luc. 24. 19. *Potens in ſermone:* vtpote diuino (ait Abulenſ.) à Verbo autem Dei; videlicet ab ore Chriſti, cui Deus Verbum inſederat hypoſtaticè, quomodo non procederent verba ſpirantia diuinitatem? quare omiſſis aliis, illa verba vltima bellè quadrant in rem præſentem, *proſperè procede, & regna*; propriè ex Hebræo, vehere, inequita, triumphales aſcende currus. Gratia quippe concionandi hominem illico cæteris ſuperiorem efficit. Quod apud Hebræos B idem erat, ac equo ſublimem facere. Vnde illud Pſ. 65. 12. *Impoſuiſti homines ſuper capita noſtra.* ad literam: Tyrannos, ac duros dominos impoſuiſti nobis; & ex Hebræo, equitare feciſti ſuper capita noſtra, id eſt, regnare, ex Euthym. Quin & 3. Reg. 1. 38. Salomon, in ſignum accepti regni, imponitur ſuper mulam patris. Spiritum verò prophetiæ Principes facere, ſignificauit Dauid Pſalm. 50. 14. cùm à Deo petit, *Spiritu principali confirma me.* Timebat, videlicet, ne illum in pœnam adulterij, ac homicidij priuaret gratia prophetandi, ac docendi, ob quam vel ſolum C omnium reputabatur in populo facilè Princeps, & ideo petit confirmationem eius ſpiritus. Conuenienter autem ad hunc ſenſum addit: *Docebo iniquos vias tuas,* &c. Eſt interpretatio Hieronymi ad Pſal. citatũ, vel autoris eius operis. Sed & illud, *vt euellas, & deſtruas, & ædifices, & plantes,* curam boni doctoris effigiat, qua vt auditores vtiliter poſſit docere bona, debet eos priùs dedocere mala. Et ſunt expreſſa Auguſtini verba 4. lib. de doctrina Chriſtiana, vbi Doctores Eccleſiaſticos propriè vocat rectæ fidei ſatores, ac debellatores errorum. Duplicem hunc laborem agnoſcit D Nazianz. in Apologetico, vbi abſolutè pronunciat, facilius eſſe rudi adhuc animæ, ac inſtar ceræ nondum ſignatæ veritates imprimere, quàm conſcriptis iam quaſi literis, hoc eſt, peſtiferis opinionibus, ſuperducere quæ vera ſunt.

Effectus impreſſæ gratiæ.

Effectus gratiæ, autoritas in operando.

Pſal. 44. 3.

Gratia labiorum, ſpiritus prophetiæ, ſeu doctrina.

Luc. 24. 19.

Ab ore Dei, verba prodeunt ſpirantia diuinitatem.

Abul.

Gratia concionandi hominem reliquis ſuperiorẽ facit.

Pſal. 65. 12.

Equitare facere apud Hebræos, ſuperiorem reddere.

Euthym.

Signum accepti regni in Salomone fuit, equitatio in mula regis.

3. Reg. 1. 38.

Spiritus principalis, ſpiritus prophetiæ.

Pſal. 50. 14.

Cura boni doctoris, docere bona, & dedocere mala.

D. Auguſt.

Doctores Eccleſiæ, fidei ſatores, & debellatores errorũ.

Nazianz.

COMMENTARIVS II.

De duplici Viſione.

CONfirmatus à Deo Vates ad munus concionandi duplici Viſione perſpicit ipſam concionis materiam. Primùm enim in virga vigilante inſtruitur de celeritate diuinæ vltionis: deinde in olla ſuccenſa à parte Aquilonis, qualiter, & per quos inferenda ſit, agnoſcit.

De virga vigilante.

SECTIO I.

1. *Vnde virga vigilans, quæ in Hebræo dicitur amygdalina? vt ſignificetur celeriter vibrata, ſicut amygdalus floret prima omnium, quaſi ad id vigilans. Luſit Propheta in nomine, vt alias in Scriptura ſunt apta huiuſmodi alluſiones vocabulorum, ex loco Ioan. 4. Illuſtrat rem Abbas Rupertus. Similis locus Eccleſiaſtici 13. ad ſignificandam ætatem feſtinantem.*
2. *Quomodo Deus, qui tardus dicitur ad puniendum, nunc ad id ipſum vigilare, & prophetare dicatur? Primum eſt, ad comminationem, vt reſipiſcant ex more Dei, quod oſtenditur. Deinde, quia voluit impedire, ne* E *vlteriùs progrederetur malitia ſicut in diluuio; vel meliùs feſtinat, quia vt filios corripere vult, quos non patitur parens diu eſſe in peccato. Ratio eſt, quia virga de ſe non dicit pœnam euerſionis, ſed correptionis. Inſignis locus Pſal. 72. Illuſtrat Tertullian.*
3. *Senſus moralis. Flagella Dei etſi ad ſpeciem amara, tamen continere ſummam dulcedinem gloriæ. Pſal. 22. Illuſtratur ab Hieronymo, à D. Bern. ab Auguſtino.*

D. Fern. in Viſ. vet. Teſt.

1. PRIMVM virgam vigilantem conſideremus. Verſ. 11. *Et factum eſt verbum Domini ad me, dicẽs: Quid tu vides, Ieremia? Et dixi: Virgã vigilantem ego video.* Verſ. 12. *Et dixit Dominus ad me: Bene vidiſti, quia vigilabo ego ſuper verbo meo vt faciã illud.* Hebr. pro, vir-

Varia lectio.

A gam vigilantem; *virgam ex amygdalo celeriter florente.* Septuag. *baculum nuceum.* & pro, *vigilabo; vigilani.* Theodotio baculum amygdalinum; vigilantem, noſter longè pulchriùs, ex proprietate amygdali, quæ prima omnium arborum floret, ipſo, ſcilicet, menſe Ianuario, teſte Plinio 16. naturalis hiſtoriæ 25. Vnde Hebræis nomen, שקד amygdalum ſignificat, à שקד id eſt, vigilare, autore Hieronymo; quare ſolus noſter expreſſit elegantem paronomaſiam, quæ eſt in Hebræo bis eodem ferè verbo ſub varia ſignificatione repetito; poſita enim virga vigilante pro amygdalina, quaſi ludens vocabulo concinnè addidit: *Quia vigilabo ego ſuper verbo meo, vt faciam illud.* Et eſt figura in Scriptura valde frequens; contra B criticos concionatorum, quòd nominibus ſæpe ludant inter concionandum. Eſt enim inprimis aptum (ſi non oſtentationis, ſed ad ſalutem alliciendi cauſa fiat) à vulgari nomine ad myſticum alluſionem facere, quale illud Chriſti ad Samaritanam, Ioan. 4. 13. *Qui biberit ex aqua hac, ſitiet iterum: qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non ſitiet in æternum.* Aqua enim priori loco ponitur pro aqua naturali, poſteriori pro ſupernaturali, nempe gratia. Vbi Rupertus: Pulchrè, inquit, diuina ſapientia humanæ facundiæ dignatur nunc vti elegantia, dum ab aqua viſibili, cuius petitioni ſe inclinauerat, latens in carne maieſtas, metaphorum faciens, mulieris mentem paulatim ſubleuando ad petendam ſancti Spiritus C gratiam, leni introductione inuitat. Similes figuras inuenies Daniel. 13. Iſai. 25. Philip. 3. & ſæpe alibi.

Noſter pulchriùs dixit, vigilantem virgam.

Ludit Interpres verbo vigilandi, quod frequens in Scriptura. Nominibus ludere licet inter concionandum, nō oſtentationis cauſa. Ioan. 4. 13.

Chriſtus ex aqua materiali metaphoram fecit ad ſpiritualem. Rupert. Dan. 13. Iſai. 25. Philip. 3.

Virga ergo vigilans, Deo ipſo interprete, ſignificat flagellationem celerrimè intentandam in populum rebellem, vt quemadmodum virga amygdalina ad emittendos flores properat, ita flagellum Dei feſtinare debeat ad plectendos Hieroſolymitanos. Intelligitur metaphora per ſimilem illam Eccleſ. 12. 5. *Florebit, inquit, amygdalus, &c.* vbi ad literam ſermo eſt de ætate hominis volubili, quæ citiſſime in ſenectam vergit. Florebit amygdalus. Quaſi dicat; rectè viuas oportet: nam opinione citiùs ſenties te caneſcere, D ſicut amygdalus quàm celerrimè floribus candicat. Canos autem rectè dixit Cardinalis Hugo flores mortis, illam, quaſi fructum, in propinquo eſſe denunciantes. Apparet igitur, quàm aptè Deus, celeriter flagellaturus Ieruſalem, virgam Ieremiæ vigilantem, ſiue amygdalinam demonſtrauerit: qui enim vigilat, in procinctu eſt, adeòque virga vigilans eſt, quæ iamiam vibratur in terga; quaſi verò dormierit, cùm à percutiendo ceſſaret, & certè ita eſſe, erui poteſt ex illo Zachar. 13. 7. *Framea ſuſcitare ſuper paſtorem meum.* Vbi ad literam Pater æternus percuſſurus Filium E in Paſſione; gladium intra vaginam veluti dormientem ad feriendum excitat. Framea ſuſcitare. Paratiſſimam optat (annotauit Rupertus) ac percuſſioni omnino expeditam; nec enim aliter dici poteſt vigilare framea, niſi cùm eſt (vt Poëta loquitur) *ſtricta, parata neci.* Similis ergo ratio in vigilante virga, quæ ampliùs exaggeratur ex eo quod Deus explicando addidit: *Quia vigilabo ego,* inquit, *ſuper verbo meo, vt faciam illud.* Ad verbum enim ex Hebræo; quia vigil ego ero verbi mei. quaſi dicat, non committam illud alterius curæ; qualiſcunque enim illa ſit, dormitare ac conniuere poteſt: ego ipſe ero vigil; nec verò firmior eſſe poteſt executionis promiſſio. Nam rectè Tertul.

Virga vigilans, flagellatio cito intentanda.

Eccleſ. 12. 5.

Ætas hominis citò volubilis ſignificatur per florentem amygdalū. Cani, flores mortis, mors, fructus.

Virga vigilans, & dormiens, quid? Zachar. 13. 7.

Gladius dormiens, & excitatus, apud Zachariam. Excitata framea, paratiſſima ad feriendum. Rupert. Virgil.

Vigilare ſuper verbo, hoc eſt, vigilanter curare executionem eius. Tertull.

A in lib. de Trinit. Deum totum oculum dixit; qui totus videt: & alibi Dei oculum ſomni expertem, quoniam eſt ipſa lux, vigilia nimirum ex ipſo naturæ ordine deputata. Vnde Chryſoſtom. ſuper epiſtolam ad Theſſalon. ſic explicat illud Ioan. 12. 36. *Vt filij lucis ſitis;* id eſt, vt ſitis vigilantes, ea ſcilicet, quæ ad lucem pertinent, facientes. Atque hæc de myſterio virgæ vigilantis.

Deus totus oculus, quia vigilantiſſimus. Dei oculus ſomni expers. Ioan. 12. 36. *Filij lucis, id eſt, vigilantes.*

2. Illud fortè ſcrupulum faciet; quomodo ea, quæ diximus de Deo, ac de virga eius vigilante, cum celebri ipſius conditione conuenire poteſt: qua ſemper ad puniendum tardus eſſe dicitur. Nam propterea (vt Hieronym. non ſemel) ſupplicia inferenda denuncians in Scriptura ſacra, Dominum ſe exercituum nominat, vt non celeriter, B ſed omnino tardè puniturus ſignificetur, vtpote qui molem quaſi exercitus ad id priùs mouere debet. Et D. Greg. 11. Moral. 4. ad illa verba Iob. cap. 12. 13. *Ipſe habet conſilium,* &c. attentè conſiderans, quomodo ſæpe Deus in ſacris literis animaduerſurus in improbos, conſultationes præmittat, Geneſ. 11. 6. Iſai. 6. 8. & alibi. Poteſt, inquit, conſilij nomine ipſa occulti iudicij mora ſignificari, qua aliquando tardiùs delinquentes percutit; non quia eorum culpa non conſpicitur, ſed vt damnationis ſententia, quaſi tarda ex conſilio prodire videatur. ita Gregor. Quomodo ergo nunc vigilare, ac feſtinare dicitur, ad exequenda ſupplicia? Certè enim feſtinatio hæc ingenium deſignat ad ſæuiendum procliue. Pri- C mùm dici poteſt, eſſe meram comminationem, nec Deum in hac præcipiti feſtinatione quicquam aliud velle, quàm vt illi feſtinanter reſipiſcant; ſolent enim, quæ longiùs futura denunciantur, minùs commouere animos, cuius rei inſigne documentum innuit Auguſtinus in quæſtionibus ſuper Exodum, ad cap. 32. q. 199. ſuper illa verba Domini ad Moyſem de populo, poſt reatum idololatriæ, *Dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos.* Dominum hîc ad inſtar patris ſe gerere, qui præcipiti ſe correptum ira fingit erga filium, viderique vult in illum irruere, vt breui diſcerpat, & tamen teneri gaudet, vt puer ſolo terrore fugiat, & citò reſi- D piſcat. Notandus modus loquendi: *Dimitte me, vt iraſcatur furor meus.* Nam furor propriè, etiam iuxta vim Hebraicam, ſignificat indignationem grauem, quæ non citò expromitur, vtpote, longa præmeditatione elaboratior. Ira verò (vt Poëta cecinit) furor breuis eſt, quia breui tranſit. Vnde illud Pſalm. 29. 6. *Ira in indignatione eius.* id eſt, quamuis indignatio ſuapte natura diuturnior ſit, tamen in Deo, iræ in modum, facilè remittitur: vt non tam indignari, quàm iraſci videatur. Cùm ergo Deus ait: *Dimitte me, vt iraſcatur furor meus,* celeriter ſe indignari, videri E vult, ac ſubitò totum furorem expromere; re autem vera facilè placandus, vt populus mali præſentia ad ſpeciem vrgentis, faciliùs corrigatur. Addam ad hæc, verba ipſa Auguſtini. Moyſes, inquit, interceſſit pro populo, non tamen illum Deus ſine flagello diſciplinæ dereliquit: neſcio enim quomodo, vt ſic eos diligeret ipſe Moyſes, Deus tamen illos occultiùs diligebat, dum manifeſta voce terrebat, quia, ſcilicet, illud, *ſine me,* monendo illos dixit, potiùs quàm iubendo. Hæc Auguſtinus. Nolebat ergo Deus obediri ſibi à Moyſe, cùm dixit: *Sine me:* nec præceptum illud fuit, ſed admonitio populi, & idcirco iure hoc ipſum vocauit flagellum

Deus ſe Dominū exercituum vocat, quia tardus eſt ad puniendum. D. Greg. Iob. 12. 13. *Conſultationes præmittit ante ſupplicia, vt tardè inferat.* Geneſ. 11. 6. Iſai. 6. 8.

Vigilare ad puniendum dicitur Deus ad comminationem.

D. Aug.

Exod. 32. 10. *Deus ad inſtar patris ſæpe fingit iram præcipitem.*

Furor, eſt indignatio grauis, quæ non citò expromitur.

Pſal. 29. 6. *Indignatio in Deo, inſtar iræ eſt, quæ citò tranſit.*

D. Auguſt. *Deus manifeſta voce terrens. Dimitte me. plus amat populū, quā Moyſes. Sine me, nō fuit præceptum, ſed admonitio populi.*

Digitized by Google

Flagellum diſciplinæ, potiùs ad erudiendum quàm ad puniendum.

A lum diſciplinæ, quo ſcilicet docere magis, quàm plectere conabatur.

Feſtinata abolitio, ſumma Dei clementia. D.Chryſ.

Aliter reſpondebit aliquis: In peccatores deploratæ malitiæ, qoales fortè erant Hieroſolymitani, feſtinatam abolitionem, ſummam eſſe Dei elementiam. Quod quidem egregiè comprobauit Chryſoſt. homil.26. in cap.8. Geneſ. ex eo quòd Deus ſtatim in priocipio mundi vtile diluuium induxit. Cur enim tam citò deleuit, quos noo multo antè tanto conſilio, & cura plaſmauerat? Malitiam, inquis, morari voluit, ne vltrà progrederetur, ſic curam eorum geſſit, qui iniquitati vacabant toti, ſed & poſteris prouidit, cùm malitiæ fermentum ſuſtulit, ac Magiſtros iniquitatis. Ita Chryſ. Si ergo nulla apud Hieroſolymitanos ſpes erat correctionis, miſericorditer Deus per virgam vigilantem properat eos de medio tollere, ne peccata peccatis cumulantes grauiùs apud Inferos crocientur. Verùm quia virga de ſe non dicit extremam perniciem, ſed ſolam flagellationem, & credibile eſt, multos ex illis fuiſſe emendabiles, congruentiùs dicemus feſtinare Deum Hieroſolymitanos flagellare tanquam filios. Prouerb. 3. 11. *Diſciplinam Domini ne abiicias, nec deficias cùm ab eo argueris: quem enim diligit Dominus, corripit, & quaſi pater in filio complacet ſibi.* Illud, *ne deficias*, idem eſt ac, oe puſillanimis fias, ne ob id te abiicias, vt ſerui facere ſolent; ſed potiùs gloriare, & excellentem te reputa; tunc enim, vt pulchrè Nazianz. de plaga grandinis, recepiſti monile ingenuorum. Vnde ſequitur, *& quaſi pater in filio complacet ſibi*, tanquam legitimum, ac genuinum intima cum delectatiooe ac gloria agnoſcens. Quòd autem virga vigilaote, hoc eſt, feſtinaoter, à Deo corripiantur filij, id magis commendat paternam beneuolentiam, quòd in filiorum erratis conniuere non poſſunt. Nam ideo Salomon illud, *Et quaſi pater in filio complacet ſibi*, pro ratione correptioois addidit. Cùm enim Deus pro ſingulari amore filiorum, io illis ſibi complaceat, non poteſt ſimiliter in eis aliquid diu tolerare, quod ſibi diſpliceat.

Diluuium citò intulit, quia malitiam detinere voluit. *Deus puniendo citò, curam peccatorum gerit, & poſteris prouidet.* *Feſtinat Deus flagellare tanquã filios.* Prou.3. 11. *Flagellatio Dei, monile ingenuorũ.* Nazianz. B C *Citò punit Deus, quia non patitur diu malum in filio.* D

Nota filiorũ Dei, quòd ſtatim eos puniat.

Hæc ergo eſt nota filiorum Dei, ob cuius ignorationem Dauid penè aliquando defecerat, cùm ſe toties, ac tam citò, poſt errata à Deo flagellari videret, impiis ioterim impunè peccantibus, Pſal.72. 12. *Ecce, inquit, ipſi peccatores, & abundantes in ſeculo obtinuerunt diuitias; & dixi: Ego ſine cauſa iuſtificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas; & fui flagellatus tota die, & caſtigatio mea in matutinis; ſi dicebam, narrabo ſic: Ecce nationem filiorum tuorum reprobaui.* Arduum videlicet apparebat Dauid, quòd iiopij proſperè agerent, ſe autem, & corde & opere purum ſingulis diebus à Deo verberari, idque tam feſtinãter poſt quodlibet erratum, vt ſummo mane Dei ſupra ſe flagella ſentiret. *Caſtigatio mea in matutinis.* Vix peccaueram, & ſubita ſtatim flagellatione concutiebar; *ſi dicebam, narrabo ſic.* Hæc ego, vt minùs ſapiens dicebam: oam ita ratiocinando haud dubiè à oumero filiorum Dei ipſum excludebam. *Ecce nationem filiorum Dei reprobaui.* Indigoum me ſic loquendo reddebam, qui inter filios Dei numerarer, quos ipſe, quia ſingulariter amat ob leuiotes ſæpe culpas, illico corripit, virga videlicet vigilante intentiſſimus, & quaſi excubias agens ad omnes eorum actus. Tertullian. in lib. de patientia. O ſeruom illum beatum, cuius emendationi doioinus inſtat, eui dignatur iraſci,

Pſal.72. 12. *Dauid ægrè fert impios proſperè agere, bonos ſtatim puniri à Deo.* E *Caſtigatio in matutinis, hoc eſt feſtinata.* *Natio filiorum Dei, qui ſtatim puniuntur.* Tertul. *Beatus ſeruus, cuius emendationi dominus inſtat.*

A quem admonendi diſſimulatione non decipit? Ex quibus colligitur, magnum prædeſtinationis argumentum eſſe ſi quis ob reatus ſuos ſtatim à Deo corripiatur. Id enim ſignificat, *Et tanquam pater in filio complacet ſibi*, id eſt, quem ipſe ſecundùm beneplacitum ſuum in gloriam prædeſtinauit. E contrario autem magnæ Dei indigoationis, ac reprobationis indicium eſſe, ſi impunita hîc peccara dimittat. Vnde illud Hieronymi ad Caſtrucium: Magna, inquit, ira eſt, quando peccantibus non iraſcitur Deus. Vnde in Ezechiele ait Dominus ad Ieruſalem: *Iam amplius non iraſcar tibi, Zelus meus receſſit à te.* Aonotat egregiè Bern. Si zelus receſſit, ergo & amor.

Prædeſtinationis ſignũ, illico à Deo caſtigari. Hieron. *Magna ira Dei, non punire peccantem.* Ezechi.16. 42. D. Hieron. *Si zelus puniendi receſſit, ſimul amor Dei receſſit.*

B 3. Afferam & moralem interpretationem Hieronymi, Deum oon ſine myſterio amygdalinam oſtendiſſe virgam. Nam ſicut amygdalom amariſſimum quidem habet corticem, teſtamque duriſſimam, quibus detractis fructus recipitor ſuauiſſimus: ita flagellationes à Deo miſſas, etſi ad præſens videantur amaræ, ac duræ, in futurum tamen ſummam gloriæ dulcedinem, ac lætitiam parere; ſi æquo animo, & in pœnam peccatorum tollerentur. Pſalm. 22.4. *Virga tua, & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt.* Metaphora ducta a baculo paſtorali, quo noo percutitur ouis, niſi vt io rectam viam dirigatur. Hinc Dauid conſolationem hauriebat in rebus duris, per C quas ſciebat, ſe deduci in gloriam. Id enim rectè eſt ab Hieronymo expreſſum; ſcribens enim ad amicum ægrotum (ſi eius eſt epiſtola) Ad cælum, inquit, Deus militem Chriſtianum vocat, quem comitantibus gloriis preſſuræ dedocunt. Rectè igitur ad illud 2. Corinth.4.17. *Momentaneum, & leue tribulationis, æternum gloriæ pondus operatur.* Miratur Bernardus, quomodo tanta ſit vnius momenti latitudo, vt io eo latere poſſit æternitas; idque ad virtutem, ac efficaciam tribulationis referendum ait, quatenus habet vim conſolatoriam ex adiuncta gratia. Sed & Auguſtinus conſiderans ſpinas tribulationum D ad Pſalm.52. pulchrè dixit: Quo pungeris, inde naſcitur roſa, qua coroneris. Alluſit ad fruticem, è qoo roſæ pullulant, quem ſpinis horridum cooſtat, vt tribulationes innueret, vim quidem pungendi habere; ſed ex illis prodire coronas gloriæ, quibus in perpetuum eoroneotur fideles. Quidquid ergo durum à Domino propoſitum fuerit, æqoo animo ſuſtinendum, ob hanc ſpeciem gloriæ. Ad quod exhortans Bernard. io ſententiis, Doctrinæ Chriſti aſperitatem ſummam (ait) contioere dulcedinem; cuius rei gratia citat illud Cant 4.11. *Mel & lac ſub lingua eius.* Id quidem ait neceſſariò: nam qood in lingua eſt, durum ſonat. Luc. 14. 26. *Qui non odit* E *patrem ſuum, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Hinc Dauid ait Pſalm.43.9. *Qui fingis laborem in præcepto.* Ita Bern. Et rectè quidem confirmauit perfectionem laboris iu præcepto. Significauit enim, quicquid laboris in præceptis Chriſti eſt, comparatione conſolationis abſconditæ, eſſe quid fictom, ac ſolùm vmbra. Longè aliter mundus, & caro, vt rectè aduertit Ambroſ. in Pſalm.1. de meretrice illa Apocal.17. 3. quæ calicem aureum geſtat abominatione plenum, quamque ille carnem, ſiue mundanam interpretatur fallaciam. Vt potus placeret, inquit, metalli ſuffragia requiſiuit. Ita ille. Quaſi dicat, artificioſè quidem meretrix; quis enim meram ac nudam abominationem, vel inſanus potat, niſi auri

Flagellationes Dei etſi ad ſpeciem duræ, reipſa ſuaues ſunt. Pſal.22.4. *Virga Dei, baculus paſtoralis, non tam vt puniat, quàm vt dirigat.* D.Hieron. *Preſſuræ ducunt in cœlũ, comitantibus gloriis.* 2.Corint.4. 17. D.Bernard. *Tribulatio ex adiuncta gratia capax æterna conſolationis.* Auguſt. Pſalm.52. *Vt è ſpinis roſa, ſic è tribulationibus oritur conſolatio.* D.Bern. *Aſperitas doctrinæ Chriſti ſũmam habet dulcedinem.* Cant.4. 11. Luc.14. 26. Pſal.43.9. *Labores in præceptis Chriſti, quidpiam fictum.* D. Ambroſ. Apoc.17.4. *Auro fallaciam ſuam tegit mundus.*

Vt amaritudines incautiùs hauriant, auro tegit.

ſpecie circundaram? Aureum ergo poculũ profert vt miſeri latenres intus amaritudines incautiùs hauriant. Contrà verò Deus fingit laborem in præcepto, ſecurus nempe abſconditæ dulcedinis, pro qua vna certò ſcit labores ipſos pro nihilo habendos, tanquam figmenta quædam appoſitiria. Per hæc autem apparet, quid ſit, Deum intentare virgam amygdalinam ad flagellandos Hieroſolymitanos, nimirum, vt per breuem amaritudinem ad æternam dulcedinem perducat.

De olla ſuccenſa.

SECTIO II.

1. *Minatur ignem, quia paulatim progreditur à leuioribus ſupplicijs ad grauiora. Illuſtratur loco Deuteronom. 32. & loco Nazianz. perelegantι, qui expenditur.*
2. *Olla ſuccenſa, hoc eſt, feruens, quaſi ad ignem applicata, & propriè inſufflata propter nimiam ebullitionem. Ignis pœna acerbiſſima. declaratur loco Ierem. 29. Nomina ſenum Suſanna. Obſeruatio Lyrani de pœna Acham ad 7. Ioſue. Combuſtio inter quatuor genera capitalium ſuppliciorum vltimò ponitur, vt acerbiſſima apud Hebræos; & Chriſtus vltimo loco adhibet gehennam ignis. Probatur idem loco Pauli ad Roman. 10. qui latè expenditur.*
3. *Ignis ollæ ſuppoſitus, ira Dei: olla ebulliens, ſupplicia effundenda. Similiter ira per ignem ſignificatur, Iob 41: naribus fumat ira. Quare feruere in olla dicantur ſupplicia, iuxta Theodoretum, Hilarium, & alios.*
4. *Supplicia Dei quaſi ſuopte impetu geſtiunt effundi in malos, locus Daniel. 2. Deus flatu miſericordiæ temperat iræ ſuæ feruorem. Locus Geneſ. 3.*
5. *Ab Aquilone ebullire viſa eſt olla, quia inde exercitus Babylonij iam perſtrepebant. Aquilo ventus infamis in Scriptura, & quare, ex Diuo Hieronymo: Auſter contrà. Locus Canticorum 4. Aquilo ſedes Hæreticorum, ex Auguſt.*
6. *Patres in Aquilone ſedem diaboli ponunt. Iſai. 15. Hieronymo, Ambroſ. & Bernardo.*

1. POST oſtenſionem virgæ vigilantis expreſſiùs declarauit Ieremiæ Deus genus futuræ cladis. Vnde ſequitur verſ. 13. *Et factum eſt verbum Domini ſecundò ad me dicens: Quid tu vides? Et dixi: Ollam ſuccenſam ego video, & faciem eius, à facie Aquilonis.* Verſ. 14. *Et dixit Dominus ad me: Ab Aquilone pandetur omne malum ſuper omnes habitatores terræ.* Hebr. pro, *ollam ſuccenſam*, *ollam bullientem*, & pro, *pandetur*, *ſoluetur*. Septuaginta, *exardeſcent mala*. Iam minatur ignes, qui ſolam priùs virgam intenderat. Habet Deus theſauros iræ apud ſe, iuxta illud Roman. 2. 5. *Theſaurizas tibi iram in die iræ.* Deut. 32. 34. *Nonne hæc condita ſunt apud me, & ſignata in theſauris meis?* Loquotus fuerat de variis ſuppliciorum generibus: ſignificatur autem habere Deum multos modos, quibus rebelles punit, ſeu diuitem eſſe modorum, quibus eos corripiat: eos autem non ex motu iræ ſimul effundi, ſed ex decreti conſtitutione temperatiſſima bonitate diſpenſari, vt egregiè dixit Hilarius ad Pſalm. 2. Videlicet, qoia quæ in theſauris habentur recondita, pretioſa ſunt, ac adeò parcè, & ad libram

Varia lect.

Habet Deus theſauros iræ.
Rom. 2. 5.
Deut. 32. 34.
Deus diues modorum, quibus punit.
Hilarius.
A theſauris iræ promit, quia parcè punit.

A prudentiæ diſpenſantur. Id ergo maximè ſeruat Deus, vt minora primùm ſupplicia diſtringat, nec ad maiora progrediatur, niſi peccatore indurante cor ſuum. Quod argumentum eleganter proſecutus eſt Gregor. Theologus conſolans Nazianzenos, pro plaga grandinis. Lenitas, inquit, eſt ea calamitas, in quam incidimus, plagæque elementa teneram ætatem coërcentis: adhuc iræ fumus, ſuppliciorum præludium, nondum ignem exurentem ſenſimus, hoc eſt, concitatiſſimam Dei iracundiam, nec ſuccenſos carbones, id eſt, extremas pœnarum acerbitates. Nam pro bonitate ſua, ſemitæ iræ ſuæ ſternit viam, à minoribus incipiens, &c. Ita Gregor. Et ſunt verba
B multiplici eruditione plena, quæ doctiſſimus Nicetas optimè explicat. Nam illud, *plaga elementa teneram ætatem coercentis*, comparatiooem cootinet: ſicut enim præceptor puero elementa primùm tradit, deinde ſyllabas e multiplicatis elementis; ita Deus primùm per ſimpliciora ſupplicia, mox autem, niſi reſipiſcamus, per multiplicata nos erudit. Præterea quòd ait, *adhuc iræ fumus*, & c. alluſio eſt ad illud Pſalm. 17. 9. *Aſcendit fumus in ira eius*, id eſt, leuius quippiam ex ira Dei immiſſum pro præludio pœnarum; &, *Ignis à facie eius exarſit*, quod Gregor. rectè interpretatur, concitatiſſimam Dei iracundiam. Carbones ſuccenſi ſunt ab eo, id eſt, extrema pernicies, eodem
C interprete. Denique illud, *ſemita iræ ſuæ viam ſternens*, à Pſalm. 77. 50. eſt id quod Nicetas ait: Deus, inquit, minatur, exprobrat, pœnas intentat, comprimit aliquando ſe, rurſum minatur, ac poſtremò plagam effundit minoribus, ſcilicet illis per multiplicationem ampliatis.

2. Non ſecus autem hoc loco Deus virgam primùm contra Hieroſolymitanos vibrat, quaſi pueris puerilia intentans verbera: dehinc, vt peccatoribus obſtinatis, ollam ſuccenſam; quod non ita iotelligendum eſt, quaſi ipſa olla viſa ſit ignita, ſed quòd ad igoem fortiſſimum applicata, feruere vehementer, ac ebullire videretur. Vnde verti poſſet, *Ollam feruentem, ſiue bullientem, ego video.*
D Sed nec iſta adhuc propria eſt ſignificatio verbi Hebraici, נפוח. eſt enim à נפח propriè inſufflare, vt germaniſſima verſio ſit: Ollam inſufflatam ego video, id eſt, ita bullientem acriter præ ignis ſuppoſiti vehementia, vt creberrima deſuper inſufflatione opus habeat, ne aqua ſupereffluat. Noſter ſenſum potiùs reſpiciens pleniùs vertit *ſuccenſam*, non ſolùm innuens eo vocabulo, per quandam conſequentiam cæteras verſiones (olla enim ſuccenſa rectè intelligitur ebullire, & inſufflari) ſed etiam propinquiùs exprimens ignis vim, & per eam figuratè magnitudinem ſupplicij. Nam ignis in Scriptura ſacra adhiberi ſolet ad exaggerandam afflictionis acerbitatem. Obſeruauit enim Hieronym. ad c. 29. 22. Ieremiæ ſu-
E per illa verba: *Ponat te Dominus ſicut Sedeciam, & Achab, quos frixit Rex Babylonicus in igne*: vbi ſermo eſt de duobus illis ſenibus Suſannæ, quorum ea fuiſſe nomina tradunt Hebræi; hos autem reuera conſtat non fuiſſe frixos, ſed lapidatos, Daniel. 13. 61. Sed quia pœna lapidationis erat acerbiſſima, frixionis vocabulo eſt exaggerata. Idem obſeruat Lyran. ad cap. 7. 25. Ioſue, de pœna anathematis, quam incurrit Acham. Cùm enim Deus præcepiſſet, vt quicũque in eo facinore deprehenſus fuiſſet, combureretur igne, deprehenſus Achã non eſt combuſtus, ſed lapidatus; videlicet interpretatus eſt Ioſue lapidationis acerbitatem combu

Minora ſupplicia prius immittit, poſtea maiora.
Greg. Naz.
Minora ſupplicia, plaga elementa, iræ fumus, &c.
Nicetas explicat dictũ Nazianzen.
Fumus iræ Dei, leuius quippiam eſt pœnarũ præludium.
Pſal. 17. 9.
Ignis, concitatiſſima Dei iracundia.
Dum ampliat ſupplicia, ex ſemita facit viã latam.
Varia lect.
נפוח.
נפח.
Olla feruens ella inſufflata propter ebullitionem.
Ignis in Scriptura, pro acerbitate afflictionis.
D. Hieron.
Ierem. 29. 22.
Daniel. 13. 61.
Pœna lapidationis, quia acerbiſſima, frixione ſignificatur.
Ioſue 7. 25.
Lapidatus, pro combuſtus.

Digitized by Google

tombuſtione indicatam à Deo. hinc eſt, quòd cùm in libro Sanedrim quatuor ſuppliciorum capitalium genera apud Hebræos vſitata ordine ſuo nomerentur (nempe ſtrangulatio, gladius, lapidatio, combuſtio) hæc vt extremè acerba vltimo loco adhibeatur, quare Chriſtum cùm pro augmẽto iniuriæ illatæ auxerit & pœnas, Matth. 5. 22. Vltimo quoque loco, quaſi omnium grauiſſimam, poſuit gehennam ignis. Coogruit bis quòd vſtio apud Hebræos deducitur à קלה, quod eſt torrere, vrere, aſſare, & ſemel 10. Iob 15. ponitur, vbi magna afflictionis exaggeratio eſt in illis verbis: *Non leuabo caput ſaturatus afflictione.* Hebr. *combuſtione.* Vnde illud Pauli ad Rom. 12. 20. *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum: ſi ſitit, potum da illi; hoc enim faciens carbones ignis congeres ſuper caput eius.* De multiplicato ſcelere inimici interpretatur Theodoret. monuerat enim latè in præcedentibus, non eſſe ſumendam vindictam de illis, qui nos offendunt, ſed totam eam Deo reſeruandam; & quia ſciebat rem difficilem ſe præcipere, exhurtationem vrbaniter claudit: Vis inimicum generosè vlciſci, beneficiis proſequere: nimirum hæc vna ſunt, ait Theodoret. quę iis, qui in noſtra Philoſophia exercentur, coronas contexunt: eorum autem, qui iniurias faciunt, pœnas augent; id ergo Apoſtolus prouerbio, quaſi de medio ſumpto, probat; hoc enim faciens, inqoit, carbones ignis congeres ſuper caput eius. Exures illum, & aſſabis, docet in hoc non intentionem, ſed conſequentiam, quaſi dicat: Tu ne id intendas, ſed profectò ita eueniet, vt quotquot in eum beneficia contuleris, tot dolorum carbones in eum congeras. Vnde ſequitur: Noli vinci à malo, ſed vince in bono malum. Nam ſi læſus ab aliquo doleas, & impatienter agas; te ille vicit; ſi hilariter ſoſtineas, ſi benefacias, tu viciſti. Nempe idcirco quis te lædit (ait Tertul. in lib. de patientia) vt doleas, quia fructus lædentis in dolore læſi eſt: ergo cùm fructum eius euerteris non dolendo, ipſe doleat neceſſe eſt, amiſſione fructus ſui; tunc tu non modò illæſus abibis, quod etiam ſolum tibi ſufficit, ſed inſuper aduerſarij tui & fruſtratione delectatus, & dolore defenſus. Hæc Tertul. Cùm igitur ignis ſpecie tormentorum afflictioniſque acerbitas ſignificetur, liquidò iam patet, per ollam ſuccenſam idipſum Ieremiæ repræſentatum à Deo.

Inter ſupplicia Hebræorum capitalia, vltimo loco ponitur vſtio, quia acerbiſſima. Matth. 5. 22.

קלה. 10. Iob 15. *Iob ſaturatus afflictione, ſeu combuſtione.*

ad Rom. 12. 20. Theod.

Vrbaniter Paulus ſuadet optimũ quaſi vindictæ genus per combuſtionem.

Benefaciens malefactori exurit & quaſi aſſat illum.

Læſus, ſi dolet, vincitur; ſi lætatur, vincit.

Fructus lædentis in dolore læſi eſt.

5. Sed fortaſſe aptiùs interpretabitur, qui per ignem ſuppoſitum ollæ ſignificare dixerit, diuinam iram per ollam bullientem ſupplicia effundenda in Hieroſolymitanos. Et quidem iram in Scriptura ignẽ ſignificari ſolitam, congruenter ad hunc locum exprimitur Iob 41. 11. de ira cacodæmonis. *De naribus,* inquit, *eius procedit fumus, ſicut ollæ ſuccenſæ, atque feruentis.* Hebræi ſedem, manifeſtandæ iræ ponebant nares: efferueſcit enim ira in corde, tanquam in olla ſuccenſa ac per nares fumat, plus minúſve, quo ſunt, vel anguſtiores, vel latiores. Vnde Nahum 1. 3. iuxta Hebræũ dicitur: *Dominus latus naribus.* Noſter autem vertit, *Dominus patiens;* & verti poſſet *longus iris.* Ratio autem eſt, quia qui latioribus ſunt naribus, plus aëris frigidi attrahunt, quo feruor ille cordis temperatior fit. Ex quo ſequitur, magnam hîc eſſe exaggerationem diuinæ iræ: nam cùm Deus latus ſit naribus, ac adeò natura ſua tardior ad iraſcendum, quòd modò ita quaſi ardeat cor eius, vt ollam ſuppliciorum ebullire faciat, conceptam iram, & eius cauſas inſigniter auget.

Ignis ſuppoſitus ollæ, vindicta Dei: olla ebulliens, ſupplicia effundenda. Per ignem ſignificatur ira in Scriptura.

Iob 41. 11. *Hebræis, ſedes iræ, nares.*

Nahũ 1. 3. *Deus latus naribus, id eſt, patiens. Quare, qui latioribus ſunt naribus, magis patientes ſunt. Exaggeratio diuinæ iræ.*

A Quàm pulchrè autem feruere in olla ſupplicia dicuntur! Primùm vt iamiam inferenda ſignificentur, quaſi opportunè præparata. Quale illud Ezechiel. 21. 9. *Fili hominis Propheta: Gladius, gladius exacutus eſt, & limatus, iſte exacutus eſt gladius, iſte limatus eſt.* Sermo de clade Ieruſalem inferenda per Babylonios. Theodor. interpretatur, expeditam facultatem puniendi. Simile etiam illud Luc. 3. 9. *Iam ſecuris ad radicem arborum poſita eſt;* ſignificat enim, autore Hilario, Chryſoſt. Theod. propediem diuina ſententia præcindendos, ac remouendos Iudæos à radice ſua, id eſt, Abrahamo, de cuius cognatione inutiliter gloriabantur.

Supplicia aptè feruere dicuntur, quaſi iam apta effundi.

Ezech. 21. 9. Theodoret. Luc. 3. 9.

Gladius exacutus, id eſt, expedita facultas puniendi. Securis ad radicem, id eſt, ira Dei diſtricta & immiſſa.

B 4. Igitur pari modo hîc ad terrorem inſtantis pœnæ, oſtenditur olla feruens, quaſi ita moneat Deus: Reſipiſcite, iam enim olla feruet effundenda illico ad vos excalfaciendos. Augebitur autem vis comminationis (ſi vera eſt Hebræorum obſeruatio circa ſignificationem verbi *napach*) aiunt enim eſſe non modò feruere, ſed præ vi feruoris iamiam diſrumpi, vt proiiciat aquam, quaſi ipſamet ſupplicia ſuopte impetu, ac ſine impulſore geſtiant in malos effundi; apertè id oſtendi poteſt illo Daniel. 2. 45. quòd *lapis abſciſſus eſt de monte ſine manibus,* ac ſtatuam illam magnam & multiformem comminuit, ac redegit in puluerem. Nam ſtatua quidem aureo capite, argenteo pectore, ventre &c. cruribus æneis, C tibiis ferreis, pedibus partim ferreis, partim luteis, varia mundi imperia priora, ac peiora olim futura præmonſtrabat, vltimum verò, vel ob id omnium peſſimum, quòd ſæuitiæ, ac tyrannidi per ferrum deſignatæ abiectiſſima quoque vitia, quorum terra eſt ſymbolum coniungens in vnum, id effecit, vt è cæli cacumine ſaxum diuini ſupplicij dio, quaſi decidere geſtiens ob peccata prouocantia, viſum propterea ſit veluti ſine manibus labi in illud, ac totam ſtatuæ molem comminuere. Hinc ergo rectè exaggeratur ſuppliciorum diuinorum quaſi innata procliuitas ad opprimendos peccatores, vt mirum non ſit, ſub aquæ feruentis ſpecie, ollam quaſi diuinæ Iuſtitiæ diſrumpere, vt in vrbem peccatricem effun- D dantur; præteriri tamen non debet lectio illa, quam ſuprà annotauimus in voce *napach,* vt propriè ſignificet *inſufflatam;* oſtendatque à poſteriori ipſius feruoris vehementiam, vtpote quam frequenti afflatu reprimere neceſſe ſit; oſtenditur enim magna quædam ſpecies diuinæ miſericordiæ cum iuſtitiæ rigore egregiè copulata; quantumuis enim ardeat diuina ira, ac intra illam ſupplicia ferueant, ſemper tamen Deus leniſſimo miſericordiæ ſuæ flatu feruorem temperat. Exemplo fuerit id quod Geneſ. 3. 8. narratur. Nam cùm Deus poſt peccatum Adæ tanquam Iudex (eſt enim in Hebræo, *Iehouah, Elohim*) ſententiam mortis in eum laturus paradi- E ſum intraret, dicitur ambulantis ſpecie *ad auram poſt meridiem* quæſiuiſſe illum ad iudicium; nam quòd ad auram poſt meridiem ambulauerit, myſterio vacare non poteſt. quaſi ergo iuſta ira inflammatus Iudex, ardoris tamen refrigeria quærit ex aura miſericordiæ, cuius effectus ambulatione probatur. Nam qui præ iræ incendio rapi in Adamum debuiſſet, afflatu miſericordiæ redditur temperatior, vt curſum vertat in quietiſſimam deambulationem, qua longior Adamo fiat ad reſipiſcendum facultas.

Ad terrorẽ oſtẽditur olla feruens. Obſeruatio Hebræorum circa verbũ napach, quod ſit diſrumpi præ feruore. Supplicia geſtiunt in malos effundi.

Daniel. 2. 45.

Statua Nabuchodonoſor, varia mundi imperia priora & peiora. Tyrãnis immiſſa turpiſſimis vitiis. Saxum ſine manibus cadens, ſupplicium ſuopte pondere ruens.

Inſufflatio ſignificat vehementiã feruoris à poſteriori. Inſufflatio, ſpecies diuinæ miſericordiæ.

Geneſ. 3. 8. *Ambulat Deus ad auram iudicaturus Adã, vt miſericordiæ flatu tẽperet irã.*

5. Vnde autem plaga hæc prouentura eſſet in

A Hieroſolymitanos, declarauit Vates cùm dixit: *Et facies eius à facie Aquilonis.* Faciem ollæ intelligit ebullitionem ipſam, ſiue plagæ feruorem, qui quidem viſus eſt à facie Aquilonis versùs Ieroſalem agitari, rectè ſeruata ſimilitudine feruentis ollæ, quæ à parte ignis ebullitiones proiicit in partem oppoſitam. Ignis enim diuinæ iræ, in Aquilonari parte ſuccenſus excitabat iam, commouebátque Chaldæos ad inferendum bellum contra Ieruſalem. Vnde ſequitur; *Et dixit Dominus: Ab Aquilone pandetur omne malum ſuper omnes habitatores terræ,* intellige, Hieroſolymitanæ. Aquilo, ventus infamis in Scriptura; maximè quia (vt Hieronymus ſæpe annotat) ab ea plaga, vnde

B flat, communes hoſtes Hebræorum, Aſſyrij, ac Babylonij bella mouebant. Alluſio quoque eſt ad naturam venti, qui frigidiſſimus cùm ſit, vniuerſim noxius eſſe ſolet. Sicut Auſter, quia natura calidus, ac genitalis, gratiſſimus eſt, vtiliſſimúſque ſegetibus. Hinc Sponſus Cant. 4. 16. poſtquam Sponſam horto ſimilem affirmauit, quaſi omnia illi proſpera optans, aduerſáque amouens, dixit: *Surge Aquilo, & veni Auſter, perfla hortum meum, & fluent aromata eius.* Quo ſignificatur, iubere Chriſtum hæreſes ſecedere ab Eccleſia ſua, ne peſtifero doctrinæ afflatu fideles

C adurant (congruenter enim Auguſtinus Aquilonem ſedem vocauit hæreticorum, hodiéque id euidenter apparet, conſtat enim eos ibi per vtramque Germaniam, Angliámque impunè graſſari) Auſtrum verò, id eſt, Spiritum ſanctum mittere, qui continenter foueat fidelium mentes. Auguſtinus verò eundem locum ſic interpretatur in epiſt.20.ad Honoratum. Diabolus, inquit, & Angeli eius, à luce, atque feruore charitatis auerſi, & nimis in ſuperbiam, inuidiámque progreſſi, velut glaciali duritia torpuerunt, & ideo per figuram tanquam in Aquilone ponuntur. Vnde cùm generi humano diabolus incubaret, ventu-

D ra gratia Saluatoris dicit in Canticis, *Surge Aquilo, & veni Auſter, perfla hortum meum, & fluent aromata eius.* Exurge, qui irruiſti, qui ſubditis incumbis, vt à tuo pondere releuati erigantur: &

A facie Aquilonis, quia inde ebulliebat olla.

Ratio ſimilitudinis.

Aquilo ventus infamis in Scriptura, & quare.

Auſter natura calidus & genitalis.

Cant.4.16.

Aquilo hæreſes ſignificat.

D.Auguſt.

Aquilo ſedes hæreticorum, maximè hodie.

Auſter ſignificat Spiritum ſanctum.

Quare diabolus dicatur habitare in Aquilone.

A veni Auſter, inquit, ſpiritum inuocans gratiæ flantem de Meridie, velut à parte feruida, & luminoſa, vt fluant aromata, & Chriſti bonus odor ſimus in omni loco. Hæc Auguſt. Quin & ab Aquilone creditur venturus Antichriſtus, quò alludens Ambroſ. lib. de Salomone cap.4. inquit: Nobis Aquilo nocere non poteſt, quamuis inde ſint Antichriſti violenta fabra ventura, ſicut ſcriptum eſt, ex Aquilone exardeſcent mala.

6. Hinc eſt quòd Patres diaboli, ac peccatorum ſedes in Aquilone ponunt, quaſi inde in noſtram perniciem irruptiones faciant. Vnde illud Iſai.14.31. *Ab Aquilone fumus veniet, & non eſt qui effugiet agmen eius.* Literaliter, ſignificantur indicia

B cladia futuræ per Babylonios. Moraliter, fumus iſte (ait Hieronym.) ardentibus diaboli faculis ſuſcitatur, noxius oculis, contrarius lumini, atque ab Aquilone oritur, vnde exardeſcunt mala ſuper omnes habitatores terræ. Sed & illud Pſal. 47.3. *Mons Sion, latera Aquilonis, ciuitas regis magni.* quod literaliter non eſt aliud, quàm ciuitatis Hieruſalem præcipuas partes eſſe, Meridionalem, in qua mons Sion, & Aquilonarem quæ à monte Sion per planiciem tendebatur. Allegoricè Ambroſio Eccleſiam ſignificat, quæ etiam ex peccatoribus conflata eſt; Vt qui antea, inquit,

C erant latera Aquilonis, id eſt, inhærentes diabolo, vt cum illo pariter aſpirarent, nunc magni regis ciues ſint. Hinc eſt etiam quod Bernard. ſerm.63.in Cantic. teneram virtutem, diabolum, ait, infeſtare ſolitum inuidiæ vſtione, ſic enim ad nouitios ſuos: Vſtionem certè metuo floribus, Aquilo mihi ſuſpectus eſt, & frigora matutina, quæ tempeſtiuos flores perdere ſolent, & fructus præripere. Itaque ab Aquilone panditur veſtrum malum: à facie frigoris eius quis ſuſtinebit? hoc frigus ſi ſemel animam, animæque (vt aſſolet) incuria ſpiritu dormitante, peruaſerit, ac deſcenderit in viſcera cordis, & ſinum mentis, mox ſu-

D bit quidam omnia rigor, & rigor lenteſcit, deferueſcit nouitius feruor, &c. Ita Bern. Flos nouella conuerſatio eſt, flos formula recens vitæ emendatoris, ibidem.

Spiritus gratiæ à Meridie flat, veluti à parte feruida & luminoſa.

D.Ambroſ.

Iſai.14.31.

Fumus, indicia cladis futuræ.

D.Hieron.

Pſal.47.3.

Ieruſalem duæ præcipuæ partes, Meridionalis, & Aquilonaris.

Eccleſia ex iuſtis & peccatoribus.

Mali, latera diaboli, quia cum illo ſpirant.

D.Bern.

Nouitiis vſtio timenda ab Aquilone frigida.

Flos nouella conuerſatio.

VISIO DVODECIMA, DE DVOBVS CALATHIS.

Ieremiæ 24.

ARGVMENTVM CAPITIS.

IEREMIAS propoſita Viſione oſtendit meliùs actum iri cum Iechonia, & reliquis exulibus, quàm cum Sedecia, & ceteris, qui remanſerant in Hieruſalem. Videt duos calathos ante templum poſitos, alterum optimis plenum ficis, alterum peſſimis: in illo exprimi Iechoniam cum ſociis transmigrationis, quos Deus vt rem optimam, ac ſibi gratiſſimam in ſuam tutelam recepturus eſt: in hoc autem Sedeciam cum populo ſuo, qui Deo abominabilis, ac ob id multis cladibus in poſterum affligendus prædicitur.

CAPVT

CAPVT XXIV.

OStendit mihi Dominus: & ecce duo calathi pleni ficis, poſiti ante templum Domini, poſtquam tranſtulit Nabuchodonoſor Rex Babylonis Iechoniam filium Ioacim Regem Iuda, & Principes eius, & fabrum, & incluſorem de Ieruſalem, & adduxit eos in Babylonem.

2. Calathus vnus ficus bonas habebat nimis, vt ſolent ficus eſſe primi temporis. Et calathus vnus ficus habebat malas nimis, quæ comedi non poterant, eò quòd eſſent malæ.

3. Et dixit Dominus ad me: Quid tu vides, Ieremia? Et dixi: Ficus, ficus bonas, bonas valde: & malas, malas valde; quæ comedi non poſſunt, eò quòd ſint malæ.

4. Et factum eſt verbum Domini ad me, dicens:

5. Hæc dicit Dominus Deus Iſraël: Sicut ficus hæ bonæ: ſic cognoſcam tranſmigrationem Iuda, quam emiſi de loco iſto in terram Chaldæorum, in bonum.

6. Et ponam oculos meos ſuper eos ad placandum: & reducam eos in terram hanc: & ædificabo eos, & non deſtruam: & plantabo eos, & non euellam.

7. Et dabo eis cor vt ſciant me, quia ego ſum Dominus. Et erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum, quia reuertentur ad me in toto corde ſuo.

8. Et ſicut ficus peſſimæ, quæ comedi non poſſunt, eò quòd ſint malæ: hæc dicit Dominus: ſic dabo Sedeciam regem Iuda, & Principes eius, & reliquos de Ieruſalem, qui remanſerunt in vrbe hac, & qui habitant in terra Ægypti.

9. Et dabo eos in vexationem, afflictionémque omnibus regnis terræ: in opprobrium,

A

PARAPHRASIS.

1. DOminus Deus (quo imperante ſuaſi Iechoniæ Regi, vt traderet vrbem Babylonis, ob quam cauſam me proditorem patriæ, ac perduellem vocat Rex Sedecias, & reliqui in vrbe ſuperſtites) oſtendit mihi, quàm ægrè ferat eorum aduersùm me calumnias, ac illas verè in ſe ipſum recidentes, vlciſci deliberatum habeat. Duplici autem Viſione demonſtrauit, meliùs actum cum Iechonia, ac cæteris, qui captiui ducti ſunt in Babylonem, quàm cum Sedecia, & aliis
B *in vrbe remanentibus. Poſt eam igitur deditionem, quam mihi exprobratis, & poſt tranſlatum in Babylonem imperante Nabuchodonoſor Iechoniam Regem, ac omnes Principes aulicos, & ex artificibus terræ, architectos machinarum bellicarum, & caſtrametandi peritos. Duplex ergo mihi Viſio exhibita eſt à Domino, quam videbar mihi intueri ante ipſas templi valuas, inter fructus alios, qui ad fores templi pro oblationibus vendebantur.*

2. Vidi primùm corbem vnum ficuum optimarum, quales ſunt ficus præcoces, laudatæ ſua-
C *uitatis: deinde alterum, qui continebat ficus vehementer malas, quæ præ auſteritate edi non poſſent.*

3. Dominus autem occaſionem captans explicandæ Viſionis, interrogauit me: Quid vides, Ieremia? Et reſpondi: Ficus video in duobus calathis; has quidem optimas, illas verò peſſimas.

4. Tum Dominus ſic orationem exorſus eſt:

5. Dices meo nomine ad Sedeciam, ac reliquum populum rebellem: Vt ficus iſtæ ſuaues ſunt, & illas pro talibus habeo, ſic agnoſco pro
D *bonis, captiuos, qui cum Iechonia rege abducti ſunt in Babylonem.*

6. Et iuxta hanc meam benignam notitiam bene illis faciam. Itaque intendam oculos meos fauore plenos, ac placabiles, & reſtituam eos patriæ tuæ, ac ſedes ſtabiles dabo, liberiſque, & opibus augebo illos, nec ampliùs exterminabo.

7. Quin & voluntates eorum emolliam, & mentes dirigam, vt me Deum ac Dominum ſuum agnoſcant, & venerentur: ſiétque, vt illi ſe mihi populum exhibeant obſequentiſſimum; & ego illis viciſſim Deum, ac parentem indul-
E *gentiſſimum, quia non ficto ac ſimulato animo, ſed vero, ac ſyncero ſtudia ſua ad me flectent.*

8. Præterea ſicut ficus illæ vehementer malæ eſui ſunt inutiles, eò quòd ſint ſaporis inamœni: ſic efficiam appareat in Sedecia rege Iuda, Principibus eius, ac reliquo populo, qui eius & ſententiæ, & moribus adhærent, ſiue in hac vrbe agant, ſiue in Aegypto, quò ſe metu Chaldæorum contulerunt.

9. Enimuero dimittam illos, vt apud exteras nationes exulent, vbi miſeram diuexationem,

brium, & in parabolam, & in prouerbium, & in maledictionem in vniuerſis locis, ad quæ eieci eos.

A *nem, & afflictionem humeris incumbentem excutere nequeant. Ob quam cladem reges externorum regnorum concutientur metu, hærentes, ne talia quoque ipſis, & eorum populis aliquando contingant. Itaque ob hæc infelices malè audient inter alienigenas, quòd Deum ſuum deſeruerint. Erunt & parabolæ loco apud exteros populos; nimirum dicent, de calamitoſo aliquo: Miſerior eſt Iudæo. Erunt etiam pro fabula, quia de eorum calamitate quotidiani erunt ſermones apud omnes homines: erunt denique*
B *pro maledictione; nempe, cùm exteri volent malè precari alicui, dicent: Contingat illi, vt Sedeciæ Regi Iuda, & ſuis.*

10. Et mittam in eis gladium, & famem, & peſtem: donec conſumantur de terra, quam dedi eis, & patribus eorum.

10. *Immittam ergo tria maxima mala ad eos perdendos, & eradicandos de terra hac ſua, videlicet bella, famem, peſtem.*

COMMENTARIVS I.

HÆc Viſio breuiter expedietur: nam quæ illi annexa in contextu ſunt, nihil continent præter nudam hiſtoriam, quæ per ſe clara eſt. Primùm ergo dicemus de ſignificatione duorum calathorum ſimul: mox de ſignificatione prioris calathi: denique de ſignificatione poſterioris, & curſim attexemus neceſſaria tantùm ex ipſa hiſtoria.

De ſignificatione duorum calathorum.

SECTIO I.

1. *Quare per ficos intelligantur homines, ex Auguſtino, Ambroſ. & Hieronymo.*
2. *Ante templum cur viſi ſint calathi? Proponebantur plurimi ante templum fructus venales, &, vt aſſolet, boni & mali, vt probaretur deuotio ſingulorum, illuſtratur oblatione Cain, & Abel, Geneſ. 4.*
3. *Malos, & bonos præſentes eſſe Deo, ſed ad diuerſos euentus, ex Pſalm. 10. Locus expenditur. Item Pſal. 138. Locus Iob. 28. In fine cuiuſque totus cardo vertitur, & eum quaſi ſolum Deus conſiderat. Lapides caliginis quid in Iob, ex D. Gregor. Mag.*
4. *Non externas ceremonias, ſed intentiones præcipuè inſpiciendas, exemplo Phariſæi & Publicani. Theophyl. Item viduæ Euangelicæ mittentis duo minuta. Illuſtrat D. Chryſoſtomus. Locus Iſaiæ 1. de modo deferendi oblationes. Explicat Caietanus. Illuſtrat Irenæus præclara ſententia, & Nazanzenus optima hiſtoria.*

1. PRIMVM duos ſibi calathos in Viſione monſtratos affirmat Vates. Verſ. 1. *Oſtendit mihi Dominus: & ecce duo calathi pleni ficis, poſiti ante templum Domini.* Hebr. pro, *duo calathi*; *duo caniſtra.* Per ficos ſignificari homines Hebrææ gentis, communis eſt expoſitio Doctorum. Sed primùm quæri poteſt, quare per ficus intelligantur homines? D. Auguſt. multis in locis, maximè ſerm. 31. de verbis Domini ſecundùm Lucam: Ab eo iam tempore, quo primus homo poſt peccatum foliis ſe ficulneæ texit, humanum genus, ait, ſimilitudinis

Varia lectio.
Quare per ficus ſignificentur homines?
D. Auguſt.
Ficulneæ foliis, quibus ſe texit Adam, cognatio hominis cum ficu.

C cum ficu induiſſe cognationem. idcirco & Ambroſ. lib. de paradiſo cap. 13. ponderans, quomodo Adam foliis ficus lumbos ſuccinxit: in poſteros eius veſtem peccatricem ex arbore ficu tranſmittendam interpretatur, vt quaſi ficu, id eſt, peccato induti, ſeu peccatores, naſcerentur. Propterea & Chriſtus Dominus Matth. 21. 19. cùm eſuriret in itinere, accedens ad ficulneam, vt ex fructu eius comederet, non inueniens maledixit ei: *Nunquam ex te fructus naſcatur in ſempiternum.* Et tamen notat Marcus 11. 13. quaſi arborem excuſans, tempus tunc non fuiſſe ficorum: nam conſtat eueniſſe id vndecimo die Martij. Magna ergo quæſtio eſt, quare Chriſtus ficui, quæ tunc non poterat, nec verò tenebatur, vt
D fructum præberet, maledixerit? Item quare ad eam acceſſerit quærens fructum, cùm tamen optimè ſciret nullum in ea eſſe fructum? Placet nunc interpretatio Hieronymi: Chriſtum ſignificaſſe, homines ſe in illa ficu per ſimilitudinem quæſiuiſſe; indignatum verò iure optimo contra ſpirituales ficus, id eſt, homines, quòd fructum bonorum operum non haberent: hoc enim inter arbores, hominéſque differt; quòd arbores natura ſua non niſi certo tempore fructum ferre debent, homines verò debent toto vitæ ſuæ tempore bene facere: tota enim vita noſtra, eſt æſtas, tota debet eſſe frugifera, nec quie-
E quam nos niſi voluntas ſteriles facit. Cùm ergo tam antiqua ſit hominis cum ficu affinitas, mirum non eſt Ieremiæ ſub ſpecie ficorum monſtratos Hieroſolymitanos.

D. Ambroſ.
Adam texit lumbos ficulneæ foliis, vt in poſteros transfunderet peccatricem veſtem.
Matth. 21. 10.
Marc. 11. 13.
Quare Chriſtus maledixit ficui extra tempus ficorum?
Hieron.
Chriſtus homines in ficu quæſiuit, & ſine fructu operum inueniſſe indignatur.
Homines debent toto tempore vitæ fructus ferre.
Tota vita noſtra eſt æſtas, ac ideo debet eſſe frugifera.

2. Cur autem calathi ficorum viſi ſunt ante templum? Ratio literalis eſſe poteſt, quoniam in atrio templi varia genera fructuum vendebantur, vt populus haberet in promptu quæ offerret Domino, ante quem nemo vacuus apparere poterat, Exod. 23. 15. Verùm, quia alter calathus viſus eſt habere peſſimas ficus, ac adeò ineptas, vt

Sola voluntas nos ſteriles facit.
Calathi ficorum ante templũ, quia ibi vendebantur fructus offerendi.

Deo

Exod. 23. 15.

Mali & boni fructus vendebãtur, vt libera eſſet offerendi poteſtas, ac adeò deuotio.

D. Chryſoſt.

Poſt exhibitam abundãtiam expectat Deus gratitudinẽ.

Deo offerri poſſent, id quoque videtur deſumptum ex eo, quod ferebat vſus, vt mali quoque fructus venundarentur, libera vt eſſet offerendi poteſtas, ac adeò deuotionis bene, vel malè exhibendæ occaſio. Sic enim Abel, & Cain, in variarum rerum, quas poſſidebant, copia conſtituti ſunt à Deo, ac adeò in libertate, vt ex iis, quæ mallent, bona, vel mala eligerent, quæ Deo offerrent. Vnde Chryſoſtomus, Poſt exhibitam, inquit, rerum abundantiam, eorum Dominus expectabat gratitudinem. Atque hoc eſt, quod idem Dominus iuxta verſionem Septuaginta, poſtquam Abel ex primogenitis obtulit: Cain verò de frugibus terræ, ad Cain iratum, quòd in eius munera non reſpexiſſet, Geneſ. 4. 5. ait:

Geneſ. 4. 5.

B

Nónne ſi rectè obtuleris, rectè autem non diuiſeris, peccaſti?

Diuidere, pro diſcernere bona à malis.

D. Auguſt.

Malè diuiſit Cain, quia ſine delectu obtulit obuia quæque: Abel è primogenitis, obtulit adipes, id eſt, optima.

D. Ambroſ.

Vbi diuidere pro diſcernere bona à malis ſumit Auguſt. in quæſt. ſuper Geneſ. Malè ergo dicitur diuiſiſſe Cain, quia nullo delectu aut diſcretione præhabita, ſed temere, & quaſi obuia illa de frugibus terræ obtulit: cùm tamen Abel optimè diuiſis rebus ſuis, è primogenitis gregis adhuc diuiſis, elegerit adipes, id eſt, meliora, quæ offerret Deo. Malè ergo, inquit Ambroſ. 2. de Cain 6. diuiſit Cain, quia non primitiua detulit, ſed poſteriora. Pari ergo ratione ante templum omnis generis fructus proponebantur, & Dominus inde quaſi explorabat deuotionem offerentium.

C

3. Verùm cùm per ficus bonas, & malas, boni ſub Iechonia, malique ſub Sedecia intelligantur, viſos fuiſſe ſimul prædictos calathos ante templum Domini, ſignificatur, malos pariter atque bonos præſentes eſſe Deo, ſed in diſpares euentus, Pſal. 10. 5. *Palpebræ eius interrogant filios hominum: Dominus interrogat iuſtum & impium.* Et ſequitur: *Pluet ſuper peccatores laqueos ignis, &c. Iuſtus Dominus iuſtitias dilexit.* Significatur exacta Dei cognitio circa opera hominum, qualis illa ſolet eſſe apud nos, quæ poſt crebras ac exquiſitiores interrogationes comparatur.

Mali & boni præſentes Deo.

Pſal. 10. 5.

Palpebris interrogat, quia etſi conniuere videatur, exactè perſpicit omnia.

D

Palpebris autem interrogat, autore Euthymio, quia etſi conniuere videatur in eorum factis, non deſinit tamen omnia perfectè agnuſcere, ac ſi diligenter de ſingulis exquirat. Vnde ſequitur: *Dominus interrogat iuſtum, & impium.* quaſi dicat: Nihilominus diſtinctiſſimè omnia per interpoſitas palpebras penetrat, vt ſeparatos hinc iuſtos, inde impios coram ſe videat, ſuóque tempore hos quidem puniat omni tormentorum genere, illos amicè recipiat in beatitudinem. Similiter Pſalm. 138. 16. *In libro tuo omnes ſcribentur, dies formabuntur, & nemo in eis: mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui Deus.*

Pſal. 138. 16.

Notitia Dei, liber eſt.

E

Librum omnes intelligunt diuinam notitiam, cui omnes ſiue boni, ſiue mali præſentes ſunt, ſed amici Dei in honorem, inimici, ac reprobi in contumeliam. Bonum ergo in libro Dei eſſe, ſed in quem finem, id verò longè intereſt. Vnde illud Iob. 28. 3. *Vniuerſorum finem ipſe conſiderat.* quaſi dicat: principia quidem ac media vitæ iuſtorum ac reproborum notitia ſua comprehendit Deus, ſed fines vtrorumque, quaſi adhibita conſiderationis trutina, ſecum ponderat, ac ſi in eos ſolùm eſſet intentus: videlicet, quia in finibus ipſis totus rei cardo vertitur, parùmque intereſt bene cœpiſſe, ſi malè finias. Vnde ſequitur: *Lapidem quoque caliginis, & vmbram mortis diuidit torrens à populo peregrinante.* Lapides caliginis intelligit Greg. peccatores obduratæ cæcitatis; per vmbram mortis eos, qui, veluti vmbra corpus opacum, ita dæmonem ſequuntur; populum denique peregri-

Iob. 28. 3.

Fines hominum præcipuè conſiderat Deus.

Lapides caliginis, peccatores obdurata cæcitatis.

Gregor.

Populus peregrinans, homines iuſti.

A

nantem, homines electos. Senſus verò eſt, finale iudicium ignei torrentis inſtar inter bonos, ac malos fluet, & ſuos quibuſque fines deſignabit, bonos ad dexteram relinquens, malos autem ad ſiniſtram. Itaque ante Iudicium licèt Deus optime diſcernat, qualis quiſque ſit, tamen omnes quaſi indiſcretè viuere permittit, conſiderans interim qualis vnuſquiſque ad finem perſeueraturus ſit, & iuxta id præcisè ſeparationem facit in æternum duraturam. Calathos ergo illos ficorum ante templum ſimul poſitos, iure interpretati ſumus bonos, malóſque Hieroſolymitanos, quos optimè à Deo notos, illos quidem in gloriam, hos autem in perditionem deſtinari certum eſt.

Finale Iudicium inter bonos & malos diuidet.

B

4. Illud quoque expendere liceat, in iiſdem duobus calathis, malarum, bonarúmque ficuum ante templum ad pias oblationes expoſitis, non externas religionis cæremonias, ſed internas præcipuè intentiones æſtimandas eſſe: nam vterque calathus æqualiter quidem ante templum, ſed alter malas intus habebat ficus, alter bonas: & ob id illum, vt execrabilem, à Deo reiectum, iſtum verò exceptum, quaſi gratum. Ad eundem ergo modum plures ſæpe homines ad Deum accedent oraturi, aut opus aliud pietatis facturi, quos tamen Dominus non eodem modo reſpiciet. Exemplum patet in Phariſæo, & Publicano; ille calathus erat malarum ficuum; hic bonarum:

Non tã externa cæremonia, quã occulta intentiones curanda.

Phariſæus, calathus malarum ficuum; Publicanus, bonarum.

Luc. 18. 10.

Theophyl.

C

ſimul ergo *aſcenderũt in templum, vt orarent*, Luc. 18. 10. Illo autẽ magno verborum ſeu foliorũ ſtrepitu gratias agente, hoc verò humiliter, & in ſilentio percutiente pectus ſuum, iudicatum eſt, hunc illo multò eſſe meliorem. Id enim ſignificat: *Deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam, ab illo.* Rectè igitur Theophyl. Publicanum, dum contemnitur, verè docuiſſe Phariſæum percutiendo pectus, quid in actu orandi præcipuè curandum, nempe cordis contritionem & affectum: percutit ergo pectus, quaſi manu deſignans, vnde oratio germana procedat, & vt cor ipſum, quod obdormiebat, excitet Deo.

Publicanus docuit Phariſæum, quid præcipuè curandum in oratione.

Percutit pectus, vt oſtendat, vnde germana prodeat oratio.

Percutit pectus, vt excitet.

Luc. 21. 2.

D. Chryſ.

Vidua Euangelica vicit animo, qui oblationem diuitem facit.

D

Par eſt exemplum in vidua Euangelica, & diuitibus, qui templum cum ea intrabant, Luc. 21. 1. dum enim diuites copioſas in gazophylacium pecunias fundunt, vidua pauper duo minuta contulit, & tamen indice Chriſto, hæc præfertur. Certabat enim animo cum diuitibus (ait Chryſoſtom. de duabus viduis, tom. 5.) & vicit animo, qui oblationem diuitem facit, aut pauperem. Ita Chryſoſt. Parum ergo intereſt, oblationis quaſi exterior facies ad pietatis officium rectè compoſita, ſi intus deuotione caret. Iſai. 1. 13. queritur Deus de Sacerdotibus templi, quòd exterioribus ſacrificiorum cæremoniis intenti, interiorem deuotionis affectum nihil curarent. *Ne offeratis*, inquit, *vltra ſacrificium fruſtra.*

Iſai. 1. 13.

Sacrificium fruſtra, id eſt, ſine interiori deuotionis affectu.

מנחה oblatio ritu compoſito exhibita.

שוא temere & præcipitanter.

E

In Hebræo eſt præclara antitheſis, מנחה ſignificat oblationem non quidem nudè ſumptam, ſed quatenus ſenſim, & cum religioſa pompa ad altare defertur. שוא autem, quod noſter fruſtra, Hebraicè eſt, *temere*, & *præcipitanter.* Vnde iure Deus: *Ne offeratis vltra ſacrificium fruſtra*, ſiue præcipitanter. Quomodo enim oblatio exteriùs quidem reuerenter, interiùs autem præcipitanter exhibita placere poteſt? Concinit Caiet. ita vertens: *Non addatis munus adducere falſitatis, ſiue mendacij*, quod ſcilicet aliud oſtendit exteriùs, aliud interiùs ſimulat. Et reprobatur, inquit, ad literam oblatio ſimilæ diſcordans à corde. Ideirco Irenæus 4. contra hæreſ. 34. Conſcientia, inquit, pura eius, qui offert,

Oblatio exteriùs compoſita, interiùs minimè, Deo non placet.

Caiet.

Munus mẽdacij, id eſt, diſcordans à corde.

Irenæus.

Conſcientia pura offerẽtis, ſanctificat oblationem.

Nazianz.

offert, ſanctificat ſacrificium. Et Nazianz. Orat.3. contra Iulian. narrat, quòd Gallo, & Iuliano templa Martyrum ſimul ædificantibus, id quidem, quod à Gallo pio fiebat animo, bene ceſſit; quod verò à Iuliano impio, Deus Martyrum ita repudiauit, vt operarum labores terra ipſa excuteret. Non tulerunt, inquit, Martyres ſe ſolos ex omnibus Martyribus cõtumelia affici, vt templum haberent impiis manibus extructum, cùm ædes aliæ ſacræ piis Galli manibus ædificarentur. Pias autem, vel impias manus efficiebat animus diſſimiliter ad pietatem compoſitus. Quæ omnia rectè illuſtrant præſentem locum de duobus calathis ante templum æquè poſitis, altero tamen à Deo cum execratione repulſo, altero autem accepto; quòd iſte bonas intus haberet ficus, ille verò malas.

Templum Iuliani repudiatur à Deo. Martyres noluerunt habere templum impiis manibus factum. Pias vel impias manus animus facit.

De priori, & poſteriori calatho ſigillatim.

SECTIO II.

1. *Duo celebres Hebraiſmi explicantur.*
2. *Calatho ſignificari Regem continentem ſuos, ac intra legum cancellos ſeruantem, & ſuſtinentem humeris. Idem ſignificari in corona, Regio inſigni, ex D. Gregor. Magno.*
3. *Rex conſtringens ſubditos legibus ſuis, debet & ipſe iiſdem conſtringi legibus. Locus D. Ambroſ. Quid lex, ex Philone Iudæo.*
4. *Rex ſubditos ſuſtinere debet, ex loco Deuteron.32. Aquila Regis ſymbolum. Aquila portans humeris filios, Reges exprimit bonos, qui ſuo periculo ſuſtinent regnum. Chriſtus imperium ſuum humeris portat, Iſai.9.*

1. PAVCA ſuperſunt inquirenda in calathis ſigillatim ſumptis. Sic ergo Vates, Verſ.2. *Calathus vnus ficus bonas habebat nimis, vt ſolent ficus eſſe primi temporis: & calathus vnus ficus habebat malas nimis, quæ comedi non poterant, eò quòd eſſent mala.* Verſ.3. *Et dixit Dominus ad me: Quid tu vides, Ieremia? Et dixi: Ficus, ficus bonas, bonas valde; & malas, malas valde, quæ comedi non poſſunt, eò quòd ſint malæ.* Duo hîc ſe offerunt celebres Hebraiſmi; alter in illo, *ficus bonas, bonas valde*; nam Hebræi cùm ſuperlatiuo careant, illud ſcilicet repetitione poſitiui, vel poſitiuo aduerbij circumloquuntur: & quando vtrumque concurrit, vt hoc loco, eſt magna exaggeratio eius rei de qua agitur. Alter Hebraiſmus eſt in nomine, *vnus*, quod ſæpe numerationis cauſa repetitur. Id videre eſt Ioſue 12. vbi Reges triginta vnus, hoc eodem nomine toties repetito, numerantur. Præterea cùm dixit, *ficus primi temporis*, intelliguntur illæ, quas præcoces Latini appellant; & vel ob id ſolent eſſe gratiſſimæ, quòd ante communes fructus prouenire ſolent.

Hebræi ſuperlatiuum ſupplent repetitione poſitiui, aut additione aduerbij. Nomẽ, vnus, ſæpe numeratiu eſt apud Hebr. Ioſue 12.

Præcoces ficus quare gratiſſimæ.

2. Sedenim prior calathus habens ficus optimas ſignificat Iechoniam regem cum populo tranſmigrationis: poſterior autem Sedeciam regem, cum ſuis, qui remanſerant. At primum illud notari debet in calatho continente, ac ſuſtentante, ſignificari Regem quatenus ſuos continet, dùmque illos non diſſolutos, ac diſſipatos viuere permittit, ſed vi ſua, legúmque obicibus adunatos ſeruat, ac in gyrum quaſi rationis, ac iuſtitiæ cogit: item quatenus humeris ſuis totum regnum ſuſtentat. Vtrumque in corona, quod eſt inſigne regium, rimatus eſt D. Greg. in Moralib. Primum enim Rex, quòd impoſita corona capillos vndequaque cõſtringat, ſignificat obligationem coërcendi populos, ac omni ex parte continendi in officio; ſed quòd aurea corona ſit, non debere id fieri niſi adiuncto charitatis affectu, quo pulchriùs homines, quàm auro capilli regij circumligantur. Deinde quòd corona turribus hinc inde erectis exornata ſplendeat, Regẽ indicat quatenus ipſaſmet arces, ac turritas vrbes ſuppoſito quaſi capite ſuſtentat. Vnde Iob.9.13. eſt illa Regum præclara periphraſis, *qui portant orbem*; vt non tam honoratos regia dignitate dixeris, quàm oneratos, ac verè ſeruos. Vnde coronam Poëtæ dictam prædicant, quia cor onerat. At Chryſoſt. tom.5. in ſerm. de cupiditate inanis gloriæ; coronas regias dixit ſeruili miniſterio compoſitas. Rectè igitur calatho Rex æquiparatur; nam calathus nunquam propter ſe fit, ſed propter aliud, quod ſuſtinere, ac continere intra ſe debet.

Calathus cum ficubus optimis, Iechonias cum captiuis: alter, Sedecias cum ſuis. Calathus continens & ſuſtentãs ficus, rex eſt continens & ſuſtentans ſuos. Corona capillos capitis continens, Rex continens regnũ. D.Greg.M. *Quòd aurea ſit, ex amore prouenit, quo ſuos curare debet. Corona turrita, quòd rex ſuſtinere debet vrbes, & arces.* Iob.9.13. Qui portãt orbem, *periphraſis Regum.* D.Chryſ. *Corona regia ſeruili miniſterio compoſita.*

3. Verùm ſicut calathus conſtringere intra ſe, & ſuſtinere non poteſt impoſitos fructus, niſi is ipſe fortiter, arcteque conſtrictus: ita Rex legibus coërcere alios nequaquam poteſt, niſi iiſdem priùs ſe coërceat. Præclarus eſt locus hac de re apud Ambroſ. in Apologia Dauid. Rex, inquit, legibus ſe obſtringat ſuis, & quod per iuſtitiam nõ licet, nec per poteſtatem licere cognoſcat: non enim ſoluere debet poteſtas iuſtitiam, ſed iuſtitia poteſtatem; nec legibus Rex ſolutus eſt, ſed ſi peccat, leges ſuo ſoluit exemplo, &c. Hæc Ambroſ. Hinc originem habuit celebris illa ſententia, quam refert Philo Iudæus, in lib.2. de vita Moyſis, Regem eſſe legem animatam; & legem, iuſtiſſimum Regem; quia videlicet Rex ſuam legem operibus ſuis viuentem in ſe ipſo facere debet, vt vel inſpectus exercendæ legis doctrinam tradat. Pulchrè & legem dixit, iuſtiſſimum regem; quia præſcribit facienda irreuocabiliter; nemo enim legem ipſam per ſe à rectitudine iuſtitiæ inclinare poteſt, cùm nec precibus, nec muneribus adulterari apta ſit. Magno igitur iure queritur Chriſtus de Scribis, & Phariſæis, Matth.23.4. quòd onera grauia & importabilia imponant in humeros hominum, digito autem ſuo nolint ea mouere. Euidenti ſcilicet præiudicio, quòd eiuſmodi inſtitutiones parum erant duraturæ: malo quippe inſtitutoris exemplo paulatim corruunt. Rectè Chryſoſt. ad prædicta verba. Tales, inquit, omnes ſunt, qui verbis philoſophiam terminant, auſteri nimis, ceu inexperti eius doctrinæ, quæ operatione traditur. Rectè & aduerſùs iniquos illos onerum colligatores. Quomodo tu, inquit, diſſolutus cùm ſis, ligare alios properas? Optimè verò ad rem præſentem, quia ſimiliter calathus diſſolutus res impoſitas continere non poteſt.

Rex alios legibus coercere vt poſſit, ſe ipſum prius coerceat. D. Ambroſ. *In Rege iuſtitia poteſtatem ſoluat, non verò poteſtas iuſtitiam.* Philo Iud. *Rex, lex animata; & lex, iuſtiſſimus Rex. Legem nemo corruptelis adulterat.* Matth.23.4. *Malo inſtitutoris exemplo corruunt leges.* Chryſoſt. *Rex diſſolutus quomodo legibus alios ligare poteſt.*

4. Cùm verò & ſuſtinendis oneribus inſeruiat, fortiter compactus ſit, neceſſe eſt. Vera Regis forma, ſubditos ſibi populos quaſi humeris baiulantis. cuius rei expreſſam imaginẽ exhibet Moyſes Deut.32.11. in ipſo Deo, cùm Regẽ ipſe ſolus agebat inter Hebræos per ſolitudinem. *Sicut Aquila prouocans ad volandum pullos ſuos, & ſuper eos volitans, expandit alas ſuas & aſſumpſit eum, atque portauit in humeris ſuis.* Aptiſſimè in aue regia regem Deum delineauit; regiam verò generoſitatem, vt non à ſuis portetur (quod facere Reges ſolent) ſed ſuos ipſa portet, docet Aquila Reges omnes: & quomodo id

Optima forma Regis, ſubditos humeris portare. Deut.32.11. *Aquila pullos humeris portans, forma Regis.*

A do id fecerit Deus per Aquilam baiulaio, bellè expreſſum, maximè ſi Aquilæ conſilium addideris: non enim filios aſſumit humeris tantùm, vt infirmos portet, ſed vt ſecuros ſuo periculo faciat à ſagittantium ictibus. Nam eo conſilio dicitur facere, vt ſiquis iaculis velit ſubter impetere filios, ſe ipſam potiùs ac priùs vulneret, quàm pignora ſua. Ita prorſus Deus Hebræos ſuos quaſi humeris portauit per deſertum, impetúſque barbararum gentium ipſe ſibi auertendos curauit, ſi non cum periculo, magna certè cum ſignificatione amoris, qui profectò illum (ſi capax periculi fuiſſet) ſimiliter obieciſſet, in gratiam populi, quem regebat. B Imò, vt re ipſa hoc præſtaret, Incarnatus eſt, vt immiſſas in nos ſpiritualium ſagittas hoſtium ſuo pectore exciperet. Ita ergo baiulantem imperium ſuum deſcribit Iſai. cap. 9. 6. *Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus ſuper humerum eius.* Nam per Imperium, Crucem interpretantur multi, vt ſignificaretur Chriſtus non modò ſuos portare humeris, ſed ſuo cum periculo, vtpote, qui mortem crucis pro illis libenter ſubierit. Sic docuit Reges ac Prælatos facere. Vnde Samuelem notant aliqui, Saüli excepto in conuiuium, antequam vngeret eum in Regem, de induſtria ſeruatum humerum vituli aſſi appoſuiſſe comedendum, vt moneret, humeros quaſi aſſos ac duratos parare portando populo.

Deus ſuo quaſi cum periculo portauit per deſertum Hebræos.

Deus baiulus imperij ſui.

Iſai. cap. 9. 6.

Saüli datur armus aſſus, vt paret humeros, durétque portando populo.

5. Igitur vnus calathus portans bonas ficus, & alter malas, conuenienter Reges illos ſignificat, portantes populum Hebræum, in diuerſum B tamen, vti diximus, euentum: nam qui cum Iechonia profecti ſunt, feliciter inter hoſtes vixerunt, & poſtea reducti ſunt in Ieruſalem; at qui cum Sedecia rebellante, à Nabuchodonoſor deleti omnino ſunt, quod ſatis patet in litera prophetiæ.

VISIO DECIMATERTIA,

DE QVATVOR ANIMALIBVS, & rotis; item de throno, ac ſedente ſuper illum, quam habuit Ezechiel.

Ezechielis Cap. 1.

PRÆFATIO.

De Ezechiele Vidente.

Ezechiel falſò creditus filius Ieremiæ.

1. EZECHIEL filius Buzi, id C eſt, contempti, vnde facta occaſio, vt in Thargum Hieroſolymitano dicatur filius Ieremiæ, qui Buzi, id eſt, contemptus fuit ab omni populo, quod approbat Rabbi Dauid; ſed fabula Hebræorum eſt. Fuit ergo Buzi pater Ezechielis, de genere Pontificum, quod de Ezechiele ipſo teſtatur D. Hieron. vnde non Propheta modò, ſed & Sacerdos fuit. Patriam habuit Seraram, teſte Irenæo. Ezechiel dictus, id eſt, robur Domini, fortitudo Dei, D ſiue roboratus à Deo, vt Hieronymus interpretatur. Rectè autem animaduertit Pradus noſter eò reſpexiſſe Deum, cùm Ezechieli dixit cap. 3. 7. *Omnis domus Iſraël attrita*, hoc eſt, obdurata *fronte eſt, & duro corde. Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum. Vt adamantem, & vt ſilicem dedi faciem tuam: ne timeas eos.* Vtrobique enim (ait Pradus) reperitur idem verbum, חזק ex quo cum Dei nomine אל compoſito, nomen proprium יחזקאל Ezechiel videtur eſſe deductum. Quare loci ſenſus haud inconcinnus indicatur huiuſmodi: Nihil tibi timendum ab eorum fronte, obdurata videlicet ſcelere, atque malitia: tu enim es Ezechiel, nempe virtute roboratus, & confortatus à Deo. ita Pradus.

D. Hiero.

Patria, Serara.

Ezechiel, robur Domini.

Pradus.

Vnde deductum nomen.

Contra duram frontem Iudæorum datus Ezechiel roboratus à Deo.

2. Fuit Ezechiel penè æqualis Ieremiæ; vnde D. Hieronymus, Eadem, inquit, & eodem tempore Ezechiel in Babylonem, & Ieremias in Ieruſalem prophetauerunt; itaque huius prophetia mittebatur ad captiuos, & illius ad eos qui habitabant in Ieruſalem, vt vnius, in diuerſis regionibus, Dei prouidentia probaretur. Duodecim verò annis antè prophetauerat in Babylone Daniel, at cum Ieremia in Ieruſalem Sophonias, & Vrias. Tradit Ioſephus 10. Antiquit. 10. prophetiam Ezechielis veniſſe in manus Sedeciæ, & comperiſſe quidem cum prophetia Ieremiæ conuenire in eo, quòd captiuitatem vterque prædiceret; ſed ideo neutri crediſiſſe, quòd Ieremias diceret Sedeciam captiuum ducēdum in Babylonem,

Penè æqualis Ieremiæ.

D. Hieron.

Priùs, 12. annis prophetauerat Daniel in Babylone.

Quòd Ezechiel negarit Sedeciam viſurum Babylonem, & Ieremias affirmauerit eò ducendũ, euaſit verũ. Quo tempore cœperit prophetare.

nem, Ezechiel verò negatet eum Babylonem viſurum, quod tamen vtrumque verum eſſe, euentus probauit: nam ductus quidem eſt captiuus in Babylonem, ſed oculis orbatus, ita vt eam videre non poſſet. Cœpit autem vaticinari Ezechiel (vt ipſemet teſtatur initio ſuæ propheriæ, & Theodoretus, ac cæteri Interpretes docent) quinto anno captiuitatis Regis Ioacim, qui & Iechonias dictus, cum quo Vates ductus eſt in Babylooẽ, erátque is ipſe annns quintus regni Sedeciæ in Ieruſalem.

3. Quod attinet ad ætatem Ezechielis, Ioſephus aſſerit, ductum in captiuitatem adhuc puerum. D. Hieronymus vigiotiquinque annos natum, cùm verò quinto anno captiuitatis Ioacim (vt proximè vidimus) vaticinari cœperit, manet triginta annos natum ad id muneris aſſumptum, vt idem Hieronymus concludit in præfatione, aſſerúntque Origenes, & Greg. Magn. homil. 1 in eundem Prophetam, qui propterea ita interpretantur id quod Vates de ſe ait cap. 1. anno ſe trigeſimo vidiſſe iuxta fluuium Chobar cælos apertos. Res incerta eſt (ait Maldonatus) ſed probabilis: nam & ſeoſus myſticus, inquit Origenes, bene conuenit: erat enim Ezechiel figura Chriſti, cui anno trigeſimo baptizato aperti ſunt cæli: quin & cum eodem annorum numero conuenit Hebræorum traditio, vt nemo aote annum ætatis trigeſimum huius propheriæ principium, & finem legeret, quaſi temerarius eſſet, qui minori ætate tanta myſteria intelligere conaretur, quam Propheta adeò doctus intellexiſſet. Conuenit & Sacerdotis officium, quo nemo niſi triginta annos natus fungi poterat, & eſt rationi conſentaneum, Ezechielem Sacerdotem, atque Prophetam eodem tempore Sacerdotis, & Prophetæ munere fungi cœpiſſe. De tempore autem vitæ, quo munus vaticinandi proſequutus eſt, nihil inuenio apud autores certum: mitto enim coniecturas, quas non oportet in omnibus conſectari, illud nihilominus intelligi poteſt ex Chronologiis regum Iudæorum: cùm Rex Ioacim, ſub quo cœpit prophetare Ezechiel, inciderit in annum mundi ter milleſimum trecenteſimum quinquageſimumquintum, eodem anno Vatem apud viuos fuiſſe.

D. Hieron. Orig. Greg. M.

Probabile, cœpiſſe vaticinari trigeſimum annum agẽtẽ, & quare?

Incertum quanto tempore prophetauerit.

Coniugale vinculum impedimentum prophetandi in Ezechiele. D. Hieron.

4. Prophetauit Ezechiel, ſed non priuſquã vxor eius moreretur, vt narrat ipſe cap. 24. quod noo prætermiſit D. Hieronymus 1. aduerſùs Iouin. Diligenter attende, inquit, donec vixit vxor, non habebat libertatem populum commonendi, ſoluitur coniugale vinculum, & abſque vlla trepidatiooe ſemper eſt in officio prophetali: qui enim liber

A vocatus eſt, verè ſeruus eſt Chriſti. Eadem autem ferè quæ Ieremias, ſed denſioribus tenebris inuoluta profert, vnde illum D. Hieronymus in commentariis ſuper Ezechielem, Oceanum Scripturarum, & myſteriorum Dei labyrinthum appellare non dubitauit. Priuatim verò in primo capite celebrem illam habuit de quatuor animalibus Viſionem, quam latè explicamus, ob quam præcipuè dictus eſt Vates à Nazianzeuo Gregorio Oratione 34. mirabilium ſpectator, & D. Athanaſius in Synopſi:

Qui liber eſt, verè ſeruus eſt Chriſti. D. Hieron. Ezechiel Oceanum Scripturarum, & myſteriorum Dei labyrinthus. Greg. Naz. Ezechiel, mirabilium ſpectator. D. Athanaſ.

B Ezechiel, inquit, ab initio habuit Viſionem animalis quatuor facierum admirabilem, ſupra modum ſtupendam, & interpretatu difficilem. Aggreſſus verò idem Hieronymus caput quadrageſimum Ezechielis, à quo Vates incipit proponere Viſiones templi, ſimile ſibi ait tunc contingere, ac cùm adoleſcentulus Romæ in Martyrum cryptas cum æqualibus deſcendebat, vbi ita erant obſcura omnia, vt propemodum illud prophericum cõpleretur: *Deſcendant in infernum viuentes.* nam & pedetentim

Viſio quatuor animalium qualis? D. Hieron. D. Hieronymus de Viſionibus tẽpli Ezechielis, ſententia.

C oportebat incedere, quòd lumen rarò deſuper per foramen vix tenebras temperaret, & trepidos vbique animos horror, & ſilentium perterrefaceret. Hoc à ſe dictum ait Hieronymus, vt lector prudens (ait) intelligat, qualiter ingrediatur explanationem Ezechielis eo loco: de Deo eoim viſo ab Ezechiele ſcriptum ait: *Nubes, & caligo ſub pedibus eius.* & rurſum: *Tenebræ latibulum eius.* Denique ſimilem ſe in hoc ait eſſe Moyſi, cùm nubem, & caliginem ingreſſus eſt, vt Domini myſteria contemplari poſ-

D ſet. Obſcuritatis autem Ezechielis duas aſſigoat cauſas Theodoretus; alteram, quòd maxima tractet myſteria, & non ſint proiiciendæ margaritæ ante porcos; alteram, quòd Iudæos accuſet, Gentium verò vocationem, ac fœlicitatem prædicat, verendum autem, ne ſi Iudæi planè intelligerent, inuidia librum abolerent. Quod attinet ad genus ſcribendi, D. Hierooymus Prologo in Ezechielem, ſermonem eius nec ſatis diſertum, nec admodum rudem teſtatur, ſed ex vtroque mediè temperatum. Athanaſius in Synopſi quendam Ezechielis li-

Duæ cauſæ obſcuritatis Ezechielis. Theodoret.

Scribendi genus mediocre. D. Hieron. D. Athan.

E brum inter Apocrypha commemorat. Ponderat verò D. Hieronymus.

5. Fuit verò Ezechiel magnarum virtutum laude conſpicuus, maximè charitate erga ſuos, etiam rebelles, & incredulos, de quo eſt illud à Chryſoſtomo eleganter dictum lib. 2. de prouidentia: Ezechiel, inquit, cùm iuſtus eſſet, ſcirétque Iſraelitas iniquiſſimos ex omnibus, videns tamen illos iugulari, & corruere, hoc idem paſſus eſt. Et cùm Deus anticipans illos

Excelluit charitate erga ſuos, etiã rebelles. D. Chryſ.

punien

puniendos proponeret, tanto etiam præſcientiæ ſolatio præparatus, angebatur tamen eorum cladibus, & clamabat ad Deum: *Heu mihi Domine, deles tu reliquias Iſraël?* Sed inter omnes eius virtutes excelluit obedientia erga Deum, etiam in rebus difficillimis: vxore namque defuncta, eum caſum ſine lacrymis perferre iubetur cap.24.16. *Fili hominis, ecce ego tollo à te deſiderabile oculorum tuorum in plaga, & non planges, neque plorabis, neque fluent lacrymæ tuæ. Ingemiſce tacens, mortuorum luctum non facies: corona tua circumligata ſit tibi: & calceamenta tua erunt in pedibus tuis, nec amictu ora velabis, nec cibos lugentium comedes. Mortua eſt vxor mea, fecique ſicut præceperat mihi Dominus.* Deſiderabile oculorum, eleganti periphraſi, pro vxore. Ingemiſce tacens, iuxta Chaldæum, à gemitu tace. & ſanè quomodo tacens ingemiſceret? congruentiùs tamen in noſtro interprete, gemitus permittitur, ſed intra os ipſum preſſus, ne prorumpat in verba (ait Hieronymus.) Porro quid grauius imperari poterat, quàm in re tam iuſta, ne flere quidem licere? & tamen obtemperauit Propheta. Omitto quòd ſuper boum fimum panem ſuum comederit iuſſu Dei, cap.4.15. & quòd ſuper vnum latus trecentis & nonaginta diebus iacere, & alia ſimilia ſuſtinere iuſſus, non renuit tamen, Verſ.4. Sanè crediderim, dictum illud D. Hieronymi in procemio ad Oſee, portenta eſſe, quæ Prophetæ interdum iuſſu Dei operantur, duplici ſenſu verum eſſe, quòd & operibus ſæpe futura portenderent: & quòd ea ipſa eorum opera portenta eſſent, & verè prodigia quædam virtutum maximarum; quale fuit tot diebus iacere conſtrictum in latus vnum: nam re vera ita ſaltem iacuiſſe Ezechielem (etſi non totum illud tempus dormierit, cùm dormire ibi ex radice ſua ſit decumbere) probabilius eſt, vt expreſſe aſſerit D. Chryſoſtomus lib.3. de Prouid. S. Baſilius in cap. 8. Iſai. Theodoretus ad 1. cap. Oſeæ, Bradus cap. 4. Ezechielis. Miramur hinc (ait Theodoretus citatus) diuinos Prophetas omni ex parte Domino obedire. Sic ille. Vúltque Prophetas eo vel maximè admirandos, quòd ſe Domino exhiberent quoquomodo tractabiles, vt in quam partem

Excellens obedientia Ezechielis. Ezech 24. 16.

D.Hiero. *Opera Prophetarum, portenta quadam virtutum.*

Ezechielem trecentos dies iacuiſſe conſtrictum, etſi non dormierit, probabilius eſt. D.Chryſ.

Propheta exhibebant ſe Deo quoquomodo tractabiles.

A impelleret, verſaréntque, facilè ſequerentur.

6. Fuit quoque magnorum miraculorum patrator Ezechiel. Narrat enim Epiphanius lib. de vita, & interitu Prophetarum, non ſecus ac Moyſem in mari rubro, traduxiſſe Iſraëlitas per fluuium Chobar ſicco veſtigio, dum eos Chaldæi fugientes inſequuntur, quos ad vnum omnes ſubmerſos teſtatur, potitis vlteriori ripa non ſine tripudio Iſraëlitis omnibus. Quin & illud mirabile, populum eundem fame penè enectum, vt olim per Moyſem impetratis coturnicibus, ſic vberrima per Ezechie-
B lem piſcium multitudine precibus conſequuta abundè paſtum. Non minori ſanè admiratione dignum quod idem narrat Epiphanius. Cùm Chaldæi orto tumultu in Iſraëlitas impetum aliquando feciſſent, ac penè iam deſperantes peſſundarent, vnum Ezechielem ſola vultus autoritate diuinitus aucta, ſtetiſſe contrà, ac tumultuarias illas auertiſſe copias, & à cœpto deterruiſſe. Affert & illud memorabile, quòd ſemel vindice iuſtitia permotus, venenatorum ſerpentum morſibus, Deum ſuum, à
C Danitarum, & Gaditarum ſceleribus vendicauerit. Vltimum illud eſt miraculorum omnium longè maximum, quòd non vnum, aut duos mortuos ad vitam reuocauerit, ſed ex oſſium illorum immenſa congerie per campum ſparſa, infinitam propemodum hominum multitudinem ad vitam, Deo iubente, reuocauerit. qua de re ſuo loco latiùs diſputabimus.

7. Impoſuit tandem egregius Vates reliquis omnibus à ſe præclarè geſtis ſummam quaſi manum, cùm vitam pro Dei
D amore liberaliter obtulit. Narrat quippe Epiphanius, à duce populi occiſum, quòd eius idololatriam reprehenderet, ſepultúmque in terra Aſſyriorum in ſepulchro Sem & Arphaxad progenitorum Abrahæ, quod ſepulchrum ad ſua vſque tempora extitiſſe aſſerit, ſolitóſque eò confluere deuotionis cauſa quamplurimos ex variis nationibus mortales, quos tamen à Chaldæis, ne fortè corpus inde auferant, eò cautè comitari, & deducere ſoleant. Sentiunt idem, quod attinet ad martyrium, D. Chryſoſt. loco citato, D. Athan. de Incarn. Verb. Dorotheus in Synopſi.

Ezechiel traduxit Iſraëlitas per fluuium Chobar ſicco veſtigio. Epiphan.

Populum fame laborantem piſcibus à Deo impetratis pauit.

Ezechiel ſola vultus autoritate cohibet Chaldæos.

Immiſſis ſerpentibus vindicat Deum contra Danitas & Gaditas.

Exercitum hominum reuocauit ad vitam.

Ezechiel martyrio conſummatus. D. Epiph.

D.Chryſ. D. Athan. Doroth.

Digitized by Google

ARGVMENTVM CAPITIS I.

EZECHIELI prope fluuium Chobar horribilis Viſio monſtratur. Ingruens ab Aquilone turbo vehemens, magnámque adglomerans nubem, quæ ignem in medio fouet, ad ſpeciem electri, ſeu coloris aurei, vnde varij promicant circumquaque radij. Porro in ipſo illo meditullio nubis videntur quatuor animalia cum quatuor faciebus: prima hominis verſùs Prophetam; ſecunda aquilæ retro; tertia leonis ad dextram; quarta bouis ad ſiniſtram. Cum quatuor item alis, duabus quidem ſurſum ad volatum erectis, duabus demiſſis ad operiendum corpus, ſub alis videntur manus hominis. Crura apparent abſque genibus, & poplitibus, ac adeò apta, vt in omnem loci differentiam moueantur: pedes ob id ipſum cernuntur rotundi, vt non ad vnum ingrediendi modum ſint addicti. Ineſt animalibus fulgor igneus, & ingens velocitas in partes oppoſitas, quin ſe ad illas vertant. Poſt hoc apparent rotæ quatuor horribiles ſub quatuor animalibus, quæ duos circulos habent cærulei coloris, oculiſque plenos: duo autem circuli, è quibus compoſitæ apparent rotæ, ita ſe interſecant inuicem ad angulos rectos ſphærales, vt quatuor quaſi facies, id eſt, ſemicirculos præferant. Itaque rota ſic compoſita, vna interſectione ſui, terram tangens mouetur æqualiter in quatuor partes oppoſitas, quin ſe conuertat. Denique ſuper capita animalium videtur ſpecies firmamenti cryſtallini, & ſuper firmamentum, thronus è ſapphiro factus, & in eo ſedens quaſi filius hominis, ex electro ita formatus, vt à lumbis ſurſum verſùs igne intrinſecus ardeat, à lumbis verò deorſum verſùs, effuſo extrinſecus igne eodem quaſi veſtitus appareat per circuitum. Circa thronum cernitur Iris multicolor, qualis apparere ſolet in nube rorida. Videt Ezechiel, corruit exanimis, ſtatuitur ope Domini in pedes ſuos, iubetur comedere librum ſcriptum intus & foris, qui in ore eius mel dulce fit, ventrem verò eius latè complet: in eo autem continetur ſumma legationis ad populum tranſmigrationis, & denunciatio obſidionis Ieruſalem, & extrema calamitas ſub Sedecia.

CAPVT EZECH. I.

1. ET factum eſt in trigeſimo anno, in quarto, in quinta menſis, cùm eſſem in medio captiuorum iuxta fluuium Chobar, aperti ſunt cæli, & vidi Viſiones Dei. A

2. In quinta menſis, ipſe eſt annus quintus tranſmigrationis Regis Ioachin,

3. Factum eſt verbum Domini ad Ezechielem filium Buzi Sacerdotem in terra Chaldæorum, ſecus flumen Chobar; & facta eſt ſuper eum ibi manus Domini. B

4. Et vidi, & ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone: & nubes magna, & ignis inuoluens, & ſplendor in circuitu eius:

PARAPHRASIS.

1. *ANnus trigeſimus à capto Ioachin Rege Iuda, & menſis eius quartus die. ipſa quinta agebatur. Et ego Ezechiel per id tempus inter concaptiuos verſatus prope flumen Chobar, ſiue Euphratem, Viſiones percepi illuſtriſſimas, & maximas, in ipſo, quaſi in partes diſcedente cælo.*

2. *Prima autem Viſio mihi monſtrata eſt anno quinto tranſmigrationis, quarto menſe, & quinta eius die, cæteræ Viſiones per annos conſequentes.*

3. *Igitur ego Ezechiel filius Buzi, Sacerdotis Dei, cùm eſſem in terra Chaldæorum prope dictum flumen Chobar, ſenſi impulſum quaſi diuinæ manus, qui mentem meam agebat, & planè excitabat ad prophetandum; vidíque mentis oculis, & quaſi interioribus auribus audiui, quæ deinceps loquar.*

4. *Intuitus ergo ſum à plaga Aquilonari, in qua ſita eſt Babylon, ventum procelloſum ingruere, nubémque ingentis magnitudinis, igne*

Digitized by Google

eius: & de medio eius quaſi ſpecies electri, id eſt, de medio ignis:

5. Et in medio eius ſimilitudo quatuor animalium: & hic aſpectus eorum, ſimilitudo hominis in eis.

6. Et quatuor facies vni, & quatuor pennæ vni.

7. Et pedes eorum pedes recti, & planta pedis eorum quaſi planta pedis vituli, & ſcintillæ quaſi aſpectus æris candentis.

8. Et manus hominis ſub pennis eorum in quatuor partibus: & facies & pennas per quatuor partes habebant.

9. Iunctæque erant pennæ eorum alterius ad alterum: non reuertebantur, cùm incederent, ſed vnumquodque ante faciem ſuam gradiebatur.

10. Similitudo autem vultus eorum, facies hominis, & facies leonis à dextris ipſorum quatuor: facies autem bouis, à ſiniſtris ipſorum quatuor: & facies aquilæ deſuper ipſorum quatuor.

11. Et facies eorum, & pennæ eorum extentæ deſuper: duæ pennæ ſingulorum iungebantur, & duæ tegebant corpora eorum:

12. Et vnumquodque eorum corã facie ſua ambulabat: vbi erat impetus ſpiritus, illuc

A *igne reciproco fulgurantem, qua in ipſo quaſi ſui limbo in ſplendentem deſinebat Iridem. In meditullio verò ignis, qui nubem inuoluens emicabat, apparuit color quidam aureus. ad ſimilitudinem electri.*

5. Et in medio ignis reciproci viſæ ſunt effigies quatuor admirabilium animalium, quorum hæc erat forma: Vnumquodque ſtatim apparebat homo, id eſt, ſingula animalia, ſi totum corpus ſpectaretur, ſimilitudinem hominis habebant.

6. Singula tamen quatuor habebant facies, quatuor item vnicuique faciei reſponden-
B *tes alas, nempe duas ad tegendam inferiorem partem corporis, quà faciei reſpondebat: duas verò ad volandum, quò ſpectabat facies. Vnde quodlibet animal habebat ſexdecim alas, ac adeò quia ſexdecim omnibus erant facies, ſexaginta quatuor alæ omnibus inerant.*

7. Porro crura recta erant, ac rotunda, vt ſunt fiſtulæ teretes, ac adeò ſine poplitibus, vt facilè ad omnem differentiam loci moueri poſſent: plantas autem habebant ſimiliter rotundas, quales ferè vituli habent: ſcintillabátque vnumquodque eorum ad inſtar æris can-
C *dentis.*

8. Sub alis videre erat brachia illis reſpondentia, quæ proinde 64. numerabantur, verſúſque omnem partem habebant facies, & alas vt quouis & aſpicere, & volare poſſent.

9. Sic autem diſpoſita erant alæ inter ſe, vt inuicem extremis ſe pennis contingerent in eodem animali, ac adeò totum corpus pennis eſſet tectum, supernè videlicet, & infernè: vel ideo iunctæ erant alæ alterius ad alterum, quia vno eodémque impetu, omnia ſimul in eandem partem, æqualíque celeritate ferebantur. Cùm verò
D *hæc animalia in aliquam partem incedebant, ſi eſſet illis in aliam diuerſam incedendum, non ſe conuertebant, quia in omnes partes habebant facies, ſecundùm quas abſque conuerſione ambulare poterant.*

10. Facies autem, quas præferebant, hæ videlicet erant: facies hominis antrorſum, è regione eius: facies aquilæ retrorſum eleuatior aliquantulùm pro natura eius animalis: facies bouis ſiniſtrorſum: facies leonis dextrorſum, com-
E *paratione videlicet ad faciem hominis, quæ antrorſum apparuit.*

11. Facies autem eorum tales erant, vt more auis ſeſe ad volatum componerent, intentis videlicet ore & alis in volatum ſuum, qui tunc erat ad ſuperiora. E quatuor verò alis, duæ ſuperiores eiuſdem faciei ſeſe inuicem, aut alas vicinarum facierum tangebant, duæ inferiùs depreſſa operiebant corpora.

12. Et vnumquodque eorum antrorſum rectà gradiebatur. Non erat autem motus eorum

luc gradiebantur, nec reuertebantur cùm ambularent.

13. Et ſimilitudo animalium, & aſpectus eorum quaſi carbonum ignis ardentium, & quaſi aſpectus lampadarum. Hæc erat Viſio diſcurrens in medio animalium, ſplendor ignis, & de igne fulgur egrediens.

14. Et animalia ibant, & reuertebantur, in ſimilitudinem fulguris coruſcantis.

15. Cúmque aſpicerem animalia, apparuit rota vna ſuper terram iuxta animalia, habens quatuor facies.

16. Et aſpectus rotarum, & opus earum, quaſi viſio maris, & vna ſimilitudo ipſarum quatuor, & aſpectus earum & opera, quaſi ſit rota in medio rotæ.

17. Per quatuor partes earum euntes ibant: & non reuertebantur, cùm ambularent.

18. Statura quoque erat rotis, & altitudo, & horribilis aſpectus: & totum corpus oculis plenum in circuitu ipſarum quatuor.

19. Cúmque ambularent animalia, ambulabant pariter & rotæ iuxta ea, & cùm eleuarentur animalia de terra, eleuabantur ſimul & rotæ.

20. Quocumque ibat ſpiritus, illuc euntе ſpiritu, & rotæ pariter eleuabantur ſequentes eum. Spiritus enim vitæ erat in rotis.

21. Cum euntibus ibant, & cum ſtantibus ſtabant: & cum eleuatis à terra, pariter eleuabantur, & rotæ ſequentes ea: quia ſpiritus vitæ erat in rotis.

22. Et ſimilitudo ſuper capita animalium firmamenti quaſi aſpectus cryſtalli horribilis, & extenti ſuper capita eorum deſuper.

23. Sub firmamento autem pennæ eorum

A *fortuitus, ſed omnino ad præſcriptum diuini impellentis Spiritus, nec ſeſe conuertebant, vt diuerſimodè graderentur.*

13. *Ipſa quoque animalia, & eorum apparentia carbones, facéſque igneas referebant. Videre quoque eras inter ipſa animalia, quendam quaſi caminum, ſiue fornacem, è qua identidem promicabant fulgetra quoquo versùs.*

14. *Animalia verò huc illuc agebantur, eundo ſcilicet, & reuertendo in oppoſitas partes, non tamen regrediendo ſimpliciter, quia ſemper ſecundùm aliquam ſui faciem mouebantur: tan-*
B *ta verò cum celeritate, & ſplendore, vt fulgura dixiſſes rapidè coruſcantia. Itaque ibant, & reuertebantur per eandem lineam ſeſe mouentia in oppoſitam partem abſque reuerſione, ſeu conuerſione facierum.*

15. *Cúmque defixus eſſem in conſiderandis animalibus, ecce tibi prope ſingula quatuor animalia ſingulæ rotæ, & vnaquæque quatuor faciebus conſtabat, hoc eſt, quàtuòr ſemicirculis, emergentibus è duobus circulis ſeſe interſecantibus ad angulos rectos ſphærales.*

16. *Rotarum verò apparentia marinum,*
C *hoc eſt, cæruleum referebat colorem, per omniáque ſimiles erant inter ſeſe, ſeu figuram ſpectares, ſeu colorem, ſeu magnitudinem. Sic autem vnaquæque rota ſuper terram apparebat, vt alteram ſimilem intra ſe concluderet, quæ illam supernè, infernéque interſecabat, quales viſuntur coluri in materiali ſphæra.*

17. *Quæque rota ſequebatur ſuum animal, & ſimiliter, vt animalia, in quatuor partes mouebantur velociſſimè, paríque modo non reuertebantur alíorſum, ſeu non conuertebant facies, dum aliter mouebantur.*

D 18. *Quin & rotarum dorſa erant immenſæ craſſitudinis, & altitudo earum ſtupenda: cernerẹ́que erat ſparſos per totum earum corpus oculos variè micantes.*

19. *Cúmque rotæ animalibus eſſent coniunctæ, & quaſi inhærentes, prompto obſequio ſubſeruiebant animalibus ſeſe mouentibus. Itaque ambulantibus animalibus, & illæ pariter ambulabant, & eleuantibus ſeſe de terra, illæ quoque ſimul cum illis eleuabantur.*

20. *Sed & ſpiritui ſimiliter obſequebantur, vt quocumque impelleret, vltrò ſequerentur: illas enim diuina quoque energia ac vigor*
E *quaſi viuificabat ad motus iſtos ſubeundos.*

21. *Itaque rotæ ſe omnino totas affingebant ad motus animalium, vt ſiue irent, ſiue ſtarent, ſiue in altum ſe tollerent, pariter eundo, ſtando, tollendo ſe, illa ſequerentur, vtpote inſitæ quaſi anima, ac ſpiritu prædita.*

22. *Præterea vidi cælum, ſeu firmamentum diaphanum, vt cryſtallus ſpecie horribili, & in immenſam magnitudinem expanſum ſuper capita animalium inſidens.*

23. *Sed & animalia ſurrectis in altum alis,*

Digitized by Google

eorum rectæ alterius ad alterum: vnumquodq; duabus alis velabat corpus ſuum, & alterum ſimiliter velabatur.

24. Et audiebam ſonum alarum, quaſi ſonum aquarum multarum, quaſi ſonum ſublimis Dei: cùm ambularent, quaſi ſonus erat multitudinis, vt ſonus caſtrorum: cùmque ſtarent, demittebantur pennæ eorum.

25. Nam cùm fieret vox ſuper firmamentum, quod erat ſuper caput eorum, ſtabant, & ſubmittebant alas ſuas.

26. Et ſuper firmamentum, quod erat imminens capiti eorum, quaſi aſpectus lapidis ſapphiri ſimilitudo throni: & ſuper ſimilitudinem throni ſimilitudo quaſi aſpectus hominis deſuper.

27. Et vidi quaſi ſpeciem electri, velut aſpectum ignis, intrinſecus eius per circuitum: à lumbis eius, & deſuper, & à lumbis eius vſque deorſum vidi quaſi ſpeciem ignis ſplendentis in circuitum.

28. Velut aſpectum arcus cùm fuerit in nube in die pluuiæ, hic erat aſpectus ſplendoris per gyrum.

CAPVT II.

1. Hæc Viſio ſimilitudinis gloriæ Domini, & vidi, & cecidi in faciem meam, & audiui vocem loquentis. Et dixit ad me: Fili hominis, ſta ſuper pedes tuos, & loquar tecum.

2. Et ingreſſus eſt in me ſpiritus, poſtquam locutus eſt mihi, & ſtatuit me ſupra pedes meos:

3. Et audiui loquentem ad me, & dicentem: Fili hominis, mitto ego te ad filios Iſraël, ad gentes apoſtatrices, quæ receſſerunt à me. Patres eorum præuaricati ſunt pactum meum vſque ad hunc diem:

4. Et filij dura facie & indomabili corde ſunt, ad quos ego mitto te; & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus.

5. Si fortè vel ipſi audiant, & ſi fortè quieſcant, quoniam domus exaſperans eſt: & ſcient, quia Propheta fuerit in medio eorum.

6. Tu ergo fili hominis ne timeas eos, neque

A *aliis, & inuicem contingentibus firmamentum quaſi ſuſtentabant, aliis verò duabus alis velabant ſingula inferiores partes corporis.*

24. Euenicbat porro, vt cùm libratis alis ſeſe in altum tollebant, ſonum referrent, aut conglobatorum fluctuum, cùm ſeſe ad littus frangunt, aut fragorem tonitruorum fulminante Deo; cùm verò progrediebantur, murmur referebant frequentiſſimi populi, qualis eſſe ſolet ſtrepentis, & muſſitantis exercitus.

25. Cùm verò is, qui ſedebat ſuper firmamento, ſignum dabat, demiſſis alis conſiſtebant.

B

26. Atenim ſuper firmamentum videre erat thronum regium è ſapphiro factum ſplendoris admirandi, & ſuper thronum ſpeciem hominis, qualis in ſolio ſuo ſedet Rex.

27. Sed & homo, qui ſic à me viſus eſt, ſpecie quidem videbatur ex electro factus, adiuncto igne, qui ſic illi admotus erat, vt à lumbis ſurſum versùs intrinſecus ſplendeſceret, quaſi illuminans interiora deſuper; à lumbis autem promicabat foras idem ignis, & ſplendorem de-
C *mittebat deorſum versùs, vſque ad pedes, in modum laciniosæ, ac luxuriantis per gyrum veſtis.*

28. In ipſo verò veſtis limbo referebatur Iris, qualis in nube rorida apparere ſolet.

PARAPHRASIS.

1. Atque hæc ita viſa præ ſe ferebant imaginem gloriæ Domini. Vt vidi autem ſpectrum hoc mirabile, cecidi conſternatus. Tum me quidam, quem planè præ horrore neſciebam, ita
D *eſt alloquutus: Surge, ſtánſque audi quæ loquor.*

2. Quare excuſſo timore, ac recuperato ſpiritu, ſeu potiùs impulſus à Spiritu Dei, ſteti, & ſic loquentem audiui:

3. Huc ades, Ezechiel. Statutum habeo, mittere te, ac Prophetam te deſtinare ad filios Iſraël, tum eos qui in Chaldæa captiui ſunt, tum eos qui Hieroſolymis remanſerunt: gentem videlicet rebellem, qui patribus ſuis ſimiles, nunquam intermittunt irritare me crebra fœderis mei præuaricatione.

4. Nec dura ipſa captiuitate preſſi reſipi-
E *ſcunt; ſed quemadmodum patres eorum dura ceruice reſtiterunt mihi, ita ipſi indomabiles ſe præbent.*

5. Noui quidem genus hominum ærea fronte duratum, & corde ferreo contumax, ſed tamen ibis, atque mandata mea ad illos perduces, ſiue audiant, ſiue reſpuant, vt libuerit: ſaltem intelligent meam illis prouidentiam non defuiſſe, qui Prophetam illis dederim ad ſana conſilia, erúntque inexcuſabiles, quòd illis audientes non fuerint.

6. Tu interim bono animo eſto, & virum

 fortem

neque ſermones eorum metuas, quoniam increduli, & ſubuerſores ſunt tecum, & cum ſcorpionibus habitas: verba eorum ne timeas, & vultus eorum ne formides, quia domus exaſperans eſt.

A *fortem præſta, etſi videas illos contra te ſurere, aut verbis contumacibus intonare: ſunt enim natura ſua inobedientes, intractabiles, immorigeri: tales item, vt exemplo ſuo ſubuertant in aliis ædificia pietatis, tantúmque abeſt, vt ædificent alios, ac ad perfectionem promoueant, vt planè in omnibus ſubuerſores ſint. Memineris ergò, te cum ſcorpionibus habitare, ſiue in ſenticeto degere, inter homines ſcilicet ſanguinarios, ac peſtilentes. Illos verò, cùm te verborum contumeliis, aut vultibus indignantibus, ſiue dedignantibus impetent, ne formides: eſt enim proles ipſa hominum irritatrix, & rebellis.*

7. Loquêris ergo verba mea ad eos, ſi fortè audiant, & quieſcant, quoniam irritatores ſunt.

B 7. *Deferes ergo verba mea ad eos, & ligatus eris ad populum immitem, neque enim (quæ eſt arbitrij indifferentia) impoſſibile eſt, vt conſilia meliora capeſcant, & in frugem bonam ſe recipiant, ne ampliùs irritatricem naturam exhibeant, ſed docilem, ac filialem.*

8. Tu autem fili hominis audi quæcunque loquor ad te, & noli eſſe exaſperans, ſicut domus exaſperatrix eſt: aperi os tuum, & comede quæcumque ego do tibi.

8. *At tu ne auitam imitere duritiem, ſed iis, quæ mandauero tibi, obſequere, vt decet hominem à cætero grege electum, ac maiori lumine illuſtratum. Quod ſupereſt, aperi os tuum, & cibabo te, vt confirmatior, & inſtructior ſis ad-*
C *uersùs eos. Non enim à te ipſo, ſed me ſuggerente, loquêris.*

9. Et vidi, & ecce manus miſſa ad me, in qua erat inuolutus liber:

9. *Vidi autem illico extendi ad me manum, quæ volumen præferebat, ſiue conuolutam membranam.*

10. Et expandit illum coram me, qui erat ſcriptus intus, & foris: & ſcriptæ erant in eo lamentationes, & carmen, & væ.

10. *Quam ante me expandit, & erat ſcripta in facie, & in tergo. Scriptorum autem in libro varia erat materia, nunc læta, nunc triſtia, quædam in terrorem, quædam in conſolationem.*

COMMENTARIVS I.

DIfficultatem huius Viſionis nihil magis exaggetat, quàm celebris illa Hebræorum traditio, vt Hieronymus refert in prooemio huius prophetiæ: nam niſi quis apud eos ætatem Sacerdotalem, id eſt, trigeſimum impleret annum, nec principia Geneſeos, nec Canticum Canticorum, nec Ezechielis exordium ac finem legere permittebatur. Ita plenum, inquit, humanæ naturæ tempus, ad perfectam hominis ſcientiam, ac myſticos intellectus exigebant. Nos tamen gratiæ magis, quàm ætatis prærogatiuam optantes, inquiremus primùm de præludio ipſo Viſionis, de turbine Aquilonari, & de nube ignea; mox de animalibus, rotis, & cæt. quid iuxta literam ſignificent, proponemus.

De turbine Aquilonari, & de nube fulgurante.

SECTIO I.

1. *Præmittitur hiſtoria tranſmigrationis, & quomodo tranſmigrantes, & remanentes malè tractauerint Ieremiam, quòd autor fuiſſet deditionis.*
2. *Ruah, id eſt, ventus, turbo, in malam partem hic ſumitur, præſertim addita parte, à qua flat, hoc eſt, Aquilonari. turbo magnarum calamitatum ſignum: locus Oſeæ 8. Ratio quare rectè ſumatur pro tribulatione, ex Pſalm. 1. Cur Deus loquutus ſit Iob de turbine, ex D. Gregor. Magno.*

D
3. *Nubis ſimilitudine comminatio magni ſupplicij, dies Iudicij, dies nubis dicitur Ioël 2. declaratur à Ruperto, & Hugone Cardin. Theodor. Hieron.*
4. *Ignis reciprocus in nube quid? declaratur ſimili loco Chryſoſtomi. Ignis deſinens in ſplendorem ſignificat vindictam in malos, felicitatem erga bonos. Locus Nicetæ.*
5. *Ardor & ſplendor in aëre ſuſpenduntur, vt homo eligat quod maluerit. Locus Deut. 30. Illuſtrat D. Chryſoſtom. & Gregor. Nazianz.*
6. *Splendor ambiens ardorem medium, eſt diuina potentia continens vindictam Dei, Pſal. 47. vel oſtenditur, iram Dei quantumuis horrendam deſinere in miſericordiam, ex annotatione Hieronymi.*

Magnarum

1. MAGNARVM rerum magnus debet eſſe apparatus, idcirco ante admirabilem Viſionem, primò quidem præmittitur turbò vehemens. Verſ. 4. *Et vidi, & ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone, & nubes magna, & ignis inuoluens, & ſplendor in circuitu eius.* Septuaginta pro, *ventus turbinis; ſpiritus auferens.* Aduertimus neceſſariò pro fundamento ſenſus literalis, id quod Viſione præcedenti narrare cœpimus, Iechoniam, ſiue Ioacim regem Iuda ſuaſu Ieremiæ tradidiſſe Ieruſalem Nabuchodonoſor regi Babylonis, quo iubente tranſlatus eſt Iechonias cum primoribus populi, & magna populi multitudine in Babylonem, relicto Sedecia patruo cum Imperio ſuper Ieruſalem. Facta igitur tranſmigratione, qui remanſerant, irridebant Iechoniam, eum ſociis, quòd dignum ſtultæ deditionis præmium recepiſſent, tranſmigrationem. Qui verò tranſlati ſunt murmurabant contra Ieremiam, quòd autor fuiſſet deditionis, & ſubſecuti exilij, in quo peracerbè vexabantur à Babyloniis. Tunc Deus, vt vtriuſque populi contumaces linguas retunderet, exhibuit ſeſe Ezechieli Sacerdoti, qui cum reliquis tranſlatus eſt in Babylonem, ſub ea forma terribili, quam initio breuiter; & in Paraphraſi latiùs, deſcripſimus, conuenienti nimirum indicio, ac prædudio eius calamitatis, quam denunciaturus aduenerat contra Sedeciam, & Ieruſalem, & contra Babylonios, ac alios vexatores populi, ad quem legatum mittere parabat Ezechielem, vt comites exilij partim coargueret, partim conſolaretur, deriſorum ac vexatorum ſuorum annunciatis calamitatibus. Temere autem eos agere, cùm de tranſmigrationis opprobriis murmurando conquererentur, quaſi Deum eſſe non credant, qui toti mundo è throno iuſtitiæ præſideat, vt bonos quidem præmiis afficiat, malos autem ſuppliciis mulctet.

Varia lectio.

Epilogus hiſtoriæ tranſmigrationis.

Quare Deus miſerit Ezechiel.

A

B

C

2. Iam de turbine Aquilonari, & nube fulgurante. Primum ergo notandum eſt nomen Hebraicum, סער quod noſter *turbinem* vertit, in malam hîc partem accipi, maximè addita cæli parte, nimirum Aquilonari, vnde irruiſſe dicitur. Vt enim præcedenti Viſione cum Ieremia diximus, *Ab Aquilone panditur omne malum.* Et quidem vel ſola turbinis appellatione magnarum tribulationum initia ſignificari in comperto eſt. Solet enim turbo imminentem præcurrere tempeſtatem. Vnde illud Iſai. 17. 13. *Sicut turbo coram tempeſtate.* Damaſci enim prædicitur temporalis vaſtatio, quæ quidem ita præcurret æternam, vt turbo terribilis multò terribiliorem tempeſtatem. Præterea eſt vis in eodem vocabulo, quia turbo non ſignificat ventum ſimplicem, ſed rapidiſſimum, qui puluerem, paleas, arbores corripit. Vnde illud Oſeæ 8. 7. *Ventum ſeminabunt, & turbinem metent.* Amplificationem continet ſub egregia metaphora aduerſùs decem tribus, quòd vitulum adorauerint: in eo enim quaſi ventum ſeminarunt, colendo, ſcilicet, idolum, quod iuxta Paul. 1. Corint. 8. 4. nihil eſt, ac prorſus inane quippiam: pro quo iuſta retributione turbinem metent, id eſt, grauiſſimas recipient calamitates.

סער *in malam partem hic.*

Turbo ſignificat magnã tribulationem.

Iſai. 17. 13.

Oſeæ 8. 7.

1. Corint. 8. 4.

Iuſta retributio pro peccato.

D

E

Eſt autem prædictæ metaphoræ congruens ratio, quòd turbo puluerem diſſipans, aptè quadret in tribulationes, quibus homo iactatur, homo inquam puluis, & cinis à primæua illa maledictione peccati. Vnde eſt illud Pſal. 1. 4. *Non ſic impij, non ſic, ſed tanquam puluis, quem proiicit ventus à facie terræ.* Illud enim, *tanquam*, ſumi poteſt, non vt ſimilitudinem tantùm, ſed vt proprietatem ſignificet. Quemadmodum Ioan. 1, 14. *Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi Vnigeniti à Patre.* Recta eſt autem Hilarij annotatio ad prædicta verba Pſalmi, *Tanquam puluis, quem proiicit ventus.* Vt ſit (inquit) pœna ludibrioſa; leuiſſimus quippe terræ puluis, paleæ, & eiuſmodi aliæ quiſquiliæ, nihil aliud ſunt, quàm rapidis ludibria ventis. Et omnino talis eſt homo (ſi ſpectes naturam eius fragilem maximè ex peccato) merum ludibrium tentationum, & calamitatum ingruentium. Ergo non vacat myſterio, quòd in magnis cladibus, quas Deus in Scriptura denunciat, turbinum admiſcet metaphoras. Vnde ponderat Gregor. Magnus verba illa Domini ad Iob cap. 38. 1. *Reſpondens autem Dominus Iob de turbine dixit*, &c. Cur videlicet de turbine ſit locutus? quia flagellato, inquit, loquebatur; durabat nempe illa adhuc tempeſtas malorum, qua Deus flagellabat Iob, idcirco non alius flagellanti, è quo loqueretur, conueniebat thronus, quàm turbo. Sed & Iſaias cap. 21. 1. grauem denunciaturus Babyloni caſum, ita incipit: *Onus deſerti maris, ſicut turbines veniunt de terra horribili.* id eſt, à Media, vbi iam bellici tumultus contra Babylonem crebreſcebant, & quaſi præmiſſi turbines illi hominum immenſo mari, id eſt, vbi frequentiſſimæ, inter vaſtas iacenti ſolitudines incumbebat. ſimilia ſunt alia in Scriptura loca.

Pſal. 1. 4.

A

Ioan. 1. 14.

Hilar.

Pœna ludibrioſa aduerſùs hominem.

Homo merũ ludibrium tentationũ.

B

Greg. Mag. Iob. 38. 1.

Deus aptè de turbine loquitur ad Iob flagellatum.

Iſai. 21. 1.

Bellici tumultus inſtar turbinum.

C

3. Augetur autem comminationis horror ex nube, de qua ſequitur: *Et nubes magna, & ignis inuoluens*, &c. Nam ideo Ioel. 2. 2. amara illa dies, in qua Ieruſalem à Chaldæis capienda prædicitur, dies nubis, ac turbinis appellatur. Grandi (vt Rupertus annotat) declamatione malorum. Acutè verò id; nam declamatio propriè erat exercitatio palæſtrica, ac veræ illius tantummodo, quæ in foro futura erat, contentionis ſimulachrum quoddam. Vnde Cicero 5. de Fin. ita de Demoſthene: Quo in loco ad fluctum, aiunt, declamare ſolitum Demoſthenem. Quare vaſtatio Ieruſalem, cùm dicitur declamatio malorum eius, ſignificantur futura illa longè maiora: dieſque nubis ac turbinis rectè dicitur: quantumuis enim horrendum ſonaret contra Ieruſalem, fictum quid erat, ac nihil amplius præter clamores, ſi ad veram, quæ futura erat, vaſtitatem ſpectaretur, grandi declamatione malorum. Vt ſimiliter hîc nubes magna, & ventus turbinis, & ignis inuoluens, ſit ludicra tantùm quædam malorum repræſentatio, & rectè ob id appellata apud Hugonem Cardinalem, ſumma imaginaria; quia non ſolùm fictis exhibita eſt imaginibus, ſed in ſummum quaſi redacta, & compreſſa infinita propemodum malorum ſeries oppreſſura Hieroſolymitanos, aliáſque gentes. Vno enim turbine, quot tumultus Propheta, quot ſeditiones incluſit? nube vna magna, quot cædium eluuiones? vno igne inuoluente, quot incendia? ſumma certè malorum imaginaria. Hinc illa congruens apud Theodoretum interpretatio nubis magnæ. Significat, inquit, maxima nubes haſtatorum, & iaculorum, omniſque generis telorum copiam, & quaſi inundationem. Ita Theodoret. Et illa D. Hieronymi: Quòd nubes, inquit, magna deſcribitur, intelligimus eam imbres euerſionum ſuper Iudæam, pluuiſſ

Ioel. 2. 2.

Dies nubis & turbinis, id eſt, amariſſima.

Declamatio malorum, quid?

Rupert.

Cicero.

D

HugoCard.

Summa imaginaria malorum, quid?

E

Theodoret.

Nubes magna, armorũ inundatio.

D. Hieron.

Nubes magna, quia magnam malorum pluuiam mittit.

Digitized by Google

uáſque alliſionum portare. Sic ille.

4. Atenim ponderandum eſt illud, quòd Propheta ignem inuoluentem nubi addidit. Non enim ſimplex viſa eſt nubes, ſed eum igne ſimul ſeſe reciprocante; eo modo, quo de igne inferni teſtatur Chryſoſtom. homil. 44. in Matth. in abyſſo illa tenebroſa feræ inſtar immaniſſimæ tranſcurrere vindictæ cupidum. Sed & illud obſeruatione dignum, quòd nihilominus in circuitu nubis ſplendor ſeſe effundebat eximius, cuius myſterium Hieronym. ac Rupert. eò referunt, vt quia Deus, & Sedeciæ cum ſuis parabat excidium, & Iechuniæ cum tranſmigratis reſtitutionem, in ipſa nube effectus vtriuſque ſigna commonſtrauerit, in igne vindictam, in ſplendore felicitatem. Sic ait Nicetas ad orationem Nazianzeni de amore pauperum, in igne illo extremi iudicij facultates diuidendas, vt ſplendor quidem bonis initium felicitatis ſit, ardor autem ſceleratis initium pœnæ.

Ignis inferno fera inſtar currit vindictæ cupidus.
D. Chryſ.
D. Hieron.
Rupert.
In igne nubis vindicta, in ſplendore eius, felicitas.
Nicetas.
Ignis Iudicij diuidet facultates, ſplendebit bonis, vret malos.

5. Vtrumque autem in aëre ſuſpenſum oſtenditur, hinc ardor inuoluens, indè circunfuſus ſplendor; vt rectè quis interpretetur, duo illa, nimirum perniciem, ac felicitatem, in poteſtate liberi arbitrij poſita: liberumque Iudæis eſſe vtrolibet inclinare. Quod quidem populo Hebræo dixit Deus Deut. 30. 15. *Conſidera quòd hodie propoſuerim in conſpectu tuo vitam, & bonum; & è contrario, mortem, & malum.* In liberam prædam (vt annotauit Chryſoſt.) Quaſi enim liberum quoddam voluit eſſe aucupium mortis, ac vitæ, vt in alto veluti ſuſpenſa animabus fidelium exponerentur ad prædam. Ad ſententiam verò Deuteronomij videtur alluſiſſe Sapiens Eccli. 15. 17. *Appoſui tibi aquam, & ignem; ad quod volueris porrige manum.* Et ſtatim explicans addit: *Ante hominem, vita, & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi.* Hominis arbitrium (ait ibi Ianſen.) quaſi ſuſpendit in æthere, inter duo extrema elementa. Aquam in ſymbolum refrigerij æternæ vitæ: ignem in expreſſionem tormentorum apud inferos. nube igitur de ſe lucida, ac de ſe ad refrigerandum compoſita, igne item inuoluente propoſito, Iudæos excitat ad liberam electionem, antequam Dei conſilium executioni mandetur.

Noſtra pernicies, & felicitas in noſtra poteſtate.
Deut. 30. 15.
Chryſ.
Liberum aucupium mortis & vitæ.
Eccli. 15. 17.
Hominis arbitrium inter refrigeria gloriæ, & pœnas inferni.
Ianſen.

Certè quidem acutè philoſophatus eſt Nazianz. Greg. in oratione de amore pauperum, ac ea ipſa, quæ diximus, quaſi in aëre ſuſpenſa ad Iudæorum præmonitionem, in ipſo homine rimatus eſt. Ponderans enim quomodo ſæpe deſæuiat ignis concupiſcentiæ in membris hominum, & tamen recta conſilij ratio affulgens deſuper oſtendat viam iuſtitiæ: id diuino conſilio actum affirmat, vt homo ſciret, è cæleſti ſe ſimul, & tartarea quaſi conflatum materia, vt quò velit propendeat liberè. Vt intelligamus, inquit, nos maximos ſimul, & abiectiſſimos eſſe, terrenos, & cæleſtes, temporarios, & immortales, lucis, ac ignis tenebroſi hæredes, prout ad alterutrum nobis propendere contigerit. Hæc noſtra temperatio, &c.

Greg. Naz.
Homo quaſi è cæleſti & tartarea materia cõflatus.

6. Denique ſplendor ambiens medium ignis ardorem ſignificat nunquam ſic efferueſcere diuinam iram, vt non limitetur, & contineatur vndique à diuina potentia, ne effuſiùs, quàm par eſt, nocere pergat. Vnde illud Pſalm. 47. 11. *Iuſtitia plena eſt dextera eius.* Quaſi pugno enim iuſtitiam concludit, ne ſine modo in malos cadat, ſed potiores attemperata. Meliùs autem quadrabit, ſi dicas, nubem in medio horrendum efferueſcentem deſinere quoquo verſùs in ſplendorem iucundum oculis, vt oſtendat iram Dei, quantumuis horrendam deſinere in iucundiſſimam miſericordiam, ac benignitatem. Vnde Hieronym. hoc loco, Cùm terrores, inquit, peccatoribus inferat, ſplendore tandem rutilat, ideo nos excoquens, vt puris, atque purgatis tribuat lætiora.

Splendor ambiens nubem igneã, diuina potentia continens iram Dei.
Pſ. 47. 12.
Iuſtitia plena dextera, quia potentia Dei iuſtitiam coercet.
Ira Dei quantumuis horrenda deſinit in miſericordiam.
D. Hieron.
Deus nos excoquit, ac puros reddit.

De numero animalium.

SECTIO II.

1. *Animalia non fuiſſe quatuor, ſed vnum tantùm, eſt opinio aliquorum, quæ refutatur: & fuiſſe quatuor, probatur ex textu.*
2. *Fuiſſe plura alij fatentur, ſed facies habuiſſe ſparſas per totum corpus, quòd Vates dicat animalia moueri ſecundùm faciem ſuam.*
3. *Opinio hæc probabilis, quòd expeditiora proponit animalia; oſtenditur tamen minùs probabilis, quòd duo quæ Propheta proponit, non facilè expediat. ſatisfit eius argumentis.*
4. *Opinio Hebræorum, eſſe facies humanas, ſed cum veſtigiis animalium aſſignatorum. Oſtenditur hæc pars non carere probabilitate, ex Platone. Refellitur tamen.*
5. *Vetus opinio comprobatur, & proponitur optima regula interpretibus Scripturæ neceſſaria.*

1. NVBEM illam magnam, & horribilẽ eò præcipuè expandit Deus, vt in ea tanquam in theatro admirabilem tragœdiam exhiberet. Idcirco ſequitur, Verſ. 5. *Et in medio eius ſimilitudo quatuor animalium, & hic aſpectus eorum: ſimilitudo hominis in eis.* Verſ. 6. *Quatuor facies vni.* Verſ. 10. *Similitudo autem vultus eorum facies hominis, & facies leonis à dextris ipſorum quatuor; facies autem bouis à ſiniſtris ipſorum quatuor, & facies aquilæ deſuper ipſorum quatuor.* Quamuis animalium numerus ſatis expreſsè videatur poſitus à Propheta, de illo tamen magna eſt apud Autores controuerſia, cuius radix latet in cap. 10. vbi ſermo redit de his ipſis animalibus. Nam poſt multa, quæ de illis per recapitulationem adhibet, in hunc modum Vates: *Ipſum eſt animal, quod vidi ſubter Deum Iſrael iuxta fluuium Chobar.* vbi numerus ſingularis non videtur pati, vt plura animalia eſſe dicamus. Quare ſunt, qui vnum tantùm aſſerant, cum quatuor faciebus, ob quas ſolùm Propheta quatuor animalia nominauit. Alij putant plura quidem fuiſſe animalia, ſed vnumquodque quadripartitum, ita vt vnicuique parti reſponderent quatuor facies; ac adeò vniuerſim fuiſſe in quatuor animalibus ſexagintaquatuor facies, & ducentas quinquagintaſex alas, &c. Verùm opiniones iſtæ facilè refutantur ex contextu. Prior quidem, quia dicitur in contextu, *& quatuor facies vni, & quatuor pennæ vni.* Manifeſto, & communi Hebraiſmo, ad ſignificandam pluralitatem. Et quatuor quidem vocat Propheta, fuiſſe autem ratio quadrigæ quam deſcribit neceſſariò exigit. At verò cap. 10. dictum eſt animal, per ſynecdochem, vno, ſcilicet, ſumpto pro pluribus, more vſitato. Vnde poſtquam Propheta

Magna controuerſia de numero animalium.
Iuxta quoſdam vnum eſt animal, & ideo quatuor, quia quatuor habet facies.
Iuxta alios plurima, & quomodo?
Eſſe quidem plura ex contextu, ob vim nomi- nu, vnus.
Quatuor fuiſſe, ex teſtimonio Prophetæ, & ex ratione quadrigæ.
Vnum animal dicitur cap. 10. per ſynecdochẽ.

ibi

ibi dixit: *Ipſum eſt animal*, &c. ſtatim addidit: A *Et intellexi, quia Cherubim eſſem:* numero ſcilicet plurali, quare ex hoc capite infirmum ſumitur argumentum ad probandum vnum eſſe animal. Poſterior opinio ideo non probatur, quoniam illa facierum congeries per ſe ipſam improbabilis eſt, & textui contraria.

Plurima animalia textus contrariantur.

Iuxta alios quatuor animalia ob quatuor ſpecies toto corpore expreſſa.

2. Sunt ergo alij, qui quatuor quidem animalia concedant, ſed in aſſignandis faciebus nouo modo differunt. Nam quatuor facies metaphoricè ſumunt, vt, videlicet, corpus animalis chimeræ inſtar è quatuor animalium partibus conflatum ſit eo ordine, quo Propheta ait: primum hominis, deinde leonis, poſtea bouis, denique aquilæ. Iuuat hanc opinionem, quòd facies ſu- B mi ſolet non pro vultu duntaxat, ſed etiam pro eo quod eſt alterius vinum ſpecimen, vt vel ob id facies illius iure vocari queat, itaque pro habitu, pro ſpecie, pro diſpoſitione, pro figura ſumitur, & Scripturæ exemplis illuſtrari poteſt; nam פנים facies, deducitur à פנה quod eſt aſpicere, proſpicere, &c. Ac adeò facies idem eſt, ac aſpectus, apparentia; vnde & inanimis tribuitur, Iſai. 24. 1. *Dominus affliget faciem eius*, ſcilicet terræ. Pſalm. 103. 30. *Renouabis faciem terra.* Addunt Autores argumentum ex ipſo contextu prophetiæ. Nam hoc primo capite dicitur animal *coram facie ſua ambulare*; ergo vnam tantùm C habuit faciem propriam: nam ſi habebat quatuor, non eſſet ratio, cur vna eſſet magis propria, quam alia. Deinde non moueretur antrorſum, quoniam cùm quaternas haberet facies, versùs omnes procederet, quod eſt impoſſibile, & Vates ſibi contradiceret, animal affirmans moueri coram facie ſua. Denique in cap. 10. hæc animalia dicuntur Cherubini; at Cherubinos habere nouimus in Scriptura figuram iuuenum alatorum, videlicet ea ſpecie, qua communiter pingi ſolent.

פנים
פנה
Facies aliquando pro apparentia.
Iſai. 24. 1.
Pſ. 103. 30.
Probant hi Autores ſuam opinionem.

Hac opinio probabilis, & expedita.

3. Hæc interpretatio probabilis eſt, & animalia ipſa expeditiora proponit; nam quatuor faciebus quatuor animalium propriè ſumptis, & D in vnum corpus compactis, non ſatis expeditas imaginamur inſertas tot alas, nec verò tot brachia ſub alis. Deinde facies in ſenſu quem ponit, facilè in quolibet animali intelligimus: vt vnumquodque quatuor animalium ſimilitudines diuerſis ſui partibus præferat, vultu quidem, brachiis, manibus, & ipſa rectitudine corporis hominem; ceruicibus, humeris, ac pectore iubatis leonem; alis aquilam; plantis bifidis vitulum.

Quid in ea opinione difficile ſit.

Verùm id ſemper difficile erit in hac opinione, quomodo intelligendum ſit illud: *Non reuertebantur cum incederent, ſed vnumquodque ante faciem ſuam ambulabat.* E At in ea ſententia, quæ quatuor capita in quolibet animali collocat, idque in partes oppoſitas, facilè capitur. Pro quo notandum eſt, verbum reuerti aliquando ſignificare idem ac flectere ſe ad oppoſitos motus, aliquando regredi per eandem quaſi lineam, quod in his animalibus non erat ſimpliciter retrogredi, niſi fortè comparatione oppoſitæ faciei: ſed erat ſimpliciter & naturaliter gradi ſecundùm faciem aliquam. Animalia igitur hæc gradientia verbi cauſa ad Orientem, ſi ad Occidentem retrogredi vellent, non ſe vertebant, ſed ſecundùm eas facies, quibus reſpiciebant Occidentem, ambulabant ſtatim. At ſi vna tantùm vni ſit facies, qua ratione queat in oppoſi- A tam partem incedere, quin faciem conuertat, non facilè intelligitur: niſi dicas ſimpliciter in terga retrogredi, quod repugnat textui: nam dicitur: *Vnumquodque ante faciem ſuam gradiebatur*. quo verbo ſignificatur naturalis inceſſus. Item illud quoque arduum eſt in hac opinione, videlicet, aſſignare dexteram, & ſiniſtram partem in faciebus, cùm dicitur: *Facies hominis, & facies leonis à dextris ipſorum quatuor*, &c. Nam quod aiunt, id eſſe, hac illac diſperſas eſſe facies, violentus eſt ſenſus. At in alia opinione facilè intelligitur dextrum, & ſiniſtrum reſpectu faciei humanæ. Præterea etſi negari non poteſt, faciem in Scriptura ſumi etiam metaphoricè, quatenus B idem eſt, ac ſpecimen; tamen cùm de facie alicuius animalis agitur, ex communi vſu id accipiendum eſt, videlicet pro facie propriè ſumpta.

Verbum reuerti quot modis ſumatur.

4. Non tamen per hoc tolli omnino crediderim probabilitatem opinionis huius, quoniam explicat ſufficienter difficultates oppoſitas, & in ſuo ſenſu non nimis exorbitat: eius tamen argumenta non multam habent vim. Ad primum enim reſpondetur: vnumquodque animal habere ſuam propriam faciem, ſecundùm quam principaliter graditur, & hanc in quolibet apparere illico, vt principalem, tamen ſecundùm reliquas etiam minùs principaliter ſuas moueri, ſi C opus eſt, idque inflexibiliter quoniam ex quatuor illis faciebus, vnum quaſi naturale animal effictum oſtendebatur. Ad ſecundum, non eſſe impoſſibile, vt animalia ſecundùm reliquas facies moueantur, ſiquidem parata habent inſtrumenta motus in quamlibet partem, vt patebit. Ad tertium Cherubinos non habere propriam faciem, ſed in Scriptura, prout res exigit, effigiatos oſtendi: hîc autem res poſtulat, vt eo modo figurentur, ſunt enim propriè throni ex tertia Hierarchia, iis verò conuenientior eſt quadriformis vultus, vt ex dicendis apparebit.

Argumenta prædicta opinionis non multam vim habẽt.

5. Eſt & Hebræorum quorundam (vt Vata- D blus refert) exiſtimatio, animalia ſingula habuiſſe quatuor facies hominis, ita tamen, vt referrent quodammodo ea animalia, de quorum nomine hîc vocantur. Verbi cauſa, vna facies erat ſimpliciter humana, alia humana quidem, ſed cum veſtigio leoninæ faciei, alia ſimiliter humana, ſed habens veſtigium bouis, vltima habens veſtigium aquilæ. Fundamentum huius placiti eſt, quòd primùm dixit Vates: *Hic aſpectus eorum ſimilitudo hominis in eis*; præterea cap. 10. pro forma bouis, quam hîc ſcribit, adoleſcentem poſuit. Hæc improbabilia videbuntur, quia non apparet, quomodo in humano vultu leoninus diſcerni E poſſit, ac ſic de cæteris. Verùm ſi res ipſa maturiùs conſideretur, fortè non exiſtimabitur carere fundamento: nam & Ariſtoteles in phyſionomia, alios homines ait ad leones, alios ad boues, alios ad canes, alios ad alia animalia referri. Et Plato ſingulos homines habere aliquid dixit in cerebro, quod beſtiam aliquam ſapiat. Nihilominus tamen, etſi hæc opinio probabilia ponat, non eſt certa, neque verò neceſſaria: nam quod Vates priùs hominis vultum tantummodo poſuit, non fuit alia ratio, niſi quia animal eſt præcipuæ dignitatis. Cap. autem 10. non adoleſcentem pro boue poſuit, ſed Cherubim; de hac verò mutatione ſuo loco dicemus.

Hebræorum exiſtimatio de numero animalium.

Fundamentum opinionis Hebræorum.

Aliena non videbitur improbabilis.

Opinio non eſt certa, neque neceſſaria.

6. Non ergo deſerenda eſt communis vetúſque ſententia, quæ Hieronymo placuit, item

Vera ſententia, quæ quatuor in quolibet animali facies ponit.

item Greg. Theod. Rupert. ac cæteris; fuiſſe ſcilicet quatuor animalia, ita vt in quolibet eorum quadruplex facies emineret ad eum modum quo diximus, & explicuimus in Paraphraſi Viſionis. Cauendumque ſemper interpreti ſacrorum librorum, ne dum ſenſus expeditos tradere nititur, violentos afferat. Iureque D. Hieronymus aduersùs eos, qui antiquos Patrum ſenſus in Scripturis violenter immutant, explicat illa verba Pauli ad Galatas 1.6. *Miror, quòd ſic tam citò transferimini in aliud Euangelium, quod non eſt aliud, niſi ſunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt conuertere Euangelium Chriſti.* Eos enim ait conuertere Euangelium Chriſti, qui nouis, & malè cohærentibus interpretationibus nouas Euangelio facies dant, vt, quod aliud non eſt, penè appareat aliud. Non ergo aliter Ezechielis animalia conuertiſſe credendum eſt, qui ſcilicet ſparſis toto corpore faciebus, vel in humanis vultibus affictis aliis, noniter mundo viſenda propoſuit, quæ profectò iure miraretur antiquitas, nec planè cognoſceret.

Quid cauendum interpreti ſacræ Scripturæ. D. Hieron.

ad Galat. 1. 6.

Nouis ſenſibus conuertere Scripturam perniciosum eſt.

Proponuntur variæ opiniones de ſignificatione animalium, rotarum, &c.

SECTIO III.

1. *Opinio Origenis de ſignificatione animalium. Item opinio Diui Ambroſij moralis eſt.*
2. *Opinio Hieronymi & Gregorij Magni de quatuor Euangeliſtis non explicat quatuor in Euangeliſtis facies, & cum Vates agat directè de ſupplicijs inferendis in Hieroſolymitanos, nequaquam primò reſpicit Euangeliſtas.*
3. *Opinio Catinæ, cognomento Ingenioſi, per animalia ſignificari caſtra Hebræorum. Vetus quoque exiſtimatio gentis Hebreæ, per eadem animalia ſignificari quatuor archiduces exercitus per ſolitudinem incedentis reprobatur.*
4. *Aliorum placitum, ſignificari ordinem & apparatum diuinæ prouidentiæ, Theodoreti, humanam naturam cum dotibus ſuis, regno, ſacerdotio, prophetia, ratione. Aliorum, omnes creaturas, longè abeſt ab ſcopo Viſionis.*
5. *Prado, eſſe quadrigam Dei triumphatoris de Ægypto, & Chriſti de diabolo, non probatur, quia Deus vltor exhibetur hîc, non triumphator.*
6. *Maldonati ſententia, quòd ſit quadriga quatuor regnorum, quæ Iudæos vexabant, quod latè explicat, non placet; & quare.*

1. IN re admodum obſcura non poteſt non eſſe magna varietas ſententiarum. Ergo primùm Origen. homil. 1. in Ezechiel. per quatuor animalia, quatuor in homine affectiones intelligit. Et hominem quidem referre partem rationis capacem; leonem iraſcibilem; bouem concupiſcibilẽ; Aquilam Spiritum Dei, quo reguntur homines. D. Ambr. 3. lib. de Virginibus, per hominem prudentiam, per leonem fortitudinem, per bouem temperantiam, per Aquilam iuſtitiam interpretatur. Rectè autem, & vtiliter hæc ad mores. literalem ſenſum quærimus.

Orig. *Per quatuor animalia quatuor hominum affectiones.*

D. Ambroſ. *Aliter, quatuor virtutes cardinales.*

2. D. Hieronymus, & D. Gregor. Magnus, per quatuor animalia quatuor Euangeliſtas accipiũt. Primùm enim cõuenit numerus; deinde quatuor facies in quatuor orbis partes, quia cuilibet Euãgeliſtę dictum, vt irent, vtque in mundũ vniuerſũ ſcriberent Euangelium. Conueniunt autẽ in eiuſmodi faciebus, quia ſummus inter eos dictorum conſenſus eſt, & concordia. Quatuor cuique pennæ, duæ ad volandum, quoniam æqua celeritate diſcurrerunt: duæ ad tegendum corpus, quia humanam ſcientiam tegebant, & quaſi cæcam reddebant, ait Hierony. aut quia amore, & ſpe ad futura anhelabant, timore, & pœnitentia præterita peccata tegebant, ait Gregor. Sonus alarum eſt ille de quo dicitur, *In omnem terram exiuit ſonus eorum.* Tibias rectas habent, quia quocuque impellit ſpiritus, vadunt, abſque vlla tergiuerſatione, exequutionémque præſtant minimè obliquam ac tortuoſam. Plantæ rotundæ, propter mobilitatem ac facilitatem ad percurrendum orbem. Scintillant ſplendore Euangelij. Manus ſub alis habent, quia non ſolùm verbis, ſed factis conuerſionem iuuant. Non reuertebantur, quia veritatem prædicabant, quam reuocare non poterant. Vel, vt Gregorius, quia ſemper in melius proficiebant.

D. Hieron. Greg. Mag. *Aliter, quatuor Euangeliſtæ.*

Scripſerunt in vniuerſum orbem. *Summus conſenſus Euangeliſtarum.* *Æqua celeritate diſcurrerunt, & humanã ſcientiam texerunt.* D. Hieron. *Amore & ſpe ad futura volant, timore & pœnitentia peccata tegunt.* D. Greg. *Sonus alarum, qui exiuit in omnẽ terram.* *Obedientia exequutio in nullo tortuoſa.* *Facilitas ad percurrendũ orbem.* *Verbis & factis conuerſioni incumbunt.* *Veritas irreuocabilis.*

Hæc opinio etſi multùm inualuit ob autoritatem Hieronymi, & Gregorij, in ea tamen non pauca deſiderantur. Primò, numerus facierum apud Hieronymum, qui ſingulis Euangeliſtis ſingulas tantùm facies accommodat. Matthæo hominis, quòd de Chriſto homine agat: Marco leonis, propter vocem clamantis in deſerto: Lucæ bouis, quòd à ſacrificio Zachariæ orditur: Ioanni Aquilæ, quòd de Chriſti diuinitate agat. At iuxta Ezechielem ſingula animalia quatuor facies habent. Secundò, Vates agit de ſupplicijs inferendis à Deo Iudice in populum Iudæorum, vt ex ipſo oraculo patet, quorſum ergo Euangeliſtas depingeret? quorſum item ab Aquilone veniunt, ſi conſtat Euangeliſtas ab Auſtro potiùs, hoc eſt, ab Ieruſalem, quæ eſt versùs Auſtrum, prædicationem ſuam auſpicatos eſſe?

Quæ deſiderentur in iſta opinione.

3. Refert etiam D. Hieronymus interpretationem Catinæ cuiuſdam Syrij cognomento Ingenioſi, qui in quatuor animalibus caſtra Hebræorum, vt in ſolitudine conſtituebantur, figurati putat, videlicet per faciem hominis totum exercitum Iſraëlitarum: per faciem leonis regiam tribum Iudæ: per faciem bouis, tribum Sacerdotalem Leuitarum: per faciem Aquilæ eminentiorem ipſum Deum vltorem de peccatis populi. Non longè abeſt ab hac opinione illa vetus Hebræorum, qui per quatuor animalia quatuor archiduces exercitus Hebræorum in deſerto ſignificari putant. Nam ita caſtrametatos in quadrangulum ex præcepto Dei, Numer. 2. 3. conſtat, vt quatuor cornua caſtrorũ tenuerint, ad Orientem quidem Iudas vexillum prætendens leone depictum: ad Occidentem Ephraim cum vexillo exprimente vitulum: ad Aquilonem Dan vexillum habens Aquilæ: ad Meridiem Ruben, cum vexillo hominis. Quidquid autem hæc, vel ingenij, vel apparatus præferant, nihil omnino ad argumentum Viſionis.

Catina Ingenioſi explicatio pro caſtris Hebræorum. Catina.

Opinio veterũ Hebræorũ pro quatuor archiducibus cum eorum inſignibus. Num. 2. 3.

4. Alij, Origene ac Hieronymo referentibus, per quatuor animalia quatuor mundi plagas acceperunt; per eorum facies quatuor elementa; per rotam in medio rotæ, elementorum commiſtionem, vel quatuor anni temporum circulum. Per firmamentum, ipſum cælum; per ſedentem in throno imperium cuncta regentis Dei; itaque generalem eſſe picturam diuinæ, & vniuerſalis prouidentiæ. Eodem tendit Apollinaris, & Polychronius

Alij, quatuor mundi plagas accipiunt, & quomodo? Origen. D. Hieron. *Generalem hic contineri prouidentiæ rationẽ.* Apollinar. Polychron.

Digitized by Google

lychtonius , exiſtimantes effigiari hîc ordinem A vniuerſalis prouidentiæ. Aliter autem ſumunt animalia , videlicet , vt ſint inuiſibiles exercitus, & facies quatuor , vniuerſitas ſit creaturarum.

Per quatuor animalia, humana natura apud Theodoret.

Theodoret.

Quadriga Dei, qualis in homine, & qualis in creaturis.

Theodoretus docet per quatuor animalia omnẽ humanam naturã ſignificari, cum dotibus à Deo ſibi datis, Regno videlicet per Leonem, Sacerdotio per Boueio, Prophetia per Aquilam, Ratione per hominem : itaque quadrigam Dei, Homine, Rege, Sacerdote, Propheta niti. Alij philoſophicè interpretãtur per quatuor animalia omnes creaturas intelligi; per hominẽ, omnes rationales; per Leonem ſylueſtres, & indomitas; per Bouẽ omnes domeſticas; per Aquilam omnes volucres; & omnes à Deo quaſi in quadriga gubernari. Verùm B hæc omnia loogè exorbitant à ſcopo Viſionis.

Prado.

Prado, triumphum accipit Dei Redemptoris.

5. Hieronymus Prado in Commentariis ſuper Ezechielem eleganter admodum Viſionis huius argumentum proponit, aſſeritqoe eſſe triũphum Dei Redemptoris de captiuitate Ægyptiaca, & typicè etiam, ſed germano ſenſu, Ieſu Redemptoris de captiuitate communi generis humani. Ita fuiſſe viſum à Moyſe in monte , Exod. 24.17. ſimiliter & apparatum arcæ in templo repræſentare prædictum thronum , & quadrigam Dei redemptoris. Elicit autem id ex loco Sap. 18. 14. & latè explicat per multas Sectiones. Sed exiſtimamos omnia illa, etſi ſpecioſè dicta, oon quadrare in rem præſentem, qoę Deum potiùs vltorẽ C exhibet in Iudæos, quàm triumphatorẽ ; verúmq; eſt illud Sap. 1.13. *Deus nõ lætatur in perditione virorũ.*

Exod. 24. 17.

Sapient. 18.

Non probatur opinio.

Sapient. 1.

Maldonat.

Animalia quatuor, quatuor eſſe reges ait Maldon.

6. Maldonatus magis hærens literæ opinatus eſt, magnam aliquam rerum conuerſionem ſignificari præmiſſa illa tempeſtate, nempe regnorum quorundam, aduersùs qnæ in ſequentibus prophetat Ezechiel. Ac adeò exiſtimat animalia quatuor , quatuor eſſe Reges ; nempe Chaldæorum, Tyriorum, Ægyptiorum, Aſſyriorum : varias facies ſignificare varios mores , quibus regna mũdi ſubditos regunt. Alia enim exhibent humanitatẽ, vt bomines; alia ferocitatem, vt Leones; alia rapacitatem , vt Aqoilæ; alia conculcationem, vt Boues. Animalia currum Dei trahunt , quia velint nolint Deo ſubiecta ſunt. Alæ, tibiæ, plantæ, &c. D ſummam eorundem regnorum ad obediendum Deo propenſionem innuunt. Rotas interpretatur ipſa regna, quę Reges in omnibus ſequuntur. Rotam in medio rotæ propenſionem , vt quolibet trahantur. Oculos accipit conſiliarios regnorum. Color cæruleus, ſeu cæleſtis, indicat regna à Deo dari , &c. Hæc etſi ex ipſis prophetiæ viſceribus ſumpta, nec præcipua ſunt, nec ſerie ipſa explicationis congrua. Nam principaliter contra Iudæos prophetat Vates , ac adeò ſoper illorum rempublicam potiùs, quàm ſuper alias credeudus eſt occupari hoc loco. Præterea cùm Deus armatus inducatur contra hæc regna, non videntur congruè apponi ad vehendam quadrigam Dei. Ob hæc, & alia, quæ omittimus , non placet eiuſmodi in- E terpretatio : curabimúſque ſequenti Sectione, ſi poterimus, germaniorem proponere.

Reiicitur explicatio, quia nõ congruit argumento.

Probabilior ſententia de ſignificatione animalium.

SECTIO IV.

1. *Significari tribunal Dei iudicantis , quòd ideo quatuor illis animalibus, quæ thronos repræſentant, inſidẽt; nam throni ſpiritus ſunt , quibus quaſi inſidet iudicaturus Deus. Hæc iuxta Dionyſium Areopagitam.*
2. *Thronis vti Deum ad exercenda iudicia , oſtenditur ex D.Th. ex D.Greg. Magn. ex Pſal. 9. & ex D.Baſil. D.Fern. in Viſ. vet. Teſt.*

A *Hæc optimè quadrant, quia Deus venit punitur us Sedeciam cum ſuis, & conſolaturus Iechoniam & ſocios.*

3. *Oſtenditur idem ex Theod. Locus Pſal. 158. Probat id Chryſoſtomus ab ſparſis toto mundo tribunalibus.*
4. *Cum illis præcipuè faciebus videntur throni , vt omnino regij appareant; habent enim ea maximè animalia aliquid regiũ. Illuſtrat hoc D.Bern. Locus Theod.*
5. *Cur apparent throni cum faciebus rerum corporearum, cùm ſint à corpore ſecreti? Reſpondetur, ex Theodoreto, vt congruãt hominibus corporeis. D.Greg. Mag. locus. Per facies intelligi varias notitias, quibus throni nobis congruunt: facie hominis, cognationem præferunt, ex Greg. Nyſſ. & D.Chryſ. facie Leonis, generoſitatem, locus Epheſ. 3. facie Bouis, cura eorundẽ circa culturã* B *cordium noſtrorum ad pœnitentiã ; facie Aquilæ perſpicacitas ad contemplationem diuinorum iudiciorum.*

1. POST has opinionum varietates, noſtram ſentẽtiam ipſi Viſionis ſcopo maximè reſpondentem deſumemus primùm ex Dionyſio Areopagita 15. cap. de cæleſti Hierarchia, vbi ait thronos diuinis iudiciis inſeruire. Quare exiſtimamus hoc loco primùm ſignificari Deum, quatenus Iudex eſt, ac meritorũ, demeritorúmve iuſtus diſtributor, quod quidẽ aptiſſimè quadrat in ipſam Prophetæ mentem. Nam (iuxta ea quæ ſuprà diximus) eò tendit, vt & Sedeciæ, ac ſociorum procacitatem compeſcat : & Iechoniæ, reliquorúmque exulum queri- C monias conſoletur. Deinde putamus aptè ob hoc ipſum exhiberi Deũ ſuper hæc animalia, vt oſtendat, iis quaſi vectum quoqoouersùs res humanas iudicare. Ideo autem borum aoimaliũ congruit exhibitio, quòd ſpiritus beatos ſignificent, qui dicuntur throni in ſuprema Hierarchia, quæ continet thronos, Cherubim, & Seraphim: appellantur enim throni, ex eo quòd Deus in illis ſedeat quaſi Iudex. Aduertit enim D.Th. Iſai. 37. Deum ſedere in Seraphim , quibus ſignificatur ardor, tanquam in ſede amoris. Io Cherubim , quibus plenitudo ſcientiæ, tanquam in cathedra magiſterij, in thronis , qui ſolent Iudicibus ad iudicandum apponi, tanquam in ſede iudicij.

D.Dionyſ. Areop.

Significatur Deus, quatenus iudex eſt , & ſuppliciorum ac præmiorum æquus diſtributor.

Scopus Prophetæ, Sedeciam cõprimere, Iechoniam conſolari.

Hæc quatuor animalia thronos exhibent, qui Deo iudici inſeruiunt.

D.Thom. Iſai. 37.

Varia ſedes Dei ex beatis ſpiritibus

2. Vnde idem ſanctus Doctor in 4. d.47. q.1. D art.2. ad illam quæſtionem, An Angeli iudicaturi ſint in die Iudicij, quod futurum probabile apparebat ex eo, quòd inter eos eſt ordo throoorum, quibus iudiciaria Dei aotoritas ſignificatur? Reſpondet , Thronos dici tantùm reſpectu quotidiani iudicij Dei , cuius ſunt promulgatores & executores. His cõſonat Magnus Gregor. homil. 34. ſuper Euangelia , vbi ſic : Throni quoque illa agmina ſunt vocata, quibus ad exercenda iudicia ſemper Deus omnipotens præſidet : quia enim thronos Latino eloquio ſedes dicimus , Throni Dei dicti ſunt ij, qui tãta diuinitatis gratia replentur, vt in eis Dominus ſedeat, & per eos decernat iodicia mundi. Vnde per Pſalmiſtam dicitur: *Sediſti ſuper thronum, qui iudicas iuſtitiam.* Ita Gregor. Re- E ctè verò in prędictis verbis Pſalmi 9.5. proprietas ioſtiſſimi Iudicis ſignificatur, cùm dicitur : *Sediſti ſuper thronum, qui iudicas iuſtitiam.* non ſolùm quia iudicia in hoc mundo executurus in thronis peculiariter ſedere dicitur, ſed quia throni eleuatiores à terra, ac firmiores in ſe, exactã iuſtitiæ rationem repræſentant. Vnde annotat Baſilius ad prædicta verba Pſalmi, Thronus Dei ex iuſtitia cõſtat, id eſt, conditiones præfert maximè naturales iuſtitiæ; quas quidem D.Th. egregiè eruit ex Dionyſ. Areop. in 2. Sent. d.9. q.3. Cùm ergo Deus malis ſupplicia, boois pręmia largiturus veoiat, thronis ſuis congruentiſſimè ſedet ad iudicandum.

Throni in ſeruiunt quotidianis iudiciis.

Greg.M.

Pſal. 9. 5.

Throni ex altam iuſtitiæ rationem repræſentant.

D.Baſil.

D. Thom.

Quatuor facies, ad quatuor orbis partes, ſignificant, Deũ vniuerſaliter è thronis præſidere mundo. Theodoret. Geneſ. 1. 1. *Deus ſicut vniuerſaliter creauit omnia, ita vniuerſaliter iudicat.* Pſal. 138. 7.

A 3. Nunc videndum, an apparatus ipſe animalium thronis conueniat. Quatuor ſingulorum facies, ad quatuor orbis partes, ſignificant, autore Theodureto, vniuerſaliter mundo è thronis ſuis præſidere Deum. Vnde egregiè ponderant Hebræorum Magiſtri, *Elohim*, quod vnum eſt e nominibus Dei, poni ſtatim in principio Geneſis, cùm dicitur, *In principio creauit Deus cælum & terram*, id eſt, omnes creaturas vniuerſaliter: nam quod noſter vertit, *Deus*, in Hebræo eſt, *Elohim*, propriè *Iudices*: quia Deus ſicut vniuerſaliter creauit omnia, ita vniuerſaliter iudicat, idque per adminiſtros thronos, quos in miniſteriũ hoc vocat, vt ſe Iudicem quaſi vehant, dum executioni mandant, quæ iudicat. Fortè autem propterea B dictum eſt à Dauide Pſalm. 138. 7. *Quò ibo a ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam?* nam ibi ad literam horret Vates Iudicem Deum, quòd illum nullibi gentium declinare poſſit; quaſi dicat: vbique præſentes me videre videor facies illas quadruplices ſpirituum, qui tibi ad iudicia mundi vniuerſalia exercẽda aſtant, vel à ſpiritu tuo, hoc eſt, ab illa vi tua, ac poteſtate iudiciali, quæ ſpiritus inſtar totum orbem permeat, vt nullibi nõ adſit.

Non poſſe declinari ſpiritus, qui ad iudicandũ ſeruiũt, aut vim ipſam Dei iudiciariã.

Hanc Dei vniuerſalem ad iudicandum præſidentiam conſiderans Chryſoſtomus homil. 49. ad populum: propterea factum putat, vt vbique nobis occurrant tribunalia: in foro, in caſtris, in ſcholis, in agro, in mari, in domibus: in his enim omnibus eſt aliquis qui ius dicat, qui pœnas exi- C gat, qui det præmia. Et vbique, inquit, iuſti quæſtio diſperſa eſt, vt agnoſcamus eum, cuius dextera plena eſt iuſtitia, & qui habet iuſtitiam ſicut montes Dei. Ita Chryſoſt. Rectè ab ſparſis toto orbe viſibilibus tribunalibus, illorum thronorum, in quibus Deus ad vniuerſalia mundi indicia inuiſibiliter præſidet, deduxit prærogatiuam.

D. Chryſ. Vbique occurrunt tribunalia, vt vbique iuſti quæſtio diſperſa cognoſcatur.

Apparent throni cum illis quatuor faciebus, quia animalia earũ regiũ quippiam præſeferunt.

4. At cur eiuſmodi ſpiritus viſi ſunt pôtiùs cum illis quatuor faciebus, quàm cum aliis? Grauiter mihi ad hanc quæſtionem reſpondere videtur Theodoretus, quoniam hæc animalia regium quippiam, & excellens præſeferunt: nam homo Rex mundi à Deo factus eſt, Geneſ. 1. 28. Leo eſt irrationabilium terreſtrium facilè prin- D ceps; Aquila regina volantium; Vitulus ſacerdotium ſignificat, ſacrum videlicet principatum. Ex quibus omnibus colligitur, thronos hîc ſignificatos vere eſſe regalibus eminentes prærogatiuis: quod quidem Bernard. ab ipſa proprietate vocabuli ſubtiliter elicit ſerm. 19. ſuper Cant. Si Regis, ait, palatium intres, nónne cùm cathedris plenũ ſit, regia ſedes in eminenti poſita cernitur? vt non opus ſit quærere, vbi Rex ſedere ſoleat; nimirum mox occurrit manifeſta ſedes cæteris altior, ornatiórque ſedilibus: ſic quoque omni decoris ornatu cunctis aliis præeminere ſpiritibus iſtos intellige, in quibus ſpeciali quodam ſtu- E pendæ dignationis munere, diuina eligit reſidere maieſtas, vt iſtos tanquam propriam ſedem ſua principaliùs illuſtret præſentia, &c. Hæc Bernard. Congruenter autem Deus ſuper hæc animalia regalium facierum iudicaturus venit, quoniam, vt ait Theodoret. per hæc oſtenditur, omnem humanam naturam cum propriis ducibus ſub ectã eſſe omnium Regi Deo. Ita Theodoret. quaſi ſic timeri ſe ab hominibus velit, quandoquidem eorum capita, id eſt, omnium ordinum excelliſſima ſuis ipſe pedibus calcat.

Geneſ. 1. 28. D. Bernard. *Vt regius thronus ſtatim in palatio cognoſcitur, ſic throni manifeſtiùs præeminent.*

Omnis humana natura ſubiecta omnium Regi Deo.

Dionyſ.

5. Verum eſt, quod obiiciat aliquis ex Dionyſio. Nam is loco iam citato, numinis throni

A etymologiam rimatus, ſic ait: Thronorum excelſorum nomen declarat id, quod ab omni terrena admiſti_ne ſecretum eſt. Quomodo ergo facies hominis in eis, & facies Bouis, & facies Leonis, & facies Aquilæ, quæ prorſus terrena ſunt? Rectè quidem D. Bern. ſerm. 5. ſuper Cant. Deum ait, in eiuſmodi corporalium aſſumptione facierum, ſolas in ſe ipſo efficacitates, in Angelis miniſterij ſpectare congruentias. Quaſi dicat, Deum quidem, ac Angelos multa circa nos ſola efficacitate ſuæ naturæ operari, ſæpe tamen illa exhibere per aſſumpta corpora, vt nobis corporeis meliùs congruant. Ita profectò in præſentibus, ſpiritus ſuapte natura incorporei multiplices aſſumpſère facies, ac Deus ipſe ſpeciem homi- B nis in electro candenti, omnino ſolùm ad congruentiam, qua ſe Prophetæ ſenſibus accommodarent. Quapropter Gregor. Magnus, quatuor has facies in ſupremis illis ſpiritibus quatuor notitias interpretatur, quibus per ſpeciales effectus, ac beneficia nobis innoteſcunt. Et rectè quidem ex vſu ipſo Scripturæ: nam facies in ea non ſemel ſumitur pro notitia, Pſal. 30. 17. *Illuſtra faciem tuam ſuper ſeruum tuum.* Preſſus laboribus, ac circumuentus ab hoſtibus, hæc dicebat Vates, & quamquam notum eſſe ſciebat, Deum ſibi eſſe adiutorem, in obſcuro laborum iacens, obſcurari hanc notitiam ægrè ferebat; quamobrem petit clarum iterum reddat per auxilia, & fauores ſpe- C ciales. Vnde annotatio Auguſtini: Sic appareat, inquit, quòd pertineo ad te.

Thronorum nomen ſignificat id, quod ab omni terrena face elenãtum eſt. D. Bern. *Deus in aſſumptione facierum, efficacitates ſolas ſpectat, Angelis miniſteria.*

Deus in electro, vt ſe Prophetæ ſenſus accommodet. Greg. Mag. *Quatuor facies in ſpiritibus, quatuor notitia, quibus nobis innoteſcunt.* Pſal. 30. 17. *Facies, pro notitia, in Scriptura.*

Igitur hoc loco facies quatuor in ſingulis animalibus iuxta doctrinam Gregorij, ſunt manifeſtationes quatuor, quibus ſe ſpiritus illi beati variè produnt in miniſterio iudiciariæ poteſtatis. Prima hominis facies, cognationem, quam cum hominibus habent: nam (vt rectè aſſerit Gregor. Nyſſen. de vita Moſeos) frater quodammodo hominis animo eſt Angelus ob intellectualiũ connexionem: vnde non mirum ſi humanitatem ac compaſſionem in humanis malis, quæ Dei iudicio inferútur, præ ſe ferant. Quod notauit Chryſoſtom. ſerm. de Aſcenſione Domini, in illis Che- D rubinis, qui à Deo poſiti ſũt ante paradiſum cum flammeo gladio, vt ab eius ingreſſu hominem eiectum repellerent. Putat autem Theodoret. (vt refert Lippomanus in Catena Geneſ.) fuiſſe animalia terrificas habẽtia formas, qualia apud Ezechielem, ac adeò thronos, de quibus agimus. Licèt autem flammeo gladio cuſtodiam multò efficerent terribiliorem, tamen is gladius verſatilis erat (vt ibi dicitur) hoc eſt, vt Strabus ait, talis, vt facile amoueri poſſet. Vnde & locus datus eſt Chryſoſtomo, vt in tanta terroris ſpecie lenitatem Cherubini deprehenderet, quaſi non vltrò gladium intenderet, & niſi foret præceptum Dei, E facilè à ſe abiecisſent. Dolebant, inquit, Cherubim honorem cuſtodiæ. Conſeruus bonus, cùm à domino cuſtodiendum conſeruum ſuſcipit, ſatisfacit quidem dominicæ iuſſioni, ſed tamen ob pœnam conſerui nimio dolore conteritur, ac ſeruitutis neceſſitate conſtrictus animi charitatem non reſpuit: ſic & Cherubim metuerunt quidem cuſtodire paradiſum, ſed dolebant honorem cuſtodiæ. Ecce quomodo facies hominis, ſeu potiùs humanæ facilitatis, ac clementiæ ſignum in thronis appareat.

Greg. Mag. *Facies quatuor, manifeſtationes quatuor, quibus ſe ſpiritus illi variè prodant.* *Hominis facies oſtendit cognationem cum hominibus.* Greg. Nyſſ. *Angelus eſt frater hominis quoad animum.* D. Chryſoſt. Lippoman. *Cherubines cuſtodientes paradiſum fuiſſe thronos.* *Gladios habebant verſatiles, quia facilè remoueri poterant.* D. Chryſ. *Cherubini dolebant honorem cuſtodiæ paradiſi, propter hominem.* *Facies hominis habẽt, hoc eſt, ſpeciem humanitatis.*

Secunda verò facies Leonis eorundem repræſentat generoſitatem, quæ propria eius animalis prærogatiua eſt, autore Plinio 8. lib. natura

Facies Leonis repræſentat eorum generoſitatem. Plinius.

A naturalis hiſtoriæ, cap.16. quod ita incipit: Leoni præcipua generoſitas. Hæc autem circa diuina iudicia maximè eminet io thronis. Vnde Hieronym. ad Epheſ. 3. 18. ſuper illa verba, *Vt poſſitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ ſit latitudo, longitudo, ſublimitas, & profundum*, ſignificari putat diuina iudicia, in quibus difficillimè cognoſcuntur, quæ in eorum executione inſunt rationes. Putat ergo per ſublimitatem intelligi ſpirituum beatorum celſiſſimam generoſitatem, qua in hominibus eadem iudicia Deo iubente exercent. Ideirco eos hîc videmus Iudicem Deũ capitibus ac alis, in ſublime tollere, vt quidquid in ſententiis, quas ſuper nos fert, generoſum, ac ſublime fuerit, illis tribuatur.

D.Hieron. Epheſ.3.18.

Difficillimè cognoſcuntur rationes diuinorum iudiciorum Sublimitas Dei, ſpirituũ beatorum celſitudo.

B Nam cùm Deus in iudicando non præſtet merum rigorem iuſtitiæ, ſed multum admiſceat generoſitatis, vel expectando correctionem, vel puniendo ſemper citra condignum; item amoris quoque plurimum inſerat, corripiendo, vt pater, denique & multam ſapientiam in hoc ipſo præſtet, poſſumus certè totam molem diuinorum iudiciorum in prima illa Hierarchia ita cõſtituere, vt Seraphim quidem, quibus tribuitur amor, latitudinem eius teneant; Cherubim, quibus ſapientia, profundum adminiſtrent; Throni, quibus regia generoſitas, io ipſa emineant altitudine. Ita Vati noſtro tota ſimul latitudo, ſublimitas, & profundum
C iudiciorum diuinorum exhibita eſt in hac Viſionis machina.

Quomodo latitudo, profunditas, & altitudo beatis ſpiritibus accommodetur?

Vlterius ergo caput bouis ſignificat prædictos ſpiritus diuinorum iudiciorum, quaſi ſulcos facere in cordibus noſtris ad ferendos fructus dignos pœnitentiæ. Et quia huiuſmodi coltura ad eos ſpecialiter pertinet, lætantur in cælis ad conuerſiones peccatorum, Luc.15.10. ſicut agricolæ gaudent ad bonos agrorum ſuorum prouentus. Denique caput Aquilæ ſignificat eorundem ſpirituum ad diuina iudicia perſpicaciſſimos oculos, quales Aquila habere dicitur; quod enim in textu dicitur, *Facies Aquilæ deſuper ipſorum quatuor*, ſignificare poteſt, in hac facie eminentiam
D ſpeculationi congruentem; vel, iuxta Hebræam proprietatem, eſt ſolùm clauſula narrationis, vt ſi aliter diceret; facies Aquilæ denique ipſorum quatuor, ſeu, ipſis quatuor coniuncta cernebatur.

Beati ſpiritus bouis faciem habẽt, quia corda noſtra ſulcant ad pœnitentiam.
Luc.15.10.

Aquilæ facies innuit eos eſſe perſpicaciſſimos iudiciorum Dei inſpectores.
Facies deſuper aquilæ, quid ſignificet?

De ſignificatione alarum.

SECTIO V.

1. *Quòd pennas, & facies extendant ad ſuperna, ſignificatur contentio thronorum ad videndum Deum, & ſuſtinendum, ex loco Matth.18.*
2. *Alis duabus ſublatis tangere alas alterius faciei; & duabus tegere corpus, quid deſignet, ex Theodoreto.* E
3. *Quòd inuicem ſuſtinent alas ſuas, ſignificat tantam eſſe exultationem, vt opus ſit mutua præſtare auxilia ad illam ſuſtentandam. Locus Cantic.2.*
4. *Anima hominis non poteſt ſe ipſa ſuſtinere vim cæleſtium gaudiorum; ideo quaſi exercitu diſpoſito ſecundum vires interiores roboratur, Cantic. 7. Illuſtrant Nazianzenus & Bernardus.*

1. VNVMQVONQVE animal quatuor habuiſſe facies, & cuilibet faciei reſpondiſſe quatuor alas, conſtat ex litera, & planiùs explicatum eſt in Paraphraſi. Textus autem ſic habet, Verſ.6. *Et quatuor pennæ vni.* Verſ.8. *Et pennas per quatuor*

A *partes habebant.* Verſ.9. *Iunctaq; erant pennæ eorum alterius ad alterum.* Verſ. 11. *Pennæ eorum extentæ deſuper: duæ pennæ ſingulorum iungebantur, & duæ tegebant corpora eorum.* Tranſlatio ex Hebræo: *Et quatuor alæ vnicuique. Et alæ eorum in quatuor ipſis. Iunctæ erant vnaquæque ad alteram alæ eorum. Et alæ eorum extentæ deſuper vnicuique. Duæ extentæ erant vniuſcuiuſque. Et duæ tegebant corpora eorum.* Tranſlatio Septuaginta: *Et quatuor alæ vni.* Oſtenditur autem, animalia hæc Deum ſubtus portantia, arrectis interim, vt poterant, vultibus, ac pennis in ipſam diuinam faciem ſuperpoſitam ſeſe tendere, cuius diſpoſitionis ſignificatio videtur exprimi illo Matth.18.10. *Angeli eorum ſemper vident*
B *faciem Patris.* Nam illud, *ſemper*, contentionem indefeſſam, ac veluti extenſionem continuam indicat ad videndum Deum. De hac iodefeſſa contentione Angelorum diximus ad Viſionem Iſaiæ de throno Dei.

Varia lectio.

Matth.18.10.
Indefeſſa contentio ad videndum Deum in beatis ſpiritibus.

2. Atenim ſpecialis diſpoſitio alarum myſterio magno plena eſt: ſequitur enim; *Duæ pennæ ſingulorum iungebantur, & duæ tegebant corpora eorum*; id eſt, vnum animal extremitate duarum alarum ſuperiorum contingebat extremitates alarum alterius faciei; & ſic de cæteris; duabus verò aliis tegebat vnumquodque inferiores partes corporis. Aliorum opinatio eſt, alas vnius faciei contingere alas eiuſdem faciei in eodem
C animali. Et iuxta poſteriorem hunc modum, ait Theodoretus ſignificari partim contentionem virium cognitiuarum, quaſi certatim tendentium in Deum: partim verò profitentium non omnia ſe comprehendere: Declarat, inquit, ne à diuinis quidem poteſtatibus omnia comprehendi poſſe, ſed alia ipſis perſpicua, alia ignota eſſe; quare ſibi poſitos terminos non tranſgrediuntur, ſed duas alas conceſſo ſibi contemplandi munere exultantes extendunt, & duabus corpus tegunt, aliorum ignorationem ingenuè confitentes. Ita ferè Theodoret. Qua de re egimus apud Iſaiam, in Seraphim duabus alis velantibus corpus.

Contentio omnium virium cognoſcentium in Deum.

Theodor.

Non omnia cognoſcere beatos ſpiritus.

D 3. Senſus alter, iuxta priorem modum, eſt: exultationem ad contemplandas res diuinas io ſingulis faciebus, mutuis quaſi ſtare auxiliis; quod ex ipſa gaudij natura facilè intelligetur: ſolet enim quoties nimis exuberat, non ſuſtinere gaudentem: vt propterea pulchrè dici poſſit: Gaudentium in mutuis occurſibus amicorum, fulcra eſſe, complexus. Atque hæc fulcra ad literam requirit Sponſa Cant.2.5. cùm ait: *Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo.* Præceſſerat ingreſſus Sponſæ in cellam vinariam, *Introduxit me Rex in cellam vinariam, ordinauit in me charitatem.* Vbi cella vinaria ſummam quandam ac exaggeratam lætitiam ſignificat, de qua illud Pſ.35.
E 9. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ.* Et quaſi explicans cellæ prædictæ recondita vina; *Et torrente*, inquit, *voluptatis tuæ potabis eos.* In hanc igitur vel ſola contemplatione, vel partim re, partim ſpe introducta Eccleſia, ac abundantiſſimè potata, quaſi præ gaudio deliquio ſe collabi exclamat. *Fulcite*, &c. Ad quæ verba pulcherrimus eſt Legionenſis Commentarius: Animo, inquit, deſtituor, nec lætitiæ vim ferre ſuſtineo, accedite propiùs, flores date, vina ſpargite, fugientem ſpiritum, quibuſcumque reuocari poteſt rebus, reuocate. Atenim Sponſus gaudiorum, quæ ex amore proficiſcuntur, optimè naturam callens, amplexu collabentem ſuſtinuit. Vnde ſequitur: *Læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.*

Amplexus amicorum fulcra in mutuis gaudiis.
Cant.2.5.

Pſal.35.9.

Legionenſ. Com.
Sponſa deliquium ob exaggeratum gaudium, amplexu Sponſi curatur.

Digitized by Google

Anima beatã nõ poteſt ſe ſola ſuſtinere gaudiorũ vim.

4. Quæ omnia ſignificant imbecillam animam, in cæleſti patria non poſſe ſe ipſa ſuſtinere gaudiorum illam vim, quam optimè expreſſit Dauid torrentis vocabulo; quod ampliùs exaggerabitur, ſi quis aduertit Sponſam vno modo roboratam à Deo: tamen non poſſe adhuc ferre

Imò nec inſtructa tanquam acies id præſtat.

onus ipſum gaudiorum cæleſtium: nam illud, *ordinauit in me charitatem*, ſignificat Sponſam introductam in cellam vinariam egregiè inſtructã interiùs ad ſpiritualia gaudia. רגל enim propriè eſt, aciem inſtruere, ac milites ad præliandum aptè diſponere, quod noſter expreſſit voo verbo ordinandi; oſtenditúrque, Deum animam in ſupernas illas voluptates introductam quoad interiores facultates ac vires, tanquam exercitum cõ-

Magnum pondus glorioſæ voluptatis.

poſuiſſe, vt hinc appareret, quantum ſit glorioſæ voluptatis pondus, ſiquidem vel exercitus plenũ robur exigit, vt commodè ſuſtineri valeat. Quod mutua illa alarum cõiunctio repræſentat in beatis ſpiritibus: Deo ſcilicet externis alis ænigmaticè demonſtrante, quaſi militares illas internarum virium alas, fortiſſimè ac ordinatiſſimè molem ipſam gloriæ ſupportantes.

Cant. 7. 1.

Hi nempe ſunt illi chori, qoos in Sulamite, id eſt, anima beata, oſtendit Sponſus Cant. 7. 1. *Quid videbis*, inquiens, *in Sulamite, niſi choros caſtrorum?* Choros enim exultantium quomodo caſtris

Summa gloria exultatio in ſumma internarum facultatum ordinatione cõſiſtit.

miſcuit? Id videlicet demonſtrans ſummam gloriæ exultatiooem, in ſumma internarum facultatum ordinatione, ac adeò firmitate conſiſtere. Atque huc fortaſſe alluſit Nazianzen. in Apologet. cùm ſic de Beatis. Quos ſpiritus, inquit, armat in gloriam. Eſt quippe Spiritus ſancti opus, oon ſimpliciter Beatorum mentes ornare ſupernaturalibus dotibus, ſed has ipſas ita diſponere, ac dirigere in Deum, vt Ducis inſtar caſtrametari, ac aciem aliquam inſtruere videatur. Hoc igitur illa ſurſum versùs alarum contenta eleuatio, mutuis inſuper firmata contactibus repræſentat; exultationem ſcilicet firmiſſimam virium ſpiritualium de viſo Deo. Vnde illud D. Bernard. ſermon. de Magdalena. Eſt gaudium, inquit, continua ſibi iucunditate firmiſſimum, quo animus ab huius mundi aſpergine purè preſséque deterſus, & in diuinæ contemplationis acumen totum deſiderij ſui figens affectum, gaudens gaudet in Domino. Ita Bern.

Naziang.
Beatos armat in gloriam diuinus Spiritus.
Spiritus ſancti opus in Beatis mentibus ornare & armare illas.
Gaudium continua ſibi iucunditate firmiſſimum.
D. Bernard.

De manibus animalium.

SECTIO VI.

1. *Manibus pluribus ſignificatur multiplex Angelorum operatio circa nos. Theodoret. ad illa verba Pſalm.* 103. Qui facis Angelos tuos ſpiritus, *&c. Exactè declaratur radix comparationis.*
2. *Quòd Angeli ventorum inſtar nos totos penetrent. Locus egregius D. Bernardi.*
3. *Ignis inſtar ſunt Angeli, quoniam ſummæ actiuitatis, & efficacitatis erga nos, ſed ea efficacitas occultiſſima eſt. Locus Theodor.*
4. *Manus item ſub alis, opera Dei quæ Angeli exequuntur. Locus D. Bernardi, vel in alis vis cognitiua Angelorum, in manibus vis executiua.*
5. *Diluitur obiectio, quòd throni non mittantur ad exequenda opera circa nos. Vel quòd illis mitti conueniat per alios; vel quòd re vera mittantur.*

1. De manibus ſequitur in Propheta, Verſ. 8. *Et manus hominis ſub pennis eorum in quatuor partibus.* Manus per ſynecdochẽ pro brachiis poſuit: ſingulis verò faciebus duo brachia ſub alis reſpondebant; ita vt vnicuique animalium ſexaginta quatuor brachia fuerint. Cùm verò alæ datæ ſint volucribus loco manuum, dubiom eſt, quare hæc animalia volucria, inſuper habuerint manus ſuppoſitas alis. Prima ergò interpretatio eſt Theodoreti, per manus pennis obuelatas ſignificari beatorum illorum ſpirituum variã, & quæ videri non poteſt, efficacitatem: quia videlicet, & plurimis, & occultiſſimis modis circa nos operantur. Vtrumque videtur attigiſſe Dauid Pſal. 103. 4. illis verbis: *Qui facis Angelos tuos ſpiritus, & miniſtros tuos ignem vrentem.* Spiritus ſeu ventus ſimiliter, & ignis, per ſimilitudinem accipiuntur hîc; quaſi dicat: Qui facis Angelos tuos ſicut ventos, & miniſtros tuos ſicut ignem. Et radix comparationis eſt, quia vento nihil habemus familiarius: nam vndique ſpirat in nos, modò pluuias inferens, modò frigora, modò calorem: nihil & occultius: non enim ventus eſt illa aëris commotio, quam ſentimus, ſed aliquid aliud, cuius forma & modus hucuſque mortales latet. Vnde non immeritò Pſalm. 134. 7. dicitur Deus de theſauris ſuis producere ventos; vtpote res nimis reconditas, & abſtruſas. Præterea ignis, qui inter omoia elementa ſummæ eſt actiuitatis, in ſua tamen ſphæra præ nimia tenuitate inuiſibilis eſt: in his autem inferioribus ita latet, vt non niſi attritu ferri elici queat è ſilicibus, aliiſque duris corporibus.

Manus per ſynecdochẽ pro brachiis.
Theodor.
Beatorum ſpirituum varia & inuiſibilis efficacitas ſignificata per plures manus velatas.
Pſal. 103. 4.
Angeli ad inſtar venti, & ignis.
Pſal. 134. 7.
Vẽti in theſauris Dei, vtpote res nimis abſcõdita.

2. Iam ergò patet, quid ſibi Propheta velit, cùm ait: *Qui facis Angelos tuos ſpiritus, & miniſtros tuos ignem vrentem*; id eſt, qui Angelos tuos nobis familiariſſimos efficis ſpiritus, vt nos vndique circunſtent, vt in mentes noſtras perpetuò ſpirent pertineotia ad ſalutem, per quaſlibet occaſionum rimulas, inſtar venti, ſeſe inſiouantes, ac intimos animæ receſſus perluſtrantes, quod opinor ſignificare voluiſſe Bernard. ſermon. 5. ſuper Cant. cùm ſic dicit: Angelus curat, ſatagítque in libertate ſpiritus adminiſtrare officia pietatis, id eſt, ea libertate, ac facilitate, qua ſpiritus omnia permeat. *Spiritus* enim, *vbi vult, ſpirat, ſed neſcis vnde veniat, aut quò vadat*, Ioan. 3. 8. Congruit ergo, quia afflatus iſtos etſi quis in ſe experiatur, tamen omnino ignorat occultiſſimas eorum rationes, principia, fines.

Angeli vẽto perſimiles.
D. Bern.
Angeli liberè, vt ventus, omnia noſtra permeant.
Ioan. 3. 8.

3. Vlteriùs autem miniſtros ſuos facit ignem, quoniam apprimè ſunt operatorij, & ad penetrãdum intima quæque ſubtiliſſimi, ſed interim vel ob ipſam ſubtilitatem occultiſſimi, quoties enim ipſis fidelibus nihil tale cogitantibus, eſt mollis flamma medullas, cum Angelorum miniſterio amor in Deum, quaſi ſecretò immiſſa facula paulatim ſerpit? Quare & à Theodoreto ratio illa ſpiritus, ac ignis ita explicatur: Angelorum, inquit, potens, & acuta vis, potens ſcilicet ad operandum, acuta ad influendum, ſeu ad ſeſe inſinuandum. Vnde hîc animalia videntur multipliciter ſub ſpecie ignis: primùm quidem ſcintillare vndique, *tanquam aſpectus æris candentis*; deinde habere aſpectus, *quaſi carbonum ignis ardentium, & quaſi aſpectus lampadarum*; denique inter ipſa animalia diſcurrere ignem, & de igne prodire fulgura, quæ omnia prædictam vim optimè repræſentant. Manet igitur, beatos ſpiritus ab Ezechiele

Angelos facit ignem, id eſt, igni ſimiles, quia nimis operatorij ſunt. Occultiſſimè tamen circa nos operantur. Angelorum potens, & acuta vis.

ita

A ita exhibitos, vt plures manos haberent ſub alis abſconditas, nihil aliud oſtendere, quàm vim eorum maxime operatiuam, ſed occultiſſimam.

Opera Dei celerrimè ab Angelis adminiſtrātur.

4. Poteſt etiam ita confici interpretatio, vt manus quidem plures ſignificent opera Dei, quæ ideo coniunctæ ſunt Angelorum alis, quoniam iis quàm celerrimè adminiſtrationibus exercentur. Sunt enim Angeli cooperatores, ac executores diuinorum operum. Vnde illod D. Bernard. ſermon. 20 ſuper Cant. de Angelis: Pleoum eſt, inquit, ſuauitatis, & gratiæ, incerta, & occulta ſapientiæ in ipſa ſapientia intueri: plenum nihilominus honoris, & gloriæ, cauſarum in Dei verbo abſconditarum mundo ſpectandas, mirandáſque in manu ipſorum dirigi efficientias. Ita Bernard. Aliter, in alis ſignificari vim cognitiuam Angelorum, in manibus ſuppoſitis, vim executiuam; ſub pennis autem habent manus, non verò contrà, quia cognitio præcedit exequutionem. nec plura his.

D. Bernard.

Honor Angelorum, ſpectandas mūdo proponere Dei efficientias.

Alæ, vim cognitiuam Angelorum, manus ſuppoſita vim exequutiuā innuunt.

B

5. Vnum obiicies, per hæc animalia nos intellexiſſe cæleſtes thronos, pleraque autem quæ diximus concernere miſſiones, cuſtodias, præfecturas, propria ſcilicet inferiorum Angelorum munera. Reſpondetur primùm iuxta opinionem D. Dionyſij cap. 2. de cæleſti Hierarchia, quem ſequitur D. Thom. 1. p. q. 112. art. 2. & 4. & D. Gregor. homil. 34. in Euangel. de thronis principaliter intelligi poſſe ea quæ diximus. Nam omnes functiones conueniunt omnibus ſanctis ſpiritibus ſuperioribus per inferiores, his autem immediatè. Ita intelligit Dionyſius illud ad Hebræos 1. 14. *Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus.* Deinde videtur probabilius omnes omnino beatos ſpiritus, ac adeò thronos etiam mitti. Ita Auguſt. 11. de Geneſ. ad literam 40. Chryſoſt. homil. 18. in Geneſ. Rupertus, vtraque Gloſſa, Lyranus; Hieronym. Baſil. Fortiſſima probatio eſt, quòd a Paulo, vbi proximè, omnes dicuntur adminiſtratorij; nominatim verò ij, qui ſunt in tertia Hierarchia, Geneſ. 3. 24. Iſai. 6. 6. Ezechiel. 5. Nam expoſitiones aduerſæ partis minimè ſatisfacere debent, vtpote non conſeruantes ſuauitatem literæ.

Thronos, ſiue mittantur, ſiue nō mittantur, concernunt etiā ea, quæ diximus de Angelis.

D. Dionyſ. D. Thom. Greg. M. D. Dionyſ. Hebr. 1. 14.

Probabilius, etiam thronos mitti.

C

De ſignificatione inceſſus animalium.

SECTIO VII.

1. *Quid ſit,* Non reuertebantur cùm incederent, *Theodoretus optimè explicat. Explicatur quomodo alibi dicitur quod reuertebantur. Significatur per hac duo, & permanentia in beatitudine eſſentiali, & varietas in accidentali.*

2. *Permanentiæ radix oſtenditur ex D. Ambroſio, D. Bernard. & D. Auguſt. Lætitia in cælis de conuerſione peccatorum, unde orta. Ex gloria peccatorum accreſcit gaudium Beatorum, ex Bernardo.*

3. *Aliter explicatur immutabilitas & flexibilitas animalium: quia licèt occupantur circa nos, vident tamen ſemper Deum. Ex loco Matthæi 18. Illuſtrat Gregorius Magnus, & D. Bernardus.*

1. INGRESSVM mirabilem animalium ita deſcribit Vates, Verſ. 9. *Non reuertebantur cùm incederent; ſed vnumquodque ante faciem ſuam gradiebatur.* Hebr. pro, *ante faciem ſuam; ad latus faciei ſuæ.* Nemo Theodoreto meliùs hoc explicat. eius verba ſic habent: Homo, inquit, ad Borealem partem incedens, ſi vult ad Auſtralem redire, neceſſariò conuertitur, vnam tantùm faciem ſortitus, ſed cui tot ſunt numero facies, huic Auſtrale nihil eſt, ſed vbique facies illius omnia intuetur, & quocunque vult incedit conuerſione non indigens. Ita Theodor. Habebant videlicet faciem in omnem partem, tibias pedéſque rotundos, ac adeò in omnem partem vertibiles, vt opus omnino non eſſet conuerſione corporis. Verùm eſt hìc dubitatio. Nam infrà verſ. 14. dicitur; *Et animalia ibant, & reuertebantur;* hìc autem dicitur: *Et non reuertebantur, cùm incederent.* Reſpondetur, ita rem explicandam. non reuertebantur, id eſt, non conuertebant, non flectebant ſe: reuertebantur, id eſt, in contrariam partem ambulabant, per eandem lineam, qua ierant, vt explicauimus Sectione 2. Erant ergo iuxta diuerſos modos, & inconuertibilia, & vertibilia.

Varia lectio.

D. Fern. in Viſ. vet. Teſt.

Theodoret.

Animalia habētia facies in omnes partes, conuerſione opus non habebant, vt diuerſimodè incederent.

Reuertebātur, & non reuertebantur, quo pacto intelligendum.

Myſterium latens eſt; beatitudinem eiuſmodi ſpirituum quoad viſionem Dei inuariabilem eſſe, quoad ſpeciales verò reuelationes ſæpenumero variari; de qua re multi Theologi ad 1. partem D. Thom. q. 12. art. 10. ac primùm de ſtabilitate, qua Deum vident. Interpretes communiter explicant illud Ioan. 14. 2. *In domo Patris mei manſiones multæ ſunt:* inæquales enim in ſingulis beatitudines, æqualémque in qualibet beatitudine permanentiam ſignificare voluit Chriſtus Dominus. Vnde eſt illud Auguſtini, ſeu potiùs Fulgentij de fide ad Petrum: Firmiſſimè, inquit, tene, omnem creaturam naturaliter mutabilem à Deo incommutabili factam; nec tamen poſſe quemlibet Angelorum ſanctorum in deterius mutari, quia ſic acceperunt æternam beatitudinem, qua Deo ſtabiliter perfruuntur, vt ea carere non poſſint. Sic ille. Huc ſpectat illud Auguſt. dictum celebre, 15. de Trinit. c. 16. Non erunt ibi (in cælo) volubiles cogitationes noſtræ. quod Vaſques detorquet non probè, diſp. 54. c. 1. n. 2. & 3. in 1. p.

Beatitudo Angelorum, quoad viſionem Dei inuariabilis, quoad ſpeciales reuelationes variabilis.

D. Thom. Ioan. 14. 2.

D. Auguſt. D. Fulgent.

Quomodo Auguſtinus dicat, nō eſſe volubiles cogitationes Beatorum.

D

2. At verò, ſi quis petat, vnde iſta oriatur permanentia? D. Ambroſ. reſpondet, ex eo oriri, quòd Deus viſus, ſit omne bonum incommutabile: nam in lib. de bono mortis, cap. vltimo, ſic loquitur: Demonſtra nobis Domine illud bonum ſimile ſui, indiſſolubile, in quo æterni ſimus agnoſcentes omne bonum. Sed D. Bern. rem latiùs explicans ſerm. 23. ſuper Cantic. præmittit, Deum quidem, etſi in ſe incommutabiliter permanentem, tamen vel gubernando, vel iudicando mundum, quodammodo ad nos moueri, ſeu potiùs nos mouere: at verò in cælo cùm ſe demonſtrauerit Beatis quieſcentem, ipſos quoque ſtabiles ac quietos effecturum. eius verba ſunt: O verè quietis locus, in quo Deus non quaſi turbatus ira, nec velut diſtentus cura percipitur, ſed quieſcens! hic ergo verè quieſcitur. Tranquillus Deus tranquillat omnia, & quietum aſpicere, quieſcere eſt. Ita Bern. Vnde Auguſtin. 11 de Ciuitate 31. Diem ſeptimum, ait, gloriæ deſtinaſſe Deum, quia requieuit in illo; quare ſequutum, vt è ſex diebus, quibus operatus eſt, ſolus ſeptimus nec mane, nec veſperam habere dicatur, Geneſ. 2. 2. quo ſtatus gloriæ omnis viciſſitudinis expers ſignificaretur. Ideo, inquit, in requie ſua, quæ non habet veſperam, ſanctificauit ſabbatum. Et

D. Ambr. Inuariabilitas beatitudinis oritur ex eo, quod Deus viſus, ſit omne bonum.

D. Bern.

E

Tranquillus Deus tranquillat omnia, & quietum aſpicere, quieſcere eſt.

D. Aug. Sabbatū primum, quia dies gloriæ & quietis, non habet mane nec veſperam. Geneſ. 2. 2.

A Et rurſum eodem lib. cap. 22. Itaque, ait, non ſolùm æterni, ſed etiam beati ſunt; non autem, quo beati ſunt, Deus illis eſt, à quo creati ſunt, illius quippe indeclinabiliter participatione, & contemplatione fruuntur. Et D. Hieron. ad cap. 25. Iob. Angeli omne liberum ſuum arbitrium in ſolius Dei charitatem verterunt, ſicque immobiles facti ſunt perſiſtentes in veritate, proinde Angelorum voluntas per amorem Dei facta eſt inconuertibilis, quæ in Deo talis eſt per naturam.

D. Hiero.

Angeli immobiles facti ſunt perſiſtentes in veritate.

B Hinc ergo ortum, vt beatitudo, quoad eſſentiale, nempe viſionem Dei, inuariabilis ſit, idque inflexibilis illa in quolibet animali pars ſuperior præfigurat: nam quoad accidentale, vt vocant, id eſt, quoad ſpeciales reuelationes, variabilis eſt, ſicut numero 1. verum diximus, animalia quoque reuerti, id eſt, incedere in partes oppoſitas. Hanc differentiam eliciont communiter Doctores ex illo Lucæ 15. 10. *Gaudium erit in cælo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente.* Quem locum egregiè explicant ea, quæ Bernard. ſcribit ſerm. 68. ſuper Cant. vbi non modò ex conuerſione, ſed ex glorificatione peccatorũ, cæleſti patrię aſſerit accreſcere in dies noua gaudia. To potas, ait, Deum noſtrũ totam habiturum ſuæ gloriæ laudem, donec veniant, qui in conſpectu Angelorũ pſallant ſibi; lætati ſumus pro diebus, quibus nos humiliaſti. Hoc genus lætitię cæli neſcierunt, niſi per Eccle-C ſiæ filios; hoc nemo vnquam lætatur, qui nunquã non lętatur. Audeo dicere expertem huius beatitudinis ipſam beatam vitam, niſi ſi dignetur fateri, quòd per charitatẽ ea in me fruitur, & per me. Aliquid ſanè videtur etiam perfectioni illi acceſſiſſe ex me. Denique gaudent Angeli ad pœnitentiam peccatoris. Quòd ſi deliciæ Angelorum lacrymæ meæ, quid deliciæ? Hucuſque Bernardus.

Luc. 15. 10.

D. Bern.

Non modò ex conuerſione peccatorum, ſed etiam ex eorum glorificatione creſcit gaudiũ in Angelis. Lætitiam pro cõuerſione peccatorum cæli neſcierunt, niſi per Eccleſiæ filios.

Si deliciæ Angelorum, lacrymæ pœnitentium, multò magis deliciæ eorum in cælo.

3. Aliter accipi poteſt inconuertibilitas illa, & reuertibilitas in ſanctis animalibus, vt per vtrunque declaretur, beatos illos ſpiritus ita rebus noſtris adminiſtrandis occupari, vt tamen ab intuitu, & præſentia diuinæ maieſtatis non diuellãtur; quod quidem expreſſum eſt illo Matth. 18. 10. *Angeli eorum ſemper vident faciem Patris.* Vbi de cuD ſtodibus Angelis ſermo eſt. Quod quidem conſiderans Gregor. Magnus 2. Mora. cap. 2. ac ſimul illa verba cap. 1. lib. Iob. *Cùm veniſſent filij Dei, vt aſſiſterent coram Domino*, iure quærit, quomodo veniant, vt aſſiſtant coram Domino, qui ſemper vident faciem Domini? Et reſpondet in hæc verba: Non ſic à diuina viſione foras exeunt, vt internæ contẽplationis gaudiis priuentur; interiùs quippe exteriuſque ſciendo diffuſi ſunt, qui ipsũ fontem ſcientiæ contemplantur: quid enim de his, quæ ſcienda ſunt, neſciunt, qui ſcientem omnia ſciunt? Et mittuntur igitur, & aſſiſtunt, quia per hoc quòd circunſcripti ſunt, exeunt, & per hoc quòd intus quoque præſentes ſunt, nunquam reE cedunt. Et faciem ergo Patris ſemper vident, & tamen ad nos veniunt, quia & ad nos ſpirituali præſentia foras exeunt, & tamen ibi ſe, vnde receſſerant, per internam contemplationẽ ſeruant. Hæc à Gregor. Quibus verbis optimè declarat, quomodo beati ſpiritus, & immobiliter Deum videant, & nihilominus moueãtur ad miniſteria.

Angeli ita noſtris rebus incũbunt, vt à præſentia Dei non diuellantur.

Matth. 18. 10.

Greg. Mag. Iob. 1. 6.

Quæ ſcienda ſunt quomodo neſciant, qui ſcientem omnia ſciunt?

Per hoc, quòd circũſcripti ſunt, Angeli exeunt: per hoc quòd intus præſẽtes ſunt, nũquam recedunt.

Breuiùs idipſum; & ingenioſè declarauit Bern. ſerm. 5. dedicationis Eccleſiæ ad eadem verba Matth. 18. *Angeli eorum in cælis ſemper vident faciem Patris.* Sic videlicet, inquit, paruolorum cuſtodiæ deputati, vt non priuati vllo modo bea-A titudine ſua. Hinc eſt quòd Ioannes ſanctam ciuitatem Ieruſalem deſcendentem vidit, ſtantem non potuit intueri. Sic Bernard. Vidit ergo Ioannes deſcendentem, quam ſtantem ſimul videre non potuit, cùm tamen reuera ſimul ſtaret: vtrumque enim, ſi non oculis, tamen ipſa mente ſine contradictione ſtare poſſe intelligebat: vt deſcenderet quidem in Angelis miniſtrantibus, ſtaret autem in eiſdem intuentibus diuinam eſſentiam: mobiles nempe nobis, immobiles Deo. Nam eodem cap. Ioannes & deſcendentem vidit, & in quadro poſitam. Forma verò quadrata immobilitatis, & conſtantiæ ſymbolum eſt. Re-B ctè igitur ex his illuſtratum manet, quomodo ſancta animalia ſtabilia ſimul, & flexibilia ſint: Deum enim ſemper & vbique vident, faciebus videlicet ſtantibus, ac in omnem partem proſpicientibus, & in omnem partem ſe mouent, multipliciter vertibilia & inſtructa vt occurrant laborantibus.

D. Bernard.

Apoc. 21. 2.

Ieruſalem deſcendit in Angelis miniſtrãtibus: ſtat in iiſdẽ intuentibus Deum.

Mobiles nobis, immobiles Deo.

Ideo Ioannes vidit Ieruſalem deſcendentem, & in quadro poſitam.

De ſignificatione pedum.

SECTIO VIII.

1. *Animalia rotundos habuiſſe pedes, & crura recta. vnde bipedia oportuit eſſe, non ſolùm propter figuram humanam, ſed propter motum in quamlibet partem. Expenditur lectio Septuaginta.*
2. *Pedes recti affectus recti, Pſal. 72. Quid ſit in re morali rectum, cognoſcitur ex definitione recti apud Euclidem. Illuſtratur per Ambroſ. Exemplum Virgo Maria, rectitudine mira pollens.*
3. *Affectus Angelorum recti, quia deuiare à rectis nequeunt. Euthymij explicatio ad verba Pſal. 32. Locus D. Auguſt. & locus vnus D. Ambroſ. pro rectitudine Angelorum.*
4. *Plantæ rotundæ ſignificant affectus Angelorum perfectos. Locus Hieronymi ad 25. Iob, illuſtratur loco Apocal. 2. Deinde rotundis plantis, ſignificatur obedientia Angelorum, ex Theodoreto.*

1. SED & illud in pedibus, & plantis conſiderandum eſt, quod de illis à Propheta dicitur, Verſ. 7. *Pedes eorum pedes recti. Et planta pedis eorum, quaſi planta pedis vituli, & ſcintillæ, quaſi aſpectus æris candentis.* Hebræo, *Aſpectus æris candentis; color æris politi.* Septuaginta: *Pedes eorum pennati.* Noſter legit, עגל quod dempto ו vitulum ſignificat. Ionathan, Rabbi Salomon, & Aquila, עגול quod ſignificat rotundum, & reddit ſenſum valde aptum; habuiſſe ſcilicet plantas teretes, ac rotundas, ſicut & tibias, ac adeò aptas, vt quoquo verſùs facilè mouerentur. Ex eo autem quòd & peE des, & tibiæ habuerint figuram rotundam, ac rectam ſine vertebris, apertè colligitur, fuiſſe animalia bipedia, non quadrupedia; alioqui non eſſent recta crura, ac rotunda: non enim iiſdem pedibus in omnem partẽ ambulaſſent; ſed duobus, verbi cauſa, in Orientem, tractis interim cæteris, ſeu non gradientibus, ſicut nõ iiſdem alis in omnem partem volabant, quia plures duabus habebant alas. Præterea res cò magis conuenit; quia in textu dicitur, habuiſſe animalia humanam formam, ergo omnino bipedia oportuit eſſe. quod verò Septuaginta tranſtulère, *pedes pennatos*, cohærebit,

Varia lectio.

Animalia bipedia, cruribus rotũdis, ac rectis.

Bipedia, quoniam habebant humanam formam.

Pedes pennati, ob celeritatem.

rebit, ſi ſenſum tranſtuliſſe dicamus, quaſi voluerint ſignificare veloces ob figuram expeditam. Addunt & Septuaginta quòd Hebraicè (vt Hieronymus annotat) non legitur, *Alæ eorum leues, & ſcintillæ quaſi aſpectus ignis candentis.* Significat verò, pedes habuiſſe abſque vlla inæqualitate reretes, vt ſplendor ex illis, tanquam è polito ære, ſcintillare videretur. Iam ad ſignificationem veniamus.

Pedibus ſignificantur affectus voluntatis. Pſal.72.2. D.Auguſt. *Rectum cor intelligitur ex definitione recti apud Euclidem.* *Actus, qui à regula prudentiæ, ad rectum finem æquabiliter fluit, rectus eſt.*

2. Pedibus in Scriptura ſignificantur affectus voluntatis, Pſalm.72.2. *Mei autem penè moti ſunt pedes.* Ad literam parum abfuit, quin voluntas à recto declinauerit. Congruit annotatio Auguſtini: Quando, inquit, commoti ſunt pedes, niſi quando non erat rectum cor? Quid ſit autem rectum eſſe cor, colligere debemus ex definitione recti, B quam ponit Euclides lib.1. definitione 4. Eſt id, cuius medium æquabiliter ſua interiacet puncta. Igitur in re morali forma eius actus, qui non ſubſultat ab extremis, id eſt, à regula prudentiæ, quam tanquam punctum initiatiuum habet, & à debito fine, qui eſt illi punctum terminatiuum. Ea, inquam, forma, quæ ſic æquabiliter fluit, recta eſt moraliter. Concinit Auguſtin.lib.de Baptiſm. cap.10. vbi ait, Rectum eſt, quod non tollitur intus, nec foris. Vnde Ambroſ. in Apologet. Dauid, cap.14. conſcientiam rectam definit illam, quæ nullis eſt inflexa peccatis, qualis fuit in Virgine ſacratiſſima; nam vel ob id Iſai.11.1. nomine virgæ ſignificatur, *Egredietur virga de radice Ieſſe.* Vnde C illud Damiani Cardinalis relati à Caniſio 3. de Maria Deipara. Germinat, inquit, virga Ieſſe, ac de tortuoſa radice generis humani in rectitudinem erumpens, omnem ignorat nodoſitatem. Videlicet in rem miram, quòd de tortuoſa radice peccati, ipſa prodierit recta & ſine peccato. Atque hinc elicit D. Ambroſ. in lib. de exhortatione ad virginitatem, quales cæteræ Virgines eſſe debent. Ipſa, inquit, eſt virga germinans florem, quia pura eſſe debet, & ad Dominum libero corde directa virginitas. Ita Ambroſ.

D.Auguſt. *Rectum, quod non tollitur intus, nec foris, ex Aug.* D. Ambroſ. *Conſcientia recta, quæ nullis eſt inflexa peccatis.* Iſai. 11.1. Damian. Card. *Maria virga recta de tortuoſa radice generis humani.* D. Ambroſ. *Virginitas pura & recta.*

3. Significatur ergo per pedes rectos, affectus voluntatis Angelicæ rectos eſſe: in illa enim primæua rectitudine conſtantiſſimè perſeuerant, nec fieri poteſt, vt vllo modo deprauentur, aut à recto D deflectant. Vnde Euthymius ad illa verba Pſalmi 32.6. *Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum,* per cælos intelligit ſanctos Angelos, quos ſpiritus, inquit, ſanctificauit, in bonóque proinde confirmati, nullo modo mouentur ad malum, videlicet ipſo Spiritu ſancto, veluti tinctura quadam, conſolidati, ac roborati ab initio. Ita Euthymius. Iure autem verbo Domini, quod rectum dicitur eodem Pſalm.32. & Spiritu ſancto, qui ſimiliter rectus pronunciatur Pſalm.50.12. firmitas ac virtus Angelorum com- E probatur, vt non alia exiſtimetur eſſe, quàm participata quædam rectitudo, qua à Deo quaſi pendens æquabiliter ſeſe habeat ad cæteras res creatas. Vnde illud D. Auguſt. ad Pſalm.95. Quia fixum, inquit, cor in Domino, ideo rectum: nam cùm rectus ſit Deus, quando in illo figis cor, forma tibi fit, vt ſit tibi cor rectum. Sic Auguſt. Quò autẽ eiuſmodi adhæſio fuerit maior, eò erit rectitudo conſtantior, ac ſibi in omnia ſimilior.

Affectus voluntatis Angelicæ recti. Euthym. Pſal.32.6. *Angeli per Spiritum ſanctum conſolidati, ac roborati.* *Angeli per verbum, & per Spiritum ſanctum rectificati.* Pſal.50.12. D.Auguſt. *Fixum cor in Domino, rectum eſt.*

Iure ergo ex ſtabili illa animalium perſpicacitate, qua Deo ſemper, & vbique intendunt ſuperiori corporis parte, naſcitur in ea, quæ eſt inferior, crurum tam conſtans, támque ſibi ſemper ſimilis rectitudo, vt à primo ſuæ creationis arti- A culo, ne minimùm quidem declinauerint à Deo, qua de re egregiè dictum eſt ab Auguſt. de Ciuitate 11.cap.9. De Angelis, inquit, dicendum putaui, quæ huius ciuitatis & magna pars eſt, & eò beatior, quòd nunquam peregrinata eſt; quibus verbis non ſignificat Auguſtin. Angelos nunquam fuiſſe viatores, cùm reuera etiam ambulauerint in fide ea duratione, qua ſibi meruère gloriam, ſed facta comparatione cum dæmonibus, qui exorbitarunt in malum, conuenienti vocabulo dixit, nunquam peregrinatos, quia non incertè vagati ſunt, ſed ſemper ad exactiſſimam iuſtitiæ libram, greſſus ſuos direxerunt, & quaſi modulati ſunt. Vnde D. Ambroſ. in lib. de Noe, & Arca, optimam pro re præſenti rationem aſſi- B gnat, quare Angeli dicantur filij Dei in Scriptura ſacra; Quia fideles, inquit, illos in viis ſuis ſemper expertus eſt; fideliter autem ambulare in viis Dei intelligit Ambroſ. ita ſuos affectus dirigere ad Deum per viam mandatorum ipſius, vt nec declinetur ad dexteram, nec ad ſiniſtram.

D.Auguſt. *Angeli nunquam peregrinati ſunt à Deo.* *Angeli ad exactiſſim. iuſtitiæ librã greſſus, id eſt, actus ſuos direxerunt.* D. Ambroſ. *Quid ſit, fideliter ambulare in via Dei.*

4. Sed & illud conſideratione dignum, quòd recta animalium crura in plantas vitulinis ſimiles, hoc eſt, rotundas, deſinebant; quo ſignificatur, affectus voluntatis Angelicæ perfectos eſſe: nam figura rotunda perfecta eſt. Vnde illud quadrare poteſt ex Hieronymo ad cap.15. Iob. Beati ſpiritus omne liberum arbitrium ſuum Dei ſolius charitate vertunt. Quaſi dicat, Omnes motus voluntatis in gyrum quaſi charitatis ad per- C fectum educunt. Et poteſt illuſtrari illo Apocal. 1.13. vbi viſus eſt Ioanni Angelus zona aurea circundatus ad mammillas, quæ quidem cordis, ac adeò voluntatis ſedes eſt. Aurea namque zona charitatem ſignificat, quæ in modum circuli redacta, non iam ſolam charitatem, ſed perfectam repræſentat: dum verò Angeli quaſi cor, id eſt, voluntatem ambit, illud vnum oſtendit; omnes intra illam affectus charitatis acceſſione perfici. Deinde illud in rotundis plantis optimè quadrat literæ; vt per eas indicetur æqualis facilitas incedendi in quamlibet partem, quod Propheta quaſi confirmans addit: *Vbi erat impetus ſpiritus, illuc gradiebantur.* Et Theodoretus annotat, ſummam D eſſe ſupernarum poteſtatum in omnibus obedientiam, vtpote ad omnem quaſi venti flatum verſatilium. Hæc de pedibus abundè.

Affectus voluntatis Angelicæ perfecti ſunt. D.Hieron. *Angeli liberum arbitrium, Dei charitate vertunt, hoc eſt, in gyrum perfectionis ducunt.* Apocal.1.13. *Omnes Angeli affectus, charitatis acceſſione perficiuntur.* Theodoret. *Summa Angelorum in omnibus obedientia.*

De rotarum numero, & forma.

SECTIO IX.

E 1. *Rotas eſſe quatuor ob eaſdem rationes, quibus animalia probantur eſſe quatuor; apertè autem probatur ex cap.10. vbi quatuor ponuntur.*

2. *Forma rotarum deſcribitur. Item color, ac motus.*

3. *Improbatur noua opinio de forma rotarum, quod ſit contra omnes tum veteres tum modernos Doctores.*

1. POST Viſionem animalium apparuit Prophetæ aliud non minus miraculum, de quo ſic, Verſ.15. *Cùmque aſpicerem animalia, apparuit rota vna ſuper terram iuxta animalia, habens quatuor facies: & aſpectus rotarum, & opus earum, quaſi viſio maris: &*

Varia lectio.

Vna ſimilitudo ipſarum quatuor. Verſ.16. *Et aſpectus earum, & opera, quaſi ſit rota in medio rotæ.* Verſ.18. *Statura quoque erat in rotis, & altitudo, & terribilis aſpectus.* Heb. pro, *Statura erat eis; Dorſa erant eis.* Eſt prima quæſtio ſimilis ei, quam Sectione 1. diſputauimus de animalibus, fueritne vna, an plures rotæ? Et Lyranus quidem vnam fuiſſe autumat; ſicut & vnum animal; dici verò rotas in numero plurali propter plures facies, ſiue circulos, ſicut quatuor animalia, ob quatuor facies in vno animali. Verùm ob eaſdem rationes exiſtimamus, rotas quoque fuiſſe quatuor, id eſt, ſingulis animalibus ſingulas rotas appoſitas, maximè quia cap. 10. diſertè ponuntur quatuor. *Vidi,* inquit, *& ecce quatuor rotæ iuxta Cherubim: rota vna iuxta Cherub vnum, & rota alia iuxta Cherub vnum,* &c. Ita ſentit Theodor. Nam ſic ait: Rotam vnam in vnoquoque animalium iunctam contemplabatur; aitque dici quidem priùs rotam vnam, quoniam ita erant inter ſe ſimiles, vt planè vna eſſe viderentur. Hæc de numero.

Lyran. Fueritne vna, an plures rotæ? Vnam aſſerit Lyranus. Quatuor rotæ probantur ex contextu. Theodoret.

2. Formam ſic habebat. *Statura,* inquit, *erat in rotis, & altitudo, & horribilis aſpectus.* Statura hîc pro ambitu ponitur, ſiue pro circulo, quem Græci vocant Περιφέρειαν; & eſt ſenſus: rotas habuiſſe ingentem peripheriam. In Hebræo *dorſa eorum.* Similiter in Chaldæo. Canthos aliqui vertunt, id eſt, circulos ferreos, quibus rotæ cinguntur, non tamen videntur attingere ſcopum: nam hoc loco non agitur de materia, ſed de forma rotarum. Cùm verò dicitur in eis eſſe altitudo, innuitur ſemidiameter, ſicut peripheria, in ſtatura. E duobus ergo circulis interſecantibus ſeſe ad angulos rectos ſphærales, ſeu per modum perfectæ crucis, vtrobique vnaquæque rota compacta cernebatur; qualis eſt ſphæra materialis cum ſuis coluris: idque ſignificat Propheta, cùm ait: *Et aſpectus earum, & opera quaſi ſit rota in medio rotæ.* Et quia ex eiuſmodi compoſitione, quatuor manent in quatuor partes ſemicirculi, propterea rotæ dicuntur habere quatuor facies. Color earum dicitur hîc, *tanquam viſio maris,* id eſt, cæruleus. in Hebræo: *Sicut viſio Tharſis,* quod Lyranus, & Vatabl. ex Rabbi Salomone interpretantur lapidem pretioſum coloris cærulei. Symmachus vertit, *ſicut viſio hyacinthi;* qui ſiue lapis, ſiue flos ſit, eundem colorem refert. Porro ingens moles rotarum erat, & horribilis aſpectus; nam per circulos earum quoquouerſùs ſtatis ſpatiis ſparſi erant oculi: ſingulæ autem ſingula ſequebantur animalia, ad motúmque eorum pariter mouebantur, ſimilitérque ac illa non conuertebant ſeſe, cùm in contrariam partem ibant, quia in oppoſitas partes habebant circulos ſecundùm quos mouebantur, ſicut animalium facies.

Statura rotarum, id eſt, ambitus rotarum. Varia lectio. Altitudo eſt ſemidiameter. Rota in medio rotæ, id eſt, vnus circulus immiſſus per alium. Quatuor ſemicirculi, quatuor facies. Varia lectio. Lyranus. Vatab. Rab. Salom. Rotarum cæruleus color. Symmac. Rotarum deſcriptio.

3. Hæc verò, quæ hactenus de rotis diximus, ſunt iuxta communem veterum Doctorum, & cæterorum interpretum ſententiam. Eſt illa omnino noua, quæ paucos ante annos prodiit, ac proinde nouæ quoque in eiuſmodi rotis, ſicut in animalibus, vt ſuprà vidimus, comminiſcitur. Et omnino contendit, currum iſtum, in quo diuina maieſtas apparuit, communibus carrucis eſſe ſimilem, nec rotas aliter eſſe accipiendas, quàm apud nos ſunt; planas, ſcilicet, canthis in orbem directè ductis. Cùm tamen recondita huius throni myſteria exigere ſub quaſi iure videantur extraordinarium fabricæ apparatum, & à communi vſu alienam formam, ſi non quoad ſubſtantiam, ſaltem quoad modum ſupereminen-

Noua opinio de rotis. Throni myſteria exigunt, vt extraordinaria ſit fabrica.

A tem. Itaque fuerit quadriga, fuerit currus, fuerint rotæ, ſed tamen inſunt aliqui modi, ſpeciéſque tales, vt opus ipſum appareat illico à communibus, ac triuialibus carrucis alienum. quod quidem rectè cernitur è formatis rotis, ac animalibus, vt à nobis cum cæteris omnibus tum veteribus, tum modernis Autoribus explicata ſunt ex ipſis contextus viſceribus concinnata interpretatione. Quo fit, vt poſita differẽtia in ſolis illis figurarum aſpectibus ac modis, omnibus contrariæ ſententiæ argumentis facile fiat ſatis. Nec poſſumus non mirari Autores hos nouos affirmare auſos, cæteros omnes interpretes abs re commentatos hunc locum Ezechielis, cùm tamen

Rotarũ noua deſcriptio reprehenditur.

B experientia doceat neminem magis loqui abs re, quàm qui, vt plures loquuntur, loqui contemnit: neceſſe enim eſt, exorbitet aliquando, quale eſt, vt ego credo, Deum in carruca, vel in plauſtro ponere.

De ſignificatione rotarum.

SETIO X.

1. *Rotæ ſignificant omnium rerum creatarum certos perfectóſque curſus ſub Deo moderatore; res omnes circulos quoſdam in hoc mundo agere. Primùm tempora, Geneſ.8. Chryſoſtomus, Hugo Cardinal. D. Auguſt.*
2. *Rotæ generationum, quarum veluti centrum eſt terra, Eccleſ.1. Explicat Hieronymus. Rotæ eiuſmodi quomodo ſequantur animalia, explicat Origen. eſt & rota fluuiorum, & qualis ſit, oſtendit Sapiens, explicat Auguſt.*
3. *Rota ſolis ex eodem Eccleſ. & Pſalm.18. Deo primum tribuitur, Pſal. 118. & Angelo motori, ex Diuo Ambroſio. Vniuerſalis rerum omnium circulatio optimè ex Auguſt.*
4. *Deus in cœlo quaſi curru ſedens motibus creaturarum vtitur; declarat id Theodoretus, item Auguſtinus.*

D 1. NVNC introſpiciamus myſteria. Singulæ rotæ ſingulis animalibus coniunctæ, autore D. Hieronymo, ſignificant certos, atque perfectos omnium rerum curſus ſub Deo moderatore. Nam ſiquis altiùs intendat animum, inueniet creaturas omnes quaſi circulos in hoc mundo agere. Vt enim quæ nobis magis familiaria ſunt, primo loco ponantur: perpetuus quidam eſt in his inferioribus temporis circuitus, de quo eſt illud Geneſ.8.22. *Cunctis diebus terræ, ſementis, & meſſis, frigus & æſtas, æſtus, & hyems, nox, & dies non requieſcent;* ad nutum ſcilicet Domini Dei (ait Chryſoſtom.) ire in ſuos circulos. Hæc temporis rota (ait Cardinal. Hugo) quatuor habet facies, nempe ver, æſtatem, autumnum, hyemem: quòd

D. Hieron. Rotæ ſignificant certos rerum curſus ſub Deo moderatore. Perpetuus in inferioribus temporis circuitus. Geneſ.8.22. D. Chryſoſt. Hugo Card.

E autem viſæ ſint rotæ ſuper terram, animaliúmque ſequi veſtigia, huic rotæ maximè conuenit, quoniam tempus omnia terrena proterit: ſanctorum verò animalium ſi non proterit ſubſtantiam, ſaltem pedibus, hoc eſt, affectibus, appropinquat: nam variè quoque afficiuntur, modò pro hac re, modò pro illa, quæ in re temporis quoque viciſſitudinibus obnoxia ſunt. Vnde Auguſt. de Ciuitate, Angelorum, ait, temporalia rapere tempus, id eſt, eſſe quaſdam in Angelis operationes, quæ quidem perpetuò manent: qualis eſt viſio, amórque beatificus, quæ volubi

Temporis rota, quatuor facies habet. Tempus omnia terrena proterit. Pedibus animalium, hoc eſt, affectibus dominatur. D. Auguſt. Angelorum temporalia rapit tẽpus.

volubiles non ſunt, euntes,& redeuntes (vt Auguſtin.loquitur) alias verò eſſe,quæ tempori ſubneiuntur, & cum eo voluuntur in modum rotæ, vt ſunt ſpeciales reuelationes, & affectus circa eiuſmodi reuelata.

Eccleſ. 1. 4. *Generationum rota.* Nazian. D.Hieron. *Rota generationum quomodo à D. Hieronymo efformetur.* D.Auguſt.

2. Eſt & generationum certa, & quaſi in rotam continenter ducta ſeries, qua de re Eccleſ. 1. 4. *Generatio præterit, & generatio aduenit, terra autem in æternum ſtat,* quaſi centrum, videlicet, harum reuolutionum: vel cum Nazianzen. Orat. 4. de Theolog. quaſi hypoſtaſis generationum ſuccedentium. Et quidem Hieronymus ad prædicta verba Eccleſ. rectè hanc effigiaoit rotam, cùm dixit: Aliis morientibus naſcuntur alij, & quos videras non vides; incipis videre, quos non videras, ſicut in rota, quæ partes modò eleuantur, apparent nobis, mox tamen deorſum vergont, & occultantur. Sed & Auguſt. aut quiſquis ille eſt, qui ſcripſit librum de cognitione veræ vitæ, c. 27. Arbores, inquit, herbæ, animalia, creſcendo, ſeneſcendo, putreſcēdo, iterúmque recreſcendo, quodammodo circuloſè circúaguntur. Similiter autē hæc rota generationum animalia ſequitur, quoniam Angelorū ductu ſpecialiter adminiſtrantur. Vnde Origen. homil. 14. ſuper Num. ait, Angelos promouere animalium natiuitates, virgultorum ac plantationum incrementa regere, quaſi communes mundi aurigas.

Generationum rota animalia ſequitur, quoniam Angelorum ductu regitur. Origen. *Angeli communes mundi auriga.* *Fluuiorum rota.* Eccleſ. 1. 7. *De matrice abyſſo in eādem per gyrum ebullire fluuij.* D.Hieron. D.Auguſt. *Angeli deductiones fluuiorum curant.* Apoc. 16. 3.

Notat quoque eodem capite Sapiens, fluuiorum perpetuos quaſi in orbem ductos curſus, cùm ait: *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat: ad locum, vnde exeunt flumina, reuertuntur, vt iterum fluant.* Optimè Hieron. ibidem, de matrice quidem abyſſo, in ſua ſemper quaſi per gyrum ebullire principia. Conſonat Auguſtin. vbi proximè ad prædicta verba Eccleſ. Aquæ, inquit, iugiter fluendo, quaſi peracto circulo in ſuos fontes reuertuntur. Eodem modo & totas has fluuiorum trahunt Angeli, quia iuxta prædictam differentiam eis præſident. Nam Apocal. 16. 3. *Angelus aquarum* non eſt ſolùm is, qui toti elemento aquæ præſidet, ſed qui pariter deductiones fluuiorum ac fontium curat.

Cælorum rota. Eccleſ. 1. 5.

3. Magnificentior autem, ac longè, latéque pateotior eſt cæleſtium corporum, ac planetarum circulatio. Eſt in eodem libro Eccleſ. ſpecialis mentio de ſole. *Oritur, inquit, ſol, & occidit, & ad locum ſuum reuertitur, ibique renaſcens gyrat per Meridiem, & flectitur ad Aquilonem, luſtrans vniuerſa in circuitu pergit ſpiritus, & in circulos ſuos reuertitur.* Quibus verbis oon ſolùm quotidianæ ſolis conuerſiones deſignantur, ſed etiam annuæ, quibus per ſigna Zodiaci ad vtriuſque poli tropicos ſolennes, itque reditque vias. De vtraque conuerſione eſt etiam illud Pſalm. 18. 6. *A ſummo cælo egreſſio eius, & occurſus eius vſque ad ſummum eius,* interprete Caietan. priori enim membro ſignificatur motus ſolis raptus ab Oriente in Occidentem, poſteriori motus eiuſdem naturalis ſupra polos Zodiaci, ab Occidente in Orientem. Conſtans autem, ac perfecta in eiuſmodi motibus ratio tribuenda primùm Deo eſt, iuxta cuius præſcriptum perſeuerat. Vnde illud Pſal. 118. 89. *In æternum Domine verbum tuum permanet in cælo.* De hoc ipſo explicat D. Ambroſ. Nulla, inquit, in ſole præuaricatio præſumptæ adeò conſtitutionis manet immutabilis demutatio, & conuerſio vertere ordinem neſciens, &c. Deinde id ipſum tribui debet intelligentiæ motrici, quæ ad nutum Dei inuariabiliter mouet, idcirco hîc rotæ animalia ſequuntur, & ad eorum nutum pariter mouentur. Fuerit ergo ſatis oſtendiſſe in his certos, & quaſi in orbem ductos ſub Deo motus: nam de rebus omnibus generaliter idem pronunciat Auguſtinus lib. illo 3. de Trinitate iam citato: cap. enim 6. ſic ait: Continuato quaſi fluuio labentium rerum, ex occulto in promptum, ex prompto in occultum fit vbique circulatio.

Quotidianæ, atque annuæ ſolis conuerſiones. Pſal. 18. 6. Caiet. Pſal. 118. 89. D. Ambroſ. *Nulla in ſolis motu præuaricatio.* D.Aug. *Continuatus fluuius labentium rerum.*

Deſcribitur currus Dei. Theodor. *Quomodo Deus immutabilis moueri dicatur.* D.Auguſt.

4. Erit ergo ſenſus, iuxta ea, quæ diximus, Deum quatenus inferiori huic mundo præſidet, ſupremo illo, quaſi curru quodam vehi, quem variis creaturarum motibus, quaſi rotis impoſitum beati illi ſpiritus agant perpetuo, non quidem temone, aut iugo trahentes, ſed ſolo nutu: nam ſpiritum vitæ in rotis, ſpontaneum in eis motum interpretatur Theodoretus. Vnde hæc ſubdit: Diuinum vehiculum per ſe currebat, animalibus præeuntibus, ac rotis per ſe motis. Nam licèt Deus ipſe non mutetur ex ſe de loco in locum, tamen moueri dicitur, quatenus per ipſos creaturarum motus variè ſe cognoſcendum exhibet. Vnde eſt illud D. Auguſt. 3. de Trinit. cap. 4. Illic, inquit, id eſt, in cælo, Dei voluntas in ſpiritibus, ſumma pace, atque amicitia copulatis, & in vnam volontatem quodam ſpirituali charitatis igne conflatis, tanquam in excelſa, & ſancta ſede præſidet: inde verò ſe quibuſdam ordinatiſſimis creaturæ motibus, primò ſpiritualibus, deinde corporalibus per cuncta diffuodit, ad ſe ipſum in eis, ſicut oportere nouit, ſignificandum. Ita Auguſt. Vnde Theod. per rotas, interpretatur Dei præſentiam corpulenter exhibitam. Quatuor ergo rotarum facies, ſiue ſemicirculi, quoniam ideo ponuntur, vt oſtendatur, rotas in quatuor partes eſſe vertibiles, quio ſeſe interim conuertant, in hoc certè ſenſu, qoem proſequimur, id ſignificant; eſſe res omnes in prædictis illis ſuis motibus maximè obedientes Angelis adminiſtrantibus, & per illos Deo. Vnde Ambroſ. loco citato, Vna omnium, inquit, eſt obedientia, diſcretis in muneribus indiſcretam præſcriptionis tenere concordiam. Ita ille. Vnaquæque igitur res ſub Deo rotæ inſtar eſt io omnem partem flexibilis, vt illam quocumque velit, impellat: id enim ſignificat indiſcreta concordia cum diuina voluntate, id eſt, indeterminata quædam promptitudo ad omnem Dei Viſionem.

Per ordinatiſſimos creaturarū motus ſe ipſum Deus, vt oportet, ſignificat. Theodor. *Rota, præſentia Dei corpulenter exhibita.* *Res omnes maximè obedientes Angelis motoribus.* D. Ambroſ. *Vnaquaque res ſub Deo, rota eſt in omnem partem verſibilis.* *Quid ſit indiſcreta cōcordia rerū*

De motu rotarum.

SECTIO XI.

1. *Quòd rotæ non reuerterentur cùm ambularent, eundem habet ſenſum, ac in animalibus, ex gloſſa intermedia, vt loco Sapient. 16.*
2. *Radix indifferentiæ rotarum ad omnes motus eſt, quia ſpiritus vitæ erat in eis, id eſt, diuinus impulſus, cui ſe admodum accommodabant, ex Pſal 135. explicatore Caiet. Confirmatur ex Pſal. 103. eodem Caiet. explicatore, & ex Eccleſ. 1.*
3. *Obedientia creaturarum erga Deum ex D. Hier. quare ſpiritus vitæ dicatur eſſe in rotis & non vitæ? Locus moralis Rabbani, contra hominum inobedientiam.*

De

1. DE motu rotarũ ita in contextu, Verſ. 17. *Per quatuor partes earũ euntes ibant, & non reuertebantur, cum ambularent.* Verſ. 19. *Cumque ambularent animalia, ambulabant pariter & rotæ iuxta ea, & cum eleuarentur animalia de terra, eleuabantur ſimul & rotæ.* Verſ. 20. *Quocumque ibat ſpiritus, illuc eunte ſpiritu, & rotæ pariter eleuabantur, ſequentes eum; ſpiritus enim vitæ erat in rotis.* Hebr. pro, *quocumque ibat ſpiritus; quò erat voluntas eundi.* Septuaginta, *Vbicumque erat nubes.* Per quatuor ergo partes ibant rotæ, & non reuertebantur, cùm ambularent; quia ſcilicet, non Auſtralis tantùm in rebus Deo obſequentibus, aut tantùm Aquilonaris Orientaliſve, aut Occidentalis, ſed indifferenter in omnem loci differentiam ſuppetit facies; ne vel in illa conuertenda ad obediendum, mora fiat. Vnde ſequitur illa tam velox, & tam facilis ad motum animalium rotarum motio: *Cum euntibus,* inquit, *ibant, & cum ſtantibus ſtabant, & cum eleuatis à terra pariter eleuabantur, ſequentes ea.* quod interior gloſſa explicat: Omnia communiter, & concorditer, nulla ſcilicet, in ſubiectis creaturis contradictione orta aduersùs imperium Creatoris, quantumuis naturis ipſarum multoties contradicere videatur. Nam Deo iubente terra ſurſum, & ignis deorſum non coactè trahentur, quod quidem cùm lato diſcurſu oſtenderet Salomon Sapient. 16. 25. in iis creaturis, quibus Deus in gratiam Hebræorum ſæpe vſus eſt, naturis earum contraria iubendo. *Propter hoc,* ait, *& tunc in omnia transfigurata, omnium nutrici gratia tua deſeruiebant.* Præclarè autem dixit, *transfigurata,* ad varias ſcilicet Domini iuſſiones. Quis enim Iordanis aquas, quæ ſuopte impetu ferebantur in mare, ſuſpenſas in aëre videns, non diceret transfiguratas à propria natura? Quis ignem in fornace Babylonica à combuſtione puerorũ ceſſantem, appellaret ignẽ, & non potiùs transmutatum in quodlibet aliud innoxium elementum? Itaque verbum transfigurandi paſſiuè ſumptum eo loco ſignificat facilitatem in ipſis creaturis, vt quaſcumque Deus voluerit, etiam contrarias, in ſe recipiant figuras: æquè autem procliues ſint ad aſcendendum, atque ad deſcendendum, nec magis, vt eant, quam vt ſtent; omnino autem ſe ipſas componant ad ſuperiores leges. *Cum euntibus ibant, & cum ſtantibus ſtabant,* &c. Omnino rotarum inſtar ad quodlibet horum paratiſſimarum.

Varia lectio.

Rerũ indifferens ad obediendum facies.

Nulla in rebus contradictio erga imperium Dei.

Sapient. 16. 25.

Res transfigurata ad omnes iuſſiones diuinas.

Facilitas rerum ad quaſcumque figuras recipiendas à Deo.

2. Ratio autem, quæ redditur, huius ad omnia indifferentiæ myſterium habet; *Quia ſpiritus,* inquit, *vitæ erat in rotis. Quocumque* ergo (ait Vates) *ibat ſpiritus,* ſcilicet, animalium, *illuc eunte ſpiritu,* ſubaudi, *rotarum,* fiebat earum motus; quaſi diceret, Quocumque animalium ſpiritus impellebat ipſa animalia, eò ſpiritus rotarum impellebat rotas. Spiritus autem vtrobique erat idem, videlicet ſpiritus Dei. Vnde ſequebatur illa æquabilitas, & correſpondentia motuum, quæ verſicul. 21. expreſſa eſt. Hic ergo ſenſus Prophetæ: Non mouebantur rotæ per externum aliquem impulſum, ſed per ſpiritum interiùs viuificantem; quod quidem non eſt ita intelligẽdum, quaſi rotæ animatæ re vera fuerint, ſed quòd ita ſe mouerent ad impulſus diuinos inuiſibiliter impreſſos à Deo, & à ſanctis animalibus, vt prorſus viuere intus, imò & ratione vti ex motibus ipſis externis conijci poſſet: ſicut horologium ſi quis moueri videat, non perſpectis impulſibus ponderum, magna cum admiratione viuere iudicabit. Maiori

Spiritus rotarum, ſpiritus Dei.

Rotæ non erant animatæ, ſed quia certò mouebantur à Deo, quaſi viuere, & ratione vti videbantur. Similitudo ex communi horologio.

A autem iure Vates rotas ita moueri videns, rationem motuum reddens, ait: *Quia ſpiritus vitæ erat in rotis;* nam licet non habuerint animas informantes, ac adeò viuificantes per informationem, tamen intus habebant diuinum ſpiritum, qui perfectò illapſu quaſi viuificabat illas pulſibus ſuis, quocumque volebat circumagendo. Septuaginta pro ſpiritu nubem verterunt; qua Dei inuiſibilis maieſtas in Scriptura ſignificatur, vt hîc etiam ſignificetur inuiſibilis motio diuini Spiritus.

Per nubem, hic intelligunt 70. inuiſibilem motionem diuini Spiritus.

Huc ſpectat illud Pſalmi 135. 5. *Qui fecit cælos in intellectu,* vel cum intellectu, more linguæ. Caietan. explicat: qui fecit cælos intellectuales; id eſt, ita certò, ac ordinatè motos, vt in eiuſmodi motibus proprio intellectu, ac adeò vita omnino B videantur vti. Simile eſt illud Pſalmi 103. 24. generaliter dictum de omnibus creaturis, *Omnia in ſapientia feciſti.* Quod idem explicat: Omnia ſapientia feciſti. Cui conſonat Sapiens Eccleſ. 1. 9. *Deus creauit illam,* id eſt, *ſapientiam, & effudit ſuper omnia opera ſua.* Quoniam ita ordinatè procedunt ſecundùm naturas ſuas ante Deum, vt prorſus ſapere videantur: illo ſcilicet agente, & gubernante, interpretatur Chryſoſtomus.

Pſal. 135. 5.
Caietan.
cælos in intellectu, hoc eſt, intellectuales.
Pſalm. 103. 24.
Omnia fecit Deus in ſapientia, ſeu ſapientia, quaſi per ſe ſaperent.
Eccl. 1. 9.
Deo agente & gubernante, omnia ordinatiſſimè procedunt.
D. Chryſ.

3. Vnde D. Hieronymus ad illa Chriſti verba Matth. 8. 26. *Imperauit ventis, & mari, & facta eſt tranquillitas magna.* Omnes ait creaturas ſentire Creatorem, non viuendo, ſed obediendo: nam quæ nobis inſenſibilia, illi ſenſibilia ſunt. Idcirco C autem ſpiritus vitæ dicitur eſſe in rotis, non ſimpliciter vita, vt intelligatur, non quælibet vita, ſed vita ſapiens, apta ſcilicet, vt à Sapiente Deo gubernetur. Non poteſt autem prætermitti, quod Rabbanus Maurus ad verba Sapientiæ 16. citata ait, hac ita concordi creaturarum obedientia erga Deum, ac Angelos adminiſtros, perpetuò in hoc mundo flagellari homines, qui ſe non ita flexibiles Deo præbent, ſed multis in rebus ei contradicunt, quamquam ab eius alioqui voluntate nunquam diſcedere poſſint. Rectè enim illud eſt ab Auguſtino pronunciatum, lib. illo 3. de Trinit. Nihil, inquit, fit viſibiliter, & ſenſibiliter quod non de interiori inuiſibili ac intelligibili aula ſummi Imperatoris, aut iubeatur, aut permitta- D tur, ſecundùm ineffabilem iuſtitiam præmiorum, aut pœnarum; in iſta totius creaturæ ampliſſima, immenſáque republica. Ita Aug.

Matth. 8. 26.
Omnes creaturæ ſentiunt creatorem obediendo.
In rotis vita ſapiens, apta gubernari à Deo Sapiente.
Rabbanus Maurus.
Concors obedientia rerum, inobedientes flagellat homines.
D. Auguſt.
Omnia Deo vel iubente, vel permittente fiunt.

De colore rotarum.

SECTIO XII.

1. *Color rotarum cæruleus, ac transparens, quoniam ſplendor creaturarum eſt, obedire Deo ad nutum. Illuſtratur loco Pſalmi 118. & loco Auguſtini.*
2. *Cur viſæ ſunt rotæ colorem habere cæruleum? quoniam is color cæleſtis eſt, & res creata eò magis oſtenduntur ad cælum pertinere, quò magis cæleſtibus ſe impulſibus ſubdunt. Marino etiam colori dicuntur ſimiles, quia æſtus marinos motu ſuo exprimunt. Locus Pſalmi 76.*

E

1. DE colore rotarum ita Vates, Verſ. 16. *Et aſpectus rotarum, & opus earum, quaſi viſio maris, & una ſimilitudo ipſarum quatuor.* Hebr. pro, *quaſi viſio maris; tanquam color lapidis Tharſis.* Septuaginta, *quaſi ſpecies Tharſis.* Lectio Hebraica, & Septuaginta, *quaſi viſio Tharſis.* ambigui

Varia lectio.

Color rotarum cæruleus & tranſparens.

guitatem continet; nam Tbarſis, vt ſuprà diximus, & pro mari, & pro lapide pretioſo ſumitur. Vnde alij, *ſicut viſio hyacinthi.* Breuiter ſignificatur color cæruleus, magno cum nitore, & tranſparentia, qualis in aqua maris, ac lapidibus illis precioſis reperitur. In hoc autem ſenſu, quem perſequimur, myſterium primò fuerit, ſplendorem, & gloriam creaturarum in eo conſiſtere, vt Deo ad nutum obediant, ac ei ſubſint. Vnde illo Pſalmi 118.95. *Ordinatione tua perſeuerat dies, quoniam omnia ſeruiunt tibi*, multi, *diem*, accipiunt metonymicè, pro ipſis rebus creatis, quæ in diebus, & temporibus producuntur, ac propterea diei vocabulo appellari dignæ ſunt; quoniam ordinationi diuinæ ſubſeruientes ſum- B mam, ac ſtabilem adipiſcuntur claritatem. Quare D. Aug. 9. de Ciuit. cap. 11. ex eo, ait, æſtimationem ſuam, ac pretium ſortiri res omnes creatas, quòd ordinem ſub ſuo Creatore ſeruent: alioqui obſcuras, ac difformes eſſe, ſicut membra corporis, ſi ordinem ſub capite ſuo non ſeruent, deſtituuntur illico vigore priſtino: animæ enim influxus, concordiam, ordinémque præexigit, vt ſe communicet. Atenim quod anima in corpore præſtat, id Deus in toto hoc mundo, cuius molem, quaſi quædam mens agitat, ac toto ſe corpore miſcet, vt Poëta cecinit. Idcirco hîc dicitur ſpiritus vitæ eſſe in rotis: concludit enim Propheta, & motum, & pulchritudinem eſſe in rotis, quoniam ſpiritu infuſo quaſi viuificantur.

Gloria creaturarum, Deo obedire. Pſal.118.95.

Inde ſplendorem ſortiuntur, diemque perpetuum. D.Auguſt.

Pretium creaturarũ, ordinem ſeruare creatoris.

Vt membra ductum capitis.

Deus quaſi mens quadam mundi.

2. At cur rotarum color aſſimilatus eſt potiùs colori marino, ac hyacinthino, & non alteri? Hæc vna cauſa eſſe poteſt (vt colligitur ex Hieronymo) quoniam is color cæleſtis eſt, & maximè in mari, quaſi in ſpeculo exprimitur. Vt ergo ſignificetur, res omnes creatas, ex eo præciſè quòd æqualiter, & inuariabiliter Deo famulentur, ad cælum pertinere, colorem inde quaſi trahere, & participare videntur. Deinde rotarum aſpectum, ſimilem hîc appellari viſioni maris, id myſterium habere poteſt, autore Hugone Cardinali: vt præterquam quòd ſplendore, & quaſi colore referat mare, hyacinthos, ac adeò cælum, motu etiam ipſo ſuo conſtanti, ac rato mare, ac cælum imitati videantur. Nam mare ex impreſſione cæleſti, D ſtatis vicibus, noctu interdiùque æſtuat; ita rotæ viſæ ſunt ad motum ſanctorum animalium ite, & redire, quaſi æſtus marinus. Vt planè huc videatur reſpexiſſe Dauid in illo Pſalmi 76.20. *In mari via tua, & veſtigia tua non cognoſcentur.* Nam viæ Dei, ſunt opera ipſius, ſeu ipſæ creaturæ: iuxta illud Iob. 40.14. de Lucifero, ſeu de Angelis generaliter. *Ipſe principium viarum Dei*, id eſt, Angeli priùs à Deo creati ſunt, quàm reliquæ creaturæ. Hæ autem dicuntur eſſe in mari, Geobrardo interprete, quia mare operum Dei ſpecimen euidentiſſimum exhibet. Itaque ſunt in mari per ſimilitudinem, maximè ob conſtantiam mo- E tus reciproci, quem in ſe præferunt: nam ad impreſſionem veſtigiorum Dei ambulantis per illas, & ipſæ pariter cum illo quaſi ambulant, crebrò, ſcilicet, motæ, ad veſtigia deambulantis. Sed illud miraculo par, quòd veſtigia deambulantis Dei non cognoſcuntur. Quia reuera Deus ita deambulando non mouetur, ſed ipſæ potiùs mouentur creaturæ, & quoad hoc in mari plenè viæ tuæ, id eſt, ſimiles mari creaturæ tuæ ſunt, quòd ſicut in mari, ſiquis vltro, citróque ambularet, illud quidem moueretur, ſed deambulantis non apparerent veſtigia; ſic prorſus creaturæ à A Deo motæ, nullum tamen Dei motí veſtigium demonſtrare poſſunt, manens quippe immotus ipſe, dat cuncta moueri.

Color marinus & hyacinthinus, cæleſtis eſt. D.Hiero.

Res creata, ex eo præciſè quòd Deo famulantur ad cælum ſpectant. Hugo.

Creatura, mare ac calum motus conſtantia imitantur. Pſal.76.20.

In mari sũt via Dei, id eſt, opera Dei per ſimilitudinem. Iob.40.14.

Quoniam Dei ambulantis reciprocam motionem praferunt.

Veſtigia Dei ambulantis non agnoſcũtur, quia creatura potius mouentur, quàm Deus.

De oculis rotarum.

SECTIO XIII.

1. *Oculatas rotas dixit, id eſt, habentes certiſſimos motus, quaſi oculis ducibus factos. Similis locus Apocal. 4. Illuſtratur loco Matth. 6.*
2. *Locus Nyſſeni Gregorij, ex operibus rectis colligemus acumen oculorum cordis. Locus Pauli 1. ad Corin- B thios, opera, & cognitio, mutuis ſtare auxiliis ex comparatione membrorum, iuxta locum Pauli.*

1. ATENIM illud in rotis longè mirabile, quòd oculatæ vndique viſæ ſunt, variis videlicet per earum dorſa interiectis oculis. Verſ. 18. *Et totum corpus oculis plenum in circuitu ipſarum quatuor.* Hebr. & Septuaginta, pro, *corpus*, *dorſa*. Cùm noſtra lectio totum corpus oculatum ponat, ita tenendum, circumquaque ſuis oculis ſparſum. Rotas cognitione plenas interpretari poſſumus; ſed cùm per rotas intellexerimus creaturas quaſlibet Deo ad nutum obſequentes, quomodo id verum ſit, non ſtatim videbitur liquere poſſe. C Verùm ex dictis facilè perſpicietur: cùm enim oſtenſum ſit, rotas quoquouersùs moueri aptas eſſe, idque motu certiſſimo, neceſſarium fuit oculos eis in omnem partem effingere: vt inde certitudo talis motus colligeretur. Ita enim accepimus Apocal. 4.6. animalia habere oculos *antè & retrò*: id eſt, in vtraque ſui parte idoneè comparata ad certam, ac ſine errore deambulationem. Eſt enim oculus tum motionum localium, tum cæterarum actionum in animali, quaſi quidam dux, ſine quo error in promptu eſt. Significauit hoc Chriſtus Dominus, Matth. 6.22. cùm dixit: *Lucerna corporis tui eſt oculus tuus: ſi oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum erit lucidum: ſi autem oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum te- D nebroſum erit. Si ergo lumen, quod in te eſt, tenebræ ſunt, ipſæ tenebræ quantæ erunt?*

Varia lectio.

Rota cognitione plena.

Oculi in rotis ad certitudinem motus. Apocal.4.6.

Oculus dux actionum in animalibus. Matth.6.22.

Corporalem Dominus in hoc loco ſubſternit philoſophiam: nam dixerat non eſſe reponendum in theſauro cor; eſt enim cor in anima, quod oculus in corpore: ſi ergo quis in theſaurum terra abſconditum cor ſuum detrudat, perinde faciet, ac ſi oculos immittat in tenebroſum locum: quo fiet, vt totum corpus in tenebris maneat, nec membra ſuas functiones aptè præſtare poſſint: ea namque per oculos quaſi videntur, id eſt, quaſi circumſpectè procedunt in ſuis operationibus: id ſignificat, *totum corpus lucidum*, id eſt, quaſi oculatum, vt ſine errore ſe gerat. Id etiam è E contrario, *corpus tenebroſum, & tenebræ*: id eſt, membra, quæ oculo, cuius lumine illuſtranda erant, in tenebras verſo, neceſſariò & ipſæ tenebræ in agendo fiunt. Sic ergo & in anima vſuuenit, vt corde malè habente, id eſt, theſauris obſcuris inhærente, malè quoque habeat neceſſe ſit; & cæteræ partes, ac facultates animæ, quæ à lumine cordis illuſtrantur, in ſuis operationibus facilè labantur. Ex his ergo illuſtratum manet, quomodo rotæ oculatæ nihil aliud repræſentent, quàm certos illas motus in quamlibet partẽ exercere poſſe.

Membra per oculos quaſi vident, operationes ſuas ſine errore præſtando.

Sine oculis tenebra in agendo fiũt, id eſt, peſſimè errantur.

Corde malè habente, qui eſt oculus animæ, malè & ipſa habet.

2. Ob hæc Nyſſen. Greg. ad illa verba Cant. 5.14. Greg. Nyſſ.

Digitized by Google

Cant. 5. 14. *Opera recta teſtimonium perhibent oculorum acumini, & è contrario.*

5. 14. *Manus eius tornatiles*, ipſa opera, ait, teſtimonium perhibere oculorum acumioi, per ſtudia præclararum rerum egregiè ſe duci declarantia. Ita Nyſſ. Non ergo ſatis fuerit, totas bene conformatas eſſe ad motum, niſi oculorum adſit perſpicacitas, quæ motum dirigat, ſicut nec oculi etiam quicquam valerent, niſi recta illa conformatio ſubeſſet; mutuis enim hæc ſtant auxiliis; vnde illa oculorum coargutio apud Paul. 1. Corint. 12. 21. *Non poteſt oculus dicere manui, opera tua non indigeo*; quibus verbis ait Gregor. Nyſſ. vbi

1. Corint. 12. 21. Nyſſen. Greg.

A proximè, docere vult, debere corpus Eccleſiæ ab vtroque rectè comparatum eſſe, tam perſpiciendi veritate, quàm agendi vi inter ſe temperatis. Quippe quòd neque contemplatio per ſe animam perficiat, niſi adſint & opera vitam egregiam abſoluentia; neque Philoſophia occupata io agendo ſatis ſit vtilis, niſi vera pietas eorum, quæ fiunt, dux ſit. Hæc Nyſſen. Quæ quidem omnia egregiè quis expreſſerit, ſi manum oculatam propooat, cum inſcriptione hac, VIDE, QVID FACIAS.

Corpus Eccleſiæ in vtroque temperatum, in perſpiciendo & in agendo.

Manus oculata, operatio certa.

COMMENTARIVS II.

NVnc ad ipſum thronum aſcendamus, cuius conſideratio talis erit. Primùm agemus de firmamento, mox de ſono ſub illo, ac de ſuperpoſito throno: deinde de ſpecie Domini in Throno ſedentis: tertiò de mandatis, quæ Prophetæ dedit.

De Firmamento.

SECTIO I.

1. *Vnde dictum firmamentum ex Hebræo, & Græco. Vtroque idiomate ſignificatur corpus ſolidum ac firmum: vnde non rectè quis vertet, ſtellatum cælum, quòd ita vocetur octaua ſphæra.*
2. *Intelligitur ſpecies quædam cæli ſuperpoſita animalibus cryſtallinum cælum ob perſpicuitatem dictum; igne verò ſuppoſito fulgurans horrorem incutiebat.*
3. *Quomodo Deus firmamento horribili ſedens appareat? Deus ſedes ſibi eligit, pro ratione rerum quas denunciat: ita denunciaturus lenia monſtratur Eliæ ſedens in aura leni.*
4. *Illuſtratur loco Abac. 3. & enumerantur plura genera quadrigarum, quibus Deus vti ſolet. Firmamento etiam ſedet, vt dictorum ſuorum firmitatem declaret. Illuſtratur loco Iſai. 5. & loco Matth. 24. explicatore Chryſoſtomo.*

1. IN contextu ſic habetur, Verſ. 22. *Et ſimilitudo ſuper capita animalium firmamenti, quaſi aſpectus cryſtalli horribilis, & extenti ſuper capita eorum deſuper.* In Hebræo eſt, רקיע à radice רקע quod eſt extendere, ſtabilire, firmare, &c. Cùm igitur cælum ſit expanſum ſuper terram, & magna quadam ſoliditate firmatum, idcirco noſter firmamentum pro rakiah vertit hìc, & Geneſ. 1. 6. Nam & Iob 37. 18. cæli dicuntur quaſi ære ſolidiſſimo fuſi. Congruit verſio Septuaginta: reddunt enim στερέωμα id eſt, ſolidum. quare id quod Pſal. 17. 3. dicitur: *Dominus firmamentum meum*, explicat Genebrardus, ſaxum, ſeu propugnaculum, in quo tutus ſũ. Quod verò multi hoc loco, & inprimis Lyranus, cælum depingant ſtellatũ, quòd firmamentum pro octaua ſphæra ſumendum putent, quæ tota ſtellata eſt, oon videtur habere fundamentum. Nam firmamenti vocabulum quadrat in omoes cælos, vt colligitur ex dictis. Et Geneſ. 1. 17. dicitur Deus creauiſſe Solem, & Lunam, & poſuiſſe in firmamento: conſtat autem nec Solem, nec Lunam eſſe in octaua ſphæra.

Varia lectio. Cælum dicitur firmamentum à ſoliditate. Geneſ. 1. 6. Iob. 37. 18. Pſal. 17. 3. Genebr. Lyranus. *Firmamenti vocabulo omnes cæli intelliguntur.* Geneſ. 1. 17.

2. Igitur nomine firmamenti intelligitur hoc loco abſolutè cælum; ſeu ſpecies quædam cæli in aëre formata. Quod autem additur, *quaſi aſpectus cryſtalli horribilis*, autore Hieronymo, cæleſtem, vt apparet, colorem repræſentat, conuenienti, videlicet, comparatione: nam cryſtallus ex aquis mundis atque lucentibus nimio frigore concreſcere dicitur: eſt autem in ſuperioribus corporibus eximia puritas, rationalibus proinde ſapientibúſque virtutibus congruens habitatio. Hæc ferè Hieron. Congruunt verò cum eorum opinione, qui cælos ex aqua illa primigenia Dei verbo coocreta factos autumant. Cryſtallus autem, quæ ſuapte natura iucunda viſui eſt, hoc loco dicitur horribilis; quoniam ex igne inter animalia diſcurrente, ipſa quoque, & animalium corpora flagrabant, igneumque in illa perſpicuitate colorem, ac adeò horrorem cooceptum præferebat.

D. Hieron.

Cælum conueniens habitatio rationalium virtutum.

Igneus color in cryſtalli perſpicuitate horribilior.

B C

3. Ex his autem illud primum dedoci poteſt generaliter in conſiderationem, quomodo Deus firmamẽto horribili ſedens hìc appareat? Cui interrogationi, generaliſquoque illa reſpõſio primũ congruit, Deum, vt ſæpe obſeruatum eſt in Scriptura ſacra, iuxta ea, quæ deounciaturus venit, ſedes ſibi, ſeu vehicula affingere ſolitum. Nam primùm, vt 3. Reg. 19. 13. vidimus, cùm Elias profugus lateret in ſpelunca mõtis Horeb, requiſitus à Domino, quid ibi ageret? reſpondit: *Zelo zelatus ſum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum Domini, altaria tua deſtruxerunt, &c. & derelictus ſum ego ſolus, &c.* Quibus verbis Elias plus nimio exaggerauit perditum illius reipublicæ ſtatum; erat enim natura ipſa ſeuerus, animoque ardens, atque (vt fieri aſſolet in eius naturæ hominibus) omoia illico ſuſque déque acta reputabat; actum eſſe de religione, quando in ſe ſolo, etiam ad necem quæſito, tantummodo conſeruaretur. Deus igitur eruditurus Eliam, euocato illo ad oſtium ſpeluncæ, Ecce, inquit, Dominus tranſit, & ſpiritus grandis, & fortis ſubuertens montes, & conterens petras ante Dominum. Non in ſpiritu Dominus, & poſt ſpiritum commotio: non in commotione Dominus, & poſt commotionem ignis: non in igne Dominus, & poſt ignem, ſibilus auræ tenuis: è quo ſcilicet Dominus loquutus eſt ad Eliam. Miſitque illum ad vngendos duos Reges, & Prophetam, vnum nempe Eliſæum; aſſeruitque reliquiſſe ſibi ſeptem adhuc millia in populo, qui non curuauerunt genua ſua ante Baal.

Deus pro ratione, quæ denunciaturus venit, ſedes ſibi parat. 3. Reg. 19. 13.

D E

Ponderandũ verò quomodo in ſpiritu illo turbulento, io commotione, in igne deſcripſerit, & tacitè ſuggillauerit Deus naturam ipſius Prophetæ acrẽ, & valde feruidam. Sibilũ verò auræ tenuis quaſi adhibuiſſe ad illum feruorem naturæ quaſi tem

In ſibilo auræ venit ad temperandũ Eliæ animi ſtus æquo feruidum.

Digitized by Google

temperandum; ac ſi diceret, non omnia corruiſſe, adhuc meliora optanda, parciùs omittandum: nam tu ſolum te reputas relictum, & ego ſeptem millia mihi ad religionem adhuc reſeruaui. Hæc ergo blanda admonitio Dei, eſt ſibilus auræ tenuis. Nam ex Hebræo habetur, *Et poſt ignem vox ſubmiſſa ſubtilis*, qua (vt Caietan. acutè annotat) ſignificatur eruditio Prophetæ. Vox enim ad erudiendum comparata eſt, ſubmiſſio manſuetudinem ſignificat, ſubtilitas efficacitatem oſtendit eruditionis prædictæ. Solet enim Deus tacitè, ac manſuetè, ſed efficaciter ſeſe ad nos erudiendos inſinuare, vt propterea accommodatè eruditurus Eliam, atque ad temperatiorem reducturus zelum, in ſibilo auræ tenuis appareret. Hæc latiùs ad Viſionem nonam.

Sibilus auræ tenuis, blanda Dei admonitio, ſed efficax. Caiet.

4. Similiter Habacuc 3. 8. *Nunquid in fluminibus furor tuus, vel in mari indignatio tua? qui aſcendis ſuper equos tuos, & quadriga tua ſaluatio?* Nam cùm præceſſiſſet de felici ſucceſſu prædicationis Euangelicæ, addit ea, quæ attulimus, aduerſùs gentes, quæ ſe illi opponent, contra inſenſibiles creaturas ſæpe pugnaſſe, vt earum percuſſionibus commonefaceret homines; ſed non ſemper ita futurum, nec verò vſurum ſe modò iis quadrigis, quæ ſaluationis dicuntur, ſed quæ furoris, & indignationis nomina habent. Itaque (vt humano more loquamur) habet Deus in armamentaria cella ſua plures diuerſorum nominum quadrigas, vt iis pro ratione temporum, & occaſionum ſedeat. Aliæ enim dicuntur, ſaluatio; aliæ, indignatio; aliæ, commotio; aliæ, ſpiritus fortis; aliæ, ignis; aliæ, ſibilus auræ tenuis; aliæ aliis nominibus dicuntur, prout fert occaſio. Vnde hanc apud Ezechielem quadrigam, qua Hieroſolymitanis cladem denunciaturus venit, indignationem, ac furorem appellare poſſumus. Sedet igitur aptè ſupra firmamentum horribile. Quòd verò cælum, imò ſpecialiter firmamentum dixerit, cauſa eſſe poteſt, vt diuinæ ſententiæ contra eoſdem firmitas ſignificetur: nam cæli nomine in Scriptura exaggeratur prædicta firmitas. Deus enim Iſai. 42. 5. dictis ſuis æternitatem conciliare volens addit: *Hæc dicit Dominus creans cælos.* & Matth. 24. 35. *Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt.* Vbi Chryſoſt. Faciliùs, inquit, hæc firma, & immobilia deſtruentur, quàm verba mea excidant. Sedet igitur Deus in firmamento, quia firma eius ſedet contra Hieroſolymitanos ſententia.

Habac. 3. 8.

Deus inſenſibiles creaturas ſæpe percuſſit, vt ita commonefaceret homines.

Quadriga ſaluationis, furoris, & indignationis. Plures in armamentaria cella Dei quadrigæ.

Quadrigam Dei apud Ezechielẽ, vocari poſſe furorem & indignationem.

Firmamento ſedet, vt ſententia contra Hieroſolymitanos firmitas oſtendatur.

Iſai 42. 5.

Cælum Scriptura ſignificatur firmitas.

Matth. 24. 35.

D. Chryſoſt.

De ſonitu alarum ſub firmamento.

SECTIO II.

1. *Animalia mouebantur ad præſcriptum Dei ſedentis in throno; ſurrigebant ſcilicet alas, & attollebant firmamentum, deducebántque quò iubebantur, idque magno cum fragore, qui exaggeratur, & oſtendit Deum vltorem ac planè bellatorem. Locus Apocal. 1.*
2. *Sonus ſublimis Dei, Hebraicè,* Sadai, *robuſti, quòd Deus in paſſionibus, quarum ſimilitudines aſſumit, conſeruet altitudinem ſuam.*
3. *Illuſtratur loco Lucæ 1. vbi Gabriel ad Virginem ait:* Virtus Altiſſimi obumbrabit tibi: *ſignificat enim in humili generationis opere nihil futurum humile, ſed omnia altiſſima, etiam Deum ipſum, ad exequutionem eius demiſſum. Locus optimus Chryſologi.*
4. *Quòd adhibeatur nota ſimilitudinis, oſtenditur, Deo iram & perturbationes, non intrinſecus eſſe, ſed extrinſecus prouenire. Modus loquendi in Scriptura de Deo, addidit iraſci, non ſolùm iterationem iræ, ſed conditionem oſtendit, nimirum eſſe illi quaſi additiuam. Locus Auguſtini; idcirco vehitur quadriga ad puniendum, non ipſe graditur. Locus Ambroſij.*

D. Fern. in Viſ. vet. Teſt.

1. HIS, quæ diximus, congruunt ea quæ ſequuntur: nam ſub firmamento inquit, Verſ. 24. *Audiebam ſonum alarum, quaſi ſonum aquarum multarũ, quaſi ſonum ſublimis Dei. Cùm ambularent, quaſi ſonus erat multitudinis, vt ſonus caſtrorum: cùmque ſtarent, demittebantur pennæ eorum.* Notandum primò ex Theodoreto, animalia, quæ firmamentum deſuper extenſum ſuſtentabant, ita viſa Prophetæ, vt non temerè ſe mouerent, ſed ad vocem supernè latam. Deo igitur iubente vt incederent, ſurrigebant alas, ac adeò firmamentum, & thronum ſublimiùs attollebant; móxque in quam partem iubebãtur, ibant, ſed tanto cum fragore, vt non vnius rei exaggeratione Vates contentus, & ſonum aquarũ multarum, & ſonum ſublimis Dei, & ſonum caſtrorũ ad amplificationem adhibuerit. *Sonus ſublimis Dei*, iuxta Rabb. Dauid, ſonus fortis, & credit alluſionem eſſe ad vocem Dei fortiſſimam in monte Sina, Exod. 20. 18. Rabb. Salom. *Sonus ſublimis Dei*, id eſt, magnus, ſicut cedros Dei, id eſt, magnas, dicimus. Maldonatus vocem tonitrui ſignificari putat, quæ in Scriptura *vox Dei* interdum dicitur, vt toto Pſalm. 28. videre eſt.

Animalia ſub throno mouebantur ſe ad vocem deſuper latam.

Voch magna expreſſio ex more Scripturæ.

Rab. Dauid.

Exod. 20.

Rab. Salom.

Maldonat.

Pſal. 28.

Hæc omnia manifeſtè oſtendunt Deum vltorem ac prorſus bellatorem adeſſe aduerſùs impios. Nam & Apocal. 1. 15. vox Dei venientis ad Iudicem ſimiliter exaggeratur ex voce aquarum multarum. *Vox*, inquit, *illius tanquam vox aquarum multarum.* Certè id vero congruenter, quia licèt riuus aquæ, leni gratóque ſuſurro defluat, tamen vbi aquarum ingens moles, montium præſertim faucibus intercluditur, ſonus editur inconditus, & horribilis. Is ergo iraſcenti Deo congruenter ad humanam intelligentiam accommodatur: qui enim apud nos magna perturbatur ira, ſolet incondita, & horroris plena verba loqui.

Apoc. 1. 15.

Cur vox terribilis cõparatur cũ voce aquarum multarum.

Iratus ſolet inconditè & horridè loqui.

2. Maior autem hoc loco exaggeratio eſt, ex adiuncto caſtrorũ ſono, qui ſimiliter eſt inconditus, & valde terribilis. Item cùm dicitur, *tanquam ſonus ſublimis Dei*, Hebraicè eſt, שדי quod Hieronym. ad Marcellam, de decem nominibus Dei, interpretatur robuſtum, & ſufficientẽ ad omnia perpetranda. Quòd autem noſter ſublimem hoc loco verterit, ſicut Pſal. 90. 1. *Altiſſimum*, id myſterij ſubeſſe poteſt, Deum in iis, quæ apud nos præſtat, altitudini ſuæ nulla ex parte derogare, ſed in omnibus, quas humano more aſſumit paſſionibus, ſuam nihilominus in ſeipſo conſeruare eminentiam. Nam ob id aquarum ille, ſiue caſtrorum horror, non ab ipſo immediatè procedebat, ſed ab alis animalium infernè ſe motantiũ. Cùm ergo dicitur tanquam ſonus ſublimis Dei, intelligitur quidẽ ſonus robuſtiſſimus, qualis decet robuſtiſſimum Deum, ſed qui tamen non dedecet Altiſſimum, nihil, ſcilicet, interim de illius altitudine detrahendo.

שדי *nomen Dei*, robuſtus, & ad omnia ſufficiens.

D. Hieron.

Pſal. 90. 1.

Deus in iis, quas aſſumit, paſſionibus, non derogat altitudini ſuæ.

3. Similiter illud Luc. 1. 35. Gabrielis ad Virginem, *Virtus Altiſſimi obumbrabit tibi*, hoc vnum ad literã ſignificat: Deus ipſe defectũ mariti, abſque defectu tamen altitudinis ſuæ, in te ſupplebit.

Luc. 1. 35.

Virtus Altiſſimi obumbrabit tibi, id eſt, defectum mariti ſupplebit nihil de altitudine ſua amittendo.

Cur enim Altiſſimum poſuit, non verò Deum abſolutè? nimirum, quia in generationis ordine, quæ res eſt ſuapte natura humilis, nihil tamen in Deo ipſo obumbrante, vel in Virgine obumbrata humile aliquid interuenire debebat, ſed omnia prorſus altiſſima, & ab omni vilitate ſeparatiſſima. Congruenter igitur à Chryſologo dictum ſerm. 1. de Incarnatione, Gabrielem miſſum, vt opus Incarnationis Altiſſimi virtute quaſi ſuſpenſum oſtenderet. Pari verò ratione hic, ſonus ſublimis Dei, aquarumque, & caſtrorum fragores, ita Deo attemperantur, vt abſque perturbatione vlla ſublimis quidem efficacia, atque vis intelligatur in diuinis clamoribus.

Chryſolog. Incarnationis opus virtute Altiſſimi ſuſpenſi.

4. Atque id fortaſſe ſibi volunt particulæ ſimilitudinis additæ, *quaſi ſonum aquarum multarum, quaſi ſonus caſtrorum, quaſi ſonus ſublimis Dei*, vt hæc in Deo non ſint niſi per decentem accommodationem, collectis videlicet è ſingulis, quæ aptè in Deum quadrare poſſunt. Sed & illud notare non incongruè poteris, in iiſdem particulis, Deo, quod ad ſe attinet, non adeſſe ex natura ipſa iraſci in homines, ſed quaſi extrinſecùs apponi iræ notas, atque ſigna. Vnde 2. Reg. 24. 1. dicitur: *Et addidit furor Domini iraſci contra Iſrael*; & ſæpe alibi vſurpatur idem modus loquendi, non ſolùm vt ſignificetur, Deum iteratò iraſci, ſed vt inde colligatur, iram Deo quaſi addititiam eſſe, ac minimè inſitam, & ab extrinſeco prouenientem. Quare & Auguſtin. ad illa verba Pſal. 7. 12. *Nunquid iraſcetur per ſingulos dies?* verſionem illam affert è Græcis exemplaribus; non iram adducens per ſingulos dies, quoniam arma, & alia ſigna iræ ab extrinſeco ſibi adueniunt. Idcirco & quadriga hìc vehitur Deus, vt oſtendatur, non per ſe moueri, ſed quaſi per accidens ad puniendum trahi, iuxta illud Ambroſ. de Noe & Arca, cap. 4. Non iraſcitur Deus quaſi mutabilis, ſed vt exprimatur peccatorum noſtrorum acerbitas, quæ diuinam mouerint offenſam, tanquam eò vſque increuerit culpa, vt etiam Deus, qui naturaliter non mouetur, aut ira, aut odio, aut paſſione aliqua prouocatus videatur ad iracundiam. Hæc Ambroſ. Vnde hìc erectis animalium pennis mouetur Deus, demiſſis ſtat, vt cum peccatis hominum creſcentibus, ac decreſcentibus, creſcant pœnæ peccatorum.

Particula, quaſi, attemperatam accommodationem innuit. Eadem particula ſignificatur Deo ex natura ſua non adeſſe iram.
2. Reg. 24. 1.
Ira Deo quaſi addititia.
D. Auguſt. Pſ. 7. 12.
Deus iuxta Auguſt. dicitur iram adducere quaſi ab extrinſeco.
Quadriga vehitur ad puniendum, vt oſtendat non poſſe ad id moueri.
D. Ambroſ.
Exprimitur motus in ira Dei ad exprimendam grauitatem culpæ.
Peccatis creſcentibus & decreſcentibus, creſcit ac decreſcit ira Dei.

De throno Dei.

SECTIO III.

1. *Sapphirus deſcribitur à Plinio, ex loco Exod. 24. Color eius commendatur. Quid Hebræi in lateribus ſapphirinis, in quibus viſus eſt Deus, philoſophentur.*
2. *Cur videtur Deus Exod. loco illo ſtans ſuper pauimentum ſapphirinum: apud Ezechielem verò, ſedens in throno ſapphirino? quia in deſerto habet formam concomitantis, hic ſpeciem Iudicis. Cur thronus Dei è ſapphiro coloris cæleſtis, quia Iudex cæleſtis eſſe debet, & ſeparatus ab omni terrena fæce. Locus Chryſoſtomi, & alter Ambroſij ponderantis Domini verba, Ioannis 5.* Non quæro voluntatem meam, ſed eius qui miſit me.
3. *Quòd thronus ſapphirinus aureis punctis interluceat, ac centris cryſtallinis tranſparens ſit, iudicium repræſentat Dei, quatenus in aliquibus luceat in hac vita, in aliquibus tranſmittatur in futuram. Locus Apocal. 1. alter Ambroſ. ad Pſal. 118.*

A 1. ATENIM throni ſuper firmamentum poſiti forma talis à Propheta deſcribitur, Verſ. 26. *Et ſuper firmamentum, quod erat imminens capiti eorum, quaſi aſpectus lapidis ſapphiri ſimilitudo throni.* Sapphirus, autore Plinio natural. hiſtor. lib. 37. cap. 9. pretioſus lapis cærulei coloris, aureis punctis collucens, interuenientibus cryſtallinis centris, ſculpturæ autem inutilis, Exod. 24. 10. Color huius lapidis rectè exprimitur, cùm deſcribitur pauimentum, ſuper quod Deus viſus eſt. *Viderunt*, inquit, *Deum Iſrael, & ſub pedibus eius quaſi opus lapidis ſapphirini, & quaſi cælum cùm ſerenum eſt.* Quæ verba addita ſunt à Moyſe, ad ſignificandum colorem ſapphiri non modò cæruleum eſſe, B ſed & puriſſimum, qualem in cælo defæcatiſſimo cernere conſueuimus. Quod autem ibi dicitur, *quaſi opus lapidis ſapphirini*, iuxta Hebræum; *quaſi pauimentum ſtratum lateribus ſapphirinis.* Cùm autem Deus ita ſeſe exhibuerit Moyſi, & Aaroni, & aliis ſtatim poſt egreſſum à captiuitate Babylonica, Doctores Hebræi myſterij cauſam rimantes aſſerunt, id factum, vt oſtenderet Deus lateres luteos, quos Hebræi in Ægypto ſeruientes tanto cum labore faciebant, mira conuerſione mutatos in lateres ſapphirinos, id eſt, abiectiſſimam ſub Pharaone ſeruitutem, in iucundiſſimam ſub Deo libertatem. Idcirco additur eo loco pro ſignificatione lætitiæ videntium Deum ſub ea forma: C *Viderunt*, inquit, *Deum, & comederunt, & biberunt.*

Plinius.
Sapphiri lapidis deſcriptio, ex Plinio.
Exod. 24. 10.
Color ſapphiri ſimilis cæleſti.
Lateres Ægyptij mutati ſunt Hebræis in lateres ſapphirinos.

2. Viſus autem eſt ibi à Moyſe ſtans ſuper ſapphirinum pauimentum; hìc autem ab Ezechiele ſedens in perfecto throno; quoniam illic cum populo peregrinante apparet Deus quadam cum ſpecie concomitantis, ac peregrè cum eo proficiſcentis: hìc autem ſedet quaſi Iudex. Materies autem ipſa rectè congruit throno iudicantis Dei; nam quòd ſapphirus ſit coloris cæleſtis, qualis apparet in ſumma ſerenitate, cùm nulla neque nubes, neque exhalatio interponitur, ſignificat diuinum iudicium nihil admiſtum habere terrenæ fæcis, ſed totum cæleſte eſſe, ac adeò incorruptum. Vnde illud D. Chryſoſtomi homil. 19. in D Geneſ. Iudicium diuinum deprauari non poteſt. Et ſerm. de cruce, & latrone: Iudices, inquit, terreni ſeduci, vel corrumpi poſſunt; in ſupernis nihil tale. Iudex iuſtus eſt, & iudicium eius tanquam lumen non habens tenebras, neque ignorantiam.

Stat ibi ſuper pauimentũ, ſpecie comitantis populum.
Sedet hic, vt Iudex.
Diuinum iudicium nihil habet admiſta fæcis terrenæ.
D. Chryſ.
Iudicium diuinum deprauari non poteſt.
Tanquam lumen eſt, quia non habet ignorantiæ tenebras.

Et D. Ambroſ. ſuper Pſ. 118. ſerm. 20. citans illa verba Chriſti Ioan. 5. 30. *Nõ poſſum à me facere quicquam, ſed ſicut audio, iudico: quia non quæro voluntatem meam, ſed voluntatẽ eius, qui miſit me.* Sobrietatem, ait, & ſynceritatem in iudicando ſuã adhibuiſſe Dominum, vt decebat cæleſtem Iudicem: non enim quod attinet ad iudicandum, aut poteſtatem, aut E voluntatem ſuam humanam reſpiciebat, ſed omnino voluntatem ac iudicium Patris. Itaque, vel humanitatem, quam ad redimendum hominem aſſumpſit, ſuſpectã habet, ac adeò quatenus Iudex illam penitus exuit, ſéque totum ad præſcriptum Patris componit, vt certiſſimè ac ſynceriſſimè iudicet. *Non quæro voluntatem meam, ſed eius qui miſit me.* Nunquid poteſt Iudex (ait Ambroſ.) contra Imperialis formam venire reſcripti, aut normã Auguſtæ definitionis excedere? Bonus Iudex nihil ex arbitrio ſuo facit, aut domeſticæ propoſito voluntatis, &c. Hæc Ambroſ. & refertur 3. q. 7. cap. Iudices. §. Bonus. Quæ quidẽ Chriſti ſententiam egregiè declarãt: nã Prætores, qui ad gubernãdas

Ioa. 5. 30.
Sobrietas & ſynceritas diuini iudicij.
In iudicando, non ſuã ſed Patris voluntatem reſpiciebat Dominus.
Vel humanitatem ſuam Chriſtus ſuſpectam habebat ad iudicandum.
D. Ambr.
Bonus Iudex nihil ex arbitrio ſuo facit.

pro

Digitized by Google

Prætorum Romanorum mos in iudicando.

prouincias mittebantur, normam iudicandi ab Imperatore accipiebant, quam tranſilire nefas erat; ſi quid enim contra illam inter iudicandum occurrebat, nihil ex proprio arbitrio immutabant, ſed Imperator certior ea de re factus reſcribebat, quid ea in re iuxta normam à ſe traditam faciendum eſſet. Itaque Auguſtam definitionem nec per ſe immutabat, aut etiam interpretabatur, totus ſcilicet à voluntate ſublimiori pendens. Ita prorſus Chriſtus Dominus à Patre in mundum miſſus, non poteſt à ſe facere quidquam, ſed ſicut ab eo audit, iudicat; non enim quærit voluntatem ſuam, ſed eius qui miſit illũ.

Auguſtam definitionem non immutabant, aut interpretabantur.

3. Illud quoque in Sapphiri natura iudiciali throno Dei egregiè congruit, quòd aureis punctulis interlucear, centriſque, ac veluti orbiculis pelluceat cryſtallinis. Nam prius illud non iam cælum dumtaxat repræſentat, ſed quatenus eſt interpunctum ſtellis, in quibus lumen ob opacitatem ſeſe oculis refractum exhibet: poſterius verò idem cælum oſtendit, quatenus aliis ſuis partibus tranſparens eſt, ac adeò cryſtallo ſimile, qua radij lucis peruadunt ob tranſparentiam. At hæc duo in iudicium diuinum optimè quadrant. Repræſentant enim duo illa, quæ D. Chryſoſt. optime notauit homil. 42. in Matth. nimirum quædam in hoc mundo ſtatim à Deo iudicari; idque conſpicuum omnibus apparere; quædam verò quaſi tranſmitti in alterum mundum, iudicanda ibi cùm Dominus ſedebit in throno maieſtatis ſuæ. Itaque Deus iudicij ſui rationes ita diſpenſat; vt quaſdam quidem in hac vita videri à nobis faciat, quaſdam ſubtrahat in futuram inuiſibiles. Idcirco Dominus Apocal. 1. 16. ſub forma Iudicis apparens habet *in manu dextera ſeptem ſtellas*; id eſt, quamplurimas; ſeptenarius enim infinite ſumitur paſſim in Scriptura ſacra; ſed myſterium magnum eſt hoc loco, quòd finito ſtellarum numero infinitus ſubſit: nam per ſtellas intelliguntur ipſi iudicandi, ſeu iudicandorum facta, quæ omnia Iudici Chriſto ita ſunt perſpicua, & clara, vt ſtellæ, quas quis intueri poteſt in cælo: verùm nobis non ita patent: pauca enim hominum facta hîc iudicari cernimus, omnia tamen in fine ſeculi apertè viſuri, cùm Dominus Index manum explicans oſtendet, qualis quiſque in hoc mundo fuerit, & quali tunc pœnæ deputandus.

Sapphiri natura partim tranſlucens, partim orbiculis pellucens, iudicio diuino quadrat.

Quædam Deus ſtatim iudicat, quædam in futurum iudicanda tranſmittit. D.Chryſ.

Chriſtus ſub forma Iudicis apparet.

Apoc. 1. 16. *Habet Chriſtus in manu ſeptem ſtellas, hoc eſt, iudicandos, quarum alia apparent, alia occultantur. Quoſdam nempe hic iudicari cernimus, quoſdam minimè.*

Iute ergo nunc ſtellas innumeras, quas manu tenet, ita moderatur, vt paucas dumtaxat conſpicuas Ioanni faciat, paucorum ſcilicet Epiſcoporum iudicia, quæ denunciare iubetur, occuluſis interim intra pugnum quamplurimis, id eſt, multorum factis, quæ in futurum iudicium reſeruat; quod quidem ſubtiliter mihi videtur etiam obſeruare Ambroſ. ad illa verba Pſalmi 118. 21. *Maledicti, qui declinant à mandatis tuis.* Affert enim illa alia verba Pſalm. 35. 7. *Iuſtitia tua ſicut montes Dei, iudicia tua abyſſus multa.* Eáque ſic explicat, vt è iudiciis diuinis, paucorum quidem executio iuſtitiæ ſingularis nomine ſignificata nobis manifeſtiſſime appareat, quamplurima autem in abyſſo inuiſibili inuiſibiliter iaceant. Cur autem ſic iudiciorum ſuorum rationes temperat Deus? Continet, ait idem Ambroſ. ſingularem œconomiam, quam D. Chryſoſt. ſic explicat homil. 46. ad populum: quærens enim quare aliquos peccatores hîc puniat Deus, alios verò non puniat? ita reſpondet: Non ab omnibus, inquit, hîc pœnas exigit, ne reſurrectionem deſperes, ac iudicium contemnas, quaſi omnes hîc pœnas luant: nec omnes rurſum abire permittit impunitos, ne mundum putes carere prouidentia. Hinc eſt quod homil. 67. pœnas malorum in hac vita iudicij futuri quandam eſſe prælibationem aſſerit.

D. Ambroſ. Pſ. 118. 21. Iudicia quædam diuina manifeſtiſſimè apparent, quædã in abyſſo iacent.

D.Chryſ.

Non omnes hic punit, vt reſurrectionem expectes, aliquos punit, vt credas prouidentia.

De ſedente in throno.

SECTIO IV.

1. *Forma hominis ex electro facta videtur. Igne intrinſecus, extrinſecuſque ſplendens, intelligitur Chriſtus. Electrum humanitatem, ignis diuinitatem exprimit, quæ interiora Chriſti diuinis gratiarum ſplendoribus illuſtrat; exteriora, id eſt, carnem eius magna operum luce circundat. Illuſtratur ex Pſ. 109. & loco illuſtri D. Athanaſij.*
2. *Diuinitas quaſi introgreſſa ſignificat intimam à ſe perfectam poſſeſſionem humanitatis. ex loco Chryſoſtomi hæc poſſeſſio celebratur, loco Pſalmi 15. & illuſtratur à Petro Chryſologo.*
3. *Humanitas Chriſti per diuinitatem deſignata eſt ad cibum Euchariſticum, ex loco Ioan. 6. illuſtratore D. Auguſtino.*
4. *Eadem deſignatio ſignificata eſt à Sponſo Cant. 8. Explicatur locus, & illuſtratur à Theodoreto.*
5. *Quid electrum ex Plinio? ex compoſitione argenti, & auri fit electrum. Vnde Gregorius Magnus deducit, ſignificari per hoc humanitatem Chriſti, quæ ad Verbum aſſumpta emerſit ineffabile compoſitum Chriſtus.*
6. *Differentia compoſitionis ex auro & argento in electro, & in Chriſto ex vtraque natura compoſito, declaratur, quòd hîc maneant naturæ inconfuſæ, illic minimè. Explicatur locus ad Philippenſes 2. Vera exinanitio in Incarnatione intelligitur per hyperbolem. Non vt in communibus tranſmutationibus, expellitur forma vna ad introductionem alterius: ita contigit in Incarnatione.*
7. *In eo, quod ait Paulus de Chriſto,* Habitu inuentus vt homo, *Incarnationis ratio demonſtratur. Illuſtrat Chryſoſtomus, & Ambroſ.*
8. *Congruit ratio electri continentis aurum, & argentum, quibus omnia rerum pretia conſtant, humanitati Chriſti, in qua repoſitum eſt totum pretium redemptionis, ex 1. Petri 1. illuſtrat Diuus Ambroſius, & locus Actorum 3.*
9. *Quòd electrum ſit contra venenum, rectè deſignat humanitatem Chriſti, quæ veneno peccatorum medetur, ex Pſalm. 91. illuſtrat Chryſoſtomus.*
10. *Exiſtimatio D. Ambroſij, quòd electrum ſit lacryma arboris, quæ ſæpe animalia correpta incundè videntur, quadrat in Incarnationem ex Virgine Deipara. Chriſtus in Incarnatione ſenſus, & vtrumque appetitum, quæ nobis cum brutis communia ſunt, in ſe habuit clarificata. Locus Cant. 7. explicatur.*

1. SEQVITVR, vt de ſedente in throno dicamus, de quo ſic Vates, Verſ. 26. *Et ſuper ſimilitudinem throni ſimilitudo, quaſi aſpectus hominis deſuper.* Verſ. 27. *Et vidi quaſi ſpeciem electri, velut aſpectum ignis, intrinſecus eius per circuitum: à lumbis eius, & deſuper, & à lumbis eius vſque deorſum, vidi quaſi ſpeciem ignis ſplendentis in circuitu.* Hebra. pro, *à lũbis eius; ab aſpectu lumborum eius.* Septua. *à viſione lumbi.* Breuiter:

Varia lectio.

Homo etat ex electro factus, à lumbis autem ſurſum verſùs igne flagrabat intrinſecùs, à lumbis verò deorſum, effuſo igne circumambiebatur extrinſecùs. Hac forma ſecundùm omnes intelligitur Chriſtus: nam ſicut illa ex electro & igue cooſtabat, ita Chriſtus, ineffabile quoddam compoſitum eſt ex diuioa, humanáque oatura. Igne igitur ſignificatur diuinitas, vt ſæpe diximus, electro humanitas; ſed magna eooſideratione dignum, quomodo ignis hic electro infuſus, & effuſus interiora supernè, exteriora inferoè colluſtret.

Homo electrinus, ſignum eſt Chriſti.
Igne ſignificatur Diuinitas, electro humanitas.

Primum illud occurrit, diuinitatem in Chtiſto ſic humanitati illapſam, vt ſuprema quidem eius, id eſt, ſpititum, diuinis gratiatum ſplendoribus, infima verò, id eſt, carnem, mitabilibus operum radiis illuſtrem fecerit. Quod certè oobis exhibet Patris æterni dictum illud Pſalmi 109. 3. *In ſplendoribus Sanctorum, ex vtero ante luciferum genui te.* Quibus verbis ſignificat, humanitatem ſe filij oon vno, ſed pluribus ſplendoribus colluſtraſſe, vt anima primùm, deinde caro eius tota ſplendenter ſanctitate. Quò videtur alluſiſſe Athanaſ. de Incarnatioue Verbi: Verbum diuinum ſurſum, deorſum explicaſſe radios in Incarnatione: ſuperiorem namque partem humaoitatis, oempe animam, & inferiorem, hoc eſt, carnem, ita illuminauit, vt ſtatim appateret, peculiari modo ibi ioeſſe diuinitatem.

Diuinitas in Chriſto ſuperiora mentis illuſtrabat gratiis, inferiora carnis, miraculis.
Pſal. 109. 3.
Humanitas Chriſti pluribus ſplendoribus illuſtrata.
D. Athan.
Verbum diuinum ſurſum, deorſū explicauit radios in Incarnatione.

2. Præterea illud reſponderi poteſt, diuinitatis ſplendorem quaſi introgreſſum ad intima Chriſti, id eſt, animam, & egreſſum ad externa, id eſt, carnem, vt perfectam iniret totius humanitatis poſſeſſionem. Nam in ſimili materia, non diſſimilis eſt reſponſio D. Chryſoſt. homil. 3. in epiſtolam ad Hebræos. qua reſponſiooe iam ſuprà vſi ſumus, ſed quadrare hîc optimè, appatebit facilè. Quærit ergo, quare Incarnatio modò dicatur introitus, modò exitus? Nam ad Hebræos 1. 6. *Cum introducit*, inquit, *Primogenitum ſuum in orbem terræ*, &c. Et Ioan. 16. 28. *Exiui à Patre, & veni in mūdum*, &c. Reſpoodet verò, dicta hæc eſſe ex metaphora hæreditantium, ac ius iu poſſeſſione ſumentium. Grauiter verò id, & iuxta regulas iuris: ſcitum namque eſt, eum, qui adire vult poſſeſſionem alicuius hæreditatis, potà domus, ſolitum in eam ingredi, & egredi, vt ea quaſi ingreſſus, & egreſſus cæremonia indicet, ſe domioum eſſe domus illius. Nihilo igitur ſecius, Diuinitas ſub ſpecie ignis introgrediens electrum, & egrediens, id eſt, humanitatis Chriſti ioteriora, & exteriora perluſtrans, eo modo, quo diximus, othil aliud præſtitit, quàm ſolenni ritu totius naturæ perfectam iniit poſſeſſioneio. Hinc eſt quod illud Pſal. 15. 6. *Funes ceciderunt mihi in præclaris*, explicat D. Auguſt. & Euthymius de Verbo diuino incarnato ſibi complacente, & gloriante in poſſeſſione humanæ naturæ, quam ſibi vniuit: nam io Scriptura funis tropice ſumitur pro hæreditate, quoniam adhibitis funibus menſoriis terminabant agros, & ſimilia; Pſalm. 77. 54. *Diuiſit eis terram in funiculo diſtributionis.* Verbum igitur diuinum gloriauter ait, *Funes ceciderunt mihi in præclaris*, ſeu, *in claritatibus.* Nam illud, *ceciderunt*, ſortem indicat, quæ cùm feliciter cedit, gaudium magnum parit. Significat ergo ſibi in vtero Virginis, quaſi ſortito datam præclariſſimam humanitatem, quam, ſcilicet, Spiritus ſanctus igneis ſuis funibus, id eſt, ſplendidiſſimis donis ſupernè, infernéque, id eſt, mente, & carne ita limitauit, vt non niſi Verbi Diuini propria eſſe poſſet. Hic ille metator eſt, quem D. Chryſolog. interueniſſe aſſerit in opere Incarnationis, quem, vt Virgo Deipara in ſe ipſa ſeoſit, ſtatim vidit à ſe ſupernum ſuſcipi Deum: quaſi enim propriè ſibi in Virgine aptatis, quæ ad corporis, ac ſpiritus ornamentum pertinebant, quaſi in debitam ſibi poſſeſſionē, dignamque, & conuenientem domum ingreſſus eſt Deus.

Splendor ingrediens & egrediens perfectam iniit poſſeſſionem hominis.
D. Chryſ.
Incarnatio aliquando dicitur introitus, aliquando exitus, ex metaphora hæreditantiū.
ad Hebr. 1. 6.
Ioan. 16. 28.
Pſal. 15. 6.
D. Auguſt.
Euthym.
Pſal. 77. 54.
Complacet ſibi diuinum Verbum in hæreditate quam adiit.
Spiritus ſanctus eam extenſis gratiarum donis limitauit.
Chryſolog.
Spiritus ſanctus metator Virginis in Incarnatione.

3. Fortè autem ad hanc deſignationem alluſit Chriſtus, cùm de ſe dixit Ioan. 6. 27. *Operamini non cibum, qui perit, ſed qui permanet in vitam æternam, quem Filius hominis dabit vobis. Hunc enim Pater ſignauit Deus.* Eſt enim hîc ſermo de cibo Euchariſtico, quem ipſe Filius hominis pollicetur; ne quis autem ambigeret, quomodo Filius hominis diuinum cibum dare poſſet, vt commendaret humanitatem ſuam addidit: *Hunc enim Pater ſignauit Deus*, id eſt, diuioitate ſua quaſi ſigillo expreſſo in humanitatem per dona, & opera diuina, indicauit omnino ad ſe pertinere; ac adeò ita ſignando, ac demooſtrando ſuam, dedit Chriſto poteſtatem, vt cibum ſe æternæ vitæ facere poſſet. Vnde ad prædicta verba rectè Auguſt. Non ergo quilibet Filius hominis eſt, ſed totus Dei, & totus Deus eſt; totus videlicet Dei, quoad mentem, & quoad carnem ſignatus illic immenſa gratia, & ſapientia, hîc miraculorum patrandorum admirabili vi: fuit nempe Chriſti caro, ex coniunctione, & quaſi ſigillo diuinitatis miro quodam modo aſſumpta in inſtrumentum proprium ac peculiare faciendi miracula.

Ioan. 6. 27.
Signauit Deus humanitatem Chriſti per dona ſpecialia.
Ita demonſtrauit, eſſe ſuam, ac veluti omnipotentem ad opera mirabilia.
Chriſti caro inſtrumentum proprium Dei ad facienda miracula.

4. Hanc verò futuram ſigillationem longè adhuc poſitus ab Incarnatione deſiderabat Sponſus, Interprete D. Ambroſio de iis, qui myſteriis initiantur, cùm ſuam olim humanitatem alloquutus Cant. 8. 6. dixit: *Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum, vt ſignaculum ſuper brachium tuum, quia fortis eſt, vt mors dilectio, dura ſicut infernus æmulatio.* qoaſi dicat: Para te, vt meum in te recipias ſigillum, non modò in interioribus, quæ ad ſpiritum pertinent, ſed etiam in exteriotibus, quæ ad carnem. Volo enim (ait Ambroſ.) vt tota mea ſis: nihil videlicet tui ad alium pertinere volo. Nam quemadmodum mors fortiter ſeparat ſibi mortua corpora, nihil de illis vitæ relinquendo; & ſicut infernus eos, quos ſemel deuorat, omnino retinet, vt ſuos: ita amor erga te meus, totam te mihi copulare geſtit; amor, inquam, zelotypiæ, & æmulationis, qui ſocium in amore non fert. Congruenter ergo hoc loeo igois interiora electri, & exteriora complectens, huius amoris vim demonſtrat: quia nihil omittit in humanitate, quod non ſibi vſurpet in poſſeſſionem. Ita verò ad plenum poſſidens humanitatem ſuam Verbum Dei, id in ea præſtitit, quod eſt omnino nouum: nam quilibet ſua poſſeſſione viuit, ac diteſcit; at verò hæc poſſeſſio ſuo viuit poſſeſſore. De quo eſt illud Theodoreti hoc loco: Humanitas, inquit, Verbi Dei, hilaris, & ſplendida, & glorioſa immortaliſque, & à corruptione libera, ab iohabitaote diuina natura facta eſt.

D. Ambroſ.
Cant. 8. 6.
Duplici ſignaculo notata humanitas Chriſti, vt tota ſignificatur eſſe Dei.
D. Ambroſ.
Amor proprium facit ſibi, vt mors, & infernus.
Hæc poſſeſſio ſuo viuit poſſeſſore.

5. At cur natura humana comparata eſt electro? Videodum priùs quid electrum ſit. Plinius natural. hiſtoriæ lib. 33. cap. 4. electrum natiuum, & artificioſum agnoſcit. Ait eoim ſi in mineralibus quinta argenti portio miſceatur auro, electrum reddi, idémque arte, & cura fieri poſſe. Qua in re ſuam in præſenti exiſtimationem fundauit Gregor. Mag. vt per electrum acceperit Chriſtum Dominum, quatenus eſt vna perſona in duabus naturis

Quid ſit electrum, ex Plinio.
Plinius.
Natiuum, & artificioſum.
Iuxta Greg. M. electrum repræſentat Chriſtum, vt eſt vna perſona in duabus naturis.
Greg. Mag.

Digitized by Google

naturis ſubſiſtens. Quid, inquit, electri ſpecie niſi Chriſtus IESVS, mediator Dei, & hominum deſignatur? Electrum quippe ex auro, & argento eſt: in electro dum aurum argentúmque miſcetur, argentum ad claritatem creſcit, aurum verò a ſuo fulgore palleſcit: illud ad claritatem proficit, hoc a claritate temperatur. Quia igitur in Vnigenito Filio Dei naturæ diuinitatis vnita eſt natura noſtra, in qua adunatione humanitas in maieſtatis gloriam excreuit, Diuinitas verò à ſui fulgoris potentia humanis ſe oculis temperauit; per hoc quòd humana natura clarior facta eſt, quaſi per aurum creuit argentum: & quia diuinitas a fulgore ſuo noſtris eſt aſpectibus temperata, quaſi aurum nobis palluit per argentum. Illa enim natura immutabilis, quæ in ſe manens innouat omnia, ſi ita vt eſt, nobis apparere voluiſſet, fulgore ſuo nos incenderet potiùs, quàm renouaret; ſed claritatem ſuæ magnitudinis temperauit noſtris oculis Deus, vt dum nobis eius claritas temperatur, noſtra infirmitas per eius ſimilitudinem diuina luce clareſcat.

In electro argentum auro eleuatur, aurum argento temperatur.

In Chriſto humanitas ad maieſtatem excreuit, diuinitas humilitati condeſcendit.

Diuinitas per ſe incenderet nos, ſed humanitate temperatur.

6. Sedenim quia in electro auri argentíque naturæ inconfuſæ non ſunt, ſed ex vtriuſque metalli qualitatibus vna ſimplex emergit natura, idcirco ſi ad vnguem res exigatur diuinæ, humanæque naturæ in Chriſto accommodari electrum non poteſt; in eo namque diuinitas, & humanitas ita copulatæ ſunt, vt nihilominus inconfuſæ omnino maneant, quod manifeſtum eſt ex illo ad Philip.2.6. *Qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo.* Primùm enim apparet, quomodo in exinanitione Chriſti potuerit Apoſtolus internoſcere duas formas diſtinctas, diuinitatem, ſcilicet, & humanitatem: nam exinanitio (vt ego quidem interpretor) in germana ſignificatione ſumenda eſt, vt vera ac propria anihilatio, noua quadam hyperbole, nouam, & qua maior eſſe nequit, humiliationem Incarnationis eius nobis inſinuet. Sic autem quaſi miraculum omnium maximum oſtendit Apoſtolus, quòd in eo opere, in quo Diuinitas ita ſe profundè humiliauit, ac ſi omnino deſineret eſſe, tamen integra omnino manſerit, ſicut humanitas, qua ipſis hominum oculis ſeſe ingerebat. Vnde poſtquam Apoſtolus exinanitionem diuinitatis poſuit, ſtatim addidit, *formam ſerui accipiens*: ſi enim exinanita accepit, certè integrè omnino conſtabat poſt exinanitionem. Quare Anſelmus ad hæc verba: Exinaniuit, inquit, ſe, formam ſerui accipiens. Non ergo formam Dei amittens, formam ſerui accepit; videlicet in Incarnatione non ita res habuit, ac in communibus tranſmutationibus ſubſtantialibus: nam in generatione ignis ex ligno, accedente forma ignis, diſcedit forma ligni: non enim in eadem materia duæ formæ ſubſtantiales conſiſtere poſſunt, ſicut de electro diximus, in quo nequaquam imaginari licet, formam auri manere cum forma argenti. At verò per Incarnationem duplex natura in vno eodémque ſuppoſito mirabiliter ſubſiſtit.

Humanitas & diuinitas in Chriſto, non vt in electro argentum & aurum, confuſæ ſunt.

Philip.2.6.

In exinanitione Verbi internoſcit Paulus diuinitaté & humanitaté.

Exinanitio veram importat anihilationem per hyperbolem ad exaggerationem humilitatis.

Si exinanita diuinitas accepit formam ſerui, ergo integra manebat.

D.Anſel.

In Incarnatione nõ ita res habuit, ac in communibus tranſmutationibus.

Theodoret.

7. Sed nec omittere debeo, quod Theodoretus, conformiter ad ea, quæ diximus, in Pauli verbis annotauit. Comparauit enim naturam humanam habitui, & veſtimento. Habitu, inquit, inuentus vt homo. Sicut enim veſtis, & qui ea vtitur duo omnino ſunt inter ſe diſtincta,

A quantumuis appareant ad ſpeciem vnum: mutuis autem ſtant officiis: veſtis enim tegit corpus, corpus veſtem facit conſiſtere ita prorſus diuinitas humanitatem ſibi induit, vt occultaret ſe, non vt ſubtraheret: ſicque veritatem, non phantaſma exhibuit. Ideo enim additum eſt illud, *vt homo*; non enim ſignificat ſimilitudinem, ſed veritatem; ſicut illud, *gloriam quaſi Vnigeniti à Patre.* At verò Chryſoſtom. ex hoc ipſo quod dicitur, *inuentus vt homo*, diſtinctionem, quam nos probamus, acutè elicit. *Habitu*, inquit, *inuentus vt homo*, non enim in hominem, inquit, mutatus eſt Deus Verbum, quaſi dicat: Deus in ſe manens, inuentus eſt vt homo: nam vt B Deus inueniri non poterat, carne videlicet coopertus. Sed & Ambr. lib. 2. de fide, cap.4. non minùs ſubtiliter in eodem loco verſatur; nam ex eo quòd Chriſtus aſſeritur hîc à Paulo æqualis Patri, & eiuſdem ſeruus, duas naturas inconfuſas eruit. Contrarius vtique, ait, ſeruus æquali; æqualis ergo in Dei forma, minor in ſuſceptione carnis, & hominis paſſione. Nam quomodo eadem poſſet eſſe minor, æqualiſque natura? Ita Ambroſ. doctè videlicet, ex conditione contrariorum, quæ de vna re affirmari non poſſunt, iuxta Philoſophos duas in Chriſto diſterminauit naturas. Hæc verò ideo fuſiùs, quoniam video minùs conſideratè aliquos in ſolo electro velle totum Incarnationis myſterium concluC dere, cùm expeditiùs in electro quidem humanitas, in igne intrinſecùs, & extrinſecùs diuinitas exprimatur ad eum modum quem diximus: ſic enim vitatur confuſio illa in hoc myſterio valde periculoſa.

Similitudo ex communi indumento per Apoſtolum aptè poſita.

Vt homo non ſimilitudinẽ habet, ſed veritatem.

D.Chryſ.

Deus in ſe manens, inuentus eſt homo.

D. Ambroſ.

Æqualis cùm dicitur, & ſeruus, duas naturas probat inconfuſas.

Eadem natura non poterat eſſe æqualis, & minor.

In ſolo electro myſterium Incarnationis non aptè concluditur.

8. Electrum igitur cum ſola humanitate Chriſti optimè quadrat: nam quòd ex auro, & argento fiat, quibus duobus metallis omnia rerum pretia continentur, optimè demonſtrat humanitatem Chriſti continere pretium redemptionis humanæ. Hinc illud 1.Petr.1.18. *Sciemes, quòd non corruptibilibus auro, vel argento redempti eſtis, ſed pretioſo ſanguine quaſi Agni immaculati.* Vbi Apoſtolus corruptibili auro, argentóque reiecto, aurum, ac argentum incorruptibile, ſcilicet reD demptionis noſtræ pretium in Chriſti humanitate conditum agnoſcit. Vnde illud Ambroſij in Pſalm.35. Bonum aurum, ſanguis Chriſti, diues ad pretium, profluus ad lauandum omne peccatum. Quare idem B.Petrus ingrediens templum, rogatúſque à mendico clando, vt eleemoſynam daret, non ſine myſterio reſpondit: *Argentum & aurum non eſt mihi, quod autem habeo, hoc tibi do: in nomine Ieſu Chriſti Nazareni ſurge, & ambula.* Intellexit enim aurum iſtud, ac argentum corruptibile, præ illo, quod vel in ipſo nomine Chriſti includebatur, nihili faciendum, id eſt, præ vi illa rediE mendi non ſolùm à peccatis, ſed etiam à quacunque neceſſitate corporali. Vnde Chryſoſtomus pulchrè ad hæc loquentem inducit Petrum: Mihi ait Chriſtus in ſuo nomine aurum, & argentum reliquit ſuum, mihi fructuoſum eſt, mihi tributa pendit. Non modò igitur aurum, & argentum eſt humanitas ob prædictam vim redimendi, ſanandi, &c. ſed ipſum quoque nomen Chriſti diues eo ipſo factum. Verùm ea quæ diximus de pretio humanitatis Chriſti, non ſunt intelligenda de ipſa humanitate præciſè ſumpta, ſed de ipſa, vt adiunctam habet diuinitatem, à qua opera humanitatis pretioſa fiebant.

Electrum conuenienter ſignificat humanitatem Chriſti.

Melius repræſentat quomodo in illa ſit pretium redemptionis humanæ.

1.Petr.1.18.

Auro & argento corruptibili oppoſuit Petrus incorruptibile ſanguinis Chriſti.

D.Ambroſ.

Bonum aurum, ſanguis Chriſti.

Nomen Chriſti plenum auro & argento incorruptibili ad redimendum.

D.Chryſ.

Petrus nomine Chriſti diues.

Humanitas Chriſti eo pretioſa, quo adiunctam habebat Diuinitatem

Plinius. *Electrum contra venena valet.*

9. Illa quoque electri conditio, quam Plinius loco citato ponit, humanitati Christi rectè quadrat; nimirum adhiberi ſolitum contra venena. Nam humanitas Christi contra venenum peccati à Deo inprimis conformata eſt; item ad fugandos dæmones, eorúmque tentamenta; & de primo quidem ſunt, qui explicent illud Pſalmi 91.11. *Exaltabitur ſicut vnicornis cornu meum.* Loqui videlicet Christum de humanitate, quam, ſicut animalia cornua eleuant, ita ipſe ea prærogatiua exaltauit, vt venenis peccatorum mederetur; ſicut cornu vnicornis, quod aduersùs venena eſt famoſum antidotum. De illo altero afferri poteſt id Chryſoſtomi, quòd in ſanguine illo ad limina Hebræorum aſperſo, Exod.12.22. ſpecialem vim poſuerit Deus terrendi mortem, ac dæmonem, qui cædes exercebat in Ægypto. Id verò in figuram ſanguinis Christi, cui vis illa propriè ineſſe debuerat. Vnde rectè Chryſoſtom. *Vmbram,* inquit, *ſanguinis mors horruit.* Quaſi diceret: quantò magis ipſam veritatem.

Humanitas Christi contra venena peccati, & tentationes dæmonis. Pſ.91.11. *Velut cornu vnicornis, medetur venenis peccatorum.* D.Chryſ. *Sanguis Chriſti vim habet terrendi dæmones.* Exod.12.22. D.Chryſ. *Vmbram ſanguinis Chriſti in ſanguine agni apud Ægyptum dæmon horruit.*

10. Illud verò ex D.Ambroſ.3. Hexamer. 15. electrum lacrymam virgulti eſſe, quæ cùm mollior inprimis, poſtea ſolideſcat, ſæpe euenit, vt animalcula mollis adhuc exiſtens corripiat, ac deinde ſolideſcens, in pellucido adhibeat, non ſine iucunditate viſenda. Etſi ergo aliter, quàm exiſtimamus, de natura electri philoſophetur; tamen aptè afferri poteſt ad laudem Virginis. Virgultum enim eſt Beata Virgo (vt ait Epiphan. in ſermon. de laudibus Deiparæ) Veritatis (vt ibidem dicitur, id eſt, Chriſti, qui Veritas eſt) inprimis fertile. Eum verò tanquam lacrymam germinauit, quia ſicut lacryma arboris fit ex concreſcente humore intrinſecùs, qui poſtea foras prodit, abſque vlla læſione arboris: ita in vtero Virginis coagulato puriſſimo ſanguine formata eſt, interueniente Spiritu ſancto, humanitas Chriſti, quæ poſtea venit in lucem, ſine vlla Virginalis vteri corruptione. Incluſit enim ſe diuinum Verbum (vt teſtatur Andreas Hieroſolymitanus) in vterum Virginis, tanquam in ipſam naturæ officinam, Virgine quidem præbente materiam operis, Spiritu ſancto artem addente. Quomodo autem ex naturæ officina, in qua, ſcilicet, reformabatur natura, naturæ vlla corruptio proueniret?

D. Ambroſ. *Iuxta Ambroſium electrum lacryma virgulti eſt. Molle animalia corripit, ſolideſcens non ſine iucunditate exhibet.* Epiph. *Virgo Deipara virgultum veritatis, id eſt, Chriſti fertile. Vt lacrymā electrinam genuit, peperitque ſine læſione.* Andreas Hieroſ. *Vterus Virginis, naturæ officina.*

Atenim quòd electrum animalia correpta in mollitudine, poſtea duteſcens, ac pellucens, gratè exhibeat, egregiè repræſentat, quomodo Chriſtus in vtero Virginis ſimul cum eius carne aſſumpſerit corporales potentias, videlicet ſenſus externos, & internos vtrumque appetitum, &c. quæ nobis cum brutis communia ſunt. Verùm in Chriſto Deo, & homine ad miram quandam, & extraordinariam eleuata ſunt claritatem, vtpote diuino clarificata electro. Neque enim in Chriſto fuit aut eſſe potuit peccati fomes, quo prædictæ potentiæ redduntur effrænes, ac rebelles, ſed ſumma pace, ac ſplendore omnia intus forìſque compoſita, ac illuſtria cernebantur, vt iure ipſummet Verbum læta quadam admiratione ſuſpenſum dicat Cant.7.1. ad Spōſam, hoc eſt, humanitatem ſuam: *Quàm pulchri ſunt greſſus tui, in calceamentis filia Principis!* Greſſus enim ſignificant affectus inferioris partis, vt notum in Scriptura eſt; hos autem in humanitate aſſumpta grate intuetur; nam ſimulatque illi calceamenta, ſiue ſandalia, id eſt, Incarnationem, ſiue vnionem hypoſtaticam quaſi ſuppoſuit, non modò illam extulit, ac adeò ab omni terrena fæce vendicauit, ſed eo ipſo pulchram, gratioſámque reddidit: ita vt greſſus faceret, non quaſi aliquis de plebe, ſed planè, vt filia Principis, affectus præferens, non tantùm ſpecioſos, ſed & illuſtres, quales decent Principem cæli, ac terræ, cui ſe dicauit.

Potentia animales diuino ſunt clarificata electro. Non fuerunt in Chriſto rebelles, ſed ſumma pace compoſita. Greſſus, hoc eſt, affectus inferioris partis, pulchros miratur. Vnio hypoſtatica non modo extulit humanitatem, ſed pulchram fecit.

De Iride ex ſplendore circunfuſo.

SECTIO V.

1. *Iris viſus in ſplendore illo circunfuſus ad pedes hominis electrini, pacem repræſentabat, Geneſ.19. quare eo arcu ſignificetur pax, oſtenditur ex Ambroſio. Locus Euchery peracutus.*
2. *Chriſti diuinitas meritò in Iridem deſinit, quia Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, 2. Corin.5. Locus explicatur, illuſtratur ab Auguſtino, expenditur ſententia Canticor.8.*
3. *Locus Teodoreti per Iridem beneficia in genus humanum profecta intelligentis. Explicat & Ruperti quòd qui ante Incarnationem ignis merus erat, poſt illam Iridem admiſtam habeat, hoc eſt, pacem.*

1. VERVM ENIMVERO quæ de Iride ſubiungit Vates omittenda non ſunt. Verſ.27. *Et ſplendor eius in circuitu.* Verſ.28. *Velut aſpectum arcus, cùm fuerit in nube in die pluuiæ, hic erat aſpectus ſplendoris per gyrum.* Videlicet ſplendor ille igneus, qui foris apparebat, à lumbis deorſum versùs, ſpeciem Iridis repræſentabat. Iride in Scriptura ſignificatur pax, & clementia Dei erga humanum genus, ab eo iam tempore, quo datus eſt Noe, poſt egreſſum arcæ in ſignum fœderis, ac promiſſionis, nunquā deinceps futuri diluuij, Geneſ.9.12. Dominus ad Noe: *Arcum meum ponam in nubibus.* Propterea dictum (ait Ambroſ.) quia tunc maximè diuinæ auxilio prouidentiæ opus eſt, cùm agmina nubium in procellas tempeſtatéſque coguntur. Itaque quoties aër coactus nubibus denſatur, diluuium quaſi armata manu inferre parat, ſed arcu obiecto coërcetur à Deo. Vel (vt Philo ait) arcus ponitur tanquam auriga ſuper denſitatem aëris, quia tunc maximè ob ſatietatem laſciuire ſolet.

Iride ſignificatur pax erga humanum genus. Geneſ.9.12. D.Ambroſ. *Aer coactus in nubes quaſi armata manu minatur diluuium.* Philo. *Arcu coërcetur, & eſt veluti auriga nubium.*

Eſt autem magna congruentia, vt per Iridem fuerit ſignificata pax, inprimis quia formam habet arcus, inſtrumenti, videlicet, bello apti, ſed tamen ſine ſagitta, ac ſine corda, adeóque vt ſic inepti ad nocendum. Vnde illud D.Ambroſ. ad prædicta verba Geneſ. *Arcum meum ponam in nubibus.* Non ſagittam, inquit, ponam, ſed arcum, id eſt, nō quod vulneret, ſed quod ſolum terroris indicium habeat, effectum vulneris non habeat. Indicatur ergo diuina potentia, ſed exarmata, ſiue (vt Ambroſ. loquitur) quoddam diuinæ virtutis examen, videlicet, vt non ſtatim, ac delinquitur feriat delinquentem, ſed quaſi adhibito examine; ideo namque arcum habet ſine corda, & ſagitta, vt in malis perſequendis neceſſaria mora intercedere debeat, qua delicti cauſa examinetur. Sed illud quoque intelligatur, facilem tandem paratu eſſe Deo arcum ſuum, ſi mali non reſipiſcant, ac adeò non debere ſibi ex arcu ſine corda, & ſagitta polliceri pacem aliquam ſupinam, ſed alioqui vigilantem. Quod quidem Eucherius acutè elicit ex ipſis coloribus Iridis. Ex parte, inquit, cæruleus eſt, ex parte rubicundus, quoniam vtriuſque iudicij teſtis, viuius videlicet facti per aquam, alte

Iris, quia arcus ſine corda & ſagitta, aptus ſignificanda paci. D. Ambroſ. *Arcu indicatur diuina potentia, ſed exarmata. Arcus ſine ſagitta, & neruo, vt mora ſit examini. In iride vtriuſque iudicij commonatio, facti per aquā, faciendi per ignem.* Eucher.

Digitized by Google

alterius faciendi per ignem. ita ille. Simile illud, quod Lorinus refert Act.3. 20. ex Richardo de S. Victore, Thronus Dei, qui dicitur eſſe Iris, colore igneo terret impios, cæruleo exhilarat iuſtos. Sic ibi. Pax igitur Iride ſignificata inter ſecuritatem, ac timorem poſita in medio, hominem temperatè continet.

Ignis foras prodiens deſinebat in Iridem.

2. In homine igitur ex electro facto, ignis ille à lumbis deorſum, foras prodiens arcum cæleſtem præferebat, qualis eſt in die pluuiæ, quod egregiè quadrat in ſenſum à nobis paulò ſuprà explicatum. Diximus enim eo igne intrinſecùs, & extrinſecùs ſignificari diuinitatem Chriſti, quatenus & interna eius ſplendoribus virtutum, & externa operum mirabilium radiis colluſtrat.

D.Chryſ. *Omnia Chriſti opera, Pax, & Amor.*

B At verò (vt ait Chryſoſt.) omnia Chriſti opera, Pax, & Amor. Omnia videlicet, quæ viuens operatus eſt eò retulit, vt reconciliaret homines Deo; item, vt timore legis expulſo, charitatem insereret. Ac de primo quidem eſt illud Pauli 2. Corint.5.19. *Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi.* In quibus verbis illud, *erat*, ſignificat permanentem quandam intentionem, quaſi nihil aliud ſibi in mundo faciendum deſtinauerit in Chriſto Deus, quàm vt homines reconciliaret ſibi. Vnde illud inter D. Auguſtini ſententias, rectè prolatũ: Omnis actionis Chriſti, intentioniſque perfectio, pax cum Deo. Quaſi dicat: Omnes actus Chriſti, tam interni, quàm externi, etiamſi alioqui infinitæ dignitatis, & valoris, ſibi tamen non videbantur perfecti, niſi quatenus ad reconciliationem

2. Corint. 5. 19. *Reconciliationis humana intenſa operatio.* D. Auguſt. *Omnes actus Chriſti, pace perficiebantur.*

C mundi cum Deo à ſe dirigebantur. Sed & amor in Chriſti operibus vel maximè eminuit; vt non ob aliud auſus ſit affirmare Auguſt. opus nõ fuiſſe venisse IESVM, niſi propter charitatem, qua diceret: *Maiorem dilectionem nemo habet, quàm vt animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis.* Quamobrem Cantic.5.14. dicitur habere *manus tornatiles, aureas, plenas hyacinthis.* Manibus ſignificantur opera, Pſ. 23.4. auro charitas, Apocal.3. 18. hyacinthis, ob cæleſtem colorem, ſpes gloriæ. Sunt ergo opera Chriſti non modò perfecta, ſed etiam merus amor erga homines, quæque illis multiplices congerant ſpes, ac promiſſiones gloriæ.

Opus non fuit veniſſe Ieſum, niſi propter charitatem. Cant. 5.14. Pſal. 23.4. Apocal.3. 18. *Opera Chriſti amore, & ſpe gloriæ plena.*

D 3. Cùm ergo Chriſtus quidquid in carne præſtitit, ad pacem, ac amorem hominum referendum curauerit, iure ſplendor ille extrinſecùs ambiens ſedentem in throno arcum cæleſtem exhibebat oculis. Vnde Theodoreti interpretatio optimè quadrat: Splendor in circuitu, ſicut viſio arcus, quando fuerit in nube in die pluuiæ: Hæc, inquit, diuina dona ſignificant, quæ ſplendoris inſtar inde profecta, humanum genus beneficiis proſequuntur: pluuiam illinc defluentem, & indicantia, & ſecum afferentia. Rectè & Rupertus A lumbis, inquit, deorſum vidi ſpeciem ignis, & arcum, &c. quoniam ante carnis aſſumptionem,

Theodoret. *Opera Chriſti pluuiam & abundantiam donorum indicant, & afferunt.* Rupert.

E quæ per lumbos rectè exprimitur, Deus generi humano iratus, tantummodo ignis conſumens erat; poſtquam autem carnem aſſumpſit, iam non ſolummodo ignis, ſed & inclinatio nobis eſt propitiationis. Addi poteſt & interpretatio alia, ſplendorem illum extrinſecum, quo Diuinitas ſignificatur, quatenus apparebat in operibus Chriſti mirabilibus, in arcum cæleſtem deſinere, vt ſignificetur miro quodam modo, quaſi inflexam, & attemperatam Diuinitatis vehementiam in operibus Chriſti, vt ab hominibus ſuſtineri poſſit. Denique ſiquis roget, quare Verbum diuinum hic appareat ſub prædicta electri forma?

Poſt Incarnationem nobis propitiatus eſt.

Diuinitas Chriſti attemperata eſt per opera eius, vt ſuſtineri à nobis poſſet.

A. Reſpondetur, congruenter id quidem fieri in hac Viſione, quæ iudicia in Hieroſolymitanos exercenda repræſentat. At verò *Pater omne iudicium dedit Filio*, Ioan.5.22. non ſolùm in nouo, ſed etiam in veteri Teſtamento, in quo per Verbum Diuinum omnia iudicia peracta ſunt. Ioan. 5.22.

De mandatis, quæ Dominus Prophetæ dedit.

SECTIO VI.

1. *Obſeruat Hieronymus in eo quòd Ezechiel cecidit in faciem ſuam, iuſtos in Scriptura in faciem cadere, malos retrorſum. Ex loco Chryſoſtomi probare quis poſſet, caſu euenire, quòd quis retrò aut in faciem cadat. Verùm obſeruatio illa Hieronymi non caret fundamento: nimirum, cùm conſuetudo ſit altera natura, & iuſti ſoleant crebrò ſe coram Deo humiliare; ſuperbi autem collum arrigere: inde fit, quòd in ſubito ſtupore illi in faciem, hi retrò cadant.*
2. *Quales apud veteres libri? Liber Prophetæ membrana erat inuoluta ex more veterum. Per hunc librum intelligitur prophetia Ezechielis. Quare inuolutus. Apocal. locus cap.5. propter obſcuritatem inuolutus dicitur, Iſai.29.*
3. *Quare Deus voluerit libros Scripturæ obſcuros eſſe? Reſpondet Hieronymus, Theophylactus, Dionyſ. Areopag. & Greg. Mag.*
4. *Liber quomodo dicatur ſcriptus intus, & foris, id quidem alius nouum, & vetus Teſtamentum: alius ſenſus literalis, & myſticus: alius eſt idem ac omnibus modis intelligibilis. D. Hierony. ea de re ſententia.*
5. *Lamentationes ſcriptæ in libro intelliguntur Sanctorum gemitus pro iis, qui ad pœnitentiam prouocantur, quales Samuelis pro Saule, de quibus eſt locus Chryſoſtomi homil.3. de pœnitentia, quales & Ieremiæ, de quibus ipſe cap.9. Locus Hieron. Similiter Paulus lamentatur Corinthios. Illuſtrat Chryſoſtom.*
6. *Carmen, exultatio eſt pro renouatis gratia Dei, ex Pſalm. 149. Scriptura plena eſt Canticis triumphalibus pro variis liberationibus. Quale Moyſis, Exod. 15. Locus Origenis: ſunt & Cantica exprobrationum, Deut. 32. vt melodia temperetur acrimonia exprobrationum.*
7. *Væ dictum ſuper eos, qui deſperantur, ex Hieronymo. Væ Iudæ dixit Dominus. Origenes expendit. Væ dixit Iſaias Ieruſalem. Explicat Chryſoſtomus. Væ admiſtam habet commiſerationem. Locus inſignis Imperfecti in Matth. ſimilis alter locus Chryſoſt.*
8. *Væ etiam interiectio vocantis, Iſai.18. vbi etiam admiſtam habet commiſerationem, nunquam mali omnino deſperati. Locus Pſal.55.*
9. *Potius per lamentationes, carmina, & væ intelliguntur triſtia & læta, iuxta Diuum Hieronymum.*

1. EZECHIEL exhibita ſibi Viſione hac terribili cecidit in faciem ſuam conſternatus metu, ſed ſtatim voce Domini ſedentis in throno recreatus ſurrexit iterum, & dixit ad eum Dominus, Verſ.8. *Fili hominis, aperi os tuum, & comede quæcumque ego do tibi.* Verſ.9. *Et vidi, & ecce manus miſſa ad me, in qua erat inuolutus liber, & expandit illum corã me, qui erat ſcriptus intus, & foris, & ſcripta erant in eo lamẽtationes, & carmen, & væ. Et comedi volumen illud, & factũ eſt in ore meo ſicut mel dulce.* Heb. pro, *intus & foris*, *antè, & retrò*: & pro, *carmen*, *gemitus*. Septuaginta pro, *inuolutus liber*; *capitulum libri*; & pro, *intus & foris*, Cap.2. *Varia lectio.*

anteriora, & poſteriora. Hæc partim ex 2. partim ex 3. capue decerpta ſont. Ante omnia verò quòd cap.2. Propheta dicatur in faciem cecidiſſe ſuam, à D. Hieronymo ponderatur. Ait enim ſe nunquam legiſſe in ſacra Scriptura, iuſtum cecidiſſe retrò, ſed in faciem ſuam. Apoſtoli in Transfiguratione ceciderunt in faciem ſuam. Daniel. 10.9. cadit Vates ſuper faciem ſuam, & vultus eius hæret terræ. At verò de peccatoribus vbique dicitur, quòd cadant retrorſum. Iſaiæ 28.13. *Vt cadant retrorſum, & conterantur, & illaqueentur.* Ioan. 18,6. comprehenſores Chriſti in horto abeunt retrorſum,&c.

Iuſtos nunquam cadere retro, ſed in faciem, obſeruat Hiero.
D.Hieron.
Iſa.28.13.
Contrà obſeruatum, malos cadere retrorſum.
Ioa.18.6.

Hæc obſeruatio inanis fortaſſe alicui videbitur, quia quòd in faciem iſte, ille retrò cadat, merus caſus eſſe videtur; in ſubito enim, grauique metu, vt conſtat, non manet homo compos ſui, quod quidem D. Chryſoſt. homil.3. de incomprehenſibili natura Dei pulchra comparatione illuſtrat. Quemadmodum, inquit, vbi auriga perterritus habenas amiſit, equi præcipites feruntur, & currus diſtractus labefactatur: ſic prorſus omnino euenire ſolet, quoties magno ſtupore occupatur animus, quippe qui pauidus ſuo deeſt officio, ac veluti quaſdam habenas, ſuas actiones amittit. Hæc Chryſoſt. Cùm ergo animus conſternatus metu, habenas motuum moderari pro ratione nequeat, quòd tunc homo in faciem vel in terga corruat caſui videtur potiùs, quàm rationi attribui poſſe. Sed tamen prædicta differentia tam multis locis Scripturæ comprobata caſualis eſſe non poteſt; eius ergo cauſam, & eam quidem reconditam, atque ex ipſis (vt dicitur) naturæ adytis erutam aſſignabimus. Conſuetudinem ſecundam naturam vocat D. Chryſ. homil.7. in epiſtolam 1.ad Corinth. conſentaneè ad Ariſtotelem, qui vocat eam alteram naturam. Vnde homil.27.ad populum, rectè ex priori ſententia deducit, conſuetudinem etiam ſine voluntate operari. Verbi cauſa, ſi quis in vigilia conſueuit acriter tentationibus reſiſtere, id etiam inter dormiendum, cùm libertas abeſt, ex conſuetudine facit. Similiter ergo in ſtupore valido amiſſis etiam liberæ motionis habenis, iuſti quidem, quia liberè agentes erebra ſe coram Deo humiliatione deiiciunt, in facies ſuas cadunt: ſuperbi verò quoniam elato collo contra Deum currere ſolent, Iob.15.26. retrò, quò de more inclinant, reſupinantur. Vates ergo iuſtus in ſuo hoc timore corà terribili Iudice cadit in faciem, faſces ſuos quaſi ſubmittens maieſtati.

D.Chryſoſt.
Animus perturbatus, auriga, qui habenas amiſit, ſimilis eſt.
Differentia eorum, qui retrò, & anteò cadunt, caſualis non eſt.
D.Chryſ.
Conſuetudo ſecunda, vel altera natura.
Conſuetudo etiam ſine voluntate operatur.
Iuſti, qui ſolent crebrò ſe coram Deo humiliare, etiamſi non liberè agant, in facies cadunt.
Superbi, quia elato collo ambulant, retrò cadunt, conſuetudine impellente.
Iob.15.26.

2. Corroboratus ergo iubetur comedere librum, in quo ſunt ſcriptæ lamentationes, & carmen, & væ. Dicitur hic liber inuolutus à more inuoluendi apud veteres: non enim, vt hodie è foliis papyri compaginatis, ſed primùm quidem è corticibus, ſeu libris arborum contortis, poſtea verò è pellibus, ſeu membranis, quas vocant pergamenas, fiebant libri, quos in virgam cedrinam, vt ſeruarentur illæſi, vel in aliam eiuſmodi vni extremo colligatam, & in cornua artificioſè elaborata conuoluebant. Vnde illud Ouidij ad ſuum librum:

Libri veterum è membranis inuoluti.
Ouid.

Nec titulus minio, nec cedro charta notetur,
Candida, nec nigra, cornua fronte gerat.

Per hunc librum veteres abſolutè intelligunt Scripturam ſacram: verùm congruentiùs recentiores literales, ipſam Ezechielis prophetiam, maximè autem eam, quæ primo capite continetur. Vnde Septuaginta *capitulum libri* tranſtulerunt. Inprimis quoniam in hoc primo capite continetur ſumma totius prophetiæ Ezechielis; deinde, quia eſt ſummè obſcurum: propterea enim librum inuolutum vocat; ſicut Apocal.5.1. dicitur *liber ſignatus ſeptem ſigillis.* Intelligitur enim idem liber Apocalypſeos obſcuriſſimus; nam ſeptem ſigilla ex vſu numeri vniuerſitatem obſcuritatum ſignificant. Similiter Iſai. 29. 11. *Erit vobis,* inquit, *Viſio omnium ſicut verba libri ſignati, quem cùm dederint ſcienti literas, dicent: Lege iſtum; & reſpondebit: Non poſſum; ſignatum eſt enim.* Quibus verbis ſignificatur, magnam futuram in Hebræo populo cæcitatem in intelligendis Scripturis; perinde enim eas intelligent, ac quiſquam alius librum ſignatum. Hoc igitur loco liber inuolutus ſignificat prophetiam Ezechielis obſcuriſſimam.

Liber inuolutus, melius propheta Ezechielis.
Prophetia Ezechielis, maximè primi capitis, obſcuriſſima.
Apoc.5.1.
Iſai.29.11.
Liber inuolutus, eodem ſenſu, ac ſignatus.

3. Quæri ſolet, quare Deus Scripturæ libros obſcuros eſſe voluerit? Cui quæſtioni reſpondet D.Hieronym. lib.7. Comment.in Iſai.cap.18. vt ad eius intelligentiam magis prouocemur. Solent enim quæ obſcuriſſima ſunt magis irritare mentes noſtras ad inueſtigandum. Reſpondet etiam Theophylactus Luc.18. id eſſe, ne infideles altiſſima fidei myſteria, quæ non intelligunt, irrideant. Adde & illud Areopagitæ Dion. 1.de cæleſti Hierarchia: Quia non aliter, inquit, fas erat infirmitati noſtræ lucere diuinum radium, niſi ſacrorum varietate velaminum opertum. Intelligit Dionyſius exaggeratam illam diuinæ ſapientiæ lucem non potuiſſe noſtris ſenſibus nudam infundi, ac adeò ſacrorum librorum aptè inuolutam ænigmatibus dari, vt non ſubitò in eam incurramus, ſed paulatim euoluentes, quantum noſtræ intelligentiæ quadrare poteſt. Sed & D. Grego. hoc loco propterea inuolutum librum teſtatur, vt ipſa obſcuritas occaſio ſit plurium ſenſuum.

Cur Deus Scriptura libros obſcuros eſſe voluit.
D.Hieron.
Obſcuritas excitat mentes ad inueſtigandum.
Theophyl.
Obſcura myſteria, ne pateant infidelibus ad irriſionem.
Dionyſ. Areop.
Inuoluta attemperãt radios diuinæ lucis.
Obſcuritas, occaſio eſt plurium ſenſuum.

4. Quòd verò liber dicatur ſcriptus intus & foris, intelligendum, vt in Paraphraſi, id eſt, in facie, & in tergo membranæ. Nam interiora Hebræi vocant anteriora; exteriora verò ſolent nominare poſteriora. Vnde ab Ezechiele cap.41.4. dicitur oraculum eſſe ante faciem templi, hoc eſt, intra templum; & Exod.33.23. quæ intra Dei naturam continentur, dicuntur facies Dei, quæ verò extra, dicuntur poſteriora, vt ibidem notauimus. Multipliciter verò id explicatur ab interpretibus. Nam Beda ad 5. caput Apocal. putat, eo ſignificari duplex Teſtamentum, vetus ſcilicet ac nouum, quorum vetus foris ſcriptum ſit in litera, nouum intus per myſterium. Hieronym. hîc propter duplicem ſenſum; literalem, quem verba ipſa præferunt; myſticum, qui latet; vel, intus & foris ſcriptus, vt vniuerſaliter ſignificetur intelligibilis per plures ſenſos, quos ex intentione Spiritus ſancti admittit: ſic, intus & foris, idem eſt, ac omni ex parte. Vnde illud eiuſdem Hieronymi ad Euſtochium, Scripturam ſacram eſſe margaritam perfectè rotundam, quæ omni ex parte perforari poteſt. Ita rectè quadrat: nam quouis modo ſpiritualiter interpreteris Scripturam, dummodo non repugnes literæ, conuenienter tibi cedet. Id quod ſpecialiter oſtendunt infiniti propemodum ſenſus ſpirituales, quos hæc prima Ezechielis Viſio habet apud Patres, & quotidie ſortitur ex multiplici Interpretum, ac Cõcionatorũ perſcrutatione. Idcirco igitur datur Prophetæ, vt comedat; id eſt, quaſi in fruſta pluriũ interpretationũ, ac ſenſuũ diuidat: probabile enim eſt, Prophetas ſuas prophetias intelligere ſolitos,

Intus & foris ſcriptus liber, id eſt, in facie & in tergo membranæ.
Ezech.41.4.
Hebræi interiora vocant anteriora, exteriora verò poſteriora.
Exod.33.23.
Intus & foris, propter vetus & nouum Teſtamentum.
Beda.
Propter duplicem ſenſum, literalem, & myſticum.
D.Hieron.
Intus & foris, id eſt, vniuerſaliter intelligibiles, per plures ſenſus.
Scriptura ſacra, margarita, omnĩ ex parte forabilis, id eſt, intelligibilis.
Comedendus datur liber, id eſt, in fruſta plurium ſenſuũ diuidendus.

vt

vt non ſolùm hiſtorias, ſed plures etiam alios ſenſus, maxime allegoricos, attingerent.

Quid per lamentationes, carmina, & vae, iuxta Hieron. D.Hiero.

Quod verò ſequitur, in hoc libro ſcriptas fuiſſe lamentationes, & carmina, & væ, Hieronymus, qui hunc librum interpretatur vniuerſaliter pro Scriptura ſacra, aſſerit, in eo ſcriptas eſſe lamentationes, videlicet ſuper eos, qui ad pœnitentiam prouocantur, ſicut Samuel lugebat Saül: de quo illud Chryſoſtomi 3. lib. de pœnitentia. Cùm Saül, inquit, conſtituiſſet Regem, alterni deinceps ſibi, perpetuique gemitus adiiciebantur, videlicet, peccante Saüle, non poterat vir ſanctus, pro illo non gemere: mox autem diuinæ ſe voluntati conformabat. Rurſum Saüle peccante, adiiciebantur & gemitus. Ita vir iuſtus gemituum alternis æſtibus vehementer cruciabatur. Similiter Ieremiæ Lamentationes pro peccatis populi notiſſimæ ſunt, quarum indefeſſam vim rectè expreſſit cap. 9:1. cùm dixit: *Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum, & plorabo die ac nocte?* Vbi Hieronym. Si totus, inquit, vertar in fletum, & nequaquam guttæ ſint lacrymarum, ſed abundantia fluminis, non ſatis dignè fleuero. Quin & D.Paulus lamentatur Corinthios, 2.Cor.2.4. *Ex multa tribulatione, & anguſtia cordis, ſcripſi vobis per multas lacrymas.* Et de Galatis: *Filioli mei*, inquit, *quos iterum parturio.* Vide commotum (ait Chryſoſtomus) vide turbatum, matrem refert de liberis trepidantem. Vides paterna viſcera, vides anxietatem Apoſtolo dignam? Itaque eiuſmodi lamentationibus tota conſperſa eſt Scriptura ſacra.

D.Chryſoſt. — *Samuel peccante Saül gemituum alternis æſtibus cruciabatur.* — Ierem.9.1. — D.Hieron. — *Ieremiæ Lamentationes.* — 2.Cor.2.4. — *Pauli lacrymæ pro Corinthiis, & Galatis.* — Gal.4.19. — D.Chryſ.

Carmina, exultationes iuſtorū, ex eodem Hieron. D.Hieron. Pſal.149.1. *Noui hominis, noua decet eſſe omnia.*

6. Carmen autem hoc loco intelligit Hieron. exultationem & gaudium ſuper bis, qui Dei digni ſunt teſtimonio, & quibus Pſalmiſta præcipit, Pſalm.149.1. *Cantate Domino canticum nouum*; id eſt, vos, qui renouati eſtis gratia Chriſti, expulſa vetuſtate primi hominis, nouum quoque carmen occinite; noui enim hominis omnia noua ſint, decet; & quidem huiuſmodi carminibus, ſeu canticis pro variis liberationibus plena eſt Scriptura ſacra. Celebre eſt carmen illud triumphale Moyſis poſt tranſitum maris rubri, Exod.15. ab Ægyptiaca ſeruitute, quæ figura fuit liberationis humanæ à ſeruitute peccati. Vnde Origenes, Mos Sanctorum, inquit, vbi aduerſarius vincitur, hymnum Deo glorificationis offerre. accipiunt tamen canentes tympana, vt fecit Maria, & Aaron. Et tu ergo ſi mare rubrum tranſieris, ſi Ægyptios ſubmergi videris, & Pharaonem præcipitari in abyſſum, potes hymnum Deo gratanter canere; dignius autem ſi habueris in manu tua tympanum, id eſt, ſi carnem tuam crucifixeris cum vitiis, & concupiſcentiis. Ita Origen. Sunt etiam in Scriptura ſacra carmina aliqua, quibus non laudes Deo, aut alicui alteri, ſed potiùs crimina, & exprobrationes ingeruntur, Iſai.5.1.& Deuteron.32.1. Quod iure miratus D.Chryſoſtom. in 5. caput Iſaiæ quærit, cur criminum exprobrationibus admiſceatur melodia? Quoniam, inquit, cùm nihil tam ſit frugiferum, quàm eorum, quæ deliqueris iugiter meminiſſe, hanc memoriam nihil ita ſtabilem reddit, ac melodia. Hinc ne per mordam acrimoniam obiurgationum fierent tardiores, canticum protulit, modulatione tegens interim, ſuffuramque deſectionem animi, ac metum infamiæ. Sic vt deſiderio concinnæ modulationis inducti, continenter ſuorum peccatorum meminiſſent.

Exod. 15. — Origen. *Mos Sāctorum, victo aduerſario, hymnū canere gratiarum.* — *Carmina in Scriptura etiā quibus criminū exprobrantur,* Iſai.5.1. Deut.32.1. D.Chryſ. — *Modulatione carminū tegitur, & ſuberabitur animi deiectio.*

A 7. Denique, *Væ*, quæ eſt interiectio comminantis, dictum ait Hieronym. ſuper illis, qui penitus deſperantur, & cùm venerint in profundum peccatorum, contemnunt. Ita Iudæ proditori Dominus væ dixit, Matth.25.24. *Væ homini illi, per quem Filius hominis tradetur.* Videlicet (inquit Orig.) quia iam Iudas traditus erat diabolo in miniſtrum traditionis Chriſti; ideo enim dictum, *per quem*, non, *à quo, Filius hominis tradetur.* à diabolo ſcilicet, Iuda intermedio, tradebatur. Præterea Iſaias cap.1.4. aduersùs vrbem reprobam idem væ inclamat: *Væ genti*, inquit, *peccatrici, populo plena peccatis.* Ad quæ verba Chryſoſtom. Qua ex cauſa, inquit, dicit væ? quia medicamenta adhibuit, nec tamen vlcus ceſſit. Vt bonus B ergo medicus flet ſuper deſperatum ægrotum. Sunt alia plura loca ſimilia.

Væ, in eos, qui penitus deſperantur. D. Hieron. — Matth.25.24. — Origen. — *Chriſtus à diabolo medio proditore Iuda tradebatur.* — Iſai.1.4. — Chryſ.

Sed notari oportet primò, particulam, *væ*, commiſerationem quoque inſinuare, quoniam non ob id, quia deſperati ſunt, odiſſe eos poſſumus, ſed miſereri magis eorum vicem: non enim Chriſtianos decet odiſſe aliquem, etiam inimicum, etiam deſperatum: ideo enim Matth. 5.44. ait Chriſtus: *Ego autem dico vobis, diligite inimicos veſtros.* Quibus in verbis pulchra eſt annotatio imperfecti autoris in Matth. Puto, inquit, quòd non tam pro inimicis noſtris Chriſtus illa mandauit, quàm pro nobis, non quia illi digni ſunt, vt diligantur ab aliquo, ſed quia nos non ſumus digni, vt aliquem odiamus. Sic ille. Id- C circo igitur in eorum extremis, ac deſperatis malis amorem, ac commiſerationem impendere debemus. Notauit etiam non minùs venuſtè Chryſoſtomus ad illa verba Chriſti Matthæi 5.29. *Si oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & proiice abs te.* Hæc ita ſumi poſſe, vt ſermo ſit ad Prælatos, quibus ex officio incumbit, publicos peccatores, & qui ſcandalo cæteris ſunt, amouere ab Eccleſia per excommunicationes, & alias cenſuras; quam tamen pœnam (quæ eſt omnium maxima in Eccleſia) vult fieri Chriſtus commiſeratione adhibita, vt eiuſmodi Prælatis, perinde ſit eos, ac ipſos oculos foras abiicere.

Væ, nota etiam commiſerationis. — *Non decet Chriſtianos odiſſe inimicos.* — Matth.5.44. — *Chriſtiani digni non ſunt, vt aliquem odio habeant.* — D.Chryſoſt. Matth.5.29. — *Amouendi peccatores cum dolore, quaſi oculos eruendo.*

8. Præterea notandum, *væ*, iuxta Hebræum, eſſe etiam interiectionem vocantis. Vnde illud D Iſai.18.1. *Væ terræ cymbalo alarum*, continet vocationem, & quaſi inclamationem, ad incolas eius terræ, ſimul & commiſerationem erga eoſdem, vt ibi latè explicauimus. Eſt autem in hoc ipſo res magna conſideratione digna; quòd Deus nunquam nobis minatur niſi admixto ſimul commiſerationis, & vocationis affectu. Nunquam mali dum viuunt ita deſperati ſunt, vt ſaluti eorum nulla prorſus relinquatur ſpes. Vnde Auguſt. in illo Pſalm.55.8. *Pro nihilo ſaluos facies illos.* Homines, ait, qui vulgo putantur deſperatiſſimi, Deum ipſum non abiicere, ſed vſ- E que ad finem vitæ aſſiſcere, præbiturus ſalutem, ſi ipſi velint. Magnitudinem, inquit, morbi tu vides, potentiam medici non vides. *Pro nihilo*, exaggeratio eſt, quaſi dicat: tanta cum miſericordia incumbit peccatori Deus, etiam dum animam agit, vt ſi vel tantillum immittat gemitum pro malè acta vita, & quantum in ſe eſt reſipiſcat, ſtatim ſaluum faciat illum.

Iſai.18.1. — *Væ, apud Hebræos etiam interiectio vocantis.* — *Deus nunquam minatur, niſi adhibita commiſeratione & vocatione.* — D.Auguſt. Pſal.55.8. — *Pro nihilo, id eſt, pro tantilla pœnitudine ſaluas.*

9. Quæ cùm ita ſint, huic loco etiam congruunt ea, quæ vniuerſim de tota Scriptura ſacra pronunciauit Hieron. Intelligitur ergo, hanc prophetiam Ezechielis ſcriptam intus, & foris, continere lamentationes pro ſociis tranſmigrationis, quorum

D. Hieron. *Hæc ſimiliter intelliguntur de prophetia Ezechielis.*

quorum aliqui malè contra Deum murmurabant, preſſi videlicet exilij laboribus. Quia igitur eorum ſperabatur correctio, lamentationes pro eis funduntur, vt reſipiſcant. Pro eiſdem verò iam conuerſis; item pro iis, qui inter eos bene ſe geſſerant in ſubeunda captiuitate, cantatur carmen. Denique pro Sedecia, ac pro Hieroſolymitanis, qui à Deo internecionis damnati iam erant, clamatur, *Væ*. Hæc meliùs quadrare videntur, quàm vt per omnes has voces intelligatur aliquid lugubre: nam quamuis lamentationes modulatas afferri ſolitas ſciamus, vt colligi

A

poteſt ex 2.Paralipom.35.25.& Leuit.8.tamẽ potiùs lætitiæ accommodari, & muſicæ inſeruire notius eſt, quàm vt probari debeat; maximè cùm autorem habeamus D. Hieron. ita vocem vſurpantem hoc loco, vt eſt prædictum, congruàtque materies ipſa libri Ezechielis, qui non pauca læta, ac felicia continet læto carmine decantanda: qualia ſunt multa prophetata aduerſùs hoſtes Iſraël; multa item læta promiſſa de reſtitutione in patriam; quale eſt illud cap. 37. vbi Iſraëlitas reſurrecturos feliciter prædicit à captiuitate.

2.Paralip. 35.25. Leuit.8. D.Hieron.

VISIO DECIMAQVARTA

DE IDOLIS, ET PECCATIS IERVSALEM.

Ezechielis Cap. 8.

ARGVMENTVM CAPITIS.

APPARET *iterum Ezechieli gloria Domini, quæ capite primo monſtrata fuit: rapitur Spiritu in Ieruſalem, & oſtenduntur illi omnia flagitia Iudæorum.*

CAPVT VIII. EZECH.

1. ET factum eſt in anno ſexto, in ſexto menſe, in quinta menſis: ego ſedebam in domo mea, & ſenes Iuda ſedebant coram me, & cecidit ibi ſuper me manus Domini Dei.

2. Et vidi, & ecce ſimilitudo quaſi aſpectus ignis: ab aſpectu lumborum eius, & deorſum, ignis: & à lumbis eius, & ſurſum, quaſi aſpectus ſplendoris, vt viſio electri.

3. Et emiſſa ſimilitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei, & eleuauit me ſpiritus inter terram, & cælum, & adduxit me in Ieruſalem in Viſione Dei, iuxta oſtium interius, quod reſpiciebat ad Aquilonem, vbi erat ſtatutum idolum zeli ad prouocandam æmulationem.

4. Et ecce ibi gloria Dei Iſraël ſecundùm Viſionem, quam videram in campo.

5. Et dixit ad me: Fili hominis, leua oculos tuos ad viam Aquilonis. Et leuaui oculos meos ad viam Aquilonis: & ecce ab Aquilone portæ altaris, idolum zeli in

PARAPHRASIS.

B 1. *ANno ſexto poſt captum Ioachim, menſe Auguſto, die eius menſis quinta, cum domi eſſem, & ſenes Iuda mecum, vis prophetandi, quaſi manus à Deo miſſa, tetigit mentem meam.*

2. *Vidi autem illam ipſam figuram hominis electrini, quæ mihi monſtrata eſt in prima Viſione: videlicet apparebat vt auca à lumbis ſurſum versùs intrinſecùs fulgurans, & à lumbis deorſum extrinſecùs vſquequaq; ſplendens.*

C 3. *Is ergo ipſe mihi viſus eſt iniecta quaſi manu, per crines me corripere, ac transferre in Ieruſalem, vbi mihi monſtrata ſunt terribiles Viſiones. Vidi enim in atrio interiori templi ad oſtium Aquilonare idolum zeli, nimirum Baal, excitans Deum ad zelotypiam, ſicut adulter maritum excitare ſolet; eſt enim Deus zelotes, adeóque non ferens adorari præter ſe Deos alienos.*

4. *Ecce autem Deus apparuit eo loco mihi ad eum modum quo vidi eum in campo, ad quem me nuper egredi iuſſerat.*

5. *Tunc Deus me ſic allocutus eſt: O Ezechiel, reſpice ad partem Aquilonarem; quò cùm reſpexiſſem, ecce mihi monſtrata eſt ad portam Aquilonarem atrij interioris imago Baal; illa* in

in ipſo intt oitu.

6. Et dixit ad me:Fili hominis, putáſne, vides tu quid iſti faciunt, abominationes magnas,quas domus Iſraël facit híc,vt procul tecedam à Sanctuario meo? & adhuc conuerſus videbis abominationes maiores.

7. Et introduxit me ad oſtium atrij: & vidi,& ecce foramen vnum in pariete.

8. Et dixit ad me:Fili hominis,fode parietem. Et cùm fodiſſem parietem, apparuit oſtium vnum.

9. Et dixit ad me: Ingredete, & vide abominationes peſſimas, quas iſti faciunt hîc.

10. Et ingreſſus vidi, & eccc omnis ſimilitudo teptilium, & animalium, abominatio, & vniuerſa idola domus Iſraël, depicta erãt in pariete in circuitu pet totum.

11. Et ſeptuaginta viri de ſenioribus domus Iſraël, & Iezonias filius Saphan ſtabat in medio eorum, ſtantium ante picturas: & vnuſquiſque habebat thuribulum in manu ſua: & vapot nebulæ de thute conſurgebat.

12. Et dixit ad me: Certè vides,fili hominis, quæ ſeniotes domus Iſraël faciunt in tenebtis, vnuſquiſque in abſcondito cubiculi ſui:dicunt enim: Non videt Dominus nos,dereliquit Dominus terram.

13. Et dixit ad me: Adhuc conuerſus videbis abominationes maiotes, quas iſti faciunt.

14. Et introduxit me per oſtium portæ domus Domini,quod reſpiciebat ad Aquilonem: & ecce ibi mulietes ſedebant plangentes Adonidem.

15. Et dixit ad me:Certè vidiſti,fili hominis:adhuc conuerſus videbis abominationes maiotes his.

16. Et introduxit me in atrium domus Domini intetius: & ecce in oſtio templi Domini intet veſtibulum, & altare, quaſi vigintiquinque viri dorſa habentes contra templum Domini, & facies ad Orientem: & adotabant ad ortum Solis.

17. Et

A *inquam imago zeli,& æmulationis diuinæ.*

6. *Ait autem ad me Deus: Putáſne te videre omnes abominationes Iſraël? Non ita eſt: plures enim adhuc,maioréſque videbis: ob quas ego decretum habeo,à Sanctuario meo procul recedere: Conuerſus tu quidem aliò, videbis res admodum execrabiles, ita vt cum iis, quas iam vidiſti,nullo modo comparari queant.*

7. *Tunc verò introduxit me Deus in ipſum atrium interius, quod eſt Sacerdotum: nam antea in atrio exteriori prope portam atrij interioris conſtiteram: intendens autem oculos, vidi*
B *in pariete paruum foramen.*

8. *Dixit autem ad me: Heus tu, Ezechiel, excaua parietem, & ex paruo hoc foramine fac amplius. Quod cùm feciſſem,factum eſt ex ipſo foramine oſtium.*

9. *At verò Deus,Ingredere,ait,per oſtium in cellam interiorem, videbíſque res peſſimas, quas iſti in occulto perpetrant.*

10. *Cùm ergo ingrederer, vidi illico ſimulacra omnis generis ſerpentum, ac alias huiuſmodi abominationes animalium, quin & deo-*
C *rum icones varias, quas filij Iſraël impiè adorant,vidi circumquaque in pariete depictas.*

11. *Sedenim illud omnem excedit admirationem, quòd ſeptuaginta viri de primoribus populi,Iezonia filio Saphan Ducem agente, idolis thurificabant, obtexerátque domum denſitas fumi ex thuribulis aſcendentis.*

12. *Deinde his me aggreſſus Deus: Monſtratum,inquit,eſt tibi, ſub hac ſpecie,quid principes Iſraël faciant intra cubicula ſua, ſeu intra corda ſua: nam licèt extrinſecùs Deum colere*
D *videantur, ac templum frequentare, rebúſque diuinis intereſſe; in occulto tamen ſiue corde, ſiue cubiculo,idolis ſuis vacant,& in ipſo templo, quod diuino cultus dedicatum eſt, domunculas habent occultas idolorum ſuorum. Perinde autem hæc faciunt, ac ſi putent Deum non videre quæ occulta ſunt,nec conſiderare res humanas.*

13. *Rurſum verò ad me ait: Conuerſos huc tende oculos: videbis enim rem omni deteſtatione dignam.*

14. *Eduxit ergo me ad portam Aquilonarem atrij exterioris, vbi rem fœdam intuitus*
E *ſum, nimirum fœminas anniuerſario luctu plangentes Adonidis amaſij Veneris notum interitum,vt moris eſt apud idololatras.*

15. *Vidiſti certè, Ezechiel. Verùm adhuc supereſt facinus omnium maximum.*

16. *Igitur Deo iubente ingreſſus iterum in atrium interius, vidi ante oſtium templi, videlicet inter veſtibulum domus, & altare holocauſtorum,viros circiter vigintiquinque verſis contra templum ſtare dorſis, ac Solem orientem, vt gentes facere ſolent, inclinatis ceruicibus ado-*

rare,

Digitized by Google

A *rare, ſpreto vero Deo, qui in Sancto Sanctorum habitabat.*

17. Et dixit ad me: Certè vidiſti, fili hominis: nunquid leue eſt hoc domui Iuda, vt facerent abominationes iſtas, quas fecerunt hîc: quia replentes terram iniquitate conuerſi ſunt ad irritandum me? & ecce applicant ramum ad nares ſuas.

17. *Vidiſti hæc, ô Ezechiel. Putáſne leuioris hoc eſſe culpæ, & exigui ponderis noxam in domo Iuda, vt res adeò execrabiles concipiat animo, & facto euomat? Nec contenti terram iniquitate, & rapina repleuiſſe, iterum me nouo impietatis genere irritarunt. Nam vide vt perfricuerunt frontes, cùm peſſimè egerint, ramum, quem idolis obtulerant, naribus applicant, quaſi* B *mihi inſultantes, quaſi ſubſannantes, & ſibi complacentes. Itaque lætantur, cùm malè fecerint, & exultant in rebus peſſimis, quæ coram me, & in ſe turpiter fœtent; ut illis ſunt pro faſciculis odoriferis; quos ad nares planè corruptas admouent.*

18. Ergo & ego faciam in furore: non parcet oculus meus, nec miſerebor: & cùm clamauerint ad aures meas voce magna, non exaudiam eos.

18. *Ego igitur aptè reſpondebo illis: agam ſeuerè pro ipſorum meritis, nec mouebor vlla commiſeratione cùm afflictos videro. Cùmque preſſi malis multiplicauerint ad me clamores, ego ita me geram, ac ſi illos non audiam: neque enim eorum malis commouebor, aut vllam opem afferam laborantibus.*

COMMENTARIVS.

DE ſingulis abominationibus breuiter dicemus; ac primùm, num templum hoc monſtratum fuerit Salomonicum, an aliud? Deinde cur peccata ſolùm in templo facta proſequatur Vates? Poſtea quid idolum zeli, & quid cætera monſtrata Ezechieli?

Num templum hic monſtratum fuerit Salomonicum?

SECTIO I.

1. *Templum, de quo hic agitur, intelligendum eſt templum Salomonicum, autore Lyrano: id oſtenditur bona ratione. Tria atria templi.*
2. *In atrium interius ductus eſt Vates; ſic eſt ſumenda lectio vulgaris.*

1. PRIMVM de loco illud quæri ſolet, num monſtratum ſit Ezechieli templum Salomonicum, an illud quod ſpeciali Viſione inferiùs à Deo ſibi eſt deſcriptum? Et licèt de hoc facilior eſſe videatur interpretatio literæ, tamen non congruit de illo interpretari, ſed de templo Salomonis: quoniam, vt rectè aduertit Lyranus, hic agitur de abominationibus populi patratis in templo tempore Ezechielis, & ante illum multis annis; at verò templum Ezechieli monſtratum inferiùs cap. 40. non ideo monſtratum eſt, vt abominationes aliquas in eo fieri oſtēderetur, ſed potiùs, quia in execrationem earum abominationum, quæ in altero templo factæ fuerant, aliud melius ædificandum erat, in quo diuinus cultus, ac ceremoniæ reſtituerentur; conſtat autem in templo Salomonico, viuente Ezechiele, plurimas fuiſſe abominationes, ac priùs, tempore Manaſſe, introducta in illud varia idola. Illud ergo oportet animaduertere; in templo Salomonis tria cir- C cumcirca fuiſſe atria, ac in medio illorum incluſum templum. Primum atrium dicebatur immundorum, in quod promiſcuè ingrediebatur populus. Secundum mundorum, quò patebat aditus tantùm orandi, ac offerendi, item legis audiendæ cauſa. Vnde de hoc atrio intelligendum, cùm dicitur in Euangelio Chriſtus docere in templo, in porticu Salomonis. Tertium denique Sacerdotum, quoniam illis tantùm licebat eò ingredi ſacrificandi cauſa.

Hic ſermo eſt de tēplo Salomonis.

Abominationes monſtratæ in tēplo Salomonis contigerunt.

Templi Salomonis atria tria.

2. In hoc atrium ſignificat Vates ſe ductum, cùm ait: *Adduxit me in Viſione Dei, iuxta oſtium interius, quod reſpiciebat ad Aquilonem.* Oſtium interius, ex Hebræo, ad oſtium portæ interioris (ſubaudi atrij templi) hoc enim Rabbi Dauid intelligendum putat. Atrium videlicet vocabatur interius; non porta, ſicut de Salomonico templo D dicitur 3. Reg. 6. 36. *Ædificauit atrium interius tribus ordinibus lapidum,* &c. Dicebatur autem atrium interius comparatione exterioris atrij, in quod populus introibat, quod Baſilica magna dicebatur, 2. Paral. 4. 9. & porticus Salomonis, Act. 3. 11.

In atrium tertium ductus Vates.

3. Reg. 6. 36.

2. Paral. 4. Act. 3. 11.

Cur de peccatis ſolùm in templo factis agat Vates?

SECTIO II.

1. *Propheta agit primùm de peccatis in templo factis, quoniam inde fieri poterat coniectura de cæteris. Illuſtratur*

ſtratur loco Iſai. 1. & loco inſigni D. Chryſoſto. Peccata in Sacerdotibus quaſi conſecrata facilius admittuntur à populo. Locus inſignis Gregorij Nazianzeni, alter Cypriani.

2. *Ægrè fert Deus, in loco, vbi ſtudetur ſanctitati, quemquam malè viuere. Locus Iſai. 26. Illuſtratur à Bernardo. Reprehenſio Domini aduerſus Diſcipulos ambientes primas ſedes in domo ſua.*

3. *Proximum diuinæ vltioni peccare in loco ſancto. Signum euerſionis Ieruſalem, & totius mundi abominatio ſtans in loco ſancto, Matthæi 24. Explicatur illud Christi,* Si in viridi ligno hæc faciunt, &c.

1. ILLVD nos primùm conſiderare oportet, cur Dominus propoſiturus cauſas euerſionis Ieruſalem, ſolùm oſtendat Prophetæ peccata, quæ in templo fiebat? quaſi verò in aula Sedeciæ peſſimi regis non peccaretur: nec eſſent in foro rapinæ, ac in tribunalibus ſumma corruptela, & in communi vulgo plurimæ abominationes. Ratio prima eſſe poteſt, quoniam iis peccatis, quæ contra religionem patrabant bene perſpectis, facilis erat coniectura de cæteris. Sic enim Iſaias cap. 1. 5. ſuæ Prophetiæ, totius populi corruptionem vt oſtenderet, optima metaphora dixit: *Omne caput languidum, & omne cor dolens, mœrens à planta pedis, vſque ad verticem capitis, non eſt in eo ſanitas.* Vbi nomine capitis, & cordis, intelligit Principes, maximè Eccleſiaſticos, quòd ab illis non doctrinæ modò, quæ in capite omnes ſenſus continente ſignificatur, ſed etiam vitæ ſpiritualis, cuius cor principium vitæ corporis, ſymbolum eſt, ſperantur auxilia. Quòd ſi vitiis corrupti ſint, eandem illico corruptionem reliquis membris communicant.

Iſai. cap. 1. 5. Perſpectis Sacerdotum peccatis, facilis coniectura de cæteris.

Illuſtrat hoc inſignis locus D. Chryſoſt. ad cap. Matth. 21. homil. 28. ponderat enim ibi, quomodo Chriſtus Hieroſolymam ingreſſus templum directò petiuerit. Hoc erat, inquit, boni medici, vt ingreſſus ad infirmam ciuitatem ſaluandam, primùm ad ipſam originem paſſionis intenderet: nam ſicut de templo omne bonum, ſic & de templo omne malum egreditur. Item, ſicut medicus ægrotum inuiſens, ſtatim de ſtomacho eius interrogat, & eum componere primùm feſtinat; quia ſi ſtomachus ſanus fuerit, totum corpus validū erit; contrà verò, ſi diſſipatus: ita ſi Sacerdotium integrum fuerit, tota Eccleſia floret; ſi autem corruptum, fides omnium marcida eſt. Videt arborem pallentibus foliis ſtudioſus agricola, & intelligit in radicibus habere læſuram: ſic tu ſi videris populum indiſciplinatum, ſine dubio cognoſce Sacerdotium eius non eſſe ſanum. Ita Chryſoſt.

D. Chryſoſt. Chriſtus ſanaturus, templum petebat, originem paſſionis. Vt à templo omne bonū, ſic ab eodem omne malū. Sacerdotiū ſtomacho ſimile. Sacerdotio bene habente tota Eccleſia floret, & contrà. Populus indiſciplinatus iudicat Sacerdotiū non ſanum.

Eſt autem ſtratagema dæmonis in eo, quod ſcilicet, commune vulgus fallit, oſtendens peccata in Sacerdotibus quaſi conſecrata, vt facilius ea admittat. De quo eſt illud egregiè dictum à Nazianzeno Orat. 1. contra Iulianum. Quis, inquit, perſuaſerit eis (gentibus) vt placidi, & moderati ſint, cùm Deos perturbationum duces, & patronos habeant? Vbi vitiū non modò non turpe, ſed honorificum etiam exiſtimatur, vtpote Deorum aliquem prætendens, cuius iſta perturbatio ſit. Cùmque aris, & ſacrificiis honorantur, ſecuram, legitimamque libertatē ſub Ioue adultero nacta ſunt. Et Cyprian. epiſtol. 3 a. Deos, inquit, ſuos imitantur: denique fiunt miſeris & religioſa delicta. Inde ergo hic Deus ante ſubuerſionem vrbis peccata ſolùm in templo commiſſa oſtendit, vt ex eo communis vulgi peccata colligantur.

Peccata in Sacerdotibus conſecrata. Gentes patronos ſcelerum habebant Deos. Vitia honorifica ſub diis. Sub Ioue adultero adulteria libertatem nacta. Cyprian. Religioſa delicta miſeris ſunt.

2. Præterea, quoniam ægerrimè fert ea peccata, quæ in loco ſacro fiunt. Sic Iſaias cap. 26. 10. peccata impij quaſi perpendens, illud maximum comperit: *In terra Sanctorum iniqua geſſit. Et non videbit gloriam Dei.* Sanctorum, id eſt, ſanctitatum, ex Hebræo, vbi ſcilicet ſanctitati opera nauatur. In domo Dei (inquit Bernard. in declamationibus) quam ſanctitudo decet, in clero, tanquam in cælo viuens, iniqua gerit. Vnde ſequitur tanquam infallibile conſequens: *Et non videbit gloriam Dei.* Nā, &, eſt hìc particula cauſalis, quaſi dicat; ergo non videbit gloriam Dei, id eſt, ſine dubio damnabitur; vt non tam id fuerit ob iniquè ab illo geſta, quàm quòd in eo loco, qui eſt ſchola ſanctitatis, iniqua geſſerit. Vnde Chriſtus Matth. 20. 25. ad Apoſtolos murmurantes contra filios Zebedæi, quòd ambirent ſedes illas primas, quaſi tacitè innuens, eos quoque murmurando ambitionem tegere, quòd ægrè ferrent eos ſibi præponi, dixit: *Scitis, quia Principes gentium dominantur eorum.* hoc eſt, eiuſmodi murmurationes, ac ambitiones tacitæ reperiuntur in aulis prophanis, in quibus honorum appetitiones regnant, non decent autem collegium meum, domum ſcilicet ſanctitatum.

Deus ægrè fert peccata in loco ſacro facta. Iſai. 26. 10. Bernard.

In loco ſancto iniquè agere, ſignū damnationis.

Matth. 20. 25.

Murmurationes & ambitiones non decent loca ſancta.

3. Atenim proximum eſt diuinæ vltioni, ita delinquere, nec ſolet Deus ampliùs differre ſupplicia. Vnde euidentiſſimū ſignum, & valde propinquum euerſionis Ieruſalem, ac totius mūdi aſſignatur à Chriſto, Matth. 24. 15. abominatio ſtans in loco ſancto. Significatur enim ingens quoddā, ac horrendum piaculum in tēplo publicè exhibitū, ſiue de Adriani, ſiue de Antichriſti ſtatua propoſita populo adoranda in ipſis altaribus, intelligatur: nam ſimulatque id viſum in mundo fuerit: tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes, &c. id eſt, quiſque ſibi conſulat: aperit enim iam extrema vrbis, ſeu orbis deſolatio; eius verò non alia erit cauſa, quàm peccatum illud adorationis abominabilis patratum in loco ſacro. Vnde Chriſtus Luc. 23. 31. cùm ad crucifigendum educeretur, admonens fœminas, ne ſe deplorarent, dixit: *Si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* ſe enim lignum viride, videlicet, minimè aptum, vt ab igne corripiatur, id eſt, nullius ſe pœnæ reum, ac adeò innocentiſſimum ſignificauit: vrbem verò Ieruſalem lignum aridum appellauit, vtpote aptiſſimè diſpoſitam combuſtioni ob prædictam abominationem, ſicut lignum aridum conuenientiſſimum eſt ignis pabulum.

Indicium euerſionis Ieruſalem & mundi, abominatio in loco ſancto. Matth. 24. 15.

Luc. 23. 31.

Lignum viride, Chriſtus nullius noxa reus.

De idolo zeli.

SECTIO III.

1. *Idolum zeli, ſiue irritationis dictum, quoniam irritabat Deum ad vltionem. Zelus quid propriè? Explicatur locus Pſal. 36. & locus Deut. 32. Illuſtrat D. Ambr.*

2. *Locus D. Auguſt. deſcribentis naturam Zeli. Alter D. Chryſ. in illud Pſalm. 78.* Accendetur velut ignis zelus tuus.

1. DE idolo zeli nunc dicendū. Verſ. 5. *Et leuaui oculos meos ad viā Aquilonis, & ecce ab Aquilone porta altaris, idolum zeli in ipſo introitu.* Septuaginta pro, *idolum Zeli; ſtatua poſſidentis.* Iuxta Hebræum, *idolum accenſionis*, ſiue *irritationis.* & explicatur Verſ. 3. *ad prouocandam æmulationem.* Erat enim ſimulacrum Baal in loco illo ſacro, ac in altari collocatum;

Varia lectio. Idolum zeli, ſimulacrum Baal, Deum ad iram prouocans.

idolum planè zeli, ſiue irritationis, quia nihil erat propinquius ad inflammandam iràm Dei, quàm talis abominatio. Zelus propriè amat ille coniugum ſuſpicax nnn ferens riualem, coniunctámque ſemper habens iram. Vnde eſt ſummus affectus amoris pariter ac inuidiæ, amoris erga coniugem, inuidiæ erga riualẽ, ſumitúrque proinde in Scriptura in boaam, & in malam partem. Vtrumque cernere eſt in illo Pſalm.36.1. *Noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem.* Id eſt, ne ſecteris improbos, neve illis inuideas ob res ſecundas. Vnde illa querela Dei zeloris, Deut.32.21. *Ipſi me prouocauerunt in eo, qui non erat Deus, & ego prouocabo eos in eo qui non eſt populus.* Queritur enim de adultera Synagoga, quòd aureum ſecuta vitulum, zelum in ſe quodammodo excitauerit: & quaſi ludens in vitulo nõ Deo, vicem ſe redditurum minatur, vt eius quoque prouocet zelum, aſciſcendo ſibi aliam Sponſam, ſcilicet Eccleſiam ex gentibus, quæ ob vilitatem reputetur quidem non gens; ſed à ſe attollenda ſit in ſummam gloriam. Quod conſiderans D. Ambroſ. ad Pſalm. citatum, afferens eadem illa verba Deut. Iure Dominus, inquit, condemnauit Synagogam propter meretricins mnres, quo ipſius in eam verſutiam retorqueret, vt ſuo afficeretur ingenio, aliaque ſibi prælata ingemiſceret.

Quid ſit zelus.

Zelus in bonam, & in malam partem. Pſ. 36. 1.

Deuter. 32. 21.

Deus zelotes.

D. Ambroſ.

2. Et Auguſt. ad Pſalm.78.5. ſuper illa verba, *Vſquequo Domine iraſceris in finem, accendetur velut ignis zelus tuus?* Nomine, inquit, zeli intelligitur exactio caſtitatis, ne anima legem Domini ſui contemnat, & à Deo ſuo fornicando diſpereat. In illud autem, *accendetur velut ignis zelus tuus*, ita Chryſoſtom. Nunquam enim, inquit, zelus in Deo eſt, nõ præeunte charitate feruida & calida, qua valde accendatur Dei amor. Non enim zelus eſt affectio in Deo, ſed volens Propheta ineffabilem eius in nos amorem interpretari, hoc vſus eſt nomine. Hæc Chryſoſtom. Iure ergo primùm queritur Deus de idolo zeli: qui enim ſuapre natura zelotypus eſt, iniquiùs fert dedita opera ſe ab eo, quem amat, quaſi prouocari, & ampliùs accendi ad eum affectum. Tales autem Hieroſolymitani erga Deum ſe præſtabant, quandoquidem intra ipſa templi ſepta alienos deos introducebant, vt quodammodo magis vrerent Deum; id enim ſibi vult: *Vbi*, inquit, *erat ſtatutum idolum zeli, ad prouocandam æmulationẽ*, ſcilicet Dei. Porro (inquit Hierony.) quia zelus, & poſſeſſio, quod Hebraicè dicitur קנאה eodẽ appellantur nomine, pro ſtatua zeli, Septuaginta ſtatuam poſſidentis interpretati ſunt. Denique quando natus eſt Cain, *Poſſedi* (inquit parens) *hominem per Deum*, poſſeſſione hominis, ad Cain nomen alludens. Quod autem ait, *ibi erat gloria Dei*, non ideo eſt, quòd Deus delectaretur tali vicinia, ſed vt ſui præſentia idolum zeli, templúmque deleret. Rectè enim in Iſai. 28. 20. ſcriptum; *quòd lectus anguſtus nequaquam duos capiat, & pallium breue duos operire non poſſit*, ſignificante Scriptura illud Apoſtnli, 2.Cor.6.15. *Qui conuentus Chriſto & Belial?*

D. Auguſt. Pſ. 78. 5. *Nomine zeli, exactio caſtitatis.*

D. Chryſoſt. *Zelus in Deo coniunctus cum charitate feruida.*

Zelotypus inique fert prouocari ſe dedita opera ab amato.

Geneſ. 4. 1.

Iſai. 28. 20.

2. Cor. 6. 15.

De aliis abominationibus latentibus.

SECTIO IV.

1. *Cur Vati aperitur foramen poſt monſtratum idolum zeli: Quid ſit excauare foramẽ in pariete. Locus Theodoreti rem illuſtrat, & annotatio Hieronymi.*
2. *Propenſio Hebræorum ad colenda idola Ægypti ex Ruperto. Illuſtrat Auguſtinus. Locus Ambroſij de malo exemplo ſenum.*
3. *D. Gregor. Viſionem foraminis excauati accommodat bonorum Prælatorum iuſtis inquiſitionibus. Proponitur ab Hugone Cardinali alia interpretatio moralis.*

1. SEOZNIM illud valde impiũ quod ſequitur, Verſ.7. *Et introduxit me ad oſtium atrij, & vidi, & ecce foramen vnũ in pariete.* Verſ.8. *Et dixit ad me: Fili hominis, fode parietem: & cùm fodiſſem parietem, apparuit oſtium vnum.* Verſ.9. *Et dixit ad me: Ingredere, & vide abominationes peſſimas, quas iſti faciunt hic.* Verſ.10. *Et ingreſſus vidi: & ecce omnis ſimilitudo reptilium, & animalium abominatio, & vniuerſa idola domus Iſrael depicta erant in pariete in circuitu per totum.* Verſ.11. *Et ſeptuaginta viri de ſenioribus Iſrael, & Iezonias filius Saphan ſtabat in medio eorum ſtantium ante picturas: & vnuſquiſque habebat thuribulum in manu ſua, & vapor nebulæ de thure conſurgebat.* Septuaginta pro, *Ecce omnis ſimilitudo, ecce vana.* Iubetur Vates à Deo prope portam Aquilonarem ex foramine paruo in pariete monſtrato facere maius, vt per illud pateret aditus. Puto autem à Deo monſtratas prædictas abominationes, quia oſtenderat proxime idolum zeli in altari, quòd ingens quædam abominatio erat: vt autem doceret Vatẽ, hoc ipſum, quod publicè patrabatur, perexiguum quid eſſe mali, ſi cum peccatis aliis occultis cõferretur, foramen vnum in pariete paruum oſtendit, quo vix introſpici poterat, quid intra domum fieret, quaſi diceret: Parum, aut nihil vidiſti circa idololatriam, & peccata populi, cultus idoli zeli foris exhibitum, leue indicium eſt: quid ſi videres infinita idola, quæ intus ſeruant, & obſeruant? Excaua parietem, & ex hoc paruo foramine effice amplius, hoc eſt, conſiderationis acumine lentiùs, ac latiùs, quæ occultè peccant inſpicito. *Et ecce omnis ſimilitudo reptilium*, &c.

Varia lectio.

Paruum foramen, idolum zeli.

Idolum zeli, parum quid erat ad alias abominationes maiores.

Ita explicandum locum manifeſtant Theodoreti verba. Cùm oſtẽdiſſet, inquit, Dominus eam impietatem, qua illi apertè audebant impia facinora committere, oſtendit ſimiliter quæ ab ipſis occultè patrabantur. Concinit annotatio Hieronymi hoc loco: Per hoc, inquit, oſtẽditur, per parua vitia, maiora monſtrari, & quaſi per quædam foramina ad abominationes maximas perueniri. Ex fructibus enim arbor cognuſcitur, & ex abundantia cordis os loquitur. Pro ſigno ſunt interioris hominis verba erumpentia, quomodo libidinoſum, qui ſua callidè ſeruat vitia, interdum turpis ſermo demonſtrat, & auaritiam latentem intrinſecùs paruulæ rei cupido ſignificat: minoribus enim maiora mõſtrantur, vultuque & oculis diſſimulari non poteſt conſcientia, dum luxurioſa ac laſciua mens lucet in facie, & ſecreta cordis motu corporis, & geſtibus indicantur. Poſſumus ergo in noſtri templi parietibus idola monſtrare depicta, quando omnibus vitiis ſubiacemus, & pingimus in corde noſtro peccatorum conſcientiam, imagineſque diuerſas. Dicitur enim in Pſalmo: *Veruntamen in imagine pertranſit homo.* Quòd ſcilicet nullus hominum ſit, qui aliquam imaginem non habeat, ſiue ſanctitatis, ſiue peccati. Quamobrem furioſis dicitur: *Furor illis ſecundùm ſimilitudinem ſerpentis*, Pſal.17. &c. Hucuſque Hieronymus.

Per parua vitia, maiora monſtrantur.

In corde pingimus imagines vitiorum, quibus ſubiacemus.

2. Signi

Digitized by Google

2. Significatur ergo hîc parum eſſe, ſi vnum idolum Baal in atrio immundorum publicè colerent, qui intus eſſent quaſi templa quædam immundiſſimis omnium gentium, ac vitiorum idolis conſecrata. Cur autem reptilium mentionem fecit? quoniam Hebræis, ab eo etiam tempore quo fuerunt in Ægypto, adhæſit ſemper magna quædam procliuitas ad Ægypti idola, quæ quidem erant omnigenûm reptilium monſtra, videlicet ipſis quoque Ethnicis mõſtroſum. Vnde rectè Rupertus ad hoc quæſitum reſpondens: Quoniam, inquit, adhuc Ægyptum ita mente portabant, vt foramine facto, id eſt, data quauis occaſione, erumperent ſtatim in nefandos cultus. Quanta verò infelicitas, vt ſuper imaginem Dei, animis noſtris impreſſam ducat diabolus imagines ſuas? Et detritis cæleſtibus (ait Aug. ſerm. 1. de Septuageſima) appingat colores ſuos, id eſt, varia flagitia, quæ quidem intra ipſa mentium penetralia intolerabili tyrannide etiam adoranda proponit, quod ſuprà cum Cypriano diximus: Fiunt, inquit, miſeris, & religioſa delicta. Vnde ſequitur illud de ſeptuaginta ſenioribus thurificantibus ante hæc idola, indigniſſimum viſu. In ſenioribus enim id facinus longè erat turpius. Magnum enim (vt D. Ambroſ. ait) pondus habet in vtramque partem canities, id eſt, ſiue in bonum, ſiue in malum; nam virtus æquè ac vitium autoritatem nanciſcitur in ſenioribus, trahitque ſecum in vtramque partem populares. De Iexonia verò, quòd Princeps inter thuriferantes viſus ſit, rectè quadrat, quod Hieronymus ait, Inter malos peſſimum eſſe, doctorem, & quaſi in exedra vitiorum (vt vocat Tertul. lib. de pœnit.) ludimagiſtrum eſſe, & ſedere in cathedra peſtilentię.

Ex Ægyptiis didicerant Iudæi reptilia colere.

Rupert.

Foramine facto, occaſione data erumpebant in nefandos cultus.

Thurificatio in ſenibus lõgè turpior.

D. Ambroſ.

Magnum pondus in vtramque habet canities.

D. Hieron.

Tertul.

3. D. quidem Gregor. lib. 2. Paſtoral. cap. 10. prædicta omnia applicat bonis Prælatis: per Ezechielem enim bonus animarum rector deſignatur. Iubetur ergo perfodere parietem, id eſt, acutis inquiſitionibus duritiam ſubditorum aperire, factóque oſtio, id eſt, notitia aperta, videntur reptilia, id eſt, cogitationes terrenæ; reptilia enim ſunt intra parietem, quando cogitationes voluuntur in mente, quæ à terrenis deſideriis nunquam leuantur; vniuerſa autem idola, intelliguntur vitia diuerſa, quæ ſtatim deprehendũtur. Nam auaritia eſt idolorum ſeruitus, iuxta Apoſtolum. Bene autem dicuntur depicta eſſe, quia dum exteriorum rerum ſpecies attrahuntur interinſecùs, quaſi in corde depingitur, quidquid fictis imaginibus deliberando cogitatur. Notandũ itaque eſt, quia priùs foramen in pariete, ac deinde oſtium cernitur, & tunc demum occulta abominatio demonſtratur; quia ſcilicet vniuſcuiuſque peccati priùs ſigna forinſecùs, deinde ianua aperta iniquitatis oſtenditur, & tunc demum omne malum intus latens aperitur. Hæc à Gregor.

D. Gregor.

Prælatus acutis inquiſitionibus duritiam ſubditorum aperiat.

Aperire oſtiũ debet, id eſt, notitiam nanciſci apertã.

Hugo Cardinal. ſic interpretatur: Iuberi vnũquemque fidelium antequam ad confeſſionem accedat, præmittere diligens examen, quo veluti perforetur conſcientia: eo namque præmiſſo ſtatim aperitur ianua ad cognoſcenda peccata occulta, quæ antea non apparebant; vel, iuxta eundem autorem, iubetur quiuis fidelium parietem, id eſt, carnem ſuam pœnitentiæ rigore compungere: hac enim via facilis patet aditus ad aperiendã, expellendaque occulta mentis peccata: cui poteſt rectè quadrare illa Gregor. Nyſſ. præclara ſententia in lib. de vita Moyſis. Cùm tui cordis, inquit, fueris lapicida, aureum auaritiæ ſimulacrum ex animo deleueris, &c. perueniſti ad finem. Magna quippe cum energia dixit, *lapicidam*, eum ſcilicet, qui carnalitatis ſuæ parietes crebrò cædit, vt eorum deſtructa duritie, ſimulachra vitiorũ lõgè amoueat, in quo finis & perfectio pœnitentiæ. Vnde addit Greg. finem hunc obtineri, cùm vitiorum omnium denudatam vitã colueris.

Iniquitas ſenſim deprehẽditur.

Hugo Card.

Confeſſioni examen præmittendum, quo veluti perforetur conſcientia.

Perforare, eſt carnem compungere per pœnitentiam.

Greg. Nyſſ.

Cordis lapicida, qui cõtritione ſe macerat.

Pœnitentia finis, vita denudata à vitiis.

De mulieribus plangentibus Adonidem, & de thurificantibus verſis dorſis in templum.

SECTIO V.

1. *Adonis, Thamus Hebræis, quis apud Ethnicos? Locus Ioſephi de ſitu templi. Locus Dauid, Pſal. 67.*
2. *Quomodo Chriſtiani adorent versùs Orientem, cùm ita ſoliti fuerint adorare Gentiles. Prima ratio ex Tertulliano, communis Sanctorum, quia Dominus ad Orientem aſcendit. Ratio Auguſtini ſpecialis.*
3. *Peccatum idololatria maximũ, Sap. 14. Grauis locus Tertul. ea de re. Locus Rom. 1. cum annotatione Hier.*

1. DENIQVE Propheta introducitur per oſtium portæ domus Domini, quod reſpiciebat ad Aquilonẽ. Verſ. 14. *Et introduxit per oſtium portæ domus Domini, quod reſpiciebat ad Aquilonem: & ecce ibi mulieres ſedebant plangentes Adonidem.* Verſ. 16. *Et introduxit me in atrium domus Domini interius; & ecce in oſtio templi Domini, inter veſtibulum, & altare quaſi viginti quinque viri dorſa habentes contra templũ Domini, & facies ad Orientẽ, & adorabant ad ortum ſolis.* Hebr. & Septuag. pro, *Adonidem*; *Thamus.* Septuaginta, pro, *veſtibulum*; *Helam.* Adonis, apud Hebræos Thamus. Duas hîc fabulas ridiculas referunt Rabbini. Altera Rabbi Moyſes ben Maimon, in more fuiſſe olim, Prophetam Ethnicum nomine Thamus, qui cùm regi cuidam perſuaſiſſet, vt faceret ſeptem ſtellas, & duodecim ſigna, ab eo eſt interfectus: ob eius verò necem illico congregata omnia mundi idola in templum Babel, ad auream Solis ſtatuã, quę in aëre ſuſpenſa cùm eſſet, corruit coram omnibus, idola verò tota nocte fleuiſſe caſum; luceſcẽte autem die auolaſſe ad loca propria, indeque ductã conſuetudinẽ, vt mulieres anniuerſario fletu necẽ illam à Rege illatã flerent. Rabbi Dauid, & Rabbi Salomon ad hunc locum, Thamus aiunt fuiſſe idolum oculis plumbeis, & intus concauũ, quod cùm infernè ſuccenderetur, liquefacto oculorũ plumbo flere videbatur, ideoque mulieres ſimul flere conſueuiſſe. Creditur nihilominus Adonis fuiſſe Amaſius Veneris, teſte Hieronymo. Quem nos Adonidẽ, inquit, interpretati ſumus, Hebręus, & Syrus ſermo Thamus vocat. Vnde quia iuxta Gentilem fabulã in menſe Iunio Amaſius Veneris, pulcherrimus iuuenis, occiſus eſt, & poſtea reuixiſſe narratur, Iunium menſẽ eodem appellant nomine, & anniuerſariã ei celebrant ſolennitatẽ, in qua plangitur à mulieribus, quaſi mortuus, & poſtea reuiuiſcens canitur, atque laudatur. Huc vſque Hieronymus. Fabulãtur quoque Poëtæ, Venerẽ Adonidem ſuum percuſſum apri dente ſub inguine, in florem ſui nominis conuertiſſe, quem volunt eſſe florẽ Anemones herbæ, qui ſanguinis colorem imitatur, de quo Ouid. 10. Metamorph.

—Nec plena longior hora
Facta mora eſt, cùm flos de ſanguine concolor ortus
Qualem, quæ lento celant ſub cortice granum,
Punica ferre ſolent, &c.

Varia lectio. Adonis Hebræis Thamus.

Duæ fabulæ Hebræorum de Thamus.

Latinis Adonis fuit amaſius Veneris.

D. Hiero.

Duæ fabulæ de Adonide.

Iosephus.
Templum Domini habebat oſtium versùs Orientem.
Sol directo rad. ò exortu ſuo colluſtrabat templum vſque ad oraculũ.
Occidentem versùs orabant contra morem Gentilium.
Pſal. 67. 5.
Deus aſcendit ſuper Occaſum, id eſt, Propitiatorium.
Baſil.
Orig.
Tertull.
D. Athanaſ.
Christiani adorant ad Orientem, vt diſtinguantur à Iudæis.
D. Athan.
Diony. Are.
Cyrill. Ale.
Damaſc.
Et quia Dominus aſcẽdit ad Orientem.
D. Auguſt.

Hanc igitur Gentilium turpiſſimam ſuperſtitionem intra ambitum templi admittere non recuſarunt Hieroſolymitani, ſed & vlteriùs in ipſo templi oſtio vigintiquinque viri, verſis in ipſum templum dorſis, ac adeò versùs Orientem ſtabant adorantes ſolem in ortu ſuo. Templum Domini, autore Ioſepho 8. Antiquitatum, habebat oſtium versùs Orientem, ita vt ſol inde emergens illico per tẽpli, & oraculi oſtia radium dirigens, Arcam ipſam ac Propitiatorium colluſtraret, ac veluti primus adoraret ſedentem Deum in medio Cherubim. Igitur adorantes in templo dorſis in Orientem verſis, ſignificabant ſe ritum Gentilium execrari, qui ſolebant Orientem ſolem adorare. Fortè autem eò alludit Dauid, Pſal. 67. 5. cùm deſcribens Dei aduentum, ſic ait: *Qui aſcendit ſuper Occaſum, Dominus nomen illi.* Deus enim aſcendens Propitiatorium, vbi ſedes adorationis eius apud Hebræos, quaſi ſuper Occaſum videbatur aſcendere, ac veluti equitare, ſeu aſcendere ad equitandum.

2. At verò obſtare poteſt antiquiſſima traditio manans ab ipſis Apoſtolis, teſte Baſilio, Origen. Tertul. Athanaſ. Chriſtianos Orientem versùs adorare, ac adeò in hoc conuenire cum Gentilibus. Sed eius rei plurimas, ac valde conuenientes cauſas inuenies apud Athanaſiom, Dionyſium Areopag. Cyrillum Alexand. Damaſcenum, quarum illa vna ſatis fuerit, quam Tertul. affert in Apologet. vt eo vel maximè noſtra adoratio à Iudaica differret. Specialis autem, quæ à prædictis autoribus traditur, ratio illa eſt; quoniam Dominus aſcendit ſuper cælos cælorum ad Orientem, & quaſi adhuc nos teneant aſcendentis deſideria, illuc intendimus. D. Auguſtin. tantum abeſt, vt hoc modo adorationis conuenire nos pu- A ter cum Gentilibus, vt eo vel maximè à communi terrena mole ad ipſum Deum quaſi eleuemur. Nam de ſermone Domini in monte cap. 9. Cuius rei, loquit, ſignificandæ gratia, cùm ad orationes ſtamus, ad Orientem conuertimur; vnde cælum ſurgit, non tanquam ibi ſit Deus, & quaſi cæteras mundi partes deſeruerit, qui vbique præſens eſt, non locorum ſpatiis, ſed maieſtate potentiæ; ſed vt moneatur animus ad naturam excellentiorem ſe conuertere, id eſt, ad Dominum, cùm ipſum corpus eius, quod eſt terrenum, ad corpus excellentius, id eſt, cæleſte, qua ſol aſſurgit, conuertitur. Ita Aug.

Adoramus ad Orientem vnde cælum ſurgit, vt eleuemur à terrenis.

3. Illud verò obſeruandum in iis, quæ Prophe- B tæ monſtrata ſunt, ſolum peccatum idololatriæ expreſsè damnari, & iure id quidem optimo: nam hoc peccatum eſt omnium maximũ, de quo proinde eſt illud Sapientiæ 14. 27. *Idolorum*, inquit, *cultura, omnis mali initium, & finis*; id eſt, omnium peccatorum fons: finis verò, quia vltrà non poteſt quis deterius peccando progredi. Vnde eſt illud graue exordium apud Tertullian. in lib. de idololatria. Principale, inquit, crimen generis humani, ſummus ſeculi reatus, ſola cauſa Iudicij idololatria & infrà: Omnia crimina in idololatria conditionem ſuam repræſentant, quia, quod in eis eſt execrabilius, non eſt aliud profectò, quàm defe- C ctio ab ipſo Deo, in quo ratio idololatriæ poſita eſt, quod latè ibi oſtendit. Ex hoc igitur omnium maximo ſcelere cætera facilè conſequuntur. De quo eſt illud Rom. 1. 21. *Cùm cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt: idcirco tradidit illos Deus in deſideria cordis, in immunditiam*, &c. Ad quæ verba rectè admonet Hieronym. Omnia, inquit, peruerterunt in Deum peruerſi, nec ordinem potuêre ſeruare naturæ, qui naturæ dereliquerunt autorẽ.

Idololatria omnium peccatorum maximum.
Sap. 14. 27.
Omnis mali finis, quia nõ poteſt vltrà peccando procedi.
Tertull.
Omnia crimina in idololatria cõditionem ſuã, hoc eſt, defectum à Deo, repræſentãt.
ad Rom. 1. 21.
Peruerſi omnia peruertunt.

VISIO DECIMAQVINTA,

DE EXECVTIONE SVPPLICIORVM IN HIEROSOLYMITANOS.

Ezechielis Cap. 9.

ARGVMENTVM CAPITIS.

PRIMO ſignificatur, qui à cæde, quæ paratur contra Ieruſalem, liberandi ſunt. Deinde reliqui occiduntur. Queritur mox Propheta tantam editam in populo ſtragem. Reſpondet Deus, id eius peccata commeruiſſe.

CAPVT IX. EZECH.

1. ET clamauit in auribus meis voce magna, dicens: Appropinquauerunt viſitationes vrbis, & vnuſquiſque vas interfectionis habet in manu ſua.

2. Et ecce ſex viri veniebant de via portæ ſuperioris, quæ reſpicit ad Aquilonem: & vniuſcuiuſque vas interitus in manu eius: vir quoque vnus in medio eorum veſtitus erat lineis, & atramentarium ſcriptoris ad renes eius: & ingreſſi ſunt, & ſteterunt iuxta altare æreum.

3. Et

PARAPHRASIS.

D 1. *FActum eſt autem, vt me audiente clamauerit quiſpiam magna vi dicens: Propè iam adſunt ſupplicia Hieroſolymorum, quin & exactores eorundem ſuppliciorum vaſa belli mouent, arma parant.*

2. *Ab Aquilone autem tota plaga ingruit, inde panditur omne malũ, ac inter reliquos vrbis hoſtes, ſex præcipuè eminent, qui per eã portã viſi ſunt ingredi, quæ eſt inter Orientalem, & Aquilonarẽ, eminétque altiùs porta Aquilonari. Præter hos ſex, viſus mihi eſt vnus inter eos ſtare ipſo inprimis candore veſtium ſalutare quippiam inſinuans, pendebátque ad zonam eius atramentarium: ingredientes autem atrium interius, ad altare holocauſtorum fixêre gradum.*

3. *Tum*

3. Et gloria Domini Iſraël aſſumpta eſt A
de cherub, quæ erat ſuper eum ad limen
domus, & vocauit virum, qui indutus erat
lineis, & attamentarium ſcriptoris habebat in lumbis ſuis.

4. Et dixit Dominus ad eum: Tranſi per mediam ciuitatem in medio Ieruſalem: & ſigna thau ſuper frontes vitorum gementium, & dolentium ſuper cunctis
abominationibus, quæ fiunt in medio eius. B

5. Et illis dixit, audiente me: Tranſite per ciuitatem ſequentes eum, & percutite; non parcat oculus veſter, neque miſereamini.

6. Senem, adoleſcentulum, & virginem, paruulum, & mulieres interficite, vſque ad internecionem: omnem autem, ſuper quem videritis thau, ne occidatis, & à Sanctuario meo incipite. Cœperunt ergo
à viris ſenioribus, qui erant ante faciem C
domus.

7. Et dixit ad eos: Contaminate domum&, implete atria interfectis: egredimini. Et egreſſi ſunt, & percutiebant eos, qui erant in ciuitate.

8. Et cæde completa, remanſi ego: ruíque ſuper faciem meam, & clamans aio: Heu, heu, heu Domine Deus; ergóne diſperdes omnes reliquias Iſraël, effundens
furorem tuum ſuper Ieruſalem? D

9. Et dixit ad me: Iniquitas domus Iſraël, & Iuda, magna eſt nimis valde, & repleta eſt terra ſanguinibus, & ciuitas repleta eſt auerſione: dixerunt enim, Dereliquit Dominus terram, & Dominus non videt.

10. Igitur & meus non parcet oculus, E
neque miſerebor: viam eorum ſuper caput eorum reddam.

11. Et ecce vir, qui erat indutus lineis, qui habebat atramentarium in dorſo ſuo, reſpondit verbum, dicens: Feci ſicut præcepiſti mihi.

3. Tum verò Dominus, ea gloria, qua intra Sanctuarium ſedet, in duobus Cherubinis extendentibus alas ſuper Propitiatorium, viſus eſt eleuari, ac conſiſtere ad limen ianuæ templi, quaſi diſceſſurus à ſede ſua priſtina, ac aliò migraturus. Vocauitque ad ſe illum, qui lineis veſtibus indutus erat, & habebat atramentarium appenſum lateri.

4. Et, Vade, inquit, Ieruſalem, & percurrens illam quoquouersùs appinge atramento literam thau in frontibus virorum illorum, qui non ſolùm non conſenſerunt malis operibus Hieroſolymitanorum publicè, ac frontosè patratis, ſed lacrymis ea pro zelo ſuo proſequuti ſunt.

5. Mox autem ad eos, qui bellicis erant inſtructi armis, ſermonem conuertit: Ite hinc citò, & ingreſſi vrbem, dum ille quidem præit, ſignans gementes, vos ſequimini, & commiſeratione poſtpoſita omnes occidite.

6. Nec ſexui, nec ætati deferatis: ſolos ſeruate ſignatos thau, ſítque initium internecionis à templo hoc meo, Sacerdotes, ac Leuitas demetite, vtpote grauiùs peccantes, méque magis ad iracundiam prouocantes, dum fœdè ac inuerecundè dorſa mihi vertunt inclinati ad Orientem ſolem.

7. Agite ergo, ipſam domum meam, & atria implete cadaueribus interfectorum, nec vos detineat religio contaminationis. Inde citi properate, & vrbem cædibus inuoluite. Nulla mora, dictum factum. Vrbem adoriuntur, obuios quoſque necidant.

8. Peracta calamitate, ego, qui ſolus ſuperſtes mihi videbar eſſe, procubui in faciem, & amarè gemens: Heu, heu, heu Domine, etiámne paucos illos, quos, vt reliqui fierent, ſignare iuſſiſti, de medio tollis? ſiccine iraſceris in Ieruſalem, vt nihil de furore tuo retineas? totúmne effundes, vt penitus deleas populum tuum?

9. Dominus verò reſpondit mihi: Id planè exigebat iniquitas Ieruſalem, quæ ad ſummum vſque excreuit. Nam homicidia in ea, & rebellio impia, ac peruerſitas iudiciorum latè inundant, quinimò ſic impiè confabulantur: Non curat Dominus res humanas, nec videt quæ apud nos fiunt, nimirum intra cæli ambitum ſe continens.

10. Igitur ob hanc impietatem & vecordiam ſentient illi malo ſuo videre me illos, non tamen ad miſericordiam, ſed ad vindictam inferendam, dignáſque de illis pœnas ſumam; & ſecundùm actus eorum peſſimos iudicabo illos.

11. His geſtis candidatus ille, qui miſſus eſt cum atramento ad ſignandos viros gementes, reuerſus ad Dominum ait: Feci imperata.

C O M M E N T A R I V S.

A Capite primo vſque ad octauum enumerantur peccata populi Hieroſolymitani: ergo conuenienter iis enumeratis deſcribitur 9. capite, & 10. calamitas ob enumerata peccata. Primùm ergo dicemus de interfectione populi, mox de aliis.

De miniſtris interfectionis, & de ſignatore Thau.

SECTIO I.

1. *Narratur breuiter hiſtoria Viſionis. Sex viri armati ad occidendos impios Hieroſolymitanos, eſſe bonos Angelos, ex Theodoret. Explicatur locus 1. Cor. Probatur illud idem ex loco Pſalm.* 103.
2. *Septimus vir veſtitus lineis ſaluti deſtinatus eſt, ex Theodoreto. Cur linea veſte indutus? erat tunica Sacerdotalis. Moralis alluſio D. Hier.*
3. *Veſtitus lineis accipitur ab aliquibus Chriſtus Dominus, qui Sacerdos in æternum eſt, & Angelus teſtamenti. Illuſtrat loco Greg. Mag. & loco Ruper. Item alio Irenæi.*

1. DE exequutoribus diuinæ vltionis aduerſus Hieroſolymitanos ſequitur Verſ. 1. *Et ecce ſex viri veniebant de via portæ ſuperioris, quæ reſpicit ad Aquilonem: & vniuſcuiuſque vas interitus in manu eius: vir quoque vnus in medio eorum veſtitus erat lineis, & atramentarium ſcriptoris ad renes eius: & ingreſſi ſunt, & ſteterunt iuxta altare æreum.* Septuaginta pro, *atramentarium ſcriptoris ad renes; Zona ſapphiri ſuper lumbum.* Sex viros armatos gladiis interpretatur Theodoret. Angelos ad conſtitutum ſupplicium paratos. Et profectò (ait) Aſſyriorum multa millia vnus Angelus confecit; vnus item Ægyptiorum primogenitos; hîc verò propter impietatis exuperantiã, ſex Angeli interfectioni deputantur. Quòd autem veniant à porta templi, quæ reſpicit ad Aquilonem, ideo eſt (ait Theodoretus idem) quòd ſupplicium ibi reperit aditum, vbi & commiſſa culpa; iuxta illud Rom. 5. 12. *Per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors.* Vnde Auguſt. illud 1. Corinth. 15. 56. *Stimulus mortis peccatum eſt*, ſic interpretatur: vt non ſit ſtimulus, quo mors pungat, ſed potiùs, quo peccatũ ipſum, quaſi pungendo aperiat aditũ morti, quæ eſt pœna peccati. Iure ergo per eandem portam, qua ſcelus idololatriæ patratum eſt, egrediuntur ſex viri armati ad delẽdos idololatras: ſunt enim & boni Angeli adminiſtri ſuppliciorum noſtrorum. Ponderare oportet illud Pſal. 103. 4. *Qui facis Angelos tuos ſpiritus, & miniſtros tuos ignem vrentem.* Cur enim addidit, *vrentem?* Profectò ſi per illos proſpera tantùm & læta exequeretur erga nos, ſatis fuiſſet ponere, ignem ſplendentem, videlicet, illuminantem, calefacientem: vrentem ergo cùm dixit, quo verbo ſignificatur id, quod in igne dolorem ingerit, profectò ſignificauit, Angelis quoque ſuis Deum vti ad cruciandos peccatores. Vidit hoc Alex. Clem. Strom. 5. Angeloſque ait igneos aliquando reddi, vt improbos puniant.

Varia lectio.
Theodor. *Sex viri armati, Angeli interfectioni deſtinati.*
Supplicium ibi reperit aditum, vbi eſt commiſſa culpa.
Rom. 5. 12.
D. Auguſt. 1. Cor. 15. 56.
Peccatum ſtimulus eſt, quo morti aperiat aditum.
Boni quoque Angeli adminiſtri ſunt ſuppliciorum.
Pſ. 103. 4.
Facit Deus Angelos ſuos ignem vrentem, id eſt, etiam punientes.
Angeli ignei, vt malos vrant.

2. Porro ſeptimus vir, qui etiam monſtratus eſt Vati, erat veſtitus lineis, & atramentariũ habebat ad renes. Theodoretus. Septimi, inquit, habitus erat Sacerdotalis: non enim ex iis erat, qui punirent, ſed ex iis, qui ſupplicarent pro redimẽdis ſalute dignis. Nam quia ſeptimam diem coli præcepit, neceſſariò ſeptimum maximè honoratum oſtendit. Hæc ille. Eſt autem alluſio ad primam Sacerdotis tunicam in lege veteri, quæ linea

Theodoret. *Septimi habitus Sacerdotalis, id eſt, propitiatorius.*

A erat aſtricta, Exod. 18. 4. de qua Hieronym. Sacerdotes, inquit, Dei in miniſterium vtuntur hac tunica, vt habentes pulchritudinem, nudorum celeritate diſcurrant. Quia, videlicet, quò fuerint candidioribus moribus, eò & pulchriores, & ad miniſterium hilariores erunt. Itaque quia Sacerdotem Deus poſuit, vt per eum occurrat laborantibus, exhibendo veniam, ac miſericordiam: idcirco Angelum, cuius interuentu ſeruaturus erat aliquos, lino, id eſt, ſacerdotali habitu conſpicuum Ezechieli demonſtrat. Puritate enim conſcientiæ fulgeat Sacerdos (ait Ambroſius epiſto. 82.) vt ſit promptus ad miſericordiam.

Exod. 18. 4.
D. Hieron.
Quò fuerint pulchriores, eò ad miniſterium alacriores.
Septimus quia ſeruator, Sacerdos apparet.
Lino, id eſt, puritate cõſcientiæ fulgeat, vt ſit promptus ad miſericordiam.

3. Sed enim ex hoc ſpeciali munere ſeruandi B aliquos è populo illo damnato, aptiſſimè quidem collegerunt aliqui, eum, qui veſtitus erat lineis, non alium eſſe præter Seruatorem Chriſtum: quaſi tunc apparuerit Ezechieli Verbum diuinum ſub ea ſpecie, nempe Sacerdotali, ac adeò ſaluatrice, qui & *Sacerdos eſt in æternum*, Pſal. 109. 4. & iuxta verſionem 70. apud Iſai. 9. 6. Angelus magni conſilij. Nam Sacerdos in æternum ſignificat, non limitatum ad certum tempus Saluatorem, quaſi poſt Incarnationem tantùm ſaluare cœperit, ſed æternum, vtpote, qui in omni tempore ſalutem operatus ſit in mundo. Magni verò conſilij Angelus, id eſt, nuncius æternæ ſalutis.

Seruatoris habitu ſplẽdidus Chriſtus erat.
Pſ. 109. 4.
Iſai. 9. 6.
Sacerdos in æternum, quia ſaluat in æternum, nulli tempori alligatus.

C Vir quoque vnus (ait Gregor. Moral. 22. cap. 13. in medio eorum veſtitus lineis in morem Sacerdotis, quia Redemptor noſter etiam de Sacerdotali Tribu, iuxta carnem, parentes habere dignatus eſt: lineis autem, quia linum de terra, lana autem de corruptibili carne naſcitur, quia indumentum ſui corporis ex Matre Virgine, non ex corruptione ſumpſit. Et atramentarium ſcriptoris ad renes eius, quia ipſe Dominus poſtquã mortuus eſt reſurrexit, & aſcendit in cælum (quæ ſunt poſteriora eius opera) tunc Teſtamentum nouum per Apoſtolos ſcripſit: qui enim ſcripturam Teſtamenti noui poſtquam deceſſit condidit, atramentarium quaſi à tergo habet. Hæc D Greg. At verò Rupertus, Noſtræ carnis, inquit, veſtitus lineis, venit in mundum, vt electos ſuos iam dictæ vltioni excipiendos conſcriberet in libro viuentium; cuius rei ſignum illud fuit, quòd protinus naſcituro illo exiit edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis. Iure autem Verbum diuinum ſub ſpecie Saluatoris in lege veteri cernitur, quoniam (vt rectè D. Irenæus aſſerit 4. contra hæreſes) Verbum ante Incarnationem ſuam ſalutes præſtruebat: præludens, videlicet, & quodammodo exercens ſimulacra ſalutis in veteri Teſtamẽto, præſtando illam multis, nõ in vero, ſed in ſimulato corpore, vt quaſi addiſceret, quomodo eam in vero eſſet corpore præſtiturus.

Greg. Mag. *Sacerdotali habitu, quia Chriſtus ex genere Sacerdotali.*
Lino veſtitus, id eſt, carne puriſſima è Virgine.
Atramẽtarii poſt tergum, quoniã nouum Teſtamentum ſcriptum eſt poſt eius Aſcenſionem.
Rupert.
Veſtitus lino carnis noſtræ venit, vt conſcribat ad ſalutem.
Apparet ſub ſpecie Saluatoris, quia ſalutes præſtruebat.
D. Irenæus.
Præludia & ſimulacra ſalutis.

E

Quæ Deus mandauerit ad exequutionem ſuppliciorum?

SECTIO II.

1. *Gloria Domini ad limen domus veniens, aliis eſt ſpecies illa electrina, aliis Deus ipſe, qui ſedebat in Propitiatorio inter Cherubinos, quod eſt probabilius.*

1 Quale

2. *Quale Propitiatorium, Exod.25. Ex eo Deus reſponſa dabat. Cur non ex Propitiatorio, ſed extra illud mandata dedit? quia non propitia, ſed dura renunciare veniebat. Locus Pauli, Rom.3.*

3. *Naturale Deo, & quaſi locus in quo quieſcit, eſt beneficentia. Illuſtrat D. Ambroſ. Locus Iſai.28. Proloquium Theologorum.*

4. *Thau, in literis Hebraicis (quæ autore Ambroſio indicant progreſſum ad perfectionem) vltima eſt, ſignificat idem ac, errauit, & conſummationem. Quid innuat in homine iam perfecto. Probat Ambroſius in Paulo, & illuſtrat loco Cant.5.*

5. *Lugentibus mala populi, i. perfectis imprimitur thau. Obſeruatio Hieronymi circa literam thau.*

6. *Thau figuram habet Crucis, ex Hebræorum obſeruationibus. Reconditus ſenſus ad verba Pſalm.77.* Sanctum Iſraël exacerbauerunt. *Quomodo Maſoretæ odio crucis Thau circumloquantur. Conuenientia, quare cruce ſignentur lugentes.*

7. *Mandata Dei ad interfectores, vt omnes occidant præter ſignatos thau. Locus Theodoreti contra negligentes ſalutem ſuam, & ob id incidentes in manus Dei viuentis. Illuſtrat Gregorius Magnus.*

8. *Vindicta hæc per Aſſyrios re ipſa facta eſt. Quòd ſine differentia ſexus, & ætatis fiat, non continet iniuſtitiam, vt latè probat Auguſt. de ſupplicio Sodomorum; quòd verò à ſanctificatis Deo incipiat pœna, ratio duplex proponitur.*

1. STANTIBVS ergo his ſeptem viris inter altare æreum ac oſtium templi, apparuit Dominus. Verſ.3. *Et gloria Domini Iſrael aſſumpta eſt de cherub, quæ erat ſuper eum ad limen domus, & vocauit virum, qui indutus erat lineis, & atramentarium ſcriptoris habebat in lumbis ſuis.* Verſ.4. *Et dixit Dominus ad eum: Tranſi per mediam ciuitatem, in medio Ieruſalem, & ſigna thau ſuper frontes virorum gementium, & dolentium, ſuper cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio eius.* Verſ.5. *Et illis dixit, audiente me: Tranſite per ciuitatem ſequentes eum, & percutite; non parcat oculus veſter, neque miſereamini.* Verſ.6. *Senem, adoleſcentulum, & virginem, paruulum, & mulieres interficite, vſque ad internecionem. Omnem autem ſuper quem videritis thau, ne occidatis, & à Sanctuario meo incipite. Cœperunt ergo* D *à viris ſenioribus, qui erant ante faciem domus.* Sunt, qui putant gloriam Domini hoc loco vocari imaginem illam electrinam, quam Ezechiel in quadriga Cherubinorum viderat cap.1. quoniam ab ea gloria Dei, dicitur Propheta ſublatus in cincinno capitis, vſque ad templum Ieruſalem. Eam igitur eſſe volunt, quæ hîc dicitur à Cherubim, quibus inſidebat, diſceſſiſſe. Et probant ex eo, quia cap. ſequenti eadem gloria Domini iuſſit virum, qui lineis indutus erat, ingredi ſub rotas, & prunis manum implere. Eſt probabilis ſententia. Verùm omnes tum Hebræi, tum noſtri Chaldæum ſequuti Paraphraſtem, gloriam Domini vocari putant, quæ in templo ſuper Cherubim, qui tegebant Propitiatorium, ſedem habebat, iuxta illud Pſal.79.2. *Qui ſedes ſuper Cherubim.*

Per gloriam Domini, hic intelligitur ſpecies illa electrina, iuxta quoſdam.

Iuxta alios ipſa gloria Domini, quæ ſedebat ſuper Cherubim in templo. Pſal.79.2.

2. Notari ergo debet, intra Sanctum Sanctorum, vt narratur Exod.25.10. fuiſſe arcam Teſtamenti, & ſuper illam Propitiatorium, quod nihil aliud erat, quàm operculum ipſius arcæ duorum Cherubinorum manibus paululùm eleuatum ab arca. In hoc Propitiatorio, ac adeò inter duos Cherubinos ſedebat Deus, quando populo per Sacerdotes reſponſa dabat. Ab hoc igitur loco, ſub aliqua ſpecie, quæ non exprimitur à Pro- A pheta, viſa eſt illi deſcendere gloria Domini extra fores templi, vt ſeptem illis viris, qui foras ſtabant, denunciaret, quid acturi eſſent. Mirum tamen eſt, quòd gloria Domini de loco ſuo ceſſerit, & non ex Propitiatorio ad illos locuta fuerit. Verùm ob idipſum receſſit à Propitiatorio, quia nō propitia denunciatura erat, ſed dura vehementer ac calamitoſa vrbi. At verò Propitiatorium ex mandato Domini factum eſt in ſedem placationis. Quò alludens Paul. Roman.3.25. de Chriſto Seruatore loquens: *Quem propoſuit*, inquit, *Deus propitiationem per fidem in ſanguine ipſius*: nam in Græco eſt, ἱλαστήριον, id eſt, propitiatorium, quo vocabulo vtuntur Septuaginta. Conſonat Theo- B doretus. Cùm ſit, inquit, contra ciuitatem ſententiam laturus, extra ſancta loca id facit, quæ non ſupplicia, ſed ſalutem ſuppeditant.

Exod.25.10. Propitiatorium, quid?

Receſſit à Propitiatorio, quia non propitia denunciaturus veniebat. Rom.3.25. *Chriſtus, propitiatorium.* Theodor. *Extra loca ſalutis fit, quæ non portat ſalutē.*

3. Egreditur ergo è loco ſuo Deus, & quaſi extra centrum naturale manet, dum perditos punit: nam quies eius eſt, occaſio benefaciendi; quod notauit D. Ambroſ. ad quietem eius in die ſeptimo poſt creatum hominem, habens ſcilicet, cui benefaceret, quieuit: peccante autem homine ſoluta quiete graditur, quærens hominem ad ſupplicia. Nec verò aliud eſt myſterium illius ſententiæ apud Iſaiam cap.28.21. *Vt faciat opus ſuum, alienum opus eius ab eo, vt faciat opus ſuum, peregrinum opus eius ab eo.* Prædicit enim Vates Deum puniturum duas Tribus, ſed quoniam punire ma- C los ex ſe ipſo non ſolet, ad hoc opus illum quaſi peregrè iturum, tanquam ad alienum ſolum. Et in veritate huius ſententiæ radicem habet ea doctrina Theologiæ: Deum de ſuo habere, vt nobis præſtet beneficia; vt verò nos puniat, ex nobis ipſis cauſam accipere, id eſt, à peccatis noſtris.

Quies Dei, occaſio benefaciendi. D. Ambroſ. *Peccante homine graditur Deus, & à quiete ſurgit.* Iſa.28.21.

Ad opus puniendi, quaſi ad alienum ſolum peregrè it. *Vt nos puniat, à nobis cauſam ſumit.*

4. Stans igitur in veſtibulo templi Deus, primùm vocauit ad ſe virum, qui veſtitus erat lineis, & atramentarium habebat in lumbis ſuis, & dixit Dominus ad eum: *Tranſi per mediam ciuitatem Ieruſalem, & ſigna thau ſuper frontes virorum gementium, & dolentium ſuper cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio eius.* Thau inter vigintiduas literas Hebræi alphabeti vltima eſt; autore autem D. Ambroſio ſerm.22. ſuper Pſ.118. duplicem habet D ſignificationem. Prima eſt, qua idem eſt ac errauit. Item qua ſignificat conſummationem: putat autē ibidem ſanctus Doctor Hebraico alphabeto exprimi progreſſum cuiuſque ad cōſummationem vſque virtutum omnium. Rectè autem vltima litera primùm idem valet, ac errauit: vt ſignificetur, in homine imperfecto quidem priùs, ſed virtutum ſenſim exercitatione perfecto nullum iam errorem ineſſe. Vnde emendator ille morum, inquit, & perfectæ virtutis Apoſtolus ad Tit.3.3. *Eramus*, inquit, *aliquando inſipientes, increduli, errantes in deſideriis, & voluptatibus.* Non dixiſſet vtique, *eramus aliquādo inſipientes*, niſi adeptus eſſet iam ſapientiæ diſciplinam; neque dixiſſet, *eramus errantes*, E niſi ſuperiorem depoſuiſſet errorem. Veteri ergo errore depoſito, & Spiritu ſancto, ac omni morum emendatione renouatus dicit: *Eramus aliquando errantes.* Vnde & Dominus ipſe in Euangelio, quòd paſtor reliquit nonagintanouem oues, & vnam requirit, quæ errauit, centeſima ouis eſt, quam dicit erraſſe. Perfectio, inquit, & plenitudo numeri ipſa te inſtruat, & informet. Non immeritò enim cæteris antefertur, quia plus eſt à vitio ſe reuocaſſe, quàm propè vitia ipſa neſciſſe. Hæc Ambroſ. Et addit: Per alteram ſignificationem idem oſtendit:

Thau vltima litera Hebræi alphabeti. D. Ambroſ. *Idem ac, errauit: ac, conſummatio.* *Hebræo alphabeto exprimitur progreſſus ad perfectionē ſignificatur, hominem imperfectū olim, iam nullum habere errorē.* Tit.3.3.

Homo omni morum emendatione renouatus.

Plus eſt à vitio ſe reuocaſſe, quàm vitia ipſa neſciſſe.

nam conſummatio perfectio diſciplinæ eſt, qua depoſito omni errore, & iniquitate, anima primam ſubit innocentiam: quod illuſtrat eo Cant. 5.3. *Exui tunicam meam, quomodo induam eam?* Veteris, inquit, hominis veſtimentum vitiis erroris intextum, in lauacro regenerationis depoſitum, neſcit induere: ſtudio enim correctionis inoluerat obliuio peccatorum: tanta vis conſummatæ emendationis eſt, vt in quandam pueritiam tendeat ſpiritalis ætatis, qua vias erroris ignoret, crimen, etſi velit, non poſſit admittere, quia deſueuerit peccandi vſum noſſe. Sic ibi.

Prima innocentia, depoſitio omnium errorum.

Studio correctionis inoluit animæ obliuio peccandi.

In puerilem innocentiam redit deſuetudine peccandi.

5. Ergo iuxta interpretationem Ambroſij aptè imprimitur thau ſuper frontes virorum gementium, & dolentium ſuper cunctis abominationibus Ieruſalem, quod eſt perfectorum hominum proprium: non enim gemunt, atque dolent in erroribus populi, niſi qui proprios errores vel non habuerunt, vel penitus abiecerunt. Ita Chriſtus luxit Ieruſalem, Luc. 19.41. Samuel Saülem, 1. Reg. 15. 35. Paulus Corinthios, 2. Corint. 12.21. His ergo lugentibus tãquam perfectis imprimitur thau, & quaſi dicitur, *Conſummatio*: in fronte autem, quia nihil ſupra. Notat autem D. Hier. ex Hebræorum doctrina, thau eſſe primam literam nominis *Thora*, quod ſignificat legem: vt hi propterea ſeruentur, quoniam habent zelum ſeruandæ legis, & ob eius violationem dolore contabeſcunt.

Perfecti homines gementes.

Gemunt ob aliena peccata, qui propria non habent.

Luc. 19.41. 1. Reg. 15. 35. 2. Corint. 12.21.

Gementibus imprimitur thau, & quaſi dicitur, Conſummatio.

D. Hieron. *In fronte, vt oſtendatur, nihil ſupra.*

Thau prima litera nominis Thora, *vt ſine lege ipſa ſignari, qui ob eius violationem gemunt.*

6. Præterea ex eorundem adytis illud eſt, thau literam habere crucis effigiem. Vnde Genebrardi reconditus ille ſenſus ad verba Pſalm. 77.41. *Et conuerſi ſunt, & tentauerunt Deum, & Sanctum Iſraël exacerbauerunt.* Cùm enim multa præmiſiſſet Vates de peccatis populi, quibus Deum in deſerto irritauerat, addit: *Et conuerſi ſunt, & tentauerunt Deum, & Sanctum Iſraël exacerbauerunt.* Id eſt, rurſum tentauerunt Deum per ſuos poſteros in tempore paſſionis; & Sanctum Iſraël, id eſt, Chriſtum, crucifixerunt: nam thau & limitem, & crucem ſignificat. Vnde התוו *crucifixerunt*, quod noſter latè interpretans, *exacerbauerunt*, dixit. Hæc igitur litera, quæ olim crucis effigiem reddebat, improbitate Maſoretarum, vt Genebrardus ait, immutata eſt, vt myſterium crucis obruerent, cuius tanto odio flagrant, vt eam non modò non ſcribant, ſed ne nominent quidem, quare eam circumloquuntur, teſte Kimhi, per שתי וערב ſtameo & ſubtegmen, quoniam hæc fila per modum crucis ſeſe interſecant: propterea ergo conuenit, vt hoc ſigno ſeruentur lugentes prò peccatis populi, quoniam (vt Tertul. ait in lib. aduerſùs Iudęos) eo ſigno vita hominum pręſtruebatur. Gaudentes igitur (inquit Origen. hom. 8. in diuerſos) hoc ſignum leuemus in frontes, quod dæmones cùm viderint contremiſcant: nam qui aurea Capitolia non timent, crucem timent. Denique hîc in Ezechiele, cùm omnes Angelus occidiſſet, & interfectio cœpiſſet à Sanctis, illi tantummodo ſoſpites ſeruantur, quos thau litera, id eſt, crucis, vitæ figura ſignauerat. Ita Origen.

Thau, effigies crucis.

Genebr. Pſal. 77.41. התוו *crucifigere.*

Crucem Maſoretæ circumloquuntur, per tegmen & ſubtegmen.

Aptè lugentes cruce ſeruantur à morte.

Tertull. *Cruce vita hominum præſtruebatur.*

Origen. *Dæmones crucem timent.*

7. Denique ad reliquos ſex viros, qui habebant vaſa interfectionis, ita Dominus: *Tranſite per ciuitatem ſequentes eum, & percutite. Non parcat oculus veſter, neque miſereamini ſenem, adoleſcentulum, & virginem, paruulos, & mulieres interficite, vſque ad internecionem. Omnem autem, ſuper quem videritis thau, ne occidatis, & a Sanctuario meo incipite.* Iure hoc loco cù D. Paulo ad Hebræos 10.31. exclamat Theod. *Horrendum eſt, incidere in manus Dei viuentis.* Propriè aduerſus eos, qui ita negligenter viuunt, ac ſi Deum eſſe non credant, quales erant Hieroſolymitani; nam de illis ſtatim: *Dixerunt,* inquit, *Dereliquit Dominus terram, & Dominus non videt.* Hos autem quaſi ex inſidiis obſeruare ſolet Deus, eò magis viuens, & vigilans, quò illi ſupiniores. Nihil verò æque horrendum, quàm imprudenter, ac præter opinionem incidere in latentes inſidias. Scitum enim eſt illud Gregor. Mag. Iacula, quæ præuidentur, minùs feriunt: qui ergo inconſideratè currunt, & quaſi peruagantur per omnia ſcelera, in diuinæ vindictæ manus, dum minimè cogitant, horrendo caſu incurrunt.

ad Heb. 10. 31. Theodor. *Horrendum, incidere in manus Dei viuentis, negligentes ſcilicet in manus vigilantis.*

Greg. Mag. *Strages hæc à Deo miſſa ſine differentia ſexus, non eſt iniuſta.*

8. Huius vindictæ executio, quam Vates per Angelos fieri vidit in ſpiritu, re ipſa per Aſſyrios, & Chaldæos facta eſt. Quòd autem abſque vlla ætatis differentia, non eſt iniuſtitiæ tribuendum, ſicut in Sodomorum incendiu latè demonſtrat D. Aug. in quæſtion. veteris Teſtamenti, q. 13. Vt nimis, inquit, impium factum Sodomitarum aduerteretur, peccatum eorum peruenit vſque ad necem filiorum, ne de origine illorum ſignum aliquod remaneret. Nónne prouiſum eſt illis, ne diu viuentes exempla ſequerentur patrum? A gehenna enim liberati ſunt, in aliena cauſa occiſi: parentes enim tam pro ſe, quàm pro his rei ſunt: quia, vt eorum opera obliterarentur, omnis progenies ipſorum eraſa eſt: nam ſicut bonis parentum delectantur filij, quòd eorum quoque prærogatiua commendetur: ſic & de morte, quæ pro malis eorum infertur, queri non poſſunt, participes lucri æquè, atque damni. Ita in Ægypto pro noxis patrum plexi ſunt filij, & hæc mors filiorum crimen fuit patrum: quoquo enim modo filij debitum ſpiritum reddiderunt, futuri ſunt accuſatores parentum, quia perfidiam ſuam nec ſuo ſanguine vicerunt. Hæc Aug. de Sodomis. Pari modo apta dici de Hieroſolymitanis, in quorum clade quòd innocentes pariter ac nocentes voluantur, & iuſtitiæ & miſericordiæ diuinæ erga ipſos tribuendum eſt. Illud verò, *Et à Sanctuario meo incipite,* affine eſt loco illi 1. Petr. 4. 17. *Tempus eſt, vt iudicium incipiat à domo Dei.* Similiter Malach. 3. 3. vbi deſcribitur aduentus ſummi Iudicis, & a filijs Leui, id eſt, à ſanctificatis in Sacerdotium, iudicij principium eſt: *Sedebit,* ait, *conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quaſi aurum, & quaſi argentum.* Hæc verò primùm demonſtrant, Deum in ſanctificatis ſuis ægriùs ferre quamcunque maculam. Idcirco (ait Hieronymus) caminum habet conflatorium: quaſi dicat, non vt comburat principaliter, ſed vt reficiat, conflet, reſtituat. Præterea hoc etiam de Sanctis ſeu ſanctificatis iudicium, autore Ruperto, præiudicium eſt in malos, vt videlicet cùm viderint iram Dei à ſuis ſanctificatis incipere, de ſua condemnatione nihil dubitent, & interim reſipiſcant; aut certè de Iudicis æquitate iniuſtè querantur.

D. Auguſt. *Cum Sodomitis filij quoque incenſi, vt peccati grauitas noſceretur.*

Prouiſum pueris, ne exempla patrum ſequendo grauius punirentur.

Iuſtè progenies eorum eſt eraſa, vt opera omnino oblitterarentur.

Immeritò queri poſſit filij: nam vt bonorum, ſic & malorum paternorum participes ſunt.

Quòd cum parentibus tollantur filij, & iuſtitia, & miſericordia tribuendum.

1. Petr. 4. 17. Malac. 3. 3. *A Sacerdotibus incipit plaga, quoniam in eis ægriùs fert Deus peccatorum notas.*

D. Hiero. *Deus caminum habet non deſtructorium, ſed conflatorium.*

Rupert. *Deus plectendo priùs bonos, monet malos, monetque ad reſipiſcentiam.*

VISIO

VISIO DECIMASEXTA,

DE VRBIS CONFLAGRATIONE.

Ezechielis Cap. 10.

ARGVMENTVM CAPITIS.

I*TERVM apparet Vati quadriga illa, quam vidit iuxta flumen Chobar, vt cap. 1. explicatum eſt. Deinde videt Angelum ex mandato Dei prunas de medio rotarum ſumere in manus, ac illas in vrbem ſpargere, quo portendebatur incendium Ieruſalem.*

CAPVT X. EZECH.

1. ET vidi, & ecce in firmamento, quod erat ſuper caput Cherubim, quaſi lapis ſapphirus, quaſi ſpecies ſimilitudinis ſolij, apparuit ſuper ea. A

2. Et dixit ad virum, qui indutus erat lineis, & ait: Ingredere in medio rotarum, quæ ſunt ſubtus Cherubim: & imple manum tuam prunis ignis, quæ ſunt inter Cherubim, & effunde ſuper ciuitatem. Ingreſſúſque eſt in conſpectu meo.

B

3. Cherubim autem ſtabant à dextris domus eùm ingrederetur vir, & nubes impleuit atrium interius.

4. Et eleuata eſt gloria Domini deſuper cherub ad limen domus, & repleta eſt domus nube: & atrium repletum eſt ſplendore gloriæ Domini.

C

5. Et ſonitus alarum Cherubim audiebatur vſque ad atrium exterius, quaſi vox Dei omnipotentis loquentis.

6. Cúmque præcepiſſet viro, qui indutus erat lineis, dicens: Sume ignem de medio rotarum, quæ ſunt inter Cherubim: ingreſſus ille ſtetit iuxta rotam.

7. Et extendit cherub manum de medio Cherubim ad ignem, qui erat inter

Cheru

PARAPHRASIS.

1. *VLteriùs vidi illud ipſum ſtellatum cælum, quod prope flumen Chobar ſuper capita Cherubinorum apparuit mihi, & ſuper ea, videlicet firmamentum, & Cherubinos, vidi illud ipſum ſapphirinum ſolium, & illam ipſam ſpeciem hominis electrini in ſolio conſidentem.*

2. *Viſus ergo mihi eſt is qui ſedebat in throno ad eum qui lineo indutus erat veſtimento, ita loqui: Ingredere intra ipſas quadrigæ rotas, quæ ſunt infra Cherubinos, & è prunis, quæ ibi iacent, imple manum, ac per totam Ieruſalem ſparge in ſignum incendij, quo vindice me penitus conflagrabit. Is verò me vidente ingreſſus intra rotas eſt iuſſa impleturus.*

3. *Cherubini verò, qui currum agebant Dei, cum ipſo videlicet curru in atrio Sacerdotum ad latus templi dexterum, id eſt, ad Auſtralem partem, conſtiterant: nubes autem totum atrium interius latè obduxerat, in ſignum gloriæ Dei illic aſſiſtentis.*

4. *Vnde viſus mihi eſt illico Deus gloria ac maieſtate plenus è curru ſuo ad limen domus Domini quaſi deſilire; quo factum, vt templum ipſum nube, atrium verò ſplendore gloriæ Domini repleretur.*

5. *Increpuit verò ſtridor alarum Cherubim inſtar tonitruorum, per quæ Deus ipſe omnipotens quaſi loquens, exterius etiam atrium latè perterrefecit.*

6. *Cùm verò Deus ipſe præcepiſſet candidato illi, vt prunas è medio rotarum manu caperet: pergens ſtetit ante rotas, non tamen extendit manum ad capiendas è medio rotarum prunas.*

7. *Sed vnus è Cherubinis, proferens manum in caminum illum, qui inter eos erat, ra-*

puit

Cherubim: & ſumpſit, & dedit in manus eius, qui indutus erat lineis: qui accipiens egreſſus eſt.

8. Et apparuit in Cherubim ſimilitudo manus hominis ſubtus pennas eorum.

9. Et vidi, & ecce quatuor rotæ iuxta Cherubim: rota vna iuxta cherub vnum, & rota alia iuxta cherub vnum: ſpecies autem rotarum erat quaſi viſio lapidis cryſolithi.

10. Et aſpectus earum ſimilitudo vna quatuor: quaſi ſit rota in medio rotæ.

11. Cúmque ambularent, in quatuor partes gradiebantur, & non reuertebantur ambulantes, ſed ad locum, ad quem ire declinabat, quæ prima erat, ſequebantur & cæteræ, nec conuertebantur.

12. Et omne corpus earum, & colla, & manus, & pennæ, & circuli plena erant oculis, in circuitu quatuor rotarum.

13. Et rotas iſtas vocauit volubiles, audiente me.

14. Quatuor autem facies habebat vnum: facies vna facies cherub: & facies ſecunda, facies hominis: & in tertio facies leonis: & in quatto facies aquilæ.

15. Et eleuata ſunt Cherubim: ipſum eſt animal, quod videram iuxta fluuium Chobar.

16. Cúmque ambularent Cherubim, ibant pariter & rotæ iuxta ea: & cùm eleuarent Cherubim alas ſuas, vt exaltarentur de terra, non reſidebant rotæ, ſed & ipſæ iuxta erant.

17. Stantibus illis, ſtabant: & cum eleuatis eleuabantur: ſpiritus enim vitæ erat in eis.

18. Et egreſſa eſt gloria Domini à limine templi: & ſtetit ſuper Cherubim.

19. Et eleuantia Cherubim alas ſuas, exaltata ſunt à terra coram me: & illis egredientibus, rotæ quoque ſubſecutæ ſunt: & ſtetit in introitu portæ domus Domini Oriẽtalis: & gloria Dei Iſraël erat ſuper ea.

20. Ipſum

A *puit inde prunas, deditque in manum eius, qui recipiens prunas egreſſus eſt ad incendendam ciuitatem.*

8. *Intuitus autem ſum, vt antea, humanas manus ſub alis Cherubinorum latitantes.*

9. *Deinde apparebant quatuor illæ rotæ, eo modo diſpoſitæ, vt vna vni Cherubino, altera alteri, & ſic cæteræ adhæreſcerent. Quod verò ſpectat ad colorem rotarum, viſæ mihi ſunt referre cæruleum, ſiue aquæum, qualis apparet in criſtallo. Sed ex ſuppoſito igne denuo mihi apparuerunt quaſi ignitæ, vt cryſolithus, ſiue carbunculus.*

B

10. *Vna autem & eadem erat omnibus illis quatuor rotis forma atque ſimilitudo, & in eo vel maximè ſimiles erant, quòd qualibet vnam alteram rotam intra ſe habebat, ad eum modum quo videram priùs.*

11. *In omnem autem loci differentiam mouebantur facillimè, quia, vt ſe ita mouerent, non vertebant facies, ſed ſecundùm varias, quas habebant, in varias partes illico incedebant: ſic autem rotæ ipſæ factæ, atque connexæ erant, vt quocunque prima moueri cœpiſſet, eò omnes abſque conuerſione ſequerentur.*

C

12. *Sed & illud in rotis aſpiciebam, totum corpus earum oculatum eſſe, ac planè ad inſtar volucris: ita quaſi colla modiolos, quaſi manus radios, quaſi pennas circulos ipſos, ad omnem efficientiam protendebant, & in omnibus his partibus oculos præferebant.*

13. *Audiui autem Deum appellaſſe rotas hoc quaſi proprio nomine, galgal, hoc eſt, volubiles.*

14. *Vnumquodque verò animal præferebat quatuor facies: primam quidem Cherubini, forma videlicet puerili, & pulcherrima,* D *cùm antea viderim ea parte faciem vituli: ſecundam viri, vtpote perfectæ ætatis: tertiam leonis, quartam aquilæ.*

15. *Porro aſpiciebam animalia hæc (quæ illa ipſa erant prope flumen Chobar à me antea viſa) ſeſe in altum tollere, ac poſtea quaſi ambulare.*

16. *Vidi ergo animalia moueri, rotas verò ſequi: itaque cùm eleuarentur animalia, non quieſcebant rotæ.*

E

17. *Cum illis ergo ita cohærebant, vt pariter cum eleuatis eleuarentur, & cum ſtantibus ſtarent. Eodem enim quaſi ſpiritu & animalia, & rotæ impellebantur.*

18. *Iterum autem glorioſus Deus è limine templi venit, currúmque iteratò ſubiit.*

19. *Móxque Cherubini ſurrectis alis eleuantes ſeſe, quadrigam ipſam ſurſum erexère, & rotæ pariter ſequutæ ſunt: hinc ad portam Orientalem atrij interioris progreſſi ſtetère, & maieſtas ipſa Dei Iſraël ſedebat ſuper eos.*

20. *Hæc*

20. Ipſum eſt animal, quod vidi ſubter Deum Iſraël iuxta fluuium Chobar: & intellexi quia Cherubim eſſent.

21. Quatuor vultus vni,& quatuor alæ vni: & ſimilitudo manus hominis ſub alis eorum.

22. Et ſimilitudo vultuum eorum, ipſi vultus quos videram iuxta fluuium Chobar,& intuitus eorum, & impetus ſingulorum ante faciem ſuam ingredi.

A

20. Hæc autem animalia, quæ modò vidi, & illa ipſa animalia eſſe comperi, quæ priùs videram prope fluuium Chobar ſub imagine ex electro facta: & planè Cherubinos eſſe deprehendi.

21. Itaque omnino, vt illa quatuor vultus habebant ſingula, quatuor alas quilibet vultus, & ſub alis latentes manus.

22. Quin & ipſæ illæ facies, quæ priùs mihi apparuerunt, ſpeciéſque ſimiles, ac modus ipſe incedendi ante facies ita ſeſe offerebant viſui, vt antea videram.

COMMENTARIVS.

NVnc de vrbis conflagratione dicendum, quam executus eſt ille, qui indutus erat veſtibus lineis, de quo & aliis quæ circunſtant primò dicemus, mox addemus explicationem allegoricam de throno, & animalibus.

Qui veſtitus erat lineis miniſter ſit incendij vrbis.

SECTIO I.

1. *Quare indutus lineis, qui ſignauit thau in frontibus gementium ad ſalutem, modò exequatur diuinam vindictam? Reſpondetur dupliciter, ſpecies Chriſti Saluatoris, & Iudicis.*
2. *Cur induitur candidis veſtibus, quæ ſigna ſunt pacis? Quia Deus puniens malos, ſimul ſeruat bonos, eadem punitione cautos reddendo. Illuſtratur loco Pſal. 57. Explicant Bernardus, Gregor. Magnus, & Auguſt.*
3. *Quòd Deus è curru ſuo proſilierit ad limen templi, vt inde iuberet vrbem incendere, ſignificatur impatiens appetitus vindictæ. Illuſtratur ſimili loco Mich. 1. Hieron. Deum à ſe quodammodo egredi, dum punire vult. Similis alius locus Iſai. 64.*
4. *Signum aduenientis Dei nubes, & ſplendor; quod celebre eſt in Scriptura Pſalm. 107. Conuenientia, quare nubes ſit Dei ſedes; quòd nubes templum oppleuerit, ſplendor atrium illuminauerit, allegoricè explicat Rupertus.*
5. *Iubetur indutus lineis incendere ciuitatem, qui acceptis prunis abiit. Cur non explicat, quid fecerit? quia res tragica erat, quæ melius ſilentio tegitur, & exaggeratur locus Cant. 4.*
6. *Quare ſub pennis manus apparent? quia exhibetur tantum ſimilitudo ſupplicij, & quaſi pictura. Exequutio in manu, in penna celeritas.*

1. DOMINVS ad eum, qui lineis veſtitus erat, ita loquutus eſt, Verſ. 2. *Et dixit ad virum, qui indutus erat lineis, & ait: Ingredere in medio rotarum, quæ ſunt ſubtus Cherubim: & imple manum tuam prunis ignis, quæ ſunt inter Cherubim, & effunde ſuper ciuitatem: ingreſſuſque eſt, in conſpectu meo.* Quæri poteſt, quomodo is, qui ſalutis paulò antè executus eſt munera, ſignans thau ſuper frontes gementium, modò non mutato habitu, vindictæ primitias inferat, ignitas in vrbem iaciendo prunas? Reſpondetur iuxta duplicem dicendi modum poſitum ſectione præcedenti: nam ſi indutus lineis eſt Angelus, apparet, quod ibidem aſſerui-

Cur indutus lineis poſt ſigna ſalutis impreſſa, exequitur incendium vrbis? Si Angelus eſt, oſtenditur, quomodo etiã exequatur ſupplicia.

B mus, Angelos etiam bonos, non modò præmiorum, ſed etiam ſuppliciorum adminiſtros eſſe: ſi verò eſt Diuinum Verbum, continet Viſio grande myſterium: Chriſtum ſcilicet ipſum, qui operatus eſt ſalutem in primo aduentu, armandum igne in ſecundo, ad vltionem impiorum. Vnde illud Iſai. 1. 25. *Conuertam manum meam, & excoquam ad purum ſcoriam tuam*, de aduentu Chriſti ad iudicandum mundum interpretantur aliqui; quòd ſcilicet Chriſtus, qui in primo aduentu ſalutari manu ſignauit plurimos litera thau, quaſi conuerſa manu ſcorias, hoc eſt, impios, igne conſumet; vt ſit quaſi admonitio ad ſignatos, ne in-
C terim negligenter agant: nam eadem illa manu, qua ſignati ſunt ad ſalutem litera thao; conuerſione facta igne torquebuntur in condemnationem. Conuertam manum, ſcilicet, alteram iudicio deſtinatam, vt ſit graue ſymbolum vtriuſque aduentus in Chriſto, ſi illum altera manu thau, ſiue crucem, altera ignem præferentem quis depingat.

Si Diuinum Verbum, oſtenditur eius ſecũdus aduentus ad iudicium. Iſai. 1. 25.

2. At quomodo indumenta linea propriè ſacerdotalia, ac adeò propitiatoria, quæque ſuo candore, pacem, ac miſericordiam repræſentant, cum officio incendendi vrbem quadrare poteſt? Quia Deus dum peccatores alios de medio tollit,
D alios miſerendo ſeruat, dum per eadem ſupplicia cautos reddit. Conuenit illud ex Pſalm. 57. 11. *Lætabitur iuſtus cùm viderit vindictam, manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris.* Quæ verba D. Bernard. ſerm. 8. in Pſalm. *Qui habitat*, in rem præſentem ſic explicat: Non inquinabit, inquit, in ſanguine manus, ſed lauabit; vt vnde ille cruentus magis, inde iſte nitidior videatur: vnde ille plus ſordet, inde iſte pulchrior eluceſcat. Et D. Greg. 18. Moral. 13. In peccatorum, inquit, morientium ſanguine iuſti lauant manus, quia dum eorum pœna conſpicitur, conſpicientis vita mundatur. Et D.
E Aug. ad prædictum Pſalm. Iuſtus quando videt pœnam peccatoris, proficit ipſe; & mors vnius valet ad vitam alterius; igitur dum vindictam peccatoris vides, laua illic manus tuas, vt de cætero mundiùs viuas. Similiter ergo hic, qui indutus eſt lineis, id eſt, ſacerdotalibus veſtibus, dum alios iactis carbonibus incendit, alios expiat, eo modo, quo diximus, ſic nimirum & Sacerdotis & vindicis egregiè officio functus.

Chriſtus vna manu thau, altera ignẽ tenens, oſtẽditur Saluator & Iudex.
Cur nõ mutauit veſtẽ candidam exequuturus incẽdiũ? Quia dum quoſdã punit, alios ſeruat, & latificat.
Pſ. 57. 11.
D. Bernard.
Quomodo iuſtus lauat manus ſuas in ſanguine peccatoris.
D. Greg.
D. Auguſt.

3. Illud

3. Illud verò, *Et eleuata eſt gloria Domini deſuper Cherubim ad limen domus. Et repleta eſt domus nube, & atrium repletum eſt ſplendore gloriæ Domini*, ſignificat, Deum ipſum de throno ſapphirino, qui Cherubinis innitebatur, deſcendiſſe ad limen templi, vt illinc vrbem iuberet incendere. Innuitur autem impatiens quidam appetitus vindictæ: quaſi enim temperare ſibi nequeat Deus, veliſque per ſe ipſum exequi deſtinata ſupplicia, è quadriga proſilit ſua. Hunc affectum ſæpe in Scriptura reperies attributum Deo ad exaggerationem iræ diuinæ. Mich. 1. 3. *Ecce Dominus egredietur de loco ſancto ſuo, & deſcendet, & calcabit ſuper excelſa terræ, & conſumentur montes ſubtus eum,* &c. Hieron. quidem ad hunc locum commentarium adhibet myſticum, Deum quaſi à ſe egredi, & quodammodo relinquere naturam ſuam, cùm peccatores punit. Ita enim, ait, Dominus, qui natura benignus eſt, ob peccata veſtra cogetur, perſonam, quam non habet, crudelitatis aſſumere. Verùm prædicto Michææ loco literaliter exprimitur impotens quidam, & præceps ad vindictam egreſſus, ſumpta metaphora ab eo qui domi quieſcebat, & iniuria aliqua laceſſitus, foras ruit ad ſumendam vindictam. Vnde ſequitur, *Et calcabit ſuper excelſa terræ, & conſumentur montes ſubtus eum*, id eſt, potentiſſimos quoſque peſſundabit, & in nihilum rediget.

E quadriga ſua proſiliēs Deus exaggerat impulſum vindictæ.

Mich.1.3.

Deus à ſe quodammodo egreditur, cùm peccatores punit.

D.Hieron.

Impotens & præceps ad vindictam exprimitur Deus.

Eſt & locus alius idipſum rectè exprimens, Iſai.64.1. *Vtinam diſrumperes cælos, & deſcenderes: à facie tua montes defluerent, ſicut combuſtio ignis tabeſcerent, aquæ arderent igne, vt notum fieret nomen tuum inimicis tuis*, &c. Zelo videlicet diuini honoris, quem impij parui faciebant, ductus Vates ægrè fert, Deum quaſi intra cælos ſe continere, ac patienter quieſcere, dum illi petulanter tumultuantur in terra; ideo illum in vindictam accendens, *Vtinam*, inquit, *diſrumperes cælos, & deſcenderes*; quaſi dicat: An non intueris, quibus te iniuriis laceſſant inimici tui? quouſque patienter ages? cur cælos non diſrumpis, vt in eos furor tuus ex improuiſo deſiliat? Diſruptio cælorum dicitur, graui alluſione ad eum, qui laceſſitus, non ſolitas ianuas ad prodeundum quærit, ſed vicina ſtatim diſrumpit obſtacula, vt intercipiat conuiciantem. Profectò ſi ita foret, non dubium, quin à facie furoris tui tanquam ab igne, hoſtium ſuperbia, liuórque deflueret, agnoſceréntque vel inuiti, quîcum ſibi res eſſet. Similia reperies Pſal. 43. & 67. Iſai.26. & alibi. Ex quibus patet, ſolitum in Scriptura hunc affectum iræ Deo tribui, non quidem vt aliqua in eo ſignificetur perturbatio, ſed vt exaggeretur magnitudo peccati puniendi. Ita, prorſus hîc, cùm magna eſſet iniquitas Ieruſalem, exhibetur Deus è curru ſuo proſiliens ad eam incendendam, quaſi per ſe ipſum exequi velit vrbis cladem.

Idem affectus probatur loco Iſaiæ.

Iſai.64.1.

Ægrè fert Vates quieſcere Deum, dum impiorum peccatis laceſſitur.

Diſruptio cælorum innuit, non expectandum ſolitum modum egrediendi.

Iræ affectus non perturbatio, ſed exaggeratio cauſa iraſcendi.

4. Idcirco autem maieſtatem præfert: nam domus repleta eſt nube, atrium ſplendore gloriæ, quod ſimiliter eſt in Scriptura celebre Exod.16. 24. vnde Pſalm. 103. 3. *Qui ponis nubem aſcenſum tuum*: & Chriſtus in die Iudicij, *Veniet in nubibus cæli*, Matth.24.30. Coniectura eſſe poteſt, quia nubes res eſt cæleſtis, ac adeò apta ad Diuinam præſentiam ſignificandam. Sed in eo, quòd nubes templi interiora repleuerit, ſplendor autem gloriæ Domini atrium exterius, allegoriam rimatus eſt Rupertus Abbas, nimirum adueniente Meſſia futurum, vt Iudæorum obnubilarentur mentes, gentibus verò, quæ foris ſtabant, alienæ ſcilicet à vera fide, ſplendor veritatis illuceſceret.

Nubes, ſymbolum gloriæ Dei.

Exod.16.24.

Pſal.103.3.

Matth.24.

Quia res cæleſtis eſt.

Adueniente Meſſia Iudæorum mētes obſcuratæ, gentium illuſtratæ.

5. Ergo illi, qui indutus erat lineis, præcepit Deus, vt è medio rotarum ſumeret ignem: at verò accedens vnus è Cherubinis manum prunis impleuit, deditque illi, qui ſtatim egreſſus eſt. Non dicit (ait Hieronymus) quid egreſſus fecerit, quia triſtis rei narrationem maluit nobis intelligendam relinquere, quàm oculis ſubiicere, & eo ipſo magis exaggerauit. De Sponſa, quæ Cant. 4.1. multis modis laudatur, dicitur: *Abſque eo, quod intrinſecus latet.* Id eſt, abſque ſilentio. Eſtque ſenſus, plura alia types ſupereſſe, quæ laudari in ea poſſint, ſed eorum magnitudinem ſilentio magis commendari. Itaque ſimiles reticentiæ magis exaggerant, & ampliorem locum coniecturæ relinquunt.

D.Hieron.

Egreſſus eſt prunis, quid fecerit, non oſtenditur, quia res erat tragica, intelligenda, non exhibenda.

Cant.4.1.

Suppreſſio dicendorum magis exaggerat.

6. Statim verò addit Propheta, de Viſione animalium, aliqua, quæ modò explicanda non ſunt, niſi vbi diuerſitas apparuerit. Ait igitur primùm viſum in Cherubim ſuſtinentibus thronum Dei, ſimilitudinem manus ſubtus pennas eorum. De quo id ſolum quærimus, quare illico poſt egreſſum eius, qui incenſurus erat vrbem, apparet ſimilitudo manus ſub pennis? Reſponderi poteſt, id cauſam eſſe, quia Deus in hac Viſione non ipſam re vera mandauit exequutionem incendij, ſed quandam veluti ſimilitudinem exhibuit, ac adeò quæ modò oſtendit, pictum quid eſſe ad futurum rei euentum, & ideo fortè ſub pennis manus, quaſi ſub penicillo. Præterea, quia vel ob id videtur non omnino exerta, ſed adhuc ſubtus pennas, quaſi gladius intra vaginam, vt tacita quidem interminatio intelligatur, ſed quæ habet in promptu alas ad certiſſimam exequutionem.

Cur appareat ſimilitudo manus ſub pennis? Quia futuræ tantùm cladis ſimilitudo exprimitur.

Manus ſine exequutio videtur ſub pennis, hoc eſt, non exerta, ſed quaſi gladius ſub vagina. Sub pennis, quia tamen citò veniet.

Quæ in hac Viſione diuerſa ſint ab iis quæ in prima vidit Ezechiel?

SECTIO II.

1. *Qualis ſit chryſolithus Plinio. Noſter hic chryſolithum dixit, cap. verò 1 marinum colorem poſuit. Huius differentiæ cauſam ponit Hieronym. Dictum Theodoreti de diuina potentia.*
2. *Membra aſſignantur rotis. Quod Lyranum, & alios fefellit, vt de animalibus dictum fuerit: meliùs id explicat Hieronymus pro efficientiis rerum variis.*
3. *In Scriptura vſitatum, vt membra rebus inſenſibilibus dentur. Per membra rotarum ſignificantur creaturæ, etiam inſenſibiles, obedire Deo Creatori.*
4. *Facies cherub ponitur hic primo loco, cap.1. poſita eſt facies hominis. Deinde quæ dicitur hic facies cherub fuerat, cap.1. facies vituli. Primum contigit ex diuerſo ſitu Prophetæ. Secunda differentia varias cauſas afferunt Autores.*
5. *Cherubim ſubſtantiæ ſpirituales figurantur corporaliter pro ratione officiorum ex Diuina voluntate. Plerumque forma puerili, & quare? Cur appareat nunc facies cherub, variè ſentiunt Autores, proponitur veroſimilior ſententia.*
6. *Hic appellat Deus rotas proprio nomine volubiles, non eas ad ſe vocando, quaſi ſenſibiles, ſed ita efferendo earum nomen. Communis ſententia ita habet.*

1. SVNT

Cur rota hic dicantur quaſi cryſolithus, autem quaſi Viſio maris?
Varia lectio.
Plin.
Cryſolithi deſcriptio ex Plinio.
Igneum colorem habet intermiſto marino.

1. SVNT in hac Viſione aliqua longè dinerſa ab iis, quæ in prima Vati monſtrata ſuot. Illud primum diuerſitatem habet, quòd ſpecies rotarum dicitur non quaſi Viſio maris, aut hyacinthi, vt in 1. cap. ſed *quaſi Viſio lapidis cryſolithi.* Hebraicè, תרשיש *Tharſis*, quaſi cryſtalli; Septuaginta *carbunculi.* Cryſolithus (autore Plinio) ab aureo colore dictus, quem tamen præfert, ardentibus quaſi ſcintillis ſparſum, habétqoe marini coloris cum aureo ſpeciem quandam iotermixtam. Vnde ſortitur in Scriptura nomen Tharſis, vt hoc loco. At cur noſter cryſolithum vertit, cùm primo capite verterit, *quaſi Viſio maris?* Hieronymus ait, vt pœnarum per ignem, qui à Cherubino traditur, ſimilitudo monſtretur. Itaque colore igneo ex carbónibus deſolatoriis inducto, rotæ non iam ex hyacintho, ſed ex cryſolitho factæ videbantur. Vnde Septuaginta verterunt, *quaſi Viſio carbunculi.* Id ergo myſterium iuxta Hierony. eſt, quòd hîc agitur iam de executione vindictæ, vbi par eſt igneſcat iam diuina potentia: perinde enim (ait Theodoret.) ac opus eſt, admioiſtrat Dominus potentiam ſuam, quaſi dicat: Cùm eam ad benefaciendum admouet, ſplendore circunfundit, ac veſtit: cùm ad perdendum, armat igne, ac vniuerſim pro variis occaſionibus, varias formas tribuit.

D.Hieron.
Ignea nunc rota, vt pœnarum ſimilitudo monſtretur.

Perinde ac opus eſt, adminiſtrat Deus potentiam ſuam.

2. Deinde in rotis id quoque diuerſum apparet, quòd membra rotis dentur. Dicitur enim
C omne corpus earum, & colla, & manus, & pennas, & circulos plena eſſe oculis in circuitu quatuor rotarum. Hæc diſtinctio membrorum in rotis fefellit aliquos, inprimiſque Lyranum, vt crederent permiſceri hoc loco rotas cum animalibus, & membra quidem ad animalia pertinere, vt omne corpus, colla, manus, pennas oculatas habuerint; circulos autem conuenire rotis, vt pariter fuerint conſperſi oculis in circuitu: quaſi verò rotæ, quæ oculos, & facies habent, vt capite primo viſum eſt, mirum modò ſit, colla, manus, ac pennas habere; nec, vt priora illa, ſic poſteriora hæc, metaphoricè ſumpta optimè quadrent. Longè ergo meliùs D. Hieronym. de
D ſolis rotis intelligendum aſſerit, quem ſequuntur omnes recentiores literales: membrorum verò myſterium aperit Hierony. Rotæ, inquit, non ſolùm corpus habent, aut membra, ſed & colla, & manus, & pennas, vt efficientias rerum in ſingulis, non membrorum imagines ſentiamus.

Improbatur opinio Lyrani de membris rotarũ.

D.Hieron.
Habent membra metaphoricè, hoc eſt, varias efficientias.

3. Et rectè quidem. Nã Scriptura ſacra operationũ varietates membrorum ſæpe vocabulis exprimere ſolet, etiã in rebus inanimis: cor enim maris vocat medium maris, Pſal. 45. 3. *Transferẽtur montes in cor maris.* Et Iſai. 11. 15. *Deſolabit Dominus linguam maris Ægypti.* pro mari rubro, quod in formam linguæ ex Oceano io Ægyptum influit, 4. Reg. 10. 25. *Percuſſerunt eos in ore gladij.* id eſt, acie
E gladij. nec pluribus opus. Cùm ergo rotis oculos, ac facies ſemel dederimus, cur hærebimus in collibus, manibus, pennis? Certè quidẽ cùm per rotas has, varia creaturarum etiam inſenſibiliũ genera Deo ad nutum obedientia ſuperiùs accepe rimus, quòd hîc dicantur habere colla, manus, pennas, rectè quadrat in obſequia Deo debita: nã collũ iugo, manus operi, pennæ volatui ſeruiunt, propriiſſima ad perfectè obediẽdum inſtrumẽta. Vnde hîc dicitur rotas à Domino vocatas *galgal*, id eſt, *volubiles*, addito articulo *ha*, qui adhiberi ſolet, ad deſignãdũ in re aliquid notabile; hîc autẽ,

Scriptura membrorum vocabulis operationes exprimit, etiam in rebus inanimis.
Pſal. 45. 3.
Iſa. 11. 15.
4. Reg. 10. 25.
Colla, manus, pennæ ſignificant in rotis omnium creaturarum prompta obſequia.
Ha, indicat aliquid notabile, cùm additur.

A vt oſtendãtur rotæ, non quouis modo volubiles, ſed magno cum apparatu alarum, manuum, &c. Quę omnia rectè exaggerant, quomodo creaturę omnes Deo per omoia promptè obediant: nam D. Bernard. ita deſcribit perfectum obedientem in tractatu de præcepto, & diſpenſatione. Verus obediens, inquit, mandatum non procraſtinat, ſed ſtatim parat aures auditui, linguã voci, pedes itineri, & ſe totum intus colligit, vt mandatum peragat imperantis.

D.Bern.
Deſcriptio veri obedientis, ex Bernardo.

4. Denique illa diuerſitas longè celebrior hîc oſtenditur; cùm enim cap. 1. poſita fuerit in animalibus, primo loco facies hominis, ounc ponitur facies cherub, ſecundo loco hominis, tertio leonis, quarto aquilæ. Vnde alia qooque celebris
B emergit diuerſitas; nam hîc faciem vituli non cõmemorat, ſed eius loco ponit faciem cherub, quã priùs non nominauerãt. Ad priorẽ reſponderi poteſt, ex diuerſitate ſitus Prophetæ cõtigiſſe, vt facies cherub prima illi appareret. Theodoretus vult ideo fuiſſe, quia io tẽplo facta eſt iſta Viſio, cui conuenit facies cherub, quam ponit eandem cũ facie bouis, ſeu vituli animalis ſacrificio apti. Pro poſteriori diuerſitate perquirendũ eſt, qualis demum ſit facies cherub. Et quidem Ioſephus 3. Antiqoitatũ hæc ſcribit: Operculo autem (ſcilicet arcæ Teſtamẽti) impoſitæ erant effigies duæ, quas Hebręi Cherubim appellant; ea ſũt animantia volucria, noua ſpecie, nec vnquam cuiquã hominũ viſa, quę Moyſes io Dei ſolio viderat figurata. Nã
C dixerat illi Dominus in monte Sina: *Inſpice, & fac ſecundùm exemplar, quod tibi in monte monſtratum eſt.* D. Hieronymus hîc exiſtimat faciem cherub eſſe penè ſimilem faciei vituli. Rabbi Salomon, vt Lyranus refert, arbitratur Cherubinorum facies referre pueros grata & eleganti forma.

Duæ aliæ diuerſitates.

Facies cherub ponitur modò priùs ob diuerſitatem ſitus Prophetæ.

Varia ſententia de forma cherub.
Ioſephus.

D.Hieron.
Lyranus.
Rab.Salom.

5. Vera ſententia eſt, Cherubinos eſſe ſubſtãtias ſpirituales, obtinentes ſecundum locũ in ſuprema Hierarchia, ac adeò nullius eſſe formæ ſecundùm ſe; accommodatè autem ad humanos intuitus, fuiſſe effigiatos à Moyſe ea forma, quæ maximè ad humanam accedit: vt colligitur ex illo 2. Paralip. 3. 13. *Cherubim ſtabant erectis pedibus, & facies eorum erant verſæ ad exteriorem domum.* Placet
D verò fuiſſe puerilis formæ, quoniã in ea plus gratiæ ac ſimplicitatis ineſt. Et ita communiter ſentiunt plerique. Cur autẽ hîc pro facie vituli oſtẽſa primo capite, apparuerit facies cherub, difficile eſt explicatu, ideo varia eſt, vt ſolet, Autorũ in interpretando libertas. D. Hieron. facilè ſe expedit, cùm exiſtimet faciem, quæ primo capite dicta eſt vituli, & quæ 10. cherub, ſimiles eſſe. Vatablus qui (vt vidimus ſuprà) exiſtimat quatuor illas facies in animalibus omnes fuiſſe humanas, cum quibuſdam quaſi veſtigiis facierũ Vituli, Leonis, Aquilæ, quæ hîc facies cherub dicitur; reuera ait fuiſſe faciem vituli, ob adiuncta vituli lineamenta. Verùm qoooiam hæc abſunt à communi ſen-
E tentia, vnum dicam, quod mihi ad literam, quam proſequor, maximè conuenire videtur. Capite primo, vbi Deus nitebatur per Ezechielem conuertere populũ ad pœnitentiã, per faciem vituli, eam vim ſignificari diximus in beatis ſpiritibus, qua circa nos colendos laborant, vt fructus reddamus pœnitentiæ dignos: nunc verò cap. 10. per faciem vituli mutatam in faciem cherub, oſtẽdit Vates per eiuſmodi ſanctorũ ſpirituũ labores mutari ſæpe homines interuẽtu pœnitentiæ, in Cherubinos quoſdã, quoniã reſipiſcendo, ad verã ſapiẽtiã perducũtur, qua fiunt cautiores in poſterũ.

Vera ſententia, Cherubinos propriè nullam habere formã.
2. Paral. 3. 13.

Effigiabantur communiter vt pueri, quòd in ea ætate plus inſit gratiæ.
D.Hieron.
Quòd facies bouis apparuerit facies cherub, difficile explicatu.

Sententia vera, & loco conueniens.
Facies vituli priùs oſtendit bonorum ſpirituum circa nos colendos diligentiam.
Facies cherub mutationem per pœnitentiã in Cherubinos.

De nomine hic rotis impoſito difficultas.

6. Illud qooque hîc diuerſum eſt, quòd Deus rotas ipſas appellat quaſi proprio nomine volubiles. *Et rotas*, inquit, *iſtas vocauit volubiles, audiente me.* Hebraicè, הגלגל Rabbi Dauid, & eum ſequuti recentiores Ioterpreres, ſic exponunt, *me audiente acclamatum eſt ipſis rotis*: O rota, ſubaudi, fac hoc, vel illud. Certè qui ita ſentiunt eò quoque propendent, vt rotę non modò vitæ, ſed & mentis compotes ſint (vt ſuprà animaduertimus) ac adeò mirum non eſt, ſi & præcepti hoc loco capaces faciant. Sed cùm oppoſitum ſentiaot omnes ferè Interpretes, idcirco neque hîc ſermooem ad ipſas rotas fieri aſſerunt: nam ſi ita foret, appellaſſet eas Deus potiùs, אפנים vt aliàs ſolet. Cur ergo hîc appellat nouo oomine? גלגל Igitur veroſimilios videtur hoc illis nomen modò impoſitum: idcirco Septuaginta oomen ipſum ita efferunt, γελγέλ. Propterea D. Hieronymus noo dixit, *vocauit rotas*, Sed, *vocauit volubiles*: & eodem ſenſu interpretantur Chaldæos, Rab. Moyſes, lib. 3. More, & Rab. Salomon in commentariis ſuis in hunc locum.

Veroſimilius, impoſitum hic nomen rotis, non verò vocatas, vt aliquid facerent.

Allegoria, & moralis expoſitio Viſionis animalium, & throni.

SECTIO III.

1. *Varia allegoria ſuper hac Viſione. Prima Irenei, ſignificari Incarnationem, & diſpoſitionem doctrinæ Euangelicæ.*
2. *Gregor. Magnus pro quatuor Euangeliſtis explicat, & accommodat diuerſitatem facierum ipſi Chriſto, & cæteram explicationem latè proponit.*
3. *Diuus Ambroſius animam deſcribi ait in hac Viſione, quæ quatuor animalibus, id eſt, quatuor affectionibus fertur. Rota, vita eſt corporis, & c. omnia moraliter.*

1. OBLIGATAM fidem ad primum caput Ezechielis hîc exoluimus; nam ibi, quia neceſſariò rediturus erat ſermo de animalibus, ac throno Dei, ſenſus allegoricos ac morales diſtulimus in præſentem locum. Breuiter ergo percurremus Patrum hac de re ſententias. Ac primùm celebris eſt illa, qua Incarnationis machina, ac diſpoſitio Euangelicæ doctrinæ in hac Viſione ſignificatur. Tradit eam grauiter inprimis Irenæus martyr 3. contra hæreſ. 11. vbi ſic: Cherubim, inquit, quadriformia, imagines ſuot diſpoſitionis Filij Dei. Primum animal ſimile leoni, efficabile eius, & priocipale & regale ſignificat. Secundum ſimile vitulo, ſacrificalem, & ſacerdotalem ordinationem. Tertium habens ſaciem quaſi humanam, aduentum ſecundùm hominem. Quartum ſimile aqoilæ volitantis, Spiritos in Eccleſiam aduolitantis gratiam; Euangelia verò his conſonantia, in quibus ioſidet Dominus IESVS. Primum quidem eam, qoæ eſt à Patre principalem, ac glorioſam generationem ſic eoarrat: *In principio erat Verbum*, &c. Propter hæc enim omni fiducia plenom eſt Euangelium iſtud; talis eſt enim perſona eius. Secundum verò per Lucam, quoniam quidem ſacerdotalis characteris eſt, à Zacharia Sacerdote inchoat: iam enim ſaginatus parabatur vitulus, qui pro inuentione minoris filij mactari inciperet. Tertium ex Matthæo generationem ſecundùm homioem narrat. *Liber*, dicens, *generationis IESV Chriſti filij Dauid*, &c. humanæ formæ igitur hoc Euangelium. Marcus verò à Prophetico ſpiritu ex alto adoeniente hominibus initium fecit; *Initium*, dicens, *Euangelij, quemadmodum ſcriptum eſt in Iſaia Propheta*: volatilem pennatum, imaginem Euangelij monſtrans; propter hoc compendioſam, & præcurrentē annunciationem fecit. Qualis igitur diſpoſitio filij Dei, talis & animalium forma, & qualis animalium forma, talis & character Euangelij, quod eleuat, & penoigerat homines iu cæleſte regnum. Hæc ab Irenæo.

Prima allegoria, ſignificari machinam Incarnationis, & diſpoſitionem doctrinæ Euangelicæ.
Irenæus.

2. Sed & Gregor. Magnus ſuper Ezechielem, Quid per quatuor, inquit, animalia, niſi quatoor Euangeliſtæ ſignaotur? Similitudo hominis ſcilicet Chriſti in eis; nam vt ſurgere ad ſanctitatem valeant; ad hominis huius ſimilitudinem tendunt. In diſtinctionibus autem facierum conueoit cum Irenæo, ſed addit, ipſi Chriſto, vt Euangeliſtarum capiti, conuenire eaſdem diſtinctiones facierum. Ipſe enim, inquit, veraciter factus eſt homo; ipſe in ſacrificio noſtræ redemptionis dignatus eſt mori vt vitulus; ipſe per virtutem ſuæ potentiæ ſurrexit, vt Leo. Leo etiam apertis oculis dormire perhibetur, quia in ipſa morte, in qua ex humanitate dormire potuit, ex diuinitate immortalis permanendo, vigilauit. Ipſe etiam poſt reſurrectionem aſcendens ad cælos volauit, vt Aquila. Io illo verò, *quatuor facies vni, & quatuor pennæ vni*, rimatur Euangeliſtarum in ſcribendo, ſentiendóque concordiam, quòd in vno quolibet, cæteros quaſi ex facie, & ſtylo quis agnoſcere poſſit. Pedes eorum pedes recti, quia ſanctorum Euangeliſtarum opera ad ſequendam iniquitatem non ſunt obtorta. Planta pedis eorum quaſi planta pedis vituli; quia maturè, fortiter, & cum diſcretione procedunt. Cætera de animalibus noo accommodat Euangeliſtis, ſed prædicatoribus generaliter, idque prolixè nimiùm, vt videre potes.

Greg. Mag. Per quatuor animalia, quatuor Euāgeliſtæ, ſecundùm Greg.

Chriſto, vt capiti conueniunt eadem forma.

Euāgeliſtarum in ſcribendo, ſentiendóque concordia.

Rotas verò interpretatur, Scripturam ſacram veterem, quæ ex omni parte ad auditorum mentes voluitur. Cor autem Vates priùs poſuerit animalia, id eſt, Euangeliſtas, per quos innuitur Teſtamentum nouum, quàm rotas, id eſt, Teſtamentum vetus? cauſam aſſignat, quia nos non per legem Euangelium, ſed per ſanctum Euangelium legem didicimus. Rota in medio rotæ: quia in Teſtamenti veteris litera latuit oouum per allegoriam. Ex eo autem quòd ſit rota in medio rotæ, ſeqoitur habere quatuor facies; quia niſi lex Euangelio concordaret, in quatuor mundi partibus non innoteſceret. Viſio rotarum, tanquam viſio maris; quia in vtraque Scriptura magna ſunt ſententiarum volumina, & cumuli ſenſuum, &c. Spiritus vitæ erat in rotis; quia per ſacra eloqoia dono Spiritus viuificamor. Super capita animaliom ſimilitudo firmamenti, quaſi aſpectus cryſtalli, &c. id eſt, natura Angelica: nam vt cryſtallus ex aqua ſolidatur, ſic Angelis datum eſt primò liberum arbitriom in quamlibet partem boni ſcilicet, & mali, labilo vt aqua: & quia adhæsêre bono, hoc ex munere acceperunt, vt in felicitate perſiſterent, quaſi in magnitudine cryſtalli durata. Et ſuper firmamentum ſimilitudo throni, quaſi aſpectus lapidis ſapphiri. Poteſtates illas ſuperiores, quæ dicuntur Throni, ſignificantur: quia illis ſublimis

Rotas interpretatur Scripturam ſacram veterem.

In Teſtamēti veteris litera latuit nouum per allegoriam. Viſio maris in rotis, quia in vtraque Scriptura mare eſt ſententiarū, & ſenſuum.

Firmamentum, natura Angelica.

Throni, poteſtates ſuperiores, quæ dicuntur Throni.

Crea

Digitized by Google

Ccrator omnium inſidet. Cùm autem ſapphirus ſit colotis aërei, conuenit, quoniam prædicti ſpiritus, ſuperioris loci prærogatiuam, vt aër inter elementa, in cæleſtibus obtinent. Et ſuper thronum ſimilitudo hominis, ſcilicet mediatoris Chriſti, qui ſuper omnes eſt, quaſi ſpecies electri, quod ex auro, argentóque coaleſcit: quia in redemptore humanitas, & diuinitas coniunctæ, & contemperatæ ſunt. A lumbis ſurſum ignis intrinſecùs, à lumbis deorſum ignis extrinſecùs, quia ante Incarnationem ſolùm intra Iudæam ardor amoris eius latuit; poſt Incarnationem verò gentibus omnibus claritas Spiritus ſancti fulſit. Et velut aſpectus arcus cùm fuerit in nube, vt ſignificetur baptiſmus; quoniam in arcu color igneus, & cæruleus, gratiæ, & Spiritus ſancti propria ſymbola. Hæc eadem ferè reperies apud Rupertum.

Similitudo hominis, id eſt, Chriſtus.

Ignis intrinſecùs, & extrinſecùs, notitia Dei intra Iudæã, & poſtea effuſa in omnes gentes. Arcus ſignificat baptiſmum.

A B

3. Moraliter verò Ambroſius afferens hunc locum 3. de Virginibus, *Similitudo quatuor animalium*, &c. Hîc, ait, animam deſcribi accipimus, cuius quatuor animalia, quatuor affectiones ſunt. Rationabilis, in facie Hominis; in Leone, iraſcibilis; in Vitulo concupiſcibilis; in Aquila viſibilis; quibus reſpondent quatuor virtutes, Prudentia, Fortitudo, Temperantia, Iuſtitia: Prudentia autem rationis humanæ eſt: Fortitudo vim quandam ferocientis virtutis habet, mortíſque contemptum: Temperantia ſacratæ vinculo charitatis, myſteriorúmque contemplatione cæleſtiũ, negligit corporis voluptates: Iuſtitia in alto quodam ſuggeſtu locata, videt, explorátque omnia, quæ aliis potiùs nata, quàm ſibi, non tam ſuas vtilitates, quàm publica emolumenta æſtimatur. Meritóque anima operata iuſtitiam, formã aquilæ accipit, quòd terrena defugiens, totaque cæleſti intenta myſterio, reſurrectionis gloriam pretio æquitatis adipiſcitur. Habet etiam alas anima ſuas, quibus ſe poſſit liberè leuare de terris. Alarũ verò remigium non materialis compago pennarum, ſed continuus ordo bonorum factorum eſt, qualis ille Dominicus, cui bene à Propheta dicitur: *Sub vmbra alarum suarum ſperabo*. non ſolùm enim manus Domini affixa Cruci, in modum volantis extenſæ, ſed & eius facta cæleſtia, velut vmbra refrigerante, ſalutis æternæ, mundi feruentis incendia temperarunt. At rota ſuper terram, prope animalia, vita eſt corporis, ad animæ aptata virtutes. Rota autem in medio rotæ, veluti vita intra vitam; quòd Sanctus ſibi vita non diſſonet, ſed qualis fuerit ſuperioris ætatis, talis ſit & ſequentis. Vel quòd in hac vita corporis, vitæ voluatur vſus æternæ. Cùm iſta congruerint, tunc diuina vox è throno reſultet, & ſimilitudo hominis appareat. Hic homo Verbum eſt, hic homo noſtrorum eſt agitator animalium, noſtrorum rector eſt morum. hucuſque Ambroſius.

D. Ambroſ.

Iuxta Ambroſium ſignificantur animæ cum ſuis quatuor affectionibus.

Quatuor virtutes cardinales.

Alæ opera ſignificant.

Sanctus vita non diſſonet.

VISIO DECIMASEPTIMA,

DE OSSIBVS VIVIFICATIS PER SPIRITVM.

Ezechielis Cap. 37.

ARGVMENTVM CAPITIS.

MONSTRATA cadauerum in campo reſurrectione, prædicit Iudæorum à captiuitate liberationem in patriam, additque ex occaſione futuram per Chriſtum Iſraëlis & Iuda reconciliationem.

CAPVT XXXVII. EZECH.

C

1. FActa eſt ſuper me manus Domini, & eduxit me in ſpiritu Domini: & dimiſit me in medio campi, qui erat plenus oſſibus.

PARAPHRASIS.

1. *CVm populus Iſraëliticus diu iam in captiuitate Babylonica detineretur, magna illorum animos, vt aſſolet, concutiebat deſperatio, nec putabant fore vnquam vt ex illo ergaſtulo liberarentur; ſolebántque me, ac eos, qui aliter ſentiebant, irridere, ac ſannis proſequi. Tum verò Deum ſenſi, quaſi extenſa manu, apprehendere me, ac in campum educere, ibique me dimittere; ac videre quidem mihi viſus ſum, non quidem re ipſa, ſed per propheticam Viſionem, totum campum plenum eſſe humanis oſſibus.*

Digitized by Google

2. Et circunduxit me per ea in gyro: erant autem multa valde ſuper faciem campi,ſiccáque vehementer.

3. Et dixit ad me: Fili hominis, putáſne viuent oſſa iſta? Et dixi: Domine Deus, tu noſti.

4. Et dixit ad me: Vaticinare de oſſibus iſtis: & dices eis: Oſſa arida, audite verbum Domini.

5. Hæc dicit Dominus Deus oſſibus his:Ecce ego intromittam in vos ſpiritum, & viuetis.

6. Et dabo ſuper vos neruos, & ſuccreſcere faciam ſuper vos carnes, & ſuperextendam in vobis cutem: & dabo vobis ſpiritum,& viuetis, & ſcietis quia ego Dominus.

7. Et prophetaui ſicut præceperat mihi: factus eſt autem ſonitus, prophetante me,& ecce commotio: & acceſſerunt oſſa ad oſſa, vnumquodque ad iuncturam ſuam.

8. Et vidi,& ecce ſuper ea nerui,& carnes aſcenderunt: & extenta eſt in eis cutis deſuper,& ſpiritum non habebant.

9. Et dixit ad me: Vaticinare ad ſpiritum, vaticinare, fili hominis, & dices ad ſpiritum: Hæc dicit Dominus Deus. A quatuor ventis veni ſpiritus, & inſuffla ſuper interfectos iſtos,& reuiuiſcant.

10. Et prophetaui ſicut præceperat mihi: & ingreſſus eſt in ea ſpiritus, & vixerunt: ſteterúntque ſuper pedes ſuos exercitus grandis nimis valde.

11. Et dixit ad me:Fili hominis, oſſa hæc vniuerſa,domus Iſraël eſt: ipſi dicunt: Aruerunt oſſa noſtra, & periit ſpes noſtra, & abſciſſi ſumus.

12. Pro

A *2. Totum autem illum circumiens duce Deo, perluſtraui diligenter oſſa omnia, quæ, & quamplurima erant, & quia ſuper ipſam ſtrata erant planiciem, exucto omni humore, mirum in modum peraruerant.*

3. At verò Deus noua me tunc interrogatione petiit. O Ezechiel, quid tibi videtur? hæcne oſſa ſic diſſoluta, ac arida reſurgere poſſunt, ac vitam priſtinam recuperare? Reſpondi ego: Equidem credo in fine mundi reſurrectura, at verò vtrùm modo reditura in vitam ſint, an non, hominum quis ſciat? tui ſolius eſt, ô Domine,
B *hoc noſſe, & explicare.*

4. Age ergo, ait, prophetiam de hoc accipe, meóque nomine cum oſſibus iſtis ita loquere: Oſſa arida, ſurda quidem ad aliorum voces, at verò diuinæ loquutionis gnara, Domini hæc mandata percipite.

5. Rem ego in vobis mirabilem faciam, immittam in vos ſpiritum vitalem,& vita iterum functionibus reſtituam.

6. Itaque neruis iterum colligabo vos, & efficiam, vt ſuccreſcente carne corpoream reſumatis molem, quam vndique terminabo, & ſu-
C *perextendam cute ſua; immiſſóque ſpiritu viuere faciam, quo mea vobis potentia, & imperium notum fiet.*

7. Hæc vaticinatus ſum ex mandato Dei, cúmque nondum prophetandi finem facerem, effectus prophetiæ conſequutus eſt: primū enim ſtrepitus oſſium inuicem accedentium ad ſeſe auditus eſt, móxque tellus concuſſa tremuit;oſſa autem ipſa concurrere viſa ſunt motu certo ad locum ſibi natura debitum, & non ad alium.

8. Móxque viſum, neruis, carnibus, cute ſuperinduti: ſola deſiderabatur anima, quæ vi
D *ſua iacentia corpora viuificaret.*

9. Tum Deus: Hæc tu ad animas loquere. O animæ (quæ ſpiratione,& reſpiratione vitam facitis in animantibus,ac adeò ventis quodammodo agnatæ videmini) à quatuor mundi partibus, vnde principales venti flare ſolent, videlicet ab Oriente, Occidente, Septentrione, & Auſtro, adeſte huc citò, & corpora iſta immiſſa vitali vi reſpirare facite.

10. Quæ cùm finiſſem, ecce tibi ex omni quaſi mundi plaga aduolauère animæ, quæ illapſa in cadauera illa reuiuiſcere fecerunt; ac re-
E *pentè conſtitit infinita hominum multitudo, exercitui immenſo par.*

11. Tum mihi Deus viſus eſt exponere Viſionem ad hunc modum: O Ezechiel, oſſa hæc arida,quæ tibi demonſtraui, populum Hebræorum in captiuitate iacentem repræſentant. Sic illi de ſe, ac de oſſibus aridis æſtimant: nam putant actum de ſe eſſe, nec plus eſſe ſpes, vt in priſtinum ſtatum reſtituantur, quàm vt oſſa illa ſtrata per campum ante vltimam reſurrectionem reuiuiſcerent, itaque iactare

per

12. Propterea vaticinare, & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego aperiam tumulos veſtros, & educam vos de ſepulchris veſtris populus meus: & inducam vos in terram Iſraël.

13. Et ſcietis quia ego Dominus, cùm aperuero ſepulchra veſtra, & eduxero vos de tumulis veſtris popule meus:

14. Et dedero ſpiritum meum in vobis, & vixeritis, & requieſcere vos faciam ſuper humum veſtram: & ſcietis, quia ego Dominus locutus ſum, & feci, ait Dominus Deus.

15. Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens:

16. Et tu fili hominis ſume tibi lignum vnum, & ſcribe ſuper illud: Iudæ, & filiorum Iſraël ſociorum eius: & tolle lignum alterum, & ſcribe ſuper illud: Ioſeph ligno Ephraim, & cunctæ domui Iſraël, ſociorumque eius.

17. Et adiunge illa, vnum ad alterum tibi in lignum vnum: & erunt in vnionem in manu tua.

18. Cùm autem dixerint ad te filij populi tui loquentes: Nónne indicas nobis, quid in his tibi velis? loquêris ad eos: Hæc dicit Dominus Deus:

19. Ecce ego aſſumam lignum Ioſeph, quod eſt in manu Ephraim, & tribus Iſraël, quæ ſunt ei adiunctæ: & dabo eas pariter cum ligno Iuda, & faciam eas in lignum vnum: & erunt vnum in manu eius.

20. Erunt autem ligna, ſuper quæ ſcripſeris in manu tua, in oculis eorum.

21. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego aſſumam filios Iſraël de medio nationum, ad quas abierunt: & congregabo eos vndique, & adducam eos ad humum ſuam.

22. Et faciam eos in gentem vnam, in terra in montibus Iſraël, & rex vnus erit

A *per deſperationem ſolent: Iamdiu mortui ſumus: ſi enim recèns mortui eſſemus, ſpes aliqua reuiuiſcendi ſupereſſet. At nos abſciſsi ſumus ſine vlla ſpe vitæ, ſicut arbores, quæ radicitus euulſa iacent in media ſylua.*

12. Quare oportet te, ô Ezechiel, hæc vaticinari aduersùs eiuſmodi deſperantes: Audite verbum Domini, conſolatione plenum. Ecce ego, ait, vos ipſos, populum videlicet meum, opinione quidem veſtra iam emortuos, ac planè fœtentes in ſepulchris, vel qui ad inſtar mortuorum iacetis in captiuitate Babylonica,
B *veluti iam tumulati, educam è ſepulchris, & è mortuis ſuſcitabo, ac iterum in patriam ſaluos incolumeſque reducam.*

13. Cùmque vos ita mirabiliter reſtituero, cognoſcetis, ac re ipſa probabitis meam in vos paternam, ac ſpecialem circa res veſtras prouidentiam.

14. Maximè autem id compertum fiet, cùm (ſicut ſpiritum viſus ſum miſiſſe in oſſa arida) Spiritum ſimiliter ſanctum meum vobis largiar, quo impellente mihi ſeruiatis, vt ſpecialis populus in terra veſtra, & latè etiam per
C *vniuerſum orbem mihi ab omnibus gentibus præſtentur obſequia.*

15. Atque, vt hæc tu meliùs explices:

16. Virgas duas cape in manus, ſigna duorum regnorum, Iuda, & decem Tribuum. Primam ergo ſume, & ſcribe in ea: Iuda, cuius eſt in regnum ius primum, & filiis Iſraël, ſociis eius, hoc eſt, Tribui Beniamin & Leui, quæ ſociata ſunt Iudæ; deinde cape aliam virgam, & ſcribe in ea: Ioſeph, ſiue Ephraim, ac ſociis aliis ex decem Tribubus.

D *17. Tum verò duo hæc ligna coniunges inuicem, ita vt in manu tua non duo, ſed vnum omnino appareat lignum.*

18. Cùm verò populus à te petierit, quid hæc ſibi velint, reſpondebis ei ex meo nomine:

19. Ecce ego coniungam duo ligna, duo ſceptra, duo regna, videlicet regnum Iuda, & regnum Iſraël, ita vt nulla in re ſibi diſsideant, ſed vinculo eodem charitatis ac fidei coniuncta ſint in Eccleſia mea.

E *20. Faciéſque, vt populus omnis videat ligna, ſuper quæ ſcripſeris, inter ſe ipſa coadunata: vt mirabilis coadunationis contemplatione allecti, facilè credant, futuram eorum in vna fide coniunctionem.*

21. Tum verò ad eos ita loquêris: Adducam ego Iſraëlitas omnes, & collocabo in Eccleſia Catholica ſupra montem poſita, futura olim ſub Chriſto meo, ac in patria veriùs ſua requieſcere faciam à captiuitatum oneribus.

22. Copulabo ergo illos cum cæteris nationibus in gentem vnam, vt non ſit ampliùs Iu-

omnibus imperans: & non erunt vltrà duæ gentes, nec diuidentur ampliùs in duo regna.

23. Neque polluentur vltrà in idolis ſuis, & abominationibus ſuis, & cunctis iniquitatibus ſuis: & ſaluos eos faciam de vniuerſis ſedibus, in quibus peccauerunt, & emundabo eos: & erunt mihi populus, & ego ero eis Deus.

24. Et ſeruus meus Dauid Rex ſuper eos, & paſtor vnus erit omnium eorum: in iudiciis meis ambulabunt, & mandata mea cuſtodient, & facient ea.

25. Et habitabunt ſuper terram, quam dedi ſeruo meo Iacob, in qua habitauerũt patres veſtri: & habitabunt ſuper eam ipſi, & filij eorum, & filij filiorum eorum, vſque in ſempiternum: & Dauid ſeruus meus princeps eorum in perpetuum.

26. Et percutiam illis fœdus pacis, pactum ſempiternum erit eis: & fundabo eos, & multiplicabo, & dabo ſanctificationem meam in medio eorum in perpetuum.

27. Et erit tabernaculum meum in eis: & ero eis Deus, & ipſi erunt mihi populus.

28. Et ſcient gentes, quia ego Dominus ſanctificator Iſraël, cùm fuerit ſanctificatio mea in medio eorum in perpetuum.

A *deus, & Græcus; ſed omnium cor vnum, & anima vna, & regnum vnum, ſub vno rege Chriſto.*

23. Itaque veniet tempus, cùm populus meus non ſe ampliùs contaminabit commiſcendo ſe cum gentibus, ac opera eorum addiſcendo: educam enim eos ab eorum conſortio, cum quibus peccauerunt idola eorum adorantes, ac illos ita eductos purificabo, vt mihi dignè ſeruiant.

24. Præficiámque illis Chriſtum, qui etſi filius meus, tamen, vt habet quoque ortum à ſeruo meo Dauid, ſeruus meus eſt. Is erit paſtor vnus, & ij ouile vnum mihi erunt: vias mandatorum meorum ſequentur, & perfectè cuſtodient.

B

25. Habitabunt ergo pacificè in Eccleſia mea (quam per terram Chananæorum ſignificaui ſeruo meo Iacob) ipſi, inquam, & filij eorum, & nati natorum, & qui naſcentur ab illis. Nam ibi Chriſtus meus ita dominabitur, vt regni eius nullus vnquam futurus ſit finis.

26. Ibi fœdus nouum, ac teſtamentum condam per filium meum, qui omnia pacificabit per ſanguinem crucis ſuæ, erítque pax ea non temporaria, ſed æterna.

C

27. Radices ergo eorum altiſſimè figam, & augebo multitudine innumerabili, Eccleſiámque meam, ac templum ſtatuam inter eos, vt ſicut habitaui olim cum eis in templo Hieroſolymitano; ſic in cordibus eorum habebo ſedem meam ſtabilem, in qua illi, vt populus peculiaris, me proprium Deum colent.

28. Idq́; erit apud omnes mundi nationes inprimis celebre, nec vlla poterit obliuione deleri, quòd inter eas vel inuitas ſtatuerim Eccleſiam meam, nulla vnquam vi conuellendam, vtpote aduersùs quam ne ipſæ inferi portæ præualere poterunt.

COMMENTARIVS.

Famoſa, inquit Hieronymus, eſt hæc Viſio, & omnium Eccleſiarum Chriſti lectione celebrata. Eius verò quoniam certam hîc habemus explicationem ab ipſo Deo, non erit difficilis interpretatio quoad literam. Addemus tamen ad illuſtrationem aliquot myſteria, quæ in ea congruenter rimati ſunt Patres. Ad finem dicemus de oſtenſione duorum lignorum quæ in vnum copulata.

Explicatur Viſio in ſenſu literali.

SECTIO I.

1. *Manus ſignificat hîc vim diuinam, qua Prophetæ impellebantur, ex Theodoreto. Hieronymus manum, Dei Verbum accipit. Locus Auguſtini. Obſeruatio multorũ, cùm ſit manus mentio, ſignificari rem eximiam enunciandam. Aliorum obſeruatio, per manum ſignificari loquutionem, qua aliquid præcipitur. Illuſtratur loco 2. Reg. 14. & loco Ioſue 17. & aliis.*
2. *Quid ſit, educi Vatem in ſpiritu? Illuſtratur loco ad Hebræ. 4.*
3. *Locum de oſſium viuificatione Tertullian. ait eſſe non ſolam parabolam de reſtitutione Hebræorum, ſed ve-* D *ram aſſertionem reſurrectionis carnis. Idem ſentit Origenes, & alij communiter.*
4. *Oſſa, non integra cadauera, cur monſtrata? De oſſibus humanis Ambroſij præclara ſententia pro reſurrectione. Similiter philoſophatur Hilarius ad verba Pſ. 52.* Deus diſſipabit oſſa eorum, qui hominibus placent.
5. *Etiam inſenſibilem vocem Domini norunt. Locus Ambroſij, rem optimè illuſtrat.*
6. *Commotio ſignum diuinæ potentiæ, vim exprimit, quæ in opere reſurrectionis maximè apparet. Locus Pauli 1. Corinth. 6. illuſtrante Chryſoſtomo. Ideò Tertulliano autore præmiſit Deus ab initio aliquarum rerum reſurrectionem.*

Quam

7. *Quàm mirè oſſa fuerint colligata, eleganter explicat Cyprian. Quomodo intelligendus Cyprianus, cum ait, oſſibus ineſſe rationem immortalem ad reſurrectionem.*

8. *Cur euocatur ſpiritus, & non anima? quia ſurgit ſpirituale corpus ex Paulo quod explicat D. Thom.*

9. *Iubetur ſpiritus venire à quatuor ventis, id eſt, à quatuor Orbis partibus, hoc eſt, vndequaque euocantur animæ in corpora. Similis locus Matth. 25. Inſignis locus autoris imperfecti in Matthæum.*

10. *Animabus corpora ſua ingredientibus ſubitò ſtetit exercitus hominum, ſimilitudine illuſtratur ex Iſai. 26. ex loco egregio D. Ambroſij, rurſumque alia ſimilitudine, & loco Chryſoſtomi.*

1. PRIMVM opus eſt hiſtoriam paucis exponere. Eſt ergo in textu, Verſ. 1. *Facta eſt ſuper me manus Domini, & eduxit me in ſpiritu Domini: & dimiſit me in medio campi, qui erat plenus oſſibus.* Verſ. 2. *Erant autem multa valde, ſiccáque vehementer.* Verſ. 3. *Et dixit ad me: Putáſne viuent oſſa iſta? Et dixi: Domine Deus, tu noſti.* Verſ. 4. *Et dixit ad me: Vaticinare de oſſibus iſtis, & dices eis: Oſſa arida, audite verbum Domini.* Verſ. 5. *Hæc dicit Dominus Deus oſſibus iſtis: Ecce ego intromittam in vos ſpiritum, & viuetis.* Verſ. 7. *Et prophetaui: factus eſt autem ſonitus prophetante me, & ecce commotio, & acceſſerunt oſſa ad oſſa, vnumquodque ad iuncturam ſuam.* Verſ. 8. *Et vidi, & ecce ſuper ea nerui, & carnes aſcenderunt: & extenta eſt in eis cutis deſuper, & ſpiritum non habebant.* Verſ. 9. *Et dixit ad me: Vaticinare ad ſpiritum. Hæc dicit Dominus Deus: A quatuor ventis veni ſpiritus, & inſuffla ſuper interfectos iſtos, & reuiuiſcant.* Verſ. 10. *Et prophetaui: & ingreſſus eſt in ea ſpiritus, & vixerunt, ſteteruntque ſuper pedes ſuos exercitus grandis nimis valde.* Manum interpretatur Theodoretus vim diuinam, qua ſcilicet interiùs acti Prophetæ, de futuris vaticinabantur: & congruit, quoniam manus propriè eſt impellere; at Prophetæ patiebantur diuinos quoſdam impulſus, antequam prophetarent. D. Hieronymus manum interpretatur ipſum Dei Verbum, quoniam per ipſum facta ſunt omnia, Ioan. 1. 3. Vnde eſt illud Auguſt. ad initium Pſalm. 104. Chriſtus ſe in Prophetis prædicabat, quoniam ipſe eſt Verbum Dei: annunciabant ergo Chriſtum pleni Chriſto. Sunt autem qui obſeruent, Prophetas, quando vtuntur hoc modo loquendi, *Facta eſt ſuper me manus Domini,* rem afferre eximiam, & in qua ſpecimen diuinæ potentiæ ſingulariter emineat. Vnde ante Viſionem animalium cap. 1. eadem illa verba ponuntur. Sed enim alia obſeruatio huic loco magis congruere videtur, quæ in Scriptura ſacra compertum eſt, manum ſumi pro loquutione, præſertim, qua præcipiatur aliquid: vt enim manu rem proiicimus in quamcunque partem volumus, ita verbis præcipiendo, ſubditum quaſi manu impellimus eò, quò mittimus.

Manus, iuxta Theodoret. vis diuina impellens Prophetas. D. Hieron. *D. Hiero. Dei Verbū, per quod facta ſunt omnia.* Ioan. 1. 3. D. Auguſt. *Modus loquendi,* Facta eſt ſuper me manus Domini, *importat rem eximiā. Congruentiùs, manus, pro loquutione, qua præcipitur aliquid.*

2. Regum 14. 19. poſt orationem, quam mulier Thecuitis habuit ad Dauid, ita rurſum ad eam ipſe: *Nunquid manus Ioab tecum eſt in omnibus iſtis?* quaſi dicat, præſentio in hac tua oratione verba Ioab. Videris ab eo edocta ita loqui. Eſtne ita? Et reſpondit mulier: *Per ſalutem animæ tuæ, Domine mi Rex, nec ad ſiniſtram, nec ad dextram eſt ex omnibus his, quæ locutus eſt Dominus meus Rex.* id eſt, ita omnino eſt, vt ſuſpicaris, certiſſimè rem ipſam coniectaſti, vnius verba Ioab protuli. Vnde aptè ſubdit: *Seruus enim tuus Ioab præcepit mihi, & ipſe poſuit in os ancillæ tuæ omnia verba hæc.* Similiter Ioſue 17. 4. *Dñs præcepit per manū Moyſis, vt daretur nobis poſſeſſio, &c.* id eſt, per os, ſeu verba Moyſis. Eſdræ quoque 3. 10. *Steterunt Sacerdotes in ornatu ſuo, vt laudarent Deū per manus Dauid regis Iſraël;* id eſt, illis ipſis canticis, quæ in laudem Dei compoſuit Dauid Rex. Sic interpretatur Ioſephus 11. Antiquit. 4. Vnde & illud Pſal. 136. 5. *Si oblitus fuero tui Ieruſalem, obliuioni detur dextera mea,* iuxta interpretationem veterum Hebræorum huc etiam tendit. Imprecatur enim id, quod Poetæ ſæpe facere ſolent, carminibus ſcilicet a ſe conditis, perpetuam obliuionem ſi qua vnquam ſubeat animum ſanctæ vrbis obliuio. Ita ergo prorſus hîc: *Facta eſt ſuper me manus Domini,* perinde eſt, ac ſi dicatur, facta eſt ad me loquutio diuina; loquutus eſt mihi Deus.

2. Reg. 14. 19. *Manus Ioab tecum eſt, id eſt, verba Ioab. Nec ad ſiniſtram, nec ad dexterā eſt, quod locutus es. id eſt, certiſſimè rē attigiſti nec plus, nec minus.* Ioſue 17. 4. *Per manum Moyſis, per os Moyſis.* Eſdræ 3. 10. Ioſeph. Pſal. 136. 5. Obliuioni detur dextera mea. *id eſt, carmina à me compoſita.*

2. Et eduxit me in ſpiritu Domini, id eſt, ea ipſa manus, & locutio diuina eduxit me in ſpiritu Domini, id eſt, virtute Spiritus ſancti, ſpiritum meum, id eſt, partem intellectiuam ita eduxit à parte ſenſitiua, vt planè libera intueri poſſet quæ ſequuntur. eſt enim ea vis ſermocinationi diuinæ, vt colligitur ex illo Pauli ad Hebræos 4. 12. *Viuus eſt ſermo Dei, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vſque ad diuiſionem animæ, & ſpiritus.* quaſi dicat: Ea eſt diuini ſermonis efficacia, ipſa Spiritus ſancti exacuta vi, vt ſpiritum, hoc eſt, ſuperiorem hominis partem, in qua eſt intellectus, ab anima, hoc eſt, ab inferiori, in qua inſunt ſenſus, ſeparet, ac educat in eam libertatem, vt capi facilius ab homine poſſit.

Loquutio diuina eduxit ſpiritum Vatis à parte ſenſitiua. ad Heb. 4. 12. *Sermo Dei pertingit ad diuiſionem animæ & ſpiritus. Anima inferior hominis pars, ſpiritus ſuperior.*

3. Igitur in ſpiritu monſtratus eſt Vati campus, qui erat plenus oſſibus: *Et circunduxit me,* inquit, *per ea in gyro; erant autem multa valde ſuper faciem campi, ſiccaque vehementer, & dixit ad me: Putáſne viuent oſſa iſta?* Tertul. hæc luculenter tractat in lib. de reſurrect. carnis, multiſque probat, non eſſe hoc loco figuram vacuam, vt ad confirmationem reſtitutionis Hebræorum, hæc oſſium demonſtratio, & viuificatio, habenda ſit omnino parabolica, non autem vera, & ex re ipſa veniens reſurrectionis carnis aſſertio. Sic ergo ibi. Hoc ipſo, quòd recidiuatus Iudaici ſtatus de corporatione, & redanimatione oſſium figuratur, id quoque euenturum oſſibus probatur: non enim poſſet de oſſibus figura componi, ſi non id ipſum & oſſibus euenturum eſſet. Nam etſi figmentum veritatis in imagine eſt, imago ipſa in ſui veritate eſt: neceſſe eſt prius eſſe ſibi, quò alij configuretur: de vacuo ſimilitudo non competit: de nullo parabola non conuenit: ita oportebit oſſiū quoque credi reuiſcerationem, & reſpirationem qualis dicitur; de qua poſſit exprimi Iudaicarum rerum reformatio, qualis adfingitur. Sed magis religioſum eſt, veritatem de ſuæ veritate ſimplicitatis defendi, quam ſenſus diuinæ propoſitionis expoſtulat. Si enim ad res Iudaicas ſpectaret hæc Viſio, ſtatim reuelato ſitu oſſium ſubiecisset: *Oſſa iſta domus Iſraël eſt,* &c. At cùm oſtenſis oſſibus, de propria ſpe eorum obloquitur, nondum nominato Iſraële, fidem Prophetæ tentat: *Fili hominis ſi viuent oſſa iſta?* Vt & ille reſponderet: *Domine tu ſcis?* Non vtique Deus Prophetæ fidem de ea re tentaſſet, quæ futura non eſſet, quam nunquam Iſraël audiſſet, quam credi non oporteret, ſed quoniam prædicabatur quidem reſurrectio mortuorum, Iſraël verò pro ſua incredulitate diffidens ſcandalizabatur, & adipiſcens habitum ſeneſcentis ſepulturæ deſperabat reſurrectionem, vel non in eam potiùs animum dirigebat, ſed in circunſtantias ſuas: idcirco Deus & Prophetam, quaſi & ipſum dubium præſtruxit ad conſtantiam prædi-

Tertull. *Iuxta Tertullianum non parabola, ſed aſſertio reſurrectionis. Reſtitutio Iudaici ſtatus vera reſurrectione aſtruitur.*

cationis, reuelato ordine reſurrectionis, & populo id credendum mandauit, quod Prophetæ reuelaret; ipſos dicens eſſe oſſa, quæ erant reſurrectura, qui non credebant reſurrectura. Ita Deus eam reſtruebat fidem, quam populus deſtruebat. Quamquam etſi aliqoa præſentium rerum conflictatione hærebat Iſraël, non idcirco in parabola accipienda eſſet reuelationis intentio, ſed in teſtationem reſurrectionis, vt in illam ſpem erigeret illos æternæ ſcilicet ſalutis, & neceſſarioris reſtitutionis, & auerteret à reſpectu præſentium rerum. Habemus igitur ex Tertull. eſſe præſentem locum primam quandam conteſtationem reſurrectionis mortuorum. Idem ſentit Ambroſ. de fide reſurrectionis, Origen. homil. 7. ſuper Leuit. Theodoret. ad hunc locum, & communiter Interpretes.

Tertull. Ambr. Origen. Theodor.

4. Cur autem non cadauera oſtendit integra, ſed oſſa per campum ſparſa? quoniam oſſa duritie, & ſoliditate ſua quandam præ ſe ferunt permanentiam, reſurrectioni congruam. Vnde grauiter D. Ambroſ. vbi proximè, oſſa humana in ſepulchris iacentia appellauit æternitatis ſemina, quòd in eis perinde ac in ſeminibus arborum virtus apta inſit reſtituendis, ac regenerandis hominibus in æternum duraturis. Quare ibidem dixerat florem reſurrectionis eſſe immortalitatem, vt oſſa quidem hominum in terram defoſſa, ſeu potiùs ſeminata, mox autem pullulantia ſeu reſurgentia, florem illis proferant immortalitatis. Claudit ergo Ambroſ. Vnumquemque noſtrûm ſemen eſſe ſui reſurrecturi ſuo tempore, iuxta Paul. 1. Corinth. 15. 42. *Seminatur in corruptione, ſurgit in incorruptione: ſeminatur in ignobilitate, ſurgit in gloria: ſeminatur corpus animale, ſurgit ſpiritale.* Tu ergo, ait Ambroſ. qui ſeminaris vt cætera, quid miraris, ſi reſurgis vt cætera? In eandem quoque ſententiam D. Hilar. ſuper illa verba Pſal. 52. 6. *Quoniam Deus diſſipauit oſſa eorum, qui hominibus placent.* Spes, inquit, æternitatis in oſſibus ſignificari ſolet, ex quo dictum eſt: *Hoc nunc os ex oſſibus meis:* quod Beatus Apoſtolus, quia magnum myſterium eſt, ad Chriſtum, & Eccleſiam refert, quæ ex Adæ ſui æternitate, æternitatis ſubſtantiam mutuatur, quod in Domini vulnerato licèt corpore, confixóque non frangitur. *Os*, inquit, *eius non conteretur,* quia cùm fuerit vis paſſionis in carne, in æternam tamen diuinitatis, & impaſſibilem naturam nihil licuit paſſioni. Integram autem, & incorruptam ſpem æternitatis ſignificari in oſſibus, etiam illic meminimus, vbi dicitur: *Cuſtodit Dominus omnia oſſa iuſtorum, vnum ex his non conteretur.* Quia ſecundùm demonſtratam Ezechieli reſurrectionem, ſacramentum eius ſub oſſium ſignificatione ſit reuelatum. Hæc Hilarius.

D. Ambroſ. *Oſſa humana æternitatis ſemina.*
Immortalitas, flos reſurrectionis.
Vnuſquiſque noſtrûm ſemen eſt ſui reſurrecturi.
1. Corint. 15. 42.
D. Ambroſ.
D. Hilar.
Pſal. 52. 6.
Spes æternitatis in oſſibus ſignificatur.
Os eius non conteretur, quia æternitas diuinitatis non eſt deſtinata.

5. Igitur congruenter iubetur Propheta vaticinari ad determinata oſſa in hunc modum: *Oſſa arida audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus oſſibus his: Ecce ego immittam in vos ſpiritum, & viuetis, & dabo ſuper vos neruos, &c. & ſcietis, quia ego Dominus.* Primum illud notatu dignum, quòd oſſa inſenſibilia iubeantur audire vocem Domini; & rectè quidem, quoniam vocem Domini res omnes probè norunt, de quo ſuprà. Et D. Ambroſ. citatus, hoc expendens, Innumera, inquit, habemus exempla, quibus natura rerum cæleſtibus eſt obſequuta præceptis: nam terra pabulum gignere iubetur, & gignit, ad virgæ tactum ſitientibus populis petra aquam vomere, & illico exundant fluenta dura ſaxorum. Virga quoque in ſerpentem verſa, quid iudicauit, niſi volente Deo ex inſenſibilibus ſenſibilia poſſe generari? An potiùs incredibilius putas, quòd oſſa cùm iubentur, accedunt, quàm, quòd retrorſum fluenta vertuntur, maria fugiunt? Mare enim vidit, & fugit. Ergo Propheta intonante præceptum Dei ſuper oſſa diſperſa, ſubitò facta eſt commotio, inquit, & acceſſerunt oſſa ad oſſa vnumquodque ad iuncturam ſuam: & vidi, & ecce ſuper ea nerui, & carnes, & extenta eſt in eis cutis deſuper.

Oſſa iubentur audire, quia res omnes vocem Dei probè audiunt.
D. Ambroſ. *Probat id exemplis Ambroſius.*

6. Commotio (ait Theodoret.) ſignificat aduentum Dei cum quadam vi, ex Scripturæ conſuetudine: nam in opere reſurrectionis ſpecialiter operatur diuina potentia. Vnde illud Pauli 1. Corint. 6. 14. *Deus verò, & Dominum ſuſcitauit, & nos ſuſcitabit per virtutem ſuam.* Ad quæ verba D. Chryſoſtom. Cùm dixiſſet, inquit, rem incredibilem, & quæ rationibus ſubiici nequit, incomprehenſibilitati potentiæ ipſius Chriſti reſurrectionem remittit. Nos ſuſcitabit per virtutem ſuam, autoritate fortitudinis contradicentium ora obſtruens. Ita Chryſoſt. Idcirco Tertul. lib. citato eleganter oſtendit, Deum ad aſtruendam fidem reſurrectionis, quaſdam ab initio ſtatim mundi mirabili potentiæ ſuæ vi exhibuiſſe reſurrectiones. Aſpice, inquit, ad ipſa quoque exempla diuinæ poteſtatis, dies moritur in noctem, & tenebris vſquequaque ſepelitur, funeſtatur mundi honor, omnis ſubſtantia denigratur, ſordent, ſilent, ſtupent omnia: ita lux amiſſa lugetur, & tamen rurſus cum ſuo cultu, cum dote, cum ſole, eadem, & integra, & toto vniuerſo Orbi reuiuiſcit, interficiens mortem ſuam noctem, reſcindens ſepulturam ſuam, tenebras, reuoluuntur hyemes, æſtates, &c. Et paulò pòſt: Totus, inquit, ordo reuolubilis rerum teſtatio eſt reſurrectionis mortuorum, operibus eam præſcripſit Deus, antequam literis, viribus prædicauit, antequàm vocibus, præmiſit tibi naturam magiſtram, ſubmiſſurus & prophetiam, quo faciliùs credas prophetiæ, diſcipulus naturæ, quo ſtatim admittas, quod vbique iam videris: nec dubites Deum carnis etiam reſuſcitatorem, qui omnium noris reſtitutorem. Quòd ſi prædicta dicas non tam mori quàm deſinere, accipe pleniſſimum huius ſpei ſpecimen, illum Orientis alitem, de ſingularitate famoſum, de poſteritate monſtroſum; qui ſemetipſum libenter funerans renouat, natali fine deſcẽdens, ac ſibi ſuccedens Phœnix. Hæc Tertul. Vt rectè conſtet prænunciam reſurrectionis commotionem, ſeu potentiam anteceſſiſſe, cùm ab initio mundi, in teſtationem potentiæ reſuſcitandi homines, tot rerum commotiones, ac reuolutiones poteſtate præmiſerit ſua.

Commotio in Scriptura, aduentus Dei cum quadam vi.
Theodor.
1. Cor. 6. 14.
Reſurrectio ſpecialem virtutem Dei exigit.
Chryſoſt.
Autoritas fortitudinis Dei ad probandam reſurrectionẽ neceſſaria.
Tertul.
Præmiſſa ab initio mundi ſpeciales reſurrectiones.
Mors diei, nox, ſepultura, tenebra.
Probatur reſurrectio ex Phœnice.

7. At illud ſtupore plenum, quomodo ad vocem Prophetæ oſſa illico certiſſimè accurrerint, vnumquodque ad iuncturam ſuam, ſubitóque alligari neruiculis, ſuperindui carnibus cœperint? Rem quidem miram Cyprianus ſuper Symbolo Apoſtolorum, ad ſapientiſſimam Dei potentiam, atque ad inſitam humanis oſſibus quaſi virtutem ſeminalem, vt paulò antè diximus, eruditè refert, ac explicat exemplis viſibilium rerum. Cur quæſo te, inquit, tam anguſtus, & inualidus diuinæ potentiæ æſtimator es, vt diſperſum vniuſcuiuſque carnis puluerem in ſuam rationem colligi, & reparari poſſe non credas? An non cenſeas, cùm videas quòd & mortale ingenium demerſas in profundum terræ metallorum venas rimatur, & artificis oculus aurum videt, in quo terram putet

Cyprian. *Quòd oſſa illico ad vocẽ Prophetæ accurrerint certò, ac inuicem cohæſerint, explicat Cyprianus.*

impe

Optimum exemplum ex aurifodinis.

imperitus: Et cùm auri eſſe propriam venam, & argenti aliam, æris quoque longè diſparem, ferri quoque, & plumbi diuerſas in terra ſpecies terræ latere, mortale deprehendat ingenium: diuina virtus diſcernere non putabitur vniuſcuiuſque carnis proprium ſenſum, etiam ſi videatur eſſe diſperſus? Præterea ſiquis diuerſa ſemina in vnum permiſceat, & indiſcretè ſeminet, nónne vniuſcuiuſque ſeminis, quocunque loco fuerit, ſatio competenti tempore ſecundùm naturæ ſuæ ſpeciem germen producit, & ſtatum ſuæ formæ, & corporis reparat? Ita ergo & vniuſcuiuſque carnis ſubſtantia quamuis variè, ac diuersè diſperſa ſit, ratio tamen ipſa quæ ineſt, immortalis eſt, quia immortalis animæ caro eſt, ex eo tempore, quo ſeminatis in terram corporibus, primùm veri Dei voluntati arriſit, collectum de terra, & attractum ſubſtantiæ ſenſum reparat in illa ſpecie, quam mors diſſoluerat. Ita ſit, vt cuique animæ non confuſum, aut extraneum corpus, ſed omnino ſuum reparetur, vt conſequenter poſſit pro agonibus præſentis vitæ cum anima ſua, vel pudica coronari, vel impudica puniri. Hæc à Cypriano.

Idem probatur ex diuerſorum ſeminum fructificatione.

Ratio immortalis humana carni impreſſa quæ?

Geneſ. 1.

Ex illo, Creſcite, & multiplicamini, &c. communicata carni virtus ſeminalis ad reſurrectionẽ.

Vis ſeminalis non eſt qualitas inhærens, ſed ius ad reſurrectionem.

In quibus notari debet ratio illa immortalis, quæ humanæ carni impreſſa eſt, cùm diuinæ voluntati arriſit: intelligi enim debet de illo, quod dicitur Geneſ. 1. 28. *Benedixit illis Deus*, Adæ, ſcilicet, ac Euæ; *& ait, Creſcite, & multiplicamini.* Hinc enim velle videtur Cyprianus, communicatam humanæ carni à Deo virtutem quaſi ſeminalem, & occultam quandam vim multiplicationi, adeóque regenerationi aptã poſt auxilium diuinæ potentiæ. Verùm in oſſibus prædictam virtutem non agnoſcit philoſophia, etiam ſacra, niſi fortè obedientialem, vt vocant, qua res omnes aptæ ſunt in omnibus obſequi autori Deo. Quod ſi Cyprianus vim illam intelligit quoddam veluti ius, quod ex diuina promiſſione humanis oſſibus quaſi ineſt ad reſurrectionem, libenter admittimus. Tota ergo reſurrectionis officina Deo primùm, mox Angelis adminiſtratoribus tribuenda eſt, vt latè demonſtrat Suar. 3. p. diſput. 50. ſect. 4.

Suar.

Cur vocatur anima ſub nomine ſpiritus?

8. At cur hîc non euocatur anima, ſed ſpeciali nomine ſpiritus, qui nihil aliud eſt, quàm ipſius animæ ſuperior, vt vocant, portio, ſcilicet, intellectualis? Reſpondetur, hoc ipſum rectè quadrare myſterio reſurrectionis, de quo hîc ad literam agitur, vt reſpondet illi, quod ſimiliter ad literam de reſurrectione protulit D. Paulus: *Seminatur corpus animale, ſurgit corpus ſpirituale.* Quod D. Thom. rectè explicat 1. p. q. 97. art. 3. Animale, inquit, quatenus habet vitam ab anima; ſpirituale, quatenus participat ea quæ ſunt ſpiritus, ſcilicet, impaſſibilitatem, immortalitatem, & alia, quæ reſurgentibus conuenient. Conuenienter autem ſationi dictum, *ſurgit ſpiritale.* Semper enim ſemen cum fœnore prouenit. Vnde Theodoret. Spiritus gratiæ multiplicatum aſſerit, & ideo animale ipſum, aeream ſpiritus rectè dixit.

Conuenit myſterio reſurrectionis, per quam reddit corpus ſpiritale.

D. Thom.

Corpus animale quatenus habet vitam ab anima, ſpiritale quatenus participat ſpiritalia.

Theodoret.

9. Igitur virtute diuina coaptatis in ſua corpora prædictis oſſibus iacebant adhuc toto campo expertia vitæ; quale Adami corpus, antequam fieret in animam viuentem, quamobrem Propheta ita clamare iubetur: *A quatuor ventis veni ſpiritus, & inſuffla ſuper interfectos iſtos, & reuiuiſcant.* Vbicumque ſint animæ, inde venire iubentur in ſua corpora. Sic interpretatur Thodoret. illud, *à quatuor ventis*: ſignificat enim à quatuor orbis partibus; quatuor enim venti principales, quatuor **A** orbis principales occupant partes, & per eas orbis totus ſignificatur. Oſtenditur id ſimili loco Matth. 24. 31. *Mittet Angelos ſuos cum tuba, & voce magna, & congregabit electos eius à quatuor ventis, à ſummis cælorum, vſque ad terminos eorum.* Nam hæc poſteriora verba explicant, imò ampliant illa priora, interprete Caiet. à ſummis enim cælorum vſque ad terminos, ſiue ſumma eorum, idem eſſe ait, ac ab vtroque hemiſphærio, quorum vnum non eſt alio ſuperius, ſed vtrumque ſummum. Vel meliùs, quidquid eſt à ſummo cælo empyreo, vſque ad centrum terræ (hi enim ſunt duo termini mundi omnia complectentes.) Et congruit, quoniam multæ eo die animæ à cælo empyreo, & è Purgatorio euocabuntur ad ſua corpora. **B** Congruenter igitur ad prædicta verba Autor Imperfecti. Verè, inquit, magna vox tubæ terribilis, cui omnia obaudiunt elementa, petras ſcindit, inferos aperit, & de profundo abyſſi animas liberatas corporibus ſuis aſſignat, in eius voce puluis corporum diſſolutus in noua membra conſtringetur, & mare, quaſi vna perſona, diſcutietur, vt ſi quid apud ſe retinet de humanis oſſibus, ſine contradictione reſtituat: in eius voce à quatuor partibus mundi ſpiritus congregatur, qui reſuſcitet populum dormientem. Hæc ibi.

A quatuor ventis euocantur animæ, id eſt, vndecũque.

Theodoret.

Per quatuor ventos, quatuor orbis partes.

Matth. 24. 31.

Caiet.

A ſummis cælorum vſque ad terminos eorũ, hoc eſt, ab vtroque hemiſphærio. Vel, à cælo empyreo, vſque ad centrum terræ.

Extrema tuba potens ſonus.

Mare, quaſi perſona vna diſcutietur.

10. Spiritus ergo euocatus à quatuor ventis, animæ ſunt, vbivbi regionum fuerint, ſiue cæleſtium, ſiue terreſtrium. Viſum eſt autem animabus in illa cadauera ingredientibus, ſubitò conſtitiſſe **C** ingentem hominum multitudinem, quaſi exercitum. Ecce quid anima in corpore ſuo præſtet. Iure ab Iſaia, *ros lucis*, ſeu vitæ nuncupatur cap. 26. 19. Vt enim in viridario flores, qui præ nimio æſtu langueſcunt, ac penè mortui iacent, cælitus immiſſo rore ſubitò reuiuiſcunt, rurſúmque erectis capitulis ridere videntur: ita cadaueribus iſtis truncorum inſtar iacentibus, per ſubiectam planiciem, vbi vitalem concepêre rorem, illico in pedes erecta ſtetêre, quaſi exercitus. Non omittam verò, quæ Ambroſius eleganter ſcripſit loco citato in hanc ſubitam oſſium reſurrectionem. In ipſis, ait, legimus propheticis ſermonibus humanarum videtur ſeges corporum rediuiua conſurgere, atque ipſa ſpatia diffuſa camporum, nouis **D** pullulare ſeminibus: igitur ſi veteres ſatis Hydræ dentibus in regione Thebana, inhorruiſſe armatorum ſegetem crediderunt, cùm vtique alterius naturæ ſemina certum ſit in naturam verti non poſſe alteram, nec partum ſuis diſcordem eſſe poſſe ſeminibus, vt ex ſerpente homines naſcerentur, quantò magis vtique credendum eſt, oſſa hominum, quæ ſunt ſeminata, in ſuam naturam reſurgere, nec à ſatione ſua ſegetem diſcrepare? ergo gentes Prophetis credite, qui fabulis inanibus creditis. Ita Ambroſ. Iacebant ergo oſſa illa, colligata quidem inter ſeſe, & conuenienter apta- **E** ta ſicut organa muſica; deerat ſolùm conueniens flatus, ad reddendam vitæ harmoniam, idcirco eum Vates euocat dicens: *A quatuor ventis veni ſpiritus, & inſuffla ſuper interfectos iſtos, & reuiuiſcant.* Similiter philoſophatur Chryſoſtom. in corpore Adami, cùm in illud ſpirauit Deus ſpiraculum vitæ. Sicut lyra, inquit, quæ opus habet aliquo, qui poſſit arte ſua, per membra, quaſi per fiſtulas, conuenientem Domino offerre melodiam.

Anima ros lucis, ſeu vita, cuius infuſione reuiuiſcunt corpora.

Iſai. 26. 19.

D. Ambroſ.

Noua ſeges humanorum corporum.

Thebis alia ſimilis ſeges, ſed fabuloſa, ex dentibus hydræ.

Quantò magis oſſa hominum ſeminata homines ferent.

Corpora inſtar muſicorum organorum.

Spiritus inſtar flatus vitæ harmoniam reddit.

Corpus Adami inſtar lyræ, membra quaſi fiſtula.

Accommo

Digitized by Google

Accommodatur in particulari prædicta Viſio.

SECTIO II.

1. *Reſurrectionis generalis exemplo probat reſtitutionem Hebræorum. explicatur Tertullianus.*
2. *Vnus ſenſus literalis alio literali explicatur, oſtenditur ex loco Ioan.6.*
3. *Hebræi, in captiuitate quare velut oſſa videbantur. Permittit Deus ſic attenuari homines laboribus, vt in deſperatiſſimis rebus ad ſe confugiant. Locus Iſaiæ 11. extremum in aliqua calamitate exaggerat Scriptura comparatione oſſium, Iob.7. Pſal.21.*
4. *Quomodo accipienda ſit hoc loco ſpes pro Meſſia, ex loco Geneſ.49. More Scripturæ, quando aliquid certò euenturum eſt alicui, etſi illud ignoret, expectare illud dicitur, Iſai. 5. Meſſias peculiaris ſpes Iudæorum.*
5. *Nunquam de Deo deſperandum, ne ſepultis quidem. Locus Iſai.26. Congruit reprehenſio illa Sadducæorum à Chriſto illata. Tertulliani lectio ſuper loco Iſaiæ citato expenditur. Infuſio roris in eodem Iſaiæ loco quid ſignificet?*
6. *Allegoria Origenis de adunatione fidelium ad vnum Chriſtum ex oſſium adunatione deſumpta.*

1. DOMINVS ipſe prædictam Viſionem accommodat, dicens ad Prophetam, Verſ. 11. *Fili hominis, oſſa hæc vniuerſa, domus Iſrael eſt. ipſi dicunt: Aruerũt oſſa noſtra, & periit ſpes noſtra, & abſciſſi ſumus.* Verſ. 12. *Propterea vaticinare, & dic ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: ecce ego aperiam tumulos veſtros, & educam vos de ſepulchris veſtris, populus meus, & inducam vos in terram Iſraël.* Septuaginta pro, *abſciſſi ſumus; diſſonuimus*: & pro, *tumulos veſtros; memorias veſtras.* Hebræi in captiuitate degentes ſe mortuos, ac penè Sepultos arbitrabantur, exiſtimantes Deum non iam curare res ſuas, ac adeò abiecerant omnino ſpem in Deum. In hac igitur deſperatione poſitis Dominus ait: *Ecce ego aperiam tumulos veſtros,* &c. quaſi dicat: Similiter, ac in fine mundi apertis omnium hominum ſepulchris excitabo illos, ac viuere faciam, quod oſſium ſuſcitatione paulò antè monſtraui. Ita faciam Hebræis in captiuitate ſua quaſi ſepultis. Cùm ergo ait Deus ad Prophetam: *Fili hominis, oſſa hæc domus Iſrael eſt,* intelligendum non ad literam, ſed per accommodationem: ad literam enim oſſa illa ſuſcitata repræſentant generalem hominum reſurrectionem; accommodatur autem hæc eorum ſuſcitatio ad exprimendam Hebræorum reſtitutionem, quo pacto intelligendus eſt Tertullianus vbi ſuprà, cùm negat hac Viſione intelligi domum Iſraël. Non enim negat ſenſum accommodatitium, & quaſi confirmatiuum, ſed literalem.

Varia lectio.

Hebræi in captiuitate abiecerant ſpem in Deũ.

Quaſi mortuos ſe reputabant in captiuitate ſepultos.

Oſſa monſtrata domus Iſraël per accõmodationem.

2. Non eſt autem nouum in Scriptura, vno ſenſu literali explicari, & confirmari alium. Ioan.6. multa Dominus diſſeruerat de cibo illo myſtico; promiſerat enim daturum ſe carnem ſuam in cibum, & ſanguinem ſuum in potum: item eo cibo, & potu vitam æternam illis eſſe propinandam; at verò Diſcipuli nihil altum adhuc ſapientes, ſed humi omnino repentes, ſcandalizati ſunt hæc audientes: putabant enim

Vno ſenſu literali explicari alium. Ioan.6.

A ſibi apponendas eſſe carnes humanas in eſum, & humanum ſanguinem in potum feralem, dicebántque inuicem: *Durus eſt hic ſermo.* Hic ergo Chriſtus: *Quid ſi videritis Filium hominis aſcendentem vbi erat prius?* non ſolùm, vt Aſcenſione ſua mirabili mirabile ſacramentum confirmaret, ſed vt congruenter oſtenderet ad fidem, atque vſum eius myſterij aſcenſione animi opus eſſe, nec de ſua carne ac ſanguine carnaliter, ac humiliter, ſed ſpiritualiter, ac ſublimiter omnino ſentiendum. eſt hic ſenſus D. Athanaſij & aliorum. mitto loca alia.

Aſcenſione ſua myſterii Euchariſtiæ probauit Chriſtus.

Ad intelligendum myſterium Euchariſtiæ aſcenſione animi opus eſt.

3. Hoc ergo modo rectè intelligitur dictum à Deo: *Fili hominis, oſſa hæc, domus Iſrael eſt;* ſic attenuata
B ſcilicet in captiuitate Babylonica, vt nihil ex illa aliud, quàm mera oſſa reliquum eſſe videatur. At cur Deus homines ita per labores extenuari permittit? vt miſericordiam ſuam tum maximè præſtando, doceat illos, vel in deſperatiſſimis rebus non deſperare. Eſt inſignis in hanc ſententiam locus ille Iſai.11.1. *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet.* Nam גזע quod noſter *radicem* vertit, propriè ſignificat eam radicis partem, quæ ſupra terram eminet poſt diſſectam arborem, diciturque truncus. Radix ergo Ieſſe, & truncus familiæ Dauidicæ, idem eſt; nam Ieſſe pater fuit Dauidis. Hunc ergo truncum tot Regibus olim floren-
C tem, quique in triginta octo gentilitates, ſiue ramos cognationis Dauidicæ (vt eſt in Sederolam) magna cum gloria ſe diffuderat, poſt captiuitatem Babylonicam ita permiſit Deus paulatim defluere, ac vndequaque ſuccidi, quouſque Herodes (vt Philo narrat) de medio ſuſtulit Sanedrim, id eſt, Senatum grauiſſimorum Iudicum 72. de domo Dauidis. Hircanum verò, & vxorem ac filios, pluréſque alios alicuius nominis ex eadem familia, ita conſumpſit, vt ſolus è tam regia, fœcundáque arbore remanſerit penè aridus, ac ſine nomine truncus.

Sinit Deus extenuari homines per labores, vt ſperare doceat in rebus deſperatis.

Iſai.11.1.

Arbor Ieſſe in triginta octo cognationum ramos extendebatur.

Sanedrim Senatus 72. ſenum ſublatus ab Herode.

Decíſis tot cognationũ ramis, manſit ſolus truncus familiæ Dauid.

Rebus igitur compulſis ad has miſerias affuit Deus, & è trunco penè arido, ſed adhuc radicibus inhærente, regiam produxit virgam, id eſt,
D Virginem Mariam, cum ſuo flore Chriſto, cuius partu feliciſſimo non modò reſtituta eſt ſtipiti vetus illa gloria, ſed in infinitum ſic ampliata, vt quæ regia olim tantùm fuerat, iam remanſerit diuina, ac adeò minimè decidua, ſed æterna. Eſt ergo ſenſus reconditus, ac ſubtiliter notandus in prædictis Iſaiæ verbis: *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet;* id eſt, naſcetur eo tempore Virgo ex radice regia, quo illa ob iniurias temporum præciſis vndique nobilioris notæ propaginibus ad eam obſcuritatem redigetur, quæ fuit ſub Ieſſe Dauidis patre, cùm nullos adhuc haberet ex ſe natos Reges. Tunc virga, & flos, aſcendent, vt totam familiam non modò reſtituant, ſed aſcende-
E re faciant ad gloriam longè excellentiorem priſtina.

E trunco ſic ſpoliato eduxit Deus virgã Mariam cum ſuo flore Chriſto.

Gloria trũci Dauidici per Chriſtum non ſolùm regia, ſed diuina manſit.

Redacta virga ad ignobilitatem Ieſſe, germinabit virgam & florem diuinum.

Pari ergo ratione in præſentibus euſque permiſit Deus captiuitatis labores excreſcere, vt Hebræi mortuos ſe, ac ſepultos, & oſſa quædam arida reputarent; ideo dicunt: *Aruerunt oſſa noſtra: periit ſpes noſtra, & abſciſſi ſumus.* Extremum in qualibet calamitate, ex oſſium metaphora exaggerare ſolet Scriptura ſacra. Iob.7.15. *Quamobrem elegit ſuſpendium anima mea, & mortem oſſa mea; deſperaui, nec vltrà iam viuam.* Significat (ait Polychronius) nihil in eo tam forte, ac intimum eſſe,

Extremum calamitatis ex oſſium metaphora. Iob.7.15.

quò

quò vis doloris non peruaſetit:ad ipſam animam, ad oſſa ipſa:vt vel propterea totus ipſe, & corpore ſcilicet & animo, prælegerit mori, ac penitus non eſſe, ex quadam exaggeratione. Quod ait, *deſperaui*, credo ego continere tationem præcedentis voti: eſt enim deſperantis, & imporenter furentis, nulla ratione vti in iis, quæ optat, dum diſparata coniungit, dum eligit inaudita, dum remotiſſima quæque ſequitur: quid enim ab immortali anima magis alienum, quàm ſtrangulatio? quid magis nouum, quàm oſſa mortem ambire? Igitur anima ſtrangulationem optans, & oſſa mortem, oſtendunt, eò perductum hominem ob doloris vim, vt aliena prorſus, diſparata, & inſana proferat.

Deſperantis eſt, deſperata coniungere, quale, animam ſuſpendio perire.

Pſal. 21.15. Pſalm. 21.15. *Sicut aqua effuſus ſum, & diſperſa ſunt omnia oſſa mea.* Eſt ad literam de Chriſto patiente: & ſignificatur ſumma virium debilitatio in Seruatore optimo: ſanguinem enim ſuum ſicut aquam latè effudit, toto corpore vulneratus, quo factum eſt, vt oſſa, quorum firmitas, & ſtabilimentum in corpore, viſcoſo humore, quem miniſtrat ſanguis, continetur, omnino diſtracta ſanctiſſimum corpus in veſtigio tenere non poſſent.

Significatio ſumma debilitatis in Chriſto patiente.

Pſal. 31.3. Itèm Pſalm. 31.3. *Quoniam tacui, inueterauerunt oſſa mea, dum clamarem tota die.* Eſt ad literam de pœnitentia Dauid, id eſt, ſilentium meum, quo volui diſſimulare peccatum coram Nathan, compenſaui continuis pœnitentiæ clamoribus, ita vt vel ob id ſolum accelerauerim ſenectutis mala, debilitatem, mœſtitiam, dolores. Pſal. 101.4. *Oſſa mea ſicut cremium aruerunt.* Poëtica hypotypoſis ſummæ cuiuſdam miſeriæ, quæ pingi poteſt homo mœſtiſſimus, cuius corpus macie conficitor ob doloris magnitudinem: ſicut cremium, id eſt, ſicut res crematu facilis, quæ quolibet igne applicato, ſtatim accenditur: quaſi dicat, eò perductus ſum miſeriæ, vt nihil amplius. Itaque ad hoc vnum ſeruari poſſe videor, vt ſim cremium, ſeu pabulum miſeriarum.

Vnde mala ſenectutis accelerata Dauidi.
Pſal. 101.4.
Deſcriptio ſumma miſeria.

4. Simili ergo metaphora ſua mala amplificant captiui in Babylonia: *Aruerunt*, inquiunt, *oſſa noſtra, periit ſpes noſtra, abſciſſi ſumus.* Quaſi dicant, Actum de nobis eſt, peruenimus ad ipſum deſperationis cumulum. Vna ſpes erat nobis, Dei, etiam, vt videbatur, ſtabilita promiſſis, vt è nobis prodiret ſpes illa ſeculorum, nempe Meſſias, & tamen hæc quoque videtur amiſſa penitus; abſciſſi namque à trunco, vt inutiles rami, quomodo talem fructum reddere poterimus? Non dubium ergo mihi eſt, quin ita accipienda ſit ſpes, de qua hîc ſermo. Concinunt apta Scripturæ loca. Maximè verò ille Geneſeos 49.10. in benedictione Iudæ: *Ipſe erit expectatio gentium.* Vbi Iacob ad literam loquitur de Meſſia naſcituro ex ſtirpe Iudæ; at nomen *expectationis*, emphaſim habet: non enim dixit, *expectatum*, ſed ipſam *expectationem*, vt oſtenderet, eum ipſum, & ſolum eſſe ſcopum omnium deſideriorum mundi. At quomodo id verum eſt, mundo adhuc ignorante Meſſiam? Ex more linguæ Hebraicæ: quando enim aliquid alicui certò conferendum eſt, etſi illud ignoret, dicitur tamen illud expectare, euentu tantùm conſiderato, quo illud alacriter ſuſcipiet, ac ſi diu ab eo foret expectatum. Sic enim Iſaiæ 51.5. idem de ſe Meſſias: *Me inſulæ expectabunt.* nihilominus tamen hæc ſpes propria erat Iudæorum, quòd eis ſpecialiter ſit promiſſus Meſſias; vnde illam idem Patriarcha in benedictione Ioſeph ſub eleganti metaphora ad Iu- A dæos reſtrinxit: appellauit enim Chriſtum deſiderium collium æternorum: Patriarcharum, ſcilicet, ac fidelium Iudæorum, qui ſoli tunc æternitatem curabant; eo vel maximè colles mundi, ac præexcelſi montes comparatione reliquarum gentium, quæ vallium inſtar, ſpes ſuas ac deſideria in res terrenas abiecerant. Cùm ergo viderent Hebræi tandiu ſe in captiuitate à Deo relinqui, prorſus exiſtimabant, hanc ſpem ſuam periiſſe, ac penitus ſe abſciſſos eſſe, ne poſſent benedictum Meſſiæ proferre fructum.

Spes noſtra, id eſt, quã ſperabamus è noſtro genere Meſſiã.
Geneſ. 49.10.
Chriſtus, expectatio gentium, hoc eſt, valde ſperatus.
Hebraiſmus quod ignoratur, ſperari dicitur, ex euentu, quo alacriter excipitur.
Iſai. 51.5.
Meſſias ſpes propria Iudæorum.
Deſiderium collium æternorum, id eſt, Patriarcharũ, &c. Colles æterni, quòd excellerent reliquas gentes ſpe æternitatis.

5. Dominus ergo ad hanc deſperationem tollendam in tempore occurrens, ait ad Prophetam: *Vaticinare ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: ecce* B *ego aperiam tumulos veſtros, & educam vos de ſepulchris veſtris, & inducam vos in terram Iſraël, & ſcietis, quia ego Dominus.* quaſi dicat: Perperam agitis, dum, vel in extremis calamitatibus deſperatis: nec ſepultis de me ipſo deſperare permitto. *Ecce ego aperiam tumulos veſtros*, &c. Similis in non diſſimili afflictione eſt conſolatio Domini ad Eccleſiam lamentantem Martyres ſuos apud Iſaiam cap. 26.19. *Viuent*, inquit, *mortui tui, interfecti mei reſurgent; expergiſcimini, & laudate, qui habitatis in puluere, quia ros lucis, ros tuus.* Notanda primùm eſt pulchra illa, & amoris plena correctio: *mortui tui, interfecti mei*: quaſi dicat: mortui tui, imò mei, reſurgent: ne credas non pertinere illos ad me, non C me tangere: profectò mei ſunt, etiam modò dum habitant in puluere: mei, id eſt, meæ poteſtati ſubditi; vt ſi ex eo puluere velim reuocare illos, in vitam ſtatim venire debeant. Congruit huic expoſitioni illud Chriſti Matth. 22. 29. quo Sadducæos reſurrectionem negantes, Scripturarum, ac Dei imperitos vocat: ideò enim dicitur Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob, etiam poſtquam vita functi ſunt, non ob aliud, niſi quia ſuſcitari à Deo poſſunt: perindéque in hoc Dei potentiæ ſunt obnoxij, ac ſi planè viuerent.

Nec ſepultis licet de Deo promiſſis deſperare.
Iſai. 26.19.
Interfecti mei, hoc eſt, meæ poteſtati ſubditi, vt eos ſuſcitem.
Matth. 22.29.
Deus Abraham, &c. quoniam ſuſcitare eos poteſt.

Idcirco & Iſaias proſecutus ait, *Ros enim lucis, ros tuus.* Ros ſignificat vim fœcundatricem, ſeu viuificatricẽ; éſtque ſenſus: vis illa fœcundatrix, & D viuificatrix, quæ in me eſt, lucémq;, ac vitam germinat, illa, inquã, tota tua eſt, ô Eccleſia, & in tuos vſus expéditur, ſuſcitatis in vitã Martyribus, filiis tuis, ac meis. Tertul. legit: Ros enim, qui à te, medela oſſibus eorum. quaſi verò oſſa mortuorum comparatione potentiæ Dei, re vera, non morte, ſed morbo aliquo correpta fuerint, ac adeò ſanari ab eo tantùm opus habeant, vt herbæ, quæ vigore æſtus languerant, infuſum duntaxat rorem expectant, vt repullulent. Adde, infuſionem roris facilitatem ſubiudicare ex parte Dei ad reſuſcitandum. Id enim Deo non plus laboris ingerit, quàm ſi paruum effundat rorem. Quia verò hoc Dei beneficium de reſuſcitatione Martyrum minuere quis poterat, quod futurum ſit generale E erga omnes homines, etiam interfectores Martyrum, addit Propheta congruenter: *Et terram gigantum detrahes in ruinam.* quaſi dicat, magnatum quoque, ac Regum impiorum corpora ſuſcitabuntur, ſed longè diſſimili conditione, ac Martyrum: videlicet, in ruinam, & condemnationem æternam. Vnde non dixit corpora gigantum, ſed terram, per contemptum: quaſi diceret: non glorioſa recipient corpora, ſed moles illas ſuas terreas, ſine vlla ſpe gloriæ. Ergo verba illa, *Ecce ego aperiam tumulos veſtros*, non ſignificant ſimpliciter liberationem à captiuitatis malo, ſed latet in eis quaſi argumentum à maiori, ab oſ-

Ros lucis, ros tuus, id eſt, vis mea viuificatrix tua ſuſcitationi ſeruiet.
Tertull.
Oſſa mortuorũ quaſi morbo tantùm, & non morte correpta.
Roris infuſio innuit facilitatem ad ſuſcitandum ex parte Dei.
Malorum quoque Regum corpora ſuſcitabuntur, ſed in condemnationem.
Terra gigantum, id eſt, corpora eorum non glorioſa, ſed vilia.

ſium

ſium illorum ſuſcitatione deducendum : quaſi dicat, Ego qui mortuos è ſepulchris ſuis in haoc lucem reuocare poſſum, aperire etiam poſſum malorum veſtrorum quaſi tumulos, vt educam vos in libertatem. Atque hæc de literali ſenſu. A

Origen.
Fidelium coadunatio ad Christum caput.
Homines abſque Spiritus ſancti virtute, oſſa diſſipata.

6. Apud Origenem repetio ſenſum allegoricum de fidelium coadunatione ad Chriſtum capot ſuum, quem in hac oſſium copulatione rimatus eſt ad cap.10. Leuit. homil.7. ſed locus cautè legendus. Vult ergo, homines in hoc mundo, oſſa diſperſa fuiſſe antequam per Spiritus ſancti virtutem Chriſto coniungerentur. Vnumquodque, inquit, os ex iſtis oſſibus inops erat: non enim habebat iuncturam charitatis, non potentiæ neruos, non venas vitalis animi, non vigorem fidei. Vbi verò venit, qui diſperſa colligeret, & qui diſſipata coniungeret, conſocians os ad os, & iuncturam ad iuncturam, ædificare cœpit ſanctum corpus Eccleſiæ. Sed addit Origenes coadunationem hanc oſſium ſolùm perfectam futuram poſt reſurrectionem corporum, de quo vult intelligi illud Domini apud Ioannem : *Pater ſancte, clarifica me:* quaſi Chriſtus ſine ſuis, perfectam ſe fateatur non habere claritatem. Vult enim, ait, in iſto corpore ſuo habitare, velut anima, vt omnes motus, & opera ſecundùm ipſius habeat voluntatem, vt dicere queat illud, *Habitabo in eis, & ambulabo.* Sed & illud cum Dauide poſt coniunctionem oſſium ad oſſa, *Omnia oſſa mea dicent : Domine, quis ſimilis tibi?* Hæc Orig. Quæ quidem confirmari poſſunt ex illo Iſaiæ citato, *Interfecti mei reſurgent:* videtur enim dictum quodam cum deſiderio, & affectu optantis : & in Hebræo non eſt, *interfecti mei*, ſed, *cadauer meum:* cui plurale verbi ſequentis additum, myſterium auget. Verti enim poteſt, *Cadauer meum reſurgent*; videlicet, vt vnicum quidem corpus, ſed myſticum, ex pluribus ſcilicet reſurgentium corporibus coaleſcens cum ſuo capite Chriſto intelligatur.

B

Spiritus ſanctus inſufflans in oſſa ædificauit corpus Eccleſiæ.
Ioa.17.1.
Perfecta adunatio poſt reſurrectionem, in qua ſuam Chriſtus perfectam claritatem obtinebit.
1.Cor.6.10.
Pſal.34.10.
Iſa.26.19.

C

Corpus myſticum cum ſuo capite reſurgent.

De duobus lignis in vnum coniunctis.

SECTIO III.

1. *Specialis Viſio proponitur ad oſtendendam vnionem fidelium per interuentum Spiritus ſancti.*
2. *Hiſtoria de diuiſione decem Tribuum ſub Ieroboam. Rebus etiam prophetabant Vates, Iſai.20. Ierem. 27. Sic duorum lignorum copulatione intelligit duorum regnorum, Iuda, & Samariæ, adunationem ſub rege Chriſto.*
3. *Hæc adunatio non eſt facta poſt reditum à captiuitate, quia decem Tribus adhuc captiuæ ſeruiunt ; fiet verò in fine mundi.*
4. *Verſio Chaldæi non ligna, ſed tabulas ponit, quòd meliùs conglutinentur, quàm virgæ ; ſed meliùs noſter virgas poſuit, quòd per virgas Tribus, & regna ſignificentur, & aptiùs indicatur vnio plurium hominum. Locus Oſeæ 1. explicatur.*
5. *Quomodo intelligi debeant tituli lignorum, ſiue ſceptrorum ex Hebræo. Tribus Leui adhæſit Tribui Iuda, & Benjamin. Quòd Ieroboam expulerit Sacerdotes Domini, creatis à ſe nouis.*
6. *Duo ligna coniuncta in manu vna, ſignificant vnionem Iudæorum cum regno Chriſti. Locus Ioannis 4. explicatur.* A

1. CVM in adunatione oſſium, per ſpiritus inſufflationem promiſerit Deus, autore Origene, futuram vnam Eccleſiam ex Iudæis, & Gentibus copulatam per interuentum Spiritus ſancti, oſtendit vlteriùs idipſum Viſione quadam ſpeciali, de qua ſic Vates, Verſ.16. *Et tu, fili hominis, ſume tibi lignum vnum, & ſcribe ſuper illud : Iuda, & filiorum Iſrael ſociorum eius. Et tolle lignum alterum, & ſcribe ſuper illud: Ioſeph ligno Ephraim, & cunctæ domus Iſrael, ſociorúmque eius.* Verſ.17. *Et adiunge illa, vnum ad alterum tibi in lignum vnum : & erunt in vnionem in manu tua.* Verſ.19. *Loquêris ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego aſſumam lignum Ioſeph, quod eſt in manu Ephraim, & Tribus Iſrael, quæ ſunt ei adiunctæ: & dabo eas pariter cum ligno Iuda, & faciam eas in lignum vnum : & erunt vnum in manu eius.* Hebr. pro, *Iudæ, & filiorum eius; Iudæ, & filiis eius.* Septuag. *Iudam, & filios Iſrael.* B

Varia lectio.

2. Repetenda eſt hiſtoria ex lib. 3. Regum cap. 12.1. quomodo regnante Roboam diuiſæ ſunt Tribus, decémque in Samaria Regem ſibi conſtituerunt Ieroboam : duæque aliæ, Iuda ſcilicet, & Benjamin, adhæſerunt Roboam, quibus adiuncta eſt Tribus Leui Sacerdotalis, quoniam Ieroboam expulerat è regno ſuo omnes Sacerdotes Domini, alióſque creauerat in cultum vitulorum ſuorum. Hoc igitur loco Ezechiel, non tam verbis, ſed ſignis ad ſenſum accommodatis vtitur, vt moris erat apud Prophetas, quò magis permouerent animos audientium. Sicut Iſai. 20. 2. Vates ipſe nudus vadit, ac diſcalceatus iubente Deo, quò denunciet Ægyptiis, & Æthiopibus, ſic eos captiuos ducendos per Regem Aſſyriorum; & Ierem.27. 2. Vates ex mandato Dei collo ſuo ſuſpendit catenas ligneas, quò repræſentaret ita ducendos concatenatos Iſraëlitas per Babylonios. Sic Ezechiel iubetur coniungere duo ligna ; ſeu duas virgas, hoc eſt, duo ſceptra, videlicet Iuda, & Samariæ, quò prænunciet, regna illa duo coniungenda eſſe ſub vno rege Chriſto, vt cum cæteris gentibus conſtituant eius regnum ſempiternum.

3.Reg.12.1.

C

Signo euidẽ, vt ſolebant Prophetæ, adunationẽ futuram demonſtrat.
Iſai.20.2.
Ierem.27.2.

D

Duo ligna, quaſi duo ſceptra, duo regna, Iuda, & Samariæ.

3. Hæc adunatio duorum regnorum, non eſt facta ſtatim poſt reditum duarum Tribuum à captiuitate Babylonica, quoniam decem Tribus (ait D.Hieronym.) vſque hodie in montibus & vrbibus Medorum ſeruiunt captiuæ; fiet ergo coniunctio regnorum, cùm omnes illæ Tribus educentur, & in vnam Eccleſiam cum duabus Tribubus, cæteriſque ex gentilitate fidelibus vni regi Chriſto ſeruient; quod Vates hîc futurum eſſe prædicit, cœptúmque iam fieri, tandem abſoluetur ad finem mundi ſub eodem æterno Rege.

D.Hieron.
Hæc adunatio duarum Tribuum, ac decem fiet in fine mundi.

4. Chaldæus Paraphraſtes, non lignum aut virgam, ſed tabulam reddidit; & quidem in tabulis meliùs exprimitur conglutinatio ; nam virgæ nullo glutino ſic copulari poſſunt, vt non diſcernantur duæ, quod in tabulis ſecus accidit. Verùm longè congruentiùs noſter cum Septuaginta virgam vertit, qua & regnum, & tribus ſignificatur: nam inde dictæ ſunt duodecim שבטים quaſi duodecim virgæ ex eodem trunco prodeuntes: nomen enim שבט virgam, ſignificat : regnum verò ſignificari per virgam paſſim in Scriptura inuenietur. Quòd verò virgæ non ita vniri poſſint, vt appareat vna omnino virga, meliùs congruit vnioni plurium hominum, ſola voluntate ſe coniungen E

Chaldæus duas tabulas ponit, non duas virgas.

Virgis meliùs ſignificantur regna.
Virga meliùs cõgruũt vnioni plurium hominum.

Digitized by Google

iungentium ad parendum vni Regi, qui aliàs inter ſe non modò corporibus, ſed moribus, vt plurimum, diſiunctiſſimi ſunt. Ideirco dicitur infrà de duabus virgis, *Erunt in vnionem in manu tua.* Vt ſit ſenſus: futuras quidem plures gentes, ac plura regna in ſe, ſed intra vnam manum, ſiue potentiam regiam Chriſti. Similiter Oſeæ 1. 55. *Congregabuntur*, inquit, *filij Iſraël, & filij Iuda pariter, & ponent ſibimet caput vnum*; non enim congregatione mutua ſic efficientur vnum, vt ſunt plura membra vnum, ſub vno naturali capite, ſed erunt ciuiliter vnum ſub vnius hominis voluntate, quam ſibimet liberè ponent ad cõmune regimen.

Plures gentes intra vnam manũ ſiue potentiam.

Ciuiliter vnum ſub vnius hominis voluntate.

Tribus Iuda primò ponitur, quia eius erat ius regni.

5. Porro verba illa, *Scribe ſuper illud: Iuda, & filiorum Iſraël, & ſociorum eius*, iuxta Hebræum ſic habent: ליהודה ולבני *Iuda, & filiis Iſraël ſociis eius*, quaſi dicatur de ligno, ſeu ſceptro: dicatum Iudæ, & filiis Iſraël ſociis eius. Per Iudam autem intelligit Tribum Iuda, ad quam regnum iure pertinebat: per filios Iſraël ſocios eius, Tribum Benjamin & Leui: quæ duæ Tribus adhæſerant Tribui Iuda in illa ſeditione Ieroboã, 3. Reg. 12.21. Tribus quidem Benjamin ſtatim, Tribus autem Leui, vt creditur, poſtea, cùm Ieroboam cõſtituit nouos idolorũ Sacerdotes, 3. Reg. 12.31.32. Cùm verò dicitur: *Ioſeph. ligno Ephraim, & cunctæ domui Iſraël, ſociorũmque eius*, eodem modo iuxta Hebræũ: *ligno Ephraim, & cunctæ domui Iſraël, ſociis eius*. vt fuerit quaſi titulus ſceptro inſculptus. Per Ioſeph autem, & Ephraim intelliguntur decẽ Tribus Iſai. 7.2. &c. Vel dici poteſt per Ephraim intelligi ſolam Tribum Ephraim, quæ rebellionis caput fuit: nam Ieroboam eius autor fuit ex Tribu Ephraim: per domum autem Iſraël intelligi no-

Per filios Iſraël, Tribus, Benjamin & Leui, quæ Iuda adhæſerant.

3. Reg. 12. 21.

Leui repulſa à Ieroboam.

Pro Ioſeph & Ephraim, decẽ Tribus.

Iſai. 7.2.

Ephraim cauſa fuit rebellionis per Ieroboã.

A uem alias Tribus, quæ ſequutæ ſunt Ieroboam. Quia verò Ephraim fuit filius Ioſeph, ideo dicitur: *Ioſeph ligno Ephraim.* Et quamuis Ioſeph fuerit vnus è duodecim Patriarchis, tamen Tribus non eſt ab eo denominata, ſed à filio eius Ephraim, Numeror. 1. 10. idque propter prærogatiuam, quam illi Iacob dederat, cùm filiis ſuis benediceret, Geneſ. 48. 20.

Num. 1. 10.

Ex prærogatiua data Ephraim à Iacob, vt ab eo denominaretur Tribus.

Geneſ. 48. 20.

6. Igitur cùm ait Deus: *Et erunt vnum in manu eius*, intelligit duo ſceptra, duo regna, Iuda, & Ephraim in manu Iudæ futura vnum lignum, vnum ſceptrum, quia ſublata contentione veteri inter Iudam & Iſraël, vnum nominabitur regnũ, quod quidem (vti diximus) non ad illud tempus

B quo ex captiuitate redierunt, ſed ad vnum Chriſti tempus omnino referẽdum eſt, cùm vnum erit regnum Iudæorum, non ſecundùm carnem, ſed ſecundùm ſpiritum, iuxta illud Domini Ioann. 4. 21. ad mulierem Samaritanam: *Mulier crede mihi, venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis Patrem: ſed venit hora, & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt Patrem in ſpiritu, & veritate.* Nempe mulier illa adhuc ſapiens antiquam hæreſim rogauit Dominum: *Patres noſtri in monte hoc adorauerunt, vos dicitis, quia Hieroſolymis oportet adorari*, &c. Cui Dominus myſterio illo magno adunationis ſpiritualis plenè ſatisfe-

Ioan. 4. 21.

C cit: *Venit hora.* quaſi diceret, quod Ezechiel, & alij Prophetæ de conſenſione plurium regnorum in vnam fidem regni mei prænunciarunt, nunc incipit effectum ſortiri, cùm omnes gentes adorabunt Patrem in ſpiritu, tanta ſcilicet animorum conſpiratione, vt non iam plura regna, ſed ne plures animæ, imò vna, & cor vnum dici debeant.

Oſtendit Dominus Samaritanæ completam hanc prophetiam de adoratione Iſraëlitarũ. Adunatio expreſſa eſt dictum eſt: Erat cor vnũ, & anima vna credentium.

VISIO DECIMAOCTAVA, DE RESTITVTIONE TEMPLI.

Ezechielis Cap. 40.

ARGVMENTVM CAPITIS.

CONCIONANTE Ezechiele ad populum captiuum prædicebat ſæpe fore, vt templum Hieroſolymitanum, & ipſa ciuitas reædificaretur, ſed eam felicitatem miſeris perſuadere nequaquam poterat. Igitur exhibitam ſibi à Deo ea de re Viſionem eis proponit, ac per octo capita digerit vſque ad finem libri. Euentus autem comprobauit veritatem prophetiæ: nam ſub ducibus Zorobabele, & Nehemia inſtaurata eſt vrbs ac templum Dei. Verùm, quoniam in præſenti Viſione multa oſtenſa ſunt Prophetæ, quæ in vrbe, ac templo Zorobabelis, & Nehemiæ nunquam fuerunt, neceſſariò ad tempora Meſſiæ, & eius Eccleſiæ, literam accommodare oportet, vt latiùs patebit in ſequentibus.

CAPVT XL. EZECH.

1. IN viceſimoquinto anno tranſmigrationis noſtræ, in exordio anni, decima menſis, quartodecimo anno poſtquã percuſſa eſt ciuitas, in ipſa hac die facta eſt ſuper me man⁹ Domini, & adduxit me illuc.

PARAPHRASIS.

1. *ANnus incipiebat vigeſimusquintus, communis mecum cum cæteris tranſmigrationis, ſub Rege Ioacim, in ipſa menſis primi, hoc eſt, Martij, decima die, cùm iam ageretur annus decimusquartus à capta vrbe per*

2. In Viſionibus Dei adduxit me in terram Iſraël, & dimiſit me ſuper montem excelſum nimis: ſuper quem erat quaſi ædificium ciuitatis vergentis ad Auſtrum.

3. Et introduxit me illuc: & ecce vir, cuius erat ſpecies quaſi ſpecies æris, & funiculus lineus in manu eius, & calamus menſuræ in manu eius: ſtabat autem in porta.

4. Et loquutus eſt ad me idem vir: Fili hominis, vide oculis tuis, & auribus tuis audi, & pone cor tuum in omnia, quæ ego oſtendam tibi: quia vt oſtendantur tibi adductus es huc: annuncia omnia, quæ tu vides, domui Iſraël.

5. Et ecce murus forinſecus in circuitu domus vndique, & in manu viri calamus menſuræ ſex cubitorum, & palmo: & menſus eſt latitudinem ædificij calamo vno, altitudinem quoque calamo vno.

6. Et venit ad portam, quæ reſpiciebat viam Orientalem, & aſcendit per gradus eius: & menſus eſt limen portæ calamo vno latitudinem, id eſt, limen vnum calamo vno in latitudine.

7. Et thalamum vno calamo in longum, & vno calamo in latum, & inter thalamos quinque cubitos.

8. Et limen portæ iuxta veſtibulum portæ intrinſecus calamo vno.

9. Et menſus eſt veſtibulum portæ octo cubitorum, & frontem eius duobus cubitis: veſtibulum autem portæ erat intrinſecus.

10. Porro thalami portæ ad viam Orientalem tres hinc, & tres inde: menſura vna

A *Babylonios, Rege Sedecia; ipſa, inquam, illa die menſis primi afflatus ſum prophetico ſpiritu, & quaſi miſſa eſt ad me ſimilitudo manus Dei, quæ me quaſi apprehenſum duxit in locum vbi ciuitas Ieruſalem ædificata fuerat.*

2. Ductúſque ſum in terram Iſraël, vt in ea Deus mirabiles quaſdam Viſiones demonſtraret mihi, méque ita raptum dimiſit in monte quodam, qui nimia celſitudine eminebat, qualem nec Sionem, nec alium in terra Iſraël agnoueram, vt planè non ſitus, ſed myſterij altitudo præmonſtraretur.

B *3. In eo verò monte vidi ſola adhuc ſimilitudine, ac primis lineamentis, & ichnographia deſignatam vrbem versùs Meridiem: iſq; , qui me illuc adduxerat in vrbem ipſam, denuo ſurgentem introduxit. Obuius autem nobis ad portam vrbis fuit vir totus fulgidus ac ſplendidus, quale æs bene terſum, ac politum ſplendeſcere ſolet. Habebat is in manu funiculum lineum, quo vti ſolent architecti, & calamum menſorium, vt ipſa ſpecie architectum ageret nouo ædificio præfectum.*

4. Is autem me alloquutus, Aſpice, ait, diligenter, C *& attentè audi omnia, animóque obſerua, quæ oſtendam tibi. Non enim abſque diuino decreto huc veniſti, ſed omnino Deo ſic diſponente, vt quæ videris, & audieris, Iſraëlitis annuncies.*

5. Et ecce viſus ſum mihi videre murum citra domum in circuitu, quem prædictus architectus calamo illo ſuo (qui ſex cubitos ſacros, hoc eſt, ſex palmorum, continebat) metiri cœpit: poſuitque ſignum ad altitudinem calamum vnum, hoc eſt, ſex cubitos, ſurſum in latitudinem eoſdem ſex cubitos: itaque altitudo, & latitudo D *muri erat æqualis.*

6. Progreſſus autem à porta ſcilicet muri, in qua mihi primùm obuius venerat, aſcendit per gradus ſeptem ad portam templi Orientalem, ſiue prioris atrij, menſúſque eſt poſtes duos, qui ex lateribus portam efficiebant, vno illo calamo in latum, ſiue in ſpiſſum, ab Oriente in Occidentem.

7. Item vltra portam menſus eſt versùs Occaſum ſex thalamos, hoc eſt, tria cubicula pro cuſtodibus templi, tria videlicet ad dextrum latus portæ, & tria ad ſiniſtrum vno calamo in longitudinem, & latitudinem; & frontes thalamo- E *rum æquales erant. Inter vnum autem, & alterum cubiculum erat murus quinque cubitorum.*

8. Poſtē interiorē menſus eſt, qua parte reſpicit adytum, menſurámque habebat ſex cubitorū.

9. At verò veſtibulum, quod non erat extra portam, vt communia veſtibula, ſed intra portam versùs templum, menſus eſt cubitis octo ſecundùm latitudinem; frontem autem eius ſiue appenditem, & quaſi fornicem extantem supernè à ianua duobus cubitis in latitudinem.

10. Cubicula verò, quæ erant iuxta portam Orientalem, erant ſex, tria vna ex parte portæ,

&

vna trium, & menſura vna frontium ex vtraque parte.

11. Et menſus eſt latitudinem liminis portæ decem cubitorum, & longitudinem portæ tredecim cubitorum.

12. Et marginem ante thalamos cubiti vnius: & cubitus vnus finis vtrinque: thalami autem ſex cubitorum erant hinc & inde.

13. Et menſus eſt portam à tecto thalami, vſque ad tectum eius, latitudinem viginti quinque cubitorum: oſtium contra oſtium.

14. Et fecit frontes per ſexaginta cubitos: & ad frontem atrium portæ vndique per circuitum.

15. Et ante faciem portæ, quæ pertingebat vſque ad faciem veſtibuli portæ interioris, quinquaginta cubitos.

16. Et feneſtras obliquas in thalamis, & in frontibus eorum, quæ erant intra portam vndique per circuitum: ſimiliter autem erant & in veſtibulis feneſtræ: per gyrum intrinſecùs, & ante frontes pictura palmarum.

17. Et eduxit me ad atrium exterius, & ecce gazophylacia, & pauimentum ſtratum lapide in atrio per circuitum: triginta gazophylacia in circuitu pauimenti.

18. Et pauimentum in fronte portarum ſecundùm longitudinem portarum erat inferius.

19. Et menſus eſt latitudinem à facie portæ inferioris, vſque ad frontem atrij interiotis extrinſecùs, centum cubitos ad

A *& totidem ex altera, quorum eadem erat menſura, ſcilicet vnius calami in longum, & alterius in latum; ſimiliter & frontium eadem erat menſura hinc, inde; videlicet duorum cubitorum, vt dictum eſt.*

11. *Porro oſtium, ſiue introitum portæ menſus eſt ab Aquilone in Auſtrum, ſecundùm latitudinem decem cubitis, altitudinem verò portæ tredecim cubitis.*

12. *Erat autem inter portam hucuſque deſcriptam, & thalamos muro adhærentes, ſpatium quoddam vnius cubiti, & ex altera parte,*
B *qua thalamus ad murum vadit, ſpatium alterum ſimiliter vnius cubiti: itaque margo illa, ſiue ſpatium vnius cubiti erat finis thalamorum, hinc & inde, media verò porta.*

13. *Deinde menſus eſt portam, intellige non ſolùm quoad introitum, ſed etiam quoad totum ædificium, quod porta ornabat, in quo & porta ipſa, & thalamorum latitudo continèbatur, quod totum ædificium à tecto vnius thalami, id eſt, ab extremitate tecti vnius thalami, vſque ad vltimam extremitatem alterius thalami è regione reſpondentis, fuit vigintiquin-*
C *que cubitorum. Oſtia verò thalamorum ita erant diſpoſita, vt è regione ſibi inuicem reſponderent, ſicut monachorum cubicula videmus eſſe diſpoſita.*

14. *Sed & in frontibus thalamorum metiendo deſignauit ſexaginta cubitos; ad frontem verò cuiuſque thalami erat atrium.*

15. *A facie autem anteriori portæ, vſque ad faciem interiorem alterius portæ veſtibuli, totum interiectum ſpatium quinquaginta cubitorum erat.*

16. *Feneſtras item in thalamis obliquas,*
D *ſeu clauſas, hoc eſt, ſtrictas vna ſui parte, altera apertas, ſiue latas, ſimiliter & in frontibus, ſeu ad poſtes thalamorum, & in veſtibulis per gyrum erant eiuſmodi feneſtræ obliquæ: quin & vnicuique poſti, aut columnæ inſculptæ erant palmarum figuræ.*

17. *Tunc eduxit me Angelus ad primum atrium, quod ingredientibus occurrebat; erátque diſtinctum mulieribus; appellabatúrque exterius comparatum cum atrio virorum, quod erat interius. Vidi autem ibi gazophylacia, ſiue cubicula, in quibus res ſacræ ſeruabantur, & miniſtri templi habitabant; eráńtque triginta cu-*
E *bicula per circuitum atrij quod erat ſtratum lapide.*

18. *Ad latus autem portarum atrij erat pauimentum tantò inferius porta, quantò porta altior, propter gradus, per quos ad illam aſcendebatur: cùm enim templum eſſet in monte ſitum, ad omnes portas, tum veſtibulorum, tum atriorum, aſcendebatur per gradus.*

19. *Aſcenſus eſt autem à principio portæ Orientalis atrij exterioris, vſque ad initium atrij virorum, ex parte extima centum cubitos:*

Orientem,& ad Aquilonem.

20. Portam quoque, quæ reſpiciebat viam Aquilonis atrij exterioris, menſus eſt tam in longitudine, quàm in latitudine.

23. Et porta atrij interioris contra portam Aquilonis, & Orientalem: & menſus eſt à porta vſque ad portam centum cubitos.

38. Et per ſingula gazophylacia oſtium in frontibus portarum: ibi lauabant holocauſtum.

39. Et in veſtibulo portæ duæ menſæ hine, & duæ menſæ inde: vt immoletur ſuper eas holocauſtum & pro peccato, & pro delicto.

42. Quatuor autem menſæ ad holocauſtum de lapidibus quadris extructæ: longitudine cubiti vnius, & dimidij, & latitudine cubiti vnius,& dimidij: & altitudine cubiti vnius: ſuper quas ponant vaſa, in quibus immolatur holocauſtum, & victima.

43. Et labia earum palmi vnius,reflexa intrinſecùs per circuitum: ſuper menſas autem carnes oblationis.

44. Et extra portam interiorem gazophylacia cantorum in atrio interiori,quod erat in latere portæ reſpicientis ad Aquilonem: & facies eorum contra viam Auſtralem, vna ex latere portæ Orientalis, quæ reſpiciebat ad viam Aquilonis.

45. Et dixit ad me: Hoc eſt gazophylacium, quod reſpicit viam Meridianam, Sacerdotum erit, qui excubant in cuſtodiis templi.

46. Porro

A *& eodem modo menſus eſt latus Aquilonare,*
quo Orientale,hoc eſt,iiſdem centum cubitis.

20. *Sicut portam Orientalem, qua primùm ingreſſus eſt, deſcripſit; ita & Aquilonarem eiuſdem atrij exterioris delineat: per omniáque æqualem fuiſſe ait portæ Orientali. Sume autem non portam præciſè, ſed cum adiunctis, veſtibulo ſcilicet, ac thalamis, vt patet ex tribus ſequentibus verſibus.*

23. *His autem duabus portis atrij exterio-*
ris, Orientali, & Aquilonari iam deſcriptis, re-
ſpondebant è regione aliæ duæ portæ in atrio in-
B *teriori, idémque de aliis portis intelligendum*
eſt, vt in quatuordecim verſibus ſequentibus
patet.

38. *Oſtia verò ſingulorum gazophylaciorum erant iuxta frontes portarum; ita vt iuxta ſingulas portas, ſingula gazophylacia, ſiue cubicula eſſent, & in eis lauabantur carnes animalium, quæ offerebantur in holocauſta.*

39. *In vtroque verò Aquilonaris portæ ve-*
ſtibulo, hoc eſt, tam interiori, quàm exteriori,
quorum vtrumque eminentia portæ tegebatur,
quatuor erant menſæ, duæ in vno latere, & duæ
in altero, ita vt quatuor eſſent intra, & quatuor
C *extra portam (vt explicatur duobus verſibus*
ſequentibus) vt in eis immolarentur carnes
ad holocauſta pro peccato, & pro delicto, ſiue
ignorantia.

42. *Quatuor eædem menſæ (quod intelligendum eſt de octo) eandem menſuram habebant: erant enim è lapidibus quadris omnes, vno ſcilicet cubito,& dimidio in longitudinem, & latitudinem; altæ verò erant vno cubito, in quibus etiam menſis reponebantur inſtrumenta ad holocauſta perficienda.*

43. *Habebant autem menſæ huiuſmodi la-*
D *bia quædam reflexa introrſus vno palmo emi-*
nentia, quo meliùs reciperent & continerent
prædicta: alij non menſas intelligunt, ſed vel
tripodes, quibus ollæ ſuperponuntur, vel vnci-
nos, quibus carnes ſuſpendi ſolent.

44. *In ſingulis veſtibulis erant decem cu-*
bicula, quinque ad vnum latus, & totidem ad
alterum; erant enim tres portæ in vnoquoque
atrio, præter Occidentalem, qua erat ingreſſus in
Sanctuarium, in qua nihil huiuſmodi erat:
erant igitur triginta cubicula, in quibus miniſtri
templi habitabant pro cuiuſque officio ac digni-
E *tate, quare in iis, quæ erant ad portam Aquilo-*
narem, cantores habitabant. Vnus autem ordo
cubiculorum erat versùs illud latus portæ Orien-
talis, quod proſpiciebat ad Aquilonem: alter au-
tem ordo erat versùs Occidentem: hic reſpicie-
bat Orientalem portam, ille Occidentalem.

45. *Is verò, qui me ducebat, oſtendit vnum gazophylacium, hoc eſt, vnum ordinem gazophylaciorum, qui reſpiciebat viam Meridianam, quæ dixit deputata eſſe Sacerdotibus, qui templum cuſtodiunt.*

6. Alter

46. Porro gazophylacium, quod reſpicit ad viam Aquilonis, Sacerdotum erit, qui excubant ad miniſterium altaris: iſti ſunt filij Sadoc, qui accedunt de filiis Leui ad Dominum vt miniſtrent ei.

A

46. *Alter item cubiculorum ordo, qui ad Aquilonem ſpectabant, erat eorum Sacerdotum, qui cuſtodiebant altare, id eſt, qui ſacrificiis peragendis deſtinati erant. Iſti ſunt ex genere Sadoc, qui inter Sacerdotes tam fuit illuſtris, vt ex eo omnes poſteri nominarentur. Primus enim Sadoc in templo Salomonis ſummi Sacerdotis officio functus eſt. Sunt autem omnes ex filiis Leui, quibus ſolùm fas eſt accedere ad Dominum, hoc eſt, miniſtrare Domino.*

47. Et menſus eſt atrium longitudine centum cubitorum, & latitudine centum cubitorum per quadrum: & altare ante faciem templi.

B

47. *Menſus eſt etiam atrium centum cubitis in quadrum: & altare oſtendit, quod eſt ante templum propriè ſumptum, ſiue ſacrarium.*

48. Et introduxit me in veſtibulum templi; & menſus eſt veſtibulum quinque cubitis hinc, & quinque cubitis inde: & latitudinem portæ trium cubitorum hinc, & trium cubitorum inde.

48. *Similiter veſtibulum ſacrarij menſus eſt quinque cubitis hinc, & quinque cubitis inde; id eſt, quinque extrinſecùs, & quinque intrinſecùs: menſus quoque eſt vtrumque poſtem portæ ternis cubitis, quæ eadem erat latitudo portæ.*

49. Longitudinem autem veſtibuli viginti cubitorum, & latitudinem vndecim cubitorum, & octo gradibus aſcendebatur ad eam. Et columnæ erant in frontibus: vna hinc, & altera inde.

C

49. *Menſuram etiam deſignauit in porticu; longitudinem quidem viginti cubitorum, latitudinem vndecim; & per gradus aſcendebatur ad portam ſacrarij; non exprimitur numerus in Hebræo; & Septuaginta decem numerant; noſtri octo: Hebræi duodecim. Columnæ quoque erant hinc inde, quarum figuram non deſignant; veriſimile eſt fuiſſe ſimiles iis quæ erant in templo Salomonis.*

COMMENTARIVS.

IN re obſcuriſſima conſultò prætermittentur aliqua, quæ iuuare poſſunt intelligentiam cæterorum; ſed ante omnia illud diſcutiendum, an ea quæ à Deo monſtrata ſunt Vati præciſè, & in rigore literæ, accommodari debeant templo poſt captiuitatem inſtaurato. Idémque de vrbe generaliter explicandum. Deinde ipſam Viſionem ingreſſi, myſteria primùm in partibus templi rimabimur.

Quid Hebræi ſentiant de templo Ezechielis?

SECTIO I.

1. *Hebræorum veterum opinio de templo Ezechielis, quòd ſit illud ipſum, quod ſtatim poſt captiuitatem ædificatum eſt, alioqui non bene conſolaretur captiuos promiſſione templi, quod multa poſt ſecula erat ædificandum; templum decurſu temporis maximè ornatum, & auctum.*
2. *Non eſt vera Hebræorum ſententia, quia ciuitas & templum Zorobabelis ædificata ſunt in ruinis templi, ac vrbis veteris. At templum Ezechielis diſtat ab eius vrbe multa milliaria.*
3. *Deinde à templo Ezechielis egrediuntur aquæ ad mare mortuum, à templo Zorobabelis minimè. Præterea circuitus templi Ezechielis longè maior erat circuitu templi Zorobabelis.*

1. DEo inprimis duce hæc à nobis controuerſia complanabitur, vt quam deinceps viam tenere debeamus in vaſtiſſima difficultatum ſylua certò conſtet. Eſt ergo primùm ſententia ve-

D terum Hebræorum, hanc Viſionem templi & ciuitatis compleri cœptam poſt reditum à captiuitate per Zorobabelem, & Nehemiam. Eſt autem eorum hoc vnicum argumentum, quoniam initio cap. 40. 2. cùm Propheta dixit: *Quartodecimo anno poſtquam percuſſa eſt ciuitas*, &c. ſtatim deſcribit inſtaurationem ciuitatis ac templi ad conſolationem captiuorum: quomodo autem conſolaretur eos inſtaurationis, quæ poſt captiuitatem futura non erat, propoſitione? Addunt præterea, etiamſi templum ab Ezechiele deſcriptum longè ſit anguſtius, quàm illud, quod per Zorobabelem ac ſocios erectum eſt; tamen poſtea Perſarum reges ex deuotione addidiſſe plurima ad ornatum, & magnificentiam eius, vt conſtat ex 1. Eſ- E dræ, & 2. Machab. Quin & Herodes, autore Ioſepho 15. Antiquitatum, ipſam vrbem ac prædictum templum ampliſſimis auxit ædificiis, additis ad priſtinam altitudinem cubitis 40. quibus non modò Salomonis, ſed Ezechielis etiam æquauit templum.

Hebræorum veterū opinio, Viſionē cōpleri cœptam poſt reditum à captiuitate. Ezech. 40. 2.

Templum Perſarum dono auctū. 1. Eſdræ. 2. Machab. Ioſephus. *Herodes templum & vrbem ampliſſimis ornauit ædificiis. Addidit altitudini templi 40. cubitos.*

2. Hæc tamen vetus Hebræorum ſententia nullo modo ſtare poteſt. Primùm, quoniam ex 3. cap. 1. Eſdræ conſtat templum reædificatum fuiſſe in eodem loco vbi antea; idémque de vr-

Reiicitur opinio Hebræorum.

be liquet, Nehem. 5. Nam hæc iuſtauratio facta eſt, murorum veterum interruptionibus reparatis, ac ruinis prioris templi, quoquo modo reſarcitis, ergo templum hoc poſterius reædificatum eſt intra vrbem ipſam, quemadmodum prius, vt narratum eſt 4. Reg. 5. Templum autem ab Ezechiele deſcriptum diſtat ab vrbe quam vidit viginti octo milliaria, & ampliùs, vt Lyranus ſupputando deducit.

Templum Zorobabel in eodem ſitu vrbis inſtauratum, Ezechielis extra vrbē.

Oſtendetur id apertè in Paraphraſi cap. 45. verſ. 3. vbi dicitur templum ædificandum in medio poſſeſſionis Sacerdotibus aſſignatæ, quæ contiebat in latitudinem decem millia calamorum; & poſt hanc ſequitur poſſeſſio Leuitarum eiuſdem menſuræ, vt dicitur verſ. 5. Poſt hanc verò ſequetur portio quinque millium calamorum in latum, in qua ædificatur ciuitas, ac proinde diſtat à ſitu templi per prædicta multa milliaria. Præterea tempore Zorobabelis, non erat aliqua portio aſſignata Sacerdotibus, nec à Ioſue aſſignata eſt: hic autem aſſignatur; ergo fieri nequit, vt templum, ac ciuitas ab Ezechiele viſa, conueniat cum templo ac ciuitate à Zorobabele, & Nehemia conditis.

Oſtenditur ex deſignatione ſitus.

In templo Ezechielis aſſignatur portio Sacerdotibus, in altero minimè.

3. Præterea cap. 47. narrat Propheta vidiſſe ſe aquas egredientes de templo vſque ad mare mortuum, ſtantibus hincinde plurimis arboribus, per ſingulos menſes fructificantibus, quod tamen in templo à Zorobabele condito nunquam eſt viſum, quocumque in ſenſu ſumatur. Denique murus exterior templi deſcribitur cap. 42. 16. quingentorum calamorum in quolibet latere, quingenti verò calami continent ter mille cubitus, ac adeò totus murus habebat in circuitu duodecim millia cubitorum, iactis in ſingulos calamos ſex cubitis, vt patebit inferiùs: quingēti verò calami facta ſupputatione vera per pedes, & paſſus, faciunt vnum milliare, vt patebit ex ſequentibus, quare circuitus prædicti muri, ac totius templi continebat quatuor milliaria, quæ faciunt vnam leucam Luſitanam, quem circuitum non dicam templum Zorobabelis, ſed nec tota habuit ciuitas Nehemiæ.

Aquæ egredientes monſtrantur in templo Ezechielis, in altero non.

Circuitus templi Ezechielis multò maior.

Ezech. 42. 16.

Opinio recentiorum Hebræorum.

SECTIO II.

1. *Recentiores Hebræi opinantur, templum Ezechielis eſſe ædificandum à Meſſia, ex loco Aggæi 2.*
2. *Vana opinio, quoniam nunquam in Scriptura promittitur ædificandum templum, aut ciuitas à Meſſia. Locus Aggæi intelligitur de illo ipſo templo Zorobabelis. Quare fuerit magis glorioſum, dupliciter explicatur.*

1. SVPERTORA argumenta coëgerunt recentiores Hebræos aliò diuertere. Aiunt igitur hanc vltimam Ezechielis Viſionem non eſſe adhuc completam, ſed complendam tempore Meſſiæ, quem venturum expectant, ac regem temporalem futurum omnium gentium, quibus debellatis, ac communi pace per orbem conſtituta, aſſerunt ædificaturum vrbem Hieroſolymitanam, ac templum ad hanc ipſam formam, qua per Ezechielem deſcribuntur. Confirmant id ex Aggæo. Nam cap. 2. 10. ſuæ Prophetiæ ſic alloquitur Zorobabelem, ac ſocios reædificantes hoc templum, de quo loquimur. Magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ, pluſquam primæ. Cùm enim ſecundum templum fuerit priori illo, tempe Salomonico, longè inferius, omnino credunt intelligendum Prophetam de templo Ezechielis magnificentiſſimo, quod à Meſſia ædificandum eſt; quare hinc argumentum ſumunt contra nos, quòd Dominus IESVS Nazarenus non fuerit Meſſias, quia non ædificauit templum, & vrbem promiſſam à Deo per Ezechielem.

Opinio recentiorum Hebræorum, templum hoc ædificandum à Meſſia.

Ex Aggæo de maiori gloria huius templi.

Aggæi 2. 10.

Hebræi Dominum Ieſum non eſſe Meſſiam, quia non ædificauit hoc templum.

Opinio Hebræorum vana.

2. Verùm hæc opinio, vt cæteræ Iudæorum, vana eſt. Primùm, quia nuſquam in Scriptura promittitur, quòd Meſſias ædificaturus ſit ciuitatem aliquam, ac templum materiale. Quod verò attinet ad locum Aggæi, omnino excutiunt, cùm in eo oppoſitum aſſeratur, ac ipſi volunt: nam velint, nolint de ſecundo templo prophetiam accipere debent, quod ſic apertè demonſtratur ex contextu. Aggæus videns populum mœrentem, ac ab opere penè deficientem, eo quòd templum humile ædificarent, ac cum priori illo minimè conferendum, conſolans eos dixit: *Nolite timere, magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ, pluſquam primæ.* Quomodo autem conſolaretur eos, ac ad proſequendum cœptum opus erigeret, ſi de templo alio, quàm de ſecundo illo loqueretur? Eſt ergo ſermo de templo per Zorobabelem inſtaurato. Appellatur autem ab Aggæo nouiſſimum, quia non eſt expectandum aliud à Meſſia ædificandum. Quod verò attinet ad maiorem gloriam, quæ futura in illo aſſeritur, explicari debet vel de ingreſſu Chriſti in illud (vt Patres communiter aſſerunt) vel quia reuera ab Herode auctum, ex aliquorum opinione longè ſuperauit gloriam primi templi. Vide Riberam Aggæi 2.

Nuſquam in Scriptura promittitur, Meſſiam ædificaturum templum materiale.

Prophetia Aggæi de ſecundo templo intelligenda.

Vt excitaret ædificantes, maiorem eius templi gloriam promiſit.

Templum nouiſſimum, quia non eſt aliud ædificādum, etiā à Meſſia.

Maior gloria eius templi, vel ob ingreſſum Chriſtum, vel ob augmentum ab Herode.

Ribera.

Opinio Lyrani de templo Ezechielis.

SECTIO III.

1. *Opinio Lyrani, ſignificari templum ædificatum poſt captiuitatem; mirum tamen non eſſe, ſi non ſit ædificatum eo modo quo deſcribit Ezechiel, quoniam promiſſio non fuit abſoluta, ſed conditionata, ſi filij Iſrael ſe rectè geſſiſſent, quod non fecerunt. Probat à ſimilibus aliis promiſſionibus Dei, quæ non ſunt impleta.*
2. *Fundamentum Lyrani verum. Opinio non eſt probabilis, quia oſtendere non poteſt, quomodo aquæ illæ egreſſæ ſunt de templo Zorobabelis cum aliis quæ de aquis dicuntur.*

1. MISSIS Hebræorum fabulis, eſt etiā inter Catholicos Doctores opinionum varietas: nam Lyranus putat in hac templi, ac vrbis Viſione monſtrari Prophetæ id ipſum templum, ac vrbem, quā Deus poſt ſolutam captiuitatem ædificari volebat; mirum tamen non eſſe, ſi non eſt exequutioni mandata talis voluntas Dei; quoniam abſoluta non fuit, ſed conditionata, videlicet, ſi filij Iſraël rectè ſe geſſiſſent, quod quidem ſecus euenit: nam Cyro Rege per diuinum impulſum poteſtatem faciente omnibus Hebræis reuertendi in terram ſuam ad reædificandum templū, atq; vrbem, plurimi redire noluerunt, capti amore poſſeſſionum ac coniugum, quas in exilio duxerant. Præterea ex iis, qui redierunt, non pauci alienigenas fœminas matrimonio ſibi copularunt contra præceptum Domini, quapropter digni habiti non ſunt, qui templum iuxta præſcriptam ab Ezechiele

Opinio Lyrani, intelligendum de tēplo Ezechielis, quod tamen non eſt ædificatum ob peccata populi.

Lyran.

Plures redire noluerūt ex Babylone.

Qui redierunt, alienigenis vxoribus adhæſerunt

Digitized by Google

A Execbiele formam ædificarent, ſed aliud longè inferius. Hæc Lyranus pluribus exemplis a ſimili confirmare nititur, è quibus illud vnum ſatis fuerit, quòd cùm Deus promiſerit Hebræis poſſeſſionem Palæſtinæ ſub ampliſſimis limitibus, Exod. 23. Deut. 11. ad eos tamen nullo vnquam tempore, etiam ſub Salomone feliciſſimo rege, peruenerunt, idque ob peccata populi. Similiter ergo, etſi Deus per Ezechielem promiſerit templum, & vrbem ſub tam magnifica forma, populi ingratitudo fecit, ne ad exequutionem perduceretur vnquam.

Similiter ſub ampliſſimis terminis promiſſā terram nunquam obtinuiſſe ob peccata ſua. Exod. 23. Deut. 11.

2. Vt verum quidem ſit Lyrani fundamentum; ſententia tamen eius non eſt probabilis. Primùm,
B quia non poteſt vllo modo expedire, quomodo aquæ illæ egrediantur de templo: quod fatetur inchoatum, ſed non perfectum, & quomodo mortui maris aquas dulces reddant. Nam quod ait Lyranus, non videri impoſſibile, quòd aquæ illæ inde prodirent, ac virtutem haberent naturalem edulcorandi, cùm Deus mirabiles alias virtutes pluribus in orbe fontibus indiderit, etſi negare nemo debeat, tamen nec res ita euenit, nec apparet quomodo id probabile reputemus: quando enim tanta aquarum vis è templo egredi, aut per tot milliaria ad ſanandum mare progredi potuerit, non ſatis expeditum. Vnde in re difficili, ſatis fuerit, imò neceſſarium, recurrere
C ad myſterium. Similiter arguitur de arboribus, quæ à Vate per ripas fluminis viſæ ſunt, ac ſingulis menſibus, ſingulos fructus reddere; quod quidem licèt facile concedat Lyranus, tamen rei ipſius nouitas, ac admirabilitas ſacratius aliquid, ac omnino extra materiam, innuere videtur.

Lyrani verū fundamentum, non ſententia. In templo, quod longè inferius ædificatum fatetur Lyranus, nō ſunt inuenta cōditiones templi Ezechielis.

De templo, & vrbe probabilior ſententia.

SECTIO IV.

D
1. *Templo, & vrbe Ezechielis contineri myſteria, videlicet, principatum duplicem, Eccleſiaſticum, & ſecularem. Vſus Scripturæ, tranſitum facere à temporalibus ad ſpiritualia. Exemplum, promiſſio regni æterni Dauid, quod in Chriſto tantùm impletum eſt. Illuſtrat promiſſio facta Sponſæ, Cantic. 1.*
2. *Loqui Vatem myſteria, colligitur ex verbis eius, quæ ponderantur maximè à D. Gregorio Magno. Quomodo mons Sion dicatur excelſus nimis, & futurus in vertice montium.*

1. LYRANVS ipſe ſuam illam exiſtimationem iure improbans ſeſe ad
E communem Catholicorum vltrò adiungit. Nimirum per templum, & vrbem ſignificari myſteria fidei, & morum in Eccleſia, & maximè duplicem eius principatum, ſpiritualem in templo, temporalem in vrbe. Ita ſentiunt D. Hieronym. in hæc capita, D. Gregor. in expoſitione huius Viſionis, Hugo Cardinalis, Dionyſ. Carthuſ. Maldonat. Rectè autem cohærere hanc interpretationem cum ipſa litera, is facilè perſpiciet, qui obſeruatū habuerit, in Scriptura ſacra diuinas promiſſiones, quoad temporalia, ſæpe ita exhiberi ſolitas apud Prophetas, vt neceſſariò fieri debeat tranſitus ad ſpiritualia, de Chriſto, & Eccleſia. Hanc regulam ſtatuit D. Hie-

Vera ſententia, per templum & vrbem ſignificari Eccleſiam. Quoad duplicem principatum, Eccleſiaſticum, & profanum. D. Hieron. D. Greg. Hugo Card. Dionyſ. Maldonat.

A rony. ad caput 9. Amos. At D. Auguſt. egregiè demonſtrat 17. Ciuit. 10. ad illa verba Pſal. 88. 36. *Semel iuraui in Sancto meo, ſi Dauid mentiar, ſemen eius in æternum manebit, & thronus eius ſicut ſol, &c.* Nam hæc promiſſio in ſolo regno temporali Dauid impleta non eſt; cùm de facto finitum fuerit, ac adeò in vnius Chriſti Filij eius ſpirituali, ac æterno regno plenum ſortita eſt euentū. Vnde (inquit Auguſt.) ne putaretur Deus contra ſua promiſſa feciſſe, continuò ſubiecit Vates: *Diſtuliſti Chriſtum tuum.* Non eſt ergò ille Salomon, aut Dauid, ſi in eis dilatus eſt Chriſtus Domini: cū enim Chriſti eius dicerentur omnes Reges myſtico chriſmate conſecrati: erat tamen vnus verus Chriſtus, cuius illi
B figuram prophetica vnctione geſtabant. Hæc Auguſtinus. In eandem ſententiam eſt illud auctoris imperfecti in Matthæum, hom. 49. Frequenter, inquit, ex occaſione carnali incipiebant Prophetæ, & ſic miſcebant prophetiam; vt in Pſ. 3. de ſe incipit: *Domine, quid multiplicati ſunt qui tribulant me?* & ad Chriſtum aſſurgit: *Ego dormiui, & ſoporatus ſum, & exurrexi.* quæ neceſſariò intelligimus de Chriſto. Sic ille. Celeber eſt ille tranſitus, Iſa. 45. 1. *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt ſubiiciam ante faciem eius gentes.* Sed mox relicto Cyro, ad Chriſtum ſe attollens, ait: *Rorate cæli deſuper, & nubes pluant iuſtum, aperiatur terra, & germinet Saluatorem.* Vbi Hieronymus cœptam de
C Cyro ad Chriſtum refert intelligentiam. Videlicet (vt rectè animaduertit Ribera ad ſecūdū Oſeę) Prophetæ non tranſeunt ex abrupto, ſed ex occaſione oblata, vt cordati homines facere ſolent. Quare minùs cordatè Theod. Mempſueſ. hanc doctrinam irridet, extremæque dementiæ aſſerit ſuſceptum ſermonem præcedere, vt aliò tranſeatur. Non conſiderauit, hoc genus tranſitus fieri, ſeruato, vti diximus, propoſito. Habebat quos irrideret fanaticos Gentiliū Vates, qui furore rapti ſubitò exorbitabāt à propoſito, vt videre eſt apud Horatium lib. 3. Od. 3. vbi cùm hoc argumentum tractandum aſſumeret: virtute prædi[t]um virum nihil extimeſcere, ex abrupto proſiluit in cauſas
D euerſionis Ilij:

Gratum elocuta conſiliantibus
Iunone diuis. Ilion, Ilion,
Fatalis, inceſtúſque index,
Et mulier peregrina vertit
In puluerem.——

Quare malè Lambinus excuſat hanc exorbitationem allato Prophetarum Diuinorum tranſitu, de quo nunc agimus, cùm is iuxta prædicta longè diſſimili ratione contingeret.

Illuſtrat hanc de tranſitu doctrinam promiſſio illa Sponſi ad Sponſam Cant. 1. 10. *Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento.* Murenulas enim aureas plerique interpretantur ornamenta
E muliebria è pluribus ſigillis quaſi concatenata, auro quidem ſubſtrato, argenteis autem vermiculis intercurrentibus, opere variegato; argento igitur viliori metallo vermiculatim poſito, & cādore ſuo priùs mouente ſenſum, promiſſiones tēporales, ac terrenæ, in lege veteri Synagogæ factæ, ſignificantur, inter quas tamen profundiùs iaceat aurum ſpiritualium promiſſionū de Chriſto, & Eccleſia. Promiſſa ergo Synagogæ, vermiculi fuerint argentei, quaſi accidētaliter, vt vocāt, ſuperfuſi; at ipſa ſubſtantia promiſſorū, aurum eſt Spiritus, totū Eccleſiæ noſtræ repoſitū, vt in hac Viſione demonſtrabimus. Ita enim prorſus in ea videre eſt: oſtenditur quidem inſtauratio templi,

Apud Prophetas neceſſariò fit tranſitus à temporalibus ad ſpiritualia. D. Hieron. D. Auguſt. Pſ. 88. 36. *Æternitas regni Salomonis completa in Chriſto.*

Plura exēpla de hoc tranſitu.

Tranſitus propheticus eſt cordatus, non phanaticus, vt in profanis Poetis.

Cant. 1. 10. *Quid murenulæ?*

Argento promiſſiones temporales.

Auro ſpiritualia promiſſa. *Reprehenditur Theodorus Mempſueſ. quòd tranſitum irrideat.*

& Ieruſalem materialis, ſed quia plurima inuoluuntur, quæ in tali inſtauratione nec fuerunt vnquam, nec eſſe poterant, idcirco quaſi dilatata & extenta eſt ad ſignificandum illum duplicem in Eccleſia Chriſti principatum.

Oſtenditur loqui myſteria hoc loco Vatem.

2. Myſteria verò loqui Vatem in tota hac ædificiorum machina, vel inde colligi poteſt, quòd dicitur, Verſ. 1. *Facta eſt ſuper me manus Domini, & adduxit me illuc.* Verſ. 2. *In Viſionibus Dei adduxit me in terram Iſraël.* Hebr. pro, *manus Domini*; *Prophetia Domini.* Cur enim Viſiones dixit in numero plurali? Nempe quia in eo, quod Deus ſibi mentaliter proponebat, aliud longè ſublimius moliebatur, id eſt, Eccleſiam. Vnde quaſi duplicem terminum Viſionum non ſine cauſa poſuit: ait enim, *Adduxit me illuc*; abſolutè, & nihil nominando. Et, *Adduxit me in terram Iſraël.* Ve terminus ille innominatus, ac primo loco poſitus, Eccleſiam innuat, quæ principaliter demonſtratur. Terminus autem nominatus ſecundò loco, id eſt, terra Iſraël, oſtendit minùs principaliter adhiberi, ac ſolum vt manuductionem ad priorem terminum. Vnde eſt illa D. Greg. in hæc verba annotatio. Quod dixerat, *adduxit me illuc*; hoc replicans ſubdit, *Adduxit me in terram Iſraël.* Manus quippe in Viſione, eſt virtus in contemplatione. Quibus verbis, quid apertè indicat, niſi quia nihil de ciuitate, quam viderat, iuxta literam dicat? Ita D. Gregor. In eo quod ait, *Manus in Viſione eſt, virtus in contemplatione:* ſignificat, non alia manu adductum à Chaldæa in terram Iſraël, quàm ipſa Viſione, hoc eſt, ſola Viſione contigiſſe Vati iſtum tranſitum. Virtutem verò, ſeu vim, & quaſi ſubſtantiam eorum, quæ viſa ſunt, meram fuiſſe contemplationem. Vel meliùs; *Manus in Viſione, & virtus in contemplatione:* quaſi dicat, opera vtriuſque ædificij non ſunt egreſſa limites Viſionis, & contemplationis; quidquid ibi erat machinarum, operúmque (quæ omnia ſignificantur per manum) non eſt ad literam exigendum, ſed ad ſpiritum, ac vim ipſam contemplatiuam, quæ ſemper abſtrahit à materia. Atque huius etiam opinionis eſt Tertul. 3. contra Marc. in fine.

Terminus innominatus Eccleſiã deſignat.

D. Gregor.

Adductus Ezechiel in Ieruſalem ſola Viſione.

Opera vtriuſque ædificij non sũt egreſſa limites Viſionis.

Idem deduci poteſt ex eo quod ait Vates, ſe deductum *in montem excelſum nimis*; cùm tamen mons Sion non ſit altitudine celeber; quare intelligendum de monte Eccleſiæ. Quod verò Rab. Dauid intelligit montem Sion eſſe excelſum nimis, quia terra Iſraël altiſſima omnium terrarum erat: tamen id commune eſt Rabbinorum commentum, quod alibi demonſtrauimus. Omnino ergo ad myſterium ſpectat, quòd excelſus nimis dicatur, ſicut Iſai. 5. 5. dicitur, futurus in vertice montium, non quòd ita futurum eſſet, ſed quòd ſignificaretur futurus celeberrimus: ſuppoſita ergo deſcriptione ædificij templi, quam ſumus proſequuti in Paraphraſi, ad myſteria ſpeciatim enodanda accedamus.

Sion excelſus nimis, quo ſenſu?

Cur templum dicatur ædificatum vt ciuitas ſuper montem?

SECTIO V.

1. *Eccleſia ſpeciem habet ciuitatis. Matth. 5. ciuitas ſuper montem poſita. Mons Chriſtus ex autore imperfecti operis. Excelſus nimis propter diuinitatem, ex Gregor. Magno.*
2. *Montis nomine alij intelligunt eminentiam conuerſationis.*
3. *D. Chryſoſtomus montis nomine intelligit diuinæ inſignem potentiam. Quare dictum, portas inferi non præualere aduersùs Eccleſiam?*
4. *Non ædificium nominat, ſed quaſi ædificium, vt ſpiritualia ſe loqui innuat. Ex Greg. Magno, quomodo Eccleſia ſit ædificium, explicatur. Explicatur locus Ieremiæ 6. de Chriſto laborante ſub ædificio Eccleſiæ.*
5. *Templum videtur habere ſpeciem ciuitatis, quia turres præfert, vt ciuitas: ſpiritualiter autem ſignificat eſſe in Eccleſia, quo fideles muniantur. Illuſtratur loco Iſai. 26.*

1. PROSEQVITVR ergo Vates myſteria templi, Verſ. 2. *Et dimiſit me ſuper montem excelſum nimis, ſuper quem erat quaſi ædificium ciuitatis vergentis ad Auſtrum.* Septuagin. pro, *vergentis ad Auſtrum*; *è regione.* In Paraphraſi viſum quare dictum ſit, quaſi ædificium ciuitatis. Primum ergo myſticè ſignificatur Eccleſia ædificata ſupra montem. Nam & Dominus, Matth. 5. 14. ciuitatem eam dixit ſupra montem poſitam. Quapropter oportebit eandem vtrobique eſſe montis ſignificationem. Autor imperfecti operis in Matth. montem interpretatur Chriſtum: nam docens quomodo ciuitas ſupra montem poſita non poſſit abſcondi, Quamuis ipſa, inquit, velit eſſe velata, mons ipſe, qui portat, facit illam manifeſtam omnibus. Sic & Apoſtoli, & Sacerdotes, qui fundati ſunt in Chriſto monte excelſo, non poſſunt eſſe abſconditi, & ſi abſcondere ſe velint, Chriſtus ipſe manifeſtat eos, qui baiulat eos. Hæc ille. Quare hîc D. Gregor. rem ipſam latiùs explicans, Quem ergo, inquit, ſignificat mons excelſus nimis, niſi Chriſtum, qui de terra quidem, ſed vltra terram eſt? nam caro eius de imis habet materiam, ſed in ſummis poteſtate præeminet. Ponderans autem ſanctus Doctor illam vocem, *nimis*, adhibitam agnoſcit exaggerandi cauſa, vt altitudo diuinitatis incomprehenſibilis exprimatur. Homo enim, ait, vltra homines, & vltra Angelos, etiam Deus inuentus eſt. Vnde Iſai. 2. dicitur *mons in vertice montium*, quia quantumuis Sancti in Deo profecerint, Chriſti veſtigia vix tangere poterunt, ex vertice cogitationum. Supra montem iſtum fundata videtur Eccleſia, quia primarium fundamentum eius, vt alibi diximus, Chriſtus eſt, ex 1. Corinth. 3.

Lectio varia.

Eccleſia ædificata ſupra mõtem. Matth. 5. 14.

Mons, ipſe Chriſtus.

D. Greg.

Mons Chriſtus, qui de terra eſt, ſed vltra terrã.

Expreſſio Diuinitatis Chriſti. Iſai. 2.

Quare Chriſtus mons in vertice mõtiũ. 1. Corint. 3.

2. Alij montis nomine intelligunt, eminentiam conuerſationis. Vnde Ropert. annotat Matth. 5. Quia noſtra conuerſatio, inquit, in cælis eſt. Huc alludens Tertul. Quid nos Dominus, inquit, ciuitati ſupra montem conſtitutæ comparauit, ſi non extamus inter demerſos? demerſos intelligit infideles, quos terrena conuerſatio demergit. Extantes autem, & eminentes quaſi in monte poſitos ex diuina conſtitutione fideles eſſe teſtatur.

Mons, eminentia conuerſationis. Rupert. Tertul.

Obligatio Primatum Eccleſiæ, extare inter demerſos.

3. D. Chryſoſt. Matth. 5. montem ait eſſe diuinæ inſigne potentiæ, quæ ſola vi ſua Eccleſiam quaſi ſuſtinet, nec aliam eſſe cauſam, quare alibi dicatur, portas inferi aduersùs eam præualere nõ poſſe; id eſt, viribus omnium dæmonum inacceſſibilem eſſe. Quamobrem ad radices quaſi montis, rugientium leonum inſtar circumeunt, ſolùm

Mons eſt diuinæ inſigne potentiæ, qua Eccleſia ſuſtinetur.

D. Chryſoſt.

Mons Eccleſia dæmonibus inacceſſibilis.

quæ

quætentes quem deuorent. Omnes autem hi (A) ſenſus in vnum conueoire poſſunt, vt Chriſtus quidem ſit mons iſte, qui robore ſuæ omnipotentiæ ſuſtineat Eccleſiam, eámque omnibus conſpicuam, ac reliquis in mundo ſectis longè teddat eminentiorem.

Quaſi ædificium dicitur Eccleſia, vt ſpirituale intelligatur. D.Greg.

4. Cùm verò ait Propheta, *Super quem erat quaſi ædificium ciuitatis*, innuere ſine dubio videtur (vt obſeruat D. Gregor.) de ſpirituali ædificio ſermonem eſſe. Qui non ædificium, inquit, ſed quaſi ædificium oominat, cor audientium ad ſpiritualem ſabricam mittit. Deinde quaſi ædificio comparatur, quoniam ad ſimilitudinem ædificij extructa eſt Eccleſia. Matth.16.18 *Ædificabo ſuper hanc petram Eccleſiam meam.* Quam propterea D.Paul. Epheſ.2. 22. vocat *habitaculum Dei in Spiritu.* (B) Ad quæ verba ſic Theodot. Ædificationem Eccleſiæ facit gratia Spiritus, diuinas doctrinas afferens pet prædicatores veritatis. Architectus ergo Spiritus ſanctus; operarij, prædicatores veritatis. In quam ſeutentiam rectè D. Ambroſ. Luc.19. Hoc, inquit, templum eſt, quod fidei ſertes, non lapidum ſtructura ſundauit. Ita Ambroſ. Vnde, quod lapides viuos in hoc ædificio agnoſcit D.Petr.epiſt.1.cap.2.5.prerogatiuam habet Spiritus viuificantis Eccleſiam dono charitatis. Quomodo autem non erit viuum hoc ædificium, cuius primum fundamentum eſt ipſa vita, nempe Chriſtus, qui inde (vt grauiter proounciauit Lactantius) vitam inſpirat in omnes partes ædificij myſtici? (C) Aptè ergo lapides viui, vt viuo ædificio coapteotur, quotidianis (ait Gregor.) vitæ doloribus quaſi dedolantur, & conquadrantur. Ex illo autem Pauli ad Galat. 6.2. *Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti*, deducit modum ſtructuræ huius ſpiritualis, ad exemplar materialis; quòd lapis lapidem portet, & portetur ab alio, id eſt, viciſſim ſe proximi tolerent: Vt conſummetur, inquit, ædificium charitatis inuicem, Chriſto Deo, ſundamentóque, ac fratribus adhætendo.

Quaſi ædificium, quia ad ſimilitudinem ædificij extruitur Eccleſia. Matth. 16. 18. ad Epheſ. 2. 22. Theodor. *Architectus Spiritus ſanctus, operarij, prædicatores veritatis.* D. Ambroſ. *Lapides viui, fideles.* 1. Petr. 2. 5. *Ædificium viuum, quoniam fundamentum primum eſt ipſa vita Chriſtus.* Lactant. *Lapides, ſeu fideles, vitæ laboribus dedolant.* ad Galat. 6. 2. *Lapides inuicem ſe portant, vt conſumment ædificium.*

Mitè autem exaggerat ædificij huius molem, quod paulò infrà. Idem Greg. Chriſto illam ſuſtinenti accommodat verba illa Ierem. 6. 11. *Laboraui ſuſtinens.* (D) Nam cùm Chriſtus omnipotens ſit, nulla in re, quam, vt omnipotens, facit, laborare, aut ſuſtinendo fatigari poſſe exiſtimandus eſt. Ex prædictis ergo Prophetæ verbis, *Laboraui ſuſtinens*, coniecturam ſolùm magnitudinis ædificij nos eruere voluit; quaſi taota ſit, vt exprimi noo potuerit aliter, quàm per ſpeciem laborantis Chriſti. Prætetea, ſicur in Atlantibus magnotom ædificiorum cernere eſt, qui ſuſtinentes humeris ingentes fornices, aut totum ipſum ædificij pondus, ſpeciem quandam præſeferunt laborantium, cùm tamen reueta non laborent, vtpote nibil aliud, quàm lapides inſenſibiles: (E) ita diuinus Atlas Chriſtus, Eccleſiæ machinam ſuſtinet, ac in eo laborare dicitur, ſolùm vt intelligatur, tantam eſſe ædificij magnitudinem, vt vel Chriſtus ipſe omnipotens ſub ea laborare videatur.

D.Greg. Ierem. 6. 11. *Tanta eſt ædificij moles, vt vel ipſe Chriſtus labores ſuſtineat.* *Chriſtus diuinus Atlas inſtar laborantis habetur.*

5. Credi etiam poteſt, Vatem appellaſſe templum quaſi ædificium ciuitatis, ad exaggerationẽ magnitudinis, & apparatus, quem præ ſe ferebat: item, quia turrium, ac portarum munitionibus, vrbis ſpeciem oſtentabat. Quo ſigoificanit habere Eccleſiam, quo fideles muniat, armetque contra aduerſarios. Vnde Rupert. Abbas ad locũ Matth. citatum: Ad hoc, inquit, ædificatur Eccleſia vt ciuitas, vt omnes, qui inter aduerſarios periclitantur, recurrere ſciant ad ciuitatem hanc, & in ea communiri, déque ea ſumptis ſententiis armari, vt habeant, vnde animas defendere poſſint. Iure enim de hac ciuitate vaticinatus Iſai. cap.26.1 *Vrbs*, inquit, *fortitudinis noſtræ Sion Saluator, ponetur in ea murus & antemurale.* Ad literam ſermo eſt de Eccleſia. Et ex Hebræo, *Vrbs fortitudinis nobis.* Habet autem exaggerationem fortitudinis myſterio adiunctam: qood dicitur, *vrbs fortitudinis nobis Sion Saluator*, vel ſalus. Quaſi dicat, Eccleſia ita nobis eſt munita contra omnes impetus, vt ſit ipſa ſalus, at ſalutem oemo expugnare poteſt; vel, vt ſit ipſe Saluator Chriſtus; qui ſcilicet nobis eſt omnia, etiam ciuitas fortitudinis, (B) ſeu fortitudo ciuitatis noſtræ. Nam ponetur in ea murus, & antemurale, id eſt, pro muro, & antemurali. Non enim erit opus alio muro, aut antemurali: Saluator, id eſt, ſalus ipſa erit murus, & antemurale. Eodem igitur redit ſalus, & Saluator. Manet autem templum à Propheta viſum, quaſi ædificium ciuitatis, ad expreſſionem munitionis, & fortitudinis.

Templum quaſi ædificium ciuitatis, ad exaggerandam eius molem. Rupert. *Eccleſia ciuitas munitionis.* Iſai. 26. 1. *Eccleſia eſt ipſa ſalus.* *Eſt ipſe Saluator, nobis omnia, etiã ciuitas fortitudinis.* *Salus, vel Saluator eſt murus & antemurale.*

Cur dicatur ædificium templi vergere ad Auſtrum?

(C)

SECTIO VI.

1. *Quid ſit vergere ad Auſtrum? Explicat D. Gregor. expandere ſe ad flatus Spiritus diuini. Exemplum Beata Virgo, cùm dixit*, Ecce ancilla Domini.
2. *Eccleſia in cœnaculo clauſa vergebat in Auſtrum, hoc eſt, in ſolum Spiritum ſanctum. Explicat Diuus Ambroſius.*

1. ERAT mons Sion ad Occaſum Septenttiooalem, vrbs verò ad latus montis versùs Orientem, & Meridiem explicata. Sed cùm ait, *vergentis ad Auſtrum*, maioris myſterij rationem continet: nam, vt alibi explicauimus, Auſter in Scri- (D) ptura ſacra ſignificat Spiritum ſanctum. Quòd ergo ciuitas hæc viſa fuerit vergere in Auſtrum, oſtenditur, Eccleſiam quaſi in decliui humilitatis poſitam, totam ſe ad diuini Spiritus flatus expandere. Ita D. Greg. Quia electorum (inquit) Eccleſia cogitatiooes ſuas in afflatu ſancti Spiritus aperit, atque ab omni ſuperbiæ ſuæ vertice diſcedens, in Deo, cui credit, amoris calorem concipit. Ita Greg. Certè quidem illa quaſi diſceſſio ab elatione, ac humilitatis decliuitas, prima eſt inuitatio Spiritus ſancti. Vnde Virgo Deipara (E) hac ſe tatione compoſuit ad flatum Spiritus ſancti excipiendum: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundùm verbum tuum.* Nam promiſerat Angelus aduentum Spiritus ſancti; at illa optimè callens, quid facto opus eſſet, totum inprimis affectum ſuum humiliter expandit ad afflatum diuinum dicens, *Ecce ancilla Domini*; omnes videlicet ſui quaſi ſinus aduenienti aperiens. Ancilla Domini ſternit Domino ſedem congruam, vt aſſerit D. Bern. Reſpondet humiliter, inquit, vt ſedes gratiæ præparetur. Habemus ergo in ſanctiſſima Virgine veriſſimam ſpeciem ciuitatis, id eſt, Eccleſiæ vergentis ad Auſtrum.

Ciuitas vergit in Auſtrum, quia Eccleſia ad Spiritum ſanctum ſe expandit. D.Greg. *Humilitatis decliuitas, prima eſt inuitatio Spiritus ſancti.* Luc. 1. 33. *Oſtenditur in Virgine Deipara.* D.Bernard.

2. Sedenim Actor. 2. 1. id quoque expreſſum habe

Actor. 2. 1.

Eccleſia in cœnaculo verè in Auſtrum, in Spiritum ſanctum vergens.

habemus, in nouella Eccleſia expectante in cœnaculo aduentum Spiritus ſancti. *Erant*, inquit, *omnes pariter in eodem loco*: nam clauſa penitus omnibus aliis, quaſi ventis aditum obſtruxerat, præterquam diuino Auſtro: nimirum orationi inſtanter incumbebant omnes, ac deſideriis ſuperiorum animas exercebant, quæ quidem (vt rectè ait D. Ambroſ.) Spiritum ſanctum attrahere ſolent, iuxta illud Pſ. 118. 131. *Os meum aperui, & attraxi ſpiritum.* Euentu autem probata res eſt: nam dum ille cœtus ſacratus totus in Auſtrum vergeret, *Factum eſt repentè de cælo ſonitus, tanquam aduenientis ſpiritus vehementis, & repleuit totam domum, vbi erant ſedentes, & apparuerunt illis diſpertitæ linguæ tanquam ignis, ſeditque ſuper ſingulos eorum.*

D. Ambroſ. Oratio in primis Spiritum ſanctū attrahit. Pſal. 118. 131. Act. 2. 2.

In quibus verbis multa ſunt notatu digna: nam vt cælo dumtaxat ſe totam aperuerat, clauſerat verò penitus terrenis omnibus; ita certum habuit è cælo ſolatium: de cælo enim factus eſt ſonus. Clauſerat illos timor Iudæorum, velut Aquilo frigidus (inquit Ambroſius) flores mundi ſtringens, ſed Spiritus ſanctus Auſtro ſimilis, laxauit incluſos, & fragrare toto orbe fecit. Spiritus porro vehemens, iuxta Græcum, flatus tranſit citato impetu: quaſi cui faciles pateat aditus, vtpote loci vergentis, & quaſi apertis ianuis expectantis familiares impulſus. Maximè autem congruit, quòd dicitur repleſſe totam domum. Significatur enim patentis ſibi loci omnes quaſi angulos percurriſſe flatum illum, hoc eſt, Spiritus diuini vim illam eo die Eccleſiam ſibi anhelantem; omnes quaſi ſinus affectuum, ac deſideriorum dulciter ſimul ac efficaciter percurriſſe. Rectè igitur templum dom ſcribitur ſitum in ſpeciem ciuitatis vergentis ad Auſtrum, repræſentat Eccleſiam, quatenus ab ipſo ſtatim ſuo principio eam Chriſtus collocauit in cœnaculo ad Spiritus ſancti inſpirationes obuerſam, iubens expectare in ciuitate virtutem ex alto, Luc. 24. 50.

Cælo aperta, clauſa ſolo, certum habet anima è cælo ſolatium. *Auſter diuinus incluſos flores Apoſtolicos laxauit.* *Repleuit totam domū, patentem ſibi, mundo latentem.* *Diuinus flatus facilè permeat omnes affectuum ſinus.* *Dum iubet Dominus expectare in ciuitate, facit vergere in Auſtrum.* Luc. 24. 50.

De tribus muris, & portis templi.

SECTIO VII.

1. *Primus murus, diuina cuſtodia, Pſal. 124. Auguſtinus explicat. Secundus murus, cuſtodia Angelorum, ex eodem Pſalmo. & Auguſt. Illuſtrat Hieron. Tertius murus, humana cuſtodia per Prælatos, Ezechiel. 13.*
2. *Tres portæ, Orientalis, Septentrionalis, Meridionalis, tres partes ſunt, è quibus præcipuè venitur ad Eccleſiam. Illuſtratur loco Ierem. 20. Per portas tres directò in templum deducentes, qualibet ex prædictis partibus, ſignificantur ordines venientium ad fidem. Frontes viros perfectos innuunt.*
3. *Quare in prima porta multi gradus, in ſecunda ſeptem, in tertia octo? Bern. de tribus oſculis erga Sponſum. Quare prima porta non habeat turres, porticus, thalamos?*
4. *Cur incipientes non præferant ædificia? ex Gregor. Magno. Idem deſcribit perfecti hominis ſpirituale ædificium.*

A 1. TRIBVS muris circundatum erat templum. Primus murus, periboli; ſecundus, atrij exterioris; tertius, atrij interioris, vt latiùs in Paraphraſi. Textus ſic habet, Verſ. 5. *Et ecce murus forinſecus in circuitu domus, vndique.* Verſ. 6. *Et venit ad portam, quæ reſpiciebat viam Orientalem, & aſcendit per gradus eius.* Verſ. 32. *Et introduxit me in atrium interius per viam Orientalem.* Primus murus intelligendus citra domum, ſeu templum. Cùm autem verſic. 6. dicitur venire ad portam, intelligendum eſt, templi, quod incipit deſcribere. Vnde non rectè alij portam muri, quoniam verſ. 3. dicitur ingreſſus per portam muri 3. nunc ergo venit
B ad templi portam, ad quam nondum acceſſerat.

Tres muri templi.

Tribus ergo muris ſignificatur Eccleſiæ triplex cuſtodia. Primus murus, qui omnia complectebatur ædificia, oſtendit diuinæ cuſtodiæ vim, dum vniuerſam Eccleſiam latè ambit, ac munit, Pſal. 124. 2. *Dominus in circuitu populi ſui.* Quæ verba continent probationem eius quod præceſſerat: *Non commouebitur in æternum, qui habitat in Ieruſalem.* Ad literam: Ciues Eccleſiæ, quod attinet ad diuinam cuſtodiam, tutos omnino eſſe ab æterna perditione, quandoquidem ipſe illis Deus eſt pro muro. Congruit annotatio Auguſtini. Ipſe, inquit, murauit plebem ſuam muni-
C mento ſpirituali, ne moueatur in æternum. Secundus murus ſignificat cuſtodiam Angelorum, de quibus etiam Pſalmo citato dicitur: *Montes in circuitu eius.* Et pro Angelis accipit idem Auguſtinus: Ambiunt, inquit, Eccleſiam Angeli, & quaſi murum faciunt. Montana (vt ait Hieronym.) proceritate ſanctitatis. Tertius murus repræſentat humanam cuſtodiam per Sacerdotes, ac Prælatos Eccleſiæ: ideo proximus atrio Sacerdotum, & minoris ambitus, quia humana cuſtodia minoris eſt efficaciæ. De hoc muro dicitur Ezechiel. 13. 5. *Non oppoſuiſtis murum pro domo Iſrael.* Sermo eſt ad literam de Sacerdotibus, quòd cùm ex officio deberent tueri populum
D Domini, cum tamen impiè diripiebant; & quadrat in malos hodie Prælatos ac Sacerdotes, qui cùm ſe ac ſua impendere teneantur pro defenſione Eccleſiæ, ſe ipſos Eccleſiæ bonis circumuallant, ac ipſa illis Eccleſia murus eſt contra iniurias temporum, non ipſi Eccleſiæ. Bonum murum Sacerdotalem expreſſit Aaron, cùm ſæuientem in Hebræos plagam, Num. 16. 47. oratione continuit. De quo Ambroſius lib. 3. epiſtolarum epiſt. 25. edit. Rom. Medium ſe inter viuentes morientéſque obiecit, vt mortem ſiſteret. verè vir animi Sacerdotalis. itaque mortis impetum tenuit, infregit aculeum, negauit tranſitum. Sic Ambroſ.

Eccleſia triplex cuſtodia. *Prima cuſtodia diuina ambiens, vt primus murus, totā Eccleſiam.* Pſal. 124. 2. D. Auguſt. *Ipſe murauit plebem ſuam ſeipſo.* *Secundus murus, cuſtodia Angelorum.* Pſ. 124. 2. D. Hieron. *Montana in Angelis proceritas ſanctitatis.* *Tertius murus, cuſtodia humana per Sacerdotes, &c.* Ezech. 13. 5. *Mali Prælati Eccleſiam ſibi pro muro ſtatuunt.*

2. Per hos muros ad templum itur tribus por-
E tis ad tres orbis partes ſpectantibus, Orientem videlicet, Septentrionem, & Auſtrum. Quo ſignificatur, à tribus præcipuè orbis partibus patere ingreſſum in Eccleſiam; nimirum ab Aſia, quæ ad Orientem iacet; ab Africa, quæ ad Auſtrum; ab Europa, quæ ad Septentrionem, comparatione reliquarum duarum. Ierem. 22. 30. ad has maximè regiones dicitur; *Terra, terra, terra, audi ſermonem Domini*: eſt enim inuitantis acclamatio, & repetitio continet expreſſionem efficaciæ vocationis Gentium. In tribus autem muris, ſunt tres portæ ſe inuicem directò reſpicientes, per quas ſignificantur tres gradus venientium

Tres portæ, quibus in templum itur à tribus orbis partibus. Ierem. 22. 30. *Vocatio Gētium trina, ad expreſſionem efficaciæ.* *Tres portæ, tres gradus, incipientiū, proficientiū, perfectorū.*

Digitized by Google

tium ad fidem, incipientium, proficientium, perfectorum. Frontes in portis, ſummos viros interpretatur Gregorius, qui cæteris in Eccleſia virtute, & ſapientia eminent, idque ſignificare ſexaginta cubitos, per quos eriguntur: nam ſenarius numerus perfectionem innuit. Sex enim diebus perfecit Deus totius Vniuerſi opus. Horum igitur eſt, verbo, & exemplo prælucere, etiam aduerſa tolerando: nam & frontes portarum expoſitæ ſunt iniuriis temporum, & in hoc, ait, cæleſtis ædificij frontes faciunt: quia horum pulchritudo operum, ornat ac durat ædificium Dei.

Frontes portarum, ſummi in Eccleſia viri.

Incipientes nihil altum meditantur, proficientes aſcendunt, perfecti ſumma tenent.

D. Bernard. Tria oſcula Sponſi eodem ordine.

Magdalena ad pedes Domini, pedes acquiſiuit.

D. Auguſt.

3. Idcirco in prima porta non aſſignantur gradus; in ſecunda ſeptem; in tertia octo; quoniam qui incipiunt, nihil altum adhuc meditantur, ſed quaſi humi repunt, inſtar infantium: proficientes aſcendunt, euntes de virtute in virtutem: perfecti ſumma tenent inter brachia Sponſi. Vnde à D. Bern. ſerm. 4. in Cant. in vno oſculo oris, duo priora ſuppoſuit, vt tria ordine ſuo prædictis tribus gradibus conuenirent. Primum incipientium ad pedes Sponſi, denuo conuerſorum, ac verè pœnitentium, qualis Magdalena, quæ ad pedes Domini (vt Auguſtinus ait) primos ſibi quaſi pedes acquiſiuit, vt in via Dei ambulare poſſet. Secundum proficientium, ad manum eiuſdem, qua iam erigatur, & corroboretur ad exercenda bona opera: neque enim à pedibus Sponſi ad os eius ſubitò aſcendere licet, aut conuenit. Recenti adhuc (inquit Bern.) reſperſus puluere, ora ſacra continges? heri de luto tractus, hodie vultui gloriæ præſentaberis? per manum tibi tranſitus ſit, illa priùs te tergat, illa te erigat in ſpem audendi potiora. Ita Bernard. Tertium denique ait perfectis conueniens ad os ipſum Sponſi: quantum quippe, inquit, creſcis in gratia, tantum & in fiducia dilataris. Similiter ergo & porta prima non deſcribitur habere thalamos, turres, porticus; maximè autem ſecunda, & tertia, quia denuo conuerſi non erexère adhuc virtutum ac bonorum operum ædificia; maximè verò proficientes, ac perfecti, ſed hi cum hoc diſcrimine: quòd vno gradu proficientibus emineant, quia virtutes poſſident in gradu illo Heroico, quem Ethici perfectioni dumtaxat attribuunt.

D. Bernard. De luto ad vultũ gloriæ non ſtatim aſcenditur.

Quantum creſcis in gratia, tantum in fiducia dilataris.

Conuerſi denuo nõ erexère adhuc virtutum ædificia.

4. Et incipientes quidem mirum non eſt, ſi nulla præferant virtutum ædificia, qui toti, videlicet, puluere adhuc tecti, & in terram abſconditi, fundamenta humilitatis, & pœnitentiæ procurant: nam ſic omnino faciendum rectè admonet Auguſt. ſerm. 10. de verbis Domini in Matth. Cogitas magnam fabricam extruere celſitudinis? de fundamento cogita humilitatis: nam quantam quiſque vult, & diſponit ſuperimponere molem ædificij, tantò altius fodit fundamentum. Et ſer. 16. in dedicatione Eccleſiæ, ſic deſcribit perfecti hominis ſpirituale ædificium: Prima fundamenta, inquit, in cordibus veſtris Apoſtolica, & Prophetica monita iacite; humilitatem veſtram, ſicut pauimentum, ſine offenſione proſternite; ſalutarem in corde veſtro doctrinam orationibus & ſermonibus tanquam firmis parietibus communite; diuinis eos teſtimoniis, tanquam luminaribus illuſtrate; infirmos, ſicut columnæ ſufferte; inopes, ſicut tecta protegite; vt Dominus Deus noſter pro temporalibus bonis æterna reſtituat, & vos in æternum perfectos, dedicatóſque poſſideat. Sic ille.

Incipientes ſola curant humilitatis fundamẽta.

D. Auguſt.

Moles ædificij altiſſimũ exigit fundamentum. Deſcriptio ædificij perfecti hominis.

Quid per veſtibulum, & frontes, ac feneſtras obliquas?

SECTIO VIII.

1. *Quid veſtibulum, & frontes?*
2. *Significant charitatem Dei, & proximi. Locus Ambro. ad Pſalm. 118. Alter quidem ad verba Geneſ. 18.*
3. *Feneſtræ obliquæ ſunt fideles, qui cælitus illuſtrantur, declaratur quomodo ſint feneſtræ obliquæ.*
4. *Palmæ effigiatæ repræſentant præmia iuſtorum, ex D. Gregorio.*

1. VESTIBVLVM ſiue porticum, notæ ſignificationis אלם quod vocabulum Septuaginta ſeruarunt, & Pagninus rectè vertit, *teſtudinem*, quæ pars domus adoentantes primò excipit, protegítque. Erat ergo huic portæ inhærens veſtibulum ſplendidum cum obliquis feneſtris; erectæ verò frontes, ſiue turres ſupra portas, cum pluribus hinc inde manſionibus, ac feneſtris obliquis.

2. Duo autem hæc ſpecialiter exprimunt charitatem erga Deum, ac charitatẽ erga proximos: nam porticus omnibus peruia, omnes protegit, quod charitas erga proximum præſtare ſolet. Vnde illud Amb. ſuper Pſal. 118. Eccleſia acclinatur per charitatem, vt recipiat omnes: quaſi dicat, efficit acclinatione ſui quandam quaſi concameratam porticum in commune receptaculum: & tamen alioqui erigitur duabus in cælum frontibus, quoniam eadem charitas, quæ proximo cõdeſcendit, per officium hoſpitalitatis ad Deum aſcendit ex feruore contemplationis, idque D. Ambroſ. elicit ex illo Geneſ. 18. quòd Abraham in ipſo feruore diei opaca ſub quercu excipiebat peregrinos: cùm enim animus altiſſimè ac feruentiſſimè amat Deum, in ipſo ſcilicet meridie charitatis, tum maximè decet, vt fouendis proximis ſub quercu, quaſi ſub porticu præſtò ſit. Rectè autem frontem diximus charitatem, quoniam frons ſeu facies Eccleſiæ, id eſt, id, in quo illa apparet pulchra, vna videlicet charitas eſt; vt pulchrè deducit Alexandrinus Cyrillus ex illo Ioann. 13. 35. *In hoc cognoſcent, vos meos eſſe diſcipulos*, &c. Manſiones verò intermediæ ſignificant varia genera virtutum.

Porticus exprimit charitatem erga Deum, & erga proximos.

Eccleſia acclinatur per charitatem, vt recipiat omnes.

Erigitur per feruorem charitatis ad Deum. Geneſ. 18.

Charitas frons eſt, qua digno ſcitur diſcipulus. Cyril. Alex. Ioan. 13. 35.

3. Quid verò ſibi volunt feneſtræ obliquæ in frontibus, in porticu, & in cæteris manſionibus? Significant (ait Greg.) vniuerſos fideles, ſummos, videlicet, medios, infimos diuinitus illuſtrari; hoc verò omnibus curæ eſſe debere, vt obliquè, id eſt, anguſto quaſi ore, diuinum lumen recipiant, poſtea in omnes mentis ſinus dilatandum; quoniam in receptione gratiarũ, cauta conſiderationis trutina opus eſt, ne ſcilicet cum multitudine donorũ irrepat elationis ſpiritus: per obliquas enim feneſtras (ait Gregor.) lumen intret, fur non intret.

Feneſtra obliqua, fideles diuinitus illuſtrati. D. Greg. *Obliqua, quoniam diuina gratia cautè recipienda eſt, poſtea dilatanda.* *Lumen intret, fur non intret.*

4. Erant præterea toto ædificio portarum, & porticuum interſeminatæ picturæ palmarum. Quibus oſtenditur (ait Gregor.) ſpecies præmiorum in ſingulis fidelium bonis operibus: notanter enim adhibitũ ait, *picturas palmarum*; in cælo enim victoriæ palmæ erunt, in mundo ſolùm picturæ palmarum, ſeu imagines ac promiſſiones præmiorum. Hæc igitur proficientium, & perfectorum cura

Pictura palmarum, varia ſpecies præmiorum. Pictura palmarum, promiſſiones præmiorum in hoc mundo.

Digitized by Google

eura eſt, pluribus ſe virtutum ædificiis in altum etigere, cùm tamen incipientes nihil adhuc moliantur altum.

Quid thalami, & gazophylacia ſignificent?

SECTIO IX.

1. *Quæ, & quibus in atriis gazophylacia & thalami? Cur atrium interius dicatur à Septuaginta.*
2. *Gazophylacia fidelium memoria. Quomodo differant memoria religioſorum hominum, & ſecularium?*
3. *Oſtenditur, qualis fuerit memoria Auguſtini, & qualis Bernardi, inſignis videlicet deuotionis gazophylacia; ſunt & cæterorum fidelium memoria gazophylacia, ſed perturbatiora; oſtenditur ex loco Pauli 1. Corint. 7. & loco Matthæi 13.*
4. *Thalamorum differentia deſignat conſcientiarum quoque differentiam in religioſis, & prophanis hominibus. Illuſtratur ex loco Cant. 7.*

1. IN ſecundo, & tertio atrio ſunt thalami, ſeu cubicula qoieti deſtinata, & gazophylacia ad ſeruandas res varias templo neceſſatias, cum C hoc tamen diſcrimine, quòd gazophylacia tertij atrij pauciora erant, ac rebua ſacrationibus, hoc eſt, Sacerdotibus, cantoribúſqoe hebdomadatiis deputata. Thalami autem, etſi oumero, & qualitate conoeniebant, in iis tamen, quæ in tertio atrio etaot, vtpote à populi frequeotia remotioribus, longè traoquilliùs quieſcebatur. Quod verò Septuaginta vocant atrium interius, à noſtro autem, & in Hebræo dicitur exterius, inde eſt, quòd Septuaginta vocant interius comparatione periboli: at ooſter, & Hebræus vocant exterius comparatum ad atrium reductius, qood ſequebatur.

Atrium interius & exterius diuerſa comparatione.

2. Primum illud de gazophylaciis repræſentat differentiam hominum prophanorum ac religioſorum, quòd horum memoriæ theſauri ſunt, ac veluti gazophylacia altiſſimarum rerum, in quibos nihil noo ſacrum, ac diuinum aſſeruatur: cùm tamen ij, qui io ſeculo viuunt, etſi ſint in gratia, ramen multas cogantur rerum malarum ſpecies admittere, & eas, vel nolentes, memoria retinere, ad recordatiooes aliquando turpiſſimas.

Gazophylacia tertij atrij & ſecundi, memorias repræſentant religioſorũ, & prophanorum.

3. Ac prioris quidem illius duo afferam præclara exempla, à duobus præcipuis religioſorum hominum Patriarchis, Auguſtino, & Bernardo petita. Nam Aug. lib. 10. Confeſ. cap. 24. poſtquam memoriam ſuam diuinis auxit cogitationibus, in hæc verba deuotè prorumpit. Hæc ſunt, E inquit, ſanctæ deliciæ meæ, quas donaſti mihi miſericordia tua, reſpiciens paupertatem meam. Hæc ille. Certè qui iam ab omnibus terrenis ſeſe abdicauerat, dignus fuit, qui in theſaurum memoriæ diuioas opes reconderet, fieretque diues optimatum cogitationum, inter quas, tanquam ioter ſuas delicias, moraretur. Similiter D. Bern. ſuper illa verba Cant. 1. *Faſciculus myrrhæ, dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur.* Dulcem ſibi, ait, ab ineunte conuerſione ſua collegiſſe faſcieulum ex amaritudioibus Domini IESV, quæ ſparſim ſuſtinet ſylua Euangelica: hoc eſt, didi-

D. Auguſt. Memoria Auguſtini plena altiſſimis cogitationibus.

D. Bern. Memoria Bernardi faſciculo paſſionum Chriſti plena.

A ciſſe ex Euangelio omnes paſſiones Chriſti, atque inter vbera ſua, hoc eſt, in memoria repoſuiſſe, vt crebrò inde deductis meditationibus, ſpiritualiter deliciaretur, & iuxta Pſalm. 144. 7. *Memoriam*, inqoit, *ſuauitatis tuæ eructabo quoad vixero*, quæ verba Pſalmi ad literã hoc ipſum, de quo agimos, ſignificant. Erant igitur Auguſtini, & Bernardi memoriæ, duo quædam diuinarum gratiarum ſecretiora gazophylacia. Nam cæterorum quoque fidelium memorias, etſi Eccleſiæ quoque Dei gazophylacia dixerim, tamen in exteriori atrio poſita, hoc eſt, prophaniora, ac adeò perturbatiora reputauerim. Vnde 1. Corint. 7. 32. cùm laudaſſet Paulus ſanctas Eccleſiæ noptias, B addidit: *Tribulationem tamen carnis habebunt huiuſmodi.* & rationem aſſignat: *Qui cum vxore*, inquit, *eſt, cogitat quæ ſunt mundi, & diuiſus eſt.* quia ſcilicet in eius memoria diuiſiones ſunt, & quædam quaſi factiones cogitationum; hinc de Deo, illinc de mundo, ac adeò bellum inteſtinum, quo mens ita diſtrahitur, vt vix mandata Dei fideliter cuſtodiat, dum cogitat ſimul cuſtodire mandata mundi, partitum videlicet gazophylacium, ac adeò periculoſæ fidei. Afferri etiam poteſt illud Matth. 13. 3. de ſemine iacto in varias terræ partes, quod nihil aliud eſt, quàm verbum Dei commendatum multorum memoriis, cùm tamen in earum pluribus malè hæſerit: nam (vt de cæteris taceam) ſeminatum ſecus viam, cooculcatum eſt à prætereuntibus; quod repræſentat prophanas quaſdam memorias, dioina quidem monita ſuſcipientes, ſed interim mundanarum rerum veſtigiis interturbatas. Ex qoibus patet differentia inter vtraque Eccleſiæ noſtræ ſpiritualia gazophylacia.

Pſal. 144. 7.

1. Cor. 7. 32.

Memoria coniugati perturbata & diuiſa.

Partitum gazophylacium, & periculoſa fides.

Matth. 13. 3.

Semen verbi Dei ſeminatum in memoriam hominum diuerſimodè prouenit.

4. Quam verò in thalamis aſſignauimus, inde vel maximè patet, quòd in veris religioſis, ac Deo propinquiùs ſeruientibus, longè maior eſt quies conſcientiarum, quàm in ſecularibus. Quod quidem expreſſum habemus Cant. 1. 15. in eo quod ait omnium Religioſorum nomine anima illa D ſancta: *Lectulus noſter*, inquit, *floridus:* quaſi ſibi complacens, quòd conſcientiam habeat, in qua diuious Sponſus non modò quieſcere poſſit, ſed etiam cum delectatiooe; vtpote inter flores bonorum operum, cùm tamen in conſcientiis hominum prophanorum cum moleſtia decumbat, quaſi inter ſpinas peccatorum. Eſt interpretatio Bern. ſerm. 47. ſuper Cant.

Religioſi thalami ſunt tertij atrij, in quibus ſuauius quieſcitur.

Cant. 1. 15.

Boni lectos habent floribus virtutũ Deo ad quieſcendum gratiores.

D. Bernard.

De luteribus, ac menſis in vſum ſacrificiorum.

SECTIO X.

1. *Luteres, ſeu pelues ad lauandas carnes, omnino ſupponi menſas eſſe octo intra & extra portam.*
2. *Semper aliquid in noſtris holocauſtis abluendum. Illuſtratur optimè à D. Gregorio. Luteres, confeſſionis ſacramentum.*
3. *Quadratis è lapide menſis, forma propoſita, ex loco Iſai. 1. & Eccleſ. 37. & D. Auguſt.*
4. *Menſæ ſuſtinentes cultros, forcipes, & huiuſmodi alia quid ſignificent? Locus Pauli Roman. 8. annotante Origene.*
5. *Formam quadratam Chriſtianis aptam, ex loco 1. ad Theſſal. 3. Illuſtrat D. Gregor.*

1. De

3. Reg. 7. 38.

A 1. DE luteribus nihil Vates, ſed omnino ſupponuntur ad lauandas carnes offerendas, iuxta cap. 3. Reg. 7. 38. Erant igitur in atrio Sacerdotum prope portas luteres, ſeu pelues ad lauandum holocauſtum. Erant & menſæ, è quadrato lapide, vbi carnes immolandæ reponebantur, vt expreſſe habetur cap. 40. Octo autem numero menſæ, quatuor intra, quatuor extra portam, vt patet ex Paraphraſi.

Holocauſtũ Domino eſt, qui ſe totum illi vouit.
D Greg.
Ex corruptibili carne colliguntur ſordes, quas oportet lauare lacrymis.

2. Holocauſtum Domino eſt, qui ſe totum ei vouit. Verùm illud quæri poteſt, quomodo qui ſe ita Deo tradidit, adhuc lauetur? Cui dubitationi reſpondet D. Greg. etiam poſt illam generalem traditionem, qua quis ſe Deo deuouit, emergere ex corruptibili carne aliquid ſordis, quo inquinetur ſacrificium: idque oportere lacrymarũ aquis ablui: illuſtrátque rem eiuſmodi exemplis. Ecce, inquir, deuouit aliquis eſſe patiens, nulli conuicium reddere, omnia æquanimiter tolerare, & tamen ſi contumelia eum percuſſerit, dolore tangitur, & ſtimulatur intus contra contumeliantem, holocauſtum eſt, ſed inquinatum adhuc interna impatientia: nam tolerare exteriùs, & odiſſe intus, non eſt virtus manſuetudinis, ſed velamentum furoris. Alius omnia, quæ poſſidet, decreuit indigentibus dare, vitámque ſuam ſupernæ gubernationi committere; ſed quod lætus dare deſtinauerat, triſtis præbet, quãdo cogitatio iſta ſubrepit, Vnde viues, ſi cuncta dederis? Quid huius mens, niſi miſericordiæ holocauſtum eſt, ſed per triſtitiam cogitationis inquinatum? Hi nimirum dum ſe lamentis affligunt, ac lacrymas fundunt, holocauſta ſua lauant ad oſtia portarum; dum extra quaſi eduunt interiorem munditiam, manifeſtantes, velle vota ſua intus, ac exteriùs perfecta eſſe. Nam cum Pſalmiſta *holocauſta medullata* offerunt, qui ſiue in opere, ſiue in cogitatione medullitus accenduntur, ac adeò, in quibus exteriora ſimul, & interiora Deo placeant. Hæc ferè ex Gregor. Quamobrem luteres præſtò eſſe conuenit, quibus rectè confeſſionis ſacramentum ſignificari dixeris; quoniam per hoc Sacramentum abluitur anima à quotidianis offenſis, iuxtã illud Iſai. 1. *Lauamini, mundi eſtote.*

Tolerare exteriùs, & odiſſe intus, velamentũ furoris.

Qui cum triſtitia miſericordiam exhibēt, holocauſtum inquinatũ præſtant.

Pſal. 65. 15.
Holocauſta medullata, quæ intus & foris grata Deo ſunt.

Iſai. 1. 16.

Menſæ quadratæ, ſtabilia propoſita.

3. Deinde menſæ è quadrato lapide, in quibus lotæ carnes reponebantur, ſtabilia decreta ſignificant, quæ apud ſe quiſquam ex deuotione erigit, ad perſeuerandum in cuiuſlibet virtutis deſtinato ſtudio. Non eſt ſatis purum habere cor, ſed opus eſt illud quaſi conquadrare ad perſeuerantiam. Vnde Iſai. 1. *Lauamini*, inquir, *mundi eſtote*: & quaſi id parum eſſet, addit; *quieſcite agere peruersè.* Nam verbo quieſcendi ſignificatur quadrata illa ſtabilitas, in qua diu perſeuerare debet innocentia. Et Eccleſ. 37. 17. dicitur; *Cor boni conſilij ſtatue tibi*: id eſt, poſteaquam ſalutare tibi excogitaſti conſilium, ſiue vt in pauperes tua expenderes, ſiue vt caſtitatem ſeruares, ſiue vt in his, vel in illis purum te, & immaculatum cuſtodires, ſtatue hoc ipſum apud te, erige quadratas menſas, id eſt, firma, vt vocant, propoſita, in quibus quæ deuotè, ac purè cœpiſti agere, ſtabiliter conſerues, nullo caſu, aut tentationis impulſu deiicienda. Vnde illud D. Aug. ad Pſalm. 86. In omni, inquit, opere bono conquadramini, ad omnes tentationes parati, quidquid impulerit, non vos euertat.

Opus eſt cõquadrare cor ad perſeuerandum.
Iſai. 1. 16.
Eccleſ. 37. 16.

D. Auguſt.
Conquadramini ad omnes tentationes parati.

D. Fern. in Viſ. vet. Teſt.

4. Ex his autem menſis, aliquot memorantur deſtinatæ ad portanda vaſa holocauſtorum, id eſt, cultros, quibus ſcindebantur carnes, forcipes, & huiuſmodi alia. Nam cùm dicitur, *Vaſa, in quibus immolatur*, illud, *in*, ſumitur pro, cum. Quo ſignificatur, ea quoque decreta in animo erigenda, & conquadranda, quæ hominem conſtantem ſeruent in bono opere, etiamſi mortem, vulnera, tormenta mille ſe opponant; omnia namque firmiter portabit ſine conuulſione vlla. Qualem ſe nobis Paulus exhibuit Rom. 8. 35. *Quis nos ſeparabit*, inquit, *à charitate Chriſti? Tribulatio? an anguſtia? an nuditas? an periculum? an perſequutio? an gladius? Certus ſum, quia neque mors, neque vita, neque Angeli*, &c. *neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei.* Cernete (inquit Orig.) fixam, & immobilem animam, ac veluti per charitatem conquadratam aduersùs omnes omnium rerum impetus. *Certus ſum*, inquit, primò quidem, ex diuinæ opis promiſſione; ſecundò, ex Martyrum exemplis; tertiò, ex præſidiis ſacramentorum; quartò, ex fidelium ſuffragiis, quatuor quaſi lateribus hinc mihi certitudinis aſſurgentibus, quò firmiter ſuſtinere poſſim omnia tormenta.

Ezech. 40. 42.
In, pro, cum.

Perſeuerandum, etiamſi tormenta ſe opponant.
Rom. 8. 35

Origen.

Anima Pauli conquadrata.

Quatuor latera quadratura ſpiritualis.

5. Certè quidem Paulus idem 1. ad Theſſalon. 3. 2. hanc formam Chriſtianis aptam, ac neceſſariam oſtendit, cùm fideles ad perferendas tribulationes exhortans, ait: *Miſimus Timotheum ad confirmandos vos, vt nemo moueatur in tribulationibus iſtis: ipſi enim ſcitis, quòd in hoc poſiti ſumus*; quaſi diceret, omnes Chriſtiani ita poſiti ſumus, ſiue ea forma conſtituti à Deo, vt moueri nullatenus debeamus, quaſi quadrata firmitate aduersùs omnia mala conſiſtentes, qua in re videtur Paulus reſpexiſſe illud Iſai. 9. 10. *Lateres ceciderunt, ſed quadris lapidibus ædificabimus.* Quæ verba in rem præſentem explicat Gregor. Magnus hom. 21. in Ezechiel. Cùm Propheta, inquit, Iudæos à fide perire cognoſceret, & ſanctos Apoſtolos ſurgere præuideret, per quos multi ſunt ex gentibus in fidei, & vitæ fortitudine ſolidati, in magna conſolatione loquutus eſt dicens: *Lapides ceciderunt, ſed quadris lapidibus ædificabimus.* Erant quippe Iudæi lapides rudes, inæquales, diſtorti, ac adeò in ædificio Synagogæ malè ſibi inuicem cohærendo, ruinoſam efficiebant maceriam, quæ paſſim diſſipabatur, nullum ferre valens aut pondus, aut incurſum tribulationum. Quare Deus Iudæis abiectis, tanquam inutilibus ædificio lapidibus, quadratos parauit lapides, id eſt, fideles ex gentibus, ad omnes laborum impetus immobiles, quibus Eccleſiam conſtabiliuit ſuam, vt portæ inferi aduersùs eam præualere nequeant.

1. ad Theſſalon. 3. 2.

Omnes Chriſtiani conſtituti, vt moueri à bono non debeant.

Iſai. 9. 10.

Greg. Mag.

Iudæi lapides rudes malè ſibi inuicem cohærentes.

Fideles ex gentibus lapides quadrati.

De ſignificatione altaris holocauſtorum.

SECTIO XI.

Ex cap. 43.

1. *Quid Ariel iuxta Hebræos?*
2. *Altare holocauſtorum ſignificat cor humanum, in quo ſe fideles Deo ſacrificant, ex D. Gregor. Illu-*

X *ſtratur*

ſtratur loco Pauli Rom. 12. Congruit Gregorio Auguſtinus circa ſignificationem altaris. Eodem tendit Nazianz. & Clemens Alexandrinus.

3. *Allegoricè in altari holocauſtorum ſignificatur Chriſti crux, ex Auguſtino. Illuſtratur loco Habac. 3. Quomodo Chriſti potentia in cruce, ex D. Chryſoſtomo, & aliis.*

4. *Corona altaris holocauſtorum repræſentat regnum Chriſti, myſterium coronæ ſpineæ Chriſti. Quatuor cornua altaris, & quatuor crucis, repræſentant vniuerſitatem regni Chriſti, ex Auguſtino, &c.*

David Rab. *Ariel, mons Dei.*

1. CAP. 43. deſcribitur Ariel, hoc eſt, altare holocauſtorum, à Verſ. 15. vſque ad 27. Ariel, iuxta Rabbi Dauid, quaſi mons Dei, vt ſit oppoſitio ad altaria idolorum in excelſis montibus, iuxta alios Hebræos, Leo Deo, aut Leo Dei, quòd deuoraret ſacrificia conſumendo illa igne ſuo.

Hebr. Leo Dei, *deuorans ſacrificia.*

D. Gregor.

2. Significatio myſtica nunc proſequenda, de qua ſic D. Greg. Ex mœrore, inquit, compunctionis ardet ignis, & caro conſumitur. Altare igitur ante faciem templi eſt, cùm multi in ſanctæ Eccleſiæ conſpectu proponuntur, qui æterni Iudicij memores ſemetipſos quotidie in lamento compunctionis Deo ſacrificium mactant. Hæc Gregor. Intelligit ergo Greg. cor vniuſcuiuſque fidelis ad inſtar eſſe altaris, in quo quiſque ſe Deo immolat. Huc verò reſpiciens Paulus ad Rom. 12. *Exhibete*, inquit, *corpora veſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem*, &c. Quaſi velit, diuerſam diuerſo altari conuenire hoſtiam. Nam in illo æreo inſẽſibili cremabatur hoſtia mortua, in hoc carneo, ac viuo, viua hoſtia incenditur. Viua (ait Greg.) ad bene faciendum, ad malè faciendum mortua; iuxta illud ad Roman. 6. 11. *Ita & vos exiſtimate, vos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo in Chriſto Ieſu Domino noſtro.* id eſt, ad ſimilitudinem Chriſti, qui viuus in crucis altari poſitus eſt. D. Auguſt. tom. 10. ſerm. 4. dedicationis Eccleſiæ, altare hoc, quod erat extra templũ, interpretatur corpus noſtrum, per quod iugiter exercenda ſunt opera bona. Tomo verò 5. lib. 10. de ciuitate, cap. 4. cor noſtrum altare hoc vocat. Cùm ad Deum, inquit, ſurſum eſt cor noſtrum, Dei eſt altare; ei cruentas victimas cædimus, quando vſque ad ſanguinem pro veritate certamus. Origen. in cap. 8. Ioſue homil. 9. ſic ait: Ego arbitror, quòd quicunque ex vobis apti ſunt in hoc, & prompti, vt orationibus vacent, diéque ac nocte obſecrationes offerant Deo, & ſupplicationum victimas immolent, ipſi ſunt, ex quibus Ieſus altare ædificat. Ita Origenes.

Ariel ante faciem templi, cor in Eccleſia, igne compunctionis ardens.

ad Rom. 12. 1.

Cor altare viuum, viuam requirit hoſtiam.

ad Rom. 6. 11.

D. Auguſt. *Altare holocauſti, corpus noſtrũ.*

Surſum cor, Dei altare, victima nos ipſi vſque ad ſanguinẽ certantes. Origen.

Sed & Nazianz. Greg. in oratione de funere patris, perennem in rebus aduerſis patientiam, rationale holocauſtũ vocat in vniuſcuiuſque corpore egregiè conſumptum. Rationale holocauſtum, ad diſtinctionem eorum, quæ fiebant in templo, ad altare, de quo agimus: erant enim holocauſta irrationabilia, quoniam mactabantur animalia rationis expertia: at per patientiam mactantur Deo homines. Ad eundem modum Clem. Alex. Stromat. 7. corpus noſtrum quaſi altare reputat. In quo, inquit, Dei holocauſtum fit, cùm quis ſe ipſum interimit, veterem ſcilicet hominem, qui per cupiditates corrumpitur, de medio tollens, nouum autem ſuſcitat à veteri mortis conuerſatione. Atque hæc de morali A ſenſu.

Greg. Naz. *Perennis patientia, rationale holocauſtũ.*

Clem. Alex. *Dei quis holocauſtũ fit, cùm veterem in ſe hominem mactat.*

3. Ineſt etiam in prædicto altari allegoria de Chriſti cruce, in qua ipſe ſe obtulit Patri ſacrificium cruentum pro genere humano. Vnde Aug. ſerm. 1. in Paraſceue, Nouum, inquit, altare noui ſacrificij Crux eſt, quoniam Chriſtus, & hoſtia & Sacerdos erat. Et Eccleſia canit,

Altare, crux Chriſti. Auguſt.

Cuius corpus ſanctiſſimum
In ara crucis torridum, &c.

Quatuor quidem altaris cornua repræſentant quatuor cornua crucis, de quibus ad literam Habac. 3. 4. *Cornua in manibus eius, ibi abſcondita eſt fortitudo eius.* Illud, *Cornua in manibus eius*, hypallage eſt, vt Pſalm. 18. *In ſole poſuit tabernaculum* B *ſuum*, pro, poſuit ſolem in tabernaculo ſuo, id eſt, in cælo, vt ſic etiam accipiamus, *In cornibus*, ſcilicet, crucis, *manus eius*; intellige confixæ: quod quidem apparebat, in ſignum infirmitatis, cùm tamen occulta virtus, & potentia crucis interim mundum vniuerſum feliciter oppugnaret; quod hypallage aliàs exprimit. *Cornua in manibus eius*; quaſi dicat, etſi in cornibus crucis affixæ ſint manus eius, ac adeò potentia quaſi ligata videatur, tamen occultè libera eſt, ac mundum vincit, perinde ac ſi cornua manibus expeditè verſaret, ad ventilandos hoſtes ſuos. Propterea enim additur à Propheta: *Ibi abſcondita eſt fortitudo eius.* Cui egregiè congruit illud Ambroſ. lib. 1. de Spiritu ſancto. O diuinum Crucis ſacramen- C tum, in qua ſi hæret infirmitas, virtus libera eſt! Dum ergo ſic inter cornua crucis aſſaretur agnus, illicmet tanquam fortiſſimus rhinoceros ventilabat, ac vincebat aëreas poteſtates. Quare Hieronymus cornua in manibus exponit vexilla crucis. Auguſt. 18. de Ciuit. 32. trophæum interpretatur, Euſeb. 6. Demonſt. 15. inſignia, ac notas regni Chriſti.

Quatuor altaris cornua quatuor cornua crucis. Habac. 3. 4. Pſal. 18.

Occulta potentia crucis mundum oppugnabat.

Sacramentum crucis. D. Ambroſ. *In cruce hæret infirmitas, virtus libera eſt.* D. Hieron. *Cornua in manibus, vexillum & trophæum crucis.* D. Auguſt. Euſeb.

4. Propterea namque inter cornua altaris intercurrebat corona, vt ſignificaretur, ipſiſmet crucis cornibus, etſi ligatas Chriſti præferrent manus, ſtabiliri ampliùs regnum ipſius, cui ſpinea illa corona inter crucis brachia pulchrè reſpondet: nam etſi per irriſionem ab hoſtibus infixa, à Deo tamen miro quodam modo deſtinata D eſt in præclarum inſigne regni Chriſti. Nec enim myſterio caret, quòd corona capiti Chriſti infigitur, cùm cæteris Regibus imponatur tantùm, ſic enim (vt iam diximus) expreſſa eſt ſtabilitas regni eius, vt cadere nunquam debeat, cùm cætera mundi regna caduca ſint. Quòd quatuor cornua ſint in altari, ad quatuor orbis partes, ſignificatur vniuerſitas regni Chriſti, quæ ſimiliter expreſſa eſt, autore Auguſtino ſerm. 1. de Vigilia Pentec. in eo quòd ſumma pars crucis in cælum ferebatur, infima per terram inferos etiã contingebat, duo media cornua cæteras mundi partes appetebant. Quò reſpiciens Chriſtus à E mortuis reſurgens dixit, Matth. 28. 18. *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra.* Igitur in altari holocauſtorum allegoricè ſignificata eſt ſancta Crux; & in ipſis holocauſtis, Chriſti oblatio. Quod egregiè ſignificat Gregor. Nazianz. Orat. 2. de Paſchate. Magna, inquit, illa, & quantùm ad primam naturam immactabilis (vt ita loquar) victima, legalibus ſacrificiis immiſta erat: illa, inquam, non exiguæ cuiuſdam partis orbis terrarum, nec ad exiguum tempus, ſed totius mundi, nec vnquam intermortua expiatio.

Corona inter cornua altaris, regnum Chriſti in cruce.

Vniuerſitas regni Chriſti, in cornibus crucis. D. Aug.

Matth. 28. 18.

Greg. Naz. *Generalis, & perpetua expiatio in cruce.*

Porta

Porta Orientali clauſa ſignificari Deiparam Virginem.

SECTIO XII.

Ex cap. 44.

1. *Celebre apud Patres, ſignificari per portam Orientalem Deiparam Virginem.*
2. *Significatur Virginitas Deiparæ in porta clauſa. Oſtenditur in conglobatis negationibus, quæ in textu ponuntur, & ſpecialiter exprimitur votum Virginitatis eiuſdem: quod ſimiliter oſtenſum eſt in illud Luc.1.* Virum oon eogooſco, *ex Auguſtino, & Hugone Victorino, & aliis.*
3. *Oſtenditur idem ex loco Iſai.7. Expenditur ſignificatio nominis* Alma. *Locus Origenis, & alter Ambroſij.*
4. *Virgo per antonomaſiam clauſa, quia corpore, & ſpiritu Virgo. Cur Angelus ad Virginem legatus, ex Ambroſio.*
5. *Quare Virgo turbata ſit ad ingreſſum Angeli? Nempe quia ſub adoleſcentis ſpecie intrauerat, ex D. Ambroſio, cuius verba ponderantur.*
6. *Cur Virgo concipiendo, & pariendo non fuerit corrupta? Nimirum, quia Dominus ingreſſus eſt ad eam, & egreſſus ex ea. Illuſtratur loco D. Ambroſij, & altero Diui Chryſoſtomi.*
7. *Quomodo apud Patres intelligatur, Chriſtum aperuiſſe vuluam matris? quòd per portam Orientalem non ingrederetur alius à Rege, in nullo templo ſeruatum, vt omnino ſit myſterium legis nouæ. Primus modus reſpondendi non probatur. Adhibetur alius verius, & ingenioſius, quia videlicet ſic verè natus eſt Chriſtus, ac ſi aperuerit vuluam Virginis. Alij explicant, Chriſtum aperuiſſe vuluam matris, vt ſignificaretur eſſe primogenitus. Nota phraſis Scripturæ. Alij aperuiſſe, quia oſtendit matrem non eſſe ſterilem conſueto loquendi more in Scriptura. Hoc modo explicandi Patres.*

Porta Orientalis qua intelligatur.

1. CAp.44. deducitur Vates ad portam Sanctuarij exterioris (ſecundùm Rabbi Dauid) templi, quod reſpectu Sancti Sanctorum appellatur Sanctuarium exterius. Secundùm alios, ad portam atrij Sacerdotum, vbi erat altare holocauſti.

Clauſa poſt ingreſſum gloriæ Dei.

Clauſam cùm dicit, intelligendum, poſtquam per eam ingreſſa eſt gloria Domini; nam antè apertam viderat, & gloriam Domini per eam ingredientem cap.43. verſ.2. textus ita habet, Verſ.1. *Et conuertit me ad viam portæ Sanctuarij exterioris, quæ reſpiciebat ad Orientem, & erat clauſa, & dixit Dominus ad me,* Verſ.2. *Porta hæc clauſa erit: non aperietur, & vir non tranſibit per eam, quoniã Dominus Deus Iſrael ingreſſus eſt per eam; eritq; clauſa Principi.* Verſ.3. *Princeps ipſe ſedebit in ea, vt comedat panem coram Domino.* Quòd Noſter, & Hebræus dicant, *Principi*, &, *Principis*, ſignificatur eo quaſi titulo portam hanc propriam Principis eſſe.

Porta Principis, titulus portæ Orientalis.

Igitur cùm in tota huius templi fabrica, quæ viſa eſt Ezechieli, antiquos ſequuti Patres, Eccleſiæ, quoad ſpiritualia, principatum acceperimus; tum verò maximè Orientalem portam pro præcipua Eccleſiæ parte, hoc eſt, Deipara Virgine Maria, eorundem Patrum veſtigia ſequentes interpretabimur.

Porta Orientalis, Virgo Maria.

2. Mirum ergo eſt, quanto cum applauſu præ-

D.Fern.in Viſ.vet.Teſt.

A dicti Patres excipiant, quæ de hac porta dicuntur in contextu ſacro ad celebrandam Virginitatem & integritatem Virginis ante & poſt partum. Dicitur enim primùm, quòd porta hæc clauſa erit, & non aperietur, & vir non tranſibit per eam. Quæ quidem negationes ita conglobatæ more Scripturæ exaggerant, idque volunt, vt omnino, & omni homini clauſa eſſe intelligatur. In quo Patres Virginitatem Deiparæ à nullo vnquam homine temeratam, eiúſque ſpeciale hac de re votum cum veneratione agnoſcunt.

Sumunt Patres in ea integritatẽ Virginis ante & poſt partum.

Negationes conglobatæ more Scripturæ multum negant.

Quod ipſamet teſtata eſt Gabrieli, cùm ad ipſum conceptus ac partus nuncium grauiſſimè reſpondit: *Virum non cognoſco*, Luc.1.34. Vbi plerique Patres præfa-

Significatur firmum votum Virginitatis, Luc.1.34.

B tum agnoſcunt votum, de nunquam violanda Virginitate. Hugo Victor. in tractatu hac ipſa de re. Quid eſt, inquit, Virum non cognoſco? Nihil aliud quàm propoſitum habeo, virũ non cognoſcendi. Et D. Aug. in lib. de perpetua Virginitate Mariæ, ſic eam inducit loquentem cum Angelo: Vnde erit, inquit, quòd generabo, ſi fiat, vt concipiam intacta, & generem clauſa, indica modum, & paratum inuenies cor meum.

Expreſſit illud Virgo cùm dixit, Virum non cognoſco.

Hug. Victor.

D.Aug.

Agnoſcunt hoc votum Patres.

Apertiùs autem de ſancta Virginitate ad eadẽ verba, *Virum non cognoſco*. Hoc profectò, inquit, non dixiſſet, niſi Deo Virginem ſe antè vouiſſet: ſed quia hoc Iſraëlitarum mores non ferebant, deſponſata eſt Ioſepho, non violenter ablaturo, ſed

C potiùs cõtra violentos cuſtodituro quod illa iam vouerat. Virginitatem ergo dicauit, cùm adhuc quod eſſet acceptura neſciret, vt in terreno mortalíque corpore, cæleſtis vitæ imitatio, voto fieret, non præcepto: amore eligendi, non neceſſitate ſeruiendi.

Ioſeph cuſtos Virginitatis Mariæ.

Et Gregor. Nyſſen. in Orat. de humana Chriſti generatione. *Quoniam virũ non cognoſco;* quia carnem, inquit, Deo conſecratam, tanquam ſanctum aliquod oblatum munus, oportebat intactam, integrámque præſtare.

Greg Nyſ.

Atque hoc ipſum votum verbis illis Mariæ expreſſum ait Aponius lib.4. in Cantica: eſſe vocem illam turturis antea non auditam, de qua Sponſus gaudens Cant.2.12. dixit: *Vox turturis audita eſt in terra noſtra.* Tũ primùm

Apon. Cant.2.12.

D videlicet terrã, quã maledixerat ac execrabatur, noſtram appellans; vt ſibi deinceps ob nuncupatum à Maria Virginitatis votum gratiſſimam declararet.

Terram ſuã dixit Sponſus poſt emiſſum à Virgine votum Virginitatis.

Vnde & Bern. in ſerm. ſuper ſignum magnum, Mariam, ait, in libertate Spiritus, legis Moſaicæ decreta tranſcendentem, illibatam Deo corporis, & ſpiritus ſanctimoniã vouiſſe.

In libertate Spiritus vouit, id eſt, latiùs extendens Spiritus gratiã, quàm illa lege veteri.

Mitto alios Patres: ex dictis enim rectè patet, Ezechielẽ, cùm dixit, *Hæc porta clauſa erit, & non aperietur, & vir non tranſibit per eam*, expreſſiſſe votum de ſeruanda Virginitate mentis, & corporis, quod Virgo breuiùs, & efficaciùs ſignificauit dicens, *Virum non cognoſco.*

3. Afferam & aliũ locum celebrem, qui clauſã

Probatur idem loco Iſaiæ.

E omnino portam egregiè repræſentat. Is eſt Iſai. 7.14. *Propterea dabit Dominus ipſe vobis ſignum: Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel.*

Iſai.7.14.

Nam in Hebræo eſt, *Alma*, quod iuxta proprietatem radicis, idem eſt, atque abſcondita. nam Geneſ.24.16. poſtquam appellauit Rebeccã *Alma*, id eſt, Virginem, addidit, quaſi explicans, *Et incognitam viro.*

Alma, abſcondita, id eſt, Virgo.

Geneſ.24.16.

Imò Aquila vertit eo loco, pro alma, abſolutè, abſconditã, vt omnino ſignificetur hoc vocabulo Virginitas Mariæ illibata: vnde noſter iure reddidit, *Virginem*, quoniam & vox ea nũquã in Scriptura ſumitur pro puella, quæ corrupta pariat, & ſigni nouitas à Deo promiſſa exigit, vt Virgo, & omnino clauſa pepererit. Quæ enim

Vox, Alma, nunquam in Scriptura ſumitur pro puella, quæ corrupta pariat.

Signi noui. tas exigu. vt Virgo pariat.
Origen.

nouitas, ſi puella pariat? At magna erit, ſi pariat Virgo, & clauſa nihilominus permaneat. Vnde Origen. lib. 1. contra Celſum. Viri, ait, magis conuenit gignere Emmanuelem, quod eſt Nobiſcum Deus, mulieri ne more fœminarum grauidæ, an puræ, & caſtæ Virgini? Certè hanc decet parere talem prolem, qua nata dicatur, *Nobiſcũ Deus*. Ita Orig. Vt propterea credi par ſit, ſignu hoc à Deo promiſſum appellaſſe Ambroſium in lib. de fide reſurrectionis, ſignum ſalutis. intellige, non ſolùm publicæ & communis erga totum genus humanum, ſed ſpecialis & ſecretæ erga Deiparam, quæ omnino clauſa peperit.

Solam Virginem decet parere Emmanuelem.
D. Ambroſ.
Virginem parere, ſignum ſalutis, quomodo?

4. Rectè autem hæc reſpondent præſenti vaticinio Ezechielis. Porta hæc, inquit, clauſa erit, & non aperietur, & vir non tranſibit per eã. Quandoquidem ita hoc in Virgine completum eſt, vt propterea quaſi per antonomaſiam appellata ſit clauſa. Quod omnino, id eſt, corpore & ſpiritu, omni virili congreſſui ſeſe clauſerit. Vnde rectè Ambroſ. in illud Luc. 1. *Ingreſſus Angelus ad eã*, &c. Propterea ait Angelo commiſſam legationem ad Virginem, vt ingreſſus ille hominibus ſignificaretur imperuius. Alioqui potuiſſet Deus Prophetã aliquem ad Virginem legare, vt aliis in rebus grauiſſimis cõſueuerat, Ne quo degenere, inquit, deprauaretur affatu, ab Angelo ſalutatur. Videlicet, quia (vt D. Hieronymus ait) Virginitas Angelis cognata eſt, ac adeò bene ſibi cum eis conuenit quaſi eiuſdem ſpeciei cum illis: homines autem, in quibus concupiſcentia regnat, ac ſi alterius ſint naturæ, naturaliter quodammodo auerſatur. Ideo ergo Angelus ſalutat, ne hominis degeneris affatu quauis ratione poſſit adulterari ea puritas, quæ viris omnino clauſa erat.

Virgo Maria, per antonomaſiam clauſa.
D. Ambroſ.
Luc. 1. 28.
Angelus legatur, vt ingreſſus ad Virginem hominibus ſignificetur imperuius.
Affatu humanus degener apud Virginem.
D. Hieron.
Virginitas affatu etiã deprauatur.
Virginitas cognata Angelis.

5. Imò idem Ambroſius ponderans turbationem Virginis ad ingreſſum Angeli, 2. de off. 18. cauſam refert ad ſpeciem adoleſcentis, quam Angelus aſſumpſerat, & Virgo domi ſuæ præter cõſuetudinem expauerat. Salutata, inquit, ab Angelo tacet, & mota eſt ad introitum eius, quia ad virilis ſexus ſpeciem peregrinam turbatur aſpectus Virginis. Et lib. 2. de Virginibus, Gabriel, inquit, vbi reuiſere ſolebat, Mariam inuenit, at illa Angelum, quaſi viri ſpecie mota, trepidauit, & quaſi non incognitum, audito nomine recognouit: ita peregrinata eſt in viro, quæ non eſt peregrinata in Angelo. Hæc Ambroſ. In quibus verbis illud, *Quaſi non incognitum, audito nomine recognouit*, ſignificat Virginem, quæ ad ſpeciem viri trepidanerat, Angelum ſub ea recognouiſſe, cùm is ſtatim addidit: *Ne timeas Maria.* Ex vſu enim audiendi Angelum eo ſe modo vocare ſolitum, deprehendit Gabrielem eſſe: ſicut Magdalena recognouit Chriſtum in horto, cùm priſtino modo eam vocauit Mariam, quaſi enim ad notã vocem accurrit. Sic peregrinata eſt ad ſpeciem viri, non tamen ad vocem, qua illam ex vſu vocare ſolebat. Omnia autem hæc rectè nobis repræſentant Virginem quatenus portam Orientalem, quæ clauſa erat, & non aperiebatur, & vir non tranſibat per eam. Quod verò in contextu legitur:

D. Ambroſ.
Turbatio Virginis ad ſpeciem adoleſcentis quam aſſumpſit Angelus.
Species hominis peregrina Virgini.
Angelum recognouit, cùm eam de more appellauit Mariam.

6. *Quoniam Dominus Deus Iſrael ingreſſus eſt per eam, eritque clauſa Principi*, &c. continet legitimam cauſam, quare Virgo aut concipiendo, aut pariendo, integritatem non amiſerit, *quoniam Dominus Deus Iſrael ingreſſus eſt per eam, eritque clauſa Principi.* Quaſi dicat: Cùm Deus ipſe intrauerit Virginis vterum aſſumpturus carnem, dubium non eſt, quin ingreſſus ipſe, pudoris integritate con-

Legitima cauſa integritatis Mariæ, eſt Deus ipſe intrans in eam.

A ſecratus manſerit, ſimiliter, & egreſſus in partu, & poſt partum. Vnde D. Ambroſ. de inſtitutione Virginis, cap. 7. Quæ eſt hæc porta, inquit, niſi Maria? Ideo clauſa, quia Virgo. Porta igitur Maria, per quam Chriſtus intrauit in hunc mundum, quando Virginali fuſus eſt partu, & genitalia Virginitatis clauſtra non ſoluit. Manſit intemeratum clauſtrum pudoris, & inuiolata integritatis durauere ſignacula, cùm exiret ex Virgine, cuius altitudinem mundus ſuſtinere non poſſet. Hæc Ambroſ. Verè admirabundus, quòd vterus Virginis Deum, quem mundus non ſuſtinet, admiſerit, nihil laxatus, aut perruptus. Quod etiam Chryſoſtomus ſtupet ſuper Pſal. 50. afferens illa verba Pſalmi 103. 32. *Qui reſpicit*
B *terram, & facit eam tremere; qui tangit montes, & fumigant.* O noua res, inquit, & ineffabilis! Lapides conſumuntur, & mater nihil læditur? Montes fumeſcunt, & vterus Virginis geſtat? Ita ibi. Eſt tamen hîc obiectio. Nam porta Orientalis, etſi clauſa ſemper aſſeritur cap. 44. tamen aperiendam monet Propheta cap. 46. quoties ingredi, aut egredi Rex deberet. Et tamen fatendum eſt, vterum Virginis, nec ad ingreſſum Verbi, nec ad egreſſum eius patuiſſe.

D. Ambroſ.
Vterus Virginis Deum, quem mundus non ſuſtinet, comprehendit.
D. Chryſ.
Pſ. 103. 32.

7. Eſt in obiectione magna quædam occaſio ad explicandam illam difficultatem. Quomodo plerique ex Græcis Patribus, & Latini aliqui aſſerant Chriſtum naſcendo vuluam matris aperuiſſe? Epiphan. hæreſ. 78. Hic eſt, inquit, qui verè
C aperuit vterum matris. Similiter Chryſoſtom. Nyſſen. Amphilochius homiliis de Purificatione, Origen. homil. 14. in Lucam, Theoph. Luc. 2. & ex Latinis Ambroſ. Luc. 2. Hieron. 4. contra Pelagianos, & Tertul. in lib. de Carne Chriſti, vbi explicans illud ad Galat. 4. *Factum ex muliere.* Quia agnouit, inquit, ad apertæ vuluæ nuptialem paſſionem. Itaque prædicti Patres de Chriſto ſingulari quadam prærogatiua dictum interpretantur, Exod. 13. 2. & Num. 8. 16. *Omne maſculum adaperiens vuluam Sanctum Domino vocabitur.* Quia in ſola natiuitate Chriſti vulua matris ab eo aperta eſt, cùm cæterarum matrum in conceptione adaperiatur. Videntur autem velle, Ma-
D riam in partu patefactam, more aliarum matrum, ac adeò corruptam, quod eſt contra fidem. Et certè teſtimoniis prædictorum Patrum Caluiniani abutuntur ad aſſerendum, Chriſtum naſcendo abſtuliſſe matri Virginitatem. Reſpondetur inprimis, magno myſterio, quòd hîc Propheta portam Orientalem aſſignauerit Regibus, vt per eam ſoli, & ingredi, & egredi deberent, nunquam in poſterum fuiſſe impletum in aliquo templo; cùm conſtet, per portam Orientalem ſecundi templi, quod poſt hanc Prophetiam ædificatum eſt, non modò Reges, ſed Sacerdotes, ac Leuitas pro-
E miſcuè ſolitos intrare. Vnde colligitur quod Propheta aſſeruit, ſoli Regi aperiendam portam Orientalem, quam viderat, ſublimiorem ſenſum continere, ac de apertione non vera ac reali, quæ nunquam erat futura in templo hoc ſuo, ſed de metaphorica omnino ſumendum eſſe.

Quomodo intelligendum, quod Patres aſſerunt, Chriſtum naſcendo aperuiſſe vuluam matris?
Epiphan.
D. Chryſ.
Nyſſenus.
Amphil.
Origen.
Theoph.
D. Ambroſ.
D. Hieron.
Tertull.
Exod. 13. 2.
Num. 8. 16.
In ſola natiuitate Chriſti vuluam matris apertam, quomodo ſumendum?
Per portam Orientalem ſolos Reges ingredi debere, in nullo templo completum.
Neceſſariò myſterium continere hanc prohibitionem.

Deinde ſunt qui velint prædictos Patres contra Marcioniſtas, qui Chriſto phantaſticum attribuebant corpus, diſputantes, eo quaſi abreptos diſputationis impetu, vt Chriſtum aſſeruerint naſcendo vuluam aperuiſſe, ac adeò veriſſimè etiam quoad hoc, vt cæteros homines natum. Hæc reſponſio potiùs damnat Autores veteres,

Non probatur explicatio ſententia Patrum.

quàm

quàm excuſat; errorem enim eos aſſeruiſſe autumat, ſed quaſi per errorem, & inconſiderantiam. Liberaliùs alij, & ingenioſiùs, Patres illos, cum dixerunt, Chriſtum naſcendo aperuiſſe vuluam Matris, hoc ſolum voluiſſe: Virginem eam concepiſſe, quia filius ex ea prodiens per natiuitatem inuenit eam clauſam. Non ergo volunt Chriſtum reuera vuluam aperuiſſe (ſicut nec alij infantes propriè aperiunt, qui naſcendo, iam matres apertas, ſaltem inchoatè, inueniunt) ſed notatunt adhuc ſingulare diſcrimen inter infantem Chriſtum, ac cæteros: quoniam hi matrum vuluas imperfectè aperiūt: at Chriſtus veriùs aperuit, quia clauſam omnino reperit. Eſt ergo ſenſus, ita ex clauſo prodiit vtero, ac ſi omnino aperuiſſet, vt dicitur Matth. 5. 16. Spiritus ſanctus aperuiſſe cælos, cùm in ſpecie columbæ ſupra Chriſtum apparuit. Nec enim ſenſus eſt, quòd cælos ita aperuerit, ſed quòd tam verè de cælis deſcenderit, quàm ſi verè aperuiſſet illos. Ita Chriſtus naſcendo aperuit vuluam: quia tam verè natus eſt non aperiendo vuluam, quàm ſi verè illam ad

Vera & ſubtilis explicatio.

Ita ex clauſo prodiit vtero, ac ſi omnino aperuiſſet vuluam.

Matt. 5. 16.

A naſcendum aperuiſſet.

Alij quoque ſic interpretantur, Chriſtum aperuiſſe vuluam naſcendo: quia primonatus, ſeu primogenitus erat: nota phraſi in Scriptura, quòd qui primus naſcitur, quaſi viam aliis aperit naſcituris. Sic legem prædictam communes explicant interpretes, *Omne maſculum adaperiens vuluam, Sanctum Domino vocabitur*: id eſt, omnis primogenitus Deo offeretur. Alij denique aperire vuluam accipiunt, pro fœcunditatem matris re ipſa probare, oſtenderéque non eſſe ſterilem, quod facit quiſquis primus naſcitur: ſicut è contrario claudere vuluam ſignificat ſterilem facere, Geneſ. 29.

B 31. & 30. 22. Ita cenſemus intelligendos eſſe Patres illos. Nam cæteros, nempe Ambroſ. Leonem, Gregor. Nyſſen. Gaud. Fulgent. & alios, non oportet explicare, quoniam explicatè aſſerunt Chriſtum clauſis vteri viis exiiſſe. Ad eundem ergo prorſus modum intelligi oportet, Orientalem portam aperiendam eſſe Principi, vt diximus, apertam vuluam naſcente Chriſto.

Aliter explicatur: Aperuit vuluã, quia primogenitus natus.

Alij, aperire vuluam, id eſt, oſtendere fœcunditatem Matris. Claudere vuluam, id eſt, ſterilem facere.

VISIO DECIMANONA,

SORTIS VRBIS, PRINCIPIS, ET POPVLI.

Ezechielis cap. 45.

ARGVMENTVM CAPITIS.

POST deſignationem templi ſequitur deſignatio ciuitatis, & diuiſio terræ, pro Rege ac Tribubus. Prima enim portio Deo cedit, & in hac includitur portio Sacerdotum & Leuitarum; ſecunda ciuitati; tertia Regi; & poſt hanc ſequuntur portiones ſingularum Tribuum, vt in Paraphraſi videbitur; deinde agit de iuſtitia menſurarum, & de menſura primitiarum.

CAPVT XLV. EZECH.

1. CVmque cœperitis terram diuidere ſortitò, ſeparate primitias Domino, ſanctificatum de terra longitudine vigintiquinque millia, & latitudine decem millia: ſanctificatum erit in omni termino eius per circuitum.

PARAPHRASIS.

C 1. *CVm de diuiſione terræ in hæreditate agetur, primas partes dabitis Domino, ſeu prima diuiſio erit Domino aſſignanda; Dei autem arbitrio hæc diuiſio fiet, non vt prima ſub Ioſue, in qua paucioribus minor, pluribus maior data eſt. Aequaliter ergo iuxta Dei beneplacitum diuidetur terra; quæ tamen quia ſermo eſt de hæreditatibus, quæ ſorte diuidi ſolebant, ideo ſortitò facienda dicitur. Leuate ergo, inquit Deus, leuationem primùm Domino; ſeu primas partes Domino, ex more offerentium primitias: nam Sacerdotes primitias offerentes ſolebant in altum manipulos leuare; idcirco ex more oblationum ſacrarum, prima diuiſio facienda pro Deo; dicitur ſanctificatum, ſeu res ſanctificata Domino. Prima*

Digitized by Google

2. Et erit ex omni parte ſanctificatum quingentos per quingentos, quadrifariam per circuitum: & quinquaginta cubitis in ſuburbana eius per gyrum.

3. Et à menſura iſta menſurabis longitudinem vigintiquinque millium: & latitudinem decem millium, & in ipſo erit templum, Sanctúmque Sanctorum.

4. Sanctificatum de terra erit Sacerdotibus miniſtris Sanctuarij, qui accedunt ad miniſterium Domini: & erit eis locus in domos, & in Sanctuarium ſanctitatis.

5. Vigintiquinque autem millia longitudinis, & decem millia latitudinis erunt Leuitis, qui miniſtrant domui: ipſi poſſidebunt viginti gazophylacia.

6. Et poſſeſſionem ciuitatis dabitis quinque millia latitudinis, & longitudinis vigintiquinque millia ſecundùm ſeparationem Sanctuarij, omni domui Iſraël.

7. Principi quoque hinc & inde in ſeparationem Sanctuarij, & in poſſeſſionem ciuitatis, contra faciem ſeparationis Sanctuarij, & contra faciem poſſeſſionis vrbis: à latere maris vſque ad mare, & à latere Orientis, vſque ad Orientem: longitudinem autem iuxta vnamquamque partem à termino Occidentali, vſque ad terminum Orientalem,

8. De terra erit ei poſſeſſio in Iſraël: & non depopulabuntur vltrà Principes populum meum: ſed terram dabunt domui Iſraël ſecundùm Tribus eorum.

9. Hæc dicit Dominus Deus: Sufficiat vobis Principes Iſraël: iniquitatem & rapinas

A *igitur pars terræ Domino dicanda continebit in longitudinem vigintiquinque millia calamorum ab Oriente in Occidentem; decem verò millia in latitudinem ab Aquilone in Meridiem. Congruentiùs autem calami ponuntur, non cubiti, cùm agatur de diuiſione agrorum, qui per calamos rectiùs menſurantur. Totum igitur hoc ſpatium erit ſanctum, non quidem vt templum, aut templi peribolus, ſed ita vt terra Sacerdotum, in quorum etiam hæreditatem, & habitationem iubetur fieri hæc prima diuiſio.*

B 2. *Maiori verò ſanctitate erit ſanctum ſpatium, in quo futurum erit templum, quia in Dei habitationem cedet; quingentos autem habebit per ſingula quatuor latera calamos. Eritque inter finem templi, & Sacerdotum habitationem, ſpatium quinquaginta cubitorum per circuitum, in quo, tum reuerentiæ cauſa, tum vt pulchritudo templi magis appareat, nullum erit ædificium; id ſignificat ager ſuburbanus hoc loco.*

3. *Spatio illo maximo menſurato, hoc eſt, longitudinis vigintiquinque millium calamo-*
C *rum, latitudinis decem millium, fiet in medio eius deſignatio templi per quingentos calamos per circuitum in ſingulis lateribus.*

4. *Inſeruiet autem ſpatium totum vigintiquinque millium longitudinis, & decem latitudinis Sacerdotum habitationi, & templo, erítque peculiari ſanctitate ſeparatum à reliqua terra Iudæ.*

5. *Præter ſpatium illud maius Sacerdotibus aſſignatum, per vigintiquinque millia in longitudinem, & decem millia in latitudinem, deſignabitur deinceps æquale ſpatium in habitatio-*
D *nem Leuitarum, quia ſimiliter Domino ſeruiunt, ipſíque poſſidebunt viginti gazophylacia, quæ in eodem ſpatio in eorum gratiam ædificabuntur.*

6. *Poſt portionem verò Sacerdotum, & Leuitarum, quæ ſacra erit, dabitur in poſſeſſionem ciuitatis ſpatium vigintiquinque millium calamorum in longitudinem, & quinque millium in latitudinem.*

7. *Poſt portionem Sacerdotum, & Leuitarum, ac poſt portionem ciuium, erit portio Principis cingens, & veluti vallans ſacras poſſeſſio-*
E *nes, vt eas defendat: non aſſignantur autem limites poſſeſſionis regiæ; probabile eſt, fuiſſe tantam, quanta fuit Sacerdotum, & Leuitarum, alioquin menſuram Propheta poſuiſſet.*

8. *Itaque pars Regis de terra erit, non ex vectigalibus, ne opprimat deinceps populum: factis autem huiuſmodi portionibus, quod reliquum fuerit terræ, populo Iſraëlitico diſtribuetur.*

9. *Hactenus oppreſſiſſe populum meum ſatis vobis, ô Reges; ſeparate terminos veſtros à ter-*

minis

nas intermittite, & iudicium, & iuſtitiam facite, ſeparate confinia veſtra à populo meo, ait Dominus Deus.

A *minis populi, ne poſſeſſionis veſtræ fines in alienas poſſeſſiones irruendo dilatetis, eſtote poſſeſſione veſtra contenti, quandoquidem tanta eſt, quanta vniuſcuiuſlibet Tribus.*

10. Statera iuſta, & ephi iuſtum, & batus iuſtus erit vobis.

10. *Erit ergo in vrbe veſtra præcipua cura Magiſtratuum, vt menſuræ, ac pondera iuſta ſint; nimirum ſtatera, & ephi, & batus.*

11. Ephi, & batus æqualia, & vnius menſuræ erunt, vt capiat decimam partem cori batus, & decimam partem cori ephi: iuxta menſuram cori erit æqua libratio eorum.

11. *Ephi ergo & batus æqualia ſint, in illo aridorum, in hoc liquidorum menſura iuſta erit, ita vt vtrumlibet decimam partem cori contineat, hoc eſt, ephi tria ſata, batus item tria, nam corus triginta continebat.*

12. Siclus autem viginti obolos habet: porro viginti ſicli, & vigintiquinque ſicli, & quindecim ſicli, mnam faciunt.

B 12. *Siclus habet viginti obolos, id eſt, viginti grana ſiliquæ, vt vocant. Viginti autem ſicli, hoc eſt, mna, ſexaginta ſiclos habet, ſecundùm tres alias menſuras, quas in ſe continebat.*

13. Et hæ ſunt primitiæ, quas tolletis: ſextam partem ephi de coro frumenti, & ſextam partem ephi de coro hordei.

13. *Ne autem Sacerdotum auaritia plus iuſto exigat, dabitis certam menſuram, id eſt, pro primitiis cori frumenti ſextam partem ephi, & cori hordei ſextam partem ephi, hoc eſt, ſexageſimam partem cori.*

14. Menſura quoque olei, batus olei, decima pars cori eſt: & decem bati corum faciunt: quia decem bati implent corum.

14. *Lex olei hæc erit, vt detur batus olei, hoc eſt, decima pars cori, qui continet decē batos.* C

15. Et arietem vnum de grege ducentorum de his, quæ nutriunt Iſraël in ſacrificium, & in holocauſtum, & in pacifica, ad expiandum pro eis, ait Dominus Deus.

15. *Qui ducentas oues habuerit, vnam ſacrificabit, eámque ex pinguioribus, ad expiationem peccatorum ſuorum.*

16. Omnis populus terræ tenebitur primitiis his Principi in Iſraël.

16. *Omnes Iudæi dabunt Principi Sacerdotum has primitias, vt ipſe onus ſuſtineat offerendi holocauſta, & libamina in ſolemnitatibus.*

18. Hæc dicit Dominus Deus: In primo menſe, vna menſis, ſumes vitulum de armento immaculatum, & expiabis Sanctuarium.

D 18. *Menſe Martio, qui primus anni menſis, prima eius die, vitulum offeres ad expiationem Sanctuarij.*

19. Et tollet Sacerdos de ſanguine quod erit pro peccato: & ponet in poſtibus domus, & in quatuor angulis crepidinis altaris, & in poſtibus portæ atrij interioris.

19. *Sacerdos verò ſanguine tinget poſtes templi, & quatuor angulos crepidinis altaris, & poſtes atrij interioris. cætera patent.*

COMMENTARIVS.

EX Paraphraſi conſtat, primam deſignationem templi factam per quingentos calamos in quadrum: poſt eiuſmodi deſignationem ſequebatur ager ſuburbanus quinquaginta cubitorum in circuitu, in quo nullum erat ædificium reuerentiæ cauſa. Poſt hos quingentos calamos portio Sacerdotum per viginti millia calamorum in longitudinem, & decem millia in latitudinem: deinde portio Leuitarum eiuſdem magnitudinis. Poſtea ciuitatis, per æquale ſpatium, quoad longitudinem; quoad latitudinem, verò quinque tantùm millia calamorum. Mox Regis, vt apparet, tanta quanta erat Sacerdotum, & Leuitarum. Denique ſingularum Tribuum portiones aſſignatæ ſunt ex reliqua terra. Et de menſurarum, ac primitiarum iuſtitia præcepta dantur. Cùm ergo de templo iam ſuprà dictum ſit ſatis, de cæteris, quæ ad vrbem, & portiones ſpectant, déque iuſtitia menſurarum, & primitiarum differemus.

An hæc vrbs ab Ezechiele viſa vnquam extiterit?

SECTIO I.

1. *Mirum, Autores aliquos ſumere hîc vrbem à Nehemia ædificatam, & præſentis loci, qui de hac vrbe agit, nō curare verba ad vrbis Ezechielis deſignationē.*
2. *Eiſdem argumentis oſtendi debet, eſſe vrbem aliam, ac oſtenſum eſt eſſe aliud templum.*
3. *Reiicitur veterum Hebræorum exiſtimatio de vrbe Zorobabelis, quòd ea fuerit ædificata in ruinis antiquæ vrbis; at hæc Ezechielis minimè: nam in ea templum diſtat ab vrbe, in illa alia eſt intra vrbem.*

4. *Reiicitur maiori iure opinio recentiorum Hebræorum, quod ciuitas Ezechielis ædificanda ſit à Meſſia. Nuſquam in Scriptura habetur, Meſſiam eſſe ædificaturum ciuitatem aliquam.* A

5. *Reiicitur & ſententia Lyrani, quæ vult vrbem eſſe Zorobabelis, ſed non ædificatam cum apparatu Ezechielis, ob peccata populi, quia non poteſt explicare, quomodo templum non ſit à Zorobabele extra vrbem ædificatum, quod hic apud Ezechielem iubetur.*

6. *Significari potius politicum principatum in Eccleſia, iuxta Hieronymum, Gregorium, & alios, ex loco Pſalmi 2. Duplex in Eccleſia principatus colligitur, Eccleſiaſticus, & ſecularis. Quare hic ſoli tantum deſignationes fiant?*

Arguuntur qui vrbem Ezechielis explicant aliunde textu.

1. MIROR Autores aliquos modernos hanc vrbem accipere pro vrbe à Nehemia poſt captiuitatem inſtaurata, ac textu huc penitus omiſſo, vrbis ſtatum ac formam ex 2. Eſdræ concionare. Vnde enim meliùs conſtare potuit ratio vrbis Ezechielis, quàm ex capite hoc 45. Ezechielis, in quo de illa priuatim agit? aut qoid opus fuit interpretem Ezechielis, vrbem eius ex aliorum librorum capitibus exponere, & ne verbum quidem hinc deſumere ad explanationem? B

2 Vt ergo conſtent quæ in re dubia ſeſe offerunt, repetere oportet quæ ſuprà diximus ad caput 40. vbi ſimiliter inueſtigauimus, num templum Ezechielis fuerit idem cum Salomonico? ferè enim eadem argumenta, quæ aliud templom fuiſſe probant, ſimiliter & aliam fuiſſe probant ciuitatem. C

Veterum Hebræorum reiicitur opinio.

3. Veterum ergo Hebræorum primũ illud placitum (hanc ſcilicet vrbem eandem eſſe cum vrbe à Zorobabele condita) eodem argumento concidit, quo & exiſtimatio ſimilis de tẽplo, vt videre eſt citato loco, & maximè ex illo contra ciuitatẽ Zorobabelis; quòd ea inſtaurata fuerit in ipſis ruinis vrbis antiquæ, vt conſtat Nehem. 2. ac adeò templum intra eadem ſpatia vrbis, ſicut antea, fuerat ædificatum. At verò ex cap. 45. conſtat, vrbem diſtare à ſitu templi per multa milliaria, quæ in portionibus Sacerdotum, & Leuitarum interiacent, vt loco iam allegato probatum manet. D

Recentiores Hebræi. *Recentiores Hebræi exploduntur.*

4. Sed & recentiorum Hebræorum peius illud commentum, quod ibidem propoſuimus, ne audiri quidem poteſt: Hanc vrbem Ezechielis non fuiſſe adhuc ædificatam, ſed ædificandam à Meſſia, poſtquam gentes omnes debellauerit. Vnde aiunt IESVM Nazarenum Meſſiam non eſſe, quòd ciuitatem Ezechielis non ædificauerit. Vaniſſimè dictum: nam, vt ſuprà demonſtrauimus, nuſquam reperitur in Scriptura, Meſſiam ædificaturum aliquam ciuitatem corporalem, aut armis viſibilibus orbem eſſe debellaturum, videlicet quòd ſolitum id, & per Alexandros, Pompeios, Scipiones ſactitatum vulgari militandi apparatu, & vt at Chriſtus Optimus Maximus orbem quidem debellauit, & Eccleſiam in eo erexit ſola autoritate prædicationis ſuæ, & vi miraculorum. Quod inauditum, & inuſitatum fuit, & præuiſum quidem à Daniele cap. 2. 34. in lapſu parui lapidis, qui ſtatuæ illius prodigioſæ multiformitatem & apparatum metallorum omnino comminuit, & in montem poſtea creuit, qui totum terrarum orbem occupauit. Quo ſignificatum eſt, vt latè ad eum locum explicabimus, Chriſtum humilitate ſua omnia orbis imperia diſſipaturum, ac pro iis imperium ſuum, nulla vnquam vi delendum, in omnes terræ plagas extenſurum. E

Chriſtus orbem debellauit, & Eccleſiam erexit, autoritate prædicationis, & miraculorum. Dan. 2. 34.

Humilitate ſua regna mundi ſubegit.

5. Nec verò Lyrani ſententia nobis placet, qui, vt eodem loco vidimus, credit, poſſe hanc eandem vrbem intelligi à Zorobabele ædificatam, etſi non ſub ea magnitudine, qua Ezechieli monſtrata eſt: idque ob peccata populi, nam & in captiuitate deſperauit de promiſſione Diuina circa inſtaurationem vrbis, & in Palæſtina accepit vxores alienigenas contra præceptum Domini, 1. Eſdr. 9. 1. Manet nihilominus explicandum Lyrano, quomodo templum intra vrbem ædificatum fuerit à Zorobabele, quod extra illam à Deo iubetur ædificari, vt cap. 45. apparet: Deinde quomodo non ſunt diſtributæ reliquæ portiones, eo modo quo hîc iubentur diſtribui, æquales, ſcilicet, ſingulis Tribubus, cap. 47. 14.

Lyran. *Lyrani ſententia non probatur.*

Templum ædificatur à Zorobabele intra vrbẽ, Ezechielis oſtenditur extra illam.

Quare ſententia vera eſt, hanc vrbem ſignificare ſecularem principatum in Eccleſia, vt affirmant D. Hieronym. in hæc capita, D. Greg. in expoſitione huius Viſionis, Hugo Cardin. Carthuſianus, Maldonatus, & Lyranus, qui relicta priori opinione, ad communem hanc ſe vltrò contulit. Volunt igitur Ezechielem, vt vidit, ſub typo templi, Eccleſiaſticum principatum, Ita ſub typo vrbis ſecolarem aſpexiſſe. Nam vel ob id nihil aliod in hoc capite, quàm ſoli deſignationes prætendit, implendas videlicet in lege gratiæ, iuxta illud Iſaiæ 49. 16. *In manibus meis deſcripſi te: muri tui coram oculis meis*, &c. Conſtat videlicet Eccleſia Chriſti ex vtraque monarchia, Eccleſiaſtica, & ſeculari, quod ſignificauit Regius Vates Pſal. 2. 6. vbi Chriſtus Rex ad literam: *Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius*, id eſt, ſuper Eccleſiam: erat qoippe mons Sion biiugus, & in altero quidem eius colle erat arx, ſeu ciuitas Dauidis; in altero templum: vtrumque enim Magiſtratum, Eccleſiaſticum, & politicum, Eccleſia continet, vt in præſentibus deducemus.

Vrbs Ezechielis ſignificat principatum ſecularem Eccleſiæ. D. Hieron.

Deſignationes ſoli duntaxat vidit Ezechiel, implendas in lege gratia. Iſa. 49. 16.

Chriſtus rex ſuper Sion biiugum, Propter duplicem principatum. Pſal. 2. 6.

De Eccleſiaſtico Principatu.

SECTIO II.

D 1. *Eccleſiaſticus principatus priùs eſſe oſtenditur.*

2. *Quòd templum in medio ædificari iubetur, ſignificatur principatus Eccleſiaſticus, ex more Scripturæ, 3. Reg. 3. Daniel. 4. Ezechiel. 34.*

3. *Eccleſiaſtica reſpublica ſpiritualis à Chriſto fundata. Primum commiſſa Petro, & deinceps ſequentibus Pontificibus, quod probatur.*

4. *Eccleſiaſtica hierarchia in templo, & cæteris portionibus Sacerdotum ad ſimilitudinem cæleſtis hierarchiæ, ex loco Pſal. 10. & ad Hebr. 8. regnum cælorum quomodo dicatur Eccleſia militans?*

5. *Separatio Principatus ſacri, & profani, ex loco 2. Timot. 2. & ex ſententia Nicolai Papæ in epiſtol. ad Michaelem Imperatorem.*

E 6. *Vtrumlibet ius ſine præiudicio alterutrius ſeruari debet, ex illo Chriſti,* Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, &c. *& ad Roman. 13. exemplo Thebanorum ducum apud Maximianum. Ex conſcientia debetur obedientia Regibus, iuxta Paulum loco citato.*

7. *Locus egregius D. Ambroſij aduersùs Principes, qui vſurpare volunt iuriſdictionem Eccleſiaſticam. Alter Gregorij Nazianzeni.*

8. *Licèt in lege naturæ Reges fuerint Sacerdotes, vt Melchiſedech; tamen in lege gratiæ id moris eſſe deſijt. Quod oſtenditur ex loco Nicolai Papæ, & Pſal. 109. Item ex Hoſio.*

9. *Agitur contra Reges aſciſcentes miniſtros Eccleſiaſticos ad gubernacula profana, ex loco Apocalypſis 12.*

1. IPSA

Ordo ædificij vrbis.

1. IPSA deſcriptio à Deo ordinata ſatis oſtendit Eccleſiaſticum principatum eſſe priorem. Nam primùm deſignata eſt portio Sacerdotum, & in medio eius iuſſum eſt ædificari templum; deinde portio Leuitarum, poſtea ciuitatis, mox Principis, denique Tribuum cæterarum. Verſ. 1. *Cùmque cœperitis terram diuidere ſortitò, ſeparate primitias Domino, ſanctificatum de terra, longitudine vigintiquinque millia, & latitudine decem millia. Sanctificatum erit in omni termino eius per circuitum.* Verſ. 3. *Et in ipſo erit templum, Sanctùmque Sanctorum.* Verſ. 4. *Sanctificatum de terra erit Sacerdotibus.* Verſ. 5. *Vigintiquinque millia longitudinis, & decem millia latitudinis erunt Leuitis, &c.*

Templum in medio ſitum innuit, principale eſſe ex more linguæ. 3. Reg. 3. 7.

In medio eſſe, id eſt, principem eſſe. Dan. 4. 7.

2. Nam quòd templum in medio ſitum dicitur, innuit quendam modum principalis poteſtatis, more loquendi Hebræis noto, iuxta illud Salom. 3. Reg. 3. 7. *Et nunc Domine Deus, tu regnare feciſti ſeruum tuum pro Dauid patre meo: ego autem ſum puer paruulus: & ignorans egreſſum, & introitum meum, & ſeruus tuus in medio eſt populi, quem elegiſti,* &c. id eſt, conſtitutus ſum Princeps populi tui electi. Sed & Daniel. 4. 7. explicans Nabuchodonoſor ſomnium arboris quam viderat, ait, *Videbam, & ecce arbor in medio terræ,* &c. qua ſignificabatur is ipſe toti quodammodo terrarum orbi latè dominans, vt interpretes eo loco explicant. Similiter hic præcipit Deus, vt ſibi in medio paretur locus tanquam Principi. Quare & Ezechiel. 34. 24. ait: *Ego paſcam oues meas, & ſuſcitabo ſuper illas paſtorem vnum, qui paſcat eas, ſeruum meum Dauid. Ego Dominus ero eis in Deum: & ſeruus meus Dauid Princeps in medio eorum.* Intelligit Propheta Deum, quatenus Deus eſt, paſcere Eccleſiam ſuam, ſed quia minùs gratum ouibus viſibilibus ſe futurum nouerant, vtpote paſtor inuiſibilis, idcirco ſe ſuſcitaturum, hoc eſt, incarnaturum pollicetur Filium ſuum, qui accommodatè paſcat eas, & ſit Princeps in medio earum, id eſt, familiarem inter eas principem agat.

Chriſti familiaris principatus exprimitur.

Eccleſia, reſpublica à Deo ſpiritualiter adminiſtrata. Ioan. 21. 17.

3. Quo loco notandum eſt ex Prophetæ verbis conſtare, Eccleſiam eſſe Rempublicam, quam Deus, & Chriſtus Optimus Maximus ſpiritualiter paſcit, dirigendo illam ad ſalutem æternam, quem principatum commiſit Petro Chriſtus, Ioan. 21. 17. cùm dixit: *Paſce oues meas.* Manifeſtè autem continuare voluit ſucceſſionem huius Principatus per Petrum, & alios Apoſtolos, & ſequentes Pontifices. Nam, *oues meas*, abſolutè dixit, videlicet, quæ tunc erant, & futuras; manifeſtum autem eſt, Petrum futuras per ſecula conſequentia non potuiſſe per ſe paſcere. *Paſce*, ergo dixit Petro; non quatenus perſona quædam particularis erat, ſed quatenus in ſe ipſo quaſi omnes futuros Pontifices continebat. Vnde illud Auguſtini lib. de paſtor. cap. 13. Inuenio omnes Paſtores hos in vno paſtore, nempe Chriſto, imò verò in ipſo Petro vnitatem commendauit; multi enim erant Apoſtoli; & vni dicitur, *Paſce oues meas.* Sic Auguſtinus. intelligit ergo in vno Petro, quaſi vnitos omnes Apoſtolos, & conſequenter omnes ſummos Pontifices, cùm dixit: *Paſce oues meas.* Non enim per Petrum, & Apoſtolos, plenè prouidebat ouibus ſuis. Vnde & ſerm. 24. de Sanctis, cap. 2. ait idem Auguſt. In vno Petro figurabatur vnitas omnium Paſtorum.

Eius adminiſtratio commiſſa Petro, & ſucceſſoribus Petrus omnes futuros Paſtores in ſe continebat. D. Auguſt.

Vnitas Paſtorum præfigurata in Petro. Similitudo cæleſtis Hierarchiæ.

4. Præterea, quòd Deus parari ſibi ſedem iubeat in medio Sacerdotum, & Leuitarum, ſimilitudinem vult indicare cæleſtis Hierarchiæ:

A vt quemadmodum is in cæleſti ſolio ſedet ſtipatus vndique Angelorum choris, ita in terra ſolium habeat, ipſum videlicet propitiatorium, in quo ſedeat, populúmque ſuum regat, ſtipatus vndique Sacerdotibus, & Leuitis, tanquam Angelis, & adminiſtris imperij ſui. Vnde eſt illud Pſalm. 10. 4. *Dominus in templo ſancto ſuo, Dominus in cœlo ſedes eius.* quaſi velit Propheta innuere conformitatem, & correſpondentiam vtriuſque Dominatus, & Hierarchiæ, cæleſtis videlicet, ac terreſtris; vt ſicut in cæleſti templo ſedet Deus Rex Regum, ac Dominus Dominantium, ita in terreſtri ſedeat dominatione, & imperio ſacro ſublimis, ſimilique Angelorum ſtipatus ſatellitio: nam & Sacerdos Angelus Domini eſt, Malach. B 2. 7. & Paulus ad Hebr. 8. 5. Sacerdotes, ait, vmbræ deſeruire cæleſtium: hoc eſt, ſimili ratione deſeruire in terra, ac cæleſtes illi ſpiritus in cœlo deſeruiunt. Idcirco & Eccleſia noſtra militans ſæpe dicitur in Euangelio, *Regnum cœlorum*: obſeruántque Patres, maximè Auguſtinus; idcirco eſſe, quoniam ad inſtar cæleſtis regni ordinata eſt; nam regni vocabulum diſpoſitionem importat ab vno capite, per intermedias dignitates, vſque ad infimæ plebis homines: & regni cæleſtis comparatio, ſacratiſſimum illum ab æterno Deo per intermedios Angelos, Apoſtolos, Martyres, Confeſſores, Virgines, vſque ad infimum Beatum, indicat ordinem in Eccleſia militante expreſſum C ab eodem Deo per ſummum Pontificem, reliquóſque Epiſcopos, Sacerdotes, Diaconos, Subdiaconos, & reliquos ordines vſque ad infimum.

Pſal. 10. 4. *Conformitas vtriuſque Dominatus, cæleſtis ac terreſtris.*

Malac. 2. 7. ad Hebr. 8. *Sacerdotium terreſtre, vmbra cæleſtis deſeruire, quid ſit? Quare Eccleſia dicitur regnum cœlorum?*

5. Atenim ſeparatio terræ ſacræ à terra profana manifeſtè innuit huius ſacri Principatus ſeparationem à principatu profano. Ex quo primùm ſequitur, iura vtriuſque poteſtatis, Eccleſiaſticæ, & ſecularis, diſtincta eſſe; & ideo Principes in vtraque debere ſe intra ſuæ iuriſdictionis limites continere, vt nec Eccleſiaſticus in ſecularem, nec ſecularis in Eccleſiaſticam iuriſdictionem ſe immittat. Nullus ergo ſit Oſias, qui incenſum ritu Sacerdotali offerre tentet, 2. Paralipom. 26. nullus Saül, qui D moram faciente Samuele ſacrificium offerat, 1. Reg. 13. ne & ille lepra in fronte, & hic peiori lepra frontis, ſtultitia notetur. Sic enim ibi Samuel increpans Saülem, quòd ſacrificare auſus fuerit: *Stultè egiſti.* Non ſit item Sacerdos, aut Epiſcopus, qui poteſtatem laicam vſurpare præſumat, qui aulas Regum ſectetur, qui bella tractet, qui negotiis mūdi ſe implicet relicto grege ſuo. Rectè enim Apoſtolus 2. ad Timoth. 2. 4. *Nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſecularibus, vt ei placeat, cui ſe probauit.* Verbum, *implicat*, in præſenti, vt aliàs ſæpe in ſacris literis, morem, & propoſitum firmum ſignificat, E vt Virgo Deipara, Luc. 1. 34. *Virum non cognoſco;* hoc eſt, ſtatutum habeo non cognoſcere: idque ex voto concepto, vt graues Patres aſſerunt. Sic etiam, qui ſemel ſe cæleſti militiæ addixit, quaſi ſacramento ad eam tenetur, eodémque ſe abſtinere debet ab omnibus negotiis ſecularibus, vt ſoli Deo placeat, cui ſe profeſſione militiæ probauit. Nec enim (vt ait Ambroſ. ad hæc verba) duplicem quis profeſſionem habere conuenit. Et egregiè Nicolaus Papa in epiſtol. ad Michaëlem Imperatorem in hanc rem ita loquitur. Idem mediator Dei & hominum Chriſtus Ieſus ſic actibus propriis, & dignitatibus diſtinctis officia poteſtatis vtriuſque diſcreuit, vt & Chriſtiani

Separatio principatus Eccleſiaſtici à profano.

Iura vtriuſque diuerſa.

Principes vtriuſque ordinis intra ſuos limites ſe contineant. 2. Paral. 26. 1. Reg. 13.

2. Timot. 2. 4.

Luc. 1. 34. *Eccleſiaſticus quaſi ſacramento ſe addixit militia Chriſti.* D. Ambroſ. Nicol. Pap. *Nemo duplicem profeſſionem habeat.*

Quomodo Deus diſcreuit vtranque poteſtatem?

Impera

Digitized by Google

A Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro curſu temporalium rantummodo rerum Imperialibus legibus vterentur. Sic ille.

Cuique ſuũ ius ſeruandum impermixtum. Matth. 22. 21. *Obligatio iuſtitiæ, ad ſeruandum vtrumque ius integrũ.* Rom. 13. 7.

6. Deinde illud quoque ſequitur ex prædicta ſeparatione, quòd cuique ſuum ius ſine præiudicio alterius ſeruare & poſſumus, & debemus. Iuxta illud Chriſti Matth. 22. 21. *Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari; & quæ ſunt Dei, Deo.* Vbi verbum, *reddite,* innuit obligationem iuſtitiæ: quam Paulus quoque expreſſit illo ad Rom. 13. 7 *Reddite ergo omnibus debita, cui vectigal, vectigal; cui tributum, tributum; cui honorem, honorem; cui timorem, timorem.* Quod ſanctè admodum diſtinxiſſe referuntur egregij duces illi Thebanæ legionis Mauritius, B & Exuperius, cùm Maximiano Imperatori ad idola compellenti, reſponderunt: Milites, inquiunt, tui ſumus, ô Imperator, ſed tamen ſerui Chriſti: tibi diſciplinam, & operam debemus militarem; Deo autem debemus obedientiam, & innocentiam. In hoc te ſequi non poſſumus, vt noſtrum abnegemus conditorem. Sic illi.

Milites Imperatoris, & ſerui Chriſti.

Obligatio obedientiæ Chriſtianorũ erga Reges ſuos, eſt ex conſcientia.

Hæc autem obligatio, qua tenentur Regibus ſuis Chriſtiani omnes, non eſt ſolùm ex eo, quia aliter eis reſiſtere non poſſunt, ſed ex conſcientia, vt expreſsè docuit D. Paulus loco citato, aſſignans cauſam, quare ſint tributa reddenda: *Ideo,* inquit, *neceſſitate ſubditi eſtote* (quando aliter communis rerum ſtatus conſiſtere non poteſt, quin Magiſtratus publici iuſtitiam adminiſtrent) *non* C *ſolùm propter iram* (eorundem ſcilicet in delinquentes) *ſed etiam propter conſcientiam. Ideo enim & tributa præſtatis: miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſeruientes.* Quare autem non repugnet, vtrique iuri ſubditum eſſe Chriſtianum, reddit cauſam D. Thom. 2. 2. q. 10. art. 10. quia dominium, inquit, introductum eſt iure humano, diſtinctio autem fidelium, & infidelium eſt ex iure diuino; ius autem diuinum, quod eſt ex gratia, non tollit ius humanum, quod eſt ex naturali ratione. Ita D. Thom.

D. Thom. *Ius diuinum non tollit ius humanum.*

Principes hæreticos iniquiſſimè vendicare ſibi iuriſdictionem ſpiritualem. D. Ambroſ.

7. Ex dictis quoque ſequitur, iniquiſſimè Principes hæreticos vendicare ſibi iuriſdictionem ſpiritualem, quæ immediatè data eſt per D Chriſtum Petro, & ſucceſſoribus eius: quam in rem liberè eſt illud ab Ambroſio dictum in epiſt. 14. aliàs 33. ad Marcellam ſororem. Allegatur, ait, Imperatori licere omnia, ipſius eſſe vniuerſa. Reſpondeo. Noli te grauare, Imperator, vt putes, te in ea, quæ diuina ſunt, imperiale ius habere; noli te extollere, ſed ſi vis diuinitus imperare, eſto Deo ſubditus. Scriptũ eſt, quæ Dei Deo; quæ Cæſaris, Cæſari. Ad Imperatorẽ palatia pertinent, ad Sacerdotem Eccleſia, publicorum tibi mœnium ius commiſſum, non ſacrorum. Sic Ambroſ. Rectè quidem monet Imperatorem, vt ſubdatur Deo, ſi velit diuinitus imperare; nam qui aliter imperare præſumit, diabolicè imperat. Sed & Nazianzeni Gregorij præclara illa eſt ſententia ad E Principes ſuę Diœceſis, Oratione 17. Quid, inquit, vos Principes, & Præfecti? anne liberè loquentem æquo animo feretis? Nam vos quoque lex Chriſti imperio meo ac throno ſubijcit: Imperium enim nos quoque gerimus, addo etiam, præſtantius ac perfectius, niſi verò æquum eſt, ſpiritum carni faſces ſubmittere, & cæleſtia terrenis cedere. Ita ille. Vbi rectè præpoſteram Sugillat in Principe temporali adminiſtrationem ſpiritualem, qualis foret ea, qua ſpiritum caro regeret, aut terra cælum.

In ea, quæ diuina ſũt, imperiale ius nihil poſſe. Imperator diuinitus imperat, ſi Deo ſubditus ſit. Principes hæretici, & Deo non ſubditi, diabolicè imperant. Greg. Naz. *Lex Chriſti ſubijcit Imperatores imperio Epiſcopali. Imperium Epiſcopale præſtantius Imperiali.*

Quòd Reges fuerint Sacerdotes: more gentium introductum, diſſolutum verò lege ſcripta, & gratia. Nicol. Pap.

A 8. Nec obeſt quòd in lege naturæ Reges fuerint Sacerdotes; qualis Melchiſedech: nam id cùm iure gentium, & moribus populorum tantummodo contigerit, ex eadem iuris vi deſiit eſſe in lege ſcripta, & maximè in lege gratiæ, in qua omnium antecedentium legum figuræ completæ ſunt. Quod expreſsè docuit Nicolaus Papa loco citato. Fuerunt, inquit, hæc ante aduentum Chriſti, vt quidam typicè Reges ſimul & Sacerdotes exiſterent, quod ſanctum Melchiſedech fuiſſe ſacra hiſtoria prodit: ſed cùm ad verum ventum eſt; eundem Regem, atque Pontificem eſſe vltrà nec Imperator, nec Pontifex vſurpauit. Sic ille. Optimè quidem: vt ad verum, ſcilicet Melchiſedech; id eſt, Chriſtum, ventum eſt, deſiit typicus B Melchiſedech, & ſi quis alius in vlla lege Rex ſimul, & Sacerdos fuit: ſolus enim Chriſtus expectabatur, qui verus Rex eſſet, & Sacerdos, iuxta Pſalm. 109. 4. in quo Vates Meſſiam Regem celebrat virga dominatrice inſignitum, additque inſuper: *Tu es Sacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech.* Itaque is ſolus verus Melchiſedech, atque, vt ad verum ventum eſt (ait Nicolaus) limes præfixus, & clauſula immiſſa eſt Regibus, & Sacerdotibus, vt qui ampliùs inuaſerit vtrumque ius, non verus, ſed verè fallax, & mendax eſſe intelligatur Melchiſedech. Præclarè Epiſcopus Hoſius, referente Athanaſio in epiſtola ad ſolitarios: ſcribens enim ad Conſtantium Imperatorem, Serua te, inquit, in diem Iudicij purum C Regem, ne te miſceas Eccleſiaſticis. Sic ille. Rex ergo, qui ſe miſcet Eccleſiaſticis, iure dici poteſt impurus, & mixtus Rex.

Aduenienite verò Melchiſedech Chriſto, deſiit typicus.

In vero Melchiſedech limes præfixus Regibus & Sacerdotibus.

Hoſius.

Purus Rex, qui ſe non immiſcet Eccleſiaſticis rebus.

9. Non ſolùm autem Reges probi cauere debent ne ſe immiſceant iuriſdictioni ſpirituali, ſed ne Epiſcopos, alióſve miniſtros Eccleſiaſticos aſciſcant ad tractanda gubernacula profana: id enim eſt ſtellas è cælo detrahere in terram; quod fecit draco ille rufus, hoc eſt, diabolus, cauda ſua trahens in terram tertiam partem ſtellarum, Apocal. 12. 4. quo ſignificari poteſt, præpoſteram eſſe in illis Regibus gubernandi rationem, & non tam iudicio, & maturitate capitis, quàm brutali, & diabolica circumactione, D cùm cæleſtes miniſtros Eccleſiæ ad negotia terrena peragenda trahunt.

Reges ne aſciſcant Epiſcopos ad gubernacula profana. Apocal. 12. 4. *Præpoſtera gubernandi ratio Regũ per Epiſcopos, alióſve Eccleſiaſticos.*

De Principatu ciuili.

SECTIO III.

1. *Homines ex vi creationis habent à Deo ſupremam poteſtatem ciuilis gubernationis, ex eo quòd homo ſit animal ſociabile, & ſocietas conſeruari nequeat ſine poteſtate ſe gubernandi, ſit autem Deus cauſa non mo-* E *dò hominis, ſed rerum omnium, quæ naturam eius conſequuntur.*
2. *Ideo primùm Deo ſedes locatur, ac Sacerdotibus, mox vrbi. Agitur de iuſtitia menſurarum, quæ rempublicam inprimis concernit.*
3. *Sidus Sanctuarij nominatur, non quòd maior, ſed quòd iuſtior. Cur Propheta vnam circumlocutione trium menſurarum explicet?*
4. *Cain in vrbe, quam ædificauit, primus iniuſtas induxit menſuras, referente Ioſepho. Quàm vtilis ſit ciuitatibus æquitas menſurarum, oſtenditur.*

1. Se

1. SEQVITVR Principatus profani ſpecies in portione aſſignata vrbi, & Principi. Primùm dicemus de adminiſtratione vrbis, quæ ſuapte natura prior eſt. Poſt portionem ergo templi ac Sacerdotum, ſequitur portio vrbis. Verſ. 6. *Et poſſeſſionem ciuitatis dabitis quinque millia latitudinis, & longitudinis viginti quinque millia, ſecundum ſeparationem Sanctuarij omni domui Iſrael.* Primum notandum eſt, ex vi creationis hominum, per naturalem conſequutionem ſequi, vt in populum perfectum congregati, habeant à Deo ſupremam poteſtatem ciuilis gubernationis, qua videlicet ſe ipſos gubernent. Nam cùm (vt ait Ariſtoteles) homo ſit animal natura ſua ſociabile, & congregabile, naturalis autem hæc ſocietas ſiue congregatio conſeruari non poſſit abſque adminiſtratione ciuili, neceſſariò quoque illi debet ineſſe poteſtas ad ſe gubernandum. Cùm autem Deus non modò naturæ hominis autor ſit, ſed omnium quoque, quæ naturaliter eam conſequuntur, fit vt ea poteſtas à Deo ſit, non interuentu alicuius aut præcepti, aut reuelationis, ſed conſequutiuè ex ſola vi naturalis creationis. Atque hæc doctrina communis eſt & Theologorum, & Iuriſperitorum. Vnde Vlpianus ad legem 1. ff. de Conſtit. Princip. populum ait, omne ſuum imperium tranſtuliſſe in Principem. Priùs ergo omne imperium fuit penes populum.

Ex vi creationis, populi congregati habent ius gubernandi ſe.

Ariſtot.

Ius & poteſtas gubernandi in populo, eſt à Deo, non per aliquod præceptum, ſed per naturalem conſequutionem.

Vlpianus.

Populus ſuum ius in principes tranſtulit.

2. Quamobrem & Deus (vt eſt in omnibus ordinatiſſimus) collocato templo, ſede videlicet ſua, & portionibus Sacerdotum, ac Leuitarum, qui ſunt ipſius miniſtri, illico poſuit vrbanam ſiue popularem portionem. Addit verò ſtatim de ponderum, ac menſurarum iuſtitia, quia reipublicæ eſt inprimis neceſſaria. *Statera*, inquit, *iuſta, & ephi iuſtum, & batus iuſtus erit vobis. Ephi, & batus æqualia, & vnius menſura erunt, vt capiat decimam partem cori batus, & decimam partem cori ephi: iuxta menſuram cori erit æqua libratio eorum. Siclus autem viginti obolos habet: porro viginti ſicli, & vigintiquinque ſicli, & quindecim ſicli, mnam faciunt.* Ponit Propheta has menſuras ſolùm, vt per eas intelligantur cæteræ. Similiter Amos 8. 4. 5. *Audite qui conteritis pauperes, & deficere facitis egenos terræ, dicentes: Quando tranſibit menſis, & venundabimus merces, & apponemus frumentum, vt imminuamus menſuram, & augeamus ſiclum, & ſupponamus ſtateras doloſas?* pro menſura, quam abſolutè poſuit noſter, eſt in Hebræo, איפה *Epha*, ſeu, *Ephi*.

Idcirco vrbana portio eſt poſt Diuinam, & Sacerdotalē.

Curare menſuras publicas proprium reip.

Amos 8. 4. 5.

3. De ephi, & bato, non eſt, quòd inquiramus: nam eorum rationes explicauit Ezechiel. Hoc ſolum notari debet, ephi eſſe menſuram aridorum, batum liquidorum, corum autem communem aridorum, & liquidorum. Vtrumque ex hoc loco perſpicuum eſt, & ex 3. Reg. 4. 22. & ex cap. 5. 11. Obolus Hebraicè גרה vt Hebræi tradunt, grana ſiliquæ. Similiter Exod. 30. 13. *Siclus viginti obolos habet.* Et cùm ibi agat Moyſes de ſiclo templi, hîc autem Ezechiel de ſiclo publico ſeu vulgari, rectè hinc multi colligunt, ſiclum ſacrum & profanum eiuſdem eſſe menſuræ. Vnde colligitur, verum non eſſe, quod aliqui Autores aſſerunt, ſiclum templi maiorem eſſe, aut minorem. Variè enim in hanc materiam opinantur Lyran. ad vltimum Leu. Pagninus in Theſauro, Vatabl. Exod. 30. & alij. Quod quidem mirum eſt; cùm manifeſtum ſit Exodi illo loco, & hîc apud Ezechielem agi de ſacro & profano ſiclo, & eodem omnino obolorum numero claudi vtrobique. Quòd autem Scriptura toties pro diſcrimine nominet ſiclum Sanctuarij, non eſt, quòd maior ſit, aut minor, ſed quòd iuſtiſſimi fuerit ponderis, vt eſſet inuiolabilis menſura cæterorum; ſicque obuiam iretur auaritiæ diuitum. Sic intelligitur illud Exod. 30. *Hoc autem dabit omnis, qui tranſit ad nomen, dimidium ſicli iuxta menſuram templi. Ad nomen*, aliàs, *ad numerum*, vt intelligantur nominati, ſeu numerati, ad bellum, ſcilicet. Et Leu. vltimo 25. *Omnis æſtimatio ſiclo Sanctuarij ponderabitur.* Vtroque enim loco exigitur ſolùm iuſtitia ſicli profani, ad ſiclum ſacrum. Quod verò addit Propheta hîc de mna, quòd contineat *viginti ſiclos, & vigintiquinque ſiclos, & quindecim ſiclos*, ſignificat, mnam habere ſexaginta ſiclos. Cur autem vſus fuit Propheta ea circumlocutione, rationem reddit Rab. Dauid, quòd mna tres alias menſuras contineret, quarum vna quindecim ſiclos habebat, id eſt, quartam mnæ partem; ſecunda viginti, hoc eſt, tertiam; tertia vigintiquinque, id eſt, tertiam cum duodecima. Et eſt ſermo de mna profana (vt annotat Kimhi) non de ſacra, quæ erat duplo maior mna profana, quia habebat ſiclos centum viginti.

Ephi menſura aridorum, batus liquidorum, corus communis.

3. Reg. 4. 22.

Exod. 30. 13.

Siclus ſacer, & profanus eiuſdem menſuræ.

Lyranus. Pagnin. Vatabl.

Siclum Sanctuarij vocat Scriptura, non quòd maior ſit, ſed quòd iuſtior.

Exod. 30. 13. Leu. 27. 25.

Mna tres menſuras continebat, quod circũlocutione expreſſit Propheta. Mna profana, diuerſa à mna ſacra.

4. Quòd verò in republica magna ſoleat eſſe, in hac menſurarum, & ponderum ratione corruptio, experientia conſtat, ducta etiam à primis illis temporibus. Nam Ioſephus narrat Caio vrbem à ſe conditam eo vel maximè deprauaſſe, quòd pondera, & menſuras iniuſtas excogitauerit. Idem apparet ex vtroque loco illo Ezechielis, & Amos, quos citauimus. E contrario, menſurarum vtilitas ac planè neceſſitas in omni bene conſtituta ciuitate colligitur ex loco Sapientiæ 11. 21. Nam cùm vniuerſam hanc mundi rempublicam conderet Deus, ponderum & menſurarum iuſtitiam ritè ſtatuit. Sic enim ad illum Sapiens: *Omnia in menſura, & numero, & pondere diſpoſuiſti.* Et Ariſtoteles 9. Metaph. quamlibet rempublicam inquit curare debere, vt dimenſiones magnitudinum, & ponderum quantitas, rerúmque humidarum, aridarúmque menſuræ iuſtæ ſint, quòd iis communis vſus humanæ ſocietatis indigeat. Idcirco & Leuit. 19. 35. diſtrictè præcipitur menſurarum, ponderúmque æquitas. *Nolite*, inquit, *facere iniquum aliquid in iudicio, in regula, in pondere, in menſura: ſtatera iuſta, & æqua ſint pondera, iuſtus modius, æquiſque ſextarius: Ego Dominus Deus veſter.* Quæ vltima verba legis ſanctitatem oſtendunt, quam ſcilicet Deus ſuo nomine ratam voluit: eſt enim excellens nomen, יהוה

Caio pondera & menſuras iniuſtas excogitauit.

Sap. 11. 21. Deus primò ponderum & menſurarum iuſtitiam ſanxit.

Ariſtot.

Leuit. 19. 35.

Sanctitas legis de ponderibus, & menſuris.

Vſque adeò autem Deus ponderum, menſurarúmque rationes ſanctas eſſe vult, vt ad eas exigendum ſibi eſſe iudicium affirmet Iſai. 28. 17. *Ponam*, inquit, *in pondere iudicium, & iuſtitiam in menſura*; id eſt, quæ iudicaturus ſum, ac iuſtè de vobis decreturus, ad libram examinabo; & quaſi ad palmos, vel cubitos exigam. Vno verbo, iuſtiſſimè id præſtabo. Quin & Virgilius quaſi æmulatorem veri Dei Iouem fingens Æneid. 12. iudicantem de Turni Æneæque fatis ſic inducit:

Iuppiter ipſe duas æquato examine lances
Suſtinet, & fata imponit diuerſa duorum,
Quem damnet labor, & quo vergat pondere lethum.

Iuſtitiæ quoque ſimulachrum antiquitas ita efforma

Iudicium ſuum ad menſuram exiget Deus. Iſai. 28. 17.

Iuſtitia ſimulachrum cum bilance & gladio.

formabat, vt Virgo videretur bilancem ſiniſtra manu tenens, gladium dextra vibrans. De quo Pierius lib. 42. Hierogly. in gladio. Vnde illud Orphei in Hymnis, vt eſt apud Stobœum, de iuſtitia: O iuſtiſſima Dea mortalibus, beata, optabilis, quæ ſemper iuſtis hominibus propter bonitatem gaudes, veneranda, feliciſſima, glorioſa iuſtitia, quæ pura mente ſemper digna cuique diſtribuis, integra conſcientia fruens: ſemper autem comminuis omnes, quotquot ſtaturam tuam non ſubeunt, ſed vltra ipſam lancibus duris inexplebiliter declinant. Ita apud Orpheum. Qui rectè iuſtitiam exhibet ſtatera inſtructam, & ab ea declinantes in lances duras, hoc eſt, iniuſtas, gladio ſuo non tam vulnerantem, quàm comminuentem.

5. Primitiarum quoque, & ſacrificiorum religionem commendat vrbi. *Et hæ ſunt primitiæ, quas tolletis, ſextam partem ephi de coro frumenti, & ſextam partem ephi de coro hordei*, &c. D. Hieronym. putat hoc loco aſſignari numerum primitiarum, cùm tamen in Pentateucho non fuerit præſcriptus, vt eat obuiam Deus auaritiæ Sacerdotum, qui iuſto plus exigebant in primitias. Declaratur autem, vt ſexageſima pars detur ex fructibus terræ. Nam cùm ephi decima pars eſſet cori, ſexta pars ephi, ſexageſima eſt cori. Confirmat autem id ex Hebræorum traditione, quæ docet, pro primitiis nec minus quàm ſexageſimam, nec plus quàm quadrageſimam partem dari poſſe. Reliquam partem capitis inſumit Vates in commendandis, ac deſignandis ſacrificiis, quæ à populo offerenda erant. Vt vrbem oſtenderet duabus potiſſimùm rebus ſtabiliri, iuſtitia erga homines, pietate erga Deum, illámque exprimi per menſurarum æquitatem, hanc per ſacrificiorum oblationes.

In Pentateucho non præſcribitur numerus primitiarũ. Hic præſcribitur contra auaritiam Sacerdotũ.

Vrbs iuſtitia & pietate ſtabilitur.

De Principatu regali.

SECTIO IV.

1. *Exprimitur ratio poſſeſſionis regiæ in textu.*
2. *In textu manifeſtè videtur, quomodo poteſtas regia à Deo per intermediam poteſtatem ciuilem oriatur. Locus egregius Auguſtini. Expenditur lex 1. ff. de conſtit. Princip.*
3. *Ex loco Deut. 17. colligitur, Deum ſupponere poteſtatem regiam à plebe naſci. Quid ſibi Deus reſeruauerit in conſtitutione Regis facta per populum? Oſtenditur in creatione Saul in Regem.*
4. *Exhortatio ad Reges ſalutaris. Oſtenditur, partes Regis eſſe, protegere Eccleſiam, & ciues.*

1. POST poſſeſſionem templi Sacerdotum, ac vrbis, ſequitur poſſeſſio Principis, vt apparet in Paraphraſi. Verſ. 7. *Principi quoque hinc & inde in ſeparationem Sanctuarij, & in poſſeſſionem ciuitatis contra faciem ſeparationis Sanctuarij, & contra faciem poſſeſſionis vrbis, à latere maris, vſque ad mare, & à latere Orientis vſque ad Orientem. Longitudinis autem iuxta vnamquamque partem, à termino Occidentali, vſque ad terminum Orientalem.*

2. Ex hoc textu manifeſtè colligitur, poteſtatem regiam fluere quidem à Deo, ſed per communitatem intermediam in Reges ipſos. Fitque illud primum, nullum Monarcham, ex communi lege, habere, aut habuiſſe immediatè poteſtatem à Deo. Quæ eſt communis ſententia Theologorum, & Iuriſconſultorum. Nam vt homo quilibet iure naturæ à cuiuſcumque alterius hominis ſeruitute liber eſt, ita hominum quælibet perfecta communitas ſecundum idem ius eandem omnino libertatem habet: nulli enim mortalium dedit Deus poteſtatem in alios homines, ſed ex communi conſenſu ipſimet homines Reges conſtituerunt ſuper ſe. Vnde eſt illud D. Aug. 3. Confeſſ. 8. Generale pactum eſt ſocietatis humanæ, obedire Regibus ſuis. Idem etiam conſtat ex leg. illa 1. ff. de conſtit. Princip. vbi prædictum pactum appellatur, lex regia, quæ ſcilicet de Rege creato per populum ex communi conſenſu lata eſt, vt gloſſa, & Doctores ibi explicant.

Poteſtas regia fluit à Deo per cõmunitatem. Nullus Monarcha ex communi lege habuit poteſtatem à Deo immediatè.

Nulli mortalium dedit Deus poteſtatem in alios homines.

D. Aug. Generale pactum ſocietatis humanæ, obedire Regibus. Lex regia, quæ de rege creato per populum, lata eſt.

3. Deinde illud ſequitur, immediatè quidem prodire à populo regiam poteſtatem, mediatè verò à Deo: quoniam primò Deus illam dedit populo, & populus eam transfudit in Reges. Significatur id loco illo Deuteron. 17. 14. *Cùm ingreſſus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & poſſederis eam, habitaueriſque in illa, & dixeris: Conſtituam ſuper me Regem, ſicut habent omnes per circuitum nationes, eum conſtitues, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum: non poteris alterius gentis hominem facere, qui non ſit frater tuus.* Vbi manifeſtè vides, ſupponere Deum, eſſe poteſtatem in populo creandi Regem, populúmque ipſum re vera illum conſtituere ſuper ſe. Ne autem aberraret in Gentilem aliquem conſtituendum, ac adeò in idololatriam deflueret, vt erat zelotes & æmulator, reſeruauit ſibi perſonæ deſignationem. Nec enim ſatis habuit, ſi præciperet, vt ex ſolis Hebræis eligerent regem: locus enim aperiretur illico variis interpretamentis: ſufficere, ſi aliqua parte Hebræum ſanguinem contingeret: ſi diu inter Hebræos moratus fuiſſet, ſi iunctus diuturna ſocietate, & amicitia, & his ſimilia, quibus legum ſanctitas quotidie non diſpenſatur, ſed diſſipatur: propterea id vnum iudicij ſui eſſe voluit Deus. Huc autem referri debent vnctiones illæ, quæ Deo iubente præmittebantur: erant enim quædam quaſi deſignationes, ſeu promiſſiones, aut prædictiones, quòd Reges conſtituerentur, qui eo modo vngebantur. Vnde illud Samuelis ad Saülem, poſtquam eum vnxit, 1. Reg. 10. 1. *Ecce vnxit te Dominus ſuper hæreditatem ſuam in Principem:* ſcilicet conſtituendum à populo. Nam poſt hanc vnctionem narratur cap. ſeq. *Perrexit,* inquit, *omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi Regem Saul coram Domino.*

Regia poteſtas immediatè prodit à populo, mediatè à Deo. Deut. 17. 14. Lege Dei cautum, ne rex ex altera gente, quam Hebræa crearetur.

Reſeruauit ſibi Deus perſonæ Regis deſignationem.

Ideo iubebat Deus inungere, quos volebat, in Reges. 1. Reg. 10. 1. Inungebat Deus conſtituendum à populo.

4. Rectè ergo Dominus ad Principes: *Separate confinia veſtra.* quaſi dicat: Noueritis quatenus extendatur poteſtas regia: ne irrumpatis in alienos fines, continete vos intra veſtros. Sufficiat vobis hucuſque vexaſſe, & diripuiſſe populum meum. Habetis poſſeſſiones veſtras deſignatas, ne ampliùs grauetis populum tributis. Illud autem veſtri officij eſt, facere iudicium, & iuſtitiam, ac vndique protegere Eccleſiam meam; idcirco enim veſtra portio poſtrema ponitur, & vndique cingens reliquas, tum ſacras, tum profanas, vt intelligatis muneris eſſe veſtri, amplecti quaſi vlnis auxiliariis primùm Sacerdotes, deinde ciues. Certè quidem, ſi hæc per Vatem à Deo pronũciata legerẽt Reges quotidie, curę ſuę rationes optimè adminiſtrarent, ac planè feliciùs agerent: iuxta illud Aug. lib. 15. de Ciuit. cap. 24. Imperatores, inquit, Chriſtianos felices dicimus, ſi iuſtè imperant, ſi ſuam poteſtatem ad Dei cultum maximè dilatandum maieſtati eius famulam faciũt.

Reges vetat Deus transilire fines ſuos.

Aſſignatur portio Regibus ne populum tributis vexent.

Munus Regis, religionem, ac regnum tueri, & amplecti. D. Auguſt. Imperatores Chriſtiani felices, ſi iuſte imperent ac famulentur Deo.

Digitized by Google

VISIO VIGESIMA,

DE EGRESSV AQVARVM E TEMPLO.

Ezechielis cap. 47.

ARGVMENTVM CAPITIS.

A LIMINE Sanctuarij, ac dextro templi latere videt Ezechiel egredientes aquas: quater metitur earum profunditatem: videt ex vtraque parte fluminis arbores; fluménque ipſum ingredi mare mortuum, non tamen æſtuaria: piſcatores denique multos per ripas intuetur.

CAPVT XLVII. EZECH.

A 1. ET conuertit me ad portam domus, & ecce aquæ egrediebantur ſubter limen domus ad Orientem: facies enim domus reſpiciebat ad Orientem: aquæ autem deſcendebant in latus templi dextrum ad Meridiem altaris.

2. Et eduxit me per viam portæ Aquilonis, & conuertit me ad viam foras portam exteriorem, viam, quæ reſpiciebat ad Orientem; & ecce aquæ redundantes à latere dextro.

B 3. Cùm egrederetur vir ad Orientem, qui habebat funiculum in manu ſua, & menſus eſt mille cubitos: & traduxit me per aquam vſque ad talos.

4. Rursúmque menſus eſt mille, & traduxit me per aquam vſque ad genua.

5. Et menſus eſt mille, & traduxit me per aquam vſque ad renes. Et menſus eſt mille, torrentem, quem non potui pertranſire, quoniam intumuerant aquæ profundi C torrentis, qui non poteſt tranſuadari.

6. Et dixit ad me: Certè vidiſti fili hominis. Et eduxit me, & conuertit ad ripam torrentis.

7. Cúmque me conuertiſſem, ecce in ripa torrentis ligna multa nimis ex vtraque parte. D

8. Et ait ad me: Aquæ iſtæ, quæ egrediuntur ad tumulos ſabuli Orientalis, & deſcendunt ad plana deſerti, intrabunt mare, & exibunt, & ſanabuntur aquæ.

9. Et omnis anima viuens, quæ ſerpit, quocunque venerit torrens, viuet: & erunt piſces multi ſatis, poſtquam venerint illuc aquæ

PARAPHRASIS.

1. *COnuerſus ad portam templi vidi de ſub limine portæ Sanctuarij profluere aquam, & de ſub latere (ad verbum ex Hebræo) dextro domus à Meridie altaris; quod latus ingredientibus templum erat ſiniſtrum.*

2. *Eductus autem per portam Aquilonarem atrij interioris, & ſimiliter per Aquilonarem exterioris atrij, veni ad portam exteriorem Orientalem totius templi, ad quam primò deductus fueram; vidíque redundantes aquas, templum quaſi ambientes, & ad portam Orientalem redeuntes.*

3. *Tum vir ille funiculò menſorio menſus eſt mille cubitos per aquæ ſuperficiem. At verò ingredientes comperimus aquam pertingere talos.*

4. *Rurſum menſus eſt mille alios cubitos, & aqua vſque ad genua aſcenderat.*

5. *Tertiò menſus eſt alios mille, & aqua renibus propinquabat: denique menſus eſt alios mille, & vltrà traiicere non potuimus, quia nimiùm intumuerant aquæ: erant enim deinceps aquæ natationis (vt Hebræus ait) hoc eſt, quas nando oportebat ingredi.*

6. *Tum ſocius ille meus: Ergóne, inquit, vidiſti fluminis vada? reduxítque me ad ripam fluminis.*

7. *Conuerſus autem vidi per fluminis ripam arbores plurimas.*

8. *Vidi etiam aquas defluentes tendere, primùm verſus Galilæam, deinde ad plana deſerti, ingredíque mare mortuum, & egredi; ex quo aquæ eius dulces factæ ſunt.*

9. *Imò omnis anima, quam aqua fluminis pertinget, viuificabitur, & erit deinceps in mari magna piſcium fœtura.*

formabat, vt Virgo videretur bilancem ſiniſtra manu tenens, gladium dextra vibrans. De quo Pierius lib. 42. Hierogly. in gladio. Vnde illud Orphei in Hymnis, vt eſt apud Stobæum, de iuſtitia: O iuſtiſſima Dea mortalibus, beata, optabilis, quæ ſemper iuſtis hominibus propter bonitatem gaudes, veneranda, feliciſſima, glorioſa iuſtitia, quæ pura mente ſemper digna cuique diſtribuis, integra conſcientia fruens: ſemper autem comminuis omnes, quotquot ſtateram tuam non ſubeunt, ſed vltra ipſam lancibus duris inexplebiliter declinant. Ita apud Orpheum. Qui rectè iuſtitiam exhibet ſtatera inſtructam, & ab ea declinantes in lances duras, hoc eſt, iniuſtas, gladio ſuo non tam vulnerantem, quàm comminuentem.

5. Primitiarum quoque, & ſacrificiorum religionem commendat vrbi. *Et hæ ſunt primitiæ, quas tolletis, ſextam partem ephi de coro frumenti, & ſextam partem ephi de coro hordei*, &c. D. Hieronym. putat hoc loco aſſignari numerum primitiarum, cùm tamen in Pentateucho non fuerit præſcriptus, vt eat obuiam Deus auaritiæ Sacerdotum, qui iuſto plus exigebant in primitias. Declaratur autem, vt ſexageſima pars detur ex fructibus terræ. Nam cùm ephi decima pars eſſet cori, ſexta pars ephi, ſexageſima eſt cori. Confirmat autem id ex Hebræorum traditione, quæ docet, pro primitiis nec minus quàm ſexageſimam, nec plus quàm quadrageſimam partem dari poſſe. Reliquam partem capitis inſumit Vates in commendandis, ac deſignandis ſacrificiis, quæ à populo offerenda erant. Vt vrbem oſtenderet duabus potiſſimùm rebus ſtabiliri, iuſtitia erga homines, pietate erga Deum, illámque exprimi per menſuratam æquitatem, hanc per ſacrificiorum oblationes.

In Pētateucho non præſcribitur numerus primitiarū. Hic præſcribitur contra auaritiam Sacerdotū.

Vrbs iuſtitia & pietate ſtabilitur.

De Principatu regali.

SECTIO IV.

1. *Exprimitur ratio poſſeſſionis regia in textu.*
2. *In textu manifeſtè videtur, quomodo poteſtas regia à Deo per intermediam poteſtatem ciuilem oriatur. Locus egregius Auguſtini. Expenditur lex.1.ff.de conſtit.Princip.*
3. *Ex loco Deut. 17. colligitur, Deum ſupponere poteſtatem regiam à plebe naſci. Quid ſibi Deus reſeruauerit in conſtitutione Regis facta per populum? Oſtenditur in creatione Saul in Regem.*
4. *Exhortatio ad Reges ſalutaris. Oſtenditur, partes Regis eſſe, protegere Eccleſiam, & ciues.*

1. POST poſſeſſionem templi Sacerdotum, ac vrbis, ſequitur poſſeſſio Principis, vt apparet in Paraphraſi. Verſ. 7. *Principi quoque hinc & inde in ſeparationem Sanctuarij, & in poſſeſſionem ciuitatis contra faciem ſeparationis Sanctuarij, & contra faciem poſſeſſionis vrbis, à latere maris, vſque ad mare, & à latere Orientis vſque ad Orientem. Longitudinis autem iuxta vnamquamque partem, à termino Occidentali, vſque ad terminum Orientalem.*

2. Ex hoc textu manifeſtè colligitur, poteſtatem regiam fluere quidem à Deo, ſed per communitatem intermediam in Reges ipſos. Fitque illud primum, nullum Monarcham, ex communi lege, habere, aut habuiſſe immediatè poteſtatem à Deo. Quæ eſt communis ſententia Theologo-

Poteſtas regia fluit à Deo per cōmunitatem. Nullus Monarcha ex communi lege habuit poteſtatem à Deo immediatè.

A rum, & Iuriſconſultorum. Nam vt homo quilibet iure naturæ à cuiuſcumque alterius hominis ſeruitute liber eſt, ita hominum quælibet perfecta communitas ſecundùm idem ius eandem omnino libertatem habet: nulli enim mortalium dedit Deus poteſtatem in alios homines, ſed ex communi conſenſu ipſimet homines Reges conſtituerunt ſuper ſe. Vnde eſt illud D. Aug. 3. Confeſſ. 8. Generale pactum eſt ſocietatis humanæ, obedire Regibus ſuis. Idem etiam conſtat ex leg. illa 1. ff. de conſtit. Princip. vbi prædictum pactum appellatur, lex regia, quæ ſcilicet de Rege creato per populum ex communi conſenſu lata eſt, vt gloſſa, & Doctores ibi explicant.

Nulli mortalium dedit Deus poteſtatem in alios homines.

D. Aug. Generale pactum ſocietatis humana, obedire Regibus.

Lex regia, quæ de rege creato per populum, lata eſt.

3. Deinde illud ſequitur, immediatè quidem
B prodire à populo regiam poteſtatem, mediatè verò à Deo: quoniam primò Deus illam dedit populo, & populus eam transfudit in Reges. Significatur id loco illo Deuteron. 17.14. *Cùm ingreſſus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & poſſederis eam, habitaueriſque in illa, & dixeris: Conſtituam ſuper me Regem, ſicut habent omnes per circuitum nationes, eum conſtitues, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum: non poteris alterius gentis hominem facere, qui non ſit frater tuus.* Vbi manifeſtè vides, ſupponere Deum, eſſe poteſtatem in populo creandi Regem, populúmque ipſum re vera illum conſtituere ſuper ſe. Ne autem aberraret in Gentilem aliquem conſtituendum, ac adeò in idololatriam deflueret, vt erat zelotes &
C æmulator, reſeruauit ſibi perſonæ deſignationem. Nec enim ſatis habuit, ſi præciperet, vt ex ſolis Hebræis eligerent regem: locus enim aperiretur illico variis interpretamentis: ſufficere, ſi aliqua parte Hebræum ſanguinem contingeret: ſi diu inter Hebræos moratus fuiſſet, ſi iunctus diuturna ſocietate, & amicitia, & his ſimilia, quibus legum ſanctitas quotidie non diſpenſatur, ſed diſſipatur: propterea id vnum iudicij ſui eſſe voluit Deus. Huc autem referri debent vnctiones illæ, quæ Deo iubente præmittebantur: erant enim quædam quaſi deſignationes, ſeu promiſſiones, aut prædictiones, quòd Reges conſtituerentur, qui eo modo vngebantur. Vnde illud Samuelis ad Saülem, poſtquam eum vnxit, 1.
D Reg. 10.1. *Ecce vnxit te Dominus ſuper hæreditatem ſuam in Principem:* ſcilicet conſtituendum à populo. Nam poſt hanc vnctionem narratur cap. ſeq. *Perrexit*, inquit, *omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi Regem Saul coram Domino.*

Regia poteſtas immediatè prodit à populo, mediatè à Deo.

Deut. 17.14. Lege Dei cautum, ne rex ex altera gente, quam Hebræa crearetur.

Reſeruauit ſibi Deus perſonæ Regis deſignationem.

Ideo iubebat Deus inungere, quos volebat, in Reges.

1. Reg. 10.1. Inungebat Deus conſtituendum à populo.

4. Rectè ergo Dominus ad Principes: *Separate confinia veſtra*, quaſi dicat: Noueritis quatenus extendatur poteſtas regia: ne irrumpatis in alienos fines, continete vos intra veſtros. Sufficiat vobis hucuſque vexaſſe, & diripuiſſe populum meum. Habetis poſſeſſiones veſtras deſigna-
E tas, ne ampliùs grauetis populum tributis. Illud autem veſtri officij eſt, facere iudicium, & iuſtitiam, ac vndique protegere Eccleſiam meam; idcirco enim veſtra portio poſtrema ponitur, & vndique cingens reliquas, tum ſacras, tum profanas, vt intelligatis muneris eſſe veſtri, amplecti quaſi vlnis auxiliariis primùm Sacerdotes, deinde ciues. Certè quidem, ſi hæc per Vatem à Deo prōnūciata legerēt Reges quotidie, curę ſuę rationes optimè adminiſtrarent, ac planè feliciùs agerent: iuxta illud Aug. lib. 15. de Ciuit. cap. 24. Imperatores, inquit, Chriſtianos felices dicimus, ſi iuſtè imperant, ſi ſuam poteſtatem ad Dei cultum maximè dilatandum maieſtati eius famulam faciunt.

Reges vetat Deus tranſilire fines ſuos.

Aſſignatur portio Regibus ne populum tributis vexent.

Munus Regis, religionem, ac ciuitatem tueri, & amplecti.

D. Auguſt. Imperatores Chriſtiani felices, ſi iuſtè imperent ac famulentur Deo.

VISIO

VISIO VIGESIMA,

DE EGRESSV AQVARVM E TEMPLO.

Ezechielis cap. 47.

ARGVMENTVM CAPITIS.

A *LIMINE Sanctuarij, ac dextro templi latere videt Ezechiel egredientes aquas: quater metitur earum profunditatem: videt ex vtraque parte fluminis arbores; fluménque ipſum ingredi mare mortuum, non tamen æſtuaria: piſcatores denique multos per ripas intuetur.*

CAPVT XLVII. EZECH.

1. ET conuertit me ad portam domus, & ecce aquæ egrediebantur ſubter limen domus ad Orientem: facies enim domus reſpiciebat ad Orientem: aquæ autem deſcendebant in latus templi dextrum ad Meridiem altaris.

2. Et eduxit me per viam portæ Aquilonis, & conuertit me ad viam foras portam exteriorem, viam, quæ reſpiciebat ad Orientem; & ecce aquæ redundantes à latere dextro.

3. Cùm egrederetur vir ad Orientem, qui habebat funiculum in manu ſua, & menſus eſt mille cubitos: & traduxit me per aquam vſque ad talos.

4. Rursúmque menſus eſt mille, & traduxit me per aquam vſque ad genua.

5. Et menſus eſt mille, & traduxit me per aquam vſque ad renes. Et menſus eſt mille, torrentem, quem non potui pertranſire, quoniam intumuerant aquæ profundi torrentis, qui non poteſt tranſuadari.

6. Et dixit ad me: Certè vidiſti fili hominis. Et eduxit me, & conuertit ad ripam torrentis.

7. Cúmque me conuertiſſem, ecce in ripa torrentis ligna multa nimis ex vtraque parte.

8. Et ait ad me: Aquæ iſtæ, quæ egrediuntur ad tumulos ſabuli Orientalis, & deſcendunt ad plana deſerti, intrabunt mare, & exibunt, & ſanabuntur aquæ.

9. Et omnis anima viuens, quæ ſerpit, quocunque venerit torrens, viuet: & erunt piſces multi ſatis, poſtquam venerint illuc

PARAPHRASIS.

A

1. *CONuerſus ad portam templi vidi de ſub limine portæ Sanctuarij profluere aquam, & de ſub latere (ad verbum ex Hebræo) dextro domus à Meridie altaris; quod latus ingredientibus templum erat ſiniſtrum.*

2. *Eductus autem per portam Aquilonarem atrij interioris, & ſimiliter per Aquilonarem exterioris atrij, veni ad portam exteriorem Orientalem totius templi, ad quam primò ductus fueram; vidíque redundantes aquas, templum quaſi ambientes, & ad portam Orientalem redeuntes.*

B

3. *Tum vir ille funiculo menſorio menſus eſt mille cubitos per aquæ ſuperficiem. At verò ingredientes comperimus aquam pertingere talos.*

4. *Rurſum menſus eſt mille alios cubitos, & aqua vſque ad genua aſcenderat.*

5. *Tertiò menſus eſt alios mille, & aqua renibus propinquabat: denique menſus eſt alios mille, & vltrà traiicere non potuimus, quia nimiùm intumuerant aquæ: erant enim deinceps*

C

aquæ natationis (vt Hebræus ait) hoc eſt, quas nando oportebat ingredi.

6. *Tum ſocius ille meus: Ergóne, inquit, vidiſti fluminis vada? reduxítque me ad ripam fluminis.*

7. *Conuerſus autem vidi per fluminis ripam arbores plurimas.*

D

8. *Vidi etiam aquas defluentes tendere, primùm versùs Galilæam, deinde ad plana deſerti, ingredique mare mortuum, & egredi, ex quo aquæ eius dulces factæ ſunt.*

9. *Imò omnis anima, quam aqua fluminis pertinget, viuificabitur, & erit deinceps in mari magna piſcium fœtura.*

aquæ iſtæ, & ſanabuntur, & viuent omnia, ad quæ venerit torrens. A

10. Et ſtabunt ſuper illas piſcatores, ab Engaddi vſque ad Engallim ſiccatio ſagenarum erit: plurimæ ſpecies erunt piſcium eius, ſicut piſces maris magni, multitudinis nimiæ:

11. In littoribus autem eius, & in paluſtribus non ſanabuntur: quia in ſalinas dabuntur.

12. Et ſuper torrentem orietur in ripis eius ex vtraque parte omne lignum pomiferum: non defluet folium ex eo, & non deficiet fructus eius: per ſingulos menſes afferet primitiua, quia aquæ eius de Sanctuario egredientur: & erunt fructus eius in cibum, & folia eius ad medicinam.

10. *Super torrentem vidi piſcatores multos, tantámque piſcium multitudinem capere, quantam in mari magno capere poſſent. Hæc piſcatio latè tendetur ab Engaddi, vrbe, videlicet, prope mare mortuum, vſque ad Engallim, extremam ſcilicet partem vel ipſius maris mortui, vel terræ Iuda versùs Occaſum. Inter hos terminos magna erit retium extenſio per ripas, vt exſiccari poſſint: erunt autem tot genera piſcium in eiuſmodi torrente, quot ſunt in mari* B *magno Mediterraneo, magno, ſcilicet, comparatione maris mortui.*

11. *Sed non ſanabuntur, aut dulceſcent aquæ, quæ fuerint extra torrentem, & mare. Aeſtuaria ergo, & paluſtria non dulceſcent, ſed in ſalinas euadent.*

12. *At ſuper torrentes, & in ripis eorum arbores erunt, quarum nec defluent folia, nec fructus deficient: nam ſingulis menſibus nouos fru-* C *ctus afferent, quoniam aquæ, quæ de Sanctuario egredientur, earum ſemper circumfluent ſtipites, fructúſque in cibum erunt, folia ad ſanitatem.*

COMMENTARIVS.

PRima erit conſideratio de ſignificatione aquarum egredientium; mox de quadruplici aquarum incremento; poſtea de arboribus ad ripas germinantibus; deinde de termino curſus aquarum, tum de piſcatoribus; denique de paluſtribus, & æſtuariis.

De ſignificatione aquarum è templo egredientium.

SECTIO I.

1. *Quomodo intelligendum, à latere domus profluere aquas? A ſitu templi id deducitur. Myſterium lateris Chriſti.*
2. *Fuerítne percuſſum latus Chriſti dextrum, an ſiniſtrum? Probabilius dextrum, ex præſenti figura, & ex communi pingendi more. Picturam eſſe quandam traditionem in Eccleſia.*
3. *Egreſſum aquæ & ſanguinis è latere Chriſti celebrant Patres. Inprimis Cyrillus Hieroſolymit. quòd ſignificetur duplex Baptiſmus, aquæ & ſanguinis. Concinunt Tertullian. Ruffinus, Hieronym.*
4. *Aqua & ſanguis profluxit, quoniam aqua Baptiſmi habuit efficaciam ex ſanguine Chriſti mortui. Hinc ortum, vt dicatur Eccleſia formata ex latere Chriſti dormientis, ex D. Cypriano, & Tertul.*
5. *Alij intelligunt Baptiſmum, & Euchariſtiam. Chryſoſtomus, & Cyrillus.*
6. *Alius viſum effuſione aquæ, & ſanguinis, ſignificari Sacramenta Eccleſiæ, quæ ideo ex latere Chriſti manaſſe communiter aſſeruntur. Locus Cypriani expenditur.*

1. IN Paraphraſi viſum eſt, quomodo aquæ profluebant à latere domus, quod verſiones etiam determinabunt. Verſ. 1. *Et conuertit me ad portam* D *domus, & ecce aquæ egrediebantur ſubter limen domus ad Orientem: facies enim domus reſpiciebat ad Orientem: aquæ autem deſcendebant in latus templi dextrum ad Meridiem altaris.* Septuaginta pro, *ſubter limen domus; de ſub dio domus.* Hebræ. *de ſub limine domus,* id eſt, de loco, qui erat ſub limine domus. Et quod noſter, *in latus templi dextrum*, Hebræ. *de ſub latere dextro domus à Meridie altaris.* Septuag. *A latere dextro ab Auſtro.* Dextrum verò latus vocat, quod ingredientibus Sanctum Sanctorum ſiniſtrum erat; idque erat Meridianum, quia totum templum ad Orientem reſpiciebat: proinde aqua decurrebat versùs Orientem, vt ſtatim explicat: domum autem vocat Sanctum Sanctorum, vt potior fert opinio.

Varia lectio.

Eiuſmodi aquis ſignificantur aquæ Baptiſmi, à latere Chriſti fluentes.

2. Significabant eiuſmodi aquæ ab oſtio templi ac dextro eius latere profluëtes futuras aquas E Baptiſmi, quæ ex aperto Chriſti latere promanarunt. Vocant enim Patres latus Chriſti ianuam Baptiſmi, & cæterorum Sacramentorum, vt ex ſequentibus apparebit. Fortè autem ob id dicitur à Ioanne militem aperuiſſe, non percuſſiſſe latus Chriſti, quaſi qui oſtium panderet ad egreſſum aquæ, & ſanguinis. Vnde & Auguſt. in Manuali, cap. 23. Longinus (inquit) aperuit mihi latus Chriſti, & ego intraui, & ibi requieſco ſecurus.

Latus Chriſti ianua Baptiſmi & cæterorum Sacramentorum.

Ioan. 19. 34.

Miles aperuit latus, quaſi oſtiũ.

3. Poterit autem hinc duci argumentum, quo probetur dextrum Chriſti latus fuiſſe percuſſum, non ſiniſtrum: iuxta communem pingendi morem, quo in latere Chriſti dextro exprimitur vulnus;

Dextrum Chriſti latus percuſſum, non ſiniſtrum, probabilius eſt.

A nus; quamquam ſiniſtrum fuiſſe perculſum inde coniiciant viri docti, quòd Eua credatur è ſiniſtro latere Adæ formata, ad ſiniſtrum verò latus magis incliner cor ſedes amoris, vt amor, qui inter virum & vxorem intercedere debet, exprimeretur: fuit autem hoc figura formationis Eccleſiæ ex latere Chriſti, quod proinde ſiniſtrum eſſe debuit, vt veritas reſponderet figuræ. Verùm res dubia eſt, an è latere dextro formata ſit Eua; & certius eſt, iuxta peritos anatomiæ, cor in medio pectoris reſidere. Et ex altera parte habemus etiam hanc figuram cum expreſſa commemoratione lateris dextri, ſimul cum pingendi more, qui in Eccleſia habet aliquam autoritatem: eſt enim quaſi

Pingendi mos, quaſi quædam traditio in Eccleſia.

B quædam traditio. Celebrant igitur hoc Patres, inprimis Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi 13.

Cyril. Hier.

Primùm, inquit, mutauit Moyſes flumē in ſanguinem; & Ieſus poſtremò emiſit de latere aquam vnà cum ſanguine: fortaſſe propter duas cædes, alteram iudicantis, alteram verò clamantium, aut propter credentes, & non credentes. Pilatus enim dixit: *Innocens ſum*, & aqua lauit manus: clamantes autem dicebant: *Sanguis eius ſuper nos.* Erant igitur hæc duo de latere, fortaſſis iudicanti, aqua, clamātibus verò, ſanguis. Duplicem cædem vocat Cyrillus; alteram ſcilicet, qua Pilatus cruce occidit Dominum; alteram, qua Iudæi gladio linguæ (vt loquitur Auguſtinus) cùm clamarunt, *Crucifige, crucifige.*

Duplex Chriſti cædes, altera à Pilato, altera à Iudæis.

C Aquam igitur Iudici ſuo dedit ex latere, vt ablueretur; ſanguinem ſitientibus, vt redimerentur. Vlteriùs autem Cyrillus: Ac rurſos, ait, aliter intelligendū: Iudæis quidem ſanguis, Chriſtianis verò aqua: illis quidem tanquam inſidiatoribus, ex ſanguine condemnatio; tibi verò nunc credenti per aquam ſalus. Concinit his Ruffinus in expoſitione ſymboli. Produxit, inquit, aquā, qua credentes diluat; produxit etiam ſanguinem, qui condemnet incredulos. Proſequitur Cyrillus. Aſſignauerunt Patres noſtri & aliam cauſam. Cùm enim duplex ſit Baptiſmi ſalutaris virtus, vt eſt in Euangeliis; vna quidem, quæ baptizatis donatur, per aquam; altera verò ſanctorum Martyrum in perſe-

Ruffinus.
Aqua credentibus, ſanguis incredulis.

D quutionibus per proprium ſanguinem: exiuit de latere ſalutari ſanguis & aqua propter eam, quæ eſſet futura Chriſti confeſſionem, & in Baptiſmo, & in martyrio confirmans gratiam. Ita Cyrillus.

Sanguis, & aqua: ille Martyribus, hæc baptizandis fidelibus.

Duplicem ergo agnoſcit Baptiſmum; alterum aquæ, alterum ſanguinis, & vtrumque ex latere Chriſti per aquam, & ſanguinem profluxiſſe. Sed & Tertul. in lib. de Bapt. Eſt quidem nobis, inquit, ſecundum lauacrum, & ipſum ſanguinis, de quo Dominus; Habeo, inquit, baptiſmo tingi (cùm iam tinctus fuiſſet) venerat enim per aquam & ſanguinem, ſicut Ioannes ſcripſit; vt aqua tingeretur, ſanguine glorificaretur; proinde vt nos faceret aqua vocatos, ſanguine electos. Hos duos Ba-

Duplex Baptiſmus, aquæ, & ſanguinis, ex latere Chriſti.
Tertul.

E ptiſmos de vulnere perfoſſi lateris emiſit. Ita Tertul. Similiter ſentit Ruffinus, vbi proximè. Poteſt, inquit, intelligi, quòd duplicem gratiam Baptiſmi figurauerit; vnam, quæ datur per aquæ Baptiſmum; aliam, quæ per martyrium profuſione ſanguinis quæritur. Idem notauit D. Hieronymus epiſtol. 83. ad Oceanum. Latus, inquit, Chriſti percutitur lancea; & Baptiſmi; atque martyrij pariter ſacramenta fundunrur. Sic Hieronymus. Et Tertul. in lib. de pudicitia. Ex vulnere, inquit, lateris Chriſti aqua, & ſanguis, hoc eſt, vtriuſque lauacri paratura manauit.

Ruffin.
Tertul.

4. Aliter myſterium rimantur Doctores ex illo 1. Ioan. 5. 6. *Hic eſt, qui venit per aquam, & ſanguinem; non in aqua ſolùm, ſed in aqua & ſanguine.* Quaſi diceret; per aquam venit, non qualis fuit in Baptiſmo Ioannis, qui ſolum ſignificabat Baptiſmum Chriſti: ſed per aquam, quæ haberet efficaciam ex ſanguine Chriſti fuſo. Vnde non ſine myſterio aqua prodiit ex latere Chriſti mortui, quia tota efficacia aquæ Baptiſmatis ex Chriſti morte vigorem habet. Vnde illud D. Ambroſij de benedictionibus cap. 4. Aqua ad lauacrum, ſanguis ad pretium. Et hoc eſt fundamentum, quo à Patribus dicitur Eccleſia formata ex latere Chriſti dormientis in Cruce, ad ſimilitudinem Euæ, quæ formata eſt ex latere Adæ dormientis. Cyprianus in lib. de monte Sina, & Sione, Percuſſus, ait, in latere lancea eſt, ſanguiſque aqua miſtus fluebat, vnde ſibi Eccleſiam ſanctam fabricauit. Ita Cyprian. Similiter Tertul. in lib. de Bapt. Somnus Adæ, inquit, mors erat Chriſti dormituri in mortem, vt de iniuria, perinde lateris eius Mater viuentium formaretur Eccleſia. Ita Tertul.

1. Ioa. 5. 6.
Chriſtus venit per aquā & ſanguinē, i. per aquā Baptiſmi ſuo ſanguine efficacē.
Aqua Baptiſmi efficax ex morte Chriſti.
D. Ambroſ.
Aqua ad lauacrum, ſanguis ad pretium.
Cyprian.
Eccleſia formata ex ſanguine lateris Chriſti.
Tertull.

5. Sunt etiam qui per aquam intelligentes Baptiſmum, per ſanguinem intelligunt Euchariſtiam. Vnde eſt illud D. Chryſoſt. ad locum Ioan. 19. Non caſu, inquit, & ſimpliciter hi fontes ſcaturiunt, ſed quoniam ex ambabus Eccleſia conſtituta eſt. Sciunt hoc initiati, per aquam regenerati, ſanguine, & carne nutriti. Hinc myſteria ortum habent, vt quoties ad admirandum calicem accedis, tanquam ab ipſo latere hauriens accedas. Ita Chryſoſtom. Simili ratione Cyrillus Alexandrin. ad eundem Ioannis locum. Illico ſanguinem ſimul atque aquam emiſit benedictionis myſticæ, ac ſancti Baptiſmatis originem quandam, atque primitias. Ita Cyrillus.

Per ſāguinē aliqui intelligunt Euchariſtiam.
D. Chryſ.
Per aquam regeneramur, ſanguine nutrimur.
Cyril. Alex.
Ad calicem Euchariſticum, tanquā ad latus Chriſti.
Aqua & ſanguis, primitia Baptiſmi, & Euchariſtia.

6. Præterea eadem effuſione aquarum, maximè accedente ſanguine, intelliguntur reliqua Sacramenta, quæ ſimiliter ex ſanguine Chriſti efficaciam habent conferendæ ſalutis; ac in Baptiſmo, & Euchariſtia, tanquam in initio, & conſummatione omnis iuſtitiæ comprehenduntur, & ob id ipſum reliqua gratiarum, & cæleſtium donorum profluuia deſignantur. Vnde eſt illud Cypriani ſerm. de reſurrectione Chriſti. De latere tuo (Chriſtum alloquitur) fons egreditur in vitam æternam proſiliens, & de eadem conſubſtantiali origine diuerſis limitibus, aqua & ſanguis emanant, ad complementum perfectionémque totius iuſtitiæ, Sacramenta in perpetuum duratura, & fontis illius vbertas perenni lapſu vniuerſam Eccleſiam rigat, & fœcundat. Ex hoc fonte non ſolùm ablutionis primæ vndas haurimus, ſed & compunctionis, & lacrymarum perennes effluunt riui, miſericordiarum ſuauitas, & totius pietatis affectus. Hæc Cyprian. In cuius verbis notandum, aquam, quæ fluxit à latere Chriſti, non permixtam cum ſanguine fluxiſſe, ſed diſtinctam duobus riuis, idque rurſum duobus modis, vel ſimul per idem vulnus maiori ſanè miraculo ſimul manarunt, ſine permiſtione, vel ita, vt poſt effuſum totum ſanguinem aqua manaret, quod diſtinctioni inſeruit, & myſterio redemptionis conuenit, vt ſcilicet effuſo toto pretio, manaret aqua eo ipſo pretioſa; &, qui ab aquis cœpit, finiret in aquis, vt loquitur Hieronymus, vbi ſuprà.

Aquarum effuſione intelliguntur omnia Sacramenta.
Diuerſis limitibus aqua & ſanguis manāt.
Fons Sacramentorum, quo irrigatur Eccleſia.
Inde & cōpunctionis & lacrymarum perennes riui.
Aqua & ſāguis non permiſti manarunt duobus modis.
Qui ab aquis cœpit creando, finiuit in aquis recreando.
D. Hieron.

De quadruplici aquarum redundantium incremento.

SECTIO II.

1. *Incrementis aquarum Iudæi rerum ſuarum incrementa ſignificari putant; falſò id quidem: nam in peius ſemper ruerunt ex demonſtrata Viſione.*
2. *Potius ſignificari fidei incrementa toto orbe, vt res ipſa oſtendit. Expenditur locus Actor. 10. & iſte Prophetæ illuſtrat Ambroſius.*
3. *Primùm aqua talos ſolùm pertingens, & poſtea paulatim inundans, ſignificat Eccleſiam à paruis principiis ortam in immenſum creuiſſe. Oſtenditur ex figura 3. Reg. genua ſuperans, quòd paulatim coëgit genua curuare: renes pertingens, quòd latiùs carnem cœpit conſtringere: denique quòd iam vadari non potuerit, ſed oportuerit nando ſuperari, ſignificat Chriſtianos in Eccleſia quaſi piſces natare. Chriſtiani piſces à Chriſto piſce, ex veterum Annalibus.*
4. *Aliter varia incrementa accipiunt alij, videlicet in incipientibus, proficientibus, & perfectis, quod expenditur, & illuſtratur.*

1. AQVÆ egredientes à limine, & à latere Sanctuarij, ac extra templum effuſæ primùm per mille cubitos menſuratæ, ad talos tantùm pertin-
C gebant, deinde per alios mille ad genua: per alios rurſum ad renes: denique per mille alios iam non poterant tranſuadari, ſed oportebat ob nimiam profunditatem natando ſuperari. Verſ. 3. *Cùm egrederetur vir ad Orientem, qui habebat funiculum in manu ſua, menſus eſt mille cubitos, & traduxit me per aquam vſque ad talos.* Verſ. 4. *Rurſúmque menſus eſt mille, & traduxit me per aquam vſque ad genua.* Verſ. 5. *Et menſus eſt mille, & traduxit me per aquam vſque ad renes. Et menſus eſt mille torrentem, quem non potui pertranſire, quoniam intumuerant aquæ profundi torrentis, qui non poteſt tranſuadari.* Hebr. *aquæ natationis.* hoc eſt, ita profunda, vt non niſi natando ſuperari poſſet. Septuaginta pro, *tranſire fecit me per aquam*
D *vſque ad talos; tranſiuit in aqua aquas remiſſionis.* Putant Iudæi per hoc ſignificari rerum ſuarum incrementa, Prophetámque velle ea paruis eas initiis incredibilem acceſſionẽ adepturas. Hoc iuxta hiſtoriam nullam fidem habere poteſt, quoniam tantum abeſt, vt fœlicitatis Iudaicæ augmenta certò futura prædicentur, vt certò conſtet, res eorum per futura ſecula in peius ſemper fuiſſe prolapſas. Potiùs dicerem repræſentari per hoc incrementa infortuniorum, quæ magis, ac magis inundarunt in eorum rempublicam, vt tandem compulſi fuerint in immenſum pelagus miſeriarũ, quibꝰ planè obruti, ac ſuffocati perierunt.

Varia lectio.

Vana exiſtimatio Iudæorum, de ſuarum rerum incrementis.

Potiùs intelligi poſſunt incrementa infortuniorum Iudæorum.

2. Oportet ergo myſteria proſequi: cúmque ex ſuperiori ſectione conſtet, per aquas egredientes à limine & à latere Sanctuarij ſignificari aquas Baptiſmi à latere Chriſti promanantes, hæc exu-
E berantia earumdem aquarum, repræſentat Baptiſmi, & ex conſequenti fidei Chriſti felicem toto orbe curſum. Quòd autem ſtatim vt egreſſæ ſunt aquæ de templo, exundare cœperunt, oſtendit, illico vt in Iudæis primitiua Eccleſia cœpit, baptiſmales aquas nouis auctibus ingentes quoque effuſas. Vnde illud Actor. 10. 45. *Obſtupuerunt ex Circumciſione fideles, qui venerant cum Petro, quia & in nationes gratia Spiritus ſancti effuſa eſt. Tunc reſpondit Petrus: Nunquid aquam quis prohibere poteſt, vt non*

Baptiſmi, ac fides Chriſti felix toto orbe curſus.

Act. 10. 45. Prima effuſio aquæ Baptiſmi naſcente Eccleſia.

A *baptizentur hi?* Videtur enim Apoſtolus ſatisfacere fidelibus admirantibus effuſionem gratiæ baptiſmalis, etiam in Gentes; quaſi diceret; Quis poteſt prohibere, ſeu continere à curſu ſuo, ab inundatione ſua aquam Baptiſmi? iam exuperat extra Synagogam tanto impetu, vt prohiberi nulla vi poſſit. *Et conuertit me* (inquit Vates) *ad viam foras portam exteriorem. Et ecce aquæ redundantes*, &c. Ecce, quaſi admiratione plenus, quòd aquæ extra clauſtra templi, & omnino foras egreſſæ irent in Orientem pariter & Occidentem. Nam ſunt qui velint, aquam torrentis diuiſam tendere in mare Mediterraneum, quod vergebat ad Occidentem, & in mare vel mortuum, vel etiam ſinum Perſi-
B cum versùs Orientem: quod videbimus Sect. 4. Celebrat hanc effluentiam D. Amb. in ſermon. Dominicæ 6. poſt Pentecoſt. ponderans quomodo in Iordane Chriſtus baptizatus ſit? Non nobis (inquit) Orientalis petenda eſt regio, non fluuius terræ Iudaicæ: vbi enim nunc Chriſtus, ibi quoque Iordanis eſt. Eadem conſecratio, quæ Iordanis flumina benedixit, Occidentis fluenta ſanctificat. Vnde etſi fortè nomen fluuio aliud ſit de ſeculo, ineſt tamen illi myſterium è Iordane. Ita D. Ambroſ.

Foras effuſa aqua Baptiſmi, hoc eſt, in gentes. Iuxta quoſdam aqua diuiſa in Occidentem & Orientẽ. D. Ambroſ. Rabbi Salomon. Rab. Dauid.

3. Iam quid illa quadruplex menſuratio, quidve incrementa illa varia ſibi volunt? Primùm dici poteſt, ſignificari per hoc Eccleſiam è paruis
C initiis in immenſum auctam. Nam etſi exundauit illico, nõ tamen profundo gurgite, ſed ita paruo, vt veſtigio pedis trãſcurri poſſet. Videlicet ab humilitate primùm cœpit, omniúmque Barbarorum veſtigiis, quaſi ſuppoſita, & Tyrannorum omniũ cõculcata eſt pedibus. Communis enim tunc exiſtimatio erat, gentem Chriſtianorum abiectiſſimam eſſe. Quod Quintianus ille Siciliæ Prætor Agathæ Virgini exprobrans ait: *Non te pudet nobili genere natam, humilem & ſeruilem Chriſtianorum vitam gerere?* Sic 3. Reg. 18. 44. vidit puer Eliæ primùm nubeculam illam paruam inſtar humani veſtigij, quæ tamen poſtea aucta paulatim obduxit cælum vndique, & in pluuiam immenſam effuſa eſt; quod Patres accipiunt allegoricè, pro fidei in-
D crementis, quæ ſcilicet à paruis principiis, à veſtigiis, à pedibus hominum eò peruenit, vt totum inundaret orbem. Sic Vates aquam primò vidit humano veſtigio ſuperabilem, Eccleſiam primò humilem, ac verè cuiuſuis pedibus obnoxiam: ſed poſtea vidit eandem aquam ad genua pertingere, quaſi illa ſibi ſubmittens, quòd Eccleſiæ iam creſcenti ac Chriſti nomine amplificato multarum gentium incuruanda eſſent genua. Mox aſcẽdere ad renes, & quaſi conſtringere, quia iam planè auctior cœpit legibus Chriſti coërcere carnem. Denique in immenſum aucta, aqua natationis facta eſt (vt ait Propheta) in qua ſcilicet veſtigia figi nequeunt, ſed omnino oportet nare. Accommodatè ad naturam Chriſtianorum, qui tãquam piſces, in aqua Baptiſmi nati sũt: iuxta illud Tertull. in lib. de Baptiſmo. Serpentes reguli arida ſectãntur, nos
E piſciculi, ſecũdùm ἰχθὺν noſtrum Ieſum Chriſtũ, in aqua naſcimur; nec aliter quàm in aqua permanendo ſalui ſumus. Ita Tertull. Chriſtus à veteribus dictus eſt ἰχθὺς, *piſcis*, iam inde à Sibylla Erythræa, vt refert D. Aug. 18. de Ciuit. cap. 23. Nam ex capitibus carminum eius iuxta Græcum, quæ is Latinè citat, deducitur totum hoc: Ἰησοῦς Χριστὸς θεοῦ υἱὸς σωτήρ; Latinè, *Ieſus Chriſtus Dei filius Saluator;* quorũ nominũ ſi primas literas ex Græco iungas, manet ἰχθὺς, hoc eſt, *piſcis*. In quo nomine (ait Aug.)

Eccleſia à paruis initiis in immenſum aucta.

Primùm omnium tyrannorum conculcata eſt pedibus. Gens Chriſtianorum humilis habita. 3. Reg. 18. 44. *Eccleſia nubecula Eliæ in immenſũ aucta ſimilis.*

Multarum gentium ſibi genua ſubdidit. Eccleſia auctior cœpit legibus coërcere carnem. Chriſtiani tãquã piſces in aqua nati. Tertul.

Chriſtus à veteribus dictus piſcis. D. Auguſt. Sibylla Erythræa. *Sibylla Erythræa carmen, è quo ἰχθὺς.*

myſticè

Quare Chriſtus dictus piſcis.

myſticè intelligitur Chriſtus, eo qoòd in huios mortalitaris abyſſo, velur in aquarum profunditate, viuus, hoc eſt, ſioe peccaro eſſe potuerit. Sic Auguſt. Ad cuius exemplar formati Chriſtiani omnes dicti ſunt piſces, ob liberam nandi facultatem, qua in magna Eccleſiæ abyſſo non modò viuunt, ſed duobus quaſi brachiis, fide videlicet, & charitate, natationem exercent, & ad omnes ſacrorum myſteriorum receſſus quaſi vrinando pernadunt; ac vt verè piſces, non niſi in aqua permanendo (vt Tertullianus loquitur) ſalui ſunt.

Chriſtiani ad myſteriorum profundo natant.

Primi cubiti, infimus Chriſtianorũ ordo, qui ſola mandata ſeruant.

4. Significare etiam poſſunt primi illi mille cubiti infimum Chriſtianorum ordinem, qui incipienrium appellatur, qoòd minore gratiarum copia perfunditur; nempe vſque ad talos, id eſt, donec in ſolis mandatis Dei ambulant, vt Scriptura loqui ſolet. Alij mille denorant eos, qui ad præcepta Domini etiam eius conſilia iungunt, ſed nondum ad perfectionem peruenerunt, & dici ſolent proficientes. Alij mille indicant perfectos, quibus vſque ad lumbos aqua circumfluit, hoc eſt, tantum gratiæ accipiunt à Deo, vt perfectam vitam agere in Eccleſia poſſint ac velint. Mille vltimi Beatorum ſtatum deſignãt, qui tranſuadari noo poteſt: quia oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus iis qoi diliguot illum, Iſai. 64. 4. 1. Corinth. 2. 9. In primo ordine fuit Beata Magdalena, cùm Chriſtum primò adiit, & ſtans retrò lacrymis cœpit rigare pedes eius, Luc. 7. 38. Nam (vt ait D. Aug.) quæ diu malè ambulauerat, veſtigia recta quærebat. Quia verò non ſatis eſt pedum plantas eſſe firmas, ſi genua ipſa labant, in ſecundo ordine illi ſunt, qui iuxta Vatem Pſal. 83. 8. eunt, hoc eſt, proficiunt de virtute in virtutem, ſeu de robore in robur, id eſt, qui in dies fiunt gratia potentiores. In tertio ordine ſunt Apoſtoli, qoi ex præſcripto Domini lumbos habeor præcinctos, zona videlicet iuſtitiæ & perfectionis Euangelicæ: zona qoippe vltimò perficit hominem veſtitum, & iuſtitia omnem, ſuo ambitu, virtutum coronam habens, perficit homioem Euangelicum. In quarto tandem ordine ſunt Beati, qui vt in abyſſum gloriæ cæleſtis ingrediuntur, nando viuunt, nonc intellectum, nunc voluntatem extendentes ad contemplationem, dilectionémque diuinæ pulchritudinis: intumeſcunt enim ibi aquæ profundi torrentis, qui non poteſt modo vllo tranſuadari.

Secundi, qui ad præcepta Domini etiã conſilia addunt, & dicuntur proficientes.

Tertij, perfectos ſignificant.

Vltimi, qui tranſuadari nequeunt, beatos.

Iſai. 64.

1. Cor. 2.

In primo ordine, Magdalena, veſtigiis Saluatoris inhæris.

D. Aug.

In ſecundo, qui proficiũt de virtute in virtutẽ.

In tertio, Apoſtoli lũbos præcincti, id eſt, perfecti.

In quarto, Beati nando viuunt.

Beatitudo tranſuadari non poteſt.

De arboribus, quas per ripas torrentis vidit Propheta.

SECTIO III.

1. *Viſio arborum per ripas torrentis illuſtratur loco Apocal. 22. & altero ex primo Pſal. Item Ieremiæ.*
2. *Locus Apocal. 22. explicatur de cæleſti beatitudine.*
3. *Locus Pſalmi primi declaratur pro homine in hac vita beato.*
4. *Arbores fideles ſunt, & quomodo cætera literæ in eos quadrent, explicatur. Proficere proficiſci eſt in virtutes, ex Bernar. Quid ſit primitiua facere.*
5. *Quare fœcunditatis cauſa attribuatur non tam aquis rigantibus, quàm principio vnde oriebantur. Locus Tertulliani accommodatè à Sanctuario, id eſt, à pectore Chriſti, qui tẽplum Dei erat, aqua Baptiſmi profluxit.*
6. *Quid per folia & fructus intelligat D. Hieron.? Fructus opera bona in cibum quomodo ſint, ex Pſal. 103.*

A 7. *Folia ad ſanitatem verba ſunt ſalutaria, ex loco Pauli 2. Timo. 4. explicante Theodor. Locus alius Luc. 10. de curatione eius qui incidit in latrones, interprete D. Ambroſ.*

D. Fern. in Viſ. vet. Teſt.

1. VIDET Propheta ſuper ripas torrentis, quacumque ibat, ex vtraque parte quãplurimas arbores. Verſ. 7. *Cúmque me conuertiſſem, ecce in ripa torrẽtis ligna multa nimis ex vtraque parte.* Verſ. 12. *Et ſuper torrentem ex vtraque parte omne lignum pomiferũ, non defluet folium ex eo, & nõ deficiet fructus eius. Per ſingulos mẽſes afferet primitiua ſua, quia aqua eius de Sãctuario egredientur: & erunt fructus eius in cibũ, & folia eius ad medicinam.* Hebr. *Et folia eius ad fractionem ſanandam vtile.* Apocalypſ. 22. 2. locus eſt huic reſpondens, vbi Apoſtolus vidit ex vtraqoe parte fluminis vitæ, cryſtallo ſimilis, *lignum vitæ afferens fructus duodecim, per menſes ſingulos reddens fructum ſuum, & folia ligni ad ſanitatem gentium.* Eſt & locus alter ex primo Pſalmo de beato illo, qui eſt *tanquam lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, & folium eius non defluet, & omnia quæcunque faciet* ſemper *proſperabuntur.* Similiter & apud Ierem. cap. 17. 8. *Erit,* inquit, *quaſi lignum, quod tranſplantatur ſuper aquas, quod ad humorem mittit radices ſuas, & non timebit cùm venerit æſtus, & erit folium eius viride, & in tempore ſiccitatis non erit ſolicitum, nec aliquando deſinet facere fructum.*

Varia lectio. Apoc. 22. 2. *Similis locus Apoc. 22. & Pſal. 1. & Ierem. 17.*

Pſal. 1. 1.

Ierem. 17. 8.

2. Et Apoſtolus quidem illo Apocal. loco, ſtatum (vt videtur) beatitudinis cæleſtis repræſentat; in qua fluuius aquæ viuæ ſplendidus tanquam cryſtallus, hoc eſt, gaudium beatificum, viuo planè, nec vnquam intermiſſo curſu fluit. Præterea ob certitudinem, quod vltrà ſit permanſorum, inſtar cryſtalli tranſparentis. Nam inde beati, verè arbores paradiſi cæleſtis, gaudium qoo rigantur, foliis, & fructibus iucundiſſimis exhibent toto anno; duodecies, ſcilicet, reddentes eundem fructum, hoc eſt, nunquam nõ exhibentes gaudium, eadem ſemper iucunditate gratum. Nam cùm gaudium eſſentiale Beatorum idem ſemper ſit, tamen ita ſemper placet, ac ſi nouum ſit, & varium, qood per ſe placere ſolet. Eſt igitur, & ſine ſatietate conſtans, & in ipſa conſtantia delectatione varium. Quin etiam talis eſt huiuſmodi voloptatis natura, vt vel folia eius, vel minimum eius, qoale folium in arbore, ſatis eſſet ad omnes gentes ſanandas, hoc eſt, ad pellendas omnes ægritudioes, ac languores animorum. Quod purpuratus ille Diues in tormentis iacens expreſſit per guttã, quã petiit ad refrigerandã linguam ſuã, Luc. 16. 24.

Loco Apoc. ſtatus beatitudinis ſignificatur.

Gaudium beatificum perpetuum.

Gaudium beatificum in ſua perpetuitate ſemper gratum.

Minimum gaudij beatifici, ſatis foret ad pellendas omnes ægritudines animorum.

Luc. 16. 24.

3. At Vates Regius illo loco Pſ. exprimere inprimis voluit hominem beatum in hac vita, eum aſſerens, qui veluti arbor oõ ſylueſtris, ac ſterilis, ſed hominum induſtria plantata, ſecus decurſus aquarum foliis ſemper vernat, fructum verò ſuo tempore profert. Et rectè id quidem: nam (vt ait Tertull. 2. contra Marcion.) homo noo natura in bonum diſpoſitus eſt, ſed inſtitutione. Fortè enim ideo Deus formato homine, non dixit, quòd eſſet bonus, cùm tamen cæterarum rerum bonitates approbaoerit; videlicet, vt meminiſſet, has ſuas eſſe partes, vt ſe ipſum ſtudio, & exercitatione bonum faceret. Planta igitur cæleſtis cùm ſit homo (ioqnit Alex. Clem. in adhort.) vt cæleſtes quoque virtutum fructus ferat, inotiles vitiorum ſtolones pœnitentiæ ferro circũcidat: arbor enim (vt ait Lyricus) ab ipſo ducit opes aoimúmque ferro. Et, vt rectè Ambroſius io cap. Luc. 7. vnicuiqoe ſua cultura fructus donat. Et D. Chryſoſto. homil. 23.

David beatum in hac vita deſcripſit.

Tertull. *Homo non natura in bonum, ſed inſtitutione diſpoſitus.*

Alexand. Clem.

Horatius.

D. Ambroſ.

Chryſ.

Vnuſquiſque, vt ſe colit, fructus fert.

in varia Matthæi loca. Eſto, inquit, arbuſculæ tuæ diligens cultor, ô homo, arida & infructuoſa reſeca, fructuoſa, etſi luxurient, abſcinde. Vbertate enim germinis, non inani ſpe Dominus delectatur. Suo ergo tempore, vt ſolent arboribus maturos æſtate fructus mittere, ſic homo iam maturus virtutibus, opera bona mittat neceſſe eſt. Rectè enim D. Ambroſ. lib. 3. Hexamer. cap. 11. poſtquam eleganter deſcripſit vitis fœcunditatem. Nec aduertis, inquit, ea his admoneri te, homo, ne immaturos fructus tuos inueniat ſupremus dies, & plenæ tempus ætatis opera immatura dedeceant, &c. Atenim cùm fructus non ſemper, ſed ſuo tantùm tempore, id eſt, cùm opportunum fuerit, ferre debeat, folia tamen habeat neceſſe eſt ſemper viridantia, ac minimè decidua. Et folium eius non defluet; per quod intelligi poſſunt bona verba, quibus homo beatus abundare inprimis debet, vt nunquam in eius ore deficiant, tum ad exhortandum, tum ad conſolandum, tum etiam ad arguendum, qualem ſe Corinthiis exhibuit Paulus cùm dixit: *Os noſtrum patet ad vos, ô Corinthij*, 2. Corint. 6. 11. Ad quæ verba D. Chryſoſtom. Quia ſilere, inquit, non poſſumus. rectè quidem; quaſi velit, non eſſe in poteſtate Apoſtoli, iugem ad eos ſermonis continere curſum. Simile eſt illud D. Petri ad Magiſtratus prohibentes ne docerent, néve loquerentur in nomine Ieſu, Actor. 4. 20. *Non poſſumus*, inquit, *quæ audiuimus, & vidimus non loqui*.

Maturus virtutibus opera bona ferat.
D. Ambroſ.
Plena tempus ætatis opera immatura dedecent.
Bona verba nunquam deficiunt in ore beati hominis.
2. Corint. 6. 11.
D. Chryſ.
Non eſt in poteſtate Apoſtoli iugem ſermonis continere curſum.
Act. 4. 20.

4. Ex dictis locus etiam præſens ex parte patet: nam ligna ſuper torrentem viſa, fideles ſunt dum viuunt in hoc mundo; quòd autem per ſingulos menſes dicantur ferre nouos fructus, ſignificat eorum profectus, quibus de virtute eunt in virtutem, Pſal. 83. 8. Nam (vt ait D. Bern. ſerm. 2. de Natiuitate) proficere, proficiſci eſt. In quo illud latet, quod egregiè huc quadrat: nam ſi proficere, proficiſci eſt, cùm proficiſci, ſit denuo diſcedere ab aliquo loco, ſemper proficere, eſt ſemper denuo quaſi incipere procedere in via Dei, quod ſancti Patres impensè commendant veris fidelibus, qui ad perfectionis culmen ſeriò contendunt, illud crebrò in ore habentes quod ait Dauid Pſal. 76. 11. *Ego dixi, nunc cœpi.* Hinc eſt, quòd ait Propheta, eiuſmodi ligna, quæ vidit ſingulis menſibus primitiua ſua reddere; quod eſt, nouos ſemper fructus facere, & primitiuum feruorem ſemper repetere; non quò tyronis inſtar ſemper imperfectè agat, qui Deo ſeruit, ſed quò magis accendatur ad perfectionem. Incipientibus enim initio conuerſionis ſuæ ſolet Deus plurimum feruoris ingerere, quò, niſi obſtarent inueteratæ conſuetudinis vitia, multum ſanè proficerent. Salubre ergo conſilium eſt prouectioribus in via Dei, vt feruorem quoque illum crebrò repetant: ſic enim proiectis iam decurſu temporis malarum cõſuetudinum ſerupulis, maiorem quotidie ad perfectionem progreſſum facient. Rectè ergo D. Gregor. Moral. lib. 22. cap. 76. Humana mens, inquit, dum igne amoris excoquitur, ſemper in ſe ſeruat claritatem pulchritudinis, quotidiana innouatione feruoris. Neſcit enim mens per torporem veteraſcere, quæ ſtudet per deſiderium ſemper inchoare. Hinc per Paulum dicitur: *Renouamini ſpiritu mentis veſtræ.* Ita Gregor.

Ligna ſuper torrentem, fideles ſunt.
Per ſingulos menſes ferunt fructũ, quia ſemper proficere debent.
Pſal. 83.
D. Bernard.
Proficere quomodo ſit proficiſci.
Denuo ſemper incipiendum bono fideli.
Pſ. 76. 11.
Primitiua reddere, id eſt, primitiuum feruorē repetere.
Incipientibus ſolet Deus plurimum feruoris dare.
D. Gregor.
Quotidiana innouatio feruoris.
ad Epheſ. 4. 23.

5. Iure autem Propheta cauſam perennis huius fœcunditatis attribuit, non tam aquis irrigantibus, quàm principio, vnde egrediuntur. *Quia aqua*, inquit, *eius de Sanctuario egrediuntur.* Si enim aqua Baptiſmi per ſe ſumatur, nullam habet virtutem ad fœcundandas, & ſanctificandas animas, ſed à Sanctuario, hoc eſt, à Spiritu ſancto totius ſanctitatis fonte id mutuatur. Nam propterea Dominus Ioan. 3. 5. ait: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei.* Vnde eſt illud rectè à Tertulliano deductum ab illo Geneſ. 1. 2. *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas*, in lib. de Baptiſmo. Aqua, inquit, prima ſedes Spiritus Domini. Ita de ſancto ſanctificata natura aquarum, & ſanctificare concepit. Ita Tertul. Accommodatiùs tamen ad ea, quæ diximus, Sanctuarium hîc intelligitur Chriſti pectus, è quo per latus apertum exiuit ſanguis & aqua. Erat enim corpus Chriſti templum Dei, iuxta illud Ioan. 2. 19. *Soluite templum hoc.* At verò pectus ſiue cor ipſius erat veluti Sanctuarium, è quo Baptiſmi aqua manauit, vt ſect. 1. diximus.

Cauſa fœcunditatis eſt principium, è quo aqua egrediuntur.
A Sanctuario, hoc eſt, à Spiritu ſancto oritur fœcunditas.
Ioan. 3. 5.
Tertull.
Geneſ. 1. 2.
Aqua Baptiſmi de ſancto ſanctificare concepit.
Sanctuariũ, Chriſti pectus.

6. Illud verò, *Et erunt fructus eius in cibum, & folia eius ad medicinam*, ſubtiliter à D. Hieronymo exponitur pro Scriptura ſacra, in qua hiſtoricus ſenſus in cibum eſt, quia eo fides nutritur: allegoricus & myſticus in medicinam, quia per eum prauis motibus medetur Deus. Verùm cùm per ligna fideles accipiamus, fructus bona eorum opera, folia verò verba ſunt, vt ſuprà dictum eſt. Et fructus quidem operum in cibum dicuntur eſſe, quoniam eis nutriuntur fideles. In illo Pſal. 103. 3. *De fructu operum tuorum ſatiabitur terra*, loquitur Vates de Sapientia Dei, per quam facta ſunt omnia, & eam quidem prædicit, poſtquam induerit carnem, tanquam verè lignum vitæ, ſatiaturam eſſe operum ſuorum fructibus omnem terram. Vult autem Dominus, nos quoque fructibus noſtris prodeſſe mundo: ideo namque plantauit nos ad ripas fluminis ſui, loco videlicet irriguo, ac fœcundo. Cauendum autem (ait D. Ambroſ. Luc. 13. 8.) ne fœcundum Eccleſiæ locum vacui meritis occupemus. At verò folia ad ſanitatem gentium ſunt, quoniam per illa fideles inuicem prodeſſe debent, maximè verò ij, qui ſunt in Eccleſia Doctores, aut ex ſtatu vitæ ad ædificandum alios expoſiti, idque tum bonis operibus, tum bonis ſermonibus. Scitum eſt illud Pauli 2. Timoth. 4. 2. *Argue, obſecra, increpa*; quod quidem à Theodoreto ſic explicatur: Hoc ſolent, inquit, facere docti medici: occultum vitium primùm ſecant, tum acerbioribus vtuntur medicamentis, denique lenia applicant. Eſt igitur redargutio ſimilis ſectioni, increpatio medicamentis auſterioribus, lenibus verò exhortatio. Ita Theod. Vult ergo verba ab Epiſcopo ita doctè componenda, & applicanda, vt variè per ea quaſi medicata, curet fidelium animas. Quod expreſſit D. Ambroſ. Luc. 10. 34. ſuper curatione eius, qui incidit in latrones, quam Samaritanus (quem ait eſſe Dominum Ieſum) oleo, vino, & alligaturis procurauit: *Appropians alligauit vulnera eius, infundens oleum, & vinum.* Multa, inquit, medicamenta habet medicus iſte, quibus ſanare conſueuit: ſermo eius medicamentum eſt: alius ſermo eius conſtringit vulnera; alius fouet oleo; alius infundit vinum. Sic Ambroſius. Quare & D. Baſilius: A colloquiis, inquit, perfectorum ne conuertas animam tuam: verba enim vitæ, verba illorum, & incolumitas animæ. Sic ille. Iure ergo hîc folia

D. Hieron.
Hiſtoricus ſenſus in Scriptura cibus eſt: allegoricus, medicina moribus.
Fructus bona opera, folia verba ſunt.
Pſ. 103. 3.
Chriſtus operum ſuorum fructibus ſatiauit terram.
D. Ambroſ.
Per verba ſua Doctores medeantur mu'tis, & per opera ſacient.
2. Tim. 4. 2.
Theodoret.
Quomodo per verba mederi debeamus.
Verba ſua componat Doctor ad curandum.
D. Ambroſ.
Luc. 10. 34.
Multa medicamenta habet Chriſtus.
D. Baſil.

Verba Dei vim habẽt ad ſanandas animas.

lia dicuntur eſſe ad ſanitatem gentium, quòd verba Dei eiuſmodi vim habeant ad ſanandas animæ ægritudines.

A

Ad quos terminos torrentis curſus peruaſerit, & quid effecerit?

SECTIO IV.

1. *Hebræorum opinio de curſu torrentis, ex loco Zachar. 14.*
2. *Explicatio Maldonati amplior pro ſinu Perſico, & mari Mediterraneo, ex loco Pſal. 71. Illud,* Intrabunt mare, & exibunt, *quomodo explicandum: ex ſanatione aquarum colligitur eſſe mare mortuum.* B
3. *Dilatatio fidei ab Oriente in Occidentem celebrior eſt, ex Pſal. 67. Antichriſtus profligandus à Regibus Orientalibus.*
4. *Aquæ intrabunt, & exibunt duplici ſenſu.*
5. *Quomodo ſanatæ ſint aquæ? in Baptiſmo quidem, quia per contactum carnis Chriſti acceperunt vim ſanctificandi. Locus Auguſtini, ſanationem iſtam factam ad inſtar ſanationis corporalis.*
6. *Vis exprimitur viuificatrix in Baptiſmo per id, quòd piſces victuri dicuntur. Locus Auguſt. & alter Tertul. nec non Hiero. Egregia comparatio cum aquis ſuper quas ferebatur ſpiritus, Geneſ. 1. Quomodo exprimatur ingens Chriſtianorum prouentus.* C

1. SOeivs ille datus Prophetæ explicauit quò tenderet torrens, & eius per loca, quæ alluebat, effectus, vt oſtendimus in Paraphraſi. Sic ergo ad Prophetam, Verſ. 8. *Et ait ad me: Aquæ iſtæ quæ egrediuntur ad tumulos ſabuli Orientalis, & deſcendunt ad plana deſerti, intrabunt mare, & exibunt, & ſanabuntur aquæ.* Verſ. 9. *Et omnis anima viua, quæ ſerpit, quocumque venerit torrens, viuet, & erunt piſces multi ſatis, poſtquam venerint illuc aquæ iſtæ, & ſanabuntur, & viuent omnia, ad quæ venerit torrens.* Septuaginta: *Aquæ iſtæ, quæ egrediuntur in Galilæam, & deſcendunt in Arabiam.* Pro, *anima quæ ſerpit, anima ebullientium.* Antiqua eſt Hebræorum exiſtimatio (vt videre eſt apud Rabb. Salomonem, & Rabb. Dauid, nóſque in ſuperioribus tetigimus) torrentem hunc, qui à limine Sanctuarij prodiiſſe dicitur, in duos fuiſſe diuiſum riuos, quorum vnus in mare Tyberiadis, aut in mare mortuũ (vtrumque erat Orientale) alter in mare Mediterraneum, quod Occidentale eſt, excurreret, ſicut Zachar. 14. 8. dicitur, *Et erit in die illa: Exibunt aquæ viuæ de Ieruſalem: medium earum ad mare Orientale, & medium earum ad mare nouiſſimum.* Per mare Orientale intelligit ibi D. Hieron. mare mortuum: per mare nouiſſimum, mare Mediterraneum. Nouiſſimum vocari putat Ribera, reſpectu maris mortui, quod ingredientibus Iſraëlitis in Palæſtinam primum occurrit. Igitur per tumulos ſabuli Orientalis accipi debet mare Orientale, videlicet, prope mare videre eſt arenæ montes, ac ſabuloſas prominere rupes. Per ſynecdochen ergo intelligitur mare ſabulis clauſum.

Varia lectio. D

Aquam egredientẽ diuiſam in duos riuos, opinantur Hebræi.

Ex loco Zachariæ. Zachar. 14. 8.

D. Hieron.

Ribera. E

Maldona. *Per mare Orientale, intelligi ſinum Perſicum. Maldon.*

2. Amplior quidem ſenſus apparet Maldonato, ſi per mare Orientale hoc loco intelligatur ſinus Perſicus. Nam eo modo magnificentiùs exprimitur propagatio fidei, in Orientem, & Occidentem, ſicut Pſal. 71. 8. dicitur Chriſtus regnaturus *à mari vſque ad mare,* id eſt, ab Occidentali Oceano, vſque ad Orientale. Quo vniuerſale Chriſti imperium deſignatur, vt nihil terræ ſit, quò non extendatur, quaqua terra mari alluitur. Nam propterea ab antiquis Geographis appellatur tota terra, magna Inſula. Fauet huic expoſitioni illa alia, ſuper eo quod ſequitur, *Intrabunt mare, & exibunt,* quod aliqui ſic vertunt, *In mare eductarum aquarum,* hoc eſt, ab orbe ſeiunctum, qualis Oceanus, qui totum orbem circundat, ſicut explicat Rabb. Dauid: phraſis tamen nimis dura, & inuſitata. Meliùs vertit noſter Interpres, *intrabunt, & exibunt.* cuius planus ſenſus; fluent in mare aquæ, & inde refluent. Autoritas quidem Septuaginta, qui Galilæam Orientalem tranſtulerunt, cogit mare aliquod propinquius intelligere, videlicet aut mare Tyberiadis, aut mare mortuum. Et ſanè quod additur de ſanandis aquis, & de piſcium prouentu, ex ingreſſu torrentis in mare, omnino ſumi debet pro mari mortuo ſolùm, quoniam in eo (vt Autores referunt) nulli oriebantur piſces, & aquæ eius amariſſimæ erant, quæ congruenter hic dicuntur ſanatæ ex commiſtione aquarum Sanctuarij, hoc eſt, dulces redditæ.

Pſal. 71. 8.

Vt ſignificetur amplius regnum Chriſti. *Mare eductarum aquarum, hoc eſt, ab orbe terra ſeiunctum.*

B

Ex autoritate 70. mare propinquius intelligitur.

Mare mortuum maximè quadrat.

Aquæ ſanatæ, hoc eſt, dulces redditæ.

3. Significatur ergo primùm fluxus aquæ Baptiſmi per totum orbem, à mari, videlicet, vſque ad mare, accommodato ſenſu ad Palæſtinæ incolas, apud quos ea maria, nempe Mediterraneum, & mortuum, erant familiaria. Rectè autem Occidentis, & Orientis mentio fit in dilatatione Eccleſiæ, quoniam per eum mundi tractum fides Chriſti præcipuè manauit. Nam à Ieruſalem (vbi præcipuè, & ſolenniùs receptum eſt Chriſti regnum, atque cultus) exiit primùm versùs noſtram Europam, Africam, & omnino Aſiæ Occidentalia, reſpectu Ieruſalem, à qua ſolet Scriptura notare regnorum plagas: poſtea ad Orientalia regna procurrens, Meſopotamiam, Chaldæam, Arabiam, Perſiam, Indiam adiit. Hæ namque regiones tardiùs, & minùs vniuerſe, & publicè ſe Chriſto dediderunt. Idcirco Pſalm. 67. 5. primùm Chriſtus inducitur equitans in Occidentem: *Iter facite ei, qui aſcendit ſuper Occaſum;* deinde equitans in Orientem: *Qui aſcendit ſuper cælum cælorum ad Orientem.* Vtrobique verbum eſt equitandi, quo (vt alibi notauimus) ſignificatur metaphoricè præſidentia, gubernatio, regni ſublimitas. Eſtque ſenſus, Chriſtum in Occidentem primùm cum imperio veniſſe, poſtea in Orientem; qui licèt ſeriùs iugum ſubierit, ſaltem quoad integras Monarchias, & earum Principes, qui ne hodie quidem Chriſto colla ſubmittunt, tandem ſubiicient, imò ad finem mundi ſubuenient Eccleſiæ laboranti. Nam Apocalyp. 16. 12. Antichriſtus oſtenditur profligandus à Regibus Orientalibus. *Sextus Angelus* (inquit) *effudit phialam ſuam in flumen illud magnum Euphratem, & ſiccauit aquam eius, vt præpararetur via Regibus ab Ortu ſolis.* Cui myſterio (vt ait Genebrardus) inſeruiunt Portugalenſes, & Caſtellani ſuis nauigationibus, & ſuorum crebra apud eas gentes Euangelij prædicatione.

Fluxus Baptiſmi à mari vſque ad mare.

C

Per Orientem & Occidentem fides Chriſti præcipuè floruit.

Pſal. 67. 5. *Chriſtus equitans in Occidentẽ, & in Orientem.*

D

Apocal. 16, 12. *Antichriſtus oſtenditur profligandus à Regibus Orientalibus.*

E

Portugalenſes & Caſtellani inſeruiunt huic prophetiæ cõplẽdæ.

4. Quod verò de aquis additur, *intrabunt mare, & exibunt,* hoc eſt, fluent illuc, & refluent, ſignificat, non futuram otioſam, ac, vt antea, mortuam aquam, ſed ſub Baptiſmo operatoriam, ac planè viuam exercitatione Chriſtianarum virtutum. Vel meliùs per hunc ingreſſum, & regreſ-

Aqua Baptiſmi operatoria.

Fluxus, & refluxus, ad ſanctificandum, & à ſanctificatione ceſſandum.
Act. 13. 46.

A ſum intelligitur, aquam Baptiſmi, & fidei ablutionem in popolo Iudæorum (qui per mare mortuum deſignatur) ſanctificaſſe, quos diuina præordinatio ſtatuerat, poſtea relicto eodem populo, quòd ſe indignum æterna ſalute faceret, aliò diuertiſſe, hoc eſt, ad Gentes. Iuxta illud Barnabæ, ac Pauli ad Iudæos Euangelium repellentes, Actor. 13. 46. *Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei, ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æterna vitæ, ecce conuertimur ad Gentes.* Ad eundem modum Matth. 10. 13. inſtruens Chriſtus Diſcipulos, quos ad prædicandum mittebat, pacem vt omnibus largiantur præcipit. *Intrantes,* ait, *in domum, ſalutate eam dicentes: Pax huic domui, & ſi quidem fuerit domus illa digna, veniet pax veſtra ſuper* B *eam; ſi autem non fuerit digna, pax veſtra reuertetur ad vos.* Credo Euthymium omnium optimè interpretatum: quaſi iubeat Chriſtus, oblatam Apoſtolos pacem Euangelicam reuocare, quantùm in ipſis eſt, & aliò pergere, videlicet, vt in alios refundant, qui digni ſint. Intrabunt ergo aquæ in mare mortuum, & exibunt, ipſo introitu, & exitu, electorum ac reproborum differentiam præmonſtrantes, quæ his ſubtrahitur, illis infunditur gratia Dei.

Matth. 10. 13.

Introitu & exitu, electorum & reproborum differentia notatur.

Chriſtus tactu ſuæ carnis ſanctificauit aquas Baptiſmi.
D. Ambroſ.

5. Sequitur, *Et ſanabuntur aquæ.* Repræſentat verò id quod veteres Patres in ore habent: Chriſtũ tactu ſuæ mundiſſimæ carnis Baptiſmi aquas C ſanctificaſſe. Ita Ambroſ. lib. 2. in Luc. cap. vltimo. Baptizatus eſt Dominus, non mundari, ſed mundare volens aquas; vt ablutæ per carnem Chriſti, quæ peccatum non cognouit, Baptiſmatis ius haberẽt; hoc eſt, quandam quaſi autoritatem nanciſcerentur ad eluendas peccatorum maculas. Idem argumentum tractat luculenter Auguſtinus ſerm. 36. de Tempore. Filium (inquit) genuit mater, & caſta eſt: Chriſtum vnda lauit, & ſancta eſt: nam ſicut poſt partum glorificata eſt Mariæ caſtificatio, ita poſt Baptiſmum, aquæ eſt purificatio comprobata, niſi quòd penè maiori munere, quàm Maria, vnda ditata eſt: illa enim ſibi tantùm meruit caſtitatem, iſta nobis contulit ſanctificationem: illa meruit ne peccaret, iſta vt D peccata purgaret: illi eſt collata Virginitas, iſti donata fœcunditas. Ita Aug. Similes ſententias reperies apud Epiphanium in Anchorato, Bedam lib. 1. in Luc. cap. 10. Hieronym. ad caput Matth. 3. Rectiſſimè autem Propheta idipſum expreſſit per aquarum ſanationem: nam vt ſanatio non fit per impreſſionem alicuius nouæ qualitatis in corpus ſanatum, ſed tantùm per contemperationem & reductionem humorum ad proportionem debitam corpori: ita caro Chriſti contactu ſuo ſanauit aquas, & ſanctificauit, quatenus eas deputatione quadam reddidit aptas ad ſanctificandum, applicata vera forma Baptiſmi.

Baptiſmatis aqua ius & autoritatem ſanctificandi habet.

Baptiſmalis aquæ, & Virginis Deiparæ comparatio.

S. Epiphan.
Beda.
D. Hieron.

Quomodo ſanatæ ſint aquæ Baptiſmales.

E 6. In eo autem quod ſequitur, *Et omnis anima viuens quæ ſerpit, quocunque venerit torrens, viuet. Et erunt piſces multi ſatis, poſtquam venerint illuc aquæ iſtæ, & ſanabuntur, & viuent omnia, ad quæ venerit torrens.* Primùm notare oportet in Hebræo, אשר ישרוץ *aſcher iiſchretz* ſignificare, tum repere, tum natare, & cùm de aqua, & piſcibus ſermo ſit, pro natatione ſumendum. Significat autem Vates, viuificatricem vim in Baptiſmi aqua futuram poſt primam illam aquæ ſanctificationem. Quod expreſſit Auguſt. tractat. 80. in Ioan. cùm ipſum principium vitæ cor, per aquam Baptiſmi principaliter ablui dicit. Corpus enim, inquit, tangit aqua, & cor abluit. Significatam hanc vim impartiendæ

Vis Baptiſmi viuificatrix.

D. Auguſt.

A vitæ, ait Tertul. lib. de Baptiſmo, in eo, quòd omne viuens in principio mundi ex aqua factum eſt. Primus liquor, ait, quod viueret, edidit, ne mirum ſit in Baptiſmo, ſi aquæ animare nouerunt. Et D. Hieron. in epiſtola ad Oceanum idem figuratum in Spiritu ſancto, cùm initio mundi *ferebatur ſuper aquas* Geneſ. 1. 2. quia naſcentem, inquit, mundum in figura Baptiſmi parturiebat. Sic Hieronym. Mouens eodem diuino Spiritu parturiente naſcituros in Baptiſmo Chriſtianos, piſces multos ſatis, futuros ait, quia multi ſatis erunt fideles, poſtquam per aquam cœperit vigere Baptiſmus. Plinius quidem naturalis hiſtoriæ lib. 2. cap. 2. in mari plura, & maiora animalia B prouenire dicit, quàm in reliquis elementis; cuius rei cauſam aſſignat humoris luxuriam. Hinc eſt quod Exod. 1. 7. vbi noſter: *Filij Iſrael creuerunt, & quaſi germinantes multiplicati ſunt,* iuxta Hebræum dicitur creuiſſe multitudo filiorum Iſraël ad inſtar piſcium ebullientium. Nam eſt verbum, שרץ *ſcharatz,* quod propriè de piſciũ fœtura dicitur, teſte Vatablo loco Exod. citato. Iure ergo magnum hîc Chriſtianorum prouentum vt exprimat Vates, piſces vocat multos ſatis, quòd inſtar piſcium ebullire vbiuis terrarum debeant. Quare autem Chriſtiani dicantur piſces, explicauimus ſuprà.

A principio mundi aquæ animare nouerunt.
D. Hieron.

Geneſ. 1. 2.
Naſcentem mundum Spiritus ſanctus in figura Baptiſmi parturiebat.
Plin.
In mari plura & maiora animalia, & quare.
Exod. 1. 7.

Per piſces exprimit Vates magnum prouentum fidelium.

C

De piſcatoribus viſis ſupra torrentem.

SECTIO V.

1. *Piſcatores Apoſtoli ſunt, Matth. 4. Luc. 5. Eccleſiæ typus.*
2. *Magna ſimilitudo piſcationis & prædicationis, ex Abulenſi. Apoſtoli ex modo, quo capti ſunt, didicerunt alios capere. Explicatur artificium, & labor artis prædicatoriæ, ex prædicta comparatione.*
D 3. *Retia prædicationis ex Autore operis imperfecti, item ex Ambroſio. Varia lectio in illo,* Ex hoc iam eris homines capiens, *componitur. Varius modus trahendi ad Eccleſiam.*
4. *Piſcatio ſiue corporalis, ſiue ſpiritualis, dulcis quadam vis. Cur Dominus Apoſtolos vocans addidit promiſſionem, quòd facturus eſſet piſcatores hominum. Reſponſio Chryſoſtomi.*
5. *Engaddi, & Engallim qui termini exſiccationis retium? quid ſit ſpiritualiter eiuſmodi exſiccatio.*
6. *Quot genera piſcium? per piſces centum quinquaginta tres, ſignificantur omnes Chriſtiani, ex Diuo Hieronymo, Cyrillo, Auguſtino.*

E 1. SEQUITUR Viſio piſcatorum plurium ſuper torrentem. Is enim quocumque deductus eſt, ita fuit nauigabilis, atque piſcationi aptus, vt mare ipſum eſt. Verſ. 10. *Et ſtabunt ſuper illas piſcatores, ab Engaddi vſque ad Engallim. Siccatio ſagenarum erit, plurimæ ſpecies erunt piſcium eius, ſicut piſces maris magni, multitudinis nimiæ.* Piſcatores eiuſmodi à Propheta viſi, Apoſtoli ſunt, quibus à Domino dictum, Matth. 4. 19. *Venite poſt me, faciam vos fieri piſcatores hominum.* Et Petro Dominus dixit, Luc. 5. 10. *Ex hoc iam eris homines capiens.* Itaque iam inde Vates vtrumque flumen ad Orientem, Occidentemque diuiſum, vidit piſcatoribus

Piſcatores, Apoſtoli ſunt.
Matth. 4. 19.
Luc. 5. 10.

Google

bus plenum, & Eccleſiam in eo rectè delineauit, A in qua primùm Apoſtoli piſcationi hominum operam Chriſto nauarunt.

Officiũ piſcatoru habet cognationem cũ officio prædicatoru.

2. At quare Chriſtus piſcatores vocauit? quoniam habet officium piſcatoris magnam cum officio prædicatoris affinitatem, vt oſtendit Abulenſ. quæſt. 98. in Matth. quia ſicut piſcatores extrahunt piſces è mari iactis retibus, ita prædicatores educunt homines de amaritudinibus huius ſeculi, dum Verbi Dei retia tractant. Vnde

Imperf. autor.

Imperfecti autor ad illa verba Chriſti, *Faciam vos fieri piſcatores hominum*, ait: id eſt, faciam vos Doctores, vt cum reti Verbi Dei comprehendatis homines de mundo hoc falſo, & fluctuabundo, &c. Sic ille. Et propter hanc ſimilitudinem, quã B piſcandi ars habet cum arte prædicandi, facilè Chriſtus Apoſtolos traxit, vt rectè annotauit Riccius. Artis, inquit, ſimilitudine delectati diſcipulatui Saluatoris libentiùs ſubmiſêre colla. Ita ille. Videlicet, per familiaria exercitia faciliùs quis trahi poteſt. Et D. Chryſoſt. ad illa verba Matth. 4. ait didiciſſe Apoſtolos, dum capti ſunt à Chriſto, alios quoque ſimiliter capere; ex illis ipſis, quibus capti ſunt verbis, facilè crediderunt alios quoque per eadem à ſe capiendos.

Artis ſimilitudine delectati Chriſto ſubiecêre.
Riccius.
D. Chryſ.
Experti quomodo à Chriſto ſint capti, didicere capere alios.

Præterea habet officium piſcatoris multum in ſe artificij, multum & laboris: nam oportet multiformia præparare retia, hamos varios, variè coaptare, eſcas adinuenire, & ſcitè inſerere ad illecebras piſcium, promptè, & cautè iacere, quaſi auſcultando incumbere, manúque, & ſenſu præſtò eſſe ad opportunam capturam, per diem ſæpe integram, intentis oculis obſeruare indices cortices. Deinde mirum quantum habet laboris exercitatio piſcatoria? noctes integras vigilando tranſigunt, frigore obrigeſcunt, fame excruciantur, retia dum extrahunt, cum magnis ſæpe piſcibus non ſine diſcrimine luctantur, vt interim omittamus exortas ſubitò procellas, & ventorum rabie iactatas cimbas, & pleraque alia præſentem mortem minitantia: ſimiliter autem prædicatoris munus artificioſum valde ac laborioſum eſt. Idcirco enim adnotauit autor Imperfecti operis in Matth. ad illa verba, *Vidit duos fratres, Simonem, & Andream, mittentes retia*. Erant, inquit, futuræ dignitatis gratiam artificij ſui opere prophetantes. Quaſi diceret, illo ſuo artificioſo opere, & operoſo artificio deſignabant, piſcationis ſpiritualis ſimile artificium, atque opus: & ratio eſt, quoniam officium prædicatoris eſt, obſeruare, & quaſi expiſcari hominum voluntates, & quò velit perducere; idque multam continet difficultatem. rectè enim D. Chryſoſtom. Magnã, inquit, ſapientiam, ac ferreum animum exigit, & vt quis ad tuam adducatur voluntatem, & abiiciat ſuam, hoc opus, hic labor eſt. Sic ille. Igitur prædicator mille dicendi artes callere debet, locos communes habere in promptu, quos aptare, & concinnare oouerit iuxta varias hominum exigentias, & antequam aggrediatur nolentes, obſeruare opus eſt ipſas volẽdi opportunitates, vt in tempore orationem efficaciter accõmodet: ad id ergo multam ſapientiam habeat neceſſe eſt. Quin etiam opus eſt habeat animum quaſi ferreum ad exantlandas moleſtias ac labores conuerſionum; inſudare etiam oportet, vocéque ac lateribus valere, vt exaltet, cùm opus fuerit, vocem ſuam aduersùs ſupinos ac deſides auditores. Itaque exercitus quis integros latè vaſtabit, voluntates renuentes, vt ſibi obtemperantes faciat, hoc opus, hic labor. Expreſſit ergo optimè D. Hieron. ad Pſal. 144. qualis debeat eſſe prædicator comparatus ad piſcatorem: piſcator enim calloſis manibus, prædicator Chriſtianus.

Manus piſcatoris multum habet artificij & laboris, ſimiliter & prædicatoris.
C
Matth. 4. 18.
Futuram gratiam prædicandi artificij ſui opere prophetabant.
Prædicator expiſcari debet hominum voluntates.
D
D. Chryſoſt.
Magnam id ſapientiam & laborem exigit.
E
A
D. Hieron.
Piſcator calloſis manibus, prædicator Chriſtianus.

Retia prædicatorum, ſunt Euangelia. Deſcribuntur.

3. At quæ ſunt retia prædicatorum? Autor quidem imperfecti operis Euangelium eſſe ait, quod quidem luculenter ita exprimit ex perſona Chriſti ad Apoſtolos: Ecce do vobis, inquit, Euangelium in manibus nouum, rete diuerſarum ſententiarum, obligatarum parabolarum, virtutum admirandarum, & multiformium doctrinarum, textum minis iudiciorum, promiſſionibus beatitudinum, quaſi quibuſdam nodis indiſſolubilibus colligatum, miraculis confirmatum, &c. ſic ille. At D. Ambroſ. abſolutiùs retia B prædicatorum deſcribit, ſuper illa verba Domini ad Petrum Luc. 5. *Duc in altum, & laxate retia veſtra*. Quæ ſunt, inquit, Apoſtolorum, quæ laxare iubentur retia, niſi verborum complexiones, & quaſi quidam orationis ſinus, & diſputationum receſſus, qui eos, quos ceperint, non amittunt, & bene Apoſtolica inſtrumenta piſcandi, retia ſunt, quæ non captos perimunt, ſed reſeruant, & de profundo ad lucem extrahunt, & fluctuantes de infernis ad ſuperna perducunt.

D. Ambroſ.
Luc. 5. 4.
Aliter deſcribit Ambroſius retia prædicatorum.

Vltima autem hæc addidit Ambroſius, quoniam in illis verbis Domini ad Petrum, *Ex hoc iam eris homines capiens*, legit, *viuificans*. Eſt enim in Græco ζωγρῶν, à verbo ζωγρέω compoſito, quaſi C dicas, viuicapio, hoc eſt, viuum capio, ſeu, à cæde conſeruatum habeo. Vnde aliqui vertunt: *Ex hoc iam eris homines viuos capiens*. Rectiùs Iuſtinus Martyr in quæſtionibus Gentium, q. 40. vertit, *Ad vitam capiens*: quam ſignificationem innuit Ambroſ. vt ſit quaſi ſupplementum metaphoræ: nam piſces viui quidem capiuntur, ſed re vera abſolutè moriuntur; at homines capti verbo prædicationis primùm moriuntur vitæ turpiter anteactæ, iuxta illud Rom. 6. 11. *Exiſtimate vos mortuos quidem eſſe peccato*, in quo piſcibus aſſimilantur: ſed vlterius ita moriuntur, vt vitam æternam conſequantur: *viuentes autem Deo in Chriſto Ieſu Domino noſtro*. Origen. tamen homil. D 16. in Ieremiam, vtrumque in metaphora includi aſſerit; quaſi dicatur: ſicut piſces capti moriuntur vitæ propriæ, vt comedantur, & incorporentur hominibus, ac ita vitam nobiliorem ſortiantur: ſic homines capti Euangelica prædicatione moriuntur primùm peccato, in quo nati, & nutriti ſunt, & incorporantur Chriſto, & in eo viuunt vitam ſpiritualem, quod totum Paulus incluſit loco illo integro ad Rom. 6. *Exiſtimate vos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo in Chriſto Ieſu*. & ad Coloſſenſ. 3. 3. *Mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo*.

Capiens, id eſt, viuificans, quoniã viuos trahis homines.
Iuſtinus Mart.
D. Ambroſ.
Rom. 6. 11.
Homines capti moriuntur peccato, viuunt Deo.
Orig.
ad Rom. 6.
Coloſſ. 3. 3.

Illud etiam obſeruare cogeruit, quod illa verE ſione innuitur, *eris homines viuos capiens*. Nam vel ob id maximè piſcatoribus comparauit Chriſtus ſuos prædicatores, quòd non ſicut cæteræ feræ in venationibus ferro capiuntur, ſic homines capi oporteat violentis cædibus, ſed omnino dulciter trahi, viuóſque, vt piſces, intra retia Euangelica. D. quidem Ambroſ. lib. 5. Examer. cap. 6. Duobus modis, ait, piſcatos fuiſſe Apoſtolos, nempe reti, & hamo. Nam Matth. 17. 26. Petrus hamo traxit piſcem, è cuius ore nummum eruit ſoluendum pro tributo: *Vade* (ait Dominus) *ad mare, & mitte hamum*. Et ea quidem re ſignificari duo genera fidelium ad Eccleſiam vocatorum: quidam enim hamo tracti ſunt, vt Marty-

Cur non cõparauit prædicatores venatoribus?
Homines nõ violenter, ſed dulciter trahendi.
D. Ambroſ.
Matth. 17. 26.
Alij fideles reti trahuntur, alij hamo, & quomodo?

tes,

res, exemplúmque ponit in Stephano; alij ſunt, qui retibus vocati ſunt ad Eccleſiam conſeruata vita eo modo quo illa fruebantur in ſeculo, videlicet cum ſuis diuitiis, honoribus, aliiſque bonis. Ita Ambroſius. Nec meritò diſplicet Toleto, quòd Martyres etiam retibus pacificis vocati ſint: nam intelligendus eſt Ambroſius de plena & completa vocatione ad ſalutem, quæ in Martyribus etiam comprehendit cædem ipſam pro fide obitam: quanquam id quoque intelligi poteſt abſolutè de iis, qui per purum martyrium, ſuo videlicet ſanguine baptizati, ad Eccleſiam vocati ſunt.

Quo pacto intelligendus Ambroſius?

4. Eſt nihilominus ſpiritualis piſcatio, ſimpliciter loquendo, ſola vis illa dulcis, qua homines trahuntur ad fidem: ſic piſcatio corporalis ſiue hamo, ſiue reti fiat, dulcis quædam violentia definiri poteſt: nam rete quidem piſces in medio comprehendens trahit ſenſim ſine vllo penè ſenſu: hamus verò, etſi duritiem & acumen habet ad imprimendam vim, tamen dulci eſca tectus euidentiùs dulcis quædam vis eſt. Primùm id oſtendit Dominus, cùm Apoſtolos vocauit dicens: *Venite poſt me, & faciam vos fieri piſcatores hominum.* Cur enim non ſatis habuit Dominus dicere, *Venite poſt me*? an eius illud imperium inefficax erat per ſe ad eos trahendos? cur addit promiſſionem, quòd venientes ad ſe facturus eſſet piſcatores hominum? Pulcherrimè quidem reſpondit Chryſoſtomus. Quoniam piſcabatur eos: ſicut enim piſcator non ſolet mittere nudum hamum in aquam, quantumuis ſciat in eo vim eſſe ad attrahendum: ſed inſuper addit eſcam dulcem ad inuitandum piſcem: ita prorſus imperium illud Christi, *Venite poſt me*, potens abundè erat ad trahendum, hamus erat chalybe durius ad prendendum quemliber magnum piſcem, quemlibet vel obſtinatum in duritia peccatorem. Verùm quia Dominus piſcabatur, addidit eſcam dulcem promiſſionem piſcaturæ ſpiritualis, quo faciliùs, ac ſuauiùs traheret; eúmque ſic attracti illico venerint relictis omnibus, in ſe ipſis liquidò oſtenderunt huius piſcaturæ quanta eſſet vis. Vnde eſt illud Chryſoſtomi. Perpende obedientiam vocatorum, & cognoſces quàm potens ac dulcis ſit piſcatio. Ita ille. Per hoc autem didicerunt alios capere, vt idem Chryſoſtomus annotat. Ex illis, inquit, ipſis quibus capti ſunt verbis facilè crediderunt, alios quoque per eadem à ſe capiendos, videlicet diuina ad id ipſum cooperante gratia, quam præcipuè per indoctos ac debiles eminere volebat in opere conuerſionis mundi. Idcirco enim illo Matth. loco dixit: *Faciam vos fieri piſcatores hominum.* Nihil enim ipſi per ſe faciebant, ſed totum in eis à Deo fiebat. Rectè enim Imperfecti Autor: Elegit eos, inquit, non quaſi Apoſtolos, ſed quia Apoſtoli fieri poterant. Sicut artifex, ſi viderit gemmas pretioſas, & non dolatas, eligit illas, non quòd ſint, ſed quòd fieri poſſunt. Scientiam enim artis habens, bonum incompoſitum non contemnit. Sic ille. Bonam ergo indolem, licèt rudem, in Apoſtolis elegit Chriſtus; ſicut artifex bonam materiam, licèt incompoſitam: nec enim artifici materia datur compoſita, & dolata; in eo enim artificem ſe probare debet, vt ex rudi materia addito labore ſuo opus perfectum efficiat. quod Chriſtus optimè præſtitit: ex piſcatoribus enim rudibus

Spiritualis piſcatio, vis dulcis.

B

Addidit Dominus promiſſionẽ pro eſca. D. Chryſ.

C

Venite poſt me, hamus erat.

D. Chryſoſt. *Obedientia vocatorum oſtendit quàm dulcis ſit piſcatio.*

D

Elegit Dominus non iam Apoſtolos factos, ſed faciendos. *Artifex materiam bonam incompoſitam non contemnit.*

E

A consummatos protulit prædicatores. Idcirco Propheta piſcatores hîc ſtantes tantùm ſuper torrentem vidit, hoc eſt, paratam exhibentes indolem, vt per eam Dominus opus ſuum oſtenderet.

Piſcatores, ſtantes, hoc eſt, paratam oſtendentes indolem.

5. Quod verò ſequitur, *Ab Engaddi, vſque ad Engallim ſiccatio ſagenarum erit*, primùm oſtendit terminos exſiccationis retium, Engaddi, & Engallim; quos D. Hieron. in ipſo mari mortuo ponit. Engaddi ſcilicet ad partem Orientalem, Engallim ad Occidentalem. Videlicet, vt in ipſo illo mari, quod futurum erat toto orbe, præmonſtraret. Vel intelligi poteſt Engallim fuiſſe oppidum in extremis partibus Iudææ verſùs Occaſum, vt in Paraphraſi tactum. B Præterea oſtendit Vates, id quod facere piſcatores ſolent finita piſcatione: impactis enim in arenam perticis retia ſua appendunt, & exſiccant ad ſolem. Deinde ſpiritualiter intelligendum, piſcatores Euangelicos, poſtquam retibus ſuarum prædicationum, ac exhortationum plurimos piſces, hoc eſt, peccatores, Domino lucrati fuerint, debere ſe ipſos, ac ſua illa retia, ſiue illas à ſe per diuinam gratiam concinnatas ſententias ad diuinos ſolis radios explicare, crebris, videlicet, meditationibus exercendo animum, & calore diuini Spiritus decoquendo ampliùs verba illa ſua. Nam exercitatio piſcatoria, vt corporaliter exhibita, tum piſcatores, C tum retia aſpergit humore ſalſo, & ſuapte natura corroſiuo; ſic Spiritualiter impenſa, ſpirituales piſcatores, & eorum verba amaritudine aliqua, & imperfectione quaſi humectat ac deprimit, & ea oportet, cùm vacat, exſiccare ad diuinos radios. Idem erui poteſt ex eo, quòd illo eodem cap. 4. Matth. narratur de duobus fratribus, Iacobo, & Ioanne, qui erant in naui reficientes retia ſua. Quòd enim tunc vocati ſint à Domino, ob id maximè fuit, quia placuit ei cura illa, & ſtudium reficiendi retia: tranſlata videlicet ad ſpiritualem curam reficiendi ſpiritualia retia, commendarumque oppidò voluit omnibus prædicatoribus, retia vt ſua ſtuderent ſtatis temporibus reficere.

Engaddi & Engallim, quales termini.

Prædicatores poſt longam piſcationem animarum, ſe ipſos, ac retia curent.

Quomodo exſiccatio ſpiritualis facienda.

Quare Iacobus & Ioannes vocati ſint, quando reficiebant retia?

D 6. Vltimò de piſcibus additur, *Plurima ſpecies erunt piſcium eius, ſicut piſces maris magni, multitudinis nimia.* D. quidem Hierony. ad hunc locum ait; eos qui de animalium ſcripſère naturis, affirmare centum & quinquaginta eſſe genera piſcium, citátque Oppianum poëtam. Plinius hiſtor. natur. lib. 9. cap. 14. ſpecies piſcium numerat centum. Longol. lib. 32. cap. vltimo centum ſeptoagintaſex genera numerat. Cùm ergo Ioan. 21. 11. dicitur Simon Petrus, poſtquam tota nocte nihil prendidiſſet, miſſo reti ex Domini præcepto ad dexteram nauigij traxiſſe *centum quinquaginta tres piſces*, ait Hieron. fuiſſe veluti figuram, in qua illi monſtratum E eſt, quantam eſſent Apoſtoli hominum multitudinem, ac diuerſitatem capturi. Omnia, inquit, capta ſunt ab Apoſtolis, & nihil remanſit incaptum, dum & nobiles, & ignobiles, diuites, & pauperes, & omne genus hominum de mari huius ſeculi extrahitur ad ſalutem. Ita D. Hieronym. Sed & D. Cyrill. Alexand. lib. 12. in Ioan. cap. 69. piſcibus centum quinquagintatribus multitudinem credentium ſignificatam ait, per centum quidem, numeroſitatem gentium conuerſionem; per quinquaginta verò, Iudæorum, quæ minor fuit: per tres verò, fidem

D. Hieron. *Genera piſcium centũ & quinquaginta, alij pauciora, alij plura.* Plin. Longol. Ioan. 21. 11. D. Hieron. *In captura piſcium, quam Petrus fecit, oſtendis omnes homines capiendos, quomodo intelligendũ?* D. Cyril. Alex. *Per centum quinquaginta tres piſces, multitudo fidelium: qualiter ſumẽda?*

dem Trinitatis, quæ propria eſt Chriſtianorum, quam & Gentes & Iudæi receperunt. Omnes enim intra vnum Eccleſiæ rete continentur. Quam expoſitionem probat Euthymius. Voluit nempe Dominus exemplo artis propriæ Diſcipulos ſuos, de captura hominum fortè deſperantes, roborare, vt qui illa nocte nihil prehendidiſſent, in dexteram rete explicarent, quo ſcilicet propriis viribus non fidendum oſtenderet, ſed diuinam opem ſpectandam potiùs: ſic enim futurum; vt hominum multa genera ſua prædicatione faciliùs, quàm ſuo reti piſces, ad fidem traherent. Lubet etiam Auguſtini locum in hanc ipſam Euangelicam hiſtoriam huc inſerere. *Mittite*, inquit, *in dexteram nauigij rete, & inuenietis.* ac ſi diceret: Ego hac vice non miſi vos, in nocte veniſtis, ſiniſtrorſum laboraſtis, nihil prendidiſtis; nunc ergo mittite in dexteram nauigij rete, ex meo præcepto laborate, meam doctrinam prædicate, neſciat ſiniſtra veſtra, quid faciat dextera veſtra, & inuenietis. In dextera igitur piſcari, eſt veram & Catholicam doctrinam ſyncero affectu, & mundo corde prædicare. Piſcatores enim Apoſtoli ſunt, & cæteri Doctores; retia ſunt Euangelia, & omnis ſermo diuinus; piſces omnes fideles: tales enim piſces in Baptiſmi flumine natant, ſales retibus Euangelij, & amore fidei expiantur. Ita Auguſt. Rectiùs fortè, ad dexteram piſcari eſt, cùm diuino freti auxilio prædicamus, vt proximè annotauimus. Piſces ergo omnis generis, quales in mari magno, hoc eſt, Mediterraneo (quod reſpectu Terræ ſanctæ dicebatur magnum) futuros prædicit Propheta per dictos torrentes, id eſt, in Eccleſia, multa genera hominum, qui ad fidem conuertendi ſunt.

Non eſſe propriis viribus fidendũ, ſed diuina gratia in capiendis animabus.

Piſcari in dextera, eſt veram doctrinam ſyncero ſenſu prædicare.

Mare Mediterraneum dicitur magnum reſpectu Terræ ſanctæ.

Quid per littora, & paluſtria ſignificetur?

SECTIO VI.

1. *Verſio Septuaginta non differt à vulgata, explicante Hieronymo.*
2. *Quid ſignificet, quòd in paluſtribus non ſanentur aquæ? ex loco D. Hieronymi habetur ſenſus, & ex Theodoreto.*
3. *Quomodo malis bene vtatur Deus, ex loco Auguſtini.*
4. *Quid ſignificet illud Apoſtoli:* Oportet hæreſes eſſe? *Chryſoſtomus explicat.*

1. DE littoribus quoque & paluſtribus Propheta non ſiluit, quòd in eis non ſanentur, ac dulceſcant aquæ, ſed in ſalinas reputentur. Verſ. 11. *In littoribus autem eius, & in paluſtribus non ſanabuntur, quia in ſalinas dabuntur.* Pleræque verſiones habent pro littoribus, & paluſtribus, cœnoſa loca, quæ vocant æſtuaria, vbi multum luti iacet. Quòd verò Septuaginta aiunt, Et in exitu eius, & in conuerſione eius, & in ſuperelevatione eius, ſenſum habet ſimilem, quem annotat D. Hieron. hoc modo: In his, autem, quæ egrediuntur ripas, & ſunt paluſtria: nam eiuſmodi æſtuaria fiunt ex reciprocatione maris, qua æſtu accedente, & recedente, loca eiuſmodi vicina mari, cœno obducuntur.

Varia lectio.

D. Hieron.

2. Significatur, eos, qui extra Eccleſiam ſunt, non habere ſalutem, ſed eo, vt plurimùm vtiles eſſe, quòd in ſalinas ſint, hoc eſt, vt per eos boni ſapiant. Ita D. Hieron. Illud, inquit, latenter oſtenditur: quòd qui in Noe arca non fuerit, pereat regnante diluuio: & quos iſte fluuius non attigerit, non ſuſcipiant ſanitatem, ſed in ſalinas (inquit) dabuntur. Iuxta illud, quod ſcriptum eſt, *Peſtilente flagellato ſtultus ſapientior erit.* Erudiunt enim bonos, exempla peiorum. ſiue *in ſalinas dabuntur*, iuxta illud, quod in Euangelio ſcriptum eſt, *Bonum eſt ſal. Si autem ſal infatuatum fuerit, in nihil eſt vtile*; vt in perpetuum frugibus careat, & vitore: quod & vrbs poſt ruinam ſale conſperſa demonſtrat. Hæc à D. Hieronymo. qui etiam hoc hiſtoricè exponit de mari Sodomorum, & eius paludibus, vbi nullum animal naſcitur, & alibi natum ibi viuere non poteſt. Vnde nomen illi mare mortuum.

Qui extra Eccleſiam ſunt, ſalutẽ non habent.

In ſalinas ſũt, vt videlicet per eos boni ſapiant.

Prou. 19. 25.

Erudiunt bonos, exempla peiorũ.

Marc. 9. 50.

Similia reperies apud Theodoretum. Qui, inquit, in multitudinem aucti, in ſegnitiem lapſi ſumus, paluſtribus ſimiles ſumus, iuxta illud Domini Matth. 24. 12. *Cùm abundauerit*, inquit, *iniquitas, refrigeſcet charitas multorum.* Eos igitur, qui in ſuperficie verſantur, & prædicatione dumtaxat induti ſunt, quales noſtrûm plurimi, lacunas vocat. Etenim lacunæ non profundam, ſed in ſuperficie aquam habent. Eos igitur, qui ita affecti ſunt, aſſerit minimè conſequi remedium. Quin etiam iſti, inquit, reliquis non inutiles: caſtigati enim vtilitatis aliis cauſa erunt, quamobrem in ſales dabuntur, dixit: inſtruere enim nos quodammodo, & vtilitatis implere conſueuit, non ſolùm oratio docens, ſed etiam illatum pro peccatu ſupplicium. Ita Theodoret.

In ſegnitiem lapſi, paluſtribus ſimiles ſunt.

Matth. 24. 12.

In ſuperficie verſantes, ac ſola prædicatione induti, lacunæ ſunt.

Caſtigati reliquis vtiles ſunt, & in ſales dati.

3. Itaque etſi mali homines, & hæretici non ſanantur, tamen ſales bonis ſunt, quod ſæpius affirmat D. Auguſt. maximè epiſtola 141. ſuper illud 1. Corint. 11. 19. *Oportet hæreſes eſſe, vt qui probati ſunt, manifeſti fiant.* Nam ſi nullus, inquit, malorum bonus vſus eſſet Deo ad vtilitatem electorum, poterat eos aut naſci non permittere, aut in ipſo eorum initio malignitatis extinguere. Sed tantùm eos permittit eſſe, quantùm nouit expedire, atque ſufficere admonendæ atque exercendæ ſanctæ domui ſuæ. Ita ibi. Similiter in Enchiridio cap. 2. affirmat, Deum nullo modo permiſſurum, vt mala in mundo fierent, ſi iis non bene eſſet vſurus ad vtilitatem bonorum. Non enim autor naturæ permittit, vt aliquid fruſtra fiat in mundo. Niſi ergo ſpectaret ad vtilitatem bonorum, aut correctionem ipſorum malorum, illos vel non permitteret malè agere, vel ſimulatque agerent, extingueret. Itaque mali, vel bonis debent, quòd in mundo tolerantur, vt per eos boni exerceantur, vel Dei miſericordiæ, qui eorum correctionem præſtolatur, vt loquitur ad Pſ. 54. idem Auguſtinus. Malus aut ideo viuit, vt corrigatur, aut ideo viuit, vt per eũ bonus exerceatur.

D. Auguſt.

1. Cor. 11. 19.

Permittit Deus malos & naſci & viuere, in quantum domui ſuæ vtiles ſunt.

Attendit Deus tum correctionẽ malorum, tum vtilitatem bonorum.

Mali bonis debent, quòd ſint, & viuant.

4. Cùm ergo ait Apoſtolus, *Oportet hæreſes eſſe*, aut ſignificat neceſſitatem conſequentiæ (vt loquuntur Theologi) aut neceſſitatem pronitatis, vt loquitur D. Chryſoſtom. ad prædictum

locum

locum Pauli, qui videtur eſſe ſenſus literæ maximè congruus: nam ſermo ibi eſt non de hæreſi, quatenus ſignificat diſceſſionem à vera fide, ſed vt ſignificat ſectas, ſeditiones. Corinthiis verò loquitur ſuapte natura procliuibus ad contentiones, & ſeditiones. Nam ſcitum illud eſt, quo Paulus eos reprehendit eadem epiſtola 1. ad Corint. cap. 1. 12. *Contentiones ſunt inter vos, pro quo dicitis, Ego ſum Apollo, ego Cephæ*, &c. Ex hac igitur eorum pronitate neceſſitas quædam proueniebat, hoc eſt, difficultas maxima ad concordiam, & pacem. Vnde Chryſoſtom. Hoc, ait, eſt propter eorum, qui curari non poſſunt, voluntates. Quod noſter Vates dixit, *In littoribus autem eius, & paludibus non ſanabuntur*; ſed dum illi non ſanantur, eorum

1. Cor. 1. 12.

Oportet hæreſes eſſe, ex pronitate Corinthiorum ad ſeditiones.

Chryſoſt.

Oportet eſſe, id eſt, difficile eſt nõ eſſe.

A tamen malo ſanantur & illuſtrantur alij. Vnde ſequitur apud Paulum, *vt qui probati ſunt, manifeſti fiant in vobis.* Explicat Chryſoſtomus, clariores fiant veſtris ſeditionibus, & contentionibus. Nam gubernator tempeſtate oſtenditur. Sic ille. In ſalinas ergo dabuntur, hoc eſt, ad remedium inſipientium. Quemadmodum vxor Loth inobediens in ſtatuam ſalis conuerſa dicitur, Geneſ. 19. 26. Quo loco egregiè Emmanuel Saa: Eſt quidem ſal ſapientiæ ſymbolum, & hic poſitus ad inſipientium admonitionem. Conſentaneè ad D. Auguſtinum in Pſalm. 83. Vt quid, inquit, ſtatua ſalis effecta eſt, ſi non homines condit, vt ſapiant? ibi remanſit, vnde reſpexit: ipſa in loco manſura, & tranſeuntes alios conditura.

Gubernator tempeſtate oſtenditur, boni ſeditionibus malorum.

Vxor Loth in ſalem verſa ad inſipientium admonitionem.

Geneſ. 19. 26.

VISIO

VISIO VIGESIMAPRIMA,

DE STATVA NABVCHODONOSOR, QVAM EXPLICAVIT DANIEL.

Daniel. Cap. 2.

PRÆFATIO.

De Daniele Vidente.

Daniel de Tribu Iuda.

CVM Daniel fuetit præcipuus Videns, de illo præfari potiùs viſum eſt, quàm de Nabuchodonoſot minùs vidente. Fuit etgo Daniel de Tribu Iuda, vt colligitut ex primo eius capite, vbi Aſphenez princeps eunuchorum, iuſſus à Rege Nabuchodonoſot introducere in Regiã puetos de genete Regum Iuda, Danielem, & tres alios pueros ſelegit, Ananiam, Azariam, & Miſael. Ex quo loco apertè conſtat fuiſſe procuIdubio Danielem ex regia ſtirpe. Et patet idem ex lib. 4. Regum cap. 20. vbi legimus Iſaiam prædixiſſe Ezechiæ Regi fore, vt filij eius captiui ducerentur in Babylonem, & ſeruirent ibi in aula regia, quod in Daniele completum fuiſſe affirmant omnes. Et congruit Ioſephus, qui decimo libro Antiquitatum ſcribit, Danielẽ fuiſſe ex cognatione Regis Sedeciæ. Accedit auctor Hiſtoriæ Scholaſticæ ad cap. 39. libti 4. Regum, vbi refert Ioacim Regem Iuda, cùm captus à Rege Nabuchodonoſor ducetetur Babylonem, mutata Regis ſententia dimiſſum eſſe impoſito tributo, & acceptis Regiæ ſtirpis obſidibus, in quibus fuère Daniel, & tres illi pueti.

4. Reg. 20.

Daniel ex ſtirpe Regũ Iuda.

Ioſephus.

Auct. Hiſt. Schol.

Danielis patria, ſecũdum aliquos Betheron, & vbi ſita.

2. Natus ſuperiori Betheron, vt Epiphanius memorat. Eſt id oppidum ædificatum à Sara filia Ephraim, vt narratur 1. Paral. 7. in ea parte ſortis Ephraim (ait Benedictus præfatione in Danielem) quæ poſtea Leuitis aſſignata eſt. Congruere id poteſt opinioni Carthuſiani, qui neſcio qua autoritate fretus, Danielem ait genere paterno fuiſſe de Tribu Leui, materno autem de Tribu Iuda. Propinquum eſſe Betheron caſtello Emaus, & ab Hieroſolymis diſtare nouem milliariis, affirmat idem Benedictus. Patrem Danielis Epiphanius hæreſi 55. facit Sabaa. At verò 70. Interpretes, initio hiſtoriæ Belis, Abda. Vir, inquiunt, erat Sacerdos, nomine Daniel filius Abda. Verùm nec de patria, nec de patre Danielis quicquam habemus ex Scriptura certum: & Septuaginta verſionem eo loco Eccleſia (vt ait Hieronymus) meritò repudiat: vnde quod ex illo loco Septuaginta refertur, non extat apud vulgatam Septuaginta; maximè quia Daniel nec fuit, nec eſſe potuit Sacerdos, vtpote non de Tribu Leui, ſed Iuda. Cur autem is, aut patriæ, aut parentum non meminerit, vt cæteri Prophetæ facere ſolent, quis cauſam, aut idoneam, aut probabilem inueniat? Noui à quibuſdam quaſdam res proferri parum firmas, ac adeò quas facilè quis refutare queat, cùm nec Scripturæ, nec Patrum, nec antiquæ, probatæque alicuius traditionis autoritate nitantur.

Nec de patria, nec de patre Danielis quicquam certum.

Hieron.

Cur Daniel non meminerit patriæ, aut parentum, incertum eſt.

Danielis nomen diuino conſilio inditum.

3. Dictus eſt Daniel non temere, vt aſſolet, ſed propè diuino conſilio, quòd egregiè ſignificationi nominis ſtudium vitæ reſponderit. Daniel enim apud Hebræos iudicium Dei ſignificat: fuit autem Daniel in occultis Dei iudiciis explicandis ſingulariter admirabilis. Nomen illi in captiuitate mutatum, dictúſque Baltaſſar, ſiue à Nabuchodonoſor (vt velle videtur Ioſephus 10. Antiquit.) ſiue (vt ipſe Daniel indicat cap. 1. 7.) ab Aſphenez eunuchorum Principe. Epiphanius quidem de vita & interitu Prophetarum dictum ſic ait à Nabuchodonoſor, ob nomenclaturam vnigeniti filij ſui Baltaſſaris. Verùm Baltaſſarem non fuiſſe filium Nabuchodonoſor demonſtrabimus in ſequentibus. Ioſephus, vt refert Maldonatus in præfatione ad Danielem, impoſitum id nominis ait per Nabuchodonoſor, à Bel idolo apud Chaldæos celeberrimo, addita reliqua dictione, vt ſignificaretur, aut Belis occultus

Daniel, iudicium Dei.

Ioſephus.

Iudiciorum Dei eximius ſcrutator.

Epiphan.

Baltaſſar ab ethnico Rege dictus, quaſi theſaurus Belis.

theſaurus, aut ſanè aliquid Belis, quo Rex Danielem innueret, ad Deos, vel maximè pertinere.

Ductus puer in Babylonem.

4. Ductus eſt in Babylonem Daniel, vt quidem ait Epiphanius, infans adhuc, atque puſio, iuxta Iſidorum planè puer; placet verò Benedicto, fuiſſe tunc decem annorum: qui annus concurret cum tertio Regis Ioacim, vt ex primo capite colligitur. Vnde ex ſententia Benedicti, natus

Chronologia Danielis.

Daniel circa Olympiadem vigeſimamnonam, & annum ab Vrbe condita nonageſimumquintum, videlicet annis ante Domini Ieſu ortum ſexcentis, ac propè ſexaginta. Cùm ergo ſeptem Græciæ ſapientes, à

Sapientia Hebræorum antiquior Græcorum ſapientia.

quibus primùm erudita eſt circa Olympiadem quinquageſimam floruerint, in aperto manet, quantò fuerit in populo Dei antiquior ſapientia: cùm enim apud Græcos planè erat infans, apud Hebræos ſub Daniele, qui proximus fuit nouiſſimis Hebræorum ſapientibus, iam planè conſenuerat.

Natus annos 12. Suſanna iudicium edidit.

Narrat ergo Beatus Ignatius in epiſtola ad Magneſianos, & eum ſequutus Sulpicius lib. 2. Hiſtoriæ ſacræ, Danielem, cùm primùm prophetici Spiritus indicium edidit in liberatione Suſannę, duodecimum egiſſe annum. Interpretatus eſt autem, teſte

In quibus annis Viſiones habuerit.

Benedicto, primum ſomniumNabuchodonoſor annum agens trigeſimumquintum: Viſiones ſeptimi, & octaui capitis octogenarius habuit: ſcripturæ manus in pariete prope annum centeſimum explicauit Baltaſſari. Anno ſequenti, qui fuit primus Darij Regis Medorum, diuinitus ei patefactũ eſt tempus ſeptuaginta hebdomadarum, quo & aduentum, & mortem Meſſiæ apertè prædixit: quæ autem decimo, vndecimo, & duodecimo capite Viſiones recenſentur, iam centenario contigerunt, vt ex tertioCyri Regis anno, quo habitæ memorantur, apertè colligitur. Num autem, &

Ad 100. annos vixit, vlteriùſne vixerit, incertum.

quandiu vltra centum annos vixerit, incõpertum eſt. Sanè per totum id temporis auctum à Deo fuiſſe inſignibus ſapientiæ diuinæ dotibus, inde, vel maximè liquebit, quòd Ezechielis cap. 28. increpans Deus arrogantiam Principis Tyri de ſua ſapientia ſuperbè gloriantis, dixerit: *Ecce ſapientior tu es Daniele.?* Quo ſatis declarauit

Daniel ſuo tempore omnium mortalium ſapientiſſimus.

Deus, Danielem fuiſſe eo tempore mortalium omnium ſapientiſſimum.

Daniel ſuæ prophetiæ auctor. Matth. 24. 15.

5. Danielis librum non alium quàm ipſum habuiſſe autorem certum eſſe videri debet: nam & Dominus, Matth. 24. 15. dixit: *Cùm videritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt à Daniele Propheta, qui legit, intelligat.* Vbi illud, *qui legit*, ſatis declarat, quod præceſſerat de hiſtoria abominationis, ab eodem Daniele conſcriptum. Et cap. 7. dicitur Daniel ſomnia, & Viſiones ſuas breui ſermone complexus. Cap. verò 12. Angelus Danieli imperat, vt claudat ſermones, & obſignet librum ſuum, quæ certè Danielem autorem manifeſtè videntur oſtendere: ita ſentiunt communi mente Patres. Et tamen auſus eſt Porphyrius

Porphyrij opinio de libro Danielis.

impius totum librum vnum, ex quindecim, quos aduerſùs Chriſtianos edidit, ea in re conſumere, vt oſtendat, librum Danielis non fuiſſe ab eo conſcriptum, ſed ab aliquo tempore Regis Antiochi Epiphanis, qui res iam præteritas commemorauerit, atque vt autoritatem ſcriptis ſuis daret, prophetiam Danielis appellauerit. Gratè

D. Hieron. Porphyrij impugnatio, veritatis teſtimonium eſt.

admodum mihi dixiſſe videtur D. Hieronymus prologo in Danielem, Porphyrij impugnationem, veritatis huius libri teſtimonium eſſe: malo fato natus homo, qui ſic fuit veritatis inimicus, vt ſufficiens ſit argumentum, rem aliquam eſſe veram; ſi ab illo impugnetur vt falſa. Peſſimi ergo autoris calumniam Methodius, Apollinaris, & Euſebius Cæſarienſis, multis voluminibus doctiſſimè refutarunt, ſubtiliter & ipſe Hieronymus, breuitérque ſatis facit hominis inſaniæ; ſed illud validiſſimum eſt contra Porphyrium argumentum, quòd ſeptuaginta Interpretes Antiochum Epiphanem centum propè annos antegreſſi, librum Danielis ex Hebræo in Græcum

Refutatio valida Porphyrij.

tranſtulerunt; quin & ante eundem Antiochum centum ac ſexaginta annis, vt refert Ioſephus lib. 11. Antiquit. Iaddus Hebræorum Pontifex Alexandro magno obtulit prophetiam Danielis de Rege quodam Græcorum, qui Regnum Perſarum expugnaturus dicebatur. Falſum ergo eſt quod Porphyrius ait, æqualem aliquem Antiochi Epiphanis Danielis librum ſcripſiſſe.

Quare Daniel non referatur ab Hebræis inter Prophetas?

6. Nec obſtat quòd Daniel non ponitur inter נביאים id eſt, Prophetas, ſed inter כתובים id eſt, Agiographos: nam cùm ſic ponunt, Prophetam non negant, ſicut nec Hieronymus negauit præfatione in Danielem: ſolùm enim retulit, quòd ab eis ſic æſtimaretur, vnde immeritò reprehenditur

D. Hieron.

à Ruffino. Conſtituunt ergo Hebræi plures

Plures gradus Prophetarum, iuxta Hebræos.

gradus Prophetarum, aiúntque Danielem non eſſe ex eo genere, qui verbum Domini ad ſe factum eſſe pronunciant, qualis Iſaias fuit, Ieremias, Ezechiel, & minores alij, ſed tamen pertinere ad gradum alium Prophetarum, qui ea nota non vtuntur; quales Dauid, Salomon, & plures alij, qui non ideo minores Prophetæ ſunt, vt concors Hebræorum ſententia tenet in libro מגלה נקראת apertéque videre eſt apud Rabbi Moyſem Ægyptium libro 2. מורה cap. 45.

Theodoret.

cuius rei ignarus Theodoretus, longa oratione,

Satis abſurdè, quòd Dominus Danielē Prophetam nominat.

tione,ſed gratis,inuehitur in Iudæos, quòd Danielem Prophetam negent. Quid autem intereſt, ſi Daniel à quoquam alio Propheta negetur,ſi Dominus expreſſè vocat Prophetam Matth. 24.15. *Cum videritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt à Daniele Propheta?* Sunt & alia quæ contra librum Danielis obiici ſolent,quæ non vacat percurrere, ſatis nobis ad Præfationem fuerit, librum ab eo ſcriptum, & verum Prophetam eſſe,breuiter demonſtraſſe. Cętera commendat materies ipſa prophetiæ, quæ hominis regij naturæ, & aulæ regiæ ſectatori egregiè quadrat, multiplici varietate mirabilis, nunc ſummorum imperiorum conuerſionibus, nunc regum in beſtias metamorphoſibus, nunc ſummi Regis Dei ad iudicium venientis horribilibus apparatibus: quæ omnia per Viſiones omnis generis Vates Regius complexus,literis quoque prodidit ad vtilitatem aduenientium ſeculorum.

Matth. 24. 15.

Materia prophetiæ Danielis eius ingenio & ſtudio conueniens.

7. Atenim id præcipuè in eo ſuſpicimus, quòd fuerit omnium virtutum genere condecoratus. Vnde vel maximè dictus eſt ab Angelo,cap. 9.23. *vir deſideriorum*, eo quòd (annotat Theodoretus) omnibus iucundus, amabiliſque fuerit, ob præclaras virtutum prærogatiuas: vel quòd pro populo ſuo variis ſe exerceret deſideriis, omnia illi bona optans. Virginitatem coluiſſe omnes affirmant. Imò Damaſcenus 4. de fid. orthod. 25. aſſerit propter excellentiam caſtitatis ſeruatum fuiſſe Danielem à ſæuitia leonum. Ob hanc verò caſtitatis eminentiam, ait Epiphanius, creditum à multis Danielem eunuchum fuiſſe. Patet quidem Hebræorum ea in re ſententia, fuiſſe videlicet Danielem verè eunuchum, nec ob aliud commendatum, cum tribus aliis pueris, eunuchorum Principi, vt poſtea ſeruirent in aula regia, quod ſoli eunuchi ex more gentis Chaldææ facere ſolebant, idcirco & Origenes hom. 4. in Ezech. eunuchum abſolutè aſſerit, idémque ſentit Metaphraſtes in vita Danielis, Zonaras 1. tomo Annal. & D. Hieronymus 1. lib. aduerſùs Iouin. Sed tamen argumentum deſumptum ex nomine eunuchi, & ex eo quòd aſſumptus fuerit ad ſeruiendum in aula regia cum cæteris eunuchis, non conuincit: nam & Putiphar ille, de quo mentio fit Gen. 39. eunuchus dicitur, ac vnus è præcipuis Pharaonis ſeruis, & tamen conſtat ex

Theodore. *Cur Daniel vir deſideriorum.*

Damaſcen. *Ob excellentiam caſtitatis ſeruatus à leonibus.* Epiphan.

Iuxta Hebræos, eunuchus Daniel fuit. Origen.

Metaphra. Zonaras. D. Hieron.

Probatur nō fuiſſe eunuchum.

A loco citato habuiſſe vxorem ac filios. Illud planè credi par eſt, quia eunuchis credebantur intima palatij loca, & ſecretiora Regum conſilia, ſicut etiam non eunucho, eadem illa ſimiliter credebantur, eunuchorum nomine cenſeri ſolitum, ac talem fuiſſe Danielem. Ob id autem inprimis, ſed maximè ob virginitatis cultum appellatum fuiſſe eunuchum, nihil renuerim. Tales enim in Euangelio celebrantur eunuchi, videlicet *qui ſe ipſos caſtrauerunt propter Regnum cælorum*, Matth. 19.12. Etſi autem B D. Hieronymus loco citato illud affirmauerit, tamen Dan. 1. dubitanter loquitur: nec obeſt quod Ezech. 14. nominans Deus Danielem cum Noe, & Iob, filiorum ipſorum fecerit mentionem: non enim de ſingulis intelligere id oportet, ſatis eſt ſi de duobus tantum explicetur, & de Daniele etiam ſub conditione, nempe ſi filios habuiſſet.

Daniel quomodo habitus pro eunucho.

Matth. 19. 12.

D. Hieronymus non fuit apertè eius opinionis.

Ezech. 14. 14.

Explicatur locus Ezechielis.

8. Mitto quòd ieiuniis Daniel, quòd orationibus, ac aliis plurimis virtutibus clarus fuerit: illud vnum ſatis habeatur pro commendatione; tantam fuiſſe in eo morum C integritatem, vt vel hoſtes eius inuiti dixerint, Dan. 6.5. *Non inueniemus Danieli huic aliquam occaſionem, niſi fortè in lege Dei ſui.* quo loco egregiè Maldonatus. Nullum, inquit, aduerſùs eum crimen inueniemus, niſi fortè pro crimine virtutem, obſeruationémque diuinæ legis obiiciamus. Magnum ſanctitatis teſtimonium! Sic ille. Sed & illud in Ezechiele cap. citato optimè declarat, quanta Daniel apud Deum ſanctitatis prærogatiua valuerit, quòd iræ ſuæ irreuocabilem indignationem in Hebræos exprimere D cùm vellet, ac nullius ſe precibus, etiam apud ſe ſanctiſſimi, placatum iri dixit: *Etſi fuerint tres viri iſti in medio eius, Noe, Daniel, & Iob, ipſi iuſtitia ſua liberabunt animas ſuas*, &c. Quaſi diceret Deus: Sic ſtat altè defixa apud me vltionis ſententia, vt nec viri iſti tres ob eximiam ſanctitatem mihi gratiſſimi obtinere à me poſſint, vt mitiùs agam.

Danielis virtus vel hoſtibus commendabilis. Dan. 6. 5.

Danielis ſanctitatis apud Deum autoritas.

9. Fuit Daniel aſpectu (vt ait Epiphanius) aridiſſimus, ac natiuo ſqualore obſitus, ſed gratiæ pulchritudine perquàm ſpecioſus. Denique plenus dierum Babylone deceſſit vir ſanctus in pace, ſepultúſque magno cum apparatu in monumento, quod ad ſuum vſque tempus extitiſſe teſtatur idem ſanctùs Epiphanius.

Daniel aſpectu aridus, & ſqualens.

Babylone moritur, & ſepelitur.

ARGVMENTVM CAPITIS.

VIDET in ſomnis Nabuchodonoſor ſtatuam capite auream, pectore, & brachiis argenteam, ventre, & femoribus æneam, tibiis ferream, pedibus partim ferreis, partim fictilibus. Oblitus ſomnij ſui Rex quærit à Magis Babyloniis quale fuerit, ſolus Daniel id ediſſerit, & interpretatur: quare ſummam ſibi autoritatem apud Regem, & omnes Chaldæos conciliat.

CAPVT II. DANIEL.

1. IN anno ſecundo regni Nabuchodonoſor, vidit Nabuchodonoſor ſomnium, & conterritus eſt ſpiritus eius, & ſomnium eius fugit ab eo.

2. Præcepit autem Rex, vt conuocarentur arioli, & magi, & malefici, & Chaldæi: vt indicarent Regi ſomnia ſua: qui cùm veniſſent, ſteterunt coram Rege.

3. Et dixit ad eos Rex: Vidi ſomnium, & mente confuſus ignoro quid viderim.

4. Reſponderúntque Chaldæi Regi Syriacè: Rex in ſempiternum viue: dic ſomnium ſeruis tuis, & intetpretationem eius indicabimus.

5. Et reſpondens Rex ait Chaldæis: Sermo receſſit à me: niſi indicaueritis mihi ſomnium, & coniecturam eius, peribitis vos, & domus veſtræ publicabuntur. Si autem ſomnium, & coniecturam eius narraueritis, præmia, & dona, & honorem multum accipietis à me.

7. Reſponderunt ſecundò, atque dixerunt: Rex ſomnium dicat ſeruis ſuis, & interpretationem eius indicabimus.

8. Reſpon

PARAPHRASIS.

A 1. *ANno ſecundo conditæ Monarchiæ Chaldaica à Rege Nabuchodonoſor (poſtquã, ſcilicet, Amonitas, Moabitas, Scythas, & Aegyptios ſubegit, qui fuit annus regni eius vigeſimustertius) oblatum illi inter dormiendum eſt terrificum ſomnium, quo penitus animus eius conſternatus eſt, ſed exciderat ſibi è memoria quid ſomniaſſet, tantùm ſciebat triſte aliquid ſe volviſſe animo.*

2. *Iuſſit ergo Nabuchodonoſor accerſiri ariolos, hoc eſt, genethliacos, item magos, ſomniorum ſcilicet coniectores, maleficos præterea, id* B *eſt, præſtigiatores, qui incantationibus ſuis res naturales in varias figuras vertere ſolent, quales apud Pharaonem, virgas in colubros mutarunt, æmulatione Moyſis; denique Chaldæos, qui tunc habebantur rerum futurarum diuinatores: dediti enim erant illi parti aſtrologiæ, quæ in diuinatione verſatur, & ob hoc exactum ſtudium eorum, omnes diuinatores vocati ſunt poſtea Chaldæi: iis ergo præſentibus præcepit Rex ſomnia vt ſua diuinarent ſibi; licèt enim vnum fuiſſet ſomnium, ob multiplicitatem tamen eius vocat ſomnia.*

C 3. *Tunc Rex ad ariolos: Somnium vidi, cuius nunc obliuiſcor, ſed vmbram tamen relictam animo verſo terribilem, quæ nihil diſtinctum exhibet, ſed ſolum horrorem, quo vehementer angor, quare declarate quid viderim, & quid ſignificationis in ſe contineat.*

4. *At illi lingua Syriaca, quæ genuina erat, ad Regem loquuti, æternam illi primùm vitam de more precati, aiunt: Tuum eſt, ô Rex, ſomnium nobis proponere, noſtrum interpretationem addere, ſomnium ergo primùm ediſſeras neceſſe eſt.*

5. *Tunc Rex: Somnium, quod ad rem attinet, mente excidit, nunciate ergo, quid ſomniauerim;* D *alioqui de vobis, déque bonis veſtris actum putate: nam manifeſtum erit, quòd in aliis rebus confingitis interpretationes falſas; idcirco, & omne genus coniectorum exſcindam penitus tanquam pernicioſum genus hominum. Si tamen indicaueritis ſomnium, præmiis, & honoribus à me donabimini.*

8. *Cum*

A 8. Reſpondit Rex, & ait: Certè noui quòd tempus redimitis, ſcientes quòd receſſerit à me ſermo.

9. Si ergo ſomnium non indicaueritis mihi, vna eſt de vobis ſententia, quòd interpretationem quoque fallacem, & deceptione plenam compoſueritis, vt loquamini mihi donec tempus pertranſeat. Somnium itaque dicite mihi, vt ſciam quòd interpretationem quoque eius veram loquamini.

B 10. Reſpondentes ergo Chaldæi coram Rege, dixerunt: Non eſt homo ſuper terram qui ſermonem tuum, Rex, poſſit implere: ſed neque Regum quiſquam magnus, & potens verbum huiuſcemodi ſciſcitatur ab omni ariolo, & mago, & Chaldæo.

11. Sermo enim, quem tu quæris, Rex, grauis eſt; nec reperietur quiſquam, qui indicet illum in conſpectu Regis: exceptis Diis, quorum non eſt cum hominibus conuerſatio.

12. Quo audito, Rex in furore, & in ira magna præcepit, vt perirent omnes ſapientes Babylonis.

D 13. Et egreſſa ſententia, ſapientes interficiebantur: quærebantúrque Daniel, & ſocij eius, vt perirent.

E 14. Tunc Daniel requiſiuit de lege, atque ſententia ab Arioch Principe militiæ Regis, qui egreſſus fuerat ad interficiendos ſapientes Babylonis.

15. Et interrogauit eum, qui à Rege poteſtatem acceperat, quam ob cauſam tam crudelis ſententia à facie Regis eſſet egreſſa.

16. Cùm ergo rem indicaſſet Arioch Danieli, Daniel ingreſſus rogauit Regem, vt tempus daret ſibi ad ſolutionem indicandam Regi.

17. Et ingreſſus eſt domum ſuam, Ananiæque,

8. Cùm eadem repeterent maledici, Protrabitis, inquit Rex, veſtris his verbis vitæ iam damnatæ tempus, cùm ſciatis non poſſe me ſomnium, quod oblitus ſum, proponere.

9. Sed & confirmatis eam quam de vobis habeo opinionem, fallacem, ſcilicet, commentos eſſe interpretationem. Stat ergo mea illa ſententia de vobis perdendis fixa.

10. Tum verò Chaldæi: Notum hoc Regi ſit, non eſſe omnino humanarum virium, quod quiſque ſomniauerit, diuinare: id ſolum in vſu hominum ſapientum eſt, vt narrato ſomnio, interpretationem eius ediſſerant. Itaque non eſt in orbe Rex, qui aliter de ſomniis magos conſulat: ſed nec omnia ſomnia propoſita facilè enodamus. Somnia quidem, vt vocant, naturalia, & moralia, quæ videlicet, aut ex complexione naturali, aut ex cuiuſque moribus procedunt, ſolùm coniectamus: at quæ diuinitus immittuntur, quale erit hoc tuum, nulla firma interpretatione exponi poſſunt, nedum enarrari. Atque id eſt, quod extorquere volebat Deus, faterentur ſcilicet, non C *poſſe humana induſtria proponi, aut explicari hoc ſomnium, vt liquidò appareret, Danielem ope diuina illud & proponere, & interpretari.*

11. Igitur quod Rex à ſeruis ſuis quærit grauius eſt, quàm vt poſſit à quoquam homine præſtari: præſtarent ſolùm Dij, ſi res humanas aut reſpicere, aut curare ſolerent.

12. Rex verò his auditis, furore ſuccenſus, & exaggerata quadam ira correptus, iuſsit omnes magos interfici.

13. Itaque iam cædes imperata exequutioni mandabatur. Etſi autem Rex Danielem, & ſocios eius lege à ſe lata non eſt viſus comprehendiſſe, quoniam eos diuinationi deditos non exiſtimabat, quòd lege eorum diuina id cautum nouerat, & idcirco eos in conſilium non vocauerat; tamen vulgus, vt in re perturbata fit, tum propter excellentem eorum doctrinam, tum quia à Chaldæis edoctos nouerat, cum cæteris damnatis inuoluere conabatur.

14. Quod cùm Daniel reſciuiſſet, quæſiuit ab Arioch, cui Rex internecionem mandauerat,

15. Quare ſic temere à Rege id præceptum fuiſſet, non conſultis omnibus ſapientibus.

16. Móxque ingreſſus ad Regem, explicaturum ſe ſomnium pollicitus eſt, ſi id ſibi placeret, impetratóque ad id congruo tempore, cum ſociis egit,

17. Vt à Deo omnes ſimul poſtularent ſe-

niæque,& Miſaëli, & Azariæ ſociis ſuis indicauit negotium.

19. Tunc Danieli myſterium per Viſionem nocte reuelatum eſt: & benedixit Daniel Deum cæli,& locutus ait:

20. Sit nomen Domini benedictum à ſeculo, & vſque in ſeculum:quia ſapientia, & fortitudo eius ſunt.

25. Tunc Arioch feſtinus introduxit Danielem ad Regem, & dixit ei: Inueni hominem de tranſmigratione Iudæ,qui ſolutionem Regi annunciet.

27. Et reſpondens Daniel coram Rege, ait: Myſterium quod Rex interrogat, ſapientes,magi, arioli,& aruſpices nequeunt indicare Regi.

28. Sed eſt Deus in cælo reuelans myſteria, qui indicauit tibi, Rex Nabuchodonoſor,quæ ventura ſunt in nouiſſimis temporibus.

29. Tu Rex cogitare cœpiſti in ſtrato tuo,quid eſſet futurum poſt hæc:& qui reuelat myſteria, oſtendit tibi quæ ventura ſunt.

30. Mihi quoque non in ſapientia,quæ eſt in me,plus quàm in cunctis viuentibus, ſacramentum hoc reuelatum eſt:ſed vt interpretatio Regi manifeſta fieret,& cogitationes mentis tuæ ſcires.

31. Tu Rex videbas, & ecce quaſi ſtatua vna grandis: ſtatua illa magna,& ſtatura ſublimis ſtabat contra te,& intuitus eius erat terribilis.

32. Huius ſtatuæ caput,&c.

34. Videbas ita, donec abſciſſus eſt lapis de monte, ſine manibus: & percuſſit ſtatuam

A *creti ſomnij reuelationem,& explicationem miſericorditer aperiret, ne immani illa cæde inuoluti cum aliis perirent.*

19. Tum Deus id quod à Daniele, & ſociis indifferenter poſtulatum eſt,ſoli Danieli per Viſionem demonſtrauit, quo & autoritas Danielis exprimeretur, & quomodo ad Prophetiæ munus euectus fuiſſet, innoteſceret. At qua ratione id Danieli ſit reuelatum, non liquet, Viſionéne,an per ſomnium?Veroſimile videtur, dormienti indicatum,quoniam dicitur Viſio facta per noctem: nec illud certum, ſomniaueritne id ipſum quod Nabuchodonoſor,an reuelatione edoctus fuerit à
B *Deo per ſomnium, quid Rex ſomniauerit, & quid per ſomnium ſignificaretur: hoc ſecundum probabilius eſt.*

20. Tunc Daniel Deum laudare cœpit ob ſapientiam, & fortitudinem: nam & ſibi ſomnium Regis patefecit, & in ſignificatione eius oſtendit, quanta fortitudine in Reges polleret. Vtrumque autem ſibi à Deo datum gratè excipit:nam & edoctus à Dei ſapientia eſt, quod eſſet,& quid eſt ſomnium;& Dei quaſi fortitudine indutus, vt cum Rege liberè ageret de explicatione ſomnij,quod minas in Regem terribi-
C *les continebat.*

25. Arioch neſciens Danielem cum Rege priùs egiſſe,nunciauit hominem à ſe inuentum, qui Regem à cura ſomnij leuare poſſet; tribuens id videlicet induſtria ſua, quod vſu plerumque venit inter Regum aulicos, vt ſe Regibus gratos exhibeant. Itaque ingreſſo Daniele, quærit Rex, num ſomnium ſibi,ac veram eius explicationem enarrare queat.

27. Somnium tuum, ô Rex, omnino latet omnem hominum ſapientiam:eſt enim diuinum penitus, & ideo mirum non eſt, ſi nec arioli, nec
D *magi,nec Chaldæi illud explicare quiuerint.*

28. Sicut enim ſomnium à Deo tibi immiſſum eſt,ita idem ipſe Deus indicauit tibi, quæ circa regnorum commutationes futura ſunt vſque ad finem mundi.

29. Tu,ô Rex,cogitare cœpiſti (intellige,vel antequam dormiret,vel in ipſo principio ſomni) quem exitum Chaldæorum regnum habiturum eſſet; tibi autem iſta volvente animo oſtendit Deus, qui ſecretorum myſteriorum reuelator eſt, varias regnorum conuerſiones.

E *30. Mihi quoque non propter ſapientiam, qua cæteris mortalibus antecellam,ſed ex gratuita Dei reuelatione nunciatum eſt, quid ſomniaueris,& quid ſomnium tuum ſignificet.*

31. 32. Videbas ſtatuam grandem,& longè, latéque ſplendentē:caput enim eius erat aureum;pectus,& brachia argentea;venter, & femora ænea;tibiæ ferreæ;pedes è luto,& ferro,ſeu è ferro non puro,ſed mixto cum luto.

34. 35. Viſúſque eſt tibi lapis è vicino monte, non quidem alicuius impulſu, ſed per ſe cadere,

ſtatuam in pedibus eius ferreis, & fictilibus, & comminuit eos.

35. Tunc contrita ſunt pariter ferrum, teſta, æs, argentum, & aurum, & redacta ſunt in fauillam, &c. lapis autem factus eſt mons, &c.

37. Tu Rex Regum es: & Deus cæli regnum, & fortitudinem, & imperium, & gloriam dedit tibi.

39. Et poſt te conſurget regnum aliud minus te argenteum: & regnum tertium aliud æreum, quod imperabit vniuerſæ terræ.

40. Et regnum quartum erit velut ferrum, quomodo ferrum comminuit, & domat omnia, ſic comminuet, & conteret omnia hæc.

41. Porro quia vidiſti pedum & digitorum partem teſtæ figuli, & partem ferream: regnum diuiſum erit, quod tamen de plantario ferri orietur, ſecundùm quod vidiſti ferrum mixtum teſtæ ex luto.

42. Et digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte fictiles: ex parte regnum erit ſolidum, & ex parte contritum.

43. Quòd autem vidiſti ferrum miſtum teſtæ ex luto, commiſcebuntur quidem humano ſemine, ſed non adhærebunt ſibi, ſicuti ferrum miſceri non poteſt teſtæ.

44. In diebus autem regnorum illorum, ſuſcitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non diſſipabitur, & regnum eius alteri populo non tradetur: comminuet autem, & conſumet vniuerſa regna hæc: & ipſum ſtabit in æternum.

A *cadere, ac percuſſis ſtatua pedibus, deturbare*
illam, ac in fauillam quaſi redigere, apparuítque
lapis creſcere nimiùm, & in montis altitudinem
attolli, ac terram latè implere.

37. *Tu, ô Rex, caput es aureum: quoniam*
regnum tuum inter ſequentes in mundo Monar-
chias primum eſt, ſicut aurum inter omnia me-
talla primas habet: nam de præteritis regnis ni-
hil in præſentibus, nec verò de pleriſque, quæ
tunc in mundo erant obſcuriora, ſed de maxi-
B *mis, quæ tantùm fuère quatuor, Babylonicum,*
Perſicum, Macedonicum, Romanum.

39. *Poſt tuam verò Monarchiam alia mi-*
nor, hoc eſt, Perſarum, tua inferior, ac tempore
ipſo in finem, interitúmque vergente, deterior
ſurget. Tertium deinde ſequetur Græcorum re-
gnum, quod maius erit Perſico, non modò terra-
rum ſpatiis, ſed etiam opinione hominum, qui
totum orbem ſubegiſſe iactabunt.

40. *Quartum regnum Romanorum erit,*
quod quia ferro domabit omnia regna mundi,
ferro comparatur.
C

41. *Quòd verò vidiſti pedes ex ferro, &*
luto conflatos, id ſignificat regnum Romanorum
tandem diuidendum in minora, ac adeò imbe-
cilliora regna, quæ proinde faciliùs extingui de-
beant: tamen ſi quid validum, ac forte retinebit
in ea permiſtione, id totum ad priſtinam fortitu-
dinem referendum erit.

42. *Quòd verò digiti pedum partim ferrei,*
partim teſtacei viſi ſunt, hoc eſt, ſimiliter ex fer-
ro, lutóque permiſti, innuit imperium partim
validum, partim comminutum, quia Romano-
D *rum vires alicubi quidem ſtabiles, alicubi fra-*
giles erunt.

43. *Sed & permiſtio ferri, & teſtæ repræ-*
ſentat permiſtiones, & affinitatum vincula,
quibus & regna inter ſe, & cum Romanis copu-
labuntur, ſed omnino fruſtra: nam minimè ad-
hærebunt ſibi, ſicut nec ferrum teſta commiſceri
rectè poteſt.

44. *Poſtquam ergo regna illa quatuor tran-*
ſierint, Deus ipſe autor erit quinti regni, quod
omnino diuinum erit, ac adeò æternum: nulla
enim vi aut ſuperari, aut diſſipari poterit, nec
E *vnquam transferetur in gentem alteram, ſicut*
quatuor ſuperiora regna, alterum in alterum
tranſiit priori ſemper extincto. Regnum hoc di-
uinum ad Chriſtum pertinebit: nam etſi deſinat
eſſe in aliquibus regionibus per introductas hæ-
reſes, aut ſuperſtitiones alias, non tamen ipſum
extinguetur: eadem enim religio vſque ad finem
mundi, ſi non vbique, tamen alicubi perſeuera-
bit. Quin & hoc Chriſti regnum quintum com-
minuet priora quatuor, quia Romanum per ſe
comminuet quod Macedonicum comminuerat,

A *Macedonicum verò, Perſicum, Perſicum denique, Chaldæum. Comminuet autem Chriſtus regnum Romanum, non quidem temporaliter, ſed ſpiritualiter: nam Romanum Imperium non perducet Eccleſiam ad idololatriam, ſed è conuerſo, Eccleſia Romanum imperium ad Chriſtianam religionem nouo potentiæ genere pertrahet. Plus enim valebit Martyrum ſanguis, & patientia ad propagandum Chriſti regnum, quàm arma Romanorum, quàm tormenta infinita ad illud extinguendum.*

45. Secundum quod vidiſti, quòd de monte abſciſſus eſt lapis ſine manibus, & comminuit teſtam, & ferrum, & æs, & argentum, & aurum, Deus magnus oſtendit Regi quæ ventura ſunt poſtea, & verum eſt ſomnium, & fidelis interpretatio eius.

45. *Quod verò vidiſti lapidem de monte* B *ſine manibus exciſum, ſignificat, Deum tibi, quæ extremis mundi temporibus futura ſunt, oſtendere: lapis enim Chriſtus eſt, ſupra quem, quaſi ſupra lapidem angularem, ædificandum eſt quintum regnum: is è monte, hoc eſt, Deipara Virgine Maria omni virtutum genere conſpicua, ſine virili opera naſcetur; natus verò in montem magnum creſcet, quoniam à paruis initiis in ſummam amplitudinem exurget.*

46. Tunc Rex Nabuchodonoſor cecidit in faciem ſuam, & Danielem adorauit, & hoſtias, & incenſum præcepit, vt ſacrificarent ei.

46. *Tunc Nabuchodonoſor vltrò in terram procubuit, & ſupplici vultu adorauit Danielem, iuſſitque afferri victimas, & incenſum,* C *vt ei tanquam Deo exhiberetur ſacrificium; quem honorem Propheta haud dubiè recuſauit: nam quamuis id non dicatur in præſenti loco, probata aliàs viri ſanctitas id cogit credere.*

47. Loquens ergo Rex, ait Danieli: Verè Deus veſter Deus Deorum eſt, & Dominus Regum, & reuelans myſteria: quoniam tu potuiſti aperire hoc ſacramentum.

47. *Addiditque Rex: Verè Deus Deorum dicitur à vobis Deus veſter, ego credo quidem, eſſe illum omnium Deorum maximum, & quaſi Principem.*

48. Tunc Rex Danielem in ſublime extulit, & munera multa, & magna dedit ei: & conſtituit eum Principem ſuper omnes prouincias Babylonis: & Præfectum Magiſtratuum ſuper cunctos ſapientes Babylonis.

48. *Muneribus multis Rex Danielem cumulauit, & honoribus in ſublime extulit. At cur admiſit dona Regia, cùm oblata à Baltaſſare* D *recuſauerit? Munera, inquit, tua tibi ſint. Verùm poſtquam interpretatus eſt ſcripturam, legitur purpura indutus, & torque donatus. Itaque vtroque loco poſt interpretationes accepit munera, quaſi gratitudinis ſigna; non antè, ne pretio id facere videretur, & vt ſuis laborantibus auxilio eſſe poſſet, ac ſua apud Regem autoritate prodeſſe.*

49. Daniel autem poſtulauit à Rege, & conſtituit ſuper opera prouinciæ Babylonis, Sidrach, Miſach, & Abdenago: ipſe autem Daniel erat in foribus Regis.

49. *Impetrauit autem à Rege, vt Sidrach, Miſach, & Abdenago Præfecti eſſent operum prouincialium: is autem in foribus Regis erat, hoc eſt, verſabatur familiariter in aula regia.*

COMMENTARIVS.

Breuiter præmittere oportet ſolutiones quarundam difficultatum: deinde ipſam Viſionis rationem expendere; primùm literaliter, poſtmodum ſpiritualiter, & ad mores.

Soluuntur

Soluuntur tres difficultate.

SECTIO I.

1. *Nabuchodonoſor non vnum tantùm, ſed duos fuiſſe, tripliciter probatur.*
2. *Nabuchodonoſor, de quo hîc Daniel, multò poſteriorem fuiſſe eo, qui tempore Iudith regnauit; in quem Regem inciderit ille prior Iudith oſtenditur.*
3. *Nabuchodonoſor non iniuſtè cogebat Chaldæos ſomnium occultum explicare, quoniam ipſi iactabant, futura ſe poſſe edicere, abſolutè tamen iniuſtam rem poſtulabat, quoniam ſomnia per ſe occulta ſunt hominibus.*
4. *Etſi Rex ſomnij ſeriem exponeret, non potuiſſent Chaldæi illud interpretari, quoniam diuinum erat.*
5. *Annum, qui hîc dicitur ſecundus regni Nabuchodonoſor, non fuiſſe ſecundum à principio regni eius abſolutè, ſed vt poſtea cœpit eſſe Monarchia conuincitur.*

Duo Nabuchodonoſores.

1. PRIMO quæri poteſt, num fuerit tantùm vnus Nabuchodonoſor? Reſpondetur, fuiſſe duos; alterum quidem, de quo hîc fit mentio, & 4. Regum, item apud Ieremiam, & Ezechielem: alterum autem in libro Iudith. Fuiſſe autem diuerſos ex eo patet. Primò, quia Nabuchodonoſor, de quo fit mentio in lib. Iudith, regnauit in Niniue, vt eodem in libro dicitur. At Nabuchodonoſor, qui à Daniele ponitur, regnauit poſt euerſam Niniueo in Babylone, vt conſtat Daniel. 4. & ex Ioſepho priori lib. aduersùs Apionem. Secundò ille Nabuchodonoſor, qui in libro Iudith refertur, imperij ſui anno decimotertio miſit Holofernem cum exercitu, qui Iudæos tum primò ſibi ſubiugaret, vt ait Pererius 1. in Danielem. At iſte Nabuchodonoſor cùm annum decimumtertium imperij ageret, iam Hebræos ter ſubegerat.

Vnus regnauit in Niniue, alter poſt Niniuen euerſam, in Babylone.
Dan. 4.
Ioſephus.
Ille Iudæos ſemel oppugnat: hic ter ſubegit.

2. Secundò quæritur, vter fuerit prior ex duobus, de quo etiam eſt controuerſia: nam Iſidorus lib. 6. Etymol. putat Nabochodonoſor Iudith regnaſſe tempore captiuitatis Babylonicæ. D. Aug. 18. de Ciuit. facit eum regnantem tempore Cyri. Euſebius in Chronicis, & Beda de ſex ætatibus mundi putant illum fuiſſe Cambyſem Cyri filium, & ſecundum Perſarum Regem. Sedenim hæc ſtare nequeunt cum iis quæ narrantur in lib. Iudith: ibi enim dicitur templum ſtetiſſe adhuc, quod durante captiuitate conſtat dirutum iacuiſſe: tempore verò Cyri, & Cambyſis, nondum fuerat ædificatum. Denique tempore Nabuchodonoſor Iudith, erat ſummus Sacerdos Eliacim, ſeu Ioachim: at verò tempore Cambyſis, & Cyri, vſque ad Darium Hyſtaſpis, apud Iudæos ex captiuitate reuerſos Pontifex fuit Ieſus filius Ioſedec. Cùm ergo conſtet Danielis hiſtoriam contigiſſe in ipſa captiuitate Babylonica, liquet etiam Nabuchodonoſor, qui eo tempore regnauit, & prædictum ſomnium habuit, fuiſſe illo multò poſteriorem; hiſtoriam verò Iudith contigiſſe tempore Manaſſes, cùm eſt in captiuitatem ductus, quo etiam vixit Ioachim, ſeu Eliacim Sacerdos ſummus, qui propterea ſolùm nominatur in ea hiſtoria, nulla

Iſid.
D. Auguſt.
Euſebius.
Nabuchodonoſor Danielis, Nabuchodonoſor Iudith multò poſterior.

A terim mentione facta de Rege, qui tunc aberat captiuus in Babylone.

3. Tertiò quæritur, num Rex Nabuchodonoſor iniuſtè coëgerit ſapientes illos, vt ſomnium ſuum ſibi edicerent? Nam ſomnia per ſe occulta ſunt, cùm ſint interiores affectiones phantaſiæ: quare nemo illa certò cognoſcere poteſt, niſi à ſomniantibus poſtea proponantur? Reſpondetur tamen, Regem ſuppoſita ſcientia, quam illi iactabant, non coëgiſſe illos iniuſtè: nam Chaldæi, ad quos præcipuè Rex ſermonem direxit, erant ex ipſa profeſſione genethliaci, ſeu Iudiciarij, qui ex ſyderum obſeruatione futuros rerum euentus, etiam liberos, ſe noſſe prædicabant. Cur ergo iniuſtus habebitur, qui rem B profeſſioni eorum congruentem exigebat? Re tamen ipſa poſtulatum Regis erat iniuſtum, quia nihilominus ſomnia per ſe occulta ſunt ſaltem hominibus; nam Angelis nota eſſe poſſunt, cùm ſint affectiones corporeæ, quæ ſubiacent naturali cognitioni Angelorum; homines verò, non niſi per obiecta ſenſuum externorum notitias rerum nanciſcuntur.

Non iniuſtè coëgit Rex ſapientes, vt ſomnium edicerēt, ſiquidem ipſi ſe iactabāt, quid futura etiam libera cognoſcerent.

4. Quartò quæritur, vtrùm ſapientes verè potuerint ſomnij, ſi à Rege proponeretur, interpretationem dare? Ad quod reſpondetur, hoc ſomnium, cùm prorſus fuerit diuinum, ex inſtituto ſcilicet Dei, futuros regnorum euentus prænuncians, nequaquam potuiſſe naturali cognitione per ſe attingi à ſapientibus, ſolúmque ab C ipſo Deo edoceri; iure autem arguuntur à Rege, quòd qui præteritum ſomnium expiſcari nequeant, interpretationem eius ad futurum tempus ſpectantem multò minùs adhibere queant.

Licèt ſomnium explicaret Rex, tamen ſapientes interpretari non potuiſſent.

5. Quintò quæritur, quomodo intelligatur, Viſionem hanc contigiſſe anno ſecundo regni Nabuchodonoſor, vt dicitur in ipſo principio capitis? Theodoretus exiſtimat id ſumendum eſſe ab exordio regni Nabuchodonoſor. Verùm id eſſe falſum conuincitur; primò, quia Daniel ductus eſt Babylonem primo anno Nabuchodonoſor, totúmque deinceps triennium, antequam in conſpectum Regis veniret, in addiſcendis literis, ac diſciplinis Chaldæorum cōſumpſiſſe conD ſtat, ex primo huius Prophetiæ capite. Igitur Viſio hæc, & interpretatio eius à Daniele facta coram Rege, non potuit contingere ſecundo regni eius anno. Deinde, quia Daniel primo anno regni Nabuchodonoſor, fuit, autore Iſidoro, planè puer, &, vt ait Epiphanius, puſio, ſiue infans, quomodo ergo ſequenti anno dicitur præfuiſſe omnibus ſapientibus, & prouinciis Babylonis, & ſomniorum maximus Regis interpres? Igitur fit dictu verius, quod Ioſephus tradit 10. Antiq. & Hieronym. hoc loco, ſecunE dum annum hîc memoratum computandum eſſe ab exordio Monarchiæ Nabuchodonoſor, cùm ſcilicet Ammonitas, Moabitas, Scythas, Ægyptióſque ſubegit, quibus victoriis creuit regnum, & omnino deductum eſt in rationem veræ Monarchiæ, fuitque annus regni vigeſimustertius, quibus additi duo ſequentes, de quibus hoc loco, efficiuntur anni vigintiquinque.

Theodor.
Iſidorus.
Epiphan.
Annus ſecundus intelligendus ab exordio Monarchia, qui fuit vigeſimuſquintus regni eius.

Sub

Digitized by Google

Sub ſpecie humanæ ſtatuæ è diuerſis metallis compactæ monſtratæ ſunt varia regnorum ſucceſſiones.

SECTIO II.

1. *Cur per metalla quatuor, aurum, argentum, æs, ferrum, Monarchiæ quatuor ſignificentur? Cætera imperia cur omiſſa?*
2. *Eas Monarchias hic poſitas, quæ ſibi inuicem ſuccederent ordinatè vſque ad regnum Chriſti, quare reliquas iure omiſſas, vel vt diſparatas, vel vt obſcuras. Oroſij, & Proſperi Aquitanici opinio reiicitur.*
3. *Cur per humanam ſtatuam repræſententur imperia, non ideo eſt, quia per homines adminiſtrantur, & quare? Ratio moralis, ex Theodoreto.*
4. *Locus difficilis Iſaiæ exponitur. Cur Reges dicantur ſcrutatores? quòd eorum excellentia in ſe nihil ſit.*
5. *Hominis imagine repræſentata imperia oſtendunt, ea eſſe vaniſſima, ſicut homo eſt ipſa vanitas. illuſtratur loco Baſilij.*
6. *Illuſtratur idem loco Philonis Iudæi, & confirmatur lepidè ex verbo, quo Tertullianus vtitur.*
7. *Omnia imperia vix vnum exprimunt hominem, quem virtus ſola perficit. Ex loco Eccleſiaſt. 12. & loco Pſal. 33. illuſtratur exemplo Pauli, autore Chryſoſtomo.*
8. *Regna quidem terrena ſunt, ſed cælitùs ordinantur; oſtenditur id comparatione, & loco Prouerbiorum 21.*

1. DANIELI demonſtrauit Deus, quæ viderit Rex Nabuchodonoſor, idque ſpeciatim retulit in hunc modum, Verſ. 31. *Tu Rex videbas, & ecce quaſi ſtatua vna grandis: ſtatua illa magna, & ſtatura ſublimis ſtabat contra te, & intuitus eius erat terribilis.* Verſ. 32. *Huius ſtatuæ caput ex auro optimo erat, pectus autem, & brachia de argento, porro venter, & femora ex ære.* Verſ. 33. *Tibiæ autem ferreæ: pedum quædam pars ferrea, quædam autem fictilis.* Quatuor metallis, auro, argento, ære, ferro, exprimuntur imperia quatuor, ſcilicet Chaldæorum, Perſarum, Græcorum, Romanorum; cauſa verò eſt, quoniam metalla propoſita ſunt celeberrima: nam ſi quæ ſunt alia, aut vilia ſunt, aut ad hæc ipſa aliquo modo referuntur, quale eſt cuprum, ſtannum, argentum viuum, & huiuſmodi alia. At verò Deus ſignificari voluit in hoc ſomnio illa mundi imperia, quatenus omnium celeberrima, cætera verò annecti, vel ſolùm vt appendices eorum, vel omitti tanquam obſcura. Mirum ergo non eſt, ſi Aſſyriorum Monarchia hîc ſileatur: nam dici poteſt Chaldææ annexam eſſe: illius enim pars quædam & quaſi propago fuit; deinde noluit Deus præteritas Monarchias recenſere, qualis fuit eadem ipſa Aſſyriorum, quam conſtat ducentis antè annis euerſam. Idem videtur dicendum de Medorum imperio, quod tunc ſtabat, nimirum pertinuiſſe ad imperium Perſicum, cuius conditor fuit Cyrus, maternum genus a Medis ferens, paternum à Perſis, & idcirco ait Theodoret. imperium hoc figurari per pectus cum duobus brachiis, vel dic, ideo omiſſum Medorum imperium, quia etſi tunc vigebat, erat tamen valde anguſtum.

Quatuor metallis, quatuor maiora regna monſtrantur.

Cætera regna ſilentur, vel ad hæc referenda ſunt.

2. Similiter nec mirum, ſi alia regna prætermiſſa ſunt, quale Sicyoniorum, Athenienſium, Lacedæmoniorum, Lydorum, quoniam ad quatuor illa comparata, omnino fuerunt obſcura, & humilia. Nec verò omnia futura regna ſignificare voluit Deus, ſed ea tantùm, quæ vſque ad regnũ Chriſti ita pertingerent, vt a ſubſequente præcedens euerteretur ordinatè, qualia fuerunt dicta quatuor: ſibi enim inuicem vi armorum ſuccedentia, tandem per Monarchiam Romanorum Chriſti regno appropinquarunt. Quare non eſt habenda ratio regni Gothorum, nec Saracenorum, nec Turcarum, quæ poſtea pullularunt. Eandem ob cauſam non ſunt curanda imperia Ægyptiorum, Carthaginenſium, Scytharum, quoniam nec inter ſe, nec cum illis quatuor ordinatè ad Chriſti imperium contenderunt, ſed vnum ad alterum diſparatè ſe habuerunt. Elegit autem omnium potentiſſima imperia, illis tamen viciſſitudinibus ſibi vſque ad Chriſtum ſuccedẽtia, vt magis appareret Chriſti regni excellens ſtabilitas. Feſtinabant enim, non tam vt occiderent, quàm vt Chriſti regno ſuis occaſibus quaſi procumbendo deferrent ſiue reuerentiam, ſiue ſtabilitatem. Quare non rectè adhæſit Paulo Oroſio Proſper Aquitanicus in libr. de promiſſionibus, & prædicationibus Dei, p. 2. cap. 33. cùm per ventrem, & femora ærea interpretatus eſt Carthaginenſe imperium.

Sola ea regna recenſentur, quæ vſque ad Chriſti regnum pertingunt ſibi inuicem ordinatè ſuccedentia.

Cætera regna diſparatè ſe habuerunt.

Quatuor Monarchiæ ſuis occaſibus quaſi procubuerũt ante Chriſti regnum.

Proſper Aquitanicus.

3. Quæri ergo primùm poteſt, cur ſub ſpecie humanæ ſtatuæ prædictæ Monarchiæ ſignificentur? Et quidem cùm inferiùs eadem Monarchiarum varietas mõſtretur per quatuor beſtias aſcẽdentes de mari, non videtur ſufficienter reſpondere, qui nodum propoſitum ſoluit, ex eo quòd regna per homines adminiſtrentur; aliter ergo oportet enodare cum Theodoreto hoc loco. Imago, inquit, figura rei eſt, non ipſa res. Ponderat ergo duo Theodoretus in prædicta apparitione humanæ imaginis, & quòd imago ſit, & quòd humana. Primùm, omnes mundi Monarchias in ſtatuam per imaginationem compactas, hoc ipſo non eſſe quid ſtabile, ſed imaginarium; adeóque regalem in eis præeminentiam re vera non eſſe realem, ſed verè fictitiam. Vnde Prouerb. 14. dicitur: *In multitudine populi dignitas Regis,* quia videlicet nemo dicitur Rex per aliquid in ſe inuentum re ipſa, ſed per æſtimationem, qua illum ſibi multitudo prælegit, quod totum referri debet ad beneplacitum populare.

Theodor.

Regalis maieſtas eſt quid fictitium.

Prouerb. 14.

Nemo Rex per aliquid in ſe inuentum.

4. Iure ergo Iſai. cap. 40. 23. præmittens aliqua de illa ſuper omnes creaturas excellentia, quæ Deo inſita eſt, addit de terrenis Regibus: *Qui dat ſecretorum ſcrutatores, quaſi non ſint, iudices terræ velut inane facit. Et quidem neque plantatus, neque ſatus, neque radicatus in terra truncus eorum.* רוזנים Septuaginta vertunt, *Principes*, & idem verbum Abac. 1. noſter vertit *Tyrannos*. Prouerbior. 8. *legum latores*; ſimiliter aliis in locis. Cur autem in Iſaia reddiderit, *ſecretorum ſcrutatores*, meritò aliquis dubitet? Quadrabit hoc magis in Philoſophos, quorum eſt ſecreta naturæ rimari, quæ eſt plurimorum interpretatio. Philoſophos autem dat Deus, quaſi non ſint: quia ſtultam facit ſapientiam huius mundi, 1. Corinth. 1. 20. Verùm quia *roſenim* non inuenitur vſquam in hac ſignificatione redditum, oportet per eam vocem

Iſai. 40. 23.

Cur Reges dicantur ſecretorum ſcrutatores?

Abac. 1.

Prouerb. 8.

Philoſophos mundi dat Deus quaſi non ſint, quia ſtultã facit ſapientiam mundi.

1. Corint. 1. 20.

Digitized by Google

Reges ſolùm intelliguntur, qui in vitas aliorum inquirunt. *Quatenus Reges, non ſunt, & qui ſint alij, curioſè quærunt.* *Inanè facit, id eſt, mera nomina ſine re.* *Dignitas Regum non habet in ſe radices.*

cem ſolos Reges ac Principes intelligere, qui ideo dicantur *ſecretorum ſcrutatores*: quoniam eorum eſt, in hominibus vitas, ac mores inquirere, quos ideo Deus dat, id eſt, prouunciat, quaſi non ſint, veluti per irriſionem; vt, qui quatenus Reges re ipſa non ſint, alios, qui ſint, curioſè ſcrutentur, eodémque ſenſu id, quod ſequitur: *Et Iudices terræ, velut inane facit*, id eſt, mera quaſi nomina ſine re: *& quidem nec plantatus, nec ſatus, nec radicatus in terra truncus eorum.* Quia dignitatem regiam non habent radicatam in ſe, ſed in alio, videlicet, in ipſa opinione & beneplacito multitudinis, vt ſuprà dictum eſt. Itaque dignitatem eam non ſatiuam, nō natiuam, aut naturalibus radicibus, ſed alienis ſuffragiis inhærentem habent. Sit autem hoc primùm, quod Theodoretus voluit, cùm dixit: Imago, figura rei eſt, non ipſa res: monſtratas ideo Monarchias in ſomniis, quia nihil ampliùs ſunt, quàm phantaſmata ludicra, nihil rei habentia, præter fictitiam pompam.

Pſal.38.6. *Sub humana ſtatua monſtrantur regna, vt oſtendantur vaniſſima, quoniam homo ipſa vanitas eſt.* *D.Baſil.* *Adhuc vaniora ipſo homine, vt vanitas eſt.* *Regna gigantea, & prorſus chimærica.*

5\. Secundum, quod in Theodoreti dicto ineſt, illud eſt: cùm homo, cuius imaginem fert ſtatua, ſit ipſa vanitas, Pſalm. 38.6. ideo Monarchias ſub ſpecie hominis demonſtrari, vt oſtendatur, eo quoque ipſo res eſſe vaniſſimas, quòd imago figura rei ſit, non ipſa res, id eſt, minus adhuc ſoliditatis, & conſtantiæ habens. Nam cùm à D. Baſilio verè dicatur: A veritate ad figuram magnum eſſe delapſum, apparet profectò, quomodo Monarchiæ ſub hac hominis imagine decidentes à vanitate hominis, vaniores adhuc fiat, quàm ipſe homo. Repræſentare autem hominem non quomodocumque, ſed vt vanitas eſt, inde patet, quia exhibent ſpeciem eius giganteam, & prorſus chimæricam; id eſt, quæ nullum in re fundamentum habet, ſed ex mera eſt phantaſiæ operatione conficta.

Phil.Iudæ. *Homo, ſomniorum, fabulorúmque ludus.*

6\. Quapropter meritò Philo Iudæus in libro qui inſcribitur, Quòd Deus ſit immutabilis, hominē vocat ſomniorum ludum, vtpote in quo fabuloſè inſerta ſint à veteribus, paſſímque inſerantur, ex euentu ſomniantium, & hbito commentantium, ſegmenta rerum vana, ex quibus varia monſtrorum genera coaleſcant, quales olim Geryones, Minotauri, & alia ſimilia, inter quæ meritò numerari poteſt præſens ſtatua, ex variis metallorum generibus monſtroſè conflata in ſomnlis.

Tertul. *Homo quomodo pluribus hominis centonibus verum monſtrum.*

Lepidè autem Tertullianus lib. contra Valentinianos, hanc ipſam rerum fabuloſam, ac phantaſticam compoſitionem expreſſit verbo, *conſuendi*, quia alieniſſima quæque à natura hominis, ipſi homini, quaſi aſſuta, efficiunt tandem non vnum verum hominem, ſed vnum ex pluribus hominis centonibus, verum monſtrum.

Omnes Monarchiæ vix vnius exhibent figuram hominis.

7\. Mirum eſt autem, quòd omnes mundi Monarchiæ per tot metalla expreſſæ, vix vnius exhibeant lineamenta hominis: nam ex contextu habemus, deficientibus metallis, ſuppletam ex luto materiam ad perficiendos pedes. Qua in re conſiderare libet, quantùm ſola virtus præponderet omnibus mundi principatibus: ea námque ſola ſufficit ad exhibendum hominem perfectum, ac ſuis omnibus numeris abſolutum, Eccleſ.12. 13. *Deum time, & mandata eius obſerua: hoc eſt enim omnis homo*, id eſt, perfectus homo; quia omne, & perfectum idem ſunt ex Ariſtotel. 1. de cælo c.1. Per timorem autem, intelligendo filialem, qui eſt (vt Hierony. ad locum citatum ait) in virtutibus conſummatus, eo ſolo perficitur & conſummatur homo, iuxta illud Pſalm. 33. 10. *Non eſt inopia*; propriè, non eſt defectus, *timentibus eum*. Vnde in Rom. Pſalterio: *Nihil deeſt timentibus eum.* Eſt ſenſus: Homo timens Deum, expers eſt omnis defectus, & indigentiæ moralis; talis eſt, vt illi nihil addi ad perfectionem poſſit. Exemplo autem eſſe poteſt id, quod Chryſoſtomus de D. Paulo enunciat ſuper cap. 9. 1. epiſtol. ad Corinth. nóſque in rem aliam citauimus in 3. Viſione. Omnem hominem, inquit Paulus, exhibebat Deo, id eſt, vnus ſolus Paulus erat omnis homo, perfectiſſimus, ſcilicet, conſummatiſſimus, Deo autem dicit, id eſt, Iudice etiam Deo, cuius eſt exactiſſimum de perfectione iudicium. Omnis homo Paulus, vtpote qui in ſe vno exprimeret omnem perfectionem, quæ in omnibus hominibus ſimul ſumptis inueniri poteſt. Vide autem longè patens diſcrimen in re præſenti. Vnus Paulus exhibet omnem hominem coram Deo, cui nihil à quoquam fingi poteſt. Et omnes Monarchæ vnum vix hominem coagulare poſſunt homini ſomnianti, cui facillimum eſt diſparatiſſima quæque ſomniando contexere, & alioqui impoſſibilia exhibere ad viuū, quaſi verè ſint.

Sola virtus ſufficit ad exhibendum perfectum hominem. *Eccleſ.12. 13.* *D. Hieron.* *Timore filiali conſūmatur homo.* *Pſ.33.10.* *D.Chryſ.* *Vnus Paulus erat omnis homo, id eſt, perfectiſſimus.*

Regna terrena ſunt, ſed à Deo ordinata. *Iſai.11.1.* *Dan.4.19.* *Prou.21.1.* *Regna terra quomodo fontium origini comparentur.*

8\. Denique quòd Monarchiæ metallis ſignificentur, quæ intra terræ viſcera generantur virtute ſolis, idcirco eſt, quia terrena quidem ſunt, ſed à Deo ipſo cælitus ordinata. Hinc eſt, quòd alibi in Scriptura ſignificantur regna terrena per arbores, quæ ita è terra naſcuntur, vt à cæli pendeant influentiis, Iſai.11.1. Daniel. 4. 19. Oſtenditur autem, regna mundi ortum ſuum ab ipſa terra, ordinem verò, ac diſpoſitionem ſortiri à diuina prouidentia. Vnde illud Prouerb. 21. 1. *Sicut diuiſiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini.* id eſt, ſicut naturalis ortus fontium eſt ab ipſa terra: vbi autem, & quomodo, & quantum manare debeant iuxta incolarum indigentiam, eſt à diuina prouidentia, ita Rex ipſe licèt conditione non differat à quouis alio terreno homine, cor tamen eius, id eſt, conſilia, ſtatuta, ordinationes, & tota adminiſtrandi ratio ſpeciali prouidentiæ diuinæ fræno gubernantur.

Caput aureum ſtatuæ ſignificare Chaldæorum imperium.

SECTIO III.

1. *In vno Nabuchodonoſor, tanquam in capite, tota regni eius excellentia. Dictus Rex Regum ex variis locis Scripturæ.*
2. *Idem Rex apud profanos ſcriptores potentiſſimus omnium celebratur, vt vel ob id caput aureum iure dicatur. Illuſtratur Cant.5. & 1.Cor.11.*
3. *Chaldæorum Monarchia quare caput aureum ſit? Deducitur ex variis Scripturæ locis.*
4. *Expenditur dictum illud, Nabuchodonoſor eſſe Regem Regum, & Dominum fuiſſe Hiſpaniæ.*
5. *Rex Regum per Synecdochen, vel per hyperbolen, vel iuxta vulgarem exiſtimationem.*

1\. INTERPRETANS Daniel, & particulatim enucleans Viſionem propoſitam dixit Regi Nabuchodonoſor, Verſ. 37. *Tu Rex Regum es, & Deus cæli regnum, & fortitudinem, & imperium,*

In Rege, qua ſi in capite, totum regnum.

Ieremia.27.7.

rum, & gloriam dedit tibi. Verſ. 38. *Et omnia, in quibus habitant filij hominum, & beſtiæ agri; volucres quoque cæli dedit in manu tua, & ſub ditione tua vniuerſa conſtituit, tu es ergo caput aureum.* Rectè excellentiam regni à Rege deducit, in quo eſt velut in capite totum regnum. Quòd verò Nabuchodonoſor dicatur Rex Regum, conſonat Prophetiæ Ierem. cap. 27. 7. vbi Dominus de hoc Rege ſic: *Seruient ei gentes multæ, & Reges magni: gens autem, & regnum, quod non ſeruierit Nabuchodonoſor Regi Babylonis, & non curuauerit collum ſuum ſub iugo eius, ego Dominus in gladio, & in fame, & in peſte viſitabo ſuper gentem illam.* Similiter de eodem Rege vaticinatur Habacuc cap. 1. 10. *Ipſe*, inquit, *de Regibus triumphabit, & Tyranni ridiculi eius erunt*, id eſt, riſui, & contemptui illi erunt. Daniel verò cap. 4. 19. *Tu Rex*, inquit, *magnificatus es, & inualuiſti, & magnitudo tua peruenit vſque ad cælum, & poteſtas tua ad terminos vniuerſæ terræ.* Denique ex Iſai. cap. 47. 5. conſtat Babylonem vocari ſolitam regnorum Dominam.

Nabuchodonoſor Rex maximus in Scriptura. Habac. 1. 10. Daniel. 4. 19. Iſai. 47. 5.

A profanis ſcriptoribus celebratur. Beroſus. Megaſth.

2. Quin & à profanis ſcriptoribus magnificè extollitur idem iſte Rex: nam Beroſus in hiſtoria de rebus Chaldaicis Nabochodonoſor ait ſuperiores Reges Imperij, & rerum geſtarum gloria anteiſſe. Megaſthenes lib. 4. de rebus Indicis, hunc Regem ait, præter Orientis prouincias Ægyptum quoque, & Africam, Hiſpaniámque ſubiugaſſe: quin & Herculem ipſum virtute animi, & facinoribus longè ſuperaſſe. Cui Strabo concinit lib. 15. ſuæ Geographiæ, vbi ait, Regem iſtum omnium Regum potentiſſimum fuiſſe, & ipſo ſuperiorem Hercule. Cùm igitur ex prædictis locis, tam ſacræ, quàm profanæ paginæ conſtet, Nabuchodonoſor omnibus Regibus, ac nationibus imperaſſe, mirum non eſt, ſi ipſe ſeu regnum ipſius caput aureum appelletur; vt ſicut aurum princeps materia eſt (ait Tertul.) quia inter omnia metalla quaſi principatum habet, ſic fuerit iſte Rex, ipſo Daniele atteſtante, Rex Regum, & Deo ipſo ſatagente, conſtitutus princeps vniuerſalis in toto orbe. Eodem enim fundamentó Sponſa in Cant. cap. 5. 11. Sponſum per ipſas corporis partes commendans, de capite ſic: *Caput eius aurum optimum.* Et D. Paul. 1. Corint. 11. 3. explicat quid per aurum in Chriſto, qui Sponſus eſt, ſignificetur, cùm ait: *Caput Chriſti Deus.* id eſt, princeps in Chriſto natura, & per quam ipſe omnium princeps efficitur, diuinitas eſt.

Strabo.

Nabuchodonoſor caput aureum, quia vt aurum metalla, ſic ipſe Reges ſuperat. Tertull. Cant. 5. 11. 1. Cor. 11. 3.

D. Gregor. Iob. 41. 21. *Humanitas Chriſti ex diuinitate habet principatum.*

3. Vnde iſta duo loca coniungens, & expendens D. Greg. lib. 34. Moral. cap. 8. ad illa verba Iob. 41. 21. *Sternet ſibi aurum, quaſi lutum.* Ideo caput Chriſti ait eſſe diuinitatem, quia humanitas, inquit, eius ex diuinitatis nobis claritate principatur. Cùm verò per aurum ſignificetur ſapientia, Apocal. 3. 18. *Suadeo tibi emere à me aurum ignitum*, id eſt, ſapientiam charitate feruentem, quæ ſola, vtpote ſic probata, valorem habet, & ideo ſuadetur emi. Cùm item eodem auro diuitiæ abſolutè ſignificentur, Iſai. 2. 7. contra Hieroſolymitanos, *Repleta eſt terra eorum auro*, id eſt, locupletata eſt nimis. Et Matth. 10. 9. ad Diſcipulos, quos ad prædicandum mittebat: *Nolite poſſidere aurum*, id eſt, diuitias, quæ ſcilicet ſollicitudines generant, & prædicationis officio valde nocent. Iure Chaldæorum Monarchia, in qua præ cæteris omnibus regnis ſapientia viguit, & diuitiæ floruerunt, eorum caput aureum, & princeps, iudicari debet Nabuchodonoſor.

Apoc. 3. 18. *Aurum ignitum, ſapientia charitate feruens, pretioſa.* Iſai. 2. 7. *Aurum, pro diuitiis.* Matth. 10. 9.

4. Sed enim in promptu obiectio eſt contra prædicta. Quomodo ſit credibile quod Daniel ait, Nabuchodonoſor fuiſſe Regem Regum abſolutè, vt pro omnibus mundi Regibus ſumatur dictum: quemadmodum Apocal. 19. 16. pro ſingulari prærogatiua de Chriſto effertur: *Habet ſcriptum in veſtimento, & in femore ſuo, Rex Regum, & Dominus dominantium.* Videtur autem fidem excedere, idem poſſe de Rege iſto pronunciari; ſicut illud, quòd Deus ſub ditione eius vniuerſa conſtituerit, vt ſubiicit idem Propheta. Nam quis dicat illum Europæ dominatum, qui nec Aſiam, in qua regiam ſedem habebat, imperio ſuo totam complexus eſt? Nam quòd Hiſpaniam ſubegerit (vt Megaſthenes affirmauit) fabuloſum omnino videtur. Teſtatur enim grauis Autor Tertullianus in lib. aduerſùs Iudæos, hunc Regem ſortitum imperij ſui terminos ab India vſque ad Æthiopiam. Probans enim ſolum Chriſti regnum carere limitibus per comparationem ad alios Reges, de hoc etiam ait ſic cap. 7. *Si Nabuchodonoſor cum ſuis Regulis ab India vſque ad Æthiopiam habuit regni ſui fines, &c.*

Expenditur quomodo dictus ſit Nabuchodonoſor Rex Regum. Apoc. 19. 16.

Nabuchodonoſor Hiſpaniam ſubegiſſe, fabuloſum videri. Tertul.

5. Quapropter dicendum eſt, Nabuchodonoſor, quia debellauerat magnam, & principalem partem orbis, tunc Chaldæis cogniti, & famoſi, ideo dictum vniuerſæ terræ dominatorem, & eodem ſenſu Regem Regum, idque per ſynecdochen in Scriptura ſacra frequenter vſitatam; veluti Luc. 2. 1. *Exiit edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis.* Cùm tamen vniuerſus orbis non fuerit deſcriptus, ſed Romanus, id eſt, Romanis armis ſubactus, qui quoniam magnitudine ſua latè fundebatur, orbis appellatione ſignificari conſueuerat. Similia verò exempla paſſim occurrunt. Eadem ergo ſynecdoche intelligendum Nabuchodonoſor Regem Regum eſſe, & à Deo conſtitutum Dominum vniuerſæ terræ. Alij per hyperbolen dictum putant, etiam in Scriptura vſitatam, Geneſ. 22. 17. & 2. Regum 1. 23. & 3. Reg. 10. 21. Alij ex communi exiſtimatione, & more loquendi apud Chaldæos, ſicut B. Ioſeph ſimpliciter dicebatur pater Chriſti, quia ſic vulgò exiſtimabatur.

Luc. 2. 1.

Nabuchodonoſor Rex Regum, non quia omnes, ſed quia multos ſubegerat. Romani orbem totum non ſubegerunt, eodem ſenſu dicti orbis Domini. Geneſ. 22. 17. 2. Reg. 1. 23. 3. Reg. 10. 21.

Pectore, & brachiis argenteis ſignificari Monarchiam Perſarum.

SECTIO IV.

1. *Inquiritur quare Perſarum Monarchia dicatur minor Chaldaica. Oppoſitum probatur ex loco Eſther 1.*
2. *Exaggeratur potentia regni Perſarum ex loco Iſaiæ 45. & confirmatur ex annotatione Hieronymi.*
3. *Probatur, regnum Perſarum fuiſſe opulentius regno Babyloniorum, ex variis hiſtoriis.*
4. *Regnum Perſarum dici, quia minùs diuturnum, minùs antiquum, & poſt regnum Chaldaicum extitit.*

Per pectora & brachia argentea, Monarchia Perſarum. Expenditur, quomodo dicatur minus regnum.

1. PROSEQVITVR Vates interpretationem, vt cœperat. Verba igitur illa, *Pectora autem, & brachia de argento*, ſic exponit, Verſ. 39. *Et poſt te conſurget regnum aliud, minus te, argenteum.* Quod Doctores accipiunt communiter pro regno Perſarum. At cur dicitur minus? Amplitudinéne? an potentia? an diuitiis? In quouis autem ex iis fuiſſe maius Chaldaico, in comperto eſt. Nam quod attinet ad amplitudinem, Eſther 1. &

10. de Aſſuero Perſarum Rege dicitur, quòd regnauerit ab India vſque ad Æthiopiam ſuper centum vigintiſeptem prouincias, cunctáſque maris inſulas. At Chaldæos anguſtius habuiſſe Imperium, manifeſtum eſt. Præterea Cyrus Perſarum Rex Chaldæorum Imperium bello expugnatum adiunxit ſuo, ergo quod ex vtroque conflatum eſt euidenter remanſit amplius.

Regnum Perſarum ex diuina potentia maximum. Iſai.45.1.

2. Quod attinet ad potentiam regni Perſici, in eodem Cyro apparet quanta fuerit, vtpote cum diuina potentia miro modo coniuncta, ipſo Deo apud Iſaiam multò antè atteſtante cap.45.1. *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, vt ſubiiciam ante faciem eius gentes, & dorſa Regum vertam, & aperiam coram eo ianuas, & portæ non claudentur. Ego ante te ibo, & glorioſos terræ humiliabo, portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam.* Vbi D.Hieronymus ad illa verba, *cuius apprehendi dexteram*, potentiam pluſquam humanam inſinuat, vt illi, inquit, nemo iam reſiſtere poſſit. Solius enim diuinæ dexteræ, id eſt, potentiæ naturalis prærogatiua eſt, vt illi nemo reſiſtere poſſit: ex priuilegio autem Dei, etiam eius hominis dextera, quam ipſe ſpeciali vi, & efficacia roborat (vt hîc de Cyro dicitur) & ſignificatur egregiè verbo, *apprehendi.*

D.Hieron.

Perſica Monarchia ingentes opes. Plinius. Athen.

3. Si verò agatur de opulentia, liquidò conſtat, Chaldaicum regnum Perſico fuiſſe minus. Primò, quia Cyrus regni ſui diuitiis adiunxit Chaldaicas victo Baltaſſare, & Lydias victo Crœſo totius Aſiæ locupletiſſimo. Nam iuxta Plinium lib.33.cap.3. deuicta Aſiâ ſuſtulit pondo auri trigintaquatuor millia, præter vaſa, & alia, quæ ſimul trecentos efficiebant milliones. Narrat verò Athenæus initio lib.12. Darium Regem Perſarum ad caput ſui cubiculi conclaue habuiſſe pariete vno interſitum, in quo ſemper erant talenta auri quinque millia, quod conclaue ceruical Regis vocabatur: è regione verò huius, quaſi ad pedes, alterum habuiſſe, in quo argenti tria millia talenta perpetuò ſeruabantur, quod ſcamnum Regis ſuppedaneum dicebatur. In ipſo verò Regis cubiculo vitem auream obtentam, quæ racemos habebat penſiles è lapillis pretioſiſſimis concinnatos. Confirmantur autem hæc ex præda, quam dicitur Alexander Magnus è gaza Perſica, & Babylonica abſtuliſſe. Ait enim Strabo perueniſſe ad centum, & octoginta millia talentorum, id eſt, millies, & octies centena millia aureorum; aliter, centum & octo milliones. Quin etiã Deus ipſe apud Iſaiam cap.45.3. citato, hanc ipſam opulentiam celebrem facit, promittendo ſe daturum Cyro *theſauros abſconditos, & arcana ſecretorum*, id eſt, diuitias maximas.

Strabo. Iſai.45.3.

Monarchia Perſica dicitur minor Chaldaica, diuturnitate, & antiquitate.

4. His ergo omnibus, quæ certè vera ſunt, vt ſatisfaciamus dicendum eſt, regnum Perſarum dici minus Chaldaico, non magnitudine, nec potẽtia, nec diuitiis, ſed diuturnitate, & antiquitate: nam quod attinet ad diuturnitatem, illud certè conſtat, regnum Chaldæorum ab ortu ſuo ſub primo Rege Nino, vſque ad interitum ſub Baltaſſare vltimo Rege, ſtetiſſe totos ipſos quingentos ac mille annos; cùm tamen Perſarum Monarchiã intra ducentos, & quadraginta annos, & condita & euerſa fuerit. Aptiſſimè verò ob idipsũ Monarchia Chaldæorum auri prærogatiuam habet ſuper Monarchiam Perſarum, quoniam aurũ diuturnitatis ſymbolum eſt, cùm nec vſu atteratur, nec igne depereat, nec ex ſe habeat, quod bonitatem conſumat, imò ipſa temporis fiat longinquitate pretioſius, teſte Plinio lib.33.cap.3. Quod verò ſpectat ad antiquitatem, euidentiùs adhuc

Auri, diuturnitatis ſymbolũ. Plinius.

A Chaldæorum imperium anteſtat Perſico, cùm illud abſolutè fuerit primum, hoc ſecundum; ac adeò illud maius, hoc verò minus: ſicut enim qui nos tempore anteceſſerunt, ſolemus vocare maiores, ita qui ſubſequuti ſunt minores, ſeu poſteri apud Latinos dici conſueuerunt. Vnde grauis Poëta Æneid.1.

Virg.

Eſt locus, Heſperiam Graij cognomine dicunt,
Terra antiqua, potens armis, atque vbere glebæ:
Oenotrij coluêre viri, nunc fama minores
Italiam dixiſſe ducis de nomine gentem.

Quare vbi Noſter dixit: *Conſurget aliud regnum minus te*, vertere poſſet, *Conſurget aliud regnum poſt te*, ſiue *poſterum*; ſed conſultò vertit, *minus*, vt auri, & B argenti differentiæ ſe accommodans, ſignificaret ſubiectionem in regno Perſarum, & eminentiam in regno Chaldæorum, quam ſcilicet, vel ſolàm ipſa antiquitatis ratione merebatur: conſentaneũ quippe rationi eſt, vt quæ antiquiora ſunt, præcedant. Vnde Daniel de extremo Iudicio vaticinans cap.7. ait: *Throni poſiti ſunt & Antiquus dierum ſedit.* Vbi per Antiquum dierum intelligit æternum Patrem, qui paulò inferiùs inducitur committens Filio iudiciariam poteſtatem. Notatu verò digniſſimum eſt, Deum Patrem, qui cum Filio eiuſdem eſt omnino eſſentiæ, & poteſtatis, propter ſolam prioritatem originis, Antiquum dierum dici, & ob id ſolum priùs ſedere, quàm Filium: vt non ſit C mirum, ſi Chaldæorum imperium ob antiquitatem præcedat, ac prius dicatur Perſico.

Dan.7.9.

Pater, propter ſolam prioritatem originis dicitur Antiquus dierũ.

Ventre, & femoribus æneis ſignificari Monarchiam Græcorum.

SECTIO V.

1. *Amplitudo regni Græcorum ſub Alexandro, quam habeat cum ventre ſimilitudinem.*
2. *Cur regnum Græcorum æri comparetur? videlicet ob famæ celebritatem. Illuſtratur loco Plinij, & 1. Machab.1. & loco Tertulliani.*
3. *Æneum etiam dictum ob eloquentiam, ex D.Hieronymo. Illuſtrat Cicero, & Tertullian.* D
4. *Quid Plinius de Macedonia dicat pro exaggeratione Imperij Macedonici? Quid Lyſippus ad hoc ipſum finxerit?*
5. *Nec Alexandrũ toti imperaſſe orbi, probatur ex Plinio, Curtio, & ex ipſius Alexandri ingenua confeſſione.*

1. DE tertia Monarchia ſic interpretatur Vates, Verſ.39. *Et regnum tertiũ aliud æreum, quod imperabit vniuerſæ terræ.* Hoc regnum Doctores communiter eſſe volunt regnum Græcorum, quod quidem Alexander Magnus ita longè, latéque amplificauit, vt meritò affirmauerit Daniel imperaturum illud vniuerſæ terræ. Atque ob hoc ipsũ vẽtri, & ſtomacho aſſimilauit: ſolet enim ſtomachus ad ſe trahere omnem cibum, identidémque ſubigere, & cõficere, quem tamen non diu in ſe retinet, ſed ad alia E membra tranſmittit. Prorſus autem eo modo Alexander plurima quidem regna Imperio Græcorum adiunxit, quæ tamen in eo non diu perdurarunt, ſed inter plures diuiſa duces ab amplitudine illa Monarchiæ omnino defecerunt. idque Theodoretus ſignificari vult per diuiſionem femorum, in quam viſus eſt ſcindi venter ſtatuæ.

Regnum æneũ, regnum Græcorum.

Cur ſtomacho aſſimilatum?

2. Igitur quòd regnum Græcorum dicatur ex ære factum, quod eſt inter omnia metalla vocaliſſimum, referunt primùm Doctores cum D. Hieronymo ad famam rerum bellicarum, quæ

Cur æri comparetur Græca Monarchia? D. Hieron.

quidem ex eo regno,ænei cymbali inſtar, magno cum applauſu gentium toto orbe perſonuit. Habet enim fama per ſe iſtum applauſum,& ſonantem celebritatem, quam Abulenſis alio nomine gloriam vocat,quæſt.21.ſuper cap.6.Matth.Vnde

Ouid. *Fama Alexandri.*

Ouid.12.Metamorph. deſcribens famæ domum, totam ait eſſe ex ære ſonanti. Et quidem ſi de tẽpore Alexandri agatur,breui tempore fama eius omnes mundi partes ita perculit,vt victo Oriente,reuerſus Babylonem, inuenerit in ea legatos

Clitarch.

omnium gentium etiam Romanorum, vt Clitarchus ait relatus à Plinio lib.3.c.5.ſcilicet,vniuerſum orbem(ait Curtius)tantus nominis eius terror inuaſerat,vt cunctæ gentes,velut iã deſtinato ſibi Regi adularentur. In ipſa quoque Scriptura ſacra huius famæ celebritas magna emphaſi in-

1. Machab. 1.3.

nuitur 1. Machab.cap.1.3.cùm dicitur expugnãte Aſiam Alexandro ſiluiſſe in conſpectu eius vniuerſam terram,perinde,ſcilicet,famæ eius ſtopefactam ſonitu,ac ſi audiret fragorem ruentis mũdi: ſolent enim immenſi, repeotinique boatus proſternere,ſtupefacere,ac vocẽ in ipſis faucibus intercludere. Quapropter nihil iam mirũ,ſi Ter-

Tertull.

tullianus in libro de Pallio breuiter quidem, ſed magna cum exaggeratione, dixerit de fama Alexandri,ſola ipſum fama ſua fuiſſe minorem.Qua-

Quomodo dicatur Alexander fama ſua minor.

ſi diceret:alijs quidem in rebus verè fuiſſe magnum,ſola ſoa fama fuiſſe minorem,quia non illum ſic extulit,ac merebatur,maior ſcilicet in ſe, quàm ipſa ſui fama;nouo certè exaggerandi mo-

C

do: nam fama nuſquam auara laudandi,amplificat potiùs res geſtas,quàm minuit.

D.Hieron. *Regnum Græcorum propter ſapientiam æreum.*

3. Deinde quòd regnum Græcorum dicatur æreum,refert D.Hierony.& cũ eo cæteri ad Græcæ ſapientiæ,maximéque Eloqoentiæ claritatem, quæ ſimiliter magna cum eius gentis celebritate toto orbe pertonuit. Præcipuè verò tangit hæc celebritas Athenienſium vrbem,de qua eſt illud à

Cicero.

Cicerone dictum 1.de Orat. Vt omittam, inquit, illas omnium doctrinarum inuentrices Athenas, in quibus ſumma dicendi vis, & inuenta eſt, & perfecta. Vt autẽ celebris hæc fama vigeret diu, multum profectò contulit natura ipſa regionis, ac ſoli,cælique Athenienſis,quæ omnia ad litera-

Tertul.

rum ſtudia per ſe compoſita videbantur. Tertul-

D

lianus quidem in lib. de anima, percurrens quid

Athenæ ſapientia aptiſſima.

quibus in terris ſpõte proueniat,Athenis, inquit, ſapiendi,dicendíque acutiſſimi, vbi penes colytũ pueri menſe citiùs eloquuntur, præcoce lingua. ſiquidem & Plato in Timæo Mineruam affirmat, cùm vrbem illam moliretur,nihil aliud,quàm regionis naturã proſpexiſſe talia ingenia pollicitã.

Amplitudo imperij Græcorum. Plinius.

4. Quod verò prædicitur de imperio vniuerſæ terræ, habet quidem in Autoribus plura teſtimonia. Nam Plinius ante omnes deſcribens Macedoniam lib.4.cap.10.ita ſcribit: Hæc eſt Macedonia terrarum imperio potita quondam; hæc

E

Aſiam,Armeniam,Iberiam,Albaniam, Cappadociam,Syriã,Ægyptum,Taurum,Caucaſum,tranſgreſſa eſt.Hæc in Bactris,Medis,Perſis,dominata, toto Oriente poſſeſſo. Hæc etiã Indiæ victrix per veſtigia Liberi patris,atque Herculis vagata. Ita Plinius.At verò Lyſippus inſignis ſtatuarius Alexandro adulatos accõmodato inuento amplitudinem eius imperij repræſentauit. Namque Alexandrum ex ære finxit ſupina facie cælum ſuſpicientem,ſubiectis eiuſmodi verſibus:

Æreus in cælum ſuſpectans ſare quid aiat?
Iuppiter,aſſerui terram mihi,tu aſſere cælum.

Hoc autem ſui ſimulacro adeò eſt delectatus Alexander, vt ſe fingi ab alio, quàm ab vno Ly-

A

ſippo,edicto publico vetuerit.

Hyperbolicè dictum fuiſſe Alexandrum totius orbis dominum. Plin. Curtius.

5. Sunt & alia in hanc ſententiam iactata paſſim ab Autoribus, ſed omnino hyperbolicè intelligenda.Nam ipſe ille Plinius cap.17.lib.6. ait, Hypaſim clarum fluuium,Alexandri itinerũ fuiſſe terminum; item Sogdianos alia ex parte vſque ad flumen Laxartem in Scythia. Quare Curtius, cùm de felicitate Alexandri ad debellandas gẽtes diſſeruiſſet,addit:Nec dubium eſt,quin ſi vel paucos ſuperuixiſſet annos,quemadmodum Orientẽ ſibi ſubiecerat,ita totum Occidentẽ debellaturus fuiſſet,qood & ipſe iam animo agitabat,& moliri cœperat; iuſſerat enim ampliſſimam parari claſſem,qua per Euphratem in mare rubrũ tranſgreſſus,Hiſpaniam,Africam, & Italiam bello adoriri,

B

& ſubiugare poſſet.Ita ille. Ex qoibus conſtat multum profectò ſuperfuiſſe Alexandro ad debellandum. Quin & idem narratur hoc ingennè aliquando falſus, cùm, Democrito de infinitate mundorum diſputante, ingemuit, eo quòd ne vnum quidem a ſe adhuc debellatum cerneret.

Per tibias ferreas,& pedes partim ferreos,partim fictiles ſignificari Romanorum Imperium.

SECTIO VI.

C

1. *Regnum Romanorum per tibias ferreas, & pedes partim ferreos, partim luteos. Concinit locus eiuſdem Propheta cap.7.*
2. *Ne Romanos quidem totum ſubegiſſe orbem. Aſſignantur termini Romani Imperij. Ideo ab eis cultum Deum nomine Terminum.Exaggerant tamen Autores eius amplitudinem,Auguſt.Chryſ.& alij.*
3. *Quomodo Imperium Romanum comminuerit cætera Imperia,oſtenditur comparatione philoſophica.32. legiones per orbem ſparſas habebant Romani ad comminuendas omnes gentes.*
4. *Imperium Romanum antea potentiſſimum,ad finem infirmum fuit,ideo pedes ſtatuæ partim ferrei, partim fictiles.Capta Roma primùm ab Alarico,& deinceps ab omnibus ferè gentibus afflictata. Locus Oroſij ea de re,alter Baronij.*

D

5. *Num pedum altera pars ferrea,altera fictilis, an ex vtroque mixtio fuerit? Mixtionem fuiſſe probabilius eſt,idque oſtenditur.*
6. *Quomodo dicatur Imperium Romanum diuiſum? Proponuntur variæ reſponſiones, & reiiciuntur. Probabilius, diuidendum in plura regna: vnde ſequetur debilitas & totalis ruina.*
7. *Quid illud,* Commiſcebuntur humano ſemine, ſed non adhærebunt; *variè explicatur, vno modo probabilius.*

E

Ferro deſignari Imperium Romanum, quòd omnia domuerit.

1. CÆTERA de Romano Imperio intelligenda ſunt. Verſic.40. *Et regnum quartum erit velut ferrum. Quomodo ferrum comminuit,& domat omnia, ſic comminuet,& conteret omnia hæc.* Verſ.41. *Porro,quia vidiſti pedum, & digitorum partem teſtæ figuli, & partem ferream, regnum diuiſum erit; quod tamen de plantario ferri orietur, ſecundùm quod vidiſti ferrum miſtum teſtæ ex luto.* Verſ.42. *Et digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte fictiles:ex parte regnum erit ſolidum, & ex parte contritum.*Verſ.43.*Quod autem vidiſti ferrum miſtum teſtæ ex luto, commiſcebuntur quidem humano ſemine, ſed non adhærebunt ſibi, ſicuti ferrum miſceri non poteſt teſtæ.*D.Hieronym.Theodoretus, & reliqui omnes

affir

affirmant, hoc eſſe regnum Romanorum, quoniam inter omnia mundi regna, ipſum miro modo comminuit,& domuit vniuerſas gentes, quapropter figuratur infrà cap. 7. per illam beſtiam terribilem,quæ dentes magnos ferreos,& vngues ſimiliter ferreos habens, omnia viſa eſt commolere,& conculcare.

Quòd omnia domuerit, ſumendum hyperbolicè.

2. Primum ergo, quòd regnum Romanorum omnia regna mundi comminuerit, pari modo ac de ſuperioribus diximus,ſumendum eſt hyperbolicè. Nam certum eſt, & ex Appiano conſtat in proœmio hiſtoriæ Libycę,ſuis etiam finibus terminatum,ita vt latiſſimè quidem, ſed non vſquequaque patuerit: fuit enim terminus eius Occidentalis extremitas Hiſpaniç;Orientalis Euphrates, Taurus,Armenia;Septentrionalis Rhenus,& Danubius;Auſtralis Æthiopia. vſque adeò,vt vel ob id Romani Terminum Deum coluerint, qui ſcilicet limitibus imperij præſideret, ne modo vllo retrocederent, ſed immobiles eo protegente permanerent. Quod Tarquinius augurio firmatum volens finxit, Terminum Deum ne Ioui quidem voluiſſe loco cedere in Capitolio, refert Aug. lib.4.de Ciuit. cap.23. Certos igitur re ipſa habuit limites Monarchia Romanorum, verùm occaſione ſumpta ex ipſa eius amplitudine etiam intra limites aſſignatos auſi ſunt ſcriptores immenſam eam, & illimitatam pronunciare. Hinc ortæ illorum paſſim exaggerationes, vt orbem quidem Romanum dixerit Iuriſconſultus, l. in orbe.ff.de hominum ſtat. & D.Chryſ. in primum Iſai.caput. Quatenus Sol,inquit, terram ſpectat, principatus Romanorum patet. & Auguſt.18. de Ciuit.22. Per eam, ſcilicet Romam, placuit Deo orbem debellare terrarum,& in vnam ſocietatem Reipub. legúmque perductum longè, latéque pacare. Quæ verba valde amplificant potentiam Romanorum, vtpote, qui ex toto orbe vnam vrbem efficere armorum vi potuerit.

Terminus Imperij Romano.

Terminus Deus Rom. quòd terminis imperij præeſſet.

D.Auguſt.

Iuriſconſ.

D.Chryſoſt.

Amplitudo Romani imperij exaggeratur.

D.Auguſt.

3. Verba autem comminuendi, & domandi, quæ ferro inprimis propria dicuntur, rectè verò appropriata ſunt Romanorum Imperio,communes bellorum effectus ſignificant. Nam Tertullian.in Apologet. aduerſùs gentes, Omne imperium, inquit,bellis quæritur, & victoriis propagatur: porro bella, & victoriæ,captis, & euerſis vrbibus conſtant. Rectè id verò:non enim aliter in formam ſuæ reipublicæ conuertere poſſet vis Romana cæteras reſpublicas, niſi illas priùs in ſe ipſis euerteret. Nempe id ipſum in regnorum, quod in contrariorum naturalium mutua contentione accidit. Vt ſicut ignis formam ſuam introducere nequit in materiam aquæ, niſi is ipſe præcedente acri pugna contrariarum inuicē qualitatum,tandem per eas,quas habet inſitas,euicerit, euerteritque oppoſitas;ita prorſus vnius forma reipublicæ in alteram induci non poteſt, niſi vtrinque pugnetur acriter, & euerſa, ac comminuta infirmiori, ſtet victoria penes fortiorem. Hoc autem modo Romani ſuis legibus ſubegêre orbem,& hoc eodem effecerunt, ne à ſe deficere, ac rebellare poſſet. Cæſar Baron. tom. 2. narrat, trigintaduas legiones habuiſſe Romam ad conſeruationem Imperij, quas per omnes prouincias ſparſas alebat. Itaque octo fuiſſe in Germania,alias in Hiſpania,Gallia,Parthia,Media,& aliis prouinciis,quarum legionum id ſolum opus erat,vt prædictas gentes pellundarent,conculcarent, comminuerent, ſicque in officio continerent. Vnde Tertullianus in lib.aduerſùs Iudæos, cap.7.Quid de Romanis dicam,qui de legionum ſuarum præſidiis imperium muniunt?

Tertull.

Quomodo victoria conſtent ex ſimilitudine contrariorū naturaliū.

Cæſar Baron.

Trigintaduas legiones habuit Roma ſparſas per orbē. Vt eum in officio continerent.

Tertull.

4. Quòd verò tibiæ in pedes partim ferreos, partim fictiles deſinetēt,D.Hieronym. propterea factum interpretatur, quia Romanum imperium priùs robuſtiſſimum,denique imbecilliſſimum euaſit;vſque adeò,vt petiti bello à diuerſis gentibus, externas copias in ſui defenſionē euocarent, qui nationibus antea vbicunque gentium laborantibus præſidio erant; quod idē Hieronymus variis in locis lamentatur, præcipue hîc apud Danielē. Itaque Romanum Imperium per annos fere mille ducentos extitit ferreū,deinceps fictile,id eſt,fragile,ac in dies imbecillum magis: nam poſt prædictam annorum ſummam ab Alarico Gothorū rege capta eſt Roma, Imperatore Honorio, & ſummo Pontifice Innocentio I.deinde verò multis cladibus afflicta per cōſequentes annos,vt ferè nulla fuerit gens Imperio Romano antea ſeruiens, quæ de illo poſtea non triumphauerit, vt latè oſtendit Paulus Oroſius lib.7.cap.40. Libet autem hæc referre breuiter ex cap. eius libri 22. Soluuntur,inquit, repentè vndique permiſſu Dei ad hoc circumpoſitæ, relictæque gentes, laxatiſque habenis in omnes Romanos fines inuehuntur: Germani Alpibus,Rethia, totáque Italia penetrata, Rauennam vſque perueniunt: Alemani Gallias peruagantes etiam in Italiam tranſeunt: Græcia,Macedonia, Pontus,Aſia Gothorū inundatione deletur:Sarmatæ Panonias depopulātur: Germani vlteriores abraſa potiuntur Hiſpania: Parthi Meſopotamiam occupant:extantque ſolū per diuerſas prouincias, in magnarum vrbiū ruinis paruæ ædes in ſigna miſeriarū. Hæc Oroſius. Huiuſmodi verò clades ita abiecerat Romanorū nomen, vt Honorius Imperator pro illis captiuis ſupplices ad Theodorum Papam miſerit literas, vt Chriſtianorum fauore ſubleuarentur. Adeò viluiſſe videbatur (ait Baron. Ann. tom.6.) nomen Romanorum,& Barbaricum inualuiſſe,vt pro illorum libertate aſſerenda oportuerit conſtituere vindices Chriſtianos. Ex quibus latè patet myſterium plantarum, partim ferrearum, partim fictilium, quo Romani Imperij rectè prædicta eſt vilitas,& imbecillitas.

D.Hieron.

Rom. imperium priùs robuſtum, poſtea infirmum.

Ab Alarico Gothorum rege capta Roma.

Paul. Oroſ.

Omnes ferè gentes de Roma triūpharunt.

Supplices Honorij literæ ad Theodorum Papam, vt Chriſtianorum auxilio Romanum imperium ſubleuaret.

Baron.

5. Cùm verò dicitur à Vate: *Porro quia vidiſti pedum,& digitorum partē teſteam,& partem ferream,regnum diuiſum erit*, etſi in dubio manet, fueritne altera pedis pars ferrea,altera teſtea,tamē probabilius eſt pedes conflatos ex ferro & luto cōmiſtis.Primò,quia dicit, *de plantario ferri erit*, id eſt, ferrum quoddam,ſed miſtum erit.Secundò,quia hîc dicitur ferrum teſtæ fuiſſe permiſtū.Tertiò, quia Verſ.43.hęc permiſtio ferri cum luto ſignificatur permiſtione ſeminis. Quartò, quia ſi altera pars pedum eſſet ferrea,altera lutea,diuerſa potiùs regna, quàm diuerſos eiuſdem regni ſtatus ſignificarent;nec enim minùs à ferro teſta,quàm ab ære ferrum diſtat.

Pedes ex ferro,& teſta cōmiſti.

6. Maior dubitatio eſt in ipſa ſignificatione diuiſionis,id eſt,quomodo Imperium Romanorū ſit diuiſum. Miſſo igitur Hebræorum delirio, per pedes eiuſmodi ſignificari quintum regnū, quod nunc eſt penes Turcas:nam cùm dicit Propheta, *Regnum diuiſum erit*, de regno per ferrū ſignificato loquitur, quod quidem ferro expreſſit. Similiter Verſ.42.cùm ait, *Regnum partim erit ſolidum, & ex parte contritum*, manifeſtè non regnum nouum,ſed eiuſdē regni,de quo egerat,diuerſos ſtatus ſignificat.Sūt ergo alij,qui Monarchiæ Romanæ varias

Hebræorum deliramentum,quintū regnum eſſe Turcarum.

 factio

Non intelligi per diuiſum regnũ, factiones Cæſaris & Pompeij.

factiones intelligant, qualis Cæſaris, & Pompeij A temporibus fuerunt. Verum eo tempore nõ erat infirmum Imperium, imò fortiſſimum, & Principes factionum validiſſimi. Hebræi quidam de Iudæorum, & Romanorum regnis fœdere copulatis interpretantur, vt conſtat ex 1. Machab. 8. & 12. Verùm hîc agitur ex inſtituto de regnis Iudæorum populo contrariis, non verò de fœderatis; idcirco enim ponitur quintum Chriſti regnum, quod omnia regna deſtruit. Alij diuiſionem ſumunt pro diuerſo gubernandi modo, qui permiſtus fuit cum veteri Romanorum adminiſtratione; videlicet cùm Imperatoria vis introducta eſt, & permiſta Conſulari; quæ tamen nunquam bene cohæsêre, licèt multis adhibitis affinitatum vinculis. Verùm in hac permiſtione adminiſtrationum perſeuerauit multis ſeculis vis Romana; nec vllo modo permiſtio teſtæ, hoc eſt, fragillitatis, illi quadrat. B

Non intelligi regnum Iudæorũ & Romanorũ. 1 Machab. 8.

Non ſumenda diuiſio pro diuerſo gubernandi modo.

Vera ſententia, ſignificari diuiſionẽ Romani imperij in plura regna.

Significatur ergo, regnum Romanorum diuidendum eſſe in plura regna, quorum alia maiora, alia minora erunt, ſicut digitorum non eſt æqua magnitudo. Concinit verò id, quod in Viſione capitis ſeptimi notari ſolet, in illis decem cornibus beſtiæ, quæ Romanum Imperium repræſentãt: communis enim interpretatio eſt, per decem cornua ſignificari decem regna, in quę Romanorum Monarchia diuidenda eſt prope finem mundi, quæ quidem regna Antichriſtus facilè debellabit, vtpote à fortitudine illa Monarchica deficientia. Nam ſicut ingentia flumina dum vnico C alueo totam ſimul aquam deuoluunt, curſu citatiſſimo feruntur, diuiſa verò in plures alueos lentiora fiunt: ita Romanorum Imperium pleno adhuc, & in vnum coacto principatu, potentiſſimè toto orbe ferebatur, vt nulla vis vnquam ſeſe illi impunè obiecerit: ad finem verò mundi per plura, adeóque anguſtiora regnorum quaſi oſtia, in communem omnium rerum interitum, velut in mare flumina, exontrabitur.

Similitudo imbecillitatis imperij Romani.

Diuiſa illa regna, nec connubiorũ affinitatibus cohærebunt.

7. Illud autem, *quòd vidiſti ferrum miſtum teſta, commiſcebuntur quidem humano ſemine, ſed non adhærebunt ſibi*, ſignificat, regna prædicta, etiamſi connubiorum affinitate coniuncta ſint, non permanſura tamen in amicitia. Alij ſimpliciùs, *quia vidiſti* D *pedum & digitorum partem teſteam, & partem ferream, regnum diuiſum erit*, id eſt, multas in fine prouincias continebit, alias fortiores, alias imbecilliores. *Quod tamen de plantario ferri orietur*, id eſt, in quo adhuc erit forte, ac valens, referendum erit ad primam illam fortitudinem. *Quòd autem vidiſti ferrum miſtum teſtæ, commiſcebuntur quidem humano ſemine, ſed non adhærebunt ſibi, ſicut ferrum non poteſt miſceri teſta*, id eſt, multa hominum genera continebit imperium (ſemina enim poſuit pro diuerſitate hominum) ſed non adhærebunt ſibi, nec ſociabuntur diu, ſicut nec teſtæ ferrum miſceri poteſt, ac adeò totum tandem Imperium diſſoluetur. Ve- E rùm prior expoſitio videtur magis apta literæ; explicat enim diuiſionem illam in fine ruentis Imperij Romani: nam poſterior diuiſionem prouinciarum explicat, quam etiam florente Imperio fuiſſe conſtat. At verò pedum ac digitorum extremitas, vti diximus, finem continet Imperij deficientis, ac veluti expirantis.

Si quid remanſerit fortitudinis, ad primam illam referendum eſt.

Erunt multa ſemina, multa genera prouinciarum, non tamen ſociabuntur.

Imperium Romanum depinxit...

Per lapidem è monte ſine manibus labentem, ac ſtatuam labefactantem ſignificari Regem Chriſtum.

SECTIO VII.

1. *Cùm dicitur*, in diebus regnorum illorum, *quomodo intelligendum, ſi non extabant? Quæ vaticinatur Daniel, de regno Chriſti intelligi nequeunt, in ſecundo eius aduentu, ſed in primo; aliquo modo tamen, id eſt, perfectè, de ſecundo intelligi poſſunt.*
2. *Quàm glorioſum Chriſto, quod in diebus, quibus illa regna florebant, ita florere cœperit. Ponderatur locus Luc. 2. & locus Pſalm. 67. Chriſtum veriùs fuiſſe auguſtum, quàm ipſum Auguſtum.*
3. *Quid lapis abſciſſus ſine manibus? Cùr dicatur Deus cali id feciſſe? Locus Ambroſij.*
4. *Chriſtum eſſe lapidem, pluribus Scripturæ locis probatur; Chriſtus lapis regalis: oſtenditur in eo, quòd dicitur lapis angularis.*
5. *Quomodo intelligatur hic lapis factus in caput anguli? Item quomodo habere ſeptem oculos, & accepiſſe ſculpturam à Deo? Locus Irenæi.*
6. *Lapis abſciſſus ſine manibus, natus Chriſtus è Virgine Maria; expenditur locus Iſai. 51. Partus Iſaac ex ſterili matre preludium naſcituri è Virgine Chriſti, ex Gregor. Nyſſeno.*
7. *Mons Virgo Maria. Locus Gregorij Magni, locus Auguſtini, item aliorum.*
8. *Aliæ opiniones reiiciuntur. D. Ambroſij exiſtimatio cur non placeat?*

1. DIXERAT Vates in propoſitione ſomnij, Verſ. 34. *Videbas ita, donec abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus: & percuſſit ſtatuam in pedibus eius ferreis, & fictilibus & comminuit eos.* Verſ. 44. *In diebus autem regnorum illorum ſuſcitabit Deus cœli regnum, quod in æternum non diſſipabitur, & regnum eius alteri populo nõ tradetur: comminuet autem, & conſumet vniuerſa regna hæc, & ipſum ſtabit in æternum.* Primum ergo quod Propheta ait: *In diebus regnorum illorum*, non eſt intelligendũ, quòd vigentibus omnibus ſimul quatuor Monarchiis ſuſcitandum ſit regnũ hoc vltimũ, ſed quòd in diebus vnius è quatuor, ſcilicet; Romani Imperij; quod quia proximè cohæſerat Macedonico, & per hoc aliis prioribus, & de omnibꝰ illis proximè loquutus fuerat Vates, ſimul cũ aliis ſignificatũ eſt. Hoc argumẽtũ eſt contra eos qui putant Danielẽ agere de regno Chriſti, quod erit poſt ſecundum Chriſti aduentũ: opinatus ita eſt Tertullianus extremo libro aduersùs Iudæos, item Theodoretus inductus eo argumento, quòd omnia regna terræ aduenienti tũc Chriſti regno deſtruenda dicantur, quod primo aduentu nõ eſt impletum; nam Romanum Imperium naſcente Chriſto maximè florebat ſub Auguſto, & poſt eũ quadringẽtos adhuc annos ſimiliter floruit. Verũ argumenti illius vis conuincit: nam in fine mũdi, vt patet, non erunt dies regnorũ illorũ, in quibus hîc dicitur venturum Chriſti regnum; ſuperiores namque Monarchiæ multò priùs, & ipsũ Romanum Imperium paucos ante Iudicium annos extinguetur penitus ab Antichriſto. Deinde quia ex Viſione conſtat lapidem è monte auulſum ſine manibus, principio quidem paruũ, ac poſtea veluti per incrementum factũ magnum ad inſtar pręgrandis montis, quod quidẽ primo Chriſti aduẽtui optimè quadrat, in quo Dominus primò quidẽ paruulus natꝰ eſt, poſtea profecit ętate, gratia, & gloria, Luc. 2. 52. At verò in ſecũdo aduẽtu, ipſe ſe prædixit venturũ magnũ, videlicet, *cum poteſtate magna*

In diebus regnorum illorum, *intelligendũ per continuationem.*

Non probatur exiſtimatio Tertulliani & Theodoreti, de ſecundo aduentu Chriſti. Tertul. Theodor.

In fine mũdi non erunt dies regnorũ illorum.

Lapis paruus melius quadrat Chriſto in primo aduentu. Luc. 2. 52.

Digitized by Google

Luc.21.27. *Vaticinium hoc de regno Chriſti in primo aduẽtu,complebitur perfectè in ſecundo.*

magna & maieſtate,Luc.21.27. Verù quę hîc Daniel vaticinatur de regno Chriſti,quòd ſcilicet omnia regna conteret, quòd erit inſtar montis, qui totam terram occupabit, quòd ſtabit in æternum, &c.perfectè implebuntur in ſecundo eius aduentu, cùm ponet Deus Pater omnes inimicos ſub pedibus eius. Adeóque verum eſt,de regno Chriſti poſt ſecundum aduentum intelligi præſens vaticinium,videlicet perfectè & conſummatè, de primo autem inchoatè,& quaſi in via ad ſecundũ.

Expreſſio maieſtatis regni Chriſti etiam vigentibus regnis potentiſſimis.

2. Notandum verò pro excellentia, & maieſtate regni Chriſti, quòd dicitur ſuſcitandum *in diebus regnorum illorum*: non enim expectauit tempus, in quo infirmiora aliqua regna in mundo eſſent, inter quæ eminere, ac extare, non ita foret glorioſum, ſed illud elegit, in quo quatuor illa regna potentiſſima ſibi inuicem ſuccedentia, tandémque in Romanam Monarchiam omnium Monarchiarum maximam deſinentia, ſub Auguſto Cæſare florem ipſum potentiæ ſuæ latè præferebant.id ſignificat, *In diebus illorum regnorum*: diem enim alicuius dicimus eum, in quo ipſe proſperè agit. Hoc omnino myſterium reſpiciens Spiritus ſanctus per Lucam cap.2.1.narrat, quòd Auguſto Cæſare deſcribente vniuerſum orbem, natus ſit Chriſtus Dominus in ciuitate Dauid. *Factum eſt*, inquit, *in diebus illis,exiit edictum à Cæſare Auguſto,vt deſcriberetur vniuerſus orbis*,&c. *Aſcendit autem & Ioſeph à Galilæa de ciuitate Nazareth in Bethleem, &c.vt profiteretur cum Maria deſponſata ſibi vxore prægnante.* Notatu enim dignum, quòd Auguſto Cæſare in apicem gloriæ ſuæ feliciter elato aſcendere adhuc dicatur Ioſeph, & Virgo Maria prægnans, vt Auguſto ſubiicerentur: nam illis ſimpliciter euntibus in Bethleem iuxta communem ſignificationem verbi, *aſcendere*, in Scriptura, Chriſtus ipſe miro quoque modo ex vtero Matris, iuxta reconditum ſenſum eiuſdem verbi qui eſt, *aſcendere in equum*, aſcendebat in ipſum Auguſtum,quaſi per illum frænans totam gentilitatem, ac ſibi vero Domino feliciter ſubiiciens. Id fortè ſibi vult Regius Vates quod alio loco attulimus,cùm Pſalm.67.5.ait: *Iter facite ei,qui aſcendit ſuper Occaſum, Dominus nomen illi*: quaſi enim alloquens Ioſephum,ac Mariam Virginem, *Ite*,ait, *in Bethleem*,idque in gratiam Chriſti, qui hoc præcipuè tempore Occaſum, ſiue Occidentale Imperium,quaſi equum aſcendit. *Nomen autem illi Dominus*,per Antonomaſiam,cui bellè quadrat, quòd Auguſtus Cæſar Sibyllino oraculo de Natiuitate Chriſti edoctus, eodem tempore vetuerit edicto publico, ne quis ſe vocaret Dominum, néve toto reliquo imperio id ſibi quiſpiam nomen aſciſceret. Quamobrem Venerabilis Beda ſuper illa verba Lucæ, *Exiit edictum à Cæſare Auguſto*, Chriſtum ait Auguſti nomen, in natiuitate ſua compleuiſſe, vtpote ſuos, & augere deſiderans, & augere ſufficiens. Sugillans ſcilicet Imperatoris factum, quod contraria ſui nominis ſignificato faciens, verè excellentiam Auguſti amitteret: nam per illam deſcriptionem tributa exigens,titulum minuentis potiùs,quàm augentis aſſequebatur;cùm tamen Chriſtus & voto, & facto Auguſtus fuerit: voluit enim, quod ad ſe attinebat,omnes augere & glorificare,réque ipſa electos ſuos non alio,quàm ſe ipſo glorificabit. Similiter autem prædicit Daniel,quòd ſolum Chriſti regnum efflorefcet in diebus regnorum illorũ.

Indiebus regnorum illorum, hoc eſt, proſperè agentibus. *Luc.2.1.*

Completum in natiuitate Chriſti.

Chriſtus in Auguſtum quaſi in equum aſcendens. *Pſal.67.5.* *Aſcendit ſuper Occaſũ, hoc eſt,ſuper Occidentale Imperium.*

Auguſtus naſcente Domino,Dominum ſe vocari vetuit, ac quemlibet in toto Imperio. *Beda.* *Chriſtus verius Auguſtus, quàm Octauianus.*

3. Sequitur: *Suſcitabit Deus cæli regnum, quod non diſſipabitur*, &c. quod in Viſione monſtratum eſt

D.Fern.in Viſ.vet.Teſt.

A per lapidem, qui è monte ſine manibus abſcindetur,&c. Hoc expreſſit Vates dicens: *Suſcitabit Deus cæli regnum*. Lapis enim abſciſſus è monte ſine manibus, eſt opus Incarnationis, ſeu Chriſtus Incarnatus, non interueniente aliquo coniugali opere: (nam, teſte Hieronymo epiſtol.22.de cuſtod. Virginitatis, per manus ſignificatur coniugale opus,iuxta illud Cant.2.6. *Læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me*) ſed ſola Dei cæli potentia in hunc mundum è Virgine Matre eductum. Cur enim dixit, *Deus cæli*, niſi,vt oſtenderet,nullis viribus inferioribus, ſed omnino cæleſtibus opus illud ſuſcitari potuiſſe? Vnde D.Ambroſ. in lib. de inſtitut. Virgin. carnem Chriſti inoperatam dixit,id eſt, non operatam,ſeu operis B maritalis expertem. Hoc eſt ergo,lapis ſine manibus abſciſſus, & regnum ſuſcitatum à Deo cæli. Hæc generaliter.

Lapis è monte cadens ſine manibus, Chriſtus Incarnatus, abſque opere coniugali. D.Hieron. Cant.2.6.

Caro Chriſti inoperata, quo ſenſu dixit Ambroſius.

4. Specialiter autem oportet ſingula inſpicere. Ac primùm lapis hic exſciſſus de monte ſine manibus,ſignificat Chriſtum Regem,ſiue regnum Chriſti, ſicut ſuperiùs regnum Chaldæorum per Nabuchodonoſor Regem explicauit Vates,& ſcitum alioqui per regnum cælorum in Euangelio ſignificari aliquando ipſum Regem Chriſtum. Quòd ergo Chriſtus Dominus lapis myſticus ſit, oſtendunt plura Scripturæ loca, Iſai. 28.16. *Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem probatum, angularem, pretioſum, in fundamento fundatum.* Pſal. 117.22. *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes,hic factus eſt in caput anguli.* Zachar. 3. 9. *Super lapidem vnum ſeptem oculi ſunt,ecce ego cælabo ſculpturam eius.* Quæ loca (vt omittam alia) oſtendunt Chriſtum eſſe non quemuis lapidem, ſed omnino Regalem ſiue Imperialem. Nam inprimis lapis angularis apud Iſaiam repræſentat nobis Chriſtum, quatenus continentem,dirigentem, & firmantem ſuos in regno, quod fundauerat, ex officio lapidis angularis in ædificio, duabus namque ſui partibus, quaſi brachiis in angulo, vt in pectore vnitis,deindéque protenſis, in vnum comprimit, & coarctat diuerſitatem lapidum, ac parietum. Item ab ipſo,in quo vniuntur, angulo certæ deducuntur lineæ ad directionem,ac adeò firmitatem ędificij. D Hinc eſt quòd anguli populi in Scriptura ſignificant Principes,& moderatores,1.Reg.14.38. *Applicate huc vniuerſos angulos populi.* Sophon.3.6. *Diſperdidi gentes, & diſſipati ſunt anguli earum.* Lapis ergo angularis Chriſtus, & lapis angulus ſiue Princeps, *qui fecit vtraque vnum*, Epheſ.2.id eſt,qui duos populos ex diuerſo venientes (ait Aug.) in vnum regnum coniunxit.

Rex Chriſtus, ſiue regnum Chriſti.

Chriſtus lapis myſticus ex Scriptura. Iſai.28.16. Pſ.117.22. Zach.3.9.

Lapis angularis Chriſtus, continens, dirigens,firmans in regno.

Anguli populi,Principes. 1.Reg.14.38. Sophon.3. Epheſ.2. D.Auguſt.

5. Præterea quòd lapis hic angularis dicatur à Dauide *factus in caput anguli*, ſignificat Chriſtum caput eſſe omnium lapidum angularium,ſiue omnium angulorum, id eſt,Principum, ac Gubernatorum Eccleſiæ. Vnde Septuaginta loco Iſai.citato pro, *angularem*, poſuêre, *ſummãgularem*, videlicet E ſummum angulum, ſummum Regem,ac Imperatorem in regno Dei. Similiter lapis ille ſeptemplicirer oculatus apud Zachar. repræſentat Chriſtũ, vt prouidentiſſimum Principem regni ſui. quod autem addit: *Ego cælabo ſculpturam eius*, explicatur ab Irenæo(vt alibi iam expendimus) 3.contra hæreſ.28. Hic enim,inquit,lapis è terra,ac virtute,& arte conſtat Dei, quaſi dicat: cæteri lapides, non quidem virtute humana, ſed à ſola terra, & cæleſti virtute gignuntur, artificioſam tamen figuram ab homine ſculptore mutuantur: at hic lapis ita eſt diuinus, vt non modò à ſola Virgine,

Chriſtus caput omnium lapidum angularium.

Sculptura huius lapidis ſecũdum Irenæum.

& à ſuperueniente Spiritu ſancto genitus fuerit, in quo habet ſimilitudinem ad communes lapides, ſed conuenientem figuram ad continendum, & regendum, hoc eſt, angularem, cum pluribus inſuper inſignibus, quibus quaſi ſculptus eſt, ſola Dei virtute, & arte aſſequutus eſt. Eſt ergo Chriſtus quatenus homo formatus à Deo ſpecialiter in Principem, ac Monarcham vniuerſalem regni ſui. A

Chriſtus formatus à Deo in Monarchiam vniuerſalē.

6. Hic lapis videtur abſcindi è monte ſine manibus, vt mirabilis Chriſti natiuitas è Virgine repræſentetur. Doctè enim annotauit Theodoret. generationem extraordinariam ac mirabilem vocari in Scriptura exciſionem è petra, Iſai. 51. 2. *Attendite ad petram vnde exciſi eſtis, & ad cauernam laci, ex qua præciſi eſtis.* Loquitur autem cum Iudæis à Sara, & Abrahamo deſcendentibus; nam ſtatim addit: *Attendite ad patrem veſtrum Abraham, & ad Saram, quæ peperit vos.* Significat autem Propheta, Iſaac, ex quo progeniti ſunt Hebræi ex parentibus infœcundis, & ad modum petræ ſterilibus, mirabiliter eſſe generatum. Fuitque hoc ipſum figura, ac præludium natiuitatis Chriſti ex Virgine: ait enim Greg. Nyſſen. in homil. de Chriſti generatione, præceſſiſſe partus eiuſmodi ex ſterilibus, vt Deus in eis quaſi proluderet ad partum è Virgine. Sterilis, inquit, ac decrepita filium parit, idque quaſi præludium eſt, & principium miraculi, quòd Virgo paritura eſſet: minoribus enim miraculis Deus exercendo fideles aſſuefecit ad credendum. Ita ille. B C

Lapis abſciſſus è monte, Chriſtus è Virgine natus.
Theodor.
Per exciſionem è petra, intellige ortum mirabilem.
Iſai. 51. 2.
Iſaac mirabiliter generatus exprimitur.
Greg. Nyſſ.
Per partus mirabiles proluſit Deus ad partum Virginis.

7. Mons ergo hoc loco ſignificat B. Virginem, quòd altitudine gratiarum ſupereminеat, quam eius prærogatiuam celebrant vbique Doctores ſacri. Notúmque eſt illud D. Greg. in expoſitione in primum caput 1. Reg. Montis, inquit, nomine Beatiſſima Virgo deſignatur; mons quippe fuit, quæ omnium electæ creaturæ altitudinem electionis ſuæ dignitate tranſcendit. An non mons ſublimis Maria, quæ vt ad conceptionem æterni Verbi pertingeret, meritorum verticem ſupra omnes Angelorum choros, vſque ad ſolium Deitatis erexit? Huc ſpectat D. Aug lib. 1. de ſymbolo ad Catechumenos: loquens enim de Natiuitate Chriſti, quòd ſimul ſit humilis, & excelſa: Vnde humilis, inquit? quia homo natus eſt ex hominibus. Vnde excelſa? quia ex Virgine. Ab hoc ergo Virgineo monte conuenienter dicitur abſciſſus Regius lapis Chriſtus ſine manibus, id eſt, ſine mortali opere, vt diximus. Vnde Auguſt. ſerm. 9. de Natiuitate, de Chriſto loquens; Quem non concupiſcentia, inquit, carnis, ſed obedientia genuit mentis. Et ſerm. 8. Chriſtus, ait, ſine patre de matre natus, vt vtraque eſſet natiuitate mirabilis, temporali, ſcilicet, æmulante diuinam, in qua ſcilicet, ſine matre, de patre natus eſt. Itaque in conceptu, & in natiuitate lapis Chriſtus ſponte ſua, nullíſque interuenientibus manibus in mundum deſcendit, eodem ſcilicet modo (ait Proclus Cizicenus homil. de Chriſti Natiuit.) in vterum Virginis illapſus, & ex eodem elapſus. Et D. Cyprianus alia comparatione non minùs apta, hoc idem declarat in ſermone de Natiuitate Chriſti. Vltrò, inquit, maturus ex arbore, banula fructus elapſus eſt, nec oportuit vellicari quod ſponte prodibat. D E

Mons beata Virgo.
D. Greg.
Omnem altitudinem altitudine dignitatis ſua tranſcēdit.
Meritorum verticem vſque ad ſolium Diuinitatis erexit.
D. Auguſt.
Natiuitas Chriſti excelſa, ab excelſa Virgine.
D. Auguſt.
Chriſtum obedientia genuit.
Chriſtus vt maturus fructus ex arbore vltrò natus eſt.

8. Contra hæc, quæ de exciſione lapidis à monte ſine manibus interpretati ſumus, videtur eſſe inprimis D. Aug. tract. 9. vbi per montem explicat populum Iudaicum, de quo Chriſtus ſecundùm carnem natus eſt. Verùm idem Auguſt. in concione ad Catechumenos, contra Iudæos, paganos & hæreticos, per montem Beatam Mariam intelligit. Item D. Ambroſ. ob diuerſitatem lectionis, quam ſequitur. Nam in ſermone 70. legit pro lapide, montem, hoc modo. Mons abſciſſus eſt de monte ſine manibus, quo probat æternam Filij generationem ab æterno Patre. Mons, inquit, de monte ſine manibus, hoc eſt, Filius à Patre abſque vllius creationis acceſſu. At lectio D. Ambroſij ſingularis eſt, & Hebræo non quadrans. Præterea Hippolytus Martyr hanc lapidis præciſionem explicat de ſecundo aduentu; illud verò, *ſine manibus*, ſignificare aduentum Chriſti ad Iudicium fore improuiſum, ac præter opinionem. Sed opinionem de ſecundo aduentu, ſi is ſolùm intelligatur, iam refutauimus; ſi ſimul cum primo, iam diximus non deſtruere communem ſententiam. Alij denique illud, *ſine manibus*, explicant, ſine meritis hominum deſcendiſſe de cælo Diuinum Verbum. Ad Titum cap. 3. 4. *Apparuit humanitas Saluatoris noſtri Dei, non ex operibus iuſtitiæ, quæ fecimus nos, ſed ſecundùm magnam miſericordiam ſuam.* Verùm communis ſententia eſt ea, quam explicauimus. Ita tenet D. Hierony. Theodoret. & Rupertus in hunc locum Danielis, Iuſtinus Martyr, in Dialogo cum Tryphone, Epiphan. in ſermon. de laudibus Virgin. Heſychius hom. de laudibus Virginis, & omnes ad vnum recentiores interpretes. A B C

D. Auguſtini, ac D. Ambroſij expoſitiones, quæ aliter ſe habent.
D. Aug.
D. Ambroſ.
Hippolyti Mart. interpretatio.
Sine manibus, *hoc eſt, ſine meritis.*
Tit. 3. 4.

Quomodo Chriſtus deſtruxerit omnia mundi imperia?

SECTIO VIII.

1. *Ratio difficultatis proponitur, augetur ex duobus locis Pauli, & loco Tertulliani.*
2. *Regnum Chriſti deſtruxiſſe omnia regna, quoad idolatriam. Eius rei primum argumentum quale ex Baronio.* D
3. *Indies auctum imperium Chriſti, maximè ex deuotione Conſtantini, & ſeceſſione eius Conſtantinopolim, ex loco Gregor. Magn. & ex Gratiano. Illuſtratur loco D. Hieronymi.*
4. *Falsò Hebræos de regno Iudæorum interpretari. Reiicitur etiam commentum Chiliaſtarum de regno Chriſti per mille annos à Reſurrectione generali.*
5. *Quomodo Chriſti regno quadret, quòd occupare debeat totam terram. Proponitur locus Pauli 1. Corinth. 15.*
6. *Quid ſit Filium Patri tradere regnum, & quomodo poſt diem Iudicij ſolus Deus dominabitur?*
7. *Quid ſit illud*, Oportet illum, *ſcilicet Chriſtum*, mundò regnare, &c.

E 1. POST hæc ergo videre oportet, quomodo lapis myſticus, hoc eſt, Chriſtus, deſtruxerit omnia regna terræ: viſus enim eſt lapis percutere ſtatuam in pedibus eius ferreis ac luteis, & comminuere illas, ac omnia pariter metalla ſtatuæ, hoc eſt, Monarchias omnes in ruinam trahere. Quod quidem in Chriſto videtur habere magnam difficultatem: nam regna terræ ſtant, & Romanum Imperium adhuc permanet, imò vſque ad

Quomodo lapis Chriſtus deſtruxerit omnia regna mundi.
Imperium Romanum, & cætera regna mūdi adhuc ſtāt.

ad finem mundi permanebit. Vnde illud Pauli 2. ad Theſſalonicenſ. 2. 3. quo ſuadere vult non inſtare diem Iudicij, vt aliqui formidabant: *niſi venerit*, inquit, *diſceſſio primum*, &c. ſignificat, niſi priùs gentes defecerint à Romano Imperio, non futurum Iudicium. Et illud paulò infrà: *Donec qui tenet de medio fiat*, explicant Interpretes, Donec Romanus Imperator imperio penitus extincto de medio tollatur. Hinc eſt illud lepidè à Tertulliano dictum in Apologetico aduersùs gentes, quarum ea erat communis vox, Chriſtianos in hoc votum contendere, vt Romanum Imperium euerterent. Ait enim, tantum abeſſe, vt ita contenderent, vt perpetuas preces ad Deum funderent pro ſtabilitate Imperij, quoniam ſciebant eo deſtructo finem vltimum orbi adfuturum. Quod vim, inquit, maximam vniuerſo orbi imminentẽ, ipsámque clauſulam ſeculi acerbitates horrendas comminantem Romani Imperij commeatum ſcimus retardari. ſic ille. Cùm ergo Romanum Imperium tandiu ſtare debeat, & cætera regna mundi hodie ſtent, & proſperè habeant, quomodo dicitur Chriſtus euertiſſe omnia regna mundi?

2.Theſſ.2, 3.

Tertull.

Imperio Romano deſtructo ruet mundus.

2. Reſpondetur, regnum Chriſti non eſſe vt regna terrena, quæ armis, & mole exercituũ regna ſimilia deſtruunt, ſed eſſe regnum cæleſte, ac ſpirituale, cuius potentia verſatur circa animarũ conuerſionẽ. Vnde illud Pſal. 131. 11. in quo Regi Dauid promittitur regnum Chriſti: *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem*, id eſt, regnum tuum, explicat Bernard. ſuper miſſus eſt, ſerm. 3. ſuper regnum tuum, quia cæleſte, & ſupra naturam erit regnum Chriſti. Vnde ſequitur, deſtruxiſſe omnia regna mundi, non quoad temporalem eorum dominationẽ, ſed quoad idololatriam, quæ in omnibus illis regnabat, quámque occulta, & ſuperpotenti vi permeante animos paulatim comminuit. Eius verò rei argumentũ ſtatim, vt à Petro Chriſtiana fides Romæ plantata coaleſcere cœpit, deprehenſum eſt. Nã, vt ex Dione lib. 6. notat Baron. tom. 1. Annal. per id tempus Claudius Imperator multa ſacrificia, multáſque Diis dicatas ferias abrogauit, quòd magna anni pars in eis cum detrimento publico inſumeretur. Ponderat autẽ Baron. quòd hæc ipſo Petro auſpicante Euangelij prædicationem contigerint, diuino prorſus conſilio tribuendum eſſe, cui ipſe etiam Imperator, licèt neſciens, ſeruire cogebatur, vt cum prima ſimul germinatione fidei marceſcere cœperit idololatria.

Regnum Chriſti non armis, ſed occulta vi deſtruxit omnia regna mundi quoad idololatriam.
Pſ.131. 11.
Regnũ Chriſti ſuper regnũ Dauid, quia ſupernum ac cæleſte.
D.Bernard.

Incipiente Prædicatione Petri edicto Imperatoris imminuti ſunt dies feſti idolis dicati.
Baron.

3. Sub his porro auſpiciis maior ac maior inclinatio idololatriæ facta eſt, itaque non ſimul, ac ſubitò ſublata, ſed paulatim, & per temporum interualla, nunc his, nunc illis regnis ad fidem Chriſti conuerſis, qua generali, & continuata cõuerſione regnum Chriſti ſpirituale in dies auctũ, ac feliciter ſtabilitum eſt. Hinc factum, vt Magnus Conſtantinus ad fidem conuerſus, ſe primũ, imperiúmque ſuum Chriſti imperio deuotè ſubmiſerit. De quo eſt illud Greg. Mag. epiſtol. 60. Conſtantinus, inquit, piiſſimus Imperator Rempubl. à peruerſis idolorum cultibus reuocans omnipotenti Domino Ieſu Chriſto ſe ſubdidit, & cum ſubiectis populis tota ad Deum mente conuertit. Ita Greg. Quin & Gratian. diſt. 96. can. Conſtantinus. latiſſimum proponit edictum Cõſtantini, quod, etſi controuerſum eſt, tamen oſtendit quomodo ſummum Chriſti Vicarium, vt Patrem ac Monarcham in his, quæ ad Deum pertinent, agnoſcens vltrò Roma ceſſerit, Conſtantinopolimque ſe recipiens, ſummo Eccleſiæ capiti caput ipſum mundi in ſedem perpetuam liberaliſſimè conceſſerit. Quoniam (vt in eo edicto dicitur) vbi Principatus Sacerdotum, & Chriſtianæ religionis caput ab Imperatore cæleſti conſtitutum eſt, iuſtum non eſt, vt illic Imperator terrenus habeat poteſtatem. Quam conceſſionem plures alij conſequentes Imperatores Conſtantini deuotionem æmulati, non modò ratam habuêre, ſed multis aliis obſequiorum ſignificationibus cumulauerunt. Quadrant ergo bene in hunc locum, quæ Iſai. cap. 49. 23. prædixit de regno Chriſti: *Erunt*, inquit, *Reges nutritij tui, & Reginæ nutrices tuæ, vultu in terram demiſſo adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent: gens, & regnum, quod non ſeruiet tibi, peribit*. At D. Hieronym. ad Lætam de inſtitutione filiæ, hæc iam completa oſtendens, Depoſuit, inquit, pharetras Armenius, Hunni diſcunt pſalterium, Scythæ frigora feruent calore fidei, Getarum rutilus, & flauus exercitus Eccleſiarum circumfert tentoria, &c. Vide locum.

Conſtantinus Imperator vltrò ſe primum ac totum Imperiũ Chriſto ſubdidit.
Greg. Mag.
Gratian.
Edictum Conſtantini apud Gratianum, etſi controuerſum, tamen pium.

Conſtantinopolim ceſſit, Romam ſummo Pontifici conceſſit.

Edictum conceſſionis confirmatũ per poſteros Imperatores.
Iſai.49. 23.
Prophetiam Iſaiæ de ſubiectione Regum Chriſto completã oſtendit Hiero.
D.Hieron.

4. Apparet ergo quomodo regnum Chriſti deſtruxerit omnia regna mundi, deſtruendo, ſcilicet, idola, quæ in mundo regnabant: ideo namque prædicta regna, ſub ſpecie immanis illius idoli, viſus eſt comminuere præciſus è monte lapis. Quæ cùm ita ſint, perperam commenti ſunt aliqui, per lapidem deſtruentem intelligi regnum aliud; in quibus Hebræi (vt teſtatur Hieronym. hoc loco) regnum Iudæorum prædici à Vate ſtultè credunt, quod in fine mundi ſperant potentiſſimum, ac ſolum, deſtructis aliis omnibus, ſuperfuturum. Idem videtur ſenſiſſe Ioſephus lib. 10. Antiquit. Nam quia Romanos de ſe bene meritos omnino offenderet, ſi Romanum Imperium à regno Iudæorum deſtruendum prædiceret, cùm incidiſſet in huius loci explicationem, excuſauit ſe, quòd de regno hoc nihil certò diceret, non enim futurorum diuinatorem ſe agere, ſed interpretem præteritorum. Fuerunt & hæretici quidam appellati Chiliaſtæ, hoc eſt, millenarij, qui regnum iſtud interpretati quidem ſunt regnum Chriſti, ſed eo modo, quo ipſi falſò excogitarunt. Namque arbitrati ſunt tranſactis ab exordio huius mundi ſex annorum millibus, futuram iuſtorum hominum reſurrectionem, à qua per mille annos Sancti omnes cum Chriſto magna cum felicitate, & gloria regnaturi ſunt. Igitur Chiliaſtæ, de hoc millenario Chriſti regno interpretantur omnia, quæ Daniel vaticinatur. Verùm hæc commenta curanda non ſunt, nedum refutanda, & omnino vaticinium præſens de Chriſti regno à nobis explicato, & Sanctorum teſtimoniis recepto, & comprobato intelligendum eſt. Cætera quæ ſuperſunt iuxta hanc ſententiam rectè procedunt.

Idolum illud magnũ ſtatua deſtructum idolorum omnium deſtructionem repræſentauit.
D. Hieron.
Stultè Iudæi lapidem deſtruentẽ, regnum ſuũ aſſerunt.
Ioſephus.

Chiliaſtæ hæretici de regno mille annorum cũ Chriſto, falsò interpretantur.

5. *Lapis*, inquit, *qui percuſſerat ſtatuam, factus eſt mons magnus, & impleuit vniuerſam terram*; quod quidem Chriſti regno inprimis quadrat: nam Vates ipſe interpretans, ait, regnum hoc in æternum non eſſe diſſipandum, nec tradendum alteri regno, ſed permanſurum in æternum, & rectè quidem: nam cùm occupare debeat omnem terram, manifeſtum eſt, non futurum ſub alterius regni poteſtate, & cùm ſit factus mons magnus, bene colligitur, quòd non diſſipabitur, & quòd in æternum ſtabit. Itaque ſignificat vnicum, ac ſempiternum imperium. Quæ perfectè implebuntur

Lapis conuerſus in montem implentem terram, vniuerſale Chriſti regnum eſt.

Item vnicũ & ſempiternum.

buntur in fine mundi, *cùm tradiderit* Chriſtus *regnum* (ait Apoſt. 1. Corint. 15. 24.) *Deo & Patri, cùm euacuauerit omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem: oportet enim illum regnare, donec ponat inimicos ſub pedibus eius. Nouiſſima autem inimica deſtruetur mors. Omnia enim ſubiecit ſub pedibus eius. Cùm autem dicat, omnia ſubiecta ſunt ei, ſine dubio præter eum, qui ſubiecit ei omnia; cùm autem ſubiecta fuerint illi omnia, tunc & ipſe Filius ſubiectus erit ei, qui ſubiecit ſibi omnia, vt ſit Deus omnia in omnibus.* Ita Apoſtolus, cuius ſingulæ perpendendæ ſont ſententiæ.

1. Cor. 15. 24.

Tradet Chriſtus regnum Patri, ab eo ſcilicet dumtaxat gubernandum, quomodo intelligitur?

6. Primùm, tradere Chriſtum Deo, & Patri regnum, eſt, illud qooad omoia Deo, & Patri ſubiicere: nam ante Iudicium adminiſtratur genus humanum per Deum quidem, & per Chriſtum, ſed interueotu Principum cæleſtium, & Eccleſiaſticorum, & Dominorum temporalium, ita quòd per Angelos cuſtodes inuiſibilitet, per Eccleſiaſticos viſibiliter diriguntur mortalium animæ, per temporales verò dominos ipſa eorum corpota: at verò in die Iudicij tradet Chriſtus torum regnum, ſiue totalem adminiſtrationem Deo & Patri, id eſt, efficiet ex vi ſui meriti, vt appareant membra regni ſui, qooad omnia regi à ſolo Deo immediatè, quod eſt eſſe vnicũ, & vnico Principi ſubiectum Imperium. ideo autem ſubinngit: *Cùm euacuauerit omnem Principatum, & poteſtatem, & virtutem*; quaſi dicat, vt illud de traditione plena regni euidentius maneat, tollentur pet Chriſtum à mundo omoia ioſtrumenta humani regiminis, quæ omnino tria ſunt;

Oſtēdet poſt finem mundi, non iam per Angelos, &c. ſed per ſolum Deum regi.

Principatus, ſcilicet Angelici, qui ſua cuſtodia præſunt rebus humaois: Poteſtates nimirum Eccleſiaſticæ, quarum miniſterio tes ſacræ peraguntur: Virtutes, ſiue porentiæ, vt vocantur, politicæ, qoibus regimen temporale incumbit; hęc verò omnia euacuabit eo die Chriſtus, id eſt, vt ſuperfluas de medio tollet, ſolúſq; ipſe cũ Deo, & Patre, pleno & vniuerſali iure dominabitur.

Inſtrumenta humani regiminis, quibus hodie vtitur Deus.

7. Quæ cùm ita ſint, oporter illum ante diem Iudicij tegnare, modo ſcilicet prædicto, per principatus, poteſtates, & virtutes, io dies augendo, & amplificando ſuum imperium, dooec ponat inimiens ſub pedibus eius, id eſt, donec prædeſtinata hominum ad fidem conuerſio, & ſubiectio compleatur. Deſtruetur autem mors nouiſſima hominum inimica, ac adeò regnum Chriſti deinceps immortale erit, ac omnino æternum, & indiſſipabile. Sic omnia nmnino ſubiecta manebunt ei præter eum, qui ſubiecit illi omnia, id eſt, voo Deo excepto, reliqua, etiam Chriſti humanitas, ſubiicientur Deo, vt ſit Deus omnia in omnibus, hoc eſt, vt vnus Deus, & Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſit in regno Princeps ſufficientiſſimus, & petfectè complens eminentiam vnici, & æterni io mundo Mooarchæ, cuius ſcilicet vices ooo ſit opus, vt alter Monarcha ſuppleat, aot quaſi inſufficientem loco amoueat, ſitque verum quod ait Vates: *Suſcitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non diſſipabitur, & regnum eius alteri populo non tradetur; comminuet autem, & conſumet omnia regna, & ipſum ſtabit in æternum.*

Oportet modo regnare Chriſtum, id eſt, per principatus, & poteſtates, &c.

Omnia, etiam Chriſti humanitas, ſubiicitur Deo, vt is vnicus omnium princeps ſit.

VISIO VIGESIMASECVNDA

DE ARBORE MONSTRATA IN ſomnis Regi Nabuchodonoſor.

Daniel. cap. 4.

ARGVMENTVM VISIONIS.

VIDET in ſomnis Nabuchodonoſor arborem miræ magnitudinis. Mox vigilem è cælo deſcendentem, & clamantem fortiter, vt ſuccidatur arbor, radice nihilominus in terra permanente, vtque ligetur vinculis, propellatur in agros, cum feris habitet, paſcatur fœno, feræ inſtar, viuat per ſeptem annos. Hæc viſa, auditáque ab Angelo narrat Danieli Rex, interpretationem ab eo exigit, impetrat, audit omnia in ſui perniciem vergere. Monetur à Vate, vt eleemoſynis peccata redimat, fortè ſibi ignoſcendum à Deo.

CAPVT IV. DANIEL.

1. EGo Nabuchodonoſor quietus eram in domo mea, & florens in palatio meo:

2. Som

PARAPHRASIS.

1. *CVm in palatio meo quietus eſſem, ac proſperè in omnibus agerem, nullique eſſent bellorum tumultus, ſed pax in toto imperio longè, lat éque r eret:*

2. Som

2. Somnium vidi, quod perterruit me: A
& cogitationes meæ in ſtrato meo, & Viſiones capitis mei conturbauerunt me.

3. Et per me propoſitum eſt decretum, vt introducerentur in conſpectu meo cuncti ſapientes Babylonis, & vt ſolutionem ſomnij indicarent mihi.

4. Tunc ingrediebantur arioli, magi, B
Chaldæi, & aruſpices, & ſomnium narraui in conſpectu eorum: & ſolutionem eius non indicauerunt mihi.

5. Donec collega ingreſſus eſt in conſpectu meo Daniel, cui nomen Baltaſſar C
ſecundùm nomen Dei mei, qui habet ſpiritum deorum ſanctorum in ſemetipſo: & ſomnium coram ipſo loquutus ſum.

6. Baltaſſar Princeps ariolorum, quoniam ego ſcio quòd ſpiritum ſanctorum deorum habeas in te, & omne ſacramentum non eſt impoſſibile tibi: Viſiones ſom- D
niorum meorum, quas vidi, & ſolutionem eorum narra.

7. Viſio capitis mei in cubili meo: Videbam, & ecce arbor in medio terræ, & altitudo eius nimia.

8. Magna arbor, & fortis, & proceritas eius contingens cælum: aſpectus illius erat vſque ad terminos vniuerſæ terræ. E

9. Folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius: & eſca vniuerſorum in ea, ſubter eam habitabant animalia, & beſtiæ, & in ramis eius conuerſabantur volucres cæli: & ex ea veſcebatur omnis caro.

10. Videbam in Viſione capitis mei ſu-

per

2. Somnium habui non vulgare, ſed omnino diuinum; idcirco enim terrorem animo incuſſit non vulgarem; cúmque euigilarem, multa ſolicitè de portento ſomnij cogitare cœpi, quæ me anxium reddebant: recurrebant autem animo plura, quæ videram; & variè conturbabant mentem meam.

3. Hac verò cogitationum procella concuſſus, id primum ſtatui, vt omnes, qui in regno meo ſapientia præcellerent, vocarentur ad ſoluendum, ac explicandum ſomnium quod videram.

4. Itaque eo vel maximè compertum eſt ſomnium non vulgare fuiſſe, ſed omnino extraordinarium, quòd cùm accerſiti communes arioli, magi, Chaldæi, & aruſpices, vnà iam conuenirent, ſeriémque ſomnij dilucidè proponerem, tamen ſolutionem ipſam attingere non potuerunt: erat videlicet horum communis quaſi Academia, & præſtò aderant Regi ad conſilia literalia, in qua tamen Academia, vtpote ſuperſtitioſæ, non cenſebatur Daniel, & ideo cum eis non venit.

5. Re igitur ad triarios, vt aiunt, compulſâ, vocatus eſt Daniel, cui eſt impoſitum à Chaldæis nomen Baltaſſar, aut, vt Hebræi, Chaldæique pronunciant, Balſaſſar, à Bale nobiliſſimo Chaldæorum Deo (Deo meo) dixit, religionis cauſa (ſignificat verò Baltaſſar Belis occultum theſaurum, aut quid ſimile) quem profectò ſupra communes homines extare, inquit Rex, ac diuino planè ſpiritu agi non dubito, diíſque parem certis argumentis reputo. Ad me igitur cùm fuiſſet ingreſſus, narraui, vt videram, ſomnium.

6. Sic ergo ad eum aio: O Baltaſſar, quem ego non immeritò omnibus ariolis antè præfeci, rurſúmque pronuncio inter omnes facilè Principem, quòd eos ſapientia, ac myſteriorum certa obſeruatione longè ſuperas, ſomnium multiplex mihi hac nocte contigit, cuius mihi interpretationem opto ediſſeras.

7. Viſio, quam in cubili meo habui, huiuſmodi fuit: Videre mihi videbar arborem admirandæ magnitudinis in medio terræ, ipſa quaſi ſpecie, & ſitu loci principatum præferentem.

8. Erat igitur in arbore magnitudo viſenda, & robur quale habet quercus, roboris quoque nomen habens, propria nota Imperij ampliſſimi, ac robuſtiſſimi. Videbatur autem arbor ſic effigiata, vt & cælum contingeret, & ad vltimos terræ fines frondes ſuas æquè protraheret.

9. Folia quoque eius mira pulchritudine grata erant. Tam copioſus verò in ea fructus, vt omnibus animantibus alendis ſatis eſſe videretur. Idcirco accurrebant vndique animalia varia, tam terreſtria, quàm volatilia, & ſub arbore ſibi parabant ſedes, vtpote certum in ea commeatum habentia.

10. Inter ea igitur, quæ videbam, apparuit

excubitor

per ſtratum meum, & ecce vigil, & ſanctus A
de cælo deſcendit.

11. Clamauit fortiter, & ſic ait: Succidite arborem, & præcidite ramos eius: excutite folia eius, & diſpergite fructus eius: fugiant beſtiæ, quæ ſubter eam ſunt, & volucres de ramis eius.

12. Veruntamen germen radicum eius in terra ſinite, & alligetur vinculo B
ferreo & æreo in herbis, quæ foris ſunt, & rore cæli tingatur, & cum feris pars eius in herba terræ.

13. Cor eius ab humano commutetur, & cor feræ detur ei: & ſeptem tempora mutentur ſuper eum.

14. In ſententia vigilum decretum eſt, & ſermo ſanctorum, & petitio: donec cognoſcant viuentes, quoniam dominatur excelſus in regno hominum: & cuicun- C
que voluerit, dabit illud, & humillimum hominem conſtituet ſuper eum.

15. Hoc ſomnium vidi ego Nabucho- D
donoſor Rex: tu ergo Baltaſſar interpretationem narra feſtinus: quia omnes ſapientes regni mei non queunt ſolutionem edere mihi: tu autem potes, quia ſpiritus deorum ſanctorum in te eſt.

16. Tunc Daniel, cuius nomen Baltaſſar, cœpit intra ſemetipſum tacitus cogitare quaſi vna hora: & cogitationes eius conturbabant eum. Reſpondens autem Rex ait: Baltaſſar, ſomnium, & interpreta-
tio eius non conturbent te. Reſpondit Bal- E
taſſar, & dixit: Domine mi, ſomnium his, qui te oderunt, & interpretatio eius hoſtibus tuis ſit.

17. Arborem, quam vidiſti ſublimem, atque robuſtam, cuius altitudo pertingit ad cælum, & aſpectus illius in omnem terram.

20. Quòd autem vidit Rex vigilem, & ſanctum deſcendere de cælo, & dicere:

excubitor Angelus, vt videbatur, diuinæ prouidentia; ac, vt ita dicam, vigilantiæ adminiſter, quòd ad excipiendum, ac exequendum diuinum imperium inuigilet.

11. *Exclamauit autem fortiter: Succidite, inquiens, arborem illico, ramos amputate, deiicite folia, vellicate, & ſpargite fructus, faceſſant beſtia, maneátque arbor planè ſolitaria, ac purus truncus.*

12. *Veruntamen hæreat radicibus volo, alligetur porrò, & in pratis vagetur ſub dio, qualiter viuunt herbæ, quæ rore conſperguntur. Portio autem eius ſint herbæ, quibus feræ paſcuntur.*

13. *Similis ergo fiat iumentis inſipientibus, & reputetur tanquam humani cordis expers, per totos ſeptem annos.*

14. *Ita decretum eſt per vigiles Angelos, ac veluti Iudices exequutores diuinæ ſententiæ. Ad hoc enim præceſſit, vt apparebat, petitio ſanctorum Angelorum, & ſubſequuta eſt reſponſio, vt in communibus iudiciis fieri ſolet. Omnem enim legem ac decretum præcedit rogatio. Angeli ergo, qui Deo aſtant, quaſi à Deo poſtularunt pro iuſtitia, vt videlicet deprimeretur quis, & Deus ipſe iuſſit in eum per Angelos vigiles pronunciari ſententiam prædictam: vt cognoſcerent mortales, eſſe Deum, qui Regum ſuperborum colla contundat, regnáque, prout libet, diſtribuat, ſæpéque de ſtercore erigat, qui in ſuperbos Reges dominetur.*

15. *Hæc mihi in ſomnis monſtrata tu, Daniel, interpretare, quando cæteri regni mei ſapientes id præſtare nequeunt: tu enim diuino ſpiritu afflatus facilè id præſtare potes.*

16. *Tum Daniel ſecum quaſi muſſitare cœpit cogitabundus, ac per vnam horam ſubſtitit attonito ſimilis. Ita moratus, quòd Regi infauſtum ſomnium explicare renuebat. Quod ſubodoratus Rex, Ne timeas, inquit, ſomnium edicere, nec eius te conturbet interpretatio. Cui Daniel: Deus meliora, ô Rex: conuertat is malum omen in hoſtes tuos, téque opto ſeruet. Omni ergo affectu poſtpoſito ſic liberè interpretari cœpit.*

17. *Tu, ô Rex, magna illa arbore ſignificaris: verè enim magnitudine præſtas, qua & cælum ipſum contingere videris, & ad vltimos etiam orbis terræ fines peruenire.*

20. *Quod verò attinet ad vigilem, & ad pronunciatam ſententiam hæc eſt illius interpretatio.*

re: Succidite arborem, & diſſipate illam: attamen germen radicum eius in terra dimittite, & vinciatur ferro, & ære in herbis foris, & rore cæli conſpergatur, & cum feris ſit pabulum eius, donec ſeptem tempora mutentur ſuper eum.

21. Hæc eſt interpretatio ſententiæ Altiſſimi, quæ peruenit ſuper Dominum meum Regem.

22. Eiicient te ab hominibus, & cum beſtiis, feriſque erit habitatio tua: & fœnum vt bos comedes, & rore cæli infunderis, ſeptem quoque tempora mutabuntur ſuper te, donec ſcias quòd dominetur excelſus ſuper regnum hominum, & cuicumque voluerit, det illud.

23. Quod autem præcepit, vt relinqueretur germen radicum eius, id eſt, arboris, regnum tuum tibi manebit, poſtquam cognoueris poteſtatem eſſe cæleſtem.

24. Quamobrem, Rex, conſilium meum placeat tibi: & peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum: forſitan ignoſcet delictis tuis.

25. Omnia hæc venerunt ſuper Nabuchodonoſor Regem.

26. Poſt finem menſium duodecim in aula Babylonis deambulabat,

27. Reſpondítque Rex, & ait: Nónne hæc eſt Babylon magna, quam ego ædificaui in domum regni in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei?

28. Cúmque ſermo adhuc eſſet in ore Regis, vox de cælo ruit: Tibi dicitur, Nabuchodonoſor Rex, regnum tranſibit à te.

30. Eadem

A *pretatio, qua olim contra te decreta, præſentis tempore infligenda ſeruabatur.*

21. *Sic interpretor ſententiam altiſſimi Dei:*

B 22. *Quandoquidem in honore poſitus non intellexiſti, à conſortio hominum proiiceris, & cum beſtiis ac feris conuerſaberis; paſceris, vt illa, paleis agri, & ſub dio iniuriis temporum patebis, idque per ſeptem annos, donec ſcias eſſe in mundo vnicum Deum, qui dominetur in omne genus humanum, Regéſque potentes coërcere, & regna eorum transferre poſſit.*

23. *Quod verò pronunciatum eſt à vigile, vt germen nihilominus radicibus hæreat, ſignifi-* C *cat, regnum tibi poſt reſipiſcentiam reſtituendum.*

24. *Mea ergo in te beneuolentia ſuadet, mæſtum animum tuum ob acerbitatem ſententiæ propoſito conuenienti remedio conſolari. Eleemoſynas ergo, ſi ſapis, pauperibus diſtribue, quo nihil potentius ad conſequendam peccatorum veniam, & ad mitigandam iram Dei: per eam enim quaſi iuſtificatus homo Deum ſibi facit eſ-* D *ſe placatum.*

25. *Omnia hæc ita contigerunt, & euentum ſortita ſunt in Nabuchodonoſor, vt à Daniele prænunciata ſunt.*

26. *Nam vno tantùm euoluto anno, cùm aliquando deambularet ſupra ſolarium domus regiæ, vnde in totam Babylonem patebat aſpectus,*

27. *In eo quaſi ebulliens arrogantia prorupit in hæc verba: Nónne hæc eſt Babylon, quam ego ædificaui? quoniam etſi à Nino, & à Semiramide prima fundamenta cepit, à me tamen ita eſt amplificata terno murorum ambitu, tem-* E *plo magnificentiſſimo in honorem Beli, & domo regia denuo erecta, vt omnino à me veriùs ædificata fuiſſe cenſenda ſit. Vt autem hæc ego præſtarem, fecit robuſta manus hæc, & ſplendor gloriæ qua præluceo.*

28. *Adhuc loquebatur Rex, & quaſi in delicto flagrante deprehenſus, à Deo corripitur. Mirum autem, quòd nec admonitus à Propheta reſipuit, nec ſpatio vnius anni ad pœnitentiam, & ad opera miſericordiæ conceſſo bene vſus eſt; fortè aulicorum, vt aſſolet, adula-*

tionibus

A *tionibus delinitus; qui melius ſperare iubebant, & lætiora augurabantur, quibus potiùs credere voluit. Idcirco ſententia in eum, ſicut à Daniele prophetica voce pranunciata fuit, diuina voce, & quaſi è diuino tribunali diſtricta eſt.*

30. Eadem hora ſermo completus eſt ſuper Nabuchodonoſor, & ex hominibus abiectus eſt, & fœnum vt bos comedit, & rore cæli corpus eius infectum eſt, donec capilli eius in ſimilitudinem aquilarum creſcerent, & vngues eius quaſi auium.

30. *Extemplò ſententia Dei cœpit compleri in Nabuchodonoſor. Nam in inſaniam verſus à ſuiſmet Principibus eiectus eſt, aut à filio Euilmerodach. Itaque cum beſtiis agri habitans, ſéque beſtiam reputans, fœnum pro victu habuit inſtar bouis; ſed & ſub dio viuere cœpit, ac ro-* B *re cæli conſpergi, ſeruatáque humana figura, capilli ſolùm toto corpore, aquilarum inſtar, vngues more volucrum excreuêre.*

31. Igitur poſt finem dierum; ego Nabuchodonoſor oculos meos ad cælum leuaui, & ſenſus meus redditus eſt mihi: & Altiſſimo benedixi, & viuentem in ſempiternum laudaui, & glorificaui, quia poteſtas eius poteſtas ſempiterna, & regnum eius in generatione & generatione.

31. *Donec finito tempore, Dei voluntate præſtituto, ſuſtuli ego Nabuchodonoſor in cælum oculos, quos beſtiæ ſimilis in terram demiſſos habebam, rursúſque mentis compos factus, laudes Deo cæli obtuli, cuius ſola poteſtas æterna eſt, & regnum ſuper omnia regna, nullo vel fine, vel corruptione deprauandum.*

33. In ipſo tempore ſenſus meus reuerſus eſt ad me, & ad honorem regni mei, decoremque perueni: & figura mea reuerſa eſt ad me, & Optimates mei, & Magiſtratus mei requiſierunt me, & in regno meo reſtitutus ſum, & magnificentia amplior addita eſt mihi.

33. *Eius ergo beneficio mihi reſtituta eſt* C *primùm figura priſtina, cùm depreſſus in terram incederem. Erectus ergo leuaui oculos, vt antea; deinde requiſitus, & reductus ſum à Principibus regni mei, & in ſolio meo collocatus longè maiori gloria quàm priùs.*

34. Nunc igitur ego Nabuchodonoſor laudo, & magnifico, & glorifico Regem cæli, quia omnia opera eius vera, & viæ eius iudicia, & gradientes in ſuperbia poteſt humiliare.

34. *Inde prædicare cœpi Dei laudes, & mortales omnes ad eum colendum excitare, &c.*

COMMENTARIVS PRIOR.

IVxta duplicem ſtatum Regis Nabuchodonoſor, florentem videlicet, ac miſerum, duplex erit Commentarius in hac Viſione. In priori deſcribitur fœlicitas Regis, in poſteriori miſeria, & miſeriæ remedium, pœnitentia, & eleemoſyna; denique ipſa Regi præſtita venia.

Explanantur aliqua difficultates circa hanc Viſionem.

SECTIO I.

1. *Reiicitur opinio Theodoreti, contigiſſe hanc Viſionem poſt miraculum trium puerorum decimooctauo anno regni Nabuchodonoſor.*
2. *Probatur opinio Ioſephi de anno Viſionis, & explicatur. Nabuchodonoſor poſt reſtitutionem egiſſe fœliciter, ex loco Iob.42.*
3. *Parabolam eſſe Luciferi, multi crediderunt. Augetur difficultas ex re incredibili, & quòd nullus veterum Scriptorum, qui res Chaldæas ſcripſerunt, eius rei meminerit.*

D 4. *Fuiſſe veram hiſtoriam probatur, & refutantur difficultates propoſitæ.*

1. PRIMA difficultas eſt de tempore, quo Viſio iſta contigit, quoto ſcilicet anno regni Nabuchodonoſor. Theodoretus quidem ait contigiſſe poſt miraculum trium puerorum in camino ignis, id eſt, poſt decimumoctauum annum regni Nabuchodonoſor: nam ſecundùm opinionem Theodoreti, miraculum illud factum eſt anno decimooctauo regni Nabuchodonoſor: caput enim tertium, in quo illud narratur, ſic eo autore incipit: *Anno decimooctauo Rex Nabuchodonoſor fecit ſtatuam auream.* Verùm nec lectio Teodoreti vera eſt, quia Græcis, Latinis, diuóque Hieronymo lectio

Quo anno contigerit hæc Viſio.

Nõ probatur opinio Theodoreti.

lectionum variarum acerrimo inueſtigatori prorſus incognita: nec verò dici poteſt eo anno decimooctauo contigiſſe miraculum trium puerorum: nam certum eſt eueniſſe poſt interpretationem Viſionis præcedentis, vt ipſe Theodoretus fatetur; quia poſt illam Daniele interueniente euecti ſunt ad honores præfecturarum, quod quidem illis repugnantibus adorare ſtatuam auream pro ingratitudinis nota obiiciebant coram Rege ſapientes accuſatores. At Viſio illa præcedens, & interpretatio eius ſecundo anno Monarchiæ Regis contigit, hoc eſt, ab eo tempore, quo deuictis omnibus hoſtibus ſuis Monarchia Chaldæorum ab eo primùm ſtabilita eſt, qui fuit annus regni eius vigeſimusquintus, vt præcedente Viſione, ſectione prima diximus.

Ioſeph. Confirmatur autoritate Ioſephi.

2\. Et hanc fuiſſe opinionem Ioſephi conſtat, ex lib. 10. Antiquitatum, vbi ait contigiſſe hanc Viſionem non multò poſt miraculum trium puerorum, quod intelligendum eſt, poſt annum vigeſimumquintum, vt ex eius dictis colligere debemus. Nam victoriam illam, qua cœpit Monarchia Nabuchodonoſor, putat Ioſephus loco citato contigiſſe anno vigeſimotertio regni eius: cùmque ſecundum annum regni, de quo agitur primo capite, ab hoc ipſo anno vigeſimotertio computandum ibidem putet, cùm ait Viſionem hanc eueniſſe non multò poſt miraculum trium puerorum, profectò vult contigiſſe poſt annum illum vigeſimumquintum: ſed quia non declarat quanto tempore pòſt euenerit, ſi credere dignius eſt Iudæo hiſtoriographo, quàm liberis externorum coniecturis, par etiam eſt, vt dicamus hanc

Contigit Viſio anno Nabuchodonoſor vigeſimoſexto.

Viſionem vno, vel altero pòſt anno eueniſſe, id eſt, anno Nabuchodonoſor vigeſimuſexto, aut vigeſimoſeptimo: hanc enim temporis ſummã, illud non multò pòſt a Ioſepho poſitum, verius quàm nouem aut decem annorum ab aliis excogitatam capere poteſt. Computatis autem ſeptem annis transformationis, & duodecim menſibus, qui antè decurrerant, cum vigintiſex, aut vigintiſeptem præcedentibus, efficiuntur trigintatres, aut trigintaquatuor anni: cæteros autem vſque ad quadragintatres, quos regnauit, vixit Rex in ſumma felicitate; nec enim credi poteſt reſtitutum fuiſſe à Deo, vt ſtatim eum de medio tolleret.

Solet Deus, cùm reſtituit aliquẽ in gradum priſtinum, diutius illum conſeruare.

Solet namque Deus cùm reſtituit aliquem in gradum priſtinum, diutius illum conſeruare, vt fruatur bonis reſtitutis. Sicuti Iob nouimus indulſiſſe poſt reſtitutionem centum quadraginta annos, quibus vidit filios, & filios filiorum ſuorum vſque ad quartam generationem, Iob. 42. 16.

Iob. 42. 16.

Ita eredendum Nabuchodonoſor vixiſſe ſaltem nouem annos poſtquam redditus eſt ſibi, ac ſuis, quod tempus conſumpſit in laudibus diuinis celebrandis, ac agendis gratiis, vt apertè colligitur ex vltimis verbis capitis. *Nunc igitur* (ait) *ego Nabuchodonoſor laudo, & magnifico, & glorifico Deum cæli, &c.*

Sitne parabola, quod de transformatione Nabuchodonoſor narratur? D. Hieron.

3\. Secunda difficultas, num quæ narrantur hîc de transformatione Nabuchodonoſor ſint hiſtorica, an parabolica? Nam eſſe parabolicè intelligenda, cenſuerunt aliqui ex ſecta Origenis (vt refert hunc locum Hieronymus) qui ſub perſona Nabuchodonoſor deturbati à regia ſede, intellexère Luciferum è cælo depulſum in tartaream regionem. Per reſtitutum autem in eandem ſedem regiam, Luciferum ſub fine mundi in cælum reſtituendum cum reliquis damnatis, qui

D. Fern. in Viſ. vet. Teſt.

A fuit error Origenis. Eodem quippe modo caſum Luciferi parabolicè aiunt indicari ſub Rege Babylonis, Iſai 14. ſub Rege Tyri, Iſai 28. ſub Rege Aſſur, Iſai. 31. Quare ſimiliter hîc ſub Rege Nabuchodonoſor ſignificari eundem Luciferum.

Origenes. Error Origenis de reſtituendis damnatis.

Magis autem vrgebit qui hanc ipſam transformationem Regis oppoſuerit: nam omnino videtur incredibilis, ac infinitis difficultatibus implexa. Quomodo enim Rex in beſtiam mutari potuit? Quomodo ſeptem annos per agros vagatus eſt? Quomodo inter feras illæſus tandiu vixit? Quomodo victu ferino alitus? &c. Profectò eiuſmodi metamorphoſes Poëtis potiùs mendacibus, quàm Prophetis conueniunt.

Exaggeratur difficultas veritatis hiſtoriæ.

Præterea illis ſeptem annis, quis tenuit regnum Chaldæorum, & quomodo poſtea ceſſit Regi reſtituto? Si autem nullus præfuit regno, quomodo id credibile eſt, totos ſcilicet ſeptem annos fuiſſe ſine moderatore? Accedit, nullum è veteribus ſcriptoribus maximè, qui res Chaldæas ſcripſère, qualis fuit Megaſthenes, Beroſus, Diocles, Philoſtratus, Alphæus, mentionem facere de hac transformatione, quod mirum profectò eſt in re tam noua, quæque non alicui de plebe homunculo, ſed ampliſſimo Monarchæ publico exemplo cõtigerit. Expeditiòs ergo dicatur, hæc intelligi parabolicè, vt eludantur difficultates prædictæ, & à contextu ſacro omnis ſpecies fabulæ amoueatur.

D. Hieron. Theodor. Hæc non eſſe parabolica, ſed hiſtorica.

4\. Verùm eſſe hæc planè hiſtorica, nulla autem ratione parabolica, autor eſt D. Hieron. Theodoret. hoc loco, & alij Doctores communiter. Rectè enim D. Hieronym. Si licuit antiquitati Scyllas biformes, Hydram tricipitem, Centauros, & alia id generis monſtra ſine cauſa confingere, quomodo non licuit Deo Regum in beſtiam transformare, vt ſuæ iuſtitiæ in Reges ſuperbos documenta daret? Præterea ſequenti capite Baltaſſarem Regem reprehendit Vates, quòd nihilo melior factus ſit patre ſuo Nabuchodonoſor, quem Deus in beſtiam commutauit, ergo hoc ipſum vera fuit hiſtoria. Deinde aliqua dicuntur de Nabuchodonoſor in hoc capite, quæ diabolo nequaquam accommodari poſſunt, videlicet, quòd ſomniauerit, D & interpretationem ſomnij requiſierit ab aliis; quòd Daniel cupiat pœnam Regis in hoſtes transferri, at hoſtes diaboli ſunt boni, & ſancti viri, quibus Daniel nequaquam id imprecaretur: denique quòd Nabuchodonoſor pœnitentiam egerit, cuius incapax eſt diabolus, quicquid de hac re commentus ſit Origenes. Quare dicendum eſt omnino, quæ hîc narrantur hiſtorica eſſe. Nec obiecta illa quicquam efficiunt.

Obiecta diluuntur.

Nam quæ locis citatis Iſaiæ de illis Regibus referuntur, hiſtoricè quidem illis conueniunt, allegoricè verò Lucifero accommodantur. Quæ autem hîc de Nabuchodonoſor dicuntur, nec hiſtoricè, nec allegoricè, vt vidimus, in diabolum quadrant. E Quod additur de victu ferino, & de illæſo Rege inter feras, &c. dicendum, victum ferinum non ita eſſe alienum ab homine, quia plurimi Sancti radicibus herbarum diu vixerunt; deinde fortè immutata eſt complexio in Rege, ita vt conueniens ſibi redderetur illud pabulum; aut fortè ob vehementem imaginationem, ſicut cernimus in phreneticis, cibos illos ſibi quaſi cõuenientes appetiuiſſe. Ad alterum, quòd illæſus verſatus ſit inter feras,

B b dicendum

dicendum id fuiſſe ex ſpeciali prouidentia Dei A ſeruante Regem in illa ſupplicij exequutione. At verò illud de difficultate transformationis inferiùs oſtendetur, quomodo non ſit incredibile.

Nihil obeſt, quòd profani Scriptores huius transformationis non meminerint.

Quòd autem nullus ſecularis ſcriptor huius trãsformationis meminerit, maximè qui res Chaldaicas ſcripſêre, infirmum eſt argumentum in rebus, quas ſacra pagina refert: nam ſi quicquam valet, profectò multæ earum cùm ſint certiſſimæ, vocari in dubium poſſunt, quia nihil de illis ſcriptores prædicti tradiderunt, quod quidem ſimul admiſſum, multum detrahit de autoritate diuinæ Scripturæ. Præterea fortè aliqui Scriptores veteres hanc hiſtoriam literis mandarunt, quorum ſcripta non extant, aut omnino omiſerunt, quia non exiſtimarunt veram, aut Deo id B permittente factum, ne Scriptores eiuſmodi res ſacras admiſtis ſuis fabulis contaminarent.

Seuer. Sulp. *Sententia Seueri Sulpitij, quare profani autores hæc prætermiſerint.*

Vnde illud Seueri Sulpitij ad ſimilem interrogationem de hiſtoria Iudith. Cæterùm illud, inquit, nemini mirum eſſe oportet, quòd ſcriptores ſecularium literarum, nihil ex iis, quæ ſacris voluminibus ſcripta ſunt, attigerunt, Dei ſpiritu præualente, vt incontaminata ab ore corrupto, & falſis vera miſcente, intra ſua tantùm myſteria, diuina contineretur hiſtoria, quæ ſeparata à mũdi negotiis, & ſacris tantùm vocibus proferenda permiſceri cum aliis, velut æquali ſorte non debuit. Ita Sulpitius.

Euſebius. *Alphæum meminiſſe huius hiſtoriæ.*

Quin & Euſebius lib. 9. de præparatione Euang. Alphæum ait narraſſe, Regem Nabuchodonoſor in furorem raptum, prædixiſſe euerſionem Chaldæorum, mòxque euanuiſſe è conſortio hominum. In quo quidem C leue eſt veſtigium noſtræ hiſtoriæ. Ad illud vltimum, quis eo tempore Imperium rexerit, & quomodo poſtea reſtituto Regi ceſſerit? Reſpondetur, Euilmerodach filium regno præfuiſſe, quod ſi non erat per ætatem aptus tanto Imperio, Optimates ex conſilio Danielis ſibi aſciuiſſe ad gubernandum, quouſque reſtitueretur pater: eiuſdem autem Danielis conſilio, qui reſtituendum prædixerat, factum, vt reſtituto facilè cederetur, imò, vt cum gaudio requiſitus in ſede priſtina collocaretur. Vnde ad finem capitis ipſe Rex ait: *Optimates, & Magiſtratus mei requiſierunt me, & in regno meo reſtitutus ſum, & magnificentia amplior data eſt mihi, &c.* D

Per Danielem actum vt facilè reciperetur à ſuis.

Quid per arborem magnam, & fortem, & quid per altitudinem, ac latitudinem eius ſignificetur?

SECTIO II.

1. *Homo ex veteri proloquio, arbor. Illuſtratur loco Alexandrini Clem. & loco Matth. 3. qui explicatur.*
2. *Explanatur locus Matthæi 7. de bona, & mala arbore. Quomodo intelligendum, bonam arborem fructum malum ferre non poſſe; & contrà, malam bonum, ex Chryſoſtomo loco primi Pſalmi.*
3. *Expẽditur in arbore magnitudo, ex Plinio & Virgilio.*
4. *Quomodo Nabuchodonoſor fuerit arbor fortis, explicatur, & illuſtratur ex loco Oſeæ.*
5. *Exaggeratur ſuperbia Nabuchodonoſor, ex loco Iſaiæ 10. interprete Theodoreto.*

A 1. VISIONEM ſuam propoſuit ipſe Rex. Verſ. 7. *Videbam, & ecce arbor in medio terræ, & altitudo eius nimia.* Verſ. 8. *Magna arbor, & fortis, & proceritas eius contingens cælum: aſpectus eius erat ad terminos vniuerſæ terræ.* Vetus proloquium eſt, hominem eſſe arborẽ inuerſam, quia, ſcilicet, caput in eo eſt veluti radix, vnde reguntur, & propagantur, inſtar ramorum, cætera membra. Vnde crediderim appellatum hominem ab Alexand. Clemente in adhorta. Plantam cæleſtem, vtpote, quæ cælum verſùs radicem habeat, cùm terreſtres arbores in terram detrudant. Quamobrem in ſacris literis ſæpe homines arboris vocabulo ſignificantur. Matth. cap. 3. 10. *Iam ſecuris ad radicem ar-* B *borum poſita eſt.* Vbi D. Ioan. Baptiſta agit contra Phariſæos, qui ſe filios Abrahæ iactabant, & opera Abrahæ non imitabantur: attracto quidem ab eo ſanguine propagati, ac latè frondeſcentes, velut arbores, ſed in fructu, hoc eſt, operibus, omnino degenerantes. Monet ergo, ne opinione decipiantur ſua, ſperantes ſuam ſibi radicem profuturam. Iam ſecuris, inquit, ad radicem arborum poſita eſt. id eſt, iam Verbi Euangelici acies exacuta vibratur in malos Iudæos, vt eos ab radice ſua Abraham omnino præcidat. Non puto enim (vt obiter dicam) per ſecurim hîc ſignificari (vt quidam aiunt) ſententiã vltimi Iudicij, *Ite maledicti*: quoniam illud, *Iam ſecuris poſita eſt*, oſtendit iam iam pendere ad ictum; at ſententia illa C longè adhuc aberat. Ergo cum D. Irenæo lib. 5. cap. 17. & cum D. Hieronymo, ſuper caput citatum Matthæi, ſecurim exiſtimo eſſe doctrinam Euangelicam; quoniam etiam iuxta illos, qui aſtruunt eſſe iudicium, tunc dicuntur Iudæi excindi à radice ſua Abraham, quando declarantur non eſſe filij Abrahæ, quia opera Abrahæ non faciunt; at verò hoc ipſum declarat Euangelium; primum quidem Ioannes Baptiſta citato loco Matth. *Ne velitis*, inquit, *dicere intra vos, Patrem habemus Abraham: dico enim vobis, quoniam potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ.* Et Ioan. 8. 39. Chriſtus: *Si filij Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite.* Hæc igitur declaratio in doctrina Euangelica, eſt ſecuris abſcindens Iudæos non fructificantes à D radice ſua Abrahamo.

Vetus proloquium, hominem eſſe arborem inuerſam. Clem. Alex.

Matth. 3. 10. *In Scriptura homines appellari arbores.*

Irenæ. D. Hieron. *Securis ad radicem arboris poſita, doctrina Euangelica.*

Ioan. 8. 39.

Sic autem à ſua radice exciſi, quaſi inutiles redditi, igni deputantur. *Omnis*, inquit, *arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Et hæc eſt propria damnatio arboris infructuoſæ, aut alioqui præciſæ à radice. Quod D. Auguſtin. aſtruit in vite, tract. 81. in Ioannem, cùm de palmitibus ait: Præciſi nullis aut agricolarum vſibus, aut fabrilibus operibus ſeruiunt. Vnum de duobus palmiti congruit, aut vitis, aut ignis. Cùm ergo Iudæi vites, & vinea ſæpe vocentur in Scriptura, iure quidem declaratione illa quòd filij Abrahæ non ſint, ab eo præciſi damnantur igni, id eſt, inutiles ad omnia pronunciã- E tur. At quomodo dicitur ſecuris ad radicem poſita? Videtur enim diſtricta in ipſam radicem, ipſique Abrahamo potiùs, quàm malis eius poſteris ictum minari. Reſpondetur, ſignificari per hoc exactam præciſionem, qua ſcilicet palmites, & poſteri mali ita reſecentur, vt eorum nihil radici Abrahamo inhæreat. Etſi autem ex tam propinqua exciſione neceſſariò ſequatur in radice conuulſio aliqua, non ſequetur tamen læſio.

Propria damnatio arboris, vt in ignem mittatur. D. Aug.

Igne damnati, inutiles declarati.

Ad radicem vibrata ſecuris, ſignificat exactã excisionem.

2. Eſt & alius locus celeber Matth. 7. 17. quo homines arboris vocabulo cenſentur. *Omnis arbor*

Matth. 7. 17.

bor bona (ait Chriſtus) *fructus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit. Non poteſt arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere, &c.* Loquitur de falſis Prophetis, oſtendénſque modum, quo dignoſcantur à fructibus, ait; id eſt, *ab operibus eorum cognoſcetis eos.* Ratio eſt, quia omnis arbor bona, omnis homo bonus, fructus bonos, opera bona, facit: mala autem malos, quia malus malè operatur. intellige vt plurimùm, nec poteſt aliter fieri, ſi loquamur de ordinatio curſu rerum, ideo adiunxit: *Non poteſt arbor bona malos fructus facere, &c.* Alioqui, & malus homo aliquando bene operatur, & bonus malè. Hoc ergo ſolum manet diſcrimen, quòd bonus plerumque bene, malus plerumque malè operatur: nemo enim diu ſimulare ſe poteſt. Rectéque pro re præſenti D. Chryſoſtomus ſuper locum Matth. citatum: Quandiu quis, inquit, malitiæ affixus eſt, nec in lege Domini radicatus, impoſſibile eſt, vitium radicis non apparere in fructibus. Et Pſalm. 1. 3. iuſtus dicitur *lignum quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum, & folium eius non defluet, & fructum ſuum dabit in tempore ſuo.* Fructum ſuum, id eſt, non alienum, non degenerantem, tempore autem ſuo, id eſt, ordinariè; nam interdum fructum proferet imperfectum, & peccantem, vt aiunt, ſed extraordinariè. Igitur Nabuchodonoſor communem hanc cũ cæteris hominibus arboris ſignificationẽ adit, vt ſit arbor, differt autem per ea, quæ ſequuntur.

Malus malè operatur vt plurimũ.

D. Chryſ. *Dum quis malitiæ affixus haeret, impoſſibile eſt, vitium radicis non apparere in fructibus.*

Pſal. 1. 3. *Fructũ ſuũ dat iuſtus, id eſt, non degenerantem. Tẽpore ſuo, hoc eſt, ordinariè.*

3. Magna arbor & fortis, proceritas eius contingens cælum, aſpectus illius erat vſque ad terminos vniuerſæ terræ. Declaratur primùm magnitudo, & fortitudo viſæ arboris. Fortitudo quidem arboris in ſtipite, magnitudo in ramorum mole cernitur. Notatu digniſſima ilex apud Plinium lib. 16. cap. 44. quæ trigintaquinque pedes continebat ambitu caudicis, ac decem arbores ex eodem emittebat magnitudinis viſendæ, ſyluam proinde ſola faciens. Sic & Virgilius Æſculum celebrat 2. Georg.

Plinius. *Ilex notatu digna apud Plinium.* Virgilius.

Æſculus inprimis, quæ quantùm vertice ad auras
Æthereas, tantùm radice in tartara tendit:
Ergo non hyemes illam, non flabra, nec imbres
Conuellunt, immota manet, multóſque per annos
Multa virûm voluens durando ſecula vincit.
Tum fortes latè ramos, & brachia tendens,
Huc, illuc, media ipſa ingentem ſuſtinet vmbram.

4. Ergo Nabuchodonoſor fortitudine ſua regia, quaſi robuſtiſſimo caudice immobilis ſtabat aduersùs omnem vim: & mole ramorum, quaſi ſyluam per ſe, & quaſi vmbram toto orbe faciebat: ideoque Daniel interpretans ait: *Arbor, quam vidiſti ſublimẽ atque robuſtam, &c.* Tu es Rex, qui magnificatus es, & inualuiſti. Magnificari dicitur aliquis in Scriptura, per opera magna, & publico cum ſplendore exhibita. Vnde magnificentia, Autore Gregorio Nazianzeno in lib. de cygneis carm. eſt quidam operum ſplendor. Quare illud Pſalm. 138. 14. *Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es, mirabilia opera tua, & anima mea cognoſcet nimis*, Deum oſtendit ob opera mirabilia ſic mirabiliter magnificatum, vt habeat anima, quo in eiuſmodi operibus conſiderandis in dies fiat ſapientior, *Anima mea cognoſcet nimis.* Similiter ergo Nabuchodonoſor dicitur à Daniele magnificatus, quoniam & victoriis, & publicis Babylone extructis molibus clarus euaſit, atque hinc ſuperbiens dixit: *Nónne hæc eſt Babylon ciuitas magna, quam ego ædificaui in domum regni in robore*

Nabuchodonoſor, arbor maxima, & robuſtiſſima.

Magnificari quid ſit in Scriptura?

Greg. Naz. *Magnificentia, operum ſplendor.*

Pſ. 138. 14.

Nabuchodonoſor quo magnificatus?

A *fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei?* Iure ergo Daniel magnificatum dixit. Cùm verò addidit: *Et inualuiſti*, oſtendit Nabuchodonoſor ſingulari fortitudine, & robore imperij ſuper omnes excelluiſſe. Significatur enim per verbum, *inualeſco*, in Scriptura, viribus ſuperiorem euadere. Oſeæ 12. 3. de Iacob: *In fortitudine ſua directus eſt cum Angelo, & inualuit ad Angelum, & confortatus eſt.* Dirigi in Scriptura eſt, proſperè agere. Pſalm. 139. *Vir linguoſus non dirigetur in terra*; & alibi ſæpe. *Directus eſt cum Angelo*, id eſt, proſperè egit, rectè & apud nos, rectè ei ſucceſſit cum Angelo. Rectiùs forſan directus eſt cum Angelo, non ſuccubuit Angelo, ſed rectà aggreſſus eſt eum, latus lateri quaſi commiſcens, ac fortiter ſtringens. *Et inualuit*, id eſt, ſuperior euaſit, vicit. Ita vertit Chaldæus. B Nam Angelus quaſi victus dixit Geneſ. 32. 26. *Dimitte me.* Et Iacob arctiùs tenens reſpondit, *Non dimittam, &c.* Cùm igitur Nabuchodonoſor dicitur inualuiſſe, intelligitur, quòd ſuperior viribus ſit, ac inuicti roboris.

Inualeſcere, viribus ſuperiorem euadere.

Oſeæ 12. 3. *Dirigi, proſperè agere.*

Geneſ. 32. 26. *Angelus quaſi victus, dixit:* Dimitte me.

5. Exaggerat deinde Vates proceritatem, & latitudinem arboris. *Proceritas*, inquit, *eius contingens cælum, & aſpectus illius vſque ad terminos vniuerſæ terræ.* Vtrumque dictum hyperbolicè vult D. Hieronymus, iuxta ſuperbiam Nabuchodonoſor, qui apud Iſaiam capit. 10. 14. cælum ſe tenere gloriatur, & orbem terrarum, *quaſi nidum, & oua volucrum.* Quo ſignificat omnia præ ſe longè eſſe minora, qui & cælum vno C quaſi pugno, altero terram, vt nidum, & oua volucrum comprehendat. Theodoretus proceritatem arboris, ſublimes, & ſuperbas accipit cogitationes Regis, quibus maiora ſe fingebat animo, appetebátque. Quocirca Iſaias dixit de ipſo: *Inducet Deus ſuper mentem magnam Regis Aſſyriorum, & ſuper altitudinem gloriæ oculorum eius.* Mentem magnam ipſum appellauit Regem, vt magna ſibi fingeret, & ſomniaret. Quæ fuerint autem illa magna, ſubiungit dicens: *Super aſtra ponam thronum meum, & ero ſimilis Altiſſimo.* Idcirco proceritatem arboris vidit vſque ad cælum perueniſſe. Et quia toto terrarum orbe, vt ita dixerim, Rex ille poſitus eſt, propterea vidit arboris cumulum, id eſt, D latitudinis molem, vſque ad fines terræ propagari. Hæc à Theodoreto. Sequutus eſt autem verſionem Septuaginta loco Iſa. citato, vbi noſter ita vertit: *Viſitabo ſuper fructum magnifici cordis Regis Aſſur, & ſuper gloriam altitudinis oculorum eius.* Fructum magnifici cordis intelligit verba illa ſuperbiæ plena, *Super aſtra Dei, &c.* iuxta illud Matth. 12. 34. *Ex fructu arbor cognoſcitur. Quomodo poteſtis bona loqui, cùm ſitis mali? Ex abundantia enim cordis os loquitur.* Vbi apertè verba facit fructus cordis. Notari autem debet id quod ait, *aſpectus eius vſque ad terminos vniuerſæ terræ:* vbi nomine aſpectus, intelligitur facilitas, & efficacitas dominationis, vtpote quæ ſolo aſpectu ſibi ſubderet vniuerſas E gentes, qualem exprimit Habacuc in Chriſto cap. 3. 6. *Aſpexit, & diſſoluit gentes, & contriti ſunt montes ſeculi, incuruati ſunt colles mundi, &c.* hoc eſt, facilè ſibi ſubdidit omnes mundi Principes, ac Monarchas: vnius oculi iactu diſſoluit gentes, id eſt, gentilitatem, & idololatriam, quia Gentiles eſſe deſierunt, & Chriſtiani facti ſunt. D. Hieronymus. Stans Saluator, oculis ſuis vniuerſitatem mundi metiens, gentium multitudinẽ diſſipauit.

Superbia Nabuchodonoſor.

Iſai. 10. 14. *Nabuchodonoſor noſter, quare mens magna.*

Aſpectus, id eſt, facilitas, & efficacitas dominationis.

Habac. 3. 6.

Vnius oculi iactu diſſoluit gentes, & idololatriam.

Ita ergo hic: *Aſpectus eius vſque ad terminos vniuerſæ terræ,* quia vel ſolo aſpectu vicit,& in officio continuit gentes. Vnde & ſuperioris illius ſtatuæ, cujus caput aureum repræſentabat Regem Nabuchodonoſor, aſpectus dicitur terribilis, quaſi ſolo aſpectu perterrefaceret gentes ſibi ſubditas.

Quæ ſint folia huius arboris, & quis fructus?

SECTIO III.

1. *Foliis arboris ſignificari ornatum regium, demonſtratur locis variis.*
2. *Ornatus regius & pompa leuiſſima, oſtenditur comparatione foliorum, iuxta ſenſum myſticum, ex loco Iob. 13. qui explicatur.*
3. *Fructus arboris quomodo intelligantur tributa regia, ex Theodoreto, & Lyrano.*

1. DE foliis,& de fructu arboris ita Vates Verſ. 9. *Folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius.* Per folia, iuxta Theodoretũ, intelliguntur omnia, quæ pertinent ad ornatũ,ac decorem regium, videlicet,ſceptrum, corona,thronus,aulici,milites, ſtipatores corporis, palatia,equi phalerati, & huiuſmodi alia, quæ perinde ac arborum folia regiam perſonam honorant. Virgilius honorem arboris dixit folia, 2. Georgic.

Folia, omnia quæ pertinent ad ornatum regium.

Virgil. *Folia, honor arboris ſunt.*

Et iam olim ſeras poſuit cùm vinea frondes,
Frigidus & ſylvis Aquilo decuſſit honorem.

Vnde Sapientia diuina, hoc eſt, Verbum Dei,cõmendans Eccli. 24. 22. pulchritudinem gloriæ ſuæ, poſtquam pulcherrimis quibuſque ſe arboribus comparauit, claudens epithalamium, ait: *Rami mei* (id eſt, potentiæ quaſi in diuerſa effuſæ) *honoris, & gratiæ.* hoc eſt,tot comati ſunt gratiis,ac honoribus,quot foliis rami in viridi qualibet, ac frõdoſa arbore. Elegãs eſt & illa deſcriptio Regis Aſſyriorũ,quem alij volunt eſſe Sennacherib, alij Darium, Ezechiel. 31. 3. *Ecce Aſſur, quaſi Cedrus in Libano, pulcher ramis, & frondibus nemoroſus, excelſusque altitudine,& inter condenſas frondes eleuatum eſt cacumen eius.* Et infrà: *Specioſum feci illum multis condenſisque frondibus, & æmulata ſunt eum omnia ligna voluptatis, quæ erant in paradiſo Dei,&c.* Monet eo loco Propheta Pharaonem Regem Ægypti, qui gloriæ amplitudine florebat, vt Regis Aſſyrij exemplo ſapiat, qui cùm ob ſimilem ſplendorem blandiretur ſibi, deiectus eſt, & conculcatus miſerè. Cedrus ergo Libani pulchra ramis, & frondibus nemoroſa, typus glorioſi Regis. Ideo Deus ſignificare volens Num. 17. 8. Principatum Sacerdotalem futurũ in Tribu Leui ſemper florentem inter omnes Principum virgas, quas ſibi aridas proponi iuſſit, germinare fecit virgam Aaron, foliisque amygdalarum comantem populo demonſtrauit,ac in arca Teſtamenti ſeruari iuſſit, vt florens ſemper eſſet poſteris ſymbolum ſacri imperij in ea Tribu florentiſſimi.

Eccli. 24. 22.

Ezech. 31. 3. *Elegans deſcriptio Regis Aſſyriorum.*

Cedrus Libani frondoſa, typus glorioſi Regis. Num. 17. 8.

2. Sedenim, cùm per folia in ſenſu arcano & myſtico ſignificetur inconſtantia, liquidò conſtat, omnem illum ornatum regium ſub ſpecie foliorum repræſentari à Vate, vt omnino leuem,

Folia inconſtantia notatur. Vanus ornatus regius.

A & euanidum. Quod in primo illo mundi Principe Adamo, qui magna omnium dotium amœnitate virebat, cernere eſt. Is enim (ait Gloſſa minor ad illa verba Iob. 13. 25. *Contra folium, quod vento rapitur*) à prima illa arbore cadere didicit; amittens enim omnem illum apparatum regiarum virtutum, caduci folij leuitatem iniit, ac vniuerſæ hominum naturæ quaſi inſcuit. Certè quidem Princeps ille ornatiſſimus Iob, quid momenti ineſſet in omni ornatu regio optimè callens,illud ex cap. 13. citatum dicebat Domino: *Contra folium, quod vento rapitur, oſtendis potentiam tuam?* Non eſt autem arrogantis interrogatio (vt perperam opinatus eſt Caietanus) ſed hominis planè humilis,& de pompa ſua regia,ac apparatu

Gloſſ. Minor. Iob. 13. 25. *Adam mũdi princeps amœnitate dotium florens. Caducus oſtendit in ſe, ac cæteris leuitatem inſeruit.*

Caietan.

B abiectiſſimè ſentientis. *Contra folium, quod vento rapitur, oſtendis potentiam tuam?* Verbum Hebraicum ערץ maiorem vim habet, quàm Latinum, propriè roborare ſe, & quaſi incutere vim potentiæ ad conterendum grauiùs. Igitur *contra folium,&c.* quaſi dicat: Cur Domine exeris vim ipſam potentiæ tuæ contra me, qui etiamſi pompam præferam virore gratam, & ad ſpeciem validam, tamen re ipſa vana eſt, &, vel ad leuem venti flatum,id eſt,ad quoduis etiam leuiſſimum incommodum, facilè decidua? Si ergo quilibet ingruens ventus ſolo decutiet, cur tu adhuc vim ventis incutere pergis? Quare D. Gregor. rectè hîc annotat, cur tanta rectitudine impetis eum, quem ſic infirmum agnoſcis? Deum enim intel-

Iob tamen agnoſcebat in ſe pompam regiã.

D. Greg. M. *Tota rectitudine impetere, intelligit Gregor. tota vi potentiæ.*

C ligit tota rectitudine impetere, cùm per potentiam ſuam ad omnem rigorem intentam,& nulla benignitatis ratione inflexam punit, quod quidem in homine ſuapte natura imbecilliſſimo iure videtur mirari Iob loco citato. Hoc ipſum ergo in Rege ſuperbiſſimo Nabuchodonoſor, viſi quidem ad omnes conſequentes Reges exemplo contigit, cuius amplitudo & magnificentia, qua mirum in modum florebat ipſe, vno quaſi momento diſſipata & comminuta eſt.

3. Quod verò de fructu arboris ait Vates, *fructus eius nimius*, autore Theodoreto, intelligitur de tributis, quæ vndique afferebantur Regi Nabuchodonoſor. Sed hærebit aliquis: Nabuchodonoſor tributa colligebat, & quaſi vellicabat ex

Theodor. *Fructus nimius, intelligitur tributa Regis.*

D aliis, quomodo ergo dicitur ea tamquam fructus producere,& quoquouerſùs à ſe ipſo quaſi oſtẽtatore pendentia? Reſpondetur, ita ferè vſu venire in quibuſdam arboribus, quarum truncis, per inciſionem impacti alieni ſurculi, illis quaſi coguntur fructificare,& propria ſibi per naturam poma, propria facere arbori per artem inciſoriam. Vnde eſt illud Virgil. 2. Georg.

Cogunt Reges alienos fructificare velut per inciſionem ſurculi.

Virgil.

Et ſæpe alterius ramos impunè videmus
Vertere in alterius, mutatamque inſita mala
Ferre pyrum, & prunis lapidoſa rubeſcere corna.

Similiter ergo & Reges armorum vi adiunctos populos, ac imperij quaſi trunco inſertos, tributorum annuos fructus impendere ſibi cogunt, eadẽmque ratione Nabuchodonoſor ſub figura

E multiformis per inciſionem arboris, multos dicitur habere fructus, hoc eſt, tributa, vt optimè interpretatus eſt Theodoretus. Fortè autem & Lyrani interpretatio ad eadem verba hoc ſibi vult, cùm per fructum nimium ait ſignificari diuitias artificioſas, quas videlicet non ipſa præcisè natura myſticæ arboris, ſed ars quædam modo inſerendi & cogendi in vnum imperium populos, ſibi pepererat. Rectè autem ponderat Theodoretus fructum non dici à Vate pulchrum,

Diuitiæ artificioſa quæ

Exceſſus regum in exigendis tributis.

ehcum, quod de foliis enonciauerat, ſed nimium, quoniam Reges in imperandis exigendiſque tributis ratò ſe moderatè gerunt, exorbitant autem ſæpius, & excedunt iuſtitiæ limites, nimiique ac multi in hoc ſunt.

De animalibus, quæ ſub arbore degebant.

SECTIO IV.

1. *Explicatur locus Eccleſ. 10. de apparatu ſeruitiorum Regis. Locus item 1. Regum, de iure regio.*
2. *Per beſtias in domo Regis quæ ſignificentur? & qui per volucres? per beſtias in Scriptura intellige ſæpe homines ferinis moribus præditos.*
3. *Speciatim explicantur, quæ animalia cibo regio alantur. Explicatur locus Iob. 4. & alter Ezechielis 22.*

1 PRoſequutus Vates magnificentiam arboris addit, Verſ. 9. *Et eſca vniuerſorum in ea, ſubter eam habitabant animalia & beſtiæ, & in ramis eius conuerſabantur volucres cæli & ex ea veſcebatur omnis caro.* Veriſsima eſt illa Eccleſiaſtæ ſententia ex cap. 10. 5. *Vbi multæ ſunt opes, multi & qui comedunt eas.* Ex minori porro Gloſſa germaous ſenſus eruitur ad hunc modum: Qui multas opes congregauit, nõ poteſt illis vti ad gloriam, & magnificentiam, ſi ſolus ſit, opus eſt coouocare plurimos, vt per eos diſperſæ latiùs ſplendeant; videlicet ſeruos, ancillas, clientes, magnates, milites. Vt enim ait D. Ambroſ. epiſtol. 82. nemo naſcitur diues, ſed fit. Nec diuitem, aut pauperem eſſe ad naturam ſpectat, ſed ad opinionem, qua ſcilicet vulgo ex amplitudine rei familiaris æſtimantur opulenti, alioqui naturæ ipſi ſolitariè ſumptæ perexigui ſumptus ſufficiunt, quare ſi velit eos ampliare ad gloriam, & faſtum, oportet conuocare, qui participes fiant, & quò fuerint plures qui comedant, eò erit magnificentior apparatus familiæ. Quamobrem & Samuel agens cum populo de iure Regis, ex ſeruitiorum, quæ vndique ſibi per fas, per nefas colligere deberet, varietate illud definiuit, vt cernere eſt in cap. 8. 1. Reg. 11. *Hoc erit,* inquit, *ius Regis, qui imperaturus eſt vobis: filios veſtros tollet, & ponet in curribus ſuis, facietque ſibi equites, & præcurſores quadrigarum ſuarum. Et conſtituet ſibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum ſuorum, & meſſores ſegetum, & fabros armorum, & curruum ſuorum. Filias quoque veſtras faciet ſibi vnguentarias, & focarias, & panificas, &c.* quæ omnia pompam regiam exprimunt, ſed & vim immiſtam non ſilent. Ideo ait Caietan. dici eo loco ius Regis, quaſi quæ ſic ordinaſſet circa faſtũ & cultum regiũ, non iuris eſſent, ſed cum diminutione iuris Regis, quatenus Rex idipſum volet eſſe ius. Similiter & regina Saba ex multitudine ſeruorum, Principum, Magiſtratuum, item ex ſumptibus aulæ regiæ, & aliis, quæ cap. 10. 3. Regum latè exaggerantur, amplitudinem imperij Salomonis emenſa, non habebat vltra ſpiritum, vt in contextu dicitur. Verèque ab eodem Salomone pronunciatur Prouerb. 14. 28. *in multitudine populi dignitas Regis.*

Eccleſ. 10. 5
Diuitiæ multæ neceſſariò exigunt multos qui comedãt, ſi ſplendere debent.
Nemo naſcitur diues, ſed fit, quomodo intelligendum.
Apparatus regius ex ſeruitiorum numero.
1. Reg. 8. 11.
Caietan.
Ius Regis, quo pacto dicatur.

2. Speciatim verò demonſtrat Vates hoc loco per egregias metaphoras, quæ hominum ge- A nera ambitu ſuo complectatur arbor. *Subter eam,* loquit, *habitabant animalia, & beſtiæ, & volucres cæli conuerſabantur in ramis eius:* propriè notantur aulicorum genera; nec mirum ſi per beſtias terræ, & volucres; quooiam plerique ſunt ingenio partim barbaro, partim peracuto, eo ſolùm interueniente diſcrimine, quòd illi in terra ſub expanſis ramis, hi per ipſos ſpatiati ramos cõuerſantur. Sunt enim in aula quidam hebetioris, tardioríſque malitiæ, quidam alij acutioris, vrbanioris, elegãtioris, quæ regibus volucrum inſtar garriendo placent. Solet Scriptura agreſtes, feróſque homines beſtiarum cenſere nominibus; Pſal. 21. qui totus eſt de Chriſto patiente, ſæpius id oſtenditur, Verſ. 13. *Circundederunt me vituli multi, tauri pingues obſederunt me.* B Intelligit Dominus Phariſæos, Scribas, & Sacerdotes iſtorũ animaliũ inſtar efferatos, & petulãtes circũcirca ioſtare blaſphemiis, calumniis, falſiſq; teſtimoniis, vt ſe neci tradant: ſatis fuit autem appellare illos pingues, vt inde ſtatim cõiici poſſet eorum belluina rebellio, iuxta illud Deuter. 32. 15. *Incraſſatus eſt dilectus, & recalcitrauit.* quaſi dicat, propterea beſtialiter egit, quaſi allidens cõtra me poſteriores calces, iumento ſimilis. Et fortè lectio Hebræa plus habet energiæ, quæ pro dilecto eſt, directus, ſcilicet homo, qui ex ipſa conditione naturæ rectus eſt, & ſublime ad cælum os habet, quaſi per irriſionẽ. Ecce qui rectus corpore eſt, animo depreſſus ambulat, ac velutì beſtia recalcitrat. Verſ. item 18. *Circundederunt me ca-* C *nes multi.* Ad literam Romani milites cùm Dominum in horto comprehenderunt. De quo eſt illud Chryſoſt. ad exaggerandam horum canum ſæuitiam. Feram, inquit, diabolus ipſe agebat choreã, quaſi dicat, feram per ſe choream agebat, irritabat, ſtimulabat ampliùs dæmon ad ferociendum. Et Verſ. 23. *Salua me ex ore leonis.* Aliqui intelligunt Caipham in eo ſcelere primatem, ac veluti leonem inter alias feras. Sunt & loca alia penè infinita, in quibus ob ferinos mores variis homines æquiparantur feris. Hinc natus communis ille Patrum conſenſus, pro moribus hominum aſſignandas eſſe illis varias animalium formas, & nomina. Sic expreſsè Hieronymus ad amicum ægrotum, de viro perfecto. Homo, inquit, ex vir- D tutibus ſuis & vitiis, formas ſibi ſumit, & nomina, quoniam apud Dominum, non de ſtatu corporis noſtri, ſed de vitæ meritis iudicamur. Denique Propheta ait: *Nolite fieri ſicut equus & mulus;* ſunt ergo homines, qui apud Dominũ ſunt equi, & muli, &c. Ita Hieronym. Et Clemens Alexand. initio orationis exhortatoriæ ad Gentes. Volucres, inquit, ſunt leues homines, ſerpẽtes verò deceptores, leones hi, qui ſunt ad iram concitati, ſues voluptatibus dediti; lupi, qui ſunt rapaces, &c. Ita ibi Clemens. Similiter & plerique Patres loquuntur in hanc materiam.

Varia animalia ſub arbore, varia aulicorum genera.
Solet Scriptura interdum beſtiarum nominibus cenſere homines. Pſal. 21.
Deut. 32. 15.
Tauri pingues, ob belluinam tarditatem.
Directus recalcitrauit, meliùs exprimit degenerationem.
Chryſoſt.
Fera chorea militum cõprehendentium Dominum.
Caiphas leo, quia princeps in perſequẽdo Dominum.
D. Hieron.
Pro moribus hominũ varia forma animalium illis aſſignanda.
Clem. Alexand.
Homines cõparati beſtiis, ex Clemen. Alex.

3. Significatur ergo ſub arbore, & per ramos eius vagari animalia diuerſi generis, quooiam au- E la Regis Nabuchodonoſor, vt cæterorũ Regum, plures habebat animalium moribus viuentes homines, ac proinde eorumdem animalium potiùs, quàm hominum nominibus dignos. Qua de re eſt illud Iob. 40. 15. *Huic montes herbas ferunt: omnes beſtiæ agri ludent ibi.* D. Thom. & Caiet. interpretantur de diabolo, cuius agricolatio eſt in montibus, hoc eſt, in Principibus malis: ibi enim ſeminat exẽpla peſſima in populum, quare omnes beſtiæ agri ludẽt ibi, id eſt, adhærebũt ei improbi aſſecle.

Iob. 40. 15.
D. Thom.
Caietan.
Dæmonis agricolatio in montibus, id eſt, in principibus.

Per principes malos lucratur diabolus populum malum.

Per principes enim malos lucratur ſibi diabolus populum malum. Ergo ſub arbore aulica cernere erat luporum greges, hoc eſt, rapaces miniſtros, quales deſcripſit Ezechiel in aula Ieruſalem, cap. 22. 27. *Principes eius in medio illius, quaſi lupi rapientes prædam, ad effundendum ſanguinem, & ad perdendas animas.* Rectè prima conquerendi cauſa, quòd in medio Ieruſalem rapinas agant, hoc eſt, impudenter, & aperta fronte, in luce, & in facie totius populi. quod etſi magnum per ſe malum erat, tamen perículoſius videri debet, quòd miniſtri Nabuchodonoſor ſubter arborem eius, id eſt, occultè, & ſub ſpecie regalis, vt aiunt, ſeruitij, rapacitati incumbant. Quod verò Ezechiel addit, *ad effundendum ſanguinem, & ad perdendas animas*, eſt exaggeratio ex adiunctis: plerumque enim adiuncta eſt rapacitati crudelitas, ſicut & extorſiones violentæ, quæ quidem rarò accidunt abſque laniatu ſeu eius perſonæ, ex cuius manibus fit extorſio; proindéque animarum vtrinque perditio ſequitur, laniantis iniuſtè, laniati impatienter. Cerneres item leones ſub eadem arbore, non gregatim, ſed in diuerſa progreſſos, ſuperbos videlicet ſatrapas, qui ſolos ſe, id eſt, nulli prorſus mortalium reputant comparabiles, propria leonum ſuperbia, de quibus illud à Baſilio dictum homil. 9. in Exam. Incedunt ſolitarij, ne videlicet pares honores, congreſſionéſque cum cæteris acceptent. Quin, vt volucrum omne genus per ramos aulæ regiæ. Rapaces ſcilicet accipitres, id eſt, ſubtiliùs, ac ſublimiùs furantes: peracutæ viſu aquilæ, hoc eſt, alta mente præditi, & vrbanitate clari: multicolores paui, ornatu, ſcilicet, aulico præfulgentes: auiculæ cantatrices, intellige muſicorum omne genus: cornices garrulæ, hoc eſt, ganeones, paraſiti, hiſtriones, &c. Horum omnium, ac plurium eiuſmodi, eſca erat in arbore, quoniam omnia prædicta hominum monſtra, & infinita propemodum alia cibo regio aluntur.

Ezech. 22. 27.

In medio Ieruſalem, id eſt, impudenter.

Sub ſpecie regalis ſeruitij rapinas agere.

Rapacitati adiuncta crudelitas.

Leones, ſuperbi ſatrapa, ſolos ſe reputant.

D. Baſil.

Quare leones incedãt ſolitarij? Subtiliùs ac ſublimius furantes.

COMMENTARIVS POSTERIOR.

HInc iam incipit miſer ſtatus Nabuchodonoſor, lata per Deum ſententia. Et de priori quidem ſententiæ parte primùm agemus: deinde de poſteriori: denique de remedio, per eleemoſynas.

De priori parte ſententiæ in arborem latæ per vigilem Angelum.

SECTIO I.

1. *Vigilem promulgatorem ſententiæ in Regem fuiſſe Angelum bonum: multa de vigilia bonorum Angelorum circa nos.*
2. *Quomodo apparatus regius ſubitò diſſipetur ex loco Pſalmi 36. qui expenditur. Locus myſticus Auguſtini de tranſitu à carnalibus.*
3. *Relicta radix Nabuchodonoſor, nec omnino extinctus, quo longanimitas Dei monſtrata eſt, ſicut alibi ſæpe: quod oſtenditur exemplo Thare patris Abraham, & Eſau, patris Iob, &c.*

1. DVm ſpecies illa iucundiſſimæ arboris reficeret ſomniantis mentem, Verſ. 10. *Ecce vigil, & ſanctus de cælo deſcendit.* Verſ. 11. *Clamauit fortiter, & ſic ait: Succidite arborem, & præcidite ramos eius: excutite folia eius, & diſpergite fructus eius: fugiant beſtiæ, quæ ſubter eam ſunt, & volucres de ramis eius.* Verſ. 12. *Veruntamen germen radicum eius in terra ſinite.* Hunc vigilem omnes Patres interpretantur bonum Angelum, quandoquidem & ſanctus de cælo deſcendens pronunciatur in textu. Vigil porro abſolutè (ait Theodor.) quia corporis expers: vbi enim moles corporis non grauat, præſtans vigilia eſt, quia ſomno præſtantior natura. Vúltque Theodoretus vigiliam, quæ eſt à natura indiga ſomni, præſtare vigiliæ, quæ ſumno procuratur: hæc enim ſemper habet admiſtam grauedinem, ex conditione corporis aggrauantis animam; at illa, quam natura defæcata parit, non ſolùm iugis eſt, ſed iugiter viuida. Idcirco à D. Bern. ſerm. 5. ſuper Cant. inducuntur Angeli curantes humanas res, in libertate ſpiritus: id eſt, vigilantiſſimè, expeditiſſimè, nullo ſcilicet præpediente corpore promptitudinem miniſterij, atque hac in re hominibus etiam vigilantiſſimis longè præſtant Angeli. Propterea namque Cant. 3. 3. dum Sponſa tota nocte vigilans, per vicos & plateas quærit quem diligit anima ſua, incidens in vigilias ciuitatis, de dilecto ſuo interrogat. *Inuenerunt*, inquit, *me vigiles, qui cuſtodiunt ciuitatem: num quem diligit anima mea vidiſtis?* Vbi per vigiles intelligit Theodoret. Angelos, & alij cum Theodoreto Patres. Notandum ergo, quòd Sponſa, quantumuis ad inueſtigandum viſa ſibi erat præueniſſe omnes vigiles, ipſi tamen eam vigilando præuenerunt: nam inuenerunt illam, non ipſa illos: *Inuenerunt me vigiles.* Itaque vigil, per antonomaſiam, eſt Angelus, quoniam ex cõditione naturæ, & officij, nec dormit, nec dormitat. Moraliter autem D. Hieronym. ad hunc locum: Et nos, inquit, crebris pernoctationibus Angelorum imitemur officia; nempe diu pernoctando quis & vigilando efficitur Angelus. At cùm Pſalm. 77. 49. aſſerat Regius Vates, *immiſſiones*, id eſt, calamitates, *per Angelos malos* expediri, quomodo hic aſſeritur Angelus bonus euulgator eſſe terribilis ſententiæ? Reſpondetur, etiam per bonos Angelos Deum punire ſolitum, quod videre eſt in Sodomitis, Geneſ. 19. & 4. Reg. 19. qua de re latiùs in Viſione quatuor animalium apud Ezechielem.

Theodor. Angelus vigil, quia corporis expers.

Vigilia Angeli præſtantior vigilia hominis.

D. Bernard.

Vigilat Angelus in libertate ſpiritus, id eſt, expeditiſſimè.

Cant. 3. 3.

Theodor.

Sponſa quãtumuis vigilans, præuenta ab Angelis.

Diu pernoctando Angelorum vigilias imitamur.

Pſal. 77. 49.

Etiam per Angelos bonos ſupplicia inferuntur.

Geneſ. 19. 4. Reg. 19.

2. Porro autem ſententiæ diuinæ in arborem, fera eſt diſtrictio: *Succidite arborem, præcidite ramos, excutite folia, diſpergite fructus: fugiant beſtiæ, & volucres, &c.* Iubet primùm ſuccidere arborem, id eſt, deiici Regem à ſtatu ſuo, ſatrapas ac principes, quaſi ramos ab ea ſeparari, gloriam, & felicitatem priſtinam, vt folia excuti, theſauros diſpergi, ac redditus regios, & qui in aula regia degebant famulorum greges diſſipari. Aptè in hanc ſententiam Regius Vates Pſal. 36. 35. *Vidi*, inquit, *impium*

Succiſio arboris regia

Pſal. 36. 35.

A *impium ſuperexaltatum, & eleuatum ſicut cedros Libani, & tranſiui, & ecce non erat; & quæſiui eum, & non eſt inuentus locus eius.* Iuxta Hebræum, *ſicut lauros Libani.* Et cedrus quidem æterna habetur, & immunis à carie, teſte Plin. 13. natur. hiſtor. cap. 40. Laurus verò eodem autore, & lib. 1. c. 30. fulmine nõ icitur. Vtrumque ergo ſuperbi Reges ſe fingunt, & cedros æternas, & lauros impenetrabiles, quos nec caries vlla interiùs rodere, nec vlla exterior vis, etiã cæleſtis, deiicere queat. In vtroque autem illos longè decipi, expertum ſe teſtatur Vates: *Vidi enim ego ipſe,* inquit, *aliquando quempiam ſuperexaltatum, & eleuatum,* nec eo adhuc ſum offenſus, quòd rectè quis, & ritè exaltari poteſt: id tamen ſcandalo mihi fuit, cùm ſenſi gloriari illum, ſe exaltatum ſicut cedros, lauróſve Libani, hoc eſt, velut expertem omnis corruptionis, & mortis, quo planè iudicaui impium, & iuſtam in eo vltionem illico ſequi: nam videram, vno quaſi intuitu tantam gloriam, tranſiui autem, & ecce non erat, id eſt, ad meum vnicum tranſitum, vno quaſi momento prorſus diſparuit, ſed & diligenter veſtigãs prioris ſtatus pompam, ne veſtigium quidem vllum deprehendi. D. Auguſt. explicat tranſitum mentalem à carnalibus ad ſpiritualia: qui enim ſic proficiendo tranſierit, vt ſpiritualia tantùm & æterna proſpiciat, iudicabit omnem mundi gloriam, etiam dum perſiſtit, non eſſe, nec locum eius inueniri: Carnalia enim, & caduca, cum ſpiritualibus & æternis comparata, potiùs æſtimanda ſunt non eſſe, quàm eſſe, ac adeò nec locum vnum, aut fundamentum habere.

Plinius.
Reges fingũt ſe æternas cedros, & lauros inuiolabiles.
Regum ſubita abolitio.
D. Auguſt.
Proficiens in via Dei, ſentit albes omnia mundi terrena non eſſe.

B

C

5. Potuit autem Dauidi exemplo eſſe hic idẽ, quo de agimus, Nabuchodonoſor ſomnians, ſcilicet, ſe arborem ita ſublimem culmine, ita pulchram foliis, ita fructu diuitem, & tamen vno quaſi tranſitu, id eſt, in eodem ſomnio excifam, excuſſam, ſpoliatam, diſſipatam, non tamen ſine loco, & veſtigio prioris ſtatus: nam ſubditur, *germen radicum eius ſinite in terra.* Quo ſignificatur, non omnino extinctum iri Regem, ſed ſpem aliquam ſuperfuturam, vt poſt caſum ſuum reſipiſcens, reſtituatur iterum in antiquam gloriam. Id quod valde commendat longanimitatem Dei, qua peccatorem ſeruat in pœnitentiam. Verſatur in hac eadem materia D. Chryſoſtom. homil. 5. de pœnitentia, & præclara accumulat in rem præſentem. *Quamuis aliquis,* inquit, *culpa impœnitenti deliuquat, parcit ſæpenumero Deus, quo radicis fructus cuſtodiatur. Sæpe & ipſam transfert radicem, veluti præueniens, vt diximus. Et tametſi actos ad vltimum malorũ cadat, differt tamen Deus, vtiliter expectans pœnitentis ſalutem.* Et quomodo, audi: *Thare pater Abraham idolorum & cultor, & factor, impietatis tamen pœnam non dedit; & meritò: ſi enim præueniens Deus radicem amputaſſet, vnde tantus fidei fructus germinaſſet? Quid Eſau nequius? Ipſe quoque odibilis Deo, quemadmodum Scriptura teſtatur: Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Cur ergo non meritam ſuſcepit animaduerſionem? Pulchram cauſam libet edicere: ſi exciſus fuiſſet, maximũ iuſtitiæ fructum mundus amiſiſſet, & qualem audi: Eſau genuit Raguelem, Raguel Zaram, Zaram Iob. Cernis quãtus elanguiſſet patientiæ flos; ſi præueniens Deus à radice exegiſſet pœnas? Ea quoque vſus eſt prouidentia ſuper Ægyptios vltra fidem blaſphemos: expectauit enim quouſque ibi eſſent monaſteria, in quibus florerent, qui Angelicam imitarentur vitam. Sed & humanæ leges matrẽ grauidam, etſi peccatricem, ad partum vſque ſeruant illæſam, ne fœtum innoxium tollant. Cur ergo Deus radicem non cuſtodiat, vt in fructibus beneficium oſtendat pœnitentiæ? Denique ſi velox fuiſſet ad pœnam Deus, Paulum Eccleſia non poſſediſſet, diſtulit ergo blaſphemantem, vt pœnitentem oſtenderet Dei longanimitas.* Hæc & plura alia Chryſoſtomus, quibus elucet præſentis quoque longanimitatis exemplum, quo germen radicum arboris in terra ſinitur, vt pœnitentia Regis Nabuchodonoſor pulchrior inde & illuſtrior effloreſcat. Poſterior pars inflictæ pœnæ continet quæſtiones aliquas difficiles, quas ſequenti ſectione breuiter diſcutiemus.

Nabuchodonoſor nõ omnino extinctus, ſpes relicta ad reſtitutionem Deus longanimus in ſperando pœnitentiam.
D. Chryſoſt.
Fructus radicis mala in parſeruata cuſtoditur.
In Thare idololatra, Abraham filius.
In Eſau, Iob.
Ægypto pepercit propter monaſteria ibidẽ futura.
Si velox ad pœnã fuiſſet Deus, Paulum Eccleſia non haberet.

D

E

De poſteriori parte ſententiæ.

SECTIO II.

1. *Regem Nabuchodonoſor non fuiſſe alligatum ferro propriè ſumpto, ſed metaphorico, id eſt, Diuina potentia, probatur duobus exemplis Scripturæ ſacræ.*
2. *Mutatum in bouem Nabuchodonoſor aliqui perperam tribuunt Ioſepho: certum eſt, non mutatum in beſtiam, ſecundùm ſubſtantiam.*
3. *Improbatur opinio Medinæ, quòd ſupplicium verum in Rege non ponat, ſed ſimulatum, contra textum.*
4. *Opinio Dorothei, & Epiphanij de biformi ſpecie reiicitur, quouis modo explicetur.*
5. *Non eſt D. Thomæ ſententia opinione tantùm ſua mutatum Regem. Liber de regimine Principum non eſt ipſius.*
6. *Vera ſententia, fuiſſe Regem in beſtiam mutatum, primùm imaginatione vehemẽti, deinde ex ferino greſſu quadrupedis in morem, item ex ferino victu, &c.*
7. *Obiectiones contra veram ſententiam eluduntur.*
8. *Improbatur eorum opinio, qui aſſerunt Deum precibus Danielis imminuiſſe tempus pœnitentiæ Nabuchodonoſor.*
9. *Eorum quoque ſenſus reiicitur, qui tempora accipiunt duas anni partes, quòd non ſoleat Scriptura ſic accipere nomen temporis.*
10. *Vera ſententia, per tempora hoc loco intelligi annos, & oſtenditur ex vſu Scripturæ.*
11. *Quis interim regnauerit, oſtenditur. Item quomodo facile redeunti Regi ceſſerit, quiſque regnauerit.*
12. *Moralis locus pro pœnitentiæ commendatione ex duplici loco Tertulliani.*

1. P R O S E Q V I T V R vigil latam ſententiam, Verſ. 12. *Alligetur in vinculo ferreo & æneo in herbis quæ foris ſunt, & rore cæli tingatur, & cum feris pars eius in herbis terræ.* Verſ. 13. *Cor eius ab humano commutetur, & cor feræ detur ei, & ſeptem tempora mutentur ſuper eum.* Tres ſunt, in hac parte ſententiæ, difficultates celebres. Prima eſt, verène fuerit Nabuchodonoſor alligatus vinculo ferreo, & æneo? Fuiſſe enim ſic ligatum affirmat D. Hieronymus. Primò, quia expreſsè id ponitur in textu; deinde, quia ſic oportebat ligari efferatum, vt ligari ſolent furioſi, ne ſe præcipitent, aut aliis noceant. Similiter opinatur Theodoretus, quibus adhæret Carthuſianus. Aliis hoc non placet, quoniam in textu aſſeritur futurum Regem per agros, & per ſyluas, vagámque ibi ducturum vitam; non ergo alligatus ferro, & ære tenebatur. Quocirca Lyranus

Furioſus Rex alligatus ferreo vinculo.
D. Hieron.
Verè alligatum qui opinentur.

Metaphoricè. Lyranus putat.

nus hanc alligationem accipit metaphoticè, pro A firmitate diuinæ ſententiæ, quæ diſſolui non poteſt. Conſueuit autem Scriptura eiuſmodi adhibere metaphoras ad ſignificandam diuinam vltionem contundentem & peſſundantem ſuperborum contumaciam. Iſai. 37. 29. iratus Deus contra Seonacherib Regem Aſſyriorum, ita loquitur: *Cùm fureres aduersùm me, ſuperbia tua aſcendit in aures meas: ponam ergo circulũ in naribus tuis, & frenum in maxillis tuis.* Quæ verba Prophetæ nó ſunt accipienda propriè (neque enim conſtat Deum fræno aliquo compreſſiſſe Sennacherib) ſed metaphoricè pro potenti cópreſſione furentis Regis. *Ponam circulum in naribus tuis*, potentia diuinitatis te refrænando, vt annotat Gloſſa minor, & D.Gregor. 33. Moral. 13. *Quæ explere appetis, non valebis*, quia omnipotentiæ meæ circulum in naribus portas. Oſtenditur idem ex Pſal. illo 31.9. *Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus. In camo & fræno maxillas eorum conſtringe, qui non approximant ad te.* Quo loco Theodor. Ne æmulemini defectũ rationis in equo & mulo, alioquin accipietis frænum, & camum illorum more; porro per hæc animaduerſiones demonſtrat. Sequitur enim, *multa flagella peccatoris, &c.* Certè quidem cùm non aſſerat Scriptura Regem hunc conuerſum fuiſſe in beſtiam aliquã furere ſolitam, nũ videtur cur ferro aut ære propriè loquẽdo dicatur compreſſus, ſed ſolùm metaphoricè, vt Lyranus ait, per diuinæ omnipotentiæ vim, vt nos docent loca illa duo proximè citata ex vtroque Vate Regio.

D.Greg.

Pſal. 31. 9.

Theodor.

Ita Theod.

Verior ſententia, non fuiſſe ligatũ Regem propriè, ſed metaphoricè.

Quomodo cor feræ datum ſit Regi.

2. Secunda difficultas, quomodo intelligenda ſint illa verba, *Cor eius ab humano commutetur, & cor feræ detur ei?* Reſpondetur, cómunem Autorum exiſtimationem eſſe, Regem Nabuchodonoſor iuxta prædicta verba textus conuerſum fuiſſe io beſtiam, nec eſſe qui hac de re dubitet; de modo tamẽ huius transformationis magnam eſſe inter omnes controuerſiam. Lyranus & Carthuſianus referunt opinionem Ioſephi 10. Antiquitatum, Nabuchodonoſor verè mutatum eſſe in bouem, quoniam in textu dicitur, *fœnum vt bos comedes.* Sed non videntur legiſſe Ioſephum eo loco: neque enim id aſſerit, aut vllo modo innuit, nec verò ſi aſſereret, aut innueret, ſuſtinendus D eſſet. Quoniam hoc capite diſtinctè ponitur, Regi, in hac ſua mutatione, prolixè excreuiſſe capillos, vnguéſque ad ſimilitudinem auium, quod minimè quadrat in bouem. Præterea, ſi verè, hoc eſt, ſecundùm ſubſtantiam, mutatus fuiſſet in bouem, oportebat animam eius rationalem in nihilum redigi, aut aliò transferri, & eius loco ſubſtitui irrationalem, & in reſtitutione Regis, aut creari aliam, aut eandem reuniri, quæ omnia incredibilia ſunt, & vniuerſaliter oſtendunt non fuiſſe Regem mutatum ſecundùm ſubſtantiam in aliquam beſtiam, nedum in bouem.

Lyranus. Carthuſ.

Mutatũ in bouem ſecundùm aliquos.

Oppoſitum probatur.

Michaël de Medina.

Ad ſpeciem factam mutationem, iuxta Medinam.

3. Aliter ergo Michaël de Medina 2. de recta in Deum fide, cap. 7. hanc Regis commutationem non verè, ſed tantùm ad ſpeciem factã, Deo E ſcilicet, vel ita afficiente intuentium oculos, vt putarent ſe videre beſtiam, vel circa Regis corpus efformante figuram beſtiæ, vt omnino talis à circunſtãtibus crederetur; & affertur in exemplum id, quod narrat D.Hieronymus in vita Hilarionis, cui oblatam ait fœminam, quæ reliquis putabatur iumentum, ſoli verò Hilarioni fœmina. Non placet Medinæ opinatio. Quoniam cùm Deus vellet hunc Regem acerrimè plectere, verisimile non eſt facturum id per ſimulatum, ac fictum ſupplicij genus, ſed per verum, ac propriè ſumptum, id quod verba ipſa textus propriè ſignificant, videlicet, commutationem ab humano corde, herbarum eſum, vagationem per agros, conſuetudinem cum beſtiis. Quę omnia propriè, & iuxta communem vſum accipienda ſunt.

D.Hieron.

Improbatur modus explicandi Medinæ.

D.Hieron.

Improbatur modus explicandi Medinæ.

Doroth. D.Epiph.

Opinio Dorothei & Epiphanij, reiicitur.

4. Dorotheus in Synopſi, ſi eius liber eſt, & D.Epiphanius io vita Danielis, aſſerunt Regem ſecundùm interiorem habitum, ac ſenſus hominis non fuiſſe mutatum, ſed ſecundùm externam figuram; ita vt anteriore ſui parte referret bouem, poſteriore leonem; quia priori ætate fuerat libidini deditus, poſteriori immanitati, ac rapinis. Verùm hoc à Patribus iſtis liberè dictum B eſt, & credi minimè poteſt: nam vel credũt hanc commutationem factã fuiſſe ſecundùm ſubſtantiam, & incidunt in primam ſententiam, quam refutauimus, vel ſecundùm ſpeciem tantùm, & in Medinæ opinionem à nobis improbatam reuoluuntur.

D.Thom.

Opinione ſua tantùm mutatũ, non eſſe opinionem D.Tho.

5. Vltimò citatur D.Tbom. lib. 2. de regimine Principum, cap. vltimo, Regem mutatum in beſtiam opinione ſua, & ſecundùm vehementem imaginationem. Sed liber non eſt D.Thomæ, vt rectè oſtendit Bellarm. de ſcrip. Eccleſ. Deinde in eo ſolùm conſiſtere commutationem negamus: nec enim ipſe ſolus ſe beſtiam imaginabatur, ſed aliis aſpicientibus videbatur.

Vera ſententia, ſecùndùm imaginationem, & ſecundùm beſtia inceſſum immutatum in beſtiam Regem.

6. Quare exiſtimamus cum D.Hieronymo, & C Maldonato, Regem commutatum in beſtiam; primùm ſecũdùm vitiatam imaginationem, qua ipſe ſe reputabat beſtiã, phrenetico ſimilis: quod ſignificatur in eo: *Cor eius ab humano commutetur:* &, *Cor feræ detur ei.* Nam cordis nomine intelligitur interioris ſenſus immutatio, quo ſe feram eſſe credebat: deinde conformiter ad hanc imaginationem, ex diuino placito in terram depreſſus eſt, vt pedibus pariter, ac manibus feræ inſtar graderetur, additis, ad veritatem commutationis, ferinis indiciis; capilli namque prolixè creſcentes ad terram vſque demittebantur; vngues in ſimilitudinem auium excreuerant: victus ex communi gramine, vt cæteris beſtiis; conuerſatio, & cohabitatio cum eiſdem; denique linguę vſus non humanus, ſed planè belluinus, ac adeò D inconditus, & ſtridori ſimilis.

Alia beſtiæ indicia addita.

Figura, quæ dicitur reſtituta Regi, intelligenda quemadmodum.

7. Nec dictis obſtat id, quod ad finem capitis aſſerit ipſe Nabuchodonoſor: *Figura mea reuerſa eſt ad me.* Quo videtur ſignificari figuram humanam ab eo ablatam, ideoque reſtitutam. Id enim intelligendum de reſtitutione quoad modum: ſic enim deformatus eſt ac depreſſus prædictis illis modis, vt planè amiſiſſe figuram hominis videretur, ſicut de Domino patiente concionatur Iſai. cap. 53. 2. *Videmus eum, & non erat aſpectus, & quaſi abſconditus vultus eius:* id eſt, ita erat, ob inflictas plagas, deformatus, vt ſpeciem ac figuram hominis non haberet. *Et deſiderauimus eum:* ſcilicet in figuram ac decorem priſtinum reſtitui. Sic ergo E hoc loco: *Figura mea, quæ ſeptenni afflictione penitus videbatur abſcondita, mihi reddita eſt, miſerante Deo.* Vnde idem Rex infrà: *Senſus meus redditus eſt mihi.* & D.Hieronymus ibi: Quando dicit ſenſum ſibi redditum, oſtendit non formam ſe amiſiſſe, ſed mentem. Sed nec illud detinere nos debet, quomodo herbis ſolùm potuerit viuere? Nam is victus non eſt homini impoſſibilis, vti iam diximus; legimus enim in compluribus Patrum hiſtoriis, herbarum paſtu multos ſuſtinuiſſe vitam.

Iſai. 53. 2.

Inſtar ob inflictas plagas, hominis figuram non habebat.

Hieron.

Quomodo herbis veſcebatur.

Plinius. Herbarum vſus non eſt hominis inſolitus.

Et Plinius autor eſt, lib. 6. cap. 30. quandam gentem apud Æthiopas ſolis herbis victitare, alias ſolùm locuſtis, alias obuiis quibuſque rebus, ob idque appellatos Pamphagos, id eſt, omnia edentes. Addiderim, & deprauatam illam in Rege imaginationem ad hoc ipſum conduxiſſe, vt cibos ferinos ſibi reputaret conuenientes, ſatiſque id fuiſſe, vt eos expeteret, quod in amentibus quotidie experimur. Præterea, id quoque eſt probabile, diuina virtute immutatū aliquantò temperamentum corporis Nabuchodonoſor, vt ferino eſſet ſimilius, ac adeò alimentis ferarum aliquo modo coaptatum. Quin & diuino miraculo id tribui poteſt, vt Rex ita victitans ſuſtentaretur illæſus, quo nouū, ac mirabile diuinæ iuſtitiæ in ſuperbos Reges diu perſeueraret exemplum.

Temperamētum corporis in Rege aliquantò immutatum in ferinum.

Quanto tempore durauerit ſupplicium?

8. Tertia difficultas eſt de tēpore huius ſupplicij, dicitur enim in textu, *& ſeptem tempora mutentur ſuper eum.* Dorotheus in Synopſi, & Epiphan. in vita Danielis, & Autor hiſtoriæ Scholaſticæ ſuper lib. Daniel. cap. 5. tradunt damnatum quidem Nabuchodonoſor ſeptenni illa plaga, ſed Deum precibus Danielis redegiſſe pœnam in ſeptem tantummodo menſes, eiſque finitis reſtitutum menti, vt antea, & reliquos ſex annos, & quinque menſes duriſſimam egiſſe pœnitentiam, qua omnino placatus Deus reſtituit illum in ſedem regni. Redolet iſta opinatio fabulas Hebræorum: ſolent enim liberè commētari quæ volunt, etiamſi ab ipſa diuini textus ſerie exorbitent: quare audiendi nō ſunt prædicti Autores, eo vel maximè argumēto, quòd enumeratis plagis, quibus obnoxius factus eſt Rex, ſtatim ſubditur, *ſeptem quoque tempora mutabuntur ſuper te,* quo apertè ſignificatum eſt, totis ſeptem temporibus eiſdem vixiſſe obnoxium plagis. Item, cùm propoſuiſſet Scriptura hunc temporum numerum, addidit: *Igitur poſt finem dierum* (vtpote deſignatorum per eadem ſeptem tempora) *ego Nabuchodonoſor oculos meos leuaui, &c.* Adde rem ita notatu dignam, quæque & Dei erga peccatores reſipiſcentes clementiam, & Danielis coram illo gratiam ita commendabat, non prætermittendam à Scriptura, ſi reuera contigiſſet.

Deum precibus Danielis immutaſſe tempus ſtatutū, ſecundùm aliquos.

Totis ſeptem annis vixit ſub plaga Rex.

Aliquorum ſententia, per 7. tempora intelligi tres annos & dimidium.

9. Igitur Theodoretus refert, quorundam opinionem fuiſſe, per ſeptem tempora ſignificari hoc loco tres annos & dimidium: ſenſiſſe enim huiuſmodi Autores annum diuidi in duo tempora principalia, æſtatem, vt continet etiam ver, & hyemem, vt cōprehendit autumnum: ſeptémque tempora hoc modo ſumpta efficere tres annos, & dimidium, vt patet. Hæc opinatio non videtur diſplicuiſſe Theodoreto, ſed ea tamen probabilis non eſt, quia nuſquam in Scriptura ſacra vocabulum temporis præciſè ſumpti ponitur ad ſignificandum dimidium illud anni, quod vel æſtate, vel hyeme continetur.

Per ſeptem tempora ſignificari 7. annos vulgares.

10. Quamobrem cōmunis ſententia, in quam Hebræi pariter, & Chriſtiani conueniunt, tenet, per ſeptem tempora ſignificari hoc loco ſeptem annos ſecundùm vulgarem vſum, continentes ſcilicet duodecim menſes. Primùm, quòd annus ita ſumptus complectitur omnes, ac præcipuas, vulgóque obſeruabiles temporum varietates, veris, ſcilicet, æſtatis, autumni, hyemis, ſerendi, metendi, ſolſtitiorum, æquinoctiorum, &c. Deinde, quia apud hunc eundem Prophetam infrà cap. 7. dicitur perſequutionem, vel Antiochi aduersùs Judæos, vel Antichriſti aduersùs omnes fideles, duraturam per tempus, & tempora, & dimidium temporis, hoc eſt, per tres annos, & dimidium. Tanto enim tempore duraſſe ſub Antiocho, patebit legenti primum & quartum caput primi libri Machab. Idem verò tempus, & conſeſſione Patrum, & antiqua traditione determinatur perſequutioni Antichriſti. Præterea hoc idem iſtius perſequutionis tempus declarat idem Propheta cap. 12. per mille ducentos & nonaginta dies, qui conficiunt tres eoſdem annos, & dimidium. Conformiter autem ad hæc Apocal. 11. 12. & 13. ſumma perſequutionis Antichriſti numeratur, modò per quadraginta duos menſes, modò per dies mille ducētos ſexaginta, modò per tempus, & tempora, & dimidium temporis, quibus omnibus modis conficitur prædicta annorum ſumma. Ex quibus colligitur, vſum Scripturæ numerantis eſſe, vt temporis vocabulo abſolutè ſumpti intelligatur annus, ac adeò ſeptem hîc tempora ſignificare ſeptem annos.

Quis interim regnauerit, & quomodo facilè ceſſerit Regi venienti.

11. Quis autem hoc ſeptem annorum ſpatio clauum regni tenuerit, & quomodo poſtea Nabuchodonoſor reducem exceperit, multi dubitant: nec enim credibile eſt, regnum tandiu potuiſſe carere rectore aliquo ſummo: ſed & difficile creditur, quomodo eiuſmodi rector facilè poſtea ceſſerit venienti è ſyluis homini. Reſpondetur tamen, probabile eſſe filium Nabuchodonoſor Euilmerodach pro patre geſſiſſe imperiū: conſtat enim ex vltimo capite lib. 4. Reg. & ex Ierem. cap. 5. hunc Euilmerodach, mortuo Nabuchodonoſor, fuiſſe regni ſucceſſorem: quòd ſi tempore paternæ calamitatis, nō erat adhuc imperio maturus, dici poteſt, imperium fuiſſe ſub optimatibus regni eo tempore, quo ſtatuto, vt facilè Regem admitterent à pœna reducem, effeciſſe id maximè Danielem autoritate ſua, qua etiam toto illo ſupplicij tempore eorum animos emolliebat ad præſtandam ſuo tempore hanc reſtituto Regi facilitatem. Vnde natum, vt finita pœna, Regem ipſi requiſierint, vt is teſtatur infrà. *Optimates,* inquit, *& Magiſtratus mei requiſierunt me, & in regno meo reſtitutus ſum, & magnificentia amplior addita eſt mihi.*

Euilmerodach filium regnaſſe pro patre.

Danielem autoritate ſua effeciſſe, vt reducem filius reciperet.

Pœnitentia vis.

12. Ecce autem quanta fuit, vel in Rege barbaro, pœnitentiæ vis, vt Dominum ſibi non ſolùm propitium fecerit, ſed remuneratorem munificentiſſimum? Audire libet Tertullianum exhortantem acriter ad exomologeſin, hoc eſt, confeſſionem peccatorum, quæ vna eſt è pœnitentiæ partibus: Peccator, inquit, reſtituendo ſibi inſtitutam à Domino exomologeſin ſciens, præteribit illam, quæ Babyloniorum Regem in regna reſtituit? Diu enim pœnitentiam Domino immolarat ſeptenni ſqualore exomologeſi inoperatus, vnguium, leoninum in modum efferatione, & capilli incuria, horrorem aquilinum præferente. Proh malæ tractationis! quem homines horrebant, Deus recipiebat. Ita ibi Tertul. Similiter & in lib. de patientia: Rex Babylonius, inquit, offenſo Domino, cùm ſqualore, & pedore ſeptenni ab humana forma exulaſſet, immolata patientia corporis ſui, & regnum recuperauit, &, quod optabilius homini eſt, ſatis Deo fecit. Sic ille.

Tertul.

Confeſſio reſtituēdo homini ſeruit.

De remedio quod Daniel Regi propoſuit ad placandum Deum.

SECT.

SECTIO III.

1. *Eleemoſynæ vis oſtenditur ex triplici Scripturæ loco.*
2. *Idem ex Patrum teſtimoniis deducitur, nuncupatim Auguſtini, Ambroſij, Chryſoſtomi.*
3. *Quæſtio vulgaris, quomodo eleemoſyna purget à peccatis, & gloriam tribuat? & oſtenditur ratio dubitandi.*
4. *Prima explicatio Auguſtini non ſatisfacit: ſecunda eiuſdem explicatur, & toleratur, ſed ſumpta tantùm pro peccatis futuris.*
5. *Vera ſententia, eleemoſynas iuſtificare, & ſaluare diſpoſitiuè, ex Beda, & Bonauentura.*
6. *Tractatur dubitatio de particula,* forte, *& quomodo intelligenda ſit oſtenditur, ſiue illam Deus, ſiue homo proferat.*

1. DANIEL, pro ſua in Regem Na-
bochodonoſor beneuolentia, re-
medium ſingulare obtulit ad redi-
meoda peccata ſua, Deúmque ſibi
placandum. Verſ. 24. *Quamobrem, Rex, conſilium*
meum placeat tibi, & peccata tua eleemoſynis redime, &
iniquitates tuas miſericordiis pauperum; forſitan igno-
Varia lectio. *ſcet delictis tuis.* Hebr. *Peccata tua iuſtitia redime. Si*
forte ſit prolongatio paci tuæ. Septuag. *Fortaſſe erit lon-*
ganimis delictis tuis Deus. Sunt quidem in Scriptu-
ra, & Patribus mirabiles de virtute eleemoſynæ
Eccl. 3. 33. ſententiæ. Inprimis Eccleſ. 3. 33. *Ignem ardentem*
Tob. 12. 9. *extinguit aqua, & eleemoſyna reſiſtit peccatis.* Tob. 12. 9.
Quoniam eleemoſyna à morte liberat, & ipſa eſt, quæ pur-
gat peccata, & facit inuenire miſericordiam, & vitam
Luc. 11. 24. *æternam.* Et Chriſtus Luc. 11. 24. *Date eleemoſynam,*
& ecce omnia munda ſunt vobis.

D. Auguſt. *Eleemoſyna, ſacrificium Chriſtianorum.*
2. Inter Patres D. Auguſt. in lib. 50. homil. ho-
mil. 29. Sacrificium, ait, Chriſtianorum eleemo-
ſyna in pauperes: hinc enim fit Deus peccatis
propitius. A peccatis enim, & delictis, ſine quo-
bus præſens vita non ducitur, mundantur homi-
nes per eleemoſynas, quæ fiunt erogando, & re-
mittendo: erogando quod habes bonum, remit-
tendo quod pateris malum. Sermone autem 33.
ponderat quod Dominus eis, quos vel damnatu-
Math. 25. rus, vel coronaturus eſt, ſolas eleemoſynas im-
35. 42. putat, Matth. 25. 35. 42.

D. Ambroſ. *Eleemoſyna reſtinguit incendia delictorum.*
D. Ambroſ. ſerm. 15. Magna eſt, inquit, elee-
moſyna, quæ ardentium criminum globos bene-
uolentiæ ſuæ fonte refrigerat, & quodam irri-
guo largitatis, obruit incendia delictorum; vt
quamuis offenſus Deus, quãuis criminibus pro-
uocatus, cogatur liberare eleemoſynis, quem diſ-
poſuerat punire peccatis. Ait enim ſanctus Pro-
pheta, *Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemoſyna ex-*
Cogitur Deus liberare propter eleemoſynas. *tinguit peccatum.* Inter hæc autem Ambroſij ver-
ba notari debet illud, *cogatur Deus liberare eleemo-*
ſynis, &c. quaſi in manu Dei non ſit, non liberare
peccatorem, ſi eleemoſynas eroget.

D. Chryſ. *Eleemoſyna ſuos in cælũ introducit. Ianitoribus cœli nota.*
D. Chryſoſt. homil. 36. ad populum: Eleemo-
ſyna multa fiducia ſuos in cælum introducit a-
lumnos. Eſt enim cæli nota ianitoribus, qui
ſponſalis thalami fores obſeruant: quin & vene-
rabilis eſt, & quos ſui cultores agnouerit, cum
multa introducit libertate, & contradicet nemo,
ſed omnes cedent. Nam ſi Deum in terram de-
duxit, & hominem fieri perſuaſit, multò magis
hominem in cælum poterit reducere. Idem ho-
mil. 33. Eleemoſyna Chriſti adſtat tribunali, non
Eleemoſyna diuino adſtat tribunali pro ſuis. tantùm patrocinãs, verùm & ipſi perſuadens Iu-
dici, vt reo patrocinium præſtet, & pro eo ſen-
tentiam ferat; & licèt millies peccauerit, coro-

A nat, & victorem promulgat. Ita Chryſoſtomus.
Nec eſt opus plurium teſtimoniis vti: nam ferè
omnium hæc vna eſt vox Scripturæ diuinæ, vt
vidimus, conſona.

3. Vulgaris eſt hîc, ſed nunquam ſatis expli- *Vulgaris*
cata, quæſtio, quomodo eleemoſyna redimat, pur- *quæſtio, quo-*
getque peccata, ac vitam æternã largiatur? Nam *modo elee-*
qui eleemoſynas dat, aut iuſtus eſt, & ſic peccata *moſyna pur-*
non habet, quæ purgentur, niſi venialia, quæ ta- *get peccata?*
men non impediunt ſalutem: vel eſt iniuſtus, &
peccator, ſicque licet eleemoſynas impendat, ob
eas in ſtatu peccati diſtributas, non conſequetur
purgationem animæ, aut gloriã. Nam ideo Pau-
lus dixit 1. Corinth. 13. 3. *Si diſtribuero in cibos* 1. Cor. 13.
pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non 3.
habeam, nihil mihi prodeſt, ſcilicet, ad vitam æternã
B conſequendam. Nam (vt ait D. Ambroſ. explicãs D. Ambroſ.
prædicta verba Pauli) apertum eſt, quia ſi omnis
ſubſtantia impendatur, nihil proficit charitate
neglecta, quia caput religionis charitas eſt, & qui
caput non habet, vitam non habet.

4. D. Auguſt. in Enchirid. cap. 75. 76. 77. & eum D. Auguſt.
ſequuti Beda, & Strab. ſic exponunt, eleemoſynã *Explicatio*
opus eſſe miſericordiæ. In libro autem Eccleſia- *Auguſtini.*
ſtici cap. 30. 24. ſcriptum eſſe, *Miſerere animæ tuæ* Eccli. 30.
placens Deo: hanc autem eſſe præcipuam eleemo- 24.
ſynam, quæ mundat hominem, videlicet ex qua
vim habent cæteræ eleemoſynæ. Hæc explicatio
liberè de rebus diuinis concionanti quadrat ma-
gis, quàm exacto literæ interpreti. Quæ enim de
eleemoſyna ex Scriptura citauimus, ſimpliciùs
C ſumenda ſunt, ſicut ſimpliciter dicta, nimirum
de largitione in communes pauperes, de qua etiã
Patres intelligunt, cùm de eleemoſyna aſſerunt
ea, quæ ſuperiùs attigimus.

Quare D. Auguſtinus aliam innuit explica- D. Auguſt.
tionem lib. 21. de ciuit. cap. 27. ait enim genus *Alia expli-*
quoddam eſſe vitæ, quæ bona quidẽ eſt, ſed non *catio D. Au-*
ita bona, vt per eam perueniri ad beatitudinem *guſtini.*
poſſit, abſque eleemoſynis pauperum, & de his
eleemoſynis intelligenda eſſe, quæ Scriptura, &
Patres aſſerunt. Verùm hoc adhuc perplexum
apparet: aut enim ea vita eſt ita bona, vt ſecum
patiatur adeſſe peccata mortalia, aut ita bona, vt
mortalia quidem non habeat, ſed ſolùm venialia;
ſi detur prius, nec per quaſcunque eleemoſynas
D regnum cælorũ obtinebit talis vita; ſi poſterius,
etiam ſine eleemoſynis continget ſalus. Sed ta- *Iuxta men-*
men Auguſtini ſententia ita videtur poſſe decla- *tem Augu-*
rari, eſſe aliquos homines iuſtos quidem, ſed ita *ſtini, ſunt iu-*
negligenter, & inconſideratè viuentes, vt & ve- *ſti, qui non*
nialia plurima admittant, & parum ſibi caueant *niſi eleemo-*
ab occaſionibus peccandi, ac adeò qui in procli- *ſynis ſaluen-*
ui quaſi ſint ad lapſum: hoc genus hominum vi- *tur.*
detur Auguſtinus intelligere, eleemoſynarũ ope
iuuari, & redimi à peccatis, non quidem præte-
ritis, ſed futuris; Deo ſcilicet eos ob pauperum
preces protegente, & occaſiones peccatorum re-
mouente, ne tandem mortiferè labantur.

5. Beda & Bonauentura volũt, quæ dicta ſunt Beda.
de eleemoſyna intelligẽda eſſe diſpoſitiuè, quòd D. Bonau.
E ſcilicet diſponat hominem ad remiſſionem pec- *Beda expli-*
catorum, id quod Theologi dicunt, & Scriptura *catio, diſpo-*
non ſemel innuit. Actor. 10. 4. *Orationes tuæ, &* *ſitiuè delere*
eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in memoriam in conſpectu *peccata.*
Dei. Et Eccleſ. 29. 15. *Conclude eleemoſynam in ſinu* Actor. 10. 4.
pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Quare Eccl. 29. 15.
& D. Chryſoſtom. homil. 7. de pœnit. Eleemoſy- D. Chryſoſt.
na, inquit, pennata eſt, & leuis, aureas habẽs alas, *Eleemoſyna*
ipſos ſupra modum delectans Angelos, apud *pennata eſt.*
ipſum

Google

ipſum regalem thronum perſiſtit, cùm iudicamur imminet, tormentiſque nos eripit, ſuis complectens & protegens alis. Ita Chryſoſtom. Et ſunt pluta in hanc ſententiam paſſim à Patribus inculcata. Videtur autem hic vltimus modus facilior, & ſimplicior. Et in hunc modum intelligendus eſt hic Daniel perſuaſiſſe Regi, vt peccata ſua eleemoſynis redimeret, id eſt, per eas ex diuina motione factas ſe diſponeret ad remiſſionem peccatorum.

Cur adhibita particula dubitantis, forſitan?

6. Quod verò addit, *Forſitan ignoſcet Deus delictis tuis*, continet dubitationem aliam communem, quare Propheta vſus fuerit particula illa, *forſitan*, quæ dubitationem præfert, cùm ex ſuperioribus pateat, quantam vim eleemoſynæ habeant ad placandum Deum. Videbitur autem ob id Propheta ſibi eſſe contrarius, qui exhortans Regem ad redimenda eleemoſynis peccata ſua, ſtatim dubitet de effectu earundem eleemoſynarum. Hæc dubitatio pari modo procedit in aliis Scripturæ locis, vbi ſimiles particulæ adhibentur. Ionæ 3.9. *Quis ſcit ſi cõuertatur, & ignoſcat Deus?* Et 2. Reg. 12.22. *Quis ſcit ſi fortè donet eum mihi Dominus, & viuat infans?* Et Ierem. 26.3. *Noli ſubtrahere verbum, forſitan audient, & auertentur.* Actor. 8.22. Petrus de Simone Mago: *Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua, & roga Deum, ſi fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.* Primùm ergo generaliter dicendum: Cùm Deus eſt, qui de hominibus loquens particula dubitantis vtitur, vt in illo Ieremiæ citato: *Noli ſubtrahere verbum, forſitan audient, &c.* non ideo poni, vt ſignificetur, Deum dubitare, ſed vt innuatur, hominem liberi eſſe arbitrij, nec Deum præſcientia, aut voluntate ſua illi neceſſitatem imponere. Vnde D. Chryſoſtom. homil. 69. ſuper Matth. 21.37. ad illa verba Dei

Ion. 3.9. 2. Reg. 12. 22. Ierem. 26. 3. Act. 8. 22.

Similes particula adhibentur, vt oſtendatur, hominem liberi eſſe arbitrij. Chryſoſt. Matth. 21. 37.

A mittentis poſt Prophetas Filium ſuum: *Verebuntur fortaſſe Filium meum.* Non quia ignoret, inquit, hæc ait, ſed ne quidam ex amentia dicerent, prædictione Dei coactos obtemperare non potuiſſe. Præterea vtitur Deus prædictis particulis aliquando, ad ſignificandam difficultatem rei, quam pronunciat. Matth. 24.24. *Dabunt ſigna magna, ita vt in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiã electi.* Sciebat Chriſtus, non caſuros electos in errorem, ſed quia præuidebat ad magnam tribulationem nutaturos, citra vllum tamen caſum, idcirco ſe quaſi dubitantem exhibuit. Quòd ſi is, qui per eas particulas loquitur, homo eſt, putà Apoſtolus, aut Propheta, prudens lector conſideret, an res ſit eiuſmodi, vt turpe ſit eum, qui ſcribit, du-

B bitare; quod ſi fuerit, intelligat non loqui dubitanter, ſed affirmanter, vt in illo Petri Actor. 8. de Simone: *Pœnitentiam itaque age, ſi fortè remittatur tibi, &c.* Dubitare non potuit Petrus, an per pœnitentiam peccata remitterentur, ſed potuit dubitare, an vera futura eſſet hominis pœnitentia, & an remiſſa culpa per eam: &, ſi vera eſſet, remitteretúrne etiam & pœna tali peccato debita. Et eodem prorſus modo hîc intelligendus Daniel loqui ad Nabuchodonoſor: *Si fortè ignoſcet Deus delictis tuis:* nec enim de remiſſione abſolutè dubitat, ſed dubitare poteſt de qualitate pœnitentiæ Regis, & an valitura ſit ad condonandam etiam pœnam temporalem peccato annexam. Aut verò nullam habet turpitudinem, &

C tunc venit intelligẽda particula, *fortè*, vt ſit ignorantis euentum: cuiuſmodi eſt illud Marc. 14.2. de Scribis: *Ne fortè tumultus fieret in populo.* & Matthæi 25.9. *Ne fortè non ſufficiat nobis, & vobis.* & Actorum 17.27. *Quærere Deum, ſi fortè attrectent eum.*

His particulis præcenti de neceſſitatem operandi. Matth. 24. 24. *Eiſdem aliquando ſignificari ſolum difficultatem.*

Si homo eſt, qui dubitationis particulis vtitur, quomodo expendenda.

VISIO VIGESIMATERTIA.

DE SCRIPTVRA MONSTRATA

Baltaſſari Regi in conuiuio.

Daniel. cap. 5.

ARGVMENTVM VISIONIS.

BALTASSAR Rex conuiuium magnum regio apparatu exhibet. Impiè abutitur vaſis ſacris, quæ aſportauerat Nabuchodonoſor è templo Hieroſolymitano. Videt in pariete ſcribentis digitos. Scripturam ſolus Daniel interpretatur, Regem videlicet regno, ac vita priuandum, quam interpretationem repentinus euentus comprobat.

CAPVT V. DANIEL.

1. BAltaſſar Rex fecit grãde cõuiuium optimatibus ſuis mille: & vnuſquiſque ſecundùm ſuam bibebat ætatem.

2. Præ

PARAPHRASIS.

1. *BAltaſſar Rex conuiuium exhibuit magnitudine regia dignum mille Principibus aulæ ſuæ: & vnuſquiſque ad bibendum*

accum

2. Præcepit ergo iam temulentus, vt afferrentur vaſa aurea, & argentea, quæ aſportauerat Nabuchodonoſor pater eius de templo, quod fuit in Ieruſalem, vt biberent in eis Rex, & optimares eius, vxoréſque eius, & concubinæ.

4. Bibebant vinum, & laudabant Deos ſuos aureos, & argenteos, æreos, ferreos, ligneóſque, & lapideos.

5. In eadem hora apparuerunt digiti, quaſi manus hominis ſcribentis contra candelabrum in ſuperficie parietis aulæ regiæ, & Rex aſpiciebat articulos manus ſcribentis.

6. Tunc facies Regis mutata eſt, & cogitationes eius conturbabant eum: & compages renum eius ſoluebantur, & genua eius ad ſe inuicem collidebantur.

7. Exclamauit itaque Rex fortiter, vt introducerent magos, Chaldæos, & aruſpices. Et proloquens Rex ait ſapientibus Babylonis: Quicumque legerit ſcripturã hãc, & interpretationem eius manifeſtam mihi fecerit, purpura veſtietur, & torquẽ auream habebit in collo, & tertius in regno meo erit.

8. Tunc ingreſſi omnes ſapientes Regis non potuerunt nec ſcripturam legere, nec interpretationem indicare Regi.

10. Regina autẽ pro re, quæ acciderat Regi, & optimatibus eius, domũ conuiuij ingreſſa eſt, & proloquens ait: Rex in æternum viue: non te conturbent cogitationes tuæ, neque facies tua immutetur.

11. Eſt vir in regno tuo, qui ſpiritum Deorum ſanctorum habet in ſe: & in diebus patris tui ſcientia, & ſapientia inuentæ ſunt in eo: nam & Rex Nabuchodonoſor pater tuus, Principem magorum, incantatorum, Chaldæorum, & aruſpicum conſtituit eum: pater, inquam, tuus, ô Rex.

13. Igitur introductus eſt Daniel coram Rege. Ad quem præfatus Rex ait: Tu es Daniel de filiis captiuitatis Iudæ, quem adduxit pater meus Rex de Iudæa?

17. Ad

A *accumbebat pro ætatis excellentia, id eſt, qui maximus natu erat, primo loco accubuit, & gradatim ſe ætatis prærogatiua præcedebant.*

2. Rex igitur temulentus, vino videlicet id conſilij ſuggerente, vaſa aurea, & argentea, quæ vnus è maioribus eius Nabuchodonoſor è templo Hieroſolymitano extulerat, & religionis cauſa in theſauris Bel Dei ſui condiderat, educi imperauit, adhibuítque menſæ profanæ, vt non ſolùm aulici illi Principes, ſed & concubinæ Regis eis abuterentur.

4. Deóſque ſuos interim aureos, argenteos, lapideos, ligneos, magna vnius Dei contumelia
B *collaudabant.*

5. In ipſo igitur delicti articulo comprehenſus eſt à Deo Rex, & ecce viſa illi, ac cæteris qui aderant, ſimilitudo humanæ manus digitos extendentis ad ſcribendum in pariete, qua parte appexſum erat candelabrum, vt lucem adhiberet aſpicientibus. Viſa eſt autem Regi ſcriptura potiùs, quàm quippiam aliud mente per ſomnium, ſicut Nabuchodonoſor, vt impietas ipſius magis conuelleretur, quem Deus ſua ſententia, manu videlicet ipſius ſcripta, condemnaret.

6. Tunc Regis ora pallor occupauit, cœpítque
C *cogitationum æſtibus interiùs concuti, renibus ſolui, tremere artubus, labare genibus, vt in graui metu euenire ſolet.*

7. Partim ergo ſpecie ipſa terribilis Viſionis concuſſus, partim à Deo intrinſecùs agitatus in medio conuiuio regiæ dignitatis oblitus vociferari cœpit, ac ſapientes Babylonis accerſiri iuſſit, quibus præſentibus ait: Qui ſcripturam hanc ritè expoſuerit, regiis ornamentis à me donabitur, purpurea, ſcilicet, chlamyde, ac torque aurea, tertióque loco, poſt me, videlicet, ac Reginam, ſedebit in regno meo.

8. Sapientes verò introgreſſi, ſcripturã alio-
D *qui Chaldaicam legere non potuerunt, vel quia impediti à Deo ſunt, vel quia capita tantùm dictionum continebat, quo factum, vt Rex vultus ampliùs conturbaretur, ac Principes formidine acti tumultuarentur inuicem.*

10. Eius rei certior facta Regina, mater videlicet Baltaſſaris, magnæ prudentiæ fœmina, ingreſſa eſt in locum conuiuij, ac Rege de more ſalutato, Ne turbere Rex, inquit, placatior & animo, & vultu eſto.

11. Habes in regno tuo virum nomine Danielem Diuino ſpiritu plenum, qui apud Nabuchodonoſor vnum è ſuperioribus patribus tuis
E *ſapientia præcellebat, ac ideo Principem magorum conſtituerat, & nomen ei Baltaſſaris impoſuerat: diu autem eſt, quòd ab aula receſſit. Præcipe igitur vocari hunc ad te, & rem totam explicabit tibi.*

13. Introductus eſt itaque Daniel. Cui Rex: Túne Daniel, is quem Nabuchodonoſor pater meus inter captiuos adduxit de Ieruſalem? Audiui de te, quòd ſpiritu Diuino afflatus poſſis

enodare

17. Ad quæ reſpondens Daniel ait coram Rege: Munera tua ſint tibi, & dona domus tuæ alteri da: ſcripturam autem legam tibi, Rex, & interpretationem eius oſtendam tibi.

18. O Rex, Deus altiſſimus regnum, & magnificentiam, gloriam, & honorem dedit Nabuchodonoſor patri tuo.

22. Tu quoque filius eius Baltaſſar non humiliaſti cor tuum, cùm ſcires hæc omnia.

24. Idcirco ab eo miſſus eſt articulus manus, qui ſcripſit hoc quod exaratum eſt.

25. Hæc eſt autem ſcriptura, quæ digeſta eſt: Mane, Thecel, Phares.

26. Et hæc eſt interpretatio ſermonis: Mane, numerauit Deus regnum tuum, & compleuit illud.

27. Thecel, appenſus es in ſtatera, & inuentus es minus habens.

28. Phares, diuiſum eſt regnum tuum, & datum eſt Medis, & Perſis.

29. Tunc iubente Rege indutus eſt Daniel purpura, & circundata eſt torques aurea collo eius: & prædicatum eſt de eo, quòd haberet poteſtatem tertius in regno ſuo.

30. Eadem nocte interfectus eſt Baltaſſar Rex Chaldæorum.

A *enodare res omnes difficiles, & obſcura interpretari: ſcripturam ergo hanc à nullo Chaldæorum explicatam ſi congruè interpreteris, donis præcipuis afficieris, regia purpura, torque aurea, qua etiam regale eſt inſigne, eriſque tertius in regno meo poſt me, & Reginam.*

17. *Daniel nolens vendere prophetiam, ſed gratis donare quod gratis acceperat, ait: Dona tua hæc, ô Rex, tibi, ac tuis ſint; ſcripturam autem & legam priùs, & lectam lubens interpretabor tibi.*

18. *O Rex, Altiſſimus Deus glorioſum re-*
B *gnum largitus eſt auo tuo Nabuchodonoſor, ita vt latè dominatus omnia ſuo imperio coërceret: cùm autem & ſuperbia elatus eſt, & in Deum obfirmauit cor ſuum, deturbatus eſt è ſolio regni, & eiectus in ſyluas cum beſtiis egit, ac ſub dio viuens, fœno paſtus eſt, donec malo ſuo didicit obedire Deo, qui Rex Regum eſt.*

22. *Tu autem Baltaſſar ſuccedens in regnum paternū paterno exemplo non cauiſti, ſed ſciens, & prudens deliquiſti contra Deum, ac ſuperbè in eum elatus, vaſa ſacra in conuiuium profanū inuexiſti, nec eo tantùm, ſed & Deorum tuorum*
C *intermiſſis laudibus verum Deum irritaſti, quem tamen noſſe debueras dominatorem vitæ tuæ, ac tuarum rerum.*

24. *Cùm ergo Deus patienter huc vſque expectauerit emendationem tuam, nec ſpem iam截 ſupereſſe ſciret, tunc eduxit manum, vt digitis exararet in pariete ſcripturam hanc,*

25. *Quæ ſic habet: Mane, Thecel, Phares.*

26. *Quæ verba hoc habent interpretamentum: Mane, numerando numerauit Deus, & quaſi ad calculos minimos, hoc eſt, exactiſſimè excuſſit dies regni tui, iámque liquidò oſtendit finitos eſſe.*
D
27. *Thecel, id eſt, quaſi in ſtatera appenſus es, inuentúſque es minus habens, vel annorum, ſcilicet, quàm ætas, naturáque tua poſtulabat (violento enim mortis genere finies vitam) vel minus meritorum, quàm vt regno dignus ſis: vel minus probitatis quàm par eſt.*

28. *Phares, diuiſum eſt regnum tuum in Perſas, & Medos: nam etſi Darij Medorum Regis nomine bellum geratur, per nepotem eius Cyrum Regem Perſarum res bellica adminiſtratur, & ideo captum regnum Babylonicum inter*
E *eos diuidetur.*

29. *Tunc Baltaſſar, etſi infauſtum nuncium receperat, tamen fidem regiam exoluens, iuſſit Danielem purpura veſtiri, & torque aurea ornari, & præconis voce prædicari tertium à Rege. Quæ munera Daniel, recuſata antea, ne tunc videretur ambire, recipit modò in Dei gloriam, vt ſententia eius euidentius eſſet teſtimonium.*

30. *Eadem nocte Rex Chaldæorum Baltaſſar occiſus eſt, Baltaſſaríſque, & regni Chaldæorum vnus finis fuit. Et Darius Medorum Rex in regnum ſucceſſit, cùm eſſet ſexaginta annorum.*

COMMENTARIVS.

BReuiter expediemus hanc Viſionem. Primò explicabimus aliquas difficultates, quæ circa hiſtoriam occurrunt. Deinde ipſam ſcripturam propoſitam Regi cum Daniele interpretabimur, ac expendemus.

Explicantur aliquæ difficultates circa præſentem hiſtoriam.

A

SECTIO I.

1. *Baltaſſarem non fuiſſe filium, ſed nepotem Nabuchodonoſor. Nepotes etiam appellat Scriptura filios.*
2. *Demonſtratur ex computatione temporum interceſſiſſe duos ſaltem Reges inter Euilmerodach, & Baltaſſarem.*
3. *Quòd Baltaſſar tempore obſidionis conuiuium inſtruxerit, probabilius eſt, ac Scripturæ conformius, ex vecordia actum, vt in ipſa ebrietate interciperetur ab hoſtibus.* B
4. *Reiicitur opinio Lyrani de manu, quæ apparuit. Probatur verè apparuiſſe manum ſeu manus articulos. Theodoreti peracuta notatio ad mores.*
5. *Quare Chaldæi ſapientes non potuerunt ſcripturam legere, diſcutitur: probabilius, exaratam Chaldaicis literis capitalibus, ideoque ſapientibus ignotam, ope verò diuina Danieli apertam.*

Num Baltaſſar fuerit filius Nabuchodonoſor?

1. PRIMA hic quæſtio difficilis, vtrùm Baltaſſar fuerit filius Nabuchodonoſor? quòd enim fuerit, videbitur indubitatum; quoniam hoc capite C Regina cum Baltaſſare loquens nominat Nabuchodonoſor patrem eius. Quòd verò non fuerit filius, videtur conuinci ex cap. 27. 7. Ierem. ſiquidem ibi pollicetur Deus, daturum ſe Nabuchodonoſor imperium magnum, & poſt ipſum filio eius, & filio filij, poſt quem euerſum iri pronunciat Babylonicum imperium. Fit ergo Baltaſſarem, ſub quo cœptum eſt imperium, fuiſſe non filium, ſed nepotem Nabuchodonoſor, filium verò Euilmerodach, quem patri Nabuchodonoſor proximè ſucceſſiſſe omnes conſentiunt. Nec obſtat, quòd vocetur filius: nam & nepotes Scriptura vocat filios.

Ierem. 27. 7.

Baltaſſar nō filius ſed nepos Nabuchodonoſor. Euilmerodach, filius fuit.

Num inter Baltaſſarē & Euilmerodach fuerint alij Reges.

2. Num autem inter Euilmerodach, & Baltaſſarem, alij Reges interceſſerint, magna eſt dubitatio. D Nam quòd non interceſſerint, videtur oſtendere locus ille proximè citatus ex Ieremia; quòd verò interceſſerint, neceſſariò demonſtratur ex ratione temporum; quoniam ex Ierem. 25. 11. & 29. & vltimis verbis 2. Paralip. à principio captiuitatis Babylonicæ vſque ad finem intercorrerunt ſeptuaginta anni: & initium quidem captiuitatis incidit in annum decimumnonum Nabuchodonoſor, 4. Regum 25. 11. qui regnauit annos quadragintatres, ac adeò poſt captiuitatem E vigintiquinque annos regnum tenuit: ſuperſunt ergo poſt mortem Regis ad explendom tempus captiuitatis, anni quadragintaquinque, qui ex regno Euilmerodach, & Baltaſſaris colligi ne-

Ierem 25. 11. 29. 10. Demonſtratur ex ratione temporū interceſſiſſe. 2. Paral. 36. 21. 4. Reg. 25. 11.

A queunt: nam Euilmerodach ſecundùm Alexandrum, Megaſthenem, & Alphæum, duos tantùm regnauit annos; vel ſecundùm Seuerum Sulpitium duodecim; ſecuodùm Ioſephum decem & octo, quem modò ſequemur: Baltaſſar verò conceſſu omnium, decem & ſeptem, qui cum illis decem & octo Euilmerodach efficiunt non plus quàm trigintaquinque, qui ſimul cum vigintiquinque Nabuchodonoſor, quos à cœpta captiuitate vixit, faciunt annos ſexaginta, deſunt autem decem anni ad explendos ſeptuaginta captiuitatis, quos neceſſariò tranſegiſſe fatendum eſt vnum, aut duos aliquos intermedios Reges, non tamen de poſteris Nabuchodonoſor, atque hos B volunt aliqui fuiſſe Nigleſar, & Leboſardach: cur autem regnauerint ante Baltaſſarem filium Euilmerodach, ratio eſſe poteſt, quia fortè puellus adhuc erat, nec Imperio habilis. Atque vt ad hanc partem potiùs inclinemur facit, præter rationem ſtatutam temporis, autoritas grauiſſimorum Autorum, qui illos duos nominatos Reges interponunt inter Euilmerodach, & Baltaſſarem; nempe Beroſi, Alexandri, Megaſthenis, Alphæi, Ioſephi, Euſebij, Hierooymi, Bedæ.

Nominantur duo, Nigleſar, & Leboſardach, ſed non de genere Nabuchodonoſor.

3. Alia quæſtio eſt, quomodo Baltaſſar importuno obſidionis tempore conuiuium celebrauerit? Et quamquam Autores aliqui laborent in C reddenda cauſa, ego nec poſſum, nec ſoleo diuinare. Sunt qui velint Baltaſſarem id feciſſe, in contemptum obſidentium, & ad oſtendendam ſecuritatem: id quod præclaros etiam duces obſidionis tempore feciſſe, non ſemel proditum eſt memoriæ; nimirum, vt eo ſtratagemate animos hoſtium frangerét, cogeréntque obſidionem ſoluere. Nam Diodorus Siculos narrat lib. 12. antiquarum rerom, Epaminondam egregium ducem obſeſſum ab hoſtibus, cùm milites, eos ſibi inſultantes, ac obſtrepentes ægrè ferreor, ioſſiſſe, vt epulis, ac amœnitati indulgerent, quo oſtēderent ſtrepitus ſe illos pro nihilo ducere. Idem feciſſe Viriatum Luſitanum à Romanis obſeſſum, Lucius Florus autor eſt. Veroſimilius crediderim D Baltaſſarem ex animi vecordia, & incogitantia conuiuium premente obſidione celebraſſe, ídque Dei permiſſu, vt ebrius, ac ſupinus cum ſuis interceptus ab hoſtibus, miſerè periret: eadémque via, qua ſuas voluptates ſequebatur, imprudentem prouidentia Dei ad perniciem ductum. Quod quidem indicat Iſai. cap. 21. 4. cùm ſic de Babylone prophetat: *Emarcuit cor meum, tenebræ ſtupefecerunt me; Babylon dilecta mea poſita eſt mihi in miraculum. Pone menſam, contemplare in ſpecula comedentes, & bibentes, ſurgite Principes, arripite clypeum.* E

Quomodo obſidionis tempore conuiuium celebrauerit. Prima cauſa, in contemptum obſidentium.

Secunda cauſa, ex animi vecordia fuiſſe.

Iſai. 21. 4. Completa eſt prophetia Iſaiæ.

4. Præterea, qualis fuerit ſpecies manus ſcribentis, videndum eſt. Quamquam Lyranus exiſtimet re vera non apparuiſſe manum aliquam in pariete, ſed Dei potentia in phanta

Qualis fuerit ſpecies manus ſcribentis.

phantaſia Regis poſitam ſpeciem quandam manus, ob quam ſibi videbatur Rex videre illam in pariete captellam, aliis interim non videntibus; A tamen non videtur probabile ſic rem habuiſſe, ſed ſimpliciter apparuiſſe manum in pariete: Scriptura enim ſimpliciter dicit, apparuiſſe quaſi manum hominis, quæ quidem formata dici poteſt ex aliquo corpore ſolido, ſactáque omnibus, qui aderant, apertè conſpicua: neque enim Scriptura ait, ſoli Regi viſam manum, viſam tamen ipſi memorat, quoniam ad ipſum specialiter pertinebat. Vnde colligi non debet, cæteros non vidiſſe: imò etſi non vidiſſent, colligi verè non poſſet, non fuiſſe efformatam extra ſenſus Regis, ſed intra ipſum: nam eiuſmodi Viſiones B diuinitus factæ, pro Dei voluntate his vel illis manifeſtantur, aut occultantur. Exemplum in exercitu illo curruum igneorum, qui monſtratus eſt Eliſæo, & ſubtractus oculis pueri Giezi. 4. Reg. 6. 17. Viſi ſunt autem digiti ſcribentis, *quaſi manus hominis*, cætera quidem non apparentis, ſolis autem articulis exarantis ſcripturam: dicitur enim in textu, *ab eo*, ſcilicet, Deo, *miſſus eſt articulus*, & iuxta tranſlationem aliam: *A facie Domini miſſus eſt articulus manus*, &c. Non dixit (ait Theodoretus) ipſe Deus ſcripſit, ſed, miſſus eſt à facie eius articulus manus, hoc eſt, ſcribi iuſſit: neque enim totum, qui ſcripſit, oſtendit tibi, ô Rex: verùm cùm tuum coarguere factum C vellet, ſolis te digitis perculſit, & tanto metu compleuit. Ita peracutè Theodoretus; oſtendens videlicet Deum per contemptum ſe opponentem ſuperbo Baltaſſari, nimirum eum, quem ſpernimus, vnius digiti vibratione percutimus, ita quaſi vibrat Deus articulos manus in Regem barbarum, ac vinolentum.

Non in ſola phantaſia Regis, ſed reuera in pariete viſam manum.

4. Reg. 6. 17.

Theodor.

Superbum Regē Deus vna digiti vibratione perculſit.

5. Illud quoque admirationem hîc parit, quomodo ſapientes Babylonis ſcripturam neque legere, neque interpretari potuerint (ſic enim expreſsè in textu) cùm & videantur Chaldaicè ſcripta verba; & licèt fuerint ſcripta Hebraicè (vt Chryſoſtomus putat ſuper Pſalm. 95.) facilè tamen, præſertim à viris ſapientibus, legi poterat, D tum propter affinitatem literarum, tum propter diutinam Chaldæorum cum Hebræis conſuetudinem. Sunt ergo qui aſſerant ſcripturam hanc fuiſſe exaratam literis peregrinis, quarum ſapientes illi notitiam non habebant; Danieli autem diuinitùs infuſam talem notitiam, ac mentem deſuper illuminatam à Deo, vt non ſolùm verba ipſa, ſed & reconditum verborum ſenſum, iuxta diuinæ voluntatis propoſitum, Regi manifeſtaret. Idcirco enim in textu dicitur, ſpiritum ampliorem eſſe in Daniele; & iuxta aliam tranſlationem, ſpiritum excellentem, vt cæteris ſapientibus, quoad diuinorum ſecretorum interpretationes, oſtendatur ſuperior.

Cur Chaldæi non potuerint legere ſcripturam.

D. Chryſoſt.

Secundùm aliquos, quia ſcripta erat literis peregrinis.

Probabilius eſt, ſcripturam exaratam fuiſſe literis Chaldaicis, Hebræorúmque more non integras dictiones expreſſas, ſed tãtùm per literas capitales ſingularũ hoc modo מ.מ.ת.פ Repetitur מ E ad exprimẽdum Hebraiſmũ *numerando numerauit*; vel ad ſignificandam celeritatem, quæ per repetitionem ſæpe exprimitur, *numerauit, numerauit*. quæ literæ ſigillatim nihil ſignificabant; at ſi integræ ponerentur dictiones, eſſent nimirum quę hîc ponuntur, *Mane, thecel, phares*. ſicut Iudas Machabæus in vexillo militari ſcripſiſſe fertur, מכבי quæ cõiunctæ nihil ſignificant. Eſtque merus ſonus Machabæi, ſed noua ſumpta ſignificatio ad cognomentum Machabæorum; at ſi per ſuas dictiones ſcriberetur hoc modo מי כמך באלהים יהוה eſt idem ac, *Quis ſimilis tibi in Diis Domine?* ex Pſalm. 85. verſ. 8. Simile ergo vero eſt, ex communi literarum Chaldaicarum, & non peregrinarum vſu ſcripturam propoſitam fuiſſe, ſed quia modo illo, quem diximus, propterea ſapientes Chaldæos non potuiſſe exponere, quod tamen Daniel diuino adiutus auxilio facilè præſtitit: nec enim id certò præſtitiſſet naturæ viribus duntaxat fretus.

Probabilius ſcripturam literis Chaldaicis capitalibus.

Rectè ergo annotat Theodoretus: Daniel diuini ſpiritus vas effectus ſapienter omnia conſulit, & prudenter omnia loquitur, & ſomniorum ænigmata declarat, & veluti ſubligacula quædam, & ſigilla, & quaſi in peno obſerata ſoluit, B aperit, & ad ipſa eos, qui velint, introducit, &c. Ita Theodoretus. Quæ omnia Danielem non ex dono aliquo naturæ, ſed diuinitus aſſequutum intelligit, cùm ante omnia vas eum, id eſt, inſtrumentum, diuini Spiritus pronunciat. Id ipſum autem vult D. Chryſoſtom. loco citato, cùm ait: Ingreſſus eſt Daniel ſanctorum verborum Propheta, ſpiritualis ſcripturarum liber, magni Regis interpres. Sic ille. Eximiè quidem Danielem laudans, ſpiritualem ſcripturarum librum eum vocat, vtpote qui ad interpretamenta rerum ac verborum difficilium, non opus haberet libros euoluere, cùm eſſet ipſe Dei ope omnium C librorum inſtar.

Danielis ſapientia in ſoluendis rebus obſcuris.

Theodor.

D. Chryſ.

Daniel omnium librorum inſtar.

De ipſa ſcriptura à Rege viſa.

SECTIO II.

1. *Proponuntur verba ſententiæ diuinæ, & explicantur.*
2. *Quomodo Deus numerauit regnum Chaldæorum. Deum eſſe ipſam menſuram, numerum, pondus, ex loco* D *Sapient. 11 interprete Aug.*
3. *Numerare regnum Baltaſſaris eſt, breue oſtendere. Explicatur locus Pſ. 38.*
4. *Quid ſit ponderare in Deo, ex loco Prouerb. 16. qui explicatur. Ponderatio iuſtitiæ apud Deum qualis.*
5. *Deus quomodo commenſuret pœnas inferendas, ex variis locis Scripturæ.*

1. DANIEL poſtquam magna libertate coarguit factum Baltaſſaris, de profanatione vaſorum Dei, ita legit, ac interpretatus eſt ſcripturã in pariete exaratam, Verſic. 25. *Hæc eſt autem ſcriptura, quæ digeſta eſt: MANE, THECEL, PHARES.* Verſ. 26. *Et hæc eſt interpretatio ſermonis: MANE, numerauit Deus regnum tuum, & compleuit illud.* Verſ. 27. *THECEL, appen-* E *ſus es in ſtatera, & inuentus es minus habens.* Verſ. 28. *PHARES, Diuiſum eſt regnum tuum, & datum eſt Medis, & Perſis.* Hebr. *Mene, Mene.* & pro, *inuentus es minus habens; inuentus es deficiens.* Foſiùs autem ſic explicatur locus: Dicitur Deus numeraſſe regnum Baltaſſaris, & compleuiſſe illud, quia tempus, quo duraturum erat imperium Chaldæorum, multò antè conſtituerat, ac præfinierat, Ieremiæ 25. & 29. Videlicet poſt ſeptuaginta annos, ſub finem, ſcilicet, captiuitatis Babylonicæ. Quo tempore autem hæc

Varia lectio.

Numerauit, ſtatuit certum tempus regno Baltaſſaris.

Ierem. 25. & 29.

ſcriptura viſa eſt à Baltaſſare, aderat proximè terminus claudens & complens totam illam annorum ſummam. Quod autem ait, appenſum Regem, & inuentum minus habere, ſignificat ad exactiſſimá iuſtitię diuinę libram examinata omnia eius opera, ſi quæ bona habuit, & quaſi collata cũ ſceleribus, viſa hęc illis longè præpoderate. Denique illud, *Diuiſum eſt regnum tuum, & datum eſt Medis, & Perſis*, ſignificat, mox periturum regnum Chaldæorum, & ab illis transferendum ad Medos, ac Perſas. Prædixerat hoc ipſum Iſaias ante ducentos annos cap.47. 1. *Non eſt ſolium vltra filiæ Chaldæorum.* & cap.13. 17. *Ecce ego ſuper eos ſuſcitabo Medos*, &c.

Minus habere, id eſt, præponderare in eo mala.

Prædictum id ab Iſaia, ante ducentos annos. Iſai.47.1. Iſai.13.17.

2. Quòd ergo Deus numerauerit, ac appéderit in ſtatera Baltaſſarem, oſtendit primùm id, quod Salomon generaliter de Deo pronunciat, Sapient.11.21. *Omnia in menſura, numero, & pondere diſpoſuiſti*; hoc eſt, tua ipſa iuſtitia ſapienter diſtribuente ordinaſti omnia. D. Aug.4. de Geneſ. ad literam cap.3. & 4. vbi hanc ſententiam fusè explicat, in numero, pondere, & menſura, interpretatur, in ſe ipſo, ductus hoc argumento: Nam ſi numerus, pondus, & menſura eſt aliud à Deo, cùm etiam ſubire debeat diſpoſitionem Dei, alio numero, pondere, & menſura opus eſſet ad ea ipſa diſponenda, ac adeò eſſet irreuocabilis, & infinita progreſſio. Secundùm id ergo, ait, quòd menſura omni rei modum præfigit, & numerus omni rei ſpeciem præbet, & pondus omnem rem ad quietem, & ſtabilitatem trahit, Deus primitus, & veraciter, & ſingulariter iſta eſt, qui terminat omnia, format omnia, ordinat omnia ſecundùm proprias exigentias. Sic Auguſtinus. Deus ergo, qui omnia generaliter in menſura, numero, & pondere diſpoſuit, ipſe quoque ſpeciali modo ordinauit, quæ ad vltionem Baltaſſaris pertinebant.

Explicatur locus Sap.11. Sap 11. 21.

D.Aug.

In numero, pondere, & menſura, hoc eſt, in ſe ipſo.

3. Deinde numerare regnum & complere illud, eſt oſtendere illud breue, & citò finiendum: fortè enim ob id repetitur verbum, *Mane, Mane*, vt ſignificetur accelerata pernicies. Idcirco Vates Regius agnoſcens breuitatem vitæ ſuæ Pſal. 38.5.6. *Notum*, inquit, *fac mihi Domine finem meum, & numerum dierum meorum, vt ſciam quid deſit mihi. Ecce menſurabiles poſuiſti dies meos, & ſubſtantia mea*, &c. hoc eſt, oſtende mihi Domine, quando ſit futurus finis vitæ meæ, & ineamus, ſi placet, numerum dierum, quos mihi ad viuendum conceſſiſti; quaſi dicat, æquè mihi ignotum eſt, quando ſim diſceſſurus è vita, ac quis numerus ſit dierum meorum. Nuſquam enim inuenio dies, quos numerem, ſicut nec finem vitæ meæ, quem certò teneam: nam vel is eſt tempus illud, quo animam agam, vel momentum, quo eſſe deſinam. Si illud prius, cùm adhuc viuam, non erit finis vitæ: ſi poſterius, cùm iam non viuam, non finiet vitam, cùm ad illam non pertineat vllo modo. Similiter & de diebus vitæ philoſophari licet: Da enim mihi dies, quos numerem in vita mea: præteriti iam non ſunt, præſentem non habeo, niſi vno momento, qui dies non eſt. Qui ergo ſunt dies mei? Nihil omnino. *Ecce menſurabiles poſuiſti dies meos, & ſubſtantia mea tanquam nihilum ante te*; quaſi dicat: Ecce de diebus meis ita loqui ſoleo, vt certa menſura, ac numero comprehendi poſſe videantur: & tamen re vera cùm ad menſuram, & numerum exiguntur, nihil ſunt: opinione videlicet aliquid, re & ſubſtantia ipſa nihil; quia tamen Deus bene nouit numerare dies noſtros: præſentia enim, præterita, & futura illi adſunt, & vocat ea, quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt; idcirco Propheta ab eo petit, vt indicet ſibi numerum, & menſuram dierum ſuorum. Verùm, quoniam ea, quibus latè abundamus, non ſolemus numerare, ſed temere in penum proiicere, habere autem in numerato, quorum copia non ſuppetit: idcirco cùm dicitur Deus hoc loco numeraſſe regnum Baltaſſaris, iure accipitur, vt indicans breuitatem, ac finem proximum eiuſdem regni: & hoc ſibi vult verbum illud primum repetitum in pariete expreſſum, *Mane, Mane*, numerauit, numerauit Deus regnum tuum. Vel repetitio ſignificat Deum exactè numeraſſe dies; vt ſolent Hebræi diligenter actam rem repetitione ſimili exprimere.

Mane repetitur, vt ſignificetur accelerata pernicies. Pſ.38.5.6.

Expreſſio breuitatis vitæ.

Numerare dies, eſt oſtendere breues eſſe.

Rem diligenter actam Hebræi repetitione exprimunt.

4. Cùm verò dicitur, Deum appendiſſe Baltaſſarem, & inueniſſe eum minus habere, ſignificat pari modo generaliter, habere Deum ſtateram iudicij exactiſſimam, in cuius alteram lancem imponit bona opera hominum, in alteram ſcelera, quæ commiſerunt, vt iuxta præponderationem ferat iudicium certum, ſiue condemnationis, ſiue ſalutis. Notum illud eſt ex Prouerbiis cap.16.11. *Pondus, & ſtatera iudicium Domini, & opera eius omnes lapides ſacculi.* Eſt ſenſus: Deum iuſtiſſimè, & rectiſſimè iudicare, vtpote qui ad iudicandum adhibeat ſtateram puriſſimam, videlicet non attendens, nec reſpiciens aliquid aliud, quàm ſtateram, & pondus, id eſt, oculos ſolùm intendat in examen libræ, & in inclinationem ponderis, & iuxta id præcisè ferat ſententiam; proindéque omnia eius opera ſunt lapides ſacculi, id eſt, iuſtiſſima; lapides enim ſacculi, ſunt pondera ipſa, ex communi vſu ſæpe lapidea, & in ſacculo ſeruari ſolita: ſunt ergo eius opera ita iuſta, vt pro ponderibus menſura publica iuſtificatis haberi poſſint, nec opus ſit ea ad examen vocare, imò omnium rerum in eis examinare iuſtitiam.

Statera iudicij exacta penes Deũ.

Opera Dei ita iuſta, vt pro certiſſimis ponderibus haberi poſſint.

Huius ſtateræ iudicium optat Iob cap. 31. 6. cùm ait: *Appendat me in ſtatera iuſta, & ſciat Deus ſimplicitatem meam.* Vbi primò aduerti debet, non optare Iob, vt Deus adhibito iudicio ſciat tandem ſimplicitatem eius, quaſi verò antè non ſciuerit, ſed hoc vult, vt Deus publico iudicio ſe examinet, quo ſic omnes ſcire faciat ſimplicitatem ſuam: id enim ſibi vult ſtatera iuſta. Hebraicè, *iuſtitiæ*, cuius in commune omnia, ait D. Ambroſ. vel ſtatera iuſtitiæ dicitur, id eſt, virtutum, ac bonorum operum: neque enim Deus ponderat aurum, argentum, dignitates, quæ apud homines plurimum, apud Deum autem nihil habent ponderis, ſed ſolùm ponderat virtutem generali iuſtitiæ ſignificatam vocabulo, quoniam hæc etſi leuis appareat hominibus, Deo tamen æternum gloriæ pondus operatur: eſt enim Deus, vt dicitur Prouerb. loco citato, ſpirituum ponderator; quare ei ſi appendas bona corporalia; imò Regem integrum ſi appendas, cum omni pompa ſua, & diuitiis, inueniet tamen, ſi iuſtitia, & pietas abſint, minus habere, ac prorſus leuem, ac vanum deprehendet, quod attinet ad ſalutem, & æternam beatitudinem conſequendam, qualis hic Baltaſſar, qui appenſus in ſtatera, *inuentus eſt minus habens*, iuxta propriam ſignificationem nominis *Thecel*.

Iob. 31.6. *Appendat Deus, vt ſciat, hoc eſt, ſcire faciat, &c.*

Deus ſolas ponderat virtutes.

5. Quare & iuſtam illico pœnam expulſionis à regno

Digitized by Google

D. Chryſoſt. Cùm punit Deus, trutinat vltionē, vt ſit congruens.

4. Reg. 21. 13. Ieruſalem punita, vt Samaria.

à regno iuſto pondere adtrutinat: *Phares; diuiſum eſt regnum tuum, & datum Medis, ac Perſis.* Chryſoſtomus explicans hunc locum Danielis ſuper Pſal. 95. Cùm punit, inquit, trutinat vltionem, vt congruens ſit commiſſis. 4. Reg. 21. 13. ait Deus: *Extendam in Ieruſalem menſuram Samariæ,* id eſt, puniam illam eo modo, quo Samariam, quoniam ſimiliter, ac illa, deliquit coram me. Vt ergo Samaritis intuli ſupplicium commenſuratum ſceleri, nimirum diuiſionem à patria ſua in exilium, ſiquidem ipſi per ſcelus idololatriæ ſe à me diuiſerant, ſimiliter faciam Ieruſalem, quæ per idololatriam ſe à meo cultu ſemouit, ſemouebo habitatores eius, & ablegabo in exteras nationes, & tradam illam hoſtibus in poſſeſſionem. Vt ſimilis ſit etiam præſens vindicta diuina in Baltaſſarem: nam quia ſe à Deo per impietatem diuiſerat, ideo definitur ſuper eum ſententia diuiſionis à paterno regno, & tranſlationis ad Medos, ac Perſas. *Diuiſum eſt regnum tuum,* &c. Similis eſt ſententia Domini contra Phariſæos, Matth. 21. 43. *Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius.* Propoſuerat ſub parabola vineæ, & malorum cultorum, incuriam Sacerdotum in colendo populo ſibi commiſſo, & reddendo fructum debitum animarum Domino Deo: ſibi enim potiùs fructificare cogebant populum, quàm

Sententia diuiſionis à regno, quia per impietatem ſe à Deo diuiſerat. Matth. 21. 43.

A Deo: in pœnam autem, auferendam ab ipſis ait vineam, id eſt, Eccleſiam, quæ regnum Dei eſt, & dandam genti facienti fructus eius, id eſt, quæ non in ſuam, ſed in vineæ vtilitatem laborabit. Ideo notat Origenes, Iudæis quidem (vt dicitur in textu) locatam vineam; Gentibus verò datam: quia nouerat Dominus ingenium Iudæorum, à quibus ob ingratitudinem citò erat auferenda vinea, idcirco locat eam, ac tradit ad tempus ſub communi obligatione bene colendi, quaſi malè fidens eorum induſtriæ; at Gentibus liberaliter, & abſque vlla conditione dat, & quaſi dominium à ſe transfert, nunquam videlicet repetiturus, quia certò ſcit exactè perennem, & perenniter exactam fore culturam.

Orig. *Iudæis vinea locata, vt infidelibus: Gentibus data, vt fidelibus.*

B Similiter hîc quaſi malum cultorem regni amouet Baltaſſarem, & ſedere pro eo facit Darium Medum, hominem natura mitem, quia, vt dicitur Eccleſiaſtici 10. 17. *Sedes Regum ſuperborum deſtruxit Deus, & ſedere fecit mites pro eis.* Et Iob. 12. 18. *Baltheum Regum diſſoluit, & præcingit fune renes eorum;* id eſt, inſignibus regiis ſpoliat, & belluinis conſtringit funibus ſuperbientes, ſicut fecit Nabuchodonoſor; cuius exemplo, quia non bene ſapuit Baltaſſar, idcirco non ad tempus, ſed penitus à regno amotus, & contrucidatus eſt.

Eccleſ. 10. 17. Iob. 12. 18.

Superbientes Reges fune conſtringit Deus.

VISIO VIGESIMAQVARTA,

DE QVATVOR BESTIIS ASCENDENTIBVS E MARI.

Daniel. cap. 7.

ARGVMENTVM VISIONIS.

DANIELI dormienti monſtratur huiuſmodi Viſio. Primùm confligentes inter ſe quatuor cæli venti in mari magno. Deinde quatuor regna mundi, per quatuor beſtias emergentes è mari; mox Deus ſedens in throno ad iudicandum, quatuórque beſtiis interfectis Filius hominis Deo præſentatur, cui data eſt iudiciaria, & regalis poteſtas in omnes gentes. Denique Danielem edocet vnus ex iis, qui aſſiſtunt Domino interpretationem totius Viſionis.

CAPVT VII. DANIEL.

1. ANno primo Baltaſſar Regis Babylonis, Daniel ſomnium vidit: Viſio autem capitis eius in cubili ſuo, & ſomnium ſcribens, breui ſermone comprehendit: ſummatímque perſtringens, ait:

PARAPHRASIS.

C 1. *ANnus primus agebatur Regis Baltaſſaris, cùm Daniel ſomnium habuit diuinitus iniectum: quæ autem eo ſomnio hauſit, breuiter complectens, ita literis mandauit:*

D. Fern. in Viſ. vet. Teſt. 2. Vide

Ce 3 2. *Som*

2. Videbam in Viſione mea nocte, & ecce quatuor venti cæli pugnabant in mari magno.

3. Et quatuor beſtiæ grandes aſcendebant de mari diuerſæ inter ſe.

4. Prima quaſi leæna, & alas habebat aquilæ: aſpiciebam donec euulſæ ſunt alæ eius, & ſublata eſt de terra, & ſuper pedes quaſi homo ſtetit, & cor hominis datum eſt ei.

5. Et ecce beſtia alia ſimilis vrſo in parte ſtetit: & tres ordines erant in ore eius, & in dentibus eius, & ſic dicebant ei: Surge, comede carnes plurimas.

6. Poſt hæc aſpiciebam, & ecce alia quaſi pardus, & alas habebat quaſi auis, quatuor ſuper ſe, & quatuor capita erant in beſtia, & poteſtas data eſt ei.

7. Poſt hæc aſpiciebam in Viſione noctis, & ecce beſtia quarta terribilis, atque mirabilis, & fortis nimis, dentes ferreos habebat magnos, comedens, atque comminuens, & reliqua pedibus ſuis conculcans: diſſimilis autem erat cæteris beſtiis, quas videram ante eam, & habebat cornua decem.

8. Conſiderabam cornua, & ecce cornu aliud paruulum ortum eſt de medio eorum: & tria de cornibus primis euulſa ſunt à facie eius: & ecce oculi, quaſi oculi hominis erant in cornu iſto, & os loquens ingentia.

9. Aſpi

A *2. Somniaui ego Daniel videre me quatuor principales ventos, Eurum, Zephyrum, Boream, Auſtrum, in magno mari Mediterraneo confligentes, non ſimul, ſed ad exortum quatuor beſtiarum, ex quatuor mundi partibus, ſingulos quaſi præire, ac mare ipſum immiſſa tempeſtate concutere: videlicet, Monarchiæ per beſtias ſignificatæ non niſi præmiſſis bellorum tumultibus ortæ ſunt.*

3. Poſt ventorum ſingulas perturbationes, vidi ſingulas è mari emergere beſtias diuerſæ formæ.

B *4. Prima beſtia ſpeciem referebat leænæ, & alas inſuper aquilæ extendebat ad volatum, Chaldæorum Monarchiam, & fortitudine, & celeritate repræſentans. Sed videbar mihi videre alas ab ea per vim auulſas, ſuperbiam, & elationem contuſam in Nabuchodonoſor, & è terra patria expulſam, in eodem Rege, in ſyluas; poſtea non iam volatum aquilinum exprimere, ſed inceſſum communem hominum, cùm iam hominem ſe agnoſcens reſtitutus eſt in communem ſenſum.*

C *5. Poſtea miro modo extitit è mari beſtia alia, ſimilis vrſo, ob crudelitatem Perſarum gentem exprimens: hæc in parte ſtetit, primúmque exciſa Babylone cœpit florere: porro viſi ſunt in ore vrſi tres ordines dentium; tria nempe regna præcipua, quæ primùm & maximè continebat Monarchia Perſica, ſcilicet regnum Perſicum, Chaldaicum, Medicum. Et quaſi audiui dictum huic beſtiæ, ſeu Monarchiæ: Surge, comede carnes plurimas, tuis videlicet regnis illis tribus debella plura alia.*

D *6. Poſt hanc ſecundam beſtiam apparuit tertia ſimilis pardo, quatuor habens alas, & quatuor capita: nempe Monarchia Græcorum, quæ ſub Alexandro velocitate præſtitit, & in quatuor Reges poſt mortem Alexandri diſtributa fuit.*

E *7. Quartam beſtiam poſtea vidi aſpectu horribilem, Romanam Monarchiam, quæ me in ſtuporem traxit: nam & fortitudinem indicabat maximam, & dentes ferreos, hoc eſt, potentiam maximam præferebat, prædáſque multas ſeu regna, partim comedebat, partim ſemeſas deuaſtabat, ac poſt clades ſuperſtites calcabat pedibus, hoc eſt, præſidiis ſuis. Cum cæteris autem, quas antè videram, nec figura, nec habitudine conueniebat, quia cæteris Monarchiis nullo modo præ magnitudine, comparari poterat. Decem verò cornua in fronte præferebat, iam tunc portendens decem futuros Reges in Romano Imperio prope finem mundi.*

8. Cùm verò conſiderarem decem cornua, ac Reges illos, è mediis cornibus ſuccreuit paruum cornu Antichriſtus, qui humili loco natus paulatim inualeſcet, ac tria cornua euellet, tria regna, Regéſque eorum vaſtabit: videbam autem oculis humanis præditum eſſe cornu paruulum,

quod

9. Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt, & Antiquus dierum ſedit: veſtimentum eius candidum quaſi nix,& capilli capitis eius quaſi lana munda, thronus eius flammæ ignis:rotæ eius ignis accenſus.

10. Fluuius igneus,rapidúſque egrediebatur à facie eius: millia millium miniſtrabant ei,& decies millies centena millia aſſiſtebant ei: iudicium ſedit, & libri aperti ſunt.

11. Aſpiciebam propter vocem ſermonum grandium,quos cornu illud loquebatur:& vidi quoniam interfecta eſſet beſtia, & periſſet corpus eius, & traditum eſſet ad comburendum igni:

12. Aliarum quoque beſtiarum ablata eſſet poteſtas, & tempora vitæ conſtituta eſſent eis vſque ad tempus,& tempus.

13. Aſpiciebam ergo in Viſione noctis: & ecce cum nubibus cæli quaſi filius hominis veniebat,& vſque ad Antiquum dierum peruenit: & in conſpectu eius obtulerunt eum.

14. Et dedit ei poteſtarem,& honorem, & regnum:& omnes populi, tribus, & linguæ ipſi ſeruient:poteſtas eius, poteſtas æterna, quæ non auferetur: & regnum eius, quod non corrumpetur.

15. Horruit ſpiritus meus, ego Daniel territus ſum in his, & Viſiones capitis mei conturbauerunt me.

16. Acceſſi ad vnum de aſſiſtentibus, & veritatem quærebam ab eo de omnibus his. Qui dixit mihi interpretationem ſermonum,& docuit me.

17. Hæ quatuor beſtiæ magnæ: quatuor ſunt regna,quæ conſurgent de terra.

18. Suſcipient autem regnum Sancti Dei altiſſimi:& obtinebunt regnum vſque in ſeculum,& ſeculum ſeculorum.

A *quòd homo futurus ſit,& non diabolus,ſuperbiſ-*
ſimus autẽ,& verbis inſolentiſſimis ſeſe erigens.
9. *Me autem adhuc aſpiciente, throni poſiti*
ſunt,ſingularis tamen vnus inter reliquos,flam-
ma ſplendore, ac ardore coruſcabat ſuper rotas
igneas impoſitus, in quo Diuina maieſtas ſedet,
forma referens prouectæ ætatis grauem ſenem,
veſte niuea indutum, cæſarie per humeros ef-
fluente,quæ lanæ candidiſſimæ ſimilis erat.
10. *E Deo,quaſi è quodam ignis fonte, flu-*
uius igneus manare videbatur, quo non modò
gloria, ſed pœnæ celeritas, ac impetus in malos
B *ſignificabatur. Innumerabilis verò Angelorum*
multitudo aſtabat Iudici, ac miniſterium ſuum
intentis oculis exhibebant: mox Iudices ſuis
thronis ſedere vidi,& libros ad iudicandum al-
latos,hoc eſt, conſcientias hominum,è quibus de-
ſumenda erat iudicandi materia.
11. *Spectabam animo, quem tandem exi-*
tum verba illa ſuperbiæ, & contumeliæ in Deum
plena,quæ quarta beſtia loquebatur,habitura eſ-
ſent,& vidi eam paulò pòſt interfectam,corpuſ-
que eius igne abſumptum,& in cineres redactũ,
penitus videlicet periiſſe Romanum imperium.
C 12. *Similiter & aliæ beſtiæ, alia regna pe-*
nitus deleta ſunt:præfinitum enim habebant ex
Diuino decreto tempus, quo florerent, quod &
completum eſt, & omnis earum poteſtas, & ap-
paratus non eodem tempore ſucceſſiuè deſiit.
13. *Igitur nocturna alia Viſione videbam*
quaſi filium hominis,hoc eſt,Chriſtũ,tanta maie-
ſtate circundatum,vt penè Deum tantùm me vi-
dere putarem, verè autem hominis aliquam ſi-
militudinem habentem;ad Patrem verò magno
Angelorum quaſi deducentium comitatu ſeptum
acceſſiſſe,vt iudicaturus,à Patre iudiciariam po-
teſtatem, quam habebat antea, ſolenni ritu con-
D *firmatam acciperet.*
14. *Tunc Pater viſus eſt dare Filio regnum,*
honorem, poteſtatem, cùm plenam ei,& pacifi-
cam poſſeſſionem tribuit,debellatis ſcilicet,ac pe-
dibus eius ſuppoſitis omnibus hoſtibus, quod an-
tea non videbatur habere, cùm ſcilicet repugna-
rent imperanti,ac ſæpius rebellarent.
15. *At mihi hæc ſtupenda miracula ſpectan-*
ti, ſpiritus excisus eſt in medio vaginæ ſuæ, in
ipſo corporis medio defecit.
16. 17. *Tum verò vnum ex aſtantibus*
E *Angelum rogaui ego Daniel Viſionis interpreta-*
tionem ediceret, isq́; mihi quatuor beſtias, qua-
tuor regna interpretatus eſt deinceps oritura
maiori ex parte: nam Babylonicum iam exci-
derat.
18. *Capeſſent autem Sancti Altiſſimorum,*
ſcilicet,habitatores ſedium ſupernarum, plenam
poſſeſſionem regni Chriſti,cùm ſcilicet non ſolùm
animis,ſed & corporibus beatificabũtur:quin &
commorantes quoque in terra,Sancti tamen iam
Altiſſimorũ,quia heredes ſunt cæleſtis patriæ, &
expectãt beatã ſpẽ,& aduentũ gloriæ magni Dei,

A *ſpe etiam poßidebunt Chriſti regnum, re autem in cælo poſſeßionem beatam adibunt in omnem æternitatem duraturam.*

21. Aſpiciebam, & ecce cornu illud faciebat bellum aduerſus Sanctos, & prævalebat eis,

22. Donec venit Antiquus dierum, & iudicium dedit Sanctis Excelſi, & tempus aduenit, & regnum obtinuerunt Sancti.

21. *Et cornu quidem illud paruulum, Antichriſtus præualens, Deo id ad tempus permittente, Sanctos vincebat,*

22. *Donec Antiquus dierum Deus Pater, tribunal conſcendit, & potentia autoritate præſentem ſe exhibuit in Filio iudicante, & Sanctis, qui cum eo iudicaturi ſunt, poteſtatem dedit in Beſtiam, Monarchiam ſcilicet Romanam, & cornu paruulum, Antichriſtum; ac denique* B *Sanctis adiudicauit cauſam, pulſis ac victis eorum hoſtibus.*

25. Et ſermones contra Excelſum loquetur, & Sanctos Altiſſimi conteret: & putabit, quòd poſſit mutare tempora, & leges, & tradentur in manu eius vſque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.

25. *Putabit cornu illud Antichriſtus, quòd ipſe poßit præfixos à Deo regnorum terminos, & decreta Dei ſuper idipſum peruertere, Deóque vero permittente Sanctos per tres annos, & dimidium vexabit.*

26. Et iudicium ſedebit, vt auferatur potentia, & conferatur, & diſpereat vſque in finem.

27. Regnum autem, & poteſtas, & magnitudo regni, quæ eſt ſubter omne cælum, detur populo Sanctorum Altiſſimi: cuius regnum, regnum ſempiternum eſt, & omnes Reges ſeruient ei, & obedient.

26. *Itaque ſedebunt Iudices, & iudicabunt* C *quartum regnum, peribítque omnino, vt non ampliùs reparari queat.*

27. *Regnúmque quod, eſt ſubter omne cælum, Eccleſia in terris agens, poßidebitur pacificè à Sanctis Altißimorum, quia debellatis omnibus inimicis Christi, vnum erit ouile, & vnus paſtor, & totus mundus Chriſtum adorabit.*

COMMENTARIVS PRIOR.

DVplex erit Commentarius. In priori de exortu quatuor beſtiarum; in poſteriori de vltimo regno Dei. Quod ad prius attinet, dicemus primò de ventorum conflictu ante exortas quatuor beſtias, poſtea generaliter de earundem exortu è mari magno. Denique de ſingulis ſpeciatim.

Quid ſignificent quatuor venti confligentes in mari magno?

SECTIO I.

1. *Quatuor venti intelliguntur à Vate, qui è quatuor principalibus mundi partibus flant, & in illis cæteri, denique omnes mundi partes ex vſu Scripturæ.*
2. *Hieronymi opinio, per ventos intelligi Angelos cuſtodes regnorum, per mare magnum, ſeculum hoc: pugnare autem per contraria optata pro ſuis regnis. Explicat Hieronymus locum Deuteronom. 32. de diſtributione Angelorum pro variis regnis.*
3. *Opinio Hieronymi multis diſplicet, & locus Deuter. aliter explicatur à literalibus.*
4. *Quare aliter ſit explicandus locus. Verſio 70. iuxta numerum Angelorum Dei difficilis eſt: fortè Iſraelitas Angelos vocat, quia ſoli cultores Dei erant.*
5. *Alberti opinio, de malis Angelis intelligendum, qui regnis ſingulis obſunt, vt boni fauent, etſi ſupponat rem non improbabilem, tamen non placet ex eo, quia non declarat ſpeciale id, quare in exortu Monarchiarum pugnent.*
6. *Sententia Theodoreti probatur, ventorum conflictus* D *ſignificare tumultus illos, qui in exortu ſingularum Monarchiarum exciti ſunt.*
7. *Moralis digreßio de violentia ac tyrannide regnorum.*

1. VATES ita Viſionis apparatum proponit, Verſ. 2. *Videbam in Viſione mea nocte, & ecce quatuor venti cæli pugnabant in mari magno.* Cur ante exortum beſtiarum è mari præmittatur ventorum in eodem mari pugna, & quid per ventos ſignificetur, controuerſum eſt. Primùm ergo conſtat, per quatuor ventos indicari quatuor illos principales, qui ex quatuor præcipuis cæli partibus per- *Quid per ventos præliantes ſignificetur.*
E flare ſolent, nempe ex Oriente, Eurum; ex Occidente, Zephyrum; ex Septentrione, Boream; ex Meridie, Auſtrum. Has ſedes ab initio ſtatim mundi ſortitos eſſe teſtatur Ouidius Metamorphoſ. 1. *Quatuor venti principales è quatuor mundi partibus flant.*

> *Eurus ad Auroram, Nabathæáque regna receßit,*
> *Perſidáque, & radiis iuga ſubdita matutinis:*
> *Veſper, & Occiduo, quæ littora ſole tepeſcunt,*
> *Proxima ſunt Zephyro: Scythiam, Septémque triones*
> *Horrifer inuaſit Boreas, contraria tellus*
> *Nubibus aſſiduis, pluuióque madeſcit ab Auſtro.*

Hos

Matth.24. 31.

Iſai.43.5.

A Hos ventos intellexit Dominus Matth. 24. 31. cùm de extremo Iudicio loquens dixit: *Mittet Angelos ſuos cum tuba, & voce magna, & congregabunt electos eius à quatuor ventis.* Et Iſai. 43. 5. expreſſè eoſdem nominans ait: *Ab Oriente adducam ſemen tuum, & ab Occidente congregabo te. Dicam Aquiloni, da; & Auſtro, noli prohibere. Affer filios meos à longinquo, & filias meas ab extremis terræ.* Per hos autem quatuor principales ventos intelliguntur cæteri omnes intermedij, & vniuerſaliter intelliguntur omnes mundi partes, vt prædictis locis ſumunt omnes interpretes.

Per quatuor ventos quatuor Angelos cuſtodes quatuor Monarchiarum ſignificari.

D.Hieron.

Singulis regnis præfici à Deo ſingulos Angelos.

Deut.32.8.

B 2. Quid verò ſignificetur quatuor ventorum nomine, & quomodo intelligantur pugnare in medio mari, controuerſum eſt. D. Hieronymus opinatur ſignificari quatuor Angelos cuſtodes quatuor Monarchiarum. Eſt enim cõmunis ſentẽtia, ſingulis regnis præfici à Deo ſingulos Angelos, qui res eorũ curent, gubernationémque tum ſpiritualem, tum corporalem promoueant. Probat id Hieronymus ex illo Deut. 32. 8. iuxta verſionem Septuaginta. *Quando diuidebat Altiſſimus gentes, quando ſeparabat filios Adam, conſtituit terminos populorum iuxta numerum Angelorum Dei.* Quod noſter habet, *iuxta numerum filiorum Iſrael.* Dicuntur autem pugnare Angeli cuſtodes regnorum, non quidem affectu, ſed effectu, quia videlicet, eorum optata, & poſtulata apud Deum

Pugna Angelorum, affectu, non effectu, quia quæ optant ſuis regnis, ſunt aliquando contraria.

Dan.10. 13.

C pro regnis ſibi cõmiſſis, ſunt inter ſe aliquando contraria; atque hoc modo intelligendum quod ait Angelus cuſtos Hebræorum ad Danielem cap. 20. 13. *Princeps autem regni Perſarum reſtitit mihi viginti, & vno diebus.* Sumi namque debet de reſiſtentia per contraria poſtulata coram Deo. Nam cuſtos Perſiæ orabat Deum, ne captiuitas Hebræorum ſolueretur, quoniam ob eorum præſentiam, multi trahebantur ad notitiam veri Dei. At cuſtos Hebræorum rogabat enixè vt demitteretur populus, qui conſuetudine Perſarum infidelium, magnum patiebatur detrimentum in religione, ac moribus. Mare autem

Mare magnum, hic mundus.

Non probatur hæc opinio.

D magnum accipit Hieronymus hunc mundum turbulentis laborum fluctibus intumeſcentem. Hæc ferè ex Hieronymo.

3. Hæc opinio in multis diſplicere poteſt. Primùm, quia non apparet, quare ante exortum Monarchiarum videantur eiuſmodi Angeli pugnantes inter ſe: neque enim hæ Monarchiæ ſimul fuêre, vt de rebus earum potuerit eſſe pugna inter earum Angelos. Præterea, licèt certum ſit ſingulis quibuſque regnis præpoſitos eſſe ſingulos Angelos, probatio tamen per locum ex Deuter. citatum, meo quidem iudicio, etſi multum habet probabilitatis ex eo, quòd ſit Hieronymi, & aliorum veterum, Baſilij, Nazianz. duorum Clementium, Roma. & Alex.

Locum Deuteronomij aliter explicandum.

Cura Dei ſpecialis circa populum in diuiſione terrarum.

E Dionyſij, Iſidori, Cyrilli Alexan. Epiphanij, Anaſtaſij, ſpectata nihilominus ſerie contextus, aliud ſibi Moyſes velle videtur eo loco: nimirum Deo peculiarem fuiſſe curam circa populum Iſraël, in diuiſione illa generali terrarum in omnes gentes: nam tunc, cùm diuidebat, ſeu, iuxta Hebraicum, hæreditare faciebat gentes orbem terrarum, deſignata tunc eſt terra Chanaan ſeptem gentibus, non tam vt eam poſſiderent, quàm vt colerent, cultámque traderent filiis Iſraël, cùm aſcenderent de Ægypto. Horum ergo ſeptem populorum deſignauit termi-

Chananæis permiſſa terra, vt eã colerent, interim dũ filij Iſraël eam non poſſidebant.

Pro numero filiorum Iſraël deſignauit terrã cultam ab aliis.

A nos iuxta numerum filiorum Iſraël, id eſt, reſpiciendo non ad prædictos populos, ſed ad populum ſuum Iſraël, cuius eos voluit eſſe colonos tantùm, adhibitis terminis pro menſura populi Iſraëlitici, cùm ad eos inhabitandos ſufficeret. Quod quidem indicium eſt amoris Dei erga populum indulgentiſſimi, qui cùm cæteris gentibus terras incultas diſtribueret, populo tamen ſuo cultas optimè, & ſubactas ab aliis elargitus fuerit. Et ſequitur aptè: *Pars autem Domini populus eius*; id eſt, cùm varias aliis gentibus terras dederit in hæreditatem, tamen ipſe ſibi reſeruauit in hæreditatem populum Iſraël. Ita communiter literales loco cita-

B to.

Tot fuiſſe diuiſiones regnorum, quot Angeli, incredibile eſt.

Iuxta ſeptuaginta animas, 70. regiones.

4. Moueor vt ita ſentiam, quia Deus non deſignauit regiones iuxta numerum, id eſt, reſpiciendo ad numerum Angelorum, quaſi diuiſiones regnorum tot fuerint, quot Angeli Dei: id enim incredibile eſt, & aliorum fert opinio, deſignatas tunc fuiſſe regiones ſeptuaginta toto orbe iuxta numerum filiorum Iſraël, id eſt, iuxta ſeptuaginta animas, quæ cum Iacob ingreſſæ ſunt in Ægyptum. Quare illud, *iuxta numerum filiorum Dei*, expoſitum habemus Exod. 23. 29. Deum noſtro modo intelligendi priùs ſpectaſſe populum ſuum iuxta eum numerum, ad quem cum excreſcere volebat, & iuxta eum

C præcisè, quaſi metatum fuiſſe tantum terræ Chanaan, quantum ſatis erat capiendo populo ſub ea quantitate præuiſa; tradidiſſe autem colendam ſeptem illis gentibus, vt illis poſtea amotis, filios Iſraël in poſſeſſionem introduceret, ſicut & introduxit poſtea duce Ioſue. Audi ipſum Deum loco citato: *Non eiiciam eos à facie tua anno vno, ne terra in ſolitudinem redigatur, & creſcant contra te beſtiæ. Paulatim expellam eos de conſpectu tuo, donec augearis, & poſſideas terram.* Quod autem Septuaginta verterint, *iuxta numerum Angelorum Dei*, non eſt explicatu facile. Fortè ita Iſraëlitas honoris cauſa appellare libuit, quia vt in cælo Deus miniſtros habet Angelos,

Nomine Angelorum fortè intellexerunt 70. Iſraëlitas.

1.Corint. 11,10.

D ſic habebat in terra pro Angelis ac miniſtris ſuis Iſraëlitas. Nam & miniſtros noui Teſtamenti Angelos appellat Paulus 1. Corint. 11. 10. vbi iubentur mulieres velare capita propter Angelos, id eſt, propter Sacerdotes, ac viros iuſtos, ne illis ſcandalo ſint. Cùm ergo ſint loca alia, quibus efficaciter probatur, Angelos eſſe præpoſitos prouinciarum, non oportuit vti loco Deuter. citato, & credo, D. Hieronymum citaſſe illum ex communi Autorum conſuetudine, non verò vt exactam probationem adhiberet, qualis potuit eſſe illa ex Daniel. 10. citato de Principe regni Perſarum, qui reſtitit Angelo cuſtodi populi Hebræorum in captiuitate, & aliæ plures.

Hieronymus fortè loquutus eſt ex aliorũ ſententia.

Per ventos intelligit Albertus M. malos Angelos Monarchiarum.

Vt regnis boni Angeli à Deo, ſic mali à dæmone præficiuntur.

Apoca.7.1.

E 5. Albertus Magnus nomine ventorum accipit malos Angelos, qui prædictis Monarchiis ad malum præerant, & quoniam ad bella, & ſeditiones perpetuò impellebant, idcirco videri pugnantes in mari magno. Probat hæc opinio id, quod aſſumit, nimirum, quatuor malos Angelos præeſſe quatuor Monarchiis: nam ſicut à Deo Monarchiis ſingulis ſinguli boni Angeli in ſalutem præpoſiti ſunt; ita ſingulos quoque malos Angelos à Principe dæmoniorum appoſitos ad perniciem populorum, probabile eſt. Primùm ex illo Apocal. 7. 1.

Vidi

Angulimũdi, Monarcha.

Vidi quatuor Angelos ſtantes ſuper quatuor angulos terræ, tenentes quatuor ventos terræ, ne flarent ſuper terram, &c. Angulos enim terræ quatuor rectè interpretatur Rupertus, & alij, omnia regna mundi generaliter: nam ſicut angulos populi Scriptura nominat principes viros, quibus tota reſpublica, vt angulis ſuis domus continetur, ita angulos mundi, Monarchas, ac Reges ſumi oportet, qui ſcilicet ſuis legibus mundum conſtringunt; ſuper hos ergo quatuor angulos, hoc eſt, ſuper Reges mundi, quatuor Angeli ſtant, quaſi illis imperitando, & in id incumbunt præcipuè, vt quatuor ventos terræ, id eſt, Prædicatores verbi Dei auertant, ne ſpirent ſalutis æternæ flatus, opus quidem proprium malorum Angelorum, qui ſalutis humanæ communes hoſtes ſunt. Deinde idipſum fit probabile ex eo, quòd antiquiſſima traditio eſt, ſingulis hominibus, ſtatim vt naſcuntur, aſſiſtere ſingulos malos Angelos, à quibus in vita oppugnentur, ſicut refert Origen. homil. 20. in Luc. & collation. 8. cap. 12. Caſſianus, Beda in cap. 12. Act. Apoſt. & Nyſſen. Gregor. in vita Moyſis, cuius indicium latere videtur in illo Chriſti Matth. 18. 10. *Angeli eorum ſemper vident faciem Patris mei*; quaſi ſint alij eorum Angeli, qui non videant faciem Patris. Cùm ergo ex his conſtet, ſingulis hominibus ſingulos adhærere malos Angelos, conſtare etiã par eſt, ſingulis regnis ſingulos malos Angelos incumbere, vt in eis opera tenebrarum exerceant.

Venti terræ quatuor, Prædicatores verbi Dei.
Opus dæmonu, Prædicatoribus ſe opponere.
Singulis hominibus ſingulos malos Angelos deſtinari.
Origen.
Caſſian.
Beda.
Nyſ. Greg.
Matth. 18. 10.

B

C

Vera nos hæc, aut certè ſimilia vero eſſe non negamus, ſed non placet opinio ex eo, quòd euſmodi malos Angelus aſſerat, hîc exhiberi pugnantes inter ſe in mari magno, quòd in quatuor Monarchiis bella, & ſeditiones abſolutè moueant: nam patere omnino debet, per ventos eiuſmodi confligentes, aliquid ſpeciale indicari circa exortum Monarchiarum; quòd verò dæmones bella, & tumultus excitent, id commune malum eſt, & omni tempore, quo Monarchiæ durarunt, continenter exhibitum. Præterea Monarchiæ quatuor nunquam ſimul extiterunt, ergo nec inter ſeipſæ à malis Angelis excitæ pugnarunt, nec ipſi mali Angeli propter eas bella vlla contra ſe ipſos ſuſceperunt, aut ſuſcipere potuerunt, quandoquidem ad vnum idem malum idololatriæ, & infidelitatis commouebant.

Vt vera ſint quæ dicta ſunt, opinio de pugna ventorum non eſt vera.
Per bella ventorum, ſpeciale aliquid ſignificari.
Monarchiæ nunquam ſimul extiterunt, ideo nec mota ſimul.

D

6. Theodoret. interpretatur quatuor ventos, quatuor inſignes bellorum tumultus, qui in ſingulis exortibus Monarchiarum excitati ſunt, iuxta Scriptorum ea de re communem fidem. Narrat enim inprimis Iuſtinus initio ſuæ hiſtoriæ, & Diodorus lib. 3. Ninum Monarchiæ Aſſyriorum primum conditorem, maximam orbi terrarum attuliſſe perturbationem. Deinde Autor eſt Herodotus lib. 1. Monarchiam Perſarum ſub Cyro exorientem totam Aſiam tremefeciſſe. Sed & de exortu Monarchiæ Græcorum ſub Alexandro ſcriptum eſt 1. libro Machab. totum terrarum exagitatum & conuulſum. Vltimò, Romanorum Imperium, aliorum mundi regnorum labefactatione, & interitu ortum, omnium ferè Scriptorum monumenta teſtantur. Hæc interpretatio ad veritatem propiùs accedere videtur, quatenus ſpeciales illas perturbationes ante exortum ſingularum Monarchiarum aſſerit, probátque Autorum illis teſtimoniis. Itaque ſi rem ita ſumamus, vt non ſimul, ſed quaſi ſucceſſiuè viderit Vates primum ex Oriente inſurgere Eurum, ac primam excitare in mari magno tempeſtatem, qua præmiſſa ſtatim emergat prima beſtia ex eodem mari, & ſic de cæteris ventis, ac beſtiis ſuauiter fluet ſenſus literæ. At, quod eſt mare magnum in hoc ſenſu? Commune eſt in Scriptura, nomine maris magni ſumi Mediterraneum, quod quidem magnum dicebatur comparatum ad peculiaria quædam maria, lacúſve in eadem Scriptura celebres. Namque Oceani, qui ſolus maris magni appellatione dignus eſſe videtur, vix vlla reperitur in Scriptura ſacra facta mentio. Aptè tamen locuturus Vates de magnis ventorum tumultibus, maris magni potiùs, quàm terræ, aut lacus alicuius meminit, quoniam ventorum rabies in mari magno potiùs, quàm in anguſto aliquo lacu, aut in terra ſæuire ſolet.

Theodoret.
Quatuor ventos, quatuor inſignes bellorum tumultus in ſingulis exortibus Monarchiarũ.
Iuſtinus.
Diodor.
Herodotus.
Eſt interpretatio veriùs accedens ad verum, ſi ſucceſſiuè intelligatur.

E

A

Mare magnũ, Mediterraneum.
Oceani vix vlla in Scriptura mẽtio.
Mare magnum notari ad expreſſionem magnæ tempeſtatis.

B

7. Ex dictis autem collige, hanc vim, quæ regna & Monarchias parit, naturali gentium contraire iuri, quo paci tantùm populorum tuendæ per regna conſultum voluêre, ac adeò quatenus hinc exorbitat, in tyrannidem euadere. Vix autem ſine vi Monarchia. Vnde & Monarchæ per antonomaſiam violenti domini apud Iob. cap. 27. 13. *Hæc eſt hæreditas violentorum ab omnipotente*; quaſi dicat: Reges, ac Monarchas, qui per violentiam omnia agunt, manet tanquam hæreditaria violentia ab omnipotente Deo, qua exigit ab eis pœnas debitas. Vnde Elias in commentario ſuper Apologetico Nazianze. Orat. 1. Commune, ait, Monarchiæ vitium, tyrannis. Quare rectè Iuſtinus ſic hiſtoriam ſuam anſpicatur: Principiò rerum, gentium Imperia penes Reges erant, quos ad faſtigia maieſtatis non ambitio popularis, ſed ſpectata inter bonos moderatio prouehebat. Fines Imperij tueri magis, quàm proferre mos erat. Primus Ninus intulit bella finitimis, & rudes adhuc ad reſiſtendum populos Lybiam vſque perdomuit. Hæc Iuſtinus. Quibus addit Auguſtin. 4. Ciuit. 6. Inferre, inquit, bella finitimis, & inde in cætera progredi, ac populos ſibi non moleſtos ſola regni cupiditate conterere, & ſubdere, quid aliud eſt, quàm grande latrocinium? Addi poteſt, & qui hæc facit, quid aliud, quàm grandis latro? Quod quidem in vno illo ex quatuor Monarchis Alexandro vrbaniter admodum, ac planè liberè exprobrauit quidem comprehenſus pirata; vt eodem illo libro refert Auguſtin. cap. 4. Illum namque reprehendens Alexander, Quid tu, inquit, nauigio tuo hoc, mare infeſtum habes? Et tu, inquit, cur orbem terrarum hac tua claſſe? quaſi diceret, hoc ſolum differimus, quòd ego nauigio paruo, tu grandi claſſe piraticam exerceamus, ac adeo, paruus ego ſim, tu grandis latro. Itaque remota iuſtitia, concludit Auguſtinus, Quid aliud ſunt regna niſi magna latrocinia, & quid latrocinia, niſi parua regna? Atenim vbi bella vigent, plurimum quoque iniuſtitiæ interueniat neceſſe eſt. Rectè enim Tertullianus in lib. aduersùs Iudæos, ponderans, quomodo Chriſtus, tamquam nouus omnino bellator, armatur gratia, manſuetudine, ac iuſtitia, Pſalm. 44. 5. Quis enſem, inquit, accingitur,

Hæc vis in principio regnorum, naturali iuri contraria.
Monarcha per antonomaſiã, violentus.
Iob. 27. 13.

C

Commune vitium Monarchiæ, tyrannis.
Iuſtin.
Primus Ninus intulit bella finitimis.
D. Auguſt.

D

Expugnatio iniuſta vicinarũ gentium, latrocinium eſt.
Liberè dictum contra Alexandrum.

E

Remota iuſtitia, regna nihil aliud quàm latrocinia.
Tertull.
Pſ. 44. 5.

Propria negotia etiam iuſtorum bellorum, dolus, aſperitas, iniuſtitia.

gitut, & non contraria lenitati, & iuſtitiæ exercet, id eſt, dolum, aſperitatem, ac iniuſtitiam, propria ſcilicet negotia præliorum? Ita ille. Si ergo bella abſolutè ſumpta hæc ſecum neceſſariò afferunt, quantò magis iniuſta, in quibus ſola copiditas regnat, & libido dominandi? Fuiſſe autem quatuor Monarchias hoc genere bellorum orta, amplificata, confirmata, veterum Scriptorum monumenta declarant. Aptè ergo ante earum exortus præmittitur ventorum principalium in mari magno pugna, tanquam certum, in ſingulis futuræ tyrannidis, præiudicium.

De exortu quatuor beſtiarum generaliter.

SECTIO II.

1. *Monarchias appellari beſtias ob molem, quod variè illuſtratur.*
2. *Vel dictas beſtias ob ferocitatem, oſtenditur ex Pſ.73. & aliis locis Scripturæ.*
3. *Quòd de mari ſenſim aſcendant, oſtendit Monarchias à paruis initiis cœpiſſe, latè id oſtenditur in ſingulis.*

Per quatuor beſtias, quatuor Monarchiæ. & quare?

1. POSTQVAM explicauit ventorum conflictum in mari magno, addit beſtiarum ex eodem mari emergentium ortus. Verſ.3. *Et quatuor beſtiæ grandes aſcendebant de mari diuerſæ inter ſe.* Quatuor Monarchias per quatuor beſtias ſignificari didicit Daniel ipſe, ex vno eorum, qui aſſiſtebant Domino, vt habetur in contextu. Verùm iure miraberis, quare per beſtias ſignificentur, cùm fuerint eiuſmodi quatuor Monarchiæ, quatuor quaſi miracula rerum humanarum. Vnde ſuprà conuenienter admodum monſtratæ ſunt in ſtatua illa ex principibus metallis compacta. Nunc, agè, quænam beſtiarum cum potentiſſimis imperiis conuentio? Fortè comparatio eſt ad exprimendam magnitudinem, ſicut ad caput 4. per beſtias illas ſub arbore regia degentes interpretati ſumus magnates in republica, atque in Aula regia principes viros, quos terræ Monarchas dicere ſolemus. & Iob. 5.22. *Beſtias terræ non formidabis*, id eſt, magnos, ac potentes in terra, qui ſoli eminent, extántque ſuper cæteros, tanquam elephanti ſuper alia animalia; congruit origo vocis, חיה quod eſt viuere, quaſi eiuſmodi magnates ſoli habeant vitam, ſoli viuant, regnéntque; magnitudine ergo, & vaſta quadam mole præualens, beſtia dici poteſt. Nam & nomen duci videtur ex eo quod vaſtum eſt. Ad quem ſenſum Æſchines Athenienſis, æmulus Demoſthenis, cùm apud Rhodios legiſſet accuſationem ſuam aduerſùs eum, ac defenſionem Demoſthenis, quam Athenis perorauit, eáque non obſtante miſſus eſt in exilium, mirantibus omnibus Maximi Oratoris recitatam defenſionem, dixit: Quid ſi audiſſetis illam beſtiam? Non credo autem id dixiſſe, vt vellicaret inimicum, imò vt in maximo inimico victo ſe magis extolleret, nec verò aliter raræ eloquentiæ, ac in dicendo potentiæ magnitudinem exprimere ſe poſſe credidit, quàm vocabulo beſtiæ. Similiter & Maro lib. 5. Æneid. nauem ingentis magnitudinis extulit appoſito beſtiæ vocabulo:

Fortè vt exprimatur earum magnitudo.

Magnos viros, Monarchas dicere ſolemus. Iob. 5. 22.

Beſtia, ab eo quod vaſtū.

Demoſthenes dictus beſtia, ob magnitudinē oratoriæ facultatis.

Ingentémque Gyas ingenti mole chimeram,
Vrbis opus, triplici pubes quam Dardana verſu,
Impellunt, terno conſurgunt ordine remi.

Beſtia propriè, quæ mole præſtan.

Fundamentum fuerit, quòd beſtias abſolutè accipimus, non quæuis animalia, ſed illa tantùm, quæ mole, ac enormitate corporis præſtant, qualis Elephantus, Rhinoceros, Camelus, & eiuſmodi alia; ideo Vates hanc aſtruens magnitudinem, non contentus beſtias appellare, addidit grandes.

Beſtia in Scriptura, quæ ferocitate præſtāt, à vaſtando. Pſ.73.19.

2. Sedenim in Scriptura frequentiùs beſtias dicimus, quæ ferocitate præualent, quaſi à vaſtando, Pſalm. 73. 19. *Ne tradas beſtiis animas confitentes tibi.* id eſt, hoſtibus ferocibus, ac vaſtatoribus. *Animam* ſingulari numero *vnicam*, ſeu *vnicè dilectam.* Hebraicè, *animam turturis tuæ*, quæ ſcilicet te colit in timore, & voce ſupplici, ac inter ſuſpiria querula Quod verò ſequitur: *Et animas pauperum tuorum ne obliuiſcaris in finem*, Hebraicè habet, *& animas animalculorum tuorum*, vt ſit antitheſis ad præualidas beſtias, ad hoſtes præferoces, ac impotentes, qui omnia vaſtare pergunt. Ierem. 12. 9. *Venite, congregamini omnes beſtiæ terræ, properate ad deuorandum.* Prouocat, ait Hieronymus, Principes gentium, qualis Nabuchodonoſor, & alij Iudæorum hoſtes, vt properent, ac beſtiarum more hiantes deuorent Ieruſalem. Similiter illud Pauli 1. Corint. 15. 52. *Si ſecundùm hominem ad beſtias pugnaui Epheſi*, explicat Chryſoſt. Anſelm. Theophyl. Oecumen. D. Thom. Tertul. de pugna & contentione Apoſtoli cum hominibus beſtialiter viuentibus. Quòd enim Paulus propriè cum beſtiis pugnauerit, nullibi legitur, & ſimilius vero eſt, fuiſſe pugnam metaphoricam, eo modo quo diximus, ſicut illud eiuſdem Pauli 2. Timot. 4. 17. *Liberatus ſum ex ore leonis*, explicatur de liberatione Apoſtoli à poteſtate Neronis. Sicut ergo nemo hinc colligit Paulum obiectum fuiſſe alicui leoni; ita nec prædicto loco pugna eius cum beſtiis accipienda eſt in proprio ſenſu, ſed in tranſlatitio. Eodem ſenſu & D. Ignatius ad Romanos ſcribens: Syria, inquit, Romam vſque terra, maríque cum beſtiis depugno, noctu, diéque alligatus decem leopardis, quæ eſt militaris cuſtodia, qui & beneficio affecti peiores fiunt. Ita ibi B. Ignatius.

Anima in timore & voce ſupplici colens Deum.

Pauperes, ſeu animalcula, ob innocuos mores. Ierem. 12. 9. D.Hieron. 1.Corint. 15.52.

Ad beſtias pugnauit Paulus, id eſt, cum hominibus beſtialiter viuentibus. 2.Timot. 4.17. *Liberatus Paulus de ore leonis, id eſt, Neronis.* D.Ignat. *Ignatius milites ſe cuſtodientes beſtiarum nominibus expreſſit.*

Monarchiæ aſcendunt de mari, quia à paruis initiis cœperunt.

3. Fuiſſe autem vtrumque, hoc eſt, magnitudinem, & ferocitatem in quatuor Monarchiis, tum ex iis, quæ iam diximus in Viſionibus præcedentibus, conſtat, tum in Scriptorum monumentis paſſim eſt obuium. Illud porro notandum, beſtias dici aſcendere de mari, conuenienti metaphora, ex eo, quòd cùm humili loco priùs lateret, poſtea in lucem paulatim datum cœpit aſcendere, ac ſummum tenere locum. Eodem autem modo quatuor mundi Monarchiæ à paruis obſcuriſque principiis ad magnam quaſi per gradus excreuêre claritatem, & amplitudinem. Quo ſenſu ſimiliter accipiendum eſt illud Apocal. 13. 1. *Vidi aſcendentem de mari beſtiam, habentem capita ſeptem, & cornua decem.* Eſt enim ad literam de Antichriſto,

qui

Antichriſtus eodem modo paulatim ad ſummum aſcendet.

Beſtia aſcendunt, vt ipſo ortu beſtiali oſtendant vitam beſtialem.

Oſtenditur obſcurus ſingularum Monarchiarum ortus.

qui quidem ab initiis obſcutiſſimis ad ſummum aſcendet Imperij faſtigium. Aſcendet autem illico beſtia, quia ex ipſo ortu ſuo naturam ſortietur ad omne malum compoſitam, & eam per deprauatos mores ad ſummum educet malitiæ apicem. Similiter hîc, per quatuor beſtias, quatuor viſæ ſunt aſcendere Monarchiæ, vt non ſolùm intelligeremus, eas beſtias naſci, ſed ex beſtialibus earum initiis, de cætero beſtialitatis aſcenſu, ac profectu toto imperij tempore coniecturam faceremus. Obſcura autem initia in ſingulis Monarchiis non obſcura ſunt: videre id eſt primùm in regno Chaldæorum, quod antea vna tantùm cenſebatur pars regni Aſſyriorum: deinde in Perſarum Monarchia, quam ſuis initiis conſtat obſcuriſſimam ſub Medis egiſſe ſeruitutem; propterea namque inferiùs comparatur vrſo, qui recèns natus nihil eſt aliud, quàm informis maſſa abſque vlla membrorum, aut functionum vitæ diſtinctione. Poſtea Macedonum gens multis ſeculis in contemptu habita, nullum nec foris, nec domi ſplendorem habuit: denique id maximè apparet in Romanorum Monarchia, cuius ſanè origo non obſcura modò, ſed pudenda fuit, à paſtoribus videlicet, quorum primum ſtudium, rapto viuere, vires autem ita debiles habuit, vt per ducentos, & quadraginta annos non potuerint propagare regnum vltra decem, & octo milliaria. Dicuntur autem beſtiæ diuerſæ inter ſe, quoniam eorum regnorum ingenia, mores, inſtituta admodum fuere inter ſe diſſimilia. Denique per mare, vnde viſæ ſunt aſcendere eiuſmodi beſtiæ, intelligitur hoc ſeculum, vel ſtatus rerum humanarum, in quo plurimæ fluctuum inſtar amaritudines, acerbitateſque exundant.

Diuerſa beſtia, ob diuerſos mores regnorum.

Mare, hoc ſeculum.

De prima beſtia.

SECTIO III.

1. *Cur Monarchia Chaldæorum leænæ habenti alas aquilæ comparetur? De leonis regia generoſitate, ex loco Plinij, & ex Prouerbiorum 30.*
2. *Loco Prouerbiorum citato etiam Monarchias quatuor intelligi. Cur leænam genere fœmineo poſuerit Vates.*
3. *Cur Monarchia Chaldæorum leoni, & aquilæ alis comparetur. De altitudine huius Monarchiæ ex comparatione alarum aquilæ.*
4. *Alis aquilæ celeritas oſtenditur, qua Chaldæorum Monarchia propagata eſt. Item ſuperbia Nabuchodonoſor; quid, quòd alæ auulſæ ſunt, &c?*

1. SINGVLARVM beſtiarum Vates declaraturus exordia, de prima ſic, Verſ. 4. *Prima, quaſi leæna, & alas habens aquilæ: aſpiciebam donec euulſæ ſunt alæ eius, & ſublata eſt de terra, & ſuper pedes quaſi homo ſtetit, & cor hominis datum eſt ei.* Monarchiam Chaldæorum leænæ aſſimilat, quæ alas habet aquilæ. Vtrumque animal regiæ maieſtatis ſymbolum eſt, leo, & aquila. Leo ob generoſitatem, aquila ob altiſſimum volatum. Et de leone quidem Plinius ait lib. 8. cap. 16. Leoni præcipua generoſitas, cùm colla, & armos veſtiunt iubæ. Præcipuum, pro principali, ſeu principe Latine ponitur, vt æquè dicere potuerit: Leoni princeps, ſiue principalis generoſitas. Atque ob eam principalem prærogatiuam ſolet ab Auctoribus pro ſymbolo Regis accipi, maximè cùm colla, & armos veſtiunt iubæ: cùm enim in collo, & humeris incedentis leonis inſit neſcio quid animoſitatis, ac ponderis, ſi iubarum inſuper quaſi effuſis radiis colluſtrentur, Regiam maieſtatem illuſtriùs oſtentabit.

2. Hinc eſt, quòd Prouerbiorum 30. 29. enumeratis tribus leone, gallo, ariete, quæ bene gradiuntur, quartum ponitur, nempe Rex, quod feliciter incedit. *Leo fortiſſimus beſtiarum ad nullius pauebit occurſum, gallus ſuccinctus lumbos, & aries, nec eſt Rex, qui reſiſtat ei.* Eſt autem in inceſſu neſcio quid latentis energiæ, vt per eum ſtatim deprehendatur incedens; in regio autem, plus adhuc vigoris latens, Regem illico prodit, vt Deam Venerem ſuus apud Virg. lib. 1. Æneid.

Et vera inceſſu patuit Dea.

Virgil.

In quolibet ergo illorum trium animalium cùm gradiuntur generoſum quid, ac planè regium eminet: nam vbi dicitur, *Bene gradiuntur*, in Hebræo maior eſt emphaſis, vt idem ſit ac, *magnificè gradiuntur*, quæ inceſſus magnificentia, ac apparatus, magis adhuc elucet in leone, & idcirco primo loco ponitur, cúmque fortiſſimus beſtiarum, ac ad nullius occurſum pauens aſſeratur, facilè intelligitur ſuper omnes extare. Tantò autem faciliùs Rex, quantò feliciùs quaſi parta victoria de ſingulorum generoſitate triumphans: & quartum, quod feliciter incedit.

3. Mirum tamen quòd quarto loco adhibens Regem, eius prædictam felicitatem non aſſerat, imò neget. *Nec eſt Rex, qui reſiſtat ei.* Ob hoc ergo credit Ianſenius lectionem eſſe vitiatam, & legendum: *Leo, gallus, aries, & Rex, nec eſt qui reſiſtat ei*; vt intelligatur Rex, vel ob id maximè feliciter incedere, quòd omnia ſibi cedant, quaſi inuicto, & inſuperabili. Sic autem legiſſe noſtrum interpretem, apertè ait ex Hebræo, Græcóque deduci: vbi affirmatiuè legitur. Ita ſentit Lyran. Dionyſ. Carthuſ. Emanuel à Saa: retinenda tamen vulgata lectio, licèt dictiones ſint tranſpoſitæ. Quadrat porro mentio huius quaternarij in præſentem locum, quoniam ſunt, qui illum explicent de quatuor noſtris Monarchiis, vt Leo quidem, Chaldaicam; Gallus, Perſicam; Aries, Macedonicam; Rex inuictus, Romanam repræſentet. Nec obeſt, quòd Vates hîc leænam ponat: nam in Hebræo non eſt hæc differentia, imò eſt אריה quo ſignificatur leo. Noſter adhibuit fœmininum, vel propter adiectiuum fœminini generis, vel ad exaggerandam ferocitatem Chaldaicæ Monarchiæ, quæ in leæna magis cernitur, præcipuè cùm nutrit, vt naturæ inſpectores aſſeuerant.

4. De

Monarchia Chaldæorũ per leænam, cum alis aquilæ. Dupliciter regia.
Theodor.
Fuit prima omnium, & valde diuturna.

4. De aquila pari modo Autores cenſent, eſſe ſymbolum regiæ excellentiæ. Cùm ergo hic leæna viſitur alas habens aquilæ, Monarchia Chaldæorum indicatur, leonina pariter, & aquilina, quaſi duplici excellens titulo, & dupliciter, hoc eſt, omni modo regia. Ideo Theodoretus regnum hoc duplici nomine præſtantiſſimum vocat, & quia fuit omnium primum, & quia maximè diuturnum, vtpote, quod mille ducentis annis perdurauit, autore Cteſia Gnidio. Porro cùm ex aquila ſolæ appingantur alæ, quibus conſtat inter omnes aues altiſſimè ferri, id regium ex ea aſciſcitur, quod propriè dicitur, altitudo, & excellentia, Regis ſiue regni, propria nota. Ieremiæ 7. 12. *Solium gloriæ altitudinis, locus ſanctificationis noſtræ.* Hoc eſt, glorioſus thronus altitudinis, nempe Dei, quatenus Hebrææ genti præſidet, templum eſt noſtræ ſanctificationi dedicatum. Ad hunc ſenſum explicat D. Gregorius Magnus illud Iob. 39. 27. *Nunquid ad præceptum tuum eleuabitur aquila, & in arduis ponet nidum ſibi?* In ſacra, inquit, Scriptura vocabulo aquilæ aliquando præſentis ſeculi poteſtates deſignantur. Vnde per Ezechielem dicitur, Aquila grandis, magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis, & varietate venit ad Libanum, & tulit medullam Cedri, & ſummitatem frondium eius euulſit. Quis alius, inquit, per aquilam, quàm Nabuchodonoſor deſignatur? qui pro immenſitate exercitus, magnarum alarum: pro diuturnitate temporum, magno membrorum ductu: pro multis verò diuitiis, & innumera terrenæ gloriæ compoſitione, plumis, & varietate plenus dicitur: qui venit ad Libanum, & tulit medullam Cedri, & ſummitatem frondium eius euulſit: quia Iudææ altitudinem petens, nobilitatem regni eius, quaſi medullam Cedri abſtulit, & dum tenerrimam Regum prolem à regni ſui culmine captiuando tulit, quaſi ſummitatem frondium euulſit. Ita D. Gregorius. Hinc factum, vt aquila fuerit ſemper certum inſigne, ac prognoſticum imperij. Narrat enim Baron. tomo quinto Annalium. Cùm Genſericus Romanos captiuos in atrium aulæ cogeret, vt in ſingulis conſideraret, an aliquid ineſſet regiæ indolis ſignum, ſubitò aquilam ſupra caput Marciani, qui Theodoſio ſucceſſit, preſſis altiſſe alis: quo portento haud dubiè eum imperio deſtinatum credidit Genſericus, & ob id fœdere ſibi amicitiæ copulandum curauit.

Altitudo, per alas aquilæ, ea Regis propria nota.
Ierem. 7. 12.
Gregor. M. Iob. 39. 27.
Poteſtates ſeculi per aquilas.
Nabuchodonoſor deſcribitur aquila.
Baron.
Aquila volans ſupra aliquẽ, prognoſticũ regiæ dignitatis.

Alæ aquilæ magna Monarchiæ Chaldaicæ, & breuia incrementa.
Habac. 1. 6.

5. Aliter alij interpretantur alas aquilæ in leæna, magna nimirum Chaldaicæ Monarchiæ breuiſſimo tempore incrementa, maximè verò ſub Nabuchodonoſor. Qua de re eſt illud Habacuc 1. 6. *Ego ſuſcitabo Chaldæos, gentem amaram, & velocem, ambulantem ſuper latitudinem terræ, vt poſſideat tabernacula non ſua; horribilis, & terribilis eſt, leuiores pardis equi eius, & velociores lupis veſpertinis, equi eius volabunt, quaſi aquila feſtinans ad comedendum.* Chaldæa gens amara, & velox; expreſſa explanatio leænæ alatæ, fortis, videlicet, ac celeris in agendo. Quæ duo neceſſaria ſunt, & abundè ſufficiunt ad imperium breui amplificandum. Cæteræ comparationes huc ſimiliter tendunt, vt fortitudinem cum velocitate coniunctam declarent. Quod verò de lupis veſpertinis dicitur, ſcitum eſt eos veſpertino tempore, ob diurnam inediam velociores ſurgere ad agẽdas prædas, Ierem. 6. 6. Aliter, ſicut aquila contumaci obtutu ſolem intuetur, ita inſertæ alæ aquilinæ, ſignificare poſſunt Nabuchodonoſor temeritatem illam, qua ſe Deo æquare voluit. Iſai. 14. 13. *In cœlum conſcendam ſuper aſtra Dei, exaltabo ſolium meum, ſimilis ero Altiſſimo.* Congruenter autem dicuntur ei auulſæ alæ, quoniam ob prædictam ſuperbiam, quaſi detractis pennis contuſus, & compreſſus à Deo eſt, & in beſtiam mutatus, vt ſuperiùs dictum. Conſequenter dicitur poſtea leæna ſtetiſſe ſuper pedes, vt homo, & cor hominis datum ei; quoniam Dei miſeratione à belluino illo cultu in humanam formam reſtitutus eſt, vt latè explicauimus in ſuperioribus.

Fortitudo & celeritas in agendo, regnum breui amplificant.
Lupi veſpertini ob inediam diurnã velociores ad prædas.
Ierem. 6. 6.
Alæ aquilæ, temeritas Nabuchodonoſor ad diuinitatem.
Iſai 14. 13.
Auulſæ alæ, quia cõpreſſus à Deo.

De ſecunda beſtia.

SECTIO IV.

1. *Vrſi natura deſcribitur ex Plinio, Ariſtotele. Vrſus iræ ſymbolum.*
2. *Vrſo ſignificari Monarchiam Perſarum, ob crudelitatem, quæ multis exemplis oſtenditur. Quid comedere hoc loco.*
3. *Perſas continentiſſimos fuiſſe, & inedia toleramiſſimos, & capite parum valuiſſe, hoc eſt, prudentia militari.*
4. *Quid ſit,* In parte ſtetit. *Reiicitur explicatio Hebræorum, & Theodoreti. Probatur ſenſus Hieronymi.*
5. *Quid per tres ordines dentium intelligatur? Proponit Hieronymus opinionem quorundam, de tribus Satrapis conſiliariis, quæ reiicitur.*
6. *Tres ordines dentium, tria regna, Medorum, Perſarum, & Chaldæorum ſignificare. Ex opinione D. Hieronymi locus Iob. 40. explicatur.*
7. *Per comeſtionem intelligitur eadem Perſarum crudelitas: & ex opinione Hebræorum ea, quæ Aſſuero contra Hebræos placuit ſuggerente Aman.*

1. SEQVITVR de ſecunda beſtia, de qua ſic Vates, Verſ. 5. *Et ecce beſtia alia ſimilis vrſo, in parte ſtetit, & tres ordines erant in ore eius, & in dentibus eius, & ſic dicebant ei: Surge, comede carnes plurimas.* Hebr. *Et tria latera in ore eius.* Septuaginta, *Et tres coſtæ in ore eius inter dentes eius.* Vt interpretatio bene conſtet, opus eſt inſpicere, quæ ſit natura vrſi. Plinius lib. 8. cap. 36. vrſum ait cùm naſcitur eſſe carnem quandam informem, quam parens lambendo figurat. Somno ita grauari interdum, vt ne vulneribus conciſus excitetur, mirè autem eo veterno pingueſcere. Oculos in vrſis ſæpe hebetari, & ideo aluearia expetere, vt conuulneratum os ab apibus leuet ſanguine grauedinem. Inualidiſſimum habere caput, ideo, ſi vrgente vi præcipitare ſe ex rupe contingat, eo manibus cooperto, ſe iacere, ſæpe autem in arena colapho impacto exanimatos proditum eſt memoriæ. Denique bipedes ingredi, cùm lubet. Ariſtot. lib. 7. de hiſtoria animalium, præter ea, quæ Plinius ponit, vrſum ait, cibi parciſſimum, vtpote, qui totam hyemem tranſigat, ex ſolo ſuctu priorum pedum viuens. Idem ab vrſa fieri, quoties plus nimio pingueſcit, tradit Ælianus, quo pinguedine concocta fiat agilior. Vnde illa, autore Euſtathio, in Athenienſes emiſſa fames ab irata Diana, quòd vrſam, quæ in Munichio eius ſacello nata fuerat, interfeciſſent, vt ita

Varia lectio.
Plinius.
Vrſi deſcriptio, ex Plinio.
Ariſtot.
Ex Ariſtotele, & aliis.
Ælianus.
Euſtath.

per inediam affligerentur, qui animal inediæ patieutiſſimum ſuſtuliſſent. Præferocem vrſum aliqui faciunt, & ob id iræ ſyobolum, quare apod Clandianum legas Rhadamantum ſolere vrſis ingerere truculentos.

Claudian.
Per vrſum, Rex Perſarum intelligitur ob crudelitatē, ex Theodoreto.
D. Hieron.
Theodor.
Benedictus.
Benedicto immeritò diſplicet opinio Theodoreti.

2. Eſt ergo commonis ſeotentia, per vrſum intelligi regnum Perſarum. D. Hieronymus, & Theodoretus aiunt, id qoidem eſſe ob oimiam crudelitatem, qoòd exquiſitiſſimis, & acerbiſſimis vtebantur ſupplicus in delinqueotes, alióſve commones hoſtes: etenim vel ipſa coria hominibus detrahebant, & membratim corpora ſecando, leota, & peracerba morte necabant. Benedicto ooſtro non placet in hoc Theodoretus, quòd nec Perſarum illam immanitatem vſquam ſe legiſſe aſſerat, quaſi verò non ſatis eſſet legere apud Theodoretum ipſum, parúmve autoritatis res narrata baheret ex tam graui ſcriptore, deſiotque alij, qui ſimilia referant, ioter quos Nicephorus lib. 14. cap. 19. 20. 21. & alij relati à Baronio tom.... Enimuero præferoces Perſarum animos abundè oſtēdit dira perſecutio in Chriſtianos à Sapore iuniore Rege excitata, anno ſeptimo Cooſtantij, & Conſtantis Imperatorum, vt teſtatur D. Hieronymus in Chronico, & refert Baron. tom. 5. Item alia perſecutio ſub Bararane, autore Socrate lib. 7. cap. 18. vel iuxta Theodoretum lib. 5. cap. 18. ſub Iſdegerde. Refert autem Socrates varia tormenta, Perſarum more, vt ipſe ait, Chriſtianis inflicta. Theodoretus autem hanc procellam ait, trigiota annos continuos, à Magis, velut à quibuſdam turbinibus agitatam duraſſe. Addunt præterea aliquot exempla Martyrum, in qoibus Perſarum ferocia crudeliter admodum deſæuiit. Quæ omnia latè deſcripta reperies apud Baronium tomo citato; & confirmari credi par eſt, eo quòd iubetur hîc Monarchia præſens comedere carnes plurimas: nimirum ob prædictas in reos, aut hoſtes ſuos patratas atrocitates. Significat autem verbum, *comedo*, immitem qoandam auiditatem ad dilaniandos inſuper, & extinguendos homines; quòd ea quæ comedontur, non modò auidè conteruntur, ſed per deglutionem de medio penitus tolluntur: quod ſignificatom eſt illo Pſalm. 78. 7. *Comederunt Iacob, & locum eius deſolauerunt.* Non ſolùm enim Iacobæos, quaſi deductis rictibus diſſipatos ab hoſtibos ſigoificat, ſed omnino extinctos: deſolare enim eſt, vel ab ipſo ſolo radicitus euellere, vt nec omnino ſit, nec inneniatur locus eius. Nam vel de vno Cyro Rege, qoi Monarchiam iſtam condidit, narrat lib. 1. Iuſtinus Martyr id, per quod certa poteſt de immaniiate eius fieri coniectura: Tomyrim nempe Reginam Scytharum, quam Cyrus bello petierat, cæſis ducentis millibus Perſarum, Cyri amputatum caput ioſſiſſe in vtrem humano ſanguine repletum conicl, cum hac exprobratione crudelitatis, BIBE SANGVINEM, QVEM SITIVISTI.

Niceph.
Perſarū crudelitas probatur ex dira perſecutione in Chriſtianos.
D. Hieron.
Baron.
Socrat.
Theodor.
Verbum, comedo, ſignificat immitē crudelitatē, & abolitionem.
Pſal. 78. 7.
Iuſtinus Martyr.
Cyri Regis crudelitas vnde colligatur.

3. Præter crudelitatem ergo, qua bene per vrſum indicatur Monarchia Perſarum, ſunt alia duo, quibus vrſo maximè affinis eſt: primùm illa cibi parcitas, ac tolerantia, qua diu impaſtus manet. Perſas enim continentiſſimos fuiſſe, ſimpliciſſimóque, ac viliſſimo victu vſos tradit Xenophon. Et D. Hieronymus rigidam fuiſſe geotem, & parcioris victus, in morem Lacedæmoniorum, ita vt in pulmento ſale vterentur, & cardamo. Præterea illud, quod de vrſo proditur, eſſe nimirum inualidiſſimo capite, quo figuratur, Perſas in bellis non tam ſolertia ingenij, aut prudentia diſciplinæ militaris, aut corporum robore, quàm innumerabili hominum turba, aut eorum, quibuſcum belligerabāt, ignauia præualuiſſe.

Vrſi parcitas in edendo, repræſentat Perſas, eodem modo parciſſimos.
Vrſus infirmo capite, Perſas exhibet minus prudentia valentes.

4. Quod verò ſequitur, *In parte ſtetit*, Hebræi ſic interpretaotur: Perſas in alias quidem gentes ſæuos, & crudeles fuiſſe, erga Hebręos tamen ſteriſſe, id eſt, cohibuiſſe crudelitatem, imò humaniſſimè eos tractaſſe quatuor Perſarum Reges, Cyrom, Darium, Hyſtaſpis, Longimanum, & Mnemonem. Noo placet ioterpretatio, quia cùm ſermo ſit de harom Monarchiarum exorto, & incremento, impertinens eſt, de priuato amore, ac homanitate Regum Perſarum io Hebræos mentionem facere. Theodoretus, *In parte ſtetit*, ſic explicat; quoniam etſi ab Alexandro victa, ac proſtrata diu iacuit, tamen poſtea tempore Romanorum Imperatorum rurſus erexit caput, ac ſtetit, non quidem in omnibus partibus, ſed in ſola Perſide. Verumtamen ob idem non videtur rem attingere, quoniam non de reſtitutione Mooarchiarum, ſed de emerſione, ac exordio illarum, ſermo eſt. D. ergo Hieronymos aptiùs interpretatur, *In parte ſtetit*, hoc eſt, cùm quaſi iaceret antè gens Perſarum, nec vllam adhuc Monarchiæ aſſequuta eſſet claritodinem, capta primùm Babylone, & ab ea pulſis Chaldæis, hac primùm in parte ſtetit, ſeu erexit ſe, & inde in plures alias propagauit imperium. Simili forma loquendi vſus eſt Iſai. cap. 10. 32. *Confortamini*, inquit, *adhuc dies eſt, vt in Nobe ſtetur.* Multa præmiſerat de aduentu Sennacherib contra Ieruſalem, & de trepidatione ciuitatom, per quas ducebat exercitum; nunc prædicit fore, vt in Nobe vicino oppido, quo loco Rex caſtrametatus fuerat, poſt vnum diem, qoi oppreſſi fuerant, ac peſſundati per Aſſyrios, tandem capita erigaot, & in pedes ſuos ſtatuti reſpirent.

Hebræi.
Hebræorum opinio de eo, quod dicitur vrſus in parte ſteriſſe, improbatur.
Theodor.
Explicatio Theodoreti ſimiliter nō placet.
D. Hieron.
Vera ſententia, In parte ſtetit, id eſt, in Babylone cœpit attollere ſe.
Iſa. 10. 32.
Similis loquendi modus in Iſaia.

5. Quod verò additur, *Et tres ordines erant in ore eius, & in dentibus eius*, etiam eſt obſcurum. Primùm enim variant lectiones. D. Hieronymus legit, *Tres verſus erant in ore eius*, Græcus, *Tria latera*; Theodoretus, *etiam tres alas.* Quidam ex Chaldaico vertunt, *tres bolos*, ſiue *fruſta.* Expeditior lectio, *tres ordines*, ſeu *verſus dentium.* D. Hieronymus quędam ait exiſtiotaſſe per hos tres ordines, ſeu verſus dentium ſignificari tres Principes, qui tempore Darij, vt narratur Daniel. 6. 1. centum viginti Satrapis præerant, è quibus vnus erat Daniel. Nam quæ illi viginti centum Satrapę primò decernebant, & quaſi concoquendo præparabaot, ad illos tres poſtea deferebantur, qui maturioribus adhuc conſiliis, quaſi dentibus comminuta, & commolita proponebant Regi, vt faciliùs digeſta ſtatueret. Poteſt pro hac ſenteotia explicari illud Amos 4. 6. *Vnde & ego dedi vobis ſtuporem dentium in omnibus vrbibus veſtris.* Vbi ſermo eſt contra vaccas pingues, boc eſt, contra imbelles Optimates Samariæ, qui ſois ſibi conſiliis, & non communi bono apud Regem ſeruiebant: omnem, ſcilicet, adminiſtrandi rationem in propria commoda referentes; in cuius pœnam minatur ſtuporem, ac propriè loquendo generalem iofatuationem dentium, boc eſt, conſiliariorum in omnibus vrbibus eorom,

D. Hieron.
Varia lectiones.
Dan. 6. 1.
Tres principes conſiliary per tres ordines dentium.
Amos 4. 6.
Probatur ex loco Amos.

vt

Stupor dentium, infatuatio conſiliariorum.
2.Reg.15.31.

vt quæ facienda, vel non facienda ſint, aptè digerere, ac Regem per id conuenienter dirigere nequeant. quod illuſtrari poteſt illo Dauid 2. Regum 15.31. vbi cùm ſciret Achitophel virum conſilio pollentem, eſſe cum Abſalom, ſic Dominum orauit: *Infatua, quæſo Domine, conſilium Achitophel.* hoc eſt, obtunde acumen eius ad conſilia ferenda, vt prorſus vana, & inutilia perſuadeat Abſalom. Sed enim, vt hæc quidem per ſe rectè ſtare videantur, tamen huic loco non rectè quadrant: vbi generaliùs accipiendum videtur, quod tres illi ordines præferunt: non enim quod vnius, vel duorum Regum placito in Monarchiam inductum eſt, ſed quod toti Monarchiæ latiùs, ac vniuerſaliùs conuenit, ſpectare debemus.

Non placet interpretatio, vtpote minus generalis.

D.Hieron. *Vera ſententia Hieron. per tres ordines dentiũ tria regna, è quibus primò coaluit Monarchia.*

6. Vlteriùs ergo D. Hieronymus redarguens Hebræos, qui hos tres ordines dentium, tres Reges accipiebant, qui poſt Cyrum in Perſide regnarunt, quòd Perſarum Reges quatuordecim numerentur, ſtatuit, ſignificari per dictos tres ordines tria regna, ex quibus primò coaluit, & conualuit Perſarum Monarchia; nimirum regnum Medorum, Perſarum, Chaldæorum. At verò Theodoretus Orientem, Septentrionem, & Meridiem accipit: quoniam in his tribus mundi partibus viguit Monarchia Perſarũ. Cyrus enim ſubegit Orientem vſque ad Helleſpõtum; Cambyſes in Meridie obtinuit Ægyptum, & Æthiopas; Darius Hyſtaſpis in Septentrione Scythas atque Nomades. Cùm tamen hæc Monarchia non fuerit complexa tres mundi partes abſolutè (nec enim toti Orienti, totíve Septentrioni, aut Auſtro imperauerit) verè autem, ac propriè tria illa regna, Medorum, Perſarum, Chaldæorum, ſua ditione comprehenderit: veriùs, ac propriùs, pro eiſdem tribus regnis tres ordines dentium ſumi debere exiſtimemus cum D. Hieronymo. Cur autem tria illa regna per tres ordines dentium in ore vrſi ſignificentur, ambiguum eſt. Nobis quidem videtur indicari per hoc, quaſi ter maximam in ea Monarchia potentiam, ex prædictis tribus regnis in vnum coaleſcentem, egregie in vrſo conueniente metaphora: ſunt enim in beſtiis dentes pro armis, atque in eis præcipuum ineſt earum robur. Vnde Iob. 40.13. de beſtia illa immani Behemoth dicitur: *Oſſa eius fiſtula æris.* Per oſſa enim, eſt, qui intelligit dentes; quaſi velit Deus cum Iob diſputans, huic immani belluæ dentes ipſos eſſe pro fiſtulis, ac bombardis æneis, id eſt, quod hominibus præſtant eiuſmodi tormenta bellica, id illi præſtare dentes. Et cap. 41, 5. ſequenti, de eadem beſtia, *Per gyrum dentium eius, formido.* Quaſi dicat, dentes eius quaſi in gyrum, & in ordinem bellicum diſpoſiti formidinem ingerunt, vel aſpicientibus. Similiter ergo vrſus præſens triplici dentium ordine quaſi armatus Monarchiam Perſarum exhibet ex coniunctione illorum trium regnorum potentiſſimam.

Interpretatio Theodoreti de tribus partibus mundi minùs probatur.

D.Hieron. *Tres ordines dentium, ter maxima potentia.*
Iob. 40.13.

Dentibus ſignificatur potentia.

Iob.41.5.

Crudelitas Perſarum.
D.Hieron.

7. Quod verò huic beſtiæ dicitur: *Surge, comede carnes plurimas,* crudelitatem Perſarum, maximè ſub Cyro, vti diximus, repræſentat, quamquam D. Hieronymus, & plerique alij id referunt ad Regem Aſſuerum, cui Aman ſuaſerat, vt omnem Iudæorum gentem vna die necaret: idcirco enim hoc loco exprimitur ſola ſuaſio, *Surge, comede. &c.* quam tamen Rex opere non compleuit, ſed quòd vnius hominis ſæua admodum ſuggeſtiu Regi ſtatim placuerit, declarat optimè innatam ex vitio nationis belluinam crudelitatem: rem enim per ſe grauem ad rationis trutinam non expendit, ſed in eam vno verbo propoſitum pro libidine ſua beſtialiter conſentiens dixit ad Aman hoſtem Iudæorum: *De populo age quod tibi placet.*

De tertia beſtia.

SECTIO V.

1. *Pardi natura deſcribitur ex Plinio. Locus Ierem. 13. exponitur, & locus Habacuc.*
2. *Pardo ſignificari Monarchiam Macedonũ ſub Alexandro, primùm ob celeritatem, qua totum orbem ſubegit, deinde ob ambitionem diuinitatis. Quatuor alas quatuor eius virtutes accipi placuit aliis.*
3. *Pardus maculoſus repræſentat Alexandri, & Græcorum varium ingenium, ex Curtio, & Tertulliano, vel colorum varietate varia regna ſubdita ſignificantur.*
4. *Quatuor capitibus, quatuor ſucceſſores intelligi. Locus Curtij, Ioſephi alter de promiſſione diuina facta Alexandro, quod eſſet ſubacturus Aſiam: tantum verum à Deo promiſſum orbi, Autor idem Ioſephus.*

1. DE tertia beſtia ſic Vates, Verſ. 6. Poſt hæc aſpiciebam; & ecce alia quaſi pardus, & alas habebat, quaſi auis, quatuor ſuper ſe, & quatuor capita erant in beſtia, & poteſtas data eſt ei. Pardus, autore Plinio lib. 8. cap. 75. maſculus pantheræ, maculoſus, & velociſſimus, præceps fertur, & ſaltu ruit in prædam. Maculorum varietatem etiam Scriptura teſtatur, Ierem. 13.23. *Si mutare poteſt Æthiops pellem ſuam, aut pardus varietates ſuas, & vos poteritis bene facere, cùm didiceritis malum.* Loquitur de hominibus longo ſtudio malis, quaſi tam ſit impoſſibile eos corrigi, quàm Æthiopem dealbari, aut pardum eſſe vnicolorem, cùm & nigredo, & varietas inſint eis à natura; omnia autem, inquit Theodoretus, quæ longa conſuetudine comparauit animus, paria cenſentur cum naturalibus. Similiter, & velocitatem pardorum celebrat Habacuc cap. 1.8. *Leuiores pardis equi eius.* Sermo eſt de Chaldæis, quos armaturus eſt Deus contra Ieruſalem; ne autem Hieroſolymitani equos ſuos equis Chaldæorum opponerent, rectè exaggerans ait, *Leuiores pardis equi eius*, id eſt, Chaldæorum equi velocitate ſunt incomprehenſibiles: non enim communibus equis ſolùm, ſed & pardis perniciſſimis velocitate anteſtant. Ad exaggerationem autem velocitatis adduntur hoc loco quatuor alæ pardo, vt non modò natura, ſed ſtudio, & exercitatione velox exprimatur.

Deſcribitur pardus à Plinio. Plinius.

Ierem. 13. 23. *Homines longo ſtudio malo difficilè corriguntur.*

Theodoret. *Solita diu, quaſi naturalia.*

Habac. 1.8.

Chaldæorũ equi velociſſimi.

2. Igitur tertia Monarchia Græcorum ſub Alexandro meritò deſignatur pardo alato, & quadricipiti: primùm enim incredibili velocitate, hoc eſt, ſex annis, totum orbem ſubegit, quaſi non tantùm pedibus, ſed pennis inſuper ad hanc vniuerſalem expugnationem vſus fuerit. Quare Theodoretus ob id ipſum alas pardo affictas ait: Quoniam Alexander, inquit, volucris inſtar

Alexander ſex annis debellauit orbem.

Theodor. *Volucris inſtar totum orbem armis peragrauit.*

quatuor obis partes in ſuam poteſtatem redegit. A Qua de re etſi diximus ſuprà ad Viſionem de ſtarua Nabuchodonoſor, ſpecialem tamen alarum notam explicare lubet. Sunt ergo qui per quatuor alas hic intelligant quatuor virtutes Imperatorias, quibus Alexander Monarchiam ſuam tam breuiter coëgit, ac amplificauit. Prima fuit eximia laborum, atque (vt Curtius loquitur) propemodum nimia laborum tolerantia. Secunda, fortitudo animi, qua (vt idem Autor ait) non inter Reges modò, ſed inter illos quoque excelluit, quorum hæc ſola virtus fuit. Tertia, vigor & ingenium, quaſi igni volucre, quod Iulio Cæſari tribuit Plinius lib. 7, cap. 25. Quarta, liberalitas ſæpe maiora tribuens, quàm a Diis (ait Curtios) poſtulare quis poſſet. Sunt etiam, B qui per quatuor alas interpretentur inſanam diuinitatis cupiditatem, qua flagrabat Alexander, non contentus videlicet terreno imperio, niſi etiam cæleſte adiret, iure quaſi hæreditario, Iouis nempe, vti prædicabat, Ammonis filius, quod quidem non dici modò, ſed etiam credi volebat, tanquam perinde animis (ait Curtius) imperare poſſet, ac linguis. Inde verò eam opinionem hauſit Alexander, quòd in ſinum matris Olympiadis viſum aliquando ſerpere draconem Ioui ſacrum fama eſſet. Ideo narrat Curtius, relicto illum Macedonum habitu, quòd leuiorem magnitudine ſua duceret, Perſicæ Regiæ, par Deorum potentiæ faſtigium æmulatum, ac iacere humi homines venerabundos paſſum, quòd propior adorationi diuinæ, quam apperebat, eſſet habitus. C

Quatuor alæ, quatuor in eo virtutes Imperatoriæ. — Curtius. — *Ingenium Alexandri quaſi igni volucre.* — *Secundùm alios, quatuor alæ, inſana in eo diuinitatis cupiditas.* — *Credi volebat filius Iouis.*

3. Deinde pardo aſſimilatur multicolori, & vario. Primùm, quoniam Alexandri magni ingenium, & cæterorum Græcorum varium fuit ac multiplex. Id verò maximè apparuit in eo, quòd mores deuictarum gentium, habitúmque facilè æmulatus eſt, magnæ profectò mutabilitatis, & inconſtantiæ ſignum, valdéque probroſum, vt non ſoli Camæleonti, ſed inſuper iam homini datum ſit de corio ſuo ludere, vt eſt in prouerbio. Ergo Alexander Camæleontis inſtar, vt quid acceſſerat, inde ſuffundebatur: purpureum enim diadema diſtinctum albo, quale Darius habuerat, capiti circundedit, veſtémque Perſicam ſumpſit. Et ille quidem (ait Curtius) ſpolia ſe Perſarum geſtare dicebat. Sed cum illis D mores quoque Perſarum induerat, ſuperbiamque habitus, animi inſolentia ſequebatur. Qua de re Tertullianus in libro de Pallio. Vicerat Alexander Medicam gentem, & victus eſt Medica veſte: Triumphalem cataphractem amolitus in captiua ſarabara proceſſit. Pectus ſquamarum ſignaculis deſculptum, textu pellucido tegendo nudauit, anhelum adhuc ab opere belli, & vt mollius ventilante ſerico extinxit. Non erat ſatis animi tumens Macedo, ni illum etiam veſtis inflatior delectaſſet. Ita Tertullianus. Deinde pardus ita variè diſtinctus maculis ſignificat Alexandrum, quatenus varia regna ſuo imperio cũplexus eſt, ſicut Rex Regum Deus figuratur per E ſummum Pontificem veſtitum diuerſicoloribus tunicis, quæ mundi varia elementa repræſentant, & malogranatis, & tunica hyacinthina circumquaque pendentibus, quæ diuerſa regna mundi oſtentant, vt omnia Dei nutu agi, ac veluti portari ſignificentur. Ad cuius ſimilitudinem Reges mundi deſcribens dixit Iob: *Sub eo Deo, curuantur, qui portant orbem.*

Alexandri ingenium varium. — *Alexander Camæleontis inſtar.* — Tertull. *Victus Medica veſte.* — *Varius ad inſtar pardi, ob varia regna victa.* — *Veſtes Sacerdotales mũdum repræſentabant.*

4. Quatuor verò capita pardi, quatuor Alexandri ſucceſſores ſunt, inter quos tota Monarchia diuiſa eſt poſt mortem Alexandri. Primus Philippus Aridæus, ſeu Antipater, qui regnauit in Macedonia: Antigonus, qui in Aſia: Seleucus, qui in Syria: Ptolomæos Lagi, qui in Ægypto. Non fuerunt autem hi nominati ab Alexandro. Nam vicinus morti, rogatus à Perdica, quem vellet ſibi in regnũ ſuccedere, Optimum, indefinitè reſpondit. Eo igitur mortuo Perdicas regia ſella in conſpectum vulgi data, in qua diadema, veſtiſque Alexandri cum armis erant, annulóque ſibi pridie à Rege tradito, in eadem ſede propoſito, inter alia, quæ coram multitudine perorauit, hoc addidit: Capite opus, hócne vno, an pluribus, in veſtra poteſtate eſt. Deinique non ſine tumultu variantium opinionem diuiſum eſt imperium in prędictos illos quatuor, in magnam profectò commendationem Alexandri, cuius capitis defectum vix quatuor ſupplere potuerint. Vnde præclarè dictum à Curtio lib. 10. Huic Regi, Ducique ſucceſſor quærebatur, ſed maior moles erat, quàm vt vnus ſubire eam poſſet: clariſſimique ſunt habiti, qui etiam minimæ parti tantæ fortunæ adhæſerunt. Rectè autem ad hæc Vates: *Et poteſtas*, inquit, *data eſt ei*; quibus verbis declaratur, tantum virum à Deo prouiſum, ac viribus ab eo inſtructum, vt tanto oneri par eſſe poſſet. Quod ipſius quoque Alexandri confeſſione teſtatum habemus. Narrat enim Ioſephus lib. 11. antiquitat. cap. 8. Alexandrum, cùm veniſſet Hieroſolymam, obuiámque haberet Ioiadem ſummum Sacerdotem, Pontificali habitu ornatum, ad pedes eius accidiſſe venerabundum, rogatum verò à ſociis, cur præter morem ſuum id feciſſet, reſpondiſſe, honoraſſe ſe non hominem, ſed in homine Deum, qui eodem illo habitu, & ornatu viſus ſibi eſſet dormienti in Macedonia, ac certam ſibi de Perſis victoriam promiſiſſet. Non abſimile quid à Perdica dictum apud Curtium lib. 10. etſi more gentilium Deorum vſurpato nomine: Magnitudinem, inquit, rerum quas egit Alexander, intuentibus credere licet, tantum virum Deos accommodaſſe rebus humanis, quarum ſorte completa, citò repeterent eum ſuæ ſtirpi.

Quatuor capita pardi, quatuor ſucceſſores eius in regnum. — *Rogatus de ſucceſſore, reſpondit, optimum ſe velle.* — *Caput Alexandri vix quatuor ſupplere potuerunt.* — Curtius. — Ioſeph. *In ſummo Sacerdote honoraſſe ſe dixit Deum Alexander.* — Curtius.

De quarta beſtia.

SECTIO VI.

1. *Quarta beſtia innominata falsò creditur à Porphyrio eſſe idem Imperium Græcorum; conuincitur ex textu ſacro.*
2. *Hebræorum falſa opinio, quartam beſtiam eſſe aprum, & ſignificare Veſpaſianum, conuincitur ex eodem textu.*
3. *Quartam beſtiam eſſe Romanum Imperium: quare non nominetur, opinio Theodoreti, Hieronymi, & aliorum.*
4. *Per dentes ferreos, quibus deuorat prædas, ſignificari ferocem cupiditatem Romanorum in ſubigendis gentibus. Quod verò conculcet beſtia reliquias prædarum, explicandum de poteſtate, qua prouincias per præſidia continebat. Proponitur exemplum Pilati ex Ioſepho.*
5. *Decem cornibus decem Reges ſignificari. Reiicitur opinio Porphyrij. Auguſtini quoque ſingularis eſt ſententia, ſumenda eſſe decem cornua, id eſt, Reges,* pro

pro omnibus more Scripturæ. Decem tamen omnino futuros affirmandum eſt. A

6. *Cornu ſignificari potentiam regiam, & quare: ex 3. Zachar. & ex Pſal.131. & 1.Reg.s. &c.*

1. QVARTAM beſtiam non nominat, ſed ſola periphraſi deſcriptam proponit Vates, Verſic.7. *Poſt hæc aſpiciebam in Viſione noctis, & ecce beſtia quarta terribilis, atque mirabilis, & fortis nimis; dentes ferreos habebat magnos, & comedens, atque comminuens, & reliqua pedibus ſuis conculcans. Diſſimilis autem erat cæteris beſtiis, quas videram ante eam, & habebat cornua decem.* Primò quæritur, cur hæc beſtia quarta non fuerit peculiari nomine indicata per Vatem, vt tres præcedentes. Occurrit hîc primùm Porphyrius, homo, vel ad mentiendum, vel ad errandum penè factus; in quo ita cum fide etiã natura defecit, vt in rebus diuinis vix pium aliquid, certúmve aliquando aſſerat. Ait ergo, ideo non fuiſſe nominatam quartam beſtiam, quoniam tertia, & quarta beſtia non ſignificant duo regna diuerſa, ſed vnum tantùm Græcorum, quod quidem, prout fuit ſub Alexãdro, comparatur pardo: prout autem fuit ſub ſucceſſoribus eius, comparatur beſtiæ innominatæ, quòd à pluribus non potuerit vnum nomen accipere. Hæc interpretatio conuincitur falſa, primùm ex contextu, in quo Angelus Viſionem explicans Danieli: *Hæ quatuor beſtiæ,* inquit, *quatuor ſunt regna.* Et paulò pòſt: *Beſtia quarta, regnum quartum erit, quod maius erit omnibus regnis.* Deinde Scriptura hîc aſſerit, quartam beſtiam fuiſſe ferociorem, & potentiorem prioribus tribus, at regnum Græcorum nõ fuit potẽtius, & terribilius penes Alexandri ſucceſſores, imò longè infirmius, & obſcurius. Manet ergo contra Porphyrium, certum eſſe per quartam beſtiam ſignificari quartum diſtinctum Imperium.

Porphyrius qualis homo.
Porphyr.

B

Quid accipiat per quartã beſtiam innominatam.

Conuincitur falſa interpretatio.

C

2. Igitur Hebræi, vt ſolent, etiam hîc nugantur: aſſerunt enim, vel potiùs diuinant hanc quartam beſtiam eſſe appellandam aprum, illum videlicet, de quo Pſal.79.14. dicitur: *Exterminauit eam aper de ſylua, & ſingularis ferus depaſtus eſt eam.* Quo loco vaticinari aiunt regium Vatem de excidio Ieruſalem per Romanos, ſub Veſpaſiano, vt is ipſe ſit aper: de ſylua autem, hoc eſt, Romana vrbe, quam rectè D.Leo in ſermone de beato Petro, ſyluam vocat frementium beſtiarum. Sed male prorſus Hebræi hanc quartam beſtiam eſſe aprum volunt; quoniam aper non eſt robuſtior, neque ferocior leæna, vrſu, & pardo, quod tamen Daniel affirmat de quarta beſtia. Nec verò Dauid nominando aprum, ſeu porcum ſyluestrem, crudelitatem exprimere voluit, ſed abominationem, ſeu execrationem, vt ait ad eum Pſalm. Auguſtinus. Iudæi namque mirè execrantur porcum; vt ergo Veſpaſianum hominem execrabilem, & abominandum ſignificaret Vates, aprum, ſiue porcum dixit. Prætereà, ait idem Auguſtinus, quia ſermo erat de Ieruſalem, ſiue Iudæa, ſub nomine vineæ, vineis autem inprimis nocet porcus, ideo porcum, ſiue aprum exterminatorem vocari in eo Pſalmo. Quòd ſi Hebræos nugantes iure reiecimus, maiori ſanè iure reiiceremus Iacobum Regem Britanniæ blaſphemantem in libello nuper edito, quartam beſtiam eſſe ſummi Pontificis Monarchiam, niſi nos eo onere liberaret Soarius noſter libro primo de Antichriſto, cap.23.

Reiicitur opinio Hebræorum.
Pſal.79.14.

D

Roma ſylua frementium beſtiarum dum erat Gentilis.

D.Auguſt.

E

3. Igitur vera ſententia eſt, ſignificari per quartam beſtiam Monarchiam Romanorum. Ita ſentit D.Hieronymus, Theodoretus, & communiter omnes. Cur autem non nominatur? Theodoretus idcirco ait non nominari, quoniam apud Romanos varia fuit adminiſtrandi ratio; modò ſub Regibus, modò ſub Conſulibus, modò ſub Imperatoribus, & quia Roma erat non vnum regnum, ſed omnia ſimul regna mundi, & quaſi compendio mundus, vt ait Cyprianus epiſt.45. quæ moles vnius nominis bellua ſignificari non poterat. Rectè quidem Theodoretus: rectiùs, vt videtur, D.Hieronymus, nomen reticuit, vt ferociorem exprimeret. Satis miror, inquit, quòd cùm ſuprà leænam, vrſum, pardum in tribus regnis poſuerit, Romanum regnum nulli deſignatæ beſtiæ compararit? Niſi fortè, vt formidoloſam faceret, vocabulum tacuit, vt quidquid ferocius cogitauerimus in beſtiis, hoc Romanus intelligamus. Confirmatur eo quod additur ad prædictum locum Pſal.79. *Et ſingularis ferus depaſtus eſt eam.* Similiter enim intelligitur Romanum Imperium, quod quidem non nominatur, ſed ferus abſolutè dicitur, vt exaggeretur illius in vaſtatione Vrbis ferocitas. Singularis enim ferus, idem eſt, ac vnicus in ferocitate, cui videlicet nullus alius comparari queat. Et quidem in Hebræo eſt, *commotio agri.* Quod D.Hieronymus vertit, *omnes beſtiæ agri:* quaſi tumultuatiè ſumptæ, vt vna quidem ſignificetur ferociſſima beſtia, in qua ſcilicet omnium beſtiarum ferocitas quaſi collecta ſit, quod noſter ſatis ſe exprimere viſus eſt, appellando ſingularem ferum. Similiter ergo hîc, dum Vates quartam beſtiam non nominat, magis amplificat eius ferocitatem.

Vera ſententia, ſignificari Imperium Romanum.
D.Hieron.
Theodor.

Cyprian.

D.Hieron.
Nomen ſilet, vt ferociorem exprimeret.

Singularis ferus, id eſt, vnicus in feritate.

In quo ſit omnium beſtiarum ferocitas.

4. Conſtituto ergo, quòd beſtia quarta ſit Monarchia Romanorum, deſcribit eam hoc modo Vates: *Beſtia quarta terribilis, mirabilis, & fortis nimis; dentes ferreos habebat magnos, comedens, atque comminuens, & reliqua pedibus ſuis conculcans.* De his penè iam, quæ ſatis erant, diximus ad Viſionem de ſtatua, cuius tibias ferreas, ac pedes partim ferreos, partim luteos, Romanam Monarchiam ſignificare diximus. Quod verò modò ferreos dentes ponat, quibus comedit, ac comminuit, ac cætera, ſcilicet, ciborum detrimenta pedibus conculcet, oſtendit primùm in beſtia voracem ingluuiem, qua prædarum quædam dentibus mandit, quædam ſeroſa calcat. Et in Monarchia prædicta innuit, quòd multa regna partim deuorauerit per clades impoſitas, partim præſidiis militum, & tributis conculcauerit, ne ſe iterum in rebellionem erigerent. Hinc Romanorum Præturæ, & Proconſulatus, quorum id erat muneris, vt tributa in Vrbem tranſmittenda exigerent, & per milites præſidiarios continerent in officio Prouincias. Vnde Marcus Tullius ſcribens ad Quintum Fratrem de Præfectura Aſiana, duo commendat, & Publicanorum curam ad exigenda tributa, & militum præſidia ad confirmandos Prouinciales. Quod re ipſa cernere eſt in vno Pilato Præſide. Statuerat is adire theſaurum ſacrum, quod Hebraicè dicitur *Corban,* ſpecie quidem, vt aquam in Vrbem induceret, re autem vera vt comederet, comminueretque; cùm autem commotus populus tribunal cum clamore circumdaret, immiſcuit Præſes armatos milites priuato habitu, qui fuſtibus præparatis ſigno dato populum egregiè pulſarunt. Qua de re ita Ioſephus de bello Iudaico, lib.2,

Quòd partim comedat, partim calcet, eſt, quia quædã regna deuorat, quædam præſidiis premit.

Marc.Tul.

Pilati factum de cæſo populo.

cap.8. Eorum, inquit, multi quidem plagis, multi verò ſe inuicem conculcantes in fuga miſera protritione perierunt. Ecce quomodo hæc Romana beſtia dentibus ſuis ferreis comedebat, comminuebátque, & reliqua pedibus conculcabat, ac proterebat.

Reiicitur Porphyrius in eo quod aſſerit de decem cornibus.

5. Sic autem de cornibus ſequitur: *Habebat cornua decem.* Primùm reiiciendus eſt Porphyrius, qui per decem cornua decem Reges accipit ſæuiſſimos, ac ferociſſimos, qui non ex vno aliquo regno tantùm, ſed ex tribus regnis Græcorum, hoc eſt, Macedoniæ, Ægypti, & Syriæ colligendi ſunt. Eſt enim concors omniũ Eccleſiaſticorum ſententia, per decem cornua intelligi oportere decem Reges, qui prope ſeculi conſummationem, orbem Romanum inter ſe diuidere debent. Nam quòd ex vno eodémque regno, non verò ex pluribus decem Reges colligendi ſint, apertè aſſerit infrà Antiquus dierum, explicans Danieli Viſionẽ: *Porro,* inquit, *cornua decem* ipſius regni *decem Reges erunt.* Eſt tamen D. Auguſtini hac in re ſpecialis opinatio, per denarium Regum, non ſignificari certum aliquem eorum numerum, ſed vniuerſaliter omnes Reges in Romano Imperio vſque ad finem ſeculi futuros. Solet enim Scriptura, vt ſeptenario, centenario, & millenario, ita denario vti ad exprimendam vniuerſitatem. Verba Auguſtini ſunt: Vereri me fateor, ne in decem Regibus, quos tanquam decem homines videtur inuenturus eſſe Antichriſtus, fortè fallamur, & ille inopinatus adueniat, non exiſtentibus tot Regibus in orbe Romano. Quid enim ſi numero iſto denario vniuerſitas Regum ſignificata eſt, poſt quos ille venturus eſt? Sedenim cùm hoc loco dicatur, ex decem Regibus debellandos, & occidendos eſſe tres à Rege illo expreſſo per cornu paruulum, planè efficitur, Vatem loquutum de decem numero Regibus, non autem de vniuerſitate Regum.

Communis ſententia, ſignificari decẽ Reges.

D. Auguſt. Auguſtinus per decẽ Reges ſignificari vniuerſaliter omnes Reges.

Probatur oppoſitum ex ipſo textu.

Per cornua Hebræi ſignificant regiã potentiam, & gloriam.

6. Quæres, cur per cornua ſignificentur Reges? Solent Hebræi hoc nomine vti, ad ſignificandam regiam poteſtatem, & glòriam; aut quia (vt Beda, Theophyl. Euthym. aiunt ad primum Luc.cap.) oleo in cornu ſeruato Reges inungebantur; aut quia (vt veroſimilius eſt) præcipua regni gloria in Rege eminet. Quæ autem animalia cornua habent, ea ſolent cæteris eminentiùs ingredi. Hinc eſt quod Zachar.1.19. dicitur: *Et ecce quatuor cornua, quæ ventilauerunt Iudam,* ſignificantur autem quatuor Reges, regnáve potentiſſima, quæ Iudæos bellis vexarunt, vt ad eum locum explicabimus. Celebre eſt illud Pſal.131.17. *Illuc producã cornu Dauid, paraui lucernam Chriſto meo.* Eſt enim promiſſio de regno Meſſiæ. *Illuc producam,* quaſi non tempore Dauid, ſed in conſequentia ſecula reſeruabò exaltationem regni Dauidici per Chriſtum Regem. Producam videlicet abſconditum antea, faciam conſpicuum, quod Maldonatus completum agnouit in eo, quod Zachar. Luc.1:69. dixit: *Et erexit cornu ſalutis nobis in domo Dauid:* latebat enim ignotum, ac ſine luce regnũ Dauidicum paulò ante Chriſti natiuitatem: eo autem nato erectum eſt, & illuſtre factum. Quod ſequentia in Pſalmo volunt: *Paraui lucernam Chriſto meo.* Lucernam, ex Scripturæ phraſi, hoc eſt, illuſtre regnum. Rectè autem Auguſtinus hoc loco annotat, ſignificari per cornu altitudinem ſpiritualem regni Chriſti: non enim temporali apparatu, ac luxu ſplenduit, ſed omnino ſpirituali. Nam cornu, inquit,

Zach. 1.19.

Pſal. 131. 17.

Exaltatio regni Dauid tempore Meſſiæ.

Luc.1.69.

Lucerna, illuſtre regnũ. D. Auguſt. *Altitudo ſpiritualis regni Chriſti.*

A è cætera carne eleuatum carnis omnino expers eſt: ita regnum Chriſti, non carnali, ſed ſpirituali celſitudine eminet. De eodem regno Chriſti ſunt alia ſimilia 1.Reg.2.10. *Sublimabit* Pater *cornu* regnum *Chriſti ſui;* vt ex amoris affectu, quo ſuum Chriſtum vocat, æſtimetur ſublimatio regni eius: vbi enim amor machina eſt, quanta ſperari poteſt eleuatio ponderum etiam maximorum? Vnde illud Habacuc 3.4. *Cornua in manibus eius,* iuxta interpretationem D. Hieronymi, Exaltatio regni Chriſti eſt in manu, & potentia Patris; quaſi dicat: Bene credita eſt illi eiuſmodi exaltatio, qui & Pater eſt, & omnipotens, qui & poteſt, & amat. Vnde ſequitur: *Ibi abſcondita eſt fortitudo eius.* Et iuxta Septuaginta: *Poſuit dilectionem robuſtam fortitudinis ſuæ;* B vt ſit ſenſus, iuxta menſuram immenſi amoris admenſus eſt potentiæ ſuæ vim, quam ad exaltationem Filij ſui adhiberet.

1. Reg 2. 10.

Vbi amor machina, maxima ponderum eleuatio eſt. Habac. 3.4. D. Hieron.

Iuxta menſuram amoris applicuit potētiam ad exaltandum Chriſtum.

De cornu paruulo.

SECTIO VII.

1. *Reiicitur Porphyrius, cornu paruum aſſerens eſſe Antiochum Epiphanem. Conuincitur falſitatis quod attinet ad Euergetis necem illatam per Antio-* C *chum.*
2. *Iudæorum cæca opinio de Chriſto, quòd paruulum cornu fuerit, reiicitur.*
3. *Refutantur blaſphemia Iudæorum circa hoc ipſum cornu paruulum, id eſt, Chriſtum.*
4. *Reiicitur opinio Viterbienſis de Mahumete, & falſa conuincitur duobus argumentis.*
5. *Probatur ſententia Hieronymi de Antichriſto, quæ etiam eſt omnium Eccleſiaſticorum, & explicatur ab eodem Hieronymo.*
6. *Quomodo paruulum cornu Antichriſtus fuerit, oſtenditur. Vnde ortus? quare homo peccati? quomodo proſperabitur?*
7. *Quomodo cornu habuerit oculos, & os hominis, explicatur?*
8. D *Quomodo accipiendum, quòd Sanctos Altiſſimi conteret, ex ſimili loquendi modo Lucæ 11. Item quid ſit mutare tempora, exponitur.*

1. DE cornu paruulo ſic Vates, Verſ.7. *Conſiderabam cornua, & ecce cornu aliud paruulum ortum eſt de medio eorum, & tria de cornibus primis euulſa ſunt à facie eius. Et ecce oculi quaſi oculi hominis erant in cornu iſto, & os loquẽs ingentia.* Magna eſt hîc opinionum varietas. Occurrit primùm, ſemper reiiciendus Porphyrius, qui hunc paruulum cornu Antiochum Epiphanem interpretatur, & decem cornua, decem Reges, non ex vno tantùm regno, ſed è pluribus; Macedoniæ ſcilicet, Ægypti, & Syriæ E colligẽdos: euulſa autem ab eo tria cornua, quia tres Reges vicit, duos Ægypti Ptolomæos, Philometorem & Euergetem, ac tertium Regem Armeniæ Atayiam. Verùm, quod Porphyrius ait de decem Regibus, planè confictum eſt, & à nobis ſuprà refutatum. Præterea non eſt verum, ſubiugaſſe Antiochum tres illos Reges. Nam etſi magnis cladibus afflixit Philometora, regnũ tamen non ademit, Romanorum metu, Ægypto diſcedere coactus. Et ſimile quid ei contigit contra

Reiicitur Porphyrius, cornu paruulum eſſe Antiochum.

tra

tra Artaxiam Armenorum Regem. Quòd verò ad Euergetem attinet, omnino falſum eſt ab Antiocho fuiſſe victum: nam cùm duo fuerint eius nominis Reges, prior quidem tertius Ægypti Rex, quinque, & quadraginta annis, antequam Antiochus regnum caperet, mortuus eſt: poſterior ſeptimus Rex Ægypti poſt magnum Alexandrum, viginti annis ab Antiochi obitu regnum adiit, vt mirari iure quis poſſit Porphyrium vel tam apertè mentientem, vel tam pueriliter ignorantem Ægyptiorum regum Chronologias.

Iudæi cæci, cornu paruum faciũt Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.

2. Iudæi cæci, vt gloriam regni Chriſti obſcurent, multis contendunt, hoc paruum cornu ſignificare Chriſtum, qui quidem initio fuit humilis, obſcurus, contemptus: loquens ingentia, quia magnifica de ſe, ac glorioſa prædicabat, iactabat enim ſe ſine peccato eſſe, deſcendiſſe de cælo, ac antiquiorem Abrahamo, Filium Dei, Saluatorem mundi: ſermones etiam contra Deũ loquebatur. Primus enim affirmauit Deum genuiſſe Filium ſibi conſubſtantialem, ſéque eſſe eiuſmodi Filium: deinde putauit, poſſe ſe mutare tempora, quoniam legem Moyſis, & ceremonias tollere tentauit: item feſtiuitates inuertere, & Sabbatha violare non dubitauit. Deinde & tempus regni eius conuenit: tribus enim annis, ac dimidio docuit: ſectatores habuit: quadrat tandem, quòd eiuſmodi cornu paruulum, id eſt, Chriſtus, contritus eſt à populo Dei, id eſt, à Iudæis, qui illum crucifixerunt. Hæc impij Iudæi.

3. Etſi autem canum latratus curare non oportet, ne tamen illi ob latratus ſuos ſibi placeant, molas eorum vno, vel altero pugno contundamus: oſtendant ergo in primis cæci quomodo mortuo Domino præualuerint, ac deinceps proſperati ſint, vt Daniel ait de populo Sanctorum: nam ipſimet ſuo malo experti ſunt, poſt mortem Domini multis cladibus ſe afflictos, hodiéque miſerrimum toto orbe exilium pati, nec vllo loco conſiſtere, ac à tantis malis, vel punctum temporis reſpirare. Quod aiunt de violatione legis, ac rituum, negandum omnino eſt: nec enim Dominus legem ſoluit, ſed adimpleuit, vt in Euangelio ait: nimirum figuræ Chriſti erant ritus illi, ac ipſa lex; Chriſto autẽ adueniente compleuére officium ſuum, ac adeò deſiére vim habere priſtinam. Quæ latiùs oſtendere non eſt huius loci. Quod loquantur de generatione Patris, & de Filio Dei conſubſtantiali, non primus inuexit Chriſtus, ſed multò antè in veteri Teſtamento ſcriptum eſt. Pſal. 2. 7. *Dominus dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Vbi non de liberatione Dauid, vt Rabbini delirant, ſed de æterna generatione Filij ſermonem eſſe grauiſſimi Autores aſſerunt. Quod aiunt Chriſtum ſe iactare ſolitum, quòd ſine peccato eſſet, quòd Filius Dei, quòd de cælo deſcenderet, &c. falſa tunc eſſe, & inania dicerent, ſi ipſe Dominus non comprobaſſet operibus ac miraculis, quæ ipſe per ſe ac per ſuos toto orbe patrauit. Paruulum autem fatemur, hoc eſt, humilem, non neceſſitate, ſed voluntate. Prælegit enim in primo aduentu humilitatem, quoniam bene nouerat ita ſe iacenti mundo congruere. Cœpit autem tunc regnare, ſi non temporaliter, certè ſpiritualiter; cùm per ſe, ac per ſuos, idololatriam toto orbe, maximéque in Romano Imperio deſtruxit, plenè autem, hoc eſt, ſpiritualiter, ac temporaliter regnabit in fine mundi, vt latè oſtendit Propheta in ſequentibus.

Refellitur declinamẽtũ Iudæorũ.

Pſal. 2. 7.

A 4. Annius ergo Viterbienſis in eo libro, quem de quæſtionibus in Apocalypſ. ſcripſit ad Sixtum quartum, vbi declarat, quæ ſit illa beſtia Apocalypſ. 17. primus eam opinionem inuexit, vt per hoc paruulum cornu intelligeretur regnum Mahumetis, quod hodie præcipuè eſt penes Turcas. Paruulum ergo cornu aſſerit, quia Mahumetes loco plane obſcuro, & tenuiſſimo fuit, nulla prorſus doctrina, religione verò planè chimęrica, mixta ſcilicet ex Paganiſmo, Iudaiſmo, Chriſtianiſmo, aſcitis præterea nonnullorum hæreticorum erroribus. Quod verò dicitur paruulum cornu euulſiſſe tria alia, adnotat Annius referendum eſſe ad tria regna Arabiæ, Syriæ, Ægypti, quæ per ſe, & per ſuos ſectatores occupauit. Sed & oculos
B hominis in eodem cornu repræſentare ait in Mahumete inſignem ſolertiam, & aſtutiam ad fallendum. Os denique loquens ingentia, iactantiam eiuſdem, ac ſuperbiam, qua ſe Prophetam maximum, legémque ſuam Moſaica, ac Chriſtiana meliorem eſſe gloriabatur. Nec dubitat Annius affirmare, regnum Mahumetanum perſeueraturum vſque ad finem mundi. Tunc autem per ſecundum Chriſti aduentum omnino extinguendum. Hanc opinionem ſequutus eſt poſtea Vatablus, & Hector Pintus ad hunc locum, ſed immeritò: nam eſſe illam omnino falſam, conuincitur duobus argumentis. Primum, quoniam cornu paruulum tunc exoriturum dicitur, cùm Imperium Romanum diuiſum fuerit
C in decem Reges, & tamen cùm Mahumetes in lucem prodiit, Imperium Romanum ſtabat florens ſub Heraclio, & Honorio. Secundum, quoniam hìc dicitur paruulum cornu inſectaturum populum Dei per tempus, & tempora, & dimidium temporis, hoc eſt, per tres annos ac dimidium, cùm tamen conſtet hodie etiam ſæuire in Chriſtianos Mahumetanam gentem.

Annius Viterbienſ.

Viterbienſis opinio falſa oſtenditur, cornu ſcilicet paruulũ non eſſe Mahumetem.

5. Omiſſis ergo eiuſmodi fabulis, veram ſententiam ſic affert D. Hieron. ad hunc locum. Ergo dicamus, quod omnes ſcriptores Eccleſiaſtici tradiderunt, in conſummatione mundi, quando regnum deſtruendum eſt Romanorum, decem futuros Reges, qui orbem Romanum inter ſe diuidant: tum vndecimum Regem paruulum Anti-
D chriſtum ſurrecturum, qui tres Reges de illis decem ſuperaturus ſit, id eſt, Ægypti, Africæ, & Æthiopiæ Reges, quibus interfectis, etiam ſeptem alij Reges victori colla ſubmittent. Dicitur autem Rex ille habiturus oculos hominis, ne eũ putemus, iuxta quorundam opinionem, diabolum eſſe, ſed vnum de hominibus, in quo totus Satanas habitaturus ſit corporaliter. Habebit etiam os loquens ingentia, quia erit homo peccati, filius perditionis, ita vt in templo Dei ſedere audeat, faciens ſe quaſi Deum. Hactenus D. Hieronymus. Similia ſcribit hoc loco Theodoretus.

D. Hieron.

Vera ſententia, cornu paruulum, eſſe Antichriſtum.

Os hominis habebit, ne putetur eſſe diabolus.

6. Paruulum ergo cornu Antichriſtus, quoniam obſcuro naſcetur loco, & vitam aliquando
E ſimiliter obſcuram ducet, iuxta illud Daniel. 11. 21. *Stabit in loco eius deſpectus.* Genere autem Iudæus erit, ex Tribu Dan, vt eſt communis Patrum ſententia, damnata ſcilicet Tribu, & ideo prætermiſſa à Ioanne, Apocal. 7. à numero ſignatorum, ſiue prædeſtinatorum, vt exiſtimat D. Irenæus 5. aduerſus hæreſes 30. vt vel ob id ipſum dicatur à Paulo 2. Theſſalon. 2. 3. *Homo peccati*, quia peccato quaſi Domino ſerniet, omnium, ſcilicet, turpiſſima ſeruitute. Homo peccati, quaſi

Theod.

Paruulum cornu Antichriſtus, quoniã obſcura initia habebit.

Dan. 11. 21.

Dan excluſus à numero ſignatorũ, ſeu prædeſtinatorũ.

Apocal. 7.

D. Irenæ.

2. Theſſal. 2. 3.

Homo peccati, quia ſeruiet peccato.

à peccato poſſeſſus, velut domus propria, in qua habitabit, dominando ipſi penitus, tam ſecundùm corpus, quàm ſecundùm animam, quo pacto intelligendus eſt D. Hieronymus cùm dixit, totum Satanam in eo corporaliter habitaturum. Homo tamen ait, non dæmon incarnatus, vt opinatus eſt Hippolytus Martyr in oratione de conſummatione mundi. Ideo Gregor. Magnus 32. Moral. cap. 12. citans locum hunc Danielis. Paruulum, inquit, cornu oritur, quia purus homo generatur, nihil admiſtum habens ſuperioris naturæ. Paruulum tamen in principio cornu dicitur poſtea maius eſſe cæteris, quoniam, ait Gregor. loco citato, immaniter, id eſt, mirum in modum excreuit. Quod Daniel cap. 8. 24. ſequenti explicans ait: *Roborabitur fortitudo eius*, quia virtute Satanæ (inquit Gregor. citatus) in gloriam perditionis attolletur. Gloriam perditionis egregiè dixit: hoc eſt, inanem, & ad ſolam ſpeciem turgidam, & ideo perditioni & diſſipationi deſtinatam. Hanc autem inanem fortitudinem exercebit primùm in tria illa regna, quæ profligabit; poſtea in Sanctos faciendo bellum aduerſus illos, & præualendo illis, vt ſequitur in textu; de quo ita cap. ſeq. *Interficiet robuſtos, & populum Sanctorum ſecundùm voluntatem ſuam.*

D. Hieron. Totum Satanam in eo corporaliter habitaturum. Hippolyt. Mar. Greg. Mag.

Dan. 8. 24. Gloria Antichriſti vana.

7. Mirum tamen, quòd hominis nihil aliud præferat præter oculos, & os. *Quaſi oculi*, inquit, *hominis in cornu iſto, & os loquens ingentia.* Quoniam Antichriſtus non ignorans, ſed ſciens, & prudēs, ac adeò ex pura malitia eleuabitur ſupra hominem, oſtendens, ac prædicans ſe eſſe Deum, & pluſquam Deum, iuxta Paulum loco citato; extollens ſe ſuper omne, quod dicitur Deus, aut quod colitor. Quod quamuis ſciat homini naturaliter repugnare, & ſibi impoſſibile eſſe bene nouerit, tamen ad decipiendos homines faciet. Idcirco enim ponitur os ſolum loquens ingentia, quaſi non ex corde id, atque ex dictante intellectu prodeat, ſed dumtaxat ore tenus proferatur.

Antichriſtus ex pura malitia eleuabitur.

Solum os loquens ingētia, quia nō ex corde dictante procedet eius ſuperbia.

A De hac inſolentia Antichriſti ſic inferiùs: *Sermones contra Excelſum loquetur, & Sanctos Altiſſimi conteret: & putabit, quòd ipſe poterit mutare tempora, & leges, & tradentur in manus eius, vſque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.* Cùm Antichriſtus Diuinitatem ſibi arrogare debeat, id primum contendet, vt Deum verum blaſphemiis ſuis quoad poterit deprimat: ſolam enim ſibi obſtare credens celſitudinem Dei, qua omni creaturæ ſupereminet, ſermones contra Excelſum loquetur, vt credatur ipſe excelſior Deo, qui liberè contra ipſum loqui poſſit: eo enim argumento impij illi Deum ſibi ſuperiorem eſſe negarunt. Pſalmo 11. 5. *Qui dixerunt, linguam noſtram magnificabimus, labia noſtra à nobis ſunt. Quis noſter Dominus eſt?* B

Dan. 7. 25.

Solam Dei altitudinem ſibi contrariam dedita opera deprimet.

Pſal. 11. 5.

8. Quod verò ſequitur, *& Sanctos Altiſſimi*, eodem tendit, vt per id oſtendat ſe Antichriſtus ſuperiorem Deo, quòd Sanctos eius impunè conterat. Sicut Dominus Luc. 11. 21. ſuperiorem illum, ac victorem declarauit, qui potuit arma fortis diripere, & ſpolia diſtribuere. Se ergo Antichriſtus Deo ſuperiorem oſtentabit, qui poſſit arma eius, hoc eſt, Sanctos, per quos contra dæmonem pugnat, diripere, ac conterere. Eos enim ſic impunè conterendo, quaſi inſultabit Deo, qui eos de manibus ſuis liberare non poſſit. Quid eſt autem quod addit: C *Et putabit, quòd ipſe poſſit mutare tempora?* Communis explicatio, putabit quòd ipſe poſſit immutare feſta Chriſtianorum, & ritus ſacros, ac ipſam legem Chriſti. Illud verò, *tradentur Sancti in manus eius per tempus, & tempora, & dimidium temporis* (quo loquendi modo vſus eſt Ioan. Apocal. 12. 14. ſignificat duraturam perſecutionem Antichriſti per tres annos, ac dimidium: tempus enim annum ſignificat, tempora duali numero, duos annos, dimidium verò temporis dimidium anni, quod infrà capit. 12. ſignificatur per dies mille ducentos, nonaginta, & Apocal. 11. 2. per menſes quadragintaduos.

Oſtendet ſe ſuperiorem Deo, quòd Sanctos eius deprimat. Luc. 11. 21.

Immutare tempora, hoc eſt, feſta, & ritus ſacros.

Apocal. 12. 14.

Perſecutio Antichriſti duratura per tres annos, ac dimidium.

Apocal. 11. 2.

POSTERIOR COMMENTARIVS.

CVm Vates tam multa præmiſerit de Monarchiarum mundi apparatu, & inconſtantia, aptè quidem ac neceſſariò progreditur ad oſtendendam æternæ Monarchiæ magnitudinem, quam Chriſtus Optimus Maximus, deletis omnibus mundi Imperiis, à Deo Patre accipiet in ipſo mundi fine, regnaturus deinceps cum populo ſancto in omnem æternitatem. Et quoniam hæc plena poſſeſſio regni adiri à Chriſto debet, adhibito primùm finali iudicio, quo gentes omnes ſibi ſubiiciet, de iudicio latè diſſerit Vates in ſequentibus. Primum ergo dicemus de apparatu iudicij, nimirum de thronis Aſſeſſorum, & de throno maximi Iudicis; deinde de Antiquo dierum, eiúſque ornatu, & de aſſiſtentibus, ac miniſtrantibus Angelis: item de Filio hominis veniente in nubibus, & de regno, ac iudicio ſibi à Patre tradito; tum de ipſa forma, ac proceſſu iudiciali; denique de ſententia prolata à Iudice.

De apparatu, ac horrore ſedium iudicialium.

SECTIO I.

1. *Improbatur ſententia eorum, qui aſſerunt agi hic tantùm de iudicio ſpeciali Antichriſti, & non de vniuerſali.*
2. *Poſt Monarchias deſcriptas, ac deſtructas neceſſariò ſequitur iudicium vniuerſale.*

D

3. *Qualis formatio ſedium? Nubes, quæ ad formationem concurrent, omnino erunt miraculoſæ, & quare?*
4. *Ad cœli Orientalem partem aperiendum cœlum venturo Domino. Locus Iſaiæ 64. & Zachariæ 14. Quomodo intelligendum ſit, montem Oliueti ſcindendum medium?*
5. *Viam quaſi à cœlo ſternendam ex nubibus igneis, & ex iiſdem iuſtitia adminiſtrante formandos thronos, oſtenditur ex variis Scripturæ locis.*
6. *Cur vacua Danieli monſtrata ſint ſedilia, Ioanni plena, oſtenditur.*

7. *Iudica*

7. *Iudicaturos omnes, qui perfectè paupertatem Euangelicam ſunt ſequuti, duodecim ſedes pro plurimus ex Auguſt.*

8. *Quomodo iudicare debeant cum Christo declaratur. Sedere proprium iudicantis.*

9. *De modo iudicandi recitantur duæ ſententiæ. Iudicaturos per participationem alicuius actus iudiciarij, & qualis ille ſit?*

10. *Thronus Dei quare totus igneus, ex Caiet. & D. Hieron. Explicatur locus 1. Corint. 3.*

11. *Explicantur rotæ throni Dei moraliter per ſanctum Gregorium.*

Non eſſe hic ſermonem de aliquo particulari iudicio, ſed de vniuerſali.

1. INCIPIT Vates deſcribere apparatum ſedium ad hunc modum, Verſ. 9. *Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt:* Sunt qui velint non agi hoc loco à Vate de iudicio extremo, ſed tantùm de alio, quo ſub idem tempus Pater Filio ſubiecturus eſt omnes hoſtes ſuos, præcipuè Antichriſtum. Verùm, quia Vates ea proſequitur, quæ ad finale iudicium ſpectant; & quia iudicium particulare de Antichriſto cum hoc apparatu non eſt à Patribus traditum; & quia in finali tantùm iudicio hoſtes Chriſti ei ſubiiciendi ſunt, iuxta communem eorundem Patrum ſententiam, adeòque non exiſtimamus agi hoc loco de particulari iudicio, ſed de vniuerſali. quod magis patebit ex ipſa ſerie dicendorum.

Occaſio agendi de finali iudicio.

2. Cùm multa verò ſint, quæ de iudicio finali quæri ſoleant, ea tantùm ad nos pertinent, quæ Vates hoc loco tangit, ad oſtendendum Chriſti Domini regnum à Patre datum. Ergo Vates præmiſſis iis, quæ ad mundi Monarchias ſpectabant, neceſſariò aggreditur dicere de iudicio finali, in quo dabitur illi à Patre plena poſſeſſio æternæ Monarchiæ. Incipit autem ab apparatu ſedium. *Aſpiciebam* (inquit) *donec throni poſiti ſunt*; & paulò pòſt de throno Dei: *Thronus eius flamma ignis, rotæ eius ignis accenſus.*

Matth. 26. 64.
Marc. 14. 62.
Luc. 21. 27.
Chriſtus Iudex in nubibus veniet ad oſtendendam pompam.
Nubes, in quæ veniet, erit iuſtis delectabilis, iniuſtis terribilis, vt nubes deſerti.
Exod. 14. 19.
Tenebroſa Ægyptiis, lucida Iudæis.
Abulenſ.
Sotus.
Incertum, an ceſſare debeant motus cæli ante finale iudicium.
Suar.
Nubes ea quia non pertinebat ad ordinem naturæ, habebis cauſam ſuperiorem.
Zachar. 14. 4.

3. Certum eſt ex Euangelio, Matth. 26. 64. Marc. 14. 62. Lucæ 21. 27. venturum Chriſtum in nubibus cum poteſtate, & virtute multa. Nam ad oſtendendā pompam, & apparatum die illo, virtute diuina congregabuntur ex aëre craſſiori, vel ex vaporibus, vel etiam exhalationibus terræ, nubes ita diſpoſitæ, vt ex fulgore & claritate corporis Chriſti mirabilem ſpeciem præferant, qua ſcilicet iuſti delectentur, iniuſti perterreantur. Cuius rei ſymbolum videtur expreſſum ea nube quæ ſtetit inter Hebræos aſcendentes de mari rubro, & Ægyptios perſequentes. Nam Exod. 14. 19. ita dicitur: *Stetit columna nubis inter caſtra Ægyptiorum, & caſtra Iſrael; & erat nubes tenebroſa, & illuminans noctem.* Tenebroſa Ægyptiis (ait) Abulenſ. lucida verò Iſraëlitis. Erit porro congregatio hæc nubium prorſus miraculoſa, non quidem quia tunc iam deficient motus cælorum, quorum interuentu eleuantur, vt ait Sot. 4. d. 47. qu. 2. art. 1. quoniam incertum eſt, an ceſſare debeant eiuſmodi motus ante finale iudicium, vt Suarius in tomo 2. 3. partis d. 57. ſect. 3. ſed quoniam finis earum nubium non pertinebit ad ordinem naturæ vt manifeſtum eſt, ac adeò à ſuperiori ordine petenda erit earum cauſa efficiens, nimirum Deus.

4. Igitur versùs Orientalem plagam latè aperietur cælum venturo Domino, iuxta illud Zachariæ 14. 4. *Stabunt pedes eius in die illa* (qua ſcilicet præliabitur contra gentes, vt proximè dixerat) A *ſuper montem Oliuarum, qui eſt contra Ieruſalem ad Orientem, & ſcindetur mons Oliuarum ex media parte ſui ad Orientem, & ad Occidentem, prærupto grandi valde, & ſeparabitur medium montis ad Aquilonem, & medium eius ad Meridiem.* Qui locus etſi vexat interpretes, quod attinet ad præruptionem illam, tamen hyperbolicè intellecta, ad ſolam exaggerationem terroris, ac tumultus eo die futuri, rectè pro re præſenti ſtat litera: ſignificatur enim, Domino ad iudicium veniente, magnam futuram rerum conuulſionem, nec ſolùm rumpendos cælos, ſed & montem ipſum Oliuarum, ſupra quem iudicabit gentes, ita ſcindendum medium, vt diuaricatis ad Aquilonē, ac Meridiem medietatibus, ingenti prærupto dehiſcat poëticè. Sicut B Auguſt. in ſerm. 5. de Aſcenſione, eleganti admodum hyperbole de cælo dixit: Regia ampla Dei reſeratur. Vndique ſyderei repagula cæli, atque aſtriferi orbis arcana ſoluta penitus compage pateſcunt. Receſſit in geminatam aciem diuiſus aër, & vaſti latera ardua cæli conciſis marginibus dependerunt. Ita Auguſtinus. Vt non diſſimilis ſit futura cōmotio in deſcenſu Domini ad iudicium. Fundamentum autem ſuperioris illius exaggerationis fuit, quòd per cæli partem illam diſruptam promicabit ingens fulgor, ac deorſum per agglomeratas nubes cribratus in medium Oliueti cacumen, illud quaſi ſcindet in duas partes.

Præruptio montis Oliuarum hyperbolicè accipienda.

D. Aug.
Similiter ab Auguſtino dicitur ſciſſum cælum in Aſcenſione.

Quare apparebit ſciſſus mons.
Iſa. 64. 1.
Locus Iſaiæ de ſecundo potius Chriſti aduentu.

Huc etiam quadrat illud Iſaiæ 64. 1. *Vtinam diſrumperes cælos, & deſcenderes! A facie tua montes defluerent, ſicut exuſtio ignis tabeſcerent, aquæ arderent igni,* C *vt notum fieret nomen tuum inimicis tuis, &c.* Quem locum etſi frequentiùs reperias expoſitum de primo Domini aduentu, tamen de ſecundo interpretatur Lyranus, refértque in eadem fuiſſe ſententia Alexandrum de Ales magni Iudicij Doctorem. Et congruere videtur, quoniam præceſſerat ſermo de exterminatione Antichriſti, poſtquam conuenienter optatus veniat Dominus ad iudicium, non communi autem via, qua ſoleat placatus prodire in mundum, ſed extraordinaria, quámque non tam conſilio ſibi, quàm præcipiti motu diſrumpat, latéque aperiat ad perterrefaciendum ex improuiſo mundum. Sic enim tunc fiet, vt per eam cæli quaſi confractionem, pro- D rumpente ad iudicium Domino, montes ipſi defluant, ac ſubita veluti vſtione correpti contabeſcant: quin & aquæ ipſæ penè excocto humore ardeant, atque ita notum faciat Dominus nomen ſuum inimicis ſuis.

Lyran.

Exprimitur præceps Domini exitus ad iudicium.

Parum refert, quomodo futura ſit apertio cæli, adueniente Domino.
Via lucida à cælo vſque ad cacumen montis Oliueti.
Thronus Dei & aſſeſſorū è nubibus, iuſtitia præmonſtrante lineas.
Pſal. 9. 8.

5. Certè igitur aperto cælo ad Orientem, ſeu propriè velis, ſeu mauis ad ſolam ſpeciem (parum enim refert quomodo fiat) ab ea ſtatim cæli parte deorſum versùs vſque ad cacumen montis Oliueti conſtruetur è nubibus cancellatim ignitis, ac lucidis, via quædam latiſſima, in qua ad ſiniſtram partem, atque dexteram, præſcripta forma per diuinam iuſtitiam, conſtruentur ex eadem nubium materia plures throni pro iudicibus aſſeſſoribus: in ſuprema verò parte eadem diuina E iuſtitia præmonſtrante lineas, thronus erigetur ad omnem maieſtatem compoſitus, in quo ſupremus Iudex ſedere debeat; & de throno quidem Iudicis eſt illud Pſalm. 9. 8. *Parauit in iudicio thronum ſuum. In,* Latinè redundat; *iudicium*, idem ac iuſtitia, vt ſit ſenſus: Deus per iuſtitiam ſuam, ſeu iuſtitia ſua, vt ſit inſtrumenti, parabit, delineabit, effigiabit thronum ſuum iudiciale, tribunal ſuum. De thronis autem iudicantium cum Domino dicitur Pſalm. 121. 5. *Illic ſederunt ſedes in iudicio. Iudicio,*

Pſal. 121. 5.

nio, ſimiliter, ac priùs: id eſt, per iudicium, per iuſtitiam, ſeu iuſtitia ſua præminiſtrante excitabit plores ad iudicandum ſedes. *Sedes ſederunt.* Non puto dictum impropriè, *ſederunt*; ſed propriiſſimè, ad exprimendum ipſum thronorum habitum: nã ex ipſa ſui compoſitione ita ſeſſioni comparati, & cuaptati ſunt, vt quaſi ipſi, nemine adhuc ſedente, ſedere videantur. Maximè autem propriè ad efformationem diuinorum tribunalium adducuntur nubes, qooniam nubes inſeruire Deo pro throno gloriæ manifeſtum eſt, ex illu Pſalmi 103. 3. *Qui ponis nubem aſcenſum tuum.* ex Hebræo, *eleuationem*, ſeu *thronum eleuatum*. Cant. 3.9. ferculum illud, quod ſibi Rex Salomon fecerat, vt geſtaretur per plateas Ieruſalem, ad oſtendendam pompam, dicitur aſcenſum habuiſſe purpureum, hoc eſt, in medio ſellam regiam ſublimem, ac per gradus aliquos eleuatam; purpuream autem, quia fortè è carmeſino holoſerico, vt hodie vſus eſt apud Magnates. Ergo cùm in ſubiecta materia dicitur abſolutè aſcenſus, intelligendus thronus eleuatus per aliquot gradus, quia magis congruit maieſtati ad differentiam communium ſedilium, quibus ab ipſo ſtatim pauimento ſedetur. Similiter Iſa. 19.1. *Ecce Dominus aſcendet ſuper nubem leuem.* Hebraicè, *Equitabit ſuper nubem leuem*, Erit Domino præliaturo in die Iudicij aduerſùs gentes pro equo expedito, nubes leuis. Cur autem nubes aſſumatur ad portandom Deum, & ad ſedem ei præbendam, ratio illa communiter afferri ſolet, vt ſignificetur incomprehenſibilitas Dei, quam oon niſi per nubium quaſi obſcuritatem internoſcere poſſumus, iuxta illud 1. Timot. 6. 16. *Lucem habitat inaccessibilem.* & Pſal. 17. 12. *Poſuit tenebras latibulum ſuum.*

Thronorum habitus, vt quaſi ſedere videantur.

Pſal. 103. 3.
Nubes throno gloriæ Dei inſeruit.
Cant. 3. 9.

Aſcenſus, id eſt, thronus eleuatus.

Iſa. 19. 1.

Equus Domini in iudicio, nubes leuis.

Per nubem, qua aſcendit Deus, incomprehenſibilitas eius innuitur.
1. Tim. 6. 16.
Pſal. 17. 12.

6. Circa thronos, qui dicuntur poſiti, dubitatur primò, cur nemo in eis dicatur ſedere, maximè cùm D. Hieronymus dicat hos thronos eſſe illa ſedilia vigintiquatuor in circuitu ſedis Dei, Apocal. 4. 4. in quibus tamen vigintiquatuor ſeniores ſedere dicuntur? Ad hoc reſponderi poteſt cum D. Paulo ad Hebræos 7. 19. *Nihil ad perfectum adduxit lex*; cui rectè concinit D. Ambroſ. lib. 6. epiſtolarum, epiſtola 39. Plenitudo in Euãgelio, ſemiperfectio in lege, videlicet, quas lex materias rudiùs præparauit, Euangelium perfecit. Atque hæc fuit tota cauſa aduentus Chriſti in mundum, vt teſtatus eſt Matth. 5. 17. *Veni legem adimplere.* Quare mirum non ſit, exhibita fuiſſe Danieli ſedilia vacua, Ioanni plena: quia ille in lege adhuc poſitus ſemiperfecta exhibebat, hic in Euangelio perfecta. Lex ergo functa eſt officio ſerui ad iuſſum domini portantis cathedras; Ensngelium miſit, non modò qoi ſederent, ſed aſſiderent Domino. Per hoc autem conſtat verè cũ Domino ſeſſuros aliquos in die iudicij; quòd verò ſeſſuri ſint ad iudicandum cum ipſo, expreſsè promiſit Apoſtolis Matth. 19. 28. *Amen dico vobis, quòd vos, qui ſequuti eſtis me, in regeneratione, cùm ſederit Filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim iudicantes duodecim Tribus Iſrael.* Eadem verò promiſſio continetur Luc. 22. 30. & Paul. 1. Corinth. 6. 2. *An neſcitis*, inqoit, *quoniam Sancti de hoc mundo iudicabunt?* Et paulò pòſt, 3. *Neſcitis quoniam Angelos iudicabimus?*

Cur in thronis nemo ſedere dicatur?
D. Hieron.
Apocal. 4. 4.
ad Heb. 7. 19.
D. Ambroſ.

Matth. 5. 17.
In Euangelio plena omnia, in lege adhuc vacua.

Aliqui ſeſſuri cũ Domino in iudicio.
Matth. 19. 28.

Luc. 22. 30.
1. Corinth. 6. 2.

7. Dubitatur ergo ſecundò, quinam ſint cum Domino iudicaturi, & quomodo id intelligendum? Ad primum reſpondetur, quamquam Apoſtolis facta ſit à Chriſto promiſſio ſedium, tamen per eos intelligendos etiam illos, qui voluntariã

Seſſuri cum Domino Apoſtoli, & Apoſtolici viri.

A

paupertatem profitentes, perfectè Chriſti veſtigia ſunt ſequuti, quoniam in eo fundata eſt promiſſio. Nam cùm Petrus apud Matthæum dixiſſet, *Ecce nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te, quid ergo erit nobis?* Chriſtus reſpondit: *Amen dico vobis, quod vos, qui ſequuti eſtis me* (perfecta ſcilicet imitatione) *ſedebitis ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim Tribus Iſrael.* Ideo D. Hieron. ad ea verba; Quia non ſufficit, ait, relinquere omnia, iungit quod perfectum eſt, *Et ſequuti eſtis me.* Itaque ſolis hoc modo perfectis prærogatiua iudicandi conceditur ex ipſa forma promiſſionis Chriſti. Cùm ergo perfecta illa, & exacta profeſſio paupertatis, & imitationis Chriſti, non ſolùm in Apoſtolis, ſed etiam in pluribus Apoſtolicis viris reperta

D. Hieron.

B

ſit, haod dubiè ad illos etiam extendenda eſt promiſſio ſedium ad iudicandum. Atque hæc eſt cõmunis ſententia D. Auguſtini epiſt. 89. quæſt. 4. D. Hier. epiſt. 28. D. Greg. 10. Moral. 17. D. Bern. ſer. 8. in Pſalm. *Qui habitat.* D. Thom. 4. d. 47. quæſt. 1. art. 2. Bedæ homil. in Natali ſancti Benedicti, Abulenſ. ſuper cap. 19. Matthæi, quæſt. 205. Vnde duodenarius numerus ſedium indefinitè ſumi debet pro multis ſedibus, ac adeò pro ratione eiuſdem numeri (qui ab Auguſtino perfectionis dicitur) multi indefinitè ſeſſuri ſunt, iique perfecti ſignificantur ex ſententia prædictorum Patrum, maximè Auguſtini, qui ad Pſalm. 49. rectè colligit, ſi præcisè ſumatur prædictus numerus, D. Paulum reiiciendum, qui decimustertius Apoſtolus fuit;

D. Auguſt.
D. Hieron.
D. Greg.
D. Bernard.
D. Thom.
Beda.
Abulenſ.
Duodenarius numerus eorum qui ſeſſuri ſunt, ſumendus vniuerſaliter.

C

& tamen ipſe reliquis iudicaturis ſe adoumerans, loco ad Corint. citato ait, *Angelos iudicabimus.* Quid ſibi ergo volunt (ait Auguſt.) duodecim ſedes? Significant, omnes vndique (qoi tam perfecti eſſe potuerint, quàm perfecti, quibus dictũ eſt: *Sedebitis ſuper ſedes duodecim*) vocandos eſſe ad iudicandum. Illud verò eiuſdem Pſalmi, *Aduocauit cælum deſurſum, & terram diſcernere populum ſuum*, ſimiliter explicat de Apoſtolis, ac Apoſtolicis viris perfectis, ſcilicet, paupertatis profeſſoribus, qoi alibi dicuntur cæli illi enarrantes gloriam Dei.

D. Auguſt.

8. Ad ſecundum, quomodo ſcilicet intelligendum ſit, eiuſmodi perfectos viros cum Chriſto iudicaturos? Reſpondetur, id futurum per

Iudicabunt per quandã excellentiã iudiciariã, & actus iudiciarij participationẽ.

D

quandam participationem excellentiæ iudiciariæ, & alicuius actus item iudiciarij. Primùm enim aſſidebunt Chriſto, è thronis videlicet illis ſingularis emineotiæ, de quibus hoc loco Daniel, & Ioannes Apocal. 4. quod quidem ſpectat ad ſpecialem iudicandi apparatum, & congruentiam. Vnde ex cap. vltimo, de re iudicat. lib. 6. dicitur, opottere iudicem ſententiam ſedendo ferre. Nimirum, qoia ſedere, ſuperioris eſt, ſicut ſtare, inferioris. Vnde qui cauſam dicunt, vel quouis modo vocãtur ad iodicium, etſi oobiles ſint, ſtare coguntur coram ſedente Iudice. C. de officio ciuil. Iudic. leg. 1. & C. Theod. eodem ritul. leg. vnica. Quare & de Deo Iudice dicitur Pſalmo 9. 5. *Sediſti ſuper thronum, qui iudicas iuſtitiam.* Et

Seſſio, propria iudicantis quoniam eminentia.

Iudicantes, tanquam inferiores, ſtant.
Pſal. 9. 5.

E

de ſe Iob cap. 29. 7. *Procedebam*, inquit, *ad portam ciuitatis* (vbi iudicia more veterum exercebantur) *& in platea parabant cathedram mihi.* Coogruum porro eſt, vt ſedendo iudicia ferantor; quoniam ſeſſio importat quandam tranquillitatem animi, quæ ad iudicandum perneceſſaria eſt. Vode ait Ariſtotel. 6. Phyſicorum: Sedendo, & quieſcendo anima fit prudens, quia noo diſtrahitur intellectus ad alia opera. Nam vel in Deo Iudice, à quo longè abeſt omnis perturbatio, Salomoo ait Sa-

Iob. 29. 7.

Seſſio innuit animi tranquillitatem ad iudicandum.
Ariſtot.

pientiæ

Sapient. 12. 18.

pientiæ 12. 18. *Tu autem dominator virtutis cum tranquillitate iudicas.*

Actum iudicandi alij aliter ſumunt.

D. Thom.

9. Præterea, iudicabunt ſancti viri participatione alicuius actus iudiciarij, vt notum eſt ex D. Thom. 4. d. 4. q. 1. art. 2. quoniam id Chriſtus expreſsè diſtinxit: *Sedebitis, iudicantes.* Aliqui dicunt iudicaturos Sanctus in eo ſenſu, quòd de cauſis iudicandorum diſceptabunt; id tamen non videtur ita congruum: nam diſceptatio ſolùm adhibetur in cauſis perplexis, & quarum veritas obſcura eſt; at ibi nulla erit perplexitas, ſed cauſæ omnes iudicandorum Deo reuelante patebunt illico manifeſtiſſimè, vt nec iudicandi contradicere, nec Iudices hærere in aliquo debeant. Alij volunt indicaturos Sanctos, vt Doctores, ac teſtes, quatenus, ſcilicet, illis prædicantibus, homines credere, aut vitam corrigere noluerunt; quod etiam non placet: nam & Angeli ſimiliter Doctores, & cuſtodes fuerunt, & teſtes erunt, aut incredulitatis, aut peruicaciæ iudicandorum, & tamen non dicuntur iudicare. Richard. Victor. in tractat. de poteſtate iudiciaria. Iudicaturos, ait, quia ſpeciali modo penetrabunt conſcientias iudicandorum, & iudicia diuina, & retributionum qualitates, vel quia ſententiam, quam Chriſtus feret, iis, qui iudicabuntur, intimabunt. Vtrunque autem ad Iudicem ſpecialiter pertinere. Exiſtimo ergo iudicaturos Sanctos participatione alicuius actus iudiciarij, quia dandæ ſententiæ ratione propoſita abſque vlla diſceptatione conuincent reos; quod profectò eſt pars actionis iudiciariæ, & in Scriptura iudicandi verbo ſæpe exprimitur, & quia intimabunt ſententiam, vt Richardus ait, quod eſt proprium Iudicis, & quo omne completur iudicium.

Richard. Victor.

Iudicabunt, quia dandæ ſententiæ ratione propoſita, conuincent reos, & ſententiam intimabunt.

Thronus Dei igneus ad expreſſionem terroris.

10. Quamuis autem thronus Dei ex eadem nobium materia efformandus ſit, tamen de illo Propheta ſic ſpecialiùs: *Thronus eius flamma ignis; rotæ eius ignis accenſus.* Pertinet hoc ad magnam quādam exaggerationem terroris, quòd thronus eiuſmodi, non quomodocumque ignitus, aut per interualla fulgurans, ſed viua quædam flamma ſit, & rotæ eius ignis accenſus. Significatur per hoc, exactum, & rigoroſum examen futurum in die iudicij, quoniam ſicut ignis (ait Caiet. ad cap. 3. 1. Cor.) ſupremum obtinet in examinando locum, videlicet, diſcernendo res, quid aurum, quid ferrum, quid lignum ſit, iuxta Apoſtolum 1. Cor. 3. 13. ita iudicium diuinum cunctas operum conditiones etiam minimas ſcrutatur, librat, ac diſcutit, & dicendo ius, & exequendo. Ita Caiet. Omnia Dei flammea ſunt (ait Hieron. ad hunc locum) iuxta illud Deut. 4. 24. *Deus noſter ignis conſumens eſt:* vt lignum, fœnum, ſtipulam arſura in die iudicij nouerimus. Thronus ergo Dei, flamma ignis, vt peccatores tormentorum magnitudinem pertimeſcant, & iuſti ſaluentur, ſic tamen quaſi per ignem. Ita Hieronymus. Alluditque ad locum citatum Pauli 1. Corint. 3. 13. *Si quis ædificat ſuper fundamentum hoc fidei aurum, argentum, lapides pretioſos,* ſcilicet actus bonos meritorios, *ligna, fœnum, ſtipulam,* hoc eſt, opera aliqua mala, nō quidem mortaliter, ſed venialiter, vt vocant, *vniuſcuiuſque opus manifeſtum erit: dies enim Domini,* Græce, *dies ille,* nempe iudicij, *declarabit.* Erit enim dies ille (ait Caietan.) claritas omnium operum, quia in igne metaphorico rigoroſi examinis reuelabitur: *& vniuſcuiuſque opus, quale ſit, ignis* verus, qui præcedet iudicij diem, *probabit.* Erit ergo, iuxta Caietanum, duplex ignis, vnus verus, nempe vni-

Per ignem, exactum examen.

Caietan.

Ignis proprium, diſcernere.

D. Hieron.

Deut. 4. 24.

Caietan.

Ignis iudicij, claritas omnium operum.

Duplex ignis in fine mundi.

A uerſalis ille, qui probabit opera ſaluandorum, & ideo emendatorius dicitur ab Auguſtino ſuper Pſalm. 36. alter metaphoricus, nempe examen rigoroſum, & efficax, quod opera iam probata manifeſtabit. Si cuius opus manſerit, purgatione, ac emendatione non indigens mercedem accipiet; ſi cuius opus arſerit, detrimentum patietur malarum affectionum, quæ ſcoriarum inſtar adhæſerūt bonis, ipſe autem prædeſtinatus ſaluus erit, ſic tamen quaſi per ignem videlicet emendatus, detritus, decuſſus. Probabilior tamen eſt ſententia Suarij tom. 2. 3. p. vnum tantùm, verúmque futurum ignem, qui antecedat Iudicem venientem, & incipiat torquere malos: & hoc eodem ampliato poſt finitum iudicium comburendum & B purgandum mundum. vide diſp. 57. Sect. 1.

Probabile, vnum tantùm futurū ignem.

11. Quid eſt autem, quòd throno Dei adiiciuntur rotæ quadrigæ inſtar? Fortè ad exaggerationem quodammodo præcipitis furoris, quo in malos rapietur: ſicut apud Ezechielem cap. 1. Deus quoque igne furoris ſuccenſus, rotis impellentibus fertur in impios. D. Gregor. homil. 5. in Ezechiel. expendens illud Sapient. 7. 22. *Eſt in illa ſpiritus intelligentiæ, ſpiritus vnicus, ſpiritus multiplex, ſubtilis, mobilis.* & paulò pòſt, *humanus, ſtabilis:* quæſtionem excitat, quomodo idem ſpiritus dicatur mobilis, & ſtabilis? Et reſpondet: Stabilis eſt, inquit, quia per naturam omnia continet: mobilis, quia vbique etiam neſcientibus occurrit. Tenens ergo omnia, ſtabilis; præſentem ſe omnibus ex- C hibens, mobilis dicitur; & infrà citat locum præſentem, & moraliter explicat pro Prælatis, & Prædicatoribus. Hi enim, inquit, qui animarum cuſtodes ſunt, & paſcendi gregis onera ſuſceperunt, mutare loca minimè permittuntur; ſed quia vno in loco poſiti, diuinitatis in ſe præſentiam portant, & ardent, thronus Dei flamma ignis dicitur: hi autem, qui amore Domini in prædicatione diſcurrunt, rotæ eius ignis ardentis ſunt, quia cùm ex eius deſiderio per varia loca diſcurrunt, vnde ipſi ardent, alios accendunt. Ita Gregorius.

Thronus cū rotis, ad exaggerationem furoris.

D. Greg.

Sap. 7. 22.

Spiritus Dei quomodo ſtabilis, & mobilis.

Prædicatores quomodo mutari, & non mutare dicuntur.

D

De Antiquo dierum, eius ornatu, & apparatu aſsiſtentium miniſtrorum.

SECTIO II.

1. *Antiquus dierum Deus abſolutè, quomodo ita dicatur? Locus Auguſtini, item Iob. 36. D. Hieronymus, &c.*
2. *Aptiùs intelligitur Pater iuxta præſentem locum. Quomodo dicatur Antiquus dierum? Primo modo reſpectu Filij quatenus hominis; ſecundo etiam quatenus Deus, & quomodo?*
3. *Veſtitus Antiqui dierum expenditur, iuxta Theodoretum, D. Hieronymum, & D. Gregor. Nazianz. Locus Pſalmi 18. explicatur.* E
4. *Numerus aſſiſtentium miniſtrorum, etſi definitè ponatur, pro indefinito ſumendus, ex aliis Scripturæ locis.*
5. *Quæſtio de numero Angelorum, excedátne hominum numerum, tractatur. Referuntur duæ opiniones.*
6. *Probabile eſt, Angelos multò plures eſſe omnibus omnino hominibus, ex Dionyſio Areopagita, D. Athanaſio, & D. Ambroſio.*

7. Deus

7. *Diuiſionem celebrem in Angelos aſſiſtentes, & miniſtrantes hinc petitam, & de miſſione Angelorum pauca.*

1. POST deſcriptionem thronorũ proſequitur Vates de Antiquo dierum in hunc modum, Verſ. 9. *Et Antiquus dierum ſedit. Veſtimentum eius candidum quaſi nix, & capilli capitis eius, quaſi lana munda; thronus eius flamma ignis; rota eius ignis accenſus.* Per Antiquum dierum intelligit Theodoretus æternum numen; & D. Hieronymus Deum abſolutè. Dicitur Antiquus dierum, hoc eſt, longæuus, ſeu æternus. Dies quidem, atque annos attribui Deo, item, vocari Antiquum, impropriũ eſt: important enim iſta de ſe mutationem, varietatem, defectum, quæ minimè decent æternitatem. Vnde D. Auguſt. 12. Confeſ. 14. cum Deo loquens: Nulla tempora, inquit, tibi coæterna ſunt, quia tu permanes, at illa fugitiuis particulis agitantur. Ita Auguſtin. Verùm noſtro intelligendi, & loquendi more, multitudine, ſeu potiùs infinitate annorum, ac dierũ non ſemel innuitur æternitas. Iob. 39. 26. *Numerus annorum eius ineſtimabilis.* Septuaginta infinitus, inueſtigabilis, in quibus ſcilicet non ſit inuenire veſtigium, finem. Similiter hîc Antiquus dierum dicitur ad exprimendam maturitatem iudicij, quæ plerumque in ſenibus, ac prouectæ ætatis hominibus inueniri ſolet, iuxta illud Iob. 12. 12. *In antiquis eſt ſapientia, & in multo tempore prudentia.* Nam (vt rectè D. Hieronym. in procemio in Amos) ſenectus auget ſapientiam, dat maturiora conſilia, & frigeſcente corpore dormit cum perpetua virgine Sunamite. Ita ibi. Sic autem ſumamus eſſe in Deo antiquitatem dierum, vt abſque vllo immutabilitatis detrimento id eſſe intelligamus: vnde quod noſter tranſtulit, *Antiquus dierum*, alij verterunt, *antiquans dies*, vt videlicet Deus ſic ex dierum multitudine maturitatem præferat, vt dies ipſos, tanquam à ſe alienos, antiquet, abroget, aboleat, expers videlicet mutabilitatis, ac defectus.

Antiquus dierũ Theodoreto, æternum numẽ; Hieronymo, Deus abſolutè.
Theodor.
D. Hieron.
D. Aug.
Deo nulla tẽpora coæterna.
Multitudine annorum ac dierum ſæpe innuitur æternitas.
Iob. 39. 26.
Antiquus dierum, ad exprimendã maturitatẽ iudicij.
Iob. 12. 12.
D. Hier.
Senectus auget prudentiam.
In Deo intelligatur antiquitas dierũ abſque mutabilitate.
Deus antiquans dies, id eſt, immutabiles habens.

2. Alij per Antiquum dierum intelligunt æternum Patrem; videtúrque id huic loco magis congruere; quoniam infrà fit mentio Filij hominis, qui ad hunc Antiquum dierum accedit, regnúmque ac iudiciariam poteſtatẽ ab eo accipit. Correſpondet autem quod Ioan. 5. dicitur, *Pater poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis eſt.* At quomodo Pater dicitur Antiquus dierum, cùm Pater & Filius coæterni ſint? Reſpondetur primò, id eſſe propter aſſumptam à Filio in certo tempore naturam humanam, quod tempus antecedit Pater tota ipſa æternitate, ac adeò Filio, vt ſubeſt illi tempori, antiquior eſt. Secundò reſpõdent, poſſe id etiam referri ad prioritatem, qua Pater non quidem natura, aut duratione aliqua, ſed origine (vt loquuntur Theologi) Filio præſupponitur, vt principium eius, ac adeò, vt ſic, antiquior, ſicut & maior, Ioan. 14. 28. Poteſt in hanc ſententiam afferri illud ex Pſal. 109. 3. *Tecum principium in die virtutis tuæ in ſplendoribus Sanctorum, ex vtero ante luciferum genui te.* Iuxta Hebræum, *ex vtero, ab aurora tibi ros adoleſcentiæ tuæ.* Loquitur Pater cum Filio, quaſi ſibi in eo complacens, hoc ſenſu: Tu eras ex vtero meo, & mea ſubſtantia, in rore, in flore adoleſcentiæ. iuxta Aquilam, *Pueritia tua.* Ab aurora, ante Luciferum, ante omne tempus; nam cùm cælos præparabam, & producebam creaturas, iam tum me oblectabas ludens coram me, Prouerb. 8. 30. Vidéſne ergo quomodo Filius ex vi æternæ productionis ſuæ appelletur adoleſcens, imò puer, in ipſo primæuo ætatis rore coram Patre ludens? Quo ergo ſenſu Filius productus à Patre dicitur adoleſcens, ac puer, eodem producens Pater dicitur Antiquus dierum, reſpectu eiuſdem Filij.

Meliùs per Antiquum dierum, æternus Pater.
Antiquus dierum reſpectu Filij, vt naturam humanam induit.
Vel ob prærogatiuam originis.
Ioan. 14. 28.
Pſal. 109. 3.
Prou. 8. 30.
Filius ex vi æternæ productionis, puer coram Patre ludens.

3. Sequitur de ornatu Antiqui dierum: *Veſtimẽtum eius candidum quaſi nix, & capilli capitis eius, quaſi lana munda.* Candore veſtimenti Theodoretus ſignificari putat inculpatam diuinæ naturæ puritatem, canitie verò, autoritatem, & reuerentiam; vtrumque autem mirè congruere iudicanti. D. Hieronym. per veſtimentum candidum, vt nix, gloriã diuinæ maieſtatis intelligit, ſicut in Transfiguratione ad oſtendendam gloriam maieſtatis, veſtimenta Domini facta ſunt alba ſicut nix; per capillos autem ſimiles lanæ mundæ, purum, ſyncerúmque iudicium, nullam perſonam in iudicando reſpiciens. Alij aliter explicant, ſed minùs conuenienter ad perſonam Iudicis. Quare placet ex Theodoreto ſignificationem veſtimenti aſſumere, vt Antiquus dierum ad iudicium prodeat veſtitus inculpata vitæ puritate: ex D. Hieronymo, vt capillos proinde, hoc eſt, iudicia proferat ſyncera, ac ſine vlla acceptione perſonarum: iudicia namque, perinde ac capilli, ex capite iudicantis procedunt. Per hæc autem optimi Iudicis imago exprimitur, quam D. Ambroſ. conſiderans ſerm. 20. in Pſal. 118. Iudicet (inquit) de errore alterius, qui non habet quod in ſe damnet, ne, cùm de aliquo iudicat, in ſe ipſum ſententiam ferat. Ita ibi. Et Gregor. Nazianz. de moderatione ſeruanda, Iudicare, inquit, aliena non valet, cui conſcientia innocentiæ nullam iudicij regulam præbet. Atenim de Deo Iudice, rectè in rem præſentem cecinit Regius Vates, Pſal. 18. 10. *Iudicia Domini vera, iuſtificata in ſemetipſa.* Vult autem, eſſe quidem vera, quoniam iuxta præciſam, ac ſynceram veritatem, nullius vel perſonæ, vel affectus ratione habita ferri à Deo ſolent; iuſtificata verò in ſemetipſa, quoniam non ſolùm, vt à Deo in homines prodeunt, ſed vt in Deum ipſũ quaſi recurrũt, ab omni vitio, ac leui etiam næuo aliena ſunt. Itaque & ipſa iudicia in ſe, & in ſua origine, hoc eſt, ipſius Dei mente, à qua procedunt, puriſſima ſunt. Quod verò capillos lanæ ſimiles fecerit, cauſa eſſe poteſt, vt ſignificetur, in diuinis iudiciis, etiam in extremo illo die, multum mollitudinis, & clementiæ admiſtum iri. Nunquam enim Deus ſecundùm omnem iuſtitiæ rigorem punire ſolet, ſed ſemper citra condignum, quod aiunt, Pſalm. 74. 9. *Fex eius,* calicis ſuppliciorum, *non eſt exinanita.* nunquam exhaurit Deus fæcem rigoris.

Theodor.
Candore veſtium inculpata puritas diuinæ naturæ, canitie, autoritas.
D. Hier.
Vel, candore, gloria diuinæ maieſtatis, canitie, purum iudicium.
Ex vtroque deſumpta vera ſententia.
D. Ambroſ.
Iudicet de errore alterius, qui errore caret.
Greg. Naz.
Regula iudicij, innocentia.
Pſal. 18. 10.
Iudicia Dei ſynceriſſima.
Iudicium extremum multum habebit clementiæ admiſtum.
Pſal. 74. 9.
Fæcem rigoris nõ exhaurit.

4. Denique exprimitur apparatus Iudicis Dei, ex ipſa ſeruorum aſtantium multitudine, de qua Vates: *Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei.* Significatur, more Scripturæ, per definitum numerum, indefinitus. Quare opus non eſt, in recenſenda componendáque variantium hac in re Autorum numeratione diutiùs immorari: quidquid enim illi variauerint, tenenda eſt vulgata lectio, eáque ſub conditione illa indefinita, qua ſignificentur quamplurimi aſſiſtentes ac miniſtrãtes. Idcirco Iob indefinitè idipſum exaggerauit cap. 25. 3. *Nunquid eſt numerus militum eius?* Similiter Paulus ad Hebræos 12. 22. *Acceſſiſtis ad caleſtem Ieruſalem multorum millium Angelorum.* Facit autem ad expreſſionem maieſtatis

Infinitus numerus in finito.
Iob. 25. 3.
ad Heb. 12. 22.
Facit ad maieſtatem multitudo aſtantium miniſtrorũ.

Digitized by Google

tis innumerabilis ſeruorum multitudo.

Nũ Angeli plures hominibus?
D.Athanaſ.

5. Non abs re quæri hic poteſt de numero Angelorum, an ſit maior numero hominum? Refert Athanaſ. q. 6. ad Antiochum, fuiſſe quoſdam, qui multitudinem hominum parem crediderint multitudini Angelorum, ducti verbis illis Deut. 32. 8. *Conſtituit numerum populorum iuxta numerum Angelorum*; vt verterunt Septuaginta. Alij volunt plures eſſe homines, quàm Angelos, & ducuntur hoc argumento, quoniam tot homines aſſumendi ſunt ad gloriam, quot Angeli corruerunt. At cap. 12. 4. Apocalypſ. ſub figura draconis trahentis tertiam partem ſtellarum, dicitur tertia pars Angelorum cecidiſſe. Vnde D. Bern. ſerm. 62. in Cantica, in hanc ſententiam explicat illud Pſal. 109. 6. *Iudicabit in nationibus, implebit ruinas.* Cùm autem hominum ne decima quidem pars ſaluetur, computatis omnibus infidelibus, liquidò conſtat multò maiorem eſſe numerum vniuerſorum hominum, quàm vniuerſorum Angelorum. Alij aliter hac de re ſentiunt. Verùm priorem illum locum Deut. aliter intelligendum, ſuperiùs latè explicauimus: locus verò poſterior Apocal. 12. non eſt intelligendus de caſu Angelorum, ſed hominum fidelium tẽpore Antichriſti. Vberior huius quæſtionis tractatio habetur apud D. Thom. 1. p. q. 53. a. 3. & recentiores, nominatim Vaſquez diſp. 180.

Deut. 32. 8.
Contraria ſententia, & plures, & pauciores eſſe.
Apoc. 12. 4.
D. Bernard.
Pſal. 109. 6.
Vtraque opinio improbatur.

6. Igitur in re omnino dubia illud apparet probabilius, multitudinem Angelorum omnium maiorẽ eſſe omnibus omnino hominibus, qui ſunt, fuerunt, & erunt. Probatur inprimis ex præſenti loco, & ſimilibus, vbi ex communi Interpretum ſententia, numerus Angelorum definitus accipi debet pro indefinito, vt intelligantur innumerabiles. Imò ſentit D. Dionyſ. Areopagit. cap. 9. de cæleſti Hierarchia, Angelos non ſolùm plures eſſe hominibus, ſed etiam omnibus rebus ſenſibilibus, & corporeis, ſicut corpora cæleſtia, caduca omnia, & mortalia magnitudine ſua exuperant. Eodem pertinere poteſt quod D. Athanaſ. loco citato, multos ait opinatos, ita ſe habere numerũ Angelorum ad numerum hominum, vt nonaginta nouem ad vnum, vel vt nouem ad vnum; ex duabus illis parabolis, de nonagintanouem ouibus in deſerto relictis, & vna quæſita, quæ perierat: item de nouem drachmis ſeruatis, & vna perdita; vnius enim vel ouis, vel drachmæ vocabulo ſignificantur omnes homines, maioribus autem aliis numeris omnes Angeli. Præclarè ergo D. Ambroſ. de centeſima oue ad Luc. cap. 15. exprimens paucitatem hominum, præ magna Angelorum numeroſitate. Diues, inquit, Paſtor, cuius omnes nos centeſima portio ſumus; habet Angelorum, habet Archãgelorum, Dominationum, Poteſtatum, Thronorum, aliorúmque innumerabiles greges, quos in montibus dereliquit. Itaque iuxta ſententiam D. Ambroſ. ſi omnes homines ſimul cum omnibus Angelis in centum portiones diuidantur, centeſimam portionem efficient omnes homines.

Vera ſententia, multitudo Angelorũ maior multitudine omnium hominum.
D. Dionyſ. Areop.
D. Athan.
D. Ambroſ. Luc. 15.
Omnes homines, centeſima portio, comparatione Angelorum.

7. Non eſt autẽ prætereundum, ex eo quod dicitur, *Millia millium miniſtrabant ei, & decies centena millia aſſiſtebant ei*, deſumptam à Theologis celebrẽ illam diſtinctionem, qua Angelos in miniſtrãtes, & aſſiſtentes diſtribuuntur. Hoc enim modo aſſiſtentes dicuntur, qui proximè in Verbo hauriunt, eorum omnium, quæ agenda ſunt, notitiam, ac in cæteros transfundunt: miniſtrantes verò dicuntur, qui edocti ab aſſiſtentibus, ea ipſa, quæ agenda ſunt, executioni mandant. Vultq; D. Dionyſ.

Vnde ſũpta diſtinctio Angelorum miniſtrantiũ & aſſiſtentium.
Qui aſſiſtentes, & qui miniſtrantes Angeli.

A loco citato, quatuor ſuperiores ordines, nempe, Seraphim, Cherubim, Thronos, ac Dominationes, eſſe hoc modo aſſiſtentes: reliquos verò inferiores ordines eſſe miniſtrantes. Quòd ſi etiam aliqui ex aſſiſtentibus aliquando mittantur, id quidẽ adeò eſſe rarum, vt propterea diſtinctio prædicta tolli non debeat: ſemel enim tantùm legimus miſſum ad Tobiam Raphaëlem vnum è ſeptem aſtantibus ante Deum, Tobi. 12. 15. Gabrielem autem (qui de ſe Luc. 1. 19. ait; *Ego ſum Gabriel, qui aſto ante Deum*) ad altiſſimum myſterium Incarnationis Virgini denunciandum. Quem propterea Heſychius hom. 2 de Beata Virgine, Angelorum Principem, & D. Greg. homil. 34. in Euangel. ſummum Angelorum. Et D. Bern. homi. 1. ſuper Miſſus eſt:

Aſſiſtentes cum rariſſimè mittãtur, cum miniſtrantibus numerari non debent.
Tob. 12. 15.
Luc. 1. 19.
Heſych.
D. Bernard.

B Non arbitror, inquit, hunc Angelum de minoribus eſſe, qui qualibet ex cauſa crebra ſolent ad terras fungi legatione. Quod ex eius nomine palàm datur intelligi: interpretatũ enim, fortitudo Dei dicitur; & quia non ab aliquo alio, fortè excellentiore ſe (vt aſſolet) ſpiritu, ſed ab ipſo Deo mitti perhibetur: propter hoc enim dicitur, *Miſſus eſt à Deo*: vel ideo dictum eſt, *à Deo*; ne cui, vel beatorum ſpirituum, ſuum Deus antè, quàm Virgini, reuelaſſe putetur conſilium, excepto dumtaxat Archangelo Gabriele, qui vtique tantæ inter ſuos inueniri potuerit excellentiæ, vt tali & nomine dignus haberetur, & nuncio. Ita Bernard. Ex quibus verbis ſenſiſſe colligitur fuiſſe Gabrielem, vel ſupremum Angelorum, vtpote C qui per nullum ſuperiorem mitti, vel illuminari potuerit: vel ſaltem ex ſupremis ordinibus vnum, qui à Deo immediatè illuminantur. Non obſtat autem quòd Gabriel miſſus etiam dicatur ad Danielem, Daniel. 8. & 9. & ad Zachariam, Luc. 1. Nam id quoque fecit, vt miniſter Incarnationis, ad quã huiuſmodi legationes ſpecialiter ordinabãtur. Danieli enim nũciauit myſterium ſeptuaginta hebdomadarum; Zachariam verò docuit quomodo Ioannes filius futurus erat præcurſor Chriſti, *Ipſe præcedet ante illum*, &c.

Gabriel miſſus à Deo, ne quis priùs Virgine ſciret myſterium.
Gabriel iuxta Bern. vel ſupremus Angelorum, vel è ſupremis vnus.
Dani. 8. & 9.
Luc. 1.
Gabriel miſſus ad alios ſuper negotium Incarnationis.

De ipſa forma, & ſolennitate iudicij.

D

SECTIO III.

1. *Locus Tertulliani de acerbitate iudicij finalis. Quid ſit,* Iudiciũ ſedit? *magis explicatur à Ioanne, Apoc. 20.*
2. *Moralis admonitio Iudicum mundi, vt libros iudicaturi euoluant, exemplo Domini, cui iudicaturo libri aperti ſunt.*
3. *Libros, eſſe Sanctos, in quibus elucet lex Dei, quaſi ſcripta. Opinio Auguſtini & Gregorij Magni, librum vitæ eſſe conſcientias ſingulorum ex diuina vi quaſi ſcripta præferentia opera ſingulorum.*
4. *De libris apertis opinio Theodoreti, Anſelmi, Greg. Mag. Beda. Explicatur locus Gen. 2. & alter Deut. 33.* E
5. *Vera ſententia, libros eſſe conſcientias iudicandorum. Oſtenditur autem quomodo id futurum ex Paul. Roma. 2. D. Bernardo, & aliis.*
6. *Librum vitæ, eſſe notitiam Dei, vt comprehendit nomina prædeſtinatorum ad vitam æternam, ex D. Thoma. Quare in Deo non ſit liber mortis, explicatur.*
7. *Reiicitur noua exiſtimatio de libris apertis.*

1. IVBET ante omnia præmittere illud Tertulliani graue dictum in lib. de patientia, vbi Iudicem extremum ita cum tremore expectare iubet: Cuius iudicium, inquit, non in compede,

Tertul.
Grauitas iudicij expẽditur ex dicto Tertull.

A aut pileo vertitur, ſed in æternitate aut pœnæ aut ſalutis. Pulchra eſt alluſio ad bonorum & malorum ſeruorum vel præmia propria, vel ſupplicia apud Romanos viitata: vt malos compedibus damnarent, bonos dato pileo facerent liberos. vnde iam apparet acerbitas monitionis Tertulliani, quaſi diceret: Réſne iſta parui momenti eſt? Agitúrne hic de compede, aut pileo, mali, boníve ſerui, & non potiùs de æternitate aut pœnæ inferni, aut gloriæ? Monuit quidem Tertullianus; expreſſit autem ad viuum Daniel rationem timendi hoc loco, & Ioannes Apocal. 20. 4. quæ duo loca neceſſariò coniungenda ſunt ad rectam myſterij intelligentiam.

Apoc. 20. 4.

B Solennem ergo Iudicij formam proponit Daniel ad hunc modum, Verſ. 10. *Iudicium ſedit, & libri aperti ſunt. Iudicium ſedit,* iuxta Hebraicum, *Iudex ipſe ſedit*, quia in ſummo Iudice tota iudicij ſumma, quanquam & Iudicij nomine ſumi poteſt tota Iudicum corona. Vnde Gloſſa interlinearis ſic explicauit: *Iudicium*, id eſt, ordo iudicantium, *ſedit: & libri aperti ſunt.* Latiùs hoc ipſum à Ioanne explicatur Apocal. 20. 11. *Vidi thronum magnum, & candidum, & ſuper eo ſedentem, & omnes mortuos ſtantes in conſpectu throni, & vidi libros apertos, & alius liber apertus eſt, qui eſt vitæ, & iudicati ſunt mortui ex his, quæ ſcripta erant in libris ſecundùm opera ipſorum.*

Iudicium ſedit, quia in ſũmo Iudice tota ſumma iudicij. Iudicium, pro tota Iudicum corona.
Apo. 20. 11.

C 2. Moraliter diſce hinc primùm teneri Iudices ad cauſam rectè peragendam, libros conſulere, ac euoluere diligenter, ne ius partis pereat. Vt enim rectè ait Auguſtin. 19. de Ciuit. 6. Ignorantia Iudicis, plerumque eſt calamitas innocentis. Ita ille. Libros ergo Iudex aperiat, aliúmque, atque alium accuratè inſpiciat, ſiquidem & Domino iudicaturo libri aperti ſunt, & alius liber, qui eſt vitæ. Deinde, cùm dicitur, *Iudicatos eſſe mortuos ex iis, quæ ſcripta erant in libris*, aliud quoque moraliter docentur Iudices: nimirum, non ex proprio affectu, ſed ex legum præſcriptione iudicandum. Quod egregiè ſcripſit Ambroſius iam alibi citatus, ſerm. 20. ſuper Pſal. 118. Bonus, inquit, Iudex nihil ex arbitrio ſuo facit, & domeſticæ propoſito voluntatis, ſed iuxta leges ac iura pronunciat, D ſcitis iuris obtemperat, obſequitur legibus, examinat cauſæ merita, &c. Sed reuertamur ad literam.

Tenentur Iudices libros euoluere ac legere diligenter.
D. Auguſt.
Ignorantia Iudicis, calamitas innocentis.
Iudices non ex proprio affectu, ſed ex legum præſcripto iudicent.
D. Ambroſ.

3. Magna eſt opinionum varietas circa libros aperiendos in die iudicij. D. Auguſt. 20. de Ciuit. 14. libros priori loco à Ioanne poſitos Sanctos eſſe ait, in quibus oſtendet Deus mandata, quæ ab omnibus ſeruari voluerit. Idem ſentit D. Gregor. Magn. lib. 33. Moral. cap. 6. Alium verò librum, qui dicitur vitæ, intelligendum eſſe vitæ vniuſcuiuſque, qui nihil aliud erit, quàm clara, & diſtincta notitia omnium, quæ quiſque in hac vita geſſit, ſiue bene, ſiue malè, quam notitiam aſſequetur eo die quilibet, per diuinam quandam E vim, qua fiet, vt cuique opera ſua diſtinctè in memoriam reuocentur, vt accuſet, inquit, ſcientia conſcientiam. Quare etſi vnus tantùm dicitur liber vitæ reſpiciendo ad vim illam diuinam, quæ vna eſt, tamen reſpiciendo ad ſingulorum memorias, in quibus à Deo fiet prædicta manifeſtatio, non vnus erit omnium, ſed ſinguli ſingulorum libri. Sic expreſsè Auguſtinus, cuius fundamentum eſſe poteſt, quoniam cùm in iudicio primùm oporteat habere notitiam iuris, deinde facti, notitia quidem iuris habebitur in ipſis Sanctis, in quibus lex Dei obſeruata inſpicietur; notitia verò facti in ipſis iudicandorum mentibus diuina vi patefactis. Addit Richardus Victorinus in lib.

Libri iuxta Auguſtinũ, ipſi Sancti: liber vitæ, ipſa vita iudicandorum.
D. Auguſt.
D. Greg. M.
Vita iudicandorum, id eſt, clara notitia eorũ quæ in vita geſſerunt.
Vnus erit vitæ liber, ob illã vim diuinam, qua omnium peccata manifeſtabuntur.
D. Auguſt.
Rich. Vict.

A de poteſtate iudiciaria, non quoſlibet Sanctos futurus eo modo libros, ſed ſolùm inſigniores; in quibus ſcilicet diuina lex illuſtriùs intelligatur expreſſa.

Non quoſlibet Sanctos, ſed inſigniores futuros libros.

4. Non abhorret ab Auguſtino Theodoretus hoc loco, qui libros apertos interpretatur omnium iudicandorum memorias explicatas. Sed nec Anſelmus in Elucidario, qui librum vitæ ait eſſe vitam IESV, quæ omnibus eſt norma viuendi, & intelligi poteſt quaſi lex, per quam omnes iudicandi ſunt. D. Gregor. loco citato ipſum Chriſtum viſum in Iudicio librum vitæ vocat. Liber, inquit, vitæ eſt, ipſa Viſio aduenientis Iudicis, in quo quaſi ſcriptum eſt omne mandatum, B quia quiſquis eum viderit, mox, teſte conſcientia, quid non fecit intelliget. At Beda perpetuus comes Auguſtini aliò nunc aberrat, per libros priores intelligens libros ſacræ Scripturæ, in quibus diuinæ leges, ac iura expreſſa ſunt, & iuxta quas ferenda eſt ſententia in die Iudicij, pro quo addi poteſt, ideo fortaſſe in ipſo exordio Scripturæ ſacræ dictum: *In principio creauit Deus cælum & terram.* Nam vbi nos *Deum*, Hebræa habent, אלהים *Elohim*, id eſt, *Iudices.* Quo ſignificetur à Deo Iudice cœptam Scripturam, vt leges, vtque iura hominibus tradat, quibus eos in fine mundi iudicaturus eſt. Idcirco etiam Deut. 33. 2. deſcribitur Deus veniens ad ferendam legem hoc modo: *Dominus* C *de Sinai venit, & de Seir ortus eſt nobis, in dextera eius ignea lex.* Hic etiam pro Deo eſt *Elohim*, vt ſignificetur, ſub Iudicis forma veniſſe; ex vi autem Hebræa, per Sinai, & Seir montes, quaſi ſol oriebatur, hoc eſt, multo ſplendore circumueſtitus. Denique igneam legem geſtabat dextera, quod Caietanus ita explicat, vt non Deus ipſe legem portet, ſed, ad maiorem pompam, portaretur à miniſtris prope dexteram eius, Liber legis, & ignis, quo indicabatur per legem iudicaturum, & per ignem puniturum. Expreſſiùs autem dixit hoc Paulus ad Roman. 2. quod attinet ad legem nouã: *In die*, inquit, *cùm iudicabit Deus occulta hominum ſecundum Euangelium meum per IESVM Chriſtum.* D Ex his quædam dicta ſunt probabiliter, quædam nobis deſumenda ad ſtatuendam communem ſententiam.

Theodor.
Omnium iudicandorum memoria explicata, libri erunt.
D. Anſelm.
D. Gregor.
Liber vitæ, vita Ieſu, ſeu Ieſus viſus.
Beda.
Libri aperti, ſcilicet, ſacra Scriptura.
A Deo Iudice cœpta Scriptura, quaſi per eã iudicaturo.
Deut. 33. 2.
Caietan.
Liber legis ignem in manu Dei, quod per legem iudicaturus ſit, & igne puniturus.
Rom. 2.

5. Dicendũ ergo cum D. Hieronymo, & Theodoreto ad hunc locum, probabilius eſſe, libros hic apud Danielem, & priores illos apud Ioannẽ, futuras omnium iudicandorum conſcientias, in quibus, & diuina iura, & facta omnia, ſiue bona ſiue mala, manifeſtabũtur, iuxta illud Pauli Rom. 2. 15. ſuprà citatum: *Oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicem cogitationum accuſantium, aut etiam defendentium, in die, cùm iudicabit Deus occulta hominum.* Huc verò reſpiciens Bern. de conuerſione ad cleE ricos, c. 2. Aperitur, inquit, cõſcientiæ liber, reuoluitur miſera vitæ ſeries, triſtis quædam hiſtoria replicatur, illuminatur ratio, & euoluta memoria, velut quibuſdam eius oculis exhibetur. Vtraque verò non tam ipſius eſt animæ, quàm anima ipſa, vt eadem ſit, & inſpiciens, & inſpecta contra ſuam ſtatuta faciem, & à violentis quibuſdam apparitoribus, immiſſarum vtique cogitationum, iudicanda cogitur aſſiſtere tribunali. Ita Bernardus. Quare, & de hoc ipſo intelligitur illud Pſal. 49. 21. *Arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam*; opera ſcilicet tua mala pnnam ante oculos mentis tuæ, & quaſi ſcripta tibi legenda proponã, vt ſecundùm ea tu ipſe te condemnare debeas.

Vera ſententia ſtatuitur etſi prædicta probabilia ſint.
Libri aperti, iudicandorũ conſcientiæ.
Roma. 2. 15.
D. Bernard.
Explicatur optimè à Bernardo.

Auguſti

D.Auguſt. Idem deſcriptum egregiè ab Auguſtino.

Auguſtinus ad hæc verba. Certum eſt, inquit, in die illo, ipſum autē ſe hominem conſtituendum, & ipſam ſui vitam in cordis ſpeculo demonſtrādam; teſtes verò contra eam nō deforis, ſed intus de ipſa anima proferendos: orduiabūtur enim ante infelicem animam peccata ſua, vt eā & coouincat probatio, & cōfundat agnitio. Ita Auguſtinus.

Locus optimus Ambroſÿ de eodē. D.Ambroſ.

Quamobrem & D.Ambroſ. in Apologia Dauid cùm iſta perpēderet, deuotè ait: Væ mihi, quia latere cupio, & latere ooo poſſum: quomodo enim latebo, qui inſcripta in pectore meo gero meorū iudicia peccatorum? Ita Ambroſius. Ex dictis autē manifeſtè colligitur, libros aperiendos, non eſſe alios, quàm omnes omniū hominū conſcientias.

Liber vitæ, diuina mēs, continens in ſe ſcripta prædeſtinatorum nomina. D.Thom.

B 6. Per librum autem vitæ ex probabiliori ſētētia, quā latè explicat D.Th. 1.p.q.24. ſignificatur diuina mens, quatenus in ea ſcripta ſunt omnia oomina prædeſtinatorum ad vitam æternā. Quāuis autem omnia quoque nomina reprobotum cōprehendat diuina notitia; non tameu ob id dicitur eſſe apud Deum liber mortis, quoniā, vt ibidem ait D.Th. nomina quidem eoruoi, qui eligūtur ad aliquid, ſcribi ſolēt in aliquo libro, nō verò qui repodiantur. Verùm cùm re vera nomina reproborum in diuina notitia repræſententur, non videtur ratio ſufficienter ſatisfacere. Dicendū ergo cū Soario diſt.57. in 3. partē ſect.9. propterea Deum noo dici habere librum mortis, cùm tamē

Soar.

Non habet Deus librū mortis, cùm habeat notitiam reproborum, quia non ex intentione ſua eos ſcripſit. Liber mortis apud dæmonem.

C reproborum uotitiam habeat, quoniā non per ſe, & quaſi ex volontate, & intentione ſua illos apud ſe deſcripſit, ſed ſolùm quia ipſi futuri erāt tales, ideo eos præſciuit. Quòd ergo Deus non habeat librum mortis, declarat hominum quidem merita inſcripta apud ſe habere; peccata verò nō ſcribere, quia vellet, ſi poſſet, obliuiſci. Dæmon quidem quaſi librū habet, io quo reprobos, & eorū opera ſcribit, quem ipſe ad accuſandum eos in die iudicij proferet, tamen quia Deus per illum librū noo iudicabit, ſed per ſuam ſcientiam, & ſingulorum conſcieotias, ideo non fit mentio io Scriptura de libro illo, & hac ratione vera eſſe poteſt ſententia D.Hieronymi hoc loeo, cùm aſſerit, eſſe quoque librum mortis.

Reiicitur aliquorum opinio circa libros.

D 7. Ex dictis patet, opinionem illam non eſſe probabilē hoc loco, quā quidā volunt libros hîc ſignificare accuſatorum Angelorum obiectiones, & defendentiū aliorum reſponſiones, iuxta quas Deus ſeotentiam feret, & hanc ſenteoriam eſſe librum vitæ, ſicut in humanis iudiciis fit. Verùm quæ diximus conſona ſunt antiquis Patribus, & recentioribus Doctoribus; at exiſtimatio prædicta ooua eſt, & ſine fundamento.

De fluuio igneo.

SECTIO IV.

1. *Fluuio igneo, rapidóque ſententiam Iudicis Dei ſignificari. Illuſtratur loco ſimili Apocal. 1. Deut. 32. Exod. 14.*
2. *Quòd fluuio rapido ſignificetur ſententia, facit ad horrorem exprimendum, ex aliis locis ſimilibus Scripturæ. Sententia terrebit impios, exhilarabit iuſtos.*
3. *Rapidus, & cum ſtrepitu vadens fluuius, ſignificat futuram ſententiam publicam, & cum clamore promulgandam. Duplex futurum iudicium in fine mundi, prius particulare, poſterius vniuerſale; probatur latè.*

D.Fern.in Viſ.vet.Teſt.

A 1. MAGNA quadam expreſſione horroris ait Vates, Verſ.10. *Fluuius ignis, rapidúſque egrediebatur à facie eius.* Per huoc fluuiū igneum rapidúmque intelligitur vltima illa ſentētia, quæ à Iudice Deo magno impetu egreſſa corripiet malos, ac omnium mundi fæcibus inuolutos, vt in magnis inundationibus vſu venire ſolet, præcipitabit in Tartarum. Erit autem duplex ſententia, prior approbationis in vitam æternam illis verbis, Matth. 25.34. *Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratū vobis regnum à conſtitutione mundi.* Poſterior autē illis aliis: *Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & Angelis eius.* Vtraque autē fluuio

Rapidus fluuius, neque igneus, ſententia iudicis.

Matth.25.34.

B igneo, rapidóque ſuo modo continetor. Alia quidem forma, ſed æquè terribili, exprimitur hæc eadem ſenteotia à Deo prodiens Apocal. 1.16. cū de ore Dei ad iudiciū venientis dicitur exire gladius anceps, vtraque (vt habet textus) parte acutus, quem quidem igneo, rapidóque flumini beoe reſpoudentē facit Moyſes, Deut.32.41. cùm Dominuin ita cōminantem iodocit: *Si acuero, vt fulgur, gladium meum, & arripuerit iudicium manus mea, vt idem ſit fluuius igneus, rapidúſque, ac gladius fulgurans, ac rapidè vibratus in iudicium.* Sententia ergo proferenda duas partes, quaſi duas acies, habebit, quarū vna pertinebit ad prædeſtioatos, altera ad reprobos, & vtriſque erit vtraque formidabilis,

Apoc.1.16. *Sententia Iudicis gladio ancipiti ſimilis.* Deut.32.41.

Et gladio fulguranti, duplici acie ancipiti, reprobis, & prædeſtinatis.

C ac verè anceps: quoniā (vt ait Rupertus) à ſiniſtra omnis iniquus condemuabitur, à dextra verò *iuſtus vix ſaluabitur*, 1.Petr.4.18. Dum ergo vtrique euibrationē gladij ſuſpenſi præſtolabuntur, horrore, ac tremore concutientur. Simili ratione pēdebūt ad egreſſum ignei, rapidíque fluminis, quaſi timentès ad quam eius ripam, interfuſo præcipiti alueo, ſeparabuntur, ad dexterámne, an ad ſiniſtrā: Exod.14.13. Cùm filij Iſraël iam eſſent prope mare rubrū, ac trepidarent ob inſtantes tergo Ægyptios, ſtetit Dominus in cælo Iudex inter vtrumque populum, repriméſque fluenta maris, ac molem aquarum ſuſpendens, iuſſit tranſire Iſraëlitas, egreſsíſque illis in dextrum littus, perſe-

Rupert. 1.Petr.4.18.

Vtrique timebunt, ad quam fluminis ripam pertinere debent.

Exod.14.31.

D quentes Ægyptios reductis aquarū fluctibus ſuffocauit, ac in littus ſiniſtrum eiecit. *Et viderunt*, inquit, *Ægyptios mortuos ſuper littus, & cecinerunt Domino carmen*, &c. Ita continget illo die: Omnes ergo gentes ſtabunt trepidantes inter ſpem, & metum, dooec fluuius igneus, rapiduſque ſententiæ Iudicis, cuiqoe populo ſuam aſſignabit ripam. Vnde Nazianz. Greg. Iambico 9.

In tranſitu Iſraelitarū ſimilitudo iudicÿ.

Greg. Naz.

—Sicut libratum tenet
Cenſura, Iudex, ſtatio, cui comes tremor?
Hinc fons perennis bulliens flamma, &c.

2. Quòd verò fluuio cōparetur ſententia hæc iudicialis ad expreſſionē horroris facit, ſicut Apocal.1.15. vox Domioi ad iudiciū venientis, dicitur *vox aquarum multarum.* Et Ezechiel. 1.24. ſonus

Apoc.1.15. Ezech.1.24.

E alarum terribilis dicitur, *quaſi ſonus aquarū multarū.* Ratio eſt, quoniam ſicut multarum aquarum cōcurſus, qualis eſſe ſolet in magnis illuuionibus, & ſicut fluuios per abruptos euolut⁹ ſcopulos, ſolet edere ſonum quendam inconditum, & horribilē, ita vox prædicta per abrupta diuini furoris eiaculata, horrendum quippiam inſonabit, quo longè, latéque perterrefaciet reproborum ſubiectam multitudinem. Nam electis erit non terrificus fluuius, ſed verſa vice fluuius pacis, Iſai. 48. 18. Per quem ſcilicet ſperabuot ad æternæ pacis portū fœliciter peruenire. Dicitur inſuper fluuius iſte igneus, quoniam cùm in

Vox diuinæ ſententiæ terribilis vt ſonus aquarum multarum.

Iſai.48.18.

In igne vis illuminans & exurens, in ſententia erit tormentum impiorum, illuſtratio bonorum. Daniel. 3. 22. D. Ambroſ. *Ignis iudicij rorabit iuſtis, exuret malos.* Pſ. 65. 12. *Rapidus fluuius, quia rapiet impios in tartarum.* D. Hieron. 1. Theſſal. 4. *A facie Domini, à Filio, qui eſt facies Patris.* Ioan. 5. 22.

A igne ſit vis illuminans, & exurens, ſicut ſententia damnationis exuret impios; ita ſententia approbationis illuminabit, ac exhilarabit prædeſtinatos. Ignis Babylonicus Hebræis pueris fuit quaſi aura roris, miniſtris autem Regis fuit ſæua combuſtio, Daniel. 3. 22. Sic (ait Ambroſ. ſuper Pſalm. 36.) iuſtis in die Iudicij rorabit ignis, iniuſtos exuret. Ideo illi dicuntur tranſire per ignem, & aquã, & venire in refrigerium, Pſ. 65. 12. quoniam illæſos refrigerabit ignis. At iſti non pertranſeuntes, ſed permanentes in igne torquebuntur. Denique quòd fluuius iſte vocetur rapidus, primum eſt, quoniam (vt Hieronym. ait) rapiet impios in infernum; pios autem ducet obuiam Christo in aëra, vt ſic ſemper cum Domino ſint, 1. Theſſal. 4. 16. **B** Dicitur autem hic fluuius igneus, rapidúſque, hoc eſt, prædicta ſententia à facie Domini egredi, id eſt, ab ipſo Domino, nota phraſi in Scriptura, quoniam etſi Pater quatenus Deus, ac adeò tres ipſæ perſonæ primò, & principaliter iudicabunt, tamen viſibiliter, ac humano more, per faciẽ ſuã, hoc eſt, per ſecundam perſonam, quæ eſt facies Patris, ſeu imago eius, ſimúlque verus homo, accommodatiùs ſententiam feret in homines. Idcirco enim *omne iudicium dedit Filio*, Ioan. 5. 22. vt ſuprà viſum eſt.

Strepitus fluuij, quia ſententia publicè & cum clamore edetur. Feretur primùm ſententia particularis in ſingulos, poſtea generalis in omnes. Greg. Nyſſ. Rom. 2. 15. Greg. Naz. *Iudicium particulare, dicitur domeſticum, aliud quaſi forenſe.*

3. Porro, quia magno cũ ſtrepitu dicitur fluuius igneus, rapidúſque egredi à facie Dei, ſignificatur prædicta ſententia edenda publicè, & cum clamore, idque ad diſtinctionem particularium ſententiarũ, quę priuatim, ac mẽtaliter in ſingulas **C** perſonas feretur, vt probabilius eſt: quoniã cùm ſint futura diuerſa merita, ac demerita, diuerſæ quoque erunt retributiones, aut pœnæ, aut præmij. Quapropter æquum videtur, vt particulares ſententiæ primùm ferantur accommodatè ad ſingulorum facta, quod quidem non obſcurè ſignificauit Nyſſenus Greg. Oratione in illud, *Quod vni ex minimis meis feciſtis*, &c. Pauet, inquit, animus cernẽs magnum ac terribilem Regem ex inenarrabili gloria ad humanam naturã deſpicientẽ, & omne genus humanum ad ſe ſe cogentẽ, & pro merito ac dignitate anteactæ vitæ vnicuique ſententiam accommodantẽ. Et videtur poſſe colligi hoc ex illo Pauli Roman. 2. 15. *Oſtendunt opus legis* **D** *ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicem cogitationum accuſantium, aut etiam defendentiũ, in die, cũ iudicabit Deus occulta hominum.* Qui locus non obſcurè præ ſe fert futurum eo die particulare iudicium; quod Gregor. Naziãz. de plaga grandinis appellat domeſticum, quaſi inter priuatos parietes, ſeruata tamen iudiciali forma, exhibendum: nam in cordis quaſi paginis continebitur proceſſus cauſæ, conſcientia teſtis erit; defendent, accuſabuntque quaſi aduocati quidam, hinc, inde cogitationes, & Dominus ipſe ſententiam feret. Expreſſiùs tamen hæc **E** de particularibus ſententiis exiſtimatio cõtineri videtur illo Pſalmi 74. 9. *Calix in manu Domini vini meri plenus miſto, & inclinauit ex hoc in hoc: verumtamen fæx eius non eſt exinanita, bibent omnes peccatores terræ.* Oſtenditur forma Iudicis Dei, habentis ſcilicet pre manu calicem vini meri, id eſt, puræ iuſtitiæ. Plenũ miſto, id eſt, cõfuſione magna & amaritudine. Inclinauit ex hoc in hoc, id eſt, modò hũc potabit, modò illum, nimirum iuxta ſingulorum acta, tantũ vel tantũ infundet, talẽ vel, talem ſententiã dabit. veruntamen fæx eius non eſt exinanita. Quoniam etſi potabit priuatim ſingulos, reſeruabit quaſi in imo calice acerbiſſimam ſententiam, **A** quam in omnes peccatores generaliter effundet, dicens: *Ite maledicti in ignem æternum.*

Pſ. 74. 9. *Forma iudicis Dei.* *Sententiis ſuis potabit ſingulos, ſuo ſententia generalis in omnes fundet.*

De Filio hominis.

SECTIO V.

1. *Per Filium hominis intelligi Chriſtum, vſu Scripturæ filios hominis appellantis homines. Solum Chriſtum ſe ipſum in nouo Teſtamẽto appellare Filium hominis. In veteri Danielem ſemel; Ezechielem ſæpius eodẽ modo vocari. Redditur ratio ſimilis appellationis in diſſimilibus. Specialis ratio de eadem appellatione hoc loco.*
2. *Aduentum Filij hominis ad Antiquum dierum ſumi à quibuſdam pro Aſcenſione. Quid ſit, ſedere ad dex-* **B** *teram Patris, explicatur iuxta varios Doctores.*
3. *Chriſtum in Aſcenſione non accepiſſe plenam poſſeſſionem regni ſui à Patre, ſed ſolùm accepturum in die iudicij, ex Pſal. 109. & Hebr. 10. Iuxta hæc explicandum locum Pauli 1. Corinth. 15.*

1. SEDENTE Antiquo dierũ in throno ſuo, narrat Vates veniſſe ad eum Filium hominis, & accepiſſe ab eo regnum, ac iudiciariam poteſtatem in omnes gentes. Verſ. 13. *Et ecce cum nubibus cæli, quaſi Filius hominis veniebat, & vſque ad Antiquum dierum peruenit, & in conſpectu eius obtulerunt eũ.* Verſ. 14. *Et dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnum: & omnes populi, tribus, & linguæ ipſi ſeruient. Poteſtas eius, po-* **C** *teſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur.* Filius hominis intelligitur Chriſtus Optimus Maximus. Primùm quidem phraſi Hebræa, qua per Filium hominis ſignificatur homo: vt ſit ſenſus: Chriſtus eſt Filius hominis, hoc eſt, homo. Pſ. 32. 13. *De cælo reſpexit Dominus, vidit omnes filios hominum*, hoc eſt, omnes homines. Notari ſolet ab Autoribus ſolum Chriſtum in nouo Teſtamento, nec ab alio, quàm à ſe, vocari Filium hominis: in veteri autem, ſemel Danielem cap. 8. & Ezechielem aliquoties ab Angelis, quibuſcum loquebatur. Proponit hanc quæſtionẽ Maldonatus ad caput 8. Matth. & reſpondet, Ezechielem, quia ſemper cum Angelis loquebatur, vt eum à ſe, qui homines non erant, ſed videbantur, diſtinguerẽt, **D** Filium hominis appellaſſe. Danielem verò à Gabriele cap. illo dictum Filium hominis, quoniam de Filio hominis, id eſt, Chriſto prophetabat; Gabrielem verò, quia miniſter Incarnationis futurus erat, quaſi applaudentem myſterio, Filiũ hominis vocaſſe. Chriſtũ verò non diſſimili ratione, quia Deus, & homo erat, cùm de ſe vt homine loquebatur, Filium hominis ſe vocare, non quòd alius, ſed quòd aliter Filius Dei eſſet. Vt enim Auguſtinus ait, epiſtol. 175. Fas non eſt, ſeparari Filiũ hominis à Filio Dei, quia ipſe Filius Dei factus eſt Filius **E** hominis, non mutando quod erat, ſed aſſumendo quod non erat. Eſt etiam ſententia eiuſdem Auguſtini lib. 2. de conſenſu Euangel. appellare ſe Chriſtum Filium hominis, vt declaret magnũ erga nos beneficium Incarnationis. Cõmendat nobis (ait Auguſtinus) quòd miſericorditer dignatus eſt eſſe pro nobis. Verumenimuero, quòd hic vocetur Chriſtus Filius hominis, eſt ſpecialis ratio quam ſuprà tetigimus. Nam cùm hoc iudiciũ ferendum ſit in homines, ſapienter admodum prouiſum eſt à Deo, vt per hominẽ exerceatur: quam rationẽ attulimus ſuprà ex Ioan. cap. 5. 22. *Dedit ei poteſtatẽ iudiciũ facere, quia Filius hominis eſt.* Rupertus ad hunc locum Danielis refert prædictã rationẽ; quia

Filius hominis, Chriſtus Dominus, & quo ſenſu vocetur. Pſ. 32. 13. Maldonatus. *Ezechiel, quia ſemper cum Angelis loquens, ab illis vocatur Filius hominis. Daniel, quia prophetabat de Chriſto.* D. Aug. *Chriſtus ſe in nouo Teſtamento, vt diſtingueret in ſe naturam humanam.* D. Auguſt. *Hic Filius hominis, quoniam iudicium futurum erat in homines.* Ioan. 5. 22. Rupert.

Rupert.

quia Filius hominis eſt, ad meritum Chriſti. Quia enim, inquit, perſona Filij ſeſe operoſiùs impendit ad reparationem mundi, in tantum vt fieret Filius hominis: ſola enim ipſa incarnata eſt, & paſſa pro ſalute mundi: proptetea meritò ei debetur poteſtas iudicandi, vt ſola ſpectetur perſona Filij ſecundùm formam viſibilem hominis, in qua ſemetipſam ſola exinaniuit. Ita Rupertus.

Et quia ex merito natura ſua humana id habebat.

Venire cum nubibus, aliqui de Aſcenſione explicant.

2. Quod verò dicitur Filius hominis venire cum nubibus ad Antiquum dierũ, explicant aliqui de Aſcenſione Domini, cùm ſuſceptus nube eleuatus eſt inter choros exultantium Angelorũ, vſque ad ſedẽ Dei Patris, à quo aſſumptus eſt ad dexteram. Ita ſentit D. Hieron. ad hunc locũ. Vnde Patres, ſedere ad dexteram Patris, quod Chriſtus in Aſcenſione aſſequutus eſt, communiter explicant pro conceſſione ſummæ cuiuſdam dignitatis, & excellentiæ, qua Chriſtus eadem adoratione qua Deus coadoratur. Ita explicat Damaſc. ſeſſionem ad dexteram, iuxta illud Philip. 2. 9. *Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen*: hoc eſt, nomen ipſum Dei, quod etſi ab ipſa Incarnatione ſemper habuit, tamen in Aſcenſione publico apparatu ac pompa quaſi denuo accepit, vt ſcilicet publicè haberetur, & coleretur vt Deus. In hoc enim ſenſu verum eſt illud Apocal. 5. 12. *Dignus eſt Agnus accipere virtutem, & diuinitatem.* Et paulò pòſt: *Omnes audiui dicentes, Sedenti in throno, & Agno benedictio, & honor, & poteſtas in ſecula ſeculorum, Amen.* At Leo Papa Sermon. 1. de Aſcenſione, aſcendiſſe ad dexteram ſumit, quatenus natura humana ſupra omnem altitudinem poſita, diuinæ gloriæ conſedit, vt ſibi diuina gloria in Incarnatione cohæſerat. Neque vllis, inquit, ſublimitatibus modum ſuæ prouectionis habitura, niſi æterni Patris recepta conſeſſu, illius gloriæ ſociaretur in throno, cuius naturæ copulabatur in Filio. Ita ille. Vnde Chriſtus hanc quaſi correſpondentiã in Patre exigit, Ioan. 17. 4. cùm ait: *Ego te clarificaui ſuper terram, opus conſummaui, quod dediſti mihi: & nunc clarifica me tu Pater apud temetipſum claritate, quam habui priuſquam mundus eſſet apud te.* Itaque per Aſcenſionem aſſequutus eſt Chriſtus, vt maieſtas eius, ac poteſtas ſingulari modo clareſceret in cælo, & in terra; &(vt humano more loquamur) propter hãc clarificationem publicam, ac patentem, nouo quaſi modo adiuit poſſeſſionem regni ſui, per ingreſſum in cælum, tanquam in propriam regiam ſuam; & ideo poſt Aſcenſionem ſedit, ex more ſcilicet hæreditantium, & ius in poſſeſſione accipientium, quod fit ingrediendo, & ſedendo, vt alibi cum D. Ambroſ. annotauimus. Ad hunc modum explicandum eſt hoc loco, quod ait Vates: *In conſpectu eius obtulerunt eum, & dedit ei poteſtatem æternam, & regnum, quod non corrumpetur,* &c.

D. Hieron.

Sedere Chriſtũ ad dexteram, quid ſit?

Damaſc.

Philip. 2. 9.

In Aſcenſione nomen Dei accepit, quia tunc publicè declaratus eſt Deus.

Apocal. 5. 12.

Leo.

Ad dexterã, id eſt, ad altitudinem diuinæ gloriæ.

Ioan. 17. 4.

Hoc nouo clarificationis modo adiuit poſſeſſionem regni ſui.

Sedit, ex more hæreditantium.

3. Verùm, dicet aliquis, etſi Chriſtus ad dexteram Patris eo modo iam quieſcat, regnum tamen eius in terra multis adhuc cladibus concutitur, hominúmque rebellantium peruicacia fit, vt nondum plenè illi ſubdatur orbis. Propterea dicendum cum communi Patrum ſententia: In Aſcenſione quidem adiiſſe publicè poſſeſſionem totius regni ſui, completurum autem omnimodam ſubiectionem eius in die Iudicij, iuxta illud

In Aſcenſione adiit poſſeſſionẽ regni ſui, in die iudicij completam accipiet.

A Patris ad Chriſtum, Pſalm. 109. 1. *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* Cui concinit Paulus ad Hebræos 10. 13. *De cætero expectans donec ponantur inimici eius, ſcabellum pedum eius.* Itaque hic ſenſus eſt: Chriſtum quidem regnaturum regendo, & gubernando Eccleſiam ſuam, hoſteſque ſuos paulatim debellando, donec illos perfectè eo die ſubiiciat. Ad hunc modum explicãdus eſt Paulus 1. Corinth. 15. 25. ſicut apud Ezechielem vidimus, cùm ait: *Oportet illum regnare donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eius; nouiſſima autem inimica deſtruetur mors; omnia enim ſubiecit ſub pedibus eius; cùm autem dicat: Omnia ſubiecta ſunt ei, ſine dubio præter eum, qui ſubiecit illi omnia. Cùm autem ſubiecta fuerint illi omnia, tunc & ipſe Filius ſubiectus* B *erit ei, qui ſubiecit ſibi omnia, vt ſit Deus omnia in omnibus.* In quibus verbis illud eſt difficile: *Oportet illum regnare donec ponat,* &c. nam (vt refert Aug. 1. de Trinit. cap. 8.) fuerunt, qui ſic explicauerint, Chriſtum regnaturum donec ſubiiciat Patri omnes homines in die iudicij; poſtea verò humanitatem eius in diuinitatem conuertendam, & hanc conuerſionem eſſe illam ſubiectionem Chriſti ad Patrem, quæ ſtatim in Paulo ſequitur.

Pſ. 109. 1.

ad Hebr. 10. 13.

1. Cor. 15. 25.

Error quorundam, ex Auguſtino.

D. Auguſt.

Verùm hæc exiſtimatio non ſolùm repugnat rationi naturali, quoniam impoſſibile eſt aliquam ſubſtantiam creatam in diuinam commutari; ſed etiam eſt hæretica, quia repugnat præſenti loco Danielis, in quo dicitur Deus Filio hominis dare poteſtatem æternam, & regnum quod non corrumpetur. C Deinde repugnat verbis Pauli, quoniã is ait Filium ſubiiciendũ Patri; ergo oportet naturam conſeruet, per quã illi ſubiiciatur, quæ eſt natura humana. Vnde Apocal. 21. 3. dicitur: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus.* Per tabernaculum verò Dei intelligitur humanitas Chriſti: ſubditúrque, *& habitabit cum eis, & ipſi populus eius erunt, & ipſe Deus cum eis erit eorum Deus,* &c. Quod verò in Paulo dicitur, *Tunc & ipſe Filius ſubiectus erit ei,* non ſignificat nouam aliquam ſubiectionem: ſed ſẽſus eſt, quòd Chriſtus expleto omni miniſterio circa regnum ſuũ perfectè in Patrẽ feretur. Nunc enim quaſi occupatur in fouenda Eccleſia, in ſtabiliendo fideles, in aliis ſubminiſtrandis, quæ ad D æternam ſalutem conſequendam illis neceſſaria ſunt; at verò in die iudicij cũ hęc occupatio ceſſabit, totus Chriſtus, id eſt, caput cum ſuis mẽbris, Patri attendet, illíque ſubiicietur. Vnde rectè ſequitur, *vt ſit Deus omnia in omnibus,* id eſt, vt perfectè dominetur in omnibus, & omnes in eo habeant, quidquid ſanctè, & iuſtè amare poſſunt, ac deſiderare. Quò ſpectans Nyſſen. Greg. lib. de anima, & reſurrectione. Cùm vita, inquit, quã in pręſenti tranſigimus, variè à nobis exigatur, multæ res ſunt, quarum participes ſumus, vt aëris, cibi, potus, & aliarum rerum, quarum nulla eſt Deus. Beatitudo verò, quæ expectatur, nullius quidẽ harum rerum egena eſt. Omnia autem nobis, locóque omnium erit diuina natura ad omnem vſum E ac neceſſitatem illius vitæ, ſeſe conuenienter, & aptè impartiens. Sic Gregorius Nyſſ. Hæc igitur quinta Monarchia ſuper omnes quatuor præcedentes Monarchias eminebit poteſtate, æternitate, incorruptibilitate: nã cæteræ omnes finientur, ipſáque ſolũ permanebit eo modo, quo diximus.

Impugnatur.

Apocal. 21. 3.

Ipſe filius ſubiicietur ei, explicatur.

Nunc Chriſtus quaſi occupatur in regenda Eccleſia.

In die iudicij ceſſabit hæc occupatio, & totus Chriſtus Patri attendet.

Greg. Nyſſ.

Loco omniũ nobis erit in cælo diuina natura.

Digitized by Google

In igne vis illuminans & exurens, in ſententia erit tormentum impiorum, illuſtratio bonorum. — Daniel. 3. 22. — D. Ambroſ. — *Ignis iudicij torabit iuſtis, exuret malos.* — Pſ. 65. 12.

igne ſit vis illuminans, & exurens, ſicut ſententia damnationis exuret impios; ita ſententia approbationis illuminabit, ac exhilarabit prædeſtinatos. Ignis Babylonicus Hebræis pueris fuit quaſi aura roris, miniſtris autem Regis fuit ſæua cōbuſtio, Daniel. 3. 22. Sic (ait Ambroſ. ſuper Pſalm. 36.) iuſtis in die Iudicij rotabit ignis, iniuſtos exuret. Ideo illi dicuntur tranſire per ignem, & aquā, & venire in refrigerium, Pſ. 65. 12. quoniam illæſos refrigerabit ignis. At iſti non pertranſeuntes, ſed permanentes in igne torquebuntur. Denique quòd fluuius iſte vocetur rapidus, primum eſt, quoniam (vt Hieronym. ait) rapiet impios in infernum; pios autem ducet obuiam Chriſto in aëra, vt ſic ſemper cum Domino ſint, 1. Theſſal. 4. 16. Dicitur autem hic fluuius igneus, rapidúſque, hoc eſt, prædicta ſententia à facie Domini egredi, id eſt, ab ipſo Domino, nota phraſi in Scriptura, quoniam etſi Pater quatenus Deus, ac adeò tres ipſæ perſonæ primò, & principaliter iudicabunt, tamen viſibiliter, ac humano more, per faciē ſuā, hoc eſt, per ſecundam perſonam, quæ eſt facies Patris, ſeu imago eius, ſimúlque verus homo, accommodatiùs ſententiam feret in homines. Idcirco enim *omne iudicium dedit Filio*, Ioan. 5. 22. vt ſuprà viſum eſt.

Rapidus fluuius, quia rapiet impios in tartarum. — D. Hieron. — 1. Theſſal. 4. — *A facie Domini, à Filio, qui eſt facies Patris.* — Ioan. 5. 22.

Strepitus fluuij, quia ſententia publicè & cum clamore edetur. — *Feretur primùm ſententia particularis in ſingulos, poſtea generalis in omnes.* — Greg. Nyſſ.

3. Porro, quia magno cū ſtrepitu dicitur fluuius igneus, rapidúſque egredi à facie Dei, ſignificatur prædicta ſententia edenda publicè, & cum clamore, idque ad diſtinctionem particularium ſententiarū, quę priuatim, ac mētaliter in ſingulas perſonas feretur, vt probabilius eſt: quoniā cùm ſint futura diuerſa merita, ac demerita, diuerſæ quoque erunt retributiones, aut pœnæ, aut præmij. Quapropter æquum videtur, vt particulares ſententiæ primùm ferantur accommodatè ad ſingulorum facta, quod quidem non obſcurè ſignificauit Nyſſenus Greg. Oratione in illud, *Quod vni ex minimis meis feciſtis*, &c. Pauet, inquit, animus cernēs magnum ac terribilem Regem ex inenarrabili gloria ad humanam naturā deſpicientē, & omne genus humanum ad ſe ſe cogentē, & pro merito ac dignitate anteactæ vitæ vnicuique ſententiam accommodantē. Et videtur poſſe colligi hoc ex illo Pauli Roman. 2. 15. *Oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicem cogitationum accuſantium, aut etiam defendentiū, in die, cū iudicabit Deus occulta hominum.* Qui locus non obſcurè præ ſe fert futurum eo die particulare iudicium; quod Gregor. Naziāz. de plaga grandinis appellat domeſticum, quaſi inter priuatos parietes, ſeruata tamen iudiciali forma, exhibendum: nam in cordis quaſi paginis continebitur proceſſus cauſæ, conſcientia teſtis erit; defendent, accuſabuntque quaſi aduocati quidam, hinc, inde cogitationes, & Dominus ipſe ſententiam feret. Expreſſiùs tamen hæc de particularibus ſententiis exiſtimatio cōtineri videtur illo Pſalmi 74. 9. *Calix in manu Domini vini meri plenus miſto, & inclinauit ex hoc in hoc: veruntamen fæx eius non eſt exinanita, bibent omnes peccatores terræ.* Oſtenditur forma Iudicis Dei, habentis ſcilicet pręmanu calicem vini meri, id eſt, puræ iuſtitiæ. Plenū miſto, id eſt, cōfuſione magna & amaritudine. Inclinauit ex hoc in hoc, id eſt, modò hūc potabit, modò illum, nimirum iuxta ſingulorum acta, tatū vel tantū infundet, talē vel, talem ſententiā dabit. veruntamen fæx eius non eſt exinanita. Quoniam etſi potabit priuatim ſingulos, reſeruabit quaſi in imo calice acerbiſſimā̄ ſententiam, quam in omnes peccatores generaliter effundet, dicens: *Ite maledicti in ignem æternum.*

Rom. 2. 15. — Greg. Naz. — *Iudicium particulare, dicitur domeſticum, aliud quaſi forenſe.* — Pſ. 74. 9. — *Forma iudicis Dei.* — *Sententiis ſuis potabit ſingulos, ſed ſententia generalis in omnes fundet.*

De Filio hominis.

SECTIO V.

1. *Per Filium hominis intelligi Chriſtum, vſu Scripturæ filios hominum appellantis homines. Solum Chriſtum ſe ipſum in nouo Teſtamēto appellare Filium hominis. In veteri Danielem ſemel; Ezechielem ſæpius eodē modo vocari. Redditur ratio ſimilis appellationis in diſſimilibus. Specialis ratio de eadem appellatione hoc loco.*
2. *Aduentum Filij hominis ad Antiquum dierum ſumi à quibuſdam pro Aſcenſione. Quid ſit, ſedere ad dexteram Patris, explicatur iuxta varios Doctores.*
3. *Chriſtum in Aſcenſione non accepiſſe plenam poſſeſſionem regni ſui à Patre, ſed ſolùm accepturum in die iudicij, ex Pſal. 109. & Hebr. 10. Iuxta hæc explicandum locum Pauli 1. Corinth. 15.*

1. SEDENTE Antiquo dierū in throno ſuo, narrat Vates veniſſe ad eum Filium hominis, & accepiſſe ab eo regnum, ac iudiciariam poteſtatem in omnes gentes. Verſ. 13. *Et ecce cum nubibus cæli, quaſi Filius hominis veniebat, & vſque ad Antiquum dierum peruenit, & in conſpectu eius obtulerunt eū.* Verſ. 14. *Et dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnum: & omnes populi, tribus, & linguæ ipſi ſeruient. Poteſtas eius, poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur.* Filius hominis intelligitur Chriſtus Optimus Maximus. Primùm quidem phraſi Hebræa, qua per Filium hominis ſignificatur homo: vt ſit ſenſus: Chriſtus eſt Filius hominis, hoc eſt, homo. Pſ. 32. 13. *De cælo reſpexit Dominus, vidit omnes filios hominum*; hoc eſt, omnes homines. Notari ſolet ab Autoribus ſolum Chriſtum in nouo Teſtamento, nec ab alio, quàm à ſe, vocari Filium hominis: in veteri autem, ſemel Danielem cap. 8. & Ezechielem aliquoties ab Angelis, quibuſcum loquebatur. Proponit hanc quæſtionē Maldonatus ad caput 8. Matth. & reſpondet, Ezechielem, quia ſemper cum Angelis loquebatur, vt cum à ſe, qui homines non erant, ſed videbantur, diſtingueret, Filium hominis appellaſſe. Danielem verò à Gabriele cap. illo dictum Filium hominis, quoniam de Filio hominis, id eſt, Chriſto prophetabat; Gabrielem verò, quia miniſter Incarnationis futurus erat, quaſi applaudentem myſterio, Filiū hominis vocaſſe. Chriſtū verò non diſſimili ratione, quia Deus, & homo erat, cùm de ſe vt homine loquebatur, Filium hominis ſe vocare, non quòd alius, ſed quòd aliter Filius Dei eſſet. Vt enim Auguſtinus ait, epiſtol. 175. Fas non eſt, ſeparari Filiū hominis à Filio Dei, quia ipſe Filius Dei factus eſt Filius hominis, non mutando quod erat, ſed aſſumendo quod non erat. Eſt etiam ſententia eiuſdem Auguſtini lib. 2. de conſenſu Euangel. appellare ſe Chriſtum Filium hominis, vt declaret magnū erga nos beneficium Incarnationis. Cōmendat nobis (ait Auguſtinus) quòd miſericorditer dignatus eſt eſſe pro nobis. Verumenimuero, quòd hîc vocetur Chriſtus Filius hominis, eſt ſpecialis ratio quam ſuprà tetigimus. Nam cùm hoc iudiciū ferendum ſit in homines, ſapienter admodum prouiſum eſt à Deo, vt per hominē exerceatur: quam rationē attulimus ſuprà ex Ioan. cap. 5. 22. *Dedit ei poteſtatē iudiciū facere, quia Filius hominis eſt.* Rupertus ad hunc locum Danielis refert prædictā rationē; quia

Filius hominis, Chriſtus Dominus, & quo ſenſu ita vocetur. — Pſ. 32. 13. — Maldonatus. — *Ezechiel, quia ſemper cum Angelis loquitur, ab illis vocatur Filius hominis.* — *Daniel, quia prophetabat de Chriſto.* — D. Aug. — *Chriſtus ſe in nouo Teſtamento, vt diſtingueret in ſe naturam humanam.* — D. Auguſt. — *Hic Filius hominis, quoniam iudicium futurum erat in homines.* — Ioan. 5. 22. — Rupert.

Digitized by Google

Rupert.

quia Filius hominis eſt, ad meritum Chriſti. Quia enim, inquit, perſona Filij ſeſe operoſius impendit ad reparationem mundi, in tantum vt fieret Filius hominis: ſola enim ipſa incarnata eſt, & paſſa pro ſalute mundi: propterea meritò ei debetur poteſtas iudicandi, vt ſola ſpectetur perſona Filij ſecundùm formam viſibilem hominis, in qua ſemetipſam ſola exinaniuit. Ita Rupertus.

Et quia ex merito naturæ ſuæ humanæ id habebat.

Venire cum nubibus, aliqui de Aſcenſione explicant.

2. Quod verò dicitur Filius hominis venire cum nubibus ad Antiquum dierũ, explicant aliqui de Aſcenſione Domini, cùm ſuſceptus nube eleuatus eſt inter choros exultantium Angelorũ, vſque ad ſedẽ Dei Patris, à quo aſſumptus eſt ad dexteram. Ita ſentit D. Hieron. ad hunc locũ. Vnde Patres, ſedere ad dexteram Patris, quod Chriſtus in Aſcenſione aſſequutus eſt, communiter explicant pro conceſſione ſummæ cuiuſdam dignitatis, & excellentiæ, qua Chriſtus eadem adoratione qua Deus coadoratur. Ita explicat Damaſc. ſeſſionem ad dexteram, iuxta illud Philip. 2. 9. *Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen*: hoc eſt, nomen ipſum Dei, quod etſi ab ipſa Incarnatione ſemper habuit, tamen in Aſcenſione publico apparatu ac pompa quaſi denuo accepit, vt ſcilicet publicè haberetur, & coleretur vt Deus. In hoc enim ſenſu verum eſt illud Apocal. 5. 12. *Dignus eſt Agnus accipere virtutem, & diuinitatem.* Et paulò pòſt: *Omnes audiui dicentes, Sedenti in throno, & Agno, benedictio, & honor, & poteſtas in ſecula ſeculorum, Amen.* At Leo Papa Sermon. 1. de Aſcenſione, aſcendiſſe ad dexteram ſumit, quatenus natura humana ſupra omnem altitudinem poſita, diuinæ gloriæ conſedit, vt ſibi diuina gloria in Incarnatione cohæſerat. Neque vllis, inquit, ſublimitatibus modum ſuæ prouectionis habitura, niſi æterni Patris recepta conſeſſu, illius gloriæ ſociaretur in throno, cuius naturæ copulabatur in Filio. Ita ille. Vnde Chriſtus hanc quaſi correſpondentiã in Patre exigit, Ioan. 17. 4. cùm ait: *Ego te clarificaui ſuper terram, opus conſummaui, quod dediſti mihi: & nunc clarifica me tu Pater apud temetipſum claritate, quam habui priuſquam mundus eſſet apud te.* Itaque per Aſcenſionem aſſequutus eſt Chriſtus, vt maieſtas eius, ac poteſtas ſingulari modo clareſceret in cælo, & in terra; & (vt humano more loquamur) propter hãc clarificationem publicam, ac patentem, nouo quaſi modo adiuit poſſeſſionem regni ſui, per ingreſſum in cælum, tanquam in propriam regiam ſuam; & ideo poſt Aſcenſionem ſedit, ex more ſcilicet hæreditantium, & ius in poſſeſſione accipientium, quod fit ingrediendo, & ſedendo, vt alibi cum D. Ambroſ. annotauimus. Ad hunc modum explicandum eſt hoc loco, quod ait Vates: *In conſpectu eius obtulerunt eum, & dedit ei poteſtatem æternam, & regnum, quod non corrumpetur,* &c.

D. Hieron.

Sedere Chriſtũ ad dexteram, quid ſit?

Damaſc.

Philip. 2. 9.

In Aſcenſione nomen Dei accepit, quia tunc publicè declaratus eſt Deus.

Apocal. 5. 12.

Leo.

Ad dexterã, id eſt, ad altitudinem diuinæ gloriæ.

Ioan. 17. 4.

Hoc nouo clarificationis modo adiuit poſſeſſionem regni ſui. Sedit, ex more hæreditantium.

3. Verùm, dicet aliquis, etſi Chriſtus ad dexteram Patris eo modo iam quieſcat, regnum tamen eius in terra multis adhuc cladibus concutitur, hominúmque rebellantium peruicacia fit, vt nondum plenè illi ſubdatur orbis. Propterea dicendum cum communi Patrum ſententia: In Aſcenſione quidem adiiſſe publicè poſſeſſionem totius regni ſui, completurum autem omnimodam ſubiectionem eius in die Iudicij, iuxta illud

In Aſcenſione adiit poſſeſſionẽ regni ſui, in iudicio completam accipiet.

A Patris ad Chriſtum, Pſalm. 109. 1. *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* Cui concinit Paulus ad Hebræos 10. 13. *De cætero expectans donec ponantur inimici eius, ſcabellum pedum eius.* Itaque hic ſenſus eſt: Chriſtum quidem regnaturum regendo, & gubernando Eccleſiam ſuam, hoſteſque ſuos paulatim debellando, donec illos perfectè eo die ſubiiciat. Ad hunc modum explicãdus eſt Paulus 1. Corinth. 15. 25. ſicut apud Ezechielem vidimus, cùm ait: *Oportet illum regnare donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eius; nouiſſima autem inimica deſtruetur mors; omnia enim ſubiecit ſub pedibus eius; cùm autem dicat: Omnia ſubiecta ſunt ei, ſine dubio præter eum, qui ſubiecit illi omnia. Cùm autem ſubiecta fuerint illi omnia, tunc & ipſe Filius ſubiectus* B *erit ei, qui ſubiecit ſibi omnia, vt ſit Deus omnia in omnibus.* In quibus verbis illud eſt difficile: *Oportet illum regnare donec ponat,* &c. nam (vt refert Aug. 1. de Trinit. cap. 8.) fuerunt, qui ſic explicauerint, Chriſtum regnaturum donec ſubiiciat Patri omnes homines in die iudicij; poſtea verò humanitatem eius in diuinitatem conuertendam, & hanc conuerſionem eſſe illam ſubiectionem Chriſti ad Patrem, quæ ſtatim in Paulo ſequitur.

Pſ. 109. 1.

ad Hebr. 10. 13.

1. Cor. 15. 25.

Error quorundam, ex Auguſtino.

D. Auguſt.

Verùm hæc exiſtimatio non ſolùm repugnat rationi naturali, quoniam impoſſibile eſt aliquam ſubſtantiam creatam in diuinam commutari; ſed etiam eſt hæretica, quia repugnat præſenti loco Danielis, in quo dicitur Deus Filio hominis dare poteſtatem æternam, & regnum quod non cor- C rumpetur. Deinde repugnat verbis Pauli, quoniã is ait Filium ſubiiciendũ Patri; ergo oportet, naturam conſeruet, per quã illi ſubiiciatur, quæ eſt natura humana. Vnde Apocal. 21. 3. dicitur: *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus.* Per tabernaculum verò Dei intelligitur humanitas Chriſti: ſubditurque, *& habitabit cum eis, & ipſi populus eius erunt, & ipſe Deus cum eis erit eorum Deus,* &c. Quod verò in Paulo dicitur, *Tunc & ipſe Filius ſubiectus erit ei,* non ſignificat nouam aliquam ſubiectionem: ſed ſẽſus eſt, quòd Chriſtus expleto omni miniſterio circa regnum ſuũ perfectè in Patrẽ feretur. Nunc enim quaſi occupatur in fouenda Eccleſia, in ſtabiliendo fideles, in aliis ſubminiſtrandis, quæ ad D æternam ſalutem conſequendam illis neceſſaria ſunt; at verò in die iudicij cũ hęc occupatio ceſſabit, totus Chriſtus, id eſt, caput cum ſuis mẽbris, Patri attendet, illique ſubiicietur. Vnde rectè ſequitur, *vt ſit Deus omnia in omnibus,* id eſt, vt perfectè dominetur in omnibus, & omnes in eo habeant, quidquid ſanctè, & iuſtè amare poſſunt, ac deſiderare. Quò ſpectans Nyſſen. Greg. lib. de anima, & reſurrectione. Cùm vita, inquit, quã in præſenti tranſigimus, variè à nobis exigatur, multæ res ſunt, quarum participes ſumus, vt aëris, cibi, potus, & aliarum rerum, quarum nulla eſt Deus. Beatitudo verò, quæ expectatur, nullius quidẽ harum rerum egena eſt. Omnia autem nobis, locóque omnium erit diuina natura ad omnem vſum E ac neceſſitatem illius vitæ, ſeſe conuenienter, & aptè impartiens. Sic Gregorius Nyſſ. Hæc igitur quinta Monarchia ſuper omnes quatuor præcedentes Monarchias eminebit, poteſtate, æternitate, incorruptibilitate: nã cæteræ omnes finientur, ipſáque ſolũ permanebit eo modo, quo diximus.

Impugnatur.

Apocal. 21. 3.

Ipſe filius ſubiicietur ei, explicatur.

Nunc Chriſtus quaſi occupatur in regenda Eccleſia. In die iudicij ceſſabit hæc occupatio, & totus Chriſtus Patri attendet.

Greg. Nyſſ.

Loco omniũ nobis erit in cælo diuina natura.

VISIO VIGESIMAQVINTA,

DE ARIETE, ET HIRCO.

Daniel. cap. 8.

ARGVMENTVM VISIONIS.

SVB metaphoris arietis, & hirci, deſcribit Daniel pugnam inter Darium Regem Perſarum, & Alexandrum Regem Græcorum, quæ quidem poſt ducentos & quinquaginta annos accidit. Præterea vaticinatur de exortu Antiochi, & de ſæua perſequutione eius in Iudæos: denique de infelici ipſius interitu. Accipitque harum rerum interpretationes à Gabriele, qui propterea ad ipſum miſſus eſt.

CAPVT VIII. DANIEL.

1. ANno tertio regni Baltaſſar Regis, Viſio apparuit mihi. Ego Daniel poſt id, quod videram in principio,

2. Vidi in Viſione mea, cùm eſſem in Suſis caſtro, quod eſt in Ælam regione: vidi autem in Viſione eſſe me ſuper portam Vlai.

3. Et leuaui oculos meos, & vidi: & ecce aries vnus ſtabat ante paludem, habens cornua excelſa, & vnum excelſius altero, atque ſuccreſcens.

4. Poſtea vidi arietem cornibus ventilantem contra Occidentem, & contra Aquilonem, & contra Meridiem, & omnes beſtiæ non poterant reſiſtere ei, neque liberari de manu eius: fecítque ſecundum voluntatem ſuam, & magnificatus eſt.

5. Et ego intelligebam: ecce autem hircus caprarum veniebat ab Occidente ſuper faciem totius terræ, & non tangebat terram: porro hircus habebat cornu inſigne inter oculos ſuos.

6. Et venit vſque ad arietem illum cornutum, quem videram ſtantem ante portam, & cucurrit ad eum in impetu fortitudinis ſuæ.

7. Cúmque

PARAPHRASIS.

A 1. *REgnante Baltaſſare tertio iam anno, viſa eſt mihi Danieli Viſio, poſt eam, quam paulò antè de exortu beſtiarum habui.*

2. *Vidi autem per ſomnium, vt priùs, eſſe me Suſis vrbe Perſidis, in regione, quæ ibi dicitur Aelam, ſuper vrbis portam, quæ vocatur Vla, & reſpicit paludem, ſeu flumen Eulæum.*

3. *Sublatis verò oculis vidi arietem vnum; Cyrum Regem, duo habentem cornua, duo regna, Medorum ſcilicet, atque Perſarum; quorum vnum excelſius altero viſum eſt, Perſicum videlicet, quod magis amplificatum fuit;*
B *ſtabat autem prope paludem, ſeu flumen.*

4. *Deinde arietem vidi, id eſt, Cyrum, ventilantem cornibus, hoc eſt, debellantem exercitibus ſuis varia regna Occidentis, Aquilonis, & Auſtri; omnes autem earum prouinciarum Reges viribus eius ceſſerunt, & ipſe ſuper omnes magnificatus arbitrio ſuo adminiſtrauit omnia.*

5. *Cúmque attentiùs conſiderarem, vidi Regem Græcorum Alexandrum, quaſi hircum caprarum, qui ſcilicet præire ſolet gregem, omnibus & magnitudine, & robore inſignior: is*
C *autem videbatur venire ſuper faciem totius terræ, quia totum penè terrarum orbem ſuperaturus veniebat, tanta verò celeritate ferebatur, vt crederes eum terram tangere, ſed penè ad vincendum volare. Porro habebat vnum in fronte ſpectabile cornu, ac miræ magnitudinis, inſignem videlicet potentiam exercitus, qui non quidem numero, ſed fortitudine præcellebat.*

6. *Hircus ergo in arietem illum duobus cornibus inſignem, qui ſtabat ad paludem, è regione portæ Vlai, id eſt, in Perſarum Regem duplici armatum exercitu, Medorum, & Perſarum, vnico illo cornu ſuo, id eſt, exercitu, quanta maxima potuit vi, ac impetu inſiluit.*

7. *Mox*

7. Cúmque appropinquaſſet prope arietem, efferatus eſt in eum, & percuſſit arietem: & comminuit duo cornua eius, & non poterat aries reſiſtere ei: cúmque eum miſiſſet in terram, conculcauit, & nemo quibat liberare arietem de manu eius.

A 7. *Mox autem, vt appropinquauit hircus, Alexander, nulla interpoſita mora, furore bellico efferatus, congreſſus eſt cum ariete, Rege Perſarum, ac duo cornua eius, duplicem illum exercitum, profligauit, arietémque in terram deiectum conculcauit, ita vt nulla vi liberari potuerit, quin interimeretur ab Alexándro, & regna eius duo comminuerit, ac tributis impoſitis compreſſerit.*

8. Hircus autem caprarum magnus factus eſt nimis: cúmque creuiſſet, factum eſt cornu magnum, & orta ſunt quatuor cornua ſubter illud per quatuor ventos cæli.

8. *At hircus, Alexander, amplificato ad Perſas, Medos, & Babylonios imperio magnificatus eſt, magni ob id cognomento ob magni-* B *tudinem Imperij, & rerum geſtarum ſibi vendicato. Cúmque ad ſummum magnitudinis perueniſſet, ac cornu eius ſeu potentia ſummum incrementi, ac duritia aſſequutum eſſet, in ipſo illo augmenti puncto, in quo minimè frangi poſſe videbatur, diuina prouidentia ita diſponente fractum eſt; in flore nempe ætatis, trigeſimoſecundo ætatis ſuæ anno, & in robore imperij ſummo mortuus eſt Alexander. Orta ſunt autem ſubter eius cornu, quatuor cornua, hoc eſt, quatuor Duces, in quos diuiſum eſt imperium, ad Orientem, Occidentem, Meridiem, & Septen-* C *trionem.*

9. De vno autem ex eis egreſſum eſt cornu vnum modicum: & factum eſt grande contra Meridiem, & contra Orientem, & contra fortitudinem.

9. *De vno autêm eorum cornu, hoc eſt, de Seleuco, qui Septentrionale Syriæ regnum obtinuerat, cornu vnum modicum ſuccreuit, nempe Antiochus Epiphanes filius Seleuci, qui dilatauit regnum ſuum versùs Meridiem in Aegyptum, & versùs Orientem in Perſidem; & contra Occaſum in Iudæam terram deſiderij, ſeu deſiderabilem ob fertilitatem, & rerum abundantiam: ſeu terram fortitudinis, quia diuina ope facta erat fortiſſima.*

10. Et magnificatum eſt vſque ad fortitudinem cæli: & deiecit de fortitudine, & de ſtellis, & conculcauit eas.

10. *Tunc vehementer magnificatus eſt, ca-* D *pta fortitudine cæli, hoc eſt, arce Hieroſolymitana, in qua Dei fortitudo habitabat, aut fortitudine, id eſt, exercitu cæli, copiis ſcilicet Hebræorum, qui Deo duce pugnabant, ſed Dei quoque permiſſu ob peccata vincebantur. Proſtrauit autem de exercitu Hebræorum multos; etiam ſtellas cæli; illuſtres quoſque de gente Hebræa, quos metu ſuppliciorum adegit in idololatriam.*

11. Et vſque ad principem fortitudinis magnificatum eſt: & ab eo tulit iuge ſacrificium, & deiecit locum ſanctificationis eius.

11. *Quin & auſus eſt contra ipſum quoque ducem exercitus Hebræi Deum pugnare, quem quodammodo vicit, nolentem, ſcilicet, repugnare. Itaque Deum de loco ſuo quaſi deiecit, aliúm-* E *que Deum in eius poſſeſſionem induxit. Deum autem tanquam victum ſpoliauit, ſublato iugi ſacrificio, quod illi mane, & veſpere in templo ſemper offerebatur; templúmque ipſum ſanctificatum Deo dehoneſtauit turpiter.*

12. Robur autem datum eſt contra iuge ſacrificiũ propter peccata: & proſternetur veritas in terra, & faciet, & proſperabitur.

12. *Poteſtas quidem Antiocho data eſt à Deo contra iuge ſacrificium propter populi peccata, alioqui auferre illud nequaquam potuiſſet. Verus porro Dei cultus ab eo excindetur, faciétque pro libito quidquid volet, benéque illi omnia ſuccedent.*

13. Et audiui vnum de Sanctis loquentem:

13. *Audiui autẽ vnum ex Angelis aſſiſtenti-*

bus

tem: & dixit vnus Sanctus alteri neſcio cui loquẽti: Vſquequo Viſio, & iuge ſacrificiũ, & peccatum deſolationis quæ facta eſt: & Sanctuarium, & fortitudo conculcabitur?

14. Et dixit ei: Vſque ad veſperam, & manè, dies duo millia trecenti: & mundabitur Sanctuarium.

15. Factum eſt autem cùm viderem ego Daniel Viſionem, & quærerem intelligentiam: ecce ſtetit in conſpectu meo quaſi ſpecies viri.

16. Et audiui vocem viri inter Vlai, & clamauit, & ait: Gabriel, fac intelligere iſtam Viſionem.

17. Et venit, & ſtetit iuxta vbi ego ſtabam: cúmque veniſſet, pauens corrui in faciem meam, & ait ad me: Intellige fili hominis, quoniam in tempore finis complebitur Viſio.

18. Cúmque loqueretur ad me, collapſus ſum pronus in terram: & tetigit me, & ſtatuit me in gradu meo,

19. Dixítque mihi: Ego oſtendam tibi, quæ futura ſunt in nouiſſimo maledictionis: quoniam habet tempus finem ſuum.

23. Et poſt regnum eorum, cùm creuerint iniquitates, conſurget Rex impudens facie, & intelligens propoſitiones,

24. Et roborabitur fortitudo eius, ſed non in viribus ſuis: & ſupra quam credi poteſt, vniuerſa vaſtabit, & proſperabitur, & faciet.

25. Et interficiet robuſtos, & populum Sanctorum ſecundùm voluntatem ſuam, & dirigetur dolus in manu eius: & cor ſuum magnificabit, & in copia rerum omnium occidet plurimos: & contra Principem Principum conſurget, & ſine manu conteretur.

26. Et Viſio veſpere, & manè, quæ dicta eſt, vera eſt: tu ergo Viſionem ſigna, quia poſt multos dies erit.

27. Et ego Daniel langui, & ægrotaui per dies: cúmque ſurrexiſſem, faciebam opera Regis, & ſtupebam ad Viſionem; & non erat qui interpretaretur.

A *tibus Deo interrogantem alterum neſcio quem loquentem ex ſuperiori ordine Angelum: Vſquequo durabit ſacrificij iugis euerſio, & templi deſolatio, & populi conculcatio?*

14. Et reſpondit: Computando dies naturales, qui continent veſperam, & manè, durabit deſolatio dies bis mille trecentos, ac adeò ſex annos, quibus elapſis templum mundabitur.

15. Dum hæc ego vſurparem mentis oculis, quærerémque, quid ſibi illa vellent, aſtitit mihi Angelus quidam ſpeciem habens viri.

B *16. Audiuíque virum inter portas Vlai clamantem ad alterum: Et, ô Gabriel, inquit, doce iſtum Viſionem hanc totam.*

17. Qui ſtatim appropinquans, ſtuporem mihi, ac formidinem magnam iniecit, corruíque in terram. Tum me excitans, Intellige, ait, Viſionẽ, fili hominis. Nam breui tẽpore complebitur.

18. Rurſum autem loquenti Angelo ad me corrui in terram ob timorem: qui me tangens, manu ſua leuauit.

19. Ego tibi libenter explicabo ordinem rerum, quæ euenient in extremo iræ, cùm ſcilicet
C *ira Dei, quam patienter iam diu ſuſtinet, tandem erumpet: tempus enim ab illo definitum eſt, quo quæque res fiat.*

23. Poſt regnum illorum quatuor, id eſt, poſt Reges illos quatuor Alexandro ſuperſtites, non quidem tempore definito, cùm Iudæorum peccata creuerint, ita vt iuſtitias gentium ſequantur, & gymnaſia habeant, & faciant præputia, conſurget Rex impudens, Antiochus, qui nec Deum, nec homines reuerebitur, quíque propoſitiones intelligat, aſtutus, videlicet, ſagáxque ad perſcrutandum.

D *24. Augebitur imperio, & amplificabitur robore, cùm tamen originem habiturus ſit ex homine priuato: verùm non id aſſequetur virtute ſua, ſed permiſſu Dei volentis Iudæos plectere.*

25. Et dirigetur dolus in manu eius: quidquid enim ſceleris animo deſtinauerit, proſperè perficiet, parem, videlicet, habens ingenio manũ, & ſine manu conteretur: non enim humana aliqua vi occidetur, ſed planè diuina, vt ſicut viuens, diuino tantùm permiſſu Sanctos diuexauerat, ita moriens intelligeret, non ab homine ſe, ſed à Deo percuti: inſanabili enim morbo correptus, & diuturna tabe conſumptus eſt.

26. Et Viſio veſpere, & manè vera eſt; Viſio nempe illa bis mille trecentorum dierum, quæ
E *dicta eſt. Quod verò ad te attinet, Viſionem ſerua haud dubiè futuram, etſi longo tempore, nec te viuente, euentum habitura ſit.*

27. Ob hæc viſa de calamitatibus populi mei, decidi in lectum ego Daniel; conualeſcens autem obibam munus à Rege mihi demandatum. Sed Viſionis miracula animo ſemper verſabam, & ſtupidi inſtar videbar, nec erat, qui cauſam ſtuporis mei cognoſceret.

COMMEN

COMMENTARIVS.

Breuiùs hanc Viſionem expediemus, quoniam eſt quaſi appendix præcedentis, quamobrem primò dubia quædam circa locum prophetiæ explicabuntur. Deinde Regis Perſarum ac Græcorum declarabuntur ſymbola. Poſtea de Antiocho pauca. Denique de colloquio Angelorum, & de interpretatione Gabrielis.

Dubia quædam circa locum prophetiæ.

SECTIO I.

1. *Danielem, qui Babylone erat ſecundùm corpus, dicitur fuiſſe in Suſan ſecundùm ſpiritum. Noſtrum ſpiritum quandam quaſi immenſitatem ſortiri à diuino Spiritu oſtenditur.*
2. *Cùm de Perſarum euerſione agatur, iure facta dicitur Viſio in Suſan vrbe Perſarum. Lectionis varietas de ſitu Suſan componitur.*
3. *Lectiones variæ de porta Vlai proponuntur. Prophetas in editiora loca plerumque iuſſos aſcendere, ad edendas prophetias ſuas.*

1. Circa locum, in quo habuit Daniel hanc Viſionem, occurrit primum dubium, quod Carthuſiano viſum eſt inexplicabile: nam cùm Daniel ageret apud Chaldæos, maximéque Babylone vrbe regia, quomodo dicitur hîc fuiſſe in Suſan, quæ erat vrbs in Perſide? Verſic. 2. *Vidi in Viſione mea, cùm eſſem in Suſis caſtro, quod eſt in Ælam regione: vidi autem in Viſione eſſe me ſuper portam Vlai.* Hebr. *In Suſan regia. Et eram iuxta fluuium Vlai.* Septuag. *Et eram ſuper Vbal.* Reſpondetur facilè cum Theodoreto, fuiſſe Danielem in Suſan, non ſecundùm præſentiam corporalem, ſed ſecundùm Viſionem imaginariam. Adiuuant Hebræa, iuxta quæ: *Et factum eſt in Viſione mea: ego eram Suſis;* id eſt, Viſus mihi ſum eſſe Suſis; quare frigidè, ac liberè quidam Danielem negotij ergô tunc iuiſſe Suſa, eodémque anno rediiſſe Babylonem. Spiritu ergo res tota peracta, ſicut Ezechiel cùm eſſet in captiuitate Babylonica teſtatur cap. 40. 1. ſe adductum in terram Iſraël, *in Viſionibus Dei.* Explicat enim Theodoretus, *Dei,* id eſt, ſpiritu, non corpore, quaſi nomen Dei importet ſimilitudinem, id eſt, ad eum modum, quo Deus vt in aliquo loco operetur, non ſe ipſum illò transfert, ſed efficacitatem Spiritus ſui omnia permeantis ibi manifeſtet. Habet enim ſpiritus noſter quandã quaſi immenſitatem participatam à Dei ſpiritu, vt ſicut hic ſubſtantialiter vbique præſens eſt; ſic noſter intellectualiter vbique ſe pro libito fundat. Quod ſignificatur ad literam illo Chriſti Domini Ioan. 3. 8. *Spiritus vbi vult ſpirat, & neſcis vnde veniat, aut quò vadat.* Neſciebat Nicodemus quomodo poſſet homo renaſci, cùm eſſet ſenex, Reſpondet Chriſtus, mirum non eſſe, ſi id non intelligat, quoniam ex operatione Spiritus ſancti deſcendit, cùm ſpiritus noſtri, hoc eſt, animæ, plura non intelligamus, maximè quomodo ſe mentaliter præſentes exhibeant modò hîc, modò in India, modò in cælo, modò in inferis: *& neſcis,* inquit, *vnde veniat, aut quò vadat:* cùm tu neſcias (ait) quomodo ſe habeat hoc ire ac redire animæ tuæ.

Varia lectio. — Danielem fuiſſe in Suſan ſecundùm Viſionẽ imaginariã. — In Viſionibus Dei, id eſt, ad eum modum, quo Deus non ſe transfert ad operandum in loco. — Ezech. 40. 1. — Noſter ſpiritus habet quandam participatã immenſitatem. — Ioan. 3. 8. — Id ſignificat illud, Spiritus vbi vult ſpirat, & quomodo intelligatur?

2. Congruum autem fuit, vt hæc Viſio, quæ Perſarum euerſionem denunciat, in Perſarum vrbem aliquam dirigeretur. Dicitur autem Suſan A caſtrum (ait Hieronymus) vel quia munita vndique propugnaculis, vel quia in medio arcem aliquam præferebat caſtro ſimilem. Cùm verò dicitur Suſan eſſe in regione Ælam, ſeu in regione Ælamitica, intelligendum id eſt, tempore Danielis: nam poſtea amplificatis Suſianorum rebus, ita vt Suſan fuerit metropolis Perſarum, Suſan cum vicinis oppidis ſpecialis prouinciæ ab Ælamitica diſtinctæ nomen aſſequuta eſt. Vnde Plinius lib. 6. cap. 27. Suſianos ab Ælamitis diſterminat intermedio Eulæo flumine. Verùm lectionis varietas hoc in loco hærere facit: nam vbi noſtra lectio habet, *in regione Ælam:* codices antiqui habent, *in ciuitate Ælam,* & ita vertit Symmachus, teſte B D. Hieronymo, qui ait ciuitatem Ælam fuiſſe, à qua tota regio appellata eſt Ælamitica, ſicut à Babylone, Babylonia. Certè vocabulum Hebræum & regionem ſignificat, & ciuitatem, quamuis regionem frequentiùs: ſi ergo legatur ciuitas, neceſſe erit per Suſan caſtrum, non ipſam Suſorum vrbem (nam ea in vrbe Ælam eſſe non poterat) ſed caſtrum, ſeu arcem aliquam intra vrbem Ælam intelligere. Verùm frequentior vſus vocabuli Hebræi, regionem ſignificantis, & lectio noſtra recèns emendata, ac regionem ponens, videtur cogere, vt regionem intelligamus Ælamiticam, non C ciuitatem Ælam. Conſentiunt tranſlationes Hebræa, & Septuaginta, & Theodotionis.

D. Hieron. — Cur Suſan dicitur caſtrum? — Quomodo Suſan dicatur eſſe in regione Ælã? — Plinius. — Symmac. — D. Hieron. — Ælã regionẽ hîc, non ciuitatem ſignificat.

3. Porta denique Vlai, ſuper quam ſibi Daniel viſus eſt ſtare, vna fuit è portis Suſan vrbis, ſicut in aliis quoque vrbibus ſunt peculiaria portarum nomina. Hîc quoque eſt lectionum varietas. Vulgatus vertit, *Vlai;* Septuaginta, *Vbal;* Aquila, *ſuper Vbal, Vlai;* Theodotio, *ſuper Vbal;* Symmachus, *ſuper paludem Vlai;* Vatab. *ſuper flumen Eulæum;* qui, ſcilicet, autore Plinio, vti diximus, fluebat inter Suſan, & Ælam. Fortè noſtra lectio id vult, Danielem ſtetiſſe ſuper portam Vlai, quæ reſpicit paludem, ſeu D flumen Eulæum. Itaque ſtans Daniel ſuper portam Vlai vrbis Suſan, vaticinatur in Perſas. Interdum enim iubentur Prophetæ ab editiori aliquo loco vaticinari ad ſubiecta loca. Iſai. 40. 9. *Super montem excelſum aſcende tu, qui euangelizas Sion.* Et Numer. 23. 9. *de ſummis ſilicibus,* & de collibus prophetat Balaam, etiam nolens pro ſubiecto populo Iſraëlitico. Et Apocal. 21. 10. aſſumitur Ioannes in montem magnum, & altum, vt inde conſideret ciuitatem ſanctam Ieruſalem deſcendentẽ de cælo. Huius obſeruationis cauſam aſſignat Hieronym. ſublimitatem prophetiæ, vt quemadmodũ ſpiritu erigitur Vates ad videndas res magnas, ita etiam corpore eleuetur, vt interiorib' exteriora cõgruãt. E

Variæ lectiones. — Stans Daniel ſuper portã Vlai, vaticinatur in Perſas. — Iſai. 40. 9. — Num. 23. 9. — Iubentur Prophetæ interdum aſcẽdere loca edita ad prophetandum. — Apocal. 21. 10. — Cauſa aſcẽſus, altitudo prophetiæ. — D. Hieron.

Quid ſignificetur per arietem, quid per hircum?

SECTIO II.

1. *Per arietem ſignificari Regem Perſarum, & quare? ex ſententia Ruperti.*

2. Lani

2. Lanicio ſignificari grandes opes, oſtenditur ex Plinio: ex ſolennibus tonſionibus, ex loco Prouerb. 31. Apud Perſas prægrandes naſci arietes.

3. De duobus cornibus, quorum vnum erat excelſius altero, opiniones duæ recenſentur.

4. Probabilior ſententia, duo cornua illa eſſe regnum Perſarum, & Medorum: quare Reges Perſarum, & Medorum vocati ſint, cùm plura alia regna continerent.

1. STANS Vates ſupra portam Vlai, vidit, Verſ. 3. *Et ecce aries vnus ſtabat ante paludem habens cornua excelſa, & vnum excelſius altero, atque ſuccreſcens.*

Varia lectio. [A]

Hebr. *Et vnum excelſius ſecundo. Et excelſius aſcendebat in nouiſſimo.* Septuag. *Et quod excelſius aſcendebat ſuper nouiſſima.* [B] Verſiones ita conuenire poſſunt, vt Propheta ſupra portam Vlai fuerit, ſeu ſuper Vbal, vt Septuaginta, & tamen, quia flumen non longè erat, fuerit etiam iuxta flumen Vlai, vt eſt in Hebræo. Sed quare Hebræus Vlai dixerit fluuium, cùm porta dicatur à noſtro, & quare Hieronymus portam hîc paludem verterit, cùm Verſ. 2. verterit portam, non facilè apparet. Fortè flumen Vlai dictum eſt tranſitiuè pro flumine, quod reſpondet portæ Vlai. Fortè & varietate transferendi, varias æquè interpretationes probare voluerunt. Gabriel ipſe interpretatus eſt per arietem Regem Perſarum, atque Medorum, cuius rei non [C] facile eſt rationem aſſignare. Et Rupertus quidem ſcitu dignum exiſtimat, quare per vrſum indicatus ſit ſuperiùs Rex Perſarum? hîc autem indicetur per arietem; & putat fuiſſe id ob diuerſitatem hominum in eo regno. Nam Aman vrſo ſimilis fuit, ob nimiam crudelitatem; & idem dici poteſt de primo Perſarum Rege Cyro, vt ſuprà vidimus; at verò plures alij Reges conſequentes arietibus ſimiles fuerunt, hoc eſt, mites, ac perhumani: maximè Aſſuerus, qui populum Hebræum ſuis opibus, quaſi lanis, fouit, ac ditauit. Theodoretus ad opes Perſarum refert ſimilitudinem, quarum multitodine imperium illud, quaſi multo vellere aries, grauatum corruit. [D]

Propheta ſuper portam Vlai, & quia non longè à fluuio Vlai, ſuper illum dicitur eſſe. Flumen fortaſſe dici Vlai à porta ſic dicta.

Aries, Rex Perſarũ, ob opulentiam. Rupert.

Theodor.

Lanicio ſignificari opes grandes. D. Thom. Plin.

2. Lanicio quidem ſignificari grandes opes apud veteres, tenet D. Thom. Iob. 1. & tradit Plin. 9. lib. cap. 47. Teſtimonio autem inprimis fuerint celebres illæ tonſiones gregum, ad quas Reges ipſi ac Principes, conuocatis omnibus Aulæ regiæ magnatibus, conuenire ſolebant, vt videre eſt 2. Reg. 13. 23. cùm Princeps Abſalom omnes filios Regis, imò & ipſum Regem patrem ad ſolennem tonſionem lanarum inuitauit. Idem illuſtrari poteſt loco Prouerb. 31. 13. de muliere forti, ac negotioſa. *Quæſiuit lanam, & linum, & operata eſt conſilio manuum ſuarum.* & ſubditur: *Facta eſt quaſi nauis inſtitoris de longè portans panem ſuum.* Eſt ſenſus: Non alio ditata eſt nobilis fœmina, quàm lana & lino addito labore ac induſtria manuum ſuarum, eo námque factum, vt ſimilis euaſerit nauis inſtitoris induſtrij, quæ ex longinquis regionibus, per labores quidem plurimos, pretioſas opes tranſuehit. [E] Quod ergo nauis per labores ac pericula incerti maris, bona fœmina labore tantùm manuum lanam trahens intra domum ſuam, lucrata eſt.

2. Reg. 13. 23. Solennes tonſiones gregũ apud veteres. Prou. 31. 13.

Nobilis fœmina apud Salomonem ſola lana ditata.

Fortè etiam non incongruum quis dixerit, ſignificari per arietem Monarchiam Perſarum, ac Medorum, quoniam ſunt in illis regionibus inſignes arietes prægrandibus ac pinguibus caudis, cruribus autem ita præcelſis, & toto corpore ſic obeſo, ac forti, vt ephippijs impoſitis, frænísque adhibitis, pueris ad equitandum inſeruiant. Congrui autem quod Prouerb. 30. 20. inter regia illa animalia, quæ feliciter incedunt, hoc eſt, aptè ad pompam, ac maieſtatem regiam, numeratur etiam aries, vt in ſuperioribus expendimus.

Prægrandes arietes apud Perſas.

Prou. 30. 30. Aries inceſſu regiam pompam præfert.

3. Porro duo cornua arietis, quorum vnum apparebat excelſius altero, D. Hieronymus interpretatur primos duos conditores Monarchiæ Medorum, ac Perſarum; nempe Cyrum, & Darium. Sed quia Cyrus multò latiùs amplificauit Imperium, propterea celſiori cornu ſignificari. Huius etiam ſententiæ eſt Rupertus 8. de Victoria Verbi Dei, 31. Theodoretus duo cornua, duas familias regias intelligit, penes quas hæc Monarchia ſemper fuit, nempe familiam Cyri, & familiam Darij: [B] ſed quia familia Cyri mox in filio eius Cambyſe extincta fuit; at familia Darij vſque ad Alexandrum perdurauit, ideo alterum cornu dicitur excelſius, & productius altero. Verùm neutra explicatio videtur ſatisfacere. Non quidem prima D. Hieronymi, quia non apparet quomodo Alexander, qui per hircum indicatur, comminuerit duo cornua, ſcilicet Cyrum ac Darium, qui ducentos ante annos iam deceſſerant. Deinde nec ſecunda Theodoreti; quoniam vltimus Rex Perſarum Darius, quem Alexander ſuperauit, non fuit de familia primi illius Darij, vt 10. lib. tradit Iuſtinus, & Strabo lib. 16. quidquid Diodorus ſentiat lib. 17.

D. Hieron. *De duobus cornibus, & vno celſiore, explicatio D. Hiero.* Rupert.

Explicatio Theodoreti.

Neutra explicatio probatur.

Iuſtin. Strabo.

[C] 4. Quare probamus Benedicti Pererij ſententiam, duo cornua, duo eſſe regna huius Monarchiæ, nimirum regnum Medorum, & regnum Perſarum, quanuis non explicet, quomodo vnum cornu in ariete ſit excelſius altero; quare cum D. Hieronymo dicendum, cornu illud excelſius eſſe Perſarum regnum, quod fuit longè potentius, latiúſque diffuſum. Cur autem tanta Monarchia duobus duntaxat regnis ſignificetur, cùm plura alia ſuo ambitu contineret, cauſa eſt; quoniam hæc duo antiquitate, ac robore cæteris antcibat, ac adeò horum duorũ regnorũ appellatione, tum ipſa Monarchia tota, tũ ipſi Reges cenſeri cõſueuerant; ſicut Hiſpaniarum Monarchia, & ipſi earum Reges, [D] etſi plurima regna, ipsúmque Orientem, ac Occidentem complectatur, vnius tamen Caſtellæ primi, ac vetuſtiſſimi regni denominatione gaudent. Ita hoc loco Angelus interpretans Danielis Viſionem. Aries, inquit, eſt Rex Medorum, ac Perſarum, quare ſequitur conuenienter, hircum, nempe Alexsndrum, irruiſſe in Monarchiam hanc, & fregiſſe, ac comminuiſſe eius duo cornua, hoc eſt, duo regna Medorũ, ac Perſarum, quibus tanquam duobus cornibus, hoc eſt, præcipuis ſuæ potentiæ inſtrumentis vtebantur. Quòd autem dicatur aries ventilare contra Occidentem, Aquilonem, ac Meridiem, ſignificatur has orbis partes bello petiiſſe Perſas, ac ſuæ ditioni ſubegiſſe. Nimirum ad Occidentem, inſulas maris Mediterranei, quod Hebræis Occidentale erat, vnde Græcè, *contramare*; ad Aquilonẽ, Põticas gen- [E] tes, ad Meridiem Ægyptum, Æthiopiam, Libyam.

Benedict. Pererius. *Vera ſententia eſt, duo cornua duo eſſe regna Medorũ & Perſarum. Cornu excelſius, eſt Perſarum regnũ, quia potentius & amplius. Ex his duobus regnis tanquam præcipuis cẽſetur Monarchia.*

Monarchia Perſarum Occidentẽ, Aquilonem, & Meridiẽ ſubegit.

Per hircum ſignificari Alexandrum Magnum.

SECTIO III.

1. Hirco ſignificari Alexandrum Magnum, & quare? De celeritate Alexandri locus Curtij. Græci quare capris ſimiles?

2. Cornu vnico inter oculos hirci ſignificari potentiam Alexandri. Quòd illud ſit fractum, innuere Alexandrum

Digitized by Google

drum obiiſſe in ipſo ætatis flore. Quatuor cornua ſuccreſcentia quatuor ſucceſſores.

3. *Locus moralis de violentis morbis, quibus Deus violentos impetit.*

1. DE hirco ita proſequitur Vates, Verſ. 5. *Ecce hircus caprarũ veniebat ab Occidente ſuper faciem totius terræ, & non tangebat terram. Porro hircus habebat cornu inſigne inter oculos ſuos.* Verſ.6. *Et venit vſque ad arietem illum cornutũ, quem videram ſtantem ante portã, & cucurrit ad eũ in impetu fortitudinis ſuæ.* Verſ.7. *Cùmque appropinquaſſet prope arietem, efferatus eſt in eum, & percuſſit arietem, & comminuit duo cornua eius, & non poterat aries reſiſtere ei. Cùmque eum miſiſſet in terram,* B *conculcauit, & nemo quibat liberare arietẽ de manu eius.* Verſ.8. *Hircus autem caprarũ magnus factus eſt nimis: cùmque creuiſſet, factum eſt cornu magnum, & orta ſunt quatuor cornua ſubter illud per quatuor ventos cæli.* Septuaginta, *Hircus caprarum veniebat ab Africo.* Idem Angelus Interpres per hircum intelligit Regem Græcorum, haud dubiè verò Alexandrum Magnum. Fuit autem hoc vaticinium à Daniele editum plus ducentis annis ante ortum Alexandri. At cur hirco ſignificatur? Quoniam hircus dux caprarum eſt, vt aries ouium. Cùm autem ſit agilitate præſtans, ea vel maximè Alexandrum deſignat, qui inter omnes Imperatores ea virtute eminuit, vt Curtius de illo lib.5. Nullam, inquit, virtutem Regis iſtius magis quàm celeritatẽ laudauerim. Id verò egregiè commendatur hoc loco, C cùm dicitur Alexander non tangens terram. Dux autem caprarum, hoc eſt, Græcorum intelligendus eſt: nam ſicut capræ, autore Plinio lib.8. cap. 50. agili corpore, & acuto sũt viſu; ita Græcis, ait Cicero in Oratione pro Flacco, ingenita leuitas animorum eſt, & erudita vanitas: acumine autem ingenij excelluiſſe vnus probet Ariſtoteles ingeniorum apex, quem iure optimo Plini. lib.18. cap. 34. appellat immenſæ ſubtilitatis virũ. Quod verò noſter dicit venire ab Occidente, Græcè dicitur venire à Libya. Et verum eſt, Alexandrũ, poſtquam primo prælio ad Granicum flumen Perſas vicit, ſecũdo verò in anguſtiis Ciliciæ ipſum Dariũ, in Ægyptum, Libyámque veniſſe, quibus D victis, rurſus Darium adorſum, eo tandẽ ſuperato, & à ſuis occiſo, Monarchiam Perſarum obtinuiſſe.

Varia lectio.

Hircus rex Græcorum, id eſt, Alexander.

Vaticinium de Alex. ante 200. annis.

Hircio, qui eſt velociſſimus, ſignificatur Alexander in agendo velociſſimus.

Curtius.

Dux caprarum, hoc eſt, Græcorum, ob leuitatem & ingeniũ.

Plinius.

Cicero.

Ariſtoteles apex ingeniorum.

Plin.

Cur noſter ab Occidente venire dicit, 70. à Libya?

2. Quod ait Vates, *habens cornu inſigne inter oculos ſuos,* Theodoretus explicat pro inſigni Alexandri ingenio, prudentia, & ſagacitate. Verùm cùm ſemper in ſacris literis cornu accipiatur pro potentia, & fortitudine, qua de re plura in ſuperioribus, idcirco eam hîc ſignificari veroſimilius eſt; quod innuitur ſtatim cùm dicitur hircus in impetu fortitudinis ſuæ percutere arietem: non intelligitur autem aliquo alio armorum genere, quàm ſuo cornu id facere; ſignificaturque, Ale- E xandrum totam vim ſuam quaſi cornu exerentem, Darium, ac eius copias profligaſſe; ſicque vtrumque arietis cornu, hoc eſt, duo illa præcipua Monarchiæ Perſarum regna, vt paulò antè viſum eſt, comminuiſſe. Poſt hæc autem dicitur hircus caprarum factus magnus, & creuiſſe: tandem autem magnum illud eius cornu fractum, poſtea verò ſuccreuiſſe quatuor alia cornua, quo ſignificatur, obtinuiſſe quidem imperij magnitudinem quàm maximam, denique mortuum habuiſſe ſucceſſores quatuor, qua de re plura diximus in ſuperioribus. Cùm autem dicitur fractum eius cornu, non eſt intelligendum, fuiſſe

Theodor.

Vnum cornu in fronte, hoc eſt, vnica potentia Alexandri.

Vnũ cornu, vnum & magnum imperium Alexandri; quatuor, quæ ſuccreſcunt, quatuor Reges ſucceſſores eius.

A Alexandrum ab aliquo victum, aut ferro cæſum in aliquo prælio occubuiſſe: conſtat enim mortuum in lecto ſuo, quamuis non abſque ſuſpicione propinati veneni: ſed aptè quidem dicitur fractum, quoniam in flore ætatis, anno videlicet trigeſimoſecundo, cùm vires corporis maximè vigebant, præter ſuam omniumque opinionem, quaſi telo aliquo violentiſſimo conuulneratus occubuit.

Fractum cornu eius, quoniam Alex. in flore ætatis raptus eſt, anno 32.

3. Hoc igitur modo dici poteſt Alexander, & quilibet alius, qui immatura morte præripitur, quaſi victus in bello aliquo, ac ferro cæſus occumbere: habet enim Deus pœnas omnes, atque morbos, quaſi in acie ſibi militantes, eorúmque B armis vtitur ad expugnandos valentiſſimos quoſque, etiamſi Reges, ac Monarchæ ſint. Rectè enim Iob cap.10. 17. *Multiplicas iram tuam aduerſùm me, & pœnæ militant in me.* hoc eſt, iram tuam in me, quaſi gladium, euaginas, ac multiplici ictu me feris; quin & pœnas omnes quaſi milites tuos aduerſùm me armas, & in ordines diſponis, vt facta manu in me irruant, proſternant ſolo, conterant, diſſipent. Congruè enim pœnæ hîc à radice, צבא quod propriè eſt ſuccidere, conterere, confringere. Et hoc modo intelligendum eſt hîc confractum Alexandri cornu, hoc eſt, potentia contrita per violentum morbum. Qui enim omnium ſe profitebatur vires frangere, confractus C à Deo eſt. Sic Pſalm.49. 21. minaci voce aduerſùs impium, qui timorem ſuum non curans omnibus ſe violentum præbebat, violentum quoque ſe opponit dicens: *Exiſtimaſti iniquè, quòd ero tui ſimilis. Arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam.* Quaſi dicat: Num tibi in mentem aliquando venit, ô inique, quòd ego tui ſimilis ero? Noueris ergo, quòd ita erit. Nam ſicut tu omnibus quaſi bellum intuliſti, hos carpendo, illis detrahendo, alios conculcando; ita ego te quoque arguam, & ſtatuam (iuxta Hebræum, ordinabo, diſponam, inſtruam) meorum militum aciem; hoc eſt, terrores meos, morbos, pericula, & eiuſmodi alia, quorum te acerbis vulneribus conteram, comminuam, confringam.

Immatura morte raptus quaſi victus in bello. Habet Deus pœnas omnes atque morbos quaſi in acie.

Iob.10, 17.

Pſ.49.21.

Deus violẽtis violenter oppoſitus.

D

De regno Antiochi Epiphanis.

SECTIO IV.

1. *De regno Antiochi Epiphanis breuis narratio.*
2. *Quid ſit, magnificatum Antiochum vſque ad fortitudinem cæli? Quid per ſtellas deiectas intelligatur? Magna per eum iniecta mala in templum, & Iudæos.*
3. *Antiochus ſua perſequutione Antichriſtum delineaſſe, ex Theodoreto.*
4. E *Per iuge ſacrificium tollendum, ſignificatur tollendam Euchariſtiam, non quidem omninò, ſed è publico. Quare Euchariſtia dicatur iuge ſacrificium?*
5. *Quid per ſtellas deiectas in fine mundi intelligendum?*
6. *Quid per veritatem deiectam ſignificetur? Verba tria,* proſternent, faciet, & proſperabitur, *in Hebræo fœminina, veritati magis quadrare.*

1. DICTVRVS Vates de regno Antiochi Epiphanis, hoc eſt, nobilis, ſiue illuſtris, ita in contextu, Verſ.9. *De vno autẽ ex eis egreſſum eſt cornu vnũ modicum: & factum eſt grande contra Meridiem, & contra*

Digitized by Google

tra Orientem, & contra fortitudinem. Verſ. 10. *Et magnificatum eſt vſque ad fortitudinem cæli: & deiecit de fortitudine, & de ſtellis, & conculcauit eas.* Verſ. 11. *Et vſque ad principem fortitudinis magnificatum eſt: & ab eo tulit iuge ſacrificium, & deiecit locũ ſanctificationis eius.* Verſ. 12. *Robur autem datum eſt ei contra iuge ſacrificiũ propter peccata: & proſternetur veritas in terra, & faciet, & proſperabitur.* Hebr. *Et cõtra deſiderabilẽ.* Septuaginta: *Et proiecta eſt humi iuſtitia.* Breuiter præmittimus, Antiochum Epiphanem Antiochi magni filium à primo illo Seleuco Nicanore, qui anno poſt Alexandri morteoi duodecimo Syriç regnũ obtinuit, otiginem trahere: fuiſſe autem octauũ Syriç Regem, noo iure bæteditario, ſed per dolum, ac vim eiecto legitimo hærede filio fratris: cœpiſſéque regnate anno regni Græcotũ eeoteſimo ſeptimo, facta computatione ab exordio regoi Seleoci primi, à quo, vt Euſebius ait, Machabæorũ hiſtoria regnum Græcorum cõputat. Dicitut hoc loco Epiphanis corno modicum, quoniam erat ſecundus natu filiorum Antiochi, ad quem regni hæreditas non pertinebat, & diu Romæ priuatus vixit, pro patre Romanis datus obſes, vt traditur initio prioris libri Machabænrum. Sed *modicum antea cornu factum poſtea magnum contra Meridiem,* inquit, *& contra Orientem,* &c. quoniam multa quidem in bello præclarè geſſit, & ob ea facinora Epiphanis, id eſt, nobilis, ſiue illuſtris cognomentum adeptus eſt: oam in Oriente Artaxam Regẽ Armeniæ vicit, & tes nouas in Petſide molientes cõpreſſit ſtreoöè: ad Meridiem profligaro Ægypti Rege, magnáque regni parte occupata, Alexandriam obſedit, ac ſine dubio ohtinuiſſet, niſi iuſſu Romanorum ſoluere ohſidionem, & Ægyptum relinquere coactus fuiſſet. Tunc vetò ardens ita in Iudæos effudit omnem vim indignarionis ſuæ.

Varia lectio.

Antiochus Epiphanes ſiue illuſtris, è quibus parentibus.

Euſebius.

Per cornu modicum expreſſus, quòd priuatus prius vixerit.

Illuſtris dictus ob illuſtria facinora.

B

C

2. Tuoc, ait Vates, magnificatns eſt vſque ad fortitudinẽ cæli, hoc eſt, vehemenrer. nota phraſi, qua cæli vocabulum pro exaggeratione ponitur: vel, quia Deo ſic permittente, inualuit in vrbem, templúmque Hieroſolymitanum; cæli nempe arcem illam, in qua Dei fottitudo ſemper viguetat: vel fortitudinem cæli, hoc eſt, populum Dei, eo ſcilicet fauente, inſuperabilem. Quare ptimò aggreſſus vrbem, ſpoliauit bonis omnibus, & biennio pòſt etiam templum exhauſit, poſitóque ibi ſimulacro Iouis Olympij, ac ſuo, vt Hieronymus ait, vetuit ne deinceps ſacrificia Iudaica in illo peragerentut. Tulit, inquit, inde iuge ſacrificinm, manè ſcilicet, ac veſpere fieri ſolitum ex duobus agnis annieulis, Num. 28. 9. In altari verò holocauſtorum carnes ſuillas contra fas, iuſque patriom immolari iuſſit; prohibuit citcumciſionem; ſacros libros comhuſſit; Iudæos ad Græcorum religionem tranſire compulit. Et ſequitur: *Deiecit de fortitudine, & de ſtellis, & conculcauit eas, & vſque ad Principem fortitudinis magnificatus eſt.* Per ſtellas, ex Hieronymo, & Theodoreto intelliguntut illuſtriores Iudæi, quos metu tormentorum, à patriis legihus, ac teligione deiecit in idololatriam; vel ſtellæ cæli intelligi poſſunt præclari illi tum genere, tum ſanctitate viri, quos Antiochus, non quidem ſpiritualiter, ſed corporaliter deiecit, acerbiſſimis eos pro legis obſeruatione necando ſuppliciis, qualis venerabilis ſenex Eleazarus, ſeptémque pueri, & mater generoſa, de quihus multa in poſteriori libro Machabæorum ſacra narrat hiſtoria. Quod verò dicitur vſque ad Principem fortitudinis magnificatus Antiochus, intelligendum, dum ſic An-

Magnificatus vſque ad fortitudinem cæli, id eſt, vehementer: vel, vſque ad euerſionem templi.

Vel fortitudo cæli intelligitur populus Dei, quem Deus inſuperabilẽ faciebat.

D Hieron.

Numer. 28. 9.

Qualiter in populũ Dei, ac religionẽ ſæuierit.

D

E

Per principẽ fortitudinis ipſe Deus, quem Antiochus viſus eſt oppugnare.

A

tiochus templum, ac ſeruos Dei feliciter deiicit, videri etiam contra Deum Principem populi ipſo permittente proſperè egiſſe.

3. In his autem Antiochi actis contra Deum, populum eius, ac templum, primò notari deber, ob huius perſecutionis acerbitatem, haberi illũ apud Autores ſacros pro figura Antichriſti. Expreſsè id aſſerit Theodoretus ad cap. 11. Zachariæ. Antiochus, inqnit, Antichriſti typus. Nam quemadmodum Antiochus, cùm bellum contra Deum intuliſſet, dæmonum aras excitauit in templo, & Deo dedicatos, ac conſecratos coëgit dæmonibus ſacra facere; ſic etiam Antichriſtus, Dominum Chriſtum abnegare iubebit pietatem colentes, ſibi verò non auſcultantes infinitis officiis ad ſe alliciet. Ob eandem verò perſequutionis vim aduersùs adoleſcentes Machahæos ait Nazian. Gregor. orat. 22. de Machahæis, dæmonis figuram habere Antiochum, cùm monet Nazianzenos adoleſcentes, vt à ſuo quotidiano Antiocho peculiari dæmone, ac tentatore ſibi caueant. Sed illud notandum, Antiochum quidem ſimulacrum Iouis, ac ſuum in templum intuliſſe, diuinitatem ſibi ſub Ioue verecundè amhientem. At Antichriſtus omnino impudenter: ſedebit enim in templo ipſe oſtendens ſe tanquam ſit Deus, 2. Theſſ. 2. 4. Nullum itaque coli ſecum patietur nomen; deinde ſe non in muto ſimulacro, ſed viuum exhibebit adorandum populo.

Antiochus ob perſecutionis acerbitatem ſimilis Antichriſto.

Theodor.

Naz. Greg. Diaboli figura dictus à Nazianzeno.

Peior Antiocho Antichriſtus.

2. Theſſal. 2. 4.

4. Præterea, quòd Antiochus dicitur tollere iuge ſacrificium, delinear, autore D. Hieronymo, Antichriſtum, & expreſsè videtur haberi illo Danielis 12. 11. ſequenti. *A tempore,* inquit, *cùm ablatum fuerit iuge ſacrificium, & poſita fuerit abominatio in deſolationem, dies mille ducenti nonaginta.* Vbi de Antichriſto ſermonem eſſe conuincit tempus tyrannidis eius, vt ſuprà viſum eſt. Iuge autem ſacrificium tempore Antichriſti tollendum, non aliud eſſe ait Hippolytus Mart. in oratione de conſũmatione mondi, quàm ſacrificium Eucharistiæ; quod illis, inquit, diebus non ſtabit. Quomodo autem iuge ſit fututum, exprimitur Malach. 1. 11. *Ab Ortu Solis vſque ad Occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus: & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.* Nam cùm Sol conuerſione ſua diuerſis terræ partibus diem ſucceſſiuè efficiat, oportet modò in his, modò in illis mundi partibus oriente Sole iugiter fieri ſacrificium Miſſæ. Verùm cùm Chriſtus dicat Matth. 28. 20. *Ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi;* quam præſentiam interpretatur pro aſſiſtentia Eochariſtica, videtur non omnino rollendum hoc diuioum ſacrificiũ; quare probabile eſt, iuge hoc ſacrificium tollendum ſolum publicè. Vnde rectè Hippolytus citatus ait, Sacrificium Euchariſtiæ illis diebus noo extabit. quaſi dicat, non apparebit, non eminebit in mundo cum hac ſolennitate, ſed tamen occultè inter priuatos fidelium parietes, vt tempore perſequutiooum antiquarum, continuabitur ſacrificandi vſus. Vnde quod apud Danielem illo cap. 12. dicitur, *à tempore, cùm ablatum fuerit iuge ſacrificium,* ioxta Græcum habetur, *à tempore mutationis continuitatis.* quaſi ſit ſenſus, non tollendam omnino, ſed mutandam continuitatem, à publico ſcilicet, ad ſecretum.

D. Hieron.

Dan. 12. 11.

Iuge ſacrificium tollendum ab Antichriſto, id eſt, Euchariſtia.

Hippolyt.

Quomodo dicatur iuge ſacrificium, ex Malachia.

Malach. 1. 11.

Toto orbe, iugiter Miſſæ ſacrificium offertur.

Matth. 28. 20.

Non omnino tollendum ſacrificium Euchariſtiæ, ſed tantùm è publico.

Mutandam continuitatem è publico in occultum.

5. Deniqoe quod de ſtellis detorbatis dicitur, quòd deiiciet eas, & conculcabit, conuenit etiam eum eo, quod dicitur Apoc. 12. 4.

Apoc. 14. 4.

futu

Digitized by Google

Cauda draconis, extremum mundi tempus. Stellæ de cælo, iuſti de Eccleſia.

futurum tempore Antichriſti. Nam ſub ſpecie A draconis rufi, dicitur ibi trahere cauda, hoc eſt, extremo mundi tempore, tertiam partem ſtellarum de cælo, hoc eſt, magnam partem iuſtorum de Eccleſia, quæ quidem in hac nocte vitæ præſentis (ait Gregor.32.Moral.14.) dum in ſe innumeras Sanctorum virtutes continet, quaſi radiantibus deſuper ſyderibus fulget.

Veritatis nomine melius intelligitur ipſum iuge ſacrificium.

6. Quod verò vltimò addit, *Et proſternetur veritas in terra, & faciet, & proſperabitur*; iuxta quoſdam, per veritatem intelligitur diuina lex, quam Antiochus penè totam aboleuit, vt ea Machabæorum libris perſpici poteſt. Meliùs alij diuinum cultũ interpretantur; de iugi enim ſacrificio agebatur: faciet verò hęc omnia pro libitu, ac proſperè in eis aget ipſe Antiochus. Licèt verò hic B ſenſus per verba Latina conſtet, in Hebræo tamẽ ſunt generis fœminini, vt non poſſint ad Antiochũ referri, ſed ad veritatem, de qua proximè dixerat. Vt ſenſus ſit, fore, vt veritas in terram deiecta, quaſi ſemen depreſſum, fructum faciat, magiſque multiplicetur.

Sed ea veritas depreſſa tãdem proſperè agit.

De colloquio Angelorum circa durationem perſequutionis Antiochi, & de eius morte.

SECTIO V.

5. *Apparuiſſe Danieli Angelos, minimùm tres, & quid inde colligatur? Cur is qui loquitur non nominatur, ex D.Gregorio? Angelos ex miniſteriis ſortiri nomina, in cælo nulla habere, & quare?* C

2. *Angelos loqui, & idioma proprium habere, oſtenditur. Quomodo loquantur, ex D. Thoma? De noſtris laboribus conſilia inire.*

3. *De tempore, quo duratura eſſet perſecutio Antiochi, opinio Theodoreti, non ita propria; ſimplicior alia proponitur.*

4. *Antiochum à Deo percuſſum inuiſibili plaga. Deo non eſſe opus arma capere aduersùs impios. Sine manu conterere poteſt. Similiter Antichriſtum ſpiritu oris ſui, quaſi flatu vno conteret.*

5. VLTIMA pars Viſionis continet colloquium Angelorum de duratione perſequutionis Antiochi, & mortem eius. Verſ. 13. *Et audiui vnum de Sanctis loquentem: & dixit vnus Sanctus alteri neſcio cui loquenti: Vſquequò Viſio, & iuge ſacrificium, & peccatum deſolationis, & Sanctuarium, & fortitudo conculcabitur?* Verſ. 14. *Et dixit ei: Vſque ad veſperam, & mane, dies duo millia trecenti: & mundabitur Sanctuarium.* Primùm apparuiſſe Danieli aliquos Angelos, minimùm tres, conteatus ipſe manifeſtat: nam vidit vnum loquentem cum aliquo alio, & vnum alterum ab eo, qui loquebatur, ſic perentem: Vſquequò Viſio? Ex mutua verò hac colloquutione, & ex illa interrogatione, ac reſponſione, & ea eo, quod vnus alteri imperat, habetur vera eſſe, quæ de loquutione, & de illuminatione Angelorum, ac de eorundem inæqualitate, quoad potentiam, & autoritatem, tradit Dionyſius Areopagita de cæleſti Hierarchia. Vnum autem eum, qui loquitur, non nominat Vates, cùm tamen infrà nominet Gabrielem; quia (vt ait D.Gregorius homil.34.in Euangelia) Angeli cùm aliquid ad nos adminiſtraturi veniunt, apud nos etiam nomina à miniſteriis trahunt. Nam in illa Beatorum ciuitate, quam de Viſione omnipoten- D

Colloquium Angelorũ, oſtendit verum inter eos eſſe loquutionem.

Dionyſ. Areop.

Quòd alij rogent, alij reſpondeant, oſtendit eſſe alios ſuperiores, qui autoritate valeant.

D. Gregor.

tis Dei plena ſcientia perficit, propria nomina nõ ſortiuntur Angeli, quia ſine propriis nominibus eorum perſonæ ſciri poſſunt. Ita ille. Quia ergo ille loquens ſolùm, nihil verò miniſtrans introducitur, idcirco innominatus ponitur. Quoniam verò de prælijs Regum, ac ſucceſſionibus (ait hic Hieronymus) hæc erat Viſio, Gabriel, qui præpoſitus eſt prælijs, officio interpretandi Viſionẽ deſtinatur: Gabriel enim fortitudo Dei, vel robuſtus Dei. Vnde quo tempore naſciturus erat Dominus, & inductutus bellum dæmonibus, ac de mundo triumphaturus, mittitur Gabriel ad Zachariam, & Mariam. Ita Hieronymus.

Angeli ſortiuntur nomina non inter ſe, ſed erga nos.

D. Hieron. *Vnde colligat Hieronymus eſſe Gabrielem.*

2. Colligi poteſt ea ſubiecta Viſionis materia, loquutos fuiſſe Angelos de exceſſu perſequutionis Antiochi aduersùs Hebræos: congruitque interrogatio vnius illius Sancti, ad alterum illum innominatum: *Vſquequò Viſio, & iuge ſacrificium, & Sanctuarium cõculcabitur?* Item, quod inter loquendum vnus Gabrieli mandat, vt Danielem doceat Viſionem. Loqui inter ſe Angelos, certum eſt ea illo 1.Corint.13.1. *Si linguis hominum loquar, & Angelorum, &c.* Hoc eſt, ſi ita inſtructus vel à natura ſim, vel beneficio Dei, vt omnium idiomatum, etiam Angelici, rationes teneam, poſſimque cum omnium nationum hominibus, ac cum ipſis etiã Angelis expeditè loqui, &c. quod ſine dubio ſummæ cuiuſdam fœlicitatis prærogatiua ponit Paulus, quando & Plinius lib.7.cap.24.de Mithridate in magnam admirationem ait: Mithridates duarum & viginti gentium Rex, totidem linguis iura dixit, pro concione ſingulas ſine interprete affatus. Quomodo autem loquantur Angeli, tradunt Theologi cum D.Thoma 1.p.q.107. art. 1. nimirum mentaliter; dirigendo ſcilicet pro libito cõceptus ſuos ad inuicem. Quod quidem innuere videtur D.Gregor.2.Moral.4. explicans, quomodo vnus ſpiritus clamet ad alterum. Tantò, inquit, quiſque maiorem vocem in aures circunſcripti ſpiritus exprimit, quantò ſe in eius deſideriũ pleniùs infundit. Id eſt enim dirigere ſe cognoſcendum, plus, ſcilicet, minúſve, pro libitu, ſui cognitionem in mentem alterius infundere. Notatu autẽ dignum, quòd Angeli hoc loco colloquia habeant, & ſermocinentur inuicem de laboribus hominum, & quaſi conuentum ad hoc faciant, vt diſquirant inter ſe quomodo auxilia ſua præſtare poſſint. Legimus etiã Iob.1.6. in conciliũ coactos Angelos, vt aliqui putant, cuſtodes Iob, & filiorũ eius, in quo vnus aliquis de mãdato Dei præerat, cui etiam Satan adfuit, diſceptans cum Angelis de virtute Iob, & ab illis limitem tentandi accipiens; quod non ad imaginariam aliquam ſpeciẽ, ſed ad veritatem, & localem in ipſa terra Hus exhibendi aſſiſtentiam contigiſſe, colligitur ea D. Athanaſ.q.8. ad Antiochum, Auguſt. in annotationibus in Iob. & aliis, vt vbi Satan ipſe aderat, ſatagebátque Iobum perdere, ibi Angeli quoque ea condicto accurrerent, ac conſilia agerent de illo protegendo, & liberando.

Loquebantur Angeli de exceſſu perſequutionis Antiochi.

Loquutio Angelorum probatur. 1. Cor. 13. 1.

Plinius. *Sũma felicitas, omnium idiomatum notitiam habere. Mithridates duarum & viginti linguarum peritus.*

D.Thom. D.Greg. *Loquuntur dirigendo conceptus ad inuicem.*

Loquuntur de laboribus hominum, vt diſquirãt, quomodo illis ſubueniant.

Iob. 1.6. *Concilium Angelorum cuſtodum, ad tuendum Iob, ac filios.*

D.Athanaſ.

E 3. Requiſitus Angelus quandiu eſſet duratura perſequutio viſa? reſpondit, *Vſque ad veſperam, & manè, dies duo millia trecenti.* Quem locum explicat Theodor. non ita propriè, vt per veſperam ſignificetur initium perſequutionis, per manè finis, iuxta illud Pſalm.29.6. *Ad veſperam demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia.* Solet enim Scriptura per veſperam ſignificare res triſtes, per mane lætas. Vult ergo Theodoret. reſpondiſſe Angelum, duraturam perſequutionem, computando à princi-

Quãdiu duratura perſequutio? Theodor.

Pſal. 29. 6. *Veſpera, res triſtes; manè, læta ſignificantur.*

pio,

Per dies duo millia trecentos, ſex anni & tres menſes.

pio,vſque ad finem,dies duo millia treceoros,hoc A eſt, ſex annos, & tres menſes præter viginti dies. Alij ſimpliciùs, *vſque ad veſperam,& mane dies duo millia trecenta*, hoc eſt,computando dies naturales, qui conflantur ea noctibus per veſperam ſignificatis, & ea diebus artificialibus ſignificatis per

Geneſ. 1.5.

mane (iuxta illud Geneſ. 1. 5. *Factum eſt mane, & veſpere dies vnus*) duraturam perſequutionem dictos ſex annos tres menſes præter viginti dies. Notandum tamen, primum librum Machabæorum ſex annos dumtaxat definire,omiſſo,vt ſæpe fit,minori numero. Item tempus profanationis templi,fuiſſe tantùm trium annorum, vt ea 1. & 4. cap. primi Machab.videri poteſt.

Antiochus ſine manibus, id eſt, inuiſibiliter puniendus.

4. Denique de morte Antiochi continetur B etiam in reſponſione Angeli: *Et ſine manibus*, inquit, *conteretur*. Quo ſignificatur non externa aliqua vi,ſed omnino inuiſibili percuſſum,ſceleſtam exhalaturum animam. Nam quamuis mors eius

1. Machab. 6.
2. Machab. 9.

occaſiones habuerit, quæ narrantur lib. 1. Machab.cap. 6. & lib.2.cap.9. primam quidem, quòd ei malè ceſſerat ad vrbem Elymaidem, quam dū ſpoliare tentat,turpiter fugatus eſt.Secundam, ex eo nuncio,quo Duces ſuos in Iudæa malè geſta re profligatos,à Machabæis acceperat. Tertiò,quòd audito hoc nuncio irà ſuccenſus,currum plus nimio agitari iubens contra Iudæos, in terram decidit, grauíque membrorum colliſione quaſſatus A eſt; tamen conſtat à Deo ipſo inuiſibiliter percuſſum; ſic enim cap.illo 9. 2. Machab. v. 5. *Sed qui vniuerſa conſpicit Dominus Deus Iſrael,percuſſit eum inuiſibili,& inſanabili plaga, ita vt de corpore impij vermes ſcaturirent, ac viuentis in doloribus carnes eius effluerent,odore etiam illius,& fœtore exercitus grauaretur.*

2. Machab. 9.5.

Ita apparet, quomodo ſine manu contritus ſit Antiochus, per fruſta ſcilicet defluens, ac in vermes fœdè decuſſus. Sine manu, quoniam ad puniendos impios non eſt opus Deo arma capere, exercitum comparare,aciem inſtruere.Sine manu contererentur. Nam cùm ea conditione naturæ fragiles ſimus, ac intra Dei manum contineamur omnes, hoc eſt,vnica Dei potentia conſeruemur,

Non eſt opus Deo arma capere ad puniendos impios.

B ſatis fuerit Deo manum ſuam laxare, vt ſtatim decidamus, & conteramur. In hoc etiam typus fuit Antichriſti Rex Antiochus:nam eadem facilitate Antichriſtus interficietur à Domino. Paul. 2.Theſſal. 2. 8. *Quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui*; iuxta illud Iſai.11. 4. *Et ſpiritu oris ſui interficiet impium*; quaſi dicat,vno flatu oris,facillimè, ſolo nutu voluntatis. Ita D. Greg. 30. Moral. 15. Quod Daniel,inquit,ſubiunxit de Antiocho, *ſine manu conteretur*,idem ipſum dixit Paulus, *quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui*.Sine manu quippè conteretur, quia non Angelorum coacta manu, ſed per aduentum Iudicis, ſolo ſpiritu oris eius,æterna morte ferietur.

2. Theſſal. 2.8.
Iſa. 11.4.
D.Greg.

Spiritu oris Domini,hoc eſt,vno flatu,interficietur Antichriſtus.

VISIO VIGESIMASEXTA,

DE ANGELO, QVI APPARVIT Danieli iuxta Tigrim fluuium.

Daniel. cap.10.

ARGVMENTVM VISIONIS.

ERAT viginti & vno diebus Daniel pro præparatione animi ad hanc Viſionem, additis ieiuniis,atque lacrymis. Apparet illi iuxta fluuium Tigrim Angelus ſub ſpecie viri,quæ deſcribitur. Ad Viſionem corruit ſtupefactus,& ferè exanimatus iacet; ſentit manu ſe quadam confirmari; auditque ab Angelo deſideria, ac preces eius de liberando populo,Deo gratas eſſe,citò ſe interueniente complendas,ſéque ea in re ſatagentem viginti, & vno diebus impeditum fuiſſe à Principe regni Perſarum, ſolúmque Michaëlem ſibi in adiutorium veniſſe: iterum autem pergere ſe, vt prælietur cum Principe Perſarum, & quaſi ab hoc prælio iam reuerſus memorat apparuiſſe ſibi Principem Græcorum; rursúmque in ſuo hoc cum Principe regni Perſarum congreſſu, ſolum habuiſſe adiutorem Michaëlem.

CAPVT X. DANIEL.

1. ANno tertio Cyri Regis Perſarum, verbum reuelatum eſt Danieli cognomento Baltaſſar, & verbum verum,& fortitudo magna:intellexítque ſermonem: intelligentia enim eſt opus in Viſione.

2. In

PARAPHRASIS.

1. *CVm tertium annum regni ſui ageret Cyrus Rex Perſarum, mihi Danieli, aliàs Baltaſſari, monſtrata eſt Viſio:nec verò inane vaticinium actum eſt, qualia Pſeudoprophetæ iactare ſolent; aut per ſomnium, vt pleraque à me viſa, ſed in perfecta vigilia res contigit.*

Digitized by Google

2. In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus,

3. Panem deſiderabilem non comedi, & caro, & vinum non introierunt in os meum, ſed neque vnguento vnctus ſum: donec complerentur trium hebdomadarum dies.

4. Die autem vigeſima & quarta menſis primi eram iuxta fluuium magnum, qui eſt Tigris.

5. Et leuaui oculos meos, & vidi: & ecce vir vnus veſtitus lineis, & renes eius accincti auro obrizo.

6. Et corpus eius quaſi chryſolithus, & facies eius velut ſpecies fulguris, & oculi eius, vt lampas ardens: & brachia eius, & quæ deorſum ſunt, vſque ad pedes, quaſi ſpecies æris candentis: & vox ſermonum eius, vt vox multitudinis.

7. Vidi autem ego Daniel ſolus Viſionem: porro viri, qui erant mecum, non viderũt, ſed terror nimius irruit ſuper eos, & fugerunt in abſconditum.

8. Ego autem relictus ſolus vidi Viſionem grandem hanc, & non remanſit in me fortitudo, ſed & ſpecies mea immutata eſt in me, & emarcui, nec habui quicquam virium.

10. Et ecce manus tetigit me, & erexit me ſuper genua mea, & ſuper articulos manuum mearum.

11. Et dixit ad me: Daniel vir deſideriorum, intellige verba, quæ ego loquor ad te, & ſta in gradu tuo: nunc enim ſum miſſus ad te. Cumque dixiſſet mihi ſermonem iſtum, ſteti tremens.

12. Et ait ad me: Noli metuere, Daniel: quia ex die primo, quo poſuiſti cor tuum ad intelligendum, vt te affligeres in conſpectu Dei tui, exaudita ſunt verba tua: & ego veni propter ſermones tuos.

13. Princeps autem regni Perſarum reſtitit mihi viginti, & vno diebus: & ecce Michaël, vnus de Principibus primis, venit in adiutorium meum, & ego remanſi

D.Fern.in Viſ.vet.Teſt. ibi

A *git. Viſum autem ipſum forte, vehemens, terribile fuit, quod ego Angelo interprete cognoui; adeò enim inuolutum per ſe erat, vt intelligere, niſi Angelo interprete, non potuiſſem: & eam ipſam interpretationem Angeli in ipſa Viſione ſum conſequutus.*

2. *Ego autem per tres hebdomadas lugebam, quòd audieram templi instaurationem impeditam fuiſſe à vicinis populis; nec poteram à Rege Cyro edictum petere ad continuãdum opus, quòd is tunc aberat Scythico bello detentus, & Cambyſem regni adminiſtratorem pro patre viderem alienum habere animum à gente noſtra.*

B 3. *Per id tempus non adhibui ad cibũ panem deſiderabilem, ac delicatum, ſed cibarium, nec carnis eſu, aut vini potu corpus paui; nec vnguenta, & balnea adhibui ex more regionis.*

4. *Poſtridie verò trium hebdomadarũ, qui fuit vigeſimuſquartus dies menſis primi, eram re ipſa, & nõ ſpecie tãtùm iuxta fluuiũ Tigrim,*

5. *Sublatiſque oculis vidi Angelum ſub forma viri, candida veſte indutum, lætitiámque, ac proſperitatem ipſo veſtium candore præferentẽ; ad renes autẽ accinctus erat zona aurea.*

6. *Totum verò corpus eius apparuit chryſolitho ſimile tranſlucido, & ſcintillanti, facies inſtar fulguris coruſcans, oculi ardentes, vt ignea*
C *lampas, brachia, & quæ deorſum, vt æs candens, vox magna, & confuſa, quale ſolet eſſe multitudinis, & aquarum defluentium murmur.*

7. *Hæc ego ſolus vidi; at qui mecum erant, ſplendore, & ſonitu loquentis exterriti non viderunt, ſed nimio timore perterriti proripuêre ſeſe in locum ſemotum.*

8. *Solus ego, qui ſuperſtes fui, Viſionem hanc horribilẽ hauſi, ſed ita ſum timore perculſus, vt & facie cõtabuerim ſubitò, & ſolutis viribus ceciderim ſemimortuus, & exanimatus in faciem.*

D 10. *Ecce autem Angelus ipſe manu ſua me tetigit, & erexit me ſuper genua mea, & in articulos manuũ: nec enim eo etiam erigente potui ampliùs ſurgere, quã in genua, & manus incũbẽs*

11. *Tum verò Angelus, vt pauidum, ac exanimem recrearet, ita mecum honorificè agere cœpit: O Daniel vir multis deſideriis pro communi bono exercito, in pedes tuos depoſito timore te erige: & ſteti quidem eius voce aliquantulùm recreatus, ſed adhuc tremebam præ metu.*

12. *Rurſúmque is ad me: Nulla tibi metuendi cauſa: bonum enim ad te nuncium affero. Ex primo námque die, quo animum ad intelli-*
E *gendum, & ieiunandum adiecisti, preces tuæ circa templi instaurationem auditæ ſunt; & ego ad te deſtinatus ſum nuncius, vt te ab hac ſolicitudine liberarem.*

13. *Ne mirere autem tarditatem meam, quòd cùm prima die menſis miſſus fuerim ad te, vigeſima quarta veniam: nam Angelus Princeps, cuſtóſque Perſarum, reſtitit mihi vi-*

Per dies duo millia trecentos, ſex annos & tres menſes.

pro, vſque ad finem, dies duo millia trecentos, hoc eſt, ſex annos, & tres menſes præter viginti dies. Alij ſimpliciùs, *vſque ad veſperam, & mane dies duo millia trecenti*, hoc eſt, computando dies naturales, qui conflantur ex noctibus per veſperam ſignificatis, & ex diebus artificialibus ſignificatis per mane (iuxta illud Geneſ. 1. 5. *Factum eſt mane, & veſpere dies vnus*) duraturam perſequutionem dictos ſex annos tres menſes præter viginti dies. Notandum tamen, primum librum Machabæorum ſex annos dumtaxat definire, omiſſo, vt ſæpe fit, minori numero. Item tempus profanationis templi, fuiſſe tantùm trium annorum, vt ex 1. & 4. cap. primi Machab. videri poteſt.

Geneſ. 1. 5.

Antiochus ſine manibus, id eſt, inuiſibiliter puniendus.

1. Machab. 6.

2. Machab. 9.

4. Denique de morte Antiochi continetur etiam in reſponſione Angeli: *Et ſine manibus*, inquit, *conteretur*. Quo ſignificatur non externa aliqua vi, ſed omnino inuiſibili percuſſum, ſceleſtam exhalaturum animam. Nam quamuis mors eius occaſiones habuerit, quæ narrantur lib. 1. Machab. cap. 6. & lib. 2. cap. 9. primam quidem, quòd ei malè ceſſerat ad vrbem Elymaidem, quam dũ ſpoliare tentat, turpiter fugatus eſt. Secundam, ex eo nuncio, quo Duces ſuos in Iudæa malè geſta re profligatos, à Machabæis acceperat. Tertiò, quòd audito hoc nuncio ira ſuccenſus, currum plus nimio agitari iubens contra Iudæos, in terram decidit, grauíque membrorum colliſione quaſſatus eſt; tamen conſtat à Deo ipſo inuiſibiliter percuſſum; ſic enim cap. illo 9. 2. Machab. v. 5. *Sed qui vniuerſa conſpicit Dominus Deus Iſrael, percuſſit eum inuiſibili, & inſanabili plaga, ita vt de corpore impij vermes ſcaturirent, ac viuentis in doloribus carnes eius effluerent, odore etiam illius, & fœtore exercitus grauaretur.* Ita apparet, quomodo ſine manu contritus ſit Antiochus, per fruſta ſcilicet defluens, ac in vermes fœdè decuſſus. Sine manu, quoniam ad puniendos impios non eſt opus Deo arma capere, exercitum comparare, aciem inſtruere. Sine manu conterentur. Nam cùm ex conditione naturæ fragiles ſimus, ac intra Dei manum contineamur omnes, hoc eſt, vnica Dei potentia conſeruemur, ſatis fuerit Deo manum ſuam laxare, vt ſtatim decidamus, & conteramur. In hoc etiam typus fuit Antichriſti Rex Antiochus: nam eadem facilitate Antichriſtus interficietur à Domino. Paul. 2. Theſſal. 2. 8. *Quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui*; iuxta illud Iſai. 11. 4. *Et ſpiritu oris ſui interficiet impium*; quaſi dicat, vno flatu oris, facillimè, ſolo nutu voluntatis. Ita D. Greg. 30. Moral. 12. Quod Daniel, inquit, ſubiunxit de Antiocho, *ſine manu conteretur*, idem ipſum dixit Paulus, *quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui*. Sine manu quippe conteretur, quia non Angelorum coacta manu, ſed per aduentum Iudicis, ſolo ſpiritu oris eius, æterna morte ferietur.

2. Machab. 9. 5.

Non eſt opus Deo arma capere ad puniendos impios.

2. Theſſal. 2. 8.

Iſa. 11. 4.

D. Greg.

Spiritu oris Domini, hoc eſt, vno flatu, interficietur Antichriſtus.

VISIO VIGESIMASEXTA,

DE ANGELO, QVI APPARVIT Danieli iuxta Tigrim fluuium.

Daniel. cap. 10.

ARGVMENTVM VISIONIS.

ERAT *viginti & vno diebus Daniel pro præparatione animi ad hanc Viſionem, additis ieiuniis, atque lacrymis. Apparet illi iuxta fluuium Tigrim Angelus ſub ſpecie viri, quæ deſcribitur. Ad Viſionem corruit ſtupefactus, & ferè exanimatus iacet; ſentit manu ſe quadam confirmari; auditque ab Angelo deſideria, ac preces eius de liberando populo, Deo gratas eſſe, citò ſe interueniente complendas, ſéque ea in re ſatagentem viginti, & vno diebus impeditum fuiſſe à Principe regni Perſarum, ſolúmque Michaëlem ſibi in adiutorium veniſſe: iterum autem pergere ſe, vt prælietur cum Principe Perſarum, & quaſi ab hoc prælio iam reuerſus memorat apparuiſſe ſibi Principem Græcorum; rurſúmque in ſuo hoc cum Principe regni Perſarum congreſſu, ſolum habuiſſe adiutorem Michaëlem.*

CAPVT X. DANIEL.

1. ANno tertio Cyri Regis Perſarum, verbum reuelatum eſt Danieli cognomento Baltaſſar, & verbum verum, & fortitudo magna: intellexítque ſermonem: intelligentia enim eſt opus in Viſione.

2. In

PARAPHRASIS.

1. C*Vm tertium annum regni ſui ageret Cyrus Rex Perſarum, mihi Danieli, aliàs Baltaſſari, monſtrata eſt Viſio: nec verò inane vaticinium actum eſt, qualia Pſeudoprophetæ iactare ſolent; aut per ſomnium, vt pleraque à me viſa, ſed in perfecta vigilia res contigit.*

Digitized by Google

A *git. Viſum autem ipſum forte, vehemens, terribile fuit, quod ego Angelo interprete cognoui; adeò enim inuolutum per ſe erat, vt intelligere, niſi Angelo interprete, non potuiſſem: & eam ipſam interpretationem Angeli in ipſa Viſione ſum conſequutus.*

2. In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus,

2. Ego autem per tres hebdomadas lugebam, quòd audieram templi inſtaurationem impeditam fuiſſe à vicinis populis; nec poteram à Rege Cyro edictum petere ad continuãdum opus, quòd is tunc aberat Scythico bello detentus, & Cambyſem regni adminiſtratorem pro patre viderem alienum habere animum à gente noſtra.

3. Panem deſiderabilem non comedi, & caro, & vinum non introierunt in os meum, ſed neque vnguento vnctus ſum: donec complerentur trium hebdomadarum dies.

B *3. Per id tempus non adhibui ad cibũ panem deſiderabilem, ac delicatum, ſed cibarium, nec carnis eſu, aut vini potu corpus paui; nec vnguenta, & balnea adhibui ex more regionis.*

4. Die autem vigeſima & quarta menſis primi eram iuxta fluuium magnum, qui eſt Tigris.

4. Poſtridie verò trium hebdomadarũ, qui fuit vigeſimuſquartus dies menſis primi, eram re ipſa, & nõ ſpecie tãtùm iuxta fluuiũ Tigrim,

5. Et leuaui oculos meos, & vidi: & ecce vir vnus veſtitus lineis, & renes eius accincti auro obrizo.

5. Sublatiſque oculis vidi Angelum ſub forma viri, candidũ veſte indutum, lætitiámque, ac proſperitatem ipſo veſtium candore præferentẽ: ad renes aurẽ accinctus erat zona aurea.

6. Et corpus eius quaſi chryſolithus, & facies eius velut ſpecies fulguris, & oculi eius, vt lampas ardens: & brachia eius, & quæ deorſum ſunt, vſque ad pedes, quaſi ſpecies æris candentis: & vox ſermonum eius, vt vox multitudinis.

6. Totum verò corpus eius apparuit chryſolitho ſimile tranſlucido, & ſcintillanti: facies inſtar fulguris coruſcans, oculi ardentes, vt ignea C *lampas, brachia, & quæ deorſum, vt æs candens, vox magna, & confuſa, quale ſolet eſſe multitudinis, & aquarum defluentium murmur.*

7. Vidi autem ego Daniel ſolus Viſionem: porro viri, qui erant mecum, non viderũt, ſed terror nimius irruit ſuper eos, & fugerunt in abſconditum.

7. Hæc ego ſolus vidi; at qui mecum erant, ſplendore, & ſonitu loquentis exterriti non viderunt, ſed nimio timore perterriti proripuêre ſeſe in locum ſemotum.

8. Ego autem relictus ſolus vidi Viſionem grandem hanc, & non remanſit in me fortitudo, ſed & ſpecies mea immutata eſt in me, & emarcui, nec habui quicquam virium.

8. Solus ego, qui ſuperſtes fui, Viſionem hanc horribilẽ hauſi, ſed ita ſum timore perculſus, vt & facie cõtabuerim ſubitò, & ſolutis viribus ceciderim ſemimortuus, & exanimatus in faciem.

10. Et ecce manus tetigit me, & erexit me ſuper genua mea, & ſuper articulos manuum mearum.

D *10. Ecce autem Angelus ipſe manu ſua me tetigit, & erexit me ſuper genua mea, & in articulos manuũ: nec enim eo etiam erigente potui amplius ſurgere, quã in genua, & manus incũbẽs*

11. Et dixit ad me: Daniel vir deſideriorum, intellige verba, quæ ego loquor ad te, & ſta in gradu tuo: nunc enim ſum miſſus ad te. Cùmque dixiſſet mihi ſermonem iſtum, ſteti tremens.

11. Tum verò Angelus, vt pauidum, ac exanimem recrearet, ita mecum honorificè agere cœpit: O Daniel vir multis deſideriis pro communi bono exercito, in pedes tuos depoſito timore te erige: & ſteti quidem eius voce aliquantulùm recreatus, ſed adhuc tremebam præ metu.

12. Et ait ad me: Noli metuere, Daniel: quia ex die primo, quo poſuiſti cor tuum ad intelligendum, vt te affligeres in conſpectu Dei tui, exaudita ſunt verba tua: & ego veni propter ſermones tuos.

12. Rurſúmque is ad me: Nulla tibi metuendi cauſa: bonum enim ad te nuncium affero. Ex primo námque die, quo animum ad intelligendum, & ieiunandum adieciſti, preces tuæ E *circa impeditam inſtaurationem auditæ ſunt; & ego ad te deſtinatus ſum nuncius, vt te ab hac ſolicitudine liberarem.*

13. Princeps autem regni Perſarum reſtitit mihi viginti, & vno diebus: & ecce Michaël, vnus de Principibus primis, venit in adiutorium meum, & ego remanſi

13. Ne mirere autem tarditatem meam, quòd cùm prima die menſis miſſus fuerim ad te, vigeſima quarta veniam: nam Angelus Princeps, cuſtóſque Perſarum, reſtitit mihi vi-

ibi iuxta Regem Perſarum.

14. Veni autem vt docerem te quæ ventura ſunt populo tuo in nouiſſimis diebus: quoniam adhuc Viſio in dies.

15. Cúmque loqueretur mihi huiuſcemodi verbis, deieci vultum meum ad terram, & tacui.

16. Et ecce quaſi ſimilitudo Filij hominis tetigit labia mea: & aperiens os meum loquutus ſum, & dixi ad eum, qui ſtabat contra me: Domine mi, in Viſione tua diſſolutæ ſunt compages meæ, & nihil in me remanſit virium.

19. Et dixit: Noli timere, vir deſideriorum: pax tibi: & eſto robuſtus. Cúmque loqueretur mecum, conualui, & dixi: Loquere Domine mi, quia confortaſti me.

20. Et ait: Nunquid ſcis quare venerim ad te? & nunc reuertar, vt prælier aduersùm Principem Perſarum: cùm ergo egrederer, apparuit Princeps Græcorum veniens.

21. Veruntamen annunciabo tibi quod expreſſum eſt in ſcriptura veritatis: & nemo eſt adiutor meus in omnibus his, niſi Michael Princeps veſter.

A *ginti & vno diebus apud Regem Perſarum: dum enim ego Regi perſuaderem edicto ſuo confirmaret inſtaurationem templi cæptam, ſed impeditam, ille diſſuadebat: cauſam ergo tuam dum moratus ſum, egi. Tunc Michaël vnus de primis Principibus mihi in auxilium venit, vt pluribus rationibus, maioréque vi Regis Perſarum animum expugnaret. Tandiu ergo remanſi apud Regem Perſarum, quia habui Principem eius regni reſiſtentem mihi, ac necdum me expediuiſſem, niſi Michaël Princeps veſter opem tuliſſet.*

B 14. *Idcirco autem veni modò, vt exponerem tibi, quæ populo tuo, quem ſcilicet impensè amas, euentura ſunt vltimis temporibus Meſſiæ, quando hora nouiſſima erit: nam Viſio, quam habuiſti, in longum adhuc tempus extenditur.*

15. *Hæc cùm ad me Angelus diceret, vultum præ reuerentia demiſi in terram, & obmutui, verbis interim ob verecundiam timoris admiſſam interclusis.*

16. *Accedénsque is, qui loquebatur mecum ſub ſimilitudine hominis, tetigit labia mea: ex ipſo námque tangendi modo compertum habui, eum, quem hominis forma videbam, hominem non eſſe.* C *Tum verò ſoluto ore loquutus ſum: Domine, ſimul atque vidi te, viribus planè deſtitutus concidi, quomodo autem ad te loqui potero, Domine mi?*

19. *Metum ait abiice, ô vir deſideriorum, pro populi tui ſalute: feliciter age: ne putes ob meam Viſionem te moriturum.*

20. *Noſti, quare ad te venerim? Planè vt conſolarer te: nam re infecta profectus ſum, & illico reuertar præliaturus vlteriùs contra Angelum Principem Perſarum; quin & contra Græcorum Principem, quem in itinere obuium habui, mihi res erit: vterque enim impedire* D *nititur inſtaurationem, quòd peccata populi nondum ſatis expiata eſſe videantur.*

21. *Quamuis mihi ob ea, quæ dixi, feſtinandum ſit, priùs tamen exponam tibi, quid expreſſum ſit in diuino decreto, quod more Scripturæ fixum, ac firmum eſt, nec temporis obliuione deleri poteſt. In iis autem quæ dixi prælijs, quæ aduersùs prædictos Principes habeo pro vobis, vnus Michaël mihi adeſt, vobíſque non tam iure, quàm officio fauet. Omnes alij veſtram libertatem impediunt, ſed cum omnibus illis pugnam pro vobis libenter ſubibo.*

COMMENTARIVS.

CONſideranda ſunt primo loco aliqua; nempe qualem ſe Daniel ipſe præſtiterit ante Viſionem; quis fuerit iſte Angelus qui apparuit, & de loco apparitionis. Poſtea habitus ipſe Angeli expendetur. Denique explicabitur pugna Angelorum ad inuicem.

Qualis

Qualis ante Viſionem Daniel? Quis Angelus? Quis locus apparitionis?

SECTIO I.

1. *Cur hæc prophetia dicatur verbum verum, & fortitudo magna? Daniel perfectus Propheta, & quare? ex D. Auguſtino, & D. Gregorio Magno.*
2. *Daniel quare lugeat? Cur deſideriorum vir? quid differant lugere, flere, & lacrymas fundere? Locus Pſalmi 6. exponitur.*
3. *Quid ſit, Panem deſiderabilem non comedi? Ieiunium gratam facit orationem. Mos vngendi corpora apud veteres etiam Iudæos. Locus Luc. 7. de vnctione Magdalenæ expenditur.*
4. *Cur Angelus ſub ſpecie viri appareat Danieli? Tres Angelos cuſtodes fuiſſe populi Hebræi, quomodo intelligendum?*
5. *Tigris fluuius cur magnus dicatur? Nomen à ſagitta cur habeat? Moraliter id Ambroſius explicat. Iuxta Tigrim videt Viſionem, quia erat apud Aſſyrios.*

1. NOMENCLATVRA ipſa Viſionis exigebat, vt ſe Daniel ad illam peculiariter excoleret. Verſ. 1. *Verbum reuelatum eſt Danieli, verbum verum, & fortitudo magna.* Hebræ. *Et militia magna.* Dicta eſt veritas, & fortitudo magna; nempe Dei, qui ſi vſquam maximè, hoc loco, & verum ſe exhibuit, & fortem. Ex Hebræo primum tempus magnum, quòd quæ hîc docentur per longum tempus implenda erant. Item, *exercitus magnus*; quaſi Angelus apparens, non ſolus venerit, ſed cum magno exercitu Angelorum. At cur hæc duo adiunxit, *verbum verum, & fortitudo magna?* Vt oſtenderet ſe perfectum Prophetam, qui non ſolùm ſigna rerum futurarum per Viſiones exciperet, ſed etiam vera eſſe intelligeret, quæ per talia ſigna demonſtrabantur. Ideo ſequitur: *Intelligentia enim opus eſt in Viſione*, id eſt, ad perfectam rationem prophetiæ in Viſionibus diuinis, neceſſaria eſt intelligentia earundem Viſionum. Qua de re egregiè D. Auguſtinus in lib. 12. de Geneſ. ad literam, cap. 9. Quibus, inquit, ſigna per aliquas rerum corporalium ſimilitudines demonſtrabantur in Spiritu, niſi acceſſiſſet mentis officium, vt etiam intelligerentur, nondum erant Prophetæ; magìſque Propheta erat, qui interpretabatur quod alius vidiſſet, quàm ipſe qui vidiſſet. Itaque magis Propheta fuit Ioſeph, qui intellexit viſum Pharaonis, quàm Pharao, qui illud in ſomno habuit. Huius enim ſpiritus informatus eſt, vt videret, illius mens illuminata eſt, vt intelligeret: in illo ergo prophetia, in hoc lingua: ſed minùs Propheta eſt, qui ſola rerum ſigna videt; magis, qui illa ipſa intelligit; maximè, qui vtroque præcellit, vt & videat ſignificatiuas ſimilitudines, & eas viuacitate mentis intelligat. Sic Danielis excellentia tentata, & probata eſt, qui Regi, & ſomnium, quod viderat, dixit, & quid ſignificaret aperuit. Hæc Auguſt. Ferè autem ſimilia D. Gregor. 11. Moral. 12. in eo tamen differt ab Auguſtino, quòd ſola expoſitione imaginum in mente, prophetiam negat eſſe; at Auguſtinus prophetiam vocat, ſed cùm ſtatim minùs Prophetam dicat, qui ſolas imagines habet, profectò, cùm prophetiam vocat, inchoatam intelligit, quod nec D. Gregor. negat.

Varia lectio. — *Ad perfectã rationẽ prophetiæ per Viſiones diuinas, opus eſt ſpeciali intelligẽtia.* D. Auguſt. — *Quis magis Propheta?* — D. Greg.

2. Lacrymis ergo, ieiunio, & oratione ſe muniens Daniel, Viſione ipſa fit dignior. Verſ. 2. *In diebus illis*, inquit, *ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus.* Verſ. 3. *Panem deſiderabilem non* A *comedi, & caro, & vinum non introierunt in os meum, ſed neque vnguento vnctus ſum.* Cauſa luctus Danielis erat, quia multi Hebræi, etiam poſt ſolutam liberaliter à Cyro captiuitatem, adhuc Babylone vltrò morabantur: ob id ergo integras tres hebdomadas fleuit, vtpote vir deſideriorum; qui quoniam multa pro populi ſalute deſiderabat, ſic eſt ab Angelo ſalutatus. Et rectè D. Auguſtin. 20. de Ciuit. cap. 17. Quantò quis eſt ſanctior, & deſiderij ſancti plenior, tantò eſt eius in orando fletus vberior. Ita Auguſtinus. Orabat ergo lugens Daniel, effundens ſcilicet coram Deo cor ſuum, Pſal. 61. 9. Qui enim, dum orate, lacrymatur, cor quaſi liquefactum per oculos effundit. Cùm autem dicit, *Ego Daniel lugebam*, B notari debet, quod D. Hieronymus rectè animaduertit ad illa verba Iob. 16. 17. *Facies mea intumuit à fletu*, inter lugere, & flere, ac lacrymas effundere, hoc eſſe diſcriminis, quòd lacrymæ aliquando cum ſilentio defluant; fletus, luctúſve, cùm etiam habeat lacrymas, non ſine voce, & commotione corporis dantur. Ita D. Hieronym. Oſtenditur autem in illo Pſal. 6. 7. *Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lacrymis meis ſtratum meum rigabo*; vbi gemitus cum lacrymis coniungitur, & in eliciendis illis labor eſt, quatiente ſcilicet pectus, nec ſe intra capiente vi doloris, ſed cum labore prorumpente. Quod egregiè illuſtrat Genebrardus, cùm pro commentario addit: Fatiſco præ gemitibus, quaſi C rumpor gemitibus.

Cauſa luctus Danielis. — D. Aug. *Quãtò quis ſanctior, & deſiderij ſãcti plenior, eò eius fletus vberior.* — Pſal. 61. 9. — Hieron. — Iob. 16. 17. — *Diſcrimen inter lacrymare & flere.* — Pſal. 6. 7. — Genebrar.

3. At enim cùm orationi lacrymoſæ abſtinentiam addit, penè rem conficit. *Panem deſiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum.* Intelligit (ait Hieronymus) abſtinuiſſe ſe à cibis delicatioribus, quibus in prouecta ætate veſci opus habebat. Non ſolùm ergo ieiunauit totas tres hebdomadas, ſed in menſam ſuam non niſi viles cibos toto eo tempore admiſit, quo gratior eius eſſet oratio coram Domino. Rectè enim D. Bernard. ſermon. 4. de Quadrageſima: Ieiunium gratiam promeretur orandi, id eſt, quòd gratè Deo oretur, in quo ſita eſt tota orationis felicitas; ideo enim Angelus confortans Danielem, *Noli*, inquit, *metuere, Daniel, quia ex die primo,* D *quo poſuiſti cor tuum, vt affligeres te in conſpectu Dei tui*: ſcilicet, per ieiunium, *exaudita ſunt verba tua.* Addit verò Daniel: *Sed neque vnguento vnctus ſum*, ex more regionis in qua erat, vbi non tantùm voluptatis cauſa, ſed & medicinæ ergò ſe vngebant, ex Plinio lib. 13. cap. 1. qui mos etiam apud Iudæos erat. Vnde Chriſtus Luc. 7. 46. obiicit Phariſæo pro commendatione Magdalenæ, quòd vnguento non vnxerit caput ſuum: at illa pedes vnxerit vnguento trecentis denariis æſtimato. Factum excuſat (ait Chryſoſtom. homil. 81. in Matth.) qui conſultus non admiſiſſet, at cùm ſciret futurum, cur non impediuit? quia admiſcebatur ibi pietatis opus: permiſit ergo delicias, vt admitteret charitatẽ. Ita Chryſoſtomus.

Lacrymis iunctum ieiunium rem conficit. — D. Hieron. — D. Bern. *Ieiunium gratiã promeretur orandi.* — *Vnguento vtebantur non ſolùm voluptatis, ſed etiam medicinæ cauſa.* — Plin. — Luc. 7. 46. — D. Chryſ. — *Permiſit delicias, vt admitteret charitatem.*

E 4. Oranti, ac ieiunanti Danieli apparuit Angelus. *Ecce vir*, inquit, *vnus, &c.* Aſſumpta viri ſpecie ſubitò adfuit. Angeli ſub ſpecie iuuenum alatorum communiter effigiantur, vt eorum nunquam ſeneſcens, & ſemper vrgens vitalis vis, & immortalitas ſignificetur, ait Dionyſ. 15. cap. cæleſtis Hierarch. At hîc quare ſub aſpectu virili? Exigit id fortitudo magna, quæ in hac Viſione exprimitur; exigit & ipſe Angelus apparens, qui probabiliter eſt Gabriel, vt ſtatim videbimus; at Gabriel idem eſt, ac fortitudo Dei.

Cur Angeli iuuenũ ſpecie? — D. Dionyſ. Areopag. — *Fortitudo magna in Viſione exigit ſpeciem viri in Angelo.*

D. Ambroſ.

Cur Virgo pauebat ad ingreſſum Angeli.

Quare D. Ambroſ. in exhortatione ad Virgines, Gabrielem ſupponit in ſpecie etiam viri apparuiſſe Virgini Mariæ. Angelum, inquit, in ſpecie viri vidit, & pauebat corde, peregrinabatur aſpectu; fortè, quia alios Angelos ſolita erat videre ſub ſpecie puerorum alatorum; at ſub ſpecie viri nullum præter Gabrielem peregrinabatur aſpectu. Angelus ergo hic virum agens coram Daniele, Gabriel non incongruè creditur; primùm, quoniam in duabus ſuperioribus Viſionibus cap. 8. & 9. Angelum miſſum à Deo ad docendum Danielem, conſtat fuiſſe Gabrielem, cùm expreſsè ibi nominetur. Deinde quia putat Caſſianus collat. 8. & D. Gregor. 17. Moral. 8. Gabrieli commiſſam curam Hebræorum, dum in captiuitate Babylonica detinebantur: quoniam verò, etſi Cyro Rege indulgente, iam ſoluta fuerat captiuitas, primo, ſcilicet, regni anno; tamen, cùm tertius iam ageretur, adhuc multi Hebræi Babylone vagabantur per ſummam peruicaciam, ſpreto libertatis beneficio, quæ fuit cauſa luctus illius Danielis, idcirco adhuc ſatagebat Gabriel, vt omnes ſcilicet Hebræos exire compelleret; & propterea Danieli apparet, vt hanc ſuam curam, ac ſolicitudinem circa populum, etiam repugnantibus aliis Angelis, conteſtetur. Notandum verò diligenter iuxta ea, quæ proximè diximus, tres Angelos à Deo deſtinatos ad cuſtodiam gentis Hebrææ, nimirum Michaëlem, qui cuſtos Synagogæ erat, hoc eſt, populi illius, quatenus continebat Eccleſiam Dei; idcirco enim hodie cuſtos eſt vniuerſæ Eccleſiæ; ideo hîc ad Danielem Angelus: *Michael princeps veſter adfuit mihi.* Deinde Angelum alium peculiarem, qui Hebræos, vt gens quædam erat, ſicut cæteræ per orbem ſparſæ, cuſtodiebat: omnium enim communis opinio eſt, cuilibet regno præeſſe vnum Angelum. Vnde hîc appellatur Princeps Perſarum, & Princeps Græcorum, ad ſignificãdos harum duarum gentiũ cuſtodes communes. Denique Gabrielem, cui ſpecialem curam Hebræorum captiuorum mandarat Deus, iuxta probabilem ſententiam proximè expoſitã.

Caſſian.
D. Greg.
Gabrieli commiſſa cura Hebræorum dum in captiuitate erant.
Cauſa luctus Danielis, quòd Iudæi facta facultate abeundi, nõ tamen in patriam redirent.
Tres Angelos à Deo deſtinatos ad cuſtodiã Hebræorũ.

5. Locus huius Viſionis fuit fluuius Tigris. *Eram iuxta fluuium magnum, qui eſt Tigris.* Hic ille Tigris eſt, qui inter quatuor illos celeberrimos fluuios, à paradiſo voluptatis emanantes tertio loco nominatur, Geneſ. 2. 14. vbi ſic: *Nomen verò fluminis tertij, Tigris: ipſe vadit contra Aſſyrios.* Fortè autem ideo hîc appellatur magnus, non quòd alij in orbe non ſint maiores, ſed ob ortus ſui excellentiam, propter quam & reliqui ſimiliter orientes, eadem digni ſunt prærogatiua nominis. Tradunt verò Autores, Tigrim nomen eſſe ſagittę apud Aſſyrios, & ideo accommodatum fluuio, quòd ſagittæ inſtar celerrimè defluat. Vnde D. Ambroſ. in lib. de paradiſo cap. 3. moralem expoſitionem quatuor fluuiorum paradiſi proſequens, Tigri accommodat fortitudinem: Fortitudo, inquit, quodam curſu rapido reſiſtentia quoque tranſuerberat, nec aliquibus curſus eius impedimentorum hæret obſtaculis. Cùm ergo Tigris contra Aſſyrios vadat, apud quos Hebræi, quibuſcum erat Daniel, captiui tenebantur, accommodatè hîc dicitur, quòd Daniel ad ripam huius fluminis Viſionem hanc hauſerit; ſicut Ezechiel iuxta fluuium Chobar, & alias ſimiliter factum. Rationem aſſignat D. Hieronymus, hoc ipſum expendens, quoniam flumen non eſt aliud, quàm magna vis prætereuntis aquæ. Quo ſignificatur vis prophe-

Viſio contigit ad fluuium Tigrim.
Gen. 2. 14.
Magnus, ob ortus excellentiam.
D. Ambroſ.
Tigris, id eſt, ſagitta, quòd celerrimè fluat.
Fortitudo per Tigrim apud Ambroſ.
Ad flumina Viſionis propheticæ, quia vis prophetica non eſt permanens.

ticæ gratiæ, quæ datur Prophetis non inſtar permanentis habitus, ſed veluti per tranſcurſum, in modum præterlabentis aquæ.

De Angeli ſpecie in hac apparitione.

SECTIO II.

1. *Obſeruatio Cyrilli Alexandrini de apparitione Angelorum, modo in ſpecie ſimplicis viri, modo adiuncto ſplendore vultus.*
2. *Conſideratio chryſolithi ex Plinio, moraliter ex Victorino Hugone, Quomodo congruat, vt facies Angeli chryſolitho ſimilis ſit? De ære candente, & cur brachia, & quæ deorſum, ex ære candente fuerint in Angelo?*
3. *Linea veſtis Angeli quid ſignificet? Aurum obrizum quare dicatur? Ophir quæ regio? Diſcincti qui dicebantur apud veteres?*
4. *Gabrielem præcinctum, hoc eſt, expeditum venire. Similes loci Scripturæ, Iob. 5. Lucæ 12. Aurea zona ſignificari amorem, & quare? cur ad renes præcinctus?*

1. SPECIEM Angeli, ac veſtitum deſcribit Vates, Verſ. 5. *Et leuaui oculos meos, & vidi: & ecce vir vnus veſtitus lineis, & renes eius accincti auro obrizo.* Verſ. 6. *Et corpus eius quaſi chryſolithus, & facies eius velut ſpecies fulguris, & oculi eius, vt lampas ardens, & brachia eius, & quæ deorſum ſunt vſque ad pedes, quaſi ſpecies æris candentis: & vox ſermonum eius, vt vox multitudinis.* Primùm facies eius dicitur, *ſicut ſpecies fulguris*, hoc eſt, ſplendidiſſima. Similiter Matth. 28. 3. de Angelo, qui fuit Dominicæ reſurrectionis nuncius, dicitur: *Aſpectus eius quaſi fulgur.* Annotauit Cyrillus Alexand. lib. in Ioannem 12. cap. 46. Cùm intereſt, vt Angeli, qui apparent, non cognoſcantur, communi hominum forma mitti ſolitos: ita miſſos ad Abraham, Geneſ. 18. 2. ad Loth, Geneſ. 19. 1. ad Tobiæ filium, Tob. 5. 7. Cùm autem vtile eſt, vt Angeli eſſe cognoſcantur, ſpeciem humanam illuſtriorem præ ſe ferre; quod pluribus locis Scripturæ comprobari poteſt. Sicut autem, vt cæleſti diuinaque autoritate reſurrectionis Domini fidem aſtruerent, neceſſe fuit Angelos mitti fulgurantes: ita hoc loco, vt confirmaretur Daniel, ac doceretur ea, quæ in poſterum à Deo parabantur diuina myſteria, opus omnino fuit, facie habitúque illuſtrior appareret Angelus. Species autem fulguris in eo eſt (ait hic Theodoret.) quòd ſplendor illuminans à facie eius fluebat: vt enim fulguris eſt crebrò ſcintillare, ita è vultu Angeli, ſic illuſtrati, quaſi emicabant radij quoquo verſùs. Similiter oculi eius, inquit, vt lampas ardens, iuxta Hebræum, vt duæ faces accenſæ. Totus ergo vultus ita in ſe ſplendebat, vt foras etiam coruſcaret, quo non ſolùm vim ipſam cognitiuam in Angelo, ſed etiam illuminatiuam repræſentaret: idcirco enim teſtatur venire ſe, vt doceat, ſeu illuminet Danielem de iis, quę ventura ſunt in nouiſſimis diebus, *quoniam adhuc*, inquit, *Viſio in dies.* Multum ergo luminis opus erat, vt tam longè poſita perſpicerentur.

Matth. 28. 3.
Cyrill. Alexand.
Quare Angeli communi forma, & quare illuſtriori proponantur.
Geneſ. 18. 2. 19. 1.
Tob. 5. 7.
Theodor.
Vis cognitiua & illuminatiua Angeli.

2. Vlteriùs corpus eius dicitur quaſi chryſolithus, & brachia eius, & quæ deorſum ſunt vſque ad pedes, quaſi ſpecies æris candentis. Plin. lib. 37. c. 9. de chryſolitho ſic: Chryſolithos, inquit,

Deſcriptio chryſolithi, ex Plinio.
Plin.

Æthio-

Æthiopia mittit, aureo colore tranſlucẽtes; rectè tranſlucentes, vtpote qui non ſolùm in ſe lucidi, ſed trans etiam mittentes lucem. Quod quidem

Hug. de S. Victore.

Hugo de ſancto Victore explicauit 3.lib. de variis rerum naturis: Chryſolithus, inquit, fulget quaſi aurum, & emittit ex ſe ſcintillas ardentes; quocirca ſignificantur hoc lapide illi, qui intelligunt diuinam Scripturam, & id, quod intelligũt, aliis demonſtrant opere, & ſermone. Congruit ergo, vt Gabriel, qui illuminare venerat Danielem, totum corpus haberet ſimile chryſolitho.

Chryſolitho ſimiles, qui norunt Scripturam, & eius notitiã ad alios trãſferunt.

Plinius quoque citatus docet chryſolithum optimum eſſe, in quo aurum albicare quadam argenti facie cogit. Vt Angelo congruens vel eo ſit, quòd ſapientiam per aurum ſignificatam, ſermone per argentum indicato cõmunicet.

Sapientiam ſermone communicans Angelus.

B

Quod verò dicitur habere brachia, & quæ deorſum ſunt vſque ad pedes, quaſi ſpecies æris candentis, ſignificatur idem alia ſimili comparatione. Æs enim ſiue aurichalcum, igne candens auro ſimile fit, ſplendẽs in igne, ac ſcintillans, pari profectò ſignificatione, cum chryſolitho ſimiliter fulgente, ac ſcintillante, vt alibi vidimus. Vnde D.Gregorius æs candens, ſonorum, ſcilicet, metallum, ac ignitum apud Ezechielem expendens, Æs, inquit, candens dicitur, quia vita prædicantium ſonat, & ardet. Ardet deſiderio, ſonat verbo.

Æs ignitum vita prædicantium ſonans & ardens.

Iſai. 52.7.

Igitur Gabriel corpus habens, & ſpecialiter pedes (qui in prædicatoribus iuxta Iſaiam ſpecioſi ſunt, quòd, quam viam aggrediendã, oſtendunt, ipſi omniũ optimè ambulant) ex candente ære, ſiue aurichalco, ſignificat aptè ſe comparatum, & inſtructum ad euangelizandum Danieli,

C

quæ longo pòſt tempore euẽtura ſunt: nam cùm deſiderio earum rerum priùs in ſe ardet ipſe, facile cõſequitur, vt etiam ardere faciat Danielem.

3. Quod attinet ad veſtitum, dicitur Gabriel veſtitus lineis, iuxta Septuaginta byſſinis, & accinctus ad renes auro obrizo. Linea veſtis ſiue byſſina tenuiſſimo velleri ſimilis intelligẽda eſt, quãdoquidem Vates dicitur introſpexiſſe totum corpus chryſolitho, ſiue candenti æri ſimile. Significat autem linea veſtis candorem, ac ſublimitatem angelicæ naturæ.

Candor, ſublimitas natura Angelica.

D.Gregor. 1.Reg. 2. 18.

Vnde & ſubtilitatem Chriſtiani Sacerdotij agnoſcit D. Gregorius in illud 1.Rég.2.18. *Samuel autem erat miniſter in conſpectu Domini, puer accinctus ephod lineo.* Subtilior, quàm lanea veſtis, linea eſſe cognoſcitur. Aptè autem Samuel lineo ephod indutus aſſeritur, per quem Sacerdotum ordo electus ex gentibus

D

deſignatur. Nam in comparatione legalis vitæ, noua Euangelij conuerſatio lini ſubtilitas eſt. Linea ergo veſtis, vt noui ſacerdotij gloria oſtẽdatur, quòd nouis pudicitiæ nitoribus ſplendeat. Veſtis linea, zona ex auro obrizo continebatur.

Euãgelium legi praſtãs.

Theodor. Iſidor. Plinius.

Renes eius, inquit, accincti auro obrizo, hoc eſt, mundiſſimo, vt interpretatur Theodoretus. At cur dicitur obrizum? Iſidorus 16.Etymolug. 17. dictum obrizum ait, quia obradiat ſplendore ſuo. Plin.lib.33. cap.3. quòd ſit coloris ignei. Aurum, inquit, quò magis arſit, eò magis proficit ad bonitatem, aurique experimentum ignis

Aurum obrizum quare ſic dictũ? Auri experimentum ignis eſt.

E

eſt, vt ſimili colore rubeat vt ignis, atque ob hoc obrizum vocant. Pagninus obrizum ab Ophir, quaſi ophirizum. Erat autem Ophir locus feraciſſimus, vnde deuehi ſolitum ad Salomonem, 3.Reg.9.28.

Pagnin. *Obrizum, ab Ophir.* 3.Reg. 9. 28.

D.Hieron.

D.quidem Hieronym. epiſt.140. ad Principiam virginem, aurum Ophir, & aurum primum pro eodem ſumit; & à loco Indiæ, vel à colore ita dictum. Hebraicè, & Græcè, pro *Ophir*,

A

eſt *Ophaz*. Vnde illud Ieremiæ 10. 9. *Argentum inuolutum de Tharſis affertur, & aurum de Ophaz.*

Ierem. 10. 9.

Súntque aliqui noſtri temporis Autores, qui Ophaz poſitum putent pro Sophala, loco videlicet prope noſtrum Moeambiquum auri optimi feraciſſimo.

Ophaz poſitum pro noſtra Sophala, quidam aſſerunt.

Quidquid ergo in aliis varietatis ſit, hoc tamen conſtat, per aurum obrizum ſignificari aurum optimum, & ex hoc ſignificari factam zonam, qua cingebatur Angelus.

Aurum obrizum, aurum optimũ.

Cùm verò accinctus proponitur, ſignificatur promptus, ſtrenuus. Molles enim ac deſides veteres appellabant diſcinctos. Perſius Satyr.3.

Accinctus auro, id eſt, promptus.

Perſius.

Non pudet ad morem diſcincti viuere Nacæ?

Liuius.

Et Liuius 5. bell. Maced. Nihil primo aſpectu contemptius: equi, homines, paululi & graciles: diſcinctus, & inermis eques.

Diſcincti, deſides.

B

Diſcinctos equites, hoc eſt, deſides, ac minimè paratos ad pugnãdum intelligit, aut non armatos, quod declarauit per inermes: nam & in re militari, accinctus pro armato, diſcinctus pro inermi ſumitur in ſacris literis. 3.Reg.20.11. Achab ſic ad Regem Benadab, qui ſibi inſolenter minabatur ante prælium: *Ne glorietur accinctus equè, vt diſcinctus.* quaſi diceat: Parciùs iſta; ne tu ante tubam glorieris, ac ſi tibi iam parta eſſet victoria.

4. Cùm ergo veniat Gabriel pugnaturus contra Principem Perſarum pro Hebræis, iure præcinctus inducitur, quaſi ad arma parati ſſimus. Similiter enim Raphaël Angelus, vt ſe ſocium Tobiæ promptum, & expeditum exhiberet, præcinctus ei apparuit.

Tob. 5.5.

C

Tobiæ 5.5. *Tunc egreſſus Tobias, inuenit iuuenem ſplendidum, ſtantem, præcinctum, & quaſi paratum ad ambulãdum.* Et Dominus cùm Apoſtolos expedire ad ſalutem vellet, præcingere iuber lumbos, Lucæ 12.35. *Sint lumbi veſtri præcincti:* volens nos eſſe paratos, & expeditos ad expectanda nouiſſima, ait Auguſtin. ſerm.39. de verbis Domini.

Luc. 12.35.

D.Auguſt.

At cur præcingi oportuit Angelum auro obrizo, hoc eſt, zona, & auro puriſſimo? Crediderim, vt per eam ſignificaretur amor Angeli Gabrielis erga populum Hebræum: nam ſymbolum amoris eſſe aurum, oſtenditur ex illo Apocal.3.18. *Suadeo tibi emere à me aurum ignitum.*

Zona aurea amor Angeli Gabrielis erga populũ Hebræum.

Apoc. 3.18.

Laodiceno Angelo, hoc eſt, Epiſcopo, in quo amor erga ſubditos tepuerat, ſuadet Dominus emere aurum ignitum, id eſt, charitatem feruentem.

Aurũ ignitum, charitas feruens.

D

Emere à me, id eſt, quantumuis illi conſtet magno, ad ſui exemplum, cui etiam ſuus erga homines amor magno conſtitit. Rectè autem amoris ſymbolum dicitur aurum, quia ſicut aurum inter omnia metalla principatum habet, ita charitas ſuper omnes virtutes eminet.

Aurũ ſignificat amorẽ, quoniam & is primas habet inter virtutes.

Col. 3.14.

Vnde rectè Paul.Coloſſ.3.14. charitatem appellauit *vinculum,* ſiue zonam, *perfectionis.* Vt enim zona vltimo additur ad veſtiendum corpus, nec quiſquam perfectè veſtitus dicitur antequam zonam ſuperinducat; ita charitas omnibus quaſi virtutibus ſuperimponitur ad perfectionem.

Cur charitas vinculum perfectionis?

Vt hinc iam appareat, quare aurum obrizum in zonam appictum veſtiat Gabrielem, quia amor eius erga populum cæteris omnibus virtutibus, quæ perfectum populi cuſtodem facere poſſunt, longè ſupereminebat.

Amor decet perfectum cuſtodem populi.

E

Item quoniam is amor promptum eum, ac expeditum reddiderat ad pugnandum pro populo, conuenienti metaphora dicitur illum quaſi zona præcingere.

Cur hic Angelus ad renes præcingitur, apud Ioannem ad mamillas.

Apoc. 1.13.

In eo verò quod dicitur ad renes præcinctus, myſteria rimantur aliqui, iámque hunc Angelum ad renes præcinctum comparant cum eo qui Apocal.1.13. apparet *præcinctus ad mamillas zona aurea.* Communes

Digitized by Google

interpretes,qui ſynceriùs,& exactiùs literam expendunt,nihil myſterij ad hunc locú agnoſcunt, id ſolum ex re præſenti (vnde rectæ fieri coniecturæ in interpretãdo poſſunt) aptè dixeris Angelum ad renes, & non ad mamillas præcinctum,quoniam hæc delicatior eſt, ac vmbratili homini aptior ; illa conuenientior deſcenſuro in aciem ad præliandum , qualem ſe hoc loco exhibebat Gabriel. Denique vox Angeli dicitur, *vox aquarum multarum,* hoc eſt, terribilis ; qua de re ſuperiùs diximus.

Num Princeps Perſarum fuerit bonus, an malus Angelus, & quomodo cum Gabriele pugnauerit?

SECTIO III.

1. *Ratio difficultatis proponitur.*
2. *Principem regni Perſarum fuiſſe malum Angelum, quomodo tueatur Rupertus? Quòd dæmon Princeps mundi dicatur:& quòd bonus Angelus non poſſit reſiſtere bono Angelo,maximè contra expreſſam voluntatem Dei.*
3. *Fuiſſe bonum Angelum, tenent communiter Doctores; pugnant voluntate non abſoluta,& de rebus contingentibus, quas ignorant. Locus Iob. de concordia Angelorum.*
4. *Pugna Angelorum coram Deo,qualis potuerit eſſe, deſcribitur.*
5. *Probabile eſt, Principem Perſarũ fuiſſe malum Angelum:malos item Angelos præfici à Satana ſingulis regnis.*
6. *Magis conſonum eſſe Angelorum bonorum concordiæ,vt Princeps Perſarum fuerit malus Angelus, oſtenditur ex contextu.*
7. *Aliquantò probabilior eſt ſententia oppoſita, quòd ſit communior, & non dedeceat Angelos circa res dubias diſceptare,& voluntate non abſoluta. Probatur à Theodoreto bona ratione.*
8. *Contraria argumenta diluuntur. Oſtenditur D.Hieronymus non fuiſſe opinionis oppoſitæ.*

1. QVAMVIS de hoc ſæpe à nobis in tranſcurſu dictum,tamen locus præſens ſuo iure poſtulat, vt ex profeſſo rem ipſam tractemus.Sũt autem hæ duæ quæſtiones inter ſe commixtæ: Fuerítne Princeps Perſarum bonus, an malus Angelus,& quomodo cum Gabriele pugnauerit? Nam quia aliquibus Autoribus viſum eſt,bonos Angelos non poſſe ſibi inuicem eſſe aduerſos; hîc autem dicantur inter ſe præliari, ſtatuerunt, Principem Perſarum malum Angelum eſſe, & cum eo Gabrielem pugnaſſe pro liberatione populi. Vt autem ab ipſo contexto ordiamur, ſic Gabriel ad Danielem, Verſ.12. *Noli metuere,Daniel:quia ex die primo, quo poſuiſti cor tuum ad intelligendum, vt te affligeres in conſpectu Dei tui, exaudita ſunt verba tua:& ego veni propter ſermones tuos.* Verſ. 13. *Princeps autem regni Perſarum reſtitit mihi viginti & vno diebus:& ecce Michael vnus de Principibus primis venit in adiutorium meum,& ego remanſi ibi iuxta Regem Perſarum.* Porro difficultatis cardo his ferè vertitur,Quis fuerit Princeps Perſarum? Nam vel bonus Angelus,vel malus ; ſi malus,quomodo dicitur Princeps Perſarum,& qui potuit tantam habere vim,& poteſtatem,vt vno & viginti diebus reſtiterit Gabrieli ? Si bonus , quomodo ſic obnixè reſtitit tam bonam, & iuſtam agenti cauſam ? Cùm verò Angeli ſint incorporei,quomodo intelligendum eſt,illos inter ſe decertare?

Fueritne Princeps Perſarũ bonus Angelus an malus, & quomodo pugnauerit?

2. Principiò ergo quærendum, Num qui hîc dicitur Princeps Perſarum,fuerit bonus, an malus Angelus? Quòd fuerit malus, eſt ſententia Caſſiani collat.8.cap.17.& colla.13.cap.12.Item Ruperti lib.9. de victoria Verbi Dei, qui in eandem ſententiam trahere conatur D.Hieronymũ: nam in commentario huius loci, de his Principibus ita : Iſti ſunt Principes,de quibus Paulus ſcripſit, *Sapientiam loquimur inter perfectos,quã nullus Principum huius ſeculi cognouit:ſi enim cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.* Prima ratio ex Ruperto. Dominus Ioan. 14. 30. appellauit dæmonem Principem mundi huius ; ſi ergo totius mundi princeps diabolus , nónne cõſequenter, partium mundi, ſcilicet, Perſarũ,atque Græcorum Principes intelligentur maximo Principi diabolo ſubminiſtrantes ? Confirmatur ex illo Pauli ad Epheſ.6.12. vbi dæmones appellat *Principatus,& Poteſtates,ac Rectores tenebrarum harum:* id eſt, Ruperto interprete, regnorum , in quibus vigebat idololatria,vt quorum dij fuerunt, multò rectiùs Principes appellari ſint. Secunda ratio,quoniam inter Angelos bonos nulla eſſe poſſunt diſſidia,ne dum prælia,& tumultus bellici. Ergo quæ hîc aſſeruntur diſſenſiones,ac pugnæ, cum malis Angelis eſſe, intelligendæ ſunt, non cum bonis. Et confirmatur , quoniam liberatio Hebræorum grata erat Deo,vtpote à Deo promiſſa. Cùm ergo promiſſionis tempus iam adeſſet,& iam cœpiſſet executioni mandari,quomodo bonorum Angelorum aliquis exequutionem hanc impedire auſus eſſet? Conuenientiùs ergo dicendum,Principem regni Perſarum opponentem ſe Gabrieli fuiſſe Angelum malum,ſimiliter & Principem regni Græcorum.

Princeps Perſarum Caſſiano, malus Angelus eſt. Caſſian. Rupert.

Rupert. Ioan.14.30. *Si dæmon princeps mũdi, teſtimonio Chriſti, quomodo nõ Perſarum?* ad Epheſ. 6.12. *Ex Paulo principatus, & poteſtates appellantur dæmones.* *Inter bonos Angelos nõ poſſunt eſſe diſſidia, poſſunt tamen eſſe malos cum bonis.* *Deinde,quomodo exequutio liberationis potuit impediri à bono Angelo?*

3. Contraria ſententia, nimirum Principem regni Perſarum fuiſſe bonum Angelum, ac adeò Angelos, qui præſunt particularibus regnis, bonos eſſe,& non malos Angelos, ac etiãm, vt bonos Angelos verè hîc pugnaſſe inuicem,& poſſe inter ſe contendere, eſt inprimis Theodoreti hoc loco, D. Gregor.17. Moral. cap.8. quos ſequuntur Scholaſtici cum D. Thom. 1.p. q.113. artic.8. Ac primùm, quod attinet ad pugnam, cenſent communiter, Angelos bonos voluntate abſoluta nunquam inter ſe diſcordare,ſed tamen dum non eſt illis nota voluntas Dei (multa autem de futuris cõtingentibus ignorare illos certum eſt) poſſe de re aliqua coram Deo agere,ac contraria ab eo petere pro ſalute eorum , quos cuſtodiunt ; ſed manifeſtante Deo voluntatem ſuam , illico ſedata omni diſſenſione, cum Deo, & inter ſe mirificè conuenire, quoniam, vt cum Deo, ita inter ſe charitatis vinculo coniunctiſſimi ſunt ; vnde illud Iob. 25.2. *Qui facit concordiam in ſublimibus*, videlicet beatis mentibus. & cap.38.37.*Concentum cæli quis dormire faciet?* id eſt, quis illam ſuauiſſimam beatarum mentium harmonicam conſenſionem interrumpere poterit? Cùm ergo appareat , quomodo non repugnet, Angelos bonos ita ſibi repugnare, dicẽdum exiſtimant hi Autores, Angelum Perſarum,qui Gabrieli reſtitit,fuiſſe Angelum bonum à Deo præfectum

Contraria ſententia. Principem Perſarum eſſe bonum Angelum. Theodor. D.Gregor. D.Thom. *Angeli boni non pugnãt voluntate abſoluta.* *Pugnãt contraria pro ſuis populis petendo.*

Iob. 25.2. 38.37. *Voluntates Angelorum concordes,vt concentus harmonicus.*

fectum Perſidi. Sic ergo rem explicant in ſubiecta materia. A

Deſcriptio pugna inter Principem Perſarũ, & Hebræorum.

4. Angelus bonus Princeps regni Perſarum, ſic agebat coram Deo, ne Hebræorum captiuitas omnino ſolueretur: eſſe illos talis naturæ, vt aduerſis rebus meliores eſſent: eorum peccata tot eſſe, vt non aliter diuinæ iuſtitiæ ſatisfieri poſſet: euenire quotidie, vt quia apud eos erat notitia veri Dei, multi Perſarum ab idololatria conuerterentur: tantum verò emolumentum diuinæ maieſtati gratum eſſe debere, cùm non Hebræorum tantùm, ſed Perſarum etiam, ac cæterarum gentium Deus eſſet. Contra verò Gabriel, & Michael pro Hebræis ſic opponebāt: Cùm exactum eſſet tempus captiuitatis Babylonicæ à Deo præſtitutum, annum videlicet ſeptuageſimum, iuxta B prophetiam Ieremiæ, non modò decere eum, qui non ſolùm verax, ſed fidelis eſt in omnibus verbis ſuis, fidem ſuam ac ſuorum ſoluere de perfecta liberatione populi: fidem Hebræorum periclitari maximè, iámque magna ex parte imminutam eſſe ob cõſortium Perſarum gentilium: cùm enim ſint ad idololatriam procliues, facilè ſeſe impiis ſuperſtitionibus implicare, &, ni ſedulò ſeparentur, periculum eſſe, ne quod in illis perexiguum ſupereſt religionis lumen, penitus extinguatur: non eſſe autem cum tanto detrimento vnius populi, paucorum, qui ob eius conſuetudinem proficiunt, curandum emolumentum: eſſe quidem pleroſque Iudæos improbos, ſed inter eos eſſe aliquos perfectæ virtutis Heroës, qualis C Daniel, cuius lacrymis, ac precibus, etiã pro iniquo populo, Deum deferre congruum videbatur. Quæ omnia etſi coram Deo leuia viderentur, meminiſſe oportere, ex eo populo Meſſiam oriturum, ac in eius gratiam totum populum meritò liberandum à captiuitate. Hæc ferè dici poſſunt momenta rationum, vltrò, citróque habita coram Deo ad liberandum, vel non liberandum populum, quæ ob id pugna, ſeu reſiſtentia appellatur.

Iudicium de vtraque ſententia.

Opinio Caſſiani, & Ruperti probabilis eſt.

5. Propoſuimus quid vtrique Doctores in rem præſentem ſenſerint; noſtrum iudicium fuerit, probabilem quidem eſſe Caſſiani, Rupertique ſententiam. Nam (præter rationes pro ſententia Caſſiani, ac Ruperti propoſitas, iuxta cõ- D munem doctrinam, quam in Viſione 16. Sect. 1. propoſuimus) ſicut cuilibet homini à natiuitate aſſignatur vnus Angelus bonus ad cuſtodiam, ita Deo permittente à Principe dæmoniorũ eidem aſſignatur malus ad ſubuerſionem: ſimiliter ergo, ſicut cuilibet regno datur à Deo vnus bonus Angelus cuſtos, ita ab eodem Principe dæmoniorum alter deſtinatur ſubuerſor, & perturbator eiuſdem regni; & hos fortaſſe eſſe credendum eſt, qui ab ordine principatus deciderunt, ſicut Angelos bonos cuſtodes regnorum ex eodem ordine probabiliter aſſumptos exiſtimare decet. Igitur iuxta opinionem Caſſiani, ac Ruperti dici poſſet, eiuſmodi malum principatum, ſiue Principem regni Perſarum fuiſſe, qui E reſtitit Gabrieli, quoniam non decebat, vt bonus Angelus cuſtos eiuſdem regni ſe opponeret: feciſſe autem id malum Principem, non propter vtilitatem regni Perſarum, ſed vt Hebræo populo, qua poſſet, noceret, detinendo illum in captiuitate diutius, quàm volebat Gabriel. Ob hæc immeritò Scholiaſtes in prædictas collationes Caſſiani hanc opinionem, vt apocrypham, & falſam, notat.

Opinio Caſſiani decet magis Angelorum ſtatum.

A 6. Certe quidem hanc partem exiſtimo de Angelorum ſtatu honorificentiùs ſentire: nam cum eorum concordiam, & concentum non dormientem, hoc eſt, perenniter vigilantem, ac perſiſtentem ſuperiùs appellauerimus cum Iob, ſi vel eo modo, quo oppoſita ſententia vult, diſſentiant boni Angeli, abſque dubio licet non perire in eis, certè dormire, interrumpi, ac obtundi ipſum acumen harmoniæ fatendum eſt. Quod inhoneſte cadit in illam ſanctarum mentium vnanimem pacem. Et verè tota cauſa eſt, ob quã prædicti Authores aſſeruerint Principem regni Perſarum eſſe Angelum malum, quem à bono Angelo, aut ab eo bonum Angelum diſcrepare indecens non eſt. Præterea illud oportet conſi-

Oppoſita aliquo modo dedecet harmoniam illam concordiam in Angelis.

B derare pro hac opinione; quoniam Gabriel Danieli ait: *Nunc autem miſſus ſum ad te* (haud dubiè à Deo, qui iam ſuam voluntatem manifeſtauerat Gabrieli circa liberationem populi, & eam iubebat nunciari Danieli oranti) *& veni propter ſermones tuos. Princeps autem regni Perſarum reſtitit mihi viginti, & vno diebus*: quaſi dicat, à principio orationis tuæ ſtatim miſſus ſum à Deo vt conſolarer te, & docerem ventura populo tuo: ſed mihi venienti occurrit Princeps Perſarum, & detinuit me per vnum, & viginti dies, nolens me tibi auxiliari in tempore, cùmque multis rationibus inſtarem, pluribus aliis contra me ille inſurgebat. Ex quibus videtur colligi, Gabrielem expoſuiſſe Principi Perſarum voluntatem Dei, C vt ſe dimitteret, & nihilominus contendiſſe, vt illum moraretur, ac detineret, quod ſanè bono Angelo attribui poſſe negandum eſt. Ergo conuenientiùs dicetur Princeps Perſarum fuiſſe malus Angelus, qui vel nota Dei voluntate reſiſteret adhuc.

Cùm iam innotuiſſet voluntas Dei, quomodo potuit Angelus bonus contraire?

7. Verùm alteram ſententiam credimus plus probabilitatis continere. Primùm, quia communior eſt, & ferè omnium Scholaſticorum ad prędictum locum S. Thomæ. Deinde, quia ſicut non eſt indecens bonos Angelos, multa quæ ad futura contingentia pertinent, ignorare: ita non eſt iudicandum indecens, circa illa ipſa diuerſas eos habere ſententias: ſicut iuxta multorum opinionem, non eſt indecens, Angelos circa eadem D futura diſcurrere; cùm tamen communis eorum prærogatiua ſit, non diſcurrere, ſed vnico intuitu res cognoſcere. Nec verò per hoc Angelorum harmonica pax deſtruitur, quoniam non voluntate abſoluta diſſentiũt, ſed conditionata, ſi Deo ita videbitur, Vnde definiente Deo, ac ſuam illis definitionem reuelante, ceſſat illico omnis diſſenſio, & ſecum inuicem, ac cum Deo ſine vlla obmurmuratione, imò ſumma cum iucunditate conciliantur. Omnium enim (vt ait D. Gregor. [illegible]) vna victoria eſt, ſui ſuper ſe Creatoris voluntas. Sed & locum iuuat Theodoreti ponere, qui rem ipſam apprimè repræſentat. Princeps, inquit, Perſarum, & Græcorum, id eſt, Angeli, quibus earum gentium cuſtodia commiſſa erat, E neceſſariò circa eas beneuolentia afficiebantur: cùm igitur cernerent Hebræorum iniquitatem, ægrè ferebant, tam ingratam gentem maiores prouidentiæ Dei fructus ferre: non enim nouerant in Deo occultum myſterium. Nam poſt aduentum Domini, & prædicationem Euangelij, *innotuit* (ſcribit Paul. ad Epheſ. c. 3. 10.) *Principibus & poteſtatibus per Eccleſiã multiformis ſapientia Dei.* Hoc itaque myſterium ignorantes, & multam Dei prouidentiam circa populum conſiderantes, aliarum

Oppoſita tamen ſententia probabilior eſt.

Eſt communis, & omnium ferè Scholaſticorum.

Vt non eſt indecēs Angelos ignorare multa, ſic non eſt indecens circa illa diſſentire.

Non deſtruitur pax eorum, quia non pugnãt voluntate abſoluta.

Omniũ vna victoria eſt, ſui ſuper ſe Creatoris voluntas.

Explicatur optimè à Theodoreto.

Theodor.

Epheſ. 3. 10.

A aliarum gentium Principes cuſtodes indignabantur, quòd cernerent Iudæos, etiam poſt legem ac Prophetas, deteriores eſſe barbaris populis. Et hoc ſignificauit Angelus Danieli dicés: *Princeps regni Perſarum reſtitit mihi vno & viginti diebus*: hoc eſt, his omnibus diebus perſuadere ei ſtudebam, iure hac Dei prouidentia dignos eſſe Iudæos opitulante mihi Michaële, &c. Hæc à Theodoreto. In quibus verbis animaduertendum eſt illud; quòd Angelus Perſiæ non cognouerit occultum myſterium, id eſt, rationem occultam, quare Deus populum Hebræorum impenſiùs foueret. Quæ certè fuit, quoniam ex eo Filium ſuum incarnandum diſpoſuerat. Et hoc quidem fortè ignorauit Princeps Perſarum: nam

Angelus Perſiæ non cognoſcebat occultum myſterium maioris amoris Dei erga Hebræos.

B in myſterio Incarnationis, nec omnia, nec æquè cognouerunt Angeli, vt docet D. Thom. 1. p. q. 57. artic. 5. & Doctores ibidem.

8. Ob hæc nobis apparet probabilior hæc ſententia, & iuxta ea, quæ pro declaratione eius attulimus, ferè iam ſoluta ſunt argumenta contraria. Verùm loca, quæ afferuntur pro confirmatione, omnino declaranda ſunt. Primùm ergo videtur D. Hieron. eius opinionis non fuiſſe: nam ait eo loco, hunc Principem Perſarum à Deo deſtinatum pro cuſtodia eius gẽtis; at malum Angelum non deſtinat Deus cuſtodiæ regnorum; id enim eſſet oues ſuas lupis committere. Cùm tamen addit eſſe Perſarum Principem, de iis Principibus ſeculi, qui Dominum crucifixerunt, loquitur ex aliorum ſententia; ſolet enim D. Hie-

D. Hieron.
D. Hieronymus non videtur oppoſitam ſententiam habuiſſe.

A ronymus in explicandis ſacris literis diuerſorum Autorum, tacitis ſæpe eorum nominibus, ſententias aliquando contrarias ponere, nec interim diiudicare, ſed earum iudicium lectoris arbitrio liberum relinquere: de quo cùm ab æmulis carperetur, ſeipſum purgat 4. volum. ſuper Ieremiam. Quòd verò Chriſtus dæmonem appellet Principem huius mundi, & Paulus Principes, Poteſtates, & Rectores tenebrarum harum, non ideo credendum, vel Chriſtum, vel Paulum velle dæmones præeſſe mundo, ac regnis particularibus, ſed ex peccatis hominum id euenire: iuxta illud Ioan. 8. 34. *Qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati*, & ex conſequenti dæmonis, cuius impulſu peccat. Itaque ipſi peccatores ſe dæmoni

Principes ac Poteſtates à Chriſto, & Paulo dicti, ex peccatis hominum.
Ioan. 8. 34.

B ſubiiciendo, Principem illum ſuper ſe faciunt. Ad locum, qui paulò antè ex ipſa ſerie contextus adductus eſt, dicendum, Angelum Principem regni Perſarum non cognouiſſe à Gabriele voluntatem Dei de liberando populo, & propterea reſtitiſſe illi. Verùm hoc difficillimè capitur. Nam vt ſtatim expediret ſe à Principe Perſarum, ſatis erat voluntatem Dei circa populi liberationem, in primo occurſu pandere, cur ergo vno, & viginti diebus pugnarunt? Fortè noluit Deus occultam voluntatem ſuam de hac re pandi. Ob hæc ergo rectè Emmanuel de Saa: Mihi, inquit, planè mirabilis videtur, & intellectu difficillima iſta Angelorum inter ſe pugna. Et paulò infrà: Quis hoc intelligat? qui intelligit, explicet.

Angelus Princeps Perſarũ non cognouit voluntatẽ Dei de liberando populo.

Difficillima ad intelligẽdum pugna Angelorũ.

VISIO

VISIO VIGESIMASEPTIMA,

DE FICTORE LOCVSTARVM, DE IVDICIO IGNIS, ET DE MVRO LITO, QVAM HABVIT AMOS.

Amos cap. 7.

PRÆFATIO.

De Amos Vidente.

D.Hieron. Amos, populus auulſus, vel idem ac onuſtus. Epiphan. Non fuit pater Iſaiæ.

A AMOS, qui (vt ait D. Hieronymus) in procemio eius prophetiæ, interpretatur populus auulſus:& (vt idem in epiſtola ad Paulinũ teſtatur) idem eſt, ac onuſtus, creditus eſt ab Epiphanio de vita, & interitu Prophetarum, pater Iſaiæ Prophetæ: verùm id eſſe falſum probat ibidem D. Hieronymus ex diſſimilitudine literarum: deinde ex eo conuincitur, quòd Iſaias vir erat Regiæ ſtirpis claritate præcellens, vt latè oſtendimus in Præfatione ad eius Viſionem: at Amos, de quo agimus, humili B ſe loco natum profitetur cap. 7. cùm ait: *Armentarius ego ſum, vellicãs ſycomoros.* Quo loco D.Hieronymus humilem, & ruſticũ paſtorem fuiſſe dicit. quare falsò quidam aſſeruerunt, diuitem eum fuiſſe paſtorem, quales antiquitas habuit, claros alioqui Principes, inter quos Meſa Rex Moab 4. Reg. 3. 4. vbi ſic: *Porro Meſa Rex Moab nutriebat pecora multa:* pro quo eſt in Hebræo, נקד quo nomine ſignificatur paſtor. Verùm, נקד propriè, nutritor pecoris eſt; nutrire autem pecora dicitur & ipſe dominus, qui habet, & ipſe eius miniſter, qui paC ſcit. Itaque cùm nomen, נקד abſolutè ponitur, ex adiunctis intelligendum, pro quo ſumatur, pro diuiténe paſtore, an pro paupere? & de Meſa quidem, cùm Rex fuerit, liquidò conſtat ſumi pro paſtore diuite, ac nobili. De Amos verò, cùm is aſſerat, ſe non ab alio victum quærere, quàm ex vellicatis ſycomoris, profectò dubitare nemo poteſt fuiſſe pauperem. Vnde Cyrillus Alexandrinus præfatione in Amos, Amos, inquit, fuit opilio, paſtoritiis moribus, & D inſtitutis educatus.

Amos humili loco natus.

4.Reg.3.4.

Amos paſtor pauper, non diues.

Thecue, patria Amos.

A 2. Natus eſt Amos Thecue, vt autor eſt idem Cyrillus loco citato. Fuit autem Thecue oppidum, vnde Ioab euocauit viduam illam ſapiẽtem, vt propoſita coram Dauide parabola liberaret Abſalom, 2. Reg. 14. & creditur (vt ait Gloſſa minor) auia fuiſſe Amos Prophetæ. Hoc oppidum poſtea reædificatum eſt à Roboam, 2. Paralip. 11. Tempore Ioſephi viculus erat, vt is teſtatur 5. de bello Iuda. 7. & Hieronymus ad cap. 6. Ierem. Iacet ad Meridianam plagam, diſtãs ab Hieroſolyma duodecim B millibus, ſex autẽ à ſancta Bethleem, quæ mundi genuit Saluatorem, & vltrà (inquit Hieronymus) ne minimum viculum, aut parua mapalia cernere eſt. Tanta videlicet eremi vaſtitas, quæ vſque ad mare rubrum, Perſarúmque, ac Æthiopum, Indorúmque terminos dilatatur, & quia humo arida, atque arenoſa, nihil omnino frugum gignitur, cuncta ſunt plena paſtoribus, vt ſterilitatem terræ compenſent pecorum multitudine. Ex hoc numero paſtorũ fuit Amos Propheta imperitus ſermone, ſed C non ſcientia. Ita D.Hieronymus. Verùm D.Cyrillus non aridam terram, ſed per ſe irriguam, & compaſcuam teſtatur. Vixit, inquit, Amos in ſolitudine Iudææ, quæ versùs Auſtrum ſita, vſque ad fines maris Indici pertinet, & ad Perſidem vſque porrigitur, in qua gentes quamplurimæ paſcunt: eſt enim propter amplitudinem, irrigationem, herbarúmque diuerſitatem, ad ouium greges alendos percommoda. ita Cyrillus. Et certè Thecue cõtermina fuiſſe fœcunda, præcipuè oliuarum, teſtatur D Rabbi Salomon, & Rabbi Kimhi: non tamen probamus quod addunt, propterea inde

Vidua Thecuitis, credita Amos auia.

Situs Thecue.

Eremus, quæ à Thecue extenditur, plena eſt paſtoribus, & arida, iuxta Hieron.

Iuxta Cyrillum terra multis aquis irrigua.

Vidua Thecuites unde ſapiens? Quòd in locis oliuarum feracibus ſapientes gignantur, ſine fundamento.

inde vocatam mulierem ſapientem, quòd in regionibus oliuarum feracibus ſapientes naſcantur: nam etſi veteres ethnici facilè admitterent, quòd oliua Mineruæ (quæ Dea ſapientiæ erat) inuentum ſit, iuxta illud Virgilij 1. Georg.

Adſis, ô Tegææ pater, oleæq; Minerua
Inuentrix; ———

nos tamen vtrumque reprobandum putamus, quòd nullo vel rationis, vel experiētiæ, vel pietatis fundamento nitatur. Iure ergo Abulenſis mulierem inde adductam credit, quòd eſſet ſapientiæ fama celebris, aliunde identidem euocandam, ſi ibi floreret. Collige ex dictis, Amos non fuiſſe de tribu Zabulon, vt putauit Epiphanius, ſed de tribu Iudæ, in cuius ſorte conſtat fuiſſe Thecuam.

Vidua inde ducta, quòd per ſe ſapiens eſſet mulier.

Amos de tribu Iuda, non Zabulon.

3. Electus verò eſt Amos à Deo, ac paſtoralibus eductus, ad munus prophetandi, ſicut Dauid de poſt fœtantes acceptus, paſcere Iacob, & Iſraël hæreditatem Dei, Pſal. 77. 71. quoniam in eo magis elucebat diuina potentia, vt per infirma inſtrumenta mirabiliùs operaretur, iuxta illud 1. Corint. 1. 27. *Infirma mundi, & contemptibilia, & ea, quæ non ſunt, elegit Deus.* quod de Apoſtolis dictum, qui cùm eſſent indocti, & pauperes, ad munus tamen Apoſtolicum aptiùs aſſumpti ſunt, quod in eis totū diuina potentia glorioſiùs ſuppleuerit; de quo illud ab Auguſtino egregiè dictum Serm. 59. de verbis Domini: Veni tu pauper: nihil habes, nihil noſti? ſequere me tam largo fonti vas inane admouendum. ita Auguſt. Idcirco Amos, neque obſcuritas patriæ, nec humilitas muneris impedimento fuit, quominus clarus inde euaſerit Vates, quod ſimili ratione de Samuele, & alijs aſſerit Gregorius Nazianzenus Oratione 25. vt ſeipſum ruſtica ſectantē contra æmulos defenderet. Parua, inquit, illa Ramatha, magni Samuelis patria, dedecori illi, aut impedimento, quominus Deo, priuſquam in lucem prodiret, donaretur, & oracula ederet, & futura proſpiceret, Regéſque, ac Prophetas vngeret, atque ex claris ciuitatibus ortos regeret. Quin & Saül aſinas quærens, regnum inuenit. Quid Amos? nónne caprarius erat, moróſque

Deus per infirma inſtrumenta mirabiliùs elucet.
1. Cor. 1. 27.

D. Auguſt.
Quia totum Deo tribuitur.
Deo infirmi & indocti, vt fonti vaſa vacua admouenda.

D. Gregor. Nazianz.
Samuele parua Ramatha eductus ad ſeruiendum Deo.

A carpebat, cùm Prophetę illi delegatum eſt munus? Quid Ioſeph, qui è ſeruo, frumenti in Ægypto diſtributor fuit? Quid Moyſes, qui priùs expoſitus, deinde legiſlator, ac Imperator Hebræorum? Quid Eliſæus, cuius melote plus virium habuit, quàm fila ſerica, & aurum veſtibus per vim aſſutum? Nec verò vlteriùs progredi dubitabo, Deum ruſticitatis meæ patronum nactus: cum Bethleem igitur collocabor, cum præſæpe vili pendat. Hæc ferè Nazianzenus.

Moyſes expoſitus, poſtea imperator Hebræorum.

Deus ruſticitatis patronus.

4. Quare perquam aptè Amos dicenti
B ſibi Amaſiæ Sacerdoti Bethel, cap. 7. *Qui vides gradere, fuge in terram Iuda, & comede ibi panem, & prophetabis ibi, & in Bethel non adiicies vltrà, vt prophetes, &c.* Reſpondit: *Non ſum Propheta, & non ſum filius Prophetæ, ſed armentarius vellicans ſycomoros: & tulit me Dominus cùm ſequerer gregem, & dixit: Vade, propheta, &c.* Hæc à ſancto Propheta ideo dicta ſunt, vt à ſe omnem prærogatiuam impoſiti à Deo muneris amoueret, vtque ſolius Dei (ait Alexandrinus Cyrillus) in ſe arbitratus oſtēderetur; quo titulo inſigniuit Deus Eccleſiam primi-
C tiuam, dum per Iſaiam dixit, vocandam voluntatem ſuam in ea, cap. 62. 4. *Vocaberis voluntas mea in ea:* videlicet, quia primi illi Eccleſiæ parentes Apoſtoli, nullam in ſe ad ſublime Apoſtolorum munus prærogatiuam præferebant, ſed ſolā ipſam Dei voluntatem, per quā erant, quidquid poſt vocationem ſuam in mundo erant. Quia verò Amos humiliauit ſe (inquit Hieronymus) meruit illico ſpiritu prophetico armari contra ipſum Amaſiam, cui dura admodum ex præcepto Dei futura ſuppli-
D cia liberè prædixit.

In Amos eminebat ſolius Dei arbitrium.

Eccleſia, voluntas Dei dicta, quòd ſola in Apoſtolis eluxerit.

5. Prophetauit iiſdem temporibus quibus Ioël, Nahum, Ionas, Oſee, Iſaias, maximè contra decem Tribus, quas vehementer terruit quatuor Viſionibus, in cap. 7. à nobis explicandis. Interſerit autem pauca de duabus Tribubus, Iuda, & Benjamin; viguit porrò ſub Regibus Oſia, & Ieroboam. Eum Amaſias Sacerdos frequenter plagis afflixit, tandem filius eius Oſias vecte per tempora transfixit, vnde ſemiuiuus in terram ſuam deductus poſt dies aliquos dolore vulneris expirauit.

Quo tempore prophetauerit Amos.

Digitized by Google

ARGVMENTVM CAPITIS.

VIDET Propheta ſub ſpecie fictoris multarum locuſtarum, Deum ipſum quaſi præparantem cladem inferendam per Aſſyrios in decem Tribus. Deinde viſus eſt in igne Deus, vocans ad iudicium duas Tribus, Iuda, & Benjamin, vt ferret in eas ſententiam captiuitatis, quam exequutus eſt per Nabuchodonoſor, qui vrbe Ieruſalem, templóque ſuccenſo, populum Hebræum in Babylonem tranſtulit. Poſtea apparet Propheta ſuper murum litum, trullam cæmentariam præ manu habens, quam poſtea viſus eſt deponere, quaſi abſtinere volens ab opere linendi murum, ſeu fouendi, ac protegendi ab iniuriis aduerſariorum decem Tribus, locum videlicet dans Aſſyriis, vt eas vaſtarent, atque in captiuitatem pertraherent.

CAPVT VII. AMOS.

1. HÆc oſtendit mihi Dominus Deus: & ecce fictor locuſtæ in principio germinantium ſerotini imbris: & ecce ſerotinus poſt tonſionem gregis. A

B

2. Et factum eſt, cùm conſummaſſet comedere herbam terræ, dixi: Domine Deus, propitius eſto, obſecro: quis ſuſcitabit Iacob, quia paruulus eſt?

C

3. Miſertus eſt Dominus ſuper hoc: Non erit, dicit Dominus.

4. Hæc oſtendit mihi Dominus Deus: & ecce vocabat iudicium ad ignem Dominus Deus: & deuorauit abyſſum multam, & comedit ſimul partem.

D

5. Et dixi: Domine Deus quieſce, obſecro: quis ſuſcitabit Iacob, quia paruulus eſt?

6. Miſertus eſt Dominus ſuper hoc. Sed & iſtud non erit, dicit Dominus Deus.

7. Hæc oſtendit mihi Dominus, & ecce Dominus ſtans ſuper murum litum, &

D. Fern. in Viſ. vet. Teſt.

PARAPHRASIS.

1. DEus re ipſa mihi oſtendit, quæ apud vos concionatus ſum verbis, de futura captiuitate. Vidi ego propheticis oculis rem miram: Deum ſub forma hominis fingere manibus magnam locuſtarum multitudinem, quæ vel ipſa ſpecie bellicum innuunt, & plagas portendunt, repræſentabántque mihi Aſſyrios milites, quos Deus iam præparabat ad inferendum bellum decem Tribubus. Vidi autem locuſtas fingi tempore maximè apto ad ipſam plagam, cùm ſcilicet omnia germinare ſolent ad imbrem ſerotinum, qui vere decidit, vobis videlicet proſperè, ô Iſraëlitæ agentibus poſt cladem Salmanaſar, qui vos attondit.

2. Cùm autem iidem Aſſyrij duce Sennacherib veluti locuſtæ vaſtaſſent terram duarum Tribuum præter Ieruſalem: oraui ego Dominum, vt propitius eſſet populo ſuo, & ſaltem reliquias ſeruaret in vna Ieruſalem. Si enim tu proſtraueris, quis eriget? miſerere paruuli Iacob, decem Tribuum, quæ tot cladibus penè deletæ ſunt, & duarum Tribuum, quæ magna ex parte afflictæ iacent. Si tu reliquias extinxeris, quis excitabit?

3. Dominus autem miſericordia motus pollicitus eſt non futuram plagam ob preces meas.

4. Vlterius mihi reuelata eſt per Viſionem deſolatio duarum Tribuum: Deus videlicet vocans iudicium ad ignem. Nam cùm iam ſuppliciis aliis vſus eſſet, nec quicquam proficeret: viſus mihi eſt ignis deſolatorius deuorare abyſſum illam magnam, nempe, vrbem Ieruſalem, populis frequentiſſimam, & templum ipſum, partem, ac hæreditatem Domini.

5. Tum ego oppoſui me ipſum Domino furenti, atque in hunc modum precatus ſum: Quieſce, Domine, quieſce, obſecro; contine iram tuam in populum tuum, filius eſt, paruulus eſt, cur iraſceris in puerum tuum? & quis proſtratum à te eriget?

6. Et Dominus miſericordiam iterum præſtitit; abſtinebo etiam nunc, ait, à pernicie inferenda propter preces tuas.

7. Adiecit Dominus inſuper & Viſionem aliam: vidi Dominum ſuper murum arte cæ-

in manu eius trulla cæmentarij.

8. Et dixit Dominus ad me: Quid tu vides, Amos? Et dixi: Trullam cæmentarij. Et dixit Dominus: Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Iſraël: non adiiciam vltrà ſuperinducere eum.

9. Et demolientur excelſa idoli, & ſanctificationes Iſraël deſolabuntur: & conſurgam ſuper domum Ieroboam in gladio.

10. Et miſit Amaſias Sacerdos Bethel ad Ieroboam Regem Iſraël, dicens: Rebellauit contra te Amos in medio domus Iſraël, non poterit terra ſuſtinere vniuerſos ſermones eius.

11. Hæc enim dicit Amos: In gladio morietur Ieroboam, & Iſraël captiuus migrabit de terra ſua.

12. Et dixit Amaſias ad Amos: Qui vides, gradere, fuge in terram Iuda: & comede ibi panem, & prophetabis ibi.

13. Et in Bethel non adiicies vltrà vt prophetes: quia ſanctificatio Regis eſt, & domus regni eſt.

14. Reſponditque Amos, & dixit ad Amaſiam: Non ſum Propheta, & non ſum filius Prophetæ: ſed armentarius ego ſum vellicans ſycomoros.

15. Et tulit me Dominus cùm ſequerer gregem: & dixit Dominus ad me: Vade, propheta ad populum meum Iſraël.

16. Et nunc audi verbum Domini: Tu dicis, Non prophetabis ſuper Iſraël; & non ſtillabis ſuper domum idoli.

17. Propter hoc hæc dicit Dominus: Vxor tua in ciuitate fornicabitur: & filij tui, & filiæ tuæ in gladio cadent, & humus tua funiculo metietur: & tu in terra polluta morieris, & Iſraël captiuus migrabit de terra ſua.

A *mentaria optimè litum, & calce ſuperducta*
complanatum aptè ad firmitudinem; quin & in
ipſius Domini manu vidi trullam fabri mura-
rij, eúmque veluti accinctum ad reficiendum
parietem, ſi opus eſſet; & videbar videre illum
populo ſuo ſic incumbentem, paratum videlicet
ad reficiendum, & confirmandum illum aduer-
sùs hoſtes ſuos.

8. *Ecce ego dimittam decem Tribus, nec*
ampliùs protegam illas, aut aliquid operabor, vt
contra hoſtes muniam, deponam ego trullam,
nec linam, firmabóque ampliùs hunc populum,
B *ſed permittam, vt pateat iniuriis hoſtium ſuo-*
rum.

9. *Euertentur autem excelſa, vbi idolis*
antea ridiculis ſacrificabant. Præterea templa
idolorum, quæ erant in Bethel, & in Dan, aliiſ-
que locis, æquabuntur ſolo. Et interfici faciam de
familia Ieroboam, qui idola illa excogitauit in
ruinam populi, filium eius Zachariam.

10. *Tunc Amaſias, qui Sacerdotio idoli fun-*
gebatur in Bethel, miſit nuncios ad Ieroboam,
qui dicerent, Amos quaſi rebellem congrega-
tiones, & coniurationes facere contra religio-
C *nem ab eo excitatam in Bethel, futurúmque, vt*
citò populus ob ſermones eius deficiat, ac rebellet
contra Regem.

11. *Clamare illum in medio populi, Regem*
Ieroboam interficiendum gladio, & populum
ducendum captiuum.

12. *Et, ô Videns (ait Amaſias) abi hinc in*
terram tuam Iuda, ibi viues, & plurimi ſermo-
nes tuos audient, téque vt à Deo miſſum ve-
nerabuntur, hîc tu nec prædicatione proficies, nec
ſecurus ages propter Regem.

13. *Caue autem ne vlteriùs in Bethel pro-*
D *phetes: irritabis enim Regem, qui huius religio-*
nis autor eſt, ægréque feret in ſua te regia ita li-
berè concionari.

14. *Reſpondi ego monenti me Amaſia: Ne*
putes me vltrò huc veniſſe, aut officio me Pro-
pheta functum antea: armenta boum ex officio
ſequor, & paupertatem meam leuare ſoleo ruſti-
co cibo ex ſycomoris vellicato.

15. *Cùm autem paſcerem oues ſecurus pro-*
phetiarum, vocauit me Dominus è medio gregis,
mandauítque mihi prophetarem ad populum
ſuum Iſraël.

E 16. *Nunc autem, quid Dominus dicat, audi*
(non enim deſiſtam prædicare verbum Domini
ad minas tuas;) Tu dicis non debere me vatici-
nari in Iſraël, nec iram Dei per verba mea ſtil-
lare, guttatímque eluere in domum iſtam ri-
diculam idoli Bethel.

17. *Quandoquidem tu, ô Amaſias, excitas*
populum ad idololatriam, ac fornicationem
ſpiritualem, in pœnam impiæ prædicationis
fornicabitur vxor tua in ciuitate, vt publi-
ca meretrix, filiíque tui, ac filiæ tuæ tru-
cidabuntur, & patrium hoc ſolum extenſo
funiculo

funiculo alienis militibus Aſſyriorum diſtribuetur. Denique, quod omnium eſt miſerrimum, captiui ducemini in Aſſyrios, ita vt in terra idolorum cultu polluta moriamini.

COMMENTARIVS.

TRes Viſiones, quoniam ad idem tendunt, vnicam reputamus. Eam porro tribus ſectionibus explicabimus. Dicemus primò de fictore locuſtarum contra decem Tribus. Deinde de aduentu Domini in flamma ignis ad iudicandum duas Tribus. Denique de fabro cæmentario, hoc eſt, Deo fabricatore & conſeruatore populi Iſraëlitici, déque ſupplicio decem Tribuum.

De fictore locuſtarum, déque ſignificatione earum hoc loco.

SECTIO I.

1. *Quid ſit fictor ex Hebræo, & loco Zachar. 11. & Matth.27.5. de Iuda proditore.*
2. *Lectio Montani improbatur. Deſcribitur locuſta ex Plinio, & Prouerb. 27. Qualem ducem habeat, quodammodo armata. Illuſtratur Ioel.2. Ira Dei inſeruit Ægyptiorum plagæ.*
3. *Per locuſtas metaphoricè ſignificari Aſſyrios, qui terram decem Tribuum deuaſtarunt.*
4. *Alluſio ad pluuiam ſerotinam in Pſal.67. vbi agitur de irrigatione animarum opportuna.*
5. *Imber ſerotinus, & temporaneus, quid propriè? Allegoricè quomodo ſumantur?*
6. *Quomodo Deus fictor, & excogitator malorum? Locus Ieremiæ 18. annotatore Tertulliano.*
7. *Salmanaſar, quare Rex abſolutè nominatus? & quare Oſeæ 5 dicatur Rex vltor?*

PROPONIT Vates primam Viſionem ſub his verbis, Verſ.1. *Hæc oſtendit mihi Dominus: & ecce fictor locuſtæ, in principio germinantium ſerotini imbris, &* C
Varia lectio. *ecce ſerotinus poſt tonſionem gregis.* Hebr. *Poſt tonſiones herbarum, quas fecit Rex pro ſuis animalibus.* Septuag. *Et ecce fœtus locuſtarum. Et ecce bruchus vnus Gog Rex.* Primùm quid ſit propriè fictor, declarandum eſt. Hebraicè quidem eſt יצר quod propriè ſignificat plaſten, hoc eſt, formatorem, qui videlicet in quampiam materiam, ſiue ligni, ſiue æris, ſiue luti figurã inducit. Iſai.44.9. *Plaſtæ idoli omnes nihil ſunt.* Hebraicè idem nomen: eo iure autem nihil ſunt, quo *idolum nihil eſt*, 1. Corint.8. 4. nempe effigies mera abſque re, ita plaſtę idolorum, qui tales ſcilicet effigies colendas efformant, nihil & ipſi reputantur, vaniſſimi ſunt, nihil hominis habẽtes, præter meram effigiem, ſine re omnino, ſine humana ratione, ſine diſcurſu, denique ſine anima, quæ ſecundùm rationem naturalem effingere non poſſũt eiuſmodi imagines, quæ colũtur vt dij. Similiter Zachar.11.12. *Appenderunt mercedem meam triginta argenteos. Et dixit Dominus ad me: Proiice illud ad ſtatuarium.* Hebraicè idem nomen, יצר Eſt autem ſermo ad literam de triginta argenteis, quos Iudas Iſcariotes accepit in pretium venditionis Chriſti, ac poſtea deſperatione actus retulit ad Principes Sacerdotum, proiecítque in templum, qui inito conſilio emerunt ex illis agrum figuli in ſepulturam peregrinorum, Matth.27.5. Ergo dum Iudas

Fictor propriè, plaſtes, qui in quãlibet materiam figurã inducit. Iſai.44.9. 1.Cor.8.4.

Fictores idolorum quomodo nihil ſunt? Zach.11. 12.

Matth. 27. 5.

A pecuniam proiecit in templum, quæ ſtatim figulo data eſt pro agro in ſepulturam, in figulum quaſi proiicere dicendus eſt, ſiue in ſtatuarium, hoc eſt, fictorem. Vnde Matth.cap.27.9. citans hoc teſtimonium, & interpretans ait: *Et dederunt eos*, i. argenteos, *in agrum figuli.* Quòd verò Matthæus citet ibi Ieremiam pro Zacharia, res eſt eo loco valde controuerſa. Igitur cùm Propheta hîc ait: *Oſtendit mihi Dominus Deus: & ecce fictor locuſtarum*, intelligendum eſt, Deum ipſum oſtendiſſe ſe Vati, ſub ſpecie fictoris, ſiue plaſtæ, aut formatoris locuſtarum.

Quomodo triginta argentei proiecti ad figulum?

Deus ipſe ſub ſpecie fictoris locuſtarum.

a. Locuſtæ Hebraicè, גוב & ita legendum, probatur ex Septuaginta, ex Chaldæo, & commu-
B ni lectione Hebræorum, item ex recentioribus communiter; quare Arias Montanus, qui, גבי id eſt, *exactores* legit, illis omnibus malè repugnat. Notum autem eſt animal; deſcribitur à Plinio lib.11. cap.29. inter alia ſic eo loco: Deorum iræ peſtis intelligitur, maria tranſeunt, quin & immenſos terrarum tractus permeant, ſolem obumbrant; ſuſpectantibus populis ne ſuas operiant terras, omnia contactu adurentes, aut morſu erodentes, ad hæc enim omnia ſufficiunt vires. De locuſta quoque Salomon Prouerb.30.27. *Regem, inquit, locuſta non habet, & egreditur vniuerſa per tur-*
C *mas ſuas.* Sed annota: ducem quidem è genere ſuo non habere; eſſe tamen illi pro duce (ait Rupert. ad cap. 10. Exod.) magnum imperium Dei, ſub quo ſtrenuam peragit militiam. Eſt autem in fabrica locuſtæ quippiam bellicum: nam caput habet cruſtula in modum caſſidis tectum; femora, & cruta terræ ſimilia; corpus totum membranulis ſeſe prementibus, quaſi loricatum. Lubet his congruam ſubnectere deſcriptionem locuſtarum à Claudiano poſitam Epigram.13.

Arias Montanus perperam interpretatur. Plin. *Deſcriptio locuſtarum à Plinio.*

Deſcribitur & à Salomone. Prou. 30. 27. Rupert. *Dux locuſtarum, magnum imperium Dei.* *Ineſt locuſtæ aliquid bellicum.* Claudian.

—— *Horret apex, medio fera lumina ſurgunt,*
D *Vertice cognatus dorſo durescit amictus,*
Armauit natura cutem, dumique rubentes
Cuſpidibus paruis, multis acuere rubores.

Vnde Rupertus in loco citato, valentes vocat duce Deo milites. Hæ ſunt, inquit, caſtrorum Dei acies; & huiuſmodi cohortibus componit legiones ſuas.

Rupert. *Locuſtæ milites Dei.*

Etſi ergo locuſta paruum animal ſit, tamen habet in ſe, quo gregatim ſumptum bello ſeruiat, & iuxta naturam ſuam calamitoſum eſt humano generi; ac adeò non mirum, ſi iræ Dei aduersùs homines ſæpe inſeruierit. Et quidem inter plagas,
E quibus Deus flagellauit Ægyptum, vna fuit locuſtarum, Exodi 10.4. *Ecce ego inducam cras locuſtam in fines tuos, quæ operiat ſuperficiem terræ, ne quidquam eius appareat, ſed comedatur quod reſiduum fuerit*

Vna plaga Ægypti. Exod.10.4.

Plagam locuſtarū appellat Pharao mortem.

Ioel. 2. 25.

Plaga locuſtarum fortitudo magna Dei.

Plinius.

vt grandini: corrodat enim omnia ligna, quæ germinant in agris, &c. Re verò ipſa expertus eſt Pharao comminationem Diuinam per immenſas locuſtas, quarum plagam non potuit melius exprimere, quàm appellando mortem. *Rogate* (inquit ad Moyſem, & Aaron) *Deum veſtrum, vt auferat à me mortem iſtam.* Et certè Ioelis 2. 25. cùm Dominus de ſimili plaga locuſtarum loqueretur, oſtendens qualis illa demum eſſet, ait: *Fortitudo mea magna, quam miſi in eos.* Quare & mortales aliquot in viſu habent, vt certis anni temporibus prodeant ad debellandum locuſtas, vt in Syria, ac in Cyrenaica regione, ter in anno, ait Plinius loco citato.

Per locuſtas accipit Aſſyrios.

4. Reg. 18.

Prima tonſio, prima captiuitas.

3. Verumenimuerò locuſtas hoc loco metaphoricè ſumit Vates pro Aſſyriis, qui paulò poſt hanc prophetiam, hoc eſt, quarto anno regni Ezechiæ, duce Salmanaſare rege, venit in Samariam, ac decem Tribus tranſtulit in terram ſuam, vt narratur 4. Regum 18. Quoniam autem Aſſyrij per totam illam terram decem Tribuum latè effuſi, penitus eam demoliti ſunt; eóque præcipuè tempore, quo Iſraëlitæ poſt primam tonſionem, vt hìc dicitur, factam ſub rege Teglatphalaſar, cùm pars decem Tribuum attonſa eſt, id eſt, in captiuitatem ducta, germinare incipiebat, & in ſpem erigebatur recuperandi priſtinam libertatem: idcirco congruentiſſimè hoc loco æquiparantur locuſtis, quæ terras ingenti clade deuaſtare ſolent, eo præcipuè tempore, quo prata, horti, pomaria vireſcere, ac germinare ſolent: *In principio*, inquit, *germinantium ſerotini imbris*, id eſt, cùm ſolent omnia germinare per imbrem in vere decidentem: ſerotinus enim imber vergente in finem Aprili decidit, vt fructus ad maturitatem perducat.

Serotinus imber Aprili decidit.

Pſal. 67. 10.

Pluuia Aprilis, pluuia voluntatū, id eſt, optata.

4. Ad hanc pluuiam alluſio eſt in illo Pſalmi 67. 10. *Pluuiam voluntariam ſegregabis Deus hereditati tuæ, & infirmata eſt, tu verò perfeciſti eam.* Iuxta Hebræum, *pluuiam voluntatum*, hoc eſt, deſiderabilem; qualis eſt Aprilis pluuia. Metaphoricè, pro congruente cæleſtium donorum profuſione, per quam anima, cùm iam incipit langueſcere præ ſiccitate ſpiritus, opportunè à Deo irrigatur, ac perficitur maturitate bonorum operum: ſicut terra veſtita frugibus, ſi ſub Aprilis finem deſideret aquam, facit eam tunc propriè deſiderabilem, ac planè voluntariam, adeóque tunc decidens, implet omnium vota, & ſecurum reddit agricolam, perficítque annum reducendo ad perfectum, qui aliter malus annus, imperfectúſque diceretur.

Anima opportunè à Deo irrigata per gratiam.

Imber temporaneus menſe Octobris decidit.

Zach. 10. 1.

Pluuia ſerotina, doctrina Euangelica.

D. Hieron.

D. Cyrill. A.

5. Pluuia ergo voluntaria, & ſerotinus imber idem ſunt; ſerotinus imber ad differentiam temporanei, qui decidit menſe Octobri, ſeruítque ſationi: qui, etiamſi deſideria quoque agricolarum exercet, non tamen tanto cum ardore, ac ſiti: nam plus accendit animum ſeges benè culta, ac penè iam fructum emittens, vt deſideretur aqua, ſine qua mareſceret, quàm nondum nata. Vnde Zachar. 10. 1. *Petite*, inquit, *à Deo pluuiam in tempore ſerotino.* id eſt, cùm maximè deſiderari ſolet. Sub metaphora autem temporis ſerotini, quo maximè agricolæ hiant ad pluuias, hortatur homines, petant à Deo doctrinam Euangelicam, quæ ſerò, ſeu nouiſſimis temporibus ventura expectabatur; illa ipſo tempore congruenter emittat. Quare pulchrè admodum D. Hieronymus in 28. Iob. & D. Cyrillus Alexand. loco Zachar. citato, pluuiam temporaneam & ſerotinam vocant vetus Teſtamentum atque nouum. Pluuia, inquit, temporanea fuit doctrina legis data per Moyſem, qua ſemina iacta per Patres legis naturæ germinarunt: doctrina nouæ legis, eſt pluuia ſerotina, qua fructus matureſcunt, & perficiuntur; *nihil enim ad perfectum adducebat lex*, Hebr. 7. 19. perfectio, & maturitas Euangelio relinquebatur. Itaque tempus Chriſti dicitur ſerotinum, tempus Moyſi temporaneum. In eo igitur Aſſyrij propriè locuſtis aſſimilantur, quòd decem Tribus, dum germinare, ac proſperè agere incipiebant, omnino deuaſtarunt.

Pluuia temporanea & ſerotina, veteris ac noui Teſtamenti.

Hebr. 7. 19.

Perfectio & maturitas propria Euangelij.

Plinius.

Deus artifex ſuppliciorum.

Ier. 18. 11.

Studiū Dei in excogitādis ſuppliciis.

6. Conſideratione verò dignum, quomodo inducatur hoc loco Deus ſub ſpecie fictoris locuſtarum, quaſi multo ſtudio, & artificio in id opus incumbens. Quod quidem id primò oſtendit, ſicut in eiuſmodi animalculis elucet diuina ars, nec in vllo magis, quàm in his tota natura eſt, vt loquitur Plinius lib. 11. cap. 2. ita Deum in excogitandis concinnandíſque ſuppliciis magnum artificem agere, qualem ſe in fingendis locuſtis, & huiuſmodi aliis inſectulis præſtare ſolet. Sic ergo Ierem. 18. 11. *Ecce ego*, inquit, *fingo contra vos malum, & cogito contra vos cogitationem.* Poſterior ſententia declarat priorem more Scripturæ, & modus ille loquendi, *cogito cogitationem*, habet emphaſim, hoc eſt, ſtudioſè cogito, & vno verbo Latini dicunt *excogito*, quod eſt cogitando exquirere, vnde res excogitata, & exquiſita, hoc eſt, accuratè, & ingenioſè intra mentem præſtructa; *cogito* ergo *contra vos cogitationem, & fingo contra vos malum*, hoc vno ſenſu ſignificat, Deum fingere, & excogitare mentis ſuæ præacuta acie pœnam congruentem peccato Iudæorum: nam tali culpæ debita talis pœna, & tali alteri, altera ſuo modo conueniens; at verò hos modos aptè, & congruenter apponere, mentis eſt ad inueniendum & excogitandum acris. Quoniam verò ſtatuebat punire decem Tribus eo potiſſimùm tempore, quo germinare incipiebant, vti diximus; idcirco dicitur fingere locuſtas, ſeu præmonere, & præparare Aſſyrios, qui tamquam locuſtæ in ipſa appetente germinatione illas corripiant, & extinguant. Vnde Tertul. 2. contra Marcion. illud apud Ierem. *fingo malum*, ſic in rem noſtram explicat. Malum, ait, non peccatorium, ſed vltorium, cuius ſic diluimus infamiam, vt congruentiam Iudici. id eſt, intelligimus Deum fingere, ſeu formare malum non culpæ, ſed pœnæ, quod malum ſic oſtendimus non infamare Deum, vt peccatorem, ſicut nec Iudicem illud, quod reo ad vltionem congruenter infert. Vt ſolet ergo Iudex in eo præcipuè laborare, vt peccatis contra leges commiſſis congruentia decernat ſupplicia, & ad hoc acri iudicio ſit neceſſe: ita Deus, vt congruenter puniat, iudicium, & ſtudium adhibet, & ſe quaſi fictorem oſtendit, minutis etiam congruentiis adinueniendis, & aptè applicandis incumbens.

Acris iudicij eſt, congruētia ſupplicia peccatis dare.

Tertull.

Deus malū fingit, non peccatoriū, ſed vltoriū.

Congruenter pœnas peccatis apponere non infamat Deum, ſicut nec Iudicē.

7. Quod verò ſequitur: *Et ecce ſerotinus poſt tonſionem Regis*, indicat poſt cladem inductam à Salmanaſar Rege Aſſyriorum, qua veluti totondit decem Tribus, affulſiſſe aliquid lucis, & proſperitatis, ac decem ipſas Tribus, quaſi ſerotino infuſas imbre repullulaſſe. Rex hìc abſolutè poſitus intelligitur Rex Aſſyriorum, qui eo tempore erat Salmanaſar: eiuſmodi enim Reges latè dominabantur, ac cæteris longè antecellebant. Vnde Oſeæ 5. 13. vocatur Rex vltor: *Miſit*, inquit, *ad Regem vltorem. Et miſit*, inquit, videlicet Achaz, *ad Regem vltorem*, vt

Rex abſolutè, Rex Aſſyriorum.

Rex vltor, praclaro titulo.

vt ſuppetias ferret ſibi contra Regem Syriæ.Pręclaro autem titulo dicebatur Rex vltor;ad quem ſcilicèt Reges exteri confugiebant,vt eos contra hoſtes ſuns vleiſceretur. Rex vltor ; ob id maximè dignus,vt per antnnomaſiam vncaretur Rex; quaſi nullus alius talis eſſet in orbe Rex;quia verò populn proſperè agente ſupeıuenit Seunacherib contra duas Tribus, & omnia præter Ieruſalem vaſtauerat, orauit Propheta Dnminum, vt ſalıem reliquias in ea ſeruaret, quod precibus eius delinitus præſtitit Deus.

Rex vltor, ſiue per antonomaſiam Rex.

SECVNDA VISIO.

De deſcenſu Domini in igne.

Caput 7.

SECTIO II.

1. *Qualis clades per ignem ſignificetur, Malach.4. & Ierem.44.*
2. *Quòd per abyſſum ſignificetur Ieruſalem ciuitas,multarum gentium concurſu frequens.*
3. *Voces aquarum multarum quid, Apocal.14.& quomodo Deo grata, ſicut & puerorum Oſanna clamantium Chriſto.*
4. *Quomodo per abyſſi deuorationem intelligatur Ieruſalem deuaſtatio abſque vlla reſiſtentia. Explicatur locus Pſal.75.*
5. *Per partem ſimul extinctam ſignificari templum Hieroſolymitanum. Parte ſignificari hæreditatem, unde ſumptum? Locus Ambroſij. Pſal. etiam 15. locus explicatur.*
6. *Quomodo Vates à ſupplicio detinuerit Deum?*

1. SEQVITVR de iudicio in igne,de qun ſic Propheta, Verſ.4. *Hac oſtendit mihi Dominus Deus:& ecce vocabat iudicium ad ignem Dominus Deus, & deuorauit abyſſum multam, & comedit ſimul partem.* Verſ.5.*Et dixit:Domine Deus quieſce,obſecro:quis ſuſcitabit Iacob,quia paruulus eſt?* De aduentu Domini io igne ad iudicandũ,pluribus in locis iam diximos. Nũc ea cõuenientia eſt,quòd Dominus inceſurus Ieruſalem, & ſolo æquaturus eam per Nabuchodonoſor Regem Babylonis, aptè in igne apparet Vati. Hiſtoria narratur 4.Regum vltimo. Nabuchodonoſor regnante Sedecia obſedit vrbẽ, cepit,incendit,duxitque captiuas in Babylonẽ duas Tribus, Iuda, & Benjamin : eſt autem ſuccenſio clades deſolationi propria,quoniam ignis omnia enmminuit,redigitque in eineres.Emphaticè admndum expreſſit Pnẽta conflagrationem Troianæ vrbis Æneid.3.cùm dixit:

Apparet Deus in igne,quia venit combuſturus Ieruſalem.

4.Regum vltimo.

Ignis aptus deſolationi.

Virgil.

Et campos vbi Troia fuit. ——

quòd præter campns nihil reliquum fuerit illius florentiſſimæ vrbis;quare & vltima mundi deſolatio igne fiet, & idcirco Malach. 4. 1. dicitur, *Dies ſuccenſa quaſi caminus*, quæ in toto terrarum orbe, ne radicem quidẽ vnam relinquet, aut germen vnum,ſed omnia in puluerem rediget. Item Ierem.44.6. ait Dominus minitãs conflagrationẽ Ieruſalem,de qua etiam hoc loco : *Conflata eſt*,inquit,*indignatio mea, & ſuccenſa eſt in ciuitatibus Iuda,*

Malach.4.1.

Ideo vltima deſolatio mundi per ignem fiet.

Ierem.44.6.

D.Fern.in Viſ.vet.Teſt.

A *& in plateis Ieruſalem,& verſa ſunt in ſolitudinẽ,& vaſtitatem.* Hoc eſt,mea indiguatio completa eſt per ſtabile decretum meum; ſed iam ſuccenſa eſt, hoc eſt, eſſe nmnino deſiit, ſicut vrbes Ieruſalem cum ipſa pariter ita conflagrarunt, vt mera ſit in ſoln earum ſolitudo & vaſtitas. Itaque etiã metaphoricè dicta eſt ſuccendi ira Dei, cùm omnino eſſe deſiuit,ſicut res per ignem ſuccẽſa. Iure ergo hîc ſignificatur extrema clades,cùm de Deo dicitur:*Ecce vocabat iudiciũ ad ignẽ.* quaſi diceret:Cùm aliis ſuppliciis Deus puniret Hebręos,nec tamen reſipiſcerent, tandem ſtatuit rem ad ignem reducere,ac vltimo punire deſolationis ſupplicio.

Indignatio ſuccenſa,hoc eſt,cõpleta.

Ignis, vltima vaſtatio.

2. Oſtendit Vates, quid ignis deſolatorius
B vlſus eſt facere : *Et deuorauit*, inquit, *abyſſum multam, & comedit ſimul partem.* Abyſſus (autore Damaſceno 2. de fide, 9.) eſt aqua, cuius finis comprehendi non poteſt. Intelligi debet communi modn loquendi,quæ profunda nimis eſt,& per quam nemo poteſt vrinandn ſubſiſtere : alioqui nmnis aqua fine ſuo clauditur,& planè comprehenditur. Vnde Geneſ.1.2. *Tenebræ erant ſuper faciem abyſſi.* hoc eſt, ſuper illam immenſam aquarum congeriem, quæ à cælo ad terram vſque protendebatur. Ecce abyſſus omnium maxima intra duos terminns clauſa. Quia verò aquæ in Scriptura ſignificant multitudinem hominum, iuxta illud Apocalyp. 17. 15. *Aquæ, quas vidiſti,*
C *populi ſunt, & gentes, & linguæ.* Per abyſſum hoc loco intelligit Vates vrbem Ieruſalem, quæ ampliſſima erat, ac pnpulis frequentiſſima, ita vt abyſſus quædam gentium eſſet: pulchra metaphora, inde videlicet ſumpta, quòd in magnis vrbibus, vbi eſt gentium multitudn ingens, ac frequentia, ingens quoque ſolet eſſe murmur concurſantium hominum, idque valde ſimile murmuri aquarum multarum, quale Oceano in magno ex vndarum reciproca colliſione conſurgit.

Abyſſus quid?

D ama

Geneſ.1.2.

Apoc.17.15.

Aquæ,populi ſunt.

Ieruſalem, abyſſus quædam gentiũ.

3. Vnde Apocal.1.15. deſcribitur Dei venientis ad iudicium *vox aquarum multarum*, hoc eſt, terribiliter cnnfundentis, & ſuffocantis malos,
D &c. Illa centum quadraginta quatuor millia, quæ Agnum circunſtant, & Virgines repræſentant Apocal.14.2.dicuntur habere voces *aquarum multarum*, quòd vndique cnllaudantium intermiſſi ſonitus, multarum aquarum perſtrepentium murmuri æquaretur. Sed nntari debet, quòd Ioannes magis exprimens qualitatem harum vocum ait, eas eſſe ſicut voces *citharizantium in citharis ſuis.* quod certè alienum videri poteſt: nam confuſæ voces, quales ſunt multnrum hominum ſimul loquentiom, quam habere poſſunt cum multarum citharurum harmonico conſenſu ſimilitudinem? Certè nullam, ſi de noſtro auditu loquamor, cui non niſi æqua proportione
E concinnati ſonitus quadrant: at verò diuinæ menti, illa ipſa vocum in agendis gratiis confuſio harmnnia ſumma eſt, & ex interiori gratia, qua Deo ſpecialiter placent Virgines, gratiſſima redditur:nam ad eundem modum applauſus illi, & acclamationes, quibus à pueris exceptus eſt Dominus in die Palmarum, Phariſæis quidem ingratiſſimæ, at Chriſto iucundiſſimæ fuerunt: & propterea cùm dixiſſent Domino Matth. 21. 16. *Audis quid iſti dicunt?* quaſi dicerent, an non reiicis hnrum importunas voces? reſpondit, *Vtique*; quaſi diceret, Audio, & magna quidem cum voluptate. Et addidit, *Nunquam legiſtis: Ex ore infantium, & lactentium perfeciſti laudem?*

Apoc.1.15.

Vox Dei iudicis aquarum multarum.

Apoc.14.2.

Vox centum quadraginta quatuor millium, etiã vt aquarum multarum.

Quomodo eadem voces ſicut citharœdorũ.

Confuſio vocum in agendis gratiis, Deo grata.

Matth 21.16.

Tales voces puerorum laudantium Chriſtum in die Palmarum.

Pſal.8.3.

A hoc ſenſu: Certè eiuſmodi laudes, etſi vobis ingratæ ſint, vtpote a pueris imperitè, & confuſè clamantibus emiſſæ, mihi gratiſſimæ ſunt; nam quod illis ad harmoniam ex natura deeſt, ego ex gratia ſuppleo, quo plane perfectus, ac meis auribus accommodatus emergit concentus.

Ignis Babylonicus pręualebit abyſſo Hieroſolymitano.

4. Cùm ergo Propheta ait, *Deuorabit abyſſum*, intelligit Nabuchodonoſot incenſurum vrbem Ieruſalem, quantumuis magnam, pulchrè autem perſeuerans in metaphora, abyſſum, ait, quantumuis aquarum multarum, tamen ab igne Babylonico præualente deuorandam, quo magna vis incendij declaratur, vtpote quòd ſua actiuitate non modò potuerit vincere abyſſi vaſtiſſimæ reſiſtentiam, ſed eam quaſi momento deuo- B rauerit. Eſt autem verbum deuorandi in Scriptura frequentiſſimum, cùm de igne ſermo eſt, & eodem modo illi tribuitur lingua, Iſai. 5. 24. *Propter hoc ſicut deuorat ſtipulam lingua ignis*, &c. Item eſca apud eundem cap. 9. 19. *Erit populus quaſi eſca ignis.* & alibi ſæpe. Porro deuoratio abyſſi declarat, diuinæ vltioni, quæ in hac vrbis conflagratione præcipuè eminebat, nullam vim reſiſtere poſſe: nam aquæ magna eſt à natura inſita reſiſtentia, abyſſo autem, vt nullus finis aquarum eſt, ita nullo fine clauſa erit reſiſtentia. Cùm ergo nihilominus dicitur abyſſus deuorata, ac adeò facillimo negotio extincta, C oſtenditur, nullam eam penitus fuiſſe, comparatam cum Diuina potentia: ſi enim ei aliquatenus reſiſteret, aliquatenus etiam moraretur eius actiuitatem, quod iam verbo deuorandi verè exprimi non poſſet; ſi ergo infinita reſiſtentia non detinet Deum vlciſcentem, quid erit aliud, quod detineat? Iure ergo Dauid alloquutus Deum, Pſalm. 75. 8. *Tu terribilis es*, inquit, *& quis reſiſtet tibi extunc ira tua.* Videlicet infinitæ interrogationi, de nunquam aſſignando reſiſtente, aptè quadrat infinita quoque reſponſio, de nunquam aſſignanda ira, quæ vincere poſſit, quin maior aſſignetur extunc ira.

Verbum deuorandi accomodatur igni, ſicut & lingua.
Iſa. 5. 24.
Iſa. 9. 19.

Nullā vim reſiſtere poſſe diuinæ vltioni.

Pſ. 75. 8.

Pars ſignificat templū, quod erat hæreditas Dei.
D. Hieron.
Pars pro hæreditate, in Scriptura.
Num. 34. 15.
Pſ. 15. 5.

5. Quod verò additur, *Et comedit ſimul partem*; Chaldaicè, *hæreditatem*; ſignificat templum, D autore Hieronymo, quod erat veluti hæreditas Dei: illud autem ſimul cum vrbe incendio abſumptum eſt. Notum in Scriptura ſumi partem pro hæreditate. Numer. 34. 15. *Acceperunt partem ſuam trans Iordanem*; Pſalm. 15. 5. *Dominus pars hæreditatis meæ*, hoc eſt, pars mea hæreditaria; nam ſecundum ſubſtantiuum, pro adiectiuo ponitur more linguæ. Eodem Pſalmo, *Pars calicis mei*, quaſi, pars mea calicea. Cur autem pars in Scriptura vſurpetur pro hæreditate, inde eſt, quòd terra Chanaan diuiſa fuit imperio Domini in varias partes, ſiue portiones, & ſingulis Tribubus ſua quæque aſſignata, Ioſue 13. & E ſequent. indicio eſt, quòd in prioribus libris Moſaicis ante Numeros, non vſurpatur nomen partis ad ſignificandam hæreditatem. Rectè autem intellexit Ambroſ. partem abſolutè ſignificare hæreditatem ipſam totam, cùm ad illa verba Pſalmi 118. *Portio mea Dominus*, ait: Cui portio Deus eſt, totius naturæ poſſeſſor eſt; quaſi dicat, non vnius, aut alterius eius partis, ſed prorſus totius. Idcirco ſuam hanc hæreditatem præclaram vocat Regius Vates eodem Pſalmo 15. 6. *Funes ceciderunt mihi in præclaris: etenim hæreditas mea præclara eſt mihi.* In præclaris, id eſt, in Deo. Præclari ergo funes, qui nullo fine limitatam

Eo quòd terra Chanaan diuiſa fuerit in varias partes.
Ante librū Numerorū, non vſurpatur pars pro hæreditate.
D. Ambroſ.
Cui portio Deus eſt, totius naturæ poſſeſſor eſt.
Pſal. 15. 6.

A hæreditatem aſſignarunt. Alij legunt, *in excellentibus, in vniuerſi humani generis flore.* id eſt, in eo, quod omnia excellit, vtpote optimum, ſcilicet, Deum. Sic ergo & hîc partem Dei vocat Amos templum, hoc eſt, eius hæreditatem.

Deus flos vniuerſi generis humani.

6. Rem ergo funeſtam vt auerteret Vates, orat Deum, Quieſce, obſecro. Quis ſuſcitabit Iacob, quia paruulus eſt? Miſertus eſt Dominus ſuper hoc; ſed & iſtud non erit, dicit Dominus Deus. Ne quæſo, ne tantam animo deſtinaueris cladem: ardente enim vrbe metropoli, & tēplo, totum genus deleueris Iſraëlitarum. quare ad meas preces placatus eſt Dominus, ac pollicitus eſt, ſeruaturum ſe reliquias, etiam in captiuitate. Plenum illud eſt familiaris confidentiæ, B quod Vates Domino dixit: *Quieſce, obſecro.* ſimiliter Moyſes Exod. 32. 12. *Quieſcat ira tua*, Domino dixit, cùm minitabatur populo perniciem, ob adorationem vituli. Vterque verò quaſi ruentem ad vindictam interceſſione ſua detinuit Dominum, & quandam quaſi intulit vim, ne vltrà vindicando progrederetur: nam illo quidem Exod. loco, Deus quaſi contra vim oppoſitam Muyſi dixit: *Dimitte me, vt deleam eos.* Cur enim, vt dimitteret clamaret, niſi detentus, ac moratus a Moyſe?

Exod. 32. 12.
Amos, ſicut Moyſes, ruentem in vindictam detinuit Deum.

C DE TERTIA VISIONE.

De Viſione Domini ſuper murum litum.

SECTIO III.

1. *Quare Viſio non de extremo Ieruſalem excidio, ſed de eo, quod illatum eſt tempore Zachariæ Regis, intelligenda ſit?*
2. *Murus litus quid ſit, & quid ſignificet hoc loco? Illuſtratur loco Ezechielis 13. Trullam potiùs ponendam, quàm perpendiculum.* D
3. *Cura Dei quare indeſinenter inſtet operi in nobis? locus Pſalm. 79. Iurantis extendere, ſeu leuare manus.*
4. *Quid ſit trullam in medio ponere? duobus modis explicatur. Quid ſit pertranſire? Explicatur locus Pſ. 31.*
5. *Quid murus perpendiculi? Vtra melior lectio? In manu eius litio quid ſit?*
6. *Lectionem Septuaginta non malè quadrare ad exaggerationem Diuinæ vltionis. Qualibet potentia, maior eſt potentia Dei.*

1. PROSEQVVTVS Vates refert E Viſionem aliam in hunc modum. Verſ. 7. *Hæc oſtendit mihi Dominus: & ecce Dominus ſtans ſuper murum litum, & in manu eius trulla cæmentarij.* Verſ. 8. *Hæc dicit Dominus ad me: Quid tu vides, Amos? Et dixi: Trullam cæmentarij. Et dixit Dominus: Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Iſrael: non adijciam vltrà ſuperinducere eum.* Hebraicè, *Super murum ædificatum perpendiculo. Et in manu eius perpendiculum.* Septuaginta, *Super murum adamantinum, & in manu eius adamas. Ecce ego pono adamantem in medio aræ riſus.* Hanc Viſionem licèt Rupertus explicet de extremo excidio Ieruſalem illato per Titum, tamen non quadrat cum hiſtoria: nam illud,

Varia lectio.

Non congruit explicari Viſionē de clade à Tito illatam.

Et

Et demolientur excelſa idoli, quomodo cum tempore Titi, quando nulla idula erant in Iſraël, quadrare poteſt? Cogit ergo narrationis ſeries explicare præſentia de vaſtitate decem Tribuum, quam tempore Zachariæ regis filij Ieroboam, Amos, qui tunc viuebat, apud Iudam vaticinatus eſt futuram poſt annos quadragintanouem, cùm omnino deleti ſunt Iſraelitæ, & captiui ducti ab Aſſyriis.

Explicatur de vaſtitate 10. Tribuum tempore Zachariæ regis.

2. Apparet ergo Dominus ſuper murum litum habens trullam cæmentariam in manu ſua. Et rogatus quid videat? Reſpondet: Trullam cæmentariam ſe videre. Murus litus eſt, qui calce ſuperducta complanatur, non tantùm vt pulchrior, ſed maximè vt perſeueret firmior contra iniurias imbrium, ac tempeſtates, vt Hierony. ait; docétque experientia in parietes rudiores, ſeu malè litos, quos imbrium cadentium multiplicati ictus excauare ſolent, paulatim debilitati, & in ruinam trahi. Vnde eſt illud Domini per Ezechielem cap. 13. 11. *Dic ad eos, qui liniunt abſque temperatura, quòd caſurus ſit: erit enim imber inundans.* Murus ergo litus ſignificat decem Tribus, dum à Deo protegebantur, ſtetiſſe integras ac fortes contra omnium hoſtium impetus. Idcirco videtur Deus ſuper murum, vel prope murum (nam, ſuper, idem eſt aliquando ac, prope, iuxta illud Lucæ 4. 38. *Stans ſuper illam, imperauit febri,* hoc eſt, prope illã.) *In manu eius trulla cæmentarij.* Sunt qui non trullam, ſed normam, ſeu perpendiculum vertant; quo videlicet probatur æqualitas parietis; noſter trullam meliùs, & eſt inſtrumentum quo fabri murarij parietes liniunt. Significatur autem Dominus propitius adhuc decem Tribubus, ope ſua, & cura confirmare, ac ſtabilire illas.

Murus litus, quis ſit? D. Hieron.

Ezech. 13. 11.

Murus litus, 10. Tribus ſunt à Deo protecta.

Super, idem ac prope. Luc. 4. 38.

Trulla, meliùs, quàm perpendiculum.

Deus habens trullã, adhuc propitius 10. Tribubus.

Cura Dei in fouendo populo.

3. Notari debet primùm cura Dei ita ſolicitè, ac indeſinenter incumbentis operi, vt nunquam deponat trullam, & vbi primùm alicubi litura defluxerit, ſtatim accurrat ſuppleturus detrimenta, ac rimas omnes etiam leuiſſimas obſtructurus impacta trulla. Quod quidem indefeſſum protectionis genus poſtulat. Dauid Pſal. 79. 18. cùm ait: *Fiat manus tua ſuper virum dexteræ tuæ, & ſuper filium hominis, quem confirmaſti tibi;* hoe eſt, manum illam tuam, qua me protegere cœpiſti, nunquam amoueas à me. Vel *virum dexteræ* intelligit opus Dei, facturam (vt ita dicam) ſeu creaturam ipſius Dei, quod dixerat Pſalm. 137. 8. *Opera manuum tuarum ne deſpicias.* Hebraicè, *Ne dimittas, ne ſubtrahas manum ab opere, quod in me cœpiſti.* Chaldæus, *Sit manus tua ſuper virum, cui iuraſti in manu dextera tua.* Solent iurantes manum extendere ſeu eleuare. Deut. 32. 40. *Leuabo ad cælum manum meam, & dicam: Viuo ego in æternum.* Id ipſum veteribus Ethnicis in more fuit, vt colligitur ex illo Virgilij Æneidos 12. de Latino Rege paciſcente:

Suſpiciens cælum, tendítque ad ſydera dextram:
Hæc eadem, Ænea, terram, mare, ſydera iuro.

Vt ergo dexteræ Dei extenſio iurantis formam habet, ita & protegentis; cùm verò & trullam agitet, eundem repræſentat operantem circa decem Tribus, muniendo videlicet eas aduersùs iniurias hoſtium.

Pſ. 79. 18.

Virum dexteræ Dei, id eſt, facturã, creaturam Dei.

Pſal. 137. 8.

Iurantes manum leuare ſolent. Deut. 32. 40.

4. Denique cùm Dominus ait, *Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Iſrael, non adiiciam vltrà ſuperinducere eum, & demolientur excelſa idoli, & ſanctificationes Iſrael deſolabuntur,* &c. Qui normam, ſeu perpendiculum vertunt, putant ſignificare, Deum non ampliùs miſericorditer acturum cum decem Tribubus, ſed iuſte. Vt enim vitia, & defectus muri, ſi quam in partem inclinet, corriguntur ad perpendiculum, ita peccata emendantur iuſtitia. Quaſi dicat: Poſthac iuſtè iudicaturus ſum populum meum, nec vltrà vſurus ſum miſericordia erga illum. Ponam ergo normam, adhibebo perpendiculum iuſtitiæ. Meliùs tamen ponere hoc loco ſignificat, deponere. Hoc ſenſu Deum non ampliùs protecturum decem Tribus, nec operaturum aliquid muniendo illas, ſed ab opere ceſſaturum depoſita trulla, ſicut fabri cæmentarij facere ſolent, qui cùm ab opere deſiſtunt, trullam in medio ponunt, atque abeunt, quod magis exprimit, cùm conſequenter ait, *Non adiiciam vltrà ſuperinducere eum:* putà, murum. Non linam eum deinceps, vt pateat iniuriis aduerſariorum. In Hebræo: *Non addam adhuc tranſire illum;* propriè, *non iterum pertranſibo illum ſine pœna; non iam illi parcam.* quaſi dicat: Antea quidem, ſi quid peccati accidebat, ego illud pertranſibam. Obſtruebam rupturam illico, linebam deforis, excuſatum habebam. Ad hunc ſenſum dicitur cap. 8. 5. *Non adiiciam vltrà, vt pertranſeam eum.* Et eſt metaphora à pertranſeunte hoſtes, quorum alios cùm occidat, alios prætermittit viuos parcens illis. Videtur autem id ipſum voluiſſe Natham, cùm dixit Dauid 2. Regum 12. 13. *Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum,* hoc eſt, condonauit, veluti pertranſiens. quod Iſai. cap. 38. 17. dixit *proiicere poſt tergum peccata.* Hunc ſenſum explicat illud Pſalm. 31. 1. *Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata.* Ad verbum: *Beatitudines dimiſſi præuaricatione, tectique,* ſiue *operti peccato.* Nam Latinus quidem opertum peccatis ſceleratiſſimum vocat. Hebræus autem eundem dimiſſum à peccatis reputat, cuius videlicet peccata Deus tegit, quaſi immiſſo puluere, vel ſuperinducta calce, ne videantur, néve pateant diuinæ eius vindictæ, non quòd ſubtus quaſi velata maneant, ſed quòd ita condonentur à Deo, vt quaſi ea tegere, & obruere videatur, & poſt terga relinquere, ne ampliùs appareant, aut ſibi in mentem veniant, quæ omnia ſunt exaggerationes Diuinæ miſericordiæ, vt homines ad pœnitentiã fortiùs excitet.

Qui perpendiculum, normamve accipiunt, ſignificant, Deum iuſtè puniturum.

Meliùs hoc loco ponere, ſignificat, deponere.

Deponere trullam, id eſt, ab opere ceſſare.

Non pertranſibo, ſcilicet, illum, ſine pœna.

Metaphora à pertranſeunte hoſtes, quibus parcit.

2. Reg. 12. 13.

Tranſtulit peccatum, hoc eſt, condonauit, quaſi pertranſiens.

Iſai. 38. 17.

Pſal. 31. 1.

Hebraicè, opertus peccatis, idem, ac dimiſſus.

Tegit Deus peccata, non velando, ſed remittendo.

5. Notari autem debet, quod noſter dixit, *ſuper murum litum*, Hebræos recentiores vertere, *ſuper murum perpendiculi*; hoc eſt, ſuper murum ædificatum ad perpendiculum, inſtrumentum quaſi iudiciale, vt murus perpendiculi ſit æqualiter ac directè conſtitutus, adhibita iuſtitia, & correctione; meliùs tamen cum noſtro trullam accipimus, inſtrumentum præparatorium, & beneficiarium, vt ſuprà diximus. Illud quidem certum, vbi nos legimus *litum*, Hebr. eſſe אנך hoc eſt, litionis, quaſi murum litionis; quod Aquila vertit, ἀλείφωσις, id eſt, inunctio, quaſi murum inunctionis, quòd paries litus, ac læuigatus videatur inunctus: poſtea verò vbi ait: *Et in manu eius trulla cæmentaria*, Hebr. eſt idem vocabulum אנך hoc eſt, litio, ac ſi dicatur; *In manu eius litio.* poſito ſcilicet actu pro inſtrumento liniendi, vſu Hebræorum, vt ſignificetur, non opus eſſe Deo inſtrumentum aliquod, quod priùs moueat, ſed ſe ipſo, & ſua voluntate opus perficere.

Murus perpendiculi, id eſt, factus ad perpendiculum.

Perpendiculum, inſtrumentum quaſi iudiciale.

Variæ lectiones.

In manu Dei litio.

Deo non eſt opus inſtrumento ad liniendum, ſed ſua id voluntate facit.

6. Difficultatẽ Ribetæ facit, quòd אנך Septuaginta transferunt, *adamantem*, ac adeò murum

Cur murus adamantinus, & in manu Dei adamas iuxta 70?

adamantis, ſiue adamantinum: nam cùm hoc A loco minetur Deus deſolationem muri citò futuram, quomodo adamantinum vocat, cùm adamas dicatur ab eo, quod domari nequit? Et illud: *Ecce ego ponam* אנך *in medio populi*, ſi intelligatur adamas, non facilè intelligitur: nam Deus minatur, ſe poſitutum pauorem, & ruinam in medio populi, non verò fortitudinem, quæ per adamantem ſignificatur. Intelligi tamen locus rectè poteſt per exaggerationem, vt licèt murus ſit adamantinus, tamen euertendus ſit: nam ſi ipſe adamantinos eſt, hoc eſt, fortiſſimus, Deo quoque adamantem in manu eſſe, quo adhibito diſſipari facilè poſſit; hoc eſt, cuilibet potentiæ, etiam adamantinæ, oppoſitam eſſe omnipotentiam Dei, quouis adamante fortiorem. Sic Zachar. 7. 12. dicitur populus poſuiſſe cor ſuum vt adamantem; contra quem ait, factam fuiſſe indignationem magnam à Domino Deo exercituum: cùm enim cor ita obduratur aduersùs Deum, indignatio quoque eius magna ex oppoſito armata conſiſtit diſſipatura duritiem, vel adamantinam.

Exaggeratio eſt, vt licèt murus ſit adamantinus, ſolo æquetur.

Et, Deo eſſe in manu adamantem, contra murum etiam adamantinum.

Indignatio Dei aucta iuxta maiorem obdurationem peccatoris.

VISIO VIGESIMA OCTAVA,

VNCINI POMORVM.

Amos cap. 8.

ARGVMENTVM VISIONIS.

V*IDETVR ſub vncini ſpecie Aſſyrius miles, qui Iſraëlitas in captiuitatem trahet. Concionatur Propheta de calamitatibus populi per Aſſyrios referendis.*

CAPVT VIII. AMOS.

1. HÆc oſtendit mihi Dominus Deus: B & ecce vncinus pomorum.

2. Et dixit: Quid tu vides, Amos? Et dixi: Vncinum pomorum. Et dixit Dominus ad me: Venit finis ſuper populum meum Iſraël: non adiiciam vltrà vt pertranſeam eum.

3. Et ſtridebunt cardines templi in die illa, dicit Dominus Deus: multi morientur: in omni loco proiicietur ſilentium.

4. Audite hoc qui conteritis pauperem,

PARAPHRASIS.

1. V*Iſionem mihi exhibuit Deus, qua extrema huius populi ſignificata ſunt mala. Vidi vncinum, quo ruſtici poma, quæ manu carpere nequeunt, diſtantia trahunt, quo intellexi non modò viciniora Aſſyriis loca Palestinæ, quaſi manu ab eis capienda, ſed remotiora exercitu immiſſo quaſi harpagone pertrahenda in captiuitatem.*

2. *Rogatus quid viderem reſpondi, vncinum pomorum me videre. Rursúmque Dominus: Peruentum eſt ad finem, quò omnes Iſraëlitæ, etiam remotiſſimi, etiam abditiſſimi, trahendi ſunt per exercitum Aſſyriorum, carpendíque, & ducendi in captiuitatem. Non conniuebo* C. *ampliùs, non pertranſibo quaſi non videns.*

3. *Irrumpente hoſtium multitudine in templum Bethel, cardines poſtium cum ſtridore euellentur, aut tormento aliquo perfracti, cum fragore corruent; ſed & laquearia reboantia proiicientur in terram, partéſque alia templi, quæ mota ſtrident, omníſque ſtrepitus domus ceſſabit. Imò verò cùm obſidebitur ciuitas, tanta multitudo hominum morietur, vt vacua futura ſint omnia, & terrificum ſilentium vbique regnaturum.*

4. *Audite nunc diuites, & cauſam diſcite* extremi

Digitized by Google

rem, & deficere facitis egenos terræ, dicentes:

A *extremi ſupplicij veſtri, quod prænuncio: non enim ea eſt tantùm, quod idola colatis, ſed quòd ad contritionem vſque vexatis pauperes, quódque nil aliud quærere videmini, quàm vt illi fame, & egeſtate confecti pereant.*

5. Quando tranſibit menſis, & venundabimus merces: & ſabbatum, & aperiemus frumentum: vt imminuamus menſuram, & augeamus ſiclum, & ſupponamus ſtateras doloſas,

5. *Quod inter vos ſoletis agere: quandònam feſti hi dies calendarum, & ſabbati pertranſibunt, vt rurſum ad merces, triticúmque venundandum reuertamur; vt minorem ad vendendum menſuram, minora ad emendum pondera præparemus: ſtateras quoque doloſè peruertamus.* B

6. Vt poſſideamus in argento egenos, & pauperes, pro calceamentis, & quiſquilias frumenti vendamus?

6. *Numos argenteos colligamus omnes, vt egenos nobis ſeruire cogamus, & pretio minimo, quale eſt duorum calceorum, nobis vel inuiti miniſtrent. Vendamus denique pro tritico purgamenta tritici, puluerem, ſcilicet, ac paleas tritico commiſcentes, quæ pauperes egeſtate preſſi, velint nolint, ſibi comparent.*

7. Iurauit Dominus in ſuperbiã Iacob: Si oblitus fuero vſque ad finem omnia opera eorum.

7. *Et hæc quidem, quæ de pernicie veſtra vaticinor, Dominus iuramento ſuo firmauit, vt ſaltem iuranti habeatis fidem: iurauit autem in ſuperbiam veſtram, tanquam in præcipuam* C *cauſam omnium reliquorum ſcelerum, quæ commemoraui: pecunias enim congerere vultis, vt reliquis imperetis, ac Principes in populo ſitis; non ſim autem Deus, ſi obliuiſcar eorum, quæ comminatus ſum in caput veſtrum.*

8. Nunquid ſuper iſto non commouebitur terra, & lugebit omnis habitator eius: & aſcendet quaſi fluuius vniuerſus, & eiicietur, & defluet, quaſi riuus Ægypti?

8. *Nunquid ob hæc ſcelera non deſolabitur terra afflictione magna? aſcendet quidem veluti intumeſcens fluuius innumerabilis multitudo captiuorum extra patriam ſuam, veluti extra alueum effluens. Cùm autem in terram Aſſyriorum latiſſimam, ac inſtar maris haben-* D *tem, venerit, quaſi nihilum reputabitur, vt amnes dum in mare influunt, penitus abſorbentur.*

9. Et erit in die illa, dicit Dominus Deus: occidet ſol in meridie, & tenebreſcere faciam terram in die luminis:

9. *Die illa ſubitò, & cùm minimè timebunt, eorum proſperitas obſcurabitur, quaſi ſol in meridie; faciam autem, vt terra veſtra, quæ fęliciter tunc aget, obſidionum, & captiuitatum cladibus obſcuretur.*

10. Et conuertam feſtiuitates veſtras in luctum, & omnia cantica veſtra in planctum: & inducam ſuper omne dorſum veſtrum ſaccum, & ſuper omne caput caluitium: & ponam eam quaſi luctum vnigeniti, & nouiſſima eius, quaſi diem amarum.

10. *Itaque eo tempore feſtiuitates veſtræ in luctum, & læta carmina conuertentur in planctum; & efficiam, vt omnia ſint ſquallore obſita, vt ſacco veſtiantur homines, vt radantur ab hoſtibus in ludibrium, vt tota terra videatur ſimilis mulieri mortem vnigeniti lamentanti, nec requies erit vlla, ſed primos medij, medios* E *vltimi dolores magnitudine ſuperabunt.*

11. Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & mittam famem in terram: non famem panis, neque ſitim aquæ, ſed audiendi verbum Domini.

11. *Veniet ergo tempus, in quo triſtiſſima fames cruciabit omnes; fames, inquam, non quæ panem, ſed quæ verbum Dei eſurient ij ipſi, qui Prophetas Dei priùs oderant: optabunt enim aliquem ad ſe mitti interpretem diuinæ legis; & hoc ipſo deſiderio, quaſi fame, & ſiti contabeſcent.*

12. Et commouebuntur à mari vſque ad

12. *Et phanaticorum inſtar huc illuc diſcurrent,*

Digitized by Google

mare, & ab Aquilone vſque ad Orientem: circuibunt quærentes verbum Domini, & non inuenient.

A *current, à mari Galilæa, vſque ad Mediterraneum, & ab Aquilone, vſque ad Orientem, vt Prophetam aliquem inueniant, nec vllus vſquam comparebit.*

13. In die illa deficient virgines pulchræ, & adoleſcentes in ſiti.

13. *Sed & panis, atque aquæ tanta ingruet penuria, vt vel formoſæ virgines, & electi iuuenes, quorum ſumma eſt apud omnes gratia, ne parum quidem panis; vel aquæ extorquere valeant; ſed fame ac ſiti miſerrimè pereant.*

14. Qui iurant in delicto Samariæ, & dicunt: Viuit Deus tuus Dan: & viuit via Berſabee, & cadent, & non reſurgent vltrà.

B 14. *Meritò autem hæc patientur, quoniam etſi per ætatem adhuc teneram indigni videantur, qui hæc ferant; tamen per anticipatam malitiam, ac paternæ impietatis imitationem, id merebuntur. Nam impudenter vt patres eorum iurant, per vitulum Dan, & Berſabee; magiſque per vitulum Bethel proximiorem, dicentes: Viuit Dominus tuus Dan, & viuit via Berſabee, ſacratiori, vt putant, iureiurando ob viarum diſtantiam, & ita Deum verum quaſi in zelum, ac æmulationem incitant. Ob hæc igitur iure corruent, atque ita corruent, vt ampliùs leuare caput, ac ad priſtinam regni ſui gloriam, patriaq; delicias redire nequeant.*

COMMENTARIVS.

VIſionis litera explicabitur: mox dicemus moraliter aliqua de ſignificatione vncini.

Explicatur Viſio in ſenſu literali.

SECTIO I.

1. *Multiplicatio minarum quid proſit in malos? Locus Pſalmi 17. Contrarius effectus plagarum in malis & bonis. Locus Iob.23. exponitur.*
2. *Quid vncinus, & ad quid? Quid ſignificet hoc loco vncinus, teſte Hieronymo? aliter, ac bene Lyranus.*
3. *Controuerſa lectio in nomine vncini. Prefertur vulgata, ex autoritate D.Hieron.*
4. *Oſtenditur ex Chaldæo bene conuenire vulgatam lectionem, & exprimitur celeritas captiuitatis. Ex more Orientalium componi poteſt, etſi non penitus, lis de vncino, & caniſtro.*

1. EANDEM rem, hoc eſt, captiuitatem Aſſyriā, quarta hac inſuper Viſione exprimit Vates, vt vel multitudine comminationū terreantur improbi. Verſ.1. *Hæc oſtendit mihi Dominus Deus: & ecce vncinus pomorum.* Verſ. 2. *Et dixit: Quid tu vides, Amos? Et dixi: Vncinum pomorum. Et dixit Dominus ad me: Venit finis ſuper populum meum Iſrael. Non*

C *adiiciam vltrà vt pertranſeam eum.* Hebraicè, *Et ecce caniſtrum fructuum æſtiuorum.* Septuaginta, *Et ecce vas aucupis. Hæc oſtendit mihi Dominus*, &c. quaſi dicat: Adhuc habeo, quo futura mala exaggerem. Sic Dauid Pſalm. 17. 15. narrat Deum multiplicatis fulguribus in mari rubro terruiſſe Ægyptios. *Fulgura*, inquit, *multiplicauit, & conturbauit eos.* In reprobis, vt plurimùm, id ſolum efficit minarū multiplicatio, vt perturbentur, ſtétque in perturbatione vis earum: in electis verò vltrà progreditur, vt emendentur. Tantum momenti eſt in ipſa ſubiecti, vt vocant, diſpoſitione. Sic eadem radiorum ſolarium multiplicatione limus dureſcit, cera liqueſcit. Quod in Pharaone poſt multiplicationem plagarum, ac fulgurum planè

Varia lectio.

Pſal.17.15.

Minæ Dei quē effectū habeant in electis, & reprobis.

D apparuit: induratum enim vt antea manſit cor eius. Contrà verò Iob conturbatus à Deo plagarum multiplici vi, emollitus eſt, vt teſtatur ipſe de ſe cap.23.16. *Deus*, inquit, *molliuit cor meum, & Omnipotēs conturbauit me.* Molliuit eum (ait Auguſt.) variis afflictionibus. Nec myſterio vacat quòd ipſam emollitionem priùs poſuit, poſtea conturbationem, cùm tamen hæc re ipſa præceſſerit. Eſt enim id, quod Theologi dicunt, conturbationem poſteriorem eſſe in intentione, etſi prior ſit in exequutione: contrà verò emollitionem, quæ poſterior quidem eſt in exequutione, priorem eſſe in intentione Dei.

Iob.23.16.

Pharao duratus plagis. Iob emollitus.

D.Auguſt.

2. Igi

Digitized by Google

2. Igitur Propheta vlteriùs monere iubetur Iſraëlitas, propoſita Viſione vncini, vt caueant ſibi, & reſipiſcant. *Hæc oſtendit*, inquit, *mihi Dominus Deus: & ecce vncinus pomorum, & dixit: Quid tu vides, Amos? Et dixi: Vncinum pomorum. Et dixit Dominus ad me: Venit finis ſuper populum meum Iſrael: non adiiciam vltrà, vt pertranſeam eum*, &c. Vocinus, inſtrumentum ruſticanũ; ligoũ videlicet oblongum ferro præfixum recuruo, vel potiùs, vt ſæpius euenit, non ferro, ſed ex ipſomet ligno promicante ſurculo incuruum, quo rami arborum attrahuntur, vt poma colligantur: dicitur & vocinus, à quo aliquid pendet. Exod. 28. 25. Superbumerale iubetur ſuſpendi, ac contineri doobus vncinis. Eſt ergo ſenſus, ait Hieronymus: Sicut vncino rami arborum attrahuntur ad poma maturiora carpenda, ita ego maturum captiuitatis tempus attraxi. Optimè & Lyranus rem explicat: Poma, ad quæ pertingere è terra poſſumus, manu ipſa decerpimus; illa, quæ longiùs diſtant, vncino attrahimus. Significator ergo, primùm quidem aliquos ex Iſraëlitis capiendos, vt narratur 4. Reg. 15. 29. *In diebus enim Phacee Regis Iſrael, venit Theglath-phalaſar Rex Aſſur, & cepit Aion, & Abel domum Maacha, & Ianoe, & Cedes, & Aſor, & Galaad, & Galilæã, & vniuerſam terrã Nephthali*: loca quidem Aſſyriis viciniora, quæ videlicet manu ipſa capi facilè poterant, vt proxima in arbore poma. Deinde cætera loca, quæ ſupererant, & remotiora videbantur, ac adeò ſecuriora; Aſſyriorum tamen armis, tanquam vncinis inde pertrahenda, & in captiuitatem mittenda denunciat Vates.

Vncinus, quid?
Exod. 28. 25.
D. Hieron.
Vt vncino poma trahuntur, ita maturum captiuitatis tempus à Deo.
4. Reg. 15. 29.
Loca viciniora priùs deſolata, remotiora Aſſyriorum armis quaſi vncinis trahenda ad ruinam.

3. Sed eſt nobis hîc componenda lis inter Autores non minima de nomine vncini, & de nomine pomorum. Ac primòm, pro, *pomorum*, in Hebræo eſt, קיץ quod propriè ſignificat æſtatem; quaſi diceretur, *vncinus æſtatis*; ſed quia nomen vncini decerpendis pomis in æſtate inſeruit, ideo pro, *æſtatis*, poſitum eſt, *pomorum*, ſed tota controuerſia eſt in nomine כלוב quod Hieronymus vertit, *vncinum*: maluerunt enim recentiores aliqui Interpretes vertere, *caniſtrum*, quod etiam Chaldæus fecit. Oppoſitum defendit Ribera ad hunc locum. Primùm, quoniam Ierem. 5. 27. dicitur, *Sicut decipula plena auibus*. Vbi pro *decipula* eſt, כלוב ex vi attrahendi, & intercipiendi aues, more vncini. Nec verò ſibi plaudat quiſpiam in nomine, *plena*, quaſi meliùs quadret caniſtro. Nam & Septuaginta vertũt, *ὡς παγὶς ἱσταμένη*, id eſt, *vt laqueus extenſus*, ſiue, *vt decipula extenſa*: quin & verba præcedentia ſenſum eundem formant: *Quia inuenti ſunt*, inquit, *in populo meo impij inſidiantes, quaſi aucupes, & laqueos ponentes, & pedicas ad capiendos viros, ſicut decipula plena auibus*. Præterea locum hunc Amos Septuaginta verterũt, ἄγγος ἰξευτοῦ, hoc eſt, vas inſtrumentum aucupis. Eodem ſenſu, ac eſt is, qui per vncinum exprimitur; quod declarat Theodoretus his verbis: Viſio hæc celerem, & expeditam venationem Iſraël ſignificat: quemadmodum enim aues viſco facilè capiuntur; ſic ab Aſſyriis populus apprehendetur. Si ergo laqueus ex eo quòd capiat, apprehendat, & trahat aues, כלוב dicitur, ſignum eſt, noſtrũ meliùs reddidiſſe *vncinum*, quàm *caniſtrum*. Accedit D. Hieronymi autoritas, quæ omnium, tum recentiorum Hebræorũ, tum hebraizantiũ dictis præponderat ſequutus eſt enim vetuſtiſſimos, & doctiſſimos Autores, & Hebræos eruditiſſimos in promptu habuit, quo tẽpore vigebat adhuc Hebrę̨æ linguę

Vncinus æſtatis, propriè pomorũ dictus, quia tunc colliguntur poma.
D. Hieron.
Pro vncino aly caniſtrũ,
Ribera.
Ierem. 5. 27.
Meliùs, vncinum.
Probatur autoritate D. Hiero.
D. Hieron.

A proprietas, quæ apud poſteros Hebræos planè defluxit.

Nec verò Chaldæus aliter ſenſiſſe credendus eſt cùm tranſtulit, והא מאן מלי סופי קיטא id eſt, *Et ecce vas plenum fructibus æſtatis*: nam vas (vt apud Septuaginta) inſtrumentum ſignificat ad attrahendum, quod vncino conuenit; dicitur autem plenum fructibus, quoniam multa ſimul poma attrahebat, quod infeſtinata deceptione fit, & optimè declarat feſtinatam cladem captiuitatis. Rectè & Chaldæus vocat fructus, סופי id eſt, extremos, à סופין id eſt, *finibus*: quadrat enim iis, quę diximus de extremis, & remotioribus Hebræis, quos armis ſuis tãquam vncinis attracturi erãt Aſſyrij. Manet ergo, ſolos Hebræos recẽtiores,

B & illis adhærẽtes hebraizantes aliquos, caniſtrum accipere; malè autem tueri volunt noſtram tranſlationem dicentes, vncinũ accipi oportere pro vaſis genere, quo fructus æſtiui colliguntur; ſed & ridiculum, quod vnus eorum in probationem ait, in patria ſua hortulanos eo vaſe ad palum alligato ſimul cum ſportula pendente vti ſolere in decerpendis fructibus. Nam D. Hieronymus ſuam ipſe verſionem explicauit, vti diximus, & Latinis nihil vncino commune eſt cum caniſtro; & vſus ille hortulanorum in ea terra nõ ideo communis eſt omnibus. Vidi equidẽ Orientales ruſticos oblongis vti lignis, quæ habent in ſummitate ex deciſis, ac diuaricatis eorundem lignorum partibus contextos quoſdam quaſi cor-

C bes, quibus poma remotiora introcapiunt, ac, retorquendo leuiter, decerpunt. Potuit autem hic mos apud Hebræos, qui ad Orientales magis accedũt, viguiſſe; quod ſi ita fuit, videbitur compoſita tota lis: optimè enim intelligitur, quomodo vncinus etiam caniſtrũ fuerit. Sed quis ſcit? Præterea hoc inſtrumentum non bene exprimitur nomine vncini, qui propriè adunca ſolet curuitate, etiam cum vi, attrahere; & magis ſonat vim bellicam, qua erant Hebræi in captiuitatem pertrahẽdi. Quæ cùm ita ſint, apparet, quàm propriè, ac verè tota res expreſſa ſit in noſtra verſione: id quod Dominus (quaſi declarans viſum vncinum) per Prophetam ait: *Venit finis ſuper populum meum*

D *Iſraël*. Quaſi dicat; Bene vidiſti vncinum, quo ſcilicet finis imponitur fructibus etiam remotiſſimis, & maximè abditis attrahendis: ſic enim ego per exercitum Aſſyriorum finem imponam omnibus Iſraëlitis, trahámque vel vltimos, & longè diſtantes in captiuitatem.

Vas, inſtrumentum ad attrahendũ.
Fines id eſt, remotiores Hebræi.
Vſus Orientalium in decerpendis pomis.
Fortè Hebræi, viciniores Orientalibus eodẽ inſtrumento vſi.
Vncinus recturum magis exprimit vim bellicã.

Digreſſio moralis de ſignificatione vncini.

SECTIO II.

E

1. *Vncino ſignificari artificia, quibus auari vtuntur ad ſurripiendas diuitum opes, ex Ruperto.*
2. *Auarus quædam rapit violenter, quædam artificiosè, ex loco Pſalmi 10. qui explicatur. Locus Eccleſiaſt. 14. declaratur.*

1. CELEBRANT aliqui, ac pluribus rebus accommodant ſignificationẽ vncini. Primùm Rupertus cõgruenter admodum, non quidem ad ſeriẽ literæ, ſed ad communem vſum rem explicat de auari

Rupert.

Per vncinũ moraliter, auaritia, & cupiditas. Rami cum pomis, habẽtes diuitias.

A auaritia,& cupiditate: verba ipſa ponam,& interſeram aliqua explicationis cauſa. Vnca, ait, eſt auaritia, nec niſi ad accipiendum extenditur; ſicut vncinus non niſi attrahendo ſeruit. Porro homines aliquid habentes, veluti rami ſunt, poma candida, ſiue rubicunda, viſúque pulchra, & ad veſcendum delectabilia gerentes. Talibus auaritia callidè inſidiatur, cuiuſlibet artis vncinum innectens; mille ſcilicet habet capiendi,& attrahendi artes, quibus variè aduncat vncinos, crebróque conuoluens ſilentet, dum timet audiri, vt & damnum fiat pomo detracto,& tamen poſſeſſor non percipiat, donec iam ſaturato fure, damnum ſuum tardè reperiens, gemat.

Exprimitur rapacitas auarorum.

B Vera,& conueniens in hac oſtenſione ſimilitudo: dũ & auaritiæ dolus, vncino,& bona temporalia, circa quę laborat auaritia, pomis aſſimilantur; pomũ quippe res leuis eſt, maximéque pueros mulcet, viris autem, & maximè ſanis, pro minimo eſt. Sic nimirũ bona præſentis ſeculi leuia ſunt,& eos quidẽ, qui ſenſu paruuli ſunt, nimis oblectant; ſapientibus autẽ, qui cæleſtia ſapiunt, contemptibilia ſunt. Ad ſummum, vt perpendas bona tẽporalia, quæ ſibi vncinus auaritiæ ſitientes attrahit, rectè ob vilitatem, nomine pomorum denotari ſciendum eſt, quia primus homo cupiditatis crimen, per quod periit, non per aurum, neque per argentum, ſed per exiguum pomum amiſit. Hæc Rupertus.

Bona præſentis ſeculi leuia ſunt.

C 2. Ex hoc ſenſu habes, auarum, ſeu cupidum, quædam manu, hoc eſt, potentia, rapere; quædam vncino, id eſt, artificioſis dolis. Locus eſt in hanc ſententiam Pſal. 10. 9. vbi de cupido ſic Vates: *Oculi eius in pauperem reſpiciunt, inſidiatur in abſcondito, quaſi leo in ſpelunca ſua. Inſidiatur, vt rapiat pauperẽ: rapere pauperem, dum attrahit eum. In laqueo ſuo humiliabit eum, inclinabit ſe, & cadet cùm dominatus fuerit pauperum.* Pauperem hoc loco iuxta vim Hebræã intellige, non egenum, quid enim prædæ in egeno habet cupidus? ſed afflictum, miſerum, infelicem, noſtri dicunt pauperem hominem; quem ſcilicet oculi cupidi reſpiciunt, in quem intẽdit cupidus, quòd in eo ſentiat occaſionem prædæ.

Auarus quædam manu, id eſt, potentia, quædam vncino, id eſt, artificioſè rapit.
Pſal. 10. 9.

Pauper aliquando non egenus, ſed miſer in Scriptura.

D Sicut de aquila ait Iob cap. 39. 32. *Inde è præcelſis rupibus contemplatur prædam*: dimidium enim cupiditatis in oculis eſt, iuxta illud Eccli. 14. 9. *Inſatiabilis oculus cupidi, in parte iniquitatis*; hoc eſt, in ea quaſi parte cupiditatis, quæ ad ſe pertinet, inſatiabilis eſt. Igitur cupidus inſtar leonis, ex oculis, quaſi ex ſpelunca ſua rapinas, ac rapinarum inſidias molitur;

Iob. 39. 32. *Dimidium cupiditatis in oculis eſt.*
Eccli. 14. 9.

A itaque duplici rapinæ incumbit, inſidioſæ,& violentæ, inſidiatur, vt, id eſt, quomodo, qua fraude rapiat,& inſidiatur, rapere abſolutè, violenter: dũ enim trahat, non curat, qua vi, quàm noxia, quàm tyrannica, rapere pauperẽ dum attrahit eum. Atenim, quò magis prædam viderit ad caſſes appropinquare ſuos, eius quaſi iam dominus, mirum, quas ſe in formas tranſmutat; comprimit ſe, colligit, inclinat, proſternit, reptat, donec nil tale metuentẽ intercipit, illaqueat, trahit. Optima ad venatores alluſio, ad exprimendas metamorphoſes cupidorum, quibus ſe in miſerorum inſinuant deprædationes.

Rapina inſidioſa & violenta.

Alluſio ad venatores, quibus ſimiles auari.

B 3. Alio ſenſu excurrit Ribera, & eo quidem rectè quadrante cum litera; libuit autem ponere: eſt enim valde pius. Vncinum mortem interpretatur, ramos virtutes, omnia poma, ſiue matura ſint, ſiue immatura, quamuis valde recõdita, atque latentia attrahentẽ, vt à Deo decerpantur, ac ſuis locis collocentur. Diſtinctiùs dici poteſt, mortem vncinis variis, hoc eſt, variis morborũ generibus attrahere ramos, in quibus plura poma ſunt; & intelligi poſſunt variæ familiæ; aut inſtituta vitę, è quibus poma, quæ vult colligit, matura, immatura, vt vult: vncinis autem hæc attrahit, quæ ſcilicet, à morte longè abeſſe videntur: nam quædã

Vncinus, mors eſt.

Mors vncinis variis, hoc eſt, variis morborũ generibus trahit homines.

C etiam è terra, manu ipſa carpit, videlicet ea hominum genera, quæ interitui magis expoſita ſunt, vt milites, nautas, aliiſque mortis periculis obnoxia: hos enim manu ipſa, vt aiunt, contorta pellit è vita. Rectè autem proſequitur philoſophando, vitam humanam iure aſſimilari pomis, quæ citò erumpunt, matureſcunt, decerpuntur: & quædam quidem ſiue caſu aliquo, ſiue ſponte ſua decidũt immatura, nec dum rubentia; quædam putrida etiam in arbore ſeruantur: alia etſi rubent,& pulchra oculis videntur, tamen ſi ſeces, vermes intus inuenies. Ita quidam ineunte adoleſcentia rapiuntur, alij ad decrepitam, ſed miſeriis plenã, veniunt

Vita humana pomis ſimilis.

D ſenectutem. Sunt qui ipſa ſpecie longam vitam pollicentur, at morbis latentibus abſumũtur. Sed omnium denique breuis finis eſt, quia fructus æſtatis ſunt. Rectè enim Iob, *Dies mei pertranſierunt, quaſi naues poma portantes*, quæ celerrimo curſu contendunt, ne poma longiori mora putreſcant, aut gratiam ſuam amittant. Dies ætatis noſtræ verè naues ſunt fluctibus mundi agitatæ, ad portum ſemper tendentes, vbi vita noſtra finienda eſt. Piè huc vſque,& vltrà etiam Ribera.

Vita, quaſi nauis poma portans, quæ ne putreſcãt velociter impellitur.

VISIO

VISIO VIGESIMANONA,

DE EQVITE INTER MYRTETA, ET DE QVATVOR CORNIBVS, &c.

QVAM HABVIT ZACHARIAS.

Zachariæ cap. 1.

PRÆFATIO.

De Zacharia Vidente.

1. *Zacharias, memor Domini.*

ZACHARIAS, qui memor Domini interpretatur, anno ſecundo Darij Hyſtaſpis Medorum Regis prophetiam fudit, eodem tempore, quo & Aggæus, menſibus tamen duobus illo poſteriùs, vnde & prælatus Aggæus in numero Prophetarum. *Chronologia Zachariæ.* Deducitur verò à tempore Darij prædicti viguiſſe Prophetam Zachariam anno ab orbe condito ter milleſimo, quadringenteſimo ſexageſimotertio. At cùm etiam prophetare cœperit finito tempore captiuitatis Babylonicæ, hoc eſt, completis annis illis ſeptuaginta ab Ieremia prædictis cap. 25. 11. 12. iuxta id, quod apud Zachariam Angelus Domini dixit cap. 1. 12. (Zach. 1. 12.) *Vſquequò tu non miſereberis Ieruſalem? Ecce hic ſeptuageſimus annus eſt*: cœperint verò ab eo ipſo anno hebdomades ſeptuaginta à Daniele prædictæ cap. 9. certum eſt anteceſſiſſe Zachariam Chriſti tẽpus annos quadringentos octoginta tres.

Fueritne Addo auus propriè Zachariæ.

2. Fuit Zacharias filius Barachiæ filij Addo, vt ipſe ait initio primi capitis. Hunc Addo fuiſſe eum Prophetam qui miſſus eſt ad Ieroboam filium Nabath, & ſub quo altare ſciſſum eſt, & Regis manus aruit, ac ad eius preces reſtituta eſt, 2. Paral. 9. certum credit D. Hieronymus. (D. Hieron.) Vt fuerit autem ille Addo, quem D. Hieronymus aſſerit, non potuiſſe tamen auum eſſe Zachariæ (vt Vatablus, & alij crediderunt) ex eo conſtat, quòd inter vtrumque pluſquam quadringenti intercesſêre anni: &, vt rectè animaduertit Lyranus, ille Propheta miſſus ad Ieroboam, 3. Reg. 13. non conſtat vocatum fuiſſe Addo: potuit tamen qui ſic vocatur hoc loco, vnus eſſe è maioribus

Addo vnus è maioribus Zachariæ.

A Zachariæ, cuius tamen filius dicatur, more Scripturæ, ſicut Chriſtus filius Dauid dicitur, qui tamen eius auus nõ fuit, ſed vnus ex eius maioribus antiquiſſimis. Nihil tamen certum habemus ex Scriptura circa tempus huius Addo, & rationem cognationis eius cum Zacharia. Probabile eſt, fuiſſe virum illuſtrem, ac ipſo Barachia celebriorem, vt per eum notior fieret poſteris Zacharias. Et fortè 1. Eſdræ 5. 1. ſolius Addo fit mentio. *Prophetauerunt*, inquit, *Aggæus, & Zacharias filius Addo.*

1. Eſdr. 5. 1. Zacharias notior per Addo.

3. Oriundum è ſanguine ſacro, videlicet B è tribu Leui, facit Alexandrinus Cyrillus, & neceſſariò datum populo, vt, quoniam diu in captiuitate iacuerat, oblitus patriæ, imò & Domini ſui, libertate donatus, Zachariam haberet pędagogum ad inſtaurandam pietatem. Proſecuutus ergo populum, multa in itinere (vt ait Epiphanius) concionatus ad conſolationem redeuntium, plura in Ieruſalem, ad promouendam ædificationẽ templi, ac vrbis, vaticinia edidit. Igitur in opere prophetico ita ſe probauit, vt Prophetis maioribus Viſionum elegantia, ac obſcuritate penè par, C minorum verò omnium fuerit ſine controuerſia facilè Princeps. Argumẽta namque grauia ſpiritu magno complexus, quatuor Monarchiarum inptimis conuerſiones expreſſit; Meſſiæ Regnum, & Sacerdotium deſcripſit; Iudæorum excidium, gentium conuerſionem, Eccleſiæ felicitatem, pulcherrimis Viſionum imaginibus effigiauit, quas omnes in commentariis explicamus.

Zacharias è tribu Leui. Cyril. Alex.

Datus populo vt pædagogus. Epiphan.

Zachariãs maioribus Prophetis penè par, minoribus longè maior.

4. Celebris quæſtio eſt, num hic fuerit Zacharias, de quo Saluator Matth. 23. ait, (Matth. 23.) inter

interfectum inter templú, & altare? Quam A queſtionem ad initium primę Viſionis diſcutiemus, pluráque alia de eodem Propheta interponemus, dum cæteras Viſiones interpretabimur. Illud vltimum ex Epiphanio ſcitum, deceſſiſſe illum in vltima ſenectute in Iudæa, ac ſepultum prope Aggæum Prophetam ſibi dum viueret prophetia comparem, & ætate ſynchronon.

Epiphan. Deceſſit in vltima ſenectute, ſepultus prope Aggæum.

ARGVMENTVM CAPITIS.

PRIMAM Vates proponit Viſionem de equite inter myrteta, qui equo ruſo vehitur, & poſt eum equi ruſi, varij, & albi, & ſedentes in eis, quibus cura eſt perambulandi, ac luſtrandi terram. Eques ſtans inter myrteta cum Domino agit, vt miſereatur Ieruſalem, ac vrbium eius, auditque Zacharias ab Angelo verba conſolatoria, quæ iubetur nunciare populo. Secundam Viſionem ponit de quatuor cornibus, & de quatuor fabris ferrariis venientibus contra cornua. Tertiam denique de viro, qui apparuit habens funiculum menſorium in manu ſua.

ZACHARIÆ CAPVT I.

1. IN menſe octauo, in anno ſecundo B Darij Regis, factum eſt verbum Domini ad Zachariam, filium Barachiæ filij Addo, Prophetam, dicens:

2. Iratus eſt Dominus ſuper patres veſtros iracundia.

3. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum: Conuertimini ad me, ait Dominus exercituum: & conuertar ad vos, di- C cit Dominus exercituum.

4. Ne ſitis ſicut patres veſtri, ad quos clamabant Prophetæ priores, dicéres: Hæc dicit Dominus exercituum: Conuertimini de vijs veſtris malis, & de cogitationibus veſtris peſſimis: & non audierunt, neque attenderunt ad me, dicit Dominus.

5. Patres veſtri vbi ſunt? & Prophetæ D nunquid in ſempiternum viuent?

6. Veruntamen verba mea, & legitima mea, quæ mandaui ſeruis meis Prophetis, nunquid non comprehenderút patres veſtros, & conuerſi ſunt, & dixerunt: Sicut E cogitauit Dominus exercituum facere nobis

PARAPHRASIS.

1. OCtauo menſe, cùm Darius, Hyſtaſpis filius, Perſarum Rex, ſecundum iam regnaret annum, Zacharias, filius Barachiæ, nepóſque Addo, Spiritu diuino actus, hæc cœpit concionari ad populum, qui reuerſus Babylone, vrbem Hieroſolymam, ac templum inſtaurabat.

2. Magna fuit ira Domini, qua incenſus eſt aduerſus maiores veſtros, ſiquidem eorum peccatis prouocatus, captiuos eos duci, & templum ſuum incendi voluit.

3. Hæc igitur Deus cæleſtis militiæ ductor ad vos mandata deferri per me iubet: Conuertimini ad me per veram pœnitentiam, & ego ad vos per gratiæ meæ propitiationem, ac beneficiorum effuſam largitionem vltrò conuertar.

4. Ne patrum veſtrorum ſanè rebellium exempla ſequamini: cùm enim illis antiqui Vates, ex ipſius Dei nomine ſuaderent, ad Deum ſuum, damnatis prioris vitæ noxis, conuerterentur, non modò non ſunt, vt par erat, obſequuti, ſed ne attenderunt quidem ad hæc ſalutaria monita.

5. Agite nunc, vbi ſunt patres illi veſtri rebelles? Vbi Prophetæ mendaces, qui vos decipiebant, magna quadam pollicentes? nunc apparet eorum vanitas, & quem vtrique habuerint exitum, ſatis patet: nam partim in bello, partim in captiuitate conſumpti ſunt; cùm tamen æternam felicitatem pollicerentur. Ecce captiuitatis miſeria pro felicitate accidit, & illi miſerè cum ſuis pollicitationibus perierunt.

6. At verba mea, quæ ego legitimè ſtatui, vt populo prædicarentur, ſuum, vt deſtinaui, euentum ſortita ſunt: nec enim cum mortalibus prædicatoribus mortua ſunt. Multi autem ex ipſis patribus veſtris teſtes ſunt, qui ad me conuerſi

bis ſecundùm vias noſtras, & ſecundùm adinuentiones noſtras fecit nobis.

7. In die vigeſima & quarta vndecimi menſis Sabath, in anno ſecundo Darij, factum eſt verbum Domini ad Zachariam, filium Barachiæ filij Addo, Prophetam, dicens:

8. Vidi per noctem, & ecce vir aſcendens ſuper equum rufum: & ipſe ſtabat inter myrteta, quæ erant in profundo: & poſt eum equi rufi, varij, & albi.

9. Et dixi: Quid ſunt iſti, Domine mi? Et dixit ad me Angelus, qui loquebatur in me: Ego oſtendam tibi, quid ſint hæc.

10. Et reſpondit vir, qui ſtabat inter myrteta, & dixit: Iſti ſunt, quos miſit Dominus, vt perambulent terram.

11. Et reſponderunt Angelo Domini, qui ſtabat inter myrteta, & dixerunt: Perambulauimus terram, & ecce omnis terra habitatur, & quieſcit.

12. Et reſpondit Angelus Domini, & dixit: Domine exercituum, vſquequò tu non miſereberis Ieruſalem, & vrbium Iuda, quibus iratus es? iſte iam ſeptuageſimus annus eſt.

13. Et reſpondit Dominus Angelo, qui loquebatur in me, verba bona, verba conſolatoria.

D. Fern. in Viſ. vet. Teſt. 14. Et

A *conuerſi ingenuè fatebantur, quemadmodum ego per Prophetas prædixeram de ſuppliciis pro peccatis inferendis, ita prorſus eueniſſe.*

7. *Anno ipſo ſecundo regni Darij Regis Perſarum, menſis vndecimi, qui dicitur Sabath, die vigeſimaquarta, edoctus à Deo ſum quæ ad populum oportebat concionari.*

8. *Nocturna Viſione mihi monſtratus eſt Archangelus Michaël virili ſpecie, equo inſidens, quaſi celeri affuturus auxilio: is autem equus ſanguineum colorem præ ſe ferebat, vt futuram de hoſtibus Iudæorum vltionem ipſo*
B *colore polliceretur. Locus autem, in quo cæleſtem hunc equitem aſpexi, totus erat myrtis odoriferis conſitus. Cuſtos enim erat Michaël Hebræi populi, qui ſolus ex omnibus Gentibus Deo gratus erat ob odorem fidei, ac virtutũ reliquarum: tunc autem temporis eorum plurimi Babylone adhuc commorabantur, profundo videlicet illo idololatriæ, ac vitiorum omnium, obſcuróque & calamitoſo carcere captiuitatis. Plurimi verò, qui in Iudæa ædificationi vacabant, à finitimis gentibus variè premebantur. Michaëlem verò ſequebantur alij equites, partim rubris, partim*
C *albis, partim maculoſis equis inſidentes: erant autem cuſtodes diuerſorum regnorum, quorum alia bellicoſa, & ſanguinaria, qualia Medorum, & Perſarũ, alia proſperè, alia variè, tum quoad pacem, tum quoad bella ſe gerentia.*

9. *Ego verò ſolicitus de ſignificatione Viſionis, interrogaui Angelum, qui mihi iſta reuelabat intus, quinam eſſent viri illi equites? Iſque reſpondit: Efficiam, vt cognoſcas, quid ſibi velint omnia iſta.*

10. *Tum Angelus, qui loquebatur in Zacharia, ſuggeſſit Michaëli, vt reſponderet Zachariæ, qui ait: Iſti ſunt, quos Deus præpoſuit*
D *variis terrarum Prouinciis, vt eas iure ſui muneris luſtrent, & vltrò, citróque commeando vigilum more cuſtodiant.*

11. *Confirmarúntque hoc ipſimet equites: nam interrogati à Michaële, quis eſſet ſtatus Prouinciarum, quas cuſtodiebant, reſponderunt: Luſtrauimus regna noſtra diligenter, & comperimus omnia proſperè agere, nec vllis bellis modò turbari.*

12. *Tum eques ille maximus figurã Michaë-*
E *lis habẽs dolore quaſi permotus, quòd cæteræ gẽtes proſperè agerent, ſolúſque Iudæorum populus vexaretur, has preces ad Deũ fudit: Vſquequò, Domine Deus, non miſereberis Ieruſalem, ac reliquarum vrbium finitimarum? Ecce hic annus ſeptuageſimus eſt ab vltima deſolatione, quo tempore pollicitus es finem habituram captiuitatis plagam.*

13. *At verò Dominus exoratus docuit Angelum, qui mihi hæc reuelabat, verba mitiſſima, & maxima conſolatione plena.*

 14. *Mo*

A 14. Et dixit ad me Angelus, qui loquebatur in me: Clama, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Zelatus ſum Ieruſalem, & Sion zelo magno.

15. Et ira magna ego iraſcor ſuper gentes opulentas: quia ego iratus ſum parum, ipſi verò adiuuerunt in malum.

B 16. Propterea hæc dicit Dominus: Reuertar ad Ieruſalem in miſericordiis: & domus mea ædificabitur in ea, ait Dominus exercituum: & perpendiculum extendetur ſuper Ieruſalem.

17. Adhuc clama, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc affluent ciuitates meæ bonis: & conſolabitur adhuc Dominus Sion, & eliget adhuc Ieruſalem.

C 18. Et leuaui oculos meos, & vidi: & ecce quatuor cornua.

19. Et dixi ad Angelum qui loquebatur in me: Quid ſunt hæc? Et dixit ad me: Hæc ſunt cornua, quæ ventilauerunt Iudam, & Iſraël, & Ieruſalem.

20. Et oſtendit mihi Dominus quatuor fabros.

D 21. Et dixi: Quid iſti veniunt facere? Qui ait, dicens: Hæc ſunt cornua, quæ ventilauerunt Iudam per ſingulos viros, & nemo eorum leuauit caput ſuum: & venerunt iſti deterrere ea, vt deiiciant cornua gentium, quæ leuauerunt cornu ſuper terram Iuda, vt diſpergerent eam.

14. Monnitque me Angelus mihi aſſiſtens: Clama hæc in conuentu populi: Dominus Deus exercituum ſic ait: Doleo, atque iraſcor valde, tam crudeles fuiſſe Chaldæos, & alias nationes in Iudæos.

15. Percellit me magna ira vis aduersùs gentes iſtas opibus florentes, Chaldæos videlicet, Medos, & Perſas: nam ego quidem iraſcebar in populum meum, ac punire deſtinaueram, non tamen ita crudeliter: tradidi ergo illum Chaldæis flagellandum. At illi exceſſerunt modum, & de ſuo auxêre plagas, immaniùs videlicet flagellando, quàm ego iuſſeram.

16. Deinceps ergo propitius ero Ieruſalem, eámque miſericordia magna, & beneficiis multis proſequar. Templum meum rurſum erigetur, & vrbs inſtaurabitur.

17. Adhuc tu, ô Vates, eleuata voce clama: Deus ita pollicetur: Faciã, vt ciuitates meæ ita bonis affluant, vt bonorum copia quaſi foras effluat, latéque diſpergatur: Dominúſque ipſe deliniet Ieruſalem, ac permulcebit indulgentiſſima charitate ſua: eruntque in ea plurimi Deo chari, & electi in æternam felicitatem.

18. Attendénſque adhuc mentis oculos, perſpexi rem mirabilem: quatuor videlicet cornua, quibus non dubitaui ſignificari exaggeratam regnorum aliquorum potentiam.

19. Rogatúſque à me Angelus, quid eſſent, reſpondit: Hæc quatuor cornua gentes ſunt immanes, quæ à quatuor orbis partibus, Oriente, Occidente, Septentrione, Meridie, irruentes vexauerunt Iudam, & Iſraël.

20. Ecce autem apparuerunt quatuor homines, quos quia malleis, aliíſque ſimilibus inſtrumentis inſtructos vidi, fabros ferrarios eſſe conieci.

21. Tum ego ad Angelum: Quid iſti moliuntur? Qui reſpondit: Hæc cornua regna illa ſunt, quæ pro libito ſuo populum Iudæorum læſerunt, ita vt Iudæi eorum vexationibus oppreſſi, ne caput quidem leuare potuerint, nedum reſiſtere. At nunc fabri iſti ferrarij cum ſuis ferramentis, eò venerunt, vt amoueant illa procul à Iudæis, ne vlteriùs illis noceant. Cornua autem ipſa, ſeu poteſtatem, quam per victorias ſuas leuauerunt ad diſpergendum Iſraël, deiicient in terram, atque comprimênt.

COMMENTARIVS.

NEceſſariò ad primam Viſionem Zachariæ præmittenda ſunt aliqua, quæ reliquarum Viſionum eius interpretationes faciliores reddere poſſunt. Primùm ergo explicabuntur aliquæ difficultates: deinde prima Viſio de Equitibus declarabitur: poſtea ſecunda de cornibus, & de fabris ferrariis.

Explican

Explicantur duæ præcipuæ difficultates.

SECTIO I.

1. *Tractatur quæſtio de Zacharia, fueritne is de quo Dominus Matth. 23.*
2. *Probatur eſſe hic Propheta, & citantur Autores pro hac parte.*
3. *Probatur eſſe filiũ Ioiadæ, ex D. Hieronymo, & aliis.*
4. *Vtramque partem quæſtionis eſſe probabilem, magis ſecuram poſteriorem cum D. Hieronymo.*
5. *Agitur de tempore, quo cœpit prophetare Zacharias, & proponitur ratio difficultatis.*
6. *De quo anno ſeptuageſimo loquatur Eques, opinio Riberæ.*
7. *Annos captiuitatis ſeptuaginta non ſolùm ab ipſa deſolatione, ſed & ab eo tempore, quo cœpit deſolari, numerari poſſe.*
8. *Non bene poſſe ſuſtineri, Baltaſſarem immediatè ſucceſſiſſe Euilmerodach, ſed neceſſario ponendos eſſe duos nimirum Reges inter vtrumque.*

1. MISSIS aliis difficultatibus minoris momenti, duas tantùm celebres, ac famoſas explicabimus. Circa perſonam Prophetæ, qui dicitur hoc capite Zacharias filius Barachiæ, eſt prima difficultas celebris, cuique nunquam plenè ſatisfactum à magnis Autoribus, num iſte Zacharias ſit ille, de quo Dominus Matth. 23. 35. agens contra rebelles, ac ſanguinarios Iudæos: *Vt veniat,* inquit, *ſuper vos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram, à ſanguine Abel iuſti, vſque ad ſanguinem Zachariæ, filij Barachiæ, quem occidiſtis inter templum, & altare?* Veniunt ergo in quæſtionem tres huius nominis Prophetæ. Primus Zacharias filius Ioiadæ, de quo 2. Paralipom. 24. 20. ſecundus Zacharias, ex duodecim Prophetis vnus, cuius Viſiones aggredimur: tertius pater Ioannis Baptiſtæ. Ac primùm de hoc vltimo nihil dicam, quòd nec de nece eius inter templum & altare conſtet, nec patris nomen conueniat, & quæ in probationem pro eo afferuntur incerta, & apocrypha ſint. Et quidem quòd Dominus loquutus fuerit de hoc noſtro Zacharia, facit primùm nomen patris: dicitur enim filius Barachiæ, ſed quòd fuerit occiſus inter templũ, & altare, Scriptura non memorat. Quòd verò loquutus fuerit de illo alio Zacharia filio Ioiadæ, iuuat, quia loco citato 2. Paralip. narratur occiſus illo ipſo loco, inter templum, & altare; ſed de nomine patris non conſtat. In vtroque ergo nomen Zachariæ conuenit, in altero præterea nomen patris, in altero occiſio, & locus occiſionis. Poſitis ergo ſic quaſi in æquilibrio, vix apparet, in quam partem inclinare quis debeat, & ferè prope eſt, vt ea pars, cui maius Autorum pondus acceſſerit, præponderare credenda ſit.

Matth. 23. 35. *Num hic Zacharias ſit ille, de quo Dominus loquitur Matth. 23. 35.*
2. Paral. 24. 20.

2. Igitur pro Zacharia noſtro ſtat primùm D. Chryſoſt. homil. de Natiuit. Ioan. Baptiſtæ; & ex recentioribus Arias Montanus, Franciſcus Ribera, Vatablus ad hunc locum, Emanuel de Saa Matth. 23. Prima ratio pro hac parte, quòd Dominus, vt apparet Luc. 11. 50. cõplecti voluit cædes omniũ Prophetarum: *Vt inquiratur,* inquit, *ſanguis omnium Prophetarum,* à primo Abel, vſque ad vltimum, qui nõ videtur eſſe alius, quàm præſens Zacharias: nam Zacharias filius Ioiadæ non fuit Propheta, & poſt eum multi Prophetæ, iique clariſſimi, occiſi ſunt, nimirũ Iſaias ſerra ſectus, & Ieremias apud Taphnas, in Ægypto, lapidatus. At non memorat horum cædes Scriptura. Quid mirũ eſt, cùm de illis conſtet? Sed & de nece noſtri Zachariæ nihil habet ſacra pagina. Multáque ſimiliter omiſit, quæ poſtea per Chriſtũ, & Apoſtolos didicimus. Chriſtus (ait Ianſ.) ſolùm eſt loquutus de ſanguine poſtulante vindictam (*vt inquiratur,* ait Lucas, *ſanguis, &c.*) quod de ſanguine Abel dicitur Geneſ. 4. 10. & de Zacharia filio Ioiadæ, qui moriens dixit: *Videat Dominus, & requirat.* At Dominus abſolutè de omnium Prophetarum, etiam non poſtulantium vindictam, ſanguine pronunciauit, quòd inquirendus eſſet, & ſuper Iudæos omnes venturus. Nam ad rectũ Iudicem Deum ſpectat vindicare Sanctorum cædes, ſiue poſtulent, ſiue non poſtulent vindictam. Non eſt ergo alius Zacharias Propheta filius Barachiæ, de quo videatur Dominus loqui, quàm hic noſter de quo agimus.

Teſtatur, eſſe Zachariã hunc Prophetam.
D. Chryſoſt.
Arias Mon.
Ribera.
Vatab.
Saa.
Luc. 11. 50.
Ianſen.
Luc.
Gen. 4. 10.
2. Paral. 4. 22.

3. At verò pro Zacharia filio Ioiadæ ſtat D. Hieronymus ad cap. 23. Matth. D. Thom. D. Anſelm. Lyran. Hugo Cardin. Carthuſ. & alij ibidẽ, Abulenſ. q. 255. in Matth. Rabbanus Maurus 2. Paralip. 24. & eodem loco Caiet. Ratio pro hac parte eſt illa communis D. Hieronymi, quòd in hoc Zacharia, & nomen ipſum, & occiſio, & locus occiſionis conueniant. De nomine patris, quod deſiderari videtur, id primũ ait idem Hieronymus Barachiam interpretari, benedictum Domini; at de Ioiada patre Zachariæ multa habere ſacram paginam, quibus magno iure apparet benedictus, vt ſi non nomine, certè ſignificatione Barachias fuerit. Accedit, quòd in Euangelio, inquit, Matthæi, quo vtuntur Nazaræi, pro filio Barachiæ, eſt filius Ioiadæ. His adde fortè Ioiadam fuiſſe binomium, quod apud Hebræos erat vſitatiſſimum.

Probatur, eſſe Zachariam filium Ioiadæ.
D. Hieron.
D. Thom.
Anſelm.
Lyran.
HugoCard.
Carthuſ.
Abulenſ.
Rabanus Maurus.

4. Crediderim vtramque partem eſſe probabilem, quamuis in vtraque aliqua ſint, quæ aut liberè, aut irrationabiliter dicantur. Prior enim ſententia liberè aſſumit, Zachariam Prophetam fuiſſe interfectum inter templum & altare, poſterior Ioiadam, patrem alterius Zachariæ, dictũ quoque Barachiã, ſaltem ipſa ſignificatione: item prior rem ipſam, quam maxime oportuit eſſe teſtatam, nimirum occiſionem Zachariæ, ſiquidem de cæde Prophetarũ agebatur, dubiam præfert: poſterior autem omittit cædes duorum clariſſimorum Prophetarũ, Iſaiæ, videlicet, ac Ieremiæ, quas nullo modo prætereire oportuit, maxime cùm ita dixerit Chriſtus: *Vt inquiratur ſanguis omnium Prophetarum.* Hæc ſunt vtriuſque partis momẽta: accedat lector vtri maluerit, ſecurior videtur poſterior pars, maximè ob autoritatẽ D. Hier.

Iudicium de vtraque opinione.
Vltima opinio ob autoritatẽ Hieronymi ſecurior.

5. Circa tempus, in quo prophetauit Zacharias, eſt etiam grauis difficultas: nam hic dicitur prophetaſſe anno ſecundo Darij filij Hyſtaſpis, videlicet annis pluſquam decem poſt ſolutam captiuitatem: nam inter Cyrum, & Darium hũc regnauit Cambyſes octo, aut nouem annos: at hic in prima ſtatim Viſione, per quam cœpit prophetare vir ille equo rufo ſedens coram Zacharia ita Deum alloquens: *Vſquequò,* inquit, *tu non miſereberis Ieruſalem? iſte iam ſeptuageſimus annus eſt.* Si ergo cùm cœpit prophetare Zacharias ſeptuageſimus nimirum erat annus captiuitatis, quomodo ſecundo anno Darij, qui minimùm fuit decimus poſt captiuitatem, primùm ad eum verbum factum dicitur?

Difficultas grauis, quo tempore prophetauerit Zacharias.

Ribera. *De duplici anno ſeptuageſimo.* Ierem. 29. 10.

A 6. Reſpondet Ribera, annum ſeptuageſimum, de quo eques loquitur, eſſe alium ab eo, qui dicitur ſeptuageſimus captiuitatis: nam annus ſeptuageſimus captiuitatis intelligitur ille, qui deſignatus eſt à Ieremia c. 29. 10. *Cum cœperint impleri in Babylone ſeptuagima anni, viſitabo vos, & ſuſcitabo ſuper vos verbum meum bonum: vt reducam vos in locum iſtum.* Non eſt autem hic annus ſeptuageſimus, quo Zacharias prophetaſſe dicitur: nam hic incipit à primo anno Nabuchodonoſor, vſque ad primum Cyri Regis Perſarum, qui poteſtatem Iudæis fecit redeundi in patrium ſolum. Sed eſt alius ſeptuageſimus annos, qui nimirum computari debet à deſolatione vrbis. Pro quo notandum, ex 2. Paralip. 36. Nabuchodonoſor primo anno regni ſui captiuos duxiſſe Babylonem Iudæos cum ſuo Rege Ioacim, inter quos & Daniel ductus captiuus. Poſt annos verò octo idem Nabuchodonoſor alterum Ioacim ſuperioris filium captiuum duxit cum pluribus Iudæis, inter quos & Ezechiel, ſpoliata vrbe, ac templo, ſubſtitutóque in loco Ioacim Sedecia patruo. Deinde poſt vndecim annos, cùm rebellaſſet Sedecias, iterum capta eſt ciuitas à Nabuchodonoſor, & ſolo æquata. Ab hac autem deſolatione vrbis Ieruſalem, vſque ad ſecundum annum Regis Darij, numerantur alij ſeptuaginta anni, de quibus hoc loco fit mentio; vnde dicitur: *Vſquequò tu non miſereberis Ieruſalem? iſte iam ſeptuageſimus annus,* quo ſcilicet deſolata eſt. Quòd autem à prima captiuitate Ioacim vſque ad primum annum Cyri numerantur ſeptuaginta anni; & à deſolatione vrbis, vſque ad ſecundum annum Darij numerantur alij ſeptuaginta, ita deducit Ribera: Quadragintaquinque anni Nabuchodonoſor, numeratis decimonono & vltimo vitæ imperfectis, vigintitres Euilmerodach, iuxta Sedet Olam, Prochitum, Galatinum, Echium: tres Baltaſſatis imperfecti, Daniel. 5. priores ſeptuaginta complent. At poſteriores ita colliguntur: vigintiſeptem Nabuchodonoſor, qui remanent detractis decem, & nouem deſolationis, Euilmerodach vigintitres, Baltaſſaris tres, Cyri ſeptem ea Xenophonte octauo Cyri Pædiæ, Cambyſis octo, ex Herodoto lib. 3. Darij duo, eandem efficiunt ſummam. Quæ omnia latiùs videre eſt apud Riberam.

2. Paral. 36. — B — C — Dan. 5. — D

Opinio de duplici anno ſeptuageſimo probabilis.

7. De hac opinione, etſi ab aliis acriter impugnari video, id iodico, eapeditam eſſe, & nodum præſentem facilè ſoluere. Nec meritò reprehendi poteſt prædicta diſtinctio, quòd non ſit Scripturæ conſentanea, vtpote quæ ſeptuaginta annos captioitatis ſolùm vocet eos, qui à deſolatione vrbis, vſque ad primum Cyri annum numerantur, quod ſoli ij vocantur anni deſolationis, & ſtuporis, Ierem. 25. Daniel. 9. Verùm annos captiuitatis non ſolùm ab ipſa præcisè deſolatione, ſed etiam ab eo iam tempore, quo primùm capta eſt vrbs, & cœpit deſolari, anno primo Nabuchodonoſot, & quarto Regis Ioacim numerandos eſſe, probat Ribera ea illo Ieremiæ 25. *Verbum quod factum eſt ad Ieremiam de omni populo Iudæ, in anno quarto Ioacim filij Ioſiæ Regis Iuda, ipſe eſt annus primus Nabuchodonoſor. Ecce ego mittam, & aſſumam vniuerſas cognationes Aquilonis, & Nabuchodonoſor ſeruum meum, & erit vniuerſa terra hæc in ſolitudinem, & in ſtuporem, & ſeruient omnes gentes iſta Regi Babylonis ſeptuaginta annis.* Ecce Vates captiuitatem commemorãs ab initio vſque ad finem, meminit etiã deſolationis, & ſtuporis, non quòd tunc deſolata ſit ciuitas, ſed quia ſolent Prophetæ affirmare ſæpenumero multa eſſe, quando incipiunt fieri. Pſal. 2. 2. *Aſtiterunt Reges terræ, & Principes conuenerunt in vnum aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius,* de Paſſione ſermo eſt, in qua Dauid affirmat, Reges terræ, ac Principes in vnũ coactos eſſe aduerſus Chriſtom, quod tamen in Chriſti Paſſione impleri cœpit, & paulatim impletur per Reges Eccleſiæ perſequutores. Quòd autem commentum non ſit, annos alios ſeptuaginta deſolationis commemorare, probat idem Ribera ex Euſebio in Chronicis, vbi ſic: Quòd ſeptuageſimus annus deſolationis templi altero anno Darij fuerit expletus, domeſticus teſtis eſt Zacharias dicens: *Iſte ſeptuageſimus annus eſt.* Item ex Hieronymo in prooemio commentarij in Aggæum: Secũdo, inquit, anno Darij filij Hyſtaſpis, ſeptuageſimum annum deſolationis templi fuiſſe completum, quem Ieremias vaticinatus eſt, Zacharias quoque Propheta teſtis eſt. Idem ſenſiſſe ait Auguſt. 8. de Ciuitat. 26. Nicephorum in Chronographia, cap. 6. Theodoret. Zach. 1. Dan. 9. Ezechiel. 1.

Ierem. 25. Dan. 9. — Ierem. 25. 1. — E — Pſal. 2. 2. *Propheta, multa, quæ incipiunt eſſe, iam facta pronunciant.* — Euſebius. — D. Hieron. — B — D. Auguſt. Niceph. Theodor.

Plures Reges inter Nabuchodonoſor, & Baltaſſarem. D. Hieron. Beda. Ioſeph.

8. Illud vnum in hac opinione diſplicere debet, quòd poſt Nabuchodonoſor duos tantùm Reges ponit, Euilmerodach, & Baltaſſarem: quoniam, vt grauiſſimi Autores aſſerũt, præter duos Euilmerodach, & Baltaſſarem, alij duo intermedij regnarunt. Ita ſentit D. Hieron. in cap. 5. Daniel. Beda de ſex ætatibus mundi, Ioſephus 10. Antiquitat. 12. & 1. lib. contra Appionem. Item Beroſus, Alexander, Megaſthenes, Alphæus, moti videlicet eo, quòd ſupputatis annis Nabuchodonoſor, Euilmerodach, Baltaſſaris, neceſſariò ſuperflount anni ad ſummam annorum ſeptuaginta, poſt quos & captiuitas erat ſoluenda, & finiendum regnũ Chaldæorũ. Id enim deprehendetur, ſiue ab inchoata captiuitate numeres ſub primo anno Nabuchodonoſor, ſiue à deſolatione vrbis ſub anno eius decimonono. Nã Nabuchodonoſor annos tres, & quadraginta regnauit; ita D. Hieronymus in cap. 5. Daniel. Ioſeph. 10. Antiquitatum, & 1. aduersùs Appionem, Euſebios 9. de Præparatione Euang. & colligitur ex 4. Reg. 24. & 25. Nam cap. 24. dicitur facta tranſmigratio anno octauo regni Nabuchodonoſor, & cap. 25. cœpiſſe regnare Euilmerodach anno tranſmigrationis trigeſimoſeptimo. Obiit ergo Nabuchodonoſor anno trigeſimoſexto tranſmigrationis, remanéntque integri ac cõpleti anni ſolùm quadragintaquinque regni eius. De annis Euilmerodach variant Autores: nam Alexander, Megaſthenes, & Alphæus, duos tantùm ei tribuũt, Seuerus Sulpitius 2. ſuę hiſtorię duodecim, Ioſephus decem, & octo; alij, quos refert Ribera, vigintitres. Baltaſſari negari non poſſunt tres: nam Daniel. 8. cap. ait: *Anno tertio regni Baltaſſaris Viſio apparuit mihi.* De pluribus eius annis non eſt quid certum. Quonis ergo modo fiat computatio ſeptuaginta annorum, hoc eſt, ſiue ab inchoata captiuitate, ſiue à conſummata per annos trium Regum, etiam ſub maiori quantitate annorum, ſemper reſtant anni, qui per vnum, aut duos Reges neceſſariò diuidendi ſunt, & ideo in hanc ſententiam inclinauimus Viſione 23. Sectione prima. Nec eſt opus in his ampliùs commorari. Certum habemus annum ſecundum Darij, & annum ſeptuageſimum bene conuenire, nec eſſe repugnantiã, cùm ſeptuageſimus captiuitatis ſit diuerſus à ſeptuageſimo deſolationis.

C — D — E

De

De priori Viſione Equitum.

SECTIO II.

1. *Commendatur Prophetia Zachariæ ex apparatu Viſionum, & ſenſuum altitudine.*
2. *Cur noctu ſe vidiſſe dicat, ex Theodoreto? Locus Iob. 3. explicatur, & Geneſ. 19. & Pſal. 16. etiam ex Hieronym. iuxta locum Pſalm. 17. qui explicatur.*
3. *Angelum eſſe, qui apparet inter myrteta, certum eſt: quis fuerit, incertum. Certum tamen fuiſſe aliquem ex tribus.*
4. *Probabilius, Michaëlem fuiſſe, & quas ob cauſas? quare Michaël dicatur Princeps magnus?*
5. *Quid per equum rufum intelligatur? Cuius coloris equus Theodoreto? Optima coniectura, quòd fuerit Michaël, vnde ſumatur? Illuſtratur loco Act. 12. & Mach. 2.*
6. *Lectio Septuaginta quomodo conueniat cum vulgata? Myrtus qualis arbor. Per eam felicitas Hebræorum. Qualis ſignificatio myrti ex opere topiario, & quid ex natiuo eius odore?*
7. *Cur myrteta dicantur eſſe in profundo? Per profundum ſignificari labores, Pſal. 63. Locus Habac. 3. Locus Theod.* Inter montes vmbroſos, *quid?*

Varia lectio Zacharias Propheta admirandus.

1. PRIOREM Viſionem ſic proponit Vates, Verſ. 8. *Vidi per noctem, & ecce vir aſcendens ſuper equum rufum, & ipſe ſtabat inter myrteta, quæ erant in profundo.* Septuaginta. *Et ipſe ſtabat inter montes vmbroſos.* Iure Theodoretus hoc loco Zachariam Prophetam vocat admirandum, quòd eum inprimis ob Viſionum maieſtatem; ac ſenſuum profunditatem omnes admirari debeant. Nihil enim humile ſonat, ſed magna ſemper, & admirabilia, varias Equitum turmas, cornuum intentas cuſpides, candelabra aurea, volumina volantia, quadrigas inter montes æneos. Quæ omnia non ſolùm ipſa ſpecie, ſed & ſenſuum altitudine, & myſteriorum grauitate, ac varietate præcellunt. Itaque nunc Angelorum in armis monſtrata cuſtodia, nunc Monarchiarum conuerſionibus cum fragore exhibitis, nunc regno Chriſti Euangelij prædicatione, gentium vocatione, perſequutione Eccleſiæ, reſpiratione, felicitate fidelium legentium animos mirabiliter ſuſpendit: vt iure à Diuo Hieronymo huius Prophetæ nominis etymon è Græco μνήμη Κυρίου, dicatur memoria Domini. Nam omnium mirabilium, quæ Deus per Prophetas cæteros ſparſim prædixerat, in hoc vno, qui penè vltimus Prophetarũ fuit, ſibi quaſi memoriam fecit: vt non iam mirum ſit hominibus eſſe mirandum, qui Deo ipſi ſuorum eſt memoria mirabilium.

D. Hieron. Zacharias, memoria Domini.

Cur noctu viderit Zacharias.

2. Quod ergo ait per noctem ſe vidiſſe, id primùm eſt conuenientiæ, iuxta Hieronymum, quòd populo in ſeruitutis adhue tenebris conſtituto, Viſio nocturna quadrat. Nox enim in ſacris literis miſeriarum, ac tribulationum ſymbolum eſt; ſeu (vt ait Theodoretus) figura aduerſitatum ob offuſas mœrorum tenebras, quoniam, vt aër noctis tenebris, ita aduerſitatum mœroribus cor obducitur: idcirco diem ſuum calamitoſum conſiderans Iob cap. 3. 5. ait: *Obſcurent eum tenebræ.* Vbi Hebraicum גאל idem eſt atque redimere, & vendicare ſibi id, quod in aliena poteſtate erat, id verò congruenter in hunc ſenſum: tenebræ diem illum, qui ſub luce, quaſi ſub alieno Domino eſt, ſuo ſibi iure vendicent, vt aſſiuem ſibi propter calamitatum, ac mœrorum obſcuritates. Hinc eſt, quòd cùm Abraham denuncianda eſſet ſeruitus illa moleſtiſſima poſterorum eius in Ægypto, ſol occumbere, & ſopor in eum, ac horror magnus, ac tenebroſus irruere dicitur Geneſ. 15. 17. Et ſtatim ſubditur; *Scito prænoſcens, quòd peregrinum erit ſemen tuum in terra non ſua, & ſubiicient eos ſeruituti: Scito prænoſcens,* quaſi ſit diuiſio; ſcito, quòd peregrinum erit ſemen tuum, &c. Prænoſcens id in hoc Solis occaſu, & horrore tenebroſo. Quare valde congruit commune illud Pſal. 16. 3. vbi Dauid, *Probaſti,* inquit, *cor meum, & viſitaſti nocte.* hoc eſt, vehementi tribulatione, ac denſiſſimis mœrorum offuſis tenebris exploraſti, quid corde valerem, & tamen deprehendiſti probatæ in aduerſis fidei, ac ſoliditatis; ſeu exploraſti, num tenebris circumfuſum aberraret cor, & tamen in re vno ſuarum affectionum vero Septentrione fixũ reperiſti. Illud quoque ex D. Hieronymo conuenientiam habet, vt præmiſſa hoc loco nox, in primo quaſi prophetiæ huius limine denunciet huius, ac ſequentium Viſionum obſcuritatem: Pſal. 17. 12. *Qui poſuit tenebras latibulum ſuum.* hoc eſt, Deus, qui quotieſcumque in Scriptura ſignificare vult ſe latere, vocabulum adhibet tenebrarum, aut ſimile aliud, quo importetur obſcuritas. Sicut Ezechieli ante primam illam Viſionem obſcuriſſimam, viſa eſt *nubes magna, & ignis inuoluens.* Vtrumque enim obſcuritatem, & horrorem dicendorum exaggerat. Nubes magna, quia vndique obducit, ignis inuoluens, quia non vt illuminet, ſed vt perturbet, ſeſe in illam inſinuat, adeóque horridam præfert, procelloſámque caliginem, qualem primo Æneid. expreſſit Poëta:

Theodor. Nox, tribulationum ſymbolum.

Iob. 3. 5. גאל

Geneſ. 15. 17.

Pſal. 16. 3.

Nox, obſcuritas prophetiæ.

D. Hieron.

Pſa. 17. 12.

Ezech. 1. 4.

Eripiunt ſubitò nubes, ſolémque, diémque
Teucrorum ex oculis, ponto nox incubat atra;
Intonuère poli, & crebris micat ignibus æther,
Præſentémque viris intentant omnia mortem.

Ob hanc ergo in Ezechiele incumbẽtem nubem, tota Synagoga (inquit Hieronymus) muta iacet, vltra hominem eſſe credens, aliquid in ea Viſione velle conari. Sic ergo Zacharias prophetare incipiens noctem illico nobis obiicit, vt de ſuarum Viſionum obſcuritate præmoneat. Sed nos poſt tenebras ſperamus lucem, & cum Propheta verba Dei conſolatoria, quibus omnis faceſſat obſcuritatis nox, & dies ſequatur perfectæ intelligentiæ. Sequitur ergo,

D. Hieron.

3. *Et ecce vir aſcendens ſuper equum rufum: & ipſe ſtabat inter myrteta.* Inprimis certum habemus, hunc virum eſſe Angelum aliquem: quoniam infrà ait Propheta: *Et reſponderunt Angelo Domini, qui ſtabat inter myrteta.* Deinde hunc Angelum populo Hebræorum eſſe propitium, quoniam is ipſe inferiùs Deum ſic orat: *Domine exercituum, vſquequò non miſereberis Ieruſalem, & vrbium Iuda?* Id ſolum ad coniecturas manet, quis fuerit iſte Angelus? Hebræorum communis opinio Michaëlem aſſerit. Idem tenet Theodoretus ad hunc locum, Lyranus, & alij literales. Nam cùm oret hîc pro populo, & Daniel. 10. dicatur Princeps, hoc eſt, cuſtos Hebræorum, probabili coniectura, Michaël eſſe perhibetur; probabili, dixi, coniectura, quoniam erit fortaſſe qui velit, hunc Angelum eſſe, aut peculiarem eius populi cuſtodem, alium à Michaële, vti diximus, Daniel. 10. Nam Michaël cuſtos Eccleſiæ erat in populo Hebræorum, ſicut fuerat in lege naturæ, éſtq; hodie in lege gratiæ,

Virum inter myrteta eſſe Angelum Hebræis propitium.

Dan. 10.

Probabiliter autem vnum è tribus cuſtodibus populi.

 nulli

nulli ſcilicet peculiari populo addictus, ſed ſoli Eccleſiæ vbicunque gentium fuerit. Aut verò dicet alius eſſe Gabrielẽ, qui etiam narratur Daniel. 10. pro populo captiuo ſatagere, vt ad Viſionem eius capitis oſtendimus. Rectè autem in eũ quadrabit querela illa ad Deum, *Iſte iam ſeptuageſimus annus eſt*: aliàs ſi ſit Angelus ille peculiaris populi, videbitur congruentius, vt is hoc loco videatur equo ſedere cum cæteris aliarum gentium cuſtodibus, qui apparent ſimiliter equis ſedentes, & nunciant regna ſibi credita in pace agere, & ſequitur aptiùs, Angelum hunc orare Deum pro Ieruſalem, & vrbibus eius, hoc eſt, vt reædificentur, vt reſtituantur ad antiquam gloriam, vt habitentur etiam in pace, quæ omnia concernunt populum ſub communi ratione populi.

Probabilius, eſſe Michaëlem.

4. Sedenim probabilius videtur Angelus iſte eſſe Michaël: primò, quoniam cæteri Angeli dicuntur eum ponè ſequi, quaſi ſuperiorem; *Et poſt eum*, inquit, *equi rufi varij, & albi*: item referre, quæ in ſuis regnis aguntur, illi nimirum veluti maiori rationem reddentes. Reſponderunt Angelo Domini (quaſi ab eo, tanquam præſide requiſiti, quid in ſuis præfecturis ageretur) *Ecce omnis terra habitatur, & quieſcit*. Idcirco & Daniel. 12. 1. appellatur idẽ Michaël *Princeps magnus*. hoc ſibi, vt videtur, aſſerto titulo ex præclaris facinoribus, in prælio contra Luciferum geſto. Maiori ſanè iure, quàm terreni Principes, Alexander, Pompeius, aliique magni ſibi cognomenta ex longè minoribus prælijs vſurparunt. Vt ergo hi per eiuſmodi id aſſequebantur, vt omnium eſſent in ſua republica facilè Principes: ita profectò cùm Michaël inter illos cæleſtes Principes, dicitur Princeps magnus, quantò cæteri omnes inferiores illo ſint apertè perſpicitur. Hæc autem rectè congruunt cum cõmuni inprimis Eccleſiæ ſenſu, quo Michaëlem Principem glorioſiſſimum prædicat, ac cæleſtis militiæ generalem præfectum, vt in communi eius Hymno canitur:

Dan. 12. 1. Michael princeps magnus.

Collaudamus venerantes
Omnes cæli milites,
Sed præcipuè primatem
Cæleſtis exercitus;
Michaëlem, in virtute
Conterentem Zabulon.

Apoc. 12. 7. Draco ſeptẽpliciter coronatus quare?

Hinc eſt quòd Apocal. 12. 7. *Michael, & Angeli eius*, dicuntur præliari cum dracone illo ruſo ſeptempliciter coronato, hoc eſt, cum Lucifero, multorum Regum, maximéque Antichriſti confidente armis: prælio videlicet longè grauiori, quàm fuit primæuum illud contra ſolum Luciferum, & Angelos eius in cælo; res enim erit iterum cum eodem Lucifero, & Angelis eius, additis inſuper Antichriſti viribus, ac plurium aliorum Regum, quibus Eccleſia in extremum vocata periculum, à Michaële liberabitur; pro periculi enim magnitudine educet in aciem omnes Angelorum copias, ſéque in vltimo illo conflictu ita probabit, vt proiecto dracone cum Angelis, ac adminiſtris ſuis in Tartareum lacum, pacem æternam ſtabilito miniſterialiter Chriſti regno feliciter conſtituet, ac firmabit.

Cur equo rufo ſedeat.

5. Egregius enim propugnator populi Dei, eo nunc laborante, proprium ſubit bellatoris habitum, videlicet Equitis, ídque in equo ruſo ſiue ſanguineo, quod ſanguinem, hoc eſt, vindictam, iam hinc in hoſtes Hebræorum minitatur. Theodoretus equum vocat ſpadicem, hoc eſt, punicei coloris, qui maximè commendatur in equis, quo

Theodor.

A etiam vocabulo vſus eſt Virgilius in illa eleganti deſcriptione equi 3. Georg.

Virgil. Equi ſpadices, punicei coloris.

——— *illi ardua ceruix,*
*Arguti*é*mq; caput, breuis aluus, obeſáq; terga,*
Luxuriátque toris animoſum pectus: honeſti
Spadices, glaucique. ——

Nec aliunde quàm à tempore laborantis populi, certior haberi poteſt coniectura, quòd hic ipſe ſit Michaël. Sic Sponſæ per noctem erranti poſt Dilectum ſuum occurrunt vigiles ciuitatis. *Inuenerunt*, inquit, *me vigiles, qui cuſtodiunt ciuitatem*, hoc eſt, cuſtodes Angeli, qui, quantumuis vigilantem, præueniunt nihilominus vigilando; itaque inueniunt illam, quia laborantem quærunt, vt ope ſua protegant. Et Zachar. 1. dicitur viſus Eques inter myrteta, quæ erant in profondo, ſeu inter montes B vmbroſos; quem ſequebantur alij Equites parati ad cuſtodiam, ſub illo quaſi Principe cuſtodiæ militantes. Myſterium autem eſt, quòd in profundo laborum, & inter moleſtiarum vmbras paratiores ſe præbent Angeli ad cuſtodias ſuas. Ita prorſus, quòd laborantibus Hebræis, ac impeditis à vicinis hoſtibus ab ædificatione templi & vrbis, appareat Zachariæ vir bellator equo ruſo vectus. A tempore ipſo coniectura eſt, eſſe Michaëlem paratum, ac præcinctum ad defenſionem populi contra impugnantes hoſtes, vt habeat Propheta, quo maximè torpentes alliciat, excitétque ad proſequendum opus cœptum. Vt autem opportunè hîc cõtra rebellantes equitat Michaël, ſic iuxta Ambroſium ad Pſalm. 40. periclitante C Ætario Hieroſolymitani templi, in quo viduarum, ac pupillorum pecuniæ ſeruabantur, ſub depeculatore Heliodoro; aſtitit quoque in tempore Michaël, terribili aſpectu, aureis armis ornatus, equo phalerato inſidens, quem acriter agens in Heliodorum prioribus eliſis calcibus conculcauit, ac per aſſiſtentes iuuenes durè admodum flagellari iuſſit Machab. 2. cap. 3. 25.

Cant. 3. 3. Laborante populo conuenienter Michael equitat.

In profundo apparent, quoniam valde laborantibus paratiores ſe exhibent.

Michaëlis equitatio cõtra Heliodorum.

D. Ambroſ.

Machab. 2. cap. 3. 25.

6. Stat Eques *inter myrteta*, hoc eſt, inter condenſas myrtos, quibus locus ille apparitionis latè abundabat. Septuaginta vertunt, *inter duos montes vmbroſos*, eodem ſenſu, vt intelligantur montes denſis vndique myrtorum frondibus opacati: eſt enim hæc arbor denſitate frõdium celebris, Leu. 23. 40. Vbi nos habemus, *& ramos ligni denſarum* D *frondium*; Chaldæus dixit, *myrtum*. Eſt autem myrtus inprimis pulchra. Vnde Eſther הדסה hoc eſt, myrtea, dicta eſt ob pulchritudinem. Eſther 2. 7. *Qui fuit nutritius filiæ fratris ſui Ediſſa, quæ altero nomine vocabatur Eſther*. Et Venus apud Ethnicos pulchritudinis Dea myrtea dicitur. Plin. lib. 15. cap. 29. Ara fuit, inquit, vetus Romæ Veneris myrteæ. Eſt item odorifera, etiam in Ægypto, vbi (ait Plin. lib. 21. cap. 11.) etiamſi, inquit, cætera ſine odore ſint, lilia, violæ, roſæ, myrtis tamen præcipuus odor. Eſt & arbor feſtiua, ac fauſta, feſtis proinde diebus ad ornatum, ac triumphalibus olim coronis inſeruire ſolita, vt teſtatur Plin. lib. illo 15. citato. Hinc eſt quod Leu. 23. 40. ad celebrandam feſtiuitatem ſeptimi menſis, inter alias frondes, E iubentur afferri *rami denſarum frondium*: per quos conſenſu omnium intelliguntur rami myrti arboris. *Sumetis vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, ſpatuláſque palmarum, & ramos ligni denſarum frondium, & ſalices de torrente, & lætabimini coram Domino Deo veſtro.* Aptè verò per lignum denſarum frondium intelligitur myrtus, de qua Plinius citatus, quòd vel propterea topiaria inde opera fiant. Et Iſai. cap. 41. 19. fauſta populo prænuncians,

Inter myrtos, & vmbroſos montes, idem.

Myrtus denſitate frondium celebris.

Leu. 23. 40.

Pulchra arbor.

Eſther 2. 7.

Plinius.

Odorifera, etiam in Aegypto, vbi nulla odorifera.

Feſtiua, ac triumphis ſeruiens.

Leu. 23. 40.

Iſai. 41. 19.

eians, ait: *Dabo in ſolitudinem cedrum, & ſpinam, & myrtum, & lignum oliua.* Et cap. 55. 13. *Pro vrtica creſcet myrtus.* D. Hieronym. ibi: Mala vertentur in bona. Atque ob hanc præcipuè myrti prærogatiuam videtur mihi apparuiſſe hoc loco Michaël inter myrteta, quaſi prænuncians futuram Hebræorũ felicitatem, ac poſt labores certam lætitiam; non quamlibet autem, ſed magnam & exaggeratam, qualem non vna aliqua myrtus, ſed ingens per duos montes extenſa myrtorum ſylua præ ſe ferebat. Vt autem ex myrtis opere topario fiunt ſæpe cataphracti Equites, armati milites, naues, triremes, quæ in hortis pro deliciis ſunt: ita quaſi pollicetur per hoc Michaël cæleſtes ſe Spiritus, qui ſuapte natura formæ ſunt expertes, multiformiter armaturum contra hoſtes Hebræorum. Rectè enim Theodoretus, Cæleſtes Spiritus omnis formæ expertes, à Deo formantur, vt vſus hominum poſtulat. Et verò cùm res odoriferæ, autore Plinio 20. lib. cap. 12. ac teſte experientia deficientibus ſalutares ſint: idcirco & inter odoriferas myrtos ſtat Michaël, promittens videlicet deficientibus Hebræis, ac planè iam ex timore collapſis certam confortationem, & conſolationem, congruéque ob id audit Propheta per Angelum, qui in ſe loquitur, verba bona, verba conſolatoria.

Iſa. 55. 13.

Michaël inter myrteta, ad prænunciandã Hebræorum felicitatem.

Cæleſtes Spiritus multiformiter armandi ſignificantur.

Plin.

Myrto odorifera, certa promittitur confortatio.

7. Quòd autem myrteta dicantur eſſe in profundo, propterea eſt, quia re vera apparuit hæc Viſio inter duos montes myrtis conſitos, inter quos fluuius aliquis ferebatur multarum aquarum, iuxta quem viſus eſt Michaël equo ſedens; oſtenditur autem in maximis Hebræorum laboribus, ac periculis præſtò eſſe auxilia cæleſtia. Verbum quidem, מצולה in Scriptura ſemper adhibetur ad ſignificandam profunditatem aquarũ: metaphoricè autem ad exprimẽdũ calamitoſum, ac periculoſum rerum ſtatum. Pſalm. 68. 3. *Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia.* Optimè, pro eo quod eſt, quantumuis deſcendi, pedem tamen figere in profundo laborum, ac firmare non potui. Repetitúrque eadem vox in eodem Pſalmo, & aliàs in hac eadem ſignificatione. Hîc verò ſignificatur non futurum impedimento profundum, quin inde Michaël, equo ſuo vectus, demerſos Iſraëlitas eruat. Simile eſt, quod de Domino pronunciat Habac. cap. 3. 15. *Viam feciſti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum.* id eſt, quantumuis iuſti cooperti ſint aquis tribulationum, videatúrque locus imperuius equis tuis, tu viam facies, eiſque vectus intrabis profundum, in quo iuſti iacent, illóſque extrahes: vbicumque tui periclitabuntur, ſiue in terra, ſiue in mari, ſiue in quouis alio loco, quò videatur impoſſibile penetrari poſſe, tu tamen eò penetrabis, & educes incolumes. Quare, qui per profundum cum Chaldæo Paraphraſte intelligunt Babylonem, ob Euphratem, qui eam interfluit, ſi in ſenſu præcedentem rem proſequantur, non ſunt reiiciendi. Theodoretus, qui *montes vmbroſos* legit, per eos intelligi vult Diuinam prouidentiam, ſub cuius vmbra res omnes viuunt: inde autem Michaëlem prodire ad protegendum populum Dei, ac exequutioni mandandum quidquid opis Diuina circa illum prouidentia ordinauerit.

Profunditate ſignificatur calamitoſus ſtatus.

Pſal. 68. 3.

Habac. 3. 15.

Deus quorumque penetrat, vt ſuos eruat.

Sub vmbra prouidentia Dei viuere.

De equis rufis, variis, & albis.

SECTIO III.

1. *Quid per equites rufis, variis & albis equis ſedentes? Cuſtodes Angelos probabilius ſignificari. Quid ſignificet verbum,* ambulo, *in Scriptura, variè illuſtratur.*
2. *Vnde coniectura ducatur, Angelos prædictos eſſe cuſtodes regnorum variorum? Cur dicantur eſſe poſt Michaelem? Michaelem non veniſſe ſolum, ſed cum Angelorum copiis. Quid varietas colorum in equis?*
3. *Quid zelus? qualia verba conſolatoria? Cur magna ira iraſcatur Deus in Chaldæos?*
4. *Locus Oſeæ 11. de Deo continente vindictam ſuam. Deum ſemper punire citra metas iuſtitiæ, ex loco Oſeæ 11.*
5. *De modo miſericordiæ Dei præſtandæ, explicatio Theodoreti ſuper illud,* Reuertar in miſericordiis. *Contineri ibidem affectu venturi Chriſti. Perpendiculum extendere in bonam, & in malam partem ſumi.*
6. *Omittuntur duæ allegoriæ, quia nimis exorbitant à litera.*

1. SEQVITVR in Propheta, Verſ. 8. *Et poſt eum, equi rufi, varij, & albi.* De equis rufis, variis, & albis, primò notandum, ſumendos eos eſſe cum ſuis ſeſſoribus: nam de his inſtà reſpondetur Prophetæ: *Iſti ſunt, quos miſit Dominus, &c.* Deinde quinam illi ſint, controuerſiam eſſe: nam D. Hieronymus memorat opinionem quorundam, qui per eos, ac per virum illum in equo rufo, ſignificari voluerunt quatuor mundi Monarchias. Alienè profectò ab inſtituto Viſionis, quæ eò ſolùm tendit, vt oſtendat, opem ferendam Hebræis laborantibus. Sunt alij, qui virum quidem equo rufo ſedentem intelligunt Michaëlem; per alios verò, qui cæteris equis ſedent, Angelos ſibi datos in adminiſtros defenſionis, ac protectionis Hebræorum. Verùm probabilius eſt, eſſe Angelos variis regnis præpoſitos: primùm quidem, quoniam de illis reſpondet Michaël: *Iſti ſunt, quos miſit Dominus, vt perambulent terram:* id eſt, quos præpoſuit variis terrarum prouinciis, vt eas iure ſui muneris luſtrent, & vltrò, citróque commeando vigilum inſtar cuſtodiant. Ea enim vis verbo הלך quod non ſolùm eſt incedere, ſed etiam operam dare, vacare, curare. Radix huius rei eſſe poteſt, quòd ambulare hoc modo, dicit principalem quandã libertatẽ incedendi; item actum vigilandi, perſpiciendíq; quomodo res habeãt. Ezech. 28. 14. Lucifero in ſenſu myſtico ſic exprobrat Deus: *Poſui te in monte ſancto Dei,* in cælo, *in medio lapidum ignitorũ ambulaſti;* hoc eſt, principatũ habuiſti inter omnes alios cæleſtes Spiritus, aut ſpecialiter inter Seraphinos. At verò ſuperioris eſt cæteris aſtantibus ambulare. Et de Iuda Machabæo dicitur 1. Machab. 3. 8. *Perambulauit ciuitates Iuda, & perdidit impios ex eis.* Significatur enim perambulatio non ſimplex, ſed cum poteſtate luſtrandi, & inquirendi in impios. Denique Pſal. 90. 6. cùm dicitur, *A negotio perambulante in tenebris, ab incurſu, & dæmonio meridiano:* intelliguntur duo quaſi genera dæmonum, quorum aliis demandata eſt cura tentandi noctu, aliis interdiu, vt idem ſit, *à negotio perambulante,* ac regnante in tenebris. Quæ omnia rectè demonſtrant, hos Angelos, cùm iubentur à Deo perambulare terram, præponi per eum variis terrarum regnis, vt Principes, ac cuſtodes in eis agant. Leu. 26. 12. *Ambulabo inter vos, & ero Deus veſter, vóſque eritis populus meus.* Senſus eſt, curabo res veſtras, ero vobis Dominus, vóſque eritis mihi ſubditi. Ita dicebant amici Iob de Deo cap. 22. 14. *Circa cardines cæli perambulat, nec noſtra conſiderat;*

Equi cũ ſuis ſeſſoribus accipiendi.

D. Hieron.

Reiicitur quorundam opinio de equis pro 4. Monarchiis.

D. Hieron.

Probabilius ſignificari per equites ſequentes, Angelos regnorum cuſtodes.

Verbũ ambulare, pro principatũ habere.

Ezech. 28. 14.

1. Mach. 3. 8.

Pſal. 90. 6.

Leuit. 26. 12.

Iob. 22. 14.

conſiderat, id eſt, tantummodo ſunt illi curæ res cæleſtes, nec res inferiores adminiſtrat. Pineda quidem ad primum caput Iob in illis verbis Satanæ: *Circuiui terram, & perambulaui eam*, ad naturalem actum in acquirenda poſſeſſione, verbi *halac* vim refert, vt Satanas eo modo loquendi ſuã eſſe terram aſſerat, quòd eius poſſeſſionẽ adierit, ſeruétque libera per eam commeandi poteſtate, iuxta communem Iuriſperitorum ſententiam, quòd poſſeſſio pedum poſitione fiat. Et, vt loquitur Paulus *l.3.ff. de acquirenda poſſeſſione*, libera terræ inambulatione. Verùm cùm poſſeſſio vno tantùm actu ponendi pedes, aut vnica, vt plurimùm, inambulatione adeatur, Satanas autem ibi ſignificetur, atque hic Angeli præcipiantur latè perambulare terram: item cùm Angeli dum præficiuntur regnis à Deo, nequaquam eorum Domini conſtituantur, ſed tantummodo cuſtodes; nobis Pinedæ explicatio ſubtilis quidem, ac erudita non inſeruit, illi an inſeruiat, iudicet lector.

Pineda.

Pineda explicatio pro poſſeſſione.

Poſſeſſio inambulatione legitimè aditur. Inambulatio hic non poſſeſſio, ſed principatus.

2. Deinde hoc ipſum, ſcilicet, Angelos iſtos eſſe præpoſitos regnorum variorum, oſtenditur ex eo, quod Michaëli referunt de regnis ſibi creditis, quòd quieſcant, & bene apud ea res agantur: quod non quadrat in alios Angelos, quos ſibi Michaël adiutores aſſiſceret: congruit autẽ, quòd Michaël ſimili curæ, muneriſque addictus, ad hæc Angelorum nuncia, quaſi dolens cum Domino expoſtulet: *Vſquequò tu non miſereberis Ieruſalem, & vrbium eius? Iſte iam ſeptuageſimus annus eſt*: quaſi dicat; Cur cùm cæteri regnorum cuſtodes proſperè agant apud gẽtes ſibi commiſſas, mihi quoque non ita cedet apud Hebræos? Ecce ſeptuageſimus annus eſt, ex quo deſolata eſt Ieruſalem, nunc autem quaſi non ſatis pœnarum exhauſtum eſſet, denuo impeditur inſtauratio eius. Hac ergo ſerie contextus rectè conſiderata, apparet, Michaëlem, dum equum aſcenderet ad opitulandum ſuis Hebræis, obuios habuiſſe hos Angelos, & ab eis accepiſſe quæ diximus. Quòd autem hîc dicantur eſſe poſt Michaëlem, quaſi ſequentes eum: intelligendum id eſt, ob reuerentiam, quam illi, vt totius militiæ cæleſtis Principi, iure ipſo debebant. Cum hoc autem ſtat, habuiſſe Michaëlem multos ſecum alios Angelos, quaſi adminiſtros vindictæ, quam parabat in hoſtes Hebræorum. Sicut Daniel. 10.13. cùm Gabriel ait: *Michael vnus de Principibus primis venit in adiutorium mihi*, non eſt exiſtimandum veniſſe ſolum, ſed cum ſuo exercitu Angelorum: eodem ergo prorſus modo, cùm hîc dicitur aſcendere equum ad pugnandum pro Hebræis, intelligendum eſt, plurimas Angelorum copias ſibi aſſiſtere: nam quæ Scriptura ſæpe omittit, ex decoro, aut neceſſitate ſupplenda ſunt. Exemplum hîc habemus, cùm dicitur: *Et poſt eum equi rufi, varij, & albi*: non eſt intelligendum tres tãtùm fuiſſe horum trium colorum equos, vt Hebræi putant, ſed vniuſcuiuſque coloris plurimos equos, quod neceſſariò exigit magnus numerus Angelorum, qui tam multis terrarum regnis præſident. Porro varietas colorum, non temere videtur adhibita. Equi rufi repræſentant regna ſanguinaria, qualia tunc fuere Medorum, ac Perſarum; equi albi regna paci dedita, & proſperè in omnibus agentia: color enim albus lætitiæ, ac proſperitatis ſymbolum. Apocal.6.2. *Qui equo illo albo vehitur, exit vincens, vt vincat*: quaſi certus victoriæ, quam, vel equi candore, ſibi augurat; equi varij, regna, in quibus varij mores, variæ fortunæ, varij adminiſtrandi vi-

Angelos, qui apparuerũt, eſſe cuſtodes regnorum, probatur.

Probabile, habuiſſe Michaelẽ alios adiutores Angelos.

Dan.10.13.

Cùm dicitur veniſſe Michael, intelligendum, non ſolũ, ſed cum ſuo exercitũ.

Vniuſcuiuſque coloris, plures Angelorũ equi.

Equi rufi, regna ſanguinaria; albi, pacifica; varij, morum permultiplicitã.

Apoc.6.2.

gebant modi: quale Romanorum Imperium, quod Reges primùm, poſtea Conſules, denique Imperatores moderabantur.

3. Ad expoſtulationem Michaëlis, audita ſunt à Deo, & Vati nunciata per Angelum, qui in eo loquebatur, hoc eſt, cuſtodem ipſius Prophetæ, verba bona, verba conſolatoria. Verba autẽ Domini hæc ſunt: *Zelatus ſum Ieruſalem, & Sion zelo magno, & ira magna ego iraſcor ſuper gentes opulentas, quia ego iratus ſum parum, ipſi verò adiuuerunt in malum*. Zelus, ira, ac dolor eſt, ex ardẽti amore, quòd res amata ab alio poſſideatur, aut malè tractetur. Significatur ergo primùm illa repetitione, *Zelatus ſum zelo magno*, ingens affectus amoris erga Ieruſalem. Et hæc ſunt illa verba conſolatoria pro præſenti (vt ait Hieronymus:) cùm verò additur de ira magna ſuper gentes opulentas, &c. oſtenditur pars altera zeli, & ex repetitione exaggerationem habens. Et ſunt illa verba bona pro futuro, quo gentes prædicuntur caſtigandæ. Opulentæ gentes intelliguntur Chaldæi, quibus à Deo præſcriptum, vt captiuas ducerent duas Tribus in pœnam idololatriæ; at illi modum præſcriptum excedentes, captiuitatis malum plurimis adhuc moleſtiis, ac laboribus illatis cumularunt: atque ob hoc vnum iraſcitur Deus. *Ego*, inquit, *iratus ſum parum*: captiuitate ſupplicium definiui: *ipſi verò adiuuerunt in malum*: de ſuo addidêre cumulos infinitorum malorum ſuper populum meum. Ira ergo magna iraſcor ſuper gentes opulentas. D.Hieronym. Ego filios meos tradidi corripiendos, ſicut pater filium puniendum ſeruo tradere ſolet, & illi ſæuierunt in traditos: pœnas ergo ſumam de eiuſmodi exceſſibus.

Zelus, ira, ac dolor, ex ardenti amore.

D.Hieron.

Chaldæi excedentes in puniendo ex præcepto Dei Hebræos.

D.Hieron.

4. Ad hoc exaggerandum alij afferunt locum Oſeæ 11. 8, vbi Dominus magna cum expreſſione furoris ſui contra Ephraim ait: *Quomodo dabo te Ephraim? ponam te vt Adama, vt Seboim? conuerſum eſt in me cor meum, pariter conturbata eſt pœnitudo mea, non faciam furorem iræ meæ, quoniam Deus ego, & non homo.* Viſus fuerat Deus præ furore comminatus Ephraim maiorem pœnam, quàm peccata eius poſtulabant, nimirum ſubuerſionem ſimilem illi, qua duas vrbes Adama, & Seboim cum Sodomis extinxerat: ne igitur ex impetu furoris excederet, continet ſe, rationémque reddens ait: *Quia Deus ego, & non homo.* Quaſi dicat, non ſum ego ſimilis hominibus, qui in inferendo ſupplicia plerumque tranſiliunt metas iuſtitiæ, Deus ſum, qui in puniendo, non ſolùm metas ipſas iuſtitiæ æquare non ſoleo, ſed citra illas me contineo. Quoniam ergo gentes opulentæ demandatam ſibi à Deo vindictam exceſſerunt adiuuantes in malum, ideo contra hos exceſſus ira magna ſe iraſci ait.

Oſeæ 11.8.

Deus nunquam excedit in puniendo, vt homo.

5. Pollicetur autem reuerſurum ſe ad Ieruſalem, in miſericordiis, & perpendiculum extenſurum ſuper eam, vt non ſolùm inſtauretur, ſed multis bonis affluat. *Adhuc affluent ciuitates meæ bonis, &c.* Hoc loco expendit Theodoret. illam vocem, *adhuc*, qua non ſignificatur æterna felicitas, ſed modico tempore duratura; quaſi dicat, adhuc tempore aliquo florebit Ieruſalem, quouſque veniat Meſſias: in eius enim aduentum, inquit, hebeſcet lex, quia procuratoris officio fungens, veniente hærede deficiet. Re autem vera ab hac inſtauratione vrbis, vſque ad aduentum Domini quingenti tantummodo anni excurrerunt, & poſt paucos alios iterum euerſa eſt Ieruſalem à Romano exercitu. Quaſi dicat, adhuc ergo affluent,

Expreſſio felicitatis parum duratura.

Theodor.

Veniẽte Meſſia hebeſcet lex.

Ab inſtauratione vrbis vſque ad aduentum Chriſti quingenti fluxêre anni.

fluent, dabo adhuc aliquid temporis, quo affluere poſſit Ieruſalem bonis. Videtur autem ex affectu venturi Chriſti dixiſſe Deum, reuertar ad Ieruſalem in miſericordiis, quia tunc non erit vna, ſed multiplex miſericordia. Affluent miſericordiæ, ſicut aquæ maris operientes. Vel in miſericordiis, quaſi in propria eius temporis quadriga, iuxta ea, quæ alibi diximus de variis quadrigis Dei. Illud autem, *perpendiculum extendetur in Ieruſalem*, ex adiunctis habet, quòd in bonam partem accipiatur: nam perpendiculum extendere, etiam in malam partem ſumitur. Iſai. 34. 11. *Extendetur ſuper eam menſura, vt redigatur in nihilum, & perpendiculum in deſolationem.* Quod Interpretes iure pōderant: nam ad exſtruendum ædificium iure ſolet extendi linea, & dimitti perpendiculum ad dirigendos, æquandóſque lapides: ex eorum námque æqualitate pendet firmitas ædificij: at verò ad deſtruendum, quid opus eſt menſura, aut perpendiculo? Communis reſponſio; Quia Dominus iuſtitiæ ſuæ exequutionē pro magnitudine culpę metiri ſolet: vel meliùs, quia vult palàm facere ſe, non ex voluntatis inclinatione, verùm ex merito delinquentium ad ſupplicia ſumenda accedere. Itaque deducto perpendiculo, ac menſura, oſtendit inæqualitates, ac adeò inclinationes ædificiorum, ſeu iniquitates vitæ in iis, qui puniendi ſunt, vt omnibus conſtet, perditionem eorum ex ipſiſmet ſumi, non ex Deo, qui pronus eſt ad miſericordiam.

In aduentu Meſſia, non vna, ſed multa miſericordia.

In miſericordiis veniet, quaſi in quadriga eius temporis propria.

Iſa. 34. 11.

Perpendiculum extendere, in bonā & in malā partem ſumitur.

Deus non ex inclinatione voluntatis, ſed ex merito hominum punit.

Ad deſtruendum habet menſuram, quibus oſtendat inæqualitates vitæ.

6. Sciens omiſi hoc loco allegoriam de Chriſto, & Sanctis eius, quam D. Hieronymus affert, vt non ſuam, ſed aliorum magiſtrorum Eccleſiæ; quoniam exiſtimo liberè eam hîc inſeri, hoc eſt, abſque vlla exigentia, aut conuenientia loci. Minùs autem probo eam, quam Rupertus habet, quòd longiùs adhuc exorbitet. Ad vtramque Lectorem auidum concionandi remitto.

Allegoria dua quare hic omiſſa à D. Hieron.

De poſteriori Viſione.

SECTIO IV.

1. *Quid ſignificetur per quatuor cornua? D. Hieronymi ex Hebræis ſententia quare difficilis? Theodoreti exiſtimatio de regnis à quatuor orbis partibus præfertur.*
2. *Faber abſolutè in Scriptura quid? Cornua hic monſtrata ferrea fuiſſe, & quare, ex 3. Reg. 22. Varia lectio,* per ſingulos viros, *&* ſecundùm os viri, *quomodo conueniat?*
3. *Angelos ferreis inſtrumentis cornua ferrea auertere.*
4. *Non eſſe potentiam in mundo, cui non alia ſuperior ſit, ex Eccleſ. 5. Roman. 13.*
5. *Angelos quaſi præſidere inferioribus poteſtatibus. Illuſtratur variis locis Scripturæ, & ſanctorum Patrum.*
6. *Quare prædicti Angeli cuſtodes vrbium Iuda videri debeant? Deum futurum murum igneum Ieruſalem quid ſit?*

1. **P**OSTERIOR Viſio cum priori cohæret: exhibet enim vindictam hoſtium, quæ paulò antè promiſſa eſt Zachariæ, Verſ. 18. *Et leuaui oculos meos, & vidi: & ecce quatuor cornua.* Verſ. 19. *Et dixi ad Angelum: Quid ſunt hec? Et dixit ad me: Hæc ſunt cornua, quæ ventilauerunt Iudam, & Iſrael, & Ieruſalem.* Verſ. 20. *Et oſtendit mihi Dominus quatuor fabros.* Verſ. 21. *Et venerunt iſti deterrere ea, vt deiiciant cornua gentium.* Septuaginta, *ad deterrendum ea.* Citò nos expediemus ab hac Viſione. Primùm enim, quòd per cornua intelligantur regna, ſæpius diximus in præcedentibus Viſionibus. Solùm hîc eſt controuerſia, quænam fuerint iſta cornua? Quamuis D. Hieronymus Hebræos ſequutus exiſtimet, per quatuor cornua ſignificari quatuor Monarchias, Chaldæorum, Medorum, Macedonum, Romanorum, quòd illæ Iudæos variis affecère cladibus, ac adeò latè ventilauerunt toto orbe. Tamen eſt opinio, quæ patitur multas difficultates, nec iis vllo modo ſatisfacere poteſt. Primò, quoniam Deus hoc loco conſolans Vatem promittit vltionem ſuam aduerſùs ea regna, quæ ſuis cornibus, hoc eſt, viribus, ventilauerunt Iudam: at Græci & Romani, nulla adhuc in re Iudæis nocuerant. Secundò, fabri veniunt, vt hæc cornua, id eſt, regna hoſtilia deterreant, ne ampliùs noceant Iudæis, quod in magnam conſolationem oſtenſum eſt Zachariæ; at poſt conſolationem ſic exhibitam, conſtat, Romanos multis Hebræos vexaſſe modis. Tertiò, Perſæ, & Medi mites ſe præſtitère in Hebræos: nam & à captiuitate liberarunt, & ſuis iuuère opibus ad inſtaurationem templi: nam quòd Cambyſes impedierit ædificationem ad ſecuritatem, vt putabat, regni ſui, nulla tamen alia in re nocuit. Quartò, hæc regna tantùm nocuère duabus Tribubus; hîc autem dicitur, quòd ventilauerunt Iudam, & Iſraël, & Ieruſalem. Veriùs, vt apparet, Theodoretus hæc quatuor cornua eſſe quatuor mundi partes, à quibus potentiſſimæ gentes ſæpiùs ortæ vexauerunt Iudam, & Iſraël magnis cladibus. Ab Occidente Palæſtini perpetui Iudæorum hoſtes, à Meridie Idumæi, & Ægyptij, ab Oriente Moabitæ, & Amonitæ; à Septentrione Aſſyrij, & Chaldæi: nam, exceptis Chaldæis, qui in ſolas duas Tribus ſæuière, cætera regna omnes ſimul Iudæos ingentibus calamitatibus affecerunt: & in hæc ipſa aptè cadit comminatio fabrorum.

Varia lectio

Quæ fuerint iſta cornua?

Opinio de quatuor Monarchiis nō probatur.

Theodor.

Verior opinio, per quatuor cornua, quatuor mūdi partes, à quibus vexatos Hebræos.

3. In Hebræo eſt faber abſolutè חרש Quamuis autem interdum Scriptura apponat nomen artis, vt Iſai. 44. 12. *Faber ferrarius lima operatus eſt: & poſtea artifex lignarius extendit normam;* tamen abſolutè poſitum, pro fabro ferrario aliquando ſumitur, 1. Reg. 13. 19. *Porro faber ferrarius non inueniebatur in omni terra Iſrael.* In Hebræo abſolutè eſt חרש item hoc loco. Vnde colligitur, noſtrum interpretem intellexiſſe cornua eſſe ferrea: nam cōtra ferrum ſtringitur ferrum, iuxta illud Daniel. 2. 40. *Ferrum omnia domat;* adde, *etiam ſeipſum.* Ferrum omnia domat. Ouid. 1. Metam. eadem omnino verba metricè inuertit:

> ---- *Et quod domat omnia ferrum.*

Sed & Plinius lib. 36. cap. 16. de magnete: Quid ferri duritia pugnacius? ſed cedit, & patitur mōras: trahitur namque à magnete lapide; domitríxque illa rerum omnium materia ad inane neſcio quid currit. Decet autem ferrea eſſe cornua, quoniam ſic mágis exprimunt potentiam regnorum illorum, ſicut 3. Reg. 22. 11. *Fecit ſibi Sedecias cornua ferrea,* vt potentiam exprimeret Regis Achab; adulatúſque ait: *His ventilabis Syriam.* Cùm verò Angelus ait: *Hæc ſunt, quæ ventilauerunt Iudam per ſingulos viros;* hoc vltimum, *per ſingulos viros,* in Hebræo eſt, כפי איש id eſt, *ſecundùm os viri,* ſenſúſque eſt, regna prædicta ventilaſſe Iudam pro libito ſuo. Nota phraſi Geneſ. 24. 57. *Vocemus puellam, & quæramus eius voluntatem.* In Hebræo eſt,

חרש

Faber, abſolutè ponitur interdū pro ferrario.

Iſai. 44. 12.

1. Reg. 13. 19.

Hoc loco intelligitur ferrarius, & cornua ferrea, & quare?

Dan. 2. 40.

3. Reg. 22. 11.

Per ſingulos viros, *ſeu*, ſecundùm os viri, *id eſt*, pro libito ſuo.

Geneſ. 24. 57.

Quæramus

Iſai. 30. 2. *Os in Scriptura pro voluntate.*

Quæſiuimus os ipſius Iſai. 30. 2. *Ambulatis, vt deſcendatis in Ægyptum, & os meum*, hoc eſt, voluntatem meam, *non interrogaſtis*. Ita hic, *ſecundùm os viri*, vt voluerunt, ad libitum ſuum. Alij *per ſingulos viros*, hoc eſt, ſingulos ex Hebræis ventilarunt, videlicet omnes ad vnum. Quod exprimunt etiam Hebræi vocabulo oris: ſicut idiomata aliqua ſingulos de familia exprimunt per ora, decem ora ſumentes, pro decem hominibus alendis. Vnde Geneſ. 47. 12. *Alebat eos Ioſeph, fratres ſuos, omnémque domum patris ſui, præbens cibaria ſingulis*. Hebraicè, *ad os paruuli*, aliquis ſumet pro expreſſione indulgentiſſimi amoris, לפי הטף ſicut mater ſolet paruulis filiis cibos in os mittere. Poterit etiã pro Euchariſtiæ figura ſumi: in qua, vt Chryſoſt. homil. 60. ad populum ait, Chriſtus nutricis inſtar, mamillam nobis in os ingerit, dicens: Comedite; hoc eſt corpus meum. Sed cùm Taph ſignificet, tum paruulum, tum familiam, quæ filiis nomine paruulorum intellectis præcipuè conſtat, manet, alere ad os paruuli, ſiue familiæ, vel idem eſſe, ac quantum quiſque de familia vult, aut ad os, id eſt, ſecundùm ora, ſeu per ora, vt aliter per capita; denique per ſingulos. Congruit autem hic ſenſus præſenti loco propter id quod ſequitur, *Et nemo eorum*, ſcilicet Hebræorum, *poſt eiuſmodi ventilationes leuauit caput ſuum*.

Per ſingulos viros, id eſt, nemine excepto.

Geneſ. 47. 12. לפי הטף *Ad os paruuli, pro expreſſione amoris.*

D. Chryſ. *In Euchariſtia id amoris ſignum.*

Alere ad os, id eſt, quantum quiſque vult, vel, ſecundùm capita familia.

4. Quod autem dicitur, *Et venerunt iſti deterrere ea*, ſignificat Angelos, ſub hac fabrorum ſpecie cum ferreis inſtrumentis venire, vt vel ſolis intentatis malleis cornua intenta deterreant, hoc eſt, leui ſignificatione ſuæ potentiæ furentium Regum impetus auertant. Primùm collige non eſſe potentiam aliquam in mundo, quæ non habeat aliam potentiam ſuperiorem ſe, à qua contineri poſſit. Eccleſ. 5. 7. *Si videris calumnias egenorum, & violenta iudicia, & ſubuerti iuſtitiam in prouincia, non mireris ſuper hoc negotio, quia excelſo excelſior eſt alius, & ſuper hos quoque eminentiores ſunt alij, & inſuper vniuerſæ terræ Rex imperat ſeruienti*. Videtur autem hoc explicare Paulus Roman. 13. 1. *Omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſubdita ſit: quæ enim à Deo ſunt, ordinata ſunt*. cùm enim iubet, omnem animam, id eſt, omnes homines, ſublimioribus poteſtatibus ſubditos eſſe, apertè ſignificat non eſſe hominem, qui non habeat ſuper ſe ſublimiorem poteſtatem. Minores enim Magiſtratus maioribus, & hi maiores aliis ſuperioribus, & hi rurſus Regi, denique Rex Deo ſubiacet, quaſi ordinata ſerie ſubalternatarum inuicem poteſtatum, vſque ad ſupremam, quæ Deus eſt, quod vel Horatium non latuit, cùm lib. 3. Ode 1. dixit:

Nulla poteſtas in mundo, quæ non habeat ſuperiorem ſe. Eccleſ. 5. 7.

Rom. 13. 1.

Ordinata ſeries ſubalternatarum poteſtatum.

Horat.

Regum timendorum in proprios greges,
Reges in ipſos imperium eſt Iouis,
Clari Giganteo triumpho,
Cuncta ſupercilio mouentis.

5. Colligendum poſtea, magnam eſſe Angelorum ſuper terrenas poteſtates vim, ſiquidem vel leui intentatione potentiæ ſuæ terrere poſ-

Angelorum ſuper terrenas poteſtates vis.

A ſunt potentiſſimos Regum exercitus. D. Hieronymus ad locum Eccleſ. citatum, Angelos ait factos à Deo præſides omnium inferiorum poteſtatum. Excelſus, inquit, ſuper excelſum; hæc reſpicit Deus, qui Angelos ſuos ſuper Iudices, & Reges terræ poſuit, qui poſſunt vtique prohibere iniuſtitiam, & magis in terra valere, quàm quæuis hominum poteſtates. Congruunt his, quæ D. Auguſtin. ait lib. 8. de Geneſ. ad literam cap. 23. Sublimibus, inquit, Angelis Deo ſubditè ſeruientibus, ſubiecta eſt omnis natura corporea, omnis rationalis vita, omnis voluntas, vel infirma, vel praua, vt hoc de ſubditis ſibi agant, quod naturæ ordo poſcit in omnibus, iubente illo, cui ſubiecta ſunt omnia. Sic ille. Ex hac igitur eminentia, qua omni creaturæ Angeli præſident, oritur terror il-
B le, qui in multis ad præſentiam Angelorum non ſemel deprehenſus eſt in Scriptura, maximè in Daniele cap. 10. 16. vbi cum Angelo, qui apparuit ei, ſic loquitur: *Domine mi, in Viſione tua diſſolutæ ſunt compages meæ, & nihil in me remanſit virium: ſed & halitus meus intercluditur, &c.* De iis autem, qui erant cum Daniele, ſic ibidem: *Porro viri qui erant mecum, non viderunt, ſed terror nimius irruit ſuper eos, & fugerunt in abſconditum*. Hinc D. Ambroſ. in illud Luc. 1. 12. de Zacharia perturbato ad Viſionem Gabrielis perturbatus eſt, *& timor irruit ſuper eum*. Perturbamur, inquit, & à noſtro alienamur affectu, quando perſtringimur alicuius ſuperioris poteſtatis occurſu. Sic Ambroſ. Vnde non immeritò Scriptura ſic loqui ſolet, *terror irruit ſuper eum*,
C & ſimilia: quaſi deſuper afflante Spiritu, ac terrorem euibrante in inferiora.

D. Hieron.

D. Auguſt. *Sublimibus Angelis ſubiecta omnis creatura.*

Daniel. 10. 16. *Daniel coram Angelo diſſolutus compagibus.*

D. Ambr. Luc. 1. 12.

Superioris poteſtatis occurſu perſtringimur. Terror irruit, quaſi de ſuperiori vibratus.

6. Angelos verò, qui ſub hac fabrorum ſpecie apparuerunt, cuſtodes fuiſſe Ieruſalem, ac cæterarum vrbium eius, communis eſt Doctorum ſententia; quæ autem illi ea ipſa ſpecie demonſtrarunt Vati, opere compleuerunt: nam deinceps magna pace, ac felicitate ædificata eſt Ieruſalem, vrbéſque reliquæ. Et ideo ſtatim initio capitis ſequentis vidit Propheta virum cum fune menſorio, rogatúſque ab eo, quò vadat? reſpondet: *Vt metiar Ieruſalem, & videam, quanta ſit longitudo eius, & quanta latitudo*. Quo ſignificatur apparatus ædificij futuri. Aitque Angelus tantam fore hominum multitudinem in Ieruſalem, vt nullis muris
D contineri poſſit, dominúmque futurum murum eius igneum in circuitu, quia non ſolùm defender Hieroſolymitanos oppoſitu potentiæ ſuæ, ſed etiam offendet irruentes hoſtes, planéque exuret; cuius cauſam ipſe Dominus addit: *Qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei*; vel, *ſui*, vt omnes ferè vertunt. Et ſignificatur futurum, vt quicunque in Iudæos irruerit, in intentum ſuum veriùs irruat. Verùm quoniam multa, quæ ſecundo capite dicuntur, in Ieruſalem cadere non poſſunt, omnino faciendus eſt tranſitus ad Eccleſiam, in qua omnia verè completa videbuntur.

Angeli iſti, cuſtodes Ieruſalem, & vrbiũ eius.

Dominus murus igneus, quia non ſolùm defendet Ieruſalem, ſed offendet hoſtes.

* *
*

VISIO

VISIO TRIGESIMA.

DE ÆDIFICIO ECCLESIÆ.

Zacharia cap. 2.

ARGVMENTVM CAPITIS.

VIDETVR à Propheta vir cum funiculo lineo quaſi accinctus ad metiendum ſolum, in quo erigenda eſt ciuitas, quæ promittitur ita latè extendenda, vt abſque muro habitetur. Conuocantur autem diſperſi Iudæi, vt eam incolant, magnáque rerum felicitas ventura prædicitur ſimul cum gloria Chriſti.

CAPVT II. ZACHAR.

1. ET leuaui oculos meos, & vidi: & ecce vir, & in manu eius funiculus menſorum.

2. Et dixi: Quò tu vadis? Et dixit ad me: Vt metiar Ieruſalem, & videam quanta ſit latitudo eius, & quanta longitudo eius.

3. Et ecce Angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur: & Angelus alius egrediebatur in occurſum eius.

4. Et dixit ad eum: Curre, loquere ad puerum iſtum, dicens: Abſque muro habitabitur Ieruſalem præ multitudine hominum, & iumentorum in medio eius:

5. Et ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu: & in gloria ero in medio eius.

6. O, ô, fugite de terra Aquilonis, dicit Dominus: quoniam in quatuor ventos cæli diſperſi vos, dicit Dominus.

7. O Sion, fuge, quæ habitas apud filiam Babylonis.

PARAPHRASIS.

A 1. *ELeuatis interioribus mentis oculis vidi hominem ipſa ſpecie architectum: nam habebat in manu funiculum lineum, quo architecti metiri ſolent ædificia.*

2. *Ad quem ego: Quò tu, inquam, tendis? Et is: Vt extendam funiculum ſuper ſolum, in quo erigenda eſt Ieruſalem noua; experiárque quàm longum, quàm latum ſit, ad excipiendam innumerabilem multitudinem hominum, qui ad eam habitandam ex omnibus mundi partibus confluent.*

B 3. *Vidi autem Angelum occurrentem, ac planè ſuperiorem meo Angelo: docuit enim illum nouam reuelationem, quam mihi narraret, vt ſuperiores Angeli facere ſolent.*

4. *Et, Age, inquit, adoleſcentem hunc Vatem ita doce: Tanta erit multitudo hominum, bonorum, malorum, in Ieruſalem hac noua, hoc eſt, Eccleſia, vt nullo murorum ambitu contineri valeat.*

5. *Ero autem ego ipſe, ait Dominus, murus Eccleſiæ meæ, non lapideus, vt in communibus vrbibus, ſed planè igneus ad terrendos hoſtes:*
C *cura enim mea peruigili, & acri circundabo illam, quaſi muro, qui tranſiliri non poßit: non ſolùm autem omne illi robur impendam, ſed & illuſtrem, & admirandam reddam, vt eius gloria toto orbe peruagetur.*

6. *O, ô, quicumque eſtis ſub diaboli poteſtate, ac ſub nequitia ſeculi huius, vbi vbi gentium, concurrite ad Eccleſiæ ſinus.*

7. *Túque, ô Sion, ſpeciali nomine populus meus, exolue te ab omni impedimento; Babylonem iſtam, ſeculum iſtud relinque ocyùs, vt accurras etiam gratulabunda mihi, & Eccleſiam meam tandem amplectaris.*

A

8. Quia hæc dicit Dominus exercituum: Poſt gloriam miſit me ad Gentes, quæ ſpoliauerunt vos: qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei.

8. Sic enim ait Dominus: Pater meus mittet me ad Gentes, illas ipſas, quæ vos ſpoliauerunt: mittet, inquam, poſtquam gloriam meam oſtẽdero in terris, magnitudine miraculorum, & reſurrexero, atque in cælum aſcendero. Quare vos etiam, ô popule meus, ſimul venite, ne obduremini, néve abiiciatis animos. Amo enim vos, & vt mihi coniunctiſſimos quaſi intra pupillam habeo, nec poteſt quis vos lædere, quin me non irritet illico. Læsẽre vos gentes, efficiam, vt vobis vltrò ſubiiciantur, quod eſt glorioſiſſimum victoriæ genus.

B

9. Quia ecce ego leuo manum meam ſuper eos, & erunt prædæ his, qui ſeruiebant ſibi: & cognoſcetis quia Dominus exercituum miſit me.

9. Cito ergo pugnabo contra gentes olim vobis inimicas, non armis, ſed vi prædicationis Euangelicæ, vincámque, & ſubiiciam eas vobis; ita vt qui antea vos capiebant, capiantur à vobis, tunc verò re ipſa comperiẽtis me à Patre miſſum ad ſalutem hominum.

10. Lauda, & lætare filia Sion: quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui, ait Dominus.

10. Iam nunc igitur, ô Eccleſia mea ex Iudæis ac Gentibus congregata, lætare, ac vociferare præ lætitia, quandoquidem tui gratia de ſinu Patris deſcendam videndus ab hominibus, & cum illis conuerſaturus.

11. Et applicabuntur gentes multæ ad Dominum in die illa, & erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui: & ſcies quia Dominus exercituum miſit me ad te.

C

11. Et multi quidem ex Iudæis, plures autem multò ex Gentibus ad fidem meam accedent; omnes illi in populum meum, computabuntur, agámque ipſe cum eis familiariter, rebúſque à me geſtis quaſi manuducentur ad cognoſcendum, me fuiſſe à Patre meo miſſum.

12. Et poſſidebit Dominus Iudam, partem ſuam in terra ſanctificata: & eliget adhuc Ieruſalem.

12. Erítque hæreditas mea non omnis Iuda, ſeu non omnes Iudæi, ſed ij tantùm quos ego eligam, vt in ſeruis meis cenſeantur.

13. Sileat omnis caro à facie Domini: quia conſurrexit de habitaculo ſancto ſuo.

13. Porro omnes homines pro hac Diuinæ miſericordiæ magnitudine Deum colant, & reuereantur, quia de excelſo cælorum habitaculo deſcenſurus eſt in terras, vt Eccleſiam ſuam congreget ex Iudæis, & Gentibus.

COMMENTARIVS.

QVod attinet ad ſenſum literalem, eſt in præſentibus difficultas, quæ primo loco diſcutietur; at de felicitate Eccleſiæ ſecundùm hiſtoriam loqui Vatem, meliùs quadrat, de quo agetur ſecundo loco; poſtremò autem de gloria Chriſti.

De ſenſu literali Viſionis.

SECTIO I.

1. *Non poſſe negari tranſitum in Prophetis, oſtenditur ex Scripturæ locis aliquot.*
2. *Locus D. Hieronymi, de Ieruſalem veteri, & noua; quòd Eccleſiarum matrix, ex Liturgia Iacobi. Locus Auguſtini de Salomone.*

Obſeruatio quo rundã non probatur.

1. NON eſt negandum, quædam ex ſecundo capite quadrare in Ieruſalem, & de illa literaliter explicanda, quidquid alij pro regula habeant, vt, ſi aliqua pars Prophetiæ non quadret in terrenam Ieruſalem, nulla omnino illi accommodetur. Iniuſtè profectò, ac planè irrationabiliter: namque Prophetis vſitatiſſimum eſt, tangere literaliter aliquid pertinens ad veterem Eccleſiam, móxque Spiritu rapi, ac tranſire ad nouam. Quis neget aliqua ex Pſalm. 71. conuenire literaliter Salomoni, plura verò, imò omnia ex prædicto tranſitu, etiam Chriſto Domino? An non confeſſione omnium, Pſalm. 86. partim eſt de Ieruſalem materiali, partim verò de ſpirituali, id eſt, Eccleſia? Cùm enim ibi de prima eius fundatione diſſeruiſſet Regius Vates, *Fundamenta eius in montibus ſanctis*, &c. mox inde quaſi eleuatus de Eccleſia vaticinatur, *Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas Dei, &c.*

D

Tranſitus Prophetarũ neceſſarius.

2. Meritò

Digitized by Google

D.Hieron. Ieruſalem veterē portare nouam, quid ſit?

A 1. Meritò ergo D. Hierooymus in commentario ſuo ſuper Ionam affirmauit Ieruſalem veterem ferè ſemper in Scriptura ſacra portare nouam. Vbique enim, quaſi oneri datum, vt Eccleſiam Chriſti in ſe ipſa præferat. Ideo in Liturgia Iacobi appellatur Ieruſalem Eccleſiarum matrix, ſicut Roman.11.18. veteres Patriarchæ dicuntur Eccleſiæ radix, ſeu radix portans fideles ex Geotibus. Similiter & de Salomone aſſerit D. Auguſt.io proœmio Pſalm. 126. geſtare illum figuram veri Salomoois, vt in iis, quæ de regno eius Scriptura commemorat, non tam ſit perſona Salomoo, quàm is ipſe perſonatus Chriſto; proindéque intelligi vtrumque oporteat, quando figuratum, ſine eo, quod figurat, percipi nequeat. B In præſentibus ergo, certum habeatur, quaſi ſubſtratam eſſe inſtaurationem terrenæ illius Ieruſalem, deinde, quaſi ſuperduci ædificationem Eccleſiæ noſtræ.

Matrix Eccleſiarum. Rom.11.18. *Veteres Patriarchæ Eccleſiæ radices.* D.Auguſt. *Salomon perſonatus Chriſto.*

De felicitate Eccleſiæ neceſſariò loqui Vatem.

SECTIO II.

1. *Quid illud*, Abſque muro ædificabitur Ieruſalem? *Eccleſiæ lata propagatio ſignificatur. Illuſtratur ex Pſal.*86.Homo,& homo, *Hebraiſmus,pro multis indifferenter. Locus Iſaiæ* 49. *Hieronymus explicat.*
2. *Eccleſiam latè diffuſam, habituram tamen pro muro igneo Deum. Locus Iſaiæ* 26.*de muro, & antemurali. Murus ignis quare,explicatur,& illuſtratur.*
3. *Vocatio Gentium,& Iudæorum. Locus Ioel.*2. *Quid Aquilo? Hieronymi locus. Verbum,* fugite, *vocantis. Cant.*8.Fuge dilecte,*quomodo capiendum?*

1. NARRAT Propheta quid viderit. D Verſ.1. *Leuaui oculos meos, & vidi: & ecce vir, & in manu eius funiculus menſorum.* Verſ.2. *Et dixi: Quò tu vadis? Et dixit: Vt metiar Ieruſalem: & videam quanta ſit latitudo eius, & quanta longitudo eius.* Verſ.4. *Abſque muro habitabitur Ieruſalem præ multitudine hominum, & iumentorum in medio eius.* Septuagiota, *frugiferè habitabitur Ieruſalem.* Primum quod de muro ait, intelligi noo poteſt de ipſa Ieruſalem, cuius murus ædificatus eſt à Nehemia, vt conſtat ex eius lib.cap.2.Et Ioſephus lib.6.de bello Iudaico, cap. 6. trino muro circundatam aſſerit Ieruſalem. Propterea ergo Angelus coram Vate pergit fune menſorio deſignare vrbem, eius autem meoſurationis occaſione reuerſus ad eum prænunciat ædificationem alterius Ieruſalem, nempe Eccleſiæ, E quæ abſque muro habitabitur ad expreſſionem propagationis Eccleſiæ, ac multitudinis gentium, quam ſuo ambitu complectetur. Id quidem exaggerat Regius Vates Pſalm. 86.4. *Ecce,* inquit, *alienigenæ, & Tyrus, & populus Æthiopum, hi fuerunt illic. Nunquid Sion dicet, Homo, & homo natus eſt in ea?* &c. Quibus verbis ſignificat futuras in Eccleſia gentes omnis generis, etiam infeſtiſſimas antea, quales alienigenæ, ſeu Philiſtæi, quales Ægyptij, etiam barbariſſimas, quales Æthiopes. Quis diceret vnquam Sioni, quæ ſemper abo-

Varia lectio. Nehem.2. Ioſephus. *Quòd abſque muro habitanda ſit Ieruſalem, de Eccleſia intelligendum.* Pſal.86.4. *Omniū gentium concurſus ad Eccleſiam.*

A minata eſt gentiū iſtam colluuiem, fore, vt in ea naſceretur homo & homo? Hebraiſmus eſt, homines indiſcriminatim, boni, mali; ſapientes, barbari; amici, inimici. Et ſignificatur, neminem id affirmare potuiſſe de Sione materiali; at de ſpirituali, id eſt, Eccleſia, veriſſimum eſſe, & quotidie videri, vt omnes illi ſine diſcrimine ciues eius ſint: noo enim quaſi ex beneficio, ciuitate donati, ſed nati ſunt, per lauacrum ſcilicet regenerationis. *Homo, & homo natus eſt in ea.* Rectè autem de hoc ipſo ad Eccleſiam vaticinatus Iſai. cap.49.20. *Dicent,* inquit, *in auribus tuis filij ſterilitatis tuæ,* id eſt, gentes, quas, ſterilis cùm eſſes, ſpiritualiter genuiſti, *Anguſtus mihi eſt locus. Fac ſpatium mihi, vt habitem.* B Hieronymus: *Coarctor inter anguſtias Synagogæ, fac mihi ſpatium, vt habitem latiùs, vt totum orbem tua mecum capiat latitudo. Et dices in corde tuo,* planè admirabunda, *quis genuit mihi iſtos?* Video ex vtero meo prodire alienigenas, & Tyros, & Aethiopas omnigenos partus. *Quis genuit mihi iſtos?* Reſponderi poteſt: per vnam Chriſti fidem Chriſtianos indifferenter genuiſti. Et quidem hæc hominum indifferentia rectè hoc loco exprimitur, cùm ait Propheta: *Abſque muro habitabitur Ieruſalem præ multitudine hominum, & iumentorum:* nam per homines ſignificantur politioris ingenij homines; per iumenta, barbari quique, quos nobis Æthiopia, C Braſilia, ac exteræ aliæ nationes demonſtrarunt ſub vno Chriſti nomine Chriſtianos.

Repetitio Hebræis multiplicat. *Omnes gentes ciues natiin Eccleſia.* Iſai.49.20. D.Auguſt. D.Hieron. *Eccleſia coarctata intra Synagogam.* *Homines, id eſt, politiores; iumenta, id eſt, barbari.*

2. Et tamen Eccleſia ſic toto orbe diffuſa, murum habebit, quoad effectum defenſionis, ac ſecuritatis, ipſummet Deum. Propterea ipſe Dominus ait: *Ego ero ei murus ignis in circuitu.* Hoc eſt, faciam illam ope mea inexpugnabilem; qood etiam Iſaiæ 26.1. rectè expreſſum eſt illis verbis: *Saluator ponetur in ea murus, & antemurale;* id eſt, non alius in ea erigetur murus, quàm Dominus ipſe, quatenus Saluator, vt certos de ſalute certa faciat contra quoſlibet impetus irruentium. Saluatoris enim vocabulum intelligi noo poteſt, ſine victoria quarumlibet oppoſitarum virium. Quod qui-D dem optimè ſignificatum eſt hoc loco per murum igneum, nimirum defendentem, ac offendentem: clauſos enim defendit, oppugnantes exurit. Vnde Theodoret. Ero murus igneus, qui ſcilicet, nec tranſiri, nec tranſcendi poſſit; id eſt, nec vi, nec machinis ſuperari, irruptione, aut ſtratagemate inexpugnabilis. Ne autem videatur ſolùm eſſe in circuitu populi ſui pro muro, addit: *Et in gloria ero in medio eius, protegam, & defendam circumquaque, & glorioſam inſuper, ac illuſtrem faciam mea præſentia.* Iſai.60.1. *Surge, illuminare Ieruſalem, quia venit lumen tuum, & gloria Domini ſuper te orta eſt. Ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in ſplendore ortus tui.* Iam hinc attolle caput, ô Eccleſia, ac deinceps illuſtris eſto ad præſentiam luminis tui, Dei tui, qui glorioſus, ac ſplendidus ſuper te ortus eſt, vt ſuper terram oritur Sol. Erunt porro omnes hoc tuo E lumine æqualiter illuſtres, vt omnes æqualiter illuminantur lumine ſolis. Itaque Gentiles, inuiſum genus hominum, & Reges quique in orbe præcelſi, æquali gradu in hoc lumine ambulabunt, æqualiter incedent illuſtres in Eccleſia. Id ſignificat, *In gloria ero in medio eius.* Æqualiter in omnem partem, quoquouerſus effundam gloriam meam, vt nemo non per eam glorioſus, ac illuſtris ſit. Quæ ſequuntur pertinent ad vocationem Gentium, & Iudæorum ad Eccleſiam.

Deus murus igneus Eccleſiæ, vt ſit inexpugnabilis. Iſai.26.1. *Saluatoris nomen importat victoriam.* *Murus Eccleſiæ nec vi, nec ſtratagemate ſuperabilis.* Iſai.60.1. *Eccleſia glorioſa per Dei præſentiam.* *Lumine Chriſti omnes æqualiter illuſtres.*

3. *O ô, fugite de terra Aquilonis, dicit Dominus, quoniam in quatuor ventos cæli diſperſi vos.* O Sion fuge, quæ habitas apud filiam Babylonis. Velint, nolint, qui totum omnino caput de ſola Eccleſia intelligunt, concedere debent, intermiſceri aliqua de ſolis Iudæis, aliqua de ſola Eccleſia. Nam illa prior vocatio repetitione aucta, *O, ô, fugite*, ad Gentes tendit: poſterior, *ô Sion, fuge*, omnino ad Iudæos, quorum multi adhuc captiui degebant in Babylone. Et congruit, vt ad Gentes quaſi longiùs poſitas duplicetur vocatio; ad Iudæos, qui propinquiores erant, ſemel adhibeatur. Terra Aquilonis omnes illas complectitur, in quibus Gentes erant ſub poteſtate diaboli: nam Aquilo ſedes dæmonis Ioel.2.20. *Eum, qui ab Aquilone eſt,* hoc eſt, dæmonem, qui inde ſpirat omne malum, *procul faciam à vobis*; id eſt, auertam, ne noceat vobis. Rationem reddit D. Hieronymus; quia ventos Aquilo duriſſimus eſt, & habitatorum ſuorum corda duriſſima facit, & ab eo ſuccenduntur mala ſuper omnem terram, iuxta Ieremiam, quæ omnia ſunt officia dæmonis, vt vbicumque ea exercuerit, Aquilonaris plaga appellari iure poſſit. Ideo ſequitur: *Quoniam in quatuor ventos cæli diſperſi vos.* In quatuor, quaſi materialiter; in vnum verò, quaſi formaliter. Verbum, *fugite*, non eſt amouentis longiùs, ſed ad ſe vocantis; vt credo eſt illud Sponſæ deſiderantis Sponſi aduentum Cant. 8. 14. *Fuge dilecte mi, aſſimilare capreæ, hinnulóque ceruorum ſuper montes aromatum.* Quaſi dicat: Cur tandiu te expecto, age dilecte, fuge de cælo, & ſi clauſum eſt adhuc, quære tibi, quà vel ſaltu te huc proripias, vt ſolent amantes interdum per feneſtras ſalto ſe dare, & capreæ, damulæque ſaltibus ſuperare montes, ac parietum obſtacula. Eſt exaggeratio deſiderij erga Sponſum, qua non tam quid deceat, quàm quid vota ardeant, exprimitur.

Gentes & Iudæi ſimul, ſed diſſimiliter vocantur.

Duplicatur vocatio ad Gentes remotiores, Iudæi viciniores vna vocatione trahuntur.
Ioel.2.20.
D.Hier.

Verbum fugere, interdũ inſeruit vocationi.
Cant.8. 14.

Inuitatur Sponſus, vt fugiat, hoc eſt, veniat de cælo.

De miſsione Chriſti ad prædicandum Euangelium per Apoſtolos.

SECTIO III.

1. *Miſſionem Chriſti hoc loco agnoſcere Patres. Colligitur magnum teſtimonium diuinitatis Chriſti.*
2. *Quid ſignificet illud*, poſt gloriam miſit me? *Opinio Hieronymi, & aliorum, ſignificari gloriam diuinitatis. Locus Baruch 3.*
3. *Melius, ſignificari gloriam Aſcenſionis, ex Ioan.7. Euſeb. Cæſar. Quare hæc propria gloria Chriſti?*
4. *Quomodo intelligendum, miſſum Chriſtum ad Gentes, ex Auguſtino. Explicatur locus Pſalm. 67.*
5. *In illo*, Qui vos tetigerit, *&c. præfertur vulgata lectio; magis exprimit affectum Dei. Leuare manum, quid hoc loco?*

1. POST exaggerationem de propagatione Eccleſiæ ſequitur de gloria Chriſti. Verſ. 8. *Quia hæc dicit Dominus exercituum: Poſt gloriam miſit me ad Gentes, quæ ſpoliauerunt vos. Qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei.* Hebr. *Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei.* Teſte D. Hieronymo eſt ſermo Chriſti ad Iudæos, quos vocauit ſimul cum Gentibus: ne enim mirum illis eſſet, quòd cum populo Dei miſcerentur Gentes, ita omnino futurum pronunciat, ex ſpeciali ordinatione ipſius Dei: *Hæc dicit Dominus exercituum: Poſt gloriam miſit me ad Gentes.* Paulò infrà declaratur quis miſerit. *Et cognoſcetis,* inquit, *quia Dominus exercituum miſit me.* Vtroque autem loco eſt nomen יהוה quo ſignificatur Deus per eſſentiam. Itaque Dominus exercituum miſſus eſt à Domino exercituum; hoc eſt, Deus Filius, à Deo Patre. D. Hieronymus. Vox Saluatoris, ait, loquentis inducitur, qui omnipotens à Patre omnipotente miſſus eſt. Idem obſeruatur ab Euſebio lib.6. Demonſt.cap.16. Et eſt luculentum teſtimonium diuinitatis Meſſiæ, quod latè expendit D. Auguſt. 20. de Ciuit.cap.30.

Varia lectio.
D.Hieron.

Miſſio Filij Dei à Patre.
D.Hieron.
Luculentũ teſtimonium diuinitatis Meſſiæ.
Euſebius.

2. Quod autem additur, *poſt gloriam miſit me ad Gentes,* controuerſiam continet, quid nomine gloriæ ſignificetur. D. Hieronymus per gloriam intelligit eam, qua tanquam Deus eminebat in cælo. Poſt gloriam, inquit, diuinæ maieſtatis. Et ſignificat rem admiratione dignam in opere Incarnationis. Quod Verbum diuinum poſt gloriam, quam ex æternitate habuit in Diuina natura, miſſum, per aſſumptionem humanitatis ad Gentes, voluerit adire labores humanæ vitæ, & ipſam mortem. Solent enim labores poſt experientiam felicitatis acerbiores eſſe. Vide Rupertum hoc loco. Similis locus eſt Baruch 3. 32. *Qui præparauit terram in æterno tempore, & repleuit eam pecudibus, & quadrupedibus: qui emittit lumen, & vadit: & vocauit illud, & obedit illi in tremore. Stellæ autẽ dederunt lumen in cuſtodiis ſuis, & lætatæ ſunt: vocatæ ſunt, & dixerunt: Adſumus. & luxerunt ei cum iucunditate, qui fecit illas. Hic eſt Deus noſter, & non æſtimabitur alius aduerſus eum. Hic adinuenit omnem viam diſciplinæ, &c. Poſt hæc, in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt.* Porro magnam emphaſim habent illa verba, *Poſt hæc*: quaſi diceret, Poſt tantam maieſtatis, & ſapientiæ oſtentationem, carnem abiectã induit, & vt quilibet homo in terris verſatus eſt. Ne enim vel ex impotentia, vel ex ignorantia feciſſe videretur, iure præmiſerat, *qui præparauit terram in æterno tempore, & qui adinuenit diſciplinam*; ad maiorem expreſſionem amoris, quòd potens cùm eſſet, & ſapiens, id faceret.

Controuerſum, quid nomine gloriæ ſignificetur.
D. Hieron.

Poſt gloriã, ſcilicet, diuinæ maieſtatis, mortalitatẽ adyt, ſignum magni amoris.
Rupert.
Probatur ſimili loco Baruch.
Baruch 3. 32.

3. Verùm cùm Chriſtus denuo in mundo natus, primò & principaliter ad oues Iſraël miſſus ſit, Matth.15.24. non autem ad Gentes, congruentiùs alij explicant. Euſebius 6. Demonſt. Euan. cap. 16. ad hunc modum: Poſtquam gloriam meam oſtendi magnitudine miraculorum, & varijs apparitionibus poſt Reſurrectionem, denique poſt Aſcenſionem, miſit me ad Gentes. Hæc enim eſt propriè gloria Chriſti, iuxta illud Ioan.7.39. *Nondum erat Spiritus datus, quia IESVS nondũ fuerat glorificatus.* Eſt ergo ſenſus: Poſt gloriam Aſcenſionis miſit me Deus Pater ad Gentes, vt per prædicationem Euangelij colligerem ex eis prædeſtinatos ad æternam vitam.

Matth.15. 14.
Euſebius.
Congruentiùs, poſt oſtentationẽ miraculorũ, Reſurrectionem, Aſcenſionem.
Ioan.7.39.

4. Cerno tamen quid obiicias: Quomodo Chriſtus miſſus eſt poſt Aſcenſionem, quæ, Autore D. Bernardo, felix clauſula fuit totius itinerarij Filij Dei? Reſpondeo cum Auguſtino loco citato, miſſum eſſe Chriſtum in Apoſtolis ſuis, quibus data eſt cura prædicandi Chriſtum. Eſt enim diligenter notanda regula Auguſtini lib.3. de

D.Bernard.
D.Auguſt.
Miſſus eſt Chriſtus in Apoſtolis ſuis ad prædicandum Gentibus.

de doctrina Chriſtiana cap. 31. Inter ea, quæ dicuntur de Chriſto, quædam explicanda eſſe de illo quatenus caput eſt; vt, *Ego, & Pater vnum ſumus*, Ioan. 10. 30. quædam de ſolo corpore eius; vt, *Saule, Saule, quid me perſequeris?* Actor. 9. 4. Sic miſſus eſt in hoc loco, quia miſſi ſunt Apoſtoli. Vnde Paul. 1. Corint. 1. 23. *Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum* Vnde illud Pſalm. 67. 5. *Iter facite ei, qui aſcendit ſuper Occaſum, Dominus nomen illi*, explicatur de Chriſto in Apoſtolis ſuis tanquam in equis generoſis aſcendente, vt equitet in Occidentem. Id verò, *Iter facite ei*, vox eſt præconia, triumphantem Dominum præcedens, ac inter tripudia clamans: Date locum Domino, qui in equis ſuis Apoſtolicis vadit ad Occidentales plagas, vt gentes illas per eos ſibi ſubiiciat: nam, *Dominus nomen illi*, qui propterea latè in omnes Gentes dominaturus eſt. Vel iuxta Hebræum, in Iah nomine ſuo. Iah vnum ex nominibus Dei, idem ac, *Verè exiſtens*. Rectè autem ad præſentem locum: oſtenditur enim Chriſtum equitare in Apoſtolis, non in ſe ipſo, ſed in nomine ſuo, iuxta illud Chriſti de Paulo: *Vas electionis mihi eſt iſte, vt portet nomen meum coram Gentibus, & Regibus, & filiis Iſraël.*

Regula Auguſtini. Ioan. 10. 30. Actor. 9. 4. 1. Cor. 1. 23. Pſal. 67. 5. *Dominus equitans in Apoſtolis ad Occidentem.* *Chriſtus per prædicationẽ Dominus.* *Iah, vnũ è nominibus Dei*, Verè exiſtens. Act. 9. 51. *Equitat in Apoſtolis, quia nomen eius prædicant.*

5. Pro cauſa autem ſuperioris ſententiæ ponit Vates, *qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei.* Alij legunt, *oculi ſui*; vt ſit ſenſus: qui vobis nocuerit, ſibi ipſi veriùs nocet; ſed meliùs iuxta vulgatam correctam, *oculi mei*; vt ſignificetur (ait Auguſt. loco citato) excellentiſſimus dilectionis affectus: quæ enim nobis chariſſima sũt, pupillæ loco nos habere ſignificamus. Senſus ergo eſt: *Poſt gloriam miſit me Pater ad Gentes, quæ ſpoliauerunt vos*, vt deinceps vobis ſubiiciantur: faciamque, vt qui antea prædauerunt vos, prædæ veſtræ ſint: *qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei.* quaſi dicat: Amo vos, ac mihi habeo coniunctiſſimos, quaſi intra pupillam oculi, vt nemo vobis nocere poſſit, quin ſimul irritet me; faciam ergo, vt omnes illi, qui vexauerunt vos, vobis non inuiti ſeruiant, quod eſt glorioſiſſimum victoriæ genus. Id ſignificat: *Ecce ego leuo manum meam ſuper eos, & erunt prædæ his, qui ſeruiebant ſibi.* quaſi dicat: Dabo vobis victoriam ſublimẽ, & eleuatam à communibus victoriis, quæ ſcilicet manu cruenta patiuntur. Leuabo ego manum, ac excellentiori modo me potentem demonſtrabo, vt vel ad eiuſmodi demonſtrationem cadant ante pedes veſtros inimici veſtri. Leuabo ſuper eos, quaſi ipſa præciſè eleuatione futurus ſuperior. Vnde illud Iſai. 49. 22. *Ecce leuabo ad gentes manum meam, & afferent filios ſuos in vlnis*; videlicet, ſeruorum inſtar, qui ſolent infantes dominorum ſuorum portare in vlnis. Significatur, Gentes conuerſas ad Chriſtum gerulas fore Prædicatorum fidei, quoniam eos amplectentur, fouebunt, nutrient, in palmis gerent, ad expreſſionem ſummi affectus, tum amoris, tum reuerentiæ, quo illos proſequentur.

Varia lectio. *Qui nocet iuſtis, ſibi verius nocet.* D. Auguſt. *Excellentiſſimus amoris affectus, intra pupillam habere.* *Vexatio iuſtorum non poteſt eſſe ſine irritatione Dei.* *Eleuatione manus tantummodo, Deus ſuperior.* Iſai. 49. 22. *Gentes ſinu geſtabunt Prædicatores fidei.*

VISIO TRIGESIMAPRIMA,

DE IESV FILIO IOSEDEC, ET DE SATAN ACCVSANTE.

Zachar. cap. 3.

ARGVMENTVM CAPITIS.

OSTENDITVR Zachariæ Ieſus filius Ioſedec magnus eo tempore Sacerdos ſordidis veſtibus indutus ſtans coram Iudice Angelo, & ſatan à dextris eius accuſans eum. Poſtea videt ſatan ab Angelo repelli, & Ieſum detractis veſtibus ſordidis, ornari veſtibus mutatoriis, promittitúrque illi, quòd ſi ambulauerit deinceps in viis Domini, futurus ſit Iudex in populo. Denique prædicitur Chriſti aduentus, Paſſióque, & fructus Paſſionis eius.

CAPVT III. ZACHAR.

1. ET oſtendit mihi Dominus Ieſum Sacerdotem magnum ſtantem coram Angelo Domini: & ſatan ſtabat à dextris eius, vt aduerſaretur ei.

PARAPHRASIS.

1. *Vidi etiam, oſtendente mihi Domino, Ieſum Sacerdotum Principem, & filium Ioſedec, coram Michaële Archangelo cuſtode ac principe Iudæorum ſtantem, vt ab eo defenderetur ab aduerſario diabolo, qui eum accuſabat, & verè quidem, apud Deum: erat*

A *videlicet Sacerdos magnus, ac adeò communis homo repræſentans in ſe non tantùm ſua, ſed maximè totius populi peccata.*

2. Et dixit Dominus ad ſatan: Increpet Dominus in te ſatan: & increpet Dominus in te, qui elegit Ieruſalem: nunquid non iſte torris eſt erutus de igne?

2. Tum Dominus ad ſatan: Reprimam te ego, ne illi nocere poſſis, quoniam amo Ieruſalem, & electos habeo etiamnum in ea, placétque mihi, vt iterum ædificetur, ac templum inſtauretur. Quid autem paras Ieſum perdere, ac penitus obruere, qui de Babylonica captiuitate, tanquam titio ſemiuſtus è fornace erutus eſt?

3. Et Ieſus erat indutus veſtibus ſordidis, & ſtabat ante faciem Angeli.

3. Sed & Ieſus veſtibus ſordidis indutus, B *ſignificabat ſe habere ſordibus peccatorum inquinatam mentem: ſtabátque ſuſpiciens Angelum, quaſi eius contra dæmonem implorans auxilium.*

4. Qui reſpondit, & ait ad eos, qui ſtabant coram ſe, dicens: Auferte veſtimenta ſordida ab eo. Et dixit ad eum: Ecce, abſtuli à te iniquitatem tuam, & indui te mutatoriis.

4. At verò Michaël miſertus Ieſu, præcepit minoribus, qui aſtabant, Angelis, vt ſordidas veſtes illi detraherent, & ſic ait ex perſona Dei: Ecce hoc ſigno demonſtraui, ablata eſſe à te peccata tua, ornauíque te pretioſis veſtibus, gratiam, & ſpiritalia dona ſignificantibus.

5. Et dixit: Ponite cidarim mundam ſuper caput eius. Et poſuerunt cidarim mundam ſuper caput eius, & induerunt eum veſtibus: & Angelus Domini ſtabat.

5. Præcepit inſuper adminiſtris Angelis, vt imponerent capiti eius mitram. Angelus C *autem ille princeps non diſcedebat ab eo loco, donec peragerentur omnia, quæ ad ſalutem populi pertinebant.*

6. Et conteſtabatur Angelus Domini Ieſum, dicens:

6. Palàm verò admonebat Ieſum quaſi adhibitis teſtibus:

7. Hæc dicit Dominus exercituum: Si in viis meis ambulaueris, & cuſtodiam meam cuſtodieris, tu quoque iudicabis domum meam, & cuſtodies atria mea, & dabo tibi ambulantes de his, qui nunc hic aſſiſtunt.

7. Si cuſtodieris mandata, quæ ego præcepi, vt cuſtodirentur; tu quoque quantumuis ſordidus antea prætereis populo meo, ac Principem in eo ages, diúque in Pontificatu manebis tu, & filij tui, templúmque meum cum ſuis atriis tuæ curæ ſemper credam. Præterea ex hoc numero Angelorum, qui mihi aſſiſtunt, aliquos deſtinabo, quorum circumualleris auxilio, & D *ab omnium hoſtium fraude ſecurus ſis.*

8. Audi Ieſu Sacerdos magne, tu & amici tui, qui habitant coram te, quia viri portendentes ſunt. Ecce enim ego Adducam ſeruum meum Orientem.

8. Attentas autem huc verte aures, tu, ac ſocij tui, quandoquidem viri eſtis, qui factis veſtris futura portenditis, & omnia vobis eueniunt in figuram futurorum; ecce, magnum quid prædico: adducam enim Chriſtum verum iuſtitiæ ſolem, qui Oriens, luce ſua hanc vrbem, templúmque illuſtret, ac inde in totum mundum ſplendorem effundat ſuum.

9. Quia ecce lapis, quem dedi coram Ieſu: ſuper lapidem vnum ſeptem oculi ſunt: ecce ego cælabo ſculpturam eius, ait Dominus exercituum: & auferam iniquitatem terræ illius in die vna.

9. Ecce ille ipſe, quem Orientem vocaui, E *eſt inſtar lapidis, quem ego (quia de reædificanda vrbe & templo agitur) oſtendi Ieſu, quoniam totus eſt in ædificanda vrbe, & cuius virtutes, quales in lapide aliquo admirando ſunt, explicabo: nam licèt paruus ipſe videatur lapis, & ſecundùm carnem exiguæ virtutis, & excellentiæ, tamen ſeptem oculos habet, qui ſuper ipſum ſunt, hoc eſt, ſeptem Angelos illos præcellentes, qui Deo aſſiſtunt; in eúmque ipſi intentos habent oculos, ad exequenda omnia præcepta, quæ ſibi impoſuerit. Eius autem lapidis cælaturam*

10. In die illa dicit Dominus exercituum: vocabit vir amicum ſuum ſubter vineam, & ſubter ficum.

A *ego ipſe incidam; videlicet ornabo humanitatem Chriſti pluribus donis, quin etiam pretioſas vulnerum ſculpturas addam, quo elegantior maneat; efficidmque, vt eius terra à peccatórum ſordibus expurgetur.*

10. *Tunc homines ſumma pace, & tranquillitate perfruentur; quali nempe potiuntur illi, qui cum amicis epulantur in vineis ſuis ſub vite ſua, & ſub ficu ſua, quod belli tempore non fit.*

COMMENTARIVS.

TOta Viſio his partibus continetur, hiſtoria, & promiſſis. Primùm ergo circa hiſtoriam eſt controuerſia: de quo ad literam ſit intelligenda, de filióne Ioſedec, an de Chriſto? quod primo loco reſoluemus. Deinde explicabimus hiſtoriam literaliter de filio Ioſedec. Denique proponetur ſermo Angeli ad Ieſum de Aduentu, & Paſſione Chriſti.

De quo intelligenda ſit Viſio in ſenſu literali?

SECTIO I.

1. *Autorum varia opinantium ſententia de Ieſu filio Ioſedec.*
2. *De Ieſu filio Ioſedec literaliter, de Chriſto cur nec allegoricè explicanda Viſio? & refelluntur obiecta.*
3. *Quis fuerit Ieſus filius Ioſedec, ex primo Eſdræ 2. Eccl. 49. Malachia, & Aggæo, & de peccatis eius.*
4. *Excurſus moralis de Prælatis rationem pro ſubditis reddituris. Locus Chryſoſt. duplex; alter Diui Thomæ.*
5. *Vana exiſtimatio Hebræorum, Ieſum Sacerdotem iam mortuum fuiſſe tempore huius Viſionis. Probatur oppoſitum ex loco Eccli. 49. & aliis; diluitur obiectio Hebræorum.*

Qui de ſolo Chriſto intelligunt. Tertul. Lactant.

1. TERTVLLIANVS in libro aduerſùs Iudæos, in fine, & Lactantius lib. 4. cap. 14. de ſolo Chriſto optimo, maximo Viſionem hanc intelliguot, & de nullo alio iotelligi poſſe probant. Nam Tertullianus ita loco citato: Non poteritis, ſoquit, Ioſedec filiom dicere; qui nulla omoino veſte ſordida, ſed ſemper Sacerdotali fuit ornatus. Lactantius verò addit: Nuoquam filius Ioſedec aliquid mali perpeſſos eſt, vt titio eiectus de igne diceretur. Præterea nunquam io conſpectu Dei, & Aogelorum ſtetit, aut Propheta potiùs de præteritis, quàm de futuris loquutus eſt. Alij ſimpliciter intelliguot de Chriſto, nihil interim dicentes de Ieſu filio Ioſedec. Ita Origen. homil. 9. in Leuit. Ambroſ. 3. de fide, cap. 4. Chryſoſt. homil. t. ex variis in Matth. locis, Gregor. 20. Moral. 20. Hieronymus in Pſalm. 108. 109. in illud: *Dominus à dextris tuis.* Alij explicant de filio Ioſedec. Cyrillus hoc modo, vt Angelus, in cuius conſpectu ſtetit Ieſus filius Ioſedec, typum geſſerit Chriſti, Ieſus verò filius Ioſedec populi Hebræorum. Alij abſolutè de filio Ioſedec, vt Theodoretus hîc; Beda in epiſtolam Iudæ, in illud, *Cum Michael Archangelus;* Euthymins io illud Pſalm. 103. *Et diabolus ſtet à dextris eius;* Hebræi vno conſenſu, quos ſequuntur Lyranus, & alij recentiores; denique alij perſpicoè rem diſtinguunt, ſeoſum hiſtoricum, & literalem eſſe de Ieſu filio Ioſedec, allegoricum verò eſſe de Chriſto Domino. Sic Euſebius Demooſt. lib. 4. capit. vltimo; Iuſtinus Martyr io Dialog. contra Tryphon. verſùs finem; D. Hieronym. hîc, & 2. contra Iouin. Aug. lib. 12. contra Fauſtum, cap. 36. Rupert. Gloſſ.

Qui de Chriſto ſimpliciter. Origen. D. Ambroſ. D. Chryſ. D. Gregor. D. Hieron. D. Cyrill. *Alij abſolutè de filio Ioſedec.* Theodor. Beda. Euthym. *Alij literaliter de filio Ioſedec, allegoricè de Chriſto.* Euſeb. Iuſtin. D. Hieron. D. Auguſt. Rupert. Gloſſa.

2. In tanta varierate iodicamus, eos rectè ſentire, qui ſeoſum literalem aceommodant filio Ioſedec; allegotiam verò etſi multi accommodent Chriſto Domioo, tamen, quia molta cogootur indecorè, & violeoter ioſerere, ſatius iudicamus ne allegoticè quidem Chriſto dare quæ de filio Ioſedec aſſeruntur; cum his autem, qui ſolùm de filio Ioſedec intelliguot, eos conſentire credimus, qui abſolutè de filio Ioſedec ioterpretantur. Nec Tertulliani probatio momentum habet: oam etſi filius Ioſedec ſordidis veſtibus aliquando vſum, oon commemoretur, tamen in Viſione talem appatuiſſe nattat Zacharias hîc. Idem dicendum eſt ad illud, quod affert Lactantius: nam extra hanc Viſionem nunquam ſtetit eoram Angelo, at ſtetit in ea, vt expreſsè nartat textus. Quod verò ait, nihil aduerſi paſſum filium Ioſedec, vt dicatur titio ereptus de igne, falſum omnino eſt: nam iacuit cum cæteris in captiuitate, vnde quaſi titio ereptus eſt. Quod verò ait, Prophetam non de prætetitis, ſed de futuris loqui, hominem arguit parum io libris Propheticis verſatum, vbi præterita paſſim cum futuris commiſta, futuráque præteritis commenſa teperies. Cùm autem multa in hac Viſione io Chriſtum minimè quadrent, vel inde manifeſtè colligitur, oon poſſe de illo literaliter, imò nec allegoricè accipi. Primùm, quia Angelus ita cum Ieſu ioquitur: *Ecce abſtuli à te iniquitatem tuam.* Deinde paulò infra: *Si in viis meis ambulaueris, & cuſtodiam meam cuſtodieris, tu quoque iudicabis domum meam:* quæ Chriſto accommodari non poſſunt. Præterea hîc Ieſus accipit promiſſionem de venturo Chriſto; quomodo ergo Chriſtus eſt? Hæc autem in ipſa expoſitione clariùs eluceſcent.

Vera ſententia, de ſolo filio Ioſedec interpretandam. *Refutatur Tertullianus, & Lactantius.* *De Chriſto nullo modo intelligenda.*

Hiſtoria de Ieſu, & Zorobabele. Eſdr. 2. & 3. Eccli. 49.

3. Ergo ad expoſitionem literalem pro Ieſu filio Ioſedec, oportet primū animaduertere, hunc Ieſum filium Ioſedec veniſſe cum Zorobabele, ac reliquis ex captiuitate Babylonica ad inſtaurandam vrbem, ac templum, vt narratur 1. Eſdræ 2. & 3. & Eccli. 49. 13. de vtroque dicitur: *Quomodo amplificemus Zorobabel? Nam & ipſe quaſi ſignum in dextera manu, ſic & Ieſum Filium Ioſedec, qui in diebus ſuis ædificauerunt domum, & exaltauerunt tēplum ſanctum Domino, paratum in gloriam ſempiternā.* Deinde ex Prophetia Aggæi, & prioribus duobus capitibus Malachiæ conſtat, poſt hanc Viſionem peccaſſe populum, maximè verò in eo, quòd alienigenas vxores duxerint, priuatim verò referuntur 1. Eſdræ 10. 18. filij Ieſu, filij Ioſedec, & fratres eius: quod fieri inſcio Ieſu non potuit; cùm ergo ſciret, nec impediret, cùm deberet, ac poſſet, grauiter vel in eo peccauit. Adde quòd is ipſe Ieſus, vt Hebræi tradunt, ſequitúrque D. Hieron. 2. contra Iouin. vxorem quoque alienigenam duxit, in quo Hieronymus typum Chriſti agnouit, qui peccata noſtra portauit, & alienigenam ex Gentibus ſibi Eccleſiam copulauit. Verùm hoc de Ieſu Sacerdote Scriptura non memorat. Igitur ob hæc peccata inducitur hoc loco Ieſus accuſatus à ſatana coram Angelo Domini.

1. Eſdræ 10. 18. *Peccatum à populo, quòd vxores alienigenas duxerit, maximè filij Ieſu Sacerdotis eo non inſcio.* D. Hieron.

Prælatos puniendos ob peccata ſubditorum. Sapient. 6. 6. Hebræorū. 13. 17.

4. Diſces hinc, Prælatos iudicandos, ac puniendos propter peccata ſubditorum. Sapient. 6. 6. *Duriſſimum iudicium iis, qui præſunt, fiet.* Et ratio eſt, quoniam, vt ait Paul. Hebræor. 13. 17. rationem reddituri ſunt pro animabus ſubditorum. Porro durum eſt, ſuorum quemque peccatorum rationem reddere; ſuorum verò, ac inſuper alienorum, duriſſimum. Hinc illa præclarè à Chryſoſtomo dicta homil. 2. ſuper 2. epiſtolam ad Timotheum: Conſidera quantum periculum ſit, per ſingulos ſubditos diſcuti, rationémque pro omnibus reddere. Quantumuis Præpoſito honoris impendas, quantumlibet obſequiis deferas, nihil his periculis referre par poteris. Nam etſi animā ponas, ipſe hoc pro te iugiter facit. Et ſi id minus facit, quòd perſequutoris non adſit tempus, eam tamen periculo æternæ mortis exponit. Idem verò Chryſoſtomus ad verba Pauli citata Hebræor. 13. homil. 34. Quid dicemus, inquit, infelicibus illis, & miſeris, qui ſemetipſos ad alios regendos præcipitant, & ſe in tantorum ſuppliciorū abyſſum iactant? Omnium, quos regis, mulierum, puerorum, atque virorum, tu rationem redditurus es; tanto igni tuom ſubiicis caput. Miror ſi poteſt ſaluari aliquis rectorum. Poſt tantam enim comminationem, quam negligentiæ videmus illatam, video aliquos etiam concurrere, & præcipitare ſemetipſos tantæ moli, ac tantæ difficultati regiminis. Si enim qui neceſſitate compelluntur, nullum poterunt habere refugium, nec vllam excuſationem reperient, quando res malè tractauerint: quantò ampliùs qui cum ſtudio, & ambitione petunt principatus, ſeueriùs punientur? Hæc & alia Chryſoſt. omnino videndus. Et S. Thomas ad eadem verba Pauli. Hoc eſt, inquit, maximum periculum, de factis alterius rationem reddere, qui pro ſuis non ſufficit. 3. Reg. 20. 39. *Cuſtodi virum iſtum, qui ſi lapſus fuerit, erit anima tua pro anima illius.* Reddent enim Prælati in die Iudicij rationem de ſibi commiſſis, quando fiet eis illa quæſtio Ieremiæ: *Vbi eſt grex, qui datus eſt tibi, pecus inclytum tuum?* Hæc à D. Thoma.

D. Chryſoſt. *Prælati per ſingulos ſubditos diſcutiuntur.* *Prælatis bonus par referri non poteſt.* D. Chryſoſt. *Prælatura, abyſſus ſuppliciorum. Notanda ſententia Chryſoſtomi de ſalute Prælatorū.* D. Thom. 4. Reg. 20. 39. Iere. 13. 20.

5. Congruit ergo cum peccatis populi, quibus & iam obnoxius erat Ieſus Sacerdos magnus, iudicium exhibitum Zachariæ, in quo is ſiſtitur, & accuſatur à diabolo coram Angelo. Vnde etiam colligitur, quàm ſit vana Hebræorum quorumdam exiſtimatio, Ieſum tempore Zachariæ iam fuiſſe mortuum: quid enim ad rem faciebat huius de illius iudicio Viſionis euulgatio, ſi iam apud viuos non agebat? Et confirmatur, quoniam hæc Viſio Zachariæ contigit anno ſecundo Darij, vt ex capit. 1. conſtat, omnino autem ante conſummationem templi: nam templum conſummatum eſt anno ſexto eiuſdem Darij, 1. Eſdræ 6. At verò Ieſus cum Zorobabele templi fabricam conſummauêre, vt ex illo Eccleſiaſtici 49. citato apertè liquet. Præterea quomodo intelligi poteſt de Ieſu mortuo illud ex hoc capite: *Si in viis meis ambulaueris, tu quoque iudicabis domum meam*, & alia, quæ ibidem ſunt? Quomodo & illud ex cap. 6. *Sumes aurum, & argentum, & facies coronas, & pones in capite Ieſu filij Ioſedec, & loqueris ad eum.* &c. Nec valet obiectio Hebræorum, quòd Aggæi 2. dicitur: *Interroga Sacerdotes legem*, &c. *Et reſponderunt Sacerdotes*, &c. Si autem Ieſus ſummus Sacerdos viueret, certè ille iuberetur conſuli, & is reſponderet iuxta illud Malach. 2. 7. *Labia Sacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent ex ore eius.* Non valet, inquam, obiectio, primùm, quoniam etiam Ieſus, qui Sacerdos erat, intelligitur interrogatus: deinde quia, vt rectè animaduertit Ribera, eo argumento probaretur, nullum tunc in populo, ſi Ieſus mortuus erat, fuiſſe Sacerdotem ſummum; quoniam non dicitur interrogatus, & tamen id falſum omnino eſt, cùm munus ſummi Pontificatus in eo populo iure hæreditario tranſiret ad poſteros, & Ioſephus narrat 11. Antiquit. cap. 5. Ieſu demortuo ſucceſſiſſe filium eius Ioachim. Ex dictis etiam colligitur, falſum eſſe quod aliqui volunt, Viſionem hanc intelligi de rebus factis tempore Machabæorum, qui ex poſteritate Ieſu fuerunt.

Vana exiſtimatio Hebræorum de Ieſu Sacerdote iā mortuo. Cōfutatur. 1. Eſd. 6. Eccleſ. 49. *Obiectio refellitur.* Malach. 2. 7. Ribera. *Falli eos qui Viſionem hanc referūt ad tempora Machabæorum.*

Explicatur Viſio literaliter de Ieſu filio Ioſedec.

SECTIO II.

1. Quis Angelus Domini hoc loco? Michaëlem fuiſſe, quæ ſint coniecturæ? In iudicio, quo Iob accuſatus eſt à ſatan, quis Dominus præfuerit?

2. Quare ſatan à dextris Ieſu Sacerdotis, quatuor proponuntur cauſæ, & varia loca Patrum.

3. Significatio nominis ſatan radicitus expenditur. Locus Matth. 16. quòd Petrus dictus ſit ſatan, explicatur.

4. Ieſus Sacerdos quomodo torris de igne erutus? Omnes Iudæos, qui nunc viuunt, dici poſſe torres erutos de igne incendij Ieruſalem ſub Tito. Rupertus. Omnino combuſtos ex Prophetia Ezechielis. Torris erutus, peccator per pœnitentiam ſeruatus.

5. Sordidas veſtes in Ieſu Sacerdote peccata eſſe. Illuſtratur loco epiſtolæ Iudæ. Quid in peccatore amandum, quid odiendum? Locus Pſalm. 138. Sententia Nazianzeni, altera Bernardi.

6. Veſtes mutatoriæ, quid in Scriptura? Locus 4. Regum

Digitized by Google

gum 5. & Iſai. 3.

7. *Mutatorias veſtes aliquos intelligere Sacerdotales. Locus Iſaiæ 61. Verſio Septuaginta. qualis tunica poderis Hieronymi ſententia? Fuiſſe oculatam, Exod. 28.*

8. *Quid cidaris ex Ioſepho? Significari per eam ornamentum gratiæ. ex loco Iſaiæ 61. Verſio Septuaginta. Cur Chriſtus ſemper ſponſus, non maritus dicatur, & Eccleſia ſponſa, non vxor?*

9. *Tunica Sacerdotalis talaris quid ſignificet? Explicatur locus Eccleſiaſt. 9. Stricta tunica quid ſit? Locus Auguſtini, cur oculata?*

10. *Cidaris quid moraliter? Locus optimus Hieronymi de Diuina ſcientia ſignificata per cidarim.*

11. *Cur omittatur allegoria de Chriſto Domino?*

1. VIDIT Propheta primò Ieſum ſtantem coram Angelo Domini. Verſ. 1. *Et oſtendit mihi Dominus Ieſum Sacerdotem magnum ſtantem coram Angelo Domini: & ſatan ſtabat à dextris eius, vt aduerſaretur ei.* Verſ. 2. *Et dixit Dominus ad ſatan: Increpet Dominus in te ſatan: & increpet Dominus in te, qui elegit Ieruſalem. Nunquid non iſte eſt torris erutus de igne?* Verſ. 3. *Et Ieſus erat indutus veſtibus ſordidis, & ſtabat ante faciem Angeli.* Verſ. 4. *Qui reſpondit, & ait ad eos, qui ſtabant coram ſe, dicens: Auferte veſtimenta ſordida ab eo. Et dixit ad eum: Ecce abſtuli à te iniquitatem tuam, & indui te mutatoriis.* Verſ. 5. *Et dixit: Ponite cidarim*

Varia lectio.

mundam ſuper caput eius. Et poſuerunt. Hebr. *Vide, tranſire feci à te iniquitatem tuam.* Septuaginta: *Induite eum poderem.* Hebræi hunc Angelum volunt eſſe Michaëlem Principem, ac cuſtodem

Vera opinio Hebræorum, per Angelũ intelligi Michaelem.

populi Dei, & congruit, quoniam agebatur cauſa ſummi Sacerdotis, & Eccleſiæ illius ſupremi capitis: Michaël autem eiuſdem Eccleſiæ cuſtos erat, & debuit pro capite eius magis eſſe ſolicitus: atque, vt ait Lyranus, Prælatus totius populi Angelus, eiuſdem populi Prælato homini præſtò adeſſe. Sicut Iob, quia Domini viua

Iob Domini vmbra, Dominum habuit præſidem in iudicio.

vmbra fuit, Dominum habuit Præſidem in eo iudicio, in quo Angeli aſſiſtentes illum defendebant, & ſatan accuſabat. Iob. 1. *Quadam die cùm veniſſent filij Dei, vt aſſiſterent coram Domino, adfuit quoquè & ſatan inter illos.* Chaldæus diem latiùs notans: *Et fuit tanquam dies iudicij magni, & venerunt Angelorum cateruæ,* &c. Vnde Origenes legit, *Sicut dies illa quæ in igne,* inquit, *reuelabitur.* Cùm ergo in illa Deus ipſe præeſſe debeat, ſic in ea, qua Iob cauſa acta eſt, quaſi præludens ad futuram, ipſemet præfuit, idoneus patientiæ ſequeſter, ait Tertullian. in lib. de patientia.

Tertull.

2. Deinde viſus eſt ſatan ſtare à dextris Ieſu, vt aduerſaretur ei. A dextris ſtat (ait Hieronymus) quoniam vera erat accuſatio, ac certam victoriam pollicebatur inimico; dextera enim felicitatem, & proſperitatem ſignificat, & cùm diabolo datur, victoriæ certitudo innuitur. Hinc illud D. Ambroſij de generali condemnatione hominum in Adam, lib. 3. de interpell. cap. 11. Adam, ait, dexteram ſuam diabolo dedit, quam extendi fecit ad interdicta poma. Ita præiudicatum eſt in illo omnibus, & cœpit vniuerſis diabolus à dextris ſtare; omnes quippe naſcimur damnati, ac filij iræ. Vel à dextris Ieſu, quoniam is ipſe alienigenam ducens vxorem, dextram, ac fortem contra ſe accuſationem reddebat. Vt enim Dauid virum dextræ Dei dixit

D. Hieron.
A dextris Ieſu ſtat ſatan, quia vera erat accuſatio eius.
D. Ambroſ.

Ab Adam cœpit diabolus à dextris ſtare.

A Pſalm. 79. 18. quem ipſe peculiari ope ſua fortem facit, ita diabolum à dextris habet, qui eum contra ſe fortem, ac potentem reddit. Vel, à dextris, vt à Ieſu honorari ſe, ac præ Deo coli demonſtret: quos enim ad dexteram noſtram aſciſcimus, præ cæteris honorabiliores ducimus, ac maiori cultu dignos prædicamus. Vnde Auguſtin. ad illa verba Pſalmi 108. 6. *Diabolus ſtet à dextris eius,* de Iuda proditore explicat. Quia opera, inquit, diaboli præpoſuit operibus Dei: hoc enim cuiquam non immeritò dextrum dicitur, quod præponit, ſicut ſiniſtræ dextera præponitur. Ideo de illis, qui ſeculi gaudia præponentes Deo, beatum dixerunt

Pſ. 79. 18.
Vir dexteræ Dei, quem ipſe fortem facit.
Dextera honorabilior locus.
D. Auguſt. Pſal. 108. 6.

B populum, cui hæc ſunt, rectiſſimè dictum eſt: *Dextera eorum, dextera iniquitatis.* Ita Auguſt. Et D. Greg. 20. Moral. cap. 20. Ipſo, inquit, locutionis vſu, pro dextero habere dicitur, quod pro magno penſamus, pro ſiniſtro verò id quod deſpicimus. Quod Zacharias apertè inſinuat dicens: *Et ſatan ſtabat à dextris eius,* &c. Ita Gregor. Præterea, dexteram Ieſu intelligere poſſumus intentionem eius bonam, qua preces ad Deum fundebat, pro inſtauratione templi, & hanc à ſatana impugnari: vt enim rectè annotat Elias ad Orationem primam Nazianz. expendens hunc locum: ſatan ſemper res noſtras dexteras oppugnare, id eſt, quæ ſunt

D. Greg.
Dextera Ieſu Sacerdotis, intentio eius bona.
Elias Cret.
Satan dexteras oppugnat, id eſt, laudabilia in nobis.

C cum laude coniunctæ, non verò ſiniſtras. Solent Patres etiam hæc, quæ aliàs videntur minima, maturè conſiderare, & in eis myſteria accommodata rimari. Vnde D. Gregor. in eo, quod dicitur Iob. 1. *Quadam die cùm veniſſent filij Dei,* &c. Per diem, ait, proſperum euentum Iobo portendi contra ſatanam; quia Iob, inquit, tentatio à die cœpta perhibetur, ad victoriam deducebat. Sic ille. Vnde, & ex prædictis ſignificationibus dexteræ, intelligi debet, ſatanam ſecundùm merita cauſæ Ieſu præualere in hoc iudicio.

D. Gregor.

3. De vocabulo autem, שטן *ſatan,* ſemel dicendum eſt à radice שטן ſignificátque, aduerſari, opponere ſe ſe inimico animo, repugna-

D re, reſiſtere, inde vox שטן *ſatan,* id eſt, aduerſarius abſolutè. 3. Regum 5. 4. vt oſtendat Salomon ſumma ſe in pace agere, *Non eſt,* inquit, *ſatan, neque occurſus malus.* Rectè autem per ſecundam vocem explicatur prima. Non eſt, qui in malum occurrat, qui ſe ex aduerſo opponat ad reſiſtendum; non eſt, qui rebellet. Idipſum oſtendit locutio illa Chriſti, qua Petrum diſſuadentem paſſionem, retrò repulit, Matth. 16. 25. *Vade poſt me ſatana, ſcandalum es mihi:* metaphoricè ab iis, qui ſe ex aduerſo opponunt, vt progredientem detineant: quaſi enim ſibi ad paſſionem eunti ex anteriori parte ſe opponeret Petrus, offendiculúmque, ac obſtaculum ſibi eſſet ad progrediendum, retrahitur ſeuerè ad poſteriora: at non faciebat id Petrus inimico animo, imò ex multo affe-

Satan, aduerſarius abſolutè.
3. Reg. 5. 4.
Satan idem ac qui ſe opponit ad reſiſtendum.
Matth. 16. 25.

E ctu erga Chriſtum dixit: *Abſit à te Domine, non erit tibi hoc,* &c. Multus amor præſagire facit falſum, ait Caiet. Amor, videlicet, faciebat eum Prophetam falſum, quaſi dicat, nequaquam morieris, imò multos annos glorioſe viues. Pius ſanè, ac beneuolus Propheta. Quod ſi ita eſt, non videtur ſatanæ propria ſignificatio in illum cadere, qua diximus ſignificare eum, qui inimico animo aduerſatur. Dicendum tamen, Petrum ex amore in Chriſtum, eius ſemper mor-

Caietan.
Amor Prophetam ſæpe falsũ facit.

rem

Digitized by Google

Petrus odevat Chriſti mortē ex ignorantia, Quatenus ſe opponebat morti eius, ſatan verè dictus.
D. Baſil.

tem odiſſe, ac inimico in eam fuiſſe animo, ac adeò in eam retinuiſſe vim ipſam ſignificationis ſatan: idque ex ignorantia neceſſitatis mortis eius. Et in hoc ſenſu, quatenus morti eius ſe opponere voluit, verè ſatan à Chriſto dicitur. Accommodatur autem commune nomen ſatan communi omnium aduerſario diabolo. Vnde D. Baſilius in homil. Quòd Deus non eſt autor malorum, Satanas, inquit, dicitur, quòd bono aduerſetur. Vnde etiam illud eiuſdem Chriſti ad diabolum ſuadentem vt ſe adoret, Matth. 4. 10. *Vade ſatana*, eandem habet vim iubentis ſcilicet, faceſcere importunum aduerſarium. Sed & hoc loco, *ſatan*, id eſt, aduerſarius, *ſtabat à dextris Ieſu*; & vt verè confirmetur ſignificatio, additur, *vt aduerſaretur ei*. Monſtrata radice לשטנו שטן quaſi dicat, aduerſarius, vt aduerſaretur. In id autem incubuit acriter, vt impediret inſtaurationem templi, quam Ieſus ex officij ſui ratione procurabat, & quaſi interpoſita lite ſtare faceret. Eſt etiam ea vis ſpecialis verbo ſatan, vt ſignificet aduerſationem illam, quæ fit in iudicio. Vnde illud Pſalm. 108. 20. *Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum.* Habet idem verbum hoc ſenſu, qui me accuſant, qui meæ cauſæ aduerſantur apud Dominum Iudicem.

Matth. 4. 10.
לשטנו
Pſ. 108. 20.

4. Repreſſa autem imperio Domini audacia, ſatan aduersùs Ieſum Sacerdotem, ſic vlteriùs increpans ait: *Nunquid non iſte eſt torris erutus de igne?* Peruicacem, & inanem ſatan conatum arguit: vtpote, qui Ieſum Sacerdotem, ope ſua liberatum à captiuitate, velut torrem è fornace ſemiuſtum, velit omnino extinguere, ac perdere: fruſtra autem id agitare, quoniam ideo à ſe liberatus eſt, ne penitus abſumeretur; ſicut qui titionem è foco eruit, ſeruare vult: eadem autem ratione vocari poſſe cæteros Iudæos liberatos à captiuitate Babylonica torres erutos de igne manifeſtum eſt: ſicut Rupertus omnes Iudæos, qui hodie viuunt apud nos, torres ſimiliter de igne erutos, hoc eſt, de euerſione illa, qua Romani ſub Tito vrbem Ieruſalem igne, ferróque vaſtarunt, vocandos cenſet. Semiuſtulati, inquit, igne, quo ciuitas eorum arſit, inſignia vbique demonſtrant. Et ad hoc ait poſtulare Chriſtum, vt vel ſemiuſti ſeruentur, Pſalm. 58. 12. *Deus oſtendet mihi ſuper inimicos meos, ne occidas eos, nequando obliuiſcantur populi mei.* Maneant, inquit, Auguſtinus, ſed cum ſigno, videlicet, ignis, à quo eruti ſunt; planè, titiones ſemiuſti. Ad hoc videlicet tantummodo ſeruientes, vt ſupplicij præteriti monumenta ſint per totum orbem; ſicut in Cain poſuit Dominus ſignum ne occideretur, vt ſemper occiſi fratris teſtimonium geſtaret, & ſicut in toto illo ſolo vrbis Hieroſolymitanæ dicitur Imperator Titus reliquiſſe duas, tréſve turres ſemiuſtulatas, quæ in poſterum monumenta eſſent illatæ cladis. Quòd verò Iudæi non ſemiuſti hodie, ſed penitus combuſti ſeruentur, ac adeò inutiles in mundo ſint, declarauit Ezechiel cap. 15. 2. *Quid fiet*, inquit, *de ligno vitis, ex omnibus lignis nemorum? Nunquid tolletur de ea lignum, vt fiat opus, aut paxillus, vt dependeat de eo quodcumque vas? Ecce igni datum eſt in eſcam: vtramque partem eius conſumpſit ignis, medietas redacta eſt in fauillam. Etiam cum eſſet integrum, non erat aptum ad opus, quantò magis, cum ignis illud deuorauerit? Hæc dicit Dominus: Sic tradam habitatores Ieruſalem, egredientur de igne, & ignis conſumet eos*, &c. Significat Vates duabus captiuitatibus Babylonicis, duas quaſi populi partes combuſtas. Denique Romanorum incendio totos comburendos, ſed ita tamen vndique combuſtos eruendos in teſtimonium diuini ſupplicij, vt carbones pauci, & modici (ait Lyranus) qui facile, ſcilicet, ignem concipiant: vt impleatur Iſaiæ vaticinium cap. 9. 19. *Erit populus eſca ignis.* Moraliter autem torris de igne erutus dici poteſt peccator, quem Sacerdos inferni iam ignibus addictum per pœnitentiæ ſacramentum eruit; iuxta illud Apoſtoli Iudæ in ſua Canonica, *Voſmetipſos*, inquit, *in dilectione Dei ſeruate, expectantes miſericordiam Domini noſtri Ieſu Chriſti in vitam æternam; at hos quidem arguite iudicatos, illos verò ſaluate de igne rapientes.*

Ieſus Sacerdos titio erutus de igne, id eſt, liberatus à captiuitate.
Iudæi apud nos viuentes torres ſunt eruti de igne, ſcilicet illo, quo eſt à Tito euerſa Ieruſalem.
Pſal. 58. 12.
Auguſt.
Manent, ſed cum inſignibus ignis, ad monumentū.
In ſolo Hieroſolymitano relicta turres ſemiuſta in monumentū cladis.
Ezech. 15. 2.
Iudæi inutiles in mūdo.
Lyranus.
Iudæi tanquam carbones hodie, qui facilè ignem concipiunt.
Iſai. 9. 19.
Peccator, torris de igne inferni erutus.
Iudas Verſ. 21.

5. Quia verò Ieſus ad communem calamitatem addidit defectus, & proprios, & officij, iuxta ea, quæ diximus: ideo ſequitur, *Et Ieſus erat indutus veſtibus ſordidis*: nam per veſtes ſordidas intelligi debere peccata, declarat Angelus infrà: *Ecce*, inquit, *abſtuli à te iniquitatem tuam*; vel ad verbum ex Hebræo: *Vide, tranſtuli deſuper te diſtortionem*: quæ idem eſt, ac iniquitas, ſiue inæqualitas, & ſignificatur priuatio illa rectitudinis, in qua Theologi ponunt rationem formalem peccati. Peccata quidem dici veſtes ſordidas, perſpicitur etiam in eo, quod habet in epiſtola ſua Iudas Apoſtolus: *Alios*, inquit, *miſeremini in timore, odientes & eam, quæ carnalis eſt, maculatam tunicam.* Docet, quid in peccatore amandum, quidve ritè habendum ſit odio: nam homo ipſe peccator miſeratione proſequendus, inflicto interim timore Domini in carnes eius, ne ampliùs progredi ad malum queat, ſeu immiſſo in os eius fræno timoris Domini, quo à futuris retrahatur exceſſibus: miſeremini in timore. At verò *maculatam tunicam*, id eſt, peccata, ſeu, maculatam vitiis conuerſationem (vt ait Caietan.) odiſſe debemus. Vnde Dauid Pſalm. 138. 22. de peccatoribus, *Perfecto odio oderam illos.* D. Auguſtin. Perfecto, ſcilicet, odiendo peccatum, & diligendo naturam. Oderam in eis, inquit, iniquitates eorum, diligebam conditionem tuam; hoc eſt enim, perfecto odio odiſſe, vt nec per vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas. Cùm verò Ieſus fuerit ſummus Pontifex, veſtes ſordidæ magis eum dedecent: vt enim rectè ait Nazianzen. Gregor. Orat. 31. ſplendidæ veſtis manifeſtiores ſunt ſordes. Et in quodam Poëmate:

Ἐσμεν πορφύρᾳ βόρβορος ἀλλότριον; id eſt,
Purpureæ veſti res aliena lutum.

Nec diſſimile eſt illud D. Bernardi ſermon. de tripli. cuſtod. Sicut pretioſam veſtem exigua quæuis macula turpiùs decolorat, ita à nobis multò maior exigitur iuſtitia, cùm in aliis næuus, in nobis grauis ſit macula. Ita Bernardus.

Veſtes ſordidæ, peccata ſunt.
Iudas verſ. 23. Tunicam maculatam odio habendam, id eſt, peccata.
Caiet.
Pſ. 138. 22.
D. Aug. Perfectum odium, quo ipſa præcisè peccata odimus.
In Sacerdote peccata magis dedecent.
D. Bernard.

6. Iuſſit ergo Angelus, *Auferte veſtimenta ſordida ab eo. Et dixit ad eum: Ecce abſtuli à te iniquitatem tuam, & indui te mutatoriis; & dixit: Ponite cidarim mundam ſuper caput eius. Et poſuerunt*, &c. Veſtes mutatoriæ intelliguntur eſſe veſtes pretioſiores, & elegantiores, quæ non ſemper, ſeu quotidie, vt aiunt, ſed feſtis præcipuè diebus geſtari ſolent. 4. Regum 5. 22.

Veſtes mutatoriæ, quæ erant pretioſiores.

Gie

4. Reg. 5. 22.

Giezi inſcio Eliſæo, petiit fraudulenter à Naaman talentum argenti, & veſtes mutatorias duplices pro filiis Prophetarum. At Propheta, qui rem totam in ſpiritu viderat, innuens veſtium prædictarum qualitatem, vrbaniter ait: *Nunc igitur accepiſti argentum, & accepiſti veſtes,* &c. quaſi dicat: Ergo diues factus es iam, atque elegans. Item Iſai. 3. 18. inter alia minatur Dominus, ablaturum ſe à filiabus Sion omnia ornamenta muliebria, inter quæ numerat etiam veſtes mutatorias, quas ſtatim cilicio ſe mutaturum ait, eo vel maximè exprimens oppoſitam in mutatoriis elegantiam, ac faſtum.

Iſai. 3. 18.

Veſtes mutatoria, ſecundum aliquos, Sacerdotales.

Exod. 28. 2.
Iob. 12. 19.

7. Obſeruandum verò pro mutatoriis aliquos intelligere veſtes Sacerdotales, quòd ſpecioſiſſimæ erant. Exodi 28. 2. *Facies veſtem ſanctam Aaron fratri tuo in gloriam, & decorem.* Vnde aptè Iob. 12. 19. Sacerdotes ſpoliati veſtibus Sacerdotalibus vocantur *inglorij*; obſeruantque optimè aliqui, eadem originali voce, כהן quæ ſignificat Sacerdotem eſſe, ſignificari etiam decoratum, & ornatum ſacris veſtibus. Illúdque Iſai. 61. 10. *Quaſi ſponſum decoratum corona*, propriè dici poſſe: quaſi ſponſum Sacerdotatum corona. Rectè ergo veſtes Sacerdotales mutatorias dixeris maximè, quòd illis ad res tantùm ſacras peragendas induebantur Sacerdotes, quibus depoſitis aſſumebant communes. Septuaginta quidem poderem vertunt, ſtolam, vt Theodoretus vocat, Sacerdotalem; eratque iuxta Hieronymum ad Fabiolam de veſte Sacerdotali, talaris veſtis, inde, ſcilicet, nomen ſortita: nam, vt ait Hieron. ad cap. 19. Ezech, ποδήρη, vna ex octo veſtibus eſt Pontificis, quæ Latinè dicitur talaris, & ex eo, quòd ad pedes vſque deſcendat, hoc ſortita vocabulum eſt. Linea porro, ſeu byſſina, vt ait Ioſephus: ſic autem ſtricta, vt corpori adhæreret abſque vlla ruga. Ita Sacerdos (ait Hieronymus ad Fabiolam) & veſtium pulchritudinem, & nuditatis celeritatem habebat: decenter videlicet ornatus, & expeditus. Sed nec illud negligendum, quod Rabbini, & ex noſtris aliqui aſſerunt, hanc veſtem ita comparatam, vt oculorum figuris interſeminata eſſet, quod eruunt ex illo Exod. 28. 4. *Tunicam lineam ſtrictam*: Hebraicè enim eſt, *oculatam*: videlicet, erat oculis contexta, opere Phrygio. Vnde eodem cap. 28. 39. *Stringéſque tunicam byſſo*, iuxta Hebræum, *oculabis*, ſeu, *oculis variabis phrygionicè.* Vulgò dicitur, *ricamabis in quaſdam quaſi oculorum ſpecies*, ſicut mappas videmus hodie ex ipſa textura vndulatas, ac multipliciter variegatas. Vide Emmanuelem Saa ad prædicta loca Exod. At verò id optimè quadrat in præſentem locum, vbi Dominus commendat Sacerdoti Ieſu cuſtodiam domus ſuæ. *Si cuſtodiam meam cuſtodieris*, &c. Cuſtodem ergo domus accommodatè veſtit podere, ſeu oculata veſte, vt ſit ipſe totus oculatus, hoc eſt, vigilantiſſimus, & ad omnem rei euentum apprimè circunſpectus.

Veſtis Sacerdotalis, pretioſa.
Iſai. 61. 10.
Theodor.
D. Hieron.
Poderis, linea, ſtricta, talaris veſtis.
Ioſeph.
D. Hieron.
Sacerdos decenter ornatus & expeditus.
Exod. 28. 4.
Poderis, oculata veſtis.
Sacerdos cuſtos domus Dei vigilantiſſimus.

8. Vlteriùs pergit Angelus Ieſum Sacerdotem ornare dicens: Ponite cidarim mundam ſuper caput eius. De cidari multa prolixè congerunt interpretes, prolixiſſiméque Ribera ad hunc locum. Breuiter perſtringam quæ Ioſephus tradit lib. 3. Antiq. cap. 8. & Hieronym. ad Fabiolam de veſte Sacerdot. Cidaris pileus erat è circumſuta vitta linea, quam supernè alia integebat tela per ſuturas, ne apparerent. Hic pileus communis erat omnibus Sacerdotibus, ſed qui ſummus Sacerdos erat, ſuper communem geſtabat alium conſutilem ex hyacintho variatum. Hunc aurea corona triplici ordine circundabat, in qua cernebantur è media fronte procedentes cauliculi aurei, & pendens lamina, in qua Dei nomen Tetragrammaton inſculptum erat. Nec plura in rem præſentem. Alterius loci eſt diſputatio de veſtibus Sacerdotalibus. Hoc ergo vult Propheta, Ieſum Sacerdotem magnum, vt reliqua indumenta, ſic & cidarim ſordidatam prætuliſſe; viſúmque, vt pro immunda acciperet mundam. Significatur autem per hunc externum ornatum, qui datus eſt Ieſu Sacerdoti, internus ille, qui gratiam, ac cætera dona ſupernaturalia complectitur, congruitque tranſlatio Chaldaica: nam vbi noſter habet, *Ecce, abſtuli à te iniquitatem tuam, & indui te mutatoriis,* Chaldæus habet, *iuſtitiis.* Quibus ſe indutam gaudet Eccleſia Iſai. 61. 10. *Gaudens*, inquit, *gaudebo in Domino, quia induit me veſtimentis ſalutis, & indumento iuſtitiæ circumdedit me, quaſi ſponſum decoratum corona, & quaſi ſponſam ornatam monilibus ſuis. Gaudens gaudebo*, ſcilicet, exaggerata lætitia, quòd me Dominus mutatoriis ſalutis, ac iuſtitiæ adornauit: nam vt mutatoria intelligeremus, Septuaginta verterunt, *indumenta lætitiæ*, ſiue *ſpiritualis feſtiuitatis*, & ſignificantur pretioſiſſima dona gratiæ, quibus Eccleſia longè latéque ſplendeſcit. Duplex autem comparatio Sponſi, & Sponſæ, cum ornamentis ſuis nuptialibus, ſeu mutatoriis feſtiuis, eodem tendit, vt ſpiritualia, ac ſupernaturalia ſalutis, ac iuſtitiæ exprimat mutatoria, quibus Eccleſia æternis indulget nuptiis. Ideo enim Sponſa vbique, non vxor, & Chriſtus Sponſus, non maritus dicitur, vt perennis lætitia in eis, ac feſtiuitas, ſponſis propria, ſignificetur: nam poſt ſponſales lætitias, ſequuntur, curæque, curæque, catenatíque labores.

Cidaris pileus, circumſuta vitta linea, &c. communis omnibus Sacerdotibus.
Cidaris ſummi Pontificis quid amplius haberet.
Per ornatū externum Sacerdotis, innuitur internus virtutum.
Iſai. 61. 10.
Indumenta lætitiæ, ſeu ſpiritualis feſtiuitatis.
Cur Eccleſia ſponſa, non vxor, Chriſtus ſponſus, non maritus dicitur.

9. Ergo Ieſus Sacerdos veſtitur mutatoriis, ſiue podere, hoc eſt, tunica illa Sacerdotali, linea, talari, ſtricta, oculata, vt per eam ſignificetur gratia, ſiue iuſtitia cum ſuis proprietatibus. Inprimis enim tunica linea talari ſignificatur gratiæ candor perſeuerans; quem Sapiens commendat Eccleſ. 9. 8. *Omni tempore ſint veſtimenta tua candida.* At quomodo adiunxit, *Et oleum de capite tuo non deficiat,* cùm difficile ſit ſub capite oleum diſtillante candorem ſeruare immaculatum? Putari poteſt ſugillatio in immiſericordes; oleum enim ſignificat opera miſericordiæ, & quoniam (quæ hominum eſt difficilis ad benefaciendum natura) nunquam in eis præſtandis nimiùm exuberare ſolent, audacter iubet oleum perenniter capiti infundant: non enim vnquam ſic erunt profuſi, vt candor veſtium ſub illo periclitetur. Vel dic, candorem, ſeu ſplendorem gratiæ rectè foueri oleo miſericordiæ. Strictam tunicam, ac ſine vlla ruga accipiunt Interpretes gratiam abſque vllo defectu. Ita dicitur à Paulo Epheſ. 5. 27. Eccleſia glorioſa, ob veſtem ſcilicet gratiæ, *non habentem maculam, neque rugam.* Mundatur lauacro vitæ (ait Au-

Tunica linea ſignificatur gratiæ candor.
Eccleſ. 9. 8.
Sugillantur immiſericordes.
Candor gratiæ fouetur oleo miſericordiæ.
Tunica ſine ruga, gratia abſque defectu.
Epheſ. 5. 27.
D. Aug.

guſt.

Digitized by Google

guſt. ad Pſalm. 132.) vt non habeat maculam: extenditur in cruce Domini, vt non habeat rugam. Sic fullones in ligno tunicas extendunt, & quaſi crucifigunt, vt ſine ruga ſint. Hæc Auguſtinus. Rectè autem, quoniam gratia cum adiunctis donis, iuſtitia, ſeu iuſtificatio dicitur per Chriſti mortem, quòd defluentem hominem colligant, ac tectum, ioſtúmque, adeóque omnis rugæ expertem efficiant coram Deo.

Iuſtificati homines, vigilantiſſimi eſſe debent. Oculi quaſi in ordines digeſti, vt ſignificetur vigilantia militaris.

Vel dicitur ſtricta tunica, iuxta Hebraicam vim, hoc eſt, oculata, quòd iuſtificati homines, vigilantiſſimi eſſe debeant, vt ſartam, tectamque tueantur gratiam. Dicuntur autem in ea tunica plurimi fuiſſe oculi, quaſi in ordines ſuos digeſti, ratis videlicet ſpatiis circunſpectantes, quoniam cùm dæmones legiones habeant, & in ordines bellicos diſponantur, vt gratiæ dona in homine oppugnent: oportet ordinibus dæmonum oculorum opponere ordines, ne qua hominem malè cautum adoriantur, ac ſpolient. Ideo hic Angelus contestatur Ieſum Sacerdotem, vt deinceps in viis Dei ambulet, & cuſtodiat Dei cuſtodiam.

Lamina, in qua Dei nomen, ſignificatur Diuina ſcientia. Ioſeph. D. Hier. *Omnis eruditio Dei ſcientia coronatur.*

10. Cidari verò Pontificali, cum corona, & lamina, in qua Dei nomen eminet, ſignificatur Diuina ſcientia, qua veluti coronatur Sacerdos: nam in cæteris Sacerdotis veſtibus mundi ipſius, ac adeò mundanæ ſcientiæ ſymbolum erat, autore Ioſepho loco citato. Sic ergo congruè D. Hieron. in epiſtola illa ad Fabiolam. Lamina, inquit, aurea fulget in fronte: nihil enim in nobis prodeſt omnium rerum eruditio, niſi Dei ſcientia coronemur; lineis induimur, ornamur hyacinthinis, ſacro balteo cingimur, dantur nobis opera, rationale in pectore ponitur, accipimus veritatem, profert ſermo doctrinam: imperfecta ſunt vniuerſa, niſi tam decoro currui dignus quæratur auriga, & ſuper creatura Creator exiſtens, regat ipſe quæ condidit, quod olim in lamina monſtrabatur, nunc in ſigno oſtenditur crucis, auro legis ſanguis Euangelij pretioſior eſt. Hactenus Hieronym.

Auro legis, ſanguis Euangelij pretioſior eſt.

Chriſto hæc hiſtoria ab aliquibus, ſed violentiſſimè & indecentiſſimè, tribuitur. D. Hiero. Ribera.

11. Etſi autem veteres, nouíque interpretes hanc de Ieſu ſummo Sacerdote hiſtoriam etiam Chriſto accommodant per allegoriam, quia tamen multa violentiſſimè explicant, omnino ſtatui nihil in hanc rem dicere. Conſulat Lector ex veteribus D. Hieronymum, ex recentioribus Riberam, nec dubium, quòd ſi iudicio maturo pollet, auertet mentem, oculóſque à pluribus, quas interſerunt, expoſitionibus; quin & ipſe Ribera inter explicandum multa abominatur, nec valens ampliùs ferre violentam allegoriam, quaſi è manibus excutit, imperfectamque relinquit. Nec obſtat D. Hieronymi autoritas, dum cunctas allegoriæ partes proſequitur: iam enim diximus ſolere ſanctum Doctorem communes expoſitiones proponere, quaſi ſuas. Quamobrem ad ea, quæ hinc iam de Chriſto ad literam Propheta vaticinatur, gradum faciamus.

D. Hieronymus communes expoſitiones ſæpe ponit vt ſuas.

⁂

De viris portendentibus.

SECTIO III.

1. *Portentum quid? ex loco 2. Paralipom. 32. De portento tempore Ezechiæ. Locus Epiphanij. De Virgine Maria. Quid viri portendentes?*
2. *Alia interpretatio de viris portendentibus, ex ſimilitudine Eccleſ. 44. Quomodo per eos deſignentur futura de Chriſto, & Eccleſia?*
3. *Portendentes eſſe Heroes admirandæ ſanctitatis; quales Dauid Pſ. 70. & Iſai. cap. 20. ille patientiæ, hic obedientiæ portentum.*

1. ANGELVS ita ad Ieſum Sacerdotem, Verſ. 8. *Audi Sacerdos magne, tu & amici tui, qui habitant coram te, quia viri portendentes ſunt.* Hebr. *Quia viri ad portenta facienda ſunt apti.* Septuag. *Quia viri portentorum ſpectatores ſunt.* *Varia lectio.* Dicturus Angelus de Chriſto, déque eius aduentu, mirabilíque apparatu ad fundandam Eccleſiam, attentionem denuo captat ab ipſo Ieſu Sacerdote magno, atque à viris portendentibus, qui cum eo habitant. Primùm quærimus, quinam ſint viri iſti portendentes? Iuxta Hebræum, אנשי מופת hoc eſt, viri portenti; מופת autem propriè ſignum eſt mirabile, ac prodigioſum; videlicet rei magnæ ſignificationem continens. 2. Paral. 32. 31. Legati à Babylone venerunt, *vt interrogarent de portento quod acciderat*, hoc eſt, de regreſſu ſolis tempore Ezechiæ, vbi eſt nomen idem מופת res quippe per ſe ſtupenda fuit, ac admirabilis myſterij, hoc eſt, Dominicæ Incarnationis ſignum, in qua Diuinus Sol retrogreſſus per nouem lineas, hoc eſt, Angelorum choros, in decima linea, hoc eſt, Virgine Maria, aſſumpturus carnem conquieuit. Vnde illud Epiphan. in Orat. de laudibus Virginis, Stupendum, inquit, miraculum in cælis, mulier in vlnis portans lucem. quaſi dicat; mirum portentum, quòd cùm in cælo Angelorum ſit munus, lucem ſolarem circumagere; id mulier vna faciat, Solem nunc iuſtitiæ mundo circumferens. Viri ergo portenti hoc loco dici poſſunt amatores portentorum, vt Cyrillus annotat, ex communi Iudæorum conſuetudine, qui paſſim ſigna, & prodigia exigebant, iuxta illud Ioan. 4. 48. *Niſi ſigna, & prodigia videritis.* Et 1. Corint. 1. 22. *Iudæi ſigna petunt*: vt ſit ſenſus Angeli ad Prophetam: quandoquidem hi, qui tecum ſunt, portenta videre amant, audiant ſignum magnum, de quo nunc dicturus ſum.

Quinā viri portendentes? Portentum quid. 2. Paral. 32. 31. Epiphan. *Stupendum miraculum in cælis, mulier portans lucem. Viri portenti, hoc eſt, amatores portentorū.* Ioan. 4. 48. 1. Corint. 1. 22.

2. Conformior præſenti loco aliorum interpretatio eſt, vt per viros portenti ſignificentur illi, qui facto aliquo ſuo portendunt quippiam: ſicut viri miſericordiæ Eccli. 44. 10. *illi ſunt, quorum pietates*, hoc eſt, pia opera, *non defuerunt*: vel, vt alij legunt, *non deſierunt*: nõ enim actu ipſo trãſeunte, tranſeunt, ſed permanẽt in cõſpectu Dei, vt illò deducant operantem, Apoc. 14. 13. *Opera eorũ ſequuntur illos.* Ergo viri portenti ſũt, qui aliquid faciunt, quo futura prænuncient. Quoniam igitur Iudæi à captiuitate Babylonica Ieſu Sacerdote magno ſatagente liberati ſunt, & cum eodem Ieſu Sacerdote ad templi ædificationem ſolicitè incumbebant, his ipſis factis ſuis, ac euentibus

Meliùs, viri portenti, aut portendentes, qui facto aliquid portendunt. Eccli. 44. 10. Apoc. 14. 13. *Portendebāt liberationē humani generis futurā per Chriſtū.*

porten

portendebant liberationem humani generis autore Chriſto futoram, & per ipſom Dominum Ieſum, ac Apoſtolos eius ædificandam Eccleſiam. Eritque ſenſus: Cùm tu, ô Ieſu Saoerdos magne, & qui tecum ſunt, othil tale cogitantes, tamen factis veſtris deſigneris futura, audite nunc à me, quænam illa ſiot. Congruit verò Commentarius D. Hieronymi hoc loco; viros portendentes eſſe, quia ſunt poſiti in ſignum futurorum: conſonatque ſibi ad 4. Ezechiel, cùm ait: Prophetæ iuxta Zachariam viri ſunt portentoſi, qui ſuis operibus futura portendunt. Ita ibi.

D. Hieron.

4 Ezech.

Moraliter viri portenti, ſeu portentoſi, Heroes exaggerata virtutis.

3. Alij oon incongruè ad mores, nec prorſus alieni à litera, viros porteudentes, ſeu portentoſos accipiunt Heroes, qui vitam non communem, ſed extraordinariam, ac planè portentoſam agunt., ob eminentiam ſanctitatis, ac morum. Sic Dauid Pſalm. 70. 7. ad exaggerandam patieotiam, qua labores ingentes, & pericula tulerat, aptè addit: *Tanquam prodigium factus ſum multis.* hoc eſt, cùm me tot laborihus perfunctum, ac tam incredibilia patientem vident, vt prodigium quoddam, ac portentum patientiæ ſuſpiciunt. Item quòd Iſaias Propheta nudus ambulauerit iubeote Deo, ſibi quaſi complacens ipſe Deus ait cap. 20. 3. *Dixit Dominus: Sicut ambulauit ſeruus meus Iſaias nudus, & diſcalceatus trium annorum ſignum, & portentum erit ſuper Ægyptum.* Rectè enim videtur diuiſiſſe, vt Propheta, ſic nudus publicè ambulans, ſignum fuerit oudationis, & ſpoliatioois Ægypti; porteotom autem, ac planè monſtrum quoddam obedientiæ: quòd vir Regiæ inprimis ſtirpis, ac ſummæ apud omnes exiſtimatioois, non dubitauerit veſtimenta deponere, ac nudum ſe palàm exhibere popularibus: quomodo autem intelligendum ſit ambulaſſe nudum, explicauimus ad eum locum Prophetæ. Sequitur autem inſigne de Chriſto vaticinium.

Pſal. 70. 7.

Dauid portentum ac prodigium patientia.

Iſai. 20. 3.

Iſaias nudus ambulans iuſſu Dei, portentum obedientiæ.

Prophetia de Aduentu Meſsiæ.

SECTIO IV.

1. *Reiiciuntur expoſitiones duæ Hebræorum, & Theodoreti. Præfertur ſententia Cyrilli, Hieronymi, Orientis nomine intelligi Chriſtum. Quomodo nomen Orientis cum nomine germinis conueniat in Chriſto?*
2. *Quomodo Oriens cum Græco ἀνατολὴ? Græcum indifferens eſſe ad ſignificandum Orientem, ſiue Solem, ſiue herbam, & quod argumentum ſit pro germine hic ſumendum, ex Hieron.*
3. *Probabilius, nomine Orientis intelligi ſolem, & quare? Locum Luc. 1. in hymno Zachariæ huic reſpondere, explicatur iuxta hoc Hieronymus.*
4. *Cur promittat Chriſtum tanquam ſolem Orientem? videlicet, tanquam lucem ædificio Eccleſiæ, quæ conſtruenda prædicitur, quia prima ædificij gratia lux eſt, ex D. Ambroſio.*
5. *Sol oriens, ſymbolum felicitatis venientis, ex communi prouerbio. Locus Malach. 4. illuſtratur à Clem. Alex.*

1. PROSEQVITVR Vates ad viros portendentes. Verſ. 8. *Ecce enim ego adducam* SERVVM MEVM ORIENTEM. *Hebr. Seruum meum germen.* *D. Fern. in Viſ. vet. Teſt.*

Varia lectio.

A Perperam Hebræi Zorobabelem hic Orientem accipiunt: immeritò etiam Theodoretus, & Euſebius lib. 4. Demoott. cap. vltimo, Ieſum ipſum Sacerdotem intelligunt, quem aiunt, in eo eſſe figuram Chriſti. Illuſtriot planè eſt promiſſio, quàm, vt in Zorobabelem, aut Ieſum Sacerdotem quadrare poſſit. Prætetea hæc promiſſio facta eſt ipſi Ieſu Sacerdoti magno. *Audi,* inquit, *Ieſu Sacerdos magne. Ecce ego adducam ſeruum meum Orientem.* Quomodo ergo de ipſomet Ieſu intelligi poteſt? Profectò ſeries ipſa contextus, & forma promiſſionis magnificè elata clamat, Chriſtum Optimum Maximum intelligendum ad literam. Ita ſentit D. Cyrillus, ac D. Hieronym. hoc loco (nam cap. 6. explicans de Zorobabele B maoifeſtè loquitur, ex aliorum ſeotentia: Significati, inquit, putant Zorobabelem) quin & Chaldæus hîc, & vbicumque nomen hoc Orientis occurrit, vertete ſolet Meſſiam. Ergo notandum eſt, vbi noſter Orientem dixit, in Hebræo eſſe, צמח à tadice, צמח hoc eſt, germinauit. Vnde D. Hieronymus ipſum nomen *ſemach*, vertete ſolet *germen.* Iſai. 4. 2. *In die illa erit germen Domini in magnificentia.* Et Ierem. 23. 5. *Suſcitabo David germen iuſtum.* Eſt autem germen propriè id, quod ex arboris oculo primo naſcitur, oritur, pullulat: germioate verò eſt id ipſum primò quaſi parere, & in lucem edere: hinc eſt, quod noſter idem illud nomen *ſemach*, aliàs vertere ſoler, *Orientem,* quaſi naſcentem, prodeuntem, pullulantem, vt C hoc loco: *Ecce ego adducam ſeruum meum Orientem.* Et cap. 6. 12. *Ecce vir Oriens nomen eius.* Vbi D. Hieronym. Idcirco Orieos dicitur, quia ex ſe repentè ſuccreſcet, & ex radice ſua in ſimilitudinem germinis pullulabit.

Theodoret. Euſebius.

Illuſtris promiſſio Chriſti.

Non eſſe intelligendum locum de Zorobabele, nec de Ieſu Sacerdote.

D. Cyrill. D. Hieron.

D. Hieron. Iſai. 4. 2. Ier. 23. 5.

Hebraicè etiam ſignificatur germen.

Noſter idem vocabulum interdum vertit Orientem, quaſi pullulantē.

Ier. 6. 12. D. Hieron.

2. At obſtare videbitur verſio Septuaginta, qui habent ἀνατολὴν, id eſt, Orientem, quo etiam nomine vſus eſt Zacharias Luc. 1. 78. alludens, vt videtur, ad hunc alterum Zachariam, cùm dixit: *In quibus viſitauit nos Oriens ex alto*, ἀνατολὴ ἐξ ὕψους. Et ſumpſiſſe nomen pro ſole Oriente, manifeſtant ſequentia: *Illuminare his, qui in tenebris, & in vmbra mortis ſedent.* Videtur ergo nomine Orientis ſignificari etiam hoc loco, Chriſtum ſolem dioinum, quatenus ſua luce mun- D dum illuſtrauit. Quod confirmatur multorum autoritate Patrum; ſic enim nomen accipit Theodoretus hîc, Cyrillus in collectaneis, Hezychius homilia de Beata Virgine, Theophylactus, Euthymios, Beda ad primum Lucæ. Ribera tamen hîc, & Luc. 1. Orientem pro germine accipiendum putat: pro quo notat ἀνατέλλω, Græcis idem eſſe, ac produco per germinationem; item orior, naſcor, dicique indifferenter de quacumque re, quæ denuo prodit, ſiue homo ſit, ſiue planta, ſiue ſol. Nam & de montibus, qui incipiunt apparere, vſurpaſſe ait verbum idem Apollonium lib. 2. Argonautico:

Ex verſione 70. Oriens videtur eſſe pro ſole.

Luc. 1. 78.

Patres Orientis vocabulo ſolem Chriſtum ſumunt.

Theod. Cyrill. Hezych. Theoph. Euthym. Beda. Ribera.

Ex Græco germinationem ſignificari, & ortum abſolutè.

E ὄχθαι δ' ἀνατέλλον ἐρυμναί;

hoc eſt, *montium ſummitates oriebantur*, ſiue, *apparebant.* Et apud noſtros Pſalm. 103. 14. vbi noſter habet, *Producens fœnum iumentis*, Græcè legi, ἐξανατέλλων; Hieronymúmque vertere, *germinans.* Cùm ergo verba ita ſint indifferentia ad vtramque ſignificationem, ſumi tamen hîc pro germinare, argumento eſt (ait Ribera) quòd D. Hieronym. illud cap. 6. *Ecce vir Oriens nomen eius*, explicat per germen, quod ex ſe repentè ſuccreſcit.

Pſ. 103. 14.

Ribera.

Digitized by Google

Verius, ſignificari per Orientem Christum, vt ſolem diuinum.

3. Verùm ego puto, per Orientem ſignificari hoc loco Chriſtum quatenus ſol diuinus eſt. Primò, ex autoritate noſtri interpretis; deinde, quoniam nunquam Latinè dictum inuenietur Oriēs, pro germine. Cùm ergo Orientem vertit, profectò intellexit Hebraicum nomen, non vt germinationem, ſed vt lucis exortum ſignificat. Deinde, ex ipſa textus ſerie: nam cùm hæc ad viros portendeores, id eſt, portentorum, ac prodigiorum amatores, & conquiſitores dicat, conuenientiùs in Oriente ſole Chriſto id facit: vt enim ſol iſte corporeus *in ſigna, & tempora* creatus à Deo eſt, Geneſ. 1. 14. ita Chriſtus ſol mentium ſpiritualis, *poſitus eſt in ſignum*, vt magno cum myſterio ait Simeon Luc. 2. 34. quòd is exercere deberet hominum mentes per varias, ac longè inter ſe diſcrepantes coniecturas, & iudicia, quæ de illo ferre debuiſſent. Crediderim quoque Zachariam apud Lucam alludere ad præſentem noſtri Zachariæ locum, & ad eum, qui habetur cap. 6. Cùm enim Deus per eum promittat, Meſſiam nomine Orientis, probabilius autem videatur ſumi pro ſole Chriſto, aptè Zacharias Euangelicus quaſi applaudens promiſſioni completæ ait, *Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, in quibus viſitauit nos Oriens ex alto.* & planè explicans qualiter accipiendus ſit Oriens apud alterum Prophetam, addit: *Illuminare his, qui in tenebris, & in vmbra mortis ſedent.* nec placet hîc comminiſci tranſitum, vt mos eſt apud Prophetas, cùm Orientis, & illuminationis vocabola coniunctionem, & continuationem iure ſuo exigant. Sed nec obſtat D. Hieronymus, qui cap. 6. declarans nomen Orientis ait: quia Chriſtus ex ſe repentè ſuccreſcet, & ex radice ſua in ſimilitudinem germinis pullulabit. Significat enim, Chriſtum eſſe ſolem Orientem, ac denuo affulgentem mundo, paulatímque ſe ipſum prodentem, ſicut germen paulatim è ramo pullulat.

Geneſ. 1. 14. *Chriſtus ſol in ſignum ſpirituale animarum, vt ſol in ſigna temporum.*

Luc. 2. 34. *Zacharias apud Lucam alluſit ad hunc Zacharia locũ.*

D. Hieron. *Explicatur dictum D. Hieronymi.*

4. Igitur ſumpto Oriente in ea ſignificatione, quam diximus, optimè iuxta ſeriem contextus quadrat in Chriſtum: *Audi*, inquit, *Ieſu Sacerdos magne, tu, & amici tui, quia viri portendentes ſunt. Ecce enim ego adducam ſeruum meum Orientem.* Intelligit D. Hieronym. promitti per hoc plenam, & perfectam felicitatem futuram in ea vrbe, ac templo quod moliebantur. Nam quòd in eam ipſam vrbem, ac templum adducturus ſit Chriſtum luce doctrinæ ſuæ, ac miraculorum longè, latéque fulgentem, ad cumulum pertinet miræ cuiuſdam felicitatis: ſicut enim in prima formatione mundi creauit ſtatim Deus luminaria illa duo, Solem, ac Lunam, vt reliquo operi lucem, ac ſplendorem adderet: ita vrbis ſuæ inſtaurationem, ac reformationem Orientis Chriſti ſpiritualibus radiis illuſtrem ſe facturum pollicetur. Qui ædificium aliquod (ait Ambroſius in illud Geneſ. 1. 4. *Fiat lux*) ſtruere deſiderat antequam fundamenta ponat, vnde lucem infundat, explorat, & ea prima eſt gratia, quæ ſi deſit, tota domus deformior eſt. Lux ergo eſt, quæ reliquos domus commendat ornatus. Ita illic. Vt oſtendat, primam mundi formationem deformem futuram, ſi defuiſſet lux: oſtenditúrque per hoc ipſum, quàm aptè Deus inſtauratoribus, ac reformatoribus vrbis ſuæ lucem Chriſti affuturam prænunciet.

Promiſſio ſumma felicitatis in vrbe futura.

D. Hieron. *Chriſtum venturum in Ieruſalē denuo conditam.*

Gen. 1. 14.

D. Ambroſ. Geneſ. 1. 4. *Inſtauratoribus noua vrbis aptè promittitur lux Solis Chriſti.*

5. *Ecce ego adducam ſeruum meum Orientem.* Orientem ſolem Chriſtum dixit, ad commendationem felicitatis: nam vt Occidens ſol infelicitatis, ita Oriens felicitatis ſymbolum eſt. Scitum eſt illud ex communi prouerbio, *Plures adorant Orientem ſolem, quàm Occidentem*; id eſt, plures colere ſolent eos, quibus fortuna primò arridet, quàm eos quibus eadem fortuna refragari incipit. Fertur autem primò iactatum à Pompeio in æmulum ſuum Cinnam; cui cùm cœpiſſent res malè cedere, Pompeij verò fortuna tum adoleſcere, ac proſpere in omnibus agere inciperet, ſe quidem feliciter incipientem, Orientem ſolem, Cinnam in peius corruentem, aptè appellauit Occidentem. Conuenienter autem ad hæc promittitur fidelibus *Oriens ſol iuſtitiæ*, Malach. 4. 2. id eſt, ſumma quædam, & exaggerata felicitas. *Orietur vobis*, inquit, *timentibus nomen meum, ſol iuſtitiæ*; quaſi dicat: Erit vobis Chriſtus perpetua quædam lætitia, ac neſcia occaſus felicitas, ſempérque Oriens iucunditas. Videtur autem optimus huius loci commentarius, is, quem tradit Alexandrinus Clemens in adhortatoria ad Gentes, vbi ſic ait: Fiunt omnia lux, quæ ſopiri non poteſt, & Occaſus credidit Orienti, æquè illuſtratus luce fidei, ac ipſe Oriens. Hoc noua voluit creatura, hanc lucis perpetuitatem, noua creatura, hoc eſt, fidelis, qui filius lucis eſt, ſuo quaſi iure exigit: qui omnia enim obequitat ſol iuſtitiæ, æquè obit humanitatem, imitans Patrem, qui æquè ſuper omnes facit oriri ſolem ſuum, & rorem inſtillat veritatis; fidem, quæ veritas quædam eſt inſtillata deſuper. Is Occaſum traduxit in Orientem, *fecit æquè ſplendentem*, vtpote, in quo non occiderit lux fidei, imò orta fuerit. Hæc Clemens.

Sol Oriens innuit felicitatem venientem, vt Occidens infelicitatem innuit.

Dictum Pompeij de ſua felicitate.

Malach. 4. 2. *Chriſtus Oriens ſol, perpetua felicitas.*

Clem. Alexand.

De lapide cælato.

SECTIO V.

1. *Chriſtus lapis, conuenienter ad ædificium, de quo agitur.*
2. *Per ſeptem oculos quid ſignificetur? Septem dona ex D. Thoma. Septem ſpiritus meliùs ſignificari, & quare? Locus Zachar. 3. Apocal. 5. quomodo ſuper lapidem.*
3. *Quid ſit*: Ego cælabo cælaturam eius? *in latere Chriſti exciſo fundata Eccleſia. Apud Hebræos aperire, pro inſculpere.*

1. DENIQVE addit Dominus, Verſ. 9. *Quia ecce lapis, quem dedi coram Ieſu, ſuper lapidem vnum, ſeptem oculi ſunt. Ecce ego cælabo ſculpturam eius.* Septuag. *Ecce ego fodio foueam.* Supponit Dominus oſtendiſſe ſe Ieſu Sacerdoti lapidem, ſed modum, quo oſtenderit, non declarat: parúmque id referre arbitror. Itaque eum ipſum Chriſtum, quem dixerat Orientem, modò vocat lapidem, ea videlicet occaſione, quòd de ædificio templi ageretur, totúſque eſſet Ieſus in eo opere: ſic enim accommodatè aliò quaſi transferens lapidem vnum alteri ædificio coaptandum, hoc eſt, Chriſtum Eccleſiæ, procul demonſtrat.

Varia lectio.

Lapis, Chriſtus eſt hoc loco, aptè ad ædificium, de quo ſermo.

2. Solùm eſt difficultas in ſeptem oculis qui

ſuper

Digitized by Google

ſuper lapidem eſſe dicuntur, & in ſculptura eius.

Septem oculi ſecundùm aliquos ſeptem dona Spiritus.

Eſt ergo multorum opinio, per ſeptem oculos intelligi ſeptem dona Spiritus ſancti, quæ pleniſſimè fuerunt in anima Chriſti. Generalem rationem teddit D. Thom. in cap. 5. Apocal. quia animam oculatam, videntem, ac illuminatam reddunt. Ita ſentit D. Hieronym. Ruper & alij.

Veriùs, ſeptē oculi, ſeptem Spiritus, qui adſtant Deo.

Verùm exiſtimamus per ſeptem oculos intelligi ſeptem illos Spiritus, qui in conſpectu throni Dei ſunt, vt generali orbis adminiſtrationi incumbant, quod latè explicauimus in ſuperioribus. Dicuntur autem oculi Chriſti, quatenus lapis eſt

Chriſtus lapis per eos prouidet ædificio Eccleſiæ.

ædificandæ Eccleſiæ coaptatos, quoniam per eos ſeptem Spiritus prouidebit eiuſmodi ædificio, vt videlicet ſibi cooperentur in coaptandis per fidem aliis lapidibus. Confirmatur autem, quoniam in aliis Scripturæ locis, vbi ſeptem oculi
B
Chriſto tribuuntur, ſtatim explicantur eſſe ſeptē

Zach. 4. 10. Probatur nō poſſe intelligi 7. dona.

iſti Spiritus. Zachar. 4. 10. *Videbunt lapidem ſtanneum in manu Zorobabel, ſeptem ſunt iſti oculi Domini, qui diſcurrunt in vniuerſam terram*: nam dona Spiritus ſancti, quomodo in omnem terram diſcurrere dicentur?

Apocal. 1. 4.

Apocal. 1. 4. *Gratia vobis, & pax ab eo qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt, & à ſeptem ſpiritibus, qui in conſpectu throni eius ſunt.* At quis pacem

Apoc. 5. 6.

orat à donis Spiritus ſancti? Apocal. 5. 6. *Vidi Agnum habentem cornua ſeptem, & oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem Spiritus miſſi in omnem terram.* At intelligi nequit, quomodo ſeptem dona legari dicantur in omnem terram, quamquam oppoſitæ ſententiæ autores id explicent, ſed profectò minùs aptè ac planè violenter. Planior ergo ac ſuauior ſenſus
C
eſt, ſi hos ſeptē oculos, qui hîc abſolutè ponuntur ſuper lapidem Chriſtum, intelligamus, iuxta alia Scripturæ loca, in quibus ſimiliter ei tribuuntur, & explicantur pro ſeptem illis Angelis adminiſtris.

Oculi ſuper lapidem, non inciſi, ſed intenti.

Non ergo intelligendum eſt, ſeptem hos oculos eſſe ſuper lapidem, quaſi in ipſo inciſos, ſed ſuper ipſum, hoc eſt, in eum coniectos, ſiue intentos, vt quæ iuſſerit, promptè exequantur. Quod rectè exaggeratur in eo, quòd oculi ſimpliciter dicantur, quaſi toti ſint oculi, hoc eſt, mera quædam

Angeli oculorum nomine, quia toti ſunt oculi, id eſt, omninò prompti.

Apoc. 4. 6.

promptitudo ad obediendum Deo, &, eo præcipiente, prouidendum hominibus. Ita Deo, quatenus præſidet ac prouidet rebus humanis, dicuntur aſtare animalia quatuor, *quæ plena ſunt oculis,*
D
antè & retrò, Apocal. 4. 6. Et per hæc quatuor animalia quatuor principes ſpiritus intelliguntur, exequutores Diuinæ prouidentiæ, qui antè & retrò, id eſt, toti oculati ſunt, ac vndequaque attenti ad nutum Dei, vt, quæ iuſſerit, illico opere compleant.

3. Quod verò additur: *Et ecce ego cælabo ſculpturam eius*, iuxta Hebræum habetur: *Ego aperiam apertionem eius.* Quo ſignificari poteſt, corpus Chriſti, quatenus latere ſuffoſſo, & planè excauato, locum cæteris lapidibus, hoc eſt, fidelibus ſuperædificandis præbuit: fuit enim ipſe, quaſi prima rupes ſtabilis, ſupra quam aptè exciſam, & apertam, variis vulneribus in Paſſione tota fundata eſt Eccleſia. Verùm quoniam vulgatus ſculpturæ vocabolo expreſſit apertionem, ea nobis præferenda eſt lectio. Id verò ex communi vſu loquendi apud Hebræos deſumi poteſt: ſolent enim (vt etiam apud nos) aperire pro inſculpere, ponere. Vnde 2. Paral. 3. 7. verbo aperiendi ſignificatur ſculptura Cherubim in parietibus templi. Et Exod. 28. 21. ſculptura omnium filiorum Iſraël in lapidibus pretioſis Rationalis: quare noſter rem ipſam attendens rectè vertit, *Ego cælabo ſculpturam eius.* Similiter Aquila, Theodotio, & Symmachus, *Ego ſculpam aperturam eius.*

Lapis calatus ſiue cauatus, Chriſtus latere ſuffoſſo.

Supra rupē hanc excauatam ædificium eſt ædificium Eccleſia.

Aperire, pro inſculpere.

2. Paral. 3. 7.

Exod. 28. 21

4. At quæ eſt ſculptura in lapide Chriſto? Et quomodo Chriſtus, cùm lapis fundamentalis ſit, qui ex cōmuni vſu ædificantium rudis eſſe ſolet, tamē cælatur ſculptura? Rupertus intelligit ornatum humanitatis Chriſti, quē Spiritus ſanctus in Incarnatione diuinitus indidit, & quaſi per artē exculpſit. Vnde illud Iren. 3. contra Hæreſ. 28. Hic lapis, inquit, è terra, & ex virtute, & arte conſtat Dei. Significat autem in terra Virgine ortum, ſed virtute Spiritus ſancti artificioſè cælatum. Atenim D. Hieronym. cælaturam lapidis Chriſti eleganter interpretatur vulnera, quibus eius corpus apertum vndique eſt, & quaſi cælatum ad gloriam, ac decorem admirabilem. Dicitur autem Deus ipſe cælare hanc ſculpturam, non quòd ipſe vulnerauerit Chriſtum, ſed quòd ſpeciali conſilio ſuo id voluerit, ac permiſerit. Sicut Iſai. 53. 8. ait ipſemet Deus: *Propter ſcelus populi mei percuſſi eum.* Quoniam verò, cùm Rex templum aliquod magnificentiſſimè extruere nititur, primum lapidem, quem in fundamentum iacit, inſignibus regni ſui affabrè cælari iubet: ita Deus ædificaturus Eccleſiam, Filiúmque ſuum tanquam primum lapidem miſſurus in fundamentum, vulneribus Paſſionis in ſtemmata regni aſſumptis egregiè cælari, ac mirificè expoliri voluit, quo toti ædificio pretium magnum, decorémque adderet. Vnde aptè adiungit: *Et auferam iniquitatem terræ illius*, quoniam per vulnera Chriſti, & vniuerſaliter per Paſſionem eius ſublata omni iniquitatis deformatione, pulchritudo magna, & gloria toti Eccleſiæ contigit.

Rupert. Chriſtus lapis ſculptus varus donis in Incarnatione.

Iren. In terra Virgine ortus lapis, ſed arte Spiritus ſancti cælatus.

D. Hieron. Cælatura hæc per vulnera Chriſti.

Iſai. 53. 8.

Lapidē fundamentalē Chriſtum vulneribus quaſi ſtemmatis regni ſui decorauit.

***

VISIO TRIGESIMASECVNDA,

DE CANDELABRO AVREO, ET DVABVS OLIVIS.

Zachar. cap. 4.

ARGVMENTVM CAPITIS.

PRIMO viſum eſt Zachariæ candelabrum aureum, in cuius ſummo ſtipite erat lampas maxima, poſtea ſub hac maxima ſeptem aliæ minores lucernæ. Præterea vidit duas oliuas, vnam ad dexteram, alteram ad ſiniſtram candelabri. Rogatus porro à Zacharia Angelus explicat Viſionem candelabri, & oliuarum.

ZACHARIÆ CAPVT IV.

1. ET reuerſus eſt Angelus, qui loquebatur in me: & ſuſcitauit me, quaſi virum, qui ſuſcitatur de ſomno ſuo.

2. Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Vidi, & ecce candelabrum aureum totum, & lampas eius ſuper caput ipſius, & ſeptem lucernæ eius ſuper illud: & ſeptem infuſoria lucernis, quæ erant ſuper caput eius.

3. Et duæ oliuæ ſuper illud: vna à dextris lampadis, & vna à ſiniſtris eius.

6. Et reſpondit, & ait ad me, dicens: Hoc eſt verbum Domini ad Zorobabel, dicens: Non in exercitu, nec in robore, ſed in ſpiritu meo, dicit Dominus exercituum.

7. Quis tu mons magne coram Zorobabel? in planum: & educet lapidem primarium, & exæquabit gratiam gratiæ eius.

9. Manus

PARAPHRASIS.

A 1. *ANgelus ille, qui mihi ſolitus erat reuelare, abierat, & reuerſus attulit mihi reuelationem nouam, méque quaſi ob præteritas Viſiones ſtupefactum excitauit, vt viderem noua, quæ afferebat.*

2. *Méque nondum planè vigilantem, interrogatione ſua quaſi exuſcitat, vt attendam ad grauiſſimam, & obſcuriſſimam Viſionem. Quid tu, ait, coràm vides? Cui reſpondi: Candelabrum è ſolido auro, & in ſummo eius ſtipite lampadem maximam in modum lentis rotundam; & præter hanc maximam, ſeptem vi-*
B *deo in eodem candelabro inferiores lampades, ad quas per ſeptem infuſorios canales immittitur oleum.*

3. *In candelabri autem dextra & ſiniſtra parte duo ſunt prominentia roſtra, ad excipiendum oleum. Nam prope candelabrum, etiam à dextris, & à ſiniſtris, aſſurgunt oliuæ duæ, quæ baccarum ſpicas in roſtra expromendas immittunt, quibus oleum deducitur in latum craterem, vnde lucernarum lenticulæ deriuantur.*

6. *Rogaui igitur Angelum, vt indicaret mihi ſignificationem candelabri, & ait: Hæc quidem pertinent ad Chriſtum per Zorobabel; quaſi* C
diceret, Tanta Eccleſiæ magnificentia per candelabrum aureum ipſi ſignificata Zorobabel, nequaquam humanis viribus, ſed omnino per Diuini Spiritus potentiam, in Apoſtolis, & reliquis viris Apoſtolicis exitum ſortietur.

7. *Quid tu, ô diabole, in Zorobabele extinguere vis ſpes Eccleſiæ, & Chriſti venturi? Cur te illi quaſi montem obiicis, vt impedias*

ædifica

Digitized by Google

A *ædificationem templi? Fruſtra id quidem tu conaris, cùm virtute mea omnes difficultates ſuperaturus ſit, téque ipſum montem, & obſtaculum importunum ſolo æquare debeat. Educet autem Deus, & quaſi abſconditum reuelabit Filium ſuum, lapidem illum primarium angularem, qui in caput anguli ponendus eſt in ædificio Eccleſiæ; gratiam verò, quam largietur fidelibus ſuis in eo exaquabit gratia Filij ſui, quòd ſicut ille pleniſſimam habebit, ita ſinguli pro rata ſibi proportione ſuam accipient, eruntque omnes Chriſto difformiter conformes.*

B

9. Manus Zorobabel fundauerunt domum iſtam, & manus eius perficient eam; & ſcietis quia Dominus exercituum miſit me ad vos.

9. *Zorobabel quidem, per ſuos poſteros Chriſtum, & Apoſtolos, Eccleſiam per hoc templum ſignificatam condent, & iidem perficient per ſe, & per ſuos.*

10. Quis enim deſpexit dies paruos? & lætabuntur, & videbunt lapidem ſtanneum in manu Zorobabel. Septem iſti oculi ſunt Domini, qui diſcurrunt in vniuerſam terram.

10. *Quis enim eſt iſte, qui tempora illa prima naſcentis Eccleſiæ deſpicit? parua illa quidem erunt, quòd paulatim fidelium res à* C *minimis ad maxima proceſſum habebunt. At perueniet ad ſummum tandem, & verus Zorobabel architectus ſapiens perpendiculo quaſi inſtructus vltimam illi manum imponet per ſe ac ſuos, magnáque id lætitia, & applauſu omnium gentium contiget. Qui verò hæc iam vrgent, ſeptem illi oculi ſunt, hoc eſt, ſeptem Angeli, qui diſcurrunt per vniuerſam terram, & aſſiſtunt ante Dominum ad exequutionem voluntatis ipſius.*

11. Et reſpondi, & dixi ad eum: Quid ſunt duæ oliuæ iſtæ ad dexteram candelabri, & ad ſiniſtram eius?

D

11. *Petini rurſum ab Angelo indicaret mihi, quid ſibi vellent duæ oliuæ, ac duæ earum ſpicæ? quid etiam duo roſtra aurea ſuſcipientia oleum ex ſpicis? Reſpondit Angelus, eſſe duos filios olei, hoc eſt, Sacerdotes, qui ſacramentorum, ac diuina pinguedinis gratiæ, Eccleſiæ ſunt miniſtri.*

COMMENTARIVS.

D.Hieron. VISIO hæc ita eſt obſcura, vt D. Hieronymus ſatis ſibi in ea viſus ſit feciſſe, quòd Autorum varias opiniones propoſuerit. Hæc, vt quiuimus, inquit, & vt noſtri ingenioli vires ferre potuerunt, locuti ſumus. Siquis meliùs dixerit, & nos libenter acquieſcemus, &c. Idcirco Angelus dicitur hîc ſuſcitare Vatem, acuens ad Viſionis ſublimem intelligentiam. Primùm ergò dicemus de candelabro, & de oliuis duabus, denique de iis, quæ Angelus pro interpretatione addidit.

Deſcribitur candelabrum Zachariæ.

SECTIO I.

1. *Omnino ſupplenda, quæ hic deſiderantur de forma candelabri, ex cap. 25. Exod.*
2. *Qualis fuerit candelabri pes? Vilalpandi exiſtimatio admittitur, quòd pulchra ſit, & conformis Scripturæ.*
3. *Qualiter prodierint calami? Vilalpandus quomodo explicauerit, & de pelui quid ſenſerit?*
4. *Quid diſpliceat in deſcriptione Vilalpandi.*
5. *Etſi ſpiritualiter tantum monſtrata ſit ſpecies candelabri, ſicut & templum pro Eccleſia, tamen certum eſſe, ex optimo id fuiſſe architecturæ modo.*
6. *Deſcriptio candelabri expeditior, & verior.*

Difficillimũ eſt candelabri formam edere.

1. ANTE omnia opus eſt ipſam candelabri formam ante oculos proponere, quod quidem etſi difficillimum per ſe eſt, in magna præſertim obſcuritate exhibitæ Viſionis, tamen pro viribus conabimur edere, quæ diu multúmque cogitantibus occurrere potuerunt in rem præſentem: non enim in ſacro textu omnes exprimuntur candelabri partes, quæ verò exprimuntur ita ſunt perplexa, vt partim ex cap. 25. Exodi, partim ex proprio rationis diſcurſu omnino petẽda ſint, quæ, ſcilicet, fabricæ, vel modo cõpoſitionis deſiderari poſſe videbuntur. Ac de fabrica quidem noſtri candelabri hæc tantùm Zacharias, Verſ. 2. *Vidi, & ecce candelabrum aureum totum, & lampas eius ſuper caput ipſius, & ſeptem lucernæ eius ſuper illud: & ſeptem infuſoria lucernis, quæ erant ſuper caput eius. Et duæ oliuæ ſuper illud: vna à dextris lampadis, & vna à ſiniſtris eius.* Et paulò infrà; *Quid ſunt duæ ſpicæ oliuarum, quæ ſunt iuxta duo roſtra aurea, in quibus ſunt ſuffuſoria ex auro?* Itaque de pede candelabri nihil, neque de calamis, neque de ſcyphis, neque de liliis, neque de ſphærulis, quæ per calamos ordinatè viſebantur expreſſa, ac cap. illo 25. disertè explicantur, vbi tamen nihil de infuſoriis, nihil de roſtris, nihil de oliuis, nihil denique de octaua lampade, ſiue lucerna, quæ hîc videtur adhiberi; quapropter id conabimur, vt ex iis, quæ hoc loco, & iis, quæ cap. 25. Exod. ponuntur, vnum, meliori, qui fingi poteſt, modo efficiamus candelabrum: ratio enim poſtulare videtur, vt quæ hîc deſiderantur, aliunde deſumi, quàm ex prædicto capite, nec poſſint nec debeant.

Ex præſenti loco, & loco Exod. 25. deſumẽda forma candelabri.

Exod. 25.

2. Primùm ergo, quod attinet ad pedem candelabri, Exodi 25. ſic habetur: *Facies & candelabrum ductile de auro mundiſſimo, haſtile eius, & calamos, ſcyphos, & ſphærulas, ac lilia ex ipſo procedentia, &c.* In quibus verbis ſolum ponitur haſtile ad expreſſionem pedis candelabri. Et quidem Hebraicum nomen, ירכה quod noſter *haſtile* vertit, idem eſt, ac femur; quomodo autem aſſumptum ſit ad exprimendum pedem candelabri, non ſatis liquet. Arias quidem Montanus pedem candelabri humani femoris figuram habuiſſe aſſerit, quòd femur ſedentis hominis baſis ſit. Vilalpandus lib. 4. cap. 59. in Ezechiel. exiſtimat, nomen femoris hoc loco non eſſe accipiendum ſingulariter, ſed pluraliter pro quatuor femoribus Cherubinorum, in formam quadratam coniunctis: ſic enim non ſolùm perfecta candelabri baſis

Quid per haſtile ſignificetur? ירכה

Arias Mõt. Montanus pedem candelabri ait habuiſſe formam femoris humani.

Vilalp. Vilalpãdus, quatuor femorũ Cherubinorum.

A exprimitur, ſed etiam pulchra: ſicut in aliis inſtrumentis templi, ſpeciatim in lateribus, quorum baſis, in quatuor Cherubinorum femora deſinebant: aitque Vilalpandus candelabrum in arcu Titi Romæ inſculptum pedem habere in eam formam effigiatum, ſed pro femoribus Cherubinorum, cerni femora equorum aquatilium ex ignoratione ſculptoris. Hæc mihi probabiliter dicta videntur; parúmque refert, itáne, an ita effingas, vbi nihil habemus ex Scriptura definitum. Cúmque ſpecies hæc à Vilalpando exhibita pulchra ſit, & Scripturæ aliquatenus conformis, nihil renuo, ita quoque pedem candelabri Zachariæ expreſſum exhibere.

Probatur ex forma candelabri in arcu Titi, cum femoribus equinis.

Non improbabile eſt, pedem candelabri ex illis quatuor femoribus Cherubinorum factũ.

Compoſitio candelabri.

3. Ab hoc pede ſurſum versùs egreditur id, quod propriè haſtile nominatur, & ex illo ſeptem calami prodeunt eadem compoſiti arte, qua & haſtile, niſi quòd haſtile medium craſſius erat; ea videlicet proportione, vt onus totum operis ſuperpoſiti ſuſtineret. Igitur iuxta ea, quæ adducta ſunt ex cap. 25. Exod. ſic affabre factum vtrobique opus cernebatur, vt ſcyphos orbibus in-uerſis coniunctos, hoc eſt, oblongiores globulos, ſequerentur lilia, mox ſphæræ, ſicque ratis ſpatiis eadem repetita forma cernebatur. Et Vilalpandus quidem (cùm id ſolùm intendat, vt communi candelabro Salomonico addat, quæ Zacharias denuo vidit) calamos iuxta formam communis candelabri à Salomone facti viſendus expreſſit, arcuatim videlicet egredientes ex medio ſtipite, ac in ſeptem lucernas æqualiter deſinentes: poſtea depinxit ſuper totum opus candelabri, quaſi peluim rotundam amplam, & è medio peluis egredientia duo illa roſtra, ſiue nares repandas in extremitates aduerſas peluis, & ex vtraque parte effinxit duas oliuas, ac in eis duas quaſi ſpicas baccarum oliuæ exprimentes oleum in prædicta roſtra, quod inde in peluim diffluens per ſeptem poſtea foramina, ſiue ocellos guttatim infundebat deſuper oleum in prædictas lucernas.

Forma candelabri quomodo exprimatur à Vilalpando.

4. Quidquid autem ſit de forma candelabri, & oliuis, illud quidem primò diſplicet, quòd peluim illam pendulam exhibet, oculóſque intuentium angit, quomodo abſque fulcro aliquo ſe teneat, quod periti artis architecturæ maximè reprehendunt: oportet enim exhibere opera naturaliter conſiſtentia. Deinde illud quoque malè quadrare dicet aliquis, quomodo per illos ocellos directè cadat oleum in ſubiecta lumina: haud dubiè namque putabit extinguere debere, nedum fouere lucernas. Quamuis autem hoc ſit tolerabilius, & vſu probatum in aliquibus vulgaribus candelabris, non tamen eſt probabile, ita fuiſſe in candelabro noſtro exhibitum, quod Scriptura nullo modo innuit.

Quæ diſpliceãt in eius expoſitione.

Architectura exigit, vt exprimantur opera naturaliter conſiſtentia.

5. At dicet aliquis, hæc imaginaria Viſione tantùm Vati exhibita, non verò opere aliquo externo ad architecturam pertinente; ac adeò mirum non eſſe, ſi ſecundùm eius artis normas non ſit elaboratum: id tamen nequaquam ſatisfacit, quoniam, vt probabilius indicauimus, templum, Ezechieli monſtratum, non fuit idem cum Salomonico, ſed ob myſteria longè diuerſum, quod proinde non lapidibus, aut auro fabrefactum eſt, ſed per Eccleſiam ſpiritualiter completum: & tamen optimam iuxta architecturam diſpoſitionem habuit. Simili ergo ratione & in hac idea, exemplarique per Viſionem Zachariæ monſtrato exiſtimari par eſt, fuiſſe omnia

Reſpondetur obiectioni.

ſe omnia ſecundùm optimæ architecturæ regulas conſtituta, non verò pendula, aut malè inter ſe cohærentia: id enim decet Diuinæ ſapientiæ ordinatiſſimam diſpoſitionem, atque in rebus omnibus exhibitū ſemper cum ſuo decore modum, iuxta illud Pſalm. 103. 24. *Omnia in ſapientia feciſti.*

Pſal. 103. 24.

Vera expreſſio candelabri.

6. Igitur credimus ita facilè expediri poſſe candelabri opus, vt ſtipiti in ſuperiori parte inſeratur vas amplum rotundum, inſtar crateris; mox calami ſeptem ab vna eadémque inferiori parte ſtipitis arcuatim deducantur in orbem vſque ad labrum crateris ſtatis ſpatiis per circuitum, & à labro crateris protendātur ſeptem canaliculi ad ſingulas lucernas, in quas calamo deducti deſinunt, vt per eos canaliculos oleum defluat in vaſa lucernarum prædictarum, qui proinde dicantur infuſoria lucernarum. Deinde intelligatur ſtipes ille medius ſupra craterem aſſurgere, ac deſinere in lampadem ſiue lucernam octauam maximam, quam exiſtimamus ponendam eſſe iuxta D. Hieronymum, qui ait eſſe communem Eccleſiaſticorum ſententiam: lampadem enim non vas luminis tantùm, ſed ipſum lumen explicant. *Et lampas eius*, inquit, *ſuper caput ipſius.* Itaque Hebraicum גלה intelligimus craterem, non abſolutè, ſed cum lumine illo medio, & maximo. Mox roſtra duo adhibeantur, vnum à dextris, alterum à ſiniſtris crateris, ad excipiendum oleum ex ſpicis oliuarum, quæ ſimiliter ex iiſdem partibus in prædicta roſtra ad hoc ipſum incumbāt. Hæc babuimus, quæ in re per ſe difficili diceremus, nunc ad explicationem ſingulorum veniamus.

Lampas e-ctaua omnino ponenda.

Quid per candelabrum, ac ſupremam eius lampadem ſignificetur?

SECTIO II.

1. *Candelabro ſignificari Eccleſiam, ex Apocalypſ. 1. quomodo conſpicua, tota aurea, productior, probatior?*
2. *Lampas maxima, Chriſtus, quod illuſtratur variis Scripturæ, & Patrum locis.*
3. *Iuſtos eſſe lumina à Chriſto participata, & quomodo, oſtenditur. Quid ſit, filios eſſe lucis, & quomodo generentur in filios lucis?*

Candelabrū Eccleſia, lāpas maxima, Chriſtus.

1. PLACET D. Hieronymi ſententia, quam ipſe omniū Eccleſiaſticorum ſententiā vocat, ſignificari per candelabrū Eccleſiā, per lampadē verò maximam, in ſuprema candelabri parte poſitam, repræſentari Chriſtū Eccleſiæ caput: per ſeptem lucernas minores, multitudinem iuſtorum: per ſeptem infuſoria, ſeptem Sacramenta: per duas oliuas, Enoch, & Eliam. Atque hæc quidem breuiter comprehenſa nunc latiùs explicemus. De candelabro ipſo ſic Vates, Verſ. 2. *Vidi, & ecce candelabrum aureum totum, & lampas eius ſuper caput ipſius, & ſeptem lucernæ eius ſuper illud.* Vt per candelabrum aureum ſumamus Eccleſiam, facere inprimis poteſt locus ille Apocal. 1. 13. vbi Ioannes teſtatur ſe vidiſſe ſimilem Filio hominis *in medio ſeptem candelabrorum aureorum*: ſtatímque addit, *candelabra ſeptem, ſeptem Eccleſiæ ſunt.* Vt ergo ibi

Septem lucernæ, multitudo iuſtorum.

Septem infuſoria, ſeptem ſacramenta; duæ oliuæ, Enoch & Elias.

Apoc. 1. 13.

Septem candelabra in Apoc. ſeptē Eccleſiæ.

A ſeptem cādelabra ſeptem Eccleſias; ita hîc vnum candelabrum ob magnitudinem, apparatum, ac luminum excellentiam ſignificat Eccleſiam vniuerſalem, primùm quidem, quia viſibilis, ac omnibus conſpicua eminet. Propterea namque Matthæi 5. 14. ciuitatem ſupra montem poſitam Dominus vocat. Quoniam, vt annotat Autor imperfecti operis in Matthæum, ſicut mons, qui portat vrbem, facit eam manifeſtam, ſic Chriſtus, qui *factus eſt mons magnus, implens vniuerſam terram*, Daniel. 2. facit Eccleſiam longè, latéque conſpicuā. Deinde quoniam ſplendet ſapientia, charitate, ac omnium virtutum exemplis. Vnde illud in eodem Matth. cap. à Domino dictum: *Nemo accendit lucernam, & ponit eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus, qui in domo ſunt.* B Inſtruit enim ibi Eccleſiam ſuam, & quaſi ſugillans Synagogam, Autoribus D. Hieronymo, D. Hilario, & D. Auguſtino, monet ſuos fideles, nō ad menſuram, & quaſi ſub modio, vt in lege veteri, ſed largiter, & ex libero candelabro lucem ſuā quoque verſus profundant. Vnde D. Hieronymus cādelabrum ait, eſſe Euangelij libertatem. Denique candelabrum totum aureum repræſentat Eccleſiam, non, vt quidam putant, quatenus charitatem habet: nam multi ſunt in Eccleſia, qui non habent charitatem, vel vno autem deficiente, aureum totum dici nequit. Vnde Pauli 2. Timot. 2. 20. comparatur Eccleſia cum magna domo patrisfamilias, in qua plura vaſa ſunt, aurea, argentea, C lignea, fictilia, alia quidem ad honorem, alia ad contumeliam. Dicitur ergo Eccleſia candelabrum totum aureum, ob doctrinam fidei, quæ merum eſt aurum, nullam, videlicet, admittens ſcoriam falſitatis, vt reliquæ in mundo ſectæ. Vnde Rupertus ſuper cap. 1. Apocal. illa ſeptem candelabra aurea, videlicet ſeptem Eccleſias, aurea interpretatur, id eſt, fidei probatæ, ſeu defæcatæ. Sicut enim igne probatur aurum, omnibúſque in eo decuſſis fæcibus puriſſimum redditur, nec malleorum ictibus deperit, imò productius fit: &, vt autor eſt Plinius lib. 33. cap. 3. omnium metallorum maximè dilatatur in bracteas: ita Eccleſiæ fides, quò magis igne perſequutionum excoquitur, & tunſionibus quatitur, D eo redditur purior, & productior. Vnde eſt illud Victorini Richardi ſuper illa candelabra ſeptem Apocal. 1. 13. Sicut aurum, inquit, per ignem probatur, malleis extenditur, & in formam candelabri productum, efficitur inſtrumētum ignis, & luminis, ita Eccleſiæ tentationibus probatæ, & tunſionibus perſequutionum extenuatæ, ardent igne ſapientiæ cœleſtis. Ita ille. Vnde & candelabrum hîc intelligi debet, vt illud Exod. 25. quod non erat fuſile, ſed ductile. Vt enim D. Gregor. homil. 6. in Ezech. Eccleſia ferendo producitur, & quotidie perſequutionibus proficit.

Candelabro hoc maximo, tota Eccleſia viſibilis.

Matt. 5. 14.

Auctor imperfect.

Dan. 2. 35.

Eccleſia cōſpicua, quoniam ſupra montē Chriſtum.

Matt. 5. 15.

Eccleſia, lucerna ſuper candelabrū, non ſub modio, & quare?

D. Hieron.

D. Hilar.

D. Auguſt.

Candelabri ſtrictes exhibes Euangelij libertatem.

D. Hieron.

2. Tim. 2. 20.

Candelabrū totum aureū Eccleſia, ob doctrinā fidei, quæ nullam admittit falſitatem.

Rupert.

Plin.

Aurum maximè dilatatur in bracteas, ita fides perſequutionibus extenditur.

Apoc. 1. 13.

Exod. 25.

D. Gregor.

Eccleſia ferendo, producitur.

2. Porro lampas maxima, ac cæteris eminentior in candelabro Chriſtum Optimum, & Maximum, Hebræis etiam teſtibus, repræſentat, E eſtque ſententia veterum Magiſtrorum Eccleſiæ, vt affirmat D. Hieronymus. Cùm ergo ait Propheta, *Et lampas eius ſuper caput ipſius*, ſignificat eminentiam non ſolùm loci, ſed etiam luminis: ea namque lampas ob ſingularem magnitudinem rapuit primùm Prophetæ oculos; ac planè ſuſpendit. Vnde grauis illa interpretatio apud D. Hieronym. Lampadem, id eſt, flammam, in vertice candelabri lucentem, atque fulgentem Chriſtum accipimus, qui caput legis eſt, & omnem

Lampas maxima, eſt Chriſtus.

D. Hieron.

D. Hieron.

Ioan. 8.12. mundum illuminat, iuxta illud Ioan. 8.12. *Ego* A
D. Ambroſ. *ſum lux mundi.* Explicat Ambroſ. epiſt. 11. Non
Chriſtus intelligibilis claritudo. vtique lux viſibilis, ſed animarum, quæ in hoc
mundo ſunt, intelligibilis claritudo, quibus ſe
ſpleudenti lumine rationabilis infundit proui-
dentia, & (vt prædicatur in Euangelio) incor-
poreæ virtutis inflammans vapore, ſecreta men-
tiom, animorúmque penetralia. Id oſtenditur
Ioan. 1.9. Ioan. 1.9. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem homi-
nem venientem in hunc mundum.* Græcè eſt, τὸ φῶς,
lux illa, propter eminentiam. Vera autem, quia
ſpiritualis, & quia fons omnis lucis, vt interpre-
Vatab. tatur Vatablus, quaſi à ſe luceat, & nō per aliud.
Vnde quod ſequitur, *quæ illuminat omnem homi-
nem*, eſt explicatio veritatis lucis, & per hoc ar-
D. Auguſt. gumentatur Auguſtiuus; Si illuminat omnem B
hominem; ergo & ipſum Ioannem Baptiſtam.
Verè ergo dictum eſt; *Non erat ille lux*; quia oon
illuminatus, inquit, tenebræ, illumioatione ve-
rò factus eſt lux: quare ſi omnes illuminantur
Chriſtus fons lucis. per Chriſtum, verè ipſe eſt fons lucis, ac adeò
lux vera, non propriè quidem, ſed metaphoricè,
per expreſſionem potioris illuminationis: ſicut
Ioan. 15.1. alibi dicitur vitis vera, Ioan. 15.1. & cibus verus,
Ioan. 6.55. quia verius fideles nutriat, quam vitis
Ioan. 6.55. palmites, aut cibus comedentes: ita etiam vera
lux dicitur, quoniam veriùs, ac vberiùs illumi-
Lux vera, quia veriùs illuminat mētes, quàm lux Solis corpora. nat homines, quàm lux Solis. Nec obiici poteſt,
multos iacere in tenebris infidelitatis, alienos,
videlicet, ab hoc vero lumine: nam rectè Euan-
geliſta vſus eſt præſenti, *illuminat*, quia præſens C
Præſens tempus aliquādo vim tantùm explicat. aliquando, non effectum, ſed naturam, & vim in-
nuit, ita Chryſoſtomus, & Maximus, homilia
de ſancto Euſebio Vercel. Vult ergo hîc ex ſe
quidem omoes homines illumioare, ac ad om-
Maxim. nes quidem ſufficere lucem Chriſti, nec per il-
lum ſtare, ſed per ipſos homines, qoi ad lucem
accedere aut cōtemnunt, aut non curaut: opor-
Pſal. 33.6. tet enim accedere, iuxta illud Pſal. 33.6. *Accedite
Iſai. 6.1. ad Deum, & illuminamini.* Et illud Iſai. 6.1. *Surge,
Chriſtus ſemper in promptu ad illuminandum. illuminare Ieruſalem.* Eſt ergo Chriſtus non modò
vera lux, ſed quæ in promptu ſemper eſt, ad illu-
minandum, quamquam (vt rectè expreſſit Cle-
Clem. Alex. mens Alexandr. in adhortatione) obit humani-
tatem, quaſi circumeundo conſiderans, qua ra-
dios ſuos immittat: ſicut enim Imperator vrbem D
obſidēs explorat vndequaque, qua incluſos ado-
Chriſtus obit, & obſides radiis ſuis naturā humanam. riatur hoſtes; ita Diuinus ſol humanitatem re-
pugnantem obſidet, radiiſque gratiarum conti-
nenter oppugnat, obitque perpetuò, vt occaſio-
nes exploret illuminandi.

3. Sub hac ampliſſima lampade ſeptem lu-
cernæ viſæ ſunt: *Et ſeptem lucernæ*, inquit, *ſuper
illud.* Iis ſeptem lucernis diximus ſignificari mul-
Iuſti lucernæ, quia luce Chriſti illuſtrantur. titudinem iuſtorum. Accommodatè verò dicun-
tur lucernæ, quoniam vt lucernæ luce locent
aliena, & niſi aliunde accendantur, in obſcuro E
ſoot; ita iuſti, ſi lucent, beneficio id habent ve-
ræ, ac propriæ lucis, quæ eſt Chriſtos. Vnde cùm
Ioan. 1.8. & 5.35. Ioan. cap. 1.8. dixiſſet de Baptiſta: *Non erat ille lux*,
cap. 5.35. de eodem dixit: *Erat lucerna ardens, & lu-
cens.* intelligens, videlicet, non eſſe lucem veram,
vt explicauimus; videlicet, quæ ex ſe ipſa luce-
ret, ſed tamen lucernam eſſe, quæ à Chriſto vero,
Cyrill. ac naturali lumine mutuaretur lucem. Vnde Cy-
rillos lib. 3. cap. 1. expendens illud Chriſti eodem
Ioan. 5.33. Ioan. capite: *Vos miſiſtis ad Ioannem, & teſtimonium
perhibuit veritati*, dictum fuiſſe putat in laudem
Iudæorum, quòd prudenter conſuluiſſent Ioan-
nem de Meſſia; Ioannem verò teſtimonium per-

A hibuiſſe veritati, hoc eſt, Chriſto veræ luci, ni-
mirum, quòd ipſe eſſet verus Meſſias: & ratio-
nem addens, quòd rectè ab Ioanne teſtimooium
de Meſſia requiſiſſent, ait: *Ille erat lucerna ardens,* *Baptiſta iter præbebat ad cognoſcendum verum Meſſiam.*
& lucens: quaſi dicat; optimum vobis iter mu-
niſtis io Ioanne ad cognoſcendum verum lu-
men Meſſiæ, quoniam ipſe erat lucerua ipſius
Meſſiæ lumioe colluſtrata; facilè aotem à lumi-
ne participato venitur ad lumen, à quo primo
fit participatio. Hoc ergo modo iuſti omnes in
Eccleſia lucernæ ſunt; & ob ſimilem rationem
alibi dicuntur filij lucis, noto Hebraiſmo, hoc
eſt, lucidi. Ioan. 12.36. ait Chriſtus: *Credite in lu-* *Fideles filij lucis Chriſti, eius participatione lucidi.*
cem, id eſt, in me, *vt filij lucis ſitis*; hoc eſt, meæ lu-
cis, meæ fidei participes. Generat enim Chriſtus
B lux, fideles lucidos. Vnde illud ab Auguſtioo di-
ctum ad prædicta Ioannis verba, *Filij lucis ſitis.* Ioan. 12.36. D. Auguſt.
Cùm aliquid, inquit, veri auditum habetis, cre-
dite in veritatem, vt renaſcamini in veritate. In- *Quomodo filij lucis efficiantur fideles.*
telligit autem ſanctus Doctor filios lucis ſic ge-
nerari, vt per aures quidem concipiant verbum
veritatis, & per aſcenſum, quem anima veritati
dat, renaſci, quaſi filios veritatis. Sint igitur ſub
lampade lucernæ, ſi illuminari volunt, quando-
quidem à ſeipſis non habent lumen, ſed ab eo
qui à ſeipſo lumen eſt, & non ab alio: ſic enim
ſecurom habeot lumen ſuum adhærendo illi,
quod deficere non poteſt, & aliis ſemper ſufficit.
Vnde rectè D. Auguſt. tract. 54. in Ioannem: Om- D. Auguſt.
nes Sancti lumina ſunt, ſed credendo ab eo illu- *Quare in Chriſto tenebræ eſſe non poſſint.*
C minantur, à quo, ſi quis receſſerit, tenebrabitur.
Lumen autem illud, quo illuminantur, à ſe re-
cedere non poteſt, quia incommutabile omni-
no eſt, & ideo teoebræ io eo oon ſunt vllæ, oec
eſſe poſſunt.

De ſeptem infuſoriis, duabus oliuis, & duobus roſtris.

SECTIO III.

D 1. *Septem infuſoria ſeptem Eccleſiæ Sacramenta, ex Hieron. & Pſal. 4. Quare lampas maxima non habeat infuſoria?*

2. *Locus præſens de duabus oliuis explicandus neceſſariò per locum Apocal. 11. oſtenditur.*

3. *Per duas oliuas ſignificari Enoch, & Eliam, & quare? Generaliori ſignificatione innuere Sacerdotes nouæ legis.*

1. QVONIAM verò ad conſeruatio-
nem lucis in lucernis, neceſſarium
E eſt oleum, additor Verſ. 2. *Et ſeptem
infuſoria lucernis, quæ erant ſuper caput
eius.* Verſ. 3. *Et duæ oliuæ ſuper illud: vna à dextris* *Infuſoria olei ſeptem, ſunt ſeptem Sacramēta.*
lampadis, & vna à ſiniſtris eius. Infuſoria vaſa, ſiue
inſtrumenta ſunt, quæ oleum effundunt. Sunt
autem hæc ſeptem infuſoria, ſeptem Sacramenta
Eccleſiæ, per quæ, vt Hieronymus ait, oleum mi- D. Hieron.
ſericordiæ Dei, omniúmque virtutum Eccleſia
ſuſcipit, eóque fouetur, & conſeruatur. Pſal. 4.8. Pſal. 4.8.
A fructu frumenti, vini, & olei ſui multiplicati ſunt: *Per Sacramenta oleū miſericordiæ Dei fluit.*
hoc eſt, nutriuntur, & augentur fideles dono
gratiæ, quæ eſt fructus, ſiue effectus Euchariſtiæ,
& aliorum Sacramentorum: vt enim in Eucha-
riſtia materia eſt, panis, & vinum, ſic in pleriſque
aliis

In pleriſque Sacramentis eſt vſus olei, quo ſignificatur gratia intus vngēs.
Dionyſ. Areopag.
Cyrill.
Lampas maxima nō habet infuſorium, quia Chriſtus lumen nō mutuatur foris.

aliis Sactamentis, maximus eſt olei vſus, ex Areopagita Dionyſio in Eccleſiaſt. Hierarchia. Id verò propter myſteriom, quod oleo foris vngente, intus gratia impinguatur anima, & illuſtris redditur, vt lucerna coram Domino perſeueret. Rectè autem annotauit Cyrillus lampadem ſupremam nō habere infuſoria: Filius enim Dei, inquit, verum lumen eſt, quod non mutuatur foris, ſed ipſe habet naturaliter, de cuius plenitudine nos omnes accipimus. Vt ergo cæteri fideles non habent à ſe, quòd lumina ſint, ſed à Chriſto lumine illuminantur, ſic à ſe non habent oleum, quo foueant lucem mutuatam, ſed ab eo ipſo per Sacramentorum gratiam fouentur. Idcirco virgines fatuæ mittūtur ad vendentes, vt ſibi oleum emant, ne lampades earum extinguantur, Matth. 25. 9. Per vendentes enim intelligunt aliqui Sacerdotes, qui gratiam Sacramentorum fidelibus miniſtrant, & ex iis quaſi ex infuſoriis inſtillant in eorum mentes: vendentes autem vocari, quoniam pro infuſione gratiæ pœnitentiam, veluti pretium, exigunt. Sequitur autem de duabus oliuis.

Fideles Sacramētorum gratia, vt oleo, fouentur.
Matt. 25. 9.
Vendentes oleum, Sacerdotes ſūt, pœnitētiam vt pretium exigentes.
Quæ ſint duæ oliuæ.

2. *Et duæ oliuæ ſuper illud.* Eſt autem operæpretium, interrogationem Prophetæ de duabus oliuis, & duabus ſpicis, Angelique reſponſionem, etſi inter ſe diſſitas, coniungere inuicem ad meliorem loci intelligentiam. Propheta ergo quærit ab Angelo, quid duæ ſint oliuæ, & mox, quid ſint duæ ſpicæ oliuarum? Reſpondítque Angelus: *Iſti ſunt duo filij olei, qui aſſiſtunt dominatori vniuerſæ terræ.* Reſponſio quidem valde perplexa eſt, & quæ locum planè obſcuriorem reddidit. Videtur autem aliquid lucis affulgere ex cap. 11. 1. Apocal. vbi Euangeliſta iuſſus à Domino metiri templum, altare, & adorantes in eo, prohibetur tamen metiri atrium foris, quod Gentibus ſit datum in conculcationem: tunc verò propheraturos duos teſtes amictos ſaccis. Et additur Verſ. 4. *Hi ſunt duæ oliuæ, & duo candelabra in conſpectu Domini terræ ſtantes.* Incipit autem Ioannes hoc capite agere de tempore illo proximo finali iudicio; & ideo iubetur metiri hominum iudicandorum varia merita, ac demerita, Iudæos autem, ac Gentes metiri prohibetur; quoniam ij ob infidelitatem ſuam iam iudicati ſunt. Ne tamen videretur Dominus obliuiſci penitus populum ſuum, promittit miſſurū ſe duos teſtes, qui prædicatione ſua conuertant Iudæos. Hos autem omnes interpretes accipiunt Henoch, & Eliam. Addens porro, quæ diximus, *Hi ſunt duæ oliuæ, & duo candelabra in conſpectu Domini terræ ſtantes*, manifeſtè demonſtrat (ait Victorinus Martyr) eſſe alluſionem ad duas oliuas apud Zachariam: & Gregor. homil. 12. in Ezechielem, cùm dixiſſet, per Eliam, & Henoch multos ex Iudæis ad fidem trahendos in fine mundi, addit: *Qui vtique per Zachariam duæ oliuæ nominantur.* Idem ſentit Arethas, D. Thomas, & Tychonius, ad locum Apo. citatum. Planè autem per hoc efficitur, vt præſens Zachariæ locus ſimiliter ac Apocalypſis explicandus ſit.

Apoc. 11. 1.
Metiri templū, hoc eſt, fidelium varia merita.
Duæ oliuæ Henoch, & Elias.
D. Gregor.

3. Cùm ergo videatur candelabrum cum ſuis lucernis, ac reliquo apparato, nec vlla de templo mentio fiat, apertè ſignificatur futuram Eccleſiam extra populum Iudæorum, hoc eſt, Iudæos non venturos ad Eccleſiam propter ſuam incredulitatem, præter paucos, qui cum tam infinita Iudæorum multitudine cōparati nulli ferè ſunt. Itaque toto tempore huius ſeculi Chriſtus illuminat Eccleſiam ſuam, lucernæ ardent, Iudæi manent in tenebris. Ne autem Propheta ipſe, & Zorobabel ob reiectos Iudæos abiicerent animos, oſtenduntur illis duæ oliuæ, hoc eſt, duo Prophetæ, Henoch, ſcilicet, & Elias, qui aſſiſtunt coram Dominatore vniuerſæ terræ, orantes videlicet pro Iudæorum ſalute: nam cùm oliua pacis ſymbolum ſit, oliuæ optimo iure appellantur, dum prædictæ Iudæorum cum Deo reconciliationi incumbunt. Vnde illud Ambroſij de reiecto atrio Apocalypſis loco citato. Pulchro, inquit, ordine, vt qui deiectionem Iudæorum per figuram atrij protulerat, eorum reſtaurationem per Henoch, & Eliam tacitè ſubnecteret. Duo igitur hi Sancti modò oliuæ ſunt, cùm in aliquo terræ loco poſiti, vbi eos conſiſtere maieſtas Diuina præcipit, per contemplationis gratiam Deo deſeruiunt: candelabra tunc fient, cùm ad capiendum prædicationis ſuæ officium venient. Ita Ambroſius. Idcirco ergo appellantur *filij olei*; & iuxta Septuaginta, *filij pinguedinis*; iuxta Aquilam, *filij ſplendoris*; iuxta Theodotionem, *filij claritatis.* Quoniam doctrina ſua magnum fructum afferent, ac magnum ſplendorem veritatis in mentes Iudæorum, infidelitatis antea tenebris obſitas, Deo adiuuante, immittent. Quoniam verò locus præſens generalior eſt, dicemus quidem oliuas eſſe Sacerdotes, qui per Sacramenta nobis miniſtrāt gratiam, & ſimul ad conſolationem Iudæorum eſſe alluſionem ad Henoch, & Eliam, vti diximus.

Candelabrū vnū extra templū, futura Eccleſia extra Synagogam.
Henoch, & Elias, oliuæ, propter reconciliationem Iudæorum ab illis faciendam.
D. Ambroſ.
Candelabra fient, ob prædicationis ſuæ illuminationem.
Filij olei, ob ſplendorem doctrinæ.
Sacerdotes miniſtrātes gratiam, oliuæ.

De ſermone Angeli ad Zachariam ſuper explicatione Viſionis.

SECTIO IV.

1. *Sermo Angeli ad Zachariam. Quid illud*, Quis tu, mons magne, &c.
2. *Montibus oppoſitis ſignificari difficultates, ex loco Cant. 2. Luc. 3. Promittitur Zorobabeli victoria de omnibus difficultatibus.*
3. *Quomodo Chriſtus lapis primarius, & lapis capitis, & lapis hæreditatis?*
4. *Ex proprietate Hebraica ſignificari lapidem cum acclamationibus erigendum, aut erigendum valde æqualem.*
5. Exæquabit gratiam gratiæ eius, *explicat D. Hieron. ſed explicatio non probatur, quoad primam partem, & quare?*
6. *Explicatio Hieronymi quoad poſteriorem partem, quomodo vera.*

1. Angelvs ad Zachariā ſic Verſ. 6. *Et reſpondit Angelus dicens: Hoc eſt verbum Domini ad Zorobabel, dicens: Non in exercitu, nec in robore, ſed in ſpiritu meo, dicit Dominus exercituum.* Verſ. 7. *Quis tu, mons magne, coram Zorobabel? in planum: & educet lapidem primarium, & exæquabit gratiam gratiæ eius.* Hebr. *Educet lapidem primarium cum clamoribus: Gratia, gratia ei.* Septuag. *Educam lapidem hæreditatis, æqualitatem gratiæ, gratiam eius.* Quaſi dicat Angelus: Quæ hucuſque in exhibito candelabro, ac reliquis candelabro annexis, repræſentant Chriſti excellentiam, & Eccleſiæ gloriam; item

Varia lectio.

Omnis ſpiritualis fructus in Iudæorum conuerſione, non ex humanis viribus, ſed ex Spiritus gratia.

A item Sacramentorum gratiam, claritatem iuſtorum, prædicatorum vberes fructus in Iudæorum vltima conuerſione, non ex humanis viribus efficaciam habebunt, ſed ex Spiritu, ac virtute Dei. Idcirco congruenter addit Angelus: *Quis tu, mons magne, coram Zorobabel? in planum.* Septuaginta: *Quis es tu mons magne ante faciem Zorobabel, vt corrigas?* Chaldæus: *Quale tu cum Zorobabele reputaris regnum ſtolidum? Nónne ſicut vallis?* & eſt ſenſus: Quid tu, ô diabole, in Zorobabele extinguere vis ſpes Eccleſiæ, & Chriſti venturi, cur te illi quaſi montem obiicis, vt impedias ædificationem templi? Fruſtra id conaris, cùm virtute mea omnes difficultates ſuperaturus ſit, téque ipſum montem, & obſtaculum importunum ſolo æquare, ac penitus abolere debeat, ſicque viam aptè B munire ad Chriſti tempora.

Diabolus vt mons ſe opponit bonis conatibus.

2. Montibus ſignificari aduerſariam quamlibet poteſtatem, quæ ſeſe obiicit, vt impedimento ſit, notum eſt ex pluribus Scripturæ locis. Cant. 2. 8. *Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles.* Quibus verbis inducitur Sponſus, giganteis quibuſdam ſaltibus ſuperans omnes difficultates, quæ ſeſe in opere Incarnationis, ac conuerſionis mundi obiiciebant. Vnde vertit Symmachus: *Aſcendens contra montes, proſiliens contra colles*, quaſi oppugnaturus eos, ac ſolo æquaturus, & per hoc in planum redacturus omnia obſtacula, ac difficultates viæ, quam aggrediebatur. Ideo ex Iſaia prędicit Ioannes Baptiſta Lucæ 3. 5. ad eius aduentum montes vallibus C coæquandos, vt amotis omnibus difficultatibus, nihil ſit, quod venientem Dominũ offendere poſſit. Cùm ergo ait Angelus: *Quid tu mons magne coram Zorobabel? in planum*; promittit quidem Zorobabeli victoriam omnium difficultatũ: at per Zorobabelem manifeſtè demonſtrat, Chriſtum dæmonem glorioſè peſſundantem. Quod oſtendit D. Hieronymus hoc loco, cùm ait, apparuiſſe id in deſerto: nam cùm diabolus obiiceret Chriſto montes aureos, omnia ſcilicet regna mundi, vt eum à propoſito deterreret, proſtrauit omnino, cùm dixit: *Vade retrò ſatana.* Quaſi diceret: *Quis tu mons magne? in planum.*

Cant. 2. 8. *Sponſus tranſiliens colles, id eſt, ſuperans difficultates.* Symmach.

Luc. 3. 5. *Montes vallibus coæquandi, id eſt, omnes difficultates tollendæ. Chriſtus dæmonem glorioſè peſſundans.*

3. *Et educet lapidem primarium, & exæquabit gratiam gratiæ eius.* Septuaginta vertunt, *lapidem hæreditatis.* In Hebræo, *Lapidem capitis.* Chaldæus: D *Et emerget Chriſtus, cuius ab æterno nomen dictum eſt.* Excellens promiſſio, ac verbis ſic illuſtribus elata, ſoli Chriſto conuenit, vt omnes veteres, ac recentiores noſtri interpretantur. Eſt ſenſus: Æternus pater educet, & quaſi abſconditum reuelabit in Incarnatione Filium ſuum: cui congruit Chaldaica: *Emerget Chriſtus.* Educet autem illum quaſi lapidem primarium. Dubium reddit locum proprietas Hebræa, in qua dicitur, *Lapis capitis*: vt non tam primarius videatur dici, quia primò miſſus eſt in fundamentum, quàm quia in ſummo capite ædificij locatus ſit. Simile dubium eſt Iſaiæ 28. 16. vbi idem Pater ait: *Ecce ego mitto in fundamentis Sion lapidem*, id eſt, Chriſtum. E Formam verò lapidis exprimens, vocat eum angularem; at verò Septuaginta ibidem appellant *ſummangularem*, quaſi in ſummo angulo poſitum. D. Auguſt. ad Pſal. 86. dubitationem ſoluit. Ipſe, inquit, inferiùs eſt lapis angularis ſecundùm fidem; ipſe eſt ſummus ſecundùm iuſtitiæ conſummationem. Vt enim rectè ait D. Ambroſ. in illud Pſalm. 118. 160. *Principium verborum tuorum veritas.* Fides principium Chriſtiani eſt, plenitu-

Illuſtre teſtimonium de Chriſto.

Pater Filiũ per Incarnationem educet. Quomodo Chriſtus lapis primarius, & lapis capitis? Iſai. 28. 16. D. Auguſt. *Idem Chriſtus lapis angularis, inferior ſecũdùm fidem, & ſummus ſecundùm iuſtitiæ conſummationem.* D. Auguſt. D. Ambroſ. Pſalm. 118. 160.

A do, iuſtitia. Aliter etiam D. Auguſt. ibidem, & ſummum eſſe, & infimum lapidem in hoc ædificio: Quia origo, inquit, fundamenti huius ſummitatem tenet, & ſicut fundamentum corporeæ fabricæ in imo eſt, ſic fundamentum ſpiritualis eſt in ſummo. Si ad terram ædificaremur, in imo nobis erat ponendum fundamentum; quia ergo cæleſtis eſt fabrica, ad cælos præceſſit fundamentum noſtrum. Sic Auguſt. Credo autem Septuaginta ideo vertiſſe, *lapidem hæreditatis*, vt quia angularis eſt, limitem agat inter duas hæreditates ſuas, populum, ſcilicet, Iudaicum, & Gentilicum, connectens quidẽ eos ſibi, & quaſi vniens vno angulo fidei, ſed ſtabiliter terminans, quidquid ex vno, vel ex altero populo ad ſe iure hæ- B reditario pertineat, ne hoſtium ſuorum peruicacia ſibi detrahatur.

D. Auguſt. *Cæleſtis fabrica Eccleſiæ, in ſummo habet fundamentum.*

Lapis hæreditatis, quia quaſi limes inter duos populos.

4. Illud verò, *Exæquabit gratiam gratiæ eius*, explicatu difficile. *Eius*, fœminino genere, vt referatur vel ad Spiritum ſanctum, vel ad ipſum lapidem; vtrumque enim nomen eſt in Hebræo generis fœminini: iuxta Hebræum, pro *exæquabit*, eſt תשאות non verbum, ſed nomen; quo ſignificatur, *clamores*, à verbo שוא *clamauit*, ſiue *acclamationes*; vt ſit ſenſus: Cùm eduxerit Deus in orbem terræ lapidem primarium Filium ſuum, vt eo in fundamentis Sion iacto incipiat ædificare Eccleſiam, erunt acclamationes ſolennes, videlicet, *Gratia, gratia, fauſta omnia huic lapidi.* Quod quidem optime reſpondet acclamationibus illis Angelorum, qui nato Domino cecinerunt, *Gloria* C *in excelſis Deo, &c.* Verùm, quia idem nomen ſignificat *æqualitates*, à verbo שוה quod eſt, æquare (nam quòd habeat, ה illud autem, א non refert; quoniam ſcitum eſt, has literas paſſim inter ſe mutari) vnde Septuaginta verterunt, *æqualitatem gratiæ, gratiam eius.* Hoc ſenſu, *educet lapidem primarium*, valde æqualem gratiam gratiæ eius. Sumpto abſtracto (vt ſæpe fit inter Hebræos) pro concreto, quò proculdubio reſpiciens noſter Interpres vertit, *Exæquabit gratiam gratiæ eius.* Et iuxta hanc verſionem proponenda eſt expoſitio huius loci.

Verbum exæquabit, in Hebr. nomẽ, clamores. Iacto lapide Chriſto in fundamentũ Eccleſiæ, erunt acclamationes fauſta.

Idem nomen ſignificat æqualitates.

5. Ergo D. Hieronymus ſic explicat. Quod autem dicit, *Et exæquabit gratiam gratiæ eius*, hoc ſignificat: Nos omnes de plenitudine eius acce- D pimus, & gratiam pro gratia; hoc eſt, gratiam Euangelij, pro gratia legis, vt æqualem gratiam, & par munus, & credentes ex Iſraël accipiant, & populus Ethnicorum. Quibus verbis, vt videtur, non vnam interpretationem adhibet Hieronymus, ſed duas, vt aſſolet. Priorem quidem ibi: *Nos omnes de plenitudine eius accepimus, & gratiam pro gratia*; id eſt, gratiam Euangelij pro gratia legis; quæ quidem non placet, primò quidem, quia Chriſtus non exæquauit gratiam Euangelij gratiæ legis, ſed longè maiorem, ac adeò valde inæqualem largitus eſt per Euangelium, iuxta illud Roman. 5. 20. *Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum; vbi autem abundauit delictum, ſuperabundauit gratia.* De regno peccati, & regno gratiæ diſpu- E tat Paulus, & illud quidem, ſub lege ex occaſione auctum, hoc autem ſub Euangelio ſuperauctum, & ſuperabundans apertè demonſtrat. Sed & illud obſeruat rectè Maldonatus ad locum Ioan. 1. 16. veterem legem nuſquam in Scriptura vocari gratiam, imò frequenter quaſi opponi gratiæ, Roman. 1. 14. Et illo eodem Ioan. cap. vbi ſic: *Lex per Moyſem data eſt, gratia per Ieſum Chriſtum facta.* Quomodo ergo paulò antè lex gratia vocari

D. Hieron. *Exæquabit gratiã gratia eius, gratiam Euangelij gratiæ legis.*

Non placet explicatio, quia longè maior gratia Euangelij.

Rom. 5. 20.

Vetus lex nunquam in Scriptura vocatur gratia. Maldon. Ioan. 1. 16. Rom. 1. 14.

vocari potuit? præſertim cùm eo loco veterem legem extenuare contendat, nouam autem extollere?

6. Poſterior autem illa Hieronymi interpretatio, vt par munus gratiæ, & credentes ex Iſraël accipiant, & populus Ethnicorum, ſi non intelligat paruitatem in indiuiduo, vt vocant, ſed in ſpecie, vera eſt, vt ſit ſenſus: Omnes eandem gratiā, ad ſimilitudinem gratiæ Chriſti accipient, non quidem, vt ſemper, quam vnus accepit gratiam, alter eandem accipiat, ſed loco eius accipiet aliam. Quod expreſſit Paul. 1. Corinth. 12. 15. *Diuiſiones enim gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus: & alij quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij autem ſermo ſcientiæ ſecundùm eundem ſpiritum, alteri fides in eodem ſpiritu, alij, &c.* hoc eſt, gratiam pro grātia. Putátque rectè Maldonatus hæc duo verba, *gratiam pro gratia*, correſpondere duobus illis, *de plenitudine*, &, *omnes*. Quia enim dixerat, nos de plenitudine eius accepiſſe, indicans partitionem quandam eius plenitudinis inter homines, quæ per præpoſitionem illam, *de*, ſignificatur: hoc eſt, non ipſam nos plenitudinem accepiſſe, ſed ex illa alios vnam rem, alios aliam, alios plus, alios minus: addidit, quaſi id explicans, *gratiam pro gratia*: hoc eſt, non quidem eandem omnes, ſed alius ſic, alius verò ſic; conformem tamen in ratione doni, iuxta illud Epheſ. 4. 7. *Vnicuique noſtrûm data eſt gratia ſecundùm menſuram donationis Chriſti*, id eſt, ſicut Chriſto, quia caput eſt, data eſt gratia conueniens huic eius excellentiæ; ita nobis, iuxta ea dona, quibus nos afficiet, donabit gratiam; videlicet eis, quos ad Apoſtolatum vocabit, gratiam Apoſtolatus conuenientem largitur, & ſic in cæteris, quod eſt, eſſe gratiam difformiter conformem, vt loquuntur Philoſophi. Et in hoc ſenſu verum quoque eſt, quòd de Chriſto ait hoc loco Auguſtinus. Exæquabit gratiam gratia eius; hoc eſt, gratias, quas largietur ſuis, in eo exæquabit, quòd conuenientes efficiet ſpiritualibus vocationibus, quæ quia in lege noua longè ſunt illuſtriores, quàm in lege veteri, ſic gratiæ amplitudo longè eminebit in lege noua, quàm in veteri.

Omnes eandem gratiā ad ſimilitudinem gratiæ Chriſti accipient, quomodo intelligēdum?
1. Cor. 12. 15.

Gratiā pro gratia, non eandem omnes, ſed alius ſic, alius ſic participauit.
ad Epheſ. 4. 7.
Eādem, propter conformitatem in ratione doni.
Gratiā dat Deus iuxta dona varia, quomodo intelligēdum?
Gratias dabit conuenientes ſpiritualibus vocationibus.
Vnde gratia legis nouæ maior?

De diebus paruis, & de lapide ſtanneo.

SECTIO V.

1. *Dies parui ex Hebræo, & ex rerum, quæ in illis accidunt, paruis, vel magnis, paruos, magnóſve dici.*
2. *Prima opinio, continere hoc loco reprehenſionem eorum, qui deſpiciebant templum, à Zorobabele cœptum, ex loco Aggæi 2.*
3. *Melius ſignificari reprehenſionem in eos, qui parua initia Eccleſiæ deſpiciebant. Locus D. Chryſoſtomi de felici ædificatione Eccleſiæ.*
4. *De lapide ſtanneo duplex locus; alter Nicetæ, alter D. Hieronymi.*

1. VERBA Angeli ad Zachariā Verſ. 9. *Manus Zorobabel fundauerunt domum iſtam, & manus eius perficient eam: & ſcietis quia Dominus exercituum miſit me ad vos.* Verſ. 10. *Quis enim deſpexit dies paruos? & lætabuntur, & videbunt lapidem ſtanneum in*
A *manu Zorobabel.* Hebr. *Quis enim deſpexit diem paruarum.* Hebraicè, ליום קטנות *dies paruarum*, ſubintellige, rerum, vt ſit vis neutri in illo fœminino, ea more linguæ carentis neutro. Vnde non rectè alij ſupplent, *dies paruarum ſalutum, conſolationum.* Dies quidem ſecundùm ſuam naturā, nec magni eſſe poſſunt, nec parui, ſed ita dicuntur ob magnitudinem, vel paruitatem rerū, quæ in ipſis peraguntur. Ita Ioël. 2. 11. dies iudicij dicitur magnus & horribilis: & Ioan. 19. 31. *Erat magnus dies ille ſabbathi*, nimirum ob Paſchæ ſolennitatem: eodem modo dies parui accipientur illi, in quibus res paruæ fiunt.

Varia lectio.
Hebraicè, fœmininum pro neutro.
Dies parui, vel magni ex qualitate verū, quæ in illis aguntur.
Ioel. 2. 11.
Ioan. 19. 31.

2. Qui ergo putant, hæc de ædificatione materialis templi intelligenda eſſe, huic ſenſum
B afferunt: Haud dubiè, qui cœpit ædificare templum, Zorobabel, is ipſe perficiet, ac re ipſa ſcitis, quòd Dominus hæc per me loquutus ſit. Quis enim eſt, qui animo cadit, ac parua initia ædificationis deſpicit? Faciam decurſu temporis, vt lætetur cùm per Zorobabel conſummabitur opus, &c. Hæc reſpicere videbūtur id, quod reuera accidit, ac narratur 1. Eſdræ 3. 12. ſenes quidem, qui prioris templi magnificentiam viderant, & huius poſterioris parua initia intuebantur, lamentatos fuiſſe: aduerſùs eos autem, quaſi deſpicientes poſterius templum eſt illud Aggæi 2. 10. *Meum eſt argentum, & meum eſt aurum, dicit Dominus exercituum. Magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ, plus quàm primæ.* Quaſi enim
C obijcientibus prioris templi diuitias, aurúmque, & argentum commemorantibus, aptè occurrit Dominus: *Meum eſt argentum, &c.* quaſi dicat: An ſi vellem ego hoc templum auro, & argento clarum facere non poſſem, qui Dominus ſum argenti, & auri? Aliter ergo glorificabo templum hoc ſecundum, nimirū præſentia Filij mei, quem mittam in mundum. Similiter ergo, quaſi cum ſtomacho Deus: *Quis deſpexit dies paruos?* id eſt, parua initia templi? Faciam vt lætentur, &c. Hæc probabiliter dicta ſunt in iſta opinione, quæ eſt communis Hebræorum, Lyrani, & ſimilium.

1. Eſd. 3. 12.
Aggæi 2. 10.
Dies parui, id eſt, parua initia templi.

3. Probabilius eſt, ſignificari per hoc, Eccleſiam quidem parua initia habuiſſe, & à multis principibus ob id deſpectam; ſed tamen annis
D labentibus, auctum eius ædificium ope, ac induſtria veri Zorobabelis, hoc eſt, Chriſti. Nam cùm à Patre, quaſi ſtanneus lapis, ſiue perpendiculum operi faciendo traditum eſſet, hoc eſt, poteſtas ædificandi, & conſummandi Eccleſiam, ita feliciter rem per ſe, ac per ſuos præſtitit, vt ad ſummum faſtigium, magno cum applauſu omnium gentium, perduxerit. Ita quaſi inſultans deſpicientibus parua illa initia naſcentis Eccleſiæ, ait Deus: *Quis deſpexit dies paruos? Lætabuntur, & videbunt lapidem ſtanneum in manu Zorobabel.* Multa in hanc ſententiam eleganter proſequitur D. Chryſoſtom. tractat. illo contra Gentiles, quòd Chriſtus ſit Deus: nam illa verba Chriſti Matth. 16. 18. *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*, fe-
E licitatem ſacri ædificij, & inconcuſſam vim pluribus exaggerat: aítque, ſimilem virtutem inſitam illi verbo, *ædificabo*, ac illi in principio mundi ſæpius repetito, *Dixit Deus*: ſimiliter enim ait, *ædificabo*, omnia operatum eſt, etiam tyrannis oppugnantibus, militibus arma mouentibus, populis inſanientibus, obluctante conſuetudine: ſermo enim Dei, velut ignis validus adueniens ſpinas conſumpſit, agros repurgauit, ſolum præparauit, ædificium in altum eduxit, &c. Vide locum.

Probabilius per dies paruos parua initia Eccleſiæ.
Lapis ſtanneus, ſeu perpendiculum, poteſtas ædificandi Eccleſiam.
D. Chryſ.
Matt. 16. 18. Ædificabo Eccleſiam meam, *verbum, ædificabo, omnia operatum eſt.*

4. At

Digitized by Google

Nicetas.

4. Atenim de lapide ſtanneo aliter reperies apud Autores exiſtimatum: Nicetas enim ad Orationem 44. Nazianzeni allegoricè in hunc modum de illo: Aiunt, inquit, ſtannum ex ære & plumbo commiſtum, ac temperatum eſſe. Quamobrem nec duritiei omnino eſt expers, nec rurſus mollitiem omnẽ reſpuit: eodem ferè modo, Emmanuel ex firmiſſima, nullique perfractioni obnoxia diuinitate, & ex molli, atque, vt ita dicam, affectibus agitata humanitate compoſitus eſt. Adhæc ſtannum, ſiue plumbum ad purgationem alterius materiæ, quæ igne indiget, neceſſariò aſſumitur, ac præſertim ab iis, qui ex argento opus aliquod efficere ſolent. Stanno itaque ſiue plumbo Chriſtus comparatur, vtpote, ſordes ſpiritualiter colliquefaciens, ac purgans. Inſuper ſtannum res inter ſe diſtractas connectit, vtpote, quod glutinandi vim habet. Huiuſ- A modi autem quiddam Chriſtus in nobis præſtitit, ſiquidem illud verbum eſt, quod in vnum hominem duos populos creat. Hæc Nicetas. Sed & D. Hieronymus in eodem argumento eleganter verſatus ad hunc locum: Lapis, inquit, ſtanneus Chriſtus, quòd ſit fortitudo credentium. Sicut enim ſtannum ab igne alia metalla defendit, & cùm æs, ac ferrum natura ipſa duriſſimum, ſi tamen abſque ſtanoo fuerit, vritur: ſic omnis Angelorum, hominúmque fortitudo, ſi non habuerit auxiliũ Saluatoris, imbecilla probatur, ac fragilis. Et eodem loco idem Hieronymus: Quomodo ſtannum miſta, & adulterata inter ſe per ignem metalla diſſociat: ita Dominus verus probator ab auro, & argento bonorum operum, æs vitiorũm plerumque fecernit, vt purum aurum remaneat, & argentum. Ita D. Hieronymus.

Chriſtus lapis ſtãneus, ex diuinitate, & humanitate compoſitus.

Chriſtus ſordes peccatorum purgãs.

Chriſtus cõglutinator duorum populorum.

D. Hierom.

Chriſtus fortitudo credentium.

Omnis fortitudo ſine Chriſto imbecilla eſt.

VISIO

Digitized by Google

VISIO TRIGESIMATERTIA,

DE VOLVMINE VOLANTE.

Zachariæ cap. 5.

ARGVMENTVM CAPITIS.

V*IDET Propheta priùs volumen volans, ſeu membranam viginti cubitos habentem ſecundùm longitudinem, decem verò ſecundùm latitudinem. Ab Angelo accipit interpretationem. Denique ex occaſione, vt ſolent Prophetæ, contra peierantes, ac fures declamat.*

CAPVT V. ZACHAR.

1. ET conuerſus ſum, & leuaui oculos meos, & vidi: & ecce volumen volans. A

2. Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Ego video volumen volans: longitudo eius viginti cubitorum, & latitudo eius decem cubitorum.

3. Et dixit ad me: Hæc eſt maledictio, quæ egreditur ſuper faciem omnis terræ: quia omnis fur, ſicut ibi ſcriptum eſt, iudicabitur: & omnis iurans, ex hoc ſimiliter iudicabitur.

4. Educam illud, dicit Dominus exercituum, & veniet ad domum furis, & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter: & commorabitur in medio domus eius, & conſumet eam, & ligna eius, & lapides eius.

5. Et egreſſus eſt Angelus, qui loquebatur in me, & dixit ad me: Leua oculos tuos, & vide quid eſt hoc, quod egreditur.

6. Et dixi: Quidnam eſt? Et ait: Hæc eſt amphora egrediens. Et dixit: Hæc eſt oculus eorum in vniuerſa terra.

7. Et ecce talentum plumbi portaba-

PARAPHRASIS.

1. *CVm me Angelus interiùs moueret, cõuerti oculos ad aliam Viſionem, quam mihi obtulit, vidíque membranam oblongam ad inſtar falcis per aëra volantem. Continebat quippe ſcripta ſupplicia, quibus populus malus quaſi falce iugulandus erat: ídque ſupplicij genus volare, vtpote velociſſimè ad vltionem tendere vidi.*

2. *Rogatus autem ab Angelo quid viderem, reſpondi: Volumen oblongum viginti cubitis, latum decem. Quòd & peccata populi latè nocentia, & longè durantia, latè quoque, ac* B *longè erant punienda.*

3. *Hoc volumen falcatum ſignificat ſupplicium, quod in peccatores Iudææ iam iam rotatur. Omnes autem fures, auari, atque periuri ſecundùm hæc ipſa eorum ſcelera, quæ in volumine ſcripta ſunt, plectentur.*

4. *Efficiam ego, vt quod tu modò Viſione cognoſcis de ſuppliciis eorum, re ipſa illi non leniter, ac ad horam, ſed diu experiantur. Fiétque, vt eorum domus penitus extinguan-* C *tur, ac ſolo æquentur, vt non relinquatur in eis lapis ſuper lapidem, nec minimum ex ipſis lignum ſuperſit, in poſterorum horrorem.*

5. *Miſſa autem hac priori Viſione, tranſitum fecit Angelus ad oſtendendam aliam; aítque ad me: Leua oculos in id quod egreditur, quid tibi illud videtur?*

6. *Hæc eſt amphora, ſeu menſura peccatorum, quæ quaſi egreditur, & procedit paulatim per continuata peccata patrum; Iudæíque* D *omnes ad nihil aliud attendunt, quàm ad implendam amphoram, ſiue menſuram peccatorum vltimo, & maximo peccato, nempe Chriſti nece.*

7. *Ecce vides magnum plumbi onus, & mu-*

Verius, ſignificari per Orientem Chriſtum, vt ſolem diuinum.

3. Verùm ego puto, per Orientem ſignificari hoc loco Chriſtum quatenus ſol diuinus eſt. Primò, ex autoritate noſtri interpretis; deinde, quoniam nunquam Latinè dictum inuenerat Oriēs, pro germine. Cum ergo Orientem vertit, profectò intellexit Hebraicum nomen, non vt germinationem, ſed vt lucis exortum ſignificat. Deinde, ex ipſa textus ſerie: nam cùm hæc ad viros portendentes, id eſt, portentorum, ac prodigiorum amatores, & conquiſitores dicat, conuenientiùs in Oriente ſole Chriſto id facit: vt enim ſol iſte corporeus *in ſigna, & tempora* creatus à Deo eſt, Geneſ. 1. 14. ita Chriſtus ſol mentium ſpiritualis, *poſitus eſt in ſignum*, vt magno eum myſterio ait Simeon Luc. 2. 34. quòd is exercere deberet hominum mentes per varias, ac longè inter ſe diſcrepantes coniecturas, & iudicia, quæ de illo ferre debuiſſent. Crediderim quoque Zachariam apud Lucam alludere ad præſentem noſtri Zachariæ locum, & ad eum, qui habetur cap. 6. Cùm enim Deus per eum promittat, Meſſiam nomine Orientis, probabilius autem videatur ſumi pro ſole Chriſto, aptè Zacharias Euangelicus quaſi applaudens promiſſioni completæ ait, *Per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, in quibus viſitauit nos Oriens ex alto.* & planè explicans qualiter accipiendos ſit Oriens apud alterum Prophetam, addit: *Illuminare his, qui in tenebris, & in vmbra mortis ſedent.* nec placet hîc comminiſci tranſitum, vt mos eſt apud Prophetas, cùm Orientis, & illuminationis vocabula coniunctionem, & continuationem iure ſuo exigant. Sed nec obſtat D. Hieronymus, qui cap. 6. declarans nomen Orientis ait: quia Chriſtus ex ſe repentè ſuccreſcet, & ex radice ſua in ſimilitudinem germinis pullulabit. Significat enim, Chriſtum eſſe ſolem Orientem, ac denuo affulgentem mundo, paulatímque ſe ipſum prodentem, ſicut germen paulatim è ramo pullulat.

Geneſ. 1. 14. *Chriſtus ſol in ſignum ſpirituale animarum, vt ſol in ſigna temporum.*

Luc. 2. 34. *Zacharias apud Lucam alluſit ad hunc Zacharia locū.*

D. Hieron. *Explicatur dictum D. Hieronymi.*

4. Igitur ſumpto Oriente in ea ſignificatione, quam diximus, optimè iuxta ſeriem contextus quadrat in Chriſtum: *Audi*, inquit, *Ieſu Sacerdos magne, tu, & amici tui, quia viri portendentes ſunt. Ecce enim ego adducam ſeruum meum Orientem.* Intelligit D. Hieronym. promitti per hoc plenam, & perfectam felicitatem futuram in ea vrbe, ac templo quod moliebantur. Nam quòd in eam ipſam vrbem, ac templum adducturus ſit Chriſtum luce doctrinæ ſuæ, ac miraculorum longè, latéque fulgentem, ad cumulum pertinet miræ cuiuſdam felicitatis: ſicut enim in prima formatione mundi creauit ſtatim Deus luminaria illa duo, Solem, ac Lunam, vt reliquo operi lucem, ac ſplendorem adderet: ita vrbis ſuæ inſtaurationem, ac reformationem Orientis Chriſti ſpiritualibus radiis illuſtrem ſe facturum pollicetur. Qui ædificium aliquod (ait Ambroſius in illud Geneſ. 1. 4. *Fiat lux*) ſtruere deſiderat antequam fundamenta ponat, vnde lucem infundat, explorat, & ea prima eſt gratia, quæ ſi deſit, tota domus deformior eſt. Lux ergo eſt, quæ reliquos domus commendat ornatus. Ita ille. Vt oſtendat, primam mundi formationem deformem futuram, ſi defuiſſet lux: oſtenditúrque per hoc ipſum, quàm aptè Deus inſtauratoribus, ac reformatoribus vrbis ſuæ lucem Chriſti affuturam, prænunciet.

Promiſſio ſummæ felicitatis in vrbe futura.

D. Hieron. *Chriſtum venturum in Ieruſalē denuo conditam.*

Gen. 1. 14.

D. Ambroſ. Geneſ. 1. 4. *Inſtauratoribus nouæ vrbis aptè promittitur lux Solis Chriſti.*

5. *Ecce ego adducam ſeruum meum Orientem.* Orientem ſolem Chriſtum dixit, ad commendationem felicitatis: nam vt Occidens ſol infelicitatis, ita Oriens felicitatis ſymbolum eſt. Scitum eſt illud ex communi prouerbio, *Plures adorant Orientem ſolem, quàm Occidentem*; id eſt, plures colere ſolent eos, quibus fortuna primò arridet, quàm eos quibus eadem fortuna refragari incipit. Fertur autem primò iactatum à Pompeio in æmulum ſuum Cinnam; cui cùm cœpiſſent res malè cedere, Pompeij verò fortuna tum adoleſcere, ac proſpere in omnibus agere inciperet, ſe quidem feliciter incipientem, Orientem ſolem, Cinnam in peius corruentem, aptè appellauit Occidentem. Conueniebat autem ad hæc promittitur fidelibus *Oriens ſol iuſtitiæ*, Malach. 4. 2. id eſt, ſumma quædam, & exaggerata felicitas. *Orietur vobis*, inquit, *timentibus nomen meum, ſol iuſtitiæ*; quaſi dicat: Erit vobis Chriſtus perpetua quædam lætitia, ac neſcia occaſus felicitas, ſempérque Oriens iocunditas. Videtur autem optimus huius loci commentarius, is, quem tradit Alexandrinus Clemens in adhortatoria ad Gentes, vbi ſic ait: Fiunt omnia lux, quæ ſopiri non poteſt, & Occaſus credidit Orienti, æquè illuſtratus luce fidei, ac ipſe Oriens. Hoc noua voluit creatura, hanc lucis perpetuitatem, noua creatura, hoc eſt, fidelis, qui filius lucis eſt, ſuo quaſi iure exigit: qui omnia enim obequitat ſol iuſtitiæ, æquè obit humanitatem, imitans Patrem, qui æquè ſuper omnes facit oriri ſolem ſuum, & rorem inſtillat veritatis; fidem, quæ veritas quædam eſt inſtillata deſuper. Is Occaſum traduxit in Orientem, *fecit æquè ſplendentem*, vtpote, in quo non occiderit lux fidei, imò orta fuerit. Hæc Clemens.

Sol Oriens innuit felicitatem venientem, vt Occidens infelicitatem innuit.

Dictum Pompeij de ſua felicitate.

Malach. 4. 2.

Chriſtus Oriens ſol, perpetua felicitas.

Clem. Alexand.

De lapide cælato.

SECTIO V.

1. *Chriſtus lapis, conuenienter ad ædificium, de quo agitur.*
2. *Per ſeptem oculos quid ſignificetur? Septem dona ex D. Thoma. Septem ſpiritus meliùs ſignificari, & quare? Locus Zachar. 3. Apocal. 5. quomodo ſuper lapidem.*
3. *Quid ſit*: Ego cælabo cælaturam eius? *in latere Chriſti exciſo fundata Eccleſia. Apud Hebræos aperire, pro inſculpere.*

1. DENIQVE addit Dominus, Verſ. 9. *Quia ecce lapis, quem dedi coram Ieſu, ſuper lapidem vnum, ſeptem oculi ſunt. Ecce ego cælabo ſculpturam eius.* Septuag. *Ecce ego fodio foueam.* Supponit Dominus oſtendiſſe ſe Ieſu Sacerdoti lapidem, ſed modum, quo oſtenderit, non declarat: parúmque id referre arbitror. Itaque eum ipſum Chriſtum, quem dixerat Orientem, modò vocat lapidem, ea videlicet occaſione, quòd de ædificio templi ageretur, totúſque eſſet Ieſus in eo opere: ſic enim accommodatè aliò quaſi transferens lapidem vnum alteri ædificio coaptandum, hoc eſt, Chriſtum Eccleſiæ, procul demonſtrat.

Varia lectio.

Lapis, Chriſtus eſt hoc loco, aptè ad ædificium, de quo ſermo.

2. Solùm eſt difficultas in ſeptem oculis qui ſuper

ſuper lapidem eſſe dicuntur, & in ſculptura eius. A Eſt ergo multorum opinio, per ſeptem oculos intelligi ſeptem dona Spiritus ſancti, quæ pleniſſimè fuerunt in anima Chriſti.

Septem oculi ſecundum aliquos ſeptem dona Spiritus.

Generalem rationem reddit D. Thom. in cap. 5. Apocal. quia animam oculatam, videntem, ac illuminatam reddunt. Ita ſentit D. Hieronym. Ruper & alij. Verùm exiſtimamus per ſeptem oculos intelligi ſeptem illos Spiritus, qui in conſpectu throni Dei ſunt, vt generali orbis adminiſtrationi incumbant, quod latè explicauimus in ſuperioribus.

Veriùs, ſeptē oculi, ſeptem Spiritus, qui adſtant Deo.

Dicuntur autem oculi Chriſti, quatenus lapis eſt ædificandæ Eccleſiæ coaptatus, quoniam per eos ſeptem Spiritus prouidebit eiuſmodi ædificio, vt videlicet ſibi cooperentur in coaptandis per fidem aliis lapidibus.

Chriſtus lapis per eos prouidet ædificio Eccleſiæ.

Confirmatur autem, quoniam in aliis Scripturæ locis, vbi ſeptem oculi B Chriſto tribuuntur, ſtatim explicantur eſſe ſeptē iſti Spiritus. Zachar. 4. 10. *Videbunt lapidem ſtanneum in manu Zorobabel, ſeptem ſunt iſti oculi Domini, qui diſcurrunt in vniuerſam terram*: nam dona Spiritus ſancti, quomodo in omnem terram diſcurrere dicentur? Apocal. 1. 4. *Gratia vobis, & pax ab eo qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt, & à ſeptem ſpiritibus, qui in conſpectu throni eius ſunt.* At quis pacem orat à donis Spiritus ſancti? Apocal. 5. 6. *Vidi Agnum habentem cornua ſeptem, & oculos ſeptem, qui ſunt ſeptem Spiritus miſſi in omnem terram.* At intelligi nequit, quomodo ſeptem dona legari dicantur in omnem terram, quamquam oppoſitæ ſententiæ autores id explicent, ſed profectò minùs aptè ac planè violenter.

Zach. 4. 10. Probatur nō poſſe intelligi 7. dona.

Apocal. 1. 4.

Apoc. 5. 6.

Planior ergo ac ſuauior ſenſus eſt, ſi hos ſeptē oculos, qui hîc abſolutè ponuntur C ſuper lapidem Chriſtum, intelligamus, iuxta alia Scripturæ loca, in quibus ſimiliter ei tribuũtur, & explicantur pro ſeptem illis Angelis adminiſtris. Non ergo intelligendum eſt, ſeptem hos oculos eſſe ſuper lapidem, quaſi in ipſo inciſos, ſed ſuper ipſum, hoc eſt, in eum coniectos, ſiue intentos, vt quæ iuſſerit, promptè exequantur.

Oculi ſuper lapidem, non inciſi, ſed intenti.

Quod rectè exaggeratur in eo, quòd oculi ſimpliciter dicantur, quaſi toti ſint oculi, hoc eſt, mera quædam promptitudo ad obediendum Deo, & eo præcipiente, prouidendum hominibus. Ita Deo, quatenus præſidet ac prouidet rebus humanis, dicuntur aſtare animalia quatuor, *quæ plena ſunt oculis, antè & retrò*, Apocal. 4. 6. D Et per hæc quatuor animalia quatuor principes ſpiritus intelliguntur, exequutores Diuinæ prouidentiæ, qui antè & retrò, id eſt, toti oculati ſunt, ac vndequaque arrecti ad nutum Dei, vt, quæ iuſſerit, illico opere compleant.

Angeli oculorum nomine, quia toti ſunt oculi, id eſt, omnimodè prompti.

Apoc. 4. 6.

3. Quod verò additur: *Et ecce ego cælabo ſculpturam eius*, iuxta Hebræum habetur: *Ego aperiam apertionem eius.* Quo ſignificari poteſt, corpus Chriſti, quatenus latere ſuffoſſo, & planè excauato, locum cæteris lapidibus, hoc eſt, fidelibus ſuperædificandis præbuit: fuit enim ipſe, quaſi prima rupes ſtabilis, ſupra quam aptè exciſam, & apertam, variis vulneribus in Paſſione tota fundata eſt Eccleſia.

Lapis cælatus ſiue cauatus, Chriſtus latere ſuffoſſo.

Supra rupē hanc excauatam erectum eſt ædificium Eccleſiæ.

Verùm quoniam vulgatus ſculpturæ vocabulo expreſſit apertionem, ea nobis præferenda eſt lectio. Id verò ex communi vſu loquendi apud Hebræos deſumi poteſt: ſolent enim (vt etiam apud nos) aperire pro inſculpere, ponere. Vnde 2. Paral. 3. 7. verbo aperiendi ſignificatur ſculptura Cherubim in parietibus templi. Et Exod. 28. 21. ſculptura nominum filiorum Iſraël in lapidibus pretioſis Rationalis: B quare noſter rem ipſam attendens rectè vertit, *Ego cælabo ſculpturam eius.* Similiter Aquila, Theodotio, & Symmachus, *Ego ſculpam aperturam eius.*

Aperire, pro inſculpere. 2. Paral. 3. 7. Exod. 28. 21

4. At quæ eſt ſculptura in lapide Chriſto? Et quomodo Chriſtus, cùm lapis fundamentalis ſit, qui ex cōmuni vſu ædificantium rudis eſſe ſolet, tamē cælatur ſculptura? Rupertus intelligit ornatum humanitatis Chriſti, quē Spiritus ſanctus in Incarnatione diuinitus indidit, & quaſi per artē exculpſit. Vnde illud Iren. 3. contra Hæreſ. 28. Hic lapis, inquit, è terra, & ex virtute, & arte conſtat Dei. Significat autem in terra Virgine ortum, ſed virtute Spiritus ſancti artificioſè cælatum.

Rupert. Chriſtus lapis ſculptus variis donis in Incarnatione.

Iren. In terra Virgine ortus lapis, ſed arte Spiritus ſancti cælatus.

Atenim D. Hieronym. cælaturam lapidis Chriſti eleganter interpretatur vulnera, quibus eius corpus apertum vndique eſt, & quaſi cælatum ad C gloriam, ac decorem admirabilem. Dicitur autem Deus ipſe cælare hanc ſculpturam, non quòd ipſe vulnerauerit Chriſtum, ſed quòd ſpeciali conſilio ſuo id voluerit, ac permiſerit. Sicut Iſai. 53. 8. ait ipſemet Deus: *Propter ſcelus populi mei percuſſi eum.*

D. Hieron. Cælatura hæc per vulnera Chriſti.

Iſai. 53. 8.

Quoniam verò, cùm Rex templum aliquod magnificentiſſimè extruere nititur, primum lapidem, quem in fundamentum iacit, inſignibus regni ſui affabrè cælari iubet: ita Deus ædificaturus Eccleſiam, Filiúmque ſuum tanquam primum lapidem miſſurus in fundamentum, vulneribus Paſſionis in ſtemmata regni aſſumptis egregiè cælari, ac mirificè expoliri voluit, quo toti ædificio pretium magnum, decorémque adderet. D Vnde aptè adiungit: *Et auferam iniquitatem terræ illius*, quoniam per vulnera Chriſti, & vniuerſaliter per Paſſionem eius ſublata omni iniquitatis deformatione, pulchritudo magna, & gloria toti Eccleſiæ contigit.

Lapidē fundamentalē Chriſtum vulneribus quaſi ſtemmatis regni ſui decorauit.

***

VISIO TRIGESIMASECVNDA,

DE CANDELABRO AVREO, ET DVABVS OLIVIS.

Zachar. cap. 4.

ARGVMENTVM CAPITIS.

PRIMO viſum eſt Zachariæ candelabrum aureum, in cuius ſummo ſtipite erat lampas maxima, poſtea ſub hac maxima ſeptem aliæ minores lucernæ. Præterea vidit duas oliuas, vnam ad dexteram, alteram ad ſiniſtram candelabri. Rogatus porro à Zacharia Angelus explicat Viſionem candelabri, & oliuarum.

ZACHARIÆ CAPVT IV.

1. ET reuerſus eſt Angelus, qui loquebatur in me: & ſuſcitauit me, quaſi virum, qui ſuſcitatur de ſomno ſuo. A

2. Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Vidi, & ecce candelabrum aureum totum, & lampas eius ſuper caput ipſius, & ſeptem lucernæ eius ſuper illud: & ſeptem infuſoria lucernis, quæ erant ſuper caput eius.

3. Et duæ oliuæ ſuper illud: vna à dextris lampadis, & vna à ſiniſtris eius.

6. Et reſpondit, & ait ad me, dicens: Hoc eſt verbum Domini ad Zorobabel, dicens: Non in exercitu, nec in robore, C ſed in ſpiritu meo, dicit Dominus exercituum.

7. Quis tu mons magne coram Zorobabel? in planum: & educet lapidem primarium, & exæquabit gratiam gratiæ eius.

9. Manus

PARAPHRASIS.

1. *ANgelus ille, qui mihi ſolitus erat reuelare, abierat, & reuerſus attulit mihi reuelationem nouam, méque quaſi ob præteritas Viſiones ſtupefactum excitauit, vt viderem noua, quæ afferebat.*

2. *Méque nondum planè vigilantem, interrogatione ſua quaſi exuſcitat, vt attendam ad grauiſſimam, & obſcuriſſimam Viſionem. Quid tu, ait, coràm vides? Cui reſpondi: Candelabrum è ſolido auro, & in ſummo eius ſtipite lampadem maximam in modum lentis rotundam; & præter hanc maximam, ſeptem vi-*
B *deo in eodem candelabro inferiores lampades, ad quas per ſeptem infuſorios canales immittitur oleum.*

3. *In candelabri autem dextra & ſiniſtra parte duo ſunt prominentia roſtra, ad excipiendum oleum. Nam prope candelabrum, etiam à dextris, & à ſiniſtris, aſſurgunt oliuæ duæ, quæ baccarum ſpicas in roſtra exprimendas immittunt, quibus oleum deducitur in latum craterem, vnde lucernarum lenticulæ deriuantur.*

6. *Rogaui igitur Angelum, vt indicaret mihi ſignificationem candelabri, & ait: Hæc quidem pertinent ad Chriſtum per Zorobabel; quaſi diceret, Tanta Eccleſiæ magnificentia per candelabrum aureum ipſi ſignificata Zorobabel, nequaquam humanis viribus, ſed omnino per Diuini Spiritus potentiam, in Apoſtolis, & reliquis viris Apoſtolicis exitum ſortietur.*

7. *Quid tu, ô diabole, in Zorobabele extinguere vis ſpes Eccleſiæ, & Chriſti venturi? Cur te illi quaſi montem obiicis, vt impedias*

ædiſica

A *ædificationem templi? Fruſtra id quidem tu conaris, cùm virtute mea omnes difficultates ſuperaturus ſit, téque ipſum montem, & obſtaculum importunum ſolo æquare debeat. Educet autem Deus, & quaſi abſconditum reuelabit Filium ſuum, lapidem illum primarium angularem, qui in caput anguli ponendus eſt in ædificio Eccleſiæ; gratiam verò, quam largietur fidelibus ſuis in eo exæquabit gratiæ Filij ſui, quòd ſicut ille pleniſſimam habebit, ita ſinguli pro rata ſibi proportione ſuam accipient, eruntque omnes Chriſto difformiter conformes.*

B

9. Manus Zorobabel fundauerunt domum iſtam, & manus eius perficient eam: & ſcietis quia Dominus exercituum miſit me ad vos.

9. *Zorobabel quidem, per ſuos poſteros Chriſtum, & Apoſtolos, Eccleſiam per hoc templum ſignificatam condent, & iidem perficient per ſe, & per ſuos.*

10. Quis enim deſpexit dies paruos? & lætabuntur, & videbunt lapidem ſtanneum in manu Zorobabel. Septem iſti oculi ſunt Domini, qui diſcurrunt in vniuerſam terram.

10. *Quis enim eſt iſte, qui tempora illa prima naſcentis Eccleſiæ deſpicit? parua illa quidem erunt, quòd paulatim fidelium res à minimis ad maxima proceſſum habebunt.* C *At peruenient ad ſummum tandem, & verus Zorobabel architectus ſapiens perpendiculo quaſi inſtructus vltimam illi manum imponet per ſe ac ſuos, magnáque id lætitia, & applauſu omnium gentium continget. Qui verò hæc iam vrgent, ſeptem illi oculi ſunt, hoc eſt, ſeptem Angeli, qui diſcurrunt per vniuerſam terram, & aſſiſtunt ante Dominum ad exequutionem voluntatis ipſius.*

11. Et reſpondi, & dixi ad eum: Quid ſunt duæ oliuæ iſtæ ad dexteram candelabri, & ad ſiniſtram eius?

D

11. *Petiui rurſum ab Angelo indicaret mihi, quid ſibi vellent duæ oliuæ, ac duæ earum ſpicæ? quid etiam duo roſtra aurea ſuſcipientia oleum ex ſpicis? Reſpondit Angelus, eſſe duos filios olei, hoc eſt, Sacerdotes, qui ſacramentorum, ac diuinæ pinguedinis gratiæ, Eccleſiæ ſunt miniſtri.*

COMMENTARIVS.

D.Hieron. VISIO hæc ita eſt obſcura, vt D. Hieronymus ſatis ſibi in ea viſus ſit feciſſe, quòd Autorum varias opiniones propoſuerit. Hæc, vt quiuimus, inquit, & vt noſtri ingenioli vires ferre potuerunt, locuti ſumus. Siquis meliùs dixerit, & nos libenter acquieſcemus, &c. Idcirco Angelus dicitur hîc ſuſcitare Vatem, acuens ad Viſionis ſublimem intelligentiam. Primùm ergò dicemus de candelabro, & de oliuis duabus, denique de iis, quæ Angelus pro interpretatione addidit.

Deſcribitur candelabrum Zachariæ.

SECTIO I.

1. *Omnino ſupplenda, quæ hîc deſiderantur de forma candelabri, ex cap. 25. Exod.*
2. *Qualis fuerit candelabri pes? Vilalpandi exiſtimatio admittitur, quòd pulchra ſit, & conformis Scripturæ.*
3. *Qualiter prodierint calami? Vilalpandus quomodo explicauerit, & de pelui quid ſenſerit?*
4. *Quid diſpliceat in deſcriptione Vilalpandi.*
5. *Etſi ſpiritualiter tantum monſtrata ſit ſpecies candelabri, ſicut & templum pro Eccleſia, tamen certum eſſe, ex optimo id fuiſſe architectura modo.*
6. *Deſcriptio candelabri expeditior & verior.*

Difficillimũ eſt candelabri formam edere.

1. ANTE omnia opus eſt ipſam candelabri formam ante oculos proponere, quod quidem etſi difficillimum per ſe eſt, in magna præſertim obſcuritate exhibitæ Viſionis, tamen pro viribus conabimur edere, quæ diu multúmque cogitantibus occurrere potuerunt in rem præſentem: non enim in ſacro textu omnes exprimuntur candelabri partes, quæ verò exprimuntur ita ſunt perplexa, vt partim ex cap. 25. Exodi, partim ex proprio rationis diſcurſu omnino petẽda ſint, quæ, ſcilicet, fabricæ, vel modo cõpoſitionis deſiderari poſſe videbuntur. Ac de fabrica quidem noſtri candelabri hæc tantùm Zacharias, Verſ. 2. *Vidi, & ecce candelabrum aureum totum, & lampas eius ſuper caput ipſius, & ſeptem lucernæ eius ſuper illud: & ſeptem infuſoria lucernis, quæ erant ſuper caput eius. Et duæ oliuæ ſuper illud: vna à dextris lampadis, & vna à ſiniſtris eius.* Et paulò infrà: *Quid ſunt duæ ſpicæ oliuarum, quæ ſunt iuxta duo roſtra aurea, in quibus ſunt ſuffuſoria ex auro?* Itaque de pede candelabri nihil, neque de calamis, neque de ſcyphis, neque de liliis, neque de ſphærulis, quæ per calamos ordinatè viſebantur expreſſa, ac cap. illo 25. diſertè explicantur, vbi tamen nihil de infuſoriis, nihil de roſtris, nihil de oliuis, nihil denique de octaua lampade, ſiue lucerna, quæ hîc videtur adhiberi; quapropter id conabimur, vt ex iis, quæ hoc loco, & iis, quæ cap. 25. Exod. ponuntur, vnum, meliori, qui fingi poteſt, modo efficiamus candelabrum: ratio enim poſtulare videtur, vt quæ hîc deſiderantur, aliunde deſumi, quàm ex prædicto capite, nec poſſint nec debeant.

Ex præſenti loco, & loco Exod. 25. deſumẽda forma candelabri.

Exod. 25.

2. Primùm ergo, quod attinet ad pedem candelabri, Exodi 25. ſic habetur: *Facies & candelabrum ductile, de auro mundiſſimo, haſtile eius, & calamos, ſcyphos, & ſphærulas, ac lilia ex ipſo procedentia, &c.* In quibus verbis ſolum ponitur haſtile ad expreſſionem pedis candelabri. Et quidem Hebraicum nomen, ירכה quod noſter *haſtile* vertit, idem eſt, ac femur; quomodo autem aſſumptum ſit ad exprimendum pedem candelabri, non ſatis liquet. Arias quidem Montanus pedem candelabri humani femoris figuram habuiſſe aſſerit, quòd femur ſedentis hominis baſis ſit. Vilalpandus lib. 4. cap. 59. in Ezechiel. exiſtimat, nomen femoris hoc loco non eſſe accipiendum ſingulariter, ſed pluraliter pro quatuor femoribus Cherubinorum, in formam quadratam coniunctis: ſic enim non ſolùm perfecta candelabri baſis

Quid per haſtile ſignificetur?

ירכה

Arias Mõt.

Montanus pedem candelabri aſſerit habuiſſe formam femoris humani.

Vilalp.

Vilalpãdus, quatuor femorũ Cherubinorum.

A exprimitur, ſed etiam pulchra: ſicut in aliis inſtrumentis templi, ſpeciatim in luteribus, quorum baſis, in quatuor Cherubinorum femora deſinebant: atque Vilalpandus candelabrum in arcu Titi Romæ inſculptum pedem habere in eam formam effigiatum, ſed pro femoribus Cherubinorum, eorum femora equorum aquatilium ex ignoratione ſculptoris. Hæc mihi probabiliter dicta videntur; parúmque refert, itáne, an ita effingas, vbi nihil habemus ex Scriptura definitum. Cúmque ſpecies hæc à Vilalpando exhibita pulchra ſit, & Scripturæ aliquatenus conformis, nihil renuo, ita quoque pedem candelabri Zachariæ expreſſum exhibere.

Probatur ex forma candelabri in arcu Titi, cum femoribus equinis.

Non improbabile eſt, pedem candelabri ex illis quatuor femoribus Cherubinorum factũ.

3. Ab hoc pede ſurſum verſùs egreditur id, B quod propriè haſtile nominatur, & ex illo ſeptem calami prodeunt eadem compoſiti arte, qua & haſtile, niſi quòd haſtile medium craſſius erat; ea videlicet proportione, vt onus totum operis ſuperpoſiti ſuſtineret. Igitur iuxta ea, quæ adducta ſunt ex cap. 25. Exod. ſic affabre factum vtróbique opus cernebatur, vt ſcyphos orſibus inuerſis coniunctos, hoc eſt, oblongiores globulos, ſequerentur lilia, mox ſphæræ, ſicque ratis ſpatiis eadem repetita forma cernebatur. Et Vilalpandus quidem (cùm id ſolùm intendat, vt communi candelabro Salomonico addat, quæ Zacharias denuo vidit) calamos iuxta formam communis candelabri à Salomone facti viſendos expreſſit, arcuatim videlicet egredientes ex meC dio ſtipite, ac in ſeptem lucernas æqualiter deſinentes: poſtea depinxit ſuper totum opus candelabri, quaſi peluim rotundam amplam, & è medio peluis egredientia duo illa roſtra, ſiue nares repandas in extremitates aduerſas peluis, & ex vtraque parte effinxit duas oliuas, ac in eis duas quaſi ſpicas baccarum oliuæ exprimentes oleum in prædicta roſtra, quod inde in peluim diffluens per ſeptem poſtea foramina, ſiue ocellos guttatim infundebat deſuper oleum in prædictas lucernas.

Compoſitio candelabri.

Forma candelabri quomodo exprimatur à Vilalpando.

4. Quidquid autem ſit de forma candelabri, & oliuis, illud quidem primò diſplicet, quòd peluim illam pendulam exhibet, oculóſque intuentium angit, quomodo abſque fulcro aliquo ſe D teneat, quod periti artis architecturæ maximè reprehendunt: oportet enim exhibere opera naturaliter conſiſtentia. Deinde illud quoque malè quadrare dicet aliquis, quomodo per illos ocellos directè cadat oleum in ſubiecta lumina: haud dubiè namque putabit extinguere debere, nedum fouere lucernas. Quamuis autem hoc ſit tolerabilius, & vſu probatum in aliquibus vulgaribus candelabris, non tamen eſt probabile, ita fuiſſe in candelabro noſtro exhibitum, quod Scriptura nullo modo innuit.

Quæ diſpliceãt in eius expoſitione.

Architectura exigit, vt exprimantur opera naturaliter conſiſtentia.

5. At dicet aliquis, hæc imaginaria Viſione tantùm Vati exhibita, non verò opere aliquo externo ad architecturam pertinente; ac adeò mirum non eſſe, ſi ſecundùm eius artis norE mas non ſit elaboratum: id tamen nequaquam ſatisfacit, quoniam, vt probabilius iudicauimus, templum, Ezechieli monſtratum, non fuit idem cum Salomonico, ſed ob myſteria longè diuerſum, quod proinde non lapidibus, aut auro fabrefactum eſt, ſed per Eccleſiam ſpiritualiter completum: & tamen optimam iuxta architecturam diſpoſitionem habuit. Simili ergo ratione & in hac idea, exemplarique per Viſionem Zachariæ monſtrato exiſtimari par eſt, fuiſſe omnia

Reſpondetur obiectioni.

ſe omnia ſecundùm optimæ architectutæ regulas conſtituta, nón verò pendula, aot malè inter ſe cohærentia: id enim decet Diuinæ ſapientiæ ordinatiſſimam diſpoſitionem, atque in rebus omnibus exhibitũ ſemper cum ſuo decore modum, iuxta illud Pſalm. 103. 24. *Omnia in ſapientia feciſti.*

Pſal. 103. 24.

Vera expreſſio candelabri.

6. Igitur credimus ita facilè expediri poſſe candelabri opus, vt ſtipiti in ſuperiori parte inſeratur vas amplum rotundum, inſtar crateris; mox calami ſeptem ab vna eadémque inferiori parte ſtipitis arcuatim deducantur in orbem vſque ad labrum crateris ſtatis ſpatiis per circuitum, & à labro crateris protendatur ſeptem canaliculi ad ſingulas lucernas, in quas calamo deducti deſinunt, vt per eos canaliculos oleum defluat in vaſa lucernarum prædictarum, qui proinde dicantur infuſoria lucernarum. Deinde intelligatur ſtipes ille medius ſupra craterem aſſurgere, ac deſinere in lampadem ſiue lucernam octauam maximam, quam exiſtimamus ponendam eſſe iuxta D. Hieronymum, qui ait eſſe communem Eccleſiaſticorum ſententiam: lampadem enim non vas luminis tantùm, ſed ipſum lumen explicant. *Et lampas eius*, inquit, *ſuper caput ipſius.* Itaque Hebraicum גלה intelligimus craterem, non abſolutè, ſed cum lumine illo medio, & maximo. Mox roſtra duo adhibeantur, vnum à dextris, alterum à ſiniſtris crateris, ad excipiendum oleum ex ſpicis oliuarum, quæ ſimiliter ex iiſdem partibus in prædicta roſtra ad hoc ipſum incumbãt. Hæc habuimus, quæ in re per ſe difficili diceremus, nunc ad explicationem ſingulorum veniamus.

Lampas octaua omnino ponenda.

Quid per candelabrum, ac ſupremam eius lampadem ſignificetur?

SECTIO II.

1. *Candelabro ſignificari Eccleſiam, ex Apocalypſ. 1. quomodo conſpicua, tota aurea, productior, probatior?*
2. *Lampas maxima, Chriſtus, quod illuſtratur variis Scripturæ, & Patrum locis.*
3. *Iuſtos eſſe lumina à Chriſto participata, & quomodo, oſtenditur. Quid ſit, filios eſſe lucis, & quomodo generentur in filios lucis?*

Candelabrũ Eccleſia, lãpas maxima, Chriſtus.

1. PLACET D. Hieronymi ſententia, quam ipſe omniũ Eccleſiaſticorum ſententiã vocat, ſignificari per candelabrũ Eccleſiã, per lampadẽ verò maximam, in ſuprema candelabri parte poſitam, repræſentari Chriſtũ Eccleſiæ caput: per ſeptem lucernas minores, multitudinem iuſtorum: per ſeptem infuſoria, ſeptem Sacramenta: per duas oliuas, Enoch, & Eliam. Atque hæc quidem breuiter comprehenſa nunc latiùs explicemus. De candelabro ipſo ſic Vates, Verſ. 2. *Vidi, & ecce candelabrum aureum totum, & lampas eius ſuper caput ipſius, & ſeptem lucernæ eius ſuper illud.* Vt per candelabrum aureum ſumamus Eccleſiam, facere inprimis poteſt locus ille Apocal. 1. 13. vbi Ioannes teſtatur ſe vidiſſe ſimilem Filio hominis *in medio ſeptem candelabrorum aureorum*: ſtatímque addit, *candelabra ſeptem, ſeptem Eccleſiæ ſunt.* Vt ergo ibi

Septem lucernæ, multitudo iuſtorum.

Septem infuſoria, ſeptem ſacramenta; duæ oliuæ, Enoch & Elias.

Apoc. 1. 13.

Septem candelabra in Apoc. ſeptẽ Eccleſiæ.

A ſeptem cãdelabra ſeptem Eccleſias; ita hîc vnum candelabrum ob magnitudinem, apparatum, ac luminum excellentiam ſignificat Eccleſiam vniuerſalem, primùm quidem, quia viſibilis, ac omnibus conſpicua eminet. Propterea namque Matthæi 5. 14. ciuitatem ſupra montem poſitam Dominus vocat. Quoniam, vt annotat Autor imperfecti operis in Matthæum, ſicut mons, qui portat vrbem, facit eam manifeſtam, ſic Chriſtus, qui *factus eſt mons magnus, impleuit vniuerſam terram*, Daniel. 2. facit Eccleſiam longè, latéque conſpicuã. Deinde quoniam ſplendet ſapientia, charitate, ac omnium virtutum exemplis. Vnde illud in eodem Matth. cap. à Domino dictum: *Nemo accendit lucernam, & ponit eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, vt luceat omnibus, qui in domo ſunt.* Inſtruit

Candelabro hoc maximo, tota Eccleſia viſibilis.

Matt. 5. 14.

Auctor imperfect.

Dan. 2. 35.

Eccleſia cõſpicua, quoniam ſupra montẽ Chriſtum.

Matt. 5. 15.

B enim ibi Eccleſiam ſuam, & quaſi ſugillans Synagogam, Autoribus D. Hieronymo, D. Hilario, & D. Auguſtino, monet ſuos fideles, nõ ad menſuram, & quaſi ſub modio, vt in lege veteri, ſed largiter, & ex libero candelabro lucem ſuã quoque verſus profundant. Vnde D. Hieronymus cãdelabrum ait, eſſe Euangelij libertatem. Denique candelabrum totum aureum repræſentat Eccleſiam, non, vt quidam putant, quatenus charitatem habet: nam multi ſunt in Eccleſia, qui non habent charitatem, vel vno autem deficiente, aureum totum dici nequit. Vnde Pauli 2. Timot. 2. 20. comparatur Eccleſia cum magna domo patrisfamilias, in qua plura vaſa ſunt, aurea, argen-

Eccleſia, lucerna ſuper candelabrũ, non ſub modio, & quare?

D. Hieron.

D. Hilar.

D. Auguſt.

Candelabri ſpecies exhibet Euangelij libertatem.

D. Hieron.

2. Tim. 2. 20.

C tea, lignea, fictilia, alia quidem ad honorem, alia ad contumeliam. Dicitur ergo Eccleſia candelabrum totum aureum, ob doctrinam fidei, quæ merum eſt aurum, nullam, videlicet, admittens ſcoriam falſitatis, vt reliquæ in mundo ſectæ. Vnde Rupertus ſuper cap. 1. Apocal. illa ſeptem candelabra aurea, videlicet ſeptem Eccleſias, aurea interpretatur, id eſt, fidei probatæ, ſeu defæcatæ. Sicut enim igne probatur aurum, omnibúſque in eo decuſſis fæcibus puriſſimum redditur, nec malleorum ictibus deperit, imò productius fit: &, vt autor eſt Plinius lib. 33. cap. 3. omnium metallorum maximè dilatatur in bracteas: ita Eccleſiæ fides, quò magis igne perſequutionum excoquitur, & tunſionibus quatitur,

Candelabrũ totum aureũ Eccleſia, ob doctrinã fidei, quæ nullam admittit falſitatem.

Rupert.

Plin.

Aurum maximè dilatatur in bracteas, ita fides perſequutionibus extenditur.

D eo redditur purior, & productior. Vnde eſt illud Victorini Richardi ſuper illa candelabra ſeptem Apocal. 1. 13. Sicut aurum, inquit, per ignem probatur, malleis extenditur, & in formam candelabri productum, efficitur inſtrumẽtum ignis, & luminis, ita Eccleſiæ tentationibus probatæ, & tunſionibus perſequutionum extenuatæ, ardent igne ſapientiæ cæleſtis. Ita ille. Vnde & candelabrum hîc intelligi debet, vt illud Exod. 25. quod non erat fuſile, ſed ductile. Vt enim D. Gregor. homil. 6. in Ezech. Eccleſia ferendo producitur, & quotidie perſequutionibus proficit.

Apoc. 1. 13.

Exod. 25.

D. Gregor.

Eccleſia ferendo, producitur.

2. Porro lampas maxima, ac cæteris eminentior in candelabro Chriſtum Optimum, & Maximum, Hebræis etiam teſtibus, repræſentat, eſt-

Lampas maxima, eſt Chriſtus.

E que ſententia veterum Magiſtrorum Eccleſiæ, vt affirmat D. Hieronymus. Cùm ergo ait Propheta, *Et lampas eius ſuper caput ipſius*, ſignificat eminentiam non ſolùm loci, ſed etiam luminis: ea namque lampas ob ſingularem magnitudinem rapuit primùm Prophetæ oculos, ac planè ſuſpendit. Vnde grauis illa interpretatio apud D. Hieronym. Lampadem, id eſt, flammam, in vertice candelabri lucentem, atque fulgentem Chriſtum accipimus, qui caput legis eſt, & omnem

D. Hieron.

D. Hieron.

Ioan. 8.12. D. Ambroſ. *Chriſtus intelligibilis claritudo.*

mundum illuminat, iuxta illud Ioan. 8.12. *Ego ſum lux mundi.* Explicat Ambroſ. epiſt. 11. Nun vtique lux viſibilis, ſed animarum, quæ in hoc mundo ſunt, intelligibilis claritudo, quibus ſe ſplendenti lumine rationabilis infundit prouidentia, & (vt prædicatur in Euangelio) incorporeæ virtutis inflammans vapore, ſecreta mentium, animorúmque penetralia. Id oſtenditur Ioan. 1.9. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Græcè eſt, τὸ φῶς, lux illa, propter eminentiam. Vera autem, quia ſpiritualis, & quia fons omnis lucis, vt interpretatur Vatablus, quaſi à ſe luceat, & nõ per aliud. Vnde quod ſequitur, *quæ illuminat omnem hominem*, eſt explicatio veritatis lucis, & per hoc argumentatur Auguſtinus; Si illuminat omnem hominem; ergo & ipſum Ioannem Baptiſtam. Verè ergo dictum eſt; *Non erat ille lux*; quia non illuminatus, inquit, tenebræ, illuminatione verò factus eſt lux: quare ſi omnes illuminantur per Chriſtum, verè ipſe eſt fons lucis, ac adeò lux vera, non propriè quidem, ſed metaphoricè, per expreſſionem potioris illuminationis: ſicut alibi dicitur vitis vera, Ioan. 15.1. & cibus verus, Ioan. 6.55. quia veriùs fideles nutriat, quam vitis palmites, aut cibus comedentes: ita etiam vera lux dicitur, quoniam veriùs, ac vberiùs illuminat homines, quàm lux Solis. Nec obiici poteſt, multos iacere in tenebris infidelitatis, alienos, videlicet, ab hoc vero lumine: nam rectè Euangeliſta vſus eſt præſenti, *illuminat*, quia præſens aliquando, non effectum, ſed naturam, & vim innuit, ita Chryſoſtomus, & Maximus, homilia de ſancto Euſebio Vercel. Vult ergo hîc ex ſe quidem omnes homines illuminare, ac ad omnes quidem ſufficere lucem Chriſti, nec per illum ſtare, ſed per ipſos homines, qui ad lucem accedere aut cõtemnunt, aut non curant: oportet enim accedere, iuxta illud Pſal. 33.6. *Accedite ad Deum, & illuminamini.* Et illud Iſai. 6.1. *Surge, illuminare Ieruſalem.* Eſt ergo Chriſtus non modò vera lux, ſed quæ in promptu ſemper eſt, ad illuminandum, quamquam (vt rectè expreſſit Clemens Alexandr. in adhortatione) obit humanitatem, quaſi circumeundo conſiderans, qua radios ſuos immittat: ſicut enim Imperator vrbem obſidẽs explorat vndequaque, qua incluſos adoriatur hoſtes; ita Diuinus ſol humanitatem repugnantem obſidet, radiíſque gratiarum continenter oppugnat, obitque perpetuò, vt occaſiones exploret illuminandi.

Ioan. 1.9. Vatab. D. Auguſt. *Chriſtus fons lucis.* Ioan. 15.1. Ioan. 6.55. *Lux vera, quia veriùs illuminat mẽtes, quàm lux Solis corpora. Præſens tẽpus aliquãdo vim tantùm explicat.* Maxim. Pſal. 33.6. Iſai. 6.1. *Chriſtus ſemper in promptu ad illuminandum.* Clem. Alex. *Chriſtus obit, & obſidet radiis ſuis naturã humanam.*

3. Sub hac ampliſſima lampade ſeptem lucernæ viſæ ſunt: *Et ſeptem lucernæ*, inquit, *ſuper illud.* Iis ſeptem lucernis diximus ſignificari multitudinem iuſtorum. Accommodatè verò dicuntur lucernæ, quoniam vt lucernæ luce lucent aliena, & niſi aliunde accendantur, in obſcuro ſunt; ita iuſti, ſi lucent, beneficio id habent veræ, ac propriæ lucis, quæ eſt Chriſtus. Vnde cùm Ioan. cap. 1.8. dixiſſet de Baptiſta: *Non erat ille lux*, cap. 5.35. de eodem dixit: *Erat lucerna ardens, & lucens.* intelligens, videlicet, non eſſe lucem veram, vt explicauimus; videlicet, quæ ex ſe ipſa luceret, ſed tamen lucernam eſſe, quæ à Chriſto vero, ac naturali lumine mutuaretur lucem. Vnde Cyrillus lib. 3. cap. 1. expendens illud Chriſti eodem Ioan. capite: *Vos miſiſtis ad Ioannem, & teſtimonium perhibuit veritati*, dictum fuiſſe putat in laudem Iudæorum, quòd prudenter conſuluiſſent Ioannem de Meſſia; Ioannem verò teſtimonium perhibuiſſe veritati, hoc eſt, Chriſto veræ luci, nimirum, quòd ipſe eſſet verus Meſſias: & rationem addens, quòd rectè ab Ioanne teſtimonium de Meſſia requiſiiſſent, ait: *Ille erat lucerna ardens, & lucens*; quaſi dicat; optimum vobis iter muniſtis in Ioanne ad cognoſcendum verum lumen Meſſiæ, quoniam ipſe erat lucerna ipſius Meſſiæ lumine colluſtrata; facilè autem à lumine participato venitur ad lumen, à quo primo fit participatio. Hoc ergo modo iuſti omnes in Eccleſia lucernæ ſunt; & ob ſimilem rationem alibi dicuntur filij lucis, noto Hebraiſmo, hoc eſt, lucidi. Ioan. 12.36. ait Chriſtus: *Credite in lucem*, id eſt, in me, *vt filij lucis ſitis*; hoc eſt, meæ lucis, meæ fidei participes. Generat enim Chriſtus lux, fideles lucidos. Vnde illud ab Auguſtino dictum ad prædicta Ioannis verba, *Filij lucis ſitis.* Cùm aliquid, inquit, veri auditum habetis, credite in veritatem, vt renaſcamini in veritate. Intelligit autem ſanctus Doctor filios lucis ſic generari, vt per aures quidem concipiant verbum veritatis, & per aſſenſum, quem anima veritati dat, renaſci, quaſi filios veritatis. Sint igitur ſub lampade lucernæ, ſi illuminari volunt, quandoquidem à ſeipſis non habent lumen, ſed ab eo qui à ſcipſo lumen eſt, & non ab alio: ſic enim ſecurum habeot lumen ſuum adhærendo illi, quod deficere non poteſt, & aliis ſemper ſufficit. Vnde rectè D. Auguſt. tract. 54. in Ioannem: Omnes Sancti lumina ſunt, ſed credendo ab eo illuminantur, à quo, ſi quis receſſerit, tenebrabitur. Lumen autem illud, quo illuminantur, à ſe recedere non poteſt, quia incommutabile omnino eſt, & ideo tenebræ in eo non ſunt vllæ, nec eſſe poſſunt.

Iuſti lucernæ, quia luce Chriſti illuſtrantur. Ioan. 1.8. & 5.35. Cyrill. Ioan. 5.33. *Baptiſta iter præbebat ad cognoſcendum verum Meſſiam.* *Fideles filij lucis Chriſti, eius participatione lucidi.* Ioan. 12.36. D. Auguſt. *Quomodo filij lucis efficiantur fideles.* D. Auguſt. *Quare in Chriſto tenebræ eſſe non poſſint.*

De ſeptem infuſoriis, duabus oliuis, & duobus roſtris.

SECTIO III.

1. *Septem infuſoria ſeptem Eccleſiæ Sacramenta, ex Hieron. & Pſal. 4. Quare lampas maxima non habeat infuſoria?*
2. *Locus præſens de duabus oliuis explicandus neceſſariò per locum Apocal. 11. oſtenditur.*
3. *Per duas oliuas ſignificari Enoch, & Eliam, & quare? Generaliori ſignificatione innuere Sacerdotes nouæ legis.*

1. QVONIAM verò ad conſeruationem lucis in lucernis, neceſſarium eſt oleum, additur Verſ. 2. *Et ſeptem infuſoria lucernis, quæ erant ſuper caput eius.* Verſ. 3. *Et duæ oliuæ ſuper illud: vna à dextris lampadis, & vna à ſiniſtris eius.* Infuſoria vaſa, ſiue inſtrumenta ſunt, quæ oleum effundunt. Sunt autem hæc ſeptem infuſoria, ſeptem Sacramenta Eccleſiæ, per quæ, vt Hieronymus ait, oleum miſericordiæ Dei, omniúmque virtutum Eccleſia ſuſcipit, eóque fouetur, & conſeruatur. Pſal. 4.8. *A fructu frumenti, vini, & olei ſui multiplicati ſunt*: hoc eſt, nutriuntur, & augentur fideles dono gratiæ, quæ eſt fructus, ſiue effectus Euchariſtiæ, & aliorum Sacramentorum: vt enim in Euchariſtia materia eſt, panis, & vinum, ſic in pleriſque aliis

Infuſoria olei ſeptem, ſunt ſeptem Sacramenta. D. Hieron. Pſal. 4.8. *Per Sacramenta oleũ miſericordiæ Dei fluit.*

Digitized by Google

In pluriſque Sacramentis eſt vſus olei, quo ſignificatur gratia intus vngēs.
Dionyſ. Areopag.
Cyrill.
Lampas maxima nō habet infuſorium, quia Chriſtus lumen nō mutuatur foris.

aliis Sacramentis, maximus eſt olei vſus, ex A Areopagita Dionyſio in Eccleſiaſt. Hierarchia. Id verò propter myſterium, quod oleo foris vngente, intus gratia impinguatur anima, & illuſtris redditur, vt lucerna coram Domino perſeueret. Rectè autem annotauit Cyrillus lampadem ſupremam nō habere infuſoria: Filius enim Dei, inquit, verum lumen eſt, quod non mutuatur foris, ſed ipſe habet naturaliter, de cuius plenitudine nos omnes accipimus. Vt ergo cæteri fideles non habent à ſe, quòd lumina ſint, ſed à Chriſto lumine illuminantur, ſic à ſe non habent oleum, quo foueant lucem mutuatam, ſed ab eo ipſo per Sacramentorum gratiam fouentur. Idcirco virgines fatuæ mittūtur ad vendentes, vt ſibi oleum emant, ne lampades earum B extinguantur, Matth. 25. 9. Per vendentes enim intelligunt aliqui Sacerdotes, qui gratiam Sacramentorum fidelibus miniſtrant, & ex iis quaſi ex infuſoriis inſtillant in eorum mentes: vendentes autem vocari, quoniam pro infuſione gratiæ pœnitentiam, veluti pretium, exigunt. Sequitur autem de duabus oliuis.

Fideles Sacramētorum gratia, vt oleo, fouentur.
Matt. 25. 9.
Vendentes oleum, Sacerdotes ſūt, pœnitētiam vt pretium exigentes.
Quæ ſint duæ oliuæ.

2. *Et duæ oliuæ ſuper illud.* Eſt autem operæpretium, interrogationem Prophetæ de duabus oliuis, & duabus ſpicis, Angelique reſponſionem, etſi inter ſe diſſitas, coniungere inuicem ad meliorem loci intelligentiam. Propheta ergo quærit ab Angelo, quid duæ ſint oliuæ, & mox, quid ſint duæ ſpicæ oliuarum? Reſpondétque Angelus: *Iſti ſunt duo filij olei, qui aſſiſtunt dominatori vniuerſæ terræ.* C Reſponſio quidem valde perplexa eſt, & quæ locum planè obſcuriorem reddidit. Videtur autem aliquid lucis affulgere ex cap. 11. v. 1.

Apoc. 11. 1.

Apocal. vbi Euangeliſta iuſſus a Domino metiri templum, altare, & adorantes in eo, prohibetur tamen metiri atrium foris, quod Gentibus ſit datum in conculcationem: tunc verò prophetaturos duos teſtes amictos ſaccis. Et additur Verſ. 4. *Hi ſunt duæ oliuæ, & duo candelabra in conſpectu Domini terræ ſtantes.* Incipit autem Ioannes hoc capite agere de tempore illo proximo finali iudicio; & ideo iubetur metiri hominum iudicandorum varia merita, ac demerita, Iudæos autem, ac Gentes metiri prohibetur; quoniam ij ob infidelitatem ſuam iam iudicati ſunt. Ne tamen videretur Dominus obliuiſci penitus populum D ſuum, promittit miſſurū ſe duos teſtes, qui prædicatione ſua conuertant Iudæos. Hos autem omnes interpretes accipiunt Henoch, & Eliam. Addens porro, quæ diximus, *Hi ſunt duæ oliuæ, & duo candelabra in conſpectu Domini terræ ſtantes*, manifeſtè demonſtrat (ait Victorinus Martyr) eſſe alluſionem ad duas oliuas apud Zachariam: & Gregor. homil. 12. in Ezechielem, cùm dixiſſet, per Eliam, & Henoch multos ex Iudæis ad fidem trahendos in fine mundi, addit: *Qui vtique per Zachariam duæ oliuæ nominantur.* Idem ſentit Arethas, D. Thomas, & Tychonius, ad locum Apo. citatum. Planè autem per hoc efficitur, vt præſens Zachariæ locus ſimiliter ac Apocalypſis explicandus ſit.

Metiri templū, hoc eſt, fidelium varia merita.
Duæ oliuæ Henoch, & Elias.
D. Gregor.

3. Cùm ergo videatur candelabrum cum ſuis lucernis, ac reliquo apparatu, nec vlla de templo mentio fiat, apertè ſignificatur futuram Eccleſiam extra populum Iudæorum, hoc eſt, Iudæos non venturos ad Eccleſiam propter ſuam incredulitatem, præter paucos, qui cum tam infinita Iudæorum multitudine cōparari nulli ferè ſunt. Itaque toto tempore huius ſeculi Chriſtus illuA minat Eccleſiam ſuam, lucernæ ardent, Iudæi manent in tenebris. Ne autem Propheta ipſe, & Zorobabel ob reiectos Iudæos abiicerent animos, oſtenduntur illis duæ oliuæ, hoc eſt, duo Prophetæ, Henoch, ſcilicet, & Elias, qui aſſiſtunt coram Dominatore vniuerſæ terræ, orantes videlicet pro Iudæorum ſalute: nam cùm oliua pacis ſymbolum ſit, oliuæ optimo iure appellantur, dum prædictæ Iudæorum cum Deo reconciliationi incumbunt. Vnde illud Ambroſij de reiecto atrio Apocalypſis loco citato. Pulchro, inquit, ordine, vt qui deiectionem Iudæorum per figuram atrij protulerat, eorum reſtaurationem per Henoch, & Eliam tacitè ſubnecteret. Duo igitur hi Sancti modò oliuæ ſunt, cùm in B aliquo terræ loco poſiti, vbi eos conſiſtere maieſtas Diuina præcipit, per contemplationis gratiam Deo deſeruiunt: candelabra tunc fient, cùm ad explendum prædicationis ſuæ officium venient. Ita Ambroſius. Idcirco ergo appellantur *filij olei*; & iuxta Septuaginta, *filij pinguedinis*; iuxta Aquilam, *filij ſplendoris*; iuxta Theodotionem, *filij claritatis.* Quoniam doctrina ſua magnum fructum afferent, ac magnum ſplendorem veritatis in mentes Iudæorum, infidelitatis antea tenebris obſitas, Deo adiuuante, immittent. Quoniam verò locus præſens generalior eſt, dicemus quidem oliuas eſſe Sacerdotes, qui per Sacramenta nobis miniſtrāt gratiam, & ſimul ad conſolationem Iudæorum eſſe alluſionem ad HeC noch, & Eliam, vti diximus.

Candelabra vnā extra templū, futura Eccleſia extra Synagogam.
Henoch, & Elias, oliuæ, propter reconciliationem Iudæorum ab illis faciendam.
D. Ambroſ.
Candelabra fient, ob prædicationis ſuæ illuminationem.
Filij olei, ob ſplendorem doctrinæ.
Sacerdotes miniſtrātes gratiam, oliuæ.

De ſermone Angeli ad Zachariam ſuper explicatione Viſionis.

SECTIO IV.

1. *Sermo Angeli ad Zachariam. Quid illud,* Quis tu, mons magne, &c.
2. *Montibus oppoſitis ſignificari difficultates, ex loco Cant. 2. Luc. 3. Promittitur Zorobabelis victoria de omnibus difficultatibus.*
3. D *Quomodo Chriſtus lapis primarius, & lapis capitis, & lapis hæreditatis?*
4. *Ex proprietate Hebraica ſignificari lapidem cum acclamationibus erigendum, aut erigendum valde æqualem.*
5. Exæquabit gratiam gratiæ eius, *explicat D. Hieron. ſed explicatio non probatur, quoad primam partem, & quare?*
6. *Explicatio Hieronymi quoad poſteriorem partem, quomodo vera.*

1. ANGELVS ad Zachariā ſic Verſ. 6. *Et reſpondit Angelus dicens: Hoc eſt verbum Domini ad Zorobabel, dicens: Non in exercitu, nec in robore, ſed in* E *ſpiritu meo, dicit Dominus exercituum.* Verſ. 7. *Quis tu, mons magne, coram Zorobabel? in planum: & educes lapidem primarium, & exæquabit gratiam gratiæ eius.* Hebr. *Educet lapidem primarium cum clamoribus: Gratia, gratia ei.* Septuag. *Educam lapidem hæreditatis, æqualitatem gratiæ, gratiam eius.* Quaſi dicat Angelus: Quæ hucuſque in exhibito candelabro, ac reliquis candelabro annexis, repræſentant Chriſti excellentiam, & Eccleſiæ gloriam; item

Varia lectio.

Digitized by Google

Omnis ſpiritualis fructus in Iudæorum conuerſione, non ex humanis viribus, ſed ex Spiritus gratia.

A item Sacramentorum gratiam, claritatem iuſtorum, prædicatorum vberes fructus in Iudæorum vltima conuerſione, non ex humanis viribus efficaciam habebunt, ſed ex Spiritu, ac virtute Dei. Ideirco congruenter addit Angelus: *Quis tu mons magne, coram Zorobabel? in planum.* Septuaginta: *Quis es tu mons magne ante faciem Zorobabel, vt corrigas?* Chaldæus: *Quale tu cum Zorobabele reputaris regnum ſtolidum? Nonne ſicut vallis?* & eſt ſenſus: Quid tu, ô diabole, in Zorobabele extinguere vis ſpes Eccleſiæ, & Chriſti venturi, cur te illi quaſi montem obiicis, vt impedias ædificationem templi? Fruſtra id conaris, cùm virtute mea omnes difficultates ſuperaturus ſit, téque ipſum montem, & obſtaculum importunum ſolo æquare, ac penitus abolere debeat, ſicque viam aptè B munire ad Chriſti tempora.

Diabolus vt mons ſe opponit bonis conatibus.

2. Montibus ſignificari aduerſariam quamlibet poteſtatem, quæ ſeſe obiicit, vt impedimento ſit, notum eſt ex pluribus Scripturæ locis. Cant. 2. 8. *Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles.* Quibus verbis inducitur Sponſus, giganteis quibuſdam ſaltibus ſuperans omnes difficultates, quæ ſeſe in opere Incarnationis, ac conuerſionis mundi obiiciebant. Vnde vertit Symmachus: *Aſcendens contra montes, proſiliens contra colles*, quaſi oppugnaturus eos, ac ſolo æquaturus, & per hoc in planum redacturus omnia obſtacula, ac difficultates viæ, quam aggrediebatur. Ideo ex Iſaia prędicit Ioannes Baptiſta Lucæ 3. 5. ad eius aduentum montes vallibus coæquandos, vt amotis omnibus difficultatibus, nihil ſit, quod venientem Dominũ offendere poſſit. C Cùm ergo ait Angelus: *Quid tu mons magne coram Zorobabel? in planum*; promittit quidem Zorobabeli victoriam omnium difficultatũ: at per Zorobabelem manifeſtè demonſtrat, Chriſtum dæmonem glorioſè peſſundantem. Quod oſtendit D. Hieronymus hoc loco, cùm ait, apparuiſſe id in deſerto: nam cùm diabolus obiiceret Chriſto montes aureos, omnia ſcilicet regna mundi, vt eum à propoſito deterreret, proſtrauit omnino, cùm dixit: *Vade retrò ſatana.* Quaſi diceret: *Quis tu mons magne? in planum.*

Cant. 2. 8. Sponſus tranſiliens colles, id eſt, ſuperans difficultates.
Symmach.
Luc. 3. 5. Montes vallibus coæquandi, id eſt, omnes difficultates tollendas.
Chriſtus dæmonem glorioſè peſſundans.

3. *Et educet lapidem primarium, & exæquabit gratiam gratiæ eius.* Septuaginta vertunt, *lapidem hæreditatis.* In Hebræo, *Lapidem capitis.* Chaldæus: D *Et emerget Chriſtus, cuius ab æterno nomen dictum eſt.* Excellens promiſſio, ac verbis ſic illuſtribus elata, ſoli Chriſto conuenit, vt omnes veteres, ac recentiores noſtri interpretantur. Eſt ſenſus: Æternus pater educet, & quaſi abſconditum reuelabit in Incarnatione Filium ſuum: cui congruit Chaldaica: *Emerget Chriſtus.* Educet autem illum quaſi lapidem primarium. Dubium reddit locum proprietas Hebræa, in qua dicitur, *Lapis capitis:* vt non tam primarius videatur dici, quia primò miſſus eſt in fundamentum, quàm quia in ſummo capite ædificij locatus ſit. Simile dubium eſt Iſaiæ 28. 16. vbi idem Pater ait: *Ecce ego mitto in fundamentis Sion lapidem*, id eſt, Chriſtum. E Formam verò lapidis exprimens, vocat eum angularem; at verò Septuaginta ibidem appellant *ſummangularem*, quaſi in ſummo angulo poſitum. D. Auguſt. ad Pſal. 86. dubitationem ſoluit. Ipſe, inquit, inferiùs eſt lapis angularis ſecundùm fidem; ipſe eſt ſummus ſecundùm iuſtitiæ conſummationem. Vt enim rectè ait D. Ambroſ. in illud Pſalm. 118. 160. *Principium verborum tuorum veritas.* Fides principium Chriſtiani eſt, plenitu-

Illuſtre teſtimonium de Chriſto.
Pater Filiũ per Incarnationem educet.
Quomodo Chriſtus lapis primarius, & lapis capitis?
Iſai. 28. 16.
D. Auguſt.
Idem Chriſtus lapis angularis, inferior ſecũdùm fidem, & ſummus ſecundùm iuſtitiæ conſummationem.
D. Auguſt.
D. Ambroſ. Pſalm. 118. 160.

A do, iuſtitia. Aliter etiam D. Auguſt. ibidem, & ſummum eſſe, & infimum lapidem in hoc ædificio: Quia origo, inquit, fundamenti huius ſummitatem tenet, & ſicut fundamentum corporeæ fabricæ in imo eſt, ſic fundamentum ſpiritualis eſt in ſummo. Si ad terram ædificaremur, in imo nobis erat ponendum fundamentum; quia ergo cæleſtis eſt fabrica, ad cælos præceſſit fundamentum noſtrum. Sic Auguſt. Credo autem Septuaginta ideo vertiſſe, *lapidem hæreditatis*, vt quia angularis eſt, limitem agat inter duas hæreditates ſuas, populum, ſcilicet, Iudaicum, & Gentilicum, connectens quidẽ eos ſibi, & quaſi vniens vno angulo fidei, ſed ſtabiliter terminans, quidquid ex vno, vel ex altero populo ad ſe iure hæ- B reditario pertineat, ne hoſtium ſuorum peruicacia ſibi detrahatur.

D. Auguſt.
Cæleſtis fabrica Eccleſiæ, in ſummo habet fundamentum.
Lapis hæreditatis, quia quaſi limes inter duos populos.

4. Illud verò, *Exæquabit gratiam gratiæ eius*, explicatu difficile. *Eius*, fœminino genere, vt referatur vel ad Spiritum ſanctum, vel ad ipſum lapidem; vtrumque enim nomen eſt in Hebræo generis fœminini: iuxta Hebræum, pro *exæquabit*, eſt תשאות non verbum, ſed nomen; quo ſignificatur, *clamores*, à verbo שוא *clamauit*, ſiue *acclamationes*; vt ſit ſenſus: Cùm eduxerit Deus in orbem terræ lapidem primarium Filium ſuum, vt eo in fundamentis Sion iacto incipiat ædificare Eccleſiam, erunt acclamationes ſolennes, videlicet, *Gratia, gratia, fauſta omnia huic lapidi.* Quod quidem optime reſpondet acclamationibus illis Angelorum, qui nato Domino cecinerunt, *Gloria* C *in excelſis Deo, &c.* Verùm, quia idem nomen ſignificat *æqualitates*, à verbo שוה quod eſt, æquare (nam quòd habeat, ת illud autem, א non refert; quoniam ſcitum eſt, has literas paſſim inter ſe mutari) vnde Septuaginta verterunt, *æqualitatem gratiæ, gratiam eius.* Hoc ſenſu, *educet lapidem primarium*, valde æqualem gratiam gratiæ eius. Sumpto abſtracto (vt ſæpe fit inter Hebræos) pro concreto, quò proculdubio reſpiciens noſter Interpres vertit, *Exæquabit gratiam gratiæ eius.* Et iuxta hanc verſionem proponenda eſt expoſitio huius loci.

Verbum exæquabit, in Hebr. nomẽ, clamores.
Iacto lapide Chriſto in fundamentũ Eccleſiæ, erunt acclamationes fauſtæ.
Idem nomen ſignificat æqualitates.

5. Ergo D. Hieronymus ſic explicat. Quod autem dicit, *Et exæquabit gratiam gratiæ eius*, hoc ſignificat: Nos omnes de plenitudine eius acce- D pimus, & gratiam pro gratia; hoc eſt, gratiam Euangelij, pro gratia legis, vt æqualem gratiam, & par munus, & credentes ex Iſraël accipiant, & populus Ethnicorum. Quibus verbis, vt videtur, non vnam interpretationem adhibet Hieronymus, ſed duas, vt aſſolet. Priorem quidem ibi: *Nos omnes de plenitudine eius accepimus, & gratiam pro gratia*; id eſt, gratiam Euangelij pro gratia legis; quæ quidem non placet, primò quidem, quia Chriſtus non exæquauit gratiam Euangelij gratiæ legis, ſed longè maiorem, ac adeò valde inæqualem largitus eſt per Euangelium, iuxta illud Roman. 5. 20. *Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum; vbi autem abundauit delictum, ſuperabundauit gratia.* De regno peccati, & regno gratiæ diſpu- E tat Paulus, & illud quidem, ſub lege ex occaſione auctum, hoc autem ſub Euangelio ſuperauctum, & ſuperabundans apertè demonſtrat. Sed & illud obſeruat rectè Maldonatus ad locum Ioan. 1. 16. veterem legem nuſquam in Scriptura vocari gratiam, imò frequenter quaſi opponi gratiæ, Roman. 1. 14. Et illo eodem Ioan. cap. vbi ſic: *Lex per Moyſem data eſt, gratia per Ieſum Chriſtum facta.* Quomodo ergo paulò antè lex gratia vocari

D. Hieron.
Exæquabit gratiã gratiæ eius, gratiam Euangelij gratiæ legis.
Non placet explicatio, quia longè maior gratia Euangelij.
Rom. 5. 20.
Vetus lex nunquam in Scriptura vocatur gratia.
Maldon. Ioan. 1. 16.
Rom. 5. 14.

Google

vocari potuit? præſertim cùm eo loco veterem legem extenuare contendat, nouam autem extollere?

6. Poſterior autem illa Hieronymi interpretatio, vt pat monus gratiæ, & credentes ex Iſraël accipiant, & populus Ethnicorum, ſi non intelligat paritatem in indiuiduo, vt vocant, ſed in ſpecie, vera eſt, vt ſit ſenſus: Omnes eandem gratiã, ad ſimilitudinem gratiæ Chriſti accipient, non quidem, vt ſemper, quam vnus accepit gratiam, alter eandem accipiat, ſed loco eius accipiet aliam. Quod expreſſit Paul. 1. Corinth. 12. 15. *Diuiſiones enim gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus: & alij quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij autem ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alteri fides in eodem ſpiritu, alij, &c.* hoc eſt, gratiam pro grãtia. Putátque rectè Maldonatus hæc duo verba, *gratiam pro gratia*, correſpondere duobus illis, *de plenitudine*, &, *omnes*. Quia enim dixerat, nos de plenitudine eius accepiſſe, indicans partitionem quandam eius plenitudinis inter homines, quæ per præpoſitionem illam, *de*, ſignificatur: hoc eſt, non ipſam nos plenitudinem accepiſſe, ſed ex illa alios vnam rem, alios aliam, alios plus, alios minus: addidit, quaſi id explicans, *gratiam pro gratia*: hoc eſt, non qoidem eandem omnes, ſed alius ſic, alius verò ſic; conformem tamen in ratione doni, iuxta illud Epheſ. 4. 7. *Vnicuique noſtrûm data eſt gratia ſecundùm menſuram donationis Chriſti*, id eſt, ſicut Chriſto, quia caput eſt, data eſt gratia conueniens huic eius excellentiæ; ita nobis, iuxta ea dona, quibus nos afficiet, donabit gratiam; videlicet eis, quos ad Apoſtolatum vocabit, gratiam Apoſtolatus conuenientem largitur, & ſic in cæteris, quod eſt, eſſe gratiam difformiter conformem, vt loquuntur Philoſophi. Et in hoc ſenſu verum quoque eſt, quod de Chriſto ait hoc loco Auguſtinus. Exæquabit gratiam gratia eius; hoc eſt, gratias, quas largietur ſuis, in eo exæquabit, quòd conuenientes efficiet ſpiritualibus vocationibus, quæ quia in lege noua longè ſunt illuſtriores, quàm in lege veteri, ſic gratiæ amplitudo longè eminebit in lege noua, quàm in veteri.

Omnes eandem gratiã ad ſimilitudinem gratiæ Chriſti accipient, quomodo intelligẽdum?
1. Cor. 12. 15.

Gratiã pro gratia, non eandem omnes, ſed alius ſic, alius ſic participamus.
ad Epheſ. 4. 7.

Eãdem, propter conformitatem in ratione doni. Gratiã dat Deus iuxta dona varia, quomodo intelligẽdum? Gratias dabit conuenientes ſpiritualibus vocationibus. Vnde gratia legis nouæ maior?

De diebus paruis, & de lapide ſtanneo.

SECTIO V.

1. *Dies paruus ex Hebræo, & ex rerum, quæ in illis accidunt, paruis, vel magnis, paruos magnóſve dici.*
2. *Prima opinio, continere hoc loco reprehenſionem eorum, qui deſpiciebant templum à Zorobabele cœptum, ex loco Aggæi 2.*
3. *Meliùs ſignificari reprehenſionem in eos, qui parua initia Eccleſiæ deſpiciebant. Locus D. Chryſoſtomi de felici ædificatione Eccleſiæ.*
4. *De lapide ſtanneo duplex locus; alter Nicetæ, alter D. Hieronymi.*

1. VERBA Angeli ad Zachariã Verſ. 9. *Manus Zorobabel fundauerunt domum iſtam, & manus eius perficient eam: & ſcietis quia Dominus exercituum miſit me ad vos.* Verſ. 10. *Quis enim deſpexit dies paruos? & lætabuntur, & videbunt lapidem ſtanneum in manu Zorobabel.* Hebr. *Quis enim deſpexit diem paruarum.* Hebraicè, ליום קטנות *dies paruarum*, ſubintellige, rerum, vt ſit vis neutri in illo fœminino, ex more linguæ carentis neutro. Vnde non rectè alij ſupplent, *dies paruarum ſalutum, conſolationum.* Dies quidem ſecundum ſuam naturã, nec magni eſſe poſſunt, nec parui, ſed ita dicuntur ob magnitudinem, vel paruitatem rerũ, quæ in ipſis peraguntur. Ita Ioël. 2. 11. dies iudicij dicitur magnus & horribilis: & Ioan. 19. 31. *Erat magnus dies ille ſabbathi*, nimirum ob Paſchæ ſolennitatem: eodem modo dies parui accipientur illi, in quibus res paruæ fiunt.

Varia lectio.
Hebraicè. fœmininum pro neutro.
Dies parui, vel magni ex qualitate rerũ, quæ in illis aguntur.
Ioël. 2. 11.
Ioan. 19. 31.

2. Qui ergo putant, hæc de ædificatione materialis templi intelligenda eſſe, hunc ſenſum efferunt: Haud dubiè, qui cœpit ædificare templum, Zorobabel, is ipſe perficiet, ac re ipſa ſcitis, quòd Dominus hæc per me loquutus ſit. Quis enim eſt, qui animo cadit, ac parua initia ædificationis deſpicit? Faciam decurſu temporis, vt lætetur cùm per Zorobabel conſummabitur opus, &c. Hæc reſpicere videbũtur id, quod reuera accidit, ac narratur 1. Eſdræ 3. 12. ſenes quidem, qui prioris templi magnificentiam viderant, & huius poſterioris parua initia intuebantur, lamentatos fuiſſe: aduerſùs eos autem, quaſi deſpicientes poſterius templum eſt illud Aggæi 2. 10. *Meum eſt argentum, & meum eſt aurum, dicit Dominus exercituum. Magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ, plus quàm primæ.* Quaſi enim obiicientibus prioris templi diuitias, aurúmque, & argentum commemorantibus, aptè occurrit Dominus: *Meum eſt argentum, &c.* quaſi dicat: An ſi vellem ego hoc templum auro, & argento clarum facere non poſſem, qui Dominus ſum argenti, & auri? Aliter ergo glorificabo templum hoc ſecundum, nimirũ præſentia Filij mei, quem mittam in mundum. Similiter ergo, quaſi cum ſtomacho Deus: *Quis deſpexit dies paruos?* id eſt, parua initia templi? Faciam vt lætentur, &c. Hæc probabiliter dicta ſunt in iſta opinione, quæ eſt communis Hebræorum, Lyrani, & ſimilium.

1. Eſd. 3. 12.
Aggæi 2. 10.
Dies parui, id eſt, parua initia templi.

3. Probabilius eſt, ſignificari per hoc, Eccleſiam quidem parua initia habuiſſe, & à multis principibus ob id deſpectam; ſed tamen annis labentibus, auctum eius ædificium ope, ac induſtria veri Zorobabelis, hoc eſt, Chriſti. Nam cùm à Patre, quaſi ſtanneus lapis, ſiue perpendiculum operi faciendo traditum eſſet, hoc eſt, poteſtas ædificandi, & conſummandi Eccleſiam, ita feliciter rem per ſe, ac per ſuos præſtitit, vt ad ſummum faſtigium, magno cum applauſu omnium gentium, perduxerit. Ita quaſi inſultans deſpicientibus parua illa initia naſcentis Eccleſiæ, ait Deus: *Quis deſpexit dies paruos? Lætabuntur, & videbunt lapidem ſtanneum in manu Zorobabel.* Multa in hanc ſententiam eleganter proſequitur D. Chryſoſtom. tractat. illo contra Gentiles, quòd Chriſtus ſit Deus: nam illa verba Chriſti Matth. 16. 18. *Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*, felicitatem ſacri ædificij, & inconcuſſam vim pluribus exaggerat: aitque, ſimilem virtutem inſitam illi verbo, *ædificabo*, ac illi in principio mundi ſæpius repetito, *Dixit Deus*: ſimiliter enim ait, *ædificabo*, omnia operatum eſt, etiam tyrannis oppugnantibus, militibus arma mouentibus, populis inſanientibus, obluctante conſuetudine: ſermo enim Dei, velut ignis validus adueniens ſpinas conſumpſit, agros repurgauit, ſolum præparauit, ædificium in altum eduxit, &c. Vide locum.

Probabilius per dies paruos parua initia Eccleſiæ.
Lapis ſtanneus, ſeu perpendiculum, poteſtas ædificandi Eccleſiam.
D. Chryſ. Matt. 16. 18. Ædificabo Eccleſiam meam, *verbum*, ædificabo, *omnia operatum eſt.*

4. At

Digitized by Google

VISIO TRIGESIMATERTIA.

DE VOLVMINE VOLANTE.

Zachariæ cap. 5.

ARGVMENTVM CAPITIS.

VIDET Propheta priùs volumen volans, ſeu membranam viginti cubitos habentem ſecundùm longitudinem, decem verò ſecundùm latitudinem. Ab Angelo accipit interpretationem. Denique ex occaſione, vt ſolent Prophetæ, contra peierantes, ac fures declamat.

CAPVT V. ZACHAR.

1. ET conuerſus ſum, & leuaui oculos meos, & vidi: & ecce volumen volans. A

2. Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Ego video volumen volans: longitudo eius viginti cubitorum, & latitudo eius decem cubitorum.

B

3. Et dixit ad me: Hæc eſt maledictio, quæ egreditur ſuper faciem omnis terræ: quia omnis fur, ſicut ibi ſcriptum eſt, iudicabitur: & omnis iurans, ex hoc ſimiliter iudicabitur.

4. Educam illud, dicit Dominus exercituum, & veniet ad domum furis, & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter: & commorabitur in medio domus eius, & conſumet eam, & ligna eius, & lapides eius. C

5. Et egreſſus eſt Angelus, qui loquebatur in me, & dixit ad me: Leua oculos tuos, & vide quid eſt hoc, quod egreditur.

6. Et dixi: Quidnam eſt? Et ait: Hæc eſt amphora egrediens. Et dixit: Hæc eſt oculus eorum in vniuerſa terra. D

7. Et ecce talentum plumbi portabatur,

PARAPHRASIS.

1. *CVm me Angelus interiùs moueret, cõuerti oculos ad aliam Viſionem, quam mihi obtulit, vidíque membranam oblongam ad inſtar falcis per aëra volantem. Continebat quippe ſcripta ſupplicia, quibus populus malus quaſi falce iugulandus erat: ídque ſupplicij genus volare, vtpote velociſſimè ad vltionem tendere vidi.*

2. *Rogatus autem ab Angelo quid viderem, reſpondi: Volumen oblongum viginti cubitis, latum decem. Quòd & peccata populi latè nocentia, & longè durantia, latè quoque, ac longè erant punienda.*

3. *Hoc volumen falcatum ſignificat ſupplicium, quod in peccatores Iudaæ iam iam rotatur. Omnes autem fures, auari, atque periuri ſecundùm hæc ipſa eorum ſcelera, quæ in volumine ſcripta ſunt, plectentur.*

4. *Efficiam ego, vt quod tu modò Viſione cognoſcis de ſupplicijs eorum, re ipſa illi non leuiter, ac ad horam, ſed diu experiantur. Fiétque, vt eorum domus penitus extinguantur, ac ſolo æquentur, vt non relinquatur in eis lapis ſuper lapidem, nec minimum ex ipſis lignum ſuperſit, in poſterorum horrorem.*

5. *Miſſa autem hac priori Viſione, tranſitum fecit Angelus ad oſtendendam aliam; aítque ad me: Leua oculos in id quod egreditur, quid tibi illud videtur?*

6. *Hæc eſt amphora, ſeu menſura peccatorum, quæ quaſi egreditur, & procedit paulatim per continuata peccata patrum; Iudæique omnes ad nihil aliud attendunt, quàm ad implendam amphoram, ſiue menſuram peccatorum vltimo, & maximo peccato, nempe Chriſti nece.*

7. *Ecce vides magnum plumbi onus, & mu-*

tur, & ecce mulier vna ſedens in medio amphoræ.

8. Et dixit: Hæc eſt impietas. Et proiecit eam in medio amphoræ, & miſit maſſam plumbeam in os eius.

9. Et leuaui oculos meos, & vidi: & ecce duæ mulieres egredientes, & ſpiritus in alis earum, & habebant alas, quaſi alas milui: & leuauerunt amphoram inter terram, & cælum.

10. Et dixi ad Angelum, qui loquebatur in me: Quò iſtæ deferunt amphoram?

A *lierem vnam ſedentem in medio ſundi amphoræ, ita vt ſolo capite extet.*

8. *Hæc autem mulier, impietas eſt, & noxa omnium impiiſſima, qua Chriſtus à Iudæis occidetur: oſtenditque Angelus proiectam, & immerſam prorſus mulierem in amphoram, vt nihil eius appareret ampliùs: hoc eſt, ipſum peccatum necis Chriſti iam admiſſum, vt nihil expectari poſſet, quod impium magis eſſet. Tunc ergo obturatum monſtrauit os amphoræ plumbeo illo talento, vt grauaret mulierem: impoſitū videlicet captiuitatis vltimæ pondus, à quo ſe exonerare non poterit vſque ad finem mundi.*

B 9. *Tunc duas mulieres, duas Tribus, Iuda, & Benjamin, intuitus ſum alis ſe milui, id eſt, celerrimè leuantes in aëra, & ipſam illam amphoram portantes ſecum, ac veluti ſuſpenſam oſtentare inter cælum, & terram: ſuum nempe peccatum portare, & vltionem Diuinam ſuſtinere.*

10. *At verò ita ad me Angelus: Donec Babylone conſiſtant, vbi Antichriſtum ſequentur, ac adorabunt, & ſuam quaſi baſim, ac fundamentum vltimum ponent impietatis ſuæ.*

C O M M E N T A R I V S.

CVm duplex ſit in hoc capite Viſio, viſum quoque eas diuidere perſpicuitatis gratia; ac de volumine volante primo loco; poſtea de muliere ſedente ſuper amphoram, ac de volantibus aliis duabus, amphorámque portantibus diſputare. Primùm ergo explicabimus, quid ſit volumen volans: poſtea de maledictione egrediente diſputabimus; addemus vltimò excurſum moralem contra fures, & peierantes.

Quid ſignificet volumen volans?

SECTIO I.

1. *Varietas lectionis vnde orta. Veteres tranſlatores noſtro fauere. Volumen vnde dictum Latinè, & Hebraicè.*
2. *Repellitur Burgenſis opinio de doctrina Cabaliſtica. Quare non ſignificetur hac Viſione captiuitas Babylonica? Probabile, ſignificari eam, in qua modo Iudæi iacent.*
3. *Probatur, Deum habere apud ſe quoddam quaſi memoriale, in quo ſcribit bona, & mala opera hominum, ex loco Malach.3. Lapſus etiam iuſtorum circa diuinam prouidentiam, Pſal.72. Ierem.12.*
4. *Quàm facilè lingua delinquatur: quàm exactè Deus id notet, Iob. 31. explicatur. Perſiæ Regum laudabilis mos. Quid fuerit apud Iudæos, eſſe à commentariis?*
5. *Scribere aliorum ſiue mala, ſiue bona, ſolius eſſe Dei. Exacta diligentia Iudicis Dei in eis notandis oſtenditur. Cur Zona ſapphyrina vertatur à Septuaginta, & quid in eo myſterij?*
6. *Exaggeratio peccatorū ſcriptorum, iuxta verſionē Symmachi. Aliter ex peccato necis Chriſti expēditur verſio.*
7. *Falx volans quid ſignificet? Explicat Chryſoſtomus. Illuſtratur loco Geneſ.4.*

C 1. VATES in præſentia populi ſcelera inuectus ait, Verſ.1 *Vidi, & ecce volumē volans.* Verſ.2. *Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Ego video volumen volans: longitudo eius viginti cubitorum, & latitudo eius decem cubitorum.* Septuag. *Vidi, & ecce falx volans.* Quod Septuaginta interpretes vertunt, *Et ecce falx volans,* ſequuntur omnes Græci. Varietas inde orta, quòd volumen dicitur Hebraicè מגלה falx verò מגל quæ vocabula demptis punctis eadem ſunt: nam ה ſeruilis eſt, demique, ac addi ſolet. Chaldæus, & antiqui Interpretes noſtro fauent: nam Aquila, & Theodotio, *διφθέρα*, hoc eſt, *membranam volantem,* vertunt. Symmachus *κεφάλαιον*, hoc eſt, *capitulum,* ſeu *initium,* párſve codicis. Congruit autem D Latinum, volumen, propriè pars eiuſdem codicis. Vnde Ouid. de quindecim libris ſuæ Metamorphoſeos ait Triſtium 1.

Varia lectio.

Ouid.

Sunt mihi mutata ter quinque volumina formæ.

Volumen autem à voluendo dicitur. Hebraicè, מגלה quod ſimiliter dicitur à verbo, גלה quod eſt voluere. Veterum enim conſuetudo fuit, in membranis oblongis ſcribere, quas cylindro, ſiue axi ligneo inuoluebant, quem morem ſcimus Orientales hodie ſeruare. Ezechiel.2.9. *Et vidi, & ecce manus miſſa ad me, in qua erat inuolutus liber, & expandit illum.* Et Luc.4.17. *Traditus eſt illi liber Iſaiæ, & vt reuoluit librum, inuenit locum,* &c. Vidit ergo Vates volumen volans, hoc eſt, membranam oblongam, in qua ſcripta erant omnia furta, periuria, & eiuſmodi ſcelera populi, ac pœnæ pro eis

Veteres in membranis oblongis ſcribebant.
Ezech.2.9.

Luc.4.17.

eis infligendæ.

Burgenſ. Burgenſis opinio reiicitur.

2. Non eſt curanda Burgenſis exiſtimatio, hoc volumine ſignificari ſecundam legem, ore Moyſi à Deo traditam, vnde orta diſciplina Cabaliſtica: hæc enim fabuloſa ſunt, & Scripturæ ſanctæ maieſtate indigna. Sed nec probabile eſt, Viſionem hanc ſignificare ſupplicium captiuitatis Babylonicæ, cauſáſque eius, furta, & periuria, vt Lyranus opinatur: quoniam Viſio hæc contigit poſt captiuitatem Babylonicam; non eſt autem probabile, velle nunc Deum præterita ſupplicia demonſtrare, ſed futura. Præterea captiuitas Babylonica non contigit ob furta & periuria, ſed ob idololatriam. Lege Ierem. cap. 18. & 19. Probabilius ergo cum Ruperto, & aliis credimus, per volumen volans ſignificari peccata populi, quæ poſt aduentum Meſſiæ perpetrauit, adiuncto ſupplicio ob eadem peccata, videlicet captiuitate vltima, quam poſt necem Chriſti hodie patitur.

Improbatur etiam opinio Lyrani. Lyran. Ierem. 18. & 19. Rupert. Volumē volans, peccata populi poſt aduentum Chriſti patrata, & ſupplicia debita.

Deus quaſi in libro ſcribit opera bona & mala, præmiáque & ſupplicia. Pellis Amalthea. Antiquiora diphthera, pro vetuſtiſſimis. Malach. 3. 16. Librum monumenti, ſeu memoriale habet Deus. Lyranus.

3. Deum opera hominum, ſiue bona, ſiue mala, operibúſque congroentia præmia, & ſupplicia, quaſi in libro exarare hîc, & alibi ſæpe in Scriptura teſtatum habemus; quod vel Ethnici veteres de ſuo Ioue fabulabantur: vnde illa pellis Amalthææ captæ, cuius lacte nutritus dicitur Iupiter, in quam omnium hominum peccata dirigere ſolitum tradunt Poëtæ, quare prouerbio factus locus, *Antiquiora diphthera loqueris*: hoc eſt, nimis antiqua, & obſoleta. Certè quidem Malachiæ 3. 16. Dominus auſcultare dicitur loquentes homines, & ſcribere quæ loquuntur in libro monumenti. *Loquuti ſunt*, inquit, *timentes Dominum, vnuſquiſque cum proximo ſuo, & attendit Dominus, & audiuit, & ſcriptus eſt liber monumenti coram eo timentibus Dominum, & cogitantibus nomen eius.* Lyranus, & alij iuxta Hebræum, *librum memorialem*, ſiue *memoriarum*, legunt. Induxerat Vates loquentes impios contra diuinam prouidentiam, & ſubdit, iuſtos quoque loquutos; ſed non declarat quomodo loquuti fuerint: non eſt improbabile impegiſſe quoque iuſtos ea in re, etſi non grauiter; quando & Dauid parum abfuit, quin turpiter caderet, Pſal. 72. 2. *Mei autem penè moti ſunt pedes, penè effuſi ſunt greſſus mei, quia zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorum videns.* Et Ierem. cap. 12. 1. *Iuſtus es Domine, verumtamen iuſta loquar ad te: quare impij proſperantur?* Vterque enim (vt apparet) circa diuinam prouidentiam ad ſpeciem vacillauit. Igitur fieri poteſt, iuſtos etiam illos malè loquutos de diuina prouidentia: nam ſi bene loquuti ſunt, cur id in ipſorum commendationem, & confuſionem impiorum non explicauit Deus? Tamen optimè loquutos fuiſſe ſentit D. Hieron. & Ribera; quocumque autem modo ſe res habuerit, illud certum eſt, Deum in libro, ſeu memoriali ſcripſiſſe, quæ loquuti ſunt, tam impij, quàm iuſti. *Timentibus*, inquit, *Dominum, & cogitantibus nomen eius*: in gratiam, & commendationem timentium Deum, ſi bene loquuti ſunt: in confuſionem verò ipſorum, & cautelam poſterorum iuſtorum, ſi perperam.

Pſal. 72. 2. Iere. 12. 1. D. Hieron. Ribera. Memoriale eorum, quæ iuſti vel malè vel benè loquuti ſunt.

Facilè etiā iuſti loquendo delinquunt.

4. Obſerua, iuxta priorem ſententiam, quàm facile ſit loquendo delinquere inter homines iuſtos. Ecce in colloquio iuſtorum inuenta eſt à Deo materia ſcribendi integrum librum. Notandum etiam, quàm curioſè attendat Deus ad ſermones hominum: vt diſcamus inde, quàm cautè hac in re nos gerere debeamus, ſpectata fragilitate linguæ noſtræ, & perſpicacitate Diuinæ auſcultationis. Quare magnum eſt illud teſtimonium de innocentia Iob, cùm ait cap. 31. 35. *Quis mihi tribuat auditorem, vt deſiderium meum audiat Omnipotens, & librum ſcribat ipſe, qui iudicat, vt in humero meo portem illum?* Pertinet ad iudicialia auditoris vocabulum, éſtque idem auditor, & Iudex. Optat ergo auditorem Deum in forma Iudicis, ad exaggerandam in eo audiendi promptitudinem. Narrabo ergo omnia deſideria mea (multi autem ſunt homines in narrandis deſideriis ſuis) quæ audiat ſanè Deus, imò ſcribat (vt exactior ſit in iudicando) liber profectò in me ſcriptus mihi vertetur in gloriam, & inſigne quoddam dignitatis, qualis eſt corona Regum capitibus, aut ſceptrum humero geſtari ſolitum; id ſignificat quod ſequitur: *Vt in humero meo portem illum, & circundem illum coronam mihi.* Iuxta poſteriorem verò ſententiam, magna eſt conſolatio iuſtorum; quòd ipſe Deus librum ſcribat, etiam de ipſorum bonis colloquiis, vt præmiis afficiat. Solitos quidem id facere Reges Perſarum, loco magnæ laudis habetur; vnde illud Aſſueri de Mardochæi fidelitate, in denunciandis inſidiis Eunuchorum, quod ipſe Rex dicitur manu ſua ſcripſiſſe in Commentariis, Eſther 12. 4. & apud Hebræos illi, qui erant à commentariis, hoc idem munus habuiſſe dicuntur 2. Reg. 8. 16. & 3. Regum 4. 3. Quantò Deus ipſe mirabilius, vt ab Ezechiele exprimitur cap. 9. 2. qui viſus eſt, tanquam Iudex, Angelorum ſatellitio ſtipatus, & atramentarium ſcriptoris ad renes habens, vt malorum peccata, & bonorum virtutes deſcriberet?

Deus exactè verba etiā notat in libello ſuo. Iob. 31. 35. Deus auditor quaſi iudicialis. Librum de ſe ſcriptum Iob portat humero, quaſi ſceptrum. Magna conſolatio, quòd Deus ſcribat librū de bonis colloquiis iuſtorum. Mos Regum Perſarum, ſubditorum facta ſcribentium in memoriam. Eſther 12. 4. 2. Reg. 8. 16. 3. Reg. 4. 3. Idem officiū Deo tribuitur Ezechiel. Ezech. 9.

Solus Deus ritè notat opera hominū ſiue bona, ſiue mala.

5. Id verò muneris aſſumens ſibi Deus, oſtendit primò, rem eſſe, quæ ſoli Deo tutò credi poſſit: nam homines in notandis aliorum vel peccatis, vel virtutibus, ſæpe à veritatis æquilibrio deflectunt, vel nimiùm amplificando mala, vel de virtutibus nimium detrahendo. Deinde oſtendit exactam Iudicis ſolicitudinem, & ſtudium, cùm appenſum ipſe ad renes atramentarium præfert, vt in promptu habeat, quo notet illico, quæ occurrerint. Sed mirum, quòd Septuaginta omittentes atramentarium, zonæ ſapphyrinæ, à qua pendere viſum eſt, meminêre tantùm. Et zona, inquiunt, ſapphyri ad renes eius. Myſterium inprimis id ſanè fuerit, quod, ex conſuetudine Septuaginta Scripturam amplianium, ſenſum prædictum adiuuat; vt Hebraica veritate, circa atramentarium ſuppoſita, præcinctus inſuper, diligentem, & expeditum ad ſcribendum præferat Dominum. Deinde, quòd zona ſit ſapphyrina, coloris videlicet cæleſtis, monſtrat eam diligentiam nihil habere terrenæ fæcis admiſtum, quaſi ex inuidia aut maleuolentia adhibitam, ſed prorſus eſſe cæleſtem, ac puram, ipſíque cælo precioſam, vtpote per quam fiat ſeparatio iuſtorum, & iniuſtorum.

70. meminerunt ſolius zonæ ſapphyrinæ, coloris caleſtis. Quia munus notandi facta aliena, caleſte eſt.

Si intelligatur caput libri, aut pars, exaggeratur magnitudo libri, & peccatorum multitudo.

6. Quòd verò iuxta verſionem Symmachi volumen ſumi poteſt pro initio libri, vel pro vna parte, aut compendio illius, magnam profectò tum libri ipſius, tū peccatorum ſcribendorum exaggerationem continet; quantum enim oportuit eſſe librum, cuius vnū caput, vel ipſum duntaxat principium, aut epitome, latitudinis erat decem cubitorum, longitudinis verò viginti? Deinde quot fuiſſe peccata populi putandum eſt,

quæ librum tam magni capituli latè implebant? A ſeu quæ non ad longum, vt dicitur, ſed in compendium redacta, volumeo tantum neceſſariò poſtulabant? Ego puto, verſionem Symmachi, qua *caput* reddidit, ſignificare, librum viſum quaſi proprio titulo, capitalem dici, dicíque debere, ſpectata videlicet materia intus præſcripta, quæ fuit mors illata Chriſto à Iudæis, & caput omnis malitiæ Iudæorum, vt ſtatim exponet Propheta in muliere ſedente ſuper amphoram, cuius caput in amphoram proiectũ tandem illam impleuit, vt plus capere non poſſet; quo ſignificatur, eã impietatem fuiſſe tantam, vt amplior eſſe non poſſet. Quare & nomen reſpondens impietati in Hebræo eſt, רִשְׁעָה quod vim habet ſignificandi omnem impietatem. B Quia peccatum mortis Chriſti omnem impietatem complexum eſt, ſeu fuit omnis impietatis quaſi quædam epitome ac ſumma. Vnde non mirum, ſi id peccatum dumtaxat tantum librum tam longè, latéque compleuit.

Caput libri viſum, quia capitale erat ſpectata materia, id eſt, morte Chriſti.

Peccatum mortis Chriſti, caput omnium peccatorum.

Mors Chriſti, omnis impietas.

7. Atenim quòd volumen exprimitur volans, ſiue falx volans, iuxta Septuaginta, ſignificat diuinam vltionem peccato annexam præſtò eſſe, & quaſi deſuper aduolare ad puniendos malos. Quam ſententiam eleganter proſequitur D.Chryſoſt. contra peierantes homil.27. ad populum. Falx, inquit, volans, velociſſimum vltionis incurſum C ſignificat, iuramentum ſequentem: multorum verò cubitorum longitudo, & latitudo, vehementiam indicat, & magnitudinem malorum. At, ex cælo volare, è ſuperno tribunali ſententiam ferri; falcata verò forma, ineuitabilem ſupplicij ſortem; ſicut enim quocumque falx incurrerit, non ſolùm ſecum arripit, verùm & caput amputat; ita & pœna iurantibus ingruens eſt difficillima, nec priùs abſiſtit, quàm, quod ſuum eſt, obierit. Sic ille. Eandem velocitatem in puniendo expreſſit Dominus Geneſ.4.7. loquens ad Cain: *Nónne ſi bene egeris, recipies, ſin autem malè, ſtatim peccatum in foribus aderit?* nimirum, vt ſolet vindex iuſtitiæ ſtatim aduolare ad fores delinquentis, ac domum obſidere, ne D euadat ſupplicium: ita peccatum, ſeu pœna peccati illico aduolat, ſiſtitúrque ad fores peccatoris, id eſt, illi, quocumque abierit, præſentem ſe exhibet, ad exigenda iuſtitiæ Diuinæ debita. quæ de latitudine, & longitudine voluminis hoc loco plures commentantur, nec curo, nec curare ſoleo: nec puto in numero denario, & vicenario hoc loco ineſſe plus myſterij, quàm vt per eos oſtendatur magnitudo peccatorum, & pœnarum, vt ſuprà explicauimus.

Volumen, ſeu falx volans, diuina vltio peccato annexa præſtò aduolans.

D.Chryſoſt. *Velociſſimũ ſupplicium contra peierantes.*

Falcata forma, ineuitabile ſupplicium.

Geneſ.4.7.

Peccatum pro foribus, vt illico fiat vltio.

De maledictione egreſſa ſuper faciem vniuerſæ terræ. E

SECTIO II.

1. *Quid maledictionis, & benedictionis nomine ſignificetur, ex loco Pſal.108 & Pſal.144. & Ierem.44.*
2. *Maledictio ſignificat pœnam ob necem Chriſti. Locus Matth.27. & Daniel.9.*
3. *Supplicium Iudæorum publicum ſicut peccatum. Cur titulus Crucis in pluribus diuerſarum linguarum characteribus? Cur Vates furis, & iuramenti meminerit?* A
4. *Supplicium Iudæorum quomodo exprimatur duraturum, ex loco Pſal.108.*
5. *Exaggeratio euerſionis templi Ieruſalem, iuxta Domini prædictionem. Illuſtratur hiſtoria, quæ Iuliani tempore accidit; item ex Ioſepho.*
6. *Euerſio vrbis ex eodem Ioſepho exaggeratur.*

1. SVPPONENDVM eſt, hæſitaſſe Prophetam de ſignificatione voluminis volantis, & Angelũ propterea addere pro explicatione, Verſ.3. *Et dixit ad me: Hæc eſt maledictio, quæ egreditur ſuper* B *faciem vniuerſæ terræ. Quia omnis fur, ſicut ibi ſcriptum eſt, iudicabitur, & omnis iurãs ex hoc ſimiliter iudicabitur.* Verſ.4. *Et educam illud, dicit Dominus exercituum: & veniet ad domum furis, & ad domum iurantis in nomine meo mendaciter: & commorabitur in medio domus eius, & conſumet eam, & ligna eius, & lapides eius.* Hebraicè: *Quia omnis fur, ſicut ſcriptum eſt, ex vna parte ipſius ſucciſus eſt: & omnis iurans, ſicut ſcriptum eſt, ex altera parte ipſius ſimiliter ſucciſus eſt.* Septu. *Quia omnis fur ex hoc vſque ad mortem punietur, & omnis periurus ex hoc cruciabitur.* Igitur volumen volans, ait Angelus eſſe maledictionem egredientem ſuper faciem vniuerſæ terræ. Maledictionis nomine intelligit ſupC pliciũ, ſeu malum pœnæ, vt ſæpe in Scriptura ſacra ſignificari ſolet, ſicut benedictio ibidem ſæpe ſumitur pro bonorum largitate, ſeu pro beneficio, Pſal.108.18. *Dilexit maledictionem, & veniet ei,* &c. (de impio loquitur, vel, iuxta alios, de Iuda proditore.) Interpretatiuè autem intelligendum eſt, diligere maledictionem, & nolle benedictionem, cùm ea faciat quis, quæ vel mala pœnæ merentur, vel bona, ſeu felicitatem non merentur. Itaque, ſicut dicere Dei, eſt facere, & dictio ipſa factum: ita benedicere Dei erit bene facere, & benedictio, benefactum, ſeu beneficium. Contrà verò maledicere, erit malefacere, & maledictio malefactum, ſeu ſupplicium inflictum. Pro beneficio D ſumenda eſt illa benedictio. Pſal.144.16. *Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.* Liberalitatem Dei ac beneficentiam effert, cùm non, ſicut auari ſolent, contracta manu, ſed planè aperta, beneficia ſua in ipſa quoque bruta animalia profundit. De maledictione eſt illud Ierem.44.12. vbi loquens de ſuppliciis Hebræorum, *Erunt,* inquit, *in maledictionem, & miraculum.* quaſi dicat: Erunt quaſi nati ad maledictionem, in eo vel mirabilem, quòd non verbo terminabitur, vt vulgò fit, ſed erit modo extraordinario ipſummet malum opere inflictum.

Varia lectio.

Maledictio ſignificat malum pœnæ.

Pſ.108.18.

Diligere maledictionem, & odiſſe benedictionem interpretatiuè intelligendum.

Pſal.144.16. *Benedictio Dei, liberalitas ad benefaciendum.*

Ier.44.12.

2. Hæc porro maledictio, ſiue ſupplicium eſt illud, quod Iudæorum gentem apprehendit poſt necem Chriſto illatam, hodiéque hæret eidem genti: nimirum generalis captiuitas, & diſperſio in omnes gentes, magna cum illuſione maloE rum, quæ vbique patiuntur. Sed iſtam maledictionem quaſi dilexerunt, cùm Pilato abluenti manus à nece Chriſti, reſponderunt, Matth. 27.25. *Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros.* Vt propterea viſa ſit in volumine volante, quaſi ſuper illos volitans, diræ alitis inſtar, & ſuper filios ſtillans perennem indignationem Dei, iuxta illud Daniel. 9. 11. *Stillauit ſuper vos maledictio:* omne ſcilicet malorum genus: idque in omni loco vniuerſæ terræ. Propterea enim volumini datæ ſunt alæ, vt quocumque

Maledictio hæc intelligitur illa quæ apprehendit Iudæos poſt necem Chriſti.

Matth.27.25. Sanguis eius ſuper nos, *quaſi volumen volans.*

Dani.9.11. *Maledictio, omne malorum genus.*

cùmque aufugerit Iudæus, illico pernici volatu apprehendat eum maledictio.

Maledictio egrediens, id eſt, ſupplicii publicum.

3. Cùm verò Propheta maledictionem egredi ait: *Hæc eſt maledictio, quæ egreditur ſuper faciem vniuerſæ terræ*, ſignificat, ſupplicium fore publicum, & notum vniuerſo mundo, conuenienter ad iuſtitiæ normam, vt publicorum criminum publica ſit pœna. Cùm autem Iudæorum de nece Chriſti delictum fuerit publicè exhibitum, in excelſo videlicet monte, & in omnium ferè gentium concurſu, ita vt propterea titulus cauſæ mortis eius plurium linguarum characteribus ſcriptus fuerit, quò ad omnes gentes peruaderet fama patratæ necis: fuit ſane conſentaneum æquitati, vt maledictio, ſeu ſupplicium illatum à Deo, publicum eſſet, ac toti terrarum orbi manifeſtum, ideirco igitur egreditur, & quaſi foras prodit, & in conſpectum communem ſedat; propterea etiam de volumine volante hîc dicitur: *Educam illud in apertum*, ſcilicet, aërem, *faciámque omnibus gentibus conſpicuum*, vt ab omnibus facilè legi poſſint quæ in ipſo ſcripta ſunt.

Furti, ac periurij nomine, omnis impietas.
Oſeæ 4.2.

4. Sequitur pro cauſa maledictionis prædictæ, quia omnis fur, ſicut ibi ſcriptum eſt, iudicabitur, & omnis iurans ex hoc ſimiliter iudicabitur. Non eſt autem nomine furis, ac peierantis ſingulare aliquod crimen intelligendum: ſed voluit Vates furti, ac periurij nomine ſignificare impietatem generaliter, tum qua in homines, tum qua in Deum peccatur. Sic Oſeæ 4.2. maledictioni adiungitur plurium vitiorum caterua. *Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundauerunt, & ſanguis ſanguinem tetigit.* Quod verò addit, *Et commorabitur in domo eius*, ſignificat maledictionem intentatam, & immiſſam in gentem Iudæorum non leuiter pertranſituram, ſed diutius apud eam permanſuram. Similem maledictionem per pulchras admodum metaphoras ſignificauit Regius Vates Pſalm. 108. 18. citato. *Induit maledictionem ſicut veſtimentum, & intrauit ſicut aqua in interiora eius, & ſicut oleum in oſſibus eius; fiat ei ſicut veſtimentum quo operitur; & ſicut Zona, quæ ſemper præcingitur.* Quibus omnibus comparationibus ſignificatur maledictio penitus adhærere impio, vt veſtimentum corpori, vt zona veſtimento, vt aqua & oleum, quæ maximè penetrare ſolent, & inſidere in re aliqua, vt non ſit in impio immune aliquid à maledictione, ſed omnes tum corporis, tum animæ receſſus penetret, ac penitus imbuat. Illud verò de zona, qua ſemper præcingitur, ſignificat, Iudæos nullam requiem habituros, vt vel tantillum reſpirent à plaga impoſita. Solent enim homines ſomnum capturi zonam laxare, & veſtimenta deponere; at verò qui hæc ſemper eodem modo geſtant, grauiter cruciantur, & anguntur: ſic prorſus Iudæi nullam habebunt requiem, ſed perpetuò gement ſub duro maledictionis onere.

Pſ. 108. 18.
Maledictio diu duratura.

Maledictio valde inhærens exprimitur.

Maledictio irrequieta.

Vaſtitas ſub Tito exprimitur.
Mat. 24. 2.

5. At illud, *Conſumet eum, & ligna eius, & lapides eius*, referri poteſt ad euerſionem Hieroſolymitani templi, ſub Imperatore Tito, qui iuxta verbum Domini Matth. 24. 2. *Non relinquetur hîc lapis ſuper lapidem*; item ad euerſionem ciuitatis, cuius excidium deplorans Chriſtus, Luc. 19. 44. eamque per apoſtrophem alloquens ait: *Ad terram proſternent te, & nõ relinquent in te lapidem ſuper lapidem.* Et quidem, quod ad templum attinet, cùm lapides in eo ita firmiter plumbo, ferróque connecterentur, vt planè impoſſibilis videretur demolitio,

Luc. 19. 44.
Euerſio totalis templi exprimitur euentu quodam ſub Iuliano.

tamẽ nihil per exaggerationẽ Chriſtũ dixiſſe, hoc vno euentu declaratum eſt: cùm Iulianus Imperator inſtaurandi templi poteſtatem Iudæis faceret, iique magna eum alacritate opus aggrederentur, veteris templi cæmẽta omnia ab imis fundamentis eruerunt, vt noua ipſi iacerent: ſed Diuina poteſtate factum, vt à nudis iam fundamentis ignis proſiluerit in ædificantes, & ex ipſis plurimos conſumpſerit. Ita vel ipſis Iudæis prædictionẽ Chriſti complentibus, nõ eſt vllus ex eo tẽplo relictus lapis ſuper lapidem: vt non iã per hyperbolem, ſed ſecundùm exactã veritatẽ dictum id à Chriſto videri debeat. Pertinet autẽ ad magnam exaggerationem id, quod Ioſephus narrat de bello Iudaico lib. 7. cap. 10. Titum commiſeratum tã magnifici templi caſum, etiã repugnantibus Romanis proceribus, ſuique tantùm prærogatiua ſuffragij, parcendum templo ratum, imperaſſe militibus, abſtinerent ab incendio, quod iam porticũ primam depaſcebatur. Sed ipſo (vt Ioſephus citatus ait) compellente Numine, cùm Iudæi intus latentes, in obſidentes irruerent, militem vnũ, non curato Imperatoris edicto, ignem rurſus per feneſtram immiſiſſe, qui reliquum templi citò corripiens, nullius vi, etiam Imperatoris, qui rurſum impediturus occurrerat, reſtingui potuit.

Ignis à fundamentis nudis proſiliens ædificãtes abſũpſit.

Ioſephus.
Incendium templi compellente Numine extingui non potuit.

6. Quod verò ad vrbẽ attinet, narrat Ioſephus lib. citato cap. 14. excepta parte muri, qui relictus eſt ad munitionem caſtrorum, & tribus turribus ad indicandam magnitudinem cladis, cæterum ambitum, qui ampliſſimus erat, ita dirutũ, vt qui eò acceſſiſſent, vix crederent habitatum aliquando. Hæc breuiter de horribili clade. Vnde apertè colligitur, non fuiſſe illatam ob furta populi, aut periuria, ſed ob necem Chriſti: non enim vitia hæc vllo vnquam tempore viſa ſunt puniri à Deo tam inſigni plaga.

Vrbs ita euerſa, vt vix credi poſſet vnquam habitata.

Excurſus moralis contra fures, ac peierantes.

SECTIO III.

1. *Maiores fures magis irritant Diuinam iram. Illuſtratur loco Ezechiel. 24. Quid ſanguinis nomine ſignificetur in Scriptura.*
2. *Supplicium furum, ex duplici verſione expenditur. Illuſtratur loco Prouerbio. 21. & loco 2. Petr. 3.*
3. *Duratio ſuppliciorum in domibus furum, & quomodo eas comminuat, ex loco Chryſoſtomi.*
4. *Similiter in peierantes quadrare ſupplicia furum. Locus Chryſoſtomi Ezechiel. 17. & ex Canonica Iacobi. Iuxta Hebr. maledictio, & iuramentũ idem vocabulũ.*

1. QVONIAM in contextu ex occaſione, vti diximus, concionatus eſt Vates aduersùs fures, ac peierantes, erit ad rem, maximè moralem, in eoſdem excurſum facere. Vates quidem reddens cauſam voluminis volantis, omnem furem, ſicut ibi ſcriptum eſt, iudicandum ait, & omnem iurantem ex hoc ſimiliter iudicandum. *Educam, inquit, illud, dicit Dominus exercituum, & veniet ad domũ furis, & ad domum iurantis in nomine meo mẽdaciter*, &c. Nõ exiſtimo Prophetam hoc loco agere de minoribus quibuſdã furibus, qui vt fami ſatisfaciant, minuta quæque, ac non publicè, ſed per angulos, vt aiũt,

Minores fures hic non curantur.

& occultè rapiunt : hi enim Diuinam iuſtitiam non tam acerbè prouocant. Sunt quidam grandiores, & honorabiliores fures, qui res magni momenti palàm rapiunt, & in eo iam perfricuere frontem. Ezech.14.7. queritur Deus de hoc genere furum, quos vocat effuſores ſanguinum, hoc modo : *Sanguis eius in medio eius eſt, ſuper limpidiſſimam petram effudit illum : non effudit illum ſuper terram, vt poſſet operiri puluere, vt ſuperinducerem indignationem meam, & vindicta vlciſcerer.* Scitum eſt, per ſanguinem in Scriptura ſacra indicari ſæpe ſubſtantiam, & bona temporalia. Iſai.1.15. execratur Dominus oblationes ex rapinis factas ad hunc modum : *Cum extenderitis manus veſtras, auertam oculos meos à vobis : manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt.* Quantumuis plenas donis manus affectatis, auertam oculos, quoniam non donis me dignis, ſed ſanguine, hoc eſt, rebus alieno labore, ac ſanguine acquiſitis, & à vobis per rapinam ablatis, plenæ ſunt. Igitur Ezechiel conqueritur de furibus, qui tunc in republica publicè exugebant, & largiter effundebant ſanguinem, hoc eſt, qui aliorum bona labore, & ſanguine parta publicè furabantur, & expendebant largiter, ſanguis eius in medio eius. Senſus eſt, adhuc retinent aliena, & furta eorum non in angulo, ſed in propatulo ſunt, publica ſunt : ſuper limpidiſſimam petram effudit illum : non fudit illum ſuper terram, vt poſſet operiri puluere. tolerabilius, ſi effuſum à ſe ſanguinem alienum, & bona malè parta operirent puluere, & in ſecreto retinerent : at quod *ſuper limpidiſſimam petram*, hoc eſt, publicè, & inuerecundè dilapidati ſint : extentque hodie, è limpidiſſimis, ac politiſſimis lapidibus erecta ædificia, non aliunde, quàm publicis ex rapinis facta ; id verò eſt penitus intolerabile, dignumque, vt quando furta ſua ita frontosè in altum educunt, vel ob id aptiora faciant, vt voluminis rationum mearum, ac meæ alatæ falcis ſuperinductam indignationem experiantur: *Vt ſuperinducerem indignationem meam, & vindicta vlciſcerer.*

Nobiles quidam fures exarantur. Ezech.14.7.

Effuſores ſanguinum vocantur.

Sanguis in Scriptura pro ſubſtantia, & bonis temporalibus. Iſai.1.15.

Manus ſanguine plenæ, id eſt, rebus alieno labore partis.

Latrocinia publica arguuntur.

2. *Quia omnis fur, ſicut ibi ſcriptum eſt, iudicabitur.* In Hebræo obſcurius : *Quia omnis furans ex hoc, ſicut ipſum, ſucciſus eſt.* Rectè autem conuenit vtraque lectio ad eundem ſenſum, quaſi dicatur : Viuunt eiuſmodi grandiores fures in magna ſecuritate, cùm abiectiores ſemper ſibi timeant à Magiſtratibus, quos illi vel contemnunt, vel facilè corrumpunt. at non ſentiunt miſeri ſupervolitans volumen, per quod, *ſicut ibi ſcriptum eſt*, iudicabuntur. Vel iuxta Hebræum, ſicut ipſum volumen, ſubaudi, continet, ſuccidetur : hoc eſt, quemadmodum ipſum volumen narrat, multos ab eo fuiſſe ſucciſos, ac pulſos à ſuis bonis ; ita ipſi ſuccidentur, & exterminabuntur. Vnde illud Prouerb.21.

Iudicandos fures ſicut in volumine volante ſcriptum.

Prou.21.7.

7. *Rapinæ impiorum detrahet illos.* hoc eſt, ex modo rapiendi, ſiue pellendi alios à ſuis bonis per ſummam impietatem, ipſe quoque furans modū ſupplicij capiet, vt ſimiliter detrahatur, & extrubetur à Deo Iudice. Nec verò dubito, quin propterea quoque dixerit Beatus Petrus epiſtola ſua 2.cap.3. 10. *Veniet autem dies Domini vt fur.* Videtur enim id velle, venturum diem Iudicij, vt puniat impios, furis inſtar, detrahendo, ſcilicet, ab eis, quę ab aliis malè detraxerant. Vt, ſicut cum vulpe, vt aiunt, vulpinandum, ita contra fures, furem ſe dies ille præbere debeat. *Omnis furans, ſicut ipſum, ſuccidetur.* Fortè etiam ſic explicari poteſt, ſicut ipſum, ſcili-

Fures exturbandi, ſicut ab eis exturbati alij. 2 Petr.3.10. *Dies Iudicij vt fur, vt ſimiliter ſpoliet impios.*

A cet, volumen ſucciſum eſt, ſuccidetur. hoc eſt, ſicut ipſum volumen priùs ſucciſum, & exaratum eſt pœnis inferendis, ſic tandem furans vndique ſuccidetur illatis, vt maneat quaſi viuum quoddam pœnarum volumen. Hoc ſibi vult quod ſequitur.

Vt volumen exaratum eſt pœnis inferendis, ſic fures exarabuntur illatis.

3. *Educam illud.* hoc eſt, diſtringam pœnas illas à volumine, velut à vagina ſua, & efficiam, vt extent, & in experientiam, ac monumentum tranſeant, nec leue illud quidem, & euanidum, ſed fixum, ac ſtabile. *Et commorabitur*, inquit, *in medio domus eius, & conſumet eam, & lapides eius, & ligna eius.* At videntur hæc pugnare : nam ſi ſupplicium, ſiue maledictio commorari debet in medio domus, quomodo illico dicitur conſumenda vſque ad lapides, & ligna ? Reſpondetur ex D. Chryſoſtomo

Supplicium publicum in fures.

B homil.10.& 15. ad populum, ſupplicia, quæ Deus immittit in domos horum furum, tanquam molem aliquam inſidere illis, quæ paulatim eas comminuit, & molit, miro quodam modo, vſque ad ligna, & lapides vltimos, ac adeò vſque ad nihilum. Quod ſæpe experientia docuit in multorum familiis, quæ per furta publica creuerunt, iuſto Dei iudicio deuolutis paulatim, & diſſipatis, ac ita commolitis ſub pondere diuinæ vindictæ, vt ſæpe hominum animos iuſta admiratione detineant, quomodo tam amplæ domus ſenſim ſine ſenſu euaneſcant.

D.Chryſ. *Supplicia ut moles impoſita comminuit domos furum.*

Amplæ familiæ paulatim commolitæ.

C 4. Quæ autem, iuxta Prophetam, in fures diximus, ſimiliter de peierantibus dici poſſunt. Latè quidem ponderat D. Chryſoſt. homil.19. ad pop. quomodo Hieroſolymitana vrbs ob violatum à Sedecia iuramentum ſolo æquata fuerit per Nabuchodonoſor. Ecce, inquit, non vna domus, aut duæ, ſed ciuitas vna integra euerſa eſt, propter vnum iuſiurandum violatum. Ergo Ieruſalem ciuitas Dei, arcam fœderis habens, vbi Prophetæ fuerunt, vbi Angeli ſæpe incedebant, hæc, inquā, ciuitas, innumeris naſcentibus bellis, & multis incurſantibus Barbaris, tanquam muro ex adamante circundata, vniuerſos hoſtes deridens, iot elapſa periculis, & in multis peccatis veniam aſſequuta, ſolo iuramento proſtrata eſt. Hæc à D. Chryſoſt. Notari autem debet id quod Dominus

D.Chryſ.

Ieruſalem tota euerſa ob violatum iuſiurandū.

D ait Ezechiel.17.19. *Viuo ego, quoniam iuramentū, quod ſpreuit Rex Sedecias, & fœdus quod præuaricatus eſt, ponam in capite eius, & ſuccidam eum in præuaricatione quâ deſpexit me.* Capiti enim Regis impoſitum iuramentum quaſi pondere ſuo preſſit, ac peſſundedit Sedeciam, & totam familiam eius diſſipauit, vt nihil eius ampliùs ſupereſſet, nec lapides domus, nec ligna. Vnde in Canonica Iacobi dicitur : *Sit ſermo veſter, eſt, eſt, non, non, vt non ſub iudicio decidatis*; vbi repetitio, *eſt, eſt, non, non*, ſignificat debere *eſt* vocale reſpondere directè *eſt*, mentali ; ſimiliterque, *non*, vocale, *non*, mentali ; vt non ſit periurium ſub iudicio Dei, ad omnem omnino calamitatem. Re-

Ezech.17.19.

Capiti Regis impoſitum iuramentū peſſumdedit & contriuit eum.

Repetitioni, Eſt, eſt, Non, non, quomodo accipienda.

E ctè autem conuenit quòd periurium ipſum idem eſt in ſacris literis, ac maledictio. Idémque nomē Hebraicum, *alah*, & iuramentum, & maledictionē ſignificat, vt aduertit Hier. in quæſtion. Hebral. in Geneſ. Vnde Geneſ.24.41. Abraham ad ſeruum quem abiurauerat de capienda vxore filio Iſaac de cognatione ſua : *Innocens*, inquit, *eris à maledictione mea, cùm veneris ad propinquos meos, & non dederint tibi.* quia vt benedictionis vocabulo ſignificatur omne bonum, vt ſæpius obſeruauimus, ita maledictionis nomine, ac adeò periurio ipſo, omne importatur malum.

Periurium & maledictio idem in Scriptura. D.Hieron. Geneſ.24.41.

Periurio importatur omne malū.

VISIO

VISIO TRIGESIMAQVARTA, DE MVLIERE SEDENTE SVPER AMPHORAM, ET DE DVABVS FOEMINIS ALATIS LEVANTIBVS AMPHORAM.

Zachar. cap.5.

ARGVMENTVM VISIONIS.

EODEM cap.5. proponitur alia Viſio, qua monſtrata eſt Vati mulier ſedens in medio amphoræ, eo modo, vt inferior eius pars eſſet intra, ſuperior extra amphoram. Proiecta eſt autem tota mulier in amphoram, & os amphoræ obturatum eſt talento plumbeo; tunc viſæ ſunt duæ fœminæ alatæ leuare amphoram inter cælum, & terram, & poſtea deferre illam in terram Sennaar.

COMMENTARIVS.

PRimò declarabimus, quid ſignificet amphora; ſecundò, quid mulier eo modo ſedens in amphora; tertiò dicemus de proiectione eius, & de talento plumbeo; quartò, de duabus fœminis alatis.

Quid ſit amphora mõſtrata Vati?

SECTIO I.

1. *Quid amphora iuxta Hebr. explicatur à D. Hieronymo hoc loco non pro certa menſura. Deum menſuram certam peccatorum expectare ad inferendum ſupplicium; quomodo id fiat, oſtendit Caietanus.*
2. *Illuſtratur loco Geneſ.15. & Amos 1. Tria, & quatuor, quomodo ſumantur in Scriptura. Locus Matth. 23. explicatur. alluſio ad præſentem.*
3. *Oſtenditur, non eſſe intelligendum locum de captiuitate duplici, videlicet decem Tribuum, & duarum.*
4. *Iudæos ad ſolam necem Chriſti attendiſſe, & oſtenditur loco Iſai.6.*
3. *Locus Gregorij de auaritia explicantis præſentem prophetiam.*

1. DE amphora monſtrata ſic primùm Vates, Verſ.6. *Et dixi: Quidnam eſt? Et ait: Hæc eſt amphora egrediens. Et dixit: Hæc eſt oculus eorum in vniuerſa terra.* Hebr. *Hæc eſt menſura egrediens.* Septuaginta: *Hæc eſt iniquitas eorum in omni terra.* Quod noſter amphoram dixit, Hebraicè eſt, איפה *menſura aridorum*, capiens tres modios, vt docet D. Hieronymus in cap. 5. Iſai. Sed hoc loco non ſumitur pro certa aliqua menſura, ſed pro menſura abſolutè. Vnde Septuaginta legunt: *Hæc eſt menſura egrediens.* Similiter Chaldæus, & D. Hieronymus, rectè ſciens non deſignari aliquam certam menſuram (nam ſæpe in Commentario ſic loquuntur, *amphora*, ſiue *menſura*) vertit amphoram, *quæ* menſura eſt non iam aridorum, ſicut epha, ſed

Varia lectio.

D. Hieron. *Amphora, pro menſura abſolutè.*

A liquidorum, vrnas duas capiens, ſeu octo congios. Igitur Angelus ad Vatem: *Hæc eſt amphora egrediens*, hoc eſt, quod modò egredi, & eum motu ad te venire vides, menſura quædam eſt. Notandum, menſuram non ſemel in Scriptura ſumi pro certo peccatorum numero, quem Deus futurum præſciuit, vt eo finito inducat quoque præfixam pœnam: vt enim aduertit Caietan. ſuper Geneſ. infrà citandus, Deus non penſat grauitatem ſupplicij ſecundùm grauitatem peccati, quatenus eſt offenſa Dei (ſic enim vel minimum peccatum mortale meretur exterminationem) ſed ſecundùm rationes iudiciorum ſuorum, quæ ſunt ignotæ nobis, ſed ab eo tamen ſapientiſſimè diſpoſitæ, & ordinatæ, pro variis

Menſura ſæpe in Scriptura pro certo peccatorum numero. Caiet.

Deus penſat ſupplicia ſecundùm rationes iudiciorum occultas.

B perſonarum, ac temporum exigentiis, ſecundùm quas optimè nouit, quibus, & quando inferendæ ſint pœnæ peccatis debitæ. Ob id enim vnum dicuntur *iudicia Dei vera, iuſtificata in ſemetipſa*, Pſal.18.10. Vera, id eſt, valde conformia circunſtantiis rerum, quando ſcilicet, quomodo, in quibus, & quo loco exerceri debeant. Atque in hoc iuſtificata eſſe, ſi non quoad nos (qui aliquando perperam de hoc iudiciorum diuinorum exercitio iudicamus) valde tamen quoad ſe ipſa, & in ſe ipſis. Acceſſio igitur illius certæ circunſtantiæ, qua Deus iudicio ſuo decreuit punire, eſt propriè egreſſus amphoræ, ſeu menſuræ, iuxta quã inferenda eſt pœna. Hac doctrina ſuppoſita intelligẽda veniunt aliqua loca Scripturæ.

Pſal.18.10. *Iudicia Dei vera, id eſt, valde cõformia circunſtantiis rerum.*

Egreſſus amphoræ, eſt acceſſio illius circunſtantiæ à Deo præuiſæ ad puniendum.

2. Primùm, illud Geneſ.15.16. *Generatione quarta reuertentur huc, necdum enim completæ ſunt iniquitates Amorrhæorum.* Loquitur Dominus ad Abraham, quòd poſteri eius eſſent poſſeſſuri terrã Chanaan pulſis Amorrhæis poſt impletã menſuram peccatorum.

Geneſ.15.16.

Ratio huius menſura oſtēditur Scriptura exemplis.

toriū. *Nõdum,* inquit, *peruenerunt ad eam peccatorum mēſurā,* qua impleta, eos à terra hac ſua eiicere decretum habeo. Et Amos 1.3. *Super tribus ſceleribus Damaſci, & ſuper quatuor non conuertam eos.* Chaldæus, non parcam. quaſi dicat; expectabo patienter vſque ad tria ſcelera Damaſci, quartum ſi addat, non ſuſtinebo. Tria enim in Scriptura multitudinem indicant non excedentem, ſed tolerabilem; quatuor iam planè excedentem, ac inuiſam. Obſeruauit Ribera ad prædicta verba Amos, & Dominus Matth. 23. 32. ad eumdem ſenſum ait Phariſæis: *Implete menſuram patrum veſtrorum.* Quaſi dicat: Patres veſtri cœperunt in amphoram quaſi proiicere peccata varia, iámque excreuère ſatis, vt parum abſit, quin impleatur: agite vos nunc, & implete illam, vt deſtinatam quoque pœnarum menſuram in vos immittam. Atque de hoc ipſo credo eſt ad literam præſens locus; videturque omnino Chriſtus ad illum alluſiſſe: nam quòd amphora dicatur egredi, ſignificat quaſi moto quodam progredi in peccatorum excretione, quæ patres Iudæorum per varia tempora coaceruabant: impletionem verò, quæ hîc monſtrata eſt per immerſionem mulieris in amphoram, eſſe vltimum, ac maximum peccatum necis Chriſti, quo commiſſo, impleta eſt menſura; peruentúmque ad finem decretę patientię; cœpitque executioni mandari deſtinata vltio, excæcationis Iudæorū, & captiuitatis vltimæ, quæ ad finē mundi duratura eſt. Atque iuxta hanc explicationem molliùs, ac libetiùs Viſio hæc alioqui obſcuriſſima declarabitur.

Amos 1. 3.

Ribera. Matt. 23. 32.

Vltimum ac maximum peccatum necis Chriſti.

Non eſt intelligenda Viſio de captiuitate duplici iam præterita.

3. Quod ergo alij comminiſcuntur de captiuitate duplici, videlicet, duarum Tribuum, ac decem aliarum monſtrata per hanc Viſionem, violentum eſt: vtraque enim captiuitas præterita erat; imò duæ Tribus iam fuerant regreſſæ in patriam ſuam, cùm hæc Viſio accidit Prophetæ: quorſum ergo attinebat tanta obſcuritas de re tam nota? quo etiam fructu concionabatur Vates ad populum de ea re, quæ mutari non poterat? Prophetæ enim Deo iubente has, ac ſimiles Viſiones proponebant populo ad emendanda ſcelera, excitandóſque animos ad pœnitentiam, quò iram Dei auerterent, antequam diſtringeretur in peccatores. Congruentiùs ergo poſtquam reprehendit Vates furta, & periuria, quæ graſſabantur in populo, addit concionem de peccato omnium maximo, hoc eſt, de nece Chriſti, & pœnam excæcationis, & captiuitatis proponit, vt tam populus præſens, quàm poſteri, ab eo ſcelere deterrerentur, paulatímque præpararentur ad recipiendum Chriſtum.

Agitur de peccato maximo necis Chriſti.

4. Quamquam illi nihil minus curarunt: ideo namque addit Vates; *Hæc eſt oculus eorum in vniuerſa terra.* Significat, omnes tunc Iudæos ita effrænatè in omnia vitia currere, vt nihil aliud attendere viderentur, quàm ad implendam menſuram illam. *Hæc eſt oculus eorum.* Indicatur non ſola cura, & attentio, ſed affectus, & quædam quaſi libido circa amphoræ impletionem. Vt id quaſi ſolum videant, appetant, ament. Itaque ad omnia quæ ad ſalutem ſpectant cæci, hoc vnum videbunt. Idque ſibi vult, quod Iſai. ait cap.6.10. *Excæca cor populi huius, & oculos claude, ne fortè videant oculis ſuis, & corde intelligant, & ſanem eos.* Non enim poſtulat Propheta, vt oculi Iudæis eruantur, ſed optat executionem Diuinæ prouidentiæ, ne ex corde, & cum affectu, ac amore videant conuenientia ad ſalutem, perindéque ſe habeant ad hæc, ac ſi planè cæci ſint, ſoli autem adimplendæ amphoræ oculis, cordéque incumbant. *Hæc eſt oculus eorum.* Vnde Septuaginta transferunt: *Hæc eſt iniquitas eorum, qua delectantur, in qua ſibi congaudent, & complacent, cui attendunt, in quam toti feruntur.*

Iudæi illud vnum attēdere, vt impleant menſuram.

Iſai. 6.10.

5. D.Gregor. lib.14. Moral. cap.26. moraliter accipit hunc locum de auaritia, & cupiditate hominum, ad quam vniuerſus mundus oculis defixis inhiat. Volens, inquit, Deus Prophetæ oſtendere, humanum genus, ex qua maximè culpa, ab eo dilabatur, per imaginem amphoræ, quaſi patens os auaritiæ deſignauit. Auaritia quippe velut amphora eſt, quæ os cordis in ambitu apertum tenet. Et dixit: *Hæc eſt oculus eorum in vniuerſa terra.* Multos obtuſi ſenſus homines cernimus, & tamen eos in multis actibus aſtutos videmus, iuxta illud Ieremiæ, *Sapientes ſunt, vt faciant mala, benè facere autem neſciunt.* Hi itaque ſenſu torpent, ſed in iis, quæ appetunt, auaritiæ ſtimulis excitantur, & ad peragenda mala vigilantes ſunt. Vnde de auaritia rectè dicitur: *Hæc eſt oculus vniuerſæ terræ.* Ita D. Gregor. Apparétque in rem moralem, auaros, & cupidos ad cætera quidem penè cæcos, ac inſipientes, ad quæſtum nihilominus, ac rerum temporalium negotiationem acutiſſimos eſſe, oculóſque penè lynceos habere. Hęc eſt oculus. Oculos ſolùm habere videntur ad conſiderandas amphoras, emendi, vendendique inſtrumenta, & lucra inde detrahenda.

D.Gregor. *Explicatio D. Gregorij de auaritia.*

Auari alioqui cæci, ad lucra ſua acutiſſimi.

De muliere ſedente in amphora.

SECTIO II.

1. *Impietatis vocabulo ſignificari omnem iniquitatem, ex Hebr. Locus Chryſoſtomi, & Iſai. 58. Peccatum necis Chriſti quare dicatur impietas?*
2. *Quare impietas oſtenditur ſub ſpecie mulieris, ex Theodoreto? Locus Euſebij Cæſar. & locus Clem. Alex. Illuſtratur verbis Amos 1. Aliter ex Cyrillo Alexandrino. Locus Auguſtini.*
3. *Mulierem ſedere in amphora, quid ſit? Mora in peccando. Locus Pſalm.49. de murmurantibus. Mora peccatorum irritari magis iram Diuinam.*
4. *Quid capite mulieris ſignificetur? Peccatum omnium maximum, Chriſti occiſio. Locus Bernardi.*

1. DE muliere ſedente ſic Propheta, Verſ.7. *Et ecce mulier vna ſedens in medio amphoræ.* Verſ.8. *Et dixit: Hæc eſt impietas. Et proiecit eam in medio amphoræ.* Non eſt laborandum in inquirenda ſignificatione mulieris, cùm ipſe Angelus interpretans dicat: *Hæc eſt impietas.* Hebraicè, רשעה quo nomine omnis iniquitas ſignificatur, ſiue ſit contra Deum, ſiue contra homines: nam vtrumque reſpicit, ſicut contraria eius pietas, quæ iuxta D. Thom. 1.2.q.6. art.3. eſt cultus Dei, & parentum, quoniam eis poſt Deum maximè debemus. Erit ergo impietas, quædam quaſi rebellio contra Deum, ac parentes. Pſalm. 15.11. *Secundùm multitudinem impietatum eorum expelle eos, quoniam irritauerunt te Domine.* propriè, *rebellarunt in te.* Chaldæus, *rebelles fuerunt verbo tuo.* Ideo Chryſoſt.1. libro de orando Deo, Impietas, inquit,

Vlria lectio.

D.Thom. *Impietas quædā quaſi rebellio in Deum ac parentes.*

Pſal.15.11.

D.Chryſ.

Impietas mors animæ, quia pietas vita eius eſt.

quit, mors eſt animæ, ac vita pugnans cum lege Dei. Cùm autem omne peccatum mortale ſit mors animæ, quatenus Deum (per quem ſecundùm gratiam viuimus) expellit ab anima; propriè tamen ac directè impietas mors animæ dicitur, quia pietas, ſeu cultus Dei, & vita eo cultu digna (ait Chryſoſtomus) propriè ac proximè vita eſt animæ. Similiter impietas in homines notatur Iſai.58. 4. *Et percutitis pugno impiè.* loquitur contra homines ſeditioſos, qui non verbis tantùm, ſed & manu impiè ſe gerunt in proximos, qui parum habentes impietatem verbo iactare, pugno inſuper impacto conſolidant. At verò cùm Chriſtus Deus, & homo ſit, iure optimo peccatum necis eius vocatur antonomaſticè impietas, vt complectitur omnem iniquitatem, ſiue qua in Deum, ſiue qua in homines peccatur.

Iſai. 58.4.

Peccatum necis Chriſti, propriè impietas.

Theodor.

Impietas ſub nomine mulieris, quia mulier ſymbolum voluptatis, à qua oriūtur omnia peccata.

Euſeb.

Clem. Alex.

Voluptas, metropolis omnium vitiorum.

Amos 1. 5.

2. Ponderat hoc loco Theodoretus, non ſine myſterio monſtrari Vati impietatem ſub ſpecie mulieris: quoniam mulier ſymbolum eſt voluptatis; ex qua originem ducunt omnia peccata. Vnde Euſebius lib.2. Præpar. Euangel. cap.2. voluptatem appellauit hydram multorum capitum, quòd in ea ſint principia, & quaſi capita omnium peccatorum; ſed & Alex. Clem. in Stromatis, eleganter vocat metropolim vitiorum omnium: nam ſicut metropolis eſt dominatrix, & caput cæterarum vrbium; ita voluptas omnium vitiorum origo, & regina eſt. Nec ob aliud Amos 1.5. dicitur: *Conteram ſceptrum de domo voluptatis.* hoc eſt, faciam ne dominetur voluptas, niſi quia ea vna de ſolio mentis deturbata, peccata quoque illi famulantia diſſipantur. Cyrillus Alexandr. putat, idcirco impietatem apparuiſſe ſub mulieris habitu, quoniam mulier typus eſt infirmitatis, plurima autem peccata committi propter infirmitatem: nam ſi mens firma in ſe, conſtanſque ſit, nunquam deflectet in peccatum. Sic expendit Auguſt. Samaritanam mulierem, dum hydriæ ſuæ, hoc eſt, infirmitati adhærebat, plurimis fuiſſe peccatis obnoxiam; at cùm ſuaſore Chriſto reliquit hydriam ad puteum Iacob, depoſuiſſe, cum omni infirmitate, omnia peccata, ac vitam deinceps ad totius ſanctitatis normam conformaſſe.

Impietas ſub ſpecie mulieris, quia mulier eſt infirmitatis typus.

3. Porro viſa eſt mulier ſedere in medio amphoræ, id eſt, in imo amphoræ, ita tamen vt toto extaret capite. In quo primùm notari debet, ſedendi verbo ſignificari hoc loco, & alibi ſæpe, moram, & perſeuerantiam in peccatis, quod maximè irritat Diuinam iuſtitiam ad vltionem. Pſalm.49.20. *Sedens aduersùs fratrem tuum loquebaris.* loquitur de iniquo, &, quòd ſedentem oſtendat, cùm obmurmurare illum, ac proximo detrahere affirmat, myſterium eſt: nam quid intereſt, ſedénſne, an ſtans murmuret contra fratrem? Intelligendum ergo, iniquum notari, qui ſolitus longo vſu ſit de fratribus detrahere, in eóque diu, multúmque perſeueret, & ideo Deum ſtatim contra ſe iratum habeat. Sequitur enim: *Exiſtimaſti iniquè quòd ero tui ſimilis? arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam.* Iuxta Hebr. *Inſtruam,* vel, *ordinabo ante oculos tuos:* è re bellica; quaſi dicat, peccata ipſa tua, & murmurationes tuas, in aciem educam, & rationum, quas à te exigam, exercitum diſponam, agamque in eo ducem, ac vindicem aduersùs te. Apparet autem hinc, quàm ægrè ferat Deus peccatores ſedentes, ac perſeuerantes in peccatis ſuis; & quomodo Iu-

Sedere, pro morari in peccato.

Pſal.49.20.

Deus dux, peccatorum exercitum contra iniuſtos ordinat.

A dæi hoc ipſo grauiùs irritabant Deum, quòd non modò impij fuerint in occidendis innocentibus, ſed id ipſum patrarint ſedentes, hoc eſt, otioſè, quietè, gloriantes, perſeueranter: nec deſtitêre priùs quàm ipſummet Chriſtum Dei Filium occiderunt, quò ſimulatque peruentum, impleta eſt menſura, & impietas conſummata per ſcelus omnium maximum, de quo propterea ſequitur:

4. *Et proiecit eam in medio amphoræ.* hoc eſt, caput ipſum mulieris, quod ſolum ſupereminebat, proiecit Angelus in medio amphoræ, quæ ſtatim plena vndique, & nil ampliùs capere valens, operculo plumbeo obturata eſt. In ſuperioribus tetigimus, per caput mulieris ſignificati
B capitale illud crimen crucifixionis, ac necis Chriſti Seruatoris, quod fuit omnium peccatorum maximum, & ideo caput, ac ſummum impietatis Iudæorum. Vnde D. Bern. in ſermone de paſſione Chriſti comparans peccatum hoc cum peccato originali, quod commune fuit totius naturæ malum, hoc appellat ſingulare, & grauiſſimum. Et rationem reddens: Quoniam, inquit, per hoc peccatum impij Iudæi, non ſolùm homicidæ, ſed &, ſi fas eſt dicere, Deicidæ facti ſunt. In hoc ergo fuit ſingulare, hoc eſt, non habens par inter omnia peccata, & iuxta id ipſum, omnium quoque grauiſſimum fuit,
C maximè autem comparatum ad peccata præterita, id eſt, occiſiones Prophetarum antiquorum. Vnde Chryſoſtom. ad illa verba Chriſti Matth. 23.32. *Implete menſuram patrum veſtrorum,* ait: Non ſolùm impleuerunt, ſed latè exceſſerunt, quoniam illi occiderunt homines, Iudæi poſteri Deum. Dicitur autem Angelus caput ipſum proiicere in amphoram, non quia fecerit, ſed quia demonſtrauerit factum. Supereſt de obturatione amphoræ.

Caput mulieris, peccatum maximum necis Chriſti.

D. Bern.

Nex Chriſti, peccatū ſingulare.

Per peccatū necis Chriſti Iudæi quodāmodo Deicidæ.

D. Chryſ.

Matth. 23. 32.

Impleuerūt menſuram, & exceſſerunt, Deo occiſo, id eſt, Chriſto Deo.

D *Quid ſignificet plumbo obturata amphora?*

SECTIO III.

1. *Quid per plumbi maſſam obturantem os amphoræ? Pondus peccatorum ex vſu peccandi, Pſalm.37. & Iſai.58.*
2. *Expenditur verſio Septuaginta contra fœneratores. Illuſtrat locum Chryſoſtomus. Item Iob cap.21.*
3. *Onus captiuitatis vltima Iudæorum plumbo exprimitur, & explicatur ſimili loco Ezechiel.21.*

E 4. *Immiſſum plumbum in os mulieris, ſentit Hieronymus. Quid eo ſignificetur? Quid lectio Theodotionis?*

1. DE hac obturatione ait Propheta, Verſ.7. *Et ecce talentum plumbi portabatur.* Verſ.8. *Et miſit maſſam plumbeā in os eius.* Septuag. *Lapidem plumbi.* Indicat Angelus iam eſſe impletam menſuram, nec poſſe amplius capere, ideoque obturari; ſed vlteriùs per immiſſionem plumbeæ maſſæ ſignificatur graue pondus, quod annexum eſt peccatis, vſu multo, & conſuetudine firmatis; iuxta illud Pſalm. 37. 5. *Iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt*

Varia lectio. Plumbi maſſa, pondus peccatorum.

Pſal. 37. 5.

caput

Digitized by Google

A

capiit meum, & ſicut onus graue grauata ſunt ſuper me. Non aſſentior Genebrardo, qui peccata ſupergreſſa caput explicat per aquarum molem, qua quis tempeſtate iactatus opprimitur: nam ea moles in mari non grauat ſubmerſum, cùm aqua in ſuo loco naturali non grauitet, iuxta Philoſophum; at hîc exprimitur re vera pondus. Accommodatiùs videtur hoc explicari poſſe per id, quod Iſai. ait cap. 58. 6. *Solue faſciculos deprimentes, omne onus diſrumpe.* Quoniam qui peccata multiplicat, videtur multos faſces colligere, ac ſuæ conſcientiæ portandos imponere, ſub quibus miſera ſuccumbens quaſi fatiſcit. Exhortatur ergo Iſaias, vt eiuſmodi faſces diſſoluantur, & explicentur in confeſſione, quo laborans conſcientia releuetur.

Cenſura dicti Genebrardi.

Iſai. 58, 6.

Peccatores onerant conſcientiam peccatorum faſcibus.

2. Quod verò Septuaginta transferunt, *diſſolue obligationes violentarum cautionum, & omnem ſcripturam iniquam*, id eſt contra fœneratores, qui in faſciculos referunt ſyngraphas vſurarum ſuarum; eóque tendit, vt oſtendatur oneratos eos foris chartarum eiuſmodi faſciculis; grauiùs adhuc intus onerati, cupiditatis, & auaritiæ pluribus actibus, quaſi in faſciculos colligatis, quibus non modò peſſundari, ſed & præpediti minimè poſſint aut cælo intendere, aut ſibi conſulere. Itaque Septuaginta non minuunt ſua tranſlatione, ſed augent & amplificant onera fœneratorum; rectéque oſtendunt ſicut vitia onerant, & impediunt peccatores, ſic virtutem leues, ac expeditos facere homines iuſtos. Ita D. Chryſoſtom. homil. 57. in Matthæum, hunc locum de onere interno explicans ait: Vide hinc virtutis facilitatem, & grauiſſimum vitioſitatis onus: nudis enim nominibus id comprobans Propheta, vitium quidem appellat colligaturam, & obligationes; virtutem verò, horum omnium diſſolutionem. Nudis nominibus, hoc eſt, non rationibus, ac argumentis artificioſè compoſitis, vt rem certam indicet, ac ipſa experientia ſæpius probatam. Hoc igitur pondere onerati peccatores magno impetu ad inferos propellũtur. Quod rectè exaggerauit Iob cap. 21. 13. *Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt.* Bonis enim vitæ huius intenti, mala propria corrigere negligunt, quæ ipſa negligentia magis ac magis ingraueſcentia, infinitum quaſi pondus ſibi accumulant, ex quo infinitus deſcenſus in tartara ſequitur. In puncto, in inſtanti, in non tempore, nulla re iam, ſaltem per aliquam morulam, intertardante motum, aut extendente, vel minimum. Itaque ex infinitate deſcenſus rectè colligitur, & exaggeratur infinitas grauitatis propellentis.

Contra fœneratores vſuris oneratos.

B

C

D.Chryſ.

D

Iob 21. 13.

Infinitum pondus peccatorum.

3. Alij per maſſam plumbeam immiſſam in os amphoræ intelligunt pœnam captiuitatis vltimę, qua, veluti compedibus, ita conſtricta eſt impietas Iudæorum, vt vſque ad finem mundi, ab ea nõ ſint liberandi: ideo enim os amphoræ obturatum plumbo oſtenditur, vt exire ampliùs non liceat à captiuitatis onere. Aliter idem videtur expreſſiſſe per Ezechielem Deus cap. 21. 4. loquens contra Ieruſalem. *Egredietur*, inquit, *gladius meus de vagina ſua ad omnem carnem, ab Auſtro ad Aquilonem, vt ſciat omnis caro, quia ego Dominus eduxi gladium meum de vagina ſua irreuocabilem.* Vaginam quidem interpretatur Theodoretus longanimitatem Dei, qua iræ ſuæ diſtrictionem continet, & in quam poſt emendationẽ peccatoris reducit gladium quem diſtrinxerat, idque in aliis captiuitatibus feciſſe notum eſt. At verò, quia Iudæi poſtquam Chriſtum occiderunt, in obſtinatione, & excæcatione ſua, vſque ad finem mundi perſeueraturi ſunt; ideo teſtatur Deus gladium quoque indignationis ſuæ ſuper eos irreuocabilem futurum; ideoque omni carni omnibus gentibus pateniſſimum fore, quòd ſub gladio ſuo ceruicibus eorum continenter intento, continenter quoque trepident, ac nequeant vel ad momentum reſpirare. Ita prorſus clauſa impietas Iudæorum, amphoræ, hoc eſt, duræ iſtius captiuitatis tenebris, nunquam prodire potuit, aut ab ea liberari, vſque ad finem mundi.

Plumbeum pondus, vltima captiuitas.

E

Ezech. 21. 4.

Vagina gladij Dei, eius longanimitas.

Irreuocabilis gladius, captiuitas non finienda ante finem mundi.

4. Alij immiſſam plumbi maſſam intelligunt, non in os amphoræ, ſed in os mulieris: nam quia ſedens gloriabatur, & occiſo Chriſto ſeriò ſibi triumphare viſa eſt, Angelus vindex, non ferens ampliùs impudentiam garrientis, maſſam plumbi arripiens in os eius iniecit, ac vel repugnantem, & renuentem ſilere fecit. Eſt obſeruatio D. Hieronymi. Ab Angelo, inquit, opprimitur, vt quæ priùs lætabatur in ſcelere, æterno ſilentio conticeſcat. Vel iuxta Theodotionem, ipſa mulier ſe proiecit, & abſcondit in medium amphoræ, ac ſuper ſe duxit grauiſſimum plumbi pondus, vt obturatum os haberet, & vltrà ſe iactare non poſſet. Simile eſt illud Pſalm. 106. 40. *Effuſa eſt contemptio ſuper Principes, & errare fecit eos in inuio, & non in via, & adiuuit pauperem de inopia, & poſuit ſicut oues familias. Videbunt recti, & lætabuntur, & omnis iniquitas oppilabit os ſuum.* Videlicet cùm tyranni antea gloriabundi incederent, pauperes verò deiecti, ac demiſſo collo; diuino iudicio factum eſt, vt illi quidem ſubitò redditi ſint contemptibiles, & extorres; iuſti autem à Deo erecti, & familiis amplificati; ſicque triumphantibus iuſtis, iniqui continuerunt, & oppilauerunt ora ſua, & ne mutire quidem auſi ſunt præ timore Diuinorum iudiciorum.

Maſſa plumbi ſecundum aliquos, in os mulieris immiſſa.

D.Hieron.

Ipſa mulier attraxit plumbum in os, quoniã iniquitas victa os oppilauit ſuũ. Pſ. 106. 40.

De duabus mulieribus portantibus amphoram.

SECTIO IV.

1. *Reiiciuntur opiniones tres de ſignificatione duarum mulierum. D. Hieronymi ſententia ex parte non probatur.*
2. *Probabilior ſententia, duas mulieres ſignificare duas Tribus, Iudam, & Beniamin. Portare iniquitatem ſuam, quid in Scriptura.*
3. *Alæ mulierum multipliciter ſumuntur ab Autoribus, ex varietate ſignificationis Hebraicæ. Breuiter dicendum, ſignificari velocem velatum, cuiuſcunque auis ſint alæ.*

1. DENIQVE de eiuſmodi mulieribus ita Vates, Verſ. 9. *Et leuaui oculos meos, & vidi: & ecce duæ mulieres egredientes, & ſpiritus in alis earum, & habebant alas quaſi alas milui, & leuauerunt amphoram inter cælum & terram.* Hebr. *Et eis erant alæ, ſicut alæ ciconiæ.* Septuag. *Et ipſæ habebant alas Vpupæ.* Magno nos Angelus liberaret onere, ſi vt mulierem amphoræ inſidentem interpretatus eſt impietatem, ſic has duas propriis nominibus declararet; nunc autem poſi

Varia lectio.

Digitized by Google

poſita in medio re, libera manet interpretandi facultas.

Reiicitur opinio Rabbinorum, & Burgenſ. D.Hieron. Burgenſ. *Ribera explicatio non admittitur.* Ribera.

Miſſa igitur opinione quorundam Rabbinorũ, quos refert D. Hieronymus, accipientium per duas mulieres regnum Medorum, & Macedonũ; quoniam vtrumque Babylonios afflixerunt; item opinione Burgenſis intelligentis per duas mulieres, duas expoſitiones Thalmud; Ribera putat, per has duas mulieres intelligi excæcationem, & indurationem Iudæorum poſt necem Chriſti. Verùm cùm per deportationem amphoræ intelligatur iam executio Diuinæ Iuſtitiæ, expellentis Iudæos in captiuitatem propter impietatem necis Chriſti; excæcatio autem & induratio manifeſtè ſe habuerit ex parte eiuſdem impietatis, tanquam cumulus poſt illam expletam additus, & idcirco intelligatur ſpeciali modo prouucans ad vindictam; liquidò conſtare videtur non poſſe fingi, excæcationem, ac indurationem Iudęorum deferre amphoram, ſed omninu aliud tenens ſe ex parte Dei vindicantis, & exequentis ſupplicium captiuitatis illatæ.

Opinio à D. Hieronymo propoſita vulgaris eſt, & multas habet difficultates. D.Hier. Ezec.23.4.

D.Hieronymus opinatur vnam ex duabus mulieribus eſſe decem Tribus, alterā verò duas alias, quarum illæ ductæ ſunt captiuæ in Aſſyrios, hæ verò in Chaldæos. ſicut Ezechiel. 23. 4. per duas ſorores Oolla, & Ooliba, ipſo Vate interprete, intelliguntur Samaria caput decem Tribuum, & Ieruſalem caput duarum. Opinionem D.Hieronymi tenent veteres, & recentiores; quanuis in modo explicandi diſſideant. Fortè autem D.Hieronymus ideo hanc opinioné adhibuit, nõ quòd eam probaret, ſed quia vulgaris erat; quod ſæpe facere non ſemel obſeruandum eſt: quoniam verò multas inuoluit difficultates, neceſſariò ab ea non omnino, ſed ex parte diſcedimus.

Quare non admittatur, oſtenditur.

Primùm enim cùm captiuitas illarum Tribuum multò antè contigerit, quàm hæc à Zacharia Propheta viſa ſunt, iamque duæ Tribus in patriam remeauerint, quid oportuit de re tranſacta Viſiones contexere? Item duæ mulieres viſæ ſunt ſimul leuare amphoram; at certum eſt, captiuitates earum Tribuum, non ſimul contigiſſe. Denique quomodo dicuntur leuaſſe amphoram in terram Sennaar, hoc eſt, Babylonem, cùm eò ſolùm duæ Tribus delatæ ſint?

Probabilior ſententia, duas mulieres, duas eſſe Tribus, Iuda, & Beniamin. *Ratio accõmodatè dicitur portare pœnam ſuam.* *Non pœna, ſed offenſa Dei onerare debet.* Leuit. 17. 16. Ezech. 18. 20.

2. Igitur diu cogitantibus ea nobis exiſtimatio placuit, quæ partim cum D.Hieronymi, & cæterorum interpretum opinione conſentit. Duas ergo mulieres deferentes amphorā intelligimus, eſſe duas ſolùm Tribus, Iuda, & Benjamin; accõmodatéque portare amphoram ex vſu Scripturę, quæ ſæpe reum ipſum iniquitatis portare illam dicit, hoc eſt, ſuſtinere pœnas pro illa, vt ipſi iniquitati imputetur quòd puniuntur, non Deo, qui punit. Deinde, quia quod onerare peccatorē debet, non tam pœna ipſa eſt, quàm offenſa Dei. Leuit. 17. 16. *Si non lauerit veſtimēta ſua à morticino, quod comedit, portabit iniquitatem ſuam.* & eudē libro paſſim repetitur is modus loquēdi, & apud Prophetas ſæpiſſime. Celebre eſt illud Ezechiel. 18. 20. *Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatē filij.* hoc eſt, vnuſquiſque pro ſe ſoluet, ac ſuſtinebit pœnas peccatorum ſuorum. Et de Chriſto patiente apud Iſai. cap. 53. 11. *Ipſe iniquitates eorum portabit.* Hæc videlicet grauabant Dominum non tam crux ipſa, quam portabat humeris. Iuxta quod intelligi poteſt illud 1. Petri 2. 24. *Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignũ,* hoc eſt, plus quàm lignũ, ſiue crucem. Nā vox, *ſuper,*

Iſai. 53. 11. *Non tam crux, quàm peccata grauabant Dominum.* 1. Petri 2. 24.

A interdum eſt comparatiua valens idem atque magis. Matthæi 10. 37. *Qui amat filios ſuper me, non eſt me dignus.* Quare in hoc ſenſu rectè dicuntur duæ Tribus portare impietatem ſuam, hoc eſt, captiuitatem præſentem, ac adeò per duas mulieres leuantes amphoram appoſitè hoc loco repræſentantur.

Super, interdum comparatiua. Matth. 10. 37.

3. Quòd verò dicuntur habere alas milui, nõ tam habet difficultatem, quàm eam vltrò ſectantur interpretes ex varietate tranſlationum. In Hebræo quidem eſt, חסידה cuius ſignificatio latè patet. Nam Rabbi Dauid, & multi ex recentioribus *ciconiam* dicunt: Septuaginta hîc *vpupam* vocant: & eandem vocem Pſal. 103. 18 *herodium* reddidère, genus auis, quod Hiſpani quidem *garzam* vocant: quamquam Suidas ciconiam eſſe contendit. Eodē
B modo Aquila, Symmachus, & Theodotion, imò & noſter interpres Leuit. 11. & Deut. 14. Iob. 39. *herodium* habet. Iob. autem 39. & Ierem. 8. ipſum vocabulum *haſida* poſuerunt. D.Hieronymus *miluum*, tranſtulit, affirmatque eſſe communem verſionem Hebræorum. Qui ergo harum omnium volucrum priuatas conditiones obſeruare voluerit, longiſſimum hîc cõmentarium faciet, vt mihi quidem videtur, gratis: puto enim id ſolum eſſe ſumendum hoc loco, quod id omnibus propoſitis ſignificationibus commune eſt, videlicet, velocem, ac pernicem volatum; quo ſignificetur ve-
C lociſſimè ferri toto orbe captiuas, nec deſituras priùs mulieres, id eſt, Iudæos, quā in terra Sēnaar, hoc eſt, Babylone, ſedem ſuam ponant, vbi cum Antichriſto, qui ibi regnaturus eſt, ſedebunt. Id verò quod additur, *& ſpiritus in alis eius*, idem oſtēdit, ex collecto, ſcilicet, multo vento alas ipſas maiori impetu ferri.

Varietas lectionum. Pſ. 103. 18. *Significatur velocitas pœna infligenda.*

Quomodo dicantur mulieres leuare amphoram inter cælum & terram, & de ſede earum in terra Sennaar.

D

SECTIO V.

1. *Cur amphoram in altum leuent? Locus Pſ. 58. de ſupplicio Iudæorum diuturno. Illuſtrat Auguſtinus.*
2. *Explicatio Ruperti de eleuatione amphoræ. Locus Iſaiæ de exterminatione Iudæorum cap. 22.*
3. *Iudæos in Babylone tandem poſituros ſedem ſub Antichriſto. Qui ædificarunt turrim Babel, figura fuerunt Iudæorum.*
4. *Dei miſericordiæ exemplum, ex loco Pſ. 102.*

1. TERMINVM volatus mulierum exprimens ait, Verſ. 10. *Et dixi ad Angelum, qui loquebatur in me: quò iſtæ deferunt amphorā?* Verſ. 11. *Et dixit ad*
E *me: Vt ædificetur ei domus in terra Sennaar, & ſtabiliatur, & ponatur ibi ſuper baſem ſuam.* Septuaginta: *In terra Babylonis, & ponant eam ibi ſuper præparationem ſuam.* Leuant amphoram inter cælum & terram, hoc eſt, altiſſimè, vt omnibus notiſſima ſit earum pœna, nec ſit in orbe natio, quæ Iudæorũ ignoret impietatem. De hoc eſt illud Pſ. 58. 12. ad literam, *Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos: ne occidas eos, ne quando obliuiſcantur populi mei.* Apoſiopeſis, qua Deus in calamitate Hieroſolymitana illata per Titum,

Varia lectio. Inter cælum & terram leuare amphorā repræſentant publicam pœnam. Pſal. 58. 12

Iudæi relicti à clade Titi, vt in eis perduraret vltio.

Titum, cohibet illum à profuſa cæde Iudæorum, ne ſcilicet omnes ad vnu interficiat, & quaſi manu continens, ait: *Ne occidas eos penitus*; volo enim ſeruentur ad longiorem adhuc vltioné; videlicet, vt captiui hinc ducantur, ac per totum orbē ſparſi teſtes ſint iuſtitię meæ, ne vllo vnquam tempore, populi mei (nominatiuus eſt) hoc eſt, fideles mei, vel latiùs populi mei, hoc eſt, omnes in orbe meo populi, obliuiſcantur meæ iuſtiſſimæ vindictæ, ſed habeant ſēper in Iudæis miſerabiliter diſperſis, & tamen incredulis, viuum teſtimonium impietatis eorum, & condigni ſupplicij. Sic Iudæi (ait hoc loco Genebr.) hodie in ſua miſera captiuitate per orbem diſperſi Diuinam iuſtitiam in ſe cernendam clarè exhibent. Et D. Auguſt. ad verba ſequentia eiuſdem Pſal. *Diſperge illos in virtute tua*, ſic ait: Iam factum eſt, diſperſi ſunt per vniuerſā terram teſtes iniquitatis ſuæ, & veritatis noſtræ: ipſi enim portant codices de quibus prophetatus eſt Chriſtus, & nos tenemus Chriſtum. Rectè autem idem Auguſt. eodem loco Pſalmi ponderat, quomodo omnes à Romanis ſubactæ gentes Romano nomine ac prærogatiua cenſerentur, & tamen Iudæi eodem nomine tunc, hodiéque apud omnes gentes prænotari agnoſcantur: Voluit, inquit, Deus, ne eo modo à victoribus abſorberentur, ac in obſcuro alieni nominis latitantes fugerent externarum gentium oculos, ſed extarent, ac veluti ſuſpenſi inter cælum, & terram Iudæi eſſe liquidò cognoſcerentur. Hoc eſt inprimis myſterium leuationis amphoræ inter cælum & terrā.

D. Auguſt.

Iudæi apud omnes gentes etiā hodie ſeruant nomen Iudæorum, vt teſtes ſint manifeſti pœnæ ſuæ.

Rupert.

Inter cælum & terram, quia nec terra capit Iudæos, nec cælum admittit.

2. Eſt & aliud, quod egregiè proſequitur Rupertus Abbas ad hunc locum. Videmus, inquit, Iudæos leuatos inter cælum, & terrā, quia nec terra ſua capit eos, nec cælum admittit. Et quemadmodum ſignifer eorum Iudas proditor periit ſuſpēſus inter cælum, & terram, &, vt ait quidam, cęlo, terræq; peroſus: ſic & iſte populus à terrena Ieruſalem excluſus, & cæleſti factus indignus, quaſi pendet inter cælum & terram. Ita Rupertus. Sed latiùs ſumi debet nomen terræ, vt non ſolùm Iudæi à Palęſtina, ſed ab omni prorſus terra cenſeātur excluſi: ſic enim videmus hodie nullam illos propriam poſſidere terram, ſed vbique gentium in alienis degere. Eſt de hac re inſigne vaticiniū apud Iſaiam cap. 22. 18. *Coronans coronabit te tribulatione, & quaſi pilam mittet te in terram latam, & ſpacioſam, vbi morieris.* Coronare hîc, non eſt coronā capiti imponere, ſed noua quadam, & planè mirabili energia populum Iudaicum ita circūducta tribulatione conuoluere, vt planè in formam pilæ, ſeu ſphæræ compactus circumagi, & rotari, quoquo versùs queat; rectéque ob id ſequitur; *& quaſi pilam mittet te in terram.* Quo ſplendidè ſignificatur Iudæus populus toto orbe vagus, nuſquam certas ſedes habens, ſed omnino inſtabilis, huc illuc irrequieta rotatione circumactus. Alij pilam luſoriā, quam pueri hinc inde iactitant, ſumunt, & quadrat per bella in Iudæos, qui omnibus gentibus in hoc ipſo ludibrio ſunt, vt eos à ſuis prouinciis inuicem, quaſi pilam, repercutiant.

Iſai. 22. 18.

Populus Iudaicus tribulatione vndique circūuolutus.

Vt pila rotatur toto orbe.

Iudæos quaſi pilam repercutiunt omnes gentes.

3. Quod verò ſequitur: *Et dixi ad Angelum, qui loquebatur in me: quò iſta deferunt amphoram? Et dixit ad me: Vt ædificetur ei domus in terra Sennaar, & ſtabiliatur, & ponatur ibi ſuper baſem ſuam. Terram Babylonis*, vertunt Septuaginta. Et certè in terra Sennaar ædificata eſt Babylon, Geneſ. 10. 10. & 11. 2. Eſt autem ſenſus: Vagabuntur toto orbe Iudæi, nec deſiſtent incerti, inſtabiléſque ferri, quouſque Babylone, vbi Antichriſtus, quem & Meſſiam recipient, Ioan. 5. 43. prima regni fundamēta ponet Dani. 11. Illuc enim tunc ex omnibus mundi partibus confluent, lætabuntúrque maximè quòd Meſſiam inuenerint ſuum, & quaſi reſpirantes à diuturna peregrinatione ædificabunt ibi ſibi domos, ſtabiliéntque, & quaſi ſuper baſim firmā cōſtituent. Eſt autem metaphora, quòd tunc impietas Iudæorum exaltabitur, & quaſi ſuper baſim, vt idolum in templo, collocabitur, vt glorioſior tunc, & honoratior habeatur ab omnibus Antichriſti ſequacibus. Qui turrim Babel ædificarunt in terra Sennaar, vt impietatem ſuam contra Deū exaltarent, Geneſ. 11. figuræ fuerunt Iudæorum, cùm pari modo in Sennaar ædificabunt domum impietati ſuæ, & ſuper baſim, quaſi idolum ſibi exaltabunt. Sed in nihilum recident omnes cogitationes eorum, ſicut & impiæ turris ædificatorū: nam & Antichriſtus eorum occidetur à Chriſto, & impietas exaltata cadet, contingétque ob magnam Dei miſericordiam, vt in fine mundi reſipiſcant à viis ſuis malis, & conuertantur.

Geneſ. 10. 10. & 11. 2.

Iudæi incerti vagi in Babylone cū Antichriſto ſiſtent.

Ioan. 5. 43.

Super baſim ſtabunt, opinione ſua exaltati.

Qui turrim Babylonicā ædificarunt, figura Iudæorum.

4. Ita ſolet Deus magnorum ſuppliciorum, ac minarum apparatum magnis terminare beneficiis, iuxta quod intelligendum eſt illud Pſalmi 102. 8. 9. *Miſerator, & miſericors Dominus, longanimis, & multùm miſericors: non in perpetuum iraſcetur, neque in æternum comminabitur.* Miſerator. Rahum, quaſi viſceratus miſericordia, intimè miſericors. Miſericors. Hanum, quaſi gratificator: hominis naturam gratia cumulans. Longanimis. Tardus ad iraſcendum; ad verbum longus, ſiue latus naribus, cui videlicet ira non facilè coaleſcit in naribus (quia ſedes ſunt iræ ob ſpiritum ibi collectum) ſed ob latitudinem facilè effluit, ac eſſe deſinit. Multùm miſericors. Rab. Heſed, quaſi excedens miſericordiæ limites, vt vel ingratis, ac immerentibus pro ſuppliciis beneficia conferat, aut ſupplicia beneficiis temperet, terminétve. Vnde ſequitur; non in perpetuum iraſcetur: propriè, litigabitur, ſed lite finita reconciliabitur, etiam de nouo collatis beneficiis in aduerſarium peccatorē: nec in æternum comminabitur. Manum quidem ſæpe leuabit ad percutiendūm, ſed conſolatio magna eſt, quòd ea manus plena hyacinthis deſcribitur, Cant. 5. 14. Videlicet, poſt incuſſum colaphum, lapillos in te pretioſos effundet; itáque ornabit, ditabitque percutiendo, aut iuxta aliam hyacinthi ſignificationem, pugno ſuo percutiet caput, ſed in percuſſione ipſa effluent illi è digitis incluſi flores, quibus ipſum caput coronabit.

Minas ſuas terminat Deus beneficiis.

Pſal. 102. 8. 9.

Deus viſceratus miſericordia.

Deo ira non facilè coaleſcit.

Cant. 5. 14.

Manus percutientis Dei plena hyacinthis id eſt, beneficiis.

VISIO TRIGESIMAQVINTA,

DE QVATVOR QVADRIGIS E DVOBVS MONTIBVS ÆNEIS EGREDIENTIBVS, ET DE CORONATIONE IESV filij Ioſedec.

Zachar. cap. 6.

ARGVMENTVM CAPITIS.

VIDET Propheta quatuor mirabiles quadrigas egredientes è medio duorum montium æreorum. Prima quadrigæ equi erant rufi; ſecundæ nigri; tertiæ albi; quartæ varij,& fortes. Rogatus Angelus, quid eſſent? Reſpondit, eſſe quatuor ventos cæli, qui egrederentur, vt ſtarent coram Dominatore terræ. Viſæ ſunt autem quadrigæ tendere ad varias orbis partes. Denique iubetur Propheta conflare coronam ex auro, & argento,& coronare caput Ieſu filij Ioſedec.

CAPVT VI. ZACHAR.

A 1. ET conuerſus ſum,& leuaui oculos meos,& vidi: & ecce quatuor quadrigæ egredientes de medio duorũ montium:& montes, montes ærei.

2. In quadriga prima equi rufi,& in quadriga ſecunda equi nigri,

3. Et in quadriga tertia equi albi,& in quadriga quarta equi varij,& fortes.

C 4. Et reſpondi,& dixi ad Angelum, qui loquebatur in me: Quid ſunt hæc, Domine mi?

5. Et reſpondit Angelus, & ait ad me: Iſti ſunt quatuor venti cæli, qui egrediuntur, vt ſtent coram Dominatore omnis terræ.

6. In

PARAPHRASIS.

A 1. *TRanſiui rurſus ad Viſionem aliam mirabilem, quæ oculis mentis meæ in cælum eleuatis ita ſeſe obtulit. Videbam quatuor quadrigas, quatuor imperia mundi bellicoſa, Chaldæum, Perſicum, Macedonicum, Romanum, egredientia è medio æneorum montiũ, hoc eſt, à præſcriptis Diuinæ prouidentiæ clauſtris.*

2. *Prima quadriga equos præferebat ſanguinei coloris, Chaldaicam præ ſe ferens crudelitatem, quæ in plurimas gentes deſæuiit. Quadrigam verò ſecundam equi trahebant nigri,*
B *deſignantes Monarchiam Perſarum, quæ graui metu oppreſſit Iudæos tempore Aſſueri, ob edictum de interficiendis Iudæis.*

3. *Quadriga tertia equos habebat albos felicitatis indices, quòd caput ipſum Græcæ Monarchiæ Alexander magnus Iudæos perhumaniter tractauerit. Quarta denique quadriga equis conſtabat fortibus, ac variis coloribus infectis; Romanam in eo Monarchiam oſtendens, quæ variè Hebræos excepit ſub variis Imperatoribus.*

C 4. *Percontatus ab Angelo ſum, quid hæc Viſio ſignificaret?*

5. *Et is ad me: Hæ ſunt, inquit, Monarchiæ quatuor, quæ quaſi quatuor venti principales, principalia fuère in mundo Imperia, & bellorum tumultibus, quaſi ventorum turbinibus, concuſſerunt terram. Eiuſmodi autem Monar-*

Digitized by Google

A *ebia coram Deo totius terrarum orbis Dominatore aſtant, ad famulatum ſuum eidem exhibendum, ſubſunt videlicet omnia regna Deo ſummo Monarchæ.*

6. In qua erant equi nigri, egrediebantur in terrā Aquilonis: & albi egreſſi ſunt poſt eos: & varij egreſſi ſunt ad terram Auſtri.

6. *Quadriga illa equorum nigrātium, Monarchia ſcilicet Perſarum, egreſſa eſt Ducibus Dario, & Cyro contra Babylonem; quæ Aquilonaris erat reſpectu Ieruſalem. Poſt hanc egreſſa eſt quadriga candidorum equorum, hoc eſt, Monarchia Græcorum Duce Alexandro Magno ad partem ſimiliter Aquilonarem contra Babylonem. Quæ verò equos varios gerebat Romana Monarchia ad Meridianam plagam,*
B *ad debellandam ſcilicet Ægyptum tendebat.*

7. Qui autem erant robuſtiſſimi exierunt, & quærebant ire, & diſcurrere per omnem terram. Et dixit: Ite, perambulate terram: & perambulauerunt terram.

7. *Iidémque varij, qui & robuſtiſſimi equi, hoc eſt, Monarchia Romanorū, decurſu temporis inualeſcens, ad omnem terram ſubiugandam erumpere parabat, & facta eſt illi à Deo copia expugnandi, & iugo ſuo ſubmittendi omnem terram, quod re ipſa obtinuerunt.*

8. Et vocauit me, & locutus eſt ad me, dicens: Ecce qui egrediuntur in terram Aquilonis, requieſcere fecerunt ſpiritum meum in terra Aquilonis.

8. *Dixítque mihi Dominus: Quadriga illa nigreſcens, Monarchia Perſica, quæ Babylonem cepit, rem mihi in eo pergratam fecit, quoniam ea ciuitas grauiſſimè afflixit populum meum.*

9. Et factum eſt verbum Domini ad me, dicens:

9. *Tum Dominus ad me ſpeciale verbum*
C *tranſmittens, ait:*

10. Sume à tranſmigratione ab Holdai, & à Tobia, & ab Idaia, & venies tu in die illa, & intrabis domum Ioſiæ filij Sophoniæ, qui venerunt de Babylone.

10. *Vade ad Holdai, Tobiam, Idaiam, & Ioſiam, qui à captiuitate Babylonica venerunt, ac pete ab eis aurum, vtpote à viris pietate præcellentibus.*

11. Et ſumes aurum, & argentum: & facies coronas, & pones in capite Ieſu filij Ioſedec Sacerdotis magni.

11. *Atque ex auro corrogato fabricare iubebis in domo Ioſiæ cuſtodis gazophylacij coronas duas, quas pones in capite Ieſu filij Ioſedec Sacerdotis magni, pro ſymbolo duarum in Chriſto dignitatum, Regalis, & Sacerdotalis.*

12. Et loquêris ad eum, dicens: Hæc ait Dominus exercituum, dicens: ECCE VIR ORIENS NOMEN EIVS: & ſubter eum orietur, & ædificabit templum Domino.

12. *Atque hæc ad illum verba facies, dum coronas imponis capiti eius: Ecce corona hæc duplex non tibi imponitur, ſed Orienti, id eſt, Chri-*
D *ſto, qui Eccleſiam ædificabit, noménque Orientis ſibi vendicabit, quòd præter opinionem, de illo, quaſi germinante, ſuccreſcent plurimi filij, plurima fidelium multitudo.*

13. Et ipſe extruet templum Domino: & ipſe portabit gloriam, & ſedebit, & dominabitur ſuper ſolio ſuo: & erit Sacerdos ſuper ſolio ſuo, & cōſilium pacis erit inter illos duos.

13. *Ædificabit autem templum, & ipſe ipſiſſimus extruet illud, certiſſiméque, & citiſſimè id præſtabit. Glorioſus ergo incedet, & diu gloriam poſſidebit, in ea ſedens; ac ſuper throno ſuo dominabitur; Sacerdotémque aget in ſolio ſimiliter Sacerdotali. Eritque inter vtramque dignitatem, Regalem, & Sacerdotalem, magna conuenientia, ſimulatque in vno, eodémque Chriſto copulabuntur.*

14. Et coronæ erunt Helem, & Tobiæ, & Idaiæ, & Hem filio Sophoniæ memoriale in templo Domini.

E 14. *Volo autem, vt prædictæ coronæ inciſa habeant nomina quatuor illorum virorum, Holdai, Helem, Tobiæ, Idaiæ, & Ioſiæ Hem, eorúmque per id memoria ſemper ſit ſuperſtes, ob ſingularem eorum pietatem, qua largiti ſunt aurum ſuum; reponentur ergo coronæ in templo, in eorum memoriale perpetuum.*

15. Et qui procul ſunt, venient, & ædificabunt in templo Domini: & ſcietis, quia Dominus exercituum miſit me ad vos. Erit autem hoc, ſi auditu audieritis vocem Domini Dei veſtri.

A 15. *Fiet autem, vt Gentiles, qui procul à mea fide ſunt, vltrò veniant in templum, in Eccleſiam meam, & eam verbo, & exemplo ædificent. Et cùm hæc impleta fuerint, tunc veritas promiſſorum comprobabitur. Sortientur autem hæc effectum ſuum, ſi obedientes fueritis prædicationi Euangelicæ; ſin minùs, abiiciemini, & his bonis omnino priuabimini.*

COMMENTARIVS.

PRimùm dicemus de quatuor quadrigis; deinde de montibus æneis; poſtea de expoſitione Angeli; denique de coronatione Ieſu filij Ioſedec.

Quid ſignificent quatuor quadrigæ?

SECTIO I.

1. *Quadrigis ſignificari Monarchias mundi, & quare? Illuſtratur locis è ſacra, profanáque hiſtoria.*
2. *Vehi curru, vel equo, quid ſymbolicè apud veteres? Illuſtratur variis locis.*
3. *Prima quadriga Monarchiam Chaldæorum ſignificat, quia magnas clades Iudæis aliiſque prouinciis intulit. Locus Iſai. 10. Illuſtrat Auguſt. Alia opinio de colore rufo reiicitur.*
4. *Quadriga equis nigris acta Perſarum Monarchiam Iudæis infeſtam innuit. Color niger index triſtitiæ. Illuſtratur variè.*
5. *Tertia quadriga habens equos albos Monarchiam Græcorum Iudæis felicem innuit. Id ſub Alexandro probatur ex Ioſepho. Monarchas omnes ſubiici debere Eccleſiæ.*
6. *Quarta quadriga ſignificari Monarchiam Romanorum; cur eorum varij equi?*
7. *Quid ſit egredi quadrigas è medio montium æneorum? Egredi in Scriptura quid? Locus Habacuc 3. 2. Regum 11.*

MAGNIFICAM Viſionem magnificis verbis effert Vates. Verſ. 1. *Vidi, & ecce quatuor quadrigæ egredientes de medio duorum montium, & montes, montes ærei.* Verſ. 2. *In quadriga prima equi rufi, & in quadriga ſecunda equi nigri.* Verſ. 3. *Et in quadriga tertia equi albi, & in quadriga quarta equi varij, & fortes.* Quatuor quadrigas, quatuor mundi Imperia deſignare, communis eſt ſententia tum veterũ Hebræorum, tum poſterorum interpretum, vt refert D. Hieronymus ad hunc locũ. Cur autem per quadrigas ſignificẽtur imperia, ea ratio afferri ſolet, quòd imperia prædicta bellicoſa, armiſque tum parta, tum amplificata fuerunt. At veterum mos in bellis erat, è quadrigis manus conſerere, quod indicat illud Pſalm. 19. 8. *Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Dei noſtri inuocabimus.* Latinè dicendum, Hi currus & equos in prælia inuocabunt, nos, &c. Materies Pſalmi eſt, inuocatio Domini pro Rege ad prælium proficiſcente. Nahum 3. 2. *Vox flagelli, & vox impetus rotæ, & equi frementis, & quadrigæ feruentis.* Bellici apparatus illuſtris propoſitio. Hieronymus eo loco: Tam pulchra, inquit, eſt deſcriptio exercitus ſe præparantis ad prælium, vt omnis meus ſermo ſit vilior, &c. Habac. 3. inducitur Deus bellator: *Qui aſcendes ſuper equos tuos, & quadrigæ tua ſaluatio?* Nimirum habet plures currus ad bellandum Deus, inter quos vnus appellatur, ſaluatio, quo vtitur ad liberãdos ſuos, vt fecit cùm debellauit Ægyptios Iſraëlem perſequẽtes, & cùm vellet Deus Eccleſiam ſuam militantem ſignificare, dixit Cantic. 1. 8. *Equitatui meo in curribus Pharaonis, aſſimilaui te amica mea.* hoc eſt, Te militantem, ac variis bellis exercitam, ſimillimam duxi meæ quadrigæ Cherubim, cùm in mari rubro inter Pharaonis currus coruſcabat ignita, ac cõtra rebelles Ægyptios præliabatur. E libris etiam Iudicum diſces, quam celeber fuerit olim ad bella quadrigarum vſus, vbi falcatorum curruum fit mentio cap. 1. & 4. Homerus paſſim, Virgilius ſæpe bellicorum curruum meminit; de Turno ad prælium rapto ſic Æneid. 12.

Quatuor quadrigæ quatuor mũdi Monarchia.
D. Hieron.
Quadrigis ſignificãtur, quoniã bellicoſa.
Pſal. 19. 8.
Quadrigarũ vſus in bellis antiquus. Ex Scriptura probatur.
Nahum 3. 2.
D. Hieron.
Habac. 3. 8.
Cant. 1. 8.
Romanorum vſus idem.
B
Virgil.

> *Poſcit equos, atque arma ſimul, ſaltúque ſuperbus*
> *Emicat in currum, & manibus molitur habenas.*

2. Obſeruatũ quoque eſt, ſuperuehi ſiue curru, ſiue equo, inſigne eſſe Imperij, & Regiæ maieſtatis. Videte id eſt primùm in Ioſeph, qui in Ægypto principatũ iniit curru vectus. Gen. 41. 43. ſic de Pharaone. *Fecit,* inquit, *aſcendere Ioſeph ſuper currum ſuum ſecundum, clamante præcone, vt omnes coram eo genu flecterent, & præpoſitum eſſe ſcirent vniuerſæ terræ Ægypti.* Deinde in Salomone, qui regia mula inequitans regno inauguratus eſt, 3. Reg. 1. 38. *Impoſuerunt Salomonem ſuper mulam Regis Dauid, & adduxerunt eum in Gihon, ſumpſitq́; Sadoc Sacerdos cornu olei de tabernaculo, & vnxit Salomonem, & cecinerunt buccina, & dixit omnis populus: Viuat Rex Salomon.* Hinc nota phraſi, dicitur Rex habenas imperij ſui moderari, dum legibus, ac inſtitutis ſuis, quò vult, circumagit. Sic Latinus Rex (vt eſt apud Virgilium) conqueſtus de Turno, quòd bellum inſcio ſe contra Troianos inſtauraret, lib. 7. ait, nolle ſe ampliùs regnum adminiſtrare.

Vehi curru, & equo, inſigne Imperij.
Geneſ. 41. 43.
C
3. Reg. 1. 38.
A regio curru tractum, vt habenas moderari, ſumatur pro gubernare.
D

> ——— *Nec plura loquutus*
> *Sepſit ſe tectis, rerúmque reliquit habenas.*

Iſaiæ quidem 21. 7. per aſcenſorem aſini, & aſcenſorem cameli intelliguntur Cyrus, & Darius, inſignes Monarchæ: quorum ille humili loco natus, hic regia ſtirpe prognatus, ex differentia prædictorum animalium deſignantur. Quin etiam Deus ipſe Imperator vniuerſi ſignificatur in illo Deuter. 33. 26. *Aſcenſor cœli auxiliator tuus;* hoc eſt, qui cælo, vt quadriga, inequitat: eſt enim cælum empyreum veluti ſtratum immobile, cæli inferiores veluti rotæ perpetuis motibus ſub illo volubiles, quos intelligentiæ cæleſtes circumagunt. qua de re latè Vilalpandus tom. 1.

Iſai. 21. 7.
Duo Monarchæ equitãdi differẽtia monſtrati.
Deuter. 33. 26.
Deus idcirco dicitur Aſcenſor cæli.
Vilalpand.

Cùm ergo quadrigæ tum belli, tum regni inſignia ſint, vti videmus, rectè iam conſtat, quare

Digitized by Google

per eas quatuor mundi Monarchias expreſſerit Vares. Nunc ſingulas quadrigas conſideremus, notatis tantùm quæ hîc ſpecialiter habētur:nam de Monarchiis latiùs ſuprà.

Prima quadriga Monarchia Chaldæorum.

3. Prima quadriga ab equis rufis agebatur,& Chaldæorum Monarchiam exprimebat, in qua etiam cenſebantur Aſſyrij: nam rufus color, ſeu ſanguineus, repræſentat Aſſyriorum vim bellicam,quæ multis cladibus affecit Iudæos,ac multas alias prouincias vaſtauit. Et certè Iſai. 10.5. vocatur Aſſur virga furoris Dei, quòd ea natione Deus vteretur ad plectendos Iudæos; nec ſine myſterio eius nominis etymon deducit Auguſtinus ſuper Pſalm. 79. quo videlicet Aſſyrij dirigentes interpretatur:iis enim adhibitis,quādo opus erat, Iudæos dirigebat Deus,ſeu directè ambulare cogebat,ſicut auriga adhibito flagello, ſeu virga iugales in directam viam compellit. Narrat verò D. Auguſt. in libro de ciuitate Dei, Aſſyrios, vt etiam comprehendunt Chaldæos, totam Aſiam ſubiugaſſe, faciléque id initio rerum conſequutos, cùm videlicet gentes adhuc erant ad reſiſtendum imbecilles.Innuit verò hoc ipſum, mandatum Nabuchodonoſor ad Holophernem Principem militiæ, Iudith 2.5. *Egredere aduersùm omne regnum Occidentis; non parcet oculus tuus illi regno,omnémque vrbem munitam ſubiugabis mihi.* Scio nō defuiſſe,qui equos rufos in Monarchia Aſſyriorum ideo viſos putauerint, quoniam ea natio colore rubro in primis delectaretur; ſimiliter & de coloribus in equis aliarum, quadrigarum idem cenſuiſſe. Verùm licèt in Monarchia Aſſyriorum id probare poſſint ex illo Nahum 2.3. *Clypeus fortium eius igniteus,viri exercitus eius in coccineis;* tamen in cæteris difficilis eſt probatio. Satius ergo videtur, Monarchias hîc viſas, in Iudæorum gratiam colores eos præferre, qui ſolos Iudæos concernant.

Rufi equi, ſanguinariam vim oſtendunt. Iſai. 10. 5. D. Auguſt. *Aſſyrij dirigentes vocati, quòd per eos Deus dirigebat Iudæos.* Iudith 2.5. *Difficile eſt omnes Monarchias eſſe per colores, quibus delectabantur.* Nahum 2. 3.

Secūda quadriga equorum nigrorū. Monarchia Perſarum, ob metum Iudæorum ſub Aſſuero. Eſther 3.13

4. Igitur ſecunda quadriga equos oſtentans nigros,innuit Monarchiam Perſarum,in qua regnante Aſſuero, Iudæorum populus graui metu oppreſſus eſt,ob edictum Regis de interficiendis Iudæis, Eſther 3.13. Similiter & multos annos, dum vigeret eadem Monarchia,impediti ſunt ab ædificatione templi, ob idque in longa quoque triſtitiæ caligine iacuerunt, quod rectè expreſſum eſt nigrore equorum. Is enim color triſtitię eſt index, vt apud Nahum de ſimili Iudæorum metu. *Cor tabeſcens,* inquit,*& diſſolutio geniculorum, & defectio in cunctis renibus, & facies omnium eorum ſicut nigredo ollæ.* Eſt cor hominis veluti olla, quæ igne tribulationis circumpoſito aduritur,aduſtio autem redundat in faciem, quæ veluti exſufflatorium ignis exſtat, ac ob id neceſſariò denigrat, quod ſignificauit Ioël cap. 2.6. cùm dixit de Iudæorum tribulatione, *Omnes vultus redigentur in ollam*; hoc eſt, ſic aduſti apparebūt,ac ipſum cor ad inſtar ollæ combuſtum. Ad idem ſpectat Iſai. cap. 13.8. *Vnuſquiſque ad proximum ſuum ſtupebit, facies combuſtæ vultus eorum.* Idcirco & nigram ſe fatetur Sponſa Cant. 1.4. ex tribulatione inuecta per fratres. *Nolite me conſiderare, quòd fuſca ſim, decolorauit me Sol, filij matris meæ pugnauerūt contra me.* Sol, ardor perſequutionis, quæ in morem Solis faciem obfuſcat; iure autem non fratres, ſed filios matris ſuæ vocat; iuſtum in eos doloris ſenſum declarans, quòd fraternam charitatem verterint in nocendi ſtudiū. Inſtans ergo perſequutor,quaſi multiplicatis radiis, torret, ac infuſcat diu ſub illis laborantes,vt Sol feruore multiplici, diu per agros vagantes adurere ſolet. Hinc illud Bernard. ad locum prædictum Cant. Quid miratis nigredinem, quam feruor perſequutionis inuexit? Quæ cùm ita ſint,iure Monarchia Perſarum,quæ diu vexauit Hebræos,vti diximus,quadriga eſt equis acta nigrantibus.

Nahum 2. 10. *Facies ſicut nigredo ollæ, hoc eſt, triſtiſſima.* Ioël. 2.6. Iſai. 13.8. *Nigra Sponſa ob tribulationes.* Cant. 1.4. *Filios matris ſuæ,non fratres appellat ob læſā charitatem.* D. Bernard.

Quadriga equorum alborum, Monarchia Græcorum, qua felix Hebræis.

5. Atenim tertia quadriga equos albos præferebat. *In quadriga,* inquit, *tertia,equi albi.* Significatur autem Monarchia Græcorum, & ſub ea felicitas Hebræorum. Nam color albus felicitatem innuit,vt diximus ſuprà ad Viſionem capitis primi. Ipſum verò caput Monarchiæ Græcorū, Magnus Alexander,Hebræam gentem perhumaniter tractauit. Narrat namque Ioſephus 11. Antiquitatum vltimo,Alexandrum cùm in Iudæam veniſſet,& Hieroſolymam ingreſſus eſſet,Pontificem Hebræum ſibi obuiam egreſſum adoraſſe, & in templo Hieroſolymitano Deo vero obtuliſſe ſacrificium; cúmque illi propoſita eſſet prophetia Danielis de hirco caprorum, interpretationem eius de Rege Græcorum Regem Perſarum euerſuro,cū gaudio, & certo victoriæ omine excepiſſe.Quamuis autem mortuo Alexandro multis eam cladibus,& præliis affecerint Græcorum Duces; tamen per Iudam Machabæum, & fratres pluribus victoriis per idem tempus illuſtrata,& condecorata eſt. Notandum verò, ſicut vetus Synagoga, ex illo Alexandri facto, quo ſe lubens illi ſubiecit, feliciter ſecum actum exiſtimauit:ita dum Principes ac Monarchæ Eccleſiæ ſubiiciuntur,magnæ id loco felicitatis reponendum eſſe; quòd temporalis poteſtas, conſortis impatiens, ſuperiorem ſibi patiatur eſſe poteſtatem ſpiritualem, idque ſibi legitimo ordine cōpetere recognoſcat vltrò. Quod certè Eccleſia non ſemel experta eſt. Primùm quidem ſub Magno Conſtantino; deinde ſub pluribus aliis Imperatoribus, qui altitudinē ſecularis Monarchiæ ſummorum Pontificum pedibus ſubmiſerunt. Exprimere id videri poſſunt vigintiquatuor Seniores Apocal. 4.10. qui *procidebant, & mittebant coronas ſuas ante ſedem Agni:* hoc eſt, Apoſtolicam ipſam, in qua Pontifices Chriſti loco ſedent.

Ioſeph. *Alexander in Iudæos bene animatus.* *Magna felicitas cùm Monarchia Eccleſiæ ſubiiciuntur.* *24. Seniores in Apocal. id repræſentāt.* Apocal. 4. 10.

Quarta quadriga equorum variorum. Monarchia Romana variè tractans Iudæos.

6. Quarta denique quadriga equos habebat varios,ac fortes; &per eam ſignificatur Monarchia Romanorū, quòd variè ſub Imperatoribus Romanis tractati ſunt Iudæi. Clementer quidem à Iulio Cæſare, Auguſto, Claudio: crudeliter à Caligula, Nerone, Veſpaſiano, Tito, Adriano. Quod noſter varios dixit,Hebræus vocat ברדים hoc eſt, *grandinoſos,* ſiue *grandinatos,* quaſi maculis albis,inſtar grandinis reſperſos. Vt quia grando,calamitatis,quam ſæpe ſegetibus infert, ſymbolum eſt,grandinoſa intelligamus regna,quatenus calamitates aliis inferunt; grandinata verò, quaſi calamitatibus multis ſubiecta, quod maximè Romanorum Imperium habuit in vtramque partem. Et Hieronymus quidē Geneſ. 31.8. idem nomen vertit,*diuerſorum colorum:* hoc verò loco *reſperſos* dixit,videlicet,maculis albis. *Fortes* Septuaginta dixerunt ψαροὶ, hoc eſt, veloces; aut multicolores. Chaldæus קטמנין quod ferè interpretātur,*cineres coloris,* à קטם quod eſt,*frangere,conterere,* quaſi contritus; quod inprimis conuenit cineri, qui cōtritus,& cōminutus eſt; quo innuitur,omnia regna,& eorū gloriā cineream eſſe,quòd tandem in cineres,ac verè nihil redigēda ſunt. Vt autem reſpondeat vulgato,rectiùs interpretabimur *conterentes,confringentes,* hoc eſt,fortes. Rectè autem potentia, & fortitudo mundi non alio eminet, quàm

Equi grandinoſi, quaſi grandine aſperſa maculoſi. *Grandinoſa, id eſt, calamitoſas grādinata, id eſt ſubiecta calamitatibus.* D. Hieron. Gen. 31.8. קטמנין *Iuxta Chaldæum, cinerei coloris, quaſi cōtriti, ſeu conterentis.* *Regnorum gloriam cineream, & facilè diſſipabilem.* *Regnorū proprium, conterere per tributa, & legū onera.*

Digitized by Google

quàm conterendo, & commolendo infirmiorum fortunas, per impoſita tributa, & legum onera grauia. Quod verò quidam notant, non eſſe intelligendum, eoſdem equos fuiſſe varios, ac fortes, ſed alios quidem varios, alios verò fortes, vt in aliquibus Imperatoribus notetur quidem vis, ſed quæ Iudæis nec profuit, nec nocuit, non videtur neceſſariò annotatum, quoniam in contextu ſimpliciter copulatiuè dicitur quarta quadriga equos habere varios & fortes, quod abſque vlla diuiſione ſenſum prædictum retinere poteſt. A

Fortes & varij equi, copulatiuè ſumendum.

Egredi, id eſt, inſtrui armis.

7. Quadrigæ autem dicuntur egredi è medio duorum montium æneorum; egredi quidem, hoc eſt, inſtrui armis, ac reliquo paratu militari ad bella gerenda. Similiter Habacuc 3.13. de Deo quaſi præliaturo, *Egreſſus es*, inquit, *in ſalutem populi tui, in ſalutem cum Chriſto tuo.* Egreſſus, ſcilicet, quia inſtructus, & accinctus ad præliandum eſt (nam multa præceſſerant de apparatu bellico) contra aduerſarios populi ſui; & exeunte ad hoc etiam Chriſto, Deus cum illo erit, potentiam eius, & virtutem ad ſaluandum oſtendens, per vim miraculorum, & prædicationis Euangelicæ. Confirmatur ſignificatio verbi, *egredior*, ex illo 2.Reg.11.1. *Factum eſt autem vertente anno, eo tempore quo ſolent Reges ad bella procedere, &c.* Nam, *ad bella*, non eſt in Hebræo, nec Chaldæo, nec Septuaginta, ſed dumtaxat *procedere*; noſter autem Interpres addidit, *ad bella*, vt exprimeret latentem in ſolo verbo ſignificationē militaris egreſſus, vti diximus. B

Habac. 3. 13.

2.Reg. 11.1.

Mediū montium, Diuina prouidentia.

Dei voluntate continentur, & emittuntur quadrigæ regnorum.

C Medium porro montium æneorum repræſentat Diuinam prouidentiam; quoniam intra eius fortitudinem incluſæ tenebantur, ac tenētur hodie omnes Monarchiæ, vt intelligatur ad præſcriptum dumtaxat Diuinæ voluntatis, ac ordinationem eius, prodire imperiorum quadrigas, & extendi ad certos limites, qua ſcilicet, & quo illis data fuerit porta ad exeundum. Itaque continet illas Deus intra ſepta ænea: & quamuis intus indignantes circùm clauſtra fremant, celſa tamen arce prouidentiæ ſuæ ſedens, emollit animos, itáſque temperat; ni faciat maria, ac terras impetu ſuo per auras rapiant, ſed omnipotens Deus mundo præcauens, abdit illas in carceres ſuos, montéſque æneos circumponit, ac fœdere certo nouit habenas tum premere, tum laxare. D Itaque quatuor illas famoſas Monarchias temporibus à ſe præſtitutis, & facultate circumſcripta laxauit, non ſimul, ſed ordinatis per prouidentiam ſuam temporum ſpatiis, primùm quidem Chaldaicam, deinde Perſicam, poſtea Macedonicam, denique Romanam.

Quomodo Angelus quatuor quadrigas ſit interpretatus.

SECTIO II.

1. *Obſcuritas interpretationis Angeli. Quadriga pro ſeſſoribus. Exod.14. Iſai.37.*
2. *In Scriptura ſæpe omitti notam ſimilitudinis, oſtenditur. Quid Monarchiæ cum ventis ſimile?*
3. *Ventos eſſe, quia vana ſunt, ac præter boatus nihil. Locus Iſai 30. de vanitate regnorum. Salomon in Eccleſiaſte quid ſentiat?*
4. *Regna Deo ſeruire. Stare coram aliquo, ſeruire eſt.*

A *Tob.12. Reges etiam Ethnicos ſeruire Deo oſtenditur: aliter, ſtare coram Deo, explicatur.*

5. *Cur prætermittat quadrigam equorum ruforum? Medos, ac Perſas equis nigris, Græcos albis ſignificari. Quid ſit*, Requieſcere fecerunt ſpiritum meum? *Quomodo miſericors Deus vindicta gaudeat?*
6. *Cur Romani dicantur egredi in terram Auſtri, hoc eſt, Ægyptum. Impugnatur opinio Rabbi Dauid, quare in Ægypto cœperit Monarchia Romanorum.*
7. *Quinam equi fortes? Reiicitur ſententia Montani.*
8. *Opinio Riberæ, intelligi Gothos. Gothis non malè quadrare quæ in contextu dicuntur.*
9. *Vera ſententia, equos varios, ac fortes eſſe eoſdem Romanos. Et quomodo id intelligatur?*

B

1. PROPHETA Viſionis apparatu planè ſuſpenſus interrogauit Angelum comitem ad hunc modum; Verſ.4. *Quid ſunt hæc, Domine mi?* Verſ.5. *Et reſpondit Angelus, & ait ad me: Iſti ſunt quatuor venti cœli, qui egrediuntur, vt ſtent coram Dominatore vniuerſæ terræ.* Verſ.6. *In qua erant equi nigri, egrediebantur in terram Aquilonis: & albi egreſſi ſunt poſt eos: & varij egreſſi ſunt in terram Auſtri.* Verſ. 7. *Qui autem erant robuſtiſſimi, exierunt, & quærebant ire, & diſcurrere per omnem terram. Et dixit: Ite, perambulate terram & perambulauerunt terram.* Verſ.8. *Et vocauit me, & loquutus eſt ad me, dicens: Ecce qui egrediuntur in terram Aquilonis, requieſcere fecerunt ſpiritum meum in terra Aquilonis.* Atenim interpretatio Angeli ſic eſt obſcura, vt abſque alia interpretatione patere nequeat: plus ergo vexat interpretes interpretatio reddita, quàm ipſa ſeries Viſionis. Semel à nobis iam dictum, quadrigas non eſſe ſumendas ſine ſeſſoribus, vt Exod.14.7. *Tulit ſexcentos currus electos, & quidquid in Ægypto curruum fuit.* Iſai.37.24. *In multitudine quadrigarum mearum ego aſcendi altitudinem montium.* C

Interpretatio Angeli obſcura.

Exod.14.7.

Iſai.37.24.

2. Primùm ergo generatim ait Angelus de quatuor quadrigis, *Iſti ſunt quatuor venti cœli.* Rectè autē mihi videtur Ribera ſubintelligere particulam, *quaſi*, vt ſit ſenſus: quatuor quadrigæ ſunt, quaſi quatuor venti cæli. Vſitatum eſt enim in Scriptura, notam ſimilitudinis omittere. Oſeæ 10.9. *Non comprehendet eos in Gabaa prælium*; hoc eſt, ſicut in Gabaa, quale, ſcilicet, fuit illatum peſſimis illis adulteris, &c. & Pſal.10.2. *Transmigra in montem, ſicut paſſer.* In Hebræo enim non eſt nota ſimilitudinis, ſed abſolutè, *Transmigra in mōtem paſſer.* Ita prorſus hoc loco: *Iſti ſunt quatuor venti cœli*; ſubintellige, quaſi quatuor venti cæli: quoniam Monarchiæ prædictæ in eo primùm conueniunt cum ventis quatuor, quòd ſicut ij venti à præcipuis cæli partibus flantes, Principes ſunt ventorum reliquorum; ita quatuor Monarchiæ inter cætera minora regna eminent. Et ſicut eiuſmodi venti è diuerſis mundi partibus orti totam terram concutiunt; ita Monarchiæ à diuerſis mundi partibus totum terrarū orbem bellorum tumultibus concitarunt. Deinde, vt non ſimul quatuor venti perflare ſolent, ſed modò hic, modò ille, nec vnus totam terram perflat, ſed omnes: ita quatuor dicta regna ſucceſſu temporum bonam terræ partem, omnia verò totum vndequaque concuſſêre mundum. Intelligi etiā poteſt, vel ſingulas Monarchias ſingulos eſſe ventos, accommodatè ad proprietatem vniuſcuiuſque Monarchiæ, vel vnamquamque Monarchiam eſſe omnes quatuor ventos. Maximè verò D E

Venti hoc loco, pro, quaſi venti.

Ribera.

Nota ſimilitudinis ſæpe omittitur.

Oſeæ 10.9.

Pſal. 10.2.

Vt venti quatuor à quatuor mundi partibus cæteris ventis eminent, ſic Monarchiæ, &c.

In aliis oſtenditur comparatio.

id Chaldæorum, ac Romanorum Monarchiæ conuenit, quæ duæ bellorum ſuorum tumultibus orbem totum concuſſerunt. A

Monarchia plurimum vēti ac vanitatis habent.

3. Rectè igitur hinc colligitur, omnia mundi regna, & ipſas ita celebres toto orbe Monarchias, parum, imò plurimum eſſe venti: tumultuantur, tonant, ima, ſumma pulſant, ſed præter eiuſmodi flatus, qui aures obtundunt, propè inuenies nihil. Rectè quidem Iſai. cap.16.6. de Rege Moab, *Audiuimus*, inquit, *ſuperbiam Moab: ſuperbus eſt valde. Superbia eius, & arrogantia eius, & indignatio eius, plus quàm fortitudo eius*; quaſi dicat: plus habet vanitatis, quàm ſoliditatis. In hoc planè vētis ſimiles ſunt omnes Monarchiæ: nam cùm nihil habeamus ventis familiarius, nihil tamen illis habemus explicatu difficilius (vt ait Auguſtinus) quia cùm hinc inde nos perflent, ſi perflantes premere velimus, planè inuenimus nihil, præter communem aërem. Regem ſi quis nominet, magnum quid effert, quod aures quidem implet: preme, inquit, quid ſit, planè inuenies nihil, præter communem hominem, quo cæteris eius naturæ par omnino eſt. Proſequitur latè hoc argumentum Rex Salomon toto libro Eccleſ. ſeque ipſum, & regnum ſuum, & delicias ſuas, & ſapientiam ſuam propè reputans nihil, diúque ac multùm hac in re philoſophatus parem ſe cum quolibet, vel infimo ſeruo ſuo deprehendit. Et ideo Sapient.7.1. hac veluti definitione ſe menſus eſt: *Sum quidem & ego mortalis homo, ſimilis omnibus.* Itaque librum totum Eccleſiaſtæ hac ſententia claudit: *Finem loquendi*, inquit, *omnes pariter audiamus: Deum time & mandata eius obſerua: hoc eſt enim omnis homo.* quaſi dicat, *omnis*, hoc eſt, perfectus homo, in hoc ſolùm talis eſt, vt ſecundùm rectam rationem viuat, ſubdendo ſe Deo, & mādatis eius obtemperando: quidquid præterea habet, ſiue diuitiæ ſint, ſiue ſcientiæ, ſiue deliciæ, ſiue regnum, ventus eſt, vanitas eſt, nihil eſt. Quis dum audiret Zachariam hoc loco Monarchias quatuor, ſub quadrigarum apparatu proponentem, non expectaret ab Angelo interprete magnificum aliquem earundem explicatum? At is rectè intelligens omnium Monarchiarum vanitatem, aptiſſimè ſubdidit: *Iſti ſunt quatuor venti cæli.* Congruit autem quod Iſai. ait cap.40.23. *Qui dat ſecretorum ſcrutatores* (Septuaginta, *Principes*) *quaſi non ſint, Iudices terræ velut inane facit.* Agnouit optimè & hoc S. Iob, qui & ipſe Rex fuit, & cap.30.22. cum Deo loquens ait: *Eleuaſti me, & quaſi ſuper ventum ponens eliſiſti me valde.* Hoc eſt, euexiſti me ad regium ſolium, quod re ipſa deprehendi è vento factum, in quo quidem ego ſublime ſedens id lucratus ſum, vt caſu grauiore ruerem.

Iſai. 16.6.

D. Auguſt. B

Eccleſ. 12. 13.

Omnis, id eſt, perfectus homo, qui ſubditur Deo, cætera, vanus eſt. C

Iſai.40.23.

Principes, quaſi non ſint, Iudices, nihil ſunt. D

Iob.30.22.

Rex Iob ſuā agnouit vanitatem.

Monarchia præſtò ſunt Deo ad famulatum.

4. Proſequitur porro Angelus de ventis prædictis: *Qui egrediuntur, vt ſtent coram Dominatore vniuerſæ terræ.* Significatur autem, quatuor Monarchias, ſicut & cætera omnia regna, præſtò eſſe, vt Deo famulatum præſtent, nec Reges, aut Monarchas rerum potiri, vt ſuo arbitratu bella inferant, gentes ſubiiciāt, ſed vt hoc ſolùm Deo imperante, aut permittente faciant: ideo non dixit, coram Deo ſtare, ſed corā Dominatore vniuerſæ terræ. Conſidera quanta ſit Diuinæ dominationis maieſtas, quæ tam magnis imperiis pro ſeruis vtitur, & quaſi nutu ipſo regit, mutat, trāſfert quò vult. Hebraiſmus ergo eſt, ſtare coram aliquo, pro exhibere ſe promptum ad exercenda mandata. Tob.12.15. Raphaël ait: *Sum vnus è* E

Diuina maieſtas imperiis pro ſeruis vtitur.

Stare coram aliquo, pro exhibere ſe promptū ad ſeruiendum.

Tob.12.15.

ſeptem, qui aſtamus ante Dominum: & cap.4. Zachar. 14. *Iſti ſunt duo filij olei, qui aſſiſtunt coram Dominatore vniuerſæ terræ.* Itaque regna omnia, licet alioqui à vero Dei cultu aliena, tamen Deo ſeruiunt, quatenus rebellium etiam voluntates occultis motibus agit quò vult. Hinc ortæ loquutiones plurimæ in Scriptura ſacra, in hoc tantùm ſenſu accipiendæ. Ierem.25.9. *Ecce ego mittam, & aſſumam vniuerſas cognationes Aquilonis, & Nabuchodonoſor Regem Babylonis ſeruum meum, & adducam eos ſuper terram iſtam, &c.* Seruum ſuum vocat Nabuchodonoſor Regem Ethnicum, quia eo vtitur ad exequutionem voluntatis ſuæ. Iſai.45.1. *Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro.* Chriſto meo, vncto meo, facili videlicet, ac prompto, vt compleat mandata mea. Iſai.13.3. *Ego mandaui ſanctificatis meis, & vocaui fortes meos in ira mea, &c.* Sanctificatos meos, id eſt, Chaldæos deſtinatos à me ad puniendum, ſicut quælibet deſtinata ad diuinum ſeruitium ſanctificata dicebantur. Matth.22.7. *Miſſis exercitibus ſuis, perdidit homicidas illos, & ciuitatem eorum ſuccendit.* Romanos intelligit, quorum exercitibus, id eſt, opera vſus eſt Deus, ad euertendam Ieruſalem. Iſai.7.18. *Sibilabit Dominus muſcæ, quæ eſt in extremo fluminum Ægypti, & api, quæ eſt in terra Aſſur, & venient, &c.* Sibilabit (vt ſolent domini ad vocandos ſeruos ſuos) muſcæ Ægypti, id eſt, Ægyptiis moleſtiſſimis hoſtibus; & api, id eſt, Aſſyriis, qui ſæpe Iudæos ſtimulare ſolebant. Videlicet Diuina voluntas ſemper fit in cælo, & in terra, & omnia illi ſeruiunt, Pſal.118. 91. cum hac ſolùm differentia, quòd fideles in ſeruiendo merentur, infideles minimè. Vtrique ergo ſeruiunt, illi voluntarij, hi coacti. Vnde illud Bernard. ſuper Cant. explicans illa verba Pſal. 109. *Donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum.* Donec omnes, inquit, tuæ voluntati ſubiiciam, ſiue inuitos, & miſeros, ſiue voluntarios, & beatos. Poteſt etiam loquutio illa, *vt ſtent coram Dominatore vniuerſæ terræ* indicare, Deum habere peculiarem curam, ac prouidentiam circa regna, Regéſque mundi: nam cùm omnis poteſtas ſpeciatim a Deo ſit, Rom. 13.1. eiuſdem quoque ſpecialis conſeruatio, & prouidentia à Deo manat. Quod rectè agnoſcens Salomon 3.Reg.8.25. ſic orauit Deum: *Domine Deus, conſerua famulo tuo David patri meo quæ locutus es ei dicens: Non auferetur de te vir coram me.* Explicans autem quid eſſet, *coram me*, ait; qui ſedeat ſuper thronum Iſraël. Itaque Regem eſſe, & in regni ſede conſeruari, à Deo eſt peculiariter: ſequitur ergo de exequutione voluntatis Diuinæ per quadrigas.

Zach. 4.14.

Regna etiā Gentilium Deo ſeruiūt.

Iere.25.9.

Iſai.45.1.

Chriſto meo Cyro, vncto meo, fac li ad obediendum.

Iſai.13.3.

Sanctificatū Dei, deſtinatū ad aliquod mandatum.

Matt.22.7.

Iſai.7.18.

Sibilat Deus regnis, vt dominus ſeruis.

Ægyptij muſcæ, quia moleſti, Aſſyrij apes, ſtimulatores.

Pſal. 118. 91.

D. Bernard.

Omnes Deo ſubditi, ſiue voluntarij, ſiue coacti.

Rom.13.1.

Stant regna coram Deo, quoniam eorum conſeruatio à Deo eſt.

3. Reg. 8. 25.

5. *In qua erant equi nigri, egrediebantur in terram Aquilonis, & albi egreſſi ſunt poſt eos.* Prætermittit quadrigam equorum ruforum, quę Monarchiam Aſſyriorum ſignificabat, quoniam ea iam deleta fuerat, Perſæque, ac Medi tum rerum potiebantur. Cur autem priùs eius Monarchiæ meminerit, non autem hoc loco, ratio eſſe poteſt, vt intelligant Iudæi, ab Aſſyriis ſæpe vaſtati, & capti, vel ob id nun temere eam Monarchiam à Deo inductam, ſed vt eorum ſuppliciorum, ac aliorum eſſet adminiſtra, & vt vidētes tam magnam Monarchiam deſiiſſe, intelligerent, ſimiliter & cæteras deſituras. Significatur ergo, Medos, ac Perſas equis nigris, & poſt eos Græcos equis albis indicatos, Babylonem (quæ reſpectu Ieruſalem Aquilonaris eſt) ſucceſſiuis copiis cum imperio adituros, quod priores quidem Ducibus Dario, ac Cyro, poſteriores Duce Alexandro Magno

Cur nō meminit quadrigæ equorum ruforū?

Perſarū, & Græcorum Monarchia ad Aquilonem eunt, Babylonem, ſcilicet.

guo præſtiterũt; quod autem inſtà dicit, huc annectendum eſt, *Ecce, qui egreſſi ſunt in terram Aquilonis, requieſcere fecerunt ſpiritum meum.* Spiritus in Scriptura aliquando ſumitur pro ipſa anima, paſſimque id videre eſt. Sic ergo intelligendus præſens loquendi modus, *requieſcere fecerunt ſpiritum meum*, id eſt, animam meam (quæ veluti laborabat cùm populus meus à Chaldæis vexabatur) in quietem & tranquillitatem reuocarunt. quod ſolemus rectè exprimere dicendo: *Vitam mihi tribuiſti.* Hoc ſenſu dictum eſt de Samſone, cùm aquam è molari maxilla egredientem hauſit, *Qua hauſta,* inquit, *refocillauit ſpiritum*, id eſt, animam, quam penè agebat præ ſiti, *& vires recepit.* Sic humano more Deus ait, Medi, ac Perſæ rem mihi gratiſſimã, qua quodammodo reuixi, præſtiterunt, euertendo Babylonios populi mei vexatorea. Interdum ſpiritus ſumitur pro indignatione, Pſalm. 138.7. *Quò ibo à ſpiritu tuo?* id eſt, quò fugiam, vt euadam furorem tuum. Iſai. 30.28. *Spiritus eius, velut torrens inundans vſque ad medium colli ad perdendas gentes in nihilum.* quo non potuit meliùs exprimi intumeſcens Diuina ita (quæ nunquam & expreſſio quoque eſt Diuinæ miſericordiæ) cum torrentis oomine, qui vt citò intumeſcit, ſic decreſcit celeriter, indignationem ſuam breuiter tumeſcentem inducit.

Spiritus interdum pro ipſa anima.

Iud. 15.19.

Requieſcere fecerunt, id eſt, gratum fecerunt.

Spiritus interdum pro indignatione.

Pſal. 138.7.
Iſai. 30.28.

Cur Diuina ira torrenti comparatur?

Igitur requieſcere ſpiritum, & indignationem, non eſt ſolum deſiuere, & ceſſare, ſed quadam cũ voluptate & complacentia, quod explicatur per quietem. Proinde Dei ſpiritum requieſcere, eſt compleri, ſatiari euerſione Babyloniorum illata per Medos ac Perſas. Nam priùs per Zachariam dixerat contra Babylonios, *Ira magna ego iraſcor ſuper gentes opulentas, &c.* Ebullit enim ira intra Diuinum pectus, & magis ac magis, vſque ad vindictam tumet; ea verò illata, quaſi requieſcit, & ſubſidit, idque gratanter, & quadam cum reſpiratione, & voluptate. Similis loquutio de quiete furoris Dei, eſt apud Ezechielem cap. 5.13. *Complebo furorem meum, & requieſcere faciam indignationem meam in eis, & conſolabor.* Et Iſai. 1.24. *Heu conſolabor ſuper hoſtibus meis, & vindicabor de inimicis meis. Heu,* eſt eo loco nota inſultantis; & ſignificatur amara quædam in hoſtes ſuos complacentia.

Quieſcere ſpiritũ Dei, id eſt, complacere ſibi in expromptione iræ.

Ezech. 5.13.

Iſai. 1.24.

At cùm Deus pronior ſit ad miſerãdum, quàm ad vindicandum, quomodo conſolationem, quietem, & voluptatem accipit à vindicta? Reſponderi poteſt, id fortè eſſe, quoniam hoſtes ſuos vltione preſſos ſpectat conuertendos, vt ſic conſolatio, & quies non ſit io ipſa præcisè vltione (non enim Deus vnquam in mera pœna quieſcit) ſed in pœnitentia eius cui infert pœnam. Ita D. Ambroſ. ponderans Dei quietem illam poſt creatum hominem, *requieuit die ſeptimo*, Geneſ. 2.2. Fecit, inquit, Deus cælum, non lego, quòd requieuerit; fecit Solem, & Lunam, & ſtellas, nec ibi lego, quòd requieuerit; fecit terram, nõ lego, quòd requieuerit, lego quòd fecerit hominem, & tunc requieuerit, habens cui peccata dimitteret. Quies ergo quaſi vltima eſt, in ipſa conuerſione hominis. Igitur, qui egreſſi ſunt in terram Aquilonis, primò quidem Medi, ac Perſæ, poſtea Græci, requieſcere fecerunt ſpiritum Dei, ſatisfecerunt iræ Dei, Babylonios, quibus iratus fuerat, opprimendo. Et Deus per eam vindictam non ſolùm ceſſauit à punitione, ſed quietus, ac tacitus expectauit pœnitentiam, & conuerſionem punitorum. Iam de variis ac fortibus addit Angelus.

Quieſcere ſpiritũ Dei, non in ipſa indignatione, ſed in emendatione quam ſperat.

D. Ambroſ.
Geneſ. 2.2.

Quare dicatur quieſcere Deus poſt creatũ hominem?

6. *Et varij egreſſi ſunt ad terram Auſtri. Qui autem erant robuſtiſſimi, exierunt, & quærebant ire, & diſcurrere per omnem terram, &c.* Terram Auſtri intelligit Ægyptum, quæ cum Palæſtina collata Auſtralis erat. Romani per equos varios ſignificantur. Quomodo autem in Ægyptum egrediantur, cùm tamen aptiùs dici poſſint exiiſſe in vniuerſam terram, quam ſibi armis ſubegerant, prima eſt huius loci quæſtio. Rabbi Dauid putans Iulium Cæſarem Imperium à Græcis ad Romanos tranſtuliſſe, credit ideo equos varios, hoc eſt, Romanos, egreſſos in Ægyptum, quoniam ſub Iulio Cæſare, Græcos, qui tunc in Ægypto dominabantur, primò ſuperarunt, ac inde prima imperij ſui fundamenta locarunt. Verùm id primò diſplicet in hac opinione, quòd Monarchiam Romanorum in Iulio Cæſare incœpiſſe dicat. Certum eſt enim in Auguſto cœpiſſe, & ob eam cauſam ſcriptum eſſe Luc. 2. 1. *Exiit edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis.* Vnde veteres ferè omnes, vt refert D. Hieron. in cap. 9. Daniel. regnum Græcorum terminant in Cleopatra, quã ſimul cum Antonio vicit Auguſtus; & regnum Romanorum incipiont in Auguſto. Conſtat autem Iulium Cæſarem victo Ptolomæo Ægyptum non redegiſſe in prouinciam, ſed Cleopatræ, ac fratri eius minori reliquiſſe regnum, ſolum autem Auguſtum victa Cleopatra Ægyptum conſtituiſſe prouinciam. Deinde illud conſequenter diſplicet, ſub Iulio Cæſare finitum eſſe regnum Græcorum, cùm tamen continuatum fuerit in Cleopatra, & fratre; pro quo notandum, etſi viuente Alexandro, ſub vno eo fuerit Monarchia Græcorum, tamen poſt eius mortem, non vno loco regnaſſe Græcos, ſed variis in locis, iuxta diuiſionem, quam moriens in amicos fecit, de quo 1. Machab. 1. & Ioſephus 2. Antiquitatum 1. Diuiſum porro eiuſmodi Imperium Romani paulatim ditioni ſuæ adiecêre, pulſis autem omnibus Regibus, in quos diuiſum erat, finitum eſt regnum Græcorum, & cœpit Romanorum Monarchia, quod quidem non contigit ſub Iulio Cæſare, ſed ſub Auguſto, qui primus Ægyptum Romanæ ditioni adiecit, ac prouinciam fecit, ibique vltimò extinctis omnibus Græcorum Regibus, orbem totum deſcribi iuſſit. Rectè autem Propheta aſſignaturus principium Monarchiæ Romanorum, poſuit egreſſum eorum in terram Auſtralem: ſicut enim in aſſignandis principiis aliarum Monarchiarum, meminit non omnium bellorum, quæ geſſerant, ſed eorum tantùm, quibus Imperium ab vna gente in alteram tranſlatum eſt, priori imperio finito (nam ideo poſuit egreſſum Medorum, & Perſarum, & poſt eos Græcorum in Babylonem, quoniam iis ſucceſſiuis egreſſibus cœpit in ea vrbe Monarchia duplex, Perſarum priùs, deinde Græcorum) ita hîc poſiturus initium Monarchiæ Romanorum, meminit eius tantùm belli, quo vltimo finitum eſt Imperium Græcorum in Ægypto, & cœpit Monarchia Romanorum.

Terra Auſtri, Ægyptus.

Romani quomodo in Ægyptum egredi dicantur.

Opinio Rabbi Dauid reiicitur.

Luc. 2.1.

Monarchia Romanorũ non in Iulio Cæſare, ſed in Auguſto cœpit.

D. Hieron.

Regnũ Græcorum non eſt finitum ſub Iulio, ſed continuatũ in Cleopatra.

Pulſis omnibus Regibus, in quos diuiſum fuit regnũ Græcorum, ipſũ finitum eſt.

7. Alia quæſtio eſt longè difficilior, quinam fuerint equi fortes? Videtur quidem colligi ex ipſo contextu, fuiſſe diuerſos à variis. Hac in re eſt opinio Mõtani, & aliorum, qui per equos fortes intelligi volunt Otomanos, ſeu Mauros, qui detracta magna orbis parte ab Imperio Romano, Imperium ſibi latum conſtituerunt. Fortes verò dici, quoniam ex præcepto Mahometis regnum ſibi vi & armis pepererunt, curántque ſem-

Num equi varij fuerint diuerſi à fortibus?

Digitized by Google

per propagare, quouſque nulla lex ſectæ ſuæ contradicat, ideo dicitur, *quærebant ire, & diſcurrere per omnem terram.* Hæc ſententia non eſt admittenda, vel ob id profectò, quoniam indigna eſt turpiſſima hæc ſecta, de qua Scriptura ſacra mentionem vllo modo faciat. Deinde equos fortes in eadem quarta quadriga intelligendos eſſe conſtat, hoc eſt, vel Romanos, vel ſub Romanis militantes. At Iſmaëlitæ, ſiue Mauri, nunquam ſic aſſociati ſunt Romanis, vt idem jugum ſubierint Monarchiæ, ac militiæ normam. Item Iſmaëlitæ nequaquam fortitudine, ac robore eminent, vt fortibus ac robuſtiſſimis equis comparari poſſint: quidquid enim terrarum ſubegerunt ſibi, non tam armorum, ac virium robore, quàm legis turpiſſimæ, quæ omne vitiorum genus impunè permittit, propoſitione aſſequuti ſunt.

Opinio Mutoni reiicitur.

Mauri non tam potentia, quàm legis turpiſſimæ propoſitione ſubegerunt orbis magnam partem.

8. Ob has rationes placuit quidem Riberæ nomine fortium equorum Gothos, ſiue Getas illos intelligere, qui ſub Alarico Rege in Romanos, quibus antea parebant, rebellarunt. Narrat enim Oroſius lib. 7, cap. 20. vniuerſas Gothorum gentes Rege Athanarico mortuo, conſiderata virtute, ac benignitate Theodoſij, Romanorum ſe Imperio dedidiſſe. Atque ab eo tempore conſtat hos populos ſub Romanis ſignis diu militaſſe, maximè imperante Maximino contra Parthos, & Conſtantino magno contra Licinium; imò & ſub Honorio, cuius tempore rebellarunt, Romámque ceperunt. Quare rectiùs intelligitur fuiſſe in quadriga quarta Gothos, non quidem initio Imperij (nam propterea varij ſoli egredi dicuntur in Auſtrum, cùm cœptum eſt Imperium) ſed decurſu temporis, vt patet. Præterea rectè in Gothis intelligitur fortitudo ac robur; quoniam Romano Imperio adhuc integro, & robuſtiſſimo ita præualuerunt, vt Romam ipſam mundi caput expugnauerint. Optimè & illud quadrat, quòd exire, & diſcurrere viſi ſunt in vniuerſam terram: nam Gothi, non vna aliqua parte orbis imperij ſedem ſtatuerant, ſed, vt erant immanes ac indociles, diſcurrerunt ſolum, Imperio videlicet inſtabili, ac minimè ſolido; vnde ab aliquibus comparatur illi teſtæ, è qua partim cõſtabant pedes ſtatuæ Nabuchodonoſor; quod quidem Mauris conuenire nequit, quorum dominatio non diſcurſus aliquis inſtabilis, ſed conſtans eſt.

Ribera.
Opinio Riberæ melius conſtat pro Gothis.

Verùm nec opinio hæc videtur probabilis, quoniam diuiſionem, & ſeparationem equorum fortium à variis abſque euidenti neceſſitate ponit. Apertè enim in contextu quarta quadriga dicitur habere equos varios ſimul ac fortes, nec poſtea vlla ſit expreſſa mentio de ſeparatione: nam quod dicitur, *qui autem erant robuſtiſſimi, exierunt;* de iiſdem variis & fortibus intelligitur, qui quidem decurſu temporis aucta fortitudine in robuſtiſſimos euaſerunt. Deinde quomodo intelligitur, Gothos ambulauiſſe omnem terram? Certè notum eſt, Romã ab eis captam, & Italiæ magnam partem occupatam, omnem verò terram minimè. Miror autem huiuſmodi Authores, nulla vigente neceſſitate, à veterum ſententia diſceſſiſſe, vel ob id ipſum digni, qui reiiciantur.

Non videri probabilem Riberæ opinionem.

Equos varios ac fortes eſſe Romanos, quatenus & adminiſtrandi varietate, & fortitudine præſtiterunt, &c.

9. Igitur D. Hieronymus hoc ipſo Zachariæ loco, Cyrillus Alexand. & Theodoret. ibidem: ex poſteris autem Lyranus, Hugo Cardinal. Dionyſ. Carthuſ. & Vatabl. equos varios, ac fortes interpretantur Romanos ipſos, qui vel adminiſtrandi varietate, & fortitudine præſtiterunt, vel cùm fortes pariter eſſent, variè ſe erga Iudæos, nunc, ſcilicet, clementer, nunc ſeuere geſſerant. Quod verò de variis ſolùm dictum eſt, quòd exierint in terrã Auſtralẽ, non tollit quominus & ij ipſi fortes fuerint, quemadmodũ, quod poſtea robuſtiſſimis dicatur, vt exeant in omnem terram, non efficit, vt alij à fortibus, & variis habeantur; ſed ij ipſi, qui dum Ægypto ſubacta, & Monarchia tum primùm creata fortes erant, & varij, poſtea aucto Imperio robuſtiſſimi euaſerunt, ita vt omnem ferè terram ſuis armis peragrauerint. Nec fruſtra eſt, quòd quærentibus equis fortiſſimis exire in omnem terram, *dixit Angelus, Ite perambulate:* nam, vt notat Vatablus, verbum, *dixit*, fœmininum eſt, ac adeò non ad equos referendum, ſed ad quadrigam, quatuor, ſcilicet, illis variis ac fortibus inſtructam equis. Eſt autem in Scriptura vſitata phraſis, diſcurrere, & ambulare terram, pro dominari, ac principatum in ea gerere, vt in ſuperioribus demonſtrauimus.

D. Hieron. D. Cyrill. Alexand. Theodor. Lyran. Hugo Card. Dionyſ. Cart. Vatab.

Aucti viribus Romani exierunt in omnem terram.

De coronis, quas Deus præcepit fieri, & imponi in capite Ieſu Sacerdotis.

SECTIO III.

1. *Cur in domo Ioſiæ facta corona? Cur à ſolis tribus petitur materia coronarum? Offerentium pietas attenditur à Deo, Geneſ. 4.*
2. *Num vna fuerit corona? Plurale quomodo vſurpetur aliquando in Scriptura? Duas coronas factas.*
3. *Per duas coronas duplicem Chriſti principatum ſignificari, Regalem & Sacerdotalem. Vnde id habuerit Chriſtus? Quomodo Chriſtus Sacerdos ſecundùm ordinem Melchiſedec?*
4. *Filio Ioſedec datas coronas quatenus erat figura Chriſti. Quid nomine Orientis ſignificetur? Reiicitur opinio Hebræorum, & Theodoreti.*
5. *Oriens nomen Chriſti: quid per id nomen intelligatur etiam inter prophanos autores? Hoc loco pro germine poni.*
6. *Quomodo explicandum illud:* Et ſubter eum orietur? *Fructus paſſionis Chriſti ex Ioan. 12. & ex Bernardo.*
7. *Repetitio in Scriptura quid importet, ex Hieronymo.*
8. *Quomodo ſignificetur duplex poteſtas in Chriſto, Regalis, & Sacerdotalis?*
9. *Coronas ſeruatas fuiſſe in memoriam eorum virorum, quorum expenſis ſunt factæ. Cur mutata nomina duorum? Locus moralis de memoria eorum, qui aliis bene faciunt.*

1. PRÆCEPIT Dominus Zachariæ, vt ab Holdai, Tobia, Idaja, & Ioſia, qui Babylone venerant, aurum poſtularet, & argentum, coronáſque in domo Ioſiæ faceret. Verſ. 9. *Et factum eſt verbum Domini ad me, dicens:* Verſ. 10. *Sume à tranſmigratione ab Holdai, & à Tobia, & ab Idaja, & venies tu in die illa, & intrabis domum Ioſiæ, filij Sophoniæ, qui venerunt de Babylone.* Verſ. 11. *Et ſumes aurum, & argentum: & facies coronas, & pones in capite Ieſu filij Ioſedec Sacerdotis magni.* Verſ. 12. *Et loqueris ad eum, dicens: Hæc ait Dominus exercituum, dicens:* ECCE VIR ORIENS NOMEN EIVS: *& ſubter eum orietur, & ædificabit templum Domino. Et ipſe extruet templum Domino, &c.*

Hebr.

Varia lectio D. Hieron.

Hebr. ECCE VIR GERMEN NOMEN EIVS. *Et ſubter eum germinabit.* Cur autem in domo Ioſiæ iuſſæ ſunt fieri coronæ? Rationem reddit Hieronymus, quoniam Ioſias iuxta Hebræos ædituus erat; nec differt Cyrillus, qui cuſtodem eum facit gazophylaeij, quod Iudæi commune fecerant ad expenſas templi ædificandi, 1. Eſdr. 2. Cur autem ab his potiùs, quàm ab aliis iubeat Deus poſtulari argentum, & aurum? Ratio eſſe poteſt, quoniam eiuſmodi viri pietate cæteris antetire videbantur: plurimum autem, vel ipſo Domino Iudice intereſt, à quónam ſibi offerantur munera ſiue obſequia. Sic dicitur Geneſ. 4. 4. quòd duobus fratribus Abel & Cain offerentibus munera ſua, *reſpexit Dominus ad Abel, & ad munera eius, non autem ad Cain, &c.* Itaque munera Abel grata ſunt Deo per ipſum Abel ſibi primò gratum; vt dicitur Nero ſpectacula, alioquin parum grata, imò plerumque horrida, ac triſtia, in ſmaragdo illa ſua gratiſſimè ſolitus ſpectare. Sic Iob. 42. 8. imperat Dominus amicis Iob, vt afferant victimas, quas Iob pro illis ſibi offerat, futuras ob id ſolum ſibi gratas, & illis ad veniam vtiles. *Iob,* inquit, *ſeruus meus orabit pro vobis, faciem eius ſuſcipiam, vt non vobis imputetur ſtultitia.* Ac ſi diceret: per eum vos videbo. Aſſumam, & quaſi ſpecular gratum applicabo mihi faciem eius, perſonam eius, vt per eum gratè vos aſpiciam. Sic ergo putandum, ideo à quatuor iſtis viris iubere Deum petere argentum, & aurum ad coronas efficiendas, quòd ij Deo grati, gratius Deo præſtabunt donum.

In domo Ioſiæ ſiunt coronæ, quoniam cuſtos erat gazophylacij.
1. Eſdr. 2.
Ab his præcipuè petitur argentum, & aurum, quoniã pietate præſtabant.
Geneſ. 4. 4.
Intereſt, offerentes eſſe pios.
Iob. 42. 8.
Faciem Iob ſuſcipiam, id eſt, per eum vos videbo gratius.

2. *Et facies,* inquit, *coronas.* Sunt qui velint non duas, ſed vnam coronam, eámque magnam factam. Primùm, quia Chaldæus vertit, *Et facies coronam magnam:* ſolet enim Scriptura pluralem numerum pro ſingulari vſurpare ad ſignificandam rem magnam. Iob. 40. 10. *Ecce Behemoth, &c.* pluralis eſt numeri: & ponitur pro magna beſtia, multarum ſcilicet inſtar habente Mich. 5. 2. *Et egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis.* Loquitur de diuina Chriſti natiuitate. Egreſſus, plurali numero, vt oſtendat eſſe maximam ac nobiliſſimam Natiuitatem. Quin & Deum vocat Scriptura pluraliter *Elohim,* id eſt, iudices, hoc eſt, Maximum Iudicem, quòd in ſe contineat omnem iudiciariam poteſtatem. Ita videri poteſt coronas hoc loco Vates pro corona maxima, & pulcherrima poſuiſſe. Verùm præferenda eſt autoritas Vulgati, qui apertè ponit coronas plurali numero; & congruit magis myſterio duarum dignitatum in Chriſto, Regalis, videlicet, & Sacerdotalis, vt ſtatim explicabimus. Duæ ergo coronæ iubentur imponi per Zachariam in capite Ieſu Sacerdotis, & eodem tempore hæc à Vate pronunciari: ECCE VIR ORIENS NOMEN EIVS, *& ſubter eum orietur, & ædificabitur templum Domino, & ipſe extruet templum Domino, &c.* Non ſunt autem audiendi Hebræi, qui è duabus illis coronis auream volunt impoſitam Zorobabeli, argenteam Ieſu Sacerdoti. Minùs autem audiendi in eo quod aiunt, eundem Zorobabelem intelligi nomine *Orientis,* cùm Chaldæus Orientem vertat, Meſſiam, quod in Zorobabelem minimè quadrat.

Scriptura plurali vtitur aliquãdo ad exprimendam rẽ magnam.
Iob 40. 10.
Mich. 5. 2.
Duas fuiſſe coronas.
Ieſu Sacerdoti impoſitas coronas.
In hoc typus Chriſti Ieſus Sacerdos.

3. Igitur per Ieſum Sacerdotem intelligitur Ieſus Chriſtus, vt ſuprà oſtendimus, & per duas coronas, auream, & argenteam, intelligitur in eo duplex dignitas, Regalis, & Sacerdotalis: nam cùm eſſet primogenitus æterni Patris, vtramque dignitatem iure ipſo habuit. quod in lege

Duæ coronæ Regalem & Sacerdotalẽ in Chriſto dignitatem innuunt.

A quoque naturæ ſeruatum legimus, vt ſacerdotium ac dominium in cæteros, eſſet penes primogenitum, vt apparet in Eſau. Expreſſum eſt hoc 2. Pſalm. 6. *Ego autem* (loquitur Chriſtus) *conſtitutus ſum Rex ab eo,* æterno Patre, *ſuper Sion montem ſanctum eius, prædicans præceptum eius.* hoc eſt, factus ſum Rex, & Sacerdos, cuius eſt mandata Dei prædicare populo. Ideo D. Paulus Hebr. 5. 5. de Chriſto teſtatur, quòd non propria autoritate vſurpauerit ſibi ſacerdotium, ſed iure id habuerit, iuxta locum Pſalmi prædicti, quẽ citat, & ſtatim addit in probationẽ illud aliud ex Pſal. 109. 4. *Tu es Sacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech.* Qui ſic ordinatus eſt, vt primò quidem Rex fuerit, deinde Sacerdos; vel, *ſecundùm ordinem,* ſecundùm reſpe-
B ctum, ſecundùm relationem; quia Melchiſedech non fuit Rex, & Sacerdos ad ſe, ſed ſecundùm ordinem ad Chriſtum, ordinatus videlicet, vt ſecundùm duplicem illam dignitatem repræſentaret Chriſtum futurum Regem, ac Sacerdotem ſimul. Sic autem merè ordinatus erat ad Chriſtum Melchiſedech, vt non ob aliud videatur in mundo excitatus, quàm ad figuram, dum in ſe Chriſtũ eo modo quo diximus repræſentauit. Propterea namque Paulo affirmante 7. ad Hebr. 3. *Fuit ſine patre, ſine matre, ſine genealogia, nec initium dierum, nec finem habens.*

Pſalm. 2. 6.
Heb. 5. 5.
Pſal. 109. 4.
ad Hebr. 7. 3.

Quod quidem verum eſſe poteſt, iuxta duplicem dicendi modũ. Sũt enim qui dicant, Melchiſedech fuiſſe Sem filium Noe. ita omnes Hebræi,
C quibus adhærent Lyran. & Abul. in 14. cap. Gen. & alij. Caiet. ibidem, & Auguſt. Eugub. probabile putant. Alij veriùs aiunt, Melchiſedech fuiſſe Chananæum, ac adeò ex poſteris Cham. Primò, quia Sem & filiis eius ſortitò obuenit in poſſeſſionem pars Orientalis incipiendo ab Euphrate, vt ait Ioſephus 1. Antiq. 7. Cham verò, & filiis pars ea, in qua regnauit Melchiſedech, vt patet Geneſ. 10. Quomodo ergo Sem, ſi eſt Melchiſedech, inuaſit terram deſtinatam Chamo? Deinde quia Sem non fuit ſine patre, ſine matre, & genealogia, cùm eius parẽtes recenſeantur Gen. 10. & Paulus de re agens, non de nomine, affirmauit hominem illum fuiſſe *ſine patre, ſine matre, ſine genealogia:* vt pateat, manifeſtum eſſe effugiũ, quod
D alij dicunt, non aſſignari eius parentes ſub nomine Melchiſedech. Hanc partem ſequuntur Ioſephus 1. Antiq. 11. & 7. de bell. Iud. 18. Egeſippus 3. de Excid. Hieroſol. 19. Theodoret. quæſt. 63. in Gen. & plurimi veterum, quos refert Hieron. epiſtola 126. Ex recentioribus, Bened. Perer. in Gen. Ribera in epiſtolam ad Hebr. cap. 7. & Adamus. Siue ergo priores reſpondeant: etſi verum eſt, hominem illum ſub nomine Sem parentes habere, non tamen illos habere in Scriptura ſub nomine Melchiſedech: ſiue reſpondeant poſteriores, & quidem expeditiùs, illum hominem Chananæum appellatum Melchiſedech, nec patrem, nec matrem, nec initium dierum, nec finem habere in Scriptura memoratum: in ſolo nihilominus
E Chriſto verè completum eſt, qui nec in terra habuit patrem, nec in cælo matrem, nec finem, aut principium dierum, quia Sacerdos eſt in æternum, ſemper viuus ad interpellandum pro nobis, quo longè, latéque ſuperat ſacerdotium legis. Vnde non immeritò, cùm Ieſus filius Ioſedec haberet cidarim ſuam, hoc eſt, coronam Sacerdotalem propriam iuxta ordinem Aaron, accipit aliã à Zacharia, vt ſignificetur eſſe alterius ordinis corona, nimirum ordinis Melchiſedech Sacerdotis

Quomodo Melchiſedech fuerit ſine patre, ſine matre, &c.
Melchiſedech Chananæũ fuiſſe probatur.
In ſolo Chriſto verè cõpletũ, quòd nec patrem in terra, nec matrem in cælo habuerit.
Heb. 7. 25.

dotis pariter, & Regia,

4. Iubetur autem Zacharias in ipſo actu imponendi coronas in capite Ieſu pronunciare hæc verba: ECCE VIR ORIENS NOMEN EIVS, *& ſubter eum orietur, & ædificabit templum Domino, & ipſe extruet templum Domino, & ipſe portabit gloriam, & ſedebit, & dominabitur ſuper ſolio ſuo, & erit Sacerdos ſuper ſolio ſuo, & conſilium pacis erit inter duos.* Vaticinium eſt de Chriſto futuro Rege, ac Sacerdote, ne putet Ieſus filius Ioſedec, has coronas ſibi deberi, ſed per illum vltrà tendere ad Chriſtum: *Ecce vir Oriens*, quaſi diceret: non ſibi, ſed Orienti, id eſt, Chriſto. Non ſunt ergo audiendi Hebræi, qui Zorobabelem intelligunt per Orientem, quoniam de ipſo eſt, quod ſequitur, *ædificabit templum Domini, &c.* Cùm, vti diximus, Chaldæus vertat Meſſiam, qui ædificaturus eſt Eccleſiam, fieri non poteſt, vt id quadret in Zorobabelem. Sed nec probatur, quod Theodoretus, & alij volunt, ipſum Ieſum filium Ioſedec Orientem dici in figuram Chriſti, cùm de Chriſto palàm exponatur à Hieronymo, & aliis communiter.

Chriſto, non Ieſu Sacerdoti deberi coronas.

5. ORIENS NOMEN EIVS. Vnus ex nominibus Chriſti Oriens eſt. In Hebræo eſt, צמח in Græco, ἀνατολὴ. Et quidem *tſemach*, eſt à radice *tſamach*, germinauit, pullulauit, quod in plantis inprimis quadrat, Geneſ. 2. Iſai. 44. Pſ. 131. tamen latius ſumitur, quia ſignificat id quod prodit, ſæpe ex adiunctis innuitur ratio prodeundi, de quo ſuprà Viſione trigeſimaprima, Sect. 4.

6. Quod verò ſequitur, *& ſubter eum orietur*, ad verbum ex Hebræo, *de ſub ſe*, aut, *de ſub illo*. D. Hieron. cum Hebræis explicat: Ex ſe ipſo orietur, germinabit, quia non orietur alienis præſidiis, vt alia germina, ſed virtute ſua multiplicabitur, & ramos quoquo verſùm extẽdet. Si verò vertatur, *de ſub illo*, intelligitur de multitudine credentium, quæ de ſub illo multiplicabitur, & in vtroque eſt idem ſenſus. Vt ergo germinante tritico de ſub illo, quaſi furtim pullulant multi filij, vt vocant, ita de ſub Chriſto, tanquam de ſub germine fœcundiſſimo præter opinionem innumera fidelium multitudo ſuccreſcet, ac pullulabit, ſubter eum orietur: magno profectò miraculo, quod ex humilitate mortis Chriſti, in qua planè extinctus credebatur, tanta proles ſubinde prodierit. Vnde illud Chriſti Ioan. 12. 24. *Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet; ſi autem mortuum fuerit, multum fructum affert.* Caſus grani in terram, ſignificat humilitatem Paſſionis Chriſti, vt de ſub illa, ſeu de ſubiectione illa in mortem, multiplicetur in multos populos. Grauiter ergo Bern. ſerm. 15. in Cant. afferens verba dicta Ioannis ait; Moriatur igitur granum, & ſurgat Gentium ſeges.

Ex ſe orietur, quoniã non alienis præſidiis.

De ſub Chriſto orietur multitudo credentium.

De humilitate Chriſti mortis fiet hæc multiplicatio.

Granum cadens, Chriſtus humiliter moriens.

Gentium ſeges de grano Chriſto.

7. Quid verò eſt, quod de ædificatione templi repetit Vates, *& ædificabit templum Domino, & ipſe extruet templum Domino?* Prima reſponſio eſt, eſſe id Hebræis familiare, vt ad confirmandam, & ſtabiliendam veritatem, vtantur repetitione. D. Hieron. in illud Iob. 3. 25. *Et quod verebar accidit.* Aliis, inquit, verbis repetit, quod alibi dixerat. Pro confirmatione dicti, ſolent in Scripturis talia iterari, vt certius habeatur, & firmius quod dicitur. ita ille. Deinde reſponderi poteſt, adhibitam repetitionem ſignificare etiam citò ædificandum à Meſſia templum, id eſt, Eccleſiam, quod etiam ſolet Scriptura Ezechiel. 7. 2. *Finis venit, venit finis ſuper quatuor plagas terræ.* hoc eſt, quàm citiſſimè ingruet finis. Vtraque autem repetitionis cauſa refertur Geneſ. 41. 32. de ſomnio illo repetito Pharaonis, quod explicans Ioſeph ait: *Quod autem vidiſti ſecundo ad eandem rem pertinens ſomnium, firmitatis indicium eſt, eo quod fiat ſermo Dei, & velocius impleatur.* Præterea repetitionem præſentem ideo factam exiſtimamus, vt quia magnum erat beneficium, ædificare Chriſtum Eccleſiam in terra, repeteretur, vt res magna, & inſolita. Sic Geneſ. 1. 27. cùm dixiſſet Moyſes: *Creauit Deus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam*, idem repetens, *ad imaginem Dei creauit illum.* Caietan. Repetit Moyſes quòd ad imaginem Dei creauit eum; tum ne crederetur factus ad imaginem Angelorum, tum ad arctiùs imprimendam hominibus tanti magnitudinem beneficij. Poteſt etiam repetitio illa, *Et ipſe extruet templum Domino*, id ſignificare, nimirum Deum ipſum, non per Angelos, ſed per ſe ipſum ædificaturum Eccleſiam, ita vt manus ipſe operi admoueat, ſitque non tantùm architectus, ſed & cæmentarius. Vnde Ezechiel. 40. 3. videtur Chriſtus funiculum lineum, & calamum menſuræ habens præ manu ad ædificandum templum Domini, id eſt, Eccleſiam: nam linea & regula cæmentariis dantur ad exæquandos parietes, in qua directione præcipua firmitas ædificiorum conſiſtit. Et Iſai. 54. 11. *Ecce ego ſternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te in ſapphyris; & ponã iaſpidem propugnacula tua, & portas tuas in lapides deſiderabiles.* Quibus verbis exprimit ædificationem Eccleſiæ, & palàm oſtendit, non alium fore cæmentarium cæleſtis ædificij, quàm ſe, qui ſolus nouit ordinare merita cuiuſque, & gratias in varia Eccleſiæ miniſteria.

Hebræi repetunt ad ſignificandam firmitatem.

D. Hieron. Iob. 3. 25.

Repetitio aliquando innuit rem citò futuram.

Ezech. 7. 2.

Geneſ. 41. 32.

Geneſ. 1. 27.

Caietan.

Vel ſignificatur Deus ipſe ædificaturus.

Ezech. 40. 3

Iſai. 54. 11.

8. Quod verò ſequitur, *Et ſedebit, & dominabitur in ſolio ſuo; & erit Sacerdos ſuper ſolio ſuo, & conſilium pacis erit inter illos duos*, ſignificat duplicem thronum, ſiue excellentiam in Chriſto, Regalem vnam, qua in ſolio Dauid dominabitur in æternum, Luc. 1. 32. & Sacerdotalem alteram, in qua erit Sacerdos pariter in æternum, Pſal. 109. 4. Notandum verò, quòd non dixit, *Et dominabitur*, ſed, *erit Sacerdos in ſolio ſuo:* quoniam Sacerdotalis ſedes inſtituta eſt à Chriſto, non tam ad dominandum, quàm ad paſcendum, doctrina ſcilicet, & exemplo; quod commendans D. Petrus epiſt. 1. cap. 5. 1. ait: *Seniores, qui in vobis ſunt, obſecro, conſenior, & teſtis Chriſti, &c. Paſcite qui in vobis eſt gregem Dei, non dominantes in clero, ſed forma facti gregis ex animo. Teſtis*, inquam, *Chriſti*, qui eo modo ſe Sacerdotem præbuit, non vt miniſtraretur, ſed vt miniſtraret, tantum abeſt, vt dominaretur. Illud verò, *Et conſilium pacis erit inter duos*; hoc eſt, inter dignitatem Regiam, & Sacerdotalem, inter quas ſolet eſſe plerumque diſſenſio, ob prærogatiuam iuriſdictionis, erit ſumma pax; quoniam in eadem perſona, id eſt, Chriſto coniungentur. In Hebræo hæc ſatis patent, quoniam כסא ſolium maſculini generis eſt, ſicut thronus apud Græcos; Latinus obſcurè poſuit, quia præceſſerat ſolium neutri generis; vel ſic explicari poteſt, vt ſit ſenſus: Inter illos duos, hoc eſt, Regem & Sacerdotem, ſumma erit conſenſio; ſumpto Rege, & Sacerdote, pro Regia, & Sacerdotali dignitate, quæ ambæ in Chriſto reperiuntur coniunctæ in pace. *Et conſilium pacis erit inter duos.* Non ergo ſine myſterio Melchiſedech, qui idem Rex erat, & Sacerdos, notanter dicitur etiam Rex Salem, hoc eſt, Rex pacis, vel Rex pacificus, vt ſignificetur in illo quaſi pace inita reſidere vtramque dignitatem, Regiam,

Duplex excellentia in Chriſto, Regalis, & Sacerdotalis.

Luc. 1. 32.

Pſal. 109. 4.

Sedes Sacerdotalis non eſt ad dominandum.

1. Petr. 5. 1.

Petrus teſtatur ita ſe præbuiſſe Chriſtum.

Summa pax inter vtrãque præfecturam ex Chriſto oſtẽditur.

Melchiſedech rex pacis quo myſterio?

Digitized by Google

Regiam,& Sacerdotalem.

Iubētur reſeruari corona in templo in memoriam eorum qui illas fabricarunt.

Incisa eorū nomina in coronis.

9. Denique illud, *Et coronæ erunt Helem, & Tobiæ, & Idaiæ, & Hem filio Sophoniæ memoriale in templo Domini.* Iubet Dominus, vt detractæ coronæ à Ieſu filio Ioſedec ſeruentur in templo, vt ſint memoriale illorum virorum, qui fabricarunt illas. Vnde colligitur, eorundem virorum nomina inciſa in coronis fuiſſe. Patet hinc alterius difficultatis reſolutio: nam cur hoc loco mutata ſunt nomina duorum illorum virorum, nempe Holdai, & Ioſiæ? quorum ille modò vocatur Helem, hic Hem? nimirū, quia binomines erant, & cùm priora nomina plurium eſſent literarum, quàm vt cōmodè poſſent incîdi, aſſumpta ſunt hæc poſteriora, quæ paucioribus literis conſtabant. Ponderandum verò, quomodo Deus conferentes beneficia ſua in pios vſus remuneret, cùm in coronis, quas prædicti illi viri ſibi fabricarunt, nomina illorum inſculpi iubet, vt non tam coronari ſe, quàm illos planè appareat. Idcirco Pſal. 102. 4. excitans Dauid animam ſuam ad laudandum Deum ob alia beneficia, etiam hoc addit: *Qui coronat te in miſericordia, & miſerationibus:* hoc eſt, qui tuis ipſis miſericordiæ operibus, quæ in eius honorem quaſi coronas contexis, te ipſum coronat. Et Pſal. 111. 9. *Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi, cornu eius exaltabitur in gloria.* Ecce enim iuſtitia, hoc eſt, eleemoſyna, hominis pij, non perit, ſed manet fixum in omnem æternitatem memoriale. In illo autem, *Cornu eius exaltabitur in gloria,* expendit Caiet. præmium viri miſericordis, quòd tria illa, ob quæ homines diuitiis ſtudent, videlicet, poteſtas, exaltatio, & gloria, minimè illi pereant, imò firmiùs ſtabiliantur. *Cornu eius exaltabitur in gloria.* Aptiſſimè in hunc locum quadrat illud ex oratione Salomonis, qua populum Deo commendauit ob munera in templi fabricam collata, 1. Paralip. 29. 17. 18. *Populum tuum,* inquit, *vidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria: Domine Deus Abraham, Iſaac, & Iſrael patrum noſtrorum, cuſtodi in æternum hanc voluntatem cordis eorum, & ſemper in venerationem tui mens iſta permaneat.* Quaſi diceret: Quandoquidem tam profuſam in hoc opus tuum voluntatem oſtenderunt, tuum erit, Domine, hanc ipſam voluntatem cuſtodire, ſeruare, ac viuam oſtentare mundo in memoriale pietatis ſempiternum, & gloriæ tuæ conſtans teſtimonium, vt ſemper in venerationem tui mens iſta permaneat; ac eam per ætates conſequentes conſiderans mundus veneretur te Autorem videlicet omnis cogitationis bonæ.

Locus moralis de iis, qui opes ſuas in pios vſus largiūtur.

Pſal. 102. 4.

Ex operibus miſericordiæ contexta corona.

Pſal. 111. 9.

Eleemoſyna non perit, ſed manet memoriale.

Caietan.

1. Paral. 29. 17. 18.

Voluntatem bonam ac piam ſeruat Deus viuā.

Precor ego te Domine Deus, quando omnis boni propoſiti coronator es, vt, ſi opere hoc Viſionum noſtrarum, tibi quoquo modo placere ſtudui, & voluntatem, & opus ipſum, nimirum dona tua, corones, apud homines gratia, apud te ipſum, ipſo te, qui es benedictus in ſecula ſeculorum, Amen.

INDEX

INDEX RERVM,

ET VERBORVM.

In quo V, Viſionem indicat; S, Sectionem; N, Numerum; & interdum C, Commentarium; Præl. Præludium; Præf. Præfationem; Par. Paraphraſim; col. columnam.

A

A, a, apud Ieremiam, eſt interiectio reſpuentis. V.11. C.1. S.2.n.1. columna 313.

Aaron.

Aaron verè vir animi Sacerdotalis, qui plagam à populo precibus amouit. V.18. S.7.n.1.columm.476.

Aaron tabulas legis eruet in fine mundi è loco vbi à Ieremia abſconditæ. V.11.Præf.n.6. columm.302.

Abel.

Abel è primogenitis obtulit adipes, id eſt, optima. V.12.S.1.n.2.col.333.

Abraham.

Abraham vidit propheticè diem Chriſti. Præl.1. n.2.col.2.

Quis fuerit Abraham? V.1.Præf.n.2.col.21.

Abrahami chronologia. ibidem.col.ead.

Abraham primitias tulit Viſionum Dei. ibid.col. ead.

Abram, Pater excelſus. ibid.n.3.col.ead.

Abraham, Pater multarum, ſcilicet, gentium. ibid. col.22.

Abram, iuxta Philonē, Pater ſublimis, quòd ſublimia conſideraret. ibid.col.ead.

Abraham, iuxta eundem, Pater electus vocis. ibid. col.ead.

Abrabam ex homine cæli, factus eſt homo Dei. ibid.col.ead.

De nomine Abram, Hebræorum opinio. ibid. n.4.col.23.

Abram nomen redditum diuinum interpoſitione literæ ה. ibid.col.ead.

Deus ſuo de nomine detractam literam dedit Abram. ibid.col.ead.

Litera vna è nomine Dei data Abram, ſignum cōſortij per gratiam, & Incarnationem. ibid.col. ead.

Litera data, quarto loco poſita ſignificauit tempus Incarnationis, in quarto millenario futurum. ibid.col.ead.

Mem clauſum in eodem nomine, ſignum æterni regni Chriſti. ibid.col.ead.

Interpretatio nominis Abraham pro tranſitore, non legitima. ibid.col.ead.

Prima laus Abraham, eſſe Patrem multarum gentium. ibid.n.6.col.24.

Nomen Abrabam quaſi columna, in qua promiſſio inſcripta ad æternitatem. ibid.col.ead.

Abraham Pater multarum gentium ex fide. ibid. col.ead.

Abraham priuſquam iuberetur circumcidi, vocatur Pater multarum gentium, vt ex ſola fide id habeat. ibid.col.ead.

Abraham maximus in plurimis. ibid.n.8.col.ead.

In eo glorioſiſſimus, quòd legem naturæ ſeruauerit omnium optimè. ibid.col.ead.

Abrahami laborioſa tentatio. ibid.n.10.col.26.

Abraham in ſpe non denegat, quod contra ſpem acceperat. ibid.col.ead.

Filium contemnit, vt ſeruet. ibid.col.ead.

Difficile, patientiórne fuerit ibi Sacerdos, an victima. ibid.col.ead.

Deſcribitur obedientia Abrahami in immolando filio. ibid.col.ead.

Opus diligenter, ac patienter ab vtroque factum nihil profanum habet. ibid.col.ead.

Sub naturæ metu læti ſunt. ibid.col.ead.

Abrahami gladius ſtuper nullo impedimento ſuſpenſus. ibid.col.ead.

Abraham parricida incruentus, Iſaac immolatus, viuus eſt. ibid.col.ead.

Obedientia Abraham, facinus. ibid.col.ead.

Abraham poſteri ſtellis comparantur. V.1.Par. n.5.col.30.

Abraham per fidem conſummatæ virtutis famam adeptus. ibid.n.6.col.ead.

Abraham ſatagens pro fide poſterorum. ibid.n.8. col.ead.

Abraham parat animalia pro ſacrificio, & fœdere. ibid.n.9.col. ead.

Abraham poſteri quadringentis annis inter Chananæos, & Ægyptios. ibid.n.13.col.32.

In ſacrificio Abrahæ nulla aruſpicinæ commendatio: & reprehenditur. Valleſius. V.1.S.1. n.1.col.33.

Sola

Digitized by Google

Sola fœderis ceremonia in co cetuitur. ibid. col. ead.
In ſacrificio Abrahæ vacca ttiennis,& non triplicata,ſimiliter & alia animalia. ibid.n.3.co.34.
In ſacrificio Abrahæ volueres rapaces,ſunt Ægyptij vexatorcs. col.ead.
Abraham ſois meritis leuat Hebræos.ibi.col.ead.
Deus Abraham,quare dicatur. ibid.col.ead.
Mora Abraham in ſacrificando, qnid ſignificet? V.1.S.2.n.1.col.35.
Abraham quercus ſufficiens maieſtati diuinæ capiendæ. V.6.C.2.S.1.n.3.col.180.
A tempore Abraham altaria relicta,quę dicebantur excelſa. V.9.S.2.n.3.col.267.

Abrech.

Abrech,quid ſignificet? V.5.S.2.n.2.col.138.

Achab.

Achab,rex ſcenæ viſus Eliæ. V.9.S.1.n.1.col.265.

Accinctus.

Accinctus, id eſt,promptus.V.26.S.2.n.3.col.686.

Actus.

Actus rectus, qui à regula prudentiæ, ad tectum finem æquabiliter fluit. V.13.C.1.S.8.n.2.col. 373.
Rectus Actus,qui nec tollitur intus,nec foris, ex Auguſt. ibid.col.ead.

Adam.

Adam dormiens ſciuit, quid circa ſe faceret Sapientia Dei. Præl.7.n.8.col.15.
Sopor Adami non clauſit in eo vigilias rationis. ibid.col.ead.
In formaodo Adam occupatur Deus. V.2.S.5.n. 3.col.70.
Limua Adami, non tantùm opus Dei,ſed & pignus. ibid.col.ead.
Adam formatus ad exemplar Chriſti. ibid. col. ead.
In Adami formatione oppigneratio formandi Chriſti. ibid.col.71.
Adam filius Dei,quare? ibid.n.4.col.ead.
Adam filius Dei,figura Chriſti. ibid.col.ead.
In primo Adam præiudicia ſecundi.ibid.n.5.col. ead.
Prima plaſmatio Adam in Chriſto recapitulata. ibid.col.ead.
Generatio Adam quare dicitur recapitulationis? ibid.col.72.vide,*Chriſti genealogia.*
Adam texit lumbos ficulneæ foliis, vt in poſteros tranſmitteret peccatricem veſtem. V.12.S.1.n. 1.col.332.
Corpus Adami inſtar lyræ, membra quaſi fiſtula, per quæ ſpiraculum vitæ harmonicè editum.
Adam mundi princeps amœnitate dotium floret. V.22.C.1.S.3.n.2.col.384.

Admiratio.

Admiratio,quies inueſtigantis diuina. V.6.C.3.S. 1.n.1.col.200.

Adonis.

Adonis,Hebræis Thamus. V.14.S.5.n.1.col.414.
Adonis apud Latinos amaſius Veneris.ibid.c.ead. *D.Fern.in Viſ.vet.Teſt.*

Adultera.

Manus Adulteræ libidinem transfundunt. V.3. Præf.n.4.col.100.
Cum veſte crimen exeutit. ibid.col.ead.

Ægyptus,Ægyptij.

Ægyptus terra Auſtri in Scriptura. V.35.S.2.n.6. col.830.
Primatus in Ægypto inſignia, byſſina veſtis, & torques aurea. V.5.Par.n.42.col.132.
Ægyptij muſcæ,quia moleſtiſſimi Hebræis.V.35. S.2.n.4.col.828.
Volueres rapaces, quia eorumdem vexatores. V. 1.S.1.n.4.col.34.
Ægyptios ab Iſide primas literas accepiſſe probabile eſt. V.5.Præf.n.6.col.144.
Ægyptios plurima didiciſſe à Iacob & Ioſeph, valde credibile. ibid.col.ead.
Ægyptij à primatibus Hebræorum poſtea docti. ibid.col.ead.
Ægyptiorum ſapientia aſtu dæmonum adulterata. ibid.col.ead.
Ægyptij Vates prædicebant, Moyſem futurum Ægypti perniciem. ibid.n.7.col.145.

Æthiopia.

Æthiopia duplex,Orientalis,&Occidentalis.V.6. Præf.n.8.col.146.

Ælam.

Ælam,quid ſignificet? V.25.S.1.n.2.col.666.

Æternitas.

Æternitas ſæpe innuitur in Scriptura multitudine annorum,& dierũ.V.24.C.2.S.2.n.1.co.647.

Aër.

Aër coactus in nubes quaſi armata manu minatur diluuium. V.13.C.2.S.5.n.1.col.396.

Ala.

Alæ opera ſignificant. V.16.S.3.n.3.col.438.

Alo.

Alere populos,ſublime negotiũ.V.5.S.2.n.4.c.140.

Alexander.

Alexandri M.fama. V.21.S.5.n.2.col.555.
Alexander quomodo fuerit totius orbis dominus? ibid.n.5.col.556.
Alexander quomodo dicatur fama ſua minor? ibid.n.2.col.555.
Dictum liberè prolatum aduersùs Alexandrum à quodam pirata. V.24.C.1.S.1.n.7.col 620.
Alexander ſex annis debellauit orbem. ibid.S.5. n.2.col.630.
Volucris inſtar totum orbem armis peragrauit. ibid.col.ead.
Quatuor alæ pardi,quatuor in eo virtutes Imperatoriæ. ibid.col.631.
Ingenium Alexandri quaſi igni volucre. ibi.c.ead.
Secundùm alios,quatuor alæ, inſana in eo Diuinitatis cupiditas. ibid.col.ead.
Credi volebat filius Iouis. ibid.col.ead.
Alexandri ingenium varium,per varietates pardi. ibid.n.3.col.ead.
Alexander cameleontis inſtar. ibid.col.ead.
Victus Medica veſte. ibid.col.ead.
Varius ad inſtar pardi,ob varia regna victa. ibid. col.ead.
Quatuor capita pardi, quatuor ſucceſſores Alexandri.ibid.n.4.col.632.

Rogatus de ſucceſſore, reſpondit, Optimum ſe velle. ibid.col.ead.
Alexandri caput vix quatuor ſuppleuêre capita. ibid.col.ead.
Alexander in ſummo Sacerdote Hebræorum, honoraſſe ſe dixit Deum. ibid.col. ead.
Vaticinium de Alexandro ante 200. annos. V.25. S.3.n.1.col.669.
Alexandri vnica potentia. ibid.n.2.col. ead.
Vnum magnum regnum Alexandri, & quatuor regna ſuccedentia. ibid.col.ead.
Alexander per hircum, & quare fractum cornu eius oſtenditur. ibid.col.670.
Alexander in Iudæos bene animatus. V.35. S.1.n. 3.col.824.
Alexander immatura morte præreptus. V.25.S.3. n.3.col.670

Alma.

Vox Alma nunquam in Scriptura ſumitur pro puella, quæ corrupta pariat. V.18.S.12. n.3 col.486.

Altare.

Altare holocauſti, corpus noſtrum. V.18.S.11.n.2. col.483.
Altaris vſus extra Ieruſalem, in quo non ſacrificaretur, non erat vetitus. V.8.Præf.n.7.co.226.

Ambulo.

Ambulo, pro, principatum habeo. V.29. S.3.n.1. col.738.
Quid ſit fideliter Ambulare in via Dei? V.18.C.1. S.7.n.3.col.477.

Amor.

Amor diuinus ecſtaſim facit. Præl.8.n.2.col.17.
Qui Amat, Deo præſens; qui non Amat, abſens ab eo eſt. ibid.col.ead.
Amor Sponſam excitat, vt filiis adſit. V.2.S.3.n. 5.col.63.
Amando imus in Deum. V.2.S.8.n.1.col.94.
Amores faciunt mores. ibid.col.95.
Per rectum Amorem recto Deo adhæremus. ibid. col.ead.
Amor proprium facit ſibi, vt mors, & infernus. V.13.C.2.S.4.n.4.col.392.
Vbi Amor machina, maxima ponderum eleuatio eſt. V.24.C.1.S.6.n.6.col.636.
Excellentiſſimus Amoris affectus, intra pupillam habere. V.30.S.3.n.5.col.754.

Amos Propheta.

Amos, populus auulſus, vel idem ac onuſtus. V.27. Præf.n.1.col.693.
Non fuit pater Iſaiæ. ibid.col.ead.
Humili loco natus. ibid.col.ead.
Paſtor pauper. ibid.col.ead.
Amos patria Thecue. ibid.n.2.col.694.
Amos de Tribu Iuda, non Zabulon, vt credidit Epiphanius. ibid.col.695.
In Amos eminebat ſolus Dei arbitratus. ibid.n.4. col.696.
Amos quo tempore prophetauerit. ibi.n.5.c.ead.
Amos, ſicut Moyſes, ruentem in vindictam tenuit Deum. V.27.S.2.n.6.col.708.

Amphora.

Amphora, abſolutè, pro menſura. V.34. S.1.n.1. col.805.
Amphoræ egreſſio apud Zachariam, eſt acceſſio illius circunſtantiæ, qua punire decreuit. ibid. col.806.
Amphora leuata inter cælum ac terram, repræſentat pœnam publicam. ibid.S.5.n.1.

Amplexus.

Amplexus amicorũ occurrentium, fulcra ſunt in mutuis gaudiis. V.13. C.1.S.5.n.3.col.366.
Sponſæ deliquium ob exaggeratum gaudium, complexu Sponſi curatur. ibid.col.ead.

Angeli.

Quomodo Deus loquatur per Angelos, tum exteriùs, tum interiùs. Præl.3.n.5.col.6.
Angelus, hoc eſt, nullius indigens. V.2.S.1.n.8. col.56.
Angeli miniſtri prouidẽtiæ Dei. V.2.S.4.n.6.c.66.
Angeli oculi Dei, quia per eos proſpicit. ibi.c.67
Septem Angeli principes, per quos Deus præſidet mundo. ibid.col.ead.
Num plures ſint, quàm ſeptem? ibid.n.7.col.ead.
Septem eſſe vniuerſaliores preſides Angelos, quibus cæteri ſubordinati ſunt. ibid.col.ead.
Hos ſeptem principes aliquando mitti ad maiora negotia. ibid.col.ead.
Angelos aſcendentes, & deſcendentes in ſcala Iacob eſſe ſeptem illos. ibid.col.68.
Angeli Heroum, principes inter cæteros. ibid.n. 8.col.ead.
Angeli tunc magis ſatagere, cùm ſui laborant. ibid.n.9.col.ead.
Angelus cuſtos D. Petri magis ſolicitus eo vincto. ibid.col.ead.
A tempore perſecutionis rectè coniectatum fuiſſe Angelum Petri. ibid.col.ead.
Ideo in fuga Iacob Angeli aſcendunt, ac deſcendunt ad ipſum. ibid.col.ead.
Angeli aſcendentes, ac deſcendentes, quia deferunt vota de Incarnando Deo. V.2.S.5. n.13. col.75.
Preces noſtræ offeruntur Deo per Angelos. ibid. col.ead.
Angelorum eſt, attollere corda, vt gradus ſcalæ attollunt corpora. ibid.col.76.
Annuli aurei in area, Angeli, & quare? ibid.c.ead.
Angeli adſtant orantibus. ibid.col.ead.
Angeli pdicatores Incarnationis. ibi.n.14.c.ead.
Ab Angelis incipit Euangelium. ibid.col.ead.
Angelorum cura in cuſtodienda Eccleſia. V.2.S. 6.n.11.col.85.
Angelorum exercitus cuſtodit Eccleſiam. ibid. col.ead.
Chori caſtrorum, cuſtodes Angeli, leuis armaturæ, & alacris. ibid.col.ead.
Angelorum aſcenſus, ac deſcenſus, quaſi choreæ: ibid.col.86.
Anſulæ tabernaculi, Angeli cuſtodes in Eccleſia. ibid.col.ead.
Angeli dicti, quia ſententias Dei hominibus nunciant. ibid.n.12.col.ead.
Angeli obligatio, vt quæ à Deo acceperit, ſimpliciter referat. ibid.col.ead.
Quid ſignificet, Angelus eſt nomen officij, non naturæ? ibid.col.ead.
In veteri Teſtamento ſemper apparuiſſe Angelos, ſententia Auguſtini. V.6. C.2.S.1.n.1.col.179.
Angeli ſæpe dicti ex eo quòd Diuina reuelent. ibid.n.4.col.180.
Angeli flores mundi, qui odorem ſanctificationis inſpirant. ibid.S.4.n.2.col.195.
De Angelis Domini æſtimat Moyſes, quantum in Domini vultu deſideraret. V.7.S.1.n.2.c.211.
Angelus in Scriptura nunquam appellatur Propheta.

Digitized by Google

pheta. V.8.Præf.n.3.col.222.
Angelus viſus à Gedeone ſub quercu, probabiliter fuit Michaël. ibid.col.223.
Angelis, qui legati erant Dei, ipſum nomen Iehouah tribuebatur. ibid.col.ead.
Angelorum natura Diuini nominis capax. ibid. col.ead.
Angeli quomodo ſemper deſiderant videre Deũ, cùm ſemper eum videant? V.10. S.5.n.4.c.296.
Sine anxietate deſiderant, & ſine faſtidio ſatiantur. ibid.col.ead.
Satietas Angelorum ex deſiderio ſemper accenditur. ibid.col.ead.
Angeli ſe mutuo excitant ad laudandum Deum. V.10.S.6.n.1.col.297.
Angelorum reuerentia coram Deo, in confuſionem Iudæorum. ibid.n.3.col.298.
Angeli in aſſumptionibus facierum ſpectant myſteria. V.13.C.1.S.4.n.5.col.364.
Angelus eſt frater hominis quoad ſpiritum. ibid. col.ead.
Angeli ad inſtar venti, & ignis. ibid.S.6.n.1. col.368.
Quomodo vento ſimiles? ibid.n.2.col.ead.
Angeli liberè, vt ventus, omnia noſtra permeant. ibid.col.ead.
Angelos facit Deus ignem, id eſt, igni ſimiles, quia nimis operatorij ſunt. ibid.n.3.col.ead.
Occultiſſimè circa nos operantur. ibid.col.ead.
Angelorum potens & acuta vis. ibid.col.ead.
Opera Dei celerrimè ab Angelis adminiſtrantur. ibid.n.4.col.369.
Angelorum honor, ſpectandas mundo proponere Dei efficientias. ibid.col.ead.
Angelorum vis cognitiua, per alas, exequutiua per manus ſignificatur. ibid.col.ead. Vide, *Spiritus beati.*
Beatitudo Angelorum, quoad Viſionem Dei inuariabilis, quoad ſpeciales reuelationes variabilis. ibid.S.7.n.1.col.370.
Angeli immobiles facti ſunt perſiſtendo in veritate. ibi.n.2.col.371.
Angelorum lætitia pro conuerſione peccatorum. ibid.col.ead.
Angeli ita rebus noſtris incumbunt, vt à præſentia Dei non auellantur. ibid.n.3.col.ead.
Quomodo neſciant, quæ ſcienda ſunt, qui ſcientem omnia, ſciunt. ibid.col.ead.
Per hoc, quòd Angeli circumſcripti ſunt, exeunt; per hoc, quòd intus præſentes ſunt, nunquam recedunt. ibid.col.ead.
Ieruſalem deſcendit in Angelis miniſtrantibus, ſtat in iiſdem intuentibus Deum. ibid.col.372.
Angelus mobilis nobis, immobilis Deo. ibi.c.ead.
Ideo Ioannes videt Ieruſalem deſcendentem, & ſimul in quadro poſitam. ibid.col.ead.
Affectus Angelicæ voluntatis recti. ibid. S.8. n.3. & 4.col.373.& 374.
Angeli per Spiritum ſanctum conſolidati, & corroborati. ibid.col.373.
Angeli liberum arbitrium, Dei charitate vertunt. ibid.col.374.
Omnes Angeli affectus charitatis acceſſione perficiuntur. ibid.col.ead.
Angelorum ſumma in omnibus obedientia. ibid. col.ead.
Angeli communes mundi aurigæ. ibid. S.10.n.2. col.377.
Angeli curant fluuiorum deductiones. ibi.c.ead.
Sex viri armati apud Ezechielem, Angeli ſunt in-

terfectioni deputati. V.15.S.1.n.1.col.419.
Boni quoque Angeli miniſtri ſunt ſuppliciorum. ibid.col.ead. V.16.S.1.n.1.col.429.
Facit Deus Angelos ſuos ignem vrentem, id eſt, etiam punientes. ibid.col.430.
Angeli ignes, vt malos vrant. ibid.col.ead.
Septimi Angeli habitus Sacerdotalis, id eſt, propitiatorius. ibid.n.2.col.ead.
Cuſtodia Angelorum, ſecundus murus Eccleſiæ. V.18.S.7.n.1.col.476.
Montana in Angelis, proceritas ſanctitatis. ibid. col.ead.
Angelus cum Iacob luctans, quaſi victus dixit: *Dimitte me.* V.22.C.2.S.1.n.4.col.582.
Angelus dicitur vigil, quia corporis expers. ibid. C.2.S.1.n.1.col.587.
Angeli vigilia præſtantior vigilia hominis. ibid. col.ead.
Angelus vigilat in libertate ſpiritus, id eſt, expeditiſſimè. ibid.col.588.
Præuenitur ab Angelis vigilantibus Sponſa, quãtumuis vigilans. ibid.col.ead.
Angelorum vigilias imitamur diu pernoctando. ibid.col.ead.
Singulis regnis præficiuntur à Deo ſinguli Angeli. V.24.C.1.S.1.n.2.col.617.
Angelorum pugnæ intelligendæ non affectu, ſed effectu. ibid.col.ead.
Vt regnis boni Angeli à Deo, ſic mali à dæmone præficiuntur. ibid.n.5.col.618.
Singulis hominibus, ſingulos malos Angelos deſtinari. ibid.col.619.
Angeli num plures hominibus? V.24.C.2.S.2.n.5. col.649.
Angelorum multitudo maior multitudine hominum. ibid.n.6.col.ead.
Omnes homines, centeſima portio, comparatione Angelorum. ibid.col.ead.
Angelorum miniſtrantium, & aſſiſtentium vnde ſumpta diſtinctio? ibid.n.7.col.ead.
Qui aſſiſtentes, & qui miniſtrantes Angeli. ibid. col.ead.
Aſſiſtentes Angelos, cùm rariſſimè mittantur, miniſtrantes dici non poſſe. ibid.col.650.
Angelorum colloquium apud Danielẽ, oſtendit, veram apud eos eſſe loquutionem. V.25. S.5. n.1.col.673.
Quòd alij interrogent, alij reſpondeant, oſtendit, aliquos eſſe, qui ſuperiores ſint, & autoritate præualeant. ibid.col.ead.
Angeli ſortiuntur nomina non inter ſe, ſed erga nos. ibid.col.674.
Angelus innominatus Dan.8. iuxta Hieronymũ, eſt Gabriel, & quare? ibid.col.ead.
Angelorum colloquium de exceſſu perſecutionis Antiochi. ibid.n.2.col.ead.
Loquutio Angelorum probatur. ibid.col.ead.
Loquuntur dirigendo conceptus ad inuicem. ibid.col.ead.
Loquuntur de laboribus hominum, & diſquirunt quomodo illis ſubueniendum. ibid.col.ead.
Concilium Angelorum cuſtodum ad tuendum Iob, ac filios eius. ibid.col.ead.
Cur Angelis accommodetur iuuenum ſpecies? V.26.S.1.n.4.col.682.
Apud Danielem ſub ſpecie viri Angelus, quia exprimebat fortitudinem magnam. ibid.col. ead.
Quare Angeli communi forma, & quare illuſtriori proponantur. ibid.S.2.n.1.col 684.
Angeli vis cognitiua, & illuminatiua. ibi.col.ead.

Sapientiam ſermone communicans Angelus. ibid.n.2.col.685.
Sublimitas naturæ Angelicæ candore ſignificata. ibid.n.3.col.ead.
Cur Angelus apud Danielẽ præcingitur auro ad renes,apud Ioannẽ ad mamillas: ibid. col.686.
Inter bonos Angelos non poſſunt eſſe diſſidia, poſſunt tamen eſſe inter bonos & malos. ibid. S.3.n.2.col.688.
Angeli boni non pugnant voluntate abſoluta. ibid.n. 3.col.ead.
Pugnant, contraria pro ſuis populis poſtulando. ibid.col.ead.
Voluntates Angelorum concordes,vt concentus harmonicus. ibid.col.ead.
Vt non eſt indecens,Angelos ignorare multa, ſic & circa illa diſſentire. ibid.n.7.col.690.
Angelus Hebræis propitius monſtratur in viro inter myrteta. V.19.S.2.n.3.col.794.
Probabiliter vnus fuit è tribus coſtodibus populi. ibid.
Probabilius,fuiſſe Michaëlem.ibid.n.4.col.ead.
Angeli in profundo apparent, quia valde laborantibus paratiores ſe exhibent. ibi.n.5. c.736.
Angeli multiformiter armantur in noſtrã opem ibid.n.6.col.737.
Angelorum ſuper terrenas poteſtates vis. ibid. S.4.n.5.col.743.
Sublimibus Angelis ſubiecta omnis creatura.ibid. col.744.
Coram Angelo Daniel compagibus diſſoluitur. ibid.col.ead.

Angulus.

Anguli mundi, Monarchiæ. V.24. C.1. S. 1. n.5. col.619.
Anguli populi,Id eſt,Principes in republica.V.21. S.7.n.4.col.562.

Anima.

Animæ lingua ad Deum,feruor deuotionis.Præl. 3.n.2.col.5.
Animæ lingua ad loquendum mouetur Deo ſtimulante. ibid.col.ead.
Quare Anima non poſſit non audire Deum ſibi loquentem. ibid.n.3.col.ead.
Reſponſio Animæ ad Deum, cum gratiarum actione admiratio. ibid.col.ead.
Anima loquente Deo, non ceſſat ab omni actu. ibid.col.ead.
Vtile eſt Animæ vacare ab exterioribus, cùm Deo auſcultat. ibid.col.ead.
Eadem actio illuminandi, vt à Deo proficiſcitur in Animam, eſt loquutio Dei ad illam,vt verò in anima recipitur,eſt auditio animæ.ibid.n.5. col.ead.
Cùm Anima ordinat deſideria ac preces ſuas ad Deum,dicitur ad eum loqui. ibid.col.6.
Anima abſens inde, vbi non amat. Præl.8. n.2. col.17.
Anima peregrinatur affectibus.V.2.S.1.n.2.c.54.
Animæ interitus qualis. ibid.S.3.n.4.col.62.
Anima Deum ſemper verſans, ſimilis Angelicæ gratiæ. ibid.col.ead.
Anima quaſi moritur, ſi ceſſet à meditando. ibid. col.ead.
Animæ æternitas colligitur à continuata meditatione. ibid.col.ead.
Ab amore præſentium rerum quieſcere, dormire eſt Animæ. ibid.n.5.col.63.
Anima ſeſe ſibi fatetur,cùm amat. ibid.col.ead.
Anima bene nata præceptis ſe offert. V.6. Præf.n. 5.col.144.
Animi celſitudo ſolida,quæ: V.6.C.2,S.3.n.4.col. 177.
Timet Anima abluta Baptiſmate inquinari per curam animarum. ibid.C.3.S.1.n.3.col.201.
Anima pannoſa ſub diademate & purpura.V.9. S.1.n.1.col.265.
Omnes Animæ noſtræ affectus habent in muſica modos ſuos. ibid.S.3.n.2.col.270.
Anima beata non poteſt ſe ſola ſuſtinere gaudiorum vim. V.13.C.1.S.5.n.4.col.367.
Imò nec inſtructa tanquam acies id præſtat.ibid. col.ead.
Animus perturbatus, aurigæ, qui habenas amiſit, ſimilis eſt. ibid.C.2.S.6.n.1.col.399.
Anima inferior hominis pars, ſpiritus ſuperior. V.17.S.1.n.2.col.446.
Anima ros lucis, cuius infuſione reuiuiſcit corpus. ibid.n.10.col.450.
Anima cælo aperta, clauſa ſolo, certum habet è cælo ſolatium. V.18.S.6.n.2.col.475.
Anima in timore,& voce ſupplici colens Deum. V.24.C.1.S.2.n.2.col 622.

Animalia.

Animalia diſſecta, Hebræi vexati. V.1. S.1. n.4. col.34.
De numero Animalium Ezechielis magna controuerſia. V.13.C.1.S.2.0.1.col.356
Eſſe vnũ Animal, quod dicitur quatuor,propter quatuor facies, opinio quorumdam. ibid. col.ead.
Iuxta alios plurima ſunt Animalia,& quomodo? ibid.col.ead.
Plura eſſe,ex contextu conuincitur.ibid. col. ead.
Quatuor fuiſſe,colligitur ex teſtimonio Prophetæ,& ex ratione quadrigæ. ibid.col.ead.
Cap.10. dicitur vnum Animal per ſynecdochen. ibid.col.ead.
Eſſe plurima Animalia, textui contradicit. ibid. col.357.
Quatuor Animaliũ alij ponunt in vna figura hominis habente ſpecies cæterorum animalium, alas aquilæ,iubas leonis, pedes vituli.ibid.n.2. col.ead.
Hæc opinio eſt probabilis, & expedita. ibid.n.3. col.ead.
In ea difficilè explicatur,quomodo Animalia eãt, & non reuertantur. ibid.col.ead.
De numero Animalium opinio Hebræorum, & eorundem fundamentum. ibid.n.4.col.358.
Opinio eorum non eſt certa, neque neceſſaria. ibid.col.ead.
Vera ſententia,quæ quatuor Animalia,& quatuor in quolibet animali facies ponit. ibid. n. 6. col.ead.
Quatuor Animalibus opinione quorũdã quatuor affectiones ſignificantur.ibid.S.3.n.1. col.359.
Secundùm alios, quatuor virtutes cardinales. ibid.col.ead.
Secundùm ſanctum Hieronymum,& alios, quatuor Euangeliſtæ. ibid.n.2.col.ead.
In hac opinione,quæ deſiderentur. ibid. col.360.
Per quatuor Animalia intelligi caſtra Hebræorum, opinatus Catina quidam, cognomento Ingenioſus. ibid.n.3.col.ead.
Opinio Hebræorum, per quatuor Animalia intelligi quatuor archiduces populi cum ſuis inſignibus. ibid.col.ead.
Alij quatuor mundi partes accipiunt. ibid. n.4. col.ead.

Alij

Alij ordinem vniuerſalis prouidentiæ.ibid.c.ead.
Theodoretus, exprimi humanam naturam cum dotibus ſibi à Deo datis. ibid.col.361.
Quadriga Dei, qualis in homine, & qualis in creaturis. ibid.col.ead.
Prados aſſerit eſſe triumphum Dei Redemptoris, & iuxta hoc explicat quatuor Animalia. non probatur. ibid.n.5.col.ead.
Maldonatus quatuor Animalia quatuor eſſe Monarchias.reiicitur. ibid.n.6.col. ead.
Deus ſuper quatuor Animalia repræſentat Iudicem, ſuppliciorúmque,ac præmiorum æquum diſtributorem. ibid.S.4.n.1.col.362.
In prima Viſione Animalium ſcopus Prophetæ eſt,Sedeciam comprimere,& Iechoniam conſolari. ibid.col.ead.
Quatuor Animalia throno ſe exhibent,qui propriè Deo iudici inſeruiunt. ibid.col.ead.
Animalia, cùm haberent facies in omnes partes, conuerſione non egebant, vt diuerſimodè intelligendum. ibid.S.7.n.1.col.370.
Conuertebantur, & non conuertebantur, quomodo intelligendum. ibid.col.ead.
Animalia Ezechielis erant bipedia, cruribus rotundis,ac rectis. ibid.S.8.n.1.col.372.
Bipedia, quoniam habebant humanam ſpeciem. ibid.col.ead.
Pedes habebant pennatos,ad exprimendam celeritatem. ibid.col.ead.
Animalia ſub throno mouebant ſe ad vocem deſuper latam. ibid.C.2.S.2.n.1.col.386.

Annona.

Annonæ procuratio magnis viris commendata apud Romanos. V.5.S.1.n.6.col.138.

Annulus.

Per Annulum ſignatorium datum alicui, ponit Rex in manu eius ſuam voluntatem. V.5. S.2. n.5.col.140.
Annulus Moyſis fabuloſus.V.6.Præf.n.8.col.145.

Antichriſtus.

Antichriſtus per cornu paruulum ſignificatus. V.24.C.1.S.7.n.5.col.638.
Os hominis habebit, ne putetur eſſe diabolus. ibid.col.ead.
Paruulum cornu, quoniam obſcura initia habebit. ibid.n.6.col.ead.
Antichriſtus, homo peccati,quia ſeruus erit peccati. ibid.col.ead.
Totus ſatanas in eo corporaliter habitaturus. ibid.col.639.
Gloria Antichriſti vana. ibid.col.ead.
Antichriſtus ex pura malitia eleuatus. ibid. n.7. col.ead.
Solum os loquens ingentia in cornu,quia non ex corde dictante procedet ſuperbia Antichriſti. ibid.col.ead.
Solam Dei altitudinem ſibi contrariam dedita opera oppugnabit. ibid.col.640.
Oſtendet ſe ſuperiorem Deo, quòd Sanctos eius deprimet. ibid.n.8.col.ead.
Immutabit tempora,hoc eſt,feſta, & dies ſacros. ibid.col.ead.
Antichriſti perſequutio durabit tres annos & dimidium. ibid.col.ead.
Antichriſtus peior Antiocho. V.25. S.4.n.3.col. 672.

Tollet iuge ſacrificium, id eſt,Euchariſtiam.ibid. n.4.col.ead.
Antichriſtus oſtēditur profligandus à Regibus Orientalibus. V.20.S.4.n.3.col.518.
Antichriſtus paulatim ad ſummum aſcendet. V. 24.C.1.S.2.n.3.col.623.

Antiochus.

Prædicitur duratio perſequutionis Antiochi. V. 25.S.5.n.3.col.674.
Sex annis & tribus menſibus duratura oſtenditur. ibid. col.675.
Antiochus ſine manibus, id eſt, inuiſibiliter puniendus. ibid.n.4.col.ead.
Antiochus Epiphanes è quibus parentibus. ibid. S.4.n.1.col.671.
Cornu paruum, quia priùs priuatus vixit. ibid. col.ead.
Illuſtris dictus,ob illuſtria facinora.ibid.col. ead.
Magnificatus vſque ad fortitudinem cæli, quomodo intelligendum? ibid.n.2.col.ead.
Qualiter Antiochus in populum Dei,ac religionem ſæuierit. ibid.col.ead.
Antiochus ipſum Deum principem fortitudinis viſus eſt oppugnare. ibid.col.ead.
Antiochus ob perſecutionis acerbitatem ſimilis Antichriſto. ibid.n.3.col.672.
Antiochus diaboli figura. ibid.col.ead.

Aperire.

Aperire apud Hebræos,pro inſculpere. V.31.S.5. n.3.col.774.

Apoſtoli.

Apoſtoli redacti ad primi hominis dignitatem. V.2.S.1.n.8.col.56.
Apoſtoli indigetes facti. ibid.col.ead.
Apoſtoli incudes,quæ ſuos malefactores fabrefaciebant. ibid.S.6.n.7.col.82.
Apoſtoli nomen montium aſſequuti.V.6.C.1.S.3. n.4.col.176.
Apoſtoli excelſa Eccleſiæ culmina. ibid.col.ead.
Prima ſignificatio principatus Apoſtolici,vt eminent cæteris. ibid.n.5.col.177.
Oportet Apoſtolos eſſe homines transfiguratos. ibid.col.ead.
Apoſtoli, pes egentis hominis. V.8. C.1. S.2.n.1. col.243.
Apoſtoli primogeniti, hoc eſt, capita pauperum Chriſti. ibid.col.ead.
Apoſtoli triticum mundum pulſo Iuda proditore. V.10.S.1.n.2.col.286.
Apoſtoli miſſi à Chriſto iam ſedente ad dexteram Patris maiorem nacti autoritatem. ibid. S.2.n.3.col.288.
Sedes Apoſtolorum,virtutes,in quibus excelluerunt. ibid.S.3.n.2.col.291.
Thronis Apoſtolorum ſignificatur eorum eminentia ſuper cæteros Sanctos. ibid.col.ead.
Apoſtolorum honor ineffabilis ex thronis. ibid. col.ead.
Apoſtolis prohibetur virga,quæ data eſt Moyſi, quia perfecta charitas foras mittit timorem. ibid.S.4.n. 1.col.292.
Apoſtoli Sacerdotum Principes. V.9. Præf. n.8. col.258.
Non eſt in poteſtate Apoſtoli iugem ſermonis tenere curſum. V.20.S.3.n.3.col.515.
Apoſtoli piſcatores. ibid.S.5.n.1.col.520.
Apoſtoli artis piſcatoriæ ſimilitudine delectati, Chriſto ſe commiſerunt. ibid. n.2. col. 521.

Expertiin ſe quomodo à Chriſto ſunt capti, alios capere didicerunt. ibid.col.ead.

Apoſtoli artificij opera, futuram gratiam prædicandi prophetabant. ibid.n.2.col.ead.

Faciam vos fieri piſcatores hominum, addidit Chriſtus ad Apoſtolos, quaſi eſcam. ibid.col.523.

Venite poſt me, hamus fuit. ibid.col.ead.

Apoſtolos elegit Dominus non factos, ſed faciendos. ibid.col.ead.

Apoſtoli ad Angelicam vitam traducti à Domino. V.2.S.1.n.8.col.56.

Aqua.

Aquæ è templo egredientes apud Ezechielem, aquæ Baptiſmi. V.20.S.3.n.5.col.516.

E templo egredientes eo vel maximè fœcundæ ſunt. ibid col.ead.

A Sanctuario, id eſt, à Spiritu ſancto, trahunt ſanctitatem. ibid.col.ead.

Aqua Baptiſmi de Sancto ſanctificare concepit. ibid.col.ead.

Aquam egredientem è templo diuiſam in duos riuos, opinantur Hebræi. ibid.S.4.n.1.col.517.

Aquæ ſanatæ, hoc eſt, dulces redditæ. ibid.n.2. col.518.

Aquæ ingreſſus in mare, & regreſſus, eſt fluxus & refluxus aquæ Baptiſmi in populo Iudæorum. ibid.n.4.col.519.

A primordio mundi aquæ animare nouerunt. ibid.n.6.col.520.

Aquæ quomodo populi multi ſunt. V.27.S.2.n.2. col.706.

Aquæ egredientes è latere templi, aquæ Baptiſmi è latere Chriſti. V.20.S.1.n.2.col.508.

Aqua Baptiſmi efficax ex morte Chriſti. ibid.nu. 4.col.510.

Aqua ad lauacrum, ſanguis ad pretium. ibid.col. ead. Vide, *Chriſti latus.*

Aquarum egredientium incrementa potiùs ſignificare incrementa infortuniorum, quàm felicitatum Iudæorum. ibid.S.2.n.1.col.511.

Aquarum effuſione extra templum, ſignificatur Baptiſmi ac fidei felix toto orbe curſus. ibid.n. 2.col.ead.

Prima effuſio Aquæ Baptiſmi naſcente Eccleſia. ibid.col.ead.

Aqua Baptiſmi foras effuſa, id eſt, in Gentes. ibid. col.512.

Iuxta quoſdam Aqua effuſa eſt in Orientem, & Occidentem. ibid.col.ead.

Aquila.

Aquila ſymbolum Regiæ maieſtatis. V. 24. C. 1.S.3.n.1.col.624.

Aquilæ volatus ſupra aliquem, prognoſticum regiæ dignitatis. ibid.n.4.col.625.

Aquilo.

Aquilo ventus infamis in Scriptura, & quare? V. 11.C.2.S.2.n.5.col.327.

Aquilo hæreſes ſignificat. ibid.col.ead.

Aquilo ſedes hæreticorum, maximè hodie. ibid. col.ead.

Quare diabolus dicatur habitare in Aquilone. ibid.col.ead.

Arbor.

Arbor Ieſſe in 38. cognationum ramos extendebatur. V.17.S.2.n.3.col.452.

Deciſis tot cognationum ramis, manſit ſolus truncus Arboris, ſeu familiæ Dauid. ibid.c.ead.

E trunco ſic ſpoliato eduxit Deus virgam Mariam cum ſuo flore Chriſto. ibid.col.ead.

Gloria trunci Dauidici per Chriſtum non ſolùm Regia, ſed Diuina manſit. ibid.col.ead.

Redacta Arbor ad radicem Ieſſe, germinauit virgam, & florem Diuinum. ibid.col. ead.

Propria damnatio Arboris, vt in ignem mittatur. V.22.C.1.S.2.n.1.col.580.

Arboris honor, folia ſunt. ibid.S.3.n.1.col.583.

Arborem inuerſam, hominem eſſe, vetus proloquium. ibid.S.2.n.2. col.580.

In Scriptura homines appellari Arbores. ibid.col. ead.

Ad radicem Arboris poſita ſecuris, doctrina Euangelica. ibid.col. ead.

Ariel.

Ariel, mons Dei, Hebr. leo Dei, hoc eſt, altare deuorans ſacrificia. V.18.S.11.n.1.col.483.

Ariel ante faciem templi, cor in Eccleſia igne compunctionis ardens. ibid.n.2.col.ead.

Aries.

Aries ſignificat Regem Perſarum, ob petulantiam inſitam. V.25.S.2.n.4.col. 667.

Arietes prægrandes apud Perſas. ibid.n.2.col.ead.

Aries inceſſu, regiam pompam præfert. ibid.c.668.

Arietis duo cornua, & vnum excelſius, quid ſit? ibid.n.3.col.ead.

Duo cornua, duo regna, Medorum, & Perſarum. ibid.n.4.col.ead.

Cornu excelſius, regnum Perſarum, quia potentius, & amplius. ibid.col.ead.

Arcus.

Arcu pluuiali coërcetur aër, & eſt veluti auriga nubium. V.13.C.2.S.5.n.1.col.396.

Architectura.

Architectura exigit, vt exprimantur opera naturaliter conſiſtentia, etiamſi ſint per imaginationem. V.32.S.1.n.4.& 5.col.780.

Ariſtoteles.

Ariſtoteles apex ingeniorum. V.25. S.3.n.1. col. 669.

Artifex.

Atrifex materiam incompoſitam non contemnit. V.20.S.5.n.4.col.523.

Aſcendo, Aſcenſio.

Aſcendo in Hebræo, pro equito. V.2.S.7.n.3.c.92.

In Aſcenſione dicitur ab Auguſtino ſciſſum cælum hyperbolicè. V.24.C.2.S.1.n.4.col.642.

Venit Chriſtus cum nubibus in Aſcenſione. ibid. C.2.S.5.n.2.col.657.

In Aſcenſione nomen Dei accepit Chriſtus, quia tunc publicè declaratus eſt Deus. ibid.n.3. col. ead.

In Aſcenſione adiit Chriſtus poſſeſſionem regni ſui, in iudicio completam accipiet. ibid. col. ead.

Aſſyrij.

Digitized by Google

Aſſyrij.

Aſſyrij dirigentes vocati, quòd per eos Deus Iudæos dirigeret. V.33.S.1.n.3.col.823.
Aſſyrij apes, quia ſtimulatores Hebræorum. ibid. S.2.n.4.col.828.

Aſperitas.

Aſperitas vitæ propria nota aulicorum Chriſti. V.2.S.3.n.1.col.60.
Deus duriter excipiendo Iacob, in domeſticum ſuum cooptat. ibid.n.2.col.ead.

Aſpectus.

Aſpectus, id eſt, facilitas, & efficacitas dominationis. V.22.C.1.S.2.n.5.col.582.

Athenæ.

Athenæ ad ſapientiam aptiſſimæ. V.21.S.5.n.3. col.555.

Attributa Dei.

Attributis Dei afficimur, cùm eis ex peculiari affectu adhæremus. V.6.C.1.S.3.n.4.col.177.

Auaritia, Auarus.

Auaritia ſimilis amphoræ. V.34.S.1.n.5.col. 808.
Auari alioqui cæci, ad lucra ſua acutiſſimi ſunt. ibid.col.ead.
Auarorum rapacitas exprimitur. V.28.S.2.n.1. col.719.
Auarus quædam manu, id eſt, potentia; quædam vicino, id eſt, artificiosè rapit. ibid.col.ead.

D. Auguſtinus.

D. Auguſtini memoria plena altiſſimis cogitationibus. V.18.S.9.n.3.col.479.

Auguſtus Cæſar.

Auguſtus Cæſar naſcente Domino, Dominum ſe vocari vetuit, ac quemlibet in toto Imperio. V.21.S.7.n.2.col.561.

Aula, Aulici.

Aula inebriare ſolet. V.4.S.2.n.4.col.122.
Aulicorum varia genera, per varia animalia expreſſa. V.22.C.1.S.4.n.2.col.5.
Aulici plerique ingenio belluino. ibid.col.ead.
Aulici partim tardioris, partim acutioris malitiæ, ibid.col.ead.

Auris.

Auricula cordis, quæ? Præl.3.n.1.col.4.

Aurum, Aureus.

Aurum pro diuitiis. V.21.S.3.n.3.col.531.
Aurum diuturnitatis ſymbolum. ibid.S.4.n.4.col. 553.
Aurum obrizum quare dictum. V.26.S.2.n.3.col. 685.
Auri experimentum ignis eſt. ibid.col.ead.
Aurum obrizum ab Ophir. ibid.col.ead.
Aurum obrizum, aurum optimum. ibid. col. 686.
Aurea zona in Gabriele, amor eius erga populum. ibid.n.4.col.ead.
Aurum ignitum, charitas feruens. ibid.col.ead.
Aurum ſignificat amorem, quoniam primas haber inter virtutes. ibid.col.ead.
Aurum maximè dilatatur in bracteas. V.32.S.2.n. 1.col.782.

Auſter.

Auſter, ventus natura calidus, & genitalis. V.11. C.2.S.2.n.5.col.327.
Auſter ſignificat Spiritum ſanctum. ibid.col.ead.
Spiritus gratiæ ab Auſtro flat, veluti à parte feruida, & luminoſa. ibid.col.328.

B.

Baal.

Templum Baal, radix cladium inter Hebræos. V. 8.C.1.S.1.n.2.col.240.
Baal idolum Sidoniorum. ibid.col.ead.

Babylon.

Babylonis euerſio prædicta ab Iſaia ante ducentos annos. V.23.S.2.n.1.col.607.

Baltaſſar.

Num Baltaſſar fuerit filius Nabuchodonoſor? V. 23.S.1.n.1.col.603.
Baltaſſar non filius, ſed nepos Nabuchodonoſor, ibid.col.ead.
Num inter Baltaſſar & Euilmerodac fuerint alij Reges? ibid.n.2.col.ead.
Demonſtratur interceſſiſſe alios, ex ratione temporum. ibid.col.ead.
Duo nominantur, ſed non de genere Nabuchodonoſor. ibid.col.604.
Quomodo Baltaſſar obſidionis tempore conuiuium extruxerit? ibid.n.3.col.ead.
In Baltaſſare completa Iſaiæ prophetia de hoc ipſo conuiuio. ibid.col.ead.
Qualis fuerit ſpecies manus ſcribentis coram Baltaſſare? ibid.n.4.col.ead.
Non in Regis tantùm phantaſia, ſed re vera in pariete viſam manum. ibid.col.605.
Superbum Baltaſſarem Deus vna digiti vibratione perculſit. ibid.col.ead.

Baptiſmus.

Fluxus Baptiſmi à mari vſque ad mare. V.20.S.4. n.3.col.518. Vide verbo, *Aqua.*
Baptiſmi aqua operatoria. ibid.n.4.col.ead.
Baptiſmi aqua ex tactu carnis Chriſti ſanctificata. ibid.n.5.col.519.
Baptiſmi aqua habet ius & autoritatem ſanctificandi animas. ibid.col.ead.
Baptiſmi aquæ, & Virginis Matiæ comparatio. ibid.col.ead.
Quomodo ſanatæ ſint aquæ Baptiſmi. ibid.col. ead.
Vis Baptiſmi viuificatrix. ibid.n.6.col.ead.
Baptiſmi figura. ibid.col.ead.

Baptiſta.

Baptiſta iter præbebat ad cognoſcendum verum Meſſiam. V.32.S.2.n.3.col.784.

Baptiſta Eliæ ſucceſſor. V.9.Præf.n.8.col.258.

Batus.

Batus,menſura liquidorum. V.19.S.3.n.3.col. 501.

Beatitudo, Beatus,

Beatitudo naturalis, in contemplatione optimi intelligibilis. Præl.6.n.3.col.12.

Beatitudo ſupernaturalis,Verbo intendete. ibid. n.4.col.ead.

Beatitudo æterna,in Viſione Dei. ibid.n.5.col. ead.

Inuariabilitas Beatitudinis oritur ex eo, quòd Deus viſus, ſit omne bonum. V.13.C.1.S.7. n.1.col.370.

Beatitudo tranſuadari non poteſt. V.20.S.2.n.4. col.513.

Status Beatitudinis oſtenditur. ibid.S.3. n. 2.col. 514.

Gaudium Beatificum perpetuum. ibid.col.ead.

Gaudium Beatificum in ſua perpetuitate ſemper gratum. ibid.col.ead.

Minimus gradus gaudij Beatifici ſatis foret ad pellendas omnes ægritudines animorum.ibid. col.ead.

Quomodo Auguſtinus dicat, non eſſe volubiles cogitationes Beatorum. V.13. C.1.S.7.n.1.col. 370.

Dauid Beatum in hac vita deſcribit.V.20.S.3.n.3. col.514.

In ore Beati hominis nunquam deficiunt bona verba. ibid.col.515.

Bellum

Expugnatio iniuſta vicinarum gentium, latrocinium eſt. V.24.C.1.S.1.n.7.col.620.

Propria negotia Bellorum,etiam iuſtorum,dolus, aſperitas,iniuſtitia. ibid.col.621.

Benedictio.

Benedictio operatoria. V.2 S.7.n.4.col.93.

Benedictio Dei fecit poſteritatem Iacob feracem Chriſti. ibid.col.ead.

Benedictio Sacerdotis facit Sacerdotem Auguſtum. V.6.C.1.S.2.n.2.col.169.

Beneficia.

Contra eos, qui Beneficia Eccleſiaſtica iure ſanguinis diſtribuunt. V.2.S.6.n.1.col.78.

Berſabee.

Berſabee,& Dan,longiſſimi termini terræ ſanctæ. V.2.S.1.n.1.col.53.

D. Bernardus.

D.Bernardi memoria,paſſionum Chriſti faſciculo plena. V.18.S.9.n.3.col.479.

Beſtia.

Per quatuor Beſtias in Daniele, quatuor Monarchiæ,& quare? V.24.C.1.S.2.n.1.col.621.

Beſtiæ nomine exprimitur magnitudo. ibid. col. ead.

Beſtia ab eo,quod vaſtum eſt. ibid.col.ead.

Demoſthenes dictus Beſtia, ob magnitudinem eloquentiæ. ibid.col.ead.

Beſtiæ propriè, quæ mole præſtant. ibid.col.622.

Beſtiæ in Scriptura,quæ ferocitate præſtant,à vaſtando. ibid.n.2.col.ead.

Ad Beſtias pugnauit Paulus, id eſt, cum hominibus beſtialiter viuentibus. ibid.col.ead.

Beatus Ignatius milites ſe cuſtodientes Beſtiarum nominibus expreſſit. ibid. col.ead.

De quarta Beſtia innominata opinio Hebræorum,reiicitur. ibid.S.6.n.2.col.633.

Nomen quartæ Beſtiæ ſiluit Daniel, vt ferociorem exprimeret. ibid.n.3.col.634.

Bethel.

Bethel vna in ſorte Ephraim,altera in ſorte Benjamin. V.2.S.2.n.2.col.58.

Vtraque Bethel diſtat à Ieruſalem, in qua mons Moria. ibid.col.ead.

Bona temporalia.

Quis verè Dominus Bonorum temporalium? V.2.S.7.n.2.col.91.

Qui contemnit Bona temporalia, verè illa poſſidet. ibid.col.ead.

Bona præſentis ſeculi leuia ſunt. V.28.S.2.n.1. col.719.

Boni.

Boni lectos habent virtutum floribus ornatos, Deo ad quieſcendum gratiores. V.18.S.9.n.4. col.480.

Boni & mali inuicem ſibi proſunt. V.2.S.6.n.6. col.81.

Pulchriùs apparent, & ſuauiùs ſpirant inter malos. ibid.col.ead.

Bonos puluis exercitationis gratiores reddit. ibid.col.ead.

Boni admiſtos habentes malos, aurum cum ſcoriis. V.10.S.1.n.3.col.286.

Boni ſeditionibus malorum probantur, ſicut gubernator tempeſtate probatur. V.20.S.6.n.4. col.528.

Bos.

Boues oſtenſæ Pharaoni,ob auxilia arandi agros. V.5.S.1.n.4.col.136.

Boum fœtura fertilitatem innuit. ibid.col.ead.

C.

Cælum.

CÆlum, & terra mutuis ſtant auxiliis. V.2.S. 6.n.6.col.81.

Cælum dicitur templum Dei. V.10.S.2.n.4. col. 289.

Cæli quomodo intellectuales aliquando appellentur. V.13.C.1.S.11.n.2.col.380.

Cælum dicitur firmamentum, à ſoliditate. V.13. C.2.S.1.n.1.col.383.

Cælum conueniens habitatio rationalium virtutum. ibid.n.2.col.384.

Cælo in Scriptura ſignificatur firmitas. ibid.n.4. col.385.

Cæſar.

Cæſarum ſacra Maieſtas.V.6.C.1.S.2.n.2.col.169.

Cain.

Digitized by Google

Cain.

Cain quomodo malè diuiſit? V. 12.S. 1. n.2.col. 333.

Cain pondera & menſuras iniuſtas dicitur excogitaſſe. V.19.S.3.n.4.col.502.

Caiphas.

Caiphas leo, quia Princeps in perſequendo Domino. V.32.C.1.S.4.n.2.col.586.

Calathus.

Calathus cum ficubus optimis, Iechonias cum captiuis: alter cum peſſimis, Sedeeias cum ſuis. V.12.S.2.n.2.col.335.

Calathus continens, & ſuſtentans ficus, Rex eſt continens & ſuſtentans ſubditos. ibid.col.ead. & col.336.

Calceus.

Calcei, indicia mortalitatis. V.6.C.3.S. 1.n.3.col. 201.

Per Calceos peccata mortalia ſignificantur. ibid. col.ead.

Candelabrum.

Candelabri forma apud Zachariam difficillimè explicatur. V.32.S.1.n.1.col.779.

Ex capite 4. Zachar.& ex cap.25.Exo.deſumenda forma Candelabri. ibid.col.ead.

Haſtile Candelabri quod ſit? ibid.col.ead.

Pedem Candelabri formam habuiſſe femoris humani, & ſecundùm alios quatuor femorum Cherubinorum. ibid.n.2.col.ead.

Forma Candelabri in arcu Titi Romę, præfert femora equina. ibid.col.780.

Non improbabile, pedem Candelabri conſtare ex quatuor illis femoribus Cherubinorum, ibid.col.ead.

Candelabri compoſitio. ibid.n.3.

Quomodo deſcribatur à Vilalpando, & quid diſpliceat in eius deſcriptione. ibid. n. 3.& 4.col. ead.

Vera, & conſiſtens Candelabri expreſſio.ibid.n.6. col.781.

Candelabro ſignificatur Eccleſia, lampade maxima Chriſtus. ibid.S.2.n.1.col.ead.

Septem lucernæ, multitudo iuſtorum. ibid. col. ead.

Septem infuſoria, ſeptem ſacramenta, duæ oliuæ, Henoch, & Elias. ibid.col.ead.

Candelabra ſeptem in Apoc. ſeptem Eccleſiæ. ibid.col.ead.

Candelabro hoc maximo, tota Eccleſia viſibilis. ibid.col.782.

Candelabri ſpecies exhibet Euangelicam libertatem. ibid.col.ead.

Candelabrum totum aureum, ob doctrinam fidei, quæ nullam admittit falſitatem. ibid. col. ead.

Candelabrum viſum extra templum, Eccleſia futura extra Synagogam.ibid.S.3.n.3.col.785.

Cani.

Cani, flores mortis; mors, fructus.V.11. C.2.S.1. n.1.col.319.

Captiuitas.

Prima Captiuitas Babylonis, dicta tonſio, & quare? V.27.S.1.n.3.col.703.

Vltima Captiuitas Iudæorum, quare plumbeum pondus. V.34.S.3.n.3.col.811.

Captiuitas vltima non finienda ante mundi finem. ibid.col.812.

Caro.

Perforare parietem, eſt Carnem pungere, & macerare per pœnitentiam. V. 14.S. 4. n. 3. col. 413.

Carmen.

Carmina, exultationes iuſtorum.V.13.C.2.S.6.n. 6.col.401.

Mos Sanctorum victo aduerſario Carmen gratiarum concinere. ibid.col.ead.

Carmine, in Scriptura crimina obiiciuntur, & quare? ibid.col.ead.

Modulatione Carminum regitur & ſubtrahitur animi deiectio. ibid.col.ead.

Cauſa.

Modus paulatim operandi, proprium Cauſarum naturalium. V.9.S.3.n.2.col.270.

Cedrus.

Cedro ſignificatur odor bonorum operum.V.11. C.1.S.1.n.3.col.311.

Chaldæi.

Chaldæi non potuerunt legere ſcripturam Baltaſſaris, & quare? V.23.S.1.n.5.col.605.

Secundùm aliquos legere non potuerunt, quia ſcripta erat literis peregrinis. ibid.col.ead.

Probabilius, non potuiſſe, quia ſcripta erat literis Chaldaicis capitalibus. ibid.col.ead.

Chaldæorum equi velociſſimi. V.24.C.1.S.5.n.1. col.630.

Charitas.

Charitas, fons vitæ. Præl.8.n.2.col.27.

Charitas, frons eſt, qua dignoſcitur diſcipulus. V. 18.S.8.n.2.col.478.

Charitas, cur vinculum perfectionis. V.26. S.2.n. 4.col.686.

Charitas decet perfectum cuſtodem populi. ibid. col.ead.

Filios matris ſuæ vocat Sponſa fratres ſuos, ob læſam Charitatem fraternam. V.35. S.1.n.4.col. 823.

Cherubini.

Cherubinos cuſtodientes paradiſum fuiſſe thronos. V.13.C.1.S.4.n.5.col.364.

Quare habebant gladios verſatiles? ibidem.col. ead.

Cherubini dolebant honorem cuſtodiendi paradiſum, propter hominem. ibid.col.ead.

Facies hominis habebant, id eſt, ſpeciem humanitatis. ibid.col.ead.

Facies leonis repræſentant eorum generoſitatem. ibid.col.ead.

Facies

Digitized by Google

Facies bouis habebant, quia corda noſtra ſulcant ad pœnitentiam. ibid.col.365.
Facies aquilæ, quia ſunt iudiciorum Dei perſpicaciſſimi inſpectores. ibid.col.ead.
Apparet Ezechieli Cherub facies, cùm antea facies bouis apparuiſſet, & quare? V.16.S.2.n.4. col.434.
Forma Cherub, qualis? ibid.col.ead.
Cherubini propriè nullam habent figuram. ibid. n.5.col.ead.
Effigiabantur vt pueri, quia in ea ætate plus ineſt gratiæ. ibid.col.ead.
Facies bouis priùs viſa oſtendit Beatorum ſpirituum circa nos colendos diligentiam, poſtea facies Cherub, mutari nos per pœnitentiam in Cherubinos. ibid.col.ead

Chriſti nomen.

Chriſti nomen plenum auro & argento incorruptibili ad redimendum. V.13. C.2. S.4.n.8. col.394.
Nomen Chriſti ditat. ibid.col.ead.

Chriſtus promiſſus.

Chriſtus promiſſus Iacob. V.2.S.7.n.4.col.93.
Illuſtris promiſſio Chriſti in eo, quòd Zachar. 3.dicitur adducendus vt Oriens. V.31. S.4.n.1. col.770.
Chriſtus venturus promittitur in Ieruſalem denuo conditam, vt eam ſua præſentia illoſtret. ibid.n.4.col.771.
Inſtauratoribus nouæ vrbis aptè promittitur lux ſolis Chriſti. ibid.col.ead.
Chriſti venturi illuſtre teſtimonium. V.32. S.4.n. 3.col.787.
Semen Chriſti promiſſi reſpiciens Deus, abſtinebat à deſolatione Hebræorum. V.2. S.7.n.4. col.93.
Chriſtus flos promiſſionum, quæ in patribus feminum inſtar habebant. ibid.col.ead.
Chriſtus expectatio gentium, hoc eſt, valde ſperatus. V.17.S.2.n.4.col.453.

Chriſtus miſſus.

Miſſio Filij Dei à Patre. V.30.S.3.n.1.col.752.
Miſſus eſt Chriſtus in Apoſtolis ad prædicandum. ibid.n.4.col.ead.

Chriſti aduentus.

Chriſti aduentus ad diuinam prædeſtinationem reducendus. V.2.S.5.n.6.col.72.
Maluit venire, qui potuit ſubuenire. V.6.C.2.S.4. n.4.col.197.
Dominus venit ærumnas noſtras illuminaturus, non ſublaturus. ibid.S.5.n.2.col.198.
Adueniente Chriſto Iudæorum mentes obſcuratæ, Gentium illuſtratæ. V.16.S.1.n.4.col.431.
Chriſtus venit per aquam & ſanguinem, id eſt, per aquam Baptiſmi ſuo ſanguine efficacem. V.20.S.1.n.3.col.510.
Chriſtus ſine meritis hominum venit in mundum. V.21.S.7.n.8.col.564.
Opus non fuit veniſſe Ieſum, niſi propter charitatem. V.13.C.2.S.5.n.2.col.397.

Chriſti generatio.

Generatio Chriſti in ſummo feruore ſanctitatis, ſummè hilaris ac ſuauis. V.6.C.2.S.4.n.2.c.194.
In generatione temporali Verbi nihil non ſanctum. ibid.col.195.
Chriſtus generatus ſine opere virili oſtenditur in capite cadente ſine manibus. V.21. S.7. n.3. col.562.
Caro Chriſti inoperata, id eſt, operis maritalis expers. ibid.col.ead.
Pater Filium per Incarnationem educet. V.32. S. 4.n.3.col.787.
Generationem ſuam Chriſtus abbreuiauit, & quomodo? V.2.S.5.n.5.col.72.

Chriſti natiuitas.

Chriſtus in via naſcitur, vt ſe oſtendat peregrinum. V.2.S.1.n.3.col.54.
Chriſtus naſcitur peregrinus, quia denuo adit mortalitatem alienam à ſe. ibid.col.ead.
Chriſtus veritas oritur, contra mendacia hæreticorum. ibid.n.9.
Magis miranda miſericordia, quàm potentia naſcentis. V.6.C.2.S.4.n.4.col.197.
Natiuitas Chriſti Dei potentiam honorauit, quoniam circa ipſum Deum operata eſt. ibid. col.ead.
Ex ſe orietur Chriſtus, quia non alienis præſidiis. V.35.S.3.n.6.col.835.

Chriſti genealogia.

In ſcala Iacob genealogia Saluatoris. V.2.S.5.n.2. col.70.
Chriſtus de genere Sacerdotum. V.15. C.1. n.3. col.450.
Matthæus ſolas narrauit generationes carnis. V.2. S.5.n.2.col.70.
Quare Lucas deſierit in Deum? ibid.col.ead.
Patres, ſeu maiores Chriſti regenerati per eum in vitam æternam. ibid.n.4.col.71.
Maiores Virginis recenſentur, vt Chriſtus è Virgine natus crederetur. ibid.n.5.col.ead.
In Genealogia Chriſti ponitur Adam è virgine terra formatus. ibid.col.ead.
Deus inhærens ſcalæ, quia per eandem lineam ac Virgo ſecundùm carnem deſcendit. ibid.n. 8.col.73.
Semen Euæ Chriſtus, quòd ab ea deſcenderit. ibid.col.ead.
Ex Eua deductus Chriſtus ſecundùm ſolam corpulentam ſubſtantiam. ibid.n.9.col.ead.
Caro primi hominis ſimul habebat vulnus & medicamentum, propter Chriſtum ex ea futurum. ibid.col.ead.
Chriſtus à prima Adami terra oriundus. ibid. col. ead.
Chriſti prima ſemina iacta in Adamo. ibid. col. ead.
Optima gradatione, virgæ, floris, fructus, oſtenditur caro Chriſti per Virginem adhærere Deo. ibid.n.10.col.74.
Chriſtus quomodo vitis à primo Adam vſque ad Virginem. ibid.col.ead.
Caro Chriſti traducem faciens vſque ad Virginem. ibid.col.ead.
Maiores Chriſti ab eo lucent. V.2.S.7.n.4.col.93.

Chriſti Diuinitas.

Chriſti Diuinitas ſuperiora mentis illuſtrabat gratiis, inferiora carnis miraculis. V.13. C.2.S. 4.n.1.col.391.

Diuini

Diuinitas Chriſti per ſe incenderet nos, ſed humanitate temperata eſt. ibid.n.5.col.393.
Chriſti Diuinitas non eſt conſuſa cum humanitate. ibid.n.6.col.ead.
In exinanitione Verbi internouit Paulus Diuinitatem inconfuſam. ibid.col.ead.
Si exinanita Diuinitas formam ſerui accepit, ergo integra manebat. ibid.col.ead.
Aequalis cùm dicitur Patri, & ſeruus ab Apoſtolo, Diuinitatem inconfuſam oſtendit.ibid.n.7. col.394.
Eadem natura non poterat eſſe æqualis, & minor. ibid.col.ead.
Diuinitas Chriſti attemperata eſt per opera eius, vt ſuſtineri à nobis poſſet. ibid. S.5. n.3. col. 397.
Luculentum teſtimonium Diuinitatis Chriſti. V. 30.S.3. n.1.col.752.
Potentiæ animales in Chriſto diuino ſunt electio clarificatæ. V.13.C.2.S.4.n.10.col.395.
Chriſtus Deus, quia non niſi noſtri cauſſa venit. V.6.C.1.5 1.n.4.col.165.

Chriſti humanitas.

Chriſti humanitas compendium ad Deum. V.2.S. 5.n.12.col.75.
Chriſti humanitas, terra florens in reſurrectione. V.2.S.6.n.10.col.85.
Chriſtus humanitate vnctus, ac ex Deo iuſtiſſimo factus piiſſimus. ibid.S.8.n.2.col.96.
Humanitas Chriſti expoſita, vt per eam aſcendamus ad Deum. V.6.C.1.S.3.n.6.col.178.
Chriſti humanitas pluribus ſplendoribus illuſtrata. V.13.C.2.S.4.n.1.col.391.
Humanitatem Chriſti ſignauit Deus donis ſpiritualibus. ibid.n.3.col.392.
Demonſtrauit eſſe ſuam, cùm omnipotentem oſtendit ad opera mirabilia. ibid.col.ead.
Duplici ſignaculo notata humanitas Chriſti, vt tota ſignificaretur eſſe Dei. ibid. n. 4. col. ead.
In Chriſto humanitas ad maieſtatem excreuit, Diuinitas humilitati condeſcendit. ibid. n. 5. col.393.
Chriſti caro inſtrumentum proprium Dei ad facienda miracula. ibid.n.3.col.392.
Humanitas eſt poſſeſſio Chriſti, ſed hoc nouum, quòd ea ſuo viuit poſſeſſore. ibid.n.4.col.ead.
Humanitas Chriſti eo eſt pretioſa, quo adiunctam habet Diuinitatem. ibid.n.8.col.394.
Chriſti humanitas contra venena peccati, & tentationes dæmonis. ibid.n.9.col.395.
Veluti cornu vnicornis medetur veneno peccatorum. ibid.col.ead.
Pulchri greſſus Sponſæ, hoc eſt, affectus inferioris naturæ, ſeu humanitatis. ibid.n.10.col.ead.
Lino veſtitus apparet, hoc eſt, puriſſima humanitate. V.15.S.1.n.3.col.420.
Humanitas Chriſti ex Diuinitate habet principatum. V.21.S.3.n.3.col.551.

Chriſti doctrina.

Aſperitas doctrinæ Chriſti ſummam habet dulcedinem. V.11.C.2.S.1.n.3.col.322.
Chriſtus orbem debellauit, & Eccleſiam erexit autoritate doctrinæ ſuæ, & miraculorum. V.19. S.1.n.4.col.495.
Chriſtus metaphoris vſus in docendo. V.11.C.2. S.1.n.1.col.319.

Chriſti opera.

Omnia Chriſti opera, Pax, & Amor. V.13. C.2.S. 5.n.2.col.397.
Omnes actus Chriſti pace perficiebantur. ibid. col.ead.
Opera Chriſti amore & ſpe gloriæ plena. ibid. col.ead.
Chriſtus operum ſuorum fructibus ſatiauit terram. V.20.S.3.n.6.col.516.
Opera Chriſti pluuiam & abundantiam donorum indicant, & afferunt. V.13.C.2.S.5.n.3.col. 397.

Chriſti virtutes, & ſanctitas.

Chriſti amoris exaggeratio. V.1.S.1.n.2.col.33.
Spiritus Chriſti lenis & manſuetus. V.9. S.3.n.4 col.272.
Subleuati oculi Ieſu, feneſtræ gratiarum. V.11.C. 1.S.1.n.2.col.311.
Chriſtus pati voluit, vt compati ſciret. V.6. C.2. S.3.n.6.col.192.
Stat Chriſtus cum Stephano ſtante, in morem compatientis. ibid.col.ead.
Chriſtus in iis, quæ Patris erant, nec matrem ſanctiſſimam agnoſcebat. V.9.Præf.n.2.col.251.
Exinanitio veram importat annihilationem, ad hyperbolem humilitatis Chriſti. V.13. C.2.S.4. n.6.col.393.
In Chriſto nulla rebellio in parte inferiori, ſed tota ſumma pace compoſita. V.13.C.2.S.4.n.10. col.395.
Chriſtus lignum viride, quia nullius noxæ reus. V.14.S.2.n.3.col.410.
Chriſtus humilitate ſua regna mundi ſubegit. V. 19.S.1.n.4.col.495.
Chriſtus lapis cælatus, hoc eſt, variis donis gratiæ quaſi inſculptus. V.31.S.5.n.4.col.774.
Chriſtus humilitate ſua viam anguſtam fecit ſequentibus ſe. V.2.S.1.n.9.col.57.

Chriſti varia attributa.

Chriſti priuilegium, vt ſola eius mens, aliis omnibus potentiis cognitiuis feriantibus, operaretur. Præl.8.n.3.col.18.
Chriſtus peregrinus, quandiu non habuit diſcipulos. V.2.S.1.n.4.col.54.
Chriſtus via, eáque anguſta, quia non capit oneratos. ibid.n.9.col.57.
Chriſtus lapis, quem Iacob ſuppoſuit capiti. V.2. S.3.n.2.col.60.
Chriſtus lapis ob ſimilitudinem ortus ſui. ibid.col. 61.
Ob ſimilitudinem compoſitionis. ibid.col.ead.
Lapis, quia confugientes ad ſe firmat. ibid. col. ead.
Chriſtus lapis confirmatorum. ibid.col.ead.
Chriſtus lapis vnctus à Iacob. ibid. S.8.n. 2.col. 95.
Lapis erutus, Diuinitas in Chriſto; vnctus, quia per miſericordiam effuſa eſt. ibid.col.ead.
Vnctus & lenis Chriſtus, lapis tamen aliàs conterens. ibid.col.96.
Lapidi Chriſto non temere per fidem ſine operibus adhærendum. ibid.col.ead.
Chriſtus lapis myſticus ex Scriptura. V.21.S.7.n.4. col.562.
Lapis angularis Chriſtus continens, dirigens, firmans in regno. ibid.col.ead.

Chri

Chriſtus omnium lapidum angularium caput. ibid.n.5.col.ead.
Sculptura huius lapidis ſecundùm Irenæum. ibid. col.ead.
Chriſtus lapis,aptè ad ædificium Eccleſiæ. V.31.S. 5.n.1.col.772.
Chriſtus lapis ſeptem oculorum, quatenus per 7. Spiritus ſuos prouidet Eccleſiæ. ibid. n. 2. col. 773.
Lapis cælatus Chriſtus,quia latere ſuffoſſus. ibid. n. 3.col.774.
Quomodo Chriſtus lapis primarius,& lapis capitis? V.32.S.4.n.3.col.787.
Idem Chriſtus lapis angularis, ſecundùm fidem infimus,ſecundùm iuſtitiæ conſummationem ſummus. ibid.col.ead.
Chriſtus lapis hæreditatis, quia quaſi limes inter duos populos. ibid.col.788.
Iacto lapide Chriſto in fundamentum Eccleſiæ, quaſi acclamationes fauſtæ editæ. ibid.n.4.col. ead.
Chriſtus lapis ſtanneus, ex Diuinitate & humanitate compoſitus. ibid.S.5.n.3.col.791.
Chriſtus Rex & Sacerdos, duplici excellentia.V. 35.S.3.n.8.col.836.
Chriſtus Melchiſedech verus,& quomodo?ibid.n. 3.col.834.
Chriſtus fortitudo credentium. V. 32. S. 5. n.4. col.792.
Chriſtus conglutinator duorum populorum, Iudaici, & Gentilici. ibid.col.791.
Chriſtus ſordes peccatorum purgans. ibid. col. ead.
Chriſtus dæmonem glorioſè peſſundans. ibid.S. 4.n.2.col.787.
Chriſtus lampas maxima in candelabro Eccleſiæ. ibid.S.2.n.2.col.782.
Chriſtus intelligibilis claritodo. ibid.col.783.
Chriſtus fons lucis. ibid.col.ead.
Lux vera,quia veriùs illuminat mentes,quàm ſolis lux corpora. ibid.col.ead.
Chriſtus lux ſemper parata ad illuminandum. ibid.col.ead.
Chriſtus obit,ſiue obſidet radiis ſuis naturam humanam. ibid.col.ead.
In Chriſto quare tenebræ eſſe non poſſint?ibid.n. 3.col.784.
Lampas maxima candelabri non habet infuſorium, quia Chriſtus non murmatur lumen foris. ibid.S.3.n.1.col.785.
Chriſtus Oriens ſol, ſignificat perpetuam felicitatem. V.31.S.4.n.5.col.772.
Chriſtus ſol, in ſignum ſpirituale animarum, vt ſol in ſigna temporum. ibid.n.3.col.771.
Chriſtus per ipſam ſuam prædicationem Dominus. V.30.S.3.n.4.col.753.
Chriſtus filius hominis,& quo ſenſu.V.24.C.2.S. 5.n.1.col.656.
Chriſtus à veteribus dictus piſcis. V.20.S.2.n.3. col.512.
Quare Chriſtus dictus piſcis? ibid.col.513.
Chriſtus mons,ſuper quem ædificata eſt Eccleſia. V.18.S.5.n.1.col.472.
Mons Chriſtus, qui de terra eſt,ſed vltra terram. ibid.col.ead.
Quare Chriſtus mons in vertice montium? ibid. col.ead.
Chriſtus mons excelſus nimis propter diuinitatem. ibid.n.3.col.ead.
Ipſe Saluator nobis eſt omnia, etiam ciuitas fortitudinis. ibid.n.5.col.474.
Saluator,murus,& antemurale Eccleſiæ. ibid.col. ead.
Chriſtus dum alios punit,ſeruat alios,& lætificat. V.16.S.1.n.2.col.430.
Chriſtus,verum propitiatorium.V.15.S.2.n.2.col. 422.
Electos ſcribit in libro vitæ. ibid.n.1.col.ead.
Chriſtus ſalutes præſtruebat. ibid.n.3.col.ead.
Chriſtus Sacerdos in æternum, quia ſaluat in æternum. V.15.S.1.n.3.col.420.
Chriſtus ſacerdotali veſte, hoc eſt, ſaluatrice indutus. ibid.col.ead.
Chriſtus ſanaturus populum, templum petebat, quod erat origo mali. V.14.S.2.n.1.col.409.
Reconciliatio humana facta per Chriſtum magna intenſione. V.13.C.2.S.5.n.2.col.397.
Chriſtus victor ſola prædicatione & miraculis.V 8.C.2.S.1.n.2.col.247.
Chriſtus ſpes noſtra, quia in eo omnis bonorum ſpes. V.7.S.2.n.6.col.216.
Chriſti poſteriora ſecundùm Auguſtinum, myſteria poſt eius Aſcenſionem. ibid.S. 3.n.1.col. 217.
Iuxta alios, humanitas eiuſdem Chriſti. ibid.n.3. col.218.
Alij poſteriora ſumunt in eius Paſſione. ibid.col. ead.
Alij in Transfiguratione ſumendam putant. ibid. col.219.
Chriſtus auxiliator in Stephani cauſa, quam propriam reputabat. V.6.C.2.S.3.n.6.col.192.
Stat Chriſtus Stephano tanquam familiaris.ibid. col.ead.
Chriſtus pati voluit, vt compati ſciret. ibid. col. ead.
Chriſtus quare dicatur ab Iſaia magni conſilij angelus? V.6.C.2.S.1.n.4.col.180.
Chriſtus paſtor conuenientiſſimus hominibus.V. 6.C.1.S.3.n.6.col.178.
Chriſtus oſtium ouium,quia earum omnia nouit. ibid.col.ead.
Quid plus habeat paſtor Chriſtus ſuper paſtorem Deum. ibid.n.6.col.ead.
Duplex paſtus in Chriſto. ibid.col.ead.
Chriſtus triumphator ab Oriente in Occidentem. V.2.S.7.n.3.col.91.
Chriſtus totus Veritas eſt. V.2.S.5.n.9.col.74.
Chriſtus medium, quo itur ad Deum. ibid. n.12. col.75.
Chriſtus fundamentum Eccleſiæ à ſe, Apoſtoli à Chriſto. ibid.S.6,n.9.col.83.
Chriſtus præſens Eccleſiæ,& eius membris quaſi infuſus,viuificat illam,ac diuinam reddit. V.2. S.6.n.9.col.84.
Chriſtus inuiſceratus Eccleſiæ per Euchariſtiam. ibid.col.ead.
Chriſtus præſens vbi maiores labores.V.6.C.2.S. 3.n.4.col.191.
Chriſtus 12.Apoſtolos peregrè creat. V.2.S.1.n.2. col.54.
Chriſtus inſtruxit Apoſtolos, vt Rebecca Iacob. ibid.n.8.col.56.
Chriſtus medicus habet multa medicamenta. V. 20.S.3.n.6.col.516.

Chriſti Paſſio,& mors.

Chriſtus teſtamentum ſuum proprio ſanguine firmauit. V.1.S.1,n.2.col.34.
Chriſti veſtis in Paſſione quadripartita, Eccleſiam

ſiam deſignauit per quadripartitum orbem. V. 2.S.7.n.3.col.92.
Chriſto patiente apparuit, quo quiſque in cum animo eſſet. V.6.Præf.n.16.col.152.
Chriſtus in cruce, ſignum, cui contradictum eſt. ibid.col.ead.
Chriſti improperium, quod? V.6.C.1.S.1.n.5.col. 166.
Sanguis Chriſti continuit dæmonem à cæde Hebræorum, in figuram. V. 6.C.2. S.2.n. 10.col. 187.
Chriſti amara potio, & corona ſpinea. ibid.n.11. col.188.
Corona ſpinarum, Domino corona virtutum. ibid.col.ead.
In monte Caluariæ, ſpinis coronatus, vt olim rubo in Sina. ibid.n.12.col.ead.
Verbum in rubo, Verbum in cruce. ibid. col. ead.
Chriſtus portans ſpiteam coronam, recapitulauit in ſe rubum, quo ſenſu dixit Clemens Alex. ibid.col.ead.
Corona ſpinea, ſumma ingratitudo Iudæorum. ibid.col.ead.
Chriſtus arſit in morte ex humanitate, ſed non conſumptus eſt ex Diuinitate. V.6.C.2.S.5.n.3. col.198.
Capilli Chriſti ſanguine madentes illicia cordium. V.11.C.2.S.2.n.4.col.316.
Auro & argento corruptibili oppoſuit Petrus incorruptibile pretium ſanguinis Chriſti. V.13. C.2.S.4.n.8.col.394.
Sanguis Chriſti bonum aurum. ibid.col.ead.
Sanguis Chriſti vim habet terrendi dæmones. ibid.n.9.col.395.
Chriſtus à diabolo medio proditore Iuda tradebatur. ibid.S.6.n.7.col.402.
Chriſti latus apertum, ianua Baptiſmi, & cæterorum Sacramentorum. V.20.S.1.n.2.col.508.
Miles aperuit latus Chriſti, quaſi oſtium.ibid.col. ead.
Dextrum Chriſti latus percuſſum, non ſiniſtrum, probabilius. ibid.n.3.col.ead.
Aqua credentibus, ſanguis incredulis fluxit ex latere. ibid.col.509.
Sanguis & aqua ex latere, ille Martyribus, hæc baptizandis fidelibus. ibidem.col.ead.
Ex latere Chriſti duplex Baptiſmus, aquæ & ſanguinis. ibid.col.ead.
Duplex Chriſti mors, altera à Pilato, altera à Iudæis illata. ibid.col.ead.
Eccleſia formata ex ſanguine lateris Chriſti.ibid. n.4.col.510.
Per ſanguinem lateris aliqui ſumunt Euchariſtiam. ibid.n.5.col.ead.
Per aquam regeneramur, per ſanguinem nutrimur. ibid.col.ead.
Ad calicem Euchariſticum accedendum, tanquam ad latus Chriſti. ibid.col.ead.
Aqua & ſanguis lateris, primitiæ Baptiſmi, & Euchariſtiæ. ibid.col.ead.
Aquarum è latere Chriſti effuſione intelliguntur omnia Sacramenta. ibid.n.6.col.ead.
Diuerſis limitibus aqua & ſanguis manarunt à latere Chriſti. ibid.
Aqua & ſanguis lateris Chriſti, fons Sacramentorum, quo irrigatur Eccleſia. ibid.col.ead.
E latere Chriſti fons compunctionis, & lacrymarum perennes riui. ibid.col.ead.
E latere Chriſti manarunt aqua & ſanguis, non ... *D.Fern.in Viſ.vet.Teſt.*

permiſta, & quomodo? ibid.col.ead.
Qui ab aquis cœpit creando, finiuit in aquis recreando. ibid.col.ead.
Chriſti latus Sanctuarium eſt. V.20. S.3.n.5.col. 516.
Chriſtus ob inflictas plagas, hominis figuram non habebat. V.22.C.1.S.4.n.1.col.585.
Super Chriſti latus excauatum erectum eſt ædificium Eccleſiæ. V.31.S.5.n.3.col.774.
Chriſtus lapis fundamentalis vulneribus inciſus, quaſi ſtemmaris regni ſui, vt fieri ſoler in ædificiis. V.31.S.5.n.4.col.ead.
De humilitate Chriſti mortui fiet magna multiplicatio fidelium. V.35.S.3.n.6.col.835.
Granum cadens in terram, Chriſtus humiliter moriens. ibid.col.ead.
De vno grano Chriſti, gentium ſeges. ibid. col. ead.

Chriſtus reſurgens, ſepultus, aſcendens.

Chriſtus ſepultus, & reſurgens, ſignum Iudæis, vt è terrenis reſurgant. V. 8. Præf. n. 5. col. 225.
Proficiſcitur peregrè in cælum, quia ſuos relinquit in terra. V.2.S.1.n.4.col.55.
Chriſtus quomodo dicatur ſedere ad dexteram Patris? V.24.C.2.S.5.n.2.col.657.
Ad dexteram, id eſt, ad altitudinem diuinæ gloriæ. ibid.col.ead.
Hoc nouo clarificationis modo adiuit poſſeſſionem regni ſui. ibid.col.ead.
Sedit, ex more hæreditantium. ibid.col.ead.
Chriſtus aſcendens mittit Diſcipulos ad prædicandum, ac ad angelicam vitam traducit. V.2. S.1.n.8.col.56.

Chriſtus Iudex.

Dominus in iudicando, non ſuam, ſed Patris voluntatem reſpicit. V.13.C.2.S.3.n.2.col.388.
Chriſtus vel humanitatem ſuam ſuſpectam habebat in iudicando. ibid.col.ead.
Sub forma Iudicis apparet in Apocalypſi.ibid.n.3. col.389.
Cur, & quomodo ibi habeat ſeptem ſtellas in dextera? ibid.col.ead.
Quoſdam hîc iudicat, quoſdam minimè. ibid.col. ead.
Chriſtus in primo aduentu ſaluans, in ſecundo comburens. V.16.S.1.n.1.col.430.
Chriſtus vna manu tenens thau, & altera ignem, Saluatoris, & Iudicis formam præfert. ibid. col.ead.
Chriſtus Iudex in nubibus veniet ad oſtendendam pompam. V.24.C.2.S.1.n.3.col.641.
Nubes, in qua veniet, erit iuſtis delectabilis, iniuſtis terribilis, vt nubes deſerti Iudæis, & Ægyptiis. ibid.col.ead.

Chriſtus Rex, & regnum eius.

Chriſtus Rex, quia pro ſuis crucifixus. V.6. C.1. S.1.n.5.col.166.
Chriſti perfecta claritas poſt reſurrectionem vniuerſalem. V.17.S.2.n.6.col.455.
Aeternitas regni Salomonis impleta in regno Chriſti. V.18.S.4.n.1.col 470.
Chriſtus Rex ſuper Sion, montem biiugum, propter duplicem principatum Eccleſiæ. V.19.S.1. n.5.col.496.

Chriſti principatus familiariſexprimitur.ibid.S.2. n.2.col.497.
Aducnienti vero Melchiſedech Chriſto,deſiit typicus. ibid.n.8.col.500.
In vero Melchiſedech præfixus limes Regibus,& Sacerdotibus. ibid.col.ead.
Significatur amplius Chriſti regnum, & quomodo? V.20.S.4.n.2.col.518.
Chriſtus in Auguſtum velut io equum aſcendit. V.21.S.7.n.2.col.561.
Aſcendit ſuper Occaſum,id eſt,ſuper Occidentale imperium. ibid.col.ead.
Chriſtus veriùs Auguſtus,quàm Octauianus.ibid. col.ead.
Chriſtus Rex per lapidem exciſum ſine manibus. ibid.n.4.col.562.
Chriſtus formatus à Deo in Monarcham vniuerſalem. ibid.n.5.col.ead.
Quomodo lapis Chriſtus deſtruxerit omnia regna mundi. ibid.S.8.n.1.col.564.
Regnum mille annorum cum Chriſto, fabuloſum. ibid.n.4.col.566.
Altitudo ſpiritualis regni Chriſti. V.24. C.1.S 6. n.6.col.635.
Millenarij, hæretici, qui regnum mille annorum poſt iudicium, ſomniaruot. V.21.S.8.n.4.col. 566.
Chriſtus quomodo ſubiiciendus Patri poſt iudicium. ibid.n.5.col.567.
Nunc Chriſtus quaſi occupatur in regenda Eccleſia, ibid.n.6.col.567.
In die iudicij ceſſabit hæc occupatio, & tota Chriſtus Deo Patri attendet. ibid.col.ead.

Chriſtianus.

Chriſtianorum vita ſpe ſuſpenſa eſt. V.2. S. 1.n.7. col.56.
Chriſtiani totum poſſident Saluatorem. ibid. n. 10.col.57.
Chriſtiani peregrini graphica inſtructio. ibid. col.ead.
Chriſtianæ militiæ ſigna, ex more Romanæ.ibid. S.3.0.2.col.60.
Chriſtianus homo Deus. ibid.S.6.n.3.col.79.
Chriſtiani inconſideratè viuentes.ibid.S.8.n.2.co. 96.
Chriſtianos milites moriendo vincere. V.8.Præf. n.5.col.225.
Chriſtianus exercitus incruentus.ibid. C.2.S.1.n. 2.col.247.
Chriſtianos non decet odiſſe inimicos.V.13.C.2. S.6.n.7.col.401.
Chriſtiani digni non ſunt, vt aliquem odio habeant. ibid.col.ead.
Chriſtiani adorant ad Orientem,vt diſtinguantur à Iudæis. V.14.S.5.n.2.col.415.
Adorant ad Orientem,vnde cælum ſurgit, vt elevemur à terrenis. ibid.col.416.
Omnes Chriſtiani conſtituti, vt moueri à bono non debeant.V.18.S.10.n.5.col.482.
Obligatio Chriſtianorum erga Principes etiam Ethnicos, eſt ex conſcientia. V.19.S.2.n.6.col. 499.
Chriſtianorum gens humilis olim habita.V.20.S. 2.n.3.col.512.
Chriſtiani tanquam piſces in aqua nati. ibid. col. ead.
Chriſtiani ad myſteriorum profunda natant.ibid. col.513.
Chriſtianorum infimus ordo, qui ſola mandata ſeruant. ibid.n.4.col.ead.
Secundus eorum, qui etiam conſilia.ibid.col.ead.
Tertius eorum, qui ſunt perfecti in hac vita.ibid. col.ead.
Quartus eorum,qui iam beati ſunt in altera.ibid. col.ead.
In primo ordine Magdalena veſtigiis Domini inhærens. ibid.col.ead.
In ſecundo,qui proficiunt de virtute in virtutem. ibid.col.ead.
In tertio Apoſtoli lumbos præcincti,hoc eſt, perfecti. ibid.col.ead.
In quarto Beati,qui nando viuunt. ibid.col.ead.
Omnes Chriſtiani lumine Chriſti æqualiter illuſtres. V.30.S.2.n.2.col.750.

Chryſolithus.

Chryſolithi deſcriptio ex Plinio.V.26.S.2.0.2.co. 684.
Chryſolitho ſimiles, qui norunt Scripturam, & eius notitiam ad alios transferunt. ibid. col. 585.

Clibanus.

Clibanus laborantes ſignificat. V.1. S.3.n.3. col. 40.
Clibanus vindictam ſignificat. ibid.col.ead.
Clibano, qui ad veſperam apparuit Abraham, ſignificatur extremum iudicium.ibid.n.5.col.41.

Cidaris.

Cidaris, pileus circumſuta vitta linea, communis omnibus Sacerdotibus. V.31.S.2.n.8.col.766.
Cidaris ſummi Pontificis quid amplius habebat. ibid.col.ead.

Circumciſio.

Circumciſio quaſi frænum ad continendum populum. V.1.Præf.n.9.col.25.
Circumciſio cuſtodia pietatis. ibid.col.ead.
Signum fœderis ex conditione communium contractuum. ibid.col.ead.
Circumciſio ſignaculum, ſeu character iuſtitiæ fœderis. ibid.col.26.

Clamor.

Clamor ſilentij quis? Præl.3.n.1.col.4.

Cognoſco.

Cognoſcere certò,exprimit Scriptura quomodo? V.6.C.1.S.2.n.7.col.171.
Cognoſcendi verbum in Scriptura importat curam. ibid.n.8.col.172.

Columba.

Deſcriptio Columbæ perniciſſimæ & fugaciſſimæ auis. V.6.C.2.S.2.n.9.col.186.
Per eam ſignificatur iuſti fuga pulchra & honorifica. ibid.col.ead.

Columna.

In Columna nubis tenebroſa & lucida, tribulatio Ægyptiorum,& felicitas Hebræorum. V.1. S.3.n.4.col.41.

Duode

Digitized by Google

Duodecim Columnæ Apoſtolicæ. V. 2. S. 1. n. 2. col. 54.

Comedo.

Verbum, *Comedo*, ſignificat immitem crudelitatem, & abolitionem. V.24. C.1. S.4. n.2. col. 627.

Commotio.

Commotio in Scriptura, aduentus Dei cum quadam vi. V.17.S.1.n.6.col.448.

Compedes.

Compedes, etiam aurei, humiliant. V. 5.S.2.n.4. col.139.

Confeſſio.

Confeſſioni examen præmittendum, quo veluti perforetur conſcientia. V.14.S.4.n.3.col.413.
Confeſſio reſtituendo homini ſeruit.V.22.C.2.S. 2.n.12.col.594.

Conſcientia.

Conſcientia recta, quæ nullis eſt inflexa peccatis. V.13.C.1.S.8.n.2.col.373.

Coniugati.

Coniugatorum memoria perturbata & diuiſa.V. 19.S.3.n.9.col.480.
Eorum partitum gazophylacium, & periculoſæ fidei. ibid.col.ead.
Coniuges olim ſe inuicem coëmebant.V.2.Præf. n.4.col.45.

Conſiliarius.

Conſiliarij vocentur probati, non probandi. V.6. C.1.S.1.n.1. col.162.

Conſtantinus Imperator.

Claui crucis in fræno equi Conſtantini per myſteriumadhibiti, vt continerent perſequutores. V.2.S.6.n.10.col.85.
Alter clauus affixus eiuſdem Imperatoris diademati, vt fidem tranſmitteret ad poſteros Imperatoris. ibid.col.ead.
Conſtantinus Imperator vltrò ſe primum, ac totum deinde Imperium Rom. Chriſto ſubdidit. V.21.S.8.n.3.col.565.
Conſtantini Imperatoris edictum apud Gratianum, etſi controuerſum, tamen pium.ibid.col. ead.
Conſtantinopolim ſe recepit, Romam vt Pontifici totam daret. ibid.col.566.
Conſtantini edictum confirmatum per poſteros Imperatores. ibid.col.ead.

Conſolatio.

Conſolatio idonea, per compaſſionem. V. 6. C.2. S.3.n.6.col.192.
Conſolans concordare debet dolenti. ibid. col. ead.
Quantò propinquiùs, tantò familiariùs compatimur. ibid.col.ead.
In tua miſeria inuenies, qualiter miſercaris proximo. ibid.col.ead.

D.Fern.in Viſ.vet.Teſt.

Conſuetudo.

Conſuetudo ſecunda, vel altera natura. V.13.C.2. S.6.n.1.col.399.
Conſuetudo etiam ſine voluntate operatur. ibid. col.ead.

Contemplatio.

Contemplationis finis, veritas viſa. Præl.6. n. 3. col.12.
Contemplatio optimi intelligibilis eſt beatitudo naturalis. ibid.col.ead.
Quis ſtatus vitæ Contemplatiuæ.ibid.n.4.co.ead.

Contritio.

Qui cor Contritione macerat, lapicida cordis ſui dicitur. V.14.S.4.n.3.col.414.

Conuerſari, Conuerſatio.

Intrare, & egredi, Hebraiſmus eſt, pro liberè conuerſari. V.2.S.5.n.11.col.74.
Per puram Conuerſationem templum Dei efficimur. ibid.S.8.n.1.col.95.

Cor.

Cor hominis, templum Amoris. V.2.S.8.n.1.c.49.
Cor in Scriptura pro medio rei, ad exaggerationem. V.6.C.2.S.3.n.7.col.193.
In Corde rubi, in ipſo meditullio rubi.ibid.c.ead.
Rectum Cor, intelligitur tale ex definitione recti apud Euclidem. V.13.C.1.S.8.n.2.col.373.
Fixum Cor in Domino, rectum eſt.ibid. n.3. col. ead.
Corde malè habente, qui eſt oculus animæ, malè & ipſa habet. ibid.col.ead.
Cor, altare viuum, viuam requirit hoſtiam. V.18. S.11.n.2.col.483.
Surſum Cor, Dei altare; victimę, nos ipſi vſque ad ſanguinem certantes. ibid.col.ead.
Oportet conquadrare Cor ad perſeuerandum. ibi. S.10.n.3.col.481.
Cordis auris. Præl.3.n.1.col.4.

Corinthij.

Propter Corinthiorum pronitatem ad ſeditiones, dixit de illis Apoſtolus, *Oportet hæreſes eſſe*: & quomodo intelligatur? V.20.S.6.n.4.col.527.

Cornu.

Decem Cornua in beſtia innominata, decem regna ſunt. V.24.C.1.S.6.n.5.col.635.
Per Cornua ſignificant Hebręi regiam poteſtatem, & gloriam. ibid.n.6.col.ead.
Cornu paruum Iudæi cæci faciunt Chriſtum Dominum. ibid.S.7.n.2.col.637.
Cornu paruum eſſe Mahumetem, opinio falſa Viterbienſis. ibid.n.4.col.638.
Vera ſententia, Cornu paruum eſſe Antichriſtū. ibid.n.5.col.ead.
Cornua quatuor apud Zachariam, quatuor mundi partes, è quibus vexati Hebræi. V.29.S.4.n. 2.col.742.

Corona.

Corona capillos capitis continens, Rex continens regnum. V.12.S.2.n.2.col.336.
Quòd aurea ſit, amorem ſignificat, quo ſuos

Oo 2 comple

compleċti Rex debet. ibid.col.ead.
Corona turrita, quòd Rex etiam vrbes atque arces ſuſtinere debet. ibid.col.ead.
Coronæ regiæ ſeruili miniſterio compoſitæ. ibid. col.ead.
Coronæ in domo Ioſiæ fiunt, quia erat cuſtos gazophylacij. V.35.S.3.n.1.col.833.
Ad Coronarum fabricam exiguntur tres viri, præcipuè pij. ibid.
Duæ conſtructæ ſunt Coronæ Ieſu Sacerdoti. ibid.n.2.
Coronæ capiti eius iubentur imponi. ibid.n.4.col. 835.
Chriſto, non Ieſu Sacerdoti, deberi coronas. ibid. col.ead.
Iubentur Coronæ ſeruari in templo, in memoriam eorum, quorum ſumptibus factæ. ibid. n.9.col.837.
Ideo & inciſa ſunt eorum nomina in Coronis. ibid.col.ead.

Corpus.

Corpus animale, & ſpirituale, quomodo intelligantur. V.17.S.1.n.8.col.449.

Correctio.

Studio Correctionis inoluit animæ obliuio peccandi. V.15.S.2.n.4.col.415.

Corus.

Corus, menſura tum liquidorum, tum aridorum. V.19.S.3.n.3.col.501.

Coruus.

Coruus edit prolem ſuam. V. 9. Præf. n.4. col. 253.
Coruis præcepit Deus, inclinando eorum inſtinctus ad deferendos panes Eliæ. ibid.col.ead.
Quare per Coruos pauit Deus Eliam? ibid.col. ead.
Cur Deus præceptum de deferendo pane & carne impoſuit Coruis? ibid.col.ead.
In hoc miniſterio Coruorum oſtenditur quales feræ in hominem futuræ, ſi non peccaſſet. ibid. col.ead.
Corui de domo Achab attulerunt cibos, ſecundùm quoſdam. ibid.col.ead.

Creatura.

Omnes Creaturæ factæ in ſapientia, quomodo intelligendum? V.13.C.1.S.11.n.2.col.380.
Creaturæ motuum ſuorum conſtantia imitantur cæli, mariſque motus. ibid. S. 12.n. 2. col. 381.
Ideo dicuntur eſſe in mari viæ Dei, id eſt, opera eius. ibid.col.ead.
Creaturæ præferre videntur in ſe Dei ambulantis quaſi reciprocam motionem. ibid. col. ead.
Creaturarum prompta obſequia erga Deum. V. 16.S.2.n.3.col.433.

Crimen.

Crimen peſſimum quodnam intelligat Scriptura? V.3.Par.n.2.col.102.

Crux.

Supplicium Crucis per eleuationem caniſtri expreſſum. V.4.S.3.n.2.col.125.
Crucis ſupplicium antiquiſſimum. ibid.col.ead.
Crucifixi apud veteres relinquebantur vſque ad putrefactionem. ibid.col.124.
Crux, regnum eſt. V.6.C.1.S.1.n.5.col.166.
Crucis ſacramentum in trecentis Gedeonis militibus. V.8.Præf.n.5.col.225.
Trecenti in Græco T, Crucis habent formam. ibid.col.ead.
Crucem Maſoretæ circumloquuntur per tegmen, & ſubtegmen. V.15.S.2.n.6.col.413.
Aptè gementes viri, Crucis ſigno, quo vita præſtruebatur, ſeruantur à morte. ibid.col.ead.
Crucem dæmones horrent. ibid.col.ead.
Altare holocauſti Crux Chriſti eſt. V.18.S.11.n.2. col.483.
Quatuor altaris cornua, quatuor cornua Crucis. ibid.n.3.col.484.
Occulta potentia Crucis mundum oppugnabat. ibid.col.ead.
Crucis ſacramentum quod? ibid.col.ead.
In Cruce hæret infirmitas, virtus libera eſt. ibid. col.ead.
Cornua in manibus, vexillum & trophæum Crucis. ibid.n.4.col.ead.
Corona inter cornua altaris, regnum Chriſti in Croce. ibid.col.ead.
Vniuerſitas regni Chriſti in cornibus Crucis. ibid. col.ead.
Generalis & perpetua expiatio in Cruce. ibid. col.ead.

Cupidus, Cupiditas.

Cur Cupidis bona temporalia ſæpe neget Deus? V.2.S.7.n.2.col.90.
Cupidus Briarei habet manus. V.5.S.1. n. 6.col. 138.
Dimidium Cupiditatis in oculis eſt. V.28.S.2.n.2. col.719.

Curioſitas.

Curioſitas peruerſa, & primus gradus ad ſuperbiam. V.6.C.3.S.1.n.1.col.199.
Curioſus à ſe recedit. ibid.col.ead.
Curioſi ſe ipſos diſſipant. ibid.col.ead.
Inuiſibilia videre, & ineffabilia fari vult Curioſus. ibid.col.200.

Cyrus.

Cyrus Rex Perſarum, Chriſtus Dei, vnctus Dei, hoc eſt, facilis ad obediendum Deo. V.35.S.2. n.4.col.828.
Cyri Regis crudelitas vnde colligatur. V.24.C.1. S.4.n.2.col.627.

D.

Dæmon.

Dæmon quomodo dicitur comedere terram? V.2. S.6.n.4.col.80.
Dæmones ſitiunt humanum ſanguinem. V.6.C.2, S.2.n.10.col.187.
Dæmonis agricolatio in montibus, id eſt, in Principibus. V.22.C.1.S.4.n.3.col.586.
Per Principes malos luctatur diabolus populum malum. ibid.col.587.
Dæmonis opus, prædicatoribus ſe opponere. V. 24.C.1.S.1.n.5.col.619.

Dæmo

Dæmones dicuntur principes, poteſtates, & rectores, non quòd à ſe ipſis, ſed ex peccatis hominum tales ſint. V.26.S.3.n.8.col.692.
Ab Adam cœpit Dæmon à dextris ſtare. V.31.S.2. n.2.col.761.
Dæmon, vt mons ſe opponit bonis conatibus. V. 32.S.4.n.1.col.787.

Dan.

Dan, è quo orietur Antichriſtus, excluſus à numero ſignatorum, ſeu præ deſtinatorum in Apo. V.24.C.1.S.7.n.6.col.638.

Daniel.

Danielis excellentia, quòd ſomnia per ænigmata monſtrata explicabat. Præl. 7. n. 1. col. 12. & 13.
Sagaci mente dicitur id facere ſolitus, non quòd per ſolam naturam, ſed quòd per eam diuinitus eleuatam fecerit. ibid.col.13.
Daniel prophetauit priùs Ezechiele 12. annis in Babylone. V.13.Præf.n.2.col.338.
Daniel de Tribu Iuda. V.21.Præf.n.1.col.529.
Daniel ex ſtirpe regum Iuda. ibid.col.ead.
Danielis patria, ſecundùm aliquos, Betheron, & vbi id oppidum ſitum. ibid. num. 2. col. ead.
Nec de patria, nec de patre Danielis quicquam certum. ibid.col.530.
Cur non meminerit patriæ, & patris, incertum. ibid.col.ead.
Danielis nomen diuino conſilio inditum. ibid.n. 3.col.ead.
Daniel, idem ac, iudicium Dei. ibid.col.ead.
Daniel iudiciorum Dei eximius ſcrutator. ibid. col.ead.
Baltaſſar ab Ethnico Rege dictus, quaſi theſaurus Belis. ibid.col.ead.
Ductus puer in Babylonem. ibid.n.4.col.531.
Chronologia Danielis. ibid.col.ead.
Natus annos 12. Suſannæ iudicium edidit. ibid. col.ead.
In quibus annis Viſiones hauſerit. ibid. col. ead.
Ad centum annos vixit, vlteriúſne vixerit, incertum. ibid.col.ead.
Daniel mortalium ſui temporis ſapientiſſimus. ibid.col.ead.
Daniel ſuæ prophetiæ ſcriptor. ibid. n. 5. col. ead.
De libro Danielis opinatio Porphyrij. ibid. col. 532.
Daniel quare non ponatur ab Hebræis inter Prophetas? ibid.n.6.col.ead.
Dominus ipſe in Euangelio Danielem vocat Prophetam. ibid.col.533.
Materia prophetiæ Danielis, naturæ & ſtudio eius conueniens. ibid.col.ead.
Daniel cur dictus vir deſideriorum? ibid.n.7.col. ead.
Ob excellentiam caſtitatis ſeruatus à leonibus. ibid.col.ead.
Daniel iuxta Hebræos, eunuchus fuit. ibid. col. ead.
Non fuiſſe eunuchum, probatur. ibid. col. ead.
Daniel quare habitus pro eunucho? ibid. col. 534.
D. Hieronymus non fuit apertè eius opinionis, quòd Daniel fuerit eunuchus. ibid. col. ead.
Locus Ezechielis de Daniele, explicatur. ibid.col. ead.
Danielis virtus vel hoſtibus commendabilis. ibid. n.8.col.ead.
Danielis apud Deum ſanctitatis autoritas. ibid. col.ead.
Daniel aſpectu arido & ſqualenti. ibid. n. 9. col. ead.
Babylone moritur, & ſepelitur. ibid.col.ead.
Danielis prophetiæ annus ſecundus quis intelligendus. V.21.S.1.n.5.col.546.
Daniel dictus filius hominis, quia prophetabat de Chriſto. V.24.C.2.S.5.n.1.col.656.
Daniel fuit in Suſan ſecundùm Viſionem imaginariam. V.25.S.1.n.1.col.665.
Daniel quare lugeat trium hebdomadarum diebus. V.26.S.1.n.2.col.681.
Luget Daniel, quòd Iudæi, facta facultate redeundi in patriam, non tamen redibant. ibid. n.4.col.683.
Danielis Viſio ſexta contigit ad fluuium Tigrim. ibid.n.5.col.ead.

Dauid.

Dauidis mortui merita viuunt. V.1.S.1.n.5.col. 35.
Dauid ſingulariter in ſpe conſtitutus, id eſt, omnino pendens à Deo. V.2.S.1.n.7.col.56.
Quòd Dauid poſt fœtas iret, indicium naturæ aptæ ad gubernandum. V.6. C.1. S.1.n. 2.col. 164.
Dauid portentum ac prodigium patientiæ. V.31. S.3.n.3.col.769.

Darius.

Darius Rex Perſarum tres maximos Principes conſiliarios habebat, qui centum viginti Satrapis præerant. V.24.C.1.S.4.n.5.col.628.

Dentes.

Dentibus in Scriptura ſignificatur potentia. V.24. C.1.S.4.n.6.col.629.

Deſperare.

Deſperantis eſt, diſparata coniungere, quale eſt, animam ſuſpendio perire. V. 17. S.2. n.3. col. 453.
Nec ſepultis licet de Dei promiſſis deſperare. ibid.col.454.

Deuotio.

Deuotio Abrahami fecit quercum eius capacem Dei. V.6.C.2.S.1.n.3.col.180.
Deuotio ſancta menſuram non habet. V.7. S.1.n. 2.col.211.
Deuotio Deum obtutu oculorum videre, & manu tenere vult. ibid.col.ead.

Dei eſſe, & nomina.

Nihil magis proprium Dei, quàm eſſe, & nihil magis competens æternitati. V.6.C.3.S.2.n. 4.col.204.
Proprium Dei nomen, *Qui eſt*. ibidem. num.3.col. ead.

Nomen Dei יהוה ſignificat eius omnimodam independentiam. ibid.n.4.col.ead.
Deum non indicaſſe ſuum proprium nomen Moyſi, credunt aliqui. ibid.c10.n.3.col.203.
Maieſtatis gratia ſiluiſſe nomen, cùm dixit: *Sum qui ſum.* ibid.col.ead.
Deus, *Elohim* dicitur, quatenus iuſtus donorum diſtributor. V.4.S.1.n.2.col.117.
Nomina Dei maieſtatis temperantur per nomina miſericordiæ. V.2.S.8.n.2.col.96.
Nomen, *Deus*, liqueſcit, ac deficit in nomine, *Emanuel.* ibid.col.ead.
Cur dictus Deus Abraham, Iſaac, & Iacob? V.2.S.7.n.1.col.89.
Dei deſcriptio, *Ignis conſumens eſt*, à rubo ardente deſumpta. V.6.C.2.S.1.n.6.col.181.
Declaratur nomen, *æmulator*, ex natura ignis. ibid. col.ead.

Deus intelligens.

In Deo prius eſt ſcientia eius quod eſſe poteſt, quàm eius quod erit. V.6.C.1.S.1.n.1.col 163.
Deus præſcit motus voluntatis humanæ, vt iis vtatur. ibid.col.161.
Deus, vt paterfamilias explorat ingenia ſeruorum. ibid.col.162.
Præſcientia præcedit prædeſtinationem. ibid.col. 162.
Exigit Deus quaſi ad funem ſoli noſtri magnitudines. ibid.col.163.
Cur Paulus adminiſtrationem Dei circa homines, agriculturæ & ædificationi comparauit. ibid.col.ead.
Solus Deus voluntatum noſtrarum opportunitates nouit. ibid.col.ead.& S.2.n.7.col.171.
Dei cognitio affectuoſa. V.11. C. 1. S.1.n. 2.col. 311.
Hanc cognitionem affectuoſam Dei ſibi vendicant homines pij. ibid.col.ead.
Deus efficaciùs oculos intendit in iuſtos. ibid.col. ead.
Diuina cognitio locupletat res, & eſt præſentiſſima. ibid.col.ead.
Palpebris interrogat Deus, quia etſi conniuere videtur, exactè perſpicit omnia. V.12.S.1.n.3. col.333.
Dei liber, notitia eius eſt. ibid.col.ead.
Dei prærogatiua, cognoſcere futura. V.4.S.1.n.3. col.118.

Dei bonitas.

Deus fons ſe ipſo plenus, ſed ebulliens omnia implet bonitate. V.10.S.2.n.4.col.289.
Diuina natura diuinos ſplendores explicat. ibid. col.290.
Lux Dei rorem inſtillat veritatis. ibid.col.ead.
Locus apud Deum, Dei bonitas. V.7.S.2.n.6.col. 216.
Deus flos vniuerſi generis humani, id eſt, optimum in vniuerſo. V.27.S.2.n.5.col.708.
Minas ſuas terminat Deus beneficiis. V.34. S.5. n.4.col.816.
Manus percutientis Dei plena hyacinthis, id eſt, beneficiis. ibid.col.ead.

Dei potentia.

Dei voluntas in mediis impedimentis impletur. V.3.S.1.n.4.col.109.
Deus potentia ſua, vt equo bellatore vectus. V.6. C.2.S.2.n.2.& n.5.col.183.& 185.
Potentia Dei rubus incorruptibilis. ibid.n.3. col. 183.
Dei potentia lucet miraculis. V.6. C.2.S.2.n.8 col. 186.
Dei manus, potentia eius. V. 11. C.1. S.2.n.4. col.315.
Deo ex ſola voluntate celeris eſt ad omnia ſufficientia. ibid.col.ead.
Manus Dei in ſinu, eſt potentia eius in ſecreto eſſentiæ ceſſans ab opere. ibid. col. 316.
Deus cùm primò operatur, dicitur educere manum è ſinu. ibid.col.ead.
Splendor ambiens nubem igneam, diuina potentia continens iram Dei. V. 13. C.1. S.1.n.6. col.355.
Potentia Dei iuſtitiam coërcet. ibid.col.ead.
Perinde ac opus eſt, adminiſtrat Deus potentiam ſuam. V.16.S.2.n.1.col.433.
Interfectos ſuos & mortuos ſuos vocat Deus, id eſt, potentiæ ſuæ ſubditos, vt ſuſcitari ab eo queant. V.17.S.2.n.5.col.454.
Deus Abraham, Iſaac, & Iacob, quia potens eſt eos ſuſcitare. ibid.col.ead.
Potentia Dei viuificatrix, quia potens eſt ad vitam reducere. ibid.col.ead.
Potentiæ Dei facilitas ad ſuſcitandum exprimitur. ibid.col.ead.
Tota rectitudine Deus imperit, id eſt, tota ſua potentia, iuxta Gregor. V.22. C.1.S.3.n. 2.col. 584.
Vnius oculi iactu Deus idololatriam diſſoluit. ibid.S.2.n.5.col.582.

Dei æternitas.

Deus antiquus dierum, id eſt, æternus. V.24.C.2. S.2.n.1.col.647.
Deo nulla tempora coæterna. ibid.col.ead.
In Deo intelligenda antiquitas dierum abſque mutabilitate. ibid.col.ead.
Deus antiquans dies, id eſt, immutabiles habens. ibid.col.ead.
Antiquus dierum æternus Pater. ibid. n. 2. col. ead.
Antiquus dierum reſpectu Filij, vt naturam temporalem induit. ibid.col.ead.
Antiquus dierum æternus Pater etiam ob prærogatiuam originis. ibid.col.ead.
Antiqui dierum inculpata puritas, & autoritas. ibid.n.3.col.648.
Eius diuinitatis gloria, & purum iudicium. ibid. col.ead.

Dei miſericordia.

Deus Abraham, memoriale miſericordiæ Dei. V. 1.S.1.n.4.col.34.
Adeſt Deus per compaſſionis affectum. V.6. C.2. S.3.n.6.col.192.
Deus miſeratus populi ſeruientis, cum eo quaſi ſeruiebat. ibid.n.7.col.193.
Deus concaptiuus Hebræorum. ibidem. col. ead.
Liberati à ſeruitute non modò Hebræi, ſed etiam Deus eorum cum eis. ibidem. col. ead.

Species

Species Diuinæ miſericordiæ exprimitur per ioſufflationem. V.11.C.2.S.2.n.4.col.326.

Deus quaſi miſericordiæ flatu temperat iram. ibid.col ead.

Deus poſt Incarnationem nobis propitiatus eſt. V.13.C.2.S.5.n.3.col.397.

Deus viſceratus miſericordiis.V.34.S.5.n.4.c.816.

Quare dicatur Deus quieſcere poſt creatum hominem? V.35.S.5.n.5.col.829.

Deus nunquam minatur niſi adhibita commiſeratione,& vocatione. V.13.C.2.S.6.n.8.col. 402.

Dei ira.

Habet Deus theſauros iræ. V.11.C.2.S.2.n.1.col. 323.

Deus diues modorum, quibus punit. ibid.col. ead.

E theſauris iræ promit,quia parcè punit.ibid.col. ead.

Fumus iræ Dei, leuius eſt pœnarum præludium. ibid.col.324.

Ignis,concitatiſſima Dei ira. ibid.col.ead.

Exaggeratio iræ Dei. ibid.n.3.col.325.

Ira Dei immenſa per ſecurim ad radices.ibid.col. 326.

Ira Dei quantumuis horrenda deſinit in miſericordiam. V.13.C.1.S.1.n.6.col.356.

Deo ira quaſi addititia. ibid. C.2. S.2. n.4. col. 387.

Deus iuxta Auguſtinum dicitur iram adducere quaſi ab extrinſeco. ibid.col.ead.

In ira Dei exprimitur motus ad oſtendendam grauitatem culpæ. ibid.col.ead.

Iræ affectus in Deo non perturbatio, ſed exaggeratio eſt cauſæ iraſcendi. V.16. S.1. n.3. col. 431.

Indignatio Dei aucta iuxta maiorem obdurationem peccatoris. V.27.S.3.n.6.col.712.

Deo ira non facilè coaleſcit.V.34.S.5.n.4.col.816.

Dei ira cur torrenti comparatur? V.35. S.2.n.5. col.829.

Quieſcere ſpiritum Dei, id eſt, complacere ſibi ob iræ expromptionem. ibid.col.ead.

Quieſcit Dei ſpiritus,non in ipſa ira,ſed in correctione quam ſperat. ibid.col.ead.

Deus puniens.

Deus non percutit,vt percutiat,ſed vt erudiat.V. 1.S.3.n.3.col.40.

Deus puniens intermiſcet dulcia.V.6.C.1.S.2.n.9. col.173.

Obiurgat Deus inter canendum, vt deiectionem animi ſuffuretur. ibid.col.ead.

Mirabilibus percutit Deus,quia vt puniat, opus eſt illi miracula facere. V.6. C.2. S.2.n.5. col. 184.

Vnde flagellet, ex theſauris profert mirabilium ſuorum. ibid.col.ead.

Quaſi auarus Deus ad puniendum. ibid.col. 185.

Mirabiliùs per minima flagellauit Pharaonem. ibid.col.ead.

Multis modis reddita eſt illuſtris potentia Dei puniendo Pharaonem. ibid.n.6.col.ead.

Quaſi mortuum excitauit Pharaonem,vt mirabilem in eo faceret anatomiam per inflictas plagas. ibid.col.ead.

In flagellando Pharaone, magis patientia Dei, quam potentia illuxit. ibid.col.ead.

Idcirco non manu tota, ſed digito viſus eſt punire. ibid.col.ead.

Deus puniturus ingemiſcit. V.10.S.1.n.3.col. 286.

Deus pellit à ſe malos, & iis pulſis quaſi reſpirat. ibid.col.ead.

Deus ſe Dominum exercituum nominat, quia tardus eſt ad puniendum. V.11. C.2. S.1.n.2. col.320.

Conſultationes præmittit ante ſupplicia, vt illa tardiùs inferat. ibid.col.ead.

Deus ad inſtar patris ſæpe fingit iram præcipitem. ibid.col.ead.

Deus manifeſta hac voce terrens, *ſine me*, plus amat populum, quàm Moyſes. ibid.col.ead.

Sine me, non fuit præceptum, ſed admonitio populi, vt fugeret punitionem. ibid.col.ead.

Feſtinata abolitio, ſumma Dei clementia. ibid. col.321.

Diluuium citò intulit, quia malitiam detinere voluit. ibid.col.ead.

Deus puniendo citò, curam peccatoris gerit, & poſteris prouidet. ibid.col.ead.

Feſtinat Deus flagellare tanquam filios. ibid.col. ead.

Flagellatio Dei, monile ingenuorum. ibid. col. 321.

Citò punit Deus, quia non patitur diu malum in filio. ibid.col.ead.

Nota filiorum Dei,quòd ſtatim eos puniat. ibid. col.ead.

Dauid ægrè fert, impios proſperè agere, bonos ſtatim punire. ibid.col.ead.

Caſtigatio Dei in matutino,id eſt,feſtinata. ibid. col.ead.

Natio filiorum Dei, qui ab eo ſtatim puniuntur. ibid.col.ead.

Beatus ſeruus, cuius emendationi Dominus inſtat. ibid.col.ead.

Prædeſtinationis ſignum, illico à Deo caſtigari. ibid.col.322.

Magna ira Dei,non punire peccantem. ibid.col. ead.

Zelus puniendi in Deo cum amore coniunctus. ibid.col.ead.

Flagellationes Dei, etſi ad ſpeciem duræ, re ipſa ſuaues ſunt. ibid.n.3.col.ead.

Virga Dei,baculus paſtoralis, non tam vt puniat, quàm vt dirigat. ibid.col.ead.

Minora ſupplicia priùs immittit, poſtea maiora. ibid.col.ead.

Minora ſupplicia, plagæ elementa, iræ adhuc fumus. ibid.col.ead.

Dum ampliat ſupplicia, ex ſemita facit viam latam. ibid.col.ead.

Deus inſenſibiles creaturas ſæpe percuſſit, vt eo commonefaceret homines. V.13. C.2.S.1.n.4. col.385.

Quadriga vehitur ad puniendum, vt oſtendat, non per ſe ad id moueri. ibid.col.ead.

Non omnes hîc punit, vt reſurrectionem expectes, quoſdam punit, vt credas prouidentiæ. ibi. S.3.n.3.col.390.

Vt nos puniat, à nobis cauſam ſumit. V.15.S.2.n. 3.col.422.

Deus puniens ſine differentia ſexus, non eſt iniuſtus,& quomodo? ibid.n.8.col.424.

Cum Sodomitis etiam filios incendit, vt peccati

grauitas oſtenderetur. ibid.col.ead.
Prouiſum ſic pueris, ne exempla patrum ſequentes grauiùs punirentur. ibid.col.ead.
Iuſtè progenies eorum eſt eraſa, vt opera omnino obliterarentur. ibid.col.ead.
Immeritò queri poſſunt filij puniti cum patribus, & quare? ib id.col.ead.
Quòd cum parentibus tollantur filij, & iuſtitiæ, & miſericordiæ tribuendum. ibid.col. ead.
A Sacerdotibus incipit Deus punire, quoniam eorum peccata ægriùs fert. ibid.col.ead.
Deus caminum habet ad puniendum, ſed conflatorium ſimul ad reficiendum. ibid. col. ead.
Deus puniendo bonos, monet malos, vt reſipiſcant. ibid.col.ead.
E quadriga proſiliens Deus, declarat impulſum vindictæ ad puniendum. V.16. S.1. n.3. col. 431.
Deus à ſe quodammodo egreditur, cùm peccatores punit. ibid.col.ead.
Superbientes Reges fræno conſtringit Deus. V. 23.S.2.n.5.col.610.
Habet Deus pœnas omnes atque morbos quaſi in acie ad debellandos rebelles. V.25 S.3.n.3. col.670.
Deus violentis violenter ſe ſe opponit. ibid.col. ead.
Non eſt opus Deo arma capere ad puniendum. ibid.S.5.n.3.col.676.
Spiritu oris Domini, id eſt, vno oris flatu, interficietur Antichriſtus. ibid.col.ead.
Deus artifex ſuppliciorum. V.27. S.1. n.6.col. 704.
Studium Dei in excogitandis ſuppliciis. ibid.col. ead.
Deus malum fingit non peccatorium, ſed vltorium. ibid.col.ead.
Congruentes pœnas peccatis apponere, non infamat Deum, ſicut nec Iudicem. ibid.col.ead.
Deus apparet in igne, quia venit combuſturus Ieruſalem, ibid.S.2.n.1.col.705.
Deus cum norma & perpendiculo apud Amos, formam gerit punituri. ibid. S.3. n.4. col. 709.
Dei minæ quem effectum habeant in electis, & reprobis. V.28.S.1.n.1.col.716.
Pharao duratus plagis, Iob emollitus. ibid. col. ead.
Deus nunquam excedit in puniendo, vt homo. V. 29.S.3.n.4.col.740.
Deus non ex inclinatione voluntatis, ſed ex merito hominum punit. ibid.n.5.col.741.
Ad deſtruendum habet menſuras, quibus oſtendat inæqualitates vitæ. ibid.col.ead.
Deus penſat ſupplicia ſecundùm rationes occultas iudiciorum ſuorum. V.34.S.1.n.1.col. 806.
Deus quaſi dux, peccatorum exercitum contra iniuſtos ordinat. ibid.S.1.n.3.col.809.

Dei vindicta.

Vlciſcitur Deus offenſionem ſuæ maieſtatis per ſubtractionem præſentiæ ſuæ. V.10. S.1.n.1. col.285.
Ignis ſuppoſitus ollæ, Dei vindicta. V.11.C.1.S.1. n.3.col.325.
Impotens veluti, & quaſi præceps proponitur Deus ad expreſſionem iuſtæ vindictæ. V.16.S. 1.n.3.col.431.
Idem affectus probatur loco Iſaiæ. ibid. col. ead.
Ægrè fert Iſaias quieſcere Deum impiorum peccatis laceſſitum. ibid.col.ead.
Diſruptio cælorum, vltorem Deum valde exprimit. ibid.col.ead.
Diuinæ vltioni nulla vis reſiſtere poteſt. V.27.S. 1.n.4.col.707.
Deo vltori nihil, etiamſi ſit adamantinum, reſiſtere poteſt. ibid.S.3.n.6.col.711.
Cùm punit Deus, trutinat vltionem, vt ſit congruens. V.24.S.2.n.5.col.609.
Sententiam Deus infert Baltaſſaris, diuiſiones à regno, quia per impietatem ſe à Deo diuiſerat. ibid.col.ead.

Deus Index.

Tribunal Dei iudicis magis iuſtum, quàm terribile. V.1.S.3.n.5.col.42.
Deus totus ardens in iudicio. ibid.n.7.col.ead.
Deus perfectiſſimus iudex, & inſtar omnium. V. 10.S.3.n.1.col.209.
Deus ſicut vniuerſaliter creauit omnia, ita vniuerſaliter iudicat. V.13. C.1. S.4. n.3. col. 363.
Vim iudiciariam Dei non poſſe declinari. ibid. col.ead.
Dei iudicium nihil habet admiſtum terrenæ fæcis. V.13.C.1.S.3.n.2.col.388.
Dei iudicium deprauari non poteſt. ibid. col. ead.
Tanquam lumen eſt, quia non habet ignorantiæ tenebras. ibid.col.ead.
Diuini iudicij ſobrietas, & ſynceritas. ibid.col. ead.
Dei iudicium ſapphiri naturæ ſimile. ibid.n.3.col. 389.
Deus quædam ſtatim iudicat, quædam in futurum iudicanda tranſmittit. ibid.col.ead.
Quædam iudicia diuina hîc apparent, quædam in abyſſo iacent. ibid.col.ead.
Sedet Deus, vt iudex. V.13. C.2. S.3. n.2. col. 388.
Deus iudicium ſuum ad menſuram exigit. V.19.S. 3.n.4.col.502.
Penes Deum eſt ſtatera iudicij exacta. V.23.S.2.n. 4.col.608.
Iudicium Dei ſynceriſſimum. V.24.C.2.S.2.n.3. col.648.
Ad maieſtatem Dei iudicis pertinet multitudo aſtantium miniſtrorum. ibid.n.4.col.ead.
A Deo iudice cœpta Scriptura, quaſi per eam iudicaturo. ibid.S.3.n.4.col.652.
Liber legis igneus in manu Dei, quòd per legem iudicaturus ſit, & puniturus igne. ibid. col. ead.
Iudicis Dei ſententia, rapidus fluuius, atque igneus. ibid.S.4.n.1.col.654.
Sententia iudicis gladio ancipiti ſimilis, & quomodo? ibid.col.ead.
Prædeſtinati, & reprobi timebunt, ad quam fluminis ripam pertineant. ibid.col.ead.
Vox diuinæ ſententiæ terribilis, vt vox aquarum multarum. ibid.n.2.col.ead.
In ſententia erit tormentum impiorum, & illuſtratio iuſtorum. ibid.col.655.
Igneus & rapidus fluuius erit ſententia iudicis, quia

quia rapiet impios in ignem æternum. ibid. col.ead.
Sententia iudicis publicè,& cum clamore edetur. ibid.n.3.col.ead.
Feretur primùm ſententia particularis in ſingulos,poſtea generalis in omnes. ibid.col.ead.
Iudex ſententiis ſuis potabit ſingulos , fæcem ſententiæ generalis in omnes fundet.ibid. col. ead.
Vox iudicis Dei vox aquarum multarum. V.27. S.2.n.3.col.706.
Deus quaſi auditor iudicialis. V.33. S.1.n.4. col. 798.

Dei prouidentia,& gubernatio.

Prouidet Deus omnibus rebus,curat ſolam ſponſam. V.2.S.4.n.10.col.69.
Deus certam facit prouidentiam ſuam. V.2. Par. n.13.col.50.
Medium montium æneorum,diuina prouidentia. V.35.S.1.n.7.col.825.
Deus adminiſtrat timore pœnæ,& ſpe præmij. V. 1.S.3.n.4.col.41.
Deo agente & gubernante omnia ordinatiſſimè procedunt. V.13.C.1.S.11.n.2.col.380.
Deus quaſi mens quædam mundi agens illum. ibid.S.12.n.1.col.381.
Deus diſponit omnia in numero , pondere, & menſura, id eſt, in ſe ipſo. V.23. S.2.n.2. col. 607.
Sub vmbra prouidentiæ Dei viuere. V.29.S.2.n. 7.col.737.

Deus propitius.

Seueritas à Deo quodammodo aliena.V.9.S.2.n.5. col.269.
Ad ſolam comminationem præmittit ſæpe ſeueritatem. ibid.col.ead.
Horrores immittit,vt oſtendat deſiderare ſe pœnitentiam peccatoris. ibid.col.ead.
Deus in aura tenui , vt in throno amoris , quem trahunt turbines, terræmotus, ignis, ſed coërciti fræno miſericordiæ. V.9. S.3. n.1. col. ead.
Currus Dei ad ſpeciem terribilis , reuera benignus. ibid.col.270.
Equi Dei perniciſſimi , ſicut iram Dei citò vehunt,ita citò deferunt. ibid.col.ead.
Præcedunt turbines, vt ſatellites, & iuxta Chaldæum,tres exercitus Angelorum,Deum benignè incedentem. ibid.n.2.col.ead.
Vox Dei ſuauis, qualis in cubiculo editur muſicè ad delectationem. ibid.col.ead.
Diuina œconomia ſuauiter erudiendo procedit. ibid.n.3.col.271.
Aduentus Domini mitis ſignificatur. ibid. n.4. col.ead.
Tempora regni Chriſti tranquilla. ibid. col. ead.
Deus in ſibilo auræ venit, vt temperet Eliæ animum plus æquo feruidum. V.13.C.2.S.1.n.3. col.384.
Sibilus auræ tenuis , blanda Dei admonitio , ſed efficax. ibid.col.385.
Deus poſt Incarnationem nobis propitiatus eſt. ibid. S.5.n.3.col.397.
Deus propitius ſignificatur,dum trullam præfert apud Amos. V.27.S.3.n.2.col.709.
Dei cura in fouendo populo Hebræo. ibid. n.3. col.ead.

Dei apparitiones.

Apparuiſſe interdum ipſum Deum in veteri Teſtamento,qui ſentiant. V.6. C.2. S.1.n.2. col. 179.
Deum apparuiſſe,maximè Verbum diuinum,probabilius. ibid.n.3.col.ead.
Tres viri apparentes Abraham , videntur fuiſſe tres perſonæ Diuinæ. ibid.col.180.
Illum,cum quo familiariùs egit Abraham , fuiſſe Verbum Diuinum. ibid.col.ead.
Fidei vi in tribus agnouit Verbum. ibid. col. ead.
Deus ſub quercu prandens. ibid.col.ead.
Cur ex lucta Iacob collegit Theodoretus fuiſſe Deum,qui illi apparuit? ibid.n.5.col.ead.
Neceſſariò luctatus eſt brachio ſuo , id eſt , filio. ibid.col.ead.
Hominis corpus aſſumpſit Deus, vt luctanti præberet,quo teneri poſſet. ibid.col.181.
Viſio Dei in rubo, iuxta Philonem,fuit Eius, qui eſt. ibid.n.6.col.ead.
Apparuit in rubo diuiniſſimum ſimulacrum. ibi. col.ead.
Viſio ibi facta in perſona Verbi , ex Clem. Alex. ibid.col.ead.
φῶς, à Clem. dicitur à φῶ, *dico*, vt ſit alluſio ad Filium dictione Patris productum. ibid.col. ead.
In ſpecie ignis exprimi , Diuinæ conſuetudinis eſt. ibid.col.ead.
Per ordinatiſſimos creaturarum motus ſe ipſum Deus,vt oportet,ſignificat. V.13.C.1.S.10.n.4. col.378.
Rotæ,præſentia Dei corpulenter exhibita. ibid. col.ead.
Deus in aſſumptione facierum, efficacitates ſolas ſpectat. V.13.C.1.S.4.n.5.col.364.
Deus in electro apparet,vt ſe Prophetę ſenſui accommodet. ibid.col.ead.
Per Dei gloriam, quæ viſa eſt Ezechieli, quidam accipiunt ſpeciem illam ex electro. V.15. S.2. n.1.col.421.
Vel fuit ipſe Deus , qui ſedebat in propitiatorio, ibid.col.ead.
Attactus manus Dei realis. V.11.C.1.S.2.n.4.col. 315.

Dei loquutio.

Deus loquitur interiùs ad Prophetas. Præl.3.n.1. col.4.
Loquitur , cùm virtus eius intima quadam ſubleuatione ſe aperit. ibid.n.2.col.ead.
Vis,qua ſe ita manifeſtat,loquutio Dei eſt. ibid. col.ead.
Dei lingua fauor dignationis. ibid.col.5.
Deo ſtimulante lingua animæ ad loquendum mouetur. ibid.col.ead.
Operatio Dei ,quatenus dirigitur ad illuminandam animam , eſt loquutio ad illam : & ipſius ad eum reſponſio,cum admiratione gratiarum actio. ibid. n.3.col.ead.
Loquutio Dei , infuſio doni , reſponſio animæ cum gratiarum actione admiratio. ibid. col. ead.
Deus loquitur aliquando formatis corporeis vocibus

cibus in aëre. ibid.n.4.col.ead.
Eadem actio illuminandi, vt à Deo prouenit,eſt loquutio Dei,vt recipitur in anima,eſt auditio animæ. ibid.n.5.col.ead.
Deus loquitur per Angelos,vel eorum miniſterio formatis corporeis vocibus, vel per ſecretam eorum præſentiam, virtutem ſuæ inſpirationis infundens. ibid.col.6.
Modus loquendi Dei interiùs eſt incommunicabilis. ibid.col.5.
Ieremias, Iſaias, Dauid, ex colloquio Dei inelo-quentes. V.6.Præf.n.11.col.148.
Ab ore Dei verba prodeunt ſpirantia Diuinitatem. V.11.C.1.S.2.n.5.col.318.
Sermo Dei pertingit vſque ad diuiſionem animæ & ſpiritus, quomodo? V. 17. S. 1. n. 2. col. 446.

Deus auxilians.

Deus præſtò adeſt laborantibus. V.2. Par.n.12. col.50.
Deus innixus ſcalæ,quia adeſt laborantibus. ibi. S.3.n.2.col.60.
Elias ſola pelle circundatus, vt totum eius robur eſſet à Deo. ibid.n.5.col.61.
Deus in Eccleſia ſua commilitans.ibid. S.6.n.9. col.84.
Quos imperium Dei munit, timere non debent Reges terrenos. V.6.Par.n.18.col.160.
Deus in liberando populo erit ignis lucens miraculis, ardens, id eſt, immittens ardorem ad exeundum. ibid.C.2.S.2.n.4.col.184.
Deus paratus ad iuuandos laborantes.ibid.C.2.S. 3.n.4.col.191.
Præſtò fert auxilium Moyſi & Aaron. ibid. col. ead.
Deus propugnator laborantium. ibid. col. ead.
Aſſurrexit Chriſtus, quaſi pugnaturus pro Stephano, ex ſimilitudine Alex.M. ibid.n.5.col. ead.
Deus alterum humerum applicabit ad ſuſtinenda onera ſuorum. ibid.n.7.col.193.
Expreſſio deſcendentis Dei ad liberandum populum,ſuperatis omnibus difficultatibus.ibid.C. 3.S.1.n.2.col.200.
Deus brachium ſuum inſinuat in noſtrum, vt præualere poſſimus. V. 8. Præf. n. 5. col. 225.
Deus è machina, Deus è tentorio, hoc eſt, præſtò ad auxilium. V. 11. C. 1. S. 2. n. 3. col. 315.
Confirmat Deus Vatem attactu manus. ibid.n.4. col.ead.
Stat Deus ſuper pauimentum ſpecie comitantis populum. V.13.C.2.S.3.n.2 col.388.
Ipſe Deus ſe ipſo murauit plebem ſuam.V.18.S.7. n.1.col.476.
Vir dexteræ Dei,id eſt,factura, vt aiunt,ſeu creatura Dei. V.27.S.3.n.3.col.709.
Deus quocumque penetrat,vt ſuos eruat.V.29.S. 2.n.7.col.737.
Dominus,murus igneus, quia non ſolùm defendit,ſed etiam offendit. ibid.S.4.n.6.col.744.

De Deo varia.

Poteſt Deus in perfecto ſomnio eleuare animam ad perfectam libertatem. Præl.7.n.8. col.15.
Quomodo ſe Deus & Abraham obligauerint, & ſigna vtrinque ſe obligantium? V.1.Præf.n.9. col.25.
Deus quomodo merces magna nimis. V.1.Par.n. 1.col.28.
Deus ſub forma ignis tranſit ad firmandum pactum.V.1.S.3.n.2.col.40.
Deus ſe obligare vult ex fœdere inito. ibid. col. ead.
Deus promittit, vt obligatum ſe oſtendat. ibid. col.ead.
Deus debitor noſter. ibid.col.ead.
Deus non vna charta,ſed omnibus voluminibus Scripturæ cauet. ibid.col.ead.
Deus facem prætendit ſuis. ibid.n.3.col.ead.
Dei viſus explorator eſt,etiam per parietes. ibid. n.5.col.41.
Deus non poteſt dici peregrinus, quia condidit omnia. V.2.S.1.n.2.col.54.
Deus non tranſgreditur normas faciendi, quas iuſtitia eius præſcripſit. V.2.S.4.n.1.col.64.
Dei occupatio in formando Adam. V.2. S.5.n.3. col.70.
Prima plaſmatio in Chriſto recapitulata.ibid.n.5. col.71.
Deus quaſi vnus miles in Eccleſia. V.2. S.6. n.9. col.84.
Vobiſcum ſum, quaſi inuiſceratus ſ. per Euchariſtiam. ibid.col.ead.
Quæ Dei ſunt,id eſt, quæ Deum facere æquum eſt. ibid.n.11.col.86.
Quia adhæret Domino, vnus fit cum eo Dominus. ibid.S.7.n.2.col.90.
Deus benedicens Iacob fecit poteſtatem eius ſe-racem Chriſti. ibid.n.4.col.93.
Deus ob varios operandi modos varia ſortitur loca. V.2.S.8.n.11.col.94.
Deus in diuerſis locis eſt,non diuerſus,ſed diuerſa diſtinguens. ibid.col.ead.
Deus familiariter in aliquibus per amorem. ibid. col.ead.
In templis cõmunibus ſpecialiter eſt Deus. ibi. col.95.
Dei voluntas prout vult locis diſtribuit ſanctitates. ibid.col.95.
Egit Deus in educendo populo ducem induſtrium. V.6.C.2.S.2.n.7.col.185.
Stratagema Dei in educendo populo. ibid. col. ead.
Dominus,quaſi vir pugnator.id eſt,vt erat pugnator. ibid.col.ead.
Stratagemata in Deo non ſupplent potentiam, ſed illuſtrant. ibid.col.186.
In veteri Teſtamento Diuinitas erat in pace, in nouo quaſi vim patitur. ibid. S.3. n.6. col. 192.
Vidit Deus miſerationis affectu Hebræos laborantes. ibid.C.3.S.2.n.1.col.202.
Deum viſum à Moyſe ſicuti eſt, opinati D. Aug. & D.Thom. V.7.S.1.n.3.col.212.
D.Ambroſius opinatus eſt, nullum Beatum videre Deum, niſi in quadam claritate. ibid. col. ead.
Moyſem non vidiſſe Deum clarè, oſtenditur ex Patribus, & Scriptura ſacra. ibid.n.4. & 5.col. ead.
Ponderatur dictum Ioan. *Deum nemo vidit vnquam.* ibid.col.213.
Probatur idem ex dicto Domini, Ioan.6. & expenditur. ibid.col.ead.

Pro

Probatur etiam ex conuenientia celebri.ibi.c.ead.
Ex ipſa reſponſione Dei, quæ expenditur. ibid. col.ead.
Dei poſteriora videre, hoc eſt, Deum ſequi, ex Nyſſ.Greg. V.7.S.3.n.3.col.218.
Facies Dei,anteriora eius,at poſteriora, opera ipſius. ibid.col.ead.
Poſteriora Dei,humanitas Chriſti,ex Ambr.ibid. col.ead.
Triumphus victoris Dei de Baal. V.8.Præf.n.4. col.223.
Deus effectu miraculorum ſuam præſentiam inſinuat. ibid.n.5.col.224.
Deus Hebræorum Rex ſpecialis. ibid. n.6. col. 225.
Dei notitia cum ſtrepitu prædicationis & miraculorum pluuiæ inſtar effuſa. ibid.C.a.S.a.n.2. col.250.
Deus ſubſcripſit iuramento Eliæ.V.9.S.1.n.1.col. 265.
Deus agebat per ambages cum Elia, vt concederet pluuiam. ibid.n.3.col.266.
Per coruos,immite animal, pauit Eliam, vt eum doceret benignitatem. ibid.col.ead.
Deus conſultus in lege veteri per lapides Rationalis. V.10.S.1.n.1.col.285.
Pulſo Ozia Rege impio, iterum Deus Viſiones ſui communicat. ibid.n.a.col.ead.
Autoritas Dei ſufficit ad credēdum, etiam latente ratione. ibid.S.a.n.a.col.288.
Apparet Deos in throno ad exhibendam maieſtatem. ibid.col.ead.
Dei magnificentia eleuata, id eſt, incomprehenſibilis facta. ibid.col.289.
Nullus Deum ſpiritaliter videt, qui mundo carnaliter viuat. ibid.S.4.n.3.col.293.
Si me videbit homo Deum,non viuet, quia crucis impeditur myſterium. ibid.col.ead.
In hac vita mortali non me videbit,ſed cùm è vita exceſſerit. ibid.n.4.col.ead.
Grata cupiditas & inexplebilis, velle Deum in hac vita videre. ibid.col.ead.
Deus totius ſanctitatis Dominus. V.10. S.6.n.1. col.297.
Deus ſæpe inopinatò animam adit, & præuenit vigilantem. V.11.C.1.S.2.n.4.col.316.
Prima clauis Dei ad cor, eſt amoris indulgentia. ibid.col.ead.
Fortiùs pulſat ex paſſione ſua. ibid.col. ead.
Deus efficacia gratiæ per quaſlibet occaſionum rimulas ſe ſe inſinuat. ibid.col.ead.
Deus totus oculus,quia vigilantiſſimus.ibid.C.2. S.1.n.1.col.320.
Dei oculus ſomni expers. ibid.col.ead.
Vigilare ad puniendum dicitur Deus, ad comminationem. ibid.n.2.col.ead.
Deus quaſi cum periculo portauit Hebræos per Deſertum. V.12.S.2.n.4.col.337.
Deus baiulus Imperij ſui. ibid.col.ead.
Deus nos excoquit, vt puros reddat. V.13.C.1.S. 1.n.6.col.356.
Variæ ſedes Dei,ex beatis eius ſpiritibus. ibid.S. 4.n.1. col.362.
Sublimitas Dei, ſpirituum beatorum celſitudo. ibid.n.5.col.365.
Tranquillus Deus,tranquillat omnia,& quietum aſpicere, quieſcere eſt. ibidem.S.7. n. 2. col. 370.
Dei currus deſcribitur. ibid.S.10.n.4.col.378.
Quomodo Deus immutabilis, mutari dicatur. ibid.col.ead.
Deus pro ratione eorum, quæ denunciaturus venit,ſedes parat. ibid.C.2.S.1.n.3.col.384.
Dei quadrigæ variæ. ibid.n.4.col.385.
Quadriga Dei apud Ezechielem, dici poteſt, furor,vel indignatio. ibid.col.ead.
In firmamento ſedet Deus, vt ſententiæ firmitas contra Iudæos oſtendatur. ibid.col.ead.
Deus in iis,quas aſſumit, humanis paſſionibus, nihil derogat altitudini ſuæ. ibid.S.2.n.a.col. 386.
Quies Dei,occaſio benefaciendi. V.15.S.2.n.3. col.422.
Peccante homine graditur Deus, & à quiete ſurgit. ibid.col.ead.
Ad opus puniendi, quaſi ad alienum ſolum pergit. ibid.col.ead.
Sinit Deus extenuari homines per labores, vt ſperare doceat in rebus deſperatis.V.17.S.2.n. 3.col.452.
Deus ponderum & menſurarum iuſtitiam primò ſanxit. V.19.S.3.n.4.col.502.
Deus iudicium ſuum ad menſuram exigit. ibid. col.ead.
Solet Deus,cùm reſtituit aliquem in gradum priſtinum,diutius illum conſeruare. V.22.C.1.S, 1.n.2.col.577.
Deus longanimis in ſperanda pœnitentia.ibid.C. 2.S.1.n.3.col.589.
Fructom radicis malæ in ea ſeruata longanimiter ſeruat Deus. ibid.col.ead.
In Thare idololatra ſeruato, filius Abraham ſperatur;in Eſau,Iob. ibid.col.ead.
Ægypto pepercit Deus, propter monaſteria ibi futura. ibid.col.ead.
Si velox ad pœnam fuiſſet Deus, Paulum Eccleſia non haberet. ibid.col.590.
Dei opera ita iuſta, vt pro iuſtiſſimis ponderibus baberi poſſint. V.23.S.2.n.4.col.608.
Deus ſolùm ponderat virtutes. ibid.col.ead.
Loco omnium erit nobis Deus in cælo. V.24.C. a.S.5.n.3.col.658.
Deus per infirma inſtrumenta mirabiliùs elucet. V.27.Præf.n.3.col.695.
In infirmis inſtrumentis totum Deo tribuitur. ibid.col.ead.
Deo infirmi & indocti, vt vaſa vacua fonti, meliùs applicantur. ibid.col.ead.
Deus ruſticitatis patronus. ibid.col.696.
Deus ſub ſpecie fictoris locuſtarum.V.27.S.1.n.1. col.702.
Cui portio Deus eſt, totius naturæ poſſeſſor eſt. ibid.S.2.n.5.col.707.
Tegit Deus peccata non velando,ſed condonando. ibid.S.3.n.4.col. 710.
Deus ſuperior vel vnius manus eleuatione. V.30. S.3.n.5.col.754.
Vir dexteræ Dei,quem ipſe fortem facit. V.31.S. a.n.2.col.762.
Magna conſolatio, quòd Deus ſcribat librum de bonis colloquiis iuſtorum. V.33. S.1.n.4.col. 798.
Solus Deus ritè notat opera hominum, ſiue bona,ſiue mala. ibid.n.5.col.ead.
Notare aliorum facta, munus cæleſte. ibid. col. ead.
Benedictio Dei, liberalitas eius ad benefaciendum. ibid. S.a.n.1.col.800.
Vagina gladij Dei,eius longanimitas. V.34.S.3.n. 3.col.811.

Deo

Deo omnes ſubditi,ſiue voluntarij,ſiue coacti.V. 35.S.2.n.4.col.828.
Stant regna coram Deo,quoniam eorum conſeruatio à Deo eſt. V.35.S.2.n.4.col.ead.
Ipſe Deus templum extruet,id eſt, Eccleſiam. V. 35.S.3.n.7.col.836.
Deus totius ſanctitatis Dominus. V.10. S.6.n.1. col.297.
Nihil pretioſius in Deo quàm ſanctitas. ibid.col. ead.

Dies.

Dies ſimilis propagini,& quomodo?V.4.S.2.n.3. col.121.
Mors diei,nox,ſepultura,tenebræ. V. 17.S.1.n.6. col.448.
Deus,pro proſperitate. V.21.S.7.n.2.col.561.

Difficultates.

Difficultates figurantur per colles, & montes. V. 6.C.3.S.2.n.2.col. 203.

Dignus.

Dignus, propriè quid ſignificet. V.2. S.7.n.5. col. 90.
Quid ſignificet,*Non ſunt condignæ paſſiones, &c.*ibi. col.ead.
Digni cælorum, congruentes cælo. ibidem.col. ead.

Dilectio.

Dilectio claudit oculos maieſtati,aperit voluptati.V.10.S.5.n.2.col.295.

Dirigi.

Dirigi in Scriptura,proſperè agere.V.22.C.1.S.2. n.4.col.582.

Diuitiæ.

Diuitiæ artificioſæ quæ? V.22.C.1.S.3.n.3.col. 584.
Diuitiæ multæ neceſſariò exigunt multos, qui comedant eas,ſi ſplendere debent.ibidem. S.4. n.1.
Nemo naſcitur diues, ſed fit. quomodo intelligendum? ibid.
Diuites,rami cum pomis. V.28.S.2.n.1.col.719.
Crumena diuitis,ager pauperis. V.2.S.7.n.2.col. 91.

Diuido.

Diuidere, pro diſcernere bona à malis. V.12.S.1. n.2.col.333.

Doctor.

Doctores ſancti,labia Dei, quia per eos loquitur nobis. V.2.S.6.n.4.col.79.
Doctores aſcendant ad alta myſteria, ſed deſcendant etiam ad docendum. ibidem. n.13.col. 87.
Doctores Eccleſiæ mediatores, quomodo? ibid. col.ead.
Doctores iidem colles & montes,quomodo?ibid. n.14.col.88.
Doctores Eccleſiæ aſcendentes & deſcendentes Angeli. ibid.n.12.col.86.
Doctores Eccleſiæ Angeli. ibid.col. ead.
Doctores Chriſtiani dicuntur Prophetæ, quia vncti ſunt gratia. V.11.C.1.S.1.n.3.col.312.
Doctores nubes ſunt compluentes terram doctrinæ imbribus. ibid.S.2.n.3.col.315.
Cura boni Doctoris, dedocere mala, & docere bona. ibid.S.2.n.5.col.318.
Doctores Eccleſiæ, fidei ſatores, & debellatores errorum. ibid.col.ead.
Doctores per verba ſua medeantur multis,& per opera ſatient. V.20.S.3.n.6.col.516.
Quomodo per verba mederi debeant? ibid. col. ead.
Verba ſua componat Doctor ad curandum. ibid. col.ead.

Doctrina.

Doctrina Euangelica, ſecuris ad radicem arboris. V.22.S.2.n.1.col.580.
Doctrina Euangelica pluuia ſerotina.V.27.S.1.n. 5.col.703.

Draco.

Cauda Draconis rufi, extremum mundi tempus. V.25. S.4.n.5.col.673.
Draco rufus quare ſeptemplicìter coronatus? V. 29.S.2.n.4.col.735.
Draco rufus, Eccleſiæ perſequutores. V.2.S.6.n. 10.col.85.

Dij gentium.

Gentes habebant patronos ſcelerum ſuorum Deos ſuos. V.14.S.2.n.1.col.409.
Vitia honorifica ſub Diis. ibid.col.ead.
Sub Ioue adultero, adulteria libertatem nacta, ibid.col.ead.
Religioſa delicta miſeris fiebant per ipſos delinquentes Deos. ibid.col.ead.

E

Ecce.

ECce, præſens,& opportunum notat tempus. V.11.C.1.S.2.n.3.col.315.

Eccleſia.

Quare Eccleſia pluris ſteterit Deo, quàm Synagoga? V.2.Præf.n.4.col.45.
Eccleſia ſignificatur per ſcalam Iacob. V.2.S.6.n. 1.col.77.
Eccleſia in terris, origine & conuerſatione contingit cælum. ibid.col.ead.
Oſtenditur id in Ieruſalem deſcendente de cælo. ibid.col.ead.
Eccleſia quomodo diuina? ibid.col.ead.
Quare dicatur cæleſtis? ibid.col. 78.
Cæleſtis de Spiritu viuit. ibid.col.ead.
Quare ſterilis & fœcunda? ibid.col.ead.
Ad Eccleſiam nemo pertinet iure ſanguinis,vt in Synagoga. ibid.col.ead.
Eccleſia cæleſtis ob conuerſationem in cælis.ibi. n.2.col.ead.
Eccleſiæ municipatus in cælis. ibid.col.ead.
Municipium cæli, quia cùm terrena ſit, cæli habet.

bet priuilegia. ibid.col.ead.
In Eccleſia euidens inſigne cæleſtis originis. ibid. col.ead.
In Eccleſia, cælo terra mutatur. ibidem.col. ead.
Benedictio Chriſti eſt,vt in Eccleſia ſua terra fieret cælum. ibid.n.3.col.79.
Fecit in ea Chriſtus homines ſimiles ſibi,hoc eſt, homines Deos. ibid.col.ead.
Eo factum, vt poſt Chriſtum, nunquam fuerit terra ſine homine Deo. ibid.col.ead.
Cæleſtis conuerſatio in Eccleſia quandam fecit vnionem hypoſtaticam. ibidem. colum. ead.
Chriſtiana reſpublica quomodo vmbra Chriſti? ibid.col.ead.
Eccleſia continet bonos & malos. ibid. n.4. col. ead.
Eccleſia maculis turpata ob peccatores. ibid.n.5. col.80.
Eccleſia illuſtris reſpublica. ibid.col.ead.
Obfuſcata per malos. ibid.col.ead.
Nigra & formoſa Eccleſia, Hebraiſmus eſt, hoc ſenſu: In his nigra, in illis formoſa. ibid.col. ead.
Eccleſia quomodo non nigra inter nigros? ibid. col.ead.
Eccleſia in lapide excauato, hoc eſt, in Chriſto altè vulnerato, fundata. ibidem. n.8. col. 82.
Ædificatio Euæ ex coſta Adam,figura ædificationis Eccleſiæ. ibid.col.83.
Situs Eccleſiæ, manus Chriſti, & totum corpus eius perforatum plagis. ibid.col.ead.
Chriſtúſne ſolus, an cũ Apoſtolis ſit fundamentum Eccleſiæ? ibid.n.9.col.ead.
Deus eſt Eccleſia,quid apud Chryſoſtomum? ibi. col.ead.
Eccleſiæ immobilitas per id ſignificata. ibid.col. 84.
Qui pugnat contra Eccleſiam, contra Deum pugnat. ibid.col.ead.
Per annos trecentos oppugnata eſt Eccleſia.ibid. col.ead.
Portæ inferi non præualebunt aduerſus eam, quomodo intelligendum? ibid.col.ead.
Eccleſia habet Dei vim commilitantem.ibid.col. ead.
Eccleſia firmata etiam per Principes terrenos. ibid.n.10.col.85.
Eccleſiæ perſequutores per draconem rufum;per fluuium ab ore eius emiſſum,ipſa perſequutio. ibid.col.ead.
Duæ alæ aquilæ, auxilia vtriuſque imperij in Eccleſia. ibid.col.ead.
Terreni Principes prius perſequuti ſunt Eccleſiam,& quare? ibid.col.ead.
Angelorum cura in cuſtodienda Eccleſia. ibid.n. 11.col.ead.
Eccleſia dicitur Hieroſolymitana ex origine ſua. ibid.col.ead.
Propagatio Eccleſiæ ad omnes mundi plagas. V. 2.S.7.n.3.col.91.
Eccleſiæ myſteria vernacula Palæſtinæ. ibid.col. ead.
Eccleſia totum mundum occupat. ibid.col.92.
Eccleſia,orbis terrarum dicta. ibid.col.ead.
Eccleſiæ amplificatio debetur Synagogæ.ibid.co. ead.
Eccleſia Iudæorum, Oriens; Eccleſia Gentium, Occidens. ibid.col.ead
Eccleſia per quadripartitum orbem diffuſa. ibid. col.ead.
Eccleſiæ dilatatio in omnes gentes. ibid.col.ead.
Eccleſiæ primores tenentur extare ſupra alios vitæ exemplo. V.3.S.1.n.3.col.108.
Eccleſiæ primates ſi peccant, multum detrahitur de autoritate religionis;contrà verò,ſi bene viuunt. V.6.Præf.n.18.col.154.
Eccleſiæ vnitas. V.7.S.2.n.6.col.216.
Eccleſia arca manifeſtæ gratiæ. V.8.C.2.S.1.n.1. col.247.
In Eccleſia ſecurior prouentus fidei. ibid.n.2.col. ead.
Eccleſiæ murus ad defendendos fideles. V.11. C. 1.S.1.n.3.col.312.
Vbera Eccleſiæ ad nutriendos filios. ibid.col.ead.
Eccleſia ex iuſtis & peccatoribus. ibid. C.2.S.2.n. 6.col.318.
Eccleſia ædificata ſupra montem. V.18.S.5.n.1. col.472.
Eccleſiæ mons dæmonibus inacceſſibilis. ibid.n. 3.col.ead.
Eccleſia dicitur quaſi ædificium, vt ſignificetur ſpirituale. ibid.n.4.col.473.
Quaſi ædificium,quoniam ad ſimilitudinem ædificij erigitur Eccleſia. ibid.col.ead.
Architectus ædificij Eccleſiæ, Spiritus ſanctus, operarij prædicatores veritatis. ibid.col.ead.
Lapides viui in Eccleſiæ ædificio,fideles ſunt.ibi. col.ead.
Eccleſiæ ædificium viuum, quia fundamentum primum eſt ipſa vita Chriſtus. ibid.col.ead.
Lapides dedolati laboribus vitæ,fideles ſunt. ibi. col.ead.
Lapides fideles inuicẽ ſe portant,vt conſumment ædificium. ibid.col.ead.
Tãta eſt moles ædificij Eccleſiæ,vt vel ipſe Chriſtus laboret ſuſtinens. ibid.col.ead.
Chriſtus diuinus Atlas ſuſtinens Eccleſiæ ædificium. ibid.col.ead.
Eccleſia ciuitas munitionis. ibid.n.5.col.474.
Eccleſia eſt ipſa ſalus. ibid.col.ead.
Ciuitas vergens ad Auſtrum,Eccleſia adSpiritum ſanctum ſe expandens. ibidem. S.6.n.1. col. ead.
Eccleſia in cœnaculo, verè in Auſtrum, hoc eſt, Spiritum ſanctum vergens. ibid.n.2.col.475.
Eccleſiæ triplex cuſtodia. ibidem. S.7. n.1.col. 476.
Prima Eccleſiæ cuſtodia,eſt Deus, ambiens illam vt primus murus. ibid.col.ead.
Ad Eccleſiam itur tribus portis, hoc eſt, à tribus orbis partibus. ibi.n.2.col.ead.
Eccleſia acclinatur per charitatem, vt recipiat omnes. ibid.S.8.n.2.col.478.
Eccleſia erigitur per feruorem eiuſdem charitatis ad Deum. ibid.col.ead.
Eccleſia, reſpublica à Deo ſpiritualiter adminiſtrata. V.19.S.2.n.3.col.497.
Eius adminiſtratio commiſſa Petro,& ſucceſſoribus eius. ibid.col.ead.
Eccleſia cur dicitur regnum cælorum? ibid.n.4. col.498.
Eccleſia à paruis initiis in immenſum aucta. V. 20.S.2.n.3.col.512.
Primùm conculcata eſt pedibus omnium tyrannorum. ibid.col.ead.
Eccleſia,nubecula Eliæ paulatim creſcens. ibid. col.ead.

Multarum gentium ſibi genua ſubdidit. ibid.col. ead.
Eccleſia auctior cœpit legibus coërcere carnem. ibid.col.ead.
Qui extra Eccleſiam ſunt, ſalutem non habent. ibid.S.6.n.2.col.526.
Eccleſia voluntas Dei dicta, quòd ſola talis voluntas in Apoſtolis eluxerit. V.17.S.1.n.5.col. 704.
De Eccleſia intelligendum, quòd abſque muro habitanda ſit. V.30.S.2.n.1.col.749.
Omnium gentium concurſus ad Eccleſiam. ibid. col.ead.
Eccleſia coarctata in Synagoga. ibidem. col. 750.
Eccleſiæ murus igneus, Deus. ibidem. n.2.col. ead.
Murus Eccleſiæ nec vi, nec ſtratagemate ſuperabilis. ibid.col.ead.
Eccleſia glorioſa per Dei præſentiam. ibid. col. ead.
Eccleſia cur ſponſa, non vxor, Chriſtus ſponſus, non maritus? V.31.S.2.n.8.col.766.
Eccleſia per candelabrum Zachariæ, lampas eius maxima, Chriſtus. V.32.S.2. numero 1. col.781.
Eccleſia conſpicua, quoniam ſupra montem Chriſtum. ibid.col.782.
Eccleſia lucerna ſupra candelabrum, non ſub modio, & quare? ibid.col.ead.
Eccleſia ferendo dilatatur. ibid.col.ead.
Eccleſiæ cæleſtis fabrica in ſummo habet fundamentum. ibid.S.4.n.3.col.788.
Ædificabo Eccleſiam meam; verbum *ædificabo*, omnia operatum eſt. ibidem. S. 5. numero 3. col. 790.
Eccleſiaſticus quaſi ſacramento ſe addixit militiæ Chriſti. V.19.S.2.n.5.col.498.

Ecſtaſis.

Ecſtaſis, dormitio vigilans, ſeu vigilia dormiens. Præl.8.n.1.col.17.
Senſus in Ecſtaſi noctem habent quietiſſimam, & mens diem habet ſereniſſimum. ibid.co.ead.
Diuinus amor Ecſtaſim facit. ibid.col.ead.
Ecſtaſis eſt, deſerto exteriori homine voluptuoſa eleuatio ad fontem diuini amoris. ibid.col. ead.
Ipſi fonti Deo adhærens anima Ecſtaſi gaudet, quia vltra riuos eleuata. ibidem. colum. ead.
Ecſtaſis contingit in reuelationibus propheticis. ibid.n.3.col.ead.
In Ecſtaſi nunquam ceſſat mens ab omni cogitatione. ibid.col.ead.
In Ecſtaſi non ſparguntur cogitationes, ſed colliguntur. ibid.col.18.
Ex priuilegio poteſt rapi anima, vt ſola ipſa operetur. ibid.col.ead.
Id priuilegium ſi animæ Chriſti datum, & probabiliter Deiparæ ſolummodo. ibid.col.ead.
Ecſtaſis eſt alienatio à ſenſibus corporis, vt ſpiritus hominis diuino ſpiritu aſſumptus capiendis, atque intuendis imaginibus vacet. ex Aug. ibi. n.4.col.ead.
Diſcrimen inter Ecſtaſim & mortem, ex Ang. Ibi. n.5.col.19.
Petri Ecſtaſis veluti quædam mors. ibid.n.6.col. ead.
Similitudo mortis in Ecſtaſi explicatur à D.Chryſo.& D.Bern. ibid.col.ead.
Perfecta Ecſtaſis ſimilitudine mortis explicatur. ibid.col.20.
Quomodo per Angelos fiat Ecſtaſis, difficilè explicatur. ibid.n.7.col.ead.
Modus explicatur à D.Thoma. ibid.col.ead.

Ego.

Cùm dixit Deus, *Ego ſum, qui ſum: ego*, oſtendit Diuinam perſonam; *ſum*, æternitatem. V.11. C.1. S.2.n.3.col.315.

Egredior.

Egredi in Scriptura, pro, inſtrui & parari ad prælium. V.35.S.5.n.7.

Elegantia.

Elegantia propriè quid? V.6.C.1.S.1.n.3.col.165.
Quid momenti habeat in Principe? ibidem.col. ead.

Elias.

Elias, idem ac, Dominus Deus: aut, Deus fortis. V. 6.Præf.n.1.col.149.
Eliæ chronologia. ibid.col.ead.
Non fuiſſe Sacerdotem, nec Leuitam, aſſerit Abulenſis: oppoſitum Epiphanius. ibidem.col. 150.
Prodigium naſcente Elia. ibid.col.ead.
Eliæ nomen ſubitò introductum in Scripturam, ſicut Melchiſedech. ibid.n.2.col.ead.
Incertum, quis fuerit pater Eliæ. ibid.col.151.
Eliam in loquendo liberrimum, oportuit eſſe ſine patre, ſine matre, ſine genealogia. ibid.col. ead.
Elias ideo Dominus Deus, quaſi nihil haberet humanitatis, ſed totus eſſet diuinus. ibid.col. ead.
Eliæ elegans deſcriptio ex Nyſſeno. ibid.n.3.col. ead.
Elias qua occaſione ſiccitatem prædixit. Ibid.col. ead.
Eliæ modos loquendi familiaris: *Deus, in cuius conſpectu ſto*. ibid.n.3.col.152.
Elias latuit prope torrentem Carith per tres annos, ac dimidium, ex Abul. ibidem. n.4.col. ead.
Elias altior mundo, proximus cælo. ibidem. col. 153.
Eliam Deus per coruos immites erudit ad clementiam. ibid.col.ead.
Elias fortis Domini, quia præforti ingenio ad obſequium Domini. V.9.S.1.n.1.col.165.
Subſcripſit Deus iuramento Eliæ de non pluendo. ibid.col.ead.
Eliæ lingua, clauis cæli. ibid.col.ead.
Elias leo confidens. ibid.col.ead
Elias inermis bellicos fudit cuneos. ibid.n.1.col. ead.
Elias certauit ſublimiter. ibid.col.166.
Deus fame oppreſſit Eliam, vt ſuo malo diſceret miſereri. ibid.n.3.col.ead.
Elias raptus ob nimiam ſeueritatem. ibidem.col. ead.
Eliæ Viſio, magnum miraculum. ibid.S.2.n.1.col. 167.

Sermo

Sermo Dei ad Eliam, paris ad parem. ibidem. col. ead.

Eliæ zelus ſuperabundans. ibidem. nu. 4. col. 268.

Elias docetur benignitatem. ibidem. S. 3. n. 2. col. 270.

Eliam Deus modico cibo pauit. V. 9. Præf. n. 4. col. 253.

Elias cur miſſus ad mulierem Gentilem? ibid. n. 5. col. 254.

Lingua Eliæ cæli habenas moderabatur, hydriæque & lecythi ſcaturigines. ibid. col. ead.

Incuruans ſe Elias ſuper cadauer, difficultatem miraculi oſtendit. ibid. col. ead.

Eliæ melote purpura Achab venerabilior. ibid. col. 255.

Elias Achab purpuratum contempſit, quia videbat animam eius ſqualidam. ibid. col. ead.

Elias mediator inter Deum, & populum. ibid. col. ead.

Verus in igne Eliæ patuit Deus. ibidem. col. ead.

Cur Elias timuit Iezabel, qui non timuit Achab. ibid. n. 7. col. 256.

A Deo roboratus non timuit Achab, ſibi relictus, etiam fœminam formidauit. ibid. col. ead.

Elias fugit non mortem, ſed mortem à fœmina mala inferendam, ne ipſa gloriaretur contra Deum. V. 9. Præf. n. 7. col. 257.

Magis timuit honori Diuino, quàm ſibi. ibid. col. ead.

Elias pulchrum frugalitatis exemplum. ibi. col. ead.

Incertum, ineſſetne pani Eliæ virtus ad ſuſtentandum diu, an deforis ſuperuenerit. ibid. col. ead.

Facilius, Deum virtute ſua conſeruaſſe Eliam per miſſum panem. ibid. col. ead.

Eliæ ſacrificium exhibitum in monte Carmelo. ibid. n. 8. col. ead.

Elias habitabat in monte Carmelo, & religioſam ibi ducebat vitam cum filiis Prophetarum. ibi. col. 258.

Elias & Eliſæus apud multos Patres primi parentes religioſæ vitæ. ibid. col. ead.

Eliam & Eliſæum verè ſequutus Ioannes Baptiſta. ibid. col. ead.

De aſcenſione Eliæ elegans Chryſoſtomi locus. ibid. n. 9. col. 259.

Elias totum bonum Iſraël. ibid. col. ead.

Elias Iſraëli inſtar multorum curruum, ac militum. ibid. col. 260.

Eliæ animo igneo congruit currus igneus. ibid. col. ead.

Elias cęleſtibus imperans, gehennalibus illuſiſſet. ibid. col. ead.

Elias ſanguine ſuo Antichriſtum extinguet. ibid. col. ead.

Elias reformator & conſummator veteris Teſtamenti. ibid. col. ead.

Eliſæus ſucceſſit Eliæ in religioſa præfectura. V. 9. Præf. n. 8. col. 258.

Electrum.

Electro apud Ezechielem ſignificatur humanitas Chriſti. V. 13. C. 2. S. 4. n. 1. col. 391.

Electrinus homo, figura Chriſti. ibidem. col. ead.

In homine Electrino ſplendor ingrediens & egrediens, ſignat Verbum Diuinum perfectam iniens poſſeſſionem humanitatis in Incarnatione. ibid. n. 2. col. ead.

Electrum quid ſit, ex Plinio. ibidem. n. 5. col. 392.

Electrum natiuum, & artificioſum. ibidem. col. ead.

Electrum, iuxta Gregorium M. repræſentat Chriſtum, vt eſt vna perſona in duabus naturis. ibi. col. ead.

In ſolo Electro myſterium Incarnationis non aptè concluditur. ibid. n. 7. col. 394.

Electrum conuenienter ſignificat humanitatem Chriſti. ibid. n. 8. col. ead.

Meliùs repræſentat, quomodo in illo ſit pretium redemptionis humanæ. ibid. col. ead.

Electrum contra venena valet. ibid. col. 395.

Electrum, iuxta Ambroſium, lacryma virgulti eſt. ibid. n. 10. col. ead.

Molle animalcula corripit, ſolideſcens non ſine iucunditate viſenda exhibet. ibid. col. ead.

Eleemoſyna.

Eleemoſyna ſacrificium Chriſtianorum. V. 22. C. 2. S. 3. n. 2. col. 595.

Eleemoſyna reſtinguit incendia delictorum. ibi. col. ead.

Cogitur Deus liberare propter Eleemoſynas. ibid. col. ead.

Eleemoſyna ſuos in cælum introducit. ibid. col. ead.

Eleemoſyna ianitoribus cæli nota. ibidem. col. ead.

Eleemoſyna Diuino adſtat tribunali pro ſuis. ibid. col. ead.

Quomodo Eleemoſyna purget peccata? ibid. n. 3. col. 596.

Explicatio duplex Auguſtini. ibidem. numero 4. col. ead.

Iuxta ſententiam Auguſt. ſunt iuſti, qui non niſi per Eleemoſynam ſaluentur. ibid. col. ead.

Bedæ explicatio, Eleemoſynam diſpoſitiuè delere peccata. ibid. n. 5. col. ead.

Eleemoſyna pennata eſt. ibid. col. ead.

Non perit, ſed vt memoriale manet. V. 35. S. 3. n. 9. col. 838.

Eliſabeth.

Eliſabeth vno ſpiritu prophetat in omne tempus. Præl. 1. n. 3. col. 2.

Eloquens.

Eloquentia Eccleſiæ propugnacula argentea. V. 11. C. 1. S. 1. n. 3. col. 312.

Electi.

Electorum & reproborum differentia. V. 20. S. 4. n. 4. col. 519.

Engaddi, & Engalim.

Quinam termini ſignificentur apud Ezech. V. 20. S. 4. n. 4.

Epicurei.

Epicurei ſomnia Diuina ſuſtulerunt. Præl. 7. n. 3. col. 13.

Epiſcopus.

Epiſcopus habet imperium maios,quàm Imperatorum. V.19.S.2.n.7.col.499.

Ephi.

Ephi,menſura aridorum. V.19.S.3.n.3.col.501.

Ephod.

Ephod ſumitur aliquando vniuerſaliter pro ornamentis Sacerdotalibus. V.8. Præf. n.7.col. 226.
Ephod ſtrictè,vna è Sacerdotalibus veſtibus,ſcilicet,tunica linea. ibid.col.ead.
Applicare ephod in Scriptura quid.V.10.S.1.n.1. col.285.

Ephra.

Ephra duplex. V.8.Præf.n.1.col.221.

Ephraim.

Ephraim cauſa fuit rebellionis per Ieroboam Ephraitam. V.17.S.3.n.5.col.457.
Ephraim data prærogatiua à Iacob, vt ab eo denominaretur Tribus. ibid.col.458.
Ephraim & Manaſſe nominum notationes. V.5. Par.n.51,52.col.134.

Equito,Equus,Eques.

Equitare facere apud Hebræos, ſuperiorem reddere. V.11.C.1.S.2.n.5.col.318.
Signum accepti regni in Salomone, Equitatio in mula regia. ibid.col.ead.
Equi ruſi ſanguinariam vim oſtendunt.V.35.S.1. n.3.col.823.
Equi grandinoſi, quaſi grandine aſperſa maculoſi. ibid.n.6.col.824.
Iuxta Chaldæum Equi cinerei,quaſi contriti, ſeu conterentes. ibid.col.ead.
Equi fortes & varij copulatiuè ſumendi apud Zachariam. ibid.col.825.
Num Equi varij fuerint diuerſi à fortibus. V.35. S.2.n.7.col.830.
Per Equos varios & fortes, Montanus intelligit Mauros, Ribera Gothos: neutrum probatur. ibid.col.831.
Vera ſententia,Equos varios & fortes eſſe Romanos, quatenus & adminiſtrandi varietate, & fortitudine præſtiterunt. ibid.n.9. col. ead. & 832.
Equi ſpadices,punicei coloris. V.29.S.2.n.5.col. 736.
Equi cum ſuis ſeſſoribus capiendi in Zacharia. ibid.S.3.n.1.col.738.
Equis apud Zachariam non ſignificari quatuor Monarchias. ibid.col.ead.
Per Equites ſequentes Equitem principalem, ſignificari ibi cuſtodes regnorum. ibidem. col. ead.
Equi ruſi, regna ſanguinaria; albi, pacifica; varij, morum multiplicium. ibidem.n.2.col. 739.

Error.

Error ex bono affectu prodiens, decenter cadit. V.11.C.1.S.2.n.1.col.313.

Eruditio.

Submiſſa Eruditio melior,quàm clamoſa.V.9.S.3. n.3.col.271.

Eſau.

Eſau nominis etymologia. V.2. Præf. n.2.col. 44.
Eſau doli artifex. ibid.n.3.col.ead.

Euangelium.

Euangelium cœpit ab Angelis. V.2.S.5.n.14.col. 76.
In Euangelio plena omnia, in lege adhuc vacua. V.24.C.2.S.1.n.6.col.643.
Euangelium lege præſtans. V.26.S.2.numero 3. col.685.
Auro legis,ſanguis Euangelij pretioſior.V.31.S.2. n.10.col.767.
Perfectio & maturitas propria Euangelij. V.27.S. 1.n.5.

Euangeliſtæ.

Euangeliſtæ quatuor,per quatuor animalia,iuxta Greg.M. V.16.S.3.n.2.col.436.
Euangeliſtæ ſcripſerunt in vniuerſum mundum. V.13.C.1.S.3.n.2.col.360.
Summus eſt eorum conſenſus. ibid.col.ead.
Æqua celeritate diſcurrunt, & humanam ſcientiam contegunt. ibid.col.ead.
Amore & ſpe ad futura volant, timore & pœnitentia peccata tegunt. ibid.col.ead.
Sonus alarum, illorum ille ſonus, qui exiuit in omnem terram. ibid.col.ead.
Executio obedientiæ in nullo Euangeliſtarum tortuoſa. ibid.col.ead.
Facilitas ad percurrendum orbem. ibidem. col. ead.
Verbis & factis conuerſioni incumbunt.ibid.col. ead.
Veritas eorum irreuocabilis. ibid.col.ead.

Euchariſtia.

Munditia mortalium & venialium opus eſt ad Euchariſtiam. Viſio.6.C.3.S.1.numero 3.col. 201.
Effectus Euchariſtiæ,minuere venialia, & tollere mortalia. ibid.col.202.
Ad intelligendum myſterium Euchariſtiæ, adſcenſione animi opus eſt. V.17. S. 2. n.2. col. 452.
Quomodo Euchariſtia dicatur iuge ſacrificium. V.25.S.4.n.4.col.672.
Toto orbe iugiter peragitur ſacramentum Euchariſtiæ. ibid.col.ead.
Tolletur iuge ſacrificium Euchariſtiæ, ſed è publico in occultum. ibid.col.ead.

Euilmerodach.

Euilmerodach filius Nabuchodonoſor. V.22.S.2. n.1.col.594.

Regnauit pro patre, quandiu ſub plaga vixit. V.22. C. 2. S. 2. numero 11. col. 594.
Vt filius patrem reducem reciperet, Daniel effecit autoritate ſua. ibidem. colum. ead.

Exalto.

Exaltare,pro crucifigere. V.4.S.3.n.2.col.123.

Exercitus.

Exercitus,ſimilis ſegeti. V.3.S.1.n.2.col.107.

Excelſa.

A tempore Abraham altaria erecta in locis quæ dicta ſunt Excelſa. V.9.S.2.n.3.col.267.
In Excelſis populus, etſi non licitè,tamen impunè ſacrificabat. ibid.col.ead.& 268.
Iezabel ſuſtulit Excelſa, vt deleret cultum Diuinum etiam illicitum,iuxta legem Deuter.ibid. col.268.
Ioſias ſuſtulit Excelſa, quia erant occaſiones idololatriæ. ibid.col.ead.

Ezechiel.

Ezechiel in cincinno capitis raptus, id eſt, perfecta ſpiritus intentione. Præl. 8. n.3.col. 17.
Pars capillorum in Ezechiele rapta, quia omnis cognitio in ecſtaſi ſopiri nequit. ibid.col.ead.
Ezechiel dictus ſæpe filius hominis,ne Viſionum magnitudine eleuaretur ſupra homines. V.9. Præf.n.7.col.256.
Ezechiel falsò creditus filius Ieremiæ.V.13.Præf. n.1.col.337.
Eius patria,Serara. ibid.col.ead.
Ezechiel,robur Domini. ibid.col.ead.
Vnde deductum nomen? ibid.col.ead.
Contra duram frontem Iudæorum datus Ezechiel roboratus à Deo. ibid.col.338.
Penè æqualis Ieremiæ. ibid.n.2.col.ead.
QuòdEzechiel negauerit Sedeciam viſurum Babylonem, & Ieremias affirmauerit eò eſſe ducendum,verum euaſit in Sedecia ducto cæco. ibid.col.339.
Quo tempore cœperit prophetare Ezechiel.ibid. col.ead.
Incertum, quanto tempore prophetauerit. ibid. n.3.col.ead.
In Ezechiele fuit impedimentum prophetandi coniugale vinculum. ibid.n.4.col.ead.
Ezechiel Oceanus Scripturarum,& myſteriorum labyrinthus. ibid.col.340.
Ezechiel mirabilium ſpectator. ibid.col.ead.
Ezechielis Viſio animalium qualis? ibid.col. ead.
D.Hieronymi, de Viſionibus templi, ſententia. ibi.col.ead.
Obſcuritatis Ezechielis duæ cauſæ. ibid.col.ead.
Scribendi genus mediocre. ibid.col.ead.
Ezechiel excelluit charitate erga ſuos etiam rebelles. ibid.n.5.col.ead.
Excellens obedientia Ezechielis. ibid.col.341.
Ezechielem trecentos dies iacuiſſe conſtrictum, ex mandato Dei, etſi non dormierit totos, *D.Fern.in Viſ.vet.Teſt.* probabile eſt. ibid.col.ead.
Ezechiel traduxit Iſraëlitas per fluuium Chobar ſicco veſtigio. ibid.n.6.col.342.
Populum fame laborantem piſcibus à Deo impetratis pauit. ibid.col.ead.
Ezechiel ſola vultus autoritate cohibet Chaldæos. ibid.col.ead.
Immiſſis ſerpentibus vindicat Deum contra Danitas,& Gaditas. ibid.col.ead.
Exercitum hominum reuocauit ad vitam. ibid. col.ead.
Ezechiel martyrio conſummatus. ibidem. col. ead.
Sepultus in ſepulchro Sem & Arphaxad. ibi.col. ead.
Ezechielem quare miſerit Deus? V.13.C.1.S.1.n. 1.col.353.
Aduentus Ezechielis in Ieruſalem intelligendus, ſola Viſione. V.18.S.4.n.2.col.471.
Ædificia, quæ vidit, vltra terminos Viſionis in mente, non ſunt egreſſa, adeoque nec ad literam exigenda. ibid.col.ead.

Ezechias.

Ezechias preces Iſaiæ multis Perſarum millibus oppoſuit. V.10.Præf.n.6.col.277.
Retrogeſſus ſolis repræſentauit Ezechiæ regreſſum ſuum ad nouos vitæ annos.V.10. Præf.n. 6.col.ead.
Ezechias ab occaſu vitæ, regreditur quaſi ſol ad ortum. ibid.col.ead.

F

Faber.

Faber abſolutè, interdum in Scriptura ponitur pro ferrario. V. 29. S. 4. n. 2. col. 742.
Zachar.1. intelligitur Faber ferrarius, & cornua ferrea. ibid.col.ead.

Facies.

Facies in Scriptura aliquando pro apparentia. V. 13.C.1.S.2.n.2.col.357.
Facies in Scriptura pro notitia. ibidem.n.5.col. 358.
Facies quatuor,manifeſtationes quatuor, quibus ſe ſpiritus produnt. ibid.col.ead.
Hominis Facies in ſpiritibus beatis, oſtendit cognationem eos habere cum hominibus. ibid. col.ead.

Fœdus.

Ritus Fœderis apud Hebræos ac Romanos,ſecare animalia execrationis gratia. V.1. S.1.n.1. col.33.
Fœdus & ſacrificium ſimul peregiſſe Abraham, Geneſ.15. ibid.n.2.col.ead.
Præmiſſum ſacrificium ſequebatur ordine ſuo ſolennitas Fœderis. ibid.col.ead.
In tranſitu lampadis,ritus ineundi Fœderis. ibid. col.ead.
Deus ſub forma ignis tranſit ad formandum Fœdus. ibid.col.ead.
Deus ſe obligare vult ex Fœdere inito. ibid.col. ead.

Fœmina.

Diutius morari, & loqui cum Fœmina, contagium eſt. V.3.Præf.n.4.col.100.
Fœmininum Hebraicè pro neutro. V.32.S.5.n.1. col.790.

Fama.

Bona Fama perſeuerat. V.5.S.2.n.4.col.139.
Fama Alexandri. V.21.S.5.n.2.col.555.

Fames.

Fames ex ſola ſterilitate frumenti. V.5. S.1.n.4. col.136.
Vocatur Fames in ſignum obedientiæ.ibid.S.2.n. 4.col.139.
Fames illata ſub Elia durauit tres annos ac dimidium. V.9.Præf.n.3.col.252.

Familia.

Illuſtris Familia ſignificatur per ſolem,lunam, & ſtellas. V.3.S.2.n.3.col.110.

Famulatus.

Puro Domino purus exhibendus Famulatus. V. 10.S.1.n.4.col.287.

Falx.

Falx volans,diuina vltio peccato annexa,citò veniens. V.33.S.1.n.7.col.799.
Falcata forma,ineuitabile ſupplicium. ibid.col. ead.

Felicitas.

Expreſſio felicitatis parum duraturæ.V.29.S.3.n. 5.col.740.

Feneſtra.

Feneſtræ obliquæ, fideles diuinitus illuſtrati. V. 18.S.8.n.3.col.478.
Obliquæ Feneſtræ,quæ anguſto ore recipiunt lumen,poſtea intrò dilatant. ibid.col.ead.
Significatur, charitatem cautè recipiendam, ſed poſtea dilatandam in multos. ibid.col.ead.
Lumen intret,fur non intret. ibid.col.ead.

Ferrum.

Ferrum omnia domat,domatrix natura.V.29.S.4. n.3.col.742.

Ficus.

Præcoces Ficus quare gratiſſimæ? V.12. S.2.n.1. col.335.
Quare per Ficus ſignificantur homines? ibid.S.1. n.1.col.331.
Quare Chriſtus maledixit Ficui extra tempus Ficorum. ibid.col.332.
Chriſtus homines in Ficu quæſiuit,& ſine fructu operum inueniſſe,iure indignatus eſt. ibid.c.1.
Ficorum calathi ante templum viſi, quoniam ibi vendebantur fructus offerendi.ibi.n.2.col.ead.
Quare boni & mali Ficus videntur? ex vſu vendentium mala cum bonis, vt libera eſſet offerendi deuotio. ibid.

Fides.

Senſus naturaliter hebes ad Fidem. V.8.C.1.S.2. n.1.col.245.
Petrus cur abſcidit auriculam Malcho? ibid.col. ead.
Fidei oculus. V.7.S.2.n.6.col.216.
Fides Catholica per petram ſignificatur.ibid.col. ead.
Fidei ſoliditas neceſſaria, vt Dei præſentiam cognoſcamus. ibid.col.ead.
Ab Oriente in Occidentem Fides Chriſti præcipuè floruit. V.20.S.4.n.3.col.518.
Fides aurum eſt, & vt aurum maximè in bracteas dilatatur,ita perſequutionibus magis extenditur. V.32.S.2.n.1.col.782.

Fideles.

Omnes Fideles æquales propter Deum communem progenitorem. V.2.S.5.n.8.col.73.
Fideles qui in via Dei non profecerunt, ſoror paruula. V.11.C.1.S.2.n.3.col.312.
Fidelium coadunatio ad Chriſtum caput.V.17.S. 2.n.6.col.455.
Perfecta adunatio Fidelium erit poſt reſurrectionem vltimam, in qua Chriſtus claritatem ſuam perfectam habebit. ibid.col.ead.
Corpus Fidelium myſticum cum ſuo capite reſurget. ibid.col.ead.
Fidelium adunatio quo ſigno monſtretur ab Ezechiele? ibid.S.3.n.2.col.456.
Adunatio duarum Tribuum ac decem fiet in fine mundi in eadem Chriſti fide. ibid.n.3.col.ead.
Erunt ciuiliter vnum ſub vnius hominis voluntate. ibid.col.457.
Perfecta adunatio Fidelium,cùm dictum eſt: *Erat cor vnum,& anima vna.* ibid.S.3.n.6.col.458.
Fideles diuinitus illuſtrati,ſunt feneſtræ obliquę. V.18.S.8.n.3.col.478.
Fideles ex gentibus lapides quadrati.ibid.S.10.n. 5.col.482.
Ligna ſuper torrentem Fideles ſunt. V.20.S.3.n. 4.col.515.
Per ſingulos menſes ferunt fructum,quia ſemper debent proficere. ibid.col.ead.
Semper denuo incipiendum bono Fideli. ibi.col. ead.
Primitiua reddant, id eſt, primitiuum feruorem. ibid.col.ead.
Quotidiana renouatio feruoris. ibid.col.ead.
Per piſces exprimit Ezechiel magnum prouentum Fidelium. ibid.S.4.n.5.col.520.
Fideles,filij lucis, quia Chriſti participatione lucidi. V.32.S.2.n.3.col.784.
Quomodo Fideles efficiantur filij lucis? ibid.col. ead.
Fideles ſacramentorum gratia, vt oleo fouentur. ibid.S.3.n.1.col.785.

Fictor.

Fictor,propriè plaſtes,qui in quamlibet materiam figuram inducit. V.27.S.1.n.1.col.701.

Filius.

Non habere Filium hæredem,magna miſeria. V. 2.Pat.n.2.col.28.

Filius

Filius ſenectutis diutius ſeruat eſſe patris, & ideo plus diligitur ſecundùm aliquos. V.3. Præf.n.3.col.98.
Non quilibet ſenectutis Filij,ſed qui optimi ſint, plus amantur. ibid.col.99.
Filij ſtellæ, ob ſplendorem motum. V.3. 5.2.0.4. col.112.
Filius Dei,vbique in Scriptura inſeminatos. V.6, C.2.S.1.n.7.col.182.
Nota Filiorum Dei. V.11.C.2.S.1.n.2.col.321.
Natio Filiorum Dei. ibid.col.ead.
Per Filios Iſraël iotelliguntur aliquando Tribus Benjamin & Leui,qoæ Iudæ adhæſerant.V.17. S.3.0.5.col.457.
Filius Dei ex vi æternæ productionis,puer eotam Patre lodens. V.24.C.2.S.2.n.2.col.648,
Filius ſenectutis, Hebraiſmus eſt, quaſi excellens prudentia. V.3.Præf.n.3.col.99.

Fimbria.

Per Fimbrias veſtimentorum Dei, beneficia generalia,ſecundùm alios ſpirituales gratiæ intelliguntur. V.10.S.2.n.4.col.289.
Fimbriæ veſtium Dei, humanitas Chriſti,qoa illuſtrat Eccleſiam. ibid.col.290.

Finis.

Fines hominum præcipuè conſiderat Deus. V.12. S.1.n.3.col.333.

Firmamentum.

Firmamenti vocabulo omnes cæli intelliguntur. V.13.C.2.S.1.n.1.col.383.
Firmamentum,natura angelica. V.16. S.3.n.2.col. 436.

Flagellum, Flagellare.

Flagellom diſciplinæ potiùs ad erudiendum, quàm ad puniendum. V.11. C.2. S.1. n.2. col. 321.
Flagellatio Dei, mooile iogenuorum. ibid. col. ead.
Feſtinat Deus Flagellare, tanquam filios. ibid.col. ead.

Flere.

Inter Flere, & lacrymari diſcrimen. V.26. S.1.n. 2.

Fluuius.

Fluuij ebulliunt de matrice abyſſo, & in eandem regrediuntur. V.13.C.1.S.10.n.2.col.377.
Dedoctiooes Fluuiorom Aogeli curant. ibid.col. ead.
Coutinuatus Fluuius labentium rerum. ibid.n.3. col.378.

Forſitan.

Particula,Forſitan,& ſimiles, adhibentur in Scriptura,vt oſtendant homioem eſſe liberi arbitrij. V.22.C.2.S.3.n.6.col.597.
Particulis eiſdem ſignificatur aliquando ſola difficultas operandi. ibid.col.598.
Si homo eſt, qui dubitationis particulis vtitur, quomodo ſint expendeodæ. ibid. col. ead.

Fructus, Folia.

Froctus,bona opera;folia,verba ſunt. V.20.S.3.n. 6.col.516.
Folio inconſtantia notatur. V.22.C.1.S.3.n.2.col. 383.
Folia,honor arboris ſunt. ibid.n.1.col.ead.
Folia,omnia quæ pertinent ad ornatum Regum. ibid.col.ead.
Fructus per florem eruditur. V. 4. S. 2. n.1. col. 120.

Frumentum.

Frumentum io manipulis meliùs cooſeruatur. V. 5.Par.n.47.col.134.
Optimum ſationi Frumentum,qood? V.5.S.1.n.3. col.136.
Ex vno grano Frumenti quadringenta germina. ibid.col.ead.

Fugio.

Verbum, *Fugio*, ioterdum ſeruit vocationi. V.30.S. 2.n.3.col.751.
Sponſus inuitatur, vt Fugiat, id eſt, vt veniat. ibid.

Fumus.

Fumus, ſiue nebula, ſymbolum gloriæ Dei. V.10. S.6.n.3.col.298.
Fumus, quo repletum eſt templum, ſignificauit incendium templi. ibid.col.ead.
Fumus,indicia notat cladis futuræ.V.15.C.2.S.2. n.6.col.328.

Fur, Furtum.

Subtiliùs ac ſublimiùs Furantes veluti rapaces accipitres. V.22.C.1.S.4.n.3.col.588.
Fures dicuntur effuſores ſanguinis,& quare? V.33. S.3.n.1.col.803.
Fures exturbandi, ſicut ab illis alij exturbati ſunt. ibid.n.2.col.ead.
Vt volumeo exaratum eſt pœnis infligendis, ſic Fures exarabuntur illatis. ibid.col.804.
Supplicium publicum in Fures. ibid.n.3.col.ead.
Domos Furum comminuunt ſupplicia, vt moles impoſita. ibid.col.ead.
Amplæ familiæ paulatim ob Furta commolitæ. ibid.col.ead.
Furti ac periurij nomine, omnis impietas.V.33.S. 2.n.4.col.801.

Futurum.

Futura apud Hebræos declarant obligationem. V.2.S.6.0.12.col.86.

Furor.

Furor eſt indignatio grauis, quæ non citò exprimitur. V.11.C.2.S.1.n.2.col.320.

G.

Gabriel.

GAbriel quare dicatur portitor à Petro Chryſologo? V.2.S.5.n.11.col.74.
Gabriel iunxit incenſum Angelorum & hominum,

num,id eſt, vota eorum de Incarnatione. ibid. n.14.col.76.
Gabriel miſſus ad Virginem, ne quis homo priùs myſterium ſciret Incarnationis, quàm ipſa. V. 24.C.1.S.2.n.7.col.650.
Gabriel iuxta Bernardum, vel ſupremus Angelorum, vel è ſupremis vnus. ibid.col.ead.
Gabriel miſſus ad alios ſuper negotio Incarnationis. ibid.col.ead.
Gabrieli commiſſa cura Hebræorum dum in captiuitate erant. V.26.S.1.n.4.col.683.

Ganymedes.

Ganymedes Pincerna Iouis creditus ab Ethnicis. V.4.S.2.n.2.col.120.
Ganymedis raptum reprobat Cicero. ibid. col. ead.

Gazophylacia.

Gazophylacia 2. & 3. atrij, memoriæ religioſorum, & ſecularium. V.18.S.9.n.2.col.479.

Gedeon.

Omen in nomine Gedeonis, quòd ipſe eſſet fracturus idolum Baal. V.8.Præf.n.1.col.221.
Filius Ioas, patris Ezri, id eſt, principis Ezritarum. ibid.col.ead.
Gedeonis pater Idololatra. ibid.n.2.col.ead.
Gedeonis ætas colligitur. ibid.n.1.col.ead.
Gedeon fidelis & ſanctus. ibid.n.2.col.222.
Incertum, quis fuerit vir ille Propheta miſſus ad Gedeonem. ibid.n.3.col.ead.
Gedeon dictus Ierobaal, id eſt, qui litem pro Deo ſuſcepit contra Baal. ibid.n.4.col.223.
Gedeonis gladius ſub cinere, id eſt, contemptibilis. ibid.col.224.
Iubetur Gedeon relinquere paucos, & imbelles ad prælium, ne ſuis viribus fiderent. ibid.n.5.col. ead.
Gedeon regium dominatum reſpuit, non iudiciarium. ibid.n.6.col.225.
Num peccauerit Gedeon faciendo ephod? ibid. n.7.col.226.
Non peccaſſe credi par eſt. ibid.col.ead.
Gedeon electus ſemel in Sacerdotem extraordinarium, credere potuit iterum eligendum. ibid. col.ead.
Ideo piè Sacerdotalia indumenta potuit præparare. ibid.col.ead.
Non viuente, ſed mortuo Gedeone, dicitur populus in eius ephod fornicatus. ibid.col.ead.
Ephod fuit in ruinam Gedeonis, per ſuos videlicet poſteros. ibid.col.227.
Gedeon natura ſua fortis. V.8. C. 1. S.1.n. 1.col. 239.
Gedeonis fortitudo diuina ope adiuta. ibid.col. ead.
Vellus Gedeonis aquis plenos, ipſe Gedeon cum plurimis populis adhærentibus ſibi. ibid. S.2.n. 4.col.146.
Exeoſſit vellus, quia plurimos à ſe dimiſit. ibid. col.ead.
Excuſans ſe Ephraitis, quòd ſibi nihil deberetur, ſed totum ipſis, vellus ſe ſiccum oſtendit, eos verò aream madentem. ibid.col.ead.
Gedeon myſtici certaminis præliator, quia fuit figura Christi bellatoris. ibid. C.2. S.1. n.2. col. 147.
Gedeonis nomen habet myſterium Incarnationis. ibid.S.2.n.1.col.248.

Gemma.

Gemma oculus vitis. V.4.S.2.n.1.col.119.

Gementes.

Viri Gementes ob mala communia cruce notantur, ob imitationem Chriſti. V.6. C.1. S.1.n.5. col.166.
Viri Gementes, perfecti. V.15.S.2.n.5.col.423.
Gemunt ob aliena peccata, qui propria non habent. ibid.col.ead.
Gementibus imprimitur Thau, & quaſi dicitur, *Conſummatio.* ibid.col.ead.
In fronte, vt oſtendatur nihil ſupra. ibid.col.ead.
Qui ob legis violationem Gemunt, aptè ſignantur Thau, quæ eſt prima litera in nomine *Thora*, id eſt, lex. ibid. col.ead.

Gentes.

Gentium vocatio trina, ad expreſſionem efficaciæ. V.18.S.7.n.2.col.476.
Gentes, & Iudæi ſimul, ſed diſſimiliter vocantur. V.30.S.2.n.3.col.751.
Duplicatur vocatio ad Gentes remotiores, Iudæi viciniores vna vocatione trahuntur. ibid. col.ead.
Gentes veri Iſraëlitæ. V.2.S.7.n.4.col.94.

Gigas.

Gigantes, id eſt, magnates terræ. V. 17.S.2.n.5.col. 454.

Gladius.

Gladij cum hordeo ſimilitudo. V.8.Præf.n.5.col. 224.
Gladius dormiens, & excitatus apud Zachariam, quid? V.11.C.2.S.1.n.1.col.319.
Excitatus Gladius, id eſt, paratiſſimus ad feriendum. ibid.col.ead.
Gladius exacutus, id eſt, expedita facultas ad puniendum. ibid.S.2.n.3.col.326.

Gloria.

Gloria cæleſtis quaſi onus quoddam. V.7.S.1.n.1. col.210.
Obruet pondus Gloriæ, niſi Deus vires ad ſuſtinendum addat. ibid.col.211.
Solæ fimbriæ, hoc eſt, minimum Gloriæ Dei, cælum ac mundum implent. V.10.S.2.n.4.col. 289.
Magnum pondus Glorioſæ voluptatis oſtenditur. V.13.C.1.S.5.n.4.col.367.
Summa Gloriæ exultatio in ſumma Internarum facultatum ordinatione conſiſtit. ibid.col.ead.
Gaudium ibi continua iucunditate gratiſſimum. ibid.col.ead.
Poſt Gloriam miſit me. Poſt Gloriam Diuinitatis adij mortalitatem. V.30.S.3.n.2.col.752.
Illuſtratur ſimili loco Baruch. ibid.col.ead.
Vel meliùs: Poſt Gloriam miraculorum, Reſurrectionis, Aſcenſionis, miſit me per meos Apoſtolos ad gentes. ibid.col.ead.

Græcia.

Græciæ Sapientum antiquitas poſt Cecropem. V. 6.Præf.n.2.col.143.

Gratia.

Gratia in area, hoc eſt, diffuſa per mundum. V.8.C.2.S.1.n.1.col.246.

Tempus nouæ legis, tempus apertæ Gratiæ. ibid. col.ead.

Gratia manifeſtatur in Eccleſia: ibid.col.247.

Efficacia diuinæ Gratiæ deſcribitur. V.11.C.1.S.2.n.4.col.317.

Exemplo Ieremiæ declaratur. ibid.col.ead.

Quæ ſint veſtigia in nobis diuinæ Gratiæ? ibid. col.ead.

Effectus impreſſæ Gratiæ. ibid.n.5.col.ead.

Effectus Gratiæ, autoritas in operando. ibid.col.ead.

Gratia labiorum, ſpiritus prophetiæ. ibid.col.ead.

Dona Gratiæ, indumenta lætitiæ, & ſpiritualis feſtiuitatis. V.31.S.2.n.8.col.766.

Per tunicam lineam Sacerdotis ſignificatur Gratiæ candor. ibid.n.9.col.ead.

Splendor Gratiæ fouetur oleo miſericordiæ. ibid. col.ead.

Tunica ſine ruga, Gratia ſine defectu. ibid. col. ead.

Diuinæ Gratiæ tribuenda iuſtorum claritas, & Iudæorum conuerſio. V.32.S.4.n.1.col.787.

Omnes eandem Gratiam ad ſimilitudinem Gratiæ Chriſti accipient, quomodo intelligendum? ibid.n.6.col.789.

Gratiam pro gratia, id eſt, non eandem omnes, ſed alius ſic, alius ſic. ibid.col.ead.

Eandem accipiunt, propter conformitatem in ratione doni. ibid.col.ead.

Gratiam dat Deus, iuxta dona, ſeu munera varia; & quomodo intelligendum? ibid.col.ead.

Gratias dat Deus conuenientes ſpiritualibus vocationibus. ibid.col.ead.

Gratitudo.

Poſt exhibitam abundantiam, expectat Deus Gratitudinem. V.12.S.1.n.2.col.333.

H.

Ha.

HA, articulus apud Hebræos, ad indicandam rem notabilem. V.16.S.2.n.3.col.433.

Haran.

Haran, & Berſabee ſitus. V.2.S.1.n.1.col.53.

Hebræi.

Hebræi vexati in Ægypto, per animalia diſſecta in ſacrificio Abrahæ. V.1.S.1.n.4.col.34.

De mora Hebræorum in Ægypto; opinio Genebrardi. V.1.S.2.n.2.col.36.

Manſiſſe Hebræos in Ægypto ducentos annos, Hebræorum opinio. ibid.n.4.col.ead.

Multiplicatio Hebræorum in Ægypto, vt fœtura piſcium ebullientium. ibid.n.8.col.38.

Vera opinio, Hebræos manſiſſe in Ægypto ducentos annos, & oppoſita eſt falſa. ibid.n.9.col. 39.

Hebræorum illuſtris liberatio. ibid. S.3. n.3.col. 40.

Hebræi inter Ægyptios laborantes læti & inuicti. ibid.n.4.col.4.

Reſpublica Hebræorum agebat ſacramentum Incarnationis, quo ſenſu: V.2.S.5.n.14.col.76.

Mos paſtorum inter Hebræos, vt vnus eſſet meſſi præpoſitus. V.3.S.1.n.2.col.107.

Hebræi probandi per longas ac difficiles vias. V.6.Præf.n.16.col.151.

Hebræorum variæ cogitationes reuelatæ longo itinere ſolitudinis. ibid.col.152.

Hebræorum opinio de tranſlatione Moyſis, falſa. ibid.n.17.col.ead.

Hebræi per arcum è mari rubro in Ægyptium littus regrediuntur. V.6.C.2.S.2.n.7.col 185.

Nullus Hebræorum in exitu ab Ægypto infirmus, aut attritus. ibid.n.8.col.186.

De flagellationibus Hebræi ſolo rumore cognoſcebant. ibid.col.ead.

Ægyptij coniunctiſſimi feriebantur, at illi illæſi ſtabant. ibid.col.ead.

Populus Hebræus ſimilis rubo, quia ingratiſſimus. ibid.n.11.col.188.

Per ſingulos gradus miſericordię Dei, malitia Hebræorum creuit. ibid.n.13.col.189.

Hebræi in Ægypto inter afflictiones magis aucti. V.6.C.2.S.3.n.1.col.190.

Ebulliebant inter labores, piſcium, aut formicarum inſtar. ibid.col.ead.

Ægyptij pugnabant oneribus, Hebræi filiis. ibid. col.ead.

Hebræi in Ægypto, vt in fornace, probabantur. ibid.col.ead.

Infirmitas Hebræorum, potentia erat, & eos Ægyptij ipſi ſeruabant. ibid.col.ead.

Hebræi cùm vincebant, præſens intelligebatur Deus. V.8.Præf.n.5.col.224.

Hebræorum vitium, colere idola vicinarum gentium. ibid.C.1.S.1.n.2.col.240.

Hebræi vagi per omnem idololatriam. ibid.col. ead.

Hebræi puniti ob idololatriam. ibid. n.3.col.ead.

Hebræa gens ſuapte natura ad credendum difficilis. ibid.S.2.n.1.col.243.

Salutem Hebræorum delineauit Deus in pedo paſtorali Moyſis. ibid.n.3.col. 246.

Hebræorum vetus opinio, moriendum ei, qui vidiſſet Deum. V.10.S.4.n.1.col.292.

Hebræorum populus conuenienter coërcebatur timore mortis. ibid.col.ead.

Populus Hebræorum craſſus, timore extenuabatur vſque ad perfectum. ibid.col.ead.

Hebræorum falſa opinio, de morte ob viſum Deum. ibid.col.ead.

Ab opinione Hebræorum non longè abeſt Athanaſius, qui ideo ait, ſolam Chriſti Diuinitatem non deſcendiſſe ad inferos, quia ea viſa interficeret Patres. ibid.col.293.

Hebræorum populus Diuinæ prouidentiæ primitias tulit. V.11.C.1.S.1.n.2.col.311.

Obſeruatio Hebræorum circa verbum *napach*, quòd ſit diſrumpi præ feruore. ibid. C.2.S.2.n. 4.col.326.

Hebræi ſuperlatiuum ſupplent repetitione poſitiui. V.12.S.2.n.1.col.335.

Hebræis nomen, *vnius*, numeralis eſt. ibid.col.ead.

Hebræis mutati ſunt lateres lutei, in lateres ſaphirinos. V.13.C.2.S.3.n.1.col.388.

Hebræi interiora vocant anteriora, exteriora verò poſteriora. ibid.S.6.n.4.col.400.

Ex Ægyptiis didicerant Hebræi idola colere. V. 14.S.4.n.2.col.413.

Foramine facto, id eſt, occaſione data, erumpebant

bant in nefandos cultus. ibid.col.ead.
Hebræorum duæ fabulæ de Thamus.ibid.S.5.n.1. col.414.
Occideorem verſùs orabant,contra morem Gentilium. ibid.col.415.
Deus aſcendens ſuper Occaſum, intelligitur aſcendens Propitiatorium, quod verſùs Occaſum erat. ibid.col.ead.
Hebræorum alphabeto ſignificator progreſſus ad perfectionem. V.15.S.2.n.4.col.422.
Hebræi in captiuitate abiecerant ſpem in Deum. V.17.S.2.n.1.col.451.
Quaſi mortuos ſe reputabant in captiuitate ſepultos. ibid.col.ead.
Plurimi Hebræi redire ooluerunt è captiuitate Babylonica. V.18.S.3.n.1.col.468.
Qui redierunt, alienigenis vxoribus adhæſerunt. ibid.col.ead.
Promiſſam terram ſub ampliſſimis terminis nunquam obtinuerunt ob peccata ſua. ibid. col.469.
Hebræorum vana exiſtimatio de ſuarum rerum incrementis, per incrementum aquarum è eemplo egredientium ſignificatis.V.20.S.2.n.1. col.511.
Hebræorum ſapientia antiquior ſapientia Græcorum. V.21.Præf.n.4.col.531.
Plures gradus Prophetarum iuxta Hebræos. ibid. n.6.col.532.
Cura Dei ſpecialis circa populum Hebræorum.V. 24.C.1.S.1.n.3.col.617.
Chananæis promiſſa terra, vt eam colerent, interim dum Hebræi non poſſidebant. ibid.col. 618.
Pro numerò Hebræorum deſignauit terram cultam ab aliis. ibid.col.ead.
Nomine Angelorum fortè intellexerunt 70.ipſos Hebræos. ibid.n.4.col.ead.
Ad cuſtodiam Hebræorum,tres Angeli deſtinati. V.26.S.1.o.4.col.683.

Heu.

Heu, interiectio apud Hebræos, quam habeat vim. V.10.S.1.n.3.col.286.

Hierarchia.

In Eccleſia ſimilitudo cæleſtis Hierarchiæ. V.19. S.2.n.4.col.497.
Conformitas vtriuſque principatus, cæleſtis, ac terreſtris. ibid.col.498.

Hieroglyphica.

Hieroglyphica ſcientia quas alias complectatur? V.6.Præf.n.6.col.144.

D. Hieronymus.

D. Hieronymi locus ad orandum. V. 2. S.2.n.4. col.59.
D.Hieronymus ſæpe loquitur ex aliorum ſententia,etſi aliam habeat.V.24.C.1.S.1.n.4.col.618. & V.26.S.3.n.8.col.691.

Hircus.

Hircus,Rex Græcorum Alexander. V.25.S.3.n.1. col.669.
Hirco,quia velociſſimus eſt, ſignificatur Alexander,celerrimus in agendo. ibid.col.ead.
Hirci vnum cornu in fronte, vnicam Alexandri potentiam indicat. ibid.n.2.col.ead.
Vnum cornu, vnum & magnum imperium Alexandri; quatuor ſuccreſcentia, quatuor regna ſuccedentia. ibid.col.ead.

Holocauſtum.

Holocauſta medullata, quæ intus & foris grata Deo ſunt. V.18.S.10.n.2.col.481.
Dei quis Holocauſtum fit,cùm veterem in ſe hominem mactat. ibid.S.11.n.2.col.483.

Homo.

Hominem commendat non conditio, ſed mens. V.4.S.1.o.1.col.117.
Bonum ſemen,Homo bonæ voluntatis.V.5.S.1.n. 3.col.136.
Homines excellentis naturæ non egent ad experimentum longo tempore. ibid. S. 2.n. 1.col. 138.
Non omnes Homines omnia, nec omnibus temporibus ferunt. V.6.C.1.S.1.n.1.col.163.
Sunt Homines, in quibus nihil ædificari poteſt firmum,& contrà. ibid.col.ead.
Hominis anguſta ſpecies plurimum habet de cælo.ibid.n.3.col.165.
Hominis præclara forma,ſuffragium ad regimen. ibid.col.ead.
Homo propriæ liberæque ſententiæ,quis ſit? ibid. n.7.col.167.
Homines præcelſi, altiùs aſcendant. ibid.S.3.n.4. col.176.
In ſublimibus Scripturarum commorentur. ibid. col.ead.
In viros Apoſtolicos, quòd non ſint montes.ibid. col.ead.
Lagena fragilitatis noſtræ deficiente, emicat lampas Diuinæ virtutis. V.8.Præf.n.5.col.225.
Optima harmonia ab interiori Homine incipit. V.11.C.1.S.1.n.3.col.312.
Homo coniunctus Deo, immutabilis cum ipſo redditur. ibid.S.2.n.3.col.315.
Hominis ætas citò volubilis, per florentem amygdalum. ibid.C.2.S.1.o.1.col.319.
Hominis cognatio cum ficu. V.12. S.1.n. 1.col. 331.
Homines debent toto tempore vitæ fructus operum ferre. ibid.col.331.
Tota vita Hominum eſt æſtas, ac adeò tota debet eſſe frugifera. ibid.col.ead.
Sola voluntas Homines ſteriles facit. ibid. col. ead.
Pœna ludibrioſa aduerſùs Homines. V.13.C.1.S. 1.n.2.col.354.
Homo merum ludibrium tentationum. ibid. col. ead.
In poteſtate Hominis eius pernicies, & felicitas. ibid.n.5.col.355.
Liberum aucupium Hominum, circa mortem, & vitam. ibid.col.ead.
Hominis arbitrium inter refrigeria gloriæ,& pœnas inferni. ibid.col.ead.
Homo quaſi compoſitus è cæleſti, terrenáque materia. ibid.col.ead.
Omnis Humana natura ſubiecta eſt omnium Regi Deo. ibid.S.4.n.4.col.363.
Hominem nouum,oona decent omnia. ibid. C.2. S.6.n.6.col.401.
Homo omni morum emendatione renouatus. V. 15.

15.S.2.n.4.col.422.
Plus eſt, Hominem ſe à vitio reuocaſſe, quàm propè vitia ipſa neſciſſe. ibid.col.ead.
Hominis ſimilitudo ex electro Chriſtum ſignificat. V.16.S.3.n.2.col.437.
Hominum noua, & vera ſeges. V.17.S.1.n.10.col. 450.
Thebis olim ſeges hominum, ſed fabuloſa. ibid. col.ead.
Homo non natura in bonum, ſed inſtitutione diſpoſitus. V.20.S.3.n.3.col.514.
Vnuſquiſque Homo, vt ſe colit, fructus fert. ibid. col.ead.
Homines capti à piſcatoribus Euangelicis moriuntur peccatis, viuunt Deo. V.20.S.5.n.3.col. 522.
Homo ſomniorum, fabularúmque ludus. V.21. S. 2.n.6.col.549.
Timore filiali conſummatur Homo. ibid.n.7.col. ead.
Homo quomodo è pluribus Hominis centonibus verum monſtrum. ibid.n.6.col.ead.
Hominem eſſe arborem inuerſam, vetus proloquium. V.22.C.1.S.2.n.2.col.580.
In Scriptura Homines appellantur arbores. ibid. col.ead.
Solet Scriptura interdum beſtiarum nominibus cenſere Homines. ibid.S.4.n.2.col.586.
Tauri pingues, Homines belluinæ tarditatis. ibid. col.ead.
Directus recalcitraoit, meliùs exprimit degenerationem in beſtiam, quàm dilectus. ibi.col.ead.
Ferarum chorea militum comprehendentium Dominum. ibid.col.ead.
Pro moribus Hominum variæ formæ animalium illis aſſignantur. ibid.col.ead.
Homines comparati beſtiis, ex Clem. Alex. ibid. col.ead.
Homini non eſt inſolitus herbarum eſus. ibid. C. 2.S.2.n.7.col.593.
Homo in Scriptura aliquando ſumitur pro politioribus, ſicut iumenta pro rudioribus. V.30. S.2.n.1.col.750.
Homo omnis, ſubditus Deo, perfectus eſt, cætera vanus. V.35.S.2.n.3.col.827.

Humilitas.

Impletio diuinarum promiſſionum Humilitate obtinetur. V.2.S.1.n.6.col.55.
Humilitatis decliuitas & depreſſio, prima eſt inuitatio Spiritus ſancti. V.18.S.6.n.1.col.474.
Oſtenditur id in Virgine Deipara. ibid. col.ead.
Moles ædificij ſpiritualis profundiſſimum exigit fundamentum humilitatis. ibid. S.7. n. 4. col. 477.
Humilitas in Virgine Deipara, ſedes gratiæ promiſſæ. V.2.S.1.n.6.col.55.

I.

Iah.

IAh, *verè exiſtens*, vnum è nominibus Dei. V.30. S.3.n.4.col.753.

Iacob.

Iacob chronologia. V.2.Præf.n.1.col.43.
Iacob nominis etymologia. ibid.col.ead. & V.6.C. 2.S.1.n.5.col.180.
In nomine Iacob, prælatio eius ſupra fratrem. V. 2.Præf.n.1.col.43.
Habitus Iacob & Eſau in egreſſu vteri oſtendit, quis fuerit princeps intus. ibid.col.ead.
Iacob propriè non emit primogenituram, ſed acquiſiuit ab iniquo occupatore. ibid. n. 2. col.44.
Benedictionem rapuit non dolo, ſed myſterio. ibid.n.3.col.ead.
Iacob ſine dolo. ibid.col.ead.
Iacob ſub veris Eſau veſtibus verus oſtendebatur. ibid.col.45.
Iacob ſeniore fratre ſenior. ibid.col.ead.
Iacob *videbantur pauci dies præ amoris magnitudine*, quomodo intelligendum? ibid.n.4.col.ead.
Iacob varia fortuna exercitus, omen habens in duplici nomine. n.6.col.46.
Iacob Herculis inſtar luctatus cum laboribus. ibid.col.ead.
Iacob ſepties vidit Deum. ibid.col.ead.
Iacob Viſiones cum magnis fauoribus Dei coniunctæ. ibid.col.47.
Iacob ſtatera luctarum, & Viſionum. ibid.col.ead.
Aſſuetus duræ vitæ. V.2.Par.n.11.col.50.
Iacob ſcalæ apparatus, regnum Dei oſtendit. ibid. n.12.col.ead.
Iacob oleo infuſo conſecrauit locum Viſionis. ibid.n.18.col.52.
Iacob inter proſpera, memor Dei. ibid.n.20. col. ead.
Termini peregrinationis Iacob. V.2. S.1.n.1. col. 53.
Iacob, delineatio Chriſtianæ vitæ. ibid.col.ead.
Iacob peregrè agens 12. Patriarchas, Chriſtus 12. Apoſtolos peregrè etiam creat. Ibid. col. ead. & 54.
Iacob peregrè mittitur, vt ſeparetur ab Eſau. ibid. n.5.col.55.
Iacob peregrè abiens, ſummam virtutis perfectionem ſignificat. ibid.n.7.col.56.
Locum, in quo Iacob dormiuit, putant Hebræi eſſe montem Moria. ibid.S.2.n.1.col.58.
Iacob diuertit ad orandum, & dormiendum. ibid. n.3.col.ead.
Iacob ſpiritus maſculus, durum lectum parat. ibid.S.3.n.1.col.60.
Iacob, ager plenus Chriſto. ibid.S.7.n.4.col.93.
Iacob lætitia de felicitate filij Ioſeph. V.3.S.2.n.1. col.110.
Iacob ad ſpeciem tantùm malè excipit ſomnia filij Ioſeph. ibid.n 2.col.ead.

Idioma.

Omnium Idiomatum notitiam habere, ſumma felicitas. V.25.S.5.n.2.col.674.

Idololatria.

Idololatria omnium peccatorum maximum. V. 14.S.5.n.3.col.416.
Idololatria omnis mali finis, quare? ibid.col.ead.
In Idololatria omnia crimina conditionem ſuam repræſentant, & quomodo? ibid.col.ead.
Idololatria non ſimul, ſed paulatim à Chriſto deſtructa. V.21.S.8.n.3.col.565.
Idololatriæ deſtructio repræſentata in deſtructione ſtatuæ Nabuchodonoſor. ibid. n.4. col. 566.
Idolum zeli, ſimulacrum Baal, Deum ad iram prouocans. V.14.S.3.n.1.col.410.

Iehu

Digitized by Google

Iehu.

Ichu laudatur, & increpatur à Deo in eadem re, quomodo? V.1.S.3.n.5.col.41.
Quoad ſubſtantiam obediens laudatur, quoad exceſſum odij, increpatur. ibid.col.42.

Ieiunium.

Ieiunis blanditur Deus. V.9.S.2.n.2.col.267.
Ieiunium iunctum lacrymis rem cooficit. V.26. S.1.n.3.col.681.
Ieiunium gratiam promeretur orandi. ibid. col. ead.

Ieruſalem.

Ieruſalem Eccleſiarum matrix. V.2.S.7.n.3.col.91.
Pœna Ieruſalem, carere Dei Viſionibus. V.10.S.1. n.5.col.285.
Sicut amicus offenſus ſubtrahit colloquium, ſic Deus offenſus ſubtrahit à Ieruſalem ſermones ſuos per Viſiones. ibid.col.ead.
Ideo manifeſtationes per Vrim & Thumim ſubtractæ ob peccata Ieruſalem. ibid.col.ead.
Ieruſalem duæ præcipuè partes, Meridionalis, & Aquilonaris. V.11.C.2.S.2.n.6.col.328.
Ieruſalem punita, vt Samaria. V.28. S.2.n. 4.col. 719.
Ieruſalem abyſſus quædam gentium. V.27.S.2.n.2. col.706.
Ab inſtauratione Ieruſalem, vſque ad aduentum Chriſti quingenti fluxère anni. V.29. S.3.n.5. col.740.
Regula illa: Vt ſi vna pars prophetiæ noo conueniat Ieruſalem, nulla ex cæteris conoeniat, non probatur. V.30.S.1.n.1.col.747.
Verior illa regula: Vt ſi non conoeniat vna pars, ab ea fiat tranſitus ad Eccleſiam. ibid.colum. 748.
Ieruſalem nouam portari à vetere, quid ſit? ibid. n.2.col.749.
In ſolo Hieroſolymitano relictæ aliquæ turres ſemiuſtæ in ſignum cladis illatæ. V.31.S.2.n.4. col.763.
Ieruſalem vaſtitas ſub Tito exprimitur. V.33.S.1. n.5.col.801.
Ieruſalem ita exciſa, vt vix credi poſſit vnquam habitata. ibid.n.6.col.802.
Ieruſalem tota euerſa ob violatum iuſiurandum. ibid.S.3.n.4.col.804.

Ieremias.

Sanctificatio Ieremiæ, in figuram Chriſti. V.11.C. 1.S.1.n.1.col.309.
Ieremias ipſo oomine præfigurat Chriſtum. ibid. col.310.
Hæreticorum opinio de ſanctificatione Ieremiæ. ibid.n.2.col.ead.
De ſanctificatione Ieremiæ antequam exiret de vulua, error Origeniſtarum reiicitur. ibid.col. ead.
De depotatione Ieremiæ ad prædicandum, opinio Victorini falſa reiicitur. ibid.col.ead.& col. 311.
Ieremias verecuodiæ ſplendore decoratus. ibid. S. 2.n.1.col.313.
Ieremiæ ſubterfugium pulchrum. ibid.col.314.
Ieremiæ Deus virium ſopplementa promittit. ibid.n.3.col.ead.
Ieremias excelſus Dei. V.11.Præf.n.1.col.299.
Ieremias Sacerdos. ibid.col.ead.
Ieremiæ chronologia. ibid.col.ead.
Ieremias in matris vtero ſanctificatus. ibid. n.2. col.ead.
Virgo fuit, & merito Virginitatis ſeruatus. ibid. col.ead.
Ieremias Virgo vſque ad fidem, id eſt, ita exactè, ac fidem, ſeruauit virginitatem. ibid.col.300.
Ieremias non habuit filios. ibid.col.ead.
Ieremias tolerantia, & charitate excellens. ibid.n. 3.col.ead.
Ieremias calamitoſiſſimus. ibid.col.ead.
Percuſſus alapis propter Deum. ibid.col.301.
Ieremias ſilentio vicit iniuriam. ibid.col.ead.
Ieremiam Deus non liberat ab anguſtiis, ſed præſtat vt libenter ferat. ibid.col.ead.
Ieremias oſtenditur poſt mortem orare pro ſuis. ibid.col.ead.
Ieremias ſeruat altare Dei, arcam, & alia. ibid. n.4. col.ead.
Ieremias tulit arcam ante tranſmigrationem Iechoniæ. ibid.n.5.col.302.
Ieremias tulit hæc adiuoantibus vel deſignatis ſociis, vel ipſis Angelis. ibid.n.6.col.ead.
Inſtrumenta illa ſacra dicuntur comitata Ieremiam, non per ſe, ſed delata per Angelos. ibid. col.ead.
Ieremiæ precibus abſorpta ſunt in ſolidam petram, & Dei nomine obſignata. ibidem. col. ead.
Moyſes in fine mundi arcam, Aaron tabulas eruet. ibid.col.ead.
Huc vſque non ſunt reuelata illa inſtrumenta. ibid.n.7.col.303.
Idcirco oou fuerunt in templo Zorobabelis. ibid. col.ead.
Probabile, reuelanda eſſe io fine mundi. ibid.col. ead.
Ieremias quæ ſcripſerit? ibid.n.8.col.ead.
Ieremias ſtylo inferior Iſaia, ſed ſpiritu par. ibid. col.304.
Ieremias poſt captam vrbem liber dimittitur, ſed manet cum ſuis, vt eos conſoletur. ibid.n.9. col.ead.
Philoſopbiam & ſecretiorem ſapientiam docuit Ægyptios. ibid.col.ead.
Lapidatus in Ægypto occubuit. ibidem. colum. ead
In Ephre ſepoltus. ibid.col.ead.
Miracula ad ſepulchrum Ieremiæ. ibidem. col. ead.
Simulacra Ægypti caſura prænuociat ad Chriſti præſentiam. ibid.col.ead.

Ieſus Sacerdos.

Quæ dicuntor à Zacharia cap. 3. intelligenda ad literam de Ieſu filio Ioſedec. V.31. S.1.n.1. col.758.
Ieſos Sacerdos venit è captiuitate cum Zorobabele ad inſtaurandam vrbem. ibid. n.3. col. 759.
Peccauit Ieſus Sacerdos, quòd permiſerit, filios ſuos ducere alienigenas, contra præceptum Dei. ibid.col.ead.
Ieſus Sacerdos tempore Zachariæ non erat mortuus, contra Hebræos. ibid. n. 5. col. 760.
A dextris Ieſu Sacerdotis ſtat ſatan, quia verè
accuſa

accuſabat eum coram Domino. ibid.S.2.n.2. col.761.
Dextera Ieſu Sacerdotis,intentio eius bona.ibid. col.762.
Ieſus Sacerdos titio erutus de igne,id eſt, liberatus à captiuitate. ibidem. numero 4.colum. 763.
Viſio de Ieſu Sacerdote violentiſſimè accommodatur Chriſto. ibid.n.11.col.767.

Iethro.

Iethro idem ac Raguel. V.6. Par.n.1.col.156.
Iethro Moyſem in generum cooptat, eo quòd puellis contra paſtores adfuerit. V.6.C.1.S.1. n.7.col.167.
Fueritne Iethro Sacerdos? ibid. S.2.num.1.col. 168.
Probabile eſt, fuiſſe Regem,& Sacerdotem.ibid. col. ead.

Ignis.

Ignis in rubo viridi, Spiritus ſanctus in Synagoga rebelli. V.6.C.2.S.5.n.1.col.198.
Ignis innoxius,lumina reſurgentium. ibid. n.2. col. ead.
Ignis Domini, quaſi, ignis Dominus. V.9.Præf. num.6.col.256.
Per Ignem Eliæ præſentia Dei affuit. ibidem.col. ead.
Hunc Ignem Dominum optat Eccleſiæ D.Ambr. ibid.col.ead.
Ignis in Scriptura pro acerbitate afflictionis. V.11.C.2.S.2.n.2.col.324.
Pœna lapidationis,quia acerbiſſima, ſtixione ad Ignem ſignificatur. ibid.col.ead.
Lapidatus, pro combuſtus. ibid.col.ead.
Per Ignem ſignificatur ira in Scriptura. ibid.n.3. col.325.
Ignis inferni fetæ inſtar currit vindictæ cupidus. V.13.C.1.S.1.n.4.col.355.
In Igne nobis vindicta, in ſplēdore eius,felicitas. ibid.col.ead.
Ignis iudicij diuidet facultates, ſplendebit bonis,vret malos. ibid.col.ead.
Igneus color in cryſtallo perſpicua, horribilior. ibid.C.2.S.1.n.2.col.384.
Igne ſignificatur Diuinitas. ibid. S.4.n.1.colum. 391.
Ignis intrinſecus in ſpecie electrina & extrinſecos, notitia Dei priùs in Iudæa, poſtea effuſa in Gentes. V.16.S.3.n.2.col.457.
Igne damnati,inutiles declarantur.V.22.C.1.S.4. n.1.col.580.
Ignis proprium, diſcernere. V.24.C.2. S.1.n.10. col.645.
Ignis iudicij, claritas omnium operum. ibidem. col.ead.
Ignis duplex in die iudicij. ibid.col.ead.
Vnum tantùm futurum Ignem, probabile. ibid. col. 646.
Ignis aptus deſolationi. V.27.S.2.num.1.colum. 705.
Vltima deſolatio mundi per Ignem fiet. ibidem. col. ead.
Indignatio Igne ſuccenſa, hoc eſt, completa. ibid.col.706.

D.Fern.in Viſ.vet.Teſt.

Ignis vltima vaſtatio. ibid.col.ead.
Verbum deuorandi accommodatur Igni, ſicut & linguæ. V.25. S.2.num.4. col.686.

Ilex.

Ilex notatu digna apud Plinium. V.22.C.1.S.1. num.3.col.581.

Imber.

Imber ſerotinus decidit Aprili menſe. V.27.S.1. n.3.col.703.
Imber Aprilis dicitur voluntatum, id eſt, valde optatus. ibid.n.4.col.ead.
Imber temporaneus menſe Octobri cadit. ibid. num.5.col.ead.
Imber temporaneus, & ſerotinus, vetus, ac nouum Teſtamentum. ibid.col.704.

Immortalitas.

Immortalitas flos Reſurrectionis. V.17.S.1.n.4. col. 447.
Ratio immortalitatis humanæ carni impreſſæ. ibid.num.7.

Impietas.

Impietas quædam quaſi rebellio in Deum, vel parentes. V.34. S.2.n.1. col.808.
Impietas, mors animæ, vt pietas vita eiuſdem. ibid.col.809.
Impietas propriè, peccatum necis Chriſti. ibid. col.ead.
Impietas ſub nomine mulieris, quia mulier ſymbolum voluptatis, à qua oriuntur omnia peccata. ibid.n.2.col.ead.
Aliter,quia mulier eſt infirmitatis typus.ibidem. col.ead.
Impietas victa, oppilauit os ſuum, quaſi plumbi maſſa. ibid. S.3.n.4.col.812.

Imperator, Imperium.

Quid proprium Imperatoris. V.6. C.1. S.1.n.5. colum.166.
Imperator diuinitus imperat, ſi Deo ſubditus eſt. V.19.S.2.n.7.col.499.
Lex Chriſti ſubiicit Imperatores imperio Epiſcopali. ibid. col.ead.
Imperia mundi peiora,& peiora in ſtatua Nabuchodonoſor monſtrantur. V.11.C.2.S.2.n.4. col.326.
Amplitudo Imperij Græcorum. V.21.S.5.num.3. col.555.

Imperſonalia.

Imperſonalia apud Hebræos pro paſſiuis. V.2. S.6.num.5.col.80.

In.

In, pro, cum, in Scriptura. V.18. S.10. num.4. col.482.
In medio eſſe,Hebraiſmus; id eſt, principem eſſe. V.19.S.2.n.2.col.497.
In medio Ieruſalem, id eſt, impudenter. V.22. C.1. S.4.n.3.col.587.

Incarnatio.

Incarnatio quaredicatur opus peregrinum à Deo? V.2.S.1.n.2.col.54.
Deus Incarnationis Doctor, qui & autor. V.2.S.5.n.6.col.72.
Incarnatio tota Diuina. ibid.col.ead.
In Incarnatione,fines Diuinitatis, vnde ipſa cœpit,deficiente natura. ibid.n.7. col.73.
Præcipuum in Incarnatione ſolus ſuſtinet Deus. ibid.col.ead.
Per Incarnationem facilis aditus ad cælum. ibid. num.11.col.74.
Incarnatio, commercium Diuinitatis,& carnis. ibid. col.ead.
Per Incarnationem aperti porti. ibid.col.ead.
Incarnatio aliquando introitus, aliquando exitus cur dicatur? ibid.col.ead.& V.13.C.2.S.4. num.2.col.391.
In Incarnatione inita reconciliatio inter Deum & homines. V.2.S.5.n.11.col.75.
Aſcendentes & deſcendentes Angeli oſtendunt iter iam peruium per Incarnationē. ibid.n.13. col.ead.
Incarnatio viam viuam fecit ad Deum. ibid.col. ead.
Incarnatio negotium omnium ſeculorum. ibid. num.14.col.76.
In Incarnatione Deus fuit quaſi metator.V.6.C. 1.S.1.n.1.col.163.
In Incarnatione ſuppletum eſt à Deo quod Virgo non poterat. ibid.col.ead.
Iocarnationis myſterium in nomine Gedeonis. V.8.C.2.S.2.n.1.col.248.
Incarnationis opus virtute Altiſſimi ſuſpenſum, vt eſſet etiam altiſſimum. V.13.C.2. S.2.nu.3. col.387.
Perfecta poſſeſſio hominis in Incarnatione. ibid. S.4.n.2. col.391.
In Incarnatione non ita res habuit, ac in communibus tranſmutationibus. ibidem. num.6. col.393.
Similitudo Apoſtoli ex communi indumento aptè quadrat in Incarnationem. ibid. num.7. col.394.
Habitu inuentus vt homo, non ſimilitudinem, ſed veritatem minuit. ibid.col.ead.
Deus in ſe manens inuentus eſt homo. ibidem. col.ead.
In Viſione Ezechielis de animalibus & throno Dei, ſignificari Incarnationis machinam, & doctrinæ Euangelicæ. V.16.S.3.n.1.col.435.
Rubus ardens,& non combuſtus, Diuinitas Incarnata,& non confuſa. V.6. C.2.S.5. num.4. col.200.

Inceſſus.

In Inceſſu eſt neſcio quid latentis energiæ, & per eum vel maximè deprehenditur Rex. V. 24.C.1. S.3.n.2. col.624.

Incipientes.

Incipientes nihil altum meditantur. V. 18. S.7. num.3.col.477.
Incipientes de luto ad vultum gloriæ non ſtatim aſcendunt. ibid.col.ead.
Conuerſi denuo non erexêre adhuc virtutum ædificia. ibid.col.ead.
Incipientes ſola curant humilitatis fundamenta. ibid.n.4. col.ead.
Incipientibus ſolet Deus plurimum feruoris addere. V.20.S.3.n.4.col.515.

Indignatio.

Indignatio in Deo,inſtar iræ eſt,quæ citò tranſit. V.11.C.2.S.1.n.2.col.320.

Ingratitudo.

Ingratitudo, peccatum per antonomaſiam. V.5. Par.n.9. col.128.
Ingratitudo, Chriſti improperium. V.6.C.1.S.1. num.5.col.166.

Infuſoria.

Infuſoria olei ſeptem, ſunt ſeptem Sacramenta Eccleſiæ. V.32.S.3.num.1.col.784.

Inobedientia.

Pœna Inobedientiæ, ignis. V.1.S.5.n.4.col.41.

Innocentia.

Prima Innocentia eſt depoſitio omnium errorum. V.15.S.2.n.4.col.423.
In puerilem Innocentiam redit homo deſuetudine peccandi. ibid.col.ead.

Inquiro.

Inquirere in cauſas tribulationum,ſalutare conſilium. V.8.C.1.S.1.n.3.col.241.

Intellectus.

Intellectus probi viri purgatus in ſe, moderator eſt verborum. V.1.Præf.n.3.col.22.

Intentio.

Intentio præcipuè curanda. V.12.S.1.n.4.colum. 334.

Interrogatio.

Interrogationes apud Hebræos ſæpe affirmant. V.2.S.5.n.5.col.80.

Inuerſio.

Inuerſio familiaris Hebræis. V.2.S.6.n.8.colum. 82.

Inuidia.

Inuidia Eliab erga Dauidem. V.3.S.1.n.4.colum. 108.
Inuidus non ſine ſuo malo parat alienum. V.8. C.1.S.1.n.3.col.241.

Ioannes.

Ioannes Baptiſta, ex priuilegio fortè datum, vt mens eius aliquando rapta ſola operaretur omnibus feriantibus ſenſibus. Præl.8. num.3. col.18.
Ioannes Euangeliſta, Angelus aſcendens & deſcendens. V.2.S.6.n.13.col.88.
Veritas Diuina induit vocem Ioannis Euangeliſtæ. ibid.n.14.col.ead.
Deus animam Ioannis Euangeliſtæ forìam Verbo fecit. ibid.col.ead.
Ioannes Euangeliſta plus quàm homo. ibid.col. ead.

Ioannes

Digitized by Google

Ioannes Euangeliſta, & Iacobus frater non honorem ambiebant apud Chriſtū,ſed gratiam. V.10.S.4.n.4.col.294.
Ioannes Baptiſta ſimillimus Eliæ. V.9. Præf.n.8. col.158.
Ioannes Baptiſta monachorum parens. ibidem. col.ead.

Iob.

Iob vanam agnoſcebat in ſe pompam regiam. V.22.C.1.S.3.n.3.col.584.
Iob Domini vmbra,Dominum habuit præſidem in iudicio. V.31.S.2.n.1.col.761.
Iob librum de ſe à Deo ſcriptum humero vt ſceptrum portat. V.33.S.1.n.4.col.798.
Faciem Iob ſuſcipit Deus, id eſt, gratiùs videt per eum amicos Iob. V.35.S.3.n.1.col.833.

Ionas.

Ionas intus gubernabat cetum. V.9.Præf.num.4. col.253.
Ionæ oratio ex ventre ceti domum fecit. V.2.S.2.n.4.col.59.

Ioſeph.

Ioſeph annorum ſeptemdecim ſomnium habuit. V.3.S.1.n.1.col.107.
Chronologia Ioſeph. V.3.Præf.n.1.col.97.
Ioſeph dilectus à patre præ cæteris ob maiorum virtutum inſignia. ibid.n.2.col.ead.
Ioſeph tunica polymita, ſignum variarum in eo virtutum. ibid.col.ead.
Ioſeph à patre plus dilectus, quoniam illi magis ſimilis. ibid. col.ead.
Paternæ ſimilitudinis pulchritudo transfuſa in Ioſeph. ibid.col.98.
Ob paternam ſimilitudinem ſolus Ioſeph dicitur filius Iacob. ibid.col.ead.
Magis dilectus, eo quòd in ſenectute, genitus. ibid.n.3.col.ead.
Quare Ioſeph plus fuerit dilectus à patre, tres cauſæ Philonis. ibid.col.ead.
Ioſeph in ſenectute,id eſt,ſenili prudentia, genitus. ibid.col.99.
Filius ſenectutis,Hebraiſmus,quaſi excellēs prudentia. ibid.col.ead.
Dilectus,quia in ſenectute genitus ſapiens, cùm tamen in ſenectute generentur imperfectiores filij. ibid.col.ead.
Ioſeph in tentationibus aperiebat conſcientiam ſuam,velut in ſole. ibid.n.4.col.ead.
Tribulatio ſol erat Ioſeph, in quo ſplēdebat magis. ibid. col.ead.
Ioſeph venditus ſeruile neſciuit ingenium. ibid. col.100.
Teneri veſti potuit, animo non potuit. ibidem. col.ead.
Admirabilis in Ioſeph metamorphoſis intra vnū diem. ibid.n.5.col.ead.
Quomodo oſſa Ioſeph poſt mortem prophetauerint? ibid.n.6.col.ead.
Ioſeph ſomniat ſe meſſi præpoſitum.V.3.S.1.n.2. col.107.
Manipoli adorantes manipulum Ioſeph, fratres eius adorantes eum in Ægypto. ibid. num.3. col.108.
Ioſeph fratribus ſuperior. ibid.col.ead.

Ioſeph excitatus ad bona opera. ibid.col.ead.
Fratres Ioſeph coniectores ſomniorum.ibid.n.4. col.ead.
Inuidia fratrum Ioſeph. ibid.col.ead.
Ioſeph ob ſua ſomnia concitauit inimicos. ibid. n.5.col.109.
Ioſeph etſi contemptus adoratus eſt. ibid. col. ead.
Ioſeph adorant ſol,luna,ſtellæ,& de cælo ad hoc deſcendere viſa ſunt. ibid.S.2.n.1.col.110.
Chronologia vitæ Ioſeph. V.4. S.1. num.1. col. 116.
Fuit apud Putipharem annis 10. contra Genebrardum. ibid.col.117.
Miſſus in carcerem cùm eſſet annorum 27. ibid. col.ead.
Anno ætatis 30. educitur è carcere. ibidem.col. ead.
Ioſeph rara fortuna, quòd ſeruus & alienigena regnauerit. ibid.col.ead.
In moribus & actibus Ioſeph quidam nitor gratiæ. ibid.col.ead.
Ioſeph in gratia ſua iudicia omnium cōciliabat. ibid.col.ead.
Ioſeph in carcere quoque beatus. ibid. n.2. col. ead.
Ioſeph in carcere præfectus carceris. ibid. col. ead.
Ioſeph magicis artibus fuiſſe inſtructum, falſa opinio Trogi Pomp. ibid.n.4.col.118.
Ioſeph Doctor Ægyptiorum. ibid.col.ead.
Quòd Ioſeph coquorum principi venditus ſit, myſterium,ex Ambroſio. ibid.col.ead.
Ioſeph crudam Ægypti ſapientiam decoxit.ibid. col.119.
Ioſeph miſerorum more petit à pincerna, vt ſui miſereatur. ibid.S.2.n.4.col.121.
Ioſeph verè furto ſublatus à fratribus. ibid. col. ead.
Ioſeph peccaſſe,quòd ſe commendauerit pincernæ, opinio Auguſtini, ſed oppoſitum verius. ibid.col.ead.
Pincernæ obliuio ad maiorem gloriam Ioſeph. ibid.col.122.
Ioſeph aurum probandum in igne. ibidem. col. ead.
Ioſeph ſomnia ediſſerens,figura viri ciuilis. V.4. S.3.n.3.col.124.
Ioſeph inter duos præpoſitos, pincernarum, & piſtorum, Chriſtus inter duos latrones. ibid. col.ead.
In aſſumptione Ioſeph de more mutatum nomē. V.5.Par.n.45.col.132.
Ioſeph conſilium coram Pharaone. V.5.S.1.n.6. col.137.
Somnia Ioſeph impleuit Pharao.ibid.S.2.num.3. col.139.
Ioſeph bis Dominus, primùm Ægyptiorum, deinde Hebræorum. ibid.n.4.col.ead.
Ioſeph pontifex fidei. ibid.col.140.
Stola Ioſeph, prudentiæ principatus.ibidem.col. ead.
Torques,bonus intellectus. ibid.col.ead.
Currus, faſtigium meritorum. ibid.col.ead.
Iniuriarum notæ in Ioſeph, inſignibus regiis compenſatæ. ibid.col.ead.
Annulus Ioſeph, inſigne fidei. ibidem. colum. ead.
De nomine Ioſeph,quo dictus eſt Saluator,controuertitur. ibid.S.3.n.1.col.ead.

Per Ioſeph & Ephraim intelliguntur decem Tribus.V.17.S.3.n.5.col.457.
Ioſeph cuſtos virginitatis Mariæ. V.18.S.12.n.2. col.486.

Iris.

Iride ſignificatur pax erga humanum genus. V. 13.C.2.S.5.n.1.col.396.
Iris,quia arcus eſt ſine corda & ſagitta, aptus ſignificandæ paci. ibid.col.ead.
Arcus ſine ſagitta & neruo,vt mora ſit examini. ibid.col.ead.
In Iride vtriuſque iudicij comminatio, facti per aquam, faciendi per ignem. ibidem. colum. ead.
Ignis foras prodiens in homine electrino, deſinebat in Iridem.ibid.n.2.col.397.
Iris ſignificat Baptiſmum.V.16.S.3.0.2.col.457.

Iſaac.

Iſaac mirabiliter natus exprimitur. V.21.S.7.n.6. col. 565.

Iſaias.

Iſaias magni Spiritus Videns. Prælud.1. num.2, col.2.
Iſaiæ cur Deus apparuerit? V.10.S.2.num.1. col. 287.
Iſaiæ,vt quidam aiunt, apparuit Deus in ſummitate templi. ibid.n.4.col.289.
Deus è throno mittens Iſaiã, legationi eius pondus addit.ibid.S.3.n.col.291.
Iſaias ſectus eſt, eo quòd aſſeruerit ſe vidiſſe Deum.ibid.S.4.n.1.col.292.
Iſaiæ paraphraſis, gloriæ & Seraphim ſpectator. ibid.S.5.n.1.col.594.
Iſaias ſocer fuit Manaſſe. V.10.Præf.n.1.col.274.
Iſaias idem ac Saluator. ibid.o.2.col.ead.
Iſaias nomen Euangeliſtæ meruit. ibid. colum. ead.
Iſaias ſub Ozia Rege vaticinatus, incertum qua ætate.ibid.n.3col.ead.
Iſaias prophetauit annos vno & ſexaginta, & iuxta Genebr.ad nonaginta.ibid.col.275.
Iſaiæ Chronologia.ibid.col.ead.
Iſaias Propheta magnus.ibid.n.4.col.ead.
Iſaias maximus Videns, quia vidit vltima. ibid, col.ead.
Quidquid ſanctarum Scripturarum eſt, in Iſaia continetur,iuxta Hiero.ibid.col.ead.
Nomine legis intellexit Paulus prophetiã Iſaiæ. ibid.col.ead.
Vnus Iſaias omnes Prophetas continet. ibid.col. ead.
Iſaiæ prophetia liber ſcriptus intus & foris. ibid. col.ead.
Iſaiæ prophetia continet omnia Sacramenta veteris ac nouæ legis. ibid.col.276.
Iſaiæ prophetia, Euangelium ſignatum. ibid.col. ead.
Euangelium,Iſaias reſignatus.ibid.col.ead.
Iſaiam Chriſtus publicè interpretatus eſt. ibid. col. ead.
Iſaias Propheta Chriſti.ibid.col.ead.
Iſaias ſermonis elegantia eminet,vtpote aulicus. ibid.n.5.col.ead.
Iſaias videtur texere hiſtoriam de præteritis.ibid. col.ead.
Sermonis Iſaiæ florem, id eſt, elegantiam, non potuit D.Hieron. exprimere. ibid. col. ead. & probatur loco Iſa.25.ibid.col.ead.
Iſaias in tribus excellit alios Prophetas. ibidem. col.ead.
Iſaias preces oppoſuit Ezechias Rex multis Perſarum millibus. ibid. n.6.col.277.
Iſaias ſerra ſectus ex traditione Hebræorũ. ibid. num.8.col.278.
Per ſectos ad Hebr.11. intelligit Paulus Iſaiam. ibid.col.ead.
Iſaiæ necis duæ cauſæ, ex Hieron. ibid. colum. ead.
Ob libertatem, qua arguebat malos, necatus eſt Iſaias.ibid.col.ead.
Iſaias ſecatur,& non tacet. ibid.col.ead.
Faciliùs ſerra corpus Iſaiæ diuiſit, quàm fidem excuſſit. ibid.col.ead.
Lignea ſerra crucem Domini effigiauit. ibid.col. ead.
Sepultus ſub quercu Rogel Iſaias.ibidem.colum. 279.
Iſaias fontem impetrauit à Deo ſolis Hebræis obſeſſis,& quomodo? ibid.col.ead.
Iſaiæ erectum monumentum tanquam publico benefactori. ibid.col.280.
Iſaias portentum obedientiæ, nudus ambulans iuſſu Dei.V.31.S.3.n.3.col.769.

Iſraël.

Iſraël, dirigens ſe cum Deo, id eſt, imperterrito vultu Deum aggrediens. V.5.Præf.num.5.col. 46.
Iſraël, princeps cum Deo, id eſt, ſimilis Deo in principatu. ibid.col.ead.
Iſraël, Videns Deum, ex veterum ſententia.ibid. col.ead.

Iuda, Iudæi.

Ius regni pertinebat ad Tribum Iuda.V.17.S.3.n. 5.col.457.
Iudæorum maxima prærogatiua, quòd ab eis eſſet naſciturus Chriſtus.V.2.S.7.num.4.colum. 93.
Rubus ardens non combuſtus, Iudæorum populus legem habens, & peccatorum ſpinas non amittens.V.6.C.2.S.5.n.4.col.199.
Iudæorum duplex periphraſis. V.8. C.1.S.2. n.1. col.243.
Iudæi,quos Deus oblitus eſt.ibid.col.ead.
Iudæi inuij,ſicut ſylua horrida.ibid.col.ead.
Iudæi inuij,quia viam ad cor verbis vitæ negant. ibid.col.ead.
Fruſtra inſudatum ab Apoſtolis, vt in eis viam verbo aperirent. ibid.col.ead.
Iudæorum tarditas multis modis à Deo excitata. ibid.n.2.col.244.
Minutiſſimis diſcipliois vſus Deus erga Iudæos, ne vllibi errarent ab eius reſpectu. ibid. col. ead.
Operoſis officiis dedolabat Iudæorum ruditatem. ibid.col.ead.
Signis, quaſi viarum indicibus ad ſe ducebat. ibid.col.ead.
Iudæis pædagogus aſſignatus, quaſi rudibus pueris. ibid.col ead.

Iudæis terrenis terrena ſigoa dant ur.ibid.n.3.col. 245.
Iudæi à Chriſto ſeparati, ſiue damno Chriſti. ibid.C.2.S.1.n.2.col.147.
Gloria Domini repletur totus mundus, & Iudæorum geus tenebris offunditur.V.10.S.6.n.3. col.298.
Vecordibus Iudæis opus fuit per Iſaiam nudum in oculos ingerere pœnam futuram.ibid.Præf. n.7.col.278.
Iudæi lapides rudes malè ſibi inuicem cohærentes. V.18.S.10.n.5.col.482.
Stultè Iudæi lapidem deſtruentem ſtatuam, regnum ſuum aſſeuerant. V. 21. S.8.n.4. col. 566.
Iudæi apud nos viuentes, torres eruti de igne, quo eſt à Tito euerſa Ieruſalem. V.31. S.2.n.4. col.763.
Manent, ſed cum inſignibus ignis ad monumentum. ibid.col.ead.
Iudæi tanquam carbones hodie, qui facilè ignem concipiunt. ibid.col.764.
Iudæi relicti à clade Titi, vt in eis perduret vltio. V.34.S.5.n.1.col.815.
Iudæi apud omoes gentes ſeruant nomen Iudæorum, vt teſtes ſint manifeſti pœnæ ſuæ. ibid. col.ead.
Iudæos nec terra capit, nec cælum admittit. ibid. col.ead.
Iudæi tribulatione vndique circumuoluti. ibid. n.2.col.ead.
Vt pila rotantur toto orbe. ibid.col.ead.
Iudæos quaſi pila repercutiunt omnes gentes. ibid.col.ead.
Iudæi incerti ac vagi in Babylone cum Antichriſto ſiſtent. ibid.n.3.col.816.
Super eam baſim ſtabunt, opinione ſua exaltati. ibid.col.ead.
Iudæorum figuræ, qui tutrim Babylonicam ædificarunt. ibid.col.ead.

Iudex, Iudicare.

Iudiees populi Hebræi erant proreges Dei. V.8. Præf.n.6.col.226.
Bonus Iudex nihil ex arbitrio ſuo facit. V. 13. C. 2.S.3.n.2.col.388.
Seſſio propria Iudicantis. V.24. C.2. S.1.n.8.col. 644.
Thronus Dei Iudicantis cum rotis effingitur ad exprimendnm furorem. ibid.n.11.col.646.
Iudicet de errore alterius, qui errore caret.ibid.S. 2.n.3.col.648.
Tenetur Iudex libros euoluere, & legere diligenter. ibid.S.3.n.2.col.651.
Ignorantia Iudicis, calamitas innocentis.ibid.col. ead.
Iudices non ex proprio affectu, ſed ex præſcripto legum iudicent. ibid.col.ead.
Iudicare, vleiſci palàm, in Scriptura, V.1. S. 3.n.4. col.40.
Clibanus fumans, Iudex moleſtans, lampas tranſiens, purgatorium breue. ibid.n.7.col.42.
Seſſio Iudicis innuit quandam animi tranquillitatem in iudicando. V.24. C.2. S.1. n.8.col. 644.
In ſummo Iudice tota ſumma iudicij.ibid.S.3.n.1. col.651.

Iudicium.

Iudicium extremum horret D. Chryſoſtomus.V. 2.S.3.n.6.col.42.
Diſcuſſionem cordium, quæ tunc fiet, tremit S. Ephrem. ibid.col.ead.
Veritas Iudicij longè maior quacumque exaggeratione, & oſtenditur picto emblemate. ibid. col.ead.
Iudicij dies procelloſum pelagus. ibid.col.ead.
In Iudicio Deus totus ardens. ibid.col.ead.
Iudicium habebit vim diſcernendi, ſicut ignis. ibid.col.ead.
Aurum, lapides pretioſos, ſtipulas, &c. Iudicium diſcernet, & quid hoc ſibi velit? ibid. col. ead.
Operum differentias ſola vita futura coarguet. ibid.col.ead.
Iudicium Dei non in compede, aut pileo vertitur, ſed in æternitate aut pœnæ, aut ſalutis.V.2.S.1. n.6.col.55.
Primum Iudicium capitis in Areopago, quomodo intelligendum? V.4.S.3.n.2.col.124.
Finale Iudicium diuidet inter booos & malos. V.12.S.1.n.3.col.334.
Iudiciorum diuinorum rationes difficillimè cognoſcuntur. V.13.C.1.S.4.n.5.col.365.
Occaſio, quam habuit Daniel agendi de Iudicio vniuerſali. V.24.C.2.S.1.n.2.col.641.
Incertum, an ceſſare debeant motus cæli ante finale Iudicium. ibid.n.3.col.ead.
Præruptio moneis oliuarum in die Iudicij, hyperbolicè accipienda. ibid.n.4.col.642.
Quare apparebit tunc ruptus mons? ibid. col. ead.
Diſruptio cælorum prædicta ab Iſaia, exprimit præcipitem Domini exitum ad Iudicium. ibid. col.ead.
In die Iudicij via lucida erit è cælo vſque ad montem oliuarum. ibid.n.5.col.ead.
Thronus Dei in Iudicio, & throni aſſeſſorum è oubibus fient, iuſtitia præmonſtrante lineas. ibid.col.ead.
Thronorum habitus in Iudicio, vt quaſi ſedere videantur. ibid.col.643.
Equus Domini in Iudicio nubes leuis. ibid. col. ead.
Cur in thronis Iudicij apud Danielem nemo ſedeat, maximè verò in thronis apud Ioannem in Apoc. ibid.n.6.col.ead.
Aliqui ſeſſuri cum Domino in Iudicio. ibid. col. ead.
Seſſuri cum Domino Apoſtoli, & Apoſtolici viri. ibid.n.7.col.ead.
Iudicabunt per quandam excellentiæ, & actus iudicialis participationem. ibid.n.8.col.644.
Actum Iudicandi, quem Sancti habebunt, alij aliter ſumunt. ibid.n.9.col.645.
Thronus igneus Dei Iudicantis ad expreſſionem terroris. ibid.n.10.col.ead.
Per ignem, exactum examen. ibid.col.ead.
Iudicium extremum multum habebit elementiæ admixtum. ibid.S.2.n.5.col.648.
In extremo Iudicio fæcem rigoris non exhauriet Deus. ibid.col.ead.
Iudicij extremi grauitas expenditur à Tertulliano. ibid.S.3.n.1.col.650.
Iudicium, pro tota multitudine Iudicum.ibid.col. 651.
Iudicia Dei vera, id eſt, valde conformia circumſtantijs rerum. V. 34. S.1.n.1.column 806.

Iurare, Iuramentum.

Iurantes, manum leuare ſolebant. V.27. S.3.n.3. col.709.

Iuramentum impoſitum capiti regis Sedeciæ, & ab eo violatum, peſſumdedit & contriuit eum. V.33.S.3.n.4.col.804.

Ius.

Ius ſuum cuique ſeruandum impermixtum.V.19. S.2.n.6.col.499.

Obligatio iuſtitiæ ad ſeruandum vtrumque Ius integrum. ibid.col.ead.

Obſeruabant vtrumque Doces Thebani, qui ſe milites Imperatoris, & ſeruos Chriſti exhibebant. ibid.col.ead.

Ius diuinum non tollit ius humanum. ibid.col. ead.

In ea,quæ diuina ſunt, imperiale Ius nihil poteſt. ibid.n.7.col.ead.

Iuſtitia, Iuſtus.

Iuſtitiæ in Scriptura, actus iuſtorum optimi. V.1. S.3.n.5.col.41.

Iuſtitia vino ſignificatur; argento, leges maiorum. V.6.C.1.S.2.n.4.col.170.

Iuſtitiæ vigor muneribus corrumpitur. ibid.col. ead.

Iuſtitiæ ſimulachrum cum bilance & gladio.V.19. S.3.n.4.col.502.

Iuſti etiam poſt mortem pugnant pro nobis. V.1. S.1.n.5.col.35.

Iuſtorum meritorum pugna inexpugnabilis.ibid. col.ead.

Iuſti inter labores integri. ibid.S.3.n.3.col.40.

Iuſti aſpectus,admonitio correctionis eſt.V.2.S.6. n.7.col.81.

Iuſtus ipſa vexatione prodeſt vexatoribus ſuis. ibid.col.ead.

Iuſtorum ſtabilitas. V.5.S.2.n.3.col.138.

Deus efficaciùs oculos intendit in Iuſtos. V.11.C. 1.S.1.n.2.col.311.

Iuſti vendicant ſibi ſpecialiter Dei cognitionem affectuoſam. ibid.col.ead.

Iuſti communes terræ ſaluatores.V.10. Præf.n.6. col.277.

Homines Iuſti,populus peregrinans. V.12.S.1.n. 3.col.333.

Iuſti cur non cadant retrò, ſed in faciem; contrà verò mali,ex D. Hiero. V.13. C.2.S.6.n.1.col. 399.

Differentia eorum, qui retrò, & antè cadunt, caſualis non eſt. ibid.col.ead.

Iuſti, qui ſolent ſe crebrò coram Deo humiliare, etiamſi non liberè agant,in facies cadunt.ibid. col.ead.

Superbi,quia elato collo ambulant,retrò cadunt, conſuetudine impellente. ibid.col.ead.

Iuſtus quomodo lauat manus ſuas in ſanguine peccatoris. V.16.S.1.n.2.col.430.

Iuſtus dat fructum ſuum, id eſt, non degenerantem. V.22.C.1.S.2.n.2.col.581.

Tempore ſuo fructificat Iuſtus, id eſt, ordinatiè. ibid.col.ead.

Qui nocet Iuſtis, ſibi veriùs nocet. V.30. S.3.n.5. col.753.

Vexatio Iuſtorum non poteſt eſſe ſine irritatione Dei. ibid.col.754.

Iuſti lucernæ, quia luce Chriſti illuminantur. V. 32.S.2.n.3.col.783.

Iuſtus quoque loquendo facilè labitur. V.33.S.1. n.4.col.797.

Iuſtificati homines vigilantiſſimi eſſe debent. V. 31.S.2.n.9.col.767.

L.

Labor.

Laborantes ſignificantur per clibanum. V.1.S. 3.n.3.col.40.

Laborantes vtiliter exuſti. ibid.col.ead.

Iuſti inter Labores integri. ibid.col.ead.

Hebræi inter Ægyptios Laborantes læti & inuicti. ibid.col.41.

Deus ad inſignia regni ſui aſſumpſit inſtrumenta Laborum. V.2.S.3.n.1.col.60.

Labores iuſtorum oſtendunt eos pertinere ad Deum. ibid.n.2.col.ead.

Labores trophæa, & ſigna regalia. ibidem. col. ead.

Inter Labores oſtendit Deus pulchriores fideles ſuos. V.6.C.2.S.2.n.13.col.189.

Laborantes pro Deo, lilia inter ſpinas. ibid.col. ead.

Laboribus conſumuntur homines.V.6.C.2.S.3.n. 1.col.190.vide ibi plura de Laboribus.

Cùm exurimur,probamur. ibid.n.2.col.ead.

Preſſuræ ducunt in cælum comitantibus gloriis. V.11.C.2.S.1.n.3.col.322.

Labores in præceptis Chriſti quippiam fictum. ibid.col.ead.

Lætitia.

Lætitia æterna nihil amplius requiretur,quia non erit. Præf.6.n.5.col.12.

Læſus.

Læſus,ſi dolet,vincitur; ſi lætatur, vincit lædentem. V.11.C.2.S.2.n.2.col.325.

Fructus Lædentis in dolore Læſi eſt. ibidem.col. ead.

Lacryma.

Oportet lauare Lacrymis ſordes ex corruptibili carne collectas. V.18.S.10.n.2.col.481.

Lagena.

Lagena, fragilitas corporis. V.8. Præf.n.5. col. 225.

Lamina.

Lamina Pontificis, in qua Dei nomen, ſignificatur Diuina ſcientia. V.31.S.2.n.10.col. 767.

Lampas.

Lampas, miracula ſignificat. V.8. Præf. n. 5. col.225.

Lana.

Lanicio ſignificantur opes grandes. V.25.S.2.n.2. col.667.

Digitized by Google

Nobilis fœmina in Prouerbiis, ſola Lana diues. ibid.col.ead.

Solennes Lanæ tonſiones apud veteres.ibid. col. ead.

Lapis.

De Lapide Iacob fabula Rabbinorum reiicitur, & aliorum exiſtimatio non vera reiicitur V.2. S.3.n.3.col.60.& 61.

Lapis erectus à Iacob in monumentum, vngitur & conſecratur. V.2.S.8.n.2.col.95.

Lapis paruus è mente decidens meliùs quadrat Chriſto in primo aduentu. V.21. S.7. n.1.col. 560.

Lapis abſciſſus è monte, Chriſtus è Virgine natus. ibid.n.5.col.563.

Per exciſionem è petra intelligi ortum mirabilem. ibid.col.ead.

De Lapide exciſo,ſententia Auguſt.& Ambr. ibi. n.8.col.564.

Lapis ſtanneus,ſeu perpendiculum ſignificat poteſtatem ædificandi Eccleſiam. V.32.S.5.n.3. col.790.

Lapis angularis Chriſtus, continens, dirigens, firmans in regno. V.21.S.7.n.4.col.562.

Latrocinia.

Latrocinia publica arguũtur. V.33.S.3.n.1.c.803.

Laus.

Duplex chorus creaturarum Laudat Deum, ſolo peccatore excluſo. V.10.S.6.n.1.col.298.

Elegans comparatio de Dei Laudibus. ibid. col. ead.

Legatio.

Signum Legationis diuinæ,iubere, vt Deo ſacrificetur. V.6.Par.n.12.col.158.

Leo.

Leones,ſuperbi ſatrapæ,ſolos ſe reputant. V.22. C.1.S.4.n.3.col.588.

Leones quare incedant ſolitarij? ibidem. col. ead.

Leo, & Aquila regiam maieſtatem repræſentant. V.24.C.1.S.3.n.1.col.624.

Leonis deſcriptio,ex Plinio. ibid.col.ead.

Leo,ſymbolum Regis,ob generoſitatem. ibi.col. ead.

Lex.

Lex naturæ,Lex Excelſi,& quare? V.1.Præf.n.8. col.25.

Lex naturæ in publico mundi pendet. ibid.col. ead.

Lex naturæ naturaliter intelligebatur. ibid. col. ead.

In Lege naturæ, & ſcripta,longa via ad Deum.V. 2.S.5.n.12.col.75.

Leges maiorum argento ſignificatæ. V.6.C.1.S.2. n.4.col.170.

Legum vigor peſſimis interpretationibus corrumpitur. ibid.col.ead.

Lex,iuſtiſſimus Rex. V.12.S.2.n.3.col.336.

Legem nemo corruptelis adulterat .ibidem. col. ead.

Malo Legiſlatorum exemplo corruunt Leges. ibid.col.ead.

Sanctitas Legis de ponderibus & menſuris. V. 19.S.3.n.4.col.502.

Lex vetus nunquam in Scriptura appellatũr gratia. V.32.S.4.n.5.col.788.

Liber.

Quis Liber ille,de quo Moyſes petit, vt deleatur V.6.C.1.S.2.n.10.col.173.& 174.

Libri veterum è membranis inuolutis. V.13.C.2. S.6.n.2.col.399.

Liber inuolutus,prophetia Ezechielis. ibid. col. ead.

Liber inuolutus,eodem ſenſu ac ſignatus.ibi.col. 400.

Liber ſcriptus intus & foris,id eſt, in facie, & in tergo membranæ. ibid.n.4.col.ead.

Liber ſcriptus intus & foris,Scriptura ſacra continens vetus ac nouum Teſtamentum. ibid.n. 4.col.ead.

Vel,intus & foris, propter ſenſum literalem, ac myſticum. ibid.col.ead.

Liber comedendus datur,id eſt, ſecandus in plures ſenſus. ibid.col.ead.

In Libro ſcriptas lamentationes,& carmen,& vę, quomodo intelligendum? ibid.n.5.col.401.

Libri in iudicio extremo iuxta Auguſtinum,ipſæ vitæ Sanctorum; Liber verò vitæ, iudicandorum vitæ. V.24.C.2.S.3.n.3.col.651.

Vita iudicandorum, id eſt, clara notitia eorum, quæ in vita geſſerunt. ibid.col.ead.

Liber vitæ vis Diuina, qua omnia peccata manifeſtabuntur. ibid.col.ead.

Non quilibet Sancti,ſed inſigniores,Libri futuri. ibid.col.652.

Omnium iudicandorum memoriæ explicatæ,Libri erunt. ibid.n.4.col.ead.

Liber vitæ,vita Ieſu,ſeu Dominus ipſe Ieſus.ibid. col.ead.

Libri aperti,ſacræ Scripturæ. ibid.col.ead.

Libri aperti,iudicandorum conſcientiæ.ibid.S.5. col.ead.

Liber vitæ, Diuina mens continens in ſe ſcripta prædeſtinatorum nomina. ibid.n.6.col.653.

Librum mortis non habet Deus,cùm habeat notitiam reproborum, quia non ex intentione ſua eos ſcripſit. ibid.col.ead.

Liber mortis eſt apud dæmonem. ibidem. col. ead.

Librum monumenti,ſeu memoriale habet Deus. V. 33.S.1.n.3.col.797.

Deus in hoc Libro ſuo etiam verba hominum exactè notat. ibid.n.4.col.798.

Libri caput,aut pars Libri latitudinis 10. cubitorum, & longitudinis 20. exaggerat multitudinem peccatorum ſcriptorum. ibid. n. 6. col. ead.

Libertas.

Libertas in loquendo quid exigat in homine? V. 9.Præf.n.2.col.251.

Lignum.

Lignum viride,Chriſtus nullius noxæ reus.V.14. S.2.n.3.col.410.

Duo Ligna,duo ſceptra, ſeu duo regna, Iudæ, & Samariæ.V.17.S.3.n.2.col.456.

Chaldæus duas tabulas, non duas virgas ponit, ſed virgis meliùs ſignificantur regna. ibid.n.4. col.ead.
Virgæ meliùs congruunt vnioni plurium hominum. ibid.col.ead.
Duo Ligna in manu Domini,id eſt, duo regna intra eius potentiam. ibid.col.457.
Oſtendit Dominus Samaritanæ completam prophetiam de adunatione duorum Lignorum, id eſt,omnium fidelium. ibid.n.6.col.458.

Locus.

Loca ſancta non decent murmurationes, & ambitiones. V.14.S.2.n.2.col.410.
Indicium euerſionis Ieruſalem,& mundi,abominatio in Loco ſancto. ibid.col.ead.
Deus ægrè fert peccata in Loco ſacro facta. ibid. col.ead.
In Loco ſancto iniquè agere, ſignum damnationis. ibid.col.ead.

Locuſta.

Locuſtæ deſcriptio, ex Plinio. V.27.S.1.n.2.col. 702.
Eiuſdem deſcriptio,ex Salomone. ibid.col.ead.
Dux Locuſtarum,magnum impetium Dei. ibid. col.ead.
Locuſtæ ineſt aliquid bellicum. ibid.col.ead.
Locuſtæ,milites Dei. ibid.col.ead.
Locuſtæ vna plaga Ægypti. ibid.col.ead.
Locuſtarum plagam appellauit Pharao mortem. ibid.col.703.
Plaga Locuſtarum fortitudo magna Dei. ibi.col. ead.
Locoſtas accipit Deus apud Amos, ipſos Aſſyrios. ibid.n.3.col.ead.

Loqui,Loquutio.

Loqui Dei interiùs,quomodo intelligatur? Præl. 3.n.1.col.4.
Loquitur Deus, cùm virtus eius intima quadam ſubleuatione ſe aperit. ibid.n.2.col.ead.
Vis, qua Deus ſeſe aperit menti, Loquutio eius eſt. ibid.col.ead.
Loquutiones propheticæ,Latinè oracula. ibid.n. 6.col.6.
Loqui certiſſimè, quomodo exprimatur in Scriptura? V.17.S.1.n.1.col.445.
Loquutio Diuina eduxit ſpiritum à parte ſenſitiua. ibid.n.2.col.446.
Loquendi modus, *Facta eſt ſuper me manus Domini,* importat rem eximiam. ibid.n.1.col.445.

Lumen.

Lumen naturale, quaſi fax, quaſi vexillum erectum in turre Rationis. V.1.Præf.n.8.col.25.

M

Madian.

Madian & Amalec, quales populi, & qualiter ſe haberent apud Hebræos? V.8.C.1.S.1.n.2.col. 239.

Magdalena.

Magdalena ad pedes Domini pedes acquiſiuit ad ambulandum rectè in via Dei. V.18.S.7.n.3. col.477.

Magnificari,Magnificentia.

Magnificari,quid ſit in Scriptura? V.22.C.1.S.2.n. 4.col.581.
Magnificentia,operum ſplendor. ibid.col.ead.

Maledictio.

Maledictio ſignificat malum pœnæ.V.33.S.2.n.1. col.800.
Maledictio diligitur à peccatore, intelligendum interpretatiuè. ibid.col.ead.
Maledictio apprehendens Iudæos poſt necem Chriſti. ibid.n.2.col.ead.
Maledictio omne malorum genus. ibid.col.ead.
Maledictio egrediens, id eſt, ſupplicium publicum. ibid.n.3.col.801.
Maledictio diu duratura. ibid.n.4.col.ead.
Maledictio valde hærens exprimitur. ibid. col. ead.
Maledictio irrequieta. ibid.col.ead.

Manus.

Manus per ſynecdochen pro brachiis. V.13.C.1. S.6.n.1.col.368.
Manus,iuxta Theodoretum,vis diuina impellens Prophetas. V.17.S.1.n.1.col.445.
Manus,iuxta D.Hieronymum, Dei Verbum, per quod facta ſunt omnia. ibid.col.ead.
Modus loquendi, *Facta eſt ſuper me Manus Domini,*importat rem eximiam indicatam. ibid.col. ead.
Congruentiùs per Manum loquutio, qua præcipitur aliquid. ibid.col.ead.
Manus Ioab tecum eſt, id eſt, verba Ioab loqueris. ibid.col.ead.
Per Manum Moyſis,id eſt,per os Moyſis.ibid.col. 446.
Dextera mea,id eſt,quæ ſcripſi. ibid.col.ead.
In Manibus habere,id eſt, certiſſima cognoſcere. V.6.C.1.S.2.n.7.col.171.
Manus ſub pennis cur appareant.V.16.S.1.n.6.col. 432.

Malus,Mala.

Homines longo ſtudio Mali difficilè corriguntur. V.24.C.1.S.5.n.1.col.630.
Malus malè operatur vt plurimum.V.22.C.1.S.2. n.2.col.581.
Dum quis Malitiæ adhæret, impoſſibile eſt, vitium radicis non apparere in fructibus. ibid. col.ead.
Mali in ſalinas ſunt,videlicet, vt per eos boni ſapiant. V.20.S.6.n.2.col.546.
Erudiunt bonos exempla Malorum. ibid. col. ead.
Mali paluſtribus ſimiles ſunt. ibid.col.ead.
Mali caſtigati,reliquis vtiles ſunt,& in ſales dati. ibid.col.ead.
Permittit Deus Malos & naſci,& viuere, inquantum domui ſuæ vtiles ſunt. ibid.n.3.col.ead.
Mali bonis debent,quòd ſint,& viuant. ibid.col. ead.
Declamatio Malorum,quid ſit? V.13.C.1.S.1.n.3. col.354.
Malorum ſumma imaginaria. ibid.col.ead.
Malorum nubes. ibid.col.ead.

Mali

Digitized by Google

Mali Deo ſic moleſti, vt iis pulſis quaſi reſpiret. V.10.S.1.n.3.col.286.

Cura Dauid circa pelleodos Malos. ibid.col.ead.

Mali larera diaboli, quia cum eo ſpirant. V.11. C.2.S.2.n.6.col.328.

Radices Malorum euellere, optima medendi ars. V.8.C.1.S.1.n.3.col.241.

Corinthiorum ægritudines peiores, quòd radicitùs non quærebanrut. ibid.col.ead.

Templum Baal, radicem Malorum excindere ſubet Angelus. ibid.col.ead.

Mali, bonorum agricolæ. V.2.S.6.n.6.col.81.

Mali conuictu bonorum corriguntur. V.2.S.6. n.7.col.ead.

Coniunctio Malorum & bonorum finienda in judicio. ibid.col.82.

Mare.

Mare magnum, hic muodus. V.24.C.1.S.1.n.2. col.617.

Mare magnum, mare Mediterraneum. ibid.n.6. col.620.

Mare magnum ponitur, vt exprimatur maior tempeſtas. ibid.col.ead.

Maris Orientalis nomine intelligi ſinum Perſicum ſecundùm aliquos. V.20.S.4.n.2.col.517.

Mare eductarum aquarum, id eſt, ab orbe terræ ſeiunctum. ibid.col.518.

Per Mare Orienrale intelligitur mare mortuum, & quare? ibid.col.ead.

Io Mari plura, & maiora animalia. ib.n.6.col.520.

Mare Mediterraneum dicitur magnum reſpectu Terræ ſaoctæ. ibid.S.5.o.6.col.525.

Quodnam ſit Mare Orientale, & mare nouiſſimum. ibid.S.4.n.1.col.517.

Mare, ſicut perſona vna, excutietur in die iudicij, vt mortuos reddat. V.17.S.1.n.9.col.450.

Mariæ conceptio.

Maria, virga recta de tortuoſa radiec generis bnmani. V.13.C.1.S.8.n.2.col.373.

Caro Virginis ſanctitate compacta. V.6.C.2.S.4. n.2.col.195.

Maria Annunciatio.

Cur Virgo Maria extimuit ad ingreſſum Angeli? V.26.S.1.n.4.col.683.

Maria Virgo mollis ad obſeqnium, ſolida ad ſanctimooiam. V.8.C.2.S.2.n.1.col.248.

Ad aorem Mariæ Deus ſecretò docuit modum Incatnationis. V.2.S.5.n.6.col.72.

Maria ancillam ſe nominat, boc eſt, nullius prærogatiuæ ad Incarnationem. ibid.col.ead.

Maria didieit ab Aogelo modum, quo fierer in ea myſterium conceptionis Chriſti. ibid.col.ead.

Virgo Angelum recognouit, cùm eam de more appellauit Mariam. V.18.S.12.n.5.col.487.

Apud Mariam affatus humanus degenerarat. ibid.n.4.col.ead.

Maria generatio Chriſti.

Maria virgultum veritatis, id eſt, Chriſti fertilis. V.13.C.2.S.4.n.10.col.395.

Vt lacrymam electrinam genuit Chriſtum. ibid. col.ead,

Mariæ vterus naturæ officina. ibid.col.ead.

Maria plenitudine Diuinitatis iofuſa omnes impleuit. V.8. C.2.S.2.n.2.col.249.

Pluoia Dininitaris abſque ſtrepitu humanæ operationis in Virginem illapſa. ibid.col.ead.

Quomodo Virgo Maria vnioocm Verbi naturaliter peregetit, iuxta Epiphanium. V.2.S.5.n.7. col.72.

Maria ad Incarnatiooem contulit quidqoid naturaliter conferre potuit. ibid.col.ead.

In Incarnatione fines Diuinitatis propinquiùs attigit. ibid.col.ead.

Caro Virginis, Chriſtifera. ibid.S.7.n.4.col.93.

Angelus iecit ſermonem, Virgo concepit; ſic maritus ſermo, vxor auricula. V.6. C.2.S.4.n.2. col.195.

Virginis vterus Deum, quem mondus oon ſuſtinet, comprehendit. V.18.S.12.n.6.col.488.

Maria partus.

Per partus mirabiles proluſit Deus ad partum Virginis. V.21.S.7.n.6.col.563.

Natiuitas Chriſti excelſa, ab excelſa Virgine. ibid. n.7.col.ead.

Chriſtus, tanquam maturus fructus ex arbore, vltrò ex Virginis vtero natus. ibid.col.ead.

Vellus detonſum ſine vulnere carnis, Chriſtus natus ſine læſiooe matris. V.8.C.2.S.2.n.2. col.249.

Chriſtus, noſter riſus, dolorem noo intulit matri. V.6.C.2.S.4.n.3.col.197.

Dolores matris vagiendo ſuſcepit. ibid.col.ead.

Natus Deus, Virginem matrem probat. ibid.n.4. col.ead.

Partus ſalutis, corruptionis expers. ibid. n.3. col.ead.

Cuſtodia pudoris fuit, edirio veritatis. ib.col.ead.

Nulla pœnarum vſura in partu, vbi nulla delectatio in conceptu. ibid.col.ead.

Vbi Virginitas concepit, Virginitas peperit. ibid. col.196.

Conſequens fuit immaculatus partus, ad immaculatam conceptionem. ibid.col.ead.

Virgo lumen parit. ibid.n.1.col.194.

Maria Virginitas.

Maria poſt conceptionem, vt ſpecularia ſole pertranſita. V.6.C.2.S.4.n.2.col.196.

Virginis io conceptu verecundia. ibid.col.ead.

Vbi Virginitas concepit, Virginitas parit. ibid. n.3.col.ead.

Decebat Deum de Virgine naſci, & Virginem Deum parere. ibid.col. ead.

Quoad opinionem hominum non maneret immaculatus Deus, ſi ex corrupta Virgine naſceretur. ibid.col.ead.

Mater Dei à dedecore corruptionis, & dolore partus exempta, quòd tolleret à nobis dedecus, & dolores. ibid.col.197.

Natus Deus, Virginem matrem probat. ibid.n.4. col.ead.

Figura Virginitatis Mariæ, rubus ardens incombuſtus. ibid.S.4.n.1.col.194.

Virgo lumen parit, & non corrumpitur pariendo. ibid.col.ead.

Virgo ipſo fuit conceptu Verbi florida. ibid.col. eadem.

Venter Mariæ poſt conceptum Verbi liliis coronatus. ibid.col.ead.

Virgo poſt conceptum coronata, & purpurata Virginitate ſua. ibid.n.2.col.ead.

Virgo

Virgo Maria porta Orientalis. V. 18.S.12.n.1. col.485.

In porta Orientali clauſa ſumunt Patres integritatem Virginis,ante & poſt partum. ibid.n.2. col.486.

Quod pluribus negationibus neminem ingredi per portam Orientalem ſignificatur firmum votum Virginitatis in Maria. ibid.col.ead.

Espreſſit votum hoc cùm dixit, *Virum non cognoſco.* ibid.col.ead.

Agnoſcunt hoc votum Patres. ibid.col.ead.

Virginitatis Mariæ cuſtos Ioſeph. ibid.col.ead.

Poſt emiſſum à Virgine votum Virginitatis, tertam ſuam dixit Sponſus. ibid.col.ead.

In libertate Spiritus vouit,id eſt,latiùs extendens Spiritus gratiam,quàm in lege veteri. ibid.n.2. col.ead.

Maria,Alma,id eſt,abſcondita,ſeu Virgo. ibid. n.3.col.ead.

Signi nouitas exigit,vt Virgo pariat ibid.col.487.

Solam Virginem decet parere Emmanuelem. ibid.col.ead.

Virginem parere,ſignum ſalutis, quomodo? ibid. col.ead.

Virgo Maria,per antonomaſiam,clauſa. ibid.n.4. col.ead.

Angelus legatur ad Mariam, vt ſignificetur ingreſſum ad Virginem eſſe impernium. ibid. col.ead.

Turbatur Virgo ad formam adoleſcentis, quam aſſumpſit Angelus. ibid.n.5.col.ead.

Legitima cauſa integritatis Mariæ, eſt Deus ipſe intrans in eam. ibid.n.6.col.ead.

Quomodo intelligendum quod Patres aſſerunt, Chriſtum naſcendo aperuiſſe vuluam matris. ibid.n.7. col.488.

Ita Chriſtus ex clauſo prodiit vtero,ac ſi omnino aperuiſſet vuluam. ibid.col.489.

Mariæ gratia.

Sola Virgo inuenit plenitudinem gratiæ generalem. V.8.C.2.S.2.n.2.col.250.

In Maria gratia maior, quàm in cæteris Sanctis. ibid.col.ead.

Per Virginem Deus communicauit omnes gratias. ibid.col.ead.

Mariæ humilitas.

Humilitas in Virgine Maria,ſedes gratiæ promiſſæ. V.2.S.1.n.6.col.55.

Maria ancillam ſe nominat, hoc eſt,nullius prærogatiuæ ad Incarnationem. ibid.col.ead.

Mariæ ſanctitas.

Ex Virginis anima impleta effuſa eſt ſanctitas in carnem eius. V.6.C.2.S.4.n.2.col.195.

Vterus Virginis ad ſe traxit animæ ſanctitatem. ibid.col.ead.

De Maria Virgine varia.

Maria Virgo portentum, dum ſolem Chriſtum geſtat vlnis. V.31.S.3.n.1.col.768.

Beata Virgo,mons eſt. V.21.S.7.n.7.col.563.

Omnem altitudinem altitudine dignitatis excellit. ibid.col.ead.

Meritorum verticem vſque ad ſolium Diuinitatis erexit. ibid.col.ead.

Pretium noſtrum priùs in Maria,poſtea in omnibus hominibus. V.8.C.2.S.2.n.2.col.250.

Probabile eſt, raptam Deiparam in ecſtaſim aliquando, ſola eius mente operante. Præl.8.n.3. col.18.

Gaudium, quod perdidit Eua, recuperat Maria. V.2.S.5.n.8.col.73.

Maria lunæ inſtar, Ioſeph ſolis. V.3.S.2.n.3. col.111.

Vt lana in purpuram, ſic Virgo vertitur in matrem Dei. V.6.C.2.S.4.n.1.col.194.

Maritus.

Maritus,Hebraicè *Cheres*,quo ſignificatur & teſta, & ſol,qua ratione. V.3.S.2.n.3.col.111.

Martyr,Martyrium.

Martyres noluerunt habere templum impiis Iuliani manibus ædificatum. V.12.S.1.n.4.col.335.

Martyres efficiebant, vt eis carcer non eſſet carcer. V.4.S.1.n.2.col.117.

Plures efficimur,quoties metimur. V.6.C.2.S.3. n.3.col.191.

Semen eſt ſanguis Chriſtianorum. ibid.col.ead.

Mare vitreum plenum igne,martyrium: vitreum, propter fragilitatem naturæ: igneum,propter vim purificatoriam. ibid.col.ead.

Materfamilias.

Materfamilias quare dicatur Luna? V.3.S.2.n.4. col.112.

Mater pueris educandis præeſt,& gubernat quaſi nocte, videlicet inter priuatos parietes. ibid. col.ead.

Matrimonium.

Vnum genus Matrimonij apud Romanos per coëmptionem. V.1.Præf.n.4.col.45.

Matutinum.

In Maturino,Hebraiſmus,id eſt,citiſſimè. V.10. S.1.n.4.col.287.

Mauri.

Mauri non intelliguntur per paruum cornu. V.35.S.2.n.7.col.831.

Mauri non tam potentia, quàm legis ſuæ turpiſſimæ propoſitione ſubegerunt magnam partem orbis. ibid.col.ead.

Melchiſedech.

Quomodo Melchiſedech fuerit ſine patre, ſine matre,&c. V.35.S.3.n.3.col.834.

Melchiſedech Chananæum fuiſſe,probatur. ibid. col.ead.

Melchiſedech Rex pacis,quo myſterio? ibid.n.8. col.836.

Melchiſedech Rex,& Sacerdos. V.6.C.1.S.2.n.1. col.168.

Membrum.

Membrorum vocabulis exprimit Scriptura operationes,etiam in rebus inanimis. V.16.S.2.n.3. col.433.

Mens.

Mens quomodo vigilans dormiat. Præl. 8. nu. 1. col.17.
Mens in ecſtaſi certò ac prudenter agit. ibid.col. ead.

Menſa.

Menſæ quadratæ in templo, ſtabilia propoſita. V.18.S.10.n.3.col.481.

Menſura.

Menſura in Scriptura pro certo peccatorum numero. V.34.S.1.n.1.col.806.
Ratio huius menſuræ oſtenditur ex Scriptura. ibid.n.2.col.807.

Meſſias.

Meſſias, ſpes, propria Hebræorum. V.17.S.2.n.4. col.453.
Meſſias deſiderium collium æternorum, id eſt, Patriarcharum. ibid.col.454.

Meſſis.

Meſſis ſimilis pileatæ cohorti, & quomodo? V.3. S.1.n.2.col.107.

Metiri.

Metiri templum, hoc eſt, fidelium merita. V.32. S.3.n.2.col.785.

Michaël.

Michaël princeps magnus, quare? V.29.S.2.n.4. col.735.
Michaël conuenienter equitat laborante populo. ibid.n.5.col.736.
Michaëlis equitatio contra Heliodorum. ibid. col.ead.
Michaël habet apud Zachariam Angelos coadiutores. ibid.S.3.n.2.col.739.
Angelus, qui apparuit Zachariæ cap. 3. fuit Michaël. V.31.S.2.n.1.col.760.
Angelus viſus à Gedeone probabiliter fuit Michaël. V.8.Præf.n.3.col.223.& Par.n.11.col. 231.

Miraculum.

Miracula ædificant animas. V.6.C.3.S.2.n.5. col.104.
Duobus conuerſus eſt mundus, prædicatione, & Miraculis. ibid.col.ead.
Maiora Miracula ſimilibus probantur. V.11.C.1. S.1.n.1.col.309.

Myrtus.

Myrtus denſitate frondium celebris. V.29.S.2. n.6.col.736.
Arbor pulchra antonomaſticè. ibid.col.ead.
Odorifera, etiam in Ægypto, vbi nulla odorifera ſunt. ibid.col.ead.
Ideo inter Myrtera viſus Michaël, quia prænunciaturus felicia. ibid.col.737.
Myrto odorifera certa promittitur confortatio. ibid.col.ead.

Miſericordia.

Ex operibus Miſericordiæ contexta corona. V.35. S.3.n.9.col.837.
Exhortatio ad Miſericordiam. V.31.S.2.n.9.col. 766.
Oleo Miſericordiæ fouetur ſplendor gratiæ. ibid. col.ead.
Miſericordiæ holocauſtum inquinatur per triſtitiam. V.18.S.10.n.2.col.481.
Miſericordia operoſa, in qua multum diuinæ artis inſumptum. V.6.C.1.S.2.n.8.col.172.
In tua miſeria inuenies, qualiter Miſerearis proximo. V.6.C.2.S.3.n 6.col.192.

Mithridates.

Mithridates Rex, duarum & viginti linguarum peritus. V.25.S.5.n.2.col.674.

Mna.

Mna tres menſuras continebat, quod circumloquutione expreſſit Ezechiel. V.19.S.3.n.3.col. 501.
Mna profana diuerſa à mna ſacra. ibid col.ead.

Moyſes.

Moyſes, quia proceſſu Deus futurus, propterea dictum, *Non videbit me homo*. V.10.S.4.n.3.col. 293.
Iuxta Auguſtinum, petra, è qua Moyſes vidit Deū, eadem eſt ac illa, è qua eduxit aquam. V.7.S.2. n.5.col.213.
Petra, è qua Moyſes vidit Deum, fuit in monte Horeb. ibid.col.ead.
Vidit Moyſes Deum tranſeuntem in corpore aliquo lucido. ibid.S.3.n.2.col.217.
Lux eius corporis, anteriùs maior, poſteriùs temperatior. ibid.col.ead.
Remota Dei manu apparuit Moyſi pars corporis poſterior, in qua temperatior lux. ibid.col ead.
Vidit Moyſes omne bonum corporale, & ſpirituale, ſecundùm Abulenſ. ibid.col.ead.
Moyſes armatus baculo miraculoſo. V.6.C.3.S.2. n.5.col.104.
Moyſes figura Apoſtolorum, cùm à Chriſto miſſi ſunt. ibid.col.ead.
Moyſes petiit à Deo, vt in hac vita oſtenderet ſibi faciem ſuam. V.7.S.1.n.1.col.210.
Fortè petiit, vt daret ei tentandum onus gloriæ. ibid.col.211.
Valde probabile, petiiſſe, vt videret Deum, ſicuti eſt. ibid.n.2.col.ead.
Ex promiſſione Dei, quòd oſtenderet illi omne bonum, ſequitur petiiſſe, vt videret faciem Dei claré. ibid.col.ead.
Idem probatur manifeſtè ex Auguſtino. ibid.col. ead.
Per Viſiones Angelorum magis accenditur Moyſes ad videndum Deum. ibid.col.ead.
De Angelis Domini æſtimabat, quantum in Domini vultu deſideraret. ibid.col.ead.
Moyſem vidiſſe Deum claré opinatus eſt S.Auguſtinus. ibid.n.3.col.212.
Non viues, intelligit Auguſtinus, quodammodo per ecſtaſim. ibid.col.ead.
Oſtenditur, quomodo Moyſes viderit Deum in Horeb. V.7.S.2.n.3.col.214.
Foramen, per quod vidit Deum tranſeuntem, interpretatur Cyrillus Alex. exilem contemplationem. ibid.col.ead.
Eſt locus apud me, dixit Deus Moyſi, noto Hebraiſmo,

mo,qui illuſtrator. ibid.col.ead.
Moyſes tenuit Deum furentem, opponens quòd eſſet Deus Abraham. V.1.S.1.n.5.col.34.
Moyſes quaſi ad præruptionem mori ſe oppoſuit. ibid.col.ead.
Tenet Deum vitiliter. ibid.col.35.
Moyſes fugiendo potentiam, potentior factus. V.1.S.7.n.2.col.91.
Moyſis Chronologia. V.6.Præf.n.1.col.141.
Moyſes ante Olympiades annis octingentis quadraginta. ibid.n.2.col.142.
Moyſi æqualis Cecrops Athenienſium primus Rex. ibid.n.3.col.143.
Moyſes antiquior omnibus Sapientibus Græciæ. ibid.col.ead.
Moyſes antiquior omnibus Legiſlatoribus. ibid. col.ead.
Moyſis nomen Ægyptiacum. ibid.n.4.col.ead.
Moyſes inſtructus doctrina Regia, quo ſenſu? ibid.n.5.col.ead.
Moyſes vir vrbaniſſimus, ac regia magnitudine præditus. ibid.col.ead.
Natiua docilitate inſtitutionem præcurrebat. ibid.col.ead.
Reminiſci magis,quàm diſcere videbatur. ibid. col.144.
Incertum, quas ſcientias didicerit. ibid.n.6. col.ead.
Improbabile, euocatos à Græcia Sapientes, qui eum docerent. ibid.col.ead.
Probabile, didiciſſe Mathematicas, & ſcientiam hieroglyphicam. ibid.col.ead.
Puer Moyſes præcoci diſcretione cauebat ſuperſtitiones in ſcientia Ægyptiorum.ibid.col.ead.
Moyſem geſſiſſe bellum contra Æthiopes, narrat Ioſephus,ſed hiſtoriæ veritas ſuſpecta. ibid. n.7.col.ead.& 145.
Moyſem occidere parat Pharao plenus ſuſpicionibus contra eum. ibid.col.145.
Moyſes ſcripſit librum Geneſeos, cùm paſceret greges in Sinai. ibid.n.9.col.146.
Moyſes ſub magiſtra ratione diſcipulus. ibid. col.ead.
Moyſes octogenarius habuit Viſionem rubi.ibid. n.9.col.ead.
Moyſis linguæ impedimentum, fueritne perpetuum,an temporarium? ibid.n.10.col.147.
Moyſes homo paucorum verborum, iuxta Chaldæum;tardos,rudis,inelegans, iuxta Latinum; gracili voce, iuxta 70. & hæc naturalia impedimenta aucta in illo ex colloquio Dei. ibid. col.ead.
Aliquo vitio ex prædictis laboraſſe, non autem omnibus, & illud auctum ex congreſſu Dei, probabilius. ibid.col.ead.
Moyſes naturaliter facundus probatur, ex Philone. ibid.n.11.col.148.
Moyſi ſe opponit Angelus euaginato gladio. ibid.n.12.col.149.
Moyſem voluit Angelus præfocare,iuxta Tertullianum. ibid.col.ead.
Moyſem cur Deus occidere voluit. ibid.col.ead.
Moyſes, quòd vxorem ſecum ferebat in Ægyptũ, occidendus à Deo,iuxta Auguſtinum: & quid de hoc Euſebij duo, & Theodoretus opinentur? ibid.n.13.col.ead.
Cauſa intentatæ necis, omiſſa circumciſio filij. ibid.n.14.col.ead.
Moyſem conſtituit Dominus Deum Pharaonis, hoc eſt,inuiolabilem. ibid.n.15.col.151.
Cur Moyſes populum non duxit per terras Philiſtinorum vicinas? ibid.n.16.col.ead.
Moyſem non fuiſſe mortuum, ſed tranſlatum, vt Enoch,opinio falſa Hebræorum. ibid.n.17. col.152.
Mortuus ſine morbo,iuxta Caietanum. ibid. col.ead.
Moyſes non eſt mortuus præſente Ioſue, & aliis. ibid.col.153.
Moyſis facies non decuit mœrore mortis obſcurari. ibid.col.ead.
Moyſes cur à Deo repulſus ab ingreſſu terræ promiſſionis? ibid.col.ead.
Repulſus, quia incredulus ad petram Horeb, & quia eius incredulitas multorum ſcandalum fuit. ibid.col.154.
Moyſes ab ipſis cunis admirabilis. V.6.C.1.S.1. n.3.col.164.
Moyſes delineauit cunas Saluatoris. ibid.col. ead.
Moyſes,& Chriſtus expoſiti. ibid.col.ead.
Moyſis elegantia Diuinæ gratiæ ſplendorem continebat. ibid.col.165.
Elegantia Moyſis ſupernaturalis. ibid.col.ead.
Moyſes occultatus,quia crediderunt parentes,talem elegantiam ſeruandam diuinitus. ibid. col.ead.
Infans artificiſſe parentibus creditur. ibid.col.ead.
Contemptus priuati commodi in Moyſe. ibid. n.4.col.ead.
Celſitudo animi in Moyſe fecit illum Deum Pharaonis. ibid.col.ead.
Moyſes,miraculum naturæ. ibid.col.ead.
In Moyſe flamma erat zeli communis boni. ibid. n.6.col.166.
Moyſis indoles comparata ad agrum fertilem incultum. ibid.col.ead.
Moyſes ex animoſitate iuſtitiæ occidit Ægyptium. ibid.col.ead.
Probabilius,fuiſſe iuſtam occiſionem à Moyſe factam. ibid.col.167.
Aptus interfector Ægyptij, qui priùs in ſe interfecit honores Ægyptios. ibid.col.ead.
Moyſes conijcitur futurus princeps,quòd ex propria autoritate ſubuenit laborantibus. ibid. n.7.col.ead.
Moyſes inſtruitur ad præfecturam hominum. ibid.S.2.n.3.col.169.
Moyſes ſupra homines habitus, quia rebellem populum ſibi deuinxit. ibid.n.7.col.171.
Moyſis peritia in paſcendo populo. ibid.n.9. col.173.
Moyſes ex affectu compaſſionis petit, vt deleatur de libro viuentium: vel ex ſecuritate Diuini erga ſe amoris: vel ex affectu parentis. ibid. n.10.col.ead.
Moyſes caput bene cohærens membris. ibid. col.ead.
Moyſes ex affectu petit,vt deleatur de libro vitæ, vt ne ipſam vitam,imò nec beatitudinem gratam ſibi eſſe oſtenderet ſine ſuis. ibid.n.10. col.174.
Auſus Moyſis ad videndum Deum. ibid.C.3.S.1. n.2.col.200.
Conatus Moyſis ad videndam Viſionem non condemnatur,ſed imperatur timor. ibid.col. ead.

Monarcha.

Magna felicitas, cùm Monarchæ Eccleſiæ ſubiiciuntur,

ciuntur. V.35.S.1.n.5.col.824.
Duo Mooarchæ equitaodi differentia mooſtrati. ibid.n.2.col.822.
Monarchæ per antonomaſiam, violenti. V.24. C.1.S.1.o.7.col.620.
Magnos viros, Monarchas dicere ſolemus. ibid. S.2.n.1.col.621.

Monarchia.

Monarchias quatuor laxaoit Deus ex ordine Diuinæ prouidentiæ, non ſimul, ſed vnam poſt aliam. V.35.S.1.n.7.col.825.
Monarchiæ quaſi venti. V.35.S.2.n.2.col.826.
Monarchiæ quatuor ſimiles quatoor ventis principalibus, & oſtenditur ſimilitudo. ibid.col. ead.
Monarchiæ plurimum venti ac vanitatis babent. ibid.n.3.col.827.
Mooarchiæ præſto ſunt Deo ad famulatum. ibid. n.4.col.ead.
Diuina maieſtas Monarchiis pro ſeruis vtitur. ibid.col.ead.
Quatuor Monarchiæ per quatuor beſtias,& quare? V.24.C.1.S.2.n.1.col.621.
Monarchiæ aſceodunt de mari,quia à paruis initiis cœperunt. ibid.n.3.col.622.
Vt beſtiæ aſcendunt, ipſo ſcilicet ortu beſtiali, profectum beſtialem oſtendentes. ibid.col. 623.
Monarchiarum ſiogularum obſcuros ortus oſtenditur.ibid.col.ead.
Diuerſæ beſtiæ, ob diuerſos mores Monarcbiarum. ibid.col.ead.
Leone,gallo, ariete, Rege, exprimontur quatuor Monarchiæ. ibid.S.3.n.3.col.624.
Commune vitium Mooarchiæ,tyrannis. V.24. C.1.S.1.n.7.col.620.
Quatuor metallis, quatuor Monarebiæ monſtrãtur. V.21.S.2.n.1.col.547.
Omnes Monarchiæ vix vnius exhibent figuram hominis. ibid.o.7.col.549.

Monarchia Chaldaica.

Prima quadriga Zachariæ, Monarchia Chaldæorum. V.35.S.1.n.3.col.823.
Monarchia Chaldæorum, per leænam cum alis aquilæ. V.24.C.1.S.3.n.4.col.625.
Monarchia Chaldæorum dupliciter regia. ibid. col.ead.
Fuit prima omnium, & valde dioturna. ibid.col. ead.
Altitudo Monarchiæ, per alas aqoilæ, ea Regis propria nota. ibid.col.ead.
Alæ aquilæ magna Monarchia Chaldæorum, & breuia eiuſdem incrementa. ibid.n.5.col.ead.

Monarchia Perſica.

Monarchia Perſica, it ad Aquilonem, id eſt, ad Babylonem. V.35.S.2.n.5.col.828.
Secunda quadriga equorum nigrorum, Monarchia Perſarum, ob metum Iudæorum ſub Aſſoero. ibid.S.1.n.4.col.823.
Ex doobus regnis, Perſarum & Medorum, coaluit Monarchia Perſica. V.25.S.2.n.4.col.668.
Monarchia Perſica, Occidentem, Aquilonem,& Meridiem ſubegit. ibid.col.ead.
Mooarchia Perſarum vrſo ſignificata. V.24.C.1. S.4.n.2.col.627.
Monarchia Perſarum io parte ſtetit, quia in Babylone cœpit attollere caput. ibid. nu.4.col. 628.
Tres ordines dentium in vrſo,tria regna,è qoibus coaluit Monarchia Perſarum. ibid.num.6.col. 629.
In Monarchia Perſarum ter maxima potentia. ibid.col.ead.
Perſicæ Monarchiæ opes ingentes. V.21.S.4.n.3. col.553.
Monarchia Perſica minor Chaldaica, antiquitate,& diuturnitate. ibid.col.ead.
Menarchia Perſarum per pectora & brachia argentea. ibid.S.4.n.1.col.552.
Quomodo Monarcbia Perſarum dicatur minor. ibid. col.ead.
Monarchia Perſarum ex Diuina potentia imperio maxima.ibid.n.2.col.553.

Monarchia Græca.

Quadriga equorum alborum apud Zachar. Monarchia Græcotum,quia felix Hebræis. V.35. S.1.n.5.col.824.
Monarchia Græcotum ad Aquilonem, hoc eſt, Babylonem vadit. ibid.S.2.n.5.col.828.
Monarchia Græcorum non eſt finita ſub Iulio Cæſare,ſed continuata in Cleopatra. ibid.n.6. col.830.
Pulſis omnibus Regibus, in quos diuiſa eſt Monarchia Græcorum, ipſa quoque finita eſt. ibid.col.ead.
Monarchia Græcorum ſignificata per pardom apud Danielem. V.24.C.1.S.5.n.2.col.630.
Monarchia Græcorum ſignificatur ære. V.21.S.5. n.1.col.554.
Cur ſtomacho aſſimilata. ibid.col.ead.
Cur æri comparetor. ibid.n.2.col.ead.
Aenea, propter ſonantem famam rerum bellicarum. ibid.col.ead.
Item ænea,propter ſapientiam,& maximè ob eloquentiam. ibid.n.3.col.555.
Amplitudo Monarchiæ Græcorum. ibid.n.4.col. ead.

Monarchia Romana.

Quarta quadriga equorum variorum, Monarchia Romana,variè tractans Iudæos. V.35.S.1. n.6.col.824.
Monarchia Romanorum non in Iulio Cæſare, ſed in Auguſto cœpit. ibid.S.2.n.6.col.830.
Monarchia Romana per beſtiam quartam innominatam. V.24.C.1.S.6.n.3.col.634.
Monarchia Romana dicta eſt ſingolaris ferus, quia vnica in ferocitate. ibid.col.ead.
Quædam regna deuorans,quædam præſidiis premens, exprimitur eo, qoòd partim comedat, partim ſemeſa relinquat. ibid.n.4.col.ead.
Si quid remanſit fortitudinis in Monarchia Romana, ad primam fortitudioem imperij referendum. ibid.col.ead.
Molta ſemioa, ſeu genera prouinciarum in ea Monarchia non ſociabuntur. ibid.col.ead.
Monarchia Romana deficiens. ibid.colum. ead.
Imperium Romanum, & cætera regna mundi adhuc ſtaor. V.21.S.8.n.1.col.564.

Imperio Romano penitus extincto, cruet mundus. ibid.col.565.
Monarchia Romana ferro ſignificatur, quòd omnia domuerit. ibid.S.6.n.1.col.556.
Quòd omnia domuerit, hyperbolicè ſumendum. ibid.n.2.col.557.
Monarchiæ Romanæ termini. ibid.col.ead.
Monarchiæ Romanæ amplitudo exaggeratur. ibid.col.ead.
Monarchia Romana habuit 32. legiones ſparſas per orbem. ibid.n.3.col.ead.
Monarchia Romana priùs robuſta, poſtea infirma. ibid.col.558.
Monarchia Romana quomodo dicatur diuiſa, variæ opiniones. ibid.n.6.col.559.
Dicitur diuiſa, videlicet in plura regna. ibid.col.ead.
Imbecillitatis Monarchiæ Romanæ ſimilitudo. ibid.col.ead.
Monarchia Romana nec affinitate connubiorum adhærebit. ibid.n.7.col.ead.

Monarchia Christi.

Monarchiam quintam eſſe Imperium Turcarum, delirant Hebræi. V.21.S.6.n.6.col.558.
Cæteræ Monarchiæ quaſi procubuerunt ante Chriſti Monarchiam. ibid.S.2.n.2.col.548.
Monarchia Chriſti orta in diebus aliarum Monarchiarum, intelligendum per continuationem. ibid.S.7.n.1.col.560.
Monarchia Chriſti cœpit comminuere in primo aduentu regna mundi, perfectè verò conteret in ſecundo. ibid.col.561.
Monarchiæ Chriſti maieſtas etiam vigentibus potentiſſimis regnis. ibid.n.2.col.ead.
Monarchia Chriſti occulta vi deſtruxit omnia regna mundi quoad idololatriam. ibid. n.2. col.ead.
Monarchia Chriſti ſuperna ac cæleſtis. ibid.col.ead.
Lapis conuerſus in montem implentem terram; vniuerſalis Monarchia Chriſti. ibid.S.8.n.5. col.566.
Monarchia Chriſti vnica, & ſempiterna. ibid. col.ead.
Tradere Chriſtum regnum Patri, quomodo intelligendum. ibid.n.6.col.567.
Quia in fine mundi oſtendet, non iam per Angelos, ac cæteras poteſtates, ſed per ſolum Deum regi omnia. ibid.col.ead.
Inſtrumenta humani regiminis, quibus hodie vtitur Deus. ibid.col.568.
Oportet modò regnare Chriſtum, id eſt, per Angelos, & principatus. ibid.n.7.col.ead.
Omnia, etiam humanitas Chriſti, ſubiicientur Deo, vt is vnicus omnium princeps ſit. ibid. col.ead.

Mons.

Sponſus tranſiliens Montes & colles, id eſt, difficultates omnes. V.32.S.4.n.2.col.787.
Montes vallibus coæquandos tempore Chriſti. id eſt, omnes difficultates complanandas. ibid. col.ead.
Mons, eminentia conuerſationis. V.18.S.5.n.2. col.472.
Mons eſt altitudo diuinæ potentiæ, qua Eccleſia ſuſtinetur. ibid.n.3.col.ead.
Inſignes viri vocentur ad Montes. V.6.C.1.S.3. n.4.col.175.
Montis eminentia ſignificat incrementum deuotionis. ibid.col.ead.
Aſcenſus Montis, ſignum vberioris profectus. ibid.col.ead.
Montium medium, Diuina prouidentia. V.35. S.1.n.7.col.825.

Mors.

Mors variis vncinis, id eſt, variis morborum generibus trahit homines. V.28.S.2.n.3.col.720.
Mori quietè & in pace, felicitas eſt. V.8.Præf.n.8. col.227.
Per Mortem ſignificatur omnis tribulatio. V.8. C.1.S.1.num.3.col.240.
Mors aptè caniſtris exprimitur. V.4.S.3.n.2.col. 123.

Mores.

Moribus tendimus in Deum. V.2.S.8.n.1.col.95.

Montanus.

Montani error, quòd Prophetæ in cordis amentia prophetarent. Præl.6.n.1.col.11.
Montanus ait pedem candelabri habuiſſe formam femoris humani. V.32.S.1.n.2.col.779.

Mulier.

De Mulieribus duabus leuantibus amphoram, variæ opiniones. V.34.S.4.n.1.col.813.
Probabilius, duas Mulieres, duas eſſe Tribus, Iuda, & Benjamin. ibid.n.2.col.ead.

Mundus.

Mundus hic templum Dei. V.10.S.2.n.4.col.289.
Mundi bona contemnentibus concedit Deus poſſeſſionem eorundem. V.2.S.7.n.2.col.90.
Mundus auro fallaciam ſuam tegit. V.11.C.2.S.1. n.3.col.322.

Municipia.

Municipia, qualia olim apud Romanos? V.2.S.6. n.2.col.78.

Murus.

Murus litus, quid ſit? V.27.S.3.n.2.col.709.
Murus litus 10. Tribus à Deo protectæ. ibid.col. ead.
Murus perpendiculi, id eſt, factus ad perpendiculum. ibid.n.5.col.710.

N.

Nabuchodonoſor.

Nabuchodonoſores duo. V.21.S.1.n.1.col.545.
Primus Nabuchodonoſor regnauit in Niniue, ſecundus poſt Niniuen euerſam regnauit in Babylone. ibid.col.ead.
Nabuchodonoſor Niniuita, ſemel Iudæos oppugnauit ad Bethuliam: Nabuchodonoſor Babylonicus,

Babylonicus, ter Iudæos ſubegit. ibid.col.ead.

Nabuchodonoſor, de quo Daniel, Babylonicus fuit, & priore, de quo in lib. Iudith, multò poſterior. ibid.n.2.col.ead.

Nabuchodonoſor non iniuſtè coëgit ſapientes, vt ſomnium ſuum edicerent, quia ipſi iactabant, futura, etiam libera, poſſe prædicere. ibid. n.3.col.546.

Licèt Nabuchodonoſor narraret ſomnium; tamen ſapientes interpretari non potuiſſent. ibid. n.4.col.ead.

Annus ſecundus Nabuchodonoſor, intelligendus ab exordio Monarchiæ, qui fuit 25. regni eius. ibid.n.5.col.ead.

Nabuchodonoſor Rex maximus in Scriptura. ibid.S.3.n.1.col.551.

Nabuchodonoſor à profanis ſcriptoribus celebratur. ibid.n.2.col.ead.

Nabuchodonoſor cur caput aureum? ibid. col. ead.

Nabuchodonoſor quomodo dictus Rex Regum? ibid.n.4.col.552.

Nabuchodonoſor Hiſpaniam ſubegiſſe, fabuloſum videtur. ibid.col.ead.

Rex Regum dicitur, quoniam multos Reges ſubegit. ibid.n.5.col.ead.

Sitne parabola, quod de transformatione Nabuchodonoſor narratur? V. 22. C. 2. S. 1.nu.3. col.577.

Difficultas hiſtoriæ de transformatione exaggeratur. ibid.col.578.

Non eſſe parabolam, ſed veram hiſtoriam. ibid. n.4. col.ead.

Alphæum meminiſſe eius hiſtoriæ. ibid.col.579.

Vt Nabuchodonoſor facilè reciperetur à ſuis, per Danielem procuratum. ibid.col.ead.

Nabuchodonoſor arbor maxima & robuſtiſſima. ibid.S.2.n.4.col.581.

Nabuchodonoſor quo magnificatus eſt? ibid. col.ead.

Nabuchodonoſor ſuperbia. ibid.n.5.col.582.

Nabuchodonoſor quare mens magua? ibid.col. ead.

Nabuchodonoſor non omnino extinctus, ſed adhuc ſpes relicta ad reſtitutionem. ibid.C.2. S.1.n.3.col.589.

Fueritne Nabuchodonoſor alligatus ferreo vinculo? ibid.S.2.n.1.col.590.

Verior ſententia, non fuiſſe alligatum propriè, ſed metaphoricè. ibid.col.591.

Quomodo cor feræ datum ſit Regi Nabuchodonoſor? ibid.n.2.col.ead.

Mutatus in bouem ſecundùm aliquos, quod refutatur. ibid.col.ead.

Iuxta Medinam facta eſt mutatio ad ſolam ſpeciem.improbatur. ibid.n.3.col.ead.

Opinio Dorothei, ac Epiphanij de hac re reiicitur. ibid.n.4.col.592.

Vera ſententia, mutatum ſecundùm imaginationem, & ſecundùm inceſſum beſtialem. ibid.n.6. col.ead.

Figura, quæ dicitur reſtituta Regi, intelligenda quoad modum. ibid.n.7.col.ead.

Quomodo herbis veſcebatur? ibid.col.ead.

Temperamentum corporis in Rege, aliquantò immutatum in ferinum. ibid.col.593.

Quanto tempore durauerit ſupplicium Regis? & reiicitur opinio de tempore imminuto. ibid. n.8.col.ead.

Totis ſeptem annis vixit ſub plaga Rex, qui anni ſignificati ſunt per ſeptem tempora? ibid. n.8.9.10.col.ead.& 594.

Quis interim regnauerit, & quomodo facilè ceſſerit Regi venienti. ibid.n.11.col.594.

De pœnitentia Nabuchodonoſor, locus Tertul. ibid.n.12.col.ead.

Nabuchodonoſor deſcribitur aquila. V.24.C.1. S.3.n.4.col.625.

Nabuchodonoſor temeritas ad affectandam Diuinitatem, ſignificata per alas aquilæ. ibid.n.5. col.626.

Auulſæ illi alæ aquilæ, quia compreſſus eſt à Deo. ibid.col.ead.

Nares.

Qui latioribus Naribus ſunt, magis patientes, & quare? V.11.C.2.S.2.n.3.col.325.

Natalis dies.

Dies Natalitius luctu potiùs, quàm lætitia proſequendus. V.4.Par.n.10.col.116.

Natura.

Natura, via eſt ad perfectionem. V.8.C.1.S.1.n.1. col.239.

Naturalia in nobis, ſaltus quidam ad perfectiora. ibid.col.ead.

Naturæ ardentis proprium, vt longiùs ebulliat. V.9.S.2.n.4.col.268.

Naturalia fiunt, quæ diu ſolita. V.24.C.1.S.5.n.1. col.630.

Negatio.

Negationes conglobatæ in Scriptura multum negant. V.18.S.12.n.2.col.486.

Negligentes.

Negligentes, ac temerè viuentes incidunt in manus Dei viuentis, ſeu vigilantis. V.11.S.2.n.3.

Negligentes per omnia ſcelera vagantes, incidunt in latentes quodammodo Dei inſidias. ibid.

Negligentiæ futores quæ? V.11.C.4.S.2.n.4.col. 314.

Nero.

Nero dictus leò à Paulò, & quare? V.24.C.1.S.2. n.2.col.622.

Nigredo.

Nigredo triſtitiæ index. V.35.S.1.n.4.col.823.

Facies, ſicut Nigredo ollæ, id eſt, triſtiſſima. ibid. col.ead.

Nigra ſponſa, ob tribulationes. ibid.col.ead.

Nilus.

Nilus, colonus Ægypti. V.5.S.1.n.5.col.137.

Auctus Nili cauſæ, ex Plinio. ibid.col.ead.

Auctus Nili menſuræ ex puteis. ibid.col.ead.

Ninus.

Primus Ninus intulit bella finitimis. V.24.C.1. S.1.n.7.col.620.

Nobilitas.

Quò quiſque ſanguine clarior, eò magis fide apud

apud alios valet. V.16.Præf.n.1.col.273.

Nomen.

Aſſumptis ad nouas dignitates, immutabantur Nomina, & quare? V.5.S.3.nu.2.col.141.& 142.
Saulus cum moribus mutauit Nomen. ibid.col. 142.
Pontifices maximi aſſumpti Nomina mutant. ibid.col.ead.

Notitia.

Notitia Deo,liber eſt. V.12.C.1.S.1.num.3.col. 333.

Nouitius.

Nouitiis vſtio timenda ab Aquilone frigido. V.11.C.2.S.2.n.6.col.328.
Flos,Nouella conuerſatio. ibid col.ead.

Nox.

Nox,tribulationum ſymbolum. V.29.S.2.n.2. col.733.
Nox,obſcuritas prophetiæ. ibid.col.734

Nubes.

Nubes magna, armorum inundatio. V.13.C.1. S.1.n.3.col.354.
Nubes magna, quia magnam malorum pluuiam mittit. ibid. col.ead.
Nubes, ſymbolum gloriæ Dei, quia res cæleſtia eſt. V.16.S.1.n.4.col.431.
Nubes deſerti erat tenebroſa Ægyptiis,lucida Iudæis. V.24.C.2.S.1.n.3.col.641.
Nubes, in qua veniet Chriſtus iudicaturus, quia non pertinebit ad ordinem naturæ, habebit cauſam ſuperiorem. ibid.col.ead.
Nubes throno gloriæ Dei inſeruit. ibid. num.5. col.643.
Equus Domini,in iudicio,Nubes leuis. ibid.col. ead.
Per Nubem, Dei incomprehenſibilitas deſignatur. ibid.col.ead.

Nudo.

Nudare ſe,quid ſit? V.8.C.1.S.1.n.2.col.240.
Per Nudationem innuitur proſtitutio ſpiritualis. ibid.col.ead.
Populus Nudatus,id eſt, depoſito pudore expoſitus ad idololatriam. ibid.col.ead.

Numero.Numerus.

Numerauit Deus regnum Baltaſſaris,hoc eſt, ſtatuit certum tempus durationis regni eius. V.23.S.2.n.1.col.606.
Numerare dies,eſt,oſtendere, breues eſſe. ibid, n.3.col.608.
Numerus infinitus finito expreſſus. V.24.C.2. S.2.n.4.col.648.
Numerus duodenarius ſumptus vniuerſaliter. ibid.n.7.col.650.

O.

Obedientia.

Lux,Obedientiæ præmium. V.1.S.3.nu.4.col.41.
Exprimitur inſignis Obedientia in Seraphim volantibus. V.10.S.5.n.5.col.296.
Velatio facierum indicat cæcam Obedientiam. ibid.col.ead.
Pedes velari,oſtendunt compreſſionem inferioris partis erga ſuperiorem. ibid.col.ead.
Obediens ſit totus alatus. ibid.col.ead.
Obedientia ſanctificat. V.11.C.1.S.1.num.2.col. 310.
Obedientia creaturarum erga Angelos motores. V.13.C.1.S.10.n.4.col. 378.
Vnaquæque res ſub Deo rota eſt in omnem partem vertibilis. ibid.col.ead.
Indiſcreta concordia rerum cum diuina voluntate. ibid.col.ead.
Rerum indifferens ad Obediendum facies. ibid. S.11.n.1.col.379.
Nulla in rebus contradictio erga imperium Dei. ibid.col.ead.
Res transfiguratæ ad omnes iuſſiones Diuinas. ibid.col.ead.
Facilitas rerum ad quaſcumque à Deo recipiendas figuras. ibid.col.ead.
Omnes creaturæ ſentiunt Creatorem Obediendo. ibid.n.3.col.380.
Concors Obedientia rerum, inobedientes flagellat homines. ibid.col.ead.
Omnia Deo vel iubente, vel permittente fiunt. ibid.col.ead.
Gloria creaturarum,Deo Obedire. ibid.S.12.n.1, col.381.
Ex Obedientia erga Deum, ſplendorem ſortiuntur creaturæ,diémque perpetuum. ibid.col. eadem.
Pretium creaturarum, ordinem ſeruare Creatoria, ex ſimilitudine membrorum ſub capite. ibid.col.ead.
Res creatæ, ex eo præcipuè, quòd Deo famulentur,ad cælum ſpectant. ibid.col.ead.

Obſequium.

Obſequium,artificium promerendi. V.2.S.1.n.6. col.55.

Oblatio.

Oblatio exteriùs compoſita,& non interiùs, Deo non placet. V.12.S.1.n.4.col.334.
Munus mendacij, Oblatio eſt diſcordans à corde. ibid.col.ead.
Conſcientia pura offerentis ſanctificat Oblationem. ibid.col.ead.
Ideirco templum à Iuliano conditum repudiatur à Deo. ibid.col.335.
Pias,vel impias manus,animus facit. ibid.col.ead.
Intereſt Offerentis,eſſe pium. V.35.S.3.n.1.col. 833.

Occidens.

Occidens facilè credens,factus eſt Oriens. V.2. S.7.n.3.col.92.

Oceanus.

Oceani vix vlla in Scriptura mentio. V.24.C.2. S.1.n.6.col.620.

Oculus.

Oculus, dux actionum in animalibus. V.13.C.1. S.13.n.1.col.382.

Per

Per Oculos quaſi vident omnia membra, operatiunes ſuas ſine errore præſtando. ibid. col. ead.
Sine Oculis, cætera membra tenebræ in agendo ſiunt, id eſt, paſſim errant. ibid. col. ead.
Oculi in rotis, ad certitudinem motus. ibid. col. eadem.
Oculi ſeptem iuxta aliquos, ſeptem dona Spiritus ſancti. V.31.S.5.n.2.col.773.
Veriùs ſeptem Oculi, ſeptem Spiritus ſunt, qui Deo adſtant. ibid. col. ead.
Oculi ſuper lapidem, non inciſi, ſed inteoti. ibid. col. ead.
Oculorum nomine Angeli, quia toti ſunt Oculi, id eſt, omnino prompti. ibid. col. ead.
Per ſeptem Oculos non intelligi ſeptem dona Spiritus ſancti. ibid. col. ead.

Olla.

Olla feruens oſtenditur Ieremiæ ad terrorem V.11.C.2.S.2.n.4.col.326.
Vehementia feruoris in Olla exprimitur per inſufflationem. ibid. col. ead.
Ab Aquilone ebulliebat, quia furor Domini inde minabatur. ibid. n.5.col.327.

Oliuæ.

Duæ Oliuæ Henoch, & Elias. V.32.S.3.n.2.col. 785.
Oliuæ duæ dicti, propter reconciliationem Iudæorum cum Chriſto ab illis faciendam. ibid. n.3.col.786.
Candelabra ſunt, ob prædicationis ſuæ illuminationem. ibid. col. ead.
Filij Olei dicti, ob ſplendorem doctrinæ. ibid. col. ead.

Omnis.

Omnis, id eſt, perfectus. V.35.S.2.n.3.col.817.

Opera.

Opera recta teſtimonium perhibent oculorum acumini, & è contrario. V.13.C.1.S.13.n.2. col.383.
Corpus Eccleſiæ in vtroque temperatum, in perſpiciendo, & in operando. ibid. col.384.
Manus oculata, ſymbolum Operationis certæ. ibid. col. ead.
Opera immatura non decent tempus ætatis plenæ. V.20.S.3.n.3.col.515.

Operio.

Operio peccata, pro, condono: & Opertus peccatis, pro, condonatus. V.27.S.3.n.4 col.710.

Ophaz.

Ophaz, poſitum ab Ieremia pro noſtra Sophala. V.26.S.2.n.3.col.686.

Oratio.

Poſt vigilias Orationis dulciores ſomni, & Viſiones mirabiles. V.2.S.2.n.3.col.58.
Nox Orationi congrua. ibid. col.59.
Oratio, officina ſpiritualis, aptiùs noctu ſeruiens. ibid. col. ead.
Facilitas ad Orandum noctu. ibid. col. ead.
Locus Orationis, ſecretus ſit. ibid. n.4.col. ead.

Oratio, remedium contra labores. ibid col. ead.
Oratio, arx. ibid. col. ead.
Oratio Ionæ ex ventre ceti domum fecit. ibid. col. ead.
Oratio Sanctorum, etiam dum dormiunt. ibid. S.3.n.4.col.62.
Corda Orantium thuribula aurea. ibid. S.5.n.13. col.75.
Angeli adſtant Orantibus. ibid. col.76.
Oratio inprimis Spiritum ſanctum attrahit. V.18. S.6.n.2.col.745.

Oriens.

Orientis vocabulo Patres Chriſtum ſumunt. V. 31.S.4.n.2.col.770.
Ex Græco germinationem ſumi, & ortum abſolutè. ibid. col. ead.
Veriùs ſignificari per Orientem, Chriſtum, vt Solem Diuinum. ibid. n.3.col.772.
Zacharias apud Lucam Orientem dixit Chriſtum, alludens ad locum Zachariæ Prophetæ. ibid. col. ead.
Declaratur ſuper hoc, dictum D.Hieron. ibid. col. ead.
Orientis vocabulo ſignificatur promiſſio ſummæ felicitatis. ibid. n.4.col. ead.
Oriens, vnum ex nominibus Chriſti. V.35.S.3. n.5.col.835.

Origenes.

Origenis error, de reſtitutione damnatorum. V.22.C.1.S.1.n.3.col.577.

Ornamenta.

Vſum Ornamentorum Sacerdotalium nulla lex damnabat extra tabernaculum. V.8.Præf.n.7. col.226.

Os.

Os in Scriptura pro voluntate. V.29.S.4.n.5.col. 743.
Ad Os paruuli, ſignificatio indulgentiſſimi affectus. ibid. col. ead.
Ad Os paruuli, expreſſio amoris in Euchariſtia. ibid. col. ead.
Alere ad Os, id eſt, quantum quiſque vult, vel ſecundùm capita familiæ. ibid. col. ead.

Oſculum.

Oſcula Sponſi tria ordinata ſunt per tres gradus, incipientium, proficientium, perfectorum. V.18.S.7.n.3.col.477.

Oſſa.

Viſio Oſſium apud Ezechielem, non parabola, ſed aſſertio Reſurrectionis, iuxta Tertullianũ. V.17.S.1.n.3.col.446.
Oſſa humana æternitatis ſemina. ibid. num. 4. col.447.
In Oſſibus humanis ineſt ſpes æternitatis. ibid. col. ead.
Os Domini non conteretur, quia æternitas Diuinitatis eius non eſt destructa. ibidem. colum. eadem.

Oſſa iubentur audire, quia res omnes vocem Dei probè audiunt, quod probatur exemplis. ibid. n.5.col.ead.

Quòd Oſſa accurrerint certò, ac inuicem cohæſerint, explicat Cyprianus. ibid.n.7.col.448.

Optimo exemplo probat ex aurifodinis. ibid. col.449.

Idem oſtenditur in diuerſorum ſeminum fructificatione. ibid.col.ead.

Oſſa hominum ſeminata, homines ferent. ibid. n.10.col.450.

Oſſa iam conuenienter colligata, quaſi muſica organa. ibid.col.ead.

Spiritus immiſſus in Oſſa, harmoniam vitæ edidit. ibid.col.ead.

Oſſa monſtrata Ezechieli, domus Iſraël erat, per accommodationem. ibid.S.2.n.1.col.451.

Ex Oſſium metaphora oſtenditur extrema calamitas. ibid.n.3.col.452.

Ex Oſſium diſperſione ſignificata ſumma debilitas in Chriſto patiente. ibid.col.453.

Oſſa inueterata, pro magnis ſenectutis miſeriis. ibid.col.ead.

Deſcriptio ſummæ miſeriæ ex Oſſibus. ibid.col. ead.

Oſſa mortuorum, quaſi morbo tantùm, & non morte correpta. ibid.n.5.col.454.

P.

Palma.

Picturæ Palmarum, ſignificant varia genera præmiorum. V.18.S.8.n.4.col.478.

Picturæ, quoniam in hoc mundo ſolæ ſunt imagines, ſeu promiſſiones Palmarum, quæ dantur in cælo. ibid.col.ead.

Parabola.

Parabolica loquutio non facilè admittenda in Scriptura. V.7.S.2.n.2.col.214.

Pardus.

Pardus deſcribitur à Plinio, & ſignificat apud Danielem Monarchiam Græcorum. V.24.C.1.S.5. n.1.col.630.

Pars.

Pars, pro hæreditate in Scriptura. V.27.S.2.n.5. col.707.

Vocis vſurpatio tracta ex eo, quòd terra Chanaan diuiſa fuerit in varias Partes hæreditarias. ibid.col.ead.

Ante librum Numerorum non vſurpatur vox, *Pars*, pro hæreditate. ibid.col.ead.

Paſcere.

Paſcere, pro regere in Scriptura. V.6.C.1.S.2.n.4. col.169.

Paſcere oues in iudicio, quid? ibid.num.8.colum. 172.

Paſcua.

Paſcua meliora in interioribus ſolitudinum. V.6. C.1.S.3.n.1.col.174.

Paſtor.

Paſtoris eſt, congruentia paſcua dare. V.6.C.1. S.2.n.8.col.172.

Paſtoris munus veteribus honorificum. V.6.Par. n.1.col.156.

Paſtoris exercitatio, præludium eſt ad principatum. V.6.Præf.n.9.col.146.& Par.n.1.col.156. & S.2.n.3.col.169.

Patientia.

Perennis Patientia, rationale holocauſtum. V.18. S.11.n.2.col.483.

Tolerare exteriùs, & odiſſe intus, velamentum furoris. ibid.S.10.n.2.col.481.

Pater.

Pater æternus miſit peregrè filium ſuum. V.2. S.1.n.2.col.53.

Peregrè miſit, dum viſibilem fecit. ibid.n.3. col.54.

Paterfamilias ſimilis Soli, & quare? V.3.S.2.n.3. col.111.

Patris nomen ad reuerentiam vſurpatur, maximè apud Orientales. V.5.S.2.n.2.col.138.

Infelicitas Patris, filius ſtultus. V.8.Præf.n.7. col.227.

Patrum nomina quare adhibeantur in Scriptura. V.10.Præf.n.1.col.273.

Cur Danielis prophetiæ non ſunt initio adhibita nomina Parentum? ibid.col.ead.

Pater æternus propter ſolam prioritatem originis, dicitur Antiquus dierum.

Patriarchæ.

Veteres Patriarchæ, Eccleſiæ radices. V.30.S.1. n.2.col.749.

Patriarchæ, dicti colles æterni, quòd excellere dicerentur cæteras gentes ſpe æternitatis. V.17. S.2.n.4.col.454.

Tres Patriarchæ, Abraham, Iſaac, & Iacob, multis hominum millibus præponderant. V.2.S.7.n.1. col.89.

Parat illis Deus ciuitatem, quia nulla eos in mundo capit. ibid.col.90.

Tres illi Patriarchæ coarctabantur in hoc mundo. ibid.col.ead.

Patriarchæ ſolebant peregrinos ſe dicere. V.2. S.1.n.10.col.57.

Patriarchæ in Dei ordinationibus non curabant naturam. V.2.S.1.n.5.col.55.

D. Paulus.

Iudæi facilè credebant Paulo ob præteritam conuerſationem. Præl.3.n.6.col.6.

Raptus fortaſſe aliquando Paulus, ita vt mens eius ſola operaretur. Præl.8.n.3.col.18.

Pauli vulnera teſtimonium prædicationis eius. V.2.S.3.n.2.col.60.

Paulus modò per ecſtaſim vnitus Deo, modò per condeſcenſum inclinatus proximo. ibid.S.6. n.13.col.87.

Paulus cæleſtis fiſtula quomodo? ibid.col.ead.

Paulus in cælis homo, in terris Angelus. ibid. col.ead.

Paulus orbi imperat. ibid.S.7.n.2.col.91.

Paulus cum moribus mutauit nomen. V.5.S.3. n.2.col.142.

Paulus ad cædes compoſitus facilè vertitur ad cædes errorum. V.6.C.1.S.1.n.2.col.164.

Pauli ſyluestre vitium, ſed magnæ feracitatis indicium. ibid.n.6.col.166.

Paulus vnus,quaſi tota Eccleſia. ibid.S.2.num.5. col.170.
Paulus natura vnus homo, compaſſione multiplex. ibid.col.ead.
Paulus omnem hominem quomodo exhibebat Deo? ibid.col.ead.
Paulos gratiam præpoſuit Apoſtolatui.V.11.C.1. S.1.num.3.col.312.
Paulus ibat Romam debellaturus mundum.ibid. S.2.n.3.col.315.
Paulus vioctus, in itinere prædicandi, non præpedicbatur vinculis. ibid.col.ead.
Pauli lacrymæ pro Corinthiis, & Galatis. V.13. C.2.S.6.n.5.col.401.
Pauli anima conquadrata. V.18.S.10.num.4.col. 482.
Paulus erat omnis homo, id eſt, perfectiſſimus. V.21.S.2.0.7.col.550.
Paulus quomodo dicatur pugnaſſe ad beſtias? V.24.C.1.S.2.n.2.col.622.
Pauli pectus tentorium Chriſti. V.11.C.1.S.2. num.3.col.315.
Liberatus Paulus de ore leonis, id eſt, Neroois. ibid.col.622.

Pauper, Paupertas.

Pauperis ager, crumena diuitis. V.2.S.7.num.2. col.91.
Paupertatem ſequitur deſpectus.V.8.Par.num.6. col.230.
Pauperes,animalcula, ob inooxios mores. V.24. C.1.S.2.n.2.col.622.
Pauper in Scriptura, interdum non egenus, ſed miſer. V.28.S.2.n.2.col.719.

Peccator.

Peccatores amouendi cum dolore.V.13.C.2.S.6. num.7.col.402.
Peccator torris de igne inferni erutus. V.31.S.2. oom.4.col.764.
Peccatores obduratæ cæcitatis, per lapides caliginis ſignificantur. V.12.S.1.n.3.col.333.
Cauſa mortis,ipſe Peccator. V.8.C.1.S.1.num.3. col.240.
Dolorem ſimul cum inioſtitia concipit Peccator. ibid.col.241.
Pro modo iniquitatis fit quiſque habitaculum dæmonum. V.6.Præf.n.8.col.146.
Per terram in Scriptura ſignificantur Peccatores. V.2.S.6.n.4.col.80.
Separari à Peccatore, Deo appropinquare eſt. ibid.S.1.n.7.col.56.
Lætitia Angelorum ex conuerſione Peccatoris, & ex eorundem glorificatiooe. V.13.C.1.S.7. num.2.col.371.

Peccatum.

Peccata maiora permittuntur,vt euidentiùs puniantur, V.1.S.3.0.4.col.41.
Munditia à venialibus & mortalibus Peccatis ad vſum Euchariſtiæ. V.6.C.3.S.1.n.3.colum. 201.
Peccatis anoexa ſupplicia. V.8.C.1.S.1. num.3. col.240.
Peccati opſonium pœor. ibid.col.ead.
Peccati certa pœna. ibid.col.ead.
Peccatum eſt menſura pœnæ. ibid.col.241.
Ius Peccati ad tantum pœnæ. ibid.col.ead.
In Peccatis leuioribus miniſtrare Deo, tolerabile; in mortalibus execrandum.V.6.C.3.S.1. num3.col.201.
Locus Peccati aliquando plectitur ad horrorem Peccati. ibid.col.241.
Comminatio in montes, in quibus Peccabatur. ibid.num.4.col.242.
Montes quaſi theatra, io quibus ſcelerum actus exhibebantur. ibid.col.ead.
Turpitudo Peccati magna, quæ etiam loca ipſa inficit. ibid.col.ead.
Lectus Dauid contaminatus Peccato, abluitur lacrymis. ibid.col.ead.
Peccati iuſta retributio. V.13. C.1. S.1.num.2. col.353.
Deus ægrè fert peccata in loco ſacro facta. V.14. S.2.num.2. col.410.
In loco ſancto iniqua agere, ſignum damnatioois. ibid. col.ead.
Per paroa Peccata maiora monſtrantur. ibid.S.4. nom.1.col.412.
In corde pingimus imagines Peccatorum, quibus ſubiacemus. ibid.col.ead.
Peccata ſenſim deprehenduntur. ibidem.num.3. col.413.
Peccatum ſtimulus eſt, quo morti aperiat aditum. V.15.S.1.n.1.col.419.
Peccata,veſtes ſordidæ. V.31.S.2.nom.5.colum. 764.
Odio habendam tunicam immaculatam, id eſt, Peccata. ibid.col.ead.
Perfectum odium,quo ipſa præciſè Peccata odimus. ibid.col.ead.
Peccatum pro foribus,vt illico fiat vltio. V.33. S.1.n.7.col.799.
Peccatum necis Chriſti, caput omniom Peccatorum. ibid.num.6.col.ead.
Peccatum vltimum, & maximom, nex Chriſti. V.34.S.1.num.2.col.807.
Iodæi Peccatum necis Chriſti maximè attendebant,vt implerent menſuram. ibidem.num.4. col.ead.
Caput mulieris apud Zachariam, Peccatum maximum necis Chriſti. ibid.S.2.num.4. colum. 810.
Peccatum ſingulare, nex Chriſti. ibidem.colum. ead.
Per Peccatum necis Chriſti Iodæi quodammodo Deicidæ. ibid.col.ead.
Implerunt menſuram,& exceſſerunt, Deo occiſo, id eſt, Chriſto Deo. ibid.col.ead.
Plumbi maſſa, pondus Peccatorum. ibid. S.3. num.1.col.ead.
Peccatorum faſcibus onerant impij conſcientias ſuas. ibidem.col.811.
Peccatorum pondus infinitum. ibidem. colum. ead.
Non pœna, ſed offenſa Dei onerare debet. ibid. S.4.num.2.col.813.
Non tam crux, quàm Peccata hominum grauabant Dominum. ibid.col.ead.

Peregrinus.

Peregrinus nemo naſcitur. V.2.S.1.n.3.col.54.
Prima & tota virtus, Peregrinum eſſe in hoc mundo. ibid.n.7.col.56.

Omnes fideles Peregrini. ibid.n.10.col.57.
Chriſtiani Peregrini graphica inſtructio. ibid. col.ead.

Perfectus.

Perfecti ſumma tenent. V.18.S.7.num.3.colum. 477.
Deſcriptio ædificij Perfecti hominis. ibid.n.4. col.ead.

Peierantes, Periurium.

Velociſſimum ſupplicium contra Peierantes. V.33.S.1.n.7.col.799.
Periurium,& maledictio in Scriptura idem.ibid. S.3.n.4.col.804.
Periurio importatur omne malum. ibidem. col. ead.

Pericula.

Præſentiſſima Pericula, in quibus ſors verſatur vltima. V.6.C.2.S.2.n.9.col.186.

Perpendiculum.

Perpendiculum, inſtrumentum quaſi iudiciale. V.27.S.3.n.5.col.710.
Extendere Perpendiculum, ſumitur in bonam, & in malam partem. V.29.S.3.n.5.col.741.

Perſequutio.

Perſequutio ſeruat. V.6.C.2.S.3.n.2.col.190.
Perſequutio cuſtodia ſalutis. ibid.col.ead.
Perſequutor, vt paries ruina ſua, etſi lædat aliquem, diſſoluitur. ibid.col.ead.
In Perſequutione, vſtio conflatio eſt.ibidem.col. 191.
Plures efficimur, quoties metimur. ibidem. col. ead.
Perſequutio continuus Baptiſmus, ibid.n.3.col. ead.
Perſequutio, vt mare vitreum miſtum igne. ibid. col. ead.

Perſæ.

Perſarum crudelitas probatur ex dira perſequutione in Chriſtianos. V.24.C.1.S.4.num.2.col. 627.
Perſæ parciſſimi in edendo. ibid.num.3.colum. ead.
Perſæ minùs in agendo prudentes. ibidem.col. 628.
Perſarum crudelitas. ibid.n.7.col.629.

Perſeuerare.

Perſeuerandum, etiamſi tormenta ſe opponant. V.18. S.10.n.4.col.482.

Pertranſeo.

Non Pertranſibo, ſcilicet, illum ſine pœna. V.27. S.3.n.4.col.710.
Pertranſire, idem ac condonare, & vnde ſumpta metaphora. ibid. col.ead.

Pes.

Pes, affectus animi. V.6. C.3.S.1. num.3.col.201. & V.13.C.1. S.8.n.2. col.373.

Petra.

Petra aquam mittens in ſolitudine, ſequuta eſt populum, vel per ſe, vel per aquam, quam emittebat. V.7.S.2.n.5.col.216.
Per hanc petram ſignificatur fides Catholica. ibid.num.6. col.ead.

D. Petrus.

Petri ecſtaſis veluti quædam mors. Præl.8.n.6. col.19.
Petrus ſub Chriſti nomine vnus Chriſtus. V.2. S.7.num.2.col.91.
Petrus naturæ damna reparabat. ibidem,colum. ead.
Petrus reuerenter inobediens. V.11.C.5.S.2.n.5. col.314.
Petrus nomine Chriſti diues. V.13.C.2.S.4.n.8. col.394.
Petrus omnes futuros Pontifices in ſe continebat. V.19.S.2.n.3.col.497.
Vnitas paſtorum præfigurata in Petro. ibidem. col.ead.
In captura piſcium, quam fecit Petrus, oſtendit omnes homines capiendos, & quomodo id intelligendum? V.20.S.5.num.6.col.524.
Petrus oderat Chriſti mortem ex ignorantia. V.31. S.2.num.3. col.763.
Quatenus ſe opponebat morti eius, erat ſatan. ibid.col.ead.

Pharao.

Pharao timebat, ne Moyſes ob res bene geſtas rebellaret, ideo parabat occidere. V.6. Præf. num.7.col.145.
Pharaonem impellebant aulici contra Moyſem. ibid. col.ead.
Cur Pharao Moyſem & Aaron mandata Dei proponentes non illico occidit? ibid.num.15. col.150.
Hiſtoria Artapani hac de re improbabilis. ibid. col. ead.
Vera cauſa proponitur. ibid.col.151.
Pharao quare nunquam ſanatus? V.8. C.1.S.5. num.3.col.241.
Pharao duratus plagis, Iob emollitus. V.28.S.1. colum.716.

Phariſæus.

Phariſæus orans in templo, calathus malarum ficuum, Publicanus bonarum V.12.S.1.n.4. colum.334.
Phariſæum docuit Publicanus, quid præcipuè curandum in oratione. ibid.col.ead.

Philiſtæi.

Philiſtæos parauit ſibi Deus, tanquam flagellum ad manum, vt per eos flagellaret Hebræos. V.6. Præf.num.16.col.151.

Pietas.

Pietas.

Error Pietatis venia dignus. V.10. S.4. num.4. colum.193.

Quidquid in gratiam Dei fit, Pietas eſt. V.6.C.1. S.1. num.6.col.167.

Pilatus.

Pilati factum de cæſo populo. V.24.C.1.S.6.n.4. col.634.

Pingere.

Pingendi mos, quaſi quædam traditio in Eccleſia. V.20.S.1.n.3.col.509.

Pincerna.

Pincernarum munus apud veteres vſitatum. V.4.S.2. n.2.col.120.

Pincernarum apud Medos dexteritas. ibid. col. ead.

Pincerna Iouis creditus Ganymedes. ibid. col. ead.

Incertum, cur in carcerem miſſus Pincernarum Princeps. ibid.col.ead.

Piſcator, Piſcatio.

Piſcatorium opus affine prædicatorio. V.6.C.1. S.1. num.2. col.164.

Ars Piſcatoria prophetia prædicatoriæ, & quomodo? ibid.col.ead.

Piſcatores ſtantes videt Ezechiel, id eſt, paratam oſtendentes indolem. V.20.S.5.num.4.colum. 524.

Piſcatio ſpiritualis, vis dulcis. ibidem. num.4. col.523.

Addidit Dominus promiſſionem pro eſca. ibid. col.ead.

Venite poſt me, hamus erat. ibid.col.ead.

Piſces.

Genera Piſcium in mari centum quinquaginta, ſecundùm alios pauciora, ſecundùm alios plura. V.20.S.5.n.6.col.524.

Per centum quinqoaginta tres Piſces, multitudo fidelium qualiter accipienda. ibidem. col. ead.

In Piſcandis animabus, non humanis viribus, ſed diuinæ gratiæ fidendum. ibid.col.525.

Piſcari in dextera eſt, veram doctrinam ſyncero ſenſu prædicare. ibid. col.ead.

Piſtor.

Piſtores antiquis quinam fuerint. V.4. S.3.n.1. col.122.

Piſtoris officium multis obiectu diſcriminibus. ibid.col.123.

Piſtorum Princeps in aula Pharaonis, primus legitur damnatus morte. ibidem.num.2.colum. 124.

Inæqualis ſors Piſtoris, & Pincernæ repræſentat prædeſtinationem, & reprobationem. ibid.n.3. col.ead.

Pleonaſmus.

Pleonaſmus in Scriptura frequens, & quid ſit? V.2. S.6.num.4. col.79.

Plurale.

Scriptura ſæpe vtitur Plurali, ad exprimendam rei magnitudinem. V.35.S.3.n.2.col.833.

Pœna.

Pœnæ timore, & præmij ſpe adminiſtrat Deus. V.1.S.3.n.4.col.41.

Ex innocentis condemnatione grauitas Pœnæ maior oſtenditur. V.8.C.1.S.1.num.4.colum. 242.

Pœna infidelis vrbis, carere Viſionibus Dei. V.10.S.1.n.1.col.285.

Poderis.

Poderis, veſtis linea, ſtricta, talaris propria Sacerdotum. V.31.S.2.num.7.col.765.

Poderis, oculata veſtis. ibid.col.ead.

Pœnitentia.

Pœnitentiæ finis, denudare à vitiis vitam. V.14. S.4. num.3.col.414.

Saluat Deus pro nihilo, id eſt, pro tantilla Pœnitudine. V.13.C.2.S.6.n.8.col.402.

Populus.

Ex vi creationis, habet Populus ius gubernandi ſe. V.19.S.3.n.1.col.501.

Ius & poteſtas gubernandi in Populo, eſt à Deo, non per aliquod præceptum, ſed per naturalem conſequentiam. ibid.col.ead.

Populus ſuum ius in Principes tranſtulit. ibid. col.ead.

Idcirco vrbana portio eſt inter Diuinam, & Sacerdotalem. ibid.n.2.col.ead.

Curare menſuras publicas eſt proprium Reipubl. ibid.col.ead.

Portentum.

Portentum qoid ſit? V.31. S.3.n.1.col.768.

Viri Portenti, id eſt, amatores portentorum. ibid. col. ead.

Meliùs, viri Portenti, qui facto aliquid portendunt. ibid.n.1.col.ead.

Portendentes.

Iudæi Portendentes, quia liberati à captiuitate portendebant liberationem hominum à captiuitate diaboli. ibid.col.ead.

Portendentes, ſeu portentoſi viri, Heroes exaggeratæ virtutis. ibid.n.3.col.769.

Porphyrius.

Porphyrij opinio de decem cornibus reiicitur. V.24.C.1.S.6.n.5.col.635.

Reiicitur Porphyrius, cornu paruulum eſſe Antiochum. ibid.S.7.n.1.col.636.

Porphyrius validè refutatur. V.21. Præfat. n.5. col.532.

Porphyrium impugnaſſe ſententiam aliquam, ſignum euidens, illam eſſe veram. ibidem. col. ead.
Porphyrij opinio de libro Danielis. ibid. colum. ead.

Portugallenſes.

Portugallenſes, & Caſtellani prophetiæ de profligatione Antichriſti inſeruiunt nauigationibus ſuis. V.20.S.4.n.3.col.518.

Porticus.

Porticus figurat charitatem erga Deum, & erga proximos. V.18.S.8.n.2.col.478.

Poſſeſſio.

Poſſeſſio ambulatione legitimè aditur. V.29.S.3. num.1.col.739.

Potentia.

Nulla eſt Potentia in mundo, quæ non habeat aliam ſuperiorem ſe. V.29.S.4.num.4.colum. 743.
Ordinata ſeries ſubalternarum Poteſtatum. ibid. col. ead.
Superioris Poteſtatis occurſu perſtringimur. ibid.num.5.col.744.
Inde dici ſolere, apparente Angelo; terror irruit ſuper, quaſi à ſuperiori. ibid.col.ead.
Poteſtas vicaria non traducitur ad poſteros. V.8. Præfat.n.6.col.226.

Præſens.

Præſens tempus aliquando vim tantùm explicat. V.32.S.2.n.2. col.783.
Præſens pro futuro ſæpe in Scriptura. V.6.C.5. S.2.num.5.col.203.
Præſens apud Hebræos certitudinem exprimit. V.1.S.2.num.1.col.35.

Prædeſtinatio.

In diuina Prædeſtinatione cõtinentur etiam auxilia humana. V.4.S.2.n.4.col.122.
Prædeſtinationem præſcientia præcedit. V.6.C.1. S.1.n.1.col.162.
Prædeſtinatio continet ſapientiſſimam œconomiam. ibid.col.ead.

Prædicare, Prædicatio.

Quilibet, etiam robuſtiſſimi, ad prædicãdum per ſe imbecilles. V.11.C.1.S.2.n.2.col.314.
Prædicare eſt citharam voluntatum harmonicè percurrere. ibid.col.ead.
Via ſancta Prædicationis peragi debet ſine mortalibus. V.6.C.3.S.1.n.3.col.202.
Via Prædicationis eſt via vitæ. ibid.col.ead.
Prædicatione & miraculis conuerſus eſt mũdus. ibid.S.2.n.5.col.204.
Tubarum clangor Prædicationem, lampas miracula innuit. V.8.Præf.n.5.col.225.
Gratia Prædicãdi hominem reliquis ſuperiorem facit. V.11.C.1.S.2.n.5.col.318.
Nominibus ludere licet inter Prædicandum, non tamen oſtentationis cauſa. ibid.C.2.S.1.n.1. col.319.
Prædicatione Euangelij incipiente edicto Imperatoris immiouti ſunt in Vrbe dies feſti. V.21. S.8.n.2.col.565.
Prædicandi oous per ſe difficillimum. V.11.C.1. S.2.n.2.col. 314.

Prædicator.

Prædicator ſoluat calceos mortalium peccatorum, vt pulchros oſtentet pedes. V.6.C.3.S.1. num.3.col.202.
Prædicatores, pedes Chriſti. V.8.C.1.S.2.num.1. col.243.
Prædicator dono Dei præparatus ſit. V.11.C.1. S.1.num.3.col.312.
Prædicator ſine ſpiritu & gratia prædicandi conſtare non poteſt. ibid. col.ead.
Prædicator ope Diuina extraordinaria indiget. ibid.S.2.num.2.col.314.
Prædicatores Deus exercitibus ſuis circumroborat. ibid.col.ead.
Prædicatorum armatura, quæ? ibid.
Quare è templo exire viſi ſunt? ibid.col.ead.
Foris contra perſecutores lapides ſint, intus contra tentationes præcincti. ibid.col.ead.
Zona aurea Prædicatorum, vincula ſont charitatis, aut ſapientiæ. ibid. col.ead.
Prædicatores ſunt opifices ſuperno mundo. ibid. col.ead.
Deus in Prædicatore cooperans, ac impedimenta complanans. ibid.num.3.col.ead.
Prædicator expiſcari debet hominum volũtates. V.20.S.5.n.2. col.521.
Magnam id ſapientiam & laborem exigit. ibid. col.ead.
Piſcator calloſis manibus, Prædicator Chriſtianus. ibid.col.522.
Prædicatorum retia ſunt Euangelia. ibid.num.3. col.ead.
Retia Prædicatorum deſcribuntur. ibid. colum. ead.
Homines capere, quomodo intelligatur? ibidem. col. ead.
Cur Dominus non cõparauit Prædicatores cum venatoribus? ibid.col.ead.
Homines à Prædicatore non violenter, ſed dulciter trahendi. ibid.col.ead.
Quidam fideles reti trahuntur, alij hamo, & quomodo? ibid.col.ead.
Prædicatores poſt longam piſcationem animarum, ſeipſos ac retia curent. ibidem. num.5, col.524.
Quomodo exſiccatio ſpiritualis facienda? ibid. col.ead.
Ideo Iacobus & Ioannes vocati, cùm reficiebant retia. ibid.col.ead.
Sola Prædicatione induti, & in mera ſuperficie verſantes, non Prædicatores, ſed lacunæ ſunt. ibid.num.6.col.ead.
Vita Prædicantium ſonans & ardens, æs ignitum. V.26.S.2.n.2.col.685.

Prælatus.

Prælati prima conditio, ne adulterinum ſonet. V.6.C.1.S.2.num.4.col.169.
Prælatus, verborum, operúmque tinnitu agnoſcitur.

ſcitur. ibid.col.ead.

Prælatus ſubætatus. ibid.col.ead.

Oportet Prælatum omnibus eſſe conuenientiſſimum. ibid.num.5.col.ead.

Optimi Prælati forma, vt ſit omnia omnibus. ibid.col.ead.

Magni ſpiritus Prçlatus, qui nouit diſcernere ſpiritualia paſcua. ibid.n.8.col.172.

Paſcere oues in iudicio quid ſit? ibid.col.ead.

Circa Paſcua iudicij diuini quaſi libra. ibid.col.ead.

Bonus Prælatus, qui ſcienter agnoſcit animas. ibid.col.ead.

Paſtoralis officij culmen, mori pro ouibus. ibid. num.10.col.173.

Prælati in Eccleſia virtutibus emineant. ibid.S.3. num.4.col.176.

Valde beati, qui ſic eminent. ibid.col.ead.

Eminere non poſſunt, niſi per Diuinam gratiam. ibid.col.ead.

Pleni Deo fiunt celſi meritis, Altiſſimo pleni altiſſimi. ibid.col.ead.

Prælatus vocatur ad montem, vt ſuperior mundo fiat. ibid.col.177.

Vertex illi ſublimium curarum apprehẽdendus. ibid.col.ead.

Obligatio Prælati, vt ſuos promoneat ad perfectionem. ibid.num.6.col.ead.

Prælati dolentes puniant. V.10. S.1.num.3. col. 286.

Prælatus bonus ſæpe ob aliena delicta diſplicet Deo. ibid.num.4.col.287.

Dolent Prælati latera, cùm malos collaterales habet ad conſilia. ibid.col.ead.

Prælatus acutis inquiſitionibus duritiam ſubditorum aperiat. V.14.S.4.num3.col.413.

Aperire oſtium debet, hoc eſt, notitiam claram habere. ibid.col.ead.

Obligatio Prælatorum, extare inter demerſos. V.18.S.3.num.2.col.472.

Mali Prælati Eccleſiam ſibi pro muro ſtatount. ibid. S.7.num.1.col.476.

Prælati puniendi ob peccata ſubditorum. V.31. S.1.num.4.col.759.

Prælati per ſingulos ſubditos diſcutiendi. ibid. col.ead.

Prælatis bonis par referri non poteſt. ibid.col. ead.

Prælatura abyſſus ſuppliciorum. ibid.num.4.col. ead.

Notanda ſententia Chryſoſtomi de ſalute Prælatorum. ibid.col.ead.

Primitiæ.

In Pentateucho non præſcribitur numerus Primitiarum. V.19.S.3.n.5.col.503.

Apud Ezechielem Primitiæ deſignantur propter auaritiam Sacerdorum. ibid.col.ead.

Primogenitura.

Primogenitura apud Hebræos Ius ſucceſſionis in principatum familiæ. V.1. Præfat. nom.1. col. 43.

Primogenituræ apud Hebręos annextum aliquid ſpirituale. ibid.col.44.

Princeps, & Principatus.

Peccatum Principis, dolentibus ſuis non condolere. V.6.C.1.S.1.num.5.col.166.

Principes ſacri, & profani intra ſuos limites ſe contineant. V.19.S.2.n.5.col.498.

Principes hæretici iniquiſſimè ſibi vendicant iuriſdictionem ſpiritualem. ibid.num.7.colum. 499.

Princeps Perſarum fueritne bonus, an malus Angelus? V.26.S.3.n.1.col.687.

Caſſiano videri fuiſſe malum Angelum. ibid.n.2. col.688.

Vtrumque probabile, fuiſſe bonum, vel malum Angelum, probabilius fuiſſe bonum. ibidem. num.5.6.7.col.689.690.

Deſcriptio pugnæ inter Principem Perſarum, & Hebræorum. ibid.n.4.col.689.

Princeps Perſarum non cognouit voluntatem Dei de liberando populo. ibid.num.8.colum. 692.

Principes ſunt, quaſi nõ ſint, Iudices nihil ſunt. V.35.S.2.num.3.col.827.

Separatio Principatus Eccleſiaſtici & profani. V.19.S.2.num.5.col.498.

Quomodo Deus diſcreuit vtrumque Principatum. ibid.col.ead.

Proficere.

Proficientes aſcendunt. V.18.S.7.num.3.colum. 477.

Proficientes quantum creſcunt in gratia, tantum in fiducia dilatantur. ibid.col.ead.

Proficere quomodo ſit proficiſci. V.20.S.3. n.4. col.515.

Proficiens in via Dei, ſentiet illico omnia mondana non eſſe. V.22. C.2. S.1. num.2.colum. 589.

Profeſſio.

Nemo duplicem Profeſſionem habet. V.19.S.2. num.5.col.498.

Profundum.

Profunditate ſignificatur calamitoſus ſtatus. V.29.S.2.num.7.col.737.

Prophetia.

Quid ſit Prophetia? Prælud 1.num.1.col.1.

Prophetia vnde dicta? ibid.col.ead.

Quid primum in Prophetia, quid ſecundarium? ibid.col.ead.

Prophetia non ſolùm eſt de futuris, ſed etiam de præteritis, ac de præſentibus. ibid.num.3. col.2.

Prophetiæ ſtricta etymologia ſolùm in futuris ſeruatur. ibid.col.ead. & 3.

Prophetia primò & principaliter in iis quæ ſunt procul à cognitione hominum. ibid. num.4. col.3.

Prophetiæ tempora ſibi concinunt ad probationem. ibid. col.ead.

Definitio Prophetiæ ex D.Thoma. ibid.num.5. col.ead.

Prophetia completur cognitione iudicatiua. ibid.col.ead.

Prophetiæ nõ poteſt ſubeſſe falſum. ibid col.ead.

Prophetia ſignum Diuinæ prouidentiæ. ibidem. col.ead.

In Prophetia eleuat animum Diuina inſpiratio, reuelatio docet. ibid.col.ead.
Prophetia exhibenda verbis,aut rebus. ibidem. col.ead.
Prophetiæ materia,omnia,quorum cognitio poteſt eſſe vtilis ad ſalutem, item futura,& quouis modo igoota. ibid.col.ead.
Diuiſio cognitionis Prophetiæ.Prælud.2.num.1. colum.ead.
Eadem Prophetia interdum onus, & Viſio dicitur. Præud.4.num.1.col.7.
Spiritum Prophetiæ nullarum animarum poteſt maculare contactus. Præud.8.num.4.colum. 18.
Explicat Auguſtinus varios modos,quibus ſpiritus Propheticus mentes afflat. ibid.col.ead.
Prima radix Prophetiæ in perſona Prophetæ. ibid.num.6.col.19.
Ad perfectam rationem Prophetiæ per Viſiones Diuinas, opus eſt ſpeciali intelligentia. V.26. S.1.num.1.col.681.

Propheta.

Quid ſit Propheta? Præud.1.num.2.col.2.
Propheta alio nomine Videns. ibid.num.2.col. ead.
Vſus vtriuſque nominis indifferens. ibid.colum. ead.
Prophetæ vtebantur hoc modo loquendi, *Hæc dicit Dominus*, vt dictis autoritatem conciliarent. Præud.3.num.1.col.4.
Magis Propheta, qui intelligit Viſionem, quam alius habuit; maximè verò Propheta, qui Viſionem & habet, & intelligit. Præud.5. n.5. colum. 10.
Prophetæ non prophetabant in cordis inſania, contra Montanum. Præud.6.num.1.col.11.
Prophetæ Spiritu præſente ſaniores mente erãt. Præud.7.num. 5.col.14.
Omnis, qui quoquomodo eſt Propheta, habet aliquem modum ecſtaſis. Præud. 8. num.5. colum.19.
Inſigne documentum ad intelligendos Prophetas. V.10. S.2.num.1.col.287.
Prophetæ à propinquis euentis longinquos confirmabant. ibid.col.288.
Multi lapſi, quòd longinquos euentus in Prophetis, à propinquis non ſepararunt. ibidem. col.ead.
In Prophetis legendis opus eſt manu ad propinquiora apprehendenda, & alis ad penetranda longinqua. ibid.n.2.col.ead.
Diuinitate diuinationem probant, & diuinatione Diuinitatem. ibid.col.ead.
Deus, & Propheta prophetiæ fine monſtrantur. ibid.col.ead.
Prophetæ iubentur interdum aſcendere loca edita ad prophetandum. V. 25. S.1. num.3. col.666.
Cauſa aſcenſus Prophetæ, altitudo prophetiæ. ibid. col.ead.

Porta.

Tres Portæ in templo, tres orbis partes, quibus eſt in Eccleſiam ingreſſus. V.18.S.7. num.2. col 476.
Tres Portæ,tres gradus,incipientium, proficientium, perfectorum. ibid.col.ead.
Portarum frontes, ſummi in Eccleſia viri. ibid. col.477.
Porta Orientalis quæ intelligatur? ibid.S.12.n.1. col.485.
Cauſa poſt ingreſſum gloriæ Dei.ibidem.colum. ead.
Porta Principis, titulus Portæ Orientalis. ibid. col.ead.
Porta Orientalis,Virgo Maria. ibid. col.ead.
Per Portam Orientalem,ſolos Reges ingredi debere, in nullo templo completum. ibidem. num.7.col.488.
Neceſſariò myſterium continere hanc prohibitionem. ibid.col.ead.

Promiſſio.

Promiſſiones factæ Patribus, ſemen erant Diuinæ cognationis. V. 2.S.7.n.4.col.93.

Propago.

Propago in quo differat à palmite. V.4.S.2.n.1. col.119.

Propitiatorium.

Propitiatorium quid? V.15.S.2. num.2. colum. 421.
Deus de Propitiatorio receſſit,quia denunciaturus veneraт non propitia. ibid.col.422.

Proſperitas.

Proſpera alienant animam. V. 2. S. 8. num.3. colum.97.
Proſperitas vinum inebrians. ibid.col.ead.
Proſpera, vti minus auxilij indiga, magis alienant. ibid. col.98.
Laudabile votum Iacob, quòd nec in Proſperis eſſet alienandus à Deo. ibid.col.ead.
Proſperáne magis, an aduerſa alienare animum ſoleant. V.2.S.8.num.3.col.97.

Prouidentia.

In Viſione ſcalæ, vniuerſalis Prouidentia Dei. V.2.S.4.num.1.col.64.
Prouidentia Dei ad omnia pertinet. ibid.colum. ead.
Prouidentia Dei ſubſtantialiter præſens. Ibidem. col.ead.
Fines rerum Perſpicit,& ad eos dirigit. ibidem. col.ead.
Deus, quomodo non ſit ſuæ perſpicaciæ præuaricator? ibid.col.ead.
Quaſi præuaricaretur Deus, ſi conniueret in cura rerum. ibid.col.ead.
Spiritus Dei potentia eius ſequax rerum in prouidendo. ibid.col.ead.
Oſtenditur ex ſimilitudine imaginũ oculis quaſi ſequentium. ibid.col.65.
Per gradus ſcalæ, ordo generalis Prouidentiæ. ibid.num.2.col.ead.
Prouidentia ſimilis fluuio. ibid.col.ead.
Prouidentia potens,& ſuauis. ibid.col.ead.
In infimis magis rata. ibid.num.3.col.ead.

Minima

Minima hominis curat. ibid.col.ead.
Numerat capillos,vt exprimatur æſtimatio.ibid. colum.ead.
Duo latera ſcalæ, potentia,& ſuauitas Prouidentiæ Dei. ibid.num.4.col,ead.
Fortiter vt gigas adeſt, ſuauiter vt flos erumpit. ibid.col.66.
Prouidentiæ media partim naturalia, partim ſupernaturalia. ibid.col.ead.
Deus inniaus ſcalæ, quia curat per ſe res humanas. ibid.num.5.col.ead.
Per opera Prouidentiæ,tanquam per gradus itur ad Deum. ibid.col.ead.
Deus per Prouidentiam ſuam ſecula explicat. ibid.col.ead.
Mundus poſt diem iudicij, vt liber inuolutus, quia ceſſabit opus Prouidentiæ. ibid. colum. ead.
Deſcriptio Dei Prouidentis. ibid.col.ead.
Mundus ſcriptus Prouidentiam notat. ibid. col. ead.
Angeli miniſtri Prouidentiæ Dei in multis. ibid. num.6.col.ead.
Præclaros heroes ſpecialiùs curat Deus. ibidem. num.8.col.68.
Eos, qui gubernant,& docent, maiori cura proſequitur Deus. ibid.col.ead.
Vnde habet Prouidentia Diuina,quòd ſit fortis, & ſuauis? V.6.C.1.S.1.n.1.col.162.
In quo conſiſtat ſuauitas Diuinæ Prouidentiæ. ibid.num.2.col.163.

Prudentia.

Miſera eſt ex periculis facta Prudentia. V.6.C.1. S.1.num.1.col.162.
Prudentem oportet metiri ſufficientias. ibid.col. ead.
Prudens velut metator, qui priùs ad normã exigit magnitudines. ibid.col.ead.

Publicanus.

Publicanus in templo percutit pectus, oſtendẽs, vnde germana prodeat oratio. V.12. S.1. n.4. col.334.
Percutit pectus,vt excitet. ibid.col.ead.

Puer.

Tres Pueros vinctos cecidiſſe in caminum ignis, magnum miraculum. V. 6. C.2. S.2. num.2. col.183.
Puer mulieris Sareptanæ primus ſuſcitatus,non fuit Ionas. V.9.Præfat.num.5.col.255.
Vinctos Pueros ſoluit flamma, & ipſa ab illis vincta eſt. V.6.C.2.S.2.n.2.col.183.

Pulchritudo.

Pulchritudo, bonitatis flos. V.6.C.1.S.1.num.3. colum.165.

Puluis.

Puluis in ore victoris magis decet,quàm corona. V.2.S.6.num.6.col.81.
Puluis exercitationis gratiores reddit. ibidem. colum.ead.

Q.

Quadratura.

Quadratura ſpiritualis quatuor lateribus cõſtat, & quomodo? V.18. S.10. num.4. colum.482.

Quaſi.

Particula, *quaſi*, attemperatam accommodationem innuit. V.13.C.2.S.2.num.4.col.387.

Quadriga.

Quadrigæ Dei variæ, aliæ ſaluationis, aliæ indignationis,&c. V.13.C.2.S.1.n.4.col.385.
Quadrigæ plures in armamentario Dei. ibidem. col.ead.
Quadriga Dei apud Ezechielem vocari poteſt furor,vel indignatio. ibid.col.ead.
Quatuor Quadrigæ apud Zachariam, quatuor mundi Monarchiæ. V.35.S.1. num.1. colum. 821.
Quadrigis ſignificantur, quia ſunt inſtrumenta bellica. ibid.col.ead.
Quadrigarum vſus in bellis perantiquus. ibid. col.ead.
Ex Scriptura probatur. ibid.col.ead.
Idem vſus apud Romanos. ibid.col.822.
Quadriga equorum ruforum cur omittatur à Zacharia cap.6. ibid.S.2.num.5.col.828.

Qui eſt.

Qui eſt, proprium nomen Dei. V.6.C.3.S.2.n.3. col.203.
Qui eſt, eſſe nomen Dei tetragrammaton. ibid, num.4.col.204.
Nomine hoc, *Qui eſt*, ſignificatur omnimoda independentia. ibid.col.ead.

R.

Rapina.

Sub ſpecie regalis ſeruitij Rapinas agere.V.12. C.1.S.4.n.3.col.587.
Rapacitati adiuncta crudelitas. ibid.col.ead.
Rapina inſidioſa & violenta. V.28.S.2.num.2. col.720.

Rationale.

In lapidibus Rationalis per ſplendores quoſdam ſignificabat voluntatem ſuam Deus.V.10.S.1. num.1.colum.285.

Regere.

Regere, & paſcere in Scriptura indifferentia. V.6.C.1.S.2.num.3.col.169.
Regere homines, ars difficillima. ibid. num.4. col.ead.
Regere homines, ars eſt artium. ibidem.num.5. col.170.
Difficultas ductandi volũtates hominum, vnde? ibid.num.6.col.ead.
Regere voluntates, multam ſapientiam & fortitudinem exigit. ibid.col.171.

Regnum.

Regnum Sacerdotale apud Hebræos, regale Sacerdo

cerdotium apud Chriſtianos. V.6.C.1.S.2. num.2.col.169.

Regna minora ſilentur in oſtenſione ſtatuæ Nabuchodonoſor. V.21.S.2.n.1.col.547.

Regnum Græcorum propter ſapientiam æreum. V.21.S.5.num.3.col.555.

Sola ea Regna ponuntur, quæ vſque ad Chriſti Regnum pertingunt ordinatè ſibi ſuccedentia. V.21.S.2.n.2.col.548.

Cætera Regna diſparatè ſe habuerunt. ibidem. col.ead.

Sub hominis ſtatua monſtrantur Regna, vt oſtendantur vaniſſima, ſiquidem homo ipſa vanitas. ibid.num.5.colum.549.

Adhuc vaniora ipſo homine, quatenus vanitas eſt. ibid.col.ead.

Regna gigantea, & prorſus chimærica. ibid. col. ead.

Regna terrena à Deo ordinata. ibid.num.8. col. 550.

Regna terræ quomodo fontium origini comparentur? ibid.col.ead.

Tot fuiſſe diuiſiones Regnorum, quot Angeli, incredibile eſt. V.24.C.S.1.n.4.col.618.

Vis illata in principiis Regnorum, eſt contra ius naturale. ibid.num.7.col.620.

Remota iuſtitia, nihil aliud ſunt Regna, quàm magna latrocinia. ibid.col.ead.

Regnum breui amplificant, fortitudo, & celeritas in agendo. ibid.S.3.n.5.col.625.

Exaltatio Regni Dauidici tempore Meſſiæ. ibid. S.6.num.6.col.635.

Lucerna, ſignificat illuſtre Regnum. ibid.col.ead.

Regni inſigne, vehi curru, & equo. V.35.S.1.n.2. col.822.

A Regio curru, ſeu equo tractum, vt habenas moderari, ſumatur pro, gubernare. ibid.col.ead.

Deus ideirco dicitur, Aſcenſor cæli. ibid. colum. ead.

Regnorum gloria cinerea, ac adeò facilè diſſipabilis. ibid.num.6.col.824.

Regnorum proprium, conterere per tributa, & legum onera. ibid.col.ead.

Regna Dei voluntate cõtinentur, & emittuntur. ibid.num.7.col.825.

Regna etiam Gentilium Deo ſeruiunt. V.35.S.2. num.4.col.828.

Reges.

Regum periphraſis, *Qui portant orbem.* V.12.S.2. num.2.col.336.

Rex alios legibus coërcere vt poſſit, ſeipſum prius coërceat. ibid..num.3.col.ead.

In Rege iuſtitia poteſtatem ſoluat, non verò poteſtas iuſtitiam. ibid.col.ead.

Rex, lex animata; & lex, iuſtiſſimus Rex. ibidem. col.ead.

Rex diſſolutus quomodo alios legibus ligare poteſt? ibid.col.ead.

Optima forma Regis, ſubditos humeris portare. ibid.num.4.col.ead.

Aquila pullos humeris portans, forma Regis. ibid.col.ead.

Solus perfectus Rex, qui priùs fuit paſtor. V.6. C.1.S.2.num.3.col.169.

Regis nomen, paſtoris nomine mitigatur. ibid. col.ead.

Quòd Reges fuerint Sacerdotes, iure gentium introductum, lege verò ſcripta, & gratiæ, diſ-ſolutum. V.19.S.2.num.8.col.500.

Purus Rex, qui ſe non immiſcet Eccleſiaſticis rebus. ibid.col.ead.

Reges non debent aſciſcere Epiſcopos ad gubernacula ſecularia. ibid.num.9.col.ead.

Præpoſtera gubernandi ratio Regum per Epiſcopos, & alios Eccleſiaſticos. ibid.col.ead.

Poteſtas Regni fluit à Deo per communitatem. ibid.S.4.num.2.col.503.

Nullus Rex ex communi lege habuit immediatè poteſtatem à Deo. ibid.col.ead.

Nulli mortali dedit Deus poteſtatẽ in alios homines. ibid.col.504.

Poteſtas Regia immediatè prodit à populo, mediatè à Deo. ibid.num.3.col.ead.

Lege Dei cautum, ne Rex ex altera gente, quàm Hebræa crearetur. ibid. col.ead.

Deus reſeruauit ſibi perſonæ Regis deſignationem. ibid.col.ead.

Deo iubebat Deus vngere quos volebat. ibid. col.ead.

Vngebat Deus conſtituendum à populo. ibid. colum.ead.

Reges vetat Deus tranſilire fines ſuos. ibidem. num.4.col.ead.

Regis munus, religionem, ac regnum amplecti, & tueri. ibid.col.ead.

Reges Chriſtiani felices, ſi iuſtè imperent, ac famulentur Deo. ibid.col.ead.

Regalis maieſtas eſt quid fictitium. V.21.S.2.n.3. colum.548.

Nemo eſt Rex per aliquid in ſe inuentum. ibid. col.ead.

Reges cur dicantur ſecretorum ſcrutatores? ibid. num.4. col.ead.

Quatenus Reges, non ſunt, & qui ſint alij, curioſè inquirunt. ibid.col.549.

Reges, mera nomina ſine re. ibid.col.ead.

Regum dignitas non habet in eis radices. ibid. col.ead.

Coniunctio Regiæ & Sacerdotalis dignitatis, quid ſibi velit? V.6.C.1.S.2. n.2.col.169.

In Rege, quaſi in capite, totum regnum. V.21. S.3.num.1.col.551.

Regum ſubiectio regno Chriſti, prædicta ab Iſaia, & completa. ibid.S.8.n.3. col.566.

Per folia, intelliguntur omnia, quæ pertinent ad ornatum Regum. V.22.C.1.S.3.n.1.col.583.

Regis Aſſyriorum elegans deſcriptio. ibidem. col.ead.

Typus glorioſi Regis, cedrus Libani frondoſa. ibid.col.ead.

Regum ornatus vanus. ibid.col.ead.

Reges cogunt alios ſibi fructificare veluti per inciſionem ſurculi. ibid.n.3.col.584.

Regum exceſſus in exigendis tributis. ibid.col. 585.

Regum apparatus ex ſeruitiorum multitudine. ibid.S.4.num.1.col.ead.

Ius Regis, quo pacto dicatur? ibid.col.ead.

Reges fingunt ſe æternas cedros, & lauros inuiolabiles. ibid.C.2.S.1.num.1.col.589.

Regum ſubita abolitio. ibid.col.ead.

Decem Reges per decem cornua beſtiæ quartæ. V.24.C.1.S.6.num.5.col.635.

Rex abſolutè, aliquando in Scriptura, pro Rege Aſſyriorum. V.27.S.1.num.7.col.704.

Dicebatur, Rex vltor, præclaro titulo. ibidem. col.705.

Rex

Rex Iob ſuam cognouit vanitatem. V.35. S.2. num.3.col.827.

Religioſi.

Religioſi, ſunt thalami tertij atrij, in quibus ſuauius quieſcitur. V.18.S.9.n.4 col.480.

Repetitio.

Repetitio multiplicat indifferenter apud Hebræos. V.2.S.6.n.5.col.80.
Nomen Repetitum exaggerat accelerationem rei. V.23.S.2.n.3.col.607.
Hebræi Repetunt ad innuendam firmitatem. V.35.S.3.n.7.col.835.
Hebræis familiaris recapitulatio. V.7.S.2. n.4. col.215.
Repetitione Hebræi rem diligenter actam exprimunt. V.23.S.2.n.3.col.608.

Reuerentia.

Soluere calceamenta, ſignum Reuerentiæ. V. 6. C.3.S.1.num.3.col.201.
Ceremonia veterum Sacerdotum, incedendi per templum nudis pedibus. ibid.col.ead.

Reuertor.

Verbum, *Reuertor*, quot modis ſumatur? V.13. C.5.S. 2.n.3.col.357.

Reſurrectio.

Reſurrectio probatur per viciſſitudines temporum. V.4.S.2.n.3.col.121.
Ignis in rubo innoxius, lumina Reſurgentium. V.6.C.2.S.5.n.2.col.198.
In rubo ardente, & non combuſto, myſterium Reſurrectionis. ibid.col.ead.
Reſurrectione vera apud Ezechielem ſignificatur rectitudo Iudæorum. V. 17. S.1. num.5. col.446.
Quilibet homo ſemen eſt ſui Reſurrecturi. ibid. num.4.col.447.
Reſurrectio ſpecialem Dei virtutem exigit.ibid. num.6.col.448.
Auctoritas fortitudinis Dei neceſſaria ad probandam Reſurrectionem. ibid.col.ead.
Præmiſſæ ab initio mundi ſpeciales Reſurrectiones, ad fidem Reſurrectionis mortuorum. ibid.col.ead.
Reſurrectio probatur ex Phœnice. ibid.col.ead.
Virtus ſeminalis ad Reſurrectionem, quomodo in humana carne. ibid.n.7.col.449.
Vocatur ſpiritus ad Reſurrectionem, quoniam per eam redibit corpus ſpiritale. ibid. nu.8. col.ead.
Malorum Regum corpora etiam ſuſcitabuntur, ſed in condemnationem. ibid.S.2.n.5.colum. 454.

Reus.

Reus in iudicio ſtat, tanquam inferior. V.24.C.2 S.1.num.8.col.644.
Reus accommodatè dicitur portare pœnam ſuã. V.34.S.4.n.2.col.813.

Romani, Roma.

Quomodo intelligendum, Romanos ſubegiſſe totum orbem. V.21. Sect.6. num.1.colum. 556.

Roma capta ab Alarico. ibidem.num.4.colum. 558.
Omnes ferè gentes de Roma triumpharunt.ibid. col.ead.
Roma auxilium Chriſtianorum ambit. ibid.col. ead.
Roma ſylua frementium beſtiarum, dum erat Gentilis. V.24.C.1.S.6.n.1.col.635.
Aucti viribus Romani exierunt in omnem terram. V.35.S.2.n.9.col.832.

Rota.

Rotæ Ezechielis quatuor fuerunt, elicitúrque ex contextu. V.13.C.1.S.9.n.1.col.375.
Rotarum ſtatura eſt ambitus earum.ibid.n.2.col. ead.
Rotarum altitudo, eſt ſemidiameter. ibid. col. ead.
Rota in medio Rotæ, id eſt, vnus circulus immiſſus per alium ad angulos rectos. ibidem. col.ead.
Facies quatuor Rotarum, quatuor earum ſemicirculi. ibid.col.ead.
Rotarum color cæruleus. ibid.col.ead.
De Rotis noua opinio. ibid.col.ead.
Rotarum deſcriptio. ibid. col.ead.
Rotarum noua deſcriptio reprehenditur. ibid. num.3.col.376.
Rotæ ſignificant certos rerum curſus ſub Deo moderatore. ibid.S.10.n.1.col.ead.
Rota temporis quatuor facies habet. ibidem. col.ead.
Rota generationum. ibid.num.2.col.377.
Rota generationum quomodo à D.Hieron. efformetur? ibid.col.ead.
Rota generationum animalia ſequitur, quoniam Angelorum ductu regitur. ibid.col.ead.
Rotæ fluuiorum. ibid.col.ead.
Rotæ cælorum. ibid.num.3.col.ead.
Rotæ, præſentia Dei corpulenter exhibita. ibid. num.4.col.378.
Rotarum ſpiritus eſt ipſe Spiritus Dei.ibid.S.11. num.2.col.379.
Similitudo ex communi horologio. ibid.colum. ead.
Rotæ non erant animatæ, ſed quia certò mouebantur à Deo, quaſi viuere, & ratione vti videbantur. ibid.col.ead.
Rotas mouebat ipſa maieſtas Dei ſignificata per nubem. ibid.col.380.
In Rotis vita ſapiens, apta gubernari à Deo ſapiente. ibid. num.3.col.ead.
Color Rotarum cæruleus, & tranſparens. ibid. S.12.num.1.col.381.
Rotæ cognitione plenæ. ibid. S.13. num.1. col. 382.
In Rotis oculi, vt præferant certitudinem motus. ibid.col.ead.
Rotæ quare priùs vt Viſio maris apparent, poſtea, vt chryſolithus? V.16.S.2.num.1. colum. 433.
Rotæ igneæ, vt pœnarum ſimilitudo monſtretur. ibid.col.ead.
De Rotarum membris, opinio Lyrani, quæ improbatur. ibid.num.2.col.ead.
Rotæ habent membra metaphoricè, hoc eſt, varias efficientias. ibid.col.ead.

cerdotium apud Chriſtianos. V.6.C.1.S.2. num.2.col.169.
Regna minora ſilentur in oſtenſione ſtatuæ Nabuchodonoſor. V.21.S.2.n.1.col.547.
Regnum Græcorum propter ſapientiam æreum. V.21.S.5.num.3.col.555.
Sola ea Regna ponuntur, quæ vſque ad Chriſti Regnum pertingunt ordinatè ſibi ſuccedentia. V.21.S.2.n.2.col.548.
Cætera Regna diſparatè ſe habuerunt. ibidem. col.ead.
Sub hominis ſtatua monſtrantur Regna, vt oſtendantur vaniſſima, ſiquidem homo ipſa vanitas. ibid.num.5.colum.549.
Adhuc vaniora ipſo homine, quatenus vanitas eſt. ibid.col.ead.
Regna gigantea, & prorſus chimærica. ibid. col. ead.
Regna terrea à Deo ordinata. ibid.num.8. col. 550.
Regna terræ quomodo fontium origini comparentur? ibid.col.ead.
Tot fuiſſe diuiſiones Regnorum, quot Angeli, incredibile eſt. V.24.C.S.1.n.4.col.618.
Vis illata in principiis Regnorum, eſt contra ius naturale. ibid.num.7.col.620.
Remota iuſtitia, nihil aliud ſunt Regna, quàm magna latrocinia. ibid.col.ead.
Regnum breui amplificant, fortitudo, & celeritas in agendo. ibid.S.3.n.5.col.625.
Exaltatio Regni Dauidici tempore Meſſiæ. ibid. S.6.num.6.col.635.
Lucerna, ſignificat illuſtre Regnum. ibid.col.ead.
Regni Inſigne, vehi curru, & equo. V.35.S.1.n.2. col.822.
A Regio curru, ſeu equo tractum, vt habenas moderari, ſumatur pro, gubernare. ibid.col.ead.
Deus idcirco dicitur, Aſcenſor cæli. ibid. colum. ead.
Regnorum gloria cinerea, ac adeò facilè diſſipabilis. ibid.num.6.col.824.
Regnorum proprium, conterere per tributa, & legum onera. ibid.col.ead.
Regna Dei voluntate cōtinentur, & emittuntur, ibid.num.7.col.825.
Regna etiam Gentilium Deo ſeruiunt. V.35.S.2. num.4.col.828.

Reges.

Regum periphraſis, *Qui portant orbem.* V.12.S.2. num.2.col.336.
Rex alios legibus coërcere vt poſſit, ſeipſum prius coerceat. ibid.num.3.col.ead.
In Rege iuſtitia poteſtatem ſoluat, non verò poteſtas iuſtitiam. ibid.col.ead.
Rex, lex animata; & lex, iuſtiſſimus Rex. ibidem, col.ead.
Rex diſſolutus quomodo alios legibus ligare poteſt? ibid.col.ead.
Optima forma Regis, ſubditos humeris portare, ibid.num.4.col.ead.
Aquila pullos humeris portans, forma Regis. ibid.col.ead.
Solus perfectus Rex, qui priùs fuit paſtor. V. 6. C.1. S.2. num.3. col.169.
Regis nomen, paſtoris nomine mitigatur. ibid. col.ead.
Quòd Reges fuerint Sacerdotes, iure gentium introductum, lege verò ſcripta, & gratiæ, diſſolutum. V.19.S.2.num.8.col.500.
Purus Rex, qui ſe non immiſcet Eccleſiaſticis rebus. ibid.col.ead.
Reges non debent aſciſcere Epiſcopos ad gubernacula ſecularia. ibid.num.9.col.ead.
Præpoſtera gubernandi ratio Regum per Epiſcopos, & alios Eccleſiaſticos. ibid.col.ead.
Poteſtas Regia fluit à Deo per communitatem. ibid.S.4.num.2.col.503.
Nullus Rex ex communi lege habuit immediatè poteſtatem à Deo. ibid.col.ead.
Nulli mortali dedit Deus poteſtatē in alios homines. ibid.col.504.
Poteſtas Regia immediatè prodit à populo, mediatè à Deo. ibid.num.3.col.ead.
Lege Dei cautum, ne Rex ex altera gente, quàm Hebræa crearetur. ibid. col.ead.
Deus reſeruauit ſibi perſonæ Regis deſignationem. ibid.col.ead.
Deo iubebat Deus vngere quos volebat. ibid. col.ead.
Vngebat Deus conſtituendum à populo. ibid. colum.ead.
Reges vetat Deus tranſilire fines ſuos. ibidem. num.4.col.ead.
Regis munus, religionem, ac regnum amplecti, & tueri. ibid.col.ead.
Reges Chriſtiani felices, ſi iuſtè imperent, ac famulentur Deo. ibid.col.ead.
Regalis maieſtas eſt quid fictitium. V.21.S.2.n.3. colum.548.
Nemo eſt Rex per aliquid in ſe inuentum. ibid. col.ead.
Reges cur dicantur ſecretorum ſerutatores? ibid. num.4. col.ead.
Quatenus Reges, non ſunt, & qui ſint alij, curioſè inquirunt. ibid.col.549.
Reges, mera nomina ſine re. ibid.col.ead.
Regum dignitas non habet in eis radices. ibid. col.ead.
Coniunctio Regiæ & Sacerdotalis dignitatis, quid ſibi velit? V.6.C.1.S.2. n.2.col.169.
In Rege, quaſi in capite, totum regnum. V. 21. S.3.num.1.col.551.
Regum ſubiectio regno Chriſti, prædicta ab Iſaia, & completa. ibid.S.8.n.3. col.566.
Per folia, intelliguntur omnia, quæ pertinent ad ornatum Regum. V.22.C.1.S.3.n.1.col.583.
Regis Aſſyriorum elegans deſcriptio. ibidem. col.ead.
Typus glorioſi Regis, cedrus Libani frondoſa. ibid.col.ead.
Regum ornatus vanus. ibid.col ead.
Reges cogunt alios ſibi fructificare veluti per inciſionem ſurculi. ibid.n.3.col.584.
Regum exceſſus in exigendis tributis. ibid.col. 585.
Regum apparatus ex ſeruitiorum multitudine. ibid.S.4.num.1.col.ead.
Ius Regis, quo pacto dicatur? ibid.col.ead.
Reges fingunt ſe æternas cedros, & lauros inuiolabiles. ibid.C.2.S.1.num.2.col.589.
Regum ſubita abolitio. ibid.col.ead.
Decem Reges per decem cornua beſtiæ quartæ. V.24.C.1.S.6.num.5.col.635.
Rex abſolutè, aliquando in Scriptura, pro Rege Aſſyriorum. V.27.S.1.num.7.col.704.
Dicebatur, Rex vltor, præclaro titulo. ibidem. col.705.

Rex

Rex Iob ſuam cognouit vanitatem. V.35. S.2. num.3.col.827.

Religioſi.

Religioſi,ſunt thalami tertij atrij, in quibus ſuauius quieſcitur. V.18.S.9.n.4 col.480.

Repetitio.

Repetitio multiplicat indifferenter apud Hebræos. V.2.S.6.n.5.col.80.
Nomen Repetitum exaggerat accelerationem rei. V.23.S.2.n.3.col.607.
Hebræi Repetunt ad innuendam firmitatem. V.35.S.3.n.7.col.835.
Hebræis familiaris recapitulatio. V.7.S.2. n.4. col.215.
Repetitione Hebræi rem diligenter actam exprimunt. V.23.S.2.n.3.col.608.

Reuerentia.

Soluere calceamenta,ſignum Reuerentiæ. V.6. C.3.S.5.num.3.col.201.
Ceremonia veterum Sacerdotum,incedendi per templum nudis pedibus. ibid.col.ead.

Reuertor.

Verbum, *Reuertor*, quot modis ſumatur? V.13. C.1.S.2.n.3.col.357.

Reſurrectio.

Reſurrectio probatur per viciſſitudines temporum. V.4.S.2.n.3.col.121.
Ignis in rubo innoxius, lumina Reſurgentium. V.6.C.2.S.5.n.2.col.198.
In rubo ardente, & non combuſto, myſterium Reſurrectionis. ibid.col.ead.
Reſurrectione vera apud Ezechielem ſignificatur rectitudo Iudæorum. V. 17. S.1. num.5. col.446.
Quilibet homo ſemen eſt ſui Reſurrecturi. ibid. num.4.col.447.
Reſurrectio ſpecialem Dei virtutem exigit.ibid. num.6.col.448.
Auctoritas fortitudinis Dei neceſſaria ad probandam Reſurrectionem. ibid.col.ead.
Præmiſſæ ab initio mundi ſpeciales Reſurrectiones, ad fidem Reſurrectionis mortuorum. ibid.col.ead.
Reſurrectio probatur ex Phœnice. ibid.col.ead.
Virtus ſeminalis ad Reſurrectionem, quomodo in humana carne. ibid.n.7.col.449.
Vocatur ſpiritus ad Reſurrectionem, quoniam per eam redibit corpus ſpiritale. ibid. nu.8. col.ead.
Malorum Regum corpora etiam ſuſcitabuntur, ſed in condemnationem. ibid.S.2.n.5.colum. 454.

Reus.

Reus in iudicio ſtat,tanquam inferior. V.24. C.2 S.1. num.8.col.644.
Reus accommodatè dicitur portare pœnam ſuā. V.34.S.4.n.2.col.813.

Romani, Roma.

Quomodo intelligendum, Romanos ſubegiſſe totum orbem. V.21. Sect.6. num.1. colum. 556.

D. Fern.in Viſ.vet.Teſt.

Roma capta ab Alarico. ibidem.num.4.colum. 558.
Omnes ferè gentes de Roma triumpharunt.ibid. col.ead.
Roma auxilium Chriſtianorum ambit. ibid.col. ead.
Roma ſylua frementium beſtiarum, dum erat Gentilis. V.24.C.1.S.6.n.2.col.655.
Aucti viribus Romani exierunt in omnem terram. V.35.S.2.n.9.col.832.

Rota.

Rotæ Ezechielis quatuor fuerunt,elicitúrque ex contextu. V.13.C.1.S.9.n.1.col.375.
Rotarum ſtatura eſt ambitus earum.ibid.n.2.col. cad.
Rotarum altitudo, eſt ſemidiameter. ibid. col. cad.
Rota in medio Rotæ, id eſt, vnus circulus immiſſus per alium ad angulos rectos. ibidem. col.ead.
Facies quatuor Rotarum, quatuor earum ſemicirculi. ibid.col.ead.
Rotarum color cæruleus. ibid.col.ead.
De Rotis noua opinio. ibid.col.ead.
Rotarum deſcriptio. ibid. col.ead.
Rotarum noua deſcriptio reprehenditur. ibid. num.3.col.376.
Rotæ ſignificant certos rerum curſus ſub Deo moderatore. ibid.S.10.n.1.col.ead.
Rota temporis quatuor facies habet. ibidem. col.ead.
Rota generationum. ibid.num.2.col.377.
Rota generationum quomodo à D.Hieron. efformetur? ibid.col.ead.
Rota generationum animalia ſequitur,quoniam Angelorum ductu regitur. ibid.col.ead.
Rotæ fluuiorum. ibid.col.ead.
Rotæ cælorum. ibid.num.3.col.ead.
Rotæ, præſentia Dei corpulenter exhibita. ibid. num.4.col.378.
Rotarum ſpiritus eſt ipſe Spiritus Dei.ibid.S.11. num.2.col.379.
Similitudo ex communi horologio. ibid.colum. cad.
Rotæ non erant animatæ,ſed quia certò mouebantur à Deo,quaſi viuere, & ratione vti videbantur. ibid.col.ead.
Rotas mouebat ipſa maieſtas Dei ſignificata per nubem. ibid.col.380.
In Rotis vita ſapiens, apta gubernari à Deo ſapiente. ibid. num.3.col.ead.
Color Rotarum cæruleus, & tranſparens. ibid. S.12.num.1.col.381.
Rotæ cognitione plenæ. ibid. S.13. num.1. col. 382.
In Rotis oculi, vt præferant certitudinem motus. ibid.col.ead.
Rotæ quare priùs vt Viſio maris appareat, poſtea,vt chryſolithus? V.16.S.2.num.1. colum. 433.
Rotæ igneæ,vt pœnarum ſimilitudo monſtretur. ibid.col.ead.
De Rotarum membris, opinio Lyrani, quæ improbatur. ibid.num.2.col.ead.
Rotæ habent membra metaphoricè, hoc eſt, varias efficientias. ibid.col.ead.

Rotis fueritne à Deo nomen impoſitum,an vocatæ ſuo nomine,vt aliquid facerent. ibidem. num.6.col.435.
Veriſimilius nomen impoſitum, Galgal. ibidem, col.ead.
Rotas interpretatur Gregorius M. Scripturam ſacram. ibidem.S.3.num.2.col.436.
Viſio maris in Rotis, quia in vtraque Scriptura, noua & veteri, mare eſt ſententiarum,& ſenſuum.ibid.col.ead.

Rubus.

Rubi nomine, totum rubicetum intelligitur. V.6.C.a.S.2.num.1.col.183.
In Rubo pugnabat ignis, ſed à Deo fræno quaſi coërcitus. ibid.num.2.col.ead.
Flamma perinde ac fonte manante irrigabatur Rubus. ibid. num.3.col. 184.
Arbuſtum flamma quaſi irrigatum vireſcebat. ibid.col.ead.
Rubi flamma illuſtrabat,& docebat. ibid.colum. ead.
Non naturaliter, ſed ſupernaturaliter arſit Rubus ſine combuſtione. ibid.num.4.col.ead.
Qualis in Rubo Deus, talis in liberando populo. ibid.col.ead.
Flamma Rubi vritur, lignum Rubi vrit. ibidem, S.3.num.1.col.190.

S.

Sabbatum.

SAbbatum primum non habet mane nec veſperam,quia dies gloriæ,& quietis. V.13. C.1.S.7.num.2.col.370.

Sadai.

Sadai,nomen Dei,idem ac robuſtus,& ad omnia ſufficiens. V.13.C.2.S.2.n.2.col.386.

Sacerdos.

Sacerdotes honoris tantùm cauſa aliquando dici in Scriptura. V.6.C.1.S.2.n.1.col.168.
Sacerdotes mercenarij, caupones. ibid. num.4. col.169.
Perſpectis Sacerdotum peccatis, facilis coniectura de cæteris. V.14.S.2.n.1.col.409.
Sacerdotium ſtomacho ſimile. ibid.col.ead.
Sacerdotio bene habente,tota Eccleſia floret, & contrà. ibid.col.ead.
Sacerdotium non ſanum indicat populus indiſciplinatus. ibid.col.ead.
Peccata in Sacerdotibus conſecrata.ibid.col.ead.
Sacerdotes quò pulchriùs ornati, eò ad miniſteria alacriores ſint. V.15.S.1.num.2.colum. 420.
Lino, id eſt, puritate conſcientiæ fulgeat Sacerdos, vt ſit promptus ad miſericordiam. ibid. col.ead.
Cuſtodia humana per Sacerdotes,tertius murus Eccleſiæ. V.18.S.7.num.1.col.476.
Sacerdotium terreſtre,vmbræ cæleſtis deſeruire, quid ſit? V.19..S.2.n.4.col.498.
Sacerdos decenter ornatus, & expeditus. V.31. S.2.num.7.col.765.
Sacerdos cuſtos domus Dei vigilantiſſimus. ibidem. colum. ead.
Per ornatum externum Sacerdotis innuitur internus virtutum. ibid.col.766.
Sacerdotis oleum vendunt,pœnitentiam vt pretium exigentes. V.32.S.3.n.1.col.785.
Sacerdotes miniſtrantes gratiam, oliuæ ſunt. ibid.num.3.col.786.
Sedes Sacerdotalis non eſt ad dominandum, exemplo Chriſti. V.35.S.3.n.8. col.836.

Sacramenta.

Per ſeptem Sacramēta oleum miſericordiæ Dei fluit. V.32.S.3.n.1.col.784.
In pleriſque Sacramentis eſt vſus olei,quo ſignificatur gratia intus vngens. ibid.col.785.

Sacrificium, Sacrificare.

Sacrificij acceptatio, per ignem cælitus miſſum. V.1.S.3.num.1.col.39.
Reſpectus Domini ad Sacrificium Abel, per inflammationem. ibid.col.ead.
Deuoratio Sacrificij per ignem, gratiſſimum illud eſſe ſignificat. ibid.col.ead.
Sacrificium fruſtra, id eſt, ſine interiori deuotionis affectu. V.12.S.1.num.4.col.334.
Oblatio ritu compoſito exhibita. ibid.col.ead.
Sacrificare Deo,optimum præludium ad res magnas aggrediendas. V.8.Præf.n.4.col.223.

Saluator.

Saluatoris nomen importat victoriam. V.30. S.2.num.2.col.750.

Salomon.

Salomonis petitio in ſomnio, cùm placuerit Deo,libera fuit. Prælud.7.num.8.col.15.
Salomon orauit in ſomnio,& promeruit. ibid. col.ead.
Cùm data fuerit optio dormienti Salomoni, vt peteret,libertatis vſum habuit. ibid. num.9. colum.16.
Ad perfectam libertatem requiritur ſolutio omnium ſenſuum, ſed aliter fieri poteſt ex ſpeciali priuilegio Dei. ibid.num.10.col.ead.
Salomon perſonatus Chriſto. V.30.S.1.num.2. col.749.

Samaritana.

Samaritanam Chriſtus per aquam,quam tractabat,allexit. V.8.C.1.S.2.n.3.col.245.
In hydria eius duxit Dominus primas ſalutis lineas. ibid.col.246.

Samuel.

Samuel vicarius Dei in gubernando. V.8.Præfat. num.6.col.226.
Deus in perſona Samuelis eminebat. ibidem. col.ead.
Samuel peccante Saül, gemituum alternis æſtibus cruciabatur. V.13.C.2.S.6.num.5.colum. 401.
Samuel è parua Ramatha ad illuſtria dona Dei electus. V.27.Præfat.n.3.col.695.

Sancti.

Sancti laborioſiùs dormiunt, quàm vigilant. Prælud.8.num.1.col.16.

Sancti

Sancti in Scriptura cæli. V.2. S.6. num.4. col. 79.

Sanctus, Sanctus, Sanctus in ſolenni ſacro cantatur, ex loco Iſaiæ 6.cap. V.10.S.6. num.1. col.297.

Sanctus vita non diſſonat, qualis in prima, talis in media,& vltima ætate.V.16.S.3.num.3.col. 438.

Quantò quis ſanctior, & deſiderio ſancto plenior, cò eius fictus vberior. V.26.S.1.num.2. col.682.

Sancti orandi. V.11.Præfat.n.3.col.301.

Sanctifico, Sanctificatio.

Sanctificare, pro ſanctum facere. V.11.C.1.S.1. num.1.col.309.

Sanctificatio Ieremiæ,in figuram Chriſti. ibid. colum.ead.

Verbum, *Sanctificare*, vſurpatur pro, deputare ad Diuinum ſeruitium. ibid..n.2.col.310.

Sanctificare, idem ac gratiam infundere. ibid. colum. 311.

Sanctificatio Ieremiæ ex ſpeciali & affectuoſa Dei cognitione. ibid.col.311.

Sanctificati Dei, id eſt,deſtinati ad aliquod eius mandatum exequendum. V.35. S.2. num.4. col.828.

Sanedrim.

Sanedrim, Senatus 72. ſenum ſublatus ab Herode. V.17.S.2.num.3.col.452.

Sanguis.

Sanguis in Scriptura,pro ſubſtātia,& bonis temporalibus. V.33.S.3.n.1.col.803.

Manus Sanguine plenæ, id eſt,rebus alieno labore partis. ibid.col.ead.

Sapphirus.

Sapphiri lapidis deſcriptio ex Plinio. V.13.C.2. S.3.num.1.col.388.

Sapphiri color ſimilis cæleſti. ibid.col.ead.

Sapphirini lateres ex lutcis,quare? ibid.col.ead.

Sapphiri natura partim tranſlucens, partim orbiculis pellucens. ibid.num.3.col.389.

Sapiens, Sapientia.

Sapientis,ac induſtrij munus. V.5.S.1. num.6. col.137.

Sapiens ſua ſecum portat. ibid.S.2.n.4.col.139.

Sapientes Babylonis non potuiſſent interpretari ſomniū Nabuchodonoſor, etiamſi Rex enarraret. V.21.S.1.num.4.col.546.

Quòd in locis oliuarum feracibus Sapientes gignantur,ſine fundamento dictum. V.27.Præf. num.2. col.695.

Sapientia charitate feruens, aurum ignitum. V.21.S.3.n.3.col.551.

Sarepta.

Sarepta, vrbs parua inter Tyrum, & Sidonem. V.9.Præfat.num.5.col.254.

Satan.

Satan, aduerſarius abſolutè. V.31.S.3.n.2.colum. 762.

Satan dexteras oppugnat,id eſt,laudabilia in nobis. ibid.col.ead.

D.Fern.in Viſ.vet.Teſt.

Saul.

Saüli datur armus aſſus,vt paret humeros, dorétque portando populo. V. 12. S.2. num.4. col.338.

Spiritus Domini malus in Saüle, impulſus melancholicus, iuxta Caiet. V.9.S.3.num.2.col. 270.

Scala.

Scala Iacob viſa aliquantulùm in terram defoſſa ad firmitatem. V.2.S.6.n.8.col.82.

Scala, iuxta D.Hieron. religio, aut cæleſtis gloria. ibid.num.14.col.88.

Iuxta D.Auguſt. Virgo Deipara. ibid. col.ead.

Iuxta D.Bernardum, humilitas. ibid.col.ead.

Iuxta Tertull. via ad cælum,& perſequutio.ibid. col.ead.

Scala Iacob magis propriè, ordo diuinæ prouidentiæ, myſterium Incarnationis, Eccleſia. V.2.S.1.2.3. per varios numeros. colum.55.& ſeqq.

Scientia.

Omnis eruditio & Scientia ſecularis Dei Scientia coronatur. V. 31. S. 2. num. 10. colum. 767.

Scriptura.

Obſcuritatem Scripturæ ſacræ ſequitur fames, id eſt,appetitus intelligendi. Prælud.5.num.4. colum.9.

Duæ leges circa interpretationem Scripturæ ſacræ apud Hebræos. ibid.num.6.col.10.

Scripturæ ſacræ interpreti quid cauendum? V.13. C.1. S.2. num.6. col.359.

Nouis ſenſibus peruertere Scripturam, pernicioſum. ibid.col.ead.

Cur Deus Scripturæ libros obſcuros eſſe voluerit? ibid.C.2.S. 6.nu.3.col.400.

Obſcuritas Scripturæ excitat mentes ad inueſtigandum. ibid.col.ead.

Scripturæ obſcura myſteria, ne pateant infidelibus ad irriſionem. ibid.col.ead.

Inuoluta myſteria in Scriptura attemperant radios Diuinæ lucis. ibid.col.ead.

Obſcuritas Scripturæ, occaſio eſt plurium ſenſuum. ibid.col.ead.

Dicitur liber ſcriptus intus & foris, propter vetus & nouum Teſtamentum. ibidem.num.4. colum.ead.

Vel propter ſenſus literales & myſticos. ibidem. col.ead.

Vel, intus & foris, quia eſt vniuerſaliter intelligibilis. ibid. col.ead.

Scriptura ſacra, margarita omni ex parte forabilis,id eſt,intelligibilis. ibid.col.ead.

Comedēda Scriptura, id eſt,diuidenda in plures ſenſus. ibid.col.ead.

Securis.

Ad radicem vibrata Securis ſignificat exactam exciſionem. V. 22. C.1. S.2. num.1. colum. 580.

Sedere.

Sedere in Scriptura importat auctoritatem iudicantis. V.10.S.3.num.1.col.290.

Digitized by Google

Sederunt ſedes, Pſal.121. quid ſignificet? ibidem. col.ead.
Sedere, habitus iudicantis. ibid.col.ead.
Cur vnus Deus Sedet apud Danielem, cùm ibi videantur plures ſedes? ibid.col.ead.
Sedes vacuæ in veteri Teſtamento, expectabant Iudices ſeſſuros in nouo. ibid.col.ead.
Sedere in throno ſignificat maieſtatem. ibid.n.2. colum.91.
Exaltare ſolium ſuper cælum, innuit ingentem appetitum excellentiæ. ibid.col.ead.
Sedere, pro morari in peccato. V.34.S.2.num.3. col.809.

Senectus.

Senectus laborioſa, vnum è malis vitæ. V.8.Præf. num.8. col.227.
Senectus iuſta, felicitas magna. ibid.col.228.
Senectus læta dono gratiæ. ibid.col.ead.
Thurificatio idoli per Senes, turpior. V.14.S.4. num.2.col.413.
Canities habet magnum pondus in vtrumque. ibid.col.ead.
Senectus auget prudentiam. V.24. C.2. S.2.n.1. col.647.
Gratia etiam membra bonorum Senum fouet. V.8.Præfat.num.8.col.228.
De tribus tantùm dicitur, quòd mortui fuerint in Senectute bona. ibid.col.ead.

Senſus.

Senſus oculati iuxta Auguſtinum. Prælud.6.n.2. colum.11.
Senſus in eeſtaſi noctem quietiſſimam, & mens diem agit ſereniſſimum. Prælud. 8. num.1: colum.17.
Vno Senſu literali explicari alium. V.17. S.2. num.2.col.451.
Senſus hiſtoricus in Scriptura, cibus eſt; allegoricus, medicina moribus. V.20. S.3. num.6. col.516.

Sephora.

Fueritne Sephora Æthiopiſſa illa Num.12. quæſtio perplexa. V.6.Præfat.num.8.col.145.
Cùm dixit Sephora Moyſi: *Sponſus ſanguinis mihi es?* quid per hoc innuerit? ibid.n.14.col.149.

Sepulchrum.

In Sepulchris ineſt aliquid ſacramenti. V.8. Præfat.num.9. col.228.

Septuageſimus.

Septuageſimus annus deſolationis Ieruſalem dupliciter explicari poteſt. V.29.S.1.num.7.col. 731.

Seraphim.

Semel tantùm fit mentio de Seraphim apud Iſaiam. V.10.S.5.num.1.col.294.
Seraphim amoris incendium. ibid.col.ead.
Plurimi Seraphini apparuerunt Iſaiæ. ibid.col. 295.
Seraphim velant faciem, & pedes Dei, quia præterita ante mundum, & futura poſt mundum ignota. ibid.num.2.col.ead.
Medium corpus non velabant, quia media tantùm ſex diebus facta ſumus. ibid.col.ead.
Cur in Cherubim manifeſtatur Deus, in Seraphim occultatur? ibid.col.ead.
Plures alæ Seraphim oſtendunt Deum citò venturum. ibid.col.ead.
Velant faciem Dei, vt oſtendant, eius nullum eſſe principium. ibid.col.ead.
Pedes velãt, quia viæ eius, ſeu opera ſunt inſcrutabilia. ibid. col.ead.
Stant Seraphim, & volant, quia tempus præteritum, ac futurum ſtant, præſens volat. ibidem. col.ead.
Interuelant faciem Dei, vt eius ſplendores ſuſtinere valeant. ibid. col.ead.
Velant ſuam faciem, & pedes, quia ferre nõ poſſunt gloriam vultus Dei, & vt reuerentiam exhibeant. ibid.num.3.col.ead.
Pulchritudinis Diuinæ deſiderio feruntur in Deum, maieſtate perculſi retrahuntur. ibid. col.ead.
Seraphim volitatio ſupra Deum, eorum in illum exprimunt deſiderium. ibid.col.296.
Seraphim volant, quia nõ faſtidiunt; ſtant, quia completum habent appetitum. ibid. num.4. col.ead.
Seraphini ſtantes repræſentant beatitudinem eſſentialem, volantes accidentalem. ibidem. col.ead.

Serui.

Seruientes Deo indicia mortalitatis abiiciant. V.6.C.3.S.1.n.3.col.201.
In peccatis leuioribus miniſtrare Deo tolerabile; in mortalibus execrandum. ibid.col.ead.
Qui liber eſt ab aliis, verè Seruus eſt Chriſti. V.13.Præfat.num.4.col.340.

Siccitas.

Siccitatis plaga tempore Eliæ illata maximè ob idololatriam. V.9. Præfat.n.3.col.252.

Siclus.

Siclus ſacer & profanus eiuſdem menſuræ. V.19.S.3.n.3.col.501.
Siclum Sanctuarij vocat Scriptura, non quòd maior ſit, ſed quòd iuſtior. ibid.col.502.

Signa.

Signa, monumenta cæleſtia, vt lapides viarum. V.8.C.1.S.2.n.2.col.244.
Signa, characteres cæleſtes. ibid.col.ead.
Signa & figuræ, elementa ſeu rudimenta infantiæ Iudæorum. ibid.col.ead.
Signum in vellere & area, quadrat in agricolam. ibid. num.3.col.245.
Petentibus Phariſæis de cælo ſignum, datur terrenum, vtpote terrenis. ibid.col.ead.

Similitudo.

Similitudinis nota in Scriptura aliquãdo omittitur. V.35.S.2.n.2.col.826.

Sinai.

Sinai Arabiæ mons aſper & incultus. V.6. C.1. S.3.num.1.colum.174.
Sinai quomodo dicatur à Paulo cõiunctus cum Ieruſalem? ibid.col.175.
Sina dictus, quòd rubis abundet. ibid. C.2. S.2. num.1. col.183.

Sion.

Sion.

Mons Sion quomodo excelſus nimis? V.18. S.4. num.2.col.471.

Synagoga.

Sui typum Synagoga in ſpinea corona Chriſti circumpoſuit. V.6.C.2.S.2.n.15.col.189.
Synagoga habebat gratiam in vellere, tanquam abſconditam. V.8.C.2.S.1.n.1.col.246.
Synagogæ clauſum pectus, aperuit Chriſtus in cruce Eccleſiæ ſuæ. ibid.col.ead.
Synagogæ tempus tumultuoſum. V.9.S.3. n.4. col.272.

Sol.

Sol cur patremfamilias repræſentat, luna matrē, ſtellæ filios? V.3.S.2.n.1.col.110.
Sol, luna, ſtellæ, illuſtre aliquid repræſentant. ibid.num.2.col.ead.
Sol, maritum ſignificat. ibid.num.3.col.111.
Sol quare dicatur Hebraicè Chetes? ibid.col.ead.
Per Solem oſtenditur communis viuendi ratio. V.2.S.6.num.5.col.80.
Solis regreſſio, remigratio Ezechię ad plures annos vitæ. V.10.Præf.n.6.col.277.
Solis quotidianæ, atque annuæ conuerſiones. V.13.C.1.S.10.num.3.col.377.
Nulla in Solis motu præuaricatio. ibid. colum. ead.
Sol oriens innuit felicitatem venientem, occidens recedentem. V.31.S.4.n.5.col.772.

Solitudo.

Solitudo, mater diuinæ aſcenſionis. V.2.S.2.n.4. col.59.

Somnium.

Somnia Diuina non explicantur ſagacitate naturali. Prælud.7.num.1.col.13.
Somnia communia vana. ibid.num.2.col.ead.
Somnia naturalia ex varia fiunt affectione corporum. ibid.col.ead.
Somnia animalia, quæ ſequuntur exercitationes diurnas. ibid.col.ead.
Somnia Diuina, quæ à Deo immittuntur.ibidem. num.3. col.ead.
Somnia Diuina tollebant Epicurei. ibid.col.ead.
Somnia Diuina eſſe, ex Scriptura conſtat. ibid. col.ead.
Somnia dæmoniaca. ibid.col.14.
Somnia Diuina ſæpe ex cogitatione hominis, & reuelatione Dei conſtant. ibid.n.4.col.ead.
Somnia pincernæ, & piſtoris, & ſimilia, Diuina fuerunt, & animalia. ibid.col.ead.
Somniū naturale quomodo poſſit eſſe Diuinum? ibid. col.ead.
Somnia prophetica fiunt cum vſu liberi arbitrij. ibid. num.5.col.ead.
Somnia agnata muneri. V.3.S.1.n.1.col.107.
Somnium duplex certitudinis ſignum. ibid.S.2. num.2.col.110.
Somnię ex iis, quæ agitamus interdio. V.4.Par. num.5.col.114.
Solius Dei, interpretari ſomnia. ibid.num.8.col. ead.
In Somniis duo naturaliter latent. V.4.S.1. n.3. col.117.
Somnium Pharaonis idoneum curæ Regiæ. V.5. Par.num.1.col.126.
Aptum Regi Somnium de futura in regno fame. ibid.col.130.
Iteratum Regi Somnium, indiciū euentus mox, certóque futuri. ibid.col.ead.
Cur in bobus & ſpicis oſtenſum Pharaoni Somnium? V.5.S.1.num.3.col.136.
Somnium Gedeonis de pane ſubcineritio explicatur. V.8.Præfat.num.4.col.224.

Somnus.

In perfecto Somno poteſt Deus eleuare animam ad perfectam libertatem. Prælud.7.n.8.col.15.
Somnus, publicanus vitæ. V.2.S.2.n.3.col.58.
Planus decubitus Somni naturale gymnaſium. ibid.S.3. num.4.col.62.
Somnus operationis. ibid.col.ead.
Sepulchra Somni, ſunt lecti aurei. ibid.col.ead.
Sanctis ipſe Somnus eſt oratio. ibid.col.ead.
Vigilia cordis in Somno. ibid.col.ead.
Quietem in Deo nunquam finiri volt ſponſa. ibid.num.5.col.63.
Somnus in perfecta vigilia, eſt quies à temporalibus. ibid.col.ead.

Spelunca.

Quid ſit Spelunca duplex, variæ opiniones. V.1. Præfat.n.11.col.27.

Spirituales.

Homines Spirituales, cæli, & quomodo? V.2. S.6.num.4.col.80.

Sponſa, Sponſus.

Sponſa quare iubetur venire? V.2.S.6. num.5. col.ead.
Sponſa parum vrbaniter reſpondet Sponſo. V.11.C.1.S.2.num.4.col.316.
Læua Sponſi bona temporalia; dextera, æterna. V.2.S.3.n.5.col.63.

Speculatio.

Speculatio dicta Viſio, propter euidentiam. Prælud 6.num.3.col.12.
Speculatoris cura deſcribitur. V.4. S.2. num.2. col. 120.

Spero.

Quod ignoratur, etiam Sperari dicitur in Scriptura, ex euentu; quod alacriter excipitur, ac ſi ſperaretur. V.17.S.2.n.4.col.453.

Spes.

Spes noſtra ad iuſtitiam, id eſt, ad omnimodam independentiam. V.2.S.1.num.7.col.56.
Spes hominum, ſomnia vigilantium. V.4. S.3. num 3.col.124.

Stare.

Stare in conſpectu, id eſt, miniſtrare. V.2. S.4. num.6.col.67.
Stare pugnantis & adiuuantis. V.6.C.1. S.3.n.5. col.192.

Stare in conſpectu Dei,id eſt,orare,ex Caiet.V.9. Præfat.num.3.col.252.
Stare coram aliquo,id eſt,exhibere ſe promptum ad ſeruiendum. V.35.S.2.n.4.col.827.

Spiritus.

Diſtinctio prima rerum à Spiritu ſancto. ante Prælud.1.col.1.
Spiritus ſanctus in Prophetarum mentibus apparitiones faciebat. Præl.5.n.1.col.8.
Spiritus ſapientiæ quomodo in Prophetis inſaniam faciet? Præl.7.n.5.col.14.
Spiritus noſter præſentior vbi amat, quàm vbi animat. Præl.8.n.2.col.17.
Spiritus ſanctus ex abdito Diuinitatis repentè afflat. Præl.8.n.4.col.18.
Spiritus ſanctus in myſterio Incarnationis primùm dictus eſt ſanctus. V.6.C.2. S.4. num.2. col.195.
Spiritus ſanctus in Synagoga figuratus per ignē in robo. ibid.S.5.n.2.col.198.
Modus, quo Spiritus propheticus applicatur, V.7.S.2.n.6.col.216.
Spiritus ſubuertens, id eſt, ſubuertere potens. V.9.S.2.n.5.col.269.
Spiritus ſanctus Patris ac Filij ſuauitas. V. 10. S.2.num.4.col.290.
Nomen Spiritus ſancti, Dei laus eſt,vnde & ipſe Deus. ibid.S.6.n.1.col.297.
Ab vno flomine Spiritus ſancti, multi impetus gratiarum. V.11.C.1.S.1.n.2.col.311.
Spiritus ſanctus coaptat ſuum illapſum ingenio Prophetæ. V.10.Præfat.n.5.col.277.
Spiritus ſanctus multiplex, quia multipliciter ſe accommodat Prophetis. ibid.col.ead.
Spiritus ſanctus ſcientiam dicitur habere vocis, quia ſcitè ſe accommodat loquentibus. ibid. col.ead.
Spiritus principalis, Spiritus prophetiæ. V.11. C.1.S.2.num.5.col.318.
Spiritibus beatis quomodo accommodetur latitudo, profunditas, & altitudo? V.13.C.1.S.4. num.5.col.365.
Spiritus beati bonis ſpeciem habent, quia corda noſtra fulcant ad pœnitentiam. ibid.colum. ead.
Facies aquilæ innuit eos eſſe perſpicaciſſimos iudiciorum Dei inſpectores. ibid.
Item eminentiam in cognoſcendo. ibid.colum. ead.
Indefeſſa contentio eorum ad videndum Deum. ibid.S.5.n.1.col.366.
Non omnia cognoſcere beatos Spiritus. ibidem. num.2.col.ead.
Diuinus Spiritus Beatos in gloriam armat. ibid. num.5.col. 367.
Spiritus ſancti opus in beatis mentibus, ornare & armare illas. ibid.col.ead.
B.Spirituum varia & inuiſibilis efficacitas ſignificata per plures manus occultas. ibid.S.6.n.1. col.368. vide, *Angeli.*
Spiritus ſanctus humanitatem Chriſti extenſis gratiarum donis limitauit. ibidem. C.2. S.4. num.2. col.391.
Spiritus ſanctus metator Virginis in Incarnatione. ibid.col.392.
Abſque Spiritus ſancti virtute, oſſa quædam diſſipata ſumus. V.17.S.2.n.6.col.455.
Spiritus ſanctus inſufflans in Apoſtolos ædificauit corpus Eccleſiæ. ibid.col.ead.
Auſter Diuinus, hoc eſt, Spiritus ſanctus incluſos flores Apoſtolicos laxauit. V.18.S.6.nu.2. colum.475.
Repleuit totam domum, patentem ſibi, mundo latentem. ibid. col.ead.
Diuinus flatus facilè permeat omnes mentis ſinus. ibid.col.ead.
Dum iubet Dominus expectare in ciuitate ſanctum Spiritum, facit eos vergere in Auſtrum. ibid.col.ead.
Spiritus ſanctus naſcentem mundum in figura Baptiſmi parturiebat,dū ferebatur per aquas. V.20.S.4.n.6.col.520.
Spiritus Dei quomodo ſtabilis,& mobilis? V.24. C.2.S.1.num.11.col.646.
Spiritus, interdum pro ipſa anima. V.35. S.2. num.5.col.829.

Stella.

Stellæ de cælo, hoc eſt, iuſti de Eccleſia deturbati. V.25.S.4.num.5.col.673.

Statua.

Statuæ Nabuchodonoſor pedes ex ferro & luto commiſtis. V.21.S.6.num.5.col.558.

Strages.

Strages,dictæ calamitates,vnde? V.3.S.1.num.2. col.107.

Super.

Super,idem ſæpe,ac prope.V.27.S.3.n.2.col.709.
Super,interdum comparatina. V.34.S.4.num.2. col.814.

Supplicium.

Olla ſuccenſa, Supplicia iamiam effundenda. V.21.C.2.S.2.n.3.col.325.
Supplicia aptè feruere dicuntur, quaſi iam apta,vt effundantur. ibid.col.326.
Supplicia geſtiunt in malos effundi. ibid.num.4. col.ead.
Supplicium ſuopte pondere ruens. ibid.col.ead.
Supplicia annexa peccatis. V.8.C.1.S.1.num.3. col.240.
Supplicia peccati opſonium. ibid.col.ead.
Supplicium certum peccati. ibid.col.ead.
Supplicium ibi reperit aditum, vbi eſt commiſſa culpa. V.15.S.1.n.1.col.419.
Aëris iudicij eſt, cōuenientia Supplicia peccatis date. V.27.S.1.n.6.col.704
Supplicij infligendi velocitas. V.34.S.4.num.3. col.814.

Suſan.

Suſan cur dicitur caſtrum? V.25.S.1.n.2.col.666.
Quomodo Suſan dicatur eſſe in regione Ælam? ibid.col.ead.

T.

Taceo.

Multa dum Tacentur, magis exaggerantur. V.16.S.3.num.2.col.436.

Tragica

Tragica melìus Tacentur,quàm exhibentur. ibid. n.3.col.ead.

Templum.

Cur in vno Templo miracula fiant, & non in alio? V.2.S.8.n.1.col.95.
Templa, & loca alia ſacra venerationem ingenerant. ibid.col.ead.
In Templo Salomonis contigerunt abominationes monſtratæ Eaechieli. V.14.S.1.num.1.col. 407.
Templi Salomonis atria tria. ibid.col.408.
Vt à Templo omne bonum, ſic à Templo omne malum,propter malos Sacerdotes.ibid.S.2.n.1. col.409.
Templum Hieroſolymitanum habebat oſtium versùs Orientem. ibid.S.5.n.1.col.415.
Per oſtium Templi Sol oriens dirigebat primos radios vſque ad oraculum. ibid.col.ead.
Viſionem Templi Ezechielis compleri cœptam ſtatim poſt reditum à captiuitate,Hebræorum opinio. V.18.S.1.n.1.col.466.
Templum Hieroſolymitanum Perſarum dono auctum. ibid.col.ead.
Templum, & vrbem ornauit Herodes ampliſſimis ædificiis. ibid.col.ead.
Herodes addidit Templo altitudinis quadraginta cubitos. ibid.col.ead.
Opinio Hebræorum de Templo Ezechielis, reiicitur. ibid.n.2.col.ead.
Templum Zorobabel in eodem ſitu vrbis inſtauratum, Ezechielis extra vrbem. ibid.colum. 467.
In Templo Ezechielis aſſignatur portio Sacerdoribus,in Templo Zorobabel minimè. ibid. col.ead.
In Templo Eaechielis monſtrantur aquæ egredientes ab eo,in altero minimè. ibid.n.3.col. ead.
Templi Ezechielis circuitus multò maior. ibid. col.ead.
Templum Ezechielis ædificandum à Meſſia, opinio recentiorum Hebræorum. ibid.S.2.n.1. col.ead.
Hebræi inde probant Dominum Ieſum non eſſe Meſſiam, quia non ædificauit Templum Ezechielis. ibid.col.468.
Oſtenditur, vanam eſſe hanc Hebræorum de Templo opinionem. ibid.n.2.col.ead.
Nuſquam in Scriptura promittitur,Meſſiam ædificaturum Templum materiale. ibid.col.ead.
Prophetia Aggæi de maiori gloria Templi, intelligenda de ſecundo templo. ibid.col.ead.
Templum ab Aggæo dictum nouiſſimum, quia non eſt aliud à Meſſia ædificandum. ibid.col, ead.
Maior gloria ſecundi Templi, intelligenda propter ingreſſum Chriſti in illud,vel ob augmẽtum ab Herode impoſitum. ibid.col.ead.
Opinio Lyrani, intelligendam prophetiam de ipſomet Templo Ezechielis, quod tamen non eſt ædificatum ob peccata populi. ibid.S.3. n.1.col.ead.
Lyrani verum fundamentum, ſed non ſententia. ibid.n.2.col.469.
In eo Templo,quod intelligit Lyranus, non ſunt impletæ conditiones Templi Ezechielis. ibid. col.ead.
Templo,& vrbe Ezechielis ſignificari Eccleſiam, vera ſententia. ibid.S.4.n.1.col.ead.
Templo & vrbe Ezechielis ſignificatur duplex principatus,ſacer & profanus. ibid.col.ead.
Ezechielem in Viſione Templi intelligendum myſticè,oſtenditur. ibid.n.2.col.471.
Cùm ſe Propheta ait, delatum illuc,terminus innominatus indicat Eccleſiam. ibid.col.ead.
Templum, quaſi ædificium ciuitatis, ad exaggerandam eius molem. ibid.S.5.n.4.col.473.
Templi tres muri. ibid.S.7.n.1.col.476.
Templum ædificatũ à Zorobabele intra vrbem, Zorobabeli monſtratum extra vrbem. V.19. S.1.n.4.col.496.
Templum in medio omnium portionum ſitum, ex more linguæ ſignificatur principale. ibid. S.2.n.2.col.495.
Templum pars & hæreditas Dei. V.27.S.2.n.5. col.707.
Templi totalis euerſio exprimitur euentu quodam ſub Iuliano. V.33.S.2.n.5.col.801.
Ignis à fundamentis nudis proſiliens, ædificantes abſumpſit. ibid.col.802.
Incendium Templi,compellente Numine,reſtingui non potuit. ibid.col.ead.
Templum Hieroſolymitanum dicitur fortitudo cæli. V.25.S.4.n.2.col.671.

Tempus,Temporalia.

Temporis viciſſitudines, ſpecies reſurrectionis. V.4.S.2.n.3.col.121.
Perpetuus in inferioribus Temporum circuitus. V.13.C.1.S.10.n.1.col.376.
Rota Temporum. ibid.col.ead.
Tempus omnia terrena proterit. ibid.col.ead.
Tempus dominatur pedibus animalium Sanctorum,id eſt,affectibus ſpirituum beatorum.ibid. col.ead.
Angelorum temporalia rapit Tempus. ibid.col. ead.
Temporalia tranſcendere,ſperare æterna. V.2. S.3.n.5.col.63.

Thecue.

Thecue vbi ſita. V.27.Præf.n.2.col.694.
Eremus Thecuenſis plena paſtoribus. ibid.col. ead.
Iuxta Hiero.arida,iuxta Cyrill.Alex.irrigua. ibid. col.ead.

Terminus.

Terminus Deus Romanorum,quòd terminis imperij præeſſet. V.21.S.6.n.2.col.557.

Teſtamentum.

Teſtamentum nouum ſcriptum eſt poſt Aſcenſionem Domini, ideo apparet Eaechieli Chriſtus habens atramentarium poſt terga pendens. V.15.S.1.n.3.col.420.
In veteri Teſtamento latuit nouum. V.16.S.3.n.2. col.436.

Terra promiſſionis.

Tota Terra promiſſa nunquam poſſeſſa à Iudæis.

V.2.S.7.n.3.col.91.
Terra promiſſa, vnde Terra ſancta dicatur? ibid. S.8.n.2.col.95.
Terra promiſſa, fluens lacte & melle, id eſt, omnibus deliciis affluens. V.7.Par.n.2.col.206.

Tertullianus.

Tertulliani error, Prophetas veluti inſanos, & amentes prophetaſſe. Præl.7.n.5.col.14.

Thau.

Thau vltima litera Hebræi alphabeti, idem ac, errauit, ſeu conſummatio. V.15.S.2.n.4.col. 422.
Per Thau ſignificatur, hominem imperfectum antea, iam nullum habere errorem. ibid.col.ead.
Thau prima litera nominis Thora, quo myſterio? ibid.n.5.col.423.
Thau effigies crucis. ibid.n.6.col.ead.

Tigris.

Tigris, fluuius magnus, ob ortus excellentiam. V.26.S.1.n.5.col.683.
Tigris, id eſt, ſagitta, quòd velociſſimè fluat. ibid. col.ead.
Per Tigrim accipit Ambroſius fortitudinem. ibid. col.ead.

Timor.

Timore filiali conſummatur homo. V.21.S.2. n.7.col.549.
Exultatio cum Timore docetur. V.6.C.3.S.1.n.2. col.200.
Seraphinorum exultatio cum Timore & reuerentia coram Deo. ibid.col.ead.
Concupiſcit & deficit Dauid coram Deo, idque per exultationem ac Timorem. ibid.col.201.

Titulus.

Titulus, & ſtatua, idem. V.2.S.8.n.2.col.95.

Tyrannis.

Tyrannis Immiſta turpiſſimis vitiis. V.11.C.2. S.2.n.4.col.326.

Torques.

Torques, ornamentum, & pœna. V.5.S.2.n.5. col.140.

Tuba.

Extremæ Tubæ potentiſſimus ſonus. V.17.S.1. n.9.col.450.

Turbo.

Turbo ſignificat magnam tribulationem. V.13. C.1.S.1.n.2.col.353.
Turbo paleas & puluerem rapiens quomodo homini congruat? ibid.col.ead.
Deus aptè de Turbine loquitur ad Iob flagellatum. ibid.col.ead.
Bellici tumultus ſunt inſtar Turbinis. ibid.col. ead.
Dies Turbinis, & nubis, id eſt, amariſſima. ibid. n.3.col.ead.

Tribulatio.

Tribulatio corroborat. V.1.S.3.n.3.col.40.
Inquirere in cauſas Tribulationum, ſalutare conſilium. V.8.C.1.S.1.n.3.col.241.
Tribulatio ex adiuncta gratia, capax æternæ conſolationis. V.11.C.2.S.1.n.3.col.322.
Vt è ſpinis roſa, ſic ex Tribulationibus oritur conſolatio. ibid.col.ead.

Tranſitus.

Tranſitus in Prophetis neceſſariò concedendus. V.18.S.4.n.1.col.470.
De Tranſitu prophetico plura exempla. ibid.col. ead.
Tranſitus propheticus eſt cordatus, non phanaticus, vt in profanis Poëtis. ibid.col.ead.
In murenulis ſponſæ, argentum ſignificat promiſſiones temporales, aurum ſpirituales, inter quas interuenit Tranſitus. ibid.col.ead.
Tranſitum propheticum irridens Theodorus Mempſurſt.reprehenditur. ibid.col.ead.
Tranſitus Viſionis rubi ad Virginem Mariam ex ipſo contextu elicitur. V.6.C.2.S.4.n.1.col. 194.

Tribunalia.

Vbique occurrunt Tribunalia, vt vbique inſti quæſtio diſperſa cognoſcatur. V.13.C.1.S.3. n.3.col.363.

Tribus.

Tribus Leui quare reiecta à Ieroboam. V.17.S.3. n.5.col.457.

Tributa.

Per fructum nimium intelliguntur Tributa regia. V.22.C.1.S.3.n.3.col.585.

Transfero.

Transfero, id eſt, condono. quo ſenſu? V.27.S.3. n.4.col.710.

Trinitas.

Myſterium Trinitatis in clamore illo, Sanctus, Sanctus, Sanctus. V.10.S.6.n.1.col.297.
Trinitas, Sanctum Sanctorum. ibid.col.ead.
Trinitatis notitia in omni terra. ibid.num.2.col. 298.
In lege naturæ ſolùm quidam nutus Trinitatis. ibid.col.ead.
Ieremias balbutiem iuxta quoſdam præfert in enunciandis Tribus perſonis. ibid.col.ead.
In nouo Teſtamento linguis pluit ad annunciandam Trinitatem. ibid.col.ead.
Cùm annunciatum eſt myſterium Trinitatis in vniuerſa terra, Iudæorum religio corruit. ibid. n.3.col.ead.

Thronus.

Thronus Dei quare apud Iſaiā excelſus, & eleuatus, apud Ezechielem è ſapphiro factus? V.10. S.2.n.3.col.288.
Thronus excelſus, Angelica natura; eleuatus, humana eſt intelligenda. ibid.col.ead.
Thronus eleuatus ſignificat Dei incomprehenſibilem

bilem ſtatum. ibid.col.289.
Thronus Dei eleuatus,id eſt,abſconditus. ibid. col.ead.
Thronus excelſus & eleuatus,id eſt,cœlum ipſum. ibid.col.ead.
Spiritus beati appellati Throni, inſeruiunt Deo pro quotidianis iudiciis. V.13.C.1.S.4.num.2. col.362.
Throni exactam iuſtitiæ rationem repræſentant. ibid.col.ead.
Quatuor eorum facies ad quatuor orbis partes repræſentant, Deum vniuerſaliter e Thronis præſidere mundo. ibid.n.3.col.363.
Non poſſe declinari hos ſpiritus,qui Deo ad indicandum ſeruiunt. ibid.col.ead.
Apparent Throni cum faciebus quatuor animalium,quæ regium aliquid habent. ibid.n.4. col.ead.
Vt regius Thronus ſtatim in palatio agnoſcitur, ſic Throni beati manifeſtius præeminent.ibid. col.ead.
Thronorum nomen ſignificat id, quod ab omni terrena fæce eleuatum eſt. ibid.n.5.col.364.
Quatuor facies in eiuſmodi ſpiritibus, quatuor ſunt notitiæ,quibus nobis innoteſcunt. ibid. n.5.col.ead.
Cherubinos cuſtodientes paradiſum,fuiſſe Thronos. ibid.col.ead.
Gladios habebant verſatiles,quia facilè remoueri poterant. ibid.col.ead.
Thronos mitti probabilius eſt. ibid.S.6.n.5.col. 369.
Throni myſteria exigunt, vt fabrica ſit extraordinaria. ibid.S.9.n.3.col.375.
Thronus Dei,poteſtates ſuperiores,quæ dicuntur Throni. V.16.S.3.n.2.col.436.
Throno Dei cum quatuor animalibus ſignificari animam cum ſuis quatuor affectionibus,iuxta Ambroſ. ibid.n.3.col.437.

V.

Va.

VÆ in eos iacitur, qui penitus deſperantur. V.13.C.2.S.6.n.7.col.402.
Væ,nota etiam commiſerationis. ibid.col.ead.
Væ,aliquando nota vocantis. ibid.n.8.col.ead.

Vellus.

Vellus rore plenum,Gedeon ipſe erat cum plurimis populis ſibi adhærentibus. V.8.C.1.S.2. n.4.col.246.
Velleris auaritia quædam in retinendo imbre, quid? ibid.C.2.S.1.n.1.col.147.
Elegans deſcriptio Infuſi velleris. V.8.C.2.S.2. n.1.col.248.
Vellus detonſum ſine vulnere carnis, quid ſignificet? ibid.n.2.col.249.
Imber prius in vellere,poſtea in area,quid? ibid. col.250.

Ventus.

Venti in theſauris Dei, vtpote res nimis abſcondita. V.13.C.1.S.6.n.1.col.368.
A quatuor Ventis,id eſt,vndequaque. V.17.S.1. n.8.col.449.
Per quatuor Ventos,quatuor orbis partes. ibid. col.450.
Quid per Ventos præliantes ſignificetur? V.24. C.1.S.1.n.1.col.616.
Quatuor Venti principales è quatuor orbis partibus flant. ibid.col.ead.
Per quatuor Ventos, quatuor Angelos cuſtodes quatuor Monarchiarum ſignificari. ibid.n.2. col.617.

Verbum.

Verbum propheticum terminus loquutionis propheticæ. Præl.4.n.1.col.6.
Verbum cum onere,Viſione, ſomno, ectaſi ſæpe miſtum,& quomodo interdum diſtinguantur? ibid.n.2.col.7.
Verbum propheticum eſt ex loquutione prophetica,& reſpicit Deum loquentem. ibid.n.3.col. ead.
Verbo Dei intendere, beatitudo ſupernaturalis. Præl.6.n.4.col.12.
Verbum internus naturaliter pater eſt,dum verba externa quaſi generat. V.1.Præf.n.3.col.22.
Status Verbi Diuini ante Incarnationem longè diſtans. V.2.S.1.n.1.col.54.
VerbiDiuini longa peregrinatio,longa eſt dignatio eius. ibid.col.ead.
Verbum Diuinum affectu, non pedibus peregrinum. ibid.col.ead.
Verbum Incarnatum patres medios ad Deum reducit. ibid S.5.n.4.col.91.
Verbum Diuinum apparuit in lege veteri, vt ediſceret hominem, & fidem ſterneret ad ſe verè futurum. V.6.C.2.S.1.n.8.col.182.
Verbum Diuinum apparuit ſpecialiter per modum appropriationis. ibid.col.ead.
Verbum Diuinum Incarnatum,ipſa puritas. ibid. S.4.n.2.col.196.
Dicitur candor, lux, ſol, quæ vim habent penetrandi ſine læſione. ibid.col.ead.
Verbum Diuinum aſſuetum deſcendere, ad ſalutem tandem deſcendit. V. 6.C.3.S.2.n.1.col. 202.
Deſcenſus Verbi in lege veteri, præſtructio ad deſcenſum futurum in lege gratiæ. ibid. col. 203.
Verbum Diuinum ſurſum, deorſum explicabat radios ſuos in Incarnatione.V.13.C.2.S.4.n.1. col.391.
Complacet ſibi Diuinum Verbum in hæreditate, quam adiit. ibid.n.2.col.ead.
Semen Verbi Dei ſeminatum in memoriis hominum,diuerſimodè prouenit. V.18.S.9.nu.3. col.480.
Verba Dei vim habent ad ſanandas animas. V.20. S.3.n.6.col.516.

Veritas.

Intuitus ſimplicis Veritatis, cui non poteſt ſubeſſe falſum. Præl.6.n.4.col.12.

Veſpera.

Veſperâ res triſtes ſignificantur,mane verò lætæ. V.25.S.5.n.3.col.674.

Veſtis.

Veſtes Sacerdotum Hebræorum repræſentabant mundum. V.24.C.1.S.5.n.3.col.631.
Veſtes mutatoriæ,quæ erant pretioſiores. V.31. S.2.n.6.col.764.

Veſtes

Veſtes mutatoriæ ſecundùm aliquos erant Sacerdotales. ibid.n.7.col.765.
Veſtis Sacerdotalis,pro pretioſa. ibid.col.ead.

Via.

Via perditionis lata, quia facta à dæmone tremente. V,2.S.1.n.9.col.57.

Vidua.

Vidua Sareptana,mulier religioſa. V.9.Præf.n.5. col.254.
Præcepto Domini mundata eſt mulier vidua. ibid.col.ead.
Præceptum Dei ad viduam nimia eius charitas fuit, ibid.col.ead.
Vidua mittens duo minuta vicit animo, qui ſolus oblationem diuitem facit. V.12,S.1,n.4. col.334.
Vidua Tecuitis credita Amos auia. V.27.Præf, n.2.col.694.
Vidua Thecuitis vnde ſapiens, opinio Rabbinorum. ibid.col.695.
Vidua Thecuitis è Thecua vocata, quòd per ſe ſapiens eſſet mulier, ibid.col.ead.

Vigilare. Vigilia.

Vigilare ſuper verbo, hoc eſt, vigilanter curare exequutionem eius, V.11.C.1.S.1.n.2.col. 319.
Vigilia ſponſæ dormientis, ſublimior libertas. V.2.S.3.n.4.col.62.
Vigilia cordis in ſomno, ibid.col.ead.
Iuſtus debet habere oculos quaſi in ordinem digeſtos,quaſi ad Vigiliam militarem. V.31.S,2. n.9.col.767.

Videns.

Videns & Propheta indifferenter in Scriptura. Præl.1.n.2.col.2.

Victoria.

Victoriæ quomodo conſtent, ex ſimilitudine cōtrariorum naturalium, V,21.S.6,num.3,col. 557.

Virginitas.

Virginitas pura & tecta. V.13.C.1.S.8.n.2.col, 373.
Virginitas ſolo afflatu depranatur. V.18.S.12.n.4. col.487,
Virginitas cognata Angelis. ibid.col.ead.
Species viri peregrina Virgini. ibid,num.5.col, ead.

Vindicta.

Vindictæ efficacitas. V.9.S.3.n.3.col.271.

Vir.

Per ſingulos Viros, id eſt,nemine excepto.Secundùm os Viri,id eſt, pro libito. V.29.S.4.n.3, col. 742.

Vires.

Virium intellectualium vniformis conuolutio, quid ſit,iuxta Dionyſ. Areop. Præl.6.num.4 col.12.

Virtus.

Virtus nuda qoid ſit? V.2.S.1.n.7.col,56.
Quatuor Virtutes cardinales. V.16.S.3.num.3, col.437.
Sola Virtus ſufficit ad exhibendum perfectum hominem. V.21.S.2.n.7.col.549.

Viſio.

Viſio eſt prophetia exhibita per ſpeciales imagines. Præl.4.n.3.col.7.
Viſiones quot modis fiant. Præl.5.n.1.col.8.
Viſionum imagioes à Deo ordinatæ modo hieroglyphico ad repræſentandum. ibid.num.2. col.ead.
Imagines Viſionum oportet eſſe ænigmaticas. ibid.col.ead.
Viſio eſt grandius ænigma. ibid.col.ead.
Opus eſt, vt in Scriptura ponantur huiuſmodi imagines. ibid.col.ead.
Simplices apparitiones, aut imagines ſolùm loquutiuæ Viſionis ambitu non continentur. ibid.col.ead.
Demonſtratioues quædam rerum faciendarum non cenſentur Viſiones. ibid.n.3.col.9.
Viſiones quædam parui momenti omittuntur in hac tractatione. ibid.n.4.col.ead.
Ratio completa Viſionis eſt in ipſa eius penetratione. ibid.n.5.col.10.
Viſionem non ſemper penetrat is,qui videt. ibid. col.ead.
Duplex ſtudium neceſſariom interpreti Viſionum,& vtriuſque difficultas oſtenditur. ibid. n.6.col.ead.
Viſio interdum ſumitur in Scriptura obiectiuè, vt vocant. Præl.6.n.1.col.11.
Viſio,ſic dicta ob certitudinem. ibid.n.2.
Viſio,vltimum,in quo quieſcitur. ibid.num.3. col.12.
Viſio Dei, eſt contemplatio, actionum finis, & æterna perfectio gaudiorum. ibid.num.5.col. ead.
Viſio Dei,mane noſtrum. ibid.col.ead.
Viſio Dei omnes continebit Viſiones. ibid.col, ead.
Pleræque Viſiones contigerunt per ſomnia.Præl. 7.n.1.col.13.
Viſiones Scripturæ, theſaurus abſconditus in agro. Præl.8.n 8.col.20.
Viſiones pretioſæ,ac fœcundæ ſenſuum. ibid. col.ead.
Prima commendatio Viſionis, autoritas eſt Videntis. V.1.Præf.n.1.col.21.
Abraham primitias tulit Viſionum Dei.ibid.n.2. col,ead.
Viſio ſimilis parabolæ. V.3.S.1.n.5.col.109.
Viſionis germana ſignificatio eruitur ex adiuncto oraculo. V.2.S.5.n.1.col.70.
Diuinis Viſionibus aptior, qui liber eſt à curis ſecularibus. V.6.Præf.n.9.col.146.
Viſiones Dei requirunt ieiunium, & ſeceſſum. V.9.S.2.n.1.col.267.
Viſiones maiorem conciliabant fidem. V.10.S.2. n.2.col.288.
Viſio Dei perficit,ornátque hominem. ibid.S.4. n,2.col.292.

Facies

Facies vitæ Viſa quomodo cauſabit mortem? ibi. col.ead.
Viſio beatifica perficiet animas. ibid.col.293.
Viſio arboris Nabuchodonoſor, quo anno contigerit? V.22.C.1.S.1.n.1.col.576.
Viſio imaginaria quomodo contingat? V.25.S.1. n.1.col.665.
Noſter ſpiritus in imaginando habet quandam participatam immenſitatem. ibid.col.ead.
Spiritus vbi vult ſpirat, quomodo intelligatur? ibid. col.ead.
Viſiones aliquæ propheticæ ad flumina habitæ, & quare? V.26.S.1.n.5.col.683.

Viſus.

Viſus eſt forma ſenſuum,& quomodo? Præl.6. n.2.col.11.
In Viſu,reſolutio fidei ſenſuum reliquorum.ibid. col.ead.
Cognitio Viſus eſt euidentiſſima. ibid.col.ead.

Virga.

Virgam vigilantem pulchriùs dixit noſter Interpres,quàm amygdalinam. V.11.C.2.S.1.n.1. col.319.
Ludit Interpres verbo vigilandi. ibid.col.ead.
Virga vigilans & dormiens quid? ibid.col.ead.

Vita, Viuere.

Vita hominum ſomnium eſt. V.4.S.3.num.3.col. 124.
Singulæ ætates decedendo præmoriuntur. ibid. col.ead.
Vitæ longiturnitas inter felicitates humanas. V.8.Præf.n.8.col.227.
Ingredi in abundantia ſepulchrum, eſt diu Viuere. ibid.col.ead.
Plenus dierum. ibid.col.ead.
Vitæ breuitatis expreſſio. V.23.S.2.num.3.col. 607.
Vita humana pomis ſimilis. V.28.S.2.num.3.col. 720.
Vita cur ſimilis naui poma portanti? ibid.col. ead.

Vmbra.

Vmbram ſanguinis Chriſti in ſanguine agni apud Ægyptum dæmon horruit. V.13.C.2.S.4.n.10. col.395.

Voluntas.

Voluntas labiorum, id eſt, præſcriptum oris, vt vt petierit. V.6.C.1.S.2.n.9.col.173.

Voluptas.

Voluptas metropolis omnium vitiorum. V.34. S.2.n.2.

Volumen.

Volumen vnde dictum, & quare apud Zachariam vocetur à ſaix. 70? V.33.S.1.n.1.col.796.
Veteres in membranis ſcribebant,quas inuolutas vocabant Volumina. ibid.col.ead.
Volumen,membrana oblonga quæ cilindro circumuoluebatur. ibid.col.ead.
Volumen volans, peccata populi poſt aduentum Chriſti patrata, & ſupplicia debita continebat ſcripta. ibid.n.2.col.797.
Deus quaſi in Volumine ſcribit opera hominum, præmiáque & ſupplicia debita.ibid.n.3.col.ead.
Sanguis eius ſuper nos, quaſi Volumen volans.ibid. S.2.n.2.col.800.

Vncinus.

Vncinus,quale inſtrumentum? V.28.S.2.n.2. col.717.
Vt Vncino matura poma trahuntur, ita maturum captiuitatis tempus à Deo. ibid.col.ead.
Significatum per Vncinum, loca viciniora deſolanda, remotiora Aſſyriorum armis trahenda ad interitum. ibid.col.ead.
Vncinus æſtatis, propriè pomorum dictus, quia tunc colliguntur poma. ibid.n.3.col.ead.
Pro Vncino alij caniſtrum, Chaldæus vas generaliter. ibid.n.4.col.ead.& 718.
Vncinus recuruus magis exprimit vim bellicam. ibid.col.718.
Per Vncinum,auaritia,& cupiditas. ibid.S.2.n.1. col.719.
Vncinus,mors eſt. ibid.n.3.col.720.

Vnguentum.

Vnguentorum vſus apud veteres. V.26.S.1.n.3. col.682.
Vnguentis vtebantur non ſolùm voluptatis, ſed etiam medicinæ cauſa. ibid.col.ead.
Vnguenti delicias permiſit Chriſtus, vt admitteret charitatem. ibid.col.ead.

Vnio.

Vnio hypoſtatica, non modò extulit humanitatem,ſed pulchram fecit. V.13.C.2.S.4.n.10. col.396.

Vrſus.

Vrſi deſcriptio ex Plinio,& aliis. V.24.C.1.S.4. n.1.col.626.
Per Vrſum Rex Perſarum intelligitur ob crudelitatem. ibid.n.2.col.627.
Vrſi parcitas in edendo. ibid.n.3.col.ead.
Vrſus infirmo capite. ibid.col.628.
Quid ſit,Vrſum in parte ſtetiſſe? opinio Hebræorum reiicitur. ibid.n.4.col.ead.
Vera ſententia, *In parte ſtetit*, id eſt, in Babylone cœpit attollere caput. ibid.col.ead.
Vrſi tres ordines dentium, tres Principes conſiliarij Darij. ibid.n.5.col.ead.
Vera ſententia: tria regna, è quibus primò coaluit Monarchia Perſarum. ibid.num.6.colum. 629.

Vrbs.

Vrbis felicitas,carere malis. V.10.S.1.n.2.col. 286.
Pulſo Iuda,clamat Chriſtus, ſe ſuóſque clarificatos. ibid.col.ead.
Pulſis damnatis in die Iudicij, Chriſtus cum ſuis exaltabitur. ibid.col.ead.
Magnum beneficium Dei erga Vrbes,ſi malos inde pellat. ibid.n.3.col.ead.
Ciuitas malos habens inter bonos, aurum cum ſcoriis. ibid.col.ead.
Deus

Digitized by Google

Deus Vrbem ad purum educit eiectis malis.ibid, col.ead.
Cura Dauid circa pellendos è ciuitate malos. ibid.n.4.col.ead.
Multi in Vrbe Prophetæ, magna felicitas. ibid. col.287.
Arguuntur,qui Vrbem Ezechielis explicant alieno textu. V.19.S.1.n.1.col.495.
Veterum Hebræorum de Vrbe Ezechielis reiicitur opinio. ibid.n.3.col.ead.
Hebræorum recentiorum, & Lyrani opiniones exploduntur. ibidem.num.4.5.colum.ead. & 496.
Vrbs Ezechielis ſumenda myſticè pro ſeculari principatu in Eccleſia. ibidem.col.496.
Deſignationes ſoli Vrbis vidit Ezechiel, implendas in lege gratiæ. ibid.col.ead.
Vrbis ædificij ordo. ibidem.S.2.num, 1.colum. 497.
Vrbs iuſtitia,& pietate ſtabilitur. ibidem.S.3.n.5. col.503.
Vrbis infidelis pœna,carere Viſionibus. V.10.S.1. n.1.col.285.

Vrim,& Thummim.

Vrim,& Thummim,doctrina & veritas, quomodo fuerint in Rationali? V.10.S.1.n.1.colum. ead.

Votum.

Res præcepti poteſt eſſe materia Voti. V.2.S.8. n.3.col.96.
Gaudet anima pluribus ſe vinculis cum Deo ligare. ibid.col.ead.
Mandata nimis cuſtodire, id eſt etiam ex Voto. ibid.col.97.

Vox.

Sub leui Voce vindictæ efficacitas. V.9.S.3.n.3. col.271.
Submiſſa eruditio melior, quàm clamoſa. ibid. col.ead.
Vocis magnæ expreſſio ex more Scripturæ.V.13. c.2.S.2.n.1.col.386.
Cur Vox terribilis comparatur cum Voce aquarum multarum? ibid.col.ead.
Voces irati hominis inconditæ,& horridæ. ibid. col.ead.
Vox Dei iudicis, aquarum multarum. V.27.S.2. n.3.col.706.
Vox centum quadragintaquatuor millium,etiam citharœdorum; & aquarum multarum quomodo? ibid.col.ead.
Voces agentium gratias etiam confuſæ Deo gratæ. ibid.col.ead.
Tales Voces puerorum laudantium Chriſtum in die Palmarum. ibid.col.ead.

Vouere.

Qui ſe totum Domino Vouet, holocauſtum eſt, V.18.S.10.n.1.col.481.

Vſura.

Contra fœneratores Vſuris oneratos morales diſcurſus. V.34.S.3.n.2.col.811.

Vſtio.

Inter ſupplicia Hebræorum capitalia, vltimo loco ponitur Vſtio, quia acerbiſſima. V.11.C.2. S.2.n.2.col.325.
Iob ſaturatus afflictione, Hebr. combuſtione. ibid.col.ead.
Paulus vrbaniter combuſtionem poſuit pro optimo vindictæ genere. ibid.col.ead.
Benefaciens malefactori, exurit, & quaſi aſſat illum. ibid.col.ead.

Vulnus.

Vulnera,teſtimonium prædicationis.V.2.S.3.n.2. col.60.

Vulua.

Claudere Vuluam, id eſt, ſterilem facere. V.18. S.12.n.7.col.490.
Aperire Vuluam, id eſt, matris fœcunditatem oſtendere. ibid.col.ead.
Aperire Vuluam, & eſſe primogenitum, idem in Scriptura. ibid.col.ead.

Vxor.

Vxor Loth in ſalem verſa ad inſipientium admonitionem. V.20.S.6.n.4.col.528.

Z.

Zacharias.

ZAcharias vndecimus Propheta, & eius nominis interpretatio. V.29.Præf.n.1.col. 722.
Zachariæ Chronologia. ibid.colum.ead.
Zacharias notior per Addô, quàm per Barachiam patrem. ibid.n.2.col.ead.
Zacharias è tribu Leui. ibid.num.3.col.ead.
Datus populo tanquam pædagogus. ibid. col. ead.
Zacharias maioribus Prophetis penè par, minoribus maior fuit. ibid.col.ead.
Zacharias graues materias prophetia ſua complexus eſt. ibid.col.ead.
Sitne hic Zacharias,de quo Dominus Matth. 23: ibid.S.1.n.1.col.729.
Probabilius de Zacharia filio Ioiadæ loquutus eſt. ibid.n.4.col.730.
Zacharias Propheta admirandus. ibid.S.2.n.1. col.733.
Cur Zacharias noctu viderit? ibidem.num.2. colum.ead.

Zelus.

Zelus,ira ac dolor ex ardente amore. V.29.S.3. n.3.col.740.
Zelus amarus quid apud Iacobum? V.9.S.2.n.4. col.268.
Zelus nimius furor eſt. ibid.col.ead.
Zelus Dei in puniendo,amorem coniunctum habet. V.11.C.2.S.1.n.2.col.322.
Zeli idolum, ſimulachrum Baal, Deum ad iram prouocans. V.14.S.3.n.1.col.410.
Zelus in bonam, & in malam partem. ibid.col. 411.

Nomine

Nomine Zeli, exactio caſtitatis. ibid. num. 2. col.ead.
Zelus in Deo coniunctus cum charitate feruida. ibid.col.ead.
Zelotypus iniquè fert prouocari ſe dedita opera ab amato. ibid.col.ead.
Zelus propriè quid ſit? ibid.col.ead.
Zeli idolum, paruum foramen, quare? ibid.S.4. n.1.col.412.
Zeli idolum parum quid erat ad alias abominationes maiores. ibidem.columna eadem.

Finis INDICIS rerum, & verborum copioſiſſimi.

LVGDVNI,
Ex typis OLIVARII CAVELLAT.
Anno Salutis M. DCXVII.

Digitized by Google

Digitized by Google

1-6-2

Digitized by Google